

જૈન અને વૈદિક માન્યતાનુભાર

તત્ત્વત્રયીમીમાંસા.

ખંડ પહેલો તથા બીજો

લેખક —

જૈનાચાર્ય ન્યાયાલોનિધિ શ્રીમદ્વિજ્ઞાનદ સૂરીશ્વરજી
(અપરનામ શ્રી આત્માગમજી) મહારાજના
લઘુગિય દક્ષિણવિહારી મુનિ
શ્રીઅમરવિજયજી મહારાજ

પ્રસિદ્ધ કર્તા -

શાહ નાથાભાઈ મોતીચંદ
શાહ હિમતલાલ જી માસ્તર
જૈન મઘ મમરત (શિનોર)

વીં મ વત્ ૨૪૫૮ પ્રથમા વૃત્તિ ૧૦૦૦ આત્મ મ વત્ ૩૫
વિક્રમ સ વત્ ૧૯૮૮ કિમત રૂ ૫-૦-૦ અને ૧૯૩૦

પ્રકાશકો

શાહ નાથાલાલ મોતીચંદ

શાહ હીમતલાલ મસ્તર

લેન સંઘ સમરત, રીનીર

*

પ્રકાશન સ્થળ

રીનીર (વાના મીયામામ)

૨૦-૬-૧૯૩૨

મુદ્રક

શાહ લાલચંદ નંદલાલ

વકીલ બધસા પ્રિ પ્રેસ

કોઠીપોળ વડોદરા

શીનોગ્ના જૈન સંઘ તરફથી.

બે બોલ.

આ તત્ત્વત્રયી મીમાંસા નામનો ગ્રંથ-ગ્રંથલ આઠ પેજી ફોર્મ દોઢમોનો ખડ જેના વિભાગથી લખાયેલો, એક દરે પૃષ્ઠ ૧૦૦૦ ના આમરેનો જનસમુદાય આગળ ગ્લુ કગ્તા અમોને અત્યંત હુપ થાય છે કે આ ગ્રંથ જૈન-વૈદિકની તુલનાત્મક દૃષ્ટિએ લખાયેલો હોવાથી મધ્યસ્થ દૃષ્ટિવાળા જનસમુદાય તથા જૈન સમુદાયને એક અપૂર્વ જ્ઞાન આપનારો નિવડે.

આ ગ્રંથની રચનામા પરમપૂજ્ય, શ્રી વિજ્ઞાનદસૂરિજી (પ્રસિદ્ધ નામ આત્માગમજી) મહારાજના લઘુ શિષ્ય દક્ષિણ વિદ્યાગી મુનિશ્રી અમરવિજયજી મહારાજના અથાગ પગિથમના પરિણામનુ આ ફલ જનતાના આસ્વાદન માટે મૂલતા અમોને અત્યંત હુપ થાય છે કે જેવી ગીતે આ ગ્રંથનો લાભ અમોએ મેળવ્યો છે તેવી રીતનો અપૂર્વ લાભ લોકો પણ મેળવીને અમોને કૃતાર્થ કરે.

મુનિશ્રી અમરવિજયજી મહારાજ તથા તેમના વિદ્વાન્ શિષ્યરત્ન મુનિશ્રી ચતુરવિજયજી મહારાજ તથા મુનિશ્રી દેવવિજયજી મહારાજનો શિનોગ્ના જૈનમંથ ઉપર અત્યંત ઉપકાર થયેલો છે આ મહાત્માઓના પગિથથી અત્રેના જૈન સંઘને ડોઠ અપૂર્વ લાભ થતો આવેલો છે તેથી અમો ઉપગેજી મહારાજના અત્યંત ઝણી ળિએ.

મહારાજશ્રી અમરવિજયજી સ્વલાવે સરળ પ્રકૃતિના છે અને તેમના એ અજોડ-અદ્વિતીય ગુણપ્રભાવે ભૂતકાળમા અત્રેની અમારી જ્ઞાતિમા વિખવાદ અને કળહુના કારણભૂત અને દહમૂળ થઈ બેઠેલા ઝગડાઓ નિર્મૂળ નાશ થઈ ગયા છે અને અત્રેના જૈન મંથ અને જ્ઞાતિમા હાલ શાન્તિનુ સામ્રાજ્ય પ્રવર્તે છે.

શ્રી શિનોગ્ જૈનમંથ ભૂમિકા ઉપર મહારાજશ્રીના શાન્તિમય અને અશ્વત્થમાન સતત ઉપદેશ જળપ્રવાહના પગિવામે (૧) શ્રી મહાવીર જૈન

યુવક મડળ તથા (૨) શ્રી આત્માનન્દ જૈન બાળ મડળ ઉદ્ભવ્યા છે અને તેઓ પોતાના મૂળ દંદ કરી હાલ નવપરલવિત વય પોતાની સેવાદારા મુવાસ આપી રહ્યા છે

શ્રી આત્માનન્દ જૈન પાઠશાળાનું સંસ્થાપનપણુ એ પણ મહાગજ શ્રી અમરવિજયજીની અમોઘ દેશનાનોજ પ્રભાવ છે

શ્રી જૈન શ્વેતાળર એજ્યુકેશન બોર્ડ (મુબઈ) અને બાળશ્રધાવર્ગી (અમદાવાદ) એ બન્ને સંસ્થાઓની બન્ને ત્રણ ત્રણ પરીક્ષા પસાર કરી પ્રમાણપત્ર તેમજ સારા પારિતોષિક મેળવવા ભાગ્યશાળી નિવડેલા અત્રેના જૈન વિદ્યાર્થીઓ પણ મહારાજશ્રી અમરવિજયજીનોજ તેમા પ્રભાવ જુએ છે

(૧) સદર પુસ્તક લખવાનું પ્રેરણુ સ્થાન—	શિનોર
(૨) પુસ્તક લેખનની પ્રવૃત્તિનું સ્થાન—	શિનોર
(૩) પુસ્તક સમાપ્તિનું સ્થાન—	શિનોર
અને	
(૪) પ્રકાશન સ્થળ પણ	શિનોર

આ ચાર વસ્તુઓનો વિચાર ખરેખર અત્રેના જૈન સમુદાયને મગફળ બનાવે છે

આ ત્રયના પ્રકાશનમા જો કે ઘણીજ કાળજી રાખવામા આવી છે છતાં સખવનાઓ થઈ હશે પણ તેને ક્ષન્તવ્ય ગણી હું સચચુવત્ સાર સાર અહુણુ કરી જીવો પોતાના આધ્યાત્મિક વિકાસમા આગળ વધશે એટલે અમારો પ્રયાસ મફતજ છે

તા ૧-૯-૧૯૩૨

શીનોર.

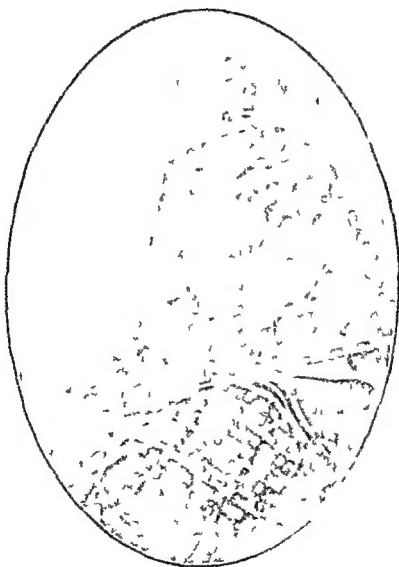
વામા મીયાગામ

મુગ્ધેષુ ત્રિં વહુના ?

સિ મ ઘનો સેવક—

શાહ નાથાભાઈ મોતીચંદ શિનોર

नानायाय न्यासोन्मेषि श्रीमद् विष्णुयान्त्र १११
(५५२नाम श्री नानाश्रीमन्) मन्त्रा १

श्रीमद् नानाश्रीमन् अक्षरम् १११ श्रीमद् (वाचा १) १११
गुरुभक्ति निमित्तम् आ देवो १११ ५५ १११

ગ્રંથાર્પણ

જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્ વિજ્ઞાનદ સૂરીશ્વરજી

હે શુરહેવ ! આપે ૧ જૈનતત્ત્વાદર્શ, ૨ અજ્ઞાનતિમિરભાસ્કર, ૩ નવ-
તત્ત્વમ ગ્રંથ, ૪ તત્ત્વનિર્ણયપ્રસાદ, ૫ પ્રશ્નોત્તર મ ગ્રંથ, ૬ સમ્યક્ત્વ
શયોદ્ધાર, ૭ ચિકાગો પ્રશ્ન (અમેરિકાના ચિકાગો શહેરીઓનો ઉત્તર) ચતુર્થ
સ્તુતિ નિર્ણય ઇત્યાદિક અનેક ગ્રંથોનું નિર્માણ કરી લાગ્યો બંધ્ય જીવોના
ઉપર જે ઉપદ્રાવ કર્યા છે તે તો બગ પ્રસિદ્ધ છે પણ તુ મારા જેવા તદ્દન
અજ્ઞ પશુ જેવા ઉપર આપ સાહેબની અદ્વૈતિકિંમતી સૂચનાઓની જે છાપ
પડી છે તે જીએ ઢોણ બાજે ?

સા ૧૯૩૯ માં પબ્લિશી મારવાડમાં આવતા એક ગામમાં આપ
સાહેબને મલ્ય તત્ત્વની ખુમારી ચઢતા સ્વાભાવિક રીતેજ આપે કહ્યું હતું કે
જે કોઈ દુનિયામાં સત્ય ધર્મ છે તો તે ડેવળ એક જૈન ધર્મજ છે વૈદિકના
પડિતોએ જૈનોના અગીયારમાં તીર્થંડરના પડીથી મર્વજોના તરવોમાંથી
ઉપર ચોટિયું લઈને તેમાં ઉધુ છતુજ કરેલું છે અને સર્વજોના ઇતિહાસમાંથી
લઈને તો તે તદ્દન ઉધુજ વાગી દીધું છે આવા આવા પ્રગરથી અનેક
ખાખતોની સૂચનાઓ આપના ચરણમાં લોટી ગડેલા આ તદ્દન પશુ જેવાના
કાનમાં પડતી રહેલી તે બધા પ્રગરની વાતોના શબ્દો આ મમયમાં મને
પરમ મત્રાક્ષર તુલ્ય થઈ પડ્યા છે તેમાં વળી આજગલના દેશ પરદેશના
ખાહોગ પડિતોની સાહુચ્ય મળતા પગમિધિ ઉપનાજ થઈ પડ્યા છે તે
કેવળ વખતો વખતની આપ કૃપાનિધિની અમૂલ્ય સૂચનાઓનું પગિણામ છે
તેથી આ ગ્રંથની બેટ આપ સાહેબના ચરણ કમલમાંજ અર્પણ કરૂ છું તે
આપ સાહેબની કિંમતી સૂચનાઓનો ભાર જોજ ઓછો કરવાની ખાતગજ,
ખાટી આપ સાહેબના ઉપકારનો બદલો તો હું આ અપાર મ માગથી છુટકો
મતા મુધી ઉઠાગી શકું તેમ તો મર્વથા નથીજ

લિ આપત્તા ચરણનો ગજરેલું કિકર

અમર,

चतुरभिजयमुनिप्रणीता.

श्रीविजयानन्दद्वात्रिंशिका.

शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्

श्रेयःश्रीमयमउयमङ्गलमय सत्कृत्यपेटीमय
विश्वानन्दमय लमद्रसमय वैराग्यलीलामयम् ।

सर्वं यस्य तु जीवनं स्तुतिमय नो पङ्कशङ्कामय
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः स्वरिराट् ॥ १ ॥

स्मृतिश्रीनिलये समृद्धिसदने सल्लोकनासस्थले
दशे पञ्चनट्टमले च लहराग्रामेऽभिरामे श्रिया ।

य प्राच्या दिशि वासरेश्वर इव प्रादुर्बभूवाऽघहा
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः स्वरिराट् ॥ २ ॥

तातो यस्य गणेशच द्र इति शूरः क्षत्रियाणां शिरो-
रत्न रत्ननिर्वभूय सुभगा श्रीरूपदेवी प्रध्व' ।

सच्चता गुरुदत्तसिंह इति च ज्यायान् गुणी बान्धव
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः स्वरिराट् ॥ ३ ॥

श्रीमद्विक्रमनत्सरेऽनलनवाऽष्टैणाङ्कसरये (१८९३) शुभे
चैत्रे मासि सिते दले सुरगुरोऽरि तिथौ पञ्चतौ ।

सश्रीक्रीऽनवतार यो हरिरिमाऽपायाजनान् रक्षितु
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः स्वरिराट् ॥ ४ ॥

लग्न यस्य च कुम्भराशिरमला भानुज्ञशुकम्यति
विंत्ते राहुनिशाचरौ महजगौ पष्टे गुरुक्षोणिजौ

धर्मे केतुशनैश्चरौ तु वणिजि स्फूर्जद्वलौ सम्यितौ
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः स्वरिराट् ॥ ५ ॥

मप्राप्ते दशमेऽहि जन्मसमयाद् यस्य व्यतीताशुचौ
सानन्दं समहोत्सवं परिजन सन्तोष्य भोज्यादिभिः ।

आत्माराम इति प्रमोदनहुलस्तातोऽभिधा तेनिगान्
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः स्मरिराद् ॥ ६ ॥

समर्गं समप्राप्य दुःखकृते दीक्षा बलक्षाशयो
यः कक्षीकुरुते स खेन्दुनभूरर्पे (१९१०) शुभे वैक्रमे ।

आज्ञा मातुरवाप्य च स्वजनके गत्यन्तर सश्रिते
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः स्मरिराद् ॥ ७ ॥

योऽधीते स शतत्रय मतिमतामप्य प्रयास विना
श्लोकानां प्रतिवासर जपतपोध्यानादिलीनोऽपि वै ।

इष्ट विस्मरते च नो सकृदपि प्रायेण सूत्रादिक
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः स्मरिराद् ॥ ८ ॥

द्वात्रिंशद् धिपणाधरीकृतकरिष्योऽधीत्य सूत्राणि त-
च्छङ्काशीलमनाश्च लुम्पकमत मत्ता मनःकल्पितम् ।

अत्याक्षीद् रदनन्दशीतगुमिते (१९३२) मंत्रमरेऽमल्मरी
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः स्मरिराद् ॥ ९ ॥

येनोत्स्रजवचःप्ररूपणरतश्चैकान्तपक्षाग्रही
निरयातो भुवि शान्तिमागर इति त्यक्तजतो लिङ्गमारु ।

चर्चायां निरलोठि राजनगरे स्याद्वादविद्यानिदा
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः स्मरिराद् ॥ १० ॥

तत्रैवोदितपुण्यशौकितमिनाऽनेकान्तमार्गाग्रणीं
स्फूर्जत्सद्गुणिनं च शुद्धिविजयं सप्राप्य यः सद्गुरुम् ।

हित्वा दृढरूपन्धमुत्तममतिः सपिण्डीक्षामघात
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः स्मरिराद् ॥ ११ ॥

चन्द्रः षोडशभिः कलाभिरिव यो युक्तोऽनगारैर्महो-
भृद्भिर्लुम्पकपन्धवार्दलदलप्रच्छादनत्यागतः ।

अत्यन्तं तपगच्छतारकपदोऽदीपिष्ट शिष्टाग्रणीः
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः स्मरिराद् ॥ १२ ॥

चत्वारोऽमलसयमद्विकलिता वर्णा गुरुभ्रातर'
पार्थस्येव चतुर्दिगन्तप्रियप्राप्तावदाता वभुः ।

युक्ताः शिष्यगणेन मुक्तिविजयाद्या यस्य पात्र धिया
कल्याण वितनोतु व स विजयानन्दाभिधः सरिराद् ॥ १३ ॥

जीवानन्दमरस्वतीति मिदितो वेदान्तविद् योगिराट्
ग्रन्थौ वीक्ष्य दिगन्धिनन्दवसुधावर्षे (१९४०) च यन्निर्मितौ ।

श्रद्धाशुद्धिमवाप्य पत्रमलिखद् य पूज्यभावान् मुदा
कल्याण वितनोतु व म विजयानन्दाभिधः सरिराद् ॥ १४ ॥

प्रथाद् हुक्ममुनेश्चतुर्दश महाप्रभ्रानि निष्कास्य नि-
र्गण्योत्सृज्यमानि तानि सुरतद्रुचे प्रबोध्याऽङ्गिनः ।

वर्षे नेत्रयुगाङ्गशीतगुमिते (१९४२) योऽदीदिपच्छासन
कल्याण वितनोतु व, स विजयानन्दाभिधः सरिराद् ॥ १५ ॥

वर्षे विक्रमतोऽग्निवेदनिधिभूस्तरये (१९४३) सुयोगान्विते
पञ्चम्या दिवसे वरे मृगशिरोमासे दले जयामले ।

सद्यो य प्रददौ च सरिपदवीं श्रीपादलिप्ते पुरे
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः सरिराद् ॥ १६ ॥

पूषेवोदयशैलमृद्रमनघ श्रीगीरतीर्थेशितु-
र्यो द्वाप्ततिसख्यक क्रमगत पट्ट समालम्ब्य च ।

सच्चक्राय मुद स्म राति भगवान् गोमि पुनानो जगत्
कल्याण वितनोतु वः म विजयानन्दाभिधः सरिराद् ॥ १७ ॥

कृत्वा शङ्कितमानसश्च बहुधा प्रश्नोत्तराणि प्रभो-
र्दृष्ट्वा तत्प्रभृतास्तु सुन्दरतरान् ग्रन्थान् कृतज्ञो गुणी ।

प्रीतो होर्नलपटित श्रुतमतो यस्य व्यधात् सस्तव
कल्याण वितनोतु व स विजयानन्दाभिधः सरिराद् ॥ १८ ॥

श्रीमद्रावणजीसुतं सुतचमिदुर श्रीवीरचद्राभिध
य, सप्रेष्य नवान्धिनन्दवसुधावर्षे (१९४९) चिक्रागोपुरे ।

विश्वेऽत्यन्तमदीदिपद् गुणनिधि श्रीजैनधर्म पर
कल्याण वितनोतु व स विजयानन्दाभिधः सरिराद् ॥ १९ ॥

चक्रे जैनमतानुयायिन इह प्रायः सहस्रास्तनु-
भाजा पञ्चदश प्रबोध्य विदुषा वर्षो निवृत्त्याऽनौ ।

यः क्षान्त्यार्जमार्दनादिगुणभाक् निर्ग्रन्थचूडामणिः
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः सूरिराट् ॥ २० ॥

श्रीहृत्धारपुरे पुरेऽमृतसरोऽभिरघ्ने च जीराभिधे
पट्या सन्स्वतराभिधे च नगरे जैनप्रतिष्ठानिधिम् ।

निम्बाना बहुशस्तथाऽञ्जनशलाका यो व्यधात् शुद्धीः
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः सूरिराट् ॥ २१ ॥

कीर्त्तिं यस्य निश्चयः सद्गुणनिधे राज्ञी च त्रिकोरिया
ऋग्वेद परिपूर्णमाग्लमदसा मुद्रापित सादरम् ।

स्रद्रव्यव्ययतो विशुद्धहृदया य प्राभृतीचक्रुषी
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः सूरिराट् ॥ २२ ॥

सौम्यत्वेन त्रिष्टु धियाऽमरगुरु स्थैर्येण हेमाचल
दिङ्नागान् यशसा श्रिं च महसा रूपश्रिया मन्मथम् ।

गाम्भीर्येण जिगाय वारिधिमेव गत्या मरालं च यः
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः सूरिराट् ॥ २३ ॥

यद्वाद्शीतलतागुणस्य ममता नाऽम्नेति गाढ पयो
नो वा चन्द्रमरीचयो नच सुधा श्रीखण्डलेपोऽपि नो ।

नाऽम्भोज मलयाचलस्य च मरुत्तनाङ्गनाङ्ग न वा
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः सूरिराट् ॥ २४ ॥

यस्मिन् गर्जति संसदङ्गणभ्रुपि प्रोन्मादिनो वादिनो
दर्प तत्पञ्चरम्भरे दिनमणौ धूका इव स्फूर्जति ।

श्रेयोधाम युगप्रधानपदवीयोग्यो गुणाना खनिः
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः सूरिराट् ॥ २५ ॥

शुद्धाचारपुपः सुदुर्मतिमुपः स्याद्वादनियाजुषः
श्रद्धाशुद्धिमुपेयुषो गतरूपो जैनोन्नति चक्रुष ।

चत्वारोऽमलसयमर्द्धिकलिता वर्या गुरुभातर
पार्थस्येव चतुर्दिगन्तविजयप्राप्तावदाता बभूवुः ।

युक्ताः क्षिप्यगणेन मुक्तिविजयाद्या यस्य पात्र धिया
कल्याण वितनोतु व स विजयानन्दाभिधः सरिराट् ॥ १३ ॥

जीवानन्दमग्नस्वतीति विदितो वेदान्तनिद् योगिराट्
ग्रन्थौ वीक्ष्य दिगन्धिनन्दनमुधावर्ये (१९४०) च यन्निर्मितौ ।

श्रद्धाशुद्धिमन्त्राप्य पत्रमलिखद् य पूज्यभाषान् मुदा
कल्याण वितनोतु न म विजयानन्दाभिधः सरिराट् ॥ १४ ॥

अथाद् हुक्ममुनेश्चतुर्दश महाप्रश्नानि निष्पास्य नि-
र्णयोत्सूत्रमयानि तानि मुरतद्रङ्गे प्रबोध्याऽङ्गिनः ।

वर्ये नेत्रयुगाद्भीतिगुमिते (१९४२) योऽदीदिपच्छासन
कल्याण वितनोतु व. म विजयानन्दाभिधः सरिराट् ॥ १५ ॥

वर्ये विक्रमतोऽग्निवेदनिधिभूमरये (१९४३) सुयोगान्विते
पञ्चम्या दिग्से वरे मृगशिरोमासे दले श्यामले ।

मष्टौ य प्रददौ न सरिपदवीं श्रीपादलिप्ते पुरे
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः सरिराट् ॥ १६ ॥

पूषवोदयशूलशृङ्गमनघ श्रीवीरतीर्थेशितु-
र्यो द्वास्तप्ततिसरयक क्रमगत पट्ट समालम्ब्य च ।

सचक्राय मुद स्म राति भगवान् गोमि पुनानो जगत्
कल्याण वितनोतु व. स विजयानन्दाभिधः सरिराट् ॥ १७ ॥

कृत्वा क्षण्णितमानसश्च बहुधा प्रश्नोत्तराणि प्रभो-
र्दृष्ट्वा तत्प्रभृतास्तु सुन्दरतरान् ग्रन्थान् कृतज्ञो गुणी ।

प्रीतो होर्नलपटितः श्रुतयतो यस्य व्यधात् सस्तव
कल्याण वितनोतु व स विजयानन्दाभिधः सरिराट् ॥ १८ ॥

श्रीमद्राघजीसुत सुतचविदुर श्रीवीरचन्द्राभिध
यः मप्रेष्य नवान्धिनन्दनमुधावर्ये (१९४९) चिकागोपुरे ।

विश्वेऽत्यन्तमदीदिपद् गुणनिधि. श्रीजैनधर्म पर
कल्याण वितनोतु व स विजयानन्दाभिधः सरिराट् ॥ १९ ॥

चक्रं जैनमतानुयायिन इह प्रायः सहस्रास्तनु-
भाजा पञ्चदश प्रमोध्य त्रिदुया त्रयो त्रिदृत्याऽनौ ।

यः क्षान्त्यार्जुनमार्दवादिगुणभारं निर्ग्रन्थचूडामणिः
कल्याण वितनोतु नः स विजयानन्दाभिधः स्मरिराट् ॥ २० ॥

श्रीहृन्धारपुरे पुरेऽमृतसरोऽमिरव्ये च जीराभिधे
पट्या मन्स्वतराभिधे च नगरे जैनप्रतिष्ठात्रिभिम् ।

त्रिम्याना बहुशस्तथाऽञ्जनशलाका यो व्यधात् शुद्धधी-
कल्याण वितनोतु नः स विजयानन्दाभिधः स्मरिराट् ॥ २१ ॥

कीर्त्तिं यस्य निशम्य सद्गुणनिधे राज्ञी च पिकटोरिया
श्रग्वेद परिपूर्णमाग्लमदसा मुद्रापित सादरम् ।

स्वद्रव्यव्ययतो त्रिशुद्धहृदया यः प्राभृतीचक्षुषी
कल्याण वितनोतु नः स विजयानन्दाभिधः स्मरिराट् ॥ २२ ॥

सौम्यत्वेन विदुः धियाऽमरगुरु स्थैर्येण हेमाचल
दिट्नागान् यशसा रविं च महता रूपश्रिया मन्मथम् ।

गाम्भीर्येण जिगाय त्रारिधिमेव गत्या मरालं च य-
कल्याण वितनोतु नः स विजयानन्दाभिधः स्मरिराट् ॥ २३ ॥

यद्वाग्शीतलतागुणस्य ममता नाऽभ्येति गाढ पयो
नो वा चन्द्रमरीचयो नच मुधा श्रीखण्डलेपोऽपि नो ।

नाऽभ्योज मलयाचलस्य च मरुत्तगाङ्गनाह न वा
कल्याण वितनोतु नः स विजयानन्दाभिधः स्मरिराट् ॥ २४ ॥

यस्मिन् गर्जति ससदङ्गणभुवि प्रोन्मादिनो नादिनो
दर्पं तत्पञ्चरम्भरे दिनमणौ धूका इव स्फूर्जति ।

श्रेयोधाम गुणप्रधानपदवीयोग्यो गुणानां स्वनि,
कल्याण वितनोतु नः स विजयानन्दाभिधः स्मरिराट् ॥ २५ ॥

शुद्धाचारपुपं सुदुर्मतिमुपः स्याद्वादनित्याजुपः
श्रद्धाशुद्धिमुपेयुषो गतरूपो जनोन्नतिं चक्रुः ।

यस्यास्यामपि सेहिरे न मिदुपो मृतिद्विपो दुडका.
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः स्वरिराट् ॥ २६ ॥

दुग्धाभोनिधिना च रौप्यकलशेनेशक्षितित्रेण च
दिङ्नागैः मितपक्षिभिश्च शशिना सार्द्धं सदा स्पर्द्धते ।

कीर्तिर्यस्य मुनीश्वरस्य सुभगा विश्वे स्वशुभ्रत्वतः
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः स्वरिराट् ॥ २७ ॥

आधायोपकृतिं घना तनुमता लब्ध्वा फल जन्मनो
ऽव्याघाधोऽनशन विधाय विधिवत् कृत्वाऽङ्गिना क्षामणाम् ।

योऽष्टम्यां त्रिशराङ्कचन्द्रशरदि (१९५३)ज्येष्ठे मिते स्वर्ग्यौ
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः स्वरिराट् ॥ २८ ॥

गार्हस्थ्ये गमयाम्बभूव सुखमाग्न वर्षाणि योऽष्टादश
नेत्रद्वन्द्वमितानि लुम्पकमते मन्मार्गलाभ विना ।

निष्छन्ना दशरुद्वय गुणनिधिः सामान्यस्वरित्तयोः
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः स्वरिराट् ॥ २९ ॥

साक्षाद्दर्शनपुण्यलाभरहिताना मादृशमङ्गिना
ग्रामे वर्यसमृद्धिभाजि गुजरात्रालाभिधे भक्तितः ।

यस्य श्राद्धवरैर्निर्मितमर स्तूप प्रदत्ते मुद
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः स्वरिराट् ॥ ३० ॥

अन्यत्रापि जना मुदा विरचयाञ्चक्रुर्निशुद्धाजया
साक्षाद् यस्य यशः प्रपिण्डितमित्र स्तूपानि भूमण्डनम् ।

मूर्त्ता धर्मधराधिपस्य च वरेण्या राजधानीमित्र
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः स्वरिराट् ॥ ३१ ॥

पङ्गु कल्पतरोरल नहि फल मेरोर्गृहीतु भुव
पार यातुमपा पतेर्नच जडः शक्नोति दोम्भां यथा ।

मादृक् यस्य गुणास्तथाल्पधिपणो वक्तु न शक्नोतिऽग्निलान्
कल्याण वितनोतु वः स विजयानन्दाभिधः स्वरिराट् ॥ ३२ ॥

यस्मादुत्कटशिष्यसन्ततिमरिद् मज्ज्ञानपाथोभृता
निर्याता भगधर्मखिन्नजनताहर्षाय वोभूयते ।

प्रोत्तुङ्गश्च शिष्याश्रयोऽमलरुचिः साक्षात्तुषागचलः
कल्याण पितनोतु नः स विजयानन्दाभिषः स्वरिराट् ॥ ३३ ॥

श्रीमदमरत्रिजयमुनिपादाब्जपदः ।

एना द्वात्रिंशिका चक्रे चतुरत्रिजयो मुनिः ॥ १ ॥

પાશ્ચાત્યવિદ્વાનોના ઉદ્ગારો

'No man has so peculiarly identified himself with the interests of the Jain Community as Muni Atmaramji

He is one of the noble band sworn from the day of initiation to the end of life to work day and night for the high mission they have undertaken. He is the high priest of the Jain Community and is recognized as the highest living 'Authority' on Jain religion and literature by oriental Scholars

(World's Parliament of religions Part I page 21 Chicago)

“ મુનિ આત્મારામજીની માર્કડ ખીલ કોઈ પણ માણને ખરેખર શીતે જોન ધર્મ મા પોતાનું જીવન અર્પણ કર્યું નથી તેઓ એક ઉમ્મ વર્ગના માણસ હોઈને જેમણે જે દિવસથી યાગિત્ર લીધું, ત્યારથી તે જીવન પર્યંત ગતિ દિનમ માથે લીધેલી ઉત્તમ સદ્મવૃત્તિનું પાલન કર્યું છે. આ તેઓ જૈન ડોમમાં ઉત્તમોત્તમ માણુ પુરુષ (આચાર્ય) છે અને તેઓ (પૂર્વ દેશના) જૈન ધર્મ અને સાહિત્યના એક મહાન વિદ્વાન પુરુષ તરીકે પૃથ્વના વિદ્વાનોથી ઓળખાયલા છે.

(દુનીયાની ધાર્મિક પરિષદ ભાગ-૧ લો, પૃષ્ઠ-૨૧, ચીકાગો)

શ્રીમદ્ વિજયનાન્દ સૂરીશ્વરજીના શિષ્યરત્ન
દક્ષિણ વિહારી સુનિશ્ચિત અમરવિજયજી મહારાજ

દીર્ઘા રા ૧૪૩૮ વૃશાભ સુદિ ૨ કૃતિકાના

જાણે ૧૫, ૧૬ સુદિ કાર્તિક ૧૯૨૧ ૧ : ૩૪ : ૪૦

શ્રીનોનિવાસી શાહ ત્રિભોજનદાસ પીતામહશાસ્ત્રે એ જાણ અચળના
એથીયે તથા મુરુબાળિ નિમિત્તે આ ફોટો દાખલ કરાવ્યો છે

दक्षिणविहारिसद्गुरुवर्यश्रीमदमरविजयमुनिपुङ्गव-

गुणस्तुत्यष्टकम्.

“मन्दाक्रान्तावृत्तम्”

त्रेयोलक्ष्मीं विमलहृदयोऽगोह योऽमूढलक्ष्यो
योऽगाढाऽर्हन्ममयजलधिं बुद्धिनाश गभीरम् ।
यश्चाऽगूढेन्द्रियभरमर यो ह्यपोदोपमर्गान्
सोऽय दद्यादमरविजयः सद्गुरुर्मङ्गलं नः ॥ १ ॥

औमीद्विष्व विमलयशमा पायसेनाऽम्बुवाहो
योऽघर्णिष्ट प्रचुरत्तपमा तेजसेवोष्णरश्मिः ।
यश्चाऽचर्त्तित् समयमनघं मूर्त्तिसिद्धिग्रधान
सोऽय दद्यादमरविजयः सद्गुरु सन्नतिं नः ॥ २ ॥

और्णावीद्योऽनगुणनिग्रह शुद्धचेताः परंपा
नैनाऽक्लासीत् प्रतिदिनमर चाऽक्लासीद्वर्चसा यः ।
धर्म्ये कार्येऽयसदमलधीगक्षुभन्नो खलोक्त्या
सोऽय दिश्यादमरविजयः सद्गुरुः सन्मतिं नः ॥ ३ ॥

अस्कात्सीद्यो भजलनिधिं वाढनार्चिर्गदुग्र
योऽगोपायीत् खनिकरमर पापवर्त्म प्रयान्तम् ।
यश्चाऽदासीद् भविजनगणस्नान्तमहोऽवलितम्
सोऽय छिन्द्यादमरविजयः सद्गुरुर्नोऽघजालं ॥ ४ ॥

अस्फायिष्टाऽमलगुणगणै शीतरोचिरेष्वै-
र्योऽनर्त्तिष्टाऽऽर्हतपथि मदा मुक्तये योऽत्वरिष्ट ।
यश्चाऽभाक्षीत् स्मररिपुत्रलं शीलसन्नाहशाली
सोऽय कुर्यादमरविजयः सद्गुरुर्नः सुखानि ॥ ५ ॥

अत्याक्षीद्यो गृहमघमिडे जैनदीक्षामनाक्षीद् , , , , ,

भक्त्याऽभाक्षीत् सुगुरुनिजयानन्दस्रिक्रमाब्जम् ।

तानप्राक्षीजिनमतरहस्पानि गूढार्यभाक्षि

सोऽय तन्यादमरनिजयः सद्गुरुर्नः प्ररोधम् ॥ ६ ॥

श्रामण्य योऽदित हितमतिं योऽधित प्राणिनर्गे

यो नाऽस्विच्छाऽऽपदि सुखहृतोऽमित्त योऽन्तर्द्विषथ ।

पाप्माऽहार्षीद् घनमसुमता यो व्यहार्षीद्दरिद्र्या

सोऽय भिन्द्यादमरनिजयः सद्गुरुर्नोऽन्तरारीन् ॥ ७ ॥

निश्च निश्च विमलयशमा योऽस्तरिष्टाऽकरीष्टा-

ऽन्ताड्डैसैन्य सुमतिमनिश योऽनरी प्रकामम् ।

योऽद्राप्सीन्नो नजगुणगणैर्नोऽकृपत् कर्हि कस्मै

सोऽय पुण्यादमरनिजयः सद्गुरुः सम्पद न ॥ ८ ॥

इत्थ स्फूर्जत्सुगुरुचरणाम्मोजभृङ्गायमानो

भक्त्या नुन्नश्चतुरनिजयश्चेतसि प्रस्फुरन्त्या ।

दुष्कृमाघक्षितिधरपरि तद्गुणग्रामलेश

स्वश्रेयोऽर्थं स्तुतिपयमनैपीद् यथाशक्त्यशक्तः ॥ ९ ॥

તત્ત્વત્રયીની પ્રસ્તાવના

॥ સમજનો પ્રતિ ભારી નમ્ર પ્રાર્થના ॥

॥ આજ કાલના ઘણાખરા પડિતોમા અને લોકોમા એવી હવા પસરેલી છે કે આ જમાનો સ્વતંત્રતાનો છે એમ કહીને ડેટલાકો મિદ્ધાતોને બાબુપર રાખીને પોતાની 'સ્વતંત્રતા' લેજો લખી કુદકાને ભૂસકા મારે છે પણ તેવી હવા હજી મારામા પસરેલી નથી અને તે પ્રમાણે સ્વતંત્ર પણ લેખ લખવાની બુદ્ધિ મેં માગી ચલાવેલી પણ નથી મેં મારી "તત્ત્વત્રયી મીમાસામા" જે કાંઈ લખ્યું છે તે સર્વજ્ઞાના ઇતિહાસમા જે પ્રમાણે લખાયું છે તેમાનું તેમના અભિપ્રાયને મુખ્ય રાખીને તેમાથી લઈ ને ચતુર્કિ ચિત્ત લખીને બતાવેલું છે બાકી વધારાનું છોડી દીધું છે પણ ફેરફાર કરવાની બુદ્ધિ જરાપણ ચલાવેલી નથી

વૈદિકોમા-સર્વજ્ઞાના ઇતિહાસને મળતા જે લેખો લખાયા છે અને દ્વરદ્વરમા જઈને સળધ વિનાના પડેલા છે તેમાથી પણ લઈને તેમનોજ અભિપ્રાય પ્રમાણે ટુક ટુક જૈનોના લેખોની માથે જોડીને બતાવ્યા છે બાકી વધારાના વિચારો તેમના તેવાને તેવા સ્વરૂપના છોડી દીધા છે પણ આ જમાનાની ધાધલ જોઈને તે બન્ને પ્રકારના લેખોમા મેં મારા સ્વતંત્રતાના વિચારો પણ લખીને બતાવેલા છે અને તેમા બીજા લેખકોની મદાયતા પણ મેળવી છે બીજાના હિસાબે ભૂલ ન થએલી હોય એમ કહાય ન પણ બન્યું હોય ? છતાં સમજનોને માગી નમ્ર વિનંતી છે કે હું મ ચ ચુ ન્યાયે ખીરનીરનો લેદ મમજીને સાર સાર ગ્રહણ કરશે અને મારામા થએલી ભૂલોની ઉપેક્ષા કરશે. મર્વજો વિના બીજાનું મેં તેટલા અક્ષરોના પડિતો હોય તો પણ તેમનામા ભૂલ થવાનો સંભવતો ગ્હે ? તેથીજ આ બધી દુનિયામા વિચિત્ર પ્રકારની બાજી પસરેલી જોવામા આવે છે તો પછી મારા જેવા અપરમા ભૂવ થવા પામી હોય તો તેમા શી નવાઈ ? મર્વજો વિના માણુમ માત્રજ ભૂલના પાત્ર ગણાય છે માટે હું મ ચ ચુનો ન્યાય હૃદયમાં ધારણ કરી સાર સાર ગ્રહણ કરશે એવી માગી અતિમ પ્રાર્થના છે આજ કાલના ઘણાખરા પડિતોએ તો સ્વતંત્ર પણથી લેખો લખીને બતાવ્યા છે પરંતુ મેં તો પરત્રપણે રહીનેજ લખીને બતાવેલું છે આપ સમજનો બીજા સ્વતંત્ર લેખકોની ભૂલોની ઉપેક્ષા કરતા રહ્યા છો, તો પછી મારા જેવા પરત્રત્રના લેખ

કોની બૂંચોની ઉપેક્ષા કરો તે તો તમારા જેવા સજ્જનોનો ધર્મ છે સુરેષુ કિમધિકેન ?

આ તત્ત્વત્રયી મીમાસાત્રયની ઉત્પત્તિ થવામાં મુખ્ય કારણ.

રૈવાકાકાના શહેર સીનોરમા—સવત્ ૧૯૭૯ ના અમારા પહેલા ચોમાસાના અતે કાર્તિક પૂર્ણિમાના દિવસે ગામના બહાર બગીચામાં સિદ્ધાચલજીના પટના દર્શન કર્યા પછી સેઠ ફુલચંદ શિવલાલના ઘરમાં ચોમાસુ બદલું હતું, ત્યાં પ્રતિક્રમણ (સધ્યાક્રિયા) થઈ ગઈ એટલે મોટા પવનના દિવસ બાણી આસ પામ ગામડાંઓના શ્રાવકો પણ પટના દર્શન માટે આવેલા હતા, તેમાંના કેટલાએક વદના કરીને અમારી પાસે બેઠા ધર્મચર્યા કેટલીક સામાન્ય થયા પછી જરાક ત્રટકીને બોલ્યા શાહેબ ! આપતો શહેરોમાં બેશીને મોટી મોટી વાતો કરો છો પણ અમારી દશા કેવા પ્રકારની થઈ રહી છે તેની ખબર આપ જેવાને કયાથી હોય ? પત્રી અમોએ પુછ્યું બાઈ એવું શું છે ? શાહેબ ? બીજી તો શું હોય અમો ગામડાંના અલણ ધર્મના સબધે કાંઈ પણ બાણીએ નહીં તેથી લોકો જે કાંઈ કહે તેમાં હાજી હાજી કર્યા કરીએ આપણા સાધુ મહારાજ રસ્તો કાપતા કોઈકજ દિવસે આવી ચડે અને બીજેજ દિવસે ચાલતા થાય, તો પછી આપણા ધર્મ ચો છે તેની ખબર અમોને કેવી રીતે પડે ? બ્રાહ્મણલોકોતો આજીવિકાના માટે કોઈને કાંઈ બજેલાજ હોય અને ગામના બ્રાહ્મણતો હહાડામાં દશ વખતે આવે અને લોકો બેઠા હોય ત્યારે તેઓ મરણ પ્રમાણે બોલે અને અમોને હલકા પાડે, જે કહે તે અમો સાબળ્યા કરીએ કહુંપણ ! બાણ્યા વગર ઉત્તર શું આપીએ ? પત્રી અમે તેમને પુછ્યું કે બાઈ ! શી શી વાતો કરીને તમોને હલકા પાડે છે ? શાહેબ ! એવી બધી વાતો તે કાંઈ ચાંદ રહે ? પછી અમે કહ્યું કે બધી વાતો ચાદ ન રહે એ વાત તમારી ખત્રી છે પણ કોઈ મોટી મોટી વાતો ચાદ કરીને કહોતો થોડો થોડો ખુલાસો કરી શકાય, પત્રી તેઓએ અકેદી વાત સુકવા માડી શાહેબ ! કોઈ કોઈ

(૧) સારા સારા બ્રાહ્મણતો આપણા ધર્મની નિંદા કરતા નથી પણ નૈનધર્મની વાહ વાહજ કરે છે

(૨) વગી કોઈ કોઈ બ્રાહ્મણતો પોતાના ગર્વમાં ને ગર્વમાં કહે છે કે તમારા જોનો જગતના કર્તા એવા ઈશ્વરને માનતા નથી, તેથી તમારો નૈનધર્મ પાયા વગરનો છે

(૩) વળી ડોઠ બ્રાહ્મણ આવે તેતો એમજ ઠહેકે, તમારા જૈનો વેદોને માનતા નથી તેથી અમાગમા નાસ્તિક બતાવ્યા છે

(૪) વળી એક બ્રાહ્મણ તો ઉચુ લાગીને એવું જોણતો રહ્યો કે તમારા દેવ નાગા છે અને તમારા શુદ્ધો ગદા રહે છે, નાહતા નથી અને ઘોતાએ નથી

(૫) વળી એક બ્રાહ્મણ કહેવા લાગ્યો કે-અમારામા એક ગાતમ અષ્ટિ હતા તેમને અમારા બ્રાહ્મણોએ જાતિથી બહાર કાઢી મૂક્યા ત્યારે તેમણે આ તમારો જૈનધર્મ ચલાવ્યો તેથી આ તમારો જૈનધર્મ ઘણો જૂનો નથી

(૬) વળી એક બ્રાહ્મણ તો વિચિત્ર વાતો કરતો કરતો કહેવા લાગ્યો કે-વિનાશ ભર્ગવાને તમો જૈનોને શિક્ષા કરવા માટે એક માયાવી પુરૂષ પેદા કરી વેદ ધર્મથી બ્રહ્મ કર્યા

(૭) વળી તમો આવકો તમારા બાપ દાદાઓનું શ્રાદ્ધ નથી કરતા તેથી તમો તેમના શત્રુ જેવા છો

એમ ઘણી ઘણી વાતો મળવાયે પણ અમો જાણ્યા વગર ઉત્તર ગો આપીએ ? તેમની વાતોથી અમારૂં સમાધાન પણ થાય નહીં તેથી અમો સુબ્રામા કરીએ દિએ.

પંડી અમોએ તે આવકોને કુમથી મનનવવા માડ્યા કે-હે ભાઈ ?

(૧) જે સારા સારા વિવેકી મધ્યમ્થ દૃષ્ટિ છે અને જૈન ધર્મનો પરિચય કરવાવાળા છે તે જૈનધર્મની નિંદા કરતા નથી પણ ઘણા રાજી થઈને પ્રથમ સા જ કરે છે વળી જેઓ જૈનધર્મના અભ્યાસમા ઘણા ઉડા ઉતરી ગયેલા હોય છે તે તો, જૈન ધર્મને બધી દુનીયાના ધર્મથી ઉત્તમ મમજી પોતાના ઉત્તમ લેખો બહાર પાડી લોકોને સમજાવવા પ્રયત્ન પણ કરી રહ્યા છે અને પોતાની મત્ય પ્રિયતાની સાથે સ્વચ્છતા જ પ્રગટ કરી રહ્યા છે

(૨) જે બ્રાહ્મણો ને પોતાના ઘરની પણ પૂરી ખબર હોતી નથી, તેમજ જૈનધર્મવાળાઓનો પૂરો પરિચય પણ હોતો નથી, તેઓ એમ કહી દેતા હશે કે જૈનો જગતની કર્તા-એવા હંથર ને માનતા નથી એ કથન તેમણે તદ્દન વિચાર વિનાનું, લોક રૂઢી પ્રમાણે જોણવા પુરતું જ હોય છે બે કદાચ આ દુનિયાનો કોઈ કર્તા હોય તો તે એકજ હેય, પણ બધા ભુદા ભુદા હંથરે ન

હોય, અગર જો બધા જુદા જુદા ઇશ્વરો આ દુનિયાના માલક બની જગતની ચલના કરનારો દાવો ધરાવતા હોય તો, તેમના કયો ઇશ્વર સાચો તારવી કાઢવો ?

બીજી વાત એ છે કે-ખ્રિસ્તીના ઇશ્વરે કહ્યું કે-ફલાની વસ્તુ બનતીવો, બની ગઈ

વેદોમા-બ્રહ્માએ એકદમ જગત બનાવી દીધું-તે એવી રીતે કે જેમ સૂર્યની કિરણો નીકળી પડે તેમ કોઈને કાંઈ બબરજ ન પડી આ વાતો શુ એક બાલકના ખ્યાલ જેવી નથી ? કુભાર માટી આદિની સામગ્રી મેળવ્યા પછી થી જ ઘડો બનાવે છે તે પણ પોતાના સ્વાર્થના માટે જ આ બધું જગત બનાવવાના મશાલા ઇશ્વરે કયાથી મેળવ્યા ? અને તેણે પોતાના કયા સ્વાર્થ ના માટે બનાવ્યું ? આ બધું શુ વિચારવા જેવું નથી ? માટે આ બધું જગત કોઈએ બનાવેલું જ નથી પણ પ્રવાહથી અનાદિના કાળથી ચાલતુંજ આવેલું છે, એમ જે સર્વજ્ઞ એ બતાવેલું છે તેજ સિદ્ધ રૂપનું છે વિચાર કરશે તે અવશ્ય મારી રીતે સમજી શકશે

(૩) જે મત્ય જ્ઞાન છે તેજ ખરા વેદો છે તેવા સત્ય જ્ઞાનના પુરે પુરા હિમાયતી એવા જૈનો જગતભેર થએલા છે, ત્યાં કહેવું કે જૈનો વેદોને માન આપતા નથી, તેથી તે નાસ્તિક છે આ કથન તેમણે કેટલું મહત્વતાવાળું, અને કેટલી વિવેકતાવાળું છે ? પોતે પુગલોમા ના અનેક ગમ્મ ગોલાઓમા આખું મી આમણું કરી લોકોના આગળ જેમ તેમ ગોઠવી કેટલા કરવા અને પોતાનામા આસ્તિકતા બતાવવાનો ડોલ કરવો, આવા પુરૂષોમા સત્ય પ્રિયતા કેટલી આકવી ?

(૪) જૈનોના સીધું કરો સ્વપરનું કંટ્યાણુ કરવાના માટે પોતાની રાજ્ય સહિનો ત્યાગ કરી પરમ યોગીઓ થયાં છે, પછી સર્વજ્ઞ પણ મેળવીને જગતના હવેને સત્ય તત્ત્વજ્ઞાનનો ઉપદેશ કરતા રહ્યા, તેમને નાગી દેવ તરીકે ઓલખાવનારા, પોતાના દેવોને સ્ત્રીઓમા આશક્ત રૂપે અધાપન કરી, નીતિથી વિરૂદ્ધ, લોકે વિરૂદ્ધ, અબાણુ લોકો પાસે પૂજન કરાવનારા, કેટલા બધા સત્ય પ્રિય હશે ? થોડો પણ વિચાર કરી જોલનારા છે ?

વગી જૈનોના સાધુઓ તદ્દન નિ રૂપરૂતાને ધારણ કરનારા અને સર્વ જોના બતાવેલા સત્ય માર્ગે ચાલનારા અને તેમના જ સત્ય તત્ત્વોનો ઉપદેશ

કરનારા, તેવા અને તેને મદદ તરીકે જોલખાવનારા, અને જેઓ બધી વાતોથી લોભ લાલચમાં ફસેલા, તેવા પોતાના માટે શુદ્ધિને સ્વછ તરીકે મનાવવાનો પ્રયત્ન કરી રહેલાઓ, કેટલા ઉચ્ચ દરબનો વિચાર કરવાવાળા માનવા ? તેનું માપ તો એમ સત્ય પ્રિય હોય તેજ આપી શકે ? બાકી દૃષ્ટિ રાગના કે પક્ષપાતના ચમ્પા ચઢાવી બેઠેલા હોય તેમનાથી કિમત કેવી રીતે આપી શકાય ?

(૫) જે જોતમ ઋષિને ઇર્ષ્યા દ્રેષ્યથી પ્રાપ્તિઓએ પોતાની જાતિમાંથી બહાર કાઢી મૂક્યા તે જોતમે જૈનધર્મ ચલાવ્યો નથી પરંતુ ચૈવીશમાં તીર્થંકર શ્રી મહાવીર ભગવાનને બ્યારે કેવલજ્ઞાન થયું ત્યારે, જોતમ ગોત્રીયના ઇન્દ્રભૂતિ આદિ મોટા અગીયાર વિદ્વાન પ્રાણપો, પોતાના સુમાલીનો (૪૪૦૦) શિષ્યોના પરિવાર નાથે, શ્રીમહાવીર તીર્થંકરની પાસે આવી, પોતાની શકાઓ દૂર કરી બધાએ તેમના શિષ્યો થઈને રહ્યા હતા, પરંતુ તેઓ સ્વતંત્ર પણાથી રહેલા નથી હતા કહેવું કે અમારામાંથી કાઢી મૂકેલા જોતમે તમારો જૈન ધર્મ ચલાવ્યો એવા પ્રકારની વાતો કરનારા કે પોતાના શર્યામાં લેખો લખીને બતાવનારા, પ્રજ્ઞાશાનીઓને કેટલા દરબના સત્યવાદીઓ માનવા ? આવી રીતના એ કટોલેખો લખીને ઉધુ છતું કરીને ગયા છે, તે અમાગ આ શક્યથી આપ સમજનો જોઈ-શક્યો અને વિચારી પણ શકો.

(૬) તમારા જેનોને શિક્ષા કરવાને માટે વિષ્ણુ ભગવાને માયાવી પુત્ર પેદા કરીને મોકલ્યો અને તમારા જેનોને વેદ ધર્મથી પ્રભુ કર્યા આ વાતમાં કેટલી બધી મત્યતા ? અને કેટલી બધી વિચિત્રતા ? વિષ્ણુ ભગવાનનું જૈનોએ એવું શુ બગાડયું હતું કે જેથી આટલો બધો જૂઠો પ્રપંચ કરવો પડ્યો ? ગીતામાં વિષ્ણુ ભગવાન પોતેજ કહી ગયા છે કે-મનુજનો નો ઉદ્ધાર કરવા અને દુષ્ટોનો નાશ કરવા હું, યુગ યુગમાં અવતાર લેતો રહું છું

અહીં દુષ્ટો નો વિચાર કરી જોતા-જે જીવોના ધાતક હોય, જૂઠાં જોલનારા કે જૂઠાં લખનારા અને અધર્મના પોષક હોય તેવાઓના માટે યુગ યુગમાં અવતાર લેવાનું કહી ગયા હોય તો તે કદાચ વિચારી શકાય, આપણા આર્યો પર અનાર્યોના અનેક હુમલા થયેલા છે, તેવા સમયમાં વિષ્ણુ ભગવાને કાઈ 'સુ' કે 'આ' કરેલું હોય તેમ તો બાલુવામાં આવ્યું નથી તો પત્રી સર્વ પ્રકારથી શુદ્ધ એવા જૈનોના માટે માયાવી પુરુષને ધક્કેલી મૂક્યો, એવું લેખનારા કેટલા બધા પ્રયત્ન કરનારા સમજવા ?

(૭) જોનો શ્રાદ્ધ નથી કરતા, તેથી શું તેમને જાપ દાદાઓના રી માની લેવા ? અને બ્રાહ્મણો બધી દુનિયાનું હિત કરવાવાળા માની લેવા ?

આવા આવા પ્રકારની બધી વાતો કે જે પેટના દુ જે માથું કુટવા જેવી, અને અલભ્ય માનસોને અક્ષતી મારવા જેવી છે, તેવી વાતો કરવાથી રો કાયદો ? હા માધુઓને અને બ્રાહ્મણોને જોઈતી વસ્તુ મળવાનો અને ગૃહસ્થોને આપ વાનો ધર્મ છે પરંતુ સ્વાર્થના માટે ઉધુ ૮ તુ લખતા કે જોલતા તેનું માઝ પરિણામ જોલવા જતા વિપરીત જ આવે તેથી ન તો માધી શકાય સ્વાર્થ અને ન તો શાધી શકાય ધર્મ હતા આ દુનિયાની કોઈ એવી વિચિત્ર ગતિ છે કે આટે રસ્તે ચાલવામા જ પોતાનું હિત માની બેઠી છે એવી અજ્ઞાન દશાનો ઉપાય જ શો ?

ઉપર બતાવેલા કુમથી અમે સાતે પ્રશ્નોનું યત્નકિચિત્ સમાધાન તો કરીને આપ્યું, પણ તે આવેલા શ્રાવકોના મનનું ખડ સમાધાન ન થતા જોલી ઉઠ્યા કે-શાહેજ ! વળી બીજી વાતો સાલગીએ એટલે અમોતો તેવાને તેવા, એમા તે અમારૂં શું વળે ? એમ કહીને ચાલતા થયા વળી બીજા બેઠેલા હતા તે પણ ચાલતા થયા, પરંતુ ભરૂચના ગાહ મગનલાલ મેલાપચ દ કે જે સારા અભ્યાસી હતા, તે કાંઈક વિચારીને જોડ્યાકે શાહેજ ! આ ગામડા ઓના શ્રાવકોની ફરીયાદ ખરી છે કારણ કે-આ બધા દશાશ્રીમાલીઓ છે અને મૂલથી તેઓ જૈનમૂર્તિપૂજક હોવા હતા આને કેટલાક ટુડીયામા, કેટલાક સ્વામીનારાયણમા, કેટલાક વૈષ્ણવાદિક મ પ્રદાયોમા સપડાએલા છે કહેવત પણ છે કે “ દશામા દશ ધર્મ ” હતા-એ બધાઓમા ભાણ્યા બ્યવહાર, કન્યા બ્યવહાર, એક સરખો ચાલુ રહેલો છે તેથી અવસરે લેગા થતા તેમને પુછેલી વાતો તેમનામા ચચાતી હોવી જોઈએ કારણ બીજા બીજા ધર્મના શુરૂઓ તો ગામડાઓમા પ્રાચે પડ્યાને પાયર્થા રહેતાજ હોય, માત્ર જૈનસાં ધુઓ તેમને મળવા, દુર્લભ થઈ પડે, તેથી આ ગામડાઓના શ્રાવકોની ફરીયાદ હું ઘણા વખતથી સાલજુ છું, પણ આવી વાતો લક્ષમા કોણ લે ? પછી અમે ઉત્તર આપ્યો કે એનો ઉપાય વાચન અને મનન એ શિવાય બીજો રો હોઈ શકે ? ભરૂચી-શાહેજ ! આપે કહ્યું તેતો ખરૂ છે પણ આતો ગામડાઓના અલભ્ય માનવીઓને મમજવાની યુદ્ધિ હોત તો તેઓ આવી ફરીયાદજ શું કરવાને કરતા ? માટે આ લોકો કાઈક, મમજે તેવું શુદ્ધ અને સરલ ઘણું જોઈએ

પેલા શ્રાવકોએ પુછેલા પ્રશ્નોના જેવા અનેક પ્રશ્નોથી અનેક વાર અમારા કાન પણ ગુનેગાર થએલાજ હતા, તેમજ ભરૂચના શ્રાવકની પણ રોજને રોજ પ્રેરણા વધા લાગી ચોટલે અમે નીન નવીન વૈદિક મતના પ્રયોગો પણ કાંઈક અભ્યાસ કરવાનું શરૂ કરી દીધું કહેવત છે કે—“અતિમ વનથી કાંઈ ને કાંઈ તો મળેજ” બધા દેવોએ મલીને સમુદ્રનું મથન કર્યું તો શુ તેમને અમૂલ્ય એવા ચંદ્ર (૧૪) રત્નો મેળવ્યા ન હતા? મેળવ્યાજ હતા અને એ વાત પુરાણોથી પ્રસિદ્ધ પણ થઈ ગઈ છે તે પ્રમાણે પ્રથમ સમુદ્રનું મથન કરતા અમારા હાથમા યત્કિંચિત્ જે કાંઈ આવ્યું તેમાનું કાંઈક ઉપર બતાવેલા પ્રશ્નોત્તરમા ગર્ભિત પણ રહેલું જૈન-વૈદિક માન્યતા પ્રમાણે સ્થિતિનું સ્વરૂપ, તેમજ બન્નેના દેવોનું સ્વરૂપ, તેમના ગુણોનું સ્વરૂપ, તથા તેમના ધર્મનું સ્વરૂપ જૈન-વૈદિકની તુલના રૂપે લખીને બતાવનાર પ્રયત્ન કરેલો છે લાખા પ્રાચીન મરલ ગામડીઓએ પણ સમજી શકે તેવી વાપરેલી છે.

॥ ઇતિ પ્રથમી ઉત્પત્તિમા નિમિત્ત ભૂત ગામડાઓના શ્રાવકોના ને બ્રાહ્મણોના વિચાર ॥

જે ખરા પરમાત્માને ઓલખશે તેજ સત્ય તત્ત્વને મેળવશે ?

આ મારો પ્રથમ હાથમા લેતાની સાથે કેટલાક તત્ત્વાત્તત્ત્વના વિચાર વિનાના અથવા પોતાના મતના દૃષ્ટિ રાગથી ગ્રિત હુરો તેઓ જરૂર કહેશે કે—આ લેખકે કાળી બાબુ ચીત્રીને શી અતુગઈ કરી? એમ કહી અવજ્ઞા કરવા વાળાની ભૂલ થશે કારણ કે અમે જેનો વિચાર કરીને બતાવ્યો છે, તે કોઈ પ્રાકૃત માણસોનો કરીને બતાવ્યો નથી, પણ પરમાત્માઓ નો—પરમેશ્વરોનો, તેમજ મર્વજ પણ મેળવી જીવ અજીવાદિક તત્ત્વાત્તત્ત્વના સ્વરૂપના બતાવનારા જગત્ જ જુઓના ઉદ્ધારકોનો, વિચાર કરીને બતાવ્યો છે, તો પછી તેવા પરમાત્માઓમા કાલી બાબુનો અવકાશ કયાથી હોય? અગર જે કોઈ પરમાત્મા પણાનો સ્વીકાર કરીને તેઓમા કાલી બાબુ માનતો હોય તો તે પિત્તલને સોનું માનવાવાળો, અધકારને પ્રકાશ માનવાવાળો, અને ધંતૂરાનું પાન કરી સર્વત્ર પીધું પીધું ભેવાવાળો છે એમ કેમ નહીં સમજવું? જીવો કે—

(૧) જે કામદેવને વશ થએલા હોય તેવાઓને, પરમાત્મા તરીકે અંગીકાર કરવા તે શુ યોગ્ય છે ખરા?

(૨) અથવા ક્રોધથી ધમધમાય રહેતા હોય તેવાઓને—પરમાત્મા તરીકે અગીકાર કરવા તે શુ યોગ્ય ગણાયે ખરૂં ?

(૩) અથવા જે લોભ સાગરમા ડુબેલા હોય તેવાઓને, પરમાત્મા ઠરાવવાનો પ્રયત્ન કરી શકાયે ?

(૪) અથવા જે અજ્ઞાન પણાથી જગો જગો પર ગોમા ખાઈ રહ્યા હોય તેવાઓને, આપણે પરમાત્મા તરીકે કયા ગુણથી સ્વીકારી લઈશું ?

(૫) અથવા અજ્ઞાન પણાથી ડુબેલી આ દુનિયાને પોતાની પ્રપચી માયાથી ફસાવવા વાળાને, આપણાથી પરમાત્મા તરીકે કેવી રીતે અગીકાર કરી શકરો ?

હે સંજનનો ! ઉપર બતાવેલા અવગુણોથી ભરેલાઓને જ્યારે, તમે પરમાત્મા તરીકે માનવાને માગતા ન હોય તો તેવા અવગુણ રૂપના પરમાત્મા કોઈએ લખીને બતાવ્યા હોય તો શુ તેના સ બ ધે આપણે વિચાર નહીં કરવો ? તમે કહેશો કે વિચાર કરવો. જે તમે વિચાર કરવાનું કહેતા હોય ત્યારે તો પરમાત્માના સત્ય સ્વરૂપનો વિચાર કરીને બતાવનારને કાલી બાબુનો ચિતર વાવાળો કહી, તેની અવજા કરવામા આપણી અતુરાઈ શી ? માટે મત્યા સત્યનો વિચાર કરવો તેમાજ આપણો પુરુષાર્થ છે અને તેમાજ આપણું કલ્યાણ સમાયલું છે નહીં કે સ્વાર્થી લોકોના ધકકે ચડવામા સ્વાર્થી લોકોએ કરેલા ગોટાલાની ખબર પૂર્વ કાલમા પડતી ન હતી પણ આજ કાલ બાપાઓના સાધનથી, તેમજ લાયકેરીઓના સાધનથી, પોતાનો નિર્લુપ્ત પોતાની મેલેજ કરી શકાય છે અને તેટલાજ માટે આ અમારો પ્રયત્ન છે નહીં કે કોઈને ઉતારી પાડવાનો ઇતિ અલ્લ વિસ્તરેણુ ॥

॥ ઇતિ 'પરમેશ્વર' તરીકેના પરમાત્મામા કાલી બાબુનો વિચાર જ ન કરવી શકાય તેનો વિચાર કરી ને બતાવ્યો ॥

અનાદિની આ સૃષ્ટિનો કર્તા કયો સાચો ?

આ સૃષ્ટિ ઉદ્ભવ, અર્ધા અને મધ્ય રૂપની પ્રત્યક્ષમા દેખાતી છે, અને તે અનન્તા અનન્ત, નના મોટા જીવોથી, બ્યાપીને રહેલી છે અને તે જીવો તમા કહેલા કર્મના વશમા પડેલા ચોરાશી (૮૪) લાખ જીવોની યોનિયોમા

કોઈ અદ્વૈત મતવાદી કહેતો હોય કે આતો બધું જગત ઇશ્વરે જ બનાવ્યું છે અથવા ઇશ્વરની માયાથી જ બનેલું છે તો તે કેવળ કટિપત્તન છે, કારણ કે તે ઇશ્વરે જે પ્રથમ જીવો બનાવ્યા તે કયી વસ્તુના ? અને તે જીવો કઈ ગહિત શુદ્ધ સ્વરૂપના બનાવ્યા કે અશુદ્ધ સ્વરૂપના ? જો શુદ્ધ સ્વરૂપના બનાવ્યા માનીએ તો તે જીવોની પાંડલ આ બધો કર્મનો પ્રપચ કયાથી લાગુ પડ્યો ? અને તે ગણે લગાડ્યો ? અને તે કર્મનો પ્રપચ લાગુ પડ્યા પછી આ ચોરાચી લાખ જીવોની યોનિમા ભટકતા કોણે કર્યા ?

જો કદાચ કહેવામા આવે—કે ઇશ્વરે જે પ્રથમ જીવોને બનાવ્યા તે માયા મહિતન બનાવ્યા અને જે માયા છે તેજ કર્મ છે, જે ઇશ્વરે અમારી સાથે માયા મૂકીને અમોને ચોરાચી લાખ જીવોની યોનિમા ભટકતા કર્યા, તે અમારો ઇશ્વરજ નથી પણ તેણે અમારી માથે દુરમનનીજ ગરજ સારી છે માટે તેવા ઇશ્વરને તો હજારો લાખો બલકન કરોડો યોજનના દૂરથી જ નમસ્કાર કરવો તેમાજ અમારું ય છે પણ તે ઇશ્વરથી અમારું કોઈ પણ ક્ષેત્ર થવાનુંજ નથી એમ ચોક્કસ માની લેવાનું છે

જે પ્રભાવતિને વૈદિજીએ બ્રહ્મા રૂપે કહ્યા છે તેની ખબર નતો પડી છે મોટા મોટા પ્રાચીન ઋષિઓને, તેમજ નતો પડેલી છે વિષ્ણુના સાતમાવતાર રૂપ રામચંદ્રને, તે પ્રભાવતિના નામથી આ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ લખાઈ, વેદોથી તે ઉપનિષદનાં શ્રેયો મુખી આગળ બતાવે પુરાણોમા સૃષ્ટિને ઉત્પન્ન કરવાવાળા લખાયા બ્રહ્માદિક અનેક દેવો, તેના સળધે લખાયા હજારો શ્લોકો, પછી તે શ્રેયો મોટા મોટા કેળાય તેમા શી નવાઈ ? મારા આગળ આગળના લેખોથી આપ સજ્જનો પણ સારી રીતે વિચારી શકશે.

સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસના વિકાર રૂપનાજ પુરાણો.

વેદોના વિષયોને આપ ગમે તેટલા પ્રાચીન કત્યો પણ તે યજ્ઞ યાગાદિના વિધાનથી દૂષિત થએલા આજ કાલના પડિતોને તો બાલખ્યાલ જેવાજ જણાયા છે

જોનોના સર્વજ્ઞ પાર્શ્વનાથ ઈ મ પૂર્વે એકે હજારની લગભગમા થયા છે તે સર્વજ્ઞોના તત્ત્વ વિચારો નવીન રૂપના તાજ બહાર પડતાની માથે વૈદિકોમા મોટી ગડમચલ થવા લાગી પ્રથમ મોટા જ્ઞેશમા આવી યજ્ઞ યાગાદિકની પુષ્ટિના માટે બ્રાહ્મણ શ્રેયો લખવા માડ્યા, પણ સર્વજ્ઞોના અત્ય તત્ત્વો

જેમ જેમ વધારે ફેલાતા ગયા તેમ તેમ તે બ્રાહ્મણ યજ્ઞોની કિંમત પણ નહીં જેવીજ અર્થ પડી પરંતુ તે વખતના કેટલાક ચતુર પડિતોએ સર્વજ્ઞત્વોના આશયને પકડીને અને યજ્ઞ યાગાદિકના વિધાનોને બનાદગની દૃષ્ટિથી જોઈને ઉપનિષદોના અર્થોની મરૂઆત કરી રીધી તેથી તે અર્થોના બાક લોકોમાં ચોભા રૂપના ગણાનવા લાગ્યા પણ લિન્ન લિન્ન લેખડોના ઢારણે તેઓ આપસ આપમતા વિરોધને ટાળી શક્યા નહીં

આગળ જતા મર્વજ્ઞોથી પ્રગટ થતા ચાલેલા-પ્રાચીનમાં પ્રાચીન ઇતિહાસના પણ વૈદિકના પડિતોએ તેવાજ હાલ બેહાલ કરીને મુકેલા છે પરંતુ આ પ્રકાશના સમયમાં આજ યુગના કેટલાક ચતુર પડિતો પોતાના વૈદિકમતમાં અનેક પ્રકારની ન્યૂનતાઓ ભેટાહુવા અને પોતાના મતની પ્રાચીનતા બતાવતા હુવા એટલું તો જરૂર લખતા જયાકે જન-બૌદ્ધના પડિતોએ મુધારો વધારો કર્યો પરંતુ કેટલાક સત્ય પ્રિય પડિતો તો જન-બૌદ્ધ તત્ત્વના લાખા અભ્યાસથી ત્રણે મતના તત્ત્વની ખરી સ્થિતિ સમજીને, જ્યાં મુધી જેઓ પહોંચ્યા ત્યાં મુધીના તેઓ પોતાના સત્ય ઉદ્દગારો કહાડતા ગયા છે તે મહા પુરૂષોની સહાયતાથીજ મેં આ લેખ લખવાનો ઉદ્દેશ કરેલો છે, તેથી તેની ટુકમાં નોંધ કરીને બતાવી છે અને ફરી પણ બે વારો લખીને બતાવું છું

(૧) સર્વજ્ઞોએ આ સૃષ્ટિને, અનાદિ અનંત સ્વરૂપની પ્રવાહથી ચાલતી આપેલી બતાવી છે, અને છે પણ તેવાજ સ્વરૂપની, છતાં વૈદિકના પડિતોએ સર્વજ્ઞોના વિરૂદ્ધમાં આવીને બ્રાહ્મણ અર્થોથી તે ઠેક પુરાણો મુધીમાં સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિના સંબંધે એક બીજાથી વિરૂદ્ધ સ્વરૂપના બ્રાહ્મણિક અનેક દેવો કંપી ને બતાવ્યા અને તે કંપના વેદ મૂલક ઝરાનવા પાંડલથી પ્રત્યક્ષ બ્રાહ્મણના નામની નવીન અનેક શ્રુતિઓની અનાદિની મરૂઆતથી તે ચોથા અધર્મવેદ મુધીમાં દાખલ કરીને બતાવેલી છે બે કદાચ આ સૃષ્ટિ ઉત્પત્તિ સંબંધના બધા કંપિત લખોનો સંગ્રહ કરવામાં આવે તો અઢાર પુરાણના ઠંકાણે એક નવું મોટું જોગણીશમું પુગલું રૂપેજ થા જાય, એટલા બધા કંપિત લેખો લખાયા હશે? કંપિત લેખો લખવાવાગાને ખાડી કોતર નડે તેવું કયા હોય છે? જૈનમાન્યતા પ્રમાણે અનાદિની સૃષ્ટિનું સ્વરૂપ તત્ત્વચી પૃ ૪ થી ૧૧, વૈદિકના અનેક દેવોથી ઉત્પન્ન થયેલી આ સૃષ્ટિનું સ્વરૂપ પૃ ૧૩ થી ૬૩ મુધી

હેતુમત શાહેળની કેટલીક શકાઓનું સમાધાન.

હેતુમત શાહેળનું (જૈનિઝમ) જૈનધર્મનું પુનઃક ગુચ્છરાતી ભાષામાં બહાર પડેલું છે તેમાંની કેટલીક તેમની મોટી મોટી શકાઓનું સમાધાન આપી તેમને વિચારવાની લલામણુ ઝડે છ.

૧. (૧) પૃ ૧૪૧ માં તેમણે જણાવ્યું છે કે—“ જૈનધર્મના સિદ્ધાંતો સર્વ કાલે એકના એકજ રહ્યા છે ”

આ વિચારો તેમના ઘણા ઉદાહરણોમાંથી નીચેના હોય તેમ જણાય છે મ. તુ-પૃ ૧૦૬માં તેમણે જણાવ્યું છે કે—“ ભાગ્ય વર્ષના બીજા ધર્મોની પેઠે જૈનધર્મ પણ માને છે કે જુવની ૮૪ લાખ યોનિઓ છે ”

આ વિષયમાં તેઓ ખરે નિર્ણય કરી શક્યા નથી તેથી જણાવવાનું કે—બીજામતવાળાઓએ—જૈનોના સિદ્ધાંતમાંથી લઈને જૈનોના અનુકરણ રૂપે ૮૪ લાખ જુવની યોનિઓ ઘડિપત રૂપે ઠીકીકરેલી છે ગણ્યું કે તેઓમાં મ પૂર્ણ જુવનો વિષયજ આવી શકેલો નથી અને તેઓમાં એક બીજાથી વિરૂદ્ધ કલ્પનાઓ થયેલી છે. સાચે એ પણ નિશ્ચય છે કે નવસો વિના એ વાત બીજા બતાવી શકેજ નહીં (આના માટે જુવો આ. ગ્રંથનું પૃ ૪૫૬ થી ૪૬૧)

(૨) પૃ ૧૪૩ માં તેમણે લખ્યું છે કે—“ જૈનધર્મના આ નિશ્ચય ભાવને કારણે તેનામાં બીજા એક ગુણ આવ્યો છે કે, બધા સિદ્ધાંતોમાં તમે એની એવી જબી આડીગકગો કે જે જબી મર્વ ગીતે પ્રાચીન તેમજ અર્વાચીન જૈનધર્મને મળતી આવે ”.

(૩) પૃ ૧૪૬ માં—“ જૈન તત્ત્વ જ્ઞાનના આ મતને કાગળે એતો માનવું જે પડે કે મવજા પુરો થઈ ગયા છે ”.

(૪) પૃ ૪૫૩ માં—હિંદુ, જૈન અને જૈન એ ત્રણે ધર્મ એકજ મૂલ્યમાંથી નીકળ્યા છે, સૈદ્ધાંતો સુધી આવેજ બીડ્યા છે, અને એમણે એક એક ઉપગ્રંથ દાખ પાડી છે ”.

આ બધા ઉપગ્રંથો ફકગઓથી વિચારવાનું કે—જે મતમાં આજ સુધી તારો, બાળુથી એક સગંબી મળતી વાતો લખાતી આવેલી હોય, તેજ ધર્મ સર્વજ્ઞોના મૂલ્ય રૂપનો ગાયમ રહેલો છે એમ માનવામાં હોય જાતની હુગત આવે તેમ જણાતું નથી.

પરંતુ હુનિયામાં હુમેશા અજ્ઞાનપ્રભવનું પ્રાબલ્ય વધાડે જ હોય છે. દત્તર ધર્મના પ્રવર્તકોમાં સર્વજ્ઞોનો ઈન્કાર થયેલો છે બાકી અક્ષરોના પડિતો

તો ઢગલાળ ધ તે વખતમા હાજર હતા, અને તેજ પ્રમાણે હુમેશા ઢગલાળ ધ થતાજ આવેલા છે અને આજે પણ તેટલાજ મગી આવજો તેથી અર્થજ્ઞાના તત્ત્વ કથનમાથી કે તેમના ઇતિહાસમાથી લઈને પોતાનામા ઉધુ હતું કરવામા તેઓ પાછલ પડે તેવા ન હતા, માટે વિચારવાનું કે-પ્રત્યક્ષની જાળતોમા કુદતરના નિયમોથી પણ વિરુદ્ધ, જેમનામા લખાયું હોય તેમણે જીજ્ઞાસાથી લઈને પોતાનામા ફેર ફાર કરેલો છે તેટલો મામાન્ય વિચાર કરવાથી મત્યા મત્યનો વિચાર કરવાને શક્તિમાન થઈ શકીશું બાકી ડાલા પાખડાનો જુદો વિચાર કરતા નત્ય માર્ગ ને મેળવી શકીશું નહીં ફલાણુમા આમ છે અને ફલાણુમા તેમ છે અને તે વાત ખજ મુદ્દા સરની છે, અને તે અમર્થજ્ઞાના મિદ્ધાતમા લખાઈ, જેમંડે ૮૪ લાખ જીવયોનિનો વિચાર હેતુમત શાહેજથી થયો છે તે જૂલ ભરેલો થયો છે માટે પ્રથમ સર્વજ્ઞાના વચન ઉપર ધ્યાન દીધા પછીથી ખીજે વિચાર કરવામા આવે તો જૂલ થવા પામે નહીં કારણ કે ધણા લાખા મમયના વાતોમા ખીજે કોઈ ઉપાય જરી શકે તેવો જણાતો નથી

આપણે જે વિચાર કરવાનો છે તે-જૈન-બૌદ્ધ સમયના ઉપનિષદાદિક શ્રેયોથી છે કારણ કે-ચક્ષુ યાગાદિકના વિધાનવાળા હિં સા પ્રધાન વેદોના શ્રેયો અસર્વજ્ઞોથી પ્રવર્તેલા હતા, અને તેની પુષ્ટિના માટે લખાયલા પ્રાણજ્ઞ શ્રેયો પણ તેવાજ વ્યરૂપના હતા, પણ તે શ્રેયો આપણું ઉચ્ચ મત પ્રેરે તેવા ન હતા તે પહેલાના મમયમા ન તો કોઈ અધ્યાત્મિક વિષયના શ્રેયો, તેમજ ન તો ઇતિહાસ વિષયના શ્રેયો, વેદિકોમાના આપણાજેવામા આવેલા છે, તેમજ ન તો સાભળવામા પણ આવેલા છે તો પછી અસર્વજ્ઞોથી લખાયલા પાછળના શ્રેયોથી સર્વજ્ઞોએ લીધું એવો વિચાર કરવામા આવે તે શું જમમૂલક ન ગણાય ? વિચારી શું તો જમ મૂલકજ ગણાયો

જુવો હેતુમત શાહેજના જ લેખો-જૈનધર્મ શ્રેયના પૃ ૧૫ મા-તેમણે જ લખ્યું છે કે-“ પ્રાચીન ઉપનિષદોના ઋષિઓએ-આત્મતત્ત્વ અને અનાત્મ વચ્ચે ભેદ પાડ્યો નથી, અને આત્મ તત્ત્વ મ જ ધે તેમણે બહુ વિચાર કર્યો નથી ” પૃ ૧૬ મા-“ મોથી પ્રાચીન (બૃહદ્વાચ્ચક, હૃદોગ્ય, તૈત્તિરીય, કૌષીતકી) ઉપનિષદોમા વર્ણુ વેળુ આત્મ તત્ત્વનું સ્વરૂપ, એક નવીન ભાવનાને કારણે પછીના કાળના (કાઠકઆદિ) ઉપનિષદોમા બદલાય છે એ ભાવના તે આત્મ તત્ત્વના વ્યક્તિત્વની ભાવના આત્મતત્ત્વ અને અનાત્મતત્ત્વ હુવે ૨૫૦૮ રીતે ભિન્ન થયા ■ પૃ ૧૮ મા-“ પ્રાચીન ઉપનિષદોમા-આત્મા દેખાતો નથી ”

“ જૈન સ પ્રદાય પોતાના તત્ત્વ દર્શનમા-જીવ અને પુદ્ગલ વચ્ચે ભેદ માને છે, અને જીવને શાશ્વત સ્વતંત્ર માને છે તેથી આત્માના નવીન સિદ્ધાંત ની સ્થાપના સમયમા એની પ્રથમ ઉત્પત્તિ હોવી જોઈએ પ્રાચીન અને નવીન ઉપનિષદોમા આત્મતત્ત્વ વિષેના ભેદ સંબંધના જે મત હતા તે કાઈએ પૂર્વેની મહાશ્વેતકની શરૂઆતના મેકામા સ્થિર થવા લાગ્યા, એટલે જૈન દર્શનની ઉત્પત્તિ પણ તેવામા જ થઈ મનાય ”

આ જગોપર હેતુમત શાહેજને હું જણાવું છું કે-મર્વજોથી પ્રગટ થતા આત્મતત્ત્વના વિચારો જેવી રીતે ધીરે ધીરે ઉદ્ભવ પાલટ પળાથી ઉપનિષદ ઢાંચે લેતા ગયા, અને પોતાના શ્રેયોમા ગોઠવતા ગયા, તેવીજ રીતે મર્વજોથી પ્રગટ થતા ૬૩ શ્લોકો પુરુષોમાની વાતો, જે હું કે રૂપથી લખાતી ચાલી હતી તેમાથી વૈદિકના ૫ હિતો ધીરે ધીરે લેતા ગયા, અને તેમા ઉધી-હતી વૈદ્યનાઓ ડગીને પોતાના શ્રેયોમા લાખી લહરક ડરીનેજ ગોઠવતા ગયા છે તેથીજ તે શ્રેયો મોટા મોટા દેખાવવા લાગ્યા છે પરંતુ તે યથાર્થ સ્વરૂપથી લખાયલા નથી બાકી અમર્વજોનોના લેખોમાથી લઈને, મર્વજોએ પોતાના મતના અનુકૂલ રૂપે સુધારીને ઇતિહાસ લખ્યો, એવો જે આપણને જાણ થયો છે, તે આ મારો શ્રેય દેખનાની નાથેજ ફેરવવો પડશે, અને ત્યારબાદજ આપનો શ્રેય (જૈનિયમ) સર્વ માન્ય થશે, એ ખાત્રી ધ્યાનમા લેવાનું છે

જૈન ઇતિહાસના વિષયમા આપણને જાણ થવાનું જે કારણ છે તેમા માફ અનુમાન એ છે કે-જિહાર પ્રાતમા થકર સ્વામીએ ભોલોની નાથે જે અત્યાચાર કર્યો હતો તે વખતે ત્યાના જૈનોપર પણ અત્યાચાર કરેલો છે અને તેમના જૂના જૂના પુસ્તકો લઈને તેના પરથી પુરાણો ઉભા કરીને તે જુના પુસ્તકોનો પણ નાગ કરાવેલો છે પરંતુ શુભરાત આદિ પ્રદેશોમા જે મર્વજોથી પ્રગટ થયેલો ઇતિહાસ છુટક છુટક રહેલો હશે તેનો સંચક કરી હેમચંદ્રસૂરિએ ફરીથી લખ્યો, તેથી તેને નવીન રૂપનો માનીને આપે તેવું અનુમાન કર્યું હતું, પણ તે જાણ મૂલકજ છે કારણ કે આજે જે ૬૩૦૦ વર્ષથી જુદા પડેલા સ્વેતાખર-દિગખરમા તે મર્વજોથી પ્રગટ થયેલો પ્રાચીન ઇતિહાસ એક મરજોજ લખાયેલો, તેથી તે આધુનિક પુરાણોમાથી લઈને સુધારીને જૈનોએ પોતાની અનુકૂલતા પ્રમાણે લખ્યો એવો જે વિચાર છે તે કેવળ જાણ મૂલકજ ગણાયો માફ આ જાણ પુસ્તકજ વાળીને આપણને પણ મારા વિચાર માથે મળતા થવુંજ પડશે

કેટલાક હેતુ શાહેબના લેખમાના અને કેટલાક મારા લેખમાના ફકરા અહીં ટાકી બતાવીને વિચારકબાની સુગમતા કરીને આપુ છું

૧. જુનો કે-હેતુશાહેબ અનાદિની સહિના નિયમ રૂપ સર્વજ્ઞોની માન્યતાને-પોતાના ંથના પૃ ૨૧૮ થી ૨૨૬ મુધી પુરેપુરી પ્રુષ્ટિ બતાવી રહ્યાં છે તેનો કિચિત્ મારાશ

ભારતના અને બીજા દેશના મતવાદીઓ પોત પોતાના માનેલા ઇશ્વરને જગતના કર્તા હુર્તા બતાવે છે તો તે બધા બુદ્ધ બુદ્ધ ઇશ્વરોમાનો જગતનો કર્તા હુર્તા કયો ઇશ્વર આવો ?

૨. બીજી વાત એ છે કે-ઈમ્ કલના નિત્ય નિયમને તો તે બધાએ મતના ઇશ્વરવાદીઓએ સ્વીકારેલો છે અને તેઓ કહે છે કે-ઈશ્વર એ નિયમને ફેરવી શકતો નથી જ્યારે એ કર્મનો નિયમ નિર્વિઘ્ને પ્રવર્તે છે ત્યારે ઇશ્વરને વચ્ચે લાવવાની જરૂર શી છે ? ઈત્યાદિ

અહીં હું કે વિચારવાનું કે-આ જગત કર્તાની માન્યતામા અસર્વજ્ઞોના ઇશ્વરો સત્ય રૂપના ન હરે તો બીજી પણ અનેક શ્રેષ્ઠ વાનો છે તે સર્વજ્ઞોથી પ્રગટ થઈ ને પછીથી જ બીજામા પ્રગટેલી છે એવા વિચાર ઉપર પણ આવવું જ પડશે

ત્રીનોમા ૨૪ તીર્થ કરોનો ઇતિહાસ ઠામ ઠેકાણા સાથે હું હું સ્વરૂપથી લખાયો છે

વૈદિકોમા-મોટા મોટા પુરાણોમા ઠામ ઠેકાણા વિનાના મત્સ્ય, ઈમ્, વરાહાદિ, એકજ વિષ્ણુના ૨૪ અવતારો લખાયા છે અહીં વૈદિકોનું અનુકરણ ત્રીનોએ કરેલું, માનવ કે ત્રીનોનું, અનુકરણ વૈદિકોએ કરેલું માનવ ? બન્ને તરફનાં સ્વરૂપ હું કે રૂપે લખીને બતાવ્યા છે તે સિવાય બીજો પુરાવો આપવાને હું, સમર્થ નથી આનાથી વધારાના પુગવા કોઈ બતાવશે તો વિચાર કરવાનો અવકાશ લઈશું

ત્રીનોના ૬૩ માના ૨૪ તીર્થ કરો મુખ્ય છે વૈદિકોએ પણ મત્સ્ય, કર્માદિક ૨૪ જ કટ્યા છે, તેમનું અનુકરણ ત્રીનોએ કર્યું હોય તેવો મ ભવ જણાય છે ખરો ? વિચારનાની લલામણ કરૂ છું

આગળ ત્રીનોમા ૧૨ ચક્રવર્તીઓ છે, વૈદિકોમા તેમાના બે ત્રણ નામ પાડી શકાય છે બીજાઓની મને ખબર પડી નથી જુનો કે-ત્રીનો

ઋષભદેવના પુત્ર ભગ્વતને ચક્રવર્તી બતાવે છે 'વદિકે તેજ ભરતને જડભરત કહીને અને' ઋષભદેવને પત્નોમા ભટકી રહેલા બતાવે છે. તેના મધ્યમા મનુષ્ય, 'પશુ', 'પાણી' આદિ નાના મેટા જીવોને, આપણે પ્રત્યક્ષ રૂપે દેખી પણ રહેલા છીએ, અને તે જ્યોતિષ ચક્ર આપણા મનુષ્યોના પુણ્ય પાપને જનાવનારા પણ છે માત્ર અધો ભાગમા રહેલી નરકાદિકના સ્થાન આપણી દષ્ટિ ગોચર થતા નથી, પરંતુ કોઈ અતી દ્રિય જ્ઞાનીઓએ ('મર્ષ' પુરૂષોએ) તે સ્થાન યોતાના દિવ્યજ્ઞાનથી જોયા હશે, એમ બહાકારથી પણ માનેવું પડે છે કારણ કે સર્વ મનોમા પ્રાચે નરકાદિકના સ્થાન મનોયલા છે જૈન સર્વજ્ઞોના તરફથી અધો ભાગમા રહેલી વસ્તુઓના સંબંધે ઘણું વિસ્તારથી લખાયલું છે

ખીજી વાત એ પણ વિચારવાની છે—જે અનાદિકાલના પ્રવાહથી ચાલતી આવેલી આ મર્ષ વસ્તુઓમા સૂક્ષ્મ સૂક્ષ્મ રૂપે પરિવર્તન થતું હોવા છતાં પ્રસિદ્ધમા તેવીને તેવી પણ કેટલીક વસ્તુઓ મનાવી આવેલી છે

જુએકે-ઉર્ધ્વ લોકમાં, તેમજ અધો લોકમાં, તેવી અનાદિકાલની વસ્તુઓ ત્યાં તેવાને તેવા સ્વરૂપની પણ ઘણી રહેલી છે ઉદાહરણ તરીકે જુએકે ઉર્ધ્વ લોકમાં—સૂર્ય, ચંદ્ર આદિકનાં વિમાનો મહાકાળથી ફરી રહેલા આપણે પ્રત્યક્ષપણે જોઈ રહેલા છીએ, તેથી તે સર્વજ્ઞ પુરૂષોથી શાશ્વત રૂપથી જાહેરમાં મૂકાયલા છે અને તે પ્રમાણે માન્યા વગર ખીજી ગતિ પણ નથી તેજ પ્રમાણે અધોભાગમા નરકાદિકનાં સ્થાન પણ શાશ્વત રૂપનાજ હોવા જોઈએ જો તે નરકના સ્થાન મહા કાલના ન માનીએ તો ૮૪ લાખ યોનિમાં સંતૃપ્તતા જીવો યોતાના 'કેટલા હલકામા હલકા કમ' કયે ઠોકણે જાડે ભોગવશે ? માટે તે સ્થાનો પણ શાશ્વત રૂપના હોજે એમ પણ માનવું જ પડશે

આપણા મધ્યભાગમા—આપણી દષ્ટિથી અગોચર પ્રાચે બધાએ મતમા એક મુરજો મનાયલો મેરૂ પર્વત પણ છે તે આખી દુનિયાનું મધ્યપણું બતાવનારો સર્વજ્ઞોએ પ્રાચે શાશ્વત રૂપનોજ બતાવેલો છે તેમા ફેરફાર થએલો કે ચવાનો આજ સુધી કોઈએ પણ લખીને બતાવેલું નથી

તેવી અનેક અનાદિકાલની વસ્તુઓ સિવાય ખીજી વસ્તુઓમા ઉતરતા ચઢતા કાલના પરિવર્તન માથે મોટા મોટા ફેરફાર થતા આવેલા છે તેવા પ્રકારની કેટલીક વાતો સર્વજ્ઞોથી પ્રગટ થએલી તો અમો પણ બતાવી ગયા છે વૈદિક પુરાણોમા તેમાનીજ કેટલીક વાતો ક્રમ વિનાનીજ લખાયલી છે,

જેમકે-બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ આ ત્રણ મોટાજ દેવો કૃત, ત્રેતા અને દ્વાપર યુગના ક્રમથી લખીને બતાવ્યા છે તો કોઈ જગોપર વિષ્ણુની નાભિ-માથી બ્રહ્મા, તો કોઈ જગોપર મહાદેવથીજ, બ્રહ્મા-વિષ્ણુ આદિ પેદા થયેલા બતાવ્યા છે કોઈ જગોપર ત્રણે દેવો ભોગા થઈ ગયેલા તો કોઈ જગોપર વિષ્ણુના પડેલા ઇત્યાદિક સે કડો વાતો ગપડ મપડ કપની લખાયલી છે તેમાની કેટલીક વાતો તો મારા અથથી પણ આપ મજાનો વિચારગો તો સારી રીતે જોઈ શકશે. ભુવો કે માતમોથી નવરો સુધીમા ઉભા કરેલા પ્રાયે ઘણા પુરાણોમા ઘણી જગોપર લડાઈઓ તો થતી બતાવેલી છે દેવ-દાનવોની, પણ તેમા સપડાયલા ઠોંધ વખત બ્રહ્મા નાશ ભાગ ભાગ કરી-વિષ્ણુનું શરણુ ખોળતા રહેલા બતાવ્યા છે અને વિષ્ણુ પોતે તેમનો પક્ષ કરીને તે દાનવોની માથે હુજારો વર્ષના યુદ્ધથી છેવટે નાશ ભાગ કગ્તાજ બતાવ્યા છે એવી કથાઓ પણ કેટલીક મારા અથથી જોવાને મળશે.

અહીં વિચાર માય છે કે જગત્ની આદિ કરવા વાળા, જગત્ને વી ટ-લાઈ જગત્થી પણ * દશાગ્રુલ વધીને રહેવા વાળા, સૃષ્ટિની આદિમા ચાગ ઋષિઓને ઉત્પન્ન કરી તેમના હૃદયમા ચારો વેદોનો પ્રકાશ વરવા વાળા, અને તે ચારો વેદોથી પ્રસિદ્ધીને પામેલા, એવા જગત્ના અદ્યા બ્રહ્મા તે પેલા દેત્યોથી નાશ ભાગ કરતા કેમ બતાવ્યા છે ?

અને યુગ યુગમા અવતાર ધારણ કરી, ભક્તોને રક્ષણ કરવાનું વચન આપીને ગયેલા, એવા વિષ્ણુ ભગવાન પણ તે દેત્યોથી નાશ ભાગજ કરતા લખીને બતાવ્યા છે.

ત્યારે તે કાલના તે અસુરો જગત્ની રચના કરનારા બ્રહ્માથી અને ભક્તોના રક્ષક એવા વિષ્ણુ ભગવાનથી, કેટલા બધા જબરા હશે ? અને તે કયા બીજા દેવથી ઘડાયા હશે ? આમા સત્ય શું છે તેનો વિચાર ઠોંધ સજ્જન કરીને બતાવશે ખરો કે ?

સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કરવા વાળા ક્ષિત્રવીના ઈધરે-કહી દીધું કે દેલાની વસ્તુની ઉત્પત્તિ થઈ બલો, એમ કહેતાની સાથે બધી વસ્તુઓ ક્રમવાર ઉત્પ ન થતી ચાલી આ વાત વાદીગરના તમાસા જેવી નથી કે ?

* ચારો વેદોમા એક સૂક્ત એવું છે કે-ત્રિગટનુ સ્વરૂપ ધારણ કર્તા પ્રભુપતિએ બધા બ્રહ્માને વીટી લીધું પછી પોતે ત્રિભાગથી પણ બહાર દશાગ્રુ ન વધીને રહ્યા વિચાર માય છે કે-ત્રિભાગની બહાર દશાગ્રુ ન જગ્યા કપી રોકી ? અને તેની પછી વધારાની બાકી કેટલી રહેવી ? અને તેનું નામ શું ? તે બધુવાની જરૂર છે.

ઋગ્વેદના-પ્રલયદગાના મૂળના-પ્રતપતિ-બ્રહ્માએ “આ બંને સૃષ્ટિ એકદમ એવી બનાવી દીધી કે જેમ સૂર્યની ડિગ્જો ઉત્પન્ન થઈ તથા તેથી પાલ્લવી ઉત્પન્ન થએલા ડોઢ પણ પડિતને એ બખર ન પડી કે આ સૃષ્ટિ કયા ક્રમથી ઉત્પન્ન થઈ ગઈ” એવા પ્રશ્નના ત્રણ ચાર સૂક્તો ઋગ્વેદમાજ નેત-ખોદની બાજુતિના પડીથીજ ડોઢ ડોઢ પડિતમાનીઓથીજ દાખલ કરવામા આવેલા જણાય છે આના મ બ ધે-દ્વિવેદી મણિલાલ નમુભાઈ લખી જણાવે છે કે-‘ચત્ર પુરૂષ નેમોજ દેવ ડખાયો, પ્રતપતિ બધાના મોખે આવી બ્રહ્મા કેપે પૂતતો થયો’ આ પ્રતપતિના મ બ ધવાગાજ આ ત્રણ ચાર સૂક્તો નવીન રૂપનાજ દાખલ થએલા છે, એ ચોક્કસ છે, વિચારવાની લક્ષમણ કંઈ હું અહીં વિશેષ વિચારવાનું કે રૂમ પુગણનો લેખ ભેતા તેમા જણાવ્યું છે કે પ્રથમ જૂના દીપ તેના મન્યમા મેરૂ પર્વત છે તેના પડીથી સમુદ્ર છે, એમ સાત દીપ અને સાત સમુદ્રો એક એકથી વીટલાઈને જેલા છે તે બધાને આ એકલા પ્રતપતિએ મમાલા વગર ડથી વસ્તુથી બનાવી દીધા? અથવા તે બધી વસ્તુઓ કયા બ્રહ્માડમાથી લાવીને બહાર ગોઠવી?

તે મિત્રાય ઉપ્વ લોકમા જેવા મૂર્ચ-અર્ધાદના વિમાનો, અને અધોવોડમા રહેવા નજાદિકના મ્યાનો, મમાલા વગર ડથી વસ્તુના બનાવી દીધા? અથવા કયા બ્રહ્માડમાથી લાવીને ગોઠવી દીધા? શું આ બધું વિચારવા જેવું નથી કે? આ બધી સૃષ્ટિની રચના ઇશ્વરે કરી દીધી, પણ તેની રચના કેવા વાગા એક નહી પણ બધાએ મતના ઇશ્વરે સૃષ્ટિની રચના કરીને ચાલતા થયા, પણ તેમાના એક પણ ઇશ્વરનો ખરો પત્તો મેળવી મડયો નહી આ બધી વાતો શું વાદીગરના ખેવ જેવી માનવી કે બાલકોના ખ્યાલ જેવી માનવી? જ્યાં ઇશ્વરે આ બધી સૃષ્ટિ જી ત્યારે પ્રથમ જુઓ કેવા સ્વરૂપના બનાવ્યા? જે શુદ્ધ સ્વરૂપના બનાવ્યા હતા તો, તેમની પાલ્લ આ બંને ઠમ્બો પ્રપચ ઠાલો ભેડીને આપ્યો? અને પછી તે જુઓ કર્મના વગમા પડીને ચોનામી લાખ જીવચોનિમા જે ભટના થયા તે કયા ઇશ્વરે ભટના કર્યા? માટે આ જગતની સૃષ્ટિના રચનાગ ઇશ્વરની વાતજ ડખિત છે અને તે કોડ બન પાનીઓના મિં ધમા આવીને ડરિપન કિગોજ ઉભો ડરેવો છે તે મિત્રાય આ વાતમા નત્ય કાઈજ નથી એમ ખામ કહી શકું છું જે ડઠાય જગતને કર્તા દોષ કરો એમ મા િ લઈએ તો તેના ઉપર અનેક પ્રશ્નના દોષોની બલ આવી પડવાની, તેથી આ વાત દોષ પણ ગીતે મિદ્ધરૂપની નથી એમ ખાજ વિચારવાનું છે

અહીં સુધી ૨૪ અને ૧૨-૩૬ જેન-વૈદિકના ઇતિહાસના ફેરફારનો વિચાર થયો પણ વામુદેવાદિકના નવત્રિકોનો (૨૭) નો કરવાનો છે તે ૧૧ માં તીથ કરના સમયથી ક્રમવાર મર્ગજોના ઇતિહાસમાં તદ્દન ટુકપણાથી સૂત્રરૂપે લખાયા છે વૈદિકોના પડિતોએ તે નવત્રિકોને મોટા ફેરફારની સાથે ઉલટ પાલટ પલ્લાથી મોટા મોટા લેખો લખી સંપૂર્ણ વૈદિક ઇતિહાસમાં દાખલ કરી દીધા છે તે મારા તુલનાત્મક લેખોથી વિશેષ મમજવામાં આવશે, છતાં પણ અહીં ટુકડાંથી મુચ્ચુ છું

હે સુત શાહેજે-પૃ ૨૮૧ માં અગીયારમાં તીથ કરના સમયમાં થએલા રિપુપ્રતિ શત્રુ (જિત-શત્રુ) રાજ બતાવ્યા છે અને તેમણે પોતાની પુત્રી મૃગાવતી સાથે મળ્યું કયું તેથી તે પ્રજાપતિ કહેવાયો

આની ટીપમાં ત્યાં જણાવ્યું છે કે-“ પ્રજાપતિ શબ્દના બે અર્થ છે- પ્રજાનો પતિ એટલે રાજા અને પ્રજા એટલે સૃષ્ટિનો પતિ-એટલે બ્રહ્મા હિંદુ કથાપ્રમાણે બ્રહ્માએ પોતાની પુત્રી સરસ્વતી માથે લઈ કયું હતું ”

આ વિષયમાં સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિથી વિચાર કરતાં અને પુરાણોમાં લખાયેલા અનેક વિધૃતિના સ્વરૂપના લેખો જોતાં એજ માલમ પડશે કે સર્વજોના ઇતિહાસમાં લખાયેલા જે આ રિપુપ્રતિ શત્રુ રાજ છે અને પોતાની પુત્રીની સાથે સંબંધ કરવાવાળા છે તેજ વૈદિકોમાં બ્રહ્મા તરીકે કટપાયા છે

તે પ્રજાપતિને બદ્ધેતવાદિઓએ બ્રહ્મારૂપે કંઈપીને લોકોને બ્રમ્મભગમાં નાખવાને અને વેદ મૂલક ઠરાવવા સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિના મળખના નવીન રૂપના પાઠલથી ત્રણ ચાર સૂત્રો જુદા જુદા પડિતોએ બનાવીને સ્તગવેદના છેલ્લા દશમાં મંડળમાં દાખલ કરી દીધે તે પ્રજાપતિના મળખનું મોટું સૂક્ત કે જે વિરાટપુરૂષવાળું યજ્ઞ પુરૂષના નામથી રચેલું છે તે તો પાઠલથી આજે વેદોમાંજ દાખલ કરી દીધું છે તેથી નતો આ પ્રજાપતિ-બ્રહ્મા રૂપના સત્ય છે, તેમજ નતો આ સૃષ્ટિ પણ કોઈની રચેલી છે જો કે પુરાણોમાં આ સૃષ્ટિના કર્તા બ્રહ્માદિક અનેક દેવો કટપાયા છે તે બધા સાચા હશે તોજ આ પ્રજાપતિ બ્રહ્મા સત્યરૂપના હશે, નહિ તો આ બધા કટપનાના કુસુમોજ વિષેજેલા છે એમ આપ ચતુર સંજ્ઞનો સારી રીતે સમજી શકા તેમ છે

આ પ્રજાપતિની બાબતમાં-ગારીક દૃષ્ટિથી જોવાવાળા વૈદિકમતના બે ચાર મોટા પડિતો પણ શકાગીલ થઈને પોતાના લેખોમાં સૂચન માત્રથી ઉઠાગારો પણ કાઢતા ગયા છે જુલો મારા મથનુ પૃ ૪૪૧-આર્યોના તહેવા

રોના લેખકે પોતાના અથવા પૃ ૧૫૩ મા લખ્યું છે કે—“ ઇંદ્ર અને વિષ્ણુ એમના કૃત્યોનો વિચાર કરીએ તો તે કાલ્પનિક પુરૂષો ન હોતા એમ દેખાય છે ?”

આ લેખથી તેમને એજ મૂલ્યવ્યું છે કે—બ્રહ્માના, રૂદ્રોના કૃત્યોનો વિચાર કરતા એ બે વ્યક્તિઓ તેમને ઇતિહાસ સ્વરૂપની લાગેલી નથી

પગી અતિ સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિવાળા—મણિલાલ નબુલાઈ દ્વિષદી પોતાના સિંધ્યાત મારના પૃ ૪૪ મા લખે છે કે—“ યજ્ઞ પુરૂષ નવોજ દેવ કંઈપણ પ્રજાપતિ બધાના મોખરે આવી સૃષ્ટિનો કર્તા, નિયંતા થઈ બ્રહ્મા તરીકે પૂજાયો ”

આ બંને વાનોથી વિચારવાનું કે—

ઈંદ્ર મ પૂર્વે મહુઆગ્નિના લગભગમા—જૈનોના સર્વજ્ઞ ૨૩ મા તીર્થંકર શ્રીપાર્શ્વનાથના તરફથી—પ્રકાશિત જીવાદિક અધ્યાત્મિક તત્ત્વના વિષયો બહુ રમ્યા આવવારી, અને વૈદિકના પડિતોને નવીન રૂપના લાગવાથી, અને વૈદિક મજા યાગાદિકની મહુ ત્વતા નહી જેવી થતા—તે વિષયોની જમાવટ કરવા બ્રાહ્મણ અથવા અનેક યુક્તિ પ્રયુક્તિઓ કરીને જોડ, પશુ તે મહુત્વ રૂપની ન ગણાતા, તે સમયના ચતુર પડિતોએ—સર્વજ્ઞોના તરફથી બહુ પડતા અધ્યાત્મિક વિષયનો આશ્રય પકડીને, ઉપનિષદાદિક અથવાની શરૂઆત કરી દીધી તેથી તેમને કાંઈક પગ ટેકવા લેવું મર્યું હોય ? પરંતુ સર્વજ્ઞોના તરફથી અનાદિની સૃષ્ટિનો વિષય ફેલાતા, તે વિષયમા બોધધો કાંઈ વિશેષ જણાવી ગયા હોય તેમ નજીવામા આવ્યું નથી

પરંતુ વૈદિકો પોતાના મોટા જાથાના અભિમાનવાળા, આ અનાદિની સૃષ્ટિના વિષયને બગમ્ય અને અત્યંત પરોક્ષ બાળીને, તદ્દન જુદા પડવાના વિચારથી, આ પ્રજાપતિ—બ્રહ્મારૂપે કલ્પીને તેને જગતના કર્તા રૂપે લખી દીધા હોય ? એવું માફ પામ અનુમાન છે બાકી રજમાથી તજ જોણી કાઢવાવાળા એવા મોટા મોટા પડિતોથી બૂલમા લખાયું હોય એમ હું કંઈપણ શકતો નથી કાગળ કે—બ્રહ્મમૂત્રના શાકર લાખ્યનો અ ૧ પા ૧ સૂ ૧૧ ના અર્થમા જણાવ્યું છે કે—

“ બ્રહ્મા બે સ્વરૂપના જણાય છે તેમાના પહેલા નામવાળા, રૂપવાળા, નિકારવાળા, બેદોની ઉપાધિવાળા છે તેનાથી વિપરીત બીજા સર્વ ઉપાધિથી

વર્ણિત છે તેમાના પહેલા ઉપામના કન્વાને યોગ્ય છે અને બીજા છે તે જ્ઞાન કન્વાને યોગ્ય છે એવો વેદાત્મક ઉપદેશ આપેલો છે ”

વળી-વૃહત્ ઉપનિષદ્ ગાકરભાષ્યના-૧-૪-૬ ના સૂત્રની વ્યાખ્યામા-

“હિચ્ચ ગર્ભ”-પ્રત્યક્ષિને ઉપાધિવશથી સમારીપણુ છે પણ પરમાર્થ-થી સમારીપણુ નથી પોતે તો અસમારીજ છે એજ પ્રમાણુ-એકપાણુ અને અનેકપણુ હિરણ્યગલ પ્રત્યક્ષિનુ છે તેજ પ્રમાણુ-એકપાણુ અને અનેકપણુ સર્વજ્ઞ્યેનુ પણ છે ”

ઉપરના બે કંઠરાથી વિચારનાનુ ઠ-

બ્રહ્મમૂલના બ્રહ્માને-ઉપાધિવાળા, અને અત્તુપાધિવાળા લખીને અનેક સ્વરૂપના બતાવ્યા બ્રહ્મજ બે છે તો પડી અદ્વૈત કયુ ?

ઉપનિષદના બ્રહ્માને ઉપાધિવશથી સમારીપણુ, અને અસમારીપણુ લખીને એક અનેક સ્વરૂપના બતાવ્યા, તેજ પ્રમાણુ બધાજીવોને પણ એક અનેક સ્વરૂપના બતાવ્યા અનેક રૂપના બ્રહ્મ અને જીવો છે, તો પડી અદ્વૈત કેવા પ્રકારનુ ?

પણ એજ બ્રહ્મ સૂત્રના જેઃસ્મિન્નલમય ના સૂત્રની વ્યાખ્યા કરતા એક વસ્તુમા બે ધર્મ રહી નહીં એમ લખ્યુ હતુ ત્યારે આ એક બ્રહ્મમા, અને એક એક જીવમા, અનેક ધર્મો કેવી રીતે લખીને બતાવ્યા ?

બીજી વાત એ છે કે-ઉપાધિવાળા ઉપાસનાને યોગ્ય છે ?

ઋગ્વેદમા-મૃષ્ટિને ઉત્પન્ન કન્વાની ઉપાધિમા પહેલા બ્રહ્માના ત્રણ મોટા સૂત્રો છે પણ તે બ્રહ્મા આજ મુધી ડોઈના એવામા કે જાણનામા આવેલા નથી અને યુગલોમા લખાયલા ઉપાધિવાળા બ્રહ્મા, ઉપાસનાને યોગ્ય જણાતા નથી ત્યારે કયા ઉપાધિવાળા બ્રહ્માની ઉપાસના ? મણિવાલબાઈને આ પ્રત્યક્ષિ નીતિ રૂપના લાગે છે અને વિચાર કરતા લાગે પણ તેમજ છે માટે આ બ્રહ્માના સબધનાગા બધા લેખોમા ધ્યાન દેવાની જરૂર છે

પ્રાચીન ગણાતા વૈદિકોએ-ડોરી રૂપના કરીને જગતના કર્તા અનેક દેવોને લખીને બતાવ્યા, અને કલ્પિત બ્રહ્માને-વેદમૂળક કલ્પવા ચારો વેદો સુધીમા દાખલ કરી દીધા ત્યારે બીજા મતવાગ્ગોએ પણ પોતા પોતાના દેવોને આ સૃષ્ટિના કર્તા લખી જણાવ્યા પરંતુ-અનાદિની આ સૃષ્ટિ,

નાના મોટા અનતાનત છોમોથી ભરેલી, અને પ્રવાહથી ચાલતી આવેલી પ્રત્યક્ષ દેખાઈ ગઈ છે તેના કર્તા બીજાના દેવો તો હવે ગયા પણ પ્રવન બ્રહ્મા જે જે આગે વેદમાં દાખલ થયા છે, અને ગરુડ સ્વામીએ જેને મમારી પણ બતાવ્યા છે, અને જે પુગણમાં અનેક સ્વરૂપથી લખાયા છે, તેજ પોતાના કર્મના પગલમાં પડેલા, મોટી મોટી આકૃતોથીજ પમાડ થએલા છે એમ જોશે તો પડી તે બ્રહ્મા આ જગતની રચના શું કરી શકવાના હતા? વિચાર કરશે તો હીના જેવું જ દેખાશે

જ્યારે આ જગતના કર્તા બ્રહ્માદિદેવો વેદોથી તે પુગતો તુષીના કદિપતજ કરે ત્યારે મ પૂર્ણ વૈદિકમતના બવાએ તત્ત્વોની કિમતજ શી? અને તે કયા અર્થજોથી કદાપાયા?

મન્દુત આહિત્યના લેખક-મૅકડોનલ આલેમ-પૂ, ૧૭૬ મા જણાવે છે કે-“જગ્નુવેદના ૮૮ માત સૃષ્ટિ વિષયક સૂકતોમાં, જે કિલસુરી ભરેલી કવિતાઓ આરે છે, તે ઘણા ગાદો મ બધ ધગવે છે, સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કેવી રીતે વધ એ પ્રશ્ન આ મધ્યે ચર્ચામાં આવ્યો છે તેમાં દતકથાના અને ધર્મ શાસ્ત્રના વિચારોની-પુરુષ લેખ મ બેળા થઈ ગઈ હોય, એવો સ્વાભાવિક છે એ કવિતાઓમાં વિચારો અનન્યસ્ત સ્થિતિમાં મૂકાયલા આપણા જોનામાં આરે છે ”

આ મૅકડોનલ શાહેબના લેખથી પણ વિચારવાનું કે —

પ્રાચીનમાં પ્રાચીન જગ્નુવેદને-કૃત્ય-થી પ્રાપ્ત થએલો માનીએ તો તેમાં લખાયલા સૃષ્ટિના કર્તાની માથે પાછલની કંત ઠથાઓના વિચારો અને પાછળથી લખાયલા ધર્મ શાસ્ત્રોના વિચારોની બેળ મ બેળા કયા દાખમાં થવા પામી? અને તે વિચારો અન્ય વ્યન્ત પણથી શા કાગ્જની લખાયા? મહિલાલ ભાઈને આ પ્રબલપતિ બધાને મોખરે આવેલો જણાયો તેમાં અયોગ્ય શું છે? ગરુડ જે ગરુડ સ્વામીએ-જે પ્રબલપતિ મમારી બતાવ્યા છે, અને પુગણમાં લખાયા છે, તે અનેક આકૃતોથી પમાડ થએલા નજરે પડે છે, તે જગત રચવાને મમર્વ દેવી રીતે માનવા? બીજી વાત એ છે કે-આ પ્રબલપતિની પુત્રીને-કોઈએ-સગવડી, કોઈએ-સાવિત્રી, કોઈએ ગતકપા લખી છે ખરી પણ ભાગવનવાળાએ હુરિણી રૂપે લખી શૃગાવતીનોજ અમ બધ બેસતો કરી આ પ્રબલપતિનેજ હુણુ રૂપે કહ્યા છે એવી રીતના

અનેક લેખો જોતા જીન કોઈ નજરે નથી પડતા પણ આ મૃગાવતી પુત્રીના પતિ રિપુપ્રતિ શત્રુ સત્ત્વ પ્રતિપતિ મિદ્ધ થાય છે,

આ વાતમા માગી બૃહ થએલી કોઈ જતાવશે તો તેનો માગ પર મોટો ઉપકાર થશે ઇત્યલ વિસ્તરેલુ

અહીં સુધી ૨૪ને ૧૦-૩૬ અને પ્રસંગમા આવેલા પ્રજાપતિને હેતુમત શાહેજને ઉદ્દેશીને લખી જતાવ્યુ

હવે ૧૩માના જે વાયુદેવાદિકના નવ ત્રિંકો છે તે તો આ પ્રથમી પ્રસ્તાવનામા પ્રમ જે પ્રમ જે જણાવતા જઈશુ

અતિ પ્રાચીન જૈન ધર્મમાના સ્વેતાળર અને દિગળર જે સ પ્રદાયો જુદા પડ્યાને પણ આજે જે હુતર વપ થવાને આન્યા પરતુ ખામ સુદાની ખાખતોમા તેઓ એક સરખાજ આદ્યા આવેલા છે

વૈદિકા પણ—તેમના વેદોના વિષયને જાદ કરીને વિવા-કગીએ તો તેઓ પણ જૈન ધર્મવાળાઓની માથે મૂગમાથી જ બીકાતા આવેલા છે છતા વૈદિકામા જૈનોમાની તેની તેજ જાળતો અનેક સ્વરૂપવાળી, અને અનેક વિકારોથી ભરેલી અન્તઃચસ્ત પણાથી શાથી લખાઈ ? ગોધકોને વિચાર કરવાની ખાતર કેટલીક સૂચન માત્રથી લખીને જતાવુ છુ —

(૧) જૈનોમા અનેક સર્વજોથી નિર્ણીત, અવસર્પિણી-ઉત્સર્પિણીકાળના સ્વરૂપવાળી, પ્રવાહુથી ચાલતી આવેલી, આ સૃષ્ટિ અનાદિકાળની, અનતાનતા નાના મોટા જીવોથી ભરેલી, એકજ પ્રકારથી મનાઈ છે એટલુજ નહી પણ સ્વેતાળર દિગળર જાને સ પ્રદાયોની પણ એકજ માન્યતા કાયમજ રહેલી છે

(૨) વૈદિકામા—એકજ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિમા અનેક વિચારો થએલા છે અને અનેક દેવો સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરવાનો દાવો કરતા જણાવ્યા છે તેમાનો કયો દેવ માથો તારવી કાઢવો ? તેમાની કુક સૂચના

(૧) કૂર્મ પુરાણમા—નાગચલ દેવથી બ્રહ્મા, પછી બધી સૃષ્ટિ

(૨) બ્રહ્મ વૈવર્ત પુ મા કૃષ્ણથી બધા જગતની ઉત્પત્તિ

(૩) શિવ પુ મા—બ્રહ્માડમાથી શિવ પછી સૃષ્ટિ

(૪) દેવી ભાગવતે—આદ્યશક્તિ કાલીદેવી પછી સૃષ્ટિ

(૫) મહુક ઉપનિષદમા—અવિનાશી પુરુષથી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઇને પાત્રી તેમા અમાઇ બાય

(૬) મનુસ્મૃતિમા—મૃત્યુ લગવાને અધકારનો નાશ કરીને જલ ઉત્પન્ન કર્યું તેમા બીજ નાખ્યું, તેથી મોનાનું ઇંદુ, તેમા પ્રજ્ઞા ઉત્પન્ન થયા પત્રી બધી સૃષ્ટિ થઇ

(૭) ૮) ગોપય-શતપથ બ્રાહ્મણ અથમા પ્રજાપતિ પ્રથમ તપ તાપા પત્રીથી આ બધી સૃષ્ટિ

(૯) તૈત્તિરીય મ પૃથ્વી જલમા હની પ્રજાપતિ વરાહના રૂપથી બહાર ખેરી લાવ્યા

(૧૦) ઋગ્વેદમા—એક આત્મા હતો તેનાથી આ બધી સૃષ્ટિ

એમ પ્રથમ ઋગ્વેદમા ચોક્કસ નિર્ણય થયા વગર છ સાત સૂક્તોથી સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ શાથી લખાઇ? વળી બીજા ત્રણ વેદોમા તેમજ બ્રાહ્મણાદિઃ અથોથી તે ઠેક પુરાણો મુખી બ્રહ્માદિક અનેક દેવોથી આ સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થયાનું લખાયું, તેમા મત્યવ્વરૂપથી લખાએલી વાત કઇ અગીકાર કરવી?

(૩) જૈનોમા—ઋષભદેવગી તે મહાવીર ૨૪ પર્વ ત તીર્થ કરે ભિન્ન ભિન્ન વ્યક્તિના, જુના જુદા કાળમા ઘણા લાખાલાખા મમયના છેટે થએલા બતાવેલા છે, તેઓના ઇતિહાસ ક્રમવાગ કામ ઠેકાણા સાથે ચોક્કસ પજાથી લખાયેલા છે

(૪) વૈદિકોમા—વેદોમા અવતારના મ બધે કઇ સૂચન માત્ર પછુ નથી કદાચ તેમાની કોઇ વાત લખાઇ હશે તો તે વેદ મૂલક ઠરાવવા પાઠથી લખાઇ હશે એ નિર્વિવાદજ મમજવુ

પરંતુ પુગલોમા એકજ વિષ્ણુના ૨૪ અવતારો તે પછુ મત્સ્ય, કલ્પાદિક કામ ઠેકાણા વિનાના લખાયા તે કોના અનુકરણથી લખાયા? *

વળી ૨૪ માથી ફરીને મત્સ્ય, કલ્પાદિક ૧૦ અવતારો કલ્પાયા તે કોના અનુકરણથી અને તેમા મત્યતા કેટલી? તે વાતની અર્થ મજાજનોને પણ પુખ્ત પાપાથી વિચારવાની લલામણ છે

* જૈનોમા—મુદ્ધ ૨૨૩ પા ૧૪ તીર્થ કરે છે અને બ્રાહ્મમા ૧૨ ગોધિમત્ત પછુ લખાયેલા છ પૌરાણિકોએ-મ આ ૧૪ અને ૦ એમ બે વખતે તદ્દર કયા તાર આગ કાલના પડિતે એ-એક સૂર્વે સિથેજ કશ્મીને ગતા પા તો કેલએ કિલ્ક નિ વાદ તદ્દર કયો તપાસીને શુને

(૫) જેનોમા ૬૩ શ્લોકોપરનો ગણાય છે કયા કયા તીથ ડન્ના મમયમા કયો ચડવર્તી અને કયુ વામુવાદિડનું ત્રિક, તેમના નામ, કામ, માતા, પિતાદિક અને તેઓના આયુષ્ય વિગેરેની નમનુત્તી જુદા જુદા ડોની કરીને બતાવી છે

(૬) તેનીજ માથમા જૈન-જાદના અનુકન્નુ રૂપે ડપાયલા વૈદિક મતના એકજ વિષ્ણુના ૨૪ અને ૧૦ મત્ત્યાફિક અવતારોનો વિચાર કરતા પણ મમનુત્તીની માથે અનેક પ્રમાણો પણ લખીને બતાવેલા છે

(૭) જેનોમા-નાભિગ ૮ અને મહેવી માતમા યુગલ રૂપ કુલ ૬૦ માના હતા તેમનાથી શ્રી ઋષભદેવ આ અવમર્ષિણીમા પ્રથમ તીર્થ કર રૂપે ઉત્પન્ન થયા તેમનાથી યુગલ ધર્મ બંધ થયો પોતે ઉત્તમોત્તમ દેવમાના ઉત્તમ ત્રણ જ્ઞાનયુક્ત જન્મેલા હોવાથી ઋષભદેવે પ્રથમ બધાએ પ્રકારના વ્યવહાર જ્ઞાનનુ મૂળ હોડોને શિખરુ ત્યાર જાદ નાધુપડું અગીકાર કરી દેવલ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું, ધર્માધમનો માર્ગ બતાવી મોક્ષમા આડ્યા ગયા

(૮) વૈદિકોમા-“ નાભિરા તમે મેરૂપર્વતની દીડની મેરૂ દેવીની માથે લગ્ન કર્યુ, યજ્ઞનો આરભ કર્યો વિષ્ણુ હાજર થયા પુત્રની ચાથના કળનાર, પ્રાહ્મણોનું વચન પાળવા, વિષ્ણુ આક્રમા અવતારરૂપે ઋષભદેવપણે જન્મ્યા તેમનાથી અહુનનો નાસ્તિક ધર્મ પ્રવર્ત્યો ”

અહીં થોડુ વિચારવાનુ કે-પર્વતને દીડની ડોના મ યોગથી ? દીકરી । -દેવી ડોણુ કહે છે ? વ્યવહારની અને ધર્મની પ્રવૃત્તિજ ઋષભદેવના પડીથીજ થઈ છે તો પડી નાભિરાતનુ લગ્ન કેવુ ? તે વખતે યન ધર્મજ કેવો ? અને યજ્ઞ કરવાવાળા પ્રાહ્મણો પણ કયાથી ? આ બધા લેખકોની આતુરીનું મૂલ્ય પણ ડેટલું ?

હિન્દુત શાહેએ-પોતાના જૈનિજમના પૃ ૪૫૮ મા જણાવ્યુ છે કે- જિન-વિષ્ણુનો અવતાર મનાય છે વિષ્ણુએ-ઋષભ-રૂમે અહુત નાત્ર પ્રગટ કર્યું એમ પદ્મત ૮ ૧-૧-૪૪ થી લખ્યુ છે ભાગવત પુરાણુ ૫-૩ થી અને ૧૧-૨ મા તેમજ વૈષ્ણવોના બીજા અથોમા તેવીજ રીતે ઋષભને વિધાના અવતાર માન્યા છે તેમા ઋષભના ચન્તિ વિષે જે કથા આપી છે તે જૈન કથા માથે થોડેજ અગે મળતી આવે છે પણ ઋષભની કથા વૈષ્ણવ ધર્મ અથમા આવે એજ હમીકન મહત્વની ગણાય ”

આ ઋષભદેવનું સ્વરૂપ નામ માત્રથી ઉપર બતાવ્યું છે અને તરફનું વિશેષ પ્રકરણ ૯ માં, પૃ ૧૧૫ થી ૨૨૬ સુધી જીવો તેથી વિશેષ-પદ્મપુત્ર ઘાદિકનું પૃ ૩૪૫ થી ૩૫૦ સુધીમાં જીવો અને યોગ્યાયોગ્યનો વિચાર કરો. આથી વિશેષ વિચારવાનું એ છે કે-વેદ અમયના પછીથી વેદિકોમાં જે ઇતિહાસ લખાયો છે તે પ્રાચે અવજોના ઇતિહાસની હરિકાઈનોજ છે જેમ કે તીથ” કૃષ્ણની હરિકાઈથી વેદિકોમાં મત્સ્ય, કૂર્માદિક એકજ વિષ્ણુના ૨૪ અવતારો અને કૃષ્ણતથી ઉત્પન્ન થએલા ૧૪ રત્નો જેને આવી મળે તે ચક્રવર્તી થાય તેના ૧૨ જેનોમા બતાવેલા છે વેદિકોમાં તેમાના બે ચાર નામ રાજા તરીકે પ્રસિદ્ધ કરીને તેમના મળ ધના ૧૪ રત્નોને પ્રજ્ઞાદિક દેવોના મમુદ્ર મથનથી ઉત્પન્ન થએલા બતાવવાની હરિકાઈ કરેલી હોય એમ સહજથી મનભય છે હવે વાસુ દેવાદિકના નવ ત્રિકોમાં જેવી ગીતે હરિકાઈ થએલી છે તે ક્રમવાચ પ્રશ્ન જે જાણનારો જઈગ અને વિશેષ મારા અથથી જોવાની ભલામણ કરીશ.

(૯) ઋષભદેવજી તીર્થ કરે જે વિષ્ણુનો અવતાર ? એ મથાલાથી જટા-શ કરે જયંચદ્ર આદિલશાહે-ગુજરાતી પત્રમાં પ્રગટ કરાવેલા પ્રશ્નનો લેખ તેમજ આ અથકારે આપેલા ઉત્તરનો લેખ વાચવાને માટે મુકેલો છે પૃ ૧૨૨ થી

જેનોમાના સગર ચક્રવર્તી (પૃ ૧૨૭)

(૧૦) ઋષભદેવના પછી ઘણા લાખા કાળે ખીજ તીર્થ કર થયા છે તેમના ઔરમાનભાઈ માઠે હજાર પુત્રના પિતા સગર-તેમને આવીને મળેલા ૧૪ રત્નો તેમના નામ અને ઉત્પત્તિના સ્થાન બતાવ્યા છે તેથી તે ચક્રવર્તી થયા છે તેમના પુત્રો માઠે હજાર ગગાને અષ્ટાપદની ખાસે લાવતા નાજેંદ દેવના કોપથી ભસ્મ થયા જન્મુપુત્ર ભગીરથે તે ગગાને સમુદ્રમાં મેળવી દીધી તેથી તે જન્મુવી અને ભાગીરથી એમ બે નામથી પ્રસિદ્ધ થઇ

વેદિકોમાં આ સગરને રાજા કહ્યા છે તેમાં ત્રણ પ્રકાર છે

(૧) વાતનીકીમાં-“જન્મુની યજ્ઞની સામચી જ ગાજી તાણી ગયા તેમી જન્મુ જ ગાજીને પી ગયા ભગીરથની પ્રાર્થનાથી પાછા બહાર કાઢ્યા”

જેનોના અને આ લેખથી ગગા પૂર્વ પર પરાના સિદ્ધ થાય છે ફરક પી ગયાનો અને બહાર કાઢ્યાનો છે

આન દશ કલ્પામના નીતિગિદ્ધમાં પૃ ૧૨૯ થી

૧૬/૧૧ જેનોમા-પ્રભવપતિનો મળધ-પૃ ૧૭૨ થી

૧૬/૧૨ સિદ્ધપુગમાં વિષ્ણુ રાજા-તેમના પુત્ર શ્રીશ્રિયાસનાથ-અંગીયાન્માં
તીર્થ કંથયા

તેમના નમયમા-પોતનપુરમા-જિતગત્રુ (ગિરુપ્રતિ ગત્રુ) મહાન્ ગળ
જ્યા તમને પ્રથમ અચલ પુત્ર, બીજી વળતે મૃગાવતી પુત્રી, ઉમર લાયક થતા
ગળાએ અતેઉરમા ગળી પુત્રીનો પતિ બાળી લોકોએ-પ્રભવપતિ બીજી
નામ પાડ્યુ આ પ્રભવપતિ વૈદિકોમા પ્રદાના નામથી પ્રસિદ્ધિમા આવ્યા,
તેમના મળ વે પુરાણોમા અનેક પ્રકારની કલ્પિત કથાઓ ગોઠવાઈ
હોય એમ મર્મજોના ઈતિહાસથી જણાય છે

આ વાતોનો પુગવો વૈદિકોમા પ્રચલિત કથાઓ પણ બતવી આપે છે
પ્રભવપતિ-પ્રદા તેમના મળ વે વૈદિકોમા લખાયલા અનેક પ્રકારના
ઉદાહરણો લેખો તેની દૃઢ નોંધ-

(૧) ભાગવતે-પુત્રીના મોહથી પ્રદા નહતું રૂપ ધરીને હોડયા
એ પ્રમગ્નો બીજી પડિતે હુગા-હુગિણીનો અર્થ પણ ડરીને બતાવેલો છે

(૨) મેત્સ્યપુરાણે-ગતરૂપા નાથે પ્રદા દેવતાઓના નો નો વર્ણ
સ્ત્રીની કીડ કરતા રહ્યા

(૩) પદ્મપુરાણે-પ્રદાએ બીજી બી કડી પહેલી માવિત્રીની કમા
પ્રાપ્તિતા માપના વગ થયા

(૪) દેવી ભાગવતમા-દેવીના હાથ ધમવાથી-પ્રદા, વિષ્ણુ અને
મહાદેવ ઉપન વડે ગયા પણ દેવી એને ખાડે મળે પણ ગિવના ડહેવાથી
જીવતા કર્યા

(૫) વિષ્ણુપુરાણમા-મેડ પર્વત જેટલા ડડામા બધી હુનિયાને લઈને
પ્રદા દેવના સુધી રહ્યા પછી ગદા નીકળ્યા ત્યાં બાદ સુધિ અચાનુ
કામ શેડે કર્યું

(૬) મહાભારતાદિકમા-વિષ્ણુની નાલિ કમળમાથી પ્રદાજી નીકળ્યા
(૭) ગિવપુગલે-નૂતેલા કૃષ્ણને ગંગાડી પ્રદાએ કહ્યું કે હું તારા નાથ
આવ્યો છું મત્કોન કરે, ત્યાં શ્રીકૃષ્ણ કહ્યું કે હું તારા નાથ, એમ હું મે તું
જોતા એવા તો લડયા કે દેવતાઓ પણ ભયભીત થઈ ગયા

(૮) વરાહપુરાણે-વિષ્ણુ કહી રહ્યા છે કે માયાબળથી હું જળમા રહું છું પ્રજાપતિને અને મહાદેવને હું ઉત્પન્ન કરું છું અને હું-૪ પારણ કરું છું તેઓ મારી માયામા મોહિત થયેલા મારી માયાને જાણી શકતા નથી

અહીં જગ વિચારવાનું કે—

એક વખત દેવીના હાથ ઘસવાથી બ્રહ્મા, વગી વિષ્ણુની નાભિથી બ્રહ્મા વગી મેરૂ પર્વત જેટલા ઇંડામાંથી બ્રહ્મા, બ્રહ્મા વિષ્ણુના બાપ થવા જતા બન્ને ખુબ લડયા વિષ્ણુએ અને ઉત્પન્ન કર્યા તે તો બ્રહ્માને ખબરજ ન પડી

એવા અનેક પ્રકારથી ઉત્પન્ન થયેલા બ્રહ્મા તે ચારો વેદોથી જગત્ની ઉત્પત્તિ કરવા વાળા લખાયા ? આ બધો પ્રપચ કયાથી ખેલાયો ?

(૯) શિવપુરાણમા-બ્રહ્મા શિવની જાનમા ગયા પાર્વતીના બાગુડાનું રૂપ દેખતા કામના વશ થયા વીર્ય નીકળી પડતા બ્રહ્માની (૮૮) હજાર નાભિઓ ઉત્પન્ન થઈ ગયા

આગળ ફરીથી જણાવ્યું છે કે-વીર્ય બોળામા ગોપવ્યુ તેથી બન્ન ખચ બટુકો પેદા થઈ ગયા તેમા કન્ડાવાળા હુતરો દડધારીઓ હતા આ બધોબ્ય વર્તન જોઈ શિવજી વધ કરવાને તૈયાર થયા બ્રહ્માદિકને પગમા પડી શિવજીને પ્રતન્ન કરવા પડયા કૃતયુગના બ્રહ્મા દ્વાપરના શિવની જાનમા કેવી રીતે બળ્યા તેથી આ બનાવ બન્યો ?

(૧૦) મત્સ્યપુરાણમા-બ્રહ્મા વિષ્ણુ આદિ દેવાઓ મગીને મમુરનું મથન કરતા હાથી આદિ હજારો જાનવરોનો નાશ કર્યો વિચારવાનું કે-અદ્વૈત જાનમા-તેમજ ચારોવેદોમા બ્રહ્માએ-૪ બધી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરી ત્યાં જ મમુર ઉત્પન્ન નહી કર્યો હોય ? જો કર્યો કહો તો આ પ્રપચશાથી ? અને કયાથી ?

(૧૧) ભાગવતે—તમે મોહના વશમા નદી પડો અમ કહીને વિષ્ણુએ બ્રહ્માને ચાર સ્થોકનો ઉપદેશ કર્યો, છતાં બ્રહ્મા મોહના વશ થયા

આમા વિચારવાનું કે-મોહિતસ્થે ૧૦ પારમિતાના અભ્યાસ વખત નત્યપારમિતાનો અભ્યાસ-રાજપુત્ર સુવસેમ થઈને કરતા એક પ્રામાણના

બધા જગતની જ આદિ કરવા વાળા બ્રહ્મા ચારે વેદોથી પ્રસિદ્ધિમા આવેલા ત્રેતાના વિષ્ણુ પાસે કયા કાળમા ઉપદેશ લેવાને ગયા ? અને કયા ઠેકાણે મોહના વશમા પડ્યા ?

(૧૨) અત્રિની સ્ત્રી અનસૂયા એકલી જાણી બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ—એ ત્રણે વૃદ્ધરૂપે કહેવા લાગ્યા કે તૂ નજન થઈને અન્નદાન આપ તે પ્રમાણે તે આવી ત્યારે બાળકરૂપે થયા ખરૂં સ્વરૂપ બતાવી ત્રણ બાળકા અર્પણ કર્યા મોમ, દત્ત અને દુર્વાન નામ આપ્યા દુર્વાસ તપ કરવા, ચંદ્રમહામા મોમ ગયા માત્ર દત્ત નેવામા, દત્તાત્રેયથી પ્રસિદ્ધ

જગ વિચારવાનું કે—ત્રણ યુગના ત્રણ જ્ઞાની દેવોએ આ સ્ત્રીને નજન પછે બોલાવવાને સંજેત કયા કાળમા, કયે ઠેકાણે, શા હેતુથી કરેલો ?

(૧૩) મ્કદ પુગણમા—બ્રહ્માને, પુત્રીની માથે ગમવાની ઇચ્છા થતા—હરિણી અને હનુરૂપ ધરીને ચાલતા—બ્રાહ્મણોએ અને દેવતાઓએ, ખૂબ નિંદા પણ મહાદેવે બ્યાધરૂપ ધરીને બાણ છોડીને હરણને વીધ્યો તે પ્રકાશરૂપે થઈ મૃગ નક્ષત્રરૂપે થયો મહાદેવે આદ્રા નક્ષત્રરૂપે થઈ ત્યાં પણ ખુંખ પીડ્યા અને અયોગ્યાચરણનું ફળ આપ્યું

અહીં વિચાર થાય છે કે—જગત્ કર્તા બ્રહ્માને અયોગ્યાચરણનું ફળ મહાદેવે આપ્યું કૃષ્ણે પણ ગોપીઓ માથે અયોગ્યાચરણ ઠગેલું માલગીએ છિએ મહાદેવે ઋષિપત્નીઓ માથે અયોગ્ય આચરણ કરી ઋષિઓથી લિંગ તોડાવી ફળ મેળવ્યું હતું, પણ મત્રબળથી અનેક મારી સ્ત્રીઓ માથે અયોગ્યાચરણ ઠગેલું તેનું ફળ કોણે આપ્યું હશે ? તે મિવાય આ બધી દુનીયાના જીવોને, અયોગ્યાચરણનું ફળ કોણ આપતું હશે ? નવ મજ્જનોને એગતમા બેઠીને વિચારવાની ભવામણ કરૂં છું

(૧૪) હિંદુ દેવોમાથી—બ્રહ્માએ મનુષ્ય રૂપ ધારણ કર્યું તથા ઉત્પન્ન થતા ગતરૂપા બનાવી, મોહ પાત્રી નિશ્ચલ થઈ નેવા લાગ્યા ગતરૂપા સમજીને ઠગાલી ગઈ બ્રહ્માથી હાલી ગયાતું ન હતું ? તેથી જોવાને બીજું મુખ ઉત્પન્ન કર્યું તે દિગ્ગાઓ બદલતી તેથી ચાન્ મુખ કયા પડ્યા મૂળની માથે પાચ થયા એક કપાઈ ગયું ચાન્ મુખથી ચાન્ વેદો પણ ઉત્પન્ન કર્યા એમ પણ જણાવ્યું

અહીં જગ વિચારવાનું કે—સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કર્યા પછી—હરિણી રૂપ પુત્રીની પાછળ હરણ રૂપે બ્રહ્મા કયા કાળમા દોડેલા ? અને આ ગતરૂપાને

જોવા પાંચ મુખે ડહાંડિમાં અને કયા છે ભોંકરેલા ? એ જોઈ વિચારવાનું
 જિંદગી ? એ આમુલોધી નિદાઈને ગિવજીના બાણથી વીધીવું પરંતુ
 તે કયા કાળમાં ?

(૧૫) પાંચમું મુખ કપાયાની વાત—એક દિવસે વિજ્ઞાની મમક્ષ હેવ
 મરિઓએ મુલ્યુ કરી દેનામાં મોટામાં મોટા કોઈ ? બ્રહ્માએ ડહુ વંહુ
 મોટા, (૭ મોટા મોલતા નાધાના વિવેકી પંચ વિજ્ઞાન કરે, તો પછી આ
 જગતના નાશ કરી ગત જોની ઉકયા ?) બ્રહ્મા વિષ્ણુમાં મોટી તકરાર થતા
 રેહ વચન ઉપર આધાર જાયો તે જોતા એ સન્માન ગિવજીને મળ્યું એટલે
 તેજને દેવા ગિવજીનામો થયા અને ચંદ્રા તદ્વા જોલિવા લીંચ્યા એટલે શિવજી
 મનુષ્ય કેપે તેમનો આગળ ઉભા વર્ધ જંધો બ્રહ્મા ફરીથી પંચ ચંદ્રા તદ્વા
 જોલિવા થાયા એટલે ગિવજી કોધ લેગવ કેપે નિડજ્યા, તેણે બ્રહ્માનું પાંચમું
 મથિુ ગાપી નાખ્યું

વિચારવાનું કે—પોતાના બાંધે મુખથી પ્રગટ થએલા વેદો માથી શિવજી
 મોટા નીડજના બ્રહ્માને પોતાનું માલુ કપાવીને જોઈ આ બધી વેદિવચનના
 કયા મોટા જ્ઞાનીઓવી થએની ?

(૧૬) હિંદુ દેનામાંથી—મરન્વતીને તણને બ્રહ્મા ગાયત્રીને ડેવી રીતે
 મેરજ્યા ?

બ્રહ્મા થન દેના પંચિવાન માથે પુ ફેલ પહોંચ્યા તૈનારાંથી ગયા
 પેટી મરિવે મરન્વતીને તડના ગયા ગણા વજાવી જનની માથી મગકયા
 મહી પેલનાં પાન કિયાનું રન નહી એમ બારી દેડન માના ડે જોપકન્યા
 માવા નીધી વાઓના નમતિ મેળવીને પન યા પંચિવાન માથે મરેસ્ય
 મીજુ પણ આવી મડયા ગાયત્રીને જેકની જોઈ બ્રહ્માદિ દેવાન મને મરિવેને
 માથે જે આવના માઠકુ મહાની પ્રેલાથી પિ મ બન નમીજુ મનાવીને
 પંચાહા લાંબા ત્યાં

મની વિચારવાનું—સહિના તાં બ્રહ્માએ નમકોના પહુડોના
 મને મા મુલા તાં દુલીના મનાના ચાના મેગવ્યા ? જોળ ના વેદો
 માથી પાત ની રતા ગિવજીના ગયા ક્રિષ્ણ મેળવવા માથે યસા થતા,
 બ્રહ્માએ ડહુ મદ મેળવના વેનો માલ કરે ? પ્રત્યક્ષમાં તા બા યસાનું
 દેગ મરન્વતીના ગાપનું દેખાંચુ ગોષ ગોષ કન્યા પંજલતાં લીધાંઓની

મસ્મતિ મેળવી પડી ત્યારે આ બધી જાટલી મોઠી મુદ્દાની જ્ઞાના કરતા કયા કયા જ્ઞાનાઓની મસ્મતિ મેળવી હતી? તે કાઈ, તત્ત્વજ્ઞાના આવેલું નથી, (૧૭) ૬૮૬ પુ. બ, ૮ હો પ્રાચે શ્લોક ૮૦૦ મુધી-સરસ્વતી અને ગાયત્રીના જ બધાના છે, તેમાની ઇસાએ-

જાણ પ્રહારો મૃત્યુલોકમા યજ જન્મા ગામી નાકયો ?

નાચ પ્રમુલોકમા જઈ ચઢયા પ્રમુલોકે મૃત્યુ લોકની ખખડ પુછી, નારકે કસિ આવ્યાની પાત જણાવી, પ્રમુલો ખૂબ જાણેલાં અને માત્ર પુછક તીર્થ વસિ નાહોય ત્યાં આપું આંવો વિચાર કરીને ભર્તલમા ઢમલ દે કયુ તે હાટકે-મસ્મા પડતા મેળુનાડાં ચંચા ત્યાં યજે-કર્યોનો નિચય કર્યો પણ ત્યાના પ્રામુલુલો જોએ ઉત્પાત મચાવ્યો એટલે પ્રમુલોકે નમસ્કાર કરીને બાળખત કરી દીધો નાગદ માવિત્રીને તેડવા ગયા જલદી આવી નકયો નહીં કંઈથી ઇદ્ર તેડવા જયાં તો પાણી આવી ગયકયા નહીં એટલે પ્રમુલોકે ધીરુ કન્યા લેધા ઇદ્રને મોકલ્યા તે ગાય કન્યાને ગાયના મુળમા પ્રવેગ કરાવી યોનિથી બહાર કઢાધી પવિત્ર થએલી બાળાઓની મસ્મતિથી પડેલા નામે ગાયત્રી ગર્ભવોમા આંચુ આંચેમાં પ્રમુલોકે અને માવિત્રીને એટલા બધા ઉત્પાતો થએલા બતાવ્યા છે કે તેની ગણિતી કરતાં ચોર આરે નહીં એ બધા વિચિત્રની સાથે ચંચની મમાસિ થએલી બતાવેલી નિજામુજોએ નેકે પુગાણે નેકે લેલું

આમા જરાક વિચારવાનું કે-જગતના નાના મોટા બધાએ જીવોના ઘાટ ધડી, ત્રણે લોકની વ્યવેથા કરી, તેના યથાયોગ્યપણે તે જીવોને યથોપન કરવાવાળા, અને તે ચારો વેદોની પ્રતિષ્ઠિને પામેલા, એવા મહાજ્ઞાની પ્રમુલોકે મૃત્યુ લોકમા કલિયુગ આંચાની ખખડ નાગદજીના હલેવાથી પડી, આતે ઉત્પાત બધું આશ્ચર્ય ? (પ્રમુલોકનામાં અધાડ ?) આ યજ્ઞનો આરંભ કરતા માત્ર પ્રમુલોકે પાણી નક્કાર કરવા પડેલો, એટલું જ નહિ પણ અને મેકે ઉત્પાતો વગે તેની પાણી ખખડ ન પડી, આ બધું નવીન પ્રકારનું, જ્ઞાન લોકકે કયા જ્ઞાનથી મેળવ્યું હશે ? આમા કયો કયો વિચાર કરવો તેમા મારી નજર તો પહોંચતી નથી, પણ કોઈ મુક્ત મસ્મતન બતાવે તો કાઈ ચોગ્યા ચોગ્યનો વિચાર કરી ગણાય ? જાણી આમા ગો નિચાન કરવો અને શુ શુ લખેલું તેના ન બધા કાઈ પાણી નમતુ નકતો નથી તેધો આટલામાજ પતાવી દીધું છે

(૧૮) ઋષિઓથી મોટામા મોટા કરેલા વિષ્ણુ હિંદુસ્થાનના દેવોમા થી કેનેડી શાલેએ લાગવતમાથી લીધેલુ—તેનો કિંચિત્ મારું—“ મન્વતીના કિનારે યજ્ઞ કરતા ઋષિઓમા તડરાત થઈ ડે—તણુ દેવમા મોટામા મોટા દેવ કયા ? બ્રહ્મપુત્ર ભગુને તપામ કરવાને મોકલ્યા તે પ્રથમ બ્રહ્મલોકમા અયોગ્ય પણે મહામા દાખલ થયા બ્રહ્માને ક્રોધ થયો પણ પુત્ર નાણીને ગમાવી દીધો, પછી દ્વેલાશમા ગિવના ન્યાનમા ગયા ગિવને આલિંગન ન કરવા દીધું તેથી શિવે મારવાને ત્રિશૂલ લીધું ત્યા પાર્વતીએ બચાવ્યા, પછી ચેકુડમા ગયા ત્યા સુતેલા વિષ્ણુને લાન મારીને જગાડ્યા, તો પણ વિષ્ણુએ ભગુને નમસ્કાર કરી અવિનયની સમા ચાલી ભગુએ આ હુકીકત ઋષિઓને જણાવી, ઋષિઓ કૃષ્ણની સમાની પ્રગમા કરતા તેમને મોટામા મોટા દેવ તરીકે ગ્યાવ્યા.

આમા પણ થોડુંક વિચારવાનું કે—વેદોથી પ્રસિદ્ધ યજ્ઞ ધર્મ, તેના જાણ ઋષિઓ યજ્ઞ કરવાને એક જગતના કર્તા અતાદિના બ્રહ્માચારો વેદોમા લખાયેલા, તે સ્વભાવિક ગીતે~ મોટા હતા તેમની અળર શુ ઋષિઓને ન પડી ? કે જેથી વિવાદ થઈ ગયા ? એટલુંજ નહી પણ વિષ્ણુના કર્તવ્યો વેદોમા જણાતા નથી, હતા વિષ્ણુને મોટામા મોટા બનાવી દીધા ત્યારે શુ તેઓએ પોતે મોટા બનવાની ઇચ્છાથી તો આ કાર્ય નહી કર્યું હોય ? કારણ કે વિષ્ણુ ભગવાનને લાત ખાઇને પણ ભગુ ઋષિને સમાવવા પડ્યા ? તેથી તેઓએ મળીને મોટા ઠગવ્યા.

(૧૯) સ્કંદ પુ ખ ૧ લો અધ્યાય ૮ થી ૧૫ સુધીમાના ઇસારો

કદમના આદ્યમા મહાદેવે—ડાખા જમણા અગથી બ્રહ્મા વિષ્ણુ ઉત્પન્ન કરી સત્વાદિક ત્રણ ગુણ સુત્રી દીધા એટલે સામર્થ્યવાળા થઈ મંગેચિ આદિ બ્રાહ્મણોને મનથી, દક્ષિણ અગુકથી દક્ષને, મુખાદિકથી બ્રાહ્મણાદિક ચાર વણુને ઉત્પન્ન કર્યા પછી બધી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરી દીધી.

અ ૮-૧૦ મા—સૃષ્ટિ થઈ ગયા પછી બ્રહ્મા-વિષ્ણુમા મોટાઇ પડ્યાનો જગડો પેઠો બનને દેવો પોતપોતાની મોટાઇના અનેક પ્રમાણો આપી રદ્યા હતા તેટલામા તેજોમય સિંગ ઉત્પન્ન થયું, આ શુ ? એવો વિચાર કરીને પત્તો મેળવવાના ઉત્તમવાળા થયા.

અ ૧૧-૧૭—મા બ્રહ્માએ હ મનુ ૩૫ ધરીને આકાશમા તપાસવા માડયું વિષ્ણુ વગહનું ૩૫ ધરીને પાતાલ જોની માતમા પાતાલ સુધી પહોંચ્યા.

અ ૧૩-૧૪ મા-એક હનગવર્ષ ભટકીને વિષ્ણુ પાછા આવ્યા પ્રજ્ઞા એક લાખ વર્ષ સુધી ભટકયા ગ્તામા કેતકીનુ પત્ર મળતા પુછ્યુ, તેો જણાવ્યુ કે લિંગ ઉપચી પડતા મને આગ્રુ યુગ અચુત વર્ષ લાગ્યા બન્ને દેવોએ લિંગની મત્તાજ મોટામા મોટી માની લીધી શ્લોક ૨૧૫ સુધીમા છે

આ લેખ સાથે વિચારવાનુ કે—

પ્રજ્ઞા પુગાપોમા અનેક સ્વરૂપથી લખાયલા ભેવામા આવેલા છે

(૧) પુત્રીના મોહમા ફનેલા (૨) દેવીના હાથ લમવાવી ઉત્પન્ન થએલા (૩) મેક પર્વત જેટલા મોટા ઇંડામાથી દેવ વર્ષ પત્રી બહાર આવેલા (૪) વિષ્ણુના બાપ થવા જતા વિષ્ણુની માથે લડી પડેલા (૫) વિષ્ણુએ ઠહુ કે હું ઉત્પન્ન કકે છુ પણ માગી માયામા ફનેલા મને જાણી શકતા નથી (૬) શિવની બનમા અસખ્યાતા બહુડેના પિતા થઈ પડેલા (૭) ગતરૂપાને ભેવા પાત્ર મુખ કર્યા પણ શિવના ક્રોધ કેવલેવથી પાત્રમા મુખથી ગહિત થએલા (૮) લાભના માટે યજ્ઞ કરવા જતા પ્રામ્હુઓને નમવુ પડ્યુ, સૈકડો ઉત્પાતો મહુન કરવા પડયા, અને મન્સવતીથી ગાપિત થઈ પડેલા (૯) આ ઉપગના લેખમા તો મહાદેવજીના ડાળા હાથથી ઉત્પન્ન થએલા, અને જમણા હાથથી વિષ્ણુ આ બન્ને દેવો મૃદિ ઉત્પન્ન કરી મોટા થના જતા તે મમયમા લાગુલહુડ એક લિંગ ભેઈચકિત થએલા, તેની પાછળ પડયા વિષ્ણુ માતમા પાતાળ સુધી જઈ હનગ વર્ષે પાછા આવ્યા અને પ્રજ્ઞા આકાશમા એક લાખ વર્ષ સુધી ભટકીને પાછા આવ્યા

ઇત્યાદિક અનેક બાબતોના લેખો ભેતા વિચાર થાય છે કે—

આ બધી વાતો કેવલ કટિપત હશે? કે આમા કઈ પણ સત્યતા ગ્હી હશે? અને આ બધી વાતો કયા કયા કાળમા બની હશે? મને તો જેવો જેવો પત્તો લાગ્યો છે તેવો તેવો લખીને બતાવ્યો છે વગી આ બધી વાતોનો યોગ્ય પુલાગો મળશે તો કંગીની પણ વિચાર કરવાનો અનડાગ લડિશ

(૨૦) પ્રમ્હાનુ વીચ નીડગી પડતા હનગે વાલીખિત્યો—

મકદ પુ બ ૧ અ ૨૬ મો શ્લો ૫૩ માનો ઇસારો—

“ પર્વતોની સલાહથી હિમાલય પર્વતે શિવને પાર્વતી આપી હવન વખતે વેદપાઠીઓમા વિવાદ, નારદે કહ્યુ કે-જેનાથી તમો અને આ બધુ જગત

પેદા થયું છે તે પ્રમુદ્ધા તમાગી પા રે બેઠા છે એટલે વિનાદ દોડીને યજ્ઞ ગદ્ કર્યો પાવંતીના ચરણ દેખતા પ્રમુદ્ધાનું વીર્ય નીડગી પડતા, તેમાથી હૃતરો વાલીખિન્નો પેદા થઈ ગયા અને તાત ! તાત ! પોકારવા લાગ્યા નારદે હાડી ઝાઢી લગિજત પ્રમુદ્ધાને આશ્વાસન આપ્યું

આમા વિચારવાનું કે-પ્રમુદ્ધાએ કયા સુખથી સલાહ આપી ? હિમાલયે કયા ઝનથી માબગી ? પ્રમુદ્ધાએ અને જગતને પેદા કરવાવાળા પ્રમુદ્ધા, કે જે આરો વેદોથી પ્રતિબ્ધ છે, તે કયા ઠેકાણેથી કેનામ્વરૂપથી આવ્યા, કે જે સ્પર્શિત થતા હૃતરો વાલીખિ યો પેદા થઈ ગયા ? આમાનો એક અક્ષર પણ માયો હુગે ખરો ? સજ્જનોને વિચારવાની લલામણુ કડ હુ

(૨૧) એક દુ પુ ખ પ મો-પ્રમુદ્ધાના ગિર છેદનની વાત—

‘ પૂર્વે’ એકાણુંવ થતા ભુતાદિક કાર્યજ ન હતું માત્ર આકાશમા એક મહાકાલજ રહ્યો હતો પાણીમા પરપોટો થતા તે સોનાનો થયો મહાકાલના ફેડવાથી-આકાશ-પૃથ્વી બે થયા મધ્યમા પ્રમુદ્ધાદિક ત્રણ દેવો હતા ‘સૃષ્ટિ કરો’ ઠહીને મહાકાલ અતર્ધાન થયો મમળ્યા વિના પ્રમુદ્ધા તપ કરવા લાગ્યા મહાદેવે ૮ અંગ સાથે વેદો આપ્યા તો પણ પ્રમુદ્ધા મમળ્યા નહી કરીથી તપમા ભેડાયા અતમા મૂચના થઈ કે-તૂ મને ગર્વથી પુત્ર વિચારે છે તેવી તારૂ માથુ કાપીશ અને માગ અમથી ડ્ર થશે તે તારી પ્રજનો નાગ કરશે, તો પણ તૂ પિતામહના નામથી પ્રતિબ્ધ થઈજ હોમ કરતા પસેવો લૂનીને નાખતા ડ્ર થયો છેવટે શિવના તેજમા પ્રમુદ્ધાનું તેજ દબાઈ ગયું અને પ્રમુદ્ધાના પાનમા સુખને કાપી નાખ્યું શ્લો ૭૬ નો બીજો અધ્યાય જોવાની લલામણુ કડ હુ અને ત્રીજા અધ્યાયમાથી કાઈ લખુ છુ—

(૨૨) શિવને માગવા વ્વેદજ પ્રેયો તેન પ્રહ્લાને પ્રાયશ્ચિત્ત—

“ પ્રહ્લાનું માથુ કપાતા ક્રોધથી પરસેવો, લૂનીને પૃથ્વી પર નાખ્યો તેમાથી ધનુષ્ જાણુ સાથે વીંગ નીડળ્યો, તેને ડ્રના તરફ પ્રેર્યો ડ્રે સ્તભિત કર્યો ડ્ર પોતે વિષ્ણુના આશ્રમે જઈ લિક્ષા માગવાને લાગ્યા વિષ્ણુએ હાથ પસાર્યો ત્રિશૂલથી બેદતા વોહીનો પ્રવાહ છુટ્યો, તે ડપાળમા ઝીવવા માડ્યો તે ત્યાથી નીડળી-પચ્ચાસ ચોજન લાભો અને દગ ચોજન પહોળો નહી રૂપે વહ્યો તે દિવ્ય હૃતર વર્ષ સુડી ધાણુ કર્યો તમારૂ પાત્ર લગયું ? એમ કહીને વિષ્ણુએ બધ કર્યો પડી દિવ્ય હૃતર વર્ષ સુડી મહાદેવે મથન કયું તેમાથી હૃતર હાથવાળો ધનુષ્ જાણુ સાથે પુત્ર નીડળ્યો વિષ્ણુએ શિવને

પુત્રુ ડે આ કોણુ ? શિવે કહ્યુ ડે આપણા ત્રણના તેજથી પેદા થએલો એ
' નગ ' છે ગૃહોને નિતવાવાળો થગે તે નગે ગિવની અને વિષ્ણુની મુતિ
કરી કયાળમાંથી બહાર કાઢ્યો તે “ નગ અને વિષ્ણુ ” નાગયાણના નામથી
પ્રમિલ્ય થયા નજાર અને રવેદજ એ તેનુ દિવ્ય ત્રણ વર્ષ ન્યૂન ત્રણસો વર્ષ
સુધી મુદ્દ થયું છેવટે રક્તને રવેદજને લેધો વિષ્ણુએ દોરાવીને મહેશ્વરને અને
સુરેશ્વરને પાલન કરવાને મોર્યો વિષ્ણુએ-બ્રહ્માને કહ્યુ કે મહાદેવને માગ્વા
તમે રવેદજને પ્રેર્યો તેનુ પ્રાયશ્ચિત ત્યો વિષ્ણુનુ વચન માન્ય રાખીને બ્રહ્માએ
પ્રાયશ્ચિત લીધુ ”

આ ૧૭જો ૫૭-૭૦-૭૧-૭૨ આ ત્રણ કલમો વિચારવાની-
૨૦ મા-પહાડને પુત્રી કોના મ યોગથી ? પહાડોની સલાહથી ગિવજીને કેવી
રીતે મળી ? અત્ર વિધિમા વિવાદી વેદપાઠીઓને નારદે કહ્યુ ડે-જેનાથી તમો
અને આ બધુ જગત ઉત્પન્ન થયુ તે બ્રહ્મા તમારી પાને છે એટલે શૂંપ થયા
અ ગુડો દેખતા બ્રહ્મા અબલિત થયા હુલ્લગે વાલિગિદ્યો ઉત્પન્ન થઈ ગયા
જગ વિચારવાનુ — પર્વતની પુત્રીને મહાદેવ કયા કાળમાં પરણ્યા ? આ વાત
માગી ડે કલ્પિત ? વેદપાઠીઓને અને જગતને ઉત્પન્ન કરનાગ બ્રહ્મા
કયાથી આવી ચઢ્યા ? પણ અબલિત થઈ ગયા ડેટલી બધી ધીરજવાળા
જગતના કર્તા ? આમાની કયી વાત સાચી ?

૨૧ મા-એકાદર્શ થતા મહાકાળજ રહ્યો ઇંડુ ફેડતા આઠાગ પૃથ્વી
થયા તેણે કયા ગ્રહીને ફેડયુ ? તેમાંથી બ્રહ્માદિક ત્રણ રેવો નીકળ્યા, કયાથી
આવીને ભરાયા હુતા ? કયી વાત માગી ?

૨૨ મા-જગતના કર્તા બ્રહ્માને ક્રોધ થતા પચમેવો, તેમાંથી ધનુષ
બાણ માથે વીર નીકળ્યો બ્રહ્માએ ગિવને માગ્વા તે વીરને પ્રેર્યો પણ
નભિત થઈ ગયો બ્રહ્માગમિત કયા નષ્ટ થઈ ગઈ હતી ? ગિવે વિષ્ણુનો હાથ
ભેદી લોહીની નદી બનાવી દીધી તે આજ કાલ કયા વહે છે ? તેનો પ્રવાહ-
પચ્ચાસ અને દગ યોજન લાંબો પહોળો બતાવ્યો છે આમા માયુ કયું છે ?

આ પ્રશ્નપતિના સબધમા એકદરે વિચારવાનુ કે—

જેન ઇતિહાસમા ૧૧ મા તીર્થ કરના સમયે નિતશત્રુ મહાન્ રાજા
પુત્રીના સબ ધેલોકોમા પ્રજાપતિ રહેવાયો, વૈદિકોએ બ્રહ્મા તરીકે ઠરાવી મ પૂર્ણ
વૈદિકધર્મમાજ દાખલ કરી દીધા છે તેથી એવુ મમન્ય છે કે પાર્શ્વનાથ

તીર્થ ડરના વખતે થએલા અનેક સર્વજ્ઞોના પહેલા વેદોની સ્થિતિ કેવલ યજ્ઞયાગાદિકના વિધાન વાળીજ હતો, તે વેદોની સ્થિતિ આજે તેવીને તેની ગહી નથી, પણ તેમા મોટો દેરફાર થએલો છે કારણ કે-જેવી રીતે બ્રાહ્મણ, ઉપનિષદાદિકમા, સર્વજ્ઞોના જીવાદિક તત્ત્વોનો મોટો દેરફાર કરના ગયા, તેવી રીતે વેદોમા પણ નવીન નવીન અનેક શ્રુતિઓ દાખલ કરતા ગયા છે જુનો કે જગવેદના દગમા (છેલા) જ મહામા સૃષ્ટિના કર્તા પ્રતપતિને કમવવા એક-વિચરની ત્રણ ચાર શ્રુતિઓ, ત્રણ ચાર જણના તત્ત્વથી-લખાઈદી, તેની માખીની ખતાવી રહી છે કોઈ સુજ ચતુર વિચારો તો તેને તેવી મંકટા શ્રુતિઓ સર્વજ્ઞોના તત્ત્વાદિકનો પમાર થયા પછીનીજ વેદોમા ઘુસી ગએલી નજરે પડશે, એ નિર્વિવાદ છે આ વાતની નામાન્ય સૂચના તો મંકડોનવ શાહેમે સસ્કૃત સાહિત્યમા કરેલી છે મણિવાલભાઈએ તો ચોખ્ખુ લખીને જણાવ્યું છે કે-પ્રતપતિ તો બધાના મોખરે આવીને બ્રહ્મા તરીકે પુતયો આના ન બધાના વિચારો મારા અથમા નેવામા આવશે

(૨૩) આર્યોના તહેવારો પૃ ૫૦૩ થી ૫૦૫ મુધી જુવો—

વેદકાળની ત્રિમૂર્તિની કંપનાનો ધીમે ધીમે એટલો બધો વિસ્તાર થયો કે-પુનજોમા તેનું સ્વરૂપ તદ્દન બદલાઈ ગયું વેદના ગાયકોએ અનેક દેવોની સ્તુતિ કરી છે પણ અનુમાન તો અગ્નિ, મરૂત અને સૂર્ય એ ત્રણ દેવોનેજ મળ્યું છે” (પૃ ૫૦૪) “પુરાણકાળેએ ત્રિમૂર્તિની કંપના નક્કી કરતી વખતે જુદા ધર્મની ત્રયીની મદદ લીધી હોય એ સભવિત છે” (૫૦૫) “આ જગત્ રજ, મત્તવ અને તમ એ ત્રિશુભોથી ભરેનું હોવાથી પરમેશ્વર ત્રિશુ ભૂતમક છે એવું ઉપનિષદગરોનું મત જન્યું, પાછળ કદા પ્રમાણે વેદકાળમા મુખ્યત્વે કરીને આ ત્રણ ગુણ ધારણ કરનારા બ્રહ્મજીવપતિ, સૂર્ય અને ઇન્દ્રને અનુક્રમે-બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ એમ પુરાણગરોએ ઠરાવ્યા તે પછી અસ્તિત્વમા આવેલા ઉશાનમ, કાત્યાયન, પરામર અને બ્યાનના અથોમા ત્રિમૂર્તિનો ઉત્તેજ મળી આવે છે”

“ત્રિવેદી શકના હુકા મૈત્રમા શદ્રક કવિએ ગ્યેવા મન્ત્રકટિડ નાટક (અડ ૬) માં પણ ત્રિમૂર્તિનો ઉત્તેજ કરેલો છે”

‘એ ઉપરથી એટલું અપ્રત્યય છે કે આમરે એક હજાર વર્ષથી બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શિવની ત્રિમૂર્તિ નિષેનો મત ચોક્કસ થતો ગયો”

અમા યોડુ ડ વિચારવાનુ કે—

ચારે વેદો ઇશ્વરથી પ્રાપ્ત થએલા બતાવ્યા છે તે કંઈપના ડેવળ જૂઠ્ઠી ડેલી માનીએ તો પણ તે શ્રુતિઓના લખવાવાળા ઋષિઓને તો પ્રાચીનમા પ્રાચીન માનવા પડ્યો કે નહીં ? તેઓને તો અગ્નિ, મહત અને સૂર્ય આ ત્રણ દેવોજ મોટા જણાયલા છે આ ત્રણ દેવોની મહત્ત્વતા જૈન યોદ્ધની વિશેષ જાગૃતિમા નહીં જેવી થઈ પડેલી હોવાથી, ત્યાજ બાદ ડાઈ લાખા ડાળે પ્રહ્લા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ આ ત્રણ દેવો કંઈપવા પડ્યા, એમ તો માનવુ જ પડશે તો વિચારવાનુ કે આ ત્રણ દેવોને કયા ગુણ વિશેષથી મોટામા મોટી મત્તાવાળા પુગાટોથી તે વેદો મુખીમા દાખલ કરી દીધા ? અને તે ક્યાં જાનીધી મેળવ્યા ? આ ત્રણ દેવોમાના પ્રહ્લા કે જે ચારે વેદોથી જગતના કર્તા હતાં લખાયા છે તે પાલ્લવી કંઈપત રૂપે ધુમ્મરોલા ખરા કે નહીં ? કંઈપત રૂપેજ ધુમ્મરોલા છે એમ માનવુજ પડ્યો જુનો પુગાણોમા લખાયલા પ્રહ્લાના ગુણો-પુત્રીની સાથે અનીતિ કરના વાળા, લિંગનો પત્તો નહીં મળવા જતા આવીને જૂક બોલવાવાળા, ગોપ કન્યા પગથીને માવિત્રીના અપગધી બનેલા, પુત્રીની પાળ જતા પ્રાહ્લરોવી અને દેવતાઓવી પણ નિદાયલા, એટલુજ નહીં પણ વ્યાધ રૂપ ગિવના બાણથી વીધાને મૃગ નક્ષત્ર રૂપે બનેલા ઇત્યાદિ અનેક વિકારવાળા પ્રહ્લા ક્યા ગુણ વિશેષથી જગતના કર્તા હતાં થઈ ચારે વેદોમા ધુમ્મરો ? એ વેદોની મહત્ત્વતા કેટલી ? અને એ બધા લેખકો મત્ય-વાદી પણ કેટલા ? અને આ બધુ બાધલ ક્યાવી ઉચ્ચ ? મને તો એમજ લાગે છે કે મર્વજોના અત્યંતત્ત્વોના વિરોધમાવીજ ઉઠ્યુ છે । પ્રથમ પ્રહ્લાનુંજ સ્વરૂપ દુર રૂપે જણાવ્યુ છે હવે વિષ્ણુમા વિદગ ક્યાવી થયો ? કેવી રીતનો થયો ? જેવી રીતે થયો છે તેવી રીતનો દુર રૂપવી જણાવીએ િએ

જૈન વૈદિકમાના વાસુદેવાદિત્ર ત્રિકની દુરમા નોધ

વાસુદેવ ડહો, વિષ્ણુ ડરો એ બધા આ લોડમા (લાગત લોડમા) ત્રણખ ડ ગળ્યના લોડમા મહાન રા તઓજ વયા છે અનાદિજાળના નિયમને અનુમગીને આ ચાલતી અવમર્ષિણીમા નવ ત્રિજોજ થએલા છે તેમનો ઇતિહાસ કેમવાર જૈન ગ્રંથોમા તદન દુરરૂપે લખાયલો છે તેમાનુ પહેલુ ત્રિકનીથે પ્રમાણુ—

અગીયારમા તીર્થ કરના મમયમા જે પોતનપુરના ગંગા જિતગરુ હતા, તે પુત્રીના મળ થથી પ્રજાપતિના નામવી પ્રતિદ્ધ થયા હતા તેમને જે

પ્રથમ અચ્છલ નામનો પુત્ર તે બલદેવ, બીજી વખતે મંગાવતી પુત્રા, તેના સ બધી જે પુત્ર તે ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ થયા હતા

તેજ સમયમા ગ્તનપુરના ગન્ધ મયૂઃશ્રીવના પુત્ર અશ્વશ્રીવ તે પ્રતિ વાસુદેવની પદવીના ધારક થયા છે

આ અવસર્પિણીમા નવ ત્રિકોમાનુ આ બલદેવાદિકનુ પહેલુજ ત્રિક ધયુ છે અનાદિના નિયમ પ્રમાણે ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના હાથે અશ્વશ્રીવ પ્રતિવાસુદેવનું મરણ થયુ છે પ્રતિવાસુદેવ લગ્નગો કરીને ત્રણે ખડના રાજાઓને તાણે કંઈ છે પછી બલદેવ ભાઈની માથે રહીને વાસુદેવ-પ્રતિવાસુદેવનો નાશ કરી પોતે નિર્વિઘ્ન પળે ત્રણે ખડના રાજ્યનો ભોગ લે છે તેવી તે બંને (વાસુદેવ અને પ્રતિવાસુદેવ) મદગતિના તો ભાગી થતાજ નથી પણ નરક ગતિનાજ અધિકારી બતાવેલા છે, એમ જૈન ઇતિહાસમા અર્વાજોજી જણાવેલુ છે—

(૧) વૈદિકોમા-દેવી ભાગવતે બળદેવના, અને વાસુદેવ મ બધને સર્વથા ઉડાવી દધને અશ્વશ્રીવ પ્રતિવાસુદેવનેજ વિષ્ણુ લગવાનું કરાવી તેમનુ માથુ વાસુદેવથી કપાયા પછી ઘોડાના માથાવાળા હયશ્રીવ વિષ્ણુના નામથી પ્રસિદ્ધિમા મુકયા છે

(૨) સ્કંદ પુા ના ત્રીજા ખડમા—દેવતાઓએ યજ્ઞનો આરંભ કર્યો, ત્યાં માત્ર વિષ્ણુજ આવ્યા નહી શોધ કરતા ધનુષ ગાણ ચઢાવીને ધ્યાનમા બેઠેલા બેથા ઉપજોના પ્રયાસથી ગાણની ઢોરી કપાતા વિષ્ણુનું માથુ ઉડી ગયું, તે મળ્યુજ નહી તેથી વિશ્વકર્માએ સૂર્યના ઘોડાનુ માથુ કાપી બધ બેસતુ કરીને આપ્યુ ત્યાંથી હયશ્રીવ વિષ્ણુના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા

નવ ત્રિકોમાનુ આ પહેલવેલુ ત્રિક ૧૧મા તીર્થ કરના સમયમા થયેલુ છે જૈન-વૈદિકમા લખાયા પ્રમાણે હુક નોધ કરીને બતાવી છે

વિચારવાનું કે—એક વખતે ઇંદ્ર દેવતાઓ સાથે અશ્વમેધ કરના પશુઓને બાધ્યા, તપિઓએ આ યજ્ઞ અર્ચો ય ગ્ગ-ર્ચો ઇંદ્રના પક્ષમા વસુરાજ ભળતા નરકમા ગયો આ યજ્ઞ કરાવનાજ ઇંદ્રની કથી ગતિ થઈ ? તે કાંઈ જણાવ્યુ નથી (જુઓ પ્ર ૧૮ સુ પૃ ૧૫૫ થી ૫૭)

આ દેવતાઓના યજમા પણ બ્રહ્માદિક તો ભળેલાજ છે, માત્ર વિષ્ણુ આવ્યા નથી તો પણ દર બેઠા જતા માથા પિનાના તો થયાજ આ યજ્ઞની વાતો વિચિત્ર પ્રકારની દેવી ? આ બધા લેખકોની મત્યનિષ્ઠા પણ ડેરલી ?

બાગમા તીર્થ ડરના વખતે-વાસુદેવાદિકેનું બીજું ત્રિક થયું છે—
જય નામા બલદેવ, દ્વિપૃષ્ઠ વાસુદેવ અને તાગકે પ્રતિવાસુદેવ એ વાસુદેવ
અને પ્રતિવાસુદેવની લડાઈ થતા પ્રતિવાસુદેવ નરાણો છે

(૧) કૈદિટોમા-વિષ્ણુના મત્સ્યાવતારપુગણે-તારક પ્રતિવાસુદેવને
મોટા દૈત્ય ંગવી, દેવતાઓની માથે યુદ્ધ કરવાવાળો બતાવ્યો છે આ દૈત્યે
એટલે દેવતાઓને માર્યા છે યુદ્ધમા ભળેલા ધંદ્રો, લોકપાલો અને વિષ્ણુ
આદિને પકડીને એ દૈત્યે બાધ્યા છે જેમ વાઘ મનુષ્ય-પશુઓને પકડે તેમ
પકડી લીધા અને એ તાગક દૈત્ય ત્રણ લોકની મ પદાવાળો થઈ બેઠો

હુ કમા વિચારવાનું કે—કલ્પિત મત્સ્યાવતારનું લખાણ કલ્પિત કશું
કે નહીં ? યુગ યુગમા રક્ષા કરવાવાળા વિષ્ણુ તે આ એક દૈત્યના મપાટામા
કેમ મપડાયા ? એટલુંજ વિચારજો તો પણ બમ છે

(૨) મ્કદ પું ૫.૩ ૧ લો-વજ્રાગ અસુરે-બ્રહ્માના વગ્દાનથી પુત્ર
મેળવ્યો તેની બીજો હુતર વર્ષ ગર્ભમા રાખ્યો પછી તાગકે નામ રાખ્યું
તેણે દેવતાઓને જીતના દગ હુતર વર્ષ આહ્વાર વિનાનો તપ કર્યો બ્રહ્મા
તેને વરદાન આપવાને ગયા અને જણાવ્યું કે તૂ તરતના જન્મેલા બાળક
વિના બીજથી મગીશ નહીં પછી તારક દૈત્યે-યમપુત્રીનો અને દેવતાઓના
મૈત્ર્યનો નાશ કર્યો વિષ્ણુએ બધા દેવતાઓને ભાગી જવાની આજ્ઞા કરી
તાગક બલાતના મિહાનન પગ ધને બેઠો પણ તગતના જ મેલા ઝાતિક
સ્વામિના હાથથી મરાયો

આમા જગ વિચારનાનું કે—હુતર વર્ષ ગર્ભમા રહે, એ મિહાત
કયું ? મોટો થયા પછી દગ હુતર વર્ષ તપ કર્યો ત્યાગે તેનું આયુષ્ય બેટલું
હુગે ? અનેક આશ્તોવાળા બ્રહ્મા વગ્દાન આપવા કયાથી આવ્યા ? યમપુત્રી
નીચે છે કે ઉપર ? કયા જગને તેનો નાગ કયો ? દેવતાઓ માથે લડાઈ કરી,
તો તે સ્વર્ગમા જડને કે જૂતલમા ? લેખકે આ બધું જ્ઞાન કયા જ્ઞાનીથી
મેળવ્યું માનવું ?

(૩) તુલસીગમાયણ બાલકાડના તાગજસુ

ગિવજી નમચક્રનું ધ્યાન કરવા બેઠા, તે વખતે તારકાસુર ઉત્પન્ન
થયો તેણે લોકોને અને દેવતાઓને મપત્તિથી રહિત કર્યો દેવતાઓ
બ્રહ્માની પાને ગયા બ્રહ્માએ કહ્યું કે-ગિવજીના વીર્યથી ઉત્પન્ન થએલો

પુત્ર જે દેવતાઓએ શ્રુતિ કરીને કામદેવને પ્રગટ કર્યા, તેણે મર્વ નિયાને વ્યાકુલ કરી નાખી, પણ શિવજીએ તો બાળીને ભગ્ન કરી નાખ્યો એટલે બ્રહ્માદિ દેવો વિષ્ણુ પાને ગયા પછી મહે મળીને શિવને પ્રમન્ન કર્યા લગ્ન કરવાનું નખી કરાવી શિવને નાજગાયા નાજદાદિક ઋષિઓએ પાર્વતીની માતાને સમજાવી લગ્ન કરાવી દીધું વિલાસ કરતા કેલાસ પર સુખવાળા કાર્તિકેય જન્મ્યા તે બાળકે તાન્કાચુરને માર્યો પછી બધા નિર્ભય થયા

આ તાન્કે પ્રતિવાસુદેવમા ટુકડી વિચારવાનું —

આ બીજું ત્રિક જેનોના ૧૨મા તીર્થ કરના સમયમા થયેલું છે—તને મત્સ્યપુરાણવાળાએ—તાન્કાચુર લખીને મોટો દેવ હંગવ્યો છે તેણે જગતના ઉદ્ધારક વિષ્ણુના મમક કંઈકો દેવતાઓને માર્યા અને વિષ્ણુને પણ વેદમા પૂર્યા આ વાત કયા સુધી નત્ય લખાઈ હશે ?

સ્કંદ પુ મા—તેના બાપે બ્રહ્માના વગ્દાનથી તારક પુત્ર મેળવ્યો કર્મના વશથી પરાધીન પછે અફલાતા બ્રહ્મા ઈએ ઠેકાણે વરદાન આપવાને ગયા અને કયા કાળમા ? તે તાન્કે હુતરવષ ગર્ભમા પછી દશ હુતર વર્ષ તપ કરી કોઈથી મરૂ નહીં એવો બ્રહ્માથી વર મેળવ્યો પછી યમપુરીનો અને દેવતાઓના સૈન્યનો નાશ ઈયો કયે ઠેકાણે રહીને આ અકાર્ય થયું ? કેમ કે ખલાતની ગાદીનો માલક થઈ બેઠો છે આ વાત કયા કાળમા બનેલી ? એ વિચારવાનું

તે બીજા ત્રિકમાનો તારક, અબજેના અબજે વર્ષ પછી રામાદિકના આક્રમ ત્રિક વખતે લોકોને અને દેવતાઓને સુખ મ પત્તિથી રહિત કરતો કયાથી આવી ચઢ્યો કે જેને બ્રહ્માદિકોને બ્રમિષ્ટ કરી નાખ્યા ? આ બધી વૈદિક ઇતિહાસની બાજુ કયાથી રચાઈ ?

૥ જેનોના ૧૩ મા તીર્થ કરના સમયમા—વાસુદેવાદિકનું ત્રીજું ત્રિક—

ભદ્ર બલદેવ, સ્વયંભૂ વાસુદેવ અને શ્રેષ્ઠ પ્રતિવાસુદેવ, મોટાભાઈ ભદ્રની નાહાચ્યથી સ્વયંભૂ વાસુદેવે મેરક પ્રતિવાસુદેવને અકલ્પથી માર્યો મેરક લકાઈમા મરવાથી અને સ્વયંભૂ રાજ્યના લાલથી તે ભવમા મદ્ગતિ મેળવી શક્યા નથી

વૈદિકોમા બ્રહ્માડ પુગલે માગસર મુદિ ૧૧ના મ બ ધે એવો લેખ છે કે— મરૂ દેવ માથે શ્રીકૃષ્ણે દિવ્ય હુતર વર્ષ સુધી ચુકકેયું છેવટે નાહા તેનો સ બ ધ

એવો છે કે-અમુક શ્રીકૃષ્ણને પુછ્યું કે-માગસર સુદી ૧૧ ના મતથી હજારો
ચતુર્થાંશ સાચી ? ઉત્તરમાં શ્રી કૃષ્ણે જણાવ્યું કે-પૂર્વે કૃતયુગમાં મુર નામની
દેવે બ્રહ્માદિક બધા દેવોને સ્વર્ગમાંથી પ્રપ્ત કર્યા બ્રહ્માદિક દેવોએ ગિવની
પાને પોતાનું ગ્દાણુ માચ્યું પણ શિવે વિષ્ણુને જતાબ્યા બધા વિષ્ણુ પાસે
ગયા. વિષ્ણુએ બ્રહ્માદિકની વાત આંજીનીને કહી કે- એવો દુષ્ટ દેવ ઠાણુ છે કે
જેણે બ્રહ્માદિક દેવોને સ્વર્ગમાંથી પ્રપ્ત કર્યા ? એમ કહીને વિષ્ણુ બ્રહ્માદિકને
આથમાં લઈને તે દેવને નાશ કરવાને નીકળ્યા પણ તે દેવની એક હાકલ
માત્રથી બ્રહ્માદિક દેવો ભાગી ગયા માત્ર એકલા વિષ્ણુએ જ દિવ્ય હજારો વધ
સુધી તેની સાથે બાહુ સુદ્ધ કર્યું દિવટે વિષ્ણુ પણ નાશ અને એક જ દુષ્ટ
બની બાર થોજનની શુક્રમાં જઈને સુતા સુકદેવ ત્યા જઈને પણ મારવાને
તૈયાર થયો. પણ મારા અજથી ઉત્પન્ન થએલી કન્યાથી તે દેવ મર્યો.
નિદ્રામાંથી ઉઠીને મે તે કન્યાને વર આપ્યો કે હું કન્યે ! તને આ એકદંડની
યોગથી દેવ મારવાની શક્તિ થઈ છે તેથી વારા નામથી આ એકદંડની જન
થશે એવો વર આપ્યો તેથી અંતુષ્ટ થઈ

આ સુક દેવમાં વિચારવાનું કે-

‘વિગદ્ધ’ કે પ ધરીને બ્રહ્માડને ઘેરે ઘાલતા પ્રજાપતિ દશાંશુક બહુ
વધીને ગદ્યા આ સૂત્ર જન બૌદ્ધની વિશેષ ભગૃતિના પત્રી ધ્યાને લેવામાં
દાખલ કરેલું હોય એ સ્વાભાવિક જ છે પ્રજાપતિ આ બધી સૃષ્ટિના સ્વરૂપવાળો
થયો તે વખતે આ બધા જીવો કેમવાળા બતાવ્યા કે કેમ વિનાશ ? પોને
ચારવણું કેપના બન્યા ત્યારે તેમાં આ સુક દેવ હતો કે નહીં ? અથવા બ્રહ્મા
કની બહાર દશાંશુક વધીને જે જગ્યા છોડી હતી તેમાંથી બાવીને જે રૂપે રૂપે
બ્રહ્માધ્યાનમાં પહોંચ્યો ? કે જે દેવે બ્રહ્માદિકને સ્થાનની પ્રપ્ત કર્યા ? દેવીના
હાથ ઘસવાથી અને શિવના હાથથી ઉત્પન્ન થએલા પ્રજાને શિવનું શરણ ન
મળવાથી વિષ્ણુનું શરણ જોળવું પડ્યું. વિષ્ણુ પણ તે દેવની ભાગીને બાર-
થોજનની શુક્રમાં જઈને સુતા આ દેવ ત્રણે દેવોની દેવતા બધો જળજો
હશે ? અને જોનાથી પેદા થએલો હશે ? પ્રથમ પ્રજાનો જ ખરો પત્તો નથી
તો પત્રી અદ્વૈત અને વિશિષ્ટાદ્વૈતની સિદ્ધિ તે ગુપ્ત જ નેવી ખરી કે નહીં ?

૧૪ મા તીર્થ કરના વખતે ચોથા વાનુદેવાદિયું ચોથું ત્રિક-.

સુપ્રભ-બલદેવ, પુરુષોત્તમ-વાસુદેવ, અને મનુ પ્રતિવાસુદેવ આ
બંધના મોટા રાજાઓ થયા છે પ્રતિવાસુદેવ તો પાંડના રાજાઓની

લગાઈઓ કરીને પોતાની આજ્ઞા મનાવે પણ તેજ અરનામા થએલા વામુદેવ પોતાના મોટાભાઈ બલદેવની માહુચ્ચથી પ્રતિવામુદેવને માટે છે પછી નિભય પછે રાજ્યનો ભોગ કરે છે એક લગાઈઓના પાપથી બીજે રાજ્યના લોભથી સદ્ગતિના ભાગી થતા નથી

મધુ પ્રતિ વામુદેવ છે અને કૈટભ તેનો ભાઈ છે

વૈદિકોમા-માડ'ંડય પુનાણે જણાવ્યું છે કે-મધુ અને કૈટભ એ બે દેત્યો વિષ્ણુના કાનના મેલથી ઉત્પન્ન થયા અને બ્રહ્માને મારવાને હોડયા બ્રહ્માએ નિદ્રાદેવીની સ્તુતિ કરવા માડી એટલે શ્રીકૃષ્ણજી બગી ઉડયા અને તે દેત્યો માથે પાંચ હજાર વર્ષ સુધી બાહુ યુદ્ધ કર્યું એવું નારી છુટયા

આમા જરા વિચારવાનું કે-કાનના મેલના દેત્યોથી જગતના કર્તા બ્રહ્મા કે જે આર્ય વેદોથી પ્રસિદ્ધ છે, તે તો ભાગ્ય પાત્ર જગતના ઉદ્ધારક વિષ્ણુ ભગવાન પણ ભાગ્ય ! ! આમાની કયી વાત સાચી હશે ?

દુર્ગાપાઠ અ ૧ લો સ્તો ૬૭ થી-૮૪ પાતે એકાર્ણવ થતા વિષ્ણુ ગેયનાગની શમ્યામા સુતેલા તેમના કાનના મેળથી ઉત્પન્ન થએલા મધુ અને કૈટભ નાભિકમલમાના બ્રહ્માને મારવાને હોડયા

આમા પણ વિચારવાનું કે-૮ પાતોમા સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરવાની ગડ મથલમા પડેલા બ્રહ્મા આર્ય વેદોમા જનાર્યા છે તે વખતે વિષ્ણુના કાનના મેલમા મધુ અને કૈટભ બે દેત્યો કયાથી આવીને ભરાયા ? એકાર્ણવની વાત, વિષ્ણુના કાનના મેલથી ઉત્પન્ન મધુ-કૈટભની વાત, અને તેમની નાભિમા આવીને ભરાઈ બેઠેલા બ્રહ્માની વાત, આમાની કયી વાત માચી લાગે છે ? આ બધું ઉધુ ૮ તુ કયાથી લાવીને ગોઠવ્યું છે ? જરા વિચારમા ઉતરીને જોયો ખરા કે ?

પ્રાચીનમા પ્રાચીન વાયુપુરાણના મધુ અને કૈટભ બે દેત્યો—

વિષ્ણુએ અને બ્રહ્માએ સ્તવના કરી શિવને પ્રસન્ન કર્યા બ્રહ્માએ શિવના જેવા પુત્રની યાચના કરી વિષ્ણુએ શિવની સેવા પસંદ કરી એટલે મહાદેવે કહ્યું કે-આ જગત રૂદ્રમય અને નારાયણમયજ છે વિષ્ણુ જળમા પ્રવેશ કરી ગયા બ્રહ્મા પોતાના આમન પર જઈને બેઠા પછી લાખા કાળે મધુ અને કૈટભે બ્રહ્માને ઢલું કે-તુ અમારો ભક્ત થઈ જોમ ઠહીને અ ત ધોન મર્યા ગયા બ્રહ્મા બળ જભરાયા અને કમલના નાભ વડે રસાતલમા જઈ

સુતેલા હરિને જગાડીને કહ્યું કે માત્ર ગ્લણ કરો ! હરિએ કહ્યું બીજો નહીં એટલામા મધુ અને કેટલા આવેલા બાણી પોતાના મુખથી વિષ્ણુ અને નિષ્ણુ ઉત્પન્ન કરી પ્રમ્હાના રક્ષાપુ માટે મુક્યા પેલા બે દૈત્યો પણ-વિષ્ણુ અને નિષ્ણુના બેપુ રૂપ ધરી આવીને ઉભા. પ્રમ્હાને મધ્યગામી પાણીને ગ્રિયર કરી દેવતાના એ વર્ષ સુધી લડ્યા બન્ને તરફના એક લક્ષણવાળા બેઈ પ્રમ્હા બ્યાકુલ થયા પણ દિવ્યનેત્રથી બોળે પેલા દૈત્યોને કમલ કેશગના બખતરથી બાધી લીધા ત્યાં એક કન્યા ઉત્પન્ન થએલી બેઈ પેલા બે દૈત્યો ગભગયા કન્યાને પ્રમ્હાએ પુત્રુ કે ત કોણ છે ? તેણે કહ્યું કે હું વિષ્ણુનો મહેગો લાવનારી મોહિની નામની માયા છું પેલા બે દૈત્યોએ એવો વગ માગ્યો કે અમારૂં મગ્નુ થાય નહીં અને અમે તારા પુત્ર થઈએ, તે કન્યા તેવો વર આપીને યમ સદનમા લઈ ગઈ વિષ્ણુએ કેટલાને અને નિષ્ણુએ મધુને માથે એ પ્રમાણે પ્રમ્હાએ વિષ્ણુ અને નિષ્ણુના માથે ગહીને તે બે દૈત્યોને માર્યા

આમા પણ જગ વિચારવાતું કે—

જગતના સદા, અનાદિના પ્રમ્હા, થાગે વેદોથી પ્રસિદ્ધિને પામેલા, પુત્રીમા મોહિત વતા દેવોથી અને પ્રામ્હાઓથી નિદાયલા, શિવે જેને વી ધી નાખેલા, તે પ્રમ્હા ગિવની પાને પુત્ર માગવાને ગયા, આ બધી વાતો કયા કયા કાળમા બનેલી ? મા બાપ વિના અચાનક ઉત્પન્ન થએલા મધુ અને કેટલે પ્રમ્હાને લક્ષ્ય થવાનો ભય બતાવ્યો કયા જાનીઓથી આ તત્ત્વ ઉભુ કરવામા આવેલું અને આ બધો પ્રપચ શાવી ઉભો કરવામા આવેલો ? મર્મજોના ઇતિહાસ પર ધ્યાન દઈ વિચાર કરો મત્ય શુ છે તે મહુએ માલમ પડશે

પદ્મમા તીર્થ કળના સમયમા-વાસુદેવાદિકતુ પાચમુ ત્રિંદ થયુ છે સુદર્શન-બલદેવ, પુરૂષગિહ-વાસુદેવ, અને નિશુલ પ્રતિવાસુદેવ નિશુલ પ્રતિવાસુદેવે ત્રણે બંડા ગજઓની સાથે મોટી લડાઈઓ કરીને તેઓને પોતાના તાળે કરેલા પણ પોતાના મોટાભાઈ બલદેવની માહુગથી પુરૂષગિહ વાસુદેવે નિશુલ પ્રતિ વાસુદેવનો નાશ કરીને નિવિદન પણ ત્રણ બંડા ગજઓનો ભોગ કર્યો એક લડાઈઓનો પાપથી અને બીજો રાજ્યના લોભથી સદ્ગતિના ભાગી થએલા નથી આ અવગર્ષિણીમા નવે ત્રિંજો મહાપુરૂષોની ગણત્રીમા ગણાવેલા છે બલદેવો તો મદ્ગતિનાજ ભાગી થએલા છે પણ વાસુદેવ અને પ્રતિવાસુદેવ કેટલાક કાળ પડી કહેલા પાપને ભોગવ્યા પડી મોક્ષગતિ મેળવનાર થવાના તેથીજ ગણત્રીમા લીધેલા છે

૧ વૈદિકોમા-મત્યયુગ્મો- શુભ અને નમિ એ બે દૈત્યો હતાવ્યા છે.

વાત એની છે કે-શુભ અને નમિ એ બે દૈત્યો સાથે વિષ્ણુની લડાઈ ખુબ જામી. પ્રથમ વિષ્ણુએ શુભને ઉમકેયો એટલે નમિ નામના દૈત્યે જાદા લાઈને ગરૂડના માથામા મારી અને પરીધ લાઈને શુભ નામા દૈત્યે વિષ્ણુના માથામા મારી, એટલે ગરૂડ અને વિષ્ણુ એ બન્ને મૂર્છિત થઈને પડ્યા, એટલે શુદ્ધમા બૃમારવ થઈ પડ્યો તે બંને સચેતન થયાપછી શુદ્ધમાથી શંક લાઈને નાકા.

આમા પછુ જગ વિચારવાનુ કે-

મનસાએ પુરુષમિદ્ધ વાસુદેવ જતાવેલા છે, મિશુભ પ્રતિવાસુદેવ કહેલા છે અહીં વાસુદેવનુ નામ ઉડાવી છાંને વિષ્ણુની પદવી માત્રથી જોળ-ખાવ્યા છે વાસુદેવની જે ભુદી ભુદી વ્યક્તિઓ હાઈ તેમને એકજ રૂપથી જતાવવાનો પ્રયત્ન કરેલો છે વાસુદેવોનો મહા જય થયેલો ત્ત્ત્ત વૈદિકોના પદિતોએ હંગમચા વિનાના ચિત્રીને મૂકેલા છે ભુદો-૧૧ મા તીર્થ કરના સ્તમ્ભમા-પહેલા ત્રિકમા અધશ્રીવ પ્રતિવાસુદેવનેજ વિષ્ણુ ભગવાનુ હરાવી માયા વિનાના જતાવી ઘોડાના માથાવાળાજ લખીને જતાવ્યા અનાદિકાળના વિષ્ણુ ભગવાનુ માનીએ તો નુ પોતાના મન્તકની રક્ષા કરવાની મત્તા તેમનામા ન હતી? આ જમી વિચિત્રતા શાવી લખાઈ? અને આ બધી વાતો ક્યાથી આવી? ખીજા ત્રિકમા તારક પ્રતિવાસુદેવ છે તેને અશુર હરાવી વિષ્ણુને તેના કેદી બનાવ્યા, ત્યારે ખીજા લેખકોએ વિચિત્ર પ્રગરતુ લખીને બતાવ્યુ તે બધા લેખો વિચારવાને માટે પછુ મૂકેલા છે ત્રીજા ત્રિકમા મેરક પ્રતિવાસુદેવ તેને અગીયારમની ક્યામા દૈત્ય હરાવી તેનાવી બ્રહ્મદિકોને નહ બ્રહ્મ થએલા જતાવ્યા છે એટલુ જ નહી પછુ વિષ્ણુ ભગવાનને પછુ નાશતા ભાગતા લખીને જતાવ્યા છે આ બધી વિચિત્ર બાજુ ક્યાથી રચાઈ?

ચોથા ત્રિકમા મધુ પ્રતિવાસુદેવ છે તેના ભાઈ કેટલ છે વૈદિકોએ વિષ્ણુના કાનના મેલથી ઉત્પન્ન થએલા જતાવ્યા છે વિષ્ણુના કાનમા એટલે બધો મેલ ભરાજ ગયો કે તેમાથી ઉત્પન્ન થએલા દૈત્યોએ બ્રહ્માના હાલ બે હાલ કરીને મુક્યા એટલુ જ નહી પછુ વિષ્ણુ પોતે પછુ નાશી છુટ્યા જરા વિચારવાની તમદી લઈ સલાસત્યનો વિચાર કરશે સુનેષુ કિમધિકેન?

૧૧ મા થી ૧૫ મા તીર્થ કર સુધીમા ત્રિપૃષ્ઠવાસુદેવાદિકના પાચત્રિક

થયા છે તે જૈન-વૈદિકના ઇતિહાસ પ્રમાણે લખીને બતાવ્યા પ્રથમ ઋષભદેવ અને ખીન્ન અન્વિતનાથના વખતે-સરત અને મગઝ આ બે ચક્રવર્તીઓ થયા છે તે પછી લખીને બતાવ્યા હતા હવે ક્રમવાર પાંચ ચક્રવર્તીઓ થયેલા છે તં નામ માત્રથી લખીને બતાવીએ છીએ-૧૫ મા અને ૧૬ મા તીર્થ કરના મ યમા ત્રીન્ન મધવાન અને ચોથા સનત્કુમાર એ બે ચક્રવર્તીઓ થયા છે તેમના ૫૩-૫ મા, ૬ ઠા, અને ૭ મા ચક્રવર્તીઓનું પદ લોગવ્યા, ૫૩-૧૬ મા, ૧૭ મા, અને ૧૮ મા તીર્થ કરે પછી એજ (શાતિનાથ, કુચુનાથ, અરનાથ) થયા છે એટલે ૧૫ મા થી તે ૧૮ તીર્થ કર મુધીમા ક્રમવાર પાંચ ચક્રવર્તીઓ બતાવ્યા આ પાંચોના સ બ ધે જૈન-વૈદિકમા વિશેષ શુ છે તે મારા બહુવા પ્રમાણે ઇન્નાન્ માત્રથી જણાવ્યું છે ત્રિન્ન મધવાન્ ચક્રવર્તીના મ બ ધે વૈદિકોએ શુ લખ્યું છે અને કેવા મરૂપથી લખ્યું છે તેના સ બ ધે હું કાંઈ પછી માહિતી મેળવી શક્યો નથી અને ચોથા સનત્કુમાર ચક્રવર્તીના માટે વૈદિકોમા સનત્કુમાર મ હિતા ઘણા મોટા પ્રમાણમા લખાઈલી છે જૈનોના સનત્કુમાર ચક્રવર્તીના લેખ અમે અમાગ થયમા કિચિત્ માત્ર લખીને બતાવ્યો છે બન્ને લેખોની તુલના પડિતોએ કરી લેવી

પાંચમા ચક્રવર્તી અને સોળમા તીર્થ કરે-મચ્યકર્તવની (બ્રાધિખી-જની) પ્રાપ્તિ થયા પછી ૧૨ લવ કયાં છે તેમા ૧૦ મા લવે મેઘરથ ગજ અત્યંત દયાવાળા હૃદની પ્રમશાના પાત્ર થયા છે તેથી બે દેવો તેમની પરીક્ષા કરવાને આવ્યા છે એકે કબુતરનું રૂપ ધરી મેઘવનુ શરણ લીધું છે બીજાએ ગાજ 'પક્ષીનું રૂપ ધરી પોતાનું લક્ષ્ય માગ્યું છે માસ વિના ખીન્ન લક્ષ્યને લેતો નથી છેવટે મેઘરથે કબુતરના બરોબર પોતાની આવડુ મામ આપવા માડ્યું, પછી ગોઈ ગીતે પુરૂ ન થતા રાજાએ પોતાનું શરીર કાઢી ઉપર ચઢાવ્યું મન્યમા હા હા કાઠ છેવટે દેવો પ્રશસા કરીને ચાલતા થયા

વૈદિકોમા એકલા મહાભારતમાજ ત્રણ નામથી પ્રસિદ્ધ થયેલી કથા— મ સ્કૃત સાહિત્યના ઇતિહાસ પૃ ૮૭૫ મા—“શિગિરના પુત્ર ઉગીનરના સ બ ધે, ફગીથી શિગિરનાજ મ બ ધે, અને ત્રિજીવાર શિગિરના પુત્ર વૃષદર્શના સ બ ધે એમ ત્રણ વેંશણે ત્રણ નામથી મહાભારતમાજ લખાઈ છે” આ અથકાએ એવું અનુમાન કર્યું છે કે—આ વાર્તાની ઉત્પત્તિ જોદ્ધ ધર્મથી થઈ હોય એમ એના સ્વરૂપથી સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે જૈનધર્મની માહિતીના અભાવે આ અનુમાન તેમનું અયોગ્ય ન ગણાય ચોચાચોચનો વિચાર વાચકોએ કરી લેવો

૧૮ મા અને ૧૯ મા તીર્થ કરના મધ્યમા એક કરોડ વર્ષનું અતર પડેલું છે તેમા પ્રથમ ૬ ઠૂ વાસુદેવ, ૫૪ી ૮ મા ચક્રવર્તી અને તેમના ૫૪ી ૭ મા વાસુદેવ, એમ ક્રમવાર થયા છે એમા જે કાર્ક વિશેષ છે તે જૈન અને વૈદિક પ્રમાણે ઇષાગ માત્રથી લખીને બતાવુ છું —

જૈન પ્રમાણે પ્રથમ ૬ ઠૂ ત્રિક-આનંદ બલદેવ, પુરુષપુરુષીક વાસુદેવ અને બલિ નામના પ્રતિવાસુદેવ થયા છે વાસુદેવને જે ઠન્યા વરવાની હતી તે બલિ નામના પ્રતિવાસુદેવે હુરણ કરી આનંદ અને પુરુષપુરુષીક લડવાને ચઢયા, પણ એક વખતે પાછું હટવું પડ્યું, બીજી વખતની ચઢાઈમા બલિ પ્રતિવાસુદેવનું માવુ કાપી નાખ્યું અને વાસુદેવે નિર્વિધનપણે ત્રણે ખડનું રાજ્ય લોગવ્યું બેમાના એક પણ મહગતિના ભાગી મળેલા નથી એવો અનાદિનોજ નિયમ બધાઈ ગયેલો છે

વૈદિકોમા આ એકજ કથા ચાર સ્વરૂપમા છે, તે જુનો—

(૧) બલિએ સો યજ્ઞો કરી ઇંદ્રપદ મેળવવાનો પ્રયત્ન કર્યો ૯૯ નું પુરા થતા શ્રીકૃષ્ણને ચિતા ઘઈ ડે—પ્રહલાદને માત્ર આપેલું ઇંદ્ર પદ બચ નહી તેમ કહી એટલે વામન રૂપ ધરીને બલિની પાસે સાઝતણ ડગલા જમીન માગી તણ પગથી બધી જમીન માપીને અંકધુ ડગલું બલિના પીડ ઉપર મૂકી પાતાળમા ખોસી ઘાટ્યો પણ બલિનું નામ રાખના દીવાળીના ચાર દિવસ તને મળ્ય પર મ્થાપી પોતે દ્વારપાલ થવાનું કબૂલ્યું

આમા વિચારવાનું કે—દ્વારિકાના દાહ વખતે શ્રીકૃષ્ણ પોતાના કુટુંબને પણ મ લાળી શક્યા ન હતા, પોતે પણ જ મલમાજ પ્રાણુ ગુમાવી બેઠા હતા, તેમણે ઇંદ્રપદ આપવાનો અધિકાર કયાથી મેળવેલો ?

(૨) રામાયણમા—શ્રીકૃષ્ણે વામન રૂપ ધરી બલિને ળળવા તેની પાસે અર્પણ જલ માગ્યું પણ બલિના નાલવામા શુકાચાર્ય પેઠા પાણી પડવા દીધું નહી નાલવું માફ કરવા જતા શુકાચાર્યની આખ કુટી આ બધા કટપનાના કુમુભો શા કારણથી રુ થયા ?

(૩) સ્કંદ પુ મા—પૂર્વ લવના ધર્ત બલિએ ગણિકાને તાબૂલ આપવા માડયું, ભૂમીપર પડતા ગિવને અર્પણ થયું પાપ દૂર થતા સાઝતણ ઘડી ઇંદ્રપદ મળ્યું અગતિ આદિને હાથી આદિના દાન આપ્યા તે પાત્ર મેળવવા પૂર્વના ઇંદ્રે યમને પ્રાર્થના કરી અને નગકમા મોકળવા વીનવ્યા ચિત્રગુપ્તે

તેમ કંઠ્યા ના પાડી અને તે જલિને પ્રહ્લાદની ઓના ગર્ભમા પ્રવેશ કરાવ્યો. ઇંદ્રે જલિના બાપનું માયુ કાપ્યું. પત્રી જલિનો જન્મ થયો. તેણે ફરીથી અર્ધનું રાજ્ય લીધું. શુકાચાર્યની સલાહથી ભૂમીપતિ એ યજ્ઞ કરવા માડ્યા. ભગવાન યજ્ઞવાને આવ્યા. શુકાચાર્યે જમીન આપવા ના પાડી પણ જલિએ માન્યું નહીં, તેથી નિધન થવા ના શાપ આપ્યો. ઇત્યાદિ.

અહીં દુકમા વિચારવાનું છે—જે જલિરાજ હતા તે અહીં ધૂત લખાયો. અને સાડા ત્રણ ધડીના ઇંદ્રપદવાળો થયો એ કયા મિદ્ધાતથી? પ-યોપમ કે માગયોપમથી ઓછા આયુષ્ય વાળા ઇંદ્ર હોતા નથી જુવો જૈનમિદ્ધાતમાના લેખો.

(૪) ભાદરવા સુદિ ૧૧ ના મળ ધે સ્કેંદ પુ માની કથા—

“અર્જુનના પ્રશ્નનો ઉત્તર આપતા શ્રીકૃષ્ણે જણાવ્યું કે—પૂર્વયુગમા મારો તથા બ્રહ્મણાદિકનો ભક્ત જલિ નામનો. જાનવ હતો. તેણે ઇંદ્રનો દ્વેષી અર્ધ માટે આપેલો લોક અને દેવોને જીતી લીધા. દેવો મારી પાને આવ્યા. મેં બ્રહ્માડનું રૂપ ધરીને તેનું નર્વસ્વ લઈ લીધું. અને જલિ પણ ઇંદ્રને સોપી દીધો. યુધિષ્ઠિરે ફરીથી પુછ્યું કે કેવી રીતે જીતી લીધો? બાળકનું રૂપ ધરી મેં જલિની પાનેથી ત્રણ ડગલા જમીન માગી લીધી. પછી હું ત્રણ લોકના સ્વરૂપ વાળો થયો. એક પગથી પૃથ્વી, અને બીજા પગથી ત્રણ લોક માપીને કશું કે ત્રીજો પગ કયા મૂક? એમ કહીને તેના માથા પર પગ મૂકીને રનાતલમા ખોગી ઘાટ્યો.” ઇત્યાદિ.

એક દર આ જલિની કથામા વિચારવાનું છે—

નર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમા—ભારત ૭ ખ ડના લોકતા અકનર્તીઓ હોય, તે આ અવમર્ષિણીમા ૧૭ જ થયા છે. ત્રણ ખ ડના લોકતા વાસુદેવો હોય. આ ૭ઠ્ઠા ત્રિકમા—પુરુષપુરુષ વાસુદેવ છે. જલિ પ્રતિવાસુદેવને મારીને ત્રણ ખ ડના લોકતા થયા છે.

વૈદિકોની પહેલી કથામા—જલિના સોમા યજ્ઞમા નિધન કરીને શ્રીકૃષ્ણ પક્ષપાતથી પ્રહ્લાદના ઇંદ્રપદને બચાવવા ગયા.

બીજામા—શ્રીકૃષ્ણ જલિ પાને અર્પણજળ લેવા ગયા, ત્યાં શુકાચાર્યે આખ ફોડાવી ત્રીજામા—ધૂત જલિએ સાડા ત્રણ ધડી ઇંદ્રપદ મેળવ્યું. ત્યાથી

વિદાયગિની મળતા ત્યજીને નોખાયા, તેમજે પ્રહ્લાદની સ્ત્રીના ગભમા મૂકયો ફરીથી સ્વર્ગનું રાજ્ય મેળવ્યું ભૂમિપગ પો ચનો ડગવા જતા બલિને ઇગવા ભગવાન આપ્યા ગુફાચાયે જમીન આપવા ના પાડી ન માનતા તે પોતે નિર્ધનતા શાપ વગ થયા છે આ ચોથી કથામા જણાવ્યું છે કે-બલિ દાનરે ઇંદ્રલોક અને દેવોને જીતી લીધા અહુનને શ્રીકૃષ્ણ કહે છે કે મે પ્રહ્લાદનું રૂપ ધરીને તેનું સર્વસ્વ લઈ લીધું અને બલિ ઇંદ્રને નોખી દીધો અને હું ત્રણ લોકની મ પદા વાળો થયો

વિચારવાનું કે-સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાલ એ ત્રણ લોક છે આ ત્રણ લોકનું રાજ્ય આજ સુધી કોઈએ કરેલું નથી અને કોઈ કરવા વાળો દેખાતો પણ નથી તો પછી શ્રીકૃષ્ણ ત્રણ લોકના માલિક કેવી રીતે થયા ? શ્રીકૃષ્ણ દ્વારિકાના દાહ વખતે પોતાનું પણ સલામી ચક્રા ન હતા, તો પછી ત્રણ લોકને કેવી રીતે સભાગી ચક્રા ? પ્રતિ વાસુદેવને મારીને વાસુદેવ મૃત્યુ લોકના ત્રણ ખડના ભોખતા બને છે તે તો ચોખ્ય જણાય છે બાકી ઇંદ્રને જીતવા બલિ ગયો એ તો બધીએ જનાવટ છે અત્રેજે સ્વર્ગના લોકની નાથે મળવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે, છતાં મગી પણ સફળ નથી તો પછી બલિ ઇંદ્રને જીતવા સ્વર્ગમા કયે રહેશે ? અને કયા કાળમા આ બધા જનાવો બન્યા ? એ બધું વિચારવાની સલામત કંઈ છું

૧૮ મા અને ૧૯ માના મધ્યમા જે વડું ત્રિક ચર્ચ તે બતાવ્યું પછી આઠમા (૮) સુભમ ચક્રવર્તી થયા, છે તેમની સાથમા પશુરામ થયા છે, તે ન તો વાસુદેવ છે કે નતો પ્રતિવાસુદેવ છે માત્ર એક તાપમના પુત્ર છે તેમનો મ બધ હુકમા લખીને બતાવુ છું —

વમ તપુરનો નિરાધાર અગ્નિ નામનો છોકરો તાપમાથમે જઈ મોટો તાપસ થયો જે દેવતાઓ ધર્મની પરીક્ષા કરવાને નીકળ્યા છે તત્ત્વમા નિપુણ જનમુનિને અડગ બણી પેલા જમહગ્નિના તગ્ન વધ્યા હુબરો વર્ષના તપથી વધી પડેલી દાંદીમા ચકલા ચકલી રૂપે મધ માળો કર્યો ચકલાએ દૂર જવા રજા માગી, ચકલીએ કહ્યું કે તમે બીજામા ફરો ત્યારે મારી રી દશા ? ચકલાએ ગોહલાદિ મોગનો લેધા માડયા, પણ ચકલીએ કહ્યું કે જો તમે આ તાપસના પાપને અગીકાર કરો તો રત્ન આપુ તાપસે જન્મેને પકડીને પુણ્ય કે હું પાપી ગાથી ? ચકલીએ જહુ તમારે પુત્ર છે ? નથી, તો શુ તમારી સારી ગતિ થયે ? શાશ્વત્યન યાદ કરી પરણવા તરફ દોરાયા મો કન્યાના પિતા

એક રાજાને ત્યાં જઈ તેમની પાસે કન્યાની માગણી કરી શાપના ભયથી 'હ્યુ' કે જે ઇંગ્લેંડે તેને લ્યો. અ તેઉરમા અનાદર થતા તપથી કન્યાઓને કુળ ડીઓ કરી બહાર નીકળ્યા. ધુળમમા રંમતી છોકરીને લીધી 'નામ રેલુકા રાખ્યું' 'શાળીઓનું કુંડપ દૂર કેયું' અને મોટી થએ રેલુકાને પરણ્યા પુત્રના માટે બ્રાહ્મણ અને ક્ષત્રિય બે ચર માધ્યા રેલુકાએ ક્ષત્રિય ચર અને તેની બેહુને બ્રાહ્મણ ચર ખાધો. રેલુકાને રામ, તેની બેહુને અનતવીય થી 'કૃતવીય' પુત્ર થયા. વિદ્યાધરની સેવાથી રામે પરશુની વિદ્યા મેળવી.

એક વખત રેલુકા બેહુને મળવા હસ્તિનાપુરમા ગએલી ત્યાં બને-થીનો સ બધાથતા પુત્ર થયો, મપુત્રા ઘેર આવી પરશુરામે બન્નેનું માલુ કાપી નાખ્યું. અનતવીયે રામના આશ્રમને ખાળી નાખ્યો. પરશુરામે અનતવીયનો નાશ કર્યો. કૃતવીયે હસ્તિનાપુરનો રાજા થઈ જમદગ્નિનો નાશ કર્યો. પરશુરામે કૃતવીયનો નાશ કરી હસ્તિનાપુરનું રાજ્ય લીધું. મગભાં કૃતવીયની રાણીએ, તાપનોના શુભ, જુહનો આશ્રય લીધો. ત્યાં પુત્રનો જન્મ થતાં મુભૂમ નામ રાખ્યું, ક્ષત્રિય ઋષિઓને ઘોડી દઈને પરશુરામે માત વાર નિ ક્ષત્રિયા પૃથ્વી, કની અને શુષ્ક ક્ષત્રિયોની દાદાઓનો થાળ ભર્યો. નિમિત્તિયાએ કહ્યું કે જેની દષ્ટિ, પડતા આ દાદાઓની ખીર થશે અને જે ખામે તેનાથી તંભારો નાશ થશે આ તરફ મુભૂમ મોટો થતા વિદ્યાધરની પુત્રીને પરણ્યો. પછી માતાની પાસેથી પોતાની રાજધાની મમજીને હસ્તિનાપુરમા આવ્યો. મિ હામન પર જઈને બેઠો. દાદાઓ પર દષ્ટિ પડતા ખીર થઈ તે ખાવા મ ડી પડ્યો. પરશુ લેઈ રામ મારવાને આવ્યા પણ મુભૂમના પુણ્યના યોગથી વિદ્યા-દેવી ભાગી ગઈ અને પરશુ નિસ્તેજ થઈ ગયો. મુભૂમે થાળ રેકયો, તે ચક્ર રૂપે થઈ રામનું મન્ત્રક છેદી નાખ્યું અને મુભૂમ આઠમે (૮) ચક્રવર્તી થયો.

વૈદિકોર્મા-ભોગવત મ્કંધ ૯ માર્થી ૬૬ માર—

ઋષીક ઋષિ-વરુણ પાસેથી ઘોડાઓ લાવી માધી રાજાને આપી તેની પુત્રી સત્યવતીને પરણ્યા. પુત્રના માટે બે ચર ચઢાવી ઋષિ આનના માટે ગયા. મત્યવતીનો ચર માતાએ અને માતાનો ચર સત્યવતીએ ખાધો. ઋષિએ સત્યવતીને કહ્યું કે તે નિ દિત કામ કેયું તારો પુત્ર દડધારી ઘોર સ્વરૂપનો થશે અને તારો ભાઈ બ્રહ્મરાની થશે, મત્યવતીએ તો ઠીક ન ગણાય ? ઋષિ-જ તારો પુત્ર નહીં તો પણ પાત્ર તો દડ ધારી થશે જ જમદગ્નિ પુત્ર વયો. સત્યવતી-કોશિકો નદીરૂપે વહી જમદગ્નિ રેલુની પુત્રી રેલુકાને પરણ્યા.

અને છેલ્લા પરશુરામ વાસુદેવના, અશ રૂપે થયા તેમણે દુષ્ટ ક્ષત્રિયોનો એક
 વીગ (૨૧) વાગ નાશ કર્યો. પ્રજન-કયા અપરાધથી ક્ષત્રિયોનો નાશ કર્યો ?
 ઉત્તર-હેહુયોનો રાજ દત્તાત્રેયની આરાધનાથી હનર ભુવ્નઓ વાળો મહુસાભુન
 આહેડું કર્તો જમદગ્નિના આશ્રમે ગયો. ઋષિએ કામધેનુના પ્રભાવથી આતિ-
 થ્યપણું કર્યું તેણે સવત્મા કામધેનુનું હરણ કર્યું. રામ પરશુથી મૈત્ર્ય સાધે
 તેનો નાશ કરી કામધેનુ લઈને આશ્રમે આવ્યા જમદગ્નિએ કહ્યું કે-રાજનો
 વધ તે તો બ્રમ્હહત્યાથી મહાપાપ, માટે એક વર્ષ તીર્થયાત્રા કરી પાપનો
 નાશ કર! રામ તે પ્રભાણે કરી પાળ ઘેર આવ્યા ગંગાપર ગએલી રેણુકા
 અપસરાઓ સાથે ફીડ કરતા ગળને જોઈને રૂપહાવાગી થએલી ટેમ ચૂરી,
 ઋષિના આગળ હાથ જોડીને ઉભી મનથી બ્યલિયારિણી બણી ઋષિએ માર
 વાનો આદેશ કર્યો વાત ગોઠવે કાને ધરી નહી રામને પ્રેમણા થતા માતાની
 માથે લાઇઓને પણ માગી નાખ્યા ઋષિએ વર માગવાનું બણાવતા રામે ઠણ
 કે-મરેલાં છુને અને પાલ્લી વાત યાદ ન આવે તેમ કરો ? જધા ઉઠીને ઉભા
 થયા મહુસાભુનના દશ હનર પુત્રો જમદગ્નિન માથુ કાપીને લઈ ગયા
 તેમની પાછળ રામે જઈ તે બધાના માથા કાપી રક્તથી નદી બનાવી દીધી
 પછી ૨૧ વાર નિ ક્ષત્રિય પૃથ્વી કરીને કુરુક્ષેત્રમા લોહીના નવ કુડા ભર્યા
 પિતાનું માથુ પિતાના શરીર સાથે જોડીને યજ્ઞ કર્યો અને બધી પૃથ્વી બ્રાહ્મણો
 ને આપી પોતે પાપ રહિત થઈ ગયા

આમા જરા વિચારવાનું કે—

૧) વરુણ દેવનું મ્થાન સ્વર્ગ મા મનાયું છે કે પાતાલમા ? સચીક ઋષિ
 તેમની પામેથી ઘોડા લાવ્યા તે કયે રસ્તેથી ? ગાધી રાજને આપી સત્યવતીને
 પરણ્યા પછી તે નદી રૂપે શાથી થઈ ? આજે તેવા સ્વરૂપમા રહેલી છે ? કામધેનુ
 કોઈ સાક્ષાત્ રૂપે વસ્તુ બણાતી નથી કવિઓની રૂઢીમા સ લગાય છે અરુ
 બાધો સત્યવતીએ-તેનું ક્ષણ રેણુકાના છેલ્લા પુત્ર રામને શાથી ? જમદગ્નિએ
 રામ પામે તેની માતાને અને તેમના લાઇઓને મરાવી નાખ્યા અને પાછા
 જીવંતા કરી દીધા એવા કર્તવ્યો શુ જ્ઞાનીના હોય ? લેખકની આતુરાઈ પણ
 કેટલી ? વરુણ દેવની સત્તા જે વેદોમા હતી તે પાળથી નષ્ટ શાથી થઈ ? આ
 બધી વૈદિકોમા વિચિત્રતા કયાથી પેડી ? વિચારવાની લલામણુ કડ છુ હુ
 કયા સુધી લખીશ ?

પરશુરામ અને રામનો મેલાપ-તુલમી રામાયણથી ટુક સાર—

મીતાના સ્વયંવર મહાપ્રભા-રામ-શિવના ધનુષને લાગીને વરમાળા વયા ત્યા મુનિરૂપે આવેલા પરશુરામને જોઈ લયથી ગબજો નમ્યા ધનુષના ટુકડા જોઈ પરશુરામ જોત્યા કે- આ ધનુષ કોણે તોડ્યું ? રામ-નાથ ! એ તો આપણો દાસજ હશે, પરશુરામ-ધનુષને તોડનારે અમાજમાથી અલગ થવું લક્ષ્મણ-એવા તો ઘણાએ તોડી નાખ્યાં પરશુરામ-તાણે શુ કાળે આવી પહોંચ્યો છે કે ? લક્ષ્મણ-રામના હાથનો અર્ધ થતા ત્રુટ્યું, ક્રોધ ગા માટે ? પરશુરામ-અરે શઠ ! મહાસાહુનનના હૃત્તર હાથનો દેહ કન્નેને આ કુહાડો ને ? (આ જગે પર ધતો લાંબો વિવાદ લખાયકો છે) છેવટે કુહાડો ઉગામીને માગવાને તૈયાર થયા રામે મીઠા વચનથી શાત કર્યા પણ ક્રોધ ગમ્યો નહીં ગમે કહ્યું-એતો બાળક છે, અપરાધી તો હુ છું, મને જે કવુ હોય તે કરો ? પરશુરામ-અરે તું છગ છોડી દે ! નહીં તો હું તને અને તાગ લાઇને મારીશ, એમ કહીને કુહાડો ઉગામ્યો, ગમે માથુ ધયુ, પરશુરામ-અરે હલ છોડી દે ? માગ ક્રોધરૂપી યજ્ઞમા હજારે ગબજોને પગ બનાવી હોમી દીધા છે ગમ અમે તો શ્રાદ્ધણ બાણીને માથુ નમાવ્યું અમારા આગળ તમે કોણ માત્ર છો ? એમ ક્રોધ અને ગૂઢ અર્થવાળા વચન માલખતા પરશુરામના પડલ ઉઘડ્યા અને વિસ્મય વંધા પરશુરામનો ઈશ્વરાશ રામને ચક્કી મયો મુતિ કરીને તપ કરવા વનમા ચાલ્યા બધા

આમા જરા વિચારવાનું કે-પરશુરામ નવ ત્રિકમાના નથી મત્ત્ય, કૂમાદિક દશ અવતારોમા-પરશુરામ છઠ્ઠા, રામ સાતમા છે ખરા, પણ ને આ બન્ને વિષ્ણુના અવતાર રૂપના મેનીએ તો આટલી બધી ઝડપા ઝડપી શાથી કરી ? શુ પોતે પોતાનું અરૂપ અમણ શક્યા નહીં ? આ બધુ અધાર્ક કેટલું ? ખરે જોતા મુખ્યમંત્ર મા ચક્રવર્તીના મમયમા પરશુરામ ધયા છે માત્ર એક તાપમના મુત્ર છે તેમના પછી વચમા-દત્ત વામુદેવનુ ૭ મુ ત્રિક યથા પછી લક્ષ્મણાદિકનુ ૮ મુ ત્રિક ઘણા લાખાકોણે થએલુ છે તો પછી પરશુ-રામનો અને ગમનો એલાખ કયાથી ? આ બધી બાજુ કયાવી અને કેવા રૂપની ખેલાઈ ? તે મારા પૂર્વેના લેખોથી અને આગળના લેખોથી વિચાર કર્યો તો સ્પષ્ટપથી સમજશે હુ કયાંમુથી લખી શકવાનો હતો ?

૧૮-૧૯ માના મધ્યમાનું ૯ મુ ત્રિક અને મુખ્યમંત્ર ૮ મા ચક્રવર્તીના સાથમાના પરશુરામ બનાવ્યા પણ દત્ત વામુદેવાદિકનુ ૭ મુ ત્રિક રહેલુ છે તે બતાવીએ દિએ-

ન દન-ખલદેવ, દત્ત વાસુદેવ, અને પ્રહ્લાદ પ્રતિ વાસુદેવ, આ નવમાનું સાતમું ત્રિક છે. પ્રતિવાસુદેવ પ્રહ્લાદે દત્તની પાને ઝેરાવણુ જેવો મોટો હાથી હતો તેની માગણી કરી પણ દત્તે આપવાની ના પાડી, તેથી મોટું યુદ્ધ બમ્બુ છેવટે તેના જ ચક્રથી દત્તે પ્રહ્લાદનું માથું કાપી નાખ્યું. પ્રહ્લાદે જે લડાઈઓ કરીને ત્રણે ખંડના રાજાઓને આજ્ઞા મનાવી હતી તે બધાએ રાજાઓ દત્તના તાબામાં થયા અને વાસુદેવ તરીકે પ્રસિદ્ધિને પામ્યા.

વૈદિકોમા-ન દન નામ, દત્ત નામો જોવામાં આવે છે પણ ઘણી વિકૃતિવાળા ઇતિહાસનો નિર્ણય અમો કરી શક્યા નથી. પરંતુ પુરાણોમા-પ્રહ્લાદની કથા એવા રૂપથી જોવામાં આવે છે કે-પ્રહ્લાદ પોતે વિષ્ણુનો ભક્ત હતો, તેનો બાપ શિવનો ભક્ત હતો, તેથી વિષ્ણુ પ્રહ્લાદના પક્ષમાં બળ્યા અને નૃસિંહનો અવતાર ધારણ કરીને તેના બાપને ઘણા ભુરા હાલથી માર્યો અને પ્રહ્લાદને તો ઇંદ્રના અધિકાર પણે સ્થાપ્યો. આ કથાનો વિશેષ પ્રસંગ મારા મુશ્કેલી જોઈ શકશે.

આમાં ટુંકથી વિચારવાનું કે-જોન પ્રમાણે પ્રહ્લાદ પ્રતિવાસુદેવ છે અને દત્તનામના વાસુદેવના હાથથી મળ્યો છે પણ પારાલિકોએ આ ઇતિહાસ ઘણો જ ઉપો હતો કરીને મુકેલો છે. પ્રથમ તો થાલવામાંથી જે નૃસિંહાવતારની ઉત્પત્તિ બતાવી છે તેજ અવધેય છે. મારા વિચાર પ્રમાણે પુરૂષસિંહ પાચમા વાસુદેવને-નૃસિંહ નામ આપી થાલવામાંથી ઉત્પન્ન થયેલા બતાવ્યા છે. વળી આમાં વિશેષ વિચારવાનું કે-છઠ્ઠા ત્રિકમા-ખલિ પ્રતિવાસુદેવ છે. પછી ઘણા લાખા કાળે થયેલા સાતમા-ત્રિકમા પ્રહ્લાદ પણ પ્રતિવાસુદેવ છે. આ બંને વાસુદેવના તો શત્રુ રૂપના જ છે છતાં પ્રહ્લાદને પોતાનો ભક્ત માની ઇંદ્રપદે આપ્યો. તેની રક્ષા કરના વિષ્ણુ બલિને જાણવા ગયા. ક્ષીણ કલમમા જોતા બલિના માટે શુક્રત્યારે પોતાની આખ ફોડાવી કલમ ત્રિશુભાં બલિને ધૂત્ત કરાવી સાડા ત્રણ ઘડી ઇંદ્રના આસનવાળો કરાવી ત્યાંથી પ્રહ્લાદની સ્ત્રીના ગર્ભમાં ચિત્રગુપ્તદ્વારા પ્રવેશ કરાવ્યો. કલમ ચોથીમા-નૃષ્યે બલિને છળ્યો અને ઇંદ્રને સોંપ્યો. અને-પોતેજ ત્રણ લોકના માલિક થઈને બેઠા. આમાં સત્ય શું છે? અને તે કયા છે? તેનો વિચાર કરવાની જવાબજી કહ્યું છે. આ બધું નવું નવા અધિકારોને કયાથી જડ્યું? વિચાર કરજો કે?

ઉપર જતાવેલા દત્ત વાસુદેવના ૭ મા ત્રિક, પછી ૧૬ મા તીર્થ કર થયા છે, તેમના સમયમાં કોઈ નવીન બાણવા જેવો બનાવ જણાયો તૃથી,

તેમના પત્ની કોઈ લાખા કાળે ૨૦ વીર્ય કં થયા છે. તેમના મમયમા હસ્તિનાપુરના ગજ પક્ષોત્તર તેમના પુત્રો બે-મોટા, વિષ્ણુકુમાર, નાના મહાપદ્મ તે ૬ મા ચક્રવર્તી થયા છે તેમના મળધમા જે વિશેષ છે તે જણાવીએ છીએ—

અવતીમા ધર્મગતના સત્રી નમુચિ બ્રાહ્મણ હતા, તેમનું બીજું નામ બલ પણ હતું ૨૦ મા વીર્ય કરના ગિય મુનેતાચાર્યની સાથે વાદમા નમુચિ હાયો તેથી આચાર્યને મારવાની કોરીમ કરવા લાગ્યો ધર્મરાતના જાણ વામાં આવતા દેશમાંથી કાઢી મૂક્યો તે હસ્તિનાપુરમા મહાપદ્મની મેવામા રહ્યો તે નમુચિએ ગોઈ કાર્યથી મંત્રુષ કંગી વર મેળવ્યો પક્ષોત્તર અને વિષ્ણુકુમારે મુનેતાચાર્યની પાને દીક્ષા લીધી રાત્રે મોક્ષમા આટયા ગયા, અને વિષ્ણુકુમાર મહાલલિધપાત્ર થયા મુનેતાચાર્યને હસ્તિનાપુરમા આવેલા જાણી નમુચિને વેરાભિચુ નમુચિએ યજ્ઞ કરવાનાં બહાને મહાપદ્મની પામે અમુક દિવસ સર્વમન્તાયુક્ત રાજ્યનો વર માગ્યો ચક્રવર્તી વર આપીને અત પુરમા આજ્યા ગયા નમુચિ-યજ્ઞની ક્રીડા લઈ મન્યાગ્રીઓથી પણ ભેટ લેવા બેઠો જૈન સાધુઓને પણ બોલાવીને કહ્યું કે-મને નમસ્કાર કરીને ભેટલું કરો? અગર મારા રાજ્યથી નીકળી જવો? અને જો રહેજો તો, મારી નાખતા મને પાપ નહીં લાગે એજ મોરો હુકમ છે જે ખડેમાં તેની સત્તા હતી જાણું કયા? મહાપદ્મના મોટાભાઈ વિષ્ણુકુમારે રાજપિ, મહાલલિધપાત્ર તે વખતે મેઝ પર્વત ઉપર હતા ત્યાં જવાની શક્તિવાળા માધુ શુરની આજ્ઞા લઈ તેમની પામે પંહોર્યા, બધો વૃત્તાત માલગી વિષ્ણુકુમારના રાજપિ તે સાધુને લઈ શુરની પાને આવ્યા પછી રાજપિ સલામા ગયા નમુચિ(બલ) વિના સવ મલાએ તેમનું સન્માન કયું રાજપિએ ઘણા પ્રકારથી સંમળવ્યો, પણ નમુચિ બલ એકનો બે ના થયો છેવટે એટલું કયું કે તુ માન્ય કરવાને યોગ્ય છે તેથી સાઠ ત્રણ ડગલા જમીન તારા માટે આપું છું બાકીના જે રહેશે તેને તો હું મારીશ રાજપિએ પોતાની વૈકિય લલિધથી એક લાખ યોજનનું શગર ખતાવી બે ડગલાથી જ બધું રાજ્ય સાપી લઈ ત્રીજું ડગલું નમુચિના માથા ઉપર મૂની-ધરતીમા જ બોચી ઘાટ્યો અને તે મગલ પામી નરકનાજ ગયો, વિષ્ણુકુમાર રાજપિ ગરીરનો મકોચ કની શુરથી પ્રાયશ્ચિત્ત લઈ તપ જપાદિકથી મોક્ષમા ગયા

આ કથાનો અમગ પુગણ કારોએ ઠામ ઠેકાણા વિના કોઈ વિચિત્ર

પ્રકારનોજ લખી દીધો છે આ વાતમાં હેતુત શાહેજના અનુમાનનો આપેલો ઉત્તર જુવો અને વિચાર કરો

૧૮-૧૯ માં તીર્થ કરના મધ્યમાં ૮૬ ત્રિક, ૮ માં ચક્રવર્તી ને ૫૦ શુરામ, ૭ મુ ત્રિક, તે પછી ૧૯ માં તીર્થ કર, તેમના પછી ૨૦ માં તીર્થ કર તેમના સમયમાં, હાથમાં ૯ માં ચક્રવર્તી અને નમુચિ થયા તે બતાવ્યા. હવે જી લક્ષમણાદિકનું ૮ ત્રિક થયું છે તે જુવો—

રામ ગૌરદેવ, લક્ષ્મણ (નારાયણ) વાસુદેવ, અને ગવણ પ્રતિવાસુદેવ આ ૮ મુ ત્રિક થયેલું છે સીતાના કારણથી લગાઈ થઈ, તે જ્ઞેન-વૈદિકમાં પ્રિમિદ છે જે તર્કાવત છે તે મારા લેખથી વિચારવાની લાવામણ કરૂ છું

સર્વજ્ઞોનો ઇતિહાસ એતા-પરશુરામ અને રામને હજારો વર્ષનું છે હું છે તેમનો મેલાપ વૈદિકોએ કેવી રીતે કરીને બતાવ્યો? એ બંનેને ૬૭ માં અવતાર એકેજ વિષ્ણુના બતાવી જ્ઞાન બૂલેલાની પેઠે વાદ વિવાદમાં કેવી રીતે ઉતાર્યા? આ ગંધી ઉધી જગ્યા કયે ઠંકાલેથી વહી? વિચારવાની લાવામણ કરૂ છું

૧૦ માં ત્રિક થયા પછી ૨૧ માં તીર્થ કર થયા છે તેમના સમયમાં-હરિષેણ ૧૦ માં ચક્રવર્તી થયા છે તે પછી કેટલાક કાળે-જય નામના ૧૧ માં ચક્રવર્તી થયા છે તેમના પછી ૨૨ માં તીર્થ કર થયા તેમના સમયમાં બલભદ્ર બલદેવ, શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ, અને જરાસંધ પ્રતિવાસુદેવ, આ છે ૩ નવમુ ત્રિક વાસુદેવાદિકનું થયું છે આ શ્રીકૃષ્ણનો ઇતિહાસ જ્ઞેન-વૈદિકમાં લખાયેલો છે આ બધા ઉત્તમ પુરૂષો ગણાયલા છે, આ ઉત્તમ પુરૂષોના વિષય માં તદ્દન નીતિ વિરૂદ્ધ લખાયું હોય તે જરૂર કોઈ વિકારી પુરૂષોના હાથથી વિકારજ પામેલું હોય એમ માડૂ માનવું છે

આજકાલના પડિતો તેવા પ્રકારના વિકારી લખાણોમાં પોતાની ચાતુરી બતાવી ઉધુ છતુ લખી લોકોમાં બધું બેસતું કરવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે તેથી સત્ય શોધકોને સતોષ મલી શકે ખરો કે ?

૨૨ માં તીર્થ કરના સુધીમાં-વાસુદેવાદિકના નવે, ત્રિક પૂરા થઈ ગયા, બાવીશમાં અને ત્રેવીશમાંના મધ્યમાં અક્ષરદત્ત ચક્રવર્તી ૧૨ માં થતા, ચક્રવર્તીઓ પણ બારે પૂરા થઈ ગયા તેમના પછી ૨૩ માં તીર્થ કર, તેમના પછી

૨૪-તીર્થ કર ચેતા, ૬૩ શલાકા પુરૂષો પુરા થઈ ગયા તે જોને ઇતિહાસમા પ્રતિદ્ધ રૂપે લખાયલા છે

આ બધો વિષય અમારા અથમા પૂર્વે કિ ચિત્ વિચાર સાથે લખીને બતાવ્યો છે અહીયા માત્ર એક જ ગાથાથી સૂચન માત્રથી લખીને બતાવીએ િએ, તે ગાથા નીચે પ્રમાણે છે—

ચક્ષુદુગ, હરિપણગ, પણગ, ચક્ષીજ કેસરો, ચક્ષી।

કેસવચક્ષી, કેસવ દુચક્ષી, કેસીમ, ચક્ષીમ ॥ ૬૨૧ ॥

ભાવાર્થ—આ એક જ ગાથામા ૧૦ ચક્રવર્તીઓ, અને નવ વાસુદેવાદિક, આ અવમર્પિણીમા જે થયા છે નેમાના કેટલાક તીર્થ કરેની સાથમા અને કેટલાક તેઓના મધ્યમા જે પ્રમાણે થએલા છે, તે પ્રમાણે બતાવવાનો સ કેત જણાવેલો છે ચક્ષુદુગ-જે ચક્રવર્તીઓ-પહેલાં અને બીજા તીર્થ કરેની સાથમાં હરિપણગ-પાંચ વાસુદેવો-૧૧ મા થી ૧૫ માં તીર્થ કરેની સાથમા પણગચક્ષીજ -પાંચ ચક્રવર્તીઓ-જે ૧૫ મા અને ૧૬ માની મધ્યમા, પછી જે ત્રણ થયા તે જ ચક્રવર્તીઓ થઈને ૧૬ । ૧૭ । ૧૮ મા તીર્થ કરે થયા છે

કેસવો ચક્ષી કેસવ ચક્ષી-૧૮-૧૯ ના મધ્યમા-ક્રમથી વાસુદેવ, ૫ઠી ચક્રવર્તી, તેમના ૫ઠી વાસુદેવ, એમ ત્રણ ક્રમવાર થયા પછી ૨૦ માની સાથમા ચક્રવર્તી કેસવ દુચક્ષી-અને તેમના પછી વાસુદેવ ૫ઠી ૨૧ માની સાથમા ચક્રવર્તી, અને તેમના પછી પણ ચક્રવર્તી કેસીમ ચક્ષીમ ૨૨ મા તીર્થ કરેની સાથમા શ્રીકૃષ્ણ, છેલ્લા નવમા વાસુદેવ થયા અને તેમના પછી પ્રહલદ ૧૦ મા ચક્રવર્તી થયા તેમના પછી ૨૩-અને ૨૪ માએ જે તીર્થ કરે થયા એક ૬૨ ૧૦ ચક્રવર્તીઓ, વાસુદેવાદિકના નવત્રિકો અને ૨૪ તીર્થ કરે, મવે મગી ૬૩ શલાકા પુરૂષો-તરીકે ગણાવ્યા છે આ ગાથાનો અર્થ અમે એ પૃ ૬૫-૬૬ મા જે ચત્ર કરીને ગોઠવ્યો છે ત્યાથી વિચારી લેવાની ભલા મણુ કરૂ છુ આ ગાથા જોનાના ખામ આવશ્યક મૂત્રની ૪૦૧ મી છે

આ મારા લેખનો ઉદ્દેશ એ છે કે-આ એક જ ગાથામાં જોન ધર્મના ઇતિહાસને સૂચન માત્રથી ગર્ભિત પણે બતાવવાનો પ્રયત્ન થએલો હોય એમ જણાય છે

જોન ધર્મમા પ્રતિદ્ધિને પામેલા, શ્રી હુગ્લિદ્રસૂગ્નિ-આજ ગાથા

નુખ્યપણે પ્રતિબોધ થવાના કારણે રૂપે થએલી છે કારણ કે હરિભદ્રસૂરિ પ્રથમ બ્રાહ્મણજ હતા, અને પોતે ચઉદે વિદ્યામાં પૂર્ણરીતે નિપુણતાજ ધરાવતા હતા એટલુજ નહીં પણ વાદ વિવાદમાં ઉતરીને સૈંકડો પડિતોને પરાજિત કરીનેજ ઈડતા હતા માલજવામાં આવ્યું હતું કે વાદવિવાદનો શોખ એટલો બધો હતો કે સ્વેદના દેવોની સાથે અને પાતાળ વાગી દેવોની માથે વાદ કરવાના ચિન્હ રૂપે એક નિમરણીપણુ સાથમાં લઈને ફરતા વાત જામે તેમ હોય પણ આટલી વાતતો નિર્ધય રૂપની જણાય છે કે તેઓ સહેરમાં એવી પ્રતિજ્ઞા કરીને ફરતા કે-જેનાથી હું હારી જાઉં કે જે શબ્દનો અર્થ હું જાણી શકું નહીં તેનો તો મારે શિષ્યજ થવું આ પ્રતિજ્ઞા તો તેમની સત્ય રૂપનીજ હતી વાત એવી બનીકે આ બ્રાહ્મણ મહેરમાં ફરતા ફરતા જૈન માધ્વીઓના ઉપાશ્રય આગળ આવી સૂઢયા ઉપાશ્રયના અદરના ભાગમાં એક વૃદ્ધા સાધ્વી ચક્કિદુગ, હરિપણગ આ ગાથાનું પરાવર્તન કરી રહ્યા હતા, તે સાંભળીને આ બ્રાહ્મણ વિચાર કરવા લાગ્યો કે-ચક્કિદુગ કહેતા ધ ટીના પડ બે, પણ સાથમાં હરિપણગ તે શુ ? એમ અનેક તર્ક વિતર્કની સાથે આ ગાથાનો અર્થ બેમાં ડવા ઘણા વખત સુધી ગડમથલ કરતા રહ્યા પણ પોતાની પ્રતિજ્ઞાને યાદ કરતા ત્યાંથી જરાપણુ ખસ્યા નહીં છેવટે કોઈ પણ રીતે પત્તો નહીં લાગવાથી તે બ્રાહ્મણે તે વૃદ્ધા સાધ્વીને બોલાવીને કહ્યું કે હે માત ? આ તમારા ચિહ્ન ચિહ્નાય માન શબ્દનો અર્થ ? જો છે ? તે વૃદ્ધાએ કહ્યું કે હે પુત્ર ? અર્થ મમતાવવાનો અધિકાર અમારો નથી અમારાં શુંકજી નજીકમાં છે તેમની પાને જઈને અર્થ સમજો પછી તેમના શુરૂની પાસે જઈને ગાથાનો અર્થ સમજ્યા અને જૈન ધર્મની બીજી પણ અનેક સૂઢ જાણતોને સમજી તેમના શિષ્ય રૂપે થઈને રહ્યા ત્યાર બાદ સંસ્કૃત-પ્રાકૃતાદિકના ૧૪૪૪ થયોની રચના કરતા પ્રતિબોધના કારણે રૂપે થએલી તે સાધ્વીના ઉપકારને માન આપવા પોતામાં અથના અતે-યાકિની મત્તરાવનુ શ્રી હરિભદ્રસૂરિ એ નામ થીજ પોતાની પ્રસિદ્ધિ બતાવના રહ્યા તેમના અથના અતમા-યાકિની મહત્તરાસૂતુ શ્રીહરિભદ્રસૂતુ અર્થવા વિરહ શબ્દ સુકેલો જોવામાં આવશે તે પડિતોને લક્ષ્યમાં રાખવાની ભલામણ કરે છુ ॥

આ દુનિયા તો અજ્ઞાનથી ડુબેલીજ છે, પરંતુ પડિતોની પણ તેવા પ્રકારની હાલત જોઈ કાઠક જોદ અને કંઠવાવાળા થએલા શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય-શ્રીમર્વજ ભગવાન મહાવીર સ્વામીની શ્લોક રૂર થી સ્તુતિ કરતા શ્લોક ૨૩ માં કહે છે કે-

अनाद्यऽविद्योऽपनिर्वाच्यपणै ,
विश्वसलं ध्यापलमाचरद्भ ।
यमदलक्ष्योऽपि पराक्रिये यन
त्वत्किंकर । क्व क्वधाणि देव । ॥ २३ ॥

સામાન્યાર્થ—હે દેવ ! હે વીતરાગ ! અનાદિની અવિધાના પ્રીયડમા
 મુ પેલા, શ્રુ અલા વિનાના (અર્થાત નાયક વિનાના) અપલતાનુ આચરણ કરી
 રહેલ યો, અમૃતલક્ષવાળા એવા અને પગલિત ડગ્વાનો પ્રયત્ન કરી રહેલાઓને
 હું નાગે કિંતુ સત્યતાત્વનુ સ્વરૂપ દેવી ગીતે સમજાવી શકુ ? અર્થાત દેવી
 ગીતે ઠેકણે લાવી શકુ ?

વિશેષ વિચાર-આચાર્ય શ્રીહિમચંદ્રના ઉદ્ગારોનો મતલબ કદાચ એવો હોય કે-વૈદિકાના અનેક પડિતોએ આમ તેમથી લઈને, ચાર લાખ શ્લોકના પ્રમાણુ વાળા ૧૮ પુરાણો લખી, વેદ વ્યામના નામે ચઢાવી દીધા તેમા બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ આ ત્રણે દેવોને મોટા મુખ્ય ગવી, નીતિ વિનાની ચાલ ચલકતવાળા લખીને જતાબ્યા એટલુ જ નહી પણ જુદા જુદા મ્વરૂપથી આ જમ્મી દુનિયાના ઉત્પન્ન કરવાવાળા પણ લખીને જતાબ્યા આ પુગાણોના લેખકો મવજોનો ઇન્કાર કરવાવાળા અક્ષરોના તો મોટા પડિતો જ થએલા જણાય છે અને તેમનો પણ કરવાવાળા પણ મોટા પડિતો જ હશે આવા પ્રકારના અનુચિત લેખોના વિષયોને સત્ય રૂપે મ્રમજવતા તે વખતના પડિતો પોતાના પક્ષના આગ્રહથી ખીલના સત્ય પક્ષને પણ તોડી પાડવાના પ્રયત્નો કરતા જોઈ, કાઈક ખેદ અને કંટણા હૃદયવાળા થઈ આ ઉદ્ગારો ગઢયા હોય એમ અનુમાન થાય છે

કટિપત પ્રજાપતિ-પ્રજ્ઞામા વિચારવાનુ કે—

આ પ્રજાપતિના નામથી સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિના મળ ધવાળી જે ત્રણ આર
દ્યુતિઓ કમ્પેલમા લખાઈલી છે તે જૈન અને જૌદની વિશેષ ભગૃતિના પઠીથી
કલ્પિત દાખલ કરવામા આવેલી છે એમ તે દ્યુતિઓનુ સ્વરૂપ જતાવી આપે
છે જુવો કે-પ્રજાપતિના આગળ ગથી આગળ વર્ણ ઉત્પન્ન થયા, અને તે યજ્ઞ
પુરુષમાથી આરિ વેદો ઉત્પન્ન થયા આ તેમાના મત્રોજ ચોતાનુ કલ્પિત
પણુ બહોં કરી રહ્યા છે તેમા જે યજ્ઞ પુરુષની શ્રતિ કે વિગદના સ્વરૂપમાથી
મોટી ૧૬ મત્રોની છે તે તો આગળ વેદોમા દાખલ કરી દેવામા આવી છે
આ કલ્પિતપણુ વૈદિકના પશિત-આર્યોના તહેવારોના લેખકને પણ જણાયુ

છે, તેથી ઇમાને કરતા ગયા છે કે—ઇદ્ર અને શ્રીકૃષ્ણ આ બે વ્યક્તિઓ ઈતિહાસ રૂપની હોય એમ જણાય છે આથી એજ મૂલ્યવ્યુત્તે—બ્રહ્મા અને ઉદ્ર આ બે વ્યક્તિઓ કોઈ ઇતિહાસ રૂપની હોય તેમ જણાતુ નથી, એજ એનો તાત્પર્ય નીકળે છે મણિલાલ ભાઈએ તે સ્પષ્ટ રૂપથી જ લખીને બતાવ્યું છે કે—ચંદ્ર પુરૂષ નવોજ દેવ કાચો અને પ્રજાપતિ બધાના મોખરે આવી બધાનો નિયંત્રક થઈ બ્રહ્મા રૂપે પૂજતો થયો આ બે લેખકોમાના એક લેખકે બ્રહ્મા અને ઉદ્ર આ બંનેને જ કદિપત રૂપના બહેન કહ્યાં મણિલાલ ભાઈએ તે આરા વેદોમા ધુમાડેલી પ્રજાપતિના નામની જે ત્રણ આઠ ધૃતિઓ છે તેને જ કદિપત રૂપની બતાવી છે તે પછી ગકરાચાર્યના અદ્વૈત મતની સ્થાપના છે તે અને વલ્લભાચાર્યના વિગિહ્યાદ્વૈત મતની સ્થાપના છે તે, શુ દેવલ આકાશના કુસુમ જેવી નથી ? વિદ્યારીને જુવો સુરેષુ કિમધિકેન ?

કાશીમા આવેલા તિલ નના પડિતોથી જય અપાવી, કાળીના પડિતોથી ન્યાયવિશારદની પદવી મેળવનાર, અને જૈન મતપ્રધાયમા નવીન સો અધની રચના કરી ન્યાયાચાર્યની પદવી મેળવનાર, જૈનપડિત યગોવિજય અપૂર્ણ શ્રીપાલનો શસ પૂર્ણ કરી આપતા ખડક ધાની ઢાળ ૧૩ મીમા અનુભવના વિષયની કડી ૧૬ લખતા કડી ૮૬મા જણાવે છે કે—“પૂરવ લિખિત લિખે મવી લેધ, મમી કાગળ ને કાઠો । ભાવ અપૂરવ કહે તે પડિત, બહુ બોલે તે બાઠો ॥ ૬ ॥

ભાવાર્થ—આ છઠ્ઠી કડીમા જણાવ્યું છે કે—આઈ, કાગળ અને કલમ લઈને પૂર્વે થઈ ગએલા મર્વજોના લેખોના ઉતારા લઈને અક્ષરોના મોટ મોટા પડિતો ઉધુ ાતુ કરતા આવ્યા પરંતુ સર્વજ્ઞોથી કયા આશયથી લખાયું છે અને તેમા સત્યતા કેટલી છે અને તેમનું લખાણ કેટલું શુદ્ધ છે આ બધા પ્રકારથી મમજીને જે પડિતો પ્રકાશ કરીને બતાવે તેજ પડિતો ખરા ગણાય ? આવી ગીતના વિચારો કરવાનો અવકાશ લઈને ચૂરોપના પડિતોએ કાઈક સાચા શ્રમ લીધો છે, એમ કહેવામા કોઈ મોટો વાધો આવે તેમ જણાતો નથી તેઓનાજ વિચારોને લઈને કેટલાક આપણા દેશી પડિતો પણ ઘણા સારા વિચારો કરી શક્યા છે તેમા તેમની જુદીની નિર્મલતા, નિષ્કપાતતા, અને લખખાનાની સાહાય્યતા પણ નજરે પડે છે જતા કેટલાક પડિતો વેદોની મહત્ત્વતા કેટલી છે તે મમજતા હુવા પણ, મોટી સુઝવણમા પડેલા સકોચ ભાવથી એટલું તો જરૂર બહાર કરતા ગયા છે કે જૈનધર્મ વાળા

ઓઝો કાઈક મુધારો કર્યો પરંતુ પોતે પોતાનો ખર્ચ નિર્ણય નાહોગમા મુકી શક્યા નથી અને ડેટલાક પડિતો તો આટલો બધો પ્રકાશ થવા છતાં પણ હાય! બાપનો કુરો દેમ છોડાય? એવા વિચારમાજ મગગુલ બની ગયા છે પણ મત્યામત્યનો વિચાર કરવા થોડો પણ અવકાશ લઈ શક્યા નથી વેદિંઝામા અક્ષરોના પડિતો ડોઈ દગલાબ ધ હતા તેઓની આજીવિકા પણ તે પડિતાઈનીજ હતી તેથી ડેટલાક મ્વાર્થમા લુગ્વ થએલા મત્યતાનો પ્રકાશ કંઈ શક્યા નથી પણ મવંજોના તત્ત્વોમાથી અને મવંજોના ઇતિહાસમાથી લઈને ઉધુ દત્તુજ કન્તા ગયા છે તેથી તેઓ પૂર્વાપગ્નો વિરોધ ટાળી શક્યા નથી અને પોતાનામાં એકવાજ્યતા પણ કંઈ શક્યા નથી તેથીજ મત્યના બેવેકો મુઝાઈ રહ્યા છે એવું માફ ખામ અનુમાન છે, ચોખ્ય લાગે તો વિચારશે અને ડેટલુક તો માર્ગ મ થથી પણ મેળવી શકશે.

આપણે પ્રથમ જૈન-વૈદિકના પ્રશ્ના અને વિષ્ણુ જે સ બધે તુલનાત્મક સ્વરૂપથી થોડો થોડો વિચાર કરતા આવ્યા પરંતુ ઉદ્ધના મ બધે સ્વતંત્રપણાથી વિચાર કરેલો નથી તેથી તેમનો પણ થોડો વિચાર કરીને જોઈએ—

મવંજોના ઇતિહાસમા ૧૧ ઉદ્ધોની જુદી જુદી વ્યક્તિઓ જે જે તીર્થ-કરના મમથમા થતી આવેલી તે પ્રમાણે બતાવેલી છે તે દુઃક રૂપે અમે પણ લખીને બતાવેલી છે

વેદિંઝામા તે ૧૧ ઉદ્ધોના સ બધે કોઈ વિચિત્ર પ્રકાર જોવામાં આવે છે તેનું કારણ શું હશે?

૨૬૫૦ મા-ઉદ્ધ તો એકજ છે પણ ૧૧ પ્રાક્ષણોની બાજીને લગ્નને તે ૧૧ પ્રાક્ષણોના નામથી ૧૧ રૂપે પ્રતિદ્ધ થયા એમ બતાવ્યું છે

શતપથમા-જ્યનો મહિમા વ્યજ્ઞા કરવા ૩૩ દેવતાઓ થયા તેમા ૮ વસુ, ૧૧ ઉદ્ધો, ૧૨ આદિત્યો, ૧ ઈન્દ્ર, અને ૧ પ્રજાપતિ કુલ ૩૩ થયા

અહીં માત્ર ૧૧ ઉદ્ધોના સ બધે અને એક પ્રજાપતિના મ બધેજ કાઈક વિચાર કરવામા ઉતરીશું

આમા જે ૧૧ ઉદ્ધો છે તે ૧૦ પ્રાણ અને ૧૧ મો આત્મા તેજ ૧૧ ઉદ્ધો બતાવ્યા છે

આમા પ્રભાપતિના સ બંધે અર્થ કરીને બતાવતા છેવટમા યજ્ઞ અને યજુઓ તે પ્રભાપતિ બતાવ્યો છે

પ્રથમ ઉદ્દના વિચારમા ૧૦ પ્રાણ અને ૧૧ મો આત્મા બતાવ્યો છે પણ પુરાણોમા રૂદ્રના જે વિચિત્ર પ્રકારો બતાવ્યા છે તે બધા કયાવી આવ્યા ? અને તેમા વિચિત્રતા શાથી લખાઈ ? તે જાણવાને માટે કાંઈ સૂચનાઓ કરીને બતાવુ છું

મર્વજ્ઞ શ્રીમહાવીરના સમયમા-વિદ્યાસિદ્ધ પેઢાલ પગિનાજકે પોતાની વિદ્યાઓ આપવા એક મત્યકી નામે પુત્ર પેદા કરી, પોતાની બધી વિદ્યાઓ આપી પણ આ મત્યકી મહા કામાશક્તિ હોવાથી તેણે અનેક કુમારી ક યાઆને અને ગળની રાણીઓને પણ શીલથી બ્રહ્મ કરી, પણ તેનું કોઈથી નામ દેઈ શકાતું ન હતું છેવટે એક ઉમા વેશ્યાના સ બંધમા આવ્યા પડી એક રાજાના પ્રપંચથી બન્ને મરાયા તેના ગિબે લોકોને ડરાવી તે વેશ્યાના સ બંધ સાથે ગુરૂની મૂર્તિ લોકો પામે પૂજવી, એમ મર્વજ્ઞોના ઇતિહાસથી જણાય છે પુરાણોના અનેક લેખો જોતા આ સર્વજ્ઞોના તરફનો ઈતિહાસ અયોગ્ય થએલો જણાતો નથી જુવો હું કે કેવું પુરાણોના વિચિત્ર પ્રકારના લેખો

(૧) રકૃદ પુ મા-આ બધી દુનિયા શિવ કે અને શક્તિ કે બતાવતા પ્રથમ ચિન્હ લિંગ કેપતું અને બીજું ચિન્હ ભગરૂપતું બતાવી બીજું વિશેષ કાઈ પણ બતાવ્યું નથી

આમા વિદ્યારવાનું કે-આ જે વસ્તુની પ્રવૃત્તિમા જીવોની નિવૃત્તિનો મૂર્ગ કયા ઉત્તમ મિદ્ધાતમા મનાયો છે ?

(૨) પદ્મ પુ મા-બ્રહ્માને ક્રોધ થતા તેના કપાલમાથી સૂર્યના જેવો અધાર્ ગના સહિત ઉદ્ભવે પેદા થયો

વિદ્યારવાનું કે-પડિતો ને બ્રહ્માની વ્યક્તિ કોઈ જણાઈ નથી તો પછી તેમનો ક્રોધ કેવો અને તેમાથી અધાર્ ગના સહિત ઉદ્ભવે કેવો ?

(૩) ગણેશ પુ મા-પાર્વતીના અનેક મન્ત્રકોની માળા પહેરવાવાળા શિવ બતાવ્યા છે આમા સત્ય કયું હશે ?

(૪) અના ધાર વાળા રૂદ્રે ઋષિઓના શાપથી લિંગ તોડાવ્યું, તે ધરતીમા પેકું તેની પાછળ રૂદ્ર પોતે ખલુ ગયા પૂજન કરવાનું કબૂલ કરી બ્રહ્માદિક

મનાવીને બહાર લાવ્યા તેની માથે પાતાલ ગંગા પણ બહાર આવી (૨૬ પુ મા) રૂદ્રને મનાવવા બ્રહ્માની માથે વિષ્ણુ પણ છે આ બધો દત્તિહાસ લેખકે ક્યા ગેદોમાથી મેળવ્યો હશે ?

(૫) ૨૬ દમા-ખીજી વાત એવી પણ છે કે-ઋષિઓના શાપથી લિંગ ત્રુટી ત્રણ લોકમા પસર્થુ દેવોની પ્રાર્થનાથી બ્રહ્મા સ્વર્ગમા અને વિષ્ણુ પાતાલમા શોધ કરવાને ગયા પણ બ્રહ્મા આગીને ઝુડુ બોલ્યા તેથી મહાદેવના શાપથી અપૂજ્ય થયા

બીજા વિચારવાનું કે-“ સત્તાવાળા ડોણ ? શાપ આપી લિંગને તોડનાર કે તોડાવનાર ? જે લિંગ તોડાવનાર તે બ્રહ્માને અપૂજ્યતાનો શાપ આપનાર હતા એક દુનિયાનો મહાજક અને એક મજક આમાનું સત્ય કયું ?

(૬) મત્સ્ય પુ મા-શુકાચાર્યે-માસના લક્ષક શિવને નમસ્કાર કર્યો છે ” વિચારવાનું કે-શિવનો ખરો પત્નો નથી તો પણ માસ લક્ષણ કરતા શુકાચાર્યે ક્યા જોયા હશે ?

(૭) ૨૬ દ પુ ખ પ મો-બ્રહ્મા-પાર્વતીને બેટી કહીને વગ આપવાને આવ્યા ઈચ્છા ન થતા ક્રોધ તે સિદ્ધ રૂપ ધરીને ઉભો, તેનું સિદ્ધિધર તીર્થ

વિચારવાનું કે-જે બ્રહ્મા પાર્વતીને દેખીને ચ્યુત થયેલા તે વર આપવાને આવ્યા આમાનું કયું માયુ ? આ બનાવ ક્યા ઠેકાણે બનેલો ? બ્રહ્માનો ખરો પત્નો કયાવી મેળવવો ?

(૮) આર્યોના તહેવારોના લેખકે-જણાવ્યું છે કે-“ વિષ્ણુની પૂજાનો ઉદય તેના વિષયના પ્રેમને લીધે રૂદ્ર પૂજાનો ઉદય તેના બીકના લીધે રૂદ્રની સ્તુતિ ઋગ્વેદના પહેલા મહત્વના ૧૦૪ મા સૂક્તમા ઘણી કરવામા આવી છે ”

મારા વિચાર પ્રમાણે-આ રૂદ્રની સ્તુતિનું સકળ ઋગ્વેદમા જે ગોઠવાયલું તે જૈન-બૌદ્ધની વિશેષ ભગવતિના પડીથીજ ગોઠવાયલું સિદ્ધ થશે

આ લેખકે-ઈશાન મહિતાનો દાખલો મૂકી જણાવ્યું છે કે-“ બ્રહ્મા વિષ્ણુ લિંગનો અત મેળવવા આમામામી દિશામા ગયા અને એક વર્ષે નિગસ થઈને પાછા આવ્યા અને આપણા કગતા ગિરિ ગ્રેષ્ઠ છે એવી કબૂલાત કરી ”

ખરે જોતા વિષ્ણુ ત્રણ ખડના એક મહાન રાજા છે પણ તે ડોઢ દેવ

સ્વરૂપના નથી બાકી પ્રજ્ઞા અને મહાદેવ ખામ ગ્રાહ્ય તેવી વ્યક્તિજ નથી, છતાં વૈદિકોના પડિતોએ ઘોડાને શીંગડા બતાવવા જેવું અને લોકોને ભૂલેખામા નાખવાના માટે કેટલું બધું સાહ્યમ જેડ્યું છે આમા તત્ત્વની વાત કયા દેખાય છે ? ઠેવલ સ્વાર્થને લઈનેજ લોકોને ઉંધા દોર્યા હોય ?

(૯) જગત્ના ઉત્પાદક પ્રજ્ઞા શિવના લગ્નમા આવ્યા પાર્વતીને અશુદ્ધો દેખતા વીર્ય નીડળી પડ્યું તેમાથી ૮૮ હજાર ઋષિઓ પેદા થઇ ગયા (જુવો શિવપુ જ્ઞાન મ અ ૧૬ થી ૧૮)

(૧૦) મત્સ્યપુ અ ૧૫૭ મો-અગ્નિ દ્વારા શિવનું વીર્ય દેવોના પેટમા પેટ ફાડી નીકળતા તેનું મરણ, તેના પાનથી પાર્વતીને કાર્તિકેય પુત્ર આમાનું ડચું સાચું હુરો ?

(૧૧) સ્કંદ પુ અ ૧ લો શિવ-પાર્વતીનો મલોગ તેના વીર્યથી જગત્ નષ્ટ થતા પ્રજ્ઞા અને દેવતાઓ ત્રાસ્યા, અગ્નિ દેવને મોકળીને શિવના વીર્યનું લક્ષણ ઠરાવ્યું તે દેવતાઓના પેટમા પેટના બધાએ ગલવાળા થઇ ગયા પછી પ્રજ્ઞા-વિષ્ણુ આદિ મહાદેવ પામે આવ્યા મહાદેવે વમન કરાવી મોટા પર્વત જેટલો ઢગલો કરાવી નિર્ભય કર્યા અગ્નિ દેવે તાપના રૂપે યજ્ઞ તે વીર્ય ઋષિ પત્નીઓના શરીરમા પ્રવેશ કરાવ્યો તે પતિના ગ્રાપવાળી થતા તે વીર્ય બહાર કાઢી વામડાઓમા શુડાળી ગામા નાખ્યું તેથી કાર્તિકેય થયા "

વિચારવાનું કે—પ્રથમ આ દેવોનોજ પત્તો નથી તો પછી કયા કાળમા લેગા થઈને આ બધો પ્રયત્ન રચ્યો ? આમાની કયી વાત આચી હશે ? આવા કલ્પિત લેખો કયા ધર્મના માટે લખાયા હશે ?

(૧૨) શિવ પુ જ્ઞાન સ અ ૩૨ । ૩૩ મા—હાથના મેળથી ગણેશ ઉત્પન્ન કરી પાર્વતી આન કરવાને બેઠા ભિત્તર જતા શિવને તેણે ધક્કા મારીને કાઢ્યા છેવટમા પ્રજ્ઞા-વિષ્ણુ આદિ લઈને ચઢ્યા, ત્યારે પોતાની કમર તોડાવીને આવ્યા

જરા વિચારવાનું—આ ત્રણે દેવો જગત્ના કર્તા હતાં છે તે એક મેલના પુતળાથી નાશ લાગ કર્તા કયા ? આમા સાચું કયું હશે ? અને કયા ધર્મના બોધ માટે લખાયું હશે ?

(૧૩) ઉત્તર ભવિષ્ય પુ અ ૧૨૪ મા—મહાદેવ-પાર્વતીની દિવ્ય

હુનર વર્ષ ક્રીડા થયા પછી પાર્વતીને છોકરી અને મહાદેવને છોકરો વયો આમાની કથી વાત સાચી વિચારયો ?

(૧૮) વરાહ પુ મા—“ પરમેષ્ઠિના મુખથી ગણેશની ઉત્પત્તિ થતાવી છે ”

જૈનામા જે મુખ્ય નમસ્કાર મંત્ર છે તે પરમેષ્ઠિના નામથીજ આજ-આજ ટે ત્યાથી આ કલ્પના કરી હોય એમ મનન થાય છે

(૧૫) શિવ પુ જ્ઞા મ અ ૪ થી ૬ મા—“ શિવના નેત્ર ઢાકતા પાર્વતીના હાથથી અ ધક પુત્ર થયો તે ગણેશનો નાશ નરવાવાળો જાણી શિવે પાર્વતીને કહ્યું કે—ભાર્યે ! મારા નેત્ર ઢાકીને તે આ અગ્રયં શુ કર્યું ? આ અ ધક માથે મહાદેવનું ચુદ્ધ થના તેમા પ્રજ્ઞા-વિષ્ણુ આદિ બધાએ દેવો દૂટાયલા બતાવ્યા છે ” આમાની કથી વાત માચી મનાય તેવી છે ? જગ ગ્રાચયો કે ?

(૧૬) પદ્મ પુ અ ૧ લો અ ૪ મા—“ મોહિનીનું રૂપ ધરી વિષ્ણુએ દૈત્યોને કહ્યું હું તમારા ધર્મમા ગ્રહીત લોભથી તેમને અમૃત આપ્યું તે દેવ-તાઓને આપી મોહિની બાલતી થઈ ”

આમાની કથી વાત માચી છે ? તે બતાવી શક્યો ખગ કે ?

(૧૭) મત્સ્યપુ અ ૧૫૪ મા—“ પાર્વતીને કૃષ્ણા કહેતા જવા લાગ્યા મહાદેવે નમસ્કાર કરી ઘણી ખુશામત કરી તો પશુ નીકળી પડ્યા ”

જગ વિચારવાનું કે—અહુ મા—સૃષ્ટિની આદિમા મહાદેવે પ્રજ્ઞા-વિષ્ણુને ઉત્પન્ન કરી તેમને સૃષ્ટિ ચલાવના આદેશ કરેલો છે ત્યારે આ પાર્વતી કથી સૃષ્ટિમાથી આવ્યા ?

(૧૮) પદ્મપુ અ ૧ લો અ ૫ મો—સ્રીનું મગ્ન થતા મહાદેવ શોગતુર થઈ ‘હા’ હા કરવા લાગ્યા નાગદંડએ ઠેકાણું બતાવ્યું એટલે ચિત્ત ઠેકાણું આવ્યું

આમા વિચારવાનું કે—પહેલા તીર્થ કર ઋષભદેવ ૧૩ લવ કરતા પાંચમા ભવે લલિતાગદેવ વયા છે તે દેવીના ચયવનથી મૃદ થતા તેના મિત્રદેવે તે દેવીનું ઠેકાણું બતાવી સ્થિત કર્યા છે તેનો સળધ અહી ઉધો છત્તો ચિત્તર્યો હોય એવું મારૂ ખાસ અનુમાન છે તેથી વિચારવાની લલામણ કડ હુ

(૧૮) પદ્મ પુ બ ૧ લો અ ૪૪ મા—“તપ કરવાને જતા પાર્વતીએ મહાદેવને લ પટ બાણી વીરભદ્રને રક્ષાના માટે મોકલ્યા હતા પણ પાર્વતીનું રૂપ ધરીને આવેલા દૈત્યને જ્ઞાન ભૂલીને ખૂબ ભેટ્યા અને ઘણા રાજી થઈ ગયા

આ મહાદેવને સૃષ્ટિ રચનાનું જ્ઞાન હતું એમ તેમના કયા દર્શન્યથી સમજી લેવું ?

(૨૦) પદ્મ પુ બ ૧ લો અ ૫૬ મા—“ મહાદેવે તપના બહાને ગામથી દૂર કુટીયા બનાવી-ગ ધર્મ-કિન્નરાદિકની સ્ત્રીઓને મંત્ર બળથી જોડીને તેઓની સાથે લોગ કર્તા રહ્યા ”

જગતની રચના કરતા તેમણે શું સીધો નહીં બતાવ્યો હોય ? જતા આટલી બધી તૃષ્ણા સાચી ? અને આ બધું ધાધવ કયાથી અને કયા કારણથી ઉભું કરવામા આવ્યું ? આ બધા વિષયોમા કેહ મત્ય વસ્તુ હોય તેમ દેખવામા આવે છે ખરી ?

(૨૧) શિવ પુ જ્ઞા ૫ અ ૧૩ થી પાર્વતીના તપના ઠેકાણે જટિલ રૂપ ધારી મહાદેવે પૂછ્યું કે તું શા માટે તપ કરે છે ? સખીથી ઉત્તર અપાળ્યો કે-મહાદેવને પતિ કરવા હતા પણ મહાદેવ સાચું કે ભુલું પૂવાને નહા ત્યારે તે કેટલા બધા જ્ઞાની માનવા ?

(૨૨) શિવ પુ અ ૪૧ મા—“ કામથી વિકલ મહાદેવ ઋષિપત્ની ઓત્તી પાછળ દોડ્યા તેથી દેવતાઓ પણ મોટી આક્રમ્ભા આવી પડ્યા તે બ્રહ્મા-વિષ્ણુની પાસે ગયા વિષ્ણુએ પાર્વતીની પાસે મોકળ્યા, ત્યાં બાદ બધા શાન્ત થયા ”

આ વિકલરૂપ મહાદેવને જગતના કર્તા હતાં લખનાર કેટલા બધા મત્ય વાદી હશે ? આ બધી વાતો કયા વેદમાથી મેળવી હશે ?

(૨૩) શિવ પુ જ્ઞા ૫ અ ૪૨ મા—“ માત્ર ઋષિપત્નીઓને દેખીને મહાદેવ તદ્દન નિર્લજ્જ થયા આવેલા ઋષિઓના સાપથી લિંગ તોડા બીને બેઠા ”

ધન્ય છે એવા ધર્મના પ્રવતકોને ? બીજું શું કહેવું ?

(૨૪) ભાગ ૨ક ૧૦ મો—“ મહાદેવે વૃકામુરને વર આપ્યો કે તું જેના ‘માથા પર’ હાથ મુકીશ તે બળીને ભસ્મ થશે તે દૈત્ય પાર્વતીની લાલચથી મહાદેવનીજ પાછળ પડ્યો મ્વર્ગ-પાતાલમા કેહ પણ રક્ષક ન મળતા છેવટે વિષ્ણુના છળથી બચ્યા ”

જગતના મહારક મહાદેવનું જ્ઞાન કેટલું અને બળ કેટલું કે એક દૈત્યના લયથી સ્વર્ગાદિકમા ભાગતા ફર્યા ? તો આમાનુ સાચુ કયુ ? અને કોબક સત્યવાદી કેટલો ?

(૨૫) વિષ્ણુ પુ અ ૫ મા—“ કૃષ્ણ સાથે લડતા મહાદેવ હાર્યા આણ્ણાસુ અહયો પણ કૃષ્ણની ન્તુતિ કરી મહાદેવને છોડાવવો પડયો ”

ત્રેતાના કૃષ્ણ, દ્વાપરના મહાદેવ કયે ઠેકાણે ગડયા ?

(૨૬) પદ્મ પુ અ ૧ હો અ ૧૪ મા—“ બ્રહ્માનુ માથુ કપાતા પદ્મેવો તેમાથી હુથીઆર બધ પુરૂષ, તે મહાદેવનાં પાછળ પડયો છેવટે વિષ્ણુના શરણુથી મહાદેવ બચ્યા ”

જગતના સ્પષ્ટાએ માથુ કપાવ્યુ પરમેવાના પુરૂષથી જગતના મહારક નાહાં પણ જગતના ચાલક વિષ્ણુએ બચાવ્યા આમાની કથી વાત મત્યરૂપની બનેલી હશે ?

(૨૭) શિવ પુ ધર્મ સ . અ ૬ મા—“ દેવ દાનવોનાં લડાઈમા કૃષ્ણે ઘણા દૈત્યોને માર્યા નાઠેલાની પાછળ જતા અપૂમગઓની સાથે ક્રોડ કરી પુત્ર પેદા કર્યો બ્રહ્માએ સ્વર્ગની રક્ષા માટે વિષ્ણુને બોલાવવા મહાદેવને મોત્રણ્યા પેલો પુત્ર સામે થતા મહાદેવે ફાડવા માડયો કૃષ્ણે જગત પતિ શિવને ક્ષમાવ્યા વિષયરતિ છોડવાનુ કહેતા શ્રીકૃષ્ણ લન્નિજત થયા પડી ગયેલા ચક્રને લેવા જતા અટકાવીને કહ્યુ કે—સુદર્શન અને કાલાનલ ચક્ર આપુ છુ તેનાથી દૈત્યોના ગળા કાપી નાખો ”

વિચારવાનુ કે—દેવ દાનવોની લડાઈ સ્વર્ગમા થયેલી કે ભૂતલેમાં ? અપમગથી કૃષ્ણે પુત્ર પેદા કર્યો તે કયા કાળમા ? જગતના સ્પષ્ટા કે મહારક બ્રહ્મા કે મહાદેવ સ્વર્ગની રક્ષા કરવા મર્મર્મ ન થયા કે જેથી વિષ્ણુને બોલાવવા પડયા ? વિષયના લપટી વિષ્ણુને લન્નિજત થવુ પડયુ આ ત્રણુમાનો કયો દેવ મત્યરૂપનો લાયક થયેલો છે ? લક્ષ્મીને જૈનમદિરમા જતા અટકાવ્યા તે શુ આલડછેટ માનીને કે બધુ પોકળ છુપાવવા ? હાથી મારે તો પણ મરવુ આ લેખકો કેટલા બધા ધર્મના પોષક હશે ?

(૨૮) શિવ પુ “ પાર્વતીના વિવાહમા બ્રહ્માનું વીર્ય જમીન પર પડતા મહાદેવ માગ્વા ઉઠ્યા બ્રહ્મા—વિષ્ણુએ પગમા પડી પ્રમન્ન કર્યા ”

જન્મત્ના સ્વપ્નાની નાજી છુટી, સહારક માગ્યાને ઉઠ્યા સદા અને પાલક પગમા પડ્યા આમાની કયી વાત સાચી છે ? આ ત્રણ કનિષ્ઠ દેવોને જ્યા ત્યા લખી ! કેવા દેવા પ્રપચો ગયા છે ?

(૨૯) રામાયણે—“ જટામાથી મુક્ત ગ ગાના ૭ પ્રવાહ, તેમાનો એક પવિત્ર ” ખીજા પવિત્ર કેમ નહીં મનાયા ?

(૩૦) ૨૬૬ પુ ખ ૧ લો, બ ૩૩ મા—આહેડીથી અગણે શિવ પૂજ્યા તે મર્યો કે તુરત મહાદેવના દૂતો વિમાનમા બેસાડીને શિવલોકમા લઈ ગયા ”

સાચો ડોઠ ગિવજ નથી તો પડી આ બધી વાતો કયાથી ?

(૩૧) શિવ પુ સનહુમાર મ અ ૮ મા—શ્વિ બોલ્યા કે—શિવને પ્રસન્ન દેવી રીતે કરી શકાય ? બ્રહ્મા બોલ્યા કે—વિષ્ણુએ—એક કરોડ ને નાંક હજાર વધ મુધી આરાધન કરી અનેક વરો મેળવ્યા હતા ”

આ લેખમા વિચારવાનું કે—સર્વજ્ઞતા ઇતિહાસમા આ અવમર્ષિણીમા વામુદેવોના નવ ત્રિકો મળેલા છે તેમા પહેલા ત્રિપૃષ્ઠ વામુદેવનું આયુષ્ય ૮૪ લાખ વર્ષનું બતાવેલું છે પડી ક્રમથી ઉત્તરતા નવમા કૃષ્ણવામુદેવનું આયુષ્ય એક ૧૦૦૦ વર્ષનું બતાવેલું છે, પહેલા વામુદેવના પિતા વૈદિકોમા બ્રહ્મા કંપાયા છે તેમનું આયુષ્ય પુત્રના અનુમાનથી કંપાય હતા ભાગવતમા—બ્રહ્માનું આયુષ્ય ૩૧ નીલ, ૧૦ ખર્વ, અને ૪૦ અખજ બતાવ્યું છે તે કયા સર્વજ્ઞથી મેળવીને લખેલું ? બ્રહ્મા—વિષ્ણુ અને મહાદેવ વૈદિકોમા ત્રણ યુગના ક્રમથી ત્રણ બતાવેલા છે તેથી વિચારવાનું કે—નવ ત્રિકોમાના કયા વિષ્ણુએ એક કરોડ અને બસંક હજાર વર્ષ મુધી મહાદેવનું આરાધન કર્યું ? એ આરાધક વિષ્ણુનું અને આરાધ્ય મહાદેવનું મ પૂલ આયુષ્ય કેટલું મનાયેલું છે એ જાણવાની ખાસ જરૂર છે જો એ વિચારો વૈદિકોમા ન મળે તો આ બધી ગપ્પાગપ્પી ડોનામાથી લઈને ચલાવી ? તેનો વિચાર કરવોજ પડશે

(૩૨) શિવ પુ વાયુ મ અ ૧૭ થી ૨૦ મા—દક્ષના યજ્ઞનો ભગ કરવા મહાદેવે વીરભદ્રાદિકોને મોકળ્યા વિષ્ણુ આદિ દેવો દક્ષના પક્ષમા ભળીને યુદ્ધ કરવાને લાગ્યા પરંતુ વીરભદ્રાદિકોએ તેમને ઘણોજ ખૂરો માર માર્યો

આમા વિચારવાનુ કે-દક્ષ, વિષ્ણુ અને મહાદેવ, કયા કયા કાળમા થયેલા ? અને કયા કાળમા ભેગા થઇને આ યુદ્ધ મચાવેલુ ? મહાદેવના એક એવક માત્રથી માત્ર આઇને લાગેલા ભગવાન લકતોનુ રક્ષણ કેવી રીતે કરવાના ?

(૩૩) શિવ પુ ધર્મ સ અ ૩ મા-ત્રણ દૈત્યોએ બ્રહ્માને પ્રસન્ન કરીને ત્રણ કિલ્લાઓ કરાવી લીધા પછી દેવતાઓના પુરાહ્વાલ કર્યા દેવતાઓ શિવના શરણે ગયા શિવે કિલ્લાઓ સાથે તેમનો સર્વમા નાશ કર્યો

આમા માફ અનુમાન-મહાવીરના સમયમા સત્યકી વિદ્યાધર તે પોતાના વૈત્રીની પાછળ પડેલો છે તેણે પોતાની રક્ષાના માટે વિદ્યાથી ત્રણ નગર બનાવ્યા હતા તે સત્યકિએ ભગ્ન કરેલા તે જૈન ઇતિહાસમા છે બાકી બ્રહ્માની કટિપત કંઠપનામા અનેક પ્રમાણો આપી ચુક્યા છિએ

(૩૪) શિવ પુ ધર્મ સ અ ૨ મા-“ શ્રીકૃષ્ણે ૧૬ માસ તપ કરી શિવને પ્રસન્ન કરી હાથ બેડીને આઠ વર માન્યા ”

ત્રેતાના વિષ્ણુએ દ્વાપરના શિવથી આઠ વર કયા કાળમા મેળવ્યા ?

(૩૫) શિવ પુ જ્ઞાન સ અ ૫૦ મા-કાશીમા પાપી, પશુ, પખી વે મરે તે મોક્ષમાજ ભય શ્લોક ૪૨ મા જણાવ્યુ છે કે-

વિપયાશક્તચિત્તોઽપિ, ત્યક્તધર્મઠ્ઠચિન્ત

इह क्षेत्रे मृतो यो वै, संसार न पुनरिच्छेत् ॥ ૪૨ ॥

ભાવાર્થ-વિષયમા આશ્રિત ચિત્તવાળો અને ધર્મની રૂચિવિનાનો પુરૂષ હોય તો પણ આ ક્ષેત્રમા (કાશીક્ષેત્રમા) મરે તો તે ફરીથી આ સંસારમા આવેજ નહી ॥ ૪૨ ॥

આ લેખનો વિચાર કરતા જણાય છે કે-કાશીમા જ્યાં કરવત મુકવાનું શરૂ થયેલુ ત્યારે આવા શ્લોકો લખી વાળ્યા હોય ? લૂલા, લગડા, દુખિયા પોતાનો ધન માલ આપીને કરવત મુગવતા કરવત મુકનારના હૃદય કેવા થતા હોય ?

(૩૬) ભાગ સ્કં ૮ અ ૧૦ મા-મહાદેવે વિષ્ણુ પાને જઈ મોહિની રૂપ ભેવાની માગણી કરી તે રૂપ ભેતા એવાં તો વિકલ થયા કે પરિવારથી પણ નિર્લજ્જ થઈ ગયા ”

જરા વિચારવાનુ કે-બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ આ ત્રણે જગતની

આદિમા ઉત્પન્ન થએલા અને જગતના સદા પણ બતાવેલા છે તે શુ વિષ્ણુના મોહિની રૂપને બાણી શક્યા નહીં ? કે જેથી ભાન વિનાના નિર્લજ્જ થઈ ગયે ? આ વાત કયા કાગની અને આમાનુ પાત્રુ કયુ ?

(૩૭) શિવ પુ જ્ઞા મ અ દ્ય થી—ગિવાગધક અર્જુન પાને દુર્યોધને શક્તિને ભુરૂપે મોકળ્યો અર્જુન ગજ લઈને તૈયાગ વયો મામેથી શિવ પણ લિલ્લ રૂપે આ-આ બે બાણ માથે ટૂટતા એક મુખથી પુલ્હે, બીજુ પુલ્હથી મુખે નીકળ્યુ એટલે ભુરૂ તો મર્યો પછી અર્જુન-શિવ પણ લક્યા આ વાતમા સત્યતા કથી અને કેટલી હશે ?

(૩૮) મત્સ્ય પુ અ ૧૮૭ મા—“વેદના ન્ય ઉપર ચઢીને શિવ દૈત્યોને મારવા ચઢ્યા તેમા પ્રજ્ઞા-વિષ્ણુ પણ હતા, ગિવે દૈત્યો ઉપર અગ્નિ બાણ છોડીને તેમનુ મર્વકુલ બાગીને ભગ્ન કયું માત્ર એક ત્રિપુર દૈત્ય મહાદેવનુ લિંગ માથા પર મુકીને બહાર નીકળી પડ્યો ”

આમાની કથી વાત મારી બનેલી લાગે છે ? વિગ્રાગીને ભેશે

(૩૯) સ્કન્દ પુ ખ ૧ લો—શિવ વિના જે મ માર તરવાની ઈચ્છા ગણે છે તે મૂઠ છે દક્ષના યજ્ઞમા મહાદેવના અનાદરથી મોટો ઉત્પાત દયે મહાદેવને વેદબાહ્ય દક્ષા તેથી ઘણી ઝખા ઝખી થઈ દક્ષે યજ્ઞનો આરભ કયો અવિઓ આવ્યા, પ્રજ્ઞા-વિષ્ણુને પણ બોલાવ્યા મહાદેવને બોલાવવાનું કહેતા દયે કયુ કે પ્રજ્ઞા-વિષ્ણુ આવ્યા છે, મત્સ્ય ગિવનુ શુ કામ છે ? ચલાવો કામ, તમેને કેમ બોલાવ્યા નથી એમ કહીને પાર્વતી પિતા પાને ગયા જક્કા જક્કી ચતા દયે ઈશુ કે તારો પતિ વેદબાહ્ય છે, કહીને ઘણો અનાદર ઈયો ટોઈ પણ રસ્તો ન જડતા ગણુની માથે બગી મર્યા શિવાજ્ઞાથી વીરલદ્ર ચઢ્યો ઉત્પાતો દેખી દક્ષ વિષ્ણુના શરણે ગયા છતા દક્ષનું માથુ કાપીને હોમી દીધુ શિવાજ્ઞાથી બકરાનુ માથુ ચોટાડીને દક્ષને છોડી મુક્યા ”

આમા જરા વિચારવાનુ કે—પ્રજ્ઞાદિક-દેવીના હાથ ધનવાથી, કદપા રક્ષમાથી, મહાદેવશથી, અને ત્રણ યુગના ક્રમથી ઉત્પન્ન થએલા ભુદા ભુદા ઠેકાણે લખાયલા છે પાર્વતી પહાડની પુત્રી લખાઈ છે ત્યારે મહાદેવશ દક્ષ પ્રજાપતિના જમાઈ કયા કાળમા ચયા અને આ બધો ઉત્પાત કયા કાળમા મચેલો માનવો ?

(૪૦) એક વૈદિકના પડિતજી લખે છે કે—વૈષ્ણના વિષ્ણુએ કાશીના મહાદેવને હુન્નર કમળો ચઢાવવાનો સંકટ પડ્યો ત્યારે એક ડમળ કોરાળો સુદી દીધું વિષ્ણુએ તેના બદલામાં આખા કાશીને આપી આ વાર્તાને પચ-તત્રના જેવી બતાવીને કહ્યું છે કે—‘પુરાણકાગેએ શિવ-વિષ્ણુની અનેક વાતો જોઈને પોત પોતાના દેવોનું મહત્ત્વ વધારવાનો પ્રયત્ન કરેલો છે

આ લેખકે બીજે ઠેકાણે લખ્યું છે કે—ઈદ્ર અને વિષ્ણુના કંઈ વ્યો જોતા કાદવનીક પુરૂષ ન હોતા આથી એ સૂચવ્યું છે કે બ્રહ્મા અને ઇદ્ર આ બે ઐતિહાસિક પુરૂષ તો નથી

॥ બીજા ખડમા જે વિચારો લખાયા છે તેની પણ ટુકડા સૂચના ડગીને બતાવું છું—

(૧) પ્રથમ તો સામાન્ય ગુરૂત્ત્વ સ્વરૂપ માત્રજ બતાવ્યું છે

(૨) વૈદિકોમાં—ગુરૂ વ્યામ વિચિત્ર પ્રકારથી લખાયા જેમ કે—વ્યાને ૧૮ પુરાણો બનાવ્યા, વળી—જન્મતાની સાથે બનાવી વનમાં ગયા વૃક્ષને લેટયા પછી વ્યાસનો જન્મ, વ્યાસનું વીર્ય અરણી પર પડ્યું ત્યાંથી શુકદેવનો જન્મ વ્યાસની માતા માલવી તેની સાથે પારાસરે જમરજની ઠરી ઇન્દ્રે વ્યામનો અવતાર લઈને પુરાણો બનાવ્યા મહાદેવની સાથે લડીને વ્યામ કાશી જુદી બનાવી બધા શાસ્ત્રો બનાવી મૂઢ થયા પછી ભાગવત બનાવ્યું ”

આવી ગીતની અચોક્કસ અનેક વાતો લખાઈ તે ગા ડારણથી ? જગ વિચારવાની તસદી લેશે

(૩) આનંદગિરિએ—વેદમાંની હિંસા વિનાનો બીજો અધર્મ બતાવ્યો પ્રામુખ્ય પશુઓને યજ્ઞમાં મારતા તે પશુઓ સ્વર્ગે જતા બ્રહ્માએ યજ્ઞના માટે પશુઓ બનાવ્યા સો પુત્રની આગા બતાવી એક પુત્રને હોમાવનાર લોમશ ઋષિ (ભારત વનપર્વ) શ્રાદ્ધમાં માસ ન જમે તો પશુરોમ જેટલા વર્ષ સુધી નરક પ્રામુખ્યોના માટેનું શ્રાદ્ધ તો અગતિ ખાઈ ગયા શ્રાદ્ધમાં માસ ખાવામાં હોય નથી ”

આ બધા ઋષિઓ ધર્મ બતાવી પશુઓને સ્વર્ગે પુહચાડવાને લખતા ગયા ? કે કોઈ પ્રકારની લાલચથી ? એટલું તો જરૂર વિચારવાનું

(૪) પૂજિત માત્ર ન ખાય તે પશુ થાય યજ્ઞના માટે કે પાલણુ કરવા યોગ્ય માતપિતાદિકના માટે સારા મારા હરિજો અને પક્ષિઓને

પ્રામુખ્ય મારે ચત્ત-શ્રદ્ધાદિકમા લગીને જે માસ ન ખાય તે પ્રામુખ્ય નહીં મામાદિકથી દેવોની તૃપ્તિ કરતા પિતરોની તૃપ્તિ રતિદેવ બધે હુન્ન પશુઓનું અને ગાયોનું માસ અન્ન ગાયે દાન આપતો ૫૦-૨૫ પાડા બકરાથી દેવીનું તર્પણ શ્રાદ્ધાદિક અતિથિના માટે બલદ કે બકરા પકાવે મૃગાદિકના માસથી થએલુ દશરથનું શ્રદ્ધ મોટામોટા ઋષિઓ જમી ગયા કેશિકના ૭ પુત્રો ગાયને ખાઈને વૈદિકબળથી નિર્ભય થયા ગેડાદિકના માસથી પિતરોને અક્ષયની પ્રાપ્તિ ઉપર લાખાયલી અનેક પ્રકારની વાતો બે ખરા ધર્મનાજ માટે થએલી હોત તો આજે તેને તેવાને તેવા સ્વરૂપમા પુનતકેમા રહેવા દેવાની જરૂર ન પડતી, માટે બધી વાતો ધર્મના માટે તો કેવલ લખાયેલી નથીજ

(૫) શ્રાદ્ધાદિકમા-પ્રામુખ્યોએ જીવોને લક્ષણ કરવા જેના મામથી જેટલો વખત પિતરોની તૃપ્તિ તે પણ બતાવી છે મનુની નાશિકાનો પુત્ર, તેનો પુત્ર શ્રાદ્ધના માટે મૃગાદિક લાખ્યો ચત્તના અને શ્રાદ્ધના મામ લક્ષણથી પાપ પણ બતાવ્યું છે જેનું માસ આપણે ખાઈએ તે પરલોકમા આપણુ ખાય એમ પણ જણાવ્યું છે

દુ કમા વિચારવાનું કે-માસ લક્ષણથી પાપ છે જેનું માસ ખાઈએ તે પરલોકમા આપણુ ખાય કર્મના યોગથી ૮૪ લાખ જીવોની યોનિમા ભટકતા જીવો છે, ત્યારે કથી કથી યોનિમા ગએલા પિતરો શ્રાદ્ધજીના તે તે માસલક્ષણથી તેટલા તેટલા કાળ સુધી તૃપ્ત થાય ? આ બધા લેખકો મોટા મોટા પડિતો છે, તેથી વિચારવાનું કે આ લેખો કર્મથી ભટકી રહેલા જીવોના ઉપકાર માટે ? કે ખાસ પિતરોની તૃપ્તિના માટે ? કે કોઈ સ્વાર્થના માટે ? એટલુંજ વિચાર શો તો બરા છે

(૬) નન્ન વેશ્યાની પૂજા કરનાર સ્ત્રીઓને પ્રિય થાય પ્રમુદાના માટે તપ કરનાર અપ્સરાઓ સાથે વિમાનમા ભેસીને સ્વર્ગે જાય યજ્ઞમાન સ્ત્રીનું પણ દાન કરે વેશ્યાઓ અર્પણ કરે તે સૂર્યલોકમા જાય પ્રામુખ્ય ચારે વર્ણની સ્ત્રીઓ સાથે કીડા કરે

ઉપરની કલમોમા-જીભાદિકની લાલસાઓ જોળવી શકાય પરંતુ આમા ધર્મને કંપવો તે તો ડહા માણુનો બતાવે તે ખરો ?

(૭) જડેલુ ધન પ્રામુખ્ય પોતે રાખે, રાખ અડધુ રાખે ૧૦ તોળા મોનાની સાથે ભાગવત આપે તે તો સવ બધનથી મુક્ત પ્રામુખ્યની આ

આજીવિકા હરે તે ૬૦ હજાર વર્ષ નરકકીટ બ્રાહ્મણને પરણાવનારનો શિવલોકમા વાસ મૃત્યુ નજીક જાણી રાજા દડનુ ધન બ્રાહ્મણોને આપે ગ્રહોની પ્રીતિ માટે બ્રાહ્મણોને લોજન અને દાન ચુદ્ધથી કે જમીનથી મેળવેલું ધન રાજા બ્રાહ્મણોને આપે બ્રાહ્મણોને દાન આપે તે અપસરાઓ માથે ફીડા કરે પ્રાયશ્ચિત આપે તે બ્રાહ્મણને વેશ્યા કામદેવ સમાન ગણે

આ બધા ઉપરના લેખોમા પ્રાય સાર એવો છે કે-બ્રાહ્મણ શિવાય અનાથાદિક કેઈ દુ ખીયાઓને યાદજ કરેલા નથી સાધુ સતોને અન્ન વસ્ત્રની ઉદારતા પણ બતાવેલી જણાશે નહીં આટલું જાણવાને માટે લખીને જણાવ્યું છે બાકી આદ્યતમા પડેલા ગમે તે માણસો પર કે પશુઓ પર ઉપકાર કરવાથી મહાકૃણ થાય એમ મહાપુરુષો બતાવી ગયા છે, પક્ષપાતને લીધે તે પર ધ્યાન અપાયું નથી

(૮) કુદરતની ગાયોના નેની સાથે-શાકર તિલાદિકની કલ્પિત ગાયોની વિધિ, તેના દાન અને ધર્મોદિક કૃણ બતાવી લેવાના ઉપાયો યોજ્યા છે "

(૯) બ્રહ્માદિકે નિર્માણ કરેલા ૧૮ હજાર બ્રાહ્મણો સર્વ દેવોના દેવ બ્રાહ્મણ મર્વજીવોમા શ્રેષ્ઠ બ્રાહ્મણ બ્રામ્હણો ઉપર શ્રદ્ધા વગરનો દેશ અપવિત્ર ત્રણે લોકોનો નાશ કરતા ઋગ્વેદીને પાપ ન લાગે ગમે તેવા પાપી બ્રામ્હણનો દડ ન કરવો બ્રામ્હણ ઉપર કોપ કરનારનો નાશ થાય છે પડિત કે મૂર્ખ બ્રામ્હણ વિના બીજા કોઈ પૂજ્યજ નથી શ્રુતિ સ્મૃતિથી બહારના મતધારીઓને રાજા નગરથી બહાર કાઢી મુકે "

હુ કામા વિચારવાનું કે-પ્રથમ તો ત્રણ દેવોના જ ખજે પત્તો જણાતો નથી તો કયા કાળમા લેગા થયા અને કયા મશાલાથી ૧૮ હજાર બ્રામ્હણને ઉત્પન્ન કર્યા ? કે જેથી મર્વ દેવોના દેવ થઈ પોતાની શ્રેષ્ઠતા મનાવવા લાગ્યા ? સત્ત્વ ધર્મની શ્રદ્ધા કે પ્રવૃત્તિ વિનાનો દેશ અપવિત્ર કહેતા તો પક્ષપાત વિનાનું ગણાતું ક્રોધ કરનારની સિદ્ધિ યત્ની સાલગી નથી બાકી સમતાવાળો સિદ્ધિ મેળવી શકે ? તે તો ગાંધી મહાત્મા પોતાનો અનુભવ લોગોને બતાવી રહ્યા છે પડિત કે મૂર્ખ બ્રામ્હણજ પૂજ્ય બતાવી મત ધારિયોને પણ તુચ્છ ગણવા તે તો મત્યતાથી દૂરનોજ લેખ છે

(૧૦) પુરાણના સાલગનારને યમ રાજાએ પ્રથમ પૂજ્યો અને પછી બ્રમ્હલોકમા પુરુષાકી આપ્યો આગળ પાછળની દશ પેઢીને તારનારો

પૌરાણિક ગુરૂ હોય બ્રાહ્મણના મૃતક પુત્રને લઈ જનારો યમરાજ બ્રાહ્મણના શાપથી પુત્ર વિનાનો થઈ બેઠો. બ્રાહ્મણોના નમસ્કારથી સૂર્ય પ્રકાશે છે અને બ્રાહ્મણના ક્રોધથી જગત્ ભગ્ન થાય છે.

પુણ્યના સાલજનારની આંટલી બધી ઠાઠવેઠ ડરવી પડી ત્યારે સંભળાવનારની ઠાઠવેઠ યમરાજને કેટલી બધી ડરવી પડતી હશે ? માલજનારની પાઠલી દશ પેઢીઓને પૌરાણિક ગુરૂ તાગી દે ત્યારે પોતાની કેટલી બધી પેઢીઓને તાગી દેતો હશે ? બ્રાહ્મણના એક પુત્રને લઈ જવાથી યમરાજ પુત્ર વિનાનો થઈ બેઠો ત્યારે આજસુધી અબજોના અબજને બ્રાહ્મણોને અને તેમના કુટુંબોને લઈ જતા યમરાજની ડેવી દુદશા થઈ હશે ? બ્રાહ્મણના નમસ્કારથી સૂર્ય પ્રકાશે અને ક્રોધથી જગત્ ભગ્ન થાય તો પત્રી આ બધું જગત્ કેવી રીતે ચાલતું આવું હશે ?

મહાત્મ્ય લખાયું હોય તો પણ સત્યનો અગ તો જરૂર હોવો જોઈએ આમા સત્યનો અશ ડયો દેખાય છે ?

(૧૧) સૂર્યની સ્ત્રી ઘોડી, સૂર્ય ઘોડા રૂપે મુખથી ત્રણ પુત્રો, તેમા એક ઘોડેચાર સાથે સત્યધૃતીનું વીર્ય શર પર પડતા બે ભાગ તેથી કૃપ-કૃપી દ્રૌપદીએ એક વર માગ્યો મહાદેવે ખાચ આપ્યા પુત્રવત્ની સ્ત્રી થઈને ખાછો પુરૂષ કાકલુશુકે રામના પેટમા પેગીને અનેક બ્રહ્માઠ જોયા બ્રહ્માની ઇકાંતરત્રી પેઢીએ ગમ માતાને મારનાર પશુગમ તે વિષ્ણુના ૮૬૫ અવતાર

આમા દુઃક વિચારવાનું કે-આ બધી વાતોમા પ્રતીતિ કરાવે તેવી કથા છે ? આંટલી બધી ગરબા ગરબી શાથી ચલાવી ? અને ડયારથી ચલાવી તે જશ વિચારવાનું છે

(૧૨) ઇંદ્રને મારવા પૃથુના પુત્રને અત્રિની આજ્ઞા તુ બડીએ ૬૦ હજાર પુત્રો પેદા કર્યા કશ્યપની દીકરીઓએ હાથી ઘોડાદિ પેદા કર્યા ગાયના દોહનમાથી હાથી ઘોડા મકોનાદિક નીકળ્યા અજનીના કાનમા મહાદેવે વીર્ય કુકયું તેથી હનુમાન્ પેદા થયા પુત્રનું બલિદાન હસ્તિદ્રે ન આપ્યું તેથી તે જલોદગી, આ વાત વેદમા પણ ગોઠવાયતી જણાય છે જમીનના ઘડામાથી સીતાજી નીકળ્યા પાર્વતીજી પહાડમાથી પેદા થયા નાગદે સ્ત્રી રૂપે થઈ ૬૦ પુત્રોનો જન્મ આપ્યો યમ ગજાએ તિલ ઉત્પન્ન કર્યા પુરાણોની અસ્તિત્વમા અગ ધર્મનો લોપ ”

આમા માગે સૂચના આ બધા ચોટા ચોટા પડિતો છે, દુનિયાની પારનું જ્ઞાન ક્યાંથી લાવ્યા હશે ? અને જા કરવુથી લખતા ગયા હશે ? પુરાણોના અન્તિત્વમા ખરા ધર્મના લોપ લખનાર વૈદિક પડિતનુ લખાવુ ટેટલા બધા ઉડાણમાંથી નીકળ્યુ હશે ? એટલુ વિચાર્યો તો પણ થોડું નથી વૈદિકાએ ગળાડ તો ચોટીજ કચેલી છે

જુવો કે-સમુદ્રનું મથન કળતા પાચમી પાંચે અંદ્રમા નીકળ્યો. ગ્યના પડયાને સમુદ્ર ખની ગયો. અને હનુમાન સૂચને ખળી ગયો. ક્યી વાતો પર આન્તા ગેશારી રાગાય ?

(૧૩) વેદની આના તેજ ધર્મ, ને બાકી અધર્મ પુરાણો પણ ખરે ધર્મ જાતાવી શકેલા નથી. દેવોને પુરાણ કથાથી જેવો સતોષ તેવો ચંદ્રોથી નથી "

તે યજ્ઞાદિક વેદ ધર્મને માણુનો પાસે મનાવવાનો પ્રયત્ન આ વિચિત્રતા સાથી ?

(૧૪) ભક્તિની મેવા કળા નદીઓ આવતી સાગવત ન માલજો તે ચડાળ ભક્તિ જ્ઞાનાદિક નાચતા પાપીઓ અને ક્રોધીઓ પણ મસાહથી ચવિત્ર સાગવત કવાનો આરભ કૃષ્ણ ગયા પછી ચવનોની ચઢાઈ પડીતુ તે કૃષ્ણ ચળતે કથાથી ? પુગણ પડીના વેદો તે પુગણ કથામાં સાગવત આલખવાને પહાડ અને નદીઓ પણ આવતી "

આ બધા લેખોમા કેઈ પણ પ્રકારની નર્ચોદા જળવાઈ છે ?

(૧૫-૧૬) કલ્પિમા નામ માત્રથી મિદ્ધિ છે મ પૂર્વે-નવસો કે હજારમા સર્વજ્ઞની જગૃતિ, પાચનોમા મહાભારતનું મૂળ તે આજે લાખ લોકવાણુ. કયા સર્વજ્ઞાથી મેળવેલુ ?

(૧૭) દેવોએ સૃષ્ટિ પાગવાર ગ્યો, સ્વર્ગની ખોટ વિદ્યામિત્રે પૂરી સ્વર્ગમા વતો નહુષ, ઝષિના ગાપથી અજગર થઇને પડયો

વિચારવાનું-બ્રહ્માદિક દેવોનુ જ કામ કેકાણુ નથી છતા પણ સૃષ્ટિના રચવાવાળા ? વિદ્યામિત્રે સ્વર્ગની રચના કયા કાગમા કરી ? આ વાતોમા સત્યતાનો અશ પણ લાગતો નથી, છતા આવી પાયા વિનાની વાતો ગાથી લખાઈ ?

(૧૮) ન્વાર્થ માધવાને માટે બ્રાહ્મણો ગ્રંથોની રચના કરતા, એવો અત્રેજ વિદ્વાનનો અભિપ્રાય

૧૯) વેદિક અને જૈન સાહિત્યના કાળમા વધારે દેવ નવી, સૂકતોમા આત્માના વર્તમાનરત્ન સ્થાન નથી એવો અંગ્રેજોએ કહેલો નિર્ણય.

જલમ ઓગણીગમા વિશેષ વિચારવાનું કે-જુદાદિક તત્ત્વો તે જીવો કર્મના જોગથી ૮૪ લાખ જીવેની યોનિમા ભટકતા. જ બૂદ્ધીયાદિક, મેરૂ પર્વત, સ્વર્ગ, નન્દાદિનું સવિતર વર્ણન આણીશુદ્ધ સર્વજ્ઞના અધોમા આજે પણ તેમને તેમજ વિદ્યમાન છે.

૧) વેદિકોમા-તેના તે સર્વજ્ઞના વિષયો એક એકથી મેળાણુ વિનાના ઉપર યોદીયા, અધુરા અને ઉધા છતાં કટપાયલા બ્રાહ્મણુ અધોથી તે પુરાણો સુધીમા જોઈ શકશે, એટલું જ નહીં પણ તેના મળ ધની ડેટલીડ શ્રુતિઓ વેદોમા પણ પાળળથી હાખલ કગી દેવામા આવી છે ઉનાહરણુ તરીકે ભુવો કે-પ્રભાપતિ-બ્રહ્મા પાળળથી કટપાયલા છે તેના સળ ધની શ્રુતિઓ આજે વેદોમા હાખલ થએલી છે, વિચારી પુરૂષોને તે શ્રુતિઓ પોતાનું સ્વરૂપ જતાવી દે છે તેવી ખીજી પણ ઘણીજ નવીન શ્રુતિઓ હાખલ થએલી છે. વિશેષ વિચારીશુ તો-ચોથો અથવા વેદજ નવીન રૂપે ઉભો ડરેલો છે, કેમ કે મૂળમા તો વેદત્રયીજ મનાયલી છે.

૨૦) કહું અને વિનતા જે મંહુને, કાશ્યપની સીયોથી સર્વોની અને ગરૂડની વશાવગીનું વિચિત્ર લખાણુ, મોટા મોટા પડિતોથી લખાયું છે તો પણ વિચારી પુરૂષોને શ્રદ્ધિત થઈ શકે તેમ નથી. માટે વ્યાનમા લેવાની જાણમણુ કરું છું.

૨૧) ગોલંવ મુનિએ ગરૂડની સદાચ્ચંતાથી ૬૦૦ યોડા અને એક દન્યા મેળવી, વિશ્વામિત્રને ગુરૂદક્ષિણામાં આપ્યાં એ વાત વિચારવા જેવી છે તેથી મુકી છે.

૧) ચયાતિ-ચજોથી ઇદ્રપદ મેળવી સ્વર્ગમા ગયો ઇદ્રે ઝડતી લઈને પાછો ખકેલી મુકયો.

૨) કર્મોના યોગથી જીવો ૮૪ લાખ યોનિઓમા ફર્યા કરે છે પણ કોઈએ કોઈની ઝડતી લીધેલી સાલળી નથી તો ખજી આ નવીન રૂપનો સિદ્ધાંત કયા સાર્નીથી મેળવ્યો હશે ?

૩) ત્રેનામા જે વાતમીડિ તે કલિમા, તુલગીદામ વાતમીડિ પાર-ધિમાથી થયા તેમજે દર્શનાથી માતૃસ ઉત્પન્ન કર્યું. વૈવસ્વતની દીકરીનો

દીકરો વમિષ્ટે જાતાવી દીધો નારદ દાગી પુત્ર મટી પ્રહ્લાના પુત્ર થયા આ બધા નવીન પ્રકારના લેખો વિચારવાની લલામણુ કડ છે.

(૨૩) હાજર થઈ પ્રભુએ જુંડવી હાથીને છોડાવ્યો આ કથને મળતી કથા જૈનોમાની વિચારવાને મૂકી છે

(૨૪) “આચાર્યા સમુદ્રમા હુબતા માર્કંડેય પ્રભુથી બચ્યા ધૌત નામનું તીથે સ્થાપી મહાદેવ પ્રહ્લાના શિષ્યોદેવના પાપથી મુક્ત થયા નર નારાયણના તપમા વિઘ્ન કરવા ઇદ્રે અપસરાઓ મોકળી રામચંદ્રની પાને ગિવે પોતાનું રક્ષણ માગ્યું.”

હું કમા વિચારવાનું કે-માર્કંડેયને પ્રભુ જાણવાને કયા કાળમાં આવેલા ? પ્રહ્લાના ગિરનો છે. કયા કાળમાં અને આપ મુખ્ય કયા કાળમાં ? નગ્નાગયણુ કથુ વિશેષ પદ મેળવવાને તપ કરવાને લાગેલા ? જગત ઉત્પત્તિની સાથના મહાદેવ વિશ્ણુના છ મા અવતાર પામે ગયણુ માગવાને આવ્યા ? શુદ્ધ ચ્યાદા દના સિદ્ધાંતમાં દૂધણુ જોવા વાળાને શુ આ જવા કલિપત લેખોમાં દૂધણુ કે ભૂધણુ કાઈ દેખવામાં નહી આવ્યા હોય ? ન જાણે હૃદયના કેટલા શુદ્ધ હશે ?

(૨૫) જાલવ મુનિએ નરમેધ યજ્ઞનો ઉપદેશ કર્યો પશુમેધ અને અશ્વમેધ પુરાણિઓનો ધર્મ વેદો હિંમા, મદિરા પાનાદિકના લેખોથી દૂષિત છે ચારવટકે લાણેલા જૂના વેદો ઓઢી કાઢ્યા પછી નવીન વેદોની રચના કરી ”

આ બધા પ્રકારના લેખો મોટા મોટા ખડિતોએ પુરાણોમાં લખ્યા છે મે તો સત્પુરુષોને વિચાર કરવાને માટે મુક્યા છે ભૂલ ચૂડની ક્ષમા આપી અત્યામરત્યનો વિચાર કર્યો આમાં હું વિશેષ વિચારવાનું કે-આ બધું ઉપરનું લખાણ શુદ્ધને ઉદ્દેશીને લખાયું છે સ્વચનારા પ્રાહ્લો છે, તેઓએ જગવેદમાં લખ્યું કે કે-“અમે પ્રહ્લાના મુખથી ઉત્પન્ન થયેલા છીએ તેથી પશુમેધરથી પણ માન્ય થયેલા છીએ” હિંમા પ્રધાન વેદોને જે ન માને તેમને વેદનાદ્ય કદી અવજા કરનારા છે, હતા તેઓ જગત શુદ્ધ થઈ ન્યાયનો તોલ કેટલો કરનારા છે તે લખાવવાને તે પ્રાહ્લોમાના જે જે ઉપદેશોએ જેવા જેવા લેખો લખ્યા છે તેવાજ સ્વરૂપના તેમણી લઈને લખીને બતાવ્યા છે, પણ મે મારી અક્ષલ તેમા જગ પશુ ભેળવી નથી બધા લેખોમાં ચોખ્ખા-ચોખ્ખો વિચાર કરી મારી થયેલી ભૂલ મને બતાવી આપ આપની મજામના પ્રગટ કરશે તો પણ મને સ્વતોષ છે

વેદોના મળધની બે ચાર વાતોની સૂચના.

જૈનોના તત્ત્વો મવજ્ઞાથી પ્રગટ થતા આવેલા છે. વેદાદિક ટેવના અદ્વયના પડિતોથી લખાયલા છે. જૈનોને વેદબાહ્ય લખનારા જૈનોના તત્ત્વોની તેમજ વેદના તત્ત્વોથી પણ સર્વથા અપરિચિત, નામ માત્રથી લાડેલા કે નામ માત્રથી મુઝાઈ પડેલા, અથવા પોતાની ઇદ્રિયોના વશમાં પડેલા, લખતા રહ્યા હોય હાલમાં પ્રચલિત વેદો તે છે કે યાજ્ઞવલ્ક્યે પ્રાચીન વેદોને ઓઢી ઝઢીને જે નવીન વેદોની રચના કરી તે થાકે છે તેમાં પણ ઘણા પ્રજાની વિકૃતિઓ વધા પામી. એમ તેમ જણાઈ આવે છે. તેથી તેમાંની પણ બે ચાર વાતોનો વિચાર મેં માગ અંધમાં કરીને બતાવેલો છે તેમાંની અહીં પાપ દુઃકમાં સૂચના કરે છું.

(૨૬) મવજ્ઞાએ બતાવેલા ચાર જાતિના દેવતાઓ, તેમના મ્થાન, તેમનામાંના કેટલાક દેવતાઓની દેવીઓ હોય છે તે, તેમનામાંના કેટલાક દેવતાઓનું આયુષ્ય પણ બતાવ્યું છે.

(૨૭) વૈદિકોમાં—૧ ઈંદ્રલોક, ૨ કૈલાસ, ૩ વૈકુંઠ, ૪ ગોલોક અને ૫મો બ્રહ્મલોક એમ પાંચ સ્વર્ગ મનુષ્યોના માટેજ કંપાયલા છે. બીજા જીવોના માટે વિચાર થએલો જણાતો નથી. જૈન-જોડાદને વેદબાહ્ય નાસ્તિક લખનારા જ્ઞાની હતા ? તેનો પણ ચોક્કસ વિચાર કરીને બતાવેલો છે. ઋગ્વેદના સૂક્તો ૧૦૦૦, તેમાં ઈંદ્રના ૨૫૦, અગ્નિના ૨૦૦, સોમના ૧૦૦, બ્રહ્મા બીજા દેવોના, મત્રણ પ્રાણક્ય બ્રાહ્મણુ અથો મુખી વધી ઉચ્ચનિરહોમાં ફર્યું મોટા ભાગે દેવતાની ન્તુતિઓનો બનેલો ઋગ્વેદ વૈદિકમતે દેવતાઓના શરીર વિષે અચોક્કસ કંપના ઋગ્વેદની ફિલમુખી (તત્ત્વના સંબંધે વિચારો Y)

(૨૮) નરજોના સંબંધે ઋગ્વેદથી એટલુંજ મળે કે—શ્રદ્ધા વિનાના માણસોને અધકાવના બાલમાં નાખવામાં આવતા, વેદ પડીના મમયમાં ભુદા ભુદા નરજોની એક ગુચવણ ભરેલી સરણી તૈયાર કરવામાં આવી દેવતાઓના જન્મ-મરણના સંબંધે વેદોથી ચોક્કસ ચતુ નથી. છેવટ એમ છે કે—કંપના અતે દેવતાઓ પણ નાશ થાય છે. વેદોમાં સોમવેલડીની ઉત્પત્તિ, તેની કથાઓથી ભરેલું વેદસાહિત્ય તે સોમ ચંદ્રમાના રૂપમાં બદલાયો, એ ચંદ્રદેવને ૩૩ પત્નીઓ તે પ્રજાપતિની પુત્રીઓ હતી, એ ચંદ્રમાના સંબંધમાં બીજું પણ અનેક કંપનાઓ કરવામાં આવી છે આમાં દુઃકથી વિચારવાનું કે—

જે નરકોની વાત વેદના ઋષિઓએ બતાવી ન હતી તે વાત પાછળથી કયા જ્ઞાનીશ્રી શુચવણ ભરેલી મેળવી ? ઇંદ્ર, વરુણ આદિ ૩૩ દેવો મુખ્ય વેદના છે કોઈએ લખ્યું કે-ઈશ્વરનો મહિમા વ્યક્ત કરવાને થયા, તો તે કયાથી થયા ? અનાદિના તો મનાયા નથી, કેમ કે નર નારાયણ સુદ્ધા ઇંદ્રપદ મેળવવા તપ કરવા ગયા ભગવાન ઈંદ્રે અપ્સરાઓ મોકળી છે મોમની વિચિત્ર ઢાંચાઓથી બધું વૈદિક ભયું છે, તે ચંદ્રમાના ચંદ્રપદમાં ફરી જઈને પ્રજાપતિની ૩૩ છોડગીઓનો પતિ થઈ બેઠેલો બતાવ્યો છે બધી ગરબડ કયા મોટા જ્ઞાનીએ કરીને બતાવી ? સોમ ગ્લ પીનારાઓના દેવટના ઉદગારો-કંઠો તો સૂર્યને નિસ્તેજ કરી દઉં ? આકાશ પૃથ્વી નીચે ઉપર કરી દઉં ? મન્નદણ ચંદ્ર વેદવાણી પણ તે જ રચતા આ જ્ઞાન ઉચ્ચ ડેટલુ તે વિચારવાનું ?

(૨૯) યમ દેવના સ બધે વિચિત્ર કટપનાઓ—યમ નરકોનો રાજા, દક્ષિણ દિશાનો પાલક, ઋગ્વેદમાં જે એક નરક તે અધારાની જગ્યાજ, આગળના ત્રથોમાં વિચિત્ર નરકો લખાઈ છે, યમને સુખી જીવોનો મગ્દાગ પણ બતાવ્યો છે સૂર્યનો પુત્ર પૃથ્વી પર પડેલો જન્મેલો ઋગ્વેદમાં પડેલો મર્ત્ય બતાવેલો છે તેથી તે બીજા મર્ત્યોનો માર્ગ દર્શક થઈ મરદાર બધો મરણ પામેલા ઉપર રાજ્ય ચલાવી વિદ્યાતિનુ સ્થાન આપે છે દત્ત ઢાંચાઓમાં મૃત્યુનો દેવ ગણાયો યમ-યમી ભાઈ બહેન છે ભાઈ ઉપર બહેન આશક્ત થતી પણ જણાવી છે તેના દક્ષિતગી ચિત્રગુપ્ત બતાવ્યો યમ પામે જનાર મૃતકને ચાર કલાકને ચાલીશ મીનિટ લાગે છે મારનાર ત્યા પોતાના બાપડાદાઓ સાથે મળે છે બ્રાહ્મણપુત્રી વિજયા સાથે યમ પગરૂયા ખુશીમાં આવે તો અપરંધીને છોડી પણ દે છે ”

આમાં કેટલાક ખામ વેદોના લેખો છે, કેટલાક પુરાણોના પણ છે એ મારા ત્રથમાં વિચારો કરીને બતાવ્યા છે ત્યાથી જોઈ લેવાની ભવામણ કરૂં છું

(૩૦) વેદના સર્વજ્ઞ વરુણ દેવની વિચિત્ર વાતો —

‘ઋગ્વેદમાં—હે વરુણ દેવ ? તારી તીવ્ર દષ્ટિ સૂક્ષ્મ નિરીક્ષણ કરનારી અને પ્રાણીઓની શુભ વાત મોઢી ઝાઢનારી છે અત્યંત પ્રતિષ્ઠિત અદિતિના ૧૨ પુત્રોમાં વરુણાદિક ચાર પાત્ર મુખ્ય હતા ચંદ્રવેદમાં—ભૂશુને પગમ તત્ત્વ પ્રદાનો ઉપદેશ કરનાર, ઋગ્વેદમાં—નારદની મલાહુધી

હરિશ્ચંદ્રે વરૂણ પાસે પુત્ર માગીને બલિદાન આપવાનું કહ્યું હતું, ન આપતા બલોદ્રઘી દેવદ પુત્ર બન્યો અને રાગ પાળી ગયો તે વરૂણ પુરાણોમા માત્ર સમુદ્રનો દેવ બન્યો મહાભારતમા-ઉત્તર્ય ઋષિની પુત્રીનું હરણ કરનારો કહ્યો " માગે અથમા વિચારો કરીને જતાવ્યા છે, ત્યાથી વાળી લેવાની લલામણુ કડે છુટે "

(૩૧) વેદોમા અગ્નિને પણ મોટો દેવ જતાવેલો છે તેના સંબંધના વિચારો—

ઋગ્વેદના ૧૦૦૦ સૂકતોમા ૨૦૦ સૂકતો તો અગ્નિ દેવના જ હશે ઇંદ્ર સિવાય બીજા દેવ કરતા અગ્નિ દેવના સ્તોત્રો વેદમા વધારે છે ઋગ્વેદમા પ્રથમજ અગ્નિના સ્તવનમા મોટામા મોટો પુરોહિત, યજ્ઞનો ઋષિજ, અગ્રદૂત, અને પુષ્કળ દ્રવ્યનો આપનારો કહેવામા આવ્યો છે બ્રાહ્મણ અને અગ્નિ એ બે દેવોના મુખ ગણાવ્યા છે અગ્નિને વેદમા આકાશ પૃથ્વીનો પુત્ર કહ્યો છે મૃતકને પિતરો પાસે મોકલી દેવાની અગ્નિને પ્રાર્થના કરવામા આવી છે કુમારિલંબદ અને શકરાચાર્ય ૮-૯ મા મૈત્રાના જતાવ્યા છે હિંદુ તત્ત્વજ્ઞાનના ઇતિહાસના લેખકને મુદ્ધાગે કરવાની સૂચના કરવામા આવી છે ભારા વિચારો તો તે અવધી જોઈ શકાશે

(૩૨) પૂર્વ પુણ્યના યોગથી જને હાથી ઘોડાદિકે ૧૪ રત્નો મહા પરાક્રમી આવીને મળે તેજ છં ખડના લોકતા ચક્રવર્તી થાય એમ સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમા જતાવ્યું છે

વૈદિકોમા ઘોડા ઘોડા ફેરફારની સાથે તેજ ૧૪ રત્નો બ્રહ્માદિક દેવોના સમુદ્રમંથનથી ઉત્પન્ન થએલા જતાવ્યા હોય એવું માફ માનવું છે તેથી બન્ને તરફના વિચારો ટાકીને જતાવ્યા છે તે પણ માગે અથમા વિચારો લેવાની લલામણુ કડે છુટે 'સૃષ્ટિની'ઉત્પત્તિ ક્રવાવાળા બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહાદેવ આદિ દેવો, વેદના ઋષિઓ, વેદોમા અને પુરાણોના પડિતો પુગલોમા મોટો મોટો લેખો લખી ગયા, પરંતુ માફકંડય ઋષિએ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કરવાવાળી શક્તિ દેવી જતાવી છે, તે લખીને જતાવી છે હિંદુશાસ્ત્રિત વેદધર્મ જૈન-બૌદ્ધના પરિચય પછી પલટાતો, ગયો વેદો એક વખતે રજાયા નથી, ચાર કંપમા વિભાજી કરી શકાય છે, ૧ છદોકંપ, ૨ મત્ર-કંપ, ૩ બ્રાહ્મણકંપ, ૪ સૂત્રકંપ, ૫ (૧), ૬ દો કંપ—અતિબાયાવસ્થાવાળો, ધર્મપદ્ધતિ પિનાનો, માગીને ઋષિઓ અભાવિક ધર્મ કહેતા

(૨) મત્ર કટપમાજ યજ્ઞ યાગાદિકે ચતાં ત્રણુવેદ રચાયા (૩) બ્રાહ્મણ કટપમા—ધર્મ તત્ત્વ વિષયોનો વિચાર તથા ચર્ચા ઘણીજ ઉત્પન્ન થઈ હોતી ને ઉપનિષદો ગ્યાયા હતા (૪) સૂત્ર કટપમા—વેદ ઉપદ્ધિનિપદની ટીકા, શિક્ષાદિ જ વેદાંગ લખાયા”

આ ગદ્યા લેખોના વિચારો ભાગે અથવા કરીને બતાવેલા છે ત્યાંથી વિચાર કરવાની લલામણ કડક છુ

ઇદ્રાદિક દેવો સજ્જમા કે અજ્જમા? તેનો ખરો ખુલાગો વેદોથી તે યુગલો સુધીમા મળી શકતો નથી, ડેટલાડ પ્રમ ગો જોતા અજ્જમા પણ સિદ્ધ થતા નથી જેનોમા તો મજ્જમાજ બતાવ્યા છે જુનો કલમ ૨૬ થી

ઋગ્વેદમા લખાયેલા અથ સ્તોત્રનો તાત્પર્ય એવો છે કે અથને—રાધવાની, તેની પૂજા કરવાની, તેને કાપવાની, તે માત્ર ગદ્યા પછી આહૂતિ આપવાની, અને પછી તે માસ ખાવાની વિધિ આ સ્તોત્રમાથી મળી આવે છે

આમાં ગુરૂદત્ત વિદ્યાર્થી—પિન્કોટનો ખુલાનો જગતા જણાવે છે કે—અમલી બ્રાહ્મણો બહેમી—અધ્યદ્વાણુ, વેદને ધર્મવગ્ર પ્રણીત માનતા, બુદ્ધનો પ્રચાર થતા દલીલોથી વક્ષણ માટે દર્શન માહિત્ય ઉપન્ન કર્યું આ તર્જો એવી જોડે છે કે ઇતિહાસથી અમત્ય જતા વિશ્વાસ મુકવા જેવું છે મંકસમ્યુલર મત્ર યુગના મળ પે કહે છે કે—વિધિઓની વિગતોથી ઉભરાતા અશ્વમેધનું મૂકેતજ, ખસ છે

યજ્ઞગુરુસ્થવાળાએ અશ્વમેધ માટે બતાવેલા અનુમાનો યજ્ઞ કારકો ઘોડેસ્વાર થઈને આવ્યા હોય, સૂર્ય ઘોડા માગ્દે મુશાકરી કરે છે, હાયાની પાછળ જવા સૂર્યે અધમૂર્તિ ધારણ કરી હોતી, ઘોડાડેપે થઈ યાજ્ઞવલ્ક્યને સૂર્યે નવો યજ્ઞવેદ આપ્યો હોતો, તેથી ઘોડા સૂર્યના પ્રતિનિધિ ગણાતો હોય એમ અનુમાનો કરીને બતાવેલા છે

યજ્ઞાનુષ્ઠાન એજ વિષય વેદોમા પ્રધાન છે અને એમાજ વેદપંથિની પ્રતિષ્ઠા થએલી જણાવેલી છે

ઋગ્વેદના ટીકાકારો પોતાના મમયના વિચારો લખી, એક બીજાથી વિરોધ જ લખતા રહ્યા ઉદાહરણમા ગ્વાગી દયાનંદજીના લેખો જુવો

ઋગ્વેદાલોચનના લેખકે એક બીજાથી વિરોધમા લખાયેલા મોટા મોટા તેર (૧૩) આશ્ચર્ય લખીને બતાવ્યા છે તેનો કિચિત્ વિચાર અમે પણ કરીને બતાવેલો છે

ગાયના વધ મળ ધે—તત્ત્વત્રયીમા, જૃહુદાગ્યક્રમા, કાત્યાયન ઋત્તિમા અને ગોલીલગૃહ્યસૂત્રમા, વિવિધ પ્રકારના લેખો લખાયા છે તેઓના વિચારો મારા અથર્થી જોવાની લખામણ કરૂ છું

મનુષ્યના વધ મળ ધે—દૃષ્ટુ યજુર્વેદના તૈત્તરીયમા લખાયુ છે કે—વાગ્દેવતાના માટે પુત્રવનો વધ, તૃષ્ટુલિમાની દેવતાના માટે—હુધર્મ નિવૃત્ત સ્ત્રીનો વધ, પ્રતીક્ષાના માટે—કુમારી કન્યાનો વધ, જૈત્રેય બ્રાહ્મણમા શુન ગેપના વધ સળ ધીની કથા લખાઈ છે મહાભારતના ધન પર્વમા નરમેધ યજ્ઞનું વર્ણન કરવામા આવ્યુ છે, આ બધા લેખો માણુનોના મહારના માટે લખાયા છે

યજુર્વેદના ડેટલાક મત્રોના અર્થો જોવા લખાયા છે જે—યજ્ઞમાનની સ્ત્રીની સાથે ઘોડાનો મળધ કરાવતા ઋત્વિજે (યજ્ઞના કરાવવા વાળા) એવો ઉપહાસ વગી રહેલા છે જે તદ્દન નિર્લજ્જ કે જેથી મારા માણુસોને નીચુ ઘાલવુ પડે, આવા તદ્દન અયોગ્ય પ્રકારના વિચારો વેદ જેવા પ્રતિષ્ઠિત ગ્રંથોમા લખીને લોકોમા પ્રસિદ્ધ થયું કે વેદો સૃષ્ટિની આદિમા ઇશ્વરથી પ્રાપ્ત થએલા છે આમા મત્યતા કેટલી ? મને પૂછો તો ન તો ગેઈ સૃષ્ટિની આદિ કરવાવાળો દેખાય છે તેમજ ન તો સૃષ્ટિની આદિમા ઇશ્વરથી વેદો પ્રાપ્ત થએલા જણાય છે જો વિચાર કરો તો આપ સમજનો મારા લેખોથી માગી રીતે સમજી શકો છો કદાચ મારી ભૂલ મમનય તો મને સૂચના કરી મારા ઉપર ઉપકાર કરજો ” મોતાના સ્થાનથી બ્રહ્મ થતા સ્વર્ગ જા આગળ આગળ કાદવ કીચડવાળા થતા ગયા તેમ મત્ય ધર્મથી બ્રહ્મ થએલાઓની સ્થિતિ ભર્તૃ-હૃદિએ જણાવેલી છે તેમા મે માગ વિચારો મણુ થોડા લખીને જણાવ્યા છે

‘ વીર ભગવાનની સ્તુતિમા હેમવદ્રાચાર્ય કહે છે કે—

વેદાદિક આગમ અપ્રમાણ શાથી ? અમર્શોથી પ્રવૃત્ત, હિ મામિશ્રિત, સ્વાર્થી લોકોજ વગગી પડેવા છે તેથી

જૈનાગમ પ્રમાણ શાથી ? જીવોના હિત માટે, પરસ્પર વિરોધ વિનાનું મોક્ષાલિલાપીઓથી ગ્રહણ થએલું છે તેથી

અન્ય મત વાળાઓએ મરણપણે અયોગ્ય કહેલું પણ તેમના ગ્રંથોએ તદ્દન ઉલટાવી નાખેલું એ ઉપદ્રવ જૈનાગમમા થએલો નથી એજ તેની મહત્ત્વતા છે

(૩૩) ગ કર દિગ્વિન્ય સર્ગ ૧૬ માની બે ચાર વાતો

લટ અને શ કર ૮-૯ મા મૈકાના છે મર્ગ ૧ લામા-બ્રહ્માદિ દેવોની શંકર દેવને ફગીયાદ કે-વિષ્ણુએ જૌદશાસ્ત્ર ગ્રંથોને વેદાદિકને હાનિ પુહચાવી શકર દેવે કહ્યું કે હું મનુષ્ય દેહ ધરીને જ્ઞાનકાંડનો ઉદ્ધાર કરીશ તમે વેદ મર્યાદા સ્થાપો બ્રહ્મા મંડન નામે, ઇંદ્ર સુધ વા નામે, કાતિંડિય લટપાદ નામે અવતર્યા સુધન્વાની સલામા લટપાદે જૌદોને હરાવ્યા એવી રીતે કે-લટપાદે કહ્યું કે-“વેદો પ્રમાણભૂત હોય તો મને આચ આવશો નહીં” એમ કહી પર્વત ઉપરથી પડતા તાબમાન રહ્યા જૌદો હાર્યા ફગીથી ઘડામા સર્પ મગાવ્યો જૌદોએ સર્પ જતાવતા રાજને મૂર્છા લટ્ટે ધીરજ આપી ચોપશાથી વિષ્ણુ જતાવ્યા ગજાએ જૌદોનો અને જૈનોનો નાશ કરાવ્યો બ્રહ્માદિકને પત્તો ન મળે તો આ શ કર સ્વામીનો ઉત્પાત ગુણાય કે નહીં ?

સર્ગ ૨ બે-ગ કરનો જન્મ-લિંગ રૂપે પ્રગટ થતા રાજાએ દેવલ બધાવ્યું, ફરી ગિવ ગુરુ નામે જન્મી શ કરનીજ નેવાથી શ કરસ્વામી પુત્ર મેળવ્યો આમા બધાએ શ કર દેવ છે

સર્ગ ૩ બામા-વિષ્ણુ, પવન, વાયુ, નદીદેશર, બ્રહ્મા, બૃહસ્પતિ, અરુણ, વરુણાદિ દેવો, દુનિયામા જગ મચાવવાને, સ્વર્ગમાંથી ઉતરી બ્રાહ્મણ રૂપે અવતર્યા આમાના બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવનું સ્વરૂપ કિચિત બાણવાથી બધા દેવોનું સ્વરૂપ મહાને સમજાયે

સર્ગ ૪ મા-ત્રીને વર્ષે મિત્રો સાથે શ કર લિલા માટે ગયા ત્યા લક્ષ્મીને જોલાવીને તે બ્રાહ્મણીનું ઘર નોનાના આમળાથી ભરાવી દીધું

મર્ગ ૫ મા મા સાતમે વર્ષે લણીને ઘેર આવ્યા નદીની સ્તુતિ કરી, આગણું વહેતી કરી, માતાની અડચણ દૂર કરી રાજ્યેખર સર્જને પુત્ર આપી તેની ઈચ્છા પૂરણ કરી અગત્ય આદિ દર્શનાથે આવ્યા માતાના પ્રશ્નોત્તરમા તમારો પુત્ર-નાદાત્ શિવ રૂપ છે, ૧૬ વર્ષનું આયુષ્ય છે, પણ વ્યાગ ૧૬ વર્ષ વધારીને આપજો, એમ કહી અતર્ધાન થયા માતાનો ખેદ ટાળવા શકરે કહ્યું કે કર્મ લોગવવા શુભ મધૂલ દેહમા વિચર્યા કરે છે મન્યાસ લેવા ગયા, ગુરુએ પૂછ્યું, તું કોણ ? હું લય થનાર મર્વોત્તમ ચિદાનંદ ઉપહુ, એમ કહી ચાગ મહા વાક્યનો ઉપદેશ લીધો ચોમાસામા નદીના પૂરને કમ કલુમા મમાવી દીધું શ કરે આ બધા ચમત્કાર જતાવ્યા તેનો વિચાર

સર્ગ ૬ કા ૭ મામા-કાશીમા મનદન શિષ્ય કર્યો ચાર કુતંગ વાળા ચણલને નમન કરવા જતા, તેમને ચાર વેદ સાથે શિવમૂર્તિ રૂપે દર્શન આપ્યું લણુવા માટે મનદન માહુમી પારથી આવતા ગંગામા પડ્યા, કમળોપર પગ મુકતા આવ્યા તેથી પદ્મપાદ નામ આપ્યું

વૃદ્ધ બ્રાહ્મણને બ્રહ્મ સૂત્રનો અર્થ કહ્યો કે-બીજા દેહમા જતા છત્રને પાચ ભૂતો વિટલાઈને બચ છે, એ સાબળી બ્યામ રૂપે પ્રગટ થઈ ૧૬ વર્ષનું આયુષ્ય વધારીને અતર્ધાન થયા

મર્ગ ૮ મા થી ૧૦ મા મા-ઐમિનિ હપિએ આપેલો કર્મકાંડ, તેના પક્ષી મહાનભિષ્ઠ, તેનું ખડન કરી જ્ઞાનકાંડ મનાવ્યો મહાનનો ખેદ દૂર કરવા ઐમિનિ પ્રગટ થઈ કહેવા લાગ્યા કે-શ કરના મતને સ્વીકારી, તરી બોલો, કહીને અતર્ધાન થયા બ્રહ્મ રૂપ મહાન હાર્યા, પણ સરસ્વતી વાદ કરવા ઉભા થયા ના પાડતા શકર સાથે ૧૭ દિવસના પછી કામ કેલીનું સ્વરૂપ પૂછ્યું માસની સુદત માગીને મૃતક રાજના શરીરમા પ્રવેશી રાણીઓ સાથે ક્રીડા કરવા લાગ્યા બ્રુધ થએલા બાણી શિષ્યો છોડવી લાગ્યા રાજ તરફથી અગ્નિ સંસ્કાર થતા શરીરમા પ્રવેશી ગયા નૃસિંહે અગ્નિની શાંતિ કરી પત્રી મગ્ધ સ્વતીને પણ છત્રી લીધા મહાનને સ્વરમસિ નો મત્ર આપીને અદ્વૈતમત સ્થાપ્યો

સર્ગ ૧૧ મા-શૈલપથ તે કાપાલિકે શ કરને ડચુ કે-મને ભરવે કહ્યું છે કે, તુ કોઈ અર્થસંતુ કે રાજનું મસ્તક હોમીશ તો સદેહ સ્વર્ગેજ બંધશ માટે માફ ઇષ્ટ થાય તેમ કહે શકે એકાતનો વાયદો કર્યો એકાતમા મધ્યા કરતા હતા ત્યા કાપાલિકે તરવાર ખેંચી પદ્મપાદને ભામ થતા નૃસિંહ રૂપ ધરી ચીરી નાખ્યો બીજા શિષ્યોએ બન્નેને મરણ રૂપે બોલા, સમાધિ ઉતરતા શકે નૃસિંહ રૂપ છોડાવ્યું

મર્ગ ૧૨ મા-મુકાબિકામા મરેલા પુત્ર માટે શોકાતુર બ્રાહ્મણના કુટુંબને ભેઈ શ કરને દયા થતા-“આકાશવાણી થઈ કે અસમર્થ દયા બતાવે” આશાયે કહ્યું કે-અસમર્થને બોલવું શોભે? સમર્થ છે તો શોક દૂર કરો! એમ કહી છત્રો કસાવ્યા વિચારવાનું કે કુટુંબ જતા ભેઈ રહ્યા, પાતે ગયા, બીજાને જીવતા કસાવ્યા, એનો કોઈ સમર્થ હોય ખરો કે? આ તો હળનાજીની ચતુરાઈ બતાવી?

સર્ગ ૧૪મા—માતાનો મદવાડ જાણી સેવામા આવ્યા. શકરની સ્તુતિ કરતા વિમાન લઈ દૂતો આવ્યા માતાની ના થતા પાછા ગયા પછી વિષ્ણુની સ્તુતિ કરતા તેમના દૂતો વિમાન લઈને આવ્યા તેમા જેમ્નીને માતા વિષ્ણુના ધામમા પધાર્યા આમા મત્યતા કેટલી હશે ?

સર્ગ ૧૫મા—દિગવિજય કરવા હજારો શિષ્યોને અને હજાર માથે રાખને માથમા લઈને નીકળ્યા પ્રથમજ કાપાલિજો સાથે ઝપા ઝપી થતા ગભજો હટાવ્યા ગોકર્ણુમા—દ્વૈતમતના શૈવ નીલકંઠને અદ્વૈત મત મનાવ્યો ઉદ્દ્યનમા—દ્વૈતમતના ભટ્ટ ભાસ્કરને અદ્વૈત મત મનાવ્યો જૈનને પિશાચ કહીને ખંડન કરવા લાગ્યા જેમા એક પણ વાત માથી નથી છેવટે સખ્ત-ભગીના ખંડનમા ઉતર્યા આ વાતનો ઉત્તર ટિપ્પનકારે જણાવ્યો છે કે—મખ્તભગીઓથી પ્રત્યેક પદાર્થમા ગમે તેવા ખીબા પણ પગપગ વિરૂદ્ધ ધર્મોનો સમાવેશ થાય છે ખીજા અનેક વૈદિક મતના પરિણામો જ તેમની અયોગ્યતા બતાવેલી જગો જગો પર મારા અથવી જોઈ શકશે.

(૩૪) માધારણ વિચારો—મર્વજોના તત્ત્વના વિગર રૂપજ હાલનો વૈદિક ધર્મ સર્વજોના અપરિચિત પ્રદેશમા, યજ્ઞ યાગાદિકના વિધાનવાળો, વેદ ધર્મ સ્વાર્થી લોકોથી ચાલી પડેલો ખરો પણ, સર્વજોના વિગેષ પરિચય વાળા પ્રદેશમા તે નહી જેવો થઈ પડતા, મર્વજોના તત્ત્વમિશ્રિત નવીન અથોની રચના કરી, વેદ ધર્મ ટકાવવાના પ્રયત્નો કરતા ગયા એટલે દ્વધમા કે છાસમા, પાણી કેટલુ તેનો અદાને ન કાઢી શકાય તેવા સ્વરૂપનો, વૈદિક ધર્મ કરીને મુકયો.

વેદો એક એકથી ઘણા ઘણા છેટે, ઋષિઓથી તૈયાર થએલા, અનેક પ્રમાણોથી સિદ્ધ છે છતા સૃષ્ટિની આદિમા ચાર-ઋષિઓના હૃદયમા પ્રભ-પતિથી ચારે વેદ પ્રાપ્ત થયા, તે વાત ચારે વેદોથી લખાતી ચાલી તે પ્રમાણુ વિનાની તદ્દન કલ્પિત છે તે સાચી ચાલી ? અને કયારથી ચાલી ? પ્રગટ દેખાય છે કે સર્વજોથી વિરૂદ્ધમા લખી જાણી જૂથને ચાલવા દીધી હોય એવુ માફ ખાસ અનુમાન છે આ મારા અનુમાનની પુષ્ટિમા—આનંદગ કરભાઈ ધ્રુવના, આર્યોના તહેવારોના લેખકના, અને મણિલાલભાઈ દિવેદીના, ફકરાઓ ધ્યાનમા લઈ વિચારવાની ભલામણ કરૂ છુ અને દક્ષિણના પડિત લક્ષ્મણ રઘુનાથ ભિંડે તો ન્પટ રૂપેજ લખીને બતાવ્યુ છે કે “જૈન ધર્મ એ વિકૃત હિંદુ ધર્મ છે એમ કહેનામા આવે છે પરંતુ

સનાતન અને પુરાતન એના જૈન ધર્મનું વિકૃત સ્વરૂપ એ હિંદુ ધર્મ છે ”

આવા આવા દેશી પરદેશી અનેક મહાન્ મહાન્ પડિતોની, નિર્મલ બુદ્ધિનો પ્રકાશ મારા પર પડતા, મારું મન વૈદિક મત જોવાને પ્રેરાયું જોતા જોતા ઘણા ઘણા પ્રકારનો વિપર્યાસ થએલો જણાતા જૈન-વૈદિકની તુલનાત્મક રૂપે થયે લખવા માડ્યો, તેમા ઘણા ખરા પડિતોના વિચારો સત્ય રૂપે થએલા પણ લાગતા ગયા તે મેં મારા થયમા બહાર ક્યાં છે તે જોવાની ભલામણ કરૂં છું આ જગો પર તે નહીં જેવી સૂચના માત્રજ કરીને બતાવું છું

સર્વજ્ઞાએ-નાના મોટા અનતાનત જીવોથી ભરેલી, અને કર્મના સ યોગથી ૮૪ લાખ જીવોની યોનિયોમા ભટકતી, અનાદિના કાળથી નાશતી આવેલી આ સૃષ્ટિ બતાવેલી છે

વૈદિકોમા-બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહાદેવાદિક એક એકથી વિરૂદ્ધપણે આ સૃષ્ટિની રચના કરતા બતાવેલા છે

જૈનોમા આ અવસર્પિણીમા-ઋષભદેવાદિક ૨૪ મહાન્, તીથ કરે ધર્મના પ્રવર્તકો (નાયકો) થતા આવ્યા છે

વૈદિકોમા-મનુષ્ય, કુર્માદિક ૨૪ એકજ વિષ્ણુના અનતારો થએલા બતાવ્યા છે તેમા ઋષભદેવને ૮ માં નબરે ગોઠવ્યા છે

મર્વજોમા-હાથી, ઘોડાદિક અગ્રાધ શક્તિવાળા ૧૪ રત્નો આવીને મનુષ્ય પછી, છ ખડના રાજ્ય કરતા-ભરત-સગર આદિ ૧૨ અઠ્ઠવર્તીઓ થએલા બતાવ્યા છે

વૈદિકોમા-તેજ ભરતને જડભરત, સગર આદિ બે ચારને, રાજા તરીકે ઓળખાવી તેમના સ બધા હાથી, ઘોડાદિ ૧૪ રત્નોમા, ઘોડા દેરકાર માથે બ્રહ્માદિ દેવોના મસુદ્રમ થયથી ઉત્પન્ન થએલા બતાવ્યા છે સગર અઠ્ઠવર્તીના ૬૦ હજાર પુત્રો વ્યાભાવિડ હતા, તે મહાદેવથી પ્રાપ્ત થએલા બતાવ્યા છે

સર્વજ્ઞના ઇતિહાસમા ૧૧મા તીર્થ કરના સમયમા પડેલા વામુદેવના પિતા-પુત્રીના સ બધી લોકોમા પ્રજાપતિ તરીકે બહાર થયા છે

વૈદિકોમા-તેજ પ્રજાપતિને ચારે વેદોના બ્રહ્મા તરીકે લખીને-સૃષ્ટિની આદિ કરનારા, સૃષ્ટિની આદિમાજ ચાર ઋષિઓના દ્વયમા ચારે

વેદોનો પ્રકાશ કરનાર, અને પોતાના ચાર અગથી ચાર વર્ણની ઉત્પત્તિ કરનારા, લખીને બતાવ્યા છે આ બ્રહ્મા એક રાત્રીને કદપેલા છે, તેના માટે વૈદિકોમા લખાયેલા અનેક પ્રકારના વિચિત્ર લેખોથી બાણી શકાય તેમ છે

આ અવમર્ષિણીમા-સર્વજ્ઞાના ઇતિહાસમા-બલદેવાદિક નવ ત્રિકો થયેલા લખાયા છે તેમાનું પહેલું ત્રિક ૧૧ મા તીર્થ કરથી મરૂ થતા-૨૦ મા તીર્થ કર થયા પછી ૮ મુ રામ, લક્ષ્મણ અને રાવણનું થયું છે અને ૨૨ મા તીર્થ કરના સમયમા-બલલદ્ર, શ્રીકૃષ્ણ અને જરામ ધનું થયું છે વાસુદેવનું પ્રતિવાસુદેવને મારે એ નિયમ પ્રમાણે જેનોમા લક્ષ્મણ વાસુદેવના હાથે રાવણ પ્રતિવાસુદેવ મરાયો છે વૈદિકોમા બલદેવ રામને બતાવ્યા તેટલો ફેર છે બાકી શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવના હાથે જરાસંધ પ્રતિવાસુદેવ મરાયો તેમા ફેર થયેલો નથી આ બન્ને ત્રિકોમા મુખ્ય પાત્રોના ફેર ઘણા નહીં હોય, બાકી બીજા વિષયોમા તે ઘણા જ ફેરફાર થયેલો જણાય છે તે તે બન્ને તરફના મેળાણથી બાણી શકાશે

પરતુ-રામાદિક ૮ મા ના, અને બલલદ્રાદિક ૬ મા ના, પૂર્વેના જે સાત ત્રિકો ૧૧ મા તીર્થ કરના સમયથી થતા આવ્યા, તેમા તે વૈદિકના પડિતોએ સવ પ્રકારના ક્રમને તોડી નાખીને, એવું તે ઉધુ ૬ તુ કદપ્યુ છે કે મોટા મોટા પડિતો પણ, તે ગુચવી દીધેલું કોકડું, ઉકેલી શકે નહીં તે પૂર્વેના સાત ત્રિકોમા-બલદેવોના તે નામ નીશાન પણ દેખાતા નથી અને જે માત્ર નામના સાત વાસુદેવો થતા આવ્યા, તેમના નામ, કામ, કંઠાણા, ઉડાવી દહને એક જ વિધુ ભગવાનના નામથી બહેર કર્યા પરતુ તેમના પ્રતિપક્ષી રૂપ જે સાત પ્રતિવાસુદેવો હતા તેમના નામ તેવાના તેવા રૂપના મારા જેવામા આવ્યા, પણ તેમનું સ્વરૂપ તદ્દન ફેરવી નાખ્યું અને બુદ્ધા બુદ્ધા કવિઓએ બુદ્ધી બુદ્ધી મનમાની કદપનાઓ કરીને બતાવી છે 'તે બુદ્ધો કે સર્વજ્ઞાના ઇતિહાસમા પ્રતિ વાસુદેવોના નામ-—૧ અશ્વઘ્રીવ, ૨ તારક, ૩ મેરક, ૪ મધુ અને કેટલ, ૫ નિશુલ, ૬ બલિ, ૭ પ્રહ્લાદ અને પૂર્વે બતાવેલા ૮ મા રાવણ અને ૬ મા જરામ ધ આ જેમાના એકને તે લક્ષ્મણે માર્યા અને બીજાને શ્રીકૃષ્ણે મારીને ત્રણ બહનું રાજ્ય સ્વતંત્ર પછે બોગબુંદ હતું તેવી જ રીતે પૂર્વેના માત્ર વાસુદેવોના અનુબૂત માત્ર પ્રતિવાસુદેવો જ છે તેઓનું સ્વરૂપ વૈદિકોમા જેવી રીતે ગોઠવાયું છે તેઓની અહીં સૂચના કરીને બતાવું છું ૧ અશ્વઘ્રીવ પ્રતિવાસુદેવને જ માર્યા વિનાના થયા પછી ઘોડાના માથાવાળા

નીકાળ કરી જાતા તો પછી શક્યવાનીને આટલો બધો પ્રયત્ન કરવાની શી જરૂર પડતી ?

પ્રથમ જગત્પત્ત કર્તા આર્ય વેદોથી તે સમૂહ વૈદિકાના સિદ્ધાંતોથી પ્રસિદ્ધિને પામેલા છે, શ્રીકૃષ્ણ પણ તેટલાજ દરજ્જાના મનાયલા છે તેથી પોતે કહી રહ્યા છે કે—“હવે મારો અશ છે” “શ્રીમાન, વિભૂતિમાન, મર્વ મારા અશથી ઉપન્ન થયેલા છે” અને મર્વ બુદ્ધોનો અર્થાર્થાત્મી પણ હું જ છું.”

આમાં જરા વિચાર થાય છે કે—અર્જુન જનતા હુરોને બદલવારૂપ જે હુરોની ચોરાની લાજ યોનિઓની આપના થયેલી પુત્રભોમા પણ જણાવવામાં આવી છે, તે શુ પ્રથમએ ચાપેલી કે શ્રીકૃષ્ણ ? અને તે શા કારણથી મનાયલી ? શુ તેવા રૂપે ધારણ કરીને તે તે યોનિયોના સુખ હુ ખ કેવા કેવા પ્રકારના છે તે જોવાને માટે પોતે જ કરી રહેલા માનના કે કેઈ ખીજા પ્રકારના હોયે તેમા ભટકી રહેલા માનવા ? અથવા વૈદિકોએ પોતાના મિદા-તનો મેળ મેળવ્યા વિના ખીજા કેઈના સિદ્ધાંતમાંથી લઈને મમજ્યા શોચ્યા વિના પોતાનામા લખી વાળેલા મમજ્યા ? આવા આવા પ્રકારના સંકટો લખાયલા લેખોનો અદખળી દુક ખુદિથી નિર્ણય કેવી રીતે કરી લેવો ? જે કેઈ સત્ય ખુદિથી લખીને બતાવે ત્યારે તો તેમનો પણ આચળા પર મોટે ઉપકાર થાય, બાકી ઉધ્ધમધન લેખકોએ તો હુનિયાનો દાટજ વાળયો છે તે જોવાની તો અમ્મરી ઇરજ થતીજ નથી આજકાલ આખડા થાખડીના લેખો પણ ઘણાજ બહાર પડી રહ્યા છે તેથી સત્યના શોધકોને કાઈ સતોપ ન થઈ શકે અને વિચાર વિનાઓના માટે તો સત્ય અને અસત્ય બધુએ એક મરખુજ છે માટે સત્ય વસ્તુના જ લેખો બહાર પાડવા જોઈએ, તેવા પ્રકારના સત્ય વિચારો તો કોઈ કોઈ મહાપુરુષના જ જોવામાં આવે છે બાકી આખડા થાખડીના લેખો તો ઢગલા બધ જોતા કેવળ વખતજ ગમાવવા જેલુ થાય છે, પણ તેમાંથી કાઈ સત્ય મળી ગકતું નથી આ જમાનો સત્ય વસ્તુના શોધકોનો લાગે છે પરંતુ આખડા થાખડીનો મને લાગતો નથી બાકી તો વિચારો વિચારોના અનેક ભેદો છે તેથી બધાનો નિરોડો લાંબી ગઝાય નહીં

સંજોના તરવોનો વિશેષ પ્રચાર થતા વૈદિકોના બાહ્ય પલટાઈ

કોઈ પ્રાચીન કાગળો મુખ્યતાએ યજ્ઞ યાગાદિકના વિધિ વિધાનવાળું વેદ જ્ઞાન ઇંધર ની પ્રેરણાથી રહિયોને પ્રાપ્ત થયેલું લોકોને બતાવી તે કાય

અમધોક્તથી ચલાવ્યું પરંતુ તે ચક્ષુ આગાદિનું જ્ઞાન અશ્વિત્ સર્વજ્ઞતા તત્વજ્ઞાનનો વિરોધ પ્રચાર ચતા નહીં જેવું જ્ઞાનવાદીઓએ એટલે તેનો પ્રચાર નહીં જેવો થઈ પડવાથી વૈદિકોના કેટલાક ચતુર પંડિતોએ-આંહણાદિક અથોથી આજી ચલાવવા માડી તે એવી ગીતે કે—

(૧) અવજ્ઞોએ-પ્રવાહથી ચાલતી આવેલી આ સૃષ્ટિને અનાદિની બતાવી ત્યારે વૈદિકોના પંડિતોએ-સર્વજ્ઞતા ઇતિહાસમાં લખાયેલા પુત્રીના પતિ પ્રજાપતિ નામના એક મહાન્ રાજાને શ્રદ્ધા વગડે કટપીને આ સૃષ્ટિની આદિ કળાવાળા લખીને બતાવ્યા.

(૨) અવજ્ઞોથી બહેનમા આવેલા અવસરોવાદિક ૨૪ સ્ત્રીઓએ-સર્વજ્ઞતા અનુકળ્યરૂપે-વૈદિકોએ મંત્રત્યાદિક ૨૪ અવતારો એકજ વિષ્ણુના કટપીને બતાવ્યા.

(૩) સર્વજ્ઞોએ-ભરત-સગર આદિ ૧૨ અકવતીઓ બતાવેલા છે. વૈદિકોએ તે બારમાંનાં જે ચાર નામ રાખીને તેમાં ઉંધુ છતું લખીને બતાવ્યું છે અને તેમના સંબંધના જે ૧૪ ગુનો હતાં તેમાં ફેરફાર કરીને પ્રમુદાદિક દેવોના મનુદ્રમથનથી ઉત્પન્ન થએલા બતાવ્યા છે.

અવજ્ઞોએ-વાસુદેવનાં નવ (૯) ત્રિકો આ અવમર્ષિણીમાં થએલો બતાવેલા છે. વૈદિકોના પંડિતોએ તે બધાંએ 'વાસુદેવોને' એકજ વિષ્ણુના નામથી પ્રસિદ્ધિમાં બતાવી તેમના પ્રતિપક્ષી જે નવ (૯) પ્રતિવાસુદેવો હતા તેમાંના કોઈને વિષ્ણુ તો કોઈને અમુર-દાનવ-દૈત્યો કહીને તેમને દેવતાઓની માથે લડાવી માર્યા છે એટલું જ નહીં પણ સાચામાં જગતની આદિ કર્મોર્ષાળો પ્રધાને અને સુન્દરુગમાં-ભક્તોનું રક્ષણ કરવાવાળા વિષ્ણુ ભગવાનને તે દેવ દાનવોથી નાશ ભાગ કરતા લખીને બતાવેલા છે. તે ધણું ચમત્કાર પેદા કરે તેવું છે એવી ગીતે પંચોક્ષના વિષયનો શ્રેકડો નહીં પણ હજારો વાતોમાં ઉંધુ છતું કરી પૂર્વાપરનાં વિરોધવાળા મોટા મોટા ગુસ્તકો બનાવી મોટા મોટા પંડિતોને પણ મોટી મુશ્કેલીમાં નાખી દીધેલા છે. 'સાક્ષર' વિપરીત થએ 'સાક્ષર'ની જે કહેવત છે તે આવા કારણથી જ પડેલી હોવી જોઈએ !

મહાભારતના શાંતિપર્વમાં—હિમાત્મક યજ્ઞનો નિષેધ કરી આત્મયજ્ઞ બતાવતા-શ્રીકૃષ્ણ અમુનને કહે છે કે—

‘યૂપ છત્વા પશુન્ દત્ત્વા, છત્વા સધિર્ગર્હમ ॥
યયેર્થં ગમ્યતે ર્થગે, નરકે વેન ગમ્યતે ॥ ૧ ॥

અવજ્ઞાના સત્ય તત્ત્વોનો વિશેષ પ્રચાર થતા વેદિકનાજ પડિતો વેદવિહિત યજ્ઞોનો નિવેધ કરી આત્મયજ્ઞ ગતાવતા કહે છે કે—યૂષને સ્થાપીને, પશુઓનો વધ કરીને અને તેમના રૂધિરથી કાદવ કરીને સ્વર્ગે જવાતુ હોય, ત્યારે નરકમાં કયું કર્મ કરવાથી જવાતુ હશે ?

ઉપરના શ્લોકથી સમજાય છે કે—અર્જની આશાવાળા યજ્ઞો કરતા ખરતુ જમ્બી દુનિયાના માલકે નિત્ય ચોક્ષરૂપ પ્રજ્ઞા પણ દુનિયામાં યજ્ઞો કરવાને આવતા તે નવું કયું પદ મેળવવાને આવતા ? વિશેષ વિચારવાની ભલામણ કરૂં છું

વિષ્ણુપુરાણમાં—

પૃથિવ્યામપ્યહ પાર્યં !, વાયા ઝઞ્જૌ જલેઽપ્યહ ।

યતસ્પતિગતસ્યાહ, સર્ગમૃતગતોઽપ્યહ ॥ ૧ ॥

પૃથ્વી આદિ સ્થાવરો જીવોવાળા છે એવું સ્પષ્ટરૂપે વર્ણન વેદપુરાણોમાં જોવામાં આવેલું નથી સવે સ્થાવરો પણ જીવો વાળા છે એ માન્યતા સર્વજ્ઞાથી પ્રગટ થએલી છે છતાં વિષ્ણુપુરાણમાં વિષ્ણુરૂપે દાખલ કરવામાં આવી છે

એવા પ્રકારની માન્યતા ગીતામાં પણ લખાઈ છે—જેમ કે—જીવ મારો અશ છે (૧૫-૭), સર્વભૂતોનો અતર્યામી આત્મા હું છું (૧૦-૨૦), સમારમાં જોટલી શ્રીમાન્ વિભૂતિમાન્ ભૂત્તિઓ છે તે નવું મારા અશથી ઉત્પન્ન થએલીઓ છે

આમાં વિચાર થાય છે કે—પોતપોતાના કર્મના વશમાં પડેલા જીવો દરેક લાખ જીવોની યોનિયોમાં અને ત્યાં કાળથી ભટકી રહેલા છે, વિષ્ણુ ભગવાન્ કહે છે કે જમ્બાએ કેકાણે હું છું ત્યારે શું તે તે યોનિયોમાં અનેક પ્રકારના સુખ દુઃખોનો અનુભવ કરતા વિષ્ણુ ભગવાન્ પોતે ભટકી રહેલા માનવા કે કોઈ ખીજ જીવો ભટકી રહેલા મનાયા છે ?

‘વર્ગી વિશેષ’ વાત એ છે કે—મનુસ્મૃતિમાં લેખાયું છે કે—“પ્રજ્ઞાએ યજ્ઞના માટે પશુઓ જનાવ્યા = તો તે કયી વસ્તુના કયા કાળમાં ? તેનો કાંઈ પત્તો જણાવ્યો નથી જો એમો સર્વ ભૂતોમાં વિષ્ણુભગવાન્ને માનીએ ત્યારે તો યજ્ઞમાં પણ પશુઓનો ઘાત કરતા વિષ્ણુભગવાન્નાજ અપરાધી કરીએ માટે વિચાર થાય છે કે—જીવોના મળે ખરો સિદ્ધાંત ગીતાનો કે સ્મૃતિનો ?

ખીજી જાણુ જોતા-પ્રજ્ઞા-વિષ્ણુ અને મહાદેવ આ ત્રણુમાના એક પણ દેવનો ખગે પત્તો લાગેલોજ નથી, માટે આ જીવોનો વિષય પણ સર્વજ્ઞોમાથી લઈને વૈદિકના પડિતોએ ઉધો છત્તો કદાપી કહેલોજ હોય એજ અનુમાન પર આવીને અટકવુ પડે છે.

વિરોધ વિચારવાનુ કે-સર્વજ્ઞના લેખો તરફ અને વૈદિકોના વિચારો તરફ મારા લેખમા આદિથી તે અત સુધી, નજર ફેરવીને જોશો તો આપ સજ્જનોને માલમ પડશે કે સર્વજ્ઞોનો ઇન્કાર કરવાવાળા, સર્વજ્ઞોના તત્ત્વોમાથી અને તેમના ઇતિહાસમાથી જેટલુ લેવાય તેટલુ ઉપર ચોટીયું લઈને ઉધુ છત્તુ કરીને પોતાના વૈદિક ધર્મમા ગોઠવેલું છે.

‘વેદો ઇશ્વરીય પ્રેરણાથી પ્રાપ્ત થએલા’ છે એમ વૈદિકના પડિતોએ બહિર કથું ખડું પણ તેમોની ‘હેટલીક વાતો ઘૂણા ઉત્પન્ન કરે તેવી અને હેટલીક બાલજ્યાલ જેવી છે. “પ્રથમ જીવો ઘૂણા ઉત્પન્ન કરે તેવું ઋગ્વેદનુ જ અશ્વસ્તોત્ર, આગળ જીવો બાલજ્યાલ જેવા ઉદ્દિગારો-હે પૃથ્વી. તે મૃતક પર ઢગલો થા, હે અગ્નિ! આ મૃતકને’ પિતૃઓની પામે પુહ્યાવ ઇત્યાદિક અનેક વિચારો વેદોમાના જોતા માલમ પડશે કે-સર્વજ્ઞના તત્ત્વાદિક વિરોધ પ્રચારમાં આબ્યા પછી મેદોનો કોઈ એક નેતા ને હોવાથી બહિર કરવામા આબ્યુ કે-વેદો ઇશ્વરીય પ્રેરણાથી ઋષિઓને પ્રાપ્ત થયા છે જેમ કે-આધુનિક પુરાણોમા સર્વજ્ઞના તત્ત્વોમાથી અને તેમના ઇતિહાસમાથી, પોતાની મરજી પ્રમાણે લઈને અને તેમા અનેક પ્રકારનો ફેરફાર કરી મોટા વિરોધ વાળા પુરાણો, ઠાકા કઠીને વેદ વ્યાસના નામ ઉપર ચઢાવી દીધા. તે પ્રમાણે વેદોને ઇશ્વરીય પ્રેરણાથી ઋષિઓને પ્રાપ્ત થએલા લખીને બતાવી દીધો છે પૂર્વકો-‘જમા થએલા કેટલાક અક્ષરોનો પડિતો સર્વજ્ઞના સમ ધર્મા આવેલા સર્વજ્ઞ-કથિત અતીદ્રિય જ્ઞાનના વિષયોને બાણી શકયા હુશે ખરા પરતુ કેવલ સ્વાર્થની ખુદ્દિવાળા પક્ષપાતમા તણાઈને તેમાથી જેટલુ લેવાય તેટલુ લઈને તેમા ઉધુ છત્તુ કરીને લોકોને ઉધા પાટા બ ધાવવાનો પ્રયત્ન કરતા ગયા, છતા પણ હેટલાક ગહન અને અતિગૂઢ અધ્યાત્મિક વિષયોની વાતોમા પોતાનામા નહી જેવુ જ બહિર કરીને ચાલતા થયા છે જેમ કે-સર્વજ્ઞોએ બતાવેલો (૧) પાત્ર જ્ઞાનનો વિષય, (૨) સર્વ જીવોના પાત્ર ઇદ્રિયોનો વિષય, (૩) તે જીવોના કર્મોના બધનો વિષય, (૪) આ સૃષ્ટિ અનાદિના કાળથી કેવા ચ્વર-પથી ચાલતી આવી તેના સ્વરૂપનો વિષય, તેમજ (૫) સર્વજ્ઞોએ બતાવેલી

કદપના અતીત ગણત્રીનો વિષય, (૬) સર્વજ્ઞોએ જતાવેલા આદ્યાર્થનો વિષય, (૭) સર્વજ્ઞોએ જતાવેલા દેવોનો વિષય, (૮) સર્વજ્ઞોએ જતાવેલા ઇતિ હાસનો વિષય

ઇત્યાદિક અનેક વિષયોમા વૈદિકોએ મોટો ફેરફાર કરેલો છે તેમાના કેટલાક વિષયો તો અમો જૈન-વૈદિકની તુલના રૂપે જતાવતા આવ્યા છીએ

તત્વોના વિષયની શોધ જોખમી મચી રહેલા આજકાલના પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોએયો નિર્ણય જતાવે છે કે—

“ હિંદુસ્તાનના પ્રાચીન સાહિત્યનો ઇતિહાસ કુદરતી રીતે બે મુખ્ય વિભાગમા બેંધાયેલ જાય છે પહેલો વિભાગ તે વેદના ગ્રંથોનો છે એ સાહિત્ય ધણુ કરીને ઇ. સ. પૂર્વે ૧૫૦૦ વર્ષ જેટલા પ્રાચીન સમયથી શરૂ થાય છે, અને એના છેલ્લામા છેલ્લા સ્વરૂપમા એ સાહિત્ય આમરે ઇ. સ. પૂર્વે ૨૦૦ વર્ષ સુધી પહોંચે છે વૈદિક યુગના પ્રથમાર્ધનુ સાહિત્ય સર્ગ-શક્તિ અને કવિત્વથી અકિત મયલુ હતુ અને સિંધુ વગેરે નદીઓ જ્યાં વહે છે અને હાલના સમયમા જે પંજાબના નામથી જોખખાય છે તે મુલકમા એ સમયના મુધારાનુ મુખ્ય સ્થાન હતુ

એજ યુગના દ્વિતીયાર્ધનુ સાહિત્ય અતર્ગત વસ્તુ તરફ જોતા ધર્મ વિષયક ચર્ચા ચલાવનાર અને જાણ સ્વરૂપ તરફ જોતા ગદ્યમા લખાયલુ હતુ અને પંજાબને બદલે વાગા નદીની પાનેના પ્રદેશમા એ સમયના આધ્યાત્મિક ચિંતન માટેનુ મુખ્ય સ્થાન હતુ એ પ્રમાણે વૈદિક યુગ પ્રવર્તતો હતો એટલામાજ આર્થ લોકોનો મુધારો આખા હિંદુસ્તાનમા, એટલે સિંધુ નદીના મુખ આગળથી તે ગંગા નદીના મુખ સુધીના, જેની ઉત્તરે હિમાલય / પર્વત આવી રહ્યો છે અને જેની દક્ષિણે વિંધ્યાચલ પર્વત આવી રહ્યો છે, તે વિસ્તીર્ણ પ્રદેશમા ફેલાઈ વળયો હતો

દ્વિતીય યુગના પ્રારંભમા વૈદિક સાહિત્યના છેલ્લા ગ્રંથો હજી લખાતા હતા અને ઇ. સ. ૧૦૦૦ પછી મુસલમાનોની જીત થઈ ત્યારથી એ યુગ પૂરો થયો એ યુગ તે ખરેખરે સંસ્કૃત યુગ કહી શકાય સાહિત્યમા, મુખ્યત્વે કરીને ટીકાના ગ્રંથોમા સંસ્કૃતનો ઉપયોગ ચાલુ રહ્યો એટલે અમુક અર્થમા આ દ્વિતીય યુગ આજ દિન સુધી ટકી રહ્યો છે એમ કહી શકાય આ દ્વિતીય યુગમા બ્રાહ્મણોનો મુધારો દક્ષિણના નામથી જોખખાતા દક્ષિણ પ્રદેશમા પ્રવેશ પામ્યો અને ત્યાં ફેલાયો આ જન્મે યુગને એકઠા લઈએ તો એટલા

મમયમા હિ હસ્તાનના સાહિત્યના લગલગ દરેક વિભાગમા મળીન અને મહત્વના ગ્રંથો લખાયા ” (સમ્મુત સાં પ્રસ્તાવિક પૃ ૯)

આ ઉપરના લેખમા કાઇ અષ્ટતા કરીને બતાવુ છું—

વેદ કાળના બે વિભાગ તેમા પહેલો વિભાગ મિધુ નદી તરફથી ઇ સ પૂર્વે ૧૫૦૦થી શરૂ થઇ તેનો પ્રયાસ ૨૦૦૦વર્ષ સુધી થયો રહ્યો એમ પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોનું કહેવું છે. ગમે તેમ હોય પણ તે તરફ તેઓને મોમવેલડીના રસના પાનની મદત મળતી હતી તેથી તે સાહિત્ય તેની માદકતાથી પણ ઉત્પન્ન થતું પણ તેમા ભળતું તેથી તે યજ્ઞ યાગાદિકના વિધાનવાળું ઘૂણાજનન અને કેટલુંક બાલખ્યાલ જેવું તેમા ભળેલું હોય તેવું જણાય છે તે અમે પ્રથમજ સૂચ્યું છું.

વેદયુગના બીજા અર્ધનું સાહિત્ય ગંગા નદીના પાનેના પ્રદેશથી ગરૂ થતું બતાવ્યું છે. પરંતુ આ બીજા અર્ધની શરૂઆત થતા પહેલાં ઇ સ ૧૦૦૦ ના લગલગમા જેનોના ૨૩ મા તીર્થંકર શ્રીપાર્શ્વનાથ સર્વજ્ઞ તરફથી આધ્યાત્મિક વિષયોનો ઉપદેશ લોકોમા પસરી રહેલો હતો તે સર્વજ્ઞના તત્ત્વોની સ્પર્ધાથી બ્રાહ્મણાદિક ગ્રંથોમા જે અર્થોવાળું લખાતું આવ્યું ત્યાંથી તે આધ્યાત્મિક તત્ત્વોના મિશ્રણ વાળું 'જણાવવાને લાગ્યું. તે ૨૩ મા તીર્થંકર પછી થોડાજ વખતમા ૨૪ મા તીર્થંકર સર્વજ્ઞ શ્રીમહાવીર થયા છે તેમનું શામન આજે નિષ્કલક પલેજ પ્રવર્તી રહેલું છે.

તે ૨૪ મા તીર્થંકરના તરફથી બતાવવામા આવેલા આધ્યાત્મિક તત્ત્વોના વિષયો તેમજ પ્રાચીનમા પ્રાચીન ઇતિહાસના વિષયો તેમના શિષ્યો (ગણધર્મ) માલગી પોતાના હૃદયમા ધારણ કરતા પડી તેઓ પોતાના પરિવારમા ફેલાવતા, પરંતુ તે સમયમા પ્રાયે મુખપાઠ રાખવાનો રીવાજ વિગેય હતો. પડી આગળ જેમ પુસ્તક પાના પુરું થઇતું ગયું તેમ તે સર્વજ્ઞના બતાવેલા આધ્યાત્મિક તત્ત્વોમાથી તેમજ પ્રાચીન, ઇતિહાસના વિષયોમાથી વૈદિકના પડિતો લેતા ગયા અને તેમા ઉધુ ૮ તુ કરીને મોટા ફેરફારની માથે પોતાના ગ્રંથોમા દાખલ કરતા ગયા તેમાના કેટલાક ઇતિહાસના વિષયો મારા બત્તવામા આવતા ગયા તેમાના કેટલાક નહીં જેવા જેન-વૈદિકની તુલનારૂપે લખીને બતાવ્યા છે. હવે તેની ખરી તુલના કરવી તે તો પક્ષપાતથી મુક્ત થએલા એવા મનુષ્ય, પડિતોજ કરી શકે, બાપી મે તો કેવલ આદર્શ રૂપે લખીને બહેરમા મુક્યા છે.

વેદોના વિષયોને ગમે તેટલા પ્રાચીન કલ્પો પણ તે યજ્ઞ યાગાદિક વિધાના વળા આજઠાલના પડિતોને તો બાલ ખ્યાલ જેવાજ લાગેવા છે જોનોના સર્વજ્ઞ પાશ્વનાથ ઈ સ પૂર્વે એક હજાર વર્ષની લગભગમા થયા સર્વજ્ઞોના તત્ત્વ વિચારો નવીન રૂપના તત્ત્વ બહાર પડતાની સાથે વૈદિકોમા ગડમથલ થવા લાગી,

પ્રથમ જોશમા આવી યજ્ઞ યાગાદિકની પુષ્ટિના માટે પ્રાદ્યષ્ઠ અથો લખવા માડયા પણ સર્વજ્ઞોના તત્ત્વો જેમ જેમ વધારે ફેલાતા ગયા તેમ તેમ પ્રાદ્યષ્ઠ અથોની કિંમત પણ નહીં જેવીજ થઈ પડી, પરંતુ કેટલાક ચતુર પડિતોએ સર્વજ્ઞોના આશયને પકડી ઉપનિષદોના અથોની શરૂઆત કરી હીધી તેથી તે અથો કાંઈક શોભા રૂપના ગણાવવા લાગ્યા પણ ભિન્ન ભિન્ન લેખકોના કારણે આપસ આપમના વિરોધને ટાળી શક્યા નહીં આગળ જાતા સર્વજ્ઞોથી પ્રગટ થએલા પ્રાચીન ઇતિહાસના પણ તેવાજ હાથ કરીને મૂકેલા છે આ પ્રકાશના સમયમા આજ ઠાલના કેટલાક પડિતો પોતાના વૈદિકમતમા ન્યૂનતાઓ જોતા હુવા એટલુ તો જરૂર લખતા ગયા કે જોન બોદના પડિતોએ સુધારો વધારો કર્યો પરંતુ કેટલાક સત્યપ્રિય પડિતો તો જોન બોદના લાખા અભ્યાસથી ખરી સ્થિતિ સમજીને ઢુક રૂપે સત્ય લખવામા પાછી પાછી પણ કરેલી નથી તેઓનીજ સાહાયથી મે જે કાંઈ લખીને બતાવ્યું છે તેનીજ નોંધ ઇન્કાર માત્રથી ઢુક રૂપે કરીને બતાવુ છું —

(૧) સર્વજ્ઞોએ આ સુદિને આનાદિ અનંત સ્વરૂપની પ્રવાહથી ચાલતી આવેત્રી બતાવી છે અને છે પણ તેવાજ સ્વરૂપની છતાં વૈદિકના પડિતોએ સર્વજ્ઞોના વિરુદ્ધમા આવી-પ્રાદ્યષ્ઠ અથોથી તે ઠેક પુરાણો સુધી સુદિ ઉત્પત્તિના સબધે એક બીજાથી વિરુદ્ધ સ્વરૂપના પ્રદ્યક્ષિક અનેક દેવો કલ્પીને બતાવ્યા અને તે કલ્પના વેદમૂળક ઠરાવવા પાછળથી નવીન નવીન અનેક સુતિરો બનાવી ઋગ્ વેદથી તે ચોથા અયર્વેદ સુધીમા દાખવ કરીને બતાવીએ છે તે તપાસીને જુવો આમા સત્યતા કેટલી છે તે પણ વિચારીને જુવો જો કદાચ સુદિ ઉત્પત્તિના બધા કલ્પિત લેખોનો સમય કરવામા આવે તો કોઈ હજારો શ્લોકોનું મોટું પુસ્તકજ થઈ જશે પછી વૈદિકના મોટા મેટા અથો દેખાય તેમા નવાઈ જેવું શું છે? કયા ખાડી કે કોતર નહે તેવું હતું ?

(૨) આ અવસર્પિણીમા-યુગનવર્મને અત લાવી વ્યવહારીક અને ધાર્મિક ભાગના પ્રકાશક, ભરતાદિક મો પુત્રના પિતા, શ્રીકૃષ્ણદેવ, પ્રથમ તીર્થંકર નૈન ઇતિહાસમા સવજોધો પ્રકાશિત જગ જાહેર છે છતા આધુનિક યુગણે મા-વિષ્ણુના આઠમા અવતાર રૂપે કેવા વિકૃત સ્વરૂપના ચીંચ્યા છે ત બન્ને મારા મામા સુખી લેજોથી ચિચારવાની ભળાગણુ દર્ડે છુ

(૩) કૃષ્ણદેવના પુત્ર ભન્ત ચક્રવર્તી જે જેમના નામથી આ સારત વર્ષ પ્રસિદ્ધ થયુ છતા પૌરાણિકોએ ગળ જહાન્ત ઠહી હજકા ચિન્ચ્યા છે સગર ચક્રવર્તીને પશુ રાજા સખોધી ૬૦ હજાર પુત્રોના પ્રાસિ અને તેમના મરણના વિચારો જુદા જુદા રૂપે જોઠવાયા તો તે ગા કારણથી વિચિત્ર પ્રવરના જોઠવાયાઈ ઘણા ખરા પુરાણો શાસ્ત્રોથી નવરો સુખીમા લખાયા છે જુવો અમાગ લેખો

(૪) સેનાપતિ, પુગહિત, હાધી, ઘોડા આદિ નવીન ઉત્પન્ન થએલી રત્ન રૂપની ૧૪ વસ્તુઓ આવીને મજે તેજ ચક્રવર્તી પદ ભોગવે અને જેને ૭ વસ્તુઓ તે વાસુદેવનુ પદ ભોગવે આ વિષયમા ચેદિકોએ ફેરફારની સાથે તે ૧૪ રત્નોને પ્રદાદિતના સમુદ્રમથનથી ઉત્પ ન થએલા જતાવી ચક્રવર્તી પદ સવથા ઉડાવી દીધુ અને જુદા જુદા નવ વાસુદેવોમાના-પાછળના ૭ ત્રિકોમા દેવ-દાનવોની લડાઈમા વિષ્ણુ આદીને માવમા જોઠરી તમને વિષ્ણુના અવતાર અને કૃષ્ણને ભગવાન રૂપે જાહેરમા મૂકયા જુવો અમારા મધા લેખો અને ઠરે સત્યા-સત્યનો વિચાર

આ તો નામ માત્રથી જ ૨ ચક્રવર્તીઓનો અને નવ વાસુદેવોના ત્રિકોનો ઈમારે કરીને બતાવ્યો હવે રહ્યા પ્રદા અને રૂપે તેમા કાઈક ઈતારે કરીને જતાવુ છુ

આર્યો !! તહેવારના લેખને-ધર્મ અને શ્રીકૃષ્ણ આ જે વ્યક્તિઓજ ઇતિહાસ રૂપની લાગી છે પણ પ્રદા અને રૂપે ઇતિહાસ રૂપના લાગ્યા નથી અને દિવેદી મણિલાલ ભાઈને-વેદોમા જોઠવાયેના-ચક્ર પુરૂષ અને પ્રજા નિ પ્રદા નવીન રૂપના કન્ષિપાજ લાગ્યા તેમના સળધે કાઈક સૂચના રૂપે લખી જતાવુ છુ —

(૫) સર્વજોનો ઇતિહાસ જોવા-૧૧મા, તીર્થંકરના મમયમા જિતશત્રુ રાજાએ જોઠથી પોતાની પુત્રા મૃગાવતી ને અતેહગમા દાખવ કરી તેથી તે લોકોમા પ્રજાપતિ રૂપે પ્રસિદ્ધ થયા તે પુત્રીના સળધે જે પુત્ર થયો તે આ અવસર્પિણીમા નવવાસુદેવોમાના પહિના ત્રિપદ વાસુદેવ થયા અને તેમના પ્રતિપક્ષી અશ્વગ્રીવ પ્રતિવાસુદેવ થયા છે

વૈજોના લેખે જોતા તે અધર્મીવનેજ હયગ્રીવ વિષ્ણુરૂપે જાહેરમાં મુકયા છે અને પુત્રીના સગધવાળા પ્રભાપતિને હરિષ્ણીરૂપ પુત્રીની પાછળ હાપુ રૂપે જતા જાનાવ્યા છે તેમનું આયુષ્ય ૩૧ નીન, ૧૦ ખર્વ, અને ૪૦ અર્ગનું ભગવતમાં જતા યુ છે કોઈ લેખમાં આ પ્રદ્યા પી ૩૩ પુરીએ. ચંદ્રમાને પરણાવેની જતાવી છે અને કોઈ લેખકે-આ પ્રભાપતિને અનાદિના પ્રદ્યારૂપે કલ્પીને સુદિની આદિ કરવાવાળા અને ચારે વઢેના પ્રકાશ કંવાવાળા પણ લખીને જાનાવ્યા છે અને તે પ્રભાપતિને હિરણ્યગર્ભરૂપે અને યજ્ઞપુરૂષ રૂપે કલ્પી તેમના સગધર્મી નવીન રૂપની શ્રુતિએ જાનાવી-પહેલા મુદ્રેન્દ્રી તે ચોથા અથર્વ વેદ મુદ્રીમાં ઢાળાન કરી દીધેલી જોવામાં આવે છે

કોઈ લેખકે-આ પ્રભાપતિને યજ્ઞ કરતા પણ જતાવ્યા છે ૬૮ પદ મેળવવા યજ્ઞો કરવામાં આવતા આ અનાદિના પ્રદ્યાએ યજ્ઞ પદ મેળવવા યજ્ઞોને આનંદ કરેલો હશે એ ખાસ વિચારવ જેવું છે

કોઈ લેખકે લખ્યું કે-શિવના હાથથી પેદા થયા તો કોઈ લેખકે દેવીના હાથ ધમવાથી પેદા થયા જતાવ્યા છે પરંતુ રિષ્ટુના અવતાર રામચંદ્ર છતાં અને મહર્ષિ વસિષ્ઠના પ્રશ્નોત્તરમાં તો આ પ્રદ્યાનો કોઈ પત્નો પશુ જતાવેલોજ નથી

આવી રીતના અનેક પ્રકારના વિચિત્ર લેખો જોતા આર્યોના તહેવારોના લેખકને વ્યક્તિરૂપના ન જાણ્યા, અને મહિનાનામાંને કલ્પિત નીત રૂપના જાણ્યા તેમાં અયોગ્ય શું છે? સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસથી તો તે મહાન્દ્ર રાજા પુત્રીના પતિ-પ્રભાપતિનેજ વેદિકોએ પ્રદ્યારૂપે કલ્પ્યા સિદ્ધ થાય છે આ જગો પર તો માત્ર નહીં જેવી સૂચના કરીને જતાવી છે જાકી તો બધા મારા લેખોથી સત્યા-સત્યનો વિચાર કરવાની ભવામણ કરે છું

II સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમાં-અનેક વિદ્યાઓથી મોટી શક્તિવાળા થતા તે રૂદ્રના નામથી પ્રખિદ્ધ થતા તેમની શરૂઆત શ્રીઋષ્યમદેવથી તે ૨૪ નીચ કર સુધી ૧૧ની મજ્યા જણાવેલી છે પરંતુ ૨૪ માં મહાવીરના સમયમાં જે ૧૧ માં સત્યકી નામના રૂદ્ર થયા તે કામાસકત યજ્ઞેના જતાવ્યા છે તેણે રાજાઓના અતેઉર સુધી અનાચાર સેવેલા પશુ તે વિદ્યા II જગવાળાનું કોણથી નામ કંઈ શકાતું નહીં એક વેદનાના સગધર્મી રાજાને જમર પડી કે સભોગ વળને વિદ્યાએ દ્રવ રહે છે ત્યાં પ્રપચથી સભોગ વળને મન્નેનો નાશ કરાવ્યો પણ વિદ્યાના જગવાળા તેના શિષ્યે ભય જતાવી મભોગ રૂપની મર્તિ લોકો પાસે

પૂજાવી તથાથી આ જાગ અને લિંગ ઉપની મૂર્તિની શરૂઆત થઈ મહાદેવને દ્વાપરમા થએલા બતાવ્યા છે તેથી પણ વિચારવા જેવું છે

આ રૂંદના સળધમા લૈલિદામા વિચિત્ર પ્રકાશના લેખો લખાયા છે તે નામ માત્રથી જુવો—

(૧) હો એ ૧૦ પ્રાણ અને ૧૧ મા આત્મા સખી ૧૧ ની અખ્યા બતાવી છે.

(૨) કોઈએ—પ્રજ્ઞાના મૃતકકરૂપ સ્ત્રીરથી ૧૧ રૂંદો અપવા ૧૧ નીલલોહિત લખીને બતાવ્યા છે.

(૩) કોઈએ રૂંદ તો એકજ પણ ૧૧ પ્રાણલોના નામથી ૧૧ રૂંપે પ્રસિદ્ધ થએલા સખીને બતાવ્યા છે

(૪) કોઈએ—મહાદેવ પાર્વતીના સલોગ થઈ મહાદેવને પુત્ર થયેા પાર્વતીજીને પુત્રી ગેદા થએલી લખીને બતાવી છે

(૫) કોઈએ—મહાદેવજી વનમા કુટીયા બનાવી મત્ર જળથી માળી મારી શ્રીઓ એથી મંત્રાવી મલોગ કરતા રહ્યા સખ્યા છે

(૬) કોઈએ—મરણ થતી પાર્વતીના મમ્તકો કાપી કાપીને કારમા પરાવી પરાવીને ગળામા પહેવતા બતાવ્યા છે

(૭) કોઈએ—પર્વતની પુત્રી પાર્વતીને ૫ યુવા જતા-જાનમા પ્રજ્ઞા-વિષ્ણુને પણ લેતા ગયા બતાવ્યા છે

(૮) ભિક્ષા માટે મથા તથા ઋષિ પત્નીઓની લાજ હુટતા ઋષિઓના શાપથી લિંગ વિનાય થઈ એકા બતાવ્યા છે

(૯) કોઈએ—લિંગ ત્રુટી પાતાળમા પેહું તેની પાછળ મહાદેવજી પણ પાતાળમા આલ્યા મથા પ્રજ્ઞા-વિષ્ણુ લિંગ પૂજવાનું કબૂત કઠી પાઠા મનાવી-ને લાવ્યા એમ પણ લખીને બતાવ્યું છે

(૧૦) કોઈએ લખ્યું કે—લિમનો પત્તો મેળવવા-પ્રજ્ઞા ઉપર ગયા અને વિષ્ણુ પતાળમા પેઠા પણ પત્તો મેળવ્યા વગર પાછા આવ્યા

(૧૧) એક અસુરને બીજા ઉપર હાથ મૂકી જાણી મારવાનો વડ આપ્યો તેના ભયથી મહાદેવ પોતેજ ભાગતા દુર્ગા પણ લખી બતાવ્યા.

ઈત્યાદિક અનેક જાબતોમા વિકૃત ચરૂપના મહાદેવને જગત્ની અદિ મા-પ્રગહા-વિષ્ણુને ઉત્પન્ન કરીને જગત્ની ઉત્પત્તિ ક-વાવાળા પણ લખીને બતાવ્યા છે

ઇત્યાદિક હજારો ગામનો મત્સ્યોના વિરુદ્ધમાં આવી લખી વાળી પછી એક વાત એવી પકડાવી લીધી કે-હાથી માનવા આવનો હોય તો તેના હાથે મરી જવું પણ જોનોના ઉપાશ્રયમાં જઈને આપણા પ્રાણ બચાવવા નહીં સત્યા સત્યના વિચાર વિનાની લોખી હુનીયાએ આ વાત મજબૂત પકડી લીધી હવે તેમને સત્યામત્યનો વિચાર કયે ઠેકાણેથી મળી શકે?

પોતાના સ્વાયની જાતર આ બધું ઉંધું દત્ત કરવાવાળા પોને સમજતા હતા કે-અમારી વાતનો ભેગો જોઈ જાહેરના આવશે તો આ સર્વજ્ઞોના અનુયાયી-થીજ આવશે, જાકી અમારી ચલાવી જીત કોઈથી પણ જાહેરમાં આવશે નહીં પણ કુદરત એવી છે કે આખરમાં સત્યામત્ય જાહેરમાં આવ્યા વગર રહેતું નથી આ અશ્રેણીના રાજામાં કયો છપાઇને જકાત પડી જવાથી અને જગો જગો પર હાથધેરીઓના સાધનથી સત્યમિત મજબૂતોના હું રમા ખજાનગાર પેઠા, તેમના મહવાસવી લોખી હુનીયા પણ હજાર હજાર થઈ પડી આવી સ્થિતિમાં સત્ય પ્રિય પડિતો પણ પોતાના દુક દુક સ્વરૂપના વિચારો જાહેરમાં મૂકતા ગયા એટલે આ લોખી હુનીયા પણ કાંઈક સત્યાસત્યનો વિચાર કરવાને ઉત્સુકતા ધનવાનની થઈ, મહાત્મા ગાંધીજી જેવા સર્વજ્ઞોના મર્મના વિચારોને કાંઈક ઠીક ઠીક સમજના હશે પણ હુનીયાને એક સગઈ કરવા અહિં માત્રમક રહેવું અને મત્યપ્રિય થવું એટલુંજ બતાવી હુનીયાને એનો અમરકાર બતાવ્યો કે જેઓ હિંસાની હિંમાયતી કરવાવાળા હતા તેઓ પણ અહિં માત્રમકના સ્વરૂપનેજ વાગી પડ્યા. જો કદચ આ આનતા વિચરકમાં અહિં આ મક સ્વરૂપને વળગના ન હોત તો તેમની સર્વપ્રકારની હેરાતી પણ જોમમ ભરેનીજ થઈ પડતી મે જે આ બધું લખ્યું છે તે સત્યમિત સમજાવોને શોધ જોગ કરવાના માટેજ લખ્યું છે અને તે જૈન-વૈદિક અને જાજુના વિચારોને મૂકીનેજ લખ્યું છે પરંતુ એક તરફના વિચારો માત્ર લખીને બતાવ્યા નથી માત્ર લેખ મિલાય સર્વજ્ઞોના વિચારો ઘણા ઘણા પ્રકારના સૂક્ષ્મ દષ્ટિથી વિચારવાન જાગે તેમનો એક અશ માત્ર પણ હું બતાવી શક્યો નથી તેથી આગળ આ જાના વિચારો નિષ્પ્ર-પાત પણાથી વિચારવાની ભજામણ કરૂં કે, હું એક પામર કયા સુધી લખી લખીને બતાવી શકવાનો હતો?

હજારો ઋષિ પડિતોએ-ઇશ્વર, વરૂણ, સૂર્ય, સોમ, અગ્નિ અહિં દેવોની સ્તુતિઓ કરીને પ્રાચે તેઓ પોતાના સ્વાર્થની માગણીઓ કરતા નજરે પડે છે તે સ્તુતિઓનો જે મઝક તે વેદોના નામથી પ્રતિદ્વંધ મુકવામાં આવ્યો પરંતુ તેનો કોઈ એક નિવૃત્ત કે પ્રવૃત્ત જાહેરમાં જણાયા નથી તેથી તેમાં એક

વાક્યતા' ન હોય તે તો સ્વાભાવિકજ છે છતાં તે વેદો ઈશ્વરથી પ્રાપ્ત થએલા છે એમ જાહેરમાં સુમયા ણીજી વાત એ જ કે ઘણા ખરા પુગણે ૭૦૦ શોધી તે ૬૦૦ સુધીમાં લખાયત્ત છે તેથી તેની ઉત્પત્તિ ઈશ્વરથી ન બનાવતા વ્યામના નામથી જાહેરમાં મૂકવાનો પ્રયત્ન થયો તેથી તે સત્યનિષ્ઠાથી લખાયલા હોય તેમ જણાતા નથી આવા પ્રકારના લેખકોમાં નત્યનિષ્ઠા કેટલી હોય તે સહજથી વિચારી શકાય છે

વ્યામજની ઉત્પત્તિ અદિ પશુ વિચેત્ર પ્રજારની બનાવેલી છે કોઈએ લખ્યું કે-અઢારે, પુગણુ વ્યામજીએ બન વ્યા છે, ણીજીજ લખ્યું કે-અઢારે પુગણુ જન્મતાની સાથે બનાવી વનમાં ત્યાહરા ગયા, વ્યામજની માતા માછળી હતી પૂંઝ વર્ષાંરી પારાસરે તેમની સાથે જળર જરની કરી,

વિંણુએ ૨૪ અવતાર ધાણુ કર્યા તેમાં વ્યાસજીનો ૧૬મો અવતાર બનાવ્યો વિંણુએ માયાની પુરૂષ પેદા કરી જેન ગૌ ધને નાસ્તિક ધમ ચનાવ્યો

હુનીવાને ઉવાપાટા બધાવવાને કેમ કેવા પ્રયત્નો કરેલા છે વેદ સમયના કપિઓ કેટલી વસ્તુના અને માસાદિકના લાલચવાળા હોયે તેથી ધર્મના બહાને તે વસ્તુઓને છુટ્ટી મેળવવા યજ્ઞ યાગાદિકનો પ્રબલ કરી રાજગજરાડાઓમાં તેની પ્રવૃત્તિ દાખન કરી દીધી હોય તેઓની આજીવિકા પશુ મુખ્યપરે વિદ્યાજ હતી તેથી ગજગજવાડાઓમાં અગ્રપદ પામેલા હતા અને નાજાઓ મોટા કાર્યમાં પ્રાયે તેઓની સલાહથી પ્રવૃત્તિ કરતા એમ મહુજથી દેખઈ આવે છે તેઓ યુક્તિ પ્રયુક્તિ કરવામાં કુશળ હતા તેથી સોભવેવડીને પણ એક મોટો દેવ કહી તેની એકડો પ્રકારની શ્રુતિઓ અને વિચિત્ર પ્રકારની કથાઓ બનાવી વેદાદિકમાં લખી દીધેલી હોય તે સમયના ઘણા પડિતો એકમતના થયા હોય અને તેવા કોઈ દનાળુ ત્યાગવૃત્તિવાળા સમર્થ વિદ્વાનોની શક દોડ વળેની ન હોય તો ત્યાજે તો તેની યોગ્ય પ્રવૃત્તિઓ કે અયોગ્ય પ્રવૃત્તિઓ સહજથી ચવાની શકાય છે તેથી ધર્મના બહાને યજ્ઞયાગ આદિકા પ્રવૃત્તિઓ ચાલેની હોય એવું માફે અનુમાન છે માનવુ ન માનવુ એ તો પોત પોતાની મરજીની વાત છે કારણ કે તે સમયમાં થએલા ડેટવાક નિરૂત્તિ માર્ગને પમદ કરવાવાળા આજીવકપથ, બૌદ્ધ, જૈનાદિકના સમર્થ સાધુગ્રંથોને તે યજ્ઞ યાગાદિકની પ્રવૃત્તિઓ અચેત્ન રૂપની લાગવાથી તે પ્રવૃત્તિઓને છોડી પડી હતી, તેથી તે કદયાણના માટે મત્ત પ્રવૃત્તિઓ ન હતી અને જે સત્ સાધુઓ એ ચનાવેલી મત્ય પ્રવૃત્તિઓ છે તેનો ઇ કાર કોઈથી પશુ આજ સુધી થય શકેલોજ નથી તેના માટે જઈકિ પશુ કહી ગયા છે કે—

પ્રાણાધાતાન્નિવૃત્તિ પરધનદ્વરણે મયમ સત્યગ્રામ્ય ।
 પાલે શક્ત્યા પ્રદાનં શુવત્તિજનવશામૂકમાપ પરેષા ॥
 તૃપ્તગામ્નોતોતિમનો ગુરુપુત્ર ત્રિનય સવમૂતાનુક્રુપા ।
 સામાન્ય સર્વદારોપ્ત્વડનુપહ્વત્તિષિ ત્રિયમામેષ પવા ॥

ભાવાર્થ-૧ ડોઈ પણ જીવને મારવાથી નિવૃત્ત રહેવું ૨ ણીકાના ધનનું હુંજી નહીં ઠરવું ૩ હંમેશા સત્ય બોલવાની ટેવ ગળવી ૪ વખત આવે શક્તિ પ્રમાણે દાન કરવું ૫ પારકી સ્ત્રીઓની કથા કરવામાં મૂકવાનું સેવવું ૬ જીવનિ તૃપ્તિના રોષ કરવો ૭ વડીલો હાથ તેમનો યોગ્ય આદર મતકાર કરવો ૮ મર્વ પ્રાણી માત્રની હંમેશા દયા ચિતવવી આ બધો વાતો મર્વ શાસ્ત્રપ્રગેભા એક મરખી માન્ય થએની છે તેથી ખરે કંટાણુનો માર્ગ જ ઉપગમવાવેલો છે

આ લેખથી આપણે વિચારવાનું એ છે કે-યજ્ઞ યાગાદિકના બહાને જે જીવ હિંમદિકની પ્રવૃત્તિઓ થએલી છે તે ધમના માટે જ થએનીઓ છે એમ આપણાથી એકાંત કળુન ન કરી શકાય ઘણી ખરી તે પ્રવૃત્તિઓ નો ધન પુનઃકિના લોભ લાગ્યથી થએનીઓ હોય એમ તે સૂક્તોથી જ માવમ પડી જાય છે બીજી વાત એ છે કે-ધર્માત્માએ જીવોના પર ઘાત ન કરવો તે જ યોગ્ય ગણાય છતાં બોધ સાથેના વાદ સમયે-દે, રે સૌતર ! નીચતર ! તિ કિ જરૂપસિ ? અહિંસા કય ધમા મત્રિતુમર્હતિ ? ઇં યાદિક જે લેખ છે તે કેટલી સભ્યતાવાળો અને કેટલા વિરુદ્ધવાળો તે સહજથી વિચારી શકાય તેમ છે મામની લાલચમાં પડેલા મોટા મોટા પડિતો પણ ખરે વિચાર નથી કરી શક્યા તેથી તેઓ લખી ગયા છે કે-“ બ્રહ્માએ યજ્ઞના માટે પશુઓ બનાવ્યા ”

મનુષ્ય-પશુઓ સ્ત્રી-પુરૂષના જ યોગથી પણ ઉત્પન્ન થતા પ્રત્યક્ષમાં દેખાઈ રહ્યા છે તે જ પ્રમાણે પ્રવાહથી ચાનતી આવેની આ સૃષ્ટિમાં બ્રહ્મા કયે ઠેકાણેથી આવીને મનુષ્ય પશુઓને ઘડી ગયા ? કદાચ વેદનું પ્રમાણ બતાવશે ત્યારે શુ બ્રાહ્મણ ગ્રંથાદિકથી પુરાણો સુધો ॥ પ્રમાણે માન્ય નહીં કરવા પડે ? તેમ કહતા તો એક પવ પ્રમાણ સત્યરૂપનું નથી ઠરી શકતું જીવો-“ વૈદિક દૃષ્ટિએ જગત્ ” નામનો અમારો લેખ

શ્રાદ્ધાદિકમાં જે માગ ન જાય તેના માટે નરકાદિકની મોટી મોટી શિક્ષાઓ લખીને બતાવી છે તે શા કારણથી ?

યજ્ઞમાં મનતા પશુઓ મ્વર્ગે જતા-ડોઈ પૂછે કે નો પુત્રની આશા બતાવી એક પુત્રને હોમવાનું બતાવ્યું તે પુત્રને કયે ઠેકાણે મોકળવા ?

રતિદેવ પાને બંધે હાથે ગાયો-મકરાના માસના દાન અપાવના-
મામનો વાનચુ કેવો હોવો જોઈએ ?

આજે પણ નાત જોતોના આજેવાનો જે પોતાને પ્રિય હેય તેની
રમોડિયા કાવના રજે પડે છે

અતિથીરૂપ શ્રાદ્ધશુદ્ધિકના માટે બલદ-મકરાના મામનો ઉપદેશ તે
કયા ધર્મના માટે ?

ગમચડજીની પાસે અનેક જીવોમા માસથી દશગ્રંથનુ શ્રાદ્ધ કરાવી
જમદગિને જેવા મોટા મોટા ઠપિઓ જમી ગયા

જૈન ઇતિહાસ જોતા-ગમચડને અને જમદગિને વણુ છેડુ છે

શ્રાદ્ધના માટે એવા પણુ ઘણા મેળો છે કે જેવા જેવા પશુઓ તેટના
તેટના માસ સુત્રી પિતૃઓની તૃપ્તિ મામના ખાનારા તૃપ્ત થાય કે વગર
ખનારા ?

કૌશિના ૭ પુત્રો-ગાય માગીને ખાઈ ગયા, ઘરમા જણાવ્યું કે
વધ મારીને ખાઈ ગયો અને વૈદિક બ્રાહ્મી પાપથી પણુ છુટી ગયા આવા
હોખો શુ ખરા જાનીઓથી પ્રગટ થયેલા હશે ?

યજ્ઞમાન પાસેથી સ્ત્રીઓનું દાન, મૂર્ચના બહાને વેશાનુ દાન કયા હેતુના
માટે હોવા દેવાનુ લાગી ગયા હશે ?

બ્રહ્મહિ ત્રણે દેવોએ મગીને ૧૮ હજાર બ્રાહ્મણોને નિર્માણ કર્યા પણુ
આ ત્રણ દેવોનાજ ખરો પત્તો નથી તો પત્રી આ વાત કયા કાગળી અને
કયા ઠેકાણા રી ?

બધા દેવોમા બ્રાહ્મણ દેવ મોટા-જેના મુખમા બેસીને દેવતાઓ હોમ પી
વરનુઓ, પિતરો શ્રાદ્ધનુ લોજન, કરી ગદ્દા છે તેનાથી બીજા મોટો દોણ ?

બ્રાહ્મણોને કૌપ કરાવતો-અગ્નિ મર્ચબક્ષી, સમુદ્ર અપેન, અને ચંદ્રમા
ક્ષીણ થયા

વર્ચિમા મોટા માનો પણ દેવોથી મોટા વિચારણીય છે-કેમ કે વેદોની
શ્રુતિઓથી ધન પુત્રાદિકની માગણીઓ પોતે કરી રહેલા છે, તો પત્રી પોને
તેમનાથી મોગ શાયી ? અગ્નિ મર્ચબક્ષી આદિ પી વાત તો મ્વભાવિક જણાય છે

ત્રીપદીએ એક વર માગ્યો- નહાદેવે પાચ આખ્યા દેવનોજ પત્તો નથી
તો પછી હોવા દેવાની વાત રી ? કર્માનુસાર બને છે

નિપ્પલુના છઠ્ઠા અવતાર-પશુરામે, માતાને માગી એ કવક દોને ?
આમા મન્ય શુ ?

કાશ્યપની દીકરીઓથી હાથી ઘોડા પેદા થયા
 ગાયનું દેહન કરતા હાથી ઘોડા મકાનાદિ નીકળ્યા
 નાન્દને પુરૂષ મટી સ્ત્રી રૂપે થતા ૬૦ પુત્રો પેદા થયા
 જમીનના ઘડામાંથી સીતાજી બહાર નીકળ્યા
 વિશ્વામિત્રે જ્યેષ્ઠ નવીન સ્વર્ગની રચના કરી

સ્વર્ગમાં જતો નહુપ કષિતો શાપથી અજગર થઇ નીચો પડ્યો પ્રાચ્યપની
 બે સ્ત્રીઓ-કદ્ધથી સર્પો વિન્તાથી ગરૂંડો પેદા થયા યજ્ઞોથી ઇંદ્રપદ મેળવી
 નહુપ સ્વર્ગે ગયો, ઇંદ્રે પાછો ધકઠેલી સુક્યો ઇંદ્રપદ આપનાર ડોણુ ? સત્તા
 આપના ની કે ધકઠેલી સુકનરની ?

ઘડામાં પડેલા મિત્રાવરૂણ દેવોના વીર્યથી અગસ્ત્ય મુનિ નર
 નારાયણ તપ કરવા લાગ્યા, વિદ્ય કરવા અપ્સરાઓ મોકળી નબ્ધી
 નારાયણ થવાના ઉપદેશકોએ નારાયણનેજ ઇંદ્રપદના માટે દાક્ષ મારતા
 જતાવ્યા ? આમાં સત્ય શું ?

સર્વજ્ઞોના તરનોના તરફ બ્રહ્મ નજરથી જોનારા પરદેશી તેમજ
 દેશી મહાત્મા પડિતોએ જૈનોના સ્થાપ્તાદિ (અનેકાત વાદ) ના મિદ્ધાતને
 સિદ્ધિરૂપનો કહી બહિરમાં સુક્યો છે તેવા અનેક મહાપુરૂષોના લેખો મે
 પણ લખીને જતાવ્યા છું તે સિવાય બીજી પણ મર્વજ્ઞાની અનેક જાળતો
 માની-કોઈએ એક વાત, કોઈએ બે વાતો, એમ જે જે વાતો જેના જાણવામાં
 આવી તે તે નિર્મલ શુદ્ધિના પડિતો પ્રકાશમાં સુકતા ગયા છે તે તે
 વાતો જાણીને હું પણ વેદિક ધર્મ જાણવાને પ્રેમયો અને જે જે મોટી
 વાતો હું જાણતા ગયો તે તે વાતો જૈન વૈદિકની તુલના રૂપે પૂર્વના લેખોમાં
 જતાવતો આવ્યો છું ફરીથી વિચાર કરતા એવો ભાસ થયો કે-મૂળના
 વેદોનો ધર્મ કોઈ જુદાજ પ્રકારનો હતો અને પડન પાઠનના ધધાવાળા
 ભદ્રિક પગિણામી અક્ષરોના પડિતોથી આવતો હતો, તેઓ સૂર્યોદિક તેજસ્વી
 દૃશ્ય પદાર્થની પ્રાર્થના કરતા અને ઐહિક સ્વપ્નર્થની સિદ્ધિ થતા દેવની
 કૃપા થઇ એમ સમજતા પણ માસ મહિરાની વાનચથી છુટેવા ન હતા કોઈ
 રાજ રજવડાનો સારો આગય મળતા યજ્ઞ યાગોદિકનો ઉપદેશ આપી
 માસ મહિરાદિકનો છુટથી ઉપયોગ કરતા એવો જે સમય હતો તે વૈદિક
 સમય ગણતો તે સમયને આજકાલના જાહોસ પડિતો તો જાત ખ્યાલ
 જેવો જતાવે છે

અહીં આ વાત વિચારવાની છે કે-જ્યારે જ્યારે સર્વજ્ઞ તીર્થ કરે યતા, ત્યારે ત્યારે આધ્યાત્મિક જ્ઞાનની પ્રવૃત્તિ થતી, અને મર્વજ્ઞોના લાભે વિસ્તૃત પડતા તે આધ્યાત્મિક જ્ઞાન ઘમાતુ ઘસાતુ નહીં જેવું થઈ પડતું તે પ્રમાણે જીનોના રરમા તીર્થ કરને અને ર૩ મા તીર્થ કર ને ઘણું લાભુ છેદુ પડવાથી તે-આધ્યાત્મિક જ્ઞાન નહીં જેવું થઈ પડેલું તે આધ્યાત્મિક જ્ઞાન ર૩ મા પાર્શ્વનાવ સર્વજ્ઞ તીર્થ કરથી પુનઃ પ્રવૃત્તિમા આવતા, સ્વાથી લોકોના તરફથી મોટા મોટા ઉપદ્રવો થવા લાગ્યા અહીં માત્ર અનુમાન એવું થાય છે કે તે સ્વાર્થી પડિતોએ પોતાનો રાજ ઠાળવવાને માટે પ્રથમ બ્રાહ્મણ ઇથો લખવા માડ્યા હોય? પરંતુ તે સર્વજ્ઞના તરફથી જહાર પડતું આધ્યાત્મિકજ્ઞાન, જેમ જેમ લોકોમા વધારે ને વધારે ફેલાતું ગયું તેમ તેમ-યજ્ઞ યાગાદિકના વિધાનવાળા વેદો તો નહીં જેવાજ થઈ પડ્યા હતા, પણ તેની પુષ્ટિના માટે લખાયેલા બ્રાહ્મણ ઇથો હતા તે પણ નિર્માત્ય જેવાજ થઈ પડેલા લાગે છે તે વાત આજકાલના ણાહોસ પડિતો પણ લખવાને ચુક્યા નથી અને બીજા મધ્યસ્થ પડિતો તો તે બ્રાહ્મણ ઇથોને બેવકુફી કરેલાજ જતાવવાને આગળ પડ્યા છે

તે વેદના સમયમા હજારો પઠન પાઠનના ધધાવાળા અક્ષરોના પડિતોનું તો ત્વતત્ર સંજયજ આલતુ હતું, તેથી તેમનું નામ પણ હઈ શકે તેવું કોણ હતું ? અર્થાત્ કોઈ પણ તેઓનું નામ હઈ શકે તેવું હતું જ નહીં પરંતુ બ્રાહ્મણ ઇથોથી જ્યારે પાછા પડ્યા ત્યારે સર્વજ્ઞથી અધ્યાત્મિક જ્ઞાન મેળવતા ગયા અને ઉપનિષદો નામના ઇથોમા ફાળલ કરતા ગયા, અને કેટલાક અત્યંત પરીક્ષાના વિષયમા જુદા પણ પડતા ગયા, ત્યારે સમાજમા કામંડ પગ દેકવતા થયા હોય, તે સિવાય સર્વજ્ઞના તરફથી અતિ પ્રાચીન-ઈતિહાસના વિષયોનો ઉપદેશ થતા, તેનો પણ સત્ક્રહ કરવા મડી પડ્યા હોય કારણ કે-ઈશ્વરની પ્રેરણાથી મેળવેલા વેદોમા-એ પ્રાચીન ઇતિહાસનું નામ નીશાણુ પણ જણાતું નથી, તેવા અતિ પ્રાચીન ઇતિહાસ સર્વજ્ઞનો ઇન્કાર કરવાવાળાઓએ પાછળથી કયા સર્વજ્ઞથી મેળવ્યો ? તે વખતે સર્વજ્ઞના રૂપકાયમા ચહેદે પૂર્વો સુધીનું જ્ઞાન મુખપર પગથીજ આલતુ હતું, પરંતુ લખવામા આવતું એવું જાહેર જાણવામા આવેલું નથી

તેરીમમા સર્વજ્ઞના પત્રી જહાઈસો (૨૫૦) વર્ષના આતરે ર૪ મા તીર્થ કર ' શ્રી મહાવીર સર્વજ્ઞ ' તરતજ થયા છે તેમણે પણ ફરીથી તેજ અધ્યાત્મિક જ્ઞાનનો, અને તેજ અતિ પ્રાચીન ઇતિહાસના જ્ઞાનનો ઉપદેશ

પોતાના શિષ્યોને આપેલો છે તે જ્ઞાન પણ પ્રાપ્ત થઈ કાળ સુધી મુખ પર પરાધીન ચાલતું રહેલું જણાય છે, પરંતુ સર્વજ્ઞોનું જ્ઞાન સંપૂર્ણ તો કોઈ કાળે પણ પુસ્તક પર ચઢેલું જણાતું નથી, અને કોઈ કાળે ચઢવાનું પણ નથી એ નિર્વિવાદ જ છે પરંતુ આ અવસરિણુમા છેતરા લીધે કંઈ શ્રીમહાત્મીર ભગવાન મોક્ષે ગયા ત્યાર બાદ ૬૮૦ વર્ષ પછી તેમનું જાતનેત્ર-અધ્યાત્મિક જ્ઞાન, તેમજ અતિપ્રાચીન ઇતિહાસનું રસન, વિસ્મૃત થતું જોઈ-માહોમ જ્ઞાની માધુએ એ-સર્વજ્ઞોની પરપરાના શિષ્યોને જોકે કરીને, તેઓની પામેથી જેટલું જેટલું મેળવતા ગયા, તેટલું પાના પુસ્તક પર ચઢાવી દેવાનોજ પ્રયત્ન કરેલો છે પરંતુ પોતાની નવીન કલ્પનાને જોઈ અશ રાત્ર ઉમેરો કરેલો નથી તેથીજ તે પૂર્વાપર વિશેષ રહિત વખાણેનું છે આજકાલ સત્ય તત્ત્વોની શોધખોળમાં લાગેલા-પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનો સર્વજ્ઞોના અધ્યાત્મિક જ્ઞાનનો તો મત્સકારજ બનાવી રહ્યા છે પરંતુ કેટલાક વિદ્વાનો-મોટા મોટા વૈદિક પુરાણો જોઈને, સર્વજ્ઞોએ જાણવેલો દુક દુક સ્વરૂપનો-અતિ પ્રાચીન ઇતિહાસ દેખી, શકાશીય થઈ રહેલા જોઈને એ જૈન-વૈદિકનો ઝેટલોક ઇતિહાસ જુનનાત્મક સ્વરૂપનો લખીને બતાવ્યો છે, તે જોઈને તેમને નિશ્ચિત થવાની બવામણ કરે છે.

હવે કેટલીક નહીં જેવી પરચૂરણ બાગનો પણ જૈન-વૈદિકમાની વિચાર કરવાને લખી બતાવુ છું—

સર્વજ્ઞોએ સૂક્ષ્મ અસંખ્ય અથવા અનંત જીવોથી, વ્યાપ્ત થતા અથવા થઈ રહેલા, કેટલાક પદાર્થો પોતાના જ્ઞાનમાં દેખી તેવા વિશેષ પાપથી વિવેકી પુરોષોને જાણાવતા તેનું પણ સ્વરૂપ જાણવાના ગયા છે, અને તેવા પાપથી દૂર રહેવાનો ઉપદેશ પણ કરતા ગયા છે જેમ કે—

મદ્યે માસે મધુનિ ચ નયનીતે તક્તો વદિમતિ ।

ઉત્પચસે ત્રિપચસે સુસુક્ષ્મા જતુરાશયઃ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—મદ્યમા (મદિરામા), મામમા, મધમા, અને છામથી જઠાર કાઢ્યા પછી માખણમા, પણ સૂક્ષ્મ અસંખ્ય જીવો થોડા થોડા વખતમાં ઉત્પન્ન થતા રહે છે, અને મરણ થતા પણ રહે છે અર્થાત સૂક્ષ્મ જીવોને ઉત્પન્ન થવા માટે, અને નાશ થવાને માટે, એક સ્થાનજ બની રહે છે તેથી સાધુઓને તો સર્વથા ત્યાગજ કરવાનો ઉપદેશ કરી ગયા છે અને વિવેકી ગૃહસ્થોને તે વિશેષ પાપથી જાણાવતા વિવેકપુરક સમજાવી આપવાનું જાણાવના ગયા છે પણ તેમના પર કુંભવો કરવાનું જાણાવતા ગયા નથી.

વૈદિકો પશુ પોતાના-ચરૂ યાગાદિકના વિષયવાળા, વેદ ધર્મને મુખ્ય રૂપે બતાવતા, સર્વજ્ઞોના બતાવેલા તેવા, પ્રકારના અનેક વિષયો પોતાનામા દાખ ન કરતા ગયા છે, તે તો ઘણું ઉત્તમજ કરતા ગયા છે પરંતુ પોતાના વર્તનમા સુકવાનો કે મુકાવવાનો પ્રયત્ન કરેલો જોવામા આવતો નથી, છતાં પશુ તેમા વિશેષ જો છે કે સર્વજ્ઞોથી પશુ અગ્રો ઘણું જ્ઞાની હતા અને છીજો, એવું ડોળ બતાવવા મર્યાદા રહિત, અને વિવેક વિચાર વિનાનું, એવું તો લખતા ગયા છે કે ન તો કોઇથી બની શકે, તેમજ ન તો બનાવી શકાય, તેમજ ન તો શ્રદ્ધિત રૂપે કરી શકાય, એવા લખાણુયા પરિણામ એવું આવે કે-વિચારી લોકો કે પડિતો, અતો અપ્રસ્તતો અપ્ર એવા ચઇ પડે કેમ કે તે લેખો ન તો સર્વજ્ઞોની સાથે મળતા છે, તેમજ ન તો વેદધર્મને અનુમરતા છે તેવા કેવળ દિશામાત્ર બતાવવાને લખીને વિચાર કરવાની લલામણુ કનીશ-શુભો કે મહાભાગ્ય શાંતિપર્વના પ્રથમ પાઠમા-જણાવ્યું છે કે—

દેવાનામયસો દત્તર, કૃત્વા પ્રાણિવર્વે નરા
યે મક્ષયંતિ માસાનિ, તે વ્રજત્યઽધમા ગતિમ્ ॥ ૧ ॥
યૂપ કૃત્વા પશૂન્ દરશા, કૃત્વા રથિરુદ્ધમ
ચયેવ ગમ્યસે સ્વર્ગે, નરકે કેન ગમ્યસે ? ॥ ૨ ॥

બાવાર્થ—દેવોના નામે જીવોનો વધ કરીને અને દેવોને કેવળ અચશન આપીને જે માસનું લક્ષણુ કરે છે, તે તો કેવળ અધમગતિમાજ જાય છે, અર્થાત્ નરક ગતિમાજ જાય છે ॥ ૧ ॥

યજ્ઞાદિકના બહાર—ધૂપને (પશુઓને ખારવાના થોભલાને) રાપીને, અને જીવોના લોહિનો કાદવ કીચડ કનારા, જ્યારે સ્વર્ગમા જશે, ત્યારે નરકમા કયા કર્મથી જવાતું હશે? એમ યુધિષ્ઠિર પ્રતિ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન પોતેજ કહી રહ્યા છે ॥ ૨ ॥

ઇત્યાદિક હિ મા નિષેધના વિચારોથી ભરેલા શ્લોકો જો બધા પુનણોના ભોગા કરવામા આવે તો, તેનું એક મોટું પુરુષકર્મ જાણી જાય પુનણોના પડિતો પશુ વેદનોજ પક્ષ કરવા વાળા છે વેદ ધર્મની સ્થાપના-ઇશ્વરની પ્રેરણાથી થએલી માની જો, ત્યારે પુરાણોના લેખકોને-કયા બીજા નવીન ઇશ્વરની પ્રેરણા થએલી ? આ બધાએ હિ માનિષેધક પુરાણકારોના વિચારોની ઉપેક્ષા કરીને સકર સ્વામીએ અહિંસાના મામે જહરમા મોટો વિરોધ બતાવી, વેદની હિ સાનું જે સ્થાપન કર્યું તે શુ ધર્મના માટે કે અધર્મના માટે ? આ વેદધર્મના પ્રેરક ઇશ્વર ખગ

કે પુરાણ ધર્મ ? પ્રેરક યજ્ઞર ખરા ? આ બેમાના કયા ઇશ્વરનેકે પકાર આપણે માનવો ?

વેદનાઃ મપિઓએ જીવોની હિંસાથી-દેવોની તૃપ્તિ કરીને સ્વર્ગમાં ઘુસવાનો માર્ગ બતાવ્યો, પુરાણકારોએ તેજ માર્ગ નરક અતિનો પણ બતાવ્યો, આ એકજ પદ્ધતિના પડિતોમા આકાર પાતાવ જેટલો ફરક શ્રદ્ધી ? તે ખાસ વિચારવાનું ખરૂં કે નહીં ? હવે આગળ વિશેષ જીરો કે—

સર્વજ્ઞોએ અનંતા અનંત જીવોને અનાદિના કાળથી આ સસાર સાગરમા ગોથા ખાઈ રહેલા જોડ-વિવેકી મનુષ્યોનેજ ઉદ્દેશ કર્યો છે કે, જો તમારે પોતાનું જીવન ઉચ્ચ કોટીમા યુક્તવાની ઇચ્છા હોય તો—અધિક અધિક પાપથી તમે તમારો જગ્યાવ કરતા રહેશો, તેથી તેઓ પોતાના જ્ઞાનથી દેખીને બતાવતા ગયા છે કે—મામમા, મહિરામા, મધુમા, અને માખણમા, કદમ્બગાદિકમા, રાત્રી લોજનમ—અધિક પાપ જાણીને તેને પશુ ત્યાગ કરવાનું બતાવતા ગયા છે, તેમા સસારના સસગથી છુટેવાઓને સર્વ પ્રકારથી ત્યાગ કરવાનું સૂચવ્યું છે, અને તે પ્રમાણે તેઓ કરી પશુ રહેના છે પરંતુ બધા ગૃહસ્થોથી સાધુ પ્રમાણે ન ધર્મ શરવાથો, તેમને વિવેક કરવાનું તો સૂચવેલુંજ છે, અને કેટલાક ત્યાગ પશુ કરી રહ્યા છે પરંતુ પૌરાણીકોએ તે વાતોને લઈને—કેવા સ્વરૂપમા લખી છે તે વિચારવાને દિશ્ય રૂપથી બતાવું છું મામના માટે જણાવ્યું છે કે—

ચારતિ પશુરોમાણિ, પશુગણેષુ મારત્ત !

તાવદ્ધર્વનદ્ધનાણિ પચ્યતે નરવે નરા ॥ ૧૧

લાવાથ-ભગવાન કહે છે કે-હો ભારતી (હિ અર્જુન!) જે માણસ જે પશુનું માસ ખાય છે, તે પશુના શરીર પર જેટલા શામ (કેશ) હોય તેટલા હજાર વર્ષ તે નરકમા પડ્યા કરે છે, અર્થાત્ દુખ લોગવે છે સર્વજ્ઞોએ માસનું લક્ષણ જીવોના જીવનને બગાડે છે અને અધોગતિમા લઈ જાય છે, પણ તેનું અચુકજ રૂળ છે એવો ખાસ નિર્ણય કરી ને બતાવેલો નથી

પુરાણોમા મધુના માટે લખ્યું છે કે—

સત્તમામેષુ ચત્પાપ-મદ્ધિના મસસાત કૃતે ।

તત્પાપ જાયતે જન્તો, મધુવિદુકમક્ષણાત્ ॥૧॥

ભાવાર્થ—તે માણસ મધુના એક ગિડનુ લક્ષણ કરે છે, તે માણસને અગ્નિ મુકીને બાળી નાખેના ચાત ગામના જેટલુ પપ થાય છે, એમ પૌરાણિકોએ નિશ્ચય પણ કરી બતાવેલો છે, તે સર્વજ્ઞાના જ્ઞાનથી અધિક પશુનો છે બાકી પપ તો મર્વજ્ઞાએ પણ બતાવેલુ છે

રાત્રીભોજન માટે પણ, નિષેધક શ્લોકો-લખાયેલા છે

રક્તીમતિ તોયાનિ, વજ્રાનિ પિશિતાનિ ચ ।

રાત્રી ભોજનાસક્તસ્ય, ગ્રાસે નુ માસમક્ષણ ॥૨૧॥

ભાવાર્થ—રાત્રીમા પાણીને લોહીના ગરોળુ થતુ બતાવ્યુ, અને અન્નને મામ રૂપે થઇ જતુ બતાવ્યુ, તેથી રાત્રિનુ ભોજન કરવાવાળાને શ્રામ શ્રામમા લોહી માસનાજ-લક્ષણ કરવાવાળાજ પૌરાણિકોએ બતાવ્યા છે તેવા તેવા પ્રકારની વાતોનુ પાલન ન તો પોતે કરીને બનાવતાગયા છે તેમજ ન તો અન્નલુ વર્ગને તેવા અયોગ્ય માર્ગથી બચાવવાનો પ્રયત્ન કરીને બતાવેલો છે ત્યાં આપણે આની બધી ઠેર ઠેર લખી મુકેલી વાતોથી શુ મમજવુ ? મને તો એજ લાગે છે કે-સર્વજ્ઞાના ઉપદેશમાથી લઇને, પોતે જ્ઞાની પણાનુ ડાળ કરીને તેમાનુ ઉધુ છતુ લખીને બનાવતા ગયા છે પરંતુ તેમના ખરા હૃદયનુ જ્ઞાન લોકોને બતાવેલુ નથી

હવે હું ખામ એકાદ મુદ્દાનો વાત વિચારવાની લખીને, આ વાનથી નિવૃત્ત થવા આહુ છું વિષ્ણુપુરાણમા જણાવ્યુ છે કે—

પૃથિવ્યામપ્યહ પાર્થ ! વાયાવગ્નૌ જલેડ્યપ્યહ ।

યનસ્પતિગતસ્યાહ, સર્વભૂતગતાડ્યપ્યહ ॥ ૧ ॥

જલે વિષ્ણુ સ્યલે વિષ્ણુ, વિષ્ણુ પરંતમસ્તરે ।

જ્વાલામાલાકુલે વિષ્ણુ, સર્વે વિષ્ણુમય જગત્ ॥૨॥

‘યો મા સર્વગત જ્ઞાત્વા, ન ચ હિંસેત્ કદાચન ।

તસ્યાહ ન પ્રણસ્યામિ, સ ચ મે ‘ન’ પ્રણસ્યતિ ॥૩॥

ભાવાર્થ—શ્રી કૃષ્ણભગવાન પાર્થને (અર્જુનને) કહી રહ્યા છે કે-હો પાર્થ ! પૃથ્વીમા હું રહેલો છું, વાયુમા, અગ્નિમા, અને જળમા, તેજ પ્રમાણે વાસ્પતિમા પણ હું રહેલો છું, એટલુજ નહી પણ સર્વભૂત ગણ માત્રમા પણ હુંજ રહેલો છું ॥ ૧ ॥

જળમા વિષ્ણુ છે, સ્થૂતમા વિષ્ણુ છે, પર્વતના મસ્તક પર વિષ્ણુ છે, જ્વાલામાલાકુલે (અગ્નિમા) પણ વિષ્ણુ છે, એટલુજ નહી પણ સર્વજગત્જ વિષ્ણુ સ્વરૂપનુજ છે ॥ ૨ ॥

તેથી હે પાથ ! હું તને કહું છું કે—મને સર્વ જગો પર રહેલો બાણીને જે માણસ જીવની હિંમત કોઈ દિવસે કરશે નહીં, તેને હું નમસ્કાર કરીશ નહીં અને તે મને પણ નમસ્કાર કરશે નહીં ॥ ૩ ॥

આ તેજમા વિચારવાનું કે—

પૃથ્વી, વાયુ, અગ્નિ અને જળ એ બધામા જીવોને ઉત્પન્ન થવાની જુદી જુદી લાખોના હિંસાએ યોનિયો છે અને અંદકી યોનિમા અસંખ્ય જીવો જીવન મરણ પામ્યાજ કરે છે અને તે જવાએ પોત પોતાના કર્મના વશમા પડેલા, ઘણા લાખા કાળ સુધી તો પ્રાચે એકજ જાતની લાખો યોનિયોમાજ રૂપાં કરે છે બીજી યોનિયોમા પણ જલદીથી પ્રવેશ કરી શકતા નથી કોઈ અસંખ્ય કાળે અવધિ પૂરી થયા પછીથીજ બીજી યોનિમા પ્રવેગ કરી શકે છે

અને વનસ્પતિના જીવોની પણ લાખો યોનિયો છે, તેમાની કેટલીક અસંખ્ય અસંખ્ય જીવોથી વ્યાપ્ત, અને કેટલીક અનંત અનંત જીવોથી વ્યાપ્ત તેથી અસંખ્ય અસંખ્ય કાળ સુધી, કે અનંત અનંત કાળ સુધી, તેની તે યોનિયામા મરણ જીવન કર્યાજ કરે છે તેથી તે અધોર હું ખમાજ પડેલા ॥ તે જીવો પણ અનંત શક્તિ વાળાજ છે, પણ તે તેમની શક્તિ તેમના તેવા પ્રકારના કર્મોએ લાકી દીધેલી છે સર્વજ્ઞાની આ વાતને ધ્યાનમા લાગે, આ પુરાણકારે બધા જીવોને વિષ્ણુ ભગવાન રૂપે લખી દીધા છે ખરા, પણ પૂર્વાપરનો વિરોધ જરા પણ ટાળી શક્યા નથો, તે સ્વાર્થ રૂપે નથી આ લેખકે તે બધા જીવોને—વિષ્ણુ રૂપના બતાવ્યા છે, પણ તે હાલ વિષ્ણુ રૂપના નથી તે વાત ‘હું’ અને ‘તે’ એવા જે અતમા બે શબ્દો છે, તેજ એક સ્વરૂપની ના પાડે છે પૃથ્વી આદિની યોનિયોમા પડેલા અસંખ્ય અને અનંત જીવોનેજ હાલમા વિષ્ણુ તરીકે માનીએ ત્યારે તો ૮૪ લાખની યોનિયોમા સદૃશવાળા વિષ્ણુ ભગવાન કરતા કેટલું અચોક્ષ્ય ગણાય ?

કદાચ આ પુરાણકારની વાતને ઉઠાવી દેવાનો રસ્તો લેશે, માટે ગીતાના વાક્યથી વિચારવાનું બતાવું છું ગીતામા શ્રી કૃષ્ણ પોતેજ કહી રહ્યા છે કે હુષ્ટોનો નાશ કરવા, અને સન્ન્યનોનો ઉદ્ધાર કરવા, હું યુગ યુગમા અવતાર ધારણ કરું છું એમ કહી વિષ્ણુ પોતેજ બધા પ્રકારની સત્તા બહેર કરે છે, તે શું સ્વાર્થ છે ? બીજા અનેક પુરાણોના લેખો જોતા, તે વાત પણ કઠિન રૂપની જ લાગે છે

૧ પ્રથમ ઉવેષ્ઠાના પ્રયોગથી વિષ્ણુ પોતે-માથુ કપાવી હયગ્રીવ વિષ્ણુના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા હતા જુવો મહાભારત જેટલું મોટું રક્તપુરાણ

૨ દેવ દાનવોની લડાઈમાં-તાન્કાસુરે ઠરોડો દેતાઓને મારી નાખ્યા અને ઇન્દ્ર-વિષ્ણુ આદિને જેમ વાઘ પશુઓને પડે તેમ પકડી લીધા જુવો મત્સ્ય પુરાણમાં

રક્તપુરાણમાં તો તાન્કાસુરને હજાર વર્ષ ગર્ભમાં રહેલો, અને અચુત વર્ષ સુધી તપ કરીને ત્રણ લોકને જીતવાવાળો બતાવ્યો છે

૩ મેરુક દેવ સાથે વિષ્ણુ પોતે દિવ્ય હજાર વર્ષ સુધી લડયા, પછી નાસી જઈને બારા યોજનની શુક્ષ્મા જઈને સૂતા જુવો બ્રહ્માડપુરાણમાં આ વાત વિસ્તારથી લખેલી છે

૪ મધુ અને દેવેલ બે દેવો-વિષ્ણુના કાનના મેલથી ઉત્પન્ન થયા ને બ્રહ્માને મારવા દોડયા, પણ વિષ્ણુએ પાંચ હજાર વર્ષ સુધી તેઓનો સાથે યુદ્ધ કરીને, બ્રહ્માને તો બચાવ્યા, પણ છેવટમાં વિષ્ણુ પોતે નાગી છુટયા જુવો માર્કંડેય પુરાણમાં

વળી પ્રાચીનમાં પ્રાચીન ગણાતા વાયુપુરાણમાં તો, અચાનક પણ આવેલા મધુ-દેવેલે બ્રહ્માને કહ્યું કે તું અમારો ભક્ત થઈશ, એ સાબળતાની સાથે વિષ્ણુનું રક્ષક ભાગવા પાતાળમાં ગયા આ પ્રસંગ ઘણાજ વિચિત્ર પ્રકારનો ચિતરેલો છે અને બ્રહ્માના દેહ ત્યાગથી ૧૧ રૂદ્રો પણ ઉત્પન્ન થયેલા બતાવ્યા છે

૫ શુભ,નમિ, એ બે દેવોની સાથની લડાઈમાંથી ગદાનો અને પરિધનો માર બાઈને ગરૂડ અને વિષ્ણુ એ બે નાશી છુટેલા બતાવ્યા છે જુવો મત્સ્યપુરાણ

આવા પ્રકારની અનેક બાબતો-મે મારા પૂર્વેના લેખમાં હું હું સ્વરૂપની તુલનાત્મક રૂપે લખીને પણ બતાવી છે, અને વિશેષ સ્વરૂપ તે તે યથોચી તપાસીને નિર્ણય કરી લેવાની લલાગણ પણ કરે છું

હવે એક મહત્ત્વના બાબતનો યોડોશો વિચાર કરવાનું યોગ્ય થારૂ છું મહત્ત્વની બાબત એ છે ઠે-સર્વજ્ઞોના ધીતહાસમાં વાસુદેવનો, અને પ્રતિવાસુદેવનો-ધનિકાસ તદ્દન હું સ્વરૂપનો પણ કમવાર લખાયેલો છે નૈદિકાના પરિતોએ આપસ આપમના વિરોધ વાળા,

અને ચાર લાખ શ્લોકોના પ્રમાણવાળા, મોટા મોટા પુણ્યો લખતા, તે સર્વજ્ઞના તરફના હૃદય સ્વરૂપના ઇતિહાસને તોડી ફેડીને, અને પોતાનામાં ઉધાછતા સ્વરૂપનો લખીને, કેાઇ દૂર દૂરના જુદા જુદા વિષયમાં ફેડી દીધેલો હોવાથી, આજ સુધીમાં તદ્દન અધ્યાત્મગાજ પડી નહેલો હતો ખીજા તો જાણી શક્યા ન હતા, પણ તેમના ધરના પડિતો પણ જાણી શક્યા ન હતા તેના સમયમાં પૂન પુરતકા હાથ ન ચઢવાથી જૈનોના પડિતો ન જાણી શકે એ તો સ્વાભાવિકજ છે આ પ્રકાશના સમયમાં-જૈનોના પડિતો આપત્ર આપસની ધમાલમાં પડેલા હોવાથી કેાણ શોધ કરી શકે? અને હેતુમત સાહેબનની શકાનું સમાધાન ન મળવાથી ઇતિહાસના વિષયમાં જે જે સ્થાનમાં જેવા જેવા પ્રકારનું સમજવામાં આવતું ગયું, તેવ તેવા સ્વરૂપનું નિશક પછાથી લખતા ગયા પણ કેાઇનો પક્ષપાત કરેલો નથી એવા સ્વરૂપની તેમની નિ પક્ષપતપણાની નિર્મલ ખુદ્ધિ જોઈ મને ઘણાજ આનંદ થયો અને હું તેમને મારા સત્ય હૃદયથી ધન્યવાદ પણ આપતો રહ્યા તેમના તરફથી લખાયેલો જૈનધર્મ નામનો ગ્રંથ બહાર પડતા પહેલાં મારા આ “જૈન-વૈદિકની તુલનાત્મક” સ્વરૂપનો ગ્રંથ ઘણા ભાગે છપાવવાને આવેલો હતો, તેથી બ્રહ્માના સગધની તેમની શકાનો ખુલાસો વિશેષ કરી શક્યો ન હતો, તેથી અહીં કાંઈક કઠીને બતાવુ છું, તેથી તેઓ પોતાનો નિર્ણય કરી લેશે, અને ખીજા પડિતોને પણ વિચાર કરવાનો અવકાશ મળશે

હેતુમત સાહેબના જૈનીજમનો ચૂચરાવીમાં તજી મે ૫ ૨૮૧ માથી,-

“ શ્રેયાસના સમયમાં પોતનપુરમાં રિપુપ્રતિશઙ્ગ નામે રાજા હતો એની મદ્રા જ્યારે ગર્ભવતી હતી ત્યારે એકવાર એણે ચાર પ્રખ્યાત સ્વપ્ન જોયા, અને થોડાજ સમયમાં એક પુત્રને જન્મ આવ્યો ‘અચલ’ ૧ લા-બવદેવ હતા ત્યાર પછી રાણીને એક પુત્રી અવતરી તેનું નામ-‘મૃગાવતી’ પાડ્યું યુવતી થતા એ કન્યા એવી સુંદર થઈ કે તેના પિતા તેના ઉપર મોહ પામ્યો, અને તેની સાથે લગ્ન કરવાનો એવો નિશ્ચય કર્યો ધારેલા લગ્ન વિષે લૌકિક સન્મતિ મેળવવાને માટે જોણે મેટી સજા બોલાવી, અને તેમાં પ્રશ્ન કર્યો જે મારી ભૂમી માથી રત્ન જડે તો તે કેાનું ? ” સૌએ ઉત્તર આપ્યો, જે “ આપ પૃથ્વીના સ્વામી છો અને તેથી સર્વના સ્વામી છો ” એણે ફરીવાર એનો એ પ્રશ્ન કર્યોને ફરીવાર એનો એ ઉત્તર મળ્યો, તેથી એણે ગાધર્વ લક્ષ્મી પ્રણાલીએ મૃગ વતીની સાથે પોતાની પ્રજાને આશ્ચર્યચકિત કરીને લગ્ન કર્યું અને તેથી પ્રજાપતિ

● પ્રજા પિત શબ્દના જે અર્થ છે પ્રજાનો પતિ એટલે રાજા અને પ્રજા એટલે સર્વ તેના પતિ એટલે બ્રહ્મા હિંદુ કથા પ્રમાણે બ્રહ્માએ પોતાની પુત્રી મરરવતી સ થે ૮ મ કર્યું હતું (આ રીપ ગ્રંથકારેજ સુકેલી ■)

કહેવાયો ભદ્રાને આથી પોતાના મ્વામી ઉપર એટલો ક્રોધ થયો કે-પોતાના પુત્ર અચલને લઈને તે દક્ષિણ દેશમાં આવી ગઈ અચલે માહેશ્વરી નામે નગરી વસાવીને માતાને ત્યાં ગઈ પડી પોતે પોતાનપુત્ર પાછા આવ્યા.

નિપુત્રનિશ્ચરને ત્યાં મૃગાવતીના પેટે પુત્ર અવનર્યો તે પુત્ર ગર્ભમાં હતો ત્યારે માતાએ ૭ મંત્રો જોયા ને તેથી વાસુદેવના જન્મની સૂચના થઈ જન્મ પડી પુત્રનું નામ 'ત્રિપૃષ્ઠ' પાડ્યું મરીચિનો છવ આ ત્રિપૃષ્ઠ રૂપે અવતર્યો હતો અને છેવટે ૨૪ મા તારીખે મહાવીર રૂપે અવતર્યો પોતાના માળાપને એકમેક માથે અણુબનાવ હોવા છતાં અચલ અને ત્રિપૃષ્ઠ વચ્ચે મારે બધુંભાવ હતો અને એકમેક પ્રત્યે મરી રીતે અનુરક્ત હતા.

તે મમયે રત્નપુર મા રાજા 'અશ્વગ્રીવ' (હયગ્રીવ) હતો તે ૧ લો પ્રતિવાસુદેવ હતો. અન્કા ના નામ મયૂગ્રીવ અને તેની રાણી નીલાજનાનો એ પુત્ર હતો પૃથ્વીના મોટા ભાગને પોતાની સત્તા નીચે આવ્યા પડી એક વાં એણે નિમિત્તરૂને પ્રશ્ન કર્યો કે " મને છતીને કોઈ મારી શકશે ખરો ? " નિમિત્તરૂને ઉત્તર આવ્યો કે જે પુરૂષ તાગે હૃત સ્વચ્છેગતુ અપમાન કરશે ને તાગ નિહાને મારી નાખશે તે પુરૂષના હાથે તાર મૃત્યુ થશે " આ ઉત્તર સાંભળીને અશ્વગ્રીવને અતિશય ગ્વાનિ થઈ, તે ગતદિવસ વિચારવા લાગ્યો કે એ ભયકર ભાવીને કેવી રીતે દૂર કરું, ત્યાર પડી થોડે કાળે એણે હૃત અડવેગને પ્રભાવતિના દગ્ગામાં મોકલ્યો ત્યાં ત્રિપૃષ્ઠે એ હૃતનું અપમાન કર્યું ને ત્યાર પડી અશ્વગ્રીવના ત્રિહનો પશુ વધ કર્યો આથી અશ્વગ્રીવને ત્રિપૃષ્ઠ ઉપર ભયકર કોર થયો એ કોર વધવાનું એવામાં બીજું કાળુ બન્યું વિદ્યાધરના નામ જ્વલનજટી ને સ્વયંપ્રમા નામે કન્યા હતી, તેની સાથે લગ્ન કરવાની અશ્વગ્રીવને આકાંક્ષા હતી, પણ તેની સાથે ત્રિપૃષ્ઠે લગ્ન કર્યું લગ્ન થઈ ગયા પછી પણ અશ્વગ્રીવે જ્વલનજટી પાસે દગ્ગા મોકળીને કહેવગબુ કે તારી કન્યા મારે ત્યાં મોકળી દે, આમાં નિરાશ થયે તેણે ત્રિપૃષ્ઠ માથે ચુંદ આરંભ્યું લાભા દુદ્ધ પછી એ પરાજય પામ્યો મગ્યો ને નરડે ગયો.

આ વિજયથી ત્રિપૃષ્ઠને અશ્વગ્રીવનું ભરતણ હતી અર્ધી પૃથ્વીનું રાજ્ય મળ્યું એ પોતાનપુર પાછા આવ્યા ને ત્યાં અર્ધ ચક્રવર્તી રૂપે એમને અભિષેક થયો નાજયના અને પોતાની ૩૨૦૦૦ હજાર ગણીઓના વિલાસમાં એ નિમગ્ન થઈ ગયા એમની આસપાસ સદેવ ગર્વેયા ગાન કરતા અને એ ગાનથી વાસુદેવ આનંદ પામતા, શર્યાપાલને એમણે આજ્ઞા કરી હતી કે ' હું ઉઘી જાઉં એટલે ગર્વેયાને જાલ દઈ દેવી, ' એક વાર ગાનથી મુગ્ધ થઈ જઈને

ગરુડાપાલે ગરૂંયાને જાળ આપી નહિ અને પોતેજ તેનો આનંદ લેવા લાગ્યો. ત્રિપૃષ્ઠ જનારે જાગરા ત્યારે પોતાની આજ્ઞાનો જગ થએલો જોઈને એમને એવો તો ક્રોધ થઈયો કે શરણપાલના કાનમાં સીંચાનો ને તાળાનો ધીંગ ધીંગતો રસ રેડાવી દીધો. આ ભયકર સજાથી શરુદાપાન મરણ પામ્યો. એક દરેક રેલા બધા પાપના ફળે ત્રિપૃષ્ઠનું મરણ થતા તેમને નરકમાં પુનર્જન્મ મળ્યો. પોતાના ભાઈના મૃત્યુથી અચવને એટલો ખેદ થયો કે એ સાધુ થઈ ગયા ને આ તે નિર્વાણ પામ્યા.”

જેનોના ૧૧મા તીર્થંકરના સમયમાં જે ‘રિપુપ્રતિગાતુ’ મહાત્મ રાજા હતા તેમણે પોતાની પુત્રી ‘મૃગાન્તી’ ની સાથે સબંધ કર્યો. તેથી તે લોકોમાં પ્રજાપતિના નામથી પ્રસિદ્ધ થયેલા, તેમનો દુક રૂપનો લેખ તો હું લખીનેજ આવેલો છું. હેમુત શાહને કાંઈક વિશેષ રૂપે લખેનો તેથી વિચારવાને ફરીથી લખીને જતાંયો છે. આ વિચાર પ્રમાણે તો તેજ પ્રજાપતિને વૈદિકાએ પ્રદક્ષા રૂપે કલ્પેલા છે.

હેમુત સાહેબે-તે પ્રજાપતિની ટીપમાં કોઈ જુગ જ વિચાર કરીને જતાવેલો છે, તેથી યથાયોગ્ય નિર્ણય થવા ફરીથી વિચાર કરવાનો સ્વકાશ લઉં છું.

કાન્ધુ કે-વિષ્ણુના (વાસુદેવના) જે ‘નન્ન ત્રિકો’ સ્વરૂપના ઇતિહાસમાં લખાયા છે તેમાંના પહેલા ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ છે, તેમના પિતા આ પ્રજાપતિજ થયેલા છે. તેમના પ્રતિપક્ષી પ્રતિવાસુદેવ તે ‘અશ્વઝીન’ થયા છે. વૈદિકાએ આ અશ્વઝીનને વિષ્ણુ રૂપે કલ્પ્યા છે. તે એવી રીતે કે—

વિષ્ણુની શોધ કરતા દેવોએ ધનુષ ચઢાવી ધ્યાનમાં બેઠેના વિષ્ણુને જોયા. જાગૃત કરાવવા જતા રાક્ષસી પહોંચેની ઉધેડા પાસેથી ધનુષની ઢોરી કપાવતા-વિષ્ણુનું માથું ઉડી ગયું, ત્યજ લોકમાં ન મળતા વિશ્વકર્માએ ઘોડાનું માથું બેસાડયું, ત્યાંથી ભગવાન-કલ્પઝીવ વિષ્ણુના, નામથી પ્રસિદ્ધ થયા.

અહીં પહેલા ત્રિકામ ‘અશ્વઝીન’ પ્રતિવાસુદેવને જ વિષ્ણુ ભગવાન રૂપે ઠરાવ્યા છે. જાકીના આઠ ત્રિકોમાંના આઠ વાસુદેવોને-એજ વિષ્ણુરૂપે, દસવીને તેમના પ્રતિપક્ષી આઠે (૮) પ્રતિવસુદેવોને કોઈને-જાસુર, કોઈને દૈત્ય, તો કોઈને જાનવના નામથી પુરાણોમાં લખી વાજા.

ખરૂં જોતા સર્વજ્ઞના ઇતિહાસમાં-જુદા જુદા સમયમાં જુદા જુદા આ નવે વાસુદેવો, અને પ્રતિવાસુદેવો, લખાયવા છે, અને તેઓમાજ મેટા મોટા યુદ્ધો આ પૃથ્વી પર થયેલાં છે, તેના જદલે પ્રતિવિષ્ણુઓને-દૈત્ય-

દાનવો ઠરાવી, તેઓને દેવતાઓ પી સારે લકાવી-કરોટો દેવતાઓનો નાશ થતો જતાવ્યો છે એટલુ જ નહીં પણ એ દૈત્ય-દાનવોને, એટલા બધા બલિષ્ઠ થતાં ચા છે કે-અનાદિકાળથી ધુમી ભેઠેલા, પ્રહલોકના પ્રમ્હાને પણ, બ્રહ્મકર્વાવાળા જતાવ્યા છે. પ્રહ્માનો અને દેવતાઓનો જગ્યાવ કરવા વચમાં પડેલા વિષ્ણુ રાગવાન તો પ્રાચે બધાએ-દૈત્ય જાનવેથી નાશી છુટેલા છે. તે વિષ્ણુને -યુગ યુગમાં લકતોના ઉધ્ધારક, અને પૃથ્વી આદિ બધા જગત્માં વ્યાપક થઈ બેઠેલા જતાવ્યા છે તે તો પ્રમ જે પ્રસ જે સૂચવતોજ આવ્યો છું.

અને જગો પર તો કાંઈક થોડું-પ્રમ્હાના સળધમાં જ મૂચવીશ ઉપર જતાવેલા પહેલા ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના પિતા મહાત્મ ગબ્બા પુત્રીના પતિ છે, તેનેજ વૈદિકના પદિતોએ-પ્રમ્હા રૂપે કલ્પીને આ બધી દુનિયાના ઉત્પાદક, અને જગત્ની આદિ કરવાવાળા, અને પ્રમ્હલોકની કલ્પના કરીને મન્દરવતીની આથે અનાદિકાળના ત્યાં બેઠેલા જતાવ્યા છે તે પ્રભવપતિની અનેક પ્રકારની શ્રુતિઓ જનાવીને, ચારે વેદોની આદિમાં, અને અતમા લખીને વેદમૂળક ઠરાવ્યા છે ત્યાર બાદ પ્રામણ્ય ઓમાં, ઉપનિષદોમાં, સ્મૃતિના ઓમાં, છેવટે ચાગ લાગ પ્રલોખના પ્રમાણુવાળા મોટા મોટા પુરાણો વેદબ્યાસના નામથી લખીને, લોકોને મોટા ભ્રમ ચક્રમાં નાખી દીધા છે એટલુ જ નહીં પણ પ્રમ્હાનાદીઓએ અનાદિકાળના પ્રમ્હાએ પ્રમ્હલોકમાંથી પોતાની માયા ફેલાવી, પોતાના અશોથી આ બધી દુનિયા ભરી દીધેથી જતાવીને, અને પોતાના અઠૈતવાદની સિદ્ધિ કરીને, પોતાની મહામાયાની બળમાં-આ બધી દુનિયાને ફેલાવી મુકી છે.

મનુષ્યહારાજે તો પોતાની મનુસ્મૃતિના પાથમાં અધ્યાયમાં લખ્યું છે કે-

પ્રાણસ્યાઽન્નમિદં સર્વં, પ્રજાપતિરકલ્પયત્ ।

અથાતર જગમ ચેષ, સર્વં પ્રાણસ્ય મોજન ॥ ૨૮ ॥

અર્થાત્ પશવઃ સૃષ્ટ, સ્વયમેવ સ્વયમુત્તા ।

અપ્યસ્ય મૃત્યે સર્વસ્ય, તસ્માત્ યજ્ઞે વવોઽવચ ॥ ૨૯ ॥

અર્થાત્ વ્રાહ્મણેર્વધ્યા, પ્રશસ્તા મૃગપક્ષિણ ।

મૃત્યાના ચૈત્ર વૃત્ત્યર્થ-મર્ગેન્ત્યો હ્યઞ્ચરત્ પુનઃ ॥ ૩૨ ॥

ઐવધ્ય પશવો વૃક્ષા-સ્તિર્થંચ પક્ષિણ સ્તથા ।

અર્થાત્ નિષર્ગ પ્રાપ્તા પ્રાણુરત્યુત્સૃતી પુનઃ ॥ ૪૦ ॥

બાવાર્થ-સ્થાવર જીવોની-એક-ઠેકાણેથી બીજે નહીં જઈ શકે તેવા જીવોની જ ગમ જીવોની-બીજે ઠેકાણે હરિકરી શકે તેવા જીવોની વચ્ચેના પ્રભ-

પતિ કરી ગયા છે, તે સર્વ હવેનું સોજન ॥ ૨૮ ॥ અને યજ્ઞના માટે રાયભૂ ભગવાન પશુઓની રચના કરી ગયા છે તે યજ્ઞની અને સર્વની મહત્ત્વતાના માટે છે, તેથી યજ્ઞમા થતો વધ, વધ તરીકે જનાવેલો નથી ॥ ૩૬ ॥

તેથી યજ્ઞના માટે—બ્રાહ્મણે એ સારા સ । મૃગોને અને પક્ષીઓને મારવા પૂર્વકાળમા અગસ્ત્યઋષિએ પોતાના પરિવારની બાહુવિકાના માટે પશુ તેમ કરેલું છે ॥ ૨૨ ॥

ઔપધિઓ, પશુઓ, વૃક્ષો, તિર્યંચો, અને પક્ષીઓના છોડો જે યજ્ઞના માટે મરેલા છે તે બધાએ છોડો ઉચી ગતિનેજ મેળવે છે ॥ ૪૦ ॥

આ જગોપર માન જેવો તદ્દન અજ્ઞ, વિચાર કરવા ઉભો થાય તે તો કેવળ હાસ્યનુજ પાત્ર ગણાય, કાંચુ કે—જગત્ની આદિ કરનારા, પ્રજાપતિ કે જે લાખો કે કરોડો વે ના પડિતોથી માન્ય થએલા, અને જે ચારે વેદોમા દ્વાખત થએલા, અને ખીજા વિંધુ ભગવાન કે જે સર્વલોકમા વ્યાપીને રહેના, અને સપૂર્ણ વૈદિકના નાયક થઈ લાખો કે કરોડોના જનકન અખતેના અગત્યે પડિતોના ઉપાસ્ય થઈ ગએલા છે તેવા બે મહાન દેવોનો પણ વિચાર કરવાને ઉભો થયો છુ તેમા તો સર્વજ્ઞના તરોજ મારા મનને પ્રેરે છે, તેથી કાંઈક લખીને બતાવુ છુ આમા કેવળ મારીજ અકલ્પ વાપરેલી નથી

વિંધુપુનાલુમાથી લખાયું હતું કે—વૃષ્ટિગ્રામવ્યવહાર્ય ધૃત્યદિક શ્લોકોથી વિંધુ ભગવાન કહી ગયા હતા કે—હો પાર્થ! મને સર્વ જગત્મા વ્યાપી રહેલો જાણીને—કોઈ પણ છવનો ધાત કરવો નહી, અને કરશે તેનાથી હું ધણેજ દૂર છુ

આ જગો પર મનુમહારાજ કહે છે કે—પ્રજાપતિએ છવોની રચના છવોના સોજન માટે કરી છે પૂર્વના લેખથી વિચાર કરીએ ત્યારે તો સવ જગોપર વિંધુ ભગવાન વ્યાપીને રહેવા છે, તે વાત ખરી કે પ્રજાપતિએ સ્થાવર જગમ છવોની રચના કરી તે વાત ખરી? જો/હુજ નહી પણ યજ્ઞના માટે પ્રજાપતિએ પશુઓ જુદા પશુ જનાવીને આપેલા બતાવ્યા છે

શકરવાગ્મીએ—પ્રજાપતિને બે સ્વરૂપના બતાવ્યા છે ખરા પણ માન્ય તો અદ્વૈત રૂપનાજ રાખ્યા છે સસારી પ્રજાપતિને વિચાર કરતા તો આ પુત્રીના પતિ રાજાજ સિદ્ધ થએલા ॥ જુવો મારો પૂર્વનો બધો લેખ.

વિંધુ પણ એકજ બતાવ્યા છે પણ માથા વિનાના અશ્વગ્રીવ નામના અને હૃદય—હાનવો ના માર ખાખને જગો જગોપરથી નાશી હુવેવા અનેક સ્વરૂપના બતાવ્યા છે, તેઓનો પણ વિચાર કરીને જુવો

વળી આ પુત્રીપતિના સળધે વિચારવાનું કે—આ પ્રજાપતિ એક મહાન્ રાજાજ છે અને આ અવમપિણ્ણીમા પહેલા ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના પિતાજ છે તે પ્રજાપતિ ઋગ્વેદની આદિમા ગદ્ય જગત્ની આદિ કરવાવાળા, ઋગ્વેદના અતમા વાન્વાન્ જગત્ની ઉત્પત્તિ કન્વાવાળા ત્યાથી આગળ ચારે વેદોમા દેહેલા, પત્રી સંપૂર્ણ જગત્ના માલક થઈ વ્રાહ્મણાદિક ગ્રંથોમા ઘણી મહત્ત્વતાને પામેલા, અને તે પ્રજાપતિ ઉપનિષદાદિક ગ્રંથોમા બીજા તત્ત્વોના ઉદ્દેશ થઈ ધર્મી કુદીને રહેલા.

આગળ જાતા—મહાભારતાદિકના મમયમા અને લાખો શ્લોકોના પ્રમાણવાળા મોટા મોટા પુરાણોના મમયમા તે પોતાના ધ્વજધોરણે છોડીને ન જાણે કયા કારણથી આપણી પૃથ્વી ઉપર ઉતરી પડેના, અને પત્રી મેઝ પર્વતના નેટલા મોટા ઇંડામા આ ગદ્યા જગતને લઇને ઘણા કાળનુધી તેમા બરાડ બેઠેલા, પછી તે ઇંડાના બે ભાગ કરીને આકાશ રૂપે અને પૃથ્વી રૂપે ગોઠીને પોતે ન જાણે કઈ જગોપર જઈને બેઠેલા, એક વખત આ પ્રજાપતિની મહાદેવ બીમાથે કોઈ તેવા કન્જીથી તકનાર થયા તેમનાથી પોતાનું પાત્રમુ માત્ર કપાડીને બેઠેના પુત્રીને સુદર ઘાટ બેઠ મોહ પામી તેની પાછળ દોડેલા, પોતાની સ્ત્રી મરસ્વતીની માથે દિવ્ય મો સો વર્ષ સુધી લોગોથી પણ નહીં ધન્યતા, આગળ જાતા મોટા મોટા યજ્ઞો કરી મોટું પુણ્ય મેળવવા જતા અને નિરકિતયોની માથે પોતે પણ શાપને વશ થયેલા ઇત્યાદિક અનેક કલ્પિત વિષયોથી વેદોથી તે પુરાણો સુધી લખાયલા, પુત્રીના પતિ—પ્રજાપતિ એક મહાન્ રાજાજ છે, અને તે આ અવમપિણ્ણીમા નવ વાસુદેવમાના પહેલા ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના પિતાજ છે, પણ શીમ કોઈ નથી, એમ હું બાર દઇનેજ કહું છું અને તે પ્રમાણે સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમા લખાયલા છે અને મણિવાલ નણુમાઈ દિવેદીને તેવા પ્રકારના ભામેલા છે પણ જ્યાં અતના મોહમા લણુપા છે જુએ તેમનો લેખ વિચારવાનું એટલુંજ કે તે ‘પ્રજાપતિ’ વૈદિક ધર્મના સર્વ ગ્રંથોમા—કયા કાળથી પુમીને બેઠા, અને ધર્મી જગત્ના માલક થઈ ગયા? બે કોઈ ઇતિહાસનો વેત્તા આ પ્રજાપતિની તવારીખ ઠાલીને આપે તે મમજાય કે વેદોનું મૂળ કયાથી દોપાયું અને મવ જ્ઞોનો ધર્મ કયા કાળથી ઉત્પન્ન થયો છે?

આ ચાલતા વેદોની સ્થિતિ—જ્ઞાતમાના સર્વજ્ઞોના પચ્ચરના પડે—ની પૂણાજનક કોઈ જુદાજ પ્રકારની હતી.

સર્વજ્ઞોના પરિચયમા આવતા લોકોને તદ્દન મરૂચિ કર થઈ પડેલા તેમા મોટી ઘાલમેલ થવા લાગી.

વેદના પશ્ચકારો પોતાની મહત્ત્વતા જાળવવાને માટે—સર્વજ્ઞોના તત્ત્વ વિષયોને અને તેમના ઇતિહાસના વિષયોને ચક્રવર્તી કરતા ગયા અને પોતા ઇચ્છા પ્રમાણે Cલટ પાલટપણે પોતાના નવીન અથોમા દાખલ કરી લોકોને લે પાટા બાધવવાનો પ્રયત્ન કરતા ગયા

આ સૃષ્ટિ—ઉર્ધ્વ, અધો અને મધ્ય, એમ ત્રણ વિભાજવાળી અનાદિ કાળથી ચલતી આવેલી, પ્રત્યક્ષ નજરે પડી નહેતી છે અને એ સર્વ જ્ઞતાવતા આવેલા છે એવી તાજી વાત પ્રકાશમા આવતા આ અત્યંત પરોક્ષ વિષયમા વહિકના પડિતો વિરૂધ્ધમા આવ્યા

સર્વજ્ઞોએ પ્રકાશમા સુકેલા ઇતિહાસમા—ધણા દ્વરમા રહેલા પુત્રીના પા ‘પ્રજાપતિ’ ને જોડી કાઢીને તેમને બ્રહ્મારૂપે કટખા, અને તેમના પુત્ર = અવનર્પિણીમા પહેલાજ ત્રિપૃષ્ઠે વાસુદેવ થયા હતા તેમને સર્વથા છેદીને તેમના પ્રતિપક્ષી પ્રતિવસુદેવ ‘આશ્વઘ્રીવ’ ને ઘોડાના માથાવાળા કટપીને ‘હયઘ્રીવ વિષ્ણુ’ ઠરાવી, વિષ્ણુને પણ સંપૂર્ણ વૈદિક ધર્મના અધિકારવાળાજ સ્થાપતા આવ્યા

જુવો પ્રથમ વેદધર્મની મહત્ત્વતા દર્શાવવાને લખવામા આવેલા બ્રાહ્મણ અથો

(૧) શતપથ બ્રાહ્મણ અથમા—લખ્યુ છે કે—એકલા બ્રહ્મા જાહુ થવા ની ઇચ્છા થતાં—દૂર્મનુ રૂપ ધરીને આ સૃષ્ટિની રચના કરી ત્યાંથી તે ‘હાગ્યપી’ કહેવાઈ

(૨) દ્વિતીયો એજ શતપથમા એણે પણ છે કે—પ્રથમ જાળજ હતું તેમા રહેલી પૃથ્વીને—બ્રહ્મા વરાહનુ રૂપ ધરીને જાહાર ખેચી લાંબા

(૩) ત્રીજાથ બ્રાહ્મણમા લખાયુ છે કે—બ્રહ્મા તપ તપ્તમા પછી પોતાના ત્રણ અંગથી ત્રણ લોકની સ્થાપના કરી

મનુવેદના એક દશામાજ મહાજમા, આ પ્રજાપતિના ત્રણ મોટા સૂકતે વિસ્તારથી લખાયા છે

(૧) પ્રવચ દશાના સૂકતમા—સૃષ્ટિની અનિર્વચનીય દશા જાત વીને જણાવ્યુ છે કે—ન કોઈ લોક હતો, ન પૃથ્વી, ન અતરિક્ષ આદિ કાઈજ ન હતું માત્ર ગૂઢ તમજ તમ હતું “આસીદિદ તમોમૂત” એમ મનુ મહાજાજ પણ લખી ગયા છે પ્રશસ્તપાદ મહામાવ્યમા પણ પ્રવચ દશાનું વર્ણન એવા અવરૂપનું છે

આ સૃષ્ટિ કેવી રીતે બની તેની ડોઘને ખબરજ ન પડી ઈત્યાદિ

(૨) હિરણ્યગર્ભ—પ્રજાપતિનું બીજું કાઈક મોટું મૂકત છે તેમા જણાવ્યું છે કે—સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ પહેલા એકલા પ્રજાપતિજ હતા તેમણે પૃથ્વી, આકાશાદિ ૬ ગણે બનાવી દીધું અને કીડાદિ જીવો પણ બનાવી દીધા

(૩) ચક્ષુષ્ય—(પુરુષ મૂર્ત) ઉપરના બે સૂતોવી પણ મોટું છે તેમા જણાવ્યું છે કે—તે આદિ પુરુષથી પ્રમ્હાક દેહ ઉત્પન્ન થયો, તે આરો દિશામા પ્રમ્હાકથી પણ દશાગુલ વધીનેજ રહ્યો સર્વ જીવાદિક તેનાથીજ ઉત્પન્ન થયા ”

આમા જરા વિચારવાનું કે—આ પુત્રીના પતિ પ્રજાપતિ સંપૂર્ણ વૈદિકગ્રંથોમા તરે તરેના મંત્રરૂપથી લખાયા છે તો તે પુત્રીના પતિ—પુત્રીની સાથે સગાઈ કર્યા પછી ગણે ઠેકાણે લખાયા કે પહેલા ? પુત્રીનો સગાઈ કર્યા પછી અનાદિના ડેની રીતે ઠરાવના ? અથવા આ પ્રમ્હાને અનાદિના માનીએ ત્યારે પુત્રીના પતિના નામથી સંપૂર્ણ વૈદિક ગ્રંથોમા કયા કાળથી દાખલ કરવામા આવ્યા ? પ્રમ્હા પુત્રીના પતિ તો જગોજગોપર લખાયલાજ છે

આ અવસર્ષિણીમા—વાસુદેવો (વિષ્ણુઓ) પણ નવ નામના—નવસ્વરૂપના જુદા જુદા કાળમા થતા આવેલા છે તેમાના પહેલા ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ તે આ પ્રજાપતિના પુત્રજ થએલા છે, તે ઋગ્વેદના પહેલા મંડનના ૨૨ મા સૂકતના મં ૨૦-૨૧ મા નીચે પ્રમાણે લખાય । છે—

તદ્વિષ્ણો પરમપદ સદા પશ્યતે સૂર્યઃ દિશીત ચચુરાતન ॥ ૨૦ ॥

તદ્વિષ્ણસો ત્રિપન્થયો જાગૃતાસ સમિધતે ત્રિષ્ણોર્યત્ પરમપદ ॥

ઋ ૧૧ મં ૨૧ મો ॥

ભાવાર્થ—વિદ્વાન્ લોકજ તે વિષ્ણુના પરમપ ને અતરિક્ષમા પ્રકશમાન્ સૂર્યની પેઠે દેખે છે ॥ ૨૦ ॥ વિષ્ણુનું જે પરમપ છે તેને જાગરક વિદ્વાન્જ જાણી શકે છે

વૈજ્ઞાનિક પક્ષના પડિતો આ મંત્રોને મધ્યાન્હના સૂર્યની તરફ લગાવે છે (ઋગ્વેદાલોક્યન દ્વિતીય પ્રકાર પૃ ૨૦૧)

આમા પણ જરા વિચારવાનું કે—આ વિષ્ણુ ગીતામા યુગ યુગમા ભકતોને ગુણ કરવાનું વચન આપીને ગએલા ગતાવ્યા છે પુરાણો ભેતા આ વિષ્ણુ અનેક જગોપર દેત્ય દાનવોથી નાગ ભાગ કરી નાગી છુટેલા ગતાવ્યા છે વિષ્ણુપુરાણમા જ્યાં જગતના જીવોમા આપીને રહેલા ગતાવ્યા છે

આમા ફરીથી વિચારવાનું કે—સ્વેદમા—જ્વરાનું હંતુ કે—
વિધ્વંસના પન્મયદને ત્રિદાનુ લોન્જ સૂર્યની પેઠે દેખે છે ગીતામા ભક્તોના
માટે વારવાર આ ફનીયામા આવે છે અને આમ વિધ્વંસપુરાણમા—સર્વ
જગતના જીવોમા વ્યાપી રહેવા બતાવેલા છે ત્યારે કર્મના વશમા પડેલા દય
લાળ જીવો એ બિયોમા ભટકતા યા જીવો મનાયલા છે

પુત્રીના પતિ પ્રભાપતિ—પ્રથમ પ્રાણજી અથોમા જુદા જુદા પ્રકારથી
જગતના ઉત્પાદક લખ્યા

સ્વજેદના છેલ્લા ૧૦ મા મહાજમા પણ જગતનાજ સંબંધના ત્રણ
મોટા સૂક્તોમા જુદા જુદા પ્રકારથીજ લખાયા છે

(૧) પહેલું પ્રલય દશાનું, (૨) હિરણ્યગર્ભ—પ્રભાપતિનું

(૩) યજુર્પુરૂષ (પુરૂષસૂક્ત) નું એમ એકએકથી મોટા ત્રણ સૂક્તો છે

પહેલામા—બધું અધકાર રૂપજ હંતુ તે હટાવીને પ્રભાપતિએ—પૃથ્વી,
આકાશાદિ બધુએ ઉત્પન્ન કરી દીધું પણ કોઈને તેની બળરજ પડી નહી

પીત્તમા—સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિના પહેલા એકલા પ્રભાપતિજ હતા તેણે
પૃથ્વી, આદિત્ય તથા અતરિક્ષ અને મહાન્ જળગણિ આદિ બધુએ
ઉત્પન્ન કર્યું

ત્રીજું—પુરૂષ સૂક્ત તે—હંમરો—માત્રા, આખો, અને પગલાળા લખાયા
છે ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાનમા જે કાંઈ દેખાય છે તે બધુએ આ પુરૂષથી
જ ઉત્પન્ન થયેલું બતાવ્યું છે આ પુરૂષ બધા બ્રહ્માડને વીટાળીને પછી ચારો
દિશામા દશાંગુલ થોતે વધીને રહેલો બતાવ્યો છે આ પુરૂષ સૂક્ત ચારો
વેદોમા હાખલ થયેલું છે

શકર સ્વામીએ અદ્વૈત મતની સ્થાપના કરી તે વખતે જ આ પુરૂષ
સૂક્ત નવીન રૂપનું ચારો વેદોમા હાખન કરવામા આવ્યું હોય એવું મારું
અનુમાન છે અને નિપક્ષપાત્રજે સર્વજનોને ચિચિત્વાની ભનામણ
કરે છુ

ખીજ વાત એ છે કે—પ્રલય દશાના સૂક્તમા—પ્રભાપતિથી આ સૃષ્ટિ
કેવી રીતે ઉત્પન્ન થઈ તેની તો કોઈને બળરજ ન પડી હતી, ત્યારે મનુમહારાજને
યજ્ઞના માટે પશુઓ, અને સર્વ જીવોના લોભન માટે બવા જીવો—પ્રભાપતિએ
બનાવીને આખ્યાની બળર કયા વેદથી મળી આવી ? અને યજ્ઞમા મરેના જીવો
સ્વર્ગમા જતા કયા જ્ઞાનીએ બતાવ્યા ? ત્યાંથી નીકળીને તે જીવો કઈ ગતિમા
જાય છે તેનો વિચાર મનુમહારાજે કેમ નહી બતાવ્યો ? હર્વજોએ તો, ખાસ

બતાવ્યું છે કે સર્વે જીવો પોત પોતાના કર્મના વશમાં પડેના ૮૪ લાખ જીવોની યોનિયોમાં ઉત્પત્તિ પાવટપણે ભટક્યાજ કરે છે આ વાત વૈવિકમાં પણ કલ્પિત રૂપે ઉધી છંતી લખાઈ તેો જરૂર છે તે કયા સ્ત્રાનીની પાસેથી લાગે લખાઈ?

હાલના પ્રચલિત વેદો સર્વજ્ઞોથી કેા અપંગિચિત પ્રદેશમાં તેવા લોકના સગઠ થી લખાયા હોય તેથી તે આજ નાળના ગાહોત્ર પડિતાને ગાહમ્યાલ જેવા થઈ પડયા છે

ત્યારબાદ ૨૩ મા તીર્થંકર શ્રીપાર્શ્વનાથ ઇ સ પૂર્વે ૧૦૦૦ ની લગભગમાં થયા તે મવજ્ઞોના તત્ત્વો પ્રકાશમાં આવતાની સાથે વેદોનો પક્ષ પકડીને બેઠેલા અક્ષરોના પડિતો અમદ્રી ઉઠયા એટલે પ્રથમ વેદોની પુષ્ટિના માટે બ્રાહ્મણુ ઋષોની શરૂઆત કરી દીધી આ વિષયમાં જીવો નીચેનો ક્રકરો—

(૧) મરકૃત સહિત્ય પૃ ૨૬૩ થી—બ્રામ્હણો આસરે ઇ સ પૂર્વે ૮૦૦ થી ૫૦૦—

વેદોનો મંહિતાઓની કવિતા જે સમયે રચાઈ ત્યાર પછીના મમયમાં તત્ત્વ જીવજ્ઞ પ્રકારનું સહિત્ય બ્રાહ્મણો જે નામના ઋષિનું સહિત્ય રચાયું એ ઋષોના બાદ સ્વરૂપનું ખાસ લક્ષણુ એ છે કે એ ઋષો ગણમાં રચાયલા છે અને એના અતસ્તત્ત્વનું ખાસ લક્ષણુ એ છે કે એ ઋષોના ચક્ષુના વિધિ સજધી ચર્ચા કરવામાં આવી છે

(૨) આગળ—સ સા પૃ ૨૬૭ મા—બ્રાહ્મણુ સહિત્યના વિકાશ ક્રમનું છેવટનું પગથીયું ઉપનિષદોથી અકિત થએલું છે એ ઉપનિષદોને બ્રાહ્મણુ ઋષોને છેડે સુકવામાં આવ્યા છે તે ઉપરથી એને વેદાત (વેદનો છેડો) એવું નામ આપવામાં આવ્યું છે પાછળથી વેદોનો અતિમ ઉદ્દેશ એવો એ નામનો અર્થ સમજાવવામાં આવતો હતો આ ઉપનિષદોને શ્રુતિમાં ગણવામાં આવતા પણ સૂત્રોની ગણતરી સ્મૃતિના ઋષોમાં આવતી આત્મા અથવા બ્રમ્હા (પરમાત્મા) નું સ્વરૂપ એ સમજાવવા જૂના ઉપનિષદોનો વિષય છે વેદની જીદી જીદી શાખાઓ તત્ત્વથી આ મુખ્ય વિષય સંબધી જીદા જીદા પુવાસાઓ આપવામાં આવ્યા છે પ્રથમ ઉપનિષદો તે એ સમજાવી શાખાઓ સોનકાડના ઋષો ગણાતા હતા અને બ્રામ્હણો તે કર્મકાડના ઋષો ગણાતા હતા ઉપનિષદો પ્રાચીનમાં પ્રાચીન છે તે બ્રામ્હણુ ઋષો અને સૂત્ર ઋષો એ બેની વચ્ચેનું સ્થાન રોકે છે

(૩) સં સા પૃ ૨૮૩ થી—પરમાત્માના સ્વરૂપનો વિચાર એ સધના ઉપનિષદોનું મુખ્ય તત્ત્વ છે. કર્તૃત્વના પુરૂષમાયી-ધીરે ધીરે આત્મત્ત્વના વિચારોનો ઉદ્ભવ થયો. સૃષ્ટિના રચનાર પ્રજ્ઞપતિમાયો ભૂતમાત્રના આદિકારણ એવા નિર્ગુણ બ્રહ્મનો વિચાર ઉત્પન્ન થયો. એ કમનું છેવટમા છેવટનું ધર્મથીયુ તે આ ઉપનિષદોમા આપણે જોઈએ છીએ.

(૪) સં સા પૃ ૨૮૨ થી—જે દે ઉપનિષદ એ સાધારણ રીતે બ્રાહ્મણનોજ એક ભાગ હોય છે અને બ્રાહ્મણના વિચાર તત્ત્વનો જ્ઞાનકાંડ ઉપનિષદમા આગળ વિચાર કરવામા આંચો હોય છે, પણ ખરૂં જોતાં ઉપનિષદ થી વિધાન તત્ત્વ (કર્મકાંડ) ની સાથે વાસ્તવિક વિરોધમા રહેનારા વિચારતત્ત્વ (જ્ઞાનકાંડ) ના નવા ધર્મનું સ્થાપન થાય છે. દેવતાઓના માટે કોઈ પણ રીતની ખોડખાપણ વગરના યજ્ઞ કરીને પૃથ્વી ઉપરનું મુખ્ય મેળવણુ એવો જે ઉદ્દેશ બ્રાહ્મણોમા (બ્રાહ્મણ ઐથોમા) દીકામા આવે છે તે આ ઉપનિષદોમા દીકામા આવતો નથી. પણ યથાર્થ જ્ઞાનવડે કરીને જીવાત્મા અને પરમાત્માની એકતા થતા નસારી જીવનમાયો સુકિત મળે. એજ ઉપનિષદોનો ઉદ્દેશ જણાય છે. આ કારણથી આ સ્થલે યજ્ઞનો વિધિ જિન ઉપયોગી થઈ પડ્યો છે અને અધ્યાત્મિકજ્ઞાન મેળવી વધારે અગત્યનું ગણાવા માકયું છે.

(૫) સં સા પૃ ૨૮૫ થી—ઉપનિષદોમા સદા તરિકેનું સ્થાન પ્રજ્ઞપતિ ના બદલે આત્મત્ત્વને આપવામા આંચું છે. ઉદાહરણ તરીકે—પૃકુંકારણકના પ્રથમાધ્યાયના અંતુર્થ બ્રાહ્મણમા કહ્યું છે કે—શરૂઆતમા ‘આત્મા’ અથવા બ્રહ્મ તેજ આ વિશ્વ હતું તેને એકલા પછીક લાગવા માડી અને કંઈ ગમ્યું નહીં, તેને ખીજા માણસની ઈચ્છા થઈ તે સ્ત્રી અને પુરૂષ થયો. તેનાથી આખી માનવજાતિની ઉત્પત્તિ થઈ. પછી એજ રીતે—નગ્નતિ અને નારીજાતિના પશુઓની ઉત્પત્તિ તેણે કરવા માડી છેવટે—પાણી, અગ્નિ દેવતાઓ વગેરે એણે ઉત્પન્ન કર્યા. પછી અધકાર વધારે પ્રોહ સેવીમા કહે છે કે—

“તે આત્મત્ત્વ અહીં નખના ટેરવા સુધી સર્વત્ર વ્યાપી રહેલો છે. જેમ જોખાની અંદર મૂકાયેલો અગ્નિ જણાતો નથી, જેમ અગ્નિને ઢાંકી રાખવાના સ્થાનમા મૂકાયેલો અગ્નિ જણાતો નથી તેમ એને કોઈએક શકતું નથી કારણ

× પૃ ૨૮૨ ની ૧૫મા—અગ્રેક રામએ જોઈ ધર્મને આશ્રય આપ્યો ત્યાર પછી પણ કેટલાક ઉપનિષદો રચાયા હતા અને એ ઉપનિષદો ઉપર શુદ્ધતા નવા ધર્મની અસર થઈ હતી. એ વખતે જાણીઓ અને જોઈ ધર્મના અપાથીત્રો એક બીજાને શરૂ જેવા નહોતા ગણાતા.

કે એ આખો જોવામાં આવતો નથી જ્યારે શ્વાસ લે છે ત્યારે એ પ્રાણ કહેવાય છે જ્યારે બોલે છે ત્યારે એ વાક કહેવાય છે, જ્યારે જોય છે ત્યારે એ ચક્ષુ કહેવાય છે, જ્યારે માણે છે ત્યારે એ શ્રોત કહેવાય છે, જ્યારે મનન કરે છે ત્યારે એ મન કહેવાય છે આ સઘળા માત્ર એના કર્મના નામો છે આમાના ગમે તે એકએકની જે ઢોળ પૂજી કરે છે તે (યથાર્થ) જ્ઞાન ધરાવતો નથી. આત્મા તરીકેજ એની ઉપાસના કરવી જોઈએ કારણ કે (પ્રાણ વગેરે) સર્વ એનામાં એકઠા ધ્યાય છે "

(૬) શ્વેતાશ્વતર જે એક મોડું ગ્યાયલું ઉપનિષદ છે, તેના ચતુર્થાધ્યાયનો ૧૦ મો શ્લોક—

માયા તુ પ્રકૃર્નિ વિદ્યાન્માયિન તુ મહેશ્વર ।

તસ્યાવયવભૂતૈસ્તુ, વ્યાસ સર્વમિદં જગત્ ॥ ૧૦ ॥

સ સા પૃ ૨૮૬થી—“ જગત્ તે માયા છે એવો વિચાર જે પાછલા સમયની વેદાત ક્ષિણપ્રીનો મોટામાં મોટો સિદ્ધાંત છે તે પહેલીજ વાગ સ્પષ્ટ રીતે મૂકાયેલો આપણા જોવામાં આવે છે

જગત્ તે માયા છે અને પ્રજ્ઞ તે જો જગત્ની માયાને ઉત્પન્ન કરનારો બૃહસ્પતિ (માયિન) છે એવું જો શ્લોકમાં કહેવામાં આવ્યું છે પણ બા વિદ્યાન્માયિનમાં જ્ઞાના ઉપનિષદની માથે જોડાયેલો છે ”

(૭) સ સા પૃ ૨૮૭થી—“ આ ઉપનિષદ ગ્રંથોમાં પરમાત્માનું ખરૂં સ્વરૂપ સમજવાને માટે સર્વત્ર શારે ઘડમઘડને પરિણામે ઢોળવાર એક રૂપક વપરાયામાં આવ્યું હોય તો ઢોળવાગ ખીજી રૂપક વાપરવામાં આવ્યું હોય એવું બન્યું છે ઉદાહરણ તરીકે વૃહદ્દાર્ણવ-૧૬ ઉપનિષદમાં ચારણવચ્ચય ઋષિ સ સાર છોડીને વનમાં જવાની તૈયારી કરતા હોય છે તે વખતે એની સ્ત્રી મૈત્રેયી રોને પ્રશ્ન કરે છે તેના જવાબમાં જો કહે છે—

“ જેવી રીતે એક મીઠાનો ગાજડો પાણીમાં નાખ્યો હોય તો તે પાણીમાં ગળી જાય અને તેને પાછો બહાર કાઢી શકાય નહીં પણ પાણી જ્યાંથી આખો ત્યાંથી ખાઈ ને ખાઈ લાગ્યા કરે તેવી રીતે આ મહા મત્ત્ર જનત છે, અપાર છે, વિદ્યાન્નોજ જરવો છે આ મૂલતત્ત્વોમાંથી બહાર નીકળીને એમાને એમ જ જો પાછું વિલીન થાય છે મગલ પડી ચૈતન્ય રહેતું નથી કારણ કે ચારણવચ્ચયે - ગળ આગળ સમજાવ્યું છે તે પ્રમાણે જે દ્વૈતબાવ ઉપર ચૈતન્યનો આધાર રહે છે તે જતો રહ્યો એટલે ચૈતન્ય પણ જતું રહેવું જોઈએ

વળી એજ ઉપનિષદમાં ખીજે એક ઠેકાણે કહ્યું છે કે—“ જેવી રીતે

કરેળિયો પોતાના તત્ત્વોવડે બહાર નીકળે છે, જેવી રીતે ન્હાના ન્હાના તણુઓ અગ્નિમાથી બહાર નીકળે છે, તેવી રીતે એ આત્મામાથી સઘળા પ્રાણ, સઘળા લોક, સઘળા દેવતાઓ, સઘળા પ્રાણિયો બહાર નીકળે છે ”

(૮) સ સા પૃ ૨૭૬ મા—“ ચતુષ્પથ બ્રાહ્મણ-સો અધ્યાયવાળું અથવા સો રસ્તાવાળું છે, એ ઋગ્વેદથી બીજે નબરે વૈદિક સાહિત્યના આખા ક્ષેત્રમા સૌથી વધારે અગત્યનો ગ્રંથ આ છે ”

(પૃ ૨૮૩) થી “ પરમાત્માના સ્વરૂપનો વિચાર એ સઘળા ઉપનિષદોનું સુખ તત્ત્વ છે ઋગ્વેદના પુરૂષમાથી ધીરે ધીરે આત્મનૂના વિચારોનો ઉદ્ભવ થયો સુષ્ટિના રચનાર પ્રભાવતિમાથી ભૂતમાત્રના આદિકારણ એવા નિશુલ્લ પ્રમહનો વિચાર ઉત્પન્ન થયો એ કમનું છેવટમા છેવટનું પગથિયું તે આ ઉપનિષદોમા આપણે ભેઠએ છીએ ક્રમ્વેદ મા આત્મન્ એનો અર્થ શ્વાસ એટલોજ થાય છે ઉદાહરણ તરીકે-વાયુને વરુણે આત્મન્ કહેવામા આવ્યો છે બ્રાહ્મણોમાજ એ શબ્દનો છવ એવો અર્થ થયો

એક ઠેકાણે આત્મન્ ઉપર જેઓનો આધાર ગણવામા આવ્યો છે, તેવા પ્રાણ ની દેવતાઓની સાથે એકતા સ્થાપવામા આવી છે અને એવી રીતે વિશ્વનો આત્મન્ હોવાનો કલ્પના ઉદ્ભવી છે શતપથ બ્રાહ્મણ ના એક મોડા અધ્યાયકા કાંડમા (૧૦, ૬, ૩) આ આત્મન્ નો વિચાર વધારે ખિલવવામા આવ્યો છે અને એ આત્મન્ વિશ્વમા સર્વના વ્યાપીને રહ્યો છે એવું એના વિષે કહેવામા આવ્યું છે ક્રમ્વેદ મા બ્રહ્મ (નાન્યતન્ભતિ) એનો અર્થ ‘ પ્રાર્થના ’ અથવા ‘ મક્ષિત ’ એથી વિશેષ કાંઈ પણ થતો નહોતો પણ જાનામા જૂના બ્રાહ્મણો મા પણ પ્રાર્થના, વિપ્ર અને યજ્ઞમા પ્રગટ થતી પાર્વત્રિક વિશુદ્ધિનો અર્થ એ શબ્દમા દાખલ થયેલો આપણે ભેઠએ છિયે ઉપનિષદોમા પ્રવૃત્તિ ને સચેતન કરનાર પવિત્ર તત્ત્વ એવો એ શબ્દનો અર્થ થાય છે એ શબ્દનો પાછલો ઇતિહાસ લાગે છે અને હિંદુસ્તાનના ધાર્મિક વિચારની ઉત્ક્રાંતિનું સઘળું તત્ત્વ આ એક શબ્દના ઇતિહાસથીજ સૂચવાય છે આત્મન્ અને બ્રહ્મ એ બેઉ શબ્દથી જે વિચારો દર્શાવાય છે તેને ઉપનિષદોમા સાધારણ રીતે એકજ ગણવામા આવ્યા છે પણ ખરૂં જોતાં બ્રહ્મ એ વધારે પ્રાચીન શબ્દથી વિશ્વમા વ્યાપી રહેલા પરમતત્ત્વનું સૂચન થાય છે અને આત્મન્ એ શબ્દથી માનવીમા પ્રગટ થતા ચેતન્યનું જ્ઞાન કરાવે છે અને જ્ઞાત પરથી અજ્ઞાત પર જવું એ સિધ્ધાંતને અનુસરીને આત્મન્ એ વિશેષ બાંધીતા તત્ત્વને બ્રહ્મ એ

અજ્ઞાત તત્ત્વનો પરિચય કૃત્તવનારા કામમા લેવામા આવ્યું છે વૃહદારણ્યક
ઉપનિષદ્ માં (૩, ૮, ૮, ને ૧૧) “ અક્ષર ” એ નામથી આત્મન્ તુ નીચે
પ્રમાણે વર્ણન આપવામા આવ્યું છે

તેનો ભાવાર્થ માત્ર બુવો—

“ એ-મ્મૂન સુક્ષ્મ, હ્રસ્વ, દીર્ઘ એમાનો એકે નથી તેમજ લોહી,
ચરણી, છાયા, અધાર, વાયુ, અને આકાશ વગરનો છે કોઈના સંગમા
લપટાઈ ન જાય, સ્પર્શ ન કરી શકાય એવો એ છે એ સ્વદ, ગદ્ય વગરનો છે
આખ કાન, વાણી, મન, તેજ, પ્રાણ મુખ માપ, અદર અને બહાર એવું કાં
નથી એ કોઈનું ભક્ષણ કરતો નથી એને કોઈ જોતો નથી, એ સદ્ય માલખે છે
એને કોઈ મનન કરી શકતું નથી, એ મદ્યગાનો મનન કરનારો છે એના વિષે
કોઈને જ્ઞાન નથી, એ સકલ વસ્તુનો વિજ્ઞાતા છે એના જિવાય બીજો કોઈ
જોનારો, માલખનારો, મનન કરનારો, વિજ્ઞાતા નથી હે ગાર્ગી ! એ અવિનશીની
અદ્વ આકાશ જોત પ્રોત થઈને રહ્યું છે ”

આખી મનુષ્ય જાતિના તત્ત્વ ચિંતનના ઇતિહાસમા પરમતત્ત્વનું શ્રેષ્ઠ
કરાયણ અને તેના વિષે ઉદ્ઘોષ કરાયેલો સૌથી ખેલો આ સ્થળે આપણે
જોઈએ છીએ

પૃ ૨૮૪ થી—કાટક ઉપનિષદ્ માં આત્મા વિષે જણાવ્યું છે તેનો
ભાવાર્થ—“ જ્યાંથી સૂર્યનો ઉદય થાય છે અને જ્યાં આગળ સૂર્યનો અસ્ત
થાય છે તેમા સદ્યગા દેવતાઓનો સમાવેશ થઈ જાય છે તેની પેઠી તરફ કોઈથી
પણ જઈ શકાતું નથી ”

“ એનું રૂપ કદી આખધો જોઈ શકાતું નથી કોઈ પણ માણસ ચક્ષુ વડે
એને જોઈ શકતો નથી હૃદયથી, મનથી, બુદ્ધિથીજ એનું શ્રેષ્ઠ થઈ શકે છે
એને જોતો જાણે છે તે અમર બની જાય છે

(૬) સ મા પૃ ૨૯૧ થી—“ આ હનિવામા પુનર્જન્મ થાય છે ”

જોવા મિધ્યાતરૂપે એ વિચાર પ્રકટ થયેલો સૌથી ખેલો ઉપનિષદો
માજ લેવામા આવે છે વળી વૃહદારણ્યક માં કર્મના મિદ્ધાતની શરૂઆત
થયેલી પણ આપણે જોઈએ છિયે નવો જન્મ કેવી રીતનો થાય તેનો
આધાર માણસના પોતાના કર્મ ઉપજાવે છે, એવી આ કર્મના
સિદ્ધાંતની મતલબ છે વૃહદારણ્યક માં એવું કહેવામા આવ્યું છે કે માણસનું
શરીર ત્યારે પચ્યતમા ભગી બને છે ત્યારે જે કર્મ વડે માણસ

સારો કે ઠારો થાય છે તે કર્મ સિવાય બીજું કંઈ પણ એવું રહેતું નથી બૌદ્ધ ધર્મમાં આત્માનું અસ્તિત્વ બીલકુન સ્વીકારવામાં આવ્યું નથી પણ મરણ પછી મનુષ્યના કર્મ દ્વારા રહે છે અને તે કર્મ એ મનુષ્યના નવા જન્મના નિર્ણાયક બને છે એ વાત કણુન રાખવામાં આવી છે ખરેખર આ કર્મનો સિદ્ધાંત એજ બુદ્ધના ઉપદેશનો પાયો છે

૫ ૨૬૦ થી-- કૌણીતકિ ઉપનિષદ્ નો વિગ્રહ કર્ણક જુની રીતનો છે એ ઉપનિષદ્ પ્રમાણે--મૃત્યુ પછી સર્વે ચદ્ર આગળ જાય છે અને ત્યાંથી દેવદાસ પિતૃયાનથી પ્રાપ્ત કરે છે અને બાકીનાઓ પોત પોતાના કર્મ પ્રમાણે તથા પોત પોતાના જ્ઞાન પ્રમાણે પૃથ્વી ઉપર મનુષ્યથી તે કીટ સુધીના જીવો જીવો જીવનમાંથી ગમે તે એક પ્રકારનું જીવન પ્રાપ્ત કરે છે

કાઠક ઉપનિષદ્ એ સૌથી વધારે ધ્યાન એવે એવા અને સૌથી વધારે સુદૃઢ ઉપનિષદોમાંનું એક છે, એમાં મૃત્યુ પછીના જીવન વિષેનો પ્રશ્ન એક હતકથાના રૂપમાં મૂકવામાં આવ્યો છે નચિકેતસ એ નામનો જીવાન બ્રાહ્મણ યમના રાજ્યમાં જાય છે ત્યાં આગળ યમ એને ગમે તે ત્રણ વરદાન માગી લેવાનું કહે છે ત્રીજા વરદાનમાં “ મૃત્યુ પછી માણસ રહે છે કે નહીં ? ” એ પ્રશ્નનો ઉત્તર એ માગી લે છે મૃત્યુ એને કહે છે કે “ દેવતાઓ પણ આ વિષે સંશયમાં પડી ગયા છે, આ વિષય ઘણો સૂક્ષ્મ છે તું તોઈ બીજું વરદાન માગી લે ” અને આમાંથી મને છુટ્ટો કર (૫ ૨૬૩) પરમજ્ઞાનના કન્તા આ પૃથ્વીના સુખ વૈભવને એ વધારે પસંદ કરે એવા હેતુથી નચિકેતસને લવચાવવામાં આવ્યો એ વાત ઉપરથી માર અથવા મૃત્યુ એ બુદ્ધ ને લવચાવવાના પ્રયત્ન કર્યાની જે આખ્યાયિકા છે તેની કૃત્તિ થઈ હોય એ ઘણું સંભવિત છે નચિકેતસ અને બુદ્ધ બેઉ લાલચની સ્ત્રામે દડી રહીને આ તે જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરે છે

(૫ ૨૭૫) આ કાઠક પ્રકરણમાં એક સ્થળે (લે યા ૩ ૧૧) નચિકેતસ એ નામનો છોકરો હતો તે યમને ઘેર ગયો હતો તે વખતે યમ રાજા તરફથી તેને ત્રણ વરદાન આપવામાં આવ્યા હતા આ વાતો ઉપરથી કાઠક ઉપનિષદ્ સ્વાયંતુ છે

(૧૦) ૫ ૨૬૩ થી-- અલબત્ત મઘના ઉપનિષદો મળીને અથવા એકેક ઉપનિષદોમાંથી--વિશ્વવિષે તર્કશાસ્ત્રની પદ્ધતિ પ્રમાણે સારી રીતે ખિલવવામાં આવેલા, સપૂર્ણતાવાળા અને અમંગલિ વિનાના ચોક્કસ વિચારો

નીકળી આવે છે, એવું માનવાનું કંઈ કારણ નથી અડધા પ્રતિભાવ, અડધા દિલ્લુપ્રીમ, વિચારો, આધ્યાત્મિક પ્રશ્નો વિષેના કામચલાઉ સવાલો અને ચર્ચાઓનું મિશ્રણ આ ઉપનિષદો માં આપણે જોઈએ છીએ

(૧૧) પૃ ૨૬૪ થી— “ એ વિચારોને સુવ્યવસ્થિત સ્વરૂપ તો વેદો તની દ્વિલુપ્તી વડે પાછવા સમયમાજ મળ્યું એ ઉપનિષદોમાથી જે વધારે પ્રાચીન છે તેને આશરે ઈ સ પૂર્વે ૬૦૦ કરતા વધારે મોડું રચાયલું ભાગ્યેજ ગણી શકાશે કારણ કે એ ઉપનિષદોમા પહેલીજ વાર જોવામા આવતા ઢેલક અગ યના સિદ્ધાંતો ગૌડ ધર્મની શરૂઆત પહેલાં જાણીતા હોવાજ જોઈએ, એમ ગૌડ ધર્મના ઇતિહાસ ઉપરથી સ્પષ્ટ માવમ પડે છે ”

(૧૨) પૃ ૨૬૬ ની ટીપમાથી—પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનો એકીમને એવું કહે છે કે—‘ સદ્ એટલે બ્રેમનું તે ઉપરથી ઉપનિષદ એ શબ્દ થયે. છે પણ આપણા ટીકાકારો એ શબ્દને સદ્ એટલે “ નાશ કરવો ” અથવા જલુ એ ઉપરથી વ્યુત્પન્ન વાળેલો માને છે અથવા જ્ઞાન વડે કરીને અવિદ્યાનો જે નાશ કરે તે ઉપનિષદ પ્રદા વિષયક જ્ઞાન જેના વડે આપણી પામ આવે છે અથવા જેના વડે આપણે પ્રદાની સમીપ જઈએ છે તે ઉપનિષદ તૈત્તીર્ય ઉપનિષદમા શકનાચાર્યે વળી ત્રીજો ખુલાસો આપ્યો છે કે “ ઉચામા ઉચુ શ્રેય જેમા સમાયલું છે તે ઉપનિષદ ”

અમારો વિચાર

॥ જૈનોના ૨૨ મા તીર્થંકર સર્વજ્ઞ થયાને ઘણું છેલ્લું પડી જવાથી ધૃષ્ટાન્તક વેગની રિયનિ ડોઈ બુદ્ધાજ પ્રધાની થઈ પડી હતી ત્યાર બાદ ૨૩ મા તીર્થંકર ઈ સ પૂર્વે ૧૦૦૦ વર્ષના લગભગમા થયા ત્યારે તે સર્વજ્ઞના તત્ત્વો પ્રકાશમા આવેલા ઈ સ પૂર્વે ૮૦૦ ના મેંકા પડીના પ્રાદ્યુષ્ય યથોમા તે બાજુ દેરવાનો પ્રયત્ન થવા માડ્યો અને તેની પાછળના વેદો પણ પ્રજ્ઞપતિની પ્રેરણાની છાપ લગાડવામા આવી પરંતુ આ પાછળના પ્રાદ્યુષ્યક્રિયાઓ પર તે પ્રજ્ઞપતિની પ્રેરણાની છાપ લગાડવામા આવી નથી તેથી એજ સિદ્ધ છે કે તે વખતના સર્વજ્ઞના તત્ત્વોની પ્રભા આ નર્મન પ્રકારના પ્રાદ્યુષ્યક્રિયાઓ ઉપર પડી બુદ્ધો કલમ મહેલીમા—‘ વેદોની પડીના સમયમા તદ્દન જુદા પ્રકારનું આધિત્ય—પ્રાદ્યુષ્ય એ નામના યથોનું સાકિલ્ય રચાયું ”

અવસાના તત્ત્વો વિશેષ પ્રચારમા આવતા પ્રાદ્યુષ્ય યથો પણ નિર્માદ્ય જેવા થઈ પડવાથી થોડાજ વખતમા ઉપનિષદો નામના યથોમા બાજુ દેરવા, તે

એવી રીતે કે વેદોને અને બ્રાહ્મણ્યથોને ગૌણમા નખીને સનકાડના નામની તે યથોને પ્રસિદ્ધ કરવામા આવ્યા નેનો વિચાર કરી જુવો કલમ બીજીથી

વેદોમા ઇદ્રાદિક દેવતાઓ િ પ્રાર્થનાઓ કરીને સુખ્યતાએ ધન-પુત્ર-દિકની માગણીઓ પોતાના અર્થને ખાતર કરવામા આવતી તે સમયમા સર્વજ્ઞોના તત્ત્વોની ફરીથી તાજ પ્રમાપડતા િ સાથે બ્રાહ્મણ્ય અત્રોમા પોતાના સ્વાર્થની મિદ્ધિ કરવા દોરયા દેડી કઠી મુકી તો ખરી પણ મર્વજ્ઞોના તરફથી જીવાદિક સૂક્ષ્મ તત્ત્વોનો વિશેષ પ્રચાર થતા બ્રાહ્મણ્યથોથી પણ પછા પડવાથી સર્વજ્ઞનાજ તત્ત્વોમાથી અથવા તે સમયના તે । કેઈ જોત મતના આશ્રયથી પોતાની અનુકૂળતા પ્રમાણે વિષયોને શક્ય કરી જ્ઞાનકાડના નામથી ઉપનિષદો નામના થયો લખવાનો આરભ કર્યો પણ તે યાચિતમડન રૂપ હોવાથી તેમા ખરો પાયો જમાવી રાખ્યા નથી જુવો કલમ ત્રીજીમા--

“ પન્માત્માના સ્વરૂપનો વિચાર એ સદ્ગત ઉપનિષદોનુ સુખ્ય તત્ત્વ છે

શ્લોકવેદના પુરૂષમાથી આત્મનૂના વિચારો અને સદ્ગિના રચના પ્રજાપતિ માથી ભૂતમાત્રના આદિકારણ એવા નિર્જુણ બ્રહ્માનો વિચાર ઉત્પન્ન થયો એ કમનુ છેવટનુ પગથિયુ તે આ ઉપનિષદોમા આવ્યુ ”

(સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમા પુત્રીના પતિ-પ્રભાપતિ જે એક રજા છે તેના નામનુ આ પુરૂષ સૂક્ત આરો વેદોમા પાળ્યાથી દાખલ કરેલુ છે તે અમે જગો જગોપર બતાવતા આવ્યા છિયે ફરીથી વિચાર કંવાની લક્ષ્યમણુ કરેલુ)

વિશેષ-મર્વજ્ઞોએ અનાદિકાળના નાના મેટા સર્વે જીવો પોતાના કર્મના વશમા પડેના ૮૪ લાખ જીવોની ચે નિમા ભટકતા રહેતા બતાવેલા છે

આ ત્રીજી કલમના પ્રજાપતિથી ભૂતમાત્રની ઉત્પત્તિ માનીએ ત્યારે તે નિર્જુણ બ્રહ્માએ કયા કાળમા આ જીવોને ઉત્પન્ન કર્યા ? અને તે એક સરખા કર્મવાળા ઉત્પ ન કર્યા કે વિષમ કર્મવાળા ? એ તે જીવોને વિષમ કર્મવાળા ઉત્પન્ન કરી ૮૪ લાખ જીવોની યોનિમા ભટકતા કરવાવાળા હોય તો તે અમારા પ્રજાપતિ નથી પણ તે અમારા કદો યતુજ મિદ્ધ થયે, તેથી આ પ્રજાપતિથી ભૂતમાત્રની ઉત્પત્તિ બતાવી છે તે કેવળ કલ્પિત રૂપનોજ છે

કલમ ૪ થી મા—બ્રાહ્મણ્ય અથવા વિચાર તત્ત્વો ઉપનિષ-મા વિસ્તાવમા આવ્યા ખરા પણ તે કર્મકાંડ સાથે વિરોધમા નેનારા હોવાથી નવા કર્મનુજ સમર્થન થાય છે

ખોડ ખાપણુ વગરના ચંચો કરી પૃથ્વીનુ સુખ કેળવ્યા પડી યમના

નિવાસ સ્થાન આગળ સુખમાં હોય એવો જે ઉદ્દેશ પ્રાપ્તિમા હોતો તે આ ઉપનિષદોમાં કંઈ છે અને ચતુર્થ જ્ઞાન વડે જીવાત્મા અને પરમાત્માની એકતા ચતા સુક્રિત મળે એજ ઉદ્દેશ ઉપનિષદોથી મળે છે આ સ્થળે યજ્ઞનો વિધિ ગિન ઉપયોગી થઈ પડે છે અને અધ્યાત્મિક જ્ઞાનજ વધારે અગત્યનું થઈ પડે છે.

(અમે પ્રથમ કહ્યું હતું કે—અવજ્ઞાના જે તેવા ડોઠ બીજા મતના વિચારોને લઈને પોતાની અનુકૂળતા પ્રમાણે ઉપનિષદોમાં દાખલ કરવા માઠયા ત્યારેજ તે વૈશ્વિકમતના પડિતો આ દુનિયામાં કાઈ પગ ટેકવતા થયા હતા)

આ બધા ઉપગ્ના વિચારોથી એ સમજાય છે કે વેદ સમયના પડિતો યુષ્માજનક યજ્ઞો કરીને આ લોક અને પૃથ્વીકના સુખની આશાના જ્ઞાનવાળા હતા, તે પછી બીજા જ્ઞાનીઓના સમાગમમાં આગળ પછી પ્રાદ્યુષ્ય યજ્ઞોથી ખોડ ખાપણુ વગરના યજ્ઞો કરી આ લોકના સુખની સાથે પરલોકમાં યમના નિવાસ સ્થાનમાં જઈને સુખ શાંતિ મેળવવાના જ્ઞાનવાળા થયા પરંતુ આ ઉપનિષદોના સમયમાં તો જીવાત્મા અને પરમાત્માની એકતાના જ્ઞાનથી સુખ શાંતિ મેળવવાના જ્ઞાનવાળા થયા.

તો અહીં જરા વિચારવાનું કે—કશ્ચ-પ્રેરિત વેદોમાંનું જ્ઞાન કેટલા વચ્ચા દ-જાનું હતું કે જેથી પ્રાદ્યુષ્ય યજ્ઞોથી ફેરવવું પડ્યું અને ઉપનિષદોમાં તો તે સર્વથાજ ફેરી ગયું, તે કયા નવા જ્ઞાનીઓની પ્રભા પડવાથી ફેરવવું પડ્યું ? વિચારવાની ભળામણ કરૂં છું

(૫) કલમ પાંચમીનો વિચાર જુઓ —

સદ્યા તરીકેનું સ્થાન-પ્રભાવતિ ॥ બદલે આત્મન્ ને આપવામાં આવ્યું વૃદ્ધદારણ્યક મા કહ્યું છે કે—ગદ્ગદાત્મા આત્મા અથવા છુદ્ધ તેજ આ વિશ્વ હતું, તેને એકલા બીક લાગવાથી બીજાની છુદ્ધ ચતા દેવતાઓ સુધીની આ બધી સૃષ્ટિ તૈયાર કરી દીધી ઇત્યાદિ

આમાં જરા વિચાર કરીને જતાવું છું —

આ સર્વજ્ઞોના સમયના વૈશ્વિક-પડિતો-ધૃત્વાજનક વેદવિધિના યજ્ઞોથી પાછા પડતા, પ્રાદ્યુષ્ય યજ્ઞોમાં તે જાણ ફેરવી, તેવી પંજ પાછા પડતા ઉપનિષદોમાં તો સર્વજ્ઞાનિક બીજા મતનાજ વિચારો દાખલ કરવા પડ્યા પરંતુ સર્વજ્ઞોના

તન્મયી આ સૃષ્ટિ આદિની છે, એવા વિચારો પ્રકાશમાં આવતા, પોતાની સ્વતંત્રતા બતાવતા આ અત્યંત પરોક્ષના વિષયમાં પોતાની જુદાજ પ્રકારની બાજુ એવવા માટે તે એવી રીતે કે-શરૂઆતમાં આત્મા અથવા બ્રહ્મ તેજ આ વિશ્વ હતું, તેને એકલા જહીક લાગવાથી બીજાની ઇચ્છા થતા દેવતાઓ સુધીની આ બધી સૃષ્ટિ તૈયાર કરી દીધી

અહીં એક વાત યાદ આને છે કે- કોઈ મોટી સમામાં ખીયાબાજો કહ્યું કે-બાતની ગાડમાં રૂચ-મત માગના મેરા બાવા પરજ્વાળા જમ બારા જોજનકા માડવા બાધ્યા થા ફેઠાએ પૂછ્યું કે-સાહેબ ! જળ આપ કહા થ ? બારા જોજનકા માડવા બાધતા કેઈ બાડી ટેકરા નકા થા કે નહી ? મેને પ્રથમજ કહા યા કિ બાતકી ગાડમે રાચર મત માગના તેવી વાત આ જગત્ સંપ્રદાની પણ વિચારવા જેવી છે

વિચારવાનું કે-શરૂઆતમાં આત્મા અથવા બ્રહ્મ એકલા હતા તો તે કઈ જગોપર હતા ? અને કયાથી આવ્યા હતા ? કહેવામાં આવે કે તે તો અનાદિના હતા ? તો વિચારવાનું કે કેટલા કાળ-સુધી એમી રહ્યા પછી તેમને જહીક લાગી ? કે જેથી આ બધી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરવાને તૈયાર થઈ ગયા ? તે તો પ્રથમ એકલાજ હતા, તો પછી આટલી મોટી-વિશાલ પૃથ્વી, આ મોટા મોટા સાત સમુદ્રો, કે જે ફર્મપુરાણમાં બતાવ્યા છે તે, અને મેરૂ પર્વતાદિક મોટા મોટા પહાડો બતાવ્યા છે તે, આ બધી વસ્તુઓના મશાલા, કયા ઠેકાણેથી મેળવ્યા ? માટલો કુક વિચાર તો નાનું છોકરું પણ કરી શકે તેવો છે વેદના ઋષિઓને આ આત્મા જગત્ના અષ્ટા યશે કે કેમ એ વાત જણી ન હતી ? તો પછી ઉપનિષદ્કાળના ઋષિઓને કયા નવા ઇશ્વરથી આ જગત્ સંપ્રદાની વાત જણી ? પ્રજાપતિના બહે અષ્ટા તરીકેનું સ્થાન આત્માને આપવામાં આવ્યું, આમાં મારું અનુમાન તો એ છે કે-પ્રથમ ઉપનિષદમાં અષ્ટા તરીકેનું સ્થાન આત્માને આપ્યા પછી, વેદોમાં પછગયો પ્રજાપતિને અષ્ટા તરીકેનું સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે એ વાત અમો જગો જગોપર સ્પષ્ટ કરતા આવ્યા છિયે, તો પણ આ જગોપ-ચોડી સૂચના કરીને બતાવું હું —જેનોના ૧૧ મા તીર્થંકર સર્વજ્ઞના સમયમાં આ અવસર્પિણીના-નવ વાસુદેવો (વિષ્ણુઓ) માના જે પહેલા વાસુદેવ હતા તેમના પિતા પુત્રીના પાતિ થવાથી, લોકોએ પ્રજાપતિ એકું બીજું નામ પાડ્યું હતું, ત્યાંથી વૈદિકોએ તે પ્રજાપતિને બ્રહ્મા રૂપે કહ્યું હતા તેમના પુત્ર જે ખામ વિષ્ણુ હતા તેમનું નામ ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ હતું તેમને છોડી દીધે તેમના પ્રનિપક્ષી કે જે પ્રનિવાસુદેવ અર્થથીજ હતા, તેમને

ચોડાના મથાં વાળા જનની હૃયગ્રીવ વિષ્ણુ સ્થાપના હતા, ત્યાંથીજ આ બ્રહ્મા અને વિષ્ણુની કલ્પના ઉદ્ભવી જરવામાં આવી છે. અને પુત્રીના પતિ પ્રજાપતિને બ્રહ્મા તરીકે ચારે વેદોથી તે પુરાણો સુધીમાં જગતના સર્જા તરીકે કલ્પેલા છે પ્રથમ આ પુત્રીના પતિ ગણ, તે પ્રજાપતિ બ્રહ્મા રૂપે કયા અથવા ગોઠવવામાં આવ્યા અને પછી કયા કયા અથવા ગોઠવતા આવ્યા, તેના સંબંધનો વિચાર શોધ જોળવામાં અજમાય જીવનનાં ઇતિહાસોને જોળવાની જાગમણ કરે છે અને અહીં એકાદ દાખલો દાકીને ચાલતો થાઉં છું—

મણિવાલ નજીકાઈ દિવેદીએ—પોતાના સિદ્ધાંતસાગ નામના પુસ્તકના પૃ ૪૨ થી ૪૪ સુધીમાં જણાવ્યું છે કે—યજુર્પુષ્ઠ નવોજ દેવ કલ્પાયો અને પ્રજાપતિ બ્રહ્માના મોખરે આવી જગતના સર્જા થઈ બ્રહ્મા તરીકે પૂજાતો વધે વિશેષ મારો અથ જોવાની જાગમણ કરે છું

(૬) કલમ છઠ્ઠીથી—પ્રવેતાશ્વતર ઉપનિષદ કે જે એક મોટું ગ્રંથાવલોક છે, તેમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે— “ જગત્ તે માયા છે, અને બ્રહ્મા તે એ જગતની માયાને ઉત્પન્ન કરનારો છે ” “ આ વિચાર પાછલા સમયની વેદાંતની ક્ષિપ્ર-સુપ્રીનો મોટામાં મોટો મિદ્ધાત છે તે પહેલીવાર સ્પષ્ટ રીતે મુકાયેલો આ ઉપનિષદમાં જોવામાં આવે છે પણ આ વિચાર જૂનામાં જૂના ઉપનિષદોની સાથે જોડાયેલો છે ”

વિચારવાનું કે—જે આ બ્રહ્મા છે તેના અવયવ ભૂતથી જ આ બધું જગત્ વ્યાપ્ત છે “તદ્વિષ્ણો વત્સ પદ” આ વેદની શ્રુતિ બ્રહ્માથી જુદી પડે છે મીતામાં આ વિષ્ણુને યુગયુગમાં આવવા વાળા, પુરાણોમાં સર્વ જીવોમાં વ્યાપીને રહેલો, અને અવતારો લઈને ધર્માલ મથાવનારા બતાવ્યા છે ત્યારે પુરાણોમાં બતાવેલી ૮૪ લાખ જીવોની યોનિયોમ, જટકતા બ્રહ્માને માનવા, કે વિષ્ણુને, ? આ બન્ને દેવો એક ડગળા નથી તેમજ પ્રત્યક્ષમાં દેખાતા આ બધા અનંતાનંત જીવો પણ જાનમાં એક સ્વરૂપના નથી તો પછી આ બધી જાણ કેવા સ્વરૂપથી બેલાઈ ?

શ કરાચાર્યે—ઈ દ્રાવિડ બધા દેવોને એક જાણુ પર ખસેડીને અને એકલા બ્રહ્માની કલ્પના સુખ્ય રાખીને પોતાના ‘અદ્વૈત’ મતની સ્થાપના કરી અને જુનાં જૂનાં ઉપનિષદોનો અથ કરતા તેમાં પણ આ બ્રહ્માને જોડીને બતાવ્યા અને તે બ્રહ્માને વેદમૂલક કરાવવા તેની શ્રુતિયો બનાવી ચારે વેદોમાં દાખલ કરી હોય એવું મારું અનુમાન છે, વિશેષ વિચાર કરવાનું ઇતિહાસોને સોંપુ છું

(૭) કલમ આત્મી-ઉપનિષદોમા પરમાત્માનુ સ્વરૂપ મમજ્જવાને માટે ભારે ગડમથન આવી રહેલી જતાવીને વૃહદારણ્યક ના જે ઉદાહરણ મુકયા છે ધોનાની સ્ત્રીને મમજ્જવતા યાજ્ઞવલ્કય કહે છે કે-ગીઠનો ગાગડો પછીમા ગળી મયા પછી જહાર કાઢી શકાય નહી, તેવી રીતે મહાસત્ત્વ મૂળ તત્ત્વોમાથો જહાર નીકળીને પાછુ એમા વિવીન થાય છે મરણ પછી ચૈતન્ય રહેતુ નથી આ વિષયને આગળ સમજાવ્યા પ્રમાણે જે દ્વૈતભાવ ઉપર ચૈતન્યનો આધાર રહે છે તે જતો રહ્યો, એટલે ચૈતન્યપણુ જતુ રહેવુ જોડિએ એજ ઉપનિષદમા ખીજે ઠેકાણે-કરોળિયો તત્ત્વ વડે જહાર નીકળે છે અગ્નિમાથી-ન્હાના ન્હાના, તણુ ખાઓ જહાર નીકળે છે, તેવી રીતે-આત્મામાથી સઘળા લોક, પ્રાણુ, દેવતાઓ, પ્રાણિયો, જહાર નીકળે છે

આ કલમ ૭ મી મા વિચારવાનુ કે—

જૈનોના રૂઝ મા તીર્થ કરેના પ્રાદુર્ભાવ થતા ધૃજાજનક-ચક્ષુ યાગાદિક ની કિમત નહી જેવી થઈ પડી એટલે પ્રથમ તેની મિટ્ટિ કરવા પ્રાણુ અથોમા મહી પડયા ખરા પણુ તે તો ખરા ફૂધની આગળ આટાના (લોટા) ધોળા પાણી જેવાજ થઈ પડયા આગળ વિશેષ જીવાત્માના, પરમાત્માના, વિચરે લોકોમા પમરતા, વેદોમા મુખ્ય ગણાતા-મગ્નિ, વાયુ અને સૂર્ય દેવે હતા તે પણુ-ખાદ્ય, અતરના, શત્રુઓને જિતવાવાળા, પ્ર નક્ષમા દેખતા-ચીતરાગ પગમ ત્માઓના આગળ, નહી જેવા થઈ પડતા, તે અ ચીદ્રિય જ્ઞાન ત્રિતાના પાણીમા ગળી ગએલા મીઠાના ગાગડા જેવા અને તત્ત્વો વડે જહાર નીકળેલા કરોળીયાના જેવા, અને અગ્નિમાથી ન્હાના ન્હાના જહાર પડેલા તણુખાઓ જેવા, પરમાત્મા જતાવવા લાગ્યા પણુ તેવા કટિપત રૂપ પરમાત્મા જતાવી વિચક્ષણુ-ચતુર મહાપુરુષોને તો સતોષી શકયા નહીજ હોય, એટલે તે સમયના સર્વજ્ઞોના વિરુદ્ધમા આવીને-નવીન નવીન ઉપનિષદોની રચના અને કટિપત સ્વરૂપના નવા નવા પરમાત્મા, લોકોને જતાવવા આગળ પડયા, તે શુ અધારામા 'ક્ષ' ક્ષ મારવા જેવુ અને લોળી હુનિયાને 'ક્ષ' ક્ષ મરાવવા જેવુ, કરેલુ નથી કે ? તે ઉપનિષદોના અવ્યાસ કરવાવાળા આજકાલના જાહોસ પડિનેને ભારે ગડમથન જેવામા આવે તેમા નવઈ જેવુ શુ છે ? તે ઉપનિષદોમા થએલી ગડમથન આગળના લેખોમા જતાવે છે તે જીવો ,

(૮) કલમ આઠમીમા—પરમાત્માના સ્વરૂપ માટે જતાવેની ભારી ગડમથન તેનો દુકામાં સાર—

શતપથ-એ ઋગ્વેદથી બીજે નબરે છે

પગ્માત્માના સ્વરૂપનો વિચાર એ ઉપનિષદોનો મુખ્ય તત્ત્વ છે

ઋગ્ના પુરૂષમાંથી આત્માના વિચારે થયા, સદિના રચના પ્રજાપતિમાંથી ભૂત માત્રના આદિકારણ નિર્ગુણ બ્રહ્મનો વિચાર થયો એ કમનું છેવટ ઉપનિષદોમાં થયું

ઋગ્ મા-આત્માનો અર્થ-શ્વાસ તે વાયુ ને વરૂણનો આત્મા કહ્યો બ્રાહ્મણમાં એનો છાન્ડ અર્થ થયો એક ઠેકાણે આત્મા ઉપર જેઓનો આધાર તેવા બ્રાહ્મણી-દેવતાઓની સાથે એકતા આપતી, વિશ્વનો આત્મા દેવાની કલ્પના વધે

શતપથના-એક મોડા વ્યાયલા કાકમાં-એ આત્મા વિશ્વમાં સર્વન વ્યાપીને રહેલો એમ કહેવામાં આવ્યું

ઋગ્માં-બ્રહ્મનો અર્થ-પ્રાર્થના, અથવા ભક્તિ, એટલેજ હોય, પણ જૂનામાં જૂના બ્રાહ્મણમાં-પ્રાર્થના, વિપ્ર અને યજ્ઞમાં વિગુપ્તિનો અર્થ, કાખવ થયો ઉપનિષદોમાં-પ્રકૃતિ ને સચેતન કરનાર, તત્ત્વનો અર્થ થયો. ધાર્મિક ઉત્ક્રાંતિનું સમગ્ર તત્ત્વ-આ એક શબ્દથી સૂચવાય છે, આત્મા-અને બ્રહ્મ એ બે, ઉપનિષદો મા સાધાવણ રીતે એકજ ગણાય છે પણ ખરૂ જોતા બ્રહ્મની વિશ્વમાં વ્યાપી રહેવા પરમાત્માનું સૂચન થાય છે અને આત્મા એ શબ્દથી માનવીમાં પ્રગટ થતા ચેતન્યનું ભાન કરાવે છે તદ્દની આ માને અજ્ઞાત પ્રશ્ન ઉપર જલુ એ અર્થમાં પ્રશ્ન લેવાય છે

બૃહદારણ્યક મા મક્ષર એ નામથી આત્મનું વર્ણન છે, તેમાં જણાવ્યું છે કે-એ સ્પૃશ્યનાસ્તિકાનો એકે નથી એ કોઈના સંગમાં લપટાતો નથી કોઈને સ્પર્શતો નથી એ કોઈનું ભક્ષણ કરતો નથી કોઈએનું ભક્ષણ કરતું નથી એને કોઈ જોતું નથી એ સકલ વસ્તુનો વિજ્ઞાતા છે એના વિના બીજો કોઈજ નથી એ અવિનાશીના અંદર આકાશ ઓત પ્રોત થઈને રહેતું છે તત્ત્વ ચિન્તનના પરમતત્ત્વનો વિચાર સૌથી બહેનો આ અથગે નોડો છિને ” વાકે ઉપનિષદમાં-આત્મા વિશે જણાવ્યું છે કે—

જ્યાથી સૂર્યનો ઉદય અને જ્યા અસ્ત થાય છે, તેમાં સધળા દેવતાઓને સમાવેશ થઈ જાય છે તે પેની પાર કોઈ અડ થકતું નથી

એ જ્યાથી એક થકતો નથી હૃદયાદિકનો અડક થઈ શકે છે તેઓ એને જાગે છે, તે અમર બની જાય છે ”

કલમ ૮ મીનો સાર વિચારવાને લખી બતાવ્યો છે

હુ ક્રમાં વિચારવાનું કે—

પૂર્વના વેદોની સ્થિતિ-ઘૃષ્ણાજનકજ થઈ પડેલી, જગ બહિરજ હતી તેવા સમયમા જૈનોના ૨૩ મા તીર્થ કરના તત્કથી અત્યત પરોક્ષના વિષયરૂપ સૂક્ષ્મ જીવાદિક ત વોનો અત્યત પરોક્ષના વિષયરૂપ ઇતિહાસનો, પ્રકાશ કરીથી તાજે બહાર પડતા તે સમયના વૈદિકના પડિતો—એન્દ્રમ જોમમા આવીને યજ્ઞ યાગાદિકનીજ સિધ્ધિ કરવા, પ્રથમ ધ્રુ મહાજ નામના ઐથોજ લખવા મઠી પડયા હોય પરંતુ સર્વજ્ઞના તત્વોનો વિશેષ ફેલાવો થતાની સાથેજ તે નહી જેવા થઈ પડતા, કેટલાક ચતુર પડિતોએ, તે બાજુ ફેરવીને જ્ઞાનકાંડના નામે ઉપનિષદો નામના ઐથો રચવાની શરૂઆત કરી લીધી હોય, એમ સોંકે સમજી ગયાય તેણે છે તેમા કેટલાક પ્રત્યક્ષમા અનુભવાતા—જીવ, કર્માદિકના વિષયોને અને જીવોની મુક્તિ મળવના વિષયોને, પોતાનાના દાખલ કરતા ગયા એટલે કાંઈક યગ ટેકવતા થયા હોય, પરંતુ સર્વજ્ઞના તત્કથી—આ સૃષ્ટિ બનાવિના જેવા અત્યત પરોક્ષના વિષયોમા, જુદા પડવાના ઇરાદાથી અને ભદ્રિક હોઠોને—જૂઝવાડામા નાખી દેવાના ઇરાદાથી, આત્માથી સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિની કલ્પના, પ્રથમ ઉપનિષદોમા દાખલ કરી હોય । અને ત્યાર બાદ પ્રજાપતિ આદિથી—સૃષ્ટિ ઉત્પત્તિની કલ્પના થઈને જુદા જુદા પ્રકારની અનેક પ્રકારની કલ્પનાઓ થતા સંપૂર્ણ વૈદિક ધર્મ । ઐથોમા ઘુમાડી દેવામા આવી હોય, એણે મારૂ અનુમાન થાય છે તે એવી રીતે કે—પ્રથમ ઉપનિષદોમા સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિની કલ્પના, આત્માથી, પડી અક્ષર શબ્દના અર્થથી, ત્યાર બાદ અગીયાર (૧૧) મા તીર્થ કરના સમયમા થએલા પુત્રીના પતિ રાજા કે જે હોઠોમા પ્રજાપતિના નામથી બહિન્મા આવેલા, તેનો અર્થ હનિયાનો પતિ કલ્પીને બધા વૈદિકમા દાખલ કરવામા આવ્યા હોય

મંદકોનલ સાહેબની ૮ મી કલમમા—એવો ક્રમ જોઈએ છે કે—

“પુરુષાત્માનો વિચાર એ ઉપનિષદોનો મુખ્ય તત્ત્વ છે, જગમ ના—પુરુષાથી, આત્માના વિચારે પ્રજાપતિમાથી ભૂતભગવાના આદિકારણ એવા નિર્ગુણ પ્રદાનો વિચાર, એ ક્રમજુ છેવટનું પદ યિયુ ઉપનિષદોમા બતાવ્યું મૂળે મા આત્માનો અર્થ—આત્મ થઈને, વાયુને વરુણનો આત્મા, કહેવામા આવ્યો પણ પ્રાગ્હણેમા અર્થ—એ જીવનો થયો એક ઠેકાણે તેના પ્રાણ દેવતાઓની સાથે એકતા બતાવી એવી રીતે વિશ્વના આત્માની કલ્પના થ । ક્ષતપથ ના એક જોડા રચાય ના કાંડમા—એ આત્મા વિશ્વમા મર્વત્ર વ્યાપીને રહેલો કલ્પ્યો છે

કર્મ મા-પ્રમ્હાનો અર્થ-પ્રાર્થના-અકિત જ થયો છે બીજા પ્રમ્હાનોમા-પ્રાર્થના-વિપ્ર અને યજ્ઞની શુદ્ધનો અર્થ થયો ઉપનિષદો મા પ્રકૃતિને મચેનન કરનારે તત્ત્વ બાન્યુ ધાર્મિક ઉત્કાંઠિનુ બધુ તત્ત્વ આ એક શબ્દથી સુગવાય છે

આત્મા અને અમ્હ એ બે શબ્દોથી વિચારો દર્શાવાય છે તેને ઉપનિષદો મા એકજ ગણવામા આવે છે

ખરૂં જોતા અમ્હ એ પ્રાચીન વિશ્વમા બ્યાપેલા તત્ત્વનુ સૂચન છે અને આત્મા એ માનવીમા ચેતન્યનુ ભાન કરાવે છે બાણીતા આત્માને અજ્ઞાત અમ્હ ઉપર જલુ એ અર્થમા અમ્હ લેવાય છે વૃહદારણ્યક મા બક્ષર લેને નહી તે આત્માનુ વર્ણન વિસ્તારવાળુ છે-એ આત્મા સ્થૂનાદિકમાનો એકે ૧૩૧ એને કોઈ જોતો નથી એ સઘળુ બુદ્ધે છે ઇત્યાદિ

આ બધા વિચારો વૃહદારણ્યકમા ખેંચાજ નજરે પડે છે કાઠક મા સૂચના ઉદયથી તે અસ્ત સુધીમા-સઘળા દેવતાઓનો સમાવેશ થા જતો બતાવ્યો અને કહેવામા આવ્યુ છેકે-એ આત્મા આખથી જોઈ શકાતો નથી, પણ હૃદયાદિકથી શક્ય થા શક છે એને જોઓ જાણે છે તે અમર થઈ જાય છે”

આ કલમ ૮ મી ૨૧-સર્વજ્ઞોના તત્ત્વોથી વૈદિક પડિનોના વિચારોની સાથે, કેવા પ્રકારનો મેળ છે, તે બતાવુ છુ—

સર્વજ્ઞોએ-આ સૃષ્ટિને અનાદિની બતાવી છે અને અનાદિકાલ સુધી આદ્યા કરવાની પણ બતાવેની જ છે સર્વજ્ઞોએ-દેવલ જડ પાર્થનુ લક્ષણ, બુદ્ધ બતાવ્યુ છે અને કેવલ ચેતન પદાર્થોનુ લક્ષણ પણ, બુદ્ધ જ બતાવ્યુ છે જડ અને ચેતનના મયોગવાગી, ઘઈ રહેની આ સૃષ્ટિ, અનાદિના કાળથી વ્યાપ્તી આવેની આપણે પ્રત્યક્ષપણે જોઈ રહ્યા છિયે વિશેષ વિચારવાનુ એ છે કે

જડની સાથે રહેના, અનતા અનંત જીવો-૮૪ લાખ જીવોની ચોડિયોના, ઉનટ પાવટ રાજે બટકી રહેવા પણ આપણે પ્રત્યક્ષપણે જોઈ રહ્યા છિયે, તો પત્રી આ જીવોનો કર્તા કોણ ? અને તે જીવો કર્મવાગા બનાવના કે કર્મ વિનાના ?

પુરૂષમાધી આત્માના વિચારો થયા, ને આત્મા શનપથમાં વિશ્વમા સર્વત્ર બ્યાપીને રહેલો બનાવ્યો તો વિચારવાનુ કે-ને નિર્મલ

અનેક પ્રકારના મહાસદૃશ્યાળી ટહ લાખની ચોનિયોમા નુ વધારે મેળવવાને પડેલો ? અને નગ્વેદમા-પુરુષ અને પુત્રીનો પતિ-બ્રજપતિ જ કયે ઠેકાણેથી લાવીને ઘુસાડયો ? બીજી વાત એ છે કે-વિષ્ણુ ગીતામા ભક્તોના હૃદયેને દૂર કરવાનું વચન આપીને ગએલા જતાવ્યા છે તે વિષ્ણુને પુરાણોમા મર્વ જીવોમા વ્યાપીને રહેવા જતાવ્યા, તે સુ ટહ લાખ ચોનિયોમા રહેવા જીવોના હૃદયોનો સાર એજ જોઈએ મનવાના હેતુથી, તેઓમા વ્યાપીને રહેવા માનવા ? આ બાધી નવીન પ્રકારની બાજી, સર્વજ્ઞો વિનાના બીજા કયા નહીન જ્ઞાનીયોથી અને શા કારણથી વ્યાપવી માનવી ?

આ ટ મી કલમમા મેંકડોનવ સાહેમે-પ્રથમ નગ્વેદના પુરુષથી અત્માનો, અને પછી પુત્રીના પતિ-બ્રજપતિથી નિર્ગુણ બ્રહ્માનો, તે પછી શતપથમા તે આત્મા વિશ્વમા સર્વત્ર વ્યાપી રહેવાનો ક્રમ જે જતાવ્યો છે તે નગ્વેદમા દાખલ થએલી શ્રુતિઓના પગધીન પણથી લખેયો માવમ પડે છે માનવ વિચાર પ્રમાણે સર્વજ્ઞોના તન્દ્રથી અનાદિની સૃષ્ટિના વિચારો જાહેરમા ફેલાયા પછી, આ અત્યંત પરાક્ષના વિષયમા ભદ્રિક લોહોને મૂચવાડામા નાખી સર્વજ્ઞોના ભક્ત થતા અટકાવવાના ઇરાદાથી, પ્રથમ ઉપનિષદોમા વિશ્વમા વ્યાપીને રહેના આત્મા કદપવામા આવ્યા હોય, ત્યાર બાદ ધીરે ધીરે નગ્વેદમા પ્રથમ પુત્રીના પતિ-બ્રજપતિનું સૂક્ત, તેના પછી ઈપિત પુરુષનું સૂક્ત, વેદની મહોર છપ લગાડવાને માટે દાખલ કરેલું હોય આ મારા વિચારો મેંકડોનવ સાહેબના સ્વતંત્ર વિચારોની સાથે મળતા આવે છે જુનો પૃ ૧૭૬ મા—“ નગ્વેદમા ૭ કે સાત સૃષ્ટિ વિષયના સૂક્તો છે તેમા-૬ ત કથાના, અને ધર્મ શાસ્ત્રના વિચારોની પુષ્કલ લેખ મ લેખા થઈ હોય એ તો સ્વાભાવિકજ છે ” અને તે વિચારો ઘણા અસ્ત વ્યસ્ત સ્થિતિમા મુકાયલા છે ”

આ તેમના વિચારના ફેરવાથી એજ સિદ્ધ થાય છે કે સર્વજ્ઞોના તન્દ્રથી-અનાદિની સૃષ્ટિના વિચારો ફેનાતા, તેમનાથી ખાસ જુદા પાડવાના ઇરાદાથી, આ અત્યંત પરાક્ષના વિષયમા-પ્રથમ ઉપનિષદોમા-વિશ્વમા સર્વત્ર વ્યાપીને રહેલો આત્મા કદપ્યો હોય, ત્યારબાદ ધીરે ધીરે તે વિચારોને વેદ મૂળક કરાવવાને, વેદોમા પણ તેની અનેક પ્રકારની શ્રુતિઓ દાખલ કરતા ગયા હોય, જુવો મેંકડે નલ સાહેબના વિચારો પૃ ૧૭૬ મા લખ્યું છે કે—

(૧) પ્રાચીન ઋષિઓ જણાવે છે કે-દેવતાઓએ સૃષ્ટિને ઉત્પન્ન કરી

(૨) સ્વર્ગ અને પૃથ્વી એ બેઉ મઘળા દેવતાઓના મા-બાપ છે, એવો વિચાર ઘણે ઠેકાણે છે

(૩) ઇન્દ્રને વિષે એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે-એણે પોતાના શરીરમાંથી એના પિતાને અને એની માતાને જન્મ આપ્યો (મ ૧૦, સુ ૪૫)

(૪) પૃ ૧૭૭ ૨- વિરોધાભાસી વિચારોમાં, વધારે ને વધારે નયશુભ રહેનારા વિપ્રવર્ગની કલ્પનાને, આ વિચાર ઘણો ગમી ગયો હતો એમ સ્પષ્ટ માલુમ પડે છે

(૫) ઋગ્વેદના ધાર્મિક વિચારો-ધીરે ધીરે વિદાશ પામતા મઘળા સુખ્ય દેવતાઓથી જુદા અને એકઠે એક દેવતાઓ કરતા અદિયાતા, એવા એક સ્પષ્ટાની કલ્પનાનો ઉદ્ભવ થયો

(૬) સૃષ્ટિ વિષયક સૂક્તમાં-૧ પુરુષ, ૨ વિશ્વકર્મા, ૩ હિરણ્યગભ, ૪ અને પ્રજાપતિ, એવા જુદા જુદા નામોથી એ સ્પષ્ટાને-સંબોધન કરવામાં આવ્યું છે

(૭) આ સૃષ્ટિ વિષયક સૂક્તોમાં-ઘેઘ મૂળ પદાર્થ ઉપરથી ણનાવટ કરવામાં આવી હોય અથવા ઘેઘ મૂળ પદાર્થમાંથી ઉત્ક્રાંતિ થઈ હોય એવી રીતનું સૃષ્ટિ વિષેનું વર્ણન આપવામાં આવ્યું છે”

વિશેષ તે અથથી એવાની ભળામણ કરે છું અને આમાં કાંઈક વિચાર કરીને બતાવું છું

કલમ સાતેમાં વિચારવાનું કે—

“દેવતાઓએ સૃષ્ટિને ઉત્પન્ન કરી” ત્યારે તેઓ કયાથી આવ્યા હશે ? વળી આ મહાવિશાલ પૃથ્વી-આદિના મશાલા કયાથી લાંબ્યા હશે ? અને તે પોતે કયા ઠેકાણે ઉભા રહીને આ બધી રચના કરી હશે ?

બીજે ઠેકાણે—“સ્વર્ગ-પૃથ્વીને દેવતાઓના-મા બાપ બતાવ્યા છે” એ હી વિચાર થાય છે કે-વનરપતિ-ક્રીડાઆદિથી તે માણસ સુધીના અનંત અનંત જીવોના મા-બાપ કોણ મનાયા હશે ?

ત્રીજામાં—“ઇન્દ્રે પોતાના શરીરથી મા-બાપને જન્મ આપ્યો” અહીં વિચાર થાય છે કે-આવા પ્રકારની અનેક શ્રુતિયો માત્રાધિક સોમપાનના છાકમાંથી પ્રગટ થયેલી હોય એમ એક ભગ્નપદથી સમજાવે છે—“સોમવેલ રસ શુદ્ધ જે, પ્રામદ્ય હોય તે કરે અવર વર્ણને વમન કરાવે, વેદ વાણી ઉચ્ચરે ॥ પ્રેમ રસ તેના ઉગ્મા કરે

ઉપરના જેવી અર્થ વગરની તદ્દન બેઠગી, માત્રાધિક સોમપનના બે-
જાનમાથી અનેક પ્રકારની શ્રુતિયો પ્રગટ થએલી જોવામા આવે છે જે વાતો
નાતુ છોકરૂ ન કરી શકે, તેવા પ્રકારની વાતો, વેદ કાવના મોટા મોટા ઋષિ
પડિતા દેવા વિચારોથી કહી ગયા કે-ઈદ્ર પોતાના શનૈરથી માગાપને જન્મ
આપ્યો ? મોટા દેવ તરીકે મનાયવા સોમની સ્તુતિયોવા વેદો ભરવા છે, તેથી
તેજ ઇશ્વરની પ્રેરણા ઋષિપડિતાને થએલી મનાયી હોય એટલે ત્રિગોધાગાસની
વાતો જે દેખાય છે તે-માત્રાધિક સોમપાનના પરાધીન પશુથી જ થએલી હોય,
આગે તો મોટા પડિતા કહે તે ખરૂં

મૈકટેનલ શાહેએ-કલમ પાચમીમા-૪૩૦ ના દેવતાઓથી જુદા
એક સ્વપ્નાની કટપનાનો ઉદ્ભવ બતાવ્યો છઠ્ઠીમા-તે પુરુષાદિકથી સમોધાતા
બતાવ્યા સાતમીમા-તે કેઈ મૂન પદાર્થ ઉપરથી બનાવટ થએલી બતાવી
આ ત્રણે કલમેનો વિચાર ભેગો દુઃખ કરીને બતાવુ છું

મૈકટેનલ શાહેમની ૮ મી કલમ તેમાના-સૃષ્ટિ વિષયકના કેટલાક
ફકરાઓનો વિચાર કરતા જેમ કે ૪૩૦માના દેવતાઓથી સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ,
અને રુગર્ગ-પૃથ્વી, દેવતાઓના મા-ગાય, અદિનો વિચાર કરીને બતાવ્યો
ફરીથી તેજ વેદમાના ૫-૬-૭ મા ફકરાનો વિચાર તપાસી જોઈએ

પાચમામા-૪૩૦ ના દેવતાઓથી જુદા એક સ્વપ્નાની કટપના,
છઠ્ઠીમા-તે પુરુષાદિકથી સમોધાતા, સાતમામા-તે કેઈ મૂન પદાર્થ ઉપરથી
બનાવટ થએલી એમ મૈકટેનલ શાહેએ અનુમન કરીને બતાવ્યું આમા માટે
અનુમાન કરીને બતાવુ છું સર્વજ્ઞાએ-આ સૃષ્ટિને, અદિઅત વિનાની બતારી
છે તેથી તે સર્વજ્ઞાના વિરૂધ્ધની બનાવટજ છે, એમ સહજે સમજી શકાય
તેવી છે પણ તે બનાવટ સર્વજ્ઞાના ઇતિહાસમા ૧૧ મા તીર્થ કરના મમયમા
થએલા પુત્રી । પતિ રાજા, કે જે પ્રજાપતિના નામથી લોકોમા પ્રસિધ્ધ થયા
હતા, તે પ્રજાપતિને વદિતેએ અસ્તવ્યસ્તપશુથી, પ્રાયે સપૃચ્ચ વદિક મથોમા
દાખલ વરી દીધેલા જોવામા આવે છે શ્રુતો અમારી તત્ત્વત્રયીની રાસાનો
લેખ સહજે સમજી શકાય તેવું છે

તે પ્રજાપતિને-વેદમૂળક કરાવવા, તેમના નયુ ચાર સૂકતો જેન દે-
હિરણ્યગર્ભ નામનું, યજુરપુરુષ નામનું —પુરુષમૂકત, પ્રથમ ઋગ્વેદથી ન જાણે
કયા સમયમા દાખલ કરવામા આવ્યું તેની શોધ કરવાનું કામ ઇતિહાસજ
મહાપુરુષોનું છે આ વિષયમા-મણિવાલ નજીમા દિવેની એવું જણાવી ગયા

છે દે-યન પુરૂષ નવોજ દેવ કલ્પાયો, અને પ્રજાપતિ-ગદાના મોખરે આવી, સુષ્ટિના નિયના ધર્મ-પ્રગટા તરીકે પૂનનો વયો આ લેખનુ કામ ઠેકાણુ મારા અથથી સમજાનો ગાને રીને જોડ શક્યો આ વાતને વિશેષ ન લખાવતા અહીંજ આપણે કરે છું

કલમ ૯ મીમા-મૈકટોનલ શાહેમે-કર્મની વાત જણાવતા મૃદુદારણ્યક થી કર્મના સિધ્ધાતની શરૂઆત થએલી તે એવી રીતે કે-(૧) માણસનુ રાતી ૫ થી ભૂતમા ભળી ગયા પછી કર્મ વિના બીજુ કામ નહોતુ નથી, (૨) બૌદ્ધમા આત્માનુ આગ્નિત્વ સ્વીકારાયતુ નથી, પાછળ મનુષ્યના કર્મ ટકી રહે છે, તેજ નના જન્મનો નિર્ણાયક બને છે કર્મનો સિધ્ધાત બુદ્ધના કૃપદેશનો પાયો છે "

(૩) કેવિત્તકિ પ્રમાણે મૃત્યુપછી-સર્વે ચદ્ર આગળ જાય છે ત્યાંથી પિતૃયાનમા, પછી પ્રગટને પ્રાપ્ત કરે છે બાકીના કર્મ પ્રમાણે અને જ્ઞાન પ્રમાણે મનુષ્યથી તે કીટ સુધીના જીવનમાથી, ગમે તે પ્રકારનુ જીવન પ્રાપ્ત કરે છે

(૪) કાકકમા-મૃત્યુ પછીના જીવન વિષે એક કલકથાથી સમજાવ્યુ છે નચિકેતલ યગના ધર્મા ગયો, યજ્ઞે ત્રણ વગ્દાન માગી લેવનુ કહ્યુ-ત્રીજા વગ્દાનમા- " મૃત્યુ પછી માણસ રહે છે કે નહીં " એ માગ્યુ, યજ્ઞે કહ્યુ બીજુ માગી લે મૃત્યુએ જીવને વાત કરી તેવી આ વાત છે નચિકેતલ અને બુદ્ધ લાલચ રહામે ટકી નહીને અતે જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરે છે

કલમ ૧૦ મી-ઉપનિષદોમા-વિશ્વ વિષે-તર્કપદ્ધતી પ્રમાણે ખિલવવામા આવેલા, ચોક્કસ વિચારો નીકળે તેવુ કામ નથી કવિત્વમય, કિલ્લસુદીમય વિચારો અધ્યાત્મિક પ્રશ્નો વિષેના કામ ચલાઉ સવાદો, ચર્ચાઓનુ મિશ્રણ ઉપ નિષદોમા છે "

કલમ ૧૧ મી મા-એ વિચારોને સુબ્ધવસ્થિતા સ્વરૂપ તો વેદાતમા પછતા મમયમામ મળ્યુ । ।

ઉપનિષદોમા જે વધારે આચીન તે ઇ મ પૂર્વે ૬૦૦ કરતાં વધારે મોડુ લાગેજ હશે

કેટલાક અગત્યના મિદ્ધાતો બૌદ્ધની પહેલા જાણીતા હોવા જોઇએ

કલમ ૧૨ મી મા-પાશ્ચાત્યો-સદ્-એસવુ તે ઉપનિષદ, વૈદિક દીકાકારો-ચથાર્થ જ્ઞાનવડે કરીને અવિધાનો જે નાશ કરે તે ઉપનિષદ, જેવાવડે પ્રગટ જ્ઞાન આવે અથવા પ્રગટની સમીપ જઈએ તે ઉપનિષદ, સ કરસ્વામીએ-ઉચ્ચ-મા ઉચ્ચ શ્રેય જેમા સમાયલુ છે તે ઉપનિષદ

આ ઉપરની કલમોમા વિચારવાનું કે—

ઇશ્વરદત્ત કે, ઇશ્વરકૃત, વેદોના કર્તાવ્યને, બાહ્ય પર સ પ્રીતિ-જ્ઞાનક ડના નામથી ઉપનિષદો લખાઈ ખરી પણ તે જ્ઞાનની તૃપ્તિ પૂરી કરે તેની નથી મંકડોનલ શાહેન કહે છે કે—ઉપનિષદોમ થી કોઈ ચોક્કમ વિચારો નીકળે તેવું નથી. તેથી ૯૧૦૧૧૧૧૨ આ ચાલ કલમોનો વિચાર મવજોના તરેની સાથે મેળવીને ખતાવુ છું—

૧ માણસનું શરીર પાચ બૂતોમા લગી ગયા પડી, કર્મ વિના બીજું કંઈ રહી શકતું નથી એ મત વૃહદારણ્યકનો ખતાવ્યો છે બૌદ્ધો પણ કહે છે કે મનુષ્યના કર્મજ ટકી રહે છે તેજ નવા જન્મના નિર્ણાયક થાય છે એટલે ઉપનિષદોનો અને બૌદ્ધોનો મત, એક જોરો યઇ જાય છે

આ વિષયમા—મવજોનું કથન એ છે કે કર્મથી પગમવતો નિર્ણય થાય છે ખરો પણ, તે કર્મ એકલા રહેતા નથી પણ તે કર્મ જીવને સાથે લઇને જાય ■ શકરસ્વામી માતાની સમજૂતિ કરતા સર્ગ ૪ મા કહે છે કે—“ જીવ કર્મ પ્રમાણે સ્થૂત દેહમા વિચર્યા કરે છે ” સર્ગ ૬ ક્કા મા વૃધ્ધ પ્રામ્હયુને પ્રમ્હ સૂત્રનો અર્થ સમજાવતા કહે છે કે—“ દેહ છોડીને બીજા લવમા જતા જીવને પચ મહાબૂતો વીંટવાઇને જાય છે ” “ કર્મ વિના બીજું રહેતું નથી ” એવો મત વૃહદારણ્યકનો શકરસ્વામીએ છોડી દઇને આ નવીન પ્રકારનો અર્થ કયાથી મેળવ્યો ? સર્વજ્ઞ હતા કહીને સ્વન મેળવ્યાનું કહે તો તે સત્ય સર્વજ્ઞ ન હતા, પણ કટિપતજ હતા તે તેમના આચરણોના મેખથી સમજી શકાય તેમ છે

આ કર્મના અટલ મિહાતમા વૃહદારણ્યકથી શકરસ્વામીનો મન જુલે શા કારણથી પડ્યો ?

(૩) મૃત્યુ પછી સર્વે ચદ્ર આગળ, પડી પિતૃયાનમા, તે પડી પ્રદાને પ્રાપ્ત કરે કર્મ વિનાના એકલા જીવને આટલા બધા જોયામા કોણે નાખ્યા ? કેમ કે બાકીના જીવો કર્મ પ્રમાણે અને જ્ઞાન પ્રમાણે જીવન પ્રાપ્ત કરતા ખતાવ્યા છે

(૪) નચિદેતસ યમના ઘરમા ગયો, ત્રીજા વરદાનમા “ મૃત્યુ—પડી માણસ રહે છે નહી ” એ માગણી કરી

આ વાતમા યમે-દેવતાઓને પણ અબલુ ખતાવ્યા છે, તે વાત તો ખરી માની લેવા જેવીજ છે

બુદ્ધો કે-ઇંદ્રિયની લાલચો જતાવી વેદજ્ઞો રાત્રીઓનો પામે પશુ યજ્ઞ કરાવતા, એ વાતે પ્રમિદ્ધ છે ત્યારે ઇંદ્ર પોતે ડ્યુ પ મેળવના યજ્ઞ કરવાને આવતા માનવા ?

વસુજન્મની કથામા કહ્યું છે કે-ઇંદ્રે પશુ યજ્ઞ કરવાનો આરભ કર્યો ઋત્વિજ્ઞે તે વાતમા આડા પડ્યા છેવટે વસુને મધ્યસ્થ સ્થાપ્યો ઇંદ્રના પક્ષમા જળતા રાજ્યથી ઊંટ થા નન્કમા પડ્યો મતાવ્યો છે ત્યારે સાક્ષાત્ પશુયજ્ઞો કરાવનારનો, અને કરનારની કયી ગતી કહી પરી ? પશુઓનો યજ્ઞ કરનાર દેવતા ઓનો રાજા, ઇંદ્રજ્ઞ જ્ઞાની ન મનાય, તો પત્રી દેવતાઓ જ્ઞાની કેના રૂપના મનાય ? યમ તો તેમનાથી વીચા દરજ્જાનો છે તો પત્રી યમની પાસેથી નચિકેતસે કયા પ્રકારનું જ્ઞાન મેળવ્યું માનવું ?

આ ઉપનિષદોના માટે, મેંકડોનલ શાહેમજ્જ લખે છે એમ નથી પશુ એકાદશોપનિષદના ભાષાતરકાર—છાટાલાલ પ્રાણશંકર દ્વિતીયા વૃત્તિ, ન ૧૯૭૮, સને ૧૯૨૨

કઈ ઉપનિષદની ભૂમિકાના પૃ ૩૭ મા લખે છે કે—

“આત્માના નિર્દિધામન વડે જેમ જેમ દરેક મહાત્મા ઋષિઓને આત્મા સંબંધી જ્ઞાનનો પ્રકાશ થવા માડ્યો, તેમ તેમ તેઓ મત્ર રૂપે ઉપનિષદો વિષે ઉમેરો કરતા ગયા આમ હોવાથી—સર્વ ઉપનિષદોને સંખ્યાવતા તેમા વિચારોની સ કલના જોવામા આવતી નથી, છતાં સર્વ ઉપનિષદોનું સમ્યક્ સમીક્ષણ કરતા એક વ્યવહારિક રૂપ તથા ત્રણ કાંડપનિક રૂપે પ્રશ્નો ઉત્પત્ત થાય છે

૧ પ્રથમ પ્રશ્ન એ ઉત્પત્ત વાય છે કે—મનુષ્યની ઉચ્ચતમ ધારણા શી હોય છે ?

૨ બીજો એ કે—જગતનું સૌથી અતિમ કારણ શું હશે ?

૩ ત્રીજો પ્રશ્ન એ કે—જગતની સાથે—આ કારણનો શો સંબંધ છે ?

તથા ચોથો પ્રશ્ન એ કે આપણે તે કાળ રૂપને કેવી રીતે જાણી શકીએ ?

પ્રથમ વર્ગનીમા પ્રથમ પ્રશ્નના પ્રત્યુત્તરનો સમાવેશ થાય છે હુકમા તેમા દર્શવેદ વિચારો નીચે પ્રમાણે છે

સાધારણ રીતે એમ માનવામા આવે છે કે—વેદનું જ્ઞાન એક સુખને પ્રાપ્ત કરે છે પશુ વેદ વિહિન કર્મોનું અનુષ્ઠાન કરવાથી, તથા વેદ જ્ઞાનથી પ્રાપ્ત

અને વેદોથી સંપૂર્ણ જગત્ જોણે નિર્માણ કર્યું છે, તે વિદ્યાના તીર્થરૂપ મહેશ્વરને હું વદના કરું છું

તૈત્તિરીયોપનિષદ્નુ મ ગદાચરણ—

યસ્માજ્ઞાત જગત્સર્વં, યસ્મિન્નેય ત્રિલીયતે ।

યેનેદ ધાર્યંતે ચૈત્, તસ્મૈ જ્ઞાનાત્મને નમઃ ॥ ૧ ॥

શાવાર્થ— જે પરમાત્માથી આ બધું જગત્ પેદા થયું છે, અને જે પરમાત્મા આ બધું જગત્ પાછું લય થઈ જાય છે, અને જે પરમાત્માએ આ બધું જગત્ ધારણ કરી ગણ્યું છે, તે જ્ઞાન સ્વરૂપના પરમાત્માને નમસ્કાર થાયો ॥ ૧ ॥

ઐતરેય—અને તૈત્તિરીય એ બેઉ ઉપનિષદો પરમાત્મા સિવાય અન્ય કાંઈ નથી એવા વિચારથી શરૂ થાય છે (છોટાલાલ પૃ ૫૫૮-૫૫૯)

આ ત્રણે ઉપનિષદોનો સામાન્ય રૂપે વિચાર કરીને જતાવું છું

સવજ્ઞાએ—નાના મોટા અનતાઅનત જીવોથી અને અનતાઅનત જડ રૂપ પરમાણુઓથી વ્યાપ્ત થઈ રહેલી, આ સૃષ્ટિ પ્રવાહથી અનાદિના કાવથી આદ્યતી આવેલી જતાવેલી છે, અને તેમા રહેલા સર્વે જીવો પોત પોતાના કર્મના વશમા પડેલા ૮૪ લાખ જીવોની યોનિયોમા જન્મમરણ કર્યાજ કરે છે આ બધું આપણે પ્રત્યક્ષપણે પણ અનુભવથી વિચારી શકીએ છીએ

સુડકોપનિષદમા—

પરિપૂર્ણ જ્ઞાન, અને પરિપૂર્ણ સત્તાવાળા વિષ્ણુ ભગવાનની સ્તુતિ કરીને નિર્ગુણ બ્રહ્મ, જ્ઞાનદ્રિયના વિષય નથી પણ વ્યાપક, ભૂતોના કર્તા, અને આ બધી સૃષ્ટિના ઉત્પાદક છે અને ઉવટમા મોક્ષ આપવાવાળા એજ છે પોતાના ગ્રથમા એવો જ્ઞાનનો પ્રકાશ કરેલો છે

ઐતરેયઉપનિષદમા—

પરમાત્માનો જે નિશ્વાસ છે તેજ વેદો છે અને વેદોથીજ આ બધું જગત્ છે

તૈત્તિરીયોપનિષદમા—

જેનાથી આ બધું જગત્ ઉત્પન્ન થાય છે, તેનામા જ પાછું લય થઈ જાય છે અને તેજ જગત્ને ધારણ કરીને રાખે છે

ઐતરેયશ્રોત્ર-પરમાત્મા-પગ્ગણથીજ આ જાણ સર્વ જગત્ની ઉત્પત્તિ અને અદમાજ પ્રદારૂપ અથવા સ્પષ્ટારૂપ છે એતેરેય-તૈત્તિરીય એ બેઉને એજ મત છે કે-પરમાત્મા મિવાય બીજી કાંઈ નથી એજ મતની પુષ્ટિ છે

પ્રથમ-વિષયુ અને પ્રમાણ મૂળ કયા છે અને પંદિકોમા કેવા સ્વરૂપથી ચિતરાયુ છે તેનો કાંઈક ટુક સ્વરૂપથી ચિત્રા કરીને જોઈએ-

૧ વિષયુએ ત્રણ પગલા મુકતા-પૃથ્વી અને આકાશ બનાવતા તેની સાથે સાત-આત લોક પણ બનાવી દીધા હતા એમ ઋગ્વેદ ૧-૭ મા મંડલમા લખાયું છે કૃત્રીથી ઋગ્વેદ ૧૦ મા મંડલમા આ જાણી સુષ્ટિના ઉત્પન્ન કરવા વાળા-પ્રભુપતિ-બ્રહ્માના પણ ત્રણ મોટા સૂત્રો લખાયા છે આ બેમાના કયા પગલાના સુષ્ટિના ઉત્પાદક સત્યા? આ બે પગલાના મૂળના એકજ વેદના છે અપૌરુષેયાદિ મહંરવના વેદોની આ વાત વિચારવા જેવી બાબત કે નહીં? ન્યાયતો આપ સજ્જનો કરો તે વિચારવાનો બીજી વાત-"વેદો પ્રમાણુ ભૂત હોય તો મને આશ્ચર્ય આવશે નહીં" એમ કહી પગલ પરથી પડતા તાબા માન્ય રહી કુમારિલ બદ્ધે જોઈને પગલિત કર્યા હતા " આ પ્રમાણુતા ત્યા પ્રકાશના જ્ઞાનની માર્ગી હશે? કારણ-મુકોપનિષદ્ કહે છે કે-વેદવિદ્યા નિરૂપ્ત વિદ્યા છે છેવટે સમારના હુ જો આપનાની એમ બતાવી પોતે ઉત્કૃષ્ટ બ્રહ્મવિદ્યા આપી મનુષ્યને મોક્ષસુધી પહોચાડવાનો દાવો કરે છે

વિચાર થાય છે કે-વેદ વિદ્યાને નિરૂપ્ત બતાવીને પોતે બ્રહ્મવિદ્યાને ઉત્કૃષ્ટ બતાવી, કયા પરમાત્માથી મેળવીને મોક્ષસુધી પહોચાડવાને તૈયા થયા હશે?

મુકોપનિષદ્ કારે-પરમજ્ઞાન વાળા અને પગમ મત્તા વાળા વિષયુ જન્મવાનુ બતાવ્યા પછી-જૂતોની ઉત્પત્તિ અને જગત્ની ઉત્પત્તિ તો બ્રહ્માથીજ બતાવી છે- ઋગ્વેદ પહેલા સાતમા મંડલથી જગત્ના ઉત્પાદક ત્રૈવિક્રમ વિષયુ કહે છે અને ઋગ્વેદ ૧૦મા મંડલથી બ્રહ્મા કહે છે માટે આ વાતમા કાંઈક ભુલ વિચારવાનુ રહે છે

વિષયુ અને બ્રહ્મા, આ બેમાના એક પણ જગત્ના ઉત્પાદક સત્યરૂપના નથી કારણ ઋગ્વેદ-પાચ-સાત જગત્ના કર્તા લખાયા છે

(૧) પ્રથમ વિષયુનેજ તપાસીને જોઈએ-

ઋગ્વેદ ૧ લા, ૭ મા, મંડલમા-ત્રૈવિક્રમ વિષયુએ ત્રણ પગલા મુકતાજ ત્રણ જગત્ની ઉત્પત્તિ કરી દીધી તે કયા કાળમા?

(૨) ગીતામા-વિષ્ણુ યુગ યુગમા ભક્તોના રક્ષણનું વચન આપીને ગયા વાર વાર અવતાર લેનાગમાના કયા વિષ્ણુએ આ વચન આપેલું ? આ હિમાએ વિષ્ણુની મત્તા પૂર્ણ બણાય ?

હવે-પુરાણોના વિષ્ણુ તપાસીએ—

(૩) દેવીભાગવતે-વિષ્ણુ-પોતાનું માથું કપાવી ઘોડાના માથા વાળા કેમ થયા ? બેળે ઉતારવાનું કહીએ તો બેળે વધ્યો છે માટે ખાસ વિચારવાની લાગામણ છે મને આમા કાઈ તકંટ લાગે છે આથી સગૂના ત્રેવિક્રમ વિષ્ણુ પણ વિચારવાના અને ગીતામાના વિષ્ણુ પણ વિચારવા જેવા ખરા કે નહિ ?

(૪) સ્કંદ પુ ખંડ ત્રીજામા—વિષ્ણુના-રોમાદિકથી દેવાદિકની દેહથી-કંપ-કંપમા જગતની ઉત્પત્તિ જતાવતા છેવટમા-માન ભૂત્રીને ઉપે ધ્યોથી માથા ચિનાના થતા વિશ્વકર્માએ ઘોડાના માથા વાળા કરી કાયમ રાખ્યા આ તો મને નવાઈ જેવું લાગે છે અને સાથે તેમના ભકતોને પણ લાગશેજ, માટે વિચારવાની ભલામણ કરૂ છું

(૫) મત્સ્ય પુ ૦ અ ૧૫૨ મા—તારકાસુરથી-કરોડો દેવતાઓનો નાશ થતો વિષ્ણુ જોઈ રહ્યા, પોતે પણ કેદમા પડ્યા ઓ ‘હો’ તે અસુર કેટલો બધો જળારો ! ! કેણે પેદા કર્યો હશે ? ત્રિવિક્રમવાળી સત્તા કયા આવી ગઈ હશે ? તે વિચારવાનું

(૬) સ્કંદ પુ ખ ૧ લો અ ૧૫ થી ૧૮ પ્રક્રમાએ-એક અસુરને તારક પુત્ર આપ્યો તારકે દેવતાઓનો નાશ કર્યો જગતના ઉત્પાદક પ્રક્રમાને સમજ્યું હોત તો આ કામ કરતા ? સમજ્યા નહી તેથી અનર્થ વયો ઉપનિષદ્કારો આ પ્રક્રમ જ્ઞાન આપવાને બહાર પડ્યા

(૭) હૃલ્લસી નમાયણુમા—રામચંદ્રના ધ્યાનમા શિવજી બેઠા, તે સમયે ઉત્પન્ન તારકાસુરે સુખ સપ્તિથી રહિત કરેલા દેવતાઓ પ્રમદા પામે રક્ષણ માગવાને આવ્યા પ્રમદા ત્રીજે રસ્તો જતાવી ખસતા થયા

સ્કંદ પુ મા—પ્રમદાનો આપેલો તારકાસુર જતાવેલો હતો આવી વિચિત્રતા જ્ઞાનીઓ કરીને જતાવે કે અજ્ઞાનીઓ ?

(૮) પ્રમદાડ પુ ૦ અગ્યારસની કથામા-મુરૂ દેત્યે-પ્રમદાદિકોને સ્વર્ગથી બાદ કર્યા, તે શિવના શરણે આવ્યા શિવે વિષ્ણુ જતાવ્યા વિષ્ણુ દિવ્ય હનર વર્ષના અતે યુદ્ધયો ભાગ્યા ખાર યોજનની ગુફામા જઈને સુતા

(૧૦) હર્ગાપાઠ શ્લોકો ફર થી—“ કલ્પના અતે વિષ્ણુ નિદ્રામાં, તે વખતે—મધુ—કેટલ કાનના મેલથી ઉત્પન્ન થઈ જગત્પતિ સદ્માને મારવા દોડ્યા જગત્તા પતિ—પ્રમદા વિષ્ણુને, માનવા કે તે બે દેત્યોને ? આ બે દેત્યોનું સ્વરૂપ વાયુપુરાણમાં ઘણું જ વિચિત્ર છે

આ બધા લેખકોમાં—જ્ઞાની કયો છે, અને મત્યવાદી કયો છે એટલું દુઃક સ્વરૂપ તો જરૂર વિચારશે.

(૧૧) મત્સ્ય પુ અ ૧૫૧ મા—“ ગુભ—નગિ બે દેત્યોથી—પોતાના વાહન ગરૂડની સાથે વિષ્ણુ ભગવાન માર ખાઈને નાશી છુટેલા બતાવ્યા છે ”

આ બે દેત્યો કેટલા જખરા હશે ? કયા પ્રમદાએ ઉત્પન્ન કર્યા હશે ? પુરાણના લેખકો પણ વિષ્ણુ ભગવાનના કેટલા બધા ભગત હશે ? આ અનાદિના વિષ્ણુના સબધે અહીં આટલું દુઃકથીજ પતાવીને વર્તલીક બાબતો યી સૂચના કરીને બતાવું છું આ અનાદિના વિષ્ણુભગવાનને જગે જગેપર વિચિત્ર પ્રકારના ચિતરતા—શીકાર ખેનત, પરશ્વીઓની સાથમાંજ મજા કરતા, પણ લખીને બતાવેલા છે

આ બધા વેદિક મતના હજારો પડિતો, પૂર્વકાલમાં ચર્ચેલા અક્ષરોના પડિતો તો હતાજ, પણ સ્વાર્થના (ધંદ્રિયોના) વશમાં પડેના, તેથી તે સમયના વાચ્ય માત્ર ત્યાગીઓના ટોળાથી, તેમજ સર્વજ્ઞોથી બહાર પડેલા તરનોથી, તેમજ તેમના ઇતિહાસના વિષયોથી પાછા પડી ગયેલા હોવાથી, ભોકાથી પોતાને સ્વાર્થ સાધવાના માટે ઉપાયો યોજવાને લાગેલા,

આ અવસર્પિણીમાં ઘણા ઘણા લાખા કાનના છેટે ચર્ચેલા વાસ્તુદેવાદિકના નવ ત્રિકો, કે જે સર્વજ્ઞોએ બતાવેલા હતા, તેમાં ઉધુ છતુ કરી એક જ વિષ્ણુના નામથી ભગવાન રૂપે બહાર કર્યા સત્યાસત્યાનો વિચાર છોડી દઈને પ્રાચે ઘણા પડિતોએ, આ અકાર્ય જાણી છુલ્લને કરેલું હોય, એમ સદંજથી સમજી શકાય ॥ તે સમયની આ લોખી પ્રજા તો પ્રથમથીજ, તેઓના વશમાં પડેલી જ હતી, એટલે ઉધા પાટા બધાવવાના પ્રયત્નવાળા થયા તે અધકારના સમયમાં પોતાના ઘરમાં કરેલી ઉધી છત્તી કલ્પનાઓની કોઈને ખમર પડતી ન હતી આ લોખી દુનિયાને—મોટા મોટા અથો બતાવી, તેમના કાનમાં ઉધી છત્તી કુંકા મારવા માડી, જેમ કે—વિષ્ણુએ માયાવો પુરૂષ મોકળીને, જૈન—બૌદ્ધને વેદ ધર્મથી શ્રષ્ટ કરેલા છે તેથી તેઓ વેદમાદ્ય છે એમ કહી વેદના અક્ષરો કોઈના કાનમાં પડવા દેતા નહીં અને એવું પણ કહેતા કે

હાથી માનવા આવે તો પણ-જૈનોના મનિરમા પ્રવેશ કર્યો નહીં કારણ તેઓ ઉધુ છ તુ કરવાવાળા પોતે જાણતા હતા કે, આ જમાની જેણે આશાદીની ગાંઠ ખીંચી નાંધે પણ જાણી શકવાના નથી અને જૈનો નિવાય ખોળાથી ઉઘડી પડવાની પણ નથી

પણ કુદરત શુ કરશે તેની ખગર કોઈને પડી રાકતી નથી આ તે અશ્રેણે આન્યા, અને છાપા છુપીથી પ્રસ્તુત પ્રકારમાં આવવા, એટલે કુદરતે પોતાની મેળે પણ પ્રકાશ કરીને મૂક્યો અને તેની માથે મત્યામ થતો પણ પ્રકાશ થવાને લગ્યો અધકાનના નમયના પ્રાચે ઘનુજ પ્રકાશના ગોટાળા થાય છે સ્વર્ગનો પ્રકાશ થતા ચોરોને પણ ભાગવુજ પડે છે કુદરત એવી છે કે-અધકાનને નહાના માટે ટકાની રાખતી નથી કહેવત પમાણે આખરે મત્યનોજ જ્ય થાય છે તેવો આ પ્રકાશનો સમય છે કેટલાક ધુરંદર જેવાઓના માટે પ્રકાશ વિપરીત હોય છે તો પણ મત્યમિય મનુષ્યનોના માટે તો પ્રકાશ જ હાયકો કરવા વાળો હોય છે

વિષ્ણુ કે જે ૨૪-અને ૧૦ અવતારો ધાન્ય રંગીને મોટા મોટા પુનર્લિ-માથી ધૂમીને વેદો સુધીમા નજરે પડે છે તેમનુ સ્વરૂપ પ્રથમ ગ્રાંથ વિન્નાગ્યી અને પછી કાંઈક દુઃક સ્વરૂપથી લખીને બતાવ્યુ

તેજ પ્રમાણે પ્રજાપતિ-બ્રહ્મા પણ ચારે વેદોના પ્રકારક, નાના મોટા બધાએ જીવે ના ઉત્પાદક, સંપૂર્ણ બ્રહ્માડમા ચારો બાજુની ચારે ધાળી બ્રહ્માડથી પણ દશાશુલ વધીને જોતા, તેવા સ્વરૂપના બ્રહ્મા ચારા વેદોથી પ્રમિદ્ધિને પામેલા, અદ્વિતમતમા તે પ્રજાપતિ-બ્રહ્મા બ્રહ્મલોકમાથી આવેને, પોતે બધા જીવોનુ સ્વરૂપ ધારણ કરીને પોતેજ આ બધી દુનિયામા પમરીને રહેલા, અને ૮૪ લાખ જીવોની યોનિઓનાં રચના કરી તેમા વધ રહેલા સુખ હુ અને અનુભવ કરવાને ખેડી રહેના, (મા જગો પર ઈકોડ્ડ નહુ સ્યા એ વેદ રી શ્રુતિ વિચારવાની) આ સૃષ્ટિને ઉત્પન્ન કરીને પછી તેનો લય કરના, વળી સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કરીને અને ૮૪ લાખ જીવોની યોનિઓનો બાજુ રચીને પોતેજ બધા પ્રકારની મોજ મજા લુટનારા તે પ્રજાપતિ-બ્રહ્મા, ચારે વેદોનો, બ્રહ્મજ્ઞ સ્વયંધી, અને ઉપનિષદ્ ગ્રંથોથી પ્રમિદ્ધિને પામેલા

ઉપનિષદ્ ચારે-વેદોથી પણ નવીન પ્રકારનુ જ્ઞાન આપી દુનિયાનો ઉદ્ધાર કરવાને બહાર પડેના, તે પ્રજાપતિ-બ્રહ્માનુ જ્ઞાન આપી મનુષ્યે ને, નેમની માથે મેળા કરી આપવાને મહેનત કરી રહેલા

આટલી મોટી મત્તાવાળા તે પ્રભપતિ—બ્રહ્મા પુનઃજન્મા કેવા સ્વરૂપના લખાયા તેનો પણ થોડો વિચાર કરીને જોઈએ

(૧) ભાગવત-સ્કંધ ૩ જો અ ૩૭ મા-પુત્રીનું રૂપ દેખીને મોહિત થતા તે હર્ષિણીનું રૂપ ધરીને ભાગી બ્રહ્મા હરણુ રૂપે પછળ દોડયા આ વાત અનાદિના બ્રહ્માની કયે ઠેકાણેથી મેળવી હશે ?

(૨) મત્ત-૧૫૦ અ ૦ ૩ જે-ચતુરધાની માથે બ્રમ્હા મો મો વધું સુધી કીડા કરતા રહ્યા આજે તેમની દશા ડેવી હશે ?

(૩) પદ્મ ૫૦ ખ ૧ લો, અ ૧૭ મા-બ્રહ્માએ બીજી બ્રી કરી પહેલીને ખમાવવા પગમા પડયા તો પણ શ પના પાત્ર થયા આ વાત કયા કાળમા બની હશે ?

(૪) દેવીભાગવતે-દેવના હાથ ઘમવાથી ત્રણ દેવો ઉત્પન્ન થતા એને આઠ ગઠ મહાદેવે જીવતા કરાવ્યા શુ આ વાત બનેલી હશે

(૫) વિષ્ણુ ૫૦ મા-મેરૂ પર્વત જેટલા મોટા અડમા-બ્રહ્મા બધા જગતને લઈને તેમા રહ્યા તે કયાથી આવીને તેમા બસાયા ? અને આ વાત કયા કાલમા બનેલી ?

(૬) મહાભારતાદિગ્રન્થમા—અડમાથી નહીં પણ વિષ્ણુના નાભિકમ્લમાથી નીકળેલા બતાવ્યા છે આ બધા લેખકોમાનો કયો લેખક રાત્રીરૂપનો સાચો થયેલો હશે ?

(૭) વરાહ ૫૦ માયાચક્ર, અ ૧૨૫ મા—વિષ્ણુ કહે છે કે—પ્રભ પતિને અને મહાદેવને હુંજ ઉત્પન્ન કરે છુ વિચારવાનું કે-વેદોમા, વેદાંતમા, આ પ્રભપતિ કયા કાળમા ઘૂસ્યા ?

(૮) શિવ ૫૦ વિઘ્નશ્વર સ ૦ અ ૬ મા-બ્રહ્મા વિષ્ણુને કહે છે કે-હું તારો બાપ આવ્યો છુ, કૃષ્ણ કહે છે-કે હું તારો બાપ, એમ હું ને તુ કરતા ખૂબ લડયા દેવતાઓ ભયભીત થયા વિચારવાનું કે-આ અનસર્પિણીમા ૧ લા ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના પિતા પુત્રીના પતિ-લોકોમા પ્રભપતિ તેને વૈદિકોમા બ્રહ્મા કટપી આ બધી ઉંધી છત્તી બાજુ જાણી બૂલને રચેલી છે આ બધુ બૂલથી લખાયલું નથી પુત્રી મૃગાવતીને હર્ષિણી રૂપે કટપીને, રાજાને હરણુરૂપે પાછળ દોડાવેલા, જીવો કલ્પ પહેલીમા આ રાજાને બ્રમ્હા રૂપે કટપીને-સપૂર્ણ વૈદિક ધર્મના અને સપૂર્ણ જગતના ઉત્પાદક અને માવક તરીકે ખોસી ધાવ્યા છે આ વૈદિક ધર્મના સચાલકો કેટલા બધા ચતુર શિરો મંથિઓ હશે ?

(૯) શિવ પુ૦ જ્ઞાન ન અ ૧૭ થી ૧૮ મા—મહાદેવના લગ્નમાં બ્રહ્માજીની નાડી છુટી જતા હજારો બટુકો પેઢા વડે ગયા અનાદિના જગતના પિતા બ્રહ્માના શુ આવા હાલ હોય ખરા? જીવો ડેટલા બધા આ લેખકો સત્યવાદિઓ છે

(૧૦) સ્કદ પુ૦ ખ ૩ ને અ ૪૦ મો—હનિષ્ઠી ૩૫ પુત્રીની સાથે ગમવાની ઇચ્છાથી—દેવાદિકથી નિઠાતા—બ્રહ્મા, હરણુ૩૫ ધરીને આદ્યા પણુ શિવે તો બાણુ રેડી વીધોને મૃગનક્ષત્ર૩૫ે બનાવી પોતે આદ્રીનક્ષત્ર૩૫ે ધનુ, પીડા કરવાને પાછળ ગયા

વિચાર થાય છે કે—જગતની ઉત્પત્તિ અને સ્વ કરવાવાળા, વેદોની પ્રમિદ્ધ, અદ્વૈત મતમાં—અનાદિના બ્રહ્મસ્વાનમાંથી આવીને, બધા જીવોના સ્વરૂપથી, આ બધી હુનિયામાં પમરીને ગહેલા, આ બ્રહ્મા મનાયા હશે કે કોઈ બીજા? આવા પ્રકારના લેખકો ડેટલા બધા ધન્યવાદના પાત્રો?

(૧૧) શતરૂપા—બનાવી તેને જોવાને બ્રહ્માજી પાચ મુખ કર્યા પણુ પાચમુ નપાચુ, તે એવી રીતે કે વિષ્ણુના મમક્ષ ઋષિઓએ બ્રહ્માને પુછ્યું કે—ત્રણમાં મોટો દેવ કયો? બ્રહ્માજી કહ્યું કે ‘હુ’ વિષ્ણુજી કહ્યું કે ‘હુ’ તકરાર થતા વેદના પ્રમાણુ ૫૦ જતા મોટા શિવજી કર્યા બ્રહ્મા ચદા તદા કરવા જતા શિવના ક્રોધ ભેરવે પાચમુ માચુ કાપી નાખ્યું આ વાર્તાઓ મહાભારતાદિકમાંની છે

હુકમાં વિચારવાનું કે—આ ત્રણ દેવો જ મત્યરૂપના ન હોય તો પછી આ બધી કલ્પિત વાર્તાઓ સત્યરૂપની કયાથી કરવાની છે? જીવો, અમાન બધા લેખો ને કરો વિચાર

(૧૨) સ્કદ પુ૦ ખ ૬ ઠો અ ૧૭૬ થી ૧૮૪ સુધી—બ્રહ્માજી હાટ દેશ્વરમાં યજ્ઞ કરવા માડયો પ્રથમ બ્રાહ્મણોનું વિધન આવતા નમસ્કાર કરી મતોષવા પડયા માવિત્રી ન આવી શકતા, ગાયના મુખથી ગોપકન્યા પ્રવેરી ચોનીથી બહાર કાઢી તેને પરણ્યા તે યજ્ઞમાં અનેક વિધનો નડયા, આવિત્રીએ બધાઓને શાપિત કર્યા

અહીં જરા વિચારવાનું કે—યજ્ઞકર્મ ઈદ્રપદની લાવચવાળા રાજાઓ કરતા બ્રહ્મા તો યજ્ઞોના માટે પશુ બનાવીને આપતા, એમ મનુ મહારાજે લખ્યું છે બ્રહ્માડને વીંટલાઇ બ્રહ્માડથી પણુ દશાગુવ વધીને ગહેલા બ્રહ્મા, ચારે વેદોથી પ્રમિદ્ધમાં મુકાયા અદ્વૈત મતમાં બધા જીવોનું સ્વરૂપ ધારણુ

કરીને ૮૪ લાખ જીવોની ચેનિમા ભટકવાને આવેલા જતાં તો તે પ્રશ્નને ચણી કરીને શુ મેળવવાને આવેલા જતાવતા હોય ? આ તે બધા ધર્મા માણ્યો હતા કે ધર્મના ધુતાનગો ? આ બધા લેખકોમાનો એક પણ લેખક સત્યરૂપનું લખીને ગયો હોય એમ લાગે ?

એક પણ વાત જૂઠું બોલના કે જૂઠું લખના અધમ ગણાય છે, તો પરી ધર્મના બહાને હજારો માતોને ઉધી છતો લખનારને પડિત માનવો કે અધમ બુદ્ધિજીવો માનવો ?

પુનતોના પ્રશ્ન અને વિષ્ણુના માટે તો, હું જૈન-વૈદિકની તુલના રૂપે માન્ય થયના પૂર્વ ખડમા, કાંઈક વિસ્તારથી જ લખીને આવ્યો છું હતા અહીં વિષ્ણુના માટે અને પ્રશ્નના માટે જે કાંઈ લખવું પડ્યું છે, તેનું કારણ એજ છે કે-જગૂના પહોલા અને માતમા મહાવમા-વિચિત્ર પ્રકારના જગતના ઉત્પાદક, ત્રેવિક્રમ વિષ્ણુના માટેજ ટેટલીક સૂચનાઓ દરથી પડી છે

અને જગૂવેદના દશમા મહાવમા બધી દુનિયાના ઉત્પાદક અને માલક વાંકું પડેવા, પુત્રીના પતિ-પ્રજાપતિ, કે 'જે એક રાજા હતા, તે પ્રજારૂપે થઈ પડેવા, તેમના માટે જ, આટલું ફરીથી લખવું પડ્યું છે

જે કે તે મમયના ઉપનિષદકારો-વેદ વિદ્યાને નિરૂપિત વિદ્યા બતવી પોતે ઉત્કૃષ્ટ વિદ્યા આપવાને બહાર પડ્યા છે ખરા પણ મેંકડોનલ માહેમે કહ્યું છે કે-
“ ઉપનિષદોમા ચોક્કમ વિચારો નિકળે તેવું કાંઈ નથી

છોટાનાવમાજીએ પણ જણાવ્યું છે કે-“ સર્વ ઉપનિષદોને સરખાવતા, તેમા વિચારોની સકલના જોવામા આવતી નથી ”

અહીં વિચારવાનું કે-જે ઉપનિષદોમા ચોક્કમ વિચારો મળતા ન હોય તેમજ વિચારોની મકલના પણ મળતી ન હોય તેવા અનિશ્ચિત જ્ઞાનને સત્ય રૂપે કેવી રીતે સ્વીકારી લેવું ?

આ વિષયમા અમે અનેકવાનું સૂચવતા આવ્યા છીએ કે-તે અધ્યાત્મિક જ્ઞાન ઉપનિષદકારોના ઘરનું નથી તેમજ વેદના વિષયોમાથી પણ તેમણે મેળવેલું નથી પરંતુ તે મમયના સર્વજ્ઞાના જ્ઞાનમાથી તુટક કુટક ચાચિતમહાવમા અહીં કરીને, વેદવિદ્યાની નિરૂપિત બાજી ઉભી રાખવાના માટે, પોતાની ઉપનિષદોમા દાખલ કરેલું, તેથી તે જ્ઞાનનો મેળ કેવી રીતે મેળી શકે ?

જે પડિત મહાશયોને-તે અધ્યાત્મિક ખર જ્ઞાન મેળવવાની ઇચ્છા હોય તેમને આજે પણ વિવશ રહેવા સર્વજ્ઞાના ગ્રંથોનો, આલેખી તે અત સુધી

અભ્યાસ કરી, તે અધ્યાત્મિક જ્ઞાન મેળવવાની લક્ષ્યમણુ કરૂ છુ નાથે એ પણ સૂચવુ છુ કે-મર્વજ્ઞાના શ્રદ્ધાનો અભ્યાસ કર્યા નિવાય, તમે તમારી છદ્મગીના અભ્યાસ સુધી તો શુ પણ તેવી અનેક છદ્મગીયો સુધી પણ મેળવી શકશો નહી અને તમે તમારી જિજ્ઞાસા પણ પૂરી કરો શકશોજ નહી માનવુ ન માનવુ તે તો આપણી સ્વતંત્રતા ઉપર આધાર છે

જુવો શુદ્ધ અત્ત કરણવાળા દલિલ પ્રદેશના, એક પક્ષિ લક્ષમણુ ગુણનાથ બિડે, તે પડિત મહાશયે તેવા પ્રકારનો અભ્યાસ કરી, પોતે ઉત્તમ પ્રકારનુ જ્ઞાન મેળવી, પોતાના તન્મયથી તેવા પ્રકારના દુઃક દુઃક સ્વરૂપથી દથ પ્રકારના લેખો બહાન પાડી, બધી દુનિયાના પડિતોને પણ પ્રેર્યા છે તેમના લેખોના બાન્ધ પશ્ચાથી અભ્યાસ કરી તેમનુ અનુકરણ કરવાની લક્ષ્યમણુ કરૂ છુ

વૈદિકોના ડેટલાક દુરાશ્રદ્ધી પડિતોએ-મર્વજ્ઞાના સત્ય તત્ત્વોનો વિચાર કરવાનુ છોડી દઇને, સર્વજ્ઞામાની અનેક પ્રકારની વસ્તુઓને લઇને, કોઇ જગો પર તો અધિક જ્ઞાનીપણાનુ ડોળ કરતા, જણાવ્યુ કે-“ મૂલકનુ બક્ષણુ તે પુત્રના માસ બક્ષણુ બરોબર છે ”

રાત્રિભોજનના વિષયમા-“ લોહી મામની તુલના કરીને જતાવી ”

મર્વજ્ઞાના ઇતિહાસની ફેન્કારી કરતા-દરેક સમયના વાસ્તુદેવોના નામો ઉઠાવી દઇ, તેમના પ્રતિપક્ષીરૂપ-પ્રતિવાસ્તુદેવો કે જે મહાન ગતિઓ થઇ ગયા છે તેઓને અસુન, દત્ત, દાનવના નામથી વિપરીત રૂપના લખીને, દેવ દાનવોની લઘઇ રૂપમા ગોઠવી દીધા છે

જેમ કે-તારકાસુર, મેરક દૈત્ય, મધુ દેટબના, નામથી કોઇને જોસી ધાત્યા ઉત્તરમા, તો કોઇને જોમી ધાત્યા દક્ષિણમા પત્રી મોટી મોટી ઠલિપત કથાઓ લખીને-મોટા મોટા પુનલ્લો જનાવી દીધા, કે જેમાવી કોઇને રસ્તોજ જડી થકે નહી આ વાત મારા લેખથી પણ આપ સર્વજ્ઞનો વિચારી શકશે

ઇત્યાદિક મે મોડો, હજારો બાળતો, સર્વજ્ઞાના શ્રદ્ધામાની લઇને-તપ્તી બૃહને ક્રિધા દત્તા સ્વરૂપની લખીને, એવુ તો કોઇકુ ગુચ્ચેવ્યુ છે કે મોટા મોટા પડિતોને પણ મોટી ભ્રમ જાળમા નાખી દીધા છે પન્તુ અને ખાતરી છે કે મારા શ્રયનુ, અવલોકન કરતાની સાથેજ, તેઓ નિશ્ચય થઇને તરતજ પોતાની સત્યપ્રિયતાને જાહેર કરજે-એ II મને મારા શ્રયની ખાતરી છે

આ તો માન શ્રયનુ દુઃક સ્વરૂપ જોવાને માટે, પ્રસ્તાવના કહો કે, પ્રવેશિકા કહો, છે માત્ર તૈન-વૈદિકોના મુખ્ય દેવોનુ સ્વરૂપ વિશેષ જોવાની

ઇચ્છા હોય તો જીવો રાયલ આઠ પેજ કાનમ પદ, પૃ ૪૭૨ નો ‘તત્ત્વત્રયી મીમામ્સા’ નામના અધ્યનો ખડ પહેલો.

આગળ હું કમા ગુરુત્ત્વ સ્વરૂપ, વેદોત્ત્વ, શબ્દર દિગ્વિજયનુ, નિ પક્ષપાતી મન્નનનોના ઉદ્દગારો, પ્રાદ્દાપ અથોનુ, ઉપનિષદોત્ત્વ, અને તેનોના સદાદ્વાદ તત્ત્વનુ સ્વરૂપ, કાઇક વિસ્તારથી બેસુ હોય તો જીવો તત્ત્વત્રયી મીમામ્સાનો ખડ બીજો રાયલ આઠ પેજ કાનમ પપ પૃ ૪૫૦ નો અને ઠરો અયાસત્યનો વિચાર,

વૈદિકેધર્મ કાઇ સ્વતંત્રનો ધર્મ નથી કેવલ અવજ્ઞામાની અગ્રેક પ્રકારની વાતો ને લઇને, બાળી જૂજીને તેમા ઉધુ છતુ કગી, કલ્પિત મોટા મોટા અથો લખી, લોળી હુનિયાને ઉધા પાટા બધાવવાનો ધધો ઠરેલો છે હે સજ્જનો ! આપ સત્યમિય થઇ તમે તમારા આત્મકલ્યાણના માગની ખોજ કરશો ! !

હે સર્વજ્ઞાના ભકતો ! મેતાગર દિગ્ગજરના મહાગથો ! પૂરે અધકારના સમયમા, તમે આપસ આપસની કુટથી, અર્વજ પિતા શ્રીમહાવીરના-તરવના વિષયોના, અને તેમનાથો મેળવેના પ્રાચીનમા પ્રાચીન ઇતિહાસના વિષયોના, ખજાનામાથી કેટલો બધો ખજાનો છુટાવ્યો છે અને તે છુટારાઓ પોતાની સાહુકારી પ્રગટ કરી તમેને કેટલા બધા કગાલ રૂપે લોકોમા બહેર કર્યા છે, તે જરા આવા પ્રકાશના સમયમા તો આખ ઉધારીને તો જીવો સર્વજ્ઞાના જ વિષયોને પોતાના અથોમા ઉધા છતા લખીને, તે સમયની લોળી હુનિયાને કૈની રીતના ઉધા પાટા બધાવ્યા છે, તે જરા તપાસો

તે ધર્મના ધૂતાગઓએ-એવો તો કાયડો ગુચવેવો છે કે મોટા મોટા પડિતો તેવા પ્રકારની ઉધી છતી વાતોને સમજી રહેલા છે, તો પણ તે ગુચવેત્રી બળ ઉઠેલવાને સમર્થ થઈ શકતા નથી

મે જે આ કાયડો ઘણો ઉકેલ્યો છે, તેની પ્રેરણા મને ડો / કુદરને કરી હોય, અવવા આજકાલની સત્યમિય સજ્જનોના બાગ્યની પ્રેરણા થઇ હોય, એમ હું માનુ છું તેથીજ હું કાઈ આટલા દરજા સુધી તે કાયડો ઉકેલવાને સમર્થ થયો હોય, તે મિવાય હું માની મત્તા કાઈ પણ બેધ શકતો નથો

આપ સજ્જનોને મારી પાર્થના એ છે કે-તે અધકારના સમયમા બધાવેના ઉધા છતા પાટાઓથી આજકાલની લોળી હુનિયા પણ અત્યંત ગભરાઈ રહી છે માટે અધકારના ખાડામા પડેની હુનિયાને માગ અધનો પ્રકાશ આપી બહાર કાઢી મોટું પુણ્ય ઉપાર્જન કરો ! જો કદાચ હુનિયા સ્થિર થશે તો સર્વજ્ઞાના તરવેના પ્રકાશવીજ સ્થિર થશે બાકી તેમની આનિ કાઈ જગોપરથી

પણ હવે વધારી નથી જ્યારે તે દુનિયાને જોઈને દૈવિકની સુલનારૂપનો લેખ જોવામાં આવશે ત્યારે તેમના મનની શ્રાંતિ આપે આપ હવે વધારે બધી તે મિલકત ધીલે સે કડો ઉપાયથી પણ તેમની શ્રાંતિ જાડીથી દૂર થઈ શકવાની નથી આ માગી સૂચના વ્યાનમાં નથી હોઈ શકે. પુત્રો ! આપ કટીબદ્ધ થઈ ક્રમેથી દુનિયાનો ઉદ્ધાર કરો !

આ તો માન્ય અધીની પ્રસ્તાવના સમજો કે પ્રવેશિકા સમજો વિશેષ જોવાની ઇચ્છા હોય તો—રાયલ આ. પેલ હોલરો રાખના જેટલે ૧૧૨૧ અથવા એ ૫૩ જોવાની બહામણ કરો છો

ફિલસૂફી (તત્ત્વ) મળેના વિચારો.

હિંદુસ્તાનની ફિલસૂફીના સબધે યુગોપના પરિભ્રમણ થવા જાણી વિચારો કરીને જતાવ્યા છે તેમાં હું સવરોના સ્વરો પૂરીને જતાવું તો ને પણ વિચારવાને કામ લાગશે.

અર્થજ્ઞાન મિલકત એ છે કે—

(૧) સમ્યક્ જ્ઞાન-જ્ઞાન-ચારિત્રાણિ મેક્ષમાર્ગ

સાવાર્ધ—જે જીવે મર્યાદા-અધાર્ધ-અજ્ઞાન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર, આ ત્રણે પુરુષો મેળવ્યા હોય તેજ મુક્તરૂપે થઈ શકે છે પરંતુ કેવળ ભક્તિ-માત્રથી, કે કેવળ શ્રદ્ધામાત્રથી, કે કેવળ જ્ઞાનમાત્રથી, તેમજ કેવળ ક્રિયાકાંડ માત્રથી જીવો ઉપરના દરજ્જે ચડી શકે, પરંતુ મુક્ત રૂપે થઈ શકતા નથી આ મર્થજ્ઞાનો અટલ મિલકત છે

(૨) બીજી વાત એ છે કે—આ સૃષ્ટિ અનાદિના કાલથી પ્રવાહ રૂપે આવતી આવેલી છે અને અનાદિ કાલ સુધી જ રહેશે

આ સૃષ્ટિ નાના મોટા અનંતા અનંત જીવોથી ભરેલી છે, તેથી તે અનાદિ અનંત કાલના સ્વરૂપવાળી જ છે, અને તે જીવો પોતાના કમના વશમ પડેલા ૮૪ લાખ જીવોની યોનિજામા ભટકો જ રહેલા છે, તે આપણે પ્રત્યક્ષપણે જોઈએ પણ દિગ્ધો માત્ર જે જીવ પૂણ્ય શ્રદ્ધાનાદિક ત્રણ મેળવે તેજ ૮૪ લાખના દેવમાથી મુક્ત થાય તેજ જ નામ મોક્ષ છે

પરંતુ આ સૃષ્ટિ તો હાનિ વૃદ્ધિ રૂપે (અનર્થપિણી-ઉત્તમપિણી કાલના સ્વરૂપે) ત્રણકાલ આવ્યા જ શકવાની છે તેજ સ્વરૂપ સર્વજ્ઞને લેખથી પ્રથમ જ અમે લખીને જતાવ્યું છે ત્યાંથી વિચારવાની લલામણ કરો ૩

આ લેખમાં કાર્ષક વિશેષ વિચાર કરીને જતાવું છું—હુનિયામાં ચાતી રહેવા જેટલા મન મતાતમે નજરે પડે છે તેમાંનો ઢોઢ પણ મતવાળો સર્વજ્ઞોના વિચારોથી આગળ વધીને જએવો હોય તેમજ બવિધ્યમાં જએ તેવો એક પદ નજરે પડશે નહીં.

જીવ—એટલે એક ઇન્દ્રિયના-પૃથ્વીના, પાણીના અગ્નિના, વાયુના અને વનસ્પતિના—જડ ણીડ ઢિકના અનતા આત જીવોના વિચારો.

જે ઇન્દ્રિયના અનેક જાતના ડ્રીડા આગ્નિના અમખ્યાતા અમખ્યાતા જીવોના વિચારો.

જેજ પ્રમાણે અનેક જાતની કીડીઓ, મકોડા આદિ ત્રણ ઇન્દ્રિયના જીવોના વિચારો.

જેજ પ્રમાણે—અનેક જાતની માખીઓ, મરુરો, કરેણીયા, ભમરાએ, તીડાદિક આર ઇન્દ્રિયના જીવોના વિચારો.

તે સિવાય વધારાની પાચમી ઇન્દ્રિયને મેળવીને તિર્યચની જાતિમાં પડેના હજારો જાતિના—સ્થલચરના જીવો, આકાશમાં ફરતા અનેક જાતિના પખી આદિના અમખ્ય જીવો આપણી નજરે પડી રહેના છે તે ગધાનુ સ્વરૂપ મવજ્ઞોના શાસ્ત્રોથી જેટલું જોઈ શકશે તેટલું માખ્ય આદિ કોઈ પણ મતવાળાના સિદ્ધાંતથી જોઈ શકશે જ નહીં.

નરકના જીવો—તેમના શરીરનું, આયુષ્યનું, ફેવનાઓ ૫ શરીરનું, તેમના આયુષ્યનું પ્રમાણ સર્વજ્ઞોના સિદ્ધાંતમાં છે વૈદિકોમાં—વેદોથી તે પુરાણો મુખીમાં નથી તેઓ તે જાતિમાં પડેલા આગ્નિના છે, પણ અનાગ્નિના નથી તેની યાચિત મહત્ત્વ રૂપના હોવાથી વિચારવાની જરૂર છે.

વૈદિકના પડિતો ગયા નદીના પ્રદેશોમાં પમર્યા પડી જે પોતાની ઉપ નિવહોમાં અધ્યાત્મિક તરખોના નામથી જ્ઞાનકાંડ ઉલ્લેખ્યો છે તે અને પુરાણોમાં પ્રાચીનમાં પ્રાચીન ઇતિહાસ લખ્યો છે તે તેમના સ્વત જ્ઞાનનો વિચાર નથી પરંતુ સર્વજ્ઞોના વિષયમાંથી લઈને તેમાં ઉધું છતું કરીને તેમાંની ઢેટનીક વાતો વેદમૂળક ઠરાવવાને વેદોના આદ્યમાં મુદ્દા ખોમી ઘાવેલી નજરે પડે છે તેથી મોટા મોટા પડિતો પણ મોટા ગુચવાડામાં પડી ગએના નજરે પડે છે.

મહાવિચક્ષણુ અગ્રેજો કાર્ષક નવીન તત્ત્વ મેળવવાની આશાથી પ્રાચીનમાં પ્રાચીન ગણાતા વૈદિકોના મોટા મોટા અગ્રેજો જોઈ પોતાના ધનનો, તનનો મોટો લોભ આપી, એ કડો પડિતો શેષ ખોળ કચ્ચા નહીં પડયા પણ છેવટમાં પડાડ

ખેડતા ઉદર હવે લાગવા જેવું વત્તા નિરાસ થઇને નહીં જેવા મમુદાયવાળા સર્વજ્ઞાના અથો તન્દ્ર દૃષ્ટિ કળવા લાગ્યા તે અથો જોતા ઠાઇક આશાવાદી થતા આગળ વધવાનો પ્રયત્ન કરતા રહ્યા છે પરંતુ પાછળ ધએલા વૈદિકાના પડિ-
તોએ સર્વજ્ઞાના વિષયોમાથી લાગી એવું તો કોકડું ગુચવી દીધેલું છે કે તે ગુચ્છ ઉકેલવાને હજી મુઠ્ઠી તેઓ મમર્વ વધ શક્યા નથી પરંતુ એટલું તા જરૂર બતાવતા ગયા છે કે—“પ્રથમનું વૈદિક મિદ્ધાત સિધુ નહના પ્રદેશથી ફેલાયેલું તે જુદા પ્રદેશનું છે અને તે ગંગા નદીના પ્રદેશથી ફેલાયેલું તે જુદા પ્રદેશનું છે,” આવા પ્રકારની જે શોધ કરી છે તે કાંઈ નાધાન્ય પ્રકારની નથી

ન્યાયે આપણે ખગ વિચારમાં ઉતરીશું ત્યારે એજ માલમ પડશે કે વૈદિકના પડિતો જ્યારથી નર્વજ્ઞાના પરિચયમાં આવ્યા છે ત્યારથીજ તેઓ મર્વજ્ઞામાથી લઇને પોતાની બધી બાજુ ફેવતાજ નજરે પડે છે કેટલીક વાતો પાછળથી વેદોમાં પણ દાખલ કરેલી નજરે પડે છે

જુવો કે—ઋગ્વેદમાં જગતના સ્વરૂપ અનેક દાખલ કરીને પણ મતોષ ન માનતા—વિષ્ણુને પણ જગતના ઉત્પાદક તરીકે ઋગ્ વા આદ્ય મહામા દાખલ કરી દીધા છે તદ્દલાથી જ પણ સતોષ ન વત્તા ઋગ્વેદના દશમાં મહામા પ્રજાપતિના ત્રણ ચાર સૂકતો દાખલ કરેલા નજરે પડે છે તે બધા પ્રકારના જગતના ઉત્પાદક શું વાસ્તવિક સ્વરૂપના છે કે પાછળથી કલ્પિત રૂપના છે ?

બીજી વાત એ પણ વિચારવાની છે કે—

માખ્ય, નૈયાયિક, મૈથેયિક, અદ્વૈત મતાદિનું સ્થાપન કરવાવાળા જે મતવાદીઓ છે તે બધાએ પ્રાચે વસ્તુના એક એક અંશને મુખ્ય રાખીને તેનું સ્થાપન કરવાવાળા છે સ્વસ્થો વસ્તુના દરેક જુદા જુદા અંશોની અપેક્ષા રાખીને વસ્તુનું સ્વરૂપ બતાવવાવાળા છે પરંતુ એકજ પક્ષના દુરાગ્રહવાળા નથી તેઓ સ્વાદ્વાદીના નામથી જાણખાય છે અને તે બધાએ એકાતવાદીઓને પોતાની કક્ષામાં લઇને ચાલવાવાળા હોવાથી મર્નાગ મિદ્ધ રૂપના ગણાય છે આજકાલના જેટલા વિચક્ષણ પડિતો છે તે બધાએ પડિતોએ અનેકાતના પક્ષને સહકાર જ આપેલો છે તેમાંના ઘણા ખરા પડિતોના વિચારો મારા અથથી પણ એઇ શકશે તો પરી મર્વજ્ઞાની ઉત્પત્તિ સાખ્યાદિક અસર્વજ્ઞાથી લખવામાં જે આવી છે તે ભ્રમમૂલક ગણાયે પણ મત્યરૂપની નરશે નર્તી

છેવટના બે શબ્દો.

તૈન, ખૌલ અને વૈદિક એ ત્રણે આ આવતા મનયમાં પણ હિંદુસ્તાનમાં ધર્મના પાયા નાખવાવાળા છે ઇ મ પૂર્વે એક હજાર વર્ષના લગભગમાં ૨૩

મા તીર્થંકર હતા એ ઠા વખત પછી ૨૪ મા તીથ કર શ્રો મહાવીર પણ નાવડ હતા મહાવીર મર્વજપણનો દાવો કરે છે એમ બૌદ્ધો પણ કહેતા બૌદ્ધો સર્વજપણનો દાવો કરતા નથી તેઓ તો કહે છે કે-સર્વ પદ્યતુ મા વા રૂપમયં તુ પદ્યતુ । વેદિકોમા કોઈ નાયક જણાતો નથી તેમનાગા સ્વતત્રપણાનું જ્ઞાન યસ ચાગાદિકનું હતું તેથી એજ સિદ્ધ થશે કે-બીજામાથી લઇને પેતાનામા ઉધુ છતુ કરેલું છે મર્વજમ થી લઇને જે ઉધુ છતુ કર્યું છે તે તો જૈન-વેદિકની તુલના રૂપથી ઠેટલુંક લખીને મતાવ્યું છે

મર્વજોએ અનેકાત મતને બાહે કરી બીજા બધાએ એકાત પક્ષવાળા એને પોતાની કક્ષામા લઇને આવવાનું કરેલું છે કહ્યું છે કે-“જિનવગ્મા મધળા દર્શન છે દર્શને અનવર ભજન”, આગરમા સઘળી તટિની સહી, તટિનીએ આગર ભજનાર” અને તે અનેકાતના પક્ષને આજકાલના બાહોશ પડિતોએ નહકાગજ આપેલો છે યોગ્યાયોગ્યનો વિચાર વિચક્ષા પડિતો કરી શકે છે એટલું જ કહીને હું નિવૃત્ત થાઉં .

જૈનધર્મની પ્રવૃત્તિ મહાવીરથી કે ઋષભદેવથી ?

જૈનધર્મની પ્રવૃત્તિ ઋષભદેવથી થએલી જૈનો માને છે પૂર્વેના તીર્થંકરોને ઘણું લાખું છેડું પછી ગયું છે પરંતુ-૨૪ મા તીર્થંકર તો ઇં મ પૂર્વે ૧૦૦૦ ના સૈકામા વિદ્યમાનજ હતા આ વાતને તો ઇતિહાસગારા કબુલજ રાખે છે તેથી એક હજારમા સંકાયી મર્વજોના તત્વો નવીન રૂપના ફરીથી દલાયા પછીથીજ તે બધા દર્શનકારોની નવીન રૂપથી ઉત્પત્તિ થએલી છે એવો વિચાર કરવાથીજ ઇતિહાસકારો થએલી ભૂલ મુધરશે ઇં સ પૂર્વે છઠ્ઠા સૈકામા ૨૪ મા તીર્થંકર વિદ્યમાન હતા બીજા પણ ત્યાગીઓના ટોળા દરતા હતા વેદિકોમા ત્યાગી ચાલેલી જોસભર ગડમથલ ઇતિહાસકારોને દેખાઇ નહી છે તેના પૂર્વ-કાલમા સૂક્ષ્મ રૂપે ચાલેલી ગડમથલ તેઓની નજર તળે આવેલી જણાતી નથી આ ચાલુ જમાનામા ઇં સ પૂર્વે એક હજારના સૈકા પછી મર્વજોના તત્વોજ દર્શનકારોની ઉત્પત્તિ થવામા મુખ્યતાએ કારણ છે, એવું ફરીથી વિચારમા આવશે ત્યારેજ ઇતિહાસ વેત્તાઓને મત્યરૂપે મમલશે જેનોનો છઠ્ઠા સૈકામાં જે વિચાર કરવામા આવે છે તે ભૂલ ભરેલો ચાલે છે એમ હું માન અનુભવથી ચોક્કસ કહી શકું છું અને આ જગોપર-ડો હર્મન જેકોબીના વિચારો ટાકી । પાતાણુ છું-જૈન મૂત્રોની પ્રસ્તાવના ભાગ બીજામા-ડો જેકોબી લખે છે કે-“વેરોચિ દશન માથે જૈનોના કેટલાક વિચારો મળતા આવતા હોવાથી-જૈન-

સ્વાર્નની ઉત્પત્તિ તેના પરીચી થયું છે એવો જે મત હોં ખાડાન્કરે ઉપસ્થિત કર્યો છે તેની મેં હું મન થઈ શકું તેમ નથી (જુઓ જૈનેતર દૃષ્ટિએ જૈન ભાગ બીજો પૃ ૭૪) આગળ પૃ ૭૬ માં-વૈશેષિક અને જૈન દર્શન વચ્ચે મૂળ સિદ્ધાંતોમાં લેન્સૂચક એવા કેટલાક ભેદો દર્શાવેલા છે-પરંતુ જૈન મતે આત્માઓ અનંત અને નર્વંજાપી (વિભુ) છે પરંતુ-મીલના (જનોના) મતે તેઓ મર્યાદિત પરિમાણવાળા છે વૈશેષિકો-ધર્મ અને અધર્મ ને આત્મના ગુણો માને છે પરંતુ ઉપજ જણાવ્યું તેમ જૈનો તે જાને એકજાતના દ્રવ્યો માને છે એક જાતમાં એક વિરૂદ્ધ વર્ગેષિક વિચાર અને તદ્વિનિર્ણય જૈન સિદ્ધાંત વચ્ચે ટેટલુંક આદ્ય ભેદોમાં આવે છે વૈશેષિક મતમાં ચાર પ્રકારના શરીરો માનેલા છે-પાર્થિવ શરીર જેવું કે-મનુષ્ય-પશુ આદિતુ, જ્ઞાત્મ શરીર જેમ વજાળી સૃષ્ટિમાં છે, અગ્નીય શરીર જેમ અગ્નિની સૃષ્ટિમાં, અને વાયવીય શરીર જેમ વાયુની સૃષ્ટિમાં મળી આવે છે આ વિચિત્ર વિચાર માથે સદૃશતા ધરાવનારો જૈનદર્શનમાં પણ એક વિચાર છે જૈનો-પૃથ્વીકાય, અપૃથ્વીકાય, તેજકાય અને વાયુકાય એમ ચાર કાય માને છે આ ચાર (૪) ભૌતિક પદાર્થો કે જે મૂળતત્ત્વો છે અથવા તો તેના પણ મુક્ત ભાગો છે, તેની અદર એક એક વિશિષ્ટ આત્મા રહેલો છે એમ તેઓ માને છે આ જઠ-અન્ય વાદનો સિદ્ધાંત ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે અમલ સચેતનવાદનું પશ્ચિમ છે આ જાનેના જૈનમત વધારે ગ્રાચીન છે (વિશેષ ત્યાથી જો લેવાની બલામણ કરૂં છું)

એજ જે જેકોબીએ-જૈનસૂત્રોની પ્રસ્તાવના માગ પહેવામાં જૈનોની નાન્યતાવાળા " પૂર્વો " નો અર્થ સમજાવતા તેની ટીપમાં જણાવ્યું છે કે- " પૂર્વ શબ્દનો અર્થ જૈનશાસ્ત્રીઓ દ્વારા મુજબ સમજાવેલો છે-તીથ કરે પોતેજ પ્રથમ પોતાના જણુધન નામે પ્રસિદ્ધ થિયોને પૂર્વોનું જ્ઞાન આપ્યું હતું ત્યાર પછી જણુધરોએ અગોની રચના કરી આ કવન, પહેલાજ તીર્થંકરે અગો પ્રકટેલા છે એવા આગ્રહ માથે જેટલે અશે અકય ધરાવતું નથી તેટલે અશે તે ખરેખર સત્ય ગણિત લેખવા યોગ્ય છે " (જૈનેતર ભાગ બીજો પૃ ૨૪ ની ટીપમાં)

હોં જેકોબી ॥ કવનનો તાત્પર્ય એ છે કે—

બીજા મતવાળાઓ કહે છે કે અગો આદિ-અનાદિના ઊંચે જૈનો નજીકમાં ધણેલા તીર્થંકર શ્રી પાર્શ્વનાથનું પણ શામન જાહેરમાં ન જતાવતા આજે ૨૪ મા તીર્થંકર શ્રીમદ્વાવીનું શામન માન્ય કરેલું જતાવે છે તેથી આ અવસ્થા-

પિંડીમા પહેલા ઋષભદેવથી જૈન શાસ્ત્ર આદ્ય આવેલુ એમ જે જૈનો કહે છે તે મત્યરૂપનુ જ ઠગ્થે વૈદિકેએ વિધ્યુના-મત્સ્ય, કૃર્માદિક ૨૪ અવતારો બતાવતા ઋષભદેવને ૮ મા અવતાર રૂપે ગોઠવ્યા છે, તે પણ હા જેઠાણીના ઠથનની સત્યતાની આળીતી જ બતાવે છે કે જૈન ધર્મ ઋષભદેવથી જ આદ્યતો આવેલો છે પણ જૈનોનો ઇતિહાસ કવિપત્ર રૂપનો નથી

॥ વૈદિક સાહિત્ય જે પ્રકારના સ્વરૂપનાળુ છે

(૧) પ્રથમનુ ઢોઈ અતિ પ્રાચીન મનાતુ સિંધુ નદીના પ્રદેશમા કર્મકાંડના નામથી મોટી પ્રસિદ્ધિને પામેલુ

(૨) બીજા પ્રકારનુ વેદિક મહિત્ય ગંગા નદીના પ્રદેશથી જ્ઞાનકાંડના નામથી પ્રસિદ્ધ કરવામા આવેલુ

પ્રથમના સાહિત્યનો વિષય-અગ્નિ, વાયુ અને સૂર્ય એ ત્રણ દેવોના નામથી ઋગ્-યજુ-અને સામ એ વેદત્રયીથી પ્રસિદ્ધિને પામેલુ

ઇદ્ર, વરૂણ આદિ દેવોની પાસે મ્હોટા ભાગે પોતાના સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ આથી બરેલુ

યજુ યાગાદિક વિધાનના લેખોથી ઐહિક પાત્રિક મુખ્ય મપસિની લાલચવાળુ, રાજા મહારાજાઓથી મ્હોટા આડબરથી થતુ આવેલુ તેથી તે કર્મકાંડ મ્હોટી પ્રસિદ્ધિને પામેલુ પરતુ આજ કાલના શોધક પડિતોને તમા પુનર્જન્મનો સિદ્ધાંત તેમજ અદ્વૈત રૂપ કર્મનો સિદ્ધાંત નજરે ન પડવાથી બાલખ્યાલ જેવુ ગણી કાઢેલુ તે વૈદિક સાહિત્ય પ્રથમ પ્રકારનુ હતુ

બીજુ ગંગા નદીના પ્રદેશથી જ્ઞાનકાંડના નામથી પ્રસાર પામેલુ વૈદિક સાહિત્ય તે ઉચ્ચ દરજ્જાનુ ગણવામા આવતુ જૈનોની માન્યતા પ્રમાણે એ ભુમિ પર ૨૪ તીર્થ કરે થતા આવ્યા છે પહેલા તીર્થ કર શ્રી ઋષભદેવથી તે ૬ મા, ૧૦ મા તીર્થ કર સુધી તો એ બ્રાહ્મણ વગ તીર્થ કરોના તત્ત્વને માન્ય રાખીનેજ ચાલવા વાળો હતો પછી કોઈ કાળહોષના પ્રભાવથી સર્વજ્ઞોના શામનનો સર્વથા લોપ થતો ગયો એટલે ઉપદેશના અધિકારવાળો જા બ્રાહ્મણ વર્ગજ સ્વતંત્ર રૂપનો બન્યો પછીથી જે તીર્થ કરે થતા આવ્યા તેમની સાથે કેટલાક મળતા થઈ જતા તો કેટલાક વિરોધમા પણ રહેતા એમ આદ્યા કંતુ પરતુ તેવીશમા તીર્થ કરના અમયમા અનેકમતના ત્યાગીઓના તરફથી યજુ યાગ દિકનો અનાદ્ય થતા ગૃહસ્થોના તરફથી પણ તે યજુ યાગાદિકનો આદર ઓછો થતા તે ત્યાગીઓના બળતા વધ તેમનામાંથીજ

પોતાની અનુકૂલતા પ્રમાણે વિષયોને લેતા ગયા અને જ્ઞાનકાંડના નામથી ઉપનિષદો તૈયાર કરવા માધી તે કર્મકાંડની બાજી પ્રાચી બ્રાહ્મણઅથવાથી ફેરવતા ઉપનિષદોમાં તો તદ્દન. ફરી ગએલી માલમ પડે છે મોટા ભાગે તો સર્વજ્ઞામાથીજ લઇને વધારે ઉધુ છત્તુ કરેલુ નજરે પડે છે ઘણાખરા વેદના પક્ષ કરવાવાળાજ સૂત્રાદિક અથોની રચના કરવાવાળા છે જીવાદિક વાતોનુ કે પાપ-પુણ્ય આદિ કર્મની વાતોનુ જે વેદોમાં નામ નીશાણુ પણ જણાતુ ન હતુ તેવા પ્રકારની વાતો પાછલના નવીન અથોમાં કયા નવીન જ્ઞાનીઓની પાસેથી મેળવીને લખવામાં આવી ? ભલે તેઓ પક્ષમાં મોટા હશે પરંતુ સર્વજ્ઞાથી જ્ઞાનમાં તો મોટા નવી જે સર્વજ્ઞોના વિષયોમાંથી લઇને પોતે મહર્ષિક બન્યા છે તેમને જગોજગોપર હજીકા ચિત્તરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે તે તેઓની મનજનતા કેટલી બધી હશે ? તે તો મારા અથથી પણ વધુ મનજનો ભેઈ શકશે ? જે કે તે સર્વે દર્શનકારોએ અને ઉપનિષદ્ધારોએ સર્વજ્ઞોના તત્ત્વોમાંથી લઇને પોતાના અથોમાં ક્રમ વિનાના તે તત્ત્વો ઉધા છત્તા લખ્યા છે તેથી પણ યુગેય દેશના પડિતો અકિત થાય છે, ત્યારે સર્વજ્ઞોના ક્રમવાર તે વિષયોને જોતા તો જરૂર આનંદિત થશેજ જેમ કે-વૈદિક પડિત વામુદેવ નરહર ઉપાધ્યે-જૈન વિષે બે શબ્દો લખતા છેવટમાં લખે છે કે—“ જૌદ્ધ અને જૈન ધર્મો એનો જેવો જેવો સબધ તેઓની નજરમાં આવતો જશે તેમ તેમ આ નવીન મળેલી વિલક્ષણ રત્નોની અગાધ ખાણુ દેખીને તેઓનુ મન આનંદ સાગરમાં તદ્દવીન ઘઈ જશે ચોટલુજ આ ઠેકાણે કહેલુ બરા છે ”

વળી જીવો-દક્ષિણના વૈદિક પડિત લક્ષ્મણ રઘુનાથ ભીંદે જૈનોના સબધે દરા લેખો આવતા દશમાં લેખમાં લખે છે કે—“ જૈનધર્મ એ વિકૃત હિંદુધર્મ છે એમ કહેવામાં આવે છે પરંતુ વસ્તુતઃ મનાતન અને પુગતન એવા જૈનધર્મનુ વિકૃત સ્વરૂપ એ હિંદુધર્મ છે આ વાત જૈનધર્મનુ સપૂર્ણ જ્ઞાન થએલાઓને સ્વીકારવી પડશે ”

આ ફકરાઓથી વિચારવાનુ કે-જૈન ધર્મની-ઉત્પત્તિ કોઇએ વૈશેષિક મતથી, તો કોઇએ સાખ્ય મતથી લખીને બતાવી છે ખરી પણ બ્યારે તેઓ આવા અનેક મહાપુરુષોની પેઠે જૈન ધર્મનુ ખરૂ સ્વરૂપ સમજશે ત્યારે તેઓને પોતાની ભૂલો સુધારીને સર્વ દર્શનકારોમાં અને સર્વે મતાવલંબીઓમાં આદિ અનાદિના જૈન ધર્મનેજ સત્યરૂપનો સ્વીકારવો પડશે

વળી-અમારા શરૂપર્યંગા ઉપર યોગજીવાનંદ પગ્મકુમરો આવેલો પત્ર-તેમાંથી કિચિત્— એક જૈન શિષ્યકે હાથ દો પુત્તક દેખા વો લેખ

ઇતના સત્ય, વો નિ પદ્મપાતી, મુઝે દિખ પડા કે-માનો એક જગત્ છોડ કરકે દ્વસરે જગત્મે આન ખડે હો ગયે આળાત્યકાલ ૭૦ વષસે જો કુછ અધ્યયન કરા, વો વૈદિકધર્મ ગાથે ફિરા મો વ્યર્થસા માત્રુગ હોને લગા પ્રાચીન ધર્મ, પરમ ધર્મ, સત્ય ધર્મ, રહા હો તો જૈન ધર્મ થા જિસકી પ્રમા નાશ કરનેકો વૈદિક ધર્મ, વો પદ્શાસ્ત્ર, વો ગ્રંથકાર ખડે ભયે ચે વૈદિક વાતે કહી વો લીડ ગઈ સો સખ જૈન શાસ્ત્રોસે નમુના ઇકઠી કીઈ હૈ, ઇસમે સદેહ નહી હૈ ”

(વિશેષ જીવો-જૈનેતરદષ્ટિએ જૈન પૃ ૭૮)

એ ગ્રંથમા-૮૦-૪૫ મોટા મોટા પડિતોના લેખો એવાને એવા જોઈ શકશો કિમત રૂ ૧)

પુનર્જન્મના સિદ્ધાંત વિષે મેંકઠોનલ શાહેજના વિચારો-સ મા પૃ ૫૧૨ થી—

“ ખરેખર હિંદુસ્તાનના લોકોનો પુનર્જન્મનો સિદ્ધાંત જો કે આપણને વિચિત્ર લાગે એવો છે તો પણ એ સિદ્ધાંતમા બે રીતની ખૂબી રહેલી છે

એક તો એ કે-જગત્ના નીતિમય શાસનમા ન્યાયનું જે તરત જરૂરનું ગણાય તે એ સિદ્ધાંત વડે પૂરું પડે છે

અને બીજી એ કે દરેક માણસનું ભાગ્ય માણસના પોતાના હાથમા છે એ અગત્યના નૈતિક નિયમનું પણ એ સિદ્ધાંતની સાથેજ આપણને ભાન કરાવાય છે કારણ કે જેમ આ જીવગીમા કરેલા દરેક પાપકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત કર્યા વિના માણસનો છુટકો થતો નથી, તેમ દરેક પુણ્ય કર્મનું શુભ ફળ પણ બીજી જીવગીમા એને પ્રાપ્ત થયા વગર રહેતું નથી જે કર્મ કરાઈ ચૂક્યા હોય તેના ફળ લોગવ્યા વિના માણસને ચાલતું નથી કારણ કે મહાભારતમા કહ્યું છે તે પ્રમાણે —

यथा घेनुसदस्तेषु, वत्सो गच्छति मातर ॥

तथा यच्च कृत कर्म, यतारम्भानुगच्छति ॥ ’

“ હજાર ગાયોમાથી પણ વાછરડું જેવી રીતે પોતાની માતાને શોધી કાઢ્યા વગર રહેતું નથી, તેવીજ રીતે આગળ કરાયેલું કૃત્ય તે કર્મનારની પાછળ ગયા વગર રહેતું નથી

જીવની આ પરપરાને “સ સાર” એવું નામ આપવામા આવ્યું છે એ “મ સાર” તે અનાદિ ગણવામા આવે છે કારણ કે આ જન્મનો દરેક અનુભવ

તે આમણા જન્મના કૃત્યનું પરિણામ છે, તે જન્મનો દરેક અનુભવ તે તેનાથી આમણા જન્મના કરેલા કૃત્યનું પરિણામ છે, અને એ પ્રમાણે આપણે ગમે તેટલા પાછળ જઈશું તો પણ એની એજ સ્થિતિ રહેશે પાપ-પુણ્યની ફળ આપવાની શક્તિને માટે સાધાગ્રણુ ફૂંતે “અદૃષ્ટ” એ શબ્દ વપરાય છે, પણ ઘણી વાર એને માટે “કર્મ” એ વધારે માઠો શબ્દ પણ વાપરવામાં આવે છે ”

સ. સા ૫ ૫૧૩થી—

“એ કર્મ તે મનુષ્યના જીવનનું નિયામક છે એટલુંજ નહીં પણ જગતની દરેક વસ્તુની ઉત્પત્તિ તથા વિકાસનું નિયમન પણ એ કર્મ વડેજ થાય છે કારણ કે જે કંઈ બનાવ બને છે તેની ગમે તે પણ કોઈ પ્રાણી ઉપર અમર થયા વગર રહેતી નથી અને તેથી, પાપ-પુણ્યના ફળ વિષેના નિયમ પ્રમાણે તે પ્રાણીના કોઈ આગળના કૃત્યને લીધે તે બનાવ બનેલો હોયો જોડો

ખીજી ગીતે કહીએ તો, પ્રકૃતિના વ્યાપાર તે પણ મચેતન પ્રાણીઓના પાપ-પુણ્યનુંજ પરિણામ છે આ પ્રમાણે સઘળી વસ્તુઓનું નિયમન કરનાર “કર્મ” ની સત્તા આગળ ઇશ્વરના સ્વતંત્ર રાજ્યને માટે ખીલકુલ અવકાશ નહોતો નથી આ કારણથી, જે દર્શનોમાં ઇશ્વરનું અસ્તિત્વ સ્વીકારવામાં આવ્યું છે તેમાં પણ ઇશ્વરથી પણ ન તોડી શકાય એના પાપ-પુણ્યના ફળ વિષેના નિયમ બનાવર ભાગવીને જગતને તથા પ્રાણિમાત્રને દોરવવું એટલુંજ ઇશ્વરનું કર્તવ્ય ગણવામાં આવ્યું છે આ સિધ્ધાંતને વધારે મહોટા પાયા ઉપર લઈ જઈને વિશ્વનો જુદા જુદા કંપને અતે પ્રલય અને વર્તી પુનરુત્પત્તિ કલ્પવામાં આવ્યા છે તે પણ “સંસાર” ના સિધ્ધાંતનેજ એક ભાગ છે

જેના વડે કરીને જન્મ પગપરાનો અત આવે છે તે ગ્રાક્ષનો સિધ્ધાંત પણ મધળા દર્શનોમાં સાધાગ્રણુ છે અને તે પુનર્જન્મના સિધ્ધાંત જેટલોજ પ્રાચીન છે પ્રવૃત્તિ માત્ર ઇશ્વરને આધીન છે, અને એ ઈશ્વરની ઉત્પત્તિ “અવિદ્યા” ને લીધે છે

લેખનો સાગશ—“કર્મ” તે મનુષ્યના જીવનનું નિયામક, દરેક વસ્તુની ઉત્પત્તિ તથા વિકાસનું નિયમન એજ કર્મ વડે થાય છે તેથી તે પ્રાણીના આગળના કૃત્યને લીધે બનાવ હોયો જોડો

ખીજી—પ્રકૃતિના વ્યાપાર તે મચેતન પ્રાણીઓના પાપ-પુણ્યનુંજ પરિણામ છે કર્મની અના આગળના કૃત્યને લીધે બનાવ હોયો જોડો

ઈશ્વરથી ન તોડી શકાય એવા પાપ-પુણ્યના નિયમને બળબીને પ્રાણીમાત્રને દો-વધુ એટલુજ કર્તવ્ય ગણાય જન્મ પરપરાનો અત તે મોક્ષ, સર્વ દર્શનોમા છે અને પુનર્જન્મના જેટલોજ પ્રાચીન છે પ્રકૃતિ માત્ર ધ્વજોને આધીન છે ■

મંકટોનલ શાહેખના વિચારો કર્મના સંબંધનાજ છે

કેટલાકો કર્મને અદૃષ્ટરૂપે કહે છે ખરા પણ તે આત્માની સાથે સૂક્ષ્મ પરમાણુઓના સંબંધવાળુ થએલુ સર્વજ્ઞોએ દૃષ્ટ રૂપનુજ કહેવુ છે તેથી તેની ફર કારીનુ સ્વરૂપ સર્વજ્ઞોએ હજારો મ્લોકોકોથી વર્ણન કરીને બતાવેલુ છે સર્વજ્ઞોએ તે કર્મની મૂળની ૮ પ્રકૃતિઓ કહી છે તે બધાના ઉત્તર વિલાસો ૧૪૮ બતાવેલા છે તે તો તેમના ગ્રંથોથીજ સમજી શકાશે પણ અહીં લખવામા આવશે નહીં

કેટલાકો-આત્માને વળગેલી અદૃષ્ટ શક્તિ, અવિકારી, પકરૂપે આત્માની સાથે જતી બતાવે છે પણ તે વસ્તુ કેવા સ્વરૂપની છે, તેનું પરિણામ કેવા રૂપથી થાય છે તેના વિષે કંઈ પણ ખુલાશો કરીને બતાવેલો નથી

વળી કેટલાકો-તે કર્મને પ્રકૃતિના તત્ત્વોની અસ્પૃષ્ટ રૂપે રહેલી શક્તિ આત્માને ચોટતી નથી તો પછી તે પાતાનુ પરિણમ આત્માના ઉપર કેવી રીતે જમાવે છે ? તેનો ખુલાસો કેમ નહીં કરતા ગયા હશે ?

૫૪૨સ્વામીએ-બ્રહ્મસૂત્ર-ત્રીજા અધ્યાયના પ્રારંભ સૂત્રનો અર્થ-એક વૃદ્ધ બ્રાહ્મણને સમજાવતા કહ્યું છે કે-મરણ સમયમા એક દેહ છોડી બીજા દેહના જન્મ પડે છે ત્યારે જીવને દેહનો આગ્રહ કરનાર-પચીકૃત " પાપ મહા ભૂતોના સૂક્ષ્મ ભાગો ત્રીટલાઈ ને બાય છે " સાબળતાની સાથે તે વૃદ્ધ બ્યાન્ન રૂપે પ્રગટ થયા ને ખુશી મળે ૧૬ વર્ષનુ આયુષ્ય વધારીને આપ્યુ, પત્રી સાલતા થયા

વિચારવાનુ કે-અનુભવની સાથે સર્વજ્ઞોનો સિદ્ધાંત જોતા અનતાન ત જીવોને જ્ઞાનાવરણ આદિ માતે કર્મ વીટવાઈનેજ રહેલા છે કદાચ પરભવનુ આયુષ્ય બાધી શકયો ન હોય તો છેવટના ભાગમા પણ બાધીનેજ બાર એટલુજ વિશેષ છે બ્યાસે ૧૬ વર્ષનુ આયુષ્ય વધારીને આપ્યુ તે સત્તા શુ તેમના હાથ માની હતી ? બીજુ વિચારવાનુ કે-નેહના કપિઓથી તે વેદબ્યાસ મુધીમા અળજોના અળજો કપિઓ થઈ ગયા હશે છતાં કર્મના (પાપ કે પુણ્યના) સંબંધમા કંઈ પણ વિશેષ ખુલાસો લખીને ગએવા હોય એમ જણાતુ નથી

તેથી આધુનિક શકર સ્વામીએ કેવળ નામ માત્રથી કર્મનું સ્વરૂપ બતાવ્યું તેટલા માત્રથી વેદ વ્યાખ્યાન લગવાનું મુગે મોઢે અગીકાર કરીને ખુસ વધને ચાલતા થયા તેથી વિચાર થાય છે કે-શકર સ્વામીએ આ નામ માત્રને પણ કર્મનો નિધાત કયા નવા ઈશ્વર પાસેથી મેળવીને વેદ વ્યાખ્યાને ખુશ કરી દીધા હશે ?

આવે એ પણ વિચારવાનું છે કે-કેવળ જગતના કર્તા ઈશ્વર છે એની માન્યતાવાળા વેદોને સુખ્ય રાખીને ઘણા ખરા દર્શનકારોની ઉત્પત્તિ થયેલી છે તે બધા દર્શનકારોને પણ આ કર્મના સિધ્ધાતને પોતાનામાં દાખલ કરવો પડ્યો છે કે જે કર્મની મત્તા આગળ તે બધાએ ઈશ્વરોને રાકડા જેવું થવું પડ્યું છે તે કર્મના નિધાતને બતાવનારો ઈશ્વર મોટો માનવો કે કર્મની મત્તા આગળ રાકડા બનેલા ઈશ્વરોને મોટા માનવા ?

“ ઈશ્વરથી તોડી ન શકાય એવા-પાપ-પુણ્યના નિયમને તાળવીને પ્રાણી માત્રને દોરવવું એટલું જ કર્તવ્ય ગણાય ”

આમા વિચારવાનું કે-જેની રીતે તેઓ અધો કર્મોની સત્તાને તોડીને પોતે મર્વજ ઈશ્વરો થયા છે તેજ સત્યતત્ત્વોનો માર્ગ અમોને પણ બતાવના ગયા છે એ ઉપકાર કઇ અમારાપર ઝાંછો થયેલો નથી તેથી તેમના-ધ્યાનથી શુભાશ્રમથી, અને તેમના બતાવેલા સત્યતત્ત્વોના માર્ગથી જો અમો ચાલીશું તો અમો પણ તેઓના જેવાજ મર્વજ ઈશ્વર બનવાનાજ જો તેઓ અમોને પોતાના મત્યતત્ત્વના માર્ગે દોરી ગયા ન હોત તો આ અનાદિકાળના અમો-મસારમા અનેક ધુતારાઓના હાથમા ફરી પડેલા એવા અણુઓની અમારી રી કરા વળી ? માટે તે ધર્મ ગણેલા મર્વજ ઈશ્વરોનાજ અમારા પર પરમ ઉપકાર થયેલો છે અને તેટલા પ્રમાણથી તેઓ અમોને જડ-જ દોરીને ગણેલા છે બાકી તેઓ અમારા કર્મની મત્તામા હાથ ધાલતા નથી તેઓનો બતાવેલો જે મત્યતત્ત્વોનો નિધાત છે તે અમોને મત્યતત્ત્વના માર્ગે દોરી જવામા અમોને ઝાંછા ઉપકારી થયેલા નથી એજ વાત સિધ્ધ કપની છે

પ્રવૃત્તિ માત્ર ઈજાને આધીન છે તેમ કેવળ નથી તેમા પણ કર્મ તો પ્રેરક રહેવાના એટલું વિશેષ છે કે પૂર્વ પુણ્યના સંજોગથી તેવા મત મમાગમથી સુધારા પર ચટી શકાય છે અને પાપના યોગે અનિદ સમાગમથી નીચેના દ-જે પણ દિતરી શકાય છે મનુષ્યના બવમા એટલું વિશેષ સાધનપણું રહેલું છે

સમૃદ્ધ સાહિત્ય પૃ ૫૧૨ માનો લેખ મેંકડોનક માહેબને લખીને બતાવ્યો છે, તેનો વિચાર સર્વજ્ઞોના સિધ્ધાતથી કરીને બતાવું ૩

જગતની નીતિમાં જે ન્યાયનું તત્ત્વ છે તેને પ્રકૃતિ પાડનારો અને અનાદિ કાળના " સંસાર " ની સ્થિતિને જતાવનારો, એવો પુનર્જન્મનો સિદ્ધાંત મર્વજ્ઞાએ જતાવેલો મૂળથીજ સિદ્ધ રૂપનો છે. કદાચ વચમાં વ્યવધાનવાળો વચો હશે તો પણ, જૈનોના રૂઝમાં તીર્થંકર ઇ સ પૂર્વે હજારમાં સૈકામાં વિદ્યમાન હતા, ત્યાંથી તો મતલ ચાલતો આવેલો વર્તમાન કાળમાં પણ દેખાઈ જ રહ્યો છે. જૈનોની માન્યતા એવી છે કે જે તીર્થંકર થાય તેમનું જ શાસન મનાય, એટલે છેલ્લા રૂઝમાં તીર્થંકરનું શાસન ઇ સ પૂર્વે છઠ્ઠા સૈકાથી મનાતું આવ્યું એટલું જ વિશેષ છે.

આમાં ખીજું વિચારવાનું કે—૧ નરક, ૨ તિર્થંચ, ૩, મનુષ્ય, અને દેવ એ ચાર ગતિના જીવોના વિચાર મર્વજ્ઞાના સિદ્ધાંતમાં વિસ્તારથી કરવામાં આવેલો છે. એક એક જાતિમાં અનેકા અનેક લેહો છે. ખીજી તિર્થંચની ગતિમાં પણ અનેક લેહો છે તેમાં જે કેવળ એકેદ્રિયના જીવો છે તેનાજ મોટા પ્રાય લેહો જતાવેલા છે. ૧ પૃથ્વીકાય, ૨ અપ્કાય, ૩ તેજસ્કાય, (અગ્નિકાય) ૪ વાયુકાય, અને ૫ મો વનસ્પતિકાય આ પ્રાયે કાયના જીવોને એકેદ્રિયના સ્વરૂપવાળાજ જતાવેલા છે તેમાં જે પૂર્વના ચાર લેહ છે તે તો અમખ્ય-અસખ્ય જીવોથી વ્યાપ્ત સ્વરૂપના જતાવેલા છે અને તે જીવો પ્રાયે અસખ્યાતા કાળસુધી પોતાની જાતિમાંજ મરણ જીવન કર્યાજ કરે છે. પછી કોઈ ભવિતવ્યતાના યોગથી ઉપરની ગતિઓમાં ચઢતા જાય છે, પાંચનો જે વનસ્પતિ કાયનો લેહ છે તેના પણ બે મોટા વિભાગ છે. ૧ પ્રત્યેક વનસ્પતિ નામનો અને ખીજો સાધારણ વનસ્પતિ કાયના નામનો છે. પહેલો લેહ—વૃક્ષ કે, વેલ, આદિના નામથી જોળખાય છે તેમાં છાલ, પત્ર, ફુલ, ફળ, આદિમાં જુદા જુદા જીવો રહેલા છે તેથી તે પ્રત્યેક વનસ્પતિના નામવાળો છે તેથી તે જીવો પણ પ્રાયે અસખ્યાતા કાળસુધી એકેદ્રિયની જાતિમાંજ જન્મ અને મરણ કર્યા કરે છે. પછી ભવિતવ્યતાના યોગથી ઉપરની જાતિમાં ચઢતા જાય છે જે વનસ્પતિના જીવો એકજ પિંડમાં અનંત જીવો વ્યાપીને રહેલા હોય છે તે સાધારણ વનસ્પતિના નામથી જોળખાય છે અને તે જીવો પ્રાયે અનંત કાળ સુધીતેમાને તેમાં જન્મ મરણ કર્યાજ કરે છે. પછી કોઈ ભવિતવ્યતાના યોગથી ઉપરની પાયરીપર ચઢતો જાય છે કેટલાક જીવો જતાવેલા કાળથી જોછા કાળમાં પણ ઉપરની પાયરી પર ચઢતા જાય તેથી સર્વત્ર પ્રાય શબ્દથી સૂચના કરવામાં આવી છે.

આ ઉપર બતાવેલા જીવો હજીકામા હજીકા કેવળ પોતાના શરીર માત્રના માધનથી નિર્વાહ કરી મગ્ન-જીવન કરી રહેલા છે તેથી એકજ હૃદયના મનાયલા છે

તેથી અધિક પુણ્યના યોગે જેણે શરીરની માથે જીભ મેળવી છે તેવા હાલતા ચાલતા બે હૃદયોના જીવો મનાય છે દુનિયા આખાથી ભેદ શકે તેવા અનેક જાતિના કીડા

શરીર, જીભ, અને નાસિકા આ ત્રણ હૃદયો જેણે મેળવી છે તેવા જીવો-કીટિકા, રાકણ, મકાંઠા આદિની અનેક જાતિઓ છે, તે પણ અધિક પુણ્યના યોગથી ઉપરની પાયરીએ ચઢેલાજ છે

તેથી પણ અધિક પાયરીપર ચઢેલા-શરીર, જીભ, નાસિકા અને ચૈત્ય ચતુરુ સાધન જેને મળેલું છે તેવા જીવો-માખીઓ, મચ્છરા, કરાળિઆ આદિની અનેક જાતિઓ છે તે પણ અધિક પુણ્યના યોગથીજ ઉપરના દરજે ચઢેલા છે

જેને શરીર, જીભ, નાસિકા, અને તેની સાથે મામળવાના માટે કાનનુ માધન મળેલું છે તેવા જીવો-જળમા ફરનારા, પૃથ્વીપર ફરનારા, આકાશમા ઉડનારા, બે પગના કે ચાર પગના અથવા પગ વગરના જેટલા બધા જીવો છે તે તિર્થંચ પચેદ્રિયના નામથી જાણખાય છે આ ઉપર બતાવેલા એક હૃદયના જીવોથી લઈને પચેદ્રિય સુધીના જીવો છે તે બધાએ તિર્થંચની જે ખીજ ગતિ બતાવી છે તેનાજ ભેદ છે

વ્યક્તપણે હું ખ લોગવવાના માટે જે આપણા પગની નીચેનું સ્થાન છે તે નરકનું સ્થાન બતાવેલું છે

અને વ્યક્તપણે જે સુખ લોગવવાનું સ્થાન આપણા મમ્તકના ઉપર દેખાઈ રહ્યું છે તેને સ્વર્ગના નામથી બતાવેલું છે

નારકીમાનો જીવ અને સ્વર્ગમાનો જીવ ત્યાનો જન્મ પુરો કર્યા પછી મનુષ્યની ગતિમા કે ઉપર બતાવેલી તિર્થંચની ગતિમા નવો જન્મ ધાગ્યું ત્યાં સિવાય તેઓની ફેરફારી ત્યાને ત્યા થતીજ નથી

મનુષ્ય પોતાની મનુષ્યની જાતિમા લાગ લગત સાત કે આઠ ભવ સુધી જન્મ ધારણ કરી શકે છે પછી તો જરૂરજ માણસની યોગિ બદલવીજ પડે છે એમ મવજ્ઞોના સિદ્ધાંતમા સ્પષ્ટ પણે બતાવેલું છે

આ ચારે ગતિનાં જીવો પાપ-પુણ્યના સમઘવાળા ચએલા ૮૪ લાખ જીવોની યોગિઓમા અનાદિકાળથી ઉચા કે ઊંચા બટકયાજ કહે છે

વંદિકોમા ૮૪ લાખ યોનિઓ લખાઈ છે ખરી પણ તે જોનોના ૨૪ તીર્થ કરોના અનુકરણ રૂપે જેવી રીતે એકજ વિષ્ણુના મત્સ્ય, કૂર્મ, આદિ ૨૪ અવતારો ઉભા થયા છે તેની પેઠે કલ્પિત રૂપની ઉભી કરેલી છે

પ્રથમ પાત્ર પ્રકારથી એકજ ઇન્દ્રિયનાં જીવો જે બતાવ્યા છે તેમનાવી જ આ દુનિયાનો મોટામા મોટો ભાગ રોકાઈને રહેલો છે તેમાના અનંત જીવો હજી સુધી પણ બહાર નીકળવાને પામ્યાજ નથી કેટલાક અનંતા કાળ પછી તો કેટલાક અમર્યાતા-અસમ્યાતા કાળ પછી ધીરે ધીરે ઉપરની પાપરી પર ચઢતા ચઢતા તિર્થ અપરિદ્રિય સુધી આવી પહોંચેલા આપણી નજર તળે ફરી રહેલા છે હવે તેમાના કેટલાક જીવો મમબાવના યોગથી મનુષ્યની યોનિ પણ મેળવે છે પણ ઉપરની યોનિઓ મેળવવામા ઘણીજ દુસ્કર ઘટનાઓ મરજોએ બતાવેલી છે છતાં પણ ૮૪ લાખ જીવોની યોનિના ચક્રમાથી છટકી જવાનો માર્ગ પણ મનુષ્યની યોનિમાવીજ મળે છે સર્વજ્ઞો થયા છે તે પણ મોટા ભાગે મનુષ્યની યોનિમાથીજ વધતા ગયા છે અને જેવી રીતે તેઓ મોક્ષના માર્ગ સુધી પહોંચ્યા ■ તેવાજ પ્રકારનો માર્ગ અમોને પણ બતાવતાજ ગયા છે જે તેઓનો બતાવેલો માર્ગ અમો પકડીશુ નહીં, ત્યારે તો જેવી રીતે ધીજી જીવોના હાલ હવાલો થઈ રહ્યા છે તેવા હાલ અમારા પણ થયાજ કરવાના અમારી બગડેલી હાલત અમારા પુરુષાર્થવીજ સુધરશે પણ ડોઘ ઇશ્વર કે પરમેશ્વર આવીને સુધારવાનોજ નથી

સ મા પૃ ૫૧૧ થી લખાયેલા લેખનો સારાથ—

“ જે મહત્ત્વના લીધે દુગ્ધ દાવની સ્થાપના વધ તે મિદ્ધાત ઘણો અગત્યનો છે

જ્ઞ ના છેલ્લા મહત્ત્વમા-મગ્નારનો આત્મા પાણી તરફ કે ઔષધિઓ તરફ જાય છે, એ સિવાય જ્ઞ મા કંઈ પણ નીશાણી નથી એક બે ઉકતા તરંગોથી આવે બ્યાપક સિદ્ધાંત નીકળ્યો હોય એ મહાવિત નથી આ પ્રેરણા હિંદુસ્તાનના મૂળ વતનીઓથી થઈ હોય

મૃત્યુ પછી માણુમનો આત્મા ઝાઝળ થઈને કે યશુઓના તરીંગમા પ્રવેશ કરે છે, એવી માન્યતા જગતી લોકોમા જણાતી એ માન્યતા ઉપરાંત પુનર્જન્મનો સિદ્ધાંત આગળ વધ્યો નથી ।

આર્ય લોકોએ હિંદુસ્તાનના મૂળ વતનીઓની લીધા હોય તો પણ જીવનની પાપરાનો સિદ્ધાંત પાપ-પુણ્યના બદલાનો નૈતિક સિદ્ધાંત સાથે ગાઢો

સમઘ છે તે સ્થાપિત કરવામા આવ્યો તે યથા તો તેમને જ ઘટે છે સ સાગમા
મુખ દુ ખાનુ કારણુ શુ ? એ પ્રશ્નનો પુલાસો એ મિદ્ધાત વડે મળે છે "

આ લેખથી વિચારવાનુ કે—

મૃત્યુ પછીના જીવનની પરપરાનો સિદ્ધાંત દુનિયામા ખામ હોવોજ
જોઈએ અને તે મહત્વનો છે એટલુ જ નહીં પણ નૈતિક મિદ્ધાતની માથે પણ
તેનો ગાઢો સમઘ છે, છતાં પ્રાચીન ગણ્યાતા સમૂવેદમા ઉડતા તરંગ રૂપનો
દેખાતો હોય તો પછી તેની પ્રાચીનતાની કિમત શી ? હિંદુસ્તાનના વતનીઓ
પાસેથી લીધાની જે કલ્પના છે તે કેઈ તેવા સાધારણ પાસેથી મળેલો ન હોય
પણ તે સિદ્ધાંત ખામ સર્વજ્ઞોથીજ લીધેલો સિદ્ધ થશે સર્વજ્ઞોની માન્યતા
મુખ્યતાએ જોનામા જ છે, અને તે જીવનની પરપરાનો સિદ્ધાંત નવીન રૂપનો
સ્થાપિત કરવામા આવેલો નવો પણ અનાદિના કાળથી સિદ્ધ રૂપનો આજે પણ
જૈન મિદ્ધાતોમા તેવાને તેવા સ્વરૂપનો વિદ્યમાન છે -વિશેષ એટલુ જ કે ખીજા
મતવાળાઓએ તે સર્વજ્ઞોમાથી ઉપર ચોટીએ શ્રદ્ધુ કરેલો જોવાયાં આજકાલના
બાહોશ પરિતો અગ્નિ થઈ ચક્રવાદ આપવાને તૈયાર છે તો પછી સર્વજ્ઞોના
તત્ત્વોમા જો કદાચ વિશેષ ઉત્તરશે તો તેઓના આનંદનો પાર રહેશે નહીં અને
અધારમા પડેલી દુનિયાને બહાર એ ચી કાઢવામા તેઓ જરા પણ પાછી પાછી
કર્યો નહીં એમ હુ ઘણા સત્જનન પુરુષોના નિર્મલ વિચારોથી જોઈ શકુ છુ

મ સા પૃ ૫૧૦ થી—

" મૃત્યુ પછી કરેક મનુષ્ય-સ્વર્ગમા અથવા નરકમા અથવા માનવીઓ
અને પશુઓના શરીરમા અથવા પૃથ્વી ઉપરના વનસ્પતિઓમા—નવા નવા જીવન
ધારણ કરે છે અને ત્યાં આગળ તેના આગલા જન્મનો પાપ-પુણ્યનો બદલો
તેને મળે છે એ મિદ્ધાત ઈ સ પૂર્વે છઠ્ઠા સંક્રામા એવો તો ચોક્કસ સ્થાપિત
થઈ ચૂક્યો હતો કે ખુદે કઈ પણ વિચાર કરવા ન યોગતા ભગ્તજ પોતાના
ધાર્મિક દર્શનમા એ મિદ્ધાતનો સ્વીકાર કર્યો અને એ પ્રાચીન સમયથી તે
આજદિન સુધી હિંદુસ્તાનના લોકોની એ સિદ્ધાંત ઉપર અચલ શ્રદ્ધા રહી છે
આ વિચિત્ર સિદ્ધાંત જેની સત્યતા ક્રિષ્ણમુશીની ગીત પ્રમાણે કદી માળીત
કરવામા આવી નથી, તે કેવળ જટવાદીઓ સિવાય હિંદુસ્તાનના પ્રત્યેક દર્શનમા
અને પ્રત્યેક ધર્મમા ૨૫૦૦ વર્ષ સુધી સ્વત—સિદ્ધ તર્કિક સ્વીકારવામા
આવ્યો એવો બનાવ માનવ બુદ્ધિ વ્યાપારના અખિવ ઇતિહાસમા કદાચ બીજો
શોધ્યો જડશે હી આ મિદ્ધાતનુ પરિણામ એ આંબુ કે સ્વર્ગના શાશ્વત
મુખ ભર્યા જીવનના અમીય સ્વપ્નો વેદમા જોવામા આવતા હતા તેને સ્થાને

મુખ્ય મિદ્ધાતો છે આની સાથે નિરીશ્વરવાદી આનુભવિક દ્વિનમુદ્રી ઉત્પન્ન થઈ તે ઈ સ પૂર્વે છઠ્ઠા સૈકામાં-બૌદ્ધ અને જૈન એ બે મોટા નાસ્તિક ધર્મોના પાયા રૂપે થઈ પડી હતી

આ ક્ષેત્રમાં વિચારવાનું કે—

જગૂના છેલ્લા મહાવના-સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિના ત્રણ મોટા સૂક્તોજ પોતાનું કટિપત્રપાથુ જાહેર કરે છે

(૧) પ્રલય દશાનું સૂક્ત કહે છે કે—“ પ્રજાપતિએ આ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કરી તેની તો કોઈને ખબરજ ન પડી ”

વિચાર થાય છે કે—લેખકને ખબર તો પડીજ નથી તો પડી જગૂના છેલ્લા મહાવના કથાથી લાવીને ખોસી ઘાલી ?

(૨) “ હિરણ્ય ગર્ભ-પ્રજાપતિ એકલોજ હતો ”

વિચાર થાય છે કે—કોઈ પણ જાતની સામગ્રી તો હતીજ નહીં તો પડી કયા મસાવાથી આ ત્રણ લોક ઉત્પન્ન કરી દીધા ?

(૩) “ વિરાટ્ પુરુષ-પુરુષ મુક્ત-આ સૂક્ત ચારે વેદોમાં છે

આ પુરુષ તે (પ્રજાપતિજ) ગોળકરૂપ પ્રદાહને ઘેરા ઘાલીને તેનાથી પણ દશાશુલ વધીને જ રહ્યો છે

“ પુરુષ યદેદ યદ્ય મૂલ યદ્ય માત્ર્ય

જે આ બધી દુનિયા થઈ ગઈ છે અને થવાની છે તે આ પુરુષના સ્વરૂપની જ છે ”

વિચાર થાય છે કે—આ અમો પ્રત્યક્ષમાં દેખાતા શું તે પુરુષ સ્વરૂપના હિએ ? જો તેમ હોય તો અમારી દુદ્ધશા કોણ કરી ગહેવો છે આ સૂક્ત કેટલા બધા પ્રૌઢ વિચારથી લખાયું છે ? પુરુષ વિના ખીજે કોઈ પરિણામજ નથી એમ જો જગ્ગેવેદની શ્રુતિઓ કહેતીઓ હોય તો આ દ્વિનમુદ્રી નથી પણ હિંદુસ્તાનની કળેતીજ થએલી છે

વિચાર કરો કે—આ એકજ પ્રજાપતિના એકજ વેદમાં છેલ્લા ત્રણ સૂક્તો શાથી ? આ પ્રજાપતિ તે પુત્રીનો પતિ રાજાજ છે વેદનો છાપ લગાડવા પાછળથી ખોસી ઘાલ્યો છે મણિલાલભાઈ-નિદાતસાગમાં લખે છે કે—યજ્ઞ પુરુષ નવો જ દેવ કટપાયો (તે પુરુષ સૂક્ત જ) અને પ્રજાપતિ જગત્તો નિયતા થઈ બધાના મોખરે આવી અદ્વા તરીકે પૂજાતો થયો

વેદ એવા પ્રતિષ્ઠિત ગ્રંથોમાં આની અનેક જોડી વાતો લખનારાઓને વેદની શ્રદ્ધા કેટલી બધી હશે ?

પાપ-પુણ્યના વિચારો વિનાના વેદોમાં કેવળ પશુપાત કરનારા તે આસ્તિકો અને બધી દુનિયાને માન્ય થએલા એવા અનુભવગમ્ય-પાપ-પુણ્યના વિચારોને બતાવનારા તેમને નાસ્તિકના કહેનારા શુ મત્યવાદીઓ છે ?

આ અનાદિકાલથી ચાલતો આવેલો મસાલ, અનત્તા અનંત જીવોથી ભરેલો, તે જીવો પોતાના પાપ-પુણ્યના સંજોગથી ૮૪ લાખ જીવોની યોનિયોમાં ઉઘા-નીચા ભટકી રહેલા છે, તેના કલ્પના યજ્ઞ કે-એક જ પ્રજાપતિએ આ બધી દુનિયાને ઉત્પન્ન કરી, વેદમૂળક ઠરાવવા ઋગ્વેદના છેલ્લા ૧૦ માં મંડલમાં તે લખાયા એટલું જ નહીં પણ ત્રેતાયુગમાં થએલા વિજ્ઞ કે જે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનના નામથી જાણીતા હતા તેઓ તો ત્રણ પગવા મૂકતા ત્રણે લોકોની ચંચળતા કન્ટા ગયા એમ ઋગ્વેદના ૧-૭ માં, મંડલમાં લખાયા હતા તે કયા કાળમાં લખાયા હતા ? અને આ પ્રજાપતિએ ફરીથી કયા કાળમાં આ સૃષ્ટિને ઉત્પન્ન કરી ? વિંધ્યના હંકમાં પ્રજાપતિએ શા કારણથી હાથ ઘાડ્યો ? પુનર્જોના લેખો જોતા બ્રહ્મા અને વિષ્ણુ આ બંને દેવો-દૈત્ય, જાનવોની મોટી આફનોમાં આની પડેલા બતાવ્યા છે, માટે પડિતોને મત્યાસત્ય વિચારવાની જાલામણ કદ જુ કે જેથી મત્યનો પ્રકાશ બહાર પાડે

પૃ ૫૦૬ થી—મ આ મા મંકડોનલ શહેબના વિચારો

ઉપનિષદોની ફિલસુફી અભ્યવચ્ચિત દશામાં છે પણ આમરે ઇસ્વીમનના પહેલા મેકાથી માંડીને ધીમે ધીમે આ તેમજ બીજા વિચારોને સુબ્યવચ્ચિત કરીને થયેલા રૂપમાં મૂકવામાં આવ્યા હતા, બધા મળીને નવ દર્શનો જોવામાં આવે છે તેમાંના કેટલાકની ઉપત્તિ ઇસ્વીમન પૂર્વે છઠ્ઠા મેકામાં થઈ ચુકી હતી એમ ચોક્કસ જણાય છે

જે છ દર્શનો આસ્તિક કહેવાય છે તેમાંના આખા ચાર અગાઉ નિરીશ્વરવાદી હતા, અને એક તો હમેશા જ નિરીશ્વરવાદી રહ્યું હતું આ વાત પ્રથમ દર્શને કદાચ નવાઈ ભરેલી અને આશ્ચર્યકારક લાગશે પણ બ્રાહ્મણ વણુના અધિકારનો મુ પૂર્ણ અને વેદના પ્રામાણ્યનો નામનો પણ સ્વીકાર કરવામાં આવે એટલું જ આસ્તિકપણાને માટે અપેક્ષિત છે અને વેદના દરેક દંડે મિદ્ધાતને પુરેપુરો કણુવ કરવો અથવા તો ઇશ્વરના અગ્નિત્વને માન્ય ગણવું એવું કંઈ આસ્તિકપણાને માટે બીજકુલ જરૂર નથી એવી તે વળતની સાર્વત્રિક માન્યતા

હતી તેનો આપણે વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે આપણને આશ્ચર્ય પામવાનું કંઈ પણ કાનુજી નહેતું નથી. બ્રાહ્મણ વર્ણના અધિકારને માન આપવામાં આવે અને વેતન પ્રાપ્તિ અર્થે સ્વીકારીએ છીએ એટલું બહારથી પણ દર્શાવવામાં આવે તો પરી બ્રાહ્મણ ધર્મમાં મનુષ્યના વિચારો ઉપર બીજી કોઈ પણ રીતના અકુશો નહોતા અને તેઓને તત્ત્વચિંતનના વિષયમાં સ્વતંત્ર વિચાર કરવાની છુટ હતી અને પરિણામે શિલસુપ્રીની નિરકુશ ચર્ચાઓ અને લોકમાન્ય ધર્મને અનુમાન વર્તન એ બે કોંઠાની વખતે બીજા કોઈ પણ દેશના કળા હિંદુતાનમાં વિશેષ જોવામાં આવતું આસ્તિક દર્શનોમાં વેદાતનો વિશ્વદેવતાવાદ અને સાખ્યનો નિરીશ્વરવાદ એ સૌથી વધારે અગત્યના છે. વેદાતમાં ઉપનિષદોના નિદાનોને ચાલુ રાખવા. આખ્યા છે, તેને લીધે વેદોનો મમય પુરા થયો ત્યારથી તે અત્યાગ્રંથી એ દર્શને હમેસા બ્રાહ્મણ ધર્મની ઉત્કૃષ્ટ શિલસુપ્રી તરીકે સગલ સામ્રાજ્ય મેળવ્યું છે અને સાખ્ય દર્શને જગતના ઇતિહાસમાં યદ્યપિ જ વખતે માનવ બુદ્ધિનું સંપૂર્ણ સ્વાતંત્ર્ય સ્થાપિત કર્યું છે અને તત્ત્વચિંતનના ગભીર પ્રશ્નોનો કેવળ બુદ્ધિ વડે જ નિર્ણય કરવાનો એવું પ્રયત્ન કર્યો છે.

૫૫૦ થી—સાખ્ય દર્શન ઉપરથી ગૌડ અને જૈન એ બે નાસ્તિક દર્શનોની ઉત્પત્તિ થઈ એ દર્શનોમાં વેદનું પ્રામાણ્ય સ્વીકારવામાં આવ્યું નથી અને બ્રાહ્મણોની વર્ણબ્યવસ્થાનો તેમજ યજ્ઞયાગાદિકનો તિરસ્કાર કરવામાં આવ્યો. ■

અહિં વિચારવાનું કે—

જૈન દર્શનની ઉત્પત્તિ સર્વજ્ઞોના સ્વતંત્ર જ્ઞાનમાંથી થયેલી છે એમ આજ કાલના બાહ્ય પડિતોથી જગજાહેર થઈ ચૂકી છે. યજ્ઞયાગાદિકના પદ્ધતિમાં ભળીને સાખ્યાદિમતવાળા આસ્તિક થવા ગયા હોય તો બહુ તેઓ બચ પડતું બધા જગતના જીવોનું કલ્યાણ ઇચ્છનારા એવા જૈન-અને ગૌડ તેવા પ્રકારની આસ્તિકતા મેળવવાને બચ તેવો સંભવ જણાતો નથી જો કલ્યાણ તે મમયના વંદિકના પડિતો સર્વજ્ઞોના અધ્યાત્મિક તત્ત્વોનાથી લઈને ઉપનિષદાદિકના ગ્રંથ ઉભા ન કરતા અને સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમાંથી લઈને ઉધો છત્તો પણ ઇતિહાસ પોતાનામાં દાખવ ન કરતા તો તેમનું આસ્તિકપણ કેવા પ્રકારનું હોડોમાં રહેતું તે વિષે કાંઈ કહી શકાય તેમ નથી જો કલ્યાણ તેઓનું આસ્તિક પદ્ધતિ સત્ય સ્વરૂપનું હોત તો આજકાલના યુરોપના બાહ્ય પડિતો જરૂર તેવા

પ્રકારનું આગ્નિકપણું બાહેજ કરતા, પરંતુ તેમ આપણા બાળવામાં આવેલું નજર પડતું નથી તેનું શું કારણ? સર્વજ્ઞાની આસ્તિકતા આજ ઠાવના પડિતો છુટવી બાહેજ કરી નદ્યા છે તે મમયના વૈદિકના પડિતોએ પોતાનામાં જે આગ્નિકપણું હતું છે તે પક્ષપાતનું જ પરંતુ વાસ્તવિકપણું નહીં એમ સહજવી સમજી શકાય તેમ છે જાણે તેઓ પક્ષમાં મોટા હતા પણ આસ્તિકપણામાં જે જ્ઞાનમાં મોટા હોય તેમ લાગતું નથી

વૈદિકોમાં ઉંધા છતાં સ્વરૂપથી સર્વજ્ઞોમાની હજારો વર્ષોની છૂપીને રહેલી હજારો વાતો.

ધૃષ્ટાન્તરક વેદોને અધ્યાનમાં ગળીને વૈદિકના ઠેકણાક આશ્રયી પડિતોએ સર્વજ્ઞોમાની મત્યવસ્તુનું અહણ સત્યરૂપે ન કરતા તેઓની હજારો વાતોને લઈ તેમાં ઉધુછતું લખીને એણે તો કોઠડું ગૂચવ્યું છે કે કેટલાક મોટા મોટા પડિતો પણ તે કોઠડું ઉઠેલવાને આજ સુધી મર્મવ થયા નથી, પણ તેઓ મોટી મુજબણમાં પડેલા છે તેવા સત્યહકયના પડિતોની મુજબણ ઓઝી થવાના હેતુથી અહીં જૈન-વૈદિકોમાનો જે ચાર વાતો સૂચના માત્રથી લખીને બતાવુ છું અને મારો લખેલો ‘તત્ત્વત્રયી મીમામા’ નામનો અથ વાચવાના ભળામણ કડે છું અને જૈનોના પડિતોને મર્મજાપિના શ્રીમહાવીરના ખળના માથી શું શું ગયું, આજ સુધી કેટલું પ્રકાશમાં આવ્યું અને બીજું કેટલું હજી અધ્યાનમાં રહ્યું છે તે ૧ વિશેષ શોધ કરી લોકોના બાળુ માટે બહાર પાડવાની ભલામણ કડે છું

(૧) જૈનોમાં ક્ષયમદેવના પહેલા યુગલ ધર્મ આપતો હતો નાભિગન્ન માતૃમાં કુલકર હતા, તે મેઝદેવીની નાથે જન્મેલા હતા તેમના પુત્ર ક્ષયમદેવ-ત્રણજ્ઞાન સુકત જન્મેલા તેમણે યુગલ ધર્મનું નિવાળું કરી લોકોને વ્યવહાર માર્ગમાં દાખલ કર્યા પછી તેઓ દીક્ષિત થઈ કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી મત્યધર્મનો પ્રકાશ પણ કરતા ગયા અને પોતે આ અવસ્થિણીમાં પહેલા તીર્થંકર બા મોક્ષમાં આવ્યા ગયા

વૈદિકોમાં-નાભિરાજાએ-મેઝ પર્વતની * દીકરી, મેઝ દેવીની માથે લગ્ન કર્યું પુત્રના માટે x યજ્ઞગ્લ કર્યો

* પર્વતને દીકરી કોના સયોગ ૧ ? દીકરીને દેવી કે પુ કડ છે ? વિનાશવાનું

x સર્વજ્ઞોનો ઇતિદાસ જોના પશુપત્તિકના વિચરો-નરવ કર, પિપ્પનાત, ૧૫ ૧૫, પર્વત આના પગથી જ જે ૧૧ મા ધૂમેના નજરે પડે છે

ત્યા ૪ વિષ્ણુ આબ્યા, પુત્રપણે થવાનું કળું કરીને પત્ની કપલદેવ પછે જન્મ્યા તે આઠમા અવતાર રૂપે થયા લોકોને શિક્ષા આપી મન્યાગ્રી વધા પછી ગારા થઇને કુટકાચલ પર ગયા, ત્યાં દ્વયો બળી મુઆ બતાવ્યા છે આમા સત્યામત્યનો વિચાર કરવાની બહામણુ ॥

(૨) જૈનોમા—કપલદેવના મોટા પુત્ર ‘ભરત’ આ અવસપિણીમા પહેલા ચક્રવર્તી વયેલા બતાવ્યા છે

વેદિકોએ—તે ભરતને એક રાજા તરીકે બહેર કરા જડ ભન્તના નામથી પ્રસિદ્ધિમા મુવ્યા છે

(૩) સર્વજ્ઞોમા—સ્વાભાવિક રીતે માઠ (૬૦) હજાર પુત્રના પિતા ‘મ્હગર’ બીજા ચક્રવર્તી થયેલા, તેમના પુત્રો ગગાને અદ્યાપદના ઘેગના માટે લાવતા નાગકુમાર દેવતાના કોપથી ભસ્મ થયેલા બતાવ્યા છે

વેદિકોમા—મહાદેવના વરદાનથી સાઠ હજાર પુત્રના પિતા મ્હગર રાજાને થજા કરતા બતાવી, તેમના પુત્રો ઘોટા લેવાને ગયા, ત્યાં કપિલના નેત્રાગ્નિથી બળીને ભસ્મ થયા થોડી પેઢીના બગિરથે—મજા સ્વગ માથી કિતરાડી, તેઓને લાખો વર્ષ પછી સ્વર્ગમા પહોચતા કર્યા તેમના પુત્રોને કે, બમ્મને િ એટલું જરૂર વિચારવાનું

(૪) સર્વજ્ઞોમા—૧૧ મા તીર્થંકરના સમયમા ‘જિતશત્રુ’ એક મહાન રાજાએ—પોતાની પુત્રી મૃગાવતીની સાથે, મળધ બેઠયો તેમાં લોકોએ પ્રભુપતિ બીજી નામ પાડ્યું

વેદિકોમા—તે પ્રભુપતિને—બ્રહ્મા રૂપે ઓળખાવી હરિણીરૂપ પુત્રીની પાઠળ હરણુ રૂપે દોડતા બતાવ્યા બીજા પણુ અનેક વિદ્યુતિવાળા સ્વરૂપથી ચિત્રીને, તે પ્રભુપતિને આરો વેદોમા, જગતના કર્તા હર્તા રૂપે હાખલ કરી રીધા હોય, એમ સમજાય છે આ બધી વાતોમા આવું શું હશે ? વિચારવાની બહામણુ કરે છું

(૫) સર્વજ્ઞોમા—આ અવસપિણીમા—વામુદેવના નવ ત્રિકો, આજમુધીમા થયેલા બતાવ્યા ॥

તેમા પહેલા ત્રિકનું મહાલ પુત્રીના પતિ પ્રભુપતિથી શરૂ થતા ૮ મુ, ત્રિક—રામ લક્ષ્મણુ અને રાવણુનું છે ૯ મુ, ત્રિક—બનભટ્ટ, શ્રીકૃષ્ણુ અને જરા સંધનું થતા નવે ત્રિકો સમાપ્ત થયેલા ॥

x આ અવસપિણીમા—પહેલા વામુદેવ ૧૨ મા તીર્થંકરના સમયથી થયા છે ત્યાંથી ‘વિષ્ણુ’ ની કે પ ૧ અને તેમના પિતાથી—‘પ્રભુપતિની,’ કલ્પના

પરંતુ પહેલા ત્રિકામાં આ પ્રભાવનિવી-અચલ-બલદેવ, ત્રિપદ-વાસુદેવ છે તેમના શત્રુભૂત અશ્વઘ્રીવ પ્રતિવાસુદેવ છે પ્રતિવાસુદેવ વાસુદેવના હાથથીજ મરે એવો અનાદિનો નિયમ છે તે પ્રમાણે આ અવસર્પિણીમા નવે ત્રિકોભાષ બનેલું છે, અને તે પ્રમાણે અવજ્ઞાના ઇતિહાસમા લખાયલું પણ છે હાલ ઉદ્ભવરણુમા-લક્ષ્મણના હાથે શવણુતુ, અને શ્રીકૃષ્ણના હાથે જગસ ધનુ, મગ્ધુ થએલું વિચારવાને સુકેલું છે.

આ પ્રભાવતિથી લઈને નવે ત્રિકોનો વિષય વૈદિકોમા વેદોથી લઈને પુરાણો સુધીમા-કેવા વિકૃતિના સ્વરૂપથી લખાયો છે, તેના સંબંધે કાંઈક નહીં જેવું થોડું ઇસારા માત્રથી અહીં સૂચના રૂપે લખીને બતાવું છું —

(૧) ૧૧ મા તીર્થ ઠરના સમયમા થએલું પ્રભાવતિના સાથે મળાધ-વાળું-અચલ-બલભદ્ર અશ્વઘ્રીવાદિકનું પહેલું ત્રિક નામમાત્રથી તો લખીનેજ બતાવ્યું છે

(૨) ૧૨માના સમયમા-વિજય, દ્વિપૃષ્ઠ અને તારકે આ ત્રણલું ત્રીજું ત્રિક છે

(૩) ૧૩ માના સમયમા-ભદ્ર, સ્વયંભૂ અને મેરકે આ ત્રણલું ત્રીજું ત્રિક છે

(૪) ૧૪ માના સમયમા-સુપ્રભ, પુરુષોત્તમ અને મધુકૈટભ આ ત્રણલું ચોથું ત્રિક છે

(૫) ૧૫ માના સમયમા-સુદર્શન, પુરુષસિંહ અને નિશુલ આ ત્રણલું પાંચમું ત્રિક છે

આ પાંચે ત્રિકો ૧૧ માથી તે ૧૫ મા સુધી ક્રમવાર તેમના સાથમાજ થતા આવ્યા છે

છઠ્ઠું-સાતમું આ બે ત્રિકો ઘણા લાંબા સમયના છેટે થએલા છે, તેથી હાલ અહીં સૂચનામા લીધા નથી આઠમું નવમું ત્રિક જે થયું છે તે બે આપણા નજીકમાના છે અને જૈન-વૈદિક બન્નેમા તેઓના ઇતિહાસ લખાયલા છે તેથી આગળ પર સૂચવવામા આવશે

બલદેવ અને વાસુદેવ, આ બે તો એકજ બાપના બે પુત્રો હોય અને પૂર્ણ પ્રેમવાળા જ હોય, ત્રીજા પ્રતિવાસુદેવની સાથે શત્રુભાવ થતા લડાઈ થાય પણ બલદેવ ભાઈની સાહાય્યથી વાસુદેવના હાથથીજ પ્રતિવાસુદેવનું મરણ થાય

તે પ્રમાણે આ બધા નવે ત્રિકોના થયેલું છે આ તો સર્વજ્ઞાના લેખથી મૂચન, માત્રથી લખીને બતાવ્યું છે

વૈદિકોમા—મધા વાસુદેવોને પ્રાયે એકજ વિષ્ણુના નામથી ધણા ઠેકાણે ઓળખાવવામા આવેલા છે, પ્રતિવાસુદેવોના નામ, પ્રાયે સર્વજ્ઞાના લેખમા બતાવેલા નામ પ્રમાણે, તેવાને તેવાજ રહેલા આપણી નજરે પડે છે માત્ર કાર્ય, ક્રમમા ભેદો થયેલા આપણા ભેવામા આવે છે

જેમ કે—(૧) અશ્વઘ્રીવ (હયઘ્રીવ) (૨) તારક, (૩) મેરક, (૪) મધુકૈટભ, (૫) અને નિશુભ ઇત્યાદિક આ બધા નવે પ્રતિવાસુદેવોજ છે, અને વાસુદેવોના (વિષ્ણુના) શત્રુભૂતના જ થયેલા છે તે આપ સજ્જનો મારા લેખથી જોઈ શકશો

હરે જે કાર્ય ક્રમમા ભેદ છે તે સૂચના માત્રથી જતાવુ છું—સર્વજ્ઞાના ઇતિહાસમા—પ્રતિવાસુદેવોને, ત્રણે જ ઠના રાજાઓની સાથે લડાઈ કરીને તે બંધાએ રાજાઓને પોતાને તાબે કરનાગ બતાવેલા છે અને જે વાસુદેવો થાય તે પ્રતિવાસુદેવોનો નાશ કરીને પોતે ત્રણે જ ઠના રાજાઓ નિવિંધનપણ્યાર્થી લોગ કરે પણ એ બન્ને આ ભૂતલપરના અર્થાત્ આ પૃથ્વીપરના મહાત્મા રાજાઓ જ છે એ વાત ખાસ ધ્યાનમા રાખી લેવા જેવી જ છે

“ સર્વજ્ઞોમા—અશ્વઘ્રીવ પ્રતિવાસુદેવને ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવે મારેલા છે

વૈદિકોમા—આ જગો પર ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવતુ કોઈ પણ સ્વરૂપમા નામ નિશાન પણ જણાતુ નથી માત્ર પ્રતિવિષ્ણુ અશ્વઘ્રીવને જ માથુ કપાયા પછી ઘોડાના માથા વાળા ઠગવી હયઘ્રીવ વિષ્ણુના નામે દેવીભાગવતથી, અને સ્કંદપુરાણ ૦.૩ ના અ. ૧૪-૧૫મા પ્રગટરૂપે લખેલા મારા, અથવા જોઈ શકશો પહેલા અશ્વઘ્રીવ—પ્રતિવાસુદેવ માથા વિનાના થયા પછી હયઘ્રીવવિષ્ણુના નામથી જાહેરમા આવેલા વૈદિકોના બતાવ્યા

(૨) તારક, (૩) મેરક, (૪) મધુકૈટભ, (૫) મા નિશુભ, આ ચાર પ્રતિવાસુદેવોને—દૈત્ય-દાનવોના નામથી, વિષ્ણુના મ બધવામા, વૈદિકોના પડિતોએ, કેવા પ્રકારથી વિકૃત સ્વરૂપના ચિત્રીને, લોકોને ઉધાપાટા બધાવ્યા છે, તે અહીં દુઃક રૂપે સૂચના માત્રથી જણાવુ છું

(૨) તારકાસુરે—કરોડો દેવતાઓને માર્યા, એટલુ જ નહીં પણ વારે ચઢેલા વિષ્ણુને પકડી લખને કેદમા પૂરી દીધા અને તે તાન્કાનુર જગો જગો પર અનેક વિકૃતિના સ્વરૂપથી વખાન પ્રથમ ગુવો—મત્સ્ય પુ. અ. ૧૫૦ મા,

૨૬૬ પુ૦ ખ ૧ લા ના અ. ૧૫ થી ૧૮ મા, ગમાયણાદિકમા પણ અનેક વિકૃતિના સ્વરૂપના લખાયા છે.

આમા જગ વિચારવાનું કે-વિષ્ણુ જગત કે તારકાસુર ? પૂર્વકાળમા થયેલા વૈદિકોના પડિતોએ પોપાળાઈનું રાજ્ય ચલાવેલું છે કે નહીં ? વધારે શું લખુ ?

(૩) મેરક પ્રતિવાસુદેવને-કોઈ અત્યંત પૂર્વ કાળમા થયેલા સુરૂ દૈત્યે ઠંડાવી-કૃષ્ણ અર્જુનને કહે છે કે-તે દૈત્યે બ્રહ્માને બ્રહ્મસ્થાનથી બ્રષ્ટ કર્યા વારે ચંદેલા વિષ્ણુને બારા ગોબ્ધનની ગુફામા તગેડ્યા.

વિચારવાનું કે-બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને સુરૂ દૈત્ય-આ ત્રણમા મોટી સત્તાવાળો સત્ય રૂપનો થયેલો ગણતીમા કેને રાખવો ? જુવો બ્રહ્મા ૬ પુ૦ ભાગસર સુદિ ૧૧ ની કથામા

(૪) મધુ-કેટલ-પ્રતિવાસુદેવને-વિષ્ણુના કાનના મેલથી ઉત્પન્ન થયેલા, બે દૈત્યો ઠંડાવી-બ્રહ્માને માગ્વા દોડેલા બતાવ્યા વારે ચંદેલા વિષ્ણુ પશુ પાત્ર હંજાર વર્ષ સુદના અતે નાકા આ બધા લેખકો કેટલા બધા સત્યવાદીઓ હશે ? અને આ બધું તૂત કોણે ઉભું કર્યું હશે ? (જુવો-માકડેય પુ૦ અ ૭૮ મો અને હુર્ગાપાઠ અ ૧ લાના શ્લો ૬૭ થી ૬૯ મા)

(૫) નિશુભ-પાત્રમા પ્રતિવાસુદેવ-પુરૂષસિંહ વાસુદેવના હાથે ૧૫ મા તીર્થ કરના સમયમા મરેલા છે આ જગોપર નિશુભ-નમિ બે દૈત્યો લખીને, સોક્ષાત્ ગરૂડ સાથે વિષ્ણુને સુદમા ઉતારી, નાશતા ભાગતા બતાવી, તે બે દૈત્યોની સત્તા મોટી બતાવી, ઉધા પાટા બધાવવાનો પ્રયત્ન કરેલો, પ્રત્યક્ષ રૂપે દેખાય છે (જુવો-મત્સ્ય પુ અ ૧૫૧ મો)

૬ ત્રિકોર્માના પાત્ર ત્રિકો બતાવ્યા આગળ બાકી રહેલા ચાર ત્રિકો અવસર આવ્યેથી સૂચવીશ

આ પ્રભાવર્તિ-બ્રહ્મામા અને ત્રેવિક્રમ વિષ્ણુમા, ૬ કથી વિચારવાનું કે-નકુલવેદના-૧ લા, ૭ મા, મડળના ત્રેવિક્રમ વિષ્ણુ, કે જે વિષ્ણુએ ત્રણ પગલા મૂકતા, ત્રણ લોકની રચના કરી દીધેલી છે અને ગીતામા સુગ સુગમા અવતાર ધારણ કરી, ભકતોને રક્ષા કરવાનું વચન આપી, પોતાના વૃકુઠમા આદ્યા ગયા છે, તે વિષ્ણુનો વિચાર કરવાનો છે

અને બીજા પ્રજાપતિ-બ્રહ્મા કે, જે નકુલવેદના દશમા મડળમા-પ્રત્ય દશા થયા પછી, એકદમ સૂર્યના કિરણોના પ્રકાશની પેઠે, આ બધી સૃષ્ટિની

રચના કરી દીધી છે, તે પ્રત્યક્ષ-પ્રદાનો, અને વિગતનું ડગ ધરીને-બધા પ્રદાનને ઘેરો ઘાલી, તેનાથી પણ દશાશુલ વધીને, ચારો દિશામાં પોતે રહેવા છે, તે પ્રત્યક્ષ-પ્રદાનો વિચાર કરતા, આપણે સપૂણ વૈદિક ધર્મનો, વિચાર કરવાને સમર્થ થઈ શકીશું

અહીં હવે હું મારા વિચારો કરીને બતાવું છું—

(૧) ઝડગના-૧ વા, ૭ મા, મડળમાં, જે વિષ્ણુને ત્રણ પગલા મૂકતા ત્રણ લોકની રચના કરવાની સત્તાવાળા બતાવ્યા છે, તે શું સત્યરૂપના લખાયા છે ? મને તેા વિવશુના બીજા કાર્ય જોતા, આ વાત કાંઈ બીજી વાત ઉપરથી કહીપના કરીને, કાંઈએ આ ઝડગેદમા જોસી ઘાલે-ની છે

મારા બતાવેલા વિચારો ઉપરથી આપ મનજને પણ વિચાર કરવાને શક્તિમાન થશે

(૧) જે વિષ્ણુને ત્રણ પગલા મૂકતા, ત્રણ લોકની રચના કરવાની સત્તાવાળા સત્યરૂપના માનીએ, ત્યારે શું તે વિષ્ણુના સમક્ષ એક તારકાસુર કદોડા દેવતાઓને મારી શકતો ખરો કે ? અર એટલું જ નહીં તેણે તેા વિષ્ણુને પણ ઠેકમાજ પૂરી દીધા આ બધા લેખકો મોટા પડિતો છે, તેથી ખાસ વિચારવા જેવું છે

(૨) બીજી વાત એ પણ વિચારવાની કે—

જે વિષ્ણુ વૈકુંઠમાં જતા-ભકતોને રક્ષા કરવાનું વચન ગીનાથી આપતા ગયા છે, અને તે વિષ્ણુ દેવતાઓની વારે ચઢેલા છે, છતા તેમના દેખતા, એક તારકાસુરે કદોડા દેવતાઓને મારી નાખ્યા, છતા પોતે કાંઈ ન કરી શક્યા, પણ ઉલટા તેના ઠેલી રૂપના બન્યા, તે વિષ્ણુ અમારી રક્ષા કરવાને આવશે એવી આશા રાખી ખેસવાથી અમારું શું વળશે ? આ બધા પડિતોએ સત્યરૂપનું લખ્યું છે કે કાંઈ સત્ય જ્ઞાનીઓના વચનોમાથી લઈને ઉધુ છતું કરીને લખેલું છે ? આ બધું મનજનેને વિચારવાને મુક્યું છે મારા પર શેષ ન કરતા, તેવા મોટા મોટા પડિતોની સત્ય નિષ્ઠા કેટલી બધી હતી, તેના ખરો ખ્યાલ કરીને, સત્ય તત્ત્વોની જોજ કરવાનો પ્રયત્ન કરશે

(૩) મેરક પ્રતિવાસુદેવ સર્વજ્ઞમાં છે, તેને વૈદિકોએ મુર દેત્ય લખીને પ્રલય દશામાં એકદમ બધા જગત્તી રચના કરી દેવાની મહા સત્તાવાળા, અને બધા પ્રદાનને વીટવાઈને તેનાથી પણ દશાશુલ વધીને ચારો દિશામાં ઘેરો ઘાલીને બેઠેલા, અને તે ચારો વેદોથી પ્રસિદ્ધિને પામેલા, એવા પ્રત્યક્ષ-પ્રદા-

ને તે દેત્યે બ્રહ્મચાનયો બ્રહ્મ કર્યા, તે રાક જેવા વધ મમર્થ વિષ્ણુના મનને આવ્યા, સમર્થ વિષ્ણુ પણ તેની માથે દિવ્ય હસ્તર વર્ષ સુધી યુદ્ધ કરીને છેવટે નાશી જઈને બાળ ચોજનની શુક્રમા જઈને સુતા, ત્યારે આ મુરદૈત્ય બ્રહ્મા-વિષ્ણુથી ડેટવી બધી મોટી સત્તાવાળો હશે ? અને કયા નવીન રૂપ બ્રહ્માડમાથી આવ્યો હશે ? અને તે કોણે પેદા કર્યો હશે ? અને આ બધુ તૂને તૂન કયા નવીન જ્ઞાનીથી ઉભુ કરવામા આવ્યું હશે ? વેદોથી તે પુરાણો સુધોમા લખાયલા-બ્રહ્મા વિષ્ણુ આ બે મહાન દેવો-તારક, મુરુ આદિ દૈત્યોના બળથી કયા કાળની નાંદ બ્રહ્મ થના આવ્યા હશે ? કોઈ ઇતિહાસવેત્તા ઇતિહાસ જોળીને બતાવશે ?

(આ બધો લેખ બ્રહ્માડ પુઠ મા, માગસર સુદિ ૧૧ ની કથામા છે)

(૪) મધુ-પ્રતિવાસુદેવ ઝે, તેના પક્ષના કેટલ છે એમ મર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમા છે

વૈદિકોમા-પ્રાચીન ગણાતા વાયુપુરાણ અ ૨૫ મા આ મધુ અને કેટલ કોઈ વિચિત્ર પ્રકારના લખાયા છે પરંતુ-માર્કંડેય પુઠ મા અને દુર્ગાપાઠમા મધુ-કેટલ બે દૈત્યોના સ્વરૂપથી વિષ્ણુના કાનના મેલથી ઉત્પન્ન થઈ બ્રહ્માને માગવા દોડયા ભયભીત બ્રહ્માની વારે ચઢેવા વિષ્ણુ પણ પાંચ હજાર વર યુદ્ધના અતે નાહા બતાવ્યા છે આ ત્રણેમા મોટી સત્તાવાળા કોને માનવા ?

(૫) મર્વજ્ઞોમા-નિશુભ પ્રતિવાસુદેવ છે, નમિ તેના પક્ષના છે પુરૂષ મિહ વાસુદેવના હાથે નિશુભ મરેલા છે

વૈદિકોમા-શુભ-નમિ બે દેત્યે થો ભક્તવત્સલ વિષ્ણુ ગરૂડ સાથે માન ખાઈને નાહા (મત્સ્ય પુઠ અ ૧૫૧ મા લખાયા છે) આમા મત્સ્ય માનવા જેવુ શુ છે ?

(૬-૭) છકુ-માતમુ ત્રિક-બનિ અને પ્રહ્લાદના સળધવાળુ ઘણાજ લાખા કાળના છેટે થએલુ સર્વજ્ઞોમા વખાયલુ છે વૈદિકોમા ઉત્તર પાલટના લાખા વિકારવાળુ લખાયલુ માન તુલનાત્મક અથથી જોવાની ભલામણ કરૂ છ

(૮) રામ, લક્ષ્મણ અને ગવણુના સળધવાળુ આઠમુ ત્રિક છે

(૯) બલભદ્ર, શ્રીકૃષ્ણ અને જરાસંધના સળધવાળુ નવમુ ત્રિક છે આ બન્ને ત્રિકો નૈનોમા અને વૈદિકોમા કાષ્ઠક ન્યૂનાધિક રૂપે વિભાજી લખાયવા જ છે ત્યાંથી જોવાની ભલામણ કરૂ છ અને આ બધામા જે કાંઈ વિશેષ સૂચનાઓ કરવા જેવી છે તે સ્પષ્ટ રૂપે થવાને માટે ફરીથી પણ લખીને બતાવુ છુ

સર્વજ્ઞાના ઇતિહાસ પ્રમાણે-વિષ્ણુઓ-અને પ્રતિવિષ્ણુઓ

(૯) વાસુદેવોના નામ

(૯) પ્રતિવાસુદેવોના નામ

૧ ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ

૧ અશ્વઘ્રીવ પ્રતિવાસુદેવ

૨ દ્વિપૃષ્ઠ વાસુદેવ

૨ તારકનામા પ્રતિવાસુદેવ

૩ સ્વયંભુ વાસુદેવ

૩ મેરકનામો પ્રતિવાસુદેવ

૪ પુરુષોત્તમ વાસુદેવ

૪ મધુ-કૈટભ પ્રતિવાસુદેવ

૫ પુરુષસિદ્ધ વાસુદેવ

૫ નિશુભ પ્રતિવાસુદેવ

૬ સુરરીક વાસુદેવ

૬ ખલિનામા પ્રતિવાસુદેવ

૭ દત્ત નામા વાસુદેવ

૭ પ્રત્હાદ પ્રતિવાસુદેવ

૮ લક્ષ્મણ વાસુદેવ

૮ રાવણ પ્રતિવાસુદેવ

૯ શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ

૯ જરામધ પ્રતિવાસુદેવ

આ ત્રિપૃષ્ઠાદિક નવે વાસુદેવો છે અને અશ્વઘ્રીવાદિક નવે પ્રતિવાસુદેવો છે. (વિષ્ણુ-પ્રતિવિષ્ણુઓ છે) ૧૧ માં તીર્થંકરના સમયર્થા જે પ્રમાણે યતા આભ્યાન્તે પ્રમાણે-નામ, કામ, ઠેકાણાની સાથેજ સર્વજ્ઞાના ઇતિહાસથી લખીને આભ્યાં છિન્ન પ્રતિવિષ્ણુઓના મરણ વિષ્ણુઓના હાથથીજ થએલા તે પશુ બતાવતાજ આભ્યાંછિન્ને

આ અવસર્પિણીમા-છર્જે ખંડના લોકતા વરીકે ૧૨ ચક્રવર્તીઓ અને આનંદ ત્રિલોક, અર્ધ હરતામા-ત્રણ ખંડના, મહર્ષિઠ પુરુષો થએલા છે પશુ ખીજ કોઈ પશુ એટલા બધા ઉઘા હરજાના તાજ પુરુષો થએલા જ નથી તેથીજ એ અધા (૨૭) મહર્ષિઠ પણાથી ભંડેરમા આવેલા છે

વૈદિકોના પડિતોએ-સર્વજ્ઞાના ઇતિહાસમાથી લઈને, તેમા અનેક પ્રકારની કોઈ છત્તી કટપનાઓ કરીને, તે સર્વજ્ઞાના ઇતિહાસનેજ પોતાનાના કોખલ કરેલો છે 'પણ' તેમના કોઈ ખરા જ્ઞાનીના તરિક્થી ખરે ઇતિહાસ લખા મલો નથી -એથી ખરી ખાતરી બતાવવાના હેતુથી, 'તેણે' સ્વરૂપ ફરીથી આહી હક રૂપે સૂચવુ છું

આ અવસર્પિણીમા-વાસુદેવો અને પ્રતિવાસુદેવો-ભુદી ભુદી વ્યક્તિના કોઈ ઘણા ઘણા લાગ્યા કાલે નવ ત્રિકોના-સ્વરૂપવાળા જ આજા સુધીમાં થએલા છે તે-અમેએ નામગ્રાત્રયી તો ઉપરજ લખીને બતાવ્યા છે

વૈદિકોના પડિતોએ-તે વાસુદેવોને એક વિધર્તુના ન મથી જ બતાવવાનો પ્રયત્ન કરેલો છે

પગતુ-અશ્વઝીવ આદિ પ્રતિવાસુદેવોના નામો સર્વજ્ઞાના બતાવ્યા પ્રમાણે નવે નામો કાયમ રાખેલા છે જો તે પ્રતિવાસુદેવોના નામ વેદિકોના પડિતોએ કાયમ રાખેલા ન હોત તો સર્વજ્ઞાના મત્ય ઇતિહાસનો ખરો પત્તો મેળવી આપવાને અમો ત્રણ કાળમાં પણ મંમથ થઈ શકતાજ નહિ

જુવો ૬-૧૧ મા તીર્થ કરના સમયથી તે આજ સુધીમા -પ્રજાપતિ આદિ જે મોટી મોટી વ્યક્તિઓ પ્રતિધિમા આવેલીઓ છે તે બધી વ્યક્તિઓમા વેદિકોના પડિતોએ કેવા કેવા પ્રકારથી ઉધું છતુ કરી હોકોને ઉધા પાટી બધાવધોનો પ્રયત્ન કરેલો છે તેનું સ્વરૂપ સૂચનમાંથી અહીં ફરીથી લખીને બતાવુ છું

જુવો ૬-પ્રજાપતિની વાસુદેવોની અને પ્રતિવાસુદેવોની ઉધી છતી રચાતી આવેલી બાજુ ૧૧ મા તીર્થ કરના પડીથી કેવા સ્વરૂપની છે, તેનું સૂચન કરીને બતાવુ છું ૧૧) પહેલા ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના પિતા જિતશત્રુ મહોન્ રાજા છે પોનાની પુત્રી મૃગાવતીનો સબધ કરવાથી તે રાજા હોકોમા-પ્રજાપતિના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા વેદિકોના પડિતોએ સર્વજ્ઞાના વિરુદ્ધમાં આવીને તે પ્રજાપતિને બ્રહ્મા રૂપે કદખીને જગતના સ્રષ્ટા તરીકે પ્રથમ -બ્રાહ્મણ થયોમા દાખલ કર્યા હોય, તકી ડિપનિપદોમા દાખલ કરી તે પ્રજાપતિને વેદમૂળક કરાવવા તેની કદિપત શ્રુતિઓ ચારે વેદોમા દાખલ કરી હોય ત્યાગ બાદ સ પૂર્ણ વેદિકોના થયોમા જગતસ્રષ્ટાની કદપના થવા પામી હોય

વેદિકોના અનુકરણ રૂપે, બીજા મત વાળાઓએ પણ પોતપોતાના ઇશ્વરો ને જગતના સ્રષ્ટા તરીકે કહ્યા હોય આ માટે અનુમાન-બતાવવામા આવતી સૂચનાઓથી આપ સજ્જનો પણ સત્ય વિચારમા ઉતરીને જુલેલી હુનિયાના ઉદ્ધારના માટે મત્ય માર્ગનો પ્રકાશ કરવા જરૂર બહાર પડ્યો, એવી મને આશા છે

(૧) એક મહાન રાજા પુત્રીના પતિ-પ્રજાપતિ તે વેદિકોમા બ્રહ્મા તેમના પુત્ર પહેલા વાસુદેવને સૂર્યવા કિડાવી દઈને તેમના સન્નિહૃત અશ્વઝીવને માથુ કપાયા પડી હયઝીવવિષયુ રૂપે બતાવ્યા ગીતામા તે વિષયુને અવતાર ધારણ કરી યુગ યુગમા ભક્તોના રક્ષક રૂપે બહાર કર્યા

આ પ્રજાપતિ-બ્રહ્મા અને માથુ કપાયા પડી બહારમા આવેલા હયઝીવ વિષયુ સત્ય સ્વરૂપના હોય છે ? કે જો બીજા પ્રકારની મત્ય વસ્તુમાંથી હાને વેદિકોના પડિતોએ તેમા કેવું છતુ કરીને મુકેલું છે વિચારવાની બુવામણ કરુ છું (આ હયઝીવ વિષયુ-દેવી ભાગ અને સ્વક પુત્ર અ ઠ થી માલમ પડે છે

(૨) તારકાસુગ્મા મળધે એકજ વાત વિચાર છુ કે—

ઋગ્વેદમા લખાયલા ત્રૈવિક્રમ વિષ્ણુ કે—ત્રણ પગલા મુકતા ત્રણ લોકની રચના કરી દેવાની સત્તાવાળા લખાયા છે તે વિષ્ણુના દેખતા એક તારકાસુરે ડરોડો દેવતાઓને મારી નાખ્યા અને તે વિષ્ણુને પણ દેદમા પૂરી દીધા આ તારકાસુરે કયા બ્રહ્માઠમાયો આવીને આટલો બધો મોટો ઉત્પાત મચાવ્યો હશે ? આના સળધે બીજી પણ ઘણી વિચિત્ર વાતો લખાયલી ઘણી જગો પર નજરે પડે છે (જુઓ—મત્સ્ય પુ. અ. ૧૫૨ મ્કંદ પુ. અ. ૧લો)

(૩) મેરકના ઠેકાણે મુરૂદૈત્યની કથા—બ્રહ્માઠ પુ. મા—શ્રીકૃષ્ણ અને અણ્ણનના મવાદરૂપથી લખાયલી છે તેમા મુરૂદૈત્યની સત્તા એટલી બધી મોટી બનાવી છે કે—એ મુરૂદૈત્યે બ્રહ્મસ્થાનમાથી બ્રહ્માને, નજીકમાના દેવતાઓને બ્રહ્મ કર્યા તે બધા વિષ્ણુના શરણે આવ્યા વિષ્ણુ શિક્ષા કરવાને ગયા તેની હાકળમાત્રથી બ્રહ્માદિક તો ભાગ્યા વિષ્ણુ—દિવ્ય હજાર વર્ષ સુધી યુધ્ધ કરીને નાકા ને બારા યોજનની શુક્રમા જઈને સૂતા

અહીં વિચાર થાય છે કે—

પ્રજાપતિ બ્રહ્મા—બ્રહ્માઠને ઘેરો ઘાલી કથાશુભ બહાર વધીને રહેલા, સૃષ્ટિ રચી દેવાની મોટી સત્તાવાળા, અદ્વતમતે જડ—ચેતન રૂપથી જગતમા પસરીને રહેલા, ચારે વેદોથી મોટી પ્રસિદ્ધિને પામેલા, એવા અનાદિના બ્રહ્માને મુરૂદૈત્યે કયા નવીન બ્રહ્માઠમાથી આવીને બ્રહ્મસ્થાનમાથી બ્રહ્મ કર્યા ?

તે મુરૂદૈત્યથી—ત્રણ લોકની રચના કરી તેનાપર, ત્રણ પગલા મુકવાની સત્તાવાળા, યુગયુગમા ભકતોની રક્ષા કરવાનું વચન આપીને ગએલા, જલે વિષ્ણુ રચલે વિષ્ણુ ના સ્વરૂપથી બધાએ જીવેના સ્વરૂપથી પોતે જગતમા વ્યાપીને રહેલા, તે વિષ્ણુ ૧૨ યોજનની શુક્રમા જઈને સૂતા, તો પછી હુનિયાને શરણ કેવું ? શુ આ બધું સત્ય રૂપનું લખાયલું છે ? કે સર્વજ્ઞોમાથી લઈને વિકાર રૂપનું ઉભું કરવામા આવેલું છે ? સર્જનોને વિચાર કરવાની ભલામણ તરફ છુ (જુઓ—શ્લો. ૧૨ હજાર ના પ્રમાણવાળું—બ્રહ્માઠ પુ.)

(૪) મધુ—પ્રતિવાસુદેવ છે, તેના માવી કેટલા છે તેઓને વિષ્ણુના કાનના મેવથી ઉત્પન્ન થએલા બતાવ્યા આમા વિશેષ ખૂબી છે તે જુઓ—તેઓ ઉત્પન્ન થતાની સાથે જગતના સર્ણ એવા બ્રહ્માને મારવા દોડયા, બ્રહ્મા ભયભીત થયા એટલુંજ નહીં પણ ત્રણ પગલા મુકતા ત્રણ લોકની રચના કરવાની સત્તાવાળા, વિષ્ણુ પણ તેઓથી નાશી છુટયા આ બધા પ્રકારની વાતો

કેટલા દત્તજની સત્યરૂપની ભામે છે ? આ બધુ ધાધલ બાણી બૂજીને સર્વજ્ઞ-
માથી લઈને હિંદુ છ તુ કલ્પિતરૂપનું ઉણુ કરેલું છે કે નહીં ? આપ સંબંધન
પડિતો પણ અધાર પીછેડો ઝોઢાવ્યા કરો તેથી આપણા ભરૂંચે અબાણુ પ્રભ
કુટાયા કરે તે શુ આપની સંજ્ઞાનતાને શોભે ? મારી મમજ તો એ છે કે-
સત્યવસ્તુની સ્થિતિ લોકોમાં પ્રકાશીએ ત્યારેજ સત્યપ્રિયતાને ખરો લાભ
મેળવી શકીએ ?

(૫) નિશુભ-પ્રતિવાસુદેવ છે તેના ઠેકાણે વૈદિકોમા-શુભ-નમિ બે
કૈત્યો લખાયા છે તેઓથી વિપ્લુ ગરૂડ જન્મે માત્ર ખાઈને નાકેલા બતાવ્યા છે
(વચાર થાય છે કે ત્રણ પગલા સુકતા ત્રણ લોકની રચના કરવાની સત્તાવાળા,
અવતારો ધારણ કરવાવળા, ભકતોની રક્ષા કરવાવાળા, પેલા બે કૈત્યોથી વિપ્લુ
ગરૂડ સાથે માર ખાઈને કેમ નાઠા ? (જીવો-સ્ત્રોત અલિહ હંબરના પ્રમાણવાળા
મત્સ્યપુ અ. ૧૫૧ માં)

(૬-૭) છઠ્ઠા-અલિ, સાતમા-પ્રહ્લ્લદ, એ જન્મે જુદા જુદા સમયના
જન્મે પ્રતિવાસુદેવો ૩ વૈદિકોમા તેઓના મળપે લખી છત્તી અનેક પ્રકારની
કલ્પનાઓ કરેલી છે તેમાની માત્ર એકજ સૂચના બતાવુ છુ બે નામના જુદા
જુદા વિપ્લુના (વાસુદેવના, શત્રુભૂત તો એ જન્મે હજુ પણ પ્રહ્લ્લદને તો વિપ્લુએ
પોતાનો ભક્ત માની, ઇદ્રાસન પર બેઠાવ્યો છે સો યજ્ઞ કરી ઇદ્રાસન લેવાની
દુષ્કાલજા બલિને અટકાવવા વિપ્લુ તેને છળવાને આવ્યા છે, તે એવી રીતે કે-
વિપ્લુએ વામન રૂપ ધરી બલિના પતે ત્રણ પગલા જમીન માગી, વિકગલ
રૂપ ધરીને ત્રણે લોકને માપી લીધા, છેલ્લુ પગલુ બલિના માથા પર મૂકીને
તેને પાતાલમા ખોસી દાલ્યો અને પ્રહ્લ્લદને ઇદ્રામન પર કાયમ રાખ્યો વળી
કેઈ લખે છે કે-શિવભક્ત પ્રહ્લ્લદના બાપને નૃસિંહ રૂપે આભલામાથી
નીકળીને ચીરી નાખ્યો એવી અનેક પ્રકારની ગહાદુર્ગની વાતો વિપ્લુના
સળપે લખાઈ છે અઘાતરથી જીવો

(૮) આઠમું ત્રિત્ર-રામ, લક્ષ્મણ અને રાવણનું છે

(૯) નવમું ત્રિત્ર-બલભદ્ર, શ્રીકૃષ્ણ અને જનમધનું છે. આ જન્મે
ત્રિત્રેના સુખ્ય પાત્રોમા કદાચ મોટો દેગદાર નહીં થયો હોય, પણ તેના અતરમા
તો મોટા વિકારો થયેલા નજરે પડે છે નવીન કલિઓથી નવા વિકારો વધારેજ
ધૂમતા ગયા છે ઘોરા ઘણા માગ અથથી ભેષ શરૂઓ છેવટમા એટલું તો
જરૂરજ કહું છુ કે વૈદિકોના ઉપનિષદાદિકના અથોમા જે અધ્યાત્મિક

વિષયોના વિચારો, તુટક કુટક સ્વરૂપના દેખાય છે તે, અને પ્રાચીન રૂપ ઇતિહાસના વિષયો કે જે જગોજગોપર ઉઘા છતાં સ્વરૂપના દેખાય છે તે, સર્વજ્ઞના કથનમાથી લઇને-તેમા ઉધુ છ-તુ કરીને, તેવા કોઈ મૂળના લેખકોએ બાળી બૂજીને લોકોને ઉઘા પાટા બધાવાનો પ્રયત્ન કરેલો છે અને પ્રમાણુ વિનાના મોટા મોટા ગ્રંથો લખીને, લોકોને પ્રમિત કરવાનો પ્રયત્ન કરતા ગયા છે તેથી આજકાલની વિચક્ષણ પ્રજા પ્રમિત થઈ ગઈ છે બીજા સજ્જનો પશુ ભારી પેઠે અભ્યાસ કરીને જોશે તો, તેઓ પશુ જરૂર સત્યાસત્યનો વિચાર કરી શકશે, એમ હું પૂર્ણ ખાતરીથી કહી શકું છું

આ તો માત્ર નવ ત્રિદેના સબધની સૂચના થઈ

બીજી વાત જુઓ કે-પહેલા વાસુદેવના પિતા કે જે પુત્રીના સબધથી લોકોમા-પ્રજાપતિના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા હતા, તેનેજ વૈદિકોના પડિતોએ પ્રમ્હા રૂપે કલ્પીને-આરે વેદોમા, પ્રામ્હણુ ગ્રંથોમા, ઉપનિષદોમા, જગત્ના માલક બનાવી દઇને, મપૂર્ણ વૈદિકોના ગ્રંથોમાજ ખોટી ધાલ્યા છે

વળી ત્રીજી વાત જુઓ કે-વાસુદેવો નવ (૯) થયા છે, કેટલાક તેમાના નામો સર્વથા ઉડાવી દઇને એકજ વિશ્ણુના નામથી-સર્વજ્ઞ તીર્થ કરોનાં અનુકરણ રૂપે-મત્સ્ય, કૃર્માદિક ૨૪ અવતારો કલ્પીને તેમા સાચી જુદી કલ્પ નામો લેખીને-મત્સ્ય ૫૦ કૃર્મ ૫૦ વરાહ ૫૦ આદિના નામથી મોટા મોટા કલ્પિત લેખો લખી, આર લાખ (૪૦૦૦૦૦) શ્લોકના પ્રમાણુવાળા ૧૮ પુરાણો ઉભા કરી દીધા છે અમો આદિ અનાદિના છિએ, એવુ ઝગ બતાવવાના માટે, જુદે જુદું ધાધલ કેવા સ્વરૂપનુ ઉણુ કરી દીધુ છે?

કેવલ અજ્ઞાન પ્રજાનો લાભ લઇને, આ બધા અલ્પરોના પડિતોએ દુનિયાને ઉઘા પાટા બધાવવાને માટે કેવુ વિપરીત સાહસ ખેડયુ છે ?

વળી એક ચોથી વાત જુઓ કે-આ અવસપિણીમા, ચક્રવર્તીઓ ૧૨ થએલા સર્વજ્ઞોએ બતાવેલા છે જેને પુરુષના યોગથી-હાથી, યોગદિ, મહાપરાક્રમી ૧૪ રત્નો આવીને મળે તેજ ચક્રવર્તી થાય, તેવા ૧૨ જ થએલા છે

વૈદિકોએ-તેમાના ભરત, મગર, સનતકુમારાદિ, એ આર નામોને સાધારણ રાજાઓ તરીકે લખીને, તેઓના ઇતિહાસમા ઉધુ છત્ર ચિત્રીને, તેમના સબધના ૧૪ રત્નોને, પ્રમ્હાદિક દેવોના સમુદ્રમંથનથી ઉત્પન્ન થએલા બતાવ્યા છે

આ ઉપર અતાવેલી અનેક પ્રકારની સૂચનાઓથી મહત્ત્વ મમળ શકાય તેવું છે કે-વૈદિકોના પંડિતોએ, જે ઇતિહાસ લખ્યો છે તે, સર્વજ્ઞાના ઇતિહાસમાથી લઇને, તેમા ઉધીછત્તી કદખનાઓ કરીને અજાણ વર્ગને ઉધા પાટા બધાવવાનોજ પ્રયત્ન કરેલો છે બાકી વૈદિકોમા પાછળથી લખાયેલો પ્રાચીન ઇતિહાસ ન તો કોઇ જુલનો અતાવેલો છે કે, નતો, કોઇ સૂતનો ? એમ શાણા પડિતોને તો ચોખ્ખું દેખાઇ આવશે એટલું જ નહીં પણ મધ્યમ વર્ગ પણ નિર્ણય કરી લેવાની દૃષ્ટાવાળો, આ પ્રકાશના મમયમા, ખીજની સહાયતા વિનાજ, નિર્ણય કરી લે તેવા પ્રકારનો આ મમય છે કારણ કે લાયબ્રેરીયોના માધનથી, કોઇને પૂછવાની પણ જરૂર પડે તેમ નથી માત્ર નિ પક્ષપાત યુદ્ધિથી વિચારવાની જરૂર છે

અહીં સુધી જૈન-વૈદિકના ઇતિહાસનો તુલના કરીને જોતા, વિકારી સ્વરૂપનો ઇતિહાસ, કોનામાથી લઇને કોણે ઉલો કર્યો છે, જો મહજથો વિચારી શકાય તેવું છે

હવે આપણે પ્રાચીન અજ્ઞાતા વેદોની મૂળની ગિયતિનો વિચાર દુકથી તપાસીને જોઇએ—

વેદોમા—ચક્ષુ યાગદિકના વિધાનવાળું તત્ત્વજ્ઞાન કેટલું બધું ઉચ્ચા દરજાનું હંતુ, તે તો આપ જર્વે જાણો છો છતાં તેની મહિમા જોતા-વેદો અનાદિના છે, સ્પર્શિતની આદિમા-અદ્વૈતાએ પોતાના ચારો મુખથી, ચારે વેદોનો પ્રકાશ કર્યો એવા પ્રકારની અનેક વાતો, કેટલા અત્ય દરજાની સત્ય રૂપની માસે છે ?

વૈદિકોના પડિતો સર્વજ્ઞાના પન્થિયમા વિશેષ આવના, સર્વજ્ઞોના તરફતુ સત્ય વરતુનું જ્ઞાન અત્ય રૂપે ન અહંણુ કરતા, કેવળ મ્વર્થના તરફ દોરવા-ઇને ખીજ અજ્ઞાન પ્રજાને પણ ઉધા પાટા બધાવવાનોજ પ્રયત્ન કરતા ગયા તે વાન તો આપ માગ તુલનાત્મક લેજોથી કબુલજ કરશો

સર્વજ્ઞોના અધ્યાત્મિક તત્ત્વોમા પણ તેવાજ પ્રકારની બાજી એવાઇ છે, પરંતુ તે અધ્યાત્મિક તત્ત્વ જ્ઞાનના વિષયમા, ઇતિહાસના વિષય જેવી, પુરેપુરી બાજી ખેલી શક્યા નથી માત્ર ઉપર ચોટીયુ અહંણુ કરી તેમા ઉધુ છતુ તો જરૂર કરતા ગયા છે જેમ કે-મહુકોપનિષદમા—

(૧) " નદીઓ વહેતી વહેતી જેવી રીતે સમુદ્રમા અદરન થાય છે, અને પોતાનો નામ તથા રૂપ છોડી દે છે, નેવી રીતે વિદ્વાન માણસ, નામ તથા રૂપથી વિમુક્ત થઇ, પરથી પણ પર એવા દિવ્ય પુત્રપમા લીન થઇ જાય છે "

(સરકૃત સાકિત્ય પૃ ૨૯૮ થી)

સર્વજ્ઞાતુ સિદ્ધાત જોતા-જોણે જોધિજોજ મેળવ્યુ હોય, અર્થાત્ સત્-જ્ઞાન અને સત્કૃષ્ણ નળી રૂચિ થઈ હોય, અને રાગાદિ આતરના પદરિપુઓથી સર્વથા છટકી ગયો હોય, તેવા મહાપુરુષે, થોડા વર્ષન મુકત રૂપે થા, દિવ્ય પુર-ષોની સાથે મળી શકે છે અગર જો તે પદરિપુઓથી સપડાતો રહેતો હોય તે અબજોના અબજો વર્ષો સુધી કે અનેકાઅનેક ભવો સુધી પણ, સમારમા રખડવુ જ પડે છે ઉદાહરણુમા—ઠપભદ્રેવના પુત્રના પુત્ર ‘મરીચિ’ પૂર્વ-કાળના મનુષ્યના ભવમા સફળોધની રૂચિ થયા પછી પણ એક કુળમહરૂપ થતુના સપાટામા સપડાતા એક કોટા કોટિ સાગરોષમ સુધી, સમારમા ભટકયા ત્યારબાદ રૂકમા તીર્થ કરે રૂપે થયા તો પછો સત્જ્ઞાનની રૂચિ વિનાનો કેવળ અક્ષરોના જ્ઞાનથી વિદ્વાન્ ગણાતો, અને કેવળ દુરાચક્રમા પડેલાની જલદીધો મુકિત થઈ, દિવ્ય પુરુષોમા મળી જવાનું, નૈન સિદ્ધાત સ્વીકારતુ નથી.

(૨) વૃહહારણ્યકમા—એક ઠેકાણે યાજ્ઞવલ્કય-આત્માને અતર્થામી તરીકે વર્ણવે છે—

“ જે સર્વ પ્રાણીઓની અદર રહે છે, જે સર્વ પ્રાણીઓથી જુદો છે, જે સર્વ પ્રાણીઓ પર અદરથી રાજ્ય ચલાવે છે, તે ત્હારો આત્મા છે, તે અતર્થામી છે, તે અમૃત છે ”

વિચારવાતુ કે—સર્વજ્ઞોમા-જ્ઞાના મોટા સરે જીવો, કર્મથી પરાધીન પણ, જન્મ અને મરણ વારવાર પ્રાપ્ત થતા, પોત પોતાનું શરીર નવું નવું ધારણ કર્યાજ કરે છે તો પછી સર્વ પ્રાણીઓ ઉપર અદરથી રાજ્ય ચલાવનારો બીજો આત્મા અતર્થામી થએલો, તે શુ બધા જીવોને ૮૪ લાખ જીવોની યોનિમા ગળકાળ્યા કરે છે ? યાજ્ઞવલ્કયે આ મોન-તા કયા બીજા સર્વજ્ઞથી મેળવી ?

(૩) સ સા પૃ ૨૯૧—વૃહહારણ્યકમા એવું પણ કહેવામા આવ્યું છે કે—“ માણુમનું શરીર જ્યારે પચનુતમા ભળી બીય છે, ત્યારે જે કમ વડે માણુસ સારો કે નકારો થાય છે, તે કર્મ સિવાય બીજુ કંઈ પણ એનું રહેતુ નથી ”

આ ઉપનિષદ્ગાર ઉપરના લેખમા કહે છે કે—સર્વ પ્રાણીઓ પર, અદરથી રાજ્ય ચલાવે છે તે ત્હારો આત્મા છે, તે અતર્થામી છે આ જગોપર કહે છે કે—“ જે કર્મ વડે માણુમ સારો કે નકારો થાય છે, તે કર્મ સિવાય બીજુ કંઈ પણ એનું રહેતુ નથી ”

વિચાર થાય છે કે-જ્યાંથી એ જીવ માણસ રૂપે થવાને આવ્યો ત્યાંથી કર્મ લઈને આવ્યો હશે કે કર્મ વિનાનો ? અને અહીં એકલા કર્મને સુકીને પોતે કયે ઠેકાણે જઈને ઘુમી ખેડો ? અને તે એકલા કર્મ કેવું સ્વરૂપ ધારણ કરીને ૮૪ લાખ જીવોની યોનિયોમા ભટકવા લાગ્યા ? અને તે કર્મના વડે પોતે કેવા સ્વરૂપથી તે ગતિમા પ્રાપ્ત થતા સુખ દુઃખનો, અનુભવ કરવાને લાગ્યો ? આ ઉપનિષદકારો શુ લોકોને બ્રહ્મજ્ઞાન આપવાને નોકરના છે કે, અગડ બગડ લખીને-દુનિયાને ભ્રમભ્રમમા ભટકાવી મારવાને, ઉભા થયા છે પુકતપણે વિચારવાની ભલામણ કરે છું

આ જગેરપર—મંકડોનલ શાહેળ—સ આ નાં પૃષ્ઠ ૨૮૭ માં કહે છે તે, ફનીથી વિચારવાને સુકે છું—

“ આ ઉપનિષદ અથોમા-પગ્માત્માનું ખરૂં સ્વરૂપ મમજવાને માટે, મર્વત્ર શારે ગડમથલ આવી રહેલી જોવામા આવે છે, અને એ ગડમથલને પરિણામે-કોઈવાર એક રૂપક વાપગવામા આવ્યું હોય તો, કોઈવાર બીજું રૂપક વાપગવામા આવ્યું હોય, એવું બન્યું છે—કિંદાહુલ તરીકે-તૃહદારણ્યક ઉપનિષદમા યાજ્ઞવલ્કય નદિ, મસાર છોડી વનમા જરાની તૈયાની કરતા હોય છે તે વખતે, એની સો મૈત્રેયી અને પ્રજા કરે છે, તેના જવાબમા એ કહે છે—જેવી રીતે એક ગ્રીકોનો ગાગડો, પાણીમા નાખ્યો હોય તો તે પાણીમા ગળી જાય, અને તેને પાછો બહાર કાઢી શકાય નહીં, પણ પાણી જનાથી આખો ત્યાંથી ખાડને ખાડે લાગ્યા કરે, તેવી રીતે મહામરવ અનંત છે, અપાર છે, વિજ્ઞાનનો જલ્થો છે, આ મૂળતત્ત્વોમાથી બહાર નીકળીને, એમાને એમાજ એ પાછું વિલીન થાય છે, મરણ પડી ચેતન્ય નહેતું નથી, કારણ કે યાજ્ઞ વલ્કયે આગળ આગળ સમજાવ્યું છે તે પ્રમાણે, જે દૈતભાવ ઉપર ચેતન્યનો આધાર રહે છે, તે જતો રહ્યો, એટલે ચેતન્યપણ જતું જ નહેતું જોઈએ

વળી એજ ઉપનિષદમા-બીજે એક ઠેકાણે કહ્યું છે કે—જેવી રીતે કર્ણાળિયો, પોતાના તત્ત્વો વડે બહાર નીકળે છે જેવી રીતે ન્હાના ન્હાના તણખાઓ-અગ્નિમાયો બહાર નીકળે છે, તેવી રીતે એ આત્મામાથી-સઘળા પ્રાણ, સઘળા લોક, સઘળા દેવતાઓ, સઘળા પ્રાણિયો બહાર નીકળે છે ”

અહીં મારા વિચારો—વેદકાળના સમયમા-લોકો ચેદિકપડિતોના ગતાવ્યા પ્રમાણે-ચક્ર યાગાદિકના વિધાનથી, પોતાના કાર્યનો સિદ્ધિ થતી માનીને, તે કાર્ય કરતા હોય પરંતુ એક તરફ સર્વજ્ઞોનો, અને બીજી તરફ

એ આગ તેવા ત્યાગીઓનો પ્રદુર્ભાવ થતા, તેઓના પરિચયવાળા લોકોની, યજ્ઞયાગાદિકની ભાવના છુટવા લાગી હોય એટલે તેવા ધધાવાળા પડિતોને, સ્વાર્થ પશુ અટકી પડવા લાગ્યો હોય, અર્થાત્ કર્મકાંડના વિદ્યાવાળુ વેદજ્ઞાન પશુ નહીં જેવુ થઈ પડેલુ હોય, એટલે તે સમયના ચતુઃ પડિતોએ વેદ વિદ્યાને નિકૃષ્ટ વિદ્યા બતાવીને જ્ઞાનકાંડના નામથી ઉત્કૃષ્ટ વિદ્યા બતાવવાના હેતુથી ઉપનિષદોની જ્ઞાના શરૂ કરી દીધી હોય, જે મતના વિચારે જેને જોતા અવતા, તેમા પોતાની મરજ મેળની લખવા માડયુ તેમાં તેમા ગડમથલ થયેલા જેવુ લાગે તે, સ્વાભાવિકજ છે પરંતુ હુ સવજ્ઞોના વચનને અનુમરીને, પૂવેના લેખોમા જે પ્રમાણે લખતો આવ્યો તે પ્રમાણે, અહીં લખીને બતાવુ તો તે અયોગ્ય નહીં ગણાય

આહી યાજ્ઞવલ્ક્યનાજ વિચારો જુવો—

(૧) “ જે મર્વ પ્રાણીઓપર અદરથી રાજ્ય ચલાવે છે તે તહારો આત્મા અતર્કામી છે ”

(૨) બીજી વાત— ‘ જે કર્મ વડે માણુસ સારો કે નકારો થાય છે તે કર્મ સિવાય બીજુ કંઈ પણ જોતુ રહેતુ નથી ”

(૩) ત્રીજી વાત—“ મહાસત્ત્વ બહાર નીકળીને પાછો એમાને એમા વિદ્વીન થાય છે જેમ મીઠાનો ગાગડો પાણીમા ગળી ગયેલો બહાર કાઢી શકાતો નથી

(૪) ચોથી વખતે એજ ઋષિએ-કરોળીયાના તતુના દષ્ટાતથી, અને અગ્નિના ન્હાના ન્હાના તણખાઓના દષ્ટાતથી જણાવ્યુ છે કે-આત્મામાથી સઘળા પ્રાણ, મધળા લોહ, સઘળા દેવતાઓ, અને સઘળા પ્રાણીઓ બહાર નીકળે છે ”

આ યાજ્ઞવલ્ક્ય ઋષિનીજ, ચારે વાતોનો વિચાર કરમથી મર્વજ્ઞોના વચનને અનુસરિનેજ બતાવુ છુ—

(૧) સર્વ પ્રાણીઓનો અતર્કામી બનેલો આત્મા, જ્ઞાની હશે કે અજ્ઞાની ? જો તે જ્ઞાની છે તો અમારી પીડાઓ શા માટે નિવાળુ નથી કરતો ? અદર બેઠો બેઠો શા માટે તમાનો જોયા કરે છે ? કહેવામા આવે કે પોતાના કર્મથી જીવો પીડાઓ લોગવે છે, તો પત્રી અમારા અતર્કામી બનેલા આત્માએ અમારૂં શુ ઉકાળ્યુ ? માટે આ ચચેલી કલ્પના કેમ જ્ઞાનીની છેજ નહીં ॥ ૧ ॥

(૨) “ મારા કે નહાગ કર્મ સિવાય માણુમનુ બીજુ કંઈ રહેતુ જ નથી ”

આ કલ્પના પણ અત્યંત અનિષ્ટ થયેલી છે આમા તો કર્મનો કરવાવાળો જીવજ સુમ વધ જાય છે, તો પછી કર્મનો ભોગ ભોગવનાર કોણ ? કરેલા કર્મ જડ ડપના જડડપમા મળી જયા આ કલ્પના શુ આનંદક ડપની કે કંવલ સુર્વથા નારિતક સ્વરૂપની ?

(૩) ‘ મહાસત્ત્વ-બહાર નીકળીને પાછો એમાને એમા વિદ્વીન વાય છે મીઠાનો ગાગડો પાણીમા ગળી ગયેલો બહાર કાઢી શકાતો નથી ”

આ કલ્પના પણ કોઈ મહા અજ્ઞાન દશાની ઘેલ્લામાથી પ્રગટ થયેલી જણાય છે આ દુનિયામા-અનતા અનત જીવો, પોતાના કર્મના વશમા પડેલા, ૮૪ લાખ જીવોની યોનિમા, અનતા અનત કાળથી બટકી ગહેલા, અને નાના પ્રકારના અધોર દુ ખોને સહન કરી ગહેલા, પ્રત્યક્ષમા દેખાઈ ગહેલા છે તે શુ પેલો મહાસત્ત્વ-પોતેજ ૮૪ લાખ જીવોની યોનિયોમા, દુ ખોનો અતુભવ લેવાને નીકળેલો માનવો ? આ કલ્પના ટેટવી બધી અનિષ્ટ થયેલી છે ? ઉપન બનાવેલા વિચારો, સિવાય અનેક વિચારો વૈદિકના યજ્ઞોમાથી પણ, ઉધા છતા કલ્પેલા મળી આવશે

(૪) આ ઉપનિષદ્ધકારે એથા ફકરાથી પન્માત્માતુ જ્ઞાન બનાવના એવુ બતાવ્યુ છે કે—

આત્મામાથી-મધળા પ્રજુ, મધળા લોક, મધળા દેવતાઓ, અને મધળા પ્રાણીઓ, બહાર નીકળે છે =

આ ઉપનિષદ્ધકાર યાજ્ઞવલ્ક્ય એક મહાન ઋષિ મનાયવા છે તેમના આત્માના મ મધના બે ચાર વિચારો ભોતા, એવુ સમજાય છે કે-દુનિયામા કોઈ એક-મહામત્ત્વ છે, તે પોતેજ પોતાના સ્વરૂપથી બધી દુનીયાના જીવોના સ્વરૂપથી પસરીને રહે છે તેના સિવાય બીજો કોઈ પણ મોટી અત્તાવાળો હોય એમ તેમના કથનથી સમજાતુ નથી પરતુ આગળ પાઞ્ચજોના વિચાર કરી ભોના આ યાજ્ઞવલ્ક્યનુ કથન કોઈ મદ્જ્ઞાનના વિચારમાથી પ્રગટ થયેલુ હોય એમ સમજાતુ નથી આપ સજ્જનો પણ ભે સદ્વિચારમા ઉતરશે તો, આ મારો વાતને કબૂલજ કરશે

તે સિવાય-કીડા, મકોડા, પશુઓ, પખીઓ, જલચર, થલચર, આદિ અનેકાઓનેકે યોનિયોમા અનેક પ્રકારના છેદ લેદન આદિના અધોર દુ ખોને મહન કરી ગહેલા, અનેકા અનેક જીવો પ્રત્યક્ષપરો, આપણે દેખી પણ નહયા છીએ

પુરી દીધા ? અને કયા કાળમાં છોડી દીધા ? તેની તો હજી અબરજ નવી પડી ન જાણે ત્રણલોકની રચના કરતા પહેલાં પુરી દીધા હતા કે પછીથી ?

ખીજી વાત એ છે કે-સુઝેતેયે અનાદિકાળના પ્રજાપતિ બ્રહ્માને બ્રહ્મસ્થાનમાંથી કયા કાળમાં બ્રહ્મ કર્યા ? અને કગીથી તેમણે પોતાનું બ્રહ્મસ્થાન કયા કાળમાં મેળવ્યું ? અને કયા કાળમાં પાછો બ્રહ્માડને ઘેરો ઘાવીને મેડા ?

અનાદિકાળના વિષય તારક દેવની કે મા પડ્યા અને અનાદિકાળના પ્રજાપતિ બ્રહ્મા સુઝેતેયથી બ્રહ્મસ્થાનમાંથી બ્રહ્મ થયા અને આ બ્રહ્મને મહાનુ દેવો અનાદિકાળના સર્ગવેદથી પ્રતિદિશા આવેલા છે તેથી વિચાર થાય કે આ બે દેવો, કેટલાક જગરા હશે ? અને કોણે પેદા કરેલા હશે ? આ બંન્ના પ્રસંગો વિચારવા જેવા પ્રશ્ન કે નહીં ?

બ્રહ્માજ્ઞાન વિષે બે ઓણ—

ચાર સધિઓના હૃદયમાં ચારે વેદોનો પ્રકાશ કરતા પ્રજાપતિ બ્રહ્માએ તેમાં પોતાના બ્રહ્મજ્ઞાનનો પ્રકાશ નહીં કર્યો હોય ? કે જેથી આ બધા ઉપનિષદ્ધારોને ઘણા લાભા કામના છેટે બ્રહ્માજ્ઞાન આપવાને બહાર આવવું પડ્યું ? અને તેઓ કયા નવીન ઇશ્વરથી મેળવેને આવ્યા ?

ખીજી વાત—નારવંકચે બણેલા વેદોનું જ્ઞાન શુરને પાછું આપવાને માટે જોડી કાઢીને કહ્યું કે, ‘ત્યો તમારું જ્ઞાન એમ કહીને સૂરની ઉપામના કરી, પછી સૂર્યના ઘોડાના કાનમાં રહી સૂર્યથી નવીન વેદોનું જ્ઞાન મેળવ્યું તેમાં પણ સૂર્ય બ્રહ્મજ્ઞાન આપવું જુલૂ ગયા હશે કે જેથી આ સધિને વૃહદ્વાણ્વક શ્રદ્ધાની રચના કરીને દ્વરીથી બ્રહ્મજ્ઞાન આપવાને બહાર આવવું પડ્યું ? અને તે કયા દેવની પામેથી મેળવીને આવ્યા ?

ત્રીજી વાત—સર્ગવેદમાં મોટી મર્યાદાળા વરૂણદેવ સર્વજ્ઞ પોતાના પુત્ર ભૃગુને બ્રહ્મજ્ઞાન શિખવ્યું હતું, તે બ્રહ્મજ્ઞાન ઉપયોગમાં ન લેના આ ઉપનિષદ્ધારો નવીન પ્રકારનું બ્રહ્મજ્ઞાન આપવાને શા કારણથી બહાર આવ્યા ?

જો કે વેદોમાં વરૂણ દેવને—સર્વજ્ઞ બ્રહ્માજ્ઞાની અને ભૃગુપુત્રના પિતા બતાવ્યા છે કે) ત્રેપકે ભૃગુને બ્રહ્માના પુત્ર તરખ્યા છે ખરા પણ સર્વજ્ઞોના સિદ્ધાંતથી એક પણ વાત સત્યરૂપની ઠરતી નથી એટલુંજ નહીં પણ વેદિકોના દેવોથી પણ અમત્યજ નીવડે છે

જુવો કે-આ વરુણ દેવે હિન્દુ દેવોને પુત્રનું વરદાન આપી તેનું બલિદાન લેવાને તૈયાર થયા, તે ન મળવાથી જ્યોત્સ્ના ગંગાથી પોડિત કર્યા છે અને મહાભારતનાં કિસ્સાં સુધીનાં પુત્રોનાં હાથ કરવાવાળા બતાવ્યા છે છેવટમાં એક મમુકના દેવ તરીકે વર્ણવ્યા છે આવા પ્રકારના અનીતિના કાર્ય-મર્ત્ય, કે પ્રદક્ષિણાની, કરી શક ખત ? આ બધાં ફગાવ શાથો ? મારી સમજ પ્રમથો તેો યાગ્યિત મહન રૂપે અહમ્મ થએલા હોય તેથી હરો ?

એક તરફ મર્વજોના તત્ત્વોનો અને મર્વજોના ઇતિહાસનો, જાનિક અભ્યાસ કરી જોનારા નિ પક્ષપાતી પડિતોને એજ કણુન કરતું પડશે કે વૈદિકોમાં જે જે ઉત્તમ તત્ત્વો અને પ્રાચીન ઇતિહાસનો વિષય વેદોના પત્રીના ભાગમાં લખાયે છે તે હોઈ તેમના જ્ઞાનીના તરફથી સ્વતંત્રનો ઉત્પન્ન થએલો અને જાગતો નથી તેમજ આ પ્રાચીણ વર્ગ પણ મૂળમાં સ્વતંત્રનો ઉત્પન્ન થએલો જણાતો નથી.

મર્વજોના ઇતિહાસ જોના-ઋષભદેવના પુત્ર ભરત ચક્રવર્તીથી એક ઉપદેશક વર્ગ સ્થાપવામાં આવેલો, તે પ્રાચીણ ગ્રંથો પ્રસિધ્ધિમાં આવ્યો તે વર્ગ-વમા, દશમા, તીર્થંકર સુધી તે ઘણા મોટા ભાગે એકજ નિધાથી ચાલતો આવેલો નજર પડે છે પછી મર્વજોના શાસનના વિરોધના પ્રમથો પ્રાપ્ત થતા, તે પ્રાચીણવર્ગ સ્વતંત્ર રૂપે બનતો ચાલ્યો એટલે નાયક વિનાનો થઈ પડ્યો પછી ઇદ્રિયોના વિષયમાં પછી જવાથી-ખાન પાનના નિયમથી પણ જીવિત થતો ગયો લાલચમાં પડેલા માણસોને, એકદમ બંધન છોડી દેવું તે ઘણું હુકમ હોય છે તેથી મર્વજોના ઉપદેશોનો પ્રમથ પ્રાપ્ત થતા પણ કેટલાકે તેો અનાદર કરતા જ્યાં પરતું છેવટના આ બે મર્વજોના મમથમાં-કેટલાક ખીન મહાત્માઓ પણ નિવૃત્તિ માર્ગને પમદ કરવાવાળા બહોળા આવતા ગયા તેથી આ પ્રાચીણ વર્ગને, અનિચ્છાએ પણ તે મહાત્માઓના અતુકરણ રૂપે પોતાનું વળતું ફેરવવાની જગ પડી હોય તે પ્રાચીણ વર્ગનું પૂર્વ કાળનું ધાર્મિક સ્વતંત્ર મળથી જ્ઞાન જોતા, મોટા ભાગે યજ્ઞ યાગાદિકના મળધવાન નજરે પડે છે પરતુ તે યજ્ઞ યાગાદિકનું જ્ઞાન અનેક મહાત્માઓના નિવૃત્તિમય જીવનના આગળ નિસ્તેજવાળું લાગવાથી, યજ્ઞ યાગાદિકમાં ફગાવ કરેલો મૂળમાં તેઓ અશરોના તો પડિતો હતાજ, તેથી ખીજના વિચાર-પોતાની અતુકતાના પ્રમાણે પોતાનામાં નાખવ કરી લેવામાં બાહોશજ હતા, પરતુ પોતાની મહત્વતાનો કાંઈ ગણના હુવા, ઘણા મોટા ભાગે તો સર્વજોના વિષયોમાંથીજ

હાથને પોતાનામા ઉધુ છ તુ જી ગએલા છે તેનું દિશ્વદશન-તુ નનાત્મકના લેખવા અમે કરાવતાજ આવ્યા છિજે. તેની પિષ્ટપેષણ કરવા તે ક છ જરૂર નથી મે જે વિચાર કરીને જાનાવ્યો છે તે ખામ મુદ્દાઓના પાત્રોનાજ કર્યો છે બાકીના પાત્રોના વિચારોમા પ્રાયે ઉતર્યોજ નથી તેથી સત્યના શેષકોને વિચાર કરવાની બલામણુ કરીને હું આ મારા લેખની પશુ સમાપ્તિ જ કર છું

॥ ઇતિ શ્રી વિજયાનદસૂરીશ્વરજી (પ્રમિદનામ આત્માગમજી) મહારાજના લઘુશિષ્ય ગુનિ શ્રી અમરવિજય, દક્ષિણ વિહારી વિરચિત્
" તત્ત્વત્રયી મીમાંસા નામના ગ્રંથની પ્રસ્તાવના (પ્રવેશિકા) સ પૂર્ણ ॥

અથ મળવાના ઠેકાણા

૧ આ હિમતલાલ માસ્તર જૈન જ્યોતિષી મુખ્યાઈ નબર ૨ જે ઠે પ્રીન્સેમ સ્ટીટ,—ગોપાલ ભુવન

૨ નબાબ સારાલાઈ મણીલાલ, અમદાવાદ ઠે નાનજી ભુધરની પેળ

■ तत्त्वत्रयी भीमांसा. ■
अंड पहलो.

અનુક્રમણિકા.

ખંડ પહેલો.

ક્રમ	અથવા વિષય	પૃષ્ઠ
૧	મગસાચરણુ-મહાદિ દેવોમાના ગુણી દેવને નમસ્કાર	૧
૨	જૈન દૃષ્ટિએ જગત	૪
	અનાદિકાળનો આ સૃષ્ટિ છે-અવસર્પિણી-ઉત્સર્પિણી કાળના ૭ ૭ વિભાગવાળી (ઉતારતા-અના કાળના વિભાગવાળી) આ અવસર્પિણીના ત્રીજા વિભાગના અતમા, સાતમા કુલકર નાભિરાગ, તેમના પુત્ર શ્રી ઋષભદેવ, તે જૈનોના પહેલા તીર્થંકર	
૩	જૈનોના તીર્થંકરોની ઉત્પત્તિનો સમય--	૧૧
૪	પૌરાણિક અને વૈદિક દૃષ્ટિએ જગત-૫ ૧૩ થી ૬૩ સુધી (૧) પ્રથમ નારાયણ-૫૭ી જ્ઞાતા, તેમથી સનકાદિક પાંચ જ્ઞાતા તપ તપ્યા, મિદ્ધિ ન થતા ક્રોધ, ૫૭ી મહાદેવજી થયા, તેમનાથી જગત બ્રહ્મકે ભૂતાદિ થયા જ્ઞાતાજી વિસ્મિત થયા (કૃર્મ પુરાણે)	૧૩
૫	(૨) કૃષ્ણના જમણા હાથથી વિષ્ણુ, ડાબાથી શિવ, નાભિથી બ્રહ્મા એ ત્રણ થયા ૫૭ીથી સૃષ્ટિ (જ્ઞાતા વૈવર્ત)	૧૫
૬	(૩) સૃષ્ટિની આદિમા-પ્રથમ શિન, તેમના ડાબા હાથથી વિષ્ણુ-લક્ષ્મી, જમણાથી મહા-સરસ્વતી, પ્રકૃતિથી મહત્વાદિ, પછી બધી સૃષ્ટિ (શિવપુરાણે)	૧૪
૭	(૪) આલોકિત કાળી, તેનાથી શિન અને શક્તિ, ૫૭ી વિષ્ણુ અને વિષ્ણુ શક્તિ, પછી બધી સૃષ્ટિ (દેવીભાગવતે) નીચે ઠેકાણે-શક્તિથી ત્રણ ઇલા તેમથી જ્ઞાતાદિક ત્રણ	૧૬
૮	(૫) કરોળાઆના જાળાની પેરે-અવિનાશીથી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઈને ૫૭ીથી તેમા સમાધ જાય (મદક ઉપનિષદમા)	૧૭
૯	(૬) પ્રથમ અધિકાગ્ન હતા, તેનો નાશ કરી સ્વયં શૂન્યે જવ ઉત્પન્ન કરી તેમા બીજ નાખ્યું, તેનું ઇલે, તેમા જ્ઞાતા, કરોડો વર્ષ રહી	૧૮

જે દુકડા કરી બહાર આવ્યા એકની પૃથ્વી, મીઝનો આકાશ, પડી સૃષ્ટિ (મનુસ્મૃતિમાં)

" (૭) અન્હા તપ તપ્યા-પણી પૃથ્વી પૃથ્વી, ઉદરથી આકાશ, મસ્તકથી સ્વર્ગ પછી બધી સૃષ્ટિ (ગોપથ માં મા) ૧૫

" (૮) પ્રજાપતિ એકલા હતો, બહુ ચવાની ઇચ્છા ચતા આ બધી સૃષ્ટિની રચના કરી (રાતપથ માં મા)

" (૯) વેગેમા દુર્મ પ્રસિદ્ધ છે, પ્રજાપતિએ દુર્મનું રૂપ ધરીને, આ બધી સૃષ્ટિને રચી દીધી (એજ રાત પથ માં મા)

" (૧૦) પ્રથમ જન્મ હતો, પ્રજાપતિ તેમા વાયુ રૂપે કૃષ્ણ પૃથ્વી દેખી, વરાહ રૂપ ધરીને બહાર બેગી લાવ્યા (એજ રાતપથમાં)

" (૧૧) પ્રથમ આ માન હતો, તેણે આ જની સૃષ્ટિની રચના કરી દીધી (મુખ્ય સ્મૃતિમાં)

" (૧૨) તે સર્વવિત્ પિતાએ—આમણ પૃથ્વી આદિ સર્વ બનાવી દીધા (એ પછી મુખ્ય સ્મૃતિમાં) ૧૬

" (૧૩) વિરાડ પુરુષથીજ આ બધી સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ થઈ (ચણુવેદમાં)

" (૧૪) પ્રથમ જન્મ હતો—તેમા ગર્ભ રૂપે અમ્હાણ આવ્યા અને મૌં (૧૪) ભુવન રૂપે સ્થિર થયા (એજ ચણુવેદમાં)

" (૧૫) પરમાત્માએ જન્મમા ગર્ભ ધારણ કર્યો, તેમાથી અમ્હા ઉત્પન્ન થયા પડી બધી સૃષ્ટિ (એ પછી ચણુવેદમાં)

હવે વેદોના સૂક્તાર્થ સાથે વિશેષ વર્ણન

૧૭

" હિરણ્યગર્ભ સમવર્ત્તનાસ્મૈં (ઋગ્વે —મ ૬૧ ૧૦ મુ સૂક્ત ૧૨૧ મુ મંત્ર ૧૦ ૩) હિરણ્ય ગર્ભ—પ્રજાપતિએ આ મધી સૃષ્ટિની રચના કરી દીધી ॥

" ઋત્વચસય ઇત્યાદિ અવમર્ષણનત્ર (સગવેદ મ ૧૦ મુ સૂ ૧૯૧ મુ મંત્ર ૩ નું) પરમાત્માએ સૃષ્ટિ પૂર્વે જેવી હતી તેવી બનાવી દીધી ૧૮

" નાગાદાસીજો સદામીતદાનો ઇત્યાદિ (ઋગ્વે —મ ૧૦ મુ સૂ. ૧૨૯ મુ મંત્ર ૭ નું) પ્રત્યે દશામા પૃથ્વી આકાશ, સમુદ્ર આદિ કષ્ઠ ન હતું, માત્ર અધકારજ હતો અમ્હાની ગ્રહિમાયી આ બધી સૃષ્ટિ એક જ એવી ઉત્પન્ન થઈ કે કોઈને અગરજ ન પડી. ૧૯

- ૧૧ સદસ્યશીર્ષા પુણ્ય ધત્વાદિ (ઋગ્ ૦ મ ૧૦, ય ૯૦, મન ૧૬ તુ) વિરાટ પુરુષ (પુરુષ સુકત) આ સુકતચારો વેદોમા દાખલ થયેલું છે આ પુરુષથીજ બધી સૃષ્ટિ આગલ્યુદિક આરે વર્ણુ, અને ચરે, વેગે પશુ એ પુરુષથીજ, બધું ઉત્પન્ન અને નાશ થયા કહે છે ઋગ્વેદના પુરુષ સુકતનો અર્થ—સામણ્યાચાર્યનો, અને યજુર્વેદના પુરુષ સુકતને અર્થ—આમી દયાનદજનો, બનાવીને થોડો વિચાર પશુ કરીને બનાવ્યો છે ૨૧
- ૧૧ સૃષ્ટિના સબધના છ માન સુકતો ઋગ્વેદનાજ સિરાધી, સરકૃત સાહિત્યમા—ઐકડોનન સાહેબે બનાવ્યા છે તે મે જણાવ્યા છે ૩૫
- ૧૧ જન અને વૈદિક જગતની માન્યાના પગમર્શની સાથે કરી બનાવેલો વિચાર ૪૫
- ૧૧ વૈદિકાએ—બ્રહ્માદિક અનેક દેવો, જગતના કર્તા હતાં વેદોથી તે પુરાણો સુધીમા મગજ પ્રમાણે લખીને બતાવ્યા, ત્યારે પહેલા કાળવાદીએ કર્તા હતાં કાળને સિદ્ધ કરીને બતાવ્યો ૫૪
- ૧૧ ખીજા સ્વભાવ વાદીએ—કાળને હટાવી સ્વભાવને કના કર્તા સિદ્ધ કરીને બતાવ્યો ૫૫
- ૧૧ ત્રીજા નિમત્તિવાદીએ—કાળ અને સ્વભાવ બન્નેને તોડી પાડીને જગતની કર્તા હર્ત્રો ભવિનવ્યતાને સિદ્ધ કરીને બતાવી ૫૬
- ૧૧ ચોથા કર્મવાદીએ—ઉપરના ત્રણે વાદીઓને તોડી પાડીને—મધી દુનિયાને ઉધી છતાં કરવાનું સામર્થ્ય પોતાનું જાહેર કર્યું છે ૫૭
- ૧૧ પાંચમા ઉદ્ધમવાદીએ—ચારો વાદીઓ નો તિરસ્કાર કરીને કહ્યું કે મારા વિના તમે બધાએ નપુ સમે જેવા થું કરવાના છો ? માટે સર્વ ક્રુહ કર્તા હતા હું જ છું ૫૮
- ૧૧ જન્મના અધાઓની પેડે—હાથીના એક એક અગને મ પૂર્ણ હાથી માની બેઠેલાઓને, મહાવને સમજાવ્યા તેમ સર્વગ્ના શાસનકારોએ અનેકાલવાના વિચારથી આ કાળાદિ પાંચે વાદીઓને સમજાવ્યા છે ૫૯
- ૧૧ જગત કર્તાનું પદ અને “શાહેબની સુર બુટી” તેનો ખાખે ૧ જુવાબ ૬૧
- ૧૧ જનેના ૬૩ શવાકા પુરુષાનું અવતરણ, સમજ્યુતીના માટે કરીને બનાવેલો મોહો ૬૫
- ૧૧ ચોલીએ તીર્થ કરેના—નગરી, માતા, પિનાદિક એકચીસ બાબતોના કરી બતાવેલા મોહો ૬૭
- ૧૧ ચોલીએ તીર્થ કરેના—ગણધરો, સાધુ સાખી આપક આવિકાના પગિવાગની ગણગીનું સ્તવન ૭૫

- ” ફરીથી જાણના સમયના અવતરણો ૪-- ૧૭૮
- (૧) વિષ્ણુ પુ. માં મેરૂ પવત જેટલા અડમા-જાલા હજાર વર્ષ બધુ જગત લઇને રહેવા બહાર નીકળ્યા પછી સૃષ્ટિનું કામ સારું કર્યું
- ” (૨) મહાભારતમાં—અડમાથી નહીં પણ વિષ્ણુનો નાભિ કનમ માથી જન્મ્યા નીકળ્યા બતાવ્યા છે ૧૭૫
- ” (૩) વગદ પુ. માં, જલમાં રહેવા વિષ્ણુએ—પ્રજાપતિને અને મહાદેવને ઉત્પન્ન કરેલા, પણ તેમની માયાથી અગ્નિજ્વળ બતાવ્યા છે ”
- ” (૪) શિવ પુ. માં—જન્મ્યાએ શ્રી કૃષ્ણજીને કહ્યું કે હું તારો નાથ છું કૃષ્ણજીએ કહ્યું હું તારો નાથ, એમ ‘ તૂ કરતા એવા લડ્યા કે દેવનાઓ બચીત થયા ”
- ” જન્મ્યાના સમયે ફરીથી ત્રણ અવતરણો ૧૭૬
- ” (૧) શિવ પુ. માં, પાર્વતીના પગનો અશુરો દેખતા જન્મ્યાનું વીર્ય નીકળી પડતા અગતી હજાર નદિઓ પેદા થયા, મહાદેવજીને ક્રોધ થયો
- ” (૨) એજ શિવ પુ. માં—ફરીથી અસખ્યતા બહુકે, તેમાં કહા વાળા અને કડધારી હજારો હતા જન્મ્યાના આગળ આવીને ઊભા થયા ૧૭૭
- ” (૩) જન્મ્યાનું વીર્યજમીન પર પડતા, મહાદેવે વધ કરવાનું ધાર્યું જન્મ્યા, વિષ્ણુ પગમાં પડ્યા હશે ખુશામત કરી મહાદેવને પ્રસન્ન કર્યા ,
- ૨૨ જન્મ્યાના સમયે ફરી અવતરણો—૪ ૧૭૮
- ” (૧) (વિષ્ણુએ જન્મ્યાને ૪ મોક બતાવી મોહમાં નહીં પડવાનો વર આપ્યો છતાં જન્મ્યા મોહમાં પડ્યા (જાગવને) ,
- ” (૨) મત્સ્ય પુ. માં—જન્મ્યાની શ્રેણીથી વિષ્ણુ સાથે દૈત્ય દેવનાઓ સમુદ્ર મંથન કરવા લાગ્યા. તેમાં—હજારો દાથી વિગેરેનો નાશ કર્યો ”
- ” (૩) જન્મ્યાએ વાહરડા નોર્માં, વિષ્ણુએ તેવાજ બનુ વી દીધા, ”
- ” (૪) અત્રિની ઓ અનસુમા એકની હતી ત્યાં ત્રણે દેવો મયા નમ્નપણે ભિક્ષા માગી, તેણે નેમ કહ્યું સત્પુષ્ટ થઈ બાલક રૂપે—ઓમ દત્ત અને દુવાસા રૂપે તેના શરમા રવા ”
- ” ૨૩ ૬ પુ. માં—જન્મ્યાને પુત્રી સાથે રમવાની ઈચ્છા થતા દરજી દરિયાનું રૂપ ધરીને ચાલતા, દેવોથી અને આર્યજોથી ખૂબ નિંદાવા પણ શિવે દરજીને વીધી નાખ્યો તે મૃત નક્ષત્ર થયો શિવ આત્મ નક્ષત્ર થઈ ત્યાં પણ પીડા લાગ્યા ”

- ૨૩ મનુષ્ય રૂપ ધરીને અહ્યાએ 'શતરૂપા' બનાવી મોહથી ચાર મુખ કરી જેવા લાગ્યા. મૂલતી સાથે પાંચ થના એક કપાયુ ૧૮૧
- " (૨) મહાભારતમા—વાત એવી છે કે—દેવ ઋષિઓ એ—વિષ્ણુ સમક્ષ અહ્યાને મોટા નાનાનું પુછ્યું હતું મોટો કહેતા બન્ને લાગ્યા વેદનું પ્રમાણુ જેતા શિવ મોટા જ્યાયા અહ્યા મહા તદ્દા ખોતવા લાગ્યા શિવ કોવના ભૈરવે પાંચમું માથું કાપી નાખ્યું ૧૮૨
- ૨૪ યજ્ઞ કરતા અહ્યા ગાયત્રીને પરણ્યા ત્યારે સરસ્વતીએ ઋત્વિજને અને દેવોને શાપ દધ ચાવવા માંડ્યું વિષ્ણુ મનાત્રીને લાગ્યા ૧૮૪
- " રક દ્યુઃ મા—અહ્યા લોકમા ગએલા નારદજીને, અહ્યાએ મૃત્યુ લોકની ખબર પુઝી, કલિ આ ચાની વાત જાણી, પુષ્કર તીર્થ સ્થાપવા યજ્ઞનો આરંભ કયો વિષ્ણુ જરતા આહસોને નમસ્કાર કરી રજા મેનવી છતા ખીજ વિષ્ણો નડ્યા અને અહ્યાદિ દેવો સરસ્વતીના શાપને વસ થયા ૧૮૫
- " આયોના તહેવાગના લેખકે જણાવ્યું છે કે—સાવિત્રી ના શાપથી કૃષ્ણ તે કૃષ્ણા નદી, મહાદેવ તે મહા નદી, અમહા તે અહા પુત્રા દી, ખીજ દેવો પણ દી ઉપે થયા ૧૮૬
- " રક દ્યુઃ ખડ ૧ લાના અ ૮ થી ૧૫—કદ્દના પ્રાગ જમા મહાદેવ એકલા હતા, જગત્ પેદા કરવાની ઇચ્છાથી અમહા વિષ્ણુ પેદા કર્યા તેમનાથી બધી સૃષ્ટિ (૯) અમહા વિષ્ણુમા મોટા નાનાનો અગડો પેદા, પોત પોતાના વખાણુ કરીને બતાવ્યા (૧૦) એટલામા તેમ્નેમયનિગ ત્રણ લોકમા કરીજ વળ્યું, અગડો છોડી વિચારવા લાગ્યા, આતો આપણું પરીક્ષા માટે કાઢ છે (૧૧) હસ—વરાહનું રૂપ ધરીને ઉપર નીચે તપાસવા ગયા (૧૨) ૩) અમહા એક લાખ વર્ષ ભટકીને પાછા આ-યા (૧૪) ૧૫) પછી તેમને તે નિગનેજ મોટું માની લીધું ૧૮૮
- " અમહાનું ૫ મું મુખ કપાયુ—રક દ્યુઃ ખ ૫ મો એકાદ્યુવ થતા રહેવા મહાકાળે—હિંદવા પરપોટાના મે ભાગ કર્યા, તે આકાશ પૃથ્વી તેમાથી અમહાદિ નીકળ્યા સૃષ્ટિ કરો અવાજ થયો મુજ ન પડતા અમહા તપ કરવા લાગ્યા હે અમહનું ૧ મને તુ પુત્ર વિચારે છે નાર મયુ કાપીશ, અતમા સૂચના, દેવોની સ્તુતિથી શિવ પ્રગટયા, તેમને અમહાનું પાંચમું મુખ કાપ્યું ૧૮૯
- " રક૦ પુ ખ ૧ લો—પાવતીના નખ વખતે વેદ પાડીયોમાં વિવા", નારદે કહ્યું—જેનાથી જગત, જેના મુખથી તમે, તે અમહા મેકા છે વિનાઃ છુટયો પાર્વતીના ચરણુ દેખી અમહાનું વીર્ષ નીકળના હજારો વાલી ખિંચ્યો ૧૯૨

- પ્રકરણુ અથનો વિવચ્ચ પૃષ્ઠ
- ” રકદ્યુ ખં ૫ મો—માથુ કપાતા કોધનો પગમેવો તેમથી ધનુષગ્રાણુ સાથે વીર, અમ્હાએ રૂં તરફ પ્રેર્યો, રૂં વિષ્ણુ તરફ ગયા, વિષ્ણુએ હાથ પસાવ્યો, રૂંના ત્રિશુલથી વેદાતા લોહીનો પ્રવાહ તે કપાવતા જીવો ત્યાથી પચ્ચાસ યોજન લાગો, હજી યોજન પહોંચો વહો કપાનમાથી પુરુષ, વિષ્ણુ પ્રશ્ન—આ કેણુ ? સિવોત્તર—નર, બહાર કાઢીને કણુ કે તમે નર નારાયણથી પ્રસિદ્ધ થશે ૧૯૩
- ” અહ્યાએ—પુત્રી સાથે સળધ કર્યો, મલ્લપાન કયું અને જૂડો બોલીને પ્રતીતિ ગુમાવી તેથી તે અપૂજ્ય થયાં ૧૯૪
- ૨૫ અહ્યાનો ઉપસહાર—વેઠ કાનમા સૂઈ, અગ્નિ અને વાયુ એ ત્રણ મોટા દેવો જૈન બોધની વિશેષ ભગૃતીના પત્રી અમ્હા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ એ ત્રણ બ્રાહ્મણાકે અથોથી કપાતા પાછા ચારો વેદો શુધીમા દાખલ થયા, તેનો વિચાર કરી આ પ્રકરણુ પુરૂં કયુ છે ૧૯૫
- ૨૬ જૈનોના ૧૧ મા તીથ કરના વખતના પહેલા બવદેવ, વાસુદેવના—પિતા પ્રજાપતિ થઈ, હવે વાસુદેવનાં નવત્રિક જોવાના છે ૧૯૬
- ” જૈનોના ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ અને અશ્વઝાવ પ્રતિવાસુદેવનું ૨૧૩૫ કિમિત્ જણાવ્યુ છે ”
વૈદિકમતે દેવી ભાગવતમા—
- ” વિષ્ણુ ભગવાનનું માથુ કપાતુ, ઘોડાનું માથુ લગાડવાથી—હથગ્રીવ વિષ્ણુ થયા ૨૦૦
- ” રકદ્યુ ખં ૩ જે—ભકતોના રક્ષક, દુષ્ટોના નાશક, આદિ અનેક (૨૯) સામર્થ્ય કરનાર વિષ્ણુ હથગ્રીવ કેમ થયા ? ઉત્તરમા—દેવનાઓના યગ વખતે દેવો હાજર થયા ધનુષગ્રાણુ ચઢાવી ધ્યાનમા બેઠેલા વિષ્ણુ આગ્યા નહી ભગૃત કરવા ઉપેષ્ઠઓથી ધનુષરોરી કપાતા માથુ અદૃશ્ય થયુ તેથી ઘોડાનું માથુ લગાવતા હથગ્રીવ વિષ્ણુ થયા ”
- ૨૭ જૈનોના ૧૨ મા—તીથ કરના સમયમા દ્વિપૃષ્ઠ વસુદેવ, તારક પ્રતિવાસુદેવના બીજા ત્રિકનું ૨૧૩૫ ૨૦૪
- ” વૈદિકમતે—નત્યપુ આ— ૨૦૫
દેવ દાનવોની લડાઈમા—તારકાસુરે—કરોડો દેવતાઓને મારી નાખ્યા છંદ, વિષ્ણુ આદિને જેમ વાઘ પશુઓને પકડે તેમ પકડી લીધા પોતે આસન પર જઈને બેઠા
- ” રકદ્યુ ખં ૧ લો—તારકાસુર હજાર વર્ષ ગ્રભમા રહ્યો, પત્રી નણુ લોકને છોડાવવા આહાર વિના આયુન વર્ષ તપ કર્યો પત્રી દૈત્યોની સાથે ચઢીને દેવતાઓનો નાશ કર્યો પત્રી ખલ્લનના સિદ્ધાસન પર ગઈ બેઠો ૨૦૬

- ” એજ રકદ પુઁ મા- ગ્રામ્ય દેવાએ પાર્વતીની મુતિ કરી તેથી
અગના મેળથી ‘મણપતિ’ બનાવીને આપ્યો ‘પડી તપ કરવા ગયા,
પાર્વતીના રૂપે લેત્ય પેદા મહાદેવે સંભોગ કરતા નાચ ક્યો, પડી પાર્વતીના
સાથેના સંભોગનું ત્રિયં અગ્નિ લક્ષણ કરી ગયો તે રત્નદાએ સગના
સ્તનમાં નાખ્યું તેના કાંતકેય, તે બાનકથી તારકાસુરનો નાચ થયો ૨૦૭
- ” તુલસી રામયણ બાલકાંડના તારકાસુર- ૨૦૮
- રામનું ધ્યાન કરવા શિવ બેગ તે વખતે ઉત્પન્ન થયેલા-તારકાસુરે
દેવતાઓને સુખ સપતિથી મહિત કર્યો દેવાએ અમ્હા પાસે ઘેરકાર ક્યો
અમ્હાએ શિવ મુખથી જીવવાનું બનાવ્યું દેવાએ કામદેવને મિલની પામે
મોકલ્યો, પણ બાધીને કારમ કરી નાખ્યો વાત સાંભળી વિષ્ણુ અમ્હાદે
શિવ પાસે વિવાહ મનાયો પાર્વતીની સાથે સંભોગ, તેથી કાંતકેય થયા,
તેણે તારકાસુ નો નાચ ક્યો
- ૨૮ ૧૩મા તીર્થ કર ત્રિગ વાસુદેવનું ત્રીજું ત્રિક- ૨૧૧
- ” જૈન પ્રમાણે-સ્વયં બૂ વાસુદેવ-મેરક પ્રતિવાસુદેવ. ”
- ” વૈકિ મતે-અમ્હાડ પુઁ મા-કૂલ મુખમાં મુરદેવે અમ્હાદિક દેવાને
અર્ચથી બદ્ધ કર્યો તે પૃથ્વી ઉપર મહાદેવ પામે આ-યા મહાદેવે વિષ્ણુ
બનાવ્યા વિષ્ણુ-તે દૈત્ય સાથે લેખ્ય હનગ વર્ષ લડયા છેવટે નાચ, એક
હવાળની ખાર નાંતીની ગુફામાં જઈને સૂતા પાછવ મએલા તે દૈત્યને એક
ઓ એ મારો ત્યાથી મારશર ૧૧ તુ નન થતુ ચાચું ૨૧૩
- ૨૯ જૈન પ્રમાણે-૧૪ તીર્થ કર-વાસુદેવત્રિકનું ત્રિક ચોથું ૧૨૧૬
- ” ૧૪ મા તીર્થ કરના સમયમાં-ચોથા પુરોહિત વાસુદેવ અને મધુ
પ્રતિવાસુદેવ જૈનોમાં બનાવ્યા છે ”
- ” વૈકિ મતે-માર્કડેય પુઁ મા-વિષ્ણુના કાનના મેળથી મધુ અને
કેટલ ઉત્પન્ન થયા અમ્હાને મારવા દોડયા મી કૂળે પાચ હનગ વર્ષના ૨૧૭
- બંદુ મુદથી બચાવ્યા
- ” વૈકિ કુમારો-એકામૃત મર્તો વિષ્ણુ કાનના મેળથી મધુ અને
કેટલ ઉત્પન્ન થયા નાભિ કમલમાં અમ્હાને મારવા દોડયા ૨૧૮
- ” વૈકિ વાસુપુરાણના મધુ અને કેટલનો વિચાર ૨૧૯
- ” અમ્હા, વિષ્ણુ-મહાદેવ પાસે બેઠા શિવે પુછ્યું તમે કાણ છો? તે બોલ્યા
તમે સવર છે તમારા વિના સુખ ક્યા છે શિવે વગ આપવા જણાવ્યું

અમ્હાએ કહ્યું તુ મારો પુત્ર ત્યા 'તથાગત' વિષયએ કહ્યું જો આ બધું તમે કયું છે તો મને ભક્તિ આપો, સિવે કહ્યું-જગત્ સ્વમન અને નારાયણ મય છે કહીને અત્યાંત વિષય જલમા પેદા અમ્હા અઘાસનપર ના ઉત્પન્ન-મધુકેતુએ અમ્હાને કહ્યું કે તુ અમારો ભક્ષ યદય કહીને અતર્ધીન અમ્હા-કમનનાવધી પાતાલમા જઈ, હરિને કહેવા લાગ્યા, મને ભય લાગે છે ધીરજ આપી, મુખથી-વિષય, જિજ્ઞાસુ ઉત્પન્ન કરી રક્ષક રૂપે મુક્યા આ બેનુ રૂપધરી મધુકેતુભ આભ્યા અમ્હાને સાક્ષી રાખી, જલને સ્તબ્ધ કરીત્યા એક સરખા સો વર્ષ લડ્યા બાકુન અમ્હાએ ધ્યાન ધરી અતર્ળાઈ કમન કેશરથી બાધ્યા કન્યા ઉત્પન્ન યદ્ય, વિષય જિજ્ઞાસુએ પુત્ર થવા જણાવ્યું, તે યમના ઘરમા લઈ ગઈ સો વર્ષ થતા પ્રાનયનો સમય ભણી અમ્હા સ્થાન પર મયા વિષયએ બધો પ્રકૃતિમા લય કર્યો ફરી જગત્ રચ્યા અમ્હાએ તા કયો, સર્વ ન ચતા કાંધ, તેમાથી સર્વો દેહનો ત્યાગ કર્યો તેમાથી ૧૧ રૂદ્રો લનાટથી નીન લોહિન ૧૧ થયા અમ્હાને જીવના કયો પછી બધી સૃષ્ટિ રચાઈ

૩૦ જૈનોના ૧૫ મા તીર્થંકર અને પુરપસિદ્ધ વાસુદેવનું પાચમુ ત્રિક ૨૦૪

" પુરપસિદ્ધ વાસુદેવ-નિશુભ પ્રતિવાસુદેવ "

" વૈદિકે-મત્સ્યપુત્ર મા-શુંભ અને નમિ બે દેવો સાથે વિષ્ણુની લગાઈ નમિએ મફકના માયામા ગત મારી, શુભે-પરીન વિષ્ણુના માયામા માર્યો મૂર્છિત થયા, સચેતન થયા પછી નાદા ૨૨૫

૩૧ જૈનોના ૧૫ મા અને ૧૬ મા તીર્થંકરોના મધ્ય કાલમા-ત્રિજ્ઞ અને ચોથા બે ચક્રવર્તીઓ ત્રિજ્ઞ ચક્રવર્તી મધવા, અને ચોથા ચક્રવર્તી સનતકુમાર આ બેનો જ્ઞાતાત થોડો આખો છે ૨૨૭

વૈદિકોમા સનતકુમાર સહિતા પ્રસિદ્ધ છે અને જ્ઞાતાત આખો નથી ત્યાથી જોવાની બળામણ કરી છે

૩૨ જૈનોમા-પાચમા ચક્રવર્તી તેજ સોલમા તીર્થંકર ૨૩૩

" આ જીવે ધર્મની પ્રાપ્તિ થયા પછી બારે ભવ કરતા, દશમા ભવે જીવના જોખમે કણુનરની દયા કરી છે, ૧૧ માં ભવે દેવલોકમા-ગારમા ભવે પ્રથમ ચક્રવર્તીનું પદ ભોગવ્યા પછી, ૧૬ મા તીર્થંકર શાંતિનાથ થયા છે

- આ કથનની વાતો—એકના જારતમાજ નર નામથી ત્રણ ઠેકાણે
ગાંધવાધલી છે ૨૩૫
- જૈનોના—૬૬, ૭ માં જે ચકવર્તીયા થયા તેમ ૧૭ માં અને ૧૮ ૨૩૮
માં તીર્થ કર થાય છે
- (૩૩) જૈનોના ૧૮મા અને ૧૯મા તીર્થ કરને એક કરોડ વર્ષનું છેડું ૧૩૯
પડેલું છે, તે અરસામા—છઠ્ઠા વાસુદેવનું ત્રિક, ૮મા ચકવર્તી અને તે પછી
સાતમા વાસુદેવનું ત્રિક થયા પછી ૧૯ માં તીર્થ કર થયા છે
- માટે પ્રથમ છઠ્ઠા વાસુદેવના ત્રિકનું સ્વરૂપ—જૈન અને વૈદિક ૧--
સબંધનું બતાવીએ છીએ
જૈન પ્રમાણે છઠ્ઠા પુરુષ પુરુષીક વાસુદેવ અને જનિ નામના પ્રતિ-
વાસુદેવ છે
- વૈદિકમતમા—જનિ નામના દૈત્ય ધ્રુવનું મેળવવા ૧૦૦ યજ્ઞો ૨૪૦
આરબ કર્યો ૯૯ થઇ ગયા, તે પદમા વિદ્ય કરવા કૃષ્ણે વામન રૂપધરી
બનિને હાથ, પછી તેના ગુલામ થઇને રહ્યા
- વૈદિક ગુલસી રામાયણમા વિશેષ—પાત્રી ન આપના દેવા શુક્રાચાર્ય
નાનઆમા ભરાયા, શાક કરવા શલી ખોસતા તેમની આખ કુદી છેવટે બલી
છનાયા પછી બાવન દરવાજાના મકાનથી બહાર નીકળતા બહિને દર્શન
આપવા ભગવાન બધામા
- વૈદિક—૨૬ દ્યુમ્બા—પૂર્વભવે બહિધૂતે ગણિકાને તાણત આપતા ૨૪૧
નીચે પડ્યું, તે શિવને અર્ધુ સામાગ્રણ ધરી ધ્રુવનું પં મર્યું હાથી
આલેકના દાન દીવા, પૂર્વના ધ્રુવે પાછા મગાવી બહિને નરકમા મોકલાવવા
આદેશ કરાવે પછી પ્રદ્ધાદની ઓના ગળે મુકાયો જન્મ્યા પછી
સ્વર્ગનું રાજ્ય લીધું, અશ્વમેધદિ સો યજ્ઞ કરતા માયા વામન રૂપ ભગવાને
તણ નગના જમીન વાચી, શુક્રાચાર્ય ના પાડી છતાં આપી, છેવટે
ભગવાને પાસે રહેવાનું કણુલ કરી સુત્રામા મોકલ્યો
- શિવપુંઝા—એક આઠાણે ચારે બાજુના માણસોને ખારીને ધને ૨૪૧
મેગ કથુ માતાદિક કુટુંબ માર્યું, વેશ્યા સાથે એક પાત્રમા ખાનો રહ્યો.
શિવપુરાણ સાબળના મુઓ ચમ અને શિવના દૂતો લેવા આવ્યા, પછી
શિવના દૂતો શિવપુરીમા લઇ ગયા આ કથા બહિનો રૂપાત જોવી
લાગે છે
- ૨૬ દ્યુમ્બા—કૃષ્ણ મુધિશિરને કહે છે કે—પૂર્વે યજ્ઞ કરતો જનિ મારો

ભગત હતા પણ ઇશ્વરે દેખી થઈ તેમણે મુખ વડે વીણુ તે મારી પાસે
અવ્ય એ બાનક રૂપ ધરી ત્રણ પગના જમીન માગી લીધી પછી એ
ત્રણ લોક સુધી દેહવ્યાપ્ત એ રંગનાથા મુઠ માગી લીધુ, નિજ
પગનાની નીચે બાલ્યે મસ્તક ધર્યું, એ સંપત્તિમા ખોસી ધા યે. પણ
તેની પામે રહેવા વચન આપેતુ તેથી અષ્ટ ૧૧ થી કર્તિક ૧૧ સુધી
સુતા રહેતુ પડે છે

(૩૪) જૈન પ્રમાણે છાત્રિક પછી પરશુરામ અને ૮ મા ચક્રવર્તીયકા
છે-સ મધ નીચે પ્રમાણે છે—

૨૪૫

જે દેવો ધર્મની પરીક્ષા કરવા જૈન મુનિને તપસ્સા પછી, મોઢા
તપસ્વી જમ્બિનની પામે ગુપ્તા, પુત્ર વિના તમારી ગતિ નથી કલા, તેથી પરણ્યા
પુત્ર થયો, તે પરશુરામથી પ્રસિદ્ધ થયો. ક્ષત્રિયો સાથે વિરોધ થતા સત્તવાર
નિ ક્ષત્રીયા પૃથ્વી કરી ક્ષત્રીય પુત્ર સુબ્રમ ચક્રવર્તીએ ૨૧ વાર નિ ક્ષત્રીય
પૃથ્વી કરી

”

વૈદિક ભાગવતે-સહસ્રાર્જુને-જમ્બિનની કામધેનુનું દરજી કયુ તેથી
વાસુદેવના અશરૂપ તેમના પુત્ર પરશુરામે, તે રાજના કુટુંબને નાશ કરી
કામધેનુ પાછી લાન્ના અને ૨૧ વાર નિ ક્ષત્રીયા પૃથ્વી કરી

૨૪૭

વૈદિક-તુનસી રામલેણથી લીધેલી બાપતો—

૨૫૧

જમ્બિનને-રેણુકનો માનસિ બાલિયાર જાલી, નાનાપુત્ર પરશુ
રામને મરવાની આજ્ઞા કરી પરશુરામે ભાઈએની સાથે માનને મારી નાખી
સહસ્રાર્જુનના પુત્રએ-જમ્બિનને મોઢી પરશુરામે એકવીસવાર
નિ ક્ષત્રીયા પૃથ્વી કરીને માનની શપ્ત કરી

”

સીતાજીના રૂપવર મહાપ્રભા-રામજીની સમક્ષ વિષ્ણુના ૭ મા
અવતાર રામે શિવનુ ધનુષ તોડયુ છતાં અવતાર પરશુરામની આખે લાન
થતા મોઢી ઝડા ઝડા

”

(૩૫) જૈન પ્રમાણે-૮ મા ચક્રવર્તી થયા પછી-દત્ત વાસુદેવાદિકનુ સંતમુ
ત્રિક થયુ છે

૨૫૪

દત્ત નામના વાસુદેવ અને પ્રહ્લા નામના પ્રતિવાસુદેવ

વૈદિકએ-આ સાનમા ત્રિકર્મના પ્રન્હાને પાપમા પુરપસિ દને
નૃસિંહ નામ આપી સ્થાનનામાથી ઉત્પન્ન થયેલા જતાવ્યા છે તે રવરૂપ
આગળ જતાવવામા આવશે

- (૫૬) દત્ત-વાસુદેવના ત્રિક પત્રી ૧૯ ના તીથ કર ચયા તેમના પત્રી ૫૪
લાખ વર્ષે ૨૦ મા તીથ કર, તેમના સમયમા ૯ મા મદા પદ્ય ચક્રવર્તી અને
નમુચિમન થયા છે-- ૨૫૬
- " જૈનમા વાન જ્યેરી છેકે-દસ્તિનાપુગના પદ્યોત્તરના મે પુત્રો મોટા
વિષ્ણુ કૃમાગ, નાના મદાપદ્ય ૨૫૭
- અત્ર તીના રાગનો મત્રી નમુચિ જૈનચારના વા મા હારો, અયોગ્ય
જાગી કાઠી મુકયો, તે મદાપદ્યની એવામા રહો છુટ કરી વર મેળવો
- પદ્યોત્તર આધુ ચધ મોક્ષમા ગયા. વિષ્ણુકુમાર સાધુ ચધ સક્તિ શાક્ષી
થયા મદાપદ્ય ચક્રવર્તી થયા. નમુચિ-મુદતની જાદીનો વગ મેળવી, માધુ
માથે વૈર સેવા તૈયાગ થયો દીક્ષિત વિષ્ણુકુમારે વિધ્ન કુગ કરી સાધુઓની
નક્ષા કરી આ વાન વૈનિકોમા વિચિત્ર પ્રકારથી નજરે પડે છે
- (૬૭) જૈન પ્રમાણે લક્ષમણ વાસુદેવાદિકનુ આદમુ ત્રિક ૨૫૮
- " જૈનમા-પાનકના પાપે દડક દેશના નારો દડકારણ્ય ૨૬૨
- " વૈદિકમા-દડકારણ્ય માગે ભિન્ન ભિન્ન કન્યાના ૧૬૩
- અમદ્યોની પ્રગ્યાથી અણુપતિ ગારરપે ચત્ર જાનમના ક્ષેત્રમા પડમા
જોતમ શાપ દધ આનતા થયા, તેથી દડકારણ્ય "
- " બુદ્ધ પુત્રી સારે દડક રાગનો અન્યાય થતા બુદ્ધના શાપથી દડકારણ્ય ૨૬૪
- " નારદના શાપથી સ્ત્રી વિરોગી વિષ્ણુ શિવના બે ગણ તે ગવણ અને
કુલકારણ્ય થયા ૨૬૫
- " જૈન પ્રમાણે જનારેનો-રામ મીતાદિકના પુત્ર લવનો સળખ ૨૬૭
- " વૈદિકમા-રામ મીતાદિકના પુત્ર લવના વિચારો ૨૭૦
- " (૧) ઋષિઓના લોહીના ધડો ક્ષેત્રમા, તેમાંથી મીતા "
- " (૨) મીતાનો દત્તાત્રય ઋષિઓમાંથી નીકળે છે ૨૭૧
- " (૩) વૈદિકે-રાણ્યનો નાશ કરવા કરીથી જન્મેલી સીતા "
- " (૪) ઋષિની પુત્રી વેદવતીના ચોટવાનો સ્પર્શ રાવણે કર્યો, તે જાવી
મગે જનકની પુત્રી થઈ ૧૭૨
- " એર પર તપ કરતા અમ્હાના પુત્રના ઠેકાણે કન્યા ગઈ, તે ગમવતી
તેનાથી વિશ્વવા ત્યાથી રાવણાદિક રાક્ષસ કેને "

- ૧૧ વૈદિકે-કુબેર, યમ, વશુ એ ત્રણને છતીને ધરને છતવા રાવણ ગયો ૨૭૩
- ૧૨ કૈલાસ ઉપાડતા દશમુખ, શિવના દનાશુથી રોયા તેથી રાવણ ૨૭૪
- ૧૩ વિમાનમા બેસી કુબેર આવ્યા છે માતાએ કહ્યું-આ તારો ભાઈ દેવ પંચી પામ્યો છે ચાલુક ચન્ના-ગવણ કુલ કરણ અને ત્રિભીષણને લાધને તપ કરવા ગયો છે ઇંદ્રાસનના ઠેકાણે બ્રહ્માએ-કુલકગણને નિદ્રાસન આપ્યું ૨૭૫
- ૧૪ વૈદિકે-કાકે ભુશુડે-ગરડાને કહી બતાવેલી રામચંદ્રની અદ્ભુત કથા ૨૭૫
- ૧૫ રકેતુખંભા-રામચંદ્રજીએ-ધર્મારણ્ય ક્ષેત્રનો ઉદ્ધાર કરવા-બ્રહ્મા વિદ્યુ આદિ બધા બોલાવ્યા ૨૮૦
- ૧૬ (૧) બાળ રામચંદ્રે-માતાને અદ્ભુત અને અખડ વિરાટ સ્વરૂપ દેખાડ્યું ૨૮૧
- ૧૭ (૨) રામ કથા આગળથી પાપી નીકળ્યો ઠોકર ખાધને મુખ્યો તેના માટે યમ નારાયણના દૂતોની અખાત્રાપી ૨૮૨
- ૧૮ (૩) મરના પાપીએ નારાયણ છાકરો બોલાવ્યો તેથી નારાયણ ભગવાન આવ્યા ૨૮૩
- ૧૯ 'રામ' નામ લખીને તેની પાઠન કર્યા તેથી બ્રહ્માએ ગણપતિને પૂજ્ય સ્થાપ્યા ૨૮૪
- ૨૦ રામનું એકજ નામ હજારોના જોડું મનાયું ૨૮૫
- ૨૧ વૈદિકે મતે-ચાર-પાચ સ્વરૂપે કલ્યાણથી અહુલ્યા બ્રહ્માએ ઉત્પન્ન કરી જોતમને સોપી, પડી ત્યાજ પરણાવી ઇંદ્રે ભોગતી શાપથી પથ્થર થઈ, ઇંદ્ર નપુસક થયો પીએ ઠેકાણે ઇંદ્ર હજાર ભગવાનો ૨૮૬
- ૨૨ ભાગવને-શત્રીયની કથા કુમારિતે-ભતકરૂપની વસિષ્ઠે-અપ્સરા બતાવી છે ૨૮૭
- ૨૩ જનકના પૂર્વજ 'નિમિ' માણસોની ચોપણીમા ૨૮૮
- ૨૪ પતિથી વિપરીત ચાલનારી, દુષ્ટ અવતારોમાં ફરી દુ કૈકેયી ૨૮૯
- ૨૫ રાવણને માગ્યા પ્રભાણે વર માનસો-વાનરો વિના નહીં મારવાનો કુલ કરણને-છમાસ ભગવાને ઠેકાણે ઉધવાનો ૨૯૦

- વિભીષણને-અહામા પ્રીતિનો, અહાએ વરો આપ્યા ,
- નાગપણેપદેશથી ઇદ્રે-દધીચિના હાડતુ વજ્ર બનાવીને જુગાસુરને ૨૮૯
માયો
- અહાએ-રામચ દ્રુતનેજ બનાવ્યા નથી ,
- વિષ્ણુએ-વામન રૂપથી બહિને માયો ત્રણ લોકનું રાજ્ય ૨૯૦
ઇદ્રને આપ્યું
- ૩૮ જૈન વૈદિકમાના શ્રીકૃષ્ણુ સ્વરૂપ લખીને બતાવીએ છે ૨૯૧
- હરિષેણુ ૧૦મા ચક્રવર્તી જ્યનામા ૧૧મા, ચક્રવર્તી એકવીસમા
બને બીજા તેમની પછીના છે, તેઓનું સ્વરૂપ જૈન ગ્રંથોથી જોવાનું ,
- તીર્થંકરનો સાથમા માન બાવીસમા તીર્થંકરની સાથમા-આ
૬ મા કૃષ્ણ વાસુદેવનું ત્રિક છે તેમનો વિચાર-બતાવ્યો છે
- ૨૨મા તીર્થંકરના સમયમા બનભદ્ર બનદેવ, શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ ,
- બને જરાસંધ પ્રતિવાસુદેવ આત્રિક મુખ્ય છે ,
- પુગણોમા શ્રીકૃષ્ણને દેવતરીકે સાથી કહ્યા ? તે જૈન ગ્રંથો ,
- લોકોમા શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન જૈનોમા વાસુદેવ તેમનો ઇતિહાસ ૨૯૩
કિંચિત્ વિસ્તર બતાવ્યો છે
- પુરાણોમા લખાએલો દ્વાનિકનો નાશ ૩૦૦
- રામ-કૃષ્ણાદિકના અવતારો માટે-અગ્રવેદાદિકના ગ્રંથો , ૩૦૨
- ત્રિકુપાલ ૮ દ્વીપ ૭, ખડ ૬, પાતાલ ૭ ના નામો , ૩૦૩
- જૈનોમા બતિસ્મરણ છે, વૈદિકોમા કયા ગાનનો બે ? ૩૦૪
- યજ્ઞ નામે દોડતા વિષ્ણુ-મુનિએ યજ્ઞના ક્રુડા કુધ બર્ણુ, તે ભગવાને
હીરસાગર કથો
- વાયુ પુરાણાદિકમા-અવતારો, સાત સમુદ્રોનું વર્ણન ૩૦૫
- અકલ્પ ચાર કલમથી ધણી વર હનો સવાદ ,
- ફરીથી કલમ ત્રણ-૧ પૃથ્વીના છવો એક પુલ ઉપર ૨ વરાહે ૩૦૮
પૃથ્વીને દાઢ ઉપર ગખી ૩ વરાહ રૂપ કૃષ્ણ સાતમા પાતાનથી પૃથ્વી
લાવ્યા ભારદ્વાજનું વચન
- પૃથ્વી જલમય થતા-વિષ્ણુ રોપ રાખ્યા પર, નારાજમાયો કલમ, ૩૦૯

તેમાંથી મહા મોટા નાનાની તકરારમાં, શિવે સત્વભાષી વિહારે
મોઠા ઠરાવ્યા

- વિષ્ણુને નહિ એવાથી પણ મોટાઈ મળી-વાન એની કે કે-દેવોની ૩૧૧
પરીક્ષા માટે અઘ્નનોકાદિકમાં અઘ્નના પુત્ર જુગુને મોકલ્યા વૈકુંઠમાં આર
પામ્યા, તેથી વિષ્ણુને જ લાયક ઠરાવ્યા
- „ પુરાણોની અયોગ્યતા વિષે ચૂરોપના પડિતોનો ખેદ ૩૧૨
- „ કૃષ્ણ રામ હતા તે પાછનથી દેવ થયા પડિતોના મતો ૩૧૪
- „ મીકૃષ્ણના માટે બાબૂ-વકીમચંદ્રે કરી બનાવેના વિચારો-દુર્ગુ-
છોથી દૂષિત જગદીશ્વર હોય ? જુગો કે ગોપીઓની લાજ છુટનાર
હગાઈ કરનાર ભગવાન હોય ? „
- „ કૃષ્ણ રામ કે પરમાત્મા ? આ લેખમાં બામુછએ-મતાવેના ૩૧૬
પુરાણોના નિમરો, આપણા લોકોનો અચાનનાનો ખે , ચૂરોપના લોકોનો
ઉદ્ધમ વિચારો છે
- „ બામુછના લેખમાંથી કવચ ૧૫ લીધેની કે જે કૃષ્ણના સખધમાં ૩૧૮
વિચારેલી તેની નોંધ.
- „ (૧) ખુદ મહાભારતજ વિશ્વાસને પાત્ર નથી. ૩૧૯
- „ (૨) ચોવીસ હજાર પ્રોકેત્ર મહાભારત તે એક લાખ „
- „ (૩) ઇશ્વરને માનવ સગીર ખારણ કરવાનું પ્રોજન મુ ? „
- „ (૪) જગદીશ્વર માણસજ ન થાય તો પાંડી મતવાનિક કયાથી ? ૩૨૦
- „ (૫) કૃષ્ણના બાળનમાં બીન કુદરતી નવરા શ્રામ્દણોએ બખુ „
- „ (૬) પુરાણોના કતા કોણ ? એક નથી પણ અનેક છે ૩૨૧
- „ (૭) ભારતમાં કે વિષ્ણુ પુરુષ મા ગોપીઓની કે દહી માપણની
વાતો નથી „
- „ (૮) કૃષ્ણના સપ્તર્થી બે ઝાડના બે કુમેર પુત્ર થયા ૩૨૨
- „ (૯) ત્રણ અસુરોનો વધ પાયા વિનાનો „
- „ (૧૦) કૃષ્ણ સાથે કનિષ્ઠ પુરાણોએ કદાચી રાધા „

૧૬૫૧	અથના વિષય	પૃષ્ઠ
"	(૧૧) માયાવી કૃષ્ણનો વધ થતા સાચા કૃષ્ણ રોષા	૩૨૩
"	(૧૨) ભીષ્મ, દ્રોણ, કર્ણ અને શલ્ય એ ચાર પર્વ હનકામા હવકા છે	"
"	(૧૩) મહાભારતમા વિમરવાળુ કૃષ્ણ ચરિત્ર	૨૨૪
"	(૧૪) કલ્પિત લેખોના સાગરમા કુમેતુ કૃષ્ણ ચરિત્ર	"
"	(૧૫) બાણુએ પુરાણકારોના લખેના નીતિ વિરૂદ્ધના લેખો બતાવ્યા તે પછી પક્ષપાત નહયો	૩૨૫
આ ૧૫ કથનોના વિચાર બાણુ વક્રીમય દ્રે કૃષ્ણ ચરિત્ર લખના વિચારથી લખી બતાવેતો છે તેમાથી થોડું લખીને એ માગ વિચારો પછી પ્રસંગે જણાવ્યા છે		
<hr/>		
"	આર્યોના તહેવારોમા-કૃષ્ણ વિરોની સારી નગમી વાતો.	૨૨૭
"	ભાગવત ૪૦૦ વર્ષ પૂર્વે ' વોષદેવ ' લખ્યુ ઇતિહાસ નથી	"
"	વિષ્ણુના કાળા કેશના કૃષ્ણ, ઘોળાના બનદેવ (હિ દેવો)	૩૨૮
"	કૃષ્ણે મારી ખાઈને માનાને ક્ષમ્હાડ દેખાડ્યુ (માણુ)	૩૨૯
"	કૃષ્ણે અર્જુનને વિરાટ ૨૪૩૫ દેખાડ્યુ	"
"	ધર્મકથના પ્રાણુ ગયા ને કૃષ્ણ નાચ્યા (બાણુ)	"
"	કૃષ્ણના સબ ધે વિચિત્ર પ્રકારની વાતો—	૩૩૦
"	વૃદ્ધાના શાપથી વિષ્ણુ પત્યુ કૃષ્ણ પતિનત ધર્મ નષ્ટ કયો	"
"	ક્ષમ્હલોના શાપથી-જય અને વિજય તે દિવસ્ય કરિયુ અને દિવસ્યાક્ષ તે પ્રભુએ-નૃસિંહ અને વગદ રૂપ ધરીને માર્યો, તે રાવણ અને કુલકરણ થયા	"
"	ગમાયણમા-માગ પતિને તમે મગલ્યો, તેથી તમારી જીવુ હન્યુ મારો પતિ કંગે એવા વૃદ્ધાના શાપને વચ વિષ્ણુ થયા	૩૩૧
"	ક્ષાત્તલોએ-ભગવાન પામે પગ ઘોડગાળ્યા	"
"	પ્રભુએ-દેવીનુ સ્નાનપાન કરી પુત્રો પુત્રી કર્યા	૩૩૨
"	કૃષ્ણ સ્વર્ગમા લડયા વસ્તુઓ દારિકામા લાયા.	"
"	મત્સ્યપુત્ર મા-મણિના મારે કૃષ્ણ-મળલ'ના પ્રેમનો ભગ	૩૩૩
"	મત્સ્યે—કૃષ્ણે મોહિની રૂપથી દેત્યોને દુગી તેમના પ્રાણ લીધા.	"
"	જમુની જીવુ માણુ કાપના કૃષ્ણને સાન જન્મનો શાપ	૩૩૪
"	કૃષ્ણે શતવત્સુ માણુ કાપ્યુ-મણિ મળ્યુ નહી	"
"	ધાવના કૃષ્ણે પૂતનાના પ્રાણ લીધા	"
"	શાપથી વામેતુ તેના પાનથી માનવ કુલનો નાશ	"

”	શ્રી કૃષ્ણના સ્પર્શથી અજગરનો-વિદ્યાર	”
”	વિષ્ણુના અળસે અનુચિત લેખોમા દ્રષ્ટિપાત	૮૬
”	શિવપુ મા-નૃસિ હં-હિરણ્યકશ્યપનુ લોકી પીધુ	”
”	વિષ્ણુપુ મા-કૃષ્ણે-પશુવાનથી પર્વત પૂજાબો	”
”	રીગભદ્ર દ્વારા નૃસિ હનુ ચામકુ શિવે ધારણ કયું	૩૩૭
”	શગભપક્ષીનુ રૂપ ધરીને વીગભદ્રે નૃસિ રને મારી નાખ્યા	”
”	નૃસિ હ અવનારનુ ચાલલામાથી પે । ચલુ	”
”	મલ્લાની એકવીસ પેગીનો ઉદ્ધાર નૃમિહના વરનાનથી	”
”	નૃસિ હરણ-કેશવને સ્નાન કરાવે તે વિમાનમા મેમી સ્વમે	”
”	મધુપાન સાથે કૃષ્ણનો પરત્વી ભોગ (પદ્મ પુ.)	૩૩૯
”	ગોપીઓના દારૂ માસથી કૃષ્ણ પૂજયા	”
”	સ્ત્રિયો વિના દેવો નથી રહ્યાના દષ્ટાંતથી વિવવાનો મથાવ,	”
”	કૃષ્ણ-ગોપીના લેખો-વિષ્ણુ પુ આગ્રિમા પથુ છે	૪૪૦
”	ભાગવતે-કૃષ્ણ ભગવાનને આડેકુ કરતા બતાવ્યા છે	૩૪૧
”	વિષ્ણુ પુ દારૂ માસથા દેવો પૂજવાના કૃષ્ણને મતાવ્યા છે	”
”	નીકાર કરતા કૃષ્ણને નારદે બોલા (ભાગવને)	”
”	શીકારનુ પાપ કૃષ્ણ પોનેજ મનાવી રહ્યા છે (ભાગવને)	૩૪૨
”	મત્સ્યે-શ્રી કૃષ્ણ શીકાર કરવાને ગયા	”
”	શ્રી કૃષ્ણે ફોઇતુ દરણ કરીને દસ પુત્રો પે । કયાં (ભાગ)	”
”	સ્ત્રીનું રૂપ ધરી દર્પણમા બોના કૃષ્ણ રાગવાળા થયા	૩૪૩
”	રાસ ક્રીડાથી ભગવાન દેવાગનાઓને પથુ મોહી લેતા	”
”	રામ સદ્ગુણી કૃષ્ણ-વિષયી નિર્મલાદી	”
”	મહાભાગતે-મહાવે વિષ્ણુનેજ જગતના આધારમૂલ અટમા ઐંદ	”
”	બતાવ્યા છે	૩૪૪
”	વૈદિકે-જૈન બૌદ્ધોની ઉત્પત્તિના લેખો હ નુ સ્વરૂપ	”
”	(૧) કૃષ્ણ ભગવાને માયાવી પુરુષથી જે દેત્યોને વે. ધર્મથી બદ કરા ના તે	”
”	જૈન બૌદ્ધાદિક થયા (પદ્મ, શિવ, ભાગ)	૩૪૫
”	(૨) ઇન્દ્રના પ્રેમો વિ ણુ બુદ્ધ થયા અને યજ્ઞોને નિષા	૩૪૬
”	(૩) કૃષ્ણાદિકે બુદ્ધ ધર્મ ચનાની અધર્મ રૂચિ ઉત્પન્ન કરી	”
”	વિષ્ણુએ દિવો દાસને નિચપૂજની સ્વર્ગે મોકલો (રકટ)	”
”	(૪) હિંદુ દેવો-બુધાવનાર વિષ્ણુની મથા ની બદ રનો	૩૪૭
”	(૫) શિવ પુ. કૃષ્ણે માયાવીથી હજારો દેત્યોને વે. ધર્મથી બદ કરાયા	”
”	(તે જૈન બૌદ્ધાદિક)	૩૪

- „ (૧) પ્રથુતા યગનો ભાગ કરવા ધ્રુવ જે જે પો વીધા તે જૈન ભૌદ્ધાત્મિક થયા (ભાગવતે) ૨૪૯
- „ (૨) વિણ કહે છે કે-લોકોને વ્યામોહમાં નાખવા આદ્યતાત્મિક દુશ્મનોને મેળ ખનાયા (દુર્મપુત્રમાં) ૨૫૦
- „ (૩) જૈનમાં શાલિશુદ્ધ યશો, રથવિગે મમારીતું ખાઈ ખનાસ કરશે (યુગપુરાણીની ભવિષ્યવાણી) કેશવનાવ મુન ૩૫૧
- „ (૪) બ્રાહ્મણોનો વેદ ધર્મ તે દ્વિમાથી કલ્પિતજ (પદ્મપુત્ર) ૩૫૪
- „ પુણો ૧૮ ના નામ અને તેના મનોકની સખ્યા ૩૫૬
- „ જૈન પ્રમાણે બારમાં બ્રહ્મ ત્ર ચક્રવર્તીનું ગ્વગ્વ ૩૬૦
- ૩૬ ૨૪ માં તીર્થ કરે શ્રીમહાવીરના ચર્ચના ૨૭ ભવ ૩૬૦
- „ જૈનોના બોધિસત્ત્વનો (સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિવાળો) વિચાર ”
- „ જૈનોમાં—જેલા ઋષભદેવ, ચોવીસમાં મહાવીર તે શુદ્ધના સમકાલીન થયા ”
- „ મહાવીરસ્વામીના સત્તાવીસ ભવ ૩૬૩
- „ આ મહાવીરનો ૭૫ ૧૭ માં ભવે-વિશ્વજીતિ, ૧૮ માં ભવે સાતમાં દેવલો ક્રમાં, ૧૯ માં ભવે-જિતશત્રુકે જે પુત્રીના સબધે-પ્રજાપતિ, વૈદિકેએ કલ્પેના બ્રહ્મા, તેમના પુત્ર પેહેલાવાસુદેવ થયા છે તેમનો સબધ જણાવ્યો છે ૩૬૬
- (૪૦) દયાદિક ૧૦ વસ્તુનો શુદ્ધ સ્વય કરેલો અભ્યાસ ૩૭૦
- „ દીપક શુદ્ધ સાધુઓને કહ્યું કે-આ સુમેધ માયાદેવીથી જન્મી કંગોડોનો ઉપકારી થશે સુમેધે લોકોને કહ્યું કે મને શુદ્ધત્વ પ્રાપ્ત થવાનું છે નો મારે દાનાદિક દશ પામિતાનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ એમ કહી પોને અભ્યાસ કરવા સસારના ચક્રમાં પડે છે ”
- „ દેવોની પ્રેરણાથી બોધિસત્ત્વે શુદ્ધ થવાનું કહ્યું ૩૮૦
- „ દીપ કરના પદ્ધતિની રિયતિ બાલુવાની જિગ્યાસ ૩૮૨
- „ જૈનોના તીર્થ કર અને જોડના બોધિસત્ત્વની પ્રક્રિયાનો ભે ૩૮૬
- (૪૧) સવજીવો સત્તામાત્રથી એકજ ગ્વગ્વના ૩૮૫
- „ વૈકોના ૨૪ અને ૧૦ અવનાગેમાં મોટી ગ્વગ્વ ૩૮૬
- „ જરથોસ્તી ધર્મમાં ૭વોના ગુનાહની દેખાએ કરનાન નેત્રીશ શીરસ્તાઓ ૩૮૭
- „ શ્રીરતી ધર્મમાં મદિ કતાની માન્યતા ૩૮૯
- „ રામાનંદ અને વજ્રવ ધર્મના પ્રવર્તન ૩૯૦
- „ દૂષિત વસ્તુના દુગ્રહમાં બીજા સા માટે પડે ? ૩૯૨
- „ દોષથી દૂર હી ગુપ્ત મદલ કરવા તેમ નિદાની ? ૩૯૨

પ્રકરણ	અથવા નિયમ	પૃષ્ઠ
”	સ્વભાવથી ઉત્પન્ન અને નાશ થતા પદાર્થોને ફેગન કરવાને પ્રાણ સમર્થ છે ?	૩૯૫
”	ભિન્ન નિચારોના ઇશ્વરો પદ્મગુનીઓ હોય ?	૩૯૬
(૪૨)	જૈન ઇનિહાસ પ્રમાણે ૧૧ રૂનો સ્વરૂપ	૩૯૮
”	દશમા પૂર્વમા વલુવેના અગીયાર રૂનોનો કોડો	૪૦૯
”	વૈદિકમતે ૧૧ રૂનો સ્વરૂપ	૪૧૦
”	૨૬દ્યુભા—એકજ ૨૫ અગીયાર (૧૧) મુનિઓના નામથી અગીયાર રૂનો થયા,	”
”	ગુરુદત્ત વિદ્યાર્થીના વેળમા—૨૬ડુ તે ઉપરથી ૩૬ ૧૦ પ્રાણ, ૧૧ મો આત્મા જતા તેના સગા રહે છે	”
”	જૈન પ્રમાણે મહાદેવજીની ઉત્પત્તિનું સ્વરૂપ	૪૦૨
”	વૈદિકમતે બ્રહ્મા—વિષ્ણુ પત્રી મહાદેવ વિષ્ણુની માન્યતા	૪૦૬
”	પદ્મપુર્વમા—શિવ પાવ તીની ઉત્પત્તિ—બ્રહ્માના કોષથી	૪૦૭
”	પાવ તીના મુક્તકોની માધાધારી શિવ (મુક્તપુર્વ)	૪૦૮
”	મહા ભોપરીનો દાર, માસ મહિના સેરી શિવ (શિવપુર્વ)	૪૦૯
”	શિવલિંગના અનેક અમલકારો (૨૬ દ્યુર્વ)	૪૧૦
”	નિગોપત્તિનું સ્વરૂપ (૨૬ દ્યુર્વ)	૪૧૧
”	પાર્વતીના કોષનો સિદ્ધ તેનું સિદ્ધસ્વર્ગીય (૨૬ દ્યુર્વ)	”
”	નિગતો પત્તો બ્રહ્મા-નિષ્પુ પક્ષ મેળવી શક્યા નહીં (શિવે)	૪૧૩
”	જણુ દેવોમા મોટા મિત્ર—સમુદેવમા, ક્રોમા, અથર્વ રીપ ઉપનિષદમા રૂના ધણુ વખાણુ (આયોનાં)	”
”	શિવના લગ્નમા બ્રહ્માની નાદી દ્વારા જતા—અકામી દગ્ગર મુનિઓ આગળજતા અમ ખ્યાતા બુદ્ધો બતાવ્યા છે	૪૧૪
”	દેવતાના પેઠામાંથી નીકળી શિવના વીર્યનું સરોવર તેના પાનથી પાર્વતીને કાર્તિકેય (મત્સ્ય પુ)	”
”	વળી વિચિત્ર પ્રકારથી કાર્તિકેયની ઉત્પત્તિ (૨૬. પુ.)	૪૧૬
”	દાયના મેનથી અને પરમેટીના મુખથી—ગણેશની ઉત્પત્તિ	૪૧૭
”	મહાદેવજીને છોકરો પાર્વતીને છોકરી (ભવિષ્ય પુ)	૪૧૮
”	શિવના નેત્ર ત્રકતા પાવતીના ત્રાયથી અધક પુત્ર (શિવે)	”
”	અનેક સક્રોમાયા વિષ્ણુએ શકરને છોડાવ્યા (પદ્મ)	૪૨૧
”	શિવને અધક દેવનું દુષ્ટ વિષ્ણુથી ગયું (મત્સ્યે)	૪૨૨
”	મોહિનીરૂપ વિષ્ણુમ—મહાદેવની લપટતા (ભાગવતે)	”
”		૪૨૩

૧	નિષ્ક્રિય બોલિનીનું સ્વર્ગ ધરીને દેતોને કૃપા (પદ)	૪૨૪
૨	શિવ નમન કરી પડે પડ્યા તો પણ પાર્વતી ન રહ્યા (મત્રય)	૪૨૫
૩	શ્રીના મરણથી શિવ ગોકાવુર (પદ)	૪
૪	આમા કાપભદેવના પાપમાભવનું અનુમાન છે	૪
૫	પરશુના લપી તો પણ મહાવે તે કયા ગુણથી ? (પદ)	૪૨૭
૬	મહાવેનું મત્રના બળથી શ્રીએ ખેંચી મગાવના (પદ)	૪૨૮
૭	પાર્વતીના તપના કેકાલે શિવજીનું શું કામ ? (શિવ)	૪
૮	મહાવેને ધડેથી લપ કર વિકનના (શિવ)	૪
૯	મહાવેનું નિર્લજ્જ પહે કવિપત્નીઓની પાંડવ દોડવું	૪૨૯
૧૦	કૃષ્ણના ભયથી યાત્રી શિવ ભટકયા (ભાગ)	૪
૧૧	કૃષ્ણની સ્તુતિ કરી જાણામુને શિવે હાડાએ (નિષ્ક્રિય)	૪૩૦
૧૨	શિવ-પદ્મસેવાના પુત્રપથી ભાગી નિષ્ક્રિયના શરણે ગયા	૪૩૧
૧૩	મહાવેની વણવેલી મોટી સત્તા	૪૩૨
૧૪	બ્રહ્મા, નિષ્ક્રિય અને દક્ષની આગ્રહથી શિવનું પ્રસન્ન થવું	૪૩૩
૧૫	જટામાર્થી મુક્ત મગાના ૭ પ્રવાહ તેમનો એક પવિત્ર	૪
૧૬	અગ્નિએ આહેલીથી શિવ પુખ્તયા તો પણ શિવવિમાન (રકેદ)	૪૩૪
૧૭	પાપીમા પાપી બ્રાહ્મણને પણ મોક્ષ શિવપુરાણે આપ્યું	૪
૧૮	એક કરોડ હાસક દંભર વર્ષ આરાધન, શિવનું વિષ્ણુએ કરેલું	૪૩૫
૧૯	મહાવેના મળોથી વિનંતુ આ દેવો કુટાના	૪૩૬
૨૦	દેતોએ બ્રહ્માથી કિશ્કિંઓ મેળવ્યા તે શિવે તોડ્યા	૪
૨૧	કૃષ્ણએ ૧૬ મામ તપગ્યા કરી, શિવને પ્રસન્ન કયા	૪૩૭
૨૨	કાર્તીમા-પાપી, પશુ પાપી પણ મરે તો મોક્ષે જાય	૪૩૮
૨૩	શિવ ભિન્ન રૂપથી અભ્યુત્પન્નની ગુણ કરવા આપ્યા	૪૩૯
૨૪	શિવની મેવાથી શ્રી કૃષ્ણે સુવર્ણન ચક્ર મેળવ્યું	૪
૨૫	ઉપરના લેખમા વૈદિક મતના પડિન ૥ અભિપ્રાય.	૪૪૦
૨૬	આ બધા લેખોમા જોતોની માન્યતા	૪૪૧
૨૭	વે ના રથ ઉપર ચઢી, શિવ દેતોને મારવા ચઢ્યા	૪
૨૮	દક્ષના યજ્ઞમા મહાદેવના અનાદરથી મોટા ઉત્પાત	૪૪૨
૨૯	શિવે વીજભદ્ર પાને દક્ષનું માથું કપાવ્યું બકરાનું ચોટાગાવ્યું	૪૪૪
૩૦	જૈન અને બૌદ્ધના આશ્રમથી લખાએને, પુરાણ ધનિદાસ	૪૪૫
૩૧	પુરાણોના લેખ આપના આનંદ શરણાધારો અભિપ્રાય	૪૪૬
૩૨	પુરાણાદિના સમધમા-આયોના તહેવારોના વિચારો	૪૪૮
(૪૩)	પુરાણોના સળયે વેલિક પડિતોના અનેક પ્રકારના વિચારો	૪૪૭
૩૩	પૂર્ણજ્ઞાન વિના-જિજ્ઞાસુ ઉગારોમા સત્યના આશા શી ?	૪૪૭

”	વેદોના દેવોની પાસે માગવાંઓનો અનગમો (આયોનોન)	૪૫૪
”	સાતમા સૈકાથી નવમા સુધીના પુરાણો (દુશાસ કરનો લેખ.)	૪૫૫
”	ચારે યુગની ચોકડી, ૧૧ ચોકડી મન્વતરે વિવસ	૪૫૬
”	પુરાણોના વિષયમા ૫ ડિતોના મતો (સુરદત્તના લેખો)	૪૫૭
”	૫ ડિતોના મતમા જૈનોની માન્યતા	૪૫૮
”	જૈન અને વૈદિક માન્યતા પ્રમાણે ૮૪ લાખ જીવાયોનિ	૪૫૯
”	ભગવદ્ગીતાના સળધે પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોના વિચારો	૪૬૨
”	ભગવદ્ગીતાના સળધે કેટલાક મારા વિચારો	૪૬૫
”	૨૬ દુષુના—રાજા ‘ આમ ’ અને કુમારપાલ	૪૬૭
”	રાજા આમ અને કુમારપાલની કિંચિત્ સમીક્ષા	૪૬૮
”	અસત્યાગ્રહ છોડી સત્યને શોધે તે ૫ ડિત ?	૪૬૮
”	આ પ્રથમ ખંડના વિષયની દુકામા રૂપરેખા	૪૭૧
”	II ઇતિ પ્રથમ ખંડની દુકરણે અનુક્રમણિકા	

૪ અહિંસા

તત્ત્વત્રયી—મીમાંસા.

અથવા

તુલનાત્મક દષ્ટિએ જૈન અને વૈદિક દેવ-ગુરુ-ધર્મનું દિગ્દર્શન

ખંડ ૧

પ્રકરણ ૧ જી.

મંગલાચરણ.

“યસ્ય નિમિલાશ્ચ દોષા ન સન્તિ સપ્ત ગુણાશ્ચ વિद्यन्ते ।
તદ્વા ના વિष्ણુર્વા હરો જિનો વા નમસ્તસ્મે ॥”—આર્યા

—શ્રી હરિભદ્રમૂરિકા લોકે તત્ત્વ નિર્ણય.

ભાવાર્થ—કામ, ક્રોધ, લોભ, માન, મદ, અને હર્ષ આ છએ મહાન દોષો (દુષ્ટોના અતરંગ શત્રુઓ) જગત્ પ્રસિદ્ધ છે, તે જેનામા નથી અને જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર એ ત્રણ પદ્મ ગુણો જેનામા યથાર્થ રૂપે રહેવા છે તે, નામથી આહે છાદ્યા હો, વિષ્ણુ હો, મહાદેવ હો કે જિન હો તેવા પરમેશ્વરને અમારો નમસ્કાર છે

૧ જૈનોમા સમ્યગ્ દર્શન, જ્ઞાન, અને ચારિત્ર અથવા-દેવ, ગુરુ, અને ધર્મ વદિ-
પ્રામા-મેદામા-અમિ, પાપુ અને સૂર પુણ્યોમા-બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, અને મહેશ અથવા દેવ
ગુરુ અને ધર્મ એ સર્વે જી. જી. રૂપે તત્ત્વત્રયી મનાય છે

શુણી દેવની શોધ કેમ નહીં કરવી ?

“અવદ્યમેવા કતમોઽપિ સગરિદ્,
જગદિતૈકાન્નવિદ્યાલશાસન ।

સ एव भृत्यो मत्तिसूक्ष्मचक्षुषा,
विशेषमुक्तं किमनर्थपण्डिते ? ॥”

—લો ત નિર્ણય

ભાવાર્થ—ઉપર બતાવેલા દેવોમાંથી કોઈને કોઈ સર્વજ્ઞ અને જગત્સુ હિત કરનાર છે શાસન (સિદ્ધાંત) જેમનું, જેવા દેવને આપણે આપણી મતિરૂપ સૂક્ષ્મચક્ષુથી જરૂર શોધવો જોઈએ બાકી અર્થ વિનાનું ઘણું ટહીંપે અનર્થને જ કરવાવાળા પરિતોષી આપણા આત્માનું હિત શુ થાય ?

દોષો કે શુણો બાણવાનું સાધન—

‘प्रत्यक्षतो न भगवानृषभो न पिण्ड-

रालोपयते ॥ च हरो न हिरण्यगर्भः ।

तेषा स्वरूप-गुणमागमसम्प्रमाजत्

ज्ञात्वा विचारयथ कोऽत्र पणपवाद ? ॥

—લો ત નિર્ણય

ભાવાર્થ—ભગવાન અર્ષભદેવ (જૈનોના પ્રથમ તીર્થંકર), વૈષ્ણિકમતના વિષ્ણુ, મહાદેવ અને બ્રહ્મા આ દેવતાના એક પણ દેવને આપણે પ્રત્યક્ષ જોયા નથી પણ તેમનું સ્વરૂપ-તેમની મૂર્તિઓ અને તેમના શુણો તેમના જ સિદ્ધાંતોથી આપણે તપાસીએ તેમા તેમની નિદા શી ?

નેત્રથી દોષો ટાળીએ તો પછી બુદ્ધિથી કેમ ન ટાળીએ ?

“नेत्रैर्निरीक्ष्य त्रिप-कण्टक-सर्प-पीटान्

सम्यक् पथा यजति तान् पण्डित्य सवान् ।

कुशान-कुश्रुति-कुदृष्टि-कुमागदोषान्

सम्यग् विचारयथ कोऽत्र पणपवाद ?

—લો ત નિર્ણય

ભાવાર્થ—અહિક હિતને માટે જે, ઝાટા, મર્ષો અને કીડા વિગેરનો નેત્રથી જવાબ કરીનેજ આપણે આપણી મર્વ પ્રવૃત્તિઓ ઠગીએ ઝીએ, તો પછી જન્મોજન્મના હિત માટે આપણે વિચાર કેમ નહીં કરે વો જોઈએ ? અનેક દેવોથી સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિરૂપ કુશાનના, ધર્મના નામે હિંમચોલક કુશ્રુતિઓના

અજ્ઞાનાદિ દોષોથી હૂષિતને દેવાધિદેવ તરીકે માનનારૂપ કુદૃષ્ટિના અને એકાત નિત્યત્વાદિ પશુના કદાઅકરૂપ કુમાગના દોષોને જેમ ન વિચારીએ ? અને એવા દોષોનો ત્યાગ કરી સત્યધર્મના તત્ત્વોને શોધીએ તેમા કયા પ્રત્યગ્ની નિદા કરી ગણાય ?

હવે પોતાનું ખરૂં કથેય બતાવે છે—

“ત્યક્તસ્યર્થ પરહિતસ્ત સર્વદા સર્વરૂપ
સર્વાકાર વિવિચિત્તમસમ યો વિજાનાતિ વિન્યમ્ ।
બ્રહ્મા વિષ્ણુ મૈત્રુ ચરદ શુદ્ધો વા જિનો વા
યસ્યાચિન્ત્ય ચરિત્તમસમ માયતસ્ત પ્રપદ્ય ॥”

—હો ત નિર્ણય

ભાવાર્થ—અન્ય લબ્ય જનોના હિતને માટે ત્યાગ્યો છે પોતાનો સ્વાર્થ જેમણે અર્થાત્ દીધી છે દીક્ષા જેમણે અને તપોગળથી મર્વજપણું પ્રાપ્ત કરી, જડ, ચેતનથી વ્યાપ્ત, અને અનાદિ અનંત હોવાથી સર્વદા મર્વરૂપ ઉર્ધ્વ, અધ અને મધ્ય લોકના લેદથી (સ્વર્ગ, નરક અને મનુષ્યલોકરૂપ) સર્વાકાર, ઉત્પત્તિ, નાશ અને નિશ્ચિનતામય (ઉત્પાદ, વ્યય, અને પ્રોવ્ય લક્ષણરૂપ હોવાથી) વિવિધ પ્રકારનું, અને આજ સુધી મર્વજ મિવાય ઠોકથી પશુ ન ભેદ શકાય હોય તેવું જાણ્યું છે વિશ્વ (જગત્) જેમણે, અને કોઈની માથે ઉપમા કે સામ્યનાથી બાધ જેમણે ન કરી ગયાય તેવું અચિત્ત્ય છે ચરિત્ત—(વર્ણન) જેમણે તે, નામથી ચાહે તો ધ્રુમ્હો હો, વિંહુ હો, વગ્ના આપનાજ છુદ્દ હો, શકર હો, ચા ચાહે તો જીન હો તેના પરમ પરમાત્માને લાવથી—ખગ જગરથી (તન મન અને ધનથી) અગીગાન કંવા અમે સદાકાલ તત્પર છીએ

॥ ઇતિ અયોદેશ મગલાચરણરૂપ પ્રકરણ ૧ લું ॥

પ્રકરણ ૨ જી

જૈન દષ્ટિએ જગત્

ગત્ કહો, ફુનિયા કહો ક મનાઝ કહો એ બધા શબ્દો એક જ અર્થને સૂચવે છે આ જગત્ અનાદિ કાળથી સ્વાભાવિક રીતે જ અનત જીવે અને અનત પરમાત્મજોના પશ્ચિતનરૂપે ચાનતુ આવેલું છે તેવીજ રીતે ભવિષ્યકાળમા પણ અનત કાળ પર્યંત ચાલ્યા કરશે પણ એ કોઈએ બનાવવું સભાવતું નથી

સમારંભ અનેક પ્રકારની ચઢતી પડતીના ક્રમે આના જ કંદે છે જન શાસ્ત્રમા એ ચઢતી પડતીના ક્રમને ‘ઉત્સર્પિણી’ અને ‘અવસર્પિણી’ના નામથી જોળખાવેન છે પ્રત્યેક અવસર્પિણી અને ઉત્સર્પિણીનું પ્રમાણુ કશ કશ કોટાકોટી માગરોપમ કહેલું છે ઉત્સર્પિણીના શરૂઆતમા અને અવસર્પિણીના અતમા જગત્ની સ્થિતિ ઘણીજ ખગળ હોય છે ઉત્સર્પિણીમા આગળ જતા એ ખરાળ સ્થિતિ ધીરે ધીરે સુધરવા માડે છે, અને છેવટે નારામા માગી સ્થિતિએ પહોંચે છે ઉત્સર્પિણીનો કશ કોટા કોટી માગરોપમ સમય પૂરત થતા અવસર્પિણીની શરૂઆત થાય છે અવસર્પિણીની શરૂઆતની સ્થિતિ ઘણી જ શ્રેષ્ઠ હોય છે પરંતુ સમય જતા ધીરે ધીરે એમા ન્યૂનતા આવતી જાય છે વર્તમાન સમય એ અવસર્પિણી કાળનો છે

જૈન શાસ્ત્રકારોએ અનાદિ નિયમને અનુસરીને પ્રત્યેક અવસર્પિણી અને ઉત્સર્પિણીના છ ૮ ભાગ (છ આના) બતાવેન છ તેના નામ નીચે પ્રમાણે છે —

અવસર્પિણી કાળમા

- ૧ સુષમ સુનમ
- ૨ સુષમ
- ૩ સુષમ હંષમ
- ૪ હંષમ સુષમ
- ૫ હંષમ
- ૬ હંષમ હંષમ

ઉત્સર્પિણી કાળમા

- ૧ હંષમ હંષમ
- ૨ હંષમ
- ૩ હંષમ સુષમ
- ૪ સુષમ હંષમ
- ૫ સુષમ
- ૬ સુષમ સુષમ

વર્તમાન સમયનો યુગ અવસર્પિણી કાળનો હોવાથી જૈન ધર્મોમા સ્વાભાવિક રીતે જ આ યુગનો ઇતિહાસ વિગતવાર લખાએલો છે

વર્તમાન સમયનો-અવસર્પિણીનો યુગ સુપ્રમ સુપ્રમ નામના પહેલા આરાથી શરૂ થાય છે એ આગની શરૂઆતમા સુખ, શાન્તિ, આરામ, મગવડતા અને સ્વતંત્રતા હતી મનુષ્યો સુઠર ઘાટના અને અલ્પ વિષય કષાયવાળા હતા તે સમય ઉચ્ચ નીચના વ્યવહારથી કે નાન પ્રાનના ભેદથી સ્થિત હતો કષાય સ્થિતિપણે એમનું જીવન સુખમા, ઉપલોભમા અને અનેક પ્રકારની મન પમદ ક્રીડામા વ્યતીત થતું હતું અમિ, મધો અને દૂધિ સ્થિત તે સમયનો લોક વ્યવહાર હોવાથી તેમને કાંઈ કામ કે વ્યવસાય કવો પડતો નહી તેમ જ પ્રમણ પુણ્યના ત્રયોગે દગર જાતિના વલ્લભો એમને જે કાંઈ જોડતું તે બધું આપતા હતા પુત્રીમા માકર કરતા પણ અધિક સીકાશ હતી, પાણી પણ અમૃત વગ્તા વગર મધુન્તાવાળું હતું આયુષ્ય પણ વિશેષ લાંબુ એટલે ત્રણ પચોપમના પ્રમાણવાળું, ને સરીગની ઉચ્ચાઈ પણ ત્રણ ગાઉની હતી જાળડ અને જાવિકા એક માથે જન્મતા અને જન્મ્યા પછી લગભગ માત અઠવાડિયામા તેઓ મેહનો ઉપલોભ કરવાને લાયક થઈ જીવન પર્વત તે યુગદ્વ-પતિપત્ની કેપે રહેતા વાઘ, સિંહ, જેવા કૂં પ્રાણિઓ પણ તે સમયમા અલ્પ કષાયવાળા હતા ચાર કોડા કોડી માગરોપમના પ્રમાણ વાળો એ આરો પૂર્ણ થતા ત્રણ ઠોટાકોટી માગરોપમના પ્રમાણવાળા સુપ્રમ નામના જીન આરાની શરૂઆત થઈ

પહેલા આરાની શરૂઆતની સ્થિતિમા કાળના દોષે કચી ન્યૂનતા થતીઆવી જીન આરાના પ્રાણમાના મનુષ્યોનું આયુષ્ય એ પચોપમ અને શરીર ઓછું થતા થતા એ ગાઉના પ્રમાણવાળું રહ્યું પૃથ્વી, પાણી તેમજ વનરપતિ વિગેરેમા પણ પહેલા આરાની શરૂઆત કરતા સસકમ ઓછા થયા હમે કરોને કાળના સ્વભાવથી સમયના વહેવા માથે એમા પણ ન્યૂનતા થતા જીન આરાના અતમા અને ત્રીજા આરાની શરૂઆતમા એક પચોપમનું આયુષ્ય અને એક ગાઉનું શરીર પ્રમાણ થયું પૃથ્વી આદિમા પણ પ્રથમના કરતા સસકસની ન્યૂનતા થઈ

૧ થી ૫ જુલોના નામ અને ગુણો—

૧ મધાગ—માક વસ્તુ આપનાર	૬ ચિત્રાગ—મા વચ્ચાદિ આપનાર
૨ ભુગગજ—ભાજન આપનાર	૭ ચિત્રસ—આદુ ભોજન આપનાર
૩ મુદિતાગ—વાઘ આપનાર	૮ લવન—ગૃહ વિગેરે આપનાર
૪ પિપિગિઆ—ઉલોન આપનાર	૯ મણ્યગ—ભૂષણાદિ આપનાર
૫ જ્યોતિ—પ્રકાશ આપનાર	૧૦ અનગન—વચ્ચાદિ આપનાર

એ કેટાકેટી નાગરોપમના પ્રમાણવાળો સુખમદ્ પમ નામનો ત્રીજો આદિ બેઠો ઠાળના પ્રમાણે કરી એના પછી ન્યૂનતા થતા થતા લગભગ ત્રીજા આનના અત નમયમા વિમળવાહન નામના પુરૂષને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું એ સમયમા કંટપટ્યે કરમાવા લાગ્યા એટલે તે નમયના મનુષ્યોમા કપાયની પ્રવૃત્તિ થવા લાગી, તેઓ માફ, તાફ ઠના લાગ્યા તેથી તે બધાઓએ મળીને વિમળવાહનને (તેનામા અધિકતા બેવાથી) મોટો કરી રચાયો એ રીતે ત્રીજા આરાના અતમા વિમળવાહન પહેલા કુવકર થયા

એ વિમળવાહનની વગવળમા અનુક્રમે આતર કુવકર થયા તેમા છેવટા કુવકર નાભિ રાજ થયા એ નાભિરાજના પુત્ર જગત્પ્રસિદ્ધ ઋષભદેવ થયા એ અન્સામા મનુષ્યોમા વિષય કપાયની પ્રવૃત્તિ દિન પ્રતિદિન અત્યંત વધતી જતી હોવાથી કુવકરોને જુદી જુદી નીતિનું બધાંજ કરવાની જરૂર પડી હતી

જગત્પ્રસિદ્ધ ઋષભદેવના મમયમા કાળના દોષે કરીને મનુષ્યોમા અનેક પ્રકારની ગ્રાગ દ્વેષાદિની પ્રવૃત્તિ જણાવા લાગી તેથી એક ગાંત્રી તેમને જરૂર જણાઇ, વળી કંપવૃક્ષો પછી એાઠ થઇ જવાથી તેમજ અપ દ્વલ આપવાથી માફ, તાફ એ રીતનું મોહબધન એમનામા વધી ગયું આ પ્રમાણેના અનેક કારણોથી ઋષભદેવને પહેલા રાજ નિમવામા આ વા એમણે અનેક પ્રકારના સુધારા વવાગ જરી પુરવોની બહોતે અને સ્ત્રીઓની એમક કળા, તેમજ સિદ્ધ્યાદિ અનેક ઠગાઓ જતાવી વ્યવહાર-ધર્મની શરૂઆત કરી

અત્યાર સુધી બાળક-બાળકી માથે જન્નતા તે મનુષ્યો ' યુગળીયા ' એ નામથી ઓળખાતા હતા અને પતિપત્ની તરીકે જીવન પર્યંત રહેતા પરંતુ હવે બાળક બાળકી સાથે જન્મતા ન હોવાથી ઋષભદેવે લગ્નપ્રણાલિકાની શરૂઆત કરી અને ઉચ નીચ એવા માણસોના આર કુળ પાડયા ત્રીજા આરાના અતમા એવી રીતે યુગલિક ધર્મ દ્વ વતા વ્યવહારિ-ધર્મની શરૂઆત થઇ ઘણા કાળ પર્યંત ઋષભદેવ રાજ્યપદ ભોગવીને પડી પહેલા સાધુ થયા

અત્યા સુધીમા લોડો યુગળીયા મટી જઈને વ્યવહાર-ધર્મમા નિપુણ થયા હતા ઋષભદેવના નાન્યતત્ત્વની શરૂઆતથી જ શ્રામ, નગર વિગેરે વસી ગયા હતા, ઋષભદેવે સ્થાપેના જુદા જુદા નાલ્યો હાથી ઘોડા,

વિગેરેનો મથક ડગવા લાગ્યા હતા એવી રીતે વ્યવહાર-ધર્મની પ્રવૃત્તિમા તે સમયના લોકો પશ્ચિર્ણ હતા છતા વર્મ-માર્ગની રીતિથી તેઓ અજ્ઞાન હતા તે ધર્મ માર્ગ નકપભદ્રેવે સાતુ થઈ ડેવજાનન પ્રાપ્ત કરી દર્શાવ્યો માધુ-ધર્મ અને શ્રાવક ધર્મની શરૂઆત કરી જગતને જૈન ધર્મ સીખવ્યો સમસ્ત ભારત વર્ષમા રાજ્ય ધર્મ બહો, કે ગણધર્મ કહો પણ એક જ જૈન ધર્મ પ્રથમ શરૂ થયો

ત્રીજા આગના ૮૯ પખવાડીયા બાપી બેતા નકપભદ્રેવ નિર્વાણ પદ (મોક્ષ) પામ્યા રાજ્યોની પ-પન પણ નકપભદ્રેવથી શરૂ થઈ નકપભદ્રેવની બાટે તેમના મુખ્ય પુત્ર ભરત અયોધ્યા (વિનીતા) ના તજત ઉપર આવ્યા તે પહેલા ચક્રવર્તી થયા

ત્રીજા આગના અતમા અને ચોથા આગની શરૂઆતમા મનુષ્યેણુ આયુધ્ય અને ગરીગર્હિક ઘટતા ઘટતા હોડપૂર્વ અને ૫૦૦ ધનુધ્ય શરીર પ્રમાણુ પણ

બેતાલીમ હજા વર્ષ ન્યૂન હોટાહોટી માગનેપમનો ચોથો આરો બેટો આ 'દુ પમસુપમ' નામના ચોથા આગમા પણ દ્રાણના પ્રભાવે કરીને ગિથિતિ બગડતી ચાલી ગેગ, શોક, નતાપ, આધિ, વ્યાધિ, ને ઉપાધિ સર્વ કાડ દિન પ્રતિદિન વધવા લાગ્યા ને આયુધ્ય, બળ, શરીર વિગેરે હીન થતા ચાહ્યા આ આગમા ગણધર્મ તરીકે જગત પ્રસિદ્ધ થયેલા જૈન ધર્મમાથી અનેક પ્રકારના કિરણો (કાટા) નીકળ્યા, તેમજ બાકીના ત્રેવીમ, તીર્થંકરો, ભરત મહારાજ શિવાયના અગ્યા ચક્રવર્તી, નવ બળદેવ, નવ વાસુદેવ અને નવ પ્રતિવાસુદેવ આદિ મહાપુરુષો પણ આ ચોથા આગમા જ થયા છે, એવી ગીતે ચોવીમ તીર્થંકર, બાગ ચક્રવર્તી, નવ વાસુદેવ, અને નવ બળદેવ, તેમજ નવ પ્રતિવાસુદેવ, એ ત્રેસઠ શલાકાપુરુષો જૈન શાસ્ત્રમા અવમર્ષિણીના એક યુગમા થયેલા વર્ણવાયા છે, એજ પ્રમાણે ઉત્તર્મર્ષિણી યુગમા પણ થાય તે શીવાય નવ નારદ અને અગ્યા રૂડ પણ દરેક યુગના થાય છે

એ ચોથો આગ એવી રીતે પૂર્ણ થતા એકવીમ હજા વર્ષના પ્રમાણે 'દુ પમ' નામનો પાચમો આરો બેટો આ આગની શરૂઆતમા આયુધ્ય, બળ, અને શરીરાર્હિક ઘટતા ઘટતા પ્રાય ૧૨૦ વર્ષનું આયુધ્ય અને સાત હાથનું શરીર પ્રમાણુ રહે છે માત હાથના દેહ પ્રમાણુવાળા ચોવીસમા તીર્થંકરના મોક્ષ ગમન પછી ૮૯ પક્ષ પૂર્ણ થયે આ પાચમા આગની શરૂઆત થાય છે એકવીસ

હત્તર વર્ષના પ્રમાણવાળા આ પાત્રમા આરામા બહુધા કૃષ્ણપક્ષીયા અને વક્ર જડ છોડે હોય છે જે મગ્નતાથી ધર્મ ન પામતા અસત્ય તરફ અટ આકર્ષાય છે આ આરામા બાળ, બુદ્ધિ, સૌભાગ્ય, મમૃદ્ધિ અન્ય હોવા છતાં યથાથોની અધિકતા હોય છે વિનય-કષાયોમા રત્ત એવા છોડે આધિ, વ્યાધિ, ને ઉપાધિઓથી મુઝાએના છતાં શુદ્ધત્ત્વ ને પાત્રી ધર્મ આવરી શકતા નથી બદકે પોતાને અનુક્રે એવા નવીન ધર્મોની પ્રરૂપણા કરી જગતના અન્ય છોડેને આકર્ષી ગ્રેહિક મુખમા જ મશગુલ જનીને જીવનની આર્થિકતા માને છે આ વિશેષ સ્વરૂપ અન્ય જોતે પ્રથોથી જાણી લેવું

એકવીસ હત્તર વર્ષના પ્રમાણવાળો પાત્રમા આરો પૂર્ણ થતા તેટલા જ વષના પ્રમાણ વાળો છટ્ટો આરો હુ પમદ પમ નામે આને છે પાત્રમા આરાના અતમા અને છટ્ટો આગની શરૂઆતમા મનુષ્યના આયુષ્ય ઓછા થતા થતા વીસ વર્ષ પ્રમાણના અને શરીર એક હાથ પ્રમાણનું હોય છે પાત્રમા આરાના અતમા જોતરમ વિવય પામે છે, તેમ શાન્ત્ય-યવસ્થા પણ અબ્યવગ્નિત થાય છે આ સયોગો વચ્ચે છટ્ટો આગની શરૂઆત થાય છે જે દિવસે આ આરો બેસે છે તે દિવસની શરૂઆતમાજ એટલે તેજ દિવસે અનેક પ્રકારના એવા કુદરતી ઉત્પાતો થાય છે, કે તે ઉત્પાતમા અનેક મનુષ્યોનો સહાર થઈ જાય છે તેમ ગ્રામ, નગર વિગેરનો પણ નાશ થઈ જાય છે એ ઉત્પાતથી બચેલા મનુષ્ય (સ્ત્રી-પુરુષો) સૂર્યનો પ્રથમ તાપ ન સહન કરી શકવાથી ગગા અને મિથુના બિંબોમા (શુભઓમા) જડને નિવાસ કરે છે અને મત્સ્યાદિક ઉપર પોતાનો નિર્વાહ ચનાવે છે (એ ઉત્પાતને અન્યધર્મ વાળાઓ પ્રવચકાળની ઉપમા આપે છે) આ છટ્ટો આરામા પુરુષનું ઉત્કૃષ્ટ વીર્ય વર્ષનું અને બીજોનું સોળ વષનું આયુષ્ય પ્રમાણ હોય છે એ ગરસામા પણ પુત્રના પુત્રો જોવાનો પ્રમગ પ્રાપ્ત થાય છે, કેમકે છ વર્ષની સ્ત્રી તે વળતે ગમ ધાન્ડ કરતી હોવાથી અનેક પુત્રોને ઉત્પન્ન કરે છે વગી હોજા નન, રાગી ગને માતપિતાના સળધથી નહિત તિરંચ જેવા હોય છે જેથી ભાઈ-બેન, કે માતા-પુત્રનો વ્યવહાર તેમનામા હોતો નથી રાગી, હુ ખી, હુર્લાંગી ળતા વિષયમા જ રક્ષા તથા માતા અને બેનની માથે પણ વિપયમેવન કરનાગતે છોડે મગ્ન પાત્રીને બહુધા હુમતિમા જ જનારા હોય છે આ આગના અંતેતો શરૂઆત કરતા પણ અધમ સ્થિતિ હોય છે, તેમ જ આ છટ્ટો આરો પૂર્ણ થતા અવમર્ષિણીકાળ પણ પૂરો થાય છે તે પછી ઉત્સર્પિણી કાળની શરૂઆત થાય છે અવમર્ષિણીના ત્રાતમા, ને ઉત્સર્પિણીની શરૂઆતમા એક સરખી ધિતિ હોય છે

અવનર્પિણી એટલે ઉતરતો-પડતો કાળ, એમા અતુકમે મનુષ્યોના આયુષ્ય બળ, બુદ્ધિ, શરીર વિગેરે ક્ષય પામતા બળ છે તેમ ઉત્તર્પિણી કાળમા એવી ઉચટા ડમે કરી વૃદ્ધિ પામતા બળ છે

ઉત્તર્પિણી કાળનો પહેલો આરો (' હુ પમ હુ પમ ' નામે) એકવીન વપ પ્રમાણનો હોય છે એની સ્થિતિ પણ અવનર્પિણીના હજાર આગ જેવી હોય છે. જે માત્ર એટલોજ કે જેમ અવનર્પિણીમા કમે કરીને અપકાતિ થતી આવે છે, તેમ ઉત્તર્પિણીકાળમા ઉત્ક્રાંતિ થતી બળ છે ઉત્તર્પિણીનો પહેલો આરો પૂર્ણ થતા અને બીજા આગની શરૂઆતમા પૂર્વતા કમ પ્રમાણે મનુષ્યનુ એક હાથનુ શરીર અને વીસ વપનુ આયુષ્ય હોય છે

હુ પમ નામના બીજા આગના પણ એ ઉત્ક્રાંતિનો વેગ આગળ વધતો બળ છે, આ આગનુ પ્રમાણ પણ અવનર્પિણીના પાંચમા આરાની માફક એકવીસ હજાર વપના પ્રમાણવાળુ હોય છે આ આગમા પહેલા આગ કન્તા જગતની સ્થિતિ મારી હોય છે અને તેમા પણ કાળના પ્રભાવે કરીને સુધારે થતો બળ છે બીજા આગના અતમા, ને ત્રીજા આગના પ્રાણમા મનુષ્યોનુ શરીર માત્ર હોયનુ, ને આયુષ્ય ઉત્કૃષ્ટપણે પ્રાય ૧૦૦ વપનુ પૂરના કમે કરીને થાય છે ત્રીજા આગની શરૂઆતમા ૮૬ પદ્મ ગયા બાદ પ્રથમ તીર્થંકરનો જન્મ થાય છે તે પછી પશ્ચાતુકમે કરીને સર્વ તીર્થંકરો,^૧ અકલ્પિઆ,^૨ વાસુદેવો,^૩ બળદેવો તેમજ ' પ્રતિવાસુદેવો એ ત્રેસાં ચલાકાપુરુષો આ આગમા ઉત્પન્ન થાય છે આ ' હુ પમ સુપમ ' નામના ત્રીજા આરાનુ પ્રમાણ અવનર્પિણીના ચોથા આગની માફક બેતાવીસ હજાર વપ ન્યૂન એક કોડાકોડી માગરોપમનુ હોય છે એવી નીતના એ આરો પૂર્ણ થતા ' સુપમહુ પમ ' નામનો ઉત્તર્પિણીનો ચોથો આરો એ કોડા કોડી માગરોપમના પ્રમાણવાળો બેને છે આ આગનુ પ્રમાણ અવનર્પિણીના ત્રીજા આગની માફક મમજનુ જે એટલોજ કે અવનર્પિણીમા કમે કરીને જેમ હાનિ વતી બળ છે, તેમ આ ઉત્તર્પિણીકાળમા વૃદ્ધિ થતી નથી છે આ ચોથા આગના ૮૬ પદ્મ ગયે ચોનીનમા તીર્થંકર ઉત્પન્ન થાય છે એ ચોનીનમા તીર્થંકરના મોટા ગમન બાદ કેટલાક નમય પછી લોકો બહુ સુખી, સ્વતોષી, અકલ્પકામવાળા, અકલ્પવિષયવાળા, સુગન્ધવલાવી અને મમુદ્ધિવત હોવાથી નાનામોટાનો બ્યવહાર દ્રવ્ય થાય છે સર્વ કોડ નમ્યા બળ, બુદ્ધિ, રૂપ, મૌલાન્ય અને સુખી હોવાથી ધર્મના પ્રમાણ થતા જૈનધર્મનો લાપ થાય છે આ આગના પ્રભાવે હવે કલ્પક્રમે પ્રગટ થવા માટે છે અને બાળક, બાળકીનો નેડલા રૂપે જન્મ થાય છે અને એજ આપમ આપસમા મેહુ ધાગુ કરીને પતિ

પત્ની કે પે રહે છે એવી રીતે અડકમે મને અવકાશનો નાગ થતા ઉત્સર્પિણી કાળના ચોથા અંગમાં કેટલોક ઝાડ મથા બાદ યુગ્મજિક ધમ પ્રગટ થાય છે

એ ચોથો આરો પૂર્ણ વતા 'સુપમ' નામનો પણ કોડાકોડી માગરો પમનો પાત્રમે આગે બેને છે એ આગની યજ્ઞઆતમા અવસર્પિણીના બીજા આગના અતની માફક એક ગાઉનું શરીર અને એક પચોપમનું આયુષ્ય હોય છે કેમે કેરીને તેમા વૃદ્ધિ થતા બીજા આગના અતમા તે ઉત્સર્પિણી કાળમા બે ગાઉનું શરીર, ને બે પચોપમનું આયુષ્ય થાય છે તેની માથે કેપ મૌભાગ્ય, બળ, મમૃદ્ધિ વિગેરે પણ વૃદ્ધિ પામે છે તે પત્ની ઉત્સર્પિણીનો છટ્ટો આરો 'સુપમસુપમ' નામનો આરો છે, તેમા પત્તા માગ કાળના પ્રભાવથી વૃદ્ધિ થતા વતા એના અતમા મનુષ્યનું પણ ગાઉનું શરીર અને ત્રણ પચોપમનું આયુષ્ય થાય છે મનુષ્યને અનુમરીને ગાય, બેસ, હાથી, ઘોડા વિગેરે તથા ચોમા પછુ એ કેમ મમજવો ચાર કોડાકોડી માગરોપમનો ઉત્સર્પિણીનો છટ્ટો આગે પૂરો થતા વગી પાછો અવસર્પિણીનો ચાર કોડાકોડી માગરોપમનો સુપમાસુપમ નામે પહેલો આરો બેને છે ત્યાંથી વૃદ્ધિ વતી અટકીને ઉતરતા ઝાડની યજ્ઞઆત થાય છે

એવી રીતે હજી કોડાકોડી માગરોપમની અવસર્પિણી અને ચાર કોડાકોડી માગરોપમની ઉત્સર્પિણી મળીને ચીમ કોડાકોડી માગરોપમનું એક કાળચરુ થાય છે એવા કાળચરુનો ભૂતગણમા અનંતા વાઇ મથા છે અને અનંતા ભવિષ્યકાળમા યજ્ઞે આવી રીતે ઉત્પત્તિ અને અવનતિના ક્રમથી જગતની નિયતિ બદલાયા કરે છે, પણ એની ઉત્પત્તિ કે અવથા નાશ થતો નથી તેમ આવું વિશાળ, શાશ્વતું જગત (જેમા સ્વર્ગ, મર્ત્ય અને પાતાળનો નમાનેશ થાય છે એને) કોઈ અમુક વ્યક્તિએ મનાવ્યું એવી કંપના પણ વિચારક વિદ્વાનોને હાથાગ્રપક લાગે તેની છે માથી વિશેષ જાણવાની જિજ્ઞાસા રાખનાર વિદ્વાનોને અન્ય જૈન ગ્રંથો ભેદ લેવા

||મતિ જૈન પ્રમાણે અવસર્પિણી-ઉત્સર્પિણી (ઊતરતા ચઢતા)
ગણથી આદિ અતત્ત્વનાના જગતનું સ્વરૂપ નામનું પ્રકરણ ૨ જુ ॥

પ્રકરણ ૩ બું.

—

તીર્થ કચેરીની ઉત્પત્તિનો સમય—

“ કાલકુળે તિ-ચરત્યા

ડરગેસુ ઘરૂળમનદપન્તેસુ ।

સેસિ ગણસુ સિજ્જતિ

હુતિ પદમત્તિમર્જિર્નિદા ॥ ૧૦૦ ॥

— શ્રી રાજશેખર સુરિદ્વિત ભેગમમામ

ભાવાર્થ—એક કાળચક્રમા અવમર્ષિણી (ઉત્તરો કાળ) અને ઉત્તમર્ષિણી (અક્ષરો કાળ) નામે બે વિભાગ હોય છે તે દરેકના છ આરા (છ વિભાગ) હોય છે, તેમા અવસર્ષિણીના ત્રીજા આગના નેચામી (૮૬) પક્ષ બાકી રહે ત્યારે પહેલા તીર્થ કર મોઢે જાય, અને ચોથા આગના નેચામી પક્ષ (૮૬) બાકી રહે ત્યારે છેલ્લા ચોવીમમા તીર્થ કર મોઢે જાય બીજા ઉત્તમર્ષિણી કાળમા ત્રીજા આગના નેચામી (૮૬) પક્ષ જાય તે વારે પ્રથમ તીર્થ કર જન્મ પામે અને ચોથા આગના નેચામી (૮૬) પક્ષ જાય ત્યારે અંતિમ ચોવીમમા તીર્થ કરનો જન્મ વાય

આ ઉપરાંત ગાથામા અવનર્ષિણીના ત્રીજા અને ચોથા આગના નેચામી (૮૬) પક્ષ શેષ રહે તે વખતે પહેલા અને ચોવીમમા તીર્થ કરનો મોક્ષકાળ બતાવ્યો અને ઉત્તમર્ષિણીના ત્રીજા અને ચોથા આગના નેચામી (૮૬) પક્ષ જાય તેવારે પહેલા અને ચોવીમમા તીર્થ કરનો જન્મકાળ બતાવ્યો તેથી એમ મનજવાનું કે એક કાળચક્રમા જે-જે ચોવીસીઓ વાય, પણ તેમા વધારા કે ઘટાડો નજ વાય આ પ્રમાણે અનાદિ કાળનો નિયમ આવડતો આવે છે

કાળ અનાદિથી આવડતો આવે છે તેથી અનતા કાળચક્રો વધી જયા છે તે િ સાથે ધર્મના પ્રવર્તક તીર્થ કચેરી ચોવીમીઓ પણ અનંતી થઈ ગઈ છે અને આગળ પણ અનંતી ચોવીમીઓ થયા કન્વાની એમ જોઈ મિદાતમા આજની જન્મના વર્ષ પહેલા ચોખ્ખે ચોખ્ખુ લખાઈ ગયું છે

જૈનોના આ નિયમને અનુમગીનેજ પ્રાય ઘણા જન મતોમ ૨૪ અવતા
રોની ક પના ચેજવામા આત્રી હોય એમ માવૂમ પટે ઇ માન્જ ડે ન મતવાગા
ઓમા કાનડમ ડે પુરૂપકમ ચોક્કમપણાવી (વિગતવાગ રીતે) કહેવામા આવેલો
જણાતો નથી કાકા કોલેલ્લકુ પચુ ૨૪ અવતા ની કપના જૈનોના અનુકળુરૂપે
હોવાન દાખવે છે પૂર્વજ પૃષ્ઠ ૫૮ મા તેઓ લખે છે ડે - “ જેમ જોદ્ધ
ધર્મમા ઓધિમત્તની કપના છે તેમ જૈન ધર્મમા તીર્થંકરની ક પના છે, અને
તનીજ રીતે વૈનિ-ધર્મે જૈન અને જોદ્ધ ધર્મની નકન ઠરી અવતાની કપના
ઠલી ઢની છે એવો ડેટવાનો મત છે વિપકના દશ અવતાન ઇ એમ મનાય છે,
ખીજી ગણુત્રી પ્રમાણે ચોવીમ અવતાન ગણાય છે દશ અવતાનમા પુદ્ગાનના
ગણાય ડે અને ચોવીમ અવતારમા સપમજેવ ઇ એ ધ્યાનમા લેવા વાયડ ઇ ”

। ઇતિ જૈન પ્રમાણે અવમર્ષિણી અને હિત્મર્ષિણી કાલમા તીર્થંકરોની
રૂપસ્થિતિના મમયનો નિર્ણય નામ પ્રકરણુ ૩ તુ ॥

પ્રકરણ ૪ થું

પૌરાણિક અને વૈદિક દષ્ટિએ જગત.

કલમ ૧૫ થી

દિવ ધર્મમા પુરાણ, મહિતા, ઉપનિષદો અને વેદ ઝોમ
ઉત્તગેત્ત મહત્વપૂર્ણ અને માનનીય થયો જણાય છે કેટલાક
લોકો પુરાણોને વધેય ગણતા નથી પરંતુ વેદ-વાક્ય તે
પ્રમાણ ભૂત અને માન્ય માને છે, તેથી આ પ્રકરણમા પુરાણોના

સૃષ્ટિ મળધિના વિચારો, અને વેદોમા વર્ણવેલુ સૃષ્ટિ ગ્યના મળધિ સ્વરૂપ
આપવામા આવે છે

(૧) ધર્મપુરાણમા લખ્યું છે કે—

હું નારાયણ હેવ છું, માન માટે ગરૂઆતમા જહેવાની જગ્યા ન
હોવાથી મેં મેળનાગની શય્યા કરી તેની ઉપર હું ગદ્યો મારી કયાવી
ચતુર્ભુજ બ્રહ્મા અકસ્માત પેદા થયા એમરો પોતાના મનથી પોતાના જેવા
૧ મનકે, ૨ મનાતન, ૩ મનદન, ૪ રૂદ્ર અને ૫ મનત્કુમાર એ નામના
પાંચ પુત્રો ઉત્પન્ન કર્યા તેમણે પોતાના મનને ઇશ્વરમા આમકત કરી આ
સૃષ્ટિની ગ્યના કરવા માડી ત્યારે બ્રહ્મા પાલ મોહવશ થવાથી વિષણુએ
પોતાના પુત્ર બ્રહ્માને ઉપદેશ કર્યો તેથી બ્રહ્માએ પુનઃ ઉત્પત્ત કર્યો ઘણા
વાગ પર્યંત તપ કરવા છતાં કાંઈ ઇષ્ટનિદિ ન થવાથી એમને ક્રોધ
ઉત્પન્ન થયો ને આખમાથી પાણી નીકળ્યું, તેથી પાપણો વાદી વળી ગઇ,
તેમાથી મહાદેવ ઉત્પન્ન થયા બ્રહ્માની આનાથી મહાદેવણએ ભૂત
મેનાદિ ગણો ઉત્પન્ન કર્યા, તે ભૂતપ્રતાદિ ગણ ઉત્પન્ન થતાની માથે જગતનું
સરૂપ કરવા લાગી ગયા, તે દેખી બ્રહ્માણ પણ વિચિત્ર થયા

(૨) બ્રહ્મવૈવર્ત પુરાણમા લખ્યું છે કે—

આ ગદ્યા જગતની ગ્યના કૃષ્ણ ભગવાનથી વર્ડ છે કારણ કે
કૃષ્ણણના જમણા હાથથી વિષણુણ, ડાળા હાથથી શિવણ અને
એમની નાભિમાથી બ્રહ્માણ ઉત્પન્ન થયા છે એ ત્રણે દેવોએ કૃષ્ણણને
પૂજી, એમની આના મેળવી સૃષ્ટિની ગ્યના કરી

(૩) શિવપુરાણમા વર્ણવ્યું છે કે—

આ બ્રહ્માડમાંથી પ્રથમ શિવજી ઉત્પન્ન થયા એ ગિવજીના ડાબા હાથથી વિષ્ણુ અને લક્ષ્મી પ્રગટ થયા, અને જમણા હાથથી બ્રહ્મા અને સરસ્વતી પેદા થયા પછી શુણ્ઠ મંચુન્ત પ્રકૃતિ શિવજીના જોવામા આવી તે પ્રકૃતિએ ગિવજીનું સામર્થ્ય ધારણ કરી મહાવાદિ ઉત્પન્ન કર્યા તેમાંથી માત્સ્વક, રજસ, અને તમસ એ ત્રણ અહંકાર ઉત્પન્ન થયા સાત્વિકમાંથી દેવતાઓ, રજસમાંથી ઇંદ્રો, અને તમસમાંથી પાંચ તત્ત્વ ઉત્પન્ન થયા એ પાંચ તત્ત્વોથી બધા બ્રહ્માડની ઉત્પત્તિ થઈ

(૪) દેવીભાગવતમા લખ્યું છે કે—

કાળી દેવીએ કહ્યું કે જગત્માં હું આજ શક્તિ થઈ, તેથી જગતના બીજ રૂપ (વારણ ભૂત) હું છું પ્રથમ શિવ અને શક્તિ રૂપે પ્રગટ થઈ પછી વિષ્ણુ અને વિષ્ણુની શક્તિ રૂપે ઉત્પન્ન થયેલી હોવાથી આ સૃષ્ટિ માંગવીજ ઉત્પન્ન થયેલી છે

તથા કાળી દેવી એ આજ શક્તિ છે એણે ત્રણ ઇંડા ઉત્પન્ન કર્યા એમાંથી બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ બહાર નિકળના એમણે જગતની રચના કરી એમ અન્ય પ્રયોગા પણ વર્ણવે છે

(૫) મહાકે ઉપનિષદ્માં કહ્યું છે કે—

જેમ કરોળીઓ પોતાની મેળે પોતે જાણુ ઉત્પન્ન કરી પાછુ તેને પોતાનામાંજ સમાવી દે છે, તેજ પ્રમાણે જે એક અવિનાશી પુરુષ છે, તેમાંથીજ આ સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થાય છે, અને પાછળની તે અવિનાશી પુરુષમાંજ પોતી સમાઈ જાય છે

(૬) મનુસ્મૃતિના પ્રથમાધ્યાયના શ્લોક ૫ માંથી લખ્યું છે કે—

પ્રથમ તો એક અધકારજ વિગ્રહાન હતો તેનો નારા કન્વા વાળા સ્વયંભૂ ભગવાન ઉત્પન્ન થયા તેમણે જળ ઉત્પન્ન કરી તેમાં બીજ નાખ્યું, તેથી મેનાનું ઈંડું ઉત્પન્ન થયું એ ઇંડામાં સર્વ લોકના પિતામહ બ્રહ્માજી ઉત્પન્ન થઈ કઈ નિખવ વર્ષ યુગી તેમાંજ રહ્યા આખર ઇંડાના મે ભાગ કરી બ્રહ્મા બહાર આવ્યા એ જે દુકડામાંથી એક દુકડાનો આકાર અને બીજામાં પૃથ્વી બની ગઈ તે પછી અગ્નિ, વાયુ, અને સૂર્ય એ ત્રણ દેવો ઉત્પન્ન થયા

યજ્ઞ મિદ્ધિને માટે ત્રણ દેવો ઉત્પન્ન કરી તપાસિ, ક્રોધાદિ ઉત્પન્ન કરી મુખાદુ ખાદિકની ચોજના ઘડી કાઢી મુખ, હાથ, જઘા અને પગથી ચારે વણ ઉત્પન્ન કર્યા પછી બ્રહ્માણ્યે પોતાના ગંગીના બે ભાગ કરી શ્રી અને પુરુષરૂપે બની વિગટરૂપે યજ્ઞ ૧૦ મુનિ, ૭ મુનિ, દેવતાઓ અને ક્રીટ પતંગાદિકની ઉત્પત્તિ કરી

(૭) ગોપથબ્રાહ્મણ પૂ ૩ ૧, બ્રા ૧ મા લખે છે કે—

પ્રજાપતિ (બ્રહ્માણ) એ ત્રીજ તપ કરીને પોતાના આત્માને ખૂબ તપાવીને તેમાંથી (આત્મામાંથી) જ ત્રણ લોકની ગંગના કરી પોતાના બે પગથી પૃથ્વીલોક, ઉદનથી આકાશલોક, અને મગ્તકથી સ્વર્ગલોક પછી એ ત્રણે લોક પાસે તપ કરાવી અગ્નિ, વાયુ અને સૂર્ય એ ત્રણ દેવો ઉત્પન્ન કરાવ્યા

(૮) શતપથ બ્રાહ્મણ કા ૧૧, અ ૫, બ્રા ૩ ૪ ૧-૩-૩ મા લખ્યું છે કે—

પ્રથમ નિરચયથી એક પ્રજાપતિ હતો તે પ્રજાપતિને ઇચ્છા વધે કે—
“ યજ્ઞોઽહ વહુ મ્યામ્ ”—કુ એક હુ તેથી અનેક રૂપવાળો થાઉં પછી તેણે ગાતપણ્ણથી તપ કરવા માંડ્યો તપના પ્રભાવથી તેણે ત્રણ લોક (સ્વર્ગ-મર્ત્ય અને પાતાળ) ની ગંગના કરી એ ત્રણે લોક પાસે પ્રજાપતિએ તપ કરાવ્યો તેમના તપના પ્રભાવથી ત્રણ ગંગોત્તિ (પ્રકાશ) રૂપવાળા ત્રણ દેવતા ૧ અગ્નિ, વાયુ, અને સૂર્ય નામે ઉત્પન્ન થયા

(૯) એજ શતપથ બ્રાહ્મણના કા ૭ અ ૫ બ્રા ૧ ૪ ૫ મા લખ્યું છે કે—

વેદામાં ફર્મ પ્રમિદ્ધ છે પ્રજાપતિ પરમેશ્વર ફર્મતુ રૂપ ધાન્ય કરી આ બધા જગતની ગંગના કરી પોતાને કરવાનું હતું તે કરવાથી ‘ફર્મ’ કહેવાયા તે ફર્મ કર્યપના નામે પ્રમિદ્ધ હોવાથી ઋષિઓ સંપૂર્ણ પ્રજાને કાર્યપી કહે છે

(૧૦) તૈત્તરીયસહિતા કા ૭, પ્ર ૧, અનુ ૫ મા લખ્યું છે કે—

રાડઆતમા જળ, જળ ને જળ હતું તે જળમાં પ્રજાપતિ વાયુનું સ્વરૂપ ધાન્ય કરી રૂપ લાગ્યા જરતા રૂપતા એકદા આ પૃથ્વીને જળની અદર દેખવાથી પોતે વગહ (ચૂકર) રૂપ ધાન્ય કરીને જળની બહાર ગે ચી લાગ્યા

(૧૧) ઝગ્વેદમ લખ્યું છે કે—

રાડઆતમા એક આત્મા શિવાય ગળ અને ગિય વસ્તુમાની ઝોડ પણ વસ્તુ નહોતી એક અમરે આત્માને વિચાર થયો કે ‘ હું જગતની ગંગના કરું ’

એ વિચાર થતા પ્રથમ જ્યોતિષ આદિ બનાવ્યા, તે પછી એની નક્ષા કરવાનો વિચાર ઉત્પન્ન થતા જળમાથી એક પુન્ય ઉત્પન્ન કર્યો તે પુન્યનું મુખ પુલ્લુ થતા તેમના અગ્નિ પ્રગટ થયો પછી નાક પુ નુ થતા વાસ અવવા જવા લાગ્યો તેથી આકાશની ઉત્પત્તિ થઈ ન્યાર બાદ આજો ઉઘડી એટલે જ્યોતિષ પ્રગટ થઈ એ જ્યોતિ વી સૂર્ય પ્રગટ થયો એમ અનુક્રમે બાક-બીક, મત્સ્ય વિગેરે તે પુન્યથીજ ઉત્પન્ન થયા

(૧૦) વગી એજ મંડુકોદ, મ ૧૦, ૮૨, ૧મા લખ્યું છે કે—

તે નવવિત્ પિતાએ અષ્ટ અવલોકન યુ અને પૂર્ણ વિચાર કરી આકાશ અને પૃથ્વી જળમય આકૃતિવાળા, અને એક બીજાને અર્પણ કરતા બનાવ્યા તેઓની મર્યાદા વિસ્તૃત થઈ ત્યારે આકાશ અને પૃથ્વી જુદા પડ્યા

(હિંદુસ્તાનની સરકાર (૫ ૦૮)

(૧૩) યજુર્વેદમા લખ્યું છે કે—

વિના પુન્યથી આ વિશ્વની રચના થઈ છે જે વખતે વિના પુન્યને સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરવાની ડાહ્યા થઈ તેજ વખતે શ્રી અને પુન્ય બંને એકજ સ્વરૂપથી ઉત્પન્ન થઈ ગયા, ને તે જુદા પડી શ્રી ભર્તારૂપ બની ગયા ત્યાંથી તેમનાથી મનુષ્યની પરપરા ગરૂ થઈ વળી પના પુન્ય અને શ્રીએ જે જે જાતિનું સ્વરૂપ ધાળ્યું કયું તે તે જાતિનો વિસ્તાર વધતો ગયો

મંડુકોદ વિગેરેમા પણ આજ મતનબનો ઉલ્લેખ નજરે પડે છે

(૧૪) એજ યજુર્વેદના વા મ અ ૧૭ મ ૩: (ઋક્ષકુશળ ઉદાશીદૃન હિંદી અનુવાદ) મા લખ્યું છે કે—

આ સૃષ્ટિની સર્જનાતમા માત્ર જળજ હનું તણે મનુકાળ પ્રાપ્ત થતા જળ ધાળ્યું કર્યો તે વિશ્વના ડાળુખન ગર્ભરૂપ બ્રહ્માજીમા સર્વ દેવતાઓ ઉત્પન્ન થઈ વ્યાપી રહ્યા છે જન્માદિકથી મહિત અજની નાલિકમળમા સર્વ જગતના બીજરૂપ બ્રહ્માજી ઉત્પન્ન થયા તેમનામા ચૌદ ભુવન ગ્રિય ન્હા

શ્રીયુત્ વાન સંસ્વતી એક ના આનો નીન અર્થ—

મનુષ્યોઅ એનું કે નું નેત્રએ કે જે જાતનો આસાર સમીએતે ન મ થન સામક અતપામિ પોતેનાનો આસાર મરમા આપત છે, તેની તમા મન સામે

(૧૫) વળી એજ યજુર્વેદના વા સ અ ૨૩, મ ૬૩ મા લખ્યુ છે કે—
'સુભૂ' (સુદર લવન છે જેનામા તે), સ્વયભૂ (ઇજાથી શરીર
ધારે તે) પન્માત્મા, પ્રાપ્ત કાળે મહાજળમમૂહમા હતા તેમણે ગર્ભ
ધારણ કર્યો તેમાથી બ્રહ્માજી ઉત્પન્ન થયા

૧ વેદોમાથી વિરોધ વર્ણન

જગૂંવેદાલોચન દ્વિ૦ પ્ર૦ પૃ૦ ૨૦૫ થી મૂલ

હિરણ્યગર્ભ પ્રજાપતિ—

“ હિરણ્યગર્ભ સમવર્તતાયે ” (ઋ૦ ૧૦, ૨૧, ૧-૧૦) इत्यादि (૫ ૨૦૭)

ભાવાર્થ—મુદિ જિત્પત્તિના સમયે એકલા હિરણ્યગર્ભ પ્રજાપતિ
પન્માત્મા જિપસ્વિત હતો (હાજર હતો) તેજ એકલો આ વિસૃષ્ટિના સ્વામી
હતો તેણેજ દેા, ભૂમિ અને અતન્નિક્ષને ધારણ કર્યું હતુ આવો, તેજ દિવ્ય ગુણ
સુજા પ્રજાપતિને આપણી પામે જે કાઈ છે તે અર્પણ કરીયે ॥ ૧ ॥

જે આત્માને દેવાવાળો, બળને દેવાવાળો, મર્વ વિદ્યાન જેની ઉપામના
મરે છે, જે સ્વય અમૃત છે કિંતુ જેમની છાયાજ મૃત્યુ છે તેજ પ્રજાપતિને
મેટ કરીયે ॥ ૨ ॥

જે પ્રજાપતિ એકલાજ પોતાની મહિમાથી પ્રાણિમાત્રના રાજા થયા
તે દિપાદ તથા અતુષ્પાદ પ્રાણિયોનો સ્વામી છે, આનો, તેમને આપણે મર્વ
કાઈ અર્પણ કરીયે ॥ ૩ ॥

જે હિમાચ્છાદિત મોટા મોટા પર્વત, જે સમુદ્ર, જે નદિઓ જેમની
છે, દિગ્ધા અને વિદિગ્ધાઓ જેમની—માહુઓ છે તેનેજ પૂજીયે ॥ ૪ ॥

જેણે અતન્નિક્ષ, હૃદ પૃથિવી, સ્વર્લોક, આદિત્ય તથા અતન્નિક્ષસ્થ
મહાન જલગણિને નિર્માણ કર્યા તેમને બજીયે ॥ ૫ ॥

જેણે પોતાના અભિધ્યાનથીજ આ નિસ્તૃત પ્રકાશમાન ઘૌ અને પૃથિ
વીને બનાવી અને ઉદિત થયા, જેના પ્રકાશથી સૂર્ય પ્રકાશિત થાય છે, આવો,
તેજ પ્રજાપતિને પૂજીયે ॥ ૬ ॥

જેના અભિધ્યાનથી પ્રલય કાવના દોધૂયમાન જલસારિએ મવને વ્યાપ્ત
કરી ગળ્યા હતા રૂગી જેમાથી પૃથિવી આદિ નિકલ્યા અને જે પ્રજાપતિથીજ
ઉત્પન્ન થયેલા દેવાદિકમા પ્રાણ સન્ધાર થયો આવો, તેનેજ મર્વ પૂજીયે ॥ ૭ ॥

જેમે તે પ્રલયકાલીન મહાજલ પ્રવચને પોતાની મહિમાથી દેખ્યો અને
તે મર્વ દેવોમા એક અદ્વિતીય દેવ છે તેનેજ પૂજીયે ॥ ૮ ॥

૧ આ વિગત નર્મન ન વેગાજ, વ નીય (જવાનાપુ) કૃત ‘જગૂંવેદાલોચન’
મામના દ્વિદી પ્રથમાથી આપવામા આવેલ ,

જેણે પૃથિવીને ઉત્પન્ન કરી, જે અત્યધર્માએ અતન્નિષ્ણને બનાવ્યો, જેણે આત્મકાંક્ષા કારક જલસાગરને બનાવ્યો, તે અમોને ન મારે, આવો આપણે તેજ પ્રભુપતિને પૂજીએ ॥ ૯ ॥

હું પ્રભુપતે ? તારા વિના કેમ નથો, જે આ સમસ્ત પ્રાણિ વર્ગને ઉત્પન્ન કરી નહ, અમો જે ફલની વાતનાથી એ ચક્ષુ યાગાદિ કરીએ છીએ તે ફલ અમોને મળે અને અમે વિવિધ ધનોના સ્વામી થઈએ ॥ ૧૦ ॥

॥ અધર્મર્પણમત્ર—(ઋગ્ ૧૦ ૧૦૧-૧-૩) પૃ ૨૦૮ તેજ પગ્મા તમાના અભિધ્યાનથી સત અને સત્ય, દિન અને રાત્રિ, મુદ્ર અને મહારાગર મત્સર, મૂર્ચ, ચંદ્ર, ઘૌ, પૃથિવી, અતરિક્ષ, ઉત્પન્ન થયા તેણે આ બધા ને મદિ પૂર્વ જે રીજ બનાવી

મનુવેદ ૧૦ સુ મહલ, તેનાએકો એકવીગમા સૂક્તના દસ મંત્રનો હુકમાર -

સૃષ્ટિ ઊત્પત્તિના મમયે એકલા બ્રહ્મદેવજ હતા તેણે ઘૌ, ભૂમિ અને આકાશ ધાણુ કયા જે આત્માને અને બળને દેવાવાળો, દ્વિધા ચતુષ્પાદના સ્વામી, જેણે આકાશ, પૃથ્વી અને સ્વર્લોકનો નિર્માણ કર્યા જે ઘૌ પૃથ્વી બનાવી ઉત્તિ થયા જેનાથી પ્રવચ કાવમા જલ રાગિથી કેવી પૃથ્વી આદિ થઅના નીકળ્યા, આ પ્રભુપતિથી ઊત્પન્ન થએલા દેવાદિજાના પ્રાણ નવાન વયો જેણે મહા પ્રવચને આપણી મહિમાથી દેખ્યો જેણે પૃથ્વી, આકાશ અને જલગણિને બનાવ્યા તેવા હું પ્રભુપતે ? તારા વિના આ સમસ્ત પ્રાણિ વર્ગને ઉત્પન્ન નહિ કરી શકે ? ફલની આશાયે ચલ કરી નહ્યા છે તેનું ફલ વિવિધ ધનના સ્વામી થઈએ તેણે આપો

દ્વિતીય પ્રં પૃ ૧૮૨-૩ મા- ૧ પ્રવીના અતનુ, ૨ ભુવનના નાભિનુ, ૩ આદિત્યના વીચનુ, ૪ વચનના નમૃદનુ એ ચાર પ્રશ્ન તેના ઉત્તરમા ૧ ચક્ષુની નેત્રી, ૨ ધન, ૩ સોમન, ૪ બ્રહ્મ-સાયણાચાયે બતાવ્યા હતા

આગળ પૃ ૨૦૧- સૃષ્ટિકર્તાના આપવાનના અર્થ- ' જે પરમાત્મા ચનનના સ્વામી, બુદ્ધિના દાતા, જ્ઞાની પૂર્તિ કરતા, તેણે આ જ્ઞાન સ્વરૂપ મારે, સ્વપુષ્ટિના મારે, અને સ્વરૂદિ કરાણુના મારે' એમ સ્વામા આગ્ય છે

વિદ્વાનલોક વિષ્ણુન પગ્મ પદને આગળમા પ્રમાણમાન સૂર્યની પેઠે જુન છે તેને વિદ્વાનજ બોલે છે

* મારી સ્પષ્ટ છે કે પ્રવાદ પથી આ મદિ નિત્ય છે

વૈજ્ઞાનિકો મધ્યાહ્નનો સૂર્ય ખતાવે છે ॥

પૃ ૨૦૦ થી—પ્રલય દશાનો લેખ બુવો-પૃથ્વી, આકાશાદિક કાઈ જ ન હતું એકલો બ્રહ્મા હતો નેને સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરવાની ઇચ્છા થવાની માથે સૃષ્ટિ થઈ ગઈ તેથી પાછળથી વએલા વિદ્વાનોને ખબર પડી નહીં ઇત્યાદિ
 મગ્ગવેદાદિકમા—પ્રલયદગ્ધાનુ વર્ણન

મગ્ગવેદલોચન—દ્વિતીય પ્રકાગ પૃ ૨૦૦ મા મૂલ
 સૃષ્ટિ ઉત્પત્તિના પૂર્વ નું હતું ?

નાડમદાસીબોલદાસીસદાની ઇત્યાદિ (૪ ૧૦૧૦૧૧૬-૭) પૃ ૨૦૩ થી

ભાવાર્થ—પ્રલય દગ્ધામા સૃષ્ટિના મૂલ કાણુનો પત્તો નહીં હતો, અને ન નહીં હતી એણે પણ નહીં નદ અમત્થી વિવક્ષણુ કોઈ અનિર્વચનીય દશા હતી, ન કોઈ લોક હતો, ન પૃથ્વી, ન અતગ્નિશ્વ, અને ન અતગ્નિશ્વના ઉપન્નો નુલોક આદિ, જ્યાં કોઈ આધાર ન હતો તો એનો આવન્ક= હાડવા વાળાજ કયાથી આવ્યા ? તે સમય જીવોની પણ અદૃષ્ટ અર્થાત્ મુખ હુ ખોના સાકાતના કનવવાવાળા ધર્માવર્મનો, નાશ હોવાના કારને પ્રલય દશાજ હતી ઉપાધિના વિલયથી ભોક્તા જીવ પણ વિલીન જ હતા-અર્થાત્ ન ભોગ્ય હતું, ન ભોક્તા કાઈ પત્તો નહીં લાગતો હતો ગભીર, મહન, જલ્લગ્નિશ્વ, મસુર, મહામસુર આદિ કાંઈ ન હતું ॥ ૧ ॥

તે સમયે ન મૃત્યુ હતું, ન અમૃત, ન ગત્રિનુ ચિન્હ હતું, ન દિનન, સૂર્ય, ચંદ્રમા જ નહીં હતા તો પૃથ્વી અહોરાત્ર કયાથી હોય ? ઉવલ એક નિરુપાધિક્ષ આનીત્ અર્થાત્ મવના પ્રાણુન ઠરતો શુદ્ધસ્ત્વ બ્રહ્માજ હતા, જે એકલા પોતાના આશ્રયમા જ સ્થિત હતા જમ તેમને છાંડીને ખીમુ કોઈ હતું જ નહીં ॥ ૨ ॥

સૃષ્ટિ ઉત્પત્તિની પૂર્વ કથા એકએ ત્યાં ગૂઢ અધકાર જ હતો એજ કાળે કાઈ પણ પત્તો નહીં દેખાતો હતો જેમ જલને લગત જવાથી નીચેની વસ્તુઓના પત્તા નથી જણાતો, જેમ નીરમિશ્રિત જલમા નીચે-ક્ષીરનો વિવેક કઠિણ થઈ જાય છે એ પ્રકારે તે તુલ્ય તમથો આવૃત દશામા કાઈપણ જ્ઞાન વસ્તુ નહતું આ જે કાર્યરૂપ જગત્ ઉત્પન્ન થયું તે, તે મત્તવ બ્રહ્મની પર્યોક્તોચનની મહિમાથી જ ઉત્પન્ન થયું ॥ ૩ ॥

× ' જામાદિન્ તમામ્ભય " (મનુ ૧-૧) ઇત્યાદિ

પ્રજાન્યા બામમા મદાનયન વાન પલ્લુ આનારી મળતા જેવું જ કે

આ સૃષ્ટિને આ રૂપમા આવવાના પૂર્વે તે સત્ત્વ પ્રદાના મનમા નિમ્નુદા-
આ જગતને ઉત્પન્ન કરવાની ઇચ્છા હતી તેજ આ સૃષ્ટિના બીજાબૂત થઇ કેમકે
અનીત કલ્પમા પ્રાણીચોદાગ કરેલુ ઠમ તે મમયે હતુ એટલાજ માટે મર્વ
ફલદાતા, નાશી કર્માધ્યક્ષ, પન્મેશ્વન્ના મનમા સિમ્નુદા થઇ કવિ-અર્થાત્
જ્ઞાત-ચી વિદ્વાન્ જ આ જગતના જાધન હેતુ ગતકલ્પગત કર્મ સમૂહને
પોતાની વિવેક દૃષ્ટિથી જાણી લે છે ॥ ૪ ॥

જે કર્મ સમૂહના કાળજી કર્માધ્યક્ષના મનમા નિમ્નુદા ઉત્પન્ન થઇ તે
સિમ્નુદા એકદમ એવી વ્યાપ્ત થઇ જેમકે નૂર્યની નરિમઓ એકદમ મર્વત્ર વ્યાપ્ત
વઇ જાય છે કગી એ પત્તો ન મન્યો કે સૃષ્ટિકર્મ કાચી પ્રાજ્ઞ થયો, નીચેથી
ઉપરથી, કે મન્યવી, કાઇ જાણી શકાયુ નહીં-અર્થાત્ સિમ્નુદાના મમકાન્ત મર્વત્ર
મર્ગદિયા પ્રાજ્ઞ થઇ જીવોમા ડોઇ લોકજ્ઞા હતા, ડોઇ કર્તા હતા, અને તેમના
લીધેજ મહાન્ વિચદાદિ પચમકાભૂતોની સૃષ્ટિ થઇ એ પ્રકારે પન્માત્માએ
માયામહિત લોગત્ત બોલ્ય રૂપથી સૃષ્ટિ નથી ॥ ૫ ॥

તથો પુરૂષ ખરેખર જતાથી ગટે છે અથવા જાણી શકે છે? કે સૃષ્ટિ કયા
નિમિત્તે અથવા ઉપાદાન કાળજીથી ખની? વિદ્વાન તો એ વાતને જાતાની શકશે?
વિદ્વાન્ કેવા પ્રકારે જતાથી ગકશે? તે તો સૃષ્ટિ ઉત્પત્તિના અનતર (પછી)
ઉત્પન્ન થયા તે પોતાથી પૂર્વ કાલમા વિગ્નનાન દશાનો બોધ કેવી રીતે
ગની ગડશે? ॥ ૬ ॥

આ સૃષ્ટિ કયા નિમિત્તથી અથવા ઉપાદાન કાળજીથી ખની? અથવા એના
ધારણ કરવાવાળા ડોડ છે કે નહીં? એ વાતને કાઇ જાણતો હશે તો તેજ એક
કર્માધ્યક્ષ, ન્વર્ગાધ્યક્ષ પન્માત્મા જાણતા હશે ॥ ૭ ॥

આ મંડગૂર્વેના સૂક્તનો હુડ માગ—

પ્રવચ દશામા—પૃથ્વી, આકાશ, ઘુલોક આદિ કાડ જ ન હતુ, જીવ પણ
વિલીનજ હતા, બોલ્યજ ન હતુ તો બોકના જીવ જ્યાથી હોય? અરે મમુદ
મલાસમુદ આદિ કાઇ જ ન હતુ નૂર્ય નદજ ન હતા તો પછી દિવસ નાત્રિ
કયાથી હોય? માત્ર એકવા પ્રદાજ પાતાના આશ્રયમા ગ્થિત હતા, ચૂદ
અધકાન્મા કાડ નાનજ ન થઇ શકતુ હતુ પ્રદાને સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરવાની જે
ઇચ્છા તે જ બીજ, પૂર્વ કલ્પમા કરેલા જીવોના કર્મ વિદ્વાન પાતાની વિવેક
દૃષ્ટિથી જાણી લે કે સૃષ્ટિ રચવાની ઇચ્છા એવી પમગી ડ જાણેસરની કિન્તો
તેના રૂપની ખજાજ ન પડી જીવોમા ડોડ બોલના તો કાઇ કરતા,

તેમના જ હીથે આકાશાદિક પચ મહાભૂતોની સૃષ્ટિ થઈ યથા નિમિત્તે યથા ઉપાદાન કારણથી આ સૃષ્ટિ જની એ કોણ વિદ્યાન બતાવી ગઈ ? કેમકે તે વિદ્વાનો તો પાછળથી ઉત્પન્ન થયા, ડેવી ગીતે બતાવી શકે ? એને ધાન્ય કગ્વા વાળો ડોઇ છે કે નહીં તે તો તે પન્માત્માજ બાણતો હશે

આમા યોડા અમારા વિચારો—પ્રલય દશાના પૃથ્વી, આકાશ અને ધુલોકાદિક ડાઁ પણ ન હોતુ તેવા પ્રકારની દગા કેટલા ડાલ સુધી ગઈ ? ગ્યુલ કે મ્મમ ડોઁ પણ પદાર્થ આકાશ વિના ગઈ શકતો નથી તો આકાશ વિના એકલો બ્રહ્મ કયે ઠંકાણે ગ્યો ? ।

બ્રહ્મની જે ઈન્દ્રિયા તે સૃષ્ટિનુ બીજ ઇન્દ્રિયા મહા કાગની કે પ્રલયના મમથે નવીન ઉત્પન્ન થએલી ? । પૂર્વ કલ્પમા કગ્લા જીવોના કર્મ વિદ્યાન વિવેક દૃષ્ટિથી જાણી ગઈ છે, તો કર્મ વસ્તુ ગી ચીજ છે ? તે જીવોની માથે દેવા મ્વરૂપથી ગ્હે છે ? અને તે વિદ્યાન કયા જ્ઞાનથી જાણી લે છે ? એકદમ સૃષ્ટિની ગ્યના પ્રમરતા કમની ખખર ન પડી, પૂર્વ કલ્પમા કગ્લા જીવોના અતિમ્મમ કર્મોને જાણનાર વિદ્યાનને આટલી મોટી સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિના કમની ખખર ન પડી એ પણ એક મકાન આશ્ચર્યજ ?

‘ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ યથા નિમિત્તે અને યથા ઉપાદાન કારણથી યથા ત પાછલવી થએલા વિદ્વાનોને ડેવી ગીતે ખખર પડે ? ’ આમા જરા વિચારવાનુ કે બ્રહ્માએ આર વેદોના જ્ઞાનની કુક મારતી વખતે સૃષ્ટિ જ્ઞાનની કુક માગેલી કે નહીં ? આ લેખો તે કોઇ જ્ઞાનીના જેવા કે તદ્દન બાલક જેવા ? જુઓ નેન દૃષ્ટિએ જગતના નામનુ પ્રકરણ બીજુ અને માથે ખૂબ વિચાર કરે ત્રિલ

વિરાટપુરુષ

મગ્ધેશ્વરોચન દિ પ્ર પુરુષ સૂક્ત પૃ ૨૦૬

सहस्रशीर्षं पुरुष सहस्राक्ष सहस्रपात् । इत्यादि (ऋ० १०-२०)

આ સમ્પ આરો વેદોમા આનુ છે કિતુ કમમા થોડો દે છે

શ્રી માયણા ચાર્યજીનો અર્થ એ છે કે મર્વ પ્રાણિઓનો મમથિ રૂપ જે બ્રહ્માડ દેહ છે તેજ વિરાટ પુરુષ છે તેના અનત માથા, ચતુ, અને પાદ છે તે પુરુષ બ્રહ્માડ ગોલક રૂપના આર તરફ ઘેરો કની દગ અગુલ વધેલો ં અધોત તે આ બ્રહ્માડ લોકથી પણ બહાર છે ॥ ૧ ॥ જેમ આ કલ્પમા પ્રાણી માત્ર વિરાટ પુરુષના અવયવ છે તેમ પૂર્વ કલ્પમા પણ હતા અને ભવિષ્ય કલ્પમા પણ થશે તે અમૃતતત્ત્વનો સ્વામી પણ છે કમકે પ્રાણિ માનના ભોગ્ય અન્નથીજ તે મદેવ વધતો ગ્હે છે પોતાની કાનુ અવગવાથી નિકળીને તે આ

પરિદેશ્યમાન જગદવસ્થાને પ્રાપ્ત થાય છે તેથીજ પ્રાપ્તિયોના કર્મ ફલ ભોગના માટે જગદવસ્થાનો સ્વીકાર કરે છે એટલા માટે જગત રીતે તેનું આ રૂપ નથી ॥ ૨ ॥ ભૂત ભવિષ્ય, વર્તમાન રૂપ જેટલું આ જગત છે તે સર્વ તેનીજ મહિમા અર્થાત્ મામગ્ય વિશેષ છે એથી પણ અધિક તેની મહિમા છે કાલત્રયવર્ત્તિ મમસ્ત પ્રાપ્તિજાત તેના એક ચતુર્થાશ સ્વરૂપ સ્વપ્રકાશમા સ્થિત છે અને જે અવિનાશી છે ॥ ૩ ॥ આ જે આ મમારથી બહિર્ભૂત એટલાજ માટે સસાન સ્પર્શ-હિત ત્રિપાત્ પુરુષ છે તેનો આ એકપાદ અર્થાત્ ચતુર્વાંગ સૃષ્ટિસહકાર રૂપથી પુન પુન ઉત્પન્ન અને નષ્ટ થાય છે અને તેજ અગચ્છ રૂપમા વ્યાપ્ત થઈને રહે છે ॥ ૪ ॥ તેજ આદિ પુરુષથી વિગટ બ્રહ્માડ દેહ ઉત્પન્ન થયું છે તેજ વિગટ દેહનો આશ્રય લઈ દેહાભિમાની પુરુષ ઉત્પન્ન થયો અર્થાત્ સ્વમાયાથી બ્રહ્માડરૂપ વિગટ દેહને ઉત્પન્ન કરીને તેમા તે બ્રહ્માડાભિમાની જીવરૂપ થયા આ ઉત્પન્ન થએલો દેવ-તિર્યક, મનુષ્ય આદિ રૂપ વાળો થયો ભમિને ઉત્પન્ન કર્યાબાદ જીવોના ગૌરવનાબ્યા ॥ ૫ ॥ જ્યાં પૂર્વ કર્મથી સૃષ્ટિ થઈ ત્યાર જીવનું કોઈ સાધન ન હોવાથી દેવોએ મનથી તેજ પુરુષ ન્વ પને હવિની કલ્પના કરીને યજ્ઞ કર્યો ત્યારે તે યજમા વનતઃકલુજ વી હતું, સ્ત્રીધ્મજ ઇધ્મ અર્થાત્ અગ્નિ, અને શન્દઃકલુજ હવિ હતી ॥ ૬ ॥ તે માનમયજ્ઞમા દેવોએ તે પુરુષ પશુનું પ્રાણજી કયું અને સૃષ્ટિ માધન-યોગ્ય પ્રજાપતિ આદિ દેવોએ યજ્ઞ કર્યો ॥ ૭ ॥ તેજ માનસ યજ્ઞથી સર્વદેહ્યાદિ ભો યજ્ઞત પદાર્થ ઉત્પન્ન થયા તેનાથી વાયુપ્રધાન આન્ડ્યક અર્થાત્ જગતી હરિણાદિ પશુ અને ગ્રામ્ય આન્ડ્યાદિ ઉત્પન્ન થયા ॥ ૮ ॥

તેજ માનસ યજ્ઞથી—જગ, ચતુ, મામ અને ગાયત્ર્યાદિ છદ ઉત્પ ન થયા ॥ ૯ ॥ તેનાથી આન્ડ્યાદિ અને બન્ને તરક દાતવાળા પશુ ઉત્પન્ન થયા તેનાથી ગાયો, બકરિયો તથા ઘેટા ઉત્પ ન થયા ॥ ૧૦ ॥ પ્રજાપતિના પ્રાણરૂપ દેવોએ જ્યારે મકપદ્મારા વિરાટ પુરુષની ઉત્પત્તિ કરી ત્યારે ત વિરાટ પુરુષને ફેટવા ભાગોમા વિભક્ત કર્યા ? તેનું સુખ કયું હતું ? બાપ કઈ હતી ? ઉંઝ અને પાદ કયા કેવા રૂપના હતા ? ॥ ૧૧ ॥ ગ્રાહણ તેના મુખરૂપ, દાનિય બાહૂરૂપ, વેગ્ય ઉડસ્વરૂપ, અને સદ્ર તેના પાદ સ્વરૂપ હતા—અર્થાત્ તે વિગટ પુરુષમા તેમજ આ પ્રકારે મુખાદિ વિભાગ કર્યા ॥ ૧૨ ॥ જે પ્રકાર મમસ્ત ભોગ્યજાત વસ્તુઓ, ગવાદિ પશુ સમવેદ્યાદિ પેદ, ગ્રાહણ્યાદિ મનુષ્ય, તેનાથી ઉત્પન્ન થયા, તેજ પ્રકારે પ્રજાપતિના મનથી ચક્રમા, ચતુથી સૂર્ય, મુખથી અગ્નિ, અને પ્રાણથી વાયુ ઉત્પન્ન થયા ॥ ૧૩ ॥ નાભિવી અતલિ, યિન્થી ઘૌ, અર્થાત્ પુલક, પગોથી ભમિ,

શ્રોત્રાદિથો (જાનથી) દિગ્મા તથા મન્ય લોક લોકાતઃ ઉત્પન્ન થયા ॥ ૧૪ ॥ આ માકટિપક યજ્ઞની ગાયત્ર્યાદિ સાત છંદ પગિધિયા હતી અર્થાત્ એપિટ્ આહવનીયની ત્રણ પગિધિયા, ઉત્તરેદિકાની ત્રણ પગિધિયા અને સાતમા આદિત્યએડવીશ મગિધાઓ હતી અર્થાત્-ગાન માસ, પાત્ર ઋતુ (હેમત અને ગિશિરને એક માનીને) ત્રણ લોક આદિત્ય પ્રજાપતિના પ્રાણે દ્રિયરૂપ દેવોએ માનસ યજ્ઞ કરતા વિરાટ પુરુષનેજ પશુ માની વીધુ અને યજ્ઞનો વિસ્તાર કર્યો ॥ ૧૫ ॥ પ્રજાપતિના પ્રાણસ્વરૂપ દેવોએ આ માનસ યજ્ઞથી યજ્ઞ સ્વરૂપ પ્રજાપતિની પૂજા કરી તે મમયે જગદ્રૂપ વિદાગ્ના ધારક તેજ ધર્મ મુખ્ય હતા, તે પુરુષ તે વિનાદ્ પ્રાપ્તિરૂપ સ્વર્ગને પ્રાપ્ત થાય છે જ્યા પુગાનન વિરાટ પુરુષની ઉપાસના ડગવાવાળા આધક દેવ ગ્હે છે ॥ ૧૬ ॥

આ વિરાટ પુરુષમા વિચાર—

૧ અવ પ્રાણિઓનો પ્રજ્ઞાક દેહ તે વિગટ કયી દશાશુલ જગ્યામા વધેલો ? અને તે જગ્યાનુ નામ શુ ? ઠાકભગુડાફિકમા અનત પ્રજ્ઞાક વેદ વિરૂદ્ધ કયાથી આવ્યા ? ॥ ૧ ॥

૨ પ્રાણિમાત્ર તેના અવગવો, છે પ્રાણિયોના હાલવાથી તેહાલ કે નહિ ?

૩ પ્રાણિયોના ભોજ્ય અન્નવી વધે, તેના ધર્મ ફલ લોગના માટે જગ-દવસ્થાનો સ્વીકાર કરે-કાગણુ વખતે કયે ઠેકાણે પાતે અને કયે ઠેકાણે જીવો ?

૪ ત્રણે કાલમા તેની મહિમા, પ્રાણિબલત તેના અતુર્થાશના પ્રકાગમા, પાતે મસાન્થી ત્રિપાદ, ગહાર તેનો ચોથો પાદ ઉત્પન્ન અને નષ્ટ કેવા સ્વરૂપથી ? આજ સુધી કેટલી વખત ઉત્પન્ન અને નષ્ટ થયો ?

૫ તેજ આદિ પુરુષે પોતાની માયાથી પ્રજ્ઞાક દેહ ઉત્પન્ન કર્યું પુરુષ તો અનાદિનો, માયા આદિની કે અનાદિની ? પ્રજ્ઞાક દેહમા મનાલો કયો મેળવ્યો ?

૬ તેમા તે પ્રજ્ઞાકાશિમાની જીવરૂપ થયા, અને આ ઉત્પન્ન થયેલો તેવ તિર્થંગાદિ રૂપ વાલો થયો તેમા વધારાનો મનાલો કયો ભેલવ્યો ? અને ત કયા પ્રજ્ઞાકમાથી લાવ્યો ?

૭ ઉપજુ ધની ગયા પછી પૃથ્વી બનાવી ? ત્યાર માટી કયાથી લાવ્યા ?

૮ પૃથ્વી થઈ ગયા પછી જીવોના શરીર બનાવ્યા તોજીવો કયાથી લાવીને તેમા મુક્યા ?

૮ મુદ્ધિ થયા પછી માનવ યજ્ઞના તે વિગત પુરુષ પશુનું પ્રાક્ષણ કર્યું અને મુદ્ધિ સાધન યોગ્ય-પ્રભવતિ આદિ દેવોએ-યજ્ઞ કર્યો તેવી દધિ આદિ ભોગ્ય પદાર્થ, હુદિ, અથાદિ પશુ અને ચાગ વેદો ઉત્પન્ન થયા એ પ્રકાર બધી મુદ્ધિ જ થઈ ગઈ

૧૦ મંત્ર પછી વિરાટની ઉત્પત્તિ કર્યા પછી તેના વિભાગ કર્યા પ્રાણણ મુળ, સન્નિધિ બાહુ, વૈશ્ય ઉર, અને સ્વપ્ન પગ પછી પ્રભવતિના મનથી અદ્ભુત આદિ બધો લોક ઉત્પન્ન થઈ ગયો આગળ મ્વામીજના અર્થને તપાસીએ

સ્વામી દયાનંદ સરસ્વતીજીએ— જગત્-પુન્ય સૂક્તનો અર્થ નથી કર્યો કેમકે ત્યાં સુધી તેમના ભાષ્યને પુહચતા પોતે પઢિ નાજ દિવસ ત યા ગયા હતા, કિંતુ તેમણે યજુર્વેદગત પુરુષ સૂક્તનો અર્થ કર્યો છે અને નમસ્ત સૂક્તનો અર્થ આ પ્રકારે વર્ણન કર્યો છે

સહસ્રશી = આ મંત્રમાં પુરુષ શબ્દ વિશેષ્ય અને અન્યપદ તેના વિશેષણ ॥ પુરુષ તેને કહે છે કે— આ મર્વ જગતના પૂણ્ય વ્યાપ્ત થઈ ગયા છે અર્થાત્ જેણે પાતાની વ્યાપકતાથી આ જગતને પૂર્ણ કરી રાખ્યું છે પુરુષ હેતા પ્રભા અને રાગી, તેમાં જે મર્વ ન્યાપ્ત અને જીવના અદ્ભુત પણ્ય વ્યાપક અર્થાત્ અત્યામી છે એ અર્થ ૧ નિરુક્ત આદિના પ્રમાણ મંત્ર ત ભાગ મા લખ્યા છે તે જોઈ લેવા

મહત્ત્વ નામ છે—મ પૂર્ણ જગતનું અને અસખ્યાતનું પણ નામ છે તે જેના વચમાં સર્વ જગતના અસખ્યાત શિષ્ય આગ અને પગ ગ્રિય નહેવા છે તેને સહસ્રશીયા સહસ્રાક્ષા અને સહસ્રપાત્ પણ કહીએ છીએ કેમકે તે અનંત છે જેમ આકાશના વચમાં મર્વ પદાર્થ નહે છે અને આકાશ મર્વથી ભરેલો છે એ અર્થ ૨ કાંઈની સાથે બધાતા નથી તે ૩ પ્રાણેશ્વરને પણ બધા ૪ મ મૂર્તિ મનતઃ સ્પૃશ્તા તે પુરુષ મર્વ જગતથી પૂર્ણ થઈ પૃથ્વી તથા દેહકને ધારણ કરી ગયા છે (અત્યતિષ્ઠત) દગાગુન ૧ ૦ પ્રહ્લાદ અને હ્રદયને વચક છે અગુની શબ્દ અગનો અવયવ વાચી છે પાચ સ્વર્ણ ભૂત અને પાચ મર્મ્મ એ બે મહીને જગતના ૫ અવયવ થાય છે તથા પાંચ પ્રાણ, મન, બુદ્ધિ ચિત્ત અને અકાશ એ ચાગ અને દશમો જીવ અને રાગીમાં જે હૃદય દેશ છે તે પણ દગ અગુવના પ્રમાણથી ગણાય છે જે આ મૂર્તિમાં વ્યાપક થઈ એના ચાર તરફ પણ પશુપૂર્ણ ગયા છે તેથી તે પુરુષ કહેવાય છે કેમકે જે તે દગાગુન સ્થાનને પણ ઉપદન કરીને મર્વ ગ્રિય છે તે મર્વ જગતનો મનાવવાવાળા છે

॥ ૧ ॥ (પુરુષ સુવેદ) તે-એ જગત્ ઉત્પન્ન થયું હતું, જે ઉત્પન્ન થશે અને જે આ નમય છે એ ત્રણે પ્રકારના જગતને તે પૂર્વોક્ત વિશેષણ નહિત પુરુષ અર્થાત્ પન્થેશ્વર છે તેજ એ છે, તેનાથી લિન્ન બીજો કોઈ જગતને રચવાવાળો નથી-૪ કેમકે તે (જ્ઞાન) અર્થાત્ સર્વશક્તિમાન છે (જમૃત) જે મોક્ષ કે તેને આપનાવાળો એક તેજ છે બીજો કોઈ નથી તે પન્થેશ્વર (અન્ન) અર્થાત્ પૃથ્વી-આદિ જગતની સાથે વ્યાપક થઈ રહ્યો છે અને તેનાથી જુદો પણ છે કેમકે તમા જન્મ આદિ વ્યવહાર નથી અને પોતાના મામર્યાથી સર્વ જગતને ઉત્પન્ન કરે છે અને પોતે કદી જન્મ લેતા નથી ॥ ૨ ॥

(જ્ઞાતાવાનસ્ય) ત્રણે કાલમા જેટલો સમાર છે તે સર્વ એ પુરુષની જ મહિમા છે પ્રજન-સર્વ તેની મહિમાનો પતિમાણ છે તો અત પણ હશે ? (અતો જ્યાયાશ્ચ પુરુષ) તે પુરુષની અનત મહિમા છે કેમકે (પાદોઽસ્ય ચિન્મામૂતાનિ) જે આ સપૂર્ણ જગત્ પ્રકાશિત થઈ ગયું છે તે આ પુરુષના ગેર દેશમા વને છે (ત્રિપાદસ્યાઽમૃતદિવિ) અને જે પ્રકાશશુભ્રવાળુ જગત્ છે તે તેનાથી ત્રણ ગણ છે તથા મોક્ષ સુખ પણ તેના જ્ઞાન સ્વરૂપ પ્રકાશમા છે અને તે સર્વ પ્રકારને પત્ત પ્રકાશ કરવા વાળો છે ॥ ૩ ॥

(ત્રિપાદઃપ્રગ્લૃષ્ટૈત્યુ) પુરુષ જે પન્થેશ્વર છે તે પૂર્વોક્ત ત્રિપાદ જગત્ની ઉપર પણ વ્યાપક થઈ ગયા છે તથા પ્રકાશ સ્વરૂપ સર્વમા વ્યાપક અને સર્વથી અલગ પણ છે

(પાદોસ્થેદામત્પુન) એ પુરુષની અપેક્ષાથી આ જગત્ કિચિન્માત્ર દેશમા છે અને જે આ સમાન્તા આગ પાદ હોય છે તે સર્વ પરમેશ્વરના વચમાન ગહે છે આ સ્થૂલ જગતનો જન્મ અને વિનાશ મહા થતો નહે છે અને પુરુષ તો જન્મ અને વિનાશ આદિ ધર્મથી જુદો અને મહા નકાચમાન છે

(તતો ત્રિશ્વદ્વ્યક્ષામત્) અર્થાત્ આ નાના પ્રકારનું જગત્ તેજ પુરુષના મામર્યાથી ઉત્પન્ન થયું છે (માદાના) તે બે પ્રકારે છે એક તો ચેતન કે જે ભોજનાદિ માટે ચેષ્ટા કરે છે અને શુભમયુક્ત છે અને બીજી અનજ્ઞન અર્થાત્ જે જડ અને ભોજનના માટે બનેલું છે કેમકે તેમા જ્ઞાન જ નથી અને પોતે પોતાની મેળે ચેષ્ટા પણ નથી કરી શકતા, પરંતુ તે પુરુષનું અનત મામર્યાજ આ જગતને બનાવવાની મામત્રી છે જેથી આ જગત્ ઉત્પન્ન થઈ વ્યય છે તે પુરુષ સર્વ હિતકાન્ક થઈ તે બે પ્રકારના જગતને

અનેક પ્રકારથી આનંદિત કરે છે અને તે પુરુષ આને બનાવવાવાળો સ સા
રમા સર્વત્ર વ્યાપક થઈ ધારણા કરીને જોડે છે અને તેજ સર્વ જગતને
સર્વ પ્રકારથી આનંદીય કરી રહ્યો છે ॥ ૪ ॥

(તતો વિરાટઃજાયત) તેજ વિરાટ કે જેનું પ્રદાહનના અવકારથી વપુન
કયું છે જે તેજ પુરુષના સામર્થ્યના સામર્થ્યથી ઉત્પન્ન થયું છે

જેને મૂલપ્રકૃતિ કહીએ છીએ જેનું શરીર પ્રદાહનના સમતુલ્ય છે સૂર્ય
ચંદ્રમા જેના નેત્ર સ્થાયી છે વાયુ જેના પ્રાણ છે અને પૃથ્વી જેના પગ છે.
ઇત્યાદિ લક્ષણવાળો જે આ આકાશ છે તે વિરાટ કહેવાય છે તે પ્રથમ કલારૂપ
પરમેશ્વરના સામર્થ્યથી ઉત્પન્ન થઈ પ્રકાશમાન વર્ણ રહ્યો છે ' (વિરાજોભવિઃ)
તે વિગદના તરવોના પૂર્વ ભાગોથી સર્વ અપ્રાણી અને પ્રાણીઓના દેહ પૃથક્
પૃથક્ ઉત્પન્ન થયા છે અને તેથી સર્વજીવ વાત કરે છે અને જે દેહ તેની પૃથ્વી-
આદિના અવયવ અન્ન આદિ ઔષધિઓની વૃદ્ધિઓને પ્રાપ્ત થાય છે
(સ જાતો બલ્પરિચયત) તે વિગટ પરમેશ્વરથી જુદા અને પરમેશ્વરથી પર
આ સમાર રૂપ દેહથી મદા જુદાજ રહે છે (પદ્માદ્ભૂમિ મથોપુર) ફરી
ભૂમિ આદિ જગતને પ્રથમ ઉત્પન્ન કરીને પશ્ચાત્ત્ત્ જે ધાન્ય કરી રહ્યો છે ॥૫॥

(તસ્માદ્ગજાત્સઃ) આ મનનો અર્થ વેદોત્પત્તિ પ્રકંજીમા કાઈક ડરી
દીધો છે પૂર્વોક્ત પુરુષથીજ (મનુષ્ય વૃષ્ટદાજ્યમ્) સર્વ ભોજન વન્ર, અન્ન,
જલ આદિ પદાર્થોને સર્વ મનુષ્ય લોકોએ ધારણ અર્થાત્ પ્રાપ્ત કર્યા છે કેમકે
તેનાજ સામર્થ્યથી એ સર્વ પદાર્થ ઉત્પન્ન થયા છે અને તેનાથીજ સર્વના
જીવન થાય છે તેથી સર્વ મનુષ્ય લોકોને ઉચિત છે કે તેને છોડીને કોઈ
બીજાની ઉપાસના ન કરે (પશુસ્તામ્યજે) ગાય અને વનન સર્વ પશુઓને
તેણેજ ઉત્પન્ન કર્યા છે તથા સર્વ પક્ષીઓને પણ બનાવ્યા છે બીજા પણ સૂક્ષ્મ
દેહધારી-કીટ, પતંગ આદિ સર્વ જીવોના દેહ પણ તેણેજ ઉત્પન્ન
કર્યા છે ॥ ૬ ॥

(તસ્માદ્ગજાત્મર્જઃ) તે પરમ પ્રદાહ પુરુષથી— ઋગ, યજુ, સામ,
અને છંદ અર્થાત્ અથર્વ વેદ ઉત્પન્ન થયા છે ॥ ૭ ॥

(તસ્માદ્ગજાત્મર્જઃ) તેજ પુરુષના સામર્થ્યથી—અશ્વ અર્થાત્ દોડા
અને વિદ્યુત્ આદિ સર્વ પદાર્થ ઉત્પન્ન થયા

(યે કે ચોમયાદિત) જેના મુખમા બન્ને તરફ દાત હોય છે તે
પશુઓને ઉભયદંત કહે છે તે-ઉટ, ગધેડા, આદિ તેનાથીજ ઉત્પન્ન થયા છે

(માવોહજ) તેનાથીજ-જોભતિ અર્થાત ગાય, પૃથ્વી, કિરણ અને ઇંદ્રિયો ઉત્પન્ન થયા છે (તસ્માજ્ઞાતામ) જોજ પ્રકારે-ભકરી અને ઘેટા પશુ તેના કારણથીજ ઉત્પન્ન થયા છે, (ત યજ્ઞ રહિં) જે, સર્વથી પ્રથમ પ્રકટ હતા, જે સર્વ જગતનો બનાવના વાળો છે અને સર્વ જગતમા પૂર્ણ થઈ ગયો છે તે, યજ્ઞ અર્થાત પૂજનને યોગ્ય પરમેશ્વરને જે મનુષ્ય હૃદયરૂપ પ્રગણમા માગી રીતે-પ્રેમ, ભક્તિ સત્ય આચરણો વડે પૂજન કરે છે તેજ ઉત્તમ મનુષ્ય છે.

ઈશ્વરનો આ ઉપદેશ સર્વના માટે છે (તેન દેવામયજત સાં) તેજ પર્મેશ્વરના વેદોક્ત ઉપદેશોથી દેવા જે વિદ્યાન (સાધ્યા) જે સ્ત્રી સ્ત્રીક (ઋષયશ્ચ) ઋષિલોક જે વેદમંત્રોનો અર્થ જાનવા વાળા અને અન્ય ગણ મનુષ્ય જે પર્મેશ્વરના મત્કાન્તપૂર્વક સર્વ ઉત્તમ જ કામ કરે છે તેજ સુખી થાય છે કેમકે સર્વ શ્રેષ્ઠ કર્મો કરવાના પૂર્વે તેનું સ્મરણ અને પ્રાર્થના અવશ્ય કરવીજ જોઈએ અને કુશ્ઠ કર્મો કરવા તે કોઈને ઉચિતજ નથી ॥ ૬ ॥

(યત્પુરુષ) પુરૂષ તેનેજ કહે છે કે જે સર્વ શક્તિમાન ઈશ્વર કહેવાય છે (કતિઘાવ્યં) જેના સામધ્યનું અનેક પ્રકારથી પ્રતિપાદન કરીએ છીએ કેમકે તેમા ચિત્ર વિચિત્ર ઘણા પ્રકારનું સામર્થ્ય છે અનેક કલ્પનાઓથી જેનું કથન કરીએ છીએ

(સુગ કિમસ્યામીન્) આ પુરૂષનું મુખ અથોત મુખ્ય ગુણોથી આ મ સાં શુ ઉત્પન્ન થયું છે ? (કિં વાહ) બલ, વીર્ય, શૂરતા અને સુદ્ધ આદિ વિદ્યા ગુણોથી આ સ સાંમા કયા પદાર્થ ઉત્પન્ન થયા છે ? (કિમૂરુ) વ્યાપાન આદિ મધ્યમ ગુણોથી કઈ વસ્તુની ઉત્પત્તિ થઈ ? (પાદા ઉચ્યેતે) મૂર્ખપણ આદિ નીચ ગુણોથી કોની ઉત્પત્તિ થાય છે ॥ ૧૦ ॥

એ આગ પ્રશ્નનો ઉત્તર એ છે કે—

(ગ્રાહણોડસ્યમુલ્લમામીત્) આ પુરૂષની આજ્ઞાના અનુસાર જે વિદ્યા સત્યભાવણાદિ ઉત્તમગુણ અને ગ્રેષ્ઠ કર્મોથી ગ્રાહણવર્ણ ઉત્પન્ન થાય છે તે મુખ્ય ઈર્મ અને ગુણોથી મહિત હોવાને લીધે મનુષ્યોમા ઉત્તમ કહેવાય છે (ગાહ રાજન્ય વત) અને ઈશ્વરે એ બલ પરાકમાદિ પૂર્વોક્ત ગુણોથી યુક્ત અત્રિયવર્ણને ઉત્પન્ન કર્યા છે (ઝરુ તદસ્ય) ખેતી, વ્યાપાર અને સર્વ દેશોની ભાવનાઓને જાણવા તથા પશુપાલન આદિ મધ્યમ ગુણોથી વૈશ્યવર્ણને ઉત્પન્ન

ર્થા છે (પદ્મ્યા ઝદ્દો) જેમ સર્વથી નીચ અગ છે તેથી મૂર્ખતા આદિ નીચ ગુણોથી ચદ્દવર્ણ સિદ્ધ થાય છે ॥ ૧૧ ॥

(ચદ્રમા) તે વિરાટ પુરુષના મનન અર્થાત્ જ્ઞાનસ્વરૂપ મામર્થ્યથી અદ્રમા અને તેજ સ્વરૂપથી સૂર્ય ઉત્પન્ન થયા છે (ઓનાદ્વા) શ્રોત્ર અર્થાત્ અવ કાશરૂપ મામર્થ્યથી આકાશ અને વાયુ ૫ મામર્થ્યથી વાયુ થયો છે તથા મર્વ ઇદ્રિજો પશુ પોત પોતાના કારણથી ઉત્પન્ન થઈ ગો છે ॥ ૧૨ ॥

(નામ્યા નાસીદત) આ પુરુષના અત્યંત સદ્મ મામર્થ્યથી અતન્નિ અર્થાત્ જે ભૂમિ અને સૂર્યાદિલોકના વચ્ચેના છે તે પશુ નિયત કરેલો છે. (શીર્ષોદો) અને જેના સર્વોત્તમ મામર્થ્યથી સર્વ લોકોને પ્રકાશ બનાવવાળા સૂર્ય આદિ લોક ઉત્પન્ન થયા છે (પદ્મ્યા મૂમિ) પૃથ્વીના પન્માણુ કારણરૂપ મામર્થ્યથી પન્મેશ્વરે પૃથ્વી ઉત્પન્ન કરી છે તથા જવને પશુ તેના કારણથી ઉત્પન્ન કર્યું છે (દિશ ઓનાત) તેણે શ્રોત્રરૂપ મામર્થ્યથી દિશાઓને ઉત્પન્ન કરી છે

(તથા લોકોં અકલ્પયન્) જોજ પ્રગરે મર્વલોકોને કારણ રૂપ મામર્થ્યથી પન્મેશ્વરે મર્વલોક અને તેમા વસવાવાળા સર્વ પદાર્થોને ઉત્પન્ન કર્યા છે ॥ ૧૩ ॥

(યત્પુરુષેણ) દેવ અર્થાત્ જે વિદ્વાન લોક હોય છે તેમને પશુ ઇન્દ્ર પોતપોતાના કર્મોના અનુસાર ઉત્પન્ન કર્યા છે અને તે ઇન્દ્રના આપેલ પદાર્થોને પ્રહણ કરીને પૂર્વોક્ત યજ્ઞનું અનુદાન કરે છે અને જે બ્રહ્માડનું રચન, પાલન અને પ્રલય કરવા રૂપ થન છે તેનેજ જગત્ જનાવવાની મામર્થ્ય કહિયે છીએ

(વસન્તો) પુરુષે ઉત્પન્ન કરેલો જે આ બ્રહ્માડ રૂપ થન છે એમ વસન્તનું અર્થાત્ ચેત્ર અને વૈનાખ-ધૃતના મમાન છે (ગ્રીષ્મ ઇષ્મ) ગ્રીષ્મનું-જેઠ અને અષાઢ-ઇંધન છે શ્રાવણ અને ભાદરવો-વર્ષાનું । આશો અને કાર્તિક-શરદ્નું । મગસર અને પૌષ-હિમનું । અને મહા તથા કાગણુ-શશિનનું કહેવાય છે જે આ યજ્ઞમા આદૃતિ છે તે ઇંદ્રા રૂપકાલકાન્થી સર્વ બ્રહ્માડનું વ્યાખ્યાન બહુવું બોધે ॥ ૧૪ ॥

(સપ્તાસ્યા) ઇન્દ્રે એક એક લોકના નારે તરફ માત્ર માત્ર પગિધિ ઉપ-ઉપ રચી છે જે વચ્ચેના આગે તરફ એક સપ્તથી માગીને જેટલું પરિમાણ થાય છે તેને પગિધિ કહે છે તે જેટલા બ્રહ્માડ લોક છે તે ઇન્દ્ર એક એકના

ઉપર માત્ર સાત આવળુ જનાર્યા— એક મમુડ, બીજી ત્રમગેણ, ત્રીજી મેઘમહલનો વાયુ, ચોથુ વૃષ્ટિજન, અને પાંચમો વૃષ્ટિજનના ઉપર એક પ્રકારનો વાયુ, છઠ્ઠો અત્યંત સૂક્ષ્મ વાયુ જેને ધનજય કહે છે, માત્ર સૂત્રાત્મા વાયુ જેને ધનજયથી પણ અત્યંત મૂલ્ય છે, એ માત્ર પશ્ચિમ કહેવાય છે (ત્રિસપ્તસમિધ) અને આ પ્રકારની માત્ર ૨૧ પ્રકારની કહેવાય છે જેમાંથી પ્રકૃતિ, બુદ્ધિ અને જીવ એ ત્રણે મલીને એક છે તેમજ એ અત્યંત સૂક્ષ્મ પદાર્થ છે બીજી શ્રોત્ર, ત્રિજી ત્વચા, ચોથી નેત્ર, પાંચમી જીહ્વા, છઠ્ઠી નાસિકા, માત્ર ૭ વાક, આઠમા ધ્વજ, નવમા હાથ, દશમુ શુભ, અગ્નિઆત્મ ઉપર જેને ક્ષિત્ર ઇન્દ્રિય કહે છે ૧૨ મો ગજ, ૧૩ મો અશ્વ ૧૪ મુ ૩૫ ૧૫ મો ગ્ધ, ૧૬ મો ગધ ૧૭ મી પૃથ્વી, ૧૮ મુ જલ, ૧૯ મો અગ્નિ, ૨૦ મે વાયુ, ૨૧ મો આકાશ એ એકવીશ નમિત્ત કહેવાય છે

(દેવાય ૦) જે પશ્ચિમ પુરુષ આ જગતનો ન્યવાણો મવને દેખવાવાળો અને પૂજ્ય છે તેમજ વિદ્વાન લોક સુણીને અને તેનાજ ઉપદેશથી તેનાજ મર્મ અને શુભોત્તુ ધ્યન, પ્રકાશ અને ધ્યાન કરે છે તેને જોડીને બીજા કોઈને ઇશ્વર નહીં માનવો અને તેના ધ્યાનમાં પોતાના આ માઓને દૈવ બધનથી ઠંથાણુ બાંધે છે ॥ ૧૫ ॥

(યજ્ઞેન યજ્ઞમ ૦) વિદ્વાનોને દેવ કહે છે અને તે મર્વના પૂજ્ય હોય છે તેમજ તે મર્વદિન પરમેશ્વરનીજ સ્તુતિ, પ્રાર્થના, ઉપાસના અને આરાધના આદિ વિધાનથી પૂજા કરે છે આથી મર્વ મનુષ્યોને ઉચિત છે તે વેદ મત્રોથી પ્રથમ ઇશ્વરની સ્તુતિ, પ્રાર્થના કરીને શુભ ક્રમોનો આગલ કરે (સિદ્ધનાક ૦) જે જે ઇશ્વરની ઉપાસના કરવાવાળા લોક છે તે તે મર્વ દુષ્કારથી છુટીને મર્વ મનુષ્યોમાં અત્યંત પૂજ્ય થાય છે (યજ્ઞપૂર્વે માં ૦) ન્યા વિદ્વાન તો પશ્ચિમ પુરુષાર્થથી જે પદને પ્રાપ્ત થઈને નિત્ય આનંદમાં રહે છે તેનેજ મોક્ષ કહે છે, કેમકે તેનાથી નિવૃત્ત થઈને નમાના દુષ્કારમાં કનિ નથી પડતા ॥ ૧૬ ॥

પશ્ચિમાત્માને જ્યાં મિસ્રણ અર્વાં નૃષ્ટિને ઉત્પન્ન કરવાની ઇચ્છા થાય છે અને અભિધ્યાનદ્વારા જ્યાં તે સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરવા જાગે છે ત્યાં પણ તે પ્રજાપતિ કહેવાય છે જ્યાં તે આ જગતને ઉત્પન્ન કરે છે ત્યાં તે દેવતા અશ્વમાં ન્યાસ પુરુષને વિરાટ પુરુષ કહે છે તેજ વિરાટ પુરુષદુ પદથી આ નૃષ્ટિમાં વર્ણન છે

માયણાચાર્યે કરેલા વિરાટ પુરૂષના અર્થનો સાર—

“પ્રાણીયોનો બ્રહ્માડ દેહ તે વિરાટ તેના બનત માયા આદિ છે તે ગોલક રૂપ બ્રહ્માડનો ઘેરો કરી બ્રહ્માડથી પણ દશ અંગુલ બહાન વધ્યો ॥ ૧ ॥ આ કલ્પમા પ્રાણીમાત્ર વિનટના અવયવ છે તેમ ભૂતકાનમા હતા, ભવિષ્યમા યશે પ્રાણીઓના ભોગ્ય અન્નથી વધતો કારણાવસ્થાથી નિકળી દૃશ્યમાન અવસ્થાને પ્રાપ્ત થાય છે—પ્રાણીઓના કર્મફલ લોગના માટે જગત્ અવસ્થા સ્વીકારે છે આ તેનું ખરૂં સ્વરૂપ નથી ॥ ૨ ॥ ત્રણે કાલનું જગત્ છે તે તેનીજ મહિમા છે—સામર્થ્ય વિશેષ છે એથી પણ અધિક મહિમા એ છે કે પ્રાણી જાતનો ચતુર્થાંશ તેના પ્રકાશમા છે તે અવિનાશી છે ॥ ૩ ॥ સમાગ્રથી બહાર, અમારના સ્પર્શથી રૂપિત ત્રિપાદ પુરૂષ છે તેનો આ એકપાદ—ચતુર્થાંશ સૃષ્ટિ—મહારથી પુન પુન ઉત્પન્ન અને નષ્ટ થાય છે અને તેજ અગત્ય રૂપમા વ્યાપ્ત થઈને રહે છે ॥ ૪ ॥ આદિ પુરૂષ ત્રી વિરાટ—બ્રહ્માડ દેહ, તેજ દેહનો આશ્રય લઈ દેહાભિમાની પુરૂષ અર્થાત્ સ્વમાયાથી બ્રહ્માડરૂપ વિરાટ દેહને ઉત્પન્ન કરી તેમા તે બ્રહ્માડાભિમાની જીવરૂપ યથા આ ઉત્પન્ન થએલા દેવ—તિર્થ્યક, મનુષ્ય આદિ રૂપવાળો થયો તેણે ભૂમિને ઉત્પન્ન કર્યા બાદ જીવોના શરીર બનાવ્યા ॥ ૫ ॥ જ્યારે પૂર્વક્રમથી સૃષ્ટિ થઈ ત્યારે બીજું સાધન ન હોવાથી દેવોએ મનથી તેજ પુરૂષ સ્વરૂપને હવિની કલ્પના કરીને યજ્ઞ કર્યો તે યજ્ઞમા—વમતકતુ ઘી, શ્રીધ્મ અગ્નિ, અને શરદ્ હવિ હતી ॥ ૬ ॥ તે માનસ યજ્ઞમા દેવોએ તે પુરૂષપશુનું પ્રોક્ષણ કર્યું અને સૃષ્ટિ સાધન યોગ્ય પ્રજાપતિ આદિ દેવોએ યજ્ઞ કર્યો ॥ ૭ ॥ તેજ માનસ યનથી—મવ દંધ્યાદિ ભોગ્યબળ પદાર્થ ઉત્પન્ન થયા તેનાથી જગદ્વી—હન્ધ્યાદિ પશુ, આશ્વ—અશ્વાદિ પણ ઉત્પન્ન થયા ॥ ૮ ॥ તેજ માનસ યજ્ઞથી ચારો વેદ ઉત્પન્ન થઈ ગયા ॥ ૯ ॥ તેનાથી અશ્વાદિ ગાય ઉદાદિ ઉત્પન્ન થઈ ગયા ॥ ૧૦ ॥ પ્રજાપતિના પ્રાણરૂપ દેવોએ સક્રપદ્ધારા વિરાટની ઉત્પત્તિ કરી ત્યાં વિનટન કેટલાક ભાગોમા વિભક્ત કર્યા તનુ મુખ કયુ ? બાહુ કઈ ? ઉર કયુ ? અર્ધ પગ કેવા પના ? ॥ ૧૧ ॥ ઉત્તર—પ્રાણજી તેના મુખરૂપ, મત્રિય તેની માથુ, વૈજ્ય તેના ઉર, અને યજ્ઞ તેના પગરૂપ વિભાગ થયા ॥ ૧૨ ॥ જે પ્રકાન મર્વ ભોગ્યજાત, ગવાન્નિ પશુ કગાદિ વેદ, અને પ્રાણજીદિ તેનાથી ઉત્પન્ન થયા, તેજ પ્રમરે પ્રજાપતિના મનથી ચક્રમા, ચતુર્થી સૂર્ય, મુખથી અગ્નિ, અને પ્રાણથી વાયુ ઉત્પન્ન થયા ॥ ૧૩ ॥ નાભિથી અતરિક્ષ, મસ્તકથી ગૌ, ૫ યાથી ભૂમિ, અને કાનથી દિશા વિગેરે અન્યકોઈ લોકાંતર ઉત્પન્ન થયા ॥ ૧૪ ॥ આ સાકલ્પિત યજ્ઞની—ગાયત્ર્યાદિ માત્ર ૭૬ પરિધિયા હની અર્થાત્ એકદિ આહવની—યની ત્રણ, ઉત્તરવેદિકાની ત્રણ, અને ચાતમા આદિત્ય ૩૧ મમાધિઓ—૧૨ માન,

પ ઋતુ, ૩ લોક અને આન્તિક એ ૨૧, પ્રતપતિના પ્રાણરૂપ દેવોએ માનમ યજ્ઞ કરતા વિગદને પશુ માની યજ્ઞનો વિનાશ કર્યો ॥ ૧૫ ॥ અભપતિના પ્રાણરૂપ દેવોએ આ માનમ યજ્ઞથી યજ્ઞરૂપ અભપતિની પૂજા કરી તે મમથે ૦ યદૃષ વિકાગ્ના ધારક તેજ ધર્મ મુખ્ય હતા, તેજ પુરુષ-તે વિગદ પ્રાપ્તિ રૂપ મર્ગને પ્રાપ્ત થાય છે જ્યાં પુનઃતન વિગદ પુરૂષ ઉપાસના કરવાવાળા આધક દેવ ગહે છે ॥ ૧૬ ॥ એ ૧૬ મંત્રોના અર્થનો માન કર્યો ॥

ઋગ્વેદનાનુ વિગદ મુખ, નાયણ ચાર્વના અર્થનો દુઃ માન લખીને બતાવ્યો

યજુર્વેદમા લખાએલુ તેજ વિગદ મૂકત છે તેનો અર્થ મ્વામી કયા નહીએ કરેલો છે તે બતાવી દીધો છે માત્ર મામ સામી જોવા તેનો દુકમા ચાર લખીને બતાવુ છું-મત્ર ૧૬ લ નો

“ પુરૂષ વિશેષ્ય બાહીના વિશેષણ-પુર-પ્રહ્લાદ અને શરીર એ બન્નેમા ન્યાપક તે પુરૂષ આકાશના વચમા મર્વ પદાર્થ છે હતા તે જુદો ૦ તેજ પન્મેશ્વર છે મ્યવ નૃદમ પાત્ર પાત્ર બત, પ્રાણોની માથે આન્મા, અને હૃદય એ ત્રાંમા ન્યાપક તેનું ઉદ્ધિધન કરી જગતને બનાવવા વાળો છે ॥ ૧ ॥

પૂર્વોક્ત વિશેષણવાળા પન્મેશ્વરથી જગત્ થયુ, થરે, ને છે મોક્ષને આપવા વાળો મર્વની માથે છે, જગત્ ઉત્પન્ન કરે છે પણ ચોતે જન્મ લેતો નથી ॥ ૨ ॥

ત્રણે કાલનો મસાર છે તે પુરૂષની મહિમા છે અને તે અનત છે જગત્ પ્રકાશી રહ્યું છે, પુરૂષ એકે દેશમા છે, જગત્ તેનાથી ત્રણ ગણુ છે, મોક્ષ મુખ નેના જ્ઞાન મ્વરૂપ પ્રકાશમા છે મર્વ પ્રકાશનો કરવા વાળો છે ॥ ૩ ॥

ત્રિપાદ જગત્માં ઉપન્યાપક મર્વની લીતર અને તેથી અલગ પણ તેની અપેક્ષાથી જગત્ કિચિત્ છે મચારના ચાન પાદમા તે પન્મેશ્વર વચમા છે, મ્યવ જગત્નો જન્મ અને વિનાશ થતો ગહે છે પ્રકાશમાનુ પુરૂષ જુદો છે તેના સામર્થ્યથી જગત્ ઉત્પન્ન થયુ તે એ પ્રકારનું છે-ભોજનાદિ માટે ચેષ્ટા કરે છે તે જીવ મયુક્ત છે, બીજુ-જડ કે જે ભોજનના માટે બનેલું છે પુરૂષનું સામર્થ્યજ જગત્ બનાવવાની સામગ્રી છે તે હિતનક થઈ બન્ને પ્રકારના જગત્ને આનંદિત કરે છે, વ્યાપક થઈ ધાન્ય કરે છે, અને આકર્ષણ પણ કરે છે ॥ ૪ ॥ વિગદ જેનું પ્રહ્લાડના અલકાગ્યો વર્ણન કર્યું છે જે તેજ પુરૂષના સામર્થ્યના સામર્થ્યથી ઉત્પન્ન થયુ છે જેને મૂલ પ્રકૃતિ કહીયે છીયે,

તેનું સારી પ્રભાવના મમતુત્પત્તિ, જેના સર્વ ચક્રમા નેન, વાયુ જેના પ્રાણ, પૃથ્વી જેના પગ, ઇત્યાદિ લક્ષણવાળો જે આકાશ છે તે વિનદ કહેવાય છે તે પ્રથમ ક્વારૂપ પરમેશ્વરના મામરૂંથી ઉત્પન્ન થય પ્રકાશમાન થઈ રહ્યો છે તે વિગદ તત્ત્વોના પૂર્વ ભાગોથી સર્વ પ્રાણી અને પ્રાણીયોના દેહ પૃથક્ પૃથક્ ઉત્પન્ન થયા છે તેથી તેમા સર્વ જીવ વામ કષ્ટ છે, જે દેહ તેની પૃથ્વી આદિના અવયવ અન્નાદિ ઔપધિયોની તૃપ્તિયોને પ્રાપ્ત થાય છે, તે વિનદ પરમેશ્વરથી જુદા અને પન્મેશ્વરથી, આ મમા દેહથી જુદા રહે છે કરી ભૂમિ આદિ જગત્ને પ્રથમ ઉત્પન્ન કરીને પત્રી જે ધાણુ ઠરી ગ્યો છે ॥ ૫ ॥

આ છઠ્ઠા મંત્રનો અર્થ વેદોત્પત્તિ પ્રક્રિયા કાઈ કરી દીધો છે પૂર્વોક્ત પુરુષથીજ-સર્વ ભોજન, વસ્ત્ર, અન્ન, જન, આદિ પદાર્થોને પ્રાપ્ત કર્યા છ-તેના માણુપથીજ જ પદાર્થ ઉત્પન્ન થયા ॥ માટે તેને છાડીને બીજાની ઉપામના ન કરે ગાય આદિ, કી, પતંગાદિ તેણે જ ઉત્પન્ન કર્યા છે ॥ ૬ ॥

જે પ્રક્રિયા પુરુષથી ચારો વેદ ઉત્પન્ન થયા છે ॥ ૭ ॥

તેજ પુરુષના માનસ્યથી-ધોડા, વિદુત્ આદિ, જોતિ-ગાય, પૃથ્વી, અને ઈદ્રિઓ ઉત્પન્ન થયા છે, જે સર્વથી પ્રથમ પ્રકટ હતો, જે જગત્ને બનાવવા વાળો જ, જગત્મા પૂર્ણ થઈ રહ્યો છે, તે યજ્ઞ-પૂજન ને યોગ, પન્મેશ્વરને પ્રમ ભક્તિ, સત્યાચરણ કરીને પૂજન કરે છે તે ઉત્તમ છે તેનો આ ઉપદેશ સર્વના માટે છે, તેનાજ વેદોક્ત ઉપદેશોથી-જે વિદ્વાન જ્ઞાની લો-૧૬ મંત્રોના અથ જાણવા વાળા અને અન્ય પણ મત્કાર પૂર્વક ઉત્તમ કામ કરે છે તે સુખી થાય છે કુપ્ત ઝમ કરવા ઉચિત નથી ॥ ૮-૯ ॥

પુરુષ સર્વ રાકિતમાન ઇશ્વર છે તેનું ઘણું પ્રકાશ મામર્ય છે

તેનું સુખ-સુખ્ય શુભોથી શુ ઉત્પન્ન થયુ છે ?

તેની બાહુ-અન વીર્યાદિ શુભોથી કયા પદાર્થ ઉત્પન્ન થયા છે ?

તેનું હૃદ-મન્યમ શુભોથી કઈ વસ્તુની ઉત્પત્તિ ?

તંના પા-મૂળપણાદિ નીચ શુભોથી કોની ઉત્પત્તિ થાય છે ?

ઉત્તર-આ પુરુષની આજ્ઞાનુસાર કર્મોથી પ્રાણણ ઉત્પન્ન થાય છે તે સુખ બન વીર્યાદિ શુભ ચુકત ક્ષત્રિય ઉત્પન્ન કયા-તે બાહુ ખેતી વાપરાદિ શુભવાળા વૈન્ય ઉત્પન્ન કર્યા-તે હૃદ મૂળપણાદિ શુભવાળા તે શુદ્ર પગથી ઉત્પન્ન થયા એમ સિદ્ધ થાય છે ॥ ૧૧ ॥ વિનદના જ્ઞાન સ્વરૂપ મામર્યથી ૧૬મા, તેજથી સય, અવકાશ પત્રી આકાશ, વાયુથી વાયુ ઈદ્રિયો પોત

પાતાના કારણથી ઉત્પન્ન થાય ॥ ૧૦ ॥ અત્યંત સૂક્ષ્મથી અતગ્નિ, જેના સર્વોત્તમ આમશ્યથી સૂર્યોદિલોક, અમાત્ય કાન્હરૂપ આમશ્યથી પૃથ્વી, ૪૯ને પણ તેના કાન્હથી, શ્રોત આમશ્યથી દિશાઓ, કાન્હરૂપ આમશ્યથી અર્ધ લોકને, અર્ધ પદાર્થોને ઉત્પન્ન કર્યા ॥ ૧૩ ॥ દેવ-વિદ્વાન તેમને પણ નેમના કર્માનુસાર ઉત્પન્ન કર્યા છે તે ઇશ્વરના આપેલા પદાર્થોને લઈ યજ્ઞાનુક્રમ કહે છે અને જે બ્રહ્માડનુચ્ચત, પાતન, અને પ્રત્યક્ષ કરવા રૂપ થયે તેનેજ જગત્ જવાવવાની આમશ્રી કહીએ છીએ પુનઃ ઉત્પન્ન કર્યો જે આ બ્રહ્માડ થયે છે એમા ઠનુઓ ધીઆદિ તે રૂપનાલકાથી અર્ધ બ્રહ્માડનુચ્ચાખ્યાન બાલુપું ॥ ૧૪ ॥

ઇશ્વરે એક એક લોકના ચારો તરફ ત્રાત ત્રાત પરધિ ઉપર ઉપર રચી છે

એક એક ॥ ઉપર ત્રાત ત્રાત આવગણુ જનાવ્યા—૧ મધુર ૨ ત્રસરેણુ, ૩ મેધમડલવાયુ ૪ વૃષ્ટિજન, ૫ વૃષ્ટિજનના ઉપર એક પ્રકારનો વાયુ, ૬ અન્યત્ર સૂક્ષ્મવાયુ જેને ધનંજય કહે છે, ૭ સૂત્રાતમાવાયુ ધનંજયથી અન્યત્ર સૂક્ષ્મ, એ સાતને પંચિધિ કહે છે

આ બ્રહ્માડની આમશ્રી ૨૧ પ્રકારની છે—૧ પ્રકૃતિ, જુદિ, જીવ એ ત્રણે મળીને એક અત્યંત સૂક્ષ્મ છે, ૨ શ્રોત્ર, ૩ ત્વચા, ૪ નેત્ર, ૫ જીહ્વા, ૬ નાસિકા, ૭ વાહ, ૮ શ્વેત, ૯ હૃદય, ૧૦ ગુપ્ત ૧૧ લિંગ ૧૨ ચાન્દ્ર, ૧૩ ચર્મા, ૧૪ રૂપ, ૧૫ ગ્રહ, ૧૬ ગધ, ૧૭ પૃથ્વી, ૧૮ જલ, ૧૯ અગ્નિ, ૨૦ વાયુ, ૨૧ આમશ્ર, એ ૨૧ મનિષા કહેવાય છે જે જગત્તો વ્યવાયોગો જીવાવાયો પૂજ્ય છે તેમને વિદ્વાન લોક મુળીને તેનાજ ઉપદેશથી, તેના જન્મ, સુષોત્ત-કલ્પ, પ્રકાશ, ધ્યાન, કંઈ છે બીજાને ઇશ્વર નહીં માનતો તેના ધ્યાનમા દૃઢ બંધનથી પાતાના આત્માનુ કંનાલુ બાલે ॥ ૧૫ ॥

વિદ્વાનેને દેવ કહે છે, તે સર્વના પૂજ્ય હોય છે, આથી મનુષ્યોને ઉચિત છે કે વેદમંત્રોથી મુલિ, પ્રાર્થનાદિ કરીને શુભ કર્યોનો આગલ કરે

જે ઇશ્વરની ઉપાસના કરવાવાળો છે તે સર્વ દુષ્ટોની છુટીને પૂજ્ય થાય છે વિદ્વાન જે પદને માત્ર યજ્ઞ નિત્ય આનંદમા ન્હે છે તેનેજ મોક્ષ કહે છે તે નિરુત્તર યજ્ઞ દુષ્ટમા પરના નથી ॥ ૧૬ ॥

પનાત્માને જ્યાં સુધિ ઉત્પત્ત કરવાની કષ્ટતા થાય અને જ્યારે તે સુધિ ઉત્પત્ત કરવા લાગે ત્યાં પણ તે પ્રજાપતિ કહેવાય છે ત્યાં ઉત્પત્ત કરે છે ત્યારે

તેટલા અશમા વ્યાસને વિદુ પુરુષ કહે છે તેના કંઈ શ્રી અમૂળમા વર્ણન છે ”

આ વિગદ પુરુષ સૂક્તના મત્ર ૧૫ મા મા જળ વિચારવાનું કે-માયણા-થાર્યે અર્થ એવો કર્યો છે કે-“ આ માકાન્ધિક ચક્ષુની ગાયત્ર્યાન્નિ માત છદ પરધિયા હતી અર્થાત-ઐદ્રિક આક્રવાનીયની ત્રણ, ઉત્તર વેદિકાની ત્રણ અને સાતમી આક્રિત્યની

શ્વામી ડયાનદજીએ-એજ પદ્મમા મત્રનો અર્થ એવો કર્યો છે કે-
“ ઇશ્વરે એક એક લોકના ચારો તન્ક માત માત પરિધિ ઉપ ૮૫૦ થી છે એક એકના ઉપ માત માત આવજી જનાવ્યા-૧ મસુડ, ૨ ત્રમરેજી ૩ મેધ મડળ વાયુ, ૪ વૃષ્ટિ જલ ૫ વૃષ્ટિ જલ ઉપર એક પ્રકાળનો વાયુ, ૬ અત્યંત સ્વલ્પ વાયુ જેને ધનજય કહે છે, ૭ મૂત્રાત્મા વાયુ ધનજયથી અત્યંત મૂળ-એ માતને પરિધિ કહે છે ”

આમા જરા વિચારવાનું કે-માયણાથાર્યે-ગાયત્ર્યાન્નિ માત છદની પરધિયા જતાની ત્યારે શ્વામી ડયાનદજીએ-એક એક લોકના ચારો તન્ક મસુડાદિક માત નાર આવજી જતાવ્યા આ વિશેષ જ્ઞાન શ્વામીજીએ કયા વેદોથી મ પાદન કર્યું? અમારી સમજ મુજબ તો જોનોના નવન પુરુષોએ અનાગિજાનના લોકનું જે સ્વરૂપ જતાવ્યું છે તેમાના વિધાનને એવા પછી તેમા ઉપ ૮૫૦ કરી ઇશ્વરે એક એક લોકના ઉપર સાત માત પરિધિ રચીના સ્વરૂપથી લખીને જનાવ્યું પ્રથમ તો વિગદ પુરુષજ એક લોકના સ્વરૂપવાળો જતાવ્યો છે તેમા બીજા બીજા લોકોજ કયાથી માન્યા? પ્રાચે આ વિગદ પુરુષનું મૂળ લેન અને બૌદ્ધના તરવો વિશેષ જાહેરમા આવ્યા પછીજ વેદોમા કાખન થએલું હોય એમ વિચાર કરતા જણાઇ આવે છ કાગલ-જેન, બૌદ્ધ, અને વૈદિક આ ત્રણ મતો એક વખતે મોટી અવગ મહિમા પડ્યા હતા તે વખતે અનેક પ્રજાના વિષયોમા મોટી મોટી ચચાઓ ઉભી થએલી જણાય છે ચન પ્રધાન વૈદિકધર્મ નહી જેવો વડ પડેવા હતો તે વખતે વૈદિકોએ ઉપનિષદાદિક પોતાના ગ્રંથોમા મોટો રખાર કરી દીધેવો એમ જણાઈ આવે છ બાહ્યોએ જગતના ન મધે પ્રાચે મૌનજ સીકાગી લીધું હતું વૈદિક પડિતોએ-પોતાના વેદોથી તે પુનણો સુધી જગતના નબધ જેને જે ગોત્રનું આવ્યું તે તે પ્રમાણે પોતાના ગ્રંથોમા જોડવાજ આવ્યા તેથીજ તેમના ગ્રંથોમા જગો જગોપન પ્રત્યક્ષણે વિરાધ દેખાઇ નહો છ આ મારી કંપના અપ્ય બુદ્ધિથી કરેલી વિચાર પુરુષોને સર્વથા મયોગ નહી લાગે એમ હ માગ હુક અનુભવથી માનુ છ

મદ્યુત આહિત્ય પૃ ૧૭૬ થી ૧૮૮ સુધીમા જતાવેલ.

ઋગ્વેદના સૃષ્ટિ વિષયક સૂક્તોમાનો કિચિત્ માર—

પૃષ્ઠ ૧૭૬મા ઋગ્વેદમા છે કે સાત સૃષ્ટિ વિષયક સૂક્તો છે તેમા હ તકથા અને ધમશાસ્ત્રના વિચારોની પુષ્કલ ભેગભેગા વર્ણ હોય એ સ્વભાવિત છે એ કવિતાઓમા વિચારો ઘણા અસ્તબ્ધસ્ત ન્થિતિમા મુકાયલા આપણા નેશામા આવે છે -

પ્રાચીન ઋષિઓના અભિપ્રાય પ્રમાણે દેવતાઓએ “ સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરી ” વૈદ્યક વળતે એ સૂક્તોમા સૃષ્ટિને ઉત્પન્ન કરનાર તરીકે શુદ્ધ શુદ્ધ દેવતાઓના નામ આપવામા આવ્યા છે

સ્વર્ગ અને પૃથ્વી એ બેઉ મધ્યમા દેવતાઓના ના જાણ છે એવો વિચાર વળે ઠેકાણે દ સાવવામા આવ્યો છે એ વિચારથી તદ્દન ઉત્પન્ન છે એટલે “ બાલકોએ પોતાના મા આપને ઉત્પન્ન કર્યા ” એવી રીતના વિરોધમા વેદના ઋષિઓ આવી પડે છે કદાહરણ તરીકે—ઈન્દ્રના વિષેમા ચોક્કસ શબ્દોમા એવું કહેવામા આવ્યું છે કે એણે એના પોતાના શરીરમાથી એના પિતાને અને એની માતાને જન્મ આપ્યો (મં. ૧૦, સુ. ૫૪) “ યન્માતરચ પિતરચ સાક અજ્ઞનયથાસ્તન્ય સ્વાયા ”

વિરોધાભાસી વિચારોમા વધારે ને વધારે મશગુલ ગહેતાન વિપ્રમર્શની કલ્પનાને આ વિચાર ઘણો ગમી ગયો હતો એમ ન્ખટ માલુમ પડે છે કાન્યુ કે સૃષ્ટિ વિષયક સૂક્તોમા જગતની ઉત્પત્તિનો કેમ વર્ણવવામા આવ્યો છે તેમા આ પીતૃત્તરી યજ્ઞેલી ઉત્પત્તિનું કથન એક કરતા વધારે વળત કરવામા આવેલું જણાય છે કદાહરણ તરીકે દક્ષનો જન્મ અહિતિથી થયો અને અહિતનો જન્મ દક્ષથી થયો એવું કહેવામા આવ્યું છે (મં. ૧૦, સુ. ૭૨) અદિતેર્દક્ષો ઇજાયત વક્ષાદિતિ પરિ ॥ ઋગ્વેદના ધાર્મિક વિચારો ધીરે ધીરે વિકાસ પાગતા મધ્યમા સુખ્ય દેવતાઓથી શુદ્ધ અને એકે એક દેવતાના કરતા વધારાત એવા એક સદાની કલ્પનાનો ઉદ્ભવ થયો સૃષ્ટિ વિષયક સૂક્તોમા પુરુષ, વિશ્વકર્મા, હિન્વ્યર્જર્જ, પ્રજાપતિ એવા શુદ્ધ શુદ્ધ નામોથી એ સૃષ્ટિને નબોધન કરવામા આવ્યું, છે વિશેષ પ્રાચીન સૂક્તોમા જન્મ એટલે ‘ ઉત્પન્ન કરવું ’ એ ક્રિયાપદના કોડ ઉપની સાથે હમેશા જનનના કુદરતી વ્યાપાર તરીકે સૃષ્ટિ વિષે વર્ણવવામા આવ્યું છે પણ આ સૃષ્ટિ વિષયક સૂક્તોમા કોઈ મૂલ પદાથ ઉપરવી બનાવટ કરવામા આવી હોય અથવા કોઈ મત પદાઈનાથી ઉત્ક્રાંતિ થઈ હોય એની રીતનું સૃષ્ટિ વિષેનું વર્ણન આપવામા

આનુ છે એમાનુ એક મૂળ (મ ૧૦, સ ૬૦) " પુરુષ મૂક્ત " એ નામથી વાત બાધીતુ થએલું છે એ સૂક્તમા પણ દેવતાઓને સૃષ્ટિના કર્તા તરીકે પણ વામા આવ્યા છે તે પણ તેનીજ માથે એક પ્રથમ પુરુષના મર્ગી કપી પદાર ઉપરથી સૃષ્ટિ ન્યવામા આવેલી એવું પણ કહેવ મા આવ્યું છે એ પુર ને હજાર માથા છે અને હજાર પગ છે, અને બગિને કાકી દર્શન ભૂમિ ઉપનાત પણ એનું શરીર દેલાઈ વળે છે

આ પ્રકારે બતાવેલો અર્થ" ૫ ૧૭૮ થી ૧૮૦ મુખી નીચે પ્રમાણે છે—

" એક નાક્ષત્રી પુરુષના શરીરમાથી આ જગત્ આવ્યું છે એ મૂળ વિચાર બ્રહ્મર વણે બ્રહ્મો છે, અને અનેક પ્રાચીન દત્ત ધ્યાઓમા એ વિચાર આપણા જોવામા આવ્યા વગર નહેતો નથી પણ એ વિચાર જે રીતથી આ સ્થલે મૂકવામા આવ્યો છે તે રીત કદ્દ છેક જુની નથી બ્રાહ્મણોમા વિપરીતે યજ્ઞ તરીકે કંપવામા આવ્યો છે, અને તે જ શ્રેણીને અનુમર્ગીને આ મૂક્તમા સૃષ્ટિના કર્મને એક વચના વિધિ તરીકે ગણવામા આવ્યું છે અને મૂળ પુરુષને યજ્ઞના યજ્ઞ તરીકે કપીને તેના શરીરના જુદા જુદા યજ્ઞનાઓને વિશ્વના જુદા જુદા ભાગો ગણવામા આવ્યા છે, એ મૂક્તમા આપણને કહેવામા આવ્યું છે કે એનું મગ્ગતક તે અગ્રથ થયું, એની નાભિ તે અત્યંત ઘણું, એના પગ તે પૃથ્વી થયા, એના ગ્રાન્થ તે નિશાઓ થયા, અને એના મનમાથી ચંદ્ર ઉત્પન્ન થયો, એની આજમાથી સૂર્ય ઉત્પન્ન થયો, એના મુખમાથી ચંદ્ર અને અગ્નિ ઉત્પન્ન થયા એના શ્વામમાથી વાયુ ઉત્પન્ન થયો " એની ગીતે તેઓએ (દેવતાઓએ) જુદી જુદી દુનિયાઓને ધરી "

એ સૂક્તને વિશ્વદેવતાવાદનો નામ લાગ્યો છે તે ઉપરથી પણ એ મૂક્ત વધારે મોડું આવ્યું છે એમ માલમ પડી માને કે કારણક એ મૂક્તમા કહેવામા આવ્યું છે કે—પુરુષ તે જ આ મધ્ય જગત છે અત્યાર જે કંઈ છે અને હવે પછી જે કંઈ હશે તે સધળું પુરુષ છે અને એનો ચોથો ભાગ તે મળ્યા પ્રાણીઓ કે અને બાકીના ત્રણ ભાગ તે છલોકમા હેનાની અમ લોકાની દુનિયા છે બ્રાહ્મણોમા પુરુષ અને સૃષ્ટિનો રચનાત પ્રબળપતિ એ મેળને એકજ ગણવામા આવ્યા છે અને ઉપનિષદોમા એ પુરુષનું આજ્ઞા વિશ્વની માથે તાદાત્મ્ય ગણવામા આવ્યું છે એથી પણ વિશેષ આજળ જગા, માખ્ય મિલસુકીના દ્વંતવાદમા પુરુષ એ " આત્મા " નું નામ છે એવું ગણવામા આવ્યું છે, અને એ પ્રકૃતિ થી બિન્ન

છે એનું પ્રતિપાદન કરવામા આવ્યું છે પુરુષ સૂક્ત માં ‘વિગ્ન’ એ નામના મત્વ વિષે એવું કહેવામા આવ્યું છે કે પુરુષમાથી એ વિગ્નની ઉત્પત્તિ થઈ છે—“તસ્માદ્ વિગ્નઃ જાયતે પાછલા સમયની વેદાન્ત દિવસુક્રીમા વિગ્ન એ સૃષ્ટિના અંતર (મગુણ પ્રદ) નું નામ છે અને પ્રદ એ નિર્ગુણ મત્વથી એનું અવરૂપ શુદ્ધ પદી આવે છે ત્યારે પુરુષ સૂક્ત ને હિંદુ જ્ઞાનના વિશ્વદેવતાવાદની જ્ઞાનામા જની રચના તરીકે આપણે ગણી શકીએ તેનીજ માથે, એ ક્રમેદ ના સમયની મૌથી મોડી લખાયેલી કવિતાઓમાની એક છે એ પણ આપણે સ્વીકારવું પડશે કાળુ કે ત્રણ જ્ઞાનામા જના વેદો મુખ્ય ધી જ્ઞાન એ મુખ્ય પહેલાજ અસ્તિત્વ ધરાવતુ હતું એમ એ સૂક્ત ઉપગ્રંથીજ માવમ પડે છે એ મૂલ્યમા એ ત્રણે વેદો વિષે નામ ‘ઝનેજ’ કહેવામા આવ્યું છે —

તસ્માદ્યતાત્ સર્જત કચ સામાનિ જગિરે ।

ઉદામિ જગિરે તસ્માત્ યજુસ્તસ્માદજાયત ॥

વળી એ સકતમા પહેલીજ વાન આઠ વર્ણો વિષે કહેવામા આવ્યું છે આખા ક્રમેદ મા આઠ વર્ણો વિષે જેમા કહેવામા આવ્યું હોય એવું મૂકત એ અકલુજ છે એ મૂકતમા કહ્યું છે કે—આ પુરુષનું મુખ તે પ્રાણુ થયું, એના આપ્ તે ગળન્ય (હડવૈયા) થયા, એની આધ તે વૈશ્ય (એડૂત) થઈ, અને એના પગ તે યજ્ઞ (દામત્વ ઝનાગ) થયા

સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિને લગતી બાકીની લગભગ સઘળી કવિતાઓમા ‘દેવતાઓ’ એમ સામાન્ય ગીતે નહીં, પણ અમુક ચોક્કસ દેવતાનું નામ કઈને તેને સૃષ્ટિના રચના તરીકે વર્ણવવામા આવ્યો છે બીજા સંસ્કૃતોના ઘણા મત્રો ઉપરથી એવું માલમ પડે છે કે ઉત્પત્તિના કાર્યમા આગળ પડતો ભાગ હના તરીકે મૂકેને કષિણ ઘણા અગત્યનો ગણતાર ઉદાહરણ તરીકે એને “હાલતી અને ત્રિવિધની મધ્યમી વસ્તુઓના “આત્મા” તરીકે વર્ણવવામા આવ્યો છે (મ ૧, ૫ ૧૧૫) —

મૂય નામા જગતસ્તમ્યુષશ્ચ ॥ અને એના વિષે કહેવામા આવ્યું છે કે —
 ણક મદિપ્રા ગ્રહુદા વદન્તિ ॥ “એ એકજ હોવા છતાં વિષે એને શુદ્ધ શુદ્ધ નામથી ઓળાવે છે” (મ ૧, ૫ ૧૬૪)

આવા આવા વચનો ઉપરથી એવું માવમ પડે છે કે સૂર્યના અનેક લક્ષણોમાથી એનું સદા તરીકેનું વ્યક્તિત્વ એ સમયે પ્રીત ધીર આગળ

તારવી કાઢવામા આવતું હતું વિશ્વકર્મનું “મર્વનો ગ્યનાર” એ દેવની ઉત્પત્તિ આપીજ રીતે થઈ હશે એ ઘણું મલવિત જણાય છે

ત્રે મુદ્ધિ વિષયક સૂક્તો (મં ૧૦, સૂ ૮૧-૮૨) માં એ વિશ્વ કર્મને સંબોધન કરવામા આવ્યું છે એ બેમાના આગળા સૂક્તમા માત્ર મત્રો આપેલા છે તેમાના (૨-૩-૪) એ ત્રણ મત્રોનો અર્થ માત્ર આપીએ છીએ—

જે વખતે વિશ્વકર્મા એ સઘળું બેનારા દેવતાએ પોતાના બળ વડે કરીને પૃથ્વીને ઉત્પન્ન કરી અને આકાશને પ્રકટ કર્યું તે વખતે એનું અધિષ્ઠાન થું હતું ? એણે શી વસ્તુ વડે પોતાના કર્મનો આરભ કર્યો ? કેવી રીતે એણે પોતાનું કર્મ કર્યું ? જેની આખ સઘળી દિશામા છે, જેના મુખ સઘળી દિશામા છે, જેના બાજુ સઘળી દિશામા છે જેના પગ સઘળી દિશામા છે એવો એક દેવતા આકાશ અને પૃથ્વીને ઉત્પન્ન કરીને પોતાના બાહુ વડે અને પોતાની પાખો વડે તેને જોડી દે છે કેવળ કહેશે કે એણે કયું વન હતું, એણે કયું વૃક્ષ હતું તે જેમાથી આકાશ અને પૃથ્વીને તેઓએ ઘડ્યા ? હે મધિઓ ? તહમારા મનમા તહમે જરા વિચાર કરો કે જુદા જુદા જીવનોને જે વખતે એ ધરી રહ્યો હશે તે વખતે એ શેના ઉપર ઉભો રહ્યો હશે ?

“ વન ” એ જે શબ્દ અહીં વાપરવામા આવ્યો છે તેજ શબ્દ શ્રીક શિલ્પમુદ્રીમા પણ “ મૂળ પદાર્થ ” (hult) ને માટે હમેશા વપરાયેલા દીઠામા આવે છે એ વાત ખાસ લક્ષ બેએ એવી છે

બીજા સૂક્ત (મં ૧૦ સૂ ૮૨) માં એનો સિદ્ધાંત મુકવામા આવ્યો છે કે વસ્તુઓનું પ્રથમ બીજ આ વિશ્વ અને મધળા દેવતાઓનું આદિકારણ જાપ (પાણીની દેવીઓ) થી ઉત્પન્ન થયું છે (મત્ર ૩-૫-૬ ॥ નો અર્થજ મુકીએ ડીએ)

“ જે આપણો પિતા, આપણો જનિતા, આપણો વિધાતા ■ જે સઘલા ધામને અને સઘળા પ્રાણીઓને પિંધાને છે, જે એકલો જુદા જુદા દેવતાઓને જુદા જુદા નામ આપવાને સમર્થ છે, તેના તરફ પ્રજ્ઞ પુઠતા બીજા મધળા પ્રાણીઓ વગે છે જાપ — પાણીની દેવીઓએ એવો પ્રથમ ગલ કયો ધારણ કર્યો કે જેમા મધળા દેવતાઓએ પોતાની જાતને એકઠી મળેલી જોઈ, જે આ પૃથ્વી પર છે, જે આકાશથી પર છે, જે બગવાન દેવતાઓના મુઠ નિવાસ સ્થાનથી પણ પર છે ? તે પ્રથમ ગર્ભને જાપ — પાણીની દેવીઓએ ધાન,

કર્યો કે જેમા મધળા દેવતાઓ એકઠા મળ્યા, જે એક અગ્ની નાભિના અર્પિત થયો છે, જેની અદ્ભુત મધળા ભુવનોનો સમાવેશ થઈ ગયો છે જેના આ ભુવનોને ઉત્પન્ન કર્યા તેને હંમે શોધી શક્યા નહીં, જે તમાની પાને આવે છે તે એનાથી જુદો છે ”

(પૃ ૧૮૩ થી—

એક સૃષ્ટિ વિષયક કવિતા (મ ૧૦ ન્ ૧૨૧) વળી ખળીદાસે તેમા વળી સૃષ્ટિના અનામને માટે “ દિવ્યગર્ભ ” એવું નામ વાપર્યું છે. ઉગતા સૂર્ય ઉપરથી આવે નામ આપવાનો વિચાર ઉત્પન્ન થયો હશે એમા કંઈ પણ મશય નથી આ અદ્ભુત પણ અગ્નિની ઉત્પત્તિના મળધમા ગ્રાણ (પાણી ની દેવીઓ) ને મધળા પ્રકારના જીવનનું બીજ ધાગણ કરતી વલુવવામા આવી છે

(એ સૂક્તના ૧૦ મંત્રોનાના ૧૨-૭-૮ મંત્રોનો અર્થ નીચે પ્રમાણે)

“ દિવ્યગર્ભ પ્રથમ અતિત્વમા આવ્યો પ્રાણી માત્રના એક પતિ તરીકે એનો જન્મ થયો હતો, એણે પૃથ્વીને અને આ આકાશને ટકાવી રાખ્યા કયા દેવની હવિઓ વડે હમે મેવા કરીશું ? જે જીવવાની શક્તિ આપનારો છે અને જે બળ આપનારો છે, જેની આજ્ઞાને મધળા દેવતાઓ નમન કરે છે, જેની ડાયા એ મર્યુ છે અને અમરત્વ છે કયા દેવની હવિઓ વડે હમે મેવા કરીશું ? જે વખતે બચવતી ગ્રાણ પાણીની દેવીઓ-મધળા ગર્ભને ધાગણ કરતી અને અગ્નિને ઉત્પન્ન કરતી આવી તે વખતે દેવોનો આત્મા એક ઉત્પન્ન થયો કયા દેવની હવિઓ વડે હમે મેવા કરીશું ? જે પોતાના પ્રભા વડે કરીને પુદ્ગિને ધગારી અને યજ્ઞને ઉત્પન્ન કરનારી ગ્રાણ-પાણીની દેવીઓ-ઉપર નજર રાખે છે, જે એક દેવ સરળા દેવોના કરતા વધારે અદિયાતો છે કયા દેવની હવિઓ વડે હમે મેવા કરીશું ? ”

આ સૂક્તના ૧૦ મંત્રની છેલ્લી પંક્તિના તેનો તે પ્રથમ જે પુરુષમા આવ્યો છે તેનો જવાબ દશમા મંત્રમા એવો આપવામા આવ્યો છે કે ‘ એ અનંતર્યો દેવ તે પ્રજાપતિ છે ’ એ છેલ્લો મંત્ર આ સૂક્તની નામે પાછળથી બેસી દેવામા આવેલો જણાય છે

* ‘ અગ્નિ એ શબ્દ ’ અને ના અર્થમા આ અગ્નિ નપરાયો દેવ એવું જણાય છે

(૪ ૧૮૫ થી) બીજા એ સૃષ્ટિ વિષયક સૂક્તોમા કિલસુરીની દબથી સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ વિષે એવી સમજાતી આપવામા આવી છે કે અસત્ માથી સત્ નો આવિર્ભાવ થયો એમાના એક સૂક્તમા (મ ૧૦, સૂ ૭૦), સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ વિષે જે કઈક શુ ચલણ લાગેલો વૃત્તાન્ત આપવામા આવ્યો છે તે ઉપરથી ઉત્પત્તિના ત્રણ ક્રમ વર્ણવવામા આવેલા આપણા જોવામા આવે છે-પ્રથમ જગતની ઉત્પત્તિ થઈ, પછી દેવતાઓની ઉત્પત્તિ થઈ, અને મૌથી છત્રની મૂર્ચની ઉત્પત્તિ થઈ એ સૂક્તમા પણ ઉત્ક્રાંતિવાદ અને સૃષ્ટિવાદ x એ બેઉ એક બીજાની માથે લાગી ગયલા હોય એવું જોવામા આવે છે-

બ્રહ્મણસ્પતિ રેતાસ કર્માગ્નિ દ્વાધમત્ ।

નૈગના પૂર્વે યુગે અસત્ સદ્જાયત ॥

હુહારની પેઠે બ્રહ્મણસ્પતિ-પ્રાર્થનાના પતિએ આ વિશ્વને બગણર જોડા યજુ રહે તેવી રીતે ધડકુ દેવતાઓના પ્રાચીન યુગમા જે ન્હોતું-અસત્-તેમાથી જે છે તે-સત્-ઉત્પન્ન થયું

આના કરતા ઘણું વધારે ચર્ચિયાતું સૂક્ત ૧૨૬ સુ છે—

(આ અધકાર મ ૧ ‘પ’મા, છાંડીને મુકેલું સૂક્ત તેનો અર્થ નીચે પ્રમાણે)

“અસત્ —તે વખતે ન્હોતું, તેમ સત્ પણ ન્હોતું, તે વખતે અનગ્નિ ન્હોતું, અને અતગ્નિની પેલી તરફ જે આકાશ છે તે પણ તે વખતે ન્હોતું તે વખતે જાતિ કંઈ હતી ? કયા હતી ? કાનાથી હતી ? પાણી, અને ઉંડા ખાડાઓ, તે શુ તે વખતે હતા ? તે વખતે મૃત્યુ ન્હોતું, તેમ અમૃત્વ પણ ન્હોતું, રાત કે દહાડો એ બેમાથી એકઠું નામ નિરાન પણ તે વખતે ન્હોતું તે એક પુરૂષ વાયુ વિના પોતાની મેળે શ્વાસ લેવા કરતો હતો, તે એક પુરૂષ મિવાય બીજી કોઈ પણ વસ્તુ તે વખતે ન્હોતી પહેલા અધકાર તે અધકાથી છવાઈ ગયો હતો આ આખું વિશ્વ ઓળખાય નહીં એવું અને પ્રવાહી હતું ખાલી મ્યાન શૂન્યતાથી દકાઈ રહ્યું હતું ત્યાં તે એક પુરૂષ તપના પ્રભાવથી ઉત્પન્ન થયો તે વખતે પ્રથમ કામ એનામા ઉત્પન્ન થયો કામ એજ એ આત્માતું પહેલું રેત હતું કવિઓએ પોતાના કહાવણ વગેરે કરીને હૃદયમા

x ઉત્ક્રાંતિવાદ-અમુક પાઠ્ય દ્વેષો તેની ઉત્તરોત્તર ગ્રંથિ થઈ, તેને ધ્રુવામા આવ્યો તેની ઉત્ક્રાંતિ કરવામા આવી એવો વા

સૃષ્ટિવાદ-જ ન્હોતું ત્યાં આખી કંઈ નુ રેતાઓએ પોતાના પ્રભાવથી ઉત્પન્ન કય એવો વાદ (મ ૧ની ૧૫માથી)

સાહિત્યદૃષ્ટિએ જોતા આ કવિતા વચ્ચી ખૂબીદાર છે, એટલું જ નહીં પણ એ પ્રાચીન સમયમા પણ જે કિંમત લઈયા વિચારે આ સૂક્તદ્વારા પ્રદર્શિત કવિતામા આવેલા આપણે જોઈએ છિયે તેને લીધે એ કવિતા આપણુ ખાસ લક્ષ્ય ખેચે એની છે પણ હિંદુસ્તાનની કિલ્લમુકીના જે મુખ્ય દોષો છે—સ્પષ્ટતા અને અવિરોધ (Consistency) ની ખામી, ચર્ચા ચલાવવામા ટેવળ શબ્દને વધારે મહત્વ આપી દેવાનું વલણ, એ દોષો આ મ્યજે પણ આપણા જોવામા આવ્યા વગર નહેતા નથી એકના એક વિષયને વળગી નહીંને જગ લખાણથી ચર્ચા ચલાવવામા આવી હોય એવું મૂકત આખા ઋગ્વેદ ના આ એ લુગ છે, અને સામ્યદર્શનના પરિણામવાદનું ચોક્કસ સ્વરૂપ જેને પ્રાપ્ત થયું તે પ્રકૃતિનું મહાત્મ્ય સ્થાપનાની દિલ્લસુકીનો પ્રાગ્ભ આ મૂકતમા ચયલો આપણા જોવામા આવે છે વળી, આર્થ લોગના દિલ્લસુકી ભરેલા વિચારોના પ્રાચીનમા પ્રાચીન નમૂના તરીકે આ મૂકત હમેશા અગત્યનું ગણાયા વિના નહેશે નહીં અસત્ માથી સત્ નો ઉત્ભવ થયો ત્યાગ પછી પ્રથમ પાણી આવ્યું, અને ત્યાગ પછી તપવડે ઠરીને ચૈતન્યનો પ્રાદુર્ભાવ થયો એવો જે મિદ્ધાત આ સૂક્તમાથો નીકળે છે તેની માથે સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિના જે જે વર્ણનો બ્રાહ્મણોમા આપવામા આવ્યા છે તે મળતા આવે છે એ બ્રાહ્મણોમા પણ અસત્ તે સત્ થયું અને એ સત્ નું પ્રથમ સ્વરૂપ પાણી હતું એવું વર્ણવવામા આવ્યું છે એ પાણી ઉપર હિરણ્યગર્ભ એ મુવણનું ઇંડું તરે છે, અને તે ઇંડામાથી જે ચૈતન્ય ઇચ્છા કરે છે અને વિશ્વને રચે છે તેનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે બ્રાહ્મણોમા સૃષ્ટિના કર્તા તરીકે પ્રભુપતિને આગળ ડે પાછળ પણ હમેશા ગણાવવામા આવ્યો છે કેટલાક વણુનોમા એને ખેલેલો ગણાવવામા આવ્યો છે, અને કેટલાક વર્ણનોમા પાણીને ખેલેલું ગણાવવામા આવ્યું છે ઋષિવાદ અને ઉત્કર્ષિવાદ એ જેને ભેળી દેવામા આવ્યાથી આવી ગીતનો પ્રાથમિક વિરોધ બ્રાહ્મણત્રયોમા આપણા દીઠામા આવે છે, પણ સામ્યદર્શનમા એ વિરોધ ન જગવામા આવ્યો છે એ દર્શનમા, પુરુષ અથવા આત્માને નિષ્કર્મ માત્રી તરીકે ગણવામા આવ્યો છે, અને પ્રકૃતિ અથવા મૂળ પદાર્થનો ધીરે ધીરે પરિણામ થતો જાય છે એવું વર્ણવવામા આવ્યું છે આ પ્રમાણે ઋગ્વેદ ના ઋષિ વિષયક મૂનો એ હિંદુસ્તાનની દિલ્લસુકીનો, એટલું જ નહીં પણ પુરાણો, કે જેનો મુખ્ય ઉદ્દેશ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિનું વર્ણન આપવાનો છે, તેનો આનંદકાળ સૂચવે છે

પ્રો મંકડોનલે—ઋગ્વેદમાથીજ આપન આપમમા વિરાધ રૂપ ય સ્થિવિધયક છ સાત સૂક્તો જતાવતા જણાવ્યું છે કે—

વિશેષ પ્રાચીન ઋષિઓના અભિપ્રાય પ્રમાણે—દેવતાઓએ સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરી છતાં કહેવામા આવ્યું કે—સ્વર્ગ અને પૃથ્વી અબદ દેવતાઓના—મા બાપ છ

ઉત્પન્ન કરનાર મા બાપ ગણાય પણ ઉત્પન્ન થયના દેવો મા બાપ શી રીતે ?

ક મ ૧૦, સૂ ૫૪ થી જણાવવામા આવ્યું કે—ઇંદ્રે પોતાના શરીર-માથી પોતાના મા બાપને ઉત્પન્ન કર્યા. ક મ ૧૦, સૂ ૭૨ થી દક્ષનો જન્મ અદિતિથી થયો અને અદિતિનો જન્મ દક્ષથી થયો એ પણ વિચારવા જેવું છે

ક મ ૧૦, સૂ ૯૦ મુ—પુરુષ સૂક્ત છે તેનો અર્થ પ્રો મંકડોનલે માયણાચાર્યે તેમજ સ્વામી હયાનદણએ—ચતુર્વેદના એજ સૂક્તનો અર્થ કર્યો છે એ ત્રણેના અર્થમા જે તફાવત છે તે વિચારી જોઈએ—

પ્રો મંકડોનલે—જ સૂક્તમા દેવતાઓને સૃષ્ટિના કર્તા વર્ણવ્યા છે પણ પ્રથમ પુરુષના શરીર ઉપરથી સૃષ્ટિ થયવામા આવી એ પુરુષને હોળા માથા હોળા પગ, ભૂમિને ઢાકયા પછી ભૂમિ ઉપરાત તેનું શરીર ફેલાઈ વળે છે—

એક તાક્ષસી પુરુષના શરીરમાથી વ્યાયુ એ વિચાર જૂનો છે પણ આ રીત જૂની નથી બ્રાહ્મણોમા—વિષ્ણુને યજ્ઞ તરીકે કલ્પવામા આવ્યો છે તે શક્તિથી અહિં—સૃષ્ટિના કર્મને યજ્ઞના વિધિ તરીકે, પુરુષને પશુ તરીકે, કલ્પી તેના શરીરના જુદા જુદા ભાગો ગણાવતા—તેનું માથું તે—આકાશ, નાભિ તે—અતરિક્ષ, પગ તે—પૃથ્વી, શ્રોત્ર તે દિશાઓ, મનમાથી ચંદ્ર, આખમાથી—સૂર્ય, મુખથી ઇંદ્ર અને અગ્નિ, શ્વામથી વાયુ એવી રીતે દેવતાઓએ જુદી જુદી દુનિયાઓને ધરી

એ સૂક્ત મોઢું વ્યાયલું છે એનો ચોથો ભાગ પ્રાણીઓ છે અને બાકીના ત્રણ ભાગ તે અગર લોકની દુનિયા છે

બ્રાહ્મણોમા—પુરુષ અને પ્રજાપતિ એકજ છે ઉપનિષદોમા પુરુષને વિશ્વની સાથે તાદાત્મ્ય ગણ્યો છે માખ્યમા દ્વૈત-પુરુષ એ આત્મા, એ પ્રકૃતિથી બિન્ન ગણ્યો છે વેદાંતમા—પુરુષમાથી સૃષ્ટિ અનાદ (અશુભુક્ષ્ણ) વિરાજની ઉત્પત્તિ જણાવી છે

આ કવિતા ઋગ્વેદથી મોટી લખાએલી એના મૂળતથીજ માત્રમ પડે છે—એમા ત્રણ વેદો ઉત્પન્ન થયાનું બતાવ્યું છે વળી ચાગ વર્ણોનો કવિતા આખા ઋગ્વેદમા અહીં પ્રથમજ છે

નાયત્તુઆયના અર્થમા વિશેષ—

મર્વ પ્રાણીઓનો પ્રજ્ઞાક દેહ તે વિરાટ, પ્રજ્ઞાકથી દશાગુલ વધીને ગદ્યો, પ્રાણીમાત્ર તેના અવયવો છે, પ્રાણીઓના ભોગ્ય અગતી તે વધે છે, પ્રાણીઓના ઈર્મ કલ ભોગના માટે જગદવસ્વાનો સ્વીકાર કરે છે ત્રણે કાલનું જે જગત છે તે તેની મહિમા—સામર્થ્ય વિશેષ છે, એથી અધિક મહિમા—ત્રણે કાલના પ્રાણીજાત તેના ચતુર્થાશના પ્રકાશમા અવિનાશી છે સસાગથી બહિર્ભૂત મસાગ સ્પર્શ—હિત ત્રિપાદ છે, માત્ર તેનો ચોથો પાદજ સૃષ્ટિ—સહા ૨૫—ઉત્પન્ન નષ્ટ રૂપ થયા કરે છે આદિ પુરુષથી—વિગટ પ્રજ્ઞાક દેહ, તેના આશ્રયથી દેહાભિમાની પુરુષ—જીવરૂપ—તિસ્થંક, મનુષ્ય રૂપ થયા ભૂમિને ઉત્પન્ન કર્યા બાદ જીવોના શરીર બનાવ્યા સૃષ્ટિ તૈયાર થઈ ત્યારે દેવોએ પુરુષને હવિ કહ્યી યજ કર્યો તે જ પુરુષ પશુનું પ્રાણજી કરી પ્રજાપતિ આદિ દેવોએ યજ કર્યો

તે યજ્ઞથી—ઈન્દ્રાદિ ભોગ્ય પદ્ધતિ, પશુઓ, ચાગ વેદો ઉત્પન્ન કર્યા દેવોએ વિગટને ઉત્પન્ન કર્યા બાદ તેના અગોના વિભાગથી ચાર વર્ણ, ચંદ્ર, સૂર્ય, અગ્નિ, વાયુ આદિ ઉત્પન્ન કર્યા આ યજ્ઞની સાત પન્ધિયા—૩ ઐષ્ટિક, ૩ ઉત્તરવેદી, નાતમો આદિત્ય ૨૧ નમિધાઓ—૧૨ માસ, ૫ ઋતુ, ૩ લોક, ૧ આદિત્ય એ ૨૧ થઈ યજ કરતા દેવોએ વિરાટને પશુ માની યજ્ઞને વિસ્તાર કર્યો

હવે આપણે યજુર્વેદના એજ પુરુષ મૂકનાથી સ્વામીજીના અર્થનો સાગ તપાસીએ—

“પ્રજ્ઞાક અને શરીર એ બન્નેમા બ્યાપક તે પુરુષ, પદાર્થોથી ભરેલો આઠાશની પેઠે છે ભૂત, પ્રાણ, અને હૃદય એ ત્રણેનું ઉદ્ભવન કરી જગતને બનાવવા વાળો તેનાથી જગત—યજુ, યજ્ઞ અને છે મોક્ષને આપવાવાળો છે જગતને ઉત્પન્ન કરે છે, પોતે જન્મ લેતો નથી ત્રણે કાળમા તે પુરુષની મહિમા છે પુરુષથી જગત ત્રણ ગણુ છે, મોક્ષસુખ તેના જ્ઞાનપ્રકાશમા છે, તેની અપેક્ષાથી જગત કિચિત છે, સસાગના ચાગ પાદ તેના વચમા છે, જગતને જન્મ અને વિનાશ થતો ગ્હે છે તેનાથી ઉત્પન્ન જગત બે પ્રકારનું છે

ચેતન અને જડ એ બે પ્રકારના વ્યાપક થઈ ધારણ અને આકર્ષણ કરે છે તે જ પુરુષના મામલ્થી ઉત્પન્ન તે મૂલ પ્રકૃતિ કરીચે હિયે જેનું સરીખ બ્રહ્માડ તુલ્ય જેના સૂર્ય, ચંદ્રમા નેત્ર છે વાયુ પ્રાણ છે, પૃથ્વી પગ છે ઈત્યાદિ લક્ષણ વાળો આઠાસ તે વિગટ, પરમેશ્વરના સામર્થ્યથી પ્રકાશમાન જ તે વિરાટના પૂર્વ ભાગોથી પ્રાણી અને તેના દેહ જુદા જુદા છે, તેમા મર્વ જીવ વામ કરે છે જે દેહ તેના અવયવ તે વિગટ પરમેશ્વરથી જુદો, પરમેશ્વરથી મસાર જુદો દરી ભૂમિ આદિ ઉત્પન્ન ઠરી ધાણુ ઠગી નહો છે ॥૫૥॥ આગળ છકા મત્રનેા અર્થ વેદોત્પત્તિ પ્રકરણમા કાઠ કર્યો છે પુરુષથીજ મર્વ ભોજન, વસ્ત્ર, અન્ન, જલ આદિ પ્રાપ્ત કર્યા છે, તેનાથી ઉત્પન્ન થાય છે માટે તેને છોડીને ખીસની ઉપાસના ન કરે ગાય, પશુ, ફીડ, પતંગ આદિ તેણેજ ઉત્પન્ન થયા છે

જે બ્રહ્મથી ચારો વેદો ઉત્પન્ન થયા છે તે પરમેશ્વરને નત્યાચારણથી પૂજે તે ઉત્તમ છે તેનાજ વેદોક્ત ઉપદેશોથી જે-વિદ્વાન્ જ્ઞાની લોક વેદમત્રોના અર્થ જાણવાવાળા તેજ સુખી થાય છે, હ્રદય કર્મ કરવા ઉચિત નથી તેના સુખાદિકથી ચાન્ વર્ણ ઉત્પન્ન થયા છે

દેવ-વિદ્વાન્ તેમને પણ તેમના કર્માનુમાન્જ ઉત્પન્ન કર્યા છે જે બ્રહ્માડનું રચન, પાનન, અને પ્રલય ઠંવા રૂપ યજ્ઞ ઇતનેજ જગત્ બનાવવાની મામત્રી કહીચે હિયે ॥ ૧૪ ॥

ઇન્દ્રે એક એક લોકના ચારો તરફ માત્ર માત્ર પરધિ રચી છે સાત માત્ર આવજી બનાવ્યા છે તેના નામ—૧ મસુદ, ૨ ત્રક્ષણુ, ૩ મેવમકવ વાયુ, ૪ વૃદ્ધિ જલ, ૫ વૃદ્ધિ જલના ઉપર એક પ્રકાન્નો વાયુ, ૬ સૂક્ષ્મ વાયુ જેને ધન જય ઠહે છે, ૭ ધનજયથી પણ સૂક્ષ્મ વાયુ સૂનાતમા એ સાત માત્ર એક એક લોક પી પરધિ છે

બ્રહ્માડની સામગ્રી ૨૧ પ્રકારની છે—૧ પ્રકૃતિ, બુદ્ધિ, જીવ, એ ત્રો મળીને એક અત્યંત સૂક્ષ્મ છે, ૨ શ્રોત, ૩ ત્વચ્ચ, ૪ નેત્ર ૫ જીન્ડા, ૬ નાશિકા, ૭ વાહ, ૮ પગ, ૯ હાથ, ૧૦ ગ્રીવ, ૧૧ વિગ, ૧૨ ગાંઠ, ૧૩ સ્પર્શ, ૧૪ રૂપ, ૧૫ રસ, ૧૬ ગંધ, ૧૭ પૃથ્વી, ૧૮ જળ ૧૯ અગ્નિ, ૨૦ વાયુ, ૨૧ આકાશ એ ૨૧ બ્રહ્માડની સામગ્રી તે સમિધા કહેવાય છે

જે જગતને ન્યવાવાળો, દેખવાવાળો તે પૂજ્ય છે તેમને વિદ્વાન્ લોક મુણીને તેના ઉપદેશથીજ તેના ધ્મ, સુલોનુ કવન, પ્રમાથ કરે, ધ્યાન કરે,

તેના જિવાય ખીજને ઇશ્વર નહીં માનવો, તેના ધ્યાનમા દૈવ બધન વડે પોતાના આત્માનુ કયાણુ બાપે ॥ ૧૫ ॥

વિદ્વાનો તે દેવ, તે સર્વના પૂજ્ય હોય છે, આથી મનુષ્યોને ઉચિત છે કે વેદ મંત્રોથી—સ્તુતિ, પ્રાર્થનાદિ કરીને શુભ કર્મોનો આગ્રહ કરે જે ઇશ્વરની ઉપાસના કળવાવાળો છે તે સર્વ દુષ્ટોથી દૂરીને પૂજ્ય થાય છે વિદ્વાન જે પદને પ્રાપ્ત થઈ નિત્ય આનંદમા ન્હે છે તેનેજ મોક્ષ કહે છે તે નિવૃત્ત થઈ દુઃખમાં પડતા નથી ॥ ૧૬ ॥

પન્માત્માને નિષ્ઠિ ઉત્પન્ન કળવાની ડગલ અને ઉત્પન્ન કળવા લાગે ત્યારે તે પ્રજાપતિજ ગણાય જ્યાં નિષ્ઠિને ઉત્પન્ન કરી તેટલા અરામા વ્યાસ થાય ત્યારે તે વિશદ્ પુરુષ કહેવાય છે તેના રૂપકથી આ મુખ્યમા વર્ણન કળેલું છે

જૈન જગત્મા કિંચિત્ પરામર્શ—

જૈનોની માન્યતા એ છે કે—આ જગત્ પ્રવાહરૂપથી અનાદિ ઢાળનું ચાલતું આવેલું છે અને ભવિષ્યમા અનાદિ કાળ સુધી આન્યાજ્ઞ કળવાનું તેમા એક અવમર્ષિણીનો કાળ, અને બીજો ઉત્સર્પિણીનો કાળ (એક ઉત્તરો કાળ અને બીજો ચઢતો કાળ) એ બન્ને મળીને વીશ ડોઢાકારી માગરોપમના વર્ષોનું એક કાળચક્રે મનાય છે એ બેની મધ્યમા અનેક ઉત્પાત વાળો જે નિદ્રુષ્ટમા નિદ્રુષ્ટ કાળ તે પ્રવચ દગા રૂપે મનાય છે, પણ તેમા સર્વથા બીજ રૂપ વસ્તુઓનો નાશ થતો નથી એવી રીતના કાળચક્રો અનંતા થઈ ગયા અને ભવિષ્યમા થયા કરવાના તેનું સ્વ પ અભોએ જૈન દષ્ટિએ જગત્ નામના બીજા પ્રકળુમા દિશા રૂપથી ગતાવીદીધું છે તે ફરીથી વિચાર કળવાની ભલામણ કરે છુ

વૈદિક જગત્ની માન્યતામા પરામર્શ—

વૈદિક જગત્ની માન્યતામા અનેક પ્રકારો જોવામા આવે છે તેનો કાઈક વિગેષ ખુલાશો કરવાનો ધાર છુ—

આર્યોનો તહેવારોનો ઇતિહાસ—૨ મા જણાવ્યું છે કે—

“તૈત્તિરીય બ્રાહ્મણમા—વિશ્વની અનંતતા નાટે નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખ મળી આવે છે— તૂ હોડ છે, સ્વર્ગ છે, અનંત છે, અપાર છે, અક્ષિત છે, અને અક્ષય્ય છે”

આ લેખથી એજ સિદ્ધ થાય છે કે—પ્રવાહ રૂપથી આ લોક અનાદિ કાળથીજ ચાલતો આવેલો છે અને ચાલ્યાજ કરવાનો છે

પણ પૃ ૩૯ મા લેખકે એમ પણ જણાવ્યું છે કે—

“ મનુષ્ય લોકની ગણત્રા પ્રમાણે—ચાર અળજ અને પત્રીશ હજાર વર્ષ પુરા થશે ત્યારે જગતના કર્તા તરીકે માનેલા બ્રહ્મદેવનો એક દિવસ થશે, એવી રીતે બ્રહ્મદેવના એ વર્ષો પુરા થશે ત્યારે તેનો અને તેની સૃષ્ટિનો નાશ થશે જગતની ઉત્પત્તિ થશે હમણા બ્રહ્મદેવના ૫૦ વર્ષ પુરા થયા છે ” ઇત્યાદિ

આ લેખથી લેખકે એમ પણ જણાવ્યું છે કે—આ સૃષ્ટિ બ્રહ્માએ ઉત્પન્ન કરી અને તેને બ્રહ્મદેવની ગણત્રી પ્રમાણે આજે ૫૦૫૫૫ વર્ષ પુરા થયા, આગળ તેટલા વર્ષ બીજા થતા તેજો (બ્રહ્માનો) અને તેની સૃષ્ટિનો નાશ થશે પણ તે પ્રથમ કેવા સ્વરૂપથી ઉત્પન્ન થઈ? અને તેનું મધ્યમા કેવું સ્વરૂપ? અંતે અતમા નાશ મમથે તેનું કેવું સ્વરૂપ બહેશે? તેનો બોધ થાય તેવું કોઈ પણ વાચ્ય આમા જણાતું નથી માટે વિચાન્વાનું કે આ અનાદિની સૃષ્ટિમા કોઈ વિશેષ વિચારવા જેવું ન હોય એમ કેમ ન બને? પૂર્વ કાળના ઋષિ મહર્ષિઓની જે મોટી મોટી સત્તાઓ લખાઈ છે તે પણ કોઈ તેવા કાળના સ્વભાવથીજ લખાઈ હશે માટે વિચાર કરવાની બહામણ કંઈ છુ

આ અનાદિની સૃષ્ટિ જેવા અગમ્ય પદાર્થોનું સ્વરૂપ મર્વજ પુરુષો વિના ગમે તેટલા અક્ષરોના પડિતો પણ જ પૂર્ણ બાણી થકે જ નહીં એવો અમારો નિશ્ચય છે વૈદિકોએ મવ જ પુરુષોનો ઇન્કાર કરી આ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ દેવોથી થયાનું કહ્યું છે તેનો પણ કિચિત્ પગમર્શ કરીને બળાવું છુ તેમા પ્રથમ વેદ-બ્યામના નામથી બહેન્મા આવેલા પુરાણોના સૃષ્ટિ કર્તા તપામીએ—

(૧) કૂર્મ પુરાણે—મૂળમા નારાયણ, તેમનાથી બ્રહ્મા, બ્રહ્માથી મહાદેવ અને મહાદેવથી ભૂતાદિક ઉત્પન્ન થવાની માથે જગતનું બક્ષણ કરવા લાગ્યા બ્રહ્માણ વિસ્મિત થયા

(૨) બ્રહ્મવર્વને—મૂળના કૃષ્ણ, જમણા રાગા હાયથી-વિષ્ણુ-શિવ, નાભિથી પ્રજા, કૃષ્ણની આગાથી એ ત્રણે મળીને સૃષ્ટિની રચના કરી.

(૩) શિવપુરાણે—મૂળના શિવ-રાગાહાયથી વિષ્ણુ-વક્ત્રી, જમણાથી

બ્રહ્મા-મગ્ધવતી, ત્રણ સુણ સુકૃત પ્રવૃત્તિ શિવે જોઈ પછી પાશ તત્વોથી બધા બ્રહ્માડની ઉત્પત્તિ થઈ

- (૪) દેવીભાગવતે-કાલીદેવીએ કહ્યું જગત્ના બીજ રૂપે હું હુ શિવ, વિષ્ણુની શક્તિ રૂપે બની પછી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઈ
બીજે એવું છે કે-દેવીએ ત્રણ ઇંડા ઉત્પન્ન કર્યા તેમાંથી બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ ત્રિમૂર્તિ તૈમલ્યે સૃષ્ટિની રચના કરી
- (૫) મહાકાવ્ય ઉપનિષદમાં-અવિનાશી પુરુષે પોતાનામાંથી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરી કંગેળીયાની પેઠે પોતાનામાંજ સમાવી દીધી
- (૬) મનુસ્મૃતિમાં-મૂળમાં અધકાજ, તેનો ચ્વરભુને નાશ કરી જલ ઉત્પન્ન કર્યું, તેમાં બીજ નાખ્યું તે મોનાતુ ઇંડુ તેમાં બ્રહ્મા ઉત્પન્ન થયા ઇંડાના બે વિભાગ તે આકાશ પૃથ્વી પછી બધી સૃષ્ટિ થઈ
- (૭) ગોપથમાં-બ્રહ્મા તપ તપ્યા, આત્મામાંથી ત્રણ લોક-પગથી પૃથ્વી ઉદરથી આકાશ, મનકથી સ્વર્ગ એ ત્રણથી-અગ્નિ, વાયુ અને સૂર્ય ઉત્પન્ન થયા.
- (૮) રાતપથમાં-પ્રજાપતિને અનેક થવાની ઇચ્છા થતા તપ તપ્યા તપથી ત્રણ લોક, ત્રણ લોકથી-અગ્નિ, વાયુ, સૂર્ય ઉત્પન્ન થયા
- (૯) એજ રાતપથમાં-કરીથી-વેદોમાં કૃષ્ણ પ્રમિદ્ધ છે, પ્રજાપતિએ કૃષ્ણ રૂપ ધાણું કરીને આ જગત્ની રચના કરી તેથી કપિઓ સર્વ પ્રજાને કાશ્યપી કહેવા લાગ્યા
- (૧૦) તૈત્તરીય મહિતામાં-શરૂઆતમાં જલજ હેતુ તેમાં પ્રજાપતિ વાયુ રૂપથી કર્યા ત્યા પૃથ્વીને ફેળી, વરાહેતુ રૂપ ધરીને બહાર ખેંચી લાવ્યા ઇત્યાદિ
- (૧૧) મનુસ્મૃતિમાં-પ્રથમ એક આત્મા શિવાય કાઈજ ન હતું તે આત્માને જગત્ની રચના કરવાનો વિચાર થતા જ્યોતિષાદિ બનાવ્યા તેઓની રક્ષાના માટે જલમાંથી પુરુષ ઉત્પન્ન કર્યો તેના મુખમાંથી-અગ્નિ, નાકથી શ્વાસ હેતા-આકાશ, આંખોથી જ્યોતિ, પછી તે પુરુષથી બધુંજ થયું
- (૧૨) કરીથી એજ મનુસ્મૃતિમાં-તે મનવિત્ પિતાએ-આકાશ પૃથ્વી

જલમય આકૃતિવાળા એક ખીજથી સ્પષ્ટ કરતા બનાવ્યા મર્યાદા વિસ્તૃત થતા તે બન્ને જુદા પડયા.

- (૧૩) ચતુર્વેદમા—વિનાદ પુરુષથી વિશ્વની વ્યવસ્થા થઈ કમ્પેન્ડમા પણ એજ મતનજનુ પુરુષ સૂક્ત છે—સાયણાગ્રાયનો અને સ્વામી દયાનંદજીનો ઠરેલો અર્થ અમોએ આપેલો છે ત્યાંથી વિચાર કરવાની ફરીથી ભલામણ કરે છું.

વૈદિકના દેવોમા જગત્કર્તાની માન્યતા મત્યરૂપે થઈ હશે કે અમત્ય રૂપે કે ? તેમા કિચિત્ મારા વિચારો—

- (૧) પ્રથમ જમ યુગલના નાગયજ્ઞ દેવ, તે તે વિષ્ણુ ભગવાન. જ ભાસે છે તેમણે તો એક મમયે ધનુષ જાણુ ચઢાવી ધ્યાનમા બેઠા પછી જગતની ઉપજોની ઠાંગવળથી પોતાનું માથું કપાવ્યું, વિશ્વકર્માએ સૂર્યના ઘોડાનું માથું કાપી બધે ભેગતું કરીને આખું ત્યારથી હયગ્રીવ વિષ્ણુના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા તો પછી તેમનાથી બ્રહ્મા અને મહાદેવ ની રીતે ઉત્પન્ન થયા ? અને તેમણે જગતની વ્યવસ્થા ઠીકા કાલમા અને કેના સ્વરૂપથી કરી ? આ વાત શું તર્કન અનભવિત નથી ?

- (૨) બ્રહ્મા વવત્તના પડિતે તો નેવાના પાણીના મોભે ચઢાવ્યા—કેમકે નાભિ રાજાએ પુત્રની ઇચ્છાથી ચર કયો વિષ્ણુ ભગવાને મત્તિ બોની નમ્ર પ્રાથનાથી સ્પર્શદેવ પોતે ઉત્પન્ન થવાનું વ્યવસ્થા કર્યું અને તે પ્રમાણે આકાશે અવતાર ધારણ કર્યો એ પ્રમાણે કૃષ્ણ મુખીના ત્રેણે અવતારો વિષ્ણુએજ લીધા છે તો પછી કૃષ્ણથી વિષ્ણુ કેવી રીતે ? એ કવિને આટલી સામાન્ય વાતની ખમ નથી તે શું જગતની સ્થિતિનું સ્વરૂપ બનાવવાને લાયક છે ?

- (૩) ત્રિવપુરાણવાગ્દેવે પણ મોભેજ પાણી ચઢાવ્યા છે કેમકે—શિવજી ઠાપવના—વિષ્ણુ બ્રહ્મા—ત્રેતા—કૃત યુગના, કેની રીતે ઉત્પન્ન કર્યા ?

- (૪) દેવીભાગવત વાળાએ પણ ગર્ભ મળતી ગર્ભજ ગોંડી દીધી વિચાર કરીને પુછે એકાદ કેટલા હતા ? વિચાર જણાવવાની જરૂર પણ નથી જોતો.

- (૫) મહાઉપનિષદમા—અવિનાશી—આત્મા કે અનાદિના ? રૂપ રંગ વિનાના અવિનાશી માનીએ તો—પહાડો, પર્વતો અને સમુદ્રો વાળી

પૃથ્વી કરોલીયાની પેઠે પોતાનામાથી ઉત્પન્ન કરી શકેજ નહીં કાન્હુ કરોલીયો જે સદમ તારે જેચે છે તે પોતાના શરીર પ્રમાણે બહાની મદદથીજ જેચે છે ઝીણા કરોલીયો ઝીણા અને મોટા કરોલીયા બહા તારો જેચે છે અવિનાશીને બહારની મદદ જણાતી નથી તો પછી આટલી મોટી વિશાલ પૃથ્વી કેવી રીતે ઉત્પન્ન કરી શકે ?

(૬) મનુસ્મૃતિમા—મૂલમા અધઝા, તે પૂવે કેટલા કાલ સુધી વ્યાપીને બહેલો ? અને તે નેમા રહ્યો ? કેમકે આકાશ પૃથ્વી તો ઇંદુ ફૂટવા પડી જન્યા બીજમાથી નોનાનુ ઇંદુ-તેમા પ્રદા ઉત્પન્ન થયા, ઇંદાના બે ભાગ કર્યા તેજ આઝાગ અને પૃથ્વી પછી બધી સૃષ્ટિ થા તે અર્થ છે ?

(૭) પુગણોની, ઉપનિષદની, અને મનુસ્મૃતિની સૃષ્ટિનુ સ્વરૂપ તપાસીને જોયુ પ્રાદાણ મયોની સૃષ્ટિનુ સ્વરૂપ તપાસી જોઇએ—
જોપયમા—પ્રદા તપ તપ્યા—તો તે કેટલા કાલ સુધી ? અને કયા કાલમા ? કેવા સ્વરૂપથી ? પગથી—પૃથ્વી, ઉદરથી—આકાશ, મસ્તકથી—વર્ગ, તે પ્રદા તેવા ને તેવા સ્વરૂપે આજે જાડા હશે ? વિચાવવાની ભલામણ કરે ૩

(૮) ગતપયમાથી જન વિશેષ—પ્રતપતિ એકલાજ હતા, અનેક થવાની ઝાઝાથી તપ તપ્યા ત્રણલોકથી બહા હતા ? કે ત્રણ લોકમા ? કેમકે—તપ તપ્યા પછી કેમથી ત્રણ લોકની ઉત્પત્તિ થઇ છે બાકીનો વિશેષ વિચાવવાકોએ કરી લેવો

(૯) ઝરીથી એજ સતપયમા જણાવ્યુ છે કે—પ્રતપતિએ ધર્મનુ (કાચખાનુ) રૂપ ધારણ કરીને આ જગતની રચના કરી તેથી ઋષિઓ પ્રજાને " કાચપી " કહેવા લાગ્યા પ્રથમ પ્રતપતિ પૂવકાળમા કયા હતા ? કેટલા કાળ પછીથી આવીને ધર્મનુ રૂપ ધારણ કર્યું ? અને કયા કાલમા આ જગતની રચના કરી આ બધુ વિચાવવા જેવુ બરૂ કે નહીં ?

(૧૦) મહિતામા—મરૂઆતમા જલજ-ખતાવ્યુ છે પ્રદા વાયુ સ્વરૂપથી તેમા કર્યા, પૃથ્વી દેખી, વરાહનુ રૂપ ધારણ કરી બહા જેવી લાગ્યા

જલમય જગતના પૂર્વે પ્રદ્યુમ્ન કયે ઠેકાણો હતા ? અને કેટલા કાળ સુધી આ તમાનો જોતા રહ્યા ? પોતાના દિવ્યજ્ઞાનથી પૃથ્વીને કેમ જોઇ શક્યા નહીં ? બદ્ધાને જગત્ત્વચનાનું જ્ઞાન હતું એમ પણ કેવી રીતે માની શકાય ? માટે આ વૈદિક મતમા કોઇ મોટો ભેદ નહોતો છે અને અત્યજ્ઞાનથી વેગજોજ નહોતો હોય તેમ જણાય છે તેથી કલ્પિત લેખો લખાયા હોય તેમ જણાય છે

કેટલાક મન્ત્રજનો પુગલોથી તે મહિતા સુધીના વિચારોથી મતોષ્ઠ ન માનતા વેદોના પ્રમાણેક માગશે તો હરે માથે માથે તેનો પણ વિચાર કરીને બતાવીએ છીએ

સર્વ રેદોનું મૂલ ઋગ્વેદ છે તેનો વિચાર કરતા બધાએ વેદોનો વિચાર થઇ જશે માટે સૃષ્ટિ વિષયના મબધે તેમા શુ વખેલુ છે, અને તે કેટલા પ્રજ્ઞાના વિચારવાળુ છે, તેનો વિચાર કરીને જોઇએ—

ઋગ્વેદના સૃષ્ટિ વિષયક સૂત્રોનો વિચાર કરતા, પ્રથમ ડૉ મેંકટોનહે સસ્કૃત માહિત્યનો ઇતિહાસ વખતા પૃ ૧૭૬મા જે વિચારો બતાવ્યા છે તેનો કિચિત્ પરામર્ગ કરીને આગળ ચાલીએ—

“ ઋગ્વેદના ૭ કે માત્ર સૃષ્ટિ વિષયક સૂત્રોમા જે ફિલસૂફી ભરેલી દર્શનાઓ આવે છે તે ઘણો ગાઢો સબધ ધરાવે છે સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કેવી રીતે થઇ એ પ્રશ્ન આ સ્થળે ચર્ચવામા આવ્યો છે તેમા દત્તકથાના અને ધર્મ શાસ્ત્રોના વિચારોની મુદ્દવ લેખ મ લેખા થઇ ગઇ હોય એ તો સ્વાભાવિકજ છે એ દર્શનાઓમા વિચારો ઘણા અસ્તવ્યસ્ત સ્થિતિમા મુકાયવા આપણા જોવામા આવે છે તો પણ પાછલા સમયના તત્ત્વચિંતનની જુદી જુદી મંત્રિતાઓ જે મૂલમાથી નીકળી તેનું દર્શન આ પ્રાથમિક ચર્ચાઓમા થતુ હોવાને લીધે એ દૃષ્ટિથી જોતા એ ચર્ચાઓ ઘણું કુતૂહલ ઉપજાવ્યા વિના રહે નહીં એવી છે એમાના ઘણાખરા સૂત્રોમા-સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કેવી રીતે થઇ, એ વિષય ધર્મશાસ્ત્રની રીત પ્રમાણેજ ચર્ચાયો છે, માત્ર એકજ સૂક્તમા કેવળ તત્ત્વચિંતકની દૃષ્ટિએ એ વિષય ઉપર વિચાર ચલાવવામા આવ્યો છે ”

આમાના કેટલાક વાક્યોનો અર્થ ખુલ્લો કરીને બતાવીએ તો બદ્ધિકોને નમજતા અને સમજાવતા ઠીક પડે—

“ ઋગ્વેદમા-સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિનો પ્રશ્ન મધ્યે સ્થળે ચર્ચવામા આવ્યો છે તેમા દત્તકથાના અને ધર્મશાસ્ત્રોના વિચારોની ભેગ મળેલા થઇ ગઇ હોય ”

આ ક્રકનથી વિચાર કરવાનું છે—વેદોને ઇશ્વરકૃત માનીએ તો—સૃષ્ટિની ઔત્પત્તિ, વૃદ્ધા સુદા સ્વરૂપથી—સ્થળે સ્થળે શા કારણથી લખાઈ ?

સ્તકથાઓ—એટલે લોકમાં ચાલતી કથાઓ, પ્રાચીનમાં પ્રાચીન કગ્વેદ છે—તેમાં ડેવી રીતે ઘૂસી ગઈ ? વળી ધર્મશાસ્ત્રો—એટલે બ્રાહ્મણમયો, સહિત-તાઓ, ઉપનિષદો, સ્મૃતિઓ, અને પુરાણો—ગણવામાં આવે છે અને તે પ્રાચે વેદોના પછીથીજ લખાએલા છે, તેમાં લખાએલા સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિના વિચારો અનાદિના રૂપોમાં ડેવી રીતે દાખલ થવા પામ્યા ? હા મંડડોનલે ઉપરના જ ક્રકનમાં જણાવ્યું છે કે— “ જુઓમાં સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિનો વિષય ધર્મશાસ્ત્રની ગીત પ્રમાણેજ અર્થાયો છે ” તેના વિચારોજ અર્થોએ પૂર્વના લેખમાં આપેલા છે તે તપાસીને જુવો તેમાં સત્યતા ડેટલી છે ?

પુરાણોમાં—એકજ વિષયના કવિપત ૨૪ અવતારો, જૈનોના લિન્ન લિલ્લ ૩૫, લિન્ન લિન્ન મમ્મે થયેલા, ચોવીશ (૨૪) તીર્થ કરેલા અનુકરણરૂપે, અને ડરીથી એજ વિષયના ૧૦ અવતારાની કવપના બૌદ્ધોના દશ બોધિસત્વના અનુકરણરૂપે લખાયા તેજ અરસામાં સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિના સંબંધે પણ કવિપત મૂકતો વેગમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા હોય એવું મારું અનુમાન છે કારણ કે—વેદ કાલના ઋષિઓ દરજ પદાઓમાં શ્રદ્ધા ગળી અનેક પ્રકારી ઈશ્વરોને તાબે થએલા મૂક્તોના માનથી ઈદ્રાદિક દેવોની પ્રાર્થનાઓ કરતા પોતાના માર્ગની મિલ્લી થતા દેવોની કૃપાથી થયું માનતા તેજ પ્રમાણે મંડડમમ્મે પણ સૂક્તો ંચી દેવોની પ્રાર્થનાઓ કરના કાર્યની મદ્દતતા થતા દેવોનીજ દૃષ્ટા અમજતા એવી શ્રદ્ધાવાળા મનલ સ્વભાવી હશે પરંતુ અની દ્રિયજ્ઞાનના અભાવે આત્મા કયાથી આવે છે, કયા જાય છે, નરક સ્વર્ગાદિક શુ ચીજ છે, આ સૃષ્ટિ કેવા પ્રકારની ચાલી આવી છે અને કેવા પ્રકારથી ચાલતી ગહેશે ઇત્યાદિક વિશેષ વિચારો ડરી શક્યા હોય તેમ વેદોથી જણાતું નથી કારણ સંપ્તિ વિષયક મોટા મોટા સૂક્તો પ્રાચે જગ્વેદના છેડતા દશમાં મહલમાજ જોવામાં—આરે છે અને તે ઘણું મોડુંજ લખાએલું છે જૈનોના સર્વજ્ઞ બાવીશમાં તીર્થ ૨૨ થયા પછી જાણા કાલે ત્રેવીશમાં તીર્થ ૨૩ થી પાર્થનાથ અને ચોવીશમાં સર્વજ્ઞ શ્રી મહાવીર મે તીર્થ કરે ચોડાજ અતરમાં થયા છે, તેમના સમયમાં—બૌદ્ધ, આજીવક, આદિ ત્યાગ માર્ગના ઊપદેશકોમાં આત્મા ંયાથી આવ્યો, કયા જાય છે, નરક સ્વર્ગ શુ ચીજ છે, કયે ઠેકાણે છે, સૃષ્ટિ કેવા સ્વરૂપથી ચાલતી આવે છે અને કેવા સ્વરૂપની કયાસુધી ગહેશે ઇત્યાદિક અનેક પ્રકારના વિષયોની ચર્ચાઓ ઉપસ્થિત થતા, સૃષ્ટિના વિષયમાં ગૌતમ જુદે ગર્ડ પણ વિશેષ રૂપે ઉત્તર આપેલો હોય તેમ

જણાતું નથી અને વેદિક ધર્મીઓ તે નહીં એવાજ થઈ પડેલા હોવા છતાં આડા અવલા ક્ષેત્ર મારતા અને વેદોમા નવી નવી કલ્પિત ક્રુતિઓ દાખલ કરી દેતા તે મમયમા સૃષ્ટિ વિષયક સૂક્તો દાખલ કરેલા હોય, તેથી અસ્ત વ્યસ્ત રૂપે અનેક સૂક્તો લખાયા હોય, એવું માર જે અનુમાન છે તે મન્યનોને વિચારવા ચો ય છે સૃષ્ટિના મળધે બીજા બધાએ વિચારેને છોડી દઈને માત્ર એક પ્રલય દશાના સૂક્તનેજ વળગીને ઘોડા વિચારે કરીને જતાવું છું—

મગવેદ-મંડવ છેલ્લું-દગમુ-સૂક્ત ૧૨૯ મુ, તે પણ મહાના અત-ભાગતુ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિના પૂર્વે શું હતું ? પ્રત્ય અવસ્થા-તેમા જણા યુ છે કે—“ ન લોક હતો, ન પૃથ્વી હતી, આકાશાદિક કાંઈજ નહતું બ્રહ્માને સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરવાની ઇચ્છા થતાની સાથે એકદમ ઉત્પન્ન થઈ ગઈ આ સૃષ્ટિ કયા નિમિત્તાથી, કયા ઉપાદાન કારણથી વધ તે વાત પાછાથી ઉત્પન્ન થએલા વિદ્વાનો પણ જાણી શક્યા નથી ”

આ વાત હંધિરકૃત વેદોમા ગમ્ય ગોળા જેવી કેવી રીતે ધસી ગઈ ? સૃષ્ટિનું સ્વરૂપ જાણ્યા બેયા વગર વિદ્વાનોએ લખ્યું હોય તો પણ તે ગમ્ય ગોળામા ખપે ? સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિના મળધે બ્રાહ્મણ ગ્રંથોથી તે વેદો સુધી જે વિચારો થયા છે તેમાનો કયો વિચાર સમજાનોને સતોષ આપે તેવો છે ? મગવેદ જેવા મુખ્ય ગ્રંથમા-આ પ્રત્યઅવસ્થાનું સૂક્ત કયા જ્ઞાનીથી કયા કાળમા દાખલ થવા પામ્યું ? નાસ્તિકો અદૃશ્ય પદાર્થોનો ઇન્કાર કરીને દૃશ્યમાન પાત્રભૂતોની મત્તાને અનાદિની કબૂલ કરે છે વૈદિકમા પૃથ્વી, આકાશાદિક દૃશ્ય પદાર્થોનો પણ ઇન્કાર-તે કેટલા દરજ્જાનો ? સ્વામી દયાનંદજી ચાલુ જમાના પ્રમાણે રેરેનો અર્થ કરી, ત્રિકાલ અબાધિત-વેદોને મનાવવાનો પ્રયત્ન કરી ગયા છે વેદતીર્થ નરદેવ શાસ્ત્રીજી-આજ સુધીમા જેટલા પૂર્વેના પડિતો વેદોના અર્થ કરી ગયા છે તે બધાએ પડિતોને બાળુ ઉપર છોડી દઈને-આજ કાલના પડિતોને નવીન અર્થો કરવાનો ઉપદેશ આપી રહ્યા છે, આ તે વેદ (નાન) કે વિટળના ?

‘ આર્યોના તહેવારનો ઇતિહાસ ’ ના લેખકે તૈત્તિરીય મહિતાના ફકરાથી—“ તુ લોક છે, અનત છે, અપાર છે, અક્ષય છે ” એમ પ્રથમ જણાવી તેની સાથે બ્રહ્માએ સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કર્યોને-આજે બ્રહ્માના પચ્ચાસ વર્ષ થયા અને આગળ બીજા પચ્ચાસ વર્ષ પુરા થતા, તેનો (બ્રહ્માનો) અને તેની સૃષ્ટિનો પણ નાગ થયે આ વાત કયા પ્રમાણથી લખીને જતાવી ?

સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિના સળધે વિશેષ તર્ક વિતર્ક કન્વાનું છોડી દઇને માત્ર સમાન્ય વાનજ લખીને ખતાવીએ છીએ—

વૈદિક ધર્મને ટકાવી રાખવા જે પાછલથી પ્રાદ્યુષાદિક ધર્મ શાસ્ત્રો લખાયા છે તેમા સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિના મળધે અનેક દેવો કલ્પવામા આવ્યા છે, તેજ રીતિને અગીકાગ કરી પાછળથી અનેક સૂત્રોની કલ્પિત રચનાના કરી વેદોમા તે ગોઠવી દેવામા આવેલી હોવાથી યથાર્થપતે એક પણ સૂકત લખા-
એલું જણાતું નથી જે પ્રાદ્યુષાદિક ગ્રંથોના લેખકો હતા તેજ વેદોને ફેરવવા-
વાળા હતા વેદોના નૂકતોમા એટલી વિશેષ ચતુરાઈ વાપરી છે કે—વિધ્યુ, અને મહાદેવને બાજુ ઉપર રાખી પ્રજ્ઞાના નામથી સૂકતો ગોઠવી દીધા અનુભવના પ્રત્યક્ષ વિષયોની ચાતુરીમા તેઓ કાવતા, પરંતુ અર્તાન્દ્રિય જ્ઞાનના વિષયોમા વૈદિક પડિતો વખતો વખત ભૂલાજ પડતા આવેલા છે હું સર્વજ્ઞ પુત્રોનો આશ્રિત છું પણ સર્વજ્ઞ નથી તેથી માગી ભૂલ હશે તો સજ્જનોની પાસેથી ક્ષમા ચાચી મુધારી લઇગ

આ જગો પર વિશેષ વિચારવાનું છોડી દઇને સૂચના કરૂ છું કે— અમા પાછલના ભાગમા જૈનેતર અનેક પડિતોના લેખો આપવાના છીએ, તેનો વિચાર કરશે તેની સાથે “જૈન ઔ જગત્” મથાલાથી લક્ષમણ ગુપ્તનાથ ભીડે નામના પડિતના પણ એનેક લેખો—આપવાના છીએ, તેમા “જૈન ધર્મ એ વિશ્વ-
વ્યાપી ધર્મ છે” તેના પ્રાગ્ભમા—“જૈનધર્મ એ વિકૃત હિંદુ ધર્મ છે, એમ કહેવામા આવે છે પરંતુ વસ્તુતઃ સનાતન અને પુરાતન એવા જૈન ધર્મનું વિકૃત સ્વરૂપ એ હિંદુ ધર્મ છે” ઇત્યાદિક લેખ વિશેષ મનન પૂર્વક વિચારવાની લવામણ કરૂ છું પોતાના મતમા મુઝાઈ રહેલાઓને મક્ષિપ્તના લેખોથી ખરે મતોપ થતો નથી તેમની વિશેષ સમજૂતી વવાના હેતુથી એ મારા ગ્રંથમા કાઈક વિશેષ લખવાનો પ્રયત્ન કરેલો છે

આ બધી સૃષ્ટિ પ્રવાહથી અનાદિકાળની છે છતાં વૈદિક મતવાળાઓ-
એ—વેદોથી લઇને પ્રાદ્યુષુ ગ્રંથાદિક અનેક ધર્મગ્રંથોમા સૃષ્ટિને ઉત્પન્ન કન્વાવાળા પ્રજ્ઞાદિક અનેક દેવોને કલ્પીને ખતાવ્યા છે તેમાનો એક પણ લેખ પ્રમાણવાળો થયો હોય તેમ જણાતું નથી કારણ સમયદ્રશ્ય એ વસિષ્ઠીને પુછ્યું હતું કે—પ્રજ્ઞા કોણ ? અને કેવા ? તેનો નિર્ણયજ ન થઈ શક્યો હતો તો પછી પ્રજ્ઞાએ બધી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરી એ કયા પ્રમાણથી માની લેવી ? તેમજ અનેક પુણ્યોના લેખો જોતા—બ્રહ્માની, વિષ્ણુની અને મહાદેવની જે

પ્રવૃત્તિ લખીને બતાવી છે તે એક આધાન્ય માણસને પણ ન થોભે તેની છે તેમણે આ બધી સૃષ્ટિની ન્યના કરી તે કયા કાળમા ? અને તેને ન્યવાને મસાવા કયા પ્રહાસમાથી ખોળીને લાવ્યા ? આ જગો પર અનાદિકાળના પ્રવાહથી ચાલતી આવેલી આ સૃષ્ટિના સ્વભાવને અગીકાર કરતા કાળાદિક પાત્ર કાગળ-વાદીઓ કહે છે કે, ઇશ્વરકર્તાના હિમાયતી પડિતો સૃષ્ટિ કર્તાના સબધે કેડા પછુ પ્રત્યક્ષાદિ પ્રમાણ આપી શક્યા નથી તો પણ દુનીયાએ તે વાતને ચવાવી લીધી, તો પછી પ્રત્યક્ષાદિ પ્રમાણ વાળી અમારી વાતને માથી તરીકે માન કેમ નહીં આપે ? એવો વિચાર કરીને કાળાદિ પાત્રે ડારણ વાદીઓ પોત પોતાના પ્રમાણો લઈને બહોંમા ઉતરી પડે છે તેના પ્રથમ નામ નીચે પ્રમાણે—

પહેલો કાલવાદી, બીજો સ્વભાવવાની, ત્રીજો નિયતિવાદી (લલિતના તાવાદી,) ચોથો પૂર્વકૃત ઈર્ષવાદી, (જેને જૈવ કહેવામા આવે છે) પાંચમો ઉદ્ભવવાદી

આ પાંચે કારણવાદીઓ વસ્તુનું સ્વરૂપ મ પૂર્ણ મમજ્યા વગર પોત પોતાની એકાગી બુદ્ધિથી એચાતાણ કરતા અથ અજ ન્યાયનાજ પાત્ર રૂપે ગણાય ? જેવી રીતે અદ્વૈતાદિક વાદીઓ-એચાતાણ કરી, પોતપોતાના પક્ષની મિદ્ધિ કરવાને માટે, પ્રમાણોની બાજ પાથર છે, તે પ્રમાણે આ કાલાદિક પાત્ર ડારણ વાદીઓ પણ-પોતપોતાના પ્રમાણો રચુ કરવાને-બહોંમા ઉતરી પડે છે તે કમવાર લખીને બતાવીએ છીએ

પહેલો કાળવાદી-પોતાના મતની પુષ્ટિ કરતા કહે છે કે—એવો પદાથ દુનીયામા કયો છે કે-જેના ઉપર મહે આક્રમણ નથી ઈર્ષ ? અર્થાત મર્વ પદાર્થોના ઉપર મહે આક્રમણ કરેલુ જ છે કેટલાક મતવાદીઓ જગતના કર્તા ઇશ્વર કહે છે પણ તે કથી વસ્તુને કરતા જણાયો ? અને તે અનાદિના પ્રાણને સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કરતા ડોણે જોયો ? કારણ-પ્રવચ દશાના સૂક્ષ્મમા ચોખ્ખુ જણાવ્યું છે કે—“ સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થયા પછી વિદ્વાનો ઉત્પન્ન થયા તે આ સૃષ્ટિ કયા નિમિત્તથી, કયા ઉપાદાનથી વધ તે કેવી રીતે બાળી શકે ? ” માટે આ સૃષ્ટિ પ્રવાહથી અનાદિકાળની ચાલતી આવેલી છે પણ તેનો-પળે પળે દેરકાજ કરતા મને શુ તમો જોઈ શકતા નથી ? એમ કહી કાળવાદી પોતાના પ્રમાણો રજ કરે છે—જુનો કે-નૂતોને પેદા કરવા વાળો હું જ છું અને હું જ પ્રાણનો નાશ કરું, અને મૂતેવાઓને જગૃત પણ હું જ કરું છું, મીઓ પ્રાસ કાળેજ

જર્ણ ધાન્તુ કરે છે, પછી કમથી વધે છે જન્મે છે, દાતકાળમા દાત આવે છે, પછી બોલતા, આવતા, ઠાળકમથીજ વાય છે અને કાળ પ્રાપ્ત વતા મરણ પછુ થાય છે આ ગધુ શુ આપો પ્રત્યક્ષ જોતા નથી ? ગીતકાળમા ઠડી, ઉપણ ઠાળમા તાપ અને, વર્ષા, ઠાળમા વર્ષા મારા વિના બીજે કોણુ કરે છે ? મર્વજાયુઓએ જતાવેલા આ અવમપિણીના ત્રીજા અને ચોથા આરાની મધ્યમા-૨૪ તીથ કરે, ૧૨ ચક્રવર્તીઓ, વાસુદેવાદિકના નવત્રિડ મળીને ત્રેશઠ શલાદા પુરુષો જતાવ્યા છે- તેઓને ઉત્પન્ન કરવાવાળો પણુ હું જ હું અને તેઓનો નાશ કરવાવાળો પણુ હું જ છું તે સિવાય વૈદિકમા પ્રસિદ્ધ-બ્રહ્મા વણુ અને મહાદેવને ત્રણ યુગાદિકના કમથી મેજ ઉત્પન્ન કર્યા છે તેમજ વિણુના ૨૪ અને દશ-અવતારોની પ્રસિદ્ધિ તો મેજ કરેલી છે, અને તે બધાઓનો નાશ પણુ મેજ કરેલો છે તો પછી બ્રહ્માદિક દેવો ને જગત્ની ઉત્પત્તિ કરવા વાળા કયા પ્રભાણથી લખીને જતાવ્યા ? કદાચ તમે જણાવશે કે-પ્રલય દશમા પ્રજાપતિએ આ સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરી ત્યા પછુ આશ્રય તો માગજ લેવો પડશે, કારણુ તેવા પ્રકારનો જ્યારે કાળ આવે છે ત્યારેજ તેઓ તેમ કરી શકે છે ને ? તેથી ત્યા પછુ હું (કાળ) તો હાજરજ રહીશ, ત્યારેજ તે કામ થવાનુ છે માટે એકજ દૃષ્ટિથી સક્ષમપણે જોશે તો-તમે મને જ્યાને ત્યા હાજરજ જોશે જેમ અદ્રિતવાળા અદ્રિત અને દ્રિતવાળા દ્રિત જુવે છે તે પ્રમાણે તમે મને સર્વ જ્ઞાનમા બ્યાખત થએલો મુખેથી જોઈ શકશે.

॥ ઇતિ પહેલો કાળવાદી ॥

ઉપર મુજબ કાળવાદીનો હારાગ્રહ જોઈ બીજો સ્વભાવવાદી બોલે કે- હે ભાઈ કાળ ? જો વસ્તુઓમા-દેવકાન થવાનો, સ્વભાવજ ન હોય તો તુ એકલો શકડો શુ કરવાને સમર્થ છે ? માટે ખરૂ કાર્ય કરવાવાળો હું એકલો સ્વભાવજ છું ? કાળને મારી પાછળ પાછળ ફરવુ હોય તો લલે કર્યા કરે, બાકી ત્રણ કાળમા પણુ કાર્ય કરવાને મમર્થ થઈ શકે તેમ નથી જુવો કે-પતિનો મ યોગ મદાકાળ હોવા છતા વાજણીને બાળક જન્મે છે ? સ્ત્રીને મુછ આવે છે ? હથેલીમા કેશ ઉગે છે ? લીમડાને કેડી આવે છે ? વસત ઋતુ વિના બાગો પ્રકુલ્લિત થાય છે ? મોરના પિછા કોણુ ચીતરે છે ? સધ્યાગગ કોણુ કરે છે ? બધા વનચર જીવોના જુદા-જુદા પ્રકારના-મુખ, જુદા જુદા પ્રકારના કાન, હાથ, પગ, નખ મારા વિના (સ્વભાવ વિના) બીજે કોણુ કરવાને આવે છે ? હંજીતા નેત્ર સુશોભિત, બોગીનો અલીદાર કાટો, એ સુધો અને બીજે વાકો

માગ વિના (સ્વભાવ વિના) બીજો કોણ કરવાને આવે છે ? અનેક જાતની વનસ્પતિઓના-પાનાના અનેક પ્રકારના ઘાટ, અનેક પ્રકારના રંગ, અનેક પ્રકારના ગુણો, કોણ જનાવે છે ? તેમજ તે વનસ્પતિઓના ફુલોની અનેક પ્રકારની પાખડીઓ, તેના જુદા જુદા પ્રકારના ઘાટ, મુગધ ફર્ગધ, એજ પ્રકારે તેના ફળોના નાના મોટા ઘાટ, તેના મ્વાદોમા ફેરફાર, આ બધા વિગિત્ર પ્રકારના ફેરફારો માગ વિના (સ્વભાવ વિના) કરવાને કોણ સમર્થ છે ? ઝેરનો નાશ કરનારો સર્પના મસ્તકમા મણિ, પર્વતો સ્થિર, ચાલતો પવન, અગ્નિની જ્વાળા ઉઠી, માછલા અને તુબકા-પાણીમા તરતા, કાગડા અને પથ્થરો ફુગતા, પખીઓ આકાશમા ઉડતા, વાયુહરણ સૂઠ, રેચક હરડ, સૂર્ય ગરમ, ચંદ્ર શીતળ, આ બધું જનાવનાર મારા વિના (સ્વભાવ વિના) બીજો કયો કારીગર તમો જુવો છો ? આવા પ્રકારની એક દૃષ્ટિ રાખી સુક્ષ્મ વિચાર કર્યા કરશો તો પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષરૂપે જ્યાં જોશો ત્યાં મને ને મનેજ દેખશે કાળ તો મારો ગુલામ છે, મારી પદ્મળ પાદળ કંદે છે ખરો પણ માગ કાર્યમા એક ત્રણખત્રુ તોડવાને પણ સમર્થ નથી

॥ ઇતિ બીજો સ્વભાવવાદી ॥

ત્રીજો નિયતિવાદી (ભવિતવ્યતાવાદી) પેતાનો મત જાહેર કરે છે સ્વભાવવાદીએ ઠાળવાદીને તોડી નાખ્યો, એટલે નિયતિ વાદી હાજર થયો- અને કહેવા લાગ્યો કે-મારી સત્તા આગળ કાલ અને સ્વભાવ એ જાનને ગાકડા છે માટે મારી સત્તા શુ છે તે જૂજ તપાસીને જુવો-

કોઈ મમુદ્રની પેઢી ચાર જાથ કે જધાએ જ ગલો ફરી વળે પણ ભવિત વ્યતા સારી ન હોય તો શુ કરી શકે ?

વસ તમા આજાને ડાળે ડાળે મોર આવે છે, કેટલાક ખરી પડે છે, વટલાક નરવા થાય છે-કાળ અને સ્વભાવ હાજર હોવા છતાં મારી સત્તા વિના ટકાવી ગાખવા સમર્થ થતા નથી

તે ત્રીને જેટલા મતાન થવાના હોય તેટલા મારી મત્તાથીજ થવાના નારા આગળ ઠાળ કે સ્વભાવ કાઈજાનેર મારી શકે તેવા છે ?

કોડીઓ હાથમાથી ફેંકીયે તેમાથી કોડી ધી, તો કેઈ છતી-તે પડે છે તે ભવિતવ્યનાના યોગથીજ પડે છે અહીં કાળ અને સ્વભાવ શુ કંવાને સમર્થ છે ?

જગી જુવો-જો હું ભવિતવ્યતા (તુષ્ટમાન) ચાઉ તો-તડાકાબધ

વસ્તુઓ મેળવીને આપુ અને કાપાયમાન વાઉં તો-હતુ ન હતુ જેવુ થોડાજ, વ મતમા કરીને સુકુ કાળ અને સ્વભાવ ભલેને આપો કાઢીને ભેટા જ રહે.

વળી પુનઃ—આડ ઉપર ચડવી મેડી-દરથી જાજ પળી ભક્ષણ કરવાને આપ્યો, પાન્ધીએ નીચેથી બાલ તાકયુ-યા મે પારથીને સર્પથી ઠસા-યો, પન્થકા કરી બાલ ઠાસી-આજન મન-યો, અને ચડવીને નિર્ભય કરી, અને, માગ સ્વભાવ એ જાનને લલિતન કર્યા

ન્યા હુ (ભવિતવ્યતા) જઈને ઉભી નુ ત્યા કાગ અને સ્વભાવ ટકીજ ન શ-તો પડી કાર્ય નુ કરી ચડવાના હતા ?

॥ ધૃતિ ત્રાલો ભવિતવ્યતા વાદી ॥

હવે થોડા કુર્મવાદી—કાગ, સ્વભાવ અને ભવિતવ્યતાને તિન્દકારની નજરથી જોતો આવે છે અને કહે છે કે—

અરે ! માગ આજળ તમે કાગાદિના પક્ષકારકો કોણ માત્ર છે ? જુવો કે—મત્તા માત્રવી બધાએ જીવા એકજ નગ્ની સત્તાવાળા છે અને પ્રજા-વાદીઓએ બધાએ જીવોને-પ્રભરવડપથીજ જોળખાવ્યા પણ છે છતાં અસખ્ય જીવો માગ વશમા પડેલા પુગણોમા લખીને ગતાવેલી તલ વિતલ રૂપ નગ્નોમા અથોન દુ જોને ભોગવી નદ્યા છે તિર્યચ ગતિમા અનતા જીવો મારી સત્તાથી એવી તો અથોન દિશામા જઈને પડેલા છે કે-પૂરે શ્વાનોશ્વાસ પણ લેઈ શકતા નથી, અને તે જીવોની ત્રાધે કાળાદિકો પણ પીડાયાજ કરે છે, પણ કંઈ કરવાને કોઈ સમર્થજ વધ શકતા નવી દેવગતિમા પણ મે મારી સત્તાથી દાદિસ દેરોને મેદના કાળવીજ પુરી નાખ્યા છે, બ્યાગે હુ તેમને છોડવાને ધારીશ ત્યા-જ તેઓ હુટી ગડવાના છે મનુષ્ય ગતિમા મે ઢેટલાએને દાખલ કર્યા પણ થોડો થોડો નમય ગળીને કોનિ હસતા તો કોઈને રોતા વિદાયજ કરી દીધા છે

જો હુ તુજમાન થાઉં તો કીડીને હાથી, અને ગજમાન થાઉં તો હાથીને, કીડી ઉપે જનાવી દઉં મારી સત્તામા હાય કોણ ઘાલી શકે તેવો છે ? ગમન, ચક્રને મે વનમા વમાવ્યો, મીનાને મે અસતીપણાનુ ઠલક ચઢાવ્યુ, ગવણના રાજ્યનો મે સર્વધા નાશ કરાવ્યો

જોનોના રૂપલહેવને મે એક વષ દિવસ સુધી આહાર અને પાણી વિનાજ

ભટકાવ્યા, છેના તીર્થંકર શ્રીમહાવીર બગવાનને ગોવાળીયાઓની પાસે મે કાનમા ખીલા દેકાવ્યા

જેમના બૂમગનાત્રવી-પર્વતા ત્રુટી પડતા, તેમનાથી જ્યારે હું વાકે મયો ત્યારે મે વખતો વખત-તેમન સિદ્ધા પણ નવી મળવા દીધી જુવા ઠ-વિધ્વના અવતાર રામચંદ્રજીને-જાજ્યથી ભ્રષ્ટ નવજનથી દૂર, મીતા સતીને! ત્યાગ, પુત્રના મરણથી શોક છત્યા દક મધુ મેજ કરાવ્યું હરિચંદ્ર રાનને રાજ્યથી ભ્રષ્ટ કર્યો, અને તમી રાણીન ચાનના ઘરમા પાણી ભરતી પણ મેજ કરી

શ્રીકૃષ્ણ બગવાન યુગ યુગમા બખાને ઉદ્ધાર કરવાનું વચન આપતા જયા છે ખગ, પણ દ્વાનિકાના દાહ વખને બખતા કુદુ બધી છાહવી તેમનો ઉદ્ધાર તો મેજ કર્યો હતો

બ્રહ્માને આ બ્રહ્માડમા કુભાર સ્વરૂપે મે રથાખા વિધ્વનુ દશાવતારના સકટમા મે નાખ્યા મહાદેવને ખોપરી આપી બિદ્યા મે મગાવી સૂર્યને ગગનમા ભમતો મે કર્યો માટે મને (કર્મને) જ તમારે નમસ્કાર કરવો ઉચિત છે ?

જુવો કે નૈનોના તીર્થંકર શ્રીકૃષ્ણભદેવને, શ્રીમહાવીરને વહિકામા જળત્તા કર્તા હનતા મનાતા-બ્રહ્મા, વિધ્વ અને મહાદેવને મે મારી સત્તાવી જરા પણ ચહકવા દીધા નથી તો પછી બીજા જુવો કોણ માત્ર છે કે જે મારી સત્તાનુ થોડું પણ અપમાન કરી શકે ?

॥ ઇતિ ચોથો કર્મવાદી ॥

હવે પાંચમો ઉદયમવાદી પોતાનું બળ પ્રગટ કરતો કહે છે કે-

મારા આગળ-કાળ, સ્વભાવ, ભવિત્યતા અને કર્મ એ ચારા શુ કરવાને સમર્થ છે ? અરે ! હું એકલોજ એ ચારોને ઉખેડીને એક ઘડીના છટ્ટા ભાગમાજ ફેડી દઉ તેવો કે ઉદયમા લાગેવા પુરુષો શુ ન કરે ? જુવો કે-રામચંદ્રજીએ ઉદયમ કરી સમુદ્રને તર્યો અને લકાનું રાજ્ય પણ લીધું મરવ દીન હોય તેજ ભવિત્યતાનો અને કર્મનો આશ્રય લેતા ફરે છે સાત્ત્વિકો તો જાન પણ દરકાર કરતાજ નથી ગુફામા બેસી રહેતા વાઘના મુખમા કોણ જઈને પડે છે ? ઉદયમ કરી તલને પીડ્યા વગર તેવ થાય ? ન જ થાય અરે ! ભતિની એકજ ઈંદ્રિય છે છતાં વેગડીઓ ઉદયમ કરી વાડયો ઉપર અને અપરાઓ ઉપર ચડીને બેમતી નયો ?

જુવો કે ઉગમની પાછલ નાત અને દિવસ મહેલા અથ્રેએએ કયુ કાય કરીને નથી બતાવ્યુ ? મોટા મોટા પુજો બાધીને બતાવ્યા, બગદ વિના લોહાન પાટા ઉપર આડીએ ચવાવી, મોટી મોટી મીસો બાધીએ, સડકો પછુ બાધીએ દેનોઆડ, નીનેમા આર્ષિ હજારો હુન્નરો તૈયાર કરી-ભવિતવ્યતા વાદીઓને અને કર્મવાદીઓને શુ સુગવડપના બનાવી દીધા નથી ? અરે ! અનેક પ્રકારના પકવાને બનાવી જુદા જુદા પ્રકારના ચ્વાદો લાજ રહ્યા છે તે પ્રતાપ ડોનો ?

ઉદ્યમને દેખતાની નાથે ભવિતવ્યતા અને કર્મ તેજાજિજતજ થઈ જાય છે તો પછી કાય કરવાને અમર્થ શુ થવાના છે ? જુવો કે-ઋષભદેવ ભગવાને-પ્રથમ તપ, જપ, શીવ, સતોપાદિના ઉદ્યમ કર્યો, અને લોકોને પણ શીખવ્યો પોતે મોક્ષમા આડયા ગયા, અને પોતાના માર્ગે ચક્ષાવી અમર્ય પુરુષોને અને અમર્ય સ્ત્રીઓને પણ-મોક્ષમા લેતા ગયા તે બધો પ્રતાપ મારોજ મમજલો ? ઋષભદેવની પાછળ થતા આવેલા બધા તીર્થંકરોએ તેજ માર્ગે સેવન કર્યું, અને બીજાઓને પણ તેજ માર્ગ બતાવના આગ્યા પોતે મોક્ષમા આડતા થયા અને બીજાઓને પણ આથમા લેતાજ ગયા

હવે છેલ્લા નદ્યા અમારા નિકટવર્તી ચૌવોગમા તીર્થંકર શ્રીમહાવીર ભગવાન તેમણે પણ તપ, જપ, શીવ, સતોપાદિનો ઉદ્યમ આચરી મર્વજાપણ મેળવ્યુ અને તેજ માર્ગનો ઉદ્યમ કરવાનુ બતાવી પોતે મોક્ષમા આડયા ગયા અને બીજા અનેક ભવ્ય છુઓને સાથે લેતા પણ ગયા આ જગો પગ ઉદ્યમ રાહી ખૂબ ભેર શોરથી મોર્યો કે-કાળાદિકના પક્ષપાતીઓ-ગયે તટકો બકવા કર, પણ છેવટ મારા વિના કાર્યની સિદ્ધિ કરવાને કાંઈ પણ અમર્થ થાય આવે છે ?

આ કાળાદિક પાથે કારણ વાદીઓનુ સ્વરૂપ અમોએ ભિન્ન ભિન્ન સ્વરૂપે દિગિત દિશા માત્રથીજ જાણીને બતાવ્યુ છે બે ઠઠાચ એક એક પક્ષવાળાની સાથે બીડાવીને લેજો લખવામા આવે તો મોટા મોટા અથોજ બની જાય-કારણ આ પાથ કાગ્જુવાદીઓ બે પોતપોતાના પક્ષની સિદ્ધિ કરવાને મડી પડે તે અદ્વૈતાદિક એક એક પક્ષ વાદીઓના કરતાં ઘણાજ સળગ રૂપના છે બાનીક નજરથી જોયો તો આપ સજ્જન પુરુષો પણ બોધ શકશે આ જગો પર દોષ પડિત કાથીના એક એક અગને બેવાવાળા જન્મના પાથ અથ પુરુષોનુ દૃષ્ટાત આવે છે અને કહે ॥ કે-શુડના બેવાવાળાએ મોટા આમેલાના જેવે મીંદીને બતાવ્યો, અને કાનને બેવાવાળાએ મુપડા જેવો, પીંડના ઉપર હાથ

દેવવા વાગાએ ચોતળ જેવો, પુઠડાને જોવાવાગાએ મોટી નડી લોગળના જેવો, અને પગના જોવાવાગાએ થાબલા ॥ જેવો કહીને બતાવ્યો નરે આપને આપંમમા ઝગડા કરવાને લાગ્યા પરંતુ નિષ્કય ઉપર આવી શક્યા નહીં છેવટે ક્ષાથીના મહાવતે એક એક અગતુ જૂદ જૂદ સ્વરૂપ બતાવીને 'જ્યારે બધાએ અંગો એકત્ર મળે ત્યારેજ મત્ય સ્વરૂપનો ક્ષાથી બને' એમ કહીને તે પાથે જણોના વિવાદનો અંત લાવીને આપ્યો તેજ પ્રમાણે અદ્વૈતાદિક જેટલા પક્ષો ચાલે છે તેનો વિચાર અપેક્ષા સહિત કન્વામા આવે તોજ વસ્તુનું સ્વરૂપ સત્યરૂપથી સમજાય ?

આ જગો પર મર્વજ પુરુષોના તન્દ્રથી જે નિર્ણય બધાએ છે તે માત્ર એકજ ગાથાથી બધાએ છે તે ગાથા બતાવી આ પ્રકરણની આમાપ્તિ કરીએ છીએ ગાથા—

કાલો ૧, સહાજ ૨, નિર્ઘર્ષ ૩, પુરુષકય ૪, પુરિસકારણે ૫, પચ ૬

સમવાય સમ્મત, ઇગતે હોદ મિન્હસ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—પહેલા કાવ, બીજો સ્વભાવ, ત્રીજો નિયતિ (ભવિત-ચતા) ચોથો—પૂર્વકૃત કર્મ (જે દૈવ તરીકે આગખાય છે) પાંચમો પુરિસકાર એટલે ઉદય સમવાય સમ્મત ઉપર બતાવેલા કાળાદિક પાંચે કારણ-અપેક્ષાથી વિચારાય તો મમ્યકત્વ રૂપે ગણાય-અર્થાત્ યથાર્થ સ્વરૂપનાજ ગણાય ? ઇગતે હોદ મિન્હસ એકાતે-એક એક પથને જુદા જુદા રૂપથી વિચારવામા આવે તો મિથ્યાત્વ રૂપનાજ-અર્થાત્ અસત્ય રૂપનાજ ગણાય.

આ જગો પર મર્વજ પુરુષો એ બતાવેલો આદ્વાદનો નિહાત પ્રગટ થાય છે જેને અપેક્ષાવાદ પણ કહેવામા આવે છે

જો વસ્તુઓનું સ્વરૂપ તે તે અપેક્ષાઓથી વિચારવામા આવે ત્યાર તો તે મત્યરૂપનાજ ગણાય જેમકે એકજ પુરુષને કોઈ કહે કાને, તો કોઈ કહે મામો, એજ પ્રમાણે પિતા, પુત્ર, ભાઈ, માસો, કુનો, ભત્રીજો, ભાણેજ અદિ અનેક ગુણોથી બોવાવતા હોય પણ સત્રીભની અપેક્ષાથી કોકો, ત્યારે ભાણેજની અપેક્ષાથી મામો પણ ખરો એ પ્રમાણે એક બીજાનો અનાદર કર્યા વગર અપેક્ષાઓથી વસ્તુઓનું સ્વરૂપ વિચારવામા આવે તો તે મત્યરૂપમાજ ગણાય, અગર જો એક બીજા ગુણોનો અનાદર કરી એચાતાજુડી પાતાના દુનગહને પોષવાનો પ્રેયસ કન્વામા આવે ત્યારે તો તે મિથ્યાત્વ રૂપના અર્થાત્ અસત્ય રૂપનાજ

વિચારો ગણાય એજ જૈનોના સ્વાધ્યાદના મિદ્ધાનો ધોરી માર્ગ છે જૈનોના સ્વાધ્યાદનુ સ્વરૂપ જમો આગળના લેખોમા બતાવવાના છીએ ત્યાથી વિચારવાની બલામણુ કડ કુ અને આ વિષયની અહીં મમાસિ કડ કુ

અહિ જગતના કર્તા સળધિ એકેકથી બિન ભિન્ન સ્વરૂપવાળી વૈદિક શ્રદ્ધામાની ૫૬૦ કલમો અમોએ લખી જણાવી છે, તે ગિવાય બીજાં પણ અનેક પ્રકારના ભિન્ન ભિન્ન વિચારો જેવામા આવે છે તેમાના કેટલાક વિચાર બેદો આ જ પુસ્તકમા પ્રમ ગને અનુમતી લખાએલા આગળ ઉપન વાચકવર્ગના જેવામા આવશે. તે લેખોનાં પણ વિચાર કંવાની લલામણુ કરી આ પ્રમગથી મુજ્જ થાઉ છું

જગત્કર્તા વિષે વિવિધ મતોનુ પદ—

(રચન - દક્ષિણ વિહારી મુનિશ્રી અમગવિજયજી મહારાજ)

અમપૂ મો જોગી ગુરુ મેગ-એ ચાલ

સદિ કળ કિસીને બનાઇ ? મતો ? જળ કિસીને બનાઇ ?	
વાકી જોજ કિસીને ન પાઇ, સદિ કળ એ ટેક	
વેદ, પુરાણ, કુગણ, વૈજલમા, ભિન્ન ભિન્ન જ ગાઇ ।	
એક એક મળ ભિન્ન ઝહત હૈ, મિળત ન મેળી । મળાઇ વાં ૧	
મકગુવેદ ટે એતગીય આગ્ય મે, આતમરે ઉપજાઇ ।	
યજુર્વેદો જોલકે દેખા, વિગદ પુરુષે પમરાઇ ॥ વાં ૨	
મકક ઉપનિષદ કહત હૈ, મકલી જલકે ન્યાઇ ।	
કર્મ પુગણે વિચારી જોતા, નાગયણ મૂળ નિપાઇ ॥ વાં ૩	
મનુસ્મૃત ટે પહિલે અધ્યાયે, તમ માત્ર બતલાઇ ।	
વહાસે પ્રગટે સ્વયભૂ સ્વામી, તાતે તિમિર મિટાઇ ॥ વાં ૪	
કોઇ કહે ઠાલીકી સકિ, વાકી ન્યારી ન્યારી ચતુગઇ ।	
લિંગ પુરાણે શિવજી વદનસે, વિષ્ણુ બ્રહ્માદિક ઠાઇ ॥ વાં ૫	
બ્રહ્મ વિવર્ત પુગણુ યુ જોલે, એતો કૃષ્ણકો ચતુરાઇ ।	
ભિત્તર લેદકા પાં ન પાવે, કયા કિતુરી કંઠે કિતુગઇ ॥ વાં ૬	
વેદકા પણ કોઇ લેદ ન પાવે, ડયા કરે ગડમથલાઇ ।	
મારગ છોડ ઉન્મારગ જાડે, કેવળ ધૂમ મચાઇ ॥ વાં ૭	
મત મમતાકો છોડકે દેખો, કોઇ પુરુષ અતિસાઇ ।	
પૂજ પાછ કર ભિત્તર જોલે, પીછે આતમ કાજ મધાઇ ॥ વાં ૮	
ગુરુ રૂપાસે સદિ મળધકા, કિચિત્ બેદકો પાઇ ।	
અમરે કહે હન અમર શયે હ અતર ભરમ જમાઇ ॥ વાં ૯	

૧૬	સાતિનાથ	સાતિનાથ (૫)	•	•	•
૧૭	કુચુનાથ *	કુચુનાથ (૬)	•	•	•
૧૮	અગ્નાથ *	અગ્નાથ (૭)	•	•	•
	•	•	પુરૂરીક (૮)	અનંદ (૬)	અનિનામા ()
	•	સુભૂમવક્રવર્તી (૮)	•	•	•
	•	•	તત્ત્વમુદ્રે (૭)	નંદનમુદ્રે (૭)	પ્રત્યા (૮)
૧૯	મયિનાથ	•	•	•	•
૨૦	મુનિમુદ્રત	મહાપદ્મ (૯)	•	•	•
	•	•	લક્ષ્મણ (૮)	રામ (૮)	રાવણ (૮)
૨૧	નમિનાથ	હરિમેળ (૧૦)	•	•	•
	•	જયઅક્ષરતી (૧૧)	•	•	•
૨૨	ગોમિનાથ	•	શ્રીકૃષ્ણ (૯)	ગણેશ (૯)	જગદેશ (૯)
	•	શ્વેત ત (૧૨)	•	•	•
૨૩	પાર્શ્વનાથ	•	•	•	•
૨૪	શ્રીમદ્દાવીર	•	•	•	•

* આ નિશાની વાળા તીર્થકરોએ પ્રથમ અનુક્રમથી પાચમા, છઠ્ઠા અને સાતમા અક્ષરોની પદવી મોઝતી, છપ્પડનું ગળ્ય કરી, દીક્ષા લઈ તીર્થકર પૂરી પાળ મોઝવેલી છે તેથી અક્ષરો અને તીર્થકર બન્નેમા નામ આપવામા આવેલ છે

જંનોના ૨૪ તીર્થ કરોની એકવીશ-એકવીશ

આખતોનું કોષક.

૧	જિતનામ	સપથ ૧	અગિત ૨	મ ભવ -	અભિલક્ષ ૪	મુખનિ ૫	પદ્મપ્રભ ૬
૧	અર્ચનવિમાન	સર્વોર્થસિદ્ધ	વિજયારિ	ઉપરિ ગ્રેવે નીચતે વિ	જ્ય તવિ	જ્ય તવિ	ઉપરિ ગ્રેવે
૨	જન્મનગરી	વિનીતા	અરોધ્યા	આગતી	વિનીતા	કોરાલપુર	કોશાખી
૩	પિતાનામ	નાભિદુનકર	જિતશત્રુ	જીતારિ	સ વરરાજ	મેઘ મગ્ન	ધર મગ્ન
૪	માતાનામ	મરદેવા	વિજયા	સેના	સિદ્ધાથ	મ ગના	મુસામા
૫	જન્મનક્ષત્ર	ઉત્તરાયાન	રોહાણી	મૃગશિર	પુનર્વસુ	મના	ચિત્રા
૬	જન્મરારી	નુ	૧૫	મિથુન	મિથુન	મિહ	કન્યા
૭	લાગુ	૪૧મ	મગ	અશ્વ	કપિ	કૌંચ	કમન
૮	ફેદમાન	૫૪૦ ધનુ	૪૫૦ ધનુ	૪૦૦ ધનુ	૩૫૦ ધનુ	૩૦૦ ધનુ	૨૫૦ ધનુ
૯	મનાયુ	૮૪ વાખપૂવ	૭૨ લા પૂ	૬૦ લા પૂ	૫૦ લા પૂ	૪૦ લા પૂ	૩૦ લા પૂ
૧૦	દેવ નયુ	પીતલ	પીત	પીત	પીત	પીત	રક્ત
૧૧	અતર		૫૦ લા કો સાગરોપમ	૩૦ લા મે સાગરોપમ	૧૦ લા ઝે સાગરોપમ	૬ લા કો સાગરોપમ	૬૦ હજી કો સાગ રોપમ
૧૨	નિમા	રાજ્ય કરી વિવાહ કરી / ૬ સાથે વિનીતામા	રાજ્ય કરી વિનાહ કરી હજાર સાથે જન્મનગર	રાજ્ય કરી વિનાહ કરી હજાર સાથે જન્મનગર	રાજ્ય કરી વિવાહ કરી હજાર સાથે જન્મનગર	રાજ્ય કરી વિનાહ કરી હજાર સાથે જન્મનગર	રાજ્ય કરી વિવાહ કરી હજાર સાથે જન્મનગર
૧૩	દીપાનપ	૧૦૫ કરી	૫૦ તપ	૫૪ તપ કરી	૭૬ તપ કરી	નિલભમ્ત	૭૬ તપ કરી

	ચિન્નનામ	સપ્તક ૧	અનિત ૨	સપ્તક ૩	અભિનદન ૪	પુમતિનાથ ૫	પદ્યપ્રભ ૬
૧૪	પારણા " "	અવાસના હાથે ધૃત્વસપ્ત વર્ણના અતે	બ્રહ્મદત્તના નાથે પરમાત્મ ની બીજે દિને	સુરે દ્રદત્તના હાથે પરમાત્મ ની બીજે દિ	ઉદ્દત્તનાથે પરમ ત્રયી બીજે દિવસે	પદ્યના હાથે પરમાત્મની બીજે દિવસે	મોમવયી પરમાત્મની બીજે દિવસે
૧૫	જ્ઞાનસ્થાન જ્ઞાનતપ ચૈત્યવૃક્ષ	પુનિમતાથે અકુમ તપથી અમ્રોધવૃક્ષ	પ્રવળ્યાર્થાને છઠ્ઠ ભત્ત સમપણું	પ્રવળ્યાર્થાને છઠ્ઠ ભત્ત સાલ	દીક્ષાર્થાને છઠ્ઠ ભત્ત ત્રિપથુ	દીક્ષાર્થાને છઠ્ઠ ભત્ત ત્રિપથુ	દીક્ષાર્થા ને છઠ્ઠ ભત્ત જનાભ
૧૬	ગણુધરમાન	૮૪	૮૫	૧૦૨	૧૧૬	૧૦૦	૧૦૭
૧૭	સાધુસંખ્યા	૮૪ હજાર	૧ લાખ	બે લાખ	ત્રણ લાખ	૩ લા ૨૦ હ	૩ લા ૪૦ હ
૧૮	આર્યાસંખ્યા	૩ લાખ	૩ લા ૩૦ હ	૩ લા ૩૬ હ	૬ લા ૩૦ હ	૫ લા ૮૦ હ	૪ લા ૧૦ હ
૧૯	યક્ષનામ	ગોમુખ	મહારામ	ત્રિમુખ	ધૃશ્વર	તણુર	કુસુમ
૨૦	યક્ષણીનામ	અકેશ્વરી	અનિતા	કુતિતારિકા	કાલી	મહાકલી	સ્વામા
૨૧	સિદ્ધિસ્થાન સિદ્ધિતપ સિદ્ધિપરિવાર	અષ્ટાપદ પર્વ ત ૧૦ ભક્ત તપ ૧૦ હ સાથે	સમ્મેત શિખ ૨ માસિક તપ સહસ્ર સાથે	સમ્મેત શિખ ૨ માસિક તપ સહસ્ર સાથે	સમ્મેત શેલ માસિક તપ સહસ્ર સાથે	સમ્મેત શિખ ૨ માસિક તપ સહસ્ર સાથે	સમ્મેત શલે માસિક તપ ૮૦-

	જિનનામ	મુખ્ય ૭	અદ્રવ્ય ૮	મુરિધિ ૯	શીન ૧૦	અયાસ ૧૧	વાસુપૂજ્ય ૧૨
૧	અવનવિમાન	મધ્ય પ્રે ત્રિકુનું ઉપરહુ	વૈજ્યત	આનતવિ	પ્રાણુતદે	અચ્યુતવિ	પ્રાણુતવિ
૨	જન્મનગન	વારાણુમી	અદ્રુ ૧	કાકદી	ભદિનપુર	સિંદપુર	અપાપુરી
૩	પિતાનામ	પ્રતિષ્ઠ	મહામેન	સુમીવ	દદરથ	વિષ્ણુ	વસુપૂજ્ય
૪	માતાનામ	પૃથિવી	લક્ષમણા	રામા	નદા	વિષ્ણુદેવી	જ્યા દેવી
૫	જન્મનકન	વિશાખા	અનુગાધા	મૂન	પૂર્વાયા	અવણુ	શતભિષા
૬	જન્મરાશિ	સુના	૪થિક	ધનુ	ધનુ	મકર	કુભ
૭	લગ્ન	સ્વન્તિક	અદ્ર	મકર	શ્રીરત્સ	ખૂગિ	મહિષ
૮	દેહમાન	૨૦૦ ધનુ	૧૫૦ ધનુ	૧૦૦ ધનુ	૬૦ ધનુ	૮૦ ધનુ	૭૦ ધનુ
૯	સવાયુ	૨૦ લા પૂ	૧૦ લા પૂ	૨ લા પૂ	૧ લા પૂ	૪ લાખ વપ	૭૦ લા વ
૧૦	દેહવર્ણ	સ્વર્ણવર્ણ	શ્વેત	શ્વેત	પીત	પીત	રક્ત
૧૧	જિનાતર	૬ દળર કે સાગરોપમ	૬૦૦ કેટી સાગરોપમ	૬૦ કેટી સાગરોપમ	૬ કેટી સાગરોપમ	૬૬ લા ૨૬ ૬ ૧૦૦ વર્ષ હીન સા કેટી	૫૪ સાગર
૧૨	દીક્ષા	ગભ્ય કરી	રાભ્ય કરી	રાભ્ય કરી	રાભ્ય કરી	રાભ્ય કરી	કુમારો
	"	વિવાહ કરી	વિવાહ કરી	વિવાહ કરી	વિવાહ કરી	વિવાહ કરી	વિવાહ કરી
	"	દળર સાથે	દળર સાથે	દળર સાથે	દળર સાથે	દળર સાથે	૬૦૦ સાથે
	"	જન્મનગરે	જન્મનગરે	જન્મનગરે	જન્મનગરે	જન્મનગરે	જન્મનગરે
૧૩	દીક્ષાનપ	છં નપ કરી	૫ નપ કરી	છં તપ કરી	છં તપ કરી	છં તપ કરી	અકલ્ય જત

* રાભ્યભાર લીધા વગર જે દીક્ષિત થયા તે કુમારો ગણાયા છે

	ગિતનામ	ગુપ્તાનાથ	અદ્યનાથ	કુનિનાથ	લીલનાથ	અપાસનાથ	સામુદ્રનાથ
૧૪	પ્રમાણ " " "	મહાદેવના દાસે પરમાત્માની બીજી વિષે	મોમનાથ દાસે પરમાત્માની બીજી વિષે	પુનર્પના દાસે પરમાત્માની બીજી વિષે	પુનર્પના દાસે પરમાત્માની બીજી વિષે	નદના દાસે પરમાત્માની બીજી વિષે	સુવર્ણના દાસે પરમાત્માની બીજી વિષે
૧૫	શાંતિયાન શાંતિપદ ચૈત્યજ્ઞ	દીક્ષાચાર્યને જી ભત્ર સિરીષ	દીક્ષાચાર્યને જી ભત્ર નાગ	દીક્ષાચાર્યને જી ભત્ર મધિકા	દીક્ષાચાર્યને જી ભત્ર મિથુ	દીક્ષાચાર્યને જી ભત્ર તિલુ	દીક્ષાચાર્યને જી ભત્ર પાળ
૧૬	ગણુનરમાન	૮૫	૮૩	૮૮	૮૯	૭૩	૬૬
૧૭	સંકુસપ્પા	૩ લાખ	અડી લાખ	૫ લાખ	એક નાખ	૮૪ લાખ	૭૦ લાખ
૧૮	અપાસપ્પા	૧ લા ૩૦ રૂ	૧ ના ૮૦ રૂ	૧ ના ૩૦ રૂ	૧ ના ૮૫ રૂ	૧ લા ૩ રૂ	૧ નાખ
૧૯	મહાનામ	માનમ	વિષય	અગિત	અહા	મનુજ	સુકુમાર
૨૦	ચલિલીનામ	નામ	જવાબ	નુચામ	અરોહા	શીવરોહા	અવગા
૧	સિદ્ધિયાન સિદ્ધિપદ સિદ્ધિપદિય	સ મેન રોને મામિક દગર સાથે	સમ્મેત રોને માસિક દગર સાથે	સમ્મેત રોને મામિક દગર સાથે	સમ્મેત રોને માસિક દગર સાથે	સમ્મેત રોને મામિક દગર સાથે	સ પાપુરી માસિક સો સાથે

	જિનનામ	ચિમન ૧૩	ચનન ૧૪	વમનથ ૧૫	ગાતિનાથ ૧૬	કચુનાથ ૧૭	ચગનાથ ૧૮
૧	ચવનવિમાન	સદસ્રાગનિ	પ્રાણુતનિ	વિનયનિ	સર્વાથસિદ્ધિ	સર્વાથસિદ્ધિ	સર્વાથસિદ્ધિ
૨	જનમનગરી	કાપિચપુર	અયોધ્યા	રત્નપુર	દગ્તિનાગપુર	ગજપુર	ગજપુર
૩	પિતાનામ	કૃતવચ્ચા	સિદ્ધાસન	ભાનુ	નિશ્ચયન	શર	મુગન
૪	માનાનામ	ચ્યામા	ચુચરા	ચુનના	અચિરા	શ્રી	દેરી
૫	જનનક્ષત્ર	કિત્તગલા ૫	રેવતી	પુષ્ય	ભગની	કૃતિકા	રેવતી
૬	જનમગરી	મીન	મીન	કર્ક	મેષ	દી	મીન
૭	નંબ	૧૬૨	ચ્યન	૧૦૦	દરિપુ	છાગ	નદાવેત
૮	દેશમાન	૬૦ ધનુ	૫૦ ધનુ	૪૫ ધનુ	૪૦ ધનુ	૩૫ ધનુ	૩૦ ધનુ
૯	સર્વધુ	૬૦ લા ૧૧	૩૦ લા ૧૫	૨૦ લા ૧૫	૧૦ લા ૧૫	૬૫ ૬૦ ૧૫	૮૫ ૮૦ ૧૫
૧૦	દેહનથુ	પીત	પીત	પીત	પીત	પીત	પીત
૧૧	કિનાન	૩૦ માગ	૬ સાગરોપમ	૪ સાગરોપમ	ત્રિભાગહીન સાગરોપમ	૫.૧૦૫માધ	૧ હજારે કો ૧૫ ચુનપ ૩૫ ચુનપ
૧૨	શિક્ષા " " "	ગાળ્ય કરી વિવાદ કરી હજાર સાથે જનમનગરે	ગાળ્ય કરી વિવાદ કરી હજાર સાથે જનમનગરે	ગાળ્ય કરી વિવાદ કરી હજાર સાથે જનમનગરે	ગાળ્ય કરી વિવાદ કરી હજાર સાથે જનમનગરે	ગાળ્ય કરી વિવાદ કરી હજાર સાથે જનમનગરે	ગાળ્ય કરી વિવાદ કરી કરે હજાર માથે જન મનગરે
૧૩	દીક્ષાતપ	૭૬ તપ કરી	૭૦ તપ કરી	૭૦ તપ કરી	૭૦ તપ કરી	૭૦ તપ કરી	૭૬ તપ કરી

	જિનામ	વિમન ૧૩	અનત ૧૪	ધર્મનાથ ૧૫	શાંતિનાથ ૧૬	કુશુનાથ ૧૭	અગ્નિનાથ ૧૮
૧૪	પરિચ્છા " "	જગ્યના દાથે પરમાત્મથી બીજે દિવસે	નિજગ્યના દાથે પરમાત્મથી બીજે દિવસે	ધર્મસિદ્ધના દાથે પરમાત્મથી બીજે દિવસે	સુમિત્રના દાથે પરમાત્મથી બીજે દિવસે	ત્યાગ્નિસિદ્ધના દાથે પરમાત્મથી બીજે દિવસે	અપરોક્ષિત હો યે પરમાત્મથી બીજે દિવસે
૧૫	જ્ઞાનસ્થાન જ્ઞાનતપ અત્યવશ્ય	દીક્ષાગ્રંથાને છઠ્ઠ ભત્ર જગ્યુ	દીક્ષાગ્રંથાને છઠ્ઠ ભત્ર અત્યવશ્ય	દીક્ષાગ્રંથાને છઠ્ઠ ભત્ર દિધિપથ્યુ	દીક્ષાગ્રંથાને છઠ્ઠ ભત્ર નંદીટક્ષ	દીક્ષાગ્રંથાને છઠ્ઠ ભત્ર તિનક	દીક્ષાગ્રંથાને છઠ્ઠ ભત્ર ૫ થક
૧૬	ગ ગુધર	૫૭	૫૦	૪૩	૩૬	૨૫	૩૩
૧૭	સાધુસ ખ્યા	૬૮ હજાર	૬૬ હજાર	૬૪ હજાર	૬૨ હજાર	૬૦ હજાર	૫૦ હ
૧૮	આર્યાસ ખ્યા	૧ લા ૮૦૦	૬૦ હજાર	૬૨ હ ૪૦૦	૬૧ હ ૬૦૦	૬૦ હ ૬૦૦	૬૦ હ
૧૯	યક્ષનામ	પણગુખ	ખાનાન	કિન્નર	ગરુડ	ગધર્વ	દેવ નામા
૨૦	દેવીનામ	નિજગ્યા	અ કુસી	પ્રચક્ષિ	નિર્વાણી	અમ્યુના	ધરણીપ
૨૧	સિદ્ધિગ્રંથાન સિદ્ધિતપ સિદ્ધિપરિવાર	સમ્મેત સૈતે માસિક ૬ હ સાથે	સમ્મેત સૈતે માસિક ૭ હ સાથે	સમ્મેત સૈતે માસિક ૮૦૦ સાથે	સમ્મેત સૈતે માસિક ૯૦૦ સાથે	સમ્મેત સૈતે માસિક ૯૦૦ સાથે	સ સૈતે માસિક ૯ સાથે

	નિતનામ	મથિનાથ ૧૯ મુનિસુન ૨૦	નમિનાથ ૨૧ નેમનાથ ૨૨	પાર્શ્વનાથ ૨૩	શ્રી વધમા ૧ ૨૪		
૧	અવનનિમાન	જય તવિં	અપગણત	પ્રાણુતક ૫	અપગણત	પ્રાણુ ૧૦	પ્રાણુ ૧૦
૨	જન્મનગરી	મિથિના	રાગગૃહ	મિથિલા	માયપુર	વારાણસી	દ્વત્રિપકુડામ
૩	પિનાનામ	કુલ	સુમિર	વિજય	સમુદ્રવિજય	અશ્વમેન	સિંધ્યા ધનુષ
૪	માનાનામ	પ્રભાવતી	પદ્મા	વપ્રા	મિવા	વામા	નિશાના
૫	જન્મનપત્ર	અશ્વિની	શ્રવણ	અશ્વિની	ચિત્રા	વિનાખા	ઉત્તરાશ્વિની
૬	જન્મગણિ	મેષ	મકર	મેષ	કન્યા	તુલા	કન્યા
૭	લમૂઠન	કનક	કમ્બુષ	નીરોત્પન	રાખ	સપ્ત	સિંદ
૮	દેહમાન	૨૫ ધનુ	૩૦ ધનુ	૧૧ ધનુ	૧૦ ધનુ	૯ હાથ	૭ હાથ
૯	નવાયુ	૫૫ ૬૦ વર્ષ	૩૦ ૬ વર્ષ	૧૦ ૬ વર્ષ	૧ ૬ વર્ષ	૧૦૦ વર્ષ	૭૨ વર્ષ
૧૦	દેહવણુ	નીનવણુ	સ્થામ	પીન	સ્થામ	નીન	અવણુવણુ
૧૧	જિનાત	૧ દગર કો ૫૫	૫૪ લાખ વર્ષ	૬ લા વર્ષ	૫ લા વર્ષ	૮૩ દગર ૭૫૦ વર્ષ અધિક	૨૫૦ વર્ષ
૧૨	દીક્ષા	કુમાર, અપ-નિતિ ૫૦૦ શ્રી અને ૩૦૦ પુત્ર જન્મ નગર	ગાંધી કઠી વિવાહ કઠી મદસ્ત્રમજે જન્મનગરે	રાજ્ય કરી વિવાહ કરી દગર માથે જન્મનગરે	માર અવિવાહિત સદસ્ત્ર સાથે દાગિકામા	કુમાર વિવાહ કરી ૩૦૦ સારે જન્મનગરે	કુમાર વિવાહ કરી એકાગ્રી જન્મનગરે
૧૩	દીક્ષાનપ	અષ્ટમ તપ	પદ્મ તપ	૧૮ તપ કરી	૭૬ તપ કરી	અષ્ટમ તપ	૫૦ તપ કરી

	જિનનામ	મહીનાથ ૧૯	મુનિનુતન ૨૦	નમિનાથ ૨૧	તેમિનાથ ૨૨	પાર્શ્વનાથ ૨૩	મહાવીર ૨૪
૧૪	પાનણા " "	વિશ્વમેનના દાથે પરમાનથી બીજે દિવસે	અમદદસના દાથે ૫ માનથી બીજે દિવસે	જિનના દાથે પરમાનથી બીજે દિવસે	તેમિનાથ દાથે પરમાનથી બીજે દિવસે	પાર્શ્વનાથ દાથે ૫ માનથી બીજે દિવસે	મહાવીર ના દાથે પરમાનથી બીજે દિવસે
૧૫	જ્ઞાનરથાન જ્ઞાનતપ એત્યવૃક્ષ	દીક્ષારથાને અષ્ટમાતે અગ્રાક	દીક્ષારથાને પાતપાતે ૧૫૬	દીક્ષારથાને ૭૬ ભત્ત બુદ્ધ	દીક્ષારથાને અષ્ટમાતે વેતસ	દીક્ષારથાને અષ્ટમાતે ધવવૃક્ષ	જુવાનની ૭૬ ભત્ત શાનવૃક્ષ
૧૬	ગણધરમાન	૨૮	૧૮	૧૭	૧૧	૧૦	૧૧
૧૭	સાધુસંખ્યા	૬૦ ૧ જાનર	૩૦ ૬ જાનર	૨૦	૧૮ ૬ જાનર	૧૬ ૧ જાનર	૧૪ ૬ જાનર
૧૮	આયાસંખ્યા	૫૫ ૬ જાનર	૫૦ ૬ જાનર	૪૧૦	૬૦ ૬ જાનર	૨૮ ૬ જાનર	૬ ૬ જાનર
૧૯	યક્ષનામ	૫૭	૫૩	૫૩	ગોમેધ	વામન	માતંગ
૨૦	યક્ષાળીનામ	વૈગાટયા	૬૪	ગાવારી	અબા	પંચાવતી	મિદાપિકા
૨૧	મિદિસ્થાન સિદ્ધિતપ સાદધરિધાર	નમ્મેન શેતે માસિક ૫૦૦ સાથે	મમ્મેન શેતે માસિક ૬ સાથે	સમ્મેન શેતે માસિક ૬ જાનર સાથે	ગિરનાર માસિક ૫૩૬ સાથે	મમ્મેન શિખર માસિક ૩૭ મુનિ સાથે	પાવાપુરી ૭૬ તપથી એકાદી

આ એકવીશ-એકવીશ બાબતો નો-પ્રાચીનગ્રંથ સિદ્ધસેન સૂરિદ્વલ
મૂલ-અને અમારા શિષ્ય મુનિ ચતુર્વિજય દ્વલ દીકા-

એક આનાની દીકડો મોકલી-અમારી પાસેથી અથવા-શા મુગનલાય મેલાપ
ઠે સીનેર-રેવાકાઠા વાળા નીચા ગામથી મેવવો

જેવી રીતે આ એકવીશ બાબતો એક એક વીર્ય કરના સળધે તવીજ
ગીતે-એકસો સીનેર બાબતોનો સમ્પતિશત સ્થાન પ્રકરણ નમનો પળુ અથ છે

મળવાનું ઠેકાણું-ભાવનગર જૈન-આત્માનંદ સલા તેથી ઘણી બાબતોને
પુલાશે મલશે ॥

૫. શ્રીક્ષિમાવિજયના ગિય ૫ જિનવિજયણ વિરચિત
ચતુર્વિંશતિજિન પરિવારસ્તવન.

[આ સ્તવનમા વત્તમાન ચોવીસીના ઝડપભાઈ ચોવીસે તીર્થઠરના નામ ૧, તે ગર્વે ૧૧ ગણધરે ૨, પવિત્ર મુનિઓ ૩, કેવળજ્ઞાનીઓ ૪, અવ વિજ્ઞાનીઓ ૫, મન પર્યાયજ્ઞાનીઓ ૬, ઔદપૂર્વધારીઓ ૭, વેકિયકમ્પિ વતો ૮, વાહીઓ ૯, સામાન્ય સાધુઓ ૧૦, સર્વગ્રાધીસખ્યા ૧૧, શુદ્ધ આચકા ૧૨, અને શુદ્ધ આવિકાઓની મખ્યાતુ વધુન છે]

(મત દોઈ હેરો રે કાન્હ પડયો છે કંડે એ દેગી)

ભાવે વદ્ધ રે ચોવીએ જીનચકા

ઝપભ (૧) અજીત (૨) મજવ (૩) અશિનદન (૪)

સુમતિનાથ (૫) સુખકદા ભાવે૦ આકણી

પદ્મપ્રભ (૬) ને સુપામ (૭) ચક્રપ્રભ (૮)

સુવિધિ (૯) શીતલ સ્વામી (૧૦)

ત્રેયામ (૧૧) વાસુપૂજ્ય (૧૨) વિમળ (૧૩) અનતપ્રભુ (૧૪)

ધર્મનાથ (૧૫) શુભ ધામી ભાવે૦ ૨

પાત્રમા છઠ્ઠા માતમા ચક્રી

શાંતિ (૧૬) કુશુ (૧૭) અગ્ર (૧૮) દેવા

એકજી ભવ માહે દેવ પદવી

પુણ્ય પ્રકૃતિના મેવા ભાવે૦ ૩

મન્નિ (૧૯) મુનિસુવત (૨૦) નમિ (૨૧) નેમિ (૨૨)

પુરુષારાની પામ (૨૩)

વર્ધમાન જીનવગ્ને નામે (૨૪)

વર્ધમાન સુખવાસ

ભાવે૦ ૪

પુરૂષીક પ્રમુખ ગણધારી

ચઉદ સયા ભાવ ન (૧૪૫૨)

લાખ અઠ્ઠાવીસ મહસ અડચાવિસ (૨૮૪૮૦૦૦),

મુનિવર પાવન મન્ન ભાવે ૫

એક લાખ હજાર બહોત્તર,

એક શત (૧૭૨૧૦૦) કેવલનાણી

એક લાખ તેત્રીસ મહસ ચઉસચ (૧૩૩૪૦૦),

અવધિ વ નાણી ભાવે ૬

મનપરજવ નાણી એક લખ,

અધિકા મહસ પણયાલા

પણ સચ એકાણ (૧,૪૫,૫૬૧) નિન નમિયે

ચરણ ઠરણ સુ ડાળા ભાવે ૭

તેત્રીસ મહસ નવ સચ મઠાણ (૩૩,૬૬૮),

ચઉદગ પૂરવધારી

દો લખ મહસ પણયાવ ખસે અડ (૨,૪૫,૨૦૮),

વૈકિય લખધિ ભડારી ભાવે ૮

એક લાખ મહસ છવીમને દો શત (૧,૨૬,૦૦૦)

વાઘી શુતવિસ્તારી

જિન મત થાપન કુમતિ ઉત્થાપન

મયગળ જિમ મદ ધારી ભાવે ૯

ઓગણીસ લાખ બત્તીસ મહસ ને

એકાવન (૧૬,૩૨૦,૫૧) અધિકેરા

નવિજિનના સામાન્ય મુનીસર

ટાળ્યા ભવ ભવ દેરા ભાવે ૧૦

લાખ ચૌયાવીસ મહસ છયાવીસ

ચાર સયા પદ (૪૪,૪૬,૪૦૬) વદો

સાધ્વીનો પરિવાર મનોહર

પ્રણમી પાપ નિકદો ભાવે ૧૧

લાખ પચાવન સહસ્ર અડચાલીસ (૫૫,૪૮૦૦૦),

ધ્રાવક સમકિત ધારી

એક ટોડિ પણ લાખ અડચીસ સહસ્ર (૧,૫,૩૮૦૦૦)

આવિકા શુદ્ધ વિચારી.

સાવે૦ ૧૨

ચૌવીએ બિનવગ્નો પરિક,

પહ ઉઠી પ્રણમીએ.

ખિમાવિજય પડિત શુભ ઠાણે

જિન પદ રગ રમીએ

સાવે૦ ૧૩

॥ યતિ જૈન પ્રમાણે ૨૪ થે તીર્થ કરેના ગણુધરાદિના પદિમાણુ

સ્તવન.

બાર ચક્રવર્તીઓ અને તેમના નગર આદિનો કોઠો. ૧

	નામ	નગર	પિતા	માતા	વિચાર	આયુષ્ય	ગતિ
૧	ભગત	ચિનીના	મધ્યમ	સુમંગલા	૧૦૦ ધનુષ્ય	૧૪ વ. ૫૫ વ.	મોક્ષ
૨	સમગ	અયાધ્યા	મુમિત્ર	યગોમતિ	૮૫૦	૭૩ વા. ૫૫ વર્ષ	"
૩	મંદવા	આવસ્તી	વિજય	ભદ્રા	૧૦૧૧ ,	૫ લાખ ૫૫ વ.	ત્રાંગી દેવનોકમા
૪	સનતકુમાર	હમિતનાપુર	અશ્વસેન	મદેવ	૮૧૧૧ ,	૩	,
૫	માતિનાથ	,	વિશ્વસેન	અચિગ	૪ ,	૧ લાખ ૫૫ વર્ષ	મેક્ષ
૬	ચુનાથ	"	શર	શ્રીવૃંદી	૫	૬૫ ૮૫ વર્ષ	"
૭	અગ્નનાથ		સુદર્શન	મહાની	૩૦ ,	૧૪ "	,
૮	મુનમ	નાપસાગ્રમ *	કૃતવીર્ય	તારા	૨૮ ,	૧૦ ,	૭ મી નરક
૯	મહાપદ્મ	હમિતનાપુર	પદ્મોત્તર	જ્વાના	૨૦	૦ ,	મોક્ષ
૧૦	હાપિયા	હાપિયાપુર	મહારાજ	મદિધી	૧૫ "	૧૦ ,	"
૧૧	જય	ગજગૃહ	વિજય	વમા	૨	૩	
૧૨	અહમત	હાપિયાપુર	અહમગજ	ચુનિની	૭ ,	૭૦૦ વર્ષ	૭ મી નરક

નવ વાસુદેવો અને તેમના નગર આદિનો કોઠો. બીજો

	નામ	નગર	પિતા	માતા	ઉંચાઈ	ગતિ	આયુષ્ય વર્ષ
૧	ત્રિવૃદ્ધ	પોતનપુર	પ્રજાપતિ	મૃગાવતી	૮૦ ધનુષ્ય	૭ મી નરક	ચાગમી લાખ પૂર્વ
૨	દ્વિવૃદ્ધ	દ્વારાવતી	વલ્લભાજી	ઉમા	૭૦ ધનુષ્ય	૭ મી નરક	૪ મહોત્તર લાખ પૂર્વ
૩	સ્વયંભૂ	દ્વારાવતી	ઉદ્દગાજી	પૃથ્વી	૬૦ ધનુષ્ય	"	સાઠ લાખ પૂર્વ
૪	પુરુષોત્તમ	દ્વારાવતી	સોમરાજી	ગીતા	૫૦ ધનુષ્ય	"	૧૭ લાખ
૫	પુરુષસિંહ	અશ્વપુર	ગિરનાજી	અચકા	૪૫ ધનુષ્ય	"	એક લાખ
૬	પુરુષપુકંગીક	અકપુર	મદાશિરા	નક્ષત્રવતી	૩૯ ધનુષ્ય	"	૬૫ હજાર
૭	દન	વાણામ્બી	અગ્નિ ગિષ્ઠ	રોષવતી	૨૬ ધનુષ્ય	૫ મી નરક	૫૬ હજાર
૮	લક્ષ્મણ	અયોધ્યા*	દશરથ	સુમિત્રા	૧૬ ધનુષ્ય	૪ મી નરક	૧૦ હજાર
૯	કૃષ્ણ	દ્વારિકા*	વસુદેવ	દેવતી	૧૦ ધનુષ્ય	૩ મી નરક	૧ હજાર

‡ નવ બલદેવો અને તેમના નગર આદિનો કોઠો. ત્રીજો

	નામ	નગર	પિતા	માતા	ઉંચાઈ	આયુષ્ય વર્ષ	ગતિ
૧	અચલ	પોતનપુર	પ્રભાવર્ત	ભદ્રા		૮૫	મોક્ષ
૨	વિજય	દ્વારિકા	બલરાજી	સુલદા		૭૫	"
૩	ભદ્ર	દ્વારિકા	રૂદ્રરાજી	સુપ્રભા		૬૫	"
૪	સુપ્રભ	દ્વારિકા	સોમરાજી	સુદર્શના		૫૫	"
૫	સુદર્શન	અશ્વપુર	શિવરાજી	વિજયા		૧૭	"
૬	આનંદ	અકપુર	મદાશિર	વૈજ્યંતી		૮૫	"
૭	નંદન	વાણામ્બી	અગ્નિગિષ્ઠ	ન્યતી		૬૫	"
૮	પદ્મ(રામ)	અયોધ્યા*	દશરથ	કૌશલ્યા (અપરાજિતા)		૧૫	"
૯	બલભદ્ર	દ્વારિકા †	વસુદેવ	રાદિક્ષી		૧૨	૫ મો બલ દેવનોક

× બીજી નામ દ્વારિકા + ત્રિવૃદ્ધ સનાતન પુરુષ ચરિત્રમાં ૭૪ લાખ લખેલ છે
 * લક્ષ્મણ અને રામનું જન્મસ્થાન રાજગૃહિ, કૃષ્ણની મથુરા અને બનભદ્રની શાલ્યપુર
 ‡ બલદેવોના શરીરની ઉંચાઈ જુદી લખેલી નથી, જેથી તેઓ તેમના નાના ભાઈ વાસુદેવના પ્રમાણે ઉંચાઈમાં હોવાનું અનુમાન થાય છે

નવ પ્રતિવાસુદેવો અને તેમના નગર આદિનો કોઠો ચોયો

	નામ	નગર	પિતા	માતા	ઉંચાઇ ફુ	આયુષ્ય	ગતિ
૧	અશ્વઝીવ	રત્નપુર	મયુરઝીવ	ત્રીવાંગના			૭ મી નરકે
૨	તાગક	વિજયપુર	શ્રીધર	શ્રીમતી	૭૦	૭૨	૬ મી નરકે
૩	ભેરક	નદનપુર	કેશરી	સુદરી	૬૦	૬૦	૫ નરકે
૪	મધુ	પૃથ્વીપુર	વિદ્યામ	યુણ્વતી	૫૦	૩૦	૪ નરકે
૫	નિશુભ	હરિપુર			૪૫	૧૦	૩ નરકે
૬	મની	અરિજય			૩૬	૫૦	૨ નરકે
૭	મ હાલ	તિલકપુર					૧ નરકે
૮	રાવણ	લકા • ૬	રત્નમના	કેકસી	૧૬ થી કાષ્ઠક વધાર		૪થી નરકે
૯	જરાસંધ	રાજગૃહ	જલદ્રથ				૪થી નરકે

ફ પ્રતિવાસુદેવોમાં ટેટવાકની ઉંચાઈ તથા આયુષ્ય જણાવેલા નથી તેથી તેમના વખતમાં વાસુદેવો પ્રમાણે તે દોનાનું અનુમાન કરી લેાય છે

• • રાવણનું જન્મ પાતાલ લોકમાં

ક્રમિક ૬૩ માંના ૨૪-૧૨ નવનવના ત્રણુત્રિકે મળ્યેથી કેટલીક બાબતોના વિચારોનું પ્રકરણ ૫ માં મળેલું

વૈદિક મતના ૨૪ આદિ અવતારોનું પ્રકરણ ૬ ૬

પૌરાણિક મતે ચોવીસ અવતારો.

વૈદિક ન પ્રદાયમા પ્રસિદ્ધિ પામેલા ભાગવત્તાદિ પુરાણોમા વિષ્ણુના ૨૪ અવતારોનું વર્ણન આવે છે. વિષ્ણુએ શુકાચાર્યની માનુ માયુ કાપી નાખ્યું ત્યારે શુકે શાપ આપ્યો કે તમે આ મ સારમા માતવાગ મનુષ્ય શરીર ધારણ કર્યો ત્યાગથી વારવાગ વિષ્ણુ જ મ લે છે તેમના ચોવીસ અવતારોમા પણ હમ અવતારો મુખ્ય ગણાય છે.

સ્વધર્મનિષ્ઠ દૈવીજીવન પ્રથમા ૫૨૫ થી જે ચોવીસ અવતારોનું વર્ણન આપવામા આવ્યું છે, તે નીચે મુજબ છે —

- ×૧ સનઝાદિ અવતારો પરમાત્માએ પ્રથમ બ્રહ્માથી મનકાદિ કુમારોનો અવતાર લઈ, બ્રાહ્મણ થઈ, ૬ બથી પાળી શકાય એવું અખંડિત બ્રહ્મચર્ય પાળ્યું.
- ૨ વગહ અવતારો બીજો અવતારે આ જગતની ઉત્પત્તિને માટે, રસાતળમા ગયેલી પૃથ્વીનો ઉદ્ધાર કરવા માટે યજ્ઞના સ્વામી શ્રીહરિએ વગહનું શરીર ધારણ કર્યું હતું.
- ૩ નારદ અવતાર ત્રીજો અવતારે તે પરમાત્માએ ઋષિના જન્મમા નારદનો અવતાર ધારણ કરી અન્યને નારદ પચરાત્ર કહ્યું.
- ૪ નર નારા-યણ ચોથા અવતારે ભગવાનને ધર્મની સ્રીથી નર અને નાગયણ નામના ઋષિરૂપે જન્મીને અત કષ્ટની શાંતિ આપનાર તપ કર્યું.
- ૫ કપિલ અવતાર પાંચમો અવતાર કપિલનો ધારણ કરીને સિદ્ધપુરુષોના ઇશ્વર થયા, અને આસુરી નામના બ્રાહ્મણોને સાખ્યશાસ્ત્ર શીખવ્યું.

× જે આ અવતારોના—જામ, કામાદિ મને છે બીજાઓનો પત્તો કેમ નથી જણાતો ? આ અવતારોની શરૂઆત ક્યા મળતી ? પ્રત્યથી માનીએતો તે કેવા સ્વરૂપનો ? અને આ ચાતો કેટલામો ?

નવ પ્રતિવાસુદેવો અને તેમના નગર આદિનો કોઠો. ચોથો

	નામ	નગર	પિતા	માતા	ઉંચાઈ ફુ	આયુષ્ય	ગતિ
૧	અમ્બઝીવ	ગ્લપુર	મયુરઝીવ	નીલ્વાજના			૭ મી નરકે
૨	તારક	વિજયપુર	શ્રીધર	શ્રીમતી	૭૦	૭૨	૬ મી નરકે
૩	મેરક	નદનપુર	કેશરી	સુદરી	૬૦	૬૦	૫ નરકે
૪	મધુ	પૃથ્વીપુર	વિવાસ	ગુણવતી	૫૦	૩૦	,, નરકે
૫	નિશુભ	હરિપુર			૪૫	૨૦	,, નરકે
૬	મની	અરિજય			૩૬	૫૦	,, નરકે
૭	મ દાહ	તિલકપુર					નરકે
૮	રાવણ	લકા * ૬	રત્નમ્બા	કૈકસી	૧૬ વી કાષ્ઠક વધાન		૪થી નરકે
૯	જરાસંધ	રાજગૃહ	જાલક				૪થી નરકે

૬ પ્રતિવાસુદેવોમાં કેટલાકની ઉંચાઈ તથા આયુષ્ય જણાવેલા નથી જેથી તેમના વખતમાં વાસુદેવો પ્રમાણે તે દોનાનું અનુમાન કરી રાકેલું છે

* * રાવણનું જ મ પાતાલ લકામાં

ક્રમિક ૬૩ માંના ૨૪-૧૨ નવનવના ત્રણત્રિકે મળેથી કેટલીક બાબતોના નિચારોનું પ્રકરણ ૫ સુ મમાસ

વૈદિક મતના ૨૪ આદિ અવતારોનું પ્રકરણ ૬ હું

પૌરાણિક મતે ચોવીસ અવતારો.

હિક ન પ્રદાયમા પ્રસિદ્ધિ પામેલા ભાગવતનાદિ પુરાણોમા વિષ્ણુના ૨૪ અવતારોનું વર્ણન આવે છે. વિષ્ણુએ શુકાચાર્યની માનુ માથુ કાપી નાખ્યું ત્યારે શુકે શાપ આપ્યો કે તમે આ મ મારમા સાતવાન મનુષ્ય ગરીર ધારણ કર્યો ત્યાગથી વારવાર વિષ્ણુ જ મ હે છે તેમના ચોવીસ અવતારોમા પણ હમ અવતારો મુખ્ય ગણાય છે.

સ્વધર્મનિષ્ઠ દૈવીજીવન ગ્રથમા પૃ ૨૫ થી જે ચોવીસ અવતારોનું વર્ણન આપવામા આવ્યું છે, તે નીચે મુજબ છે —

- x૨ સનકાદિ અવતાર પદ્મભાત્માએ પ્રથમ બ્રહ્માથી સનકાદિ કુમારોનો અવતાર લઈ, બ્રાહ્મણ થઈ, હું અથી પાળી ગકાય એવું અખડિત બ્રહ્મચર્ય પાળ્યું.
- ૧ વગહ અવતાર. ણીએ અવતારે આ જગતની ઉત્પત્તિને માટે, રંભાતળમા ગયેલી પૃથ્વીનો ઉદ્ધાર કરવા માટે યજ્ઞના સ્વામી શ્રીહરિએ વગહનું શરીર ધારણ કર્યું હતું.
- ૩ નારદ અવતાર ત્રીએ અવતારે તે પરમાત્માએ ઋષિના જન્મમા નારદનો અવતાર ધારણ કરી અન્યને નારદ પચરાત્ર કહ્યું.
- ૪ નર નારાયણ ૭થા અવતારે ભગવાનને ધર્મની સ્ત્રીથી નર અને નારાયણ નામના ઋષિરૂપે જન્મીને અત કંગણની શાંતિ આપનાર તર કર્યું.
- ૫ કપિય અવતાર પાંચમો અવતાર કપિલનો ધારણ કરીને સિદ્ધપુરોના ઇન્દ્ર થયા, અને આસુરી નામના બ્રાહ્મણોને માખ્યશાસ્ત્ર શીખવ્યું.

x મે આગ અવતારોના-ગામ, ઠામાદિ મતે જે જીમ્મોનો પત્તો કેમ નથી જણાતો ? આ અવતારોની શરૂઆત કયા કાનથી ? પ્રત્યથી માનીએતો તે કેવા સ્વરૂપનો ? અને આ ચાનનો કેટલામો ?

- ૬ દત્તાત્રેય અવતારઃ છદ્ધે અવતારે અનમૃયા તથા અત્રિ કપિની પ્રાચના ઉપન્થી તેમને ત્યા દત્તાત્રેય ભગવાન પુનરૂપે અવતર્યા, અને અલક્ષ્મી ગાનને તેમજ પ્રહલાદાદિ ભક્તજનોન આત્મવિદ્યાને ઉપદેશ કર્યો
- ૭ યજ્ઞાવતાર માતમા અવતારે નરસિ કપિથી આકૃતિ નામની સ્ત્રી વિષે યજ્ઞાવતાર ધાન્ય કર્યો, અને યામ વિગેરે પુત્રો અને દેવો સાથે સ્વયંભુ મન્વતરનું પાળણ કર્યું
- ૮ ઉરુક્રમ (નપભદ્રેવ) અવતાર આઠમા અવતારે નાભિ ગાનની મેરુદેવી નામની સ્ત્રીથી 'ઉરુક્રમ' (નપભદ્રેવ) જન્મ્યા અને પરમહંસનો માર્ગ બતાવ્યો
- ૯ પૃથુઅન તાર નવમો અવતાર પૃથુરાજનો વયો, લેમણે પૃથ્વીમાથી
- ૧૦ હસાવતાર ઔપધિઓનું તથા સર્વ વસ્તુઓનું દોહન કર્યું
- ૧૧ હથિરાવ તાર તેમ હસાવતાર, અને હગ્નિના હથિર અવતારો પણ થયા
- ૧૨ મત્સ્યા વતાર આક્ષુપમન્વતરમા જ્યારે મમુદ્રો એકજ યવાથી પ્રવય થયો ત્યારે ભગવાને મત્સ્યાવતાર ધાણ્ય કરી પૃથ્વીરૂપ નૌકામા વૈવસ્વત મનુને બેસાડી તેમની રક્ષા કરી એ બાળમો અવતાર છે
- ૧૩ ક્ષત્રુધા વતાર તેરમા અવતારે દેવો અને દાનવો મમુદ્રનું મથન કરવા લાગ્યા ત્યારે ભગવાને કાચબાનું રૂપ ધરી પોઠ ઉપર મદરાવડને ધાણ્ય કર્યો
- ૧૪ ધન્વતરી ચૌદમો અવતાર ધન્વતરીનો ધારણ કરાને અમૃત આણ્યું
- ૧૫ મોહિની અવતાર પદ્મમો અવતાર મોહિનીનો ધાણ્ય કરી સીના (મોહિનીના) રૂપથી દાનનેને મોહિત કરી દેવોને અમૃત પાચું
- ૧૬ નૃસિંહા વતાર સૌલભો નૃસિંહાવતાર ધારણ કરી મહમત્ત હિરણ્યકશિપુ દૈત્યને ચીરી નાખ્યો
- ૧૭ નામન અવતાર સત્તરમો અવતાર ધારણ કરી ધાલિ રાજના યજ્ઞમા જઈ તેના પાસેથી સ્વર્ગ પાછું લેવા ત્રણ ડગલા પૃથ્વી માગી

૧૮ પદ્મગુપ્ત અવતાર અદારમો અવતાર પરશુરામનો ધારણુ કરીને ૨૧ વાગ પૃથ્વી નિ ક્ષત્રિય કરી

૧૯ વેદવ્યાસ અવતાર ઓગણીસમા અવતારે પરાશર સ્થિતી સત્યવતીનો પેટ સમવાનુ વેદવ્યાસ જન્મ્યા

૨૦ નામ અવતાર વીરમો અવતાર દેવતાઓનુ કામ કરવાની ઇચ્છાથી રામ રૂપી રાજાનો અવતાર થયો, અને નમુનનિમ્નલ-વિગેરે પગક્રમે કર્યા

૨૧ બલગમ એકવીસમા અને બાવીસમા અવતારે બળરામ અને

૨૨ અને કૃષ્ણ અવતાર કૃષ્ણ એવા નામથી વિષ્ણુ કુળમા અવતાર લઈને પૃથ્વીનો ભાગ ઉતાર્યો

૨૩ બુદ્ધાવતાર તે પછી ત્રેવીસમા અવતારમા અમુરેનુ બળ વધુ તેમને મોહિત કરવા માટે ભગવાન 'હિકટ દેશના-ગયા' પ્રદેશમા ધુલ્લને નામે અવતર્યા હતા

૨૪ કલ્કી અવતાર તે પછી ચોવીસમા અવતાર "કલ્કી" ભગવાનનો થયો

	ચોવીસ અવતારોનો ક્રમ	દગ અવતારોનો ક્રમ	
૧	શનકાદિ	૨૦ મા કયા કયા નબરના	
૨	વૃહ અવતાર	વગદાગ ત્રીજો નબર છે	૩
૩	નારદ અવતાર		
૪	નર-નારાયણ		
૫	કપિલ અવતાર		
૬	દત્તાત્રેય		
૭	યમ અવતાર		

૮	ઉચ્ચક્રમ-સપ્તભાઈવ		
૯	પૃથુગામી		
૧૦	૬ સાવનાર		
૧૧	૧ શ્વરાવનાર		
૧૨	મત્સ્યાવનાર	મત્સ્ય અવનાર પેકુને ન મરે છે	૧
૧૩	કચ્છપાવનાર	કચ્છપા અવનાર બીજે ન મરે છે	૨
૧૪	ધનંતરી અવનાર		
૧૫	મોહિની અવનાર		
૧૬	નૃસિંહાવનાર	નૃસિંહાવનાર ચોથે ન મરે છે	૪
૧૭	વામનાવનાર	વામનાવનાર પાંચમે ન મરે છે	૫
૧૮	પરશુરામાવનાર	પરશુરામાવનાર છઠે ન મરે છે	૬
૧૯	વેદ-આસાવનાર		
૨૦	રામાવનાર	રામાવનાર સાતમે ન મરે છે	૭
૨૧	બ્રહ્મરામાવનાર		
૨૨	શ્રી કૃષ્ણાવનાર	શ્રી કૃષ્ણાવનાર આઠમે ન મરે છે	૮
૨૩	શુભાવનાર	શ્રી શુભાવનાર નવમે ન મરે છે	૯
૨૪	કાંકી અવનાર (દલુ મવાનો)	મહિ (બરિષ્ઠ અવનાર) નસમે ન મરે છે	૧૦

આ ૨૪ મા-મત્સ્ય અને કચ્છ-બાગમા અને તેગમા છે તે દશમા પહેલા બીજા નળરે છે અને ૨૪ મા વગર બીજે નળરે છે તે દશમા ત્રીજે નળરે કટપાયા છે તેનો વિચાર કરવાને માટે આ કોઠો લખીને ગતા-ચો છે

॥ ધાત વૈદિકે ૨૪ મા ના ૧૦ અવતારો ક્રમ રહિત જોવાનો કોઠો

વૈદિકે દશ અવતારોનાં કાર્યક્રમ

દશ અવતારોનું વર્ણન

નામ—

“ મત્સ્ય ૧ કૃમો ૨ વરાહશ્ચ ૩ નૃસિંહોઽથ ૪ ધામન ૫ રામો ॥
૬ રામશ્ચ ૭ કૃષ્ણશ્ચ ૮ હુદ ૯ કલ્કી ૧૦ ચ તે દશ ” ॥

દશ અવતારોના કાર્યો—

“ વેદાનુદ્ધરતે ૧ જગન્નિવહતે ૨ ભૂગોલસુદનિવ્રતે ૩ વૈત્ય દારયતે
૪ યલિં છલયતે ૫ ક્ષત્રણ્ય કુર્વતે ૬ પાંલસ્ય જયતે ૭ હલ્લ કલયતે
૮ કારણ્યમાતન્યતે ૯ ન્લેષ્છાન્ મૂર્છયતે ૧૦ વશાઠ્ઠિતિતે
કૃષ્ણાય નમ્ય નમઃ ॥૧॥ ”

(ગીત ગોવિંદ)

૧ વેદાન્ ઉદ્ધરતે

શ્રી ૫ નામનોદૈત્ય આદિ વેદોને લઈને પૃથ્વી તળમા પેસી ગયો, ત્યારે
કૃષ્ણ ભગવાને ‘ મત્સ્ય ’ નો અવતાર લઈ શ્રી ૫ની
પ્રથમ મત્સ્યાવતારનું
અવસ્થા
પાછળ પાતાળમા જઈને તેની પાસેથી આદિ વેદોને
લઈ પાછા પૃથ્વી ઉપર લાવીને મૂક્યા

૨ જગન્નિવહતે

એક વખતે પૃથ્વી પાતાળમા જવા લાગી, ત્યારે કૃમ કાચખાનો
અવતાર ધારણ કરીને શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને પોતાની
ગીતા કન્ધપાવતાનું
૨૪૩૫
પીઠ ઉપર તેને ધારણ કરી રાખી

૩ ભૂગોલસુદનિવ્રતે

પછી વરાહનું રૂપ ધારણ કરીને પોતાની બે દાદાઓથી આ પૃથ્વીને
પકડી રાખી

ગીતા ૨૪૩૫
૨૪૩૫

૪ વૈત્ય દારયતે

મવે દૈત્યો (દાનવો) શિવના ભક્ત હતા, પરંતુ હિરણ્યકશિપુ

તેના પુત્ર પ્રહ્લાદ વિષ્ણુનો ભક્ત બન્યો હતો, તેથી
 ચોથા નૃસિંહાવતારનું તેના બાપે તેને ખૂબ માર્યો તોપણ પ્રહ્લાદ મુખથી
 રત્નરૂપ
 વિષ્ણુ-વિષ્ણુ જ્યોત્સ્નાનો રક્ષો તેવી તેને વાગ્યું
 નહીં વિષ્ણુએ ઇંદ્રપદ પ્રાપ્ત થવાનો વડા આજ્ઞો તેથી તે ઇંદ્રપદને પ્રાપ્ત
 થયો તો પણ તે પ્રહ્લાદનો બાપ તેને પીડા કરવા લાગ્યો, ત્યારે શ્રીકૃષ્ણજી
 એ નૃસિંહાવતાર ધારણ કરી પ્રહ્લાદના બાપ (હિરણ્યકેશિપુ) ને નજોથી
 ફાડી-મારી નાખ્યો આ ઉપર જતાવેલા આરે અવતારો શ્રીકૃષ્ણ જગનાને
 પહેલા કૃતયુગ (પૌરાણિક અને જ્યોતિષના મતે ૧૭૨૮૦૦૦ વર્ષના પ્રમાણ
 વાળા યુગ) માં ડરેલા

૧ ગર્ભિણીને

બલિનામના કૈત્યે ઇંદ્રપદને મેળવવા શતકત્વ (૧૦૦ યજ્ઞ) નો
 પ્રારંભ કર્યો તેમાં ૯૯ યજ્ઞ પુર્ણ થઈ ગયા ત્યારે
 પાંચમા વામના વતારનું શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનને વિચાર થયો કે— મારું
 રત્નરૂપ
 પ્રહ્લાદને આપેલું ઇંદ્રપદ જતું નહોતું તે ઠીક નહીં
 માટે બલિનો મોંઘો યજ્ઞ પૂરો થવા દેવો નહીં, એવો વિચાર કરીને, વામન
 રૂપ લઈ, બલિની પામે આવી દાન માગ્યું બલિએ કહ્યું કે—હે પ્રાક્ષણ તું
 શું માગે છે ?

વાર ને કહ્યું કે—હેવા માટે સાડા ત્રણ હજારા જમીન માગ્યું છું

બલિએ આપવા હા પાડી, તે વખતે કેાઈએ કહ્યું કે—સાહેબ ! એ
 પ્રાક્ષણ નથી વામનડો શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન છે એમ જાણ્યા પછી બલિ
 શુભે થયો એટલામાં વામને ત્રણ હજારામાં વધીએ પૃથ્વી માપી લઈને અડધું
 હજાર બલિની પીઠ ઉપર મૂકીને તેને પાતાલમાં જોડી દાખ્યો, તે વખતે
 બલિએ કહ્યું કે—મારું નામ રાજો, ત્યારે ભગવાને વર આપ્યો કે—દિવાનીના
 ચાર દિવસોમાં તું ગભા થઈ જા, અને હું તારો દારપાળ થઈશ ઇત્યાદિ

૬ ક્ષત્રવ્ય કુર્વતે

મહાસાર ક્ષત્રિયની જાહેન રૈણીકોને જમદગ્નિ ઋષિ જળાત્કારથી
 પન્ડ્યા ઋષિના આશ્રમે મહાસાર ગયો ત્યારે ઋષિ
 જ્ઞા પન્ડ્યાના વતારનું અને તેની પત્નીનો જગડો થતો જોયો ક્ષત્રિયે
 રત્નરૂપ
 ઋષિને સતાવ્યો, અને રૈણીકોને પણ હાનિ કરી,

તેથી વિષ્ણુ ભગવાને તેજ તાપસના ઘડમા પરશુગમનો અવતાર ધારણ કરી આહુઆરનો ખાર્યો અને પછીથી ૨૧ વાન નિ ક્ષત્રિય પૃથ્વી કંગી

૭ પૌલસ્ત્ય જયતે

રાવણ નામના દૈત્યે યજ્ઞનો નાશ કરવાને ઉપદ્રવો કર્યો, ત્યારે વિષ્ણુ

ભગવાને રામનો અવતાર લઈ રાવણનો સર્વથા
ગમાવતાવતુ સ્વરૂપ નાશ કર્યો

આ ત્રણ અવતારો ૧૦૯૬૦૦૦ વર્ષના પ્રમાણવાળા ત્રેતાયુગમા થયા છે

૮ હલ કલયતે

કેસા દિવ દૈત્યોનો નાશ કરવાને ' દારિકા ' નગરીમા શ્રી કૃષ્ણજીના

આઠમે કૃષ્ણાવતાર સ્વરૂપે આક્ષાત્ર અવતાર પછે આવ્યા

૯ કારુણ્ય માતન્વતે

શ્રી વિષ્ણુ ભગવાને નવમે અવતાર યુધ્ધનો લીધો, તે વખતે હયા ઉત્તમ

થવાથી યજ્ઞમા થતી હિ સાની નિદા કરી, અને બધા
યુદ્ધાવતારવતુ સ્વરૂપ સ્નેહોના મદિરોની વૃદ્ધિ કરી

આ બે અવતારો ૮૬૪૦૦૦ વર્ષના પ્રમાણવાળા દ્વાપર યુગમા થયા

૧૦ સ્લેષ્ટાન્ મૂર્છયતે

આ દશમે અવતાર થયો નથી, પણ આગળ ઉપર સ્નેહોનો નાશ

કરવાને માટે કલિકાળમા શ્રી વિષ્ણુ ભગવાન
દશમે કલકી અવતાર કેલકીનો અવતાર ધારણ કરવાના છે

આ પ્રમાણે દશ અવતાર ધારણ કરી જગતના ઉદ્ધારકે શ્રી કૃષ્ણ
ભગવાનને ગીતગોવિદ થયના કર્તા (જયદેવ) નમસ્કાર કરે ■

૧૦ અવતારોમાના પહેલા ચાર કૃતયુગમા થએલા બતાવ્યા છે તેમા
વગર ત્રિજે છે, અને ૨૪ મા વગર બીજે નજરે છે એ કમ ભેતા ચોવીશે
અવતારો કૃતયુગથીજ થવા લાગ્યા જણાય છે પરંતુ આ ચાલતા આગ યુગના
પહેલા અવતારોના સળધે વૈદિકોમા કેવા પ્રકારની બ્યવસ્થા ચાલતી હતી ?

॥ ઇતિ-વૈદિકે એકેજ વિષ્ણુના દશ અવતારોનુ કિચિત્
વર્ણન કરીને બતાવ્યુ ॥

૩ આગવી પાથની જે ચતુષ્પદ પરુ તેનો દાખલો “વરાહ”

૪ એ પછી ‘નરસિંહ’ નર પરુનું એકીકરણ પૂણ અવસ્થાએ પહોંચેતો, મનુષ્યના પહેલાનો

૫ અપૂર્ણ દગાએ પહોંચેલી માનવી આકૃતિ ચાચકરૂપ “વામન”

૬ પછી તામમી વૃત્તિની બરેલ બલવાન પૂર્ણ નીતે વચેતો મનુષ્ય “પરશુરામ”

૭. ત મસીવૃત્તિનો લોપ થઈને સાત્વિકવૃત્તિની વૃદ્ધિવાળા “રામ”

૮ પછી જેમનામા સત્વ, રજસ, તપ, રાગ, દ્વેષ નથી એવો કેવળ, સત્યના જોર ઉપર જીવનનો પરતુ જીવિનો ઉપયોગ કરી નિષ્કામ કરનારો મુત્તદો “કૃષ્ણ છે”

૯ ગમ કરતા પછી ઉપલે દરબે પગથીએથી ચરેલો જગત્મા મુખ દુખ તરફ સમ ભાવે જોનારો એ જીવનમુક્ત પુરૂષ છે પોતાની જાતે જીવનમુક્ત થવામા કાંઈ વિશેષ નથી, પરંતુ આત્મબળથી આખા માનવ સમાજને પૂર્ણ અવસ્થાએ પહોંચાડે તો જોઈએ એવું પ્રતિપાદન કરનારો પૂર્ણપ્રજ્ઞ ‘જુદ’ તે પછી થયો

અર્થાત્ ‘મત્સ્ય’ પછી કૂમ’ કૃમે કૃમે ‘વરાહ’ ‘નૃસિંહ’ થયા શરૂઆતમા પૂર્ણદશાએ નહી પહોંચેલો મનુષ્ય તે જ ‘વામન’ ત્યાર પછી રાગદ્વેષથી ભરેલો મનુષ્ય તે ‘‘પરશુરામ’’ તેનાથી સાત્વિક તે ‘રામ’ રામ કરતા ઉચ્ચ સમાજિક પ્રગતિ બતાવનાર ‘શ્રી કૃષ્ણ’ અને મર્વ જગત્નો ઉદ્ધાર કરવાની મહેત્વાકાંક્ષા કરનારો મનુષ્ય તે ‘જુદ’ એવી રીતે આ અવતારોની સંકળના છે એવું ઉત્ક્રાંતિવ દી હિંદુઓ કહે છે”

આગળ જતા પૃ ૮૪-૮૫મા લખે છે કે-

“કેટલાક કારણોને બતાવીને કહ્યું હતું કે-રામનો અવતાર ગણવાનો વિચાર વાત્મિકીનો હોય એમ લાગતું નથી ઇ સ ના ૧૩મા સૈકામા ઉપાસના ચાલુ હતી

† ગીતારહસ્ય ભાગ ૪ પૃ ૫૪૯મા લોક માન્ય તિલક મહાશય લખે છે કે—

† ચંદ્રાલીમા જાતનાર કતા-ઉત્તમવાન કે ત્રિવેદી

“ ભાગવત પુરાણ અને પચગ્રન્થ આ બન્ને ત્રયોમા ભુદને વિષ્ણુનો અવતાર કહેલો છે, પણ નારદીય આખ્યાનમા વણવેણા દ્વારા અવતારમા ભુદનો ગણુના નથી અને પહેલો અવતાર ‘હમ’ અને આગળ જતા ‘કૃષ્ણ’ પછી એકદમ કેંકરી કહેલો છે (ન ભા શા શ્લો ૩૩૬, ૧૦૦,) ”

(૩) + વેદાત મનનાવલી આપણા પુરાણો પૃ ૧૭ મા લખે છે કે—

“ વિષ્ણુ એકલોજ દેવ છે તે જેને ભૂમિ ઉપ અવતાર ધારણ કરવાનો સપૂર્ણ હક્ક છે આ ઉપચોજ સુપ્રસિદ્ધ અવતારવાદ ઉપસ્થિત થાય છે ને કે તેઓની સખ્યા દશનીજ ગણા છે તથાપિ ભાગવત અને અન્ય પુરાણોમા તેમને યુક્તિપુ સર અસખ્ય ગણવામા આવે છે

આધુનેક વૃદ્ધિકમવાદ પ્રમાણે મનુષ્યને મત્સ્યથી આરભી ઉચ્ચ ઉચ્ચ સ્થિતિમા ઘટાવી લેવાની વાત આગળ દશની સખ્યાથી નિયત થએલો અવતાર વાદ તદ્દન હેનું શિવાય નથી પોતાના ડિગ્જ નીચે વિસ્તારતા તથા સર્વત્ર જીવન પ્રાણ બીજને વાવતા સર્વથી ઉર્ધ્વભૂજ અને અર્વાશ્રયા એમ વેદો ઉપનિષદો, તથા ભાગવત, ગીતામા વર્ણવાતા વિષ્ણુનો પ્રિયવૃક્ષ, અશ્વરથ પીપળાના રૂપકનો વિશેષ ખુવાશો થાય છે ” ઇત્યાદિ

x કાળા કૃણ્ણની ઘોળી બાલુ (પૃ ૨૬) મા લખે છે કે—

“હું પ્રભુના અવતારમા જે માન્યતા ધરાવું છું તે જુદીજ છે મારી માન્યતા એવી નથી કે માત્ર મચ્છ, કચ્છપાદિ પ્રભુના દશ કે ચોવીશ અવતાર છે ને એમ હોય તો મવ જીવ માત્ર પ્રભુજ છે એમ જે શાસ્ત્રો કહે છે તે ખોટું પડે” વળી પૃ ૬૮-૬૯ મા ભાગવત અધ્યાય ૨ નું ભાષાતર કરતા શ્લો ૨૨ માંના ભાષાતરમા જણાવે છે કે—“ બ્રહ્મા, સદાશિવ, નારદાદિક મુનિઓ, અને અનુચર મહિત દેવતાઓએ ત્યા આવીને મનોરથ પુનઃનારા, ભગવાનની સુદર વાક્યોથી આ પ્રમાણે ગર્ભસ્તુતિ કરી x x x ”

શ્રો ૩૬-૪૦ લખે છે કે—“ હે નિત્યમુખ્ત ! પરમેશ્વર ! આપે અજન્મમા ઠેા તેથી તમારે જન્મ ધગ્વાનુ કાળુ માત્ર કીડા વિના બીલુ કશુ અમે ધારતા નથી કેમકે જીવને પણ ‘જન્મ, મરણ અને સ્થિતિ માત્ર આપના સ્વરૂપના

+ ગુજરાતીયોજના-વિશ્વવિદ્યાળી અનુજ, નડીયાદ, ૧૯૦૧

x આ પ્રથમા કતા અને પ્રકાશક વડીન બન્નવ તરાય રધુનાથ દેસાઈ

અજ્ઞાનથી થાય છે, પણ વાસ્તવિક નથી ત્યારે આપને તો એ જન્માદિક ન જ હોય એમા શુ કહેવું ? ॥૩૯॥ હે યદુકુલમા ઉત્તમ ! મત્સ્ય, અશ્વ, કચ્છપ, વાહ, હમ, રાજા, પ્રાદાણુ, અને દેવતાઓમા અવતાર ધરીને આપે બીજા સમયમા જેવુ અમારુ અને ત્રેવેકાક્યનુ રક્ષણ કર્યું છે તે પ્રમાણે હમણા પણ કરો ? અને પૃથ્વીનો ભાર ઉતારો ? હે ઇશ્વર ! અમે આપણને પ્રણામ કરીએ છીએ ૪૦”

આ ૩૯-૪૦ શ્લોકનુ અધ્યાત્મિક રહસ્ય પૃ ૭૩ મા બખતા જણાવ્યું છે કે—“જીવમા રહેલી સર્વ દેવી અપત્તિઓ બાગૃત થઈ બાય છે તે આત્મા આનંદના અવતારમા તેઓને અધિકાધિક આનંદ લાગવા માટે છે અને તેથી ચોતેજ ચોતાની દેવી શુણ્ઠાથી ચોતાને દૃતાર્થ થએલુ મન ચોતાનીજ સ્તુતિ કરે છે

આ શ્લોકનુ અધ્યાત્મિક રહસ્ય આજ પ્રમાણે છે એમ ૩૫ મા શ્લોકથી સ્પષ્ટ થાય છે વળી એ પછીના શ્લોકમા પણ આત્મસ્વરૂપનુ ધ્યાય વર્ણન કર્યું છે, તે પણ એમજ નિદ્ધ કરે છે કે અહિ જે ભગવાનનું નો અવતાર કદા છે, તે બ્રહ્મ જ્ઞાતાના અર્થમા છે ”

॥ ઇતિ વૈદિક પડિત-બળવતરાયે-૧૦ અને ૨૪ શે અવતારો

બ્રહ્મ જ્ઞાતાના અર્થમા ગોઠવેલા છે

કૃમ્ વર્ણન—ગાયકવાડની આજ્ઞાથી તૈયાર કરનાર

પ્રોફેસર—આનંદરા કરે બાપુસાઈ ધ્રુવ પ્રકરણ ૧૪ મુ પૃ ૬૨

“અવતાર—વિષ્ણુ જગતનો પાલન કર્તા છે, અને તેથી એને જગતના રક્ષણ માટે જગતમા જિતરી-પ્રગટ થઈ વિવિધ કાર્યો કરવા પડે છે એ ઉત્તરણુ તે દાઇ અન્ય સ્થળેથી અત્રે આવવાનુ નથી કારણ કે વિષ્ણુ તો સર્વ વ્યાપક છે પણ ચોતાના અનંત સ્વરૂપમાથી જિતરી આ જગતમા મોટી મોટી વિભૂતિ રૂપે પ્રગટ થયુ એનુ નામ અવતાર

વિષ્ણુના દશ અવતાર ગણવામા આવે છે તે નીચે પ્રમાણે—

(૧) મત્સ્ય —મત્સ્ય જળની બહાર દેખાતો નથી પણ જળની અંદર સ્થર છે તેમ પરમાત્મા આ વિશ્વમા ન દેખાતા છતા પણ અંદર રહેલો છે

(૨) કૃમ્ —કાચળો જેમ પોતાના અંગો સકોચે છે અને પસારે છે તેમ પરમાત્માપણુ પોતાના અંગના સકોચ વિકાસથી જગત સજે છે અને સહારે છે

(૩) વરાહ — જોને યજ્ઞ વરાહ પણ કહે છે જલમા હુમેળી પૃથ્વીને એ ઉદ્ધારે છે એ વરાહ ' તે આદિત્ય યજ્ઞમૂર્તિ વિષ્ણુ

(૪) નગમિહ — પગ્માત્માના નર અને સિંહ-માનુષ્ય અને વિકરાલ હિભયરૂપનો આમા સમાવેશ થાય છે

(૫) રમન — પગ્માત્મા ન્હાનામા ન્હોનો અને મ્હોટામા મ્હોટો પણ વાય છે આણુ બ્રહ્માડ જોના ત્રણ પગના માટે પણ બસ થતુ નથી (જુઓ મઃગ્વેદ સહિતા)

(૬) પરશુનાભ — અભિમાની અને દુરાચારીને ઉગ્રદંડ કરનાર પગ્માત્માનું સ્વરૂપ આમા બતાવ્યું છે

(૭) ગમ — પરમાત્માના ન્યાય અને સત્યવચન રૂપી ધર્મનું સમાવતરમા દર્શન થાય છે

(૮) કૃષ્ણ — કૃષ્ણાવતારમા ગોકુલના કૃષ્ણ અને ભારત યુદ્ધના કૃષ્ણ એ બે ભાવનાઓ એકઠી લળી છે ગોકુલ મથુરાના કૃષ્ણ તે ' ગોપ ' કૃષ્ણ, અને ભારત યુદ્ધના કૃષ્ણ તે અર્જુનના ' મખા ' કૃષ્ણ પગ્માત્મા સળધી આ બે ભાવનાઓ — ' ગોપ ' ની અને ' સખા ' ની, છેક મઃગ્વેદસહિતાથી ચાલી આવે છે ત્યાં આદિત્ય (વિષ્ણુ) ને ' ગોપ ' વિશેષણ લગાડ્યું છે, અને હવાત્મા અને પગ્માત્માને બે મખા-જોડીયા કહ્યા છે એજ ' નગ ' અને ' નાગયજ્ઞ, ' અને જોના અવતાર અર્જુન અને કૃષ્ણ કૃષ્ણાવતારમા પ્રેમસક્ષણા ભક્તિ અને કર્મયોગનો ઉપદેશ થાય છે

(૯) ઊદ્ધ — ઊદ્ધાવતારમા બોધ, શાન્ત, સમતા, દયા, વગેરે દયાળુ જ્ઞાની અને યોગીના ગુણો પ્રકટ થાય છે

(૧૦) ઠટિક — ઠટિક અવતાર એ સત્ય ન્યાય અને ધર્મના વિજયની મનુષ્યે ગાધેલી આશાની ભાવના —

આ અવતારોના મળધે મારા બે બોલ

તૈનમત પ્રમાણે સૃષ્ટિ અનાદિની છે તેમજ વૈદિક મને તૈનગીય બ્રાહ્મપુમા—લોકોસિ । સર્ગોસિ । અનતોસ્પપારોસિ । અક્ષિતોસ્પડક્ષ્યોસિ । આ પાઠથી પણ સૃષ્ટિ અનાદિની સિદ્ધ થાય છે છતાં પણ બ્રાહ્મદિક અનેક કર્તાઓ કલ્યાયા, તે સૃષ્ટિ કર્તાના પાઠો પણ અમોએ બતાવ્યા છે

બીજી વાત—ગ્રામીન કાળના ઈડ, વરૂણ વગેરે દેવોના ઠેકાણો પુરાણ કારણે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શિવ કદમ્બા ગ્રામીન કાળ માનીએ તો પુનઃપુનઃ થી જુદા દેવી રીતે પાડી શકાશે ? તેઓ વેદને વળગીનેજ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શિવ એ ત્રણે દેવોની કવાઓ લખી રહ્યા છે

ત્રીજી વાત—મત્સ્યાદિક અવતારોમા અનેક મતો પડેના છે સર્વવ્યાપક વિષ્ણુ અમારામા પ્રવેશ ન કરતા મત્સ્યાદિકમા પ્રવેશ શા કારણથી કરી ગયા ? એ બધા પડિતોનું કહેવું શું છે તે અમો અમલ ગકતા નવી

વળી—નરસિંહ—મનુષ્ય અને વિકરાવ એ પ્રપચ્ચ શા માટે ? સ્થાન ઉપર બેઠા ધારેલું કરવા સમર્થ ન હતા ?

વળી—ત્રણ હમવાથી જન્તશ્ચેત્રને માપનાર વિષ્ણુકુમાર સાધુ જુદા છે કથા આગળ ઉપર અમોએ આપી છે તે જુઓ

જે અભિમાની અને હુનચારીને ઉચ્છેદ કરવાની સત્તાવાળો પરમાત્મા માનીએએ ત્યારે તો તે અમારા અત્તરમા સદા બેઠેનો જમ નથો હતો ? વળી ધર્મનીગ્વાનિ અને અર્ધમનો ઉઠાવો થાય છે ત્યારે હું મને પોતાને પ્રકટ કરું છું એમ જે પરમાત્મા પોતે કહેતા હોય તો પશુ વિચારવા જેવું છે ધર્મની ગ્વાનિ વિગેરેનું જ્ઞાન જે સ્થાન ઉપર બેઠા પરમા માને થતું હોય ત્યારે તો ત્યાં બેઠા કાર્ય કરવામા કયો વાધો નહે તેમ છે ?

અમારા વિચાર પ્રમાણે—આ બધા લેખો સત્ય સ્વરૂપના નથી પણ પૂર્વે કોઈ આલ્પતા સત્ય ધર્મથી ફટાઈ પડિત માનીઓથી લખાયેના છે આપનો કલ્પો ખરે જરવા પડિતોને ઉધી ચતી કરવાનો કરવા પડે છે તે મિવાય વિશેષ તત્ત્વ અમો જોતા નથી અને તે પડિતો પણ જોઈ શકેલા નથી તેથી પોતાની જુદી કદપતાઓ કરી રહ્યા છે

૧૧ ધૃતિ વૈદિક પડિત—આનંદગ કરલાઈ ધ્રુવે બતાવેલા દશાવતારો ના સ્વરૂપમા અમારા બે બોલ કહ્યા

દશ અવતારોના વિષયમા કિ ચિત્ પરમશ.

ગીતગોવિદની વ્યાખ્યામા—મત્સ્ય, કૂર્મ, વરાહ અને નૃસિંહ આ ચાર અવતારો ૧૭૭૮૦૦૦ વર્ષના પ્રમાણવાળા કૃતયુગમા શ્રી વિષ્ણુ ભગવાને ધાગલુ કરેલા તેમા—‘મત્સ્ય’નો અવતાર પાતાવમા ગયેલા વેદોને પાઠા લાવવાને માટે, વળી બીજે ઠેકાણે મનુ સપિના ઉદ્ધારના માટે—મત્સ્યાવતાર લેવાનું બતાવ્યું

બાળે 'કૃમ'નો તે પાતાલમા ગરક થતી પૃથ્વીને ધારણ કરવાના હેતુથી, વળી બીજે ઠેકાણે દાનવોનો નાશ કરાવવા આ અવતાર ધારણ કર્યો હતો.

ત્રિને 'વરાહ' નો તે પોતાની દાદા ઉપર પૃથ્વીને પકડી રાખવા માટે હતો.

ચોથો 'નૃસિંહ નો' પોતાના ભક્તનો પક્ષ કરી શિવના ભક્તને માનવા માટેનો હતો.

અહીં વિચાર થાય છે કે—મુખ પાઠે જોતા એવા વેદોની હેયાતી આજથી ચાર હજાર વર્ષના આસપાસની પડિતોએ કટપી છે કદાચ દશ વીસ હજાર વર્ષની હેયાતી કટપીએ તો પણ આજથી લાખો વર્ષ ઉપર કેવા સ્વરૂપમા રહેલા વેદોને દૈત્ય પાતાલમા લઇ ગયો? 'જેર' ને કદાચ પ્રથમ વેદોને લેતા કે પાતાલમા પેમતા વિષ્ણુભગવાને તે દૈત્યને અટકાવ્યો હોત તો—મત્સ્યનો અવતાર લેવાની જરૂર પડતે કે?

કોઇ કહેશે કે વિષ્ણુને પ્રથમ ખગર ન પડી, તો તે વિષ્ણુ જ્ઞાની કેવી રીતે? અને પૃથ્વીના અને જગતના ઉદ્ધારક કેવી રીતે થયા?

૪ હિરણ્ય કશિપુ સિવ નો તો ભક્તજ હતોને, તો શુ વિષ્ણુ એ શિવની સાથેનુ વેગ લેવાને તેણે માર્યો? ને વેર લેવાનુ કહીએછીએ ત્યારે તો માનેલા દેવત્રયીનો અર્થજ જુદો કરે છે તો પછી આ બધા પ્રકારના બનાવોનો અર્થ શો?

૫ પ્રહ્લાદને વિષ્ણુએ પોતાનો ભક્તમાની—તેના ઈર્ષ પદને કાયમ ગામવા વામનનો અવતાર લઈ બલિરાજને પાતાલમા જોખી ઘાલ્યો, શુ આવા પ્રકારનો પક્ષપાત ભગવાનને હોય?

પૌગણિકોએ જૈનોના શ્રેયોનો આશ્રય લઇ પોતાના લેખોમા ઉધી દત્તી દર્પનાઓ મિવાય વિશેષ શુ કયું છે? જુઓ જૈન અને વૈદિકના સબધમા લખાએલા અમારા આગળપર આવતા લેખો.

૬ જમદગ્નિ ઋષિએ ક્ષત્રીની કન્યા બલાતકારથી પરણી તે પત્નીનો ઝગડો પત્નીના ભાઈએ જોયો અને તે બન્નેને સતાખ્યા તેમા વિષ્ણુભગવાનને શુ લાગ્યું કે ઋષિને ત્યા પોતે જન્મ ધારણ કરી બધા ક્ષત્રીઓનો એકવીશ વાર નાશ કર્યો? આ કથાનો ચાર જુનો જૈનોમા

૭ રાવણુ નો નાશ કરવા વિષ્ણુએ રામનો અવતાર લીધો. આ બધું ધાધલ થયું ત્રેતા યુગમાં.

હવે આગળ દ્વાપરમાં—કેસનો નાશ કરવા વિષ્ણુએ કૃષ્ણનો અવતાર લીધો. તેમના પછી નવમો યુદ્ધનો છે તે વિષ્ણુનો અવતાર જગત્નો ઉદ્ધાર કરવા અને વેદ વિધિથી થતી હિંસાના પાપથી બચાવવા આ અવતાર વિષ્ણુ ભગવાને કયાથી લીધો.

આ છેલ્લા અવતારથી તો એજ સિદ્ધ થાય કે જગત્નું જે ભત્રું થયું હોય તો આ યુદ્ધના અવતારથીજ થયું.

પુરાણકાળેએ કે-પેવા યુદ્ધાવતાર

હિંદુસ્તાનના મુખ્ય ધર્મો-૫ ૧૦૫ થી-

“ વિષ્ણુને પ્રાણીઓની દયા બાવવાથી વેદમૂલતા ઝાળમાં થતા યજ્ઞ ઉપર અશ્રદ્ધા ઊત્પન્ન કરવા સારૂ તેણે યુદ્ધનો અવતાર લીધો ”

વીતકીન્મ કહે છે કે- ‘ બ્રાહ્મણ લેખકો એટલા બધા વિચક્ષણ હતા કે- તે એમ કહેતા કે જે કોઈ યુદ્ધના જેવા-મનુષ્યોને ઉપદેશ કરી આકર્ષણ કરે તે પરમેશ્વરનો અવતાર હોવોજ જોડે અને તેની અસર તેમના પોતાના ઉપદેશની વિરુદ્ધ હતી તેથી તેઓ યુક્તિ વાપરીને એમ કહેતા કે-દેવતાઓનાં શત્રુને ઓટ્ટે રસ્તે દોરવા સારૂ યુધ્ધે પોતાના મતનો પ્રસાર કર્યો છે અને તેનો હેતુ એ હતો કે તે શત્રુઓ પોતાના પાપથી નબળા અને પાપી થાય અને તેમનો જલદી નાશ થાય.

આમાં જરા વિચારવાનું કે-દયા ક્ષમાદિ ઉત્તમ ગુણોના ઉપદેશક યુદ્ધને અવતાર તરીકે બતાવનાર અમારા પૌરાણિકો, તે વિષ્ણુના અવતાર રૂપ યુદ્ધના ઉપદેશથી શત્રુઓને નબળા પડવાનું કહી તેમનો નાશ કરાવે છે યજ્ઞના બહાને નિન્ધારથી છવો પર ઝુલમના ચૂભરનારને ધર્મી તરીકે લખનાર કયા દગ્ગજનો માનવો ? સજ્જનો ! બ્રાહ્મણીસત્તાના બ્રાહ્મણોમાં કોઈ ન્યાય કે નીતિનો સભવ હતો એમ કહેવાય છે ખરો કે ? તદ્દન જૂઠું લખતા જેમને જરા પણ વિચાર ન હોય તેવા લેખકો ને કઈ કોટીમાં મૂકવા તે અમો મમજી શકતા નથી.

પ્રથમ ‘ કારણ્ય માતન્વતે ’ એ ગીતગોવીંદના પાઠથી જણાવ્યું હતું કે વિષ્ણુ ભગવાનને દયા ઉત્પન્ન થવાથી યુદ્ધનો અવતાર લઈ યજ્ઞમાં થતી હિંસા નિંદા કરી અને બધા મ્લેછોના મદિરાની વૃદ્ધિ કરી ”.

આ લેખથી વિચાર થાય છે કે યજ્ઞમા નિર્દયના કાર્ય થતા હતા, છતાં પણ વિષય ભગવાન ધણા લાભ કાળ સુધી તે વાતમા મગ્નમત રહ્યા, પછી દયા ઉત્પન્ન થવાથી વિષય ભગવાને યુદ્ધનો અવતાર લઈ તે યજ્ઞમા ચલી હિમાની નિદા કરી તે તો અથોન્ય ન ગણાય ? પણ જ્યાં મ્હેલોના મદિગોની વૃદ્ધિ કરવાનો સળ ૨ દયાની માથે ન જુડતા હિમાની સાથે લાગુ પડે, માટે યુદ્ધિમાનોને વિચારવાનું ગહે છે

આગલ હિદુસ્તાનના દેવોના લેખમા જણાવ્યું છે કે—‘દોષોનો પ્રચાર કરવા વિષયને યુદ્ધનો અવતાર લીધો.’”

આમા વિચારવાનું કે—યુદ્ધાવતારમા તો શાંતિ, ક્ષમા, દયાદિ ગુણો તેનામા પૌરાણિકના દેવોથી તો ઘણાજ ઉત્તમ જોવામા આવે છે તો પછી દોષોનો પ્રચાર કરવા વિષયને યુદ્ધનો અવતાર લીધો એમ પૌરાણિકે કયા હિમાયથી કહેતા હશે ? ખરે જોતા દોષોના પ્રચારમાંજ પુરાણો છે જુઓ કે કાશીમાનું કવત, કલિકત્તામા કાલિકાના ભોગો, વિગેરે દોષોને ગુણો અને ગુણોને દોષો લખીને ખતાવનારાઓની યુદ્ધિઓ કેટલી નિર્મલ હશે ?

આગળ ભાગવતવાળાએ જણાવ્યું છે કે—“યુદ્ધ તરીકે વિષય નાસ્તિકોને જોડે માર્ગે દોરવે છે.”

યુદ્ધમાતો—ક્ષમા, દયાદિ ગુણો ઘણા ઉત્તમ જોવામા આવે છે તેથી વિપરીત અવગુણો પૌરાણિકના પ્રજ્ઞાદિ દેવોમા જોવામા આવે છે તો પછી વિષયને યુદ્ધનો અવતાર લઈ નાસ્તિકોનો જોડો માર્ગ ચલાવ્યો પૌરાણિકોએ કેવી રીતે લખીને ખતાવ્યો ? અગર જો વિષયને યુદ્ધનો અવતાર લઈ નાસ્તિકોના માર્ગે જોડો ચલાવ્યો માનીએ ત્યારે તો વિષય ભગવાન પોતેજ નાસ્તિક કે પછી કે નહીં ? માટે ન તો વિષયને યુદ્ધનો કે નીનોના નિષ્પક્ષદેવનો અવતાર લીધાનું સત્ય છે તેમજ ન તો ૨૪ મને દશ અવતારો લીધાનું સત્ય છે માત્ર મર્વે ગ્યો પર કલ્પિત ત્રણ લખી દુરાગ્રહીઓએ પોતાના દુરાગ્રહનું જ પોષણ કરેલું હોય એમ મધ્યમ્ય દષ્ટિના મહાત્માઓને ચોખ્ખું ચોખ્ખું દેખાઈ આવે તેમ છે

દશાવતારોમા અધિકાર કરી ખતાવેલો, ડિયિત પરમર્શ

॥ ઇતિ વૈદિકમતના અવતારોના સળ ધી પ્રકરણ ૬ હું ॥

જૈનોના આઘતીર્થ કર શ્રી ઋષભદેવ સબધી પ્રકરણ ૭ મુ

જૈનોના આઘ તીર્થ કર શ્રી ઋષભદેવ.

કોણ હતા ને કયાથી આઘ્યા ?

આવતા અવમર્ષિણીના કાળમા, આ 'ભારત'મા પ્રથમ કોઇ અસંખ્ય વર્ષો સુધી નાણસોમા યુગવિક વ્યવહાર ચાલતો હતો, તે કાળની ફેરફારીના સમયમા શ્રીઋષભદેવ ભગવાને લોકોને બધાએ પ્રજાને વ્યવહાર પ્રથમ ગીખવ્યો, અને પછી વણા વર્ષો

સુધી રાજ્ય પાલી, તેનો ત્યાગ કરી ચતિવત લીધુ મ પૂર્ણ જ્ઞાન મેળવ્યા પછી જ્ઞાન, દશન અને આન્તરૂપ સત્ય ધર્મનો માર્ગ પણ તેમને બતાવ્યો,

કોણ પૂછ્યો કે તે ઋષભદેવ કોણ હતા? અને કયાથી આઘ્યા? અથવા નિત્ય (મોક્ષ) પદમાથી કોઇ પન્માત્મા ઉતરી આવેલા હતા? આપણે મનજુ શુ ?

જૈન માન્યતા પ્રમાણે મોક્ષમા ગયેલા જીવો પાછા સમારમા આવતાજ નથી તેમજ જોકેને જોક કોઇ ઇન્ધર માલેદી ધરાવીને બેસી નહેલો છે તેમ પણ નથી કિન્તુ આ અનાદીકાળના સસારમા મોક્ષનો પ્રવાહ પણ અનાદિકાળથીજ ચાલ્યો આવે છે મોક્ષમા અનતા જીવો જઈ ચૂક્યા છે, અને ભવિષ્યમા પણ અનતા જીવો મોઘે જવાના પણ ખરા

આ મસારમા જીવો અનતા છે, જીવોને પ્રથમ ઉચ્ચ કોટી ઉપર સદવાનુ માધન દાન-દયાદિક નહનીતિ હોય છે પછી ચઢતા ચઢતા અને પડતા અનેક ભવો કરતા મત્યધર્મનો પાયો તેના હાથે આવે છે, છતા પણ જો તે જીવોની સ્થિતિ પરિપક્વ ન થઇ હોય તો કેટલાક કાળ સુધી સસારમા-ઉચ્ચ નીચ ચેનિઓમા ભટકે છે, તેમા કોઇ સાચી ચેનિ પ્રાપ્ત થતા ચતિપણુ કે સન્યસ્તપણુ ગ્રહણ કરી તથ જપાદિથી ચોતાના આત્માની શુદ્ધિ કરતા કરતા છેવટે સત્ય ધર્મના તત્ત્વોને પ્રાપ્ત કર્યા પછીજ ચોતાના આત્માને મોક્ષરૂપ બનાવે છે

પૂર્વ કાળમા થયેલા ઋષભદેવાદિ ઉત્તમ પુરુષો પણ આપણા જેવાજ હતા અનાદિ કાળથી સસારમા ભગ્નતા, ધીરેધીરે ઉચ્ચ પાયરી પન્ ચઢતા

ચઢતાજ તે કાળમા (ત્રીજા આરામા) અતિ ઉચ્ચકોટી ઉપર ચઢી આવવથી તેમનો આ સમારથી છુટકારો થઈ ગયો, અને આપણા છુટકારોનો હજુ પત્તો નથી

॥ ઇતિ જૈનોના પ્રથમ તીર્થ કરશ્રી ઋષભદેવ કાણુ હતા ?

કયાથો આન્યા ? નુ સ્વરૂપ

શ્રી ઋષભદેવના પૂર્વજ (કુલકરો)

આ દુનિયા અનાદિ કાળથી ચાલતી આવે છે, અને મહાકાળ આજ સ્વરૂપમા ગહેવાની, અનતા કાળચક્રો થઈ ગયા, અને લવિષયમા પણ અનતા કાળચક્રો થયા હવાના. દરેક કાળચક્રમા એક અવમર્ષિણી (ઉત્તમો) કાળ, અને બીજો ઉત્તમર્ષિણી (ચઢતો) કાળ હોય છે અને એકેકના છ-છ આગ (વિભાગ) હોય છે અવમર્ષિણીના પહેલાના ત્રણ આગ, અને ઉત્તમર્ષિણીના પાછળના ત્રણ આગ ઘણાજ સુખરૂપ હોય છે (વિશેષ માટે સુખો બીજી પ્રકરણ)

આ ચાલુ કાલ અવમર્ષિણીનો છે આના પણ પ્રથમના ત્રણ આરામા ગળા પ્રજાની વ્યવસ્થા વગર લોકો સ્વતંત્રપણે સુખરૂપે વિચરતા ત્રીજા આરામા અતે કાળની ફેરફારી થતા કમથી નાથક રૂપે માત કુલકરો થયા (તેમને પૌરાણિકોએ મખત મનુના નામથી ઓળખાવેલા છે)

એમના નામ	પત્નીના નામ
૧ વિમળવાહન કુલકર	ચદ્રચંદ્રા ૧
૨ ચક્રુભાનુ "	ચદ્રકાતા ૨
૩ ચચસ્વાનુ "	સુરપા ૩
૪ અભિચંદ્ર "	મતિરૂપા ૪
૫ પ્રશ્નેશ્વિ "	ચક્રુ કાતા ૫
૬ મરૂદેવ "	શ્રીકાતા ૬
૭ નાભિરાજ "	મરૂદેવી ૭

આ સાતે કુલકરો ' ગંગા ' અને ' સિંધુ ' નદીના મધ્ય ભાગમા થયા છે બીજા વચના કુલકર ગણિએ તો ઋષભદેવ વિના ૧૪ કુલકર થાય છે અને ઋષભદેવ પદરમા કુલકર ગણાય છે

પ્રથમના સર્વ યુગલિયાનો નિર્વાહ કલ્પવૃક્ષોથી થતો પણ ત્રીજા આરામા અતમા કાળની હાનિ થતા કલ્પવૃક્ષો ઓછા કુલકર થવાનું કારણ થઈ ગયા એટલે તે કલ્પવૃક્ષોની યુગલિકો માલેકી કરવા જતા તેમનામા ઝગઝગ થવા લાગ્યા પણ હવે તેમનો ન્યાય કોણ કરે ?

એવામાં ધોળા હાથીએ કોઈ એક યુગનને પૂર્વ ભવના પ્રેમથી પોતાની પીઠ ઉપર ચઢાવ્યું નામ વિમળ વાહન રાખ્યું તે બેઈ બધાએ મગીને તે યુગનને ન્યાયાધીશ બનાવી સુખ્ય તરીકે સ્થાપ્યું આ યુગનને શા કારણથી હાથીએ પીઠ ઉપર ચઢાવ્યું વિગેરે જ્ઞાનોના વિસ્તૃત કથાનુ યોગથી બાબુ

પહેના વિમળવાહન કુનકરે યુગલિકોને કટપવૃક્ષો વહેલી આખ્યા છતાં જ્યારે કોઈ ગરબડ કરતું ત્યારે શિક્ષારૂપે આટલુંજ કહેવામાં આવતું કે 'હા ! આ શુ ?' એટલું કહેતા તેણે કામ ફરીને તેઓ ન કરતા

આ 'હા'કારની ઠઠનીતિ વિમલનાહનના પુત્ર ચક્ષુભાનુ સુધી આઘી પહી તેમની બે પરપરા સુધી એટલે જ ઠા મરૂદેવ સુધી નાધારણ અપરાધ વાળાને 'હા'કાર અને વિશેષ અપરાધીને 'મ'કાર કહેવામાં આવતું પછી તેમની ત્રીજી પેઢીના નાલિકુલકર સુધી હા'કાર, 'મ'કાર અને છેવટે 'ધેક્કાર' એમ ત્રણ પ્રકારના ઠઠ આપ્યા

છઠ્ઠા કુલકર મરૂદેવના પુત્ર સાતમા નાલિકુલકરની ભાર્યા * મરૂદેવીની કુક્ષિમાં 'મર્વાઈસિદ્ધિ' નામના મર્વોત્તમ દેવલોકમાનો દેવ શ્રી મહાભદ્રેવનો જીવ આવીને ઉત્પન્ન થયો

ખાત્યાવસ્થામાં મહાભદ્રેવ કટપવૃક્ષનો આહાર કરતા, પછી મનુષ્ય વેષે આવેલા ઇંદ્રે હાથમાં ઇંદ્રુદડ ગ્રહણ કરી નમન કર્યું મહાભદ્રેવે ઇચ્છાથી હાથ લખાવ્યો ઇંદ્રે ઇંદ્રુદડ આપ્યો અને તેમનો 'દક્ષાકુ' વશ આપ્યો તેમના ગોત્રનું નામ કાર્શ્યપ હતું પછી એમને રાજ્યપદ મળ્યું સ્ત્રીઓની દૃઢ કળા, અને પુરૂષની ઊર કળા, તથા સો શિષ્ય ગ્રીષ્મવ્યા યૌવન અવસ્થામાં મુનદા અને સુમગલા માથે લગ્ન થયા પછી છ લાખ પૂર્વ સુધી માર વ્યવહાર કરતા સુમગનાથી ભરત અને આઘી એ બેનું યુગલ ઉત્પન્ન થયું, પછી મુનદાથી બાહુબળી અને મુદગીનું યુગલ ઉત્પન્ન થયું ત્યાર બાદ સુમગલાથી ૪૮ યુગલ પુત્રનાજ ઉત્પન્ન થયા એક દરે બે પુત્રી અને ૧૦૦ પુત્ર પેદા થયા ††

॥ ઇતિ જૈન પ્રમાણે પ્રથમ યુગલ ધર્મમાં સાતમા કુવકર શ્રી નાલિ તેમના પુત્ર પ્રથમ તીથ કર શ્રી ક્ષપભદ્રેવનું સ્વરૂપ

* ત્રીજીન (૫ ૬૬) મા જાગનનપુરાણના અધિકારે આગનપ્રરાણના પુત્ર નાલિરાજને લખ્યો છે અને મરૂદેવીને મેરૂપરતની દીધરી લખી કે પરતુ પનતની દીકરી અને તંકરીને દેવી કહેતી એ બે ને વાન શુ સંપિં વિરૂદ્ધ નથી ?

† † જ્ઞાનવત્ પુરાણ સ્કંધ ૫, અધ્યાય ૪, ના શ્લોક ૮ મા સોપુત્રોમાના ૮૧ પુત્રોને બાહુબળી કળા છે તો તે ગજપુત્રો બાહુબળી કેવી રીતે થયા ? આ મધો નિચાર કરવાનું વાચકોને સોંપુ છું

ચોવીસ તીર્થ કરેના ભવોની ગણત્રી

“ પ્રથમ તીર્થકર તણા હુઆ, ભવ તેર કહીને
ગતિ તણા ભવ બાર માગ, નવ ભવ નેમ લહીને (૧)

દશ ભવ પામ જીનદાના, મત્તાવીશ વીર
શેષ તીર્થકર ત્રિહુ ભવે, પામ્યા ભવજળ તીર (૨)

જીહાથી મમકિત ફરસીયુ, તિહાથી ગણીયે તેહ
ધીરવિભળ પહિત તણા ‘નય’ પ્રણમે મુણ ગેહ ” (૩)

આ ત્રણે હુદાનો ભાવાર્થ એવો છે કે — જે ભવમાથી મમ્યકત્વની પ્રાપ્તિ થઈ હોય, અર્થાત્ ખન મત્યતત્ત્વના માર્ગે ચઢ્યા હોય ત્યારબાદ ભવની ગણત્રી ગણવામા આવે છે પ્રથમ તીર્થકર શ્રી ઋષભદેવના ૧૩ ભવ થયા. ઓળખા શાનિનાથે બાર ભવ કર્યા બાવીસમા નેમિનાથે નવભવ, ત્રેવીસમા પાર્શ્વનાથે દશ ભવ અને ચોવીસમા તીર્થકર શ્રી મહાવીરે મત્તાવીસ ભવ કર્યા આ શિવાય બાકીના ઓગણીશ તીર્થકરો એ ત્રણ ત્રણ ભવોજ કર્યા છે

પુરાણકારોએ ચોવિસ અને દશ અવતારો જે કહ્યા છે, તે કેવળ અનાદિકાળના એક વિષ્ણુનાજ કહ્યા છે પરંતુ જૈનોમા નિરજન નિરાકાર થએલી કોઈ એકની એક વ્યક્તિ ફરી ફરી અવતાર લેછે તેમ નથી જેઓ આપણાથી પહેલા મત્ય માર્ગે ચઢી ગયા તેઓ પહેલા હુ ખનો અત કરીને બેઠા અને આપણે હજી મત્તાગમા રખડીએ છીએ ! જે જીવોએ મત્યમાર્ગે ચઢ્યા પડી ઉચ્ચમા ઉચ્ચ દગ્ગએ મેળવ્યો તે તીર્થકર થયા

પુરાણકારોએ ઋષભદેવજીને વિષ્ણુના આઠમા અવતાર રૂપે કહ્યા છે પણ જૈન ગ્રંથોમા અનાદિકાળથી ભટકતા આપણા જેવા અનતા જીવોમાના તેઓને પણ એક જીવ રૂપે માનેલ છે કમના મનેગથી પરતર પછે મસારમા અનતાકાળસુધી ફરતા ચત્ય તત્ત્વનો બોધ (મમ્યકત્વ) મેળવ્યા પડીજ ખરા સુકૃતના માર્ગે ચઢ્યા ત્યાર બાદ બાર ભવના અતે તેરમા ભવમાજ પહેલા તીર્થકર ઋષભદેવ નામે થયા

ઋષભદેવના ૧૩ ભવનું સ્વરૂપ.

ધન ૧ મિહુણ ૨ સુર ૩ મહાવલ ૪ લલિયગ ૫ વયરજઘ ૬ મિહુણો ૭ ય ।

સોદમ્મ ૮ વિજ્ઞ ૯ મચૂય ૧૦ ચકી ૧૧ સવ્વદ્ધ ૧૨ ઉસમે ૧૩ ય ॥ ૧૬૭ ॥ ”

(આવશ્યક સૂત્ર)

ભાવાર્થ — શ્રી મહાવલ્લભદેવનો જીવ પ્રથમ ભવમા 'જગુદીર'ના પશ્ચિમ 'મહાવિદેહ'મા સુપ્રતિષ્ઠિત ગજના ગજ્યમા ધન નામે નાયવાહ હોયો તે ઘણો સાથ લઈ વસતપુર જવા લાગ્યો શેઠને પૂછી માધુઓ પણ માથે ચાડ્યા અડધા માર્ગે વર્ષાઋતુ આવતા મર્વેને રહેણ પડયું, સાતુ છુટયું ફળ ફળાદિકથી લોકોએ નભાવ્યું, સાધુઓને તપો વૃદ્ધિ થઈ કેટલોક કાળ વ્યતીત થતા શેઠને સાધુઓ યાદ અગા હા 'મહે માધુઓને બેલાવ્યા પણ સભાળ લીધી નહીં સુખ કેવી રીતે જતાણ ?' હજબની પણ નાધુને મર્યા અપરાધની ક્ષમા માગી ઉપદેશ માલળી સમ્પત્તિ ધમ મેળવ્યો પૂર્ણ પ્રેમથી વૃત્તનું કાન આપ્યું વર્ષા કાળ ટળે વસતપુર ગયા કાર્ય કરી પાછા વળ્યા પરોપકાનાદિ મદનીતિનું પાવણ કરી કવટે ભટ્ટ પરિણામથી કાળ ધર્મ પામ્યા (૨) બીજા ભવ 'કુરુક્ષેત્ર'મા યુગલિક થયા ત્રીજા ભવે 'સૌધર્મ' દેવલોકમા દેવતા પછે ઉત્પન્ન થયા થોડા ભવમા પશ્ચિમ 'મહાવિદેહ' દેશમા 'ગધિવાવતી' વિજયના શતબલ્લ નામના રાજાની અદ્રકાતા ગણીથી તેમના પુત્ર મહાબલ્લ નામના ગજ થયા વિષયોમા અત્યંત લુપ્થ હોવાથી ધર્મની વાત પાક માલગતા ન હતા કેવળ ગીતગાનાદિકમાજ મસ્ત રહેતા એક દિવસે આવતા નાટકમા નાનને બોધ કરવાના ઉદ્દેશથી સ્વયંજીવ નામના મંત્રીએ ઠહું કે " સર્વ ગીત માત્ર વિનાય છે, નટકો વિટળના રૂપ છે અને સર્વ આભરણો ભાર રૂપ જોમ સર્વ વિષયો દુઃખરૂપ છે, " આ વાત સાલળીને રાજાએ કહ્યું કે મંત્રિનું પ્રસંગ વિના તે આ શું કહ્યું ? મંત્રીએ ઉત્તર આપ્યો કે-હ રજન ! બે ચારણ મુનિઓએ મને કહ્યું કે તમારા સ્વામી મહાબલ્લનું આયુષ્ય હવે માત્ર એક માસનું છે ગજાએ કહ્યું-હૈ 'ત્યારે શું કરું ? મંત્રી એ કહ્યું કે એક દિવસના મનથી પણ કાર્ય માધી શકાય છે

ગજાએ સાત મેઠમ ધન વાપરીને દીક્ષા લીધી, બાસીમ નિવન પાત્રીને આયુષ્ય પૂર્ણ કરી 'ઈશાન, દેવલોકમા લલિતાગ નામે દેવતા પછે ઉત્પન્ન થયો (૫) પાંચમા ભવે-લલિતાગને ત્યાં સ્વયં પ્રભા દેવીનો મળધ થયો તે અવધી જવાથી વિયોગને લીધે મૃતિમ્ન થયો તેમજ રૂ ન ઠરવા લાગ્યો તે વખતે

૦ જગના જગથી કે વિવના જગથી જે મુનિએ ને અંગ મારો ઉનાના
ગકિન દોષ તે આજ્ઞામુની કહેવય કે વિશેષ મારો જુઓ ભગવતી ગ ૨૦
સુ ૩ ૬ મો.

ત્યાજ દેવપણે ઉત્પન્ન થયેલા સ્વયંભુવ મત્રીએ અવધિજ્ઞાનથી, પૂર્વભવના સ્વામી જાણીને ધર્મ સંભળાવીને કહ્યું કે અહિંથી સ્વયંભુવે તે 'ધાતિકી' ખડના પૂર્વ 'મહાવિદેહ' ના 'નદિ'ગામમાં નાગિલાની બાધા નાગશ્રીની સમક્ષે પુત્રી પછે ઉત્પન્ન થઈ છે અને નિર્ધન હોવાથી તે આનામિકા ભૂખી તરસી કાષ્ટ લેવા જતા માર્ગમાં કેવળીના મુખથી બોધ પામી, અનશન કરી ચઢી છે ત્યાં જઈ તેને તારૂં રૂપ બતાવ, તે તને ઇચ્છતા તપના પ્રભાવથી દરી સ્વયંભુવે દેવી થઈ તને મળશે લલિતાગે તેમ કયું અને તે પ્રમાણે બન્યું (૬) છઠ્ઠા ભવમાં—જળદ્રોપના પૂર્વ 'મહાવિદેહ'માં 'લોહાર્ગલ'નગરના રાજા મુવણુજ ધની રાણી લક્ષ્મીના વજ્રજ ધ નામના પુત્રપછે લલિતાગને જીવ ઉત્પન્ન થયો અને સ્વયંભુવે તેને જીવ તેજ વિજયમાં પુકરીકિણીના ચક્રર્થી વજ્રસેનની પુત્રી શ્રીમતી થઈ ત્યાં કેવળીને વદનારે આવતા દેવતા અને દેવીઓને દેખી જાતિ સ્વચ્છ જ્ઞાન કું થયું પૂર્વ ભવના સ્વામી લલિતાગના જીવને પતિ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો પોતાના પૂર્વ ભવનું ચિત્ર, ધાવ માતાને આપી દેખાડતા લલિતાગના જીવને પણ જાતિ સ્મરણ થયું અને પાણિચક્ર થયું છેવટે દીક્ષાના ભાવથી સુતેલા ત્યાં પુત્રે કરેલા વિષ ધુમ્મના પ્રયોગથી મરણ થયું

(૭) સાતમા ભવમાં—કુરુક્ષેત્રમાં ગભ રાણીનું યુગળ થયું

(૮) આઠમા ભવમાં—તે યુગળ મરી બે મિત્ર દેવો થયા

(૯) નવમા ભવમાં—વજ્રજ ધનો જીવ 'મહાવિદેહ'ના 'સુપ્રતિષ્ઠિત' નગરમાં સુવિધિ વૈદ્યના પુત્ર જીવાનંદ થયા તેમના આર મિત્રો (મમત્તચંદ્ર, મુખુદિ, મુણાકાર અને પુણુભદ્ર) ગત, મત્રી, શેક, અને માર્થવાહના પુત્રો થયા અને શ્રીમતીદેવીનો જીવ શેકનો પુત્ર કેશવ થયો

જૈન સિદ્ધાંતમાં ૧ મનિ, ૨ સુત, ૩ અવધિ, ૪ મન પર્થવ અને ૫ કેવળગાન એમ જ્ઞાનના પંચ બે જણાવેલા છે વિશેષ માટે જુઓ નંદિ અને આવશ્યક સૂત્ર

† જળુ દ્રોપ, ધાતકીખડ અને પુષ્કરદ્રોપનો અર્થ ભાગ, એમ અંગી દ્રોપમાં મનુષ્યની વસ્તી હોય છે

‡ જાતિસ્મરણ એ મતિજ્ઞાનનો પેટા ભાગ છે

૯ પેદિકમનમાં ચિદ અને પાર્વતી દક્ષ પ્રજાપતિની પુત્રી જે લખીને બનાવી છે તે આ પ્રસંગથી કલ્પના કરી હોય ?

એ છએ મિત્રો વૈધના વરમા બેઠા છે તે વખતે ત્યા આવેલા ટુટ રોગી સાધુને
 બોધને નજરમારે વૈધ પુત્રને કહ્યું કે—આ સાધુની દવા કરોને ? વૈધપુત્રે જણા-
 વ્યું કે લક્ષ્યાત્ તેનું છે પણ ગોળીખંચદન અને રત્નકબજા નથી પડી ધન
 લેણું કરી સર્વ મિત્રો વૃદ્ધ વાણિયાને ત્યા ખુટતી નામત્રી લેવા ગયા તેણે
 પણ કિંમત વગર ધર્માર્થે બે ચીજો આપી તે લઈ પ્રયોગ કરી સાધુને નીરોગ
 કર્યા છેવટે છએ મિત્રોએ દીક્ષા લીધી

(૧૦) ઇશમા ભવમા—છએ મિત્રો ખારમા દેવલોકમા દેવતા પણ ઉત્પન્ન થયા
 (૧૧) અચારમા ભવમા—‘જળુદ્રીપ’ પૂર્વ ‘મહાવિદેહ’ની ‘પુઝરીકણી’ નગરીના
 રાજા વજા એનની રાણી ધારણીની કુક્ષીથી જન્મ્યાનું જીવ વજનાભ
 ચક્રવર્તી પછે ઉત્પન્ન થયા, ગજપુત્ર બાહુ, મત્રિનો પુત્ર મુખાહુ, શેઠનો
 પુત્ર-પીઠ, અન સાર્થવાકનો પુત્ર-મહાપીઠ નામે એ ચારે વજનાભ ચક્રોના
 ભાઈ થયા તેમજ કેશનનો જીવ સુયશ નામે ચક્રવર્તીનો મારથી ખયે
 ચક્રવર્તિએ છએ ખડતુ ગજન લોગન્યુ, છેવટે છએ જણાએ દીક્ષા લીધી
 વજનાભે તીર્થ કર નામ કમ બાધ્યુ બાહુના જીવે ચક્રવર્તિપણ મુખાહુ
 એ અત્યંત બલિપણ મેળ-સુ અને પીઠ તથા મહાપીઠ સી પણ ઉપાજ્યુ

(૧૨) ખારમા ભવમા—છએ મિત્રો ‘સર્વાથમિદ’ દેવલોકમા દેવ થયા

(૧૩) તેરમા ભવમા—વજનાભનો જીવ ઋષભદેવ, બાહુનો જીવ તેમને
 પુત્ર ભરતચક્રવર્તી, મુખાહુનો જીવ બાહુબલી, પીઠ અને મહાપીઠનો
 જીવ બ્રાહ્મી અને મુદ્દરી અને માન્યોનો જીવ શ્રેયામકુમાર નામે ઋષભ-
 દેવનો પ્રપૌત્ર થયો

(૨) શ્રી ઋષભદેવનો જન્મ થયા બાદ દિન પ્રતિદિન કાળમા ફરક

પડતા લોકો હાકારાદિ નીનિનું દલ્લધન કરવા

શ્રી ઋષભદેવને નાન્યા લોગના તેથી તેમની ફરીઆદો માલળી પોતાના

લિષેઃ અવધિજ્ઞાનથી કલ્પન્યાપનનો સમય જાણી તેમને

કહ્યું કે નાલિકુવડની પાસે તમે રાજાની માગણી કરો તેમણે પ્રાર્થના કરતા ॥
 સાથે ઋષભદેવનેજ અલિષેક કરી ગજ બનાવવાની આજ્ઞા થઈ યુગલિકે
 અલિષેક માટે પાણી લેવા ગયા એટલામા ઈદ્રાસન કપાયમાન થતા ઇદ્રે પોતાનો
 કવન (આચાર) જાણીને ત્યા આવીને ઋષભદેવને અલિષેક કરી અલકા
 પહેગવી ઉચ્ચામને બેમાર્યા એટલામા અલિષેક મટે જળ લેવા ગએલા યુગલિકે
 કમલોમા પાણી શરી (લક) ને આપ્યા પણ પ્રભુને અવકાર ચુકત બેઠ તેમના

પગેા પઞ્ચ પાણી ઢાળ્યુ દરે તેમને વિનીતા જાણી, વૈશ્રમણ્ય દેવને હુકમ કરી નગરી વસાવી 'વિનીતા' નગરી નામ સ્થાપન કર્યું અને જગલ્લમાથી લાવીને હાથી-ઘોડાદિકનેા પણ સગ્રહ કર્યો પ્રભુએ ચાગ વશની સ્થાપના કરી તે આ પ્રમાણે

હાદિકના કરનારાતે ઉચ્ચવશ (૧) ના થયા, જેમને મોટા કરી માન્યા તે લોગવશના (૨), મિત્ર તુલ્ય ગણ્યા તે ગજન્ય (૩) અને તે શિવાય ખાકી રહ્યા તેમને ક્ષત્રીયવશના (૪) નામે ઓળખાવ્યા

૩ મોટું થતા ખાળકને જેમ માતાનું કંધ મળતું તેમ પડે તેમ કાળના પ્રભાવથી હવે યુગલિકોને કટપવૃક્ષના કૂળ મળતા અહાર પાકાદિ લોભ બધ પડયા, એટલે લોકો કદ, સુલ, પત્ર, દલાદિક વ્યવહારની પ્રવૃત્તિ બાધેને અને મેલડી આદિનો રસ પીને નિર્બાહ ચલાવા લાગ્યા, પણ કાળ જતા પાચનમા વાધો પડવા લાગ્યો તેથી ઋષભદેવને કહ્યું, ત્યારે હાથથી મસલી છોડા કાઢીનાખીને ધાન્યાદિ ખાવાનું બતાવ્યું તેમ કરવાથી પત્તુ દિવસો જતા વાધો મટ્યો નહી ત્યારે પાણીમા લીજવી ખાવાનું કર્યું, એમ અનેકવિધિઓકરતા પણ પાચનમા પૂર્ણ સુધારો મેળવી ગકયા નહી એવામા વામની નાળના ધર્ષણથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થયો તૃણાદિકમા પ્રસરતા તેને અપૂર્વ રત્ન જાણી લોકો પકડવા લાગ્યા હાથ બળવાથી ઋષભદેવ ને ખળ આપી, તેમણે અગ્નિ લાવવાની વિધિ બતાવી, તે પ્રમાણે તેઓ અગ્નિ ધરોમા લાવ્યા પછી હાથી ઉપર બેસી માર્ગે જતા ઋષભદેવે માટી મગાવી ડભરથળ ઉપર કુડું બનાવી જેમને આખ્યુ તે કુલકાગ (પ્રજાપતિ) ના નામથી પ્રમિદ્ધ થયા તેઓ અનેક પ્રકારના વાસણ ધીરે ધીરે બનાવતા શીખ્યા અને લોકો તેમા પકાવી ખાવા લાગ્યા આ પ્રમાણે પ્રથમ કુલકાગની વિધિ શરૂ થઈ,

'પ્રશ્ન—ઋષભદેવ તો જ્ઞાની હતા તો પછી અગ્નિની વિધિ પ્રથમ કેમ ન બતાવી?

ઉત્તર—કાળના વાધાથી બતાવ્યું કામ આવે તેમ ન હતું

ત્યાર બાદ લાહકાગ, વણકર અને હંજામ એમ મુખ્ય ચાર શિંડપોની પણ પ્રવૃત્તિ થતા, આગળ તેના વીસ વીસ લોકો થયા તેથી એકદર ૧૦૦ શિંડપની પ્રવૃત્તિ થઈ ત્યાર બાદ ખેતી કરવાનું, વેપાર કરવાનું, અને ધનનો સગ્રહ કરવાનું પણ જણાવ્યું પછી પોતાના પુત્ર ભરતને પુરૂષની ૭૨ કળા શીખવી અને સ્ત્રીઓની ૬૪ કળાઓ શીખવી તે શિવાય જે બીજી કળાઓ જોવામા આવે

છે તે તેના આવાતર ભેદો થયેલા જ છે ત્યાર બાદ પોતાની પુત્રી પ્રાક્ષીને જમણા હાથથી ૧૮ પ્રકારની લિપીઓ શીખવી તેના પણુ ખીજા અનેક અવાતર ભેદો થયા તથા પોતાની પુત્રી મુદ્દરીને ડામા હાથથી અકવિદા (ગણીનવિદા) શીખવી એટલે બધાએ પ્રકારના વ્યવહારની શરૂઆત થઈ છતાં પણ મ યોગને લઈને કોઈ વખત લુપ્તપ્રાય, તો કોઈ કાળે વિસ્તાર રૂપ અને એક ખીજાના મ યોગથી ઉત્પન્ન થયેલી નવી જેવી લાગની, પણ તે બાદ નરીકે એમ કાંઈ નથી

આ ચાલુ અવસર્પિણીના કાળમા ત્રીજા આરા સુધી ભાઈ અને બહેન સાથે ઉત્પન્ન થઈને સંસારનો વ્યવહાર કરતા તે હવે શ્રી મંદુપભદ્રેવથી દ્રુ થઈને વિવાહ કરવાની પદ્ધતિ ચાલુ થઈ પ્રથમના રાત્રી પણ પોતેજ થઈને ઘણા કાળ સુધી રાત્રી કર્યું અને પ્રભને સર્વ પ્રકારની સુખ સગવડતા કરી આપી, તેથી તેમને જગત્ના કર્તા, ઇશ્વર, અધીશ્વર, જગદીશ્વર, પરમેશ્વર, આદીશ્વર, યોગીશ્વર બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, તીર્થ કર, પ્રથમ પુદ્ગલદિનામોથી સંબોધી જે સ્તુતિ કરવામા આવે છે અર્થાત્ શુણુ ગાવામા આવે છે તે બધા શ્રી મંદુપભદ્રેવ ભગવાનના શુણુ તુલાદજ છે બાકીકોઈ આ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિના કર્તા તરીકે માનીને શુણુ ગાતા નથી

ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે જગતનો વ્યવહાર ચાલુ કરાવ્યા પછી મોટા પુત્ર ભરતને વિનીતા નગરીનું રાજન, બાહુબલીને ‘તક્ષશિના’ (ગિજની) નું રાજ્ય અને બાકીના પુત્રોને ઘીલા દેશોના રાજ્ય આપ્યા અત્યારે જે અગદેશ અગદેશ (અગાળ) મગધદેશ વિગેરે દેશોના નામ છે તે સર્વ શ્રી મંદુપભદ્રેવના પુત્રોના નામથીજ પડેલા છે

આ બધી વ્યવસ્થા કર્યા પછી પોતે દીક્ષા ગ્રહણ કરી, તેમની સાથે

શ્રી મંદુપભદ્રેવની દીક્ષા કર્મછ, મહાકર્મછ મામતાદિક ચારહંબર પુરૂષોએ પણ દીક્ષા ગ્રહણ કરી, પરંતુ તે વખતના લોકો

શુદ્ધભિક્ષા આપવાનું સમજતા ન હતા તેથી શ્રી મંદુપભદ્રેવ એક વર્ષ દિવસ સુધી શુદ્ધ ભિક્ષા ન મળતા નિરાહાર પછે રહ્યા કર્મછમહાકર્મછાદિકને પણ આહાર લેવાની વિધિ જણાવેલી ન હોવાથી તેઓ પણ ભૂખે મરવા લાગ્યા અને ભૂખ સહન ન થવાથી કદ, મૂળ, ફળ, ફુલ, પત્ર, ફલાદિકનો આહાર કરી, જટાને વધારતા, ‘ગગા’ નહીના તટ ઉપર તાપસ થઈ બ્રહ્માદિશબ્દોથી મંદુપભદ્રેવનો ભૂખ, ધ્યાન, કરવા લાગ્યા એક વર્ષના અંતે શ્રી મંદુપભદ્રેવ

૧ વૈશાખ સુદિ ૩ ને દિવસે હરિતનાપુરમા આવ્યા ત્યાં તેમના પ્રપૌત્ર

ગ્રેયાસકુમારને શ્રી ઋષભદેવને જોતા, બીતિરમગ્ણજ્ઞાન થતા બિદ્યાને માટે
નતા બાણી સેલડીના રમતુ પારણુ કરાવ્યું અને લોકોને પણ પોતાના બીતિ
રમગ્ણથી જાણેલા પ્રભુ સાથેના આઠ ભવનો સળધ સમજાવી બાણીતા કર્યા

ત્યાર બાદ શ્રી ઋષભદેવજી એક હજાર વર્ષ સુધી વિચિત્રતા રહ્યા, તે
અવસ્થામાં કેટલું મહાકેચ્છના પુત્ર નમિ અને
વિદ્યા ૧૦ વર્ષની ઉત્પત્તિ વીનમિએ ઘણી ભક્તિ કરી તેવામાં પ્રભુની પાસે
આવેલા ધર્મજ્ઞે તેમને ૪૮૦૦૦ વિદ્યાઓ આપીને 'વેતાઠય' પર્વતની દક્ષિણ
તથા ઉત્તરની ગ્રેણિતુ રાજ્ય આપ્યું, તેથી તે વિદ્યાધરો કહેવાયા એજ
વિદ્યાધરોના મતાનમાં શાવણ કુમકેણાદિ, વાલી મુશ્રોવાદિ, તેમજ પવન
હનુમાનાદિકે વિદ્યાધરો કહેલા

હવે છદ્મય અવસ્થામાં કરતા ઋષભદેવ 'તક્ષશિલા' નગરીમાં આવી
ગામની બહાર ધ્યાનમાં ઉભા રહ્યા તે વાતની આહુણલીને અગર મળતા
મોટા આડખંથી વાદવા જવાના વિચારથી બીજે દિવસે તે પ્રમાણુ ત્યા ગયા,
પણ ભગવાનને, વિહાર કરી ગયેલા બાણી ઘણાજ ઉદાસ થયા પ્રભુના પગલાની
જગ્યા ઉપર ધર્મચક્ર તીર્થની સ્થાપના કરી તે તીર્થ વિક્રમ પછી અનેક મતોની
જાળાથી નષ્ટ થઇ ગયું

વાલ્હીક, જોનક, અડખ ઇલાક, પુવર્ણભમિ, પદ્મવાદિક જે જે
દેશોમાં પ્રભુ રૂપા અને જેમણે એમના દર્શન કર્યા તે સર્વ જીવો ઘણા ભદ્રક
સ્વભાવવાળા થયા આકી બીજા દેશો નિર્દયી, અને અનાથ જેવા રહ્યા

એક હજાર વર્ષના અતે વિહાર કરતા 'વિનીતા' નગરીના 'પુગ્મિતાલ્લ'
નામના બાગમાં પ્રભુ ઉપવાસ કરી વડવૃક્ષ નીચે
કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્તિ અને રહેલા શ્રી ઋષભદેવ સ્વામીને કાગણુ વદિ ૧૧
ચતુર્થુખ ના દિવસે પહેલાજ પહોરમાં કેવળજ્ઞાન થયું, અર્થાત્
ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન જાણના સર્વપદાર્થોના જાણેલા દેખવા રૂપ આત્મ-
જ્ઞાન પ્રગટ થયું તેથી ૬૪ ઇંદ્રો અને દેવતાઓ આવ્યો, તેમણે સમવસરણુની
રચના કરી, તેના મધ્યભાગમાં મિહાસન ઉપર પૂર્વ દિશામાં મુખ કરી ભગ-
વાન ઋષભદેવ વિરાજમાન થયા બીજી ત્રણ દિશાઓમાં પ્રભુજીના સ્વરૂપની
ત્રણ મૂર્તિઓ દેવોએ સ્થાપી લોકો આજે દિશામાં ભગવાનને દેખતા તેથી
શ્રી ઋષભદેવ ભગવાન આરમુખવાળા બ્રહ્માના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા

શ્રીઋષભદેવને કેવળ જ્ઞાન થયાનું માલળી ભગ્નતગ્ન મપરિવાર આવ્યા વદન કરી ઉપદેશ સાલળી ભરતના પાચશે પુત્રોએ, સાતનો પ્રપૌત્રોએ અને ઋષભદેવની પુત્રી ધ્રાણ્વી આદિ તેમજ અન્ય સ્ત્રીઓએ પણ દીક્ષા ગ્રહણ કરી મરૂદેવી માતા તો સમવચરણની શુદ્ધિ બેઠ, વાણી સાલળીને તરત કેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષમા આવ્યા ગયા ભરતના મોટા પુત્ર જે ઋષભતેન (પુડરીક) હતા તે 'સોરઠ'દેશના 'શત્રુજ્ય'પર્વત ઉપર મોક્ષે ગયા તેથી તે પર્વતનું નામ પુડરીકગિરિ એવું પડ્યું કેટલાક કાળ સુધી વિચરી ઋષભદેવ ભગવાન પણ મોક્ષે ગયા ત્યારબાદ ભરત અને બાહુબલી પણ કેવળજ્ઞાન મેળવી મોક્ષે ગયા

શ્રી ઋષભદેવની પાટે ૧ ભરત, ૨ સૂર્યયશા, ૩ મહાયશ, ૪ અતિ બળ, ૫ મહાબળ, ૬ તેજવીર્ય, ૭ કીર્તિવીર્ય, અને ૮ દૃઢવીર્ય આ આઠે મહાનાભઓ તો ક્રમથી પોતપોતાના પિતાની ગાદી ઉપર આવતા ગયા અને ભરતથી અંકુર (એટલે ત્રણ ખડના રાજ્યના લોકતા થયા તેમણે પણ દીક્ષા લઈ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું અને મોક્ષમા ગયા ત્યારબાદ ઋષભદેવ નીજ પરપરા અસખ્યાત પાટ સુધી અવિચ્છિન્ન પણે ચાલી અને એજ પર-પરામા ઉવટે હૃતશત્રુ રાજ થયા આ હૃતશત્રુ રાજાની પાટે ખીજ તીર્થ કર અહૃતનાથ ભગવાન અને સગર ચક્રવર્તિ થયા (એમના ઇતિહાસ માટે જુઓ આગળનું પ્રકરણ)

સ્તુતિ ।

“આદિ હી કો તીર્થંકર, આદિ હી કો મિશ્રાચર,
આદિજિન આદિ રાય ચા નામ આદિ આદિ ।
પચમો ઋષમનામ પૂરે સવ ઇચ્છા કામ
કામધેનુ કામકુમ કીને સવ માદિ માદિ ।
મનકો મિથ્યાત્વ મેટી માવસોં જિનદ મેટી

पानो ज्यु अनत सुख भावो गुण वादि वादि ।
साची धर्म सीष धार आदि ही को सवे यार
आदिकी दुहाई भाई, जो न बोले आदि आदि.

×

×

×

तु उपकार करे जु अपार अनाथ आधार सने सुख कदा
जिते जगदेव, करे तुज सेव, जिनेश्वर नाभिनरेशके नदा ।
देखे मुखनूर मिटे दुख दूर नसें अधिकार ज्यु देख दिणदा
श्री धर्मसिंह कहे निस दीस ए उदय कार सघको आदि जिणदा ॥११

॥ छति नैन प्रभाषे तेरभा लवे श्री ऋषभ देवनो १ जन्म, २ शक्त्याभिप्रेक्ष
३ व्यवहारप्रवृत्ति, ४ तेमनी दीक्षा, ५ विद्याधर उत्पत्ति, ६ देवज्ञान,
अने अते ७ स्तुति अेम कलम सातथी प्रकरण ७ भु ॥

પ્રકરણ ૮ મું.

શુદ્ધ વેદો અને બ્રાહ્મણોત્પત્તિ,

દિવસે નેપથ્યલેખને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું તે દિવસેજ ભરત રાજાની આયુષ્ય શાળામાં ચક્રરત્ન ઉત્પન્ન થયું તેના બળથી ભરતચક્રિએ મર્વ રાજાઓની પાસે પોતાની આજ્ઞા મનાવી તેથી પૃથ્વીના એક ભાગ ગણાતા આખડનું નામ ભરતખડ એમ પ્રસિદ્ધ થયું જ્યારે નાના હનુ ભાઈઓ પાસે પણ પોતાની આજ્ઞા મનાવવા ભરતે ક્ષતો મોકલ્યા ત્યારે તે બધા ભેગા થઈ એવા વિચાર ઉપર આવ્યા કે પિતાજી કહે તેમ કરવું આથી તેઓ ભગવાન પાસે ગયા ભગવાને પોતાના જ્ઞાનથી તેમની સ્થિતિ પાકેલી જોઈ તેમને એવો વૈરાગ્યનો ઉપદેશ કર્યો કે તે બધાએ દીક્ષાજ્ઞ અંગીકાર કરી પણ ભરત રાજાની તો ઘણી અપકીર્તિ થઈ તેથી ભરત રાજાએ પકવાનના પાત્રથી ગાંડા ભરાવી ભાઈઓને લોજન કરાવી ક્ષમા માગવાના ધરાદાથી પોતે ભગવાન પાસે ગયા ભગવાને ભરતને જણાવ્યું કે ત્યાગી સાધુઓ મન્યપિંડ ગ્રહણ કરે નહીં ત્યારે ભરત રાજા ઘણાજ ઉદામ થયા તેથી શકેદ્રે કહ્યું કે તમારાથી શુભાધિક વ્યભિચારને લોજન કરાવો, તેમના વચનથી ભરતે જીવાન શ્રાવકોને લોજન કરાવી પોતે કૃતાર્થ થયા અને તે શ્રાવકોને કહ્યું કે તમો ધર્મો રજગાં છોડી દઈ, પઠન પાઠન કરી કરાવી ધર્મના કાર્ય કરતા ગ્રહો, અને મારા રમેડે લોજન કર્યા કરો વળી માગ દરવાજાની પાસે બેસી મને હમેશા ચેતવણી કરતા ગ્રહો કે—“જિતો મહાન્ વર્ધતે મય તસ્માન્ મા હન મા હન (અર્થ—તું કર્મથી જીતાએલો છે, ભય વધે છે તેથી જીવોને માર નહીં, માર નહીં) ભરત રાજાની આ હનને તેઓએ માન્ય કરી અને તેમની સૂચના મુજબ તેમને ઉપદેશ કરતા રહ્યા, તેથી ભરત વિચાર કરતો કે હું વિધેયોથી અને કામ કોષાદિ ગતુઓથી સદા જીતાયો છું એવો વિચાર થતા પા પા સાવચેતીમાં આવતા

હેનાક સમય સુધી આવી પ્રથા ચાલ્યા પછી રસોયાઓનો પોષાક થયો માહેબ ! જમનારાઓનું ટોણું ઘણું વધી પડ્યું છે અને ખરા ખોટાની ગણના

ન્હી નથી જેથી ભગ્ત ગજના હુડમથો શ્રાવકોના આચાર નિયામ પૂછીને જે ખરા હતા તેમને ઠાકિણી ૨ નવી ચિ હ કરી દાખલ કરવામા આવતા અને છ મહિનાએ તેમની પરીક્ષા પણ લેવાલી 'જિતોમવાન' થી શરૂ થતા ઉપદેશના અંતે તે શ્રાવકો 'મા હન' 'માહન' શબ્દ બોલના તેવી તેમનું નામ 'માહન' (બ્રાહ્મણ) પ્રમિદ્ધ વધુ પ્રાકૃતભાષામા આજે પણ બ્રાહ્મણ શબ્દના ઠેનાજો માહન શબ્દ ઘણી જગ્યો પણ લખાએલો જોવામા આવે છે

આ બ્રાહ્મણોના પઠન પાઠન માટે ભગ્ત ગજએ શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનના ઉપદેશાનુમાન શ્રી ઋષભદેવના શુભોની સ્તુતિ કેપ, શ્રાવકધર્મના સ્વરૂપથી ગર્ભિત અને નવનયના વિચારોથી સર્વ પદાર્થોનું કથન છે જેમા એવા આ આચાર્યવેદોની ન્યના કરી તેમના નામ—૧ સસાગ દર્શન વેદ, ૨ સસ્થાપન પરા મર્ગવેદ, ૩ તત્વાવબોધ વેદ, અને ૪ વિદ્યાપ્રબોધ વેદ આ ચાર વેદો ભરતે પોતે સ્થાપેલા બ્રાહ્મણ શ્રાવકોને અર્પણ કર્યા જેથી તેમની પરપગમા આ ચારે આચાર્યવેદોનું પઠન-પાઠન ચાલતું ગયું

જેન પ્રમાણે શુદ્ધવેદોની અને બ્રાહ્મણોની ઉત્પત્તિ

વેદમા વિકારની શરૂઆત.

રત ચક્રવર્તિના મોટા પુત્ર સૂર્યયશા (આદિત્યયશા) ના સત્તાનોની પંપરા તે મૂર્ધવશના નામે, અને બાહુબલીના મોટા અદ્ર્યશાના વશએ અદ્રવશના નામથી આ ભગ્તખડમા પ્રમિદ્ધ થયા તેમજ ઋષભદેવના પુત્ર કુરંગના વશએ કુરંગશના નામથી પ્રમિદ્ધ થયા (કોન્વ અને પાડવો આ જ વશમા ઉત્પન્ન થયા હતા)

ઉપરના પ્રકરણમા જણાવેલા બ્રાહ્મણ શ્રાવકો પોતાના પુત્રને દીક્ષા અપાવતા કે પઠન પાઠન કરાવી શ્રાવક ધર્મમા સ્થાપિત કરતા આ પ્રમાણેની રીતિ ભરત રાજ હતા ત્યાં સુધી ચાલુ રહી બ્યારે ભરતના પછી તેમની ગાદી ઉપર સૂર્યયશા આવ્યા ત્યારે તેમણે ઠાકિણી રતના પ્રભાવે સોનાની જનોઈઓ પહેગવી અને ગાદીની સાગવા ભરતરાજની પેઠે કરતા ગદ્દા પછી સૂર્યયશાના પુત્ર મહાયાગ ગાદી ઉપર આવ્યા ત્યારે તેણે ચાદીની જનોઈઓ પહેગવી. પછી તેમના સત્તાનોએ કમે કરી પચરગની અને છેવટે સત્રની પહેરાવી એમ

ભરતની આઠ પાટ સુધી ગ્રાહણોની ભક્તિ રાજ્ય તરફથી થતી ગઈ અને “યયા રાજા તયા પ્રજા” ના અનુસારે પ્રજા પણ ગ્રાહણોની ભક્તિ કરતી રહી અને સર્વ લોકો ગ્રાહણોને પૂજનીય માનતા રહ્યા આઠમા તીર્થંકર ચદ્રમ્બલ સુધી તો તે ગ્રાહણો પ્રતધારીઓ અને જૈન ધર્મની દૃઢ શ્રદ્ધાવાળા પક્ષે આવક થતા રહ્યા અને જૈન ધર્મ પણ અવિનિર્નપણે ચાલતો રહ્યો આઠમા તીર્થંકર અને નવમા તીર્થંકરના મધ્યમાં ઘણા લાખા કાળ સુધી ન તો કોઈ સાધુ, તેમજ ન તો કોઈ શ્રાવક, કે ન હતો કોઈ જૈન ધર્મનો મથ અર્થાત્ જૈનધર્મનો સર્વથા લોપજ થઈ ગયો હતો.

હવે લોકો ધર્મનો રસ્તો કોને પૂછે ? આ સ્થિતિમાં સત્યશ્રદ્ધાથી નહિત અને દેવળ સ્વાર્થ પૂરતાજ ઝંઘોળુ પઠન-પાઠન કરી પ્રભથી નિર્વાહ કરવાનો ધર્મો લઈ બેઠેલા ગ્રાહણોનેજ ધર્મનો રસ્તો પૂછવાનો વખત આવ્યો. એટલે તેઓ ધર્મના નેત્રાનું અભિમાન ધરાવતા, અવસર પ્રમાણે પોતાના લાભનો (સ્વાર્થનો) જ ધર્મ લોકોને બતાવતા અને પુસ્તકો પણ તેવાજ પ્રકારના લખીને મૂકતા હતા.

જ્યારે નવમ તીર્થંકર સુવિધનાથ (પુષ્પદત્ત ભગવાન) સર્વજ્ઞ થઈ અનાદિના સત્યતત્ત્વોનો પ્રકાશ કરેલા લાખ્યા ત્યારે તે ગ્રાહણોમાના કેટલાક નેતૃત્વના અભિમાનને ધરાવતા, ઇદ્રિયોના વિષયને માટે પ્રભથી અનેક પ્રકારના લાભોને મેળવતા અને ત્યાગ વૈરાગ્યનો તિરસ્કાર બહાર કરતા તેમ દ્વેષબુદ્ધિથી સાધુઓની પણ અવજ્ઞા કરવા લાખ્યા એટલુજ નહી પણ ભરતરાજથી આવતા આવેલા વેદોના વિષયને પણ ફેરવી નાખી પોતાની અનુકૂળતા પ્રમાણે તેમા ગોઠવણ કરી લીધી અને તેના નામો પણ બદલી નાખી બીજા નામોથી તે પ્રસિદ્ધ કર્યા.

II ઇતિ જૈન પ્રમાણે-શુદ્ધ વેદોમા વિકારની શરૂઆત

સામ્યમતની ઉત્પત્તિ.

ઋષભદેવને દેવળ જ્ઞાન થયા બાદ ‘વિનીતા’ નગરીમાં ભરતના પાત્રનો પુરોએ તેમની પાસે દીક્ષા લીધી હતી તેમા મરીચિ નામે પણ એક તેમના પુત્ર હતા તેણે પોતાથી જૈન દીક્ષાનું પાલન ન થવાથી પોતાના મનથી એક નવીન વેશ કરાવ્યો તે એવી રીતે કે-સાધુઓ મન, વચન અને કાયા એ ત્રણ દૃઢથી વિરક્ત છે હું

એવો નથી તેથી મારે ત્રિદંડ, કાષ્ઠનું એક જાતનું એવું ઉપકરણ) જોઈએ ૧, માધુઓ દ્રવ્ય, ભાવથી, સુકિત છે હું એવો નથી એમ વિચારી તેણે મસ્તક મુકાવી માથા ઉપર શિખા રાખી ૨, માધુને સર્વ પકારની હિસાના ત્યાગી જાણીને પોતે સ્થૂળ હિસાનો ત્યાગ કર્યો ૩, સાધુઓ નિઃકથન અને પોતે તેમ ન હોવાથી પવિત્રકાંદિ યુક્ત થયા ૪, સાધુઓ ગીવસુગધિત અને હું એવો નથી એમ વિચારી ચંદનાદિ લેપ કરી મુગધવાળા થયા ૫, સાધુને મોહાદિ આવરણ રહિત જાણી પોતે તેમ ન હોવાથી છત્રાન્નહિત થયા ૬, સાધુઓને પગરખા વગરના જાણી પોતાથી તેમ ન જની શકવાથી લાકડાની પાવડી ધારણ કરી ૭ સાધુઓ નિઃકથાય (કોધ, માન, માયા અને લોભથી રહિત,) નિર્મળ હોય છે તેથી તેઓ ધોળા વસ્ત્ર ગળે છે કથાય યુક્ત હું છું તેથી મારે કથાયિક (ગેરથી રંગેલા) વસ્ત્ર રાખવા ૮, સાધુઓ મચિત પાણીના સર્વથા ત્યાગી હોય છે પણ માન વસ્ત્રથી છાણી (ગાળી) ને પાણી પીવું તેમજ સ્નાનના ઉપયોગમા પ્રમાણ યુક્ત પાણી વાપરવું ૯, એવી ગીતે સ્થૂળ મૃદાવાદાદિકથી વિરક્ત થઈ પોતાનો નિર્વાહ કરવા લિંગ (વેષ) બનાવ્યો અને ભગવાન ઋષભદેવની સાથે વિચરતા રહ્યા વેત્રનો ફેંફાર જોઈ લોકો પૂછતા ત્યારે સાધુનો યથાર્થ ધર્મ કહેતા અને આ મારે વેષ કટિપત છે એમ પણ જણાવી દેતા તેમજ કેઈને દીક્ષા લેવાનું મન થતું ત્યારે તેને ભગવાનના માધુઓની પાસે મોકલતા એમ કેટલાક સમય સુધી ચલાવ્યું

એક વખતે મરીચિને પોતે રોગગ્રસ્ત (માદા) થતા વિચાર્યો કે હું અસચની છું તેથી સાધુઓ મારી વૈયાવૃત્ય કેવી ગીતે કરે! અને મારે પણ તેમના પાસેથી કરાવવો યોગ્ય ન જણાય તેથી અવસરે એકાદ રોગ્ય એક્ષો કરૂં તો ઠીક થાય

કેટલાક સમય બાદ ઋષભદેવ નિર્વાણ પામ્યા (મોક્ષે ગયા) તેવામા મરીચિના પાસે કપિલનામા ગરુડન ધર્મ સામગ્રીને આપ્યો, ત્યારે તેને માધુનો યથાર્થ માર્ગ કહી બતાવ્યો કપિલે પુછ્યું કે-તમારો વેષ વિવક્ષણ કેમ ? મરીચિએ જવાબ આપ્યો કે માગથી માધુપણું નહીં પળવાથી હું આ કટિપત વેષથી નિર્વાહ કરૂં છું કપિલે કહ્યું કે તે સાધુઓનો ધર્મ મને રૂચતો નથી, તમારો પાસે કાંઈ ધર્મ છે કે નહીં ? તે કહો ત્યારે મરીચિને વિચાર થયો કે જો આને શિષ્ય કરૂં તો મારા યોગ્ય થાય પછી તેનું મન મતોત્પવને કહ્યું કે ' ત્યા પણ ધર્મ છે અને મારા પાસે પણ કંઈક છે ' પછી તે કપિલ નાજકુમાર મરીચિનો શિષ્ય થયો

જૈનધર્મના ઉપર પ્રમાણે કેપિલ મુનિની ઉત્પત્તિ કહી બતાવેલી છે કેપિલ મુનિ પાને તેણે કંઈ ખાસ પુસ્તક ન હતું, માત્ર મરીચિનો બતાવેલો આચારજ તે પાળતો. મરીચિએ પોને આ અસત્ય ભાષણથી એક કોટાકોટી માગરોપમ સુધીના જન્મ મરણની વૃદ્ધ કરી, તે પાપનો અંત છેવટે ચોવીસમા તીર્થંકર થતા છેલા ભવમા આપ્યો.

હવે મરીચિનાં મરણ બાદ કેપિલ મુનિનો આમુરી નામા મુખ્ય શિષ્ય થયો તે પણ કેપિલે બતાવેલો આચારજ પાળતો, ત્યાર બાદ કેપિલને તેના શિવાય બીજા પણ ઘણા શિષ્યો થયા હતા. પોતે શિષ્યના મોહથી મનુષ્ય પાત્રી પાત્રમા 'બ્રહ્મદેવ' લોકમા દેવતા પણ ઉત્પન્ન થય, ત્યાં અવધિજ્ઞાનથી આમુરીનામા પોતાના શિષ્યને અથ જ્ઞાન વિનાનો બણી, આકાશમા પચ્ચવર્ણના મહળમા રહીને ઉપદેશ કર્યો કે 'અવ્યક્તથી વ્યક્ત ઉત્પન્ન થાય છે' ઇત્યાદિ તેના ઉપદેશાનુસાર-પણિત્ર શાસ્ત્રની રચના કરી તેમા એવી રીતે વર્ણન કર્યું કે પ્રકૃતિથી મહાન, મહાનથી અહંકાર અને અહંકારથી શુણ્યોદ્દશ ઉત્પન્ન થાય છે તે શુણ્યોદ્દશથી-પચત માત્રા અને તેથી-પચમ્બત, ઇત્યાદિ

તેના અપ્રકાશમા એક આચાર્ય શાખનામા થયો, જેના નામથી એ મતનું નામ શાખ્યદર્શન પડ્યું. શાખ્યદર્શનનું મૂળ જોતા મરીચિથી શરૂઆત થએલું છે. શાખ્યમતના તત્ત્વોનો ફેલાવો ભગવદ્ગીતા અને ભાગવતાદિ ગ્રંથોમા થએલો છે. જૈનમતના મર્યો શિવાય બીજા દરેક જાતના ગ્રંથોમા સાખ્યમનના તત્ત્વોએ પ્રવેશ કરેલો દેખાઈ આવે છે.

જૈન પ્રમાણે-શાખ્યમતની ઉત્પત્તિ

૧. પ્રાત જૈન પ્રમાણે આદ્ય તીર્થંકર શ્રી સ્વભદ્રેવનું પ્રકરણ ૮ મુ. ॥

પ્રકરણ ૯ મું.

વિષ્ણુના આઠમા અવતાર શ્રી ઋષભદેવ

અવતારિ વૈદિક પુરાણોમા ઋષભદેવને ઉરૂકમના નામે વિષ્ણુના આઠમા અવતાર રૂપે કહ્યા છે. તેનોના ઋષભદેવ અને પૌરાણિક ના (વિષ્ણુના ૮મા અવતાર) ઋષભદેવ એક છે કે ભિન્ન એમ કેટલાક વિદ્વાનોના મનમા મશય થાય છે, પરંતુ તેમના પિતાનું નામ નાભિરાજ, માતા મેરૂદેવી (પૌરાણિક મત પ્રમાણે મેરૂદેવી) તેમના ત્રે પુત્રો, અને ઉચ્ચ દરજ્જાના યોગીશ્વર હોવાનું બંને મતમા મામ્ય છે. તેથી અમારા મતનુ મુજબ બંને ઋષભદેવ એક જ વ્યક્તિ તલવે છે. હરકોઈ માણસ એક ॥ એક ચીજને ભિન્નરૂપે જતાવવા ઇચ્છતો હોય તો તેને તેમ. કઈને કઈ દેરફાર અવશ્ય કરવોજ પડે. પુરાણકારોએ ઋષભદેવની પૂર્વેના સાત અવતારો મત્સ્યાદિક પશુજાતિના કહ્યા છે. ત્યારે જૈન મતમા તેમના પૂર્વે સાત કુલકો (હકાશદિ નીતિના ચક્રાવતાર) થયાનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ નજરે પડે છે (જુઓ આશયમા) તે માત કુલકોના હિસાબે ગણવા જઈએ તો ઋષભદેવ આઠમાજ છે એ ખાસ ધ્યાનમા લેવા જેવું છે (વિશેષ માટે જુઓ આજ પુસ્તકમા શ્રીયુત્ જટાશકર જયચંદ્ર આદિલશાહના પ્રશ્નો ઉત્તર)

(૧) પૌરાણિક મતે નાભિરાજ

અધર્મનિષ્ઠ હેની જીવન-પૃ ૬૬મા લખ્યું છે કે-“અગ્નિધરાજના મંથન પછી તેમના ઉત્ત નાભિરાજએ મેરૂપર્વતની દીકરી મેરૂદેવી સાથે લગ્ન કર્યું. ભગવાને યજ્ઞપુરૂષનું યજ્ઞન કરવા માટે યજ્ઞનો આરભ કર્યો. રાજાની શ્રદ્ધા ઉપગ્રથી પેતાનું મનોહરરૂપ પ્રગટ કર્યું. ભગવાનના દર્શન કરીને ઋષિમિત્રો સ્તુતિ કરવા લાગ્યાકે-“હે ઉત્તમોત્તમ મહાપુરૂષ ! અમે લોકો મૂઠ છીએ, તથા ખરૂં કહ્યાણુ થુ છે તે બાણમાં નથી સર્વ પાપોનો નાશ કરનારા તમારા નામે અમારી વાણીમા વાસ કરે.

વળી બીજે વર માગીએ છીએ કે-આ અમારા રાજા પુત્રની કામના વાળા છે જેથી આપને મતાન માટે સેવે, છે, માટે હે દેવના દેવ ! તમે તમની કામના પૂર્ણ કરે. એવી પ્રાર્થના બે ભગવાન જોડ્યા કે હે ઋષિઓ તમે સત્યવાદી એવા આ રાજાને મારા જેવો પુત્ર થાય એવો અતિદુર્લભ વર માગ્યો. પણ એક અદિતીય રૂપ હોવાથી મારા જેવોદુંડુ છુ અર્થાત્ બીજે કોઈ નહી

તથાપિ પ્રાદ્યષ્ટે નુ યોત્તવુ મિચ્છા ચયુ ન જોઈએ કેમકે ઉત્તમ પ્રદ્યષ્ટોતુ ક્ષણ
મારજ મુખ છે તેથી તેમનુ યોત્તવુ સત્ય ચયુ જોઈએ મારા જેવા બીજો ન
મળવાથી હું પોતે નાભિરાજને ઘેર અત્પ અશવટે પુત્ર થઈને અવતરીશ આ
પ્રમાણે કહી ભગવાન અતર્ધાન થયા તે પછી ભગવાન વિષ્ણુ નાભિરાજનુ
કન્યાણુ કરવાની ઇચ્છાથી નાભિરાજના અત પુરમા તેમના સ્ત્રી મેરૂદેવીના
ઉદરથી શુદ્ધ સત્ત્વશુદ્ધી રૂપ અવતર્યા '—

(૭) ઇન્દ્રશયતાર નયભદ્રેવ—

આજ પુરતકના પૃ ૬૭ થો લખ્યું છે કે— “ઇન્દ્રનો આક્રમો અવતાર
નયભદ્રેવનો થયો હતો નાભિરાજને ત્યાં ભગવાનનો પ્રરૂપરૂપે જન્મ થયો તેથી
સર્વને અત્યંત હ્રમ થયો તે પુત્રના હાથ, પગ, ઉપર શખ ચક્ર, રથ, પતાકા
[વગેરે ભગવાનના ચિન્હો જોવામા આવ્યા સાથે તેમનો મહિમા દિવસે દિવસે
વધવા લાગ્યો તેના તેજ, બળ, લક્ષ્મી, યશ, વીર્ય, તથા શૌર્યને જોઈ પિતાએ
પુત્રનુ નામ નયભ (ઐષ) એવુ નામ પાડયુ

એક વખતે ભગવાન ઇન્દ્રે તેમની સાથે સ્પર્ધા કરીને તેમના દેશમા
વૃષ્ટિ કરી નહી તે જાણીને યોગીન્દ્ર એવા ભગવાન નયભે તેમની મૂખતા ઉપર
હમીને પોતાની યોગમાયાના બળથી અજનાલ નામના પોતાના ખડમા વૃષ્ટિ
કરી નાભિરાજ માયાવડે ‘ આ મારો પુત્ર છે ’ એવી રીતે આનંદના ઉભરાથી
લાડ લડાવી આનંદ માનવા લાગ્યા પછી નયભદ્રેવને નાભ્યાભિષેક કરી પોતે
મેરૂદેવીની સાથે ખદ્રિકાશ્રમમા જઈ તીવ્ર તપવડે નર અને નારાયણની ઉપાસના
કરતા જીવનમુક્ત થયા

ત્યાર પછી નયભદ્રેવ લોકોને ધર્મ કર્મનુ આચરણ શીખાવવા માટે પોતે
શુરૂને ઘેર રહી વિદ્યાભ્યાસ કર્યો અને શુરૂએ તેમને વિદ્યાભ્યાસ કરાવ્યો તે
પછી તેમણે ઇન્દ્રની કન્યા જયન્તી સાથે લગ્ન કર્યું અને પોતાની સ્ત્રી વિરે
પોતાના જેવાજ સો પુત્રોને ઉત્પન્ન કર્યા જે નેત્રોમા સર્વથી મોટા, ઉત્તમ
શુણ્યવાળા ભરત નામના પુત્ર હતા તેમના નામ ઉપરથી આ ખડને ભારતવર્ષ
એમ કહે છે બીજા પુત્રો પણ વિનયવાળા, વેદ વિદ્યામા નિપુણ અને શુદ્ધ
અત કરણ વાળા હતા

ભગવાન નયભદ્રેવ સ્વતંત્ર હતા અનર્ધની પરપગઓ પોતાની મેળેજ

તેમનાથી નિઃતર દર રહેતી તે નમદશિવાળા, શાત શુભવાળા મર્વ પ્રાણીઓ નાથે મિત્રતા રાખનારા, તથા મહાત્યાહુ હતા તેમ કેવલ આનંદનો અનુભવ કરનારા એક ઇશ્વર હતા, તે પછી પ્રાકૃત મનુષ્યોની પેઠે કર્મો કરતા હતા અને નાશ પામેલા ધર્મોનું પોતે આચરણ કરીને અજ્ઞાની લોકોને તે પ્રમાણે ધર્માચરણ કરતા શીખવતા હતા તેમ ધર્મ, અર્થ, યશ, પ્રજ્ઞ, વૈભવનો ઉપભોગ તથા મોક્ષ આ મર્વનો મગ્નહ કરીને બીજા લોકોને ગૃહસ્થાશ્રમમા સ્થાપવા લાગ્યા કેમકે-આ જગતમા મહાપુરુષોના આચરણોને લોકો માન્ય કરે છે આ પ્રમાણે ઋષભદેવ વેદનું રહસ્ય જાણતા હતા, તથાપિ પ્રજનનું પાલણ કરવા લગ્યા તેમણે મર્વજ્ઞો સો મો વખત કર્યા હતા એ વખતે કોઈ પણ પુરુષ બીજાની પામેથી કોઈ પણ વસ્તુ લેવાની દરજા કરતા નહીં સર્વ કોઈ પોતાના રાજા ઋષભદેવજી ઉપર વધુ અનેકનો વિકાસ થાય તેવું ઇચ્છતા હતા

એક વખતે ઋષભદેવજી ફરતા ફરતા પ્રજ્ઞાવર્તનામના દેશમા આવ્યા અને ત્યાં મોટા પ્રજ્ઞઋષિઓની મહામા પોતાના પુત્રોને ઉપદેશ આપવાનાં વિષયી પ્રજ્ઞને ઉપદેશ આપવા માટે આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા

જે હું ખકારક વિષયો જીડાને પછી મળે છે તેવા હું ખકારી વિષયો જોગવવાને મનુષ્ય લોકમા તમારે અત કરણ શુદ્ધ થાય અને અત કરણની શુદ્ધિથી તમને પરબ્રહ્મનું અનંત સુખ મળે, મહાપુરુષોની મેવા એજ સુકિતનું દાર છે અને ત્રીઓના સગીનો મગ કરવો એજ નન્કનું દાર છે જે મમાન-ભાવવાળા જે તેઓને મહાત્મા જાણવા પુરુષ જ્યારે ઇંદ્રિયોને પ્રમનન કરવા માટે કર્મ કરે છે ત્યારે તે ભાનવિનાનો થઈને જરૂર પાપ કરે છે અને પાપકર્મને લીધે આ દેહ ઉત્પન્ન થાય છે તે દેહ મિથ્યા છે છતાં પણ હું ખ આપે છે, માટે પાપકર્મ કરવા નહીં જ્યારે અવિદ્યા વડે આત્મસ્વરૂપ દેહાઇ જાય છે ત્યારે કર્મ મનને વશ કરે છે અને મન પુરુષને કર્માધીન કરી મૂકે છે, માટે પુરુષ જ્યાં સુધી વાસુદેવ એવા હું તેના વિષે પ્રીતિ કરતો નથી ત્યાં સુધી તે દેહના બધનમાથી છુટતો નથી પુરુષ તથા સ્ત્રી એકઠા મળીને દપતી ભાવથી રહેવા માટે છે, ત્યારે તેઓની વચ્ચે બીજી નવી અભિમાનરૂપી એક દેહ ગાઠ બધાય છે એમ વિદ્વાનો કહે છે અને અભિમાનને લીધે ઘન, મેત્ર, પુત્ર, મગા સખધી, તથા ધન વિષે 'હું અને મારું' આવો મોહ થાય માટે મનુષ્ય જ્યારે કર્મથી બધાયવી ગાઠને પોચી કરે છે ત્યારે તે દપતીપણુમાથી છુટે છે અને પછી અહંકારનો ત્યગ કરી, તેમાથી સુકત થઈ પન્મપદને પામે છે તેને માટે ઇશ્વર વિષે ભક્તિ, ગુરુની મેવા, વૃષ્ણનો ત્યાગ, સુખહ અને

સહન કરવા, આ લોકમાં હું ખેલું એમ જાણવું, તત્ત્વ જાણવાની ઇચ્છા કરવી તથા, મહામકર્મનો ત્યાગ, ઇશ્વર નિમિત્તેજ કર્મ કરવા, સત્સંગ કરવો, ઇશ્વરના શુભો ગાવા, વૈરનો ત્યાગ કરવો, મર્વ ઉપર સમદૃષ્ટિ રાખવી, શરીર અને ઘર ઉપરની અહતા-મમતાનો ત્યાગ કરવો, પ્રાણ, ઇન્દ્રિયો અને મનને વશ કરવા, વાણીને નિયમમાં રાખવી, યોગ, ધૈર્ય, પ્રયત્ન, અને વિવેક એ ઉપાયો વડે પોતાના અહકારનો ત્યાગ કરવો.

૧) હે પુત્રો ! તમે મર્વ મારા સર્વશુભી સગીરમાથી ઉત્પન્ન થયા છો માટે તમો મત્સરનો ત્યાગ કરો, મોટા ભાઈ સહોદર બધું ભરતની સેવા કરજો, તેની સેવા એજ મારી સેવા મમજવી તે પછી તેમને નેત્રોને ઉપદેશ આપ્યા પછી પોતાના સો નેત્રોમાથી મોટા ભરતને રાજ્યાભિષેક કર્યો અને પોતે રાજ્ય ખટપટનો ત્યાગ કરી ઉન્મત્ત પુરૂષની પેઠે નગ્ન થઈ, છુટા કેશ મુકી, એક શરીર સાથેજ પ્રજ્ઞાવર્તમાથી બહાર નાકગી પડ્યા અવધૂનના વેશમાં ફરતા ઋષભ દેવ, તે પછી લોકમાં મૂર્ખ આધ્યાત્મ, બહેરા, અને ભૂતપિશાચ માફક વર્તવા લાગ્યા મૌનમત લઈ સર્વ સ્થળે ફરવા લાગ્યા, પોતે આત્મા અને અનાત્માનાં અનુભવ વડે પોતાના સ્વરૂપમાજ રહેતા તેથી તેમને આ દેહ ઉપર જરાપણ અભિમાન નહોતું અને મન એક અખડાકાર વૃત્તિમાં રહેતું હતું શરીરની સલાજ ન લેવાથી શરીર મલીન થઈ ગયું હતું તે પછી ઠેકલાક વખતે તેમને અજગરનું મત ધારણ કરીને મુતા મુતા જ ખાવા પીવાની ક્રિયા કરવા માંડી પોતે મોક્ષના પતિ તથા અખડ એવા ઉત્તમોત્તમ પ્રજ્ઞાનદના અનુભવી હતા છતાં લોકોનો વ્યવહાર ત્યાગ કરવા માટે યોગિઓએ આમ કરવું જોઈએ એમ લોકોને દેખાડવા માટે આવી યોગ ચર્ચા કરતા હતા તે દૈશાદિક ઉપાધિવાળા હતા છતાં તેનાથી મુક્ત હતા અને સ્વતઃ સિદ્ધ સર્વ પદાર્થોથી પરિપૂર્ણ હતા, આકાશમાં ઉડવાની ગતિ, શરીરનો મનના જેવો વેગ, અતર્ધાન વધ જવું, પારકી કાયામાં પ્રવેશ કરવા, દૂરનો વાર્તા જાણવી, દૂરના પ્રદાર્થો શ્રદ્ધા કરવા વિગેરે યોગસિદ્ધિઓ દૈવચ્છાથી પોતાની મેળે તેમની પાસે આવી હાજર થતી તો પણ હે રાજ ! તે હૃદયથી તે સિદ્ધિઓનો ખરેખર રીતે મરકાર કરતા ન હોતા.

શુદ્ધિમાન પુરૂષો અચ્ચમનને વિશ્વાસ કરતા નથી જે યોગીમનનો વિશ્વાસ કરે છે તે યોગીનું મન કામને તથા તેની પછળ કોષાદિક શત્રુઓને અવકાશ આપીને તે કામ કોષાદિક દ્વારા તે યોગીને એગમાથી ભ્રષ્ટ કરે છે

૧ ઝામ, ૨ કોધ, ૩ મદ, ૪ લોભ, ૫ મોહ, ૬ ક્રોધ, ૭ ભય એ કર્મના બધન છે અને આ સર્વનું કારણ મન છે તે મનની માથે કયો વિવેકી પુરૂષ મિત્રતા કરે ?

આ પ્રમાણે ઋષભદેવે પણ મનનો વિશ્વાસ ન કરતા અનેક દેગોમા ગાડાની પેઠે ફરતા કુટકાચલના ઉપવનમા જઈ અઘ્યા તે પછી તે વનમા દાવાનળ સળગ્યો અને તે દાવાનળમા ઋષભદેવનો દેહ પણ બળી ગયો.

આ પછી કોઈ એ, અને કુટક દેશના રાજા 'અહ' ને તે તે દેશના લોકો પાસેના ઋષભદેવનું ચાન્દ્ર માલત્રીને અધર્મ વૃદ્ધિ થતા જૈનપથને પ્રવર્તાવ્યો તે મત વેક તથા ધર્મશાસ્ત્રમા કરેલી પવિત્રતા તથા મહાચારનો ત્યાગ જોશે એવું ભાગવતમા છે તે મતમા પોતાની ઇચ્છાથી નહીં, આચમન કરવું નહીં પવિત્રતા રાખવી નહીં, માયાના દેશ ચુટી કાઢવા વિગેરે નિયમો છે.

જૈનો ઋષભદેવને પોતાના પ્રથમ તીર્થંકર માને છે તે વાત હવે પછી આવશે.

આ ભગવાનનો અવતાર રજો ગુણી લોકોને મોક્ષમાર્ગનો ઉપદેશ રવાને માટે થયો હતો.

આ પ્રમાણે ઋષભદેવ ભગવાને પરમહંસ થવાનો બોધ પોતાના ચારિત્રથી પ્રભને આપ્યો હતો.

આગળ જતા પૃ ૪૮૦ ઉપર પ્રકરણ ૭૨ મામા લખે છે કે—

(૩) “ જૈનધર્મ પ્રવર્તક અહંત-અરિહંત

જૈનધર્મ પ્રવર્તક અહંતનો જન્મ બિહાર પ્રાંતના પટણા શહેરમા થયો હતો. જૈનધર્મ પરલોકને માનતા નથી મહાત્મા ઋષભદેવ પરમહંસ થયા ત્યારે કોઈ, બક નામે દેશના રાજાઓ તેમના બાહ્યચાર જોઈ બાહ્યકર્મનો ત્યાગ કરી તેમની પાસે દીક્ષા લીધી હતી એ વખતથી જૈનધર્મ શરૂ થયો તેમને બૌદ્ધના જગત ક્ષણિક છે તે મતનું ખડન કરી પોતાનો ધર્મ સ્થાપ્યો હતો.

તેમનો સિદ્ધાંત એવો છે કે—જગતનો કર્તા એવો કોઈ ઇશ્વર સિદ્ધ થઈ શકતો નથી જે સુકત થઈ ગયા છે તેજ ઇશ્વર છે તેને ‘જિન’ અર્થાત્ અરિહંત હે છે આત્મા સર્વવ્યાપી કે એક પણ માનતા નથી જીવ અને અજીવ બન્ને

અનત છે એવ પ્રતિશરાર સિ ન છે અનાદિ સિદ્ધ દ્રવ્ય શક્તિ, પદાર્થોના સ્વભાવ જડ ચેતનાદિ બતાવે છે, અને કાળ, સ્વભાવ, નિયતિ, ક્રમ અને પુરુષાધાર એ પાંચ ઉપાદાન મળવાથી વસ્તુમાત્ર બનતી જાય છે ॥ ઇત્યાદિ ॥

॥ ઇતિ વૈદિકે-૧ નાભિરાજ, ૨ ઈશ્વરાવતાર, ૩ જૈનધર્મ પ્રવર્તક-

અહીં ત-એમ કલમત્રણનું સ્વરૂપ

જૈન અને પોરાણિકમતના ઋષભદેવની સમીક્ષા.

આ અનાદિકાળના જગતમા જીવો અને પરમાત્મજો અનાદિના છે, માત્ર ઇશ્વર પ્રેરક છે આ મત સ્વામી દયાનંદ સરસ્વતીજીએ પ્રકાશ્યો છે પરંતુ તેનો ઇશ્વરની પ્રેરણાને ઠેકણે સ્વકૃત પુણ્ય પાપના યોગે (સૂચ જડના સબધથી) ઉચ્ચનીચ યોનિમા જીવો જન્મે છે' એમ કહે છે અને અદ્વૈતમવાળા બે સૂક્ષ્મ શરીર જીવોનો માથે રહેવાતું નામ માત્રથી જતાવે છે તેને જૈનો તેજસૂ અને કાર્મણ શરીરથી ઓળખાવી લાખો શ્લોકથી વિચાર કરીને જતાવે છે

વીસ કોટાકોટી સાગરોપમના પ્રમાણુવાળા એક કાળચક્રમાં અવનર્પિણી ઉત્સર્પિણી-રૂપ બે વિભાગ છે એકકના છ છ આરા છે તે ફરેકના ત્રીજા અને ચોથા આરામાં ધર્મની પ્રવૃત્તિનો કાળ બેથ લગ્નો હોય છે

આ ચાલુ કાળ અવસર્પિણીનો છે, એના ત્રીજા આગના અતમા તે અનાસ્થિકાળના ભટકતા જીવોમાંથી તેવા પુણ્યના યોગવાળા માત્ર કુલકર્ષે થયા તેના સાતમા (છેછા) નાભિરાજ હતા તેમના પુત્ર ઋષભદેવથીજ યુગધર્મબંધ પડ્યોને સર્વ પ્રકારના બંધહાની તેમજ સત્ય ધર્મની પ્રવૃત્તિ થવાથી મોક્ષ-માર્ગની પ્રવૃત્તિ પણ શરૂ થયેલી છે

દશ હજાર શ્લોકના પ્રમાણવાળા નગરપુરાણના લેખક તાર નામના
ચૌદમા શતકમાં પણ નીચે પ્રમાણે કહેવામાં આવ્યું છે—

कुलादिवीजं सर्वेषां प्रथमो विमल बाहन (१) ।

चभुष्मान्च २ यशस्वी ३ चाऽभिचट्टोऽथप्रसेनजित् ५ ॥

मरुदेवश्च ६ नाभिश्च ७ भरते कुलसत्तमा ।

अष्टमो मरुदेव्या तु नामैजात उद्यमः ॥

दर्शयन् धर्मं वीराणां सुरासरनमस्कृत ।

नीतित्रयस्य कर्ता यो युगादिप्रथमो जिनः ।

ભાવાર્થ—આ ચાલતી દુનિયાના બધાએ કુળોના બીજભૂત ૧ વિમળ વાહન, ૨ ચતુર્ભાનુ, ૩ યથારથી, ૪ અભિચંદ્ર, ૫ પ્રસેનજીત, ૬ મરૂદેવ અને ૭ નાલિ આપણા ભરતક્ષેત્રમા યુગન ધર્મના અતમા પહેલપહેલા આ સાત કુલકરો થયા છે આ સાત પત્રી આઠમા-નાભિરાજ અને મરૂદેવીથી ઉરૂકમ (ઋષભદેવ) થયા જેમને સુર અને અસુરો પણ નમ્યા છે અને જેમણે અર્થ, કામ અને ધર્મ એ ત્રણે પ્રકારની નીતિનો રસ્તો, વીરપુરૂષના આગળ પ્રકાશ કરી આ બધી દુનિયાને દરેક પ્રકારનો ગતો બતાવ્યો છે, અને પોતે આ યુગધર્મના ૨૫ થમા પહેલા (ગિન) નીર્ધારક થયા છે

ભાગવત પુરાણમા આ સાત કુળકરોના ઠેકાણે વિષ્ણુના મહત્કાંદિ સાત અવતારો કટપીને ઋષભદેવને આઠમા અવતારરૂપે ઠરાવ્યા છે

જેન અને ચૌરાણિક ઉલ્લેખનો તત્કાલત—

જૈન માન્યતા મુજબ ઋષભદેવના પહેલા અબજોના અબજો વર્ષો સુધી યુગળ ધર્મજ ચાલતો રહ્યો હતો કાળના મયોગે યુગળ ધર્મ પલટાવવાના સમયમા પણ તે યુગલ ધર્મમાજ સાત કુલકરો થયા ત્યા સુધી બીજો કોઈ વ્યવહાર નહોતો તેમજ ન તો કોઈ બીજો ધર્મ પણ હતો, તેથી નાલિકુલકર પણ યુગલિક વ્યવહારીજ હતા છતા પણ ભાગવતવાળાએ મરૂદેવીના ઠેકાણે ‘મરૂપર્વત’ની ટિકરી મરૂદેવીની સાથે લગ્ન થવાનું લખી બતાવ્યું’ પર્વતને ટિકરી કોના સયોગથી થા હશે ? અને પર્વતે પરણાવી પણ કેવી રીતે ? આ વિચારવા જેલુ છે

દરેક પ્રકારનો વ્યવહાર પહેલવેલો ઋષભદેવજ લોકોને બતાવ્યો હતો, તો પછી નાલિકુલકરના સમયમા યજ્ઞકર્મ કયાથી આવ્યો ? યજ્ઞમા ઋષિમુનિઓ ભોગ યજ્ઞ નાલિકુલકરના પુત્ર માટે વિષ્ણુ ભગવાનને પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા, જેથી વિષ્ણુભગવાને પોતે અદ્વપાશે અવતાર લેવાનું કષ્ટલ કયું, અને ઋષભદેવપણે આવીને અવતર્યા વિષ્ણુ પોતે પૂર્ણજ્ઞાને અવતર્યા કે અત્પજ્ઞાને અવતર્યા ? અદ્વપજ્ઞાને અવતર્યા હેય તો આપણે બધાએ વિષ્ણુના અવતાર ઠરીએ કે નહી ?

શુદ્ધ પાને લાણીને લોકોને ધર્મ શીખવ્યો તો તે ચાલતા વિષયમા ઋષભદેવે નવું શુ કયું ?

જૈનમત પ્રમાણે દેવતાઓને કુરજન હોતુજ નથી તો પછી ઇંદ્રની કન્યા ઋષભદેવ કેવી રીતે પરણ્યા ?

ભરતને રાજ્ય આપી ઋષભદેવ બહાર નીકળી પડ્યા પછી મૂર્ખ, આધળા, બહેરા, અને ભૂતપિશાચ માફક વર્તવા લાગ્યા ભાગવત મતે વિષ્ણુ પોતેજ ઋષભદેવ છે તો પછી આધળા, બહેરાદિક વિશેષણવાળા કેમ થયા ?

દેશેભા ગાડાની પેઠે ફરતા કુટકાચ્યવમા જઈ ચંદયા અને ત્યા દાવા-નળમા બળી યુઆ શુ વિષ્ણુનાજ અવતારને આટલુ પણ ન સૂઝયુ ?

દૂરનો વાર્તા બાણવાની શકિતઓ, તથા અનેક સિદ્ધિઓ ઋષભદેવને હતી એમ ભાગવતાદિકમા લખ્યુ છે પરંતુ આવી શકિતઓ ગાડાઓને થતી હશે કે ડાહ્યાઓને ?

પોતે વિષ્ણુ ભગવાન રૂપે હતા અને દૂરથી બાણવાની શકિત હતી તો પછી અબાણપણે દાવાનળમા કેમ બળી યુઆ ? આવા ભગવાનથી આપણે કંટાળુ કેવી રીતે મેળવણુ ?

સ્વધર્મનિષ્ઠ દેવી જીવનના પ્રવરણુ ઉરમા ' જૈનધર્મ ' પરલોકને માનતા નથી ' ઇત્યાદિ લખ્યું છે તે જૈનધર્મ ' મળધી લેખકનુ તર્કન અજ્ઞાનજ સૂચવે ॥ આ પ્રમાણે જૈન અને પૌરાણિકના લેખો ઉપર મહે ભારો કિચિત્ વિચાર કરી બતાવ્યો છે અને તે બન્ને પ્રકારના લેખો વાચકોના સન્મુખ આદર્શરૂપે મૂકેલા છે ત્યાથી વિશેષ વિચાર કરી લેવાની ભનામણુ કરીને હું આ ભારા વિષયથી મુક્ત થાઉં છું ॥

વેદિકે-ત્રણ કલમથી કંટપેલા આઠમાવતાર શ્રી ઋષભદેવની સમીક્ષા

શ્રી ઋષભદેવજી તીર્થ કર કે વિષ્ણુનો અવતાર ?

[ગુજરાતી ગામાહિક પત્ર વા ૧૯મી ડીસેમ્બર સને ૧૯૨૬ ના અકમા પૃ ૧૮૯૭ ઉપર શ્રીયુત જટાચક્ર ન્યયદ્ર આદિલશાહનો ઉપરોક્ત હેડીંગ (મથાળા)નો લેખ પ્રગટ થયેલો તેનો ઉત્તરજેજ પત્રના આગામી અકમા પ્રગટ કરવા માટે તરતજ લખી મોકલેલો પરંતુ તે પત્રના અધિપતિએ ગમે તે કારણે તે પત્ર પ્રગટ નહીં કરવાથી અમેાએ સોમવાર, ત ૧૭મી જાનેવારી સને ૧૯૨૭ ના સાન્વર્તમાન દૈનિક પેષગમા (પૃષ્ઠ ૧૪) પ્રગટ કરાવેલો તે પ્રશ્ન તથા ઉત્તર ॥ જે પ્રમાણે—]

પ્રશ્ન—ઋષભદેવજી તીર્થ કર કે વિષ્ણુનો અવતાર ?

સાહેબ ! જૈનોના પહેલા તીર્થ કર્ણ નામ ઋષભદેવ છે અને વિષ્ણુના (આઠમા !) અવતારનું નામ પણ ઋષભદેવ છે આ બેઉ એકજ છે કે નોખા નોખા પ્રભુ છે ? અને તેનું પ્રમાણ શું ? જૈન અને સનાતની પડિતો પ્રમાણ સુકલ તેમના જીવન ચરિત્ર દુકમા પ્રગટ કરે તો ખુલાશો તરત નહીં થઈ જાય ?

શ્રીમદ્ ભાગવતમા ઉરૂકમનો અર્થ ઋષભદેવ કરેલ છે, અને છીજ પુસ્તકમા ઉરૂકમ એટલે વામન એમ વાચેલું છે ત્યારે ઉરૂકમ એટલે ઋષભદેવ કે વામન ?

શ્રીમદ્ ભાગવતમા આઠમા અવતારનું નામ ઉરૂકમ લખ્યું છે, અને પદ્મમા અવતારનું નામ વામન લખ્યું છે એ રીતે ઉરૂકમ ને વામન ને ખા છે, એકજ નથી ત્યારે ભાગવતમાનું ખરૂં કે પેલા પુસ્તકમાનું ખરૂં ?

વિષ્ણુના ચોવીસ અવતારમા ૪ (૪) વશદેવજીનું જે ચિત્ર દર્શાયું છે તે જૈનના પ્રથમતીર્થ કરની મૂર્તિ જેવુંજ છે, તેજ પ્રમાણે વિષ્ણુના બુદ્ધાવતારનું ચિત્ર પણ બુદ્ધની મૂર્તિ કે જૈનોના તીર્થ કરની મૂર્તિ જેવુંજ છે મા'ત્ર પામે જુદા જુદા જે ચિત્રપટ છે તે જાનેમા આમજ છે

ઋષભદેવનું ચરિત્ર શ્રીમદ્ ભાગવતના પાંચમા સ્કંધના ચોથા અધ્યાયથી છઠ્ઠા અધ્યાય મુખીમા પણ આપ્યું છે આ છઠ્ઠા અધ્યાયમા અર્હનનો પણ પ્રમગ છે જૈનો અર્હનને માને છે જુઓ—

સર્વજ્ઞો જિતરાગાદિદોષહૈલોભ્યપૂજિત ।

યથાસ્થિતાર્થવાદી ચ દેવોર્હન પરમેશ્વર ॥

અર્હન બુદ્ધવર્મના મહાપુરૂષને કહે છે જૈન શબ્દનો અર્થ જૈન અને બુદ્ધ બેઉ થાય છે મહાવીર વરાહાવતારને પણ કહેલ છે આ બધું બૌદ્ધ, જૈન ને વૈષ્ણવ ધર્મનું એકજ કશાંતિ છે (જટાશ કર જયચંદ્ર આદિલશાહ)

ઉત્તર

શ્રી ઋષભદેવજી તીર્થ કર કે વિષ્ણુનો અવતાર ?

(ઉત્તર લખનાર દક્ષિણવિહારી મુનિશ્રીઅમરધિજયજી જરૂચ)

“શ્રીયુત્ જટાશ કર જયચંદ્ર આદિલશાહે ‘શ્રી ઋષભદેવજી તીર્થ કર કે

વિષ્ણુનો અવતાર ?' ના હેડિંગવાળો લેખ લખી જૈનોને અને સનાતનીઓને ઉત્તર આપવા પ્રેર્યા છે તેથી મેં માગ બાંધવા પ્રમાણે લખી મોકલ્યું છે આથી ઘણા લોકો સત્યાસત્યનો વિચાર કરવાનો અવકાશ લેશે માટે યોગ્ય સ્થાન આપી પ્રસિદ્ધ કરશે એવી આશા છે "

તેમણે લખ્યું છે કે—“ જૈનોના પહેલા તીર્થંકરનું ૧મ ઋષભદેવ છે અને વિષ્ણુના (આઠમા) અવતારનું નામ પણ ઋષભદેવ છે આ બિઠ્ઠા એકજ ને નોખા નોખા પ્રશ્ન છે ? અને તેનું પ્રમાણ શું ? જૈન અને સનાતની પડિતો પ્રમાણ સુક્ત તેમના જીવનચરિત્ર દુકમા પ્રગટ કરે તો ખુલ્લે મોં તરત નહીં થઈ જાય ? ”

આ વિષયમા પ્રમાણ બીજું કયું ? જન્મે તરફનો ઇતિહાસજ ગણાય બાકી તો વિચારેજ સુધી શકાય તે શિવાય બીજું પ્રમાણ જડી શકે નહીં

જન્મે તરફનો ઇતિહાસ જોતા આ અવસર્પિણીના ચાવતા કાળમા પહેલા ઘણા લાખા કાળ સુધી યુગબધર્મજ ચાલતો હતો, અને તે, વ્યવહારની પ્રવૃત્તિ વિનાનોજ રહ્યો હતો પરી યુગવધર્મના અતમા વિમળવાહન આદિ સાત (૭) કુવકરો થયા, તે પણ યુગવધર્મીજ હતા છતાં પણ તેમનાથી કિચિત્ વ્યવહારની શરૂઆત થતી ચાલી

સાલગળા પ્રમાણે આ વાત દશ હજાર શ્લોકના પ્રમાણવાળા નગરપુરાણના ભવાવતાર નામના ચૌદમા શતકમા પણ છે—

“ કુલાદિયીજ સર્વેષા પ્રથમો ત્રિમલયાદ્યન ’ ઇત્યાદિ

અર્થાત્ આપણા આ ભગ્વતજ ડમા બધાએ કુવકરોના બોજભૂત પહેલવેના ‘ વિમલવાહન ’ નામનાજ કુવકર થયા છે

આ માત કુલકરોના અતમા છેલ્લા કુવકર નાભિરાજ જણાવ્યા છે જૈનો પણ આ માત કુલકરોને તેજ પ્રમાણે માન આપે છે

જૈનો આ માતમા નાભિકુલકરને અને મરૂદેવીને પણ યુગવધર્મીજ ખતાવે છે અર્થાત્ લગ્ન વ્યવસ્થા વિનાનું ‘ જોડલું હતું એમ કહે છે, ત્યારે ભાગવત પુરાણમા નાભિગબ્જે મેરૂપર્વતની દીકરી મેરૂદેવીની માથે લગ્ન કર્યાનું ખતાવ્યું છે તેમજ યુગના ચારભમા વિષ્ણુ ભગવાન માક્ષાત્ પધાર્યાનું જણાવ્યું છે જૈન ઇતિહાસ પ્રમાણે મેરૂપર્વતની દીકરી મેરૂદેવી નથી પણ નાભિકુલકરની

સાથે યુગળકપે જન્મેલી મઝદેવી છે તેમજ વ્યવહારાદિક સર્વ પ્રકારનો ધર્મ તેમના પુત્ર ઋષભદેવેજ પ્રવર્તવેલો છે તેથી નાભિકુલકરના વળતે યજ્ઞ ધર્મ કયાથી હોય ?

મુક્ત છવો દુનિયામા પાછા આવતા નથી, તેમનો અશ પણ જુદો પડતો નથી ' નૈન છિન્દન્તિ શાસ્ત્રાણિ ' નૈન વ્રહ્મતિપાચક , નૈન શ્લેકદયત્વાપો ન શોપયતિ માદત (ગી ૨૨૩) આ ગીતાશુના શ્લોકથી પણ તેમ સમજાય છે, તેથી વિષ્ણુ પોતે અગરૂપે નાભિકુલકરને ઘેર ઋષભદેવ પણે જન્મ્યા એ પણ વિચારવા જેવું છે

ઋષભદેવને ભરત આદિ ૧૦૦ પુત્રો, જૈનો અને પુરાણો બન્ને સમ્મત રાખે છે, છતાં ભાગવતમા ક્ષત્રિયોના ઠેકાણે એકાશી (૮૧) પુત્રોને બ્રાહ્મણરૂપે કલ્પ્યા છે તે પણ વિચારવા જેવું છે

જૈન માન્યતા મુજબ ઉપવે અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર છ દિવસના ઉપવાસની મહાધિ લઈને ઋષભદેવજ ગોક્ષપદને વર્ષા િ ત્યારે ભાગવતમતે ગાડાની પેઠે ફરતા કુટકોથલે જઈ ચઢ્યા અને ત્યાં દાવાનળથી બળી મુઆ

જે વિષ્ણુ ભગવાન તેજ ઋષભદેવ છે તો શુ વિષ્ણુ ભગવાન ગાડા હતા? શુ જ્ઞાનવિનાના હતા? કે જેથી દાવાનળમા બળી મુઆ ?

જૈન અને પુરાણના ઋષભદેવ જુદા છે એમ પણ નથી જણાતું કેમકે તે સર્વજ્ઞ છે, છત્ત રાગાદિ છે, અહર્ત છે અને યથાસ્થિતાર્થવાદી છે જૈનોને પણ એ સમ્મત છે અને ભાગવત વાળાએ પણ એ વાત માન્ય કરેલી છે ત્યારે બિન્નતા કયા રહી? ત્યારે શુ ભાગવતમાથી લઈને આ ઋષભદેવની કથા જૈનોએકદમી કાઢી એમ માની શકાય? તે કહેવું પણ વગર વિચારનુજ થાય

દુનિયાના બધાએ ધર્મનું મૂળ વિચારીશુ તો શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનૃથીજ આવેલું છે અને તે વાતને અજાણના અજાણે વર્ષ થઈ ગયા છે, તે પ્રમાણે આજ કાલના મધ્યસ્થ પરિતો પોતાની સૂક્ષ્મ બુદ્ધિથી પણ જોઈ શક્યા છે

મિ કન્નુલાલજી જોધપુરી પોતે એક પ્રસંગે જણાવે છે કે- "જેન ધર્મ ઇક પેસા પ્રાચીન ધર્મ હૈ કિં ઉમકી ઉત્પત્તિ તથા ઇતિહાસકા પન્ના લગાના ઇક ચહુતહી દુર્લભ વાત હૈ ॥ એજ પ્રમાણે શ્રીયુત તુકારામ કૃષ્ણશર્મા લદ્દુ બી એ પી એચ ડી એમ આર એ એમ એમ એ એસ બી એમ જી એ બેસ (B A P H D M R A S M A S B M G O S) પ્રોફેસર મસ્કૃત

શિલાલેખાદિક વિષયના, અધ્યાપક કિન્સ કોલેજ બનારસ, પોતા ॥ એક વ્યાખ્યાનમાં કહે છે કે-સગસે પહેલે 'ઇસ ભારત ઘમસે ક્રમભદેરજી' મહર્ષિ ઉત્પન્ન હુવ વે દયારાન્ મદ્ર પરિણામિ પહેલે તીર્થંકર હુવ હૈ

ન્યારે બધા દેવોથી અને બધાએ મતોથી પહેલવેલા શ્રી ઋષભદેવજી અનેક પ્રમાણોથી સિદ્ધ થતા હોય તો પછી આઠમા અવતાર રૂપે કલ્પેલો ભાગવત વાળાનો મત યોગ્ય છે એમ કેવી રીતે માની શકાય ?

તે શિવાય સર્વ માન્ય પડિત દત્તાત્રય બાવકૃષ્ણ કાલેકકં પોતાના 'પૂર્વરંગ' નામના પુસ્તકના પૃ ૫૮ માં લખે છે કે-એમ બૌદ્ધધર્મમાં બોધ સત્ત્વની કલ્પના છે, તેમ જૈનધર્મમાં તીર્થંકરની કલ્પના છે, અને તેવીજ રીતે વૈદિક ધર્મ જૈન અને બૌદ્ધધર્મની નકલ કરી અવતારની કલ્પના ઉભી કરી છે એવો કેટલાકનો મત છે વિષ્ણુના દશ અવતાર છે એમ મનાય છે બીજી ગણતરી પ્રમાણે ચોવીસ અવતાર ગણાય છે દશ અવતારમાં પુદ્ગલ અવતાર ગણાય છે, અને ચોવીસ અવતારમાં ઋષભદેવ છે એ ધ્યાનમાં લેવા લાયક છે

પાઠ ઉપર ચઢાવેલા મહુ અધમણુ દાણામાના એક દાણાને ચાપવા જેવો (થોડાથી ઘણા પ્રકારનું જ્ઞાન કરી શકાય તેવો) આ મારો ટુક લેખ છે જૈનોના પ્રથો-સંસ્કૃત, પ્રકૃત તેમજ બીજી અનેક ભાષાઓમાં બહાર પડી ચૂક્યા છે છતાં ધરાવનાર સંસ્કૃત પુરૂષો પોતાનો નિશ્ચય પોતાની મેળે કરી શકે તેવો આ જમાનો છે પરી મત્યામત્યનો વિચાર કર્યા વિના અમારા પૂર્વજો એ કહ્યું હોય તે ખરૂં એમ જેઓ માનતા હોય તેમના માટે આ મારો પ્રયાસ નથી અને તેમને મનાવવાનો મારો આગ્રહ પણ નથી ॥

દમાવતાં શ્રી ઋષભદેવના મળધે પુછેના-જટાશકર જયચંદ્ર આદિવંશાલના પ્રશ્નનો ઉત્તર

॥ ઇતિ વૈદિક મતે-વિષ્ણુના દસ અવતાર શ્રી ઋષભદેવ, તેમનું સ્વરૂપ તેની મમીક્ષા અને જટાશકરના પ્રત્યોત્તર, પ્રકરણ દસુ મ પૂર્ણ

પ્રકરણ ૧૦ મુ

જૈનોના બીજા તીર્થ કર અને બીજાસગરચક્રવર્તી.

ચોધ્યા નગરીનું બીજું નામ વિનીતા નગરી હતું તેની ગાદી ઇક્ષ્વાકુવંશના (ઋષભદેવના પુત્ર) ભરત ચક્રવર્તીને મળ્યા બાદ તેની અસખ્ય પાટપરપગને અતે જિતશત્રુ રાજા થયા તેમના નાના ભાઈ સુમિત્ર સુવરાજ હતા. જિતશત્રુની વિજ્યાદેવી રાણીને ઉત્તમ યૌદ્ધ સ્વપ્નસૂચિત અજિતનાથ નામના પુત્ર થયા, અને સુમિત્રની રાણી યશોમતિને પણ યૌદ્ધ સ્વપ્નસૂચન પૂર્વક સગર નામનો પુત્ર થયો હતો.

આ બન્ને પુત્રો યૌવાનવયના થયા ત્યારે જિતશત્રુએ અને સુમિત્રે દીક્ષા લીધી અને મોક્ષમા ગયા અજિતનાથ રાજા થયા અને સગર સુવરાજ થયા કેટલાક સમય સુધી રાજ્ય કર્યા પછી અજિતનાથ તીર્થ કર હોવાને લીધે પોતાનો સમય જાણી પોતાની મેળે દીક્ષા લઇને તપ કરવા લાગ્યા પછી દેવજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને બીજા તીર્થ કર થયા અને સગર રાજા થઇ ૧૪ રત્નોની* પ્રાપ્તિ થતા બીજા ચક્રવર્તી પદે આવ્યા ભરતની પેઠે છ બે હતું રાજ્ય ભોગવતા તેમને

* ચક્રવર્તીના ૧૪ રત્નોના નામ	તેની ઉત્પત્તિનું સ્થળ
૧ સેનાપતિ	પોતાના નગરમા
૨ ગાથાપતિ	"
૩ પુરોહિત	"
૪ ગજ	વૈતાદપર
૫ ઘોડો	"
૬ વર્ધકી (સુયાર)	પોતાના નગરમા
૭ સ્ત્રી	રાજકુલમા
૮ ચક્ર	આયુધ શાળામા
૯ જન	"
૧૦ ચમ	લક્ષ્મીના ભંડારમા
૧૧ મણિ	"
૧૨ કાકિા	"
૧૩ ખડગ	આયુધ શાળામા
૧૪ દડ	"

જન્દુ કુમારોદિ સાઠ હજાર પુત્ર થયા તે સાઠ હજાર પુત્રોએ દડ રત્નના પ્રભા-
વથી ગંગા નદીના પ્રવાહને અઘાપદ (કૈવામ) ની આરેખ જુ ખાઈ ખોદીને તેમા
નાખ્યો હતો.

ગંગા નદીના પ્રવાહને અઘાપદની આસપાસ લઈ જવામા તેમણે એ
વિચાર કર્યો હતો કે-અમારા પૂર્વજ ભરતચક્રવર્તીએ આ પર્વત ઉપર મંદિરો
ખાધાની તેમા ઋષભાદિ ચોવીસ તીર્થંકરોની સુવર્ણાદિ ધાતુમય, શરીર પ્રમાણ
યુક્ત પ્રતિમાઓ બનાવીને મૂકી છે તેની રક્ષા થાય, પણ આમ કરવા જતા
પાતાળમા રહેવા નાગકુમારોને ઉપદ્રવ થયો તેથી નાગેદ્રે રોધમા આવી જઈ
તેમને બાળીને ભરત કર્યા આવી રીતે ખોદીને વાજવા માટેલા ગંગાનો પ્રવાહ
સગર પુત્રોના આકર્ષિક મગ્નુથી અનિયતિતપણે વહેવા લાગ્યો જેથી તેના
પાણીથી ખેતરો અને અન્ય ભૂમીભાગને અતિશય નુકશાન થયા હયું.

આ બધા ઉપદ્રવો ટાળવાને માટે જન્દુના પુત્ર ભગીરથે પેતાના દાદા
સગરની આજ્ઞાથી દડવડે ભૂમિને ખોદી ગંગા નદીને પાટી મમુદ્રમા મેળવી દીધી
તેથી તે ગંગા નદીના, જન્દુની અને ભાગીરથી એવા પણ નામે પડ્યા.

મગર ચક્રવર્તીએ શત્રુજય ઉપર ભરત રાજાએ બનાવેલા શ્રી ઋષભદેવના
મંદિરનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો હતો વળી બીજા પણ જૈન તીર્થોના અનેક ઉદ્ધારો
કરાવ્યા હતા વળી સમુદ્રને પણ કેવતાના માહાત્મ્યથી ભરતમેત્રમા લાવ્યા હતા.

— વતાદય પર્વતના ધનવંહન રાજા મગરની આજ્ઞાથી લોકાના ટાપૂના
પહેલા રાજા થયા હતા ધનવાહનનો વશ નક્ષત્ર નામે હોવાથી લોકા ટાપૂનું
નામ પણ રાક્ષસદ્રોષ પડયું હતું અને એજ વશમા રાવણ બિભીષણાદિક
થયા છે.

છેવટે સગર ચક્રવર્તી બીજા તીર્થંકર અજિતનાથ પાસે દીક્ષા ગ્રહણ
કરીને, કેવળજ્ઞાન પામીને મોક્ષે ગયા, અને શ્રી અજિતનાથ ભગવાન પણ સમેત
મિખર પર્વત ઉપર શરીર છોડીને મોક્ષે ગયા.

શ્રી ઋષભદેવના નિર્વાણથી પચ્ચામ લાખ કોટી માત્રરોપમ વર્ષ પછી
શ્રી અજિતનાથ મોક્ષે ગયા.

સગર ચક્રવર્તીના બીજા વિશેષ ઇતિહાસ ત્રિવિદ્યશાસ્ત્રા પુરૂષ ચરિત્ર
વિગેર મોટા ગ્રંથોથી બહુ લેશે —

|| ઇતિ જૈન પ્રમાણે — બીજા અજિતનાથ તીર્થંકર અને બીજા
મગર ચક્રવર્તીનું (સ્વરૂપ) પ્રકરણ ૧૦ સુ ||

સગર પછી અશુભાન્ અને અશુભાન્ પછી દિલીપ રાજા ગાત્રીએ આવ્યો. દિલીપે સ્વર્ગમાંથી ગંગા ઉતારવા બહુ પ્રયત્ન કર્યો પણ તે સફળ થયો નહીં. દિલીપ પછી એનો પુત્ર ભગીરથ ત્રીજો આવ્યો. એણે અત્યંત તપશ્ચર્યા કરીને ગંગાજીને પ્રમન્ન કર્યા પણ પૃથ્વી ઉપર એ પડે ત્યારે એમનો ભાર ઘણો ઝીલે ? તેથી બીજાવા તપશ્ચર્યા કરીને શિવજીને પ્રસન્ન કર્યા એમણે સ્વર્ગમાંથી પડતી ગંગાને પોતાના મસ્તકે ધરી અને ત્યાંથી તે પૃથ્વી ઉપર પડીને સમુદ્ર તરફ ચાલી સમુદ્ર કાંઠે સગરના પુત્રોની નાખને પોતાના જાતથી પવિત્ર કરી અને સગરના પુત્રોને સદ્ગતિએ પહોંચાડ્યા. ગર્ગા ભાગીરથી ઠહેવાઈ અને સગરના પુત્રોએ જોયેલો નમુદ્ર સાગર કહેવાયો. ”

સમીક્ષા—

શિવજીએ એક સ્ત્રીને એક પુત્ર અને બીજાને સાઠ હજાર પુત્ર થવાનું વરદાન આપ્યું તો બન્ને સ્ત્રીઓને મમાન ભાગે પુત્રો થવાનું વરદાન કેમ નહીં આપ્યું હોય ? અને શિવજીના આપેલા પુત્રોને કપિલસુનિથી બાળી મરાયજ કેમ ? અશ્વમેધાદિક યજ્ઞોની વાતો જૈનમત પ્રમાણે મગરના પછી ઘણા લાભા કાળ પડીથીજ ચાલેલી છે તે આગળ જણાવવામાં આવશે ભરતના પુત્ર મરી ચિ તેના પછી કપિલસુનિ થયા છે મગર વખતે મ ભવ જણાતો નથી તો પછી બાવી મારવાનું કેવી રીતે બની શકે ?

શિવજીના વરદાનથી પ્રાપ્ત થયેલા નાઠ હજાર પુત્રો મગર પિતાના જીવતાજ બળી મુઆ તો, જે શિવજીએ આપ્યા હતા તેમનીજ આરાધના કરીને જીવતા કેમ ન કરાવ્યા ? શુ શિવજીને આપવાની મત્તા હતી, તેવી રીતે પાછા જીવતા કરવાની સત્તા ન હતી ? જેર

સગરનો પુત્ર અશમજસ, તેનો પુત્ર અશુભાન્, તેનો પુત્ર દિલીપ અને મગરની ચોથી પેઢીએ દિલીપનો પુત્ર ભગીરથ. તે ભગી થે તપશ્ચર્યાથી ગંગાનદીને પ્રમન્ન કર્યા તેનો ધોધ ઝીલવા ફરી તપ કરી શિવજીને પ્રમન્ન કર્યા ત્યારબાદ ગંગાનદીનો ધોધ શિવજીના મસ્તકપર પડી પૃથ્વી ઉપર પડ્યો અને સમુદ્ર તરફ વહન લેતો મગરના પુત્રોની રાખને પવિત્ર કરી સાઠે હજારને સ્વર્ગ પહોંચાડ્યા એમ પુરાણોમાં જણાવ્યું છે પણ તે સગરના મમયમાં માણ્યોના શરીર ઘણા દયા હતા અને આયુષ્ય પણ ઘણા લાંબા ગાંઠના હતા હતા પણ સગર રાજાની ચોથી પેઢી ઉપર થયેલા ભગીરથે તે સાઠ હજાર સુહદાની રાખ

ગંગાના પાણીથી ભીંજીવીને સર્પેને જીવતા કની મર્ગમા પહોચાડયા કે રાખના પરમાણુઓને મર્ગમા પહોચાડયા ?

વિશેષમા, સગરના પુત્રોની મજ્યાને લઈને રામાયણ અને ભાગવતમા એક તુળણીથી, પણ ૬૦૦૦૦ પુત્રો પેઠા થવાનું કાળી જતાવ્યું છે (જુઓ શકાકોષ શકા ૩)

આ મર્ગ બાળતમા મારાથી કંઈ ઘોષ્ઠમ નિર્ણય નહીં થઈ શકવાથી જીન અને પુનઃજન્મનો લેખ આદર્શ રૂપે રજુ કરી વિશેષ વિચાર કરવાનું નાથ સરપુરોને (મધ્યમ્ય દ્વિતિયા વાચકોને) સોપુ છું

॥ વૈદિક મગરના આઠ હજાર પુત્ર અને તેની સમીક્ષા ॥

વૈદિકે—તુલ્યમીદાસ ગમાયણના—સગર

શ્રી તુલ્યમીદાસજી કૃત રામાયણ બાલકાંડ પૃ ૨૦૫ થી ૨૮૧ સુધીમા મગરનાજનનું વિસ્તૃત વર્ણન છે તેનો કિચિત્ સાર નિચે મુજબ—

ગમ, લક્ષ્મણ અને વિશ્વામિત્ર ગંગાજી ઉપર આવ્યા નામે ગંગાજીની ઉત્પત્તિના સળ પે પુત્રતા વિશ્વામિત્રે કહ્યું કે—તમારા કુલમા પૂર્વે સગર રાજ થયા હતા તેમને કેશિની અને સુમતિ નામે બે નણીઓ હતી તે રાણીઓ માથે સગર વનમા ગયો ત્યાં તપશ્વર્ધા કરતા જુગુ ઋષિને જોયા સ્તુતિ કરી એટલે જુગુ મુનિએ ઇર્ષિયતવન માગવા કહ્યું ગણીઓએ કહ્યું કે આપની ઇચ્છા પ્રમાણે આપો જુનુએ કેશિનીને એક પુત્રનું અને સુમતિને સાઠ હજાર પુત્ર થવાનો વર આપ્યો પછી તે સ્ત્રીઓની માથે સગર ઘેર આવ્યો મુનિના કહેવા પ્રમાણે પુત્રો થયા એટલે ધીથી ભરેલા ઘડાઓમા સાઠ હજાર પુત્રોને નાખ્યા મોટા થયા પછી કોડા કરવા લાગ્યા મગરના મોટા પુત્ર અસમજજશે જાગમા ભરી ગામના છોકરાને સરયૂ નદીમા ડુબાડી દીધા પ્રજાનો પોકાર થતા સગરે અસમજસને દેશ નિકાળ કર્યો, અને તેના પુત્ર અશુભાષને પોતાની પાસે રાખ્યો

હવે અશ્વમેધ યજ્ઞના મમરે છુટા મુકેલા ઘોડાને પોતાના પદની વક્ષા માટે ઇંદ્રે પાતાળમા કપિલ મુનિના આશ્રમે બાંધ્યો ઘોડો પાછો ન આવતા સાઠે હજાર પુત્રો જોળાવા નીકળ્યા છેવટે ધવ્તી જે દી પોતાળમા પેઠા ત્યાં કપિલ મુનિના આશ્રમમા ઘોડાને દેખી તેમને ઘણા કડો વચનો બોલ્યા મુનિએ મામું

દેખી જાળીને ભસ્મ કર્યા પછી અશુભાન્ કાકાઓની ખળ- લેવા નીકળ્યો. ત્યાં માઠ હલ્તરના મામા ગરૂડજીથી જમી મુઆની ખળર મળતા જળાજલી મૂકી, ત્યારે ગરૂડજીએ કહ્યું કે-ગગાજીનું જળ મળવાથી સાઠે હલ્તરનો ઉદ્ધાર થશે પછી ગરૂડજીની માથે જઈ મુનિના આશ્રમમાંથી ઘોડો છોડાવી લાવ્યા યજ્ઞ પૂરો કરી, અશુભાનને રાજ્ય મોખી, સગર તપ કરવા લાગ્યા પછી અશુભાનના પુત્ર દિવીપ ગાદી ઉપર આવ્યા તેમણે ઘણા વર્ષો મુધી તપ કર્યો પણ પત્નો લાગ્યો નહીં પછી તેના પુત્ર ભગીરથે પોતાના પુત્ર કકુત્સ્થને ગાદી મોખી એક હજાર વર્ષ મુધી તપ કરી બ્રહ્માજીને પ્રસન્ન કર્યા ગગાજીની પ્રાર્થના કરી, પણ બ્રહ્માએ શિવની સહાય્ય લેવાનું જતાનું તેથી દેવતાઓના વર્ષ મુધી ફરીથી તપ કરી શિવને પ્રમન્ન કર્યા પછી શિવે ગગાને માથે ખીનવાનું કહ્યુંવ રાખી, બ્રહ્માનું ધ્યાન કરી, ગગાને છોડાવી ગગાએ શિવને પાતાલમાં ખોસી ઘાલવાનો વિચાર કર્યો પણ શિવે જટામાંથી એક વર્ષ મુધી ગગાને ચમકવાજ ન દીધી પછી ભગીરથની પ્રાર્થનાથી બિહુ બિહુ છોડતા ત્રણ ધાગથી આકાશ, પાતાળ અને પૃથ્વી એમ ત્રણે કોઠને પાવન કરતી ગગાએ મગનના સાઠે હજાર પુત્રોને તાની દીધા પછી દેવતાઓની સાથે આવીને બ્રહ્માએ ભગીરથની સ્તુતિ કરી” ઇત્યાદિ

ગગાનું જાન્હવી નામ પાડવાનું કારણ

માજ તુલસીદાસ રામાયણના બાલકાંડ ૪ ૨૧૮ ની ટીપમાં વાલ્મીકીય રામાયણનું અવતરણ મુકેલું છે તેમાં લખ્યું છે કે—

“ ગગાજી માર્ગમાં જન્મું રાજાની યજ્ઞ મંમઓને તાણી ગયા હતા તેથી જન્મું ક્રોધ કરી ગગાને પીગયા હતા પણ પછી ભગીરથે સ્તુતિ કરી ત ઉપગથી જન્મુંએ પોતાના અગમાંથી ગગાને પાછા કહાડયા હતા તેથી જાન્હવી પણ કહેવાય છે

વૈદિકે-નું રામાયણના-સગર અને જલ્હનું સ્વરૂપ

જૈન અને વૈદિક મંત્રરના પુત્રો અને ગગાના વર્ણન ઉપર મમીક્ષા

આ અવસ્પિંણીમાં એક કોટાકોટી સાગરોપમ કાળના પ્રમાણવાળા ચોદા આરતનો અરધો ભાગ (પચાસ કોટાકોટી) વ્યતીત થયા બાદ ખીજ તીર્થકન્ અજિતનાથ અને ખીજ ચક્રવર્તી સગર થયા હતા તેમનો તથા તેમના માન

હવે પુત્રોનો ચતુર્થિ ઇતિહાસ અમોએ જન પ્રમાણે ઉપર આપ્યો છે તેમજ વૈદિક ઐવોમાથી પણ ત્રણ લેખો દુકામા આપ્યા છે હવે તેના અતરગનો વિચાર દુકામા કરીએ—જન પ્રમાણે પુત્રો સ્વાભાવિક રીતે પેદા થયા હતા જ્યારે વૈદિકનો પહેલો લેખ જોના શિવજીના વરદાનથી પુત્રો થયા હતા કપિલ મુનિએ તેમને બાળી મુક્યા અને ગગાના પાણીથી ત્રિજી ચોથી પેઢીએ તેમને ઉદાર થવાનું ભવિષ્યપણ કપિલમુનિએજ સૂચવી દીધું હતું હવે જીને તુલમી-દામજીન ગમાયણનો લેખ જોતા જુગુમુનિના વરદાનથી પુત્રોની પ્રાપ્તિ અને પાતાળમા રહેવા કપિલમુનિએ બાળી નાખ્યાનું જણાય છે બાળી નાખ્યાની ખબર સુમતિ રાણિના સાથ ગરૂટે (સાઠ હજાર છોકરગજોના મામાએ) આપી હતી, તેમજ ગગાના પાણીથી ઉદાર થવાનું ભવિષ્ય પણ ગુરૂડલએ કહીને બતાવ્યું છે

અસમજમના પત્ર અશુમાને ગગાજીને લાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો હોય એમ જન્ને લેખોથી જણતું નથી પછી અશુમાનના પુત્ર દિલીપે ઘણા કાળ સુધી તપ કર્યો પણ તેઓ ગગાજીને લાવી શક્યા ન હતા જ્યારે દિલીપના પુત્ર ભગીરથે પોતાના પુત્રને ગાદી બોપી હજારો વધના તપને અંતે બ્રહ્માજીને પ્રસન્ન કર્યા પણ બ્રહ્માજીએ કહ્યું કે—જો શિવજી ગગાનો પ્રવાહ ઝીલવાનું કબુલ કરે તોજ ગગાજીને નીચે લાવી શકાય! ભગીરથને ફરીથી દેવતાના વર્ષ તપ કરી શિવને પ્રસન્ન કરવા પડ્યા, પછી શિવજીએ ધોધ ઝીલવાનું કબુલ રાખી, ધ્યાન કરી બ્રહ્માજીને ભગૃત કર્યા અને સ્વર્ગમાથી ગગાને છોડાવ્યા ગગાજીને ગર્વ થયો કે ધોધથી શિવને પણ પાતાળમાજ બોલી ધાલુ, પણ ગગાજીનું ધાયું ન થવા હતા શિવજીએ પોતાની જટામા ગગાજીને એવાં તો ગુગળાવી નાખ્યા કે એક વર્ષ દિવસ સુધી તો ચસકવાજ દીધા નહીં છેવટે ભગીરથે પ્રાર્થના કરી જટામાથી મુક્ત કરાવ્યા, એટલે ગગાજી ત્રણે લોકોને પાવન કરતા સગરના સાઠે હજાર પુત્રોનો પણ ઉદાર કરી સ્વર્ગમા પહોચાડી દીધા અહિં દુકામા વિચાર કરવાનું એટલુંજ છે કે—જે બાળી ગજોલાની ગળ તેણે તે કાળ પ્રમાણે લાખો વર્ષ ધઇ ગયા હતા તેમને સ્વર્ગે કેવી રીતે પહોચાડેલા સર્મજવા ?

હવે વાલ્મીકીય ગમાયણનો ઉ-ગ્રેખ એવો છે કે—જન્મ ગર્ભના યજની મામથી ગગાજી લાણી ગયા તેથી જન્મ ગગાજીને પી ગયા જ્યાં ભગીરથે જન્મ ગર્ભની સ્તુતિ કરી ત્યારે જન્મજીએ પોતાના અગમાથી બદાર દહાડયા તેથીજ ભ હવીના નામથી લોકમા પ્રસિદ્ધ થયા

વાલ્મીકીયનો આ લેખ જોતા વૈદિકીય પ્રથમના બન્ને લેખો તદ્દન રદ થઇ જાય છે કેમકે-જન્દુ પિતા, અને ભગીરથ પુત્ર હતા એમ જે જોનોએ બતાવેલું છે તેની સાથેજ તે મળે છે ધનવે છે તેમજ અગણ પણ હતા એ પણ અત્ સિદ્ધ છે માત્ર જન્દુ ગંગાજીને પી ગયા અને ભગીરથે બહાર કઢાવ્યા એટલી વાત જોનોની સાથે મળતી નથી, પણ ગંગાજી તો હતાજ તેથી બ્રહ્માને દે શિવજીને આરાધવાની જરૂર પડેલી હોય તેમ પણ જણાતું નથી આ લેખમા મૂળની વાત કયા પ્રકારની હતી અને તેમા દેરદારી કેહો કરી તેનો વિચાર કરવાનું તો વાચક વર્ગને મોખી દઈ આ પ્રમત્રથી વિગુણ છે

જેને વૈદિકના સગભા પડેલી ભિન્નતાની મમીક્ષા

સાઠ હજાર પુનોની હિસાના પાપથી કપિલની મુક્તિ

(૨૬ થી પુરાણ ખંડ ૫ મો, અધ્યાય ૧૭૫ મો પત્ર ૩૦૨ અને શ્લોક ૧૬ નો માર)

જેને પુરાણોમા સનાતન વાસુદેવ કહેવા છે તે પાત્રમા અવતારે કપિવ મુનિવને પ્રાપ્ત થઈ સાતમા પાત્રમા જઈને વસ્યા ત્યાં દેવોથી અને સિદ્ધોથી બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શિવરૂપે પૂજાયા પણ તેમના આગળ જઈ ચડેલા સગરના પુત્રો તો નામને પ્રાપ્ત થયા તે જાગી મરેલાના પાપનો શોક કરતા વિચારવા લાગ્યા કે હું નર્મ સગત્યાગી, નિર્વિષ-છના મારાથી આ સાઠ હજારનો નાશ થયો તે અર્થે અથથુ, પણ થઈ ગયું તેનું હવે શું કરવું ? એવો વિચાર કરીને તે કપિર કપિ નમદાનદીના તીર ઉપર આવ્યા અને વ્રત ઉપવાસાદિકની સાથે આન, દાન અને દંડના પૂજનથી તેણે પોતાના આત્માને તે લાગેલા પાપથી છાડાવીને નિર્વાણપદને પ્રાપ્ત કર્યું જીન પણ તે તીર્થમા આન કરી જે ૫ મેશ્વરને પૂજશે તે પણ હજાર ગાયના દાનના પુણ્યને પ્રાપ્ત થાય “ ઇત્યાદિ વિશેષ ત્યાથી જોઈ લેવું

આમા વિચાર—

સનાતન વૈકુંઠના માલિક વાસુદેવ (વિષ્ણુ ભગવાન પોતે) ૨૪ અવતારો ધારણ કરતા પાત્રમા અવતારે કપિવમુનિ રૂપ થયા, તેમણે પોતાના નામ નાજ તીર્થમા નતાદિક કરી રૂદ્રને પૂજ્યા ત્યાં તેઓ પાપથી છુટી નિર્વાણ પદને વર્ધા તો તે કપિવના પાત્રમા અવતાર પછી પાછા કરીથી વાસુદેવે જોગણીસ (૧૬) અવતાર ધારણ કરેલા છે તો તે કયા સ્થાનથી આવીને ધારણ કરેલા ?

આ ઉપરના લખાણમા હું કોઈ પણ પ્રકારથી માની મમજીતી કરી શક્યો નથી તેથી પરિતોને આ મળધેમા જરા ઘોણીને વિચાર કરવાની ભલામણે કર છું

॥ વિષ્ણુના પાંચમાવતા* કપિલે નાઠ હજાર પુત્રોને મારી પ્રાયશ્ચિત્ત
લીધું પ્રકરણ ૧૧ સુ સંપૂર્ણ

પ્રકરણ ૧૦ સુ ત્રિજાથી નવમા તીર્થ કર.

ત્રિજા તીર્થ- ણીજા તીર્થ કર અજિતનાથના નિર્વાણ પછી ત્રીસલાખ કોટિ કર સંભવ- સાગરોપમ વર્ષ જતા શ્રાવસ્તી નગરીમા ઇક્ષ્વાકુ વંશમા જિતારિ નાથ ૩ નામના રાજા થયા તેમણી રાણી એના હતી તેમના પુત્ર સંભવનાથ નામે ત્રિજા તીર્થ કર થયા *

ચોથા તીર્થ- અયોધ્યા નગરીમા ઇક્ષ્વાકુ વંશમા મવર ગજા થયા, તેમની નં અભિ- રાણી સિદ્ધાર્થા તેમના પુત્ર અભિનવન ચોથા તીર્થ કર થયા ૧૬૦

પાંચમા તીર્થ- અયોધ્યા નગરીમા ઇક્ષ્વાકુ વંશમાજ 'મેઘ' નામે રાજા થયા તીર્થ કર તેમની રાણી સુમંગલા હતી તેમના પુત્ર સુમતિનાથ તે પાંચમા સુમતિનાથ તીર્થ કર થયા

છઠ્ઠા તીર્થ- કૌસાળી નગરીમા ઇક્ષ્વાકુ વંશમા શ્રીધર નામે રાજા થયા પદ્મપ્રભ તેમની રાણી સુસીલા હતી તેમના પુત્ર પદ્મપ્રભ (પદ્મનાભ) નામે છઠ્ઠા તીર્થ કર થયા *

સાતમા તીર્થ કર વાણુએસી (બનારસ) નગરીમા ઇક્ષ્વાકુ વંશમાજ પ્રતિષ્ઠા સુપાર્થ- રાજા થયા તેમની રાણી પૃથ્વી નામની હતી તેમના પુત્ર સુપાર્થનાથ હતા તે સાતમા તીર્થ કર થયા

* આ સર્વ તીર્થ કરના થવામા એકેકથી અતર જાણવા માટે જુઓ પ્રકરણ પાંચમુ આ બવાએ તીર્થ કરે સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થયા પછી ત્રણ ત્રણ ભવ કરીને મોટું નદા ઉ પર પુ દરેકના ભવો લખતા ધણો વિન્તાર થાય તેથી સંખ્યા નથી જાણવાના કદાચ વાળાએ ત્રિપદિતલાક્ષા પુરુષચરિત્ર વિગેરે અન્ય જેન મર્યો નેવા

અર્થકર તાથેકર ચદ્રપ્રભ ચદ્રપુરી નગરીમા ઇશ્વાકુ વચમા મહાએન રાજા હતા તેમની લક્ષ્મણા ગણી હતી તેમના પુત્ર શ્રી ચદ્રપ્રભ હતા તે આઠમા તીર્થ કર થયા

નવમા તીર્થકર મુનિધિનાથ નાકેદી નગરીમા ઇશ્વાકુ વચમાજ સુગ્રીવનામે રાજા થયા તેમની રાણી રામા નામની હતી તેમના પુત્ર મુનિધિનાથ થયા તે નવમા તીર્થ કર થયા

આ ત્રિજા તીર્થ કરથી નવમા તીર્થ કરના સમય સુધી ન તો કોઈ ચક્રવર્તી થયા, તેમજ ન તો કોઈ વાસુદેવાદિક થયા છે તેમજ ન તો કોઈ ધર્મમા વિશેષ ફેરફાર થયેલો હોવાથી અજ ક ઉપે જન ધર્મજ ચાલી રહેલો હતો તેથી આ જગ્યોપર વિશેષ વિસ્તાર કરવાનો અવકાશ વીધો નથી ઝારણુ બધાએ તીર્થ કરો તત્ત્વના ઉપદેશખાતે એક મરખાજ હોય છે માન દેશ અને કાળ પ્રમાણે સુધાગ વધારા જતાવે છે તેથી તેમા વિશેષ કહેવાતુ આપણને શુ હોય ?

બ્રાહ્મણોએ બદલેલું ધર્મનું સ્વરૂપ.

નેના ઇતિહાસ પ્રમાણે નવમા તીર્થ કર મુનિધિનાથ થયા ત્યાં સુધી 'મા હન' શબ્દથી પ્રમિલિત પામેલા બ્રાહ્મણોમા ભરતચક્રવર્તિએ આપેલા આર્થ ચાર મહાવેદોનું પઠન પાઠન થયાર્થ રીતે આવતુ હતું તેથી જૈનધર્મમા અને વૈદિક ધર્મમા કોઈ પણ પ્રકારના વિશેષ ફેરફાર ન હતો એ કે તેમના સમયમા કપિવસુનિનો મત ચાલતો હતો

જરે પણ તેઓ મદ્ધાચારનું પાલન કરતા અને મદ્ધાચારનોજ ઉપદેશ કરી શ્રી કૅવલભદેવ ભગવાનનુજ ધ્યાન કરવાનું લોકોને જતાવતા હતા અને જૈન ધર્મ પણ અજડિત પણાથીજ ચાલતો આવેલો હતો યન્તુ નવમા તીર્થ કર મુનિધિનાથના નિર્વાણ પછી કેટલોએક કાળ ગયે જીવેના દુર્ભાગ્યને લીધે અનિષ્ટકાળના પ્રભાવની જૈન ધર્મનો સર્વથા લોપ થઈ ગયો હતો, તે સમયે ન તો કોઈ જૈન ધર્મના પાલન કરવાવાળા સાધુ હતા, ન તો કોઈ શ્રાવક, તેમજ ન તો કોઈ મુનિધિનાથ ભગવાનના ઉપદેશના તત્ત્વના પુસ્તકો રચ્યા હતા, તેથી દશમા તીર્થ કર શ્રી ૧૧મ થના થતા પહેલા, ઘણા લાખા કાળ સુધી ચોતાની આજી

વિકાસને માટે પઠન પાઠન કરવાવાવા પેના બ્રાહ્મણોનેજ વર્મનું સ્વરૂપ લોકો પૂછવા લાગ્યા, એટલે તે બ્રાહ્મણો પોતાના સ્વાર્વામિશ્રિત બ્રહ્મધર્મ માત્રનોજ વિશેષ ઉપદેશ કરતા થયા અને દિન દિન પ્રતિ નેતૃત્વનું અભિમાન ધરાવતા, લોકોના પાસેથી મનમાની ભેટો લઈ વિષયાદિકમાં વધારે ને વધારે મગ્ન થતા શિથિલતામાં ઉતરતા ગયા.

હવે જ્યારે ૨૨મા તીર્થ કર શ્રી શીતલનાથ ભગવત કેવળનાથ પ્રાપ્ત કરી શ્રી ઋષભદેવની પેઠે ખરા તત્વોનો ઉપદેશ કરવા લાગ્યા, ત્યારે કેટલાક ભદ્રિક બ્રાહ્મણો તેમના પાસેથી યથાર્થ તત્વો સાલળી (મમજી) ને દશમા તીર્થ કરના માર્ગને અનુમતી હતા, પરંતુ જે બ્રાહ્મણો પડિતમાની થઈને લોકોના પાસેથી મનમાની ભેટો લઈને નેતૃત્વના અભિમાનવાળા થઈ બેઠા હતા તે બ્રાહ્મણોને ત્યાગ વૈરાગ્યરૂપ આત્મ કથ્યાણનો માર્ગ પસંદ નહીં પડવાથી તેઓ ત્યાગી, વૈરાગી સાધુઓને તિરસ્કારની નજરથી જોવા લાગ્યા, એટલુંજ નહીં પણ તેમને લોકોમાં હક્ક પાડવાને માટે ‘દામ, દમ્યુ નાસ્તિક, અને વેદબ્રાહ્મ કહીને લોકોને પણ ભટકાવવા લાગ્યા એટલામાત્રથી મતોષ ન પામતા પ્રાચીન કાળથી આવતા આવેલા ધર્મ-હામોમાં પણ ધીરે ધીરે અનેક પ્રકારના ફેરફારો કરીને પોતાની માન્યતાને અનુકૂળ પડતા પ્રયત્નો કરવા લાગ્યા. જે કે દશમા તીર્થ કરના મમમમા ઢોધ પણ મોટા પ્રકારનો ફેરફાર કરી શક્યા નહીં હોય, પણ આપણે જેમ જેમ આગળ આગળના પુસ્તકોના વિષય ઉપર નજર ફેરવીશું તેમ તેમ ઘણા પ્રકારની વિચિત્રતાઓ આપણે જોઈ શકીશું જેમકે ‘યજ્ઞના વિષયને મુખ્ય રાખીને જીવોનો મહાન કરી માત્ર ભક્ષણ કરવાનું, માતૃ મૃદુ, પિતૃમૃદાદિક યજ્ઞોમાં તેમનો નહાર કરી અંગત વેગ માધવાનું, એજ પ્રમાણે શ્રાદ્ધાદિકમાં યજ્ઞમાનના બાપ દાદાઓને અનેક જીવોના માસ ભક્ષણથી વધુ દિવસ સુધી તૃપ્ત રાખવાનું વિગેરે વિગેરે અનેક પ્રકારની વિપરીતતા ધર્મના બહાનાથી કરેલી આપણે જોઈએ છીએ આટલું બધું અધેર ચલાવતા છતાં પોતાના વશમાં પડેલા અન્યાયી લોકોને શીખવતા ગયા કે “જેનો વેદોને માનતા નથી, શ્રાદ્ધને માન માન આપતા નથી તેથી જેનો નાસ્તિક છે ” પછી તે તરવાતરવને નહીં મમજનારા જેના વશમાં પડેલા હોય તે જે કહે તે મમજે અને કહે બાવકમાં અને અજ્ઞાનીમાં કાંઈ ફરક હોતો નથી કોઈ કવિએ કહ્યું પણ છે કે-

“દુકડી મસુદા બાસ્તા, તીનોકા એક ગોત

જનકો જૈયા ચુરૂ મિલા, જનકો વૈયા પોત ?”

મતલબ એવો છે કે-દુકડી (ખાદી), મસુદા (મધ્યમ કપડું) બાસ્તા (સારા

લાકોને પરેન્વા ચોગ્ગ ઉચ્ચ કપડું) આ બધાએ લુગડા તો રૂઢનાજ અને છે ફરક કેમ પડ્યો ? તો કે-જેને જેવો કાગીઝર મળ્યો તેણે તેવું બનાવ્યું એજ પ્રમાણે જેને જેવા શુદ્ધ મળ્યા તેણે પોતાના સેવકોને તેવા બનાવ્યા પણ જ્યારે ખરા કાગીઝરના હાથમા તે વસ્તુ બંધ છે ત્યારે તેની ખરા કિંમત યાચ છે બીજી કારણ એ પણ છે કે ' જતિ પ્રમાણે જીવોની મતિ યાચ છે ' બાકી વાસ્તવિક ધર્મ , તો એજ છે કે-કોઈ પણ જીવોને દુષ્કર્મ આપવું ન જોઈએ, તેમજ પોતાને અને બીજાને જે હિંમ, મિત, અને પર્યટ્ઠ હોય તેજ પ્રમાણે જોણવું પાંકી સ્ત્રીને મા, બહેન, બેટી, તીકે માન આપવું, બીજાના ધનને જખજરતીથી લેવું નહીં, તેમજ લોભના વસમા પડી ધન ભેગું કરવાની હાથ હાથ નહીં ખાવી ઇત્યાદિ જે નીતિનો માર્ગ છે, તે બધાએ ધર્મને માટે એક સરખોજ છે.

હતા આવા ઉત્તમ નીતિના ધર્મથી છાડાવીને પોતાના વિષયો પોષવાને માટે, કે સ્વાર્થના માટે બીજા જીવોના ઉપર જીવન શુભરવામા ધર્મ ખતાવવો તે યથા પ્રકારનો ધર્મ ? વાસ્તવિક વિચાર કરીએ તો તે ધર્મ નથી, પણ ધર્મમા ભ્રષ્ટર થયેલો કહી શકાય જ્યારે સત્યધર્મમા ભેદ યાચ છે ત્યારે તેના નેતાઓને તત્ત્વોમા પણ ફેરફાર કરવાની ફરજ માથે આવી પડે છે. પછી તેમના શ્રદ્ધામા વસ્તુના નામોના ફેરફાર, દેવોની આકૃતિમા ફેર, શુદ્ધોના વર્તનમા ફેર, એવી રીતે જ્યાં જોઈશું ત્યાં અનેક પ્રકારની વિષમતાઓ (વિકૃતિઓ) આપણા જોવામા આવશે, પરંતુ મધ્યસ્થ રૂતિ ધારણ કરી સૂક્ષ્મભુદિથી મત્યાસસત્યનો વિચાર કરીને જોઈશું તો મુખ્ય મુદ્દાઓમા થોડાજ ફરક જોઈ શકીશું આથી કેટલાક વૈદિક ધર્મના વિષયો તે તે શ્રદ્ધામાથી લઈને લોકોના અંગના આદર્શ રૂપે મુકવાનો માર્ગ આ પ્રયત્ન છે પરંતુ નિર્ણય કરવાનું કાર્ય પડિતોએજ કરી લેવું.

ઇતિ-નવમા તીર્થ કરની પછી-જાતવકીના સ્થાપેલા પ્રાદાણોએ ધર્મનું સ્વરૂપ પલટાવ્યું પ્રકરણ ૧૨ સુ-સપ્તમું

પ્રકરણ ૧૩ મું

દશમા તીર્થ કરે શીતળનાય અને તેમના શામનમાં
હરિવંશની ઉત્પત્તિ

પ્રમા લીવંકે બુવિધિનાથના નિર્વાણ પછી ઘણા કાળા
કાળે ભદ્રિલપુ નગરમા ઇંકવાકુ વશના દુહન્ય ગત થયા,
તેમની રાણી નદાનામની હતી, તેમના પુત્ર શીતળનાથ
જનવાન દશમા તીર્થ કર થયા તેમના નિર્વાણ પછી
તમનાજ શામનમા હરિવંશની ઉત્પત્તિ થઇ તેનો મળધ નીચે મુજબ —

કૌશભી નગરીમા ધીગનાંમનો ઢાળી હતો તેની સ્ત્રી વનમાળા ઘણીજ
ઉપાળી હતી તેથી તે નગરના રાજાએ તેણીને જળજ્જસ્ટીથી પોતાની રાણી
ખતાવી લીધી ત્રીના વિન્હવી તે ઢોગી ખડો થઇ ગયો અને હા વનમાળા !
હા વનમાળા ! કરતો શહેરમા ભટકવા લાગ્યો

એક વખત વર્ષાકાળમા વનમાળાની સાથે નાજ બોધમા બેઠો હતો
તેવામા પેલા વીળ કોળીને હા ! હા ! કરતો બાવરો થા જએલો નેઇ ગત
ગણી (વનમાળા) ને જ્યોજ પ્રત્યાતાપ થતા તેઓ પોતાના આત્માને ધિક્કારવા
લાગ્યા તેજ મમથે એકદમ તેમના ઉપર પિન્હલી પડવાથી કાળ કરીને હરિવંશ
સેત્રમા તેઓ સ્ત્રી પુત્ર રૂપે યુગવ પછે ઉત્પન્ન થયા

નાજ ગણીનું મગ્નુ ભાલગીને કોળી યુગીમા આવીને સાવચેત વા
ગયો પછી તાપમ થઇને તપ કર્યો તે તપના પ્રભાવથી કિટિવપક દેવતા પછે
ઉત્પન્ન થયો, ત્યા અવધિજ્ઞાનથી નેત રાજા નાણીને યુગલિક પછે ઉત્પન્ન
થયેલા નેઇ વિચાર કરવા લાગ્યો કે-આ યુગલિકજ ભટક પગિપામી અને
અપાની હાવાથી મરીને દેવતા પછે ઉત્પન્ન થયે તો પછી હુ માફ કેવી
ગતે લઇ શકીશ ? માટે એવો ઉપાય કરૂં કે નેથી એ બન્ને મરીને નન્કમા બાવ
તે એવો વિચાર કરૂં છે એટલાના ભરતમેદમા અપાનગરીના ગત ઇંકવા

આ દેવનાનિ નીવ કાટિની ૭

+ નેત સિદ્ધાન્તમા એવો નિયમ જણાવેલા ૭ કે દેવકા યુગલિક મરીને
અપાનગરીના ગત

કુવગીય અદ્રક્ષીતિનું અપુત્રિયા પણે મરણ થવાથી ત્યાના લોકોન વિચાર થયો કે હવે આપણે રાજા કેને રચાવવો તે વખતે પેલા દેવતાએ તે સુમલના શરીરનો દેવભાયાથી અકાચ કરીને ત્યાથી ઉઠાવ્યું અને આપનગીના લોકોને સોપીને કહ્યું કે આને તમારો હરિનામા રાજા અને હરિણીનામા રાણી બનાવો અને એમને ફલમિશ્રિત માત્ર ખાવાને આપજો, તેમ શિકાર કરવાનું પણ શીખવજો કહી અતર્ધાન ચઢી ગયો. લોકોએ તે રાજા રાણી ને તેના કદા પ્રમાણે આચરણ કરાવ્યું તેથી તે બંને મરીને પાપના પ્રભાવથી નરકમા ગયા. યુગલિક કદિપણ નરકમા જાય નહિ છતાં અહિં તેમ જન્મ્યું તેથી આ અનિષ્ટકાળમા આશ્વિય રૂપે મનાયું છે.

આ રાજાની વશપર પરા થઈ તે હરિવશના નામથી પ્રસિદ્ધ થઈ એજ વશમા વસુરાજા થયો હતો. (જુઓ પ્રકરણ આવતામા)

શ્રી સુવિધિનાથ તીર્થ કરના શાસની પેઠે શ્રી શીતલનાથનું શાસન પણ આગળ જતા કેટલાક કાળે સર્વથા વિચ્છેદન ગયું એવીજ રીતે નવમ તીર્થ કંઠથી લઇને પદરમા તીર્થ કર ધમનાથ સુધી વારવાર તેનું ધર્મનો વિચ્છેદન થતો રહ્યો તેમ તેમ ઉત્તરોત્તર બ્રાહ્મણ ધર્મનું પ્રાબલ્ય વધતું ગયું.

દશમા તીર્થ કંઠ શીતલનાથ, પછી હરિવશની ઉત્પત્તિ.

નવીન વેદોની રચના

નોના ઇતિહાસ પ્રમાણે હિસામિશ્રિત વેદો બનાવનારામા યાજ્ઞવલ્કય, સુવસા, પિષ્પવાહ અને પર્વત આદિ મુખ્ય હતા. આમાથી પ્રથમના ત્રણનો ઇતિહાસ આ પ્રકરણમા આપીશું અને માથે સાથે વૈદિક ગ્રંથોમાથી તે કથનને ટેકો આપતા ઉદલેખોનો પણ નિર્દેશ કરીશું. પર્વતનું વર્ણન વસુરાજાના સબધવાળા પ્રકરણમા કહેવામા આવશે.

કલિકાવ સર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રચાર્યકૃત ત્રિપદિશલકા પુરૂષ ચરિત્ર-પર્વ ટમાના બીજા સર્ગમા આ ત્રણેનો ઇતિહાસ આપેલો છે તે નીચે મુજબ—

કાશ્યપુરીમા સુલસા અને સુભદ્રાનામે વેદ વેદાગાદિકમા અત્યંત નિપુણ બે સન્યાસિણી બહેનો હતી તેમણે વાદ વિવાદમા અનેક વાદિઓને જીતેલા.

પણ યાજ્ઞવલ્કયના વાદમાં ‘ જે હારે તે મેવક બને ’ એવી પ્રતિજ્ઞા હતી અને યાજ્ઞવલ્કયે સુલસાને જીતી તેથી તે તેની સેવિકા થઈ રહી તેમાં બન્નેનો સંયોગ થતા પુત્ર વેદા થયો, તેઓ તે પુત્રને પીપલાના વૃક્ષ નીચે મુકીને ચાલતા થયા સુલમાની બહેન નુલદ્રાને આની ખબર પડતા તે પીપલા તરફ ગઈ ત્વાભાવિકપણે પીપલાનું ફલ ખાલકના મુખમાં પડતા તે મુખ હલાવી રહ્યો હતો આથી તેનું નામ પિપ્પલાદ રાખ્યું તેને ચતુર્થી પાળી વેદવેદાગાદિ શાસ્ત્રો લખાવ્યા

પિપ્પલાદે અભિમાનથી અનેક વાદિઓને હરાવ્યા છેવટે માસીના કહેવાથી પોતાના માતા પિતાની ખબર પડતા ઉઘ્ર ક્રોધ થયો કે અરે ! તેઓ નિર્દય થઈ મને જગલમાં છોડીને ચાલ્યા ગયા આથી તેમની સાથે વાદમાં ઉતરી તેણે માતૃમેધ અને પિતૃમેધની સિદ્ધિ કરીને તે બન્નેનો તેમાં હોમ કર્યો

આ પિપ્પલાદ ત્રીમાસકમતના મુખ્ય આચાર્ય થયા તેમને ખાતલી નામે શિષ્ય થયો તેનાથી યજ્ઞ યાગાદિ (જીવો ની હિંસાની) ની પ્રવૃત્તિ વિશેષ પણે ચાલુ થઈ

વેદોના સંબંધે વૈદિક માન્યતા—

વૃહત્ આરણ્યક ઉપનિષદના ભાષ્યમાં લખ્યું છે કે ‘ યજ્ઞોના કહેવા વાલા ‘ યજ્ઞવલ્કય ’ અને તેનો જે પુત્ર તે યાજ્ઞવલ્કય ’ આથી યજ્ઞોની વિધિ પ્રાપ્ત યાજ્ઞવલ્કયથીજ આલેલી હોવી જોઈએ તેમજ ધણે ઠેકાણે યાજ્ઞવલ્ક્યેતિ હો વાચ (અર્થાત્ યાજ્ઞવલ્કયે એમ કહેવું છે) આવો ઉત્તલેખ જોવામાં આવે છે એથી પણ યાજ્ઞવલ્કયજ વેદોના કર્તા કલ્પી શકાય છે વળી વૈદિક શાસ્ત્રોમાં એમ પણ લખાએલું છે કે ‘ યાજ્ઞવલ્કયે પૂર્વની વિદ્યા વામી (ઝાંકી કાઢી) ને સૂર્યની પામેથી નવીન વિદ્યા ગ્રીણી ’ આનો અર્થ પણ એજ થઈ શકે કે યાજ્ઞવલ્કયે પ્રાચીન વેદોનો ત્યાગ કરીને નવીન વેદો મનાવ્યા

આ વાતનો વિશેષ પુરાવો સ્કંદ પુરાણ ખંડ છઠ્ઠો, અધ્યાય ૧૨૯, શ્લોક ૭૩ (૫ ૧૪૪) થી પણ મળે છે તેનો સારાશ નીચે મુજબ—

‘ વૃહત્કલ્પમાં વેદ, વેદાતના પારગામી શાકલ્યમુનિ, ઘણા શિષ્યોને બણાવતા હતા અને રાજાનું પૌરોહિત્ય પણ કરતા તેથી રાજાનું શાતિક કર્મ

પોતે કરતા અને કમવાર શિષ્યો પાસે પણ કરાવના એક દિવસે વેશ્યાનાર્ત † નખોથી શરીર પર લિસોળા પડેના છતાં પણ લાજ છોડીને યાજ્ઞવલ્કય શાન્તિ કર્મ કરાવવાને ગયો. એવા મ્વડપદો આવેળે જોડે વેડો હોમી કન્વા લાગ્યા અને જાળ પણ ઋષિને આવી સ્થિતિવાળો જોડે તેના હાથનું પાણી શ્રદ્ધા મ કરતા લોકડાને છાટવાનું કહ્યું. લોકડા ઉપર ધાનતા તે પ્રકૃષ્ટિત થઈ જ્યુ શબ્દએ ચક્રિત થઈ પાણી મગ્યુ પણ અભિમનગી યાજ્ઞવલ્કયે આપ્યું નહીં ને પોતાના વર તન્દ્ર વાદળો ગયો. બીજે દિવસે ગાત્રીય મુનિના તન્દ્રથી શાન્તિક કર્મ થયા બાદ શબ્દએ યાજ્ઞવલ્કયની માગણી કરી શાક્રી ઋષિએ યાજ્ઞવલ્કયને શાન્તિકર્મ કરવાની આજ્ઞા કરતા હોઈ થઈવા તેણે શુદ્ધને પણ તન્દ્રોડી નાખ્યા તેથી શુદ્ધએ પણ વહો તિરસ્કાર કરીને કહ્યું કે- 'મારી વિદ્યા પાત્રી આપીને તારે જના જુલુ હોય ત્યાં વાદળો જા' એમ કહી મગ્યુ પાણી પાણી તેથી આકુલ-ચાકુલ થઈ બધી વિદ્યાઓ ઝોડી કાઢી અને કટેવા લાગ્યો. ક તમારો આપેલો એક પણ અક્ષર હવે માગ પેટમાં નહોતો નવી તેથી તમ મારા શુડ નહીં અને હું તમારો શિષ્ય પણ નહીં એમ કહી યાજ્ઞવલ્કય હાટકેશ્વરમાં ગયો, અને ત્યાં જઈ સૂર્યની ઉપામ ॥ કન્વા લાગ્યો. એટલે એક વર્ષના અતિ સૂચે પ્રસન્ન થઈ વરમાગવાનું જણાવ્યું ત્યાં યજ્ઞવલ્કયે વેદ વિદ્યા લઘુવાની પ્રાર્થના કરી સૂચે કહ્યું કે-મારા તેજઃ । તાનથી ટપી શકાશે નહીં છવટે સૂચે લધિમા વિદ્યા આપી અને તે વિદ્યાના પ્રભાવથી લઘુ ગરીઝ ધાન્ય કરીને સૂચના થોડાના કાનમાં પેમી સૂચના મુખથી બધી વેદ વિદ્યા બાંધા પત્રી મર્વ ઉપનિષદો † બનાવી નાજાઓને અને લોકોને મલવાવી પત્રી પોતાના કાત્યાયન પુત્રને ભણાવી ભણાવી પેતે શ્રદ્ધા તેજની મંદે પોતાનું તેજ જોડી દીધું "

આ શિવાય બીજા પણ અનેક ઋષિઓને રેડોની સુદી જુદી કથાઓ બનાવેલી છે એના પુરાવા માટે જુઓ આર્યોના તહેવારોનો મતિહાસ પૃ ૩૬૨ થી તેમાં જણાવ્યું છે કે—

"વેદ જ્યનાનું કાય આસરે પાચને વપ સુધી ગ્યાન્યુ અને તે ન્યવામાં અનેક ઋષિઓએ મહેનત લીધી પુગલુકાળમાં અનેક ઋષિઓ થઈ ગયા તે બધાએ વેદનું નક્ષત્ર કર્યું અને વેદ ધર્મનો પ્રચાર કર્યો + x x

† મૂળમાં આ બાબતનું વર્ણન અન્ય નિમ્તારથી કરેલ છે પરંતુ આ પ્રસંગને

'લોક' (તે પ્રભાસે છે—મૌડિય તાત્પર્યમગ્ન જેન્યાકગ્ગરિક્ષત ।

સર્વોગેષુ ચ નિર્લજ્જ પ્રજ્ઞાતો જગમ ને ॥ ૧૪ ॥

મર્વ વેદમાં મુખ્ય બે સ્તરો તેના દ્વારા પ્રસ્તુત અથવા મહત્ત્વ છે, તેમાં પહેલું અને છેલ્લું મહત્ત્વ અનેક ઋષિઓને હાથે રચાયેલું છે, બુદ્ધિસૂક્ષ્મ જ્ઞાન ગુણમય અને તેના વશને બીજું મહત્ત્વ વિશ્વામિત્રે, ત્રીશ્વર, વામદેવે ચોથું ઋષિઓ પાસે બારદાસે છઠું તથા સાતમું કાણ્ડે આપ્યું અને અગીરસે નવમું

એ પ્રમુખ વચલા આઠ મહત્ત્વ બુદ્ધિ બુદ્ધિ ઋષિઓએ આપ્યા તેમજ બુદ્ધિ બુદ્ધિ તેની સંસ્કૃતિ દેવતાઓની સ્તુતિ કરેલી છે પરંતુ એ સ્તુતિ પરિણામ 'ધર્મ' એક છે 'એ ભાવમાં થયેલું છે વેદકાળમાં એક દર ૬૧ ઋષિઓ થઈ ગયા એવા મત્સ્યપુરાણમાં કહેલું છે "

આ વાતની પુષ્ટિમાં ડૉ. મેકડોનલ 'સંસ્કૃત સાહિત્યનો ઇતિહાસ' નામના ગ્રંથમાં પૃ ૭૫ ઉપર લખે છે કે- "સંસ્કૃત વેદમાં જે સૂત્રો દીકામાં આવે છે, મધ્યજાને અસ્તિત્વમાં આવતા કંઈ સેકટો વર્ષો થયા હોવા જોઈએ ' ઇત્યાદિ

જે જે ઋષિઓ વેદોની રચના કરતા તેમના નામની અનેક શાખાઓ પ્રસિદ્ધિમાં આવતી ગઈ તેથી આ પ્રચલિત વેદો નવીન નથી એમ કેવી રીતે કહી શકાય ?

ધૃતિ દશમા તીર્થંકર તથા પછી નવીન વેદો રચાયેલા સ્વરૂપ

સ્વરૂપ દશમા તીર્થેકર તથા પછી નવીન વેદો રચાયેલા સ્વરૂપ

ડૉ. મેકડોનલ, સંસ્કૃત સાહિત્યનો ઇતિહાસ વેદોના મમયનું સાહિત્ય નામના બીજા પ્રકરણમાં (પૃ ૩૮ માં લખે છે કે —

"વેદના મત્રો અને યાગનો વિધિ એ બેઉના પરસ્પરને સંબંધ કેવી રીતનો છે, અને એક બીજાની અપેક્ષાએ એ બેઉનો ગૂઢ અર્થ શો છે તે મમનવત્તુ એ પ્રાણીઓના મુખ્ય ઉદ્દેશ છે એમાં પ્રસંગ વશાત્તે દત્તકથાઓ, અને ધ્યાન જેવે એવા વિચારો આવે છે તે બે બાદ કરીએ તો એ બે બે સાહિત્યની રચના તરીકે કંઈ પણ રમણીય લાગે છે એમ આપણામાં કદી

× તે પ્રકારે રીપમાં નીચે પ્રમાણે જણાવ્યું છે—

"આ ૩૮ પ્રકારના દેવો પરથી પુણ્યકારોએ દેવોની સંખ્યા તેનીસ દરોડના કરી "

શકાયે નહીં એ ઐથોમા વિધિની જે મમજુલી આપવામાં આવી હોય છે, તેની પુષ્ટિના માટે વ્યાખ્યા સળધી લાપ્યા મળધી, અને ઉત્પત્તિ મળધી કેટલાક વચનો પણ માથે માથે સકલી દેવામાં આવ્યા હોય છે અને જગત્ની મુદ્ધિવિરોધા, તથા એ મુદ્ધિના રચનાર વિષેના પ્રગટ કનવના વિચારોના મમર્થનમાં ફત કથાઓ અને દ્વિનમુદ્ધિની ચર્ચાઓ પણ આપવામાં આવી હોય છે

વિપ્રોની સ્વચ્છદ કલ્પનાઓથી ભરેલા અને જુદી જુદી વસ્તુઓમાં તુરંગીપણે, જે જેવકુમ્ભી ભરેલી ગીતે બીજે કોઇ પણ સ્થળે નજ દીઠામાં આગે એવું એકતાનું આરોપણ કરનાન ઉપવર્તિયા અને અકમરવાગા વિવેચનોના સમૂહ એ ઐથોમા થયેલો છે "

આના કિચિનૂમારા વિચારો —

આ વેદોના વિવચના આપે પ્રથમ સ્વરૂપરાણના લેખથી જોયું કે— શાકલ્ય ગુરૂના તિરસ્કારથી યાજ્ઞવલ્ક્યે જુના વેદોનું વમન ક્યું તો મુ ભણેલા જ્ઞાનને ઝોઢી કઢાય, ખરૂં? એનો નો અર્થ એજ થાય કે જુના વેદોનો ત્યાગ કરી યાજ્ઞવલ્ક્યે નવા વેદોની રચના કરો આર્યોના તદ્દેવારોના લેખકે પણ જણાવ્યું છે કે—વેદોની રચના કરવામાં અનેક મુષિઓએ પાચસો વર્ષ સુધી મહેનત લીધેલી છે, અને મત્સ્ય પુરાણવાગાએ ૯૧ મુષિઓની મજા લખી બતાવી છે ડા મંકડોનવ પણ આવાની પુષ્ટિ કરી રહ્યા છે તે મમથે બ્રાહ્મણ્યથો પણ તરત જ જોડી દેવામાં આવ્યા છે તે પણ અનેક બ્રાહ્મણોની સત્તા જાહેરી હોવાથી તેઓ જે કાંઈ લખે અગર કહે તેના મળધે કોઈ પુછવા વાળું હંતુ જ નહીં પણ તે સ્વચ્છદી પણાનું લખેલું આજે અજેજ પરીક્ષકોના સમયમાં તેવા ગૌરવ વાળું થઈ શક્યું નથી પરંતુ નૈનઅથોના માટે તેવો પ્રકાર બન્યો નથી પણ આજે આખી દુનિયા ગૌરવની સાથે અમૃતોદ્દાગારથી નૈનોનામથોને વવાવી રહી છે તે તેના સત્ય તત્ત્વોનેજ આભારી છે

વેદો ઉપર રચાએલા બ્રાહ્મણ ઐથો માટે અજેજોનો મત

પ્રકરણ ૧૩ મુ સપૂર્ણ

પ્રકરણ ૧૪ મું

જીવોના રક્ષકોને રક્ષિતો કહેવાની ધૃષ્ટતા.

(રાવણ અને નારદ)*

કાનો રાજા રાવણ બંધારે દિગ્વિજય કરવાને નીકળ્યો ત્યારે લાકડીઓના મારથી ગર્ભરાતો અને પોકાર કરતો નરિક મુનિ રાવણની પાસે આવ્યો. રાવણે પુછ્યું કે તમને કેણે માર્યા ? ત્યારે નારદે કહ્યું કે- ગન્ધપુરનો ગાંધાર મંડુત

પ્રાહ્લોના ઉપદેશથી યજ્ઞ કરવા લાગ્યો, તેમા નિરપરાધ ગરીબ પશુઓને મારતા જોઈ હું આકાશમાંથી ઉતરી પ્રાહ્લોની પાસે જોડેલા મંડુત રાજાની પાસે ગયો અને એ કહ્યું કે-હે રાજા ! તુ આશુ કરવા લાગ્યો છે ? ત્યારે મંડુતરાજાએ મને જવાબ આપ્યો કે-આ પ્રાહ્લોના ઉપદેશથી દેવતાઓની તૃપ્તિ કરવા અને સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ માટે પશુઓનું બલિદાન આપી ધર્મનું કાર્ય કરું છું પણ મહે મંડુતને કહ્યું કે-હે રાજા ! વેદોમા જે યજ્ઞ કરવાનો કહ્યો છે તે તુ સામળ-યજ્ઞ કરવાવાળો જે આત્મા તેજ યજ્ઞ, તપરૂપ અગ્નિ, જ્ઞાન રૂપી ધી, કર્મ રૂપી લાકડા, કામ, ક્રોધ, માન, માયા, અને લોભરૂપી પશુઓ, સત્ય બોલવા રૂપ યજ્ઞસ્તંભ, જીવોની રક્ષા કરવી તે દક્ષિણ, અને સમ્યગ્ જ્ઞાન, કર્શન અને આગ્નિરૂપ ચતુર્થથી તે વેદિકા આ પ્રમાણે યજ્ઞ કરવાનો વેદોમા કહેલો છે જે યોગાભ્યાસમા રહી કરે છે તે મુક્ત રૂપ થાય છે, અને જે રાક્ષસ જેવા યજ્ઞ પશુઓનો યજ્ઞ કરે છે તે તો મહાધોર વરકમા જાય છે અને મહાહ બોલે છે હે રાજા ! તુ ઉત્તમ વચનો છે, બુદ્ધિમાન છે માટે આ અધોર કર્મનો ત્યાગ કરવો તને ઉચિત છે એ જીવોનો નાશ કરવાથી સ્વર્ગલોક મળતું હોય તો મોડાજ દિવસોમા આ લોક શૂન્ય થઈ જાય આ માટે વચન સાંભળી ઉચ્ચક્રોધ કરતા પ્રાહ્લો મને લાકડીઓથી મારવા લાગ્યા, તેથી હું ત્યાંથી નીકળીને તમારા યજ્ઞે આવ્યો છું, પણ બિચારા ગરીબ પશુઓ માર્યાજાય છે તેનો તમે જવાબ કરો રાવણ ને પણ કયા ઉત્પત્ત યવાથી વિમાનથી નીચે ઉતરીને મંડુત રાજાની પાસે તે ગયો, મંડુતે પણ ઘણું સન્માન કર્યું.

* ગવણ અને આ નારદ વીચમા મુનિમુક્ત તીર્થ કરના સમયમા થયા છે, અને અહિં તો નવમા તીર્થ કર ના સમયનો સંજય આવે છે પરંતુ પ્રસંગને અનુસરીને આ પ્રકરણ ને અહિં સ્થાન આપવામા આવેલ છે.

રાવણે મરૂત રાજાને કહ્યું કે-અરે મરૂત ! નરકને આપવાવાળો આ યજ્ઞ કરવા તું કેમ તૈયાર થયો છે ? જગતનું હિત કરવાવાળા સર્વજ્ઞ મહાપુરુષોએ કહેલો અહિ મારૂપજ ધર્મ-સત્ય છે આ નિરપરાધી જીવોને નાશ કરીને તું કેવી ગીતે સુખી થાશ ? આ યજ્ઞ-કર્મ તો તને આ લોક અને પરલોકમાં (જન્મે જવમાં) અહિતકારક છે માટે તું આ ગરીબ પશુઓને છોડી-દે જો તું નહીં માનીશ તો હું તને તારા આ યજ્ઞ-કર્મનું ફળ આ લોકમાંજ આપીશ અને તારો નરકમાં વાસ થશે તે વખતે રાવણની પ્રત્યક્ષ આજ્ઞાને માન-આખ્યા વગર છુટકોજ નહીં હોતો, તેથી મરૂતરાજાએ યજ્ઞનો આરંભ પ્રથમ કરીને બ્રાહ્મણોને વિદાય કર્યા

બ્રાહ્મણો કહે છે કે-પ્રથમ રાક્ષસો યજ્ઞનો નાશ કરતા હતા, તે વાતની ખાતરી આ કથાથી થાય છે પુરાણાદિક શાસ્ત્રોમાં તે ગવવાનું જૈન રાજાઓને રાક્ષસોજ લખી, જણાવ્યા છે ગરીબ જીવોના રક્ષકોને જો રાક્ષસો કહેવામાં આવે તો તેમનો નાશ કરવાવાળાઓને કયો ઇતકાળ આપવો ?

તેમજ પુરાણકારોએ એવી પણ વાત લખી છે કે નારદ મહિષે માયાથી જૈનનું ઉપધારણ કરી યજ્ઞમાં થતી હિંસાની નિંદા કરી, તે પણ આ કથાનું સ્પષ્ટરૂપે હોય એમ જણાય છે

ઇતિ યજ્ઞમાં હોમાતા જીવોના રક્ષક-ગવણને રાક્ષસ કહેવાની દ્રુષ્ટા

મરૂત ૧૪ સુ

પ્રકરણ ૧૫ સુ

જૈન પ્રમાણે વેદોમાં હિંસાની શરૂઆત

(નારદ, પર્વત) અને વસુરાજા)

કે વર્ષે તે ગવણે ના દને પુછ્યું કે-પશુઓના ઘાત રૂપ આ પાપાત્મક યજ્ઞની પ્રવૃત્તિ કયાથી ચલુ થયું ? નારદે કહ્યું કે હે રાવણ ! આ પાપાત્મક યજ્ઞની પ્રવૃત્તિનું મૂળ સાલજ મૂકતિર્મતી નદીના તટ ઉપર સૂક્તિર્મતી નગરી હતી તેમ હરિવંશના કુલમાં વીસમાં તીથક શ્રી મુનિમુન્દત સ્વામી ધર્મી

તેમની પરપગમાં અસિચદ્ર રાજા થયા તેમના પુત્ર વસુ નામે હતા એજ નદીમાં દ્વીરકદળક નામના ઉપાધ્યાય અને તેમનો પુત્ર પર્વત નામનો હતો

વસુ, 'પર્વત અને' હુ (નારદ) એમ' ત્રણે જણ પાઠ કરીને અંગામી ઉપર ઉઘી ગયા ઉપાધ્યાયજી બાંગતા હતા તેવામાં આકાશમાંજે જતા જ્ઞાનવાન જે ચારણમુનિઓ પરસ્પર એવી વાત કરવા લાગ્યા કે-આ ત્રણ છાત્રોમાંથી જે નરકમાં અને એક સ્વર્ગમાં જશે આ વાત સાબળતા ઉપાધ્યાયજી વિચાર મ્મત થયા કે શુ મારા લણાવેલા છાત્ર નરકે જશે ? અને આ ત્રણેમાં સ્વર્ગનો અધિકારી કયો ? એવો વિચાર કરી પરીક્ષા કરવા માટે પીઠાના (લોટના) ત્રણે કુકડા બનાવી ત્રણેને એકેકે, અપીને કહ્યું કે-જ્યા કોઈપણ જીએ નહી ત્યા જઈને એને મારો અમે ત્રણે તે કુકડા લઈને જંગલમાં ગયા વસુ અને પર્વત એ 'મે તો મનુષ્ય વગરના જંગલમાં જઈ મારીને પાછા આવ્યા હુ જંગલમાં ગયો પણ વિચાર કરવા લાગ્યો કે-કોઈ-દેખે નહી ત્યા જઈને મારો' એવી શુદ્ધિની આજ્ઞા છે, અથમ તો હુંજ દેખુ છુ તેમજ વનપાલ, લોકપાલ, ગ્રહો, નક્ષત્રો અને જ્ઞાનીઓ પણ એ દેખી, જ્યા છે એવી કંઈ જગ્યા છે કે-જ્યા કોઈ દેખેજ નહી ? માટે શુદ્ધિની આજ્ઞા મારવાની નથી, માત્ર આપણી પરીક્ષા કરવાને માટેજ આ કાર્ય અમોને સોંપ્યું હોય એવો વિચાર કરી હુ કુકડાને અખંડિતજ લઈ પાછો શુદ્ધિની પાસે ગયો નહી મારવાના બધા કારણો કહી બતાવ્યા શુદ્ધિ મને માધુ સાધુ (સાર-સાર) કહી ઘણા હર્વથી પોતાની છાતીએ લગાવી લેટરા

વસુ અને પર્વત પણ એટલામાં આવી પહોંચ્યા તે કહેવા લાગ્યા કે મારવી વખતે અમોને કોઈએ પણ દેખ્યા નથી શુદ્ધિ ઘણા ખિન્ન થઈ બોલ્યા કે-અરે મૂખાઓ ! તમે બાતે જોતા હતા કે નહી ? તેમજ વનપાલો, લોકપાલો, ગ્રહો, નક્ષત્રો, તારાઓ અને જ્ઞાનીપુરુષો પણ દેખતા હતા પાપિષ્ઠો તમે કેવી રીતે મારીને આવ્યા ?

છેવડમાં વિચાર કર્યો કે-પાણી જેવા પાત્રમાં પડે છે તેવા સ્વરૂપનું બને છે, વિદ્યાનો પણ એવોજ સ્વભાવ છે અરે મારા લણાવેલા અને પ્રાણુથી પ્યારા મારા છાત્રો ઘડીને નરકમાં જશે ? એમ બધા સંસારને રૂચ્ય જાણી દીક્ષા ગ્રહણ કરી સદ્ગતિમાં ગયા અભિચંદ્ર રાજાએ પણ રાજ્ય છોડી સાધુવૃત્તિ અંગીકાર કરી

અભિચંદ્રની ગાદી ઉપર વસુ બેઠો, ઉપાધ્યાયજીની ગાદી પર્વતને મળી અને હુ (નારદ) ભાગવ્યાન ઉપર ચાલ્યો ગયો

વસુ રાજા હંમેશા સત્યજ બોલતા તેથી તેઓ સત્યવાદી તરીકે જગતમાં પ્રસિદ્ધ થયા વિશેષ પ્રખ્યાતિમાં મુખ્ય કારણ એ પણ હતું કે-વસુ રાજાને સ્કંદિક રતનનું એક એવું શુભ સિંહાસન મળ્યું હતું કે તે સૂર્યના પ્રકાશમાં

બલકુલ દેખાતું નહીં, બલે રાજ અદ્વરજ બેઠેલા હોય તેમ લોકો દેખતા તેથી વિશેષ પ્રસિદ્ધિ એવી થઇ કે-સત્યના પ્રભાવથી વસુરાજને-દેવતાઓ, અદ્વરજ રાએ છે દેવી સૂર્યો ખીખ ગભાઓ પણ વસુરાજની આજ્ઞા માનવા લાગ્યા કેમકે સાચી કે ભુટી, ઉત્તમ પ્રસિદ્ધિ જય કરવા વાળી હોય છે અને ખોટા, ઠામની પ્રસિદ્ધિ કોઈ પ્રસંગે, હા આપનારી પણ થાય છે.

એક વેખતે ફરીથી હું (નારદ) -સૂક્તિમતીમાં આગ્યો અને પર્વતને 'મળવા'ગ્યો ઋગ્વેદ-ભણાવી રહ્યા હતા, તેમાં 'અજેવંષ્ટયમ્' આ શ્રુતિનો અર્થ 'બકરાનો હોમ કરવો' એવો પર્વતે કયો મેં કહ્યું કે-ભાઈ! તું ક્ષાતિથી એવો અર્થ કેમ કરે છે? સુરમહારાજે તો 'ત્રણ વર્ષના ધાન્યનો હોમ કરવો' એવો અર્થ કહી બતાવ્યો. હતા કેમકે- ન જાયન્ત ઇત્યજ્ઞા (વાવવાથી જ ન ઉગે તે ધાન્ય અર્જ કહેવાય) તે ધાન્યનો હોમ કરવાનું શરૂઆતે કહ્યું હતું તે વાત પર્વતે માની મહી અને નિષ્ટથી અભ નો અર્થ બકરી સિદ્ધ કરવા લાગ્યો. ત્યારે મેં કહ્યું કે શબ્દોના અર્થ જોઈ અને મુખ્ય એમ બે પ્રકાર થાય છે ખરા, પણ સૂર્ય વચન અને શ્રુતિનો અર્થ અન્યથા કરે છે તેથી મહાપાપ થાય છે. એવટ એમ બંને સહાધ્યાયી વસુરાજને મધ્યસ્થ હકરાવી લબ્ધાચક્રેકની પ્રતિજ્ઞા ઉપર આગ્યો મેં પણ કળુલ કેયું કેમકે મને મત્સવાદી વસુરાજ ઉપર પૂર્ણ વિશ્વાસ હતો.

પર્વતની માતાએ ખાનગી પહે પર્વતને કહ્યું કે ખેટા! તું તારા હઠને છોડી કે નારદનું કંઈને સત્ય છે મેં પણ ધાન્યનો અર્થ સાબળેલો છે. પર્વતે કહ્યું કે માતા! હવે તો જે યજ્ઞનું હોય તે થાય, પણ મારાથી તો ફરી શકાય નહીં. પર્વતની માતા ઘેંઘેળીને કહી ખીની થઇ એવટ પુત્રના બચાવને માટે વસુરાજની પાસે નહ વસુરાજને ઘણું સત્કાર આપી કહ્યું કે-માતા! મને આજ્ઞા કરે શું આપું? ત્યારે બ્રહ્મણીએ કહ્યું કે- માટે ખીજી કંઈ પણ જોઈતું નથી માત્ર મને પુત્રની ભક્ષા આપ. વસુરાજ પણ આ વાત સાંભળીને બોલી ઉઠ્યો કે-હો માતા! સૂર્યા પુત્રની સાથે શરૂઆતી પેઢે જ વર્તવું જોઈએ એવો શ્રુતિશ્રુતિનો પણ આદેશ છે. તો પછી મારા બાઈને કેણ મારી શકે-તેમ છે? હું તો જ્યેમજ સમશુષ્ઠુ કે-મારા બાઈને મારનારને યમરાજનું તેડું જ થયેલું છે. માતા! મને બધી વાત-કહો ત્યારે બ્રહ્મણીએ નારદ અને પર્વતનો બધો સવાદ કહી બતાવ્યો, અને એવટમા કહ્યું કે-જો તારા બાઈની રક્ષા કરવી હોય તો અજ્ઞાનને અર્થ બકરા કે બકરી કરી બતાવે તો થાય તેમ કે, મહાભાગ્યો પરંપકારના માટે પોતાના

પ્રાણ પશુ આપી દે છે, તો પછી એક વચનથી થતો ઉપકાર કેમ નહીં કરે ? આ બધી વાત સાંભળીને વસુરાજાએ કહ્યું કે-મોર્ત્યો સત્ય વાદીઓ પોતાના પ્રાણ જતા સુધી પશુ જીવો બોલતા નથી આવાંતમાતો ગુરના વચનનો લોપ થાય છે, અને હુતિસ્મૃતિનો અર્થ પ્રજા અન્યથા કરવો પડે છે, માટે આ કામ માનાથી કેવી રીતે થઈ શકે, એવડે પર્વતની માતાએ કહ્યું કે-તારી, વાત બધીએ ખરી છે, અને હું પણ સારી રીતે બાંધુ છું કે-આ વાત સર્વથાજ અયોગ્ય છે, છતાં પણ એવડામ કહેવોજ એટલું કે જો તુ તારા સત્યવાદીપણાને વસગી, રહીશ ત્યારે મારા પુત્ર (પર્વત) ના પ્રાણજ જશે અને હું પણ મારા પ્રાણ તનેજ અર્પણ કરીશ કેમકે પુત્ર બિનાની હું ઘેર જઇને પણ શુ કરવાની છું ? વસુરાજા ધણોજ મુજાયો, કોઈ પણ વસ્તુ ન જડવાથી એવડે જુદી સાક્ષી પૂરવાનું કબુલ કર્યું ત્યારે બ્રાહ્મણી પુત્રી થઈ પોતાને ઘેર આવી ગઈ

હું નારદ અમે પર્વત રાજનભામા અન્યા, મોટા મોટા પડિતોને પણ રાજસભામા બોલાવ્યા વસુગળ પશુ સ્ફટિકના અદૃશ્ય સિંહાસન ઉપર સભાપતિ થઇને બેઠા એ મારો પક્ષ કહી બતાવ્યો અને પર્વતે પણ પોતાના પક્ષની જમાવટ કરી, એવડે સભાપતિ વસુગળને કહેવામા આવ્યું કે-હે રાજન તુ સત્યવાદી છે માટે અમારા બંનેના અર્થમા ગુરમહારાજે કયો અર્થ કરીને અપિણને સમજાવેલો હોતો તે કહો મધ્યસ્થ પડિતોએ પણ વસુરાજાને કહ્યું કે-મત્યથીજ વર્ષો વર્ષો છે અને સત્યથી દેવતાઓ પણ સંતુષ્ટ થયા છે તેમજ સત્યના પ્રભાવથી આ લોક પણ ટકી રહેલો છે અને તું પણ સત્યના પ્રભાવથીજ સુખની પેઠે તપી રહેલો છે માટે તને સત્ય કહેવું તેજ ઉચિત છે કોઈની પણ શબ્દને લીધે તુ તારૂં સત્યવાદીપણું છોડીશ નહીં આથી વધારે કહેવું તે તારા માટે અમોને ઉચિત નથી

આ બધાઓનું કહેવું સાંભળી ગુરમહારાજના કહેવા પ્રમાણેજ ગહે (નારદ) અર્થ કરેલો છે એ પોતે બાંધતો છતાં પણ ઘુષ્ટતા ધારણ કરીને અજાત મેયાજ ગુરુર્વાચ્યત્ત્વત્તિ અર્થાત્ અજનો અર્થ બકરો ગુરુજીએ કયો હોતો એવી હલાહલ જુદીજ સાક્ષી પૂરી

વસુરાજાના આ અસત્ય બાપણથી ત્યા અદૃશ્યપણે રહેલ વ્યતર દેવતાને પણ ધણોજ કોપ થયો અને તેજ વખતે સ્ફટિકના સિંહાસનને તોડી નાખીને વસુગળને પણ ધણોજ માગ માયો, તેથી તે મંદીને ચાતમી ખરકે ગયો એટલુંજ નહીં પણ ૧ પૃથુવસુ, ૨ ચિત્રવસુ, ૩ વાસવ, ૪ શકત, ૫ વિભાવસુ,

૬ (વેશ્વાવસુ, ૭ સૂર, અને ૮ મહાસૂર આ આઠે વસુરાજના પુત્રો ક્રમથી ગાદી ઉપર બેસવાને આવ્યા તે જધાને પણ તે વ્યતર દેવતાએ મારી નાખ્યા.

વસુરાજનો નવમો પુત્ર સુવસુ નામે હતો તે સૂક્તિમતીથી નાશી જઈને નાગપુરમા વસ્યો અને દશમો પુત્ર જૃહદ્રજ મથુરામાં જઈને રાજ્ય કરવા લાગ્યો આ જૃહદ્રજના સત્તાનમા ઘણાજ પ્રસિદ્ધ યદુનામે રાજ થયો તેથી હરિવંશનું નામ બદલાઈને તે યદુવંશના નામથી પ્રસિદ્ધ થયું.

જેન પ્રમાણે વેદિકે હિસાની સંસ્કૃતિનારૂપ વર્ણવેલો અને વસુરાજ ૧૧ કથા.

પ્રકરણ ૧૫ મુ સમાપ્ત.

પ્રકરણ ૧૬ મુ—યદુવંશની ઉત્પત્તિ

(પ્રસંગથી)

વસુરાજનો નવમો પુત્ર સુવસુ સૂક્તિમતીથી લાગીને નાગપુરમા ગયો, અને દશમો પુત્ર જૃહદ્રજ મથુરામાં જઈ રાજ્ય કરવા લાગ્યો તેના જ્ઞાતાનમા યદુનામે ઘણાજ પ્રસિદ્ધ રાજ થયો તેથી હરિવંશના ઠેકાણે યદુવંશ નામે પ્રસિદ્ધિ થઈ તેના વંશજો યદુવંશી યાદવો કહેવાયા.

યદુરાજને 'સૂર' નામે પુત્ર હતો તેનો મોટો પુત્ર શૌરી અને નાનો પુત્ર 'સુવીર' એમ સૂરરાજને બે પુત્રો હતા. સૂરના પછી શૌરીએ મથુરાનું રાજ્ય સુવીરને સોંપ્યું અને પોતે કુશવર્તમાં જઈને પોતાના નામથી શૌરીપુર વંશાવી ત્યાં રાજ્ય કરવા લાગ્યો.

શૌરીને અધકેવિષ્ણુ આદિ પુત્રો થયા અધકેવિષ્ણુને દશ પુત્રો થયા તેમના નામ—

૧ સમુદ્રવિજય,

૨ અહોબ્ય,

૩ સ્તિમિત

૪ સાગર,

૫ હિમવાન

૬ અથવ

૭ ધરણ

૮ પૂર્ણ

૯ અભિયદ

(૧૦) વસુદેવ (જે દશે દશાર્ણ કહેવાયા)

પહેલા સમુદ્રવિજયના મોટા પુત્ર અંશિદેવિ (જેનેના બાવીસમા

તીર્થ કર નેમિનાથ) થયા અને છેલ્લાના (દશમા વસુદેવના) પુત્ર-શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ પદવી ધારક, અને બલદેવ નામે બલદેવ પદવી ધારક ઘણા પ્રતાપી થયા તેમજ રાજગૃહીમા વાસુદેવના હાથે મરવાના અર્થે નિયમવાળો જરાસંધ નામે પ્રતિ વાસુદેવ (પ્રતિ વિષ્ણુ) થયો.

મથુરાના રાજા સુવીર હતા તેમના મોટા પુત્ર લોજવૃષ્ણ અને લોજવૃષ્ણ ના ઉત્તરે નામે પુત્ર થયા અને તેના પુત્ર કેમ થયો.

માગપુર્ણી જઈ ધીમેલો, વસુરાજના નવમા પુત્ર સુવસુના પુત્ર જૃહસ્થે રાજગૃહીમા જઈને રાજ્ય કર્યું તેનો પુત્ર જરાસંધ થયો (વિશેષ તે પ્રસંગે)

જન પ્રમાણે પ્રસંગથી ચંદ્રવશની ઊત્પત્તિનું સ્વરૂપ પ્રકરણ ૧૬ મું

પ્રકરણ ૧૭ મું (૧) વસુના પછી પર્વતે શું કર્યું ?

વસુરાજ જુડી માક્ષી પુરી નરકમા ગયા પછી નગરના લોકોએ અને પડોતોએ પર્વતને ઘણાજ તિરસ્કાર કરીને કહ્યું કે તુ તદન જુડો છે તારી જુડી સાક્ષી પુરનાર વસુ રાજને દેવતાના કોપથી વગર મોતે મરવું પડ્યું. તો પછી તારાથી વધારે પાપી બીજો કોણ? એમ અનેક પ્રકારથી નિર્ભરસા કરીને તેમણે તેને નગરીથી બહાર કાઢી મૂક્યો પરંતુ બનવા કાળને લીધે તેવામા મહાકાળ નામનો અસુર પોતાનો લાગ એળિતો પર્વતને સંહાધ્ય (મહા) રૂપે મળી આવ્યો.

નાવણે પૂછ્યું કે, એ મહાકાળ અસુર કોણ હતો? અને પર્વતને મળવાનું કારણ તેને શાથી થયું, તેનો સંબંધ નાગ કહેવા લાગ્યો કે -

થગ્લા યુગળ નામના નર્મરમા અયોધન નામનો રાજા હતો, તેને દિતિ નામે સાર્થા હતી તેમની પુત્રી સુલભાધિલીજ રૂપાળી હતી તેના સ્વયંવરના મહત્ત્વમા ઘણા રાજાઓ આવ્યા હતા, તે રાજાઓમા મોટામા મોટો મગર/રાજા હતો તેના અંતરેના દરવાજે મહોદરી નામની રખવાણિની હતી, તે સગરની આનાથી અયોધન રાજાના મહેલમા દરગેજ હતી આવતી હતી એક દિવસે એવું જાન્યું કે દિતિ પોતાના ઘરના બાળમોના કહલી ઘરમા ગઈ, તેની પાછળ તેની પુત્રી સુલભા પણ ગઈ તે મા બેઠીની વાતો સાંભળવા, પાછળથી આવતી મહોદરી ત્યાં છુપીને ઉભી રહી.

વાળવાના ઉપાયો જોઈવા લાગ્યો. તેવામા સૂડિતમતી નગરીની પાસે નિરાધાર બનેલા આ પર્વતને જોયો. બ્રહ્મણના વેધે તેને મદ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે હે પર્વત ! હું તારા પિતાનો મિત્ર શાડિય બ્રાહ્મણ છું તારો પિતા અને હું ગૌતમ ઉપાધ્યાયના પાસે ભણતા હતા મહે સાલજીયુ કે નારદે અને લોકોએ પર્વતને ઘણો દુ ખી કર્યો છે પણ તું ફિકર કરીશ નહીં હું તારા પક્ષમા રહીને મત્રોધી લોકોને નિમોહિત કરીશ એમ કહી પર્વતની માથે રહ્યો લોકોને નર કમા નાખવાને માટે ઘણા ઘણા પ્રકાર્યા વ્યામોહિત કર્યા કોઈને આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ, અને ભૂતાદિકના દોષો લગાડી લોકોને આકુલવ્યાકુલ કરતો રહ્યો જે લોકો પર્વતનો આદર સત્કારકરતા, તેનું વચન માનતા તેને સાડ કરી દેતો અને શાડિયની આજ્ઞાથી પર્વત પણ લોકોને સાડ કરી દેતો એવી રીતનો ઉપકાર કરીને લોકોને પોતાના પક્ષમા મેળવતો.

હવે પેલા કાળ નામના અસુરે સંગર ગજાને અને તેની રાણીઓને ભય કર રાગોમા અપડારી દીધા એટલે તેમને પર્વતને તેડાવ્યો અને તેની આજ્ઞા પણ માન્ય કરી ત્યારે શાડિયની સાથે મળીને તેણે તે ગધાના રાગોની શાંતિ કરી આવી પછી પર્વતે પણ ઉપદેશ આપવાનું શરૂ કર્યું નેના મુખ્ય મુદ્દાઓ આ પ્રમાણે છે —

માનામણી નામનો યજ્ઞ કરી તેમા મધપાન કરવાથી (શરાણ દાડ પીવાથી) કોઈ પણ દોષ લાગતો નથી

ગોમધ નામના યજ્ઞમા અગમ્યસ્ત્રી (ચડાલાદિ કુળમા જન્મેલી નારી) આદિ તથા માતા, ખ્હેન, બેટી વિગેરેની સાથે વિષય સેવન કરવું જોઈએ

માતૃમેધ યજ્ઞમા માતાનો વધ, અને પિતૃમેધમા પિતાનો વધ, અતર્વેદી કુરૂક્ષેત્રાદિકમા કરે તો કાઈ દોષ નથી

તથા કાચળાની પીઠ ઉપર અગ્નિ સ્થાપન કરવો, કદાચિત્ કાચળો ન મળે તો બ્રાહ્મણના માથાની જોપરી ઉપર અગ્નિ સ્થાપન કરીને હોમ કરવો, કારણ કે જે જોપરી હોય છે તે કાચળાના જેવીજ હોય છે

આ પ્રમણું યજ્ઞ કરવામા કાઈ દોષ લાગતો નથી કેમકે વેદોમા લખેલું છે કે —

सर्वं पुरुषैवेद यद्भूत यद् भविष्यति ।

ईशानोऽय मृतत्वस्थ, यदन्नेनातिरोहति ॥

લાવાર્થ —આ દુનિયામાં જે કાંઈ દેખાય છે તે સર્વ બ્રહ્મરૂપ જ છે ત્યારે એક બ્રહ્મ રૂપ જ છે તો પછી એક બીજાને મારવાવાળો કેણુ છે ? તે નાટે યથાર્થિ (ઇચ્છા પ્રમાણે) યજ્ઞમાં હિંસા કરીને જીવોના માસતુ ભક્ષણ કરો એમાં કોઈ પણ પ્રકારનો દોષ નથી કેમકે યજ્ઞમાં દેવોદેશ (દેવતાઓના માટે) કરવાનું હોવાથી માસ પવિત્ર થઈ જાય છે

પર્વતે આવી રીતનો ઉપદેશ આપીને મગન રાજાને પોતાના મતમાં સ્થિર કર્યો અને સગરની પાસે અનેક પ્રકારના હિંસક યજ્ઞ કરાવનો રહ્યો હવે પેલો કાલાસુર પોતાનું વૈર વાળવાને લાગે બોધને મગર રાજાની પાસે રાજ સુધારિક યજ્ઞો પણ કરાવવા લાગ્યો અને યજ્ઞમાં મરાતા જીવોને વિમાનમાં બ્રિસાડતો હોય તેવો દેખાવ દેવમાયાથી દેખાડતો લોકોને પ્રતીતિ કરાવવા લાગ્યો એટલે પછી લોકો નિશ્ચય પછે જીવોની હિંસારૂપ યજ્ઞો કરવાને પ્રવૃત્તમાન થયા તેથી પર્વતના મતનો પ્રસાર થતો ગયો સગર રાજા પણ યજ્ઞો કરવામાં તત્પર થયો આવા પ્રકારના અનેક અધાર કર્મ કરીને સુલસા અને સગર એ બન્ને મરીને નરકમાં ગયા ત્યારે પેલો મહાકાળ નામનો અસુર ત્યાં નરકમાં મગર રાજાના જીવને ઘણા પ્રકારની વિટંબના કરીને પોતાનું વૈર લેતો રહ્યો

આ બધી વાત કહેતા નારદે ઉવટમાં કહ્યું કે હે રાવણ ! આ જીવોની હિંસા રૂપ યજ્ઞોની પ્રવૃત્તિ વિશેષે કરીને તો આ પાપી પર્વતથીજ બાવેલી છે પણ આ વખતે તે અટકાવ્યો

આ વાત સાંભળ્યા પછી રાવણે પ્રત્યામ કરીને નારદને વિદાય કર્યો

આ ઇતિહાસ જૈનોના આવશ્યક સૂત્રમાં, આચારદિનકરમાં, ત્રિપિઠિશલાકા પુરૂષ ચરિત્ર વિગેરેમાં વિગતારથી લખાયેલ છે ત્યાંથી બોધ લેવો

આ સગર રાજા અને સાંકહજાર પુત્રના પિતા સગરચક્રવર્તી આ બન્નેમાં અબળોના અબળો વર્ણોનું છેદુ જૈન ઇતિહાસથી જણાય છે એ વાત ખાસ ધ્યાનમાં રાખવા લાયક

ઇતિ જૈન પ્રમાણે—વસુ પછી પર્વતની દશા, કાલાસુરની સાહાય્યથી સગરની પાસે કંગવેના પાપો પ્રકરણ ૧૭ મુ

શ્રાદ્ધની હિસાના પ્રસંગે સ્કંદપુરાણની ટીપમા આપેલો વસુગજનો લેખ.

પ્રકરણ ૧૮ મુ

દપુનણ ખડ દોઠા, અધ્યાય ૨૧૫ થી ૨૨૬ પત્ર ૨૪૮ થી ૨૬૩
મુખી શ્રાદ્ધના સંગે ઘણા વિગ્તાગ્થી લખવામા આન્યુ છે

જેવી રીતે પુણ્યકારોએ તેમજ સ્મૃતિકારોએ શ્રાદ્ધમા જુદા જુદા
જાનવરોના માસાદિઃ ગ્રાહણ ભોજનમા આપનારને જુદા જુદા ફળો બતાવેલા
છે તેવીજ રીતે આ સ્કંદ પુરાણવાદ્યોએ પણ ફળ બતાવેલા છે પણ પત્ર બમોને
સત્તાવનમા (૨૫૭) ચંદ્ર, મામ ની ટીપ આપતા ખુલાસો કરીને બતાવેલો છે તે
નીચે પ્રમાણે

“શ્રાદ્ધમા માસનો પ્રચાર હતો પણ તે કોઈ યુગના માટે પ્રચાર હતો પણ
કલ્પીયુગમા તો દેવરથી પુરોષપતિ, મધુપર્કમા પશુનો વધ, શ્રાદ્ધમા માસતુ દાન,
અને વાનપ્રસ્થાશ્રમ, એ ધર્મોને કલ્પિયુગમા વર્જવા એમ પાગસર સ્મૃતિના પાત્રમા
અધ્યાયમા કહેલું છે અને તેના મારમા અધ્યાયમા જે જીવોનો વધ કરી તેના
માસથી પીતૃઓની તૃપ્તિ કરે છે તે ચંદ્રન બાદી ને અગાગનો ધર્મ કરે છે
અને બાવકને કુવામા નાખીને ફરી લેવાની ઇચ્છા કરે છે વળી—

અગ્નિદોષ ગવાલ્મ્મમ્, સંન્યાસ પરપૈટકમ્ ।
દેવરાચ મુતોત્પત્તિ, કલૈ પદ્મ વિરજયેત્ ॥

એમ જૈતેય ગ્રાહણ દ્વિતીય પચાસિકામા પ્રત્યક્ષ નિરૂપ છે, તેથી
શ્રાદ્ધમા જે માસનો પ્રચાર છે તે કોઈ પણ રીતે મારો નથી એવી રીતે અનદિક
જીજ્ઞાસુઓને માટે જે પ્રશ્નગતતા બતાવેલી છે તે ભલે યુગાતરને માટે હોય પણ
માગના રથ નમા અડદનોજ ઉપયોગ કરવો

આ પ્રસંગથી બીજી વાર પણ સજ્જનોને વિચારવા જેવી ॥ “હિંસા
યત્રન્યાઽધ્યાધર્મજનકત્વમેવ ” અર્થાત્ યજ્ઞની પણ જે હિંસા છે તેપણ અધર્મ-

પૌરાણિક મતે-બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવના જન્મ યુગાદિકનો કોઠો

ત્રણ મોટા દેવો	૧ બ્રહ્મા	૨ વિષ્ણુ	૩ મહાદેવ
જન્મયુગ	પહેલો કૃતયુગ	બીજો ત્રેતા યુગ	ત્રીજો દ્વાપર યુગ
જન્મગરી	મથુરા	દ્વારિકા	રાજગૃહી
પિતાનામ	પ્રજાપતિ	વસુદેવ	પેદાલ
માતાનામ	પદ્માવતી	દેવકી	મત્યકી
જન્મ નક્ષત્ર	અભિજિત	રોહિણી	મૃગ
વાહન	હંસ	ગરુડ	ભવદ
દેહવર્ણ	તામ્ર	કાલો	ધોલો
વિશેષ ચિન્હો	ચાર સુખ	ચાર ભુજાઓ શંખ ચક્ર, ગદા, પદ્મ	ત્રણનેત્ર હાથે ત્રિશુલ, ખોલામા પાર્વતી
યુગના વર્ષોનું પ્રમાણ	૧૭૨૮૦૦૦ નો કૃતયુગ ૧	૧૨૬૬૦૦૦ ત્રેતા યુગ ૨	૮૬૪૦૦૦ દ્વાપર યુગ ૩

જૈન વૈદિક પ્રમાણે-સૃષ્ટિનું સ્વરૂપ-સપ્તભદ્રેવ-સગન્ધકવર્તી આદિથી લઈ દશમા તીર્થ કર સુધીનું કિંચિત્ સ્વરૂપ બતાવ્યું હવે ૧૧ મા તીર્થ કરથી વધુ બ્રહ્માદિકનું સ્વરૂપ બતાવીએ છીએ

પ્રકરણ ૧૯ મું

પુરાણકાલ અને તેમા લખાએલો ઇતિહાસ
મહાભારત અને પુરાણો

સમ્પૂર્ણ માહિત્યનો ઇતિહાસ ૩૬૪ થી—

“ મહાભારતનું મૂળસ્વરૂપ આસરે ઇ મ પૂર્વે પાંચમા શતકમા ઉત્પન્ન થયું, એવું કદાચ આપણે માની લઈએ તો તે ખોટું કહેવાશે નહીં. મહાભારતનો અર્થ કોઈ સ્વરૂપમા પણ અસ્તિત્વ ધરાવતો હોય તેને માટે જુનામા જુનું પ્રમાણ આપણને અશ્વલાયનના ગૃહ્યસૂત્રમાથી મળી આવે છે. અ ગદ્યસૂત્રમા ભારત અને મહાભારત વિષે કથ કન્વામા આવ્યું છે એ ઉપન્યસી પણ ઇ મ પૂર્વે પાંચમા શતકમા એ જૂથની ઉત્પત્તિ થયાના અનુમાનને ટેકો મળે છે.

ત્યાર પછીના સમયમા ગર્વયાઓ દ્વાગ ઉતરી આવેલુ એ કાવ્ય વધારે વિસ્તાર પામીને તેના આસરે ૨૦,૦૦૦ શ્લોક થવા એ કાવ્યમા હવે વિજયી પાડુઓને વધારે માગ ચિતરવામા આવ્યા અને બ્રહ્માની સરખી પદવીના મહોટા દેવતાઓ તરીકે શિવ અને ખામ કરીને વિષ્ણુ જેના અવતાર તરીકે કૃષ્ણ જોવામા આવે છે તેને આગળ પડતુ સ્થાન આપવામા આવ્યુ ૦૦૦૦૦ એ ઉપરાંત હિંદુલોકોના મંદિરો તેમજ બુદ્ધના અવશેષ જ્યાં સાચવી ગળવામા આવે છે તે ડુંગરો વિષે પણ કથન કરવામા આવ્યુ છે આ પ્રમાણે મૂલ કાવ્યનો કંઈક વિસ્તાર ઇ સ પૂર્વે ૩૦૦ વર્ષ પછી અને ઇસ્વીસનની શરૂઆતના અમામા થયો હોયો જોઈએ એવુ માલમ પડે છે

પ્રાચીન કાવ્યની જે મહોટી પ્રતિષ્ઠા હતી તેનો લાભ લઈને લોક ઉપર અને ખાસ કરીને રાજાઓ ઉપર અમર યાવ એવી રીતે વીંટ વર્ગના મિલ્કતોને ધીરે ધીરે મૂળ કાવ્યમા કેવી રીતે ઘુસાડી દેવા એ બ્રાહ્મણોને મારી રીતે આવડતુ હતુ ”

અ સા ૫ ૩૭૬ થી—“ પુરાણો આપણને બતાવેલા છે તે તો સઘળા એક દરે મહાભારતથી માઠા ન્યાયલા છે અને તેમા જે પ્રાચીન સમયની વાર્તાઓ આપવામા આવી છે તે ઘણી ખરી મહાભારત માથીજ લીધેલી છે તો પણ એ ઐથોમા જેને આપણે પ્રાચીન કહી શકીએ એવુ પણ ઘણુ છે અને મહાભારત અથવા મનુસ્મૃતિનાજ શ્લોકો એ ઐથોમા પણ દીઠામા આવતા હોય તે પરથી એ શ્લોકો મહાભારત અથવા મનુસ્મૃતિમાથીજ લેવાયલા છે એમ માની લેવુ એ શક્ય નથી જૂની સ્મૃતિઓ અને વેદોની સાથે એ ઐથોમા ઘણા મળે છે અને એજ વર્ગના વિશેષ પ્રાચીન ઐથોમાથી એની ઉત્પત્તિ થઈ હોય એ પણ ઘણુ બનવા જોગ છે

પુરાણોનો જે ખામ વિષય તે જ્યાં આગળ આપવામા આવ્યો હોય છે ત્યાં આગળ જુદા જુદા પુરાણોની વચ્ચે એટલુ અરખાપણુ જોવામા આવે છે ઘણી વારંતો પાનાના પાના સુધી શબ્દે શબ્દે તેના તેજ જોવામા આવે છે—કે એ સર્વની ઉત્પત્તિ વધારે પ્રાચીન એવા કોઈ એકજ સચ્ચમાથી થઈ હશે એવા અનુમાન ઉપર આવ્યા વગર આપણાથી રહેવાતુ નથી. પુરાણની ઘણી વાર્તાઓનો પ્રાંત બરાબર મહાભારતની પેઠેજ કરવામા આવ્યો છે નૈમિશારણ્યમા યજ્ઞના પ્રસંગે લોમહર્ષણના પુત્ર ઉગ્રશ્રવન્ તરફથી એ વાર્તાઓ કહેવામા

આવેલી એવી રીતનું વર્ણન આપવામાં આવ્યું છે. ઘણા ખરા પુરાણોનો ઉદ્દેશ વૈષ્ણવ ધર્મનું મહત્ત્વ વધારવાનો છે એ કે કેટલાક પુરાણો શિવ પૂજા તરફ પણ પક્ષપાત રાખે છે.

જગત્ની ઉત્પત્તિ સિવાય પૃથ્વી વિષેના પુરાણા વર્ણનો, પ્રાચીન દેવ તાઓ, માધુઓ અને લડવૈયાઓના પરાક્રમે, વિષ્ણુના અવતર વિષેના વૃત્તાંતો સૂર્યવંશ, તથા ચંદ્રવંશના ગણઓની નામાવળીઓ અને વિષ્ણુ અથવા શિવના મહત્ત્વ નામની ગીતો એ મધ્ય પુરાણોમાં આપવામાં આવ્યું હોય છે. વળી પ્રાર્થના, ઉપવાસ, નૈવેદ્ય, ઉત્સવ, યાત્રા આદિ સાધનો વડે દેવતાઓની પૂજા કરવાના નિયમો પણ એ જોવામાં આવેલા હોય છે.

મ સો પૃ ૩૮૦ થી—“વાયુ પુરાણ એક જાતામાં જનું પુરાણ છે તેનો અમુક ભાગ મહાભારતની સાથે મળે છે, પણ હરિવંશની સાથે એ પુરાણનો સંબંધ એના કરતાં પણ વધારે છે, અને જગત્ની ઉત્પત્તિનું વર્ણન જ્યાં આગળ આપવામાં આવ્યું છે ત્યાં આગળતો હરિવંશના અને એના શબ્દે શબ્દ તેના તેજ જોવામાં આવે છે.”

એજ પ્રમાણે મત્સ્ય પુરાણ પણ મહાભારત અને હરિવંશની માથે વણા ગાઠ સંબંધથી જોડાયેલું છે મનુ અને મત્સ્યની વાર્તાથી એ પુરાણની શરૂઆત થાય છે.

કૃમ્ પુરાણમાં વિષ્ણુના જુદા જુદા અવતાર જોવાનો એક દ્રઢાવતાર પણ છે તેની હકીકત આપવામાં આવી છે, અને દેવતાઓ તથા રાજાઓની વંશાવળી અને ખીલ પણ કેટલીક હકીકતો આપવામાં આવી છે તે ઉપરાંત મહાભારત અને અ મ પુરાણોના સૃષ્ટિવિષયક વિચારોને અનુકૂળ રહીને સૃષ્ટિનો સંવિસ્તર અહેવાલ પણ આપવામાં આવ્યો છે એ પુરાણમાં જુદા જુદા સમુદ્રોવડે એક ખીલથી ધુગ પડેલા અને જેનું મધ્યભિંદુ એકજ છે એવી માત ટાપુઓની દુનીયા બનેલી છે એવું વર્ણન આપવામાં આવ્યું છે એમાંના મુખ્ય ટાપુ, જેની મધ્યમાં મેરુ પર્વત આવેલો છે, તે જાલુદીપ છે અને ભારતવર્ષ ‘સન્તલોકોનો દેશ’ અથવા હિંદુસ્તાન એ એનો મુખ્ય વિભાગ છે.

પુરાણાનુક્રમણિકા લે. ડુર્ગાશુકર કેવલરામ શાસ્ત્રી વસત માસિક વર્ષ ૭ અક ૫ મે સ ૧૮૮૪ જ્યેષ્ઠ માસ પૃ ૧૮૨ થી લખતા પ ૧૮૭ મ—વર્ષ ૭ કે—

‘પુરાણાનુ ક્રમલિંગાઓનો મમય-વચ્ચા ખગ પુરાણોમા ૧૮ પુગણોના નામાવળી પુરાણાનુક્રમલિંગા મલે છે એટલે ૧૮ પુગણો રચાયા પછી અનુક્રમિકા તૈયાર થઈ હોવી જોઈએ અને બધા પુગણો એક સાથે ગ્યાયા ન હોય, કેટલાક પહેલા અને કેટલાક પછી રચાયા હોય છા ત વિવિધપુગણુ ભાગવત પહેલા ગ્યાયુ છે અને ભાગવત-પ્રજ્ઞાવંવર્ત પહેલા ગ્યાયુ છે વળી વાયુપુરાણુ વિષ્ણુ, અને ભાગવત બે ચેથી જુદુ છે તો જુના પુરાણોમા અનુક્રમલિંગા પાછળથી ઉમેરાઈ હોવી જોઈએ અને બન્યુ છે પણ એમજ

વાયુપુરુ મા અને વિષ્ણુપુરુ મા પુરાણાનુક્રમલિંગા પાછળથી ઉમેરાયલી પૂર્વાકપર સખધ જોતાં સ્પષ્ટ દેખાય છે

અનેક પુગણોની પુરાણાનુક્રમલિંગામા એક મરખા નામો મળે છે એ જોતા અદાર પુગણુ નામો પ્રસિદ્ધ વચા પછી પહેલી અનુક્રમલિંગા તૈયાર થઈ હોય અને એ વખતે ઉપલબ્ધ પુરાણોમા દાખલ થઈ ગઈ હોય એમ જણાય છે

અલ્પીકૃતિ (ઇ સ ૧૦૩૦) ના વખતમા ૧૮ કવિ વધારે પુરાણુ નામો પ્રસિદ્ધ હતા એ ઉપર જોયુ છે એથી જુના કાલમા ઉત્તગતા જેનો સમય નિશ્ચિત હોય એવા કોઈ લેખકે ૧૮ પુરાણોના નામો નોધ્યા હોય એમ માગ જણવામા નથી ફક્ત કેવિદાજએપરે અષ્ટાદશ પુગણોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે અને એ ગાજશેષનો સમય ચોક્કસ છે કારણુ કે એ કવિ કનોજના ગાન મહેદ્રપાલ (લગભગ ઇ સ ૮૬૦ થી ૯૦૭) ના શુર હતા

ગાજશેષરના ઉલ્લેખ ઉપરથી નવમા શતકમા પુરાણો અદાર હોવાની પ્રસિદ્ધિ પ્રચારમા આતી હોય એમ માનવામા વાધો નથી

માતમા શતકના બાણુ કવિએ અનેક સ્થળે પુરાણોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે પણુ જોઈ સ્થળે ૧૮ નો નિદેશ નથી કર્યો સકરાચાચ, બાણુ, આપસ્તબ વગેરેના ઉલ્લેખો જોતા વાયુ વગેરે કેટલાક પુરાણો જુ તા કાળમા હતા એમા શકા નથી પણુ માતમાથી નવમા શતક સુધીમા અનેક નવા પુરાણો ગ્યાયા હોય અને નવમા શતકમા અદારની સખધા પ્રસિદ્ધ થઈ હોય એમ લાગે છે પહેલી પુરાણક્રમલિંગા પણુ એ અંરસામા અથોત નવમા શતકના અતમા રચાઈ છે એમ માનીએ તો મને બહુ વાધો લાગતો નથી

છેવટે આ લેખકે અનેક તર્ક વિર્તકના અતે જણાવ્યુ છે કે-નારદીય પુરાણાનુક્રમલિંગાનો મમય ઇ સ ૫૦૦-૬૦૦ જેટલો જુનો કાગવા માટે કાઈ આધાર રહેતો નથી અને મને તો ઉપર કહેલા કાગણોથી એ અનુક્રમલિંગા બારમા તેગમા શતકની લાગે છે ”

આર્યોના તદેવાગેનો ઇતિહાસ—૫૫ મા-૧જો છે કે-(૧)

"પ્રાચીન ઇતિહાસ ઉચ્ચથી એમ જણાય છે કે-વેદકાલમા દેવાવય અવવા દેવની મૂર્તિ ન હોતા, પ્રાચીન આર્યો જે પચ્ચમહાભૂતની પ્રાર્થના કરતા હતા તે મેંહાભૂતો મદિરે અથવા દેવાવયોમા મમાડ શકે તેવા ને હતા "

(૨) ૫૫ મા-હિંદુઓને મૂર્તિ પૂજનો પહેલો પાકે જુદના અનુયાયીઓએજ ગીખંચો છે એમ પ્રાચીન ઇતિહાસ માફી આપે છે

(૩) ૫૫ મા-"બીજા અનેક યેત્રો નિર્માણ થયા અને તે ઠેકાણે અનેક દેવાલયો જુદા જુદા પૌગણિક સમયના દેવોને માફે બાધવામા આવ્યા "

(૪) ૫૫ મા-આ પ્રકારે વેદકાલ પછી બૌદ્ધ ધર્મની વખતે પ્રથમ પૂજન પૂજનો રિવાજ પડયો અને પછી પુરાણો રચાયા તે કારમા એટલે પ્રિન્તી શકના પ્રારંભથી મુમારે પાચસો છનો વર્ષે દરમિયાન જ્યા ત્યા દેવાવયોજ નજરે પડવા લાગ્યા "

(૫) ૫૫ મા-"છટ્ટા મેંકામા એટલે પુરાણો અસ્તિત્વમા આવવા લાગ્યા ત્યાર પછી "દેવતાઓની મૂર્તિઓ" ગનાવવાનો રિવાજ પડયો હતો એવું દેખાય છે વરાહ મિહિરે (ઇ સ ૫૦૫-૫૮૭) વૃહત્ સમિતામાં-રામ, બાલી, વિષ્ણુ, બ્રહ્મા, ભગવતી, સાબ, ક્ષમા, ઇન્દ્ર, સિવ પાવતી, સૂર્ય, હિંગ, ચમ, વરુણ, કુબેર, ગણેશ વગેરે દેવતાઓની મૂર્તિ કેવી હોવી તેમજ એનું વિવેચન કર્યું છે આમાની કેટલીક વાત અમો પ્રસંગથી ગતાવી ગયા છે છતાં પણ કાંઈ વિશેષ વિચારના માટે ફરીથી લખીને ગતાવી છે

ઇ સ ૮૦૦ ના પૂર્વે-જૈનોના ૨૩ મા તીર્થંકર શ્રી પાર્શ્વનાથનું શાસન વિદ્યમાન હતું કેવલ ઇતિહાસનીજ દ્રષ્ટિથી જોવાવાળા પેડિતો પણ આ વાતને તો જબૂલજ કરે છે પરંતુ જૈનોના આત્મ તત્ત્વોનો વિચાર કરવાવાળા ડૉ હર્મન જેકોબી જૈન સૂત્રોની પ્રસ્તાવના કરતા તેનો પહેલા ભાગ ૧૧ ટીપ્પણીમા જણાવે છે કે-"૧ પૂર્વ શબ્દનો અર્થ જૈનોના આર્યો એ નીચે મુજબ મમજાવેલો કે-તીર્થ કરે પોતેજ પ્રથમ પાતાના ગણધર નામે પ્રમિદ્ધ સિધ્ધોને પૂજનુ જ્ઞાન આપ્યું હતું, ત્યારપછી ગણધરો એ અગોની રચના કરી આ કથન પહેલાજ તીર્થંકરે એગો પ્રરૂપેના છે એવા આગ્રહ સાથે જેટલે અશે એકથ ધરાવતુ નથી તેટલે અશે તે ખરેખર મત્યગર્જિત લેખવા યોગ્ય છે " (જૈનેતર દ્રષ્ટિએ જૈન ભાગ ૨ જો, ૫ ૨૪ માની ટીપ્પણી)

૧ પૂર્વ -એટલે જૈનોમા જે અઠ પૂર્વના જ્ઞાનનું ૨૩ પ જતા યુ કે તેનો અર્થ મમજાવે

આ કુળથી-ડાં શાહેમે એ જણાવ્યું કે-નવીન મતવાળાઓ ખીન મતના અનેક તત્વોનો - ગ્રહ કરતા તેમા ઉધી છતી કટપનાઓ કરી ચોતે પોતાના મતને અનાદિના ઇશ્વર પ્રણીત ભરવા મોટી ધમપગડ કરી મુકે છે તે પ્રમાણે જૈન મતવાળાઓએ કરેલું નથી તેથી જ જૈનોનું કથન મત્ય લેખવા ચોગ્ય છે

જૈનોની માન્યતા એ છે કે-દરેક અવસર્પિણીમા અને ઉત્સર્પિણીમા મત્યતત્વોના પકાશ કરવાવાળા, સર્વજ્ઞ તીર્થંકરો નિયમ પ્રમાણે ચોવીશ, ચોવીશ, થયાજ કરે છે અને તે જાંધોએ તીર્થંકરોના કથન કહેલા તત્વો એકજ નવરૂપના હોય છે જે વખતે જે તીર્થંકર થયા હોય તે વખતે તેમણે જ શાસન મનાય ઉદાહરણ તરીકે જેમ કે આ અવસર્પિણીમા ૨૩ મા શ્રી પાર્શ્વનાથ અને ૨૪ મા શ્રી મહાવીર આ બે તીર્થંકરોના વચમા અનર માત્ર વર્ષ ૨૫૦ મુજ છે તે પછુ આજે શ્રી પાર્શ્વનાથ તીર્થંકરનું શામન નહી મનાતા ચોવીશમા તીર્થંકર શ્રી મહાવીર સ્વામીનુજ શામન મનાય છે જે પાર્શ્વનાથના ગણધર્મ કેશી સ્વામીના ગિધ્યો હતા તે પછુ આજ શાસનમા ભટયા તેમના નામથી પર પરા જે ચાલી તે આજ વિદ્યમાન છે

૪ સ ૮૦૦ પૂર્વે તો-યજ્ઞ યાગાદિકના વિધાનવાળા-વેદો અને તેની પીઠને વાળડનારા બ્રાહ્મણ ઋષિઓ પ્રસિદ્ધિમા હતા અને અનાદિના ઇશ્વરની પ્રેરણાથી ઉત્પન્ન થયાની છાપ પછુ તેના ઉપરજ મારવામા આવી હતી પરતુ તત્ત્વ દૃષ્ટિના કે ઇતિહાસની દૃષ્ટિના કોઈ ઋષો હતા એવું એક પણ પ્રમાણ જણી આવતું નથી પણ ઇ સ ૫૦૦ પૂર્વે ની આસપાસમા તત્ત્વના વિષયમા ઉપનિષદોનો નામ અને ઇતિહાસના વિષયમા ભાગ્ય મહાભારત અને ગમાયણના નામ પ્રસિદ્ધમા મુકાયા છે તેથી વિચારવાનું કે-ઉપનિષદોથી જે તત્ત્વોના વિચારો પ્રગટ થયા ત અને ભાગ્યદિકથી જે પૂર્વકાલનો ઇતિહાસ પ્રગટ થયો તે વેદિકોના પડિતો કયા અનાદિના ઇશ્વરની પ્રેરણાથી મેળવેલા બતાવે છે? આ વાત શુ વિચારવા જેવી નથી ?

એક દરે અનેક સુર પડિતોના વિચારો જોતા અમારું અનુમાન એ છે કે-જૈન અને બૌદ્ધ ધર્મની વિશેષ ભગવૃત્તિના સમયમા નિઘરૂપ યજ્ઞ યાગાદિકના કાર્ય-ક્રમને જાણુ ઉપર છોડી દેને તે સમયના વૈદિકમતના અતુર પડિતોએ જૈન અને બૌદ્ધ મતના અનુયાયીઓની માર્થે ઘાવમેણ થતા અગ્રસપ્તમના વિચારોનું મમિશ્રણ કરી તત્ત્વ વિષયના સળધમા ઉપનિષદ ઋષોનો અને ઇતિહાસ વિષયના સળધમા ભારતાદિક ઋષોનો કાર્યક્રમ ઠેલો કર્યો હોય

મૂલમા તે ઇથોનુ પ્રમાણ અલ્પ હોવા છતાં ઉત્તરોત્તર વધી જતા અધ્યારણુ થવા પામ્યું એટલું જ નહીં મૂળના વેદોમા પણ અનેક પ્રકારની નવી નવી શ્રુતિઓ દાખલ થવા પામી તેથી તે જવા ઇથોમા અનેક પ્રકારના વિષમવાદના વિષયોને સ્થાન મલતુ જયુ ઉદાહરણ તરીકે-જગત્કર્તાના એકજ વિષયને જુવો—

પ્રાચીનમા પ્રાચીન જે કશુંકે છે તેમાજ છ માત્ર પ્રકારના વિષમ વિષયોને સ્થાન મળતા ઉત્તરોત્તર-પ્રાદાણુ ઇથોમા, ઉપનિષદ્ ઇથોમા, સ્મૃતિ ઇથોમા, છેવટ પુરાણના ઇથોમા તે સૃષ્ટિ કર્તાના વિષમ વિચારોનો કેડ અતજ રહેલો નથી.

વિચાર કરો કે—આ બધા પ્રકારની વિષમતા પેદા થવાનું કારણ શું ?

વૈદિકોએ જ્યારથી યાચિત મહન કરવા માંડ્યું ત્યાંથી તેઓ અનેક પ્રકારના અથોઅ વિષયોને પોતાના ઇથોમા અધ્યાન આપતા ગયા છે જુવો કે—જૈનોના ૨૪ તીર્થંકરોના અનુકરણ રૂપે-એકજ વિષયના ૨૪ અવતારોને, અને બૌદ્ધના દશ બોધિ મત્વના અનુકરણ રૂપે કરીથી દશ અવતારોને પોતાના ઇથોમા દાખલ કર્યા, એમ સમજી શકાય તેમ છે કે નહીં ? અનાદિના ઇશ્વર પ્રેરિત વેદોમા જે જે વાતનું નામ નિશાણુ નથી તેવા પ્રકારના વિષયો પાછળના ઇથોમા કયા વિશેષ જ્ઞાની પુરૂષના સુખથી અહલ કરી ઉધા છતાં લખાયા ? શું આ બધી વાતો વિચારવા જેવી નથી ?

હજ્ય પદાર્થોના વર્ણનવાળી, ધન પુત્રાદિકના લેવડ દેવડ માટે વારવાર ઇદ્રાદિક દેવોની કળામા આવેલી પ્રાર્થનાવાળી, નિરપરાધી જીવોના ધાત મિશ્રિત યજ્ઞ યાગાદિકના વિધાનવાળી, અનેક નિષિઓના સુખથી ઉચ્ચરાયવી શ્રુતિઓના મ મહાવાળા વેદોને અનાદિના એકજ ઇશ્વરની પ્રેરણાથી પ્રગટ થયાનું પ્રમિદ્ધ કળામા આવ્યું તેનું શું કારણ ?

ઠેમકે વેદોના પછીબ્યાકરણના ઇથો, ન્યાયના ઇથો, છંદના ઇથો, જ્યોતિષના ઇથો, ઉપનિષદોના ઇથો, સૂત્રાદિકના ઇથો, વૈદિકના અનેક પડિ-તોએ જે જે લખ્યા છે તે તો તેમને પોત પોતાના નામથીજ પ્રમિદ્ધ કર્યા છે.

ત્યાર બાદ વેદાનુયાયી પડિતોએજ-વેદ સમયના અગ્નિદેવ, વાયુદેવ અને સૂર્યદેવ (ઇન્દ્રદેવ) આ ત્રણ સુખ્ય દેવોને ગૌણરૂપમા બાબુપર રાખી બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ આ ત્રણ દેવોને આગળ કરી-વિષય વાચનાને લવચાવનાના સ્વાર્થ પુત્તિને સાધનારા, દેવદેવીના અધોર કર્મને બતાવનારા, પ્રાચીન સત્ય

સ્વરૂપના ઇતિહાસને ઉધાછતા સ્વરૂપથી જણાવનારા, પ્રાદ્યાદિક અનેક દેવોથી આ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિને કથન કરનારા, નીતિથી વિરુદ્ધ અને કુચરતથી પણ વિરુદ્ધના વિષય ને પોષનારા, વૈદિકના અનેક પડિતોએ અનેક પુરાણો લખી પોતાના નામોને છુપાવી નિર્દોષ એવા વ્યાખ્યાના નામ ઉપર ચઢાવી તેમને કલ્પિત શા કારણથી કર્યા ?

ઇશ્વર પ્રણીત વેદોના આગ્રહ કરવાવાળા પડિતો અને મત્સ્ય ગોધક મન્મથન પુરુષો મધ્યસ્થ દૃષ્ટિથી વિચાર કરે અને દુનીયામાં મત્સ્યવન્તુ સ્વરૂપ કયા મતમાં રહેલું છે તે શોધવાનો પ્રયત્ન કરે સુત્રેષુ કિમધિકેન ?

વેદકાલ-ઘણા વિદ્વાનોના મતથી બાલ કાલતરીકેની ગણતરીમાં ગણાયો છે વેદના પછી વેદોની પુષ્ટિ માટે પ્રાદ્યાષુ અથો રચાયા છે એજ અરમામાં જૈન, બૌદ્ધ અને આશ્વવઢાદિ પાત્ર છ પથો ચાલતા હોવાનું પડિતોએ બહોં કહેલું છે જૈન તત્ત્વોના આત્મિક વિચારકોએ જૈન ધર્મ ઘણા લાભાકાલથી ચાલતો આવેલો છે એમ જગ જોહેર કરેલો છે અને તે પાત્ર છ પથોમાં જૈન અને બૌદ્ધ આ બે મહત્ત્વનાજ ગણાયા છે આ બેની વિશેષ ભગૃતિમાં વૈદિક ધર્મ વાળાઓ સાથે ધર્મની બાળતમાં મોટા યુદ્ધો મડાયા હતા, પરંતુ ધર્મના નામે તદ્દન અયોગ્ય હિંસામાં ધર્મના સ્થાપનાના પ્રાદ્યાષો હલકા લેખાયા હતા આ તરફ જૈન બૌદ્ધના તત્ત્વોની ગોઠવણુ પુસ્તક ઉપર થતી ચાલુ હતી તેમના પરિચયમાં સારી પેઠે આવ્યા પછી વૈદિક પ્રાદ્યાષોએ-ઉપનિષદોની ગ્યનાનો માર્ગ શક કર્યો હતો તેમાં આત્મ તત્ત્વની વાતો લખતા વૈદિક હિંસા ક્રિયાઓની હલકાઈ પણ બહેરમાં બતાવતા આજ્યા અહિંસુધી વૈદિક ધર્મમાં ઇતિહાસની બાળતનો પ્રચાર વિશેષ કોઈ પણ અથોથી જણાતો નથી ત્યાર બાદ ઘણા કાળ પછી જૈનોના મર્વજ કથિત ત્રિષ્ટિ શલાકા પુરુષોના ચત્રિત્રોના પરિચયમાં આવ્યા પછી કેટલાએક પ્રાદ્યાષુ પડિતો જૈનોના ઇતિહાસને ગ્રહણ કરી તેમાં ઉધીછતી કટપનાઓની ગોઠવણુ કરતા ગયા અને એક પછી એક પુગણોની રચના કરતા ગયા અને પોતાના નામોને છુપાવી વેદવ્યાખ્યાના નામે તે વાતો પ્રચિદ્ધ કરતા ગયા આગળ અઢાગની મજ્યા થતા એટીમતે લખી દીધું કે વ્યાખ્યા જન્મ ધરતાની માથે અઢારે પુરાણોની રચના કરી તત્તજ જગલમાં લાગી ગયા આ એકજવાત પુરાણોના લેખોના મજધમાં મત્સ્યતા કેટલી પ્રગટ કરે છે ? મૃલથી ચાલતા હિંદુ ધર્મમાં વેદ સમયના અધિયો કે જે બાળકાળના સમય જેવા ગણાયા છે તે હિંદુ ધર્મમાં હજારો વર્ષ વર્ધ ગયા પછી પુરાણના લેખકોમાં અળએના અળએ વર્ષના પૂર્વ કાળના સળધવાળો

ઇતિહાસ કયાથી આવ્યો? અને તે ઇતિહાસ જગો જગો પર અશ્રદ્ધેયના સ્વરૂપ વળો બીજાના શાથી લખાયો? માટે વિચારવાનું કે-જરૂર કેાઇ બીજા ઠેકાણેથી પ્રસિદ્ધ થએલા ઇતિહાસનું સ્વરૂપ મરણ પ્રમાણે ઉધુ છર્તું કરી લખાવવા માન લખી લોકોને ભ્રમભળામા નાખવા ચોતાના સત્ય ધર્મને એક બાજુ ઉપર સુકી આ પુગણોનો પ્રપચ કર્યો હોય? આ માટે અનુમાન નિપક્ષપાત સંજ્ઞન પુરૂષોને સર્વથા અયોગ્ય થએલું છે એમ નહિ તો ઠારણકે-વેદ સમયના ઋષિઓના હાથથી લખાએલો કેાઇ વિશેષ ઇતિહાસ પ્રતિદ્વિમા આવેલો પણ જણાતો નથી તો પછી અતીંદ્રિયના જ્ઞાન વિનાના પુરાણના તે ઇતિહાસ લાવ્યા કયાથી? કેાઇ પુછશે કે જૈનો કયાથી લાવ્યા? ઉત્તર એટલોજ કે તેઓ મર્વજ પુરૂષોની પાંપરાના ધ્યનથી પ્રાપ્ત થએલો માને છે અને એકજ સ્વરૂપે લખાએલો શુદ્ધ છે માટે આમા મવાવનો અવકાશજ રહેતો નથી વળી જૈન તત્ત્વોની ગુદતા માટે અનેક દેશી પરદેશી વિદ્વાનોના મતો બહાનુ પડી ચુકયા છે કેટલાક લેખો અમેએ પણ "જૈનેત્વ દૃષ્ટિએ જૈન" નામના પુસ્તકથી પ્રસિદ્ધિમા મુકયા છે વળી બીજા પણ કેટલાક ફકરાઓ આ પુસ્તકમા પાછળથી મુકવાનું ધારીએછીએ તો પણ આ શૂન્ય સ્થાનની પૂત્તિના માટે એક વિદેશી વિદ્વાનના લેખમાનો એક ફકરો ટાકી બતાવીએછીએ

જૈન ધર્મનો સિદ્ધાન્ત—જમનભાષાના લેખક ડો હંડમુત ફ્રાન્કલામન આપ, બર્લિન અનુવાદક નગસિહભાઈ પટેલ

જૈનયુગ પુસ્તક ૧ લાનો અક ૧ લો મ ૧૯૮૧-ભાદ્રપદ માસ ૫ ૨૦ થી આનુ ૫ ૨૬ મા નીચે પ્રમાણે—

“આગળ મે જૈન દર્શન વર્ણવવાનો સામાન્ય પ્રયત્ન કર્યો છે એના ઉપર દૃષ્ટિ કરીએ તો એની સર્વ માન્યતાથી આપણને આશ્ચર્ય થાય ખરી રીતે ભારતના દાર્શનિક, ધાર્મિક વિચારોના મમ્મત પ્રદેશ ઉપર એણે દૃષ્ટિ નાખી છે અને કેાઇપણ પ્રશ્નને ચર્ચા વિના મુકયો નથી એના બધા પ્રદેશોમા એ ધર્મ એવા ચોક્કસ નિષ્કર્ષો આપ્યા છે કે દરેક દરેક વિષયને ઝીણામા ઝીણી રીતે ચર્ચ્યો છે—વિશ્વના વિગ્તાર વિષે, જુદા જુદા પ્રકારના દેવો ૧૧-૧૨મ વિષે, તેમજ જાળની લગાઈ વિષે, તેમજ ભૂતકાળના તથા ભવિષ્યકાળના મહા પુરૂષોના મત વિષે, પણ જૈન દર્શને આજનું પરિપૂર્ણ અને ચોક્કસ સ્વરૂપ આપવાને માટે જમાનાના જમાના સુધી જૈન દર્શનકારોએ પ્રયત્ન કર્યો છે, અને છતાં એ જૈન સાહિત્યના ઐતિહાસિક વિકાસ ઉપર આપણે દૃષ્ટિ નાખીએ તો બાળીએ કે જુદા જુદા સમયના અમુક અમુક

લેખકોના મત અમુક અમુક વિષયમા જુદા પડે છે, પણ એક દરે પ્રાચીન મૂલમા તેમજ અર્વાચીન ઐથ્યમા કશો ફેરફાર થયો નથી આવી વાત તો એ છે કે અત્યારના મોજુદ ધર્મશાસ્ત્રો રચાયા (ઇ સ ૫૦૦ પછી) ત્યાર પછી એના મૂલ તત્વોમા હજી કશો ફેરફાર થયો નથી-હિંદુ, બૌદ્ધ, ખ્રિસ્તિ અને બધા ધર્મોથી એ જુદોજ રહ્યો છે આ બાબતમા નૈનો આજે પણ પ્રમાણ આપે છે કે અમારો ધર્મ મૌથી સારો છે કાજુડે બીજા ધર્મોમા ફેરફાર થયા છે, પણ જમાનાઓ વીત્યા છતાં અમારા ધર્મમા કશો ફેરફાર થઇ શક્યો નથી અને અમને મળેલું ધન એવું પરિપૂર્ણ છે કે અમારો એ વાગ્યો શુદ્ધ રીતે ને વગર ફેરફારે સચવાઈ રહેલો છે

આ કોઠાડો છોડવો આપણે માટે કંબુ છે આપણે તો એટલુંજ સ્વીકારી શકીએ કે એ ધર્મનું સ્વરૂપ અને વિકાસ જિપર કાળનો પડદો ફરી વળ્યો છે અને એ સ્વરૂપ તથા વિકાસ જાણવા માટે આપણી પામે કશો પુગવો નથી, આપણી પામે પ્રાચીનમા પ્રાચીન જે ઐથ્ય છે તેમા એવું મહત્વનું સ્વરૂપ કુટી નિકલ્યું છે, અને પછી બધા કાળમા અમુક અમુક વિષયોને વિકાસવાના અને અમસ્ત ઇર્શનમા મહત્વવિનાના ફેરફાર કરવાનાજ પ્રયત્નો થયા છે

એ ધર્મના સ્વેતાગર અને દિગબજ એ બે સપ્રદાયો ધર્મના મહત્વના વિચારોમા એક બીજાને પુરેપુરા મળતા છે, તેથી ખરી રીતે એમજ માની શકાય કે ઇન્વીનનની શરૂઆતમા એ બે સપ્રદાયો જુદા પડ્યા તે પહેલેથીજ આજે જે તે પ્રમાણેનું ધર્મ સ્વરૂપ બધાઇ ગયું હતું અપ્રદાય જુદા પડતા પહેલા મહાવીર સ્વામીના ધર્મ ઉપર કેવો ને કેટલો વિકાસ થયો હતો તે જાણી શકાતું નથી એજ પ્રકારના કે એને મળતા પ્રકારના ધર્મના મુખ્ય વિચારો મહાવીરસ્વામી પૂર્વે પણ પ્રવર્તતા હતા એમ માનવાને પણ કશો બાધ આવતો નથી મૂલ તત્વોમા કંઈ સ્પષ્ટ ફેરફાર થયો છે એમ માનવાને કશું કારણ નથી અને તેથી, મહાવીરસ્વામી પહેલા પણ આપુ જૈનદર્શન હતું એવી જે જૈનોની માન્યતા તે સ્વીકારી શકાય એ આ માન્યતા સ્વીકારીએ તો એવું ઠરે કે મહાવીરસ્વામીએ જૈન ધર્મ સ્થાપ્યો નથી, પણ એમની પૂર્વે ૨૫૦ વર્ષ પહેલા થા ગયેલા પાર્શ્વનાથના ધર્મને એમણે સ્વીકારીલીધો અને એને સમયોચિત સ્વરૂપ આપ્યું હોય, કંઈ વસ્તુ સ્થિતિને આગળ આ મત બધાયો છે એમ માનવાને આપણી પામે સ્પષ્ટ પુગવો તો નથી પણ એની વિરુદ્ધ જાય એવો કશો પુગવો નથી જૈન ધર્મનું સ્વરૂપજ આ વાતને ટેકો આપે છે 'ઇત્યાદિ' ઇતિ પુરાણકાલ તેમા લખાયેલો ઇતિહાસ પ્રકરણ ૧૯ સુ

પ્રકરણ ૨૦ સુ-વૈદિકોએ-પાછળથી પુનઃપો લખી કદથી કાઢેલા પ્રજ્ઞાદિત દેવો

ભગ શબ્દના અથવાળો, ઉત્પત્તિ આદિના જ્ઞાનવાળો તે ભગવાન કોઈ પુરાણોમાં છે ?

પ્રજ્ઞા, વિષ્ણુ અને શિવની કલ્પના

ધર્મ વર્ણન ૫ ૬૦ થી ત્રિમૂર્તિ-પર્યાયતન

૧ “પરમાત્મા એ જગત્ની સૃષ્ટિ, સ્થિતિ અને લયનું કારણ છે અને એ ત્રણ કર્મોને લઈ એના (૧) પ્રજ્ઞા, (૨) વિષ્ણુ અને (૩) શિવ એ ત્રણ રૂપે દેખાએલા છે પરમાત્માની ત્રણની લીલા આ ત્રણ કર્મમાં આવી જાય છે, અને તેથી પ્રાચીન કાળના ઇંદ્ર વરૂણ વગેરે દેવોને ઠેકાણે પુરાણના સમયમાં આ ત્રણ દેવો મુખ્ય ગણાયા છે

૨ પ્રજ્ઞાની કલ્પના વેદના ‘જઘ્ન’ ઉપગ્રવી થઈ છે આપણે જોયું કે ‘જઘ્ન’ એટલે ધાર્મિક શબ્દ, સ્તુતિ, વેદ-જે વિશ્વમાં વ્યાપીને વિશ્વને વૃદ્ધિ પમાડે છે એનો અધિષ્ઠાતા દેવ તે ‘જઘ્ન’ જે પરમાત્માના શબ્દમાં આ આપણે પ્રજ્ઞાક સર્જાયું છે તેજ પરમાત્મા એમાં પેશીને (વિજ્ઞ-પેસવુ ધાતુ ઉપગ્રવી) એનું પાલન કરે છે એ રૂપે એ ‘વિષ્ણુ’ કહેવાય છે અને એ પાલન માટે પરમાત્માએ આ જગત્માં આવી ભક્તને મહાય થવું પડે છે અને કષ્ટોનો વિનાશ કરવો પડે છે તેથી વિષ્ણુનાવિવિધ અવતાર થયા મનાય છે પરમાત્માનું ત્રીજું સ્વરૂપ ‘ઇંદ્ર’ અથવા ‘શિવ’ કહેવાય છે તોફાની પવનમાં પ્રકટ થતી પરમાત્માની ઊર્ધ્વ મૂર્તિને વેદમાં ‘ ઇંદ્ર ’ નામ આપવામાં આવેલું હતું તથા એની અગ્નિ સાથે એકતા કરવામાં આવી હતી, અગ્નિ સર્વ વસ્તુને ભસ્મ કરી નાખે છે અને એ મહારજો દેવ છે તેથી ઇંદ્ર પણ પરમાત્માની સહારની મૂર્તિ બને છે અગ્નિની ઊભી જવાવા એ એની મૂર્તિ (શિવલિંગ) છે અગ્નિની શિખાની અમપાત્ર વીટાતો ધૂમ એ એની જટા છે અગ્નિની વેદીએ એની જલાધારી છે અને એની ભસ્મ તે એના ઠાણકોએ ધાવણ કરવાનું ચિન્હ છે પણ અગ્નિ એ દેવળ સહારનોજ દેવ નથી આપણે પૂરો જોયું છે કે એ ઘેર ઘેર વસતું પરમાત્માનું તેજ છે-ઘરનું કદયાણુ એના ઊપર આધાર રાખે છે અને તેથી એ ‘શિવ’ કહેતા મગલ અને શ કર કહેતા સુખકર્મ પણ કહેવાય છે ”

(તેષક—આન દગ કર આપુભાઇ દુન)

જેમનામા રાત્ર દર્શિત ગુણો હોય તે-૪ ખન ભગવાન
તુલસી નમાયણુ બાવકાડ પૃ ૮૩ ની ટીપમાથી

“ભગવાન શબ્દને અર્થ-ઐશ્વર્ય ૧, ધર્મ ૨, યશ ૩, લક્ષ્મી ૪, જ્ઞાન ૫,
વૈભવ ૬, એ ૭ ભગ કહેવાય છે, અને એ છ ભગ જેને હોય તે ભગવાન
કહેવાય છે”

“પ્રાણીઓની-ઉત્પત્તિ, પ્રાણીઓનો પ્રલય, પ્રાણીઓનું પગલોકમા જન્મ,
પ્રાણીઓનું પગલોકમાથી આવણુ, વિદ્યા અને અવિદ્યા એઓને જે જાણે તે
ભગવાન કહેવાય છે એમ પણ એક મુવર્મા જણ છે”

આમા વિદ્યા-વિદ્યાગ્વાનુ કે નમાયણુની ટીપમા—ભગ શબ્દનો
અર્થ ઐશ્વર્યાદિક છ ગુણ વિશેષ જેનામા હોય તે ભગવાન વળી
બીજુ લક્ષણ સુકતા જણાવ્યું છે કે પ્રાણીઓની ૧ ઉત્પત્તિ, તેમનો-
૨ પ્રલય, તેમનું-૩ પગલોકમા જન્મ, ૪ અને પગલોકમાથી આવણુ,
તેમજ વિદ્યા અવિદ્યાને જાણે તે ભગવાન એમ બે પ્રકારથી ભગવાનના
લક્ષણો બતાવ્યા છે ॥ શ્રીયુગ આનંદશકર બાપુભાઈએ-ત્રણ કર્મોથી બ્રહ્મા,
વિષ્ણુ, અને શિવ એ ત્રણની કમ્પન કરી છે તો ગગાયણુવાળા ભગવાનના
લક્ષણો બ્રહ્માદિ ત્રણ દેવોમા ગણવા કે કોઈ બીજા દેવોના? બીજી વાત એ છે કે
રામાયણમા બતાવેલા લક્ષણો જૈનોનો દેનામા ઘટે છે તો શુ તેમના અધોમાથી
લઈને તે લક્ષણો લખીને બતાવેલા સમજવા? હું આ ૫ થમા-જિનેશ્વરદેવ,
બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, અને મહાદેવ એ મુખ્ય ગણાતા ચારે દેવોનો વિદ્યા-ક-વા પ્રવૃત્ત
થયો છુ તેથી જેમના અધોમા જે પ્રમાણે તે તે દેવોનું સ્વરૂપ લખાયુ છે તે
પ્રમાણે કમ વા- લખીને બતાવુ તો તે અધોગ્ય નહિ ગણાયને? જે દેવના
વિદ્યામા જે જે ફકરા લખાય તે તે ફકરાની સાથે ઉપર બતાવેલા પન્નદેવનાં
લક્ષણો મેળવતા જશે તો સત્ય શુ છે અને અસત્ય શું છે તે ડગલે ને પગલે
આપ મહેનોના ખ્યાવમા આવ્યા વગર જલે નહી અને ગાયે એ પણ માલમ
પડશે કે આ બધુ ધાધલ કેણે ઉભુ કર્યું? જેને જેવા સ્વરૂપમા પોતાના દેવોને
ચિતર્યા છે તેવા સ્વરૂપમા તેમના લેખો લખીને બતાવતા હું દોષોનો ભાગી થઈ
શકું નહિ વિશેષમા જે સર્જના બાપના કુવાનો ખ્યાલ હું ગાળી પોતાની
મધ્યમ્ય બુદ્ધિથી જોશે તેઓને પ્રાયે ખરા ખ્યાલ આવ્યા વગર ગહેસે નહીં એમ
મ ૩ માનવુ છે બાપી તો જોનારની ભવિતવ્યતાના ઉપર આધાર છે એટલુ કહી
આ લેખથી વિરમુ છુ

ભગ આદિના અર્થ^૧ વાળો ભગવાન પુરાણોમા જણાતો નથી જેનામા
રાગાદિક અઢાર દોષો ન હોય તેજ ખરા પરમાત્મા કે ખરા ભગવાન

દપણોથી દૂર ગુણોથી ભરપૂર તે દુનીયાનો દેવ.

^૧ ^૨ ^૩ ^૪ ^૫
રાગ દેવ-કષાય-મોહ મયનો નિર્દગ્ધકર્મેધનો

^૬ ^૭ ^૮
લોકાલ્લોકવિકાશ-કેવલગુણો મુક્તાગુદ્ધો નિર્ભય

^૯ ^{૧૦} ^{૧૧} ^{૧૨} ^{૧૩} ^{૧૪} ^{૧૫}
શાપાન્નુગ્રહ ઘર્જિતોઽરતિ રતિ ક્રીડા-જુગુપ્સા-જરા-

^{૧૬} ^{૧૭} ^{૧૮}
નિદ્રા-હાસ્ય વિલાસ-શોક રહિતો દેવાધિદેવો જિનઃ ॥ ૧ ॥

ભાવાથ-સ્વજનાદિકમા કે ઇંદ્રિયોના ઇંદ્ર પદાર્થમા-રાગ (૧), શત્રુઓ
કે ડ્રિયોના અનિદ્ર પદાર્થો પર-દેવ (૨), ક્રોધ, માન વગેરે કરવા તે-કષાયો
(૩), સ્ત્રી, પુત્ર, ધનાદિકમા જે મમત્વ ભાવ તે-મોહ (૪), એ ચારે દુર્ગુણો
જીવોને સ સારમા ભટકાવવા વાલા છે તેમનું કથું છે મથન જેમને તેમજ એ

કારણ કે—જેટલા જેટલા અશથી જીવોને નગ અને દેવ અધિક હોય તેટલો નેટલો તે પક્ષપાતમા પડે છે, અને કર્મોવી ભારી થતો જાય છે અને તેમ તેમ આ અસારના ચક્રમા રખડયા કંઈ છે માટે રાગદ્વેષથી ગ્રહિત હોય તેજ જીવ પવિત્ર બને છે એમ ઉપનિષદોથી તેમજ અદ્વૈત મિદ્ધાતના મતથી પણ નિર્વિવાદ સિદ્ધ થાય છે ૧૨૨ (૩) તેમજ જીવોને જેટલા પ્રમાણમા ક્રોધ માનાદિક અધિક હોય તેટલાજ પ્રમાણમા તે વિવેકાવિવેકથી ચૂકે છે પણ જેના ક્રોધાદિક નષ્ટ થયા છે તે વિવેકાદિકથી ચૂકે ? નજ ચૂકે, તેથી તે પવિત્ર આત્મા પરમાત્મા છે ૩, (૪) તેમજ જેટલા પ્રમાણમા જીવોને મોહ અધિક હોય તેટલાજ પ્રમાણમા તે ઓ, પુત્ર, ધનાદિકમા વપટાય છે, અને કર્મથી પણ ભારી થાય છે માટે સર્વથા મોહ નષ્ટ થએજ પરમાત્મા બને ૪, (૫) (૬) જ્યારે જીવો—રાગ, દ્વેષ, કપાય અને મોહરૂપી મળને બાળીનાએ ત્યાજેજ તે પાવત્ર બને, ૫, એવી રીતે કર્મરૂપી મળ બળી ગયા પછી દેહીધ્યમાન થએલા આત્માને સર્વ પદાર્થોને જાણવાનું અને દેખવાનું—જ્ઞાન અને દર્શન પ્રાપ્ત થાય, તેજ સર્વજ્ઞ અને મવદર્શી આ હુનીયાને સત્ય ધર્મની પ્રવૃત્તિ બતાવે છે તે સત્ય ધર્મની પ્રવૃત્તિ થયા પછી, કેટલાકો વિષયોમા લુપ્ત થએલા પોતાને પડિતમાની, તે મહાપુરુષોના વિરોધી બની, તેમનાજ વચનોનો આશ્રયલેખ, જુઠી સાચી કલ્પનાઓ કરી, અજ્ઞાન વર્ગને પોતાના તરફ દોરે છે પાદા (૭૮) જેમણે—ગમ, દ્વેષ, કપાય, અને મોહ સર્વથા નષ્ટ કરી સર્વજ્ઞપણુ, અને સર્વ શક્તિઓ પ્રાપ્ત કરી છે, તેમને કોણનો કયજ નથી તો પછી શસ્ત્રોની જરૂર શી છે ? ૭૮ (૬૧૦) કર્મોની વિચિત્રતાને જાણવાવાલા મવજ્ઞો—શાપ કે અનુ-મહમા શા માટે પ્રેરાય ? ૬૧૦ (૧૧૧૨, —સર્વ પદાર્થોના સ્વરૂપને યથાવસ્થિત જાણવાવાળાને નવું અન જુનું શુ કે જેથી ખુશી અને દીલગીરી પેદા થાય ? ૧૧૧૨ (૧૩) જેમનો મોહજ સવથા નષ્ટ થઈ ગયો છે તેમને સ્ત્રી આદિની કીકા હોયજ શાની ? ૧૧૩ (૧૪) સર્વ પદાર્થોનું સુગંધનું દુર્ગંધમા, અને દુર્ગંધનું સુગંધમા, પરિવર્તન થયાજ કરે છે એવું જાણવાવાળાને દુર્ગંધા શી ? ૧૧૪ (૧૫) નિદ્રા કર્મનો નાશ દરનારને નિદ્રા હોયજ શાની ? ૧૫ (૧૬) સર્વજ્ઞોના માટે નવી વસ્તુ શી કે જેથી હાસ્ય હિતપત્ર થાય ? ૧૬ (૧૭) જ્ઞાનના વિદ્યાસીઓને પોતાના આત્માની લીનતા સિવાય બીજું વિદ્યાસનુ મ્યાન કયું ? ૧૭ (૧૮) સર્વ પદાર્થોનું સ્વરૂપ યથાવસ્થિત પોતાના જ્ઞાનથી જોઈ રહ્યા છે તેમને ઇષ્ટ કંઈ અને અનિષ્ટ કંઈ ? કે જેથી શોક હિતપત્ર થાય ? ૧૮ (૧૯) આ અઢારે દ્વપણોથી મુક્ત થઈ જે જીવન મુક્ત જીવે આ હુનીયાને તત્ત્વો બતાવ્યા છે તેજ પરમાત્મા હુનીયાને પૂજનિક છે, બાકી બીજો કોઈ પૂજનિક નથી ૧૯ દ્વપણોથી રહિત અનેકેવળજ્ઞાનાદિકથી ભૂષિત તે હુનીયાનો દેવ પ્ર ૨૦ મુ

પ્રકરણ ૨૧ મું

અગ્નીયારમા તીર્થ કર. પહેલા બલદેવ તથા વાસુદેવ તેમના
પિતા પ્રજાપતિ વૈદિકાએ કલ્પેલા બ્રહ્મા.

આ ભરત દેવમા દશમા તીર્થ કર પછી ઘણા લાખા કાળે સિંહપુર
નગરમા ઇક્ષ્વાકુવંશમાં વિષ્ણુ રાજા વચા હતા તેમની ગણી વિષ્ણુશ્રી હતી
તેમની કુક્ષિમા નક્ષત્રીન ગુરુમ નામના રાજા કે જેમણે નામન ઊંડી દીક્ષા અહલ્ય
કરી વીશ સ્થાનક તપના આરાધનથી તીર્થકરનામકર્મ ઉપાજન કર્યું હતું,
તે ત્યાંથી સાતમા દેવને મા જઈને ઘણાકાળ સુધી દેવતાનું મુખ ભોગવ્યા
પછી આજ ભરતમા અગ્નીયારમા તીર્થ કર ત્રીં શ્રેયાસનાથપણે ઉત્પન્ન થયા
રાજ્ય ભોગવ્યા પછી દીક્ષા લઈને સર્વ તીર્થકરની પેઠે સનાતન તત્ત્વોનો
ઉપદેશ કરી તેઓ મોક્ષમા ગયા,

હવે અગ્નીયામા તીર્થ કરના અમયમા જે જે બતાવેા મન્યા છે તે
જણાવીએ છીએ —

પોતાનપુર નગરમા હરિવંશી જિતશત્રુ નામના રાજા થયા તેની રાણી
બદ્રા હતી તેમની કુક્ષિમા-અનુત્તર વિમાનનો દેવ ચાર સ્વપ્ન સૂચિત અચલ
નામના આ અવસારિણીમા પડેલા બળદેવ પણે આવીને ઉત્પન્ન થયા બીજી
વખતનો મૃગાવતી નામની કન્યાનો જન્મ આ પુત્રી ઉપર રાજાને ગગ થતા
ગાધવ વિવાહ કરી લીધેલો તેથી લોકોએ તેનું પ્રજાપતિ એવું બીજું નામ પાડ્યું
" પ્રજાપતિ વૈં જગદુહિતર મમ્યપ્યાયત્ " એવી જે વેદોમા શ્રુતિ લખાએલી છે
તે આ જિતશત્રુ રાજાને ઉદેશીને લખાએલો હોય એમ જૈન ઇતિહાસથી જણાય
છે પણ આ શ્રુતિનો અર્થ પૂર્વે થએલા પડિતો ઘણા લાખા કાળ સુધી એવો
કરતા રહ્યા કે પ્રજાપતિ-બ્રહ્મા પોતાની પુત્રીની સાથે વિષયનું સેવન કરતા રહ્યા
આ વાત તદ્દન અયોગ્ય લાગવાથી-આચાર્ય શ્રી કુમારિલ બદ્દે આ શ્રુતિનો અર્થ
ફેરવવાને માટે ઘણા ઘણા પ્રકારની કલ્પનોએ કરી છે તેજ પ્રમાણે ત્રવામી
દયાનંદજીએ પણ પોતાની અનુકુળતા પ્રમાણે અર્થ કરવામા બાકી નાખી નથી
પણ પુરાણકારોએ જે તે શ્રુતિના જ્ઞાનથી મોટી મોટી કથાઓ બનાવી લોકોમા
પ્રસિદ્ધ રી દીધી હતી, તે બંધા કેકાણેથી કેવી રીતે કાઢી શકાય ? તે જિવાય
આ વાત યોગ-નાશિષ્ટમા એવી છે કે-“ સમયદ્રાવતારે વશિષ્ઠ મહિજીને પૂછ્યું
કે-બ્રહ્મા કોણ ? અને કેવા હતા ? ઉત્તરમા વશિષ્ઠજીએ કહ્યું કે હું પણ શકિત
છું આ પ્રશ્ન-શુકદેવજીએ બ્યાસજીને પુછ્યો હતો એમ કહીને નિર્ણય ઉપર
આવી શક્યા નહિ ” આમા વિચાર એ થાય છે કે-સમયદ્રા 'માત્રાત્ વિષ્ણુના

અવતાર હતા, વશિષ્ઠ મહર્ષિ હતા તેપણુ બ્રહ્મા કેણુ ? અને કેવા હતા ? તેનો નિર્ણય કરી શક્યા નહિ ત્યારે શુ જૈન માહિત્યમા પ્રભપતિના નામથી પ્રસિદ્ધ થએલા જીતશત્રુ રાજાને તો બ્રહ્મા તરીકે નહિ કહ્યા હોય ? જૈન અને પુરાણોનો ઇતિહાસ જોતા આ મંકા મર્વયા ખોટી નથી. બાદી ખરો ખુલાશો તો ઘેમ જ્ઞાની પુરૂષ જતાવે તે ખરો ! પુત્રોની સાથે મળન્ધ કરવાથી જિતશત્રુનું નામ પ્રભપતિ પડ્યું તેને xબ્રહ્મારૂપે કહ્યો વેદમા કૃતિ દાખલ કરી અને પુરાણોમા કથાઓ ગોઠવા' છે તે પણ બહુ યી ભેદજી અમે તેને આ વ્યજે જણાવીએ છીએ—

જૈન પ્રમાણે જિતશત્રુ ગભ પુત્રીના મળધથી પ્રભપતિ,

વૈદિકાએ કહ્યેલા બ્રહ્મા તેના અવતરણે પાથ

મ. મી ૫ ૧૦૩ મા-ભાગવત, સ્કંધ ૩, અધ્યાય ૩૭, શ્લોક ૩૩ નું આપેલું અવતરણ

“(૧) બ્રહ્માજી પોતાની પુત્રીને દેખી મોહિત થયા રીંછનું રૂપ ધરીને દોડયા

(૨) મંકાકોષકાર શ ૧૧૦ ૫ ૧૫ મા ભાગવત ભાષા ટીકા અગ દ થાત્રીકૃત શ્લોક ૨૩ ના આધારે જણાવે છે કે—

“બ્રહ્મા જ્યારે પોતાની પુત્રી ઉપર મોહિત થયા ત્યારે જો બન્ને બાપ અને દીકરીએ— હરિણ* હરિણીના રૂપ ધોળુ કર્યા ” ઇત્યાદિ

આ વાત ઉપરથી બીજી પણ વાતો ઘણા પ્રકારથી ઉલટ પાલટપાડે ગોઠવાયેલી પુરાણોમા જોવામા આવે છે તે જુઓ નીચે પ્રમાણે—

(૩) મ. મી ૫ ૧૨૧ મા-મત્સ્યપુરાણ, અધ્યાય ૩ ને પત્ર ૧૦ માનો ઉતારો—

“બ્રહ્માજી કામથી પીડિત થઈને શતરૂપા નામની સ્ત્રીની સાથે દેવતાઓના ‘સો’ ‘સો’ વર્ષ સુધી કીડા કરતા રહ્યા”

અનાદિ કાળના બ્રહ્મા છે એમ માનીએ તો આ ઇતિહાસ કયા કાળનો કહ્યો ?

x ભાગવતમા-ધ્વજાનુ આયુષ્ય-(૩૧) એકત્રીસ નીન, (૧૦) દસ ખર્વ, અને (૪૦) ચાત્રીસ અર્વ જણાવેલું છે (ત શકા ૨૬૨ મી)

*પ્રભપતિની પુત્રીનું નામ મૃગાવત છે તેથી હરિણી રૂપે કહ્યો શકાય તેમ છે

(૮) મ મી પૃ ૧૦૨-પદ્ય પુ પ્રથમ સૂત્ર ખડ અધ્યાય ૧૭ મા પચ્ચામમા પદ્ય ઉપર શ્લોક ૪૨ થી ૪૪ નો ભાવાર્થ જુવો-

“બ્રહ્માજીએ બીજી સ્ત્રી કરી પહેલી જે સાવત્રી હતી તેને મનાવવા અપરાધની ક્ષમા માગી કે ફરીથી એક નહિ કંઈ પદ્યમા પડ્યા તોપણ કોધથી શાપ દેવા તૈયાર થઈ” ઇત્યાદિ

આ ઉપર લખેલી વાતો ખરી છે કે ખોટી તે તો લેખ લખનાર જાણે પણ આવા અતિ કામાચકા પુરૂષોને દેવના દેવ તરીકે પુરાણકારોએ કેવી રીતે કટખી લીધા હશે ?

(૫) વળી જુઓ શકા કેાષ-શકા ૨૪ મી પૃ ૩ મા દેવી ભાગવતથી “દેવીના હાથ ધસવાથી બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ ઉત્પન્ન થઈ ગયા એ ત્રણ-માથી-બ્રહ્મા અને વિષ્ણુ એ બન્નેને ખાઈ ગઈ પુનઃ મહાદેવના કહેવાથી તેમને દેવીએ જીવતા કર્યા ”

આ ત્રણે દેવો અનાદિના મનાયા છે બીજી રીતે જોતા ત્રણ યુગના ક્રમથી પણ એ ત્રણે દેવો થયેલા મનાયા છે ત્યારે આ દેવીથી ઉત્પન્ન થયેલા તે ત્રણે દેવો તેજ માનવા કે બીજા ? અને આ બનાવ કયા કાળમા બનેલો માનવો ? આ વાતોનો ખુલાશો કોઈ ચોક્કસ રીતે કરીને આપે તો કાંઈક સમજાય, નહીં તો કંપેલું છે એજ વિચાર ઉપર આવીને અટકવું પડે છે વૈદિકથી-ભાગ-મત્સ્ય-પદ્મ-દેવીભાગવતમાના બ્રહ્માના અવતરણા પાત્ર

ફરીથી બ્રહ્માના સબન્ધે અવતરણો ૪

(૧) હિંદુસ્થાનના દેવો-પૃ ૧૨૭ વિષ્ણુપુરાણમા અદ્ભુત અડ વિશે વાર્તા

“તેની યોનિ ગેર પર્વત જેટલી વિશાલ હતી અને પર્વતોની બનેલી હતી મોટા સાગરોપમના જળથી તેનું પોલાણ ભરાઈ ગયું હતું એ અડમા ખડો, અમુદ્રો અને પર્વતો હતા મહો અને વિશ્વના વિભાગો, દેવો, રાક્ષસો અને મનુષ્ય જાતિ હતા સપ્તા એ અડમા એક હજાર વર્ષ (એક “દૈવ” વર્ષ) રહ્યા ત્યારપછી તે અડ કટાયું અને ધ્યાનથી બ્રહ્મા તેમાથી બહાર નિકળ્યા અને સુષ્ટિ ઉત્પન્ન કરવાનું કામ શરૂ કર્યું ” (વિન્ડિન્સ કૃત ‘હિંદુ પુરાણ’ પૃ ૧૦૦)

(૨) “ મહાભારતોદિ બીજા પુરાણોમા પ્રદ્વાને અઠમાથી નહિ પણ વિષ્ણુના નાભિ કમળમાથી નિકળેલા વર્ણવ્યા છે ”

(૩) મતમીમાસા-૫ ૧૧૮-વરાહપુરાણ-માયાચક્ર નામના અધ્યાય ૧૦૫ શ્લોક ૫૧-૫૨, ભાવાર્થ —

“ વિષ્ણુ ભગવાન કહી રહ્યા છે કે-હું જે બ્રહ્મા રહું છું તે માયાના ભગથી રહું છું અને પ્રજપતિને (પ્રદ્વાને) અને મહાદેવને હુંજ ઉત્પન્ન કરું છું અને હુંજ ધારણ કરું છું તે પણ તે પ્રદ્વા અને મહાદેવ આદિ મારી માયામા મોહિત થએલા મારી માયાને બાંધી શકતા નથી ”

(૪) મતમીમાસા ૫ ૧૦૪ । શિવપુરાણ-વિશેષ્વર સહિતા અધ્યાય ૬મા એવુ લખ્યું છે કે-“એક દિન પ્રદ્વાણએ સુતેલા કૃષ્ણજીને ઉઠાડીને કહ્યું કે-તું ઉન્મત્ત જેવો દેખાય છે હું તારો નાથ આવ્યો છું છતાં મારૂં આરાધન નથી કરતો તેથી તું પ્રાયશ્ચિત્તના અધિકારી છે, તે વખતે ક્રોધમા આવીને કૃષ્ણજીએ કહ્યું કે-વત્સ ! આ પીઠ ઉપર બેશ ત્યારે પ્રદ્વાણ બોલ્યા-અરે શુ માનમા આવી ગયો કે ? હે વત્સ ! હું તારો તાતા છું અને જમતનો પણ રક્ષક છું વિષ્ણુજી કહે છે કે-હું તારો નાથ, પ્રદ્વાણ કહે છે હું તારો નાથ એમ આપસ આપસમા હું અને તું કરતા લડી પડયા । છેવટે એકેકને મારી નાખવા નેજ તૈયાર થયા તે વખતે પ્રદ્વાણની અને વિષ્ણુજીની એવી લડાઇ થઈ કે દેવતાઓ પણ ભયભીત થઈ ગયા ” ઇત્યાદિ

સમીક્ષા—

(૧) વિષ્ણુ પુરાણવાળા અઠના લેખનો વિચાર-એક દિવ્ય વર્ષ મુખી પ્રદ્વા તેમા ગદ્યા તો તે કયાથી આવીને તેમા ભરત્યા હશે ? અને દિવ્ય એક વર્ષની ગણતરી લેખકે કયા કાળથી કરી હશે ? બીજુ લોક તો હંતોજ નહિ તો તે અઠ કયા રહેવું ? આ લેખથી પ્રદ્વાનો કે દિવ્ય વર્ષનો પત્તો મેળવી શકાય તેમ જણાય છે ?

(૨) બીજા મહાભારતના લેખમા-વિષ્ણુની નાભિ કમળમાથી પ્રદ્વાણ નીકળ્યા-એ તેમ હોય તો વિષ્ણુજી અનાદિના હરે, ત્યારે પ્રદ્વા કેણુ ? અને કયાથી આવ્યા ! એ પ્રશ્ન વશિષ્ઠ ઋષિજીને રામચંદ્રે પૂછેલો પણ તેનો નિષ્ણય તેઓ કરી શકેલા નથી

(૩) ત્રીજા વરાહપુરાણના લેખનો વિચાર-વિષ્ણુ માયાના બળથી જલમા રહ્યા તો તે કયા કાળથી ને કેટલા કાળ સુધી રહ્યા? બ્રહ્માને અને મહાદેવને ઉત્પન્ન કરી ધારણુ પણ કર્યા તો તેમને કઈ વસ્તુથી ઉત્પન્ન કર્યા અને શેમા ધારણુ કર્યા? બીજા, અનેક લેખોમાતો બ્રહ્માને શ્રેષ્ઠ અને સ્વતત્ર બતાવી બધા જીવોના સૃષ્ટિ પણ દહ્યા છે તો પત્રી આ બધી વિચિત્ર વાતોનો પત્તો કયાથી અને કયા ઠેકાણેથી મેળવવો?

(૪) વિષ્ણુપુરાણમા જણાવ્યું હતું કે-બ્રહ્માજીએ અડમાથી નીકળ્યા પછી બધી સૃષ્ટિ ગ્રી મહાવમરતમા જણાવ્યું કે બ્રહ્માજી વિષ્ણુની નાલિકમળ માથી નીકળ્યા વગાહપુનણે જણાવ્યું કે બ્રહ્માને અને મહાદેવને પણ વિષ્ણુએ પેદા કર્યા ખરા પણ તેમની માયાની તો તેમને ખબરજ નપડી, ત્યારે સૃષ્ટિ રચનાનું જ્ઞાન તેમને હતું એમ પણ કેવી રીતે માની શકાય?

હવે આ ચોથો શિવપુરાણનો લેખ જણાવે છે કે-બ્રહ્માજીએ સૂતેલા કૃષ્ણજીને જગાડીને કહ્યું કે-હું તારો બાપ આવ્યો છું ત્યારે કૃષ્ણજીએ કહ્યું કે હું તારો બાપ એમ રકઝક કરના એકેકને મારી નાખવાનેજ તેઓ તૈયાર થઈ ગયા એટલુંજ નહિ, પણ દેવતાઓ પણ બચલીત થઈ ગયા આ બધા મારના લેખો ભેતા ત્રણે મોટા દેવોમાના એક પણ દેવનો પત્તો મેળવી શકાય તેમ છે? તે વિચારીને જીઓ એટલુંજ કહેવું આ ઠેકાણે બસ છે

વળી બીજી વાત વિચારવાની એ છે કે-મૃગાવતી પુત્રીની માથે મબધ કરવાથી જિતશત્રુ રાજાનું નામ-મન્ત્રપતિ પડ્યું હતું તેમને પુનણુકારોએ બ્રહ્મા ઠરાવેલા, તેમના પુત્ર ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ (વિષ્ણુ) થયા બ્રહ્મા વિષ્ણુને કહેતા આવ્યા કે હું તારો બાપ આવ્યો છું, ત્યારે વિષ્ણુએ કહ્યું હું તારો બાપ એમ પુનણુકારોએ કટપના કરી આ ઠધા ટલી કરી હોય વળી બીજી વાત એ છે કે આજ ઉપરની કથાના ભાગને લઈ ઉધી છત્રી ગોઠવી-બ્રહ્માને, વિષ્ણુની નાલિકમળથી ઉત્પન્ન થવાનું લખી દીધું હોય? આ વાતનો વિચાર કરવાનું કાર્ય પણ પડિતોને સોપુ છું

વૈદિક બ્રહ્માના કરીથી સમીક્ષા સાથે અવતરણા ચાર બતાવ્યા

“વળી ફરીથી બ્રહ્માના મળ્યે ત્રણ અવતરણો

મતમીમાંસા પૃ ૩૫ સુ ગિરપુરાણુ જ્ઞાનસંહિતા અધ્યાય ૧૬ ૧૭ ૧૮ ના લેખો જીવો -

(૧) “મહાદેવજી પોતાનું સ્વરૂપ તદ્દન વદરૂપ (મેઢરૂ) બનાવી જાન લાગે પરણવને ગયા તેવું કદરૂપ કેળીને પર્વતીજીની માતાને ઘણુંજ દુખ

યથુ ઇત્યાદિક વર્ણન કરતા આ જગોત્ર કામ વિષયનું પોષણ ઘણું જ છે છેવટે વિવાહ થવા લાગ્યો તે વખતે પાર્વતીના પગના અશુકાનું રૂપ તે સાથે પ્રમ્હાણ કામને વશ થઈ ગયાને તુરતજ વીર્ય નીકળી પડ્યું અને : અકુચામી હંભર ઋષિઓ ઉત્પન્ન થઈ ગયા આ અયોગ્ય વર્તન દેખવાથી દેવજીને ઘણુંજ ક્રોધ ઉત્પન્ન થઈ ગયો ” ઇત્યાદિ

(૨) મતમીમાસા પૃ ૧૦૩ । શિવપુરાણુ જ્ઞાનસહિતા અધ્યાયો ૨ શ્લોક ૬૨ થી જુવો —

મહાદેવજીએ લગ્ન વખતે અગ્નિના ચાર ફેરા કર્યા તે વખતે પાર્વતી અશુકાને દેખવાથી પ્રમ્હાણનું વીર્ય નીકળી પડ્યું તેણે પોતાના ખેડોપવી રાખ્યું તેથી જનોઇવાળા અમખ્યાતા બદુકો (છાકરાઓ) ઉત્પન્ન થયા તેમા કછાવાળા અને ઢઠ ધારેલા હંભરો હતા તે પ્રમ્હાને નમસ્કાર પ્રમ્હાની આગળ આવીને ઉભા થઈ ગયા

(૩) શકાકોષ-શકા ૩૩૬ મી પૃ ૪૮ મા જુવો—

“ એક વિવાહમા પ્રમ્હાણનું વીર્ય જમીન ઉપર પડ્યું મહાદેવે વધ કરવા ધાર્યું ત્યારે પ્રમ્હા વિષ્ણુ પગમા પડયા તેમજ દશ બહુ ખુ કરી ત્યારે મહાદેવનું પ્રસન્ન થયું ”

ઉપરની ત્રણ કલમોમા ફિચિત વિચાર—સત્યયુગના પ્રમ્હા, યુગના મહાદેવનો મેળાપ પુરાણકારોએ કેવી રીતે મેળવીને આપ્યો ? જ કર્તા સર્વજ્ઞ રૂપ પ્રમ્હા—પોતાના જ્ઞાનથી બધી દુનીયાને દેખાવાવાળા, જ આખથી અશુકો દેખી વિહવલ કેમ બની ગયા ? એક જગોત્ર પર પ્રમ્હાના અકુચામી હંભર ઋષિઓ, ખીજે ઠેકાણે અમખ્યાતા બદુકો તેમા હંભરો કદ દડ સાથે માડવામા ઉત્પન્ન થઈ ગયા એ કેવી રીતે ? મહાદેવજી ઉભા—પ્રમ્હા, વિષ્ણુ પગમા પડયા, છેવટે શિવના સસંગ દશની ખુશા શાન્તિ થઈ આ બધી વાતો વિચારવા જેવી નથી ? જૂલચુકની ક્ષમા આજુ

॥ ઇતિ વૈદિક પ્રમ્હાના અવતરણો પાંચાક મલી ૧૨ તેનો પ્રકરણ ૨૧ મુ

પ્રકરણ ૨૨ મું

વળી કરીથી પ્રમ્હાના સખધમા અવતરણો ૮

(૧) શકાકોષ ગઠા ૩૩ મી પૃ ૫ મા-વિષ્ણુએ પ્રમ્હાને ૪ ઋષોકનો ઉપદેશ કરવો અને પુન —ઠઠી મોહને પ્રાપ્ત નહિ થાઓ એવો વર આપવો અને પુન પ્રમ્હાનું મોહવશ થવું (ભાગવત)

(૨) મતગ્રીમામા-પૃ ૧૬૭-મત્સ્યપુરાણુ અધ્યાય ૨૪૮ નો ભાવાર્થ
“ પ્રમ્હાણની પ્રેરણાથી દૈત્યોની સાથે દેવતાઓ મળીને સમુદ્રનું મથન કર્યું” તેમા વિષ્ણુ પણ સાથે મળ્યા એ મથન ક્રિયા કરતા-હંમરો હાથી વિગેરે જાનવરોનો પણ નાશ થઈ ગયો, ” ઇત્યાદિ

(૩) શકા કોષ શકા પદ પૃ ૮-ભાગવતમાથી—

“ પ્રમ્હાએ વાછડાની ચોરી કરી પુન પ્રમ્હા જ્યારે વાછડા ચોરી ગયા ત્યારે શ્રી કૃષ્ણજીએ એટલાજ વાછડા એજ રૂપ ગંગા પેઠા કર્યા-કે જેની ઠોધને ખબર પડી નહિ તે એટલે સુધી કે તે વાછડાની માતાઓ (માયો) ને પણ ખબર ન પડી કે આજ માન છોકા કે બીજા છે ”

(૪) આર્યોના તહેવારોનો ઇતિહાસ પૃ ૪૬૬ ઇતજયતિ માગસર સુદિ ૧૫ નો કરવામા આવે છે આ દેવ વિષે સિદ્ધ સિદ્ધ ગ્રંથોમા સિદ્ધ સિદ્ધ માહિતી મળી આવે છે ”

મહાધિ અત્રીની પતિવ્રતા આ અનમૂયા, આશ્રમમા એકત્રી હતી તે વખતે પ્રમ્હા, વિષ્ણુ અને મહેશ એ ત્રણ દેવો વૃદ્ધ પ્રામ્હણના વેશે તેના આશ્રમમા આવ્યા “ હા થઇને અમને આ નહાન આપ ” એવી વિચિત્ર માગણી કરી તેનું મન દુભાયું, પણ જૈનસ્થાપક પાળવા હાન આપવા ધરમાથી બહાર આવી, ત્યારે દેવોએ બાળરૂપ કર્યું સતુષ્ઠ થઈ ત્રણે દેવોએ ખડ રૂપ પ્રગટ કર્યું અને તે ત્રણે બાળકો તેને અપણ કયા તેના નામ-સોમ દત્ત અને દુર્વામ એવા રાખવામા આવ્યા કાળે કરીને મોટા થયા-દુર્વામ તપ કરવા લાગ્યો સોમે ચક્ર-મહાજા પ્રયાણ કર્યું દત્ત માત્ર મળાપને સુખ આપતો રહ્યો આ ત્રેયદત્ત અથવા દત્તાત્રેયના નામથી પ્રસિદ્ધ થયો અત્રાંએ એકવાર આ મૃત્યુલોક-માથી પ્રયાણ કર્યું પરંતુ ચાહુ વવસ્વત મન્વતર પી શરૂઆતમા અત્રિના નામેથી તે પાછો જન્મ્યો તેને-ગોમ, દત્ત દુર્વાસા અને અયમા એમ ચાર પુત્રો વયા અને ‘અમલા’ નામની એક કન્યા એમ પચ બાળકો થયા ” ઇત્યાદિ ॥ ॥

॥ ઇતિવૈદિક પ્રમ્હાના સખધે-અવતરણોચાર

હરિષ્ણુરૂપ પ્રમ્હાને શિવે વિન્ધ્યા તે નક્ષત્ર રૂપે થયા

સ્કન્ધપુરાણ ખડ ૩ એ અધ્યાય ૪૦-પત્ર ૭૫ મા

“ આ ગાયત્રીની અને મરુત્વત્રીની કથા માલળતા અને પઠન કરત સુકિતનેજ આપવા વાગી છે સામળો પ્રમ્હાને વાડ નામની પોતાની પુત્રીની સાથ

અમણ કરવાની ઇચ્છા થતા તેનીએ હર્ષિણીનું ૩૫ ધારણ કર્યું. પ્રહા પણ હર્ષિણીનું ૩૫ ધારણ કરી પાછળ ચાલ્યા આ અકાર્ય જાણીને દેવોએ અને પ્રાદાણોએ નિંદા જગતના પતિનું આ અકાર્ય જોઈને શિવે વ્યાધ રૂપ ધરી બાણથી ધનુષ ફેંક્યું અને હર્ષિણ રૂપ ધારીને વીંધી નાખ્યો કે તુગ્તજ ભૂમિ ઉપર પડ્યો ત્યાજ્ય દ તેના દેહથી જ્યોતિ ૩૫ (પ્રકાશ રૂપ) નીકળીને મૃગ નામનું નક્ષત્ર જન્યુ આદ્રા નક્ષત્રનું રૂપ ધરી મહાદેવજીએ પાછળ જઈ ત્યાં પણ જૂળ પીડયા આજે પણ જીવો મૃગશીર્ષ નક્ષત્રની સાથે આદ્રા નક્ષત્ર છે હવે ગાયત્રીજી અને સરસ્વતીજીએ પતિના જીવન માટે શિવને ઉદ્દેશીને તપ કર્યો અને મહાદેવજીની સ્તુતિ કરી પછી મહાદેવજીએ પ્રમદ થઈ પ્રહાને મજબૂત કર્યા પછી પ્રહાને પણ મહાદેવજીની સ્તુતિ કરી તો પણ પ્રહાજીને મહાદેવે જીવું કે હે પ્રહાજી ? જે ઉન્માર્ગમા જાય તેને હું ગિફા કળવાવાળો છું પછી ગાયત્રીને અને સરસ્વતીને મહાદેવે કહ્યું ' મારી પ્રમનનાથી તમારા પતિ પ્રમ્હા પાછા આવ્યા છે, તમે પણ પ્રમ્હલોકમા જાઓ, વિલગ ન કરો, ઇત્યાદિક શ્લોક ૬૧ સુધીમા વર્ણન કરીને ખતાવેલું છે

આમા જગ મારોનિચાર-પુત્રીની માથે મોહ કરતા પ્રમ્હ રૂપ પિતા-દેવ, મનુષ્યોથી નિંદાવા પરંતુ મમય ગિવેતો વિધીજ નાખ્યા તેથી તેમને મૃગ નક્ષત્ર રૂપે થયું પડ્યું એટલુંજ નહિ પણ તે અકાર્યના પાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત આપવા શિવ પોતે આદ્રા નક્ષત્ર રૂપે થઈને પણ નડ્યા ત્યારે મૃગ અને આદ્રા જે આજે દેખાય છે તે પ્રમ્હા અને શિવના સ્વરૂપના મમજવા ? જો એવાત સિદ્ધ રૂપની ન હોય તો પ્રમ્હા અને શિવના સબન્ધે પુગણકારોએ જે મોટા મોટા લેખો લખીને બતાવ્યા છે તે સત્યરૂપના ડેવી રીતે મનાય ? "મૂલ નાસ્તિ કુત સારથા" ના સ્વરૂપવાળા ન ગણાય ? અમારા વિચાર પ્રમાણે તો જરૂર કોઈ વિકાર રૂપની વસ્તુને ગ્રહણ કરી તેમા અનેક વિકારો જેવા મોટા મોટા પુરાણો ઉભા કરેલા હશે ? શિવના વેદથી પ્રમ્હા નક્ષત્ર ૩૫ થયા તેનો વિચાર

ભાગવત-મત્સ્યાદિક-પુરાણના પ્રદાદિકની સમીક્ષા

પ્રથમ દેવી ભાગવતથી જણાવ્યું હતું કે-દેવીના હાથ ધંસવાથી-પ્રમ્હા વિધ્યુ, અને મહાદેવ પેદા થઈ ગયા પણ પ્રમ્હા, વિધ્યુને તો દેવી માર્પિણીની પેઠે ખાઈ ગઈ બચી અએલા મહાદેવજીએ પાગ સજીવન કગવ્યા આ લેખને

પ્રકરણ ૨૨ મું

વળી ફરીથી પ્રમ્હાના સળધમા અવતરણો ૪

(૧) ગકાકોષ ગકા ઉત્તમી પૃ ૫ મા-વિધ્યુએ પ્રમ્હાને ૪ ૪૧૦૧કનો ઉપદેશ કરવો અને પુનઃ —કદી મોહને પ્રાપ્ત નહિ યાઓ એવો વર અપવો અને પુનઃ પ્રમ્હાનુ મોહવશ થવું (ભાગવત)

(૨) મતમીમામા-પૃ ૧૬૭-મત્સ્યપુરાણુ અધ્યાય ૨૪૮ નો ભાવાથ

“ પ્રમ્હાણની પ્રેરણાથી દેવોની સાથે દેવતાઓ મળીને સમુદ્રનું મથન કર્યું તેમા વિષ્ણુ પણ સાથે મળ્યા એ મથન ક્રિયા કરતા-હંભરો હાથી વિગેરે જનવરોનો પણ નાશ થઈ ગયો, ” ઇત્યાદિ

(૩) શકા કોષ શકા પદ પૃ ૮-ભાગવતમાથી—

“ પ્રમ્હાએ વાછડાની ચોરી કરી પુનઃ પ્રમ્હા જ્યારે વાછડા ચોરી ગયા ત્યારે શ્રી કૃષ્ણજીએ એટલાજ વાછડા જોજ રૂપ ગંગા પેઢા કર્યા-કે જેની ટેાઇને ખખર પડી નહિ તે એટલે સુધી કે તે વાછડાની માતાઓ (માયો) ને પણ ખખર ન પડી કે આજ માન છોકા કે બીજા છે ”

(૪) આર્યોના તહેવારોનો ઇતિહાસ પૃ ૪૬૬ ઇત્તજયતિ ભાગસર સુદિ ૧૫ નો કરવામા આવે છે આ દેવ વિરે સિત્ત સિત્ત ગ્રયોમા સિત્ત સિત્ત માહિતી મળી આવે છે ”

મહાધિ અત્રીની પતિવ્રતા સ્ત્રી અનમૂયા, આશ્રમમા એકલી હતી તે વખતે પ્રમ્હા, વિષ્ણુ અને મહેશ એ ત્રણ દેવો વૃદ્ધ પ્રામ્હણના વેશે તેના આશ્રમમા આવ્યા “ ભૂ મધને અમને અ નહાન આપ ” એવી વિચિત્ર ભાગણી કરી તેનું મન દુભાયું, પણ ગૃહસ્થધર્મ પાળવા કાન આપવા ઘરમાથી બહાર આવી, ત્યારે દેવોએ બાળરૂપ કર્યું તુલ્ય થઈ ત્રણે દેવોએ ખડ રૂપ પ્રગટ કર્યું અને તે ત્રણે બાળકો તેને અપણ કર્યા તેના નામ-સોમ દત્ત અને દુર્વાસ એવા રાખવામા આવ્યા કાળે કરીને મોટા થયા-દુર્વાસ તપ કરવા લાગ્યો સોમે સ્વર્ગ મહાજમા પ્રયાણ કર્યું હતા માત્ર મ બાપને સુખ આપતો રહ્યો આ ત્રેયહત્ત અથવા હતાત્રેયના નામથી પ્રસિદ્ધ થયો અત્રીએ એકવાર આ મૃત્યુલોક માયી પ્રયાણ કર્યું પરન્તુ એ તુલ્ય વવરવન મન્વતરે ૧ શરૂઆતમા અત્રિના નામથી તે પાછો જન્મ્યો તેને-સોમ, હ ત દુર્વાસા અને અર્ચમા એમ ચાર પુત્રો થયા અને ‘અમલા’ નામની એક કન્યા એમ પચ બાળકો થયા ” ઇત્યાદિ ॥ ॥

॥ ઇતિવૈદિક પ્રમ્હાના સળધે-અવતરણોચાર

હરિચરણ પ્રમ્હાને શિવે વિન્યા તે નક્ષત્ર રૂપે થયા

૨૬૬પુરાણુ ખડ ૩ નો અધ્યાય ૪૦૫૫૩ ૭૫ મા

“ આ ગાયત્રીની અને મરગ્વતીની કથા માલગતા અને પઠન કરત મુક્તિનેજ આપવા વાળી છે નાભળો પ્રમ્હાને વાડ નામની પોતાની પુત્રીની માન

મહા કરવાની ઇચ્છા થતા તેનીએ હિંચીતુ ૩૫ ધાન્ય કયું બ્રહ્મા પણ હરિષ્ણુ ૩૫ ધાન્ય કરી પાછળ ચાલ્યા આ અર્કાર્ય બાણીને દેવોએ અને બ્રાહ્મણોએ નિંદા જગતના પતિનું આ અર્કાર્ય જોઈને ગિવે વ્યાધ ૩૫ ધરી બાણથી ધનુષ દે કયુ અને હિંચી ૩૫ ધારીને વીંધી નાખ્યો દે તુગતજ ભૂમિ ઉપર પડ્યો ત્યાગબાદ તેના દેહથી ન્યોતિ ૩૫ (પ્રકાશ ૩૫) નીકળીને મૃગ નામનુ નક્ષત્ર જન્યુ આદ્રા નક્ષત્રનુ ૩૫ ધરી મહાદેવજીએ પાછળ જઈ ત્યા પણ ખૂબ પીડયા આજે પણ જુઓ મૃગજીર્ણ નક્ષત્રની સાથે આદ્રા નક્ષત્ર છે હવે ગાયત્રીએ અને મરસ્વતીજીએ પતિના જીવન માટે ગિવને ઉદ્દેશીને તપ કર્યો અને મહાદેવજીની સ્તુતિ કરી પછી મહાદેવજીએ પ્રસન્ન થઈ બ્રહ્માને મજબન કર્યા પછી બ્રહ્માએ પણ મહાદેવજીની સ્તુતિ કરી તો પણ બ્રહ્માજીને મહાદેવે કહ્યું કે હે બ્રહ્મા ? જે ઉન્માર્ગમા બચ તેને હું શિક્ષા કરવાવાળો છું પછી ગાયત્રીને અને મરસ્વતીને મહાદેવે કહ્યું ' મારી પ્રમન્નનાથી તમારા પતિ બ્રહ્મા પાછા આવ્યા છે, તમે પણ બ્રહ્મહોમા જાઓ, વિશ્વજ ન કરો, ઇત્યાદિક શ્લોક ૬૧ સુધીમા વર્ણન કરીને બતાવેલું છે

આમા 'જગ માઝેવિચાર - પુત્રીની સાથે મોહ કરતા બ્રહ્મ ૩૫ પિતા-દેવ, મનુષ્યોથી નિંદાવા પરનુ મમત્ત શિવેતો વિધીજ નાખ્યા તેથી તેમને મૃગ નક્ષત્ર ૩૫ થયું પડ્યું એટલુંજ નહિ પણ તે અર્કાર્યના પાપનુ પ્રાયશ્ચિત આપવા શિવ પોતે આદ્રા નક્ષત્ર ૩૫ થઈને પણ નડયા ત્યારે મૃગ અને આદ્રા જે આજે દેખાય છે તે બ્રહ્મા અને શિવના સ્વરૂપના મમજવા ? જો એવાત સિદ્ધ રૂપની ન હોય તો બ્રહ્મા અને શિવના મજન્યે પુરાણકારોએ જે મોટા મોટા લેખો લખીને બતાવ્યા છે તે સત્યરૂપના દેવી રીતે મનાય ? 'મૂલ તાસ્તિ કુત સારવા' ના સ્વરૂપવાળા ન ગણાય ? અમારા વિચાર પ્રમાણે તો જરૂર ડોષ વિકાર રૂપની વસ્તુને બ્રહ્મણુ ઠરી તેમા અનેક વિકારો ને જીવી મોટા મોટા પુરાણો ઉભા ઠરેલા હશે ? શિવના વેધથી બ્રહ્મા નક્ષત્ર ૩૫ થયા તેનો વિચાર

ભાગવત-મત્યાદિક-પુગણના બ્રહ્માદિકની મમીક્ષા

પ્રથમ દેવી ભાગવતથી જણાવ્યું હતું કે-દેવીના હાથ ધરવાથી-બ્રહ્મા વિષ્ણુ, અને મહાદેવ પેદા થઈ ગયા પણ બ્રહ્મા, વિષ્ણુને તો દેવી સાર્પિણીની પેઠે ખાઈ ગઈ જતી અએક્ષા મહાદેવજીએ પાછા સજીવન કરાવ્યા આ લેખને

વિચાર કરતા તે ત્રણે મોટા દેવો તો તદન પરવશમાજ પડેના જણાય છે ન જાને કયાથી આવે છે અને કયા ગુમ વધ જાય છે ?

આપણે ધ્રુમ્હાનો વિચાર કરવા બેઠા છીએ-તો તે એક વખતે માવિત્રીનાં શાપથી અપૂર્ણ જન્યા વળી કામવશ થઈ પાત્ર મુખ કર્યા ત્યારે મહાદેવજીના ભેગ્વે પાત્રમુ મુખ ઢાપી નાખ્યું

પુત્રીની સાથે અનીતિ કર્યાનો કડ દેવતાઓએ કર્યો મધન પાન કરવાથી પણ બધાના અપરાધી જન્યા અમત્ય બોલવાની ધ્રુમ્હા બાલિશ અને મહાબુદ્ધિના કર્યા છતાં પણ મનુસ્મૃતિમા જીવોના કટપવાવાળા મળ્યા જોઈને બતાવ્યા ત્યારે શું આ ધ્રુમ્હા કોઈ વ્યક્તિ રૂપ છે / અથવા શું જોઈ કલ્પિત વસ્તુ છે ? કે કોઈ ઉત્પાત રૂપની વસ્તુ છે ? આમા સત્ય શું સમજવું ?

આગળ વિષ્ણુપુરાણુવાળાએ-અહ્યુત અડની વાર્તા કહી, અડમાથી નીકળ્યા પછી સ્પષ્ટિ રચવાનું કહી બતાવ્યું

વરાહપુરાણુવાળાએ-ધ્રુમ્હા અને મહાદેવ એ જન્મેને વિષ્ણુજીના રમકડા ઠરાવ્યા

શિવપુરાણુવાળાએ-ધ્રુમ્હાને અને વિષ્ણુને એકેકના બાપ બનાવી લેકાવી માર્યા

અહિ સુધી શોધખોળ કરતા આવ્યા પણ આપણને ત્રણ મોટા દેવોમા એક પણ દેવનો ખરો પત્તો મળ્યો નહિ ત્યારે હવે આગળ આ નવીન પ્રકરણના ચાર ફકરાઓમા તપાસીએ

(૧) ભાગવતવાળાએ લખ્યું કે-વિષ્ણુએ ચાર ક્ષેત્રથી ધ્રુમ્હાને બોધ કર્યો છતાં પણ ધ્રુમ્હાજી મુઝાઈ પડ્યા કૃતયુગના ધ્રુમ્હા છે ત્રેતાના વિષ્ણુ છે ભોગા કયા કાળમા થયા ? જગતના સ્પષ્ટા એવા ધ્રુમ્હા શું ચાર ક્ષેત્રેનું જ્ઞાન કવમા મુઝાઈ પડ્યા ? આ વિચાર શું સતોષ આપે તેમ છે

૨ બીજા મત્સ્યપુરાણુના લેખમા-કૃતયુગના ધ્રુમ્હાએ 'મયુદનુ મ થન કરાવ્યું ત્રેતાના વિષ્ણુ પણ જઈને લળ્યા ! અનાદિકાળના ધ્રુમ્હા કે વિષ્ણુ ? જો જન્મેને કર્તા, હર્તા માનીએ તો શું સમુદ્રો તેમને નથી બનાવ્યા બનાવ્યા છે એમ કહો ત્યારે-શું મેળવવાને મથન કરાવ્યું ?

વળી ભાગવતનો લેખ કહે છે કે—પ્રમ્હાએ વાડા ચોર્યા કૃષ્ણજીએ કરીથી ખીન્ના એવા બનાવ્યા કે તેની માતાઓ પણ જાણખી ન શકી? સજ્જનો! કયાના પ્રમ્હા અને કયાના કૃષ્ણ? શુ વાત વિચાર લેવી નથી? શુ દારિકાના દાહ વખતે તે કૃષ્ણજી ન હતા? તે વખતે તેઓ શુ કરી શક્યા હતા? (૪) આ ચોથા લેખમા—અત્રીની સ્ત્રી અનસુયાનું ચન્ય આશ્રમ ભેડે ત્રણે યુગના ત્રણે દેવે વૃદ્ધપણાના નવરૂપથી તેમા પધાર્યા વિચાનવાનું કે—કયા કાળમા લેખા થાને એક મતો કયો માનવો? ઉપર આવેલા લેખો સિવાય ખીજા અનેક લેખોમા પણ પુરાણકારોએ એ ત્રણે મોટા દેવોને પ્રાચે જ્ઞાનથી ચન્યપણાનાજ ચિતર્યા છે તેથી આ બધા લેખો સત્યચરૂપના નથી પણ ખીજા ઐતિહાસિક વ્યક્તિઓ જે થઈ ગઈ છે તેમનું સ્વરૂપ તેમના નામો ફેરવી દેવાના નામથી કલ્પેલા છે તેથી કોઈપણ પ્રકારથી મેળ મેળવી શકાતો નથી કેટલાક અમાગ આગળના લેખોથી સત્યશોધક સજ્જનોને વિચાર કરવાનો માર્ગ જડશે એવી અમારી ધારણા છે

॥ ઇતિ ભાગવતાદિક પ્રમ્હાની સામાન્યરૂપે સમીક્ષા બુદ્ધા બુદ્ધા

પુરાણોના પ્રમ્હા પ્રકરણ ૨૨ મુ સંપૂર્ણ ॥

પ્રકરણ ૨૩ મુ.

મહાભારતાદિ પુરાણોના પાય મુખના પ્રમ્હા

પ્રમ્હાના સળધમા દેવા કેવા પ્રકારના લેખો લખાયા છે તે પણ આ પ્રસંગને લઈને દુકામાં ટાકી બનાવુ છું—હિંદુસ્તાનના દેવો—પ્રકરણ ખીન્નુ પૃ ૧૨૮ થી ૧૨૬ જુવો

પ્રમ્હાના પાય મુખની સમજુતી આપવા નીચેની વાર્તા આપવામા આવે છે

“પ્રમ્હાએ મનુષ્યરૂપ ધારણ કર્યું અને તેનું અર્ધ શરીર ઉત્પન્ન થયું એટલે તેણે તેમાથી એક કાન્તીવતી શતરૂપા બનાવી પણ તેમ કરવામા તેના શરીરનો જરાએ ભાગ ઓછો થયો નહિ તે એવી તો સુદર હતી કે તેના રૂપથી તે તેના ઉપર મોહ પામ્યા, પણ તે પોતાના શરીરમાથી જન્મી હતી તેથી તેણે પોતાની પુત્રી વિચારી અને પોતાના વિકાર માટે લજ્જા પામ્યા, કામ અને શરમની વચ્ચે લડાઈ થતી હતી ત્યારે તેની તરફ પોતાની આખ સ્થિર રાખી તે નિશ્ચય થઈ રહ્યા શતરૂપા આ સ્થિતિ સમજી ગઈ અને તેની દ્રષ્ટિથી દૂર થવા ત્યાંથી ચાલી ગઈ પ્રમ્હાથી હાલી શકાતું ન હતું પણ હજી તેને જોવાને આતુર હોવાથી તે જે દિશાએ ગઈ તે દિશા તરફ એક મુખ ઉત્પન્ન કર્યું તેણે ચારવા જગા બદલી અને પૃથ્વીની ચાર દિશા તરફ તેટલાજ મુખ પ્રમ્હાના માથામાથી ઉત્પન્ન થયા” (મૂરકૃત હિંદુ સર્વદેવો)

“ એમ કહે છે કે તેના આગ્રુ મુખમાથી ચાર વેદો નીકળ્યા ”

‘ એક મુખ તો મૂળનુ અને ચતુરૂપાને જોવા નવા ચાર ફરીથી કર્યા તે એમ પણ મુખ હતા તેમાથી એક કપાલ ગયુ તેથી ચાર મુખજ રહ્યા ”

(૨) પાચમુ મુખ કેવી રીતે કપાયુ ?

હિ હુમ્તાનના દેવો-૫-૧૨૬ થી પ્રમ્હાનુ પાચમુ મુખ કપાયુ તે વિષે મહાભારતમા નીચે પ્રમાણે છે

એક દિવસ વિષ્ણુની મમદા મધિઓએ (દેવર્ષિઓએ) પ્રમ્હાને પૂછ્યુ કે—પ્રમ્હા, ગિવ અને વિષ્ણુ એ ત્રણેમા મોટામા મોટુ કોણ ? પ્રમ્હાએ કહ્યુ કે હુ મોટો, તે ઉપરથી પ્રમ્હાને વિષ્ણુની વચ્ચે લડાઈ થઈ આખરે તેમને એ વિષે વેદનુ પ્રમાણુ જોવા કણુવ કર્યુ પવિત્ર વેદ પુસ્તકમાથી એમ જણાયુ કે એ સન્માન ગિવનુ છે બીજા બે દેવો સામા થયા અને બોક્ષી ઉઠયા કે ‘ભૂતોનાપતિ’ રમશાનમા આનંદ માનનાર, આખે ડીસે ભરમ ચોળેલી અવા નગ્ન ભકન, ઝરડાઈ ગયેલા દેખાવ વાળા, જટાધારી ને સર્પથી ભૂંધાવ થયેલા એવા શિવ મર્મમા શ્રેષ્ઠ શી રીતે હેય ? તેઓ આમ કહેતા હતા એટલામા મનુષ્યરૂપ ધારણુ કરી વિદ્યાળ અને ભય કર રૂપમા શિવ તેમના મ્હો આગળ ખડા થયા તેમને જોઈ પ્રહ્માનુ પાચમુ માથુ ક્રોધથી નકત થઈ ગયુ અને મે ક્યુ—હે અક્રશેષર ! હુ તમને સારી પેઠે જોળાયુ છુ, કાન્યુ કે તમે મારા માથામાથી ઉત્પન્ન થયા છો અને તમે રાયા માટે તમને રૂદ્ર કહ્યા તેટલા માટે તમે જતની મારે પડે પડો, એટલે હે પુત્ર ! હુ તારૂ રક્ષણુ કરીશ, આ અભિમાનના ચપ્પ માલળી શિવને ઘણો ક્રોધ ચઢ્યો અને તેના ક્રોધમાથી ભૈરવ નામનુ ભય કર સ્વરૂપ ઉભુ થયુ તેણે ડાબા હાથના અણુઠા વડે પ્રહ્માનુ મથુ કાપી નાખ્યુ ” (વિદિકમ્મકૃત ‘ હિ હુપુરાણ ’ પૃ ૧૦૨)

અનીતિથીપુ રોનુ મુખ જોતા પ્રમ્હાનુ પાચમુ મુખ કપાયુ,

(૧) ઉપરના લેખોની સમીક્ષા—

ચતુરૂપાને જોવા પ્રહ્માએ ચાર નવીન મુખ ત્યાં ત્યારે ભય કર ભૈરવે પાચમુ માથુ કાપી નાખ્યુ ને ? આમા અનીર્તિભરવની કે પ્રમ્હાની ?

પ્રહ્માએ સમુર્ણુ ભૂમીને અન્નરૂપે કન્યા છે એમ મનુસ્મૃતિના અધ્યાય પાચનામા એ પ્રમ્હા જતાવ્યા છે તે આ પ્રમ્હા હશે કે કોઈ બીજા ?

જો તે મનુસ્મૃતિવાળા અને આ પ્રશ્ન એક જ હોય તો તે સર્વોપરિ મત્તાવાળા શતરૂપાને બનાવી શકે તેમા આશ્ચર્ય ન ગણાય દેવાગનાઓ પણ તેમનેજ બનાવી હશે ને ? તો તે ઘણીજ સુદૃઢ ગણાય છે જો તેમાની કોઈ અતિ સુદૃઢ પમદ ઠરી લેતા તો આ નહિ ઈજવાવાળી શતરૂપાને જોવા નવીન ચાર મુખ બનાવીને પે તાનો કળેતો શુ કરવાને કગવી લેતા ?

પ્રશ્ન—બધા જીવોના નાના પ્રકારના સુદૃઢ અને અતિ સૂક્ષ્મઘાટ ઘડતા જરાપણ ચૂકયા નહિ તો તેમની ડેટલી બધી નિપુણતા ? તા આ એક શતરૂપાના વિચારો બાજુવાની વખતે તે બધી નિપુણતા તેમની કયા ગઈ ?

હવે બીજા લેખની નમીશ—

પ્રશ્નાના ચારે મુખથી ચારે વેદો ઉત્પન્ન થયા અને જેમા હુનિયાના બધાએ તત્ત્વોનુ સ્વરૂપ છે એમ પ્રાશ્ન લોકો બહોં કરે છે ન્યારે શુ તે વેદોમાથી ત્રણ મુખ્ય ગણાતા દેવોનુ સ્વરૂપ પણ ન નિવડ્યુ, તેથી તેમને પોતાનુ માથુ કપાવવુ પડયુ ? કૃત, ત્રેતા અને દ્વાપર એ ત્રણ યુગના ક્રમથી તો એ ત્રણે દેવોની ઉત્પત્તિ પ્રાશ્નલો પણ કહેતા ગ્રહે છે તો પછી આ ત્રણે દેવો કયા યુગમા એકઠા થઇને લડયા ? સજ્જનો ! આવા બનાવટી લેખોનો મેલ કેવી રીતે મેળવી શકાય ? તેથી વધારે કહેવાની જરૂર નથી

વળી માહાભારતમા પ્રશ્નાના પાત્ર મુખની વાત એવી પણ છે કે—“દેવ તાના એક હજાર વર્ષ સુધીનો તપ પ્રશ્ન એ કરવાને માડયો સ્ત્રીના લોહુપી ભાણી ઇંદ્રે તિલોત્તમાને મોકલી નૃત્યાગ્ન કર્યો પ્રશ્નાનુ મન ડગેલુ બાણી બીજી દિશા તરફ ફરી એમ ચાર દિશા તરફ ચાલુ મુખ કરી જોવાને માડયુ છેવટે આકાશમા અધરપણે નાચવા માડયુ તે જોવાને પાત્રમુ મુખ કરયુ પડયુ એટલે મહાદેવજીએ તીક્ષ્ણ નખથી છેદી નાખ્યુ ”

વૈદિક ધર્મમા જગો જગોપર પ્રશ્નાને અનાદિના કહે છે અને હુનીયાના મહા પણ કહે છે તો પછી વધારાનુ શુ મેળવવાને તપ કરવાને ગયા હતા ? પ્રશ્નાના સળધે આપણે ઘણા ઘણા લેખો તપાસ્યા છતાં પણ કોઈ પત્તો મેળવી શકયા નહિ ત્યારે કહેવુજ પડશે કે—પ્રાચીન કાળમા કોઈ ચાલતા સત્ય ધર્મથી વિરૂદ્ધ થઇને યુગલુકાગેએ આ બધુ તર્ક ઉચુ કરેલુ હોય

જૈનોના મુખ્ય ઇતિહાસમા કે તેમના મુખ્ય તત્ત્વોમા આજ સુધી કોઈ પણ પ્રકારની ગરબડ થએલી નથી એમ અનેક જૈનેતર પડિતો પોતાની મધ્યસ્થ ખુદિથી જોન તત્ત્વના અભ્યાસીઓ માની ગીતે જોઇ શકયા છે અને તે

શકયા નહિ ફરીથી ઈંડ તેડવાને ગયા પ્રત્યુત્તર મર્યો કે-પાર્વતી, લક્ષ્મી
 ઇંદ્રાણી વિગેરે આવે તો આવુ વખત ઘણું જતા ઈંદ્રને ખીણ કન્યા
 લેવાને મોકલ્યા એટલે ૯ શની મટકીવાગી ગોપ કન્યાને પકડી લાવ્યા
 ગોપકન્યા વિદિત્વેમા, ગોવત્સેન પ્રવેશ્ય ચ આકર્ષિતા ચ, ગુદેન પાવનાર્થં ચતુર્મુખ
 ભાવાર્થ-આ ગોપકન્યાને ગાયના મુખમા પ્રવેશ કરાવી તેની ચોતીથી
 ખંડાર કાઢી છે તેથી હે ચતુર્મુખ પવિત્ર થયેલીને તમે પછો પછી
 પ્રમદા બધાઓનો આશા મેળવીને પરણ્યા, તેનું નામ ગાયત્રી પાડ્યું અને
 યજ્ઞમા લઈને બેઠા તે વખતે અનેક ઉત્પાતો થયા લાગ્યા એજ ભત્રમરૂપે
 માથાની ખોપરી નાખી તેને ખંડાર ફેંકી દેતા બોલ્યા આવીને પડી એમ લાખો
 ઉત્પન્ન થતી રહી, મહાદેવજીની પ્રમન્નતા મેળવ્યા પછી તે અષ્ટિક શાન્ત
 થયું બીજો દિવસે બદુકે નાખેના સર્પવી હે તાને ધ્રુવેલો ઉપદ્રવ નાગતીચના
 સ્થાપનથી શાન્ત થયો ત્રીજો દિવસ અતિથિના વાદવિવાહમા વિધવાળો
 થયો, અને છેવટે અતિથિ તીથ સ્થપાયુ ચોરે દિવસે એજ ગણમે યાજ્ઞિક
 પગના શુદ્ધાનુ માસ લક્ષણ કરી વિધ્ન કર્યું જ્યારે પ્રમદાએ તેના બધા કુટુંબની
 તૃપ્તિતનુ માધન કરીને આપ્યું ત્યારે તે વિધ્નની શાન્ત થઈ એમ અનેક
 ઉત્પાતો થતા રહ્યા છેવટે-સખિઓ અને દેવાગનાઓની સાથે યજ્ઞ મહપમા
 આવતા સાવિત્રીને પણ અનેક ઉત્પાતોની સાથે અપશુકનો થવા લાગ્યા નારદે
 જણાવ્યું કે ગાયત્રીની સાથે, વિવાહ થઈને કામ ચાલુ થઈ ગયું છે, પણ
 ગોત્રીના કહેવાથી નાન્દનુ સાચુ નહિ માનીને યજ્ઞ મહપમા આવ્યા

આટલું વળુન આખીને આગળ એક મનમનના લેખથી આપીશુ ત્યાં
 વિશેષ જોઈ લેશે

આનુ વર્ષુન ૮૦૦ થી હજાર સ્ત્રોકના જગલાગ મુધી પુરાણાકારે કરેલું છે
 અહિં અમે એનો દુક સારાશ માત્ર આપેલો છે

ઇતિ યજ્ઞ ક્રમતા પ્રમદાના અવતરણો બે

(૨) યજ્ઞ ક્રમતા પ્રમદાની સમીક્ષા

આ હુનિયા અનાદિ કાળથી ચાલતી આવેલી છે અને તેજ પ્રમાણે
 સદાકાળ ચાલતી રહેવાની પણ છેજ જોનોની માન્યતા એવી છે કે ૨૪ તીર્થકરો
 એક નિયમિત કાળમા સદા કાળ નિયમ પ્રમાણે થયાજ કરે છે તેમના સમયમા
 ૧૨ ચક્રવર્તીઓ, અને વાસુદેવાદિ નવનું નિક વિગેરે પણ થયાજ કરે છે
 એ પણ એક અનાદિ કાળનો નિયમજ તેજ પ્રમાણે આ ચાલતા કાળમા
 પણ તીર્થ કરાદિકો થયેલા છે પણ તે બર્બ વ્યક્તિઓ લિન્ન લિન્ન સ્વરૂપનીજ

હોય છે અને મોક્ષ રૂપે થયેલા ફરીથી આ દુનિયામાં તો પાછા આવતાજ નથી એ પણ સારું વિચારી લેવાનું છે પણ પૂર્વે કરેલા પોતાના સુકૃત દુષ્કૃત કર્મના યોગથી જે જે ફળને મેળવ્યો હોય તેજ ફરજીયાને લઈને જીવે સારમાં ફરે છે પણ પોતાના વશથી ટોઈપણ જીવ આ દુનિયામાં ફરી ગતોજ નથી જે જીવે પોતાના સુકૃતના યોગથી તીર્થંકર પદ મેળવ્યું હોય તેજ તીર્થંકર થાય આમાં વિશેષ એટલું છે કે-પૂર્વેના જીવોમાં ઉત્તમોત્તમ સુકૃતના સચયથી મેળવેલું કે તીર્થંકર પદ પણ જકાતમાં પડેલા પાપકર્મો લોભવવાને તેમને પણ ત્રણ નરકો મુખીમાં જવું પડે છે તેથી પહેલી ત્રણ નરકોમાંથી નીકળેલા કે દેવગતિમાંથી આવેલા જીવ તીર્થંકર થાય છે, તેથી તે ગતિમાં જેવા જેવા પ્રજાના ત્રણ જ્ઞાન હોય તેવા તેવા પ્રકારના ત્રણ જ્ઞાન મહિત તે તીર્થંકરની પદવીવાળાજ જન્મે છે પણ ચક્રવર્તીઓ કે વિષ્ણુ આદિ બીજા જીવો પાછલાના જીવનું જ્ઞાન લઈને આવતા નથી, માત્ર પોતાના કર્મનેજ લઈને આવે છે

વૈદિકમતવાળાઓએ-બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ એ ત્રણેને ત્રણ વ્યક્તિઓ કંપીને ઉધા છતાં અનેક રૂપમાં ગોઠવીને, પ્રમાણ વિના પરસ્પર વિરોધવાળા અનેક લેખો લખીને બતાવેલા છે, તેમાંના કેટલાએક લેખે પ્રમગે પ્રસંગે અમોએ બતાવ્યા છે અને વળી હજી પણ કેટલાક બતાવવાના છે તે ઉપરથી મનુષ્ય પુરુષોએ વિચાર કરી લેવો વિષ્ણુ, પ્રતિવિષ્ણુના સંબંધે પરમાત્મા અને અમુર, વૈદિક ધર્મવાળાઓએ જણાવી જગો જગોપર લકાઈઓ કરવાવાળાજ લખીને બતાવ્યા છે, પણ જૈન ઇતિહાસ એમ જણાવે છે કે પ્રતિવિષ્ણુઓ ત્રણે ખજના રાજાઓની સાથે લકાઈઓ ઠરીને ત્રણે ખડ પોતાના વશમાં કરે છે વિષ્ણુ થાય છે તે એક પ્રતિવિષ્ણુને મારીનેજ ત્રણે ખડના લોકતા બને છે પણ તેમને દેવ કે અસુર તરીકે ન માનતા મહાન મન્યો તરીકેજ વણવેલા છે

પણ અપિણે આ સ્કેંદપુરાણના બ્રહ્માનો પ્રસંગ પ્રથમ જોવાનો છે બ્રહ્મા લોકના પિતામહ છે, દુનિયાનો ઘાટ ઘડનાર મહાન જ્ઞાનવાન છે પણ નારદ મન્યાને પૂછવા લાગ્યા કે-તું કયાથી આવ્યો? કયા જામ્યો? મૃત્યુલોકમાં રાજાઓ કેવા છે? ત્યાં વ્યવહાર કેવો ચાલે છે? આ પ્રશ્નો સાધારણ માણસો નાણી ગણે તેવા છે તો શુ ત્રિકાવ જ્ઞાનીને કે દુનિયાની વસ્તુઓનો ઘાટ ઘડનારને પૂછવા ન જરૂર પડે? જીવનમાં કલિ આવ્યો, એમ માલજતા હાય માઝ તીર્થ

કલિ ન હોય ત્યા સ્થાપુ, ત્યારે શું કલિ ઓગના લક્ષથી બહાનું હતો ?
બ્રહ્માને દુનીયાને બનાવવાની સત્તા હતી ત્યારે શું કલિને હાંવવાની સત્તા
ન હતી ?

એક કલિના માટે અનેક વિધોના બેળમે યજ્ઞનો આરભ સ્વીકાર્યો,
ત્યારે દુનીયાને બનાવતા કેટલું બેળમ ખેડેલું માનવું ? યજ્ઞમા વિધન
કરવાને તૈયાર થયેલા બ્રાહ્મણોને નમસ્કાર કરી તેમની આજ્ઞા મેળવવી
પડી, ત્યારે સવસત્તાવાળા બ્રાહ્મણો કે બ્રહ્મા ? ગાયના મુખથી પ્રવેશ
કરાવી શુદ્ધ પ્રદેશથી બહાર કઢાવી ગાયત્રીને પરપૂર્યા થોડા વખતમા
સાવિત્રી આવીને તોફાન મચાવશે તેનો વિચાર શું ત્રિકાળજ્ઞાની યદને
ઓઢો પણ ન કરી શક્યા ? ગાયત્રી પરણું નહિ તેનો વિચાર માણુએને
પૂછ્યો પડ્યો ત્યારે સ્પષ્ટ બનાવતા કયા જ્ઞાનીનો વિચાર લીધેલો માનવો ?
સજ્જનો ! આ લેખોમા કેટલી સત્યતા ! અને કયા ઉત્તિકાએનો દેશદાન
કરી લખાએલા છે તેનો વિચાર મારા કિચિત્ માત્રના લેખથી કરશો ?
હું કેટલું લખીને બતાવીશ ? ઇત્યવ વિસ્તરેણુ વિગેષ આગેતા લેખમા જુનો.

આ સ્કંદપુરાણના પ્રમંડા કયા ? અનાદિકાળના કે મત્તર લાખ
અને અઠાવીશ હજાર વષના કૃતયુગમા થયા તે ? આ બે પ્રમંડમા યજ્ઞ કયા
પ્રમંડે રહેલો ? અને તે કયા કાલમા ? કેમકે સરસ્વતીએ કહ્યું છે કે-તે
દેવો મુનિઓના મોટા પિતા યદને નિર્લજ્જ કામ કર્યું તેથી આ પ્રમંડ
અનાદિતા છે તે માનવા કે કૃતયુગમા થયા તે માનવા ? ઇંદ્ર ક ન
લાભ્યા-વિષ્ણુએ અને ઋદ્રે લગ્ન કરાવ્યું ત્યારે શું અનાદિતા બે વિના
વારવાર અવતાવ લે છે તેમને, પ્રમંડાનું ગાયત્રીની સાથે લગ્ન કરાવ્યું
કે ત્રેતાયુગમા થયેલા વિષ્ણુએ કૃતયુગના પ્રમંડાનું લગ્ન કરાવ્યું ? આ પ્રમંડાના
લગ્નમા ઇંદ્ર પણ સામેલ હતા તો પછી દ્વાપરમા થએલા ઇંદ્ર, કૃતયુગમા થએલા
બ્રહ્માની પાસે કેવી રીતે જઈ ચઢ્યા સાવિત્રીએ શાપો ઓઢા કરતા કહ્યું કે-બ્ર-
હ્માના લગ્નોને મુખ મળશે અને છેવટે એક રૂપ થશે તો વિચારવાનું કે-તે
કયા કાળે અને કયા ઠેકાણે એક રૂપ થવાનું ? કારણ કે આ પ્રમંડા છે
તે પોતેજ યજ્ઞ કળીને લાભ મેળવવાને હજી શિક્ષા મારે છે તો શું
પ્રમંડપદથી કોઈ વિશેષ લાભ દુનિયામા રહેવો છે

પહેલા પ્રમંડા કે સરસ્વતીનું ? એ બેમા વિશેષ શક્તિ ઢોળી માનવી ?
કેમકે સરસ્વતીનું શાપથી પ્રમંડા પોતે પોતાની પૂજ્યતા ગુમાવી બેઠા

ઇંડ કેદી રૂપના શાપને વશ થયા વિધુને દોરોના પાત્રક ઉપે ધવાનું
ચયુ શુ આ બંને લેખ મત્યરૂપે ભામે છે ? અમોને તો કલ્પિત રૂપ
ભામે છે અમર કોઈ યથાર્થ મમજ્જવશે તો માન્ય કવ્વામા કોઈ પણ
પ્રકારનો વાયો નથી

ઉપગ્ના લેખને મળતો એક બીને પણ લેખ છે તે આ જગોપગ
દાખલ કર છું

આર્યોના તહેવારોનો ઇતિહાસ પૃ ૧૭૨મા ભુવો—

" પુરાણ કાળમા નદીઓની મહત્તા ધાર્મિક દૃષ્ટિથી વધતી ગઈ
નદીઓમા સુખ્ય દેવતાઓનો અથ છે એમ પુનર્લોભાની એક કથામા
લખેલું છે—એક વખત પ્રજ્ઞાદિત્ત મર્વ દેવતાઓએ એક શુભ કાર્યના આરંભ
વખતે સાવિત્રીનું અપમાન કર્યું તે વખતે ગુસ્સામા સર્વ દેવતાઓને તેણે શાપ
આપ્યો કે—તમે નદીઓ થશો તે પ્રમલે-વિપ્લુની-કૃષ્ણાનદી, મહાદેવની-
મહાનદી અને પ્રહલદેવની પ્રજ્ઞાપુત્રા નદી બની, બીજા દેવતાઓની પણ નદીઓ
થઈ "

એક મમજ્જ એવો હોનો કે પુગણદાગે પ્રમાણ વિના લુક માય પોતાની
મરજી પ્રમાણે લખી દેતા હતા—જેમકે પોતાના માન્ય દેવોને પણ હુગચારી,
બ્યભિચારી અને જડ રૂપે બનાવી દીધા તોપણ કોઈ પૂજવાવાળા ન હતા તો
પછી જોતોને અને જોડોને નાસ્તિક રૂપે લખતા તમને પૂજવાવાળું કોણ હતું ?
હવે આ અગ્રેજોના ગત્યમા જેમ જેમ પુસ્તકો છપાઈને બહાર પડવા લાગ્યા
તેમ તેમ પુરાણાદિકોનું પોકલ બહાર થતું ચાલ્યું જોતોમા પોકલ નથી પણ
બધું સત્યરૂપે છે એમ હું માગ અનુભવથી કહું છું તે પ્રમાણે મધ્યસ્થ પડિતો
પણ જોઈ શક્યા છે

ઇતિ યજ્ઞ કરતા પ્રશ્નો અને તેની સગીક્ષા

પુન સ્કંદપુરાણના પ્રશ્નો.

સ્કંદપુરાણ ખંડ ૧ લો અસ્તોત્રયનો અધ્યાય ૮-૯-૧૦ થી
૧૫ સુધી પત્ર ૨૪૩ થી

(૧) અધ્યાય ૮-માનો કિચિત્ ભાવાય—પૂર્વે કલ્પના પ્રારંભમા

મહાદેવજી નિર્વિકલ્પ બેઠા હતા પણ જગત્ પેદા કરવાની ઇચ્છા થતા-હાળા જમણા અગથી બ્રમ્હા, વિષ્ણુ પેદા કરીને ઝોશુજી અને સત્ત્વગુણ કમથી મૂકી દીધા, એટલે માનસવાળા થઈ-મરીચિ આદિ દશ બ્રમ્હણોને મળી, દક્ષિણ અગ્નિથી દક્ષને, સુખથી બ્રમ્હણોને, હાયથી ક્ષત્રીઓને જધાથી વેશ્યોને અને પગથી શૂદ્રોને પ્રથમ ઉત્પન્ન કર્યા, પછી કમથી બધી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરી દીધી. ઇત્યાદિક અધ્યાય ૮ માંના ઘણા વિસ્તાર છે.

(૨) આગળ અધ્યાય ૯ માંના-આ સૃષ્ટિ તૈયાર થઈ ગયા પછી બ્રમ્હા અને વિષ્ણુમા મોટાધપણાને ઝગડો પેા બ્રમ્હાએ હાલુ કે, હે કેશવ ! તે મધુ, કૈટભ ને પેદા કરીને માર્યા તેથી તું દેત્યારી થયો. બીજી વાત એ છે કે તને ખનાવતા જે મારા હાથને પીડા થઈ તે હજી ગઈ નથી વળી જો કે દેત્યના જાયથી તું જળાશયમાં જઈને સુવે છે, તો પછી તું માગથી મોટો કેવી રીતે ?

વળી જો કે મારા આર મુખથી આર વેદો, ઉત્પન્ન થયા એતદ્વય શક્તિ, અને મારી આ સરન્વની ઉત્પન્ન થઈ, આશ્વર જગમ રૂપ આ બધી સૃષ્ટિ મે ઉત્પન્ન કરી છે તો પછી મારાથી તું કેવી રીતે મોટો ? પછી વિષ્ણુ પણ હસીને બોલ્યા હે બ્રમ્હન ! તૂ મારી નાભિના કમળથી ઉત્પન્ન થયો છે જો મધુ કૈટભને મે માર્યા ન હતા તો તે તારા નાશ કરતા વળી મોમક આદિ દેત્યોને મે મત્યાદિકના સ્વરૂપથી ધાવણ કર્યા તો પછી હે બ્રમ્હન ! તું માગથી મોટો કેવી રીતે ?

(આ મધુ અને કૈટભને પુરાણોમાં વિષ્ણુના કાનના મેલથી ઉત્પન્ન થયેલા જગોજગોપર લખીને બતાવ્યા છે. જૈનોમાં ચૌદમા તીર્થ કરના સમયમાં થએલા ચાથા પુરુષોત્તમ વાસુદેવ અને તેમના મમયમાં-“મધુ” પ્રતિવાસુદેવ, તેના બાઈ કૈટભ મોટા રાજા થએલા છે તેમનો લેખ અમોએ આગળ જતા આપેલો છે ત્યાંથી વિચાર કરી લેવો.)

(૩) હવે આગળ ૧૦ મા અધ્યાયનો કિચિત્ ભવાર્થ -

એમ જે જે પુરાણોમાં જે જે કર્તવ્યો તેમના વિષયમાં લખાયેલા હતા તે તેમને કહી બતાવ્યા પછી-એક લિંગ તેજમય એવું પેા થયું કે તે જોતજોતામાં ત્રણે લોકમાં ફરી વળ્યું હવે પોતાનો ઈર્ષ છોડી દો બ્રમ્હા અને વિષ્ણુ વિચાર કરવા લાગ્યા કે આ લિંગ તો આપણી પરીક્ષા કરવાને પેદા થયું હોય તેમ લાગે છે પછી તેના મૂળનો અને અતનો પત્તો મેળવવાના ઉદ્ધમનાગા થયા એમ દશના અધ્યાયમાં ઘણા વિસ્તારથી કહેવામાં આવ્યું છે.

૪ હવે અગ્ગળ ૧૧ માં અધ્યાયમાં—પ્રહ્લા હંસનું રૂપ ધરીને આકારમાં ઉડ્યા અને વરાહનું રૂપ ધરીને વિષ્ણુએ પાતાલને લેદવા માડ્યું અને સાત પાતાળને બેઠી નાખ્યા પણ કાંઈ લિંગનું મૂળ જડ્યું નહિ એમ વરાહનાં રૂપથી એક હજાર વર્ષ સુધી પાતાળમાં રહ્યાં એમ આ સખવમાં અગ્નીઆરમાં અધ્યાયમાં ઘણો વિસ્તાર છે ॥

૫ હવે ૧૨ અને ૧૩ માં અધ્યાયમાં હવરૂપે પ્રહ્લાને “ર્ષાણા શતસાહસ્ર” (એક લાખ વર્ષ સુધી) ભટકતા કેતકીનું પત્ર આપ્યું તેણે કહ્યું છે કે—
“ચતુર્ધંગા જ્યુતયાત તતો નિપતતો મમ” મને ચાર યુગ અચુત ઉપરથી પડતા લાગ્યા તો પછી હે પ્રમહન્ ! તું લિંગના છેડાનો પત્તો કેવી રીતે મેળવીશ ? એમ ૧૨ માં અને ૧૩ માં અધ્યાય વિન્નારથી કહેલ છે (૬-૭) આગે-૧૪ માં ૧૫ માં અધ્યાયમાં—પ્રમહ્લાએ અને વિષ્ણુએ મહાદેવની સ્તુતિ કરતા કહ્યું છે કે—જે ઠોઠ હુનિયામાં વસ્તુ છે તે સર્વ કાંઈ હે ભગવાન તું જ છે એમ મોટામાં મોટા અને સર્વ પ્રકારની અન્તા વાળા મહાદેવજીનેજ જણાવ્યા છે એક જ ૮ માંથી ૧૫ માં અધ્યાય સુધીમાં શ્લોક ૨૧૫ સુધીમાં વર્ણન છે તે જોઈ લેવું

ઇતિ—મ્ક ૬ પુ અધ્યાય ૮ થી ૧૫ સુધી પ્રમહ્લા આદિનું સ્વરૂપ

(૧) પ્રમહ્લાના શિર છેદનનો પ્રકાર બીજો

મ્ક ૬ પુરાણ—ખડ-૫ માંના બીજા અધ્યાયમાં—પ્રમહ્લાના શિર છેદનું ઇચ્છિત વર્ણન

પૂર્વે એકાહ્વાન થતા ભૂતો નક્ષત્રાદિક કાંઈપણ ન હતું, માત્ર એક મહાકાલજી આકાશમાં રહી ગયો એક પરપોટો જોરથી વધતા સોનાનો થયો મહાકાળના ફોહવાથી તેના બે ભાગ થતા આકાશ અને પૃથ્વી બે બની ગયા તેના મધ્યમાં પ્રહ્લા વિગણુ અને મહાદેવ પણ હતા સૃષ્ટિ કરો એમ કહી તે અતર્ધાન થઈ ગયો પ્રમહ્લાને સુજ ન પડતા તપ કરવા લાગ્યા એટલે મહાદેવે છ અગ્ની સાથે વેદો આપ્યા તો પણ ગમ ન પડતા ફરીથી તપમાં બેઠાયા છેવટે મહાદેવની સ્તુતિ કરતા અર્તમાં સૂર્યના થઈ કે હે પ્રમહન્ ! તું ગર્વથી મને પુત્ર વિચારે છે તેથી તારૂં માથું કાપીશ, અને મારા અશથી જે રૂદ્ર થશે તે તારી પ્રજાનો નાશ કરશે, પણ તે ભક્તિથી મારૂં સ્મરણ કર્યું છે તેથી પિતામહના નામથી પ્રસિદ્ધ થઈશ એમ શાપ અને વચ બે મળ્યા પછી પોતાના તેજની અગ્નિમાં હોમ કરતા પરસેવો થતા લૂછીને નીચે નાખતા નીલલોહિત વર્ણનો

૩૬ પેદા થયે પછી સૃષ્ટિની રચના કરતા-પહેલાં સાત માનસો વચા, પછી બાધી સૃષ્ટિ તૈયાર થતા લોકો તે નીલલોહિતનીજ સેવા કરવા લાગ્યા પ્રમ્હાએ પોતાની અપૂર્ણતા બાણીને હિમાલયમાં જવાનું જણાવતા તે નીલલોહિત ચાલ્યો ગયો પછી ગવમા આવી ચાર મુખથી ચાર વેદો અને પાચમા મુખથી સાગોપાગ ઇતિહાસો કહ્યા પોતાનું તેજ દળાએલું બાણીને દેવોએ મહાદેવની સ્તુતિ કરી પ્રત્યક્ષ દર્શન માંચું શિવ પ્રગટ થતા શિવના તેજમાં પ્રમ્હાનું તેજ દળાઈ ગયું પછી અટકાસ્ય કરી ને દેવોના દેખના પ્રદાના પાચમા મુખને કાપી નાખ્યું ઇત્યાદિક કહી ૭૬ શ્લોકમાં બીજો અધ્યાય પૂરો કર્યો છે

પાર્વતીનાં ચરણ દર્શનથી-પ્રમ્હાનું વીર્ય નીકળતા હજારો વાવ ખિંચ્યા

સ્કંદયુગલુ-ખંડ-૧-લોકો શ્લોક ૫૩ નો અધ્યાય ૨૬ માં ૫૪ ૫૫ થી ૫૭

બધા પર્વતોની સલાહથી હિમાવચે પાર્વતી કન્યા શિવજીને આપી વેદિકા આમળા જોડેલું બેલું પ્રમ્હા, નિંચો અને પ્રામ્હણે પણ બેઠા હવન શરૂ થતા કોઈ મહે જોમ તો કોઈ કહેજોમ તત્ત્વ વિનાના તે વેદપાઠીઓ વિવાહ કરવા લાગ્યા છેવટે નારદે કહ્યું, કે હે પ્રમ્હાજી ! જે આ વિશ્વ કરાવ્યું છે જેમાં વિશ્વ ક્ષીન થાય છે અને જેના મુખથી તમો પેદા થાઈ નિગમ્ય થયા છો તે તો તમારી પાસેજ બેઠા જોમ નારદના કહ્યા પછી તે પ્રામ્હણેએ યજ્ઞ શરૂ કર્યો, ત્યાં પાર્વતીના ચરણ દેખતા પ્રમ્હાનું વીર્ય નીકળી પડ્યું અને હજારો વાવખિંચ્યો ઉત્પન્ન થયા તાત તાત ! પોક ગ્વા લાગ્યા તે વખતે નારદે કોપ કરી તે વાવ ખિંચ્યોને ગદમાદન પર્વત ઉપર મોકલી દીધા અને લક્ષ્મિત થયેલા પ્રમ્હાને આશ્વાસન આપ્યું ઇત્યાદિ ”

૨૬૬-૫૦-ના લેખનો વિચાર-મહાકાલે-સોનાનો પરપોટો ફેાડીને જે સાગ કર્યો, તેના આકાશ અને પૃથ્વી બની ગયા ત્યારે તેને પ્રથમ કયા આજ્ઞાશમાં રહીને પરપોટો ફેાડ્યો ? વગી જ્ઞાન કરવા મહાદેવે જ અગ્ની સાથે વેદો પ્રદાને આપ્યા તો પણ તેમને કાઈ સૂચ્યું નહિ ત્યારે જીવોની કતવ કરવાનું પ્રાદ્યોને કયા વેદોથી નૂચ્યું ? શુ પ્રદાએ ગર્વ કરીને ફરીથી ચાગમુખથી ચાગ વેદો અને પાચમા મુખથી સાગોપાગ ઇતિહાસ કહ્યો તેમાંથી સૂચ્યું ?

જેનો વેદો માનતા નથી તેથી વેદ બાહ્ય નાસ્તિક એમ લખવા વાળા આ ગદ્યકારોજ છે તેમને કયા આસ્તિકની પદ્ધિમા લેખવવા ?

નીચેના ખીન્ન લેખમા—બધા પર્વતોની સલાહથી પોતાની કન્યા પાર્વતીજી શિવજીને આપી બ્રહ્માદિક પગલાવવાને બેઠા વિશ્વના કર્તા પામેજ હવન કરવામા બ્રાહ્મપુત્રોનો મોટો વિવાહ આમા મોટો દગ્ગજો કેનો માનવો ? વિશ્વકર્તાનો કે બ્રાહ્મપુત્રોનો ? વગી પાર્વતીનો અશુભો દેખતાં વિશ્વકર્તાનું વીર્ય નીકળી પડયુ આ બધા લેખોનો વિચાર કઇ બાબુથી કરવો ? આ બધુ ધતીન્ગ તેમને કેવી રીતે ચલાવ્યુ ? જરા મથલીને વાચકોને વિચાર કરવાની ભલામણ કેટલું છે આવા લેખોનો વિચાર કરવામા અમી મુદ્ધિ કુર્કિત રહે છે તેથીજ વાચકોને વિચાર કરવાની ભલામણ કરી છે

॥ ઇતિ—બ્રહ્માના ગિગ્હેદનું અને સ્પષ્ટિત વીર્યનું સ્વરૂપ તેનો વિચાર.

શિવને મારવા બ્રહ્માએ સ્વેદજને પ્રેર્યો તેથી તેમને પ્રાયશ્ચિત

મ્કદ પુરાણ ખંડ ૫ મો અધ્યાય ત્રિજનો કિચિત્ ભાવાર્થ—

બ્રહ્માનું માથુ કપાતાની સાથે બ્રહ્માને ક્રોધ થતા પગસેવો થયો, તે લૂછીને પૃથ્વી ઉપર નાખતા ધનુષ્ણાણુ સાથે એક વીર ઉત્પન્ન થયો બ્રહ્માએ રૂદ્રના તન્દ્ર પ્રેર્યો પણ રૂદ્રે તેને હુકામ માત્રથી સ્તંભિત કર્યો અને તેમને પોતે વિધ્વુના આશ્રમમા જઈ ભિક્ષાની યાચના કરી રૂદ્રને દેખી વિધ્વુએ જમણા હાથ પ્રસાર્યો શિવે સ્વલથી બેઠતા લોહિનો પ્રવાહ છુટયો તેને પોતાના વ્પાળમા જીલવા માડયો પણ ત્યાંથી નીકળી પરચ્યાસ યોજન લાખો અને દશ યોજન પહોળો નદીરૂપે થયો તે પ્રવાહને x દિવ્ય એક હજાર વર્ષ સુધી કપાલમા ધારણ કર્યો પછી વિધ્વુએ કહ્યું કે તમારૂ પાત્ર ભરાયું ? એમ કહીને પ્રવાહ બંધ કર્યો પછી મહાદેવે દિવ્ય એક હજાર વર્ષ સુધી કપાલમા દ્રષ્ટિ ગળી અગુલીથી મથન કર્યુ પછી તેમા પરપોટો થતા તેમાંથી એક હજારગ્ના હાથવાળો ધનુષ બાણુ આથે અન્નુન જેવો પુરૂષ પેદા થઈ ગયો વિધ્વુએ શિવને પૂછ્યું કે આ તમારા

x દિવ્ય એકજ વર્ષના લાખો કગેડો વર્ષ આપના હિસાબે પુરાણ કારોએ બતાવ્યા છે ત્યારે દિવ્ય હજાર વર્ષના વર્ષો આપના હિસાબે કેટલાં થાય તે વિચારવાનું

ઠપલમા ઠેણુ છે ? મહાદેવે ઠણુ ડે એ નર છે વિષ્ણુએ કહ્યુ તમે નર કહ્યો છે તેથી એ નરજ વરે મહાદેવે કહ્યુ ડે તમે નર નારાયણના નામથી પ્રતિદ્ધ થશે અને તમોને વણા ઠેકાણે નાહાય્ય કરવાવાળો થશે માટે એનુ રક્ષણ કરજો ઠાગણુ કે-પ્રમ્હાના માથાનુ તેજ, તમારા લોહીનુ તેજ અને મારી દ્રષ્ટિનુ તેજ, એમ ત્રણે ના તેજથી પેદા થએલો આ નર શત્રુઓને છતવાવાળો થશે પછી તે નરે મહાદેવની અને વિષ્ણુની સ્તુતિ કરી પછી તે નરને કપાલમાથી બહાર કાઢીને કહ્યુ કે મારા હુકાર મનથી મોહ નિદ્રામા પડેલા સ્વદેજ પુરૂષને જાગ્રત કર એમ કહીને અતર્ધાન થઇ ગયા પછી તે સ્વદેજને લાત મારીને ઉઠાડતા રોપથી સુદ્ધ કરવા લાગ્યો તે દિવ્ય સુદ્ધ ત્રણ વર્ષ ન્યૂન ત્રણસો વર્ષ સુધી વ્યાધ્યુ છેવટે રક્તજે સ્વેદજને ભેલો પછી વિષ્ણુએ છાડાવીને-મહેશ્વરને અને સુરેશ્વરને પાલન કરવા સ્વેદજને નોખ્યો પછી વિષ્ણુએ પ્રમ્હાજને કહ્યુ કે તમોએ મહાદેવજને મારવાની ઇ-જા કરી તે ઘણુંજ અયોગ્ય કામ કયું છે માટે તેનુ પ્રાયશ્ચિત્ત લ્યો પછી વિષ્ણુના વચનને માન્ય નાખી પ્રમ્હાજ એ પ્રાયશ્ચિત્ત લીધુ

આમા કિ ચિત્ત વિચાર — પ્રમ્હાએ શિવના અપરાધી થઇ પોતાનુ માથુ કપાળ્યુ શિવને મારવા તેમને સ્વેદજ પુરૂષ પ્રેર્યો, શિવે વિષ્ણુને હાથ લેહી લોહિનેા પ્રવાહ ચલાવી પોતાના અપરાધા ઝી-યો વળી તેમથી રક્તજ પુરૂષ પેદા થયો, તેને પેલા સ્વેદજને ભેલો, તોપણ વિષ્ણુએ પ્રમ્હાને પ્રાયશ્ચિત્ત લેવ-હાવ્યુ શુ આ બધો પ્રમગ મત્ય છે ? એ આ વાત સત્ય હેય તો તે ત્રણે દેવોને દૂરથીજ અમારો નમસ્કાર અસત્ય હોય તો એ પુરાણના વેખડને ધન્યવાદ આમા બીજુ શુ લખુ ?

॥ ઇતિ શિવને મારવા પ્રમ્હાએ સ્વેદજને પ્રેર્યો તેનુ પ્રાયશ્ચિત્ત

પ્રમ્હાના ઉપર દોષા રોપો

હિંદુસ્તાનના દેવો પ્રકરણ-૨ જુ પૃ, ૧૩૦-૩૧ થી “ તે ત્રણે લોકના સર્જન હારે પોતાની પુત્રી સાથે અનીતિનુ કામ કયું અને એ ભય કર અપનાઇ માટે તેને બાકીના દેવોએ શિક્ષા કરી કે-તમારી પૂજા કરવામા નહિ આવે ”

“ વળી મઘ પાનનો બીજો અપગધ પણ તેને શિર મૂકવામા આવે છે ”

“ તેમજ સ્કદ પુનપુમા એક નિર્લભ્ય વાત છે તેમા અસત્ય બોલવાને દોષ તેને લગાડ્યો છે ને સાળીત કગ્વામા આવ્યો છે તેની પૂજા લગભગ બધ થઈ છે તેનું આ પણ એક કારણ છે ”

“ તમે બાલિશ રીતે અને મદ બુદ્ધિથી અમત્ય બોલ્યા છો તેથી હવે પછી તમારે ઠોઠ પૂજન કર્યો નહિ ”

આગળ-શકા કોષ-શકા-૩૫ મી શીવપુરાણુમાની પણ એક વાત લખાઈ છે-“ બ્રહ્માનું બુદ્ધિ બોલતું કે હું લિંગનો થાહ લઈ આવ્યો તેથી શાપિત થવાથી જગતમા તેની પૂજા ન થઈ ”

પુત્રી નો કે સ્ત્રી નો મળર્થ અનાદિના બ્રહ્માને કયાથી ? છતાં પુનણ્વ કારણે ઠોઠ પ્રસંગ લઈને બ્રહ્માના નામને જગો જગોપર કલકિર્તન કર્યા છે તે પ્રસંગ જૈન ઇતિહાસથી અમોચે પ્રથમથીજ દાકી બતાવ્યો છે અને તે સિવાય બીજો ઠોઠ પણ માગ નથી.

જો કે ઇ સ ૧૬૦૧ મા-નદ્રીઆદના-વશ્વવિહારી અનુ જો-“ વઢાત મનનાવહી ” આપણા પુનણ્વો ” નામના લેખના પૃ-૧૦મા-લખ્યું છે કે-

“ વૈદિક જ્ઞાનનિધિ બ્રહ્મા, પોતાની પુત્રી ‘ વાય ’ પરમાર્થિક રહસ્યરૂપ આયે પ્રેમમા ફસાય તો તેમા પણ અધમ ભાવનાનુસાર અવલોકન કરવા મંડી જવું તે પણ હાસ્યાર્પક છે ”

જો કે વિશ્વવિજ્ઞાની અનુજ બ્રહ્માની પુત્રીને વાય ઠરાવી બીજાઓને હામ્યા-અપદ ઠગવતા હોય તો તે યોગ્ય ન ગણાય કાગ્લ કે મૂળના ગ્રંથકારોજ મોટી મોટી કથાઓમા-પુત્રી રૂપે અને સ્ત્રી રૂપે મગ્ન પ્રમાણે લખના ગયા અને તે પ્રમાણે પૂર્વ થયેલા પડિતો અર્થ પણ તેવા પ્રકારનો કરતા આવ્યા, પછી તે પ્રમાણે બીજાઓ લખીને બતાવે તેમને મોટી ભાવના કરવાવાળા દહેવા એ તો નિતાણુના તાકવા વાળાને છોડી દઈ નિગાનની વસ્ત્રને દોષિત ઠરાવવા જેવું કેમ ન ગણાય ? મારે બીજાઓને દોષિત ન ગણતા મૂળના લેખકોને તપાસવાની ખાસ જરૂર છે

ઇતિ બ્રહ્માના ઉપર અનેક દોષારોપણનો વિચાર. પ્રકરણ ૨૪ મુ

પ્રકરણ ૨૫ મું

બ્રહ્માના ઊપમહારની માથે ત્રિમૂર્તિનો વિચાર-

બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ-આ ત્રણ મોટા દેવોના મળ ધે વેદોમા કોઇ વિશેષ ઉલ્લેખ નથી પણ પુનઃ કારાજો એની કલ્પના કરેલી હોય એમ લાગે છે પહેલા વાસુ દેવના પિતા કે જે પોતાની પુત્રીનો મળ ધ કરવાથી પ્રજા પતિના નામથી ઓળખાયા હતા તેમને બ્રહ્માના નામથી પ્રસિદ્ધ કરેલા હોય અને જે તેમના મમયમા આ અવસર્ણિમા પ્રથમ વાસુદેવ અને પ્રતિ વાસુદેવ થયા છે તેમનો સળ ધ ઉત્પત્તિપાત્ કરી-વિષ્ણુ ભગવાનના નામથી પ્રસિદ્ધી ચલાવી હોય જૈન ઇતિહાસને આધરે લખેલા અનાસ આગળના લેખોથી નિ પક્ષ પ તો અને પોતાની બુદ્ધિથી જોવાવાળા વાચકો આ જોઇ શકશે

વેદોમા ત્રિમૂર્તિના સળ ધ જે લખવામા આન્ય છે તે નીચે મુજબ છે

(૧) હિંદુસ્તાનના દેવો-૫૫-૫૦ મા

“વેદોમાના ત્રણ પ્રધાન દેવોમાના-સૂર્ય એક છે અને અગ્નિને વાસુ મેળવીને પ્રાચીનમા પ્રાચીન હિંદુ ત્રિમૂર્તિ બને છે એનું પ્રાચીન નામ-પ્રજા પતિ “પ્રાણીઓનો પતિ ” છે

(૨) આર્યોના તહેવારોનો ઇતિહાસ એ ગ્રંથમાના ૫- ૫૦૩ મા
“વેદકાળની ત્રિમૂર્તિની કલ્પનાનો-ધીમે ધીમે એટલો બધો વિસ્તાર થયોકે-પુરાણોમા તેનું સ્વરૂપ તદન બદલાઇ ગયું વેદ ગાયકોએ અનેક દેવોની સ્તુતિ કરી છે પણ અમર્યાદાન તો અગ્નિ, મરૂત અને સૂર્ય એ ત્રણ દેવોનેજ મરૂતુ છે ”

૫-૫૦૪,-“પુરાણ કાળેએ ત્રિમૂર્તિની કલ્પના નહી કરતી વેળા બુદ્ધ ધર્મની ત્રયીની મદદ લીધી હોય એ સંભવિત છે ”

૫ ૫૦૫-“આ જગત્-રજ, મત્ત અને તમ એ ત્રિગુણોથી ભરેલું હોવાથી પરમેશ્વર ત્રિગુણાત્મક છે એવું ઉપનિષદ કારોનું મત્ત બન્યું પાછલ કહ્યા પ્રમાણે-વેદકાળમા મુખ્યત્વે કરીને આ ત્રણ ગુણ ધારણ કરનારા-બ્રહ્મા સ્પતિ, સૂર્ય અને રૂદ્રને અનુક્રમે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ એમ પુરાણકારોએ કરાવ્યા તે પછી અસ્તિત્વમા આવેના ઉશાનમ, કાત્યાયન, અને વ્યાસના ગ્રંથોમા ત્રિમૂર્તિનો ઉલ્લેખ મળી આવે છે

ખ્રિસ્તી શકના છઠ્ઠા મંકાના અરસામાં—૧૬૬૬ કવિએ રચેલા—મૃત્ત કટિક નાટકમાં (અક ૬) પણ ત્રિમૂર્તિનો ઉલ્લેખ કરેલો છે ”

“ એ ઉપરથી એટલું અપ્પટ થાય છે કે આશરે એક હજાર વર્ષથી બ્રમ્હા, વિષ્ણુ અને શિવની ત્રિમૂર્તિ વિષેનો મત એ ક્ષમ થતો ગયો. ”

વેદોમાં—સૂર્ય, અગ્નિ અને વાયુ તે પુરાણોમાં બ્રમ્હાદિ ત્રણ

ઋષિઓએ મોટામાં મોટા ઠગવેલા વિષ્ણુ

હિંદુસ્તાનના દેવો પૃ ૧૩૬થી ભાગવતની કથામાંનો કિચિત્ સાગ—

“ અરસ્વતીને કિનારે ઋષિઓ યજ્ઞ કરતા હતા ત્યારે ત્રણે દેવોમાં કયો દેવ શ્રેષ્ઠ તે વિષે તકનાર થઈ તેમણે બ્રમ્હાના પુત્ર ભૃગુને નહીં કરવા મોકલ્યા તેઓ પ્રથમ બ્રહ્મ લોકમાં ગયા સત્ય બાણવા આચાર કર્યા વિના મબામાં ઢાખલ થયા તેથી બ્રમ્હાને ક્રોધ ચઢ્યો નાશ કરવાની તૈયારી કરતાં ભૃગુને પોતાનો પુત્ર બાણી ક્રોધને સમાવી દીધો.

પછી ભૃગુ શિવના સ્થાનમાં ગયા શિવને આત્મિગન કરવા ન દેતા પાછા હઠ્યા તે જોઈ શિવે માગ્યા ત્રિશુળ લીધું પાર્વતીએ શિવના પગમાં પડી ભૃગુના પ્રાણ બચાવ્યા પછી ભૃગુ વક્રાંકમાં ગયા સતેવા વિષ્ણુને છાતીમાં લાત મારી નિંદ્રામાંથી ઉઠાડ્યા. એટલે વિષ્ણુએ ભૃગુને નમસ્કાર કરીને કહ્યું કે—મહારાજ ! આપને વદન કરે છું, આપ આમન પગ બેસવા કૃપા કરો, મેં યોગ્ય માન નથી આપ્યું તેની ક્ષમા કરો, આપના પગને ઇજા થઈ હશે તેની પણ ક્ષમા કરો એમ કહી વિષ્ણુએ ભૃગુ ઋષિના પગ આપ્યા અને કહ્યું કે આજ હું અત્યંત સન્માન પામ્યો છું હે ભગવન ! તમારા પગની પાપનાશક ગ્જ તમે મારી છાતી ઉપર મૂકી છે, વિષ્ણુનો આ જવાબ સાંભળી ભૃગુને એવી તો ચરમ લાગી કે રોતા રોતા ઋષિ લોકો પાસે ફોડી ગયા તેમણે (ઋષિઓએ) આ હકીકત બાણી એકઠમ ઠરાવ કર્યો કે વિષ્ણુ મર્વમાં મોટામાં મોટા દેવ છે, કેમકે અક્ષમા અને ક્રોધથી મુક્ત છે ” (કેનેરી કૃત “ હિંદુપુરાણ ” પૃ ૨૪૦)

આમાં જરા માગે વિચાર—ત્રણ દેવોમાંના મોટા દેવની ખબર બધા ઋષિઓને પડી નહીં, પણ બ્રહ્માના પુત્ર ભૃગુને પડી નહીં ? અરે ! જગતનો ઘાટ ઘાઠનાર સર્વજ્ઞ રૂપ બ્રહ્મા તે પણ પોતાના પુત્રનું ભાન બૂલીને મારવા તૈયાર થયા તે કેટલું આશ્ચર્ય ? બ્રહ્મ લોકમાંથી નીકળી ભૃગુ શિવ પાસે ગયા, આ ભૃગુ અમારી પરીક્ષા કરવા આવ્યો છે એમ સર્વજ્ઞ એવા શિવ પણ, સમજ્યા વગર ત્રિશુલ લઈ મારવા ઉઠ્યા ? ત્યાથી ભાગીને ભૃગુએ વૈકુંઠમાં જઈ સુતેલા વિષ્ણુની

છાતીમા લાત મારી, તેમને જગાડયા છતાં પણ વિષ્ણુએ નમસ્કાર કર્યો, આસન આર્યુ, લાત મારતા થયેલી ઇન્દ્રની ક્ષમા માગી, ભૂગુના પગ ચામ્યા, એટલુજ નહિ પણ લાત મારતા છાતી ઉપર પડેલી ભૂગુના પગની ધૂળને પાપની નાશક માની ? માક્ષત્ વિષ્ણુ ભગવાને ભૂગુની લાત છાતીમા ખાધી અને સેવાપણુ તેટલી ઉઠાવી, ત્યારે તેમને બધા દેવોમા મોટામા મોટા ઋષિઓએ ઠરાવ્યા વળી મહાભારતમાની એક વાત એવી પણ માલજવામા આવી છે કે-યુધિ ઠરના યજ્ઞમા શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનની પાસે બધા બ્રાહ્મણોએ પોતાના પગ ધોવડાવ્યા હતા આવા આવા પ્રકારના લેખે જોત વિચાર થાય છે કે-પૂર્વ કાળમા થયેલા તે બધા ઋષિઓ અને બ્રાહ્મણો-બ્રહ્મદિક દેવોના ભગત થયા હશે કે મહારીની પેઠે નચાવનારા થયા હશે ? બ્રહ્મદિકને નીતિ વિનાના લખનારા શુ જ્ઞાનીઓ હશે ?

ઋષિઓએ ઠગવેલા મોટામા મોટા દેવ વિષ્ણુ તેમનો વિચાર

વળી-હિંદુસ્તાનના દેવો-૪ ૪૨૭ થી

“ એ વ ત ખરી છે કે હિંદુસ્તાનમા લાખો મઠો, સ્ત્રીઓ, અને છોકરા-અર્ધો માણુમ અને અર્ધો પક્ષી એવા ગરૂડના વાહન પર આરૂઢ થયેલી કે નાગ પર ચઢન કરતી ચતુર્ભુજ વિષ્ણુની પત્થરની પ્રતિમાઓ આમળ હડવત પ્રણામ કરે છે, તેઓ વૃષભપત્ન નગ્ન આરૂઢ થયલા, ભૂપણુ તરીકે કપાલમાલા ધારણુ કરનાર, ત્રિનેત્રવાળા, રાક્ષમ ભૂત શિવની પૂજા કર છે, એ પણ ખરી વાત છે એવા મનુષ્ય છે કે તેઓ હજી પણ મથૂર પર સવાર થતા, હાથમા ધનુષને બાણ ધારણુ કરતા, છ મુખવાળા-લડાઈના દેવ કાતિકેમને માને છે, અને હાથીના માથાવાળા, મૂષક વાહન, ચતુર્ભુજ ગણેશનુ આવાહન કરે છે ‘રે’ એ વાત ખરી છે કે એગણીશમા મૈકાના પૂજુ પ્રકાશમા ઠાવિકાદેવીની આદૃતિને તેના પોતાનાજ શહેર કવકતાના મહોલામાથીલઈ જાય છે, તે સમયે તેના છુટા વિખરાયલા કેશ પગ સુધી પહોંચે છે તેણે મનુષ્યના માથાની માળા પહેરેલી હોય છે, તેની જીભ મુખમાથી બહાર નીકળેલી હોય છે, અને તેનો કમ્મર પટો લોહીથી ખન્ડાયેલો હોય છે આ બધું ખરૂં છે, પરંતુ લખી, વાચી કે વિચાર કરી ગકે એવા ગમે તે કોઈ હિંદુને મુછો કે તમે શુ આજ દેવોને માનો છો ? આ પ્રશ્ન સાલળી નગ્ન તમાગ લોળપણુ-દરેક વસ્તુ ખરી માની દેવાના સ્વભાવ તરફ તેઓ હમસે ‘હિંદુસ્તાનમા પ્રભાકીય ધર્મ’ આ ‘પ્રમાણે’ જીવતો મુએવો છે તે કય સુધી ટકશે તે ગેણથી કહી શકાશે નહીં ”

ઇતિ બ્રહ્મના સળધનો વિચાર સ પૂજુ પ્રકરણુ રખંડુ

પ્રકરણ ૨૬ મુ.

બલદેવ વાસુદેવાદિકંતુ પહેલુ ત્રિક.

નૈનોના ત્રિપૃષ્ઠ વિષ્ણુ અને અશ્વગ્રીવ પ્રતિવિષ્ણુ.

અગીઆરમા તીર્થ કરના મમયમા-પોતનપુન્ના ગળા જિતશત્રુ ઠે જે મૃગાવતી પુત્રીના મબધથી પ્રભાપતિપણે પ્રમિદ્ધ થયા હતા અને વૈદિકોએ જેને બ્રહ્માતરીકે ઓળખાવ્યા હતા, તેજ ગળની ગણી મૃગાવતીની કુક્ષિમા તત્વના બોધની પ્રાપ્તિ થયા પછી ત્રિભુલ ભવે ભરતચક્રીના પુત્ર મરીચિ, કર્મના સંભોગે નીચ ઉચ્ચ થોનિમા ભટકતા મત્તરમે ભવે વિશ્વભૂતિ થઈ અદાગમા ભવે સાતમા દેવલોકે ગયા અને ઓગણીસમા ભવે 'ત્રિપૃષ્ઠ' નામા આ ચાવતી અવસર્પિણીમા પહેલા વાસુદેવ (વિષ્ણુ) પછે આવીને ઉત્પન્ન થયા.

એજ અરસામા ગ્તનપુર નગરના ગામ મયૂગ્રીવ થયા તેમની રાણી નીલાજના હતી તેમની કુક્ષિથી 'અશ્વગ્રીવ' નામના પ્રતિવાસુદેવ (પ્રતિવિષ્ણુ) પછે ઉત્પન્ન થયા હતા બળદેવ, વાસુદેવ અને પ્રતિવાસુદેવ એ ત્રણે ત્યારે એકજ અન્મામા ઉત્પન્ન થાય છે તેમાના જે પ્રતિવાસુદેવ છે તે ત્રણે ખડના ગાંતબોની સાથે લડાઈ ટટાઓ કરી તેમણે પોતાના તાબે કરી લે છે, પણ મોટાલાઈ બળદેવની મહાશયથી વાસુદેવ છે તે પ્રતિવાસુદેવને મારે છે અને પછી તે નિર્વિધનપણાથી ગત્યનો ભોગ કરે છે આ આપણે અવસર્પિણીને કાળ છે તેમા નવ યાગદેવ નવ વાસુદેવ અને નવ પ્રતિવાસુદેવ આજ સુધીમા થયા છે અને આગળ ઉત્સર્પિણીમા પણ એજ પ્રમાણે થવાના છે ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણી એ બે મલીને એક કાવચક ગણાય છે આ અનાદિ કાળના મમારમા એવા કાળચક્ર અનતા થઈ ગયા છે અને આગળ ભવિષ્યમા પણ અનતા થવાના છે પણ આ અવસર્પિણીમા-આ અચલ બળદેવ, ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ અને અને અશ્વગ્રીવ પ્રતિવાસુદેવ એ ત્રણનું જોડલું પહેલવહેલું અગીઆરમા તીર્થકરના મમયમા થયેલું છે ત્યાર બાદ બીજા પણ એવા જોડલા આઠ થયેલા છે તેમનું પણ વર્ણન અવસરે અવસરે આપતા જઈશું અને સાથે પોરાણિકોએ કરેલા ફેફારો પણ અમારા બાણવા પ્રમાણે જણાવતા જઈશું.

એણે તેની યોગ્યતા અયોગ્યતાનો ખ્યાલ વાચક વર્ગ પોતાની મેળે જ કરી લે

॥ ઇતિ જ્ઞેન પ્રમાણે ૧૧ મા તીથ કરના સમયે નવ વાસુદેવાદિકમાત્ર

ત્રિક પહેલુ

પુરાણમા અશ્વગ્રીવ સળધે નીચે મુજબ મળી આવે છે

(૧) શકાદોષ-શકા પૃ ૫ મી પૃ ૬ મા દેવી ભાગવતથી “વિષ્ણુ ભગવાનનું શીર કપાઈ જવું, પુન તેમના શીરની જગ્યાએ ઘોડાનું શીર લગાવવું કે જેથી ‘હયગ્રીવ વિષ્ણુ’ એવું નામ પડયું”

જેન ઇતિહાસ પ્રમાણે વાસુદેવાદિક નવ ત્રિકમાત્ર ઉપર બતવેલું પહેલુ વહેલુ ત્રિક છે

પરંતુ પુરાણકારોએ દરેક સમયના જુદા જુદા વાસુદેવોને એક જ વિષ્ણુ રૂપે કહ્યા છે અને પ્રતિવાસુદેવોને પ્રાચે જુદા જુદા અસુરો રૂપે કહ્યા છે અને તેમાં મનમાની કલ્પનાઓ પણ ભરી દીધી છે પરંતુ આ પહેલા લેખમાં તો-અશ્વગ્રીવ પ્રતિવાસુદેવને જ વિષ્ણુ રૂપે કહ્યો માથું કપાવવાવાળા જ ભગવાની દીધા છે અને ઘોડાનું માથું લગાડી હયગ્રીવ વિષ્ણુ કહી દીધા છે ત્યારે જે ગીતામા-ભકતોના વ્યક્ત અને દુર્જનોના નાશક રૂપ સર્વ પ્રકારની ભ્રાત્રાધારાવનાર વિષ્ણુ કદા ઇ તેમને શું પોતાનું માથું કપાવ્યું? આ વાત વ્યવહારથી અને સુકિતથી પણ વિરૂદ્ધ શું નથી? એટલું જ બીજાને હું હરે આ લેખથી વિરમું છું

(૨) સ્કંદ પુરાણના હયગ્રીવ વિષ્ણુ

સ્કંદપુર્ણ ત્રિજ્ઞે પ્રજ્ઞાખંડ અધ્યાય-૧૪-૧૫ માં પૃ ૧૨૮ થી ૧૩૧ શ્લોકો ૬૧-૮૧નો કિચિત્ ભાવાર્થ

“વ્યાસ અર્જુનને કહે છે કે પૂર્વે સ્કંદે મહાદેવને પૂછ્યું હતું કે વિષ્ણુ ભગવાન કે જે ત્રણ લોકના નાથ, યુગયુગમાં ભકતોનું રક્ષણ કરી દુર્જનોના નાશ કરનાર પોતાનું માથું કપાવી હયગ્રીવ કેમ થયા ?

એવું જ નહિ પણ બીજા અનેક સામાન્ય તેમને કમીને બતાવેલા છે જુઓ કે—

- (૧) જેના ગેમથી-દેવો, વૃક્ષો, પત્રગો અને પર્વતો વધા છે
- (૨) જેની દેહથી કલ્પકલ્પમા સર્વ જગત ઉત્પન્ન થઈ જાય છે
- (૩) જેણે પ્રત્યુથએલી વિદ્યા અને યજ્ઞો આ દુનીયામા પાછા લાવીને મૂક્યા
- (૪) જેને દુષ્ટ દૈત્યોનો નાશ કરી વેદોને પાછા લાવીને મૂક્યા
- (૫) જેણે લીલા વડે આખી પૃથ્વીને પોતાની પીઠ ઉપર ધારણ કરી
- (૬) જેના શરીરમા સ્થાવર અને જગમરૂપ શર્વ જગત રહેલું છે
- (૭) જેણે વસાહતુ સ્વરૂપ ધારણ કરી હિંચકાકર્યને માર્યો છે
- (૮) જેણે સમુદ્રનો પૈમીને રાગર અને પર્વત સાહિત પૃથ્વીનો ઉદ્ધાર કર્યો છે
- (૯) જેણે દાદા'ઉપર પૃથ્વીને ધારણ કરી
- (૧૦) જેણે વસાહતુ રૂપ ધરી કપિલનો શોક દૂર કર્યો
- (૧૧) જેણે ભયકર નૃસિંહનું રૂપ ધરી ભક્ત પ્રહલાદનું રક્ષણ કર્યું
- (૧૨) જેણે રાતોરાતમા દુષ્ટ હિંચકાકરિયનો નાશ કરી પ્રહલાદને ઇંદ્રના આમન ઉપર બેસાડી દીધો
- (૧૩) વગી જેઓ વિરોચનના પુત્ર (બલિ) ના આગળ ધાતક રૂપે બન્યા
- (૧૪) અશ્વમેધ યજ્ઞમા જેનું પૂજન બલિ રાજાએ કર્યું તે પછી જેણે ત્રણ રંગલા માત્રથી બધી પૃથ્વીનું હરણ કરી લીધું
- (૧૫) જેણે વિશ્વરૂપ બનીને બલીને પાતાળમા જોમી ઘાટ્યો
- (૧૬) જેણે એવીશ્વર નિ ક્ષત્રીય પૃથ્વી કરીને પ્રાક્ષપોને આપી
- (૧૭) જેને હૈહયનો નાશ કર્યો અને પોતાની માતાને પણ માની નાખી
- (૧૮) જેણે જાત્યાવગ્થામા દુષ્ટાચારવાળી તાડકા નામની રાક્ષસીને મારી
- (૧૯) જેણે કૌશિકના પ્રસાદથી વિશ્વામિત્રના યજ્ઞમા લીલાવડે મનુષ્ય દેહ ધારણ કરીને ચૌદહજાર ગણનેાને એકી માથે ઠાર કર્યા
- (૨૦) જેણે સૂર્યનખા અને ત્રિશિંગનો પલ્લુ નાશ કર્યો
- (૨૧) જેણે સુગ્રીવના રૂપને ધરવાવાળા બુઢા વાલીને હણી સત્ય સુગ્રીવને મહાય કરી
- (૨૨) જેણે મમુદ્રમા મેતુ બનાવી ગવણનો નાશ કર્યો અને ધર્માણ્યમા પ્રાહ્લમ્ણોની પૂજા કરી

- (૨૩) જેણે ઘણા ગામના પટા (શાસનપત્ર) આપીને ધર્મ વાવડીમા સ્નાન કર્યું અને ઘણુ બ્રાહ્મણો ને ઘણુ પ્રકારના દાન આપ્યા
- (૨૪) જેણે સત્પુરુષોનુ પાવન અને કુષ્ટ પુરુષોનુ નિમગ્નણ કર્યું
- (૨૫) જેણે યાદવ વંશમા જન્મ લઇને પૂતનાનો અને શકટ દેત્યનો નાશ કર્યો
- (૨૬) જેણે ૧ અરિષ્ટ દેત્યનો, ૨ ઢેરીનો, ૩ બકાસુરનો, ૪ વૃકાસુગનો, ૫ શકટાસુ નો, તૃણાવર્ત ધેનુક અને મનનો નાશ કર્યો
- (૨૭) જેણે કસને તથા જગસ ધને માર્યા છે
- (૨૮) જેણે તારકાસુર મારે છે અચુત- વપ સુધી સુદ કર્યું
- (૨૯) જે સર્વ ભકતોના ત્રાતા, દુરાત્માઓને હણતા એવા મહાત્ કાર્ય કરવાવાળા જે વિષ્ણુ ભગવાન તે અર્ધસુખવાળા કેમ થયા ? એ અમને ઘણુજ આશ્ચર્ય થાય છે

હવે મહાદેહીએ ઉત્તર આપ્યો કે-હં પુત્ર સ્કંદ ? સાવધ પણે સાભળ એક વળત દેવતાઓએ પૃથ્વી ઉપર યજ્ઞનો આગ્રહ કર્યો, ત્યાં સર્વ રૂદ્રોના પુરોહિતો આહવાન કરવા લાગ્યા બધાએ દેવો હાજર થઈ ગયા પરંતુ વિષ્ણુ હાજર થયા નહિ, તેથી વૈકુંઠમા મનુદ્રમા અને પાતાવાદિક સર્વ સ્થાનોપર તપાસ ગાવી તો પણ બ્રહ્મરૂપ વિષ્ણુ ભગવાનના દશન થયા નહિ છેવટે નમન કરીને દેવોએ જૃહસ્પતિને પૂછ્યું જૃહસ્પતિએ ધ્યાનના તપામતા ધનુષ બાણ માથે ધ્યાનમા બેઠેલા જોયા ધ્યાનથી જાગૃત કરવાનો ઉપાય જોયના દેવે ને ઉદેહીઓ (ઉધેહીઓ) એ કહ્યું કે-ધનુષ દોરી કાપી નાખોતો ધ્યાનથી જાગૃત થશે દેવોએ કહ્યું કે નમાધિસ્થને વિષ્ણુ કેમ કરાય ? બ્રહ્માણે દેવતાઓને કહ્યું કે જો તમે આ કાર્ય કરોતો મર્વ ભક્ષ્ય વસ્તુના અધિકારી બનો અને યજ્ઞની પણ મિદ્ધિ થાય દેવોએ ઉધેહીઓને કહ્યું કે તમે આ કાર્ય કરી આપો ઉધેહીઓએ કહ્યું કે અમારે યજ્ઞની કે દેવોની જરૂર નથી અમોને મર્વ યજ્ઞોમાથી ભાગ આપોતો કાર્ય થાય દેવતાઓએ તે વાત કણુલ ઠપી એટલે ઉધેહીઓએ એકત્ર મલીને ધનુષની દોરી કાપવા માડી અને ધનુષની દોરી સુધી પર્વત જેટલો સફેદો બનાવી દોરીનુ ભક્ષણ કર્યું એટલે દોરી તુટતા ધનુષથી વિષ્ણુ ભગવાનનુ માથુ કપાઈ ગયું અને ઉછીનીને વર્ગમા ચાલ્યું ગયું

દેવો ઘણા ઉદ્દિગ્ધ થયા અને માથાની જોજ કરવા હોડયા પણ દોડ જગ્યા થી પત્તો મેળી શક્યાજ નહિ ત્યારે નવુ માથુ જોડી આપવા વિશ્વકર્માને દેવોએ પ્રાર્થના કરી વિશ્વકર્માએ કહ્યું કે-યજ્ઞમાથી ભાગ આપવાનું કળુલ કરો અને માથુ લાવીને આપો તો એ કાર્ય કરીને આપીએ દેવોએ ભાગ આપવાનું ઠબ્લ કરીને કહ્યું કે માથુ જડતુ નથી એટલામા મધ્યાન્હના સૂર્યે દેખાવ દીધો અને દેવોએ મક્કીને સૂર્યનાગ્ધના ઘોડાનું માથુ કાપી વિશ્વકર્માને સોંપ્યું તે ઘોડાનું માથુ લઈ વિશ્વકર્માએ વિશ્વતુના માથે ચોડીને આપ્યું એટલે ત્યાથી વિષ્ણુ હયગ્રીવના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા દેવોએ વિષ્ણુ ભગવાનની સ્તુતિ કરી અને બ્રહ્માદિદેવોએ યજ્ઞકર્મ પૂર્ણ કયુ ત્યાંથી ઉદ્દેહીઓને અને વિશ્વકર્માને યજ્ઞમાથી ભાગ મળવા લાગ્યો ” ભાગમા મામાદિકમાથી લેવા દેવાનું શુ તે જ ગુણ્યુ નથી

આ લેખમાં અમે ૨૬૬ પુરાણના ત્રિજા ખંડના ૧૪ મા અને પંદરમા અધ્યાયનો કિચિત્ માર માત્રજ કહ્યો છે છતાંપણુઓએ વિશેષ ૨૬૬ પુરાણુ જોઈ લેવું

૨૬૬ પુરાણના હયગ્રીવ વિષ્ણુની સમીક્ષા

એકાદશી ૭૭૦ શ્લોકના પ્રમાણુવાળુ મહાભારત જેટલુ આ ૨૬૬ પુરાણુ વ્યાસનું બનાવેલુ નથી પણ વિક્રમ સંવત્ તે મા ચક્રમા ચતુક પછી કોઈ પડિતે બનાવી વ્યાસના નામ ઉપર ચક્રાની દીધેલુ છે તે વાતની ખાતરી નાજ કુમાર-પાળ અને આમ નજની કયા અમોએ આ ૨૬૬ પુરાણુમાવીજ લખીને બતાવી છે ત્યાથી કડી લેવી

હવે આ ૨૬૬ પુરાણના હયગ્રીવ વિષ્ણુનો કિચિત્ વિચાર કરીએ

તૈનોના ઇતિહાસ પ્રમાણે અગ્નીઆગ્રમા તીર્થ ડગથી તે બાવીશમા તીર્થ ડગના મમય મુધ્રી વાસુદેવાદિકર્ના નવં ત્રિઙ થયા છે તેમાનું પહેલુ ત્રિક અચલ-બલદેવ ત્રિપદ-વાસુદેવ, બને અશ્વગ્રીવ-પ્રતિવાસુદેવ તેમનો કિચિત્ વૃત્તાત પૂર્વના પ્રકરણમા લખી બતાવ્યો છે પૌરાણિકોએ બળદેવ અને વાસુદેવને છોડી દધને દેવગ અશ્વગ્રીવ પ્રતિવાસુદેવને જ વિષ્ણુ ભગવાન ઠગવી તેમના પોતાના ધનુષ્યની દોરીથીજ માથા વિનાના કહીને બતાવ્યા પછી દેવોની પ્રેરણાથી વિશ્વકર્માએ સૂર્યના ઘોડાનું માથુ લઈ વિષ્ણુના માથાના ઠેકાણે બધ બેસતું કરી આપ્યું, ત્યાજ્ઞાદ હયગ્રીવ વિષ્ણુના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા એમ પુરાણકારોએ લખીને બતાવ્યું માથુ કપાયા પછી માણસ છવી શકે ખરો ? કહેવામા આવે કે એ તો ભગવાન છે તો પણ વિચારવાનું

કે પેલી જગવની ઉધેડાંએ ધનુષની દોરી કાપવાનું જેટલું જ્ઞાન હતું તેટલું પણ જ્ઞાન નું મનાતન કાળનો વિપ્લવ જગવવાનને ન હતું ? એમ કેવી રીતે માની શકાય ?

વળી વિગેષ એ છે કે—આ રુદ્રપુરાણવાળાએ (૨૮) યોગચુત્રીશ કવચે લખી વિપ્લવ જગવાનની જે બહાદુરી બહેર કરી છે તેમાની કેટલીકતો ખીજા પુરાણકારોએ જે તદ્દન કલ્પિત લખી છે તેમાની લઈને આ પુરાણવાળાએ લખીને બતાવી છે અને કેટલીક વાતો પરશુનામના સબન્ધે બનેલી અને કેટલીક વાતો નામના સમયમા બનેલી અને તે સિવાયની બીજી (૨૨) બાવીસમા તીર્થ કરના સમયમા થએલા નવમા વાસુદેવ શ્રી કૃષ્ણ મહાગજના અબધે બનેલી વાતો તે આ અશ્વત્થીવ પ્રતિવાસુદેવ કે જૈનોના અગ્નીઆરમા તીર્થ કરના સમયમા અબળોના અબળો વર્ષ ઉપર થયા છે તેમની માથે ઝોઠવીને બતાવેલી છે આવી રીતના સબન્ધ વિનાના લેખોનો મેળ મોટા મોટા પડિતો પણ ઠેવી રીતે મેળવી શકે ? જે આપ પક્ષપાતને દૂર ગાંધી વિચાર કરાવેતો આ મારી અત્યંતુદ્વિધી લખાએલો લેખ પણ આપ સત્તજનોને અયોગ્ય ન હો જાગે ? આ વાસુદેવાદિકનું ત્રિક આ અવશર્પિણીમા પહેલવહેલું છે અને તેનું જ દિગદશન કરાવ્યું છે હવે આગળ આઠ ત્રિક બીજા લખવાના છે તે સધાવમઠે કમવાન યોજવા ધાડે છુ તેનો યોગ્ય વિચાર કર્યો અવી મારી નમ્ર વિનતી ટે

॥ ઇતિ વૈદિકના હયગ્રીવ વિપ્લુની મીમાંસા પ્રકરણ ૨૬ સુ

પ્રકરણ ૨૭ મું

૧૦ તીર્થ કર તથા બીજી વાસુદેવાદિકનું ત્રિક.

(૧) ૧૦ મા તીર્થ કર—અગ્નીઆરમા તીર્થ કરના પછી ઘણા લાખા કાલે સ્થપા નગરીના ઇક્વાદશની ગાજ વસુપૂજ્યની રાણી જયાની કુક્ષીમા—દર્શમા દેવલોકનો દેવ દેવાયુષ ભોગવ્યા પછી શ્રીવાસુપૂજ્ય નામના બાગમા તીર્થ કર પછે આવીને ઉત્પન્ન થયા તેમનાજ સમયમા

જય નામા બલદેવ, દ્વિપૃષ્ઠ વાસુદેવ, અને તારક નામા પ્રતિવાસુદેવ આ ત્રિક બીજી થયું છે

જ્ય નામના બ્રહ્મદેવાદિના પૂર્વજનો સબધ એવો છે કે-પૃથ્વીપુત્રના ગળ પવન વેગે ગળ્ય છોડીને દિક્ષા લીધી કુષ્ઠ તપ કર્યો પછી લાળા આયુધ્ય વાળા અનુત્તર વિમાનના દેવ થયા

હવે આ તત્ક વિધ્યપુર નગરમાં વિધ્યગકિત નામનો બળવાન ગળ હતો તેને સાદેતપુરના રાજા પર્વતની પાસે ગુણુમજ્ઞી નામની વેત્યા અતિઉપવતી હતી તેની માગણી કરી પર્વતે આપવાની ના પાડી છેવટે વિધ્યરાજાએ લડાઈ કરી જળગજસ્તીથી લીધી પર્વતરાજાએ કષ્ટથી દીક્ષા લઈ કુષ્ઠ-૨૯૫ વગ્તા એવું નિદાન કર્યું કે હું વિધ્યશકિતને માગવાવાળો થાઉં તપના પ્રભાવથી દેવ પણે ઉત્પન્ન થયો

હવે વિધ્યશકિતના શુભે પણ અનેક ભવેશા ભ્રમણ કરી છેવટે મનુષ્યનો ભવપામી દીક્ષા લઈ તપ કર્યો તપના પ્રભાવથી દેવતા પણે ઉત્પન્ન થયો ત્યાંથી ચ્યવીને-વિજયપુત્રના ગળા શ્રીધર તેની રાણી શ્રીમતી હતી તેની કુક્ષીથી તારક નામના પ્રતિવાસુદેવ પણે બાગ્મા તીર્થંકરના સમયમાં થયો

આ તત્ક દ્વાગિકાના રાજા શ્રવણ નામના છે તેમને બે રાણીઓ છે એક સુભદ્રા અને બીજી ઉમા છે જે પવન વેગનો શુભ હતો તે સુભદ્રાની કુક્ષીથી જ્યનામાં બલદેવ પણે ઉત્પન્ન થયા અને જે પર્વતનો શુભ હતો તે ઉમાની કુક્ષીથી દ્વિપૃષ્ઠ નામના વાસુદેવપણે ઉત્પન્ન થયા આ બંને બાઈઓને બળવાન બાણી-તારક નામના પ્રતિવાસુદેવે તેઓને મારવાનો વિચાર કર્યો તેઓ વગ્થે મહાયુદ્ધ થયું જેમ દ્વિપૃષ્ઠ વાસુદેવના હાથથી તારક પ્રતિવાસુદેવજ મર્યો ને નગ્ન ગતિમાં ગયો

વિશેષ આધિકાર ૩૫૦૦૦ હજાર શ્લોકના પ્રમાણવાળા -ત્રિપષ્ઠિ શક્તાકા પુરૂષ ચગ્ત્રિના પર્વ (૪) ચોથાના બીજા મર્ગમાંથી જોડ લેવો

॥ ઇતિ જૈન પ્રમાણે બીજા દ્વિપૃષ્ઠ વિષય, તારક પ્રતિવિષય,

વૈદિક મતે પ્રતિવિષય તે તારકા સુર.

(૧) મત્સ્યપુરાણના-તરકાસુર

મતમીમાસા પૃ ૧૩૬ મત્સ્યપુરાણ અધ્યાય ૧૫૨ શ્લોક ૨૩૩ થી

“તારકાસુર દૈત્યનો-દેવતાઓની સાથે ઘણી ભારી લડાઈ થઈ તેમાં બન્ને સેનાના ઘણાજ સૈનિકો માર્યા ગયા પછી તારકાસુરે પોતે રથથી ઉતરીને ડેટલા કેને પોતાના હાથથી અને કેટલાકેને પગની જોડીઓથી એ પ્રમાણે કરોડો દેવતા

ચોને મારી નાખ્યા, જ્યારે જીજ્ઞાસો નારીને ભાગી ગયા ત્યારે મન્યમા રહેલા-
ઈત્રાદિક, લોકપાવો, અને વિષ્ણુ આદિકને જેમ વાઘ મનુષ્યોને અને પશુઓને
પકડે તેમ પકડીને બાંધ્યા પછી તાન્કાસુર રથમા બેઠીને પોતાના સ્થાન પર
ચાલ્યા ગયા હેત્યો અને અપમન્યોની સ્તુતિની માથે ગાંધ્ય આમન ઉપર મેઝી
વણી લોકની સપદા ભોગવતો-ગાંધર્વાદિક સ્ત્રીઓની સાથે કીડા કરવા
લાગ્યો હત્ય દિ

તાન્ક દૈત્યની સમીક્ષા

સજ્જનો જન ઇતિહાસથી જે તારક નામનો પ્રતિવાસુદેવ કહ્યો હતો તેનો
જ જમ પવટાવોને મનુષ્યરૂપને અસુર કહીને દૈત્યરૂપે ઠરાવ્યો હોય એવો ભાસ
થાય છે કે નહિ? બીજી મનુષ્યોના યુદ્ધના ઠેકાણે આ પુરાણકારે દેવતાઓનું
યુદ્ધ ગોઠવ્યું અને જે 'દ્વિપૃષ્ઠ' વાસુદેવ હતા તમને વિષ્ણુ ભગવાન ઠગવ્યા
જેમ પહેલા 'અશ્વસીવ' પ્રતિવાસુદેવને માથું કપાયા પછી ઘોડાનું માથું લગાડીને
'હયગ્રીવવિષ્ણુ' કહ્યા હતા તેજ પ્રમાણે આ બનાવ બનેલો જોઈ ત્યો કહાય માની
લઈએ કે દૈત્ય દેવોની લડાઈ થઈ હોય પણ તે કયા કાગમા અને કયા ઠેકાણે? શું
આ વાત વિચારવા જેવો નથી? બીજી વાત એ છે કે-અનાદિ કાગના વિષ્ણુ, જો
ભગવાનરૂપે સત્ય હોય તો, દેવ દૈત્યોની લડાઈમા પડવાની નેમને શી જરૂર હતી?
કહાય માનીએ કે દેવતાઓનો બચાવ કરવા વચમા પડયા, તો પછી તારક
દૈત્યના હાથે કરોડો દેવતાઓનો નાશ શું કરવાને થવા દીધો? એટલું જ નહિ
પણ પોતે જગનના ઉદ્ધારક હોવા છતાં પેના તાન્ક વાઘના સપાટામા પશુરૂપ
થઈ દેહી રૂપ ઠેમ બન્યા? આપણ સાબળીએ છીએ કે વિષ્ણુ ભગવાને અનેક
અવતારો લઈને અનેક કામો કર્યા છે કેાઈ અવતારમા પહોંડો ઉચ્છીને દે કી
દીધા છે, તો કેાઈ અવતારમા પૃથ્વીને પાણીમાથી બહાર એ ચી લાવ્યા છે વળી
નૃસિંહરૂપ ધરીને તો દૈત્યને ચીરી નાખ્યો છે, અને ગીતામાતો હુખી ભકતે ને
ઉદ્ધાર કરવાનું વચન આપીને વેકુંઠમા ગયા છે, તો તે બધાએ પ્રકારની સત્તા આ
જો તારક દૈત્યના આગળથી ભાગીને કયા ચાલી ગઈ? સજ્જનો! આના મ થ
શું છે તેનો વિચાર કર્યો કે?

॥ ઇતિ વેદિકે-મતસ્ય પુરાણના તારકાસુર અને તેની સમીક્ષા

પુન રક દ પુરાણના તાન્કાસુર

૨૬૬પુનાણ ૫૭ પહેલો પદ ૧૦૫ થી ૧૧૧, અધ્યાય ૧૫ થી ૨૮
તેના શ્લોક ત્રણોનો આવરે છે તેનો ફિચિત્ સાગ—

“ વજ્રાગ અમુરે પુત્રના માટે તપ કરવા માડ્યો. બ્રહ્માએ અટકાવી તેને પુત્રનો વડા આપ્યો તે પત્રી તે ઈ સ્ત્રીએ-” પૂર્ણ વર્ષમહત્ત્વ તુ દધારોદરપ્થ હિ” એકે ઉત્તર વર્ષ સુધી ગર્ભે ધાગણ કરેલા, તારકે નામના પુત્રનો જન્મ થયો. દેત્યોના તારકવી ગત્યાભિષેક થયા પત્રી કરેલા લાગ્યો કે-હું તપ કરીને દેવતાઓને છતી ત્રણે લોકને છોડાવીગ એમ કહી ગુદામા જઈ તપ કરવા લાગ્યો- “ નિરાહાર પચતવા ડર્પાડ યુત્તમમૂર્તિકલ ” આહુર લીધા વગર અધુત વર્ષ સુધી તપ કર્યો દેવતાઓ ભયભીત થયા પણ બ્રહ્મા વર આપવાને ગયા તારક બોલ્યો કે જો તમારે વડા આપવો હોય તો એટલોજ આપો કે હું કોઈથી પણ મરૂં નહીં ? પછી બ્રહ્માએ કહ્યું કે માતૃદિવસના બાળક વિના તને કોઈ મારી શકેજ નહિ પછી તપ બંધ કરી સૈન્ય વધ દેવતાઓને છતવા જતા પ્રથમ યમનો નાશ કર્યો (આગળ પૃ ૧૧૪ થી અધ્યાય ૨૧ માના શ્લોક ૬૦ નો કિચિત્ માત્ર) તારકાસુરે દેત્યોની માથે મળીને દેવતાઓના સૈન્યનો નાશ કર્યો (વિષ્ણુએ બધા દેવોને સાગી જવાની આજ્ઞા કરી તારકાસુરે ખલાત બંદરે મિહાસન ઉપર બેઠો.

(આગળ પૃ ૧૦૬ થી ૧૪૨ અધ્યાય ૨૭ થી ૩૨ શ્લોક ૬૨૧ નો કિચિત્ માત્ર)

તારકાસુરથી ત્રાસેલા દેવોએ-પાર્વતીની સ્તુતિ કરી ત્યારે પાર્વતીએ પોતાના અગ્નિ મેલથી ‘મણુપતિ’ બનાવીને આપ્યો તેણે દેત્યોને વિધ્ન કર્યું મહાદેવે પાર્વતીને ઠાલી કહી તેથી ગૌત્વ પ્રાપ્ત કરવા તપ કરવા જતા શિવને લપટ લાડી વિરકાને ગ્રસ્ત રૂપે સુકીને પાર્વતી ગયા તોપણ આડી નામનો ત્ય પાર્વતી તાત્વરૂપે પેઠો મેથુન કરતા આસુરી માયા લાડી લિંગમા રૌદ્ર શસ્ત્ર કરી તેનો વધ કર્યો ગૌત્વ મેળવી પાર્વતી આવીને મળ્યા સુરતાલ કર્યો દેવોની પ્રેરણાથી કબૂતર રૂપે આવેલા અગ્નિને મહાદેવે વીર્ય બક્ષણના માટે પ્રેર્યો અગ્નિની પત્ની મ્વાહાએ તે વીર્ય લઈને સન્ના સ્તબમા નાખી દીધુ ત્યાંથી ઉત્પન્ન થયેલો જે કાર્તિકેય તેણે તારકાસુરને માગવા સર્વ દેવોએ મદ્દીમાગરના મગમે (ખલાતમા) સેનાધિપતિ બનાવ્યો તત્ત્વ જન્મેલા તે કુમારને લઈને તારકાસુરને-માગવા દેવો ચઢ્યા તારકાસુરને બ્રહ્માએ આપેલો વર યાદ આપ્યો તો પણ રણમા ચઢ્યો આ સશ્રામમા તારકાસુરે વિષ્ણુ રૂદ્રાદિક બધાએ દેવોને જર્જરીભૂત કરી નાખ્યા જ્યારે મહાદેવના મામે આવવા લાગ્યો ત્યારે આંકાશ વાળી થતા કુમાર કાર્તિકેયને માગવાની ઇચ્છા થઈ હેવટે તુરતના બાલકે તે તારકાસુરનો નાશ કર્યો

કહ્યું-દિકરી ! ગમે તેમ થાય પણ આ વરની માથે તો તારૂં લગ્ન નહિ કરે
આ સમાચાર નાગદને મળતા સપ્ત ઋષિઓની માથે હિમાલયને ઘર આબ્યા
પૂર્વની કથાવી સમજૂતિ કરવા લાગ્યા તમારી દિકરી સનાતન કાળથી શિવની
શક્તિ, અવિનાશી, અર્ધાગમ, જ્ઞેનારી છે અને ૦ ગત્તી-ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને
પ્રત્યય કરનારી ઇચ્છા પ્રમાણે શરીરને ધરનારી છે પ્રથમ દક્ષને યે
જન્મી, નામ સતી હતું શકર માથે વિવાહ થયો હતો એક વખતે
રામ ચંદ્રજીના દર્શન થતા મોહ પામી મીતાનો વેષ લીધો તેથી શિવે
ત્યાગ થયો પછી દક્ષના યજ્ઞસોમમા બળી સુઆ અને હમણા તમારે ત્યા
જન્મ્યા, શિવના માટે દારૂણ તપશ્ચર્યા કરી છે, તેથી એ શિવના પત્નીજ છે
પછી મરેને આનંદ થયો તરેકતરેકના ભોજન વિધુ અને પ્રમદાદિક જન્મ્યા
લગ્ન મમયે શીવજી પ્રાગ્હણેને નમન કરી, ગમચડનું નમરણ કરી મિહામન
ઉપર બેઠા મુનિઓની આજ્ઞાથી ' ગણપતિનું ' પૂજન શિવે થયું વિવાહ પહેલા
ગણપતિ મળવે કેમ ? એવી ગડા કન્વી નહિ દેવતાઓની પદવીઓ અનાદિ
કાળથી ચાલતી આવે છે હાથ મેળાપ થયે, ગાકાને ગડા ફાયલે મર્યો
કેલાશ ઉપર આબ્યા, વિલાસ કરતા છ મોહાવાળા કાનિકેય જન્મ્યા કે જે
કાર્તિકેયે તારકાસુરને માર્યો કાર્તિકેયનો જન્મ અને કર્મ વેદોમા, પુરાણોમા
પ્રસિદ્ધ છે યાજ્ઞવલ્કના મુખથી ગદ્યારીવનું ચર્ચિત્ર આલણી ભારકાજ સુખ
પામ્યા શિવનો સ્નેહ તેજ રામ લક્ષ્મણ લક્ષ્મણ છે

રામાયણના તારકાસુરની સમીક્ષા

સમજનો ! મત્સ્ય પુરુષ અને સ્કંદ પુરુષના તારકાસુરથી આપ બાણીતા
થયા હવે રામાયણના તારકાસુરમાથી જે સત્ય મળે તે વિચારીએ

જેનોના બાળમા તીર્થકરના મમયમા જે દ્વિપૃષ્ઠ વાસુદેવાદિકનું
બીજુ ત્રિક લખીને બતાવ્યું તેમાના આ તારકે નામના પ્રતિવાસુદેવ છે અને
દ્વિપૃષ્ઠ વાસુદેવના હાથથી મરેલા છે અનાદિકાળનોજ એવો નિયમ છે કે-વાસુ
દેવના હાથથીજ પ્રતિવાસુદેવ મરે તે પ્રમાણે અશ્વઘ્રીવ (પૌરાણિકના હયઘ્રીવ)
અને તારક પ્રતિવાસુદેવ (પૌરાણિકોના તારકાસુર) નો બનાવ આપે જેન
દત્તિહાસથી લખાણેલો જોયો હવે આગળ સાત વાસુદેવાદિકના બનાવો
લખાયે તે પણ લક્ષમા લેતા જશે હવે આ લક્ષમણ વાસુદેવાદિકનું ત્રિક
જેન દત્તિહાસ પ્રમાણે આઠમું છે અને તે જેનોના ૨૦મા અને, ૨૧ મા
તીર્થકરના મધ્યકાળમા થયેલું છે તેથી રામ લક્ષ્મણાદિકનો અધિકા
તે સ્થાન ઉપરજ કિચિત્ લખીને બતાવીશું

હાલ તો આ રામાયણમા તારકાસુરનું સ્વરૂપ કેવા પ્રકારનું ગોઠવ્યું છે તેમાથીજ કિચિત્ વિચારીએ-

પૌનાષ્ટિજેનો ખગે મત તપામીમુ તો-રામચદ્રણના પછીથીજ શિવણ થયાનું જણાશે આ ખ્યાલ અમારા આગળના લેખથી પણ આપ સાહેબો કરી લેશે તો પછી રામચદ્રણનું ધ્યાન કરવા તે સમયમા શિવણ બેઠાનું કેમ સંભવે ? વળી તેમના ધ્યાનના સમયમા મોટો ઉત્પાત કરવાવાળો માખાપ વિનાનો તારકાસુર પેઠા થઈ ગયો તે પણ વિચારવાનું ? ત્રાસી ગયોવા દેવતાઓ-જગતના કર્તા બ્રહ્મા પાસે કરીઆદ કરવા ગયા ત્યારે તેમને જે શિવણના ધ્યાનથી અચાનક ઉત્પાત કરનાર થયો તેનો નાશ તેના પુત્રથી થવાનું જણાવ્યું બ્રહ્માને ભવિષ્યનું જ્ઞાન હોત તો પોતે વારંવાર તેમનાથી નીચા દબાવના લોકોથી શાપિત શું કરવાને થતા ? જુઓ અમારો આગળ પાછળનો લેખ, મહાદેવે નામદેવને ખાળીને ભરમ કરી નાખ્યો અને વહી પાછા અદ્ભુત રૂપવાલી જાન ગણગારીને પગલુવાને ગયા શું આ આશ્ચર્ય ન ગણાય ? પાર્વતીજીતો પતિને લપટ જાણી રક્ષક મૂકી તપ કરવા ગયા હતા વળી પરજીવાની હોમમા બ્રાહ્મણોને નમસ્કાર કરી પટલા ઉપર બેઠા મોટા મોટા દેવો પણ બ્રાહ્મણોને જ નમસ્કાર કરે ને ?

બાકીનો વિચાર ઉપર આવેલા રામાયણના લેખનીજ વાચક વર્ગે કરી લેવો અને મત્ય વસ્તુની તપાસ કરવી

॥ ઇતિ વૈદિકે-રામાયણના તારકાસુર અને તેની સમીક્ષા પ્રકરણ ૨૭ મુ

પ્રકરણ ૨૮ મું

તેરમા તીર્થ'દર અને ત્રિજા વાસુદેવનું ત્રિક.

(ભદ્ર-જળદેવ સ્વયંભૂ-વાસુદેવ, અને મેરૂક-પ્રતિ વાસુદેવ) ત્રિપશ્ચિં
પર્વ ૪ મર્ગ ૩ ને

તેરમા તીર્થ'કર્નો જીવ પૂર્વ ભવે-ધાતકી ખડમાના પૂર્વ વિદેહ' ક્ષેત્રના ભરતમા મહાપુત્રી નામના ગરનો રાજા પદ્મસેન હતો તે રામચ દોડી દીક્ષા લઈ અહંદાદિતની લલિત પૂર્વ' મહાતપ કરી ખાખા દેવલોકમા દેવતાપણે ઉત્પન્ન થયા પછી ત્યાંના લાખા આયુષ્યના અતે ચ્યવીને કાપિલ્યપુરના ગજા-કૃતવર્મા

'તમનાં પટ્ટરાણી-રયામા' હતી તેમની દુક્ષીથી તેમના તીર્થંકર વિમળનાથ પછે ઉત્પન્ન થયા

હવે આ તેમના તીર્થ કરનાર સમયમા જે બનદેવાદિ થયા છે તેમના પૂર્વ ભવોનો વૃતાન્ત કિચિત્ ઇસાગ માત્ર રૂપે અહિં લખીએ ગીએ—

જાબુદ્રિપના પશ્ચિમ મહાવિદેહમા—આનંદ કરી નગરીનો ગજા નદી સુમિત્ર નામે હતો તેને છેવટે રાજ્ય છોડીને દીક્ષા અહણુ કરી, હુપ્ક નપ તપ્યા અને છેવટે અનુત્તર વિમાનના દેવતા થયો

હવે આગળ આ ભન્તમા શ્રાવન્તિ નગરીનો રાજા-ધનમિત્ર હતો તેમની નગરીમા અહિં નામનો ગજા અતિથી પછે આવીને રહ્યો હતો તે બન્ને રાજાઓ ઘુત (જુગાર) ના વ્યસનમા પડ્યા જે પ્રથમનો ધનમિત્ર હતો તે રાજાને હાર્યો નિરાધાર પછે ભટકતા એક સુનિની પાસે દીક્ષા લઈ ઉશ તપ કરતા તેણે બહિ ગજાને મારવાનું નિદન દયુ અને મનીને બાન્ધા દેવલોકમા દેવતાપછે ઉત્પન્ન થયો

હવે બલિરાજા પછુ રાજ્ય છોડીને માધુ થયા અને મહર્દિ દેવપછે ઉત્પન્ન થયા ત્યાના લાભા આયુધ્યના અતે નદપુરના ગજા મમરકેશર્મા નાણી સુદરી તેની કુક્ષિથી મેરુક નામા પ્રતિવાસુદેવપછે ઉત્પન્ન થયા હવે આગળ દ્વારિકા નગરીના રાજા રૂદ્રનામના હતા તેમને સુપ્રભા અને પૃથ્વી નામની બે રાણીઓ હતી

નંદિ મિત્રનો જીવ—અનુત્તર વિમાનથી અવીને—સુપ્રભાની કુક્ષિથી—ભદ્ર નામા બળદેવ પછે ઉત્પન્ન થયા

અને ધનમિત્રનો જીવ બારમા દેવલોકથી અવીને—પૃથ્વી રાણીની કુક્ષિથી—સ્વયભૂ નામે વાસુદેવ પછે ઉત્પન્ન થયા

ભદ્ર અને સ્વયભૂ—નગરની બહાર કીડા કરતા હતા તેવામા હાથી ઘોડાનું મોટું મૈન્ય જતુ બેઠને તેના મુખીને પૂછતા તેણે કહ્યું કે અમે ગણિ સૌમ્ય રાજાના માનુષો છીએ જીવિતની આશાથી આ મૈન્ય મેરકને આપવા જઈએ છીએ આ વાત આભળી તે બન્ને ભાઈએ મેરકને નહિ ગણતા તે મૈન્ય પોતાના તાબામા લઈ લીધું મેરકને બળર પડતા મોટું યુદ્ધ થયું તેમા—સ્વયભૂ વાસુદેવના હાથે મેરુક પ્રકિવાસુદેવ મરાણું

॥ હતિ જૈન પ્રમાણે—ત્રિજ સ્વયભૂ વિષ્ણુ, અને મે ૬ પ્રતિવિષ્ણુ

વૈદિક મતે મુરૂ દૈત્યની કથા.

મુરૂ દૈત્યની સાથે દિવ્ય હજાર વર્ષના બાહુ યુદ્ધથી કૃષ્ણ નાશી રૂટયા બ્રહ્માડ પુરાણમાથી માગર ગુદિ એકાદશીની કથા શ્લોક ૧૪૩ માનો કિચિત માર-છવીય એકાદશીમાની પહેલી

॥ શ્રી કૃષ્ણને અર્ચુને પૂછયુ કે-માગર ગુદિ અગીઆરસના વ્રતથી હજાર વર્ષનુ ક્ષણ ગાથી ? શ્રી કૃષ્ણે ઉત્તરમા જણાવ્યુ કે-પૂર્વે કૃતયુગમા-મુરૂ નામના દૈત્યે ઇંદ્ર, બ્રહ્માદિ બધાએ દેવતાઓને સ્વર્ગમાથી બ્રહ્મ કયાં એટલે પૃથ્વી ઉપર આવી મહાદેવશુની પાને પોતાનુ રક્ષણ માગ્યુ મહાદેવે વિષ્ણુ બતાવ્યા એટલે તેઓએ જલ મધ્યે સુતેલા વિષ્ણુને સ્તુતિ કરીને જગાડયા અને બાધી હકીકત કહી બતાવી, એટલે વિષ્ણુ બોલ્યા કે એવો હુદ દૈત્ય કોણ છે ? કે જેણે બધાએ દેવતાઓને સ્વર્ગમાથી બ્રહ્મ કયાં ? બતાવો તેનુ નામ, ઠામ, ઠેકાણુ પછી ઇંદ્રે કહ્યુ કે અદ્રવતી નગરીમા બ્રહ્મવશના નાકીજ ઘનો પુત્ર મુરૂ છે તેને બધાએ વિશ્વને જીતી લીધુ અને એણે અમાગ દેવતાઓનો પણ નાશ કર્યો આ વાત માબજતા વિષ્ણુ બગવાન તેનો નાશ કરવાનુ વચન આપ્યુ અને બધાએ દેવતાઓને લઇ અદ્રવતીમા લડવા ગયા પણ દેવતાઓ તો તે દૈત્યના એકજ મપાટાથી નાગી ગયા છેવટે વિષ્ણુ બગવાન તે દૈત્યની સાથે દિવ્ય હજાર વર્ષ યુધી બાહુ યુદ્ધમા પડયા પણ થાકયા તેથી નાશીને ગઠરિકાશ્રમમા એકજ દરવાજાવાળી બારથોજનની શુક્રામા જઈને સુતા-મુરૂ દૈત્ય પણ પાછળ ત્યા જઈને મારવા તૈયાર થયો તે વખતે મારા અગમાથી એક કન્યા ઉત્પન્ન થઈ તેની સાથે લડતા છેવટે તે મુરૂ નામનો દૈત્ય મરાણો એટલે મારી નિદ્રા પુરી થતા ઉઠીને જોવા માડ્યુ તો તે દૈત્યને મરેલો જોયો અને નાશ કર્યો તે કન્યાને જોઈ પૂછ્યુ કે આ દૈત્ય કોણે માર્યો કન્યાએ કહ્યુ કે મે માર્યો છે પછી એ સતુદ થઈ કન્યાને વર માગવાનુ જણાવ્યુ કન્યાએ કહ્યુ જો આપ મને વર આપતા હોય તો જે આ એકાદશીમા મને દૈત્યને માનવાની શક્તિ પ્રાપ્ત થઈ છે ત એકાદશીનુ લોકો વ્રત કરે ? એટલે વિષ્ણુ બગવાને તે વર આપ્યો માટે આ માગરગુદિ એકાદશીનુ વ્રત કરતા હજારા યજ્ઞોનુ ક્ષણ મળે છે “ઇત્યાદિ” વિશેષ બતાવેલા અથોમાથી જોઈ લેવુ

જૈન વૈદિકના મુરૂની સમીક્ષા

જૈન પ્રમાણે આ અવમર્ષિણીમા બલદેવની નાથે વિષ્ણુ પ્રતિવિષ્ણુના

નવત્રિક થએલા છે તેમાનું પડેલું અને બીજું ત્રિક—અગ્નીઆરમા અને બારમા તીર્થકરના સમયમા થએલું બતાવી દીધું છે હવે તેરના તીથ કરના સમયમા ભટ્ટ બવદેવની સાથે સ્વયંભૂ વાસુદેવ અને મુરુ નામનો પ્રતિવાસુદેવ થયો છે એ બંને મહાન નાત્તઓ છે મુરુએ રાવણની પેઠે તડાઇ ઝગડાઓ કરી ત્રણે બંડના રાજાઓની પાસે પોતાની આજ્ઞા મનાવી છે તે અરમામા થએલા સ્વયંભૂ મહાન રાજાએ પોતા ॥ ભાઈ બવદેવની મહાયથો મુરુનો નાશ કરી પોતે ત્રણ બંડના ભોડતા વાસુદેવ થયા છે પ્રતિવિષ્ણુને વિષ્ણુજ મારે એનો અનાદિનો નિયમ છે તેથી સ્વયંભૂ નામના વિષ્ણુએ મુરુ નામના પ્રતિવિષ્ણુને સાત હજાર વર્ષના આયુષ્યના અન્તે માર્યો છે

પુરાણકારોએ આઠમું ત્રિક લક્ષમણાદિનું અને નવમું ત્રિક શ્રી કૃષ્ણાદિનું તેમનામાના નામાદિક ઠેટલાક કાયમ રાખી પૂર્વ કાળમા થએલા વિષ્ણુના નામે ઉઠાવી દઇને તેમના સમયમા થએલા પ્રતિવિષ્ણુઓ (વિરોધીઓ) ને દાનરો (દેત્યો) ના નાનથી પ્રસિદ્ધમા મુદ્દી તેમના ઇતિહાસમા આસમાન જમીનના જેટલો મોટો દેશકાર કરીને મૂકેલો છે તેમાનું પડેલું ત્રિક બવદેવની માથે મૂકેલું ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ અને અશ્વગ્રીવ પ્રતિવાસુદેવનું અને બોણ ત્રિક બલદેવની સાથેનું મૂકેલું દ્વિપૃષ્ઠ વાસુદેવ અને તારક નામના પ્રતિવાસુદેવનું અગ્નીઆરમા અને બારમા તીર્થકરના સમયમા થએલું તેનો સબધ જૈન અને વૈદિકમાથી જે લખીને બતાવ્યો છે તેને તપાસીને જુવો, કેટલો બધો દેર થએલો ॥ એટલે ખાતરી થશે

હવે હું આ ત્રીજા ત્રિકમાના મુરુદેવનો વિચાર કિચિત કરીને બતાવું છું—મુરુને શ્રી કૃષ્ણ પોતેજ કહે છે કે—પૂર્વે કૃતયુગમા મુરુ નામના દેત્યે પ્રજ્ઞાદિક બધાએ દેવતાઓને સ્વર્ગમાથી બ્રહ્મ કર્યો પૃથ્વીપરના શિવને શરણે ગયા પણ શિવે વૈકુંઠના વિષ્ણુ બતાવ્યા એટલે તે બધા પ્રજ્ઞાદિક દેવતાઓએ સમુદ્રમા સુતેલા શ્રી કૃષ્ણને જગાડી બનેલી વાત કહી બતાવી શ્રી કૃષ્ણે મુરુનો નાશ કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરી પ્રજ્ઞાદિક બધાએ દેવતાઓને લઇને વિષ્ણુ લગવાનું પોતે ચઢ્યા પણ દેવતાઓતો મુરુના તાપથી ભાગ્યા માત્ર શ્રી કૃષ્ણ જ દિવ્ય હજાર વર્ષ ગાહું યુદ્ધ સુધી ટંક્યા, પણ યાકીને ૧૧૧૧ જઈ-બાર ચોત્તરની શુકામા મુતા મુરુ પણ સુતેલા કૃષ્ણને મારવા તૈયાર થયો ત્યાર તેમના અગથો પેદા થયેલી કન્યાએ શ્રી કૃષ્ણને બચાવ્યા વિચારી પુરોને આ કથા ઠેટલી શ્રદ્ધેય થઈ શકે ? આધુનીક દેશવણીના સમયમા આવા

આવા પાયા વગરના સેકડો લેજો નેધ લેજો પુગણોને જુઠા ઠહે તેમા શી નવાઇ ?

પુગણુમા મુડના મરણથી-જનોમા કલ્યાણકારી એકાદશીની મહિમા

મુડ પ્રતિવાસુદેવને સ્વયભૂ વાસુદેવે માર્યો એમ જૈન ઇતિહાસથી લખીને બતાવી દીધો પૌરાણિકોએ-મુડનું મરણ કન્યાવી બતાવી તે અગીઆ-
ગના દિવસને મોટો બતાવ્યો જૈનોમા એક એક તીર્થકન્યા સ્થવન, જન્મ, દીક્ષા, ડેવળજ્ઞાન અને છેવટે મોક્ષ એ પાંચ કલ્યાણકના દિવસોને ઉત્તમોત્તમ માનવામા આવ્યા છે તે અઢાઇ દ્વીપના ૧૫ મેત્રમા થએલા કે થવાવાળા ભૂત, ભવિષ્ય અને વત માન એમ ત્રણે ઢાળના તીર્થકનેમાનો ઢાળનો જન્મ, તો કોઇના દીક્ષા તો કોઇને ડેવળજ્ઞાન, કોઈ તીર્થકનું એક કલ્યાણક, તો કોળના એ ત્રણ આ માગસર સુદી ૧૧ ના દિવસે થએલા ગણાવ્યા છે

એક જગે ત્રણે ઢાળના અઢાઇદ્વીપના તીર્થકનેમા કલ્યાણક ૧૫૦ થએલા ગણાવ્યા છે કલ્યાણકના દિવસો ઉત્તમ મનાએલા તેથી આ માગસર સુદિ (૧૧) અગીઆરમ મોટી મનાએલી છે આ સબન્ધે જૈનોના સન્કૃત, પ્રાકૃત તેમજ ભાષાના અનેક લેખો લખાએલા છે અને તેમાના ડપાળને પણ ઘણા બહાનું પડી ગએલા છે ત્યાથી વિચાર કરી લેવાની જાગ્રમણ કરૂ છુ જો કે આ અમારો લેખ ચાલતા પ્રસંગનો નથી પણ વૈદિકોએ મુડ જૈનના મબન્ધથી આ અગીઆ-
ગના દિવસને કેવા પ્રેકારનો ગોઠવી બહાર કર્યો છે તેટલું બતાવવા પુતોજ છે આ વિષયમા જૈન અને વૈદિકના ઇતિહાસ સિવાય બીજું સાધન અમારી પાને નથી વૈદિકોમા મુડના મરણ પ્રમ ગયો મોટો દિવસ ગણવામા આવ્યો અને જૈનોમા તીર્થકરોના કલ્યાણકના દિવસોના કારણથી મોટો ગણવામા આવ્યો એટલોજ વિચાર કરીને જોવાનું છે કલ્પ પ્રસંગેન ?

॥ ઇતિ વૈદિક-બ્રહ્મકે-માગસર સુદિ ૧૧ ના મબન્ધવાળી મુડ જૈનની કથા, અને તેની સમીક્ષા પ્રકરણ ૨૮ મુ સપૂર્ણ

નહિ ? આ પછુ એક મહાન્ આશ્ચર્ય જેવું ખડ કે નહિ ? વળી પાશ્વરી વાત એ છે કે-કૃતયુગ પછી ત્રેતા- ૫૨ લાખ અને છ નુ હજાર વર્ષનું થયું છે તેમા શ્રી કૃષ્ણજી થયા છે ત્યારે પ્રમહાજીએ કૃષ્ણ ભગવાનને કયા કાવમા જગાડયા ?

વળી છઠ્ઠી વાત એ છે કે-જેવી રીતે શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન વિષ્ણુના અવતાર રૂપે ગણાય છે તેવી રીતે વિષ્ણુ ભગવાનના કાનના મેલથી ઉત્પન્ન થએલા આ બે દેત્યોને ગણવા કે કોઈ જુદા રૂપના ગણવા ?

સન્નજનો ! પુગણુકારોનું આ બધું તકંટ કેવા રૂપનું સમજવું ? કેમકે- નેન ઇતિહાસ પ્રમાણે તો મધુ નામ પ્રતિવિધુરૂપ એક મહાન્ રાજા છે શલાકાપુરુષની ગણતરીમા ગણાયેલા છે અને અનાદિના કાળના નિયમ પ્રમાણે પુરુષોત્તમ વાસુદેવના હાથે મરાણા છે અને મધુનો ભાઈ કૈટભ તેમના મેનાનીના હાથે મગણો છે તેમનું સ્વરૂપ પુગણુકારે કેવું પ્રમાણુ વિનાનું ચિત્તરૂં છે ? મપૂર્ણ ઇતિહાસ જોવાની ઇચ્છાવાળા સન્નજનોએ ત્રિપદિ શનાકાના પવ ચોથાનો ચોથો સર્ગ જોવો ”

વિષ્ણુના કાનના મેલથી મધુ કૈટભ દેત્યો

(૨) દુર્ગાપાઠ અધ્યાય ૧ લાના શ્લોક ૬૭ થી ૬૯ નો ભાવાર્થ

“ કલ્પના અન્તે જ્યારે આ જગત્ એકાર્ણવરૂપે થયું ત્યારે વિષ્ણુ ભગવાન શેષ નાગની શરમા કરી યોગ નિદ્રામા લીન થયા

તે વખતે મધુ અને કૈટભ એ બે દેત્યો વિષ્ણુના કાનના મેલથી ઉત્પન્ન થઈ પ્રમહાને મારવા દોડયા જગત્પતિ પ્રમહા તે વખતે વિષ્ણુની નાભિ કમળમા હતા અને શ્રી વિષ્ણુ સુતેલા હતા ઇત્યાદિ ”

આ મધુ અને કૈટભ બે દેત્યોની વિશેષ સમીક્ષા આ દુર્ગાના પાઠમા બતાવેલા બે દેત્યોમા વિશેષ જોમ સમજાય છે કે વિષ્ણુ શેષનાગની શરમા કરી યોગ નિદ્રામા લીન થએલા હતા તે વખતે તેમના કાનમાથી નીકળી તેમની નાભિકમળમા બેસી ગ્દેલા પ્રમહાને મારવા દોડયા કેમકે તે વખતે બીજુ કોઈ તેમના હાથમા આવે તેમ ન હતું વિચાર એ થાય છે કે નિમિત્તવિના ઉત્પન્ન થએલા તે બે દેત્યોમા એટલું બધું બળ કયાથી આવી ગયું કે જગત્ના સ્રષ્ટા એવા પ્રમહાને પછુ ભયભીત કરી નાખ્યા ?

પ્રકરણ ૨૯ મુ ચોથા પુરુષોત્તમ વામુદેવ અને મધુ પ્રતિ વાસુદેવ ૨૧૯

॥ ઇતિ વૈદિકે-માર્કંડેય અને હર્ગાપાંના-વિષ્ણુના જ્ઞાનના મેલથી ઉત્પન્ન થએલા મધુ કેટલની સમીક્ષા

વાયુપુરાણના મધુ અને કેટલ.

વાયુપુરાણ અધ્યાય ૨૪ મા મહાદેવની સ્તુતિ વિસ્તારથી કરેલી છે

અધ્યાય ૨૫ મા મધુ અને કેટલનું વર્ણન-પૃ ૧૭૬ થી મૂળ અને પૃષ્ઠ ૧૮૩ થી-ખદ્ગીનાથ ત્ર્યંબકનાથ તર્ક વાચસ્પતિ કૃત ભાષાતર સ ૧૯૧૪ મા છપાએલું વડોદરા તેને કિચિત્ સાગ નીચે પ્રમાણે—

દક્ષના યજ્ઞનો નાશ જ્ઞનારો ઉભાપતિ—વિષ્ણુ અને બ્રહ્માનું પાન કરતો હોય તેમ પોતાની સ્તવનાથી પ્રસન્ન થયો તે મોટા ભાગ્યવાળા મહાદેવે જાણતા હતા પૂછ્યું કે—હિતને ઇચ્છનારા તરે જન્મે મહાત્મા ટોણ છે ? તે વળતે એક ખીજના સામુ જોઈ કહેવા લાગ્યા કે હે મત્યરૂપ મર્વજ્ઞ ! તંમે શુ અજ્ઞાત છે ? અમને તમારા વિના મુખ કયા છે ? તે મમયે રૂદ્રદેવે કહ્યું કે—હે હિરણ્ય ગર્ભ ! અને હે કૃષ્ણ ! આ તમાર્ગી ભક્તિથી હું પ્રમન્ન થયો છું તમને કયું વરદાન આપું ? પછી વિષ્ણુએ બ્રહ્માને કહ્યું કે તમે જે વરદાન ઇચ્છતા હોય તે માગો, બ્રહ્માએ પુત્રની ઇચ્છા જણાવી ત્યારે વિષ્ણુએ કહ્યું કે—હે દેવનાદેવ ! તમે મહેશ્વરને પુત્રપણા વડે ઘો બ્રહ્માએ કેરાવનું વચન માન્ય રાખ્યું અને તેમને સાથે રાખી બ્રહ્માએ રૂદ્રને નમન કરીને કહ્યું કે—હે વિંધ્યાત્મા ! તું મારો પુત્ર થા ?

અથવા તાગ જેવો ભાગ વહેનું કરનારો પુત્ર થાય પછી ભગ નામના દૈત્યને હેલુનારા રૂદ્રે એમ કહ્યું કે “ એમ થાઓ ” એ પ્રમાણે રૂદ્રે બ્રહ્મા ઉપર કૃપા કરી પછી વિષ્ણુને વર માગવાનું કહ્યું ત્યારે વિષ્ણુએ કહ્યું કે—જો તે આ બધું કર્યું છે તો તારામા મારી અચળ ભક્તિ ગ્રહી વિષ્ણુનું કથન માલગી મહાદેવે કહ્યું—“ જે આ બધું સ્થાવર જગત્ત છે તે સમગ્ર જગત્ રૂદ્રમય છે અને નારાયણ મય છે—હું અસિ છું, તું ચંદ્ર છે, તું ગત્રી અને હું દિવસ ઇત્યાદિ—યુગના વળતે આપણા બે મિત્રાઈ બીજેકોઈ આશ્રયભૂત નથી હે વિષ્ણુ ! તું પ્રકૃતિ અને હું પુરુષ છું તું મારું અર્ધું શરીર છે ઇત્યાદિ તું મધના કાર્યનો કર્તા છે અને હું તેનો અધિદેવતા છું, ઇત્યાદિ કહીને રૂદ્ર અતર્ધાન થયા અને પૃથ્વીના પાળક વિષ્ણુએ જળમા પ્રવેશ કરી શયન કર્યું બ્રહ્મા બ્રહ્માસન ઉપર જઈ બેઠા ત્યાર પછી ઘણા લાંબા કાળે મધુ અને કેટલ બે ભાઈઓએ બ્રહ્માને એવું કહ્યું કે—

તુ અમો જન્મેનો ભક્ષ યદ્યથ, એવુ ઠહીને જલમા અતર્ધાન થયા પ્રદ્ધાએ વિશેષ જાણવાનો પ્રયત્ન કર્યો પણ વિશેષ જાણી શક્યા નહિ, ત્યારે કમળના નાનવડે રસાતળમા ઉતર્યા ત્યા પાતાળમા હરણના આમડાનુ ઉતરીય (વસ્ત્ર) એટલા હરિને સુનેલા બેયા જગાડીને કહ્યુ કે-મને પ્રાણીઓનો મોટો ભય છે માટે માફ રક્ષણ કર, વિધ્યુએ કહ્યુ-“જહીશ નહિ-જહીશ નહિ” તુ પ્રાણીઓના વાક્ય વડે દૈત્યોનો નાશ કરીશ ત્યા પછી ૨* અનત ભગવાને મધુ કેટલને પુન આવેલા જાણી પોતાના મુખથી વિધ્યુ અને જીજ્ઞુએ લાઇએને ઉત્પન્ન કરીને કહ્યુ કે તમે પ્રદ્ધાનુ રક્ષણ કરો તે બે દૈત્યો વિધ્યુ અને જીજ્ઞુના મજબુ રૂપ ધારણ કરી વિધ્યુ અને જીજ્ઞુના સન્મુખ આવી ઉભા રહ્યા તે સમયે તે બન્ને દૈત્યોએ પ્રદ્ધાને કહ્યુ કે અમો જન્મે લડીએ છીએ, તૂ મમ્મ થા એમ કહી તે બન્ને દૈત્યો જલમા પેા અને માયાવડે જલને સ્થિર કરી ઇચ્છા પ્રમાણે યુદ્ધ કરવાને લાગ્યા લડતા દેવના ૨ મો વર્ષતો વીતી ગયા પણ અર્વ હંચો નહિ સજ્જા લક્ષણવાળા બેધ વ્યાકૃત વધ પ્રદ્ધાએ ધ્યાન ધર્યું અને દિવ્ય નેત્રવડે અતર જાણ્યુ અને વિધ્યુ, જીજ્ઞુના શરીરને કમલન કેશરથી ઉત્પન્ન થએલા જખ્તરથી ખાધી દીધુ અને તે મત્ર બોલવા લાગ્યા મત્ર ભણતા કમળને ધારણ કરનારી મતી કન્યા ઉત્પન્ન થઇ કન્યાને બેધ દૈત્યો ગાભરા થયા ત્યારપછી પ્રદ્ધાએ કહ્યુ કે તૂ કન્યા કેણ છે ? કન્યાએ કહ્યુ કે હું વિધ્યુનો સંદેશો લાવનારી મોહિની નામે માયા છુ હે પ્રમ્હ ! તે માફ કીર્તન કયું તેથી તારી પાસે આવી છુ પછી પ્રદ્ધાએ ગૌણ નામે પાડ્યા-“મહાવ્યાહુતિ” મસ્તક લેદી ઉત્પન્ન થઇ તેથી-સાવિત્રી અને કાશા, અને બીજા નામે કર્મથી ઉત્પન્ન થશે ત્યારબાદ દૈત્યોએ એવો વર માગ્યો કે-અમારુ મરણ થાય નહિ અને અમે તાનુ પુત્ર થઇએ દેવી ‘તથાસ્તુ’ કહી ચમત્કલનમા લાજ ગઇ

વિધ્યુએ કેટલને અને જીજ્ઞુએ મધુને માર્યા

એ પ્રમાણે પ્રદ્ધાએ લોકના હિતમાટે વિધ્યુ અને જીજ્ઞુ માથે રહી જન્મે દૈત્યોને માર્યા

સુતે કહ્યુ કે હે હમિઓ ! ઉદ્ર પ્રમ્હાના પુન થયા તે હવે કહ્યુ છુ મધુ અને કેટલ માથે યુદ્ધ થયા કેડે પ્રમ્હાએ વિધ્યુને ઠહ્યુ કે-હે દેવ ! આજ મો વર્ષ પુન થયા, પ્રલયનો સમય થયો છે, હુ સ્થાનપર જાઉ છુ પ્રમ્હાનુ એવુ વચન

* ૧ અનત ભગવાન તે અનાનિ વિધ્યુ ભગવાનજ સમજવા

૨ દેવના મો પર્વો એટલે કરોડોના કરોડો અથવા અજન્મેના અમને ૫૧

ગણનીમા આપણે દિસાને કહી શકાય

નામગી વિપત્તિએ પૃથ્વીને આવર વિનાની કરી જગમોનો પ્રકૃતિમા લય કર્યો
 પ્રમ્દાએ ગોવિંદને આશીર્વાદ આપ્યો અને કહ્યું કે તે જગત્ સમુદ્રમય થયું
 હશે અને કંવા જેવું હોય તે કહો વિલ્લુએ ઠપુ ઢેઢે કમવયેાનિ માફ વચન
 ચાલળ, હે દેવ ! તે પુત્રની ઈચ્છાથી ઇચ્છા પામેથી જે કૃષ્ણ મેળવી તે તુ મદ્દલ
 દગી માનથી કહ્યું ગહિત વા પડી ઇચ્છા હેયતો આપ પ્રકાશના પ્રાણીઓજ
 મગજ અથવા તો છોડી દે, પડી પ્રમ્દાએ ગોવિંદથી કાર્યનો મહેત નાણી ઉચ્ચ
 તપ કરવા માડયું, તપ કરતા ઘણો વખત થયો પણ કળ થયું નહિ હુ ખી
 થવાથી ક્રોધ ઉત્પન્ન થયો તેથી નેત્રમાથી આગ પડયા અને તે બિહુઓથી
 ઝેરી સર્પો ઉત્પન્ન થયા પ્રથમ સર્પો ઉત્પન્ન થએલા જોઇ પ્રમ્દા પોતાને
 નિહવા લાગ્યા, માગ તપને વિસ્માદ છે અને ! પ્રાણમાજ લોકોને નાશ કરનારી
 પ્રજા ઉત્પન્ન થઇ પ્રમ્દાને ક્રોધની શાન્તિ ન થવાથી મૂર્ઠા આવી અને પ્રાણનો
 ત્યાગ કર્યો પછી પ્રમ્દાના દેહધા રડતા અગીઆ (૧૧) રૂંદો પેદા થયા
 સઘળા પ્રાણીઓમા રહેલા પ્રાણને રૂંદ મમજવા અગીઆ નીલલોહિત પ્રમ્દાના
 લલાટથી ઉત્પન્ન થઇ પ્રમ્દાને પુન મજીવન કર્યા પુત્રરૂપ રૂંદે પ્રમ્દાને
 મજીવન કર્યો ત્યારે ઠાઇઠ મચેત થએલા પ્રમ્દાને રૂંદે વચન કહેવાને માડયું
 હે પ્રમ્દા તૂ મારી પામે ઠાઇ માગ ! અને તૂ પોતાને સ્મરણ કર, હે પ્રભુ હુ
 રૂંદ નામે તારો પુત્ર છુ તુ માગ ઉપર દૃષ્ટા હુ, રૂંદનું વચન સાલળી મજીવન
 વએલો પ્રમ્દા મેહકયુક્ત રહેવા લાગ્યો કે હે દેવ અગીઆ રૂંદવાળો તૂ ઘોણ
 છે ? રૂંદે નમન કરીને કહ્યું કે હે પ્રમ્દા ? તે “ વિષ્ણુ સાથે મારી પામે ” હે
 દેવ તુ મારો પુત્ર થા અથવા તારા જેવો ભાર વહન કરનારો પુત્ર આપ
 એ પ્રમાણે વગ માગ્યો હતો હે દેવ આ સઘળા પુત્રો વટે કાર્ય કરવાને યોગ્ય
 છે મારે ખેદ છોડી દે અને તૂ લોકને મગજ ? એ પ્રમાણે રૂંદનું દેહનું
 સાલળી પ્રમ્દા પ્રમન્ન મનવાળો થયો અને લોકના અતમા-દૃષ્ટિ અને
 શુભલવર્ણવાળા રૂંદને ફની કહેવા લાગ્યો કે હે પ્રભુ તુ માગ કાર્યને રૂંદે
 સહાય થા ?

અને મારી માથે તુ પ્રજા ઉત્પન્ન કર ? તૂ સર્વ પ્રાણીઓને જીવ
 વાળો છે તે પ્રમાણે તુ તે કાર્યમા યુક્ત થા ? શકરે ‘ અનુ ’ રૂંદી તે
 વાત ગ્રહણ કરી ત્યાર પડી કાળા મૃગચર્મ વટે ચોસતા રૂંદને રૂંદને
 ‘ મન ’ ને ઉત્પન્ન કર્યું પછી પ્રાણીઓની ‘ પ્રાણીને ’ રૂંદને દગી રૂંદને
 જીલ અને પડી મગ્ધવતીને સંભ્યા પછી ભૂગુ, અગીઆ રૂંદ, પુરુષ
 પુલહ, કંતુ, અને વશિષ્ઠ નામે સાત માનસ પુત્ર રૂંદને રૂંદને

પોતાના જેવા વિશ્વને ઉત્પન્ન કરનાર બીજા પશુ પુત્રો ઉત્પન્ન કર્યા તેના કંમ વડે જરી તેણે મુખથી ગાયો ઉત્પન્ન કરી ત્યાં પછી ઓકાર જેમા મુખ્ય છે એવા વેદ, અને તેની અભિમાની દેવતાઓ ઉત્પન્ન કરી બ્રહ્માએ એ પ્રમાણે સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરી અને ઉપર કહેવા દક્ષ વિગેરે મનર્થ માણસ પુત્રોને કહ્યું કે હે પુત્રો તમો રૂદ્ર માથે પ્રજા સર્જો તમારૂં કલ્યાણ થાઓ તે સમયે પ્રજાના પતિઓએ રૂદ્રની પામે જઇને કહ્યું કે હે મહેશ્વર ! તમે રૂદ્ર માથે પ્રજા સર્જો એવો તમાન ઉપર બ્રહ્માનો સંદેશ છે નાટે અમે તારી સાથે પ્રજા સર્જવાને ઈચ્છીએ છીએ દક્ષ વિગેરેનું એવું કહેવું સાબળી રૂદ્ર બોલ્યા કે હે બ્રહ્માના પુત્રો ! તમો મારા પ્રાણ અહંબુ કરી અને મારા બ્રાહ્મણ પુત્રોને અગ્નિ સેવક કરી-બ્રહ્માથી આરબી સ્તભ (ધાસનો ડાઠ) પર્યંતના મહાકપમય માત્ર લોકોને સર્જવા યોગ્ય છે, માટે મારા વચનથી જાઓ એવું કહેવું માબળી-દક્ષ વિગેરે પ્રજાપતિઓએ આદિ રૂદ્રને પ્રત્યુત્તર કહ્યો કે હે દેવ ! તમો જે પ્રમાણે આજ્ઞા કરો છો તે પ્રમાણે થશે ત્યાંપછી પ્રજાપતિઓ દક્ષને કહેવા લાગ્યા કે હે દેવ ! તૂં મોટો પ્રજાપતિ છે માટે તને આગળ કરીને અમે પ્રજાઓ મળીશું હશે 'એ પ્રમાણે વાંચ્યો' એવું વચન કહ્યું પ્રજાની ઇચ્છાવાળા બ્રહ્માએ તે પ્રજાપતિઓ સાથે સૃષ્ટિ રચવાનો આરંભ કર્યો

હે ઋષિઓ ! થઇ ગયેલા નાતમા હવેપમા બ્રહ્માના-ઋષુ અને સનત્ કુમાર નામે તપલોકમા રહેનારા બે પુત્ર વધા ત્યારપછી તે બ્રહ્માએ બીજા મહર્ષિ એવા માનસ પુત્રો ઉત્પન્ન કર્યા

“ મધુ, કૈટભની ઉત્પત્તિ અને વિનાશનું વર્ણન નામે પચીસમો અધ્યાય ” -

ઇતિ વૈદિકે-પ્રાચીન વાયુ પુઠ મા-વિચિત્ર પ્રકારે-મધુ અને કૈટભનું,
અને જગત્ની ઉત્પત્તિનું સ્વરૂપ

આમા કિ ચિત્તવિચાર-મધુ અને કૈટભ આ બે ભાઈઓ મોટા રાજાઓ જેને પ્રથેમા કહ્યા છે વૈદિક માર્કંડેયમા-વિષ્ણુના કાન્ના મેલથી ઉત્પત્તિ બતાવી છે ના વાયુપુરાણમા વાયુદેવે-એમ જણુ વ્યુ કે-આ બે ભાઈઓએ અચાનક પાણે ઉત્પન્ન થઈ બ્રહ્માને એવું કહ્યું કે-તું અમે જન્મેના ભક્ષ વર્ષણ, પણ તે જન્મે કયાથી આન્યા અને શા કારણથી ભક્ષ થવાનું કહી ગયા ? બીજા મર્ત્યને છોડી બ્રહ્મા નેજ ભક્ષરૂપે ખેલ્યો તે વિચારવા જેવું થાય છે વળી સૃષ્ટિ રચવાના પૂર્ણ જ્ઞાન

વાળા પ્રદ્ધા તે લય કર્યો છે દૈત્યોને બાળી શક્યા નહિ, તેથી લયતુ ગ્દ્ધા ભાગવા પાતાળમાં હાગીને શબ્દે ગયા દરીથી મધુ અને કેટલને આવેલા બાળી હાગીને વિષ્ણુ અને હાપ્તુને ઉત્પન્ન કરવાની ખટપટ કરી શુ ગ્દ્ધા કરવાને પોતે સમર્થ ન હતા ? વળી તે બે દૈત્યોએ વિષ્ણુ હાપ્તુનું સ્વરૂપ ધારણ કરી પ્રદ્ધાને મળ્ય ગાળી દેવતાઓના મો વર્ષો સુધી લડ્યા અને પ્રદ્ધાનું પક્ષ લાન લુપ્તવ્યુ તેથી તેમને ઝોળખવા ધ્યાન કરવું પડ્યું (ધ્યાન કોણ તે આમ નથી) ધ્યાનથી બાળી કમલ કેશરના ગાંધારથી વિષ્ણુ હાપ્તુનું ચારી જાધી દીધું અને મત્ર બોલતા રહ્યા તેથી વિષ્ણુનો મદેશો લાવનારી કન્યા ઉત્પન્ન થઈ ગઈ તેની પાને પેલા બે દૈત્યોએ તેના જ પુત્ર થવાનો વા માગ્યો તે પેલી કન્યાએ આપ્યો આ કૃત્રિમની કન્યામાં વા આપવાની મત્તા કયાથી ? છેવટે તે કૃત્રિમ બે દૈત્યોને—કૃત્રિમ વિષ્ણુ હાપ્તુએ માર્યા પણ પ્રદ્ધાદિક ત્રણે મોટા દેવોમાના કોણે વાઈ કયું હોય તેમ જણાવું નથી તેથી આ લેખ આ તરજથી વિચારવાનું પડિતોને જણાવું છું

આગળ—બે દૈત્યો મરાણા પ્રવચનો મમય બાળી પ્રદ્ધાએ રત્ન માગી વિષ્ણુએ પૃથ્વીને સ્વાવર વિનાની કરી જગમનો પ્રકૃતિમાં લય વર્ષો વિચાર થાય છે કે—કૃત્રિમ દૈત્યોને માગવા કૃત્રિમ વિષ્ણુ હાપ્તુને બળાવ્યા તેનો અત દેવતાઓના મો વર્ષો આગ્યો તો આખી પૃથ્વીને સ્વાવર જગમ વિનાની કરતા કેટલો વખત લાગ્યો હશે ? અને તે કોની પાને કરાગ્યો હશે ? શુ આ વાત વિચારવા જેવી નથી ? સૃષ્ટિની ગ્દ્ધા કરવા માટે તપ કર્યું, રજ ન આવતા આસુ પડ્યા, તેના એકી સર્વો થયા તેથી તપને ધિક્કારી છેવટે પ્રદ્ધાએ મૂર્ધાથી પ્રાણ શુમાવ્યા, ત્યાર બાદ સુડદામાંથી અગીવાર રૂદ્રો ઉત્પન્ન થયા તે પ્રાણ થયા કરી તે સુડદાના લલાટથી ૧૧ નીલલોહિત ઉત્પન્ન થયા તેણે પ્રદ્ધાને સંલુપ્ત કરી વા માગવાનું કહ્યું પ્રદ્ધાએ પૂછ્યું કે તૂ કોણ છે ? ત્યારે મધુરે કહ્યું કે હું તારો પુત્ર છું છેવટે લોકના અતમા—કૃષ્ણની અને રૂદ્રની સહાય લેવા ગયા આ બે વખતે ઉત્પન્ન થયેલા રૂદ્રો કયા ? અને સર્જવાનો લોક કયો ? આટલું કહી માત્રજ લખી ગાકીનો વિચાર કરવાનું વાચક વર્ગને મોગુ છું

॥ ઇતિ વાયુ પુરાણના મધુ અને કેટલનો વિચાર ॥ પ્રકરણ ૨૯ સુ મ પૂર્ણ

પ્રકરણ ૩૦ મું.

પદરમા તીર્થ કર અને પાચમા પુરૂષસિંહ વાસુદેવાદિકનું ત્રિક

(બળદેવ-મુદરશન, વાસુદેવ-પુરૂષમિહ, પ્રતિવાસુદેવ-નિશુભ)

૧૫ મા તીથ કરનો જીવ પૂર્વ ભવમા ઘતકીખડ પૂર્વ મહાવિદેહના ભન્ત મેત્રમા-ભદ્રિય નગરના ગળ-દંદરથ હતા તેમને વેગગ્ય થવાથી યતિ દીક્ષા લીધી દુષ્કર તપ તપી તીર્થકર નામકમ બાધ્યુ અન્તે વૈજય ત વિમાનના દેવતા થયા ત્યાથી ચ્યવીને આ ભરત મેત્રમા ગ્લપુર નામના નગરના ગળ ભાનુ ગણી મુદ્રતાની કુશિથી પદરમા ધર્મનાથ તીથ કર પછે ઉત્પન્ન થયા

હવે બળદેવાદિકના પૂર્વ ભવનો ઇસારો-જગૂદ્રીપ-પશ્ચિમ વિદેહ મેત્રમા અથોડ નામની નગરી હતી તેના રાજા પુરૂષવૃષભ નામના હતા વૈરાગ્ય થવાથી તેમને મુનિની પાસે દીક્ષા લીધી અને દુષ્કર તપ તપ્યા અન્તે આઠમા મહામાર દેવલોકના અઢાર માગરોપમના આયુધવાળા દેવતા થયા આ દેવતાના સોળ અગરોપમ વિની ગયાના મુમાર પોતનપુર નામના નગરમા 'વિકટ' નામનો એક રાજા થયો તેને રાજસિંહ નામના ગળએ જીતી લીધો વિકટ રાજાએ દિક્ષા લીધી તીવ્ર તપ કરતા રાજમિહ રાજાને મારવાનું નિદાન કરી અતે બીજા દેવલોકમા બે સાગરોપમના આયુધવાળો દેવતા થયો

હવે રાજમિહ ગળ પછ સમાગમા અને ભવોમા ભગી છેવટે હનિપુર નામના નગરમા ત્રણ ખડને માધવાવાળો નિશુભ નામનો પ્રતિવાસુદેવ થયો હવે આ તરફ અથપુર નગરનો રાજા સિવ નામનો હતો તેને વિજયા અને અમકા નામની બે રાણીઓ હતી જે પુરૂષવૃષભનો જીવ હતો તે આઠમા દેવલોકથી ચ્યવીને વિજયા નામની રાણી હતી તેમની કુશીથી મુદરશન નામના બ-દેવપણે, અને વિકટનો જીવ બીજા દેવલોકથી ચ્યવીને પુરૂષસિંહ નામના વાસુદેવ પાડે જન્મ્યા કોઈ ગવિંટ સીમા ડાના રાજાને તાણે કરવાને નૈન્ય સાથે મુદરશનને શિવગળએ મોકલ્યા પછીથી રનેકને લીધે વાસુદેવ પણ ગયા બળદેવે વચમા રોમ્યા ત્યા પિતાના દાંડજીવરનો પડ મર્યો, વાસુદેવ જીવ્યા અને તરસ્થા અતિ દુખથી પિતાને મળ્યા પતિના વિયોગે માતા પણ મરવા પડી વાસુદેવ પણ મુર્છા ખાઈને પડ્યા વર્ગી પાઠા પિતાના મરણથી મુર્છા ખાઈને પડ્યા છેવટે આવચેત થઈ પ્રેતપાઈ

પ્રજ્ઞા ૩૦ મુ પાત્રમા પુરુષસિદ્ધિ વાસુદેવ અને નિશુભ પ્રતિવાસુદેવ ૨૨૫

પ્રથમ પદ પહેલોચનાની સાથે સીમાડાના ગળાને તાળે કરીને બળદેવ વાસુદેવને મળ્યા ભેટીને ખૂબ રોયા એટલામા બળને લાઈને તાળે થવા નિશુભે હુત મોકલ્યો તાળે ન થવાથી નિશુભ સાથે મોટી લડાઈ બમી તેમા પુરુષસિદ્ધિ વાસુદેવના ચક્રગતથી નિશુભ પ્રાંતવિધ્ન મળ્યો અને વાસુદેવ ત્રણે ખડના ભોકતા થયા ધર્મનાથની દેશનાથી વાસુદેવને મગ્યકત્વપણું, બળદેવને શ્રાવકપણું, અને વાસુદેવ છઠી નરકે અને બળદેવ દિલ્લા લઈ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી મોક્ષમા ગયા અહિં મુધી પાત્ર વાસુદેવાદિકના ચર્ચિત્રો કહી બતાવ્યા

ઇતિ જૈન પ્રમાણે-પુરુષસિદ્ધિ વિષ્ણુ અને નિશુભ પ્રતિવિષ્ણુનું સ્વરૂપ

વૈદિકે મત્સ્યપુરાણના શુંભ અને નમિ બે દૈત્યો.

મતમીમાત્રા પૃ ૧૪૮ મત્સ્યપુરાણ અધ્યાય ૧૫૧ મા

“શુંભ અને નમિ નામના બે દૈત્યોની સાથે વિષ્ણુજીની લડાઈ બમી પ્રથમ વિષ્ણુજીએ શુંભને ઉમટેયો એટલે નમિ નામના દૈત્યે મોટી ગદા લઈને પ્રવર્ત ગરૂડના માથામા મારી અને પનીઘ લઈને શુંભ નામના દૈત્યે વિષ્ણુના માથામા મારી એટલે ગરૂડ અને વિષ્ણુ બન્ને મૂર્છિત થઈ પડયા અને યુદ્ધમા જુ માનવ વર્ષ પડયો પછી ગરૂડ અને વિષ્ણુ બન્ને સચેતન થયા પછી તે યુદ્ધમાથી નીકળી નાઠા ઇત્યાદિ

(૧) શુંભ અને નમિદૈત્યની સમીક્ષા

મત્સ્યનો જૈન ઇતિહાસ બોતા-પુરુષસિદ્ધિ નામના વાસુદેવ અને નિશુભ નામના પ્રતિવાસુદેવ પદરમા તિર્થ કરના મમયમા થયા છે અને દારિકાના શ્રી કૃષ્ણ વાસુદેવ કે જે ગરૂડના ચિન્હવાળા બાવીશમા તિર્થ કર શ્રી નેમનાથના સમયમા થયા છે બન્ને વાસુદેવને લાખો કરોડો વર્ષોનું છેદુ છે બધાએ વાસુદેવોની વ્યકિતઓ જુદા જુદા સ્વરૂપે મનુષ્ય પણાની છે એજ પ્રમાણે પ્રતિવાસુદેવોની વ્યકિતઓ પણ શિન્ન શિન્ન સ્વરૂપે મનુષ્યના સ્વરૂપનીજ છે છતાં પણ પુગણકારણે આખો મીચીને વાસુદેવોને એકના એક વિષ્ણુ રૂપે લખ્યા અને પ્રતિવાસુદેવોને જુદા જુદા રૂપના અસુરો અને દાનવો કરાવી ચારે આયળનો હોચો વાળી દીધો હોય એમ જણાય છે કેમકે પદરમા તિર્થકરના મમયમા જે પ્રમાણે વાસુદેવને વિષ્ણુરૂપે ચિન્હા છે તેજ પ્રમાણે બાવીશમા તિર્થકરના સમયના વાસુદેવશ્રી કૃષ્ણને પણ ચિન્હા જુદો કે હંચિત્ત પુરાણના બીજા ખંડમા શ્રી કૃષ્ણની એક વથા નીચે પ્રમાણે છે—

“ શ્રી કૃષ્ણ મહારાજે દ્વારપા વસારી ત્યારે એ ઇચ્છા યદ્ય કે-જ વસ્તુઓ રાજા ઈન્દ્રને ત્યાં સ્વર્ગમાં ઉપસ્થિત છે તે મધ્યમી લાડીને આ દ્વારિકાપુરીને સ્વર્ગાતુલ્ય બનાવી દઉં એવો વિચાર કરીને શ્રી કૃષ્ણ ગરૂડ ઉપર સવાર થઈને સ્વર્ગમાં ગયા ત્યાં રાજા ઇન્દ્ર સાથે મોટું સુદ્ધ યજુ તેમાં જીતી કંટપત્તક્ષ ઉખાડીને તથા નંદન વનને ઉખાડી ગરૂડ ઉપર સુકીને દ્વારિકા નરક ચાલવા માંડ્યું માર્ગમાં એક દૈત્યની (૧૬૦૦૦) મોળ હજાર કન્યાઓ હતી તેમને પણ ગરૂડ ઉપર સવાર કરી દીધી અને ત્યાંથી અઠનક માવ લઈ તે પણ ગરૂડ ઉપર બરી દ્વારિકા આવી પહોંચ્યા શુ આવી અરેબીયન નાઇનસને હાંમે તેવી વાતો મલવિત છે કે ? (યજ્ઞ કોષ ગ્રંથ ૪૮ મી પૃ ૭ માથી)

પૂર્વેના ત્રણે લેખોનો કિચિત વિશેષ વિચાર-જેનોએ પ્રતિવિધુને નિશુભ નામથી કહ્યો હતો ત્યારે મત્સ્ય પુરાણવાળાએ શુભ નામથી દૈત્યપણે ઓળખાવ્યો પણ વાસુદેવનેતો વિષ્ણુરૂપેજ કહ્યો છે હરિપુરાણ વાળાએ લાખો કરોડ વર્ષના આતરે થયેલા ગરૂડના વાહનવાળા શ્રી કૃષ્ણનેજ વિષ્ણુભગવાન રૂપ હંગવી-સ્વર્ગના ઇન્દ્રને પણ જીતવાવાળા બતાવ્યા છે એટલુજ નહિ પણ પોતાનું સર્વ કાર્ય કરીને પણ આવ્યા છે ત્યારે મત્સ્યપુરાણવાળાએ તેજ વિષ્ણુ ભગવાનને પાતાના ગરૂડની માથે પોતાની કમર બે દેત્યોથી તોડાવીને સુદ્ધમાથી ભાગવાવાળા જણાવ્યા છે ગીતાવાળાએ—તેજ વિષ્ણુને વારંવાર અવતાર લઈને લકટે ના ઉદ્ધાર કરવાવાળા કહ્યા છે ત્યારે આ બધી વાતો મત્સ્યરૂપે મમજવી કે જૈન મતના ઇતિહાસથી લઈને તર્કટરૂપે ઉભી કરેલી સમજવી? આમાં નમજવું શુ ?

ઉપરના પ્રકરણોમાં-૧૧ માથી ૧૫મા તીર્થકળના સમય સુધીમાં ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવાદિકનાં પાત્રત્રિક થયા તે કહીને બતાવ્યા પ્રથમ અપલદેવના સમયે ભગ્ત મહાવર્તી અને બીજા તીર્થકળના સમયે મગર ચક્રી થયા તે પણ કહી બતાવ્યા હતા હવે આગળ એકના પછી બીજા એમ પાત્ર ચક્રવર્તીઓ થયા છે તેમને કિચિત્ વિચાર લખીને બતાવીએ છીએ

॥ ૧૧ થી ૧૫ તીર્થકરો અને પાત્ર વાસુદેવના ત્રિક થયા તે બતાવ્યા ॥

॥ ઇતિ વૈદિકે મત્સ્ય પુરાણના શુભ અને નિમિ દેત્યો અને તેની સમીક્ષ પ્રશ્નરૂ ૩૦ સુ સપૂર્ણ

પ્રકરણ ૩૧ મું

૧૫ મા અને ૧૬ મા તીર્થ કરના મધ્યગણમા ત્રિજા અને ચોથા ચક્રવર્તીઓ

(૧) ત્રિજા ચક્રવર્તી-‘મધવા’ થયા છે તેમના પૂર્વ ભવનો ઇસાગે

ગારમા તીર્થ કરના સમયમા નરપતિ નામના રાજા થયેલા તેમને રાજ્ય છોડીને યતિદીક્ષા ગ્રહણ કરી શુદ્ધપણે વ્રતનું પાલન કર્યું ત્યાથી કાળ કરીને મધ્ય ઐવેયકના દેવલોકમા અહમિદ્ર પછે દેવતા થયા

લાખા કાળ સુધી ત્યાંનું સુખ ભોગવ્યા પછી અન્તે પદરમા તીર્થ કર થયા

તેમના પછી આવેલી નામની નગરીના ગણ સમુદ્ર વિજય, ગણી ભદ્રા તેમની કુક્ષિધી ‘મધવા’ નામના ત્રિજા ચક્રવર્તી થયા તેમને પચીસ હજાર વર્ષ કુમાર વયમા, પચીસ હજાર વર્ષ મહાવીરપણામા, ઈશ હજાર વર્ષ દિગ્વિજયમા, ત્રણ લાખને નેવું હજાર વર્ષ ચક્રવર્તિપણામા અને પચીસ હજાર વર્ષ નતાગણનમા એમ એકદર પાંચ લાખ વર્ષનું આયુષ્ય નિગમન કરીને અન્તે મનત્કુમાર નામના દેવલોકમા મહર્દિક દેવતા પછે ઉત્પન્ન થયા પ્રથમના જે ભગ્ત અને મનુષ્યે ચક્રવર્તીઓ થયા હતા તે ભોક્ષમા ગયા હતા પણ આ ત્રિજા ચક્રવર્તી તો દેવલોકમાજ ગયા છે એટલું વિશેષ છે આ ચક્રવર્તીના સમયમા પદરમા તીર્થ કરેનું નાસન આવતું હતું પણ તીર્થ કરની હૈયાતી ન હતી

(૨) ચોથા મનત્કુમાર ચક્રવર્તી

ત્રિજા મધવા ચક્રવર્તી થયા પછી દેવલોક કાળ વીત્યાબાદ પદરમા તીર્થ કરના શામનમાજ ચોથા મનત્કુમાર ચક્રવર્તી પણ થયા છે અને શિવ પુગલ્પાદિકમા-મનત્કુમાર મહિતાના નામથી મનત્કુમારનું વર્ણન કરેલું છે તેની માથે આદર્શરૂપે ભોવાને અગ્રો જૈન ઇતિહાસથી કિચિત્ માત્ર સ્વરૂપ લખીને જાતાવીએ છીએ તેનું સ્વરૂપ નીચે પ્રમાણે—

કાચનપુરમા પાચસો રાષ્ટ્રીઓનો પતિ વિક્રમચંદ્ર રાજા થયો હતો અને તેજ નગરમા સપત્તિનો ભદ્રા નાગદત્ત નામે માર્થવાહ પણ રહેતો હતો તેની સ્ત્રી વિષ્ણુશ્રી અતિ ઉપવતી હતી તે વિક્રમચંદ્રાને નજરે પડતા ક મથી તેણે તેનું હરણ કર્યું રાજાએ દેવલોક કાલ સુખમા અને નાગદત્તે દુ ખમા

નિર્ગમન કર્યો પણ વિપ્લવથી બીજી રાણીઓન કાવનગથા ક્ષોણ થતી મરણ પામી ગઈ પણ માથવાહની પેઠે વિરળ થયો અને મુદદાને પકડીને અનેકવિલાપો કરવા લાગ્યો નજર ચુકાવીને મત્રીઓએ શમને જગનમા ફેંકાવી દીધું હા કયા ગઈ, હા કયા ગઈ એમ ત્રણ દિવસ અન્ન પાણી વીધા વગર રાત્ર ઉન્મત્તની પેઠે ફરવા લાગ્યો છેવટે જ રાત્ર મરી જશે એમ નાપ્રીને તેમના કારભારીઓએ શળ જ જવમા પગે જતાંયુ પણ તે અનેક પાળીઓવા અને જાનવગેથી કુચીત થયેલુ જોઈ છેવટે વૈરાગ્ય થયો દીપ્ત મહુ કરી દુઃખ તપ તપ્યો અન્તે સનન્તકુમા નામના ત્રિભ દેવલોકમા દેવતાપણે ઉત્પન્ન થયો પણ ત્યાંથી ચ્યવીને-રત્નપુરમા જૈનશ્રેણિનો પુત્ર જિનકુમાર નામે થયે

આ તરફ નાગદત્ત પણ અતિદુઃખથી મરણ પામી તીર્થઆદિ અને યોનિયોમા બન્ધા પછા-ગિહપુરમા અગ્નિગર્ભા નામે મહાજનો પુત્ર રયે છેવટે ત્રિહડીના વેશે રત્નપુરમા આવ્યો તે ત્યાંના હર્ષિવાહન નામના રાત્રને પેલાનિહડીને પાળવાને માટે બોલાવ્યો છે દેવતાએ ત્ય આગેલો પેલો વલ્લિકપુત્ર જિનકુમાર ત્રિહડીની નજરે પડતા તેના નેત્ર લાનચોળ થઈ ગયા અને રાત્રને કહ્યું કે આ શ્રેણિના પૃથ ભાગ ઉપર ઉણુ દુઃખ વડુ પાત્ર મુકી ભોજન કરારે તોજ કંઈ છેવટે એકનો બે ન થવાથી ગઈ પણ તેનો ભાત હોવાથી તેમ ઠણુલ કર્યું રાત્રની આજ્ઞાથી જિનકુમાર પોતાના પૂર્વ કમના કળનો વિચાર કરતો પોતાની પીઠ ધરી ભોજન કરાવવા માડ્યું પણ તાપના યોગથી લોહિ માત્ર ખદખદી જવાથી પત્ર પોતાની મેળે ધસી પડ્યું છૂટો થઈને ઘરે ગયો, સર્વને સમાવી દીક્ષા મહેણુ કરી પર્વત ઉપર ચઢી ધ્યાનમા રહેના લાગ્યો તાપ કર્યા વગર પીડા સહન કરતો મન્થ પામી નૌધર્મ કર્યે ઇત્ર પછે ઉત્પન્ન થયો પેનો ત્રિહડી પણ મરણ પામી, આભિયોગિક કર્મ વટે તે રૂદ્રનો ઔરાવણ નામે હાથો પછે ઉત્પન્ન થયો ત્યાંથી ચ્યવીને તે ત્રિહડીનો જીવ અનેકલયોમા ભ્રમણ કરી છેવટે અમિતનામે ચક્ષુરાજ થયો

હવે આ તન્ક હસ્તિનાપુરના રાત્ર અશ્વમેન રાપી મહાદેવીની કુક્ષિયા જનકુમાનો જીવ પહેલા દેવલોકથી ચ્યવીને ચોથો સનન્તકુમાર ચક્રવર્તી પામે ઉત્પન્ન થયા

પોતાના મહેદ્રસિંહ મિત્ર સાથેની ઉગ્રાન કીડા છોડી દઈ પિતાની પાને લેટ તરીકે આવેલા અનેક અશ્વોમાંથી એક જલાધકે લોહ નામના અશ્વ ઉપર સનન્તકુમાર ચઢવા ઉઠી શિક્ષા વળેા અશ્વ જેમ લગામ ખેંચે તેમ અધિક દોડતા ક્ષણવારમા અદ્રશ્ય થઈ ગયો

છેલ્લે અશ્વમેધ રાજ્ય અશ્વમેધ સેના વડ પગલે પગલે પાઠન પડ્યા પછી અતિમહત્ત પવન ધડીથી અર્ધ અન્ય આકુળવ્યાકુળ થઈ ગયું છેવટે અશ્વમેધ નાશને પાછાવાળી મહેદ્રમિહ પોતાના સૈન્ય સાથે મોટી વિકટ અટવીમા પડતા નેન પાછા પડી જવાથી પોતે એટલેજ છેલ્લે હતુનો અનેક સડોનો અનુભવ કર્તો એક વર્ષ દિવસ તક ભટક્યો છેવટે અનેક ગમણીઓના ગીતગાન નાભળી પોતાના મિત્રને જોયો (આ ઠેકાણે થયું લાગુ અને આશ્ચર્ય જનક બન્યું છે) પછી આ તીથી જોળખી શક્યો નહિ છેવટે વૈતાલિકના મુખથી-અશ્વમેધ રાજ્યના યુવ મનરુમાર ? તમારો જન્મ ? જન્મ ? એવા શબ્દો માનળી નિશ્ચય વગાથી-હર્ષ અને વિષાદની આંખે ભેટ્યો છેવટે મહેદ્રમિહ પ્રત્યે જોડ્યો કે મિત્ર મિત્ર અહિં શી રીતે જાવ્યા ઇત્યાદિક અનેક પ્રશ્નોના ઉત્તર થયા પછી વિદ્યાધરની મહાશય પાસે સ્નાન બોજનાદિક કરાવ્યું પછી મહેદ્રમિહ પછી અનેક પ્રત્યે પૂછ્યા તેનો ઉત્તર પોતે ન આપતા વિદ્યાથી જલુનારી બહુનમતીન બહામણ કરી, પોતે નિંદ્રાના મિષથી અદરના બાગના ગયો એટલે બહુનમતા ઠહેવા લાગી કે-તે વખતે તમામ મધાના દેખતા વેગથી ચાલતા અશ્વમેધ અટવીમા પ્રવેશ કર્યો, છેવટે જીવ્યા બહાન કાઢતો અશ્વમેધેથી તમારા મિત્ર ઉત્તરી પડ્યા જીવ વિગેરે છોડી નાખ્યું કે જીવતા તે ઘોડાના પ્રાણ નીટળી ગયા છેવટે તમામ મિત્ર પછી અટવીમા આમ તેમ દરતા આકુળવ્યાકુળ થઈ એક આડ નીચે જઈ પૃથ્વી ઉપર ઢગી પડ્યા પછી તે વનના અધિષ્ઠાત્રક યક્ષે જળ વિગેરે છાટી સચેતન કર્યા પછી પાણી પાચું પછી તમામમિત્રે પૂછ્યું કે તમે કોણ છો ? અને જળ કયાથી લાવ્યા ? યક્ષે મહુ કે હું અહિં વનનારો યક્ષ હું અને માન સરિવરના જળ લાવ્યો છું પછી તમામ મિત્રે કહ્યું કે ત્યા સ્નાન કરવાનું મહેલે તો મારો હાલ શાન્ત થાય છેવટે કહલીપત્રમા બેસારી સ્નાન કરાવી શ્રમ દૂર કરાવ્યો.

તે વખતે પૂર્વ જન્મનો વૈરી અસિતાક્ષ નામનો યક્ષ ત્યા આવીને અનેક પ્રકારે કર્યા છેવટે પવન અને ધુલીથી અધકારમય જગત કરીને-લય કર દેખવાળા અનેક પિશાચો વિકુર્વો આર્યપુત્ર ઉપર દોડાવ્યા પછી તેથી નિષ્ફળ નિવડી નાગ પામના બધનથી બાધ્યા, તે પછી ક્ષણમા તોડી નાખ્યું છેવટે તે યક્ષની આંખે અનેક પ્રકારનું યુદ્ધ થતા છેવટે તે નાશી છુટ્યો દિવસના અન્તે ત્યા આવેલી જોયગ જાવ્યાઓએ દીક્ષા કમદષ્ટિથી જોવા લાગીઓ તમામ મિત્રે પૂછ્યું કે તમે કોણ છો ? તેમને ઉત્તર આપ્યો કે અમે વિદ્યાધરના રાજ્યે જાનુવેગની આઠ પુત્રીઓ છીએ એમ કહી નજીકમા પોતાના પિતાની નગરીમા લઈ ગઈઓ

અને પિતાની પાસે મોટલી આખ્યા વિદ્યાધરે પણ અતિ મરુત્તી કહ્યું કે મારી આં પુત્રીઓનું પાણી' ગ્રહણ કરે ! છેવટે પરણ્યા, રતિગૃહમાં નિદ્રાવસ્થા પડી અમિતાક્ષ યજ્ઞે ઉપાડીને અટવીમાં ફેંક્યા બાળ્યા પછી આ શુ થયું એના વિચાર કરી ફરતા આ બાલનો મહેલ જોયો નજીકમાં જતા ડો. આનું ફરન નાભાજી છેવટે માતમી ભૂગી સુધી ચઢતા નાભાજી કે હં દુરવશી મનસ્કુમાર ? આતમી પણ તમે મારા ભર્તા યજ્ઞે છેવટે તેળીને તેઓએ પૂછ્યું કે તું કોણ છે ? અને અહીં એકલી કેમ રહે છે ? અને તને હું ખ શુ છે ? તે બોલી કે હું અદ્રવ્યશા રાભની સુન દાપુત્રી છું, નત્કુમાર મારા મનોરથવડે ભર્તાર થએલા છે અને માતાપિતા પણ આપી ચૂક્યા છે પણ કોઈ વિદ્યાધર મારું હરણ કરી આ સાત માગનો મહેલ વિકુર્વા મને મૂકી ક્યા અયો અને આને શુ થશે તે હું બાણુતી નથી સનત્કુમારે કહ્યું કે તે તારા પતિ તેજ હું છું એટલું સાબળતાજ ખુશી થઈ અહીં એટનામાં ત્યાં આવેલા તે વજ્રવેગ વિદ્યાધરે ઉચ્છ્રીને આકાશમાં ફેંક્યો અને હા નાથ ! હા નાથ ! કહેતી તે બાળા પૃથ્વી ઉપર પડી, પછી કુમાર પોતાની મુઠ્ઠીથીજ તે વિદ્યાધરને માર્યો અને તે બાળાનું પાણી ગ્રહણ કર્યું “શ્રી ન્ન થશે” એવી નિમિત્તિઆઓની મૂલ્યના થઈ હવે કોપ કરતી વજ્રવેગની બહેન આવી પણ તાગ ભાઈને મારનાર તારો પતિ થશે એવું જ્ઞાનીનું વચન સાબળતા રાત્ર થઈ ગઈ અને તેને પણ નિધન વિવાહથી પન્ધ્યા

તેટલામાં કોઈ બે વિદ્યાધરેએ બડતર અને મહારથ આપીને કહ્યું કે-વજ્રવેગનો પિતા મોટા મૈત્ર્ય માટે યુદ્ધ કરવાને આવે છે અમે અદ્રવેગ અને ભાનુવેગ જે તમારા મનના છે તેના બમે માણમે છીએ તમારા મસગાઓ પણ મન્ય સાથે આવે છે એમ કહેત ની માથજ આકાશ માર્ગેવી આવીને ભેગા થયા એવામાં વજ્રવેગનો પિતા અશનિવેગ પણ આવી પહોંચ્યો અને મોટો કોનાહત થયો વધ્યાવલીએ પ્રસન્નિ નામની વિદ્યા કુમારને આપી છેવટે મોટું યુદ્ધ થતા બન્નેના સૈનિકો ભાગ્યા છેવટે બન્ને ન થકેના યુદ્ધમાં અશનિ વેગનો હાથ ડપાયો પણ યુદ્ધ છોડ્યું નહિ છેવટે વિદ્યાદેવીના આપેલા ચક્રથી સનત્કુમાર - અશનિવેગનું માથું છેલી નાખ્યું અને જય જયકાર થયો પછી બધા વિદ્યાધરોની માથે વૈતાલ પર્વત ઉપર ગયા ત્યાં વિદ્યાધરોના ગળાનો કુમારને અભિષેક થયો પછી નહીશ્વર દ્વીપે આડબચી અષ્ટાન્હિક મહેલમાં થયો

એક વળતે મારા પિતા અદ્રવેગે જ્ઞાની સુનિને પૂછેલું કે, મારી પુત્રીઓને પતિ કોણ થશે ? તે જ્ઞાનીએ કહેલું કે બકુવમતી વિગેરે, તમારી

આ પુત્રીઓનો પતિ ગોધા ચક્રવર્તી મનનુમાર થયો આ વાત કેમ જાન્યો
કેમ વિચાર કરતા હતા પણ બચ્ચોએ તે નહત્ત આવી મળ્યા એ હું વિગે-
રો મન્ય એ પ વ્યા અનેક કોડ-ઓથી મળ નિમમન કરતા આજેજ અહીં
આવતા તમાન મેળાપથી તમા । મિત્ર અનિદપ પામ્યા

આટલી વાત થઈ કે તુલસી મનનુમાર પાડુ અદરથી જાણાર આખ્યા
અને મિત્રને હાથ લેતાકરે મયા કેટલાક કામ પડી મહેદમિહે માતા પિતાને
ચાહ કન્યા કે તુલસી વિદ્યાધરા, મિત્રો, સ્ત્રીઓ સહિત આવીને માતાપિતા
વિગેરેને પણ અત્યત અનન્નિત કર્યા અન્નનેન સત્તએ મનનુમારને ગાળીએ
અને મહેદ્રાગખને જેન પતિ થયો આપન કરી કોઈ હાથ સાધુની પ... દીકરા
... જીવદાયને આધ્યુ

નન્યતુ પાવન કરતા કુમારને સૌધમેદે અવધિશાનથી પોતા ॥
અજાનપરના પૂર્વના છંદ બાળી-કુમેજ જાણીને અનેક વસ્તુઓ આપવાનું કરી
અકવતી પણાનો અભિષેક કરવાનો આજ્ઞા કરી તેમના તન્દનો અભિષેક મયા
પણી ફરીથી સર્વ ગુણઓના તન્દથી પણ અભિષેક થયેલ

એક વખત સૌધર્મ કુમાર દેવ નાટક થતા ઇશ્વાન કરપનો અતિદુઃ
વાત એક નગમ નામનો દેવના આરેણો એક દેવતાઓએ છંદને પૂછ્યું કે-શ
દેવ અતિરૂપ કેમ પામ્યો ? છંદે મનુ કે-પૂર્વે કલ્પાતપના પ્રભાવથી તો શુ આવા
રૂપવાળા બીજા કોઈ હશે ? હા, એથી પણ અધિકરૂપવાળા મનનુમાર
અકવતી છે મદ્દા ન થયાથી એ દેવો બ્રાહ્મણના વેગે આવીને કુમારને રૂપ
જોશની ઇચ્છા બતાવી અવકાશ વિનાનું પણ રૂપ જોવાથી ધમ્મા ચક્રિત થયા
હે દિશ્વતે ! મુઆન કર્યા પછી જોવાને આવજો તે રૂપ દરીથી જોના જેને
પ્રાપ્ત થયા અન કુમારે પૂછ્યું એકિન કેમ ? દેવતાઓએ કાનુ કે હવે શરીર
દામમન થયુ છે, તેનો ખાતો કમળીને પાતાનુ સ્વરૂપ પણ જણાવું પછી
અનપાન થયું મયા

પડી ચક્રાએ ગરીબને ધીક્ષા આપી દીક્ષા છંદ અપોન નપસ્યા કરી અને
અનેક લગ્નથી પ્રાપ્ત કરી છતા પણ શરીર ની દુઃખ ન કરી છંદ ફરીથી પ્રસન્ન,
કરી ને પોતાની લગ્નથીઓથીજ ગૌર કર કરવનુ આનન્દ્ય પ્રસ થયા છતા પણ
કે અને કાનુ ની દુઃખ ન કરવા નથી, પ્રસમન દેવતાઓજ અધરાથી વૈધનુ રૂપ
પણુ કર્યા એકો સાધુની પાને આવીને દર્શવા લગ્યા કે-આપનું શરીરમા થ...
દાજો મેં એ અન્ન કો તો અનો પ્રમ દાજો કા ફરીએ મનનુમાર... મનુ

દે-દ્રવ્યરોગે મને ભાવરોગેમાથી વધારોને દૂર કરશે. છેવટે દેવે એ જ બ્રહ્મ
કે ભાવરોગેને દૂર કરવાનું ન્યામધ્યક્ષમ તમા નથી ચક્રોએ કહ્યું કે દ્રવ્યરોગના
ચિકિત્સા ૩ મ્મ તે જીવો એમ કહીને પોતાના કરતું બિહુ પોતાની કુત્રવાળી
આગળીને લગાડી સુવલ્લના જેવા રંગી બતાવી. જવટે દેવતાએ નમસ્કાર કરી
પોતાનું સ્વરૂપ બતાવી અતર્ધાન ચક્ર જરા છેવટે સ્મરકુમાર રાજાશ્રીએ
અનમનનત અહણ કરી અન્ન દેવલે કમા દેવતાપત્નિ ઉત્પન્ન થયા. આ સનતકુમાર
ચક્રવર્તીના ચાન્દ્રનો વિગેષ લગ ત્રિપદિ ને ચોથા પર્વ મપૂર્ણ બેડે લેવો.
છંદય વિગતરણ ।

મઘવા અને સનતકુમારના સંબંધમાં કિચિત્ વિચાર.

પહેલા મળદેવના મમયમા-સનતચક્રવર્તી બીજા અર્જુનનાથના
વળતે મળચક્રવર્તી થયા તેમના સ્વરૂપનો અને તે શિવાય બીજી પણ ઘણી
બાગતે નો વિચાર કરીને બતાવ્યો તે આપ મળજનોએ જોયો ત્યારબાદ ૧૧મા
તીર્થ કરના મમયની સાથે જોડાયું અને વિવિધ પ્રકારના વિચારોના ઉજાણવાનું
પ્રદાણનું સ્વ-પ લખાયું તે પણ જોયું ત્યારબાદ પદ્મમા તીર્થ કરના મમય
સુધીમા વાસુદેવાદિત્ય થયેલા પાય ત્રેત્રી સ્વરૂપ તે પણ આપ મળજનોએ
જોયું અહિ સુધીનું બધું સ્વરૂપ તો પ્રાપ્તે જોત અને વેદિતના મત પ્રમાણે ટુવન
સ્વરૂપથી લખાયું છે તે પ્રમાણે જ અપ મળજનોએ જોયું.

હવે આગળ પદ્મમા તીર્થ કરે ચોક્કમા અથા પરી તેમન અલતાજ
શાસ્ત્રમા-મિજ મઘવા અને ચોથા સનતકુમાર એ બે ચક્રવર્તીઓ થયા
છે તેમનું પણ કિચિત્ સ્વરૂપ નેન ઇતિહાસ પ્રમાણે વળીને બતાવ્યું

ત્રિજા મઘવા ચક્રવર્તીનો ઇતિહાસ પુનણકારોએ કેવા સ્વરૂપનો જોઈએ
તેના વિચારમા અમે ઉતારા નથી ચોથા સનતકુમાર ચક્રવર્તીનો
ઇતિહાસ સનતકુમાર નહિતાના નામથી શિવપુરાણાદિકમા લખાયેલો છે તેની
નાથે જોત ઇતિહાસ પ્રમાણે લખીને બતાવેના વિષયની અથે મેળની મત્યાસત્યનો
વિચાર કરવાની જવામબુ કરે હું

ઇતિશ્રી નેન ઇતિહાસ પ્રમાણે ત્રિજા મઘવા અને ચોથા ચક્રવર્તી
સનતકુમાર નું કિચિત્ સ્વરૂપ પ્રસ્તુત કરે હું મપૂર્ણ ॥

પ્રકરણ ૩૨ મું.

પાત્રમા ચક્રવર્તી ૧૬ મા તીર્થ કર, શ્રી શાંતિનાથ

એમને પૂર્વ ભવમા કરેલી કળ્પતર ઉપર દયા.

૧૫ મા, - અને ૧૬ તીર્થ કરના મન્યમા ત્રિજા મધ્યમા અને ચોથા મનત્કુમાર એ બે ચક્રવર્તીઓ જુદા જુદા સમયમા કમવાર, છએ ખડના ભોક્તા થયા તેમણુ સ્વરૂપ કિચિત કહીને જતાંયુ

ત્યારબાદ લાખા-લાખા કાલના છેટે કમવાર-પમા, ૬૬ અને સાતમા જે ચક્રવર્તીઓ થયા છે તેઓજ, છએ ખડના રાજ્યનો ત્યાગ કરી-૧૬ મા, ૧૭ મા, અને ૧૮ મા, તીર્થ કરના પદનો ભોગ કરી મોક્ષમા ચાલ્યા ગયા છે

તેમા જે પાત્રમા ચક્રવર્તી અને ચોલમા તીર્થ કર થયા છે તેમને ધર્મના બોધની પ્રાપ્તિ થયા પછી-ખાનુ ભવો કરેલા છે, તેમાના ૧૦ મા ભવે-ખાનુ પખીના અપાટામાથી એક કળ્પતરને પોતાના શરીરના ભોગથી બચાવેલો છે તેથી તેમના ખાનુ ભવનુ સ્વરૂપ કિચિત માત્ર લખીને જતાવીએ છીએ

(૧) પહેલા ભવમા-જમ્બૂદ્વીપ, ભરતક્ષેત્રના રત્નપુરમા શ્રીપેણુ રાજ થયા અભિનન્દિતા, શિખિનદિતા બે રાણીઓ અભિનદિતાને સૂર્ય ચંદ્ર જેવા ઇન્દુપેણુ, ધિન્દુપેણુ બે પુત્રો વન્વાને આવેલી રાજકન્યા, તેની માથે આવેલી વેશ્યાને જોતા બન્ને ભાઈઓનુ મોહુ યુદ્ધ શ્રીપેણુને સમાર ઉપર દિક્કાર એના પ્રયોગથી મનુષ્ય (૧)

(૨) બીજા ભવે-જમ્બૂદ્વીપના ઉત્તરકુરૂમા-ગજા રાણીનુ પુરૂષ સ્ત્રી રૂપે યુગલ

(૩) ત્રિજા ભવમા પહેલા મૌધર્મ દેવલોકમા દેવપણે ઉત્પન્ન થયુ

(૪) ચોથા ભવમા જમ્બૂદ્વીપ ભરતક્ષેત્ર વૈતાલ્ય પર્વતના ગચનૂપગ ચક્રવાલના રાજા-અર્કદીપ્તિ રાણી જ્યોતિમાળા તેમના પુત્ર અભિનતેજ થયા રાજ્ય ભોગવી અ તે દીક્ષા ગ્રહણ ત્યાગબાદ

(૫) પાત્રમા ભવે-૧૦મા પ્રાણુત દેવલોકમા મણિચૂલ નામના દેવતા થયા

(૬) છઠ્ઠા ભવમા-જ ખૂદ્દીપ, પૂર્વ મહાવિદહે, રમણીય વિજય, મુલા નામની નગરીના રાજા-સ્તિમિત આગર રાણીઓ બે-વસુધના અને અનુદાગ વસુધાની કુસિથી-અમિત તેજનો જીવ દશમા દેવ લોકથી નવીને ચાર સ્વપ્ન મૂચિત બળદેવપણે-અપરાજિત નામે ઉત્પન્ન થયા ૮૪ પૂર્વ લક્ષ્યાયુષ પ્રાતે સોળહજાર રાજાઓની સાથે દીક્ષા

(૭) સાતમા ભવમા પાગમા અચ્યુત દેવલોકમા ઈદ્રપણે ઉત્પન્ન થયા

(૮) આઠમા ભવે-જ ખૂદ્દીપ, પૂર્વ મહાવિદહે મજલાવતી વિજયમા રત્નસચ્ચયા નગરીનો રાજા ક્ષેમકર અને થએલા તીથ કર તેમની રાણી રત્નમાળા તેમના પુત્ર વજ્રચુદ નામના ચક્રવતી થયા અન્તે દીક્ષા વધ અનશન કર્યું

(૯) નવમા ભવે-ત્રિજા ઐવેયકમા આહમિદ્રપણાનું અદ્ભુત ૫૯ પ્રાપ્ત કર્યું

(૧૦) દશમા ભવે-જ ખૂદ્દીપ-પૂર્વ મહાવિદહે, પુષ્કલાવતી વિજયમા પુઠરિક્ષીણી નગરીનો રાજા-ધનરથ તીર્થ કર ગણી પ્રિયમતી તમના પુત્ર મેઘરથ નામે ઉત્પન્ન થયા મેઘરથને રાજ્ય મોપી ધનરથ તીર્થ કર થઈ મોક્ષમા ગયા

એક દિવસે મેઘરથ ગળ પોષધમત લઈ ધર્મોપદેશ કરવા લાગ્યા તેવામા કપતુ કબુતર તેમના ઝોળામા લગઈને માનુષ્ય ભાષાથી બોલ્યું હે ગજન ! મારા નક્ષણ કરા ! મેઘરથે કહ્યું હે પક્ષી તૂ જરાપણ ભય કરીશ નહિ એટલામા બાજપક્ષી ડોહતુ આવ્યું હે ગજન ! મારા ભક્ષને ડોધે કે ? મારા પ્રાણ બાચ છે આ ઠેકાણે ઉત્તર પ્રત્યુત્તર ધણા થયા છે બાજ પક્ષીએ નહુ કે માત્રવિના હું કંઈપણ ખાતોજ નથી છેવટે મેઘરથ રાજાએ પોતાના શરીરનું માંસ કાપી કાપીને કબૂતરના ભાગેભાર આપવા માડ્યું પણ કોઈપણ રીતે ત્રાજવું નમેજ નહિ છેવટે મેઘરથ પોતાનું ણધુ શરીરજ ગોઠવ્યું તે વખતે બધા પર્નિવારનો હાહાકાર અરે ! એક પક્ષીના માટે આપ થુ કરવા બેઠા છો ? એટલામા અસંકાર્યકત એક દેવ હા ૮૪ થયો અને જલેવા લાગ્યો કે-હે મેઘના જેવાધી ! આ દુનીયામા પુરેયામા તમોજ એક પુરુષ છો ઇશાને દ્રે આપણી પ્રશસા કરી માગ્યા મહેન ન થઈ તેથી પરીક્ષા કરવા આવ્યો હોને ! મને મારા અપરાધની ક્ષમા આપો ! એટલું કહી અતર્ધાન થઈ ગયો

છેવટે મેઘગ્ધ ગજ-પોતાના પિતા ઘનરવ તીર્થ કુંની પાસે દીક્ષા લઈ
અનશન કરી મર્વાર્થસિદ્ધના દેવળે ઉત્પન્ન થયા એ અગીઆગમે (૧૧)

(૧૦) જારમા જાને-મોળમ તીર્થ કર શાન્તિનાથ સગવાન પછે થયા
તે હસ્તિનાપુરીના રાજા વિશ્વસેન, રાણી અચિરા, તેમની કુક્ષિથી ઉત્પન્ન
થએલા પ્રથમ ગૃહસ્થાવાસમા પાંચમા ચક્રવર્તીની પદવી લોગબ્યા પડી દીક્ષા
લઈ સોળમા તીર્થ કું થયા એમ એકી નાથે મન્ને પદવીઓ લોગબ્યા
પડી છેવટે મોક્ષમા ગયા

હતિ જૈન પ્રમાણે પાંચમા ચક્રવર્તી, અને તેજ સોલ્લમા તીર્થ કું

(૧) કુબ્જુતરની દયા વિપયે ત્રણ નામથી ભાગતમા થએલો ઉલ્લેખ

હા મેકડોનલ મસ્તૃત માહિયનો ઇતિહાસ લખતા પૃ ૩૭૫ મા લખે
છે કે—“શિખિનો પુત્ર મન ઉડીનર—જેને એક કબૂતરને શકરાના મપા
ટામાથી બચાવવાને માટે પોતાના પ્રાણનો ભોગ આપ્યો તેની વાર્તા ખાર
આનંદ આપે તેવી છે એજ વાર્તા—(મહાભારતના) ત્રિજા પર્વના એક બીજા
ભાગમા—શિખિના પોતાના મળધમા અને તેરમા પર્વમા શિખિના પુ
ત્ર ‘વૃષદર્શ’ના મળધમા કહેવામા આવી છે એ વાર્તાની ઉત્પત્તિ બૌદ્ધધર્મ
થઈ હોય એમ જૈન સ્વરૂપ ઉપરથી નપ્ત જણાઈ આવે છે

મમીક્ષા—મગર ચક્રવર્તીના સાઠકુળના પુત્રોની વાત જૈન ઇતિહાસમાં
મિટી મટ હતી ત્યારે પુરાણકારે નહાદેવજીના વરદાનથી મેળવ્યાનું અ
ગમાયણમા જૃગુના વરદાનથી મેળવ્યાનું લખીને બતાવ્યું અને અમાયણ અ
ભાગવતવાગાએ એક તુળકીથીજ સાઠ કુળના પુત્રો પેલા થવાનું લખીને બતાવ્યું
તેનું કારણ ચાચિત મહન રૂપ હોવાથી ચોક્કસ ન કરી શકયા ?

તેવીજ રીતે આ કબૂતર અને શકરાની વાત મહાભારતમાજ—એક લેખ
શિખિરનો પુત્ર ઉડીનર કહેયો ત્યારે બીજા લેખકે વૃષદર્શ કહી બતાવ્યો
ત્રિજા લેખકે બુદ્ધ શિખિગજ હતો એમ કહીને બતાવ્યું

જેનનો ઇતિહાસ—ખાસ એક—ચક્રવર્તી અને તીર્થ કરની પદવી
મેળવનાર પુરૂષના કેટલાના લગાડે ૩૫ બનીનેજ આટલી બધી સાહસિકતા કર
શકયા છે અને એ વાત ત્રિકાળ જ્ઞાનીના મુખથી નીકળેલી છે આપણા જોતર

લિન્ન ક્ષેત્રમા બનેલી છે તેમજ કાવથી પણ અબળેના અબળો વધની વાત છે આ વાતમા બંને તરફના ઇતિહાસ વિના બીજો આધાર નથી પણ અનિશ્ચિત ક્ષેત્ર હોય તે જરૂર વિચારને યોગ્યજ થઈ પડે તેની કોઈથી ના પાડી શકાય નહિ તેથીજ ડૉક્ટર સાહેબે જૈન ધર્મના વિશેષ પરિચય વિના-આ વાર્તાની ઉત્પત્તિનુ અનુમાન બૌદ્ધ ધર્મથી કરીને બતાવ્યું છે કારણુ વૈદિક મતવાળા આટલી બધી કથા સુધી પહોંચે તેવી તેમની પ્રણાલિકા નથી

।શગિના મળધે પરવાની કથા જે મહાભારતમા છે તે નુલસી ગમાયાણુ અયોધ્યા કાંડ પૃ ૪૦૨ મા મૂકેલી છે તે નીચે પ્રમાણે—

“ ઇદ્રે બાજનુ અને અગ્નિ હોલાનુ રૂપ ધરીને શિબિ રાજની પરીક્ષા લેવાને ગયા હતા બાજની ઝપટથી ભાગેલો હોલો શિબિ રાજના બોળાના આવીને બેસતા—બાજ બોલ્યો કે—હે રાજ ! હું ભુખ્યો મઝ છું અને મારા મરવાથી માર કુટુંબ પણ મરી જશે માટે તમે હોલાને છોડી દો રાજ બોલ્યો કે “ હું શરણાગતનો ત્યાગ નહિ કરૂ ” આના બદલામા તારે જે તાઇ બેઠનું હોય તે લે “ બાજ બોલ્યો કે આ હોલા બરાબર તમારૂ માસ તમે તોળી આપો ” રાજએ કાટ ના એક પક્ષામા હોલાને મૂકી બીજા પક્ષામા પોતાનું માંસ કાપી કાપીને મૂકવા માડ્યું પણુ જ્યારે શરીરનું માંસ એના બરાબર ન થયું ત્યારે પોતાનું માંસ કાપવાની તૈયારી કરી ત્યારપછી ઇદ્રે પોતાનું રૂપ ધરી રાજનો હાથ પકડ્યો અને અગ્નિ તથા ઇદ્રે રાજના શરીરને સાંજુ કરી વરદાન દઇને ચાલ્યા ગયા ”

(૬) પચમા ચક્રવર્તી થઈ શાન્તિનાથ જોગમા તીર્થ દર થયા તેમની જૈન કવિઓ કરેલી ગુતિ નીચે પ્રમાણે

દાન દિયો જિજ્ઞે આપળી દેહકો, લીનો પારાપત જીઉ લૂકાઇ,
આવત હી અચિરા ઉદરે, મળ દેશમે શાન્તિ જિજ્ઞે વરતાઇ,
પાયો છ ખડકો ગજ જિજ્ઞે, જિનગજ ભયો પદવી દોઇ પાઇ,
સેવો હો ભાવ ભજે ધર્મસી કહે, શાન્તિ જીનદ સમે સુખ વાઇ (૧)
શાન્તિકી હુહાઇ ભાઇ, જો ન બોલે શાન્તિ શાન્તિ,
છોડિ પટ ખડ ભાગ, ચોમડી (૬૪) હજાર નારી,
છનુ કોરી ગામ છોરી તોરી નેહ શાન્તિ શાન્તિ,
બાબ બાજે તીન લાખ, લાખ અગિલાખ તજ
તજ કે ચોગશી લાખ, તેજ નય દતી દતી

અકરણુ ૩૨ મુ ૬૬૧ ૭મા ચક્રવર્તીઓ તેજ ૧૭-૧૮મા તીર્થ કરે ૨૩૭

ચિત્તમે વૈરાગ્ય ધાર, વિત કે બહાર છાર
બિનો ઉપશાન્તિ રસ, ક્રીનો કર્મ અતી અતી ૧૨ ॥
આ કે ગુણ હે અનંત ધર્મસી કહે રે સત
મતકી ફહાઈ લાઈ, જો ન જોલે શાન્તિ શાન્તિ ૫ ॥ ૩ ॥

અતિ વૈદિકે-કબૂત-ની દયાના મળશે ત્રણ મત તેની મમીદ્યા, અતે સ્તુતિ

હવે-૬૬૧, અને ૭ માં જે ચક્રવર્તીઓ તેજ ૧૭મા, અને ૧૮ મા તીર્થ કરે
તેમનો કિચિત્ વિચાર—

(૧) ૧૭ મા તીર્થ કરે શ્રી કુચુનાથ તેમનો પૂર્વભવ

જે બુદ્ધીપન્ના પૂર્વમહાવિદેહમા-અડગી નામની નગરી હતી તેના ગળ
મિહાવહ નામના હતા તેમને પોતાનું રાજ્ય છોડીને સવગચાર્યની પાસે
દીક્ષા ચહણુ કરી તીર્થપણે મનનું પાવન કરતા અહંતાદિક અનેક વ્યાનકોનું
આરાધન કરી તીર્થ કરે નામકર્મ ઉપાર્જન કરું અન્તે મૃત્યુ પામીને મર્વાઈ
મિદ્ધ નામના વિભ્રાનના દેવતા પછે ઉત્પન્ન થયા લાળા કાળ સુધી ત્યાં સુખ
જોગવ્યા પછી—

જે બુદ્ધીપ-આ ભરતના હસ્તિનાપુર નામના નગરમા-સૂર્યના જેવો
ગભ મૂર હતો તેમની રાણી લક્ષ્મીના જેવી “શ્રી” નામની હતી
તેમની કુલુથી-સર્વાર્થસિદ્ધના દેવતા કે જે સિહાવહ નામના નાનના શુભ હતો
તે આવીને ઉત્પન્ન થયા તેમનું નામ કુચુનાથ પાડવામા આવ્યું તેઓ
ગદી ઉપર આવ્યા પછી છઠ્ઠે ખડના ગળજોને પોતાના તાળામા કરીને આ
અવસર્પીણીમા છઠ્ઠા ચક્રવર્તીનું પદ જોગવ્યું અને પછી દીક્ષા લઈને સત્તરમા
તીર્થકેરનું પદ પણ જોગવ્યું જેવી રીતે મોળમા તીર્થકરે એકજ જન્મમા
ચક્રવર્તીપણું અને તીર્થ કર પદ જોગવ્યું તેવીજ રીતે આ સત્તરમા તીર્થકર
પણ જાને પ્રકારના અધિકારી થઈનેજ મોક્ષમા જઈને પોતાના જન્મ મરણનો
અત્ત કરી દીધો

૫ માન્તિનામ એકજ જન્મમા પાંચમા ચક્રવર્તી થઈ તીર્થ કર થયા એમ જે
પદ્ધતિઓ ધારણ કર્યાપછી મોક્ષમા ગયા છે વાસુદેવ (વિષ્ણુ) થી ચક્રવર્તીની શક્તિ
નેમજ તેમનો અધિ જમણી પ્રાપ્તે દોષ કે તેનો અવગમે મમજવા અમોએ આ કપિના
દરલી સ્તુતિઓ મૂકેલી છે

(૨) ૧૮મા-તીર્થકર અગ્નાથ યથા તેમનો પુત્ર ભવ —

જળદીપ પૂર્વાવિદેય વસ્તુવિજય તેમા સુમીમા નામની નગરી તેના
101 ધનપાત-યથા તેમને રાજ્ય છોડીને ગોઈ મુનિ પાસે નીશ્વ વીડી તીર્થ
તપશ્ચાની માથે-અહંતાદિક શ્યાનગોત્રુ આજ્ઞાવન કરતા-તીર્થકર નામ કર્મ
ઉપાન્થુ અન્તે નવમા ઐવેયકના દેવતાપ્રજે ઉપન યથા લાગા કાગ સુધી તે
દેવલોકનુ સુખ ભોગના પછી

જળદીપ-ભત્તચેત્ર-નગર હસ્તિનાપુરના રાજા-સુદર્શન ૧ ધી મહા-
દેવી તેમની દક્ષિણ-નવમા ઐવેયકના દેવતા કંજો ધનપતિ ગભાના જીવ હતા
તે આવીને ઉત્પન્ન થયા નામ 'અરનાથ' રાજરાગા આજ્યુ રાજરાગા
ઉપર આવ્યા પછી-સોળમા અને મત્તરમા તીર્થકરની પેઠે-પ્રથમ માતમા
ચક્રવર્તીનુ પદ અને પછી ચઢાગમા તીર્થકરનુ પદ ભોગના પછી જ મોક્ષના
મથા મોળમા મત્તરમા અને અદારમા-એ જો ચક્રવર્તીઓ તીર્થકર પછી ના
છે તેથી બીજા એકવીશ તીર્થકરોથી આદલુ વિશેષ મમજનુ

11 ઇતિ તૈન પ્રમાણે છઠ્ઠા અને માતમા ચક્રવર્તીઓ તેજ ૧૭ મા અને ૧૮
મા તીર્થકર પ્રકરણુ ૩૨ સુ મપૂર્ણ

પ્રકરણુ ૩૩ મું

છઠ્ઠા વાસુદેવાદિકનુ ત્રિક.

કોઈ પણ એક મેત્રનો વિચાર કરતા એક તીર્થ કરના મમયમા ચક્રવર્તી
કે વાસુદેવ બેમાના એક થઈ શકે છે અથવા તીર્થકરોના મધ્યકળમા પણ થાય
છે પ નુ ચક્રવર્તીના મમયમા વાસુદેવ અને વાસુદેવના મમયમા ચક્રવર્તી
એકી સાથે અને એકજ કાળમા તા થાયજ નહિ. એવો એ અનાદિકાળનો
નિયમજ છે

હવે આ અદારમા ૨ ને જોગણીશમા તીર્થકરની વચમા એક હતા
કે ૮૧ વર્ષનુ અતર પડેતુ તેના મધ્યમા ક્રમથી છઠ્ઠા પુરુષપુકડીક વાસુદેવાદિક,
યાજ્ઞાદ મુલુમ નામા આઠમા ચક્રવર્તી અને ત્યાર બાદ માતમા દત્ત નામના
વાસુદેવાદિક થયા છે તેમનુ કિચિત્ વૃત્તાત અને આપીએ ડીએ

(૧) અદારમા તીર્થકર થયા પછી-છઠ્ઠા આનંદ બલભદ્ર, પુરુષ

પુડરીક વાસુદેવ અને બલિ નામના પ્રતિવાસુદેવ તૈન ઈતિહાસ પ્રમણે કોણ હતા ? અને કયાથી આવ્યા ? તેમનો કિચિત્ ઉલ્લેખ —

વિજયપુન્ના ગત મુદરને જૈની દીલા વધ મોટી તપસ્યા કરી અન્તે નહસા નામના આઠમા દેવલોકના દેવતા થયા.

ભગ્વત્ત્રેત-પોતનપુન્ના ગત પ્રિયમિત્ર હતા તેની રાણીનું હરણ મુકેતુ નામના રાજાએ કર્યું પ્રિયમિત્રે દીક્ષા લીધી આકરી તપસ્યા કરીને નિશ્ચય કર્યો કે મારી ઓતું હજુ કન્યારનો વધ જરવાવાળો થાઉ અન્તે ચોથા માહિદ્ર ૭૬૫ દેવલોકમા દેવતા વયા.

હવે આગળ અરિજય નગરમા-મેઘનાદ વિદ્યાધનના વશમા-પેટો મુકેતુ નામનો રાજા અનેક ભવોમા ભ્રમણ કરી બલિ નામે પ્રતિવાસુદેવ પાસે આવીને ઉત્પત્ત થયા ને પચ્ચામ હજાર વર્ષના આયુષ્યવાળા, કૃષ્ણવર્ણી, છત્રીશ ધનુષ્યની કાયાવાલા, ત્રણ ખડ પૃથ્વીનો ભોક્તા થયો,

આ જગૂદીપના-ભરતમા-ચક્રપુ નગરનો રાજા મહાશીર નામે હતો તેની રાણીઓ બે વૈજયતી અને લક્ષ્મીવતી હતી મુદર્શનનો છવ કે જે આઠમા દેવલોકમા હતો તે વૈજયતીની કુક્ષિથી આ સ્વપ્ન સૂચિત, બળ ભદ્રની પદવીને સૂચવતો આનંદ નામનો ઉત્પત્ત થયો.

પ્રિયમિત્રનો છવ-ચોથા દેવલોકથી આવીને લક્ષ્મીવતીની કુક્ષિથી પુરુષપુડરીક નામે વાસુદેવપણે જન્મ્યો. ઓગત્રીશ ધનુષ્યની ઉચી કાયાવાળો થયે મહા અને તાડવૃક્ષના ચિન્હવાળા, નીર અને પીત વચ્ચે ધગ્તારા બન્ને ભાઈ થયા રાજેન્દ્રપુન્ના ગત ઉપેન્દ્રનેતની કન્યા પદમાવતી પુરુષપુડરીક વાસુદેવને વરી રૂપવાળી માબળીને બલિ પ્રતિવાસુદેવે હરણ કરી આનંદ અને પુરુષપુડરીકે કુદ્રમા ચક્રા એક વખતે બલિથી હાંધુ પડ્યુ પણ બીજી વખતે પુરુષપુડરીકના હાથે બનિએ પોતાનું માથુ ચક્ર રત્નથી કપાવ્યુ દિગયાત્રાએ ચલીને તે બન્ને ભાઈઓએ ત્રણે ખડનુ રાજ્ય પોતાને સ્વાધીન પાસે ર્યુ એક દરે પાસઠ હજાર વર્ષના અન્ને વાસુદેવ છઠી નરકમા ગયા પચાસી હજાર વર્ષના આયુષ્યવાળા આનંદ બળભદ્રે મુમિત્ર મુનીની પાસે દીક્ષા લઈ દેવગણ ન પ્રાપ્ત કરી મોક્ષમા ગયા ॥ આ પ્રમાણે આનંદાદિક ત્રયુનો ન બન્ધ કહેા.

॥ ઇતિ જૈન પ્રમાણે પુરુષ પુડરીક વિષ્ણુ અને બલિ પ્રતિવાસુ

હવે યુગલુના વિષ્ણુ અને બલિ

વિષ્ણુના હસ્ત અવતારોમાં પાંચમો અવતાર વામન કપનો લખ્યો છે તેના મળ-ધે ગીત ગોવિંદમાં એક કહેવામાં પ્રાપ્ત છે કે-“ વાનં છરુવતે ” નાતપ્યં નીચે મુજબ —

બલિ નામના કૈટકે ઈંદ્ર પદને મેળવવા સે (૧૦૦) યનોને પ્રાપ્ત કર્યો તેમાં નવાનુ (૯૬) યુગ થઈ ગયા ત્રી દૃષ્ટ ભગવાનને વિચાર થયો જે—મારૂં માપેતુ ઈંદ્રપદ પ્રહારનું જ્ય તો યોગ્ય નહિ માટે મોમો મગ પુરો થવા ગ્યો નહિ પ્રાદક્ષિણા વેરે વામનરૂપ ધરીને બનિની પાને દાન માગ્યું બલિએ કહ્યું કે હે પ્રાદક્ષિણ! તુ શુ માગે છે? વામને કહ્યું મા! ત્રણ ડગના જમીન ગહેવાને આપ બલિએ હા પાડી ત્યાં બલિને ડોહંએ કહ્યું કે—અરે એ વામનરૂપ પ્રાદક્ષિણ નથી એ તો શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન આવેલા છે માલજતાની માથેજ બળિને ગુરસો થયો એટલામાં તો બધીએ પૃથ્વી ત્રણ ડગલાથી માપી લીધે કહ્યું કે હે રાજા! બોલ, અંધુ ડગતુ ત્યાં સુકું એમ કહીને અંધુ બગીની પીઠ ઉપર મૂકીને પાતાલમાં એસી ઘાટ્યો તે વખતે બલિ બોલી ઉઠ્યો કે—અરે માત્ર કંઈ તો નામ રાખ્યો? ત્યારે શ્રી કૃષ્ણ ભગવાને વરદાન આપ્યું કે દીવાળીના ચાવ દિવસેમા—તુ રાજા અને હું તારો હાગપાળ ઈત્યાદિ

(આ બલિનો ઉલ્લેખ અમો દશાવતારમાં સમ-ધે કરી ગયા છીએ, અહિં પ્રમગ નવો ઉપચિત્ત થતા કરી જણાવવાની જરૂર પડી છે)

(૨) રામાયણમાં આ બલિના વિવરણ કંઈ મુદોજ પ્રકાર છે જુવે શ ૨૧૧ મા

‘ જે સમયે બનીને છત્રવા વામન ભગવાન આવ્યા તે વખત બલીએ જલ આપવા માડ્યું ત્યારે શુકાચાર્ય ક વના નાનચામાં પેઠા કે દાન ન આપી ગેરે પાણી ન પડ્યું ત્યારે કંઈએ નાજ કરવા નાગચામાં લગી ઘાતી તેથી શુકાચાર્યની આજ્ઞા પ્રતી શુ આ નબલિન છે કે ?

પડીથી જ્યારે મલીને વામને ડાહ્યો ત્યારે બગીએ કહ્યું, ખેર જે થયું તે થયું ખરનું હું એક વરદાન માગુ છું તે એ કે મારા ઘરને (પગ) બાવન દરવાજા છે અને નિમ્નચર નથી કરી શકેનો કે હું ત્યાં દરવાજેથી નીકળુ તેની હું જે દરવાજેથી નીકળુ ત્યાં તમારે દર્શન આપ્યા કરવા ભગવાને કહ્યું

‘પવમસ્તુ’ હરે નિત્યપ્રતિ ભગવાનને-પર (જાવન) રૂપ ગળવા પડતા હતા કેમકે ભગવાનને માલમ ન હોતુ તે નાત બલી કયા દગ્વાજે નીકળશે સી મખત બેલની કમખખતી ભગવાનને આવી પડી ? પુરાણીઓ રાજા બલિને અમર કહે છે અને પાતાલમા વામ બતાવે છે, લો હાલ પણ પાતાળ અર્થાત્ અમેરિકામા બલિ મોઝુદ હોવો જોઈએ તવા તે પર (જાવન) દગ્વાજનુ મકાન તથા ભગવાનનો પેરો પણ જોઈએ તો પૌગણીઓ તાર ઠાગળ દ્વારા કેમ ખખર અ તર લેતા નથી અગર જાતે જઈ દર્શન કરી મુકત કેમ થતા નથી અહિ દેશનુ અત્યાચાર કરી આ માટે ગદ્યા છે ?”

॥ ઇતિ વૈદિકે રામાયણના વિષ્ણુ અને બલિનુ સ્વરૂપ લીધેલુ શકાદેશથી

સ્કંદપુરાણુ પ્રથમખંડ અધ્યાય ૧૮ મો ૧૯ મો

“ બલિ ગંગા પૂર્વ ભવમા એક પૂર્ત હતા, ગણિકાને તાબૂદ આપતા બ્રમિ ઉપર પડ્યુ તે ગિવને અર્પણ કર્યું તેથી તેનુ બધુ પાપ નાશ પામ્યુ મળ્યુ પછી યમની આજ્ઞાથી સાડાત્રણ ધડી ઇંદ્રનુ પદ મળ્યુ અગસ્તિ આદિને ઐન્વણાદિકેનુ દાન આપ્યુ સાડા ત્રણ વહી પડી પૂર્વેના ઇંદ્રે પોતાનુ મ્વાન લીલુ, દાનમા આપેલા હાથી આદિક મેળવવા ઇંદ્રે યમને પ્રાર્થના કરી યમે ચિત્ર ગુપ્તને આદેશ કર્યો કે હાથીઆદિક પાછા મળવો અને બલિને નરકમા મોકલો ચિત્રગુપ્તે કહ્યુ કે બલિ નરકને યોગ્ય નથી એમ કહી પ્રતહાદની ત્રીના ગર્ભમા પ્રવેશ કરાવ્યો ઇંદ્રે બ્રાહ્મણ રૂપથી બલિના બાપ વિરાચ્યનનુ માથુ માર્યુ પછી બલિનો જન્મ થયો બલિએ ઇન્દ્રાદિકને હરાવ્યા અને સ્વર્ગનુ રાજ્ય લીધુ પણ શુકાચાર્યની મવાહવી બલિ ભૂમિ ઉપર આવી નર્મદાના તોર ઉપર રહ્યા અશ્વમેધાદિક (૧૦૦) યજ્ઞો કરવા માડયા અદિતિના તપથી સતુષ્ઠ વધ ભગવાન બહુકરૂપે મનમા ગયા અને બલિની પાસે ત્રણ પગલા જેટલી ભૂમિની યાચના કરી આપતી વખતે શુકાચાર્યે ના પાડી પણ માન્યુ નહિ ત્યારે સાપ આપ્યો કે ગુણ પિનાનો નિ શ્રીક ‘ યા ’ ભગવાને જેજ પગલાથી બધુ માપી લીધુ અને કહ્યુ કે ત્રિનુ પગલુ કયા મૂક ? તેવામા બલિની સ્ત્રીએ પ્રાર્થના કરી તેથી બલિને સુતલા પૃથ્વીમા જવાની આજ્ઞા કરી બલિએ કહ્યુ મારે તો તમાના દશનની જરૂર છે ભગવાને પણ બલિની પાસે રહેવાનુ કમ્પવ કર્યુ દત્યાદિક ઘણુ વિવેચન છે તે જોઇ લેવું

ગિવપુગણુનો દેવરાજ બ્રાહ્મણ.

વળી ગિવપુગણુ તરફ દ્રષ્ટિપાત કરી જોતા આ બલિ રાજાના પૂર્વભવનુ

સ્વરૂપ લઈને જેવળજ બ્રાહ્મણના નામથી કથા ગોવાઈ હોય તેનો ભાગ વિચારી પુરૂષોને સહજ થઈ ગયે તેમ છે જુઓ શિવપુરાણ મહાત્મ્ય અધ્યાય પહેલા અને બીજામાં--

પહેલા અધ્યાયમાં શિવપુરાણનો મહીમા એટલો બધો કહેવામાં આવ્યો છે કે--મોક્ષ આપવામાં ન તો અશ્વમેધાદિક યજ્ઞ છે ન તો બીજા પુરાણો છે તેમજ ન તો વેદાદિક શાસ્ત્રો પણ હોય માત્ર એક શિવપુરાણ જ કલ્યાણ કરવાવાળું છે

એમ કહીને બીજા અધ્યાયમાં કથા મૂકી છે તેનો માગ એ છે કે--

દેવગણ નામના ગ્રાહણે ચારે જાતના માણસોને મારીને ધન બેશુ કર્યું માતાદિક મરેને મારી નાખી છેવટે વેશ્યાની માથે એક પાત્રમાં ખાતો મૂક્યો છેવટે શિવપુરાણ સાંભળતા તાવથી મુઝો મમના ફૂતો અને શિવના ગણો દેવાને આવ્યા 'એચાતાણી ચતા છેવટે શિવનાગણો' શિવપુરીમાં લઈ ગયા ઇત્યાદિક ઘણું લખાણ છે

વૈદિક મતથી એકાદશીના સબધે બલિ દાનવની કથા

બ્રહ્મા એવા જાનિને પાતાળમાં જોતી ભગવાન તેની પાસે રહ્યા રક દયુગાળમાંથી ઉધરેવી ભાદરવા શુક્રિ ૧૧ ની તથા શ્લા ૩૮ નો માર

“શ્રી કૃષ્ણ યુધિષ્ઠિરના પ્રશ્નમાં કહે છે કે--પૂર્વે ત્રેતાયુગમાં બલિ નામનો દાનવ થયો તે મારો ભક્ત હતો મારી અને બ્રાહ્મણોની પૂજા કરતો અને યજ્ઞ કર્મ પણ કરતો હતો. પરંતુ ઇંદ્રનો દ્વેષી થઈ બધાએ દેવાને તેણે જીતી લીધા અને મારો આપેલો આ લોકપણ તેણે જીતી લીધો દેવતાઓ દેવમંડિપોને લઈ મારી પાસે આવ્યા અને મારી પૂજા સ્તુતિ કરી, પછી મેં વામનરૂપ પાત્રમાં અવતારે બાળક રૂપથીજ બ્રહ્માડતું રૂપ ધરી તેણે જે કાંઈ હતું તે બધું લઈને ઇંદ્રને મોખી લીધું અને બલિ પણ ઇંદ્રના સ્વાધીન કરી લીધો પછી યુધિષ્ઠિર પૂછ્યું કે તમોએ વામનરૂપથી તે જાનિને કેવી રીતે જીતી લીધો? ઉત્તરમાં ભગવાન કહેવા લાગ્યા કે--મેં અતીક બાળકરૂપ ધારણ કરી પ્રાર્થના કરી કે હે બલિ! તું મને ત્રણ પગલા જમીન આપ? જ્યારે મેં દબાણ કર્યું ત્યારે તેણે ત્રણ પગલા જમીન આપવાનું કળુવ કયું પછી મેં મકલપ માત્રથી દેહને વધાયું એટલે ત્રિવિક્રમ રૂપે યયુ-ભૂલોકમાં બે પગરૂપ, ભુવલોકમાં બે જાનુરૂપ, સ્વલોકમાં કંટરૂપ, મહલોકમાં ઉદરૂપ, જનલોકમાં હૃદયરૂપ, તપોલોકમાં-કંઠરૂપ, મત્યલોકમાં મુખરૂપ, અને ઉર્ધ્વમાં માથા રૂપ

મારૂં ધરી બની ગયું એટલે સૂર્યાદિક, ઇન્દ્રાદિક અને શેષાદિકોએ મારી સ્તુતિ કરી પછી મેં બલિનો હાથ પડીને-એ પગથી પૃથ્વી અને ધીર પગથી ત્રણે લોક માખીને કહ્યું કે-હા બલિ ? મને ત્રિને પગ મૂકવાને સ્વાન આપ ? એટલે બલિએ મગ્તક ધર્યું મેં તેના ઉપ- પગ મૂકીને રમાતાલમા જોમી વાલ્યો તે દાનવ વિનયથી નમ્ર મારી પૂજા કરવાવાળો હતો તેથી મેં તેને વચન આપ્યું કે હું તારી પાને મહા ન્દીશ, તેવી અપાઠ સુદિ ૧૧ ના શયન દિવસથી એક મૂર્તિ બલિના આશ્રયથી અને ધીર મૂર્તિ દ્વીરમમુદ્રમા શેષ- નાગના પૃષ્ઠ ઉપર સુતી ગઈ છે તે કાર્તિક માસ સુધી તેથી આ ભાદરવા સુદિ અગીઆનસ મહા પવિત્ર છે પિતામહની પૂજા કરતા યોગ્યમા જાય છે

મનજનો ? છઠ્ઠા પુરુષપુકટીક નામના વિષ્ણુએ કૃષ્ણની પેઠે મહાનભ થયેલા છે તેમના મમયમા પ્રતિવિષ્ણુરૂપે બલિ પણ મહાન રાજ થયેલા છે વાસુદેવની ત્રીજી હૃદય ગવણની પેઠે તરેલુ તેથી પુકટીકના હાથે અક્ષિરાજ મરાણો તે મત્યરૂપના લેખને પુગણકારોએ કેવી રીતે અત્યરૂપે ગાઠવેલા છે તે વિચારપૂર્વક જોશો ? ધીરુ વધાર શુ કહું ? એકાદશીના ચોથી કલમના બલિનો વિચાર આપ મનજનોજ કરી લેશો હું કયા સુધી લખીશ

॥ ઇતિ વૈદિકમતના વિષ્ણુ અને બલિના મળપની કથાઓ

છઠ્ઠા વિષ્ણુ. પ્રતિવિષ્ણુની મમીક્ષા.

તેનોના ઇતિહાસ પ્રમાણે—આ અવમર્ષીણીના કાળમા ઋષભદેવાદિક ૨૪ તીર્થંકરો, ભરનાદિક બાગ ચકવર્તીઓ અને ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવાદિક નવનુ ત્રિક થયેલુ છે એજ પ્રમાણે દરેક ચોવીશ ચોવીશ તીર્થંકરો પગ્ગે ૬૩ શલાકા પુરૂષો સદાકાળ નિયમ પ્રમાણે ભિન્ન બ્યક્તિરૂપે ચતા આવ્યા છે અને ભવિષ્યમા પણ થયા કરવાનાજ કેમકે આ સમાગની નથી તો આદિ તેમજ નવી તેનો અત આ વાનની સૂચના અમે વા-વાગ કરતા આવ્યા છીએ તેથી જણાવવાનુ એ છે કે-બદાગમા તીર્થંકર સુધીમા-સાત ચકવર્તીઓ અને પાંચ વિષ્ણુ, પ્રતિવિષ્ણુનું ત્રિક ભિન્ન ભિન્ન બ્યક્તિરૂપે કહી ગતાનુ છે હવે આગળ પાંચ ચકવર્તીઓ અને ચાર વિષ્ણુ, પ્રતિવિષ્ણુનું ત્રિક કહેવાનુ બાકી ગયેનુ હતુ તેવી આ ૧૮મા અને ૧૯ મા તીર્થંકરના અતગમા થયેલા આ છઠ્ઠા વિષ્ણુ પ્રતિવિષ્ણુનું ત્રિક કહી ગતાનુ છે આના સળ-ધે જુદા જુદા પુગણ કારંગના ૨૦ પણ લખીને ગતાનુ છે માત્ર તેના અળ-ધે ડિચિત્ત વિચાર કરીને ગતાનીએ છીએ

જોનોના ઇતિહાસ પ્રમાણે—તે વખતના બગવાન સુદેતુએ ત્રિય-મિત્રની રાખીતુ હુણ્ણ કરી અન્યાય થયો તે પાપના યોગથી અબનેના અગત્યે વર્ષતક સારના જમણ કર્યા બાદ બલિ નામના મહાન રાજા પ્રતિવિધુરૂપે વચા લડાડ્યો કરી ત્રણ ખડનું રાજ્ય મેળવ્યું

આ તરફ ત્રિયમિત્રના જીવે ક્રોધના વશમ્ પડીને તપ કર્યો તપના પ્રભાવથી દેવગતિના સુખ ભોગવ્યા ત્યાંથી નીકળીને પુરૂષપુટગીક નામના વિધુરૂપે થયા બાદ સુદેતુના જીવ બલિને માર્યો, તેથી બન્ને રાખશેને નન્કના હુ ખમા પડવું પડ્યું આ બધું તેમના કર્મના વશે થયું પણ સ્વાધીનપણે કાંઈ થયું નથી પછી આગળ પોતાના આત્માનો સુધારો કરી મોક્ષમા જામ તેની ના ડોણ પાડી શકે તેમ છે ? પરન્તુ ક્રોધાદિકના વશમા પડેલાઓની મુક્તિ તો નજ થાય આ જગેર પર તેમજ બીજા બધાએ ઠેકાણે જૈન ધર્મના મિદ્ધાતની નુ ખુબી છે તે પણ ધ્યાનમાજ રાખી લેવા જેવી છે

(૧) હવે આપણે પુરાણોના લેખે ને તપાસી જોડએ—

પહેલા લેખમા વિચારવાનું કે—મહાદેવે પોતાનો ભક્ત માનીને વિધુએ ઇદ્રપદ આપ્યું તો તે કયા કાળમા આપેલું માનવું ? પોતાના ઈર્ષ્યથી ઇદ્રપદ મેળવનાર બલિને છળવાનો પ્રયત્ન કરવો એ કાય શુ બગવાનને શોભે ખરું કે ? જ્યારે બલિને છળવાનોજ વિચાર હતો ત્યારે ચાર દિવસની શુક્લામગીરી ના માટે બેઠોરી લીધી

(૨) હવે બીજો લેખ જુવો —બગવાન બલિને છળવા આવ્યા ત્યારે શુ શુનાચાર્યો આખ દોડાવી ? આ કાર્ય બગવાનના જાણપણે થયું કે અજાણપણે ? જ્યાં બગવાન હોય ત્યાં શાન્તિ હોય કે ઉપદ્રવ ? એટલુંજ નહિ પણ બલિની શુક્લામગીરી પોતે પણ સદાને માટે વેરી લીધી ? આ વાતો નુ વિચારવા જેવી નથી ?

(૩) ત્રિજો લેખ જોતા —એક ધૃતે વેશ્યાને તાણુલનુ બીડું આપવા માડયું બૂમિ ઉપર પડયું એટલે શિવને અર્પણ કર્યું, તેથી બધુએ તેનું પાપ દૂર વડ ગયું તેથી ચમગાજએ તે ધૂતને સાડાત્રણ ઘડીનું ઇદ્રપદ આપ્યું તે ધર્મ ઇદ્રપણે માડાત્રણ ઘડીવાર સ્વર્ગમા કેવા સ્વરૂપથી રહ્યો હતો ? ઇદ્રના આચુધ્ય તો ઘણા લાખા કાતના હોય છે ઇદ્રપદ આપવાનો અધિકાર પહેલા લેખથી વિધુનો જણાય છે ત્યારે તે અધિકાર ચમરાજએ કયા કાળમા પચાવી પાડ્યો ? અદિતિની પ્રાથ નાથી દેવતાઓની રક્ષાના માટે બલિને છળવા બગવાન ગયા પણ તેમાતો પોતેજ

સદાની શુભામગીની અગીયાર કરીને દયાયા ચમગજ પાપુ કેટલા બધા જાની
 દે દાનમા આપણી ચીને પાછી મગાવીને ધનને નન્કમા મોકલવા ચિત્તગુપ્તને
 આદેશ થયો ચિત્તગુપ્તે કહ્યું કે એ નન્કને ચો-ચ નથી વિધ્યુ, યમ અને
 ચિત્તગુપ્ત એ ત્રણમા પદની આપવાનો અધિકાર કોણો ? અને વિચારપૂર્વક
 કાર્યને કરવાવળો કોણ ?

ઇતિ વૈદિકતા વિધ્યુ અને બલિની મમીક્ષા પ્રકરણ ૩૩ સુ અપૂર્ણ

પ્રકરણ ૩૪ સુ

જૈન ઇતિહાસ પ્રમાણે પરગુગમ અને આઠમા મુખ્યચક્રવર્તી.

૯૬૫ વામુદેવાદિઠ્ઠુ ત્રિક યથા પછી ૧૮ મા અને ૧૯ મા તીર્થંકરના
 મધ્યકાળમાજ પરગુગમ અને આઠમા મુખ્ય ચક્રવર્તી યથા છે

વસન્તપુરમા-માળાપ વિનાનો અગ્નિ નામા છોકરો એક મોટા નાથમા
 દેવાન્તર જતા ભૂલો પછીને તાપમાદ્યમે જઈ ચઢ્યો તાપમા થઈ મોટો તપસ્વી થયો,
 જૈન જૈનેતર એ દેવો ધર્મની પરીક્ષા કરવા નીકળ્યા છે જૈન પદ્મરથ નાજરિ
 મિથિવાધી અપામા જતા મળ્યા દેવમાયાની એક માગે કાટા અને બીજા માગે
 જીવો કરી મૃકયા મુનિએ દયાભાવથી કાટાનો રમ્મો લીધો કરી ગીતગાનના
 મોહથી પણ ન દુઝાયા એમ અનેક ઉપદ્રવો કર્યા પણ મુનિ પોતાના નિશ્ચયથી
 કળ્યા નહિ દેવો આવતા થયા પેવા એ દેવે પછી જમદગ્નિ તરફ વ યા કન્તને
 વર્ષના તપથી વધી પડેલી હાટીમા ચકલા ચકલી રૂપે માળો કરીને ગદ્યા ચકલાએ
 ચકલી પાને હિમવત પર્વતે જવાની ન્જા માગી ચકલીજ કહ્યું રજા નહિ આપુ
 તમે બીજામા રૂપે તો મારા શા હાલ ચકલાએ બીજામા નહિ દુમવાના માટે
 ગૌડત્યાદિક અનેક મોત્રનો ખાધા તો પણ માન્યુ નહિ છેવટે જમદગ્નિનુ
 પાપ માટે ચઢાવ્યુ ત્યારે ચકલીએ જવાની ન્જા આપી તપસ્વીએ બન્નેને
 પછીને પૂછ્યુ મને પાપી કેમ કહ્યો ? ચકલાએ કહ્યું ગુરુમો ન કરો, સાબળો !

“ મપુત્રસ્ત્યગતિર્નસ્તિ ” જેની મુબગતિજ નહિ તેનાથી અધિક પાપી
 કોણ ? શાસ્ત્ર વચન વાદ આવવા પરણવા તરફ મન દોડ્યુ આ ગિયતિ મમજીને
 બન્ને દેવો એક વિચારના ઘયા અને ત્યાથી આવતા થયા

૯૬૬ તાપમે નેમિકોષ્ટકના-ગાળ નિતરાગુની પાસે જઈને કન્યા માની,
 ૭૦થી ૧૦૦૦ જે મો (૧૦૦) પ્રતીસોમાથી ઇચ્છે તેને લેવાન કહ્યું કન્યા મહેલમા
 જઈ મારી ધર્મપત્ની કોઈ થયો શુ શુ ઘરડા હવ્યરને લલ્લતએ નથી તપસી
 કોપિત ધર્મ વિધાના યોગથી કુબળીએ બનાવી બહાર નીકળ્યો ત્યા મુક

રમતી રાજાની નાની છાકરીને બીજે રૂઢિ મને વાંછે છે ? હાહીને ઉપાડી લીધી
 ૦ યથા રાજાએ દેન આપીને વિવાહી દીધી શાળીઓનું કુરૂપ દર ઠરી આશ્રમે
 ગયો રણકા નામ રાખી મોટી થયો રૂઢિવાં પરણ્યો પુત્રના માટે બે ચરૂ સાધ્યા
 ક્ષત્રાય ચરના ભક્ષણથી રણકાના ગમ્મ ચયા બ્રાહ્મણ ચરના ભક્ષણથી હસ્તિના
 પુ મા અનતવીર્યને આપેલી રણકા ૥ પહેનને કૃતવીર્ય પુત્ર થયો જાગધી
 આકાશ ગામિની વિદ્યાને બૃહલા વિવાધના રેવા કરી ૦ મે પરશુની વિધાવધ
 સાધી, તેથી પરશુગમ્મ થયા પહેનન મળવા હસ્તિનાપુરમા ગયેલી રણકાને
 અનત વીર્યના મળ ધધી પુત્ર વયો તો પણ જમદગ્નજો લાર્કને આશ્રમમા
 રાખી ક્રોધમા આવીને પરશુરામે પરશુ લઈ માતાનું તેમજ હાડરાનું માનુ કાપી
 નાખ્યું

અખર પડનાની માટે આવેને અનતવીર્ય આશ્રમને ભસ્મસાત કરી
 નાખ્યું પરશુરામે પરશુ ની નેના નાથે અનતવીર્યનો નાશ કર્યો હસ્તિનાપુરનો
 રાજા વધ કૃતવીર્યે જમદગ્નિનો નાશ કર્યો પરશુરામ હસ્તિનાપુરમા જાને
 કૃતવીર્યનો નાશ કરી રાજગાદી ઉપર ચઢી બેઠો મગભાઈ કૃતવીર્યની રાણી
 તા ૥ નાશીને તાપસોના બોયનનું શરણ લીધું ત્યા ચક્રવર્તીના પદને મૂલવતા
 ચાક રવનપૂર્વક પુત્રનો જન્મ આપ્યો સુભૂમ નામ રાખ્યું

હવે પરશુગમ્મ ક્ષત્રીયના મળન્ધે જાનવલમ ન થતા કુહાડાથી તેમને
 કાપી નાખતો ફરતા ફરતા તારા રાણીના રાગ ઉપર આવી ચઢ્યો કુહાડો
 દેડીપ્યમાન થતા તાપસોને પૂછ્યું અહિં ત્રિય ઢોળુ છે ? ઉત્તર આપ્યો કે
 ગૃહ યાગમમા અમે હતા માત્ર સ્ત્રિઓને છોડી દાને માતનાગ નિ ક્ષત્રીય
 પૃથવી કર્કી મુખ્ય મુખ્ય ક્ષત્રીઓની દાદાઓ લેગી કરી એક મોટો આગ
 ભર્યો પડી ગા ત થયો પણ મનમા ભય પેરી જવાથી શુભપણે નિમિત્તઆ
 એને પૂછ્યું કે મારૂ મરણ કાનાથી થશે નિમિત્તિઆઓએ કહ્યું, કે—જેની
 દૃષ્ટિથી આ દાદાઓની ખીગ થશે અને સિદ્ધાસન ઉપર બેસીને ખાસે તેનાથી
 તમારૂ મરણ થશે હવે નિર્ણય થવા દાનરાજા મહાવીરના સિદ્ધાસન ઉપર
 તે બેસે સ્થાળ મુકાવ્યો

હવે આ તરફ સુભૂમ મોટે થાય છે તે વખતે મેઘનાદ વિગ્રાધરે
 ‘પમશ્રી’ પુત્રીના વરના માટે નિમિત્તિઆઓને પૂછ્યું તેમને સુભૂમ વ
 જતાવ્યો મેઘનાદે બધી હકીકત મેળવીને પુત્રી પરણાવી, પછી તે સુભૂમની
 પાને આવીને રહ્યા

આ તરફ સુભૂમે માતાને પૂછ્યું તું લોક આટલે જ છે ? માતાએ કહ્યું ઘણાં જ બધાં છે સાલજ હસ્તિનાપુરના તારા પિતા રાજા હતા તેને મારીને પરશુગમ રાજા થયા છે, તેના ભયથી હું ગુપ્તપણે અહિં ગઈ છું આ વાત સાલજાતાની સાથેજ ધમધમાટ કરતો હસ્તિનાપુરમા આ-યો, ભવ્ય સ્વરૂપ જોડ લોકોએ પૂછ્યું અત્યા તું કોણ છે ? બાલકે ઉત્તર આપ્યો કે હું ક્ષત્રીય છું અરે બળતી આગમા ડેમ આવ્યો ? બાળકે ઉત્તર આપ્યો કે પરશુરામને મારવા આવ્યો છું લોકોએ બાળજનાસ મમજીને વાત કાઢી નાખી પણ આતો ભધે સિદ્ધો જઈ સિદ્ધામન ઉપ ચડી બેઠો દેવયોએ કાઢની ખીંગ બની જતા જપાજપ આવા મહી પડ્યો ત્યાના જાવાળા પ્રાદ્યશ્વો માનવા ઉઠયા પણ પાદજ આવેલા તેના સત્તરા મેવનાદે મારીને કાઢી મૂકયા

પરશુરામને ખમર પડતા પરશુ લઈને માનવા ચઢ્યો પણ સુભુમના પુણ્ય પ્રબલથી પરશુની અધિષ્ટાતૃ વિદ્યાદેવી ભાગી જવાથી પરશુ નિસ્તેજ થઈ ગયો શમ્ભના અભાવથી સુભૂમે ઉચકીને થાળ દેડ્યો તે સ્થાળ ચક્રરૂપે થઈને પરશુ-રામનું મન્તક ઉઠી નાખ્યું તે ચક્રના બળથી સુભૂમ આઠમો ચક્રવર્તી થયો

॥ ઇતિ ચૈત પ્રમાણે-પરશુગમ અને આઠમ ચક્રવર્તી સુભુમના મળધ વાણી કથા

વૈદિક મતે જમદગ્નિના પુત્ર પરશુરમ

ભાગવત-૯ સ્કંધ અધ્યાય ૧૫, ૧૬, નો કિચિત ભાવાર્થ

“તત પચદશે ગાધિ રેલ્પુત્રાન્નવવેજ્જનિ । યદ્દોહિનમુતો રામ કાત્તવીર્યમદ્દનુરુપા ॥

ઋષીક ઋષિ વરુણદેવ પાસેથી લોકોએ લાખ્યા ગાધિ ગળને આપ્યા પછી તેની પુત્રી મત્યવતીને પરણ્યા સત્યવતીની પ્રાર્થનાથી પુત્રના માટે બે ચરૂ ચઢાવીને ઋષિ સ્નાનને માટે ગયા મત્યવતીનો ચરૂ શ્રેષ્ઠ જાણી તેની માતાએ બાધો અને માતાનો ચરૂ મત્યવતીએ, આ વાત જાણીને ઋષિએ સત્યવતીને કહ્યું આ કામ તે અતિનિહિત કર્યું, તારો પુત્ર દડધારી અતિધોર સ્વરૂપનો થશે અને તારો ભાઈ પ્રદા જ્ઞાની થશે સત્યવતીએ કહ્યું- (મૈથ મુદિતિ માર્ગઘ, ॥ અથતહિ મવેત્પૌષ) એમ થાય તે તો ઠીક નહિ ત્યારે ઋષિએ કહ્યું તારો પુત્ર નહિ થાય તો પૌત્ર દડધારી થશે યદી જમદગ્નિ પુત્ર થયો અને સત્યવતી

કૌશિકા નામની નદી રૂપે થઈ હોય જમદગ્નિ યેણુની પુત્રી યેણુકા ગયે પરણ્યા અને વસુભદ્રિ પુત્રોમા ટેવા પરશુરામ થયા તે વાસુદેવના અશ રૂપે થયા તેમને પૃથ્વીના ભારભુત હ્રસ્વ ક્ષત્રીઓનો ૨૧ વાળ નાશ કર્યો રાત્ર મે પૂછ્યું હે બ્રહ્મા ? નબળાઓએ રામનો શો અપરાધ કર્યો ? કે જેથી પરશુરામે ક્ષત્રીઓને વારવાર વાશ કર્યો ત્યારે શુદ્ધેવણએ કહ્યું કે કે જાન ! હે કયોના રાત્ર મહાત્માનું ને દત્તાત્રેયની આરાધના કરી, તેથી તે હજાર જુગતવાળો અને અણિ માનિક અનેક બિદિઓવાળો અતિદુઃખ વધે તે એક દિવસ આહેડું કરતો જમદગ્નિના આશ્રમે જઈ ચઢ્યો, જમદગ્નિએ મધેનુના પ્રભાવથી મૈત્ર્ય માથે તેનું આતિથ્યપાકું કર્યું પણ ચોતાનાથી અનિશ્ચયવાળું સંધિનું ઐશ્વર્ય ઝેળીને તેને સવત્ના કામધેનુને હરણ કરી તે વાતની ખમર પડ્યાથી ગમ પાશુ વડ મહાત્માનું નની પાછા જઈ નન્ય સાથે તેનો નાશ કર્યો અને તેના હશ હંતર પુત્રો ભયથી ભાગી ગયા રામ કામધેનુ હડ ચોતાના આશ્રમે માઁયા જમદગ્નિએ કહ્યું કે હે ગમ ! તે રાજાનો વધ કર્યો તે તા બ્રહ્મહત્યાથી પણ મહાપાપ કયું, માટે એક વર્ષ તીર્થયાત્રા કરીને પાપનો નાશ કર. (આ પદ્મમા અધ્યાયનો કિથિત માર દહ્યો) હોય આગળ ૧૮ મા અધ્યાયનો કિથિત માન-

પિતાની આજ્ઞાથી ' રામ ' તીર્થયાત્રા કરી એક વર્ષ રાત્રા માઁયા હોય એક દિવસ-દાણડા ગગાણ ગયા, ત્યાં જમદગ્નિઓની માથે કૌંડા કરતા ચિત્રવ્ય માધર્વ નાનને એક સ્પૃહવાળી ચએવી, હોમડી વેગાને બૂની ગઈ શાપની શકાવાળી ચએવી મુનિના આગળ ઘડો મૂકી હાથ જોડીને ઉભી રહી મનથી વ્યભિચારિણી જાતીને કહ્યું-હે પુત્રો આ પંથિનીને મારો ? આ વાત કોણે કાને નહિ કરી, ત્યારે રામને પ્રર્થો, ત્યાર તેણે ' બ્રાહ્મમાત્રાસહાસ વધીત્ માતાતા માત્રે ભાષ્યોને પણ મારી નાખ્યા એટલે જમદગ્નિએ વર માગવાનું કહ્યું રામે મારેલાને જીવાડવાનો અને માત્રેતાની સ્મૃતિ ન થાય તેવો વર માગ્યો કે તરતજ નિદ્રામાયી ભાગી ઉઠે તેમ બધાએ ઉડીને ઉભા થયા

હવે પેના મહાત્માનું નના પુત્રો ઊંઠ જોઈ જમદગ્નિનું માથું કાપીને લઈ ગયા પિતાનો દેહ ભાષ્યોને મોપીને રામ પરશુને લઈ તે મહાત્માનું નના પુત્રોના પાછા જઈ તેમના માથા કાપીને ગોળે પર્વત ઝગી દીધો અને તેના રક્તથી મોટી ઘોર નદી બનાવી દીધી અને એકવીશ વાર નિક્ષત્રીય પૃથ્વી કરીને ત્ર્યમતપચકે (કુર્યેત્રગા) લોહિના નવ કુંડો કર્યા અને પાશુ અણેણુ પિતાનું મરતક વર્ષ તેમના શરીર સાથે જોડીને યજ્ઞ કર્યો અને બાધી પૃથ્વી બ્રહ્મણોને આપી દીધી અને પોતે પાપ રહિત થઈ ગયા

(આ વાત નો ડેટલો વિચાર-વિશિષ્ટ કર જેષ્ટાગમના તત્ત્વથી મુખાઈમાં સવત ૧૯૮૨ માં છળવેલા તુલસી રામાયણ-ખાલકાડના પૃ ૨૭૧ ની ટીપમાંથી મળશે)

॥ ઇતિ વૈદિક ભાગવતના પંશુરામની કથા

જૈન અને ભાગવતના જમદગ્નિના પરશુરામની સમીક્ષા

આ વિષયમાં પ્રત્યક્ષનો પુરાવો તો કોઈની પાસે પણ નથી માત્ર બન્ને તત્ત્વના ઇતિહાસથી જ જોવાનું છે

(૧) ઘોડાઓની ઇચ્છાવાળા ગાંધી રાજાને જાણી ઋચીક ઋષિએ વડણ (દેવ) પાસેથી ઘોડાઓ લાવી આપ્યા અને સત્યવતીને પગપા, પણ વડણ પાસેથી ઘોડાઓ લાવ્યાજ કેવી રીતે ?

(૨) ચંદ્રના ભક્ષણથી મત્યવતીને ચોર સ્વરૂપના પુત્રનું કૃણ થવાનું હતું, તે કૃણ સત્યવતીના પુત્ર જમદગ્નિને ન થતા રેણુકાના છેલ્લા પુત્ર રામને કેવી રીતે થયું ?

(૩) સતી મત્યવતીને કોઈ અપરાધથી નહીં રૂપે જડતા પ્રાપ્ત થઈ કે સ્વાભાવિકપણે તે જડતા પ્રાપ્ત થઈ ?

(૪) દત્તાત્રેયની આરાધનાથી-મહુઆર્જુન રાજાને હનર બૂનઝો શું નહીં ? કેવે પેલા થઈ ગયેલી ? અને યથા પછી શું તે રાજા હનર બૂનઝોની માથેજ ચાલ્યો ?

(૫) જમદગ્નિએ કામધેનુના પ્રભાવથી આવેલા રાજાનું આતિથ્યપણું કર્યું પણ તેવી કેટલીક વાતો કવિઓની ડહોંમાજ ચાલુ રહેલી મનાઈ છે ? તો પછી જમદગ્નિને ત્યાં સાક્ષાત્ કામધેનુજ કયાથી ? કે જેના મળ્યે રામને અવતાર લઈ બધા ક્ષત્રિઓનો નાગ કગ્વાનો પ્રમગ આવ્યો ?

(૬) ભાગવતવાળાએ અવતાર વાદ ઉભો કરી પરશુરામને વિધ્વનના અવતારરૂપે કહ્યો છે પણ આ બધો અવતારવાદજ કલ્પિત છે એમ દેશી તેમજ પરદેશી પડિતો ઘણાજ એકમતના થયેલા છે અને તે પ્રમાણે અમારા લેખોથી પણ દુરાગ્રહથી દૂર રહેલા સજ્જન પુરૂષો મધ્યસ્થ દ્રષ્ટિથી જોશે તો જરૂર તે વાતની સત્યતા જોઈ શકશે એમ અમોને અમારી ખાતરી છે

(૭) અવતારી પુરૂષો પાપ કરે ? પાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત લે ? અગર ન

કરે તો આપણી પેઠે પાછા મસાગના ઝોથામા ગબડે પલ્લુ ખન ? જો તેઓ ગબડે તો પછી એ અવતારી પુરૂષોજ કેવા ?

(૮) એક રાજાને મારી તેના પ્રાયશ્ચિતના માટે પરશુરામને એક વળ મુધી તીર્થોમા બટકણુ પડયુ, પણ પાછળથી તેમને લાખો મળ્યાને મારી નાખ્યા તેના પ્રાયશ્ચિતના માટે મસાગના કેટલા કાળ રખડવાના ?

(૯) કદાચ કહેશે કે—યન કરીને બધી પૃથ્વી વ્રાહ્મણોને આપી દીધી તેથી સર્વ પાપનો નાશ થઈ ગયો ત્યારે શુ તે બધા પાપનો ખોળ વ્રાહ્મણો એ માથે ચઢાવી ભીંધેલો માનવો કે ? જો એ રીતે બધા પાપનો નાશ થઈ જતો હોતતો—રાજા બટકરિ, રાજા ગોપીચંદ, આ દ સંજય છોડી કંઈને યોગીપણુ શુ કરવાને અગીકાર કરતા ? અને તપ, જપ, ધ્યાન ધારણાદિક ક્રિયાઓની માથાકુટ યોગીનોજે શુ કરવાને કમતા ? અમેએ આટલો કિંચિત્ માત્રનોજ વિચાર કરીને બતાવ્યો છે બાકી તો વિશેષ વિચાર વાચકોએ જ બનને તરફના લેખોને તપાસીને પોતાની બુદ્ધિથી કરી લેવો આટલી બહામણુ કરી હુ મારા આ લેખની સમાપ્તિ કર છુ. ” જૈનધર્મિકાસમા—મુબુ મેજ ૧૨૧, વાર નિ વ્રાહ્મણુ પૃથ્વી કદી બતાવી છે અને પરશુરામે માતવાર નિ ક્ષત્રિય પૃથ્વી કર્યાતુ જણાવેલુ છે પણ નિરાપરાધી હોવાને મારવા કૃપ અથોર કાપથી બનનેને અધોગતિનાજ પ્રાહુણા થએલા બતાવેલા છે પરંતુ અવતારરૂપે બનાવેલા નથી આ માત્ર ધ્યાનમા લઈ વિચારવા જેવી છે

જમદગ્નિની કામધેનુ સહસ્રાણુન લઈ ગયો તેથી પરશુરામે માર્યો
તુલસી રામાયણ પૃ ૫૬૪ ની ટીપમાથી (ભાગવત નવમસ્કંધ)

“ દત્તાત્રેયની કૃપાથી હંબાર હાથ અને મોટુ બલ પામેલો મહાશાળુન રાજા એક દિવસે પોતાની મેના મહિત જમદગ્નિના આશ્રમમા ગયો ત્યા જમદગ્નિએ પોતાની કામધેનુની સહાયતાથી એ રાજાની તથા તેની સેનાની અપુર્વ અને મોટી મહેમાનગીરી કરવી, રાજાએ કામધેનુથી આશ્ચર્ય પામીને જમદગ્નિને કહ્યું કે—તમારી ગાય મને આપો જમદગ્નિએ ના પાડતા મોટામદ વાળો સહસ્રાણુન બળાતકારથી ગાય છોડી લઈને ત્યાયો આબતો થયો આ વાતની જમદગ્નિના પુત્ર પરશુરામને ખબર પડતા તેમણે પાછળ જઈને કુહાડાથી સહસ્રાણુનને કાપી નાખ્યો હતો

જમદગ્નિએ—પરશુરામની માતાને અને તેના બાઈઓને તેની પાસે મગવી પોતે હવતા કર્યા (એજ ભાગવત નવમ સ્કંધ)

તુલસી ગમાયણ પૃ ૨૭૮ ની ટીપમાથી

“એક દિવસ પશુરામની મા રેણુકા જલ ભરવાને ગયા હતા ત્યા નદીના કાંઠે ગધર્વને ઓંઝોની માથે વિહાર કરતો જોઈ તેમા કાંઈક મન લક્ષ્યાયાથી તેમને વાર લાગી જમદગ્નિએ આ માનામિક બ્ધસિયા જાણી ક્રોધશુકત થઈને પરશુરામથી મોટા મઘના પુત્રોને રેણુકાનો વધ કરવાની આજ્ઞા કરી કોંઈએ પણ વધ કરવાની હા પાડી નહિ ત્યાં જમદગ્નિએ પરશુરામને આજ્ઞા કરી કે-તમે તમારા સઘળા ભાઈઓને તથા માને પણ મારી નાખો પશુરામે તુરતજ મર્વેને મારી નાખ્યા આથી જમદગ્નિએ પ્રમન્ન થઈ વગે માગવાતુ કહેતા પરશુરામે માગ્યું કે-“ભાઈઓ તથા મા જીવતા થાય અને કોઈને પણ આ વાતાતુ સમગ્ર પણ નરહે ” જમદગ્નિએ તથાસ્તુ કહીને તપોબળથી સર્વેને જીવતા કર્યા

પશુરામે-સહસ્રાર્જુનના પુત્રોએ પોતાના પિતા જમદગ્નિને મારી નાખ્યા હતા તેવી રેણુકા બહુજ વિલાપ કરતા હતા તેમને શાન્ત કરવાને વાંતે પૃથ્વીને એકવીશવાન નિ ક્ષત્રિય કરી હતી ”

વૈદિક ઇતિહાસ પ્રમાણે વિષ્ણુના ૬૬૫ ૭મા અવતાર રૂપ પરશુરામ અને ગમનો મેળાપ અને તેમનો અગેડો

તુલસીદાસકૃત રામાયણ બાળકાંડ પૃ ૨૫૨ થી ૨૮૬ તકમાનો માર “સીતાજીના સ્વયંવર મહાપ્રમા રામે મહાશિવના ધનુષ્યને તોડી નાખ્યું સીતાજીએ ગમના ગળામા વગમાળા નાખી આવેલા ગભજોએ મોટો બળભળાટ કરી મુક્યો મુનિના સ્વરૂપે ત્યા પરશુરામજી આવ્યા રાત્રીએ બયમીલ થઈ નમ્યા વિદ્યામિત્રે રામ લક્ષ્મણને ચરણમા મૂક્યા અને રામને એકી ટોચે જોયા, બીજી તરફ જોતા ધનુષ્યના બે ટુકડા જોઈ બોલી ઉઠ્યા કે-અરે મૂર્ખ જનક ? બોલી દે ! આ ધનુષ્ય કોને તોડ્યું ? એટલે રામચંદ્રજી બોલ્યા હે નાથ ? હે પરશુરામજી ? આ મહાશિવના ધનુષ્યને જાગી નાખનારા આપણે કોઈ દોષજ હશે, મી આજ્ઞા છે ! પરશુરામ ક્રોધ કરીને બોલ્યા કે જેને ધનુષ્ય તોડ્યું છે તેણે તો હું સહસ્રાર્જુન જેવો મારો શત્રુ સમજ્યું છું. શત્રુએ સમાજમાથી અલગ થવું નહીંતર સર્વ ગભજો માર્યા જશે, પછી અપમાન ભરેલા વચનોથી લક્ષ્મણજી બોલ્યા કે-હે સ્વામી ! અમેાએ બાલ્યાસ્થામાતો ઘણાં ધનુષ તોડી ખ્યા તો પછી આ ધનુષની મમતાનો શો હેતુ ? પછી ક્રોધથી પરશુરામ

બોલ્યા કે-અરે રાજપુત્ર ! તારો શુ ઠગ આવી પહોંચ્યો છે ? બોલતા જના મઆળ રાખ ? સદાશિવનુ ધનુષ તે શુ બીજા સનાન ગણાય ? લક્ષ્મણ બોલ્યા કે-રામે નવુ જાણી હાથમા લીધુ સ્પર્શ થતા તુટી ગયુ તેમા ક્રોધ શા માટે કરો છો. પરશુરામ-અરે શક ? તૂ મારા સ્વભાવને જાણતો નથી કે હુ ક્ષત્રિયોના કુળના પેરી છુ અર જક ? સહસ્રાર્જુનની હજાર ભુજાના છેદન કરનારા આ કુહાડાને જો ? લક્ષ્મણ-આપણે કુહાડો જોઈનેજ બોલાયુ છે આપ પ્રાક્ષણુ છો ક્ષમા કરો ? છેવટે પરશુરામે વિશ્વામિત્રને કહ્યુ તોપણ લક્ષ્મણે વાક વિવાદ છોડ્યો નહિ એટલે કુહાડો બતાવી મારવાને તૈયાર થયા પછી મીઠા વચ્ચેથી રામચંદ્રજીએ શાન્ત કર્યા, પણ ક્રોધ નહિ સમવાધી બોલ્યા કે-તારો ભાઈ મોટો પાપી, મોદામા ઝેર વાળો હજુ હઠતો નથી છેવટે હાથ જોડી રામચંદ્રજી બોલ્યા કે-હે નાથ ! બાળકના વચન કાનપર નહિ દે તા જે કાંઈ કરલુ હોય તે મને કરો અપરાધી હુ છુ હે રામ ! તારો ભાઈ તારી સમ્મતિથીજ બોલે છે અને તૂ છળથી હાથ જોડીને છળ કરે છે આ બધુ છળ છોડો દે નહિ તો હુ તને અને તારા ભાઈને મારી તાપીશ એમ કહી કુહાડો લીધો-રામે માયુ નમાવ્યુ અને કહ્યુ, કે મને બનુચર જાણી આપણી રીશ ઉતરે તેમ કરો, જા, જા, ? આ બધુ છળ છોડી દે અને રામનામ છોડી દે ? રામ બોલ્યા કે-માર નામ રામ અને તમે પરશુરામ તેથી અમે હારેલાજ છીએ માટે અપરાધની ક્ષમા કરો ! પછી પરશુરામ બોલ્યા કે-તૂ મને પ્રાક્ષણુપે મમજે છે પણ મારા ક્રોધરૂપી યજમા મોટા મોટા રાજાઓને પશુરૂપે બનાવીને હોમી લીધા છે, મારો પ્રભાવ તુ જાણતો નથી તેથી ગર્વ ધરીને બોલ્યા કરે છે પછી રામચંદ્રજી બોલ્યા કે હે મુનિ ! જરા વિચારીને બોલો ? અમે તો તમોને પ્રાક્ષણુ જાણી માયુ નમાવ્યુ છે પણ તમારાથી ડરીને નહિ અમારા આજળ કોઈપણ ઉભા રહેવાને સમર્થ નથી તો પછી તમે કોણ માત્ર છો ? આવા કોમળ અને સુદ અર્થવાળા વચ્ચેના સાક્ષતાજ પરશુરામના પડવ ઉઘડયા અને બોલ્યા કે આ વિજયનુ ધનુષ તમે અને ચઢાવો એમ પ્રહી ધનુષ આપતાજ એનો મેળેજ ચડી ગયુ અને પરશુરામના મનમા વિસ્મય થયો અથવા ધનુષ દેતા-પરશુરામનો પોતાનો ઇશ્વરાશ ચઢી ગયો અને વિસ્મય થઈને સ્તુતિ કરી પછી વનમા તપ કરવાને આહવા ગયા આ વિવાદ ઘણો મોટો છે તે રામાયણથી જોઈ લેવો

॥ ઇતિ વૈષ્ણિક રામાયણે-૬ ઠા અવનાન પ શુભમ અને માતમા રામ બેના મેવાપે અઘડો

(૧) એકમ વિષ્ણુના-છઠા અવતાર પરશુરામ અને સાતમા અવતાર રામ તેમના મેળાપની મહીલા

જૈનોના અને પુરાણોના લેખો આદર્શરૂપે મૂક્યા છે પ્રત્યક્ષપ્રમાણ કેઈ નથી આકર્ષરૂપે નિહાસ કર્યો ? તેટલું જુનો

જૈન ઇતિહાસ પ્રમાણે પરશુરામ પછી રામચંદ્રજી લાખો વયના છે તેથી એલા છે તેનો વિચાર અમે આગળપર જણાવીશું જમદગ્નિએ માઠ હજાર વર્ષ તપના અતે રણકાની માથે લગ્ન કર્યું છે તેમના પુત્ર પરશુરામ થયા છે અને તે પરશુરામના છેડના સમયે બાળકરૂપ સુભૂમ નામના આઠમા ચક્રવર્તીના હાથે મરાણા છે અને તે સુભૂમ પણ માઠ હજાર વર્ષના અન્તે મર્યો છે તેથી પરશુરામ અને રામનો સબન્ધ વિચારવા જેવો છે તે શિવાય જૈન ઇતિહાસ પ્રમાણે ૧૧ રૂદ્રોની જુદી જુદી વ્યક્તિઓ જુદા જુદા કાળમાં થયેલી છે અને રકદપુરાણવાળાએ એકજ રૂદ્રના અગીઆં સ્વરૂપ અગીઆર પ્રાણજીના સબન્ધે પ્રગટ થયેલા જણાવેલા છે તેનો લેખ આજ અથમા અમેએ આપેલો છે તે જુવો તે સિવાય કુમારપાળ નામનો લેખ પણ એજ અથથી અમેએ આપેલો છે તેથી રકદપુરાણ આધુનિકજ ગણાય વળી આ અથના પૃ ૨૨૧ મા-પ્રજ્ઞાના પ્રાણ ગયા એટલે તેમના દેહધી ૧૧ રૂદ્રો પેદા થયા એમ પણ જણાવ્યું છે તેથી વિચારવાનું કે-સોળમાં તીર્થંકર સુધીમાં ૧૦ રૂદ્રો થઈ ગયા છે અને ૧૧ મા ૨૪માં તીર્થંકરના મમયમાં વધા છે અને પરશુરામ અને સુભૂમ ૧૮ મા અને ૧૯ મા તીર્થંકરના મધ્યકાળમાં થયાનો આ અધિકાર આપણે લખી રહ્યા છીએ તેથી રૂદ્રના ધનુષનો સબન્ધ રામાયણમાં લખેલો વધારા પડતોજ ગણાય ખીજી વાત એ છે કે પરશુરામ અને, રામ વિષ્ણુના અવતાર રૂપે હોત તો શત્રુઓની પેઠે સામસામી ઘણા લાભ કાળસુધી જાહો જાહોજ શુ કરવાને કરતા ? શુ પોતે પોતાના સ્વરૂપને પણ જાળખી શક્યા નહિ ? એ વાત આપણાથી માની ગકારે ખરી કે ? વળી બીજો વિચાર એ પણ છે કે એકજ વિષ્ણુને એકજ કાળમાં બે અવતારો લઈ શત્રુઓની પેઠે સામસામી અજાનીઓની પેઠે અથડાવવાની શી જરૂર પડી હતી ? આ ઇતિહાસમાં કેટલી સત્યતા છે અને કયાથી ઉઠાવીને કયા ગોઠવ્યો છે અને કેવા સ્વરૂપમાં મૂકી દીધો છે તેનો

x આરસીમાં-પોતાનો પડછયો બેઠ-અજાનો પખીયો આવો મારતા જેવા છે પણ માણસો જેવા નવી આતો સાક્ષાત્ લગવાનું પોતાના બે રૂપમાં જુવા કેમ પડ્યા ? જરા વિચાર કર્યો કે ?

વિચારકરીને જોશે વળી અન્તમા લખ્યું છે : વાઢવિવાદના અન્તમા પરશુરામનો અશ રામચદ્રજીમા પ્રવેશ કરી ગયો એવે પરશુરામ વનમા ચાલતા થયા આ વાત પણ વિચારવા જેવી છે ત્યારે પરશુરામનો અશ રામ ચદ્રજીમા પ્રવેશ કરી ગયો ત્યારે મુડા રૂપના પરશુરામ પાતાની મેળે વનમા ફવી રીતે જઈ શક્યા જો મુડા પોતાની મેળે વનમા જતા હોય તો ઠાઠપી બાધીને લઈ જવાની શી જરૂર પડે ? પુરાણોમા લખાએલા મધ્યામની ઠે પ્રકરણની સમીક્ષા આપણે ચચાર્યપણે કરી ચકીશુ નહિ, કારણકે પુરાણક નએ જૈનોના પ્રાચીન ઇતિહાસને ઉધો છતો ગોઠવીએ- તો શુ ગળાવી માર્યો છે કે આપણે જુદો જુદો વિચાર કરતા શુદ્ધ રસ્તે ચઢી ચકીશુ જ નહિ શોધણે જાની ઇચ્છા વાળાઓએ વાસુદેવ નરહર ઉપાધ્યેની પઠે કે લક્ષ્મણ રઘુનાથ બીડેની પેઠે જૈનોના ઇતિહાસનો અને જૈનોના તત્ત્વનો કેમથી તપાસ કરી નિશ્ચય કરી લેવો વાસુદેવ ઉપાધ્યેના જૈનોના સબંધે લખેલા બે મોટા લેખો અમોએ “ જનેતર દષ્ટિએ જૈન ” નામના પુસ્તકમા આપ્યા છે તે સિવાય બીજા અનેક વિદ્વાનોના લેખો પણ અમોએ છપાવી ખડાર પાડેલો છે તે સિવાય આ ગ્રંથના પાછતા ભાગમા અનેક પડિતોના લેખો પણ આપવાના છે ત્યાંથી વિચાર કરી પોતાનો નિશ્ચય કરી લેવાની ભલામણ કરી આ લેખની શાન્તિ કરી દઉં છું

॥ ઇતિ વૈદિકે રામાયણના પરશુરામ અને રામાવતારના અગડાની સમીક્ષા પ્રકરણ ૩૪ મુ મ પૂર્વ

પ્રકરણ ૩૫ મુ.

૧૮ મા તીર્થ કર પછી દત્ત-વાસુદેવાદિકંતુ સાતમુ ત્રિક.

ન દન, બળદેવ, દત્તવાસુદેવ, પ્રન્હાદ પ્રતિવાસુદેવ

આજમા તીથ કર ચયા પછી પુરુષપુકીક વાસુદેવાદિકંતુ છઠું ત્રિક થએલુ તે તો બતાવી દીધુ છે ત્યાર બાદ જમદગ્નિના પરશુરામ અને સુભૂમ ચકવર્તા ચયા તેમનો વિચાર પણ આ પૂવના લેખમાજ થઈ ગએલો છે હવે આગળ ૧૮ મા તીર્થ કરના અતઃમા અને ૧૯ મા તીર્થ કરના પહેલા- ન દન નામના બળદેવ, દત્ત નામના વસુદેવ અને પ્રન્હાદ નામના પ્રતિવાસુ- દેવનુ સાતમુ ત્રિક પણ થએલુ કે તેમનો વિચાર પ્રિચિત્ લખીને બતાવીએ છીએ

આ જ ખૂદીપના પૂર્વવિદેહમા-સુમીમા નગરીના રાજા ધમુધર ધણા કાળ સુધી રાજ્ય લોગવી પછી સુધર્મ મુનીનિ પાને દીક્ષા લઈ શુદ્ધપણે પાવન કરી અન્ત પાચમા ધ્રુવદેવલોકમા દેવતા પણે ઉત્પન્ન થયા

હવે આગળ આ જ ખૂદીપના દક્ષિણ ભરતમા શીલપુર નગરમા મહરથીર રાજા થયા તેમનો પુત્ર-લક્ષિતમિત્ર મહાગુણવાન હતો છતાં પણ ખલ નામના મત્રીએ તેના બાઈને યુવનજ પદની આપી દીધી આ પરાભવથી લક્ષિતમિત્ર ઘોસસેન મુનિ પાસે દીક્ષા લીધી ખલ મત્રીને માનવ નો નિશ્ચય કરી-ધાર તપશ્ચર્યા કરવા માડી, આલોચના કર્યા વિના અન્તે મરણ પામી મૌ ધમ દેવલોકમા મહુ ધંક દેવતાપણે ઉત્પન્ન થયા

હવે પેલો ખલ નામા મત્રી ધણા કાળતક સમારમા ભમ્યા પછી આ જ ખૂદીપના વેતાદય ગિનિ ઉત્તર ઉત્તર શ્રેણિમા-તિલકપૂર નામના નગરમા વિદ્યા ધરનો ઇંદ્ર પ્રહ્લાદ નામે પ્રતિવાસુદેવ પણે થયો

હવે આ જ ખૂદીપના ભરતમા વારાણસી નગરીમા ઇક્વાકુવશી અગ્નિસિંહ નામનો રાજા હતો તેણે જયતી અને શેષવતી એમ બે રાણીઓ હતી હવે પેલો વસુધરનો લવ પાચમા દેવલોકથી સ્થવીને ચાર સ્વપ્ન સૂચિત ન દન નામે બળદેવ પણે ઉત્પન્ન થયા અને લક્ષિતમિત્રનો લવ શેષવતીથી સાત સ્વપ્ન સૂચિત-દત્ત નામના વાસુદેવપણે ઉત્પન્ન થયા

હવે એક દિવસે—નદન અને દત્તની પાસે અરાવણ જેવો હાથી સાબળીને પ્રહ્લાદ નામના પ્રતિવાસુદેવે તેમનો પાસેથી માગણી કરી તે ન મળવાથી સામમાત્રી મોટું યુદ્ધ થતાં છેવટે પ્રહ્લાદે દત્તવાસુદેવ ઉપર ચક્ર મૂક્યું પણ તે નિષ્ફળ નિવડતા દત્તે પ્રહ્લાદ ઉપર છોડ્યું તેથી તેનું મસ્તક અને ઘડ બુદ્ધા થઈને પડ્યા પછી દત્ત ત્રણ ખડને તાળે કરી ઉમા વાસુદેવપણે થયા કૌમાર પણે ૬૦૦ મો, મહાલિકપણામા અને દિગ્વિજયમા પચાસ પચાસ વર્ષ અને વાસુદેવપણામા ૫૫૦ ૦ હજાર એક હર ૫૬૦૦૦ હજાર વર્ષના અન્તે મરીને પાપના યોગથી પાચમી નરકમા ગયા અને તેમના મોટા બાઈ નદન નામના બળદેવ બાઈના મૃત્યુ પછી દીક્ષા લઈ શુદ્ધ મતનું પાવન કરી ૬૫૦૦૦ હજાર વર્ષના અન્તે શેક્ષમા ચાલ્યા ગયા ત્રિષઙ્કિના છકા પર્વના પાચમા મર્ગમા આ અધિકાર છે આ દત્તાદિક વાસુદેવનું ત્રિક સાતમું છે તેથી પૂર્વે પૂર્વે ધજેવા વાસુદેવાદિકના શરીર બળ, આયુષ, સુખ અને મપત્તિ આદિ ચઢતા ચઢતા હતા અને તે કયા કયા વીર્યકરેના મમયમા થતા આવ્યા

તેના સખ ધે અમો ક્રમવાર લખતા આવ્યા છીએ તે જે આ હુક લેખના તેમના શરીરનાં દેહનો વિચાર વિગતવાર આપી શક્યા નથી, પણ જોન અધ્યામા મવિસ્તર છે તેનો પોતાની પ્રવૃત્તિ મર્ષણ પ્રરૂપેથી થતી માને છે અને ખાજ કાવના જોતતત્ત્વના અભ્યાસી પ્રખર વિદ્વાનો તે વાતને પ્રગટ પણ કરી રહ્યા છે એક દર ઇતિહાસના વિષયમા તેમજ તત્ત્વોના વિષયમા સંત્યતા અને વિશેષતા વિચારી ચોગ્યતા કયા છે તેનો વિચાર કરવાનાં ખસ ભક્ષાનણ કરે છુ સુમેષુ કિમધિકેન

માતામા દત્ત વાસુદેવ અને પ્રહ્લાદ પ્રતિ વાસુદેવની મમીક્ષા

પુરાણોમા—દત્તનામ તેમજ નદન નામ જોવામા આવે છે પરંતુ તેઓનુ સ્વરૂપ—પ્રહ્લાદના મજન્ધયો છુટુ પડી ગએલુ હોવાયો અને ઘણી વિદ્વતિના મ્વરૂપવાળુ ધર્મ જવાથી અમો ખરે નિષ્ણવ કરી શક્યા નહિ તેમજ ઘણા ઉડા પછીમા જાગવાનો પ્રયાસ પણ કર્યો નહિ તેથી કેવળ જોનોનોજ લેખ પડિતોને આદર્શરૂપે જોવા મૂકી દીધો છે પણ તેના મજન્ધે વિવેચન કરવાને અચોએ અવકાશ લીધો નથા

બાકી પુરાણોમા જોવા રૂપે છે કે—પ્રહ્લાદ પોતે વિષ્ણુનો ભગવ હતો, તેનો બાપ શિવનો ભગવ હતો તેથી વિષ્ણુ ભગવાને પ્રહ્લાદ ॥ પક્ષમા કાળી નૃસિંહનો અવતાન ધારણ કરી તેના બાપને ઘણા ખૂન હાતયા માર્યો અને પ્રહ્લાદને તો ઇંદ્રપણુનો મધિકાન આપ્યો આ કથાનો પ્રમગ અમારા અથમા બાપ જોઇ શકશે ઇત્યવ વિસ્તેરેણુ

॥ ઇતિ જોન પ્રમાણે—દત્ત નામના વિષ્ણુ તેમની સમીક્ષા પ્રકરણુ ૩૫ સુ મ પૂર્ણ

પ્રકરણુ ૩૬ મું

૧૯મા અને ૨૦ મા તીર્થંકર, ૯મા મહાપદ્મ ચક્રવર્તી

૧૯ મા તીર્થંકર મિથુલા નગરીમા ઇક્વાકુવશી કુલી રાજા હતા તેમની રાણી, પ્રભાવતી હતી તેમની પુત્રી મલ્લિકનાથ નામા જોગણીશમા તીર્થંકરને થયા તેમના નિર્વાણ બાદ ૫૪ લાખ વર્ષના આંતરે રીશમા તીર્થંકર થયા છે

૨૦ મા સુનિસુવ્રત-નગરમાં હવિગી ગત મુનિત્ર, ગણી પદ્માવતી, તેમના પુત્ર સુનિસુવ્રત તીથ કર થયા એમના સમયમાં મહા પદ્મનામાં ચક્રવર્તી વયા અને તેમના ભાઈ વિષ્ણુકુમાર વયા ચક્રવર્તીને વૃત્તાત પ્રસંગ પુત્રો નિચેના વર્ણનમાં આવશે, વિશેષ યથાતર્થો નેષ લેવો.

વિષ્ણુકુમારના મંથનથી ઈચિત્ લાખીને જતાવીએ છે હસ્તિનાપુરના ગત પ્રસોત્ત, તેની ગણી નવાલાદેવી તેને પ્રે પુત્રો થયા મોટા વિષ્ણુકુમાર નાનો મહાપદ્મ હતો.

એજ સમયમાં-અવતીનો રાજા શ્રીધર્મ વયો છે તેનો મત્રી 'નમુચિ' હતો તેણે ખીજુ નામ 'બલ' હતું અને તે પ્રાચકલુ હતો.

વીશમાં તીથ કરના શિષ્ય સુવ્રતાચાર્ય હતા તેમની મધે વાદ કરતા તે બલ હાર્યો તેથી તે આચાર્યને માનવાની કોરીશ કરવા લાગ્યો. ગજના જાણવામાં આવતા તે નમુચિને પોતાના દેશથી ઝાઝી મૂક્યો આ નમુચિ અવતીમાંથી નીકળીને હસ્તિનાપુરમાં ગયો, ત્યાં ભવિષ્યમાં ચક્રવર્તી વવાવાળા મહાપદ્મની એવામાં જો. આ મહાપદ્મે નમુચિના કોઈ કાયથી તુષ્ટમાન થઈને વર આપ્યો. પદ્મોત્તરે અને વિષ્ણુકુમારે સુવ્રતાચાર્યની પાસે દીક્ષા લીધી પદ્મોત્તર મોક્ષમાં ગયા વિષ્ણુકુમાર તપના પ્રભાવથી મહાલલિધવાન થયા હવે સુવ્રતાચાર્ય કરીથી હસ્તિનાપુરમાં આવ્યા છે ? પેલા નમુચિએ વેગ લેવાનો લાગ જો. મહાપદ્મ ચક્રવર્તીના પાસેથી યજ્ઞ કરવાના પહેાને પૂર્વાજ વર એવા પ્રકારનો માગ્યો કે મને અમુક દિવસ સત્તા સહિત રાજ્ય આપો ? મહાપદ્મ તેની ઇચ્છા મુજબ નામ્ય સોપી પોતે અત પુરમાં આદયા ગયા.

હવે નમુચિ યજ્ઞની દીક્ષા લઈ મન્યાસી વિગેરે તમામ લોકોના નમસ્કારની સાથે બેટ લેવા બેઠો. તેન માધુઓ નથી આવ્યા જાણી પોતાનું માણસ મોકલીને ઠહેવડાવ્યું કે-હો તેન સાધુઓ ! તમે ઘણા અભિમાની છો અને યજ્ઞના નિદક છો માટે નમસ્કારની સાથે બેટાનું કરો કે માન રાજ્યથી નીકળી જાઓ આ પ્રમાણે હુકમ થયો માધુઓ વિચારવા લાગ્યા કે-એણે રાજ્ય તો છોડ્યું જ કમા છે તો આપણે હવે જાણુ કયા ? એવો વિચાર કરી, મુખ્ય આચાર્ય નમુચિની, પાસે ગયા અને કહ્યું કે-અમારો તેવો આચાર્ય નહિ હોવાથી અમે આવ્યા નથી નમુચિએ જલ્દી કે ભલે ન આવ્યા

તોપણ મારા નાન્યમાથી માત દિવસમા નીકળી જાયો અને રહેશે તો તમેને મારી નાખતા મને પાપ નહિ લાગે આ જગોપન આચાર્યનું સમભાવનું મહેવું અને નમુચિનું ઠપપદાથી બોલવું ઘણું વધુ છે છેવટે એકનો મે ન થયો ત્યાં આચાર્ય તથોવનમા આવી સાધુઓની માથે વિચાર કરવા લાગ્યા અને છેવટે એવો વિચાર થયો કે-આ મહાપદ્મ ચક્રવર્તીના મોટાભાઈ દીક્ષિત અને લળિય વાળા વિષ્ણુકુમારને બોલાવી લાવવા આ વખત વિષ્ણુકુમાર મેરૂ પવત ઉપર હતા ત્યાં કોણ જાય? તે વખતે એક માધુએ કહ્યું કે મેરૂપવત ઉપર જાવાની તો શક્તિ મને છે પણ પદા આવવાની શક્તિ નથી શુંએ કહ્યું તું જા! વિષ્ણુકુમાર તને પાછા લઈને આવશે હવે શુંની આજ્ઞાથી તે લળિયવાળા સધુ થોડાજ વખતમા વિષ્ણુકુમાર પાસે પહોંચ્યા સર્વ વૃત્તાત કહ્યો વિષ્ણુકુમાર રાજપિ તે માધુને લઈને શુંની પાને આ યા શુંને વાધા, શુંની આજ્ઞા લઈ પોતે એકલાજ રાજસભામા ગયા ત્યાં એક નમુચિ-બવ ઘિના મહાના બધા લોકોએ વદન કયુ વિષ્ણુકુમાર મુનિએ ધર્મોપદેશ આપતા કહ્યું કે-નિ મ ગી માધુઓની માથે વૈર રાખવું તે ધર્મ અયોગ્ય અને નરકનું કારણ થાય ॥ સાધુ કોઈની નિંદા કરતા નથી તેથી નમસ્કાર કરવાને યોગ્ય છે છતાં તેમની પાસે નમસ્કાર કરાવવાનો હક કયો એ તદ્દન અયોગ્ય છે છેવટે નમુચિ બલને ઉદ્દેશીને કહ્યું કે હે નમુચિ બવ! તું આ અકાર્ધને છોડી દે! આ જગોપર ધણી મુક્તિ પ્રમુક્તિ કરવામા આવી છે પણ નમુચિ બવ એકનો મે ના થયો છેવટે કહ્યું કે ચોમામાતા દિવસોમા સાધુ કયા જાય? પછી તું કહીશ તેમ માધુઓ કયો છેવટે નમુચિબલ કટકીને બોલ્યો કે તું માન્ય કરવા યોગ્ય છે તેથી તાન મારે તણ પગલા (તણ ડગલા) જગ્યા આપુ છું બાકી જે કોઈ પણ સાધુ મારા નાન્યમા રહેશે તો હું તેને જીવતો નહિ રહેવા દઉં છેવટે વિષ્ણુકુમાર મુનિએ વિચાર કર્યો કે-આતો કોઈ મહાપાપી માધુઓનો ઘાતજ ધમ્મ છે તેથી કોઈ પણ પ્રકારથી મમજે તેવો નથી મારે હવે તો તેની જડ જાય તો મચાવ વાય તેમ છે હવે વિષ્ણુકુમાર મુનિ કોપમા આવી પોતાની નૈકિય લળિયથી એક લાખ જોજનનું ગરીબ બનાવી, અંક ડગ-થાં ભરત દેવાદિક માપી લીધું, બીજા ડગલાથી પૂર્વ પશ્ચિમના મસુદને માપી લીધો અને ત્રિજુ ડગલું નમુચિબલના માથા ઉપર મુકી મિહામનથી નીચે નાખી નમુચિબલને ધરતીમાજ બોલી ઘાલ્યો અને મરીને નન્કમાજ ગયો વિષ્ણુમુનિને દેવતાઓએ મધુર ગાયન સલાવાની શાન્ત કર્યા પછી પોતાના શરીરનો મ કોચ કરી શુંની પાને પાપનું પ્રાયશ્ચિત લઈ વિહાર કરી ગયા તે મુનિ તપ જપાદિકની સાથે મયમનું પાલન કરી મોક્ષમા ગયા

આ કથાનો મગધ નમુચિ બહુ ગ્રાહ્ય અને વિષ્ણુકુમાર જૈન માધુના પ્રમ થી બનેલો છે ત્યારે પુરાણકારોએ વિચિત્ર પ્રકારથી ગોઠવેલો છે

॥ ઇતિ-૧૯ મા પછી ૨૦ મા તીર્થંકર અને મહાપદ્મ નવમા ચક્રવર્તી ના નમયે મુનિધાતના વાણક નમુચિનો થયેલો નાથ ॥ પ્રકરણ ૩૮ મું

પ્રકરણ ૩૭ મું.

હવે ૨૦-૨૧ માના મધ્યમા-લક્ષ્મણવિષ્ણુ આદિનું આઠમું ત્રિક જૈન પ્રમાણે કિચિત્ જતાવી વૈદિકમાથી પણ કિચિત્ જતાવીશું

૨૦૦૧ માના મધ્યમા લક્ષ્મણાદિકનું આઠમું ત્રિક, પદ્મ (રામ) બલદેવ, નારાયણ (લક્ષ્મણ) વાસુદેવ, રાવણ પ્રતિવાસુદેવ

રામ, લક્ષ્મણ, અને રાવણ એ ત્રિક જગત પ્રસિદ્ધ છે તેમજ જૈન અને વૈદિકમા તફાવત પણ છે તેથી જૈન પ્રમાણે કિચિત્ વિશેષ પહેલુ લખીને જતાવીએ છીએ

જીજ્ઞ તીર્થંકર શ્રી અજિત નાથના વખતમા ભીમ ગણપતિ એ લવણ મધુદ્રમા ગણપ દ્વીપ મધ્યે પર્વત ઉપર લકા નામે નગરી વસાવી હતી અને નીચે પાતાવ લકા નામે પ્રાચીન નગરી હતી આ દ્વીપ ગણપતિ ભીમે મેઘવાહન નામના પોતાના અજ્ઞાત રહેલા પુત્રને આપ્યો માથે નવમણિને એક દિવ્ય હાર અને ગણસી વિદ્યા પણ આપી આથી મેઘવાહનના વશને રાક્ષસવશના નામથી ઓળખાયા, એ વશમા વીશમા મુનિસુવ્રત સ્વામી તીર્થંકરના થયા પછી રાવણ નામે પ્રતિવાસુદેવ થયો, તેનો પિતા રત્નશ્રવા રાક્ષસદ્વીપ અને લકા નગરી શુભાવી-તેની માતા ટેકમી સાથે પાત લ લકામા રહેતો હતો નવણુ જન્મ વખતે સુતીકા શય્યામા સુતો હતો તેવામાજ તેના પૂર્વજેએ આપેલો નવમણિહર ડે જેની તેના વશએ તેને પહેરવા અશક્ત થઇ પૂજા કરતા હતા અને જેનું રક્ષણ એક હજાર નાનકુમારો કરતા હતા તે તેને કંડીયામાથી ખેંચી કાઢી પોતાના ગવામા પહેરી લીધો ? જે હારમા તેના મુખના પ્રતિબિંબ અષ્ટ પડતા તે દશમુખ લાગવા લાગ્યો આથી તેના પિતાએ તેનું દશમુખ એવું લક્ષણ સૂચક નામ રાખ્યું રાક્ષસદ્વીપની નજીકમા વાયવ્ય દિશાએ વાનર નામના દ્વીપમા આદિત્ય રાજા અને ઇંદુમાલિનીનો વાલી નામે પુત્ર હતો વાલીને સુગ્રીવ અને શ્રીમજા નામે બીજા બાઇ પહેન હતા

લક્ષ્મણદીપવામી જેમ રાક્ષસ મહાથી જોખણાતા તેમ વાનર દીપવામી વાનરના નામથી પ્રિદ્ધ થયા એ વગોત્પત્તિ નીચે મુજબ જે જગીય જમા શ્રી ગયામ તીર્થકર્તા વણતમા-કીર્તિધવન રાજાએ પોતાના રાજા શ્રોકેઠન વાનરદીપ આપી ત્યાની કિઠિધા નગરીના રાજ્ય નિહામન ઉપન તેને બેમાડયો એ દીપમા વા રા ઘણા હતા તેનો જગપણ નકાર ન કરતા તે માનુ અન્ન પાનથી રક્ષણ કરતા આથી એ દીપમા બધા માણસો જ્યા ત્યા વાનરોનીજ આદૃતિ ચિતગતા વાનરદીપના રાજ્યથી અને જ્યા ત્યા વાનરોના ચિન્હથી તે દીપના માણસો પણ વાનરના નામથી જોખણાતા

દશમુખે (ગવળો) વાલીગનને કહેવરાવ્યું કે—તમાજ પૂવજ શ્રીકેઠન મારા પૂર્વજ કીર્તિધવને વાનરદીપમા લાવી ગળ્યા હતા ત્યારથી તમે અમારી આજ્ઞા માનતા આવ્યા છો તો તમે મારી આજ્ઞા સ્વીકાર્યો, એમ કહેવડાવતા બન્ને વચ્ચે મોટું યુદ્ધ થયું તમા ગવણુ કાર્યો વાલી પોતાના ભાઈ મુઝીવને રાજ્ય આપી અષ્ટાપદ પવત ઉપન તપ આદરી ધ્યાનમ્થ ઉભા હતા ત્યા ગવણુ તેમને જોવાથી દ્વેષનો માર્યો, અષ્ટાપદ પવત સહિત તમને ઉચ્ચકી દેડી દેવા લાગ્યો મારી વાલીમુનિએ પર્વતને પગથી ફળાવતા દશમુખ છુદાઈ નહવા લાગ્યા આથી તે દિવસથી તેનું બીજું નામ ગવણુ પડયું

અયોધ્યાના દુગરથ ગજ ગવણુના ત્રાસથી અયોધ્યા છોડી ગજગૃહમા રહેતા હતા ત્યા તેમને અપરાજિતા જેનું બીજું નામ કૌશલ્યા પદ્મ ગણીથી પદ્મ (રામ) બનદેવની પદ્મીવાળો પુત્ર થયો અને મુમિત્રાથી-લક્ષ્મણુ વાસુદેવનો જન્મ થયો જેનું રાજાએ-નારાયણુ એવું નામ પાડયું હતું આ બે પુત્રોના પગડમવી દશમ્થ ગજ કિવાકુવશના રાજાઓની ગજધાની પોતાની અયોધ્યા નગરીમા પાલ્યા આવ્યા, ત્યા કેકથીએ ભરતને જન્મ આપ્યો

મિથિનાના જનકે રાજાને મ્લેચ્છ રાજાઓએ આવી પીડવા માડયો આથી જનકે પોતાના મિત્ર ગજ દશરથની માહાત્મ્ય માગી જેથી રામ અને લક્ષ્મણે ત્યા જઈ તેઓનો નાગ કર્યો ત્રા પરાક્રમથી સત્પુત્રમાન થઈ જનક ગજાએ પોતાની અતિ ઉપવતી પુત્રી મીતા નામને આપી પણ નારદ એક વખત જનકરાજાના અતિ પુરમા ગએલા ત્યા સીતાએ તેમને દીઠા તેથી તે લયપામીને યૂઓ પાડવા લાગી, આથી દાગી વર્ગે, નારદને સતાખ્યા નાનદે વેતાદય પવત ઉપન આવી રથપુર નગરીના રાજા અદ્રગતિના પુત્ર ભામહલને મીતાનું ચિત્ર જાનાવ્યું ચિત્ર જોઈ ભામહલ રનેહવશ થતા, અદ્રગતિએ જનક

ને બોલાવી સીતાની માગણી કરી જનકે રામને આપ્યાની વાત કર્યાથી ચદ્રગતિ કહેવા લાગ્યો જો ગમ મારી પાને દુ સહ તેજવાળા હજાર યજ્ઞોથી અધિષ્ટિત બે ધનુષ્યો છ તેને ચઢાવે તો લાલે પરો

આથી નિરૂપાયે જનકે પોતાને ત્યા સ્વયંવર ગયી દેશ દેશના ગભાઓને નિમંત્રી તેમને ધનુષ્ય ચઢવી કન્યા પરણવા કહ્યું રામે વજાવત્ત ધનુષ્ય ચઢાવ્યું ને સીતાએ તેમના કંઠમા વરમાળા આરોપી લક્ષ્મણે અર્જુવાત્ત ધનુષ્ય ચઢાવ્યું તેમને વિદ્યાધરેએ પોતાની અઢાન મહાકેવલી કન્યાઓ પગલાવી

કેટીના વચનથી—રામ, લક્ષ્મણ અને સીતા માથે વનવામ નિહળ્યા ત્યાથી ગવણુ મીતાને હરી લક્ષા લઈ ગયો

માહમગતિ વિદ્યાધર—સુગ્રીવની મી તારાની ઇચ્છાથી, ઇષ્ટિત કેપ કરવાની વિદ્યા મિદ્ધ કરવા—હિમાલયમા તપ કરવા લાગ્યો તેને તે વિદ્યા પ્રાપ્ત થતા કિંકિધા પુરીમા આવી સુગ્રીવ કીડા કરવા બહાર જતા અત પુરમા દાખલ થયો સુગ્રીવ પાછો આવતા પોતાના રૂપ ધારી સુગ્રીવને અત પુરમા દાખલ થયેલો જાણ્યો વાલિના પુત્રે જાઇ જતનો વિખવ થવા ન પામે તે માટે જાને જણને અત પુરમા દાખલ થતા અટકાવ્યા, જાને વચ્ચે યુદ્ધ થયું તે તેમા એક બીજાને છતવા અસમર્થ થતા જાને દૂર જઇ ઉભા સાચા સુગ્રીવે પવનજય અને અજનાતા પુત્ર હનુમાનને પોતાની મદદમા બોલાવ્યા પણ તેઓ બે વચ્ચેનો બેદ સમજી શક્યા નહિ આથી નવા યુદ્ધમા જનાવટી સુગ્રીવે ખગ સુગ્રીવને કુટી નાખ્યો સુગ્રીવ ખેદ પામી કોઇ મહાજાનવાનની શોધ કરવા લાગ્યો તેમને ગમ લક્ષ્મણની મદદ લેવાનો વિચાર કર્યો સુગ્રીવે પાતાલ લક્ષથી રામ લક્ષ્મણને તેડી લાવી માયાવી સુગ્રીવને લલવા બોલાવ્યો રામ જાને વચ્ચેનો બેદ સમજી શક્યા નહિ પણ તેની પડિશા કરવા માટે પોતાના વજાવત્ત ધનુષ્યનો ટકાવ કર્યો આથી માયાવી સુગ્રીવની વિદ્યા ભાગી ગઇ રામે તેના અસલ રૂપને જોઇ તેને અત્યંત તિરસ્કાર પૂર્વક મારી નાખ્યો

સુગ્રીવે મીતાની શોધ કરવાનું માથે લઇ, તેના પત્તા રામને મેળવી આપ્યો હનુમાનને ગવણુ પાનેથી મીતાને પાછી લેવા મોકલ્યા રાવણના ભાઇ બીલીપણુ અને પત્ની મદોદરીના કહેવા છતા તે તેને આપી નહિ જેવી ગમ લક્ષ્મણે હનુમાન અને સુગ્રીવની મેના માથે ગવણુ ઉપર ચઢાઇ ઠરી ગયું

ભૂમિમા ગવણુ માયુ લક્ષ્મણે તેનાજ ચક્રરત્નવડે કાપી નાખ્યુ સીતાને
સ્વામિનમા લીધી અને ગવણુના ત્રણ ખડના ગજ્યને તેઓએ કળગે કયું

લક્ષ્મણુ રામના કૃત્રિમ મરણના સમાચારથી હૃદય ખોલ ચલા
મરણ થયુ રામને આથી બાઈના વિયોગનો ઘણો આઘાત લાગ્યો વૈરાગ્ય પામી
ગમે મર્વત્યાગ કરી દીધા લઈ બાકીની જીવગી તપ અને ધ્યાનમા વ્યતીત કરી
કવળજ્ઞાન પામી મોક્ષ પદને પામ્યા

॥ ઇતિ જૈન પ્રમાણે લક્ષ્મણુ વાસુદેવાદિકનુ આઠમુ ત્રિક

જૈનમા-પાલકના પાપે હડક દેશના નામે હડકારણ્ય

૬ હડકારણ્ય વિષયે જૈનોનો ધાનહાસ

જૈન રામાયણ સર્ગ ૫ મે જ્યાયુપક્ષીનો મળન્ધ

“ રામ વનવાનમા ફરતા-હડકારણ્યના પર્વતની શુક્રમા આવીને

દુષ્ટપાલકે દડક રાજાને એકાન્તમા કહ્યું કે—આ સ્કંધક પાત્રથી યોદ્ધાની શાયે તમારૂં રાજ્ય લેવાને આવેલા છે જુને' મુનિઓના ધ્યાનમા ગમ્મો દાટેલા ' , તપામતા દુષ્ટના દાટેલા મળ્યા દડકે શિક્ષાતુ કાગ' દુષ્ટ પાલકનેજ મોખુ તેને મહુધ્ય પીલન થયથી સાધુઓને સ્કંધકને દેખતા પીલવા માડયા મમતાથી પીવાતા છેવટે તે કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થી મોક્ષમા ગયા એક નાનો સાધુ રહેતા સ્કંધક હુ મને પીલ્યા પછી આને પીલ ? તે ન માબળતા અધિક દુષ્ટાઇ વાપરી પહેલો પીલ્યો ? સ્કંધકને આથી રાપ થતા નિયાલુ કયું કે—જો આ તપામ્યાતુ દળ હોય તો હું “ આ દડકે તયા પાલકે તેમજ તેના કુલ અને દેશનો નાશ કરનારો થાઉં ” આ રીતે સ્કંધકે પીલાઇ ત્યાથી કાળ કરી વન્હિકુમાર ભતિમા દેવતા થયા આ તમ્મ પોતાની પહેન પુરદર યશાએ આપેલી કાળહીનો મુનિએ બનાવેનો રજોહજી (સાધુના વેપતુ ચિન્હ) લોહીથી ખરડાએલુ પક્ષીએ (પાડયુ, તે દવયોગે— ડડની ગળી પુરદરયશા ની પસે જઇ પડયુ તેણે બાઇતુ જોહરજી જોળખયુ પાલકે પીલ્યાની ખબર પડતા રાજા રાણીમા મોટો કલેશ થયો ગણીને શામનદેવે ઉપાડી મુનિસુન્ત તીર્થ કરની પાને મૂકી તેણે દીક્ષા લીધી

આ તમ્મ અગ્નિ કુમારખે થએલા દેવ—સ્કંધના જીને અવધિજ્ઞાનથી પોતાના જન્મનો વૃત્તાત બાળી, પાવકને તયા નગરમલિત દડકે રાજાને બરમમાતુ કરી નાખ્યા તે દડક રાજા પોતાના પાપથી અનેક યોનિયોમા પન્નમલુ કર્તો આ સ્કંધ નામનો રોગી પક્ષી, અમાગ દર્શનથી ભતિસ્મરજી જ્ઞાનવાળો અને ચરણરૂપથી રોગમુક્ત થયો છે

આ પ્રમાણે જૈનોમા દડકે ગાળના પાપથી દડકારણ્યની ઉત્પત્તિ છે

॥ ઇતિ જૈન પ્રમાણે—પાલકના પાપે દડકે દેશના નાશથી દડકારણ્ય

દડકારણ્ય માટે વૈદિકમતમા ભિન્ન ભિન્ન થએલી કલ્પનાઓ

ગૌતમને કલક આપાવા ગણપતિ, બ્રાહ્મણોમા લગ્યા

તુલસી નામાયણ અરણ્ય કાંડ ૫ ૬૬૯ ની ટીપમા

(૧) “ ગૌતમની ઉપવ ઈર્થ્યાથી ઘેરાએવા બ્રાહ્મણોએ ગૌતમને પતિત કરાવવાને વાસ્તે—ગણપતિની પ્રાર્થના કરતા, ગણપતિ—વૃદ્ધ અને દુર્બળ ગાયતુ ૩૫ ધરીને ગૌતમના ખેતરમા પેઠા ગૌતમે આવીને તેણે હાકી કાઢવા વાસ્તે હાથનો સ્પર્શ કરતાજ ને ગાય મની ગાં આથી બ્રાહ્મણો ગૌતમને પતિત બનાવીને ત્યાથી ચાલ્યા ગયા ગૌતમે એ અગમન્ય

પાતાનુ અનિષ્ટ થયું જોઈને અરણ્યને મુકાઈ જવાનો શ્રાપ આપ્યો હતો.
(ગિરપુરાણુ)

પ્રથમ આ ગણપતિજી કલ્પિત છે તે માગ લેખશ્રી આપ મમજી ત્રણો ખેર, ઈર્ષાલુ પ્રાદ્યલોમા ઈર્ષા હોય પણ માગવિક કાર્યમા ભાગ લેનાન ગણપતિ-આ અનિષ્ટ કાર્યમા તા માઠ જોડાયા? પ્રથમ ગણપતિજી મહામાયા કમળી ગૌતમ જેવા મહારૂપિને ફાગળના નતાખ્યા? અરણ્યનો નાગ કમળી નતરે પશુ પખીઓના આશ્રય ભાગી નાખ્યા બીજા ઈર્ષાલુ તે ન મમજે પણ જાની ગણપતિ કેમ ન સમજ્યા?

આમા જ્ઞાની ગોતમની પણ એક મોટી ભૂલ થઈ, જો કાઈપણ કવવાનું હતું તો તે અપરાધીઓના માન કરવાનું હતું પણ નાહક જાડ બીડને મુકવી જાણે પશુ, પખીઓના આશ્રયનો ભાગ કરી તેમના શાપ રૂપે ભાગી શા માટે થયા?

આ વિષયમા બીજો લેખ જોતા જાની ગણપતિ કે જ્ઞાની ગોતમ ભૂલેલા જણાતા નથી, પણ બીન પયાની જુડી વાતો લખનારા ભૂલેલા છે તેથી દેવને કે રૂપિને દોષ આપવા તે તદ્દન વૃથા છે

(૨) ‘દહકે ગળએ—પોતાના શુક ભૂયુ મુનિની પુત્રાનો ખજાજારથી મભાગ કરતા, ભૂયુ મુનિએ ક્રોધ કરીને દહકે રાજાના આખા દેગને ઉજાડે તથા શુકે થઈ જવાનો શ્રાપ આપ્યો તે ઉપર તન થવાથી એ આખો દેશ વેરાન જ ગવડપ થઈ ગયો વૃથાદિક પણ મુકાઈ ગયા આથી એ દેશ દહકારણ્યના નામથી ઓળખાવા લાગ્યો

(વામ્બીકીય નામાયણ ઉત્તર લઠમાથી લીધેલો ઉતારો),

ઉપ ના ત્રણે લેખોના મળ્યે દિવિત્ત મારા વિચાર

જેન ઇતિહાસ જોતા પાનકે પ્રાદ્યજ્ઞના પાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત દહકે રાજાને નડયુ ક્રોધના વશમા પડી રકથક મુનિએ પોતાના તપનું મોક્ષરૂપ ફળ ગુમાવી નમાનમા કરવાનું વધાયું

વેદિકમતે બે રૂપિઓના શાપથી દહકારણ્ય બનેતુ બતાવ્યું છે (ગવપુરાણવાળાઓ ગૌતમના શાપથી બનેતુ બતાવ્યું છે આ વાત એવા રૂપમા પણ મૂકાય છે કે આ ગૌતમ અમાગમાવી કાઢી મૂક્યા પડી નહાવીરના શિષ્ય થયા હતા ‘મહાશી’ હજારો વર્ષ ઉપર વચા, દહકારણ્ય વાળો વન ઉપર થયુ

‘નેનો મેળ કેવી ગીતે મેળની માપતા હશે ? પુ. છકાને ગમે તે લખે-કેમકે તેમને તો નિશ્ચય તરફથી બધી છુટ-મળેલી હોય છે આજ પુગણકારે લખ્યું છે કે-શ્રી કૃષ્ણ ભગવાને માયારી પુરૂષ મોકલી વેદધમની બ્રહ્મ-જ્ઞાન ધમ ચલાવ્યો આ વાત કૃષ્ણ ભગવાનજ તેમને કહી ગયા હશે ને ? બીજે લેખ નેતા ભૂગુના કાન્ધથી દડકાગણ્ય થયેલું બતાવ્યું છે આ ભૂગુ કયા ? ડો. જગોપ-પ્રજ્ઞાના પુત્રતો કોઈ જગોપર વડલુના પુત્ર આ બેમાના કયા ભગુનપિયો શાપ આપીને દડકાગણ્ય બનાવ્યું ?

જે મતમા વાગવાનું લખાવટનો તફાવત થતો નહેતો હોય ત્યાં એજ અનુમાન બધાય કે-બીજાના લેખો ભેદ પોતાની મનુ પ્રમાણે તેમને સંપનાઓ દેક્કી હોય પણ પોતે વાસ્તવિક પાંખે લખી ગયાયજ નથા

II ઇતિ વેદિકે-દડ કાન્ધય થવામા-ગૌતમ અને ભૂગુ એ બે કાન્ધુ રૂપે પાતાવ્યા તેની નમીડા

યુગયુગમા ભડતોના ઉદ્ધારક વિષ્ણુ, જેના તેનાથી શાપિત અને નાનકના શાપધો મુકત, શિવના બે ગણ, તે નવણ અને કુલકગણ

તુલસી રામાયણ બાલકાંડ ૫ ૧૧૮ થી ૧૨૭માથી કિચિત્ માગ

“કામદેવને છતવાવી ગર્વિષ્ઠ થયેલા નાગદે પોતાની બધી વાત શિવ છને કહી બતાવી શિવે કહ્યું આ વાત બૂલે ચુકે વિષ્ણુજીને સભળાવશે નહિ સાથમા વીણા લઈ ગીત જાન કેન્તા નાગદ દ્વીર મમુદ્રમા નાનયણ પારે ગયા આદરનતકારથી ત્યાં બેઠા શિવે ના પાડી હતી છતાં કામદેવનું સ્વરૂપ વિષ્ણુને કહી બતાવ્યું વિષ્ણુ મોડું ઠેકાણે ગમી બોલ્યા કે-તમે જ્ઞાની, વેગગી, તમેને કામદેવ પીડા કરી શકે બરા કે ? ગર્વિષ્ઠ નારદજી બોલી ઉઠ્યા કે પ્રભુ આપણી દયા છે હવે વિષ્ણુએ માયાને પ્રેરી તેણે નો ચોજનનું વૈકુંઠથી પણ અધિક નગન બનાવ્યું તેમા ગુણનિધિ ગજા અને તેની પુત્રી વિશ્વમોહિની થઈ નવવન મડપ થયો નારદજી પણ જઈ ચઢ્યા કન્યા દેખી મોહમા પડ્યા હવે એ મને ગીત ગીત વરે તેની ચિંતામા પડ્યા ચોડા વખતમા તપ જપાદિ ન બની આવે, માટે વિષ્ણુની પાસે જઈને વગ માગુ પહોંચ્યા વિષ્ણુ પાસે વિષ્ણુએ કહ્યું-તમારું હિંત થાશે તેમ કરીશ (આ જળનું વચન નારદજી નનજ્યા નહિ) સ્વયંવન મડપ ભરાઈ ગયો નાગદ પોતે પોતાનું રૂપ પ્રભુ જેવું દેખીને ગણ યથા નજાઓ તેમને સુનિ રૂપ બુલે છે કન્યા વૃક્ષ વાનર રૂપે બુલે છે

શિવના જે ગણેા પ્રાણચરૂપ નાન્દજના બધા બેને ભેતા દરે છે અને નાન્દજની પાનેજ નશામા બ્રેહા અને મત્કરી કરવા લાગ્યા કે—નજક યા આપણને માણાત વિષ્ણુ બાણીને વરશે? નજકન્યાતો વાદન જેવા ભેધ પીક દધને આગળ બાકી અને વિધાના જળામા વરમાળા નાખી નાન્દજ વિન્કવ થઈ ગયા હવે પેના શિવગણેાએ હજુ તમે તમારે મોડુ તો તુલેા કહીને શાપના લયથી ભાગી ગયા દર્શણ ન મળતા પાણીમા મુખ ભેતા કુટપ ભેધુ તે જે ગણેાને નક્ષત્ર થવાનો શાપ આપ્યો વિચાર કરતા નારદ વિષ્ણુ પાસે ગયા કાતો શાપ આપુ કે વ્રહ્મહત્યા આપુ એટલે પન્નિવાન માથે વિષ્ણુએ મોનાવ્યા કે—વ્યાકુળ નવા કયા ચાવ્યા? આટલુ માભળતાજ લમકી ઉઠ્યા કે—હે નારાયણ! તમારામા ઇર્ષ્યા અને કપટ ધાતુ છે તમે મમુદ્રના મથા વખત શિવને કે આપ્તુ તમે ંગી ંગીને પાન્કી વસ્તુઓને લઇ સમૃદ્ધિવાન વયા છો તમાર માથ ંઘ જણાનો નથી તમે મારી મરમરી કરી છે તેથી તનાર દેહ ધરવા પડશે અને તમે મારી આદૃતિ વાનરા જેવી કરી તેથી તમાને વાનનઆજ માહાપ્ય કરશે અને ઓની હાનિરૂપ અપકા કર્યો છે તેથી ત્રીના વિ યોગથી હુ ખી થાઓ? વિષ્ણુએ નાન્દજનો શાપ માથેચઢાવી દીધો અને પોતાની માયાને નારદજ ઉપરથી જેચી દીડી એટલે લકમી કે નજકન્યા નાન્દજના ભેવાના આ યા નહિ એટલે નાન્દજ બોલ્યા કે હે પ્રભુ! મારા શાપ ત્રિવ્યા થાઓ! વિષ્ણુજ બોલ્યા કે અં તો મે મારી ખુમીથી અગીકાન કરી દીધો છે નારદજ બોલ્યા કે—મામા પાપ કવી રીતે દૂર થાય? વિષ્ણુએ કહ્યુ શિવ જના શેા નામનો જાપ કરો, મવ પાપની શાન્તિ થશે શિવમા અમેા બધાએ દેવો આવીજ ગયા

પછી પેલા જે શિવના ગણેા મન્યા, નારદને પાપથી મુક્ત કરવા વિનતી કરી, નારદે હજુ શાપ મુક્ત નહિ થાઓ પણ તમેા મોટી મદ્ધિવાગા થઇ જગતને જીતશેા અને વિષ્ણુના હાથથી મરીને ભાક્ષમા જશેા એટલે મસારોનેા દરેા નહશે નહિ મમય પ્રાપ્ત થતા ગવણુ અને દુલકન્જ એ મે નક્ષનો પેલા થયા”

આમા પણ જરા મારો વિચાર—ઇમારાથી વાતને નમજે તે પડિત ગણાય પણ કહેની મમજે નહિ તેમા જ્ઞાન કેટલુ? શિવજીએ ના પાડી કતી છતા નારદ વિષ્ણુને કામદેવની વાત કહેવા બ્રેહા, વિષ્ણુએ કરેલી મશકરી તે પણ સમજ્યા નહિ વળી શિવના જે ગણે મત્કરી કરી તે પાપુ ના દ ન સમજ્યા ગોધા બાધા ત્યાર નમજ્યા અને શિવના ગણને નક્ષત્ર થવાનો શાપ

આપ્યો અરે ? વિશ્વને પણ આપ આપ્યો કે તમે ફેડ ધાગ્યું કર્યો તમારી
ત્રીનું કુટુંબ થશે અને વાનગી તમેને મફત થશે જે નાનકડા પ્રયત્નમાં
જોઈતોપણ જોના ખાતર ગંધા છે તેમનામાં ભવિષ્યનું જ્ઞાન ક્યાથી આવ્યું ?

વળી પેલા જે નક્ષત્રોએ પોતાના આપથી મુક્ત થવા કહ્યું ત્યાં તેમને
 ભવિષ્યના મોક્ષ થવાનું કહી જતાં છું ? જે માણસ પ્રત્યક્ષમા જગોન્મગોપ
 હતા તે હોય તે ભવિષ્યવેદના હોય ખરો કે ? મારા આ વિચારથી સત્ય નું છે ?
 તેનો વિચાર કરી જાવો ? કેરેનેઈ શ્રદ્ધાથી આવણી બુદ્ધિમતા શું કામની ?

વળી ગુપ્તો નાનકે કૃષ્ણજીને જા કહ્યા, શિવજી ઠગાયા આ જાણોમા
ધારે જ્ઞાની કેણે મમજવા ? વળી ખિચાગ્વાનુ કે જેન પ્રમાણે-ગમ લક્ષ્મણ
બને રાવણુ એ આઠમુ ત્રિકે છે અને શ્રી કૃષ્ણાદિકનુ નવમુ ત્રિકે
બાગગ કહેવાનુ છે

વેદિકે ૧૨૫૦ વર્ષ પહેલાં ગમ સ્નાતમા અને શ્રી કૃષ્ણ આઠમા અવતાર
એટલે ગમ તો પૂર્વે થયેલા છે તો પછી આ ગમાયણવાળાએ ઉધો છતો
મેળા દેવી ગીતે મેળવીને આપ્યો હશે ? મજાજનો જગ પુકત પછે વિચાર
કર્યો ?

॥ उति वैदिके ना-हना शापे श्री विद्योगी विष्णु અને શિવગણ એ
શાપથી મુક્ત

વિભીષણના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં—જયભયજ દેવદીપ્ત્યે કહી બતાવેલા નમ
મીનાદિગના પૂર્વભવો જૈન પ્રમાણે—

જૈન ગનાયણ મર્ગ ૧૦ માધી નીચે પ્રમાણે

‘ શેમપુર નગરમાં નયદત્ત વણિકના ધનદત્ત અને વસુદત્ત બે પુત્રો હતા. આ બન્નેને યાજ્ઞવલ્કય નામનો બ્રાહ્મણ સાથે મિત્રાઈ હતી. તેજ નગરમાં ભાગદત્ત વણિકને-ગુણધર પુત્ર અને ગુણવતી પુત્રી હતી. આ ગુણવતીને પિતાએ ધનદત્તને આપી, તેની માતાએ ધનના લોભથી ધનાઢ્ય શ્રીકાન્તને આપી. યાજ્ઞવલ્કયને બળ પડતા નયદત્તના પુત્રોને બળ આપી. એવા વસુદત્તે ગત્રે ત્રી કાન્તને મારી નાખ્યો. અને શ્રીકાન્તે પણ બડગવડે વસુદત્તને મારી નાખ્યો. તે બન્ને મરી ત્રિધાટવીમાં મૃગલા થયા. ગુણવતી કુવાગીજ મગધુ પાત્રી અને તેજ વનમાં મૃગલી થઈ. ત્યાં પણ તેને માટે બન્ને યુદ્ધ કરીને મારી એવી રીત પગપગ વચ્ચે ઘણા કાળ મર્યામાં રખડ્યા.

આ ત ક્ષયન ના-આના મળાવી પાંદિત વડે નટકવા વાયો ગમે
 પુધાપીડિતે નાધુ પને જોગન ના યુ આધુ મો યા ના નાધુ પાને ન દેય
 એમ કહી ધમ જોધ માપના પચ્કા આવક વયો મળુ વયા પદા ગૌધને
 દેવતા વયો ત્યાથી ચરીને મહાપુરુષા-મેરુને પી શ્રી ધાનિપી ॥' પદ્મચરિત્ર
 પુત્ર આવક વયો આ પદ્મચરિત્ર અવારુદ વધ જોધુગમા નતા અશ્વ પી ઉતરી
 મળા ગામા પડેના જગદને નમનનાર મન નજગાચેલ તેના પ્રભાવથી
 એજ પાદ તેજ નગના છન્નદાય ગમની શ્રીદત્તા નાપીને વૃષભધ્વજ
 નામે પુત્ર વયો આ કુમાર કન્તા કન્તા તે જગદની મર્યુભૂમિ પાસે આચો
 'કે જોધ તેજે જાતેમજ નાન થયુ ત્યા તેજે ગોક નેત્રીય કનવી તેની
 પ્રેમ ભાત ઉપન-મરણ પામતા રાજગદનુ, તેના કાનમ મનના અભિગવનાનુ,
 મને નાથ તેના પાગન, પશુ ચિત્ર કરાવી નક્કોને કહતો ગયો કે આ ચિત્ર
 ને જોનજે તેની ખખ મને નુરત આપજો આ તરુ પદ્મચરિત્ર ત્યા અત્તી વજન
 વિધિ કરી ચિત્ર જોતા મોચો કે આ દત્તાત બધુ મને લાગુ પડે છે નક્કોથી
 ખખ મળતા વૃષભધ્વજ ત્યા તરતજ આચો અને તેજે પદ્મચરિત્રને પૂછ્યું
 ના ચિત્રનો દત્તાત તમે જાણો છા? તેજે કનુ- 'હા' કોઈ જાણીના પુરે
 અહિ આજેજુ છે તે માલગી વૃષભધ્વજ નમસ્કાર કરી મોચો કે જો
 મળદનો જીવ દુ આ નજપુત્ર થયો દુ તમે માગ શુર છો, નાન્ય તમે
 ભોગમે એમ કહી વૃષભધ્વજ આવકના નન પાગનો પદ્મચરિત્ર પી નાથે
 અભોદપલે વર્તી જાને મળુ પામી ખીન દેવલોક ॥ મહાધ્વજને દેવતા વયા

કેવે પદ્મચરિત્રનો જીવ, દેવલોકનાથી ચરીને-મેરુથી પશ્ચિમના
 વનાથ ઉપન- નદાવર્ત નગરના રાજા નદીચર, તેની રાણી કેનકપ્રભાના
 પુત્ર તયનાનદ થયા ત્યા નાન્ય ભોગવી પછી દીક્ષા લઈ ચોથા દેવલોકમા
 દેવતા વયા ત્યાથી ચરીને પૂર્વવિદેજની મેમાપુરીના ગળ વિપુલનાહન
 તેમની નાપી પદ્મમાનતીથી શ્રી ચદ્રનામા કુમાર થયા નાન્ય ભોગના
 પરી મમાધિ શુભ મુનિની પાસે દીક્ષા લઈ કાવ કરી પાચમા દેવલોકમા
 મંદ્રપલે ઉત્પન્ન થયા ત્યાથી ચરીને તેમનો જીવ, આ મહામગવાનુ જગદની
 પદવીવાગા મામચદ વચોવા છે આ પ્રભાતે નમચદ્રજનો દુક પૂર્વભવ કહી
 પાના ચો

અને વૃષભધ્વજનો જીવ અનુક્રમે આ મુઆવ નાન થએવ છે

કેવે પેના શ્રી જાનનો જીવ અને લવમા ભમરા કરી મૃણાલ કદ
 નામના નગરમા-ગાભુ ગળ અને તેની ગાધી હેમવતીનો પુત્ર વજ્રકં, નામે થયો

અને પેલો વસુદેવનો જીવ અનેક ભવમા ભ્રમણ કરી ગયો ગતના પુનર્લિપ્ત વિજય તેની આ જન્મકાળે શ્રીભૂતિ નામે પુત્ર થયો.

પેલી ગુણવતીનો જીવ અનેક ભવોમા ભ્રમણ કરી શ્રી ભૂતિની આ મન્વતી, તેની પુત્રી વેગવતી નામે વધ તેણે યૌવન વયે સુદર્શન નામના ત્રે-ધ્યાનમ્થ માધુના ભગ્નોને હાન્યથી કહ્યું કે આ સાધુને મે પૂર્વે જાણી માયે કીડા કરતા જોયો હતો આને તે તમે શુ વદના કરો છો ? આ વાત માભણીને લોકો વિષમ પગિણામી વધ કલકની ઉદઘોષણા કરતા મતા તે મુનિને ઉપદ્રવ કરવા લાગ્યા એટલે જ્યા મુઘી આ ઠલક માગ ઉપરથી તજશે નહિ ત્યા મુઘી હુ માફ ધ્યાન ઠાકીશ નહિ એવો તે મુનિએ અભિગ્રહ કર્યો.

પછી કોઈ શામન દેવતાએ કાપથી વેગવતીનું મુખ રોગગ્રસ્ત કર્યું અને માધુના ઉપર મુકેલા કલકની વાત તેના પિતાના બાળવામા આવતા વેગવતીનો પ્રહોજ તિન્નકાર થયો એક તન્ન પિતાનો રોષ, બીજી તન્ન રોગથી ભર પામીને વેગવતીએ સુદર્શનમુનિ પામે આવી મર્વ લોકોની મમક્ષ ઉચ્ચે સ્વરે આ પ્રમાણે કહ્યું-હે સ્વામિ તમે મર્વથા નિર્દોષ છો મે તમાની ઉપગ આ જોગે દેવ આરે પણ ડગેલો છે માટે હે ક્ષમાનિધિ ! મારો એ અપગધ લામા કરો ? ” તે વચન માભણી લોકો પાછા ફરીથી તે મુનિને પૂજવા લાગ્યા ત્યાર પછી વેગવતી પન્મગ્રહાનુ શ્રાવિકા થઈ ગયો ગતએ તેની માગણી કરી શ્રી ભૂતિએ જી કે હુ મારી જ્યા મિથ્યાદષ્ટિને આપીશ નહિ તે માભણી ગયો ગતએ શ્રી ભૂતિને માન નાખીને વેગવતીની માથે ળળાતકાળથી ભોગ કર્યો તે વળતે વેગવતીએ શાપ આપ્યો કે હુ ભવાતન્મા તાગ વવના માટે વધશ પછી શબ્દ ગભએ તેને છોડી દીધી એટલે હરિકાન્તા (નાધ્વી) આર્યાની પને દીક્ષા લઈ આયુધ્ય પૂર્ણ કરી વેગવતી આધ્વી પાન્યમા પ્રહ્લ દેવલોકમા ગઈ ત્યાથી સ્વચીને તે જનકરાજની પુત્રી મીતા વઈ અને પૂર્વના શાપના વશથી ગયો રાજના જીવ રાક્ષસપતિ રાવણના મૃત્યુના માટે તે થઈ પછી પૂર્વે સુદર્શનમુનિ ઉપગ જોગે દોષ આગેપણ કરવાથી આ મીતાના ભવમા તેના ઉપર લોકોએ જોડું કલક મૂક્યું.

“ જૈન ગ્રંથો પ્રમાણે રામમીતાદિકના પૂર્વ ભવનો દુઃક વિચાર લાખી જતાયો ”

॥ ઋતિ જૈન પ્રમાણે-રામ મીતાદિકના પૂર્વ ભવોનું સ્વરૂપ

વેદમા જેતી અથવા કૃષિકાર્યના દેવોની પ્રાર્થના.

હિંદુ સંસ્કૃતિ પ ૧૧ મા—“ જેતી અથવા કૃષિકાર્યના દેવોને સખો ધીને ન્યાયેલુ નીચેનુ સ્તુતિ ગીત અતિ બહુવા નયક છે તે દેવોમા ‘મીતાનુ’ નામ પણ મળી આવે છે અને ત્યાં મીતા શબ્દનો અર્થ પાક ઉત્પન્ન કરના જેતીનું ‘હળ’ એવો દરવામા આવ્યો છે. મમય જતા આ “હળ” — ‘દેવી’ ને પ્રાચીન હિંદુના જે મહાનુ વીન કાવ્યો પેદીના એક “નામાયણ” નામના વીન કાવ્યમા નાયિકા તનીકે નેવામા આવે છે.

“મેત્રના નાયકની મદદથી આપણે મેન (નૃપસથાનમા) વિજય મેળવશુ આપણી ગાયો તથા ઘોડાઓનુ સ્વસ્થ કરના આપણો નાયક (ઇશ્વર) આ પાડુ કન્યાણુ કરના.”

“આ પન્ન પિતા ? અમારા ઉપન મિષ્ટ વપાદ વર્ષાવો ગાયના દૂધ જેવા તે શુદ્ધ અને વિપુન જોઈએ તેને માખણ જેટલો મીઠો કરે.”

“મગજકાની મીતાદેવી ! અમે વીનવીએ છીએ કે આગળ ચાલો ક જેવી અમે સુખી થઈ અવાજ માની ગેતે ઉગારી ગઈએ.” વિગેન (નગ મ પૃ ૭) —

તે વખતના હેમી ખેડુત પડિતે ની આ પ્રાર્થનાઓ ડ આમા ઇશ્વરને પ્રયોજન કયુ હત ? ઇશ્વર કૃતવેદો કયા હિંમામે ?

॥ સ્વપિઓના લોહીનો ઘડો ખેત્રમા, તેમાથી મીતા ॥

જમીનમાથી મીતાની ઉપસ્તિમા કાનુબત સ્વપિઓ

તુનસી નામાયણુ આવકાડ પૃ ૧૬૬-૧૬૭ માથી લીધેલો માન

(૧) “સ્વપિઓની પાનેથી દડ લેવાને ગાનણુ ચાર દૂતોને મોકલ્યા કાષેઆએ-શરીગમાથી લોહિ ઢાલી ઘડો ભરોને દૂતોને આપીને કહ્યુ કે-આ ઘડો ઘાડતા તમે પગિવા સહિત ક્ષય થશે ઘડો રાવણુને મોપી દૂતોએ સ્વપિઓનો રાપ પણ સભળાવી દીધો માલજતાની આગે ગવણુને દાહ થયો. એક વખત ગવણુ શિવની નભામા પ્રવેદાતના વિચારમા જનક રાજથી હારી ગયો હતો તેથી જનકનુ અનિષ્ટ કરવા આ ડડો જનકની નગરી પાને મેત્રમા દળાવ્યો જનકના દેશમા દુષ્કાળ પડતા વૃષ્ટિના વસ્તે યજ્ઞને આગ લા પ્રયો અને સુવર્ણના હવથી ભૂમિ

x રામના નમનમા નના ડિ નેવે જ ન પ્રક્રિયાદની તો પછી શિવની મના મની

ખેડાવતા પૃથ્વીમાથી અદ્ભુત તેજવાળું મિહાનન પ્રગટ થયું મિહાસનની આરે દિશાએ આઠ સખિઓ મારેજલ ધરીને ઠલી નહેલી અને મનમાં પવિત્ર શુભવાળા ભૂમિપુત્રો (સીતાજી) ધીંગળ્યા હતા જનકની પ્રાર્થનાથી સખિઓ મહિન મિહાનનનો લોપ થઇ ભૂમિ પુત્રી કન્યા થઇ ગયા અને ગલ્લએ જાનકી નામ રાખ્યું પણ નારદે આવીને મીતા કહ્યા ”

(ટીપમાં જણાવ્યું છે નહેલના લીટાનું નામ મીતા છે તંથી મીના થયા)

“ જનકે તપ કરી શિવની પામેથી ધનુષ મેળવી પ્રતિજ્ઞા કરી કે આ ધનુષ તોડે તે આ કન્યાને વડે ? ઘડો દટાવ્યા પછી ગવણને આરે નિશાઓમા પગજથ થતો તો પણ ત્રણે લોક પોતાના વશમા કર્યો ”

(૨) ઋગ્વેદમા બતાવેલી મીતા મરુત આ પૃ ૩૯૪ માથી

“ મીતાનો વૃત્તાત તે પણ ઋગ્વેદની માથે જોડી ગકાય તેમ છે કાન્હા કે હજા ખેડ્યાથી જમીનમા પડેલી ચામને માટે ચેતનસ્વનું આરોપણ થવાથી દેવી તર્કકે એતું આવાકન કગવામા આવેલું ઋગ્વેદમા આપણે જોઇએ છે કેટલાક ગૃહ્યસૂત્રોમા પણ ખેડાએલી જમીનની દેવતા તરીકે એ સૂત્રોમા એની સ્તુતિ કગવામા આવી છે અને ઈંદ્ર અથવા પર્જન્યની સ્ત્રી તરીકે એને ગણવામા આવી છે મીતાની ઉત્પત્તિ આવી રીતે વગેરેલી તેનું મુશ્કેલ ગમાયણની અફઝ થએલું છે ”

રાવણનો નાશ કગવા કગીથી જન્મેલી મીતા

(૩) હિંદુસ્તાનના દેવો પૃ ૧૭૧ થીજ

“ ભયિકાના રાજા જનકને એક ઘણીજ બુણસુરત કન્યા હતી તેની ઉત્પત્તિ તેની કાન્તિના જેવીજ અદ્ભુત હતી, એક વખત રાજા ખેતર ખેડતો હતો એવામા તેનો હજા જે જમીન ઉપર ફરી વળ્યો હતો તે ઉપરથી બાળક ઉત્પન્ન થયું અને એથી તેનું નામ તેણે મીતા (ચામ) પાડ્યું તેના આવ્યા અદ્ભુત પ્રકારના જન્મને લીધે તેને લક્ષ્મીનું સ્વરૂપ માનવામા આવે છે પૂર્વ જન્મમા જે ગવણે તેનું અત્યંત અપમાન કર્યું હતું તેના પગ વગવાળી તેના નાશ કરી તેણે ફરી અવતાન લીધો હતો

(૪) મીતાની ઉત્પત્તિની ઠગા નમાયપુનો ઉત્તરકાંડ નર્ગ ૧૭ પૃ
પદ્ય મા નીચે પ્રમાણે જણાવેલી છે,

(હિ દે પૃ ૧૭૦ની ટીપમાથી)

“ ગવણ-હિમાલયના વનમાં તપ કરતી વન્ય ને પૂછે છે તૂ કોણ
તું ઉત્તરમાં હું કુશદેવજી કરિા પુત્રી, મ્મિના મેદાક્યાન વખતે
જન્મી તેથી વેદવતી નામે હું દેરાએ વર પાનદ કરવાનું મને કહ્યું પણ મારા
પિતાએ વિધાને આપવા ઇચ્છેલી છે આવા નિશ્ચયવાળા તેણીના પિતાને ગળે
મારી નાખ્યો કન્યાની માતા રાજનું આલિંગન કરી બગી મરી, તો પણ ગવરો
મગની પ્રાર્થના કરીને કહ્યું કે હું બિધુશી ચઢીયાતો હું કન્યાએ વધુ તારા
શિવચ્ચ એ દેવનો કોડ તિરસ્કાર કર્યો નહિ અવુ સાક્ષી ગવણે તેણીના
ચોટવાનો અશુભીના અન્નમાગથા સ્પર્શ કર્યો કન્યાએ ચોટવા કાપીને મ્મ
હું હું જીવન નહિ ત મારૂ આ મધમાન કર્યું છે મારે હું તારા નાશના
નારે જન્મ લઈશ, ગ્રેમ કરી તે કન્યા બળી મરી, એજ વન્યાએ જનક નાભને
ત્યા જન્મ નીમે છે અને તે તારી (વિધુની) મી ચપ છે તે તારી મકિનમી
તેણે કહ્યો છે (ગવણને) કહ્યો છે)”

આમા માગ બે બોલ-વેદિક મત પ્રમાણે સીતાના મળધે આર
લખનાના ત્રણ તો તૈનોના લેખની સાથે ડિચિત્ માન પપુ મળવ ધગવતાજ
નથી એવા ઉનાગની માને પણ વિષમતા છે તે અલી રીત કેન્તૈનોના જયભૂષણ
મવઃ રામ મીતાદિના પૂવલવો બે ગાન મોટા બતાવતા સીતાનો પૂર્વભવ-
શભુ ભગના પુરોહિતના પુત્રની પુત્રી વેગવતી થએલી બતાવેલી છે તેના
આપને શભુ રાજાએ નાની નાખીને વેગવતીની સાથે બળાત્કાર કરવાનું જણા
યુ છે અને શભુ નજમી છુટીને તેણીએ દીક્ષા લીધી ■ અને ત્યાથી મરણ
પાનાં પાચમા સ્વર્ગે જઈ અને ત્યાંથી નયવીને જનક રાજાને ત્યા સીતાપણે
જન્મી છે વેદિકમતના મીતાનો માત્ર એજ ભવ બતાવતા નામાદિકને તેમજ
વિષયને કુન્તેનો હોય અમ ત્રહજ વિચાર કરતા જણાઈ આવે છે, છતાં પડિતો
તેમ આખા માયામહા દરે છે તે પુત્રી વાત છે ?

ગવણની ઉત્પત્તિનો બીજો પ્રકાર

તુનમી રામાયણ બાલકાંડ ૪ ૧૫૪ ની ટીપમાથી

“ બ્રહ્માના પુત્ર પુત્રત્યનુનિ-મેઝ ઉપ તૃપ્તિદના આશ્રમના તપ

રતા હતા, ત્યાં અનેક કન્યાઓ આવી કલકલ કરતા જોઈ પુત્રત્વે કહ્યું-જે કન્યા માગી મામે આવશે તે ગર્ભવતી થશે પછી કન્યાઓએ જુલુ બધ કયુ પણ તુલુણિ હુની કન્યા ભૂલથી ત્યાં જતા ગર્ભવતી થઈ તેથી વિશ્વવા ક્ષાપનો જન્મ થયો વિશ્વવા કોઈ ઋષિની કન્યાને પરણ્યા તેમાથી કુમેરજીનો જન્મ થયો કુમેરજીના તપથી પ્રમન્ન થઈને પ્રહ્લાએ તેને પુષ્પડ વિમાનનું તથા લહારીનું અધ્યક્ષપણુ અને તેના પિતાને રહેવા લકાપુષ્પિ આપી કે જે રાક્ષસોના જતા રહેવાથી ખાલો પડી હતી કુમેરજીને મર્વીત્તમ જોઈ મુમાલી નામના એક રાક્ષસે પોતાની કુંકેસી નામની કન્યાને વિશ્વવાની પાસે મોકલી વિશ્વવા કેકમીને જોઈ બ્રોહ્મ કે-તુ સંધ્યા સમયથી પુત્રની ઇચ્છાથી આવી છ માટે તને ઘોર રાક્ષસ પુત્ર ઉત્પન્ન થશે, આથી ગવણુ વિગેરેની ઉત્પત્તિ થઈ (અધ્યાત્મ ગમાયણુ)

આમા જરા વિચાર—પૂર્વના લેખમા ગિવના બે ગણોને ગવણુ—કુબકરણુ થવાનું કહી નાગ્ડે શાપ મુકત કર્યા આ જગો પર વિશ્વવાએ કેકમીને ઘોર રાક્ષસ પુત્ર (ગવણુ) થવાનું કહી બતાવ્યું ? આ બેમા સાચુ કયું ?

ગવણુ—કુમેરજી, વરૂણ, યમ, એ ત્રણેને જીતી ઇંદ્રને જીતવા ગયો

તુલસી ગમાયણુ બાલકાંડ ૫ ૧૭૦ ની રીપમાથી

“ રાવણુ-કુમેરજીને, વરૂણને તથા યમને જીત્યા પછી ઇંદ્રને જીતવા ગયો’ લડાઈમા ગવણુ પકડાવવાની તૈયારીમા હતો, તેદવામા મેંબનાદે-ઇંદ્રને પકડી લીધો લકામા લાવી કેક કન્યા-પ્રહ્લાએ ત્યાં આવી મેંબનાદને અનેક વગ્દાન તથા અમોઘ શક્તિઓ આપીને ઇંદ્રને છોડાવ્યો મેંબનાદને ઇંદ્રજિત એ નામ પણ પ્રહ્લાએ આપ્યું હતું ” (વાલ્મીકીય ગ હિતકાંડ)

તેન ગમાયણુ જોતાં-વૈતાલ્ય પર્વત ઉપર રથનું પુત્ર નગરના અશનિવેગ રાજાના પુત્ર મહેસાર ગાન તેની ગણી ચિત્તસુ દરોને ગર્ભ સમયે ઇંદ્રના સહોગના દોહાદયી થયેલા પુત્રનું નામ ઇંદ્ર પાડેલું તે પોતાને ઇંદ્ર માનીને સોમ, યમ, વરૂણ અને કુમેરજી આદિ દિશાના ચાર વિગ્રાધરોને દિગ્પાલ સ્થાપી પોતે ગાન્ધ્ય કરતો હતો, તેઓની માથે ગવણુનું સુદ્ધ થયું હતું પણ સાક્ષાત્ ઇંદ્રની સાથે નથી થયું ત્યાં પ્રહ્લા આ-આ, વરો આપ્યા, વગેરેની વાત પાયા વિનાની લાગે છે તે અમારા લેખોથી વિચારી જો જ્યો

કૈલાસ ઉપાડવા જતા શિવના દબાણથી નાતા રાવણુ થયો.

તુલસી ગ્માયણુ બાલકાંડ ૫ ૧૫૭ ની ટીપમા

“ રાવણુનુ આવવુ સાલળી કુબેરજીએ લકાને ખાવી કરી અવકાપુરીને
ખમાવી હતી એમ વાતમીક્રીય રામાયણુમા કથા છે

રાવણુ કેલાસને ઉઠાવતા મદાશિવે પગના અંગુઠાથી કૈલાસ દબાવ્યો. તેથી
વીશે હાથ ભીંસાતા રાવણુ રોયો હતો તેથી તેનુ નામ રાવણુ પડયુ હતુ પહેલા
દગાકધર નામ હતુ આ સમયે મદાશિવે તેણે કેટલાક વન્દાન પણ આપ્યા હતા
(વાતમીક્રીય ઉત્તરકાંડ)

આમા વિચારવાનુ કે જૈન ગ્માયણુમા જણાવી ગયા છે કે-રાવણુ અને
વાલી આ બેનુ યુદ્ધ થતા રાવણુ હાર્યો છે વાલી પોતાના ભાઈ સુગ્રીવને રાજ્ય સોંપી
અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર તપ કરવા ગયા છે વિમાન લઈને જતા રાવણુ ત્યા વાલીને
જોયા, દ્રેપથી પર્વત સહિત દ્રુ દેવાનો વિચાર કરે છે એટલે વાલીમુનિએ પગના
અંગુઠાથી પર્વત દબાવ્યો નીચે દબાણુમા આવતા હુ દાયો અને રોયો ત્યાથી
રાવણુ નામ પમિદ્ધ થયુ

ખીજી વાત એ છે કે - ‘ શિવ ’ દ્વાપર યુગમા થયા છે અને રાવણુ
ત્રેતામા થયા છે ત્યા મહાદેવજી આખ્યા કયાથી ? માટે આ વાત વિચરવા
જેવી છે ?

પુષ્પક વિમાનવાળા કુબેરજીને દેખી રાવણુ તપ કરવા લાગ્યો.

તુલસી રામાયણુ બાળકાંડ ૫ ૧૫૫ ટીપમાથી-

“ એક સમયે પુષ્પક વિમાનગે બેસીને પિતાની પાસે આવેલા કુબેરજીને
જોઇ-રાવણે પોતાની માતાને પૂછયુ “ આ કોણુ છે ” ? માતાએ કહ્યુ-આ
તારો સાવકો ભાઈ છે અને તપ કરીને દેવ પદવી પામ્યો છે તારો જન્મ વૃષાજ
છે કે તું આજશુ થઈને ઘરમાજ પડ્યો રહ્યો છે આથી આનંદ થઈતા રાવણુ
-કુલ કર્ણુને તથા વિલીષણુને સાથે લઈને તપ કરવા લાગ્યો (વાતમીક્રીય
રામાયણુ ઉત્તરકાંડ)

કેટલાકો કહે છે કે-કુલકર્ણુને ઇદ્રાસન લેવુ હતુ તેને ગદલે પ્રદાએ
નિદ્રાસન આપ્યુ ”

આમા વિચારવાનુ કે- પૂવના લેખથી જોયું હતુ કે-કુબેરશક્તિ ત્રણને
તો રાવણુ જીતી લીધા હતા, તો પછી આ પુષ્પક વિમાન લઈને આવેલા રાવણુના

કુમેર ભાઈ કયા ? અને રાવણ ભાઈજોને લાડ કયા કારણે તપ કરવા ગયા ? એ વિચારવા જેવું છે

॥ વૈદિકે-રાવણો તપત્તિ, ઇંદ્રજ્ય, કુમેરભાઈ આદિનો વિચાર

વૈદિકમતે-કાકભુશુ ડે ગરૂડજીને કહી બતાવેલી-રામકથા.

તુલસી રામાયણના ઉત્તરકાંડમા-કાકભુશુ ડે ગરૂડજીને કહી બતાવેલી ગમચદ્રણની અફલુત કથા પૃ ૧૧૫૬ થી તે પૃ ૧૨૩૪ સુધીમાથી લીધેલો દિશિત માગ—

“ સદાશિવજી કહી રહ્યા છે કે હે પાર્વતી ! મેં મારી બુદ્ધિ પ્રમાણે ગમચદ્રણની કથા કહી સભળાવી રામચદ્રણનું ચરિત્ર મેં કરાડ સ્લોકમા રચાયેલું છે તેથી સરસ્વતીજીને કેં શેષનાગને પણ પાર મળે એમ નથી કેમકે રામચદ્રણ અનત છે, તેમના ગુણો અનત છે અને તેમના જન્મો તથા કર્મો પણ અનત છે તેથી રામના ચત્રિત્રો મણી ગકાય એમ નથી, તેથી જે પ્રમાણે કાકભુશુ ડે ગરૂડજીને કથા કહી સભળાવી હતી તે પ્રમાણે મેં તમને કહી મભળાવી હે મહાશિવ ! કાકભુશુ ડે ગરૂડજીને એ કથા કહી મભળાવી એ ઘણું આશ્ચર્ય છે ?

વિરનિજ્ઞાન ત્રિજ્ઞાન દ્રઢ, રામચરણ અતિનેહ પ્રાયસતત્તુ રઘુપતિ ભગતિ,
મોહિ પરમ સવેદ ૭૮

કાકભુશુ ડે કે જે કાગડાના શરીરવાળો તેમા વૈરાગ્ય, જ્ઞાન, દૃઢ વિજ્ઞાન રામચદ્રણમા અત્યંત સ્નેહ લક્ષિત એ કેમ સભવે ? આ વિષયમા મને પરમ સદેહ છે પ્રથમ કાગડાનો અને ગરૂડનો સવાદજ કેમ થયો ? તે કહો પછી મહાદેવજી કહેવા લાગ્યા કે-હક્ષના યજ્ઞમા અપમાન થવાથી ‘ તે ’ દેહને ત્યાગ્યો મને પણ અત્યંત શોક થયો પછી ભટકતો ભટકતો નીલપર્વતના તલાવ ઉપર આગ્યો ત્યા કાગડાના શરીરવાળો એક ભુશુ ડે રહેતો હતો તે આનુગુણ પ્રમાણે-રામચદ્રણનું ધ્યાન, યજ્ઞ, પૂજન અને ભજન કરતો રામકથા સાંભળવાને પણ પાછીજો પણ આવતા મેં પણ હસતું રૂપ ધરી તળાવમા નિવાસ કરી રામનું ચરિત્ર માલજ્યુ પછી કેલાસ ઉપર આવી તે બધું ચરિત્ર મેં તને મભળાવ્યું હવે કાગડાનો અને ગરૂડનો સંબંધ થયો તે સાંભળો રામચદ્રણ ઇંદ્રજીતના નાગપાસથી બધાણા તે ગરૂડ કાપી નાખીને વિચાર કરવા લાગ્યો કે-રામમા ઇશ્વર ગુણ હોત તો મારે બધન કાપવા શા માટે આવતું પડતું ? અને ઇશ્વર નાગપાસથી બધાયજ કેમ ? ઇત્યાદિક મોહને વશ થયા

અને પડી ગરૂડજી નાનદજીને મદ્યા નારદે કહ્યું કે રામની માયાની તમન ખબર નહિ પડે અરે ! મને પણ અને વાગ મોહમાં નાખી લીધો છે હે ગરૂડજી ? તમે બ્રહ્માની પાને જઈને મદેહ પૂછો બ્રહ્માને પૂછતા તે પણ વિચારમાં પડી કહેવા લાયા કે-અરે ! પ્રભુની માયાનો પગ નથી તેમને મને પણ ઘણીવાર ન્યાયો છે હે ગરૂડજી ? તમે શિવને પૂછ્યો તો તમારા મશયનો નાશ થયો ? શિવજીને જઈને મદ્યા તેમને કહ્યું કે એમ માગમાં ખુવારો ન થાય માટે તમે સત્-ગમાં જઈને જો. એમ કહીને નીલપર્વત ઉપર જ્યાં કાકભુશુન્ડ-પશુ પખીઓમાં કથા કરતા હતા ત્યાં ગરૂડજીને મોકલ્યા હે પાર્વતી ? મેં ગરૂડને જાને બોધ ન આપ્યો તેનું કારણ સાલ્યું ? ગરૂડ અભિમાન કરેલું તેનો નાશ કરવાની ઇચ્છા પ્રભુ કરતા હતા માગ બોધથી તે અભિમાન ગરૂડનું જાત નહીં તેથી મેં તેને કાકભુશુન્ડની પામે મોકલ્યો ? પ્રભુની માયાથી મોહ ન પામે એવો ફનીયામાં કોણ છે ? પ્રભુની માયા બ્રહ્માને અને મને પણ છોડતી નથી તો પછી ખીજા કોણમાં છે ? હવે ગરૂડજી કાકભુશુન્ડને જઈને મદ્યા આજ્ઞા સત્કાર થયો કેમ પધાર્યા છો ? ગરૂડે કહ્યું કે મને રામ કથા મળવાનો ? હવે કાકભુશુન્ડજી રામચરિત્ર મળવાવા લાગ્યા પ્રથમ માનગચરિત્ર, પછી નારદને ધ્યેયે મોહનું, પછી રાવણ-ગમના અવતારનું, જાતપણાનું, રાત્ર્યાભિષેકનું ઇત્યાદિકના ક્રમથી માલવતા છેવટે વનવાસથી પાછા આવીને ન્યાયપૂર્વક રાજ્ય કર્યું ત્યાં સુધી કહી બતાવ્યું એમ સર્વ ચરિત્ર માલવ્યા પછી ગરૂડજી બોલ્યા કે-હે કાકભુશુન્ડજી ? રામચરિત્ર માલવતા માટે મદેહ કર થયો પ્રથમ નાગપાંસથી બધાએલા બેધ મને જ દેહ થયો હતો પણ તે મારા હિતને માટે હતો પછી કાકભુશુન્ડજી બોલ્યા કે-હે ગરૂડજી ? તમોને મોહ થાય તેમાં આશ્ચર્ય નથી -કેમકે જે નારદ, શિવ, બ્રહ્મા મનકાદિક તથા ખીજા આત્મવાદી મુનીશ્વરો છે તેઓને પણ માયા મોહિત કરી નાખે છે જગતમાં મોહ કેને કેને અધ કર્યા નથી ? કામદેવે કેને નમાવ્યા નથી ? તુષ્ટાએ બાંવરા, કોષે બાલ્યા, લોભથી વિટળતા, લક્ષ્મીના મદેવક, સૈશ્યના મદેબલિય, હે ગરૂડજી ! ઇત્યાદિક માયાના કુટુંબથી-શિવ બ્રહ્મા પણ કરે છે ત્યારે ખીજા જીવો તો શા લેખામાં છે ? એ માયા માત્ર રામચરિત્રની જ દાસી છે, મિત્ર્યા છે, એમ સમજ્યા હોય પણ રામચરિત્રની કૃપા વિના તે છટતી નથી માત્ર સર્વ જીવોના ભંડાર શ્રી રામચરિત્રને મોહ થાય તેવું કશું કારણ નથી અધકાર સૂર્યની પાસે જઈ શકે ખરે ? કે ? જેમ નટ અનેક વેશો ધરી અહંભાવને પામતો નથી તેમ પ્રભુ ભક્તોના માટે અનેક અવતારો ધરી લીલા કરતા-તે તે ધાજતા ભાવો બતાવે છે પણ અહંભાવ પામતા નથી હે ગરૂડજી ! રામવીવાધી આસુરી લોકો મોહ પામે છે

અને લડત લોકો સુખ માને છે હે ગરડજી હું નાના કાગડાનું રૂપ ધરી તેમના ઘણા ખેલો ભેડ છું અને એમણે બુઢાણ ઉપાડીને ખાઉ છું રામચંદ્રે એક વખત એવું વિલક્ષણ ચન્નિર કયું કે સ્મરણ કરતા જેમાયિત વા જાઉં છું (આ જગોપર તેમના મોનાના ઘરનું, તેમના રૂપનું, આલ-હોનું અદ્ભુત સ્વરૂપ લખીને બતાવ્યું છે) પ્રભુ પોતાના પ્રતિગિઓ ભેંધ નાચતા, પ્રભુ મને પકડી લેવા હોડતા, હૂં જતો ત્યારે માલપુવો જતાવી લક્ષ્યાવતા પ્રભુની આવી લીલા ભેંધ મને સશય થયો પ્રભુ આવું ચન્નિર શા માટે કરતા હશે ? એટલો સશય થતા રામ ચંદ્રજીએ પ્રેરેલી માયા મારામા બ્યાપી ગા, પદ્ય બીજાઓની પેઠે જન્મ મનુષ્યમા નાખનારી ન થા જ્યારે મને સશયથી ચકિત વચેનો ભેયો ત્યારે રામચંદ્રજીએ હામ્યજ કયું અને મને પકડવાને હો-હયા મને ઉડી જતો ભેંધ ભુલઓ લાખી કરતા હું જેમ હૂં ઉડતો તેમ ભુલઓ નજીકમા દેખવા લાગ્યો છેવટે હું બ્રહ્મ લોક સુધી ચઢીને પાછું ભેવા લાગ્યો તો ભુલઓને અને મારે બે આગળનો જ અતર રહેલો ભેયો મારી જ્યા સુધી ગતિ થઇ ત્યા સુધી ગયો પણ પ્રભુની ભુલઓ તો મારી પાછળ જ હતી તે ભેંધને તો હું વ્યાકુળ જ થઇ ગયેલો પછી મેં આજો (ધાડીને જોયું તો હું ચાયોધ્યામાજ-દેખાયો મને ભેંધને રામચંદ્રજી હસ્યા અને તે હસતાજ માડે નરીર તેમના સુખમા પેસી ગયેલું મેં જોયું હે ગરડજી ! મેં ગમચંદ્ર-જીના ઉદરમા અપગિમિન બ્રહ્માડો ભેયા-તે એવા ભેયા કે વિચિત્ર વ્યનાવાળા અને એક એકથી અધિક ગોઠવણવાળા અનેક લોકો દીકા કરાડો બ્રહ્માઓ, કગેડો મહાશિવો, અગણિત નક્ષત્રો, અગણિત સૂર્યો, અગણિત ચંદ્રો અગણિત લોકપાલો, અગણિત યમો, અગણિત કાલો, અગણિત પર્વતો અને અગણિત વિશાળ પૃથ્વીઓ મારા ભેવામા આવ્યા સમુદ્રો, નદીઓ, વનો, ત્રિવિધ પ્રકારની, સૃષ્ટિઓના, વિન્તારો, દેવતાઓ, મુનિઓ, સિદ્ધો, નાગો, નગરો, કિન્નરો, જરાયુજ અને અહજ, સ્વદેજ તથા ઉદભિજજ એ ચાર પ્રકારના ચરાચર જીવો પણ અસખ્યાત ભેવામા આવ્યા જે કયાય દીકું ન હતું, જે કયાય સાલદ્યુ ન હતું અને મનમા પણ કદી આવ્યું ન હતું તેવું મધળું અદ્ભુત મારા ભેવામા આવ્યું એ સઘળાનું હું કયા પ્રકારથી વણું ન કરી શકું ? હું એક એક બ્રહ્માડમા સો મો વર્ષ સુધી ગહો એ પ્રમાણે અનેક બ્રહ્માડોને ભેતો ભેતો હું કર્યો પ્રત્યેક લોકમા-બિન્ન લિન્ન

- વેદિકમા નદી જેણેતું પણ જૈનમથો ભેવા પડી આશ્ચર્ય મગ્ન થઇ ઉડું, ૭૮૦ કલ્પી કાકભુશુડના મારકેતે ગમચંદ્રજીના ઉદ મા પ્રકાશમાન થયેલું બતાવ્યું હોય ?

બ્રહ્માઓ, વિષ્ણુઓ, શિવો, મનુઓ, દિક્ષાઓ અને એવીજ રીતે ભિન્ન ભિન્ન મનુષ્યો, ગધર્વો, ભૂતો, વૈતાલો, કિનરો, રક્ષસો, પશુઓ, પક્ષીઓ, દેવતાઓ, દૈત્યો, તથા અનેક જાતના પ્રથમ ગણો, મારા જોવામા આવ્યા પ્રત્યેક બ્રહ્માડમા મેં મારા રૂપો પણ અનેક દીકા અને માન સબંધના આ નીવ પર્વત તથા તળાવ આદિ પદાર્થો પણ અનેક અને અનુપમ દીકા પ્રત્યેક બ્રહ્માડમા-અર્થોધા નગરીઓ, હરશય રાજાઓ, ડોલ-યા, આદિ માતાઓ અને ભરતજી આદિ ભાઈઓ પણ માં । જોવામા આવ્યા કે જેઓના રૂપો વિવિધ પ્રકારના હતા પ્રત્યેક બ્રહ્માડમા-રમયદ્રશના અવતારો તથા તેમની અપાર બાવલીલાઓ, મારા જોવામા આવી હે જાવાનના વાહનરૂપ ગરૂડજી ! હું અમણિત બ્રહ્માડોમા રૂપો અને તે બ્રહ્માડોમા ભિન્ન તથા અનિવિચિત પદાર્થો દીકા પણ સર્વ બ્રહ્માડોમા-ગમયદ્રશ એટલા એક પ્રકારનાજ જોવામા આવ્યા અનેક બ્રહ્માડો ભમતા ભમતા જાણે એક મોઢાંપો વ્યતીત થઈ જયા હોય એવું મને જણાયું કરતા રૂંતા હું આશ્રમમા આવ્યો ત્યાં થોડો કાળ વ્યતીત કર્યો. ૦૦૦ મને અનેક કાંપો વ્યતીત ગયાની પ્રાન્તિ થઈ વાસ્તવિક રીતે તો એ સંઘર્ષ બે ઘડીની અદગજ જોવામા આવ્યું હતું-હે ગરૂડજી ? મને વિકલ થયેલો જોઈને ગમય દ્રશ હરયા કે તુરંતજ હું તેમના મુખથી ભફાર આવી ગયો (વાસ્તવિક જોના તો આ બ્રહ્માડ પણ વિરાટ પુરુષના ઉદરમાજ છે)

ગમયદ્રશ રૂઝીવાર મારાથી બાલનીના કરવા લાગ્યા પણ મને વિશ્રામ મળ્યો નહિ. તેમની પ્રભુતા જોઈ જાન વિનાનો ધગતી પર પડી ગયો રક્ષણ કરો રક્ષણ કરો એમ યોલવા લાગ્યો મને વ્યાકુલ થયેલો જોઈ મારા માથા ઉપર હાથ ધરીને માફ હું ખ હરી વીધુ મેં હાથ જોડી વિનતી કરી એટલે દાસ જાણી જલાર વચન જોયા કે-હે કાકભુશુડજી ? ઇચ્છા હોય તે માગી લે ? મેં તઈં વિતક કરી અખડ ભક્તિ માગી ' તથાસ્તુ ' કહીને જોયા કે " મને ભક્તિ પ્યારી છે તેમા તું અવિચન પ્રેમ કરજે ' હવે તું મારા સિદ્ધાંત સાલજ ! મારી માયાથી ન્યાવ જ ગમ જીવો પેલા થયા છે, તે માગ અગો રૂપ હોવાથી મને મદા પ્યારા છે-તેમા મનુષ્યો અધિક પ્યારા છે તેથી બ્રાહ્મણ, તેથી વેદપાઠી, તેથી નીતિને અગમરનારા, તેથી વધારે પ્યારા મને માગ દાસ છે જે ભક્તિ વગરનો બ્રહ્મા હોય તો પણ તે જીજ્ઞા જોયે જોયોજ છે જેમ એક પિતાને પમે તેટલા છોકરા હોય પણ ભક્તિ વાગો અસ છતાં વધારે પ્યારો હોય તેમ મૂખ ભક્ત મન પ્યારો લાગેજ છે જે તું માફ ભજન કરીશ તો મૃત્યુ પણ તને પહોચશે નહિ એમ કહી મારી સાથે બાવનીવા કરવા લાગ્યા અને બૂખ્યા બાપી માતાએ સ્વનપાન કરા યુ અને પછી હું મારા આશ્રમમા ગાવ્યો હે

ગરૂડજી ? મેં મારી બુદ્ધિ પ્રમાણે પ્રભુના પ્રતાપનો મહિમા જોઈ જતાંવ્યો. આમ મેં મારી કશી કલ્પના કરી નથી છતાંવિક

॥ ઇતિ વૈદિક ગમાયણમા-ગરૂડને-ગમ કથા કહેનાર કાકભુશુડ,

કાકભુશુડે કહેલી રામકથાની કિંચિત્ મમીક્ષા.

“ જૈન ઇતિહાસ પ્રમાણે રામ-લક્ષ્મણ અને રાવણ તે બ્રહ્મદેવ, વાસુ- અને પ્રતિવાસુદેવની પદવીના ધારકનું આઠમું ત્રિક છે અને તે સર્વજ્ઞ પુરૂષોએ કહેલું છે છતાં વૈદિકોએ વાત એવી બનાવી કે-ગરૂડજીને ઉર્ફશીને-ગમચંદ્ર- જીની કથા કાકભુશુડે કહી અને તે વાત શિવે પણ માબળી ઇશ્વરના જ્ઞાન કરતા શુ કાગડાંમા જ્ઞાન વધારે માની શકાય ખરૂં કે ? ”

આ અનાદિનું મમારમા-જોગરી લાખ યોનિયોમા ભટકતા અનંત જીવોમાના રામચંદ્રજીના જીને પોતાની ઉચ્ચ કરણીના યોગથી પોતાની શુદ્ધિ મેળવતા, અથા ત્રેતાયુગમા બળદેવની પદ્વીનો દરબજો ઉચો મેળવ્યો છે, તથી હવે તેમને અનંત રૂપો અને અનંત જન્મો હોય કયાથી ? પૂર્વે બતાવેલા જૈન ઇતિહાસના નિયમ પ્રમાણે-વાસુદેવના હાથે પ્રતિવાસુદેવ મગય છે તેથી લક્ષ્મ- જીના હાથે રાવણ મગણા છે પણ બળદેવની પદ્વીવાલા રામચંદ્રજીના હાથે મરાણા નથી

(૧) જગતમા કયામા ઉચી પદ્વી જગદીશ્વરની છે એ નારદ, શિવ, બ્રહ્મા અને અનંકાદિકોએ જગદીશ્વરતા મેળવેલી હોત તો તેમને મોહ મોહિત કેવી રીતે કરી શકે ? એ કદાચ મોહ મોહિત કરવા હોય તો તેમનામા જગદીશ્વરની પ્રાપ્તિ થએલી નથી ? -

(૨) પોતાનું પ્રતિબિંબ જોઈ-પશુપત્નીએ ધમપજાર કરતા જોઇએ છીએ પણ મનુષ્યો તેમ કરતા એવામા આવતા નથી આ રામચંદ્રજી તો જગદીશ્વર મનાયા છે પોતાના પ્રતિબિંબમા શી એવી અદ્ભુતતા હાવી કે તેઓ નાચતા ?

(૩) કાગડાંએ કહ્યું કે-પ્રભુએ પ્રવેલી માયા મારામા વ્યાપી ગઈ પણ બીલજોની પેઠે જન્મ મરણમા નાખવારી ન થઈ

વિચારવાનું એ છે કે-સદિક જીવોને માયામા નાખી દે તે શત્રુ ગણાય કે પ્રભુ ?

(૪) તો એ ઠણુ કે મને અયોધ્યામા ભેઠ ગમચડણ હસ્યા એટલે મારૂ શરીર તેમના મુખમા પેશી ગયેલું મેં જોયું, એટલુંજ નહિ પણ તેમના પેટમા અપરિમિત બ્રહ્માડો જોયા, તેમા કરોડો-બ્રહ્મા અને ગિવો' જોયા અગણિત નક્ષત્રો, સૂર્યો, ચંદ્રો, લોકપાલો, યમો, કાલો, પર્વતો અને પૃથ્વીઓ છેવટે મેં કોઈ દિવસે દેખેલી નહિ, માલખેલી નહિ, તેવી અનેક પ્રકારની વસ્તુઓ જોઈઓ અને મેં કદપો બનીત થઈ ગયા હોય એવું મને જણાયું પણ તે ગંધી બ્રાન્તિ હતી વાસ્તવિક રીતે ત્યાં બે ઘડીની અદરજ જોવામા આવ્યું હે ગરૂડણ ? મને ચિત્ત થયેલો જોને ગમચડણ હસ્યા કે તુલના જુ તેમના મુખમાથી બહાર આવી ગયો

આ કાગજે કહી રહ્યો છે કે- ગમચડણ હસ્યા એટલે હું પેટના પેમી ગયો અને ત્યાં અપરિમિત બ્રહ્માડો અને કરોડો-બ્રહ્મા અને સદાશિવોને જોયા આ બધું ગમચડણના પેટમા હતું એમ આપણ થી માની શકાય તેવું છે ? વળી તે બ્રહ્માડો જોતા મો કન્થો બનીત થવાની બ્રાન્તિ વધુ પણ બધું બે ઘડીમા જોયું આવી રીતે પેના કાગડાએ બે ઘડીમા જે અપરિમિત બ્રહ્માડો જોયા તે કોઈ ઇંદ્રજીતીયાએ દેખાડેલા માનવા કે મત્પરૂપથી જોએલા માનવા ? વળી કહ્યું છે કે-શિવે હમરૂપ ધરીને તે કથા માલગી જ્ઞાની શિવને માનવા કે કાનકાને ? મારા વિચાર પ્રમાણે વેદિક પરંપરાથી આ ગમચડણનું ચત્રિન શુદ્ધ આવેલું હોય તો અયોધ્યા કલ્પનાઓ ન હોતી ? માટે સત્ય ગમચડણના ચત્રિની ખોજ કરી નિષ્પક્ષપાતથી વિચારવાની ભવામણ કરે છું હું આ એક દુકાં દેખમા કેટલું લખવાના હતો ?

॥ ઇતિ વેદિકે-કાકલુશુડે ઢહેની રામ કથા અને તેની સમીક્ષા

ગમચડણએ-બ્રહ્માદિકે બધા દેવાને બોલાવ્યા રક ઇપુરાણ ત્રીને ખડ
અધ્યાય ૩૩ માં પત્ર ૧,૫૦ થી

બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવાદિકે બધાએ દેવો-ગમચડણના મન-જુ મારથી હાજર થઈ ગયા ધર્મો ક્ય સેત્રના જીર્ણોદ્ધાર કરવાની ઇચ્છા ગમચડણએ જણાવી અને બધાએ દેવોની આજ્ઞા મેળવી અને મોટી શાખા તૈયાર કરી તેમા ધાન્ય, ધન અને નૃત્તાદિકે ભરી દીધા અને ચુમાલીશો (૪૪૦૦) ગામો બ્રાહ્મણોને આજ્ઞા અને ૧૧૧ વાણિયાઓને તેમજ સવાલાખ પોતાના મારવિઠોને અને તેમની આજ્ઞામા વર્તતા વાણિયાઓને પણ શ્રેતા અશ્વ, અમન, આદિ વસ્તુઓનું અર્પણ કરી બ્રાહ્મણોની સેવા કરવાની આજ્ઞા કરી દીધી

અને છેવટે તેના મળનું તામ્ર પત્ર પણ કરીને નમસ્કરણ એ આપ્યા અને હનુમાનને નક્કા કન્યાની આજ્ઞા કરી દીધી છેવટે જીર્ણોદ્ધાર કરી-દેવતાઓનો અને બ્રાહ્મણોનો આશીર્વાદ મહાળુ કરી બધા પોત પોતાને ઠેકાણે આવ્યા ગયા આ તેત્રીશમો અધ્યાય શ્લોક ૫૮ થી પૂરો કરેલો છે ત્યાંથી વિશેષ નેષ્ઠ લેવું

આ લેખમાં વિચારવાનું કે-સમયદ્રવ્યના સમગ્ર માન્યી-પ્રકાર,
વિપ્લવ અને મહાદેવાદિક ગદ્યાઓ દ્વેષ હાજર થઈ ગયા

વિષ્ણુ તો નમચક્રના અવતાર રૂપેજ છે ત્યારે રામના સમગ્રણથી કદ
બીજા વિષ્ણુ જ્ઞાન થયેલા મોનવા વળી વિચારવાનું કે વિષ્ણુ જ્ઞાન અવતાર
વેતા હતા હશે ત્યારે શુ બધા દેવો પી આજ્ઞા લેવી પડતી હશે કે અવતાર
જો રામ સ્વતંત્રપણે છે તો પત્રી બીજા દેવોની આજ્ઞા લેવાની જરૂર શી રહી
વળી વાત એ છે કે-અમાન તન્દ્રથી લખાએલા-પ્રહ્લાના લેખો, ત્યાજ દેવો
અબધીના લેખો, અને ત્યાજાદ જુઓ મહાદેવજીના લેખો-આ ત્રણ દેવો
જ્યો દેવ પોતે પાર પડોચી બીજાઓને પાર પુહુચાદે તેવો છે કેટલો
અવાની ભવામણ કડે છ

वैदिक ऋषिगण-शमना शम-पुत्री अक्षानि यथा देवो ६५२ नं. ६५२-

(૧) બાવ રામ અદ્રે માતા કૌશલ્યાને વિરાટ સ્વરૂપ દેખાતો

તુલસી રામાયણ બાલકાંડ પૃ ૧૬૭ થી

રામચંદ્રજીએ પોતાની માતા કૌશલ્યાને-પોતાનું નામ રામચંદ્ર રાખ્યું.

“ તે એવી રીતે કે -જેના ગેમ શેખમા-કેટિ-...
હતા માતાએ વિદ્યા સ્વરૂપમા-સૂચ્ય ગદ્ય, શિવ ક...
મમુદા, પૃથ્વીઓ, વનો, કાલો, કર્મો, ગુણો, કોઈ...
જે પહારો કદી પણ સાબળ્યા ન હતા મર્વ...
માયા કે જે જીવોને નચાવે છે તેને પણ...
હાથ જોડીને ઉભેલી દીઠી અને જોડોને મા...
પણ દીઠા અને તે જીવોને માયાના ષડન...
ગીઠી આ રૂપ જોઈ શકી-મા શેખાચિત થઈ...
વચનો પણ નીકળી શકતા ન હતા એવી...
૩૯

માથુ નમાવ્યું, માતાજી સ્તુતિ પણ ન કરી શક્યા અને ભય પામવા લાગ્યા કે-મે જગતના પિતાને પુત્ર ઠરીને માન્યા છે એ મારો અપરાધ છે આ મમયના રામચદ્રજીએ ઘણાંએ મમજાન્યા અને સલામણુ કરીને કહ્યું હે માતાજી! આ વાત ઠોડ જગે પણ ઠહેશે નહિ કૌશલ્યા હાથ જોડીને વા-
વાર વિનય કરવા લાગ્યા ઈ પ્રભુ! આપણી માયા હવે પત્રી મારા હૃદયમા બ્યાપ્ત ન થાય એવી કૃપા કરે રામચદ્રજીએ ઘણા ઘણા પ્રદારના બાલ્યચરિત્રો કર્યા અને તેથી દાસલોકેને અતિ આનંદ આપ્યો

(૨) યમના અને નારાયણના ફતોની, પાપી માટે તાણાતાણુ

રામાયણની કથા ચાલતી હતી ત્યાંથી એક પાપી નીકળ્યો કાઝક માલ જતો આવ્યો ઠોકર ખાઇ મરણ પામ્યો યમના ફતોએ પાસથી બાધવા માડ્યો એટલામા નારાયણના ફતોએ ધમત્રી આપીને છીનવી લીધો આ જીવે રામાયણ સાંભળ્યું છે એમ કહી વિમાનમા બેસાડીને લઇ ગયા બ્યાકુળ ફતોને યમે પૂછ્યું ત્યા તે ત્રટકીને જોડ્યા, પુછતા લાજ નથી આવતી કે? તુલસીદાસ રામાયણ રચી છે તે પાપી, માસાહારી અને સુરાપાની ભણુમે, સાંભળશે, તા પછી તમારી પાને કોણ આવશે? હવે નમારા પાસે એટલામા બીજા ફતે પાકાં કર્યો કે ત્યો તમારી નોકરી ચમ જોડ્યા કે વાત સમજાવો? શુ જાણુ-તા નથી કે? તુલસી રામાયણે પાપીઓને પવિત્ર કરી દીધા? અમે એક પાપી ને ઘેર ગયા ત્યા વાનરાએ અમને ભારે દુ ખી કરી, પ્રતિજ્ઞા કરાવી કે ગમચણ હોય ત્યા તમારે જવું નહિ ત્યારબાદ અમોને છોડ્યા યમ પણ ગભરાઇને જોડ્યા કે ભાઇઓ? અન્નમિલના છોકરા-નારાયણની વાત યાદ કરી તેવા સ્થા નંદા છાડી દેજ્યો (તુલસી રામાયણ-મહાભય ૫ ૪૨ થી)

(૩) નારાયણ છોકરાને જોલાવતા, પાપી અન્નમિલની મુક્તિ

ભાગવતના છઠ્ઠા સ્કંધમા એક એવી કથા છે કે-અન્નમિલ નામનો કનોજીઓ ગ્રાહણ રહેતા હતો, તે ધર્મથી ભ્રષ્ટ થઇ વેશ્યાના ઘરમા રહેતો તેણે વેશ્યાના પેટથી જ-મેલા દશ પુત્રોમા નાના પુત્રનું નામ-નાનાયણુ હતું પાપી અન્નમિલે પોતાના મરવાના સમયમા સ્નેહથી હે 'નારાયણુ' આવ, એવા શબ્દથી પુત્રને જોલાવ્યો પણ તેમા પ્રભુનું નામ લેવાયાથી તે અન્નમિલને મુક્તિ થઇ હતી

(તુલસી રામાયણ બાલકાંડ ૫ ૩૩ ની ટીપમા જુવો)

॥ ઇતિ વૈદિકે- ગમે માતાને જતાવેલુ વિરાટ સ્વરૂપ, યમના અને નારાયણના દ્વિતીયી ઝપાઝપી, છોકરુ નારાયણના નામથી મુક્તિ

આ રામાયણના ૪૦ લેખોની કિચિત સમીક્ષા

જો કે સદાશિવ કૃત રામાયણમાંથી ઉદ્ધૃત કરીને કેટલાએક નવજોમા-આરવેદ છ શાસ્ત્ર પુનઃલે તથા માહિત્ય ગ્રંથોનો સાર લઈને અર્વાચીન કાળમાં એટલે વિક્રમના ચતુર્થા સૈકામાં-તુલસીદાસે આ રામાયણ રચી છે છતાં પણ યુરોપ આદિ દેશોમાં પ્રખ્યાત પામેલી છે, એમ પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યું છે જો કે પ્રસિદ્ધિને પામેલી છે અલકારાથી ભૂપિત છે અને પહિતાઈવાની પણ છે તેમાં અયોગ્યતા કહી શકાય નહિ પણ આવા ઉત્તમ પુરૂષોના અગ્રિમ ઘણાંએક ઠેકાણે જે તર્જિત વિષયો દાખવ કરવામાં આવે છે તે વિચાર પુરૂષોને વિચારમાં નાખી દે તેવા યોગ્ય ન ગણાય ?

(૧) રામચંદ્રજીના વિરાટ સ્વરૂપમાં-ગૌરવવાળો તેમના કાન્દેવ કે ટિ કેટિ બ્રહ્માડો ભગતા જોયા, અગણિત સૂર્ય, ચંદ્રાદિક જોયા શુ ન્યાજની હોય એમ લાગે છે ? એટલુંજ નહિ પણ રૂપ રંગ વિનાની તેવાજ સ્વરૂપની ભક્તિને પણ સાક્ષાત્ રૂપે જોઈ આ વાતને કોઈ અંદર માં મૂકી હોત તો વિચાર કરવાની શી જરૂર પડતી ?

(૨) આગળ બીજા લેખની કથામાં-યમના દ્વિતીય પુત્રના નામથી મુક્તિ પાઠવો વિચાર થાય છે કે-વેદ, પુરાણમાં લખેને કેટલે કેટલે કે જેથી પામથી બાધી યમના દ્વિતીયે લઈ જવો પડે છે ? એટલુંજ નહિ પણ ભક્તિ વિના રામાયણના બે ચાર અક્ષર માલખ્યા હશે તેમજ તેમાં પણ કરવા નારાયણના દ્વિતીય આબ્યા અને યમના દ્વિતીયે કેટલે કેટલે બેસારી સ્વર્ગમાં લઈ ગયા એમ આ લોકમાં અધુરું કેટલું કેટલું ધરમાં અને નારાયણના ધરમાં પણ શુ અધારૂં કેટલું કેટલું વર્તે કે અધર્મનો વિચાર કર્યા વગર બેચેતાણ કરવા હજુ કેટલું કેટલું પુનઃ-કે ॥ આવા પ્રકારના લેખોની કિમત શી રહે ? એટલુંજ નહિ વિક્રમના-ચતુર્થા સૈકામાં જન્મ્યું છે ત્યાં સુધી કે જેમાં નારાયણ દ્વિતીયો દોડા દોડી થતી હતી એમ માનીએ તે કેટલું કેટલું તેમની દોડાદોડી થતી માલમ પડવી જોઈ કેટલું કેટલું ? એ માન્યતા એ છે કે-જે જીવે જે ગતિમાં જઈએ તેમજ તેમજ સિદ્ધો એક પાપણના પલકાનની અદર કેટલું કેટલું તેજ પાશ બીજે કોઈ ધારણ નથી

(૩) હવે અગ્નિમિલ કે જે ધમથી બ્રહ્મ છે હુ ખી હાલતમા-નારા
યજ્ઞ પુત્રને બોલાવે છે તો પણ બગવાને મુકત કરી લીધો તેનોમા હુકર તપ
કરવાથી પણ મુક્તિ મળી શકતી નથી તો પત્ની એની મુક્તિ લેવાને કોણ ઉમે
રે ? માવા લેખોમા તત્ત્વ શો ? પોતાની બળમા કે માવાનો કે બીજો ? મન
નો ? જરા મત્યાસત્યનો વિચાર કરશો

ઇતિ વેદિકે-વિગટ સ્વરૂપ, દ્વિતોની અપા અપી, અને છોકનાના નામથી
મુક્તિ એ ત્રણેની મમીક્ષા

(૧) દેવતાઓમા ગણેશને પૂજ્યપદ ઠેને આપ્યું ?

તુલસી રામાયણ બાનકાંડ પૃ ૨૭ ની ટીપમાથી

“ દેવતાઓ પરસ્પરમા કવહ કરવા લાગતા-પ્રજ્ઞાએ તેઓને કહ્યું કે-
તમારામાથી પૃથ્વી પ્રદક્ષિણા કરીને જે પ્રથમ મારી પાને આવે તેને હુ પૂજ્ય
પદવી આપ આ ઉપરથી મર્વ દેવતાઓ પોતપોતાના વાહનોપર ચઢીને દોડતા
ઉદર ઉપર ચઢેના ગચ્છુર્ધાત પાછળ નહી ગયા અને ગમગવવા લાગ્યા, પછી
નારભૂતા ઉપદેશથી પૃથ્વી ઉપર ‘ રામ ’ નામ લખીને, તામને પ્રદક્ષિણા કરીને
પ્રજ્ઞાની પાને ગયા એટલે પ્રજ્ઞાએ તુરતજ તેમને પૂજ્ય ઠેગવ્યા

ઇતિ ગણપતિની પૂજ્યતા

(૨) એજ ટીપમા થીજ વાત એવી છે કે-

“ મહાદેવજી પોતાની માથે ભોજન કરવાને વાસ્તે પાર્વતીજીને પોતાગતા
પાર્વતીજી બોલ્યા કે-હુ હમણા વિષ્ણુ મહાત્મા નામનો પાંડ કરૂ છુ તે પાં
પૂરે થયા પછી ભોજન કરવા આવીશ મહાદેવજીએ કહ્યું કે- “ સહસ્રનામ
તત્ત્વ રામનામ યરાનને ” હે મુદરિ ? ગમનામ એ એકજ નામ હજાર નામ
જેવુ છે માટે તેવુ વ્યાખ્યા કરીને જમવા આવો આ ઉપરથી પાર્વતીજી તે
પ્રમાણે કર્યું હતું ”

ઉપરના બે ને લેખો ઉપરથી હૃદયવતા વિચારો

આ બધો લોક-દેવતાઓ, મનુષ્યો, તિર્થંત્રો અને નારકીઓના જીવોની
તેમજ જડ પદાર્થોના પ્રવગ્તિને લઈનેજ અનાદિનો નનાએવો છે અને એ બધા
પ્રકારના જીવો-પોતાના કરેલા નત અમત કર્મના યોગથી ઉચ્ચ નીચ યોનિમા

જ્યને ઉત્પન્ન વાય છે અને તે તે કુળમા કે ભતિમા યોગ્ય અવસરે પોત પોતાના અધિકારને પણ પ્રાપ્ત થતા જોઈએ છીએ અને તેનાજ માટે ૮૪ લાખ ચોનિઓ વૈદિકોએ અને જોનોએ માન્ય કરેલી છે તો પછી દેવતાઓને પદની આપવાનો અધિકાર—બ્રહ્માની પાસે ક્યારથી આવેલો મમજવો ? કદાચ હુની-યાના કર્તા માની દેવતાઓને પદવી આપવાનો અધિકાર બ્રહ્માનો હતો એમ માનીએ, પણ તે પોતે બ્રહ્માજ પોતાના અમત્ત કર્મના યોગથી તેજ દેવતાઓથી વારવા શાપિતજ શુ કરવાને થતા ? ત્રેતાયુગમા રામ થયા છે ગણપતિ ગિવના પુત્ર છે તેમને ગમના નામથી પૂજ્યપદ મેળવ્યું ત્યારે મત્યયુગમા અને દ્વાપરયુગમા એ પૂજ્યપદ કોને મળેલું માનવું ?

પાર્વતીના વખતે પણ—મત્યયુગના બ્રહ્મા, અને ત્રેતાયુગના વિષ્ણુ કયાથી હોય ? પૌરાણિકોએ આ બધા લેખો કોઈ પ્રાચીન કાળમા આલતા ઇતિહાસ-માથી લઈને ઉધા, હતા જોઈવી દીધેલા હોય એમ મહજ વિચાર થઈ આવે તેમ છે કે નહિ ? વિચાર કરીને જીવો

૥ ઇતિ રામનામની મહિમાની બે કલમોનો વિચાર

વૈદિક મતે અહલ્યાના લેખો

પ્રથમ વાતમીકીય ગમાયણુ બાલકાકડનો મત

(૧) બ્રહ્માએ અહલ્યાને ઉત્પન્ન કરીને ગૌતમ સ્વપિને સોપી અને પછી ગૌતમનેજ પગલાવી ગૌતમની ગેઝાજરીમા ગૌતમના સ્વરૂપે—ઈંદ્રે ભોગની અહલ્યા ઇંદ્ર છે એમ લખ્યા છતાં જોલી નહિ

ગૌતમનું આવવું ઇંદ્રનું નીકળવું બન્નેની હુદતા લાણીને—ઈંદ્રને નપુ-મક થવાનો અને અહલ્યાને પથ્થર થવાનો શાપ આપ્યો, તેથી શુન્યામ્મમા ચિલાકેપે થઈને પછી પછી અનુબ્રહ્મ થવાથી કહ્યું કે જા રામના ચરણ સ્પર્શથી તારો ઉદ્ધાર થશે વિશ્વામિત્રના પ્રહોવાથી રામે ચરણ સ્પર્શ કરતા પાછી અહલ્યા સ્વરૂપે જોઈ નપુમક રૂપ ઇંદ્રને ઘેટાના અડકોશ ખવરાવીને તેની ચિકિત્સા કરી " ઇત્યાદિ

(૨) વળી બીજે ઠેકાણે " ગૌતમના શાપથી ઇંદ્રના શરીરમા મહસ્ર ભગ થઈ ગયા તે પાછા યજ્ઞ કરવાના પ્રભાવથી સહસ્ર નેત્રો રૂપ થયા એમ પણ કહેવાય છે

ભાગવતના નવમા સ્કંધમા—અહલ્યા ગોદગમ્ય ગોત્રના બ્રહ્મસુત્રિયની કન્યા હતી અને ભાઈનું નામ દિવોદાસ હતું "

(૩) કુમારિલભટ્ટે તો—અહ્વ્યાના અને ઇન્દ્રના રૂપાતને એક જાતનું રૂપકજ કરાવ્યું છે ' "

(૪) યોગ વાસિષ્ઠમા—અહ્વ્યાને અખર કહી છે "

(આ લેખો તુવરી રામાયણ બાલકાંડ ૫ ૨૦૩ ની ટીપમાવી જુઓ)

અહ્વ્યાના લેખમા ઉદ્ભવતા વિચારો

અહ્વ્યાને બ્રહ્માએ પેદ કરી તો તે મત્યયુગમા થયેલા બ્રહ્માને સમજવા કે કોઈ બીજાને ? બ્રહ્માએ ગૌતમ ઋષિને સોંપી તો તે ગૌતમ કયા કાળના મમજવા ? શાપથી અહ્વ્યા પથ્થર થયેને પછી તો તે કેટલા કાલતક પથ્થર રૂપે રહી ? વિશ્વામિત્રના કહેવાથી રામે ચરણ સ્પર્શ કર્યો તો તે ચરિત્રના નાયક હતા કે બીજા ? ચરિત્રના નાયક ત્રેતામા થયા છે ઘેટાના અડકોશથી ઇન્દ્રની ચિકિત્સા ડોને કરી ?

વળી બીજે ઠેકાણે લખાયું કે—ચરના પ્રભાવથી સહસ્ર ભગના અહ્વ્ય નેત્રો થઈ ગયા એ ચર કઈ વિધિથી અને કયે ઠેકાણે કર્યો ?

વળી ત્રીજા લેખમા—શુત્રિયની પુત્રી કરાવી, તેનો લા । દિવોદાસ બતાવ્યો વળી—યોગવરિષ્ઠમા અખર કહીને બતાવી

છેવટમા જે કુમારિલ ભટ્ટ યથા તેમને તો એક જાતનું રૂપક કરાવી ગાંધીએ બાતોને ઉડાવી દીધી તો હવે સમજવાવાળાએ શું સમજવું ?

આ બધા લેખોના લખવાવાળા મોઢા, મોટા ઋષિઓ છે તો શું તર્કોની અથડામણિ થતા તેઓ પોતાને મનગમતું ગોઠવતા ગયો હશે કે કોઈ મત્ય રૂપનું કંશે ?

॥ ઇતિ વૈદિકે અહ્વ્યામા યદેલા ચાર મતો અને તેનો વિચાર

જનકના પૂર્વજ નિમિ, માણસોની ચોપણોમા રક્ષા

તુવરી ગમાયણ બાલકાંડ ૫ ૨૩૫ ની ટીપમાથી

" જનકના પૂર્વજ નિમિ રાવલએ ચર કરવાની ઇચ્છાની વસિષ્ઠને ગેલા યા હતા વનિષ્ઠ વરણ કરાવીને ઇન્દ્રને ત્યા ચર કરવાને આદ્ય જતા નિમિએ બીજાને પુરોહિત સ્થાપીને ચર કરી લીધો વસિષ્ઠ ઇન્દ્રલોકમાથી

પ્રકરણ ૩૭ મુ જનકના પૂર્વજ નિમિ, અને પતિ વિપરીતા કૈકેયી ૨૮૭

આવી તકગત કરવા લાગતા ગત્તએ તેમને દર્શન પણ દીધું નહિ વસિષ્ઠે રાજાને શરીર પડી જવાનો શાપ દીધો અને ગત્તએ પણ વસિષ્ઠને પડી જવાનો શાપ દીધો વસિષ્ઠે બીજા દેહને ધારણ કર્યો બ્રાહ્મણોએ નિમિરાજને જીવાડવાનો યત્ન કરતા નિમિ રાજાએ માણસોના નેત્રોની પાપણામા નિમેષરૂપે જોવાનું સ્વીકાર્યું

(ભાગવત નવમ સ્કંધ)

આમા જરા વિચારીએ—વસિષ્ઠજી હંડનો યજ્ઞ કરવા ઠયા ન્હાથી ગયા ? ઇંદ્રલોક આજે હશે ખરું ? યજ્ઞની ધામધૂમ કેમ નહિ દેખાતી હોય ? નિમિએ માણસોની પાપણામા કેટલા કાળ સુધી રહેવાનું સ્વીકાર્યું ? પોતે એકવા બધા માણસોની પાપણામા કેવી રીતે પહોંચી વળ્યા ? બ્રાહ્મણોમા જીવાડવાની મર્યાદા હતી ખરી કે ? જો હતી તો તે સમયે પોતાના માણસોને જીવતા કેમ નહિ રાખ્યા હોય ?

આમા કંઈ જાણુથી સત્ય મેળવવું ? વાચકો વિચાર કરે ॥ ઇતિ જનકના પૂર્વજ નિમિ માણસોની પાપણામા રહ્યા તેનો વિચાર

પતિથી વિપરીત ચાલનારી હું, કુષ્ટ અવતારોમા ફરી કૈકેયી થઈ

તુલસી ગ અયો પૃ ૨૭૪ ની ટીપમા (આનંદ રામાયણમાથી)
“ મહાદ્રિ પામેના કરવીર પુર નામના નગરમા ધર્મદેવ નામનો એક બ્રાહ્મણ, રાત્રે પૂજનની સામગ્રી લઈને દેવપૂજન કરવા જતો હતો ત્યાં તેને એક વિકરાલ રાક્ષસી જોવામા આવતા તેણે લયબીત થઈને તે રાક્ષસીની ઉપર તુલસીદલ મુકત પાણી છાટયું, આથી નિ પાપ થએલી તે રાક્ષસી પ્રભામ કરીને બોલી કે “ હું સૌગંધ દેશના રહેવાસી બિહુ નામના બ્રાહ્મણની સ્ત્રી હતી હું સ્વામીથી વિરુદ્ધ ચાલતી હતી પોતે મિષ્ટાન્ન ખાડ સ્વામીને સૂકું લોજન દેતી હતી અને સ્વામી જે કંઈ કહે તેથી પ્રતિકુલ જ કરતી હતી ” મારા સ્વામીએ વિચાર કરીને એવી ટેવ રાખી કે જે કામ કરવાની પોતાની રૂચિ હોય તે કામ કરવાની નાજ પાડે હું સ્વામીના કદાચી વિપરીત કરતી હતી તેથી સ્વામીના મનોરથ પૂર્ણ થવા લાગ્યા છેવટે મારાથી કટાણીને સ્વામીએ બીજો વિવાહ કરતા મેં જેર ખાઈને ચરીરનો ત્યાગ કર્યો હું એ પ્રમાણે સ્વામીથી વિરુદ્ધ આચરણ કરવા રૂપ પાપથી અનેક કુષ્ટ અવતારોમા ફરી ફરીને હાલ રાક્ષસી થઈ છું હવે મારા ઉદારનો ઉપાય કરો આ સાક્ષણી પેલા દયાળુ ધર્મદેવ બ્રાહ્મણે પોતાના એ મતનું અર્ધું ફળ તેણે આપ્યું અને દ્વાદશાક્ષર મંત્રથી તેના ઉપર અભિષેક કર્યો આથી તે રાક્ષસી રાક્ષસપણાથી મુક્ત થઈ વિમાનમા

એમી સ્વર્ગ મા ગઈ અને ને પાત્રી પોતાના પુણ્યનો ફાયદો થતા દર્શાવ્યો ગાનની ગણી કેકેથી થઈ ?

બ્રોધના માટે વ્યવસ્થિત વાતોનો વિરોધ શાસ્ત્રજ્ઞો માનતા નથી પણ ઐતિહાસિક વ્યક્તિ માથે વિરોધ છે, માટે વિચારવાનું-વર્મદંત સ્વભાવિત થઈ રાક્ષસીને તુલસીદાસ યુક્ત પાણી છાટયું એટલે નિષ્પાપ વધે તેણે પોતાનું પાપ કયા જ્ઞાનથી કહી ગયાં? અને પોતાના ઉદ્ધારની માગણી કરી ? ધર્મદંતે પોતાના મતનું બધું જ માપી મનાશ્વરથી અભિયેક કર્યો તેથી રાક્ષસપણાથી મુક્ત વધુ-વિમાનમાં બેસી સ્વર્ગે ગઈ આ વિમાન ઠાપે મોકલેલું ? પોતાના મતનું રૂળ ખીજને આપી શકાય ખરું કે ? જો એમ થતું હોય તો-પોતાના વાવા પતિને શ્રી, વાવાપુત્રને મામાપ, કે પુત્ર મા બાપને, પોતાના દાન પુણ્ય દિકનું ફળ આજકાળ કેમ આપતા નહિ હોય ? તેથી કેકેથીની માથે લાગુ પાડવી આ કથા અર્થ નથી

|| ઇતિ પતિવિપરીતા ભવોમા ભટકતી ગણસી વિમાનમા બેસી સ્વર્ગે ગઈ ||

બ્રહ્મા વરદાન આપવા નાવજ્ઞાદિની પાસે આવ્યા

તુલસી રામાયણ બાલકાંડ પૃ ૧૧૫ થી

“ ગાનણુ, કુલકરણુ અને બિલીપણુ એ ત્રણે બ્રહ્માને ઉદેગીને તપ કર્યો બ્રહ્મા-રાવણને વર આપવાને જ્યાં ગયો હતું વાન- અને મનુષ્ય છાડીને હું કાઝી મરું નહીં ? તે પ્રમાણે વર આપીને કુલકરણુ પામે જ્યાં તેણે છ માસ જાગવાનો અને એક દિવસ ઉધવાનો વન માગ્યો, તે ઠીક ન લાગવાથી સન્નિવૃત્તીની પાસેથી તેની ભુદિ દેવી ન આવી, તેથી જાગવાને ઠેકાણે ઉધવાનો અને ઉધવાના ઠેકાણે જાગવાનો વર માગ્યો, તે આપીને વિલીપણુને વન આપવાને જ્યાં તેણે તો બ્રહ્મામ પ્રીતી માગી લીધી એ ત્રણે વન આપીને બ્રહ્મા પોતાના લોકમાં આવ્યા જ્યાં ”

આ લેખમાં જરાપણુ સત્યતા છે ? નાવજ્ઞાનિક તપ નાથા બ્રહ્મચોકથી બ્રહ્મા દેહીને આવ્યા અને ગવણને ઘેર ગયા વર આપ્યો ખીજથી ન મરું વાન- મનુષ્યો વિના, વાનર અને મનુષ્યોથી તો મરવાનોજ હતો. આમા આપવા લેવાનું શું હતું ? કુલકરણુના માગણીમાં બ્રહ્માએ સરસ્વતીને ભેગવી દીધી ભુદિ આપવી તેથી આમા એજ નિદ્ધ સાચ છે કે ન તો નાવજ્ઞાનિકે તપ કર્યો છે અને ન તો બ્રહ્મા દેહીને આવ્યા છે પ્રથમ બ્રહ્માદિ દેવોનોજ પત્તો નથી વાગે. કાઝ તો કહે છે કે તેનીના કાથ ઘમવાથી ત્રણે દેવા ઉત્પન્ન થયા

એને ખાડા જઈ કોઈ જણાવે છે કે ગિવની ડાળી, જમણી ભુલથી પ્રમ્હા, વિષ ઉત્પન્ન થયા ઈત્યાદિક અનેક પ્રપચ જોવામા આવે છે તેથી પ્રમ્હા આવ્યા અને વાનર મનુષ્યના હાથે મગવાનો ગવણે વર માગ્યો આમા મત્યતા રી છે ? વાચકોજ વિચાર કરીને જુવે ?

॥ ઇતિ બ્રહ્મા રાવણાદિકને વરદાન આપવાને ગયા તેના વિચાર

નારાયણના ઉપદેશથી ઇંદ્રે દધીચીના હાડનું વજ્ર બનાવી
વૃત્રાસુરને માર્યો (ભાગવત ૨૬ થ ૬૬૧)

તુલસી ગમાયણ અર્થાધ્યા કાડ પૃ ૪૦૨ મારી ઉતાને—

‘ ઈંદ્ર વૃત્રાસુરના હાથથી મરી જતા, તે ઇંદ્રને નારાયણે કહ્યું કે—તુ દધીચી કપિના હાડઠામાથી વજ્ર નામનું અગ્ર બનાવીને તેથી વૃત્રાસુર માર તો મરે, આ ઉપનથી ઇંદ્રે દધીચીની પાસે જઈ તેમને વચનથી બાધી લઈને તેના હાડઠાની માગણી કરતા દધીચીએ હા પાડીને ચોખથી ચોતાનું શરીર ડોડી દીધું ઇંદ્રે દધીચીના હાડકાઓનું વજ્ર બનાવીને તેથી વૃત્રાસુરને માર્યો ’’

આ લેખમા કિચિત્ વિચાર—જૈન મિદ્ધાત પ્રમાણે—દેવ જાતિના અને નર જાતિના જીવો પોતાના આયુધ્યને પૂરણ કર્યા વગર બીજાના હાથથી મરતા જ નથી એવું તે ગતિઓનું બધારણ છે તેથી ન તો વૃત્રાસુર ઇંદ્રને કે ઇંદ્ર વૃત્રાસુરને મારવા સમર્થ થઈ શકે તેમ છે છતાં નારાયણ ભગવાને ઇંદ્રને એવો ઉપદેશ આપ્યો કે તુ દધીચી કપિના હાડકાનું વજ્ર બનાવી વૃત્રાસુરને માર । એક તન્દ્ર કપિહાડાનું અને બીજું તન્દ્ર વૃત્રાસુરના વધનું પાપ ભગવાને દોગટ ગા માટે વોગી લીધું હશે ?

॥ ઇતિ ઇંદ્રે દધિચીના હાડકાનું વજ્ર બનાવી વૃત્રાસુરને માર્યો

માત પિતાના સબધથી જન્મ તેમા બ્રહ્માનું શુ કામ ?

તુલસી ગમાયણ બાસકાડ પૃ ૨૫૮મા અને તેની ટીપમા જીવો

‘’ મીતાના સ્વયંવરમા—કોઈપણ ગજા ધનુષનો ભગ કરી શક્યો નહિ ત્યારે ત્યા જનકે ગજા બોલ્યા છે કે મારી કુવરીને મેળવનાર વિધાતાએ કોઈ રચ્યોજ નથી કોઈ રચ્યોજ નથી એની ટીપમા—ગમ્યદ્રજીને પ્રમ્હાએ રચ્યોજ

નથી તેથી જનક રાજાનું આ વચન કોષથી જોતાં છતાં પણ ખરૂં જ પડવાનું છે (મુવમા-આપ પ્રગટ ભયે, વિધિ ન જનાયે)

આમા જરા વિચારવાનું કે—રામાયણના મૂળકાળે જણાવ્યું કે—“આપ પ્રગટ ભયે, વિધિ ન જનાયે” ટીપ્પનકાર જણાવ્યું કે—રામચંદ્રજીને બાહ્યાં જ્યાં નથી તો શું લક્ષમણાદિક બીજા બધી તે વખતની પ્રજા પ્રજ્ઞાએ ચી કંતી ખરી કે? જો એમ હતું તો આજ ઠાળના માણસોને રચવા પ્રમદા આવે છે ખરા કે? માતૃપિતાથી વતા પ્રત્યક્ષના જન્મમા પ્રમણ આપવાની જરૂર પડે કે વિચારવાની? આવા લેજો જ્ઞાનીયોના ક્ષેત્ર? જન ઉડા ઉતરીને જોવાની ભલામણ કરે છ ॥

ઇતિ રામને પ્રજ્ઞાએ પેદા નથી કર્યા? તેનો વિચાર

વિષ્ણુએ વામનરૂપ ધરી બલિને મારી ત્રિલોકયનું રાજ્ય ઇંદ્રને આપ્યું તુલસી રામાયણ અયોધ્યા કાંઠ પૃ ૪૦૦ ॥

“વામનજીએ બલિ રાજાની પાસે જઈ ત્રણ પગલા પૃથ્વી માગી અને નાજાએ તે આપવાનું સ્વીકારી દીધું પછી વામનજી બે પગલામા સઘણ ત્રેલોક્ય માપી લેતા, ગળાએ ત્રિજ પગલાના જલ્દે પોતાનું માથું આપવાનું કહ્યું આથી વામનજીએ પ્રસન્ન થઈ તેને પાતાનમા મોકલી દીધો અને ત્રેલોક્યનું રાજ્ય ઇંદ્રને આપ્યું (જા અષ્ટમ અકથ)

આમા કિ ચિત્ત વિચારવાનું કે—બલિએ ત્રણ પગલા પૃથ્વી માગતાની માથે આપી વામન રૂપ વિષ્ણુએ ૭૧ કરી બલિને પાતાનમા જોમી ઘાન્યો એમા ભવમનનાઈ કે ॥? બલિની કે વામન રૂપ વિષ્ણુની? બીજું સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળ, આ ત્રણ લોક પ્રસિદ્ધ છે એ ત્રણે લોકનું રાજ્ય તો વામને ઇંદ્રને આપી દીધું તેથી બલિને પાતાલ પણ કેવી રીતે આપી શકાય? પ્રસન્ન થઇને પાતાનનું રાજ્ય નથી આપ્યું પણ મનુષ્ય આપ્યું છે આ કથાનું સ્વરૂપ નૈનતા લેખમાનું જીવો અને મત્યાસત્યનો વિચાર કરો.

॥ ઇતિ વેદિક રામાયણના બલિ, અને વિષ્ણુ તેનો વિચાર નૈન વૈદિકમાના વિષ્ણુ પ્રતિ વિષ્ણુ ન આઠમું ત્રિક કિચિત્ પ્રકરણ ૩૭ મા કહી બતાવ્યું ॥

નૈન માધુષ્યોના ઘાતના વાઝક—નમુચિખવ પ્રાણણને નમર્થ એવા વિષ્ણુમાર મુનિએ શિક્ષા કરી છે તે કથા પૃ ૨૫૭ થી આમા આપી છે તુલના કરીને જીવો

પ્રકરણ ૩૮ મું

હવે અમો જૈન વૈદિકમાના શ્રી કૃષ્ણનું સ્વરૂપ કિંચિત્
કહી બતાવીએ છીએ—

૨૧ મા તીર્થંકર તેમના સમયે ૧૦ મા ચક્રી, પછી ૧૧ મા ચક્રવર્તી
મિથુલા નગરીમા ઇક્ષ્વાકુવંશી વિજયસેન રાજા રાણી વિપ્રા તેમના પુત્ર નમિનાય
નામા એક વીશમા તીર્થંકર થયા તેમના સમયમા હરિષ્યેણુ નામા ૧૨મા
ચક્રવર્તી થયા હવે ૨૧ મા અને ૨૨ મા તીર્થંકરના મધ્ય કાળમા અગ્નીધારમા
જય નામા ચક્રવર્તી થયા તેમનો અધિકાર ત્રિપદિ શલાકા પુરૂષ ચરિત્રથી
જોઇ લેવો

૨૨ મા તીર્થંકરના સમયમા કૃષ્ણ વાસુદેવાદિકનું નવમું ત્રિક
બાલદેવ બળભદ્ર, વાસુદેવ શ્રી કૃષ્ણ, પ્રતિવાસુદેવ જરાસંઘ

શૌરીપુ નગરમા હરિવંશી રાજા સુમુદ્રવિજય, રાણી શિવાદેવી
તેમના પુત્ર શ્રી અરિષ્ટનેમિ નામા બાવિશમા તીર્થંકર થયા

તેમનાજ સમયમા તેમના કાકાના પુત્રો બળદેવ બળભદ્ર, વાસુદેવ શ્રી
કૃષ્ણ અને પ્રતિ વાસુદેવ જરાસંઘ આ વાસુદેવાદિકનું નવમું ત્રિક (આ
અવસર્પિણી સમયના તીર્થંકરોના સંબંધે છેતલુ ત્રિક છે)

શ્રી કૃષ્ણ અને બળભદ્ર આખી દુનિયામા પ્રસિદ્ધ છે પુગણકારોએ
શ્રી કૃષ્ણ વાસુદેવને સાક્ષાત્ ઇન્દ્ર, ઇન્દ્રના અવતાર, વારવાર અવતાર હા
દુષ્ટોના નાશક અને ભક્તોના ઉદ્ધારક, લખી બનાવ્યા છે પણ તેનું વાસ્તવિક
સ્વરૂપ જૈન ગ્રંથોમા નીચે પ્રમાણે છે

પુરાણોમા શ્રી કૃષ્ણને દેવ શાથી કહ્યા ?

શ્રી કૃષ્ણ ત્રણ ખંડ ગાંધ્યના લોકતા મહાન ગણ હતા તેમને કુસળી
વનમા પોતાનો દેહ ત્યાગો કાવકરી વાલુપ્રભા રૂપવીમા (પાતાલમા) દરીથી
જન્મ લીધો જે બળભદ્રજી હતા તેમને જૈન દિક્ષાનું પાલન સો વર્ષ સુધી

• પૌરાણિકોએ વિષ્ણુને-મહાદેવજીના સિન્હની ગાંધ કરવા પાતાનમા ગયાનું
જણાવ્યું છે તે આ વિષયને લઈને કહેવું એ ન હોય ?

ઠરું ત્યારબાદ કાવકરી પાત્રમા બ્રહ્મદેવલોકમા જઈને ઉત્પન્ન થયા ત્યાં અવધિનાનથી પોતાના ભાડ શ્રી કૃષ્ણને પાતાવની ત્રીજી પૃથ્વીમા જોયા ભાઈના રનેહથી વૈજય શર્ગર બનાવી શ્રીકૃષ્ણની પામે ગયા ત્યાં તેમનું આલિંગન કર્યું હતું તમારા પાછલા જન્મનો ભાઈ છું હું કાળ કરી પાત્રમા દેવલોકમા ગયો ૩ માત્ર હું તમોને મગવા આન્યો છું તમારા નુષ્ઠના વાસ્તે હું શું કરું ? એવું કહી તેમનું શરીર હાથમા લેવા જતા પાગની પેઠે દંડરી છુટક પડી ગયું પાડ નીચે લેશું થડ ગયું

આવી રીતે આલિંગન, પુર્વનો વૃત્તાત અને હાથ ઉપર ઉઠાવવાથી દ્રષ્ટાંતરે પણ પુર્વ ભવનો અતિ વલ્લભ છે એમ બાણી સંભ્રમથી કહી નમસ્કાર થયો ત્યારે બનભે ઠહુ હે ભાડ ! તે વખતે શ્રી નેમિનાથ ભગવાને કહ્યું હતું ૮-આ વિષયસુખ મહાદુ ખ આપનારા છે તે તને આ પ્રત્યક્ષ પ્રાપ્ત થયા વગી કર્મથી નિયન્ત્રિત એવા તને હું સ્વર્ગમા પણ લઈ જવાને અર્થ નથી પણ તારા રનેહને લઈને તારી પાસે રહેવાની ઇચ્છા થાય છે ત્યારે કૃષ્ણાંતરે કહ્યું કે-હે ભાઈ ! તારા રહેવાથી વધારે શું ? મારા કરેલા કર્મો મને અવશ્ય ભોગવવાજ પડવાના છે, પરંતુ મને આ નરકના દુખ કરતા, તે દુખ ઘણું થાય છે કે, જે દ્વાન્ધિકા બધા પગિવાનની આંખે બવતી છોડી હું એકલો કુસુળી વનમા જરાકુમાળના તીરથી મર્યો આવા પ્રકાળના અચાનકના બનાવથી મારા ગતુઓનો હામ, મારા મિત્રોને થયેલું દુખ, તેમજ ચક્રવચના કુળને કલક લાગ્યું છે તે મારા મનમાથી જતું નથી મારે હે ભાડ ! તું ભરતબડમા જઈ-મુદરાન એકે, શાન્ગ ધતુષ્, શખ, ગદાને ધારણ કરી, પીળા વસ્ત્ર પહેરી, ગરૂડની ધ્વજવાણુ માફે સ્વરૂપ ધાણુ કર ! તેજ પ્રમાણે નીવવત્ર, તાનધ્વજ અને હંગ, મુશન ગચ્છને બાંધ્યું કરી, તારૂ સ્વરૂપ પ્રગટ કરી, વિમાનમા બેસી આપણા બંને ભાડોનો સ્વરૂપ લોડોને દેખાડી જણાવ કે-શ્રીકૃષ્ણ અને હું બ્રહ્મભદ્ર એમ અમે બંને ભાડો અવિનાશી પુરૂષ હીએ અને અમે અમારી મંત્ર પ્રમાણે હુનીયામા ફરવાવાળા હીએ જ્યારે આવા પ્રકારનું સ્વરૂપ લોડો પ્રત્યક્ષપણે જોશે અને તેમની ખાત્રી થશે ત્યારે-અમારા રાત્રુઓએ કરેલો હાસ, અને મિત્રોને થયેલું દુખ, તેમજ ચક્રવચના કુળને લાગેલું કલક દૂર થશે મારે ત આટલું કાર્યકં આ પ્રકારનું કથન શ્રીકૃષ્ણનું માલગીને, ત્યાંથી નીકળી બનનદાંત બનતબડમા આન્યા અને શ્રીકૃષ્ણના અને પોતાના પુર્વભવના સ્વરૂપને ધારણ કરી વિમાનમા બેસી લોકોને બતાવી કહેવા લાગ્યા કે હે લોકો ! તમે શ્રીકૃષ્ણની અને બનભદ્રની અર્ચાત્ અમારા બંને ભાડોની મૂર્તિ બનાવી

પૂજે કેમકે આ જગતના કર્તા, કર્તા, અમોજ છીએ અને અમો અમાણિ રૂપરૂપા પ્રમાણે સ્વર્ગ (વેદુ) થી અહિયા આવીએ છીએ અને અમારી હજી પ્રમાણે પાછા સ્વર્ગમા ચાલ્યા જઈએ છીએ જુઓ કે આ દારિદ્રા અમોએજ ણનાની અને અમોએજ નાશ કરી, કેમકે જ્યારે અમોને વેદુ ઠમા જીવાની મંથા વાય છે ત્યારે અમો અમારા ણધા પરિવારની સાથે દારિદ્રાનો નાશ કરી, પાછા વેદુ ઠમા ચાલ્યા જઈએ છીએ, તે તમોએ ણધાએ પ્રત્યક્ષ જોયું છે માટે અમાગ મિવાય આ હુનીયાનો બીને કોઈ કર્તા કર્તા છેજ નહિ આ પ્રમાણે ણજભદ્રનું કહેલું માલગીને શ્રીકૃષ્ણ અને ણજભદ્રની પ્રતિમા ણનાવી લોકો પૂજવા લગ્યા અને તે પ્રતિમા પૂજકોમા કેટલાકને ણવભદ્રલએ ધનાદિકધી સુખી પણ કર્યા તેવી ઘણા લોકો શ્રીકૃષ્ણના ભકત બન્યા

આ પ્રમાણે જો જોખ ણજભદ્રલએ પોતાની મૂર્તિઓની સ્થાપના કરાવી પછી જે જેના ભકતો થાય તે તેમના શુભ ગાય એ સ્વાભાવિક છે, આવા કારણથી વએલા ભકત લોકોએ શ્રીકૃષ્ણને પૂર્ણ ગ્રહ, પરમાત્મા, મંથન અને યુગયુગમા અવતાર ધારણ કરી ભકતોના નક્ક અને દંદોના નાશ કરવાવાળા તનીકે પુત્રતો પગ પણ લખી દીધા આ વાત ચાલુ થયાને પ્રાચે પાચે હજાર વર્ષનો અઢાએ થયો છે અને લોકો પણ શ્રીકૃષ્ણ થયાનો કાળ તેટલો કદ્ય છે

આ પ્રમાણે નૈનથ થમા ઇતિહાસ બતાવ્યો છે તે પ્રમાણે અમોએ લખીને બતાવ્યો છે અથેનેનું માનવુ શુ છે તે પણ અમો આ સ્થાનપર આગળ જતા લખીને બતાવીશુ

॥ ઇતિ નૈન પ્રમાણે-યુગલુકારાએ શ્રી કૃષ્ણને દેવ સ્થાથી કલ્યા? તેનું સ્તરૂપ

નૈન ઇતિહાસ પ્રમાણે શ્રી કૃષ્ણનું ચરિત્ર કિચિત્ત્વિસ્તર

શ્રી કૃષ્ણ લોકોમા ભગવાન તરીકે, નૈનોમા નવમા વાસુદેવ, તરીકે અને તે મમયના રાજા જરામધ પ્રતિવાસુદેવ તરીકે મનાયા છે તેથી તેમનો ઇતિહાસ કિચિત્ત્વિસ્તર આપીએ છીએ

મથુરા નગરીમા ચંદ્રવગમા શરૂ નામે ગત થયો તેને શૌરી અને સુવીર બે પુત્રો થયા ગૌરીએ મથુરાની ગાદી ઉપર પોતાના ભાઈને બેસાડી તે

* “યુગેયુગે મરિષ્યામિ” વાળો જે ગીતમા શ્લોક છે તે આ વિષયને લઈ લખામા આ થોડોય એનું મારું અનુમાન નય છે

કુશર્ત દેરામા ગયો ત્યા તેને શૌચ પુર નગર વખાનુ શૌરીને અધકટ્ટિયુ વિગેર પુત્રો થયા મુવી પટી ભોજરૂષિય મથુરાની ગાદી ઉપર આવ્યો તેને ઉચ્ચેન નામે જોડ પુત્ર થયો

અધકટ્ટિયુને સુભદ્રાથી દશપુત્રો-મનુદ્રવિજય વચુદેવ વિગેર થયા અને કુત્તી તથા મદ્રી જે પુત્રીઓ થઈ, કુત્તી પાડુ રાજાને અને મદ્રી દમયોય નામને આપી

ભોજરૂષિય પત્ની મથુરાની ગાદી ઉપર તેમના પુત્ર ઉચ્ચેન આવ્યા તમને તેમની ધારણી રાણીથી પૂર્વ જન્મનો વેરી ક્રમ નામે પુત્ર થયો તેનું દુષ્ટપણુ તેની માને ગભરાજ જણાતા પતિવ્રતા પત્નીએ પુત્ર જનતાજ કાશા-ની પેટીમા મૂકી યમુનામા તેને ઠેવી મૂક્યો

તે પટી તણાતા શૌર્યપુત્ર જઈ પહોચતા પુષ્પદ્રવણિકના હાથે ચક્રતા તે પોતને ઘન લાગ્યો, તેમાથી તે બાળકને કાઢી, ઉછેરીને મોટો કર્યો તે દશવર્ષનો થતા વચુકુમારને નેવક તરીકે સુભદ્રા અર્પણકર્યો

આ અરસામા શુકિતમતી નગરીનો ગજા વનુ ઢે જેણે નારદ અને પર્વ તના વેદ અર્થમાં જુલોઆય આપતા તેને દેવોએ મિહામન ઉપરથી પાટી નાખી નારી નાખ્યો હતો (જે વાત અમો હિસક વેદવાળા પ્રકરણમા ગ્રહી ગયા છીએ) તેનો પુત્ર નાસીને નાગપુર ગયો હતો તેને વૃહદ્રવ પુત્ર થયો અને તેનો પુત્ર જંગમ થયો તણે નમ્ર ખડ નાખી પ્રતિવાસુદેવપણુ મેજવ્યુ તે નવમે (ઉદ્દો) થયો

જંગમ વે મનુદ્રવિજયને વૈતાલ્ય ગિરિના મિહરથ ગજાને બાધી લાવવા આજ્ઞા કરી અને સાથે જણાવ્યુ કે જે જોને બાધી લાવશે તેને હું મારી જીવયશા પુત્રા આપીશ વચુદેવે કમની સાથે જંગમ સિહરથ માથે તકાઈ કરી તેમા કસે મિહરથને બાધી લીધા આ પ્રતાકમથી કસને જીવયશા કન્યા મળી અને રાણથી પોતાના પિતા ઉમ્મતેનની મથુરા જરામધ પામે માગતા તે મેને આપી કસે ઉચ્ચેનને પાજગમા પુર્યો

હસ્તિતાપુરમા કૌંઈ ગ્રેષ્ઠિ રહેતો હતો તેનો લલિત નામે પુત્ર હતો તે માતાને ઘણો વ નજ હતો ચેઠાણીને મતાપદાય-ગર્ભ ગ્રહ્યો તેન પડાવવા ઘણા ઘણા પ્રયત્ન કર્યા પણ ગર્ભ પડ્યો નહિ

યુગમાને પ્રનવ થતા તેણે તમ દેવા દામીને આપ્યો શેઠને ખબર થતા તેને ઝોર ઉછેર્યો ઠ્ઠમવનાદિવમે લલિતાના આગ્રહથી તેણે પડદામા રાખી

જમાડવા માડયો ત્યા અકસ્માત પડહો ખમી જવાથી તે તેની માના જોવામા આગ્યો આથી તેને તેની માએ કોષથી માર મારી ખાળમા ધકેલી દીધે શેઠે સાઠ ઠરી તેને ડેટલોક બોધ આપ્યો મા દીકગના વૈરનુ કારણુ શેઠે જ નવાન મુનિને પૂછ્યુ મુનિએ ઠહુ કે લલિત અને ગગદત્ત પૂર્વે બે ભાગિા હોઇ વનમાથી વાકડા ભરી ગાડી હાકી લાવતા હતા મોટોઆઈ આગળ હતો, તેણે ચીલામા પડેલી માપેનને જોઈ, તેથી ગાડુ ફરી માપેનને બચાવી અને પાછળના નાના ભાઈને ઠહુ કે ભાઈ ચીલામા માપેન છે માટે તેને બચાવજે પણ નાનાએ તેને માનવાના ઉમગમ ગાડુ તેના ઉપર ચલાવ્યુ માપેન મગી તમારી પત્ની વડ અને એ બે ભાઈઓ મગી તમારે ત્યા પુત્ર વધા નાનાએ પર્વે માપેનને મારી તેથી તેઓને વચ્ચે વેગ છે આ પછી ત્રણે જણે આરિત્ર લીધુ તેઓ મગણ પાત્રી મહાશુક દેવલોકમા દેવતાપણે ઉત્પન્ન થયા ગગદત્ત માનુ અનિષ્ટપણુ મ ભારી નિત્ય વત્સલ થયાનુ નિયાણુ કયું

વસુદેવ કે જે નગર છોડી પન્દેશ આદ્યા ગયા હતા તેઓ દેશ દેશના ગજાઓની બહોતે હજાર કન્યાઓ પગદ્યા હતા તેમાની એક ગહિણી કે જે અરિષ્ટપુત્રના કધિર ગાળની પુત્રી હતી તેણે પેટે લલિતનો જીવ બળભદ્રના પદને સૂચવતો અવતર્યો વસુદેવે તેનુ નામ ગમ પાડ્યુ જેઓ બળભદ્રના નામથી લોકોમા વિખ્યાત થયા

એક વખતે કસે સ્નેહથી વસુદેવને મથુરામા આવવા વિનતી કરી, વસુદેવ મમુદ્ર વિજયની આજ્ઞાથી ગયા ત્યા કસે વસુદેવને પોતાના કાકા દેવકે જે મૃતીકાવતીના રાજા હતા, તેની પુત્રી દેવકીને પગલુવાનુ કહ્યુ આ લગ્નને માટે કમ અને વસુદેવ મૃતીકાવતીમા આવ્યા પણ દેવકે કન્યાનુ માણુ કરવાનો શિવાજ નથી, એમ તેમને ના કહી પણ નાગદે દેવકી પાને આવી વસુદેવના શુભાગ્ન કયાં તેથી તે બાળા વસુદેવ ઉપર સ્નેહ રાગવાળી થઈ હતી, તેની આ રૂચિ જોઈ દેવકે વસુદેવને પોતાની પુત્રી આપી પહેરામણિમા અનેક ધન સાથે દશ ગોકુળના પતિ નદને, કોટિ ગાય સાથે આપ્યો તે બધા મથુરામા પાછા આવ્યા, ત્યા કસે પોતાના મિત્રના વિવાહની ખુશાલીને લઈ, મોટો મહોત્સવ આન ર્યો

આ અરસામા કમના અનુજ બન્ધુ અતિમુકત કે જેને નમાર ત્યાગ કરી મ્રમણપણુ લીધુ હતુ, તે તપથી કૃધ્ય થઈ ગએલા કમને ઘેર પારણાને માટે આવ્યા જીવયશાએ ઉત્સવના આનંદ તરીકે મદિરા પાન કયું હતુ, તેણે આ મુનિની કોટે વળગી આવો લીધુ વખતસર ઠીક આવી પહોચ્યા આપણે

ગીત નૃત્ય વિગેરે ઢગીએ, આમ સસારી મનુષ્ય માનક તે મુનિની કદર્યના ઢગે મુનિએ ઠહુ દે જેના નિમિત્તથી આ ઉત્સવ થાય છે તેનો સ્વાત્મો ગર્ભ તાના પતિને માગશે જીવયજ્ઞાએ ગભરાટથી ત તજ આ વાત પાતાના પતિને ઠહી - સે વસુદેવ પાર્તેવી દેવકીના માતભર્ગની માગણી ઢગી, તે આપવા વસુદેવ બધાયા

એ સમયમા ભદ્રિહપુરમા નાગ નામે શેઠ હતો તેને સુલભા નામે સ્ત્રી હતી, તે જન્મે પન્ન શ્રાવક હતા, અતિમુક્ત નામના ગારણ મુનિએ સુલભાની બાળવયમા ઠહુ હતું દે આ બાલાને મન પુત્રો યગે તે સાબળીને ઇડના સેનાની નૈગમેથી દેવની અરાધના કરી દેરે દેવકીના માત ગર્ભો કસે જે માગના હતા તે સુલભાને આણી આપવા જણાવ્યું તે પ્રમાણે દેવકીના ગર્ભો તે દેવ દેવ ગતિથી સુલભાને આપે અને સુલભાના મૃતપુત્ર દેવકીની પારે મફીદે તેને પંચર નામે અદ્રાળી કથ નજ થવા લા થો દેવકીના પુત્રો સુલભાને ત્યા મોટા થયા તેમનાનામ-૧ અણીકયશ, ૨ અનતસેન, ૩ અજિતસેન, ૪ નિહતાઈ, ૫ દેવશશા, ૬ અગે શત્રુસેન રાખવામા આવ્યા

એક વખત ઋતુ બનાવવાની દેવકીએ નાત્રિના અન્તે મિહ મૂર્ધ, અગ્નિ, ગજ, ધ્વજ, વિમાન અને પદ્મ મરેાવર, એમ માત મહામગણિક દેવગ્ને જોયા તે વખતે પેલા ગગદસ્ત્રનો જીવ મહશુક દેવલોકમાથી વ્યવીને દેવકીના ગર્ભમા અવતર્યો દેવકીએ શ્રાવણ વદિ ૮ ના દિવસે તે પુત્રને જન્મ આપ્યે તે વખતે કને જ પોણસત માટે મૂંઢેવા પહેરગીગે ઉડી ગયા હતા તેમ દેવોની યીજ અનેક સાહાય થવાથી અને દેવકીના કહેવાથી તે પુત્રને નદને ત્યા તેની ભાર્યા યશોદાને વસુદેવે મોખ્યે

સ્વૃગ નીવમણિ જેવી તેની કૃષ્ણ ઝાંતે જોઇ તેણુ નામ કૃષ્ણ ગાખ્યુ વસુદેવે યશોદાને પુત્ર જન્મી હતી તે લઇ દેવકીને આપી પત્રી પહેરગીગે લગતા તે પુત્રી લાઇ કને આપી કસે આ મુદ્ર જીવ મને રુ માગનાર છે એમ કી તેની બેક નાસિકા છેલી છેલી હીધી

દેવકીને એક માસ પત્રી પુત્રને જોવાની ઇચ્છ થઇ આવી

“વસુદેવે કહ્યુ એમ માધા છુ ગીતે જતા ઢસને બધી બગર પડી જગે, આથી દેવકીએ ગાય પૂજવનું મીમ ઢાની નદને ત્યા જઈ કૃષ્ણને જોના દેવકી આ ગીતે વારવા આવતી તેવી લોહિમા ગોપૂજનની પ્રથા શરૂ થઈ એવા નહેતા તેણે ઘણા વિધો આપના આથી નદે થગે દાને એવા નખવાને

નિપેદ્ય કર્યો પણ એક વખતે યશોદાએ કામ પ્રમગે જતા દોરડીથી કૃષ્ણનું પેટ બાધી તે દોરડી ખાણીઆને બાધી, આ જોઈ ગોવાલોએ તેમનું ઉદર અને દામ ઉપરથી દામોદર નામ પડ્યું, વસુદેવે કૃષ્ણની રક્ષા કરવા ગાંધિણીથી ગએલા પુત્ર બલદેવને નદગોપાલને ત્યાં મોકલ્યા

મૂર્યપુરમાં મમુદ્રવિજય રાજાને ગિરાદેવી રાણીથી ચૌદ સ્વપ્નથી તીર્થ કરપદ સૂચક અશ્વિનનેમિ નામે પુત્ર થયો. કહે પોતાના મગ્ધની હકીકત નિમિત્તિયાના સુખથી સાલણી, તેની તેણે જતાવ્યા પ્રમાણે પરીક્ષા કરવા માંડી કૃષ્ણને બળદેવના કહેવાથી પોતાની યથાર્થ સ્થિતિની ખબર પડતા, કૃષ્ણ અને બળદેવ બન્ને કસને માગવા મથુગમાં આવ્યા ત્યાં તેમને મલ્લયુદ્ધ કરી મલ્લોનો સંહાર કરી, કસનો કૃષ્ણે વડ કર્યો મમુદ્રવિજય વિગેરે ગણ એ પ્રમગે ત્યાં આવ્યા હતા તેઓ મધણા ઉઘસેનને બાધી ખાનાથી છોડી માથ લઈ પશ્ચિમ તરફ જગસંધથી નિરૂપદ્રવ થવા આજ્યા ઉઘસેને પોતાની પુત્રી સત્યભામા કૃષ્ણને આપેલી તેને રસ્તામાં ગિરનાન્ની પશ્ચિમમાં એ પુત્રોનો જન્મ આવ્યો ત્યાં કૃષ્ણે સમુદ્રદેવને પ્રત્યક્ષ કરી પુરાણવાસુદેવની દ્વારિકા નગરી જે મમુદ્રમાં હુળી ગઈ હતી તે ઠાઠી આપવા કહ્યું કેવે ઈડ આજ્ઞાથી ત કાઢી, તેમાં કુબેરે મવ સામગ્રી પૂરી

જગમધની પુત્રી હવરાગા પોતાના પતિ કગના વધથી ક્રોધાધ થઈ પિતાને ઘેર ગઈ, તેના સુખથી બાધી વાત જાણી જગમધે બળદેવ અને કૃષ્ણનો નાગ કરવા પોતાના પુત્ર કાલને પાચશો ગજાની સાથે મોટું સૈન્ય આપી મોકલ્યો જાદવો મથુગ છોડી આજ્યા ગએલા હોવાથી, દેવોએ એક મોટી અગ્નિની ચિતા ગચી અને એક રત્નીનું રૂપ વિકૃત્વી તે ચિતા પાસે બેસી કાલ-કુમારને દેખી રહ્યા હતા કે, આ ચિતામાં જાદવો તારા કયથી પેસી ગયા અને હું પણ બળદેવ અને કૃષ્ણના વિયોગથી, આ અગ્નિમાં પેસુ છું કેવનું કાર્ય જોઈ કાલકુમાર પણ-બળદેવ અને કૃષ્ણને પકડવા અહર પડ્યો અને બળીને ભગ્ન થયો

કૃષ્ણે રૂદ્રમણીનું શિશુપાળ સાથે લગ્ન થતા હરણ કર્યું અને જાળૂવતી આદિ અનેક ધન્યાઓ તે-પરંપરા રૂદ્રમણીથી પ્રદ્યુમ્ન કુમાર થયો, જાળૂ-વતીથી શામળ થયો અને સત્યભામા વિગેરે રાણીઓવી બીજા અનેક પુત્રો થયા

મપશદેવ ॥ પુત્ર કુરૂથી કુરૂક્ષેત્ર કહેવાય છે તેના પુત્ર હસ્તિએ હસ્તિનાપુર વસાવ્યું હસ્તિરાજાના સત્તાનમાં અનતવીર્ય, તેનો પુત્ર કૃતવીર્ય, અને

તેનો પુત્ર સુભ્રમ ચક્રવર્તી નબ્બ થયો તે પછી અમર્ય રાજાઓ થયા, પછી શાન્તનુ રાજા થયો તેને ગંગાનામની સ્ત્રીથી લીળમ અને મત્યવતીથી ચિત્રાગદ અને ચિત્રવીર્ય પુત્રો થયા ચિત્રવીર્યના ધૃતગપ્ત, પાડુ અને વિદુર ધતરાષ્ટ્રને દુર્યોધન વગેરે મો (૧૦૦) પુત્રો અને પાડુને સુદિષ્ટિ વગેરે પાંચ પુત્રો થયા, તે પાડવ કહેવાયા તેમને કાપિય પુત્રના રાજા દ્રુપદની પુત્રી દ્રૌપદીએ સ્વયંવર મહાપ્રભા વરમાળા નાખવાથી પૂર્વ કર્મના બળે તે તેમની પત્ની થઈ ભુગારમાળખાટ હારી, દેવ છોડી, તેઓ દૃષ્ટ્ય પાને દારિકા પહોંચ્યા ત્યાં દશાહોએ તેમને લક્ષ્મીવતી, વેગવતી, સુભદ્રા વિગેરે પાંચ કન્યાઓ આપી

એક દિવસ યવન દ્રૌપદી કેટલાક ધનવાન વશિકે રત્નકાળજ લઈ દારિકામા આન્યા, ત્યાં રત્નકાળજ ન વેચતા હસ્તિનાપુરમા ગયા ત્યાં જીવય-ગાએ તેમના મુખવી કૃષ્ણ બળદેવ જીવતા છે અને તેઓ દ્વાગિકા વસાવી ત્યાં નહે છે તેમ સાબળી પોતાના પિતાને પોતે અગ્નિમા બળી મરવાતું કહ્યું તેણે તેમ કરતી અટકાવી જરાસંધ દૃષ્ટ્યને મારવા પોતાના આશ્રિત નાજાઓ અને બીજા મોટું સૈન્ય લઈ ચડ્યો શિશુપાળ, કૌરવો, કંકણ, કંકભી વિગેરે રાજાઓ તેની સાથે હતા કૃષ્ણને આ વાતની માર્ગથી અળખ પડતા તે પછી તૈયાર થઈ પડ્યો વિગેરે માથે માથે આન્યા બન્ને લગ્નકરે સામમાથે થતા પાડવોના હાથે કરજ અને દુર્યોધન વગેરે કૌરવો મરાયા અને કૃષ્ણના હાથથી જરાસંધનું તેનાજ ચક્રરત્નથી માથું કપાયું શિશુપાળ પછી દૃષ્ટ્યના હાથથી મરાયો આ વિજયપછી કૃષ્ણે છ માસમા અર્ધ ભારત સાધી વાસુદેવ થયા સોળહજાર નાજાઓએ અનેક રત્નો અને બુદ્ધિ ઉત્તમ કન્યાઓ વાસુદેવને અપવ કરી, તેમા નોળહજાર કૃષ્ણ પરણ્યા આઠહજાર બળદેવ પરણ્યા અને આઠહજાર બીજા પ્રમાણે પરણ્યા નેમિનાથ ભગવાનને પરણ્યા મો મમુક્રવિજય નાજાએ અને શિવાદેવીએ આઠહ કર્યો ત્યારે તેમને કહ્યું કે ન્યોન્ય સ્ત્રી મળે તેમ કરીશ પ્રદ્યુમ્નને વૈદર્ભી નામની સ્ત્રીથી અનિરૂદ નામે પુત્ર થયો તેણે શુભનિવાસના બાણ નામના ઊંચ એચરની 'પિપા' નામની ઠં યાતુ હજી ઠં ડાને ગૌરી વિદ્યા પ્રસન્ન હતી અને બાણે ગૌરીવિદ્યાનાપતિ શંકરદેવનું આરાધન કરી તેની પાને સુદમા અજેયપણાનું વરદાન મેળવ્યું હતું ગૌરીને આ વાતની બળ પડતા શંકર દેવને કહ્યું કે-મે ડાને પહેલું વરદાન આપ્યું છે તેથી આ આપે ઠીક ન કર્યું મકરે બાણને જુ કે ત સ્ત્રી વિષય ગિવાય બીજે પ્રમ જે અજેય યદ્યગ ડાના હરજ કર્યાની વાત જાણતા બાણ અનિરૂદ નાથે લડવા આવ્યો કૃષ્ણને આની બળ પડતા બાણને લડાઈમા માયો ભગવાન નેમિકુમાર આ જન્મ પ્રહ્યાયાનીજ નહેવા માગતા હતા અને

તે પ્રમાણે રહ્યા તેમને પચ્ચાવવા તેમના માતાપિતા ઉપનન્ત કૃષ્ણ અને તેમની પત્નીઓએ ઘણા ઘણા આગ્રહપૂર્વક પ્રયત્ન કર્યો અને પચ્ચવાની કર્મિમ હા પડાવી કન્યા શોધતા કૃષ્ણને તત્પણામાએ કહ્યું કે મારી ગણમતી નામે નાની બહેન છે તે નેમિકુમારને બગાડ્યો યોગ્ય છે કૃષ્ણે ઉચ્ચેન પાને ગણમતીની માગણી કરતા તેમણે ઘણા આનંદ પૂર્વક હા કહી અને તુરંતજ લગ્ન કરવાના નિશ્ચય ઉપર આવ્યા શ્રાવણ ગુરિ ૬ નો દિવસ નક્કી કર્યો તે દિવસે નેમિકુમાર મર્વ પચ્ચાવની સાથે ઉચ્ચેનને ત્યા પચ્ચવા ગયા પણ ત્યા તેમને લગ્ન જોઈતો માટે પશુઓને એકદા કંટાળેલા દેખાયા નેમિકુમારે તે પશુઓને છોડી મૂકાવ્યા અને પોતે રથ પાઠે વગારી ઘેર આવ્યા વર્ષપર્થત અમોઘ દાન આપી નેમિકુમારે દેવતાચરણના મહાઆમ્રવનના ઉપવનમા દીક્ષા અગીકાર કરી, તેમનો સાથે જોકે હલ્લો ગબ્બોએ પણ દીક્ષા લીધી દેવકીના નાના પુત્ર ગજસુકુમાર યોવન વયમા પોતાની બન્ને સાર્થાની સાથે નેમિકુમાર પાને દીક્ષા લીધી, ધ્યાન માટે તેઓ અમશાનમા ગત્રે ઉભા હતા ત્યા તેમના બ્રાહ્મણ મમન જોમ શર્માએ તેમના માથા ઉપર અગારાભરેલી ઠીબ મુઢી, જેઓ મુલધ્યાનથી કેવળજ્ઞાન પામી આયુષ્ય પૂર્ણ કરી મોક્ષમા ગયા આ મરણના મમાચા તેમના કુટુંબને પડતા વેગવ્યપામી વસુદેવ શિવાય નવદશાહોએ તથા પ્રભુની માતાએ અને કૃષ્ણના અનેક કુમારોએ વળી નેમિનાથના ભાગ્યોએ પણ દીક્ષાલીધી તેગજ ગણમતીએ તેમના પરિવારે જીએ ભર્તા કરવા કહ્યા છતાં અને નેમિકુમારના નાના ભાઈ રથનેમિઅ તમની માગણી કરવા જતા તેના તિરસ્કાર કરી તેણે મોઘ આપી દીક્ષા લીધી

નેમિકુમારને દીક્ષા લીધા પછી ચોપનમે દિવસે કેવળજ્ઞાન થયું હતું કૃષ્ણ મહાનાથએ એક વખત પૂરુષ કે આ દ્વારિકા નગરીનો, યાદવોનો અને મરે નાગ શ્રી ગીતે થશે ઉત્તરમા ભગવાને કહ્યું કે-દ્રીપાયન સુપિને શામ વિગેર કુમારો દારૂ પી હેનન કરતા તે યાદવો મહિત દારિકાને બાળી નાખનારો થશે અને તમાના ભાઈ જરાકુમારથી તમારૂં મૃત્યુ થશે તે પ્રમાણે શાળ પ્રસુખ કુમારોએ દારૂ પી મત થઈ દ્રીપાયન સુપિને મતાપ્યો તેણે દારિકા યાદવો સહિત બાળી નાખવાનું નિયાણું કર્યું અને તે સુપિ મગી અગ્નીકુમાર નામે દેવ થયો, તેણે પૂર્વવૃત્તાત બાણી આજીની નગરી અને તેમાના બધા માણસોને બાળી ભરમ કર્યા માત્ર કૃષ્ણ અને બળદેવજ બહાર નીકળવા પારથા કૃષ્ણ-તૃપા લાયવાથી ઝાડ નીચે સૂતા હતા ત્યા જગકુમારે મૃગ બાણી બાણ માથું જેથી તેમનો કાળ થયો અને તેમનો આત્મા-ત્રીજ પાતાળ ભુમિમા ગયો બળદેવ તેમના માટે પાણી લેવા ગયા હતા તે પાછા આવતા ભાઈને મરેલો જાણ્યા છતાં ભાઈના રનેહથી કૃષ્ણના શરીરને છ મામ મુઢી, લઈને ર્યા છેવટે

દેવતાઓના મમજાન્યાયી તે શમને છોડી વૈરાગ્ય પામી દીવા વીધી ઘણા ભાગે વનમા જહેતા ત્યા એક મૃગ તેમનો ભક્ત થયો હતો, તે વનમા કેટલાક સુધારા લાકડા કાપવા આપ્યા હતા તેમને એક મોટા ઝાડની અડધી ડાળ તાપી, ખાવા નીચે ઉતર્યા મૃગ બળદેવને આહાર માટે આ સુધારો તરફ દોરી ગયો સુધારોએ આ તપસ્વીને આદર પૂર્વક આહાર આપવા માડ્યો ત્યા એકદમ પવનના સપાટાથી ડાળ ભાગી, તે ફાનદાતા સુધાર, મૃગ અને તપ-સ્વી બળદેવ, એ ત્રણેના ઉપર પડતા મરણ થયા અને પાંચમા દેવલોકમા દેવતા પછે ઉપન થયા

ભગવાન નેમિનાથ પ્રાણીઓને શોધ આપી ગિરનાર ઉપર દેહત્યાગ કરી મોક્ષે ગયા

પ્રધુમ્ન, શાખ વગેરે કુમારો, કૃષ્ણની આઠે પટરાણીઓ, ભગવતનાં બધુઓ, રાણમનિ વગેરે દ્વારિકાના દહન પહેલાં નેમિનાથ ભગવાન પાસે દીક્ષા લીધી હતી તેઓ પણ મોક્ષમા ગયા

વસુદેવ, રાહિણી અને દેવકી, નેમિપ્રભુનું ધ્યાન ધરતા, કૃષ્ણ બાળકને એમને બહાર બાંધવાને ઘણા પ્રયત્ન કરવા છતાં પણ દ્વારિકામા અગ્નિથી બળી ગયા અને સ્વર્ગે ગયા

શિવાદેવી, અને સસુદ્રવિજય માહેદ્ર દેવલોકમા ગયા અને બીજા દશાહો મહર્ષિયે દેવો થયા

પાંડવો જે જે કૃષ્ણનું મૃત્યુ માલગી મનાર ત્યાગ કરી ટ્રોપહી સાથે માલુ થયા હતા તેઓ નેમિપ્રભુને વાદવા માટે વિહાર કરતા કરતા ગિરનાર આવતા હતા તેમણે ભગવાન નેમિનાથનું મૃત્યુ જાણી અત્યંત ખેદ થયો, તેઓ મિત્રાચળ ઉપર ધ્યાનસ્થ રહ્યા, ત્યા કેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષે ગયા અને સાધરી ટ્રોપહી કાળ કરી બ્રહ્મદેવલોકમા ગયા

॥ ઈતિ ભૈરવ પ્રમાણે બળદેવ બળભદ્ર, વાસુદેવ શ્રી કૃષ્ણ, અને પ્રતિ વાસુદેવ જરાસંધનું, છેત્રું નવસુ ત્રિક કહી બતાવ્યું

યુગલોમા લખાએલો દ્વારિકાનો નારા

હિંદુસ્તાનના દેવો પૃ ૨૦૧-૨૦૨ થી-

“ એ વૃત્તાતને અતે એક મન્ન મધપાન કીડા થાય છે તેમા તેઓ

પોતાના આખા યાદવકુલનો નારા કરે છે. બીજા અમર્ય રાજાઓ, અને સગા સહયુગ્વાણી ધણી ઓઓ સાથે પ્રલાયમા આનંદયાત્રા કરવા ગયો. બિંદનામમા એથી પછુ વધારે વૃદ્ધિકન્વા એ આનંદમા ભાગ લેવા કૃષ્ણે અપ્સરાઓને (હંદના સ્વર્ગનીનૃત્ય કરાવી ઓઓને) બેસાવી ગાજાઓ તગતજ મદ્યપાન અને મોજગોળમા મરત બની ગયા. છેવટના બનાવની હકીકત વિષયુપુરાણમા નીચે પ્રમાણે આપી છે.

“ યાદવોએ (કૃષ્ણના પુત્રોએ) મદ્યપાન કયુ તેથી તેમનામા માહોમાહે લડવાથી કલ્યાણનો નાશ કારક વડેનિ પ્રગટયો, અને ગાલિપ્રહાન રૂપી બલતણવી એ વર્ષનિ ને પોષણ મળયુ દિવ્ય અમરથી તેમનામા જુસ્સો પ્રગટવાથી તેઓએ એક બીજાપર અગ્રો ફેંક્યા તે ખૂટયા ત્યારે તેમને બીજી જિગેલી ઝાડીઓના આશ્રય લેવો પડયો એ ઝાડીઓ તેમના હાથમા વજ ૩૫ વડ અને તેમણે તે વડે એકબીજાને નાશ કારક પ્રહાર કર્યા તેમને તેમ કળ્તા અટકાવવા કૃષ્ણુ વચ્ચે પડયા પરંતુ તેમણે ધાયુ ઢે તેઓ ફરકનો પક્ષ કરે છે તેથી તેઓ એ લડયા કયુ પછી શુએ થઈ તેમનો નાશ કરવા કૃષ્ણે બે આ-રાણીઓ લીધી, તે લોહાની ગદાજેવી થઈ પડી, તે વડે તેમણે ધણા યાદવોનો નાશ કર્યો અને બાકીનાઓએ માહોમાહે જુસ્સાથી લડી એક બીજાનો નારા કર્યો યોડા વખતમા તેજ્વી'કૃષ્ણ અને દારૂક શિવાય એક પછુ યાદવ જીવતો નહો નહિ ”

પછી અકસ્માત એક શિકારીના બાણથી તેઓ ઘાયલ થાય છે એક વખત કૃષ્ણે દુર્વામાન્સપિનો મત્કાર કર્યો હતો પછુ ઋષિના પગપર મોજનનો શેષ રહ્યો હતો તે પોઈ નાખવાનુ ભૂતીંગયા હતા આ અપમાનથી દુર્વામાએ ભવિષ્ય બ્રાખ્યુ હતુ ઢે પગ પગ વા થવાથી કૃષ્ણુ મરણ થશે, તેમના ગયા પછી કૃષ્ણ વિચારમા મગ્ન રહ્યા યોગને અનુક્રેવ એક આસનગથી તેમણે પોતાનો હાથો પગ જમાણી જાવ પગ નાખ્યો, એટલે પગની એડી બહાર પડતી રહી દેવયોગે જગ નામના એક શિકારીએ કૃષ્ણના પગ પર ફરથી નજર કરી ભૂવથી તે પગને હંરણુ ધાયુ અને લોહાનુ બણીવાળુ બાણ એડીમા ઘેર્યાય એવી રીતે માયુ' પછી પોતાની ભૂવ માલમ પડવાથી જર કૃષ્ણને પગે પડયો, અને ક્ષમા યાચી તેને કૃષ્ણે જવાબ દીધો કે “ લગાર'પણુ બીશમા ” શિકારી, જા, માગી દુપાથી તુ દેવોના નિવાસ, સ્વર્ગમા જઈશ ” તરતજ વિમાન આવ્યુ તેમા તે શિકારી સ્વગે ગયો પછી કૃષ્ણે માનવ દેહનો ત્યાગ કર્યા

(પૃ ૨૦૩ થી) કૃષ્ણ જીવનના છેલ્લા બનાવ ધર્મના એક સ્વરૂપની

સૂચના કરે છે, તે ઘણીવાર મમજવવામા આરે નથી તેઓ પોતાના બાઈના મરણ વખતે હાજર છે, તેઓ પોતાના પુત્રોને જોખધ યુદ્ધ કરતા જુને છે અને એકપણ બાકી ગ્હેતો નથી ત્યાંમુખી પન્સપર ક્ષય કરવામા મદદ કરે છે અને પોતે જાને એકિવીમની પઠે એક શિકારીના બાણથી પગની મેડીમા ધાવન થા નાશ પામે છે આ સ્વરૂપ બાર્થ કહે છે ૧— ‘કવિએ કૃષ્ણનુ ચારિત્ર્ય ગમે તેવુ પ્રિય જ્ઞાને પ્રયત્ન કર્યો છે તો પણ આ વાર્તાના મૂલમા કંઈક શોક અને નિર્દયતાનો પણ પાથો જણાય છે વિનાયના આ બધા કૃત્યો, પોતે હાસ્ય કરતા હોય એવીરીતે નીહાવે છે પોતાના ચાદવકુનનો નાશ પામે આપ્યો છે અમ પાત હસતા જુએ છે અને તેને માટે તૈયાર થાય છે શિવના કરતા બોધા વિકરાળ છે તો પણ પોતાના ચારિત્ર્યના એક અશમા વિષય કંઈક હૃદયવાળા દેવ છે, એ પણ મર્વ બક્ષકે કાળરૂપ છે ”

॥ ઇતિ પુરાણોમા જતાવેલો દ્વારિકાનો નાશ હિંદુ દેવોથી

૧) રામ કૃષ્ણાદિકના અવતારોની સિદ્ધિ માટે પ્રમાણો

સ્કંદપુરાણની પ્રસ્તાવના પત્ર ૪ થી આપેલો વિચાર

“વરાહનતારની સિદ્ધિના માટે પ્રમાણો આપ્યા છે એક તૈત્તરીય સહિતાનુ બીજુ શતપથ બ્રાહ્મણનુ (૧૪-૧૧ ૨-૧૧૦)

પરશુમંથાવતારની સિદ્ધિના માટે-ઔત્તરેય બ્રાહ્મણ ૧ કૃષ્ણાવતારની સિદ્ધિના માટે-છાન્દોગ્યનુ નેમજ તૈત્તરીયા ૫૨૧નુ ॥ વામનાવતારની સિદ્ધિના માટે-મદ્ગ્વહેમાના વિષ્ણુ સૂક્તનુ તથા શતપથ બ્રાહ્મણનુ (૧-૨૧ ૫-૭) ॥ ૩૬નુ વર્ણન-અથર્વવેદ (૧૧) કાંડે ૨ બીજા પ્રમાણકે ૬૬ મા મત્રે, તૈત્તરીયાગ્વ્યકથા પણ ॥ ગણપતિની સિદ્ધિના માટે-મદ્ગ્વહેનુ બુકલયજુર્વેદનુ પણ ॥ સૂર્યની સિદ્ધિના માટે પણ મેદોના અનેક પ્રમાણો આપ્યા ॥

આવી રીતે સ્કંદ પું ની પ્રસ્તાવનામા—વરાહની, પરશુરામની, કૃષ્ણાવતારની, વામનાવતારની, રૂદ્રેવની, ગણપતિની અને સૂર્યની સિદ્ધિના માટે ઉપર જતાવેલા પ્રમાણો આપી લખી જણાવ્યું છે કે “પુરાણોમા વર્ણવેલા દેવો છે તે વદમૂલક છે પણ મૂળ વિનાના નથી એમ સ્કંદ પુ ની પ્રસ્તાવનામા લખી જતાનુ છે

આ ઉપર જતાવેલા વગ્હદિક અવતારો-વૈદિક મતનાજ અનેક વિદ્વાનોને

ત્રત્ય સ્વરૂપના ભાસેલા નથી તેવી તેઓ પોત પોતાના અભિપ્રાયો જુદા જુદા પ્રકારના પ્રગટ કરતા ગયા છે તેમાના કેટલાક પ્રમાણો અગો પણ બતાવતા આવ્યા હોએ, છતાં જો વગહાવતારની સિદ્ધિ-તૈત્તીય અને શતપથ જણાવતા હોયતો તે અથોપણ કાલ્પનીક અથોની અથમાજ કલ્પી શકાય ? તો પછો તે અથોને પ્રમાણ રૂપમા કેવીનીતે મૂકી શકાય ? એકદરે વિચાર કરી જોતા ધમની બાબતમા તેમજ ઇતિહાસની બાબતમા વૈદિકેએ ઘણીજ બાબતમા ખીજાઓ-માથી લઈને કલ્પિતજ ગોઠવી દીધુ છે એમ અનેક પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોના લેખોથી જાહેર થઈ ગયુ છે છતાં મત્યવસ્તુના શોધક ન બનતા જાહની મિદ્ધિ કંવા મથ્યા રહેલુ એમા કંઈ પડિતાઈ ?

॥ ઇતિ વગહ, વામનાદિકની મિદ્ધિમા-વેદના પ્રમાણો તેનો વિચાર

૮ દિષ્પાવ, ૭ દ્વીપ, ૬ ખડ અને સાત પાતાલના નામ તુલમી રામાયણ બાલકાંડ પૃ ૧૫૮ ની ટીપમાથી—

“ ૧ ઇંદ્ર, ૨ અગ્નિ, ૩ યમ, ૪ નિર્હંતિ, ૫ વરૂણ, ૬ વાયુ, ૭ કુએ- અને ૮ ઇશાન એ આઠ દિષ્પાલ કહેવાય છે ”

“ ૧ જમ્બૂ, ૨ યક્ષમદ્વી, ૩ કુશ, ૪ કૌશ્ય, ૫ શાલ અને ૬ પુષ્કર એ નામના સાત દ્વીપ છે ” (એકનુ નામ ગ્હી ગએલુ જણાય છે)

“ ૧ ઇંદ્રાવૃત, ૨ રમ્યક, ૩ હિચ્ચયમય, ૪ કુરુ, ૫ હરિવર્ષ, ૬ ભારત, ૭ કેતુમાલ, ૮ ભદ્રાચ, અને ૯ કિપુરૂપ, એ નામના નવ ખડ છે ”

“ ૧ અતલ, ૨ વલ્લ, ૩ સુતલ, ૪ તલાતલ, ૫ મહાતલ, ૬ રસાતલ, અને ૭ પાતાલ એ નામના સાત પાતાલ છે ”

જૈનમા-દિષ્પાલના સળન્ધે, જમ્બુદ્વીપાદિક અમખ્ય દ્વીપ મમુદ્રોના સળન્ધે, ભરતાદિક નવ ખડના સળન્ધે અને સાત નરદોના સળન્ધે, મોટા મોટા અથોમા વિસ્તાર પૂર્વક વર્ણન કરેલુ છે, તે આ દુક લેખમા લખી શકાય નહીં માટે તે વિષયોના સળન્ધે જૈન અથોને જોવાની લવામણ કરૂ છુ, તે જોવાથી વાચકોને ખબર પડે કે કેવુ દરતુ આ બધુ ચક્ર કયાથો આવ્યુ અને કેવા સ્વરૂપમા ફેરવાયુ ? આમા વધારે શુ લખીને બતાવુ ?

ઇતિ વૈદિકે-૮ દિષ્પાવ, ૭ દ્વીપ, ૬ ખડ, ૭ પાતાલ તે જૈનોમા છે તેનો વિચાર

જોનોમા બ્રહ્મતિ સ્મરણુ છે વૈદિકોમા કયા જ્ઞાનનો ભેદ ?

બ્રહ્મતિ સ્મરણુવાળા ગૃગાલ અને વાનર

૨૬૬ પ પ્રજ્ઞાખંડ અધ્યાય ૩૪ મો ૫૧ ૬૧ થી

“ એક જ જગતમા—રાગાદી અને વાનર જે ભેદે બ્રહ્મતિ સ્મરણુ જ્ઞાન થઈ જતા આપસ આપસમા પૂછવા લાગ્યા કે—વાનર પૂછે છે કે હું ગૃગાલ ! તું હું ધ વસ્તુનું ભક્ષણ કરવાવાળો કેમ થયો ? ગગાલે જવાબ વાળ્યો કે—મેં પ્રાણીઓને એક આઠક ધાન્ય આપવાનું કહી ને આજુ ત્રિંક તેથી હું ગૃગાલ (શિયલીઓ) થયો ગગાલે પૂછ્યું કે ભાઈ ! તું વાનર કેમ થયો ? મેં પૂવ જગતમા પ્રાણીઓનું શાક ચોર્યું હતું તેથી હું વાનર થયો પછી તે જાનને ઝપેના કહેવાથી ધેનું કોટિ તીર્થના સ્નાનથી પાપ મુક્ત થયા અને વિમાનમા બેઠી સ્વર્ગમા ચલ્યા ગયા.

આમા વિચારવાનું કે—બ્રહ્મતિ સ્મરણુ વૈદિક મતમા કયા જ્ઞાનનો ભેદ મનાયો છે ? અમારા વિચાર પ્રમાણે જોનોમી ઉત્તીતો લીધેલો હોય ! બીજી વાત પાણીના સ્નાનમાનથી પાપ, મુન્નિ અને વિમાનમા બેઠી સ્વર્ગે ગયા ! શરીર છાદીને કે તેના તે શરીરથી ? વગી વિમાન લ ને ડોણ આગળ ? મોટા મોટા પુણ્યાત્માઓ ઘણાંએ થઈ ગયા પણ વિમાનમા બેસી કોઈ સ્વર્ગે ગયા જણાતા નથી, તેમ પુરાણગુરુ નિવાય કોઈએ લેખીને પણ જતાગયા હોય એમ પણ જણાતું નથી ખુદ પુણ્યકારીનેજ લેવા કે વિમાન લઈને આવેલું જણાતું નથી કનિષ્ઠ કથા પછુ કંઈ યોગ્યતાવાળી હોવી જોઈએ.

બ્રહ્મતિ જોનોમા બ્રહ્મતિ સ્મરણુ છે, વૈદિકમા કયા જ્ઞાનનો ભેદ તેનો વિચાર

જ્યા ત્યા યજ્ઞના નામે વિષ્ણુ તા પ્રાચે દોડતા જન ?

૨૬૬ પુ પ્રજ્ઞાખંડ અધ્યાય ૩૭ મો ૫૧ ૬૮ થી

“ કુવ ગામમા મુદ્ગવન મુન્નિએ યજ્ઞ કરવા માડયો ત્યા મહાવિષ્ણુ પધાર્યા વિશ્વકર્મા દ્વારા મુદ્ગવનના આશ્રમમા કુડ જોતાઓ ગાયને દૂધની ધારા કરવાની આજ્ઞા કરી તેથી કુડ પુરા જયે ક્ષીર નાગર નામ આપી ભગવાન અતર્ધા થઈ ગયા ”

આ મુદ્ગવન મુન્નિના યમગમી યજ્ઞના કુડનો ક્ષીર સાગર બનેલો તે કાયમ નહેલો હશે કે વિષ્ણુ ભગવાન પાછો ઉઠાડીને લઈ ગયા હશે ? પૌનહિંડા પુ શી કરીને આવે તે જાણે ?

જનામા જનુ વાયુ પુ-અવનાગે, આત સમુદ્રો, દર્મ પુ મા-

મસ્તૃત સા પુ ૩૮૦ થી—

જગતની ઉત્પત્તિ શિવાય-પૃથ્વી વિષેના પુરાણા વર્ણનો, પ્રાચીન દેવતાઓ, સાધુઓ અને હડવઘ્યાઓના પગકંમો, વિષ્ણુના અવતાન વિષેના વૃત્તાંતો, સૂર્યવંશ તથા અદ્ર વંશના રાજાઓની નામાવળીઓ અને વિષ્ણુ અથવા શિવના મહત્ત્વ નામની ટીપ્પણી, એ મધ્ય પુગણોમાં આપવામાં આવ્યું હોય છે વળી પ્રાર્થના, ઉપવાસ, નૈરેત્ર ઉત્સવ, યાત્રા, આદિ હાથનોવડે દેવતાઓની પૂજા કરવાના નિયમો પણ એ ગ્રંથમાં આપેલા હોય છે.

વાયુપુત્રણ જે એક જુનામાં જુનું પુરાણ છે, તેનો અમુક ભાગ મહાભારતની માથે મળતો આવે છે, પણ હરિવંશની માથે એ પુરાણનો સબધ એના ઠરતા પણ વધારે છે અને જગતની ઉત્પત્તિનું વર્ણન ન્યા આગળ આપવામાં આવ્યું છે તથા આગળ તે હરિવંશના અને એના શબ્દે શબ્દ તેના તેજ જોવામાં આવે છે.

મત્સ્યપુરાણ પણ મહાભારત અને હરિવંશની સાથે ઘણા ગાઢા સબધથી જોડાયેલું છે મનુ અને મત્સ્યની વાર્તાથી એ પુગણની શરૂઆત થાય છે.

કૃમ્પુરાણમાં વિષ્ણુના જુદા જુદા અવતાન જેમાનો એક કૃમ્પવતાન પણ છે, તેની હકીકત આપવામાં આવી છે અને દેવતાઓ તથા રાજાઓની વંશાવળી અને બીજી પણ કેટલીક હકીકતો આપવામાં આવી છે તે ઉપરાંત મહાભારત અન્ય પુ જોના સ્થિતિ વિષયક વિચારોને અનુક્રમ રહીને સ્થિતિનો સંવિસ્તર હેવાવ પણ આપવામાં આવ્યો છે, એ પુગણમાં જુદા જુદા સમુદ્રવડે એક બીજાથી છુટા મહેલા અને જેનું મધ્ય જિ હુ એકજ છે એવી સાત ટાપુઓની કુનીયા જાનેવી છે, એનું વર્ણન આપવામાં આવ્યું છે એમાનો મુખ્ય ટાપુ જેની મધ્યમાં મેરૂ પર્વત આવેલો છે તે જ જુદાપ છે અને ભારતવર્ષ “ ભારતલોકોનો દેશ ” અથવા હિંદુસ્થાન એ એનો મુખ્ય વિભાગ છે.

॥ ઇતિ વૈદિકે-યજ્ઞકુંડનો સમુદ્ર, અવતારો ને સમુદ્રોનું સ્વરૂપ

(૧) વૈદિકમતે પ્રગ્ણી વરાહનો સવાદ

૨૬૬ પુ બીજો વૈષ્ણવ ખંડ, શ્લોક ૧૦૫ નો અધ્યાય પહેલો પત્ર ૧ થી ચાર સુધી, પૃથ્વી વગહનો સવાદ તેમાનો કિચિત્ સાર

“મેરૂ પર્વત ઉપર હબર જોજન પિપનાના ઝાડ નીચે, જોકે શન્ય મકાનના વમિષ્ટ, આંત્ર, માર્કેડેય આદિ સખિઓથી અને ઇંદ્ર લોકપાદાન્કથી મેવિત વગહ ભગવાન પાને-પૃથ્વી આવી, જેના સ્તન મેરૂપર્વત જેવો છે, તેની ઇંદ્ર પિપના જે સખિઓએ વરાહ ભગવાનને વધાવ્યા, ભગવાને પૃથ્વીનું આલિંગન કરી કુશવતા પુછી, પત્રી કહેવા લાગ્યા કે હે દેવિ ? મે શેપનાગના માથા ઉપર સ્થાપીને તારા ઉપર લોક સ્થાપ્યો, તારી માહાત્મ્ય માટે હું આવ્યો હતો, પણ તું શું કરવાને આવી ? પત્રી દેવીએ કહ્યું કે-આપે મને પાતાલમાથી ઉદ્ધરીને, શેપનાગના ક્ષોભના રત્ન પીઠ ઉપર દિયર કરી અને મારા ઉપર પૂર્વતોને, આપ્યા અને તે પવતો મને ધારણ કરવાને નમસ્કૃત છે, પણ તેમા મુખ્ય પવતો કયા ? તે મને જણાવો ? પત્રી આગમ મેરૂપર્વ તાદિક પર્વતો ગણાવ્યા છે તે અધો અધિકાન પહેલાં અધ્યાયથી જોડ લેતો ”

(૨) આગળ જોજ ખૂંદનો ખીજો અધ્યાય સ્લોક ૨૭ નો છુતેમા પૃથ્વીએ વરાહને પૂછ્યું કે-હે ભગવાન ! આપ કયા મત્રની આરાધનાથી પ્રમન્ન થાઓ ? પત્રી વગહ ભગવાને ઉત્તર આપ્યો કે-

ॐ નમઃ શ્રી વરાહાય, ઘરણ્યુદરણાય ચ ।

તદ્વિજાયાં સમાયુક્ત, મદાં જપ્યો મુમુક્ષુઃ ॥૧૦॥

હે દેવિ ! આ મત્રનો દેવતા હું જ છું એનો ચાર લાખ વખત, જાપ કરી પત્રી હામ કરેલો અને પત્રી શખ ચકાદિના સ્વરૂપે માત્ર ધ્યાન કર્યું મર્વ કામનાની મિહિને પ્રાપ્ત થઈ અને મોક્ષમાં જાય.

પૃથ્વીએ કરીથી પૂછ્યું કે-જો મત્રથી પૂરે કોને કોને ફળ મેળવ્યું ? ઉત્તરમા વરાહ ભગવાન પોતે કહે છે કે-હે પૃથ્વી ! પૂરે, કૃતયુગમા ચોકે બ્રહ્મણે જો મત્રનો જાપ કર્યો, પત્રી મને દેખીને માગથી વન મેળવી મારાપદને પ્રાપ્ત થયો વળી હવોમ સખિના શાપથી સ્વગથી ભ્રષ્ટ થજોલો-ઇંદ્ર જો મત્રથી પાછો ઇંદ્રપદને પ્રાપ્ત થયો તેમજ બીજા અનેક મુનિઓ પણ આ મત્રના જાપથી પરમજાતિને પ્રાપ્ત થયા વળી શેપનાગ કશ્યપ સખિથી જો મત્રને પ્રાપ્ત થાને અને શ્વેતદ્રીપમા જાપ કરીને કરી પાછો ધરણીધન થયો માટે જો મત્રનો જાપ મનુષ્યોએ જરૂર કરવો, મૃત્યાદિ

(૩) હુંજેલી પૃથ્વીને-નાકમાથી નીકળી વરાહ લાગ્યા

ભાગવત તૃતીય અધ્યાય ૩૮ થી (મ. ગી. ૫ ૬૩)

“ જલમા ડુબેલી પૃથ્વીને જો વિષ્ણુજીએ ઘણો કાળ સુધી વિચાર કર્યો કે આ પૃથ્વીને કેવી રીતે ઉપર ઢાલુ અને લોકો કેવાં રહેશે કીધી તેના ઉપર વશે ! પણ વિચાર કર્યો કે-જેને મને પેદા કર્યો છે તે મને મદદ કરે. એ વિચારની મોટે-જ ઈલાકાની નાકમાંથી અગ્નિ પંખાએ વગાડતું બચ્ચુ નીકળ્યું થોડીવેળામાં મોટું થઈ ગયું અને પછી જલમા જઈ દિગ્વિસ્તારનું શરીર થીંગે નાખ્યું રૂધીરથી ભરેલી પૃથ્વીને ઉપર લાંબી લીલા ફેંચા લાગ્યા રહ્યાં ”

(૪) ઇશ્વરે મેઝપર્વત પોતાની પીઠ ઉપર ગમ્યો વળી જુવો-ભાગવત ૩૮ ૧૦ મો અધ્યાય ૩ જો (શુ. ૩૭૨ ૫ ૫૪)

“ ઇશ્વર ‘ ૪૦૫ ’ અવતાર ધાણું કરી મદનચક્ર પોતાની પીઠ ઉપર નાખે શુ ઉચિત છે ? ”

॥ ઈતિ વૈદિકના-ધણી વંશાવતારો સવાદ અને વગાડના મત્રથી પગમ
ગતિ આદિ કલમો ૪

કલમો ચાલેના વિચાર-પેદાશ જેનું નામ નિશાણું નથી તે વાતો જાનુનિક પુનઃજન્મ ધ્યાથી આવી ?-સ્કંદ પુ. ની બે, બે ભાગવતની પ્રથમ વરાહ અવતાર-ધણી વૈદિક પંડિતોથી અશ્વિત થએલા છે તો પછી મેઝ પર્વત ઉપર વગાડ ભગવાનજી કયાંથી ? વળી વિચારવાનું કે-વમિષ્ટ, અત્રિ, માર્કંડેય આદિ જાવા જાયો એક મમયમા થએલાં મનાયો છે ? આવા આવા પ્રકારની તદ્દન બનાવટી વાતોના લખવાવાળા પુગલુકારો લોકોનું કદ્યાણુ કરવાની ભુદ્ધિવાળા હતા ?

ખીજી કલમમાં-હે વગાડ ભગવાન ? આપ કયા મત્રથી પ્રસન્ન થાઓ ? ૪૩૩૫ પૃથ્વીએ પ્રશ્ન કર્યું વગાડ ભગવાને પોતાના નામનો મત્ર આપી મોક્ષનું રંગ પાંખુ બતાવી દીધું અને કૃત્યુગમાં થએલાં બ્રાહ્મણુ તે મંત્રના વાંચથી વિષ્ણુ પાંખે મેળવીવાળો થઈ ગયો મત્રાંબો ખીજી ઉદોહરણમાં-હર્વાસાના શાપથી પદ્મજી થએલા ઈંદ્ર તે મત્રના વાંચથી ફરી ઈંદ્રપદ મેળવ્યું આમા જુવો-હર્વાસા ઠયા કાળના ? તેમને શાપ-કયા કાળમાં આપ્યો ? અને ફરીથી ઈંદ્રે કયા કાળમાં ઈંદ્રપદ મેળવ્યું ? આ બધું વિચારવાનું છે વળી એ મત્રથી અનેક મુનિઓને મોક્ષપદ અને શેષનાગને ધણીધર પ્રાપ્ત થવાનું બતાવી દીધું છે (૨ ૨૬ પુ.)

આગળ જુઓ કલમ જે ભાગવતની કુબેરી પૃથ્વીને ઉપર લાવવાનો વિચાર કરતા વિષ્ણુએ વિચાર્યું કે મને પેદા કરવાવાળો મદદ કરે કે નુરતજ પ્રદાના નાકમાંથી વરસેલ પેદા થઈ પૃથ્વીને ઉપર લાવી લીલા કરવા લાગ્યા

આમા વિચારવાનું-પ્રદાયાથી વિષય પેદા થયા અને પ્રદાના નાકમાંથી વરસેલ કઈ બાબતનું સાચું ? કઈપના અવતારે જળમાં પ્રવેશ કરી મહારાજાને પીઠ ઉપર ધારણ કર્યો ? વૈદિક મતનાજ પડિતો અવતારોના મળ-ધે વિચારોના તરંગોમાં જોયા મારી રહ્યા છે અને પુરાણકારા મજા પ્રમાણે ઠોક જે ઠોક કરી રહ્યા છે આ ખેલ કેવો માનવો ?

॥ ઇતિ ધરણી વરાહના સવાદાદિક કવચો ૪ નો વિચાર

દ્વિતીય કલમ ત્રણના વિચારવાળું-

(૧) પૃથ્વીના સપૂર્ણ જીવ એક કુંવ ઉપર જ્યાં ૨૧ કોટી ૫ શકા ૩૮૬ મી ૫ ૫૭ મા

‘ જ્યારે હિંદુશાસક પૃથ્વીને પાતાનમાં લઈ ગયો હતો તે વખતે, જેટલો સમય પૃથ્વી પાતાલમાં રહી તેટલા સમય સુધી પૃથ્વીના સપૂર્ણ જીવ એક કુંવ ઉપર બેસી રહ્યા, પછી પ્રદાની પ્રાર્થનાથી ભગવાને કહેવું કે-પાતાલમાંથી પૃથ્વી લાવી આપુ છું, સભવિત છે કે ? પૌરાણીઓ બતાવે છે કે તમામ જીવો શા રૂપે (કેવા રૂપે) કુંવ ઉપર રહ્યા ? કુંવ કેટલું મોટું હતું ? (ભાગવત સ્કંધ અધ્યાય ૧૩ મો)

(૨) પૃથ્વી વરાહે દાઢ ઉપર રાખી ૨૧ કોટી ૫ શકા ૪૬ મી ૫ ૭માંથી

‘ વરાહે હિંદુશાસક કશ્યપ પાતેથી પૃથ્વી છીનાવી લઈને દાઢ ઉપર રાખી પછી તે જન્મેને યુદ્ધ થયું હતું તે પૌરાણીઓ કહેશે કે તે જન્મે શાના ઉપર ઉભા રહી લડ્યા હશે ? (ભાગવત દશમ સ્કંધ)’

(૩) વગર સાનમાપાતાલમાંથી પૃથ્વીને લાવ્યા

સ્કંધ ૫ ખંડ ૨જો, અધ્યાય ૨૬ મો શ્લોક ૫નો, પૃ ૪૮ થી ૪૯ સુધી તેમાનો કિચત્ વિચાર—

‘ભાગદાજ કહે છે કે-પૂર્વ દાવમા પાછલી ગને ઉઠેલા-મધુસૂદનને (કૃષ્ણને) વિચાર થયો કે પૃથ્વી વિના ભૂતોને કોણ ધાગણ કરે? એવો વિચાર કરી ધ્યાનથી પૃથ્વીને પાનાવમા જોઇ, પછી વરાહનુ ૩૫ ધાગણ કરી જોળતા જોળતા સાતમા પાનાણમા ગયા ત્યા પૃથ્વીને ધુજલી જોઇ પછી ત્યાથી લાવીને મમુદ્રના મધ્યમા સ્થાપી તે વખતે મગવ તૂર થયા અને મનઝાદિ મવે ખુશી થયા પછી વરાહની આજ્ઞાથી બ્રહ્માએ યથાગ્રાન તેની ગોંવણ કરી ઇત્યાદિ

સ્વર્ગ, મૃત્યુ, અને પાતાવ એ ત્રણ લોક અને તેમા નહેલા છવાદિક પદાર્થો અનાદિ કાળના છે ન તો કોઇએ ઉત્પન્ન કર્યા છે તેમજ નતો કોઇ તેનો નાશ કરવા સમર્થ છે માત્ર નિમિત્ત મળવાથી ઉત્પન્ન અને નાશ (અદન બદલ થતા આપણે પ્રત્યક્ષપણે જોઇ રહ્યા છીએ છતાં પણ પૌરાણીકોએ “પૃથ્વી પાતાલમા ગઇ” વિગેરેની તર્ફન પાયા વચરની વિચિત્ર કલ્પિત કલ્પનાઓ કરી આ ડુનીયાને ઉધે રમ્તે ચઢાવી દીધી છે જુવો ઉપરના પૃથ્વી ન બધેના ત્રણે લેખો કયા લેખથી શાન્તિ મળે તેમ છે?

॥ ઇતિ પૃથ્વી, પાતાવમાથો ભાવ્યા તેનો વિચાર

(૧) વળી ત્રણે દેવોમા મોટા નાનાની તદ્દનગમા વિષ્ણુજ મોટા કર્યા

હિ હુમ્તાતનના દેવો પૃ ૧૪૦ થી ૨૬૬ પુરાણુનો લેખ આપી જણાવ્યું છે તેમાનો કિચિત્ આર-

“આખી પૃથ્વી જળમય થઇ હતી વિષ્ણુ સહજમુખ શેષનાગની છાતી ઉપર લાખા થઇને સુતા હતા, ત્યારે તેમની નાભિમાથી એક કમળ ઉત્પન્ન થયું અને તેનું ઉચું જતું કુંદ તરતજ પાણીની તપાગે લગણ પહોચ્યું અને તે કુંદ માથી બ્રહ્મા નીકળ્યા, બ્રહ્માએ આસપાન જોયું અને અપાર વિસ્તૃત આકાશમા કાઇ પ્રાણીને જોયું નહિ, તેથી તેમણે પોતેજ પ્રથમ જન્મ્યા છે અને બીજા બધા પદાર્થો કરતાં ઉચાં દરબજના થવા યોગ્ય છે એમ ધાર્યું તો પણ તેમણે પ્રથમ મમુદ્રમા શોધ કરવાનો, અને પારી સાથે શ્રેષ્ઠ પદ માટે કોઇ તકરાવ કન્નાવ છે કે નહિ, તે નહીં કરવાનો નિશ્ચય કર્યો તેથી તે (બ્રહ્મા) કમળ નાળ તરફ ચાલ્યા અને વિષ્ણુને ઉઘતા જોયા જૂમ પાણીને પૂછ્યું કે ‘તમે કોણ છો?’

૧ આ જગોએ જુવો નૈત ઊદનિ સઆશ્ચિ નૈ ન દદતિ પાવક ગીતાવાણા શ્લોકનો વિચાર કરો?

વિપ્લવો કહ્યું ' હું પ્રથમ જ મ પામનાર છું પણ બ્રહ્માએ એ વાત સ્વીકારી નહિ એટલે જન્મ વગરે બાર કળઓ થયો, એ તકરાર ચાલ્યા કરી એટલામા ગિવ જન્મે ચોદાઓની ચગરે પડ્યા અને ગુઆથી બેલ્યા ' હું ખરેખર પ્રથમ જન્મેલો છું, પણ તમારા બેમાંના એ મારા માથાની ટોચ પર ક પગને તળીએ પહોંચી શકશે તેને હું માફ શ્રેષ્ઠ પદ આપી દઉં છું જો કદમ ચઢ્યા પરતુ આપાર સ્વરૂપના પ્રદેશમા ચી ચઢોને ચાક્યા ને કંઈ વળ્યું નહિ, તથાપિ શ્રેષ્ઠ ગણવાનું માન છોડી દેવા નાખ્યું હોવાથી, ભુકું મોના કે મેં રાવતા માથાનો મુકટ ભેગો '

અભિમાન ને અનર્થના આ બેવડા પાપ માટે શિવે નિર્માણ કયું કે- બ્રહ્માની પૂજા, કે પંચિત ક્રિયા, કેંઈ કર્યું નહિ નિષ્ક્રિય પાછા ફર્યા અને કબુલ કયું કે હું મહાદેવના (શિવના) પંગ ભેંધ શક્યો નહિ તે ઉપરથી શિવે કહ્યું કે ' તમે દેવામા સર્વથી પ્રથમ જન્મેલા છો અને સર્વથી ઉચ્ચ પણ પામવા યોગ્ય છો આ પ્રમાણે વિગત અગ્રે જન્મ પ મ્યા તે અને નીતિમા સર્વોપરિ છે ત વાત મિલ્લ થઇ (મૂરકત ' કિંદુ મર્વ દેવ ' પૃ ૧૮)

આમા જરા વિચાર- મા પૂંડી અનીલકાવનીજ છે તે પણ આખી પ્રાંતી જળમય થયાનું પુરાણકારોએ કંટની વળતનું કપેલું છે ? અને આ ત્રણ દેવે મોગાડ લેવાને માટે કયા કાગળ વડ્યા ? વિપ્લવ શેષનાર્ણ ઉપર મૂતા તે કયા કાગળમા ? હજા વિના નાભિમાથી કમળ નીકળ્યું, તેમા અચાનક પછે બ્રહ્મા આવીને ભગવા, પણ તે વળતે ગિવણ કંઈ નિશાંભાથી ન્યાય ફગવતે આવી પહોંચ્યા ? મીએ ઘણે ઠેકાણે જણાવવમા આવ્યું છે કે-શિવે પોતાના લિંગને છડો લેવા ઉપ- નીચે બ્રહ્મા અને નિપજુને મોકલ્યા છે, તેમા બ્રહ્મા ભુકું મોલ્યા અને વિપ્લવો આવીને કહ્યું કે મને તમારા લિંગને છડો મળ્યો નથી, તેથી વિપ્લવને મોટું પદ મળેલું છે આ કથામા મુકટ અને પગનો છડો મળ્યો નહિ, આ વિચારો તો કેંઈ નવા નાનીયોજ કંપાએકા હોય એમે જણાય છે ? જેમાં એક પણ માન્યથી સત્ય જણાય નહિ તે કંઈ માન્યથી વિચાર કરના ?

॥ ઇતિ વદિક મકદે, બ નવિનોના બ્રહ્મા વિગત માંથે વડ્યા તેને વિચાર

વિષ્ણુને ઋષિ સેવાથી પણ મોટાઈ મળી ?

હિંદુસ્તાનના દેવો પૃ ૧૩૯ થી ભાગવત પુરાણની કથા આપી છે તેમાનો કિચિત સાર.

“સરસ્વતીને દિવારે ઋષિઓ યજ્ઞ કરતા હતા, ત્યાર ત્રણ દેવામા કયો મોટો દેવ, તે વિષે તકરાર થઈ તેમને પ્રહ્લાના પુત્ર ભૃગુને નક્કો કરવા મોકલ્યા તેઓ પ્રથમ બ્રહ્મલોકમા ગયા, મત્સ્ય જાણુવા આચાર્ય કર્યા પિતા સુભામા કાબલ થયા આથી પ્રહ્લાને ક્રોધ ચઢ્યો નાશ કરવાની તૈયારી કરતા ભૃગુને પોતાનો મમજતા ક્રોધ સમાવી દીધો પણ ભૃગુ દેહાત્મમા ગયા ત્યાં શિવને આલિંગન કરવા ન હેતુ પાછા હઠ્યા તે ભ્રૂંચિત્રે માનવા ત્રિશુલ વીધુ પાવતીએ શિવના પગમા પડી ભૃગુનાં પ્રાણ જાળાયા ત્યાંથી નીકળી ભૃગુ વૈકુંઠમા ગયા સુતેવા વિષ્ણુની છાતીમા લાત મારી ત્રિદામાથી ઉઠાડ્યા એટલે વિષ્ણુએ ભૃગુને નમસ્કાર કરી કહ્યું કે-મહાગજ ! હું આપને વધુ કંઈ આપ આનંદ પર એમવા કૃપા કરો મેં યોગ્ય માન ન આપ્યું તેની ક્ષમા કરો અપણા મુકેમળ પગને ઇજા થઈ હશે તેજી પણ ક્ષમા કરો એમ કહી વિષ્ણુએ ભૃગુ ઋષિના પગ આપ્યા અને કહ્યું કે આજ હું અત્યંત મનમાન પામ્યો છું, કેમકે હે ભગવાન ! તમાગ પગના જ તજ નમે મારી છાતી ઉપર મુકી છે અપમાનના સંબંધમા આ જવાબ માબળી ભૃગુને એવી તો શરમ લાગી કે રોતા રોતા તે ઋષિ લોકો પામે દોડી ગયા તેમણે આ મર્વ હાંપીકત જાણી એકદમ ઠરાવ કર્યો કે વિષ્ણુ નર્વમા મોટામા મોટા દેવ છે કેમકે અક્ષમા અને ક્રોધથી સુકત છે

(કેનોડીકૃત ‘હિંદુ પુરાણ’ પૃ ૨૪૦)

આમા જનાક મહજ વિચાર-ત્રિકાળ ત્રાપી પ્રહ્લા, જીવોનો ઘાટ ઘડવા વાળા છે ભૃગુતો તેમનો માનસિક પુત્રજ કહેવો છે, આને મારી પરીક્ષાના માટે ઋષિઓએ મોકલ્યો છે, એટલી ખબર મુ પ્રહ્લાને ન પડી કે જોથી ક્રોધ કરી પોતાનું મોટાઈપણ શુમાવ્યું ? શિવનો જોખા તેથી તેમને ખબર ન પડે ત્રણ દેવામા વિષ્ણુ પાડા હશે ? આમા ત્રણ જરા વિચાર આવે છે કે, એક વખત સીના શાપ વગર થઈ પચન સયા, વળી ભયથી મુગ્ધ થવા ભૃગુની ઓતુ માથુ કાપી ભૃગુનાજ મુખથી માત જન્મના શાપને વશ થયા, તે વિષ્ણુને ઋષિઓએ એકદમ એકીમતે ઠગવ કરી મોટામા મોટા જનાવી દીધા ધન્ય છે લેખકોને અને ધન્ય છે ઋષિઓને, કે જે અનાદિકાળના પરમેશ્વરોને પણ નાના મોટા જનાવવાની મત્તા ધગવે છે ? આમા કયું અને કેટલું મત્સ્ય હશે, તેનો તોલ તો કોઈ સમજન પુર-વજ કરી શકશે ? બાકી અમારી અછલતો આવા લેખોમા ખૂટી જ રહે છે

૥ ડિ હિ સપિઓની સેવાથી વિપુલને મોટાઈ મળી, તેનો વિચાર

(૧) યૂરોપના વિદ્વાનો કે જે કે નીતિયોપક પુરાણો કે
અનીતિયોપક ?

હિ હિ સ્તાનના દેવો-૫ ૪૨૪ માવા—

“ હિ હિ પુરાણની નીતિ સગન્વી અને બુદ્ધિ સગધી યોગ્યતાની ખરી કિ મત આકવી અને તેની વિવેકથી તુવના મન્વી એ અત્ય ત અગત્યનું છે મોટા હિ હિ સનાજના બધારણમા તેનો કેટલો અશ છે ? અપૂર્ણ જ્ઞાનવાળા લાખો બટકતા લોકોએ પોતાના અણીના અને જરૂનના સમયમા જે પુગણુ તરફ દષ્ટિ કરી જ તેમને જીવનમા તેનાથી શો જિદાશો, રી આગા, અને શી પ્રેરણા મળ્યા હ ? હિ હિ પુગણુમા નીતિની યોગ્યતા કે એમ ઠીકી શકાય ? શુ એથી નીતિની સમજ અધારી થવા નથી પામતી ? એથી નીતિની સમજ નદ જેવી થાય છે એમ યૂરોપના વિદ્વાનો એકીમતે માક્ષી પુ છે

(૨) હિ હિ પુ ૪૨૭ થી

બીજા મોટા વિદ્વાનો હિ હિ પુરાણાની નીતિ સગધી યોગ્યતા વિષે ગાથી પણ જોછા અનુકુળ છે

૧૮૭૩ ના ક્રિસ્ટેમળની ત્રિજી, તારીખે વેસ્ટ મિન્સ્ટર અબિના મધ્ય ભાગમા આપેલા ધર્મપ્રચારક મહલ વિષેન એક ભાષણમા મૅકેસ્ટ્રેયૂલર કહે છે કે—“ ધર્મ તરીકે આજણુ ધર્મ-દિવનનો પ્રકાશ ખમી શકતો નથી હાલના જ્ઞાન પ્રકાશની કમોટીમા ઉતરી શકતો નથી શિવ વિષયુ કે અન્ય લોક પ્રિય દેવોની પૂજા અપિટર, એ ધોલો અને મિનવાની પૂજાની જેવીજ છે ‘ર’ ઘણી બાબતમા એથી પણ વધાર અધમ અને જગવી સ્વરૂપની છે જે વિચાર ભૂમિકા આપણા પગતળે ક્યારનો દબાઈ ગઈ છે તે ભૂમિકાને લગતી એ પૂજા છે મિહ અને વાઘની પેઠે તે જીવતી રહે પણ ખરી પરંતુ ગ્વત ન વિચાર અને સુધરેલા જીવનના આમ માત્રથી તે નાગ પામશે ”

(૩) યૂરોપના વિદ્વાનોને પુરાણોના નામે પૂરેપૂરો એક

હિ હિ સ્તાનના દેવો ૫ ૪૨૮ થી

“હવે બુદ્ધિ વિષયક દ્રષ્ટિબિદુથી જોતા શુ પુરાણો હિંદુઓને મસ્કારી બનાવી શકે છે અને ઉન્નતિમા લાવી શકે છે ? જે વિચારો ઘણીવાર ખોટા અને બાલિશ હોય છે, તેને પુરાણ ઉન્નત કરે છે અને તેમા અદ્ભુત મૌલિક્યનો પ્રકાશ જોવામા આવે છે, તો પણ તેના બોધથી મન હંમેશ અજ્ઞાનની સ્થિતિમા ગ્રહેવાનો ખરેખરો સંભવ છે

મર મૌનિઅઃ વિલિઅમ્સે બ્રાહ્મણ સત્તા વિષે કહે છે કે-“ બુદ્ધિનો વિકાસ અટકાવવાની અને ઉતરતી જ્ઞાતિઓને હંમેશ બાલ્યવસ્થામા-અજ્ઞાનમા રાખવાની તેની યુક્તિ હોવાથી તથા યૂરોપની અતિમનસ્વી પરીઓની વાર્તાઓમા સ્પષ્ટ ગળી ચકાય તેના કરતા વધારે વિસ્તારવાળી અને મુખર્ષી ભરેલી અતિશયોક્તિના વર્ણન માટે લોકોની નૃષ્ણા ઉત્તેજિત કરી જેમ કોઈ વાત વધારે અસંભવિત, તેમ તેથી બાલિશ આનંદ ઉત્પન્ન થવાનો સંભવ, વખતનું વર્ણન લાખો વર્ષથી અને જગ્યાનું લાખો માઈલથી થાય છે, તેમજ સુદૃઢ વર્ણન કરવું હોય તો લાખો શેદાઓ અને હાથીઓને રણક્ષેત્રમા લાવ્યા વગર તે વર્ણનનો વિચારજ થઈ શકે નહિ

એજ પ્રમાણે લૉડ મંકૌલે કહે છે કે-“ બ્રાહ્મણોએ લખેલા પુરાણ એવા તો મુખર્ષી ભરેલા છે કે જેઓ તે સાચા છે એમ સ્વીકારે છે તેમનું મન અવશ્ય અધમ થાય છે ”

મર મૌનિઅઃ વિલિઅમ્સે બ્રાહ્મણ સત્તા વિષે જણાવ્યું છે કે-“ બુદ્ધિનો વિકાસ અટકાવવાની અને ઉતરતી જ્ઞાતિઓને હંમેશ બાલ્યવસ્થામા-અજ્ઞાનમા રાખવાની તેની યુક્તિ હોવાથી વધારે વિસ્તારવાળી અને મુખર્ષી ભરેલી વાર્તા બ્રાહ્મણોએ લખીવાળી છે ” આ વાત તેમની ખાસ વિચારવા જેવી છે કારણ પૂર્વકાળમા વિચારવાનું સાધન મોટા પડિતોને પણ મળી શકતું ન હતું આજે છાપાઓના માધનથી મળી શકે છે, પણ એક પડિત કથા સુધી પહોંચી વળે ? સ્વાર્થમા હુબ્ધ થઓલા વૈદિકમતના પડિતોએ, પૂર્વે કોઈ ચાવતા સત્ય ધર્મની વાતોને ગ્રહણ કરી, તેમા જુઠું, સાચું ભેળવી, એવી તો ઉધી છતી ગોઠવી કે ગમે તેવો કુશાચ બુદ્ધિવાળો પણ પહોંચી શકે નહિ તોપણ જોન અને વૈદિકમા જે જે મોટી મોટી વાતોનો દેરફાર મારા જણવામા આવ્યો તે મામા સામી ટાકી જણાવતો આવ્યો છું, તેથી વાચક વર્ગ ખીજા પણ વિચારો જરૂર શોધી શકશે, જોન તત્વોના ગ્રંથો જોતા અને તેમનો ઇતિહાસ જોતા વૈદિકમતવાળાઓએ તેમની ઘણીજ વાર્તાઓ દેરફાર કરેલો હોય તેમ જણાઈ આવે

છે વૈદિકોમા બે કથા સંપિત સાગર ॥ તે અને સરસ્વતીચ દ્રના બે ભાગો ૭ તેમા પણ નામઠામાદિકના રેરકાર સાથે ઘણી કથાઓ જૈનોની લખાએલીઓ છે તેથીજ તે લોકપ્રિય થઈ પડેલી છે બાકી પૂરાણકારોની કથાઓએ તો હુનીયાને ઉધા પાટાજ બધાવી દીધા હોય એમ જણાઈ આવે છે આ મારી વાતને જેઓ જૈન સાહિત્યમા વધારે ઉતરીને જોયે તેઓ જરૂર મંજૂરી રીતે જોઈ શકશે, એમ હું મારા હૃદય અન્નમયથી જાણી શકું છું અને કહી પણ શકું ૩ ઇસવ

॥ ઇતિ પુરાણોના લેખોના માટે ખેદિત થએલા યૂરોપના ધાર પાચ વિદ્વાનોના મતો તેના વિચાર

કૃષ્ણ ગજ હતા તે પાછળથી દેવ થયા.

“ હિંદુસ્તાનના દેવે પૃ ૧૬૦-૧ માથી

“ એ ધાતું ૨ કય છે કે જે કોઈ ખરો હિંદુ ઇતિહાસ શોધી કાઢી શકાયતો કૃષ્ણના જીવનનો લખાએલો ધણો ખરો વૃત્તાત તે નામના હિંદુ રાજાને લગતો છે એમ માવમ પડે, કાણકે કૃષ્ણ માનવવંશના હતા એમા કાઈ શક નથી પ્રોપ્રેસર ગોટકરેટકરે કહે છે કે “ આ વિષ્ણુનો અતિ રસિક અવતાર છે, કા રણકે એથી એક સૂચી માનવનું એક મુખ્ય દેવના પ્રતિનિધિમા ધીમે ધીમે પરિવર્તન કેવી રીતે થાય છે તે હિંદુ પ્રાચીન જાગનોમા શોધી કાઢવાનો પ્રયત્ન મળે છે ”

આ પરિવર્તન બે કમે થયું તે જમો હિંદુ સાહિત્યમા સ્પષ્ટ જણાય એવા પ્રથમતો બ્રાહ્મણ ગ્રંથોમા ચરવીર કૃષ્ણ વિરે દુકું સૂચન છે મહાકા રત જુના જુના ગ્રંથકારોનું ધાતું મોડું મિશ્ર પુસ્તક છે તેમા પાછળથી દાખલ કહેના વણા ભાગો છે હુકામા હુકા અને તેજા માટે ઘણું કરીને પ્રાચીનમા પ્રાચીન વાર્તા મંત્રહંમા કૃષ્ણનું વર્ણન માત્ર ચરવીર પુરૂષ અલૌકિક બળ માટે પ્રતિનિધિ એવા દ્વારકાના રાજા તરીકેનું છે મહાભારતની વધારે પરિધ્રમથી લાખી વણવેલી વાર્તામા ગિરનુમહાત્મ્ય મીકારતા અર્ધદેવપુરૂષ તરીકે તેમનું વર્ણન છે

આગળ જતા તે એ વિષ્ણુનો અવતાર થાય છે, તેથી પણ વધારે આગળ આશરે ઇ સ ૭૦૦ મા લખાએલી ભગવદ્ગીતામા તેમની એથી પણ વિશેષ મુતિ છે અને પરમેશ્વર તરીકે તેમનું પ્રદર્શન છે ગીતામાના તેમના શબ્દો મનુષ્યને ઉપદેશ કરવા ‘ માનવ આકાર ધારણ કરી પરમેશ્વરે અવતાર લીધેલો

છે, તેમના વચન તરીકે સ્વીકાન થયા છે પુરાણોમાં વર્ણવેલા કૃષ્ણના આચરણ વિશે ગીતામાં કંઈ સૂચન નથી, કૃષ્ણ ત્યાં પોતાના અવતારનું પ્રયોજન કહી ગતાવે છે કે “સાધુ પુરુષોના સરક્ષણને માટે, હ્રદ્ય આચરણવાળાના વિનાશને માટે અને ધર્મનું સંસ્થાપન કરવા માટે હું દરેક યુગમાં ભાગવત જન્મ લઉં છું ”

પુરાણોમા અને મુખ્યત્વે ભાગવત પુરાણોના દશમ સ્કંધના હિંદી અનુવાદ ‘પ્રેમ સાગર’ જેમાથી આ પ્રકરણમા આપેલી યોમના જીવનની મુખ્ય હંકી કત ઘણે ભાગે લીધેલી છે તે ‘પ્રેમભાગ મા’ વર્ણવેલા કૃષ્ણ ગીતામા વર્ણવેલા ગુરૂ અને કૃષ્ણથી વક્ષણમા તદ્દન જુદા છે ગીતામા યોમ ॥ જીવનની સવિસ્તર હંકીકત આપી નથી તેથી પુરાણમાઆપેલુ આન્વિગ્યનુ વર્ણન આપણે સ્વીકારીશુ ”

॥ धीत कृष्णराज ते पाछणथी देव गया

કુર્મુણોથી દૂષિત જગદીશ્વર હોય ?

કુપાયુ ચરિત્રે પૃ ૪ થે જાણૂ વડિમચડ લખે છે કે—

“કૃષ્ણ એ પોતેજ ભગવાન છે એવું ઘણા દિલ્લે તુ મને કહે અને તેથીજ-કૃષ્ણનું નામ, કૃષ્ણની કથા, કૃષ્ણની પૂજા અને તેનો ચોરસ મનથી ઉન્નતિના સાધન મળે છે પરંતુ એ લોકો કૃષ્ણને-કૃષ્ણના મનદેવેની જેવી રીતે જુએ છે ?

પાઠ્યાવસ્થામાં જે દહી માખણની ચોની મૂંડે મૂંડે રહે
વ્યભિચારી હતો, જેણે હજારો ગોખીઓનું ચતિત્તવાણુ કર્યું હતું તે
વસ્થામાં જે હમાઈ અને શહતાનો ચિરામણિ ધારી રહે તે જેણે
દ્રોણ વિગેરેના ઇવ લેવડાવ્યા હતા, તેવા એકે એકને

હવે જો એ વાત ખરી હોય તો મનુષ્યને શું કરવું પડે ? આપણાથી કબુલ રખાય ? મળબળ ઇશ્વર સર્જે છે એવું કહેવું નથી. જો કેવળ શુદ્ધ, સત્વ, જેના નામમાત્રથી મનુષ્યને મુક્તિ મળે તો પાપ, દુર નાશો તે બગવાન શુ ઇશ્વર ને શું કરી શકે ? ” ઇત્યાદિ ”

આમા માગ છે એક-એક મુજબ કરવાનું હોય તો
ભગવાન તરીકે કપૂર ન રહીને મુજબ કરવાનું હોય તો
પોતાની જ પુત્રીને સ્વીકારી લેવાનું હોય તો
દોડી કળાશ, અને એક-એક મુજબ કરવાનું હોય તો
રાણ, એવા પ્રદા કરવાનું હોય તો

રાખી ગકાયે ? તે સિવાય—મહાદેવજી તપના બહાને જ મલમા કુટીયા બનાવી
નળ પ્રજાની મારી મારી ઓચેને મત્રના બળથી ખેચી તેઓની માથે વિષયનું
મેવન કરવાવાળા મોટાદેવ હતા એમ આપણે તેમણે કયા ઉત્તમ ગુણથી માની
લેવા ? આ વિષયમાં જુદાં મારાથી લખાએવો જરૂરજીનો લેખ તેમજ જુનો
મહાદેવજીનો લેખ આ ત્રણે દેવોમાનો કયો દેવ ઉત્તમ ગુણવાળો સિદ્ધ થઈ શકે
તેમ છે ? મારેજ અમો કહીએ છીએ કે—વેદિક મતવાળાઓએ પૂર્વે કોઈ ચાલતા
નવ્ય મર્મથી વિપરીત થઈ બિચારા અજ્ઞાન લોકોને જરૂર ઉધે જતે દોરવાનો
પ્રયત્ન કરેલો. ■ એમ કહેવામાં હરકત શુ આવે તેમ છે ? તેનો વિચાર, ખૂણ
નિશ્ચિનપણાથી કરીને જુનો વધારે શુ લખુ ?

। ઇતિ દ્વષણથી દ્વાપત જહીશ્વર હોય ? ન હોય તેનો વિચાર

કૃષ્ણજી મહારાજ કે પરમાત્મા ?

કૃષ્ણ ચરિત્ર કેવું હતું અને તેને જાણવાના સાધન શા છે ?

કૃષ્ણચરિત્ર લખતા બા જૂનકિમચદ્ર, પ્રકરણ બીજુ પૃ ૮ મા લખે છે કે

“ મહાભારત, હરિવંશ અને પુરાણ એ પ્રાચીન પુસ્તકોમાં કૃષ્ણને
લગતુ વૃત્તાત મળી આવે છે

પુરાણની મજ્યા અઢાની, છે પરંતુ તે સઘળામાં કાઈ કૃષ્ણને વિષે હકી-
કત જણાવે ની નથી માત્ર-૧ બ્રહ્મપુરાણ, ૨ પદ્મપુરાણ, ૩ વિષ્ણુપુરાણ,
૪ વાયુપુરાણ, ૫ શ્રીમદ્ભાગવત, ૧૦ બ્રહ્મવૈવર્ત પુરાણ, ૧૩ રુદ્રપુરાણ,
૧૪ વામન પુરાણ અને ૧૫ કૃર્મ પુરાણમાંજ એ સળધે વર્ણન મળી આવે છે

આગળ પૃ ૯ મા હરિવંશમાંજ કહેલું છે કે—કૃષ્ણના જીવનના
જાકીના ભાગની હકીકત મહાભારતમાં નથી, મારેજ હરિવંશ જ્યો છે
ભાગવતમાં પણ એમજ જાણાવેલું છે

બ્યાસે નારદને—મહાભારત અસ પૂર્ણ છે એવું કહ્યું તે ઉપરથી નારદે
ન્યાસને કૃષ્ણ ચરિત્ર પુરપુરે રચવા ઉપદેશ કર્યો કેટલાકોનું તો એવુંજ
કહેવું છે કે—મહાભારત હરિવંશ તથા અંદારે પુરાણ, એ એકજ માણને
એટલે વેદવ્યાસેજ રચેલા છે એ મત ખરો છે કે ખોટો તે જોવાનું આપણે
અત્યાં કાઈ પ્રયોજન નથી આપણે આગળ જતા ભેદશુ કે મહાભારતમાં
કોઈપણ પ્રમજની ઐતિહાસિકતા ■ કે નહિ, જો ખૂબ મહાભારતમાંજ તે ન
હોય તો પડી હરિવંશદિ ગ્રંથોમાં તે હોવનો સંભવજ નથી

પૃ ૬-૧૦-મા આ દેવના વતનીઓના મગજમા અસલથીજ જે અભિપ્રાય ધુમી ગયો છે તે, અને તે એ છે કે-સંસ્કૃત ભાષામા જે જે કાંઈ લખાએલુ, જે જે કાંઈ રચાએલુ છે, તે તે મધ્યુ નિર્વિવાદ મુખ્યોનીજ દૃષ્ટિ છે, અને તે મગજમા મદેહ ગહિત સત્ય સમાએલુ છે-ચારવેદ, લાખ શ્લોકથી ભરેલુ મહાભારત, હરિવંશ, અઢારે પુરાણો, એ મધ્યુ એકજ માણુને (પૃ ૧૦ થી) રચુ છે તે પણ કલિયુગના પ્રાગલે આમરે પાચ હજાર વર્ષપર અને તે ગચનાર વેદવ્યામનુ લખાણ તેવી ને તેવી સ્થિતિમા, કાંઈપણ નુધાન વધારા સિવાય હનુમુધી જળવાઈ રહેલુ છે આ મચ્કારે કેટલાએકના ઉપર તો એવી એક તગ્ગી અસર કરી મૂકી છે કે, જો કોઈ તેની વિરૂદ્ધ દલીલ કરવા બાય તો, તે દલીલ માલજવાની વાત તો આવી રહી પણ તેવી દલીલ કરનારને તેઓ મહાપાપી, ચડાલ, તથા દેશદ્રોહી ગણે છે બીજી ખાખુની આદત તે વિલાયતના લોકોના પાડિત્યની નડે છે તે છે યુરોપ અમેરિકાના કેટલાક પડિતોએ સંસ્કૃતનુ શિક્ષણ લીધુ છે અને પ્રાચીન સંસ્કૃત ગ્રંથોમા કાઝ તવારીખી સચ્ચાઈ કે નહિ, તે શોધી કાઢવા તેઓ મૂકી પડેલા છે પરંતુ પરાધીન, હર્ષલ, હિંદુઓ કોઈ કાલે પણ સુધરેલા હોઈ શકે ? અથવા તેમનો નુધારો ઘણા પ્રાચીન કાળનો હોય એ વાત તેમનુ મન કળૂવ કરી શકતુ ન હોવાથી, જે ચાર જણ સિવાય બીજા સઘળાઓ પ્રાચીન ભરતખડનુ ગૌરવ તોડી પાડવા મચ્યા ગયા છે અમલ હિંદુસ્થાનમા રચાયવા ગ્રંથોનો મચકુર (માત્ર હિંદુ ધર્મના વિરોધી બૌદ્ધ ધર્મોમાના ગ્રંથોમાની હકીકત સિવાયને) આધુનિક હાલ થોડા વખતપર રચાયેલો છે અને હિંદુઓના પુસ્તકોમા જે જે કાંઈ છે તે ખોટુ છે, અનત્ય છે, અથવા તો તે બધુ પારકાદેશમાથી ચોરી લીધેલુ છે, એલુ માળિત કરવા તેઓ યતનપૂર્વક મડયા ગયા છે ”

આગળ પૃ ૧૧ મા ખાખૂલુ લખે છે કે- “ ખેદની વાત એટલીજ છે કે હિંદુસ્તાનના કેળવાએલા વર્ગમા પણ, એ વિદ્વાનોના મતને ખરો માનનારા ઘણે મ્હોટે ભાગે મળી આવે ”

ઘણાઓ પોતે તે વિષયપર જિલકુલ પણ વિચાર કરવાની તસ્દી લીધા સિવાય, આખો મીચી યુરોપના પડિતોનો મત તે પોતાનો મત એમ મ્વીકારી લે છે ”

આમા વિચારવાનુ-“ ખેદની વાત એટલી છે કે-હિંદુસ્તાનના કેળવાએલા વર્ગમા એ વિદ્વાનોના (યુરોપના વિદ્વાનોના) મતને ખરો માનનારા ઘણે મ્હોટે ભાગે મળી આવે છે ”

આ ખેદ બાબુજીનો એક ત કેળવાએલા વગ ઉપર યથાથ રૂપે નથી કારણ પૂર્વકાનના નષિઓએ કરેલા ગોટાનાનો પ્રતિકાર બાબુ પે તેજ પ્રી રહ્યા છે અને તે કેળવાએલો વર્ગજ સમજી શકયો છે ? તેમા જેઓ સ્વાર્થ વિનાના અને મત્ય હૃદયના છે તેમણેજ પોતાના સત્ય ઉદ્દગારો બહાર પડયા છે ? જો ખનિલા અગ્રેજોએ આપણા વર્ગની આખ ઉધાડી ન હોત તો, આપણા વર્ગમાનો આખ ઉધાડીને જોવાવાળો કેણુ હતો ? આજે પણ જીવો-આટના બધા પ્રજાશમા સ્વાર્થી પડિતો બાપ દાદાઓના કલ્લાને ખરે મનાવવા પોતાની કટપનાના ઘોડા એને છુટથી કેવી રીતના દોડાવી રહ્યા છે ? એકજ વાત જીવો કે દશ અવતારોના વિષયમા-કોઈએ કપના કરી સૂચની, બીજાએ બીજી, ત્રિજાએ ત્રિજી, એમ જેટલા લેખકો તેટલીજ કપનાઓ ચઇ જેમને સત્ય હૃદયથી જોયુ તેમને લખી બતાવ્યુ કે-વેદિકોમા ૨૪ અને દશ અવતારોની કટપના જૈન અને બૌદ્ધોની સખ્યાને ગ્રહણ કરી કટિપત ઉભો કરેનો છે એવા સત્યવાદિઓતો ધન્યવાદના પાન ગણાય પણ ખેદના પાત્ર ન ગણાય ? એવા અનેક સત્યવાદિઓના લેખો-અમારા તરફથી બહાર પડેલા “ જૈનેતર દ્રષ્ટિએ જૈન ” અને “ સ્યાદાદની સાર્થકતા ” નામના ગ્રંથમા જીવો તે સિવાય બીજા પણ અનેક સત્ય હૃદયના લેખકો આ પુસ્તકમા મળુ જોશે, આપ મનજનો પણ સત્ય હૃદયથી જોશે તો જરૂર તેમની પ્રશસા કરશે જેઓ ખરા સામ્યશાળીઓ, અને જેમનો સસાર થોડો બાકી રહેલો હોય તેવા મહાપુરુષોજ સત્ય વસ્તુને સત્ય રૂપે જોઈ શકે છે ? એમ જૈન સિદ્ધાંતની અન્યતા છે પછી ખેદનો વિષયજ કયા રહયો ?

॥ ઇતિ વેદિકે-કૃષ્ણ ચાન્દ્રિ ભણવાના સાધન, બાબુજીનો ખેદ તેનો વિચાર

કૃષ્ણના મળ ધે—“ બાબુના લેખમાથી ૧૫ કલમ

“ વેદિક મતવાળાઓએ પ્રજ્ઞા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ આ ત્રણે દેવોને જગતના ઈર્તા હર્તાદિક લખી મોટામા મોટી મત્તાવાળા પરમ્પરારૂપે, હનીયાને મનાવેના હોવા છતા તેમના મળ ધે સાધાનજી માણસોને પણ ન જાણે તેવા નિર્મર્યાદ, આપસ આપસમા વિરુદ્ધ, તદ્દન અમગત લેખો શાથી લખ્યા હશે ? શુ મૂળમાજ તે દેવો કનિપત ગોડવ્યા હશે તેથી ? અથવા શુ મૂળમા કોઈ સરજ નેતા ન હોવાથી, આમ બન્યુ હશે ? અથવા શુ તે લેખકોનુ વતન નિર્મર્યાદ હોવાથી આમ બન્યુ હશે ? એમ ત્રણે દેવોના સબ ધે વિચાર કરવા જેવો હોવા છતા કેટલાક પડિતોએ તેમ ન કરતા માન ત્રી કૃષ્ણના મળ ધેજ વિચાર કરીને ગતાપેલો જોવામા આવે છે, તે પ્રમાણેબાબુ બકિચદ્રે પણ કેટલાક પુનાશા

કરીને ખતાવેલા છે તેમાના યત્કિચિત્ વિચારો અમો પણ ટાકીને ખાતાવીએ છીએ

(૧) ખુદ મહાભારત વિશ્વ સને પાત્ર નથી ?

કૃષ્ણ ચરિત્ર પ્રકરણ ૩ માના પૃ ૧૨-૧૩ મા જુવો-

" જે મધળા પુસ્તકોમા કૃષ્ણનું ચરિત્ર મળી આવે છે તેમા સૌથી પહેલવહેલું મહાભારત છે પરંતુ મહાભારત ઉપરજ પુરેપુરો વિશ્વાસ મૂકી નાકાય ખરા ?

પૃ ૧૩ મા— હિંદુસ્તાનમા લખાયેલા મધળા પ્રાચીન ગ્રંથોમા માત્ર મહાભારત અને રામાયણનેજ ઇતિહાસ એ નામ મળ્યું છે અને જ્યારે મહાભારત ઇતિહાસ પદ ગ્રંથ છે કે અને રામાયણ સિવાય બીજો કોઈ પણ ગ્રંથ નામ ધરાવતો નથી ત્યારે જરૂર તેમા ખાસ ઇતિહાસગત્તા હોવી જોઈએ

એ વાત ખરી છે કે—મહાભારતમા એવા ઘણા પ્રમુખ વર્ણવેલા છે કે જે દૃનજ નિરૂપયોગી, અસંભવિત અને અનૈતિહાસિક હોય એમ જણાઈ આવે છે "

(૨) ચોવિશ હજાર શ્લોકનું મહાભારત તે એક લાખ.

કૃષ્ણચરિત્ર પ્રકરણ ૬ સુ પૃ ૪૨ મા જાખજી લખે છે કે "એ પ્રાચીન મહાભારતમા કથા વિગેગેનો એટલો ઉમેરો થઈ ગયો છે કે તેમા અસંભવ ગુણો ગયો છે તો તે વાત આપણે માન્ય રાખી શકીએ ખરા ?

પૃ ૪૫ મા " ચતુર્વિંશતિ સાહસ્રી ચક્રે ભારતસહિતા " વિગેરે આદિ પર્વ ૧૦૧-૧૦૩ ,

પ્રથમ આ ભારતશ્રી સહિતા વ્યાસજીએ ચોવીશ હજાર શ્લોકોની કરી અને પછી મહાત્માપુરુષોના આખ્યાન લખ્યા તેથી એ ભારત એક લાખ શ્લોકનું થયું " "

(૩) ઇશ્વરને માનવ શરીર ધારણ કરવાનું પ્રયોજન શું ?

પ્રકરણ ૧૨ માના પૃ ૫૫ મા જાખજી લખે છે કે—" વળી તે ઉપરાંત કૃષ્ણના પોતાના પણ કેટલાક અસાધારણ કામોપજ અણુવિશ્વાસ આવવાનું કારણ છે અને તે પણ તેમને ઇશ્વરનો અવતાર ગણવા છતાં—કારણ મનુષ્ય દેહ ધારણ કરી કાઈઈ અસ્વાભાવિક કામ તે કરે તો તે પોતાનાની ઇશ્વરી યા દેવી શક્તિ વડેજ કરી શકે, પણ જો તેમ હોય તો પછી માનવ શરીર ધારણ કરવાનું તેમને

પ્રયોજનજ શુ રહે ? જે મર્વના કર્તા, સર્વ શક્તિમાન, જેની ઇચ્છા પર આખા વિશ્વની સૃષ્ટિ અને નાશનો આધાર છે તે શુ મનુષ્ય દેહ દ્વારા કર્યા વિનાય માત્ર પોતાની ઇચ્છા દ્વારા કોઈ અસુર અથવા માણસનો મહાર કરવા અથવા કાંઈ બીજુ કામ તેમને ધાર્યું હોય તે મ પાદન કરવા શક્તિમાન ન હતા ? કારણુ જો એ દૈવી શક્તિવડે તે મદ્દના કામ કરી શકે તો પછી તેમને માણસનુ ગરીર ધારણુ કરવાની અગત્ય રહે નહિ અને જ્યારે પોતાની મનુષ્યીજ તેઓ માણસ દેહ ધારણુ કરે તો પછી દૈવી શક્તિ ભારદ્વ પ્રયોગ કરવા એ તેમનો ઉદ્દેશ હોઈ શકેજ નહિ માટે એ દેહ ધારણુ કરવાનુ પ્રયોજન શુ ? એવુ કયુ કામ છે જે જગદીશ્વર જો મનુષ્ય દેહ ધારણુ ન કરે તો તેનાથી થઈ શકે નહિ, પારપટે નહી ?”

બાણુજીના ઉપગ્ના વિચારો—“ સમયમિ યુગે યુગે ’ વાળો જે ગીતાનો પ્રલોક છે તે અયોગ્યજ કરાવે છે ઇચ્છા પ્રમાણે કાર્ય કરવા વાળા ઇશ્વરને યુગ યુગમા જન્મની મહાવિટબનામા પાડવાની શી જરૂર ? ઘેર બેઠા કાર્ય કરનારને ટાંગડોતોડની મુશાફરી શા માટે ?

(૪) જગદીશ્વર માણસજ ન થાય તો પછી મત્સ્યાદિક કયાથી ?

દૃષ્ટુ ચરિત્ર પ્રકરણ ૧૨ શુ ૫ ૫૨ મા— ।

“ જગદીશ્વર માણસનુ રૂપ હો એ વાત મબલિત છે ખરી ? ” વળી પ્રકરણ ૧૩ માના ૫ ૬૩ મા બાગણુ લખે છે કે—“ મહજ બુદ્ધિવાળો માણસ પણુ સમજ શકે કે—મત્સ્ય, કર્મ, વરાહ વગેરે વાર્તા જેવી કથાઓના વિષયભૂત પશુગણુને ઇશ્વરાવાતાર જોડે કાંઈ કાવો દાવીજ નથી ”

(૫) દૃષ્ટુની બાબતમા બીનકુદરતી, નવરા પ્રાણીઓએ લખયુ

મ ૧૩ શુ ૫ ૬૩ માજ—“ દૃષ્ટુનુ જે મૂલ વૃત્તાત છે તેમા કોઈ રીતના બિન કુદરતી બનાવો નથી મહાભારત અને બધા પુરાણોમા હાલના નવરા પ્રાણીઓએ ઘણી નિર્મલક વાતો રચી લરી દીધેલી છે ” ।

અમારા વિચાર પ્રમાણે—વિષ્ણુના ૨૪ અને ૧૦ અવતારોની કદપના જૈન બૌદ્ધના અનુકરણ રૂપે—મત્સ્ય, કર્મ અને વરાહ જેવા પશુ ગણુને જે ભગવાન કરાવ્યા તે પાપુ નવરા પ્રાણીઓએ ઇશ્વરની રૂપેતી કરેલી જણાય છે કે કાંઈ મત્સ્યરૂપુ લખેવુ ?

જુગો અમારો જ પૂર્ણ લેખ અને પટસ્થ રૂપે કરેલ ત્યાસત્યનો વિચાર વધારે શુ લખુ !

(૬) પુરાણોના કર્તા દોણ ? એક નથી પણ અનેક છે

કૃષ્ણચરિત્ર પ્રકરણ ૧૪ મુ પૃ ૮૮ મા—“ દેશીજા એમ કહે છે કે અથવા પુરાણો એકજ માણમે રચ્યા છે યુરોપીયન એમ કહે છે કે દરેક પુરાણ જુદા જુદા માણમનુ બનાવેલું છે ”

આગળ પૃ ૮૯ મા—“ “ ખરી વત તો એમ છે કે-દરેક પુરાણની અંદરનો મજકુર એકજ માણમને હાથે રચાયેલો નથી કારણ હાલના પુરાણોતો માત્ર એક જાતનો જ ચડ છે અને તે મજહબા જુદા જુદા વખતમા રચાયેલી પાતો ભેગી થએલી છે ”

(૭) ભારતમા કે વિષ્ણુ પું મા-ગોપીઓની કે દહી માખણની પાતો નથી

કૃષ્ણચરિત્ર ખંડ ૨એ પ્રકરણ ત્રિનુ પૃ ૬૪ મા

“ ભાગવતમા એમ પણ કહેલું છે કે-કૃષ્ણને ચાલતા આપડયુ એટલે નેલું ગોપીઓને ઘેર જઇને બહુ તોફાન કરવા માડયુ અને જીભ તોફાનમા-દહિ માખણ, ચોરી ખાવાનું મુખ્ય હતું એ પાતો નથી વિષ્ણુપુગણમા કે નથી મહાભારતમા ”

પૃ ૬૫ મા—“ હરિવંશમા એ વાતનો થોડો પ્રસંગ છે ખરો પરંતુ ભાગવતમા તે વિસ્તારથી લખેલો છે ”

“ જે નાના બચ્ચાને જન્મતી વખતે ધર્મ કે અધર્મ તેનું જ્ઞાન હોય નહિ તે ખાવાના પદાર્થ ચોરી ખાય તેમા કાંઈ દોષ ગણાય નહિ પરંતુ જે કૃષ્ણને તમે ઇશ્વરના અવતાર તરીકે ગણતા હોય તેને નાનપણમા કે મોટપણમા કોઈ પણ જાતનું જ્ઞાન ન હોય એવું માની શકાય નહિ આનો જવાબ કૃષ્ણના ભક્તો એવી રીતે આપે છે કે જે ઇશ્વર કહે તે ચોરી કહેવાય નહિ જે આખા જગતનો માલિક છે, આખી પૃથ્વીનું બી, માખણ, દહિ જેણે પોતે જનાબુ છે તે વળી કેઇનો માલ લઈ લે તે ચોરી કહેવાય ? ન કહેવાય કારણ સર્વસ્વ તેનું જ છે ઇત્યાદિ ”

આમા જન્મ મારા વિચારો—તે વખતના ઇશ્વર દહિ, માખણ ચોરીને ખાતા તો શું તેમનો ખજાનો તર ન હતો ? અથવા શું લોકોને અનીતિ ગ્રિહવવા ? જે ભગવાન ઇશ્વરરૂપે આવેલા હોય તો શું તેમના અજ્ઞાનીના જેવા અકાર્ય હોય ? ચોર તો પણ ભગવાન, બીર તો પણ ભગવાન, શું એ વિચારવા જેલું નથી ?

(૮) કૃષ્ણના સ્પર્શથી બે ઝાડના બે કુર પુત્રો થયા ?

કૃષ્ણ ચરિત્ર ખંડ ૨ ભો. પ્રકરણ ત્રિમુ ૫ ૬૬ માં બુલે

“યમલાભુર્ન નામના ઝાડનો નાન-એક વખતે કૃષ્ણે બહુ તોડ ન દર્શાઈ જ્યોદ્ધાએ તેમને પેટે દોરડું બાંધી એક લાકડાના ખાડણીયા બોટે તેમને બાંધી રાખેલા કૃષ્ણ ખાડણીયાને તાણતા તણાતા આગળ ચાલ્યા, ન્હાતા ચાલતા ચાલતા “યમલાભુર્ન” નામના બે ઝાડ આવ્યા અને ખાડણીએ તેમની વચ્ચે ભરાઈ ગયો પણ કૃષ્ણના ભેરે તે બન્ને ઝાડ બાંધી ગયા-મૂલથી ઉભડી ગયા અને કૃષ્ણે આગળ ચાલવા માંડ્યું.”

“આ વાત વિષ્ણુપુરાણમાં છે તેમ મહાભારતમાં ગિરુપાદના તિ-મ્કાર મુકત ભાષણમાં પણ છે

પરતુ આપણે જોયું છે કે-ભાગવત લખનાર અમલ વર્તીએ ૫ મરી મમાલો ભભરાવવામાં બિલકુલ ઊણું નખતો નથી. એ બન્ને ઝાડને તે કુમેરના પુત્ર કહે છે શાપો મારે તેઓને ઝાડનું રૂપ લેવું પડેલું, તેઓને કૃષ્ણનો સ્પર્શ થવાથી તેઓ શાપ મુકત થઈ પોતાને પોતાના ધાર્મિક યાદી જતા વધા કૃષ્ણને બાધવા આખા ગોકુળના દોરડા ભેગા કર્યા તોપણ તેનું પેટ બાંધી થકાયું નહિ છેવટે તેણે કયા કરી જ્યોદ્ધાને પોતાનું પેટ બાધવા દીધું.”

આમાં પણ મારા બે ગોલ-નાના છોકરા પણ ગભીર સ્વભાવના તોફાન કરતા નથી ભગવાનને બાધવા આખા ગોકુળના દોરડા ભેગા કરવા પડ્યા અને માતાને પણ કેટલો બધો ત્રાસ ? છતાં કવિ કહે છે કે સ્પર્શમાત્રથી બે ઝાડ શાપ મુકત થઈ પોતાના ધાર્મિક પહોર્યા આમાં જઈ બાબુથી સત્યતા ?

(૯) ત્રણ અમુરોનો વધ પાયાવિનમ્રો

કૃષ્ણચરિત્ર ખંડ ૨ ભો. પ્રકરણ ૪ મુ “ભાગવતમાં કહ્યું છે કે-વૃદરાવનમાં આવ્યા પછી કૃષ્ણે ત્રણ અમુરોનો વધ કર્યો

(૧) વત્સામુર, (૨) બકામુર, અને (૩) અદ્યામુર, પહેલો વાદગાના રૂપે, બીજો પક્ષીનારૂપે અને ત્રીજો શાપનારૂપે આવ્યો હતો. પરતુ એ ત્રણમાંથી એકે બનાવતું વર્ણન વિષ્ણુપુરાણમાં કે ભારતમાં છે નહિ તેમજ હરિ-રામા પણ નથી તેથી તેને બીન પાયાદાર ગણી આપણે છોડી દઈશું.”

(૧૦) કૃષ્ણ સાથે મનિષ પુરાણીએ કલ્પેલી સંધા

કૃષ્ણ ચરિત્ર ખંડ ૨ ભો. પ્રકરણ ૧૦ મુ ૫ ૧૩૪ માની-સંધા

ભીષ્મપર્વ, દ્રોણપર્વ, કર્ણપર્વ, અને શન્યપર્વ રાખેના છે આ ચુદ્ધ પર્વો મહાભારતનો હલકામાં હલકો ભાગ છે પુનરુક્તિ, અણુનમો ઉપજાને તેવા લાખા લાખા વર્ણન, અસ્વાભાવિકતા, અત્યુક્તિ અને અગતિ વિગેરે ઘણા દોષો તમા નજરે પડે છે એનો ઘણોજ થોડો ભાગ અસવ મહાભારતમાં હશે પણ તે ક્યો તે નકકી કરવું બહુ અઘરું છે જ્યાં આખું વન કાગળી ભરણ હોય ત્યાં મુલ વિષુવદ એ બહુ ડું માધ્ય છે છતાં એ ભાગમાં જ્યાં જ્યાં કૃષ્ણુતે લગતું કાડું કહેલું હશે ત્યાં ત્યાં આપણે તે અસલ છે કે નહિ તે નકકી કરવા પ્રયત્ન કરીશું”

(૧૩) ભારતમાં વિકારવાળું કૃષ્ણ ચરિત્ર

કૃષ્ણ ચરિત્ર પૃ ૩૨૦—નવીન ભાગ હાખવ કરનાર કવિ—

“ અત્યાચ્છુધી આપણો રસ્તો સરળ હતો તેથી વગર મુશ્કેલીએ તે આપણે કાપી શક્યા પરંતુ હવેથી મોટી શુચ્યવણ શરૂ થાય છે મહાભારત એક દરીયો છે છતાં અહિં સુધી તેના સ્થિર પાણી પર કોમળ મધુ-શબ્દો માલગતા સામળતા સુખે મુગાફરી કરી આપણું વાહન આપણે લઈ આવ્યા છીએ પણ હવે તોફાની પવનથી ઉછળતા મોજાને લીધે આપણે ઉભે ઉઠગણુ ને નીચે પડણુ પડશે કાગણુ હવે આપણે સુખ્ય કરીને મહાભારતનો બીજો થર ચણનાર કારીગર કવિના હાથમાં આવી પડ્યા છીએ તેને હાથે કૃષ્ણચરિત્રનું ફપજ બધું ફેરવાઈ ગયું છે, જે ઉઠાવ હતું તે હવે માફડું ને નાતું થતું જાય છે જે સરળ હતું તે હવે કૌશલ્ય ભરેલું ટુટિલ થઈ પડે છે, જે મત્તમમ હતું તે હવે અસ્ત્ય અને ઠગાઈની ખાણ થઈ જાય છે જેનાપર ન્યાય અને ધર્મ બંને દીપ્તી નીકળતા હતા તે હવે અન્યાય અને અધર્મના ડાઘથી કલુષિત થઈ જાય છે એ કવિના હાથમાં ‘કૃષ્ણચરિત્ર’ એવો વિકાર પામે છે ”

(૧૪) કન્થિત લેખોના સાગરમાં ડુબેલું કૃષ્ણચરિત્ર

કૃષ્ણચરિત્ર પૃ ૩૬૩ મા—ઉપસહારમાં બાળુજી લખે છે કે—

“ કૃષ્ણચરિત્રમાં સત્યનું નવું સગઠન કરવું એ બહુ મુશ્કેલ કામ છે કાશ્મી ખોટી અને અસ્વાભાવિક હકીકતોની ભરમથી એ અગ્નિ એટલો તો ઢાકાઈ ગયો છે કે તે ચોખી કાઢવો પણ અપ્રેર થઈ પડે છે જે સાધનોથી ખરું કૃષ્ણચરિત્ર ધક્કીને ઉપજાવી કાઢી શકાય તે સવળા ખોટાપણાના સાગરમાં ડુબી ગયેલા છે માટેજ તેનું સત્ય સ્વરૂપ જેટલું બની શક્યું તેટલું ઉપરના પૃષ્ઠોમાં ધક્કી બતાવ્યું છે ”

આમા મારો કિચ્છ વિચાર—

નવા સગઠનનો અર્થ જોઈ કરી શકાય કે કલ્પિત, નીતિ વિરુદ્ધ અને અસ્વાભાવિકતાવળી લખાણ ઠાઠીને, શુદ્ધ સ્વરૂપનું જણાવવું ? પુરાણકારોએ જૈન ધર્મના ઇનિહાસમાના લેખોને ગ્રહણ કરી, તેમા અનેક પ્રકારની ઉધી છતી કલ્પનાઓ કરી પ્રજ્ઞા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ એ ત્રણે દેવોના સંબંધે કલ્પિત, નીતિવિરુદ્ધ, અને અસ્વાભાવિકતા વાળા લેખો લખ્યા છે તેથીજ તેમના સંબંધે સત્યરૂપે લેખો લખાયા નથી માટે મત્તધર્મને જોડવાની જરૂર છે અને તે સત્યરૂપ જૈનધર્મ આજે પણ તેવા ને તેવા સ્વરૂપનો દ્રષ્ટિગોચર થાય છે તેના સંબંધે અનેક દેશી પન્દેશી જૈનેતર પકિતોના લેખો “ જૈનેતર દ્રષ્ટિએ જૈન ” નામના ગ્રંથમા અમોએ પ્રગટ કરી દીધા છે અને બાકીના બીજા પણ અનેક લેખો અમારા હાથમા ફરીથી આવેલા છે તે પણ લખીને બહાર પાડવાના છીએ, ત્યાંથી સત્ય શોધકોએ સત્યાસત્યનો વિચાર કરી લેશે

૧૫ બાબૂજીએ પુરાણકારોના લેખોના નીતિ વિરુદ્ધના લેખો બતાવ્યા તે પછી પક્ષપાત નહયો

કૃષ્ણચરિત્ર પ્રકરણ ત્રિજી પૃ ૧૪ મા—બાબૂજી લખે છે કે—

“ અન્યદેશના લેખકો યશ મેળવવા અથવા એવી ટોઈ બીજી તૃષ્ણાથી અન્ય રચતા અને તેથી હંમેશા પોતાની કૃતિ પોતાનેજ નામે જોળખાવવા તેમનો ઉદ્દેશ રહેતો. પારકાની કૃતિમા પોતાની કૃતિ ડુંબાડી દઈ પોતાના નામનો લોપ કરી નાખવા તેમને ઇચ્છા થતીજ નહિ પરન્તુ ભરતખંડના પ્રાક્ષણો તે નિ સ્વાર્થી અને નિષ્કામ રહીનેજ પોતાનું કામ કરતા લોકનું ભણ (પૃ ૧૫ થી) કરવું એ સિવાય બીજા યશના ભૂખ્યા હતા જ નહિ આ દેશમા એવા ઘણા ગ્રંથો છે કે જેના બનાવનારનું નામ હજી સુધી કોઈપણ જાનતું નથી આવા લેખકો મહાભારત જેવા લોકપ્રિય ગ્રંથ મારફતે, પોતાની કૃતિ પણ લોકમા વિશેષ ફેલાય એવા વિચારથી, તે ગ્રંથમા પોતાના લેખ દાખલ કરી દેતા આવા આવા કારણોને લીધે મહાભારતમા કલ્પિત કવાઓ ઘણી છે પણ તેટલા ઉપરથી એમ કહેવું કે એ પ્રસિદ્ધ ગ્રંથમા કોઈ ઐતિહાસિક વાર્તા છેજ નહિ એ ઘણું અનુચિત છે ”

આમા મારા કિચ્છ વિચાર—

ભરતખંડના પ્રાક્ષણો નિ સ્વાર્થ અને નિષ્કામ રહીનેજ લોકોનું ભણ કરવા પોતાનું નામ ન જણાવતા આ વિચારમા બાબૂજીની અને અમારી દ્રષ્ટિમા

ફર છે અમાના વિચાર પ્રમાણે તો—પૂર્વ પદ પરાથી આવતા આવેલા કોઈ મત્ય ફપનેનધર્મથી ફટાઈને જેથી ગોળા ગળકાવવાને માટેજ પ્રાદ્યપો પોતાના નામોને છુપાવતા ? અને પોતાના કુટુંબનો નિર્વાહ કરતા જુગો પૃ ૯ ૧૦ મા બાળુજી નોજ લેખ—આગ વેદ—લાખ શ્લોકોથી ભરેલું મહાભારત, હરિવત, અઢારે પુરાણો એ સઘણું એકજ માણસે રચ્યું છે અને તેવીને તેની સ્થિતિમા જળવાઈ ન્તુ છે ને આ વાત સાચી હોત તો કૃષ્ણના માથે ચઢાવેલા દ્વપ્લોનો ઉદ્ધાર ઠગવા બાળુજીને બધા ગ્રંથોનું ડાવાણુજ યુ કરવા કષ્ટ પડતું ? તેથી એજ વિચાર ઉપર આવલું પદ છે કે—પોતાનો સ્વાર્થ સાધવાના માટે કોઈ ચાલતા મત્યધર્મથી ફટાઈ ઉધુ છતુ લખી લોકોનું વચણ પોતાના તરફ દોરવવા મત્ય વસ્તુનો ફેરફાર કરતા અને પોતાના નામોને છુપાવતા નહિ કે લોકોના ભવાને માટે ? ॥ ફરીથી જુવો કે પુરાણકારોએ વિષ્ણુના ૨૪ અને ૧૦ એમ બે વખતે અવતારોની ઠપના ઉભી કરી છે તે શુ સાચી છે ?

જે સાચી હોત તો પૃ ૬૩ મા બાળુજીને એમ ચા માટે લખલું પડતું કે —“ફહેજ ખુદિવાળો માણુમ પણુ મમજી શકશે કે—મત્સ્ય, કૃમ્, વરાહ વગેરે વાર્તા જેવી કથાઓના વિપચબૂત પશુમણુને ઇશ્વરાવતાર એકે કાઈ દાનો દાવીજ નથી વળી જુઓ કે—આ અવતારોની કટપના ઠીનોના ગૃહ તીર્થ કદાથી ૨૪ ની તેમજ ખૌધાના દશ ખોધિમત્તથી દશની ઉભી કરીને પુગણુકારોએ પોતાના નામ છુપાવી લોકોને ઉધે માર્ગેજ દોવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે ? નહિ કે લોકોના ભલાને માટે ? તેથી બાળુજીના અને અમારા વિચારમા તફાવત પડે છે તેનો પદ્ય વિચાર વાચકોએજ કરી લેવાનો છે ? ”

॥ ઇતિ પદ- કલમવાલો બાળુજીનો લેખ—૧ ભારત વિશ્વાસ પાત્ર નથી ૨ ચોવીશ હજારનું લાખ ૩ જગદીશને માણુમ દેહ ધરવાનું શુ પ્રયોજન ૪ માણુમજ ન થાય તો મત્સ્યાનિક કથાથી ? ૫ નવરા પ્રાણજોએ લખ્યું ૬ પુગલો વ્યાસેરચ્યા નવી ૭ ભારત, વિષ્ણુ પુ મા-ગોપીઓની કે દક્ષિમાખણુની વાનો નથી ૮ બે ઝાડના બે ફુગેરપુત્રો ૯ ત્રણ અસુગનો વધ પાયા વિનાનો ૧૦ કનિષ્ઠ પુરાણીએ કટપેની રાધા ૧૧ માવાવી કૃષ્ણના વધે સાચા રાધા ૧૨ બીજાદિક ચાર પદ હનકામા હંચકા ૧૩ વિકારવાળું ભારત ૧૪ કૃષ્ણચરિત્ર કટિપત સાગરમા કુલેલું ૧૫ છેવટે બાળુજીને પક્ષાપાત નડ્યો એમ પદર કલમથી શ્રી કૃષ્ણના લખધવાળો લેખ છે, તેનો ચોગ્ય વિચાર અમોએ કરીને ખતાની દીધા છે

આર્યોના તહેવારોથી કલમ પાત્ર.

આર્યોના તહેવારોનો ઇતિહાસ પૃ ૩૪૬ થી

“કૃષ્ણવિષ્ણુની માગી નરચી વાતો પુરાણકાગચે સમાજમા પ્રચલિત કરી તેમણા લખાણોનો વિચાર કરીએ

(૧) પુરાણોની વ તો એક બીજને મળતી નથી આવતી

કૃષ્ણનો ઉલ્લેખ એટલો હિંચકામા છે એટલો વિષ્ણુપુરાણમા નથી કૃષ્ણની લીલાતુ વર્ણન ભાગવતમા વધારે છે

પ્રભુવૈવર્ત પુરાણમા તેની લીલાતુ વર્ણન છટાદા કરેલું છે પરંતુ ઐતિહાસિક દ્રષ્ટિએ એ બધુ કંઈજ કામનુ નથી

ગોપીઓ માથે ગસકોડા કર્યાંતુ વર્ણન વિષ્ણુપુરાણમા છે પરંતુ તેમા રાધાનો ઉલ્લેખ નથી પ્રભુવૈવર્ત પુરાણમા અક્ષાએ મધ્યસ્થ રહી ગધા માથે કૃષ્ણનો વિવાહ કર્યાનો ઉલ્લેખ છે એ બન્ને લીલામા ગસલીલાતુ વર્ણન પરંતુ ભાગવતમા તે વધારે વિસ્તારપૂર્વક કરેલું છે એ ઉપરથી એટલું સિદ્ધ થાય છે કે ભાગવત અને પ્રભુવૈવર્ત પુરાણના લેખકોએ પોતાની કલ્પના આતુર્યથી આ લીલાતુ વર્ણન કરેલું છે

હરિવશમા-કૃષ્ણે પોતાના આયુષ્યના છેડલા ભાગમા કરેલા કાર્યોનું તેણે ભારતીય યુદ્ધમા કરેલા પરાક્રમોનું અથવા અનીતિમા પડેલા પોતાનાજ ભાઈઓ યાદોનો નાગ કર્યાંતુ વર્ણન નથી પોતાના ચતુરનો સહાર ન્યા પછી મજમા જાહેર ન દેયશોહાની ખુલાકાત કરીને, હાથિનું દર્શન કરવા પુષ્કર તીર્થ ગયા, એટલુંજ હરિવશમા કહેલું છે

ભારત અને વિષ્ણુપુરાણમા પણ સ પૂર્ણ કૃષ્ણ ચરિત્ર મળતુ નથી

આગળ પૃ ૩૫૦ મા ભાગવત એ એક ઉત્કૃષ્ટ અને રમપૂર્ણ ગ્રંથ છે એ સહુ કોઈને માન્ય છે પરંતુ આપણે ધારીએ ડીએ એટલો તે પ્રાચીન નથી લગભગ ૪૦૦ વર્ષ પહેલા જગાળામા મુસલમાનોના રાજ્યના વખતમા થઈ ગયેલા “બોપદેવ” નામના વિદ્વાને એ ગ્રંથ લખ્યો છે કૃષ્ણલક્ષિતને પ્રચાર એ ગ્રંથથી વધ્યો એ ખરૂં પરંતુ એ ઇતિહાસ નથી એ વાત ધ્યાનમા રાખવી જોઈએ કૃષ્ણની લીલાના અનેક અર્થ કરવામા આવે છે ”

વળી જુવો શ ઠાકોચ શ કા ૩૭૮ મા

“ આશ્રમા યજ્ઞે સ્ત્રીવાનિસસ્તિસ્તથા દેવતાયાતયાન્ય ડ વ્ર દુષ્ટૈ
નિષ્ઠાનિ ભૂરિશ ! શુ આ શ્લોકથી એ મિદ્ધ નથી થતુ કે ભાગવત ઔરગઝે-
બના વખતમા બાન્યુ છે ? (ભાગવત સ્કંધ અ ૧ શ્લોક ૩૬)”

॥ ઇતિ પુરાણોની વાતો મલતી નથી ભાગ્વત વિષ્ણુ પુ મા સ પૂર્ણ કૃષ્ણ
ચરિત્ર નથી ૧

() વિષ્ણુના-ગોળા અને કાળા વાળના-બળદેવ ને કૃષ્ણ.

હિ હુન્તાનના દેવો પૃ ૧૯૧ થી લીધેલો સા

“ કશના ત્રાસથી ત્રાહી ત્રાહી કરતી પૃથ્વી ગાયતુ સ્વરૂપ લઇને
ઇન્દ્રની પાસે ગઇ અને ફરીયાદો કરી કે-ધર્મ અને ન્યાય નાશી ગયા છે મને
ગ્નત આપો તો હું પણ પાતાળમા જાઉં ” ગદ્યા દેવતાઓની સાથે ઇન્દ્ર
વિષ્ણુના શરણે ગયા અને પૃથ્વીને ત્રાસમાથી છોડાવવા પ્રાર્થના કરી વિષ્ણુએ
પોતાના માથામાથી એક સ્રેષ્ઠ અને એક કાળો એમ બે કેશ તોડ્યા અને
દેવતાઓને કહ્યું કે આ મારા કેશ પૃથ્વી ઉપર ઉતરશે અને પૃથ્વીને હું બના
ભાગમાથી મુક્ત કરશે ”

સ્રેષ્ઠ કેશે—બલરામનો, અને કાળા કેશે કૃષ્ણનો અવતાર લીધો
ત્યારબાદ વસુદેવ, ઋષિ અને તેમની પત્ની દેવગીને, કશ પોતાના રથમા બેસાડીને
લઇ જતો હતો તે વખતે આકાશમા શબ્દ થયો કે—હે મૂર્ખ ! જે સ્ત્રીને તૂ લઇ
જાય છે તેનો આઠમો ગર્જ તાન પ્રાણ લેશે, તે સાંભળી કશે દેવકીના પ્રાણ
દેવા ત વર બેચી, પણ વસુદેવે છાંદો સોપવાનું કહીને બચાવી કશને
સતોષ થયો ભૂલ ન થવા માટે ચોકી રાખી પણ તે આઠમો ગર્જ બદલાઇ ગયો
કશે ગોવાળીયાના છાંદગને પાંચર સાથે અક્ષાયો અને તે વખતના જન્મેવા
છાંદરાનો પણ ન જ કરવાનો હુકમ કર્યો હતો, છતાં તેની શોધમાથી બાલકૃષ્ણ
છટકી ગયા હતા ઇત્યાદિ ”

વગી—શકાકોષ, શકા ૧૩ મી પૃ ૨ માં કૃષ્ણની કાલા વાલથી
ઉત્પત્તિ પુન તેમને સાક્ષાત ભગવાન કહેવા શુ કદી પણ મુક્ત કહેવાશે ?
(ભાગવત)

॥ ઇતિ ધોવા કાના કેશના-બલદેવ અને વિષ્ણુ હિ દે થી ૨॥

(૩) કૃષ્ણે—માટીના ઠેકાણે પેટમાં બ્રહ્માડ દેખાડયું .

કૃષ્ણ ચરિત્ર ખંડ ૨ ને પ્રકરણ ત્રિંશુ પૃ ૬૪ માં બાળુ વક્રિમચ્છ્ર લખે છે કે—“ કૃષ્ણે એક વખત માટીખાધેલો અને તે વાત ના કબૂલ કરવાથી જ્યોદ્ધાએ તેનું મોઢું ઉઘાડી બેવા માડયું, કૃષ્ણે મોઢું ઉઘાડયું તો તેમા—બાળુ બ્રહ્માડ જ્યોદ્ધાને જણાયું આ પછુ કેવળ ભાગવત કાગ્ની બનાવી કાઢેલી વાત છે ” ॥ ઇતિ માટી ખાઈ કૃષ્ણે માતાને બ્રહ્માડ દેખાડયું ૩૥

(૪) કૃષ્ણે અર્જુનને વૈગટ્ સ્વરૂપ દેખાડયું

વળી જુઓ ગીતામા

(ચ ૪૨૮ મી, પૃ ૬૫ માં)

“ શ્રી કૃષ્ણે અર્જુનને વૈરાટ્ સ્વરૂપ દેખાડયું શુ આ સંભવિત છે ? ને ન સંભવિત હોય તો પૌરાણીઓ કહેશે કે અર્જુન ગી રીતે તે સ્વરૂપ જોયું ? ત્યારે વૈરાટ્ સ્વરૂપ જોયું ત્યારે અર્જુન વૈગટ્ની બહાર હતો કે અંદર ? ”

॥ ઇતિ અર્જુનને શ્રીકૃષ્ણે વિગટ્ સ્વરૂપ દેખાડયું ૪૥

(૫) ઘટોત્કચના પ્રાણ ગયા ને કૃષ્ણ નાચ્યા

કૃષ્ણચરિત્ર પૃ ૩૨૬ થી ૨૭ માં બાળુ વક્રિમચ્છ્ર લખે છે કે—

“ તે (ઠવિ) કહે છે કે—ઘટોત્કચ મરાયો, તે માલગી પાડવો શોક કરવા લાગ્યા, પછુ કૃષ્ણે તો રથ ઉપર ચઢી નાચવા માડયું

તે હવે નાના સરખા ગોવાળીયા ન હતા તેમના છોકરાને ઘર છોડી ગયા હતા તેમજ તેમને અકસ્માત વાયુનો રોગ થયો હતો એવું પણ ઠવિ કહેતો નથી કે જેથી એમ મનભય કે તે રોગને દીધે તેમણે જોયું કરવા માડયું હશે ”

“ ત્યારે એ રથ ઉપર ચઢી નાચ્યા શા માટે હશે ? માત્ર નાચતા ન હતા જોડે મોટી ખૂમ પાડી હાથના તબોરા—તાલીઓ પાડતા હતા ” અર્જુને પુછ્યું કે “ તમને યશુ છે શુ ? નાચો છો કેમ ? કૃષ્ણે કહ્યું કે—કરજીની પાને જે શસ્ત્ર હતી અને જે તારી સામે વાપરવા તેણે સઘરી રાખી હતી તે ઘટોત્કચ સામે તણે વાપરી દીધી છે તેથી હવે તને કાંઈ બીક નથી ”

આ વાતમા—ગદાકોષ ચ કો ૨૬૫ મી પૃ ૩૭ માં—

“ શ્રી કૃષ્ણજી નાચતા હતા. વાહ ! પૌરાણીયોના ઇશ્વર નાચતા પણ હતા ? (ભાગવત સ્કંધ ૧૦, અધ્યાય ૩૩ મા) ”

ઇતિ-૧ પુરાણોની વાતો મલતી નથી ભારત, વિષ્ણુ પુ મા સપૂર્ણ કૃષ્ણ ચન્નિ નથી આર્યો તહા. ૨-ધોલા કાલા કેડાના-જનદેવને કૃષ્ણ હિ દે. ૩-માટી ખાઈ માતાને પ્રજ્ઞાડ દેખાડયુ બાબુ. ૪-અજુનને વિરાટ સ્વરૂપ દેખાડયુ ગીતામા. ૫-ધટોલકચના પ્રાણ જતા નાગ્યા બાબુ એમ કૃષ્ણના ૬ બધવાલી કલમ ખાચનો વિચાર કરીને બતાવ્યો.

કૃષ્ણના સખધે વિચિત્ર પ્રકારની કૃત્રીથી કલમ ૧૧

સ્રીના શાપથી વિષ્ણુ પથ્થર થયા.

શકાકોષ શકા ૧૫ મી પૃ ૨ (પદ્મપુરાણ કાલિક મહાકાન્ડ)

(૧) “ વિષ્ણુનું જાલધરની સ્રી વિદા (વૃદા) ઉપર મોહિત થયુ પુત્ર વિષ્ણુ શાપ વશ પથ્થર થઇ જયુ માનો છો કે નહિ ? તો કહીએ શ્વર કદી પથ્થર થઇ શકે છે ? ”

વળી જુનો મીનનો બગ કરી તેના પતિને મરાવ્યો શકાકોષ શકા ૧૬ મી પૃ ૬૧ મા—

“ જાલધર જ્યારે શિવજીની લડાઈમા ન મર્યો ત્યારે ભગવાને (શ્રી કૃષ્ણ) તેની સ્રી વૃદાને પતિવ્રત ધર્મ નહ કર્યો ત્યારે તે મર્યો હવે પૌરાણીઓ બતાવશે કે—ઇશ્વર કે જે સર્વ શક્તિમાન અને મત્ય છે તેના ઉપર પ્રભાણેના કર્મ હોય ખરા ? ”

આ વિષયમા રામાયણમા નીચે પ્રમાણે છે—

તુલસી રામાયણ બાલકાંડ પૃ ૧૧૩. ૧૧૪. ૧૧૫ મા નીચે પ્રમાણે છે

“ વૈકુંઠમા નરાયણના જય અને વિજય એ લાખો દ્વારપાળો હતા પ્રાજ્ઞાણોના શાપથી હિરણ્ય કશિપુ અને હિરણ્યાક્ષ રૂપ અસુરપણે પ્રાપ્ત થયા નૃસિંહ અને વરાહનું રૂપ ધરીને કમચી બનનેને પ્રભુએ માર્યા

નૃસિંહ અવતારે હિરણ્ય કશિપુને મારીને તેના પુત્ર-મહાસકત પ્રદંડા દનુ વધાણુ કયુ એ કથા ભાગવત સ્કંધ ૩ મા વિતારથી છે અને ત્યાથી મરીને કશિપુ-રાવણ, અને હિરણ્યાક્ષ—કુલકરણ, યયા

વળી પૃ ૧૧૪।૧૫ મા-એક કલ્પમા જાત્રધરથી દેવતાઓને દુ ખીયા દેખીને, સદાશિવે જાત્રધરને માગવાનો ઘણો ઉગ્રમ કર્યો પણ મર્યો નહિ જાત્રધરની શ્રી મતી હતી તેથી તે ક્રોધથી મગ્ધ એવો ન હતો, ત્યારે પ્રભુએ (વિષ્ણુએ) છલકપટથી વૃદ્ધના સતીપણાનો ભગ કરી દેવતાઓનું કાર્ય કરીને આપ્યું આ મઘળો મમં વૃદ્ધના જાણવામા આવતા તેણે કોપ કરીને પ્રભુને (વિષ્ણુને) શાપ આપ્યો.

આ લેખની ટીપમાં નીચે પ્રમાણે જણાવવામા આવ્યું છે-

“ જાત્રધરની શ્રી વૃદ્ધના સતીપણાને લીધે તે છતી શકતો ન હતો ત્રિલુ તેના દ્વારપા માધુ થઈને એકા, ચુદની વાત પુછતા જાત્રધરના દુકડા તે મતીની પાને આવીને પડ્યા તેને જોડી દેવાની મલાહ આપના જવતો થયો, એટલે તે માધુના ચણુ દબાવતા સતીપણાના ભગવી જાત્રધર માર્યો ગયો વિષ્ણુનું કપટ જાણીને વૃદ્ધએ શાપ આપ્યો કે, મારો આમી તારી શ્રીનું હરણુ કંથે અને તું દુ ખી થઈશ ”

છતિ શીવનો ભગ જગતા ભગવાન પણ શાપિત થયા પણ પુ ભગવતાદિ (૧)

(૨) પ્રાહ્મણોએ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન પાસે પગ ધોવગળ્યા ભાગ ૦

શકા કોપ ગકા ૪૩૨ મી પૃ ૬૭ મા

“ શ્રી કૃષ્ણ ભગવાને પ્રાહ્મણોના પગ ધોવા શુ આ મલવિત છે કે ? (ભાગવત સ્કંધ ૧૦, અધ્યાય ૫૩ મા) ”

કૃષ્ણચરિત્ર ખંડ ૪ થો પ્રકરણ ૬ સુ પૃ ૨૪૭ થી બાબુ-નકિમચ દ્ર લખે છે કે—“ સુધિધિરના ગજસૂય યજ્ઞની શરૂઆત થઈ સવળાઓ જુદા જુદા કામોપ ગોઠવાઈ ગયા પગ શ્રી કૃષ્ણે કયું કામ માથે લીધું ? બીજા બાધાના કામ ત્રાપે એમનું પણ કાન મહાભારતમા કહેવામા આવ્યું છે, તેમને પ્રાહ્મણોના પગ ધોવાનું કામ સ્વીકાર્યું આનો અથ શો? આકરોને કન્વાના કામપર શ્રી કૃષ્ણને શા માટે નીમ્યા હશે? જે પ્રાહ્મણોના વશને આજે ગોઠ્યાનું કામ કરે છે, તે પ્રાહ્મણોના પગ ધોવાનું કામ તે નુ આદર્શ પુરૂષને શોભે ? માટે જો ખરીવાત એમજ હોયતો તેમને જો કાન ઘટતુજ ન હતું, જો આપણે વગર આવકે પહી શકીએ

આગળ ૫૨૪૮ । એ વિષે ખુલાસા ઘણા આપવામાં આવે છે બ્રાહ્મણો તન્કથી અપાયેલા અને હાલમાં મનાતો ખુલાસો એ છે કે—બ્રાહ્મણોની મેટાડ વધારવાના ઇરાદાથી કૃષ્ણે બીજા બધા કામ છોડી એ કામ માથે લીધેલું, પરંતુ એ ખુલાસા ઉપર આસ્થા બેસે એવું નથી ।

વનપર્વમાં—દુર્વાસા ઋષિના અતિથ્યની જે વથા છે, તે જો મૂન મહા-ભારતનો ભાગ ગણાય તો, તે ઉપરથી જણાશે કે તેમને બ્રાહ્મણોને ગવથી માફી પાડવાના આશ્રમ આગળથી બહાર કાઢી મૂક્યા હતા ।

તે તો બહુ જગરા સામ્યવાદી, સૌને સરખા ગણનાર હતા ગીતાનો ધર્મજ એ કૃષ્ણનો કહેલો હોય તો—વિચારિન્યસપત્ને બ્રાહ્મણે મયિ દમ્ભિનિ શનિ ચ ય વ્યપાકે ચ પદ્ધિતા સમર્થાનિ ॥૨૧ ૧૭૭ ।

તેમના મત પ્રમાણે—વિદ્વાન, વથા, વિનયવાળા બ્રાહ્મણ, ગાય, હાથી, કુત । અને ચડાક સૌ સમન ગણવા જોઈએ, તેમ હોવાથી માત્ર બ્રાહ્મણોનું ગૌરવ વધારવાનેજ તેમના પગ ધોવાનું માથે લે એ સંભવતું નથી ઇત્યાદિ ”

॥ ઇતિ—બ્રાહ્મણોએ ભજવાન પામે પણ ધોવરાવ્યા નો વિચાર ભારત ૦ ભાગ ૦૧ (૨)

(૩) પ્રધુમ્ને દેવીનું સ્તનપાન કરી પુત્રો પેઠા કર્યા

ભાગ ૧ ન સ્કંધ ૧૦ મો અધ્યાય ૫૫ મો (ચ ૩૮૨ ૫૭)

“ પ્રધુમ્ને નાગદંતા ઉપદેશાનુસાર માયાદેવીના સ્તનપાન કરી, પછી તેને ત્રી કન્વી અને તેનાથી પુત્ર પેઠા કરવા નું માનવ લાયક છે ? આજના પૌરાણી એા તેમ કળા હશે કે ? ”

॥ ઇતિ પ્રધુમ્ને દેવીનું સ્તનપાન કરી પુત્રો પેઠા કર્યા નો વિચાર ભાગ ૦ (૩)

(૪) કૃષ્ણ સ્વર્ગમાં લડ્યા વસ્તુઓ દારિકામાં લાવ્યા—

(ચ કાકોષ ચ ૪૮ મી, ૫ ૭) હરિવંશપુરાણ બીજા ખંડમાં લખ્યું

કે—“ ત્રી કૃષ્ણ મહાગજે વ્યારે દારિકા વચાવી ત્યારે એ ઇચ્છા થઇ કે, જે વસ્તુઓ ।ન્ન ઇન્દ્રને ત્યાં સ્વર્ગમાં ઉપસ્થિત છે, તે સઘળી લાવીને આ દારિકા પુરીને સ્વર્ગનું મ બનાવી દઉં, એવો વિચાર કરીને શ્રી કૃષ્ણ ગરૂડ ઉપર સ્વાર થઇને સ્વર્ગમાં ગયા ત્યાં રાજા ઇન્દ્ર સાથે મોટું યુદ્ધ થયું તેમાં જીતીને, કલ્પ વૃક્ષ ઉખાડીને, તથા નંદનવનને પણ ઉખાડી, ગરૂડ ઉપર મૂકીને દારિકા તરફ

ચાલવા માંડયું માર્ગમાં એક દૈત્યની ૧૬૦૦૦ મોળહજાર કન્યાઓ હતી તેમને પણ ગરૂડ ઉપર સ્વાર કરી દીધી અને ત્યાંથી અઢગક માત્ર લઈ, તે પણ ગરૂડ ઉપર ભરી, દારિકા આવી પહોંચ્યા શુ આવી અરેખીયનના ઘટસને પણ હઠાવે તેવી વાતો સંભવિત છે કે ? ”

॥ ઇતિ કૃષ્ણ સ્વર્ગમાં જઈ લડયા, ત્યાંથી ધન દ્વાગિકામાં લાવ્યાનો વિચાર હરિવંશપુ. (૪)

(૫) મણિના માટે કૃષ્ણ અને બળભદ્રના પ્રેમમાં ભગ

મત્સ્યપુરાણ અશ ૪ થો અધ્યાય ૧૩ માનો ભાવાર્થ મ મી પૃ ૧૭૦)

“ કૃષ્ણજીએ ‘સ્વમતક મણિ લેવાના માટે શતધનવાને માર્યો આ અધિકાર ભાગવતમાંનો લખીને ગતાવ્યો છે વિશેષ—” કૃષ્ણજીએ બળભદ્રને કહ્યું કે—શતધનવાને મેં માર્યો ખરો પણ તેની પાસેથી મણિ નીકળ્યું નહિ બળભદ્રજીના મનમાં એવું આવ્યું કે પોતે મણિને છુપાવવા માટે જુદું યોદ્ધે છે તેથી એકેકનો પ્રેમ ઘટી ગયો કૃષ્ણજીએ સોગત ખાધા પણ બળભદ્રનો વહેમ ન ગયો, તેથી વિદેહ પુત્રીમાં આજ્ઞા ગયા અને કૃષ્ણજી દ્વાગિકામાં આવી ગયા ”

જૈનમતના મંથોમાં—હનીયા અનાદિની છે અને એક તેવા મધ્યમ કાળમાં વાસુદેવાદિકેના નવ ત્રિક નિયમ પ્રમાણે થયા કરે છે, જેમાં પૂર્ણ પ્રેમ અને એકની માથે શત્રુતા હોય તેજ પ્રમાણે આ અવમર્ષિણીમાં થએલા બતાવ્યા છે તેથી મત્સ્યપુરાણમાં લખેલા પ્રેમ ભગની વાત વિચાગ્ણીય છે જુવો અમારા એ સબધના બધા લેજો

॥ ઇતિ-વાસુદેવ અને બળભદ્રના પ્રેમના ભગનો વિચાર મત્સ્યપુ. (૫)

(૬) કૃષ્ણે મોહિની રૂપથી ઠગી દૈત્યોના પ્રાણ લીધા મત્સ્યપુરાણ અધ્યાય ૨૫૦ મો (મ મી પૃ ૧૬૭)

“ શ્રી કૃષ્ણજીએ મોહિનીનું રૂપ ધારણ કરી દૈત્યોને ઠગ્યા અને તેમની પાસેથી અમૃત લઈ દેવતાઓને પાછું દીધું અને વળી પોતાના સુદર્શન ચક્રથી હજારો દૈત્યોને મારી નાખી તેમનો નાશ પણ કર્યો

॥ ઇતિ શ્રી કૃષ્ણે મોહિનીનું રૂપ ધરી દૈત્યોને ઠગ્યા અને માર્યા મત્સ્યપુ. (૬)

(૭) ભૂગુની શ્રીનુ માથુ કાપતા દૃષ્ટુને માત જન્મનો શાપ
મત્સ્યપુરાણ અધ્યાય ૪૭ મો શ્લોક ૯૭ થી ૧૦૩ નો ભવાર્થ
(મ મી પૃ ૧૧૨)

“ ભગુ ઋષિ પી ઓ અને ગુકાન્વાય પી માતા—ઈદ્રને કહે છે કે હે
ઈદ્ર ? હું મારા તપોભક્ષી કૃષ્ણની સાથેજ તમોને જાણીને જન્મ કરી નાખીશ
તે વચન સાંભળીને ઈદ્ર અને કૃષ્ણ ભયભીત થઈને વિચાર કરવા લાગ્યા ઈદ્ર
કૃષ્ણને કહ્યું કે હે દૃષ્ટ ? જો તમો આ શ્રીને મારી નાખો તો આપણો મુટકારો
થાય આ ઈદ્રનું વચન સાંભળી શ્રી કૃષ્ણ સ્ત્રીના વધનું મહાપાપ જાણતા છતાં
પણ સુદર્શન ચક્રથી તે સૌનું માથુ કાપી નાખ્યું આ સૌના વધનું ધોન પાપ
જોઈ ભૂગુઋષિએ શ્રી કૃષ્ણને ઓળો શાપ આપ્યો કે હે કૃષ્ણ ? તે આ ઘોર પાપ
કર્યું છે તેથી તું સાતવાન મનુષ્યમા આવીને ઉપન થઈશ ”

ભૂગુ સત્યયુગમા થયેના બ્રહ્માના પુત્ર મતાયા છે તો કૃષ્ણ મેનામા
થયેલા છે ભગુની આંખે દૃષ્ટુની સાથે ઈદ્રને જાણી મારવાનું કયા કાળમા
કહેલું ? અને શ્રી હતાનું પાપ તેમને કયા કાળમા માથ ચઢાવી લીધેલું ? અને
દ્રારિકાના દાહ પછી શ્રી કૃષ્ણે માત જન્મ કયા કયા લીધેલા ? એ બધું
વિચારવા જેવું ખરું કે નહિ ?

॥ ઇતિ ભૂગુની આનુ માથુ કાપતા શ્રીકૃષ્ણે સાત જન્મ કર્યા મત્સ્યપુર (૭)

(૮) કૃષ્ણે શનધનનુ માથુ કાપ્યું મહિ મળ્યું નહિ

ભાગવત દશમ સ્કંધ ઉત્તારાર્ધ અધ્યાય ૫૭ મો પા ૨૦૩, શ્લોક ૨૧
થી ૨૩ (મ મી પૃ ૮૦)

શ્રી કૃષ્ણ ભગવાને ઝોક મહિના લેતથી—શનધનનું માથુ ચક્રથી કાપી
નાખ્યું પણ તેની પાસેથી મહિ નીકળ્યું નહિ શનધનને દેગટ માર્યો કેમકે
મહિ તો તેની પાસેથી નીકળ્યું નહિ બગબદજીએ કહ્યું કે કોઈને આપી દીધું હશે
આગળ તપાસ કરો. છત્યાદિ ”

॥ ઇતિ શ્રી કૃષ્ણે મહિના લેતથી શનધનનું માથુ કાપ્યું, મહિ ન
ન્યુ ભાગ (૮)

(૯) કાવતા કૃષ્ણે પૃતનાના પ્રાણ લીધા

ભાગવત દશમ સ્કંધ અધ્યાય ૮ ઠો (શ પૃ મી પૃ ૮)

‘ પૂતના મથુનમાંથી ગોકુળમાં ગઈ ન દગયના નજમા જઈને ત્યાંથી શ્રી કૃષ્ણને ધવરાવવા લીધા શ્રી કૃષ્ણે ધાવતા ધાવતા તેના પ્રાણ ચુસીને મારી નાખી મગ્તા તે પોતાનું રાક્ષસી રૂપ ધાગ્ણકગીને પડી કે તે રાક્ષસીદેહ પડવાથી ઠ કોગ અદના વૃમ્ભ ભાગી ભુકો થઈ ગયા, તે પડી કૃષ્ણને ગોપીઓએ તેની ઠાંતી ઉપરથી લઈ લીધા । હવે પુરાણીઓ કહેશે કે હાવ ગોકુલ મથુનને ડેટલું છટું છે ? હાવ મથુનને ગોકુલને માત્ર ૪ માઈલ છેટું છે તે બતાવશે કે આઠ ભાગી પડ્યા ને ઘર કેમ ન ભાગ્યા ? તથા માણ્યો કેમ ન મર્યા ? ”

॥ ઇતિ ધાવતા કૃષ્ણે પૂતનાના પ્રાણ લીધાનો વિચાર ભાગ૦ (૯)

(૧૦) આમથી શાબેલુ તેના પાનથી યાદવકુળનો નાશ

શ કાકોષ શ કા ૪૬૦ મી પૃ ૭૪ (ભાગવત સ્કધ ૧૧ મો અ ૧)

“ કૃષ્ણના પુત્ર શાબને, ગર્ભવતી સ્ત્રીરૂપ ધારણ કરાવી

‘ આ સ્ત્રી શુ જણશે ? એમ બ્રાહ્મણોને પૂછવાથી બ્રાહ્મણોએ કહેવું કે— ‘ આ સ્ત્રી તમાગ કુળનો નાશ કરે એવું મુશળ જણશે ” તુરતજ બીજા છાત્રઓએ શાબનું પેટ છાંડીને બેસું તે મુશળ બેવામાં આવ્યું શુ આ માનવા લાયક છે ?

તે મૂશળને ભાગીને સમુદ્રમાં નાખવું તેનાથી “ પાન ” ઉગતી અને તે પાનથી યાદવકુળનો સહાર થયો શુ વાસ્તવિક છે કે ? ”

॥ ઇતિ-શાબેલાને પાન બોધ્યું, તેથી યાદવકુળનો નાશ ભાગ૦ (૧૦)

(૧૧) શ્રી કૃષ્ણના સ્પર્શથી અજગનો વિધાધર

શ કાકોષ શ, ૪૩૩ મી પૃ ૬૭ મુ ભાગવત સ્કધ ૧૦ અ ૩૪ મો-

“ શ્રી કૃષ્ણનો પગ અડવાથી અજગરનું શરીર મટીને તેનું સુકર્શન નામનો વિધાધર થયો શુ માનવા લાયક છે ? ”

॥ ઇતિ-૧ સ્ત્રીના શાપથી વિષ્ણુ પથ્થર પદ્મપું ભાગવતાદિનાં બ્રાહ્મણોએ ભગવાન પામે પગ ધોવરાવ્યા ભાગત, ભાગવતાદિ । ૩ પ્રધુમ્નેદેવીનું સ્તનપાન કરી પુત્રો પેદા કર્યા ભાગ૦ । ૪ કૃષ્ણ સ્વર્ગમાં જઈ લડયાને ત્યાંથી ધન દારિકામાં લાવ્યા હિંગિગપું । ૫ મહિના માટે બવદેવના પ્રેમનો ભગ મત્સ્યપું । ૬ હૈત્યોને ઠગવા મોહિનું રૂપ ધર્મ મત્સ્ય । ૭ ભગુની સ્ત્રીનું માથું કાપ્યું તેથી સાત

મ મત્યપુનં । ૮ શતધર્મનૃ માયુ કાપતા મહિ ન મન્યુ ભાગ૦ । ૯ ધાવતા
નનાના પ્રાણ લીધા ભાગ૦ । ૧૦ ચાગથી યાજેલુ તેને પાન ઊગ્યુ તેથી બાંધવ
લેનો નાશ ભાગ૦ । ૧૦ દૃષ્ટાના સ્પર્શથી અજગરનો વિદાધર ભાગ૦ એમ
૧૬ કલમનો વિચાર

વિધ્યુના સભધે અનુચિત લેખોમા દ્રષ્ટિપાત

(૧) નૃમિહકાવતારનુ કાય તે પન્મેશ્વરને છાજે ?

શિવપુરાણ, જ્ઞાનમહિતા અધ્યાય ૯૧ શ્લોક ૨૨ થી (મ મી
૪૦)

“ નૃમિહ અવતારમા દૃષ્ટ્વજીએ હિરણ્ય કંથપને પકડયો અને પોતાના
માગામા ધાલીને નખોથી લોહિ કાઢ્યુ અને ગર્ભરવ કરીને તેનુ લોહિ પીયુ
એ તેના આતરડા કાઢીને ગાગામા નાખ્યા આવા પ્રકારથી ગધાએ દેવતાઓના
અતાજ પ્રાણ લીધા ઇત્યાદિ ”

ગધાએ જીવોનો ઇશ્વર થઈ, આવા અયોગ્ય કાય મા પડે તો પછી તે
પુત્રતજ નાનો ?

॥ ઇનિ-નૃમિહ આતરડા કાઢ્યા શિવ૦ (૧)

(૨) કૃષ્ણે પશુધાતથી પર્વતપૂજા કરાવી કયા પદના માટે ?

વિષ્ણુપુરાણ પાત્રમો અશ અધ્યાય ૧૦ શ્લોક ૩૮ થી ૪૪ તક—

“ શ્રી કૃષ્ણજીએ મજના લોકોને ગોવર્ધન પર્વતની પૂજાનો મેધ્ય એટલે
શુભાગવ નો ઉપદેશ આપ્યો અને તે પ્રમાણે તે લોકોએ દહી, દૂધ અને માગ
ની પૂજા કરી અને નેકરો હજારો બ્રાહ્મણોને જમાડ્યા ઇત્યાદિ ” (મ મી પૃ ૭)

શ્રી કૃષ્ણજીને જગત પન્મેશ્વર વિષ્ણુરૂપે માનીએ તા પછી આ કાય
પદ મેળવવાને મ ? ?

॥ હતિ પશુધાતથી પર્વત પૂજા-યો વિષ્ણુ (૨)

(૩) નૃમિહાવતાર ભાગવનના

ભાગ ત ૨૨ થ ૧૭ શ્લોક, અધ્યાય ૮ ૨

“ મી કૃષ્ણ ભગવાને નૃમિહનુ રૂપ

એક હનર સુભટોને વણા પુરા હાલથી માર્યા અને લોહિ લાગાવાથી મુખ લાલ ચોળ થઈ ગયું અને લોહીવાળા પોતાના હોઠ જીંહાવી ચાટયા અને દેત્યોના આતરડા કાઢીને ગવામા પહેર્યા ઇત્યાદિ ”

આગળ નવમા અધ્યાયના પ્રલોક પહેલાનો જાવાઈ

“ આ અધોર કાર્ય કરતી વખતે એવો ક્રોધ ચઢ્યો હતો કે--શ્રદ્ધા, મહાદેવ અને દેવતાઓ પણ શ્રી કૃષ્ણજીની પાસે જઈ ન શક્યા ? ”

|| ઇતિ-નૃસિંહે-એક દેત્યનો અને હનરો સુભટોના પ્રાણ લીધા ભાગવત

નૃસિંહમા પાચ વિરૂદ્ધ લેખો

નૃસિંહ અવતારના માટે આપત્ત આપમમા વિરૂદ્ધ પાચ લેખો તેની નોધ

(૧) શકાકોષ શકા ૩૬૬ મી પૃ ૫૮ મા

“ જ્યારે અધર્મને મટાડવા અવતારનું થવાનું ગીતામા લખ્યું છે તેો નૃસિંહવતારની હુગતિ કેમ થઈ? કે જેનું ચર્મ અને કપાળ વીરભદ્રદ્વારા શિવજી ધારણ કરી બેઠા છે? શું આ માનનીય છે કે? (લિંગપુરાણ) ”

(૨) શકાકોશ. શકા ૪૦૮ પૃ ૬૦ મા

“ જ્યારે નૃસિંહજી પોતે ઇશ્વર હતા ત્યારે વીરભદ્રે શરણપક્ષીનું રૂપ ધરીને તેમને કેમ મારી નાખ્યા? (લિંગપુરાણ) ”

(૩) શકાકોષ શકા ૪૩ મી પૃ ૭ મા નૃસિંહઅવતારનું ચાલલામાથી નીડળાનું શું સંભવિત થઈ શકે છે? (ભાગવત) ” *

(૪) વળી જુલો- શકાકોષ શકા ૪૪ મી પૃ ૭ મા “ પ્રજ્ઞાદની ૩ પેદી થવી નૃસિંહના વરદાનથી એકનીશ પેદીનો ઉદ્ધાર થવો શું કદી સંભવિત થઈ શકે છે ? ”

(૫) શકાકોષ શકા ૩૬૭ મી પૃ ૫૩ મા “ માર્કુંડેય (મહા-નીકજીથી) કહે છે કે-હે ગજન! નૃસિંહરૂપ ધારણ કરેલા કેશવ ભગવાન ઉપર છુનસી, પુષ્પમાળા નિર્માલ્ય ઉતારી જે જલથી સ્નાન કરાવે છે તેના તમામ

* પુરપસિદ્ધ-પાચમા વાસુદેવ છે, નિર્મલ પ્રતિવાસુદેવ છે આ વાન પૃ ૨૨૪ થી જુલો પુરપના ઠેકાણે “ નૃ ” શબ્દ ગોઠવી, ચાલનામાથી ઉત્પન્ન કરી કેવી વિચિત્ર વાતો ગોઠવી દીધી છે

પાપ મટી જાય છે અને તમામ તીર્થોનું ફળ મળે છે અને વૈમાનમા બેસી સ્વર્ગે જાય છે શું મલવિત છે ? (લિંગપુગણ અધ્યાય ૪૨ મેઁ)''

નૃસિંહમા કિચિત્ વિચાર—પ્રથમ શિવ પુઁ મા નૃમિહે હિરણ્ય વ્યપનુ લોહી કાઢીને પીધુ, આતરડા કાઢી ગળામા નાખ્યા અને બધા દેવોને દેખતા પ્રાણુ લીધા

ભાગવતમા—શ્રી કૃષ્ણે નૃસિંહરૂપ ધરીને—હવે મુજટોની સાથે હિરણ્યકશિપુના છુરા હાથ કરી લોહિવાળા પોતાના હોઠ પોતાની જીભાથી ચાટ્યા અને દેવે ના આતરડા ગળામા પહેર્યા અને તેમના બચથી બ્રહ્માદિક પણ દુરજ નહા

લિંગપુગણમા—વીરભદ્રે ચરભપક્ષીનું રૂપ ધરીને નૃમિહને મારી નાખના અને તેમનું આમડું અને કપાળ શોવજી ધારણ કરી બેઠા

વળી એજ લિંગપુરાણવાળો—નૃસિંહનું પૂજન કરાવી તમામ તીર્થોનું ફલ અપાવે છે અને વૈમાનમા બેસાડી સ્વર્ગમા પુચાડે છે આમા સાચુ કયુ ?

અમોએ—૫ દરમા તીર્થ કરના મમયમા થએલા—પુરૂષિનહ વામુ દેવાદિકનુ પચમુ ત્રિક જતાવેલુ છે, તે પુરૂષમિહન ઠેકાપે નૃસિંહ નામ ગોઠવી જુદા જુદા પુરાણકારોએ દેવા કેવા પ્રકારનો ઉધો છતો સળધ લખ્યો તે વિચારી જુવે

પ્રથમ અશ્વઘ્રીન પ્રતિવિષ્ણુને વિષ્ણુ ઠરાવી પોતાનીજ ધનુષદોરીથી માથાવિનાના ઠરાવી વિશ્વકર્માની પાસે સૂર્યના ઘોડાનુ માથુ ચોટકાવી હંચગ્રીવ વિષ્ણુ કહી જતાવ્યા હતા બીજા તારકે પ્રતિવિષ્ણુને—તારકાસુગ્રથી પ્રસિદ્ધમા મૂળી ડેટલુ બધુ ઉધુ છતુ લખીને જતાવ્યુ છે ત્રિજા મેરુક પ્રતિવિષ્ણુને મુગણકારે દાનવ ઠરાવી તેનાથી વિષ્ણુને ભાગતા જતાવ્યા છે ચોથા મધુ પ્રતિવિષ્ણુ અને તેના ભાઈ કેટલાને વિષ્ણુના કાનના મેલથી ઉત્પન્ન થએલા જતાવી બ્રહ્માને મારવા દેડાવ્યા છે આ બધા જૈનોના અને વૈદિકોના લેખો વાચતા આવે અને સત્યામત્યનો વિચાર કરે

॥ ઇતિ અનુચિત લેખોમા દક્ષિણાત કરતા શિવ પુ ભાગવત લિંગ પુરાણાદિકના જુદા જુદા નૃસિંહનો વિચાર

મધુપાન સાથે કૃષ્ણનો પર સ્ત્રી ભોગ.

પદ્મપુરાણ ઉત્તરખંડ અધ્યાય ૮૩ મો શ્લોક ૫૪ । ૫૫ થી

(૧) “દિવ્ય આમન ઉપર બેસીને કૃષ્ણજીએ અને તેમની સાથે આવી નીચેની મધુપાન કર્યું” ૬૩ના નિશાધી બે ભાન બનેલાઓએ અકેકથી હાથ ભીડાવ્યા છેવટે અતિકામવશ થયેલા કુજનહન ઝાડીમાં પેશી ગયા” (મ મી પૃ ૭૬)

॥ હતિ મધુપાનથી મત્ત થી કૃષ્ણ સ્ત્રીઓ સાથે ઝાડીમાં પેઠા પદ્મ પુ

(૨) ગોપીઓના ઘરમાંસથી કૃષ્ણ પૂજ્યા

શકાકોપ શક ૩૫૬ મી પૃ ૫૭ મા

“ શ્રી કૃષ્ણજી કહે છે કે—આ સઘળી ગોપીઓએ—કશના વધ કરવા અર્થે—દહિ, દૂધ, સુગંધ (ઘાંઘ) મામ આદિથી મારૂ પૂજન કર્યું છે આપ પૌરુષીઓ તો આ મત્ત માનતાજ હશે ?”

આમા મારા બે બોલ—શ્રી કૃષ્ણ ત્રણ ખડના લોકતા મહારાજ હતા, આમા તો કોઇનો વાધો છેજ નહિ છતા પુરાણકારોએ જગતના કર્તા હર્તા, અને ગીતામાં યુગયુગના ઉદ્ધારક ભગવાન ઠરાવ્યા છે પણ તેમના સબધે ભૂંડ લખના એક બાળક જેટલો પણ વિચાર કર્યો હોય તેમ જણાતુ નથી શ્રી કૃષ્ણને ત્રણ ખડના રાજા માનીએ તો પણ, તેમને એકલા લગના જેવા દરતા હતા એમ કેની રીતે લખી શકાય ? બે એટલો વિચાર કરી કલમ ચલાવી હોત તો કદી પણ એમ લખી શકતા ખગ કે ? અતિ નામવશ થયેલા કુજનહન ઝાડીમાં પેશી ગયા ? આમા વધારે શું લખીને બતાવુ ?

કોઇ ગામમાં વિધવા પ્રાણલિપીને કોઇ પુરુષની સાથે સબધ થતા લોકોએ બાડવા માડયા તે બાળના સબધીઓને ઘણી શરમ ભરી વાત લાગતા તે બાળને ઘણુ દગાણ કરવા લાગ્યા, ત્યારે તે બાળએ છેવટનો ઉત્તર એવો આપ્યો કે—આપણા બધા દેવો બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવાદિ આયડીઓ વિના એક મડી ભરતો ગ્હી શક્યા નથી, તો પત્રી તમો બધા મને શુ કરવાને હેરાન કરી ગયા છો ? છેવટે તેઓ ચૂપ થઇ ગયા

પુરાણકારોએ લેખો લખતા હુનીયાનીજ નીતિનો વિચાર કર્યો હોત તો પોતાના હસ્તિપત દેવાના સબધે પણ આવા અનીતિ ભર્યા તદ્દન ભૂંડા લેખો લખી શકતા ખગ કે ? તેમને ધર્મનો ભય હોડયો તો હોડયો પણ અયોગ્ય લેખ લ-

ખતા ફનીયાનો લય સા માટે છોડયો ? તેનો પણ વિચાર સાથે મા કરી શકે.

॥ ઇતિ (૨) મધુપાનથી મત્ત અને દારૂમાસથી પૂજ્ય કૃષ્ણ, સખધના વિચાર અનેક પ્રકારના કરી બતાવ્યા

(૩) પન મીન લાલયુ શુ જગદીશ્વર હતા ?

વિષ્ણુપુરાણ અથ પાત્થમો અધ્યાય ૧૩ મો શ્લોક ૫૮ મો (મ મી પૃ ૭૮)

“ તે ગોપામનાઓના પતિઓએ, ભાઈઓએ, અને પિતાઓએ ઘણીએ નિવાળ્યું કરી તો પણ ન માન્યું અને રાત્રીએ કૃષ્ણજની સાથે ક્રીડા કરતીઓ રહી ઇત્યાદિ ”

॥ ઇતિ-ગોપીઓ સાથેની ક્રીડા, વિષ્ણુપુ (૩)

(૪) ફરીથી વિશેષ પદ્મપુરાણ ચિત્તરખડ અધ્યય ૨૪૫ મો પત્ર ૨૫૮ શ્લોક ૧૭૦-૧૭૧ નો ભાવાર્થ (મ મી પૃ ૭૮)

“ પોતાના પતિઓનો, પુત્રોનો અને ભાઈઓનો પણ કરેલો છે ત્યાગ તેમજ પોતાના દુળની મર્યાદાનો પણ કર્યો છે ત્યાગ, કામદેવના બાળથી પીડાને પામેલીઓ તે બધીએ ગોપીઓ, સાતે મળીને કૃષ્ણજની પાસે આવીઓ અને પોતાની ભુલઓથી કૃષ્ણનું આશ્વિન કરી ભોગ ભોગવવાને લાગીઓ જેમ દેવતાઓ અમૃતનું પાન કરે તમ અધરપાન કરતા રહ્યા ઇત્યાદિ ”

॥ ઇતિ-ગોપીઓ સાથેની ક્રીડા ફરીથી પદ્મપુ (૪)

(૫) ફરીથી વિશેષ શકાકોશ શકા ૧૬ મી, પૃ ૨ માધી—

“ ગોપીઓના સ્નાન કરતી વખતે વસ્ત્રાદિ લઈને કૃષ્ણનું અભિષેક અને પાણીમા ઉભે ઉભે ગોપીઓએ પ્રાર્થના કરવી કે-મહારાજ કૃપા કરીને વસ્ત્ર આપી દો નવીન સનાતન ધર્મના ઇશ્વર કૃષ્ણનું એ કહેવું કે તમે જળમાથી નગ્ન નીકળી અને વસ્ત્ર લઈ લ્યો શુ આ નિર્લજ્જપણું નથી ? (ભાગવત) ”

॥ ઇતિ-ગોપીઓના વસ્ત્ર હંગુ ભાગવત (૫)

વિષ્ણુ, પદ્મ અને ભાગવત—આ ત્રણે પુણ્યકારોએ શ્રી કૃષ્ણને જનવાન રૂપે કરારી પરત્રીના દ્રવ્યથી દ્રષિત લખ્યા છે અને પણ આજકાલ

વૈદિકમતના પડિતોજ આ વાત પાયા વિનાની બહોર કરી રહ્યા છે જેનો તો વાસુદેવની પછીના ધાગડ, ત્રણુખડના લોકના જેવી રીતે પૂર્વકાળમા આઠ મહા-ગભજો થઈ ગયા છે તેવી રીતના આ નવમા કૃષ્ણ પછુ મહારાજ બ હતા એમ સ્પષ્ટપણે બતાવી રહ્યા છે આમા સત્ય શુ છે તે વિચારી જુવો

॥ ઇતિ પદ્મ પુ વિષ્ણુ પુ ભાગવત્તાદિકથી-મધુપાન માથે ચીના લોગા-દિકનો વિચાર કલ્પમ પાચથી

કૃષ્ણ ભગવાનને આહેડી લખનાર તે કેવો ?

ભાગવત-દશમસ્કંધ ઉત્તરાર્ધ અધ્યાય ૫૮ મો પત્ર ૨૦૬ શ્લોક ૧૪ થી ૧૬ નો ભાવાર્થ-(મ ગી ૫ ૭૬)

(૧) ‘ જે વનમા હાથીઓ અને મૃગો ઘણા હતા, તે વનમા શ્રી કૃષ્ણજી અર્જુનને માથમા લઈ ગીકાર કરવાને ગયા ત્યા વાઘ, સૂર્ય, પાડા, શરભ, રોજ, ગેડા, ખરગોમ, આદિ ઘણા જાનવરોને બાણોથી વિધી નાખ્યા પછી તે જાનવરોને નોકરો રાજાની પાસે લઈ ગયા ગભ તૃપાથી ખીડિત યમુના નદી ઉપર આદ્યા ગયા ઇત્યાદિ ”

॥ ઇતિ-શ્રી કૃષ્ણે શીકાર જેવાનો વિચાર ભાગ ૦ થી (૧)

(૨) દા૩માસથી કૃષ્ણ શુ દેવીને પૂજાવે ?

વિષ્ણુપુગણ અશ પાચમો અધ્યાય ૧ લો શ્લોક ૮૩ થી ૮૬ નો ભાવાર્થ

‘ યોગમાયાને શ્રી કૃષ્ણજી કહે છે કે-હે દેવિ ! આર્યા, દુર્ગા, દેવગણો, અગ્નિકા, ભદ્રા, ભદ્રકાળી ક્ષેમ્યા, ક્ષેમકરી તુ છે અને જે નમ્ર થઈને તારી સ્તવના માજ સવાઈ કરશે તેના ઈચ્છિત કાર્ય મારા પ્રસાદથી થશે અને તુ પછુ દા૩, માસ અને ભક્ષ્ય લોજનથી પૂજિત થએલી, પ્રસન્ન થઈને મર્વ કાર્ય કરીશ ? હે મર્વદા ભદ્રે ! તે લોકો મારા પ્રસાદથી નિમદેહ થશે, તુ જા ઇત્યાદિ ” (મ ગી ૫ ૭૭ થી)

॥ ઇતિ-શ્રી કૃષ્ણે દા૩માસથી દેવીને પૂજાવી વિષ્ણુ પુ ૦ (૨)

(૩) કૃષ્ણના ગીકારમા નારદની માફી

ભાગવત-દશમ સ્કંધ ઉત્તરાર્ધ અધ્યાય ૬૬ પત્ર ૨૪૬ (મ ગી ૫

૮૦) “ શ્રી કૃષ્ણજીને શીકાર કરતા નાનદજીએ પણ જોયા હતા એમ તેમા જણાવેલું છે ”

॥ શીકાર કરતા શ્રી કૃષ્ણને નારદે જોયા ભાગ૦ (૩)

(૪) શીકારનું પાપ કૃષ્ણ પોતેજ બતાવી રહ્યા છે

ભાગવત દશમસ્કંધ ઉત્તરાર્ધ અધ્યાય ૫૧ મેા પત્ર ૧૮૧ શ્લોક ૬૪ મેા

ભાવાર્થ “ શ્રી કૃષ્ણજી પોતેજ- રાજા મુચુકુદને શીકાર કરવાનું પાપ બતાવી રહ્યા છે કે હે રાજા ! તે ક્ષત્રધમમા રહીને શીકારથી-ઘણા જીવોને માર્યા છે તેવી હવે તુ મારો આશ્રય લે અને સમાધિસ્થ થઈને તપશ્ચર્યા દ્વારા તે કરેલા પાપનો તુ નાશ કર ? ” (મત મીમાન્સા પૃ ૮૦ થી)

॥ ઇતિ—કૃષ્ણ પોતે રાજા મુચુકુદને શીકારનું પાપ કહે છે ભા૦ (૫)

(૫) કૃષ્ણજી શીકારનો અભ્યાસ કરતા રહ્યા

મત્સ્યપુરાણ૦ અધ્યાય ૪૫ મેા શ્લોક ૧૨ માનો ભાવાર્થ

શ્રી કૃષ્ણજી સ્વાભાવિક રીતે શીકાર કરવાને ગયા ત્યાં વણા કાળ સુધી અભ્યાસ કરીને પડી પાડા આળ્યા (૧૨) ” (મતમીમાન્સા પૃ ૧૨૨ મા)

॥ ઇતિ—કૃષ્ણને શીકારના અભ્યાસનું મત્સ્યપુ૦ કહે છે (૫)

ઇતિ—કૃષ્ણે શીકાર ખેડ્યેા ભા (૧) દારૂ માગથી દેવી પૂજાથી વિષ્ણુપુ
(૨) ૦ શીકારખેનતા નાનદે જોમા ભા (૩) ૦ કૃષ્ણે શીકારનું પાપ બતાવ્યું ભા
(૪) ૦ મત્સ્યે-ખેવવાનું બતાવ્યું એમ કલમ પાંચ

શ્રી કૃષ્ણે દેવનું હનણ કરી દશ પુત્રો પેદા કર્યા

શ કાઠોપ શ કા ૨૬૭ મી પૃ ૩૭ માથી

(૧) “ શ્રી કૃષ્ણે પોતાના બાપની બહેન (દેવ) કે જે નાજઅધિદેવની પુત્રી-મિત્રવિદાનું હરણ કરી વિવાહ કર્યો અને તેથી દશ ૧૦) પુત્રો ઉત્પન્ન થયા શુ આ સંબંધિત છે ? (ભાગવત સ્કંધ ૧૦ મેા ૬૧ ચ ૫૮ મેા)

ઇતિ કૃષ્ણે દેવનું હનણ કરી ૧૦ પુત્રો પેદા કર્યા ભા૦ (૧)

(૨) શ્રીનુ રૂપ ધરુ તેને દર્પણમા જોયુ, કૃષ્ણ પોતેજ મોહી પડ્યા ઉપદેશ ગ્રનાકર પૃ ૫૬ માથી

દર્પણાપિત માલોસ્ય માયાસ્ત્રીરૂપમાત્મન આત્મન્યેવાડનુરક્તો ય શ્રિય દિશતુ કૈશવ ॥

ભાવાર્થ—કૈશવ (શ્રી કૃષ્ણ) માયાથી શ્રીનુ રૂપ ધરીને દર્પણમા જોવા લાગ્યા અને તેમા પોતે રાગવાન થઇ ગયા તેવા ભગવાન અમારૂં કલ્યાણ કરવા વાળા બાબો ”

આ સ્તુતિકાગ્ની સ્તુતિ જનાવટી વાતો ઉપરથી વિચાર વિનાની થએલી જણાય છે જગદીશ્વર હોય તે એવા જ્ઞાન જૂલેલા હોયજ કેમ ?

॥ ઇતિ દર્પણમા પોતાનુ શ્રી રૂપ જોતા મોહિત (૨)

(૩) ભગવાન રાસકીડાથી દેવાગનાઓને મોહી લેતા શ કાકોશ શ કા હૃદય મી પૃ ૬૭ મા—

“ ભગવાનની રાસકીડા જોવાથી દેવતાઓની શ્રીઓનુ પશુ કામાતુર થયુ શુ આ ન ભવ છે કે ? શુ કૃષ્ણે કોઇ પૌણી પાસે મોહિની કે વશીકરણના જપ કરાવ્યા હશે ? કે જેથી ઘણી સ્ત્રીઓ મોહી પડતી હતી ? (ભાગવત) ”

રાસકીડા શુ ભવાઇ જેવી ન જણાય ? તે શુ ભગવાન કરતા ? ન જાણે પુરાણકારાએ કયા હિસાબથી એ વાત લખી હશે ?

ઇતિ-રાસકીડાથી દેવાગણાઓ મોહિત ભાગવત (૩)

(૪) રામ સદ્ગુણી, કૃષ્ણ વિષયી નિર્મ્યાદી હિંદુસ્તાનના દેવો પ્રકરણ ૬૬ પૃ ૧૮૭ થી રોમેશકર કૃત ‘ મહાભારત ’ ઉપરથી પૃ ૩૫ થી

“ ધાર્મિક વૃદ્ધિ માટે વિષ્ણુના અવતાઓ તરીકે રામ અને કૃષ્ણ વચ્ચે ધણો લાભો વખત હોવો જોઇએ જન્મેમા અદ્ભુત શક્તિ અને લડાયક ગળ લાગુ પાડવામા આવે છે, પણ એમાનો એક સદ્ગુણ અને વિનયનો આદર્શરૂપ હતા અને બીજા વિષયી પણા અને નિર્મર્યાદ અનીતિના નમુના હતા ”

પૃ ૧૮૮ થી “ હિંદુસ્તાનના મોટા ભાગના, એ (કૃષ્ણ) માનીતા દેવ છે અને તરૂણ વર્ગ એમને ઉત્તમમા ઉત્તમ દેવ ગણે છે

“ વાસ્તવિક રીતે જોઇએ તો—બ્રહ્મ અને શ્રદ્ધાહુપણના પ્રાચીન

દુર્ગમાથી, અર્વાચીન વિચારની વૃદ્ધિએ હિંદુ ધર્મને, હાકી કાઢ્યો છે તેવા તેને આ રાસ રમતા, કામપ્રિય, યુગ, દેવપુરૂષના સ્વરૂપ નીચે આશ્રય લે છે અને એમના વિષયી મરત આનંદને ધાર્મિકરૂપ આપી, નવીન રચનામાં આવવા પ્રયત્ન કરે છે ”

(૫) આગળ પૃ ૧૮૮ થી નીચેના ઉત્તારામાં-મહાદેવ પણ કૃષ્ણની કીર્તિ જાતા જોવામાં આવે છે- “ બ્રહ્માર્થી પણ એટ જોવા હરિ શાશ્વત પુરૂષ શ્રી કૃષ્ણ છે સુવર્ણ જેવા પ્રકાશમાન, વાદલા વગરના આદ્યમાં ઉગેલા સૂર્યના જેવા છે તેમને દશ બાહુ છે, તેઓ મહાતેજસ્વી છે, દેવોના યત્નના નાશ કરનાર હોય અને સર્વ દેવો તમને પૂજે છે બ્રહ્મા તેમના ઉદ્ભવમાથી, હુ તેમ મા માયામાથી, નક્ષત્રો તેમના માયાના કંઠમાથી, સુર અને અસુરો તેમના રૂપા માથી અને ઈંધણો અને યાજન હોય તેમના શરીરમાથી ઉત્પન્ન થયા છે તેઓ માનના આપનાર છે, દેવોના કાર્યો સદા કરવા જન્મ લે છે અને માનુષ રૂપ ધારણ કરી યુદ્ધમાં મર્ત પ્રાણીઓનો નાશ કરશે કાળુ કે ત્રિવિઠમ (જેમને ત્રણ પગલાં ભર્યા છે) વિના બધા દેવો જોનાયક વિનાના હોડ દેવકાર્યો કરવા શક્તિમાન નથી એ દેવ પુઠરીકાદા છે શ્રીના ઉત્પત્તિ કરનારા છે અને શ્રીની માથે રહેનારા છે દેવો ? તમારે સ્તુતિની ઉત્તમ અને પૂજાર્થ માળાએ સાચે એમની પાસે જઈ શાશ્વત બ્રહ્માની પેઠે એમની ઉચિત છે તે પ્રમાણે પૂજા કરવી જોઈએ કાળુ કે જે માત્ર અને પિતામહ-બ્રહ્માનું દર્શન કરવા ઇચ્છતા હોય તેમને પ્રતાપી અને તેજસ્વી વાયુદેવનું (કૃષ્ણનું) દર્શન કરવું તેમનું દર્શન થયું એટલે મારું દર્શન થયું કે દેવો પિતામહ બ્રહ્માનું દર્શન થયું એ વિષે મને કાંઈ શક નથી હો તપ ! જેમનું ધન છે એવા દેવો ! તમે એમ જાણો ’ x

॥ ઇતિ-૧૫ શ્લોકે દર્શનું હરણ કર્યું, ૧૭ શ્લોકમાં ચેત્તાનું આ રૂપ જોતા મોહિત રૂ ગણકીડાથી દેવાગનાઓ મોહિત ૩૭ રામ નહ્યણી કૃષ્ણ વિષયી નિર્મલ યાદી, ૪, મહાદેવે પણ કૃષ્ણની કીર્તિ ગાઈ એમ પાંચ કલમથી

વદિકે જોઈ ગૌડની ઉત્પત્તિના લેખો ૬ નું સ્વરૂપ

વિષ્ણુએ જૈનાદિ મતો સ્થપાવી યજ્ઞોને નિધા.

કૃષ્ણે વૃહસ્પતિને માયાવીસોથી દત્ત્યોને વેદધર્મથી બ્રહ્મ ૩ ૧૦ ૧ ॥
પદ્મપુરણ પ્રથમ મુદ્રિત ૬ અવતાર ચન્નિ નામના અધ્યાય ૧૩ માં તેમાં નીચે પ્રમાણે છે

“વૃહસ્પતિએ શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનનું ચિતવન કર્યું, એટલે કૃષ્ણજીએ માયાની પુરૂષ પેદા કર્યો અને વૃહસ્પતિને કહ્યું કે તમે જાઓ આ, માયાની પુરૂષ જ બધાએ દેતોને વેદધર્મથી બ્રહ્મ કરી દેશે તમે ફીડર કર્યો નહિ ઇત્યાદિ”

પછી આગળ જતા આ પદ્મપુગણના લેખકે-તે માયાની પુરૂષના વેષનું વર્ણન કરતા-દિગ્બરના સાધુના વેષનું વર્ણન કરીને બતાવ્યું છે અને શિવ પુરુષ ના લેખકે-શ્વેતાબર સાધુના વેષનું વર્ણન કરીને બતાવ્યું છે

તેથી પદ્મપુરાણનો લેખક, દક્ષિણ આફ્રિકા પ્રદેશમાં દિગ્બરની વસ્તિમાં થયેલો નિદ્ધ થાય છે

અને જીએ શિવ પુરુષ નો લેખક ગુજરાત આફ્રિકા પ્રદેશમાં કે જ્યાં શ્વેતાબરની વિશેષ વસ્તિ છે તે પ્રદેશમાં થયેલો નિદ્ધ થાય છે

વળી વિશેષ એ છે કે પુરાણકારોએ કૃષ્ણના માયાવી પુરૂષથી દૈત્યોને વેદધર્મથી ભ્રષ્ટ કરવાનું લખીને બતાવ્યું છે બર પછી તેઓ શાસ્ત્રના સંકેતથી ચૂકેલા છે કારણકે ધર્મમાર્ગની પ્રવૃત્તિ મનુષ્યો વિના ખીલ પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી એમ જૈનશ્રદ્ધામાં સ્પષ્ટ રીતે લખીને બતાવેલું છે અને તેવા લેખો પુરાણકારોને પણ ધણા ઠેકાણે લખીને બતાવ્યા છે, તેથી પછી આ બધા લેખો કલિપતજ ઠરે છે

માગ વિચાર પ્રમાણે જૈનધર્મનો તેમજ ગૌડ ધર્મનો ઇતિહાસ ચોક્કસ ગોઠવાઈ ગયા પછી પુગણકારોએ ૨૪ અને ૬૪ અવતારો કદખી ચોવીસમાં ઋષ ભદ્રેવને-આઠમાં, અને ૬૪માં બુદ્ધને નવમાં અવતાર રૂપે કદખી આ બધી ઉધી, દત્તી વસ્ત્રનાઓ ગોઠવેલી હોય એમ જણાઈ આવે છે આના પ્રમાણમાં જુવો આમારો મ પૂર્ણ લેખ વિચારી પુરૂષોના ધ્યાનમાં રહેલો આવી શકે તેમ છે

વળી જુવો-ભાગવત પત્રમ મુકષ અધ્યાય ૬ થો અને પત્ર ૨૦ સુ ૭વી નીતે શિવપુરુષ વાળાએ-કૃષ્ણના માયાવી પુરૂષથી દૈત્યોને વેદધર્મથી બ્રહ્મ કરવાનું લખ્યું છે તેવાજ ઇરાદાવાળું લખાણ આ ભાગવતમાં થયેલું છે તેથી તે કૃષ્ણના માયાવો પુરૂષનો વિચાર ત્યાંથી જ કરી લેવો

॥ ઇતિ કૃષ્ણે વૃહસ્પતિને માયાવી યોગી, દૈત્યોને વેદધર્મથી બ્રહ્મ કર્યા તેનો વિચાર ૧૧)

મામને ખાલ જાણી તેનું બહાણ કરતાં તેનું ખગ દેતો ગણાય ? જોતા તે નિષેધ છે તો પછી તે સ્વામી ?

(૨) ઇંદ્રના પ્રેર્યા વિષ્ણુ બુદ્ધ થયા અને યજ્ઞને નિંદ્યા

શ કાકોષ શ કા ૪૦૧ મી ૫ પદ (ભાગવત)

“ એક રાત્રીએ અશ્વમેધ યજ્ઞનો આરભ દેહ પ્રતિજ્ઞાથી કર્યો તેથી ઇંદ્રને ચિંતા થઈ, તેથી વિષ્ણુ પાસે પ્રાર્થના કરી, તેથી વિષ્ણુએ બુદ્ધ અવતાર લઈ યજ્ઞની નિંદા કરી જૈનમતની અહિંસા સિદ્ધ કરી શુ ઇશ્વર અવતાર પણ યજ્ઞની નિંદા કરે છે કે ? ઇત્યાદિ ”

॥ ઇતિ-ઇંદ્રના પ્રેર્યા વિષ્ણુ બુદ્ધ થયા ભાગવતે. (૨)

(૩) કૃષ્ણ, લક્ષ્મી, અને ગરુડ કલમો બુદ્ધ, પરિનાજિકા અને શિષ્ય થયા

વળી જુઓ રક ૬ પુરાણ ખ ૬ ૪ ચો. અધ્યાય ૫૮ મો ૨ ૨૪૫ થી

“ શ્રીપતિએ (શ્રી કૃષ્ણે) સૌગતનું (બુદ્ધનું) રૂપ ધર્યું, લક્ષ્મીએ પરિનાજિકાનું રૂપ ધર્યું અને ગરુડ વિષ્ણુના શિષ્ય બન્યા પછી તેમને બૌદ્ધ ધર્મ ચલાવ્યો અને પછી પ્રજાને અધર્મ રૂચિ કરાવી. પછી ગણેશની પ્રેરણાથી વિષ્ણુએ બ્રાહ્મણનું રૂપ ધરીને, રાત્રી પાસે શિવલિંગ સ્થાપન કરાવ્યું તે લિંગનું પૂજન કરીને દિવોદાસ રાત્રી વિમાનમાં બેઠીને કૈલાસપુરમાં આસ્થા ગયા ઇત્યાદિ ”

॥ ઇતિ કૃષ્ણ બુદ્ધ, લક્ષ્મી-પારનાજિકા, ગરુડ-શિષ્ય રક ૬ પુ (૩)

ઉપરની કલમ ૨ નો વિચાર થોડાંક પદ રાજવા ઇંદ્રે વિષ્ણુની પાસે બુદ્ધાવતાર લેવડાવી યજ્ઞની નિંદા અને જૈન ધર્મની અહિંસા સિદ્ધ કરાવી, પણ “ અહિંસા પરમો ધર્મ ” એ તો વેદની શ્રુતિથી અનાદિનીજ અહિંસા સિદ્ધ છે આમા નવું તો એટલું જ મનાય કે જેઓ સ્વાર્થના વશમાં પછી નિરાપરાધી જીવોનું ભક્ષણ કરી નરકમાં પડતા હતા તેમને બચાવ્યા એ ઉત્તમ કાર્ય કરતા વિદ્વાંએ શુ અયોગ્ય કાર્ય કર્યું કે જેથી લખીને બતાવ્યું ?

આગળ ત્રિજી કલમમાં-રક ૬ પુરાણવાળો જણાવે છે કે-“ શ્રી કૃષ્ણે બૌદ્ધ ધર્મ ચલાવી પ્રજામાં અધર્મ રૂચિ કરાવી, પછી ગણેશની પ્રેરણાથી વિષ્ણુએ બ્રાહ્મણનું રૂપ ધરીને રાત્રી પાસે શિવલિંગ સ્થાપન કરાવ્યું

સત્ત્વનો ? અનાદિ કાલના વિષ્ણુ ભગવાનને શુ બાળક જેવા અજ્ઞાની માનવા ? બુદ્ધનું રૂપ ધરીને પ્રજામાં અધર્મ રૂચિ કરાવી અને બ્રાહ્મણ રૂપ ધરીને લિંગ સ્થાપાવ્યું આમાં કયું સત્ય ?

વૈદિકો અથવા પુરાણકારો અક્ષરોના પડિતો હતા પણ સત્ય ધર્મના કે સત્ય તત્ત્વોના પડિતો હોય એમ જણાતું નથી કારણ જેઓ-બાણીપુત્ર પોતે ઉધે રસ્તે પડી, બીજાઓને દિધા પાટા બધાવવા પ્રયત્ન કરતા હોય તે પડિતોને કયા પ્રકારના માનવા ?

ધર્મિ-વિષ્ણુએ-પુદ્ધ ધર્મ જૈનની અહિંસા સિદ્ધ કરી ભાગ ૨, ૧ ૩ ૨૬ ૬
પુરાણે-પ્રભને અધર્મ કૃતિ કરાવી તેનો વિચાર

(૪) પુદ્ધાવતાર વિષ્ણુની મર્યાદાની બહારનો.

હિંદુસ્તાનના દેવોમા-દશ અવતારોનું વર્ણન આપના પૃ ૧૬૫ થી ૧૬૭
સુધી પુદ્ધાવતાર માટે નીચે પ્રમાણે છે

" પુદ્ધનો અવતાર પ્રથમ વિષ્ણુના અવતાર ચક્રની બહાર હતો અને તેટલા માટે કેટલાક પુણ્યોમા તેને વિષે બહુ થોડી સૂચના છે એવી સૂચના કરવામા આવી છે ત્યા બૌદ્ધ ધર્મ બ્રાહ્મણ ધર્મનો એવો વિરોધી નથી કે બેની વચ્ચે કઇ સમાધાન થાયજ નહિ એમ દર્શાવવાનો પ્રયત્ન કરી બે ધર્મ વચ્ચે કાઇ સમાધાન કરવાનો ઇરાદો હોવો જોઇએ ૧ બૌદ્ધ ધર્મના વિરોધને લીધે બ્રાહ્મણો એવો ઉપદેશ કરે છે કે, હોયોનો પ્રચાર કરવા માટે વિષ્ણુએ પુદ્ધનો અવતાર લીધો-આ વાત આપણે સ્મરણમા રાખીએ તો હિંદુઓના પુસ્તકમા પુદ્ધને વિષે વર્ણન થોડી કે ભૂરૂં હકીકત છે તેથી આપણને આશ્ચર્ય પામવાનું નથી ભાગવત પુરાણમા કહ્યું છે કે-“ પુદ્ધ તરીકે પોતાના શબ્દોથી વિષ્ણુ નાસ્તિકોને ખોટો માર્ગે દોન્વે છે ”

આ કેવી ભયકર કલ્પના ? અવતારી દેવ તિરસ્કારવા લાયક હોયોનો ઉપદેશ કરે છે તો પણ લોકોને બૌદ્ધ માર્ગના મતા અટકાવવાને બ્રાહ્મણોએ એ ઉપાય યોજ્યો હતો. આ તિરસ્કારનું કારણ આપવા માટે એ અવરથ યાદ રાખવું જોઇએ કે, એક વખત આખા ઉત્તર હિંદુસ્તાનમા હિંદુધર્મને બદલે પુદ્ધ ધર્મ પ્રધાન તરીકે ચાલતો હતો. કેટલાક મૈત્રા પ્રાધાન્ય લોગવ્યા પછી, બૌદ્ધ ધર્મ તેની અદર રહેલા હોયો, તેના વિભાગો, મઠજીવન, અને પ્રવૃત્તિના અભાવથી ક્ષય પાગ્યો જે વિશાળ મગાના મેદાનમા પુદ્ધે જન્મ લીધો અને પવિત્ર ધર્મનો ઉપદેશ કર્યો, ત્યા આજ ભાગ્યેજ એક પણ બૌદ્ધ જોવામા આવે છે બધાની સાથે સમાધાન થાય એવા બ્યાપક હિંદુધર્મમા પુદ્ધ ૨ પોતાનો

• ચેમ્પસૈના એન્સાઇકલો પીડિયામા ગ્રાહ્ય ગ્રંથર વિષેનો લેખ જુવો

૨ પુદ્ધના જનની વાત શા ૩ ૫ ૭

મનાયો' અને બ્રાહ્મણના પુરાણોમા વિષ્ણુના અવતાર તરીકે તેને માટે ત્યાન થયુ આ 'પ્રમાતે જૌદધર્મ' પગજ્ય પામ્યો છે અને 'હિંદુધર્મ'મા કુળી ગયો છે, તો પણ તેણે તેના વિરોધાગ્રો ઉપર કદી પતા જતી ન રહે એની નિશાની મૂકી છે આજે હિંદુ તેમજ જૌદ જાનેના વિચારમા મજબી રીતે બધી બાબતમા પ્રવૃત્તિના જીવન દૃષ્ટા નિવૃત્તિના ચોગમય જીવન તન્દ્ર વધારે વલણ છે એમિચ્છ કહે છે કે-“ પ્રવૃત્તિએ અશુદ્ધ તન્દ્ર વળેલો વિચાર છે ” તેટલા માટે પૂર્વની પ્રજા નિવૃત્તિ, પગદ કહે છે જીવન એ આત્મનો પશ્ચિમ રાતે સંતોષ છે અને મરણ બંધને ઉત્પન્ન કરવાને બંધે ઇલાહ લાયક પદાર્થ છે જીવનની મર્ પ્રવૃત્તિનો છેવટનો હેતુ પન્માત્મામા એક રૂપ થવાનો છે, જન્મ પહેલા આત્માની જેવી રિયતિ હતી તેવી પામવાને એટલે પન્માત્માથી અવિભક્ત, અભિન્ન થવાનો એકરૂપ પામવાનો છે ”

॥ ઇતિ-દોષોનો પ્રચાર કરવા વિષય શુદ્ધ થયા તેને વિચાર

(૫) કૃષ્ણે માયાવી પુરુષથી જેત્યોને વેદધર્મથી બ્રહ્મ કર્યા શિવપુ શિવપુ ૧૭ જ્ઞાનસહિતા અધ્યાય ૨૧ મા (મ ત્રી પૃ ૧૦૫)

“ શિવપુરાણમા લખ્યું છે કે-શ્રી કૃષ્ણજીએ પોતાના ગરીબથી એક માયાવી પુરુષ પેદા કર્યો અને આજા કરી કે તમો જાણો અને જેત્યોને વેદ ધર્મથી રહિત કરો ? તે આનાં મલવાની માથે તે માયાવી પુરુષે હાજરો જેત્યોને વેદ ધર્મથી બ્રહ્મ કર્યા, ઇત્યાદિ ઘાટ લખ્યું છે ”

(મમીક્ષા) કૃષ્ણજી એક પોને મોટા મજા છે તેનો પણ ખડના લોકતા વાસુદેવ કહે છે, માત્ર તે વખતના અક્ષરોના પડિતોએ-પાતાનો સ્વાય માધવા ઇશ્વરરૂપે વખી દીધા હોય, જેમ આજકાલના અનેક પડિતોના મતમાં પણ સિદ્ધ ખાય છે તેથી ન તો તેમનામા માયાવી ઉત્પ ન કરવાની મત્તા છે, કે ન તો તેમ ઉત્પન્ન કરેલો જણાય છે, આ તો પુનઃપુનઃગેએ કેવળ ગરૂપ ચર્ચાથી છે બીજી વાત એ છે કે બ્રાહ્મણોએ ચનાવેલો વેદધર્મ હિંદુ માદિક પાપોથી દૂષિત થયેલો છે, તેથી તેમનામા સત્યરૂપ વેદ ધર્મ રહ્યોજ નથી તો પરી વેદધર્મથી બ્રહ્મ કરવાનું શુંજ કયા ? કદાચ માનીએ કે માયાવી પુરુષે વેદ ધર્મથી બ્રહ્મ કર્યા, તો વિચારવાનું કે-સત્યધર્મથી બ્રહ્મ કરનાર કે કરાવનાર પોતે જ

× વેદધર્મ એજ જ્ઞાનધર્મ, તેનું જુદું નામ નહીં જીવેના આજીવનના મનાના દાય તે તેનો કે જીવેના રક્ષણ મનાવ ॥ ?

વર્મથી બ્રહ્મ થએલો પરમાત્માની પંક્તિમાજ કેરી રીતે દાખલ કરી શકાય ? તેથી ચોખ્ખેચોખ્ખુ આ તૂટે તૂટ ઉભુ ઢરેલુ સિદ્ધ થાય છે

॥ ઇતિ કૃષ્ણના માયાથી પુરૂષે-દેવ્યોને વેદ ધર્મથી બ્રહ્મ કર્યા તેનો વિચાર (૫)

(૬) પૃથુના યજ્ઞનો ભગ કરવા ઇંદ્રે જે જે રૂપ લીધા તે નેન બાહ્યદિક થયા

ભાગવત-અક ધ ૪ થો અધ્યાય, ૧૯ મો (શ ૪૪૮, મી ૫ ૭૦)

“ પૃથુનો યજ્ઞ ભગ કરવા ઇંદ્રે જે જે રૂપ લઇને મૂની લીધા હતા તે ઉપરથી-જૈન, બૌદ્ધ અને કાપાલિક વિગેરે પાખડ (પા-પાપ અને ખડ-નિશાની) પથો ઉત્પન્ન થયા ” “ ઇંદ્રે યજ્ઞ તોડવાની ઇચ્છાથી ફેટલા બધા મોર્ટા પાખડના માર્ગો ઉત્પન્ન કર્યા ? ” શુ આ માનવુ ઉચિત છે ? જો ઉચિત હોય તો, ઇંદ્ર કે જે સવ સનાતન ધર્મી દેવલોક છે તેનો રાત્ર છે, તો તેના ઉત્પન્ન કરેલા પથ પાખડ પથ શી રીતે હોઈ શકે ? ઇંદ્રના ઉત્પન્ન કરેલા પથ અમારા પૌરાણીઓએ અવશ્ય પાળવાજ ભેઈએ, કેમકે ઇંદ્ર તેમનો પૂજ્ય દેવગજ છે ! આ જગાએ જૈન, બૌદ્ધ અને કાપાલિક પાખડ પથ શબ્દો આવ્યા છે તો જરૂર આ ભાગવત જૈન, બૌદ્ધવિગેરે ધર્મ, આત્મા પછીજ જોઈ પૌરાણીઓ વ્યામના નામથી રચેલુ હોય એમ કેમ ન મનાય ? કેમકે વર્તમાનમા તો માત્ર વર્તમાન અને ભૂતકાળનાજ દાખલા આપી શકાય છે જો અમારા પૌરાણીઓ તરફથી એમ બચાવ લાવવામાં આવે કે એતો ભવિષ્યના શબ્દો છે તો તેમ પણ મનાય એમ નથી કેમકે “ પથો ઉત્પન્ન થયા ” એવા શબ્દ છે “ પથો ઉત્પન્ન થશે ” આ શબ્દો નથી માટે તે પથો આત્મા પછી-ભાગવત વ્યાયેલું રાખિત થાય છે તેમજ જો ભવિષ્યના એ શબ્દો છે એમ જે મીનિટ મોટે મોટી ક્ષિપ્રે તો, મંવાવ એ ઉલો થાય છે કે, ઇંદ્રપ્રતીતીનો ધર્મ જે હાવ હિંદમા એલે “ છે, થીઓમોફી, ” પ્રાથના સમાજ, દાંડપથી વિગેરે પથો થશે એમ કેમ ભાગવત કર્તાએ કેઈ જગાએ લખ્યુ નથી ? માટે ચોક્કસ સિદ્ધ થાય છે કે ‘ ભાગવત જૈન ’ વિગેરે પાખડ પથ આત્મા પછી અમાગ પોપજીઓએ વ્યામના નામથીજ લખી નાખેલું હોવુ ભેઈએ પૌરાણીઓ ખુલાશો કરશે કે ? ”

વગી આગળ શ, -૪૪૭ માનોલેખ જુવો-“ એ પ્રમાણે ઇંદ્ર પથો ચ લાવ્યા અને “ લોકો તેમા તણાઈ બંધ છે તે જુવો ” શુ ઇંદ્રે પાખડ પથ ચલાવ્યા ત્યાંથીજ કઈ વગર વિચાર કરેજ લોકો તેમા ઘુસી ગયાં કે ? સત્યાત્મ્યનો વિચારજ નહિ કર્યો હોય કે ? આ જગાએ નાફ જણાય છે કે જૈન, બૌદ્ધ મતમાં

પ્રવર્તાવશે એવી ભવિષ્યવાણી આ ત્રિભ પ્રકરણમા આવી છે

આગળ પૃ ૮૨ ના છેવા બાગમા—“યુગપુરાણ શાલિશુકને મ પ્રતિની હયાતિમા સૌરાષ્ટ્રનો રાજા કહે છે અને વાયુપુરાણ એને દશરથનો ઉત્તગધિકારી લેખે છે તે એમ બતાવે છે કે—શાલિશુક કુમારાવસ્થામા પશ્ચિમમા સૌરાષ્ટ્રના સારકનો અધિકાર ભોગવતો હતો અને પછીથી, મ પ્રતિની હયાતિમાજ પૂર્વમા દશરથની ગાદીએ આવ્યો હતો મુલસ્તિએ કરેના પ્રતિભોધથી મ પ્રતિ રાજાએ જૈનધર્મ અંગીકાર કર્યો હતો તેની સાથે નાનો ભાઈ શાલિશુક પણ જૈન થયો મ ભવે છે અને તેણે જૈન શામનનો સ્થાપન અથવા મ પ્રતિએ નૌગંધ્રેનો શામક નીચે મમળય છે મ પ્રતિ અને કુમારપાળની પ્રશ સા જૈન અથકાજી મુકત કરે છે તે યોગ્ય છે પરંતુ આ દેશમા જૈન ધર્મને નવમ પ્રયાન કરવાનો જસ તો યુગપુરાણ જણાવે છે તે પ્રમાણે નાના ભાઈ શાલિશુકને ઘટે છે”

આગળ પૃ ૧૦૦ મા—‘કર્તા અને કૃતિ’ગાના મેળધે—યુગપુરાણ—જેનો અતિમ અધ્યાય છે તે મર્ગ સહિતા પ્રો‘ રેસ્મન (મોડું લખાણેલુ પુસ્તક કહે છે) પ્રખ્યાત પાશ્વત્ય પડિત મેકમ મુલરના ‘મનન્યને’ અનુસરી ઐતિહાસિક સ્મિથ તેને ઇસ્વીસનનો ખોલ, ત્રિભ મેકમા મેક છે પરંતુ ગર્ગા ચાર્ય કાવ્યવશના સમયનાજ અહેવાલથી અટકે છે તે ઉપરથી પ્રસ્તુત મહિતા મુશર્મા પછી બહુ મોટી નહી ચાલી હોય એમ માનવાને કારણ મળે છે

પૃ ૧૦૩ મા—ઉપલબ્ધ વાચના અત્યંત ભ્રષ્ટ્ર છે, તે ઉપરથી ભ્રષ્ટ્ર વાણીમા મૂલે અથ ગ્યાયો હશે

પૌરાણિક યુગ-અવસ્થામા—કૃષ્ણ ભગવાન સ્વધામ, પધાર્યા ત્યારથી કલિ-યુગનો આરભ કહ્યો છે ભાગવત પુરાણમા સચવાઈ રહેલો લોક નીચે મુજબ છે
યક્ષિણ, જન્મોદિન યાતાસ્તમિન્નેવ તદ્દાદ્દહનિ ॥
પ્રતિપન્ન કલિયુગ મિતિ ગ્રાહ્ય પુરાણિદ ॥

આગળ પૃ—૧૦૩ માજ—પુરાણે ના એ મ પ્રાદાયને યુગપુરાણ કલિયુગના વર્ણનમા અનુસર છે તે મનન ઇનિહામ આપતુ નથી પરંતુ અમાધ્યાન્ય બતાવે મ રેપમા નોધે છે એમા એક ત દ શાલિશુકે સૌરાષ્ટ્રમા ભાળથી જૈન ધર્મ નેનાવ્યાનો તેમ ખીજી ત પુષ્યમિત્રે ચવન કર્યા માટે જમોડો મ ડાવ્યાનો પણ નિદેશ છે સ્વેચ્છિત ઘરખાગીતુ મર્વસ્વ ધર્મવાર્મના મિયે ખાઈ ખાતા કરતા હતા એ વિષે કહ્યું છે તેની આ પ્રતિષ્ઠિત શ્રદ્ધ લેવા બની ગયા હતા એ વિષે પણ કહ્યું છે તે પછી મર્તોની પક્ષપાત નહિત દેહિની કારક પ્રતીતિ થાય છે

હવે રાખના અતમા જણાવ્યું છે કે-ઉપરના સંશોધનમા કવચિત્ ભજતા, કવચિત્ શક્ય, કવચિત્ સમાવ્ય કવચિત્ અનુમાન પ્રાપ્ત, કવચિત્ યુગણ લખ્યું, તે કવચિત્ ઇતિહાસ મિદ્ધ પાઠ ગોઠવ્યા છે તે એટલાજ ઉદ્દેશથી કે એકાએક યુગપુરાણની ગ્રંથ થોડી કે ઉકેલે છે ? માત્રીની લિખ્સાએ ફરિયામા ડુબડી મારનાર મરણવાની સુઠીમા લોકો કહે છે તેમ આધારે અનવાળું કવનાર એક પણ રત્ન આવે તો શ્રમ પાણીમા ગયો ન કહેવાય ”

રેશવલાલ હર્ષકરાય દુષ

॥ ઇતિ નેનોના શાલિશુક વિષે યુગપુન ની ભવિષ્ય વાણી (૮)

પંડિત કેશવલાલ ભાડે યુગપુરાણનો વિચાર કરીને બતાવ્યો, થોડું હું પણ લખીને બતાવું છું

ગર્ગ સંહિતાના અન્તમા-યુગપુરાણ નષ્ટ, બ્રહ્મ એવું લખાયું તેથી એ ભવિષ્યવાણી પાછળથી કોઈ પંડિત માનીએ લખી હોય એવું અનુમાન ન કરી શકાય ?

ખીલું વાત-અનકર્મનો ધ્વસ કરવાની વૃત્તિવાળો, અધર્મી, બ્રહ્મ બુદ્ધિવાળો, શાલિશુકે રાજ્ય ચશે એ ભવિષ્યવાણી નિ પક્ષપાતવાળી છે ? કદાચ ચક્રમા હોમાતા નિરપરાધી જીવો ઉપર દયા થતા તેમનો બચાવ કરવા પ્રયત્ન કર્યો હોય તેટલા માત્રથી અધર્મી અને બ્રહ્મ બુદ્ધિનો કહી શકાય ખરો કે ? ‘વૈદ્યાવિનિદિતાયેન’ એ ગીત ગોવિંદના વાક્યમા બુદ્ધને ભગવાન બતાવ્યા છે પણ વેદની હિમા નિદતા નિદા નથી તો પછી તમે તેમને બ્રહ્મ શાથી લખો છો ?

આજે વતમાન કાળમા-જીવોના ધાતકોને શુદ્ધ તરીકે ધણા લોકો માનશે અને કહી પણ દેશે. અને વતનિષ્ટમા રહેનારા, જીવોના રક્ષકોને, લોકો પૂજ્ય કહે અથવા માને તેમા યુગપુરાણવાળાને ખુચવા જેવું શું હતું ?

આ યુગપુરાણનો લેખક કોઈ પદ્મળી હોવો સંભવે છે કારણ જૈન સાધુઓને પૂજ્ય કહેવાની પ્રથા પદ્મળમા આજસુધી ચાલુ છે

આગળ જણાવ્યું છે કે-“ ધર્મલાલનું મિત્ર પોકારતા સ્વવિશે નિર્ભય પણે સમારીતું ખાઈ ખલામ કરશે ” આ ભવિષ્યવાણી નિ પક્ષપાતવાળું સૂચવે છે ખરી ? વૈદિક મતના લાખો માવુઓ કે જે ગૃહસ્થોથી નિર્વાહ કરનારા અને તેમનાથીજ ઘણા માત્રા જીવેલા તેમા આટામા લૂન જેટલા પણ નહીં જેવા

જૈનોના સ્થવિરો નિર્વાહપુરતુ સિદ્ધાન્તજ અહંણુ કરનાગ મમારીનુ ખાઇ ખલાશ કરવાવાળી ભવિષ્યવાણી કેટલી માચી ? ખર જોતા જેઓ પુત્રાદિકના પરિવારવાળા થએલા, બીજા કુટુંબોથી નિર્વાહ ચલાવવા આશા ધરી બેઠા હોય તેઓજ સસારીનુ ખાઇને ખલાસ કરવાવાળા હોય, તેમને છોડી દઇ સ્થવિરોને લખીને બતાવ્યા તેમા લેખકની બૂલ થએલી માનવી કે દિશા મૂઢતા થએલી માનવી ? છતાં લખણુ કે કર્તાની પક્ષપાત રહિત દ્રષ્ટિની પ્રતીતિ થાય છે એ કયા વિચારથી કહી લીધુ ?

લેખના અતમા જણાવ્યુ છે કે-“ મોતીની લિપ્સાએ ફરિયામા ડુગદી મારતા અધારે અજવાળુ કરનાર એક પણ રત્ન આવે તો ધ્રમ પાણીમા ગયો ન કહેવાય ”

આ લખણુ અધારામા ફાફા મારવા જેવુ ન ગણાય કે ? કારણ પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોએ હિંદુધર્મના આરે વેઠો, બ્રાહ્મણ પુસ્તકો અને ઉપનિષદો ખૂબ ફેદી ફેદીને જોયા અધારામા અજવાળુ કરવાવાળુ એક પણ રત્ન તેમના હાથમા ન આંચુ છેવટે આર લાખ મલોકના પ્રમાણવાળા પુરાણોને જુઠા કહીને બતાવ્યા તો પછી આ યુગપુરાણ કે જેમા નષ્ટ શ્રષ્ઠ જેવુ કેઇ પડિતમાનીના લેખથી જૈન ધર્મને હલકો પાડવાની ખોટી નજર થએલી શુ કામ આવશે ? અગ્રેજો જૈન ધર્મને માન આપી રહ્યા છે તે તેમની સત્ય નિષ્ઠાથી આપી રહ્યા છે ? નહીં કે જોર જીવમથી ?

અનાદિના અથવા ઇશ્વરકૃત વેદાદિક શાસ્ત્રોમાથી, અધારે અજવાળુ કરે તેવુ એક પણ રત્ન કેઇ ન મળવાથી, નષ્ટ શ્રષ્ઠ જેવા યુગપુરાણમા ખોતવાનો પ્રયત્ન તે નીચેના દ્રષ્ટાંત જેવો ન ગણાય ? ઉચ્છ્રકાળમા અત્યંત તૃષાકાત માણસ મિનઘ છાયાના ઝાડ નીચે જઇ સુતો, સ્વપ્નમા બધા મસુદ્રોતુ પાણી પીધુ છતાં તેની તૃષા શાન્ત ન થઇ છેવટે તૃષ્ણા ઉપર પડેના ઝોસના પાણી થાટીને તૃષા શાન્ત કરવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો, તેથી તેની તૃષા શાન્ત થાય ખરી ?

પડિતજીને અમારુ કહેવુ એ છે કે-અત્ય કયા છે તે જોવાને પ્રયત્ન કરવો તે શ્રેષ્ઠ છે બાકી તો આ પ્રકાશના મમયમા જુઠા રાફા માગવા જેવુ ગણાશે ?

॥ ઇતિ યુગપુરાણમા બનાવેલા ભવિષ્યનો વિચાર (૮)

(૯) બ્રાહ્મણોનો વેદ ધર્મ તે હિં માથી કલુષિતજ

વેદનો અર્થ જ્ઞાન છે તેથી આત્મિક જ્ઞાનનો ધર્મ તેજવેદધર્મ છે પગ્નુ
પ્રાણીય ધર્મ તેવો શુદ્ધ રહ્યો નથી કેમકે તે તો હિંસા કર્મથી દ્વષિત કરેલો ॥

જીવો—પદ્મપુરાણ ક્રિયાયોગ સાર સપ્તમ ખંડ ૧૪ માં (મ ગ્રી ૫ ૧૧૨)
ચર્ણન નામ અધ્યાય. છઠ્ઠો પત્ર ૧૪ માં (મ ગ્રી ૫ ૧૧૨)

વેદા વિનશિતા યેન વિલોપ્ય પશુર્હિંસન ॥
સહૃંપેન ત્વયા યેન તસ્મૈ શુદ્ધાય તે નમ

ભાવાર્થ—યજ્ઞોમા ઘણા પશુઓનો નાશ થતો જોઈ—શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનને
દયા ઉત્પન્ન થઈ તેથી પોતે શુદ્ધનો અવતાર ધારણ કરીને હિંસક વેદોની નિંદા
કરી તે શુદ્ધ ભગવાનને અભારો નમસ્કાર યાઓ ? ”

અમીક્ષા—અનાદિના વેદ, અનાદિનાજ કૃષ્ણ ભગવાન, ત્યારે શુદ્ધાવતાર
પહેલા શુ જીવોને હોમવામા ભગવાન સામેલ હતા ? એમ આપણાથી માની
શકાય ખરૂં કે ? પદ્મપુરાણનો લેખ જણાવે છે કે—ભગવાનને દયા ઉત્પન્ન થવાથી
શુદ્ધાવતાર ધારણ કરીને તે વેદની હિંસાને નિહી ત્યારે શુ પહેલા હિંસામા
સામેલ હતા ? ભગવાનતો સામેલ નજ હતા તેથી આ લેખ કોઈ પણ બાબુથી
વિશ્વામને પાત્ર થતો નથી અજરજો શુદ્ધને કૃષ્ણના અવતારજ માનતા હોતતો
શુદ્ધ ધર્મનો નાશ કરવા શકરાચાર્ય એટલું બધું ધાધલજ શ્રુ કરવાને મચાવતા?
આતો લોકોને જતાવવાના દાતજ જુદા છે માટેજ અમે કહીએ છીએ કે—આ
આલ્લો પ્રાણીઓ વેદધર્મ છે તે શુદ્ધ સ્વરૂપનો છેજ નહિ.

ઇતિ વૈદિક પદ્મપુરાણકારે—હિંસાથી દ્વષિત વેદ ધર્મના ઉદ્ધારક શુદ્ધને
કરેલો નમસ્કાર

॥ ઇતિ—જૈનોના ૨૨ માં તીર્થંકર શ્રી નેમનાથ, તેમના સમયે અએહુ
શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવાદિકંતુ નવમુ છેલ્લુ ત્રિક, જૈન અને વૈદિક ઇતિહાસ પ્રમાણે
હિંસિત વિચાર જતાવી શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવનો સબધ પુરો કર્યો છે. ॥

પુગણ ૧૮ ના નામ અને તેના શ્લોકની મહત્તા સ્કંદપુગણની પ્રતાવનામાલી,

આ ૧૮ રે પુગણના નામ અને તેના શ્લોકની મહત્તા જાગવના જાનમા
મ્કંધમા નીચે પ્રમાણે જણાવેલી છે.

(૧) ક્ષાત્ર	(ક્ષાત્રપુરાણ)	શ્લોક સંખ્યા	૧૦૧૪૫૦
(૨) પાદ	(પદન પુરાણ)	શ્લોક સંખ્યા	૫૫૬૪૦
(૩) વૈશ્વ	(વિશ્વ પુરાણ)	શ્લોક સંખ્યા	૩૩૬૪૦
(૪) ગૌર	(ગૌરપુરાણ)	શ્લોક સંખ્યા	૩૧૪૫૦
(૫) જામન	(જામન પુરાણ)	શ્લોક સંખ્યા	૧૮૬૪૦
(૬) નારદીય	(નાર પુરાણ)	શ્લોક સંખ્યા	૨૫૬૪૦
(૭) માકંડેય	(માકંડેય પુરાણ)	શ્લોક સંખ્યા	૬૪૫૦
(૮) જાગોય	(જાગોય પુરાણ)	શ્લોક સંખ્યા	૧૫૪૦૦૦૦૦
(૯) ભવિષ્ય	(ભવિષ્ય પુરાણ)	શ્લોક સંખ્યા	૧૪૫૦૦૦૦૦
(૧૦) ક્ષાત્રસેન	(ક્ષાત્રસેન પુરાણ)	શ્લોક સંખ્યા	૧૮૬૪૦
(૧૧) નિમગ્ન	(નિમગ્ન પુરાણ)	શ્લોક સંખ્યા	૧૧૪૫૦
(૧૨) વરહ	(વરહ પુરાણ)	શ્લોક સંખ્યા	૨૦૬૪૦
(૧૩) રુદ્ર	(રુદ્ર પુરાણ)	શ્લોક સંખ્યા	૮૧૧૦૦૦૦૦
(૧૪) વામન	(વામન પુરાણ)	શ્લોક સંખ્યા	૧૦૦૦૦૦૦૦
(૧૫) કૃમ્	(કૃમ્ પુરાણ)	શ્લોક સંખ્યા	૧૭૦૦૦૦૦૦
(૧૬) મત્સ્ય	(મત્સ્ય પુરાણ)	શ્લોક સંખ્યા	૧૪૦૦૦૦૦૦
(૧૭) ગરુડ	(ગરુડ પુરાણ)	શ્લોક સંખ્યા	૧૮૦૦૦૦૦૦
(૧૮) મન્માથ	(મન્માથ પુરાણ)	શ્લોક સંખ્યા	૧૦૦૦૦૦૦૦

મર્વ મહત્તા-આર લાખ શ્લોકની પુરાણકાગેજી જણાવી છે તે પ્રમાણે
લખીને જતાવી છે આ ૧૮ પુગણની કીર્તિની પ્રાચી ધણા પુગણોમા હોય છે

આ પુરાણના માટે મુક્ત મન્મથોને મારી નમ્ર વિનતી

૧ વગદ, ૨ વામન, ૩ કૃમ્, અને ૪ મત્સ્ય—કમથી શ્લોક-૨૪૧ ૧૦૧
૧૭૧ અને ૧૪ હજાર સર્વ મહત્તા ૬૫ હજાર ૧૧ આ આગે વિષયોએ કીર્તિ
અનતારો મુખ્ય દશમાંના છે આ અવતારો અનેક પડિનોધોઅગ્રદેય ગણાય
છે, આ કટિપનઅવતારોના નામથી ઊભા કરેલા પુગણોમા મત્તતા કેટલીકયે ?

આગળ-બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, અને શિવ કમથી શ્લોક-૧૦૧ ૨૪૧ મર્વ
મળીને ૫૭ હજાર છે એ ત્રણ દેવોના પણ જગે પત્તો નથી જુઓ અમારા લેણો
તો પછી તે ત્રણ દેવોના નામથી પુણોમા પણ મત્તતા કયાધો આવશે ?

ભવિષ્યોત્તર પુણ્યમા—માઘ કૃષ્ણ દર્શીની ઠયા આપતા લખ્યું છે કે “ ઇંદ્ર સભામા પચામ કોટી નાચિકાઓનો નાચ થઈ રહ્યો હતો. ત્યા—પુષ્પવતી અને માલ્યવાનં અનુ રાગવાલા થતા ઇંદ્રના શાપથી મર્ત્ય લોકમા હુ ખી થયા તેવામા માઘ કૃષ્ણની જ્યા નામની એકાદશી આવી, તે દાહ્યમા ભૂપે રેહ્યા—તેથી શ્રી કૃષ્ણના પ્રભાવથી પૂર્વના સ્વરૂપમા આવ્યા અને વિમાનમા બેસીને સ્વર્ગે ગયા ઇંદ્રે પુછ્યું કે તમારે પિશાચ પણ કેવી રીતે દૂર થયું ? તેમને ઉત્તરમા જણાવ્યું કે—શ્રી કૃષ્ણના પ્રભાવથી અને એકદશીના નતથી પછી ઇંદ્રે તેઓની પૂજા કરી ” , ઇત્યાદિ

આમા વિચારવાનું કે—દારિકાનો દાહ અને પોતાના મર્વકુટુબના નાશ વખતે શ્રી કૃષ્ણ પ્રત્યક્ષ હતા છતાં તેમના પ્રભાવથી ઢાઇપણ પ્રકારનો ગયાવ ન થયો હતો તો પછી પુષ્પવતી અને માલ્યવાનંમા કૃષ્ણનો પ્રભાવ કયા હિંગાબધી પહોંચી ગયો ?

આ લેખના હિંશાબદી ભવિષ્ય પુરાણમા મત્યતા કેટલી હશે ?

કૃમ્ પુણ્યમા—યુધિષ્ઠિ કૃષ્ણને પુછ્યું કે—વૈશાખ શુકલ એકાદશીનું ફલ મ્યું ? ત્યારે શ્રી કૃષ્ણે—વસિષ્ઠજીએ રામને કહેલી કથા સંભલાવી કે—સીતાના વિરહથી હુ ખી રામે વસિષ્ઠજીને પુછ્યું, વાસવજીએ કહ્યું કે—હે રામ ? તમાગ નામથી મનુષ્ય ખવિત્ર થાય તો પણ હું કહું છું કે—સર્વસ્વતીના તીરે ઘતિમાન ‘રામ’ના ‘રાત્ર્ય’મા ધનેપાલ શ્રેષ્ઠ તેણે પાચ પુત્રો હતા, મર્વવી નેષ્ટ ‘નીતિવાળા’ પાચમા પુત્રને ઠાઠી મુકયો તેજ નગરમા ચોરી કરીને પેટ ભરતો, અને વખતે પકડાતા માર આધો છેવટે નામીને ઢોડીન્યકમિના આઘરે પહોંચ્યો, ઢોડીન્યના વચ્ચના સ્પર્શથી પાપ મુક્ત થયો, પછી ઢોડીન્યના ઊપદેશથી વૈશાખ શુકલ એકાદશી નરી દિવ્ય ગરીરવાળો થઈ ગરૂડના ઉપર બેઠી વૈષ્ણવ લોકમા પહોંચ્યો વિચારવાનું કે—વચ્ચના સ્પર્શ માત્રથી પાપ મુક્ત બવાય ? વૈષ્ણવલોક કયે ઠેકાણે છે ? અને ત્યાંથી ગરૂડ મોકલ્યો ઢોણે ?

આપણે પુરાણોના સળથે વિચાર કરીએ—

વરાહ, વામન, કૃમ, મત્સ્ય આ ચાર નામના પુણ્યો—કલ્પિત અવતા-રોનાં મળધીવાળા કલ્પિત ગણાય કે નહીં ? ।

પ્રહ્લા, વિષ્ણુ, અને શિવ—આ ત્રણ દેવો ખરા સિદ્ધ થતા ન હોય ત્યારે ગરૂડ અને લિંગ એ બે અને ત્રણ દેવોના મળધવાલા એક દેવ એ પાચ પુણ્યો પણ સત્ય કેવી રીતે માની શકાય ? એકદરે આ નવ પુરાણો કલ્પિત કરે ત્યારે તો ખીજા રહેવા નવ પુણ્યો પણ કલ્પિત કરે કે નહિ ।

આજઠાલના પડિતો પુગલોને કટિપત જ કહે છે

પચાવન હજાર પ્રલોકના પ્રમાણુવાળાX પદ્મપુરાણુમા પાર્વતીજીને મહાદેવજી કહી રહ્યા છે કે—તામસ શાસ્ત્રો કયા કયા છે ? મહાદેવજીએ ઉત્તર આપ્યો કે—

જેના સ્મરણ માત્રથી જ્ઞાનીઓનો પણ અધ પાત થઇ શકે છે તે તામસ શાસ્ત્રોના નામ આ છે—પાશુપત વજોરે-શૈવ શાસ્ત્રો, કણ્ઠાક રચિત વૈશેષિક, ગૌતમ રચિત ન્યાય શાસ્ત્ર, કપિલનું સામ્ય શાસ્ત્ર, વૃહસ્પતિ રચિત આર્વાક શાસ્ત્ર, બુદ્ધ પ્રણીત બૌદ્ધશાસ્ત્ર, અને નન્નમત, નીલપટમત, માયાવાદ તથા જૈમિનીય શાસ્ત્ર, હે ગિરિજે ! જો બધા તામસ શાસ્ત્રો છે ! તામસ પુરાણો પણ છે—જેના નામ આ છે ૧ મત્સ્ય, ૨ કૂર્મ, ૩ લિંગ, ૪ શિવ, ૫ રકટ, ૬ અગ્નિ—જો છ તામસ પુરાણો છે

૧ વિષ્ણુ, ૨ નારદીય, ૩ ભાગવત, ૪ ગરૂડ, ૫ પદ્મ, ૬ વરાહ જો છ સાત્ત્વિક ! ૧ બ્રહ્માડ, ૨ બ્રહ્મવૈવર્ત, ૩ માર્કંડેય ૪ ભવિષ્યત્, ૫ વામન, તથા ૬ પ્રાક્ષણ જો છ રાજસ

અને જોજ પ્રકારે સ્મૃતિઓ પણ ત્રણ પ્રકારની છે—૧ વસિષ્ઠ સ્મૃતિ, ૨ હારિત સ્મૃતિ, ૩ વ્યાસ સ્મૃતિ, ૪ પરાસર સ્મૃતિ, ૫ ભારદ્વાજ સ્મૃતિ, અને ૬ કાશ્યપ સ્મૃતિ જો છ સાત્ત્વિક સ્મૃતિઓ છે !

૧ યાજ્ઞવલ્કય, ૨ આત્રેય, ૩ તૈત્તિર, ૪ દાક્ષ, ૫ કાત્યાયન, અને ૬ ઠી વૈષ્ણવ, જો છ સ્મૃતિઓ રાજસ છે ! તથા ૧ ગૌતમ, ૨ વૃહસ્પતિ ૩ સર્વત્ ૪ યમ, ૫ શખ, અને ઊશનસ જો છ સ્મૃતિઓ તામસ છે

(આનંદાશ્રમ અ ૨૬૩ ભાગ ૪, પ્રલો ૧ થી ૯૧)

સાત્ત્વિક કયા હિતાનથી ? તેમા પણ ત્રણ પાણુ જોણુ નથી જુવો અમારે બેગો પૂર્વનો લેખ ॥

આ ઉપરના લેખમા કિચિત્ વિચાર—જેના સ્મરણ માત્રથી જ્ઞાનીઓનો

X આ પદ્મપુરાણુમા—મત્સ્ય, કૂર્મ, લિંગ, શિવ, રકટ, અને અગ્નિ—જો છ તે તામસ પુરાણો કલા સર્વ સખ્યા—એક લાખ સારી બાસક હજારના પ્રલોકના સ્મરણથી તે જ્ઞાનીઓનો પણ અધ પાતળ થવાનું કહી બતાવ્યું અને—વિષ્ણુ, નારદીય, ભાગવત, ગરૂડ, પદ્મ, અને વગદ

પણ અધ પાત થાય—એટલે તેનું પઠન પાઠન કરવાવાળો દુર્ગતિમા પડે એજ અર્થ કરી શકાય કે બીજો ?

ચાર્વાક, બૌદ્ધ, નગ્ન મત, નીલ પટ—આતો વેદ બાદ્ય જુદા મૂકી દઇએ બૌદ્ધાદિક શાસ્ત્રનો વિચાર તો ઘણા પડિતોએ કરી બતાવેલો છે

પરંતુ જે શાસ્ત્રો વૈદિક મત માથે સળધ ધરાવનારા હોવા છતાં તામસ ગણાયેલા છે—અને જેનો પઠન પાઠનથી દુર્ગતિ મનાતી હોય તેનો વિચાર કરવાની જરૂર છે—૧ પાશુપત વગેરે શૈવ શાસ્ત્રો, એટલે શિવના નામથી રચાયેલા શાસ્ત્રોના પઠન પાઠન કરનારાઓનો અધ પાત મનાય ?

૧ વૈશેષિક, ૨ ન્યાય શાસ્ત્ર, ૩ સામ્ય, ૪ માયાવાદ, ૫ જૈમિનીય આ પાંચ જાતના શાસ્ત્રો પણ વૈદિક મતના (વેદને વળગીને ચાલવાવાળા) પ્રચલિત છે અને તે બધા શાસ્ત્રોના પઠન પાઠન કરવા વાળાઓનો પણ અધ પાત થવાનો એમ મહાદેવજી પાર્વતીજીને કહી રહ્યા છે, ૬ એ વાત સાચી લખાયેલી હશે ?

આગળ ૧૮ પુરાણોમા છ પુરાણો તામસ છે—૧ મત્સ્ય, ૨ કૂર્મ, ૩ લિંગ ૪ શિવ, ૫ સ્કંદ, અને ૬ કું અગ્નિ આ છ પુરાણોના શ્લોકની સંખ્યા કેમથી ૧૪, ૧૭, ૧૧, ૨૪, ૮૧, ૧૫ હજાર આ બધા છ તામસ પુરાણોની સંખ્યા હોઠ લાખ ઉપર થવા પામે છે, તેના કર્તા શુ વ્યાસજી હતા ? કે કોઈ બીજા સત્ય માર્ગથી ઉધા માર્ગે પડી, બીજા જીવોને ઉધે માર્ગે પાડનારા હતા ? આ બધું કથન મહાદેવજીનું છે ? મહાદેવજી કોઈ ખરા દેવ તરીકે હતા કે દેવલ બનાવટી હતા ? આ બધો વિચાર કરવાની બલામણુ કંઈ છુ

૧ વિષ્ણુ, ૨ નારદીય, ૩ ભાગવત, ૪ ગરૂડ, ૫ પદ્મ અને ૬ કું વનહ, આ છ પુરાણો સાત્ત્વિક ગતાવ્યા છે ખરા પણ આમા માત્ત્વિકપણુ કયા ઠેકાણે છે ? અમારા બધા પૂર્વેનો લેખો જીવો સાત્ત્વિક પણુ મિદ્ધ થાય છે ॥

ગૌતમાદિક છ સ્મૃતિઓને તામસ ગતાવી, અને તેના પઠન પાઠનથી અધ પતન થતું પદ્મપુરાણવાળાએ, બ્રહ્મ હોય તે તો તે જાણે, પરંતુ વસિષ્ઠાદિક છ સ્મૃતિઓમા સાત્ત્વિક પણુ કયા હિસાબથી કહી બતાવ્યું હશે ? આ સાત્ત્વિક સ્મૃતિઓમા પણુ—હિંસાદિકના વિધાનથી ઉત્પન્ન થતા—માસાદિકનું ભક્ષણુ તો લખીને બતાવેલું છે માટે આ પદ્મ પુરાણના લેખનો વિચાર કરવાની બલામણુ કંઈ છુ ॥

આ અવસરપણીમાના તીર્થંકર ૨૨ મા અને કૃષ્ણ વાસુદેવાદિકનું છેલ્લું

નવમુ ત્રિક કહી બતાવ્યું હવે ૨૨ માના પછી અને ૨૩ માના પહેલા બારમા
બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી છ'તા થયા છે તેમનું સ્વરૂપ નીચે પ્રમાણે-

બારમા બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી

[ચત્ર અને સંભૂત બે ચડાણ બાઈઓ, નમુચિનામના મંત્રી પાનેથી
મગીત વિગેરે કળા ગીળી ઘણા પ્રવીણ થયા પણ લોકો તેમના ચડાણપણાની
અવજ્ઞા કરતા હોવાથી વૈરાગ્ય પામી દીક્ષા લીધી તેઓ હસ્તિનાપુરમાં આવતા
સંભૂત આહાર માટે ગહેરમાં ગયો ત્યાં નમુચિ કે જે આ બે મુનિની માતા
સાથે કુસબધમાં આવ્યો હતો અને જેથી તેને નાશી જવું પડ્યું હતું તે આ
નગરમાં મનસ્કુમાર ચક્રીનો પ્રધાન થયો હતો, તેણે આ મુનિને મારી નગર
ખડાઈ કાઢવા માડ્યો પણ મુનિના મુખમાંથી તેજોવૈશ્યાથી અગ્નિની જ્વાલાઓ
નીળળતા આપુ નગર લયબીત થયું સનતકુમારને આની ખબર પડતા મુનિને
ક્ષમાન્યા તેનું અંગત મુન દા પશું વાદવાને આવી તેના કેશ નભૂન મુનિને
અડતા, તેણે નિયાહું કર્યું કે જો તારા તપનો પ્રભાવ હોય તો હું આવી અંગતને
લોકતા થાઉં ત્યાંથી મરી તે બ્રહ્મદેવલોકમાં દેવ થયો ત્યાંથી ચક્રી તે કાપીટન
નગરમાં રાત્રી છાંદની અંધી સુલનીને પેટે પુત્રપાંડે અવતર્યો બ્રહ્મગણ મરણ
પામતા તેની દેખરેખ માટે તેનો મિત્ર રાત્રી દીર્ઘ ત્યાં રહેવા લાગ્યો દીર્ઘ મુ
લનીની સાથે પ્રેમ સબધમાં પડ્યો. આની ધનુમત્રીને ખબર પડતા, બ્રહ્મદત્તને
વાત કહી બ્રહ્મદત્તે તેમનો સબધ છોડાવવા સુકિત પ્રયુક્તિથી સમજાવ્યા આથી
તેઓને તેને મારી નાખવા પ્રયત્ન કરવા માડ્યો લાક્ષગૃહમાં તેણે વધુ સાથે મો
કવી બાળી નાખવાની ગોઠવણ કરી ધનુમત્રીને આની ખબર પડતા તેણે તે ઘરથી
બે ગાઉ મુધીની સુગ ખોદાવી અને પોતે તેના છેડા આગળ દાનશાળા મહાવી
રહ્યો મુલનીએ લાક્ષગૃહમાં બ્રહ્મદત્તને તેની વધુ સાથે રાત્રે મોકલ્યો, ધનુમત્રીએ
તેને બચાવવા પોતાના પુત્ર વરધનુને માર્ગે મોકલ્યો મોડી રાત્રે ધનુ સહયુએ
લે વરધનુએ, સુગ વાટે બ્રહ્મદત્તને બહાર કાઢ્યો સવારે દીર્ઘરાત્રીએ ધરમાં એક
લાગ જોતા, બાકીના બે નાશી ગયાનું જાણી, તેમને ચોધી મારી નાખવા માણ્યો
દોડાવ્યા, અનેક રીતે, બ્રહ્મદત્ત અને વરધનુ તેમના હાથમાં ફસાતા તેમાંથી છુટી
તેઓએ નાશવા માડ્યું બ્રહ્મદત્ત જ્યાં જાય ત્યાં આદર સરકાર અને કન્યાઓ
મેળવવા લાગ્યા પછી સૈન્યને લઈને પોતાના નગર તરફ આવ્યો અને દીર્ઘરાત્રી
સાથે મુલમાં ચક્રવર્તન ઉત્પન્ન થતા તે ચક્રથી તેણે દીધનું માથું કાપી નાખ્યું

પ્રત્યદત્ત આપત્તિમાં ખડતો હતો ત્યારે એક બ્રાહ્મણે તેના ઉપર ઉપ

કાન કર્યો હતો. બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી થતા તેનો પાસે આવ્યો. ઉપકાન્તા બદલામાં બ્રહ્મદત્તે તેને કાંઈ માગવા કહ્યું, ત્યારે બ્રાહ્મણે તમે જન્મો છો તે સ્મૃત્ત મને જન્માડો. ચક્રીએ કહ્યું કે તને પચથે નહિ, પણ બ્રાહ્મણે હઠ કરી રાજાને અનેક મેણા મારવાથી રાજાએ તે પોતાનું હોજન તેણે તેના કુટુંબ સાથે જન્માડ્યું. આથી તેઓ ઉન્માદમાં આવી જઈ સત્રે માતા, પુત્ર, પુત્રી, પિતા અને ભાઈ બહેન વિગેરેના સબધ બૂલી જઈ પરસ્પર કામ એટલા કરી મવારે આથી તેઓ એકબીજાને મોઢું બતાવતા શરમાવવા લાગ્યા. બ્રાહ્મણે રાજા ઉપર ક્રોધ કરી નિશ્ચય કર્યો કે આજે મને માલક પદાર્થ બવાડી હેગન કર્યો આથી તેણે ગભને નુકશાન કરવાનો વિચાર કર્યો તે શહેર બહાર ગયો હશે ત્યાં તેને એક ભરવાડને કાકરીઓ તાકી પીપલાના પાન કાનો કળતા જોયો. તેણે તે ભરવાડને બોલાવી રાજાની આજો ફેાડી નાખવા ધન આપી સમજાવ્યો. તે ભરવડે જીતની એથે મતાઈ રહીને હાથી ઉપર બેરી જતા ચક્રવર્તીની આજો ઉપર કાકરા તાકી તેની બન્નેઆજો ફેાડી નાખી. ભરવાડને પકડતા તેણે બ્રાહ્મણની હકીકત કહી દીધી. બ્રહ્મદત્તને આથી બ્રાહ્મણ જાતિ ઉપર અત્યંત તિરસ્કાર આવ્યો. જેથી મત્રીને હુકમ કર્યો કે બ્રાહ્મણોની આજો કાઢી તેવો વિશાળ યાગ મને આજો મત્રીએ સ્વેષમાત્રક ફલથી યાગ ભરી રાજાને આપ્યો, ગભ તે રૂળોને આજો સમજાવ્યું જૂન ફૂર ભાવથી તેણે હાથવતી મસદયા કરતો દુષ્ટવૃત્તિથી સો વધનું આશુધ્ય પુરૂ કરી તે આતમી નરકે ગયો.

॥ ઇતિ નૈન પ્રમાણે-૧૨ મા બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીનું કિથિત સ્વરૂપ તેની સાથે શ્રી કૃષ્ણના સબધવાળા પ્રકરણ ૩૮ માની સમાપ્તિ.

પ્રકરણ ૩૯ મું

૨૪ માં તીર્થ કરી શ્રી મહાવીરના થયેલા ૨૭ ભવ

જૈનોના બોવિસત્ત્વનો (સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિવાલાનો) કિંચિત્ વિચાર

આ સુષ્ટિ અનાદિકાળની પ્રવાહરૂપથી આવતી આવેલી છે તેમા જમ
કળતા અનત એકે દ્રિયના જીવોથી લઈ પંચેદ્રિય તકના જીવો આ ૮૪ લા
જીવો પોતાની પોતાના કર્મના વશમા પડેલા ભટકયાજ કરે છે તેમાથી
જે જે જીવો પોતાની ભવિત-અવસ્થાથી કે, પોતાના મત્કર્મના યોગથી, ઉપર
કોટિમા અદતા છેવટે સદ્ગુણના સંયોગથી બોધગીજ (સમ્યક્ત્વ) ના
પ્રાપ્તિ મેનવી સર્વજ્ઞ પશુ મેળવ્યા પછીથીજ મોક્ષમા ગયા અર્થાત્ મ
હુ બોધી મુક્ત થયા એ પ્રમ છે જૈનોની માન્યતા છે તે પ્રમાણે આજ સુધી
અનત જીવો મોક્ષમા ગયા છે તેમા પશુ વળતો વળત ભૂલેલા ધર્મને જતાવતા
એક તેવા પ્રકારના મધ્યમ કાળમા ચોવીશ જ ધર્મના નાયકો થાય છે, જે
અનાદિકાળનો કુદરતીનોજ કાયદો જ ધારી ગયેલો છે આ ચાતુ અવસર્પિણી
પૂર્વે તેવા તેવા મધ્યમા સમયમા તેવા ધર્મના નાયકોની ચોવીશીએ
અનતી થઈ ગયેલો છે, પણ તે જાણ્યોનો પત્તો મેળવી શકીએ તેમ
નથી માત્ર આ ચાતુ અવસર્પિણીમા થયેલા ૨૪ ધર્મના નાયકો જે પોત
પાને ચઢી ગયા છે તેમનો વિચારજ કિંચિત્ કરી શકીએ તેમ છે
કેમકે આ ૨૪ ધર્મના નાયકોની ગણતરી મુખ્ય મુખ્ય ગણ્યતા ધર્મોમા
હાખવ થયેલી છે જીવો કે-હિંદુઓમા ચોવીશ અવતારોના નામથી છે જૌદમ
ગૌતમનો સાથે પચીશ ધર્મના નાયકો ગણાવ્યા છે મુશ્વમાનોમા-૨૪
પેગોબરોથી મળ્યા છે અને જૈનોમા ૨૪ તીર્થ કરોના નામથી પ્રસિદ્ધ છે આ
ચોવીશ ધર્મના નાયકોની માન્યતા જોતા પૂર્વે જરૂર કોઈ એકજ ધર્મ હશે
પાછળથી પૂર્ણજ્ઞાનના અભાવે પોતપોતાનો માન્યતા પ્રમાણે ભે- પાડતા ગયા
હોય એમ ૨૪ ધર્મના નાયકોથી કદી શકાય તેમ છે

જૈનોમા ૨૪ માના પહેલા ન્યપભદ્રેવ છે અને છે-લા ચોવીશમા
મહાવીરસ્વામી શુદ્ધના સમકાલીન થયેલા જગ બહેર છે

આ અવસર્પિણીના કાળમા અનાદિકાળથી ભટકતા અનત જીવોમાની

ધર્મના મર્ગનો રસ્તો જતાવનાર થયા છે તેમના સો પુત્રોમાના મોટાપુત્ર ભરતચક્રવર્તીના નામથી જ આ ભાગતખડની પ્રતિદ્વો થયેલી છે

હાલના આલતા વેદોમા અવતારોના સળધે લેખ જણાતો નથી છતાં જૈનોના ચોવીશ તીર્થકરોથી ૨૪ ની, અને જૌદોના દશ જૌધિસત્વથી દશની સખ્યાને ગ્રહણ કરીને વૈદિકોના પુરાણકારોએ ૨૪ અને દસ અવતારો કદમ્યા અને આ અવસર્પિણીમા પહેલવહેલો ધર્મનો માર્ગ જતાવનાર એવા શ્રી ઋષભદેવને વિધજુના ચોવીશ અવતારમા આઠમા અવતારરૂપે ગોઠવ્યા અને મત્સ્ય, કુર્માદિક દશ અવતારમા બુદ્ધને નવમા અવતાર રૂપે ગોઠવ્યા. આવા પ્રકારના લેખોમા સત્યતા કેવા પ્રકારની નમાએલી હશે ? મોટા મોટા પુરાણના લેખકોના માટે માગ જેવા અજ્ઞ લેખકે શું લખવું ? હવે બુદ્ધના સમકાલીન શ્રી મહાવીર તે પણ અનાદિ કાળના અનંત જીવોમાનાજ એક જીવ છે અને જોધણીજની પ્રાપ્તિ થયા પછી પણ કર્મના પરાધીન પછે મોટા સત્તાવીશ ભવના અંતેજ ૨૪ મા તીર્થ કર પછે થાય છે તેથી તેમના સત્તાવીશ ભવ નામ માત્રથી લખીને જતાવીએ છીએ ॥ ઇતિ જૈનોના જોધિસત્વોનો (સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિવાળાનો) વિચાર

ચોવીશમા તીર્થ કર શ્રી મહાવીરના સત્તાવીસ ભવ.

પહેલા તીર્થકર શ્રી ઋષભદેવજી સત્ય ધર્મની પ્રાપ્તિ થયા પછી તેરમા ભવે આ અવસર્પિણીના કાળમા પહેલ વહેલા ધર્મના નાયક પજુનો હોદ્દો ભોગવી આ આનંદી દુનીયાને ધર્મના માર્ગે પાડી પોતે મોક્ષમા જઈને ખીંગલયા તેવીજ રીતે ખીજ તીર્થકરો પણ થોડા ઘણા ભવો કરીને જૂલેલા ધર્મમા પાછા હોકોને જોડીનેજ પોતે મોક્ષમા જઈને ખીંગલયા છે, અને છેવટમા થયેલા શ્રી મહાવીરસ્વામી તો સત્યધર્મની પ્રાપ્તિ થયા પછી પણ કર્મના પરાધીનપછે મોટા સત્તાવીશ ભવ કર્યા પછીજ ચોવીશમા તીર્થ કરપછે બુદ્ધના સમકાલીનપછે થયા છે તેમના ભાત્ર સળધે કિચિત લખીને જણાવું '૩

પૂર્વ ત્વ નયમારૂપિતિ ૧ રમ્ સૌધર્મગ્રહારક ૨। શ્યુત્વા નામ મરીચિ ૩। રત્ર મુમ્ના સ્વ પચન ૪। કૌશિક ૫। દેવ પ્રાગ્દિવિ ૬। પુષ્પમિત્ર ૭। મિતિ ચ સૌધર્મકલ્પ મુરો ૮। ડમ્નિચોત ૯। શ્વિદગ્નો દિતીયતવિ ૧૦। વિપ્રોમ્નિ મૂલ્યાભય ૧૧। ગીર્વાણસ્તુ સનત્કુ-મારતત્રિપે વિપ્રામ્ણીર્નામતો મારદ્વાનગૃહી ૧૨। ચતુર્યતવિયે ત્વો દ્વિજ સ્થાવર. ૧૫। નાકી પચમકે મુરારૂપવર ૧૬। શ્રી વિશ્વમૂર્તિર્વિષ ૧૭। ગુકે નિર્નિરુદ્ધરો ૧૮। ડત્ર મરત વિણુ શ્વિદ્વો ૧૯। મવ ॥ ॥ સપ્તમ્યા મુવિ નરકો ૨૦। મૃગપતિ ૨૧। સુર્યાડત્તો નારકો ૨૨। ચન્નીચ પ્રિયમિત્રક ૨૩। મુરવર ગુકે ૨૪। નૃપો નદન ૨૫। શ્રી પુષ્પોત્તરકે વિમાન

કર્મ-મી પ્રાણ સ્વર્ગ નક્કી રહી કીર્તિ સપ્તવિશતિમકો મૂરા આ વીર?દ્રિય ૨૭૥

આ ત્રણ કા-ચનો કિચિત્ સાર-અનાદિકાવના અનત છુનો મ સારમા કર્મના મ જોગથી ક્યોજ કરે છે પણ સમ્યકત્વની (મત્યધર્મની) પ્રાપ્તિ થયા પછી તે જીવ મોક્ષની યોગ્યતામા દાખલ થાય છે કદાચ ક્રૂરાથી મિથ્યા ભ્રમમા પડી જાય તો પણ કોઈ હદવાના સમ્યમમા મોક્ષના રસ્તે પડી જાય છે

તે પ્રમાણે બુદ્ધના મમકાલીન ચએલા ચોરીગમા તીર્થંકર મમ્યકત્વની પ્રાપ્તિ થયા પછી મત્તાવીગમા ભવે શ્રી મહાવીર ભગવાન થયા છે

૧-૨ પહેલા ભવે-જ બુદ્ધિપના વિદેહની વિપ્રા વિજય મા જયતી નગરીના રાજા યતુમર્દન, તેમના તાળાના આમાધિપતિ નયસાગ-રાજાના આદેશથી વનમા લોકકા લેવાને જએવા ત્યા જુલા પડેના સાધુને આહારાદિકથી સતોપી તેમની પાસેથી સત્યધર્મના બોધ મેળવી જીવતા મુખી પાળ્યો (૧)

ત્યાથી બીજાભવે સૌધર્મ દેવલોકમા-એક પત્યોપમના આયુધ્યવાળા દેવતાપણે ઉત્પન્ન થયા (૨)

ત્યાનો સ્થિતિ પૂરી થયા પછી ત્રિજા ભવે આ અવસર્પિણીમા પહેલ-વહેલા મત્ય ધર્મના પ્રવર્તક શ્રી ઋષભદેવ, તેમના મોટા પુત્ર ભરત ચક્રવર્તી તેમના પુત્ર મરીચિ નામે ૮૪ પૂર્વ લાખ વર્ષના આયુધ્યવાળા થયા ઋષભદેવની પાને નત લીધુ, પાલન કરવામા અશક્ત બનવાથી ત્રિદહીનો વેષ કદખ્યો, પણ શુદ્ધ ધર્મના ઉપદેગ આપી લોકોને ઋષભદેવની પાસે મોકલતા એક વખતે ઋષભદેવે ભવિષ્યમા થનારા ત્રિપથિ (૬૩) શલાકા પુરપના નામ ભરત આગળ જણાવતા પ્રશ્ન થયો કે આપણી પરિપક્વમા તેમાનો કોઈ જીવ છે

ઋષભદેવે-મરીચિને આ ભરત મેત્રમા ત્રિપૃષ્ઠ નામે પહેલા વામુદેવ અને વિદેહમા પ્રિયમિત્ર નામે ચક્રવર્તી થયા પછી પાછા આ ભગ્તમા ૨૪ મા શ્રી મહાવીર તીર્થંકર થવાનું જણાવ્યું ભરતે મરીચિને કહ્યું કે-વાસુદેવ અને ચક્રવર્તી યદ્ય તીય કર થશે તે છેદના પદને માડે આ વદન છે પણ આ તમારા ત્રિદહીના વેપને નથી

એમ માલજતા મરીચિને કુનો મદ થતા બુદ્ધ સ્ટેશન કરી મકલાતા બોલ્યા કે આ હા ! હું વાસુદેવ, ચક્રવર્તી અને તીર્થંકર યદ્યથા ? આ હા ! માડે દુવ કેવુ ઉત્તમ ! વળી હું વાસુદેવમા પહેલો, પિતા ચક્રવર્તીમા પહેલા, અને પતામહ (દાદા) તીર્થંકરમા પહેલા

આ પ્રજાએ કુવના અભિમાનથી તેમને નીચગોત્ર નામના કર્મને ઉપાર્જન કયું

ઋષભદેવ મોક્ષમા ગયા પછી એક વખતે—કપિવ નામા કુલપુત્રને મંત્રીચિએ ઋષભદેવનો કહલો માર્ગ સંભળાવ્યો કપિવે કહ્યું તમે કેમ પાળતા નથી ? હું અગત્ય છે ત્યારે શું તમારામાં ધર્મ નથી ? પોતાના લાયક શિષ્ય તાણીને કહ્યું કે મારા માર્ગમાં પણ ધર્મ છે કહી કપિલને શિષ્ય કર્યો એમ તીર્થ કરના માર્ગથી જુદા ધર્મનું સ્થાપન કરતા કોટાકોટી સાગરોપમના કાવસુ ધીના સમાગના જમણરૂપ યોગના ઉત્તર્યા, અતે પાપની આલોચના કર્યા વગર બ્રહ્મચર્યાદિક પુણ્યના યોગથી ચોથેભવે બ્રહ્મદેવ લોકમાં દશ સાગરોપમના આયુધવાળા દેવતાપણે ઉત્પન્ન થયા ॥ ૩૧૪ ભવ ॥

(પ્ર સગિક)—કપિવપણ આસુરી વિગેરે શિષ્યો કરી બ્રહ્મદેવલોકમાં દેવતા પણે ઉત્પન્ન થયો, પરંતુ અવધિ (વિભગજ્ઞાન) થી સ્વરૂપ બાણી મતના મોહથી પૃથ્વી ઉપર આવી આસુરી વિગેરેને પોતાના તરફો મીઠાવી સામ્યમતની પ્રવર્તી કરાવી મુખ સાધ્યમાં લોકો જલદી પ્રવર્તે છે જૈનોમાં ઋષભદેવના આયતા શામનમાં કપિવ થયાનું છે અને ઋષભદેવના પછી પચ્ચામ કોટિ માગરોપમના અન્તરે બીજાતીથ કર અજિતનથા અને બીજા ચક્રવર્તી સગર થયા છે અને સગરના સાઠ હજાર પુત્રો પણ જતાવેલા છે

પુરાણકારોએ—સગરના સાઠ હજાર પુત્રોને જાવનાર કપિવ મુનિ લખ્યા છે અતર ઘણે લાખો છે સગર ચક્રવર્તીના સબધ લખતા કેટલુક અમોએ લખીને જણાવ્યું છે તેનો વિચાર કરવાની જાણમણ કરે છે

આતો પ્રામગિક કપિવ મુનિનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું

હવે મહાવીરના મળધને કહીએ છીએ

મહાવીરનો જીવ ચોથા ભવે બ્રહ્મદેવલોકમાં હતા ત્યાના મુખરૂપ આયુધ્યના અતે પાચમાં ભવે કોલક નામના ગાનમાં એસી (૮૦) લાખ પૂર્વના આયુધ્યવાળા પાચમાં ભવે કૌશિક નામે બ્રાહ્મણ થયા અતે ત્રિદશી થયા બાદ મળ્ણ પામી છઠા ભવે સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવતાપણે ઉત્પન્ન થયા પછી સાતમાં ભવમાં—સ્યુણ નામના ગ્રામમાં પુધ્યમિત્ર નામે બ્રાહ્મણ થયા છેવટે ત્રિદશીપાત્ર અગીકાર કરી બહોતેર (૭૨) લાખ પૂર્વનું આયુધ્ય પૂર્ણ કરી આઠમાં ભવે પણ સૌધર્મ દેવલોકમાં મધ્યમાં સ્થિતિના દેવતાપણે ઉત્પન્ન

થયા અહીં મુઘી પાચમો, છઠો, સાતમો, અને આઠમો ભવ કહી બતાવ્યો.
૫, ૬, ૭ અને ૮ મહાવીરના ભવ થયા

આઠમા ભવે પહેલા સૌધર્મ દેવલોકમા દેવપણે હતા ત્યાથી ચ્યવીને નવમા ભવે ચૈત્ય નામના ગામમા (૬૪) ચોમઠ લાખ પૂર્વના આયુધ્યવાળા અન્યુદ્યોત નામે પ્રાદક્ષ થયા તે ભવમા પણ ત્રિઙ્ગી થઈ આયુધ્ય પૂર્ણ કરી દશમા ભવમા-બીજા ઇશાન દેવલોકમા દેવતાપણે ઉત્પન્ન થયા

ત્યાથી ચ્યવીને અગીયારમા ભવમા મહિર નામના સનિવેશમા અગ્નિભૂતિ નામે પ્રાદક્ષ થયા આ ભવમા પણ ત્રિઙ્ગી થયા અને છપ્પત્ર લાખ પૂવનુ આયુધ્ય લોગવી મરણ પછી બારમા ભવમા ત્રિજ સનતકુમાર દેવલોકમા મધ્યમ દેવતા થયા હવે ત્યાથી ચ્યવીને તેરમા ભવે પ્રેતળી નગરીમા ભાગ દ્વાજ નામે પ્રાદક્ષ થયા તે ભવમા ત્રિઙ્ગી થઈ ચુમાવીશ (૪૪) લાખ પૂર્વ આયુધ્યના અતે મરણ થયા પછી ચ્યોદમા ભવે ચોથા માહેદ્ર દેવલોકમા મધ્યમ દેવતાપણે ઉત્પન્ન થયા ત્યાથી ચ્યવીને બીજા કેટલાક ભવોમા ભમણ ઠયા બાદ ૫ દરમા ભવે રાજગૃહીમા સ્થાવર નામે પ્રાદક્ષ થયા તે ભવમા પણ ત્રિઙ્ગી થઈ ચોત્રીશ (૩૪) લાખ પૂર્વ આયુધ્યના અતે મરણ પછી સોલમા ભવે પાચમા પ્રદક્ષદેવલોકમા મધ્યમ દેવતા થયા ત્યાથી ચ્યવીને બીજા ઘણા ભવોમા ભ્રમણ કર્યા પછી સત્તરમા ભવમા કેટલુક ભણવા જેવું વિશેષ થયું છે તે બતાવીએ છીએ

રાજગૃહીમા-રાજ વિશ્વનદી, રાણી પ્રિય ગુ તેમનો પુત્ર વિશાખા નદી, રાજાને નાનોભાઈ વિશાખાભૂતિ, બી ધારણી છે હવે મરીચિનો જીવ બીજી ગતિઓના ભ્રમણથી નીકળી મત્તરમા ભવમા ધારણીના પુત્ર વિશ્વભૂતિ નામે થયા પુખ્ત વયે અત પુર સાથે પુષ્પ કરડક નામના ઉદ્યાનમા કોડાના માટે પેા પાછળથી કાકાનો પુત્ર વિશાખાનદી પણ કોડાને માટે ત્યા જઈ ચઢ્યો પણ તે બહારની બાબત ચોલી રહ્યો

તે સમયે પ્રિયગુ રાણીની ઘણીએ ત્યા પુલ્કે લેવા અએલીએ પણ લીધા વગર ઘેર આવી આ બનાવ રાણીને કહ્યો પુત્રના અપમાનથી રાણીને ક્રોધ ચઢ્યો રાજાને બળર પડતા કલેશની શાન્તિના ઉપાય માટે લડાઈની ભેરી વગડાવી તે સામળી વિનીત વિશ્વભૂતિ સલામા આવ્યો રાજાની આજ્ઞાથી લરકું લઈ તાબાના પુત્રપમિહની પાસે ગયો પણ તેણે આજ્ઞાવંત બેઠ પાછા આવ્યા ત્રીથી ઉગ્રાનમા જતા-દ્વારપાળે કહ્યું કે અદરમા વિશાખાનદી છે

એમ સામળતા વિચાર થયો કે મને દિવાનમાથી બહાર કાઢવા આ કપટ ગ્યાયુ
એમ જાણી કોઠીના ચડમા મુડી મારી બધા કોઠા નીચે પાડીને દાગપાળને કહ્યું
કે—એ મને પિતાની ઉપર ભક્તિ ન હોતી તો આ કોઠીના ફળોની પેઠે તમારા
બધાઓના મરતકો ભૂમિ ઉપર પાડતો છેવટે ઠગાઈવાળા ભોગોને ધિમ્કારી
પરદેશમાં વધે અભૂતિ નામના મુનિ પાસે દીક્ષા વધે લીધી વિશ્વનદી રાજ,
નાનાભાઈને લઈ તેમની પાને ગયા નમસ્કાર કરી કામા યાચી રાજ્ય લેવાને
પ્રાર્થના કરી પણ મુનિ લોભાયા નહિ તેથી બધાએ ઘેર પાછા આવ્યા વિશ્વભૂતિ
મુનિ જ્ઞાનાભ્યાસમાં વધી તપશ્ચર્યામાં લીન થતા કૃષ શરીર થયા ગુરૂની આજ્ઞાથી
એકલ વિહાર કરતા મથુરામાં આવ્યા ત્યાં રાજાની પુત્રીને પરણવા અનેક ગાંઠ
ઓમાં વિશાખાનદી પણ આવેલો છે હવે માસની તપસ્યાના અન્તે
આહારના માટે ફરતા મુનિ વિશાખાનદીના પડાવ આગળથી નીકળ્યા, તેમના
માણસોએ હાસપૂર્વક કહ્યું કે ભુવો પેલો વિશ્વભૂતિ કુમાર જાય છે, એમ કહી
એઠા કરવા લાગ્યા વિશાખાનદીએ પણ શત્રુની દ્રષ્ટિએ ભોયા તેવામાં ગાયની
અથકામણી થતા મુનિ પૃથ્વી ઉપર પડયા તે ભેડ હાસી પૂર્વક બોલ્યા કે—
“ કોઠીના ફળોને પાડનાર તારૂં બળ કયા ગયું ” તે સામળતા મુનિને કોપ
ચઢ્યો અને પોતાનું બળ બતાવવા ગાયને શીંગડાવતી પકડીને આકાશમાં ફેંકી
દીધી અને વિશાખાનદી ઉપર આતર વેરના લીધે નિયાણુ (સ્કલ્પ) કર્યો
કે—“ આ મારા ઉપર તપના પ્રભાવથી ભવાતરમાં હું એને મારવાવાળો થાઉં ”
આ વિશ્વભૂતિ મુનિ કોટિ વર્ષનું આયુષ્ય પુરૂં કરી વિશાખાનદી સાથેના વૈરનું
આલોચન કર્યા વગર મરણ પામી અદારમાં ભવે સાતમાં શુક્રદેવલોકમાં ઉત્કૃષ્ટ
આયુષ્યવાળા દેવતાપણે ઉત્પન્ન થયા

શ્રી મહાવીર ભગવાનના પ્રથમ નયસારના ભવથી લઈ શુક્રદેવલોકના
દેવતા મુધી ૧૮ ભવ થયા હવે ૧૯ મા ભવે આ અવસર્પિણીમાં જે નવ વાસુ-
દેવાદિકના ત્રિક યજ્ઞેલા છે તેમાં પહેલવહેલા વાસુદેવ અગ્નીયારમાં તીર્થ કરના
મમયમાં થયા તે આ મહાવીરનો જીવજ યજ્ઞેલો છે તેનો કિચિત વિચાર તે
સ્થાનમાં આપેલો છે તો પણ વીર ભગવાનના ૨૭ ભવનો સંબંધ અખંડિત
રાખવા આ સ્થાનમાં પણ કિચિત સંબંધ લખીને બતાવું છું

અગ્નીયારમાં તીર્થ કર શ્રી શ્રેયાસનાથના શાસનમાં નીચેના બનેલા
બનાવો

આપણા ભન્તશ્વેત્રના પોતનપુરમાં—રાજા જિતશત્રુ, રાણી ભદ્રા હતી

તેમને ચાર મહારવખ સૂચિત-અચય નામે પુન થયો તે આ અવસર્પિણીમા પહેલવહેલા બળદેવ પછે થયા છે

બીજી વખને ગણી ભદ્રાને-મૃગાવતી નામની પુત્રી થઈ છે અતિ સૌદયતાના મોહથી લોકાપવાદ ન ગણતા જિતરાત્રુ રાજાએ ગાધર્વ વિવાહ મૃગાવતીની માથે કરી લીધો આ અનુચિત બનાવ જોઈ લોકોએ પ્રજાપતિ બીજી નામ પાડયુ (પોતાની પ્રજાનો પતિ) આ મૃગાવતીના ગભમા-મહાવીરને જીવ માતમા દેવલોકથી અધીને યોગણીશમા ભવે સાત મહારવખ સૂચિત-પહેલ વહેલા વાસુદેવ ત્રિપૃષ્ઠ નામે થયા અને ૮૪ લાખ વર્ષના માયુધ્યવાળા થયા

આ અચળ બળદેવ અને ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ અતિ ણલિષ્ટ થયા છે અને એકજ પિતાના પુત્ર છે તેમજ ગાઢ પ્રેમવાળા છે, તેથી લોકોમા ઘણી પ્રતિષ્ઠા દેવાઈ છે

હવે એજ અરમામા-નંતાનપુરમા મયૂરગ્રીવ નામની નીલાંગના રાણીથી અનેક ભવોર્મા ભટકયા પછી, પોતાના પુત્રયના યોગથી વિશાખા નદીનો જીવ અશ્વગ્રીવ નામે પહેલા પ્રતિવાસુદેવ પછે આવી ઉત્પન્ન થએલા છે આ અશ્વગ્રીવનુ શરીર (૮૦) ધનુષનુ અને આયુધ્ય ૮૪ લાખ વર્ષનુ થએલુ છે અને ઉપર ૫ તાવેલા ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના હાથે આ અશ્વગ્રીવ પ્રતિ- વસુદેવ મનાણા છે પુરાણકારોએ આ અશ્વગ્રીવ પ્રતિવાસુદેવને વિષ્ણુરૂપે કંપી માથુ કપાયા પછી ઘોડાનુ માથુ લગાડયા પછી હયગ્રીવ વિષ્ણુ પછે પ્રમિદ્ધ કર્યા છે

દરેક કાળમા પ્રતિવાસુદેવ વહેલા જન્મી, મોટા કલેશમા પડી ત્રણ ખડના રાજાએને પોતાની આજ્ઞા મનાવે છે અને તેમના પછીથી જન્મેલા વાસુદેવ, મોટાભાઈ બળદેવને માથે રાખી જીવંતી પ્રતિવાસુદેવનો નાશ કરી ત્રણ ખડનુ રાજ્ય પોતે સુખેથી લોગવે છે

આ અવસર્પિણીમા તેવ નવત્રિક થએલા છે તેમાનુ આ ત્રિક પહેલુ છે દરેક ત્રિકમા ઝગડોના કાગલો એકજ હોતા નથી

ઉદાહરણમા-રાવણુ રામ અને લક્ષ્મણુ આ આઠમુ ત્રિક છે રાવણુ પ્રતિવાસુદેવ, રામ બળદેવ, અને લક્ષ્મણુ વાસુદેવ છે નૈનમા લક્ષ્મણુના હાથે રાવણ મરાણો છે પુરાણકારોએ રામના હાથે મરાણો લખ્યો છે એ દેર છે આ ત્રિક આઠમુ છે

એજ પ્રમાણે નવમા ત્રિકના-જગમધ, બળદેવ અને કૃષ્ણ થયા છે જગમધ પ્રતિવાસુદેવ, બળદેવ બળદેવ અને કૃષ્ણ વાસુદેવ છે અને શ્રી કૃષ્ણનના હાથે જગમધ મરાણું છે

પુરાણકારોએ-આઠમા ત્રિકના બળદેવ-રામને, ચોવીશ અવતારોમા વીરમા અને દશમા સાતમા અવતાર રૂપે કલ્પયા છે છતાં તેમાનાજ પડિતોમા મતભેદ પડેલા છે અને નવમા ત્રિકના શ્રી કૃષ્ણ વાસુદેવને ચોવીશ અવતારોમા આવીશમા અને દશમા આઠમા અવતાર કલ્પ્યા છે

જૈન અને પુરાણકારોમા-આ વાસુદેવાદિકના નવે ત્રિકોમા ઘણા પ્રકારના ફેરફાર થએલા જોવામા આવે છે તેમાનો કિચિત વિચાર પૂર્વે અમોએ બતાવેલો છે વિશેષ વિચાર કરવાનું કામ પડિતોનું છે

પ્રતિવાસુદેવને વાસુદેવજ મારે છે એક કુરતાથી અને ખીજો ગાંઠનના લોશથી મરણપાત્રી નરકના હુ ખોજ લોગવે છે એવો એક અનાદિનો નિયમ છે

તે પ્રમાણે શ્રી મહાવીરનો જીવ પણ ઓગણીશમા ભવે વાસુદેવ થયા તે ઉપર આપેલા શ્લોકના હિમાણે છે ત્રિષ્ટિના હીસાએ વાસુદેવનો ભવ અઠાસો થાય છે કારણ પાંચમા કૌશિકના ભવ પછી તિર્થંચ મનુષ્યોના થએલા ભવો ગણાવ્યા નથી શ્લોકકારે છઠ્ઠો ભવ દેવતાનો મુકી માત્રો ભવ પુખ્તમિત્રનો લખ્યો છે તે પ્રમાણે અમોએ લખી બતાવ્યો છે ૧૮ મો ભવ

હવે ઓગણીશમા ભવે મહાવીર સ્વામીનો જીવ પણ ૬૦ સાતમી નગ્દે તેત્રીય (૩૩) સાગરોપમના લાખા કાળ મુધી અધોર હુ ખનાજ ભાગી થયા છે ત્યાના હુ ખોના અન્તે વીગમા ભવે બિહત્તી ચોનિમા જર્જને ઉત્પન્ન થયા છે ૧૯. ૨૦

હવે-સિદ્ધના ભવમા કેવળ હિંચા કર્મના આચરણથી નીકળી એક વીરા (૨૧) મા ભવે ચોથી નગ્દે હુ ખોનાજ ભાગી થયા છે વળી ચોથી નરકથી નીકળ્યા પછી તિર્થંચ અને મનુષ્યોના ઘણા ભવોમા ભટક્યા, ત્યારબાદ આવી-શમા ભવે વપુર નગનીના ગભા પ્રિયમિત્ર, રાણી વિમળાના પુત્ર વિમલ નામે ઉત્પન્ન થયા કલામા કુશળ થઇ છેવટે ગાંઠ ગાદી ઉપર આવ્યા ત્યાં મુસમતિની જગતીથી અનેક સત્ક્રમમા પ્રવેશ કર્યો, એક વખતે કીડા માટે ઉગ્રાનમા ગએલા ત્યાં શિકારીઓના પાશમાથી હાથોને છોડવી અભયદાન આપાવ્યુ છેવટે રાત્રેય છોડી, દીક્ષા ગ્રહણ કરી ઉગ્ર તપનુ સેવન કયુ છેવટે એક માસ

પ્રકરણ ૪૦ મું

દયાદિક ૧૦ વસ્તુનો બુદ્ધે સ્વયં કરેલો અભ્યાસ.

મહાવીર બોધિ પછી કર્મની પરત તતાથી ૨૭ માં ભવે મુક્ત થયા બુદ્ધ સ્વતત્રતાથી દશમાભવે નિર્વાણ તે બતાવીએ છીએ

હવે જૈનના મહાવીરના મમકાલીન બુદ્ધ નામે થયા છે તે લાખો વર્ષ પૂર્વે થયેલા દીપકર નામના બુદ્ધના સમયમાં મુમેધ નામના બ્રાહ્મણ હતા તેઓ ઘરખાત છાત્રીને સમાધિસ્થ થયા હતા તેમને જોઈને દીપકર બુદ્ધે કલ્પિત વસ્તુમાં બુદ્ધ તરીકે થશે એમ પોતાના શિષ્યોને કહીને ચાલ્યા થયા હતા ત્યાર બાદ આ મુમેધે લોકોને કહ્યું કે હું બુદ્ધ થઈશ ખરે પણ મારે અનેક જન્મો સુધી દાન શીલાદિક દશ પારિમિતાનો અભ્યાસ કરવો પડશે એમ પોતે પોતાની ભવિષ્યવાણી કહી બતાવે છે અને સ્વતત્રપણે તે દશ પારિમિતાનો અભ્યાસ કરવા સમારંભ કર્યો પડે છે તેનો કિચિત વિચાર, આ કેકાણે કરીને બતાવીએ છીએ

દયાદિક દશ પારિમિતાનો અભ્યાસ થયેલા બુદ્ધ

બુદ્ધલીલામાર સગ્રહ લેખક ધર્મોદ કૌમળી, અતુ વાઠકનીદત્ત ૦ મુશ્વરદાસ છપાએલો સ ૧૯૭૯, બોધિસત્ત્વની ૧૦ કથાઓમાંથી કિચિત્

(૧) મુમેધ કથા-લાખો વર્ષ પૂર્વે આ જ જુ દિપમાં અમર નામના નગરમાં-“ મુમેધ ” નામનો એક કરે કાધિપતિ બ્રાહ્મણ પોતાનું ધન ચાચકોને આપી સમાધિ નિમગ્ન થયો

તે સમયે દીપકર નામના બુદ્ધ ઉત્પન્ન થયેલા છે તેની ભિક્ષાન માટે મ પૂર્ણ રાજ નગર શ્રુગારેલુ બયેલુ માત્ર એક ખામોચીયુ જોઈ ત્યાં મુમેધ ભક્તિના માટે લાખો પડી ગયો, ત્યાં આવેલા દીપકરે પોતાના ભિક્ષુકોને કહ્યું કે-આ ઉધો પડેલો લાખો વર્ષ પછી કલ્પિત વસ્તુમાં સુદ્ધોદનની માયાદેવી રાણીથી જન્મી કરોડો લોકોનો ઉપકારી થશે

દીપકર ગયા પછી મુમેધ તાપસ બોલ્યો-ભવિષ્યમાં હું બુદ્ધ થઈશ ખરે પણ અનેક જન્મમાં લોકના હિત માટે હદ યાગનો પ્રયત્ન કરીશ તોજ બુદ્ધત્વ પ્રાપ્ત થશે પરંતુ આત્મ પન્હિત સાધનારા ગુણો મને નીચેના દશ જલાયા

૧ દાન, ૨ શીલ, ૩ નૈષ્કર્મ્ય, ૪ પ્રજ્ઞા, ૫ વીર્ય, ૬ ક્ષાતિ, ૭ સત્ય, ૮ અધિષ્ઠાન, ૯ મૈત્રી, ૧૦ ઉપેક્ષા

સુમેધ બોલ્યો કે મને જો બુદ્ધત્વ પ્રાપ્ત થવાનું છે તો માગે આ દશ પારિમિતાનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ અને તે ૧૦ પારિમિતાનો અભ્યાસ અનેક જન્મના અભ્યાસથીજ પ્રાપ્ત થશે

બુદ્ધત્વ પ્રાપ્ત થવાનો નિશ્ચય કર્યો તેથી બોધિસત્ત્વ (ભાવિબુદ્ધ) એ સદા પ્રાપ્ત થઈ ॥

પુત્ર, પુત્રી, સ્ત્રી આપી દાનાભ્યાસ.

(૨) વેરસતર-તે સુમેધ-દેહ વિસર્જન કરી જુદી જુદી યોનિઓમાં જન્મ લઈ વેરસતર નામનો રાજપુત્ર થઈ યુવરાજ થયો તેણે હાથી ઉપરથી ઉતરી હાથીનું દાન બ્રાહ્મણોને આપ્યું, તેવા કારણોથી રાજાએ કાઠી મૂક્યો, તો પણ ગરીબોને તે દાન આપતો, પગિવાર સાથે રથ ઉપર ચઢીને જાતા તે પણ યાત્રકોને આપી વનમાં ચાલતા બધા ગયા એક બ્રાહ્મણ તેના પુત્ર અને પુત્રીનું દાન લઈ તે પુત્ર પુત્રીઓ વેરસતરના બાપને સોંપી ધન લાવ્યો સ્ત્રીનું પણ દાન આપશે તે ભય મટાડવા ઇંદ્રે તાપસના વેશે માગી સ્થાપના રૂપે તેની પાસે સુક્રી ચાલતો થયો તે બોધિસત્ત્વે વેરસતરના ભવમાં પુત્ર, પુત્રી, અને સ્ત્રીનું દાન આપી દાનાભ્યાસ કર્યો ॥ ૨ ॥

પરાર્થ કાર્ય કરી શીલનો અભ્યાસ

(૩) મધ્વની વાત-હનરાવર્ષ પૂર્વે તે બોધિસત્ત્વ-એકુંના ધરે મધ્વનામે જન્મ્યો લોકોનું સ્વાર્થોપલુ દેખી ચેતે રસ્તા સાફ કરવા, ગડું ફેંકી દેવું ઇત્યાદિ લોકોપયોગી કાર્ય કરતા એક શિષ્ય મળ્યો-શીલ (કુમાર્ગથી નિવૃત્તિ) નો ઉપદેશ કર્યો, એવા બીજા ૩૦ શિષ્યો મળ્યા, આ લોકોના ઉપદેશથી દ્વાદવાળા કચેરીયોવાળા નવરા ગયા તેમને રાજ્યમાં ફરીઆદિ કરી ત્રીસેને રાજ્યના માણસો પકડી ગયા તપાસ વિના ઉધા સુવાડી હાથી ચલાવાનો હુકમ થયો મધે દૃઢ રહેવા શિષ્યોને ઉપદેશ કર્યો હાથી બે ત્રણવાર ચલાવ્યો પણ તેમના ઉપર ધર્યો નહિ તપાસ થતા મધને અધિકાર અને ફરિયાદિઓને શુનેગાર ઠરાવ્યા, પણ મધે છોડાવ્યા છેવટે મર્વ કામ પૂરા કરી દેહ છોડી દેવલોકમાં દેવોના રાજ થયો ॥ આ ભવમાં શીલ અને મૈત્રીનો પુરો અભ્યાસ કર્યો, તેમ બીજા ભવમાં પણ એજ અભ્યાસ કર્યાનું જણાવ્યું છે ૩ ॥

થયા વિશ્વાસ થતા બ્રહ્મદત્તે અનુકેવદને પાસે રાખ્યો આ તરફ બોધિસત્વે પોતાના સિક્કાના-કિમતી આભૂષણો, વસ્ત્રો, બ્રહ્મદત્તના કારભારીઓ પાને મોકલી જુજ કિ મતમા આપી અનાજ મંગાવવા માડ્યું, થોડું આપતા શુ થવાનું છે સમજી આપતા અને માલ વહેચી લેતા

બ્રહ્મદત્તે-અનુકેવદને પુછ્યું-હજી વિદેહ તાબે કેમ નથી થતો? અનુકેવદે હજી કે મહૌષધથી ભેટયો હઈ આપણા કારભારીઓ પુટયા છે આ વાત જાણવા દરબાર ભરાવ્યો નવા વસ્ત્રો અને આભૂષણો પહેરીને સભામા આવ્યા અને તે ઉપર મહૌષધની છાપ પણ ભેઈ બ્રહ્મદત્ત ગભરાયો અનુકેવદે ધીરજ આપી બે ઘોડા તૈયાર કરાવ્યા અને રાત્રિએજ તેના ઉપર સ્વારી કરી જાનને બાગ્યા બ્રહ્મદત્ત શાથી બાગ્યા તેની ખબર કોઈને પડી નહિ તેથી લશ્કર પણ ઉપડી ગયું

હવે વિદેહરાજાને તાબે કરવા-કેવદમત્રી સાથે ભેટણુ મોકલી કહેવરાવ્યું કે કાયમ મત્રી થવા મારા છોકરી ટ્યો? વિદેહ રાજા લલચાયો, ચારે મત્રીઓની સલાહ મળી માત્ર મહૌષધને જો વાત યોગ્ય લાગી નહિ તેથી ઘેર જઈને બેઠો અને કહેવગવ્યું તમો લગ્ન લાખા મુદ્દતનું રાખો, વિદેહે તે વાત માન્ય નાખી

મહૌષધ પચાલમા જઈ-મકાન બધાવવાની તૈયારી કરતા પ્રથમ ડોટ નખાવ્યો અને ઘોડા દિનમા તૈયારકે રાવ્યું બ્રહ્મદત્તની છોકરી પરણવા વિદેહ પચાલમા જઈ મહૌષધના બનાવેલા મકાનમા ઉતર્યા અને ત્રિજેજ દિવસે બ્રહ્મદત્તે ઘેરે ઘવાવ્યો અને બધાએ ગભરાયા હવે શુ કરવું? એક મત્રીએ-બની મરવાનું, બીજાએ મારીને મરવાનું, ત્રિજાએ ઝેર પીવાનું, ચોથાએ મહૌષધની સલાહ લેવાનું કહ્યું મહૌષધે કહ્યું હું ખેડૂતનો છોકરો, કહીશ તે છુટી પડવાનું લાઈ જે થયું તે થયું પણ હવે છુટવાનો ઉપાય બતાવ કહી બધાએ રાઈ પડયા મહૌષધે બ્રહ્મદત્તની હુશ્ચાઈ સમજીને મકાનમા બે લોયરા કરાવી રાખ્યાં હતા રસ્તા બે હતા, એક ગગાના કાંઠા સુધી અને બીજો ગજમહેલના દાદરા સુધી ઘેરાની ખબર પડતાંની સાથેજ રાજમહેલથી બ્રહ્મદત્તની-માતા, વહુ, છોકરી અને એકનો એક છોકરો સમજળી ગગા કાંઠાના રસ્તે પહોચ્યા હીમા હતા વિદેહાદિકોને પણ તેજ રસ્તે મોકલી ઠેઠ મિથિલામા પહોચ્યા હીમા આ સર્વ રાત્રિમાજ પતાવી દીધું સવારે બ્રહ્મદત્તે વિદેહના રાજાને પકડવાની ધામધૂમ કરી મહૌષધે જીવાળ આપ્યો કે તે તો બધા ઠેમણે પહોચી ગયા, એમ સાંભળનાની સાથેજ હુકમ થયો કે-જો હરામ ખોરના પુરા હાલ કરો? જીવાળ વાળ્યો કે-મારા જેવા હાલ કર્યો તેવાજ હાલ તારી માતાદિક ચારના થશે તપાસ કરતા ચારમાનું એક પણ મળ્યું નહિ

દાદતે કોધને ચમાવી બધી ખીના બાણી લાગી પાસે જહેવાની માગણી કરી પણ મહોપધે કબૂલ કરી નહિ

મોટી લેટ આપી મિથિવામા મોકલી દીધો ત્યાં પછી મોટા મહોત્સવના સાથે લેટણા લીધા એમ બુદ્ધિબળથી જાને ગણતોની કૃપ મેળવી આ જન્મમા પ્રજા પારિમિતાનો અભ્યાસ કર્યો ॥ ૬ ॥

નિશ્ચયથી નહિ ડગવા ૩૫ અધિષ્ઠાનનો અભ્યાસ

૭ તેમિય-વાગણી નગરીમા કાશી રાજા, રાણી ચાદા દેવીને, અનેક માનતાઓથી પુત્ર થતા રાજાએ વર આપ્યો. કાશીમા રખાઓ ભેગીઓએ અકબતી થવાનું જણાવ્યું નામ તેમિય રાખ્યું

રાજાએ જુજ ગુન્હા માટે ચાલ જોયુંને ભયકર શિક્ષા કરેલી ભેધ તેમિયને ઉદ્ધેગ થયો બાગી જવાનો ઉપાય જડે નહિ તેમિયની પૂર્વ જન્મની માતા ગાંધ્યની દેવીએ ગાંડો થવાનો ઉપાય બતાવ્યો તેથી ચૂન્ય જેવો થઇ બેઠો, ઘણા ઉપાયોથી કાંઈપણ વળ્યું નહિ છે તેને દાટી દેવાના નિશ્ચય પર આવતા હુ ખિણી રાણીએ-વંચની માગણીથી આઠ દહસતુ રાજ્ય તેમિયને અપાવ્યું જુઠી ઘેનછા માની નાણીએ-ઘણા પ્રકારથી ભેયુ પણ કાંઈ વળ્યું નહિ છેવટે ઘણા વિવાપ કર્યો મુક્ત પુરી થતા અમગળ રથમા બેસાડી તેમિયને જાણા આપ્યા ખાંડો ખોદવા માંડ્યો ત્યાં તેમિય બોલ્યો કે-હું બેસા, મુગો કે જડ ભગત નથી મને દાટી અધર્માચરણ કરીશ નહિ સારથી અકિત થયો-ભેગીઓએ, વેદોએ જડ કહી દાટવા સોપાવ્યો તેને આવી મધુર ભાષા કુટી કયાથી? તેમિય બોલ્યો અરે બૂતાદિકનો જહેમ કરીશ નહિ હું રાજાનો પુત્ર છું સારથીએજ કહ્યું આવી મધુરવાણી તારા માતા પિતા આગળ બોલ્યો કેમ નહિ? કે સારથી? માભણ હું પૂર્વ જન્મમા વીશ વર્ષ રાજ્ય કરી ૮૦ હજાર વર્ષ નરકમા પડ્યો હતો જેતુ સ્મરણ થવાથી છુટવા એ આ બધી ઘેવછા કરી છે ભે એમ છે ત્યારે તો મને પણ શિષ્ય કરો? જા ગય સોપીને પાછો આવ જૂતા પ્રથમ ચદાદેવીજ મળ્યા સાચીએ કહ્યું કે-તમારા છોકરાને રોગાદિક કાંઈ પણ નથી માત્ર રાજ્યથી દુર્લભા મારેજ આ ત્રવ અગિયાર કયું હતું બધા જગલમા મળવા ગયા તેમિયે સત્કાર કર્યો અને કહ્યું તમારા આગમનથી હું ખુશી થયો છું રાજા-બેટા! તે તારા નિશ્ચયની હદવાળી તપ કરવાનો અમય મારો છે તારો નથી માટે રાજ્યપદ સ્વીકાર! છેવટે કાંઈપણ વળ્યું નહિ ॥ જન્મમા પોતાના નિશ્ચયથી ન ડગતા અધિષ્ઠાન પરિમિતાનો અભ્યાસ કર્યો ॥ ૭ ॥ =

સત્યતાનો પૂરો અભ્યાસ

૮ સુતમોમ-દેશકુડ, ઇંદ્રપત્યમા કોગ્ય ગળ પટરાણીનો પુત્ર
 નુતસોમને અભ્યાસ માટે તક્ષશિવામા જતા, માગે કાગી રાજાનો પુત્ર બ્રહ્મદત્ત
 મળ્યો મૈત્રી થઈ એકજ આચાર્ય પાસે ભણ્યા બીજા પણ ઘણા રાજકુમારો
 હતા સુતસોમે અગ્રપદ મેળવી બીજાઓને ભણાવવા માડ્યુ પુરા અભ્યાસને
 શુદ્ધ દક્ષિણા, આપી ગળ લેનારાઓને કહ્યુ હું પ્રાગ્ધણ નથી કહી સુતનોમે
 કુમારોની દક્ષિણા લીધી નહિ, પણ એક વસ્તુની માગણી કરી કે તમે
 બધા ઉપોસથ x મતનુ પાલન કરજો કળૂલ કરી બધા ઘેર ગયા પિતાના પછી
 બ્રહ્મદત્ત રાજા-ઉપોસથ મતના દિવસે-વધ ન કરવાનો હુકમ કરતો, પણ પોતે
 પહેલા દિવસનુ મંગાવેલુ મામ ખાતો એક દિવસે તે માસ કુતરો ખાઈ ગયો
 તેથી રસોઈઆએ પ્રથમ દિવસે શુદ્ધ ઉપર ચઢાવેલા માણસનુ માસ લાવીને
 પીરસ્થુ પૂર્વ ભવના અભ્યામથી સ્વાદિષ્ટ લાગતા અભય આપી રસોઈયાને પૂછી
 તેવા માણસની આજ્ઞા કરી ફાસીએ ચઢેનાને રાજ છુપી રીતે લાવતો પણ તે
 ખૂટતા ચોધરીયા વાગવાને સમયે જીવતાને પકડવાનો હુકમ થના, ને પ્રમાણે
 કરવા માડ્યુ હાહાકાર થના લોકો બ્રહ્મદત્ત પાને ગયા હું નમ્ર રક્ષક નથી કહી
 વિહાય કર્યા કાલહસ્તી સેનાપતિ પામે ગયા તપામ કંગીથ, કહી તેજ નાને
 માણસો છોડ્યા માસની ટોપલી સાથે રસોઈયાને પકડી સેનાપતિ પાસે મૂક્યો
 અરે ! રાજાનો માનીતો થઈ તે આ શુ કર્યું ! મેં તે હુકમથી કર્યું તુ તે
 પ્રમાણે કહીશ ? હા, બ્રહ્મદત્ત પાસે ઉભો કર્યો સેનાપતિએ કહ્યુ આ કહે છે કે
 હું રાજાને માટે કરૂ છુ, તે કેમ ? બ્રહ્મદત્તે કહ્યુ સાચુ છે વાત દેશાતા લોકો
 ઉપડ્યા સેનાપતિએ હથિઆરો આપી રસોઈયાની સાથે નમ્રથી બહાર કાઢી
 મુક્યા રસ્તાથી દૂર વડના ઝાડ નીચે ઝુપડું બાધી રહ્યા ત્યા રસ્તાપરના માણસો
 પકડતો લોકોએ રસ્તો બદલ્યો એક દિવસ ભક્ષ ન મળવાથી રસોઈયાનુ ભક્ષ
 કરતા એકલાજ રહ્યા

એક ધનાઢય બ્રાહ્મણ માણસો રાખી તે રસ્તેથી નિકળ્યો હું નર ભક્ષકે ?
 એમ હાકથી ગભરાવી બ્રાહ્મણને ખાધે ચઢાવી ચાલ્યો પાછળ આવતા માણસો
 દેખી આટો માર્ગ લેતા કાટો ભાગ્યો બ્રાહ્મણને છોડી દુ બંધી સ્થાનકે પહોંચ્યો

x ઉપોસથ-એ આઠમ, પૂર્ણિમા, કૃષ્ણ ચતુર્થ-માસના દિન ચારમા નૃધાનિક
 પાત્ર ન કરવા, ૬ મન્વાન્દ પછી ન જમતુ ૭ વૃત્ત્યાનિ સુમધાનિ ન મેનવા ૮ મોગી
 પયારીએ ન સુવુ, એ આઠ નિયમ પૂર્વે જુદોમા આવતા

મારૂં થયે તો સો ગજપુત્રોનો યજ્ઞ કરીશ તેમ વડની દેવતાની માન્યતા નખી સ્વાભાવિકજ્ઞ સાત દિવસમા ચાલિત થતા શિકાર માટે નીકળ્યો પૂર્વભવનો ભિન્ન એક યજ્ઞ મળ્યો, તેને સાથે આવવાનું કહેતા બાધાની નડતર જણાવી પવન વેગથી જતા આવવાનો મત્ર શિખાવી યજ્ઞ ચાલતો થયો હવે અશ્વદત્ત રાજ પાત્ર દશ રાજકુમારો પકડી હથેલીમા કાણુ પાડી દોઝ ભરવી વડ સાથે બાધી હેતો માત્ર સુતસોમને છોડી અઠવાડીયામાજ સો (૧૦૦) રાજકુમારોને પકડી યજ્ઞ કરવા તૈયાર થયો મને પાપ ન થાયના વિચારથી-દેવતાએ ઇંદ્રને કહ્યું ઇંદ્રે સુતસોમના મેલાપનું જણાવ્યું ભિક્ષુવેયે દેવતા અશ્વદત્ત પામે આવતા માગવા દોડયો પકડાયો નહિ અરે ! ભાગે છે કેમ ? અરે તુજ તારા પાપથી દોડતો ફર છે અશ્વદત્ત બોલ્યો-પાપી છુ પણ વચન પાત્રુ છુ ભિક્ષુવેયે-સુતસોમ વિના યજ્ઞ પ્રમાણુ નથી કહી અતર્ધાન થતા દેવતા છે એમ સમજ્યો. અશ્વદત્ત સુતસોમને પકડવા કમળોની પાછગ જઈ બેઠો બીજે દિવસે સુતસોમ પુરુષ નક્ષત્રનું સ્નાન કરવા જતા રસ્તામા તક્ષશિવાના પ્રામ્હણે ચાર શ્લોક સાબળવા જણાવ્યું સુતસોમે કહ્યું કે ઘેર જા ! આવીને નાભળીશ સ્નાનમાટે તજાવમા ઉતરતાજ અશ્વદત્ત તેને પકડીને ચાલ્યો સુતસોમના આસુ પડતા અશ્વદત્તે પૂછ્યું કેમ રોવે છે ? સુતસોમે કહ્યું પ્રામ્હણને આપેલું વચન પગાતુ નથી તેથી વળી કહ્યું તેને વિદાય કર્યા પછી હે અશ્વદત્ત ? જે કરવું હોય તે કરજે છેવટે અશ્વદત્ત સોગન ઉપર તેને છોડયો મોમસુત ઘેર ગયો, પ્રામ્હણનાચ ચાર શ્લોક સાબળી ચાર હબર કર્યાપણુ આપી વિદાય કરતા તેના ઉપર કૌરવ્ય રાજા શુરને થયો સુતસોમે કહ્યું હવે એવો અગ્ન્ય નહિ થાય, હવે હું નરભક્ષક પાસે જવાનો છુ કૌરવ્ય જવાની શી જરૂર છે ? સુતસોમે કહ્યું મારાથી વિશ્વાસઘાત નહિ થાય છેવટે નરભક્ષકને મળ્યો તેણે પ્રથમ પ્રામ્હણવાળી ગાય સાબળવાનું કહેતા જણાવ્યું કે-તારા જેવા પાપીને શા કામની છે ? અશ્વદત્ત તૂ છુટેલો ક્ષત્રી નીતિ ચુકીને કેમ આવ્યો ? સુતસોમ-હું સત્યના માટે આવ્યો.

અશ્વદત્તે કહ્યું બધા નાશના માટે સત્યનું હુંહું એ શુ મૂર્ખપણું નથી કે ? સુતસોમે કહ્યું કંઈમા ચુક પડવા દીધી નથી તો પછી ભય શો ? આ બધી આતુર્યતા અને ધૈર્યતાને જોઈને અશ્વદત્ત કહેવા લાગ્યો કે હું હાહ છુ પણ

x નિષ્ક્રમે ક્ષણને ચાર શ્લોકનું જ્ઞાન આપતાં મોહમા નહીં પડવાનું કહ્યું છતાં મોહમા પડ્યા લાગવતમાની આવતાં પ ૧૮૦ મા અંગેએ આી છે તે આ સુત સોમના પ્રસંગની લઈને ઉધી છત્તી ગોત્રી હોય એવા ભાસ થાય છે વિચારવાની બનામણુ ૨૨ છુ

ગાથાઓ તો સામગીરણ, ઘણા આમહ ચવાથી દાસપના મુખથી નીકળેની તે ગાથાઓ સ્વભાવી

અર્થ નીચે પ્રમાણે—એ એકવાર સત્જનનો સગ થાય તો પણ તે માણસને તારીને પાર ઉતારે છે. દુર્જનનો સમાગમ હમેશનો તો પણ તે નકામો છે ॥ ૧ ॥ જે હમેશા સિદ્ધિજનના મગમા રહે છે અને તેમની પ્રેમથી મૈત્રી કરીને નેમનો ધર્મ સ્પષ્ટ બાણી લે છે તે માણસ સુખ પામે છે અને તેનું દુઃખ નાશ પામે છે ॥ ૨ ॥ ગબ્બાના ચત્રાવચિત્ર રથો જીવું યાય છે. માણસના ગરીર શહેજમા વૃદ્ધ બને છે, પણ સત્જનનો ધર્મ જીવે, થતો નથી એમ સત્જન હમેશા કહે છે ॥ ૩ ॥

આકાશથી પૃથ્વી દૂર છે અને સાગરનો કિનારો તેથી દૂર છે, તેવીજ રીતે સત્જનનો ધર્મ અમદર્મથી ખરેખર ઘણાજ દૂર છે ॥ ૪ ॥

ખતાવેલા ગાથાનો અર્થ સમજી કંઠે ચઢી મુતસોમને ચારવર આપવાનું જણાવ્યું મુતસોમે કહ્યું—અરે 'તારામા ગહિન' કયાથી ? મને તું આપી ન શકે તો જગડો ?

'પ્રહલ્લ-પ્રાણજતા' સુધી આપવા 'તત્પર' હિંસ, પુરો આમહ નોંધ મોમસુતે વર માંગ્યા

(૧) હું સો વર્ષ તને પીરાગી અને સુખી બોવા મમથ થાઉં 'ર આ વાજકુમારને જીવિતદાન આપ ?' ૩ અને તેમને 'તેમના ઠેકાણે પહોંચાડી દે ?' ૪ તું નરભક્ષકપણ છોડી દે ?

પ્રહલ્લ-ચાયાના ઠેકાણે તું બીજો વર માગ ? મુતસોમે અરે મે પહેલેજ કહ્યું હતું કે જગડો થશે પ્રહલ્લે શરમાઈને તે પણ કબૂલ ગયો. મુતસોમે—કુમારને કહ્યું બે, તમે પ્રહલ્લ સાથે પ્રેમ રાખવાનું કબૂલોતો છોડાવું તેમણે પૂર્ણ પ્રેમ રાખવાનું કબૂલ્યું બધાને છોડી દઈ તેમના ઘરેમા પહોંચતા કરાવ્યા અને પ્રહલ્લે તને નરમાન છોડાવી રાજમહેલમા દાખલ કરાવ્યો. મોમસુતે ત્યાં માસ રહી 'બીજા અનેક' કાર્યો કરી 'પોતાના ઠેકાણે પહોંચી ગયો ॥ ૮ ॥

દેવોની પ્રેરણાથી બોધિમત્તે બુદ્ધ થવાનું કબૂલ્યું.

બુદ્ધચરિત્ર ભાગ બીજો પૃ ૧૧૫ થી

“દોષ કર બુદ્ધ, થયા પછી ભિન્ન ભિન્ન કંપોમા કો હિંસ્યાદિક તેનીરા બુદ્ધ થયા એ સઘજાની કરી દેકમા આપણા બોધિસત્ત એક એક

પારમિતાને પૂર્ણ કરવા, રોકાયા, હતા અને તે પૂર્ણ કરવામાં, અનેક જન્મ ધાગ્યું કર્યા છેવટના જન્મે તે તુષિત નામના દેવલોકમાં જન્મે. આ વેલાએ ભૂતલ ઉપર બુદ્ધ ઉત્પન્ન થયો જોઈએ એવી તાલાવેલી સૌ દેવોને લાગી ગઈ હતી અને અનેક અઠાવળમાંથી દેવો એકઠા થયા તેમને-‘બોધિમત્તવે’ મનુષ્ય લોકમાં જન્મ લેવાનો ખૂબ આગ્રહ કર્યો અને કહ્યું કે હે મિત્ર ? (હે બોધિમત્ત ?) તે આજ સુધી દશ પારિમિતાનો અભ્યાસ કર્યો તે ઇત્દાદિક પદના માટે નહિ પણ મનુષ્ય લોકમાં જન્મ લઈ બુદ્ધ પદ પ્રાપ્ત કરવું અને તે દ્વારા મનુષ્યનો જીવન કરવો, એ માટે અનેક જન્મ લઈને તે દશે પારિમિતામાં પાંગળા સંપાદન કરી છે અને હવે બુદ્ધ થવાનો મમય નજીક આવ્યો છે માટે આ સુખ છોડી મનુષ્ય લોકમાં જન્મ લેવાને તૈયાર થા ? હવે બોધિમત્તવે કહ્યું કે-હે મિત્રો ? લોકોદ્ધાર માટે મને હું ખમા જેટલો આનંદ આવે છે તેટલો આ તુષિત ભવન માનવ દનવનમાં મળતો નથી પરંતુ મનુષ્ય લોકમાં જન્મ લેતા પહેલાં મારે જેટલોક વિચાર કરવો જોઈએ મારા શો નિશ્ચય થાય છે તે હું ચોક્કસ વખતમાં તમને જણાવીશ દેવો સ્થાનકે ગયા બોધિમત્તવે છેવટમાં વિચાર કર્યો કે- વખતે હું જોતું પુરૂ ભાન નથી હોતું પણ હવે અવધ મો વર્ષની છે તેથી, સદ્-ધર્મના પ્રસાને માટે આજ મમય મૂકને યોગ્ય લાગે છે પણ કયા ખંડમાં જન્મ લેવો ? છેવટ વિચાર એ થયો કે ભારતખંડમાં-વિંધ્ય અને હિમાલયના પ્રદેશમાં આ મધ્ય દેશમાં પ્રાચીન કાલમાં મોટા માધુ સતો ઉત્પન્ન થયા છે માટે શાક્ય રાજાના કુળમાં જન્મ લેવો તે મારા માટે યોગ્ય લાગે છે શુદ્ધોદન ગત્તી સ્ત્રી માતા થવાને યોગ્ય છે. હવે લીલ કરવાનું કારણ નથી જાણી લઈ દેવોને પણ પોતાનો નિશ્ચય જણાવી દીધો ત્યાજ દેવોના આયુષ્યની મર્યાદા પુરી થઈ હતી તેમને બુદ્ધના ગિધ્ય થવાને, માટે મધ્ય દેશમાં જન્મ લેવાનો નિર્ધાર, કર્યો

કપિલ વસ્તુ નગરમાં આપાદો, માત દિવસના ઉત્સવના અંતે આપાદેવી ઘણું દાન આપી ધર્મ અવણ કરી સુતી રૂપા સ્વપ્ન આવ્યું કે-આરે દિશાના દેવો હિમાલય પગ લઈ જઈ શાલવૃક્ષ નીચે મૂકી તેમની દેવીઓએ આનાદિક કરી સુવાડી ત્યાં એક ઘોળો હાથી સુવર્ણ પર્વતથી નીચે ઉતરી મૂકમાં શ્વેત કમળ ઘાલી દેવીને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈ જમણી કુખમાં પેટમાં પેઠા આ વાત બીજે દિવસે રાજાને જણાવી બ્રાહ્મણોને તે સ્વપ્નનો અર્થ પૂછતા તેમને ગૃહસ્થા-શ્રમમાં મૂકેતો ચક્રવર્તી અને સન્યાસ લેતો જગતનું અસાન દૂર કરશે, એવા પુત્રો થશે એમ જણાવ્યું પત્રી રાજાએ સત્કાર કરી વિદાય કર્યા આ બધો લેખ કિચિત માત્ર છે વિશેષ બુદ્ધચરિત્રથી જોવો -

દીપકરના પહેલાની સ્થિતિ બાણવાની જિજ્ઞાસા

વર્તમાન બુદ્ધતા સમયથી લાગેા વર્ષ પૂર્વે—દીપક નામના બુદ્ધ તે (૨૪) ચોવીશ બુદ્ધમાના પહેલા બુદ્ધ થયા તો તેના પહેલા આ દુનીયાની સ્થિતિ કેવા પ્રકારનની હતી અને આ અનાદિ કાળની દુનીયામા કેવા કેવા પ્રકારના પલટા થતા આવેલા મનાયા છે, તેના સળધે જો કોઈ બુદ્ધ શ્રેયોના ઉડા અભ્યાસીઓના તરફથી બહાર પાડવામા આવે તો બીજા ઘણા પ્રકારના બુદ્ધાસા મેળવી શકાય ?

જેમ જેમ બીજા મતોનો અભ્યાસ વધતો જાય છે તેમ તેમ ખાત્રી થાય છે કે—કશેડો નહિ પણ અખજોના અખજ વર્ણોની પૂર્વે જરૂર પૂર્વ કાળમા સર્વ દ્વંધ્વોથી રહિત અને સર્વ તત્ત્વોથી પૂર્ણ નિર્મલ ધર્મ ચાલતો હતો એમ સમ જાય છે પણ પાછળથી તેવા કોઈ વિકૃત કાળના સયોગ વશથી તે સત્યધર્મના સચાલકોની ગેર હાજરીમા અનેક વિષયોમા ફેરફાર થતા અને જુદા જુદા પથોનુ બધારણ થતા સત્ય તત્ત્વોમા ભિન્નતા ઝૂસી ગઈ એમ સહજ વિચાર કરતા જણાઈ આવે છે

માટે સત્યધર્મના ગવેષકોએ દુક્રમા એટલેા વિચાર કરવાની ખાસ જરૂર છે કે—જે ધર્મમા—તેમના શાઓના લેખથી તેમજ તેમના સમુદાયના આચરણથી સર્વ જીવોપરની દયાહુતા, પદોપકારતા, નીતિની વિશુદ્ધતા, તત્ત્વના વિષયોની ખારિકતા, ઇદ્રિયોના વિષયોને કાળમા રાખવાના ઉપદેશની પબવતા, અને તપ, જપ ધ્યાનાદિકના વિષયોને આપવામા આવેલી પુષ્ટતા વિગેરે નિવૃત્તિના માર્ગનેજ બાર વાર પોષવામા આવ્યેા હોય, તેજ ધર્મ ઉચ્ચ કોટીનો હતો એવો સામાન્ય વિચાર કરી— શુદ્ધ નીતિના અવલબનથી યથાશક્તિ પદોપકારાદિકમા પ્રવૃત્તિ કરવી, ઇદ્રિયોના વિષયોમા દોડતી તૃષ્ણાને કાળમા રાખવી, એજ ખરે માર્ગ આત્માની ઉન્નતિને છે અને એજ માર્ગને સર્વમતના સાધુ સતોએ સેવેલો છે તેથી નિવૃત્તિનો માર્ગ તેજ ધોરી છે તેમા પણ—સત્ય તત્ત્વોની ખરી જોજ કરી દુનીયામા પ્રકાશ પાડવાવાળા સાધુ સતોનો દરજ્જો સત્યતત્ત્વ ગવેષક સજ્જન પુરૂષોથી ઘણો કિમતી મનાએલો છે—તેવા સાધુ સતો કયા હશે ? તેનો વિચાર કરવાને માટે અજેનેના તત્ત્વમા ઘણા સાધનો મળી આવે તેમ છે તે સાધનોના પ્રભાવથી સત્યવસ્તુના ગવેષક સજ્જન પુરૂષોએ પ્રથમ બૌદ્ધ શ્રેયોના અભ્યાસથી નીતિની ઉચ્ચતા, બૌદ્ધોની વખાણી અને ત્યાર બાદ જૈન શ્રેયોના અભ્યાસમા ઉડા ઉતરતા નીતિની ઉચ્ચતાની સાથે જીવાદિક પદાર્થોની

વ્યાખ્યાનુ અલૌકિક સ્વરૂપને જોઈ ડુનીયાના મર્વ તત્ત્વોથી ઉચ્ચતા જૈનોનીજ બતાવી છે તે પડિતોના વિચારોને બાણવાની ઇચ્છાવાળા સન્નજન પુરૂષોએ અમારા તરફથી બહાર પડેલા " જૈનેત્તર દુષ્ટિએ જૈન " અને સ્વાદવાદ (અનેકાત વાદ) ની સાર્થકતા " નામના એ પુસ્તકો જોઈ લેવા તેમજ આ પુસ્તકથી પણ વિચાર કરવાની ભલામણ કરી આ લેખની સમાપ્તિ કરૂ છું.

૧૨૧

જૈનના તીર્થ કર અને બૌદ્ધના બોધિસત્વની પ્રક્રિયાનો ભેદ

જૈનોના બોધિસત્વો (સત્યધર્મના બોધની પ્રાપ્તિવાળા) ધર્મનાયકો અર્થાત્ તીર્થ કરે પોતાના સ સારની ખરી સ્થિતિ કંઈ સર્વજ પુરૂષોના કહેવાથી આવતા ભવમા બાળી શકે ॥ પરંતુ પોતાને ભવિષ્ય કાળના વિશેષ જ્ઞાનના અભાવે ખીજા યવાના અનેક ભવો સુધી સ્મરણમા રાખી શકતા નથી પણ તે તે ભવોમા કહેલા પોતાના મત્ અસત્ કર્મના સ યોગોના વશથી નીચ ઉચ્ચ ચોનિ ચોમા હુ ખ સુ બાહિક પરવશપણાથી ભોગવે છે અને સ સારમા ભટકે છે છેવટે પોતાની ભવિતવ્યતાનો અત આભેથી ચોચ અવમરે પોતાના કર્મનો નાશ કરી નવજંપણું મેળવી મોક્ષપદને પ્રાપ્ત કરે છે

તેના ઉદાહરણમા—ચોવીશમા તીર્થ કર શ્રી મહાવીર ભગવાનજ ખસ છે કેમકે તેમને બોધબીજની પ્રાપ્તિ થયા પછી પણ પોતાની બાકી રહેલી ભવ સ્થિતિ પૂરી કરવાને માટે સત્ અસત્ કર્મના સ યોગોના વશથી હજારો લાખો ભવસુધીમા ભટકયા તેનાના મુખ્ય સત્તાવીશ મોટા ભવો કે જે જૈન સિદ્ધાંતકાંદાએ લખીને બતાવ્યા ॥ તેમાંથી ચત્ કિચિત્ સ્વરૂપ ગ્રહણ કરીને અમોએ વાચકવર્ગની સામે ઉપરિચિત કર્યું છે. ત્યાંથી વિચારવાની ફરીથી ભલામણ કરોએ છીએ ॥

હવે બોદ્ધોના બોધિસત્વની પ્રક્રિયાનો અ્યાલ કરીને બતાવીએ છીએ

લકિતનાં માટે ઉધા પડેલા સુમેધ નામના તાપસને ઉદેશીને દીપ કર નામના બુદ્ધે પોતાના ભિગુકોને કહ્યું છે કે—આ સુમેધ કપિવ વસ્તુમા બુદ્ધોદન રાજાની માયાદેવીથી જન્મ લઈ કરોડો લોકોનો ઉપકારી થશે એમ કહી પોતે પોતાની ભિક્ષાના માટે ચાલતા થયા છે તેમના ગયા બાદ તે સુમેધ નામના તાપમ પોતે બોલયા કે ભવિષ્યમા હું બુદ્ધ થઈશ ખરો પણ અનેક જન્મમા લોકોના હિતના માટે હૃદયાર્પના પ્રયત્ન કરીશ તોજ અને બુદ્ધત્વ પ્રાપ્ત થશે પરંતુ—આત્મ પર હિત સાધનાગ ગુણો મને દયાહિંક દશ જણાયા છે એમ કહી કમવાર મરણ સુજળ લાખો વર્ષ સુધી સાધના કરવામા પ્રવૃત્તિ કરી અને છેવટે

પણ પોતાની મરણ મુજબ બુદ્ધિથી જોઈને ઉત્પન્ન થયા એમ તેમના ચરિત્રમાં જણાવ્યું છે

તેનો વિચાર દેવોની પ્રેરણાથી બુદ્ધ થયાના લેખમાંથી જુઓ કે—

દાખ કરના પછીથી ત્રીજી બુદ્ધ થયા, તે બધાએ બુદ્ધોના સમયથી તે સુમેધ નામના બોધિસત્વ પોતાની મરણ મુજબ દશ પારિમિતાનો અભ્યાસ કરવા અનેક જન્મો ધારણ કર્યા અને છેવટમાં તુલિત નામના દેવલોકમાં જઈને બેઠા એટલે ત્યાં અનેક ચક્રાવળના દેવોએ તે બોધિમત્વને મનુષ્ય લોકમાં જન્મ લેવાનો આગ્રહ કરીને કહ્યું કે—તે જે દશ પારિમિતાનો અભ્યાસ કર્યો છે તે ઇંદ્રાદિકની પદવીના માટે નથી કર્યો, પણ મનુષ્યોના ઉદ્ધાર માટે કરેલો છે અને બુદ્ધ વર્વાનો સંમત નહીં આવેલો છે માટે આ દેવતાના મુખને ઠાંડીને મનુષ્યોના હું બોલવવા તૈયાર થા ? તે વાત દેવોની માલગી અને કબુલ ગણીને કહ્યું કે—મનુષ્ય લોકમાં જન્મ લેતા પહેલાં કેટલોક વિચાર કરવાનો છે તે પછીથી મારે જે નિશ્ચય થયે તે કુ ચોડા વખતના જણાવીશ તેટલું માલગી દેવો પોતપોતાના સ્થાનકે આ યા ગયા પછી બોધિસત્વે બધાએ પ્રકારનો વિચાર કરતા એવોજ નિશ્ચય કર્યો—કે મારે શાકર્મ રાતના કુર્ણમાર્ગ જન્મ લેવો, છેવટે તે નિશ્ચય દેવોને પણ જણાવી દીધો ઇત્યાદિ વિશેષ વર્ણન બુદ્ધલીલાસારે સ્વચ્છથી બોધ લેવું ॥

જૈન ગૌડના બોધિમત્વની પ્રક્રિયાનો લેકે તે વાચક વર્ગે સમજી લીધા હશે તેા પણ બે બોલ લખીને વિશેષ સ્પષ્ટ કરીને બતાવું છું

જૈનોના પ્રથમ તીર્થંકે શ્રી કવચદેવના ઠેકાણે કટપાએલા-દીપ કર નામના બુદ્ધને ભવિષ્યનું જ્ઞાન થયેલું હોય ! અને સુમેધના માટે ભવિષ્યમાં બુદ્ધ થવાનું તેમને જણાવ્યું હોય એમ આપણે માની લઈએ પરંતુ ભકિતના માટે ઉત્તમક થયેલા સુમેધ તાપમને કહ્યું વિશેષ ભવિષ્યનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયેનું માની લેવું ? કે જેથી પોતે દીપ કરથી પણ આગળ વધીને કહી બતાવ્યું કે—કુ લાખો વર્ષ સુધી અનેક જન્મોમાં દશ પારિમિતાનો અભ્યાસ કરીશ તે પછીથીજ મને બુદ્ધત્વ પ્રાપ્ત થશે.

જૈન પ્રક્રિયા જોતા-જોને સવરૂપણુ પ્રાપ્ત થાય તેજ લાખા કાળના ભવિષ્યને નિશ્ચયપણાથી કહી બતાવે અને તેજ ભવમાં પોતાના મસાર ચક્રને પણ અંતજ લાવે અર્થાત્ ફરીથી સાર ચક્રમાં પિડેજ નહિ

તેવા પ્રકારનો વિચાર બુદ્ધના બોધિમત્વના લેખમાં થયેલો નથી તેથી વિચાર કરવાની ભલામણ કરૂં છું

આગળ તુષિત દેવપણનો ગનાવ પણ લેદવાળો છે—દેવતાઓ, અવધિ જ્ઞાનીઓ કે તેથી વિપરીત (વિજ્ઞાન) જ્ઞાનીઓ મનાયા છે અને તે દેવો પોત પોતાના જ્ઞાનની હદથી વધારે બંધુવાની કે જણાવવાની શક્તિ ધરાવતા નથી તો પરી સર્વજ્ઞ પુરૂષોની પેઠે પહેલાં બુદ્ધથી તે ત્રેતીયમા બુદ્ધ સુધીના દત્તિકામ સુમેધે યથા વિશેષ જ્ઞાનથી કહીને બતાવ્યો ?

દત્તિ બુદ્ધની ૧૦ પારિમિતાનો અવયામનુ પ્રકરણ ૪૦ મુ સંપૂર્ણ

પ્રકરણ ૪૧ મુ

સૂક્ષ્મ જ તુથી લઈ મનુષ્ય તકના જીવે સત્તા માત્રથી એકજ સ્વરૂપના આ અનાદિ કાળનો મહાગર્હન મમાન મૂક્ષમ એકે દ્રિયના જીવે થી જીવે પચે દ્રિય તકના અનતાનત જીવે થી ભરેલો છે અને તે ૮૪ લાખ જીવે ની યોનિરૂપથી મપાએલો છે અને તે જૈન ધર્મમા અને વૈદિક ધર્મમા માન્ય થએલો છે મૂક્ષમ જીવે પોતપોતાની હલકી યોનિયોમા કેટલાક અનતા કાળ સુધી એક સ્થાનમાથી બીજે અને બીજા સ્થાનમાથી ત્રિજે રખડયાજ કહે છે પણ ઉપરથી યોનિયોમા જલદીથી ચઢી ચકના નથી કાગળુકે સૂક્ષ્મ વનસ્પતિ આદિના અનતાનત જીવે એકજ ઇદ્રિય । છે અને તે મૂક્ષમ જીવે થી આપુ બ્રહ્માજ ભરેલું છે આગળ બે ઇદ્રિયના કૃત્તિ હાલતા ચાલતા બે આપણી નજરે પડી ન્હા છે તે પણ સખ્યાથી રહિતનાજ છે એજ પ્રમાણે—કીડિઓ નકારોદિ, ત્રણ ઇદ્રિયોના મખીયો, મચ્છરા, કરોલીયા વિગેરે આ ઇદ્રિયોના જીવોની પણ ગણતરી થઈ તકે તેમ છેજ નહિ આગળ જતા પાચ ઇદ્રિયોના જીવોમા જલના મછલા આદિ, આકાશમા ઉડતા પક્ષીઓ, ધન્ટી ઉપર ફરતા ચાર પગના પશુઓની અનેક જાતિયો, તેમજ અનેક જાતિના સર્પો, આ બધા જીવે પણ ઉપર બનાવેલી ૮૪ લાખ જીવોની યોનિમાજ છે

આ બધા જીવોમાના જે સૂક્ષ્મ એકે દ્રિયના જીવે છે તે પ્રાચે અનતા કાળે લલિત-ચતાના યોગથીજ ઉપરની યોનિનોમા પ્રવેશ કરી શકે છે

આગળ—સ્થુળ વનસ્પતિ આદિના, તેમજ બે ઇદ્રિય આદિના જીવો—દેવન, ભેદન, તાડન, તર્જન, ગીત, તાપાદિક નાના પ્રકારના કુંજો વારંવાર મહન કરતા હુંવા અકામ નિર્જંગના યોગથી અમખ્યાત અમખ્ય કાળે પોતાની હલકી યોનિયોમાથીજ પ્રાચે એકેકી પાયરી ચઢતા બાજ છે પણ શીઘ્રપણે ચઢી શકતા નથી

, આપણને આ મનુષ્યનો અવતાર જે મળ્યો છે તે પણ ઉપર બતાવેલા મર્વ જીવો િ પ્રાચે અનતાનત કાળસુધી રખડતા રખડતા અને અનેક પ્રકારના

હું જોને સહન કરતા કરતા, ઢોઇ નહજપણાથી પગપકાનફિક ઉત્તમ કાર્ય કરવાનો પ્રસંગ મળવાથીજ મળી આવેલો હોય, એમ મર્વણ પુરૂષોના વચનથીજ આપણે જાણી શકીએ છીએ હરે આ મનુષ્ય જન્મમા પણ તરવાતરવના જ્ઞાનથી ય ય, ન્યાય નીતિથી વિરૂદ્ધાયરણ, તેમજ પોતપોતાના નાના દુરાચરીઓ પણ દગલે દગલા મળી આવે છે, તેથી તેવા પ્રકારના માણસો પાલ ઉપર બનાવેલી હવકી યોનિયોમા પોતપોતાના કર્તવ્યોના અનુનાટે ઉતરી પડવાનો સભવ છે અને આજમુખી પી આપણી આ સ્થિતિમા-આ અનાદિ કાળથી આવતા આવેલા મસાર ચક્રમા તે નીચલી ચે નિયોમા ઉતરી પડવાના પ્રસંગો એકવાર નહિ પણ અનતીવાર આપણને પ્રાપ્ત થયા હશે તે નવજ પુરૂષોના વચનથી તેમજ અનાદિ કાળના મનાન્મા આજમુખી આપણે બેઠેલા હેવાથી પણ મિદ્ધરૂપજ છે જીવોની મુક્તિ થએજ મમાજ ભ્રમણ મટે છે એ મિદ્ધાત આસ્તિત્વમતના મર્વ સિદ્ધાંતોમા મનાએલુ છે તેથી પણ વિચારવાનું કે-વેદાદિકના મિદ્ધાંતોથી લઈને પુરાણાદિકના અથા મુખી જે ઇંદ્રધનુ જગત્ લખાતા-કોઇએ-પ્રદ્યુત, દેવીકૃત વિગેરે જેટલા જગતના વિચારમા કતૃવારો લખાયા છે તે બધાએ વાહો આ ૮૪ લાખ જીવોની યોનિની માન્યતાથીજ કપિત રૂપનાજ કંઈ છે અગર કતૃવાદ મિદ્ધ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો. તો પણ પ્રદ્યાદિક અનેક કર્તાઓની માન્યતાથી પણ આ કતૃવાદ અયોગ્યજ વખાએલો છે, એમ વૈદિક મિદ્ધાંતકારોની માન્યતાવાળા વિચક્ષણ પડિતોને માન્યજ કરવું પડશે, તો પછી જગત કર્તાના વિષયને ખડન કરવાની જરૂરજ કયા નહે છે ? આ અમારો લેખ મધ્યસ્થ મક્ક જત પુરૂષોને વિચરવા માટે છે

પૌરાણિકોના ૨૪ અને ૧૦ અવતારોમા મોટી ગરબડ

વૈદિકમતે-અનેક પૌરાણિકોએ-એકજ વિષ્ણુના ૨૪ અને દશ અવતારોની કલ્પના કરી ૨૪ પી મધ્યા પ્રથમ જૈનો પી અહણ કરી બૌદ્ધમતની પ્રાબલ્યતાના વખને, જૈનોના દશ બ્રાધિસત્ત્વની સખ્યા અહણ કરી, ફરીથી એકજ વિષ્ણુના દશ અવતારની કલ્પના ઉભી કરી શુદ્ધ હૃદયથી જૈન ધર્મના અભ્યાસી વૈદિક પડિતોએ ૨૪ અવતારોની કલ્પના જૈનોથી લેવાઇ એમ માન્યજ કરેલી છે પણ જે પડિતો જૈન ધર્મના વિશેષ અભ્યાસમા નહિ ઉતરેલા અને વૈદિક મતમા થએલી દશ અવતારોની કલ્પના થથાર્થ પણે નહિ લાગવાથી પોતાની જુદીજ કલ્પનાઓમા ઉતરી ગયા જેમ વડોદરાના વિદ્યા-

ધિકારી કચેરીવાળા જયમુજલાલે પોતાના અથના-તુલનાત્મક એક લેખ લખતા જણાવ્યું છે કે—

“વિષયને લગતી દશ અવતાર વિષયક કવાઓ સૂર્યની વિવિધ દિન અર્થાં વિષે થતી દશાઓ, તથા, ક્રિયાઓ ઉદ્દેશીને લખાઓલા રૂપકો સિવાય બીજું કશું પણ નથી ”

(આ વાત મોટા વિસ્તારથી લખાએલી તેમના અથથી જોઈ લેવી)

વળી આર્યોના તહેવારોનો ઇતિહાસના લેખકે “ ઇતિહાસિ વાદનો આશ્રય લઈને લખ્યું છે કે—“ મત્સ્ય તે હાથ પગ વગરનો અને કૂર્મને હાથ પગવાળો એમ અઠતા અઠતા નવમા અવતાર રૂપ જોડને પૂર્ણતાને પહોંચેલો લખીને બતાવ્યો ”

વિચારવાનું કે જ્યારે નવમા શુદ્ધાવતારને પૂર્ણતાને પહોંચેલો અવતાર છે એમ માનીએ ત્યારે પ્રાચીન પૌરાણિકોએ વેદોના વિરોધી તરીકે જોડને લખ્યો તેથી શુ વેદોમા ગગ્ગડ થયો તો કે જોડ લગવાને જુદી ગગ્ગડ અથાવેલી સમજવી ?

પ્રાચીન પૌરાણિકો જોડને લગવાન માની વેદોનો વિરોધી લખા નાસ્તિકપણે જાહેર કરે છે માતા તો મારી ખરી પણ વાઝણી છે આ કેવા પ્રકારનો ન્યાય ?

જોનોના ૨૪ તીર્થંકરોનો ઇતિહાસ દુ કમા અજોએ કમવાર, નામ, કામ આદિથી આપ્યો છે વિશેષ ત્રિપદિ શવાકા પુરુના ચરિત્રથી જોઈ લેવો

જન્થોસ્તી ધર્મમા જીવોના ગુનાહની કેખરણ કરનાગ ત્રેત્રીશ ફિરસ્તાઓ—

સાજ વર્તમાન—અનિવાર તા ૧૧ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૨૬ પૃ ૧૫મા જન્થોસ્તી ધર્મે ફરમાવેલા-ગુનાહ નામના લેખમા

, હુનિયામા દીસતી કુદ-તની તમામ, પેદાશ સાથ જો કોઈ ગુનાહ થયા હોય તો તેની તોજેશ કેમ કરવી ,

આપણે જાણીએ છેએ કે-આપણા ધર્મમા ત્રેત્રીશ ફિરસ્તાઓ જણાવ્યા છે, અને તે દરેકને કાઈને કાઈ કામ નિરમાણ કરી આપ્યું છે

થોડા દાખલાઓ દાખલ—“ અહુરમજ્દ ” તે જગતનો પિતા “ ગહમન ” જુદી “ અરદીખહેસ્ત ” આતશ, “ અસપન હારમઢ ” એટલે

જમીન ઉપર તે “ગવલક” ઉપરી છે જમીન ઉપર ગદી વસ્તુ નાખી અને
 ઝાડપાનના નાહક પાદડા તોડી “તીરયજ્ઞદને” “અમપન દાગ મદ”
 અમસાગ્રપદને આપણે હીનગીર કરતા હોઈશું વગી કોઈની અધ્યવને હીની તો
 કોઈની મળતક મશકેરીથી હોરમજ્ઞદને બહમનના હીવ હું ખવતા હોઈશું. આવા
 ગુનાહો આપણે ગજ નજીવા દાખન કરીએ છીએ, આવા ગુનાહ આપણી નજરે
 નજીવા જેવા લાગે છે ખરા મગર કુદરતની દ્રષ્ટિએ એ મૌથી બેહદ મોટા ગુનાહ
 છે, કુદરતની પેદાયશ માથ ગુનાહ કરવાથી કેવળ તેવાજ નહિ પણ તે ચીજ
 ઉપર ગવલક રહેલા અમમારુપ દો, યજ્ઞદે, મીનોને શીરેસ્તાઓનો વટીક આપણે
 ગુનોહ તે કરીએ છીએ ત્રેત્રીસ કિરેસ્તાઓ કુદરતની તેત્રીશ ચીજો પર ગવલક
 છે એટલે બનવા બેગ છે ઢે-રોજીકુ કામ કરતા એ સગાથી પરોગાનું થઈ
 શકાય નહિ એ માટેનું એક તે સુભવ્યુતરા-મદગી ધણા પુરાણ વખતમા
 આપણા વડિલોએ બોલી છે જેમા પ્રત્યેક કિરેસ્તા વિશે લખ્યું છે તે નીચે
 મુજબ-છે “ (જેનો પાક ન આપ્યા અથવા તેનો અર્થજ, કરેલો બતાવીએ
 છીએ)

૧ એ પાક પરવર દેગાગ ? તૂ મોટો પાદશાહ ? જેથી મજ્ઞનો કરના
 હાલની મને ભવિષ્યની જીવગીનો વક્ષણકાર, એ ખુદા, તૂ માગી મદે પહોચ
 તુજથી મને સુખ, રજક, શેજી જીવગી ને હઉનત મળે છે અને તુજથીજ
 મારી સર્વ સ્વહાજતો પુરી પડે છે, તેથીજ એ ઇશ્વર મને તૂ સહાય થા ? ॥

૨ એ બહમન, બુદિના બહમન અમમારુપદ ? માન હુદયમાથી
 લોભ લાનચ અને ધેશ કાદી નાખ અને મારી બુદિને તુર ભરેલી તેજસ્વી
 કર ? ॥

૩ એ અરદી બહેસ્ત ? અહુરમાજ્ઞદના પવિત્ર પુત્ર ? આતશ હું નિત્ય
 ઇશ્વરની ભકિતમા લીવ રહું એવી શક્તિ મુજમા ઉતાર મને તેની ગુનાકાત
 કરવા મને મત્યવાદી કર ! ॥

૪ એ શહેરનર ? કર્ઝાની દરેકજે તૂ મને હઉનત ને સુખ બક્ષ ?
 અને પ્રમથી મારા લાખી તૂ જોડ કાઈ રહેમ કર !

૫ એ સપદારમદ ? જમાનાના મરહાર ! તારી શક્તિથી મને ત
 જગતની આકૃત અને હું ખમાગી બચાવ અને આ અપવિત્ર અવનીના કચવાટી
 રથોથી પવિત્ર સ્થાને વઈ જા ઇત્યાદિક તેમના અથોથી જોઈ લેવું ॥

ત્રિશિર દિરેસ્તાઓના વિષયમા મારા બે બોલ

ત્રિશિર દિરેસ્તાઓને કામનું નિર્માણ કોને કરીને આવેલું ? અને તે કયા કાળમા નિર્માણ કરવામા આવેલું ? અને તે આજસુધી તેના તે બહેતા હશે કે બાકવાતા બહેતા હશે ? જો આ સૃષ્ટિ અનાદિની છે એમ માનવામા આવે તો આ બધા પ્રકારનો વિચાર કન્વાની જરૂર જાગી કે નહિ ? જો તેઓને એક જ તના અધિકારવાળા માનીએ ત્યારે તો તેઓના દેરફાર થવોજ જોઈએ અને તેમનો કાવ પણ સુકર હોવોજ જોઈએ જેમ આ ડુનીયામા રાજાઓ અને મોટા મોટા હોદ્દાદારો થાય છે તે કોડ એકના એક હોતા નથી, તે પ્રમાણે આ ત્રિશિર દિરેસ્તાઓના મધ્યે વિચારવા જેવું ખરૂં કે નહિ ?

બીજી વાત એ છે કે—હિંદુધર્મના મૂળપેઠોમા સુખ્યપણે ત્રિશિર દેવો મનાયા છે તે પ્રમાણે નમાદિના દેરફારથી આ દિરેસ્તાઓ મનાયા હોય એવું અનુમાન કરવામા આવે તો આ પરાવર્તન કોનમાથી કોનામા થયેલું કંપવું ? પુનાણુકારોએ ત્રિશિર દેવતાઓના વેદના ઠેકાણે ત્રિશિર કંગોડની મધ્યા પાછગથી ગોઠવી એમ ઘણા પડિતોના મનથી નિર્ણય થયા જેવું છે

ત્રિજી વાત એ છે કે—માન્ય કરેલા અગર થઈ ગયેલા પરમ પૂજ્ય દેવોની જે પ્રાર્થનાઓ કરીએ છે તે રાગદ્વેષાદિકથી મનીન થયેલા આપના આ તમાઓને નિર્મલ બનાવવામા પરમ માધન રૂપ છે જે જે ઉત્તમશુભો આપણે મેળવવાને ચાહતા હોય તો તે શુભોનું બટલું જેમ જેમ અધિક કરતા રહીશું તેમ તેમ આપણે આપણા આત્માને નિર્મલ બનાવવાનાજ અને અન્તે કાલાતરમા પૂર્ણ શુભની પ્રાપ્તિ પણ મેળવવાનાજ માટે પૂજ્ય પુરોહીની પ્રાર્થના મહાશુભને મેળવી આપનારી છે પણ નિરથક કેપની નથી એમ એ વાત ફરેક મતમા માન્યજ થયેલી છે

ખ્રિસ્તી ધર્મમા સૃષ્ટિ કર્તાની માન્યતા.

ખ્રિસ્તી બાઈબલના પહેલા પ્રકરણ ‘જનીસીસ’ મા કહ્યું છે કે—

“આરભમા ઇશ્વરે પૃથ્વી અને સ્વર્ગ સજ્યાં તે પહેલા પ્રલય કાળના મમુદ્ ઉપર અધકાર વ્યાપી રહ્યો હતો, તેમાથી પૃથ્વીનો ઉદ્ધાર કરી તેને સાકાર બનાવી પછી પરમેશ્વરે કહ્યું કે—પ્રકાશ થાઓ ! એટલે મર્વ સ્થળે જ્યોતિર્મય

પ્રકાશ વ્યાપી રહ્યો પ્રભુએ તે જોયું, તે સુદર લાગ્યું તેથી પ્રકાશમાથી અધિકાર જુદો પાડી પ્રકાશને દિવસ અને અધિકારને રાત્રી એવું નામ આપ્યું

બીજો દિવસે પ્રભુએ આકાશ ઉપબત્તી પાણીથી અને પૃથ્વીમાથી આકાશ જુદું પાડ્યું અને આકાશનું નામ સ્વર્ગ આપ્યું

ત્રિજો દિવસે-આકાશ નીચેના પાણીને એક સ્થળે એકત્ર કર્યા તે પાણીના મમ્બડને અસુદ્ર કહ્યો અને સુકી જમીન રહી તેનું નામ પૃથ્વી આપ્યું આ જમીન ઇશ્વરે જોઈ, તેના સૌંદર્યથી તેમને સંતોષ થયો પૃથ્વીમાથી, ધાત્મ અને આદિ ઉગાડયા અને ઇશ્વરને જીવિજ સૃષ્ટિની સુદરતા જણાઈ

ચોથા દિવસે-આકાશમા પ્રકાશ પાડવા બે જ્યોતિ પૂજ પકટાવ્યા એક દિવસના માટે સૂર્ય અને બીજો રાત્રીના માટે તે ચંદ્ર, તે બન્નેનું પૃથ્વી ઉપર પહોં તેજ પડવા માંડ્યું અને તે રચ્ય ॥ પશુ સુદર લાગી

પાંચમે દિવસે- પાણીમા જીવ પેદા કર્યા તે માછલા થયા અને આકાશમા ઉડતા પક્ષી પેદા કર્યા અને મનુષ્ય અને પક્ષીની વશ વૃદ્ધિ થવા હુકમ કર્યો, અને આ અડજ સૃષ્ટિમા પશુ સૌંદર્ય જણાયા

છઠ્ઠો દિવસે-યોનિજ સૃષ્ટિ પેદા કરી, આ પેટે ઘસડાતા પ્રાણી અને પશુ ઉપબત્તયા પછી પોતાનીજ આદૃતિ ઉપરથી પ્રેભુએ મનુષ્યને ઘડી કાઢ્યો અને પ્રભુના અશવાળો જીવાત્મા આ પ્રમાણે સર્જાવી તેને ઉદ્દિજ, અડજ યોનિજ સર્વ સૃષ્ટિ ઉપર અધિકારના સ્થળે સ્થાપ્યો, અને તેના પશુ બે લાગ કરી એક પુરુષ અને બીજી સ્ત્રીની રચના કરી તેમને સૃષ્ટિના પ્રધાન પદે સ્થાપી તેમનો આદાર માટે સર્વ યોજના કરી વશ વૃદ્ધિને માટે તેમને પશુ આરા કરી દુર્ગતિ થવાની આશીષ આપી, આ સર્વ રચના પ્રભુને અતિ સુદર લાગી અને તે માંદ્યથી સતુષ્ટ થઈ સાતમે દિવસે પ્રભુએ વિશ્રાંતિ લીધી ઇત્યાદિ ”

આ અશ્ર્વના રાજ્યોમા નોકરોને ગવિવારે રવિવારે રજાઓ પાળવામા આવે છે તે તેમના પ્રભુના શાન્તનો દિવસ માનીને અપાતી હોય એમ અનુમાન થાય છે

આમા જરા વિચારવાનું કે—

આપણા હિંદુસ્તાનમા હિંદુ વિગેરેના ઘણા મતો ચાલી રહેલા છે અને તે બધાએ મતવાળાઓ પ્રાચે પોતે માન્ય કરેલા ઇશ્વરને જગતના કર્તા તરીકે

જતાવી રહેલા છે જોનો અનાદિકાળથી ચાલતી આવેલી અને તેજ પ્રેમાણે ચાલ્યા કરવાની આ સૃષ્ટિને જતાવે છે તે લેખ અમોએ આ પ્રથમા પ્રથમથી જ જતાવી દીધેલો છે

વૈદિકે-ઘણા ઇશ્વરે જગતની રચના કરવાનો હાલો કરના પોતપોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે લખીને જતાવતા ગયા છે, તેમાનું કિચિત્ સ્વરૂપ અમોએ લખીને પણ જતાવી દીધું છે

તેજ પ્રમાણે પારમીઓમા, મુગલમાનોમા, ઇસુખ્રીસ્તઓમા પણ પોતાના દેવજ આ બધી સૃષ્ટિ બનાવીને મૂકી ગયાનું જણાવી રહ્યા છે આ બધા ઇશ્વરે જગતના કર્તા સાચા છે એમ તો કહેના પણ ગળે ઉતરે તેમ જણાતું નથી તેમજ આમાનો ફલાણો ઇશ્વર જગતનો કર્તા સાચો, એવો પણ ખરો નિર્ણય આજ સુધીમા થઈ શકેલો નથી છતાં પણ બધાએ મતવાળાઓ પોતાનાજ ઇશ્વરને જગતના કર્તા તરીકે માયા માનીને બેઠેલો છે

આ ચાલતો પ્રસંગ ઇસુ ખ્રિસ્તનો છે-તેમા પ્રથમ વિચારવાનું કે નમુદ્રમાથી ઉદ્ધાર કરી ઇશ્વર પૃથ્વીને માકાર જનાવી પણ સમુદ્ર અને ઇશ્વર આ બે કંઈ વસ્તુના ઉપર રહેલા હતા ? કેમકે પૃથ્વી અને આકાશ આ બે તો ઇશ્વરે પછીથી બનાવેલા છે આ વાત પ્રથમ વિચારવા જેવી ખરી કે નહિ ? ન્યારે આ વાતનો પ્રથમ ખુલાશો થાય ત્યાં પછીથીજ બીજી વાતનો વિચાર કરી શકાય ? ॥

હવે આપણે બધાએ જગતના કર્તા દેવાના મળધે ભેલો વિચાર કરીએ કે-આમાનો કોઈ પણ દેવ જગતનો કર્તાતો જરૂર હોવો જોઈએ ? એમ માનીએ ત્યારે તો તે દેવના મળધે કાલનો નિર્ણય અને તેની માથે આ સૃષ્ટિની રચનાનો કાળ પણ જરૂર વિચારવો પડશે અને તે દેવે કયા કયા મસાલાથી કયો કયો વસ્તુઓ બનાવી ? અને તે મસાલા કયે ઠંકાણેથી પેદા કર્યા ? આ બધોએ વિચાર કરવાની આપણને જરૂર પડશે કદાચ તે દેવને અનાદિનો જતાવીને છેડો છોડાવી દઈશું, પણ તેને બનાવેલી વસ્તુ કયા મસાલાથી બની અને તે મસાલાને દેવે કયે ઠંકાણેથી મેલ્યા અને તે કયા કાળમા આ સૃષ્ટિ બનાવી આ બધો વિચાર તો જરૂર કરવો પડશે ?

અમાગ વિચાર પ્રમાણે-જગત કર્તાના મળધે-વૈદિકોએ ઉપરચોટીયા વિચારો ઘણા લખીને બનાવ્યા છે, અને છેવટે-બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવને લેગા મેળવી દીધા તેમા પણ ગોઠતું ન આવતા વેદોમા એકલા બ્રહ્માને કાયમ ગખવાનો

પ્રયત્ન કર્યો પણ, બ્રહ્મા કોણ ? અને કેવા ? રામચંદ્રાવતારે વશિષ્ઠજીને પૂછતા નિર્ણય મેળવી શક્યા નથી તો પછી બ્રહ્મા જગતના કર્તા હતા તેનો નિર્ણય ક્યાથી થઈ શકવાનો હતો ? જીવો અમારો બ્રહ્માના સબધનો લેખ જેવી રીતે પીરાણાપ થવાળાઓએ વૈદિકમા મન્યાએવા મત્યાદિક દશ અવતારોને ગ્રહણ કરી પોતાના પીરાણા પથની માથે જોડીને બતાવ્યા છે તેવી રીતે બીજા બધા મત વાળાઓએ પોતાના દેવનું નામ પ્રગટ કરી તેણે જ જગતના કર્તા તરીકે ગોઠવી દીધા છે એમ કહેવાને બાધ શો આવે તેમ છે ? માટે આ વિષયમા બધાએ સત્ય શોધકોને વિચાર કરવાની ભવામણ કરી આ વિષયથી નજ લઉં છું

“રામાનંદ અને વૈષ્ણવ ધર્મના પ્રવર્તકે।

આર્યોના તહેવારોનો ઇતિહાસ પૃ ૨૨૨ થી જુઓ

“રામાનંદ, વૈષ્ણવ ધર્મના પ્રવર્તક ખ્રીસ્તી શકના ૧૪મીકામ, તેમના ઘણા ગિર્યો પૈકી ૧૩ પ્રમિદ્ધ થયા એક રમણુષ, એક મુસવમાન (કળીર) એક હજમ, એક નટ, એક ચનાર એમ જીદી જીદી જાતના હતા પદ્માવતી નામનો એક સ્ત્રી, આ ગિર્ય મહાજમા હતી ડબ્બીરે રામભક્તિનો પથ વધાર્યો વા મીઠિના અવતાર ગણાતા તુલસીદાસે નમચરિત્ર લખીને ઉત્તર હિંદુસ્તાનના લોકોને રામ ભક્તિમા લગાડયા પછી વડલસાચાર્યે લોકોમા પ્રુષ્ઠિ માર્ગ નામનો સપ્રદાય ચાલુ કર્યો અને વિપયોપલોગને તિ રકારવો નહિ એવું કહેવાવી વડનભીષ થ નીતિ માર્ગથી પડયો

આગળ હિંદુસ્તાનના મુખ્ય ધર્મો-પૃ ૮૬ મા-“ જગન્નાથની પૂજા ૧૬ મા મૈમની ચરૂઆતમા ચરૂ થએલી છે અને ચૈતન્યે ઘણો ખરો તેનો પ્રમાર કર્યો છે ચૈતન્યના મરણ પછી તેમાના કેટલાક ભોગ ધર્મનો ઉપદેશ કર્તા અને કેટલાક શાન્ટિક પ્રેમના વિચારને વધારે અગત્ય આપતા

આગળ પૃ ૧૦૦ મા મોલમા નૈરામા વડલસા સ્વામી મુખ્ય હોતો, તેને આઠ જાતની પૂજાની ક્રિયા સ્થાપી જેમા કૃષ્ણની મૂર્તિ બાળક તરીકે માનીને નવડાનવામા આવતી, લેપ થતા, સારાપોશાક પહેતાવવામા અવતા અનેજેમા ખૂણમુરત સ્ત્રીઓ અને ઇંદ્રિય, ભોગને વધારે મહત્તા આપતી, એવો ધર્મ પૈસાદાર શોખીન અને વિવચાશક્ત મનવાળા માણસોને ઘણાજ એચતો અને મનુષ્યની પોતાની આગકિતના પહાના તરીકે ગણાતો ”

આમા મારા જે યોગ-ધણ મતવાળાઓ પરશ્વોના મગીને નરકના અધિકારીઓ બતાવે છે તો પત્રી ભગવાનનો ભક્તિના ખંડાને પરશ્વોના મગી પાતાના આત્માને અધોગતિમા નાખવાવાળો દેમ નહિ ? પરશ્વોના મગથી જ્યાંય થતુ હોય ત્યાં તો કૌલિકમત (કાવ્ય-ગીતો મત) કયા યોગ દરબનો છે ? પૂર્વ કાળમા થએલા મોટા મોટા કપિ મહાત્માઓના મત જોતા ધર્મની યોગી પણ શ્રદ્ધાવાળો ભગવાનના નામે આવુ અકાર્ય કરવાને લક્ષ્યાય ખરે ? આ મતથી ભવિષ્યમા મસાગના મહાચક્રમાં (યોગશીતા દેગમા) નાખવા વાળોજ યાય

વિષયના લાક્ષણ્યો વેત્તાની દુકાને ખંચાય પણ તે તરફ જે ચાયા પછી તેના જાન માલની શી હાલત યાય ? જે આપણે પૂર્વના મહાત્માઓના વચનોને વિચારીએ ત્યારે તો પેલા વેશ્યાના મગીયી આ ધર્મના ખંડાણે કગાતો અને ખીમઓને કગનો પ્રણે હવકામા હલકા લેખાય માટે ધર્મની ઇચ્છાવાળા મનુષ્યોને હુ મારી દુક બુદ્ધિથી ચોગ્યાડ ચોગ્યનો વિચાર કરવાની ભલામણ કરે છ

દુપિન વસ્તુના દુગત્રિહીમા ખીજ શા માટે પડે ?

જોકે પૌનાણાદિકના કર્તાઓએ આ ફનીયામા જોવો પ્રયોગ કરી મુકયો હતો કે વેદો અનાદિના છે, ઇશ્વર કૃત છે અથવા ઇશ્વર દત્ત છે અને સર્વ-તત્ત્વના ખલના રૂપે છે અને તેના આશ્રયથી જનવા-બ્રાહ્મણ મધોના, જીપનિપદ્ધિ અથોના, સ્મૃતિના અથોના અને પુનાણના લેખ મળયે તર્ક વિતર્ક ન કરતા હતા પ્રમાણે માન્ય કરી લેવુ તેના અબધે કહી પણ ગયા છે કે--

પુરાણ માનગો ધર્મે માગો વેદશ્ચિકિત્સિત

આશ્વાસિદ્ધાનિ ચરમારિ ન દત્તવ્યાનિ હેતુમિ ॥ ૧ ॥

નાવાર્થ-અહા પુરાણ, મનુ નિનો કહેલો ધર્મ, જધા અગોની સાથે વેદો, અને વેદક આ આ જાતના શાસ્ત્રોમા જે પ્રમાણે રહેલુ હોય તે પ્રમાણે સર્વ માન્ય કરી લેવુ પણ તેમા કોઈએ તર્ક વિતર્ક કરીને તેનુ ખડન મરન કનુ નહિ. ॥ ૧ ॥

આગળ જાતા ખીજ ઠેકાણે વેદાદિકના જાણુ પડિતોજ તર્ક વિતર્કમા જિત-તા સત્ય તત્ત્વોના માર્ગનો ખરો પાયો હાય ન આવતા પોતાના મનથી મુ તર્કને લખતા ગયા છે કે--

શ્રુતયોઽપિમિત્રા સ્મૃતયોપિમિત્રા । નૈકોમુનિર્યસ્ય વચ પ્રમાણ
ધર્મસ્ય તત્ત્વ નિહિત ગુહ્યાયા । મહાજનો યેન ગત સ પથા ॥ ૨ ॥

ભાવાથ—વેદની શ્રુતિઓ તે પણ મિ ન જિન્ન સ્વરૂપ વાનીઓ,
પ્રમાણ વિનાની, અનેક ઋષયોના હાથથી લખાએલીઓ છે, તેમજ સ્મૃતિકારોના
મન પણ એકઠકથી એક મલતા આવતા નથી તેમજ આ બધા લેખકોમા તેવો
કાંઈપણ એક મહાપુરૂષ થએલો નથી કે જેનું વચન સર્વ માન્ય થએલું હોય ?
ન જાને તે બધા શ્રુતિગ્રંથો અને સ્મૃતિકારો, ધર્મનો તત્ત્વ કંઈ સુક્ષ્મા સુક્ષ્મને
ગયા છે તે કાંઈ સમજાતું નથી છેવટે યાકીને એમજ કહ્યું કે મોટા પુરૂષો જે
રહે ગયા છે તેજ રહેતે આત્મા જુલુ ? ॥ ૨ ॥

જૈન ધર્મ એકજ સર્વજ્ઞ પુરૂષનો કહેલો, તરનોથી બરેલો, પૂર્વાડપગ
વિરોધ રહિત જૈનેતર અનેક તત્ત્વજ્ઞ પુરૂષોથી માન્ય થએલો, કદાચ તે પડિતોના
જોવામા આવ્યો ન હોય તેથી આવા નિરાશાના જિદ્ગારો કાઢવા પડ્યા હોય ?
પણ આજે અગ્રેઓના ગજ્યમા તેવો પ્રસંગ જનાતોથી માત્ર નિ પક્ષપક્ષે સત્ય
તત્ત્વનો ખોજ કરનારજ પહોંચી શકે એ નિર્વિવાદ છે

દોષથી દૂર રહી ગુણ ગ્રહણ કરવા તેમા નિદારી ?

લોક તત્ત્વ નિર્ણય નામના ગ્રંથમા શ્રી હરિભદ્ર સૂરિ કહે છે કે—

“ત્રેતૈર્નિરીક્ષ્ય વિષ-કટક-સર્પ-ક્રીડાન્ સમ્યક્ પથા મંજતિ તાન્
પરિહત્ય સર્થાન્ । કુહાન-કુશુતિ-કુદદિ-કુમાર્ગદોષાન્ સમ્યગ્ વિચારયથ
ક્ષોઽન્ન પતાપવાદ” ॥ ૨ ॥

ભવાર્થ—શુઓ કે-જેર, કાટા, સર્પો, અને ક્રીડાઓનો,—નેત્રથી કે
વિચારથી પોતાનો બચાવ કરીનેજ આપણે આપણી પ્રવૃત્તિ ઓ ‘કરીએ છીએ
તેજ પ્રમાણે—અનેક પ્રકારથી સદ્ધિ બિપત્તિની’ કંપના રૂપ-કુસાનના, જીવોની
હિંસા કરવાથી પણ ધર્મ જનાવનાર—કુશુતિઓના, રાગ, દ્વેષ, મોહ અજ્ઞાનાદિકથી
દૂષિતને પણ દેવ તરીકે માનવાડપ-કુદદિના, અને એકાત નિત્યાદિક પક્ષના
કદાઅહરૂપ કુમાર્ગના, દોષોને વર્જિતને પૂર્વાડપગ વિરોધ રહિત સત્ય ધર્મના
માગને શોધીએ તો તેમા કયા પ્રકારની નિદા ગણાય ? તેનો જરા વિચાર કરીને
જુવો ? (તે ગ્રંથનો શ્લોક ૨૧ મા છે) (આ શ્લોક પ્રસંગ પ્રાપ્ત થતા કરીથી
લખવાનો જરૂર પડી છે)

એજ અથકરે ૨૦ મા શ્લોકમા વિચારના સાધન બતાવ્યા છે

દ્રોતવ્યે ચ છતૌ કળૌ, વાગ્ બુદ્ધિશ્ચ વિચારણે ।

ય શ્રુત ન વિચારેત સ કાર્યે વિદ્યેતે કથ ॥ ૨૦ ॥

ભાવાર્થ—સાક્ષાત્કારને માટે જો કાનો મહેલા છે તેમજ-જૈન, વૈદિક અને ધૌંદ્ય એ ત્રણ આર્ય ધર્મનાં વાગ્ બોલેલે શ સો પણ વિદ્યમાન છે તેમજ વિચાર કરવાને બુદ્ધિ પણ મહેલી છે અને જો ત્રણે શાસ્ત્રકારના મતમા કેટલાક મતભેદા પડેલા નજરે પડે છે તે સાક્ષીને જે મત્યાક મત્યનો વિચાર નથી જતા તે મત્ય તરફને કેવી રીતે મેલવી શકવાના છે ? બીજા બધા મતો સ્વતંત્રતાના નથી પણ તેમના ફાટા રૂપના છે તેથીજ જો ત્રણેમા તપામવાનું જણાવેલું છે

જૈનો પોતાના શાસ્ત્રોની પ્રવૃત્તિ સર્વશ પુરૂંપાથી થએલી માને છે અને વાગ્તવિક રીતે છે પણ તેમજ વૈદિક અને ધૌંદ્ય ધર્મ ચાલા મૂલમા સર્વશનો ઇનકાર કરીને બેઠેલા છે તેથી તેમના શાસ્ત્રોના લેખોમા એકજ વિષયમા અનેક મતભેદો આપણે પ્રત્યક્ષ જોઈએ છીએ તેથી તેમનામા થયેલા મતભેદો બતાવી ચોગ્ય વિચાર કરવાની તક આપવાના માટે આ અમાને પ્રયાસ છે

પ્રત્યક્ષ વિરૂદ્ધના લેખો વેદોના પણ કેમ ન વિચારવા ?

બુદ્ધિમાનોના માટે નીતીમા કહ્યું છે કે—

કેવલ શાસ્ત્ર માશ્રિત્ય ન કર્તવ્યો ચિત્તિર્ણય

યુક્તિહીનવિચારેતુ ધર્મહાનિ પ્રજાયતે ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ કોઈપણ વાતનો કે તત્વનો જો વિચાર કરવો હોય તો પ્રથમ પોતાના સૂક્ષ્મ બુદ્ધિથી વિચાર કર્યા નગર કેવલ શાસ્ત્રના લેખ માત્રથી પોતાનો નિર્ણય કરી લેવો નહિ કારણ તે શાસ્ત્રનું કથન જો પ્રત્યક્ષમા યુક્તિથી હીન-વિચાર વાલું હોય, તેમજ લોક વ્યવહારથી પણ વિરૂદ્ધ વિચાર વાલું હોય તો, તેવા શાસ્ત્રથી આપણને ધર્મની પ્રાપ્તિ ન થતા ઉલટી ધર્મની હાનિજ થાય માટે આ સર્વ સંધારણ નીતિને આપણા મનમા ઠંસાવ્યા પછી પોતાના મતનો દુરાશ્રદ્ધ દૂર રાખી મધ્યસ્થ બુદ્ધિથી વિચાર કરતા અને તે તે શાસ્ત્રોના વિચારોમા ઊતરતાજ આપણને સત્ય કથાઓનો કે સત્ય તત્વોનો સાર મહજ મલી આવે છે

સ્વભાવથી ઉત્પન્ન અને નાશ થતા પદાર્થોને કેર બદલ કરવાને સમથ કોણ છે ?

૨૬૬ પુરાણ ખંડ ૧ લો/અધ્યાય ૧૪ ચો પત્ર ૧૦૫ મા શ્લોકો—

અપયો મનુજા દેવા સિત વ્રત્ત મૂલા ત્રપિ
માન્યર્થ નાડ તિગતેતે વેલા મિત મનોદધે ॥ ૮૬ મો ૩

ભાવાર્થ—આહે આ લોકમા મોટા-ઋષિઓ હોય, કે મનુષ્યો હોય, કે આહે દેવતાઓ હોય, એટલુજ નહીં પણ સાક્ષાત્ દુનીયાના કર્તાકર્ત્રે મનાએલા પ્રજ્ઞાજ્ઞ કેમ ન હોય, અગર સાક્ષાત્ મહાદેવજ્ઞ કેમ ન હોય, ત્થા સક્ષાત્ વિષ્ણુ જગવાન કે જે ત્રણ લોકના નાથ મનાયા છે તેજ કેમ ના હોય પણ જે પદાર્થો જે પ્રમાણે પોતાના સ્વભાવથી થના આવ્યા છે, અને આગળ ભવિષ્યમા થયા કરવાના છે તે પદાર્થોમા દેરદ્શર કન્વાની મત્તા કોણી છે ? અર્થાત્ આ બધા બતાવેલા મહાપુરુષોમાથી કોઈનાં પણ મત્તા છેજ નહિ

બુવો કે મનુદ્રની ભરતી અને જોટ અનાદિકાલથી યથાવત્તરે સ્વભાવથી થયાકળીને દેરદ્શર કોણુ કરી શકયો છે ? અર્થાત્ કોઈપણુ કરી શકયોજ નથી તેજ પ્રમાણે અનેક સ્વરૂપના પદાર્થો સ્વભાવથી ચત્રાનો દેરદ્શર કરવાને અમર્થ કોઈ, છેજ નહીં તેથી અગ્નિ, વિશ્વાન્, પૂર્વક સર્વજ્ઞોના વચનથી કહીએ છીએ કે પ્રજ્ઞના, વિષ્ણુના, મહાદેવના અને ઋષિઓના સંગ ઘે જે મોટી મોટી સત્તાઓ જેમકે પ્રજ્ઞા પ્રજ્ઞાકને વી ટાઈ વડના, અકમા આગીને ભરાયા, મહન મિથપણે જન્મ વિષ્ણુ-સકતોના માટે અવતાર લેતા રહ્યા, દેવોનુ લોકી પીતા રહ્યા મહાદેવે સાંઠ હાતર પુત્રો આપી હીધા વગેરે જે વાતો બતાવીએ છે તે પ્રાયે પુરાણકારોએ કલ્પિત અને આવધવાન રૂપોનીજ લખીને બતાવેલીઓ જણાય છે મારા વિચાર પ્રમાણે મારા લેખોથી આપ સર્વજ્ઞનપુરુષો પણ સૂક્ષ્મ દ્રષ્ટિથી જોઈ શકશે એવી મારી ધારણા છે આગળ તો જીનોની ભવિતબ્યતા ઉપર આધાર હોય છે

• મિત્રવિશ્વાન્ના ઇન્દ્રો પરમ જ્ઞાનીઓ, હોય ?

સર્વમતોમા ધર્મના પાયા જે બન નીતિના ન બાયા છે, તે તો સર્વ માન્ય થયાજ હશે, અને તે કોઈ પરમ જ્ઞાનીના તરફથીજ ન બાએવા, છે એમ સર્વેને માન્ય કરવુજ પડે છે જેમકે-કોઈ જીવને હુ જ ન હેતું, જુદું ન બોલવું, ચોરી ન કરવી, પરત્રીને મા બહેન ગણવી, મનનો મતોષ નાખવો, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, ઇર્ષ્યા, ક્ષેપદિક જેટલા પ્રમાણમા અધિક તેટલાજ પ્રમાણમા હુ જ આપનારા છે એમ સર્વ મતવોળાઓએ માન્યજ થાયેવા છે, તેથી તે બધાએ મતો એક કોઈ સત્ય ધર્મનાજ કાટા છે એમ કહેવામા શી હરકત ? અને તે સત્ય નીતિમા જે જે મતમા વિપરીત લાસ, થતો હોય તે એક પ્રકારનો વિકા

ગણાય ? તે મિથ્યા-પરોક્ષના વિષયમા નિતિથી હું અને બુદ્ધિના વિષયથી અયોગ્ય—કેવળ ઇશ્વરની લીલા કે સત્તા આગળ ધરી પ્રમાણથી વિરૂદ્ધ, લોક નીતિથી વિરૂદ્ધ, વિષયો લખાયા હોય તો તે પ્રમાણ રૂપથી કેવી રીતે માની શકાય ?

તેના ઉદાહરણમા—આ સૃષ્ટિ કર્તાનોજ વિષય બુદ્ધિ-પ્રકાશિક બુદ્ધિ મુદ્દા દેવોના નામથી કેવો વિચિત્ર પ્રકારનો ગોઠવ્યો છે, તે અમારા તરફથી મહાગ પડાવેલા “ જૈનેત્વ દષ્ટિએ જૈન ” નામના પુસ્તકથીજ વિચારવાની ભલામણ કરૂ છું અને માત્ર સામાન્ય વાત જ જણાવુ છું—સુશવમાનોના ગ્રંથોમા સૃષ્ટિના કર્તા જોવા, ઇસુખ્રિસ્તીમા ઇશ્વર, હિંદુ શાસ્ત્રમા—કેડ કહે છે કે આ સૃષ્ટિ બ્રહ્માએ ગ્રી, બીજા-વિષ્ણુને, મહાદેવને, દેવીને, રામને એમ જેના ભક્તોએ જે દેવ માન્યા તેજ આ બધી સૃષ્ટિના ઉત્પન્ન કરવાવાળા અને બધાએ પ્રકાગની સત્તાવાળા પણ તેજ આ સૃષ્ટિના કર્તાઓમાનો દ્યો સર્વ સત્તાવાળો આપણે તારવી કાઢવો

જૈન ગ્રંથકાર કહે છે કે—આ સૃષ્ટિ અનાદિ કાલથી એકની એકજ પ્રવાહ રૂપથી ચાલતી આવેલી છે જેમ એકજ દિવસમા—સવાળ, બપોર અને માજ એક વર્ષમા—શિયાળો, ઉનાળો, અને વર્ષાઋતુ રૂપ ચક્ર કુદરતથી મહાકાલ થતા આપણે પ્રત્યક્ષપણે જોઈએ છીએ, ને પ્રમાણે સત્ય યુગાદિકે કાલના ચક્ર લાખા કાલવાળા પુરાણકારોએ પણ બતાવેલા છે અને સૃષ્ટિનો ભોગવટો કરવાવાળા અનંતા અનંત રાજ્યો થતા આવ્યા છે અને આગળ પણ અનંતાઓજ થવાના—તે પ્રમાણે આ સૃષ્ટિમા ધર્મના પ્રવર્તકો પણ અનંતા અનંત થઈ ગયા અને આગળ ભવિષ્યમા પણ થવાના પરંતુ આ અવમર્ષિણીના દુષ્ટદ કાલમા વર્તમાન સ્થિતિના કેટલાક ધર્મના પ્રવર્તકોના અનુધાથીઓએ પોતાના માનેલા પ્રભુને આ સૃષ્ટિના કર્તા અને સર્વ સત્તાવાળા લખીને બતાવ્યા તે કદપના રૂપે માનવ્રૂટે સૂત્યરૂપના, આવાનો વિચાર સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિથી પડિતોને દરવાનો છે ?

તે કે—કુલકાર ઘડો બનાવે છે તોજ અને છે અને રાજાઓથી કૈયત મર્યાદિત, પણે વહે છે તેમ સૃષ્ટિના કર્તા અને તેના નિયંત્રતા પણ એક હોવાજ જોઈએ, આવા પ્રકારની દલીલો સુદી, પોત પોતાના પ્રભુને સૃષ્ટિના કર્તા, મરણ પ્રમાણે આકાશ અને પાતાલને ગોઠવી ગયેલા, અને પોતાના જેવી સત્તા ધરાવનારોનો નાશ કરીને ગયેલા, એવા પ્રકારના મનાએલા પ્રભુઓમાના કયા પ્રભુને શ્રેષ્ઠ માનવો ? કુલકાર ઘડો બનાવે છે તે આજીવિકાના માટે અને રાજાઓનું

ગાજ્ય માઝ શોષના માટે—માટી આદિ અનેક સાધનો મેળવ્યા પછીથીજ તે તે કાર્યમા પ્રવૃત્તિ કરી શકે ॥ તેમ સુકૃતાત્માને આલુવિકા કઈ ? અને મોઝ શોષ શી ? અ કાચ પાતાલ હતા નહી અધકાર શેમા વ્યાપ્યો હશે ? અને તેવા ઘોર અધકારમા પ્રભુ પોતે કયા ઠેકાણે અને કેટલા કાલ બેસી રહ્યા પછી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરી હશે ? આ બધુ આપણે વિચારવાનું છે કે નહી અને ડોઢ પથ્ય પ્રકારના અત વિનાની આ વિશાલ પૃથ્વી (સૃષ્ટિ) બનાવવાના સાધનો કયા પ્રહ્યાડમાથી લાવીને આ દેખીતિ સૃષ્ટિમા સુકયા હશે ? તેમજ સૃષ્ટિના કરવા વાળાબધાએ ઇશ્વરો જુદી જુદી દિશાઓ બતાવી રહ્યા છે સૃષ્ટિ ઉત્પત્તિના કાલનું પ્રમાણ કોઈએ ઘોઘસ બતાવ્યું નથી, તો પછી સત્ય વસ્તુના શોધકોને પૃથ્વીના કર્તા કયા ઇશ્વરના સતોષ માની લેવો ?

હવે કિચિત્ ચાલુ વિષયનો વિચાર —પ્રત્ય પછી સમુદ્ર ઉપર અધકાઠ શાથી ? અને પ્રવય કોને કરેલો ? અને તે કઈ કઈ વસ્તુનો ? અને તે કેટલા કાલ રહેલો ? આકાશ પૃથ્વી તો પછી બનાવ્યા અધકાર શેમા વ્યાપ્યો ? તે અધકારમા ઇશ્વર કેટલા કાલ સુધીબેસી રહ્યા પછી કયે ઠેકાણે ઇશ્વર પ્રકાશ થવાનો આદેશ કરેલો ?

માછલા પશુ, પક્ષીઓ બનાવી વચ વૃદ્ધિનો હુકમ કર્યો, તો તે બધા પુણ્ય પાપ વિનાના બનાવ્યા કે પૃથ્વ્ય પાપવાળા ? વશત્વદિના આદેશથી વૃદ્ધિ થતી આવી તો તે બધા નવા નવા જીવો આજ સુધી કયા ઠેકાણેથી આવતા હોવા મમજવા ?

ઇત્યાદિક અનેક બાબતો સૃષ્ટિ કર્તાના મનઘે વિચારવાની છે, તે ન્યાય બુદ્ધિના પડિતોએજ વિચારવી ઇતિ અનેક બાબતોના વિચાર સ્વરૂપનું પ્રકરણ ૪૧ સુ સંપૂર્ણ

પ્રકરણ ૪૨ મું

જૈન ઇતિહાસ પ્રમાણે ૧૧ રૂદ્રોનું સ્વરૂપ

પ્રદ્યુમ્ન સૂરિ કૃત-વિચારસાર પ્રકરણ ૫ ૧૦૩ થી ગાથા ૪૭૩ થી ૪૭૮

પ્રથમ ૧૧ રૂદ્રોના નામ-૧ ભીમાવતી, ૨ જીવતયનુ, ૩ ભદ્ર ૪ વિન્ધાહલ, ૫ સુપ્રતિષ્ઠ, ૬ અચવ, ૭ પુડરીક, ૮ અજીતધર, ૯ અજીતનાથ, ૧૦ પેદાવ, ૧૧ સત્યકિસુત, આ અગીઆરે વ્યક્તિઓ રૂદ્રના નામથી જૈન પ્રથોમા પ્રસિદ્ધ છે તેઓ તીર્થ ઠગેના પરમ ભક્ત હોઈ અજ (વિદ્યા ન ધરણ કરવાવાલા હતા આ નામવાતી ગાથા ૪૭૩ અને ૪૭૪ મા આપેલ છે તેનેજ અથ નીચે પ્રમાણે છે

તે કયા કયા તીર્થ કરના સમયમા કોણ કોણ થયા તે બતાવીએ છીએ પહેલા બીમાવલી, પહેલા કપલદેવના સમયમા થયો

બીજે જિતશંતુ, બીજા અજિતનાથ તીર્થ કરના સમયમા થયો

હવે આગળ ૩ ભદ્ર, ૪ વિશ્વાહવ, ૫ સુપ્રતિષ્ઠ, ૬ અચલ, ૭ પુડરીક, ૮ અજિતધર, ૯ અજિતનાથ, અને ૧૦ મો પેદાલ, એ ક્રમથી-નવમા સુવિધિનાથ તીર્થ કરના સમયથી તે સોદ્ધમા શાન્તિનાથ તીર્થ કર સુધી, એકેકા તીર્થ કરના સમયથી એકેકા થતા આવ્યા છે ત્યારબાદ અગ્યારમો રૂદ્ર જે સત્યક્રિસુત છે તે ૨૪ મા તીર્થ કર શ્રી મહાવીર ભગવાનના સમયમા થયા છે, આ અગીઆરે રૂદ્રોતુ કથન દશમા પૂર્વમા વિસ્તારથી કેહેલુ છે આ અર્થ ગાથા ૪૭૫-૪૭૬ નો કરીને બતાવ્યો છે

દશમા પૂર્વમા વર્ણવેલા અગીઆર રૂદ્રોનો કોઠો.

૧૧	રૂદ્રોના નામ	તે કયા કયા તીર્થ કરના સમયમા થયા
૧	બીમાવલી	કપલદેવના ૧મ્તે ૧
૨	જિતશંતુ	અજિતનાથના ૨ ૨
૩	ભદ્રનામા	સુવિધિનાથના ૩ ૬
૪	વિશ્વાહવ	શીતેનનાથના ૪ ૧૦
૫	સુપ્રતિષ્ઠ	શ્રી ક્રેયાસિનાથના ૫ ૧૧
૬	અચલ	શ્રી વાસુપૂજ્યના ૬ ૧૨
૭	પુડરીક	શ્રી વિમલનાથના ૭ ૧૩
૮	અજિતધર	શ્રી અનંતનાથના ૮ ૧૪
૯	અજિતનાથ	શ્રી ધર્મનાથના ૯ ૧૫
૧૦	પેદાનામા	શ્રી શાન્તિનાથના ૧૦ ૧૬
૧૧	સત્યક્રિસુત	શ્રી મહાવીરના ૧૧ ૨૪

આ ૧૧ રૂદ્રોના મળધે કિચિત્ વિચાર—

આ અવસર્પિણી કાળમા એક કોટાકોટિ સાગરોપમનો જે ચોથો આરો ગણાવ્યો છે તેમા જેવી રીતે-૨૪ તીર્થ કરો, ૧૨ ચક્રવર્તીઓ, અને બળદેવ, વિષ્ણુ પ્રતિવિષ્ણુના નવના ત્રિકંથયા છે તેવીજ ગીતે આ અંગીઆર રૂદ્રપણ ગણાવેલા છે વળતો વળતે ભુલતાં ધર્મનાં ભોગને બતાવનાર તે તીર્થ કરો, છ એ ખડના શબ્દોને તોત્રે કરનાર તે ચક્રવર્તીઓ, ત્રણે ખડનાં શબ્દને તોત્રે કરનાર જેના હાથેથી મરાય તે વિષ્ણુ (વાસુદેવ) અને જે મરે તે પ્રતિવિષ્ણુ (પ્રતિવાસુદેવ) તેવીજ રીતે અંગ (વિદ્યા) ને મેળવી રૂદ્ર પંકને ધેરનાર તે રૂદ્ર સમજવા પરતુ તે વ્યક્તિઓ એકની એકજ હતી તેવી માન્યતાં નૈનોની નથી માન્યતા એવી છે કે-જે જીવે જેવા પ્રકારનુ પુણ્ય મેળવ્યું તેને તેવા તેવા પ્રકારની પદવી પ્રાપ્ત થઈ. આ બંધા મોટા હોદ્દાકારોમાથી કેટલાક તો મોક્ષમા વ્યાપ્ત થયા અને બાકીના જવાના તેથીજ ગણત્રીમા લઈ લીધેલા સમજવા લયલ વિસ્તરણુ ઇતિ જૈન પ્રમાણે ૧૧ રૂદ્રો થયા છે તે બતાવ્યા

વૈદિકમતે ૧૧ રૂદ્રોનુ સ્વરૂપ

સ્કંદપુરાણ ખંડ ૬ ઠા અધ્યાય ૨૭૬ માં પત્ર ૩૧૬ થી

“મુતે કહ્યું કે હાટકેશ્વરમા અંગીઆર રૂદ્રો છે આ વાત સાબળીને સ્પષ્ટિઓ બોલ્યા કે-ઓ ૧ છે બધાં અને સ્કંદ છે, જેમને પુત્ર, એવા રૂદ્રતો અમે એકજ, સાબળ્યા છે મુતે કહ્યું તમારી વાત માથી છે રૂદ્રતો એવજ છે પણ અંગીઆર કેવી રીતે થયા તે સાબલો—

વારાણસીના મુનિઓને હાટકેશ્વરના દર્શન કરવાની ઇચ્છા થતાં, પહેલો જાણે પહેલું દર્શન હું કર અને બીજો જાણે પહેલું દર્શન હું કર એમ સ્પર્ધા કરતા વ્યાદ્યા હાટકેશ્વરે તેમનો ગણિપ્રાથ બળીને, તે સ્પષ્ટિઓને પોતાનું દર્શન એકીમાથે આપવાને માટે-ત્રિવલ, ત્રણુનેન, જટા, અર્ધચંદ્ર, અને રૂડ માવાના સ્વરૂપે, પાતાલમાથી નાગલોકની છિદ્રે એકીમાથે નીકળી, બધા સ્પષ્ટિઓને બુદ્ધે બુદ્ધે ઠેકણે દર્શન આપ્યા પેલો જાણે મને પ્રથમ દર્શન મળ્યા અને પેલો જાણે મને પ્રથમ દર્શન મળ્યા એમ જાણી એકાદશે તાપસો પતાવમા પેળી સ્તુતિ કરવા લાગ્યા પછી રૂદ્રે બ્રાહ્મણોને કહ્યું કે હે તાપસોત્તમ ! હું એકાદશ પ્રકારનો તમારી ભકિતથી તુષ્ટમાન થયો છું, જે તમારી ઇચ્છા હોય તે વરને માગો ! ત્યાંજે તે તાપસોએ કહ્યું કે-એ આપ તુષ્ટમાન થયા છો તો, આપ અમારા વાસ્તે

આ દુનીયામાં અગીઆરે સ્વરૂપવીજ ગ્રહો, અમો પલ્લુ હાટકેશ્વરમાં રહીને આ-
પણી આગ ધના કનીગું પછી મહાદેવે કહ્યું કે ત્યારે તમાની ઇચ્છાજ એવી છે
તો બાનો હું પલ્લુ આ અગીવારે મૂર્તિઓના સ્વરૂપવી મફકાળ ગ્રહીશ પણ એક
મૂર્તિથી કૈલાસના ગ્રહીશ, એટલું કહીને ત્રિનેત્ર લગવાન અદ્યય ઘડ ગયા પડી
તેમની સેવાના ફેલોલું ચર્ણન છે આ અધ્યાય સ્લોક ૪૩ થી પૂરો કર્યો છે
' આગળ ૨૭૭ માં અધ્યાયમાં-મુતને ઋષિઓએ પૂછ્યું કે વાળણસીથી આવે
લા પ્રાહ્લણે ત્યાં કયા નામના હતા ? કે જેમની ભક્તિથી એકે ઉદ્દના અગી
આર પ્રકારના ઉદો થઈ ગયા ? પડી મુતે કહ્યું કે-૧ મૃગવ્યાધ, ૨ સર્વસ્રજ, ૩
નિહિત, ૪ મહાયગ, ૫ અજૈકપાદ, ૬ અહિર્નુદ, ૭ પીનાદ્રી, ૮ પરતપ, ૯
દહન, ૧૦ ઇશ્વર, ૧૧ કપાલી

આ ઉપર બતાવેલા પ્રાહ્લણો જે નામના હતા તેજ નામ રૂદ્રોના પલ્લુ
ગાખવામાં આન્યા હતા "પડી તે તે ઉદોના નામના ન, જપ, કરવાનું વિસ્તા-
નથી લખીને બતાવ્યું છે અને ૨૭૭ માં અધ્યાય પૂરો કર્યો છે"

ત્રિચિત્ર સમીક્ષા-જૈનોના અગીઆર ઉદો ઘણા લાખા લાખા કાળે
તીર્થ કરેના ભકતો, શિન્ન શિન્ન વ્યતિકના, તેમજ નામથી પલ્લુ શિન્ન સ્વરૂપના
બતાવ્યા છે આ તન્ત્ર વૈદિક મતમાં એકજ મમયમાં એકજ રૂદ્ર ભકત
પ્રાહ્લણોના નામથી પ્રમિદ્ધિવાળા લખીને બતાવ્યા છે તે પલ્લુ પાતાળ ફાટીને ન
જાવે કયાથી આવ્યા અને આ વાત કયા કાલમાં બની ? આ માં કોઈપલ્લુ પ્રકારનો
પત્તો આપણે મેળવી નકીએ તેમ નથી આગળ તો વાચકો વિચાર કનીને બતાવે
ને ખરે

પડિત ગુરુદત્ત વિગ્રાર્થીના લેખો-અનુવોદક ચક્રશકર નમોદાશકર
પડયા-ખીએ એલ એલ, ખી વકીલ હાઈકોર્ટ મુબાઈ ઇ સ ૧૯૧૪ વડોદરા
લુહાણામિત્ર પ્રેસમાં છપાએલું—

પૃ ૧૧૮ થી ૧૧૮-શનપથ પ્રાહ્લણમાં લખ્યું છે કે—

ગહ યાજ્ઞ વડ્ય શાકાદ્યને કહે છે કે—

"ઇશ્વરનો મહિમા વ્યકત કરનાર તેત્રીશ દેવતાઓ કે-૮ વનુ, ૧૧
ઉદ, ૧૦ આદિત્ય, ૧ રૂદ્ર, અને એક પ્રજાપતિ કુલ ૩૩

આઠવસુ નીચે સુજળ-૧ અન્નિ, ૨ પૃથ્વી, ૩ વાયુ, ૪ અતરિક્ષ ।
આદિત્ય ૬ દ્યૌ ઉચ્છ્રમા, ૭ નક્ષત્ર, એ આઠવસુ કહેવાય છે કાળકે-૫૫
પદાર્થો તેમાં રહે છે, અને ૭ કાંઈ જુદા છે, હાલે ચાલે છે, અને વિદ્યમાન છે,
તે મર્વેના નિવાસ તે છે ॥

૧૧ રૂદ્રો નીચે સુજળ-૧૦ પ્રાણ અને ૧૧ આત્મા આ રૂદ્ર (રૂદ્ર
અટલે રહ્યુ તે ઉપરથી) કહેવાય છે ગાંધુરે જ્યારે તે રૂદ્ર છોડીને જાય છે
ત્યારે તે મરી જાય છે અને મગનાના મગાઓ રહે છે ॥

૧૨ આદિત્ય તે ૧૨ મહિના જે સમયની ગણતરી કરે છે, તેઓ આ
દિત્ય એટલા માટે કહેવાય છે કે તેઓ પોતાની ગતિવી માત્ર કરે છે અને તેથી
બધા પદાર્થોના વિગરોનો ક્રમ નિર્ણય કરે છે અર્થાત્ દરેક પદાર્થના સમયનો
બ્યય નિર્ણય કરે છે આદિત્ય એટલે તેવા બ્યયનુ કાગળ ॥

ઈદ્ર-એટલે મર્વબ્યાપી શક્તિ અથવા વિદ્યુત

પ્રજાપતિ-એટલે બ્રહ્મા (અર્થાત્ કલાના માટે આવશ્યક પદાર્થોના
સંગ્રહ, અથવા ગીખવા શીખવવાને માટે માણસોનુ એકત્ર થયુ) એનો અર્થ
પશુઓ પણ થાય છે યજ્ઞ અને પશુઓ પ્રજાપતિ કહેવાય છે કારણ કે
તેવા કાર્યોથી અને ઉપયોગી પ્રાણીઓથી જગતને પોતાના નિર્વાહના સાધનો
મળે છે ॥

શાન્ત્ય પુછ છે કે-“ ત્યારે ત્રણ હેવતા કયા ? ” યાજ્ઞવલ્કય ઉત્તર
દે છે કે-“ ત્રણ લોક ” (અર્થાત-સ્થાન, નામ, અને જન્મ) ” તેણે પુછ્યુ
કે-“ બે હેવતા કયા ? ” યાજ્ઞવલ્કયે ઉત્તર દીધો કે “ પ્રાણ અને અન્ન ”
તેણે પુછ્યુ કે-“ અધ્યર્થ કયુ ? ” યાજ્ઞવલ્કયે કહ્યુ કે-“ અધ્યર્થ એટલે
મર્વ બ્યાપી વિદ્યુત જગતને પોષના કે જે સત્રાત્મા નામે ઓળખાય છે ॥

છેવટે તેણે પુછ્યુ કે એક હેવતા કયો ? યાજ્ઞવલ્કયે કહ્યુ-“ બ્રહ્મા ”
જેને અદિતિ કહે છે ”

પૃ ૧૨૦ શતપથ બ્રાહ્મણના કહેના-આઠ વસુઓ તે આઠ સ્થાનો છે,
અગ્નિયાર રૂદ્રોમા-આત્મા અને દશ પ્રાણ કે જે મનના સ્વયંબૂ વગર કહેવાય
તેમનો સમાવેશ થાય છે ॥

બાર આદિત્યમા સમય આવી જાય છે ॥ વિદ્યુત્ એ સર્વ બ્યાપી શક્તિ
છે ત્યારે પ્રજાપતિમા (યજ્ઞ તથા પશુઓ)

મનના ંછા પૂર્વક વ્યાપારો આવી જાય છે એમ ગણી શકાય

૫ ૧૦૧-મૈકેસ મ્યુક્તર લખે છે કે-એ આપણે પાગિભાષિક શબ્દો વાપરવા હોય તો વેદોનો ધમ-અનેરેશ્વર વાદનો છે, અરેશ્વર વાદનો નહીં. મગ્ય વેદના પ્રથમ અષ્ટકના ૨૭ મા સૂક્તના અતમા છે કે-મહાન દેવો તરફ ભક્તિભાવ તથા નાના દેવો તરફ ભક્તિભાવ, હાનાઓ તરફ ભક્તિભાવ વૃદ્ધો તરફ ભક્તિભાવ અમ્હે અને તેટલી ઇશ્વરની ઉપામના કરીએ છીએ અમ્હે વૃદ્ધ દેવોની મુતિ ન કરીએ તો ? ૫ ૧૨૨-શરૂઆતમા હિરણ્યગર્ભ સોનેગે જતુ-ઉત્પન્ન થયો તે આખા વિશ્વનો જન્મથીજ પતિ હતો ત્હેણે પૃથ્વી અને આકાશ સ્થાપ્યા-કયા દેવને અમ્હે અમ્હારો યજ્ઞ અપણુ કરીએ ? ” મેકેસ મ્યુક્તર ઇત્યાદિ ॥ ”

આમા વિચારવાનુ કે-શતપથનો લેખ પ્રાચીનમા પ્રાચીન ગણાય છે તેમા -અગ્નિ આદિ દેવોને આં સ્થાન કહી આઠ વસુ તરીકે જોળખાવ્યા છે । ૧૨ આદિત્યથી સમય ધર્મ જણાવ્યો છે ।

૧૧ આત્મા સાથે દશ પ્રાણુ તે ગળીયાર રૂઢો તરીકે બતાવ્યા છે ઈંદ્ર તે સર્વવ્યાપી શક્તિ, અથવા વિદ્યુત, એમ બે અર્થ બતાવ્યા છે યજ્ઞ તથા પશુઓને-પ્રજાપતિ તરીકે જોળખાવ્યા છે ।-

આમા ફરીથી વિચારવાનુ કે-વેદકાલમા આ તેત્રીશ (૩૩) દેવતાઓ મનાયા હતા અને મપિઓ તેમની પ્રાથનાઓ કરી-રેહોમા મૂકતો ને મૂકતો ભરી દેતા પ્રાદાણુ કાલમા-૮ વસુ તે આં સ્થાન થયા ૧૨ આદિત્ય તે-સમય (કાલ) સ્વરૂપ ના થયા । આત્મા અને તેના દશ પ્રાણુ તે ૧૧ રૂઢો થયા । ઇંદ્ર હતા તે-સર્વવ્યાપી શક્તિ અને વિદ્યુત સ્વરૂપના થયા અને જે પ્રજાપતિ હતા તે-યજ્ઞ સ્વરૂપના અને પશુઓના સ્વરૂપના બની ગયા ॥ આ પ્રાદાણુ કાલમા વિષ્ણુનુ નામ નિશાન પણ જોલ કરતા જનાતુ નથી ॥

હવે આપણે પુરાણુ કાલ તપાસીએ-વેદ અને પ્રાદાણુ કાલ સુધી જે દેવતાઓની મધ્યા તેત્રીશની હતી તે પુરાણોમા તેત્રીશ કરોડની થઈ વેદ કાવમા ૧૧ રૂઢો જુદા સ્વરૂપના હતા, તે પ્રાદાણુ કાલમા-દશ પ્રાણુ સાથે એકઆત્મા રૂપે ગોઠવાયા, ત્યારે, પુનાપોમા-એકજ રૂઢ ગળીયાર જનના નામથી પ્રસિદ્ધ થઈ અનેક ઉ પાતોના મર્યાવનાગ થયા તેનુ સ્વરૂપ આ અચીજ જોઈ શકાશે ॥

વેદમા જે પ્રજાપતિ-સોનાના ઇંડાથી પ્રસિદ્ધિ પામ્યા હતા-તે શત પથમા યજ્ઞ સ્વરૂપના અને પશુઓના સ્વરૂપથી લખાયા, ત્યારે પુરાણોમા તેમને જંગલની ઉત્પત્તિ કવવા વળા કરાવ્યા, શત રૂપાને ઘડતા ન્યસિચારની ઇચ્છા વાળા થયા તેથી જગો જગો પર વગોવાયા જુઓ અમારો પ્રમદા મળધી પૂર્વને લેખ એટલું જ નહીં પણ પ્રજાપતિ જંગલની ઉત્પત્તિ થયાના બે ચાર સૂકતો ચારો વેદોમા પાળળથી ગોળવ્યા આ વાત મણીલાલ નથુભાઈ દીવેદીના લેખથી વિચારો ॥ ॥ વેદમા વિષ્ણુ છે કે નહીં પણ-શતપથમા તો નામ નીગાણુ જણાતું નથી, તે વિષ્ણુને પુરાણમા ને ગીતામા વારવાર અવતાર તથા આ દ્વનિયા નો ઉદ્ધાર કરવાવાળા સખીને બતા યા આ બધી વાતો ત્યાથી લાવ્યા અને વિચિત્ર રૂપે શાથી ગોઠવાઈ ? મજાજનો ? જરા વિચાર કરીને બેસો ॥

જૈન પ્રમાણે મહાદેવજીની ઉત્પત્તિનું સ્વરૂપ.

તીથ કરોના નેવકો જે પ્રકાન્ધ-અહિ માર્ફિડ નતના પાનડે તે શ્રાવકો અને ભકિતમાત્રનાજ કન્નારા તે ભકતો મહાવીર સ્વામીના ભકતોમાના એક મત્યકી નામા પણ ભકત હોતો

તેનું સ્વરૂપ નીચે પ્રમાણે —

વિશાલા નગરીના રાજા ચેટક, તેની બી પુત્રી સુજેષ્ઠા-કુમારીજ સાધ્વી થઈ કોઈ વખત પોતાના મકાનમા આતાપના લેતી એવા અવસરમા-વિદ્યાસિદ્ધ પેદાલા નામનો પન્નિનાજક-પોતાની વિદ્યા આપવા પ્રલયાગ્નિહીના પુત્રરૂપ પાત્ર બોલવા લાગ્યો તેને નાત્રિના મમથમા ગીતની આતાપના લેતી સુજેષ્ઠાને નગનપણે દેખી તે મન્નાસીએ પોતાની હુધ વિદ્યાથી અધકાર રેનાવી, તે સાધ્વીને બેમાન કરી તે બી ચોનીમા પોતાના વીરનો મથ કર્યો સુજેષ્ઠાને મધુધર્મ આવી ગયો એવો હતો તેથી તેને જમ રહી ગયો

આ વાતની ચર્ચા સાધ્વીઓમા વવા લાગી પણ અતિશય સારીના મુખથી તે સન્યાસીનું કાર્ય માલજયુ એટલે બધાની રક્ષા કર થઈ સુજેષ્ઠાને પુત્ર થયો તે શ્રાવકોને સોખ્યો તેનું નામ મત્યકી નાખ્યું આ મત્યકી મહાવીર નો ભકત હોતો એક વખત કાલસદીપક નામના વિદ્યાધરે ભગવાનને પૂછ્યું કે મને ભય કોના થકી છે ? ભગવાને કહ્યું કે મત્યકી નામન છોકરાથી તને ભય છે કાલસદીપક તેની પાતે ગયો જવના કરી પોતાના

પગમા ઘાલ્યો પણ તેના પિતા પેઢાલે છોડાવ્યો. અને પોતાની ગંધી વિદ્યાઓ તેણે મત્યકીને આપી મત્યકી શહિણી વિદ્યાનું આધન કરવા લાગ્યો.

મહારાહિણી વિદ્યા સાધવામા મત્યકીનો આ માતમો ભવ થયો છે આ શહિણી વિદ્યાએ પાત્ર ભવસુધી તો મત્યકીના જીવને મારી નાખ્યો અને છટ્ટા ભવમા એને સાધવાની ઇચ્છા પણ ન થઈ પરંતુ આ સાતમા ભવમા વળી વિદ્યા સાધવાનો ઉદ્યમ કર્યો તેની વિધિ નીચે પ્રમાણે

અનાથ મૃતક મનુષ્યને ચિતામા બાળે અને લીલા ચામડાને પોતાના શરીર ઉપર વીઠીને ડાળા પગના અંગુઠાના આધારે ઉભા ગ્રહી લ્યા સુધી પેટી ચિતાના લાકડા બળે ત્યા સુધી તે વિદ્યાનો જાપ કરે જોવી રીતે સત્યકી તે શહિણી વિદ્યાને સાધી શકો હતો તેવા અવગરમા કાલમદીપક વિદ્યાધર પણ ત્યા આવી ચઢ્યો, તેને પેટી ચિતામા લાકડા નાખ નાખ કર્યા તેથી તે અગ્નિ સાત દિવસ સુધી બળતી ગ્રહી ત્યા સુધી મત્યકી-વિદ્યાનો જાપ કરતો હતો આવા પ્રકારનું તેનું ધૈર્ય જોઈ શહિણી વિદ્યા હાજર થઈને વિદ્યનકાન્ક તે કાલસદીપકને હાડાવ્યો અને મત્યકીને કહ્યું કે હું તને મિદ્ધ છું તું બોલ કે તાન શરીરમા હું કયાથી પ્રવેશ કરૂં ? તેની માગણી પ્રમાણે વિદ્યાને મસ્તકમાથી પ્રવેશ કરતા ત્યા ખાટો પડી ગયો પણ તુષ્ટમાન વિદ્યાએ તે મ્યાનમા નેત્ર બનાવી દીધું, તેથી તે સત્યકી વિદ્યાધર ત્રણ નેત્રવાળા પ્રમિદ્ધ થયો.

પછી તેને પોતાની માતા રાજકુમારી કન્યાને બગાડનાર પોતાના બાપ પેઢાલને પણ અન્યાયી બાણીને માર્યો તેથી લોકોએ તેનું નામ ક્રૂ (ભયાનક) પાડ્યું હવે પેલા કાલસદીપકને વૈરી બાણી તેની પાછળ પડ્યો તે ભાગી નાઠો મત્યકી તેની પાછળ પડ્યો તે ઉઘો, નીચો, ઘણો લાગ્યો છેવટે તેને સત્યકીને બુલાવામા નાખવા વિદ્યાવી ત્રણ નગરો બનાવ્યા પણ સત્યકીએ પોતાની વિદ્યાથી તે ત્રણે નગરોને બાળી ભસ્મ કરી નાખ્યા કાલમદીપક ત્યાંથી ભાગી ભવણ મમુદ્રના પાતાલ કલગામા આડ્યો ગયો છેવટે મત્યકીએ ત્યા જઈને પણ તેના પ્રાણ હરી લીધા અને તેથી તે વિદ્યાધરોનો ચક્રવર્તી થઈ પડ્યો.

આ મત્યકીને તીર્થકરોની ઉપર ભક્તિ હોવાથી ત્રણે સંધ્યાએ તીર્થ કરોને વદના કરી નાટક કરતો તેથી આ મત્યકીનું નામ ધંદ્રે-મહેશ્વર આપ્યું. હવે આ મહેશ્વરને બે શિષ્યો થયા એક નદીશ્વર નામે અને બીજો નાદીયા નામે હતો જે આ બીજો ગિષ્ય નાદીયા નામે હતો તે પોતાની વિદ્યાથી બળદનું રૂપ બનાવી લેતો તેના ઉપર ચંદીને મહેશ્વર અનેક કીડા જતકલ

કરતો. આ મહેશ્વર મહાવીરનો ભક્ત હતો, તેમજ કામી પણ પૂરો હતો. ગ્રાહ્ય હોની માથે તેને વૈર થઈ ગયું હતું તેથી ગ્રાહ્યોની કુમારી કન્યાઓ માથે લોકાડાં અને રાજાઓની વહુ બેન બેટીઓ માથે કામડોડા કરતો ગહેતો, પણ તેની પાસે વિદ્યાઓતું બળ હોવાથી કોઈ બોલી શકતા નહિ. અગર કોઈ તકરાર કરતું તો આ સત્યકી તેને મારી જ નાખતો. વળી આ મહેશ્વરે વિદ્યાના બળથી એક પુષ્પક નામનું વિમાન બનાવ્યું હતું, તેમા બેસી ઇચ્છા પ્રમાણે કરતો.

એક વખત આ મહેશ્વર ઉત્તરજયન નગરમા ગયા છે ત્યાં ચંદ્રપ્રધોત રાજાની એક શિવા નામની ગણીને ઝેરી બીજી ગધી રાણીઓની માથે લોગ કર્યો અને તેવોજ ત્રાસ તે શહેરમા વર્તાવ્યો તેથી ચંદ્રપ્રધોતને ઘણીજ ચિંતા થઈ અને આને મારવાનો ઉપાય સોધવા લાગ્યો. પણ તેની વિદ્યાના આગળ કોઈનું કાંઈ ચાલી શકતું નહિ.

આ ઉત્તરજયનમા-ઉમા નામની એક વેશ્યા ઘણીજ રૂપાળી હતી, તે પોતાની પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે ધન લેતી, તેની સાથે લોગ કરતી એક દિન આ મહેશ્વર તેને ઘેર જઈ આવ્યો તે ઉમાવેશ્યાએ બે પુલો બનાવી તે મહેશ્વરના આગળ મૂક્યા, એક બીલેલું અને બીજું કલી રૂપનું, મહેશ્વરે બીલેલા પુલ તરફ હાથ પ્રમાણે પણ ઉમાએ કલી રૂપનું ફૂલ હતું તે આપીને કહ્યું કે આ ફૂલ તારા પોતે છે મહેશ્વરે પૂછ્યું કે આ કમળ મારા પોતે માથે ? ત્યારે ઉમાએ ખુલાશો કર્યો કે તું તો કુમારી કન્યાઓનો ભોગી છે, હું બીલેલા ફૂલ જેવી છું ત્યારે મહેશ્વરે કહ્યું કે-તું મને ઘણી વલ્લભ છે એમ કહી તેની સાથે લોગ કરવા લાગ્યો અને તેનાજ વશમા થઈને ગયો ચંદ્રપ્રધોત રાજાને બળ-પડતા તે ઉમાને બોલાવી, ઘણું ધન આપી સત્કાર કરીને કહ્યું કે-તું મહેશ્વરને એટલું પૂછી લે કે કાંઈ એવો મમય છે કે તમારી વિદ્યા તમારી પાને ગહેતી ન હોય ? ત્યાર પછી પ્રસંગોપાત ઉમાએ પૂછ્યું અને મહેશ્વરે કહ્યું કે-લોગ કરતી વખતે મારી વિદ્યાઓ મારી પાને રહેતી નથી ઉમાએ આ વાતની અગર ચંદ્રપ્રધોતન રાજાને આપી ગાળએ ઉમાને કહ્યું કે-જે વખતે તારી સાથે લોગ કરશે તે વખતે અમે તે મહેશ્વરને મારીશું. ઉમાએ કહ્યું કે મને મારા તો ? રાજાએ કહ્યું તને મારાશું નહિ પછી રાજાના માણસો તે વેશ્યાના વગમા છુપાઈ ગયા મહેશ્વર લોગ કરવા લાગ્યો કે તરતજ તે માણસોએ મહેશ્વર અને ઉમાને કાપી નાખ્યા અને તે બધા નગરના ઉપદ્રવની શાન્તિ કની નાખી હવે મહેશ્વરની ગધી વિદ્યાઓ નરીશ્વ નામનો ગિર્ય ભણુને હતો તેણે ગુરૂની વિદગના થયેલી

બાણી, ઉત્તરચંદ્ર ઉપર મોટી શિલા વિદ્યાથી ગનાવી અને કહેવા લાગ્યો કે 'અરે મારા દાસો ? હવે તમે કહા બાણો ?' હું તમોને મર્વેને મારીશ, હું મર્વ શક્તિવાળો છું તેથી કોઈનો મારેલો મરવાનો નથી આવી આવી બધી વાતો માલખતા લોકો લયલીત થઈ, તે નદીશ્વરની આજીજી કરી તેના પગમા પડી અપરાધની ક્ષમા માગી, છેવટે નદીશ્વરે કહ્યું કે જો તમે ઉમાની ભગમા મહેશ્વરનું લિંગ સ્થાપન કરી પૂજન કરવાનું કબૂન રાખો તોજ તમોને જીવતા છોડું લયના માર્યા તે નિમત્ત લોકોએ તે પ્રમાણે ભગલિંગનું સ્થાપન કરી પૂજવા માંડ્યું અને પાતાનો બચાવ કરી લીધો ત્યારબાદ નદીશ્વરે ગામગામમા જઈ લોકોને ડરાવી ડરાવીને ભગ અને લિંગ સ્થાપાવી પૂજાની પ્રવૃત્તિ ચલાવી

ઉપર પ્રમાણે મહાવીરના ભક્ત મહેશ્વરની ઉત્પત્તિ તૈન અથકારોએ બતાવેલી છે

આમા આપણે વિચારવાનું એ છે કે-જો કે વિદ્યાના બળથી સત્યકી વિદ્યાધર મહેશ્વરના નામથી પ્રતિદ્ધ થયો ખરો પણ તદ્દન મર્યાદા ગ્રહિત નીતિયા બહારનોજ હોનો તે વખતના નિમત્ત લોકોએ પાતાના બચાવ માટે અકાર્ય થઈ જેમ મ્હેમ્હોના ઉપદ્રવથી આર્યો મ્હેમ્હો ગાન્યા તે કાર્ય શુ યોગ્ય તરીકે અચ્છેલું મનાશે ? યોગ્ય તો નજ મનાય તે પ્રમાણે આ કાર્ય બનેલું છે

પણ આ બાબતમા આશ્ચર્ય તો જો થાય છે કે-આ સત્યકીના મર્યાદા વિનાના તદ્દન અયોગ્યાચરણોને વિચિત્ર પ્રકારના લખી પુરાણકારોએ લોકોને પન્મેશ્વર તરીકે મનાવવા ક્યા વિચારથી પ્રવૃત્તિ કરેલી માનવી ? આ સત્યકીને મહાદેવ ડરાવવા પુરાણકારોએ જે જે લેખો લખ્યા છે તેમાના કેટલાક ટુક ટુક વિચારો લખીને પુરાણોના લેખકોનો અને એ મહાદેવની યોગ્યાયોગ્યનો ખ્યાલ ઠગવાનું વાચકોને સોંપીશ

વૈદિક મતે પ્રજ્ઞા અને વિષ્ણુ પડી મહાદેવ વિષયની માન્યતા

પ્રચલિત વૈદિક મતમા-પ્રજ્ઞા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ એ ત્રણ દેવોને મર્જક, પાલક અને સહારકના શુભવાંલામાની પુરાણકારોએ પ્રધાનપણે બતાવ્યા છે છતાં પણ પ્રજ્ઞાના તેમજ વિષ્ણુના વિષયમા અનેક મતો પડી ગયેલા છે તેમાથી કેટલાએક મતો અમારા બાણવા પ્રમાણે લખીને બતાવતા આવ્યા છીએ તેથી હવે આ ત્રિજ મહાદેવના વિષયને બાણવાની દૃષ્ટા પણ સ્વાભાવિકજ થાય તેના મળ ધે કિચિત વિચાર પુરાણકારોના લેખોથીજ કરીને બતાવીએ છીએ

સ્કંદપુરાણ ખડ પહેલો અધ્યાય ૧૩ મો, પત્ર ૧૦૧, શ્લોક ૪૨ મો

શિવશક્તિમય દ્યોતત્ પત્યક્ષ દશ્યતે જગત્ ॥

લિંગાવચ મંગાવચ તાડન્યદેવાક્રિત ક્વચિત્ ॥ ૧-૨

ભાવાર્થ—આ ગાંધી દુનીયા શિવરૂપે અને શક્તિરૂપે, પ્રત્યક્ષપણે દેખાઈ રહી છે ? તેનું પ્રથમ ચિન્હ લિંગરૂપથી જુવો, અને બીજું ચિન્હ ભગ રૂપનું છે તે જુવો લિંગ અને ભગના સ્વરૂપ સિવાય બીજું કોઈપણ વિશેષ ચિન્હ દુનીયામાં છે ? કેહેવું જ પડશે કે નથી માટે વિગતી અને ભગતી પૂજા છોડીને જે બીજા જીવો જગોપર ભટકે છે, તેમનો નિસ્તાર કોઈ પણ પ્રકારથી થવાનો જ નથી એવી રીતે આ વિષયમાં ઘણા દાખલાઓ આપીને પુષ્ટ કરીને બતાવેલો છે ॥

આમાં જગ વિચારીએ—દક્ષિણમાં કહેવત છે કે “ દુગડ એટલા દેવ ” આ સ્કંદપુરાણનો લેખ જોતા લિંગના ચિન્હવાળા પુરૂષો અને ભગના ચિન્હવાળી સ્ત્રીઓ તેમાં—માણુઓ, પશુઓ, પખીઓ વિગેરે આવી જાય છે, તે ગાંધી શું મહાદેવ તરીકે મનાય ખરા ? કેમકે ઉપરના લેખમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે લિંગની અને ભગની પૂજાને છોડી જે બીજાની પૂજા કરવાળા છે તેના નિસ્તાર થવાનું જ બતાવ્યું નથી વળી કાચવીઓ મત (કૌલિક મત) જે દુનીયામાં આલી રહ્યો છે તે શું સ્કંદપુરાણના લેખથી ઉદ્ભવ્યો હશે ? જોવો વિચાર સહજ થઈ આવે છે વળી પણ બ્રહ્મ પ્રકરણમાં મહાદેવજીની રાખી, જમણી ભુજાથી બ્રહ્મા વિધ્યુની ઉત્પત્તિ જે અમોએ આ સ્કંદપુરાણના આઠમા અધ્યાયથી લખીને બતાવી છે તે ન બાણે કયા વિચારથી લખીને બતાવી માનવી ? તેનો વિચાર કરવાનું પપ્પ વાચકવર્ગને સોંપુ છું

શિવ પાર્વતીની ઉત્પત્તિ બ્રહ્માના ક્રોધથી.

પદ્મપુરાણ પ્રથમ સુષ્ટિ ખડ અધ્યાય ૩, પત્ર ૭, શ્લોક ૧૭૧ થી ૧૭૪

“ ત્રણ લોકને બાળી મારે એવો બ્રહ્માને ક્રોધ ઉત્પન્ન થયો, તેથી તેમના નપાલથી મધ્યાન્હ સૂર્યના જેવો રૂદ્ર અર્ધાંગના મહિત ઉત્પન્ન થયો બ્રહ્માએ તેમને નહુ કે તમો બન્ને જુદા પડો ? એટલું કહી બ્રહ્મા અતર્ધાન થઈ ગયા ત્યાંથી સ્ત્રી અને પૂરૂષની પ્રવૃત્તિ શરૂ થઈ ઈત્યાદિ ” (મતગીમાસા પૃ ૬૪)

આમાં નિશ્ચિત વિચાર—બ્રહ્મ પ્રકરણમાં પૃ ૧૮૯થી સ્કંધ પુરાણનો જે લેખ અમોએ આપ્યો છે તેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે—યુગના આવમાં

મહાદેવ ૪૨ મુ શ્રમ્હાના કોમ્થી વિન પર્વતી તેના મત્તકોની માલા ૪૦૯

મહાદેવજી નિર્વિઠલ્પ બેઠા હતા તેમને જગત્ પેદા કરવાની ઇચ્છા થતા તેમના ડાળા જમણા અગથી પ્રદક્ષા એને વિલ્પ ઉત્પન્ન થઈ ગયા, ત્યારબાદ પ્રદક્ષા વી બધી સ્પષ્ટ ઉત્પન્ન થયા પછી એ ત્રણ દેવોગા મોટા અને નાના, કેણે માનવા તે મળબી મોટા ઝગડો લાગ્યો છે ઇત્યાદિક વિશેષ ત્યાથી એક લેવુ

આ ત્રણે દેવોના વિષયમા આવા આવા પ્રકારના વિચિત્ર લેખો જોતા નતો પ્રદક્ષાનો, કે નતો વિષ્ણુનો, તેમજ નતો મહાદેવજીનો, પણ ખરે પત્તો મેળવી ગકાય છે તો પછી આ બધા પુરાણકારોએ આ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ થવાનો પ્રકાર કયે કેકાલેથી મેળવેલો સમજવો ? આ વિષયમા જુઓ જેનોની માન્યતાવાળું જગત્ પ્રકરણ બીજાર્થી અને તેનીજ માથમા આપતુ પ્રકરણ ચોથુ વેદિકોની માન્યતાવાળું જગત્ અને પછી કરે મત્યાસત્યનો વિચાર ? હાથમા કેટલું હોય તો પછી આન્સીની જરૂર શી ? મુરેપુ કિમધિઢેન

પાર્વતીના મત્તકોની માલા ધારી શિવ

શકાકાપ શકા ૨૨૨ મી પૃ ૩૦ જુઓ ગણેશ પુરાણનો લેખ

“ એક વખતે મહાદેવજીને પાર્વતીએ પુછ્યું કે આપ આ મુઠનાલા શા માટે ધારણ કરો છો ? આ વખત મહાદેવજી ગઈ બોલ્યા નહિ, તેથી પાર્વતીએ હક પકડી, તેથી મહાદેવજીએ કહ્યું કે જ્યારે જ્યારે ત મરી જતી ત્યારે તારા મરતક કાપી દાખીને આ મુઠમાલામા પહેવુ છું અને તે પહેરુ છું ત ઉપરથી પાર્વતીજીએ કહ્યું કે શુ ત્યારે આપ મરતાજ નથી આ ઉપરથી મહાદેવજીએ કહ્યું કે મને ઇશ્વરે એક મત્ર ગતાવ્યો છે તેથી હું મરતો નથી (શુ ત્યા મહાદેવ પોતે ઇશ્વરતો નહીજ, તેમનો ઇશ્વર પણ ડોઘક બીજોજ જણાય છે ખરો કે ?) ત્યારે પાર્વતીએ કહ્યું કે એ મત્ર મને ગતાનો, ત્યારે મહાદેવે કહ્યું કે—તમને ગતાવ્યાથી બધા પાહાડના જીવો સાલજો અને તેથી તેઓ અગત થઈ જશે પાર્વતીએ કહ્યું—શુ આટલા પાહડના જીવોને નસાડી મેલવાની આપનામા શક્તિ નથી ? તે ઉપરથી મહાદેવે ઘણા જોરથી—કમત વગાડ્યું કે જેના ભારે અવાજથી તમામ જીવ નાસી ગયા માત્ર એક ઈંડુ કે જે પુટવાની તૈયારીમા હતું તેનાથી નામી જવાયુ નહિ ત્યાર બાદ પાર્વતીને મત્ર મળાવાવા માર્યો ઘોડીવાગ પછી સાલજતે સાલજતે પાર્વતી મુઠ ગયા તે વખતે પેલુ ઈંડુ કુટ્યું અને પાર્વતીને ગદલે તેને હુકારો દેવો શરૂ કર્યો પછીથી ઘોડીવદ પાર્વતી બગી અને ઢહુ કે—મહારાજ ! મે તો વોડું ચગ્ગિ

નાભાગ્ય અને દ્રાણી જગોથી બાકી છે તો ફરીથી સભાગતથો, ત્યારે મહાદેવે કમ્બુ કે હુકારો કોણે ભર્યો, તે ઉપરથી મહાદેવે ત્રિષુ નેત્ર જોલીને જોયું તો પેલું ઇડું દેખાયું તેથી તેને શિક્ષા કરવા મહાદેવ દોડયા ઈડું બગાડી નાંદુ અને એક સ્ત્રીના મોઢામાં પેસી ગયું અને પુનઃ સાધ મામમાં છોકરાડપે થઈને પેદા થયો, શું આ વાત સભવિત છે ? ”

આ લેખમાં ઉદ્ભવતા કિચિત્ વિચારો—

“ સુડમાલાના ચિન્હથી રાક્ષસપાત્ર કે ઇશ્વર પાત્ર ? તેવાને તેવા સ્વરૂપથી પાર્વતી જન્મ લેતી ત્યારે બીજા જીવો કેવા સ્વરૂપથી જન્મ લેતા માનવા ? તેવાને તેવા સ્વરૂપથી જન્મ થતા હોય તો દાનના અને શ્રાદ્ધના ફળ જોતા માનવા કે બ્રહ્મ ? સિંગનો છટો ન લાવતા બ્રહ્માએ અને વિષ્ણુએ-નિશ્વનેજ મોટા માની લીધા હતા, તો હરે આ ચોથો ઇશ્વર કયો હતો કે જેનાથી શિવે મત્ર મેળવ્યો ? સર્વજ્ઞ એવા મહાદેવ-જ્ઞાનથી કે જે નેત્રોથી જોઈ શક્યા નહિ તેથી ત્રાણુ નેત્ર જોલવાની જરૂર પડી કે ? આવી રીતે આરે બાબુથા વિચારોને તુના આવા પ્રકારના લેખો કેવળ કટિપત માન્યા સિવાય બીજો કોઈ ઉપાય છે ? ”

ગળે જોપરીનો હાર, માસ-મહિરાના સેવી શિવ

(૧) “ મહાદેવની મવારી પોઠીઓ, ગળે આબૂષણ સર્પો, સુડદાની જોપરીઓનો હાર, માથા ઉપર ચંદ્રમાનુ હોણુ શું સભવિત હોઈ શકે ? (શકા ૬૦૪ શકા ૮૬ મી પૃ ૧૩)

(૨) શિવપુરાણ-ધર્મ નહિના અધ્યાય ૧૦ મા (મ મી પૃ ૫૫)

‘ શિવજીના વિષયમાં ઘણું અયોગ્યપણાથી લખાએલું છે પણ સ્લોક ૧૭૫, ૧૭૬ મા તો મામ-મહિરા બાધા પીધાનું લખી દીધું છે ”

(૩) મત્સ્ય પુરાણ અધ્યાય ૪૭ મા સ્લોક ૧૪૪નો ભાવાથ

“ શુકાચર્ય શિવજીની મુતિ કરના કહે છે કે—

‘ મામના ભક્ષણ કરવાવાળા, સર્વભેદ, ત્રિપુત્ત, બ્યાપ્ત, વારંટ પુષ્ટિ કરવાવાળા એવા નમોને નમસ્કાર છે ” (મ મી પૃ ૧૨૪)

રિવ લિંગના અનેક ચમત્કાર

લિંગ ત્રુટી ત્રણ લોકમા પચરુ થેથી પૂજ્યુ

સ્કંદપુરાણુ ખંડ ૧ લો, અધ્યાય ૬ નો, કિચિત્ સાવાર્થ

ગરની પૂજા છોડીને લિંગની પૂજા કેમ ? તેનુ કાન્ણ જણાવતા જણાવ્યુ છે કે—નમ્રપણે શકર ભિક્ષાને માટે ગયા ત્યા મુનિઓની સ્ત્રીઓ મોહિત થઇ તેમની પાછળ ચાલીઓ, બહારથી આવતા ગુન્યાશ્રમ દેખી ઋષિઓએ પાછળથી જઈને વિવેકે સાપ આપ્યો, તેથી લિંગ ત્રુટી પડ્યુ અને ત્રણે લોકમા પ્રસરી ગયુ

ચક્રિત થએલા દેવોએ—બ્રમ્હાની અને વિષ્ણુની પ્રાર્થના કરી તેથી બ્રમ્હા સ્વર્ગમા અને વિષ્ણુ પાતાલમા તેનુ મૂળ શોધવાને નીકળ્યા, પણ બ્રમ્હા મેંડ પર્વત સુધી ગયા ત્યા ગાય અને કેતકી જે મહ્યા તેની માથે પાછા આવી લિંગનો અત લાવ્યાની જૂઠી માફી બગવી અને સાથે જૂથુ આદિ પણ મહ્યા તેથી ગાયને અપવિત્રતાનો, કેતકીને સ્વોપચિ નહિ ચઢવાનો અને બ્રમ્હા આદિને અપૂજ્યતાનો મહાદેને સાપ આપ્યો ત્યાર બાદ બધાએ લિંગને શરણે ગયા ત્યાથી લિંગની પૂજાના પ્રવૃત્તિ ” ઇત્યાદિ

આ લેખમા પણ ચોટો વિચાર—પુનઃપ્રકારોએ—શિવનુ સ્વરૂપ ભયાનક ગતાવેલુ છે તો પછી મુનિઓની સ્ત્રીઓ સાથી મોહી પડીયો ? મુનિઓના ગાપવી શકરનુ લિંગ ત્રુટીને ત્રણ લોકમા પ્રમથુ, ત્યારે ચક્રિતમા વધારે શકર કે મુનિઓ ? નાના મોટા જીવોના ઘાટ ઘડવાના પૂર્ણ જ્ઞાનવાળા બ્રમ્હા ત્રણ લોકમા પમરેલા લિંગને જ્ઞાનથી ભેઈ શક્યા નહિ, પણ બલે કંઈને પણ ભેઈ શક્યા નહી તે જગ આશ્ચર્ય જેનુ ન ગણાય ?

જેમ કોઈ અજ્ઞાનપણે અકળાનો કૂટાતો અનેક જણોનો અપગાધી થઈ પડે તેવા હાવ શુ બ્રમ્હજ્ઞાનીઓના થાય ? આ ત્રણ દેવોમાના એકપણ દેવનો ખરો પત્તાજ નથી મળી ગકતો તો પછી આ બધી વાતો કયા ઠેકાણેથી લઈને લખાઈઓ ? તેનો વિચાર કરવાની ભલામણ કર- છુ

લિંગોત્પત્તિનુ સ્વરૂપ.

સ્કંદપુરાણુ નગ્ન ખંડ ૬, અધ્યાય ૧ લો, લિંગોત્પત્તિ વર્ણન પ્રથમ લિંગને બ્રમ્હાદિદેવો પૂજ્યુ

આનંદ વિષયે તાપસોના આશ્રમમા-૩૬ ભગવાન નગ્ન રૂપે બિશ્વાને માટે ગયા એટલે ઋષિઓની સ્ત્રીઓ મોહિનિ થઇને પાછળ દુનવા લાગીઓ પત્રી કોષમા આવેના ઋષિઓએ ઠણુ કે-અને પાપી ! તે તો અમાન આશ્રમની વિટળનાજ કરી તેથી તારૂ લિંગ ત્રુટી પડે ? એમ શાપની નાવેજ મહાદેવનુ લિંગ ત્રુટીને જુદુ પડયુ અને ધરતીને ભેદીને પાતાલમા પેત્રી ગયુ મહાદેવ પણ લલિત થા ગાવડનુ ૩૫ ધરીનેલિ ગના ગરતે પાછળ ચાલ્યા ગયા એટલે ત્રણે લોભમા મોટા ઉત્પાતની માથે અવલલટાજ થઈ ગયો, એટલુજ નહી પણ લયજ્ઞાત થએવા દેવો-ઇંદ્ર વિષ્ણુ આદિકેને તાથમા લાંબુ બ્રહ્મા પી પારે ગયા અને કહેવા લાગ્યા કે-હે બ્રહ્મા ! આ શુ પ્રવચ કાળ આવ્યો ? પત્રી ધરા નથી તપાની બ્રહ્માએ કહ્યુ કે-અરે આતો પેના ઋષિઓના ગાપથી લિંગ ત્રુટી પડયુ તેનો ઉત્પાત છે અને તેથી ત્રણુ લોક વ્યાકુળ થઇ ગએલુ છે ? હવે તં ઉત્પાતની શાન્તિના માટે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ આદિ અધાએ દેવો તે બીલના માર્ગે પાતાનમા ગયા, ત્યા મહાદેવજીને બાળનરૂપે સુતેના ભેના પત્રી દેવોએ સ્તુતિ કરી ૮ હે મહાદેવ ! બ્રહ્મારૂપે તો અને વિષ્ણુરૂપે તો તૂ એકજ છે, એટનુજ નહિ પણ તાગ વિના દુનીયામાની કોઇ વસ્તુજ નથી માટે કૃપા કરી લિંગને ધાન્ય દરો શિવે કહ્યુ દેવતાઓ અને બ્રાહ્મણો પૂજવાનુ કળુન કરે તો ધા ભુ કરૂ પત્રી બ્રહ્માએ ઠણુ કે-પ્રથમતો હું જ પૂજથ તો પછી બીજા બધા પૂજે તેમા નવાઇ શી છે ? પત્રી ત્યા પાતાનમા પેત્રીને-બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને ઇંદ્રાદિકોએ મતીને પ્રથમ મહાદેવના લિંગની પૂજા કરી ઇત્યાદિક વિશેષ અ ૬ ૬ કાના, અધ્યાય ૧ લાગી જુવો

“ આગળ એજ બંડના બીજા અધ્યાયમા જણાવ્યુ છે કે-તે લિંગને ઉપાડીને બહાર કાઢતા તેની નાથે પાતાલ ગગા પણ બહાર પીકગી આવી અને ચકાનપણાને પ્રાપ્ત થએલો ત્રિશકુ નામનો ગજા તેમા રનાન ઠગીને રાજ્યને ઉચિત મનીવવાળો થા ગયો ઇત્યાદિ ”

આ બાળતમા કિચિત્ વિચાર-પ્રથમ ૨૬૬ પુત્રજુના લેખથીજ નેયુ હંતુ કે-વિગ તુટયા પછી ત્રણુ લોકમ પમયુ અને દેવન ઓની પ્રેરણાથી બ્રહ્મા સ્વર્ગમા અને વિષ્ણુ પાતાલમા પત્તો મેળવવા ગયા, પણ પત્તો મેળવ્યા વગર પાગ આવ્યા હંતા ફરીથી આ મ્કંદપુગતવાળો જણાવે છે કે-વિગ ત્રુટીને જુદુ પડતા ધરતીને ભેદીને પતાલમા પેડ, શિવજી પણ તેજ લિંગતા ન્સેવી પાતાનમા જઈને સુતા લયથી દેવોએ બ્રહ્માને જઈને પુત્રયુ, ધ્યાનનો

તપામી બ્રહ્માએ વિન્ગ તુટયાથી ઉત્પાત થએલો બનાવ્યો આ ઉત્પાતની શાન્તિને માટે બ્રહ્માદિ બધાએ દેવો તે વિગના માર્ગે પાતાલમા ઉતર્યા સ્તુતિ કરીને મુતેલાનેજગાડયા અને ડગીથી વિન્ગ ધાગણ કરવાને વિનતિ કરી, શિરે બ્રહ્મા દિગ્ની પામેથી પૂજવાનું કળુવ કરાવી વિગને ધાગણ થયું આગળના અધ્યાયમા જણાવ્યું છે કે-વિગને બહાન જેથી કાઠતા માથે પાતાલ મગા પણ બહાન આબ્યા વિગળના ૧૯ મા અવતાર એવા બ્યાસે અહાન પુનર્જો લખ્યા એમ માની શકાય ખડ ?

પાર્વતીના ક્રોધનો મિહ, તેનું સિદ્ધેશ્વર થવું.

૨૬૬ પુરાણુ ખડ ૫ મો અધ્યાય ૫૫ મો શ્લોક ૩૬ નો માર, ૫૪ ૧૩૫

“ પાર્વતીને મહાદેવ ઠી વધ્યા છે કે-તે મારા માટે તપ કર્યો તપના પ્રભાવથી બ્રહ્મા આબ્યા, એટી ? તારે શું બેઠએ ગ્રીએ ? તે કદુ પતિ તો છે પણ વશ કરવાને આહુ છું બ્રહ્માએ કહ્યું જ ? વશ થયે તે કહ્યું ક્યાર ? બ્રહ્માએ કદુ કોઈ કાનમા, એટલે તને ક્રોધ થયો તે મિહતુ સ્વરૂપ ધરીને બહાન આબ્યો અને તે તાડજ ભલાણુ કરવાને ક્રૂધો, પણ તપના પ્રભાવથી તને ભેવાને મમવ થયો નહિ પછી તને દયા આવી તેથી તે સ્તનોથી ક્રૂધ પાયું તે સિહ તાગ તેજથી બળતો કહેવા લાગ્યો કે મે દુષ્ટ ભાવથી તને ખાવાનો વિચાર કર્યો તેથી મારે નન્કમા જવું પડ્યે પછી તે ઠહું-પાપનો નાશ કરવાવાગા મહાકાન તીર્થમા જા પછી તે મિહ ત્યા જઈ વિન્ગ ૧૧ દર્શન કરી દિવ્ય શરીરવાળો થઈ ગયો પછી દેવોની સાથે બ્રહ્મા ત્યા આબ્યા અને પાર્વતીને કહ્યું કે-તાગ ક્રોધથી ઉત્પન્ન થએલો સિહ છે તે તાડ વાહન થયે ઇત્યાદિ “પછી ત્યાગળ સિદ્ધેશ્વર વિગનું મહાત્મ્ય વર્ણન કરેલું છે ”

આમા વિચાર-એકીને દેખના બ્રહ્મામ્યૂત થયા ત્રણ દેવામાના એક પણ દેવનો ખગે પત્તો મેળવ્યા વિના શિવજીનો ભાપેલો ભૂતકાળ, બ્રહ્માએ આપેલો વન, વિના કાગણુ પાર્વતીના ક્રોધ, તે ક્રોધનો મિહ થઈ પાર્વતીજીને માનવા ગયાનું સત્ય માની શકાય ? ત્યારે આ બધું વિચારવાનું રહે છે, ત્યારે તેણે ધવડાડીને શાન્ત કર્યાનું કેમ માની શકાય ? કદાચ તે વખતના ભદ્રિક શ્રદ્ધાળુ લોકોએ-આ ઠ્યા માલગી સિદ્ધેશ્વર વિગનું સ્થાપન થયું હોય, તો તેમા આપણે બીજો વિચાર શું કરી શકીએ ? નજ કગી શકીએ તો પણ આ કથાનો વિચાર કરવાની ભલામણુ કરૂ છું કે જેવી સત્યથી વચિત ન ગ્હીએ

૪ લિંગનો પત્તો બ્રહ્મા અને વિષ્ણુ પણ મેળવી શક્યા નહિ

ગિવપુરાણુ વિદ્યેશ્વર સહિતા અધ્યાય ૬-૭ માં જુવો

“ અગ્નિ સમાન તેજસ્વી લિંગનો અત લેવા-બ્રહ્મા, વિષ્ણુ ઉપન અને નીચે ઘણાજ રૂપો, પણ પત્તો મેળવી શક્યાજ નહિ ઇત્યાદિ ઘણાજ અયોગ્ય એ ત્રણે દેવોના માટે લખાએલું છે

શકાકોષ ગઠા ૩૬ મી પૃ ૫ માં જુવો

“ મહાદેવનું લિંગ એટલું જાણુ વધ્યું કે-બ્રહ્મા વિષ્ણુ તેનો થાહ (દરો-અત) લેવા ગયા, તો નાથેનો થાહ ન મળ્યો કે પૃથ્વી ફેડીને તે લિંગ કયા ગયું છે તેમજ ન મલે ઉપનો થાહ કે ઉચે કયા સુધી ગયું છે નુ આવી વાતો માનવી યોગ્ય છે કે ?

(૫) ત્રણ દેવોમા એટલા શિવ

આર્યોના તહેવારોના ઇતિહાસ નીચે પ્રમાણે કહે છે—

પૃષ્ઠ ૫૪૫ “ વિષ્ણુની પૂજાનો ઉદય તેના વિષયના પ્રેમના લીધે થયો તેમ ૩૬ પૂજાનો ઉદય તેના વિષેની બીડને લીધે થયો, એમ કહેવાને હરમ્ત નથી રૂદ્રની સ્તુતિ ઋગ્વેદના પહેલા મહાન ૧૨૪ માં મૂકવામા ઘણો કવ્વામા આવી છે ’

આગળ પૃ. ૫૪૭ મા-ગાત્રીમા ૩૬ના વખાણુ કરેલા છે, તે પછી પુરાણુદાશાએ જુદી જુદી કથાઓમા લીધેનું છે ”

આગળ પૃ ૫૪૬ મા “ અથર્વ શીર્ષ ઉપનિષદમા રૂદ્રનું પૂજા મહર્ષવ વર્ણવવામા આવ્યું છે ”

આગળ પૃ ૫૫૫ મા- “ ગિવનત્રિની ઉત્પત્તિ જે ત્રણેણેને લીધે થઈ તે વિષેની કથા ઈશાન મહિતા, શિવ પુરાણુ વગેરે ત્રણેમા મલે છ બ્રહ્મા અને વિષ્ણુ કન્તા શિવ એટ છે એનું સિદ્ધ કરવા માટે જાને જણા તે દિવસે શિવ લિંગનો આદિ અને અત શોધી કાઢવા માટે સામસામી દિશામા ગયા અને જો ૬ વય પછી તેજ દિવસે તેઓ નિરાશ થઈને પાંજ વળ્યા અને શિવ આપણા કન્તા એટ એવી કણુલાત કજી એમ ઈશાન મહિતામા કહેનું છે ”

આમા મારો વિચિત્ર વિચાર-કૃતયુગના-બ્રહ્મા, ત્રેતાના વિષ્ણુ, અને દ્વાપરના મહાદેવજી તો પછી બે વગ્તા ગિવજી મોટા કયા પ્રકારથી ? શુ હિ ન મોટું હોવાથી મોટા ? કે ઠોઠ ણીજ પ્રકારથી ? વેદોમા-ઈડ, સૂન, અગ્નિ, વાયુ, યમ, વરુણાદિક દેવો વણવેવા છે તેથી આ બ્રહ્માદિક ત્રણ દેવો મોટામા મોટી અત્તાવાળા-જગતની ઉત્પત્તિ, મ્થિતિ અને નાશના વગ્વાવાળા મવ સ્ત તરીકે આખા વૈદિક મતમા મનાએલા છે છતાં આદ્યના બે દેવો એક સિંગના માટે એક વગ્મ દિવસ સુધી લાનવિના ભટકયા તો આમા સત્ય શુ ? તે બાઈ અમે સમજી મહતા નથી

(૧) શિવના લગ્નમા બ્રમ્હાની નાડીનું છુટી જવું

શિવપુરાણુ જ્ઞાનસહિતા અધ્યાય ૧૬૧ જી ૧૮ મા (મ મી ૫ ૩૫)

“ મહાદેવજી પોતાનું સ્વરૂપ તદ્દન કદ્દર (બેઠુ) બાવી બણુ લઇને પરણવાને ગયા તેણુ કદ્દર દેખીને પાર્વતીની માતાને ઘણું દુઃખ થયું (આ ઠેકાણે જગા નસનું પોષણ બે હાંદનું કરેલું છે) છેવટે વિવાહ થવા લાગ્યો તે વખતે પાર્વતીના પગના અંગુઠાનું રૂપ જોવાની માયેજ બ્રમ્હાજી વામદેવનેજ વશ થઈ ગયા એટલે પોતાનું વીર્ય નીકળી પડ્યું અને તેનાથી અડયાસી (૮૮) હાંતર રુચિઓ ઉત્પન્ન થઈ ગયા બ્રહ્માજીનું આ અયોગ્ય વર્તન દેખવાથી મહાદેવજીને ઘણાજ ક્રોધ ઉત્પન્ન થઈ ગયો. ઇત્યાદિ ”

બ્રહ્મા અનાદિના કહો, ચાહે સત્યયુગના કહો પણ ત દ્વાપરમા વએવા મહાદેવજીની બણમા કયાથી ? આ વાતોની કિ મત બુદ્ધિવાન સત્પુરુષોમા થાય તેમ છે ? વિચાર એ થાય છે કે આવા તદ્દન અયોગ્ય લેખો લખવાળા દેવા પ્રકારની બુદ્ધિવાળા હશે ?

વળી આ લેખકે-શિવ પુ જ્ઞાન મ ના અધ્યાય ૧૮ મા શ્લોક ૬૨ થી ૬૫ મા એણુ લખ્યું છે કે—

“ મહાદેવજીએ લસ વખતે આજના ચાગ દેગ કર્યા, તે વખતે પાર્વતીના અંગુઠાને દેખવાથી બ્રમ્હાનું વીર્ય નીકળી પડ્યું, તેને પોત ના ખેળાના ગોપવીને રાખ્યું તેથી જણાઈવાળા અમરજ્યાતા બટુકો પેલા થઈ ગયા તેમા કલ-

વાળા અને દડ ધારેલા હજારો હતા તે બ્રહ્માને નમસ્કાર કરીને બ્રહ્માની આગળ આવીને ઉભા થા ગયા ઇત્યાદિ ”

બાદુકો હતા એટલુજ નહી પણ હજારો તો દડ, કછા સહિત હતા એમ ચોક્કસ ખેલુ લખીને બતાવ્યુ છે તે લગ્નનો માડવો જે જેમા અમ ખ્યાતા બાદુકો પણ મમાડ ગયા ? આની આની અનેક કટિપત્ર વાતો-પુરાણકારો લખતા ગયા અને પોતાના નામો છુપાવી નિર્દોષ અને પવિત્રરૂપ બ્યાસજીને નામો પોતાના થયો ચઢાવી તેમને વૃથા કલકિત કર્તા ગયા છે આ મારી ધારણાને સમજનો પણ માન્ય ગમશે એવી આશા છે

કલમ પહેલીમા વિશેષ જગતના કર્તા-બ્રહ્મા માનીએ તો દુનીયાના બધાએ ઘાટ તેમના જ્ઞાનથી અભાવ્યા કેમ હોય ? એટ નેન માત્રથી પાર્વતીજીનો અગુઠો દેખવાથી એટલા બધા વિકસ જની ગયા કે એક વખતે ખલિત વીર્યથી અકૃયામી (૮૮) હજાર મધિઓ ઉત્પન્ન થયાનુ બતાવ્યુ એજ પુનાણવાળો ફરીથી અમ ખ્ય બાદુકો ઉત્પન્ન થયાનુ બતાવે છે તો શુ અકૃયામી હજારથી મતોપ ન થવાથી અસ ખ્યાત બાદુકો લખીને બતાવ્યા કે ફરીયા નવા ઉત્પન્ન થએલા લખીને બતાવ્યા ? એ જગ વિચારવાની ભલામણ કરૂ છુ

(૨) દેવો ૧૧ પેટમાથી નીકલી શિવના વીર્યનુ મરોવર, તેના પાનથી પાર્વતીને કાર્તિકેય

મત્સ્ય પુરાણુ અધ્યાય ૧૫૭ મા શ્લોક ૨૦ થી ૪૧ નો માર (મ મી પૂ ૧૪૦)

“વીરભદ્રે પાર્વતીને મનાવ્યા બ ને (શિવ-પાર્વતી) એકાન્તમા ગયા દેવતાઓ દર્શન કરવાને આવ્યા એકાન્તમા છે એમ મહી વીરભદ્રે પાળા કાદયા હવે એક હજાર વર્ષ પછી દેવોએ જમગ લેવા અગ્નિને મોકલ્યો, તે પોપતનુ રૂપ ધરીને કોઈ છિદ્રમાથી અદર પેઠો, નમણુ થઈ રહ્યુ હતુ પણ શિવ અને પોપટનો નજર મેલો થતા શિવે કોપથી કહ્યુ કે તે જે મને વિધન કયુ છે તે વિધન તારા ઉપર આવી પડશે ?

અગ્નિ-પોપટ તો અજલીથી શિવના વીર્યનુ પાન કરતો ગયો તે- દેવતાઓના પેટમા પેઠતા પેટ ફાડીને બહાર ઠીકજુ તેથી ગ કરના આશ્ર મમા મોટા વિગ્તાવાણુ (મતેવ) નજાવ રૂપે થયુ

તેમા તપાવેલા એના જેવું પાણી છે, કમલો ફુલી રહ્યા છે, પખીઓ ખેલી રહ્યા છે પાર્વતીને ખગર પડતા સખિઓ સાથે જલ ડેલી કરવા ગયા ડેલી કરી કમળો માથામા એમી કીનાગ પગ જઈ બેઠા પાણી પીવાની ઇચ્છાથી ફરીથી પાર્વતી ગઈ તો, સ્નાન કરતી કૃત્તિકા બેઠી વાર્તાલાપ થતા કૃત્તિકાએ કહ્યું કે—આ પાણી પીતા જે પુત્ર યાગ તે મારા નામથી, પ્રસિદ્ધ કરે તો તને પાણી પીવા દઉં પાણી પીધું ગર્ભ રહ્યો, જન્મણી કુક્ષિ કાઢીને બહાર નીકળ્યો તે સૂર્યના જેવો દેહિધ્યમાન, શક્તિ અને ચલ યુક્ત, છે મુખવાલો, અદ્ભુત, ઉત્પન્ન થયો (આગળ અધ્યાય ૧૫૮ માં નો માર) હવે અગ્નિ દેવના વીર્યના પ્રભાવથી—કાળી કુખ કાઢીને બીજું બાળક નીકળ્યું, પણ કૃત્તિકાએ તે બન્ને બાળકો બેઠી દીધા તેથી વિશાખા, પ્લુષ્ણ, રુદ્ર, અને કાર્તિકેયના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા—ચૈતર મુદિ પાચમના દિવસે શરના વનમા તે બન્ને બાળકો જન્મ્યા અને તેજ દિવસે બેગા કરી દેવામા આપ્યા અને બીજેજ દિવસે (ચૈતર મુદિ દહને દિવસે) ઇક્ષ્વા, ઇન્દ્ર, સૂર્ય, અને દેવતાઓએ મલીને કાર્તિકેય સ્વામીને રાજ્યાભિષેક કરી—ગધ, પુષ્પ, ધૂપ, છત્ર, ચામર અને આભરણાદિકથી ભૂષેત કર્યા અને ઇન્દ્રે “દેવસેના” નામની પોતાની પુત્રીને પણ ઘણા આકર્ષકથી પગલાવી દીધી વિષ્ણુ ભગવાને શરે આપ્યા કુબેર બહારીએ—દશ લાખ ચક્ષુને આપ્યા અગ્નિદેવે—પોતાનું તેજ આપ્યું । વાયુદેવે લાકડા આપ્યાં ત્વષ્ટા દેવે (વિશ્વકર્માએ) કામદેવ જેવો કુકડો રમવાને આપ્યો ઇતિ મત્સ્ય પુ ના કાર્તિકેય

(૩) વળી વિચિત્ર પ્રકારથી કાર્તિક સ્વામીની ઉત્પત્તિ

સ્કંદપુરાણ ખંડ ૧ લો પત્ર ૫૬ થી ૫૮, અધ્યાય ૨૭ માં શ્લોકો ૧૧૦ નો કિચિત સાં

“ પાર્વતીનો વિવાહ થયા પછી વિષ્ણુએ પર્વતોને પૂજ્યા, બ્રહ્માને માથે રાખી યથોચિત કર્યું પછી ગધમાદન પર્વતે શિવ પાર્વતીનો અદ્ભુત સંલોગ તેમના વીર્યથી જન્મત નહ થતા, ઇક્ષ્વા, દેવતાઓ ત્રાસ્યા અગ્નિને બોલાવી શિવ મંદિરમા મોકલ્યો લઘુ સ્વરૂપથી પેશી તેણે લીક્ષા માગી ત્રિશલથી મારવા જતા શિવજીને હઠાવી પાર્વતીજીએ લીક્ષા આપી તે ત્યાજ ખાઈ ગયો એટલે પાર્વતીજીએ શાપ આપ્યો કે જ તુ સર્વભક્ષી યમ્ય ? અને વીર્યથી પીડાને પ્રાપ્ત યમ્ય પછી શિવના વીર્યનું લક્ષણ કરી સ્વર્ગે જઈ બધી વાત તેણે બ્રહ્માને તથા દેવતાઓને કહી જતાવી અગ્નિને લક્ષ્ય બધા દેવતાઓને

પ્રાપ્ત થતા ગર્ભવાળા થએલા ચિંતાથી પીડિત રૂપા પત્ની વિષ્ણુના શબ્દો જઈ
 કહેવા લાગ્યા કે હે ભગવાન ! તું અમારી ગદ્યા કર ? વિષ્ણુએ શકુના પુત્રથી
 નિર્ભય વધાનું જતાવ્યું પછી બધાએ દેવોએ વિષ્ણુને આગળ કર્યા પ્રમદા,
 રૂપિઓ પણ માથે લીધા અને શિવની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા બાદ મહાદેવજીએ વમન
 કરવાનું કહ્યું એકી માથે વમન કરતા તપેવા સોનાના જેવો એક મહાપર્વત જેવો
 ઢગલો થયો એક અગ્નિ વિના બધાએ દેવગણો સુખી થઈ ગયા પછી અગ્નિએ
 કહ્યું કે હું શું કરવાથી સુખી થાઉં ? ત્યારે બધાએ દેવગણોને સામગતા
 મહાદેવજી બોલ્યા કે-હે અગ્નિ ! તું એ વીંચ યોનિમા કાઢી નાખ પછી અગ્નિ
 હમીને બોલ્યા કે તમારું જાજવ-યમાન વીંચ માવાળું માણસો ઢેવી રીતે ધાર
 છું કરી શકે ? પછી મહાદેવે કહ્યું કે-માર મામમા તાપ લેનારના હેઠમા તેજ
 મૂકતો જજો પછી તે અગ્નિ સ્વારમા તાપના રૂપે થતો, સ્નાનથી કુમતી કૃત્તિ
 કાઢિ શ્રીઓ તાપ લેવા બેસતી, તેમના શરીરમા રોમકુપોમા પરમાણુઓના સ્વરૂપથી
 પ્રવેશ કરી વીંચ વિનાનો થઈ સુખી થયો પણ નંદિ પત્નીઓ પતિના શાપથી બે
 વરીઓ બની ગઈ, આ વ્યભિચારથી કુળીનીઓએ તે વીંચ હેમગીરિની પાછળ
 જઈ કાઢી નાખ્યું અને વાસડાઓમા ગુડાલી ગંગામા નાખ્યું તેનું પરચુખ
 (કાર્તિકેય) બાળક થએલું જાણી દેવતાઓ ખુશી થયા આ બાલક જન્મ્યો કે
 તુરતજ પાર્વતીના સ્તનોમાથી દ્વધ જન્વા લાગ્યું પાર્વતીજીએ
 મહાદેવજીને કારણ તપામવાનું કહ્યું પણ, પોતે મર્વડ હોવા છતાં અજા જેવા
 થઈ ગયા એટલામા નાગદે આવીને કાર્તિકેય પુત્ર થયાની વધામણી આપી પછી
 મોટી ધામધુમથી તે બાળકને જોવા ચાલ્યા પ્રદા, વિષ્ણુ, દેવગણો અને ગધેરો
 પોતપોતાના વાહન ઉપરથી ઉતર્યા કેાઈએ દડવતું કર્યા કેાઈએ માથું નમાવ્યું,
 પછી શાન્તિપાઠ થયા ગિવ પાર્વતી પણ બગદ ઉપરથી ઉતર્યા શિવ લેટયા
 પાર્વતીએ સ્તનપાન કરાવ્યું આ પ્રમાણે કાર્તિકેય સ્વામીની ઉત્પત્તિ બતાવેલી
 છે ॥ પ્રતિ સ્કંદપુ ના કાર્તિકેય ॥

કલમ બીજી-મત્સ્ય પુરાણના કાર્તિકેય-ગિવપાર્વતીનું એકાન્ત કહી
 વીરભદ્ર દર્શનના માટે આવેલા દેવતાઓને પાછા કાઢ્યા એક હજાર વર્ષ વીત્યા
 પછી દેવોએ અગ્નિ દેવને તપાસવા શિવ પાસે મોકલ્યો, વિધ્નોને દૂર કરી તેણે
 પીધેલું શિવવીંચ દેવતાઓના પેટમા પેડું " અગ્નિ સુલ્લા દેવા " (કેમકે અગ્નિ
 છે તે દેવતાઓનું સુખ છે) તે દેવતાઓના પેટને ફેડી બહાર નીકળ્યું અને શિવનાજ
 આશ્રમે આગળ જઈ તે વીંચનું મોટું મરોવર બની ગયું તેમા પાર્વતીનું સ્નાન

અને તેનું પાન કરતા રહેલો ગર્ભ, તે જમણી કુશિને ફેડીને બહાર નીકળ્યો. અગ્નિ દેવના પ્રભાવથી બીજું બાનક ડાગી કુશિને ફેડીને બહાર નીકળ્યું. કૃતિકાએ બનેને એકી રીધા તેથી તે કાર્તિકેયના નામથી પ્રસિદ્ધ થયો.

કલ્પમ ત્રિભુવો—સ્કન્દપુરાણવાળો જણાવે છે કે-પર્વત ઉપર શિવ પાર્વતીને બોલે થતા, જગત નષ્ટ થતું જોડ, દેવોએ અગ્નિ દેવને ત્યાં મોકલ્યો. તે અનેક આદતોથી બચીને નિવના વીર્યને ભક્ષણ કરી ગયો તે વીર્ય બધા દેવતાઓને પ્રાપ્ત થતા ગર્ભવાળા થઈ ગયા. રોગી વૈદ્યને યાદ રહે તેમ દેવોએ વિષ્ણુને ચંભાર્યા વિષ્ણુએ તેમની ચિત્ત્યા દૂર કરવા સકર દેવને જતાવ્યા એટલે બધા દેવો ચકરની પામે ગયા. સકરે વમન કરાવી દેવતાઓને સુખી કરી રીધા, માત્ર અગ્નિ દેવજ દુખી રહ્યો, તે પણ શિવની મૂચનાથી તાપણી કાઢે થયો. તાપ લેવાવાળી ઋષિપત્નીઓના અગમ શિવ વીર્યનો પ્રવેશ કરાવી લઈને નિર્ભય થઈ ગયો. પણ ઋષિપત્નીઓ પતિના આપથી બેચેરીઓ બની ગઈ તે પોતાના પાપને દૂર કરવા હેમગીર્ણીના પાઠ જાળને તે વીર્યનું વમન કરી વામડાઓના ચુડાલી ગંગાભા પધરાવી રીધું, એટલે તેમનાં પણ મુખ કાર્તિકેય રૂપથી ઉત્પન્ન થયો. આમા બીજો બધો વિચાર મૂલના લેખોથી મેળવીને વિચાર કરવાની ભલામણ કરે છે.

(૪) હાથના મેલથી અને પરમેષ્ઠિના મુખથી ગણેશ ઉત્પન્ન થયા.

શિવપુરાણ જ્ઞાનસંહિતા અધ્યાય ૩૨ । ૩૩ મા (મ મી ૫ ૩૩)

" પાર્વતીએ પોતાના હાથના મેલથી ગણેશ ઉત્પન્ન કર્યો. હનવાજ ઉપર બેસાડી પોતે સ્નાન કરવાને બેઠી. મહાદેવજી ભિત્તરમા જાવા લાગ્યા ત્યારે ગણેશજીએ શેઠયા જખરજસ્તીથી પેગવા લાગ્યા ત્યારે ધકકા મારીને બહાર કાઢ્યા. પછી મહાદેવજીએ પોતાના ગણને લઈવા મોકલ્યા, તેમને પણ ભગાવ્યા. પાછા ગણને લઈ પોતે સાથે ગયા તો પણ ગણેશજીથી કાવ્યા નહિ, ત્યારે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને ઈન્દ્રાદિક બધાને લઈને મહાદેવજી લઈવાને ચઢ્યા, પણ ગણેશજીએ પગીધ લઈને મહાદેવજીની કમર (ડેડ) ભાગી નાખી, એટલે બધાએ દેવો નાગી હુટયા. ઉવટે વિષ્ણુના છલથી મહાદેવજીએ ત્રિશૂલથી માલુ કાપી નાખ્યું.

આગળ—મ મી ૫ ૧૧૪ માની રીપનીમા વિશેષ જુઓ -

" આ શિવ પુરાણમા ગણેશજીની ઉત્પત્તિ પાર્વતીના હાથના મેલથી

લખીને ખતાવી છે પરંતુ વરાહ પુરાણના અધ્યાય ૨૨ માં એવું લખ્યું છે કે-ગણેશજી પરમેષ્ઠિના મુખથી ઉત્પન્ન થયા અને તેનું રૂપ દેખીને પાર્વતીજી મોહિત થઈ ગયા તેથી કૌપાયમાન થએલા મહાદેવજીએ ગણેશ-રૂપ છોકરાને શાપ આપ્યો હતો. ”

આમા જરા વિચાર-હાથના મેલથી ગણેશજી ઉત્પન્ન થયા તે વિચારવા જેવું છે તેથી વિશેષ વિચારવાનું હરમા પેસતા પોતાના પિતા મહાદેવજીને ધક્કા મારી બહાર ઘાઠવાનું છે વળી વિશેષ વિચારવાનું એ છે કે-ત્રિજી વખતે જગતના કર્તા બ્રહ્માદિ દેવોને લઈને ચઢ્યા ત્યારે ગણેશજીની ભોગ-લથી મહાદેવજીએ પોતાની કમર તોડાવી અને બ્રહ્માદિક બૃહા પડીને ભાગી ગયા આ જગોપર વિચાર કરવાનો કે-બ્રહ્માદિક દેવોએ શું એટલો પણ વિચાર નહિ કર્યો હોય કે આ મેલ માત્રથી ઉત્પન્ન થએલા ગણેશજીથી આપણે કાવીશું કે નહિ ? આ બધો વિચાર કરીને જોતા ગણેશજીનો કે મહાદેવજીનો તેમજ બ્રહ્મા વિષ્ણુ દેવોનો ખરો પત્તા મેળવી શકાય તેમ છે ? વિચાર કરીને જુવો ॥

નીચેના બીજા ફકરામાં-વરાહપુરાણવાળાએ-પરમેષ્ઠિના મુખથી જે ગણેશજીની ઉત્પત્તિ ખતાવી છે તેમાં અમારું અનુમાન-જૈનોમાં નમસ્કાર મહાત્મ અને મહાત્મ ગવરૂપ ગણવામાં આવેલો છે તે નમસ્કારને પચ્ચપ-પરમેષ્ઠિની સન્ના જૈનોમાં બહેર છે તે સિવાય જોવીશ તીર્થંકરોમાં-પહેલા મુખમહેવ, સોલમાં શાન્તિનાથ, બાવીશમાં નેમનાથ, તેવીશમાં પાર્શ્વનાથ અનેજોવીશમાં મહાવીરસ્વામી એ પાચતીર્થંકરોને પણ પરમેષ્ઠિની સન્ના અપા-મેલી છે એ પાચ તીર્થંકરોની સ્થાપના તે પચતીર્થોના નામથી જોળખાય છે આ મહા મગલિક રૂપની વાતને લક્ષમાં રાખી વરાહપુરાણવાળાએ પરમેષ્ઠિના મુખથી ગણેશજીની ઉત્પત્તિ કંઠથી કાઢી હોય આગળ બતાવે તેનું સ્વરૂપ ગણાડવા પાર્વતીજી મોહિત પડ્યાનું કલક જોસી ઘાલ્યું છે આ માટે અનુમાન તત્ત્વના શોધકોને અયોગ્ય નહિ લાગે એમ માટે ધારવું છે ?

(૫) મહાદેવજીને-છોકરો, પાર્વતીજીને-છોકરી

ભવિષ્ય પુરાણ ઉત્તરાર્ધ અધ્યાય ૧૨૪ મો (શ ૩૬૪ પૃ ૫૩)

“ એક સમયે મહાદેવજી અને પાર્વતીજીને એક ખાટના ઉપર કામકોડા

જરૂરતા દિવ્ય ૧૦૦૦ વર્ષ વ્યતીત થઈ ગયા ત્યારે જન્મે જુદા પડયા ત્યારે તેજ વખતે પાર્વતીજીથી એક છોકરી, અને મહાદેવજીથી એક પુરૂષ પેદા થઈ ગયા શુ આ વાત માનવા લાયક છે ? ”

આર્યોના તહેવારોનો ઇતિહાસ પૃ ૩ ઉપર એણે જણાવવામા આવ્યું છે કે—મનુષ્ય લોકની ગણતરી પ્રમાણે—આ અગજ અને જત્રીશ હજાર વર્ષ થાય ત્યારે પ્રજ્ઞ દેવનો એક દિવસ થાય

જો એ પ્રજ્ઞદિવસને દિવ્ય દિવસ ગણવામા આવતો હોયતો, તેવા એક દિવ્ય વર્ષના વર્ષોની ગણતરી કરવી મહા કઠીન થઈ પડે, તો પછી દિવ્ય હજાર વર્ષના વર્ષોની ગણતરી કેવી રીતે થઈ શકે ? બાકી કોઈ તેવા પ્રકારનું અનુમાન કરવાને તેમ લખતા હજાર કરી શકાય નહિ

આમા વિચાર એટલોજ કે—પ્રજ્ઞના સો વર્ષ પુરા થતા પ્રજ્ઞાનો અને તેની સૃષ્ટિનો નાશ થવાનું તેમા લખીને જતાવ્યું છે ત્યારે શુ કશ સૃષ્ટિઓનો નાશ થતા સુધી શિવ અને પાર્વતી લોગમા પડી રહેલા માનવા ? તેમા ખીલુ આશ્ચર્ય એ પણ છે કે—જુદા પડતાની સાથે પાર્વતીને પુત્રી અને મહાદેવજીને પુત્ર થઈ ગયા આ લેખ લખનારની ખુદી કેટલી ગંધી નિર્મળ માનવી ?

(૬) શિવના નેત્ર ઢાકતા પાર્વતીના હાથથી અધકપુત્ર

શિવપુરાણ ધર્મસંહિતા અધ્યાય ૪ થી ૬ સુધી

“ પાર્વતીએ પર્વત ઉપર બેઠેલા શિવના નેત્ર પ્રેમથી ઢાકયા અને અધકાર છવાયો શિવજીના હાથના સ્પર્શથી પાર્વતીજીના હાથમાથી મદજલ (વીર્ય) ઝરવા લાગ્યું, અને ઢાકેલા નેત્રની અગ્નિથી વિશેષ ઝર્યું તેથી હાથના અગ્રભાગમા ગર્ભરૂપે થયું આ થએલો ગર્ભ ગણેશનો પણ નાશ કરવાવાળા થયો તે ગર્ભ એવા સ્વરૂપનો હતો કે—ક્રોધથી ધમધમાટવાળો, દાદીમૂંછો યુક્ત, ઠાલો ભરત, મહાકરામણો, કેશયુગ્મ વરૂપજટીલ જેવો, ગાયો, ગાયે, હસે, જીલ કાઢે અને જરાડા પણ પાડે તેવા સ્વરૂપનો પેદા થયો આ અદ્ભુત સ્વરૂપનો પુત્ર જોઈ, શિવજી હસીને પાર્વતીજીને કહેવા લાગ્યા કે હે ભાર્યે ! તે મારા નેત્ર ઢાકીને આ અકાર્ય શુ કર્યું ? અને તું મારાથી લયલીત કેમ થાય છે ? પાર્વતીજીએ હસીને નેત્ર ઉઘાડી દીધા, એટલે પ્રકાશ થયો પેલો પુત્ર અધ-

મા ઉત્પન્ન થયો તેથી અધિકજ રહ્યો આ વિકરાળ સ્વરૂપ દેખીને પાર્વતીએ શિવને પૂછ્યું કે-આ ઘેણુ છે ? અને કયા નિમિત્તથી પેદા થયો ? અને કેને પેદા કર્યો ? અને એ કેનો પુત્ર છે ? પછી શિવજીએ કહ્યું ક-એ અદ્ભુત કર્મ ચલાળ છે, તે મારા નેત્ર ઢાકયા તેથી અધકાર થયો, અને થિના મદ જલથી એ ઉત્પન્ન થઈ ગયો એનું નામ અધિકજ પડશે

વાસ્તવિકપણે તો એ મારાથીજ ઉત્પન્ન થયેલો છે ઇત્યાદિક ઘણું ખાણુ લખેલું છે ઉવટમા અધકે અને શિવનું મોટું યુદ્ધ થયેલું બતાવેલું, તેમા બ્રહ્મા, વિષ્ણુ આદિ બધાએ દેવો કુટાયાનો ખ્યાલ આપેલો છે

અનેક સકટોમાથી વિષ્ણુએ શકરને છોડાવ્યા

(૭) અધકદૈત્યના દુ બથી શિવે સૂર્યને સ્તન્યા પદ્મપુગાણુ-પ્રથમ દિ ખડ અધ્યાય ૪૬ મો પત્ર ૧૪૬ (મ મી પૃ ૭૭)

" અધકે દેત્યની સાથે મહાદેવનું યુદ્ધ થયું દેત્યે ગદા મારી મહાદેવજી છિંત થઈને પડયા પછી સાવચેત થઈ, પગ્નુ લઈ મારવાને દોડયા પણ તે દેત્યે મસી માયા દેહાવી તેથી તે દેખાડ શક્યો નહિ પછી સવ દેતતાઓ અને હાદેવજી લેગા મલીને સૂર્યની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા છેવટે સૂર્યના તરફથી વો ઉત્તર મળ્યો કે એ પાપીનો ત્રિશલથી નાશ કર ? ઈત્યાદિ "

(૮) શિવને-અધકે દૈત્યનું દુ બ વિષ્ણુથી ગયું

મત્સ્યપુરાણુ અધ્યાય ૧૭૮ મો સ્લો ૩૪ થી (મ મી પૃ ૧૪૫)

" અધકે નામના દૈત્યની સાથે મહાદેવજીની લાગે લડાઈ થઈ તે લડા માધા ભાગીને મહાદેવે વિષ્ણુનું ચરણ વીધું વિષ્ણુએ શુભક રેવતીને ઉત્પન્ન થી તેને બધાએ અધક દૈત્યોનું લોહી પીવા માડયું જેમ જેમ તે લોહી પીતી ય તેમ તેમ શુક્રી બનતી જાય, એવી રીતે કૃષ્ણ ભગવાને બધા અધક દૈત્યોનો શ કરાવ્યો પણ જે મુખ્ય અધક દૈત્ય હતો તેને વિષ્ણુ ભગવાને પકડીને શલાઁ પરાવી દીધો ત્યાં પછી શકર ભગવાન પ્રગી થયા ઈત્યાદિ "

શિવપું ધર્મચક્રિતાના અધકેનો વિચાર-પાર્વતીએ નેત્ર ઢાકયા હતા સૂર્યને ઢાક્યો ન હતો તો પછી અધમાર કયાથી ? હાથના અગ્રભાગથી પુત્ર

બહાર દેવી રીતે આવ્યો ? વળી તેનું અભયળી ભરેલું વિકરાળ સ્વરૂપ હોવા 'જતા પાર્વતીને પુત્રની ખબર ન પડી, તેથી પ્રશ્ન કર્યા—એ ડોણ ? કયા નિમિત્તથી ? ડોલે પેદા કર્યો ? શિવે કર્મચક્રાદિક કહી ઉત્તર આપી દીધા આ અધકની માથે મોટું યુદ્ધ થતો સાથમા રહેવા પ્રમદાદિ દેવો પણ કુટાયા પદ્મપુરાણુવાળો કહે છે કે—અધકે ગદાનો પ્રહાર કરી મહાદેવજીને મૂંછિત કર્યા, મચેત થઈ તેની પાછળ દોડતા તેને જોઈ ન શક્યા બધા દેવોએ મઝી, સૂર્યની સ્તુતિ કરી ત્યારે મૂર્ધે ત્રિશુલથી માગવાનું બતાવ્યું શું મર્વજરૂપ મહાદેવજીને ન મુન્યુ ?

વળી મત્સ્યપુરાણુવાળો કહે છે કે—યુદ્ધમાંથી નાગી જઈને—મહાદેવે વિષ્ણુનું ચારણ લીધું વિષ્ણુએ શુદ્ધ રેવતી ઉત્પન્ન કરી, બધા અધક દૈત્યોનું લોહિ પીવડાવ્યું ઇત્યાદિ વિચારો જુઓ—

શિવપુ. અને પદ્મપુરાણુથી પાર્વતીની અશુદ્ધીના અગ્રસાગવો ઉત્પન્ન થએલો અધકે એજ ભાવમ પડે છે, પણ આ મત્સ્યપુરાણુની તો અધક દૈત્યોનું મોટું ટોળું માલમ પડે છે ?

જો પ્રહ્લાદિક ત્રણે દેવોને બધા દેવોથી મોટા જ્ઞા. અને મોટી સત્તાવાળા માનોએ તો—પાર્વતીના હાથના મેવથી ઉત્પન્ન થએલા એક ગણેશ માત્રથી અને અશુદ્ધીના ટેરવા માત્રથી ઉત્પન્ન થએલા એક અધક માત્રથી તેઓ માગ ખાઈને નાશતા, ભાગતા, ડેમ જ્યાં ? શું આ બધું લખાણ સત્ય રૂપનું હશે કે કલ્પિત ? અથવા ડોલ કયામાનો ભાગ લઈ ઉઘી, છત્રી કલ્પના કરેલી હોય તો તે અમારી જાણની બહાગની હશે માટે વાચકોએ તપાસ કરવી. બાકી ત્રણે પુરાણકારોના લેખો ગણેશ સખધના, અધક મળધના કે પ્રહ્લાદિક ત્રણે દેવોના સખધના સત્યની પ્રતીતિ કગવી શકે તેમ નથી તો પણ આ ત્રણે દેવોની પ્રતીતિ કયાથી મેલવવી ?

(૧) મોહિની રૂપ વિષ્ણુમા-મહાદેવની લપટતા

ભાગવત-સ્કંધ ૮ મો અધ્યાય ૧૨ મો મોહિનીનું સ્વરૂપ

“ શિવજીએ માનવ્યુ કે વિષ્ણુએ મોહિનીનું સ્વરૂપ ધારણ કરી દૈત્યોને ંગ્યા અને અમૃત લઈ દેવતાઓને પાડ દીધું તે રૂપ જોવાને મહાદેવજી પાર્વતીને, પોતાના ગણોને, માથે લઈ વિષ્ણુની પાસે આવ્યા શિવજીએ ઘણી સ્તુતિ કરીને કહ્યું કે તમોને જોવાની ઇચ્છા છે, માટે તે મોહિનીનું સ્વરૂપ અમને બતાવો વિષ્ણુએ કહ્યું કે તમોને જોવાની જો કે ઇચ્છા છે પણ કામના વશ થા જગો,

એટલું કહીને અદૃશ્ય થઈ ગયા ડેટલોક વખત ગયા પછી, એક પ્રપ્રુક્તિત વનમા-અત્યંત સુદરાકાર એક સ્ત્રીને ભેઠ (આ ઠેકણે મર્યાદા વિનાનો વૃગ્ગર રસ અત્યંત પોરયો છે) તે મોહનીના કટાક્ષથી શિવજી એવા તો વિકળ થઈ ગયા કે બધાએ પરિવારને તફન ભૂવી જઈ તેની પાછળ દોડ્યા મોહની દટો ઉછાલતી ચાલી, તે દટો વેગળે જઈને પડયો. લેવા જતા વસ્ત્રરહિત થઈ, સામાનામી નેતાની સાથેજ શિવજી તો જ્ઞાન ચૂન્યજ ણની ગયા અને તેની પાછળ દોડ્યા તે મોહની બાળી ભેઠને શિવજીના હાથે પકડાઈ અને હાથ છોડાવીને ચાલતી થઈ, તે વખતે અતિ કામાતુરતાથી મહાદેવજીનું વીર્ય નીકળી પડ્યું આ વર્ણનમા-શિવજી અને મોહનીનું સ્વરૂપ એવું તો મર્યાદાહીન ચિન્નું છે કે સજ્જનોને તો નીચું ઘણાવે તેવું જ છે "

(આ મોહનીનું સ્વરૂપ ગાકાકૌષ શકા ૪૦ પૃ ૬ કામા રસચુકત લખ્યું છે તે નેવાની ભલામણ કરે છ)

પ્રથમ વિષ્ણુએ મોહનીનું રૂપ ધરીને દૈત્યોને કેવી રીતે ઠગ્યા તેનું સ્વરૂપ પણ આ પ્રસંગે કિશિત્ બાણવું ભેઠએ તેથી લખી બતાવું છું

(૨) વિષ્ણુએ મોહનીનું સ્વરૂપ ધરીને દૈત્યોને ઠગ્યા-પદ્મપુરાણ પ્રથમ સુષ્ટિ ખંડ અધ્યાય ૪ થો શ્લોક ૭૩ થી ૭૬

" વિષ્ણુએ કપટથી શ્રીનું સ્વરૂપ ધર્તું પછી દૈત્યોને મોહિત કરીને કહ્યું કે હું તમારા ઘરમા રહીશ તે દૈત્યોએ અફળુત રૂપવાળી શ્રીના લોભથી તણાઈને અમૃત આપ્યું, તે અમૃત લઈ દેવતાઓને આપી પોતે મોહિની ચાલતી થઈ "

આમા માટે, વિચાર —

સામાન્ય પ્રતિષ્ઠિત પુરુષ પણ જુઠનું કે કંઠાઈનું ઢાય કરતા ખચાય સત્પુરુષો તો પ્રાણાન્તે પણ જયોન્ન કાર્ય કરતા નથી વિષ્ણુ તો વૈદિકમતની માન્યતા પ્રમાણે અનાદિના ભગવાન છે તો પછી ઉપરના બન્ને લેખો પ્રમાણે વિષ્ણુ ભગવાને કરેલું કાર્ય યોગ્ય હતું એમ આપણાથી માની શકાય તેમ છે ?

આ લેખકોએ ન બાળે કયા વિચારથી લખ્યું હશે, તેનો વિચાર તો મોટા પડિતોજ યથાર્થ કરે ?

(૩) શિવ નમન કરી પગે પડયા, તોપણ પાર્વતી ન ગદ્યા.

મરુતપુરાણુ અધ્યાય ૧૫૪ મો (મ મી પૃ ૧૩૯)

■ મહાદેવે પાર્વતીને કૃષ્ણા કહી, તેથી તેણે રીસ ચઢી ને નીકળી જવા લાગી, શિવે ઘણી સમજાવવા છેવટે નમસ્કાર કર્યો મૂર્ચના મામે હાથ જોડીને પણ ઘણી પ્રશામત કરી પણ કોઈ વાત માની નહિ. અને ગૌરવ મેળવવાને માટે તપ કરવા નીકળી પડી "

(૪) સિના મરુતપુરાણુ શિવજી શોકાસ્તુત

પદ્મપુરાણુ પ્રથમ સ્કંધ ખંડ દક્ષ યજ્ઞ વિધિના નામક અધ્યાય પાચમો પત્ર ૧૧ મુ શ્લોકો ૯૦ થી ૯૫ મા (મત મીમામા પૃ ૭૦ થી)
" સતી નામની પાતાની સ્ત્રીનું મરણ થવાથી મહાદેવજી શોકાસ્તુત થયા હા મારી સ્ત્રી ત્યા ગઈ ? પછી નારદજીએ તે સ્ત્રીની ખળગ આપી કે કલાણા ઠોકાણે છે ત્યાગ જાક મહાદેવજીનું ચિત્ત ઠોકાણે આગ્યુ ઇત્યાદિ

આ લેખમા મા. અનુમાન

આ પદ્મપુરાણુમા જે મહાદેવની સ્ત્રીનો વિયોગ કહ્યો છે તે જોનોના પહેલા તીર્થંકરે બોધી મેળવ્યા પછી પૂર્વ કાળમા જાર (૧૨) ભવ કર્યા પછી

તેરમા ભવે આ અવમર્ષીણીના કાળમા પહેલા તીર્થંકર નૃસિંહદેવ પછે થયા છે પૂર્વે તેમનો પાચમો ભવ લક્ષિતાગ નામના દેવ ભવનો થયો છે, તેમની દેવી સ્વયં પ્રજ્ઞાના સ્વયંવધી આ બનાવ બનેલો છે, તેનો મ બધ ઉધો છતો કટપી આ પુરાણુકારે ગોઠવેલો હોય એવું માઝ અનુમાન છે કેમકે જે દક્ષનો યજ્ઞ પુરાણુકારે લખ્યો છે તે પણ નૃસિંહદેવના અધિકારમાથી ઉધી છતી કટપનાઓ કરી હોય એવું પણ માઝ અનુમાન છે, તે પડિતોએ વિચારવાનું છે

કેમકે આજ પુરાણુકારે-શિવ પાર્વતીની ઉત્પત્તિ પ્રમંહાના ક્રોધથી થ એલી બતાવી છે અને તે લેખ અમોએ આ ગ્રંથમા આપેલો છે તે જુવો અને નૃસિંહદેવના પૂર્વ ભવનું પ્રતાપ આપતા-લક્ષિતાગ દેવનો દુક વૃત્તાંત પણ અમોએ આપેલો છે તે જુવો અને વિશેષ નૈન ગ્રંથાતરોથી જોવાની ભલામણ કરૂ છુ ॥

આ પદ્મપુરાણુના મહાદેવની કથામા-જોનોના નૃસિંહદેવજીની કથાના એક વિભાગનો આભાસ તે નીચે પ્રમાણે —

અત્યંત પ્રાચીન કાળના ઋષભદેવનો જીવનચરિત્ર ॥ પ્રાચીન ધર્મ પછી તેરમા ભવે મોઘે ગયા છે તેનાનો પાત્રમો ભવ લલિતાગ દેવ અને નવય પ્રભા દેવીના મંજુધરાજો થયો છે દેવતાઓના આધુન્યથી દેવીઓનું આધુન્ય અર્ધું હોય છે, તેથી તે દેવી ત્યાંથી મળીને એક નિવન પ્રાપ્ત થને ત્યાં માત્રની પુત્રી પણ ઉત્પન્ન થઈ છે

યોગ્ય વયે ભૂખી અને તરસી અતિ દુખિની વનના લાકડા લેવા ગયેની ત્યાં કોઈ શુદ્ધના ઉપદેશ ॥ અનશન (ખાવા પીવાનું મધ) કરી મુત્રી છ આ તરફ લલિતાગ દેવ, દેવીના વિરહથી વિહલ થતા તેના પૂર્વ ભવના મિત્રદેવે પોતાના અધિનાનથી તે દેવીનું સ્વરૂપ બાળીને લલિતાગને જાણીને કહ્યું કે તારી સ્વયં પ્રભા દેવીનો જીવ જો અનશન કરીને પડી છે તેને તારા દિવ્ય સ્વરૂપ જાળે બતાવે તો તે નિદાનપૂર્વક (મને આવના ભવે દેહાણાને સંબંધ થાય) મરણ પામતા તપના પ્રભાવથી કરીયા દેવ લોકમાં ઉત્પન્ન થતા તારા મંજુધરાજી થાય આવા પ્રકારથી ઋષભદેવના જીવને લલિતાગપણના પાત્રમા ભવે, તે સ્વયં પ્રભા દેવીનો દરીથી સંબંધ થયો છે

આ અવર્તિષ્ટીમા પહેલવહેલો ધર્મ જતાવનાર તે ઋષભદેવ છે તેમના પૂર્વભવોના મંજુધરા અનેની પ્રાચીનમાની પ્રાચીન આ ધર્મ છે પુરાણકારે મહાદેવના સંબંધમા એવા સ્વરૂપમા વળી કે- ‘મત્રી સ્ત્રીના મંજુધરી મહાદેવજી શોકાતુર થયા એટલે નારજીએ કામ ઠેકાણુ બતાવી મહાદેવજીનું ચિત્ત ઠેકાણે આપ્યું ’

આમા જરા વિચાર—મહાદેવજી દ્વાપરમા થયાનું પુરાણકારે જતાવે છે છતાં તમને ખરો પત્તો આજ સુધી પુનઃજોઈ પણ મળી શકતો નથી છતાં આ પદ્યપુરાણુ વાળાએ પાર્વતીના ઠેકાણે મહાદેવજીની મત્રી સ્ત્રી જતાવી પણ વરાહ પુરાણુવાળાએ પદ્યમેષ્ટિના સુખથી જણેશજીની ઉત્પત્તિ જતાવી પાર્વતીજીને તેનામા મોહિત થએતા જતાવી અસતીપણાનો દોષ આરોપેલો છે વળી એક લેખથી જણેશજી પાર્વતીના પુત્રપણાથી પણ પ્રસિદ્ધ થયા છે તેથી પુત્રમા મોહિત થયાનું કેમ નહીં ?

૨૬૬ પુરાણુવાળાએ જણાવ્યું હતું કે—દક્ષ પ્રજાપતિએ પોતાના જમાઇ મહાદેવજીને અકુનીનનાદિક અનેક દોષોનો આરોપ મુકી પોતાના સસરામા મેના વ્યા નહતા, તેથી પાર્વતીજી સમાધાન કરવા પિતાની પાસે ગયા પણ અપમાન

પાત્રી પાછા આવીને જાણી મર્યા અને મહાદેવજીની સાથે ડરીથી મળ ધવાળા થયા.

ગિવપુરાણુવાળાએ જણાવ્યું છે કે—પાર્વતીના તપના ઠેકાણે મહાદેવજી જટીલ રૂપ ધરીને જયા અને પૂછ્યું કે ત તપ ના માટે કરે છે ? પાર્વતીએ સ્થિતિ ઉત્તર અપાવ્યો કે મહાદેવજીને પતિ કરવા

ગણેશપુરાણુનો લેખ જોતા—પાર્વતીજીએ મહાદેવજીને પુછ્યું કે આપ આ મુડમાળા ગા માટે ધારણ કરો છો ? ત્યારે મહાદેવજીએ ઉત્તર આપ્યો કે જ્યાં જ્યારે ત મને જતા ત્યારે તારા મસ્તક કાપી કાપીને આ મુડમાળામા પડેલુ છું

આ જાંધી વાતોમાની કઈ વાત ગ્રહણ કરવાને લાયક છે ?

જૈન અને વૈદિકના ગ્રંથો મિવાય બીજો આધાર કયાથી લાવવો ? આ જાંધી વાતો કયે ઠેકાણેથી ગ્રહણ કરી ઉધુ છલુ કયું ? તેનો પણ ખ્યાલ કરવાની જલામણ કરે છું હું જણુ લખી લખીને કયામુધી જતાવી શકવાનો છું ? આથી વધારે લખીને શું જતાલુ ?

(૫) પન્નીના લપટી, તો પણ મહાદેવ ? તે કયા ગુણથી ?

પદ્મપુરાણુ પ્રથમ સુદ્ધિ ખડ અધ્યાય ૪૪ મો પત્ર ૧૩૭ શ્લોકો ૩૨ થા

“ વીજલદ્રને પાર્વતીજીએ કહ્યું કે હું ગૌરીત્વ પ્રાપ્ત કરવા તપ કરીશ મહાદેવજી લપટ છે તેમનો પાને ઢોધ ઝીને આવવા કઈશ નહિ આગળ એજ અધ્યાયના શ્લોકો ૬૪ થા બુવો

આડી નામનો દેવ્ય પાર્વતીનુ સ્વરૂપ ધારણ કરીને મહાદેવજીની પાસે ગયો, શિવજી ધણા ખુશી થઈને બેઠયા છેવટે બોલ્યા કે ત આવી તો ધાત્રું સાડે વયુ તારા વિના મને તણુ લોક સ્થન દેખાય છે ઇત્યાદિ (મત મીમાસા પૃ ૭૧ થી)

આમા જરા વિચાર—મોટામા મોટા દેવ મહાદેવ, તેમને તેમની સ્ત્રી પાર્વતીજી લપટ જતાવી રહ્યા છે ? કોઈ પૂછે કે મોટા સ્વામી ? કનિમ ઝીને જાણી શકયા નહી તેથી ?

સ્કંદપુરાણુવાળાએ—સુદ્ધિની આઘમા જગત સર્જવાની ઇચ્છા થતા જેમના જમણા—ડાળા અમથી જલ્પા અને વિષ્ણુ ઉત્પન્ન થએલા જતાવ્યા છે સ્કંદપુરાણુ એકાગ્રીહૃદય શ્લોકના પ્રમાણુવાળુ મહાકારત બેઠલુ છે, તેમા જતા

વેળા આ મહાદેવને જ્ઞાન કંટકો બધું હોયુ ને જી ? તારા પાર્વતીનું ૩૫ ધરીને આવેના દૈત્યને ઓળખી ન શકયા ? આ બધું તડંટ કયાથી ઉત્પન્ન થયું અને ગ્રા કારણથી ઉત્પન્ન થયું, તે વાતનો વિચાર કરવાની ભક્તામણ કહ્યું છે

(૬) મહાદેવજી મંત્રના બલથી ઓયોને જોયી મગાવતા

પદ્મપુરાણુ-પ્રથમ સૃષ્ટિ ખંડ અધ્યાય ૫૬ મો પત્ર ૧૭૦

“ મહાદેવજી કામના વશ થઈ-ગધર્વ, હનુર, અને મનુષ્યોની રૂપવાળી ઓયોને મંત્રના બલથી જોયી જોયીને તપનું મીષ (બહાનું) કરી ગામથી ઘણા ઠેઠે મારી કુટીયા બનાવીને તે ઓયોની સાથે ભોગ કરતા રહ્યા ઇત્યાદિ (મન મીમાંસા પૃ ૭૩)

આ પદ્મપુરાણવાળા પડિતજી લખીને બતાવે છે કે-રૂપવાળી રૂપવાળી ઓયોને મંત્રના બલથી જોયી જોયીને મહાદેવજી તેમની સાથે ભોગ કરતા રહ્યા બધા દેવોમા મોગમા મોટા એવા મહાદેવજી એટલે બધા પ્રભાવવાળો મંત્ર કયા બીજા મોટા દેવ પાસેથી લાવ્યા હશે ? આ બધી વાતોમા કાંઈ થોડું ઘાટું આવ્યું હોય એમ આપણું મન ટણસ કરી શકે તેવું છે ?

(૭) પાવતીના તપના ઠેકાણે શિવનું શુ કામ ?

શિવપુરાણુ-જ્ઞાનમહિતા અધ્યાય ૧૩, ૧૪ (મ, મી પૃ ૩૪)

“ પાવતી તપ કરતી હતી ત્યા જટીવનું ૩૫ ધરી શિવજી ગયા મહા ત્મા બાળી પૂજન કર્યું જટીલે પુછ્યું તું શા માટે તપ કરે છે ? ત્યારે સખિના મુખથી ઉત્તર આપાવ્યો કે મહાદેવજીને પતિ કરવા ત્યારે જટીલે ફરીથી પુછ્યું કે તમારી સખિ શુ મત્થ કહે છે કે હામીયો કહે છે ? ઇત્યાદિ ”

(૮) મહાદેવજીને થયેલી ભયકર વિકલતા

શિવપુરાણુ અધ્યાય ૪૧ મો (ચ ૩૯ પૃ ૫ માથી)

“ મહાદેવજીનું રુષિપત્નીઓનો પછત્રાટે દોડવું આથી અગાડીનું વૃત્તાત લખવું એ લગ્નમને, પણ લગ્ન ન આવે તેનું છે પત્રી મપૂર્ણ દેવતાઓને આક્રમ્તા નાખવા જ્યારે આવી વિકલતા થઈ ત્યારે મપૂર્ણ દેવતાઓ તથા પૌ

ગણીઓનું પ્રદક્ષા પાને જવું વિષ્ણુએ કહ્યું કે તમે પાર્વતીજીની પાંચે તરફ ન્યારે પાર્વતી પાને સર્વે ગયા અને હાવ જોડીને પ્રાર્થના કરી તેવી પાર્વતીજીએ કંઈ ઠરું શું આ મંબવિત છે કે ? ”

(૯) ” મહાદેવજીનું નિર્લજ્જપણે ઋષિપત્નીઓની પાઠગ દોડવું ”

શિવપુરાણ જ્ઞાનસંહિતા અધ્યાય ૪૦ (મ મી પૃ ૩૬ માઘી)

” દાડ વનમાં શિવના ભક્ત ઋષિઓ વસેલા, તે વનમાં લાકડા લેવાને ગયેલા દેવળ સ્ત્રીઓ માત્ર દંખીને મહાદેવજીએ હાવમાં પુરૂષ ચિન્હ પકડીને તે ઋષિપત્નીઓને ઘણા પ્રકારનો ત્રાસ આપ્યો, વનમાંથી આવતા ઋષિઓ આ ઘનાવ જોઈને શિવજીને લિંગ ત્રુટી પડવાનો શાપ આપ્યો. ઇત્યાદિક ઘણું બિલ-ત્સ લખાણ કરેલું છે ”

(૧૦) વૃકાસુરના ભયથી જ્ઞાની શિવ ભટક્યા.

ભાગવત સ્કંધ ૧૦ મો અધ્યાય ૨૮ મા (મ મી પૃ ૬૦ થી,)

‘ વૃકાસુરને તેની માગળી પ્રમાણે મહાદેવજીએ વરદાન આપ્યું અને કહ્યું કે તું જેના ઉપર હાથ મુકીશ તે મગ્ધને પ્રાપ્ત થશે હવે તે દૈત્ય, પાર્વતીનેજ લેતા મહાદેવજીને માનવા દોડયો શિવજી દૈત્યના ભયથી લાગ્યા સ્વર્ગ, પાતાળના ચારે ખુણા સુધી નાચ ભાગ કરી પણ શિવજીને દેવ રક્ષક મળ્યો નહિ એવટે વેકુંઠમાં કૃષ્ણજીની પાસે પહોંચ્યા કૃષ્ણજીએ યોગમાયાથી પ્રદક્ષાચારીનું રૂપ ધરી વૃકાનુન્ને વદન કર્યું અને પુછ્યું કે-હું શકુનીના પુત્ર ? તું આટલો બધો લાંબો કેમ આવ્યો ? કાર્ય હોય તો જણાવ, તને માહાત્મ આપીને ખાં પાહી આપીશ પેલા દૈત્યે મિષ્ટ વચનથી લોભાવાઈને પાર્વતીજીને લેવા સુધીનું બધું વૃત્તાત કહી બતાવ્યું એટલે કૃષ્ણજીએ ટપટથી કહ્યું કે-શિવના વરદાનનું વચન અમે સાચું નથી માનતા, કેમકે શિવતો દક્ષના ગાપથી પિશાચ બન્યો છે એવટે હજીથી તનેજ હાથ તેના માથા ઉપર મુકાવીને કૃષ્ણજીએ તે વૃકાસુરનો નાશ કર્યો, ત્યારેજ મહાદેવજીના જીવમાં જીવ આવ્યો ”

આ ઠટ્પિત કથામાં શિવનું મહત્ત્વ અને જ્ઞાન કેટલું ? કુપાત્રને વરદાન આપી ભયથી ભાગવા જેટલું કે વધારે ? લેખકે મહાદેવને જ્ઞાની બનાવ્યા કે જ્ઞાન શન્ય ?

વેવા આ મહાદેવને જ્ઞાન કેટલું બધું હોયુ જોઈએ ? તારા પાર્વતીનું ૩૫ ધરીને આવેલા દૈત્યને જોળખી ન ગકયા ? આ બધું તડકું કયાથી ઉત્પન્ન થયુ અને આ કારણથી ઉત્પન્ન થયુ, તે વાતનો વિચાર કરવાની ભવામણ કહે હું

(૬) મહાદેવજી મત્રના બળથી સ્ત્રીઓને જે સ્ત્રી મળાવતા

પદ્મપુરાણુ-પ્રથમ સ્કંધ ખ ૩, અધ્યાય ૫૬ મો પત્ર ૧૭૦

“ મહાદેવજી કામના વશ થઈ-ગધર્વ, ઇન્દ્ર, અને મનુષ્યોની રૂપવાળી સ્ત્રીઓને મત્રના બળથી જે સ્ત્રી જે સ્ત્રીને તપનું મીષ (બહાનું) કરી ગામથી ઘણા દેટે મારી કુટીયા બનાવીને તે સ્ત્રીઓની સાથે ભોગ કરતા જ્યાં ઇત્યાદિ (મન મીમાંસા પૃ ૭૩)

આ પદ્મપુરાણુવાળા પડિતજી લખીને જતાને છે તે-રૂપવાળી રૂપાળી સ્ત્રીઓને મત્રના બળથી જે સ્ત્રી જે સ્ત્રીને મહાદેવજી તેમની સાથે ભોગ કરતા જ્યાં બધા દેવોમા મોટામા મોટા એવા મહાદેવજી એટલેા બધો પ્રભાવવાળો મત્ર કયા બીજા મોટા દેવ પાનેથી લાભ્યા હશે ? આ બધી વાતોમા કાંઈ એકું ઘણું માયુ હોય એમ આપણુ મન કણુલ કરી શકે તેવું છે ?

(૭) પાવતીના તપના ઠેકાણે શિવનું શુ કામ ?

શિવપુરાણુ-જ્ઞાનમંડિતા અધ્યાય ૧૩, ૧૪ (મ, મી પૃ ૩૪)

“ પાવતી તપ કરતી હતી ત્યાં જટીલનું ૩૫ ધરી શિવજી ગયા મહા રમા બણી પૂજન યુગ જટીલે પુછયુ તું શા માટે તપ કરે છે ? ત્યારે સખિના મુગથી ઉત્તર આપાળ્યો ૮ મહાદેવજીને પતિ કરવા ત્યાર જટીલે દરીથી પુછયુ કે તમારી સખિ હું મત્ય કહે છે કે હાનીયો કહે છે ? ઇત્યાદિ ”

(૮) મહાદેવજીને થયેલી ભય કર વિકલતા

શિવપુરાણુ અધ્યાય ૪૧ મો (શ ૩૬ પૃ ૫ માથી)

“ મહાદેવજીનું કષ્ઠિપત્નીઓની પછવાડે દોડવું આથી અગાડીનું વૃત્તાત લખવું એ લજ્જાને પણ લજ્જા આવે તેવું છે પત્રી મપૂર્ણ દેવતાઓને આજ્ઞાતમા નાખવા જ્યારે આવી વિકલતા થઈ ત્યારે મપૂર્ણ દેવતાઓ તથા પૌ

રાણીઓનું પ્રદક્ષા પાને જવું વિધિએ કહ્યું કે તમે પાર્વતીજીની પાસે જાવો ત્યારે પાર્વતી પાને મર્વે ગયા અને હાથ જોડીને પ્રાર્થના કરી તેથી પાર્વતીજીએ કંઈ કંઈ શું આ મલવિત છે કે ? ”

(૯) “ મહાદેવજીનું નિર્લજ્જપણે ઋષિપત્નીઓની પાછળ દોડવું ”

શિવપુરાણ જ્ઞાનસંહિતા અધ્યાય ૪૨ (મ મી પૃ ૩૬ માથી)

“ દાઢ વનમાં શિવના બઠત ઋષિઓ વસેલા, તે વનમાં લાકડા લેવાને ગયેલા કેવળ સ્ત્રીઓ માત્ર દળીને મહાદેવજીએ હાથમાં પુરૂષ ચિન્હ પકડીને તે ઋષિપત્નીઓને ધણા પ્રદાનનો ત્રાસ આપ્યો, વનમાંથી આવતા ઋષિઓ આ બનાવ જોઈને શિવજીને લિંગ તુટી પડવાનો શાપ આપ્યો. ઇત્યાદિક ઘણું ગિલ્ત-ત્સ લખાણ કરેલું છે ”

(૧૦) વૃકાસુરના ભયથી જ્ઞાતી શિવ ભટક્યા.

ભાગવત સ્કંધ ૧૦ મો અધ્યાય ૨૮ મા (મ મી પૃ ૯૨ થી,)

‘ વૃકાસુરને તેની માગણી પ્રમાણે મહાદેવજીએ વરદાન આપ્યું અને કહ્યું કે તું જેના ઉપર હાથ સુકીંગ તે મગ્ધને પ્રાપ્ત થશે હવે તે દૈત્ય, પાર્વતીનેજ લેવા મહાદેવજીને મારવા દોડયો શિવજી દૈત્યના ભયથી લાગ્યા સ્વર્ગ, પાતાળના ચારે ખુણા સુધી નાશ ભાગ કરી પણ શિવજીને કોઈ રક્ષક મળ્યો નહિ એવટે વેંકુઠમાં કૃષ્ણજીની પાસે પહોંચ્યા કૃષ્ણજીએ યોગમાયાથી પ્રદક્ષારીનું રૂપ ધરી વૃકાસુરને વધન કર્યું અને પુછ્યું કે-હે શકુનીના પુત્ર ? તું આટલો બધો લાભો કેમ આવ્યો ? કાર્ય હોય તો જણાવ, તને સાહાય આપીને પાર પાડી આપીશ પેલા દૈત્યે મિષ્ટ વચનથી ભોળવાઈને પાર્વતીજીને લેવા સુધીનું બધું વૃત્તાત કહી બતાવ્યું એટલે કૃષ્ણજીએ ટપટથી કહ્યું કે-શિવના વરદાનનું વચન અમે સાચું નથી માનતા, કેમકે શિવતો દક્ષના ગાપથી પિશાચ બન્યો છે એવટે છલથી તેનોજ હાથ તેના માથા ઉપર સુકાવીને કૃષ્ણજીએ તે વૃકાસુરનો નાશ કર્યો, ત્યારેજ મહાદેવજીના જીવમાં જીવ આવ્યો ”

આ કદિપત કથામાં શિવનું મહત્વ અને જ્ઞાન કેટલું ? કુખાત્રને વરદાન આપી ભયથી લાગવા જેટલું કે વધારે ? લેખકે મહાદેવને જ્ઞાની બતાવ્યા કે જ્ઞાન શૂન્ય ?

પોતાનું કાર્ય-પણ, પછી અને ત્રીજા પણ પ્રાયે દળકષ્ટથી જ કરી લે છે તેમ કૃષ્ણજીએ તે કાર્ય કરી લીધું તેમા મોટી મત્તાની મિદ્ધિ કહ ?

આગે તો સજ્જનો નિર્ણય કરી આપે તે ખરો ?

શ કા કોપ શકા ૨૦ મી પૃ ૩ મા નીચે પ્રમાણે જણાવ્યું છે

“ મહાદેવતુ એવુ અનગદ બે જોડ (દળધડા વગરનું વિચાર વગરનું) વરદાન ભરમાસુરને આપવું અને પછી તેનાથી ભાગતા ફરવું શું આ વાત સભવિત છે ? ”

આમા મારો યત્કિચત્ વિચાર-તેન ઇતિહાસ જોતા ધ્રુવમા, ત્રિપદ અને મહાદેવ એ ત્રણે મોટા દેવો હતા એમ જણાતા નથી પ્રમંડા અને વિષ્ણુના સબંધે અગીયારમા તીર્થ કળના સમવર્થા બતાવેલો અમારો લેખ જુવો તે લેખો જોતા, ત્રિપદ જે પહેલા વાસુદેવ થયા છે, તેમના પિતા જીતશત્રુ ગાન થયા છે, તેમનો પુત્રીના માથે મળધ વવાથી લોકોએ પ્રભાપતિ એવું બીજું નામ પાડેલું, તેમને પ્રજા તરીકે કંઈ બૈદિકોએ જનુ ગજ તરીકે કહેલું હોય તેથી આજકાલની હનીયાન અબદેય રૂપે થઈ પડેલું છે ॥ તે મિવાય ઘણા લાખા લાખા કાળે અનુક્રમમાં-નવ વાસુદિકના ત્રિક થયા છે તેમજામા ઉપી છત્તી અનેક જુડી કંઈપનાઓ કરી તેમને જોડના એક વિષ્ણુભગવાન રૂપે ઠગવી આ બધા પુરાણો ઉંભા કર્યા હોય એમ જૈન ઇતિહાસથી જણાય છે અને જે સત્યકી વિગ્રાધર થયો છે તેને મહાદેવ રૂપે ઠગવી તેની સાથે અનેક અનાચારની વાતો લખી પુનાજીકારોએ લોકોને મોટી મુઝવણમા નાખી દીધા છે આ વિષયમા જૈનોનો અને બૈદિકોના ઇતિહાસ તપાસીને જુવો ગરબડ વિનાનો અને મોટી ગંજડવાળો ઇતિહાસ કયો લાસમાન થાય છે ? જો પોતાનો ઇતિહાસ સર્વજ્ઞ પુરૂષોથી પ્રાપ્ત થએલો માને છે બૈદિકો પોતાની મતિ કંઈપનાથી દોડયા દોડ કરી રહ્યા છે એમ મારું માનવું છે કોનામાથી લેવાઈ કોનામા ફેરફાર થયો છે તે વિચાર કરવાનું કામ પડિતોનું છે

(૧૧) કૃષ્ણની સ્તુતિ કરી બાણાસુરને શિવે છોડાવ્યો

વિષ્ણુપુરાણ અષ્ટ પાંચમો અધ્યાય ૨૩ મા (મ મી પૃ ૧૭૧)

“ શ્રી કૃષ્ણજીનું અને મહાદેવજીનું યુદ્ધ થયું તેમા મહાદેવજી

પ્રકરણ ૪૨ મુ કૃષ્ણસ્તુતિથી અસુર એકાગ્રે કર્ત્ત્વમ પુરૂષથી ભાગ્યા ૮૩૧

હારી ગયા પડી મહાદેવજીનો ભક્ત બાણાસુર લડવા ગયો કૃષ્ણજીએ ચક્રથી નારવાનો વિચાર કર્યો છેવટે મહાદેવજીએ કૃષ્ણની સ્તુતિ (ખુશામત) કરી ત્યારે તે છુટ્યો "

આ કલમ અગીયા મીમા વિચાર-ત્રેતાયુગના કૃષ્ણજી, દ્વાપરના મહાદેવજી, એ બન્ને કયા કાળમાં લડ્યા ? તેમજ જગતના કત્તો હુના હોવા છતાં એકેકનુ કાંઈ કરી શક્યા નહિ પણ મહાદેવજી હારી ગયા, એટલે મહાદેવને ભક્ત મપડાયો છેવટે, મહાદેવને ખુશામત ઠગવી પડી બીજા પુરાણો જોતા- મહાદેવજીથી ઉત્પન્ન થએલા ધ્રુવે અને વિષ્ણુતો મહાદેવજીના પરિવારનાજ ગણાય ? આવા આવા પ્રકારના લેખો લખતા પુરાણકારોએ કેવા પ્રકારના મહાબુદ્ધિ વાપરી હશે ?

(૧૨) શિવ-પરસેવાના પુરૂષથી ભાગી વિષ્ણુના શરણે ગયા

પદ્મપુરાણ-પ્રથમ સૃષ્ટિ ખંડ અધ્યાય ૧૪ માં પત્ર ૩૬ માં (મ મી પૃ ૭૪)

" મહાદેવજીએ ધ્રુવહાનુ પાત્રમુ માથુ કાપી નાખ્યુ તેથી બ્રહ્માજીને પરસેવો થયો લુહીને પૃથ્વી ઉપર ફેંકયો તેથી હથીઆ સહિત પુરૂષ ઉત્પન્ન થઈ ગયો તેને હુકમ માગ્યો કે-આજા ફરમાવો આજા મવાની સાથેજ મહાદેવજીની પાછળ દોડયો ભયભીત ધઈને મહાદેવજી ભાગ્યા છેવટે વિષ્ણુજીના શરણથીજ બચ્યા ? ઇત્યાદી "

આમાં પણ જરા વિચારીએ -સત્યયુગના ધ્રુવહાનુ માથુ, દ્વાપરના મહાદેવે જઈને કાપી નાખ્યુ છતાં ધ્રુવહાજી જીવતા રહ્યા ? અને પરસેવો લુહીને પૃથ્વી ઉપર નાખતા તેમાંથી ઉત્પન્ન થએલા માણસે મહાદેવજીને ભાગ્યા

વિચાર એ થાય છે કે-શુ પ્રધા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ આ ત્રણે દેવો જ્યારે લડ્યા ત્યારે માહોમાહજ લડવાના લેખો વાંચીએ છીએ કે-દેવતાઓએ અસુરોના મ આમમા દોડયા દોડ કરી મુકેલી હોય, એમ ઘણા લેખોથી જણાઈ આવે છે ત્યારે શુ એ દેવોને લડવા માટે માણસો મળેલા નહિ હોય ? અથવા આટલો બધો મોટો લાભો કાલ ગયો તેમાં શુ માણસોની લડાઈ નહી વધ હોય ? આ વાત પણ સજ્જનોને વિચારવા જેવી છે

(૧૩) મહાદેવની વણવેલી મોટી સત્તા.

દેત્યોની પાછળ જતા લપટ કૃષ્ણને શિવનો ૦૫કો

શિવપુરાણ—ધર્મગ્રંથિતા અધ્યાય ૯ મો (મતમીમાંસા પૃ ૫૨)

“ દેવ દેત્યોની લડાઇમાં કૃષ્ણજીએ ઘણા દેત્યોને માર્યા અનેવા પાતા લભા પેસી ગયા વિષ્ણુજી તેમની પુઠ લઇને આવ્યા ત્યા અપ્સરાઓ જોડે કામકોકા કરવા લાગ્યા તેથી બગવન એ પુન ઉત્પન્ન થયો

આ તરફ બ્રહ્માએ શિવને કહ્યું કે—સ્વર્ગની નક્કાના માટે વિષ્ણુને લાવો હુંકમની માથે બળદ ઉપર ચઢ્યા બયાનક ગર્ભાવસ્થી લકામાં પેઠના ત્યાં અત પુર પડી ગયું તે વખતે પેવો કૃષ્ણપુત્ર કોવાચમાન થઈ લડવાને તયાર થઈ ગયો, પણ તે બળદ રૂપ શિવજીએ—પુરોધી અને શિગડાથી તેને નાકવા માડ્યો મરણ ભેગો થતો બાણી વિષ્ણુએ દિવ્ય શસ્ત્રો દ્વારા પણ બધાએ શસ્ત્રોનો ગ્રામ કરી નાખ્યો

પછી કૃષ્ણજી સમજ્યા કે આતો જગત્પતિ શિવજી છે પછી નમ્રતાથી બ્રહ્મા કે હે બગવન ક્ષમા કરો ? ઈત્યાદિ, છેવટ શિવજી બોલ્યા—કે તમો તમાનું સ્વરૂપને બાણતા નથી કે તમો જગત્ના કાગળરૂપ છો ? મારી આજ્ઞાથી હવે આ વિષયરતિ છોડી દો ? લલિજત થઈ કૃષ્ણજી કહેવા લાગ્યા કે માત્ર પડેલુ ચક્ર લઇને આવું છું શિવજીએ કહ્યું કે તમારૂં ચક્ર પડી રહેવા દો હું તમોને દશ-હજાર સૂર્યના તેજવાળું સુર્ય ? અને કાયાનવ નામનું ચક્ર આપું છું, તેનાથી દેત્યોના ગળા કાપી નાખો એ ચક્ર મળ્યા પછી દેવતાઓને કૃષ્ણજીએ કહ્યું કે પાતાલમાં તે યોધનવતી વિદ્યમાન છે તેનો સાથે લે ક્રિયા કરતા રહ્યા છો તે જઈને કરો પછી બધાએ દેવતાઓ વિષ્ણુ સાથે પાતાલમાં પેસવાની ઇચ્છાવાળા થઈને આવવા નાકયું, આ બધી ચેષ્ટા બાણવામાં આવતા શિવે અપ્સરાઓનું હરણ કરી આઠ યોનિના દેવતાઓને એનો શાપ આપ્યો કે—શાન્ત સુનિ, દાનવ અને માતા અશયી ઉત્પન્ન થએલાઓને છોડીને જે કોઈ બીજો આ સ્થાનમાં પ્રવેશ કરશે તેનો તુરત નાશ થઈ જશે આવો શિવનો ધોન શાપ સાભળીને તિરન્કાર વાગા બધાએ દેવતાઓ પોતપોતાના સ્થાન ઉપર આવવા લાગ્યા ઈત્યાદિ ”

આ લેખમાં જરા વિચારીએ—દેવ દેત્યોની લડાઇમાં શ્રીકૃષ્ણજી લાગ્યા અને તેમને ઘણા દેત્યોનો નાશ કર્યો પુઠ લઈ પાછળ જતા વચમાં અપ્સરાથી બળવાન પુત્ર પેદા થયો આતરફ સ્વર્ગની રક્ષા માટે બ્રહ્માએ કૃષ્ણ

છને લાવવા શિવને પ્રેર્યા શિવજી જાણદે ઉપર ચઢી મોટા ઘડાકાનો મારે લકાના પેસતા, કૃષ્ણના આ નવીન પુત્રની સાથે લડઈ ભ્રમતા, કૃષ્ણજીએ શત્રો દે દયા, બધા નિષ્ક્રિય નિવડતા પછી મમજ્યા દે-આતો જગત્પતિ શિવજી છે, એમ જાણી સુમા માગી જોટલે મહાદેવજીએ શ્રી કૃષ્ણને અકાર્ય છોડવાનું જણાવ્યું ઉપર જહેલા ખીજ લેજો વિચારીને મેળવી જીવે હંમણાજ પૂર્વના લેખોમા આપણે વિચારી ગયાછીએ કે વૃકાસુરને વન્દાન આપી મહાદેવજી ભાગતા કર્યા ત્યારે શ્રી કૃષ્ણજીએ અચાખ્યા હતા વળી મહાદેવજીનું અને કૃષ્ણજીનું સુદ્ધ થતા મહાદેવજી ખુશામત કરીને છુટયા હતા વળી પ્રદ્ધાનુ માયુ કાપ્ય પછી પરમેવાના પુરુષથી ભાગ્યા ત્યારે પણ શ્રી કૃષ્ણજીએજ અચાખ્યા હતા ગુ જગત્પતિના આવા હાલથાય ? પુરાણકાળેએ જા બધું મત્યનિષ્ઠાથી મત્યસ્વ રૂપનું લખ્યું છે એમ આપણું મન કળલ કરી શકે તેમ છે ?

(૧૪) પ્રદ્ધા, વિષ્ણુ અને દક્ષની આજીજીથી શિવનું પ્રસન્ન થવું

શકાદશ ગદા ૩૩૨ પૃ ૪૮ મા એજ વાતમા લખે છે કે—

“ એક વિવાહમા પ્રમહાજીનું વીર્ય જમીન ઉપર પડ્યું મહાદેવે તેમને વધ કરવાનું ધાર્યું ત્યારે પ્રમહા અને વિષ્ણુ પગમા પડયા તેમજ હથે પણ ગહું ખુશામત કરી ત્યારે મહાદેવનું પ્રસન્ન થવું શું મલવિત છે કે ? ” શિવપુરાણ

(૧૫) જટાથી મુક્ત ગંગાના ૭ પ્રવાહ તેમાંનો એક પવિત્ર.

રામાયણ ગાલકાંડ-સર્ગ ૪૩ મો (શ શ ૪૪૨ મી પૃ ૬૯)

“ મહાદેવે પોતાની જટામાથી ગંગાને મુક્ત કરી ત્યારે તેના માત પ્રવાહ થયા જેમાનો-હલાદિની, સુચક્ષુ, સીતા, મિધુ વિગેરે જુદી જુદી દિશામા નદીઓ ચાલી તે પછી એકજ ગંગાના સાત પ્રવાહ તેમા ખીજ નદી જેવી કે “ સિધુ ” તેણે, તથા તે વિના ખીજ પાચનું કઈ મહાત્મ્યજ નહિ ? કઈ પુણ્યજ નહિ ? અને તે પ્રવાહ પેકીનો એકજ પ્રવાહ (સામટો પ્રવાહ) ગંગાજ પ્રવિત્ર શું આ મલવિત છે ? ખીજ નદીઓના મહાત્મ્ય લખવા અમારા પૌરાણીઓ ભૂલી ગયા હશે ? પૌરાણીઓ જવાળ આપશે કે ?

આમા જરા વિચાર—પ્રાચીનમા પ્રાચીન વાલ્મીકી નામાયણમા જન્હુ ગંગાની પૂજનો મામાન ગંગાજ તાંણી ગયા, તેથી જન્હુ ગંગાજને પી

ગયા પણ ગગાજીતો સદાના હતા તો પછી મહાદેવજીએ ગગાજીને જટામાથી બહાર ઢેવી રીતે કાઢયા ? અને તેના સાત પ્રવાહ કેવી રીતે મનાયા ? પ્રથમતો ખરો પત્તા મહાદેવજીનોજ નથી તો પછી ક'ડ શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિથી આ વાત ક'પ્યા ?

(૪) અજાણે આહેડીથી શિવ પુનયા તો પણ શિવ વિમાન.

સ્કેદપુગણુ પ્રથમખંડ અધ્યાય ૩૩ થો પત્ર ૬૬ થી ૬૬ શ્લો ૧૦૦ મા કયા તેનો સા-

“ ચઢનામનો આહેડી મૃગનો વધ કરવાને ગયો, વધ ન મળવાથી ગાત્રે બિટવના વૃક્ષ ઉપ- જઈને રહ્યો સ્વાભાવિક પણે પન તોડતા નીચે ગહેવા શિવના ઉપર પડ્યું કોગળા કરતા શિવનું સ્નાન થયું મવારે તેની ભાર્યા નહીં ઉપ- ભોજન લાવેથી તે કુતરૂ ખાઈ ગયું હતું, તેથી ખાધું તો હતુંજ નહિ એટલે સ્વાભાવિકપણે દાન અને તપ થયો આ બધું અજાણુ જાણુ થયું તોપણ શિવના ગણો વિમાન લઈને આવ્યા અને વિમાનમાં બેસાડીને શિવ લોકમાં વડ ગયા ઇત્યાદિ ”

આમા જગ વિચાર

શિવનું પૂજન, દાન, તપ કે જપ સફળુદ્ધિ થયે વિના કયા ભક્તનું કાર્ય થયું જણાયું ? અજાનપણે શિવનું પૂજન અને ભાતું કુતરૂ જેથી જવાયો દાન, થતાની માથે શિવગણો વિમાન લઈને આવ્યા અને ચઢનામના આહેડીને વિમાનમાં બેસાડીને શિવ લોકમાં વધ ગયા આ લેખક કેટલો સત્યવાદી હશે ? આ બધું તર્કન પાયા વગરનું લખતા લેખકે કંઈ બુદ્ધિ વાપરેલી ? આવા લેખકો ઉપર સત્ય વસ્તુના શોધકોને કેટલી પ્રીતિ થાય ?

(૫) પાપીમા પાપી બ્રાહ્મણને પણ મોક્ષ-શિવપુરાણે આપ્યું

શિવપુરાણુ મહાત્મ્ય અધ્યાય ૧ શ્લો, ૧૩ થી (૩ મી ૫ ૩૦)

“ જ્યાસુધી શિવપુરાણુ કાનમાં નથી પડ્યું ત્યા સુધી મમારમાં રખડે શિવ પુરાણુજ મુકિત આપવાને સમર્થ છે, તો પછી શ્રમ પેદા કરવાવાળા બીજા પુરાણોનું શું કાર્ય છે ? હજારો અર્થમેધ, એ કંડો વાજપેય, શિવપુરાણુની સોવમી કળાને પણ પહોંચે તેમ નથી જ્યા સુધી શિવપુરાણુ સાક્ષ્યતો નથી ત્યા સુધીજ પાપમાં પડ્યો છે ગગા, સપ્તપુરી, ગયાદિ કોઈપણ વસ્તુ શિવપુરાણુ બરોળા નથી વેદ ઇતિહાસાદિ શાસ્ત્રોમાં પરમ કલ્યાણકરવાવાળું શિવપુરાણુજ જાણુવું જોઈએ

આગળ જુઓ-પાપી બ્રાહ્મણ યમથી છુટી શિવપુરીમાં ગયો

એજ મહાત્મ્ય અધ્યય ણીભના મ્લો, ૩૭ થી કિચિત્ મા

“ દેવરાજ નામનો બ્રાહ્મણ મહાપાપી કે જેને ચારે બાતિના માણસોને મારીને ધન એણે કર્યું હતું છેવટ માતા, પિતા ત્રી અને ભાઈઓને પણ મારી નાખીને વેશ્યાની સાથે એક પાત્રમાં ખાતો રહ્યો દૈવયોગથી પ્રતિજ્ઞાન પુરમાં શિવમંદીરમાં શિવપુરાણ સાંભળતા તાવની ણીમારીથી મગ્ધ પામ્યો યમના ક્રોધે બાધીને યમપૂરીમાં લઈ ગયા પણ શિવનો ગણ ત્યાંથી છોડાવીને શિવપુરીમાં લઈ ગયા ઇત્યાદિ વિશેષ ત્યાંથી જોઈ લેવાની ભલામણ કરે છું ”

આ લેખમાં કિચિત્-ગદ્યા પુનઃ શ્રમ પેદા કરવાવાળા છે એમ શિવપુરાણવાળાએ જે લખ્યું છે તે નવથા જુઓ કાઠી શકાય તેમ નથી તેમજ આ શિવપુરાણવાળો ઉચ્ચ પ્રકારની બુદ્ધિવાળો હતો એમ પણ માની શકાય તેમ નથી કેમકે એ કહેને પતિ કરવાવાળી ત્રી-સતી તેમજ આમતી મરેને નિદે, તે પ્રમાણે આ શિવપુરાણવાળાએ કર્યું છે કેમકે મહાપાપીને પણ યમપૂરીમાંથી શિવપુરીમાં પહોંચાડી દીધો છે, આ લેખક કેટલો ગદ્યો સત્યવાદિ અને કેટલા મહાવર્તનવાળો હશે ? તેનો વિચાર કરવાનું કાર્ય મનજન પુરેયો કરે એટલે બમ થશે

(૨) એક કરોડ છાસક હજાર વર્ષ આરાધન શિવનુ-વિષ્ણુએ કરેલું

શિવપુરાણ સનત્કુમાર સંહિતા અધ્યય ૮ મો (૩ મી પૃ ૪૬)

“ ઋષિ બ્રહ્મા કે શિવજીને પ્રભુ ન દેવી રીતે કરી શકાય ? બ્રહ્માજીએ કહ્યું કે-હો બ્રાહ્મણ ! શિવજીને પ્રસન્ન કરવા વિષ્ણુએ એક કરોડ છાસક હજાર વર્ષ તક આરાધન કર્યું ત્યારે પ્રસન્ન થઈને અનેક વગ આપ્યા અને કહ્યું કે-સુદમાં જીતવાવાળા મહાયજ્ઞધારી ગણવાન તમે થાઓ, તમે માની ભકિત અધિક કરશો અને મારી પેઠે તમે જવાઓ શિવજીના પ્રસાદથીજ અન્યથ વિષ્ણુ પૃથ્વીની રક્ષા કરે ”

આમાં પણ જગ વિચાર કરીને જોઈએ-શિવજી દ્વાપર યુગમાં થયા એમ પુરાણોમાં જણાવવામાં આવ્યું છે, અને તે યુગ ૮૬૪૦૦૦ વર્ષના પ્રમાણવાળો છે તો પછી વિષ્ણુએ એક કરોડ અને છાસક હજાર વર્ષ સુધી શિવજીનું આરાધન કર્યા કાળમાં કરેલું મમજવું ? અને સુદમાં જીતવાનું ચક્ર કર્યા

યુગમા મેળવેલું ? આર યુગના વર્ષોને લેગા કરીએ તોપણ તેટલા વર્ષો થા' શકે તેમ નથી જ્યારે એક કરોડ અને માઠ હજાર વર્ષ શિવના આરાધનમા વિષ્ણુએ કાઢ્યા હતા ત્યારે ત બળમા વિષ્ણુનું આયુષ્ય કેટલું મોટું મનાએતું હશે ? જૈનોમા તે એક હજાર વર્ષનું લખાયું છે જુઓ પૃ ૭૨ નો કોઠો એવ પ્રકારના લાખા લાખા આયુષ્ય બ્રહ્મા-નારકાદિક દૈત્યોદિકના પણ લખીને બતાવ્યા છે તે કયાથી લાખ્યા હશે ? આ બધા પ્રકારનો વિચાર કરવાની ભત્રામજી કર છુ અને શિવપુરાણના લેખકને ધન્યવાદ આપી વિરમુ છુ ધન્યવાદ આ માટે ? જણાવવાનું એટલુંજ કે જૈનોમા વિષ્ણુ પ્રતિવિષ્ણુ આદિ નવ ત્રિક ધણા લાખા કાગના કમથી થયેલા ॥ તેમના લાગા આયુષ્યની સિદ્ધિ પુરાણકા-રેએ આસરાગત કલ્પિતપણે લખીને બતાવેલી જણાય છે

(૭) મહાદેવના ગણેથી વિષ્ણુ આદિ દેવો કુટાના

શિવપુરાણ વાયુમહિતા અધ્યાય ૧૭ થી ૨૦ તક (મ મી પૃ ૪૮)

“ દક્ષના યજ્ઞનો ભગ કરના મહાદેવજીએ વીરભદ્રાદિકોને મોકલ્યા, તે અન્ન મામ ખાતા ગયા અને દેહતા ગય તે વખતે વિષ્ણુ આદિ દેવો દક્ષનો પક્ષ લઈ યુદ્ધ કરવા લાગ્યા પરંતુ વીરભદ્રાદિકોએ તેમને વશોજ બૃશ માં માર્યો ઇત્યાદિ ”

(૮) દૈત્યોએ બ્રહ્માથી કિલનાઓ મેળવ્યા, તે ધિરે તોડયા

શિવપુરાણ ધર્મસહિતા અધ્યાય ૩ નો (મત ૦ મીમાના પૃ ૫૦)

“ તાગ્ધ ૧, વિદ્યુન્માલી ૨ અને કમલાક્ષ ૩ એ ત્રણે દૈત્યોએ અથોર તપસ્યા કરાને બ્રહ્માજીને પ્રસન્ન કર્યા તાન્ને કહ્યું કે હે ભગવન્ દેવતાઓથી બેઠાય નહી તેનો—સુવર્ણનો કિન્નો, વિશ્વકર્મા અમાન વાસ્તે મનાવે ? , વિદ્યુન્માલીએ—ચોઠાના કિલ્લાની ૨, કમલાક્ષે—સાદીના કિન્નાની ૨—માગણી કરી કંગીથી માગણી એ કરી કે આ દિવ્ય લોકમાજ અમારૂં સ્થાન થવુ જોઇએ

બ્રહ્માજીની આજ્ઞાથી વિશ્વકર્માએ ત્રણે ને ત્રણ નગર બનાવીને આપ્યા પછી તે દૈત્યોએ દેવતાઓના ઘણાજ ખરા હાવ કર્યા ત્યાં દેવતાઓ ગિરજાના શરણુમા જઈને ખૂંચ કરગર્યા ત્યારે ગિરજાએ દેવતાઓનો પક્ષ લઈ ક્રોધાધ થઇને તે દૈત્યોના ત્રણે ન શોમા રહેલી સીધો, તેમના બાન બચ્યા આદિ મર્વ ભસ્મમાત્ર કરી નાખ્યું ઇત્યાદિ ”

આ કથામાં વિચારવાનું કે-કાલમદિપકે વિગ્રાધર ૨૪ માં તીર્થંકર શ્રીમહાવીરનું પુણ્ય કે મને બધા કૌનાથી છે ? ઉત્તરમાં-મત્યક્રીથી બતાવ્યો ત્યારે તે છોકરાને મારવા કાવસદીપકે પગમાં ઘાટ્યો, પણ તેના પિતા પેદાલે છોકરાંએ પછી વિદ્યાની સાધના વળતે વિદ્યન કરતા વિદ્યાદેવીએ પેદા કાવસદીપકને હઠાવ્યો અને તે મત્યક્રીને સિદ્ધ થઈ, પછી મત્યક્રી તેની પાછળ પડ્યો હતો, ત્રીસો ઘણો ભાગના પછી મત્યક્રીને જીનાવામાં ન બધા કાલસદીપકે પોતાની વિદ્યાથી ત્રણ નગર બનાવ્યા પણ મત્યક્રીએ પોતાની વિગ્રાધી બાળીને ભગ્ન કરી નાખ્યા પછી ત્યાંથી નાશીને તે લવણ સમુદ્રના પાતાળ કંઠમાં જઈને ભરાયો, પણ સત્યક્રીએ ત્યાં જઈને તે કાળસદીપને માર્યો, આ બધા વિચાર અમોએ મહાદેવજીની ઉપત્તિના પ્રકરણમાં અવિસ્તર આપ્યો છે તે જુઓ અને વિચારો. હવે આ શિવપુરાણ માં એ કથા કેવા રૂપમાં ગોઠવાઈ તે વિચારીએ-ત્રણ દેવોએ તપસ્યા કરી બ્રહ્માજીને પ્રમન્ન કર્યા ત્યાં બ્રહ્મા બ્રહ્માએ-વિશ્વકર્માને આજ્ઞા કરી, જોટલે તેને સોતાના, લોહના, ચ દીના-ત્રિદશા સ્વર્ગમાં જનાવીને આપ્યા અને તે મહાદેવજીએ જઈને જાગી ભગ્ન કરી નાખ્યા અને સાચે તે ત્રણે દેવોના બાળ બચ્ચાને પણ ભગ્નજ કરી નાખ્યા પ્રથમ બધા સુધી બ્રહ્મા અને મહાદેવ ચોક્કસ રૂપે મત્ય સ્વરૂપના સિદ્ધ થયા ત્યાં સુધી શિવપુરાણવાળાએ ગોઠવેલી વાત સત્યરૂપે કેવી રીતે માનીશકાય ?

(૬) કૃષ્ણજીએ ૧૬ મામ તપસ્યા કરી, શિવને પ્રમન્ન કર્યા

શિવપુરાણ ધર્મસંહિતા અધ્યાય ૭ એ (મ મી પૃ ૪૬)

" શ્રી કૃષ્ણજીએ સોળ મામ સુધી તપ કરીને શિવજીને પ્રમન્ન કર્યા અને હાથ જોડીને હૃદય એવા આઠ વર માગવાને લાગ્યા ઇત્યાદિ "

આ શિવપુરાણના લેખથી પ્રથમ જોયું હતું કે-શ્રી કૃષ્ણ ભગવાને એક કરોડ અને સાઠ હજાર વર્ષો સુધી ગિવની આરધના કરી અનેક વરો મેળવ્યા હતા અને ફરીથી એજ પુરાણવાળો લખીને જણાવે છે કે શ્રી કૃષ્ણ ભગવાને સોળ મામ સુધી તપકરીને શિવજીને પ્રમન્ન કર્યા, ત્યારબાદ હાથ જોડીને હૃદય એવા આઠ વર માગવાને લાગ્યા આમાં જરા વિચાર થાય છે કે-આ ત્રણ દેવોમાં મોટા કયા મનાયા હશે ? એક વળતે બ્રહ્માજી મોટા થવા ઉભા થયા, ત્યારે તેમણે પોતાનું મસ્તક સુમાવ્યું હતું અને દક્ષ પ્રજાપતિએ મહાદેવજીને

અકુલીનતાદિક અનેક હેતુકા વિશેષણો આપી નાસ્તિક અને વેદ બાહ્ય સુધી ઠરાવી દીધા હતા તો પછી યુગ યુગમાં અવતાર ધાન્ય ડગી દુષ્ટોના નાશક અને મનઃમનોના ઉદ્ધારક એવા શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનને એવી શી જરૂર પડી કે-વેદથી બાહ્ય રૂપે ગણાયેલા મહાદેવજીની એક કરોડ અને સાઠ હજાર વર્ષ મુની આરાધના કરવી પડી ? વળી ૧૬ માસની તે કયા જગતના ઉદ્ધાર માટે ?

(૧૦) કાશીમાં પાપી પશુ, પખી પણ મરે તો મોઢે જાય

શિવપુરાણ-જ્ઞાન મહિતા અધ્યાય ૫૦ મો, (મ મી પૃ ૩૭)

“ પ્રથમ કાશી નગરનું વણન ઘણું શ્રેષ્ઠ આપી-મહાદેવ પાર્વતીને કહે છે કે-આ નગરીમાં ગુપ્તમાં ગુપ્ત મેત્ર છે અને સર્વ જીવોને સુક્રિતનું જ કારણ છે ॥૭॥ પુનઃ શ્લોક ૨૨ થી-પાપવાળો કે પાપ વિનાનો ગમે તેવા કર્મ બધનમાં પડેલો હોય પણ આ કાશી ક્ષેત્રમાં જે મરે તે અવશ્ય મોક્ષે જ જાય ॥૨૨॥ સ્વેજ, અડજ, ઉદ્દિભજ, જરાયુજ (વૃક્ષ, પશુ, પક્ષી મર્ધા, મનુષ્યાદિ) સર્વ જીવો આ કાશીમાં મરે તે તો મોક્ષે જાય, બીજા તીર્થોમાં મરે તો કે ઇકંજ ॥૨૩॥ કર્મના બધનમાં પડેલા જીવને આ ક્ષેત્રમાં મોક્ષમાં મોકલવા કંટપીએ તો નતો જ્ઞાનની જરૂર છે, તેમજ નતો ધ્યાનની જરૂર છે ॥૨૪॥ તેમજ મારા (શિવના) નામની, તેમજ તેના સ્વજનોની પણ કેઈ જરૂરજ નથી કેમકે જે વખતે આ તીર્થમાં મર્યો કે તુરંતજ મોક્ષ એમાં કેઈ પ્રકારથી સંદેહ કરવાનું રહેતું જ નથી ॥૨૫॥

આગળ શ્લોક ૩૬ થી ૪૧ નો ભાવાર્થ—મહાદેવજી પાર્વતીજીને કહી રહ્યા ॥ કે-વૈકુંઠપતિ નારાયણ હૃદયી, અને દેવર્ષીઓ મહિત-બ્રહ્મા, વસુ, સૂર્ય, દેવરાજ ઇન્દ્ર, બીજા પણ દેવતાઓ આ કાશી નગરીમાં માત્ર મત ધારણ કરીને મારી શેવા કરે છે મહાયોગી પોતે પોતાનો વેષ છુપાવીને મારા મતના માટે એક ચિત્તથી સેવા કરે છે ૩૮-૪૦-૪૧ આગળ ૪૨ માં જુઓ-વિપયાશક્તિ ચિત્તોપિ, ત્યક્ત ધર્મચર્ચિન ॥ इदं क्षेत्रे मृतो यो वै ससार न पुनरिच्छति ॥ ૪૨ ॥

ભાવાર્થ—આહ તો વિપયનો લપટ હોય, એટલું જ નહિ આહ ધર્મની શ્રદ્ધાવિનાનોજ હોય ને, તો પણ મારા કાશી મેરેમાં મગેલો ફરીથી તો આ સસારમાં આવે નહિ ॥ ૪૨ ॥

એજ અધ્યાયના શ્લોક ૧૫ માં-પાર્વતીને શિવે કહ્યું હતું કે-“ આ કાશી ક્ષેત્રના માટે વધારે શું કહું પણ હું માઠેવ, વિષ્ણુ અને બ્રહ્મા એમ અમો

ત્રણે દેવો-અમાગ આત્માને પવિત્ર કરવા માટે હજી સુધી એ કાશીક્ષેત્ર તીથના દર્શનની ઉચ્છા કરી ગયા છીએ ” ॥ ૧૫ ॥

આમા પણ જરા વિચારીએ,—કાશીમા જ્યારે મનુષ્યો ઉપર કરવત મૂકાતા હશે તેવા સમયમા—આ શિવપુગલુવાળાની નીમણુક થયેલી હોય એમ આ લેખકો મહજ અનુમાન થઈ આવે છે કારણ કે તે સમયમા હુના, લગડા, આઘળા ઈત્યાદિક અનેક હુ ખી માણસો આ કાશી અધ્યાયનુ શ્રવણ કરી પોતાનો ધનમાલ તે મદિરના કારભારીઓને સોંપી, પોતાના દેહ ઉપર કરવત મૂકાવતા હતા, આવી લાલચમા પડી આ પુરાણકારે આ ક્ષેત્રમા મનુષ્યોની મુક્તિ થયાનું લખીને જતાગયું હોત ? એટલુંજ નહિ પણ જા ૧, ધ્યાનાદિ વિનાના પતુ, પળીઓની અને તેની માથે ત્યા ઉગેલા વૃથોની પણ મુક્તિજ જતાવી દીધી વધારામા શિવજી પોતાના આત્માને, તેમજ બ્રહ્મા-વિષ્ણુના આત્માને પવિત્ર કરવાની ઇચ્છા કરી ગયાનું પણ જણાવી રહ્યા છે ? શું આ વાતો વિચારવા જેવી નથી ? આ લેખ જરા પણ મત્ય નિષ્ઠાથી લખાએલો છે ? ફુનીઆમા જે કનમના કસાડો ગણાય છે તેમા આવા પ્રકારના લેખકો ગણી શકાય કે નહિ ?

(૧૧) શિવ સિદ્ધરૂપથી અર્જુનની રક્ષા કરવા આવ્યા
શિવપુરાણુ જ્ઞાન સહિતા અધ્યાય ૬૫, ૬૬ મો (મ મી પૃ ૪૧)

“ અર્જુન શિવનું આરાધન કરવા વનમા તપ કરતો હતો ત્યા હુર્યોધને મુકે નામના રાક્ષસને જીડના રૂપે મોકલ્યો અર્જુન મમજ્યો કે આ કોઈ શત્રુ હાજે છે ” હુ ખ દેવાવાળાને મારવો એવું બ્યામજીએ કહેલું છે ” તેથી શત્રુ લઇને તૈયાગ થઈ ગયો મામી બાબુથી શિવજી પણ પરિવાર સાથે સિદ્ધોત્તુ સ્વરૂપ ધારણ કરી અર્જુનની રક્ષા કરવાને માટે આવી ગયા છે વચમા જીડ મપડાયો છે અર્જુને જે બાણ માર્યું તે મુખથી પુછડે નીકળ્યું અને શિવજીનું બાણ પુછડેથી મુખે નીકળ્યું, એટલે જીડ તગ્ડીને મળ્યું પાર્યુ પડી સિદ્ધરૂપ શિવજી અર્જુન સાથે પણ લડયા ઇત્યાદિ ”

વિચાર—હુર્યોધને રાક્ષસને જીડરૂપે શિવના ધ્યાનમા રહેલા અર્જુનની પાસે મોકલ્યો ધ્યાની અર્જુનની રક્ષા માટે શિવ સિદ્ધરૂપે આવ્યા માનીએ તો પછી સેવક સાથે શત્રુવટ કરી લડયા શા માટે ? આમા સત્ય શું ?

(૧૨) ગિવની સેવાથી શ્રી કૃષ્ણે સુદર્શન ચક્ર મેળવ્યું

શિવપુરાણ-જ્ઞાનમહિતા અધ્યાય ૬૯-૭૦ (મત મીમાંસા પૃ ૪૩)

“ કૃષ્ણજીએ-શિવનું આરાધન કરી પ્રસન્નતા કેળવીને કહ્યું કે ‘ હૃદયોથી પીડિત છું અને આપના ચરણમા આવ્યો છું ઇત્યાદિ ”

આગળ ૭૦ મા અધ્યાયમા-વિષ્ણુએ મહાશ્વ નામથી સ્તુતિ કરતા શિવ જીને તેટલાજ કમળ ચઢાવ્યા, પણ તેમાંથી એક કમળ શિવજીએ ચોરી લીધેલું હોવાથી એણે ‘ ચયુ કોટલે કૃષ્ણજી પોતાનું નેત્ર કબાડીને ચઢાવવા માંડ્યું ત્યાં શિવજી અગત્ર ચલા ઉપરે ઘણી ગાજી કરાવ્યા પછી સુદર્શન ચક્ર આપ્યું ઇત્યાદિ ”

આમા જગ વિચારીએ — આ શિવપુરાણ જ્ઞાનમહિતાના અધ્યાય ૧ મામાં આ શિવની આરાધનાને માટે વિષ્ણુ પાસે-એક કરાડ અને માં ૬૦૦૨ વર્ષ તક શિવની નેત્ર કાઢવી હતી ‘ વંળી-ધર્મ ’ સ ના અધ્યાય બીજામા વિષ્ણુ પાસે સોળ માસ તપ કરાવી શિવની પ્રસન્નતા મેળવ્યાનું લખી બતાવ્યું હતું હવે આ જ્ઞાન મ અધ્યાય ૬ મા હૃદયોથી પીડિત થો વિષ્ણુ શિવજીની આજીજી કરવાવાળા બતાવ્યા અને ૭૦ મા અધ્યાયમા — મહાશ્વ નામથી સ્તુતિ કરતા મહાશ્વ કમળ ચઢાવવા વાળા બતાવી એક કમળ શિવની પાસેથી ચોરાયી વિષ્ણુ ભગવાનને કોણા ચવાનો પ્રસંગ બતાવ્યો આ પુરાણનો લેખક કેટલો બધો મત્યવાદિ હશે ? અને આમા કઈ વાત-સાચી મનાય તેવી છે ? જો કોઈ એકાદ વાત સાચી બતાવશે તો તેનો ઉપકાર અમાના ઉપર ઘણો થશે આ નોકાનો એટલુંજ કહેવું બસ છે

(૧૩) ઉપરના લેખમા વૈદિક મતના પંડિતનો અભિપ્રાય

આર્યોના તહેવારોનો ઇતિહાસ પૃ ૪૮૩-૪૮૪ મા લ્યો

“ કાર્તિક શુદ્ધ ૧૪ ને વેકુઠ ચતુર્દશી કહે છે સનત્ કુમાર સહિતામા એવી કથા છે કે-વિષ્ણુ વેકુઠમાંથી કાશી ક્ષેત્રમા આવી કાશી ત્રિશ્વેશ્વરને હજાર કમલો ચઢાવવાનો તેમને સંકપ કર્યો, ચાવતી પૂજામાંથી એક કમલ ગ્રહરે કોરે મૂકી દીધું (આગળ પૃ ૪૮૪ મા) શિવનું કમલને સનાડવું અને વિષ્ણુને તેના બદલામા પોતાની આજ કાઢી આપવી, એ વાત પચતત્રની વાર્તા જેવી લાગે છે આવી કથાઓથી ઇશ્વર વિરે પૂજ્યત્વ સાવ વધવાનો નથી

પુરાણકારોએ જિવજને વિષ્ણુની અનેક વાર્તાઓ સ્ત્રીને પોતપોતાના પ્રિય દેવતાનું મહત્ત્વ વધારવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે હંત્યાદિ ”

આજ અથકાન્તે-૫૧૫૩ મા લખ્યું છે કે-“ ઇંદ્ર અને વિષ્ણુ, એમના કૃત્યોનો વિચાર કરીએ તો તે કાલ્પનીક પુરૂષ ન હોતા પણ અતિહાસિક પુરૂષ હતા એમ દેખાય છે ”

(૧૪) આ ણધા લેખોમા જૈનાની માન્યતા છે તે જુવો-ઇંદ્રો છે તે સ્વર્ગીય દેવતાઓના નાજાઓની પદવીના ધાન્ક મોટા દેવતાઓ છે પણ તે એક નથી, અનેક છે મૃત્યુહોડમા-અખલિત ત્રણ ખડના પાલક રાજાઓને વિષ્ણુ નહો, વામુદેવ કહો, કે ચાહે તો અર્ધચક્રીઓ કહો પણ તે ણધા મહાન નાજા-ઓ છે અને તે પ્રતિવિષ્ણુઓને માની પોતે નુખના લોગ ભોગવવા વાળાજ છે ઉદરા ખોદે અને ભોરી-ગ ભોગવે તેવા ન્યાયરૂપ થયેલુ છે પરંતુ તે વાનુદેવો (વિષ્ણુઓ) તે સમયમા પરમાત્માના સ્વરૂપને મેળવવાળા મનાએલા નથી આ અવસર્પિણીના કાળમા જુદા સમયમા અને જુદી જુદી વ્યક્તિ રૂપેના ણધા મેળવતા અનાદિના નિયમ પ્રમાણે ગણત્રાના નવજ થયા છે તેમનો કિચિત્ વિચાર અમેએ આ અથમાજ આપેલો છે તેને જુવો અને મત્યામત્યનો નિર્ણય કરો ?

(૧૫) વેદના ગ્થ ઉપર ચઢી ‘ શિવ ’ દૈત્યને મારવા આદ્યા

મત્સ્યપુરાણ અધ્યાય ૧૮૭ મા ૪લો ૧ થી ૫૬ સુધીનો ભાવાર્થ

“ મહાદેવે ત્રિપુર નામના દૈત્યને મારવાનો વિચાર કર્યો અને આલવાની સૈયાની કરી, તેમા વામુદી નર્પની ધનુષ હોરી બનાવી, ચાર વેદોના આ- ઘોડા અને ન્યપણ વેદોનોજ બનાવ્યો, અશ્વની કુમારોને ઘોડાની લગામ રૂપે બનાવ્યા, ગ્થના ધૂરાપર ઇંદ્રને ભેમાડયા અને બ્રહ્મા, વિષ્ણુ આદિ સર્વ દેવતાઓનો પરિવા- માથે લઇને આ-યા છેવટે ત્રિપુર દૈત્યોના ઉપગ-અગ્નિ બાણ છોડી- અપનાધી, નિરપનાધી, પશુઓ, પખીઓ, પુરૂષો મળાલગચ્ચાની માથે સ્ત્રીઓ આદિ તેમજ તેમના ઘરા બારા, વાડીઓ, વાવડીઓ આદિ સર્વ બાળીને ભસ્મ કરી નાખ્યું

બાણાસુર નામનો દૈત્ય પણ પોતાનું ત્રિપુર બળતું નેપને કહેવા લાગ્યો કે-“ યત્કિચિત્ પરાક્રમવાળા દેવતાઓ જના જે મારો નાશ કર્યો છે તે

કેવળ “ ગિયનોજ પ્રતાપ છે ” જાની કોડપલ માગે નાશ કરવાને સમર્થ થઈ શકે તેમ છેજ નહિ એમ કહીને પુત્રાદિક મર્વ પરિવાર છોડી દઇને “ મહાદેવજીનું લિંગ ” માથા ઉપર ચઢાવીને નગરની બહાર નીકળી ગયો ” ઇત્યાદિ ઘણા વિસ્તારથી લખેલું છે તે તમાથી (મત્સ્યપુણ્યથી) જોઈ લેવું ”

આમા જરા વિચાર-દષ્ટી રૂંટેને પેદ બાદ્ય, ગરમુખ અને ગિદ્યાચાર વિનાના, સ્કંદપુરાણુવાળાએ લખીને જણાવ્યા છે, મત્સ્ય પુરાણુવાળો આ મહાદેવને વાનુદી મર્ષની દોરી, વેદોનો ન્ય અને ચારે વેદોના ચાર ઘોડા, ઇંદ્રને નારથી, અને બ્રહ્મા વિષ્ણુ આદિ સર્વ દેવતાઓના સરકન વાળા લખીને બતાવે છે, અને અગ્નિનું જાણુ છોડી બધા દેવોની સાથે પશુ પંખીઓને મારવાવાળા પણ લખીને બતાવે છે ? માત્ર બાણાસુર જ્યારે મહાદેવજીનું લિંગ માથા ઉપર ચઢાવ્યું ત્યારે તે બચવા પામ્યો

પ્રથમ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ કે મહાદેવ આ ત્રણુમાના ખન કયા ? તેનેજ પત્નો લાગતો નથી તો પછે તે બધા લગ્નકરમા કયાથી આવ્યા ? અને પેના બાણાસુરે મહાદેવજીનું લિંગ કયા ઠકાણેથી લઈ માથા ઉપર ચઢાવ્યું ?

(૧૬) દક્ષના યજ્ઞમા મહાદેવના અનાદરથી માટેા ઉત્પાત

સ્કંદપુરાણુ પ્રથમ ખડના પહેલા ભાગમાથી લીધેલો કિચિત્ માત્ર અધ્યાય ૧ લા નો શ્લોક સત્તરમાનો અર્થ

સિન વિના જે સમાજ તરવાની ઇચ્છા રાખે છે તે મૂઢ છે મહાપાપી છે ૧૭ા જે શિવે ગન્તુ બક્ષણુ કર્યું, દક્ષના યજ્ઞનો નાશ કર્યો અને દાનનું દહન કર્યું ૧૮ ॥

દક્ષના યજ્ઞનો નાશ કર્યો તેનો કિચિત્ સાર-

“ દક્ષ નેમિધાન્યગમા આવ્યા, ઋષિઓએ પૂજ્યા માત્ર મહાદેવજ આદર કર્યો નહિ, તેથી દક્ષે કંદુ-આ શિવ ભૂત અને પિશાચ તરને દરવા વાળો દુરાત્મા છે હે બ્રાહ્મણો ? એ વે બાદ્ય છે નદીએ કહ્યું હે બ્રહ્મ ? તમે મારે સ્વામીને વેદ બાદ્ય કેમ કહ્યો ? મારા સ્વામી વિના-તપ, જપ, દાન, હોમાદિ તમારે બધુએ નિષ્ફળ છે હે બ્રાહ્મણાધમ ? તમોએ શાપ કેમ આપ્યો ?

પછી દક્ષે કહ્યું કે—તમે રૂદ્રો મર્વે વેદ જાણ છે ? કેમકે વેદમાર્ગના ઋષિઓએ તમોને ત્યાગા છે કેમકે તમે પાપ ધીઓ છો શિષ્ટાચારથી ગંહિત છો, કાળમુખા અને પાન કરવામા ગડત છો ત્યારે ગિવના ગણોએ કહ્યું—તમે પ્રાણભ્રુ વૈદિકનો માગ આગળ ધરીને શુદ્ર યાજ્ઞ છે, દલિદ્રો, ઘર ઘરમા ભટકતા પ્રહ્લ ગણ્યો થયો.

મહાદેવજીએ કહ્યું—પ્રાણભ્રુને એમ ન કહેવાય કેમકે વેદ વાતમા ગત છે, અને શુદ્રઓ છે પછી રોષયુગ્ત ઋષિઓની માથે દક્ષ ગ્વમ્વાનમા ગયા (અર્ધિ પહેલો અધ્યાય થયા)

(૨) હવે ણીજ અધ્યાયમા—દક્ષે યજ્ઞનો આરભ કર્યો, તેમા વમિષ્ઠ, અગમ્ત્ય, ગાંધ્યપ, વામદેવ, ભુગુ, દધીચિ, વ્યાસ, ભાન્દ્રાજ, ગૌતમાદિ ઋષિઓ ભેગા થયા પછી માતમા લોડથી પ્રહ્લાને અને વેકુકથી વિષ્ણુને પણ ખોલાવ્યા તેમજ લોકપાલો, ગાધર્વો અને છેવટે અખ્યગઓનો ગણ પણ ભેગો થયો ઇદ્રાણીની માથે ઇદ્ર અને રાહિણીની માથે અદ્રાદિક મર્વ દેવો આવ્યા વિશ્વ-વર્માએ ભવન પણ જનાવ્યા દયે સવેનો સત્કાર કર્યો ત્યા દધીચિએ કહ્યું કે મહાદેવ વિના તમાને યજ્ઞ શોભા પાત્ર નથી એમ વિષ્ણુએ અને ઇદ્રે પણ કહ્યું આપણે ખધા શિવને લેના આલીએ તે વારે દયે હસીને કહ્યું કે જે દેવોના દેવ વિષ્ણુ કે જેમા—વેદો અને યજ્ઞે ખધુએ ગ્હુ છે તે તો આવેના છે તેમજ વેદો, ઉપનિષદો અને આગમોની માથે મત્સ્યલોકથી લોકપિતામહ પ્રહ્લા પણ આવેવા છે તો પછી ભૂત પિશાચનો પતિ કે જે નષ્ટાતમા અને મૂઢ અને મત્સ્યગી એવા શિવને ખોલાવીને શુ કરવો છે ? અવારો કામ, માત્ર એક દેહીચીએ કહ્યું કે—ગિવ વિના કાચમા વિધ્ન થયો, માટે ઠીક નથી એમ કહી યજ્ઞમ ઉપમાથી નીકળી ગયા હસે કહ્યું કે ભવા ઘો વેદ જાણોને, અવારો કામ ?

સખિઓની સાથે ઢીડા કરતી દાક્ષાયણીએ (પાર્વતીએ) તમારો નેહ શિવને કહ્યું “ માગ જાણે તમોને કેમ ખોલાવ્યા નથી ” તમે ત્યા ભવો ગિવે ઉત્તર આપ્યો કે પ્રિયે ! માન, પાન વિના જલુ તે મને ઠીક નથી લાગતુ ગિવની આજ્ઞા લઈ પાર્વતીજી પિતા દક્ષની પાસે પહોંચ્યા ” (અહિ ણીજે અધ્યાય પૂરો થાય છે)

(૩) હવે અધ્યાય ત્રિજા પી ણીના ત્રિચિત લખી જનાવીએ છીએ

“ પાર્વતીજીએ દક્ષને કહ્યું કે હે તાત ? શભુ વિના આ બધું તમારું અપવિત્ર છે, તેમના વિના આ તમારો યજ્ઞ ય યજ્ઞ કેમ ? પત્રી પાર્વતીજી બધા ઋષિઓને શ્રી કૃષ્ણને મળોધીને કહેવા લાગ્યા કે-તમે બધા મહાદેવને શુ ઓળખતા નથી કે હે પ્રદાન ? તમે પાત્ર મુખના ચાર મુખ કરાવીને બેઠા તે નુ ભૂની ગયા ? એવી ગીતે સઘળાઓની નિર્જાત્મના કરી ત્યારે દક્ષે કહ્યું કે તારો પતિ વેદ બાહ્ય છે અને અદ્વૈતીન છે ઇત્યાદિ ઘણીજ નિંદા કરી, તેથી પાર્વતીને નતો પતિ પાસે જવાનું સૂઝયું, ન તો પિતા દક્ષની રાને રહેવાનું સૂઝયું છેવટે અગ્નિમા પ્રવેશ કરીને બળી મર્યા તેમની માથે બધા ગળો હતા તે પશુ બળી મર્યા, તેથી મહાદેવને પશુ વણેજ ક્રોધ ઉત્પન્ન થયો એટલે જે વીરભદ્ર હતો તે શિવ ા આજ્ઞા લઈને દક્ષના યજ્ઞ તરફ ચઢ્યો અને ત્યાં અનેક પ્રકારના દુર્નિમિત્તો દેખ્યા-ઘોડિની વર્ષા, ઉત્કાષાતાદિ દેખીને યક્ષને પશુ ભય પેદા થયો અને તુરંતજ વિષ્ણુને શરણે ગયા પશુ વિષ્ણુ કાંઈપણ કરવાને નમર્યા ન થયા છેવટે વીરભદ્રે દક્ષનુજ માથું કાપીને હોમી દીધું અને પછી શકર ભગવાને બાવીને પાછું સંભવન કર્યું ”

આ દક્ષના યક્ષનો સબન્ધ અમોએ કિંચિત્ સૂચના માત્રજ લખીને બતાવ્યો છે અવિસ્તાર રકદપુરાણથી તેમજ ભાગવત અનુચ રકદથી પણ જ્ઞેવાની જ્ઞાનામય કદ છું

(૪) શિવે વીરભદ્ર પાસે દક્ષનું માથું કપાવ્યું મદગનું ચોટાડાવ્યું

રકદપુરાણ-ખડ ૪ થો, અધ્યાય ૮૬ મો પત્ર ૩૩/ થી

“ શિવના ગણ વીરભદ્રે દક્ષ પ્રજાપતિના યજ્ઞનો નાશ કરીને દક્ષનું માથું કાપી નાખ્યું પત્રી નિવની આજ્ઞા થવાથી બકગનું માથું ચોટાડીને દક્ષને છોડા મૂક્યો ” આ વાતનો વિસ્તાર રકદ પુરાણથી જોઈ લેવો

વિષ્ણુના નામથી મસાર તરવા ા ઇચ્છવાજો પણ મહાપાપીજ ગણાતો હશે કે ? વિચાર કરી જોતા કપના આરસે પ્રદાદિ ત્રણે દેવો એકી સાથે ઉત્પન્ન થએલા બતાવ્યા છે તેમા મહાદેવજીને ત્રિમ નબરે ગણા છે તો તે શિવજ મોટા ના કાનુણી ? કહેવામા આવે કે-દક્ષના યજ્ઞનો નાશ કર્યો તેથી શિવ મોટા, ત્યાં યજ્ઞનો નાશ કરનાર પુણાત્મા ગણાય ખરો કે ? વળી કાળનો નાશ કર્યો તેથી શિવ મોટા, કાળ તો રૂપ રંગ વિનાનો આજે પણ મર્વ પદાર્થો ઉપર

પોતાની સત્તા જમાવીને જ બેઠેલો છે તો પછી કાળનો નાશ કયા પ્રકારથી મનાયો ? વળી કહો કે જે પીધાથી શિવ મોટા, તો આજે પણ ઘણા જેને ખ વાવાળા બેઠેલો છીએ

હવે દક્ષના યજ્ઞનો નાગ ચિચારીએ —

દેવે યજ્ઞ કયા કાળમાં કરવા માટેલો ? કારણ કે દક્ષના યજ્ઞમાં વશિષ્ઠાદિ ઋષિઓ હાજર થયેલા બતાવ્યા છે એક વશિષ્ઠીય રામચંદ્રજીના મમયમા ગમચંદના ગુરૂ તરીકે પણ બતાવેલા છે વળી વિચારવાનું કે—માતલોકથી પ્રજ્ઞા, વક્રુભાથી વિષ્ણુ, પોતપોતાની સ્ત્રીઓ સાથે તેમજ અદ્રમા, ઇંદ્ર વગેરે મહે દેવતાઓ આવેલા બતાવ્યા છે તો તેમને દોષ બોલાવી લાંબુ હશે ? કદાચ કોઈ પુણ્યાત્માના પુણ્યથી દેવતાઓ એવામને પોતાની મેળે આવે પણ આ યજ્ઞના યજ્ઞમા એવું કાંઈ કારણ જણાતું નથી કારણ કે—પ્રજ્ઞાદિક આવ્યા પછી પાર્વતીના શાપથી શાપિત થઈ રાક જેવા થઈ બેઠા હતા વળી વીરભદ્રે તો મોટા ઉત્પાત મચાવી દક્ષનું માથું કાપી નાખ્યું છે આ દક્ષના યજ્ઞમાં ઉત્પાત થવાનો કો એવું જ્ઞાન ન તો આવેલા ઋષિઓમાં જણાય છે તેમજ નનો સાતમાવોકમાંથી આવેલા પ્રજ્ઞાને કે વેક્રુકમાંથી આવેલા વિષ્ણુને મમજાય છે તો પછી ઇંદ્રાદિકને ન હોય તેમાં તો કહેવાનું જ શું ? વિચાર કરીને જોતા આ દક્ષના યજ્ઞ સખન્ધીનો લેખ સત્યપત્ની લખાએલો હોય એમ જણાતો નથી ? પણ કેવળ કદિપત્ન લખાએલો હોય એમ સમજાય છે આ લેખમાં સત્યપત્નું વ્યુ છે, તેનો વિચાર કરવાનું આજકાલના શોધક પડિતોને સોપું છું કદાચ આ ટીકા કરવામાં મારી ભૂલ થઈ હોય તો હું મારી ભૂલ સુર મજાનોની પામે કળુલ કરવા તૈયાર છું

વળી રક દપુરાણના ચોથા ખડનો જે આ બીજો લેખ છે તેનો વિચાર પણ ઉપર બતાવેલા વિચારોથીજ મેળવી લેવો વાંદાર શું લખી બતાવું

જન અને બ્રાહ્મના આશ્રયથી લખાએલો—પુરાણ ઇતિહાસ.

વેદિક ધર્મમાં યજ્ઞ યાગાદિક ક્રિયાકાંડ જે મમયમાં જોર શોગથી ચાલતા હતા તે સમયમાં ક્રિયાકાંડના પ્રાણુ અથવા વધારે પ્રસિદ્ધિમાં આવેલા હતા એમ જણાય છે પણ તે સમયમાં વેદિક ધર્મમાં ઇતિહાસના અર્થો હતા, એમ પ્રસિદ્ધિમાં આવેલા જણાતા નથી વેદિક મતમાં ઇતિહાસનો અર્થ જનામાં જનો

મહાભારત જ ગણાય છે તે પણ વ્યામ યદ્ ગયા પટ્ટીથી વિસ્તાવ્યાળો વણા લાખા કાલે લખાયો છે, છતાં પણ તે ગ્રંથ વ્યાસના નામથીજ પ્રસિદ્ધ ઋશભા આવ્યો છે તે પછી પુરાણો તા ઘણાજ લાખાકાલે લખાયા છે છતાં પણ તે અદારે પુરાણો વ્યાસના નામથી પ્રસિદ્ધ કરવામા આવ્યા છે આ વિષયમા ઠોઠ પુદશે કે તે પુરાણો વ્યાસે તો લખ્યા નથી તો પછી વ્યાસના નામ ઉપર ચઢાવી દેવાનું પ્રયોજન શુ હશે? વેદોનું બધારણ જેતા પ્રયોજન એવું સમજાય છે કે—જે કાળે ખોરાકમા માસાદિકનો પ્રચાર વિશેષપણે ચાલતો હશે, તે વખતે વર્મના બહાને છુટથી માસ મેળવવા માટે સુમમતાવાળો વ્તો બનાવવા અત્તા દ્રિય જ્ઞાન વિનાના સ્વાદી પડિનો, દુદરતના બનાવોને લક્ષમા લઈ કયાઓ જ્યતા ગયા હોય, અને હોમ હવન કરી નાચે પાતાનું પણ ગૂજગન ચલાવતા ગયા હોય, તેથી તેમને પૂર્વકાવના ઇતિહાસનું વિશેષ જ્ઞાન હોય એમ જણાનું નથી તેથીજ તે કાળ વિશેષને આજ કાલના વિદ્વાનો બાળકાન તરીકેની ગણતરીમા ગણી કાઢે છે જૈનોના તીર્થ કરે ૨૮ સર્વજ્ઞો, એક એકથી એક ઘણા ઘણા લાખા કાલે ગયા છે તેમાના જે ટ્રેનીશમા પાર્શ્વનાથ, અને ચોનીશમા મહાવીર સ્વામી, તેમનો જ મબધ નીપ્પણે જોડો છે, તે કાનને ગણતરીમા ગણી આજકાવના વિદ્વાનો ઇ મ પૂવેના આઠમા મૈકામા તો અવશ્યજ સુકે છે, જૈનોના તત્ત્વો અને ઇતિહાસો પણ તે સમયથીજ ચોક્કસ થઈ ચુકેલા મ માયા છે અને તે સર્વજ્ઞોના મુખથી પ્રગટ થયેના છે તે જૈનોના ઇતિહાસમા—૨૪ તીર્થ કરે, ભગ્તાદિ (૧૨) બાર ચકર્તીઓ, અને વાસુદેવાદિકના નવ ત્રિકો વિગેરે અનેક કથાઓનો સમૂહ છે આ આપણા ચાનતા ઇતિહાસના પૂર્વેના કાલ કેવા પ્રકારનો ચાલતો હતો તેમજ ભવિષ્ય કાવમા પણ કેવા પ્રકારનો કાલ ચલાનો છે એ બધાએ પ્રકારનું વિવેચન ચોક્કસ સ્વરૂપથી કરીને બતાવેલું છે તે જૈનોના ગ્રંથોમાથી, અને તેજ પ્રમાણે જૌધોના ગ્રંથોમાથી બ્રાહ્મણ પડિનો અનેક પ્રકારના વિષયોને ચકલ કરતા ગયા, અને તે પુરાણોમા મન કલ્પિત દધા છતાં સ્વહૃદયણથી ગોઠવતા ગયા નેથી તે ગણોએ ઇતિહાસ આજકાલના શોધક પડિતોને અત્યંત ઉપનો થઈ પડ્યો છે વૈદિક મતમા જુનામા જુનું ઇતિહાસનું પુસ્તક મહાભારતજ ગણાય છે તે પણ જૈનોના ઇતિહાસ ક વથી ત્રણમો વર્ષથી પાઠનોજ છે તેથી આમા વિચારવાનું કે અર્નાદ્રિય રૂન વિનાના તે વૈદિકમતના પડિતો પૂર્વકાવનો વિશેષ ઇતિહાસ કયાથી લાન્યા ?

ધર્મ વર્ણન પૃ ૮૬ વિષય ૩૩ માં આનંદ ચકર બાપુમાઈ દ્રુવ

પુરાણનો વેળ આપતા પાચ કલમો નીચે પ્રમાણે—

૧ ' પુરાણુ ' નામના અથો એક રીતે બહુ જુના છે અને બીજી રીતે નવા છે જુના એવી રીતે કે-બ્રાહ્મણી કેટલીક કથાઓ ધર્મીજ પુરાણી છે એટલુજ નહિ, પણ એ કથાઓ સબધી છેક બ્રાહ્મણ અને ઊપનિષદના કાલ માં પણ ' પુરાણુ ' નામના અથો હતા એમ જોનામા આવે છે પણ અત્યારે જે રૂપમા એ અથો દેખાય છે તે તો ભેગાકે નવુ છે તે એટલે સુધી કે હિંદુ સ્તાનની પડતીની દશામા શિવ અને વિષ્ણુની ભક્તિના અજ્ઞાન અને ધર્માધ અનુયાયીઓ વચ્ચે જે વિરોધ ઉત્પન્ન થયો તેને પન્નિમાણે એ બે દેવની નિન્દાના વચનો મ્હામ રહમા અથોમા ઘુમાડી દેવામા આવ્યા છે

૨ તે ઉપગત હિંદુસ્થાનમા-એમ નવા નવા ચાનાના સ્થાન, નવા નવા દેવલો, નવા, નવા, મત, અને નવા નવા જ્ઞાતિના મહળ સ્થપાતા અથા તેમ તેમ એ સૌ વપયોને લગતી કથાઓ પુરાણુમા દાખલ થતી ગઈ

૩ આ સર્વજો ઉમેરો ખોટોજ થયો છે એમ કાંઈ નથી મઠિના સુદર અને અદ્ભુત દેખાતે જેમ જેમ વધારે જડતા બાય તેમ તેમ ત્યાં યાત્રા કરવાનો મહિમા ઉત્પન્ન થાય અને જુદી જુદી યતુઓના વૈદિક યજ્ઞ થતા બધ થયા એટલે એને મ્થાને બીજા ના અને ઉત્સરો જગીને લોક પગમાતમાની ભક્તિ સાથે આનંદ કરે એ પણ સ્વભાવિક છે

૪ વળી આ ઉપગત પુરાણોમાથી બીજુ ધર્મ બાજુના જેડુ મળે છે એક પ્રસિદ્ધ લક્ષણ પ્રમાણે-' પુરાણુ ' માં (૧) સર્ગ (સર્જિટ) (૨) પ્રતિમર્ગ (પ્રલય) (૩) દેવતાઓ, પ્રજાપતિઓ-ચગેરના વશો, (૪) મન્વતરની કથાઓ અને (૫) સૂર્ય અને મંદ્ર વશના રાજર્ષિઓના ચરિત્રો-આ પાંચ વિષયો આવે છે આ ઉપગત વર્ણાશ્રમ-ધર્મનું નિરૂપણ, માખ્ય-યોગ-વેદાન વગેરે જ્ઞામનો બોધ, ભગવાનના અવતારોની કથા, અને જ્ઞાન, ભક્તિ, અને વૈરાગ્યને લગતા મ્તોત્રો, ઉપદેશો વગેરે વસ્તુઓ સ્થળે સ્થળે નજરે પડે છે

૫ પુરાણો અગદ છે તેમા વિષ્ણુપુરાણ, શિવપુરાણ, ગણેશપુરાણ, માકેડેયપુરાણ, અને શ્રીમદ્ ભાગવત વગેરે કેટલાક વધારે પ્રસિદ્ધ છે એ સર્વ વ્યામજુના કહેલા કહેવાય છે પણ ખરૂં જોતા ઉપર કહ્યું તે પ્રમાણે કાલ જતા એમા અનેક ભતનો ઉમેરો થયો છે, આ ઉમેરો સૌ કરતા રહ્યુગણુ અને પદ્મપુરાણમા વિશેષ થએલો નજરે પડે છે

આનંદ-દાક બાપુશાઈ ધ્રુવનો પુરાણુ નામનો લેખ મધ્યસ્થ દ્વારથી

મહાભારત જ ગણાય છે તે પણ વ્યાસ થઈ ગયા પછીથી વિસ્તારવાળો ઘણા લાખા કાલે લખાયો છે, છતાં પણ તે ત્રય વ્યાસના નામથીજ પ્રસિદ્ધ કરવામા આવ્યો છે તે પછી પુરાણો તા ઘણાજ લાખાકાલે લખાયા છે છતાં પણ તે અદારે પુરાણો વ્યાસના નામથી પ્રસિદ્ધ કરવામા આવ્યા છે આ વિષયમા ડોઈ મુદ્દો કે તે પુરાણો વ્યાસે નો લખ્યા નથી તો પછી વ્યાસના નામ ઉપર ચઢાવી દેવાનું પ્રયોજન શુ હશે? વેદોનું ગદ્યરણ જેતા પ્રયોજન એવું સમજાય છે કે- જે કાળે ખોરાકમા માસાદિકનો પ્રચાર વિશેષપણે આવતો હશે, તે વખતે ધમના ગદ્યાને છુટથી માસ મેળવવા માટે સુગમતાવાળો રત્નો બનાવવા અત્તા દ્રિય જ્ઞાન વિનાના સ્વાર્થી પડિતો, કુદરતના બનાવોને લક્ષમા લઈ કથાઓ રચતા ગયા હોય, અને હોમ હવન કરી નાચે પોતાનું પણ ગૂઝગન ચનાવતા ગયા હોય, તેવી તેમને પૂર્વકાવના ઇતિહાસનું વિશેષ જ્ઞાન હોય એમ જણાતું નથી તેથીજ તે કાળ વિશેષને આજ કાલના વિદ્વાનો બાળકાવ તરીકેની ગણતરીમા ગણી કાઢે છે જૈનોના તીર્થ કરો ૨૪ સર્વજ્ઞો, એક એકથી એક ઘણા વણા લાખા કાલે થયા છે તેમાના જે પ્રેમીમા પાન્થનાથ, અને ચોરીમા મહાવીર સ્વામી, તેમનો જ મળધ નીપટપણે નહેવો છે, તે કાવને ગણતરીમા ગણી આજકાલના વિદ્વાનો ઇ મ પૂર્વે ૧ આઠમા મેકામા તો અવશ્યજ મુકે છે, જૈનોના તત્ત્વો અને ઇતિહાસો પણ તે સમયથીજ ચોક્કસ થઈ ચુકેલા મનાયા છે અને તે સર્વજ્ઞોના અુખથી પ્રગટ થએલા છે તે જૈનોના ઇતિહાસગ્રન્થ-૨૪ તીથ ઠરો, ભગ્વાદિ (૧૨) બાર ચકવર્તીઓ, અને વાસુદેવાદિક ૧૧ નવ ત્રિકો વિગેરે અનેક કથાઓનો મશક છે આ આપજ્ઞા ચાનતા ઇતિહાસના પૂરેનો કાલ કેવા પ્રકારનો ચાવતો હતો તેમજ ભવિષ્ય કાવમા પણ કેવા પ્રકારનો કાલ થવાનો છે એ બધાજે પ્રકારનું વિવેચન ચોક્કસ સ્વરૂપથી કરીને બતાવેલું છે તે જૈનોના અયોમાથી, અને તેજ પ્રમાણે બૌદ્ધોના અયોમાથી બ્રાહ્મણ પડિતો અનેક પ્રકારના વિષયોને ગ્રહણ કરતા ગયા, અને તે પુરાણોમા મન કલ્પિત દધા છતાં સ્વલ્પપણાથી ગોળવત ગયા નેથી તે બધેજે ઇતિહાસ આજકાલના શોધક પડિતોને અશ્રદ્ધેય રૂપનો થઈ પડ્યો છે વૈદિક મતમા જૂનામા જૂનું ઇતિહાસનું પુસ્તક મહાભારતજ ગણાય છે તે પણ જૈનોના ઇતિહાસ કાવથી નજીસો વર્ષથી પાછનોજ છે તેથી આમા વિચારવાનું કે અર્નાદ્રિય જ્ઞાન વિનાના તે વૈદિકમતના પડિતો પૂર્વકાવનો વિશેષ ઇતિહાસ ત્યાથી લાખ્યા ?

ધર્મ વર્ણન પૃ ૮૬ વિચય ૩૩ ચો આનંદ ચક્ર બાપુસાઈ મુન

પુરાણનો વેળા બાપતા પાચ કલમે નીચે પ્રમાણે—

૧ ' પુગણુ ' નામના અથો એક ગીતે જહુ જુના છે અને ખીજી રીતે નવા છે જુના એવી ગીતે કે-ખામાની કેટલીક કથાઓ ઘણીજ પુગણી છે એટલુજ નહિ, પણ એ કથાઓ સળવી છેક પ્રાણુ અને ઊપનિષદના કાલમા પણ ' પુરાણુ ' નામના અથો હના એમ જોવામા આવે છે પણ અત્યારે જે કપમા એ અથો દેખાય છે તે તો ખેશક નલુ છે તે એટલે સુધી કે હિંદુ સ્તાનની પક્ટીની દગામા શિવ અને વિષ્ણુની ભક્તિના અજ્ઞાન અને ધર્માધ અનુયાયીઓ વચ્ચે જે વિરોધ ઉત્પન્ન થયો તેને પગિમાણે એ જે દેવની નિન્દાના વચનો મ્હામ મ્હમા અથોમા ઘુમાડી દેવામા આવ્યા છે

૨ તે ઉપગત હિંદુસ્થાનમા-જેમ નવા નવા ચાનાના સ્થાન, નવા નવા દેવલો, નવા, નવા, મત, અને નવા નવા જ્ઞાતિના મડળ સ્થપાયા ગયા તેમ તેમ એ સૌ વિષયોને લગતી કથાઓ પુરાણમા દાખલ થતી ગઈ

૩ આ સરળે ઉમેરો ખોટોજ થયો છે એમ કાંઈ નથી સ્પષ્ટિના સુદર અને અદ્ભુત દેખાત જેમ જેમ વધારે જડતા જાય તેમ તેમ ત્યાં ચાના ડરવાનો મહિમા ઉત્પન્ન થાય અને જુદી જુદી ઝટુઓના વૈદિક યજ્ઞ થતા બધ થયા એટલે એને સ્થાને ખીજા મન અને ઉત્તમો ઠરીને લોક પગમાતમાની ભક્તિ સાથે આનંદ કરે એ પણ સ્વભાવિક છે

૪ વળી આ ઉપગત પુરાણોમાથી ખીજુ ઘનુ જાણુતો જેનુ મળે છે એક પ્રસિદ્ધ લક્ષણ પ્રમાણે-' પુગણુ ' મા (૧) સર્ગ (સ્પષ્ટિ) (૨) પ્રતિસર્ગ (પ્રલય) (૩) દેવતાઓ, પ્રજાપતિઓ-વગેરેના વર્ણો, (૪) મન્વતરની કથાઓ અને (૫) ન્યૂર્થ અને અદ્ર વશના સમર્પિઓના ચરિત્રો-આ પાંચ વિષયો આવે એ આ ઉપરાત વર્ણાશ્રમ-ધર્મનુ નિરૂપણ, માખ્ય-યોગ-વેદાત વગેરે શાસ્ત્રોના બોધ, ભગવાનના અવતારોની કથા, અને જ્ઞાન, ભક્તિ, અને વગગ્યને લગતા મ્તોત્રો, ઉપદેશો વગેરે વસ્તુઓ સ્થળે સ્થળે નજરે પડે છે

૫ પુગણો અગદ છે તેમા વિષ્ણુપુરાણ, શિવપુગણ, ગરુડપુરાણ, માકેડેયપુરાણ, અને શ્રીમદ્ ભાગવત વગેરે કેટલાક વધારે પ્રસિદ્ધ છે એ સર્વ વ્યાસજીના કહેલા કહેવાય છે પણ ખત જોતા ઉપર કહુ તે પ્રમાણે કાલ જતા એમા અનેક જાતનો ઉમેરો થયો છે, આ ઉમેરો મૌ કરતા મ્હકપુરાણ અને પદ્મપુરાણમા વિશેષ થયેલો નજરે પડે છે

આનંદશક ખાપુશા/ ધુવનો પુરાણ નામનો લેખ મધ્યસ્થ દાખી

લખાએલો વિચાર જરવાને યોગ્ય છે તેથી કેટલાક મારા અને બીજાના વિચારો મુકતા અયોગ્ય નહિ ગણાય

ઠલમ પહેલીમા-“ પુરાણુ પ્રથો જુના નવા છે અત્યાગે જે રૂપમા દેખાય છે તે બેગક નવુ છે ” આમા વિચારવાન કે-અત્યંત પ્રાચીન વેદ કાવના માટા મનાતા ઋષિઓ પાને પછુ જે જ્ઞાન ન હતુ તે જ્ઞાન અતીદ્રિય જ્ઞાન વિનાના પુનર્લોકારો કયાથી લાભ્યા ? માનવુજ પડશે કે-જૈન મવજ્ઞના વચનો પુસ્તકારૂઢ થયા પછીકે જૌદ્ધાદિકના મમાગમ થયા પછી તેમના વિષયેને લા પૌનાણિકોએ પોનાને મનગમતા પુરાણોમા ગોળ્યા ઉદાહરણમા જુનો અમારો પૂર્વના લેખ અથવા પૌનાણિકોએ કટપેવા ૨૪ અને દશ અવતારો જેનોના આગ્રતીથ કગ શ્રી મપભદ્રેવને-આઠમા, અને દશમા જુદ્ધને-નવમા અવતાર રૂપે પૌનાણિકોએ ગોઠવ્યા વિચારકોને યોજણુ દેખાય તેમ છે કે જન જોદ્ધના અનુકળુ રૂપે પૌનાણિકોએ અવતાર ગોળી પુરાણો રચ્યા

ત્રિજી ઠલમમા-“ જુદી જુદી ઋતુઓના વૈદિક ચક્ષુ થતા બધ થયા ” આ યજ્ઞોના સંબધી ફર કમ પછુ જૈન જોદ્ધોની વિશેષ જગૃતીથયા પછીથીજ ૩૧યુ હતુ એ અનુમાન આપણ અયોગ્ય નથી ?

ચોથી ઠલમમા લખેલી યાચ બાળતો અતી દ્રિય જ્ઞાન વિનાના પૌનાણિકો લાભ્યા કયાથી ? તેનો વિચાર કરીને જુનો ?

પાચમી ઠલમમા-અદાર પુરાણુ વ્યામજુના કરેલા કહેવા છે તે વાન યજુ યથાર્થ નથી તેના મબધે નીચેના લેખો વિચારવા જેવા છે

આર્યોના તહેવારોનો ઇતિહાસ—

(૧) પૃ ૯૭ મા-“ વેદકાવ પછી જૌદ્ધધર્મની વખતે પ્રથમ મૃતિ પૂજાનો રીવાજ પડયો અને પછી પુરાણો રચાય તે કાનમા એટલે પ્રિયતી શકના પ્રારભથી સુનારે પાચતો છસો વષ દનિયાન ન્યા ત્યા દેવાલયોજ નજરે પડવા લાગ્યા ન્યારે જૌદ્ધ ધર્મના ઉપાસકોજુ અનુકરણ કરીને હિંદુઓએ દેવાલય સ્થાપન કર્યા ત્યારે તેમને સ્વભાવિક રીતે ને પ્રણિત યજ્ઞ યાજ્ઞાદિકનો ત્યાગ દર્યો ”

(૨) વળી-પૃ ૮૮ મા-“ છઠ્ઠા સકામા એટલે પુરાણો અમિતત્વમા અવવા લા યા ત્યાર પછી “દેવતાઓની મૃતિઓ ” જનાવવાનો રીવાજ પડયો

હતો એવું દેખાય છે વરાહ મિહિરે (૪ સ ૫૦૫-૫૮૭) વૃહત્સમિતિમા રામ, અલી' વિષ્ણુ, ભલદેવ, ભગવતી, શાળ, બ્રહ્મા, ઇન્દ્ર, શિવ, પાર્વતી, સૂર્ય વિગ, યમ, વરુણ, કુમેઝ, ગણેશ, વગેરે દેવતાઓની મુર્તિ કેવી હોવી જોઈએ એનું વિવેચન કર્યું છે "

(૩) વળી ૫૮૯ મા-ખાસ પ્રમંજે ભાવિક લોકો ત્યા જઈને પોતાના ઉપાસ્ય દેવને માટે પ્રેમ વ્યક્ત કરવા લાગ્યા મનસુખ કે જોઈદ્ધ કર્મો વેદ પ્રણિ- ત યજ્ઞ યાગાદિકનું મહત્ત્વ કરી કર્યું અને તેનું પુનરુજ્જીવન પુરાણ કાલમા પણ થઈ શક્યું નહિ "

આ ત્રણ કલમના લેખક-પુનર્જીવની અસ્તિત્વ, ઇ સ પાચમા છઠ્ઠા સૈકામા ગતાની ગદ્યા છે તો પછી આમા વેદ વ્યાસ કયાથી આવ્યા ? આ લેખક ખાસ વૈદિક મતના કે અધ્યોગ્ય લખ્યું એમ પણ કેવી રીતે જાણી શકાય ?

ભગવતના આટે તો તેઓ-૫ ૩૫૦ મા-નીચે પ્રમાણે લખે છે—

‘ ભાગવત એ એક ઉત્કૃષ્ટ અને રસ પૂર્ણ ગ્રંથ છે એ સદુ દેખીને માન્ય છે પરંતુ આપણે ધારીએ છીએ એટલે તે પ્રાચીન નથી લગભગ ૪૦૦ વર્ષ પહેલાં બંગાલામા મુગલમાનોના ગજવના વખતમા થઈ ગયેલા “ વોપદેવ ” નામના વિદ્વાને એ ગ્રંથ લખ્યો છે કૃષ્ણ ભક્તિને પ્રચાર એ ગ્રંથથી વધ્યો એ ખરું પરંતુ એ ઇતિહાસ નથી એ વાત ધ્યાનમા રાખવી જોઈએ કૃષ્ણની લીલાના અનેક અર્થ કવચમા આવે છે "

ઇતિ નૈન અને વૈદિક મતમા લખાયેલા અગીયા (૧૧) રૂદ્રોના

, ૧૧૩૫૬ પ્રકરણ ૪૩ સુ સપૂર્ણ

પ્રકરણ ૪૩ મું

પુરાણોના મળધે વૈદિક પડિતોના અનેક પ્રકારના વિચારો

મૃત્તિપુત્રનો પાઠ હિંદુઓ બુદ્ધ પામે ગિણ્યા

આર્યોના તહેવારોન ઇતિહાસ નામના ગ્રંથના પૃ ૬ મા-“ બૌદ્ધ ધર્મ નાસ્તિકવાદી હોવાને લીધે તે ધર્મને અને દેવપૂજા મૃત્તિપૂજા અથવા દેવાનયને કશો મળધ હોય એમ ન ભવતુ નથી પરંતુ હિંદુઓને મૃત્તિપૂત્રનો પહેલો પાઠ બુદ્ધના અનુયાયીઓએજ શિખ્યો એમ પ્રાચીન ઇતિહાસ સાક્ષી આપે છે ”

ઉપરના લેખમાં-આનંદશંકર બાપુભાઈ લખે છે કે-“ પુરાણ પ્રથો એક રીતે બહુ જૂના છે, બીજી રીતે નવા છે જૂના એટલા માટે કે કેટલીક કથાઓ ઘણીજ પુરાણી છે, બ્રાહ્મણ અને ઉપનિષદ કાલમાં એ પ્રથો હતા એમ જોવામાં આવે છે અત્યાજ જે દેખાય છે તે એમક નવું છે ”

આમાં વિચારવાનું કે-બ્રાહ્મણ અને ઉપનિષદ કાલમાં જો પુરાણ પ્રથો હોત તો તે પ્રથોની સાથમાં શું તેના નામો પ્રકાશના ન આવતા કે ? માટે આ કલ્પના યથાર્થ નથી, પણ ખાસ વિચારવા જેની છે કલમ ચોથીમાં જણાવ્યું છે કે-પુરાણોમાં સૃષ્ટિ, પ્રલય, દેવતાઓ, પ્રભુપતિઓ વિગેરેના વર્ણનો, મન્વંતરની કથાઓ, સૂર્ય અને ચંદ્ર વશના ગજર્ષિઓના ચરિત્રો આ પાંચ વિષયો આવે છે કાલ જતા અનેક ભતતને ઉમેરે થયો છે આ ઉમેરો મો કરતા મ્કથ પુ પદ્મપુ મા વિશેષ થએલો નજર પડે છે

પુણેમાં લખાયેલી સૃષ્ટિ, પ્રવચાદિકની પ્રાચીનમાં પ્રાચીનજે વાતો દેખાય છે તે વેદ સમયના સ્થિતિઓતો બતાવી ગયાજ ન હતા તો પછી આ અતી દ્રિય જ્ઞાન વિનાના પુરાણગરો કયા ઇશ્વરની પાસેથી ખોલીને લાવ્યા ? અને તે લખાયેલી વાતો આપસ આપસના મેળથી નીતિ રીતિવાળી છે ? કે દૃષ્ટિ સૃષ્ટિના સ્વરૂપથી વિરૂદ્ધરૂપે લખાયેલી છે ? આ બધું વિચારવાજેલું છે કે નથી ? વળી માન જતા તેમાં અનેક ભતતને ઉમેરે થયો છે તે પણ કયા ઇશ્વરની પાસેથી મેળવીને કરેલો સમજવો ?

અપિવૃત્ત શ્રુતિઓમાં ઉદાત્ત, અનુદાત્ત અને સ્વરિત મજાઓ અનેક પડિતોએ મની દાખલ કરી-ઇશ્વરની પ્રેરણા બનાવી એકેકથી એક વિરૂદ્ધ

પડિતોએ પુરાણો લખી વેદવ્યાખ્યાને કલકિત કર્યા તેનું શું દાખલું ? શું આ વાત વિચારવા જેવી નથી ?

વૈદિકોમા ધર્મની ખામતના અથોમા મૂલના વેદોયોજ વિરૂદ્ધતા ચાલી આવે છે માટે એજ વિષય ખાસ વિચારવા જેવો છે

વૈદિક મતના કેટલાક નામીયા પડિતોએ પોતાના લેખોમા એવું પણ જાહેર કરેલું છે કે-વૈદિક મતમા કેટલીક અસુદ્ધતાઓ હતી તે જૈનોના જે મહાવીર થયા તેમને સુધારી આ તેમનું જે કથન છે તે પોતાના વૈદિક ધર્મની મહત્ત્વતા બતાવવા પુરતું છે, પરંતુ મત્યવસ્તુની સ્થિતિને બતાવવાવાળું નથી દાખલું જે-પુરાણોમા લખાયેલા ઇગ્દાદિદેવોના સંબંધના લેખો, તેમજ મોટા મોટા ઋષિઓના મંબધના લેખો-ન્યાયથી વિરૂદ્ધ, નીતિથી વિરૂદ્ધ, લોકવ્યવહારથી વિરૂદ્ધ, કાલ ઋમથી વિરૂદ્ધ, પૂર્વાપર સંબંધ વિનાના અનેક પ્રકારના લેખો જેથીને તેમા આખા મીથામણા કરી હોય તો તેમના લેખો સત્ય વસ્તુની સ્થિતિને પ્રગટ કરવાને માટે લખાયા છે એમ કેવી રીતે માની શકાય ?

જૈન અને બૌદ્ધની વિશેષ જાગૃતી ચલાવવા પછી જેવળ પુરાણોમાજ નહીં ઉમેરાયું એમ નથી પરંતુ ગ્રાહ્યજી અથોમા, તેથી વિશેષ ઉપનિષદાદિક અથોમા પણ-યજ્ઞ યાગાદિની માન્યતા વાળા પ્રાચીન વેદોથી ઘણું ફેરફાર વાળું લખાણ થયેલું છે એટલુંજ નહીં પણ ખામ વેદોમા પણ અનેક પ્રકારની નવીન નવીન પ્રકારની શ્રુતિઓ બનાવીને દાખલ જવામા આવી છે એમ હું મારા અનુભવથી કહું છું અને આ વાત મણિલાલ નબુજાઈ દ્વિવેદી પડિતજીના ખ્યાલમા આવનાથી પોતાના સિદ્ધાંત સાગ નામના પુસ્તકના પૃ ૪૩-૪૪મા નીચે પ્રમાણે લખી ગયા છે-યજ્ઞ પુરૂષ નવોજ દેવ કલ્પાયો અને પ્રજાપતિ બંધાના મોખજ આવી પ્રજા રૂપે પૂજતો થયો આ વાતથી વિચાર કરો કે-સૃષ્ટિ કર્તાના મંબધ વાળી જે યજ્ઞ પુરૂષના નામથી અને પ્રજાપતિના નામથી શ્રુતિઓ લખાઈ છે તે નવીન રૂપથી લખાઈને કમવેદના દગમા મહત્ત્વમા દાખલ નથી થઈ એમ કયો સુદા પુરૂષ કહી શકે તેમ છે ? એટલુંજ નહીં પણ યજ્ઞ પુરૂષની શ્રુતિ વિરાટ પુરૂષના નામથી પ્રાચીન વેદોમા દાખલ કરી દેવામા આવી છે

અને પ્રજાપતિના સંબંધવાળા લેખો કેમ વિચિત્ર પ્રકારથી અનેકાનેક અથોમા અપાયેલા છે તે મારા આ ચાલુ અથથી પણ જોઈ શકાશે

મોટા મોટા પડિતો થઈ મત્યવસ્તુના શોધનો ખ્યાલ ઊઠી કહીને ખાપ

દાદાનો કહ્યો ખરો કરવાના પ્રયત્ન વાળા જણાય તો પછી આથી વધારે ગોચનીય શું ? અને મારા જેવો અસ વધારે શું લખી રાકે ?

હું તો એમજ સમજું છું કે-વેદ મમયના ઋષિઓ ભટ્ટિક અને શ્રદ્ધાપુર પોત પોતાના પરિચિત ઈદ્રિદિક દેવોની પ્રાર્થનાઓ કરતા અને સ્વાભાવિકપણે કાયની સદ્ગતિ થતા દેવોની કૃપા થએલી મમજતા અને તેવા તેવા પ્રકારની ઈલાઓને આધીન થએલા વખતે વખત પ્રાર્થનાઓ કર્યા કરતા તેઓ અનેક પ્રકારની વ્યવહારિક વિગ્રાઓ સારી ગીતે જાણતા તેથી વિગ્રાથિઓને પગ લણાવતા અને પોતાનો મુખે મુખે નિર્વાહ કર્યા કરતા

પરંતુ જોનોના સર્વજ્ઞ શ્રી મહાવીર પ્રભુનો-તત્ત્વ પ્રધાન ધર્મ અને જોદ્ધોનો નીતિ પ્રધાન ધર્મ-રાજા મહારાજાઓમાં વાયુવેગે પ્રચરેલો જોદ્ધિક મતના પડિને તેમના સામે પડ્યા પરંતુ છેવટે તેઓ ખરેથી હાર્યા પડી જતા પોતાના વૈદિક મતને ટકાવવા જોન અને જોધ મતના વિષયોનો આશ્રય પકડી નવીનરૂપ ઉપનિષદોનો માર્ગ સફળ કરતા જેમ જેમ તેમનામાંથી હાથ લાગતું ગયું તેમ તેમ પોતાની અનુકૂળતા પ્રમાણે પોતાના ગ્રંથોમાં દાખલ કરતા ગરા તેથીજ તેઓ ઉપનિષદોની એક વાક્યતા કરી શક્યા નથી શકરાચાર્યના અત્યાચાર પગી જોનોના પુસ્તકો હાથ પડતા તેમના ઇતિહાસને ઉપેક્ષા ઇત્તો લખી અઢાર પુરાણો વ્યાસજીના નામથી જાહેર કરી તેમને કલકિત કર્યા છે અમા વાસ્તવિક નામ શું છે તેનો વિચાર કરે.

તો પછી વૈદિક ધર્મની અશુદ્ધતામાં મહાવીરે સુધારો કર્યાની વાત કય દીકરી શકે તેમ ? પ્રમિદ્ધમાં મુકેલો જુનો પુરાણાનુક્રમણિકાનો લેખ જોનોના મહાવીરે વૈદિક ધર્મમાં સુધારો કર્યાની વાત ડોઠપણ રીતે બધ એસતી જગી શકાય તેમ છે કે નથી પરંતુ વૈદિક ધર્મવાળાઓએ જોન અને જોદ્ધધર્મના વિષયો માથી લઈ વેદોથી તે પુણે સુધીમાં મોટા દર ફારની સાથે ઉધુ છત્તુ કરી તત્ત્વના વિચારકોને એવા તો શુ ગલાવી દીધા છે કે તેમને કોઈપણ પ્રકારથી સત્યતાનો માર્ગ જલદી હાથજ આવી શકે નહીં જન્ને તરફના ગ્રંથોનો વિચાર કરી જોતા એજ નિર્ણય કેપર આવીને અટકતુ પડે છે જોકે તેઓ હતા તો સાક્ષરો પરંતુ સર્વજ્ઞતાનો ઇન્કાર કરી પોતાનો સત્યનિષ્ઠ ને જાણુ ન રાખી, વિપરીત સ્વરૂપને ધાન્ય કરી, પોતાની મગજ પ્રમાણે પોતાના ગ્રંથોમાં લખતા ગદ્યા જન્ને તરફના ઇતિહાસરૂપ આ મારગ દુષ્ટ વેળથી પણ આપ મનનનો અપૂર્વ વિચાર કરી શકશે.

પૃથુ જ્ઞાન વિના ઇચ્છિત હિદ્ગારોમા સત્યની આગા ૧ી ?

આર્યોના તહેવારોનો ઇતિહાસ પૃ ૩૮ થી—

‘ આપણી ચાલુ સ્થિતિ ધ્યાનમા લાગેતો એમ જણાય છે કે—જીન મુધરેલા રાષ્ટ્રો માથે સગળામણ કરતા—સાપત્તિ દૃષ્ટિથી આપણે બહુ પકતી સ્થિતિમા છીએ બીજી જાળતો (તત્ત્વજ્ઞાન, શોધ, શાસ્ત્રીયજ્ઞાન) ના ગણ આપણી સ્થિતિ સતોપકારક નથી એનું કારણ એટલું જ કે આપણે આપણી પોતાની દૃષ્ટિનો ઉપયોગ ન કરતા પુરાતન ઠાલમા થઈ ગએના—૪ પેઢો, સૂત્ર-ઢાંચો, અને સ્મૃતિકારોની દૃષ્ટિનો ઉપયોગ કરીએ છીએ સ્મૃતિકાર, યુતિના મત્ર દ્રષ્ટા, સૂનકાળ, પુણ્યકાર, અને ઇતિહાસકારોમા—પગલે પગલે મતલે-હોવાનું જોવામા આવે છે એનું કારણ એટલું જ છે કે—તે જે જે ઠાલમા થઈ ગયા તે તે કાલને અનુસરીને તેમના વિચાર હતા પરંતુ આપણે તેનો ખ્યાલ ન કરતા રૂઢી પરત્વે જે મતો આપણે ગ્રહણ કર્યાં છે તેનેજ વળગીને રહેવાનો ચલન કરીએ છીએ

બે હજાર વર્ષ પહેલાનું નાણું આજે ટેવી રીતે ચાનશે ? શોખ ખાતર તે સ્થરવું, અથવા એતિહાસીક દૃષ્ટિએ તે મહત્ત્વનું છે એમ સમજીને તેને પાસે ગળવું એ વિષે કોઈ ના નથી કહે તું પરંતુ આજે તે ચલાવવાની ખટપટ કરવી એ તદ્દન દુરાશય છે જે પ્રમાણે કનિષ્ઠનું નાણું ચિરાંત મહાગજની કારછીર્ધીમા ચાનતું શક્ય ન હોતું તેજ પ્રમાણે ચિવરાઈ નાણું આજે ચાલે એ ખનવા ભોગ નથી સ્મૃતિમાના કાયદાઓની પણ એવીજ સ્થિતિ મમજના પૂર્વની સ્થિતિ ફરીથી પ્રાપ્ત કરી લેવી એજ પરમવ્યેય છે એવું કહેનારા ભવિષ્યની મહત્ત્વા કાક્ષાને જુદા પ્રકારનું જ વચણ આપે છે, એમ મોટી દીલગીરી સાથે કહેવું પડે છે શ્રુતિ સ્મૃતિમાયો આધાર આપીને તેને માટે નકામી માથા કુટ કરવી તેના કરતા સ્વાનુભવ અને દેશનો ઇતિહાસ શું કહે છે તેનો વિચાર કરવો એજ વધારે કાયદાકારક છે જુના ગોદડાને ચીંગના લગાડીને તેનું મૂન ગ્વરૂપ પણ બદલી નાખ્યું એ શું બશ થયું નથી ? એ પ્રમાણે વર્તીનેજ પૂર્વજોનું અભિમાન રાખવું જોઈએ એમ કહેનારા આપણા હિંદુ ભાઈઓની સ્થિતિ ખરેખર દયાજનક છે જુનાને માન આપવું ખરૂં પરંતુ નવામાથો યોગ્ય વસ્તુ લેતા ચરમાવડું ન જોઈએ ”

પહેલી પુરાણનુક્રમણિકા પણ એ અસ્તમામા અર્થાત્ નવમા શતકના અતમા અર્થ છે એમ માનીએ તો મને બહુ વાધો લાગતો નથી

છેવટે આ લેખકે—અનેક તક વિતકના અતે જણાવ્યું છે કે

“ નાન્દીય પુરાણનુક્રમણિકાનો સમય ઇ સ ૫૦૦—૬૦૦ જેટલો જુનો ઠગવા માટે ઢાઢ આધાર રહેતો નથી અને મને તો ઉપર કહેના કાળો થીએ અનુક્રમણિકા ખારમા તેરમા શતકની લાગે છે ”

ચારયુગની ચોકડી, ૭૧ ચોકડીએ મન્વતર ૧૪ મન્વતરે દિવસ.

બ્રહ્માના એક દિવસનું પ્રમાણ નીચે પ્રમાણે જણાવેલું છે

“ સત્ય, ત્રેતા, દ્વાપર, અને કલિ એ ચાર યુગો મહીને એક ચોકડી કહેવાય છે એની ઇંગેતર (૭૧) ચોકડીનું એક મન્વતર કહેવાય છે એવા અઉદ (૧૪) મન્વતર વીતી જાય ત્યારે બ્રહ્માનો એક દિવસ, અથવા એક કલ્પ કહેવાય છે ”

આર્યોના તહેવાગોનો ઇતિહાસ પૃ ૩ મા બ્રહ્માનો એક દિવસ—

“ મૃત્યુ લોકમાના મનુષ્ય પ્રાણીની ગણના પ્રમાણે જ્યારે—

ચાર અબજ અને બત્રીશ હજાર વર્ષ પુરા થશે ત્યારે જગતના કર્તા તરીકે માનેલા બ્રહ્મદેવનો એક દિવસ થશે. એવી રીતે બ્રહ્મદેવના સો વર્ષો પુરા થશે, ત્યારે તેનો અને તેની મુદ્દિનો નાશ થશે જગતની ઉત્પત્તિ થયે હમણા બ્રહ્મદેવના ૫૦ વર્ષ પુગ થયા છે આ ઉપરથી કેટલા વગ્મ અગાઉ જગત ઉત્પન્ન થયું તેની ગણતરી કરી લેવી બ્રહ્મ દેવનો એક દિવસ પુરો ચતા સુધી ૧૪ મન્વતર થાય છે તે પૈકી સ્વયંભુ, સ્વારામિષ, ઉત્તમ, તામસ, વ્યત, અને આશુષ આ મન્વતરો વીતી જઈ હાલમા વવસ્વત મન્વતર ચાલે છે આ પછી નાવર્ણી, દક્ષ સાવર્ણી, બ્રહ્મ સાવર્ણી, ધર્મ સાવર્ણી, રુદ્ર સાવર્ણી, વેદ સાવર્ણી અને ઇંદ્ર સાવર્ણી, એ મન્વતરો આવવાના છે દરેક મનુ ૭૧ મહાયુગનો હોય છે અને એક મહાયુગ ૩૩, ૨૦, ૦૦ વર્ષ સુધી ચાલે છે આજ સુધી ૨૭ મહાયુગ ચલા અને હાલમા ૨૮ મા મહાયુગ ચાલે છે આ ૨૮ મા મહાયુગમાના વૃતયુગ (૧૭, ૨૮, ૨૦૦ વર્ષ) ત્રેતાયુગ (૧૨, ૬૬૦૦૦ વર્ષ) દ્વાપર (૮, ૬૪૦૦૦ વર્ષ) આ ત્રણ નાના યુગ પુરા થઈ હમણા ચોથો કલિયુગ ચાલે છે કલિયુગ ૪, ૩૨, ૦૦૦ વર્ષ સુધી ચાલશે તે પૈકી હમણા ૫,૦૧૦ વર્ષ પુરા થયા છે,

આ હજારોની નહિ પણ લાખોની ગણતરીના આકડા ઉપરથી જગતની અનાદ્ય નતતાની કલ્પના માધ્યમથી ગીતે થવા લેવી છે ”

આ જગોપ “ જ્ઞેત દૃષ્ટિએ જગત્ ” એ નામનો લેખ ગ્રીક્ષ પ્રકરણથી જુઓ—આ જગત્ અનાદિકાલથી કેવા સ્વરૂપથી ચાલતું આવેલું છે અને કેવા સ્વરૂપથી ચાલ્યું જવાનું છે તેનો તુલના દૃષ્ટિથી ખ્યાલ અને મનન કરી મધ્યસ્થ દૃષ્ટિથી ચો-ચાચોગ્યનો વિચાર કરો ॥

પુગણોના વિષયમા પડિતોના મતો.

પડિત શુદ્ધત વિગ્રાથિના લેખો પૃ ૬૧, ૬૨ થી જુઓ—“ ઉપનિષદો-તત્ત્વશાસ્ત્રના દર્શનો ॥ સાચે પુગણોની પહેલાના છે જ્યારે આપણે આ બધું ધ્યાનમા લીએ છીએ ત્યારે એવા અનુમાન ઉપર આવ્યા વગર રહેવાતું નથી કે બીજે કહી નહિ તો—હિંદુસ્તાનમા તો વેદોના પ્રાચીન જીવનમય ધર્મના બ્રહ્મ અવશેષ રૂપે પુરાણો ઊત્પન્ન થયા છે

જ્યારે મનુષ્યોના અજ્ઞાનથી વેદિક શબ્દોના યૌગિક અર્થોનું વિસ્મરણ થઈ ગયું અને તે શબ્દોના વિશેષ નામ રૂપે અર્થ કરવામા આવ્યા ત્યારે એવા બ્રહ્મ પુગણ ઉભા થયા કે જે હાલના મૂર્તિપૂજક હિંદુસ્તાનને શાપ રૂપે છે ” “ પ્રાચીન શબ્દોના પ્રાથમિક અર્થોને લેખ થવાથી આ પ્રમાણે પુરાણો ઊત્પન્ન થઈ શકે ” એમ પ્રો. મેક્સ મ્યુલર પણ કબૂલ કરે છે તેઓ જણાવે છે કે—સત્યનું પુરાણમા બ્રહ્મ ઉપાત્ત એવી પદ્ધતિથી થાય છે કે જેને “ વિવાદની વૃદ્ધિ, અને અધ પાત અથવા ધર્મનું વિવાદાત્મક સ્વરૂપ કહી શકાય ”

(પૃ ૬૨૬૩ મા) પોતે પહેલેથી માની લીધેલા ખ્યાલો છોડી દેવાને યુરોપીયન વિદ્વાનો એટલી બધી આનાકાની કરે છે કે—ફેડરિક પિન્કટ-મ્હેને એ અમનના તરીકે ઇશ્વરથી લગે છે કે—

“ જે લાઘ્યકારોની હાલ અત્યંત પ્રગટા કરવામાં આવે છે તેઓની પાસે વેદિક શબ્દ મ જ્ઞાન મેળવવાના આપણી પાસે હાલ છે તહેમના કરતા વધારે સાધનો ન્હોતા—એ તમ્હારો મત મને ખરા લાગે છે એ અને તમ્હે પુરાણો ને અર્વાચીન ગ્રંથો ગણો છો તેમા તમ્હે તફાવત ખરા છે પણ હિંદુસ્તાનના પૌનાલિક ખ્યાલો પુગણોમાથી આવ્યા એમ અનુમાન જવામા તમ્હે ખોટા છે. મત્રવેદ પોતેજ કે જે હિંદુસ્તાનનો પ્રાચીનમા પ્રાચીન ગ્રંથ છે તહેમાજ પુણ્ય પૌરાણિક ગણાતો છે ”

પુરાણોના પડિતોના મતમા જૈનોની માન્યતા

પડિત ગુરૂદત્તના દાખલ કરેલા લેખોના વિચાર—

“વેદોના પ્રાથમિક અર્થોને લોપ થવાથી પુરાણો જિત્વ ન થયા”

પરંતુ લાખો પ્રાદ્યુભા ઘણા કાલથી હિંમક રૂઢી કયાથી આવેલી
વેદોમાથી કે પુરાણોમાથી ?

વેદોની હિંમને અયોગ્ય ઠરાવનારી—જાપનિસ્ટો અને તેના પછીથી
પુરાણો એમ ઘણા પડિતોના મત છે માટે વિચારવાનું છે—

લાખો વપ પૂર્વે—સવરૂપ પુરૂષોથી પ્રચલિત નત્ય ધર્મના પ્રવાહનો ધોધ વ
ખતો વખત અટકી પડનાથી સ્વાર્થો પ્રાદ્યુભાએ પોતાના અજ્ઞાન પણાથી મૂલના
વેદો જ હિંમ કોષથી દૂષિત કરેલા આનંદ આનંદ વગા માલ યોગ્ય રમથે સવરૂપ
પુરૂષોના તરનો પ્રકાશમા આવતા—હિંમ એ અધમ છે એમ જાપનિસ્ટોના પ્રાદ્યુભાવનો
ઠરાવના ગયા અને તે સમય વિત્યા બાદ સવરૂપ પુરૂષોથી પ્રકાશિત—વિષ્ણુ અને
પ્રતિવિષ્ણુ રૂપે થએના મહાન જાઓના ઇતિહાસને ચક્રણ કરી, વિષ્ણુ ને ભગ
વાન તો કેાઈ જગો પર પ્રાંત વિષ્ણુને ભગવાન—અવવા વિષ્ણુને ભગવાન પ્રતિ
વિષ્ણુને અગુરો ઠરાવી મેટા મોગા સુદના પ્રમગો ચિત્રી પુરાણો લખી વાળનાં
પરંતુ વિષ્ણુ પ્રતિવિષ્ણુ મહાન જાઓ છે અને તે મનુષ્યરૂપના છે તેઓની
લડાઈઓ વખતો વખત થતી આવેલી છે તેના કેાઈ દેવ,
દાનવોની લડાઈઓમા વિષ્ણુને ભગવાન ઠરાવી તેમા મામેવ કરી લોહોને મોટી
જામણામા નાખી દીધા દેવો અને દાવો આ દુનીયામા લડવા ક્યારે આનંદ ?
અને પૌનાશિકોએ ક્યારે એકા ? અને તેમની લડાઈમા અનાદિક લના વિષ્ણુ
ભગવાન જા માટે મન્યા ? તેનો પ્રમગ આજ સુધી વિચારવામા આવ્યો નથી
પરંતુ આ અગ્રેજીના રાજ્યમા છાપા દારા પુસ્તકો પ્રગટ થવાથી વૈદિક
મતના અનેક પડિતોએ કરેલા અનેક પ્રકાશના ગોટાના પ્રત્યક્ષ રૂપે
દેખાડ આવ્યા તે દાકવા યોગિન શખ્તો અને નિશેષ નામોનો લેદ ખતાવી દાક
પિછોડ કરવાનો પ્રયત્ન કરી નહા છે પણ જ્યા બધા એ અજ વાડા હોય ત્યા
એક દાકતા ખીજી અજ ઉધાડુ થવાનું તેથી—ફેડનિક પેન્કા પડિત ગુરૂદત્તને
લખીને જણાવ્યું કે—હિંદુસ્તાનના પૌરાણિક ખ્યાલો પુરાણોમાથી આવ્યા એમ
અનુમાન કરવામા તમે ખોટા છો—શત્રુવેદ પોતે જ કે જે હિંદુસ્તાનનો પ્રાચીન
મા પ્રાચીન અથ છે તેમાજ પુષ્કલ પૌરાણિક જાળતો છે એમ લખી જણાવ્યું
તેથી પણ વિચાર કરવાનું કે—પૂર્વકાનમા આવતા મર્વજોના નત્યધર્મથી વિપરીત

૪ જોડા જોડાદ મડલથી આ નવીન વેદોનું જ વા છુ ૫જેણુ તેવીજ આજકાલના પંડિતો જાણખ્યાલ વાળુ કહે છે તે રી મત્ય ધર્મનું સ્વરૂપ-ન તો વેદોથી જ ધ જેમતુ કરી શકાય, તેમજ જિન્ન બિ ન દિશાને બતાવનારી હોપનિપદોથી પણ નાધ જેમતુ ન કરી શકાય કહે-જાકીમા ગદ્યા પુ-તોપે તેને તો કુનીયા દેખવાને પણ આતુ નથી

જૈન અને વૈદિક માન્યતા પ્રમાણે ૮૪ લાખ જીવાયોનિ.

જૈન માન્યતા પ્રમાણે—

એક વર્ણ, એન જાધ, એક જમ અને એકજ સ્પર્શ હોય તેવા ગ્વાનમા ઉત્પન્ન થતા જીવોની યોનિ એકજ ગણાયેલી છે, જ્યાં પણ નિધાનિક કરી નાધ રયા બીજી યોનિજ ગણાય જો તેમા એ જાતિથી બીજી જાતિના જીવો ઉત્પન્ન થએલા હોય તો તેમના કુલ જુદા જુદા હોય પણ તેમની યોનિ તો એકજ માનવામા આવે છે એજ પ્રમાણે યોનિ અને કુળના ભેદનું સ્વરૂપ મવત્ર સમજવુ એકજ યોનિમા કુલો અનેક હોય છે તે બીજાં ધ્યેયથી જાણી લેવુ, અહિં તો માત્ર વયા જીવોની કંટક્ષી યોનિયો હોય છે તેનીજ ગણત્રા નામ માત્રથી જણાવીએ છીએ

જીવોના ભેદના નામ

યોનિમ ખ્યા

પૃનીના જીવોની	માત લાખ યોનિઓ (૭૦૦૦૦૦)
પાણીના જીવોની	માત લાખ યોનિઓ (૭૦૦૦૦૦)
અગ્નિ જીવોની	માત લાખ યોનિઓ (૭૦૦૦૦૦)
વાયુ જીવોની	માત લાખ યોનિઓ (૭૦૦૦૦૦)
પ્રત્યેક વનસ્પતિ જીવોની	દશ લાખ યોનિઓ (૧૦૦૦૦૦૦)
પાધા છુ વનસ્પતિ જીવોની	ચૌદ લાખ યોનિઓ (૧૪૦૦૦૦૦)
જે ધર્મિય જીવોની	જે લાખ યોનિઓ (૨૦૦૦૦૦)
ત્રણ ધર્મિયોવાળા જીવોની	ત્રે લાખ યોનિઓ (૨૦૦૦૦૦)
ચાર ધર્મિયોવાળા જીવોની	બે લાખ યોનિઓ (૨૦૦૦૦૦)
ચાર પ્રકારના દ્રવતાના જીવોની	ચાર લાખ યોનિઓ (૪૦૦૦૦૦)
માતે પ્રકારના નાન્કીના જીવોની	ચાર લાખ યોનિઓ (૪૦૦૦૦૦)
તિર્યચ પથેદ્રિય જીવોની	ચાર લાખ યોનિઓ (૪૦૦૦૦૦)
મનુષ્ય દેહધારી જીવોની	ચૌદ લાખ યોનિઓ (૧૪૦૦૦૦૦)

૮૪૦૦૦૦૦

સર્વનો સંવાળો કરતા આ ૮૪ લાખ યોનિઓ તમામ જીવોની મલીને થાય છે એમ જૈન ધર્મમા અત્યંત ખુશામા પૂર્વક વણવેલુ છે અને જૈનો ના ઘણા નાના બાલકો પણ કહી બતાવવામા અચકાજો નહી

૪ વનસ્પતિના જે જો ૩ જે પત્ર, ૪ ન ફળાંકમા એક જ શરીરમા એકેક જીવ હોય તેને પ્રત્યેક વનસ્પતિના ન જે ઓળખાવે ન ૩ અને તે મિવય શરણુ બતાકા માજર મુળાંકની જે કદ જાતિઓ છે તેના એજ પિડમા અનતા જીવો ઉત્પન્ન થઇને રહેવા હોવાથી તેને સાધારણ વનસ્પતિના નામે જણાવી છે

વેદિક માન્યતા પ્રમાણે—જુનો-વેંજુડી સુમેધ રત્નમાવા તથા મરાઠી
માથ બોધ આદિ યજ્ઞોમા જુડી જુડી માન્યતા રૂપે ૮૪ લાખ જીવયોનિનું સ્વરૂપ,

૯ લાખ જગત્સર

૧૦ લાખ આકાશ પક્ષીઓ

૧૧ લાખ કીડાઓ

૨૦ લાખ બહુ પાલના

૩૦ લાખ આરખા પશુઓ

૫ લાખ મનુષ્યયોનિ

૮૪ લાખ એ સર્વે મળીને ૮૪ લાખનું પ્રમાણ કરી બતાવ્યું છે
સમીક્ષા—

પૌરાણિકોએ ૮૪ લાખ જીવો કહી બતાવ્યા કે યોનિઓ ? જો નરે જીવો
બતાવેલા હોય તો એક પણ જીવ બહાર નહેતો જોઈએ નહીં જો યોનિઓ બતાવી
હોય તો એક પણ યોનિ ઝાઝી ન રહેતી જોઈએ

કેમ કે—વેદમાં વર્ણવેલા ૩૩ દેવતાઓ અને પૌરાણિકોએ ૩૩ ગોઠ કહી
બતાવ્યા છે તે સિવાય પુરાણોમાં નરગણ વર્ણન પણ આવે છે, તે! તે જીવોની
સંખ્યા કે યોનિનું વર્ણન આ ૮૪ લાખમાં કેમ કંવામાં આવ્યું નથી ?

જૈનો પૃથ્વી અને પાણીમાં પણ જીવો માને છે અને તેમની યોનિની
સંખ્યા પણ જૈનશ્રદ્ધોમાં બતાવેલી છે એ પૃથ્વી અને પાણીમાં રહેલા જીવોને
આજે વિજ્ઞાનવેત્તા (રસાયણ શાસ્ત્રી) ઓએ પણ નિષ્ક્રમ કરી બતાવી જૈનશ્રદ્ધોને
પુષ્ટિ આપી છે, છતાં તે જીવો કે યોનિઓનું સ્વરૂપ વૈજ્ઞાનિકમાં મુદ્દવ જણાતું
નથી તેમજ પુરાણોમાં પણ મૂળ વર્ણન મળતું નથી તેનું કાળું શું ?

વિચાર કરતા કારણ એજ સિદ્ધ થાય છે કે એ પૌરાણિકોએ જૈનશ્રદ્ધોને
અનુસરીને તેમાં કાશ્વર કરી આ બધું કલ્પિત ઉભું કર્યું છે કારણ કે ૮૪ લાખ
યોનિનું સ્વરૂપ હિનિયાના સર્વ જીવોને આશ્રયી તે જૈનશ્રદ્ધોમાં જેવું સ્પષ્ટ
બધારણ જણાતું છે તેવું બીજા ગોઠ પણ ધર્મશ્રદ્ધોમાં જોવામાં આવતું નથી
તેથીજ પૌરાણિકોએ કાશ્વર કરીને બતાવેલી યોનિઓમાં દેવતા કે નારકીની
યોનિઓ, તેમજ પૃથ્વીના જીવોની, પાણીના તેમજ અગ્નિકાયના જીવોની અને
વાયુના જીવોની યોનિઓનું ઉપરના લેખમાં નામ નિશાન પણ જણાતું નથી

પ્રજાણ, જીવા બંધન, ગામ હિમત લાઠવમાં મવત ૧૯૮૫ ગુજ

રાતના સ ૧૯૮૪ મા આતુર્માસ રહેલા સ્વામી વિશુદ્ધાનદની માથે મીનોરના સા મગનલાલ મેલાપચ દના નામથી અમાગે પત્રવ્યવહાર ચાલતો હતો તેમના એક પત્રમા તેઓ પોતાના અનેક પ્રકારના અભિપ્રાયો સ્વભાવિક પણે લખીને બતાવતા એક પત્રમા ચોરાસીલાખ જીવોનીયોનિતુ સ્વરૂપ નીચે પ્રમાણે લખી બનાવ્યું છે

૨૦ લાખ-થળચર,

૧૬ લાખ-વનસ્પતી,

૧૬ લાખ-જલચરયોનિ,

૧૬ લાખ-નભચરયોનિ,

૧ લાખ-અગ્નિ,

૧ લાખ-પૃથ્વી

૧ લાખ-જલ,

૧ લાખ-વાયુયોનિ

૬ લાખ-દેવયોનિ,

૮ લાખ-નર્ક કલ્પયોનિ,

અમી ૮૪ લાખયોનિ-પ્રત્યેક પ્રજ્ઞાક

અપને અપને સૂચ કે આસપાસ ધમતે હે

હાલ પ્રમાણે લખીને કોઈ ગ્રંથમાથી સ્વામી વિશુદ્ધાનદે બતાવ્યું છે તે પ્રમાણે અમોએ લખીને બતાવ્યું છે પરંતુ પૂર્વના લેખથી ઘણા ફેરફારવાળું છે-

પૂર્વના લેખમા-જલચર નવ લાખ, આમા ૧૬ લાખ? એવી રીતે જીવોની યોનિઓના નામથી ફેર અને એકેકથી એકેકની સખ્યામા દેવ વૈદિકમતવાળાઓ-એ ગોઠવ્યું છે, તે જૈનોના લેખની માથે મેળવી જુનો એક મરખી બાબત કોનામા છે? જેનામા એક સરખી બાબત ન હોય તે ખીન્નમાથી લીધેલું મિલ્લ થાય કે નહીં !

જૈન ગ્રંથોમા-વાયુને જીવોના શરીર રૂપે માનેલા છે વધાગમા તેજસ અને કામણુ આ બે શરીર સસારના મર્વ જીવો સાથે હોય છે તેવી રીતે આ વાયુકાયના જીવો પણ સાથે રહેલા છે અને તે સૂક્ષ્મ અનતા અનત પરમાણુના મૂલકના બનેલા છે, તેથી વાયુ રૂપ રહિત નથી પણ રૂપવાળો છે અને તે વાયુના અસખ્યાતા જીવોથી બનેલા ઉદ્ભામક અને મવર્તકાર્દિ વાયુકાયના શરીરોને આપણે સ્પર્શન ઇન્દ્રિયના સબધથી જાણી ગદીએ છીએ જે કોઈ વસ્તુ કોઈપણ ઇન્દ્રિયના સબધથી જાણી શકાય તે વસ્તુ રૂપ વાલીજ હોય પણ રૂપ વિનાની હોયજ નહીં એવો જૈનોનો અદ્વલ સિદ્ધાંત છે તેથી વાયુને રૂપવાલોજ માનેલો છે

આ વિષયમા નૈયાયિક અને વૈશેષિકોના મતમા એવું સૂત્ર ગ્યવામા આવ્યું છે કે " રૂપરહિત સ્પર્શનાન્ વાયુ " આ વિષયમા અગ્રેજોએ હેલ્લોજન વિગેરે અનેક ભેદો બતાવી તે વાયુના જુદા જુદા તોલથી માપ કરાને બતાવ્યા છે રૂપ રહિત વસ્તુનું માપ થઈ શકે ખરું ? નજ થાય તેથી વિચારવાનું કે વાયુના વિષયમા સત્યતા કોનામા ? ઇત્યલ વિસ્તરેણ

ખીજી વાત શબ્દના વિષયમાં પણ વિચારવાની છે—જેનોના ત્રથોમાં "પાદ્મગણિક" શબ્દ ત્યારે ન્યાયિક વેશેષિકોએ શબ્દગુણમાકાશ તરીકે પોતાના સૂત્રોમાં લખીને ગતાંઓ છે આકાશ ઉપવિનાનો છે તેના ગુણો. -પ વિનાન જ હોય પણ રૂપવાળો તો હોયજ નહીં શબ્દ છે તે પગમાપુના સમૂહવાલો છે તેથીજ કર્ણ ઇન્દ્રિયના વિષયવાલો થએલો રૂપવાલોજ છે, અને તે અગ્રેએ રેનોઆદિ આદિના પ્રયોગથી વારવાર સ્મરણ કરાવી પૌર્ણાલિક વસ્તુના સ્વરૂપ વાળો મિદ્ધ કરીને ગતાંઓ છે એની રીતે અનેક પ્રકારના જન અને વૈદિક મતના વિષયોમાં ફરફારજે દેખવામાં આવે છે તે વિચારવા જેવા છે અને તે સત્ય ટ્યા છે અને અમત્ય સ્વરૂપ ઠેનામાં ગોઠવાયુ છે તેનો પુગે ખ્ય લ ક્રમવાની બલામણ કહે છુ આ માફે કથન સત્યના શોધક મહાપુરુષોના માટે છે ?

ભગવદ્ ગીતાના સળધે પાશ્વત્ય વિદ્વાનોના વેટનાક વિચારો—

પ્રથમ ભગવદ્ ગીતા જ્યાઈ ક્યારે ? મસ્કૃત સાહિત્યના ઇન્દિહાસમાં પૃ ૪૦૪ થી ગરૂ ચતા—પૃ ૪૦૬ મા જણાવવામાં આવ્યું છે કે—એ પ્રથમ મસ્કૃત માર્હિત્યના સમય પહેલાનો અને ઉપનિષદ માર્હિત્યના સમયની પામે પામેનો છે

(૧) વેદ તરફ ભગવદ્ ગીતાકાગને પૂજ્યભાવ છે પણ એ પૂજ્યભાવ વિશેષ પ્રકારનો છે ગીતાકારના વચનોનું તાત્પર્ય એ છે કે અમુક વર્ગના અમુક માનમિત્ત અને આધ્યાત્મિક સ્થિતિના, માણસોને માટે વેદનો ઉપદેશ અનુકૂળ છે એટલે અશે વેદનું પ્રામાણ્ય અખાધિત છે પણ વેદને વળગી રહેનારાઓ તન્દથી વેદના મ ગદ્ધમાં જે એથી કંઈ પણ વિશેષ દાવો કરવામાં આવતો હોય તો તે ભગવદ્ ગીતાકાગને સમ્મત નથી ભગવદ્ ગીતાકાગ તો એટલે મુધી કહે છે કે વંના વચનોનેજ વળગી રહેવું એ પન્મગ્રેયની સિદ્ધિમાં વિગ્ન કરતા છે ઉપનિષદોનો ઉપદેશ આ વિચારની સાથે બરાબર મળતો આવે છે એકમ મ્યુલર કહે છે તેમ "ધર્મ વિધિઓની અનર્થતા દર્શાવવી, અભિલાપધા ઠગયલા ચત્ર કર્મો પ્રતિ તિગ્સ્કાગ બતાવવો, દેવતાઓના મહાત્મ્યનો અસ્વીકાગ કરવો અને પરમાત્માનું જ્ઞાન એ મિવાય છવાત્માના મોક્ષને માટે ખીજી કંઈપણ માધન નથી એવો ઉપદેશ કરવો એ ઉપનિષદોનો હેતુ છે

આ ઉપરથી પણ ભગવદ્ગીતા એ ઉપનિષદના નમરનો પ્રથ છે

૧ એમ જણાવ આવે છે

આગળ જતા-પૃ ૪૦૮મા-“ આપસ્તમ્ય ઇ મ પૂર્વે ત્રિજા શતકના પહેલા થઈ ગયો છે, એટલે ભગવદ્ ગીતાનો અર્થ ૧૪ સ પૂર્વે ત્રીજા શતકના પહેલા રચાયો હોવો જોઈએ ૦૦૦

ગીતાની અદર પ્રાદ્યલના ધર્મ નીચે પ્રમાણે ગણુ વવામા આવ્યા છે —

“શમો દમસ્તપ શૌચ ક્ષાતિરાર્જનમેવ ચ
જ્ઞાન વિજ્ઞાનમાસ્તિત્ય ગ્રહ્ય કર્મ સ્વભાવજ ”

આપ સ્તુતના અર્થમા—“ અધ્યયન, વધ્યાપન, યજ્ઞન, યાજન, દાન અને પ્રતિગ્રહ એ સુવિખ્યાત વદ્ધર્મો ગણાવવામા આવ્યા છે પછી અનેક તર્ક વિતર્કના અતે-પૃ ૪૧૦ મા-મૂવના પ્રાદ્યલ ધર્મ ઉપર બૌદ્ધધર્મની અમર થવા લાગી હતી તે વખતે પ્રાદ્યલ ધર્મના જે જોડા નખળા અગો હતા તેને મુદ્દલ બનાવવાને અને જે વધારે નખળા અગો હતા તેને દૂર કરવા માટે ગીતા રચાઈ એમ હોય

મિ ટેલગને આ બીજો ખુવાસો માન્ય લાગતો નથી, અને એ ધારે કે-મૂળ પ્રાદ્યલોનો પ્રાચીન ધર્મ, પછી ઉપનિષદોની દ્વિસુક્રી, પછી ગીતા, અને પછી બૌદ્ધધર્મ એ ક્રમમાજ હિંદુધર્મની પ્રગતિ થઈ હતી ” આના ઉપર કેટલોક વિવેચન કરેલું છે

આગળ જતા પૃ ૪૧૩ ના અતે જણાવવામા આવ્યું છે કે—

“ આ મધવી ફલીલો ડેવિસ સાહેબના મગજમા બીલકુલ ઉત્પત્તિ નથી એ માહેગ તો એમજ માને છે કે-ભગવદ્ ગીતામા જે પ્રોઠ વિચારો દર્શાવવામા આવ્યા છે તે હિંદુ વર્મમા કયાથી આવી શકે ?

હિંદુ ધર્મનું કોઈ બીજું પુસ્તક લો, કોઈ પુગલુનો અર્થ ત્હમે વાચો તે તેમા વિષયવામના વાળા અને ફૂરતાથી ભરેલા દેવતાઓના મહાત્મ્ય વર્ણવાયલા ત્હમારા જેવામા આવશે ‘ કાગી ચામડીની, લોહી જેમાથી ટપકતું હોય એવા બીહામણા ચ્હેગની, સર્પોથી વિટાયલી, જોપરીઓને ધારણ કરનારી, અને દરેક રીતે દેવીના કરતા વિકંગળ ગલસીને વધારે મળતી આવતી “ શિવની ત્રી કાતીનું પણ હિંદુસ્તાનમા પૂજન થતું, અને ધર્મની એવી અધમ સ્થિતિને લીધે ઠગવિદ્યા અને ખૂનના કર્મો ઘણા માધાન્ય થઈ ગયા હતા ભગવદ્ ગીતાનું વાતાવળ એનાથી ઘણુંજ ઉચું છે, અને તેનું કાન્ય એજ કે હિંદુસ્તાનમા જે ધર્મ આવતો હતો તેના કરતા ઠોઈ વધારે ઉચા અને પવિત્ર ધર્મનો પરિચય

ગીતાના ગ્રન્થનાગ્ને થયો હતો ખ્રિસ્તી મત સરૂ થયા પછી ભગવદ્ગીતા ગ્રન્થ હતી એ મતન દેડામા ડેવિસ માહેન ત્રણ દલીલો આપે છે

૧ કૃષ્ણની પરમેશ્વર તરીકે પૂજા મહાભારતના વિશેષ પ્રાચીન ભાગમા એવી પૂજા જોવામા આવતી નથી શિશુપાલ જેવો પુરુષ એની પૂજ્યતા વિષે ચોકજો અનાદર દર્શાવે છે, અને જો કે ભીમ એની પૂજ્યતા નિહ કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે તો પણ શિશુપાલના વિચારના માણુનો પણ તે વખતે થોડા નહીં હોય એવું સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે

વળી, કૃષ્ણ પોતેજ પરમેશ્વર તરીકે મહાદેવની અને બ્રહ્માની પૂજા કરે છે નમળી વસ્તુઓનો ઉદ્ભવ એનાથી થયો ॥ એવું કૃષ્ણને વિષે મહાભારતમા કેહ કેહ સ્થળે કહેવામા આવ્યું છે ખરૂં, પણ જ્યાં જ્યાં એવા દ્રવ્યો જોવામા આવે છે ત્યાં ત્યાં એવું લાગે છે કે એ દ્રવ્યો મહાભારતમા પાછગથી ધુસારી દેવામા આવેલા

કૃષ્ણની પરમેશ્વર તરીકેની પૂજા ખરેખરી પુરાણોમાજ જોવામા આવે છે ભાગવતપુરાણ, પદ્મપુરાણ, વિષ્ણુપુરાણ એ ગ્રંથોમાજ એને પરમેશ્વર તરીકે વણુઓ છે એ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે ભગવદ્ ગીતાનો અર્થ પુરાણના ગ્રંથો જે વખતે ગ્રંથાયા તે અરમામાજ રચાયો હોવો જોઈએ

૨ પુરાણની અદર દેવતાઓના જે ચિન્હો અને સાહિત્યો ગણાવવામા આવ્યા છે તેજ ગીતાના દશમા અધ્યાયમા ગણાવવામા આવ્યા છે —

મસુદ્ર મથનથી ઉત્પન્ન થયેલો ઉચ્ચ શ્રવમ નામનો ઇંદ્રનો ઘોડો, વરૂણ જેના ઉપર સ્વાર થાય છે અને કામદેવ જેને પોતાના ધ્વજ ઉપર ધરી ગળે છે ત મડળ, ઇંદ્રનો હાથી ઐશ્વર્ય, વિષ્ણુ જેના પર સ્વાર થાય છે તે વનતેય—એ સર્વ પૌનાષ્ટિક મહત્ત્વના પ્રાણીઓને ગીતામા ગણાવવામા આવ્યા છે વળી મહા ભાગવતના નક્ષાપાચ્યાનમા વરૂણને મસુદ્રના નામ તરીકે વણુવવામા આવ્યો છે, ત્યારે ગીતામા તેને માત્ર જળચર પ્રાણીઓનો સરદારજ કહેવામા આવ્યો છે

ભૂતોની પૂજા ઉપરથી પણ પુરાણના અમયતુજ સૂચન થાય છે વળી, માર્ગદેવને મંદળા વેદોમા ગ્રેષ્ઠ ગણવામા આવ્યો છે તે પરથી જણાય છે કે યજ્ઞને પ્રસન્ન જે મામવેદના મત્રો ગણવામા આવતા હશે એવા અમયમાજ—એટલે મનુના પછી લ મો વખત રહીને—ભગવદ્ ગીતા રચાઈ હોવી જોઈએ

(૩) ભગવદ્ ગીતાની ભાષા ઉપરથી પણ એની અર્વાચીનતા જણાઈ આવે છે “વલ્પ” “મન્વન્તર” “દ્વન્દ્વ” “માયા (એટલે ચિન્હ)” “યોગ” “વિમૂત્તિ” “માયા” એ સંજ્ઞા શબ્દો પુનઃ શ્રદ્ધામાં જ નામાં થ વપરાયના થઈ ગયા છે એવામાં આવે છે

વળી ભગવદ્ ગીતાની ભાષા તે કાલીદાસની “અનુન્તલા” માં વપરાયેલી ભાષા જેવી લાગે છે ”

આ સંજ્ઞા “પ્રમાણ” ઉપરથી મિ ડેવિસને લાગે છે કે ઇસ્વીમનના ત્રીજા સંકા પહેલાં ભગવદ્ ગીતા રચાઈ હશે નહીં અને એ અમ્ય પહેલાં તે હિંદુસ્તાનમાં ખ્રિસ્તી ધર્મનો ઉપદેશ થવા માડ્યો હતો તેની અમર પાલુ એ અથ ઉપર વર્ણવેલું હશે ”

પુનઃલેખો અને ગીતાનો પ્રાદુર્ભાવ જૈન અને બૌદ્ધ ધર્મની વિશેષ ભગવદ્ ગીતા પંચીની થયો છે આ વિષયમાં-જૈન હરિ વિક્રમ ચગ્ત્રિ મસ્કૃત અથવા મરાઠી ભાષામાં લખતા-વાસુદેવ નરહર ઉપાધ્યે- ‘પ્રમગને અનુસરી જૈન ધર્મ વિષયે બે શબ્દો ’ ના લેખમાં પોતે જણાવે છે કે —

“ભારતીય લોક સમાજમાં-જૈન અને બૌદ્ધ ધર્મ એટલે જ બધા વ્યાપી ગયો છે કે-પૌરાણિક ધર્મમાં અને પછીનાં પંચમાં તેમાંના વિચારો, આચારો, અને તેઓની ધર્મપદ્ધતિનું તાદાત્મ્ય થઈ ગયું છે એ ભગવદ્ ગીતાના શ્રદ્ધામાં બૌદ્ધોના નિર્વાણાદિ શબ્દો જે બિલકુલ લીન થઈ ગયા છે તે ઉપર તુરત ધ્યાન આપવા જેવું છે પછી જૈન ધર્મનો દ્વેષ કરતા કરતા અમારા આચાર વિચાર ઉપર, મધ્યા પૂજાદિ વિધિઓ ઉપર, હથેલ યોલવાના સ્તોત્રો વિગેરે ઉપર પણ તેનો અસર થયેલો છે એ જૈન અને બૌદ્ધોના સંવેગથી કાલજી પૂર્વક અવલોકન કરીએ તો તરતજ ધ્યાનમાં આવી જશે ”

(આ લેખ-“જૈનેત્વ દષ્ટિ એ જૈન ” ના પૃ ૧૮ માં જુઓ)

ભગવદ્ ગીતાના માટે કેટલાક મારા વિચારો,

ભગવદ્ ગીતાની ઉત્પત્તિ માટે ડેવિસન સાહેબનું કહેવું એવું થયું છે કે

“ભગવદ્ ગીતામાં જે પ્રૌઢ વિચારો દર્શાવવામાં આવ્યા છે તે હિંદુ ધર્મમાં કયાથી આવી શકે ? ” એમ કહી જે અનેક પ્રમાણો આપ્યા છે

શ્રુતિઓના દ્રષ્ટા જે મહાન કવિઓ તેમને તો આ અવતાર વાદની પ્રેરણા થએલી નથી તો પછી આ પુણ્યકારો કયા ઈશ્વરની પામેથી અવતારવાદ લાવ્યા ? પણ પાતના ચરમા ઉતારીને જીવે તેને ચોખ્ખુ દેખાય ? ॥

સ્કંદપુરાણના રાજા-આમ અને કુમારપાલ

સ્કંદપુરાણ ત્રિભે પ્રહાખંડ તેના બીજા ભાગના અધ્યાય-૩૬૩૭૩૮ સુધી શ્લોક-૧૦૮૭૫૮૪૫ ૧૫૮ થી ૧૬૧ સુધી તેનો કિચિત્ ભાગ—

પૂર્વે નારદે બ્રહ્માને પુછેલુ તે વાત બ્યાસે યુધિ છન્ને કહી બતાવેલી કે ચર્માન્વય તીથ નો જીર્ણોધાર ગમચડજીએ કગવેલો.

તાત્પર્ય કે-તે તીર્થનો ભગ થએલો ? ઉત્તરમાં-બ્યામજી કહેવા લાગ્યા કે-આ કલિકાવ બાવતા કાન્ય કુખજમાં આમ ગળ થઇ ગયો. “જામાતા તસ્ય દુષ્ટો ચ નામ્ના કુમારપાલક” તેનો જમાઇ કુમારપાલ થયો. દૃઢ સૂત્રેણ જૈને ન પ્રેરિતો બુદ્ધધર્મિણા તે કુમારપાલને બુદ્ધધર્મના ઇદ્રસૂત્ર જેને પ્રેર્યો તેથી તેને રામચંદ્રે આપેલા શામન પત્રનો લોપ કર્યો આ કુમારપાલને મેઢે ૨૦૮ ગાંધ્ય સામરા તન્કથી મલેલુ, તેથી મોદેરકના બ્રાહ્મણો શામનપત્રનું પાલન કરવાની આજ્ઞા આમ પાસેથી લાવ્યા છતાં પણ તેણે સાસુની તેમજ રામચંદ્રના આજ્ઞા માન્ય રાખી નહીં અને ઉવટો કહેવા લાગ્યો કે કેઇ હનુમાનનો પ્રત્યક્ષ (પડચો) બતાવો પછી અઢાર હજાર બ્રાહ્મણો ગમેશ્વર જવા નીકળ્યા કુમારપાલે તેને અટકાવવા દત્રીગ હજાર પ્રબ્ધ મોકલી પણ તે શાપના ભયથી મૌન નહીં પછી પાછળથી ચઢાવ જેવા શૂદ્ર નૈન ધર્મીઓએ ઉધુ છતુ મગનવી પદર હજારને પાછા દેવ્યા પણ નિશ્ચયવાળા ત્રણ હજાર જીવ્યા અને નગમ્યાને રામેશ્વરના માર્ગમાં રામની પ્રેરણાથી વૃદ્ધ બ્રાહ્મણ રૂપે હનુમાન મદયા બાવાને જલો આપ્યા પછી પોતાનું સ્વરૂપ પ્રગટ કરીને કાર્યની સિદ્ધિના માટે બે બગલોના કેશની બે પુટીઓ આપી બ્રાહ્મણો જાત્રા કરી મ્યાન ઉપર આવ્યા કુમારપાલને હનુમાનની ઇચ્છા છે એમ ઘડ કહી બતાવ્યું પણ હઠે ચઢેવા નાનકે માન્યુ નહીં છવટે તે બ્રાહ્મણોએ ડાળા બગવના કેશનાં પુટી ગજદારમાં કેડી તેથી સર્વ બનીને ભગ્ન થઇ ગયું ‘સર્વે તજન્વલિત દષ્ટા નગ્નક્ષપણમ્ રત્નવા ધત્વા કર્મેણ પાત્રાણિ નષ્ટા સર્વે તિશ્તો દશ । ઠે તન્તજ નગ્નક્ષપણકો (નૈન માધુજો) હાથમાં પાના વધને દશે દિશામાં ભાગીને નાઠા અને કુમાર

તેની પહેલી કલમમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે—“ ૧૬ હુમતાનમાં જે ધર્મ આવતા હતા તેના કરતાં કોઈ વધારે ઉચ્ચ અને પવિત્ર ધર્મનો પશ્ચિમ ઝીતાના રચનારને વધે હતા ” આ ઉપરથી પણ જણાવવાનું કે-તેન અને બોદ્ધોના ઇતિહાસ ચોક્કસ રૂપે ગહાર પડી ગયા પડી પુરાણો પત્તિ અને તેના અન્યામાં ગીતાની ઉત્પત્તિ થઈ છે એ વાત સત્ય છે-કેમકે

તેનોના ૨૪ તીર્થ કરો અને બોદ્ધોના ૬૪ યોધિસત્ત્વના અનુકરણ રૂપે પૌરાણિકોએ ૨૪ અને ૬૪ એમ બે વખત વિષ્ણુના અવતારોની કલ્પના ઉભી કરી તમા જોનોના ૨૪ માના અવતારોના શ્રી ઋષભદેવ છે તેમને પુરાણકારોએ પોતાના ૨૪ મા આઠમા કલ્પા અને બુદ્ધને પોતાના ૬૪ અવતારોમાં નવમ કલ્પા પુરાણકારોએ જોનોના શ્રી ઋષભદેવને અને બૌદ્ધોના બુદ્ધને પોતાના અવતારોની કલ્પનામાં કયાંથી લાગીને જોડ્યા ? પ્રથમ ૬૪ યોધિ સત્ત્વના અનુકરણ રૂપે-મત્સ્યપદિક ૬૪ અને પાછાથી જોનોના ૨૪ તીર્થ કરોના અનુકરણ રૂપે ૨૪ અવતારો પુરાણકારોએ જોડેલા હોય ? આ માટે અનુમાન વિચારવાની શક્યતા છે કે તે સત્ય રૂપ જ નથી

એજ વિષ્ણુના ૨૪ અને ૬૪ અવતારોની કલ્પના મનમાં ધાન્ય કરી ગીતાકારે લખ્યું કે—“ હે ભારત ? જનરે જ્યારે ધર્મની ગ્તાની (ક્ષય) થાય છે, અને અધર્મનો ઉઠાનો થાય છે, ત્યારે હું મને પોતાને પ્રકટ કરું છું સત્પુરૂષોના રક્ષણ માટે અને હુદ્દેના વિનાશ તથા ધર્મને ધરાબર સ્થાપવા અર્થે હું હુંજે શુભે જન્મ લઉં છું ”

આમાં આપણે જરા વિચાર કરી જોઈએ—

જો વિષ્ણુને મનાદિકાવના પરમાત્મા કે પરમેશ્વર રૂપે આપણે માનીએ તો તેમના માટે સત્પુરૂષો કયા ? અને હુદ્ધ પુરૂષો કયા ?

શુ હિંમક યજ્ઞના કાર્યોમાં મચી બેઠેલા પુરૂષોને સત્પુરૂષો તરીકે માનવા ? કે રામ, દમ, દયા, પગપકાવ આદિ કર્મોના ઉપદેશક અને પાલક ને સત્પુરૂષો તરીકે ગણવા ? અથવા આ બેમાંથી હુદ્ધ કેને માણવા ? અથવા વિષ્ણુ ભગવાન અવતાર હઈ આ બે વર્ગનાથી કયા વર્ગનો નાશ કરે ? પુરાણ કારો એ તો— રામ, દમદિકના ઉપદેશકો અને પાનકો એવા જોન અને મૌઘ આ બે વગના લોકોને, નાસ્તિક બનાવવા માટે વિષ્ણુ ભગવાને આતા લેવાનો ઉદ્દેશ કર્યો બતાવ્યો છે શુ આ લખણ, પુરાણકારોનું સત્ય છે કે ? વળી ઇશ્વર પ્રસિદ્ધ

શ્રુતિઓના દ્રષ્ટા જે મહાનું ઋષિઓ તેમને તો આ અવતાર વાદની પ્રજ્ઞા થયેલી નથી તો પછી આ પુનઃલુકારો કયા ઇશ્વરની પાસેથી અવતારવાદ લાવ્યા ? પદ્મ-આવના ચરમ ઉતાગીને જીવે તેને ચોખ્ખું દેખાય ? ૪૪

સ્કંદપુરાણના ગજ-આમ અને કુમારપાલ

મકરણપુત્ર ત્રિલોચન પ્રહ્લાદ તેના બીજા ભાગના અધ્યાય-૩૬૩૭૩૮ સુધી શ્લોક-૨૦૮૭૫૮૬૪ ૫ ૧૫૪ થી ૧૬૧ સુધી તેનો કિથિત માગ—

પૂર્વે નાગદે પ્રહ્લાદને પુછેલું તે વાત વ્યાખ્યાન મુધિ છેવટે કહી બતાવેલી કે અર્ધાંશ તીર્થનો અર્થોધાર ગમચડણીએ કરાવેલો.

તાત્પર્ય કે—તે તીર્થનો ભગ થયેલો ? ઉત્તરમાં—વ્યામણ કહેવા લાગ્યા કે—આ કલિકાલ આવતા કાન્ય કુબજમાં આમ ગજ થઈ ગયો. “ જામાતા તસ્ય દુષ્ટો વે નામ્ના કુમારપાલક ” તેનો જમાઇ કુમારપાલ થયો. દ્વિત્વ સૂત્રેણ જને ન પ્રેરિતો હુદ્ધર્મિણા તે કુમારપાલને જુદ્ધધર્મના ઇંદ્રસૂત્ર જેને પ્રેર્યો તેથી તેને ગમચડે આપેલા શાસન પત્રનો લોપ થયો આ કુમારપાલને મેઢે રહતું ગજન સાસરા તન્દુથી મલેલું, તેથી મોઢેરકના ગ્રાહણો શામનપત્રનું પાલન નવાની આજ્ઞા આમ પાનેથી લાવ્યા છતાં પણ તેણે મામગની તેમજ રામચંદ્ર નાં આજ્ઞા માન્ય રાખી નહીં અને ઉંડો કહેવા લાગ્યો કે કોઈ હનુમાનનો પ્રત્યક્ષ (પડથો) બતાવો પછી અઢાર હજાર ગ્રાહણો નમિશ્વર જવા નીકળ્યા કુમારપાલે તેને અટકાવવા છત્રીશ હજાર પ્રબલ મોકલી પણ તે ગાંધના ભયથી મૌન નહીં પછી પાંડવથી ચક્રાત જેવા ચંદ્ર જેનું ધર્મીઓએ ઉધું છતું સમજાવી પદ્મ હજારને પાછા ફરવ્યા પણ નિત્યવવાળા ત્રણ હજાર જીવ્યા અને નગર્યાને નમિશ્વરના માર્ગમાં રામની પ્રેરણાથી વૃદ્ધ ગ્રામહણ ઉપે હનુમાન મદયા ખાવાને રહ્યો આપ્યા પછી પોતાનું સ્વરૂપ પ્રગટ કરાને કાર્યની સિદ્ધિના માટે બે બગલો ના કેશની બે પુટીઓ આપી ગ્રામહણો બંન્ના કંગી સ્થાન ઉપર આવ્યા કુમારપાલને હનુમાનની ઈચ્છા છે એમ ઘણું કહી બતાવ્યું પણ હઠે ચઢેલા ગજએ માન્યું નહીં છેવટે તે ગ્રામહણોએ કાળા બગલના કેશની પુટી રાજદારમાં ફેંકી તેથી સર્વ બળીને ભરમ થઈ ગયું ‘ સર્વે તન્નિજ્વલિતઃ કૃત્વા નગ્નક્ષયણના સ્તદા ધૃત્વા કરેણ પાત્રાણિ નષ્ટા મર્વે દિશો દશ ’ કે તન્નિજ્વલિતપણકે (જેનું માધુર્ય) કાંઈમાં પોત્રા લઈને દશે દિશામાં ભાગીને નાકા અને કુમાર

પાલ બ્રાહ્મણોના ચરણમાં જઈને આજીજી કરવા લાગ્યો- “ વર્હિ પ્રશામ્યતા
 વિપ્રા : ? શાસન તે વદામ્ય હ ” હે વિપ્રો ? આ લાગેલી અગ્નિની શાંતિ કરા
 હું તમાન શાસ. પત્રો આપીશ એવી રીતે જગન ધણી આજીજી કરી ત્યારે તે
 બ્રાહ્મણોએ- મયા યા પુટિકા ચાતીત્ સા દત્તા દ્રાપશાનયે હનુમાને જે
 જમણા બગલના કેશની પુટી આપી હતી તે શાપ થાતી વચાને માટે આપી
 એટલે રાજ્યનો સર્વ ખટલો જેવો હતો તેવોને તેના થડ બધા પત્રો કુમા પાન
 બ્રાહ્મણોનો ભક્ત થયો. સામન પત્રો બધા લખીને આપ્યા અને બધા રાજ્યનો
 અધીકાર પણ તે ત્રણ હજાર બ્રાહ્મણોનેજ નોખ્યો અને તે વેમાત્રા નગર
 પણકોને પોતાના રાજ્યમાંથી હાડી કઢા “ નિષ્કાલિતાસ્તુ પાપજા ” પછી
 તો તે વેદ બાહ્યો પોતાની મેવેજ ભાગવા લાગ્યા, વેંગાદ્યા પ્રત્યાસ્તે ઉત્ત-
 માડવમ મયમા ॥ ઇત્યાદિક ઘણું જ સંબંધ અને અયોગ લખેલું છે તે
 ૨૬૬ પુનઃપુત્રી ભેદ લેવું ઇત્યદ્ય વિસ્તરેલું ॥

ગજ આમ અને કુમારપાલની દ્વિચિત મમીક્ષા

૨૬૬ પુનઃપુત્રી હજારો અધ્યાયથી વ્યાસ, ૮૧ હજાર સ્ત્રીકના પ્રમાણવાળું
 છે તેથી મહાપુરાણ જણાય પણ તેમાંના વિધોની તપાસ કરતા ભાગ્યેજ
 એકાદ વિધન મત્યરૂપે મળી શકે-ગરજ તેમાં મહાદેવજીના વિગ વિષયનોજ
 પ્રાચે વિચાર ક્રવામાં આવ્યો છે પણ આગળ જતા એજ પુરાણના પાંચમાં
 ખડના બીજા અધ્યાયમાં-બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, અને મહાદેવ એ ત્રણ દેવો પાણીના
 પન્પોટામાંથી એક નોનાતું ઇંડું થતા તેમાંથી ઉત્પન્ન થએલા જલાન્યા છે તો
 પછી મહાદેવજીનું નિગજ એટલી બધી મહત્વતાવાલું શાથી ? શું બીજા જે
 દેવોના નિગ ન હતા ? તે લેખનો સાગ અમોએ આશ્રયમાં આપેલો છે તે ભુરો
 બીજવાત એ છે કે-દરેક પુરાણકારે પોતાનું નામ દુષાની વ્યામજીને કલકિત
 કર્યા છે કેમકે તેઓ અક્ષરોના પડિતો હતા પણ દુનીવાને તો ઓધે ન્સે દોર-
 વાનો જ પ્રયત્ન કરેલો હોય એમ સમજાય છે જે અથકારો સત્તનિદ્રાથી લેખ
 લખવાનો પ્રયત્ન કરે તે ઇડેચોક પોતાનું નામ આપતા આપણે ભેદે છીએ

હવે આપણે રાજા આમનો અને ગજા કુમારનાનો વિચાર કરીએ-આમ
 રાજા આ આલતા વિક્રમ મવતના નવમાં મૈકામાં અને કુમારનાવ બારમાં મૈકામાં
 થયા છે તેથી એાછામાં એાછુ ત્રણસો વર્ષનું છેદું છે નો પછી તે બંને રાજાએ
 મામરા જમાંઇ કેવી રીતે થઇ શકે ? કુમારપાન પાટણના જગ ભહેર છે છતાં

આ પુરાણકાર મોઢેરકના લખી બતાવ્યા છે જોન હેમચંદ્રાચાર્યના પ્રતિષ્ઠાપિત છે તેના ઠેકાણે “ નેત ઇન્દ્ર ચત્રજોદ્ધ ધર્માગ્રે પ્રેર્યો ” આમા સત્યતા ઠેકલી ?

વળી મીઠી વાત એ છે કે—વ્યાસજીએ યુધિષ્ઠિરને કહ્યું કે—“ આમો નામ્ના રમ્ભુ ઘ હ ” આમ ગજ તથા ગયો તો શુ ગજ આમ અને કુમારપાલના પડીધો વ્યાસજી થએલા માનવા ?

આગળ બ્રાહ્મણોએ બહાદુરી કરી તે પણ જુવો —

તેઓ રામેશ્વરમા રામનો ચીડી લેવા જતા ગંગામા હનુમાનજીએ માગવા કરીને ત્રે બગલો ના દેશની બે પુત્રીઓ આપી તેમથી ડાળા બગનના દેશની પુત્રી લઈને કુમારપાલના ગજદ્વારમા ફેંકી કે તમ્ભુ મૈન્ય સાથે અતેક સુધા બનીને બરમ થઈ ગયું અને નગ્ન ક્ષપણકો જીવ લઈને લાગ્યા અને કુમાર પાલને તે દાનજ બાની લીધો એર (તત્વેને સમજાવીને કે તોકાન મથાવીને ?) દૃષ્ટ બગવાનની પને પણ ધોવડાવનારાઓ બ્રહ્મપુત્રો કુમારપાલને દામ બનાવે તેમા આશ્ચર્ય શુ ?

તે મોટા મોટા પુણ્યોના લેખકો અધુનીક પ્રત્યક્ષ જેવા ઇતિહાસોમા પણ ઉધુ છત્તુ લખીને ફનીયાને ઉધા પાટા બધવવાને જગ પણ પાછી પાછી નથી કરતા, તેવા પુરાણકારો સત્યનિષ્ઠા રાખી પ્રાચીન ઇતિહાસોના વિષયો સત્ય રૂપે લખી ગયા હોય એમ માની શકાય ખરૂં કે ?

અમત્યાગ્રહ છોડી મત્યને ગોધે તે પડિત ?

વસત. નવું ગુહ મું અ ૬ ૧૨ મા પૌષ સવત્ ૧૯૮૫ ના માસિકમા પૃ ૪૭૦ થી યાદવોનું કુલ એ નામના લેખમા—દુર્ગાશક્ત કેવલરામ શાસ્ત્રી પૃ ૪૭૧ મા નીચે પ્રમાણે જણાવે છે—

“ જુદના સમયની ગામતમા આ ગીતની પરીક્ષા શક્ય હોવાથી આ દેશના ઇતિહાસના અન્વેષકોએ ઇ સ પૂર્વે ૬૦૦ પડીના વખત માટે પુરાણોપ્ત વશોને ખૂબ દસી જોયા પડી એનો આ દેશનો ઇતિહાસ ઉકેલવામા ઘણો લાભ લીધો છે, પણ એ સમયના વશોમાયે પુરાણોમા ગરબક થઈ છે પ્રદોષો અને ગંજુ નાગોને મગધના વશમા અનુદ્રમમા પુગણો મુકે છે જ્યારે વૃહત્કેવા, પ્રાચીન

બાદ અને જૈન સાહિત્ય વગેરેથી પ્રગોતોનું અવતીર્ણ અને શૈશુનાગોનું મગધમાં એક કાલે રાજ્ય હતું એમ સિદ્ધ થાય છે જુવો—

Cambridge History of India, VI, Ch 1.

આમાં માન્ય છે બોલ—પુરાણકારોએ શુદ્ધના સમયમાં ગરબડ કરી એટલું જ મ્યા માટે મહાભારત જેટલા મહાપુરાણકારે તે આધુનિક લેખમાં અકેદમમાં મેકાના કુમારપાલ રાજાને આમ ગણના જમાઈ લખીને કેટલી ગમડ કરી છે ? તે સિવાય પ્રાચીન કાલના જૈન ઇતિહાસમાં ઠગે ખડના ભોક્તા ૧૨ અકવર્તીઓ અને ત્રણ ખડના સ્વામી વિષ્ણુ, પ્રતિવિ લુચ્ચોન મોટા રાજાઓ ગતાવ્યા છે તેમની માથના બધાએ સંબંધોને તોડી નાખીને પુરાણકારોએ ઘેળને વિષ્ણુ ભગવાન તો કહેને હાનગે, અમુરો ઠરાની તેમની સાથમાં અમ્હા અને મહાદેવના નામો બેડી આપીને મૃત્યુલોકથી અવગતા હેમનો માથે મોટી લડાઈઓ કરવાવાળા લખીને ગતાવ્યા છે

પુરાણકારોએ સમયાનુકૂલ ધર્મની પ્રવૃત્તિ કરવા પૂર્વકાલમાં મનુ પ્રમાણે લખીને ગતાવ્યું પરંતુ આ પ્રકાશના સમયમાં પણ વર્તમાન કાલના કેન્દ્રાએક પડિતો પોતાનું અને બીજાઓનું સમાધાન કરવા નવીન નવીન જુદી જુદી કલ્પનાઓ કરવા કરમ કરી છે તેઓ શી મિદ્ધિ કરના માગતા હશે ?

સમયાનુ કુલતો વ્યવહારની પ્રવૃત્તિ કરી શકાય પણ ધર્મના અદ્વલ સિદ્ધાંતોમાં દેવી રીતે ફેરફાર કરી શકાય ? મોટા મોટા પડિતો થઈ હુરામહનુ દોરડું ખેંચા કરે તેથી શું મિદ્ધ કરી લેવાના હતા ? મત્ય શું છે તે જોવાની ખુદ્ધિ રાખો તેજ કલ્યાણકારી છે ?

ઈતિ શી વિજયાનદ સૂરીશ્વર (પ્રસિદ્ધ નામ આત્મારામજી) ના લઘુ શિષ્ય—દક્ષિણ વિહારી મુનિ જામન વિજય વિરચિત “ તત્ત્વત્રયી મીમાંસા ” નામના ગ્રંથે (જૈન અને વૈદિકના દિગ્દર્શન રૂપે) જગત્ વર્તા અસ્તા, વિભુ અને મહાદેવના સ્વરૂપ નામનો પ્રકરણ ૪૩ ના સ્વરૂપવાળો પ્રથમ ખંડ સમાપ્ત ॥

આ પ્રથમખડના વિષયની દુકમા ઉપરેખા

જેન માન્યતા પ્રમાણે—સ્વાભાવિક રીતે ઉતરતા—ચઢતા કાલના સ્વરૂપથી ચાલતી આવેલી—આદિજાત વિનાની આ સૃષ્ટિ તેમા છ વિભાગથી ઉતરતો—અવ મર્ષિણીનો, તેજ પ્રમાણે છ વિભાગથી ચઢતો—ઉત્તમર્ષિણીનો આ ઉતરતા અને ચઢતા બન્ને કાલનુ પ્રમાણ ૨૦ કોટા ડોટિ માગરોપમનુ થાય તેજ પ્રમાણે કુદરતથી સઠા કાવ થનુ આબુ અને લવિધ્યમા થયા કરવાનુ આમા મમજવા નુ સ્વાભાવિક ઋતુઓના ઉદાહરણથી આ ચાલતા અવમર્ષિણીના છ વિભાગની દુકથી સમજૂતી—

(૧) ચાર કોટાડોટી સાગરોપમના પ્રમાણવાળો તેમા મોટામા મોટી—કાયા, અને લાખામા લાખા આયુધવાળા, ધર્મ અને કર્મ વિનાના, અત્ય ત નુખી યુગલિક માણુસો થાય (૧ સુખમ સુખમ નામ)

(૨) ત્રણ કોટાડોટિ સાગરોપમના પ્રમાણવાળો, પહેલાના કળ્તા કાયામા અને આયુધમા ઘટતા, ધર્મ—કર્મ વિનાના, યુગલિક માણુસો, નિરતર સુખમા જ નહેવાવાળા (૨ સુખમ નામ)

(૩) બે કોટાડોટિ સાગરોપમના પ્રમાણવાળો તેમા બીજા વિભાગવાળાના કરતા કાયામા અને આયુધમા ઘટતા, ધર્મ—કર્મથી પણ રહિત, છેવટના વખતના માણુસોથી કિચિત ફેરફાર થતો યુગલિક માનસોમાથી સાત કુલ કરેલી ઉત્પત્તિ વધ છેવટમા સાતમા નાભિ કુલકરને ત્યા ત્રણ જ્ઞાન સહિત શ્રી ઋષભ દેવ તીથ કર થયા ત્યાથી યુગલિક ધર્મ દર થવા લાગ્યો અને ધીરે ધીરે વ્યવહાર પ્રવૃત્તિની સરૂઆત થવા લાગી પાંચી તેમને દીક્ષા અહુણ કરી તપના યોગથી ડેવ જ્ઞાન (સર્વજ્ઞ પણ) મેલવી લોકોને ધર્મનો માર્ગ બતાવ્યો ત્યાથી ધર્મ ધમની પ્રવૃત્તિની સરૂઆત થની ચાવી ચોથા વિભાગના પહેલા અને ત્રિજનો ચોટો વિભાગ બકાત રહેતા શ્રી ઋષભદેવ ભગવાન મોક્ષમા આપ્યા ગયા (૩ સુખમ દુખમ નામ)

(૪) ત્યાજ બાહ—એક કોટાડોટિ માગરોપમમા બેતાલીશ (૪૨) હજાર વર્ષ િ નન્યતાના પ્રમાણવાળા ચોથા વિભાગમા જે જે બતાવ્યો બન્યા છે તેના વિચારો અમે અમારા આ ચાલુ, અથમા પ્રાયે કમવાજ જ કરતા

આવ્યા છે તે એવી રીતે કે-યુગલિક ધર્મ સર્વથા નાબુદ થયા બાદ ધર્મની પ્રવૃત્તિ અને ધર્મનો પ્રવૃત્તિ જોમબ મરૂ થતી ચાલી તે ચોથા વિભાગના અડધા કાલ સુધી તો શ્રા ઋષભદેવ ભગવાનના બતાવેલા ધર્મનોજ પ્રભાવ આવ્યા કર્યો ત્યારબાદ બીજા તીર્થંકર ઉત્પન્ન થયા તેમનો પ્રભાવ ચાલતો નહો એમ આઠમા તીર્થંકર સુધી તો એકજ સ્વરૂપનો સર્વજ્ઞ મહાપુરેનો બનાવેલો ધર્મ લોકોમાં આવતો રહ્યો પછી તે આજ સુધી કેની રીતે બદલાતો અને કેવી કેની રીતના પવટાખાતો આવ્યો તેનું સ્વરૂપ અમોએ શ્રા ઋષભદેવથી લઇને ૨૪ મા મહાવીર સુધીનું ક્રમવાગ કિચિત્ કિચિત્ નૈન વૈદિકની તુલનાત્મક સ્વરૂપથી લખીને બતાવ્યું છે

જે કે ખડન મડનના થયો જૈન વૈદિકમાં આપસ આપસમાં ધણા લખાયા છે પરંતુ તુલનાત્મક દૃષ્ટિથી લખાયેલો મારા જોરામાં આવ્યો નથી તેથી આ ગ્રંથ વાચતા વાચકને આડહાડની નાથે જ્ઞાન પાપ અપૂર્વ મળતું જશે અનેબુદ્ધિમાનો પોતે પોતાની મેલેજ સત્યા મત્યનો નિર્ણય કરી લેશે આ બધું સ્વરૂપ જૈનોના મવ રાને અનુમરીને અમોએ લખીને બતાવ્યું છે

જેવા આ અવ સંપિણીનો કાન ચાનતો આવ્યો છે તેવા ઉત્તમંપિણીને યશે પણ આટલા બધા વિશ્લેષો નહિ થાય એમ નવસોના વચનથી જાણીને હું લખું ૩

આ જગત્ કોઇ બનાવીને મૂકી ગએલો નથી તેમજ તેનો નાશ કરવાને પણ માઈ પાકેલો નથી જેઓએ મત્ય સર્વ મેનવી સર્વજ્ઞપણું મેળવ્યું અને પાતાના આત્માને મુક્ત રૂપે બનાવ્યો છે તેમનેજ આ હનીયાનો અત આવ્યો છે બાકી તો કોડપણ આ હનીયાનો અત કરવાને જન્મેલોજ નથી

૥ હતિ દુકરૂપે પ્રથમ ખડના સ્વરૂપની રૂપરેખા

હતિ દક્ષિણ વિહાની મુનિ અમરવિજય વિચિત-જૈનવૈદિક તુલનાત્મકરૂપે મુખ્ય દેવોના સ્વરૂપનો પ્રથમ ખડ

અલંકાર

તત્ત્વત્રયી મીમાંસા.

ખંડ બીજો.

અલંકાર

અનુક્રમણિકા.

અંક બીજો.

પ્રકરણ	અર્થનો વિષય	પૃષ્ઠ
(૧)	સામન્થ રૂપે ગુરુમંચ સ્વરૂપ	૧
(૨)	વૈદિક મનના ગુરુ વ્યામઞ્ઞપિ ૧૮ પુરાણના કર્તા (રંકડે)	૨
"	જન્મનોંદ ૧૮ પુરાણ બનાવી વનમા ગયા (ભાગવતે)	૩
"	વ્યામની માતાએ-વૃદ્ધને મેદી પુત્ર પેદા કર્યો (૪ ૧૨૨ ભારતે)	"
"	બામની ધાનાની ઉત્પત્તિ-માછલીથી તેમની માથે પાંદાસરની જન્મ જન્તી (૧ ૧૦૭ મી ભાગવતે)	૪
"	૮૬૨ વ્યાસનો અવતાર લઈને પુરાણ બનાવ્યા (ભાગવતે)	"
"	મહાદેવથી લઈ વ્યાસે વ્યાસ કાશી બનાવી (૧ ૨૪૪ મી)	"
"	વેદાદિ બનાવી વ્યાસ મૂલ થયા પછી ભાગવત બનાવ્યું. (૧ ૩૪૮ મી)	"
"	દેવી ભાગવત મ્હક ૩ જો)	"
"	બધા શાસ્ત્રોથી ભાગવત હલકું. (૧ ૨૪૪ મી પછી પુ)	૫
(૩)	વેગેમા દિસા ૭ તેજ ધર્મ, બાકીનો અધર્મ (૧ દિગ્વિજય)	૬
"	માસાં માટે કરેલો દિસક યજ્ઞોપદેશ	૭
"	યજ્ઞોમા પશુઓને બાહ્યો મારના (ભાગવત મ્હક ૮ થો)	"
"	માસ ભક્ષકો યજ્ઞના શ્રવેને સ્વગ બતાવે છે (૧. ૨૧૩, મિથ્ય પુ)	"
"	બ્રહ્માએ યજ્ઞના માટે પશુઓને બનાવ્યા. (મનુ ભા ૫ મો)	"
"	સો પ્રાણી આશાએ-સોમક રાજ પામે જણ પુત્રને હોમાવનાર	"
"	વોમશ ઞપિ (મહાભારત)	૮
"	શ્રાદ્ધમા માસ ન જમે તો, પશુ રામ વર્ષ જેટલાં સુંધી નરક (વસિષ્ઠ મૃતિ)	૯
"	૨ ક્ષાત્રિયથી બાહ્યો મોડેનું આધ્ય, અગસ્તિ ખામ ગયા	"
"	(લવિષ્ય પુ)	"
"	આધ્યાત્મિકમા મામ ખાવાનો દોષ નથી (માણવદ્ધમ)	૧૦
(૪)	મસાત્તિકના આધ્યથી શુ પિતૃઓ ઘસ થતા કશે કે બાહ્યો ?	"
"	(૧) પૂજિત માસને ખાતા દોષ નથી, ન ખાય તે પશુ થાય (મનુસ્મૃતિ),	"
"	(૨) પૂર્વેના મેદા ઞપિઓ ૨૪ દિમક કશે ? (મનુસ્મૃતિ)	૧૧
"	(૩) ૨૪ ૪ દાત્તિકમા ભગીને જે માસ ૧ ખાય તે બાહ્યજન નહી (વાસ્ત્વમૃતિ)	૧૨

- ” વેદાદિ ભણે, માંસાદિકથી દેવોની વૃદ્ધિ કરતા પિતરોની વૃદ્ધિ
(યાગવલ્ક્ય)
- ” (૫) રોજને રોજ એ દગ્ધર ગોષ્ઠો મસતી નાન દેનાર રતિ દેવ
(મદાભારત વનપર્વ) ૧૩
- ” (૬) પચીસ પચ્ચાસ પાઠા બકરાથી નર્પણ (ભવિષ્ય પુ) ”
- ” (૭) શાખાદિકના દાનમાં પશુ કુષ માછલી (યાગવલ્ક્ય) ”
- ” (૮) મળેયની ભેટના બદાને માસ લેવાનો પ્રયત્ન (યાગ)
- ” (૯) ભગીના પાત્રમાંથી માંસાદિક લેના શુદ્ધ (અતિ સમૃતિ)
- ” (૧૦) શાકભાજી અતિથીના માટે નવ કે બકરા પકાવે. (વસિષ્ઠ) ૧૫
- ” (૧૧) મરિચો પ્રાણ લેવાનું કહે જીવેનું કાણુ સરણુ (મનુ) ”
- ” (૧૨) બ્રહ્માએ બધા જીવો ખાવાને ગમ્યા (મનુસમૃતિ અ ૫) ૧૬
- ” (૧૩) મૃગાદિકના માંસથી દશરથનું શ્રાદ્ધ મરિચો જમ્યા (પદ્મ પુ) ૧૭
- ” (૧૪) કૌશીના ૭ પુત્રો-માથો ખાઈ નિર્ભય થયા (પદ્મ પુ) ”
- ” ગેડાદિકના માંસથી પિતરોને અક્ષય ફલની પ્રાપ્તિ (યાગ) ૧૮
- (૫) (૧) શ્રાદ્ધાદિકના શાકભાજીએ જીવેને બક્ષણ કરવા (યાગ) ૧૯
- ” (૨) જેના માંસથી જેટલો વખત પિતરોની વૃદ્ધિ (યાગવલ્ક્ય) ”
- ” (૩) શ્રાદ્ધના જેવું બ્રહ્મભોજન તેવી પિતરોની વૃદ્ધિ (મત્સ્ય પુ) ૨૦
- ” (૪) મનુની નાસિકાના પુત્રનો પુત્ર આધ્મના માટે મૃગાદિ લાભ્યો
(વિષ્ણુ પુ) ૨૦
- ” (૫) વળી ઉપર પ્રનાણે આધ્મથી પિતૃઓની વૃદ્ધિ (મનુસમૃતિ) ૨૧
- ” (૬) મનના અને શ્રાધ્ધના માંસ બક્ષણનું પાપ (ભાગવત)
- ” (૭) જેનું માંસ ખાઈએ તે પરતોકમાં આપણું ખાપ (મનુ) ૨૨
- (૬) માંસાદિકથી મરતોને-ઔષ્ધો મેળવવાનો પ્રયત્ન
- ” (૧) નગન વેશ્યાની પૂજા કરનાર ઔષ્ધોને પ્રિય (ભવિષ્ય પુ)
- ” (૨) બ્રહ્મા મળે તપ કરનાર અપ્સરાઓ સાથે વિમાનમાં બેસી
સ્વર્ગે જાય (શ ૩૬૧ મી ભવિષ્ય પુ)
- ” (૩) યજમાન ઔતુ પશુ દાન કરે (ભવિષ્ય પુ) ”
- ” (૪) સૂર્યને વેશ્યાઓ અર્પણ કરે તે સૂર્ય લોભા જાય (ભવિષ્ય)
- ” (૫) શાકભાજી ચારે વર્ણની ઔષ્ધો સાથે ક્રીડા કરી શકે (વરાહ પુ) ૨૪
- (૭) ભોગો ધનથી મગે તે મેળવવાનો પ્રયત્ન
- ” (૧) જડેલું મન શ્રાદ્ધણુ પોતે રાખે રાગ અકલુ ગામ (મનુ) ”
- ” વાડી ગાડી આપે તે જજમાન ગુણી (યાગવલ્ક્ય) ૨૫
- ” (૩) બાગ તોના સોનાની માથે લાગવન આપે તે મર્વ બધનથી
મુક્ત (શ ૩૮૩ મી ભાગ મદાભારત)

- " (૪) આમદણની આશરિકા હરે તે ૬૦ હજાર વર્ષ નરક કીટ " "
- " (૫) આમદણને પરણ્યાવનારનો શિવ લોકમા વાસ (મત્યુ, પુ) " "
- " (૬) મૃત્યુ નજીક જાણી રાગ ૮૩નું ધન આમદણને આપે (મત્યુ,) ૨૬
- " (૭) ગ્રહોની પ્રીતિ માટે આમદણને ભોજન અને દાન (યાત્ર) " "
- " (૮) યુદ્ધથી કે જમીનથી મેળવેલું ધન રાગ દાનમા આપે ('યાત્ર') ૨૭
- " (૯) આમદણને દાન આપે તે અપમગ્નો સાથે કીડા કરે (મત્યુ) " "
- (૮) એટલે સુદિ ૧ થી ૧૦ સુધી રનાન પૂજા સાથે દશસેર તેનાકિકનું દાન કરનારના દશ જન્મના પાપ નષ્ટ થાય (રકદે આર્થના) ૩૦
- " (૧) નાના પ્રકારની ગાયોનું દાન અને તેનું ફૂન (વરાહપુ) " "
- " (૨) વરાહ પુ અ ૧૦૧ મા રસ ઘેનુની વિધિ ,
- (૯) બ્રહ્માદિકથી પેના થએલા સર્વ મત્તાનો હક ગ્રાપનાર આમદણો ૩૨
- " (૧) બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવે નિર્માણ કરેલા અકાર હજાર આમદણો (રકદપુ ખ ૩ જો અ ૫ મો) " "
- " (૨) સર્વ દેવોના દેવ કોણ ? તો કે આમદણ (રાકા ૩૪૬ મી) " "
- " (૩) સર્વ જીવેલા શ્રેષ્ઠમા શ્રેષ્ઠ આમદણ (મનુસ્મૃતિ) ૩૩
- " (૪) આમદણો ઉપર ગ્રહા વગરનો દેશ અપવિત્ર (ભાગ ૨૬૪ ૧૧) ૩૪
- " (૫) ત્રણે લોકનો નાશ કરના સ્વર્ગવેદીને પાપ ન લાગે (મત્યુ) " "
- " (૬) ગમે તેના પાપી આમદણનો પ્રાણાત ૮૩ કરવો નહીં (મત્યુ) " "
- " (૭) આમદણ ઉપર કોપ કરનારનો નાગ થાય છે (મત્યુ) ૩૫
- " (૮) પડિન કે મૂખ આમદણ નિના કોઈ પૂજ્ય નથી (મત્યુ) " "
- " (૯) શ્રુતિ સ્મૃતિ બહાનના નતવારીઓને કાઢી મુકે (મત્યુ) ૩૬
- (૧૦) (૧) પુરાણના માલગનારને—યમે પૂજી અમ્હલોકમા પુદ્યાકથો (શિવ પુ) ૩૭
- " (૨) આગમ પાઠજ્ઞી દશ પેનીને તારનાર પુરાણિક મુકે (સિંધે) ૩૮
- " (૩) મૃત્યુ પુનને લઈ જનાર યમ—આમદણ શાપથી નિઃપુત્રીયો (રકદ પુ ખ ૬ ઠો) " "
- " (૪) આમદણની નમસ્કારથી મુખનો પ્રકાશ કોષથી જગત્ ભરમ ૩૯
- (૧૧) આર્થ જનક પુગણકારોની વાતો ૪૦
- " (૧) સુર્યની સ્ત્રી ઘોડી થઈ મુખ પોડો થઈ પાઠજ ગયા (ગ ૬૯ થી ૭૧, ભાગવન અને માર્કંડેય) " "
- " પુન તેજ ઘોડા ઘોડીથી અધિનીકારની ઉત્પત્તિ (રા, ૭૦ મી) ૪૧
- " તેજ ઘોડીના મુખમાં નણા પુત્રો એક હથીઆરખ ઘોડઆર (માર્કંડેયમા) " "
- " (૫) સત્ય વૃત્તિનું વીધ તેના શરથી મે ભાગ જેના કૃપ-કૃપી, (વિષ્ણુ પુ) " "

- " (૬) દ્રૌપદીએ એક વર માગ્યો, મદાદેવે પાંચ આપ્યા
 (શ ૩૯૩ મહાભારત) "
- " (૭) પુરુષની સ્ત્રી બની, પછી તેજ સ્ત્રી પુરુષ (શ ૭૨-૭૩ ભાગ) ૪૨
- " (૮) રામના પેટમાં પેશી કાકભુથુડે જગત બેધુ
 (શ ૧૦૫ રામાયણ) ,
- " (૯) જમ્હાની ૭૧ પેનીએ ગમ વા માંડી ગમાયણ, (શ ૧૯ મી) "
- " (૧૦) પરશુરામે માતાને મારી તે ધર્મ કે અધર્મ (શ ૧૮ મી) ,
- (૧૨) (૧૧) ધનને મારવા પૃથ્વીના પુત્રને અત્રિની આઠા (ભાગ) ૪૩
- " (૧૨) એક છુબરીથી ૬૦ હજાર પુત્રો પાયા (રામાયણ-ભાગ) "
- " (૧૩) કાશ્યપની ક્રીડરીઓથી ક્ષાથી ઘોઘાદિ મેા યયા (શ ૮૧
 મી રામાયણ ભાગ) ૮૪
- " (૧૪) ગામનુ દોહન કરતા દાથી, ઘોઠા, મકાનાદિ નીકલ્યા
 (શ ૩૬૬, વૃષ્ટિહ મુ ભા ૪૬) "
- " (૧૫) મદાદેવે અજનીના કાનમાં વીકું દુકકુ, હનુમાન પેઠા યયા
 (શ ૬૧, ભાગ) "
- " (૧૬) યુગંતુ બલિકાન ન આપવાથી હરિશ્ચંદ્ર જનો રી
 (શ ૬૪ મી ભાગ) ,
- " (૧૭) જમીનના ધડામાંથી મીતા નીકલ્યા (શ ૩૨ મી રામાયણ) "
- " (૧૮) પાવ તીજ પઢાકથી પેઠા યયા (શ ૩૧ મી, ભાગ) ૪૫
- " (૧૯) નારદજી થી ૬૦ પુત્ર પેઠા યયા (શ ૪૬ મી, ભાગ) "
- " (૨૦) ચમુડાજીથી તલની કિતપત્તિ (આયોનાન પુ ૫૧૮) "
- " (૨૧) પુરાણોના અસ્તિત્વમાં ખરા ધર્મનો લોપ (આયોના
 પુ ૪૩૨) "
- " (૨૨) સમુદ્રનું મથન કરતા પાચમી વારે ચંદ્ર નીકળ્યો (વૃ પુ) ૪૬
- " (૨૩) રથનો પછડાયા સમુદ્ર (ભાગવત) "
- " (૨૪) હનુમાન ચૂકને ગળી ગયો, (શ ૧૧ મી, રામાયણ) ,
- (૧૩) (૧) વેંની આઠા તે જ ધર્મ, બાકી અધર્મ (શ ૪૭૧, ભાગ
 ૨૬ ૬) ૪૭
- " (૨) ધર્મના માટે પુરાણો કે અધર્મના માટે (મત્સ્ય પુ અ ૨૬૦) =
- " (૩) દેવોને પુરાણ કથાથી જી તોષ, તેવો યજ્ઞોથી નથી (શિવ પુ
 ધર્મ-સ.) ૪૮
- (૧૪) (૧) ભકિતની સેવા કરવા નહીંઓ આવી (શ ૩૦, ભાગ
 મહાભ્ય) "
- " (૨) ભાગવત ન માભગે તે ચડાણ (શ ૩૮૫, ભાગ મહાભ્ય) ૪૯
- " (૩) ભકિત માનોદિકે નામ્યા (શ ૪૨૦, ભાગ મહાભ્ય) "

- " (૪) પાપીઓ કોધીઓ સપ્તાહથી પવિત્ર (શ, ૪૦૮, ભાગ મહા) " "
- " (૫) ભાગવતી કથાનો આગળ કુલના ગયા પછી (શ ૪૨૧) " "
- " (૬) યવનોની ચક્રાધ પછીનું ભાગવત કૃષ્ણ વખતે કથાથી ? (શ ૩૭૮) ૫૮
- " (૭) પુરાણ પછીના વેદો, પુરાણ કથામાં હાજર (શ ૨૫૩, પદ્યપુ) " "
- " (૮) ભાગવતની કથા સાબળના પદાડ, નદીઓ આ પા (શ ૫૦ મી) " "
- (૧૫) (૧) પૂર્વે યોગાધિક્ષી જે ફન ન મળતું તે કલિમા નામથી (રામાયણ) ૫૧
- " (૨) ચઉઃ વિદ્યાના નામ (રામાયણની ટીપ્પણી, પૃ ૧૫) " "
- (૧૬) વિદ્યાનોથી કલ્યાણેશો, મહાભારતનો કાળ (સમ્પૂર્ણ સા પૃ ૩૬૪ થી) ૫૨
- (૧૭) (૧) દેવોએ સૃષ્ટિ વારવાર રચી, સ્વર્ગની જોઈ વિશ્વામિત્રે પુરી (દુસરી રા અયોધ્યા કાંડ) ૫૬
- " (૨) સ્વર્ગમાં જતા નહય, ઋષિના શાપથી અજન્મ થઈને પડયો (દુસરી રા મહાભારત વન પર્વ) ૫૫
- (૧૮) અથ રચાવામાં આવેલો સ્વાર્થ સાધનાનો આરાપ (સમ્પૂર્ણ સા) ૫૬
- (૧૯) (૧) વૈદિક અને બુદ્ધ સાહિત્યના મધ્યે પાશ્વર્યોનો નિર્ણય (સમ્પૂર્ણ સા) ૫૭
- " (૨) જૈન બૌદ્ધના અર્થથી વૈદિકમાં મોટી ગરમડ (હિંદુ દેવો પૃ ૨૭) " "
- (૨૦) (૧) કદુ-વિનના-મર્ષને ગરકની માતા કસ્મપતી સ્ત્રીઓ (સ્કંદ ૩) ૫૮
- " (૨) કસ્મપતી પુત્રીઓથી-હાથી, ઘોડા પેા થયા (ભાગ રામાયણ) ૬૦
- " (૩) અગસ્ત્યે સૂર્યના ગરતા રોકતા વિધ્યને અપ્કા પો (દુસરી રા ટીપ્પ) " "
- (૨૧) (૧) ગાલવ મુનિએ ગુરુ દક્ષણામાં વિશ્વામિત્રને ૬૦૦ ગ્રોડા અને એક કન્યા આપી (દુસરી રા અયોધ્યાકાંડ ટીપ્પણી) ૬૧
- " (૨) યજ્ઞોથી ધન પ જેળતી ચચાતિ ગોં નયો છટે પછા ધોર્યો ૬૬
- (૨૨) (૧) ત્રેનામાં જે વાલ્મીકી તેજ કવિમાં દુનમીદાસ (અવન ચરિત્રે) ૬૩
- " (૨) પારધિના ભરમાથી વાલ્મીકી-તે દુસરી (રામા પૃ ૬, ટીપ્પણી) રાકડામાંથી પણ સાલ્મીકની ઉમ્મત્રિ જન્મતી છે વળી-તે રા-સાંકે દર્ભ માથી માણસ જન્મવ્યુ ૬૪

- " (૩) દ્રાવિડ રાખની પુત્રીને તુલસીદાસે નવ દિવસ રામાયણ સભાળાવી પુત્ર બનાવી દીધો (૨૧ પૃ ૪૮ થી) ૩૩
- " (૪) વસિષ્ઠે વૈવસ્વતની દીકરીને દીકરો બનાવે (તુલસીરા ટીપ) ૩૪
- " (૫) દાસી પુત્ર મટી નારદ બ્રહ્માના પુત્ર થયા (લગનત તુલસીરા પૃ ૬ ની ટીપમાંથી) ૩૫
- " (૬) ધડામા પડેના મિત્રાવરણ દેવાના વીર્યથી અગસ્ત્ય મુનિ (૧૩) ૬૫
- " (૧) હાંબર થઇ પ્રભુએ જુડથી દ્વાયીને છોડાવ્યો (ભાગ ૨૬ ૮) ૩૬
- " (૨) અસુરો સૂર્યને ઘેરે છે પણ આજ્યોના અર્ચથી છુટે છે (તુલસીરા પૃ ૬૭૭ ટીપમાંથી) ૬૬
- " (૨૪) (૧) કન્યાર ભે સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ સાથે-મહા નિષ્ક્ર, મહાદેવ ઉત્પન્ન થયા (૨૬૬ પુ અ પ મો) ૬૭
- " (૨) બ્રહ્માના શિર છેડના પાપથી ધોનપાપ તીર્થ મહાદેવે સ્થાપ્યું (૨૬૬ પુ અ પ મો, અ ૧૮૪) ૩૭
- " (૩) નારાયણના તપમા વિદ્ય કરવા છટે અપ્સરગર્ભો મોકલી (૨૬૬ પુ અ પ મો, અ ૧૮૨) ૬૮
- " (૪) માયાના પ્રવચના સમુદ્રમા કુળતા માકડેય, પ્રભુથી બચ્યા (ભાગ ૨૬ ૬ ૧૦ મો) ૩૯
- " (૧) રામચંદ્રની પાસે શિવે પોતાનું રક્ષણ માગ્યું (તુલસીરા લક્ષ્મીક) ૪૦
- " (૨૫) (૧) ગાલવ મુનિએ નન્દમેધ યજ્ઞને ઉપદેશ કર્યો (પદ્ય પુ બ્રહ્મા અ ૩) ૭૦
- " યજુમેધ અને વામ માગઝિનો અશ્વમેધ, પારાણિઓનો ધર્મ છે (૨૬૪, ભાગ ૨૬ ૬ ૪, અ ૨૭ મો) ૭૧
- " દ્વિસા, મરિચા પાનાલિકના લેખોથી દૂષિત વેદો છે (દેરી ભાગ) ૭૨
- " યાજુર્વેદકરે પ્રાચીન વેદ વિજ્ઞાને વખી નવીન વેદો રચ્યા (૨૬૬ પુ અ ૧૨૬ મો) ૭૩
- " મરતા-રામને માગવાની શુદ્ધિ છતા રાવણની મુક્તિ (લક્ષ્મીક) ૭૪
- " રાવણને આત સમયમા ગમે વિશ્વ રૂપ આપ્યું (લક્ષ્મીક કાંડની ટીપમાં) ૭૫
- " ઇતિ જૈન-ચિકિત્સા યુગના કર્તવ્યોનો સામાન્ય વિચાર ॥ (૨૬) ૭૬
- " જૈન-વૈદિક દેવતાઓના કિચિત વિચારો ૭૭
- " જૈનોમા ચાર જાતિના દેવતાઓ અને દેવીઓનું સ્વરૂપ ૭૮
- " કેટલાક દેવતાઓના આયુષ્યનું પ્રમાણ સામાન્ય રૂપે ૭૯
- " બીજા વ્યતર દેવતાઓના આયુષ્યનું કિચિત્ સ્વરૂપ ૮૦
- " ત્રીજા જ્યોતિષ દેવતાઓનું આયુષ્ય ૮૧

- ૧૧ યોથા વૈમાત્રિકમાના પહેલા કલ્પના ચાગ વોકપાલના આયુ ૧૫
પ્રમાણ ૧૭૭
- (૨૭) પૌરાણિકોએ મનુષ્યોના માટે કલ્પેના પાચ ગ્રગ ૭૮
- ૧ ૬૮ લોક, ૨ શિવલોક, ૩ વિષ્ણુલોક, ૪ ગેલોક અને ૫ બ્રહ્મલોક, ૧૧
- ૧૧ જન-મોહ વેદબાણ નાસ્તિક, લખનારા યાની હતા ? ૭૯
- ૧૧ સગૂર્વેમા સૂકતો ૧૦૦૦ તેમા ૨૫૦ હંદના, ૨૦૦ આગિનના, ૧૦૦
સોમવેદીના, બાકી મીઠા દેવાના ૮૧
- ૧૧ મત્રોનુ પ્રાબલ્ય બ્રહ્મણ્ય મથોમા વધી, ઉપનિષદોમા ક્ષુ ૮૨
- ૧૧ કાગવેદના કેટલાક મત્રોમા-પૂર્વજોનો અને દેવતાઓનો પય, એ એ
જુના છે (સસ્કૃત સા) ૮૩
- ૧૧ સગવેદમા-પુનર્જન્મના કોષ કોષ અસ્પષ્ટ વચનો (ધર્મવર્ણન) ૮૪
- ૧૧ (૧) પિતૃઓનો માર્ગ પ્રથમ ચમે શોધી કાપ્યો એ સૂચનો પુનઃ યમી
એની બહેન છે (કાગ) ૮૫
- ૧૧ (૨) ૩૬-૫૨માત્રમાનુ સ્વરૂપ, વાયુમા દર્શન દે છે આગિનપણ્ય એનું જ સ્વરૂપ,
આગળ જતા ગિવ બને છે ૮૬
- ૧૧ (૩) અધર્મ સ મા-આર્યોના અગ્નિને નિચલા વળની ક્રિયાઓ, અનાયોનો
ધર્મ આર્યોમા દાખલ થવા લાગ્યો દોષ ૮૭
- ૧૧ મોટા ભાગે દેવતાદેવની સ્તુતિઓનો બનેનો ઋગ્વેદ (સસ્કૃત સા) ૮૮
- ૧૧ (૧) વેદમાત્રોમા-પહે પહે યજની વાન, અને પુત્ર સુસ્તમા ઉત્પત્તિ માન
યજથી જણાવેના છે (સિદ્ધાંતસાગ પૃ ૪૭) ૮૯
- ૧૧ (૨) કેવન યજને ઉદેશીને જ આખો ચલુવેદ કાગ્મત્રો ઉપ થી રચાતો,
ચાલ્યો એમજ દેવતાઓની ગનાતિ તુ મ અથે સામવેદ થયો (સિદ્ધાંત
પૃ ૪૭) ૯૦
- ૧૧ (૩) બ્રાહ્મણ્ય મથોમા-વિચિત્ર અર્થવાદ કલ્પનાઓ, કંટનીક તો નિર્મા ૫
બાનિરા છે દેવતાઓના સ્વરૂપ ને ધર્મ ઉનટ પાનટ થયો નરણુ ત્રિત્રો,
અને જલનો દેવ મુર્ય ને ધંદ છાયામા, મોમ-અદ્ર, યગપુરૂષ નેત્રોજ
દેવ, પ્રજાપતિ-મગ્ધારૂપે, દોષ પ્રકારની ગનિ યજાજ સુપ્રિકર્મનો
આદર્શ થવા લાગ છે આ વાત સત્રિઓને જડેલી જણાય છે (સિદ્ધાંત
સાર પૃ ૪૮) ૯૧
- ૧૧ વૈદિક મતે દેવતાઓના સરીર વિશે-અચોક્કસ કલ્પા (સસ્કૃત) ૯૨
- ૧૧ સગવે ની દ્વિન્યુરી (સસ્કૃત મા પૃ ૧૪૮ થી હિનારા) ૯૩
- ૧૧ વિગ્ધો ને માર્ગથી જાય છે, ને માર્ગથી અત્રમા સતના, મામ તરફ
પ્રવાણ કર છે ત્યા પિતૃઓ યગની માથે ગમના બો નેતાઓની માથે
ગમના બો નય ૯૪

- (૩) દ્રાવિડ રાજની પુત્રીને તુલસીદાસે નવ દિવસ ગમાયણ સભા
ભાવી પુત્ર બનાવી દીધો (૨૧ પૃ ૪૮ થી) ”
- ” (૪) વસિષ્ઠે વૈવસ્વતની દીકરીનો દીકરો બનાવ્યો (તુલસીરા દીપ) ”
- ” (૫) દોસી પુત્ર મંત્રી નારદ બ્રહ્માના પુત્ર થયા (ભગવત તુલસીરા
પૃ ૬ ની ૧૫માથી) ”
- ” (૬) ઘડામા પડેના મિત્રાવરુણ દેવાના વીરથી અગસ્ત્ય મુનિ (૬૫
(૨૩) (૧) હાજર થઈ પ્રભુએ કુડથી દાઢીને છાડાવ્યો (ભાગ ૨૬ ૮) ”
- ” (૨) અસુરો સૂર્યને ઘેરે છે પણ બાણોના અર્ધથી છુટે છે (તુલ
સીરા પૃ ૬૭૭ દીપમાથી) ૬૬
- (૨૪) (૧) કન્યારને સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ સાથે-મહા, ત્રિલોક, મહાદેવ ઉત્પન્ન
થયા (૨૬૬ પુ ખ ૫ મો) ૬૭
- ” (૨) બ્રહ્માના શિર છેદના પાપથી ધૌનપાપ તીર્થ મહાદેવે સ્થાપ્યું
(૨૬૬ પુ ખ ૫ મો, અ ૧૮૪) ”
- ” (૩) શાશવણના તપમા વિધન કરવા છટે અપ્સરાઓ મોકલી,
(૨૬૬ પુ ખ ૫ મો, અ ૧૮૨) ૬૮
- ” (૪) માયાના પ્રવચના સમુદ્રમા કુનતા માર્કંડેય, પ્રભુથી બચ્યા
(ભાગ ૨૬ ૬ ૧૦ મો) ”
- ” (૧) રામચંદ્રની પામે શિવે પોતાનું રક્ષણ માગ્યું (તુલસીરા
લક્ષ્મીકાંડ) ”
- (૨૫) (૧) ગાલવ મુનિએ નન્દમેધ યજ્ઞને ઉપદેશ કર્યો (પદ્ય પુ બ્રહ્મ
ખડ) ૭૦
- ” ધનુમેધ બંને વામ માર્ગોનો અશ્વમેધ, પૈરાણિકોનો ધર્મ (૭
(૨૬૪, ભાગ ૨૬ ૪, અ ૨૭ મો) ”
- ” હિસા, મંત્રિ પાનાલિકા લેખોથી દૂષિત વેદો છે (દેવી ભાગ) ”
- ” ધારવત્કેરે પ્રાચીન વેદ વિદ્યાને વખી ન-નીન વેગે રચ્યા (૨૬૬ પુ
ખડ ૬ દા અ ૧૨૯ મો) ૭૧
- ” મગ્ધા-રામને માગવાની શુદ્ધિ છતા રાવણની મુશ્તિ (લક્ષ્મીકાંડ) ૭૨
- ” રાવણને અત સમયમા રામે વિશ્વ રૂપ દેખાડ્યું (લક્ષ્મીકાંડની
૧૫મા) ૭૩
- ” ઇતિ જૈન-નલ્કે ગુરૂના કર્તવ્યોનો સામાન્ય વિચાર ॥
- (૨૬) જૈન-વૈદિક દેશતાઓના કિચિત્ વિચારો ૭૪
- ” જૈનોમા આગળ જાતિના દેવતાઓ અને દેવીઓનું સ્તરૂપ ૭૫
- ” કેટલાક દેવતાઓ ॥ આયુધનું પ્રમાણ સામાન્ય રૂપે ૭૫
- ” બીજા વ્યતર દેવતાઓના આયુધનું કિચિત્ સ્વરૂપ ૭૬
- ” ત્રીજા જ્યોતિષ દેવતાઓનું આયુધ ૭૭

- ૧૧ એમાં વૈમાનિકમાના પહેલા કલ્પના ચાલે વોકાવાવના આણ ૧૫
પ્રમાણ ૧૭૭
- (૨૭) પોરાણિકોએ મનુષ્યોના માટે ક'પેના પાત્ર ગ્રગ ૭૬
- ૧ ૬૬ લોક, ૨ શિવનોક, ૩ વિષ્ણુનોક, ૪ ગેલોક અને ૫ કલ્પનોક, ૧૧
- ૧૧ જૈન-ગોદ વેદબાણ નાસ્તિક, લખનારા ચાની હતા ? ૭૬
- ૧૧ ઋગ્વેદમા ચૂકતો ૧૦૦૦ તેમા ૨૫૦ હ્રદના, ૨૦૦ અગ્નિના, ૧૦૦
સોમવેનડીના, બાકી મીઠા દેવોના ૮૧
- ૧૧ મ ગોત્ર પ્રામલ્ય બાલ્ય અથોમા વધી, ઉપનિષદોમા ક્યુ ૮૨
- ૧૧ ઋગ્વે ના કેટલાક મ ગોમા-પૂર્વજોનો અને દેવતાઓનો પથ, એ બે
જુ ૧ છે (સંસ્કૃત સા) ૮૩
- ૧૧ ઋગ્વેદમા-પુનર્જન્મના કોઇ કોઇ અસ્પષ્ટ વચનો (ધર્મવર્ણન) ૮૪
- ૧૧ (૧) પિતૃઓનો માર્ગ પ્રથમ ચમ્રે ગોધી કાસ્યો એ મુખનો પુત્ર છે ધર્મી
ઓની મહેન છે (કમ્) ૧૧
- ૧૧ (૨) રૂદ્ર-પદ્મમાત્રાનુ સ્વરૂપ, વાયુમા દર્શન દે છે અગ્નિપાપુ એનુ જ સ્વરૂપ,
આગળ જતા જિન અને છે ૮૪
- ૧૧ (૩) અધર્મ સ મા-આયોના અચાને નિચના વગ ની ક્રિયાઓ, અનાયોનો
ધર્મ આયોમા દાખલ થવા લાગ્યો હોય ૧૧
- ૧૧ મોટા ભાગે વેદતાદિકની રચનાઓનો અનેનો ઋગ્વેદ (સંસ્કૃત સા) ૮૫
- ૧૧ (૧) વેદમ ગોમા-પદ પદે યજની વાન, અન પુત્ર મુજામા ઉત્પત્તિ માત્ર
યજથી જાણેના છે (સિદ્ધાન્તસાર પૃ ૪૭) ૮૬
- ૧૧ (૨) કેવન યજને ઉદેશીને જ આખો ચલુર્વેદ કમ્ ગ્રે ઉપરથી ગ્યાને,
ચાલ્યો એમજ દેવતાઓની મનાદિ વૃક્ષ અથે મામ્વેદ થયો (સિદ્ધાન્ત
પૃ ૪૩) ૧
- ૧૧ (૩) બ્રાહ્મણ અથોમા-વિચિત્ર અર્થવાદ કલ્પનાઓ, કદનીક તો નિર્માન
બા-શ છે દેવતાઓના સ્વરૂપ ને ધર્મ ઉત્પદ પાનદ થયો નદ્વાણુ ત્રિનો,
અને જલનો દેવ મુર્ચ ને ઇક્ર હાયામા, એમ-ચદ્ર, ચણપુત્ર નવોજ
દેવ, પ્રજાપતિ-કર્માદાર, મેલ પ્રકારની ગતિ થાજ અદિકર્મનો
આદભ થવા માગ છે આ વાન કપિઓને જડેલી જણાય છે (સિદ્ધાન્ત
સા ૫ ૮૪) ૧
- ૧૧ વૈદિક મને દેવતાઓના શરીર રિયે-અચોક્કસ કલ્પના (મસ્કૃત) ૮૭
- ૧૧ ઋગ્વે ની પ્રિન્ટુરી (સંસ્કૃત મા પૃ ૧૪૮ થી ઉતારા) ૮૮
- ૧૧ પિતૃઓ જે માર્ગની જાય ક, ને માર્ગથી અત્મા સનનુ ધામ તરફ
પ્રયાણ કરે ત્યા પિતૃઓને યજની માથે ગમના અને દેવતાઓની માન
જમના એ નેય ક,

	પ્રકરણ	અથવા વિષય	પૃષ્ઠ
,	વેદમાં મરેનાને કહેવામાં આવ્યું કે—પેલા પચથી તુ વધ્યો જા, પિતૃઓ જ્યાં ગયા છે ત્યાં તુ જા ? (મ ૧૦, સૂ ૧૪)		૮૬
૨૮	શ્રધ્ધા નિનાના માણસોને માટે—સગ્ન, અન્નીનો વિચાર ભેદ (મન્વલ સા ૫ ૧૪૯)		૯૦
,	અથર્વવેદથી—મૃત્યુ પછી શિક્ષા હજવાનું ધ્યાન માધ્યમ પડે છે જગત્વેદથી એટલું જ કહી શકાય કે—અદ્યાવિનાના માણસોને અધકારના આકામા નાખવામાં આવતા		"
"	સગ્ન દેવતાઓના સમર્પણ બારા વિચારો		"
"	વેદમાં બનાવેલી સોમની ઉત્પત્તિ (હિંદુ દેવો ૫ ૮૨ થી)		૯૨
"	જ્યારે 'સોમ' પ્રથમ દેવોના જેવામાં આ એ ત્યારે પહેલો છુટકો કોણે તેણે, તેની તકેળા થઈ (મન્વલ સસ્ફૂત મૂન ૩ થર્ના વચન)		૯૩
"	(૧) અનાચીન નિયમ શીન હિંદુમાં વેદના મામની પૂજા બધ થઈ		૯૪
"	(૨) ચદ્રમાં ડાબા છે તે અમૂન છે આ દેવને ૩૩ સ્ત્રીઓ તે પ્રભાપતિની મુત્રીઓ હતી (હિંદુ દેવો ૫ ૮૩)		"
,	(૩) ગણપતિના શાપથી ચદ્રમાં ફના એછી વતી ચક્ષેવી		"
"	(૪) સ્ત્રી હજળના ફના કે ચદ્રને ગુરુએ જોડો માયો તેથી તેમાં કાળો દાગ સ્ત્રીને પચ્છનો શાપ (હિંદુ દેવો ૫ ૮૪)		૯૫
,	ચદ્રને શિવે કપાનપર ધાર્યો ત્યારે તે પુરુષ થયો (હિંદુ દેવો ૫ ૭૬)		૯૭
,	મોમરસ ખીવાવાળાની ગતિનું વર્ણન (જગત્વેદ લોકચર ૫ ૨૩૩)		૯૮
,	માસાદાગની છુટ હતી યજોમાં મેળા પ્રમાણમાં થતો (હિંદુસ્તાનની મન્વલિ ૫ ૧૧)		૧૦૦
"	સોમ લાવવાની આજ્ઞાલિકાઓથી (કથાઓથી) વૈદિક સાહિત્ય પૂર્ણ થઈ રહ્યું છે (ચર ૧૬૫ ૫ ૯૭ થી ૧૦૨)		૧૦૧
૯	ચમદન		૧૦૩
,	ચમ રાજ નાથ કરે છે ત્યારપછી દુષ્ટોની દશા થાય છે (હિંદુ દેવો)		"
,	જગત્વેદમાં—માન એકે નરે વર્ગવેલું છે એ અધારાથી ભરેલી જગમાં છે ગિઆવવાની જગા નથી (જા ૯.૭૩ માં જુઓ)		"
"	ચમ એ મન્વલ પામેલા મુખી જીવોનો સાર છે (સસ્ફૂત સા ૫ ૧૪૯)		૧૦૪
"	જગત્વેદમાં—ધમ અને એની જોડેન ચમીનો સવા (મ ૧૦, સૂ ૧)		૧૦૬
"	મગ્ધ પાંગેવાનો ન્યાય અને સામન કળાગ ચમદેવ (હિંદુ દેવો ૫ ૮૭)		૧૦૭
"	મહાન યમ જીવે હવિ અને સ માન આપો (જગત્વેદ ૧૦ માં)		૧૦૮
,	શરીર ડાડી આત્મા ચમ નરે જાય છે ત્યાં બાપ : બો સાથે સુખ ભોગવે છે હે અગ્નિ ! મરે કે તુરંત પિતૃને ના ધ્યાનમાં મોકલ ।		૧૧૧
,	તેની રિધવાને—જા ખુની લાય તેની પત્ની થા (જા-મ ૧૦ ૧૬ ૧ ૧ ૧૦=૫ ૧૦ ૧૮ ૧ ૮ ૧) (મન્વલ મોદન)		

- “ રે મૂન પ્રાણી ! પૃથ્વી પાએ જા, એ તમને અપવિત્રભાથી ઉગારો (મ ૧૦ ૧૮-૧) ૧૧૨
- “ હે પૃથ્વી ! તેની પર દગલો ચા, ચળને દાક. (મ ૧૦ ૧ ૧૮-૧૧) ”
- “ ત્યાં યમ રાજા છે તે રાજ્યમાં મને મોકલો, હે ઇંદુ ! ઇંદ્ર માટે વહેવા માડો (જ મ ૯, ૧૧૩, ૮ અને ૧૦) ”
- “ ચમના સગ્ન વિષેની વાત (ભવિષ્ય પુ.) ૧૧૩
- “ યમ રાજા કૃપા કરી કોદધાર છોડી પણુ દે છે (મહાભારતની સત્યવાન અને સાવિત્રીની કથા) ૧૧૪
- (૩૦) વેદોમાં-વરણુવે સ્વયં પુરાણોમાં નષ્ટ અષ્ટ શાધી ? ૧૧૭
- “ (૧) હે વરણુ ! તારી તીવ્ર દષ્ટિ સર્વ પ્રાણીઓની ગ્રુપ્ત વાત શોધી ક’દનારી છે (ઋગ્વેદ-મોનિયર વિવિચ્ચગ્સ) (હિંદુ દેવો ૪ ૫૬) ,
- “ (૨) ઋગ્વેદમાં-વરણુ અત્યંત પ્રતિષ્ઠિત છે સર્વ તેની સત્તાથી ઉગ્ર છે, પદ્મો તેના શ્વાસરૂપ છે, છુપી વાતો અધ મધ કે ચવાની તે સર્વ એ જીએ છે (હિંદુ દેવો ૪ ૫૬ થી) ”
- “ (૩) યજુર્વેદમાં-ભૂમને અહાં વિશે તે વરણુ ઉપદેશ કરે છે ૧૧૮
- “ વરણુ-પુત્ર ભૂમને અહાંયાન આપ્યું છે (તૈત્તીર્યોપનિષદમાં) ૧૧૯
- “ (૪) મનુષ્યનો ભોમ લેવા તૈવાર સર્વં વરણુવે (ઋગ્વેદ) ૧૨૦
- “ પુરાણોમાં-વરણુ સમુદ્રદેવ, મહાભરતમાં- તે ઉત્તર્ય ઋષિની પુત્રીનું દરણુ કરનાર (હિંદુ દેવો ૪ ૬૨ થી) ૧૨૧
- (૩૧) વેદોમાં વર્ણુવેલા અગ્નિદેવનું કિમિત્ત્વ સ્વરૂપ ૧૨૩
- “ હે અગ્નિદેવ ! તારું તત્ત્વ એક, પણ સ્વરૂપ ત્રણ છે (હિંદુ દેવો ૪ ૪૭) ”
- “ ઇંદ્ર વિના-અગ્નિના સ્તોત્રો વેદમાં વધારે છે, ઋગ્વેદમાં પ્રથમજા મુતિ-મોટો પુરાહિત યજ્ઞનો નત્તિવજ, અગ્નિદેવ, પુષ્કન દત્ત આપનાર, એવી કથાઓ છે (હિંદુ દેવો ૪ ૪૪ થી) ”
- “ દાસ્ય-વિનોદ-દેવને બે મુખ આગ્રહણુ અને અગ્નિ (૪ ૪૭) ”
- “ વેદમાં અગ્નિને આકાશ-પૃથ્વીનો પુત્ર, ઇંદ્રનો ભાઈ કહ્યો છે પછીથી એ વાત જતી રહી મહાભારતમાં-અનિદાન ભક્ષણથી દીણીચીવં, ખાડવ વનના ભક્ષણથી નષ્ટીયં આરોગ્ય માટે ઇંદ્રે રોક્યો, કૃષ્ણ સાદાપ્પથી સંજના ૧૨૪
- “ પિત્રો પસે મૃતકને મોકળા દે એની અગ્નિને પ્રાર્થના (ઋગ્) ”
- “ ૮ મા ૯ મા સૌમના કુમારિને ચ કાયાવં ૧૨૫
- “ હિંદુ મનને આધારે-જનો પરથી નાતો તેમ-વેદનો જૂનો સારો

- મર્ગ-શુદ્ધમત, અનાયોના વિધિઓના મેળના મિશ્રણ રૂપ હિંદુત્વે. "
- " સુધર્મે હિંદુમાં ઘણા રીત રીતજો મૂક્યા છે. જગન્નાથનો રથોત્સવ તે બૌદ્ધના વરધોડાની નિશાની છે અનાયોથી પણ હિંદુની, અનધડપથ્યરની, ઝાડની પૂજા લીધી છે. "
- " આનંદશંકર બાપજી-કૃષ્ણ, ગૌતમ અને મહાવીરનો કરી બનાવેલો વિચાર એ જાણના સમન્વય મિનાનો ધર્મોધર્મ. ૧૨૬
- " નર્મદાસ કરને જૈનના લેખમાં સુવારાની સૂચના. ૧૨૭
- (૩૨) સેનાપતિ આદિ ૧૪ ઉત્તમ વસ્તુઓ આવી મળે તેજ ચક્રવર્તી પદ ભોગવે જૈન પ્રમાણે. ૧૨૯
- " બ્રહ્માદિકાના સમુદ્ભવનથી લક્ષ્મી આદિ ઉપન્યસ અને ૧૪ રત્નો વૈદિકામાં. ૧૩૦
- " સૃષ્ટિના કર્તા બ્રહ્માદિક દત્તા પણ સર્જિત કહે છે-દૃજ વારવાર અન્નાર ધર છુ (માર્કંડેયપુ) ૧૩૪
- " હિંસામિશ્રિત વેદધર્મ આર કલ્પમાં વિબક્ત થાય છે ૧૩૬
- " (૧) છદો કલ્પમાં અતિ બાલ્યાવસ્થા પ્રાચીન સ્થિતિઓનો સ્વાભાવિક ધર્મ વાગ-અર્થાત્ક ન હતા (વિવિધ જ્ઞાન માત્ર ૫ ૫) ૧૩૭
- " (૨) મત્ર કલ્પમાં બહુ વાગાદિક ને સ્થુ વે. રચાયા (પૃ. ૧) ,
- " (૩) બ્રાહ્મણ કલ્પમાં-ઈન્દ્રિયસ, ધર્મ, ઈશ્વરતત્ત્વાદિ ધર્મ અર્થો ધણી થયેલી છે એ વખતે જ્ઞાન બાકી ઉપનિષદો રચાયા. "
- " (૪) સૂત્ર કલ્પમાં-વે.-ઉપનિષદાદિક ધી બ્યાખ્યા અને વેદાંગ લખાયા. "
- " ઋગ્વેદ-સૌરાષ્ટ્રાકથામાં રચાયે અને અવળને લીધે કુદરતની પૂજા. ઋગ્વેદ પહેલા અષ્ટકમાં ૧૧૩ સૂકતો તેમાં ૩૭ અગ્નિના, ૪૫ ઇન્દ્રના, ૧૧ મરુતના, ૧૧ અશ્વિનના, ૪ ઉષાના, બાકીના ૪ સમસ્તના. ૧૩૮
- " વેદોમાં ઇદ્રદિક અજ્ઞાના તે જાણતા નથી અનુષ્ઠાને વિપત્તિ આદિથી બચાવે છે તેમ પાપથી પણ બચાવે છે. "
- " વેદોને કેરી રીતે-રાખના, પૂજતા, કાપના, આહુતિ આપી માસ ખાતા તેની નચ્યા ૨૦ નુ સ્તોત્ર અને અર્થ (ઋગ્માથી) ૧૩૯
- " ૫ ગુરુદત્તને-મી. પીન્ડોલનો ખુલાસો કે-શુધ્ધનો પ્રસાર થતા રસજી મારે દર્શન સહિત થયું, આ તર્ક અસત્ય છે છતા તેનાયુક્તિથી વિશ્વાસ મુકવો પડે છે મેક્સમ્યુન-જદને મત્રી જી. પાડી કહે છે કે-અશ્વમેધનુ સૂકત નમુના તરીકે બરા થશે. ૧૪૦
- " અગ્નિ રચાયા પછી દેવ-પિતૃઓની તૃપ્તિ અન્ન-પાનમાં એક ધોડાની જરૂર પડતી (યજુર્વેદ. ૫ ૨૭. ૨૮. ૨૯) ,

- ૧ સૂર્યની મારકતે મુસાફરી, છાયા પાછળ સૂર્ય અશ્વમૂર્તિ,
યાત્રાપદ્ધતિને યજુર્વેદ આપ્યો ત્યારે સૂર્ય અશ્વરૂપે, આથી ધોડો સૂર્યનો
પ્રતિનિધી ગણાયો હોય એવા અનુમાન છે ૧૪૩
- ૧૧ પ્રાચીન વેદના સૂકતોમાં-યજુ નામ છે અમામ-પૂર્ણિમામાં
અનુષ્ઠિત હતા અસંખ્ય યજ્ઞોમાં-રાજસૂય, અગ્નિહોત્ર, અશ્વમેધ, મોમ-
યજ, નરમેધ, મોટા છે. અશ્વમેધ અયોના પૂર્વવાસસ્થાનના રૂપે છે.
(વિવિધ જ્ઞાનમાળા ૫ ૨૭) ૧૧
- ૧૧ યજ્ઞાનુષ્ઠાન એ વેદ્ય થીતુ પ્રધાન પણ છે. થોડી સકીલ્પતા છે ૧૪૪
- ૧૧ દેવોના માટે દ્રવ્યનો ત્યાગ તે યજ્ઞ, ત્રણે વેદોના મત્રો વપગતા માટે
વેદોનું બધારણ યજ્ઞ માટે. (યજ્ઞરહસ્ય ૫ ૧૬ ૧ ૧૭) ૧૧
- ૧૧ દેવો હમ્ય જોજનની, પિતૃઓ સ્વધા જોજનની શહ જીવે છે, દેવ-
પિતૃઓના ઋણથી મનુષ્ય માત્ર બધાવના છે (૫ ૫ ૨૫) ૧૧
- ૧૧ પ્રાચીન સૂકતોનો સમ્રદ તે ઋગ્વેદ નિહાસ વધુરા માટે છે,
બીજી સાવન નથી (હિદુત્તાનની સરકૃતિ) ૧૧
- ૧ ઋગ્વેદ-અનાયો સાધેના પુષ્પોથી બચ્ચક છે તે સૂકતામાં ધંદ્ર અને
વશીની મદદ થએલી બતાવી છે (હિદુ સમૃતિ) ૧૪૫
- ૧૧ પ્રાચીન ઋષિઓના કૃત્તા સાધણાચાર્યનો કરેનો ઋગ્વેદનો અર્થ ખરો
મનાયો તેનો વિચાર. (સંસ્કૃત સા. ૪ થુ) ૧૧
- ૧૧ સ્વામી દવાનંદજીએ ચારે વેદોમાં અવેદા વિષયોની દુકમા કરી
બતાવેલી નોંધ. (ઋગ્વેદ આભાસન પ્ર. ૭૩.) ૧૪૮
- ૧૧ સ્વામી જ્ઞાનદાસના વેદાશ્રેમાં નિનક આત્મા મનમેદો. ૧૪૯
- ૧૧ સ્વામીજીએ- યજુ વેદના મદિધરાચાર્યના ઋગ્વેદના સાધણાચાર્યના
અર્થનું ખડન કર્યું પણ વિગ્રહાય બાહ્યભૂમિઓનું ખડન કેમ નથી
કર્યું ? (ઋગ્વેદ આ. પ્ર. ૭૪ ૫ ૨૬૭) ૧૧
- ૧ સ્વામીજી સાધણાચાર્યથી સદમન ન હતા તિલકમહારજે તો
૨૫૬૮ કહયુ હવે કે સાધણાચાર્યજી શુ કોઈ પણ વિદ્વાનોને આજ સુધી
ઋગ્વેદી કેટલી ઋચાઓનો અર્થ નથી બાગે ૧૧
- ૧૧ ઋગ્વેદના વિષયનો વિચાર કરતા આ શ્રેયકારે ૧૩ કવનો
આશ્ચર્યકારક બતાવી છે (ઋગ્વેદ આ. પ્રકરણ ૭૩ મુ. ૫ ૨૮૭ થી) ૧૫૦
- ૧ આશ્ચર્યની ૧૩ કવનોમાં કિચિત્ મારા વિચાર બતાવ્યા છે ૧૫૩
- ૧૧ અદ્વૈત ઈશ્વરથી તત્ત્વરૂપે વેદો મળતા ગ્રહેના ખગ ? ૧૫૭
- ૧ ગામના વધ સળધે-તૈત્તરીય અને બૃહદારણ્યકના વિચારો ૧૬૧
- ૧૧ યજ્ઞના પશુની હેદન વિધિ (કાત્યાયન સ્મૃતિ) ૧૬૧
- ૧૧ મર્યાદિકના પશુના વધના માટે ત્રિવેદી મધિયાનભાષનું આશ્ચર્ય ૧૬૧

- ૧૧ ગોમાસ દ્વારા માસાદિકાનો વિચાર (ગોમીય મુલમુ) ૧૬૩
- ૧૧ પુરુષ, યુનિવર્સલ ઓ, અને કુમારિકાના વધનો વિચાર (કૃષ્ણ યજુર્વેદ તદ્દતરીય,) ૧૬૫
- ૧૧ યજુર્વેદ અ ૨૨ મેઠ, મત્ર ૧૯ થી ૩૪ નો ગિબરન અર્થ ૧૬૭
- ૧૧ ગંગા સ્વર્ગથી ઉતર્યા પછી મલીનતા વાળી થતી ગઈ તેમ રિવેકથો ચૂકેનાઓની પણ સૈકડો બાલુઓ પડતી દશાજ સાથે એ સ્વભાવિકજ છે (બર્તેલરિ-આર્યોના તહેવરો) ૧૬૮
- ૧૧ જૈન ધર્મની શુદ્ધતા માટે પડિતોના વિચારો (દિદતત) ૧૭૦
- ૧૧ હિ સકે થજોથી બગડેલા વેદમનમા શુદ્ધતા કયાથી આવે ? (હેમ) ૧૭૧
- ૧૧ આ અથમા ફરીથી સખામની, વાત બેલ્લના માટે હશે ? ૧૭૩
- (૩૩) શ કર દિગ્વિજયમાની વિચારણી જે ચાર વાતો ૧૭૪
- ૧૧ બ્રહ્મદિકાએ શ કરને કહ્યું કે-ચિદ્વૃત્તા ભૈરવ શાસ્ત્રોથી વેદાદિકને હાનિ થઈ તેઓ દોષ કહી નિહા કરે છે (સર્ગ ૧ મે) ૧૭
- ૧૧ શિવસિંગરે પ્રગટ થયા ફરી શિવ ગુરુપણે જન્મી શિવ આરાધ્યા, તેથી શ કર રહે જન્મ (સર્ગ ૨ ને) ૧૭૧
- ૧૧ બ્રહ્મા-મહાન રહે, વિષ્ણુ-પદ્મપાદ રહે, બીજા પણ હેવા બ્રાહ્મણ રહે ભૂમિ ઉપર આવનપાયા. (સર્ગ ૩ ને) ૧૭૭
- ૧૧ બાણુતા બાલ શ કરે ભિક્ષા માટે ગયા ત્યા વધતી પામે બ્રાહ્મણીનું ધર સોનાના આમળાથી બરાબી દીધું (સર્ગ ૪ મે) ૧૮
- ૧૧ ધેર આવ્યા, નદીને આગળે વહેતી ફરી માતાની અકમળ હૂર ફરી રાજા ગજેન્દ્રવરને પુત્ર આપી સતોષ્યો દર્શનાર્થે આવેલા અમરતપાદિએ માતાના પ્રશ્નના ઉત્તર આપ્યા માતાનો ખેદ ટાળવા શ કરે કહ્યું કે-શવ કર્મ પ્રમાણે જન્મ લે છે ગુરુ ઉપદેશ લીધો ત્યા ચઢેથી નદીનું પાણી કમકુમા સમાવી દીધું (સર્ગ ૫ મે) ૧૮૫
- ૧૧ કાગીમા સનહત સિખ્ય કરી સાદમી પારથી કમસો પર પા મૂકતા ગુરુને મળ્યા પદ્મપાદ નામ સ્થાપ્યુ ગંગા પર જઈ બ્રાહ્મણે બ્રહ્મચર્યનો અર્થ મેળવી બાસરે પ્રગટ થઈ ૧૬ વર્ષ આયુષ્ય વધારી અતર્થોન પ્રવાગમા-ગુરુદોહનું પ્રાપ્તિત લેવા વૃષાગ્નિમા પ્રવેશ કરતા બટપાદને મળ્યા, ગુરુમત્ર આપી મહાન તરફ ગયા (સર્ગ ૬ થો ૭ મે) ૧૮૮
- ૧૧ મહિષ્મતીમા-કર્મકાંક્ષી મહાનને અત્રેત મતાવજા તેની સ્ત્રી સાથે ૧૭ દિવસ બાદ, કામકેલીનું પ્રાપ્ત થતા મૃતક રાજના શરીરમા પ્રવેશી રાણીઓ સાથે લોગ કરી તેને પણ જીતી લીધી (સર્ગ ૮ થી ૧૦) ૧૯૦
- ૧૧ શૈવ-કાપાલિક કાપ માટે કપાલ માગ્યુ, એકાનના વહી જઈ તરવાર ખેચી, પદ્મપાદે વૃત્તિદરે ચીરી નાખ્યો (૧૧) ૧૯૩

- ,, તીર્થોમા શ્રુતકે વિપ્ર પુત્ર પર, શ કરને દયા થતાં આકાશવાણી થઈ,
તેની પાસે જીવતો કરાવ્યો (સર્ગ ૧૨ મો ૧૩ મો લીધો નથી)
- ,, ધ્યાનમા માતાને મોઢી દેખી સેવામા ગયા સ્તુતિથી શ કરના દૂતો વિમાન
લઇને આન્યા જવા ના પાડતા પાછા ગયા વિષ્ણુસ્તુતિથી વિષ્ણુદૂતો
આવ્યા વિમાનમા બેસી માના વેકુઠમા પધાર્યા (સર્ગ ૧૪ મો) ૧૯૫
- ,, (૧) હજારો શિષ્યો ને સુધન્વા રાજ સાથે દિગ્વિજય કરવા નીકળ્યા,
કાપાલિકો સાથે અપાર્ણી રાજ્યએ હટાવ્યા ૧૯૬
- (૨) ગોકલ્પમા-સૈવ નીવડેલા દૈનમનને તોડી અદૈત કબૂતારવી
શિષ્ય કયો ૧૯૭
- (૩) ઉજ્જયનમા-ભટ્ટભાસ્કરને દૈત છોડાવી અદૈતમા સ્થાપી
ગિધ્ય કયો "
- (૪) કોપીન ધારી પિશાચ જેવા જન સાથે લાખા વાદના અંતે
તમારો સંભળગી નય યોગ્ય નથી, પાથોમા એકી વખતે વિરૂદ્ધ
ધર્મોની ગિયતિ સભવનીજ નથી લાખા વિચાર સાથે આ ૩૩ મુ
પ્રકરણ પૂરૂં કર્યું છે
- (૩૪) સાધારણ સામાન્ય વિચારોનું પ્રકરણ ૧૧૫
- ,, વેદના પ્રાચીન મુખ્ય દેવો અગ્નિ, વાયુ ને સૂર્ય ગોણુમા સોમ, યમ,
વરુણાદિક તે દેવોની સ્તુતિઓનો સંગ્રહ તે ઋગ્વેદ, તેની ફેરફારીથી યજુરના
વિધાનવાળો તે યજુર્વેદ ગાયનની હમવાળો તે સામવેદ, એ વેદત્રયી મનાતી "
- ,, તે પછી લાખા કાળે અનાયોના સ સર્ગથી અથર્વવેદ થયો ૨૧૬
- ,, આ ચારોના માટે-સૃષ્ટિની આદિમા ચાર ઋષિઓના હૃદયમા
પરમાત્માએ ચારો વેદોનો પ્રકાશ કર્યાના પ્રમાણે આખા વેદિકમા જોઈ
શકાશે ૨૧૭
- ,, પરમાત્મા તે પ્રજાપતિ-બ્રહ્મા, ધણા પાછળથી નવા કર્યાએલા
પડિતોને જણાયા છે ૨૨૧
- ,, આ પ્રજાપતિના ત્રણ ચાર સૂકને તો ઋગ્વેદમાંજ છે અને
વિરાટ નામનું ચતુર્થનું તો ચારો વેદોમા જોઈવેળું છે ૨૨૩
- ,, જૈન ઇતિહાસમા ૧- ચક્રવર્તીઓ-વાસુદેવના નવ ત્રિકો છે તે
વેદિકોમા કેવા રૂપના જોઈવાયા તેનો હસારો કરીને બતાવ્યો છે ૨૩૩
- ,, ઋગ્વેદના પ્રજાપતિના ત્રણ મોટા સૂકનોની સમજ દુકમા ફરીથી
પણ કરીને બતાવી છે ૨૪૨
- ,, સૂક્ત ૧ શુ-સૃષ્ટિના પૂર્વે શુ હતું ? તે પ્રશ્ન દશાના સૂકનનો વિચાર ૨૮૨
- ,, સૂક્ત ૨ શુ-હિરણ્યગર્ભ પ્રજાપતિ-સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિના સમયે તે

- એકલા હતા, મુષ્ટિના ગ્વામી હતા તેના ફક્ત જતા ચા છે ૨૪૩
- “ સુકત ૩ જી-વિરાટ પુરુષ (પુરુષ સુકત) તે હજારો આચાર્યાના, હજારો આખોવાળા, હજારો પગ આદિના સ્વરૂપને જાણવાનાર અને ચારો વેદોથી પ્રસિદ્ધિને પામેલુ તેના ફક્ત જતાવ્યા છે ”
- “ આ ત્રણે સુકતે નો હુક વિચાર કરતા અઘાએ જીવો જનાવ્યા તેના સબધે ૭ પ્રશ્નો ખાસ વિચારવાને યોગ્ય છે ૨૪૫
- “ (૧) આન દશ કરલાઈ-જાણાવે છે કે-અનુમા-પુનર્જ-મના વિચારો રૂપરૂપે નથી તો પછી ઉપનિષદો કમા કયા નવા જ્ઞાનથી આવ્યા ? ૨૪૭
- “ અનાયોનો ધર્મ અથર્વ વેદથી દાખન થવા લાગ્યો ”
- “ ભારતનો ધર્મ-શ્રીકૃષ્ણ, ગૌતમ અને શ્રીમદ્ધાવીર એ ત્રણ સુધીજ આપણી ઇનિદાસ દષ્ટિ પહોંચે છે તે પહેલા પહોંચતી નથી ”
- “ (૨) આર્યોના તહેવારોના લેખકને-મદ અને શ્રીકૃષ્ણ આ બેજ ઇતિહાસરૂપના જાણાવા, પણ અઘા અને મદાદેવ જાણાયા નથી. ૨૪૮
- “ (૩) મધિયાલભાઈને-ઠગનો-ચલ પુરુષ, નવોજ દેવ લાગ્યો, અને પ્રજાપતિ-જાધાના મોખરે આવી અઘારૂપે પૂજાતો જાણાયો ”
- “ આત્માનંદ પ્રકાશથી-‘તાતિનક રૂપરૂપાશ’ જૈને ના મૂળ તત્ત્વોનો હુકમા વિચાર શા ધનજી વેનજીના તરફથી ૨૪૯
- (૩૫) મધ્યમ કાળના વૈદિક પડિતોનો એમાતવાનમા દુરાગ્રહ ૨૫૩
- “ પડિત દસરાજ શર્મા-લેખકના અનેકાતવાદના સબધમા જે બોન ”
- “ દર્શન અને અનેકાતવાદમા આરભિક નિવેશન ૨૫૬
- “ અનેકાતવા તુ સ્વરૂપ અને પર્થાયનો વિચાર ૨૫૭
- “ પદાર્થોત્તુ આપક સ્વરૂપ છે એટલે તે ઉત્પત્તિ, વિનાશ અને સ્થિતિ યુક્તજ છે પણ તે સર્વથા નાશ થતા જ નથી તેથી સર્વજોનો અનેકાતવાદજ સિદ્ધ છે ૨૫૯
- “ આ વાનની મુષ્ટિમા-પતજામિના મદાભાખ્યથી જાણાવ્યુ છે કે-સુવર્ણ દ્રવ્ય નિત્ય, તેની પચામ કડા, કુડલાદિ અનિત્ય, તેથી નિત્ય અનિત્ય એકાતમત અયોગ્ય ૨૬૩
- “ શીમાસકના પડિન પાર્થસાર મિશ્ર, કુમારિલભટ્ટ અને એક વૃદ્ધ પડિન એ ત્રણેનો મત એજ છે કે-પાથોમા ઉત્પત્તિ, વિનાશ અને સ્થિતિ એ ત્રણે ધર્મો રહેલાજ છે ”
- “ વ્યાસદેવ પ્રણીત પાતજાવોગના ભાખ્યમા-અનેક પ્રકારના આકારોને કારણ કુવા વળી સેનું યોગના મૂળ સ્વરૂપનો ત્યાગ નથી કરવુ ૨૬૩
- “ શીમાસા મોક વાર્તિકમા કુમારિનમટે “તસ્માદ્દસ્તુ ત્રયાત્મકમ્” અર્થકારે ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને વિનાશ એ ત્રણે ધર્મો પદાર્થોનાજ જનાવ્યા છે ”

- ઉપરના પડિતોને મળતા જોના પણ પાર્થોને-દ્રવ્યરૂપથી નિત્ય, અને પર્માણ્વરૂપથી અનિત્ય બતાવે છે પણ એકાત નિત્યાનિત્યરૂપ નથી માનતા, તેનુજ નામ સ્વાદ્વાદ (અનેકાતવાદ) " "
- કેટલાક વૈદિકના મધ્ય પડિતોએ પોતાના મર્વથી એકાતવાદ જાહેર મૂકી જોનાના અનેકાતવાદનો ઉપદાસ કર્યો, પરંતુ આજકાલના બાહોશ પડિતોએ અનેકાતવાદની આવશ્યકતાજ યોગ્ય જાહેર કરીને બતાવી છે, તે એકાતવાદીઓએ પણ સામા પક્ષને હટાવવા અનેકાતવાદનો જ આશ્રય લીધેલો છે " "
- જીવો-વાચસ્પતિ મિત્ર-દ્રવ્યને એકાત નિત્યાનિત્ય નથી માનતા કહી બાહોના એકાતપક્ષને તોડ્યો છે ૨૬૪
- વસ્તુના ધર્મો જીવ જીવ હોય પણ ધર્મો તો એકજ જેમ કે-મા, બહેન, બેગીના ધર્મો જીવ છે પણ સ્ત્રીરૂપ ધર્મો તો એકજ ૨૬૫
- સાખ્ય મતમા-પ્રકૃતિ અને પુરુષ બે પદાર્થ મનાયા છે ખરા પણ તેના લાભકારે-પુરુષ જીવિથી સર્વથા જીવો નથી કહીને અનેકાતવાદજ સ્વીકાર્યો છે ૨૬૬
- વૈવેશિક મતવાળા-સામાન્ય-વિશેષ બે સ્વતંત્ર પદાર્થ દ્રવ્યાશ્રિત બતાવે છે પરંતુ જોના દ્રવ્યના બે ધર્મો જીવ કહે છે તેના લાભકારે જોન પ્રમાણે પદાર્થ માત્રને સામાન્ય-વિશેષ ઉભયરૂપના બે ધર્મોજ બતાવ્યા ૨૬૭
- સામાન્ય-વિશેષમા-મીમાસક 'પાર્થસાન્નિધિ' કહે છે કે આ ગાય, આ ગાય એકાકાર તે સામાન્ય, અધ્યાદિક પૃથક્ તે વિશેષ એ પ્રત્યક્ષ જીવજ છે ૨૬૮
- સાખ્યમા-પ્રકૃતિને સમગ્ર કાર કરનારી પ્રધાન કહી, પચશિષ્ય કહે છે કે-પ્રધાન નહી પણ ગતિ રિયાત ઉભયરૂપની માનો ૨૬૯
- પ્રધાન પ્રકૃતિનું ખડન કરતા શકરવામીએ-ઇશ્વરમાં દોષ દાખવા સર્વજ્ઞ કહી પ્રતિ-નિવૃત્તિ બંને માનીને અનેકાતપક્ષનોજ આશ્રય લીધો " "
- અવયવો અને અવયવી એકાત બિન્ન માનવા વાળાને પાર્થસાર મિત્ર બંનેને અનેકાતવાદમાંજ ઉતાર્યો છે ૨૭૦
- કષાદર્પિએ-સામાન્ય-વિશેષ એ બે પદાર્થ સ્વતંત્ર માન્યા છે લાભકારે-સામાન્ય કેવલ સામાન્ય રૂપ નથી કિંતુ વિશેષરૂપ પણ છે એમ અનેકાતપક્ષજ બતાવ્યું છે ૨૭૧
- વેદાત દર્શનમા-અનેકાતવાદની ચર્ચા કાંઈ જગોપર રપટરૂપે તો કાંઈ જગોપર અપટ રૂપે ચએલી તો જરૂરજ છે આમા લાભકારાયા, વિગ્નાનજિથુ, નિબાઠાયા, વિચિષ્ઠદેવતા તમાનુભયાય, શ્રીકૃષ્ણાયા, શુદ્ધાદેવતા વલ્લભાયા, પચ્ચલીકાર વિહારપરવામી, આ બધાએ આચારોનો સમાવેશ કરેલો છે ૨૭૨

- બૌદ્ધ દર્શન-દાક્ષિણ્ય એકાતવાદ બેએ છે, પણ અનેકાતવાદ તો ૨૫૭૮૩૫૦૪ દાખલ કરેલો છે ૨૬૧
- શકરસ્વામી-માયા ૭૩, બ્રહ્મ ચેતન, બ્રહ્મથી બિન્ન નથી અભિન્ન નથી તેથી તે અનિર્વાચનીય બતાવે છે બાબ્યકાર કહે છે કે-માયા ન હોય તો બ્રહ્મ સૃષ્ટિજ નથી રચી શકતા, તેથી માયા કોઈને કોઈ રૂપમાં તો છેજ અહીં અનેકાત વિ ॥ બીજી મતિજ નથી ૨૬૪
- અનેકાતવાદમાં પડેના બમની નિરૂત્તિ ૨૬૬
- એક વિદ્વાન્ કહે છે કે-જૈનોના અનેકાતવદની સાથે પૂર્વેના કેટલાક આચાર્યો અન્યાયજ કરી ગયા છે ૩૦૭
- શકર સ્વામીથી બાસ્કરાચાર્ય જીવદા વિચારનાજ હતા પણ જૈનોના અનેકાતવાદના ખડનમાં એકજ વિચારના થયા છે તેથી બન્ને મોટા આચાર્યના લેખનો વિચાર કે તા બીજા બધાએ આચાર્યોના વિચાર સહજથી થઈ જશે ૩૧૧
- જૈનો-વસ્તુને સત્ અસત્ કેવા પ્રકારથી માને છે ૩૧૭
- જૈન-વૈદિકના દર્શનકારોના કાળનો નિર્ણય ચોક્કસ નથી પણ જૈનાચાર્ય ઉમાસ્વામીનો વિક્રમની શરૂઆત, વૈદિકના પત્તજલિનો ઇ સ પૂર્વેનો બતાવે છે ૩૨૨
- (૮૬) મધ્ય કાળના શકરસ્વામીએ અને બાસ્કરાચાર્યે પોતાના ગરંમાં આવીને એકાતવાદની અયોગ્ય સ્થાપના કરી જૈનોના અનેકાતવાદનું અયોગ્ય ખડન કયું પણ આજકાલના અનેક બાહોણ પડિતોએ તે વાનને અયોગ્યજ જાહેર કરી છે તેવા દશ બાર મહાન્ પડિતોના વિચારો પણ ટાંકીને બતાવ્યા છે ૩૨૪
- અદ્વૈતાદિક એકાતવાદના નામ અને તેજુ દુકમાં સ્વરૂપ તે એક એક પક્ષના વિચારથી પદ્યોર્થેનું સત્સ્વરૂપ સમજાય નહીં એવો બતાવેલો નિર્ણય ૩૪૪
- ૩૭ જૈન તત્ત્વોનો વિકાર-હિંદુ ધર્મ, સમજના પડિતો ૩૪૧
- “ જૈન ધર્મના સિદ્ધાંત ” હેલ્મુન શાહેબનો વિસ્તારથી લેખ તેઓ લખે છે કે-એ (જૈનધર્મ) સૌથી પ્રાચીન આર્ષ તાત્ત્વિક દર્શન છે ”
- પતિત અમોઘચરણ લખે છે કે-આધુનિક વિદ્વદ્ધર્મ પણ હીરા સમાન જૈનધર્મથી વચિતજ છે અથમની મારફત પુન પોતાનું ઉચ્ચ સ્થાન પ્રાપ્ત કરશે ૩૭૦
- સત્ય હૃદયના મોટા મોટા બાહોણ પડિતો કે જૈન સાહિત્યમાં ઉડા ઉતરી પોતાના સત્ય ઉદ્દ્યારો લેકિયા પ્રગટ કરતા ગયા છે તેવા ૨૫-૩૦ મહાન્ પડિતોના ફકરા કે જે મારા હાથે ચડેલા છે તેઓની પણ દુક દુક નોંધ ઉપકારની સાથે લીધેલી છે, ત્યાંથી જૈન સાહિત્યની સત્યતા અને મહત્ત્વતા વિચારવાની બવામણ કર છુ ૩૭૪

પ્રકરણ

અધનો વિષય

પૃષ્ઠ

- અમા । “જેનેતર દૃષ્ટિએ જૈન” નામના દુનકમા અનેક
 મોટા મોટા પડિનોના જૈન વિષયના લેખો આપેના છે તે જોનાની
 લાલામણ કર છુ આ તરતજથીમા તો માત્ર હસારોજ કરેલો છે ૩૮૭
- તેમા વાસુદેવ નગર ઉપાધ્યે પોતાના પહેલા શ્રેષ્ઠા એટલે સુની
 લખે છે કે-વિશુદ્ધ વૈકિ ધર્મ તેજ જૈન ધર્મ ” ૩
- પોતાના બીજા લેખમા તેઓ લખે છે કે-ધણા પડિતો સાશક લેખો
 લખતા રહ્યા છે, જૈન ગ્રંથોની યોગ્યતા જોતા તેના પર અણુ વિશ્વાસ
 રાખનારે બિસ્ત્રય કારણ જણાવુ નથી ૩૮૯
- યોગજીવાનદ પગદ સ લખે છે કે-પ્રચીન ધર્મ, પરમધર્મ, સત્ય
 ધર્મ રા. દો તો જૈન ધર્મ થા જિસમી રૂબા નાશ કરનેકો-વૈકિ ધર્મ,
 વો પટ શાસ્ત્ર વો અધકાર ખડે લયે થે ૪૯૧
- ગમમિશ્ર સાસ્ત્રીજી કહે છે કે-જૈનમત સ્પષ્ટ હી આદિસે બરાબર
 અવિમિશ્રન્ય ચલા આયા હૈ અનેકાતનાં એક એમી ચીજ હૈ ઉસે મન? ।
 માનના હી પડેગા, ઓર લોકોને માના બી હૈ ,
- લોકમાન્ય તિનકે કહ્યું છે કે-૨ નિદેવના યગમે ઇતના વધ ક્રિયા થા
 કિ- ૧૬૧૬ જલ ખૂનસે રક્ત વર્ષા દો ગયા જાહાણુ ઓર હિંદુ ધર્મમે
 માસલક્ષણુ ઓર મંત્રિપા । બધ દો ગયા યહ બી જૈનધર્મકા પ્રતાપ હે ૩૯૩
- કાકા-કાલેન્દ્ર લખે છે કે-જોનાની મૂર્તિઓજ ધ્યાનના માટે હોવી
 જોઇએ ચિત્તને એકાગ્ર કરવા િ શક્તિ એ મૂર્તિઓમા જરૂર છે ફુનિ
 યાગે તે સ્વીકારતા હજુ વાર છે ”
- આધુનિક નિર્મલ શુદ્ધિના પડિતોના વિચારો જેવી રીતે પ્રતા જાય
 છે તેવી રીતે પૂર્વ કાળના સિદ્ધસેનાદિક અનેક પડિતોના વિચારો ફૂટેલા છે
 તેમા નિબંધનક સર્વજોના તત્ત્વની જ ખૂમી છે ૩૯૪
- જૈનાચાર્ય દેગચાઈ-એટલુ તો બાગ દમનેજ લખે છે કે-વીતરાગી
 જેવી મૂર્તિ ફુનિયામા બીજી નથી અને અનેકાતના જેવો બીજો કોઇ
 ન્યાય માર્ગજ નથી એમ પરીક્ષાપૂર્વક જ કહીએ છીએ ૩૯૪
- જો હર્મ । જેકાગી-પહેલા બાગમા લખે છે કે-જૈનોને પોતાના
 સિદ્ધાનતુ એટલુ બધુ અપદ માન દવુ કે ન જેવી બાગમમા મનમે ધરા
 વનાગને પોતાના વિશ્વાસ સમુદાયથી જુદા કરી દીધા હતા સૈથી પ્રાચીન
 ગ્રંથો હતા તે પછી તેનુ સ્થાન નવા ગ્રંથોએ લીધુ હવુ, તે ચુકિન મગત છે
 જૈન ધર્મ એ અત્ર રીતે ઉત્પન્ન થયોતો છે ૩૯૫
- બીજા બાગમ-વિવાદ ગ્રંથ મુદ્દાઓનુ અપીકગલ કરતા અોક
 પ્રમાણો આપ્યા છે બાદો કહે છે કે-નાતપુત સર્વગ અને સર્વ દર્શન

પ્રાપ્ત કરવાનો નવો કરે છે. ડૉ. કહે કે-આ તો જૈન ધર્મનું ખાસ એક મૌનિક મત-જ છે. જૈનધર્મ પ્રાચીન કાળથી આવેલો ધર્મ હોય-સાચી વસ્તુ એવ-મધુકા મતાવનો સચેતન વાદ છે.

૮૯૭

ડૉ. પરગેલ-કહે છે કે-આર્થ પૂર્વ માનના એ વિશિષ્ટ જાતિઓના ધર્મ હતા. જ્યાં દેવ સ્વરૂપનો પ્રાદુર્ભાવ ઉત્પન્ન થયો ત્યાં આનંદ નિરેકમા મગ્ન થવાથી થયો. જ્યાં સ્વરૂપ વાગો વર્ષ વૈગમ્ય અને તપસ્વિવ્રત્તિનો-પ્રત્યેક પ્રાણી તો શુ. પણ વનસ્પતિ અને ખનિજ પણ જીવ સ્વરૂપના જ છે એવોજ તર્ક છે તે મદત્તવો છે. આ કારણથી જૈન ધર્મ આત્મન પ્રાપ્તિ છે.

૩૬૯

દક્ષિણના-મદાન પડિત-લક્ષમણ રઘુનાથ બિડે, કરજગી-ધારવાડ જૈન જગત્ કા સંગધારણા દિ હિમા દશ લેખો લખ્યા છે.

૪૦૩

(૧) પહેલામા-જૈન જગત્ કા સંગધારણા લખે છે કે-જૈન સંસ્કૃતિ હી સમી દષ્ટિ સે પૂર્ણ છે. અતમે જિન શાસન કા હી માનના પડેગા.

(૨) ત્રીજા લેખમા-કવાણી દષ્ટિમે ન્યુનતા અધિકતામે હી રિચાર કે બતાવા હૈ.

૪૫

(૩) ત્રીજા લેખમા-જૈન જગત્ કા નીતિસે રિચાર કરતા-જૈન આચાર રિચાર અત્યંત શ્રેષ્ઠ અને કા બતાવા હૈ.

૪૦૭

(૪) ચોથા લેખમા-તત્ત્વજ્ઞાનકે વિચાર કરતા-જૈની તત્ત્વજ્ઞાન હી એક મેવ, પુરાતન, અક હી રૂપમે અમનક થના આવા હૈ વહ એકાગ્રીબી નહી હૈ. વૈકે પદ્ધતિ કિલ્લે બન બેડે હૈ. મરિક જ્ઞાનજીવકા સમન નહી કર શકતે.

૪૧૦

(૫) મા લેખમા-ધુરોપીયનો પડેગી માનવ જાતિ જમસી કહ કરે અબી ઉદ્ધાનિ બતાવે હૈ. તો કિમી એક માનરી હૈ. પરંતુ સાધન સિદ્ધાન સમી કાનમે સમાન હી રહે હૈ. આવાય ભગવાન કે કાનમે ધર્મ કી કલ્પના પૂર્ણ રૂપમે થી.

૪૧૨

(૬) છઠા લેખમા-હ મા તીર્થકર કે બાદ ૧૯ મા તુની એક એકના પીઠે અસખ્યાતા કાન ન્યતીન હોને કે બાદ હો. વૃદ્ધે હૈ. ઉનેગો આર્થ સમૃદ્ધિ કે મિથ્યાત્વસે ભારતીય સંસ્કૃતિકા રક્ષણ કિયા હૈ. જૈન ધર્મ ભારતીય ધર્મ સ્વાભાવિક હૈ.

૪૧૪

(૭) સાતમા લેખમા જૈનો કો ઔઠ દુનીયાકો નિદ્રા દેને કહા હૈ. કિ-મિથ્યાત્વસે કુમી દુષ્ટ દુનીયા આજ વીરવાળી કી જિતની પ્યામી હૈ. ઉનની આજ તક કહી નહી થી. આર આગે ન હોગી. સસાર કે પીડા કેા વીરવાળી હી દવા હૈ. પહિને દુનિયાકો અપની ધમ્મરકી ખુરી કલ્પના છોડ દેની ચાહીએ. અખિન દુનીયા મિથ્યાત્વ કે બ્યાધિમે પીડિત હૈ. જિન શાસનકી દવા આપ કે પાસ હૈ. કયા દવા દેનેકી દવા નહી કરોગે ?

૪૧૬

” (૮) લેખમા-દેશ કાવાદિકથી બદલાતા નિયમો, અને આત્મોત્કર્ષ-કારી ઢારે પણ નહીં બદલાતા નિયમો એ જેને ભેના કમીને લોખંડે ધલો ધોટાગો પેદા કરેલો છે વસ્તુન દેશકાલ અને પરિસ્થિતિ મુજબ ધર્મ કાષ્ઠ બદલાનો નથી અહિં આ નો બધા જીવોના ઉત્કર્ષને માટે એક સરખા જ મહત્વના છે ક્રિશ્ચિયન સમૂહનિ ધર્મ નહીં કહી શકાય તેમજ વૈદિક, મહામંદી, ક્રિશ્ચિયન આદિ પ થોને સાર્વધર્મ નહીં કહી શકાય અનેકાતવાગી અને શુદ્ધ એના જૈન સિદ્ધાંતને માન ધર્મ કહી શકાય મોક્ષ પમાડનાર માત્ર એક જૈન ધર્મ છે

૬૧૮

” (૯) મા લેખમે-અન્ય ધર્માવનળીયોના દુરાગ્રહ અગાન જન્ય દીકાથી તિ દુ સમાજમા જૈન ધર્મ વિચક અગાનતા પસરી રહી છે વસ્તુન જૈનધર્મ પૂર્વ વ્યવહાર, આગ્નિક અને રતત્ર ધર્મ છે જૈન ધર્મ એ વિકૃત હિંદુ ધર્મ કહનામા આવે છે વસ્તુત સનાતન અને પુગતન એવા જૈનધર્મનું નિકૃત સ્વરૂપ એ દિંદુધર્મ છે એ વાત જૈનધર્મનું સપૂર્ણ જ્ઞાન થએનાને સ્વીકારવી પડશે

૪૨૧

” (૧૦) લેખમે-જિનશાસનની શુદ્ધતા હરકોઈ સ્વીકારે છે પણ બ્યવહારમા આવરી શકાય એવું નથી એમ ઠી પ્રપચી લોકો પોતાની નમળાઈ નાકવાને માગે છે પણ અનંત મહાન પુરુષોએ પાળીને બતાવેલો છે

૪૨૪

” મુગ્ધ ૧ લા, ૭ મા મહજના ત્રેવિક્રમ ધિણુ તે હ મા ચક્રીના મોટાભાઈ દીક્ષિત, લખિય સપન્ન, વિષ્ણુ કુમાર રાજગિ, તેમા અવનારી વિષ્ણુની અયોગ્ય કંપના કે-અગ્નિ, વાયુ અને સૂર્યનું નિર્માણ કરનાર, ત્રણ પત્રના ચૂકતા ત્રણ લોકના રચનાર બતાવેના છે તેનો વિચાર

૪૨૮

” આ અપૂર્વ અથમા પ્રથમ મંદ આપનાર જાગરમાનિઓની નામાવલીનું નિષ્ઠ

” આ અથમા આવેના કેટલાક અથોની નોંધ

ખંડ બીજો.

સામાન્યરૂપે ગુરૂનું સ્વરૂપ

પ્રકરણ ૧

ધર્મનો માર્ગ પોતે આચરી પડી બીજાને બતાવે તે ગુરૂ
અઘઘમુક્તે પથિય પ્રવર્તતે પ્રવર્તયત્વડન્યજનવ નિસ્પૃહ
સર્વ સેવ્યો સ્વહિતૈર્પિણા ગુરુ સ્વયતર્ સ્તારયિતુ ક્ષમ પર ॥

હાવાર્થ—> ધન ધાન્યાદિકના સંગ્રહથી નિસ્પૃહ બનેલો છે તે
હિમા, જુહ, પારકાનની ઇચ્છા તેમજ ઓંઓનો વિશ્વાસ અને ખેતીવાડી
આદિની કડાકુટથી રહિતજ થએલો હોય, તેજ ધર્મમા પ્રવૃત્તિ કરી શકે છે
અને બીજાઓને પણ ધર્મમા પ્રવૃત્તિ કરાવી શકે ॥ તેથી તે આ સમારથી
તગ્વાને અને લોકોને તાગ્વાને પણ મમર્થ જ હોય છે માટેજ પોતાના આત્માના
હિતની ઇચ્છાવાળાઓએ તેવા મૃદુલા વિનાના ગુરૂઓની સેવા અવશ્યજ કરવી
કાળજી તેવા નિમ્મૃદ ગુરૂઓના મમાગમ વિના જીવેને આ દુખમય સમારથી
તગ્વાનો રસ્તો મળી શકતોજ નથી, તેથીજ તેવા ગુરૂઓની એવા કગ્વાની જરૂર
છે બાકી જે ધન ધાન્યાદિકના મંગલ કગ્વાવાળા અને પાથે ઇદ્રિયોના મુખને
હુટવાવાળા તે નતો પોતે સમારથી તરવાનો માર્ગ પકડી શકે છે તેમજ નતો
બીજાને પણ તેવા માર્ગે ચલાવી શકે છે આ સ્થૂલ વાત સર્વને માન્ય થાય
તેવીજ છે માટે તેવા નિસ્પૃહ થએલા ગુરૂઓની એવા અવશ્યજ કરવી અને તેમ
કરવાથીજ મત્ય માર્ગ મલી આવે છે તેમજ દુનીયામા એક એવી વાત પણ
પ્રસિદ્ધ છે કે—ફહો—ગુરૂલેખી ચેલા લાલચી, દેનુ ખેલે દાવ, દોનુ કુખે બાપડે,
બે ૫૪ થકી નાવ ॥ ૧ ॥ એ વાત ધ્યાનમા રાખવા જેવી છે—

મદાચાગ્વાળો જ્ઞાની તેજ વિશેષ ગુરૂ ?

વિદલ્યતિ કુવોધ વોઘયત્યાઽઽગમાઽ
 સુગતિ કુગતિમાર્ગીં પુણ્યપાપે વ્યનન્તિ
 યથગમયતિ કૃત્વાઽકૃત્યમેઽ ગુરુર્વો
 મગ્નજન્ધિપોત સ્ત વિના નાસ્તિ કશ્ચિત્ ॥

ભાવાર્થ—પ્રથમ અસંત્ય સિદ્ધાંતોના વચનો માલખવાથી થએલા કુબુદ્ધનો નાશ કરવાને સમર્થ હોય, તે કુબોધનો નાશ કરીને પછી-આગભાઈ એટલે સત્યમિદ્ધાતના અર્થનો બોધ કરાવે, ત્યારબાદ-સારી અને નકારી ગતિમા લઇ જનાર પુણ્ય અને પાપના માર્ગનો પ્રકાશ કરે તે પછી જ્ઞાન, પુણ્ય, પરોપકાર આદિ પુણ્ય કૃતોના ભેદોનો અને હિંસા, જીવ, ચોરી, પન્ડ્રીગમન, લોભ આદિ પાપ કૃત્યોના ભેદોનો જેમકે-એક સાધુ માર્ગના કૃત્યોના ભેદોનો અને બીજા ગૃહસ્થ માર્ગના કૃત્યોના ભેદોના લિન્ન લિન્ન પછાથી સમજાવી બોધ કરાવવાને પણ સમર્થ હોય, તેજ જ્ઞાની આ સંસાર રૂપ મમુદ્રમા જહાજ (નાવરૂપે) જીવેને તારવાને સમર્થ ગણાય તેવા શુદ્ધિના બીજે કોઈ જહાજ રૂપે નથી હવે એ શુદ્ધ સબધના બન્ને કાવ્યનો દુકમા સાર એ છે કે પ્રથમ હિંસાદિકના પાપથી રહિત થએલો અને બીજા જીવેને પણ તેવા અઘોર પાપ કરોને છોડાવતો પોતે આ સંસાર મમુદ્રથી તરે છે અને બીજા જીવેને પણ તારે છે પોતે તરે તેજ બીજાને તારે જેમ જહાજ બીજા વાત એ છે કે, જ્ઞાની શુદ્ધિ વિના શિષ્યમા જ્ઞાન હોતુ નથી તેમ શુદ્ધના સંસ્કર્તન વિના શિષ્યમા પણ મંદસ્કર્તન આવેજ નહિ એ નિર્વિવાદ છે માટે પ્રથમ શુદ્ધિના સંસ્કર્તન હોવુ જ જોઈએ તોજ પરપરામા સંસ્કર્તન ટકી શકે છે માટેજ મમે તેવા ઉત્તમ પુરુષના સહસંસ્કર્તનનો વિચાર કરીને ખતાવવાનો પ્રયત્ન કરીએછીએ

॥ ઇતિ ધર્મનો માર્ગ પોતે આવરી પછી બીજાને ખતાવે તેમા જ્ઞાની હોય તે વિશેષ શુદ્ધ ખડ બીજે પ્રકરણ ॥ ૧ ॥

વૈદિકમતના શુદ્ધ વ્યાસ ઋષિ. કલમ પાચથી.

પ્રકરણ (૨) વેદવ્યસના માટે પુરાણકારના લિન્ન લિન્ન અભિપ્રાયો

૧૮ પુરાણોના કર્તા-વ્યાસ રકથ પુ-

(૧) રકથ પુરાણ-ચોથો કાઠીખડ અધ્યાય ૧ લો ૩લો ચોથો

મદ્દાદદા પુરાણના કર્તા સત્યમતી સુત

સુતાએ કથયમામ કથા પાપાઽપનોદિર્ની ॥૮॥

ભાવર્થ — અઢારે પુગણોના કર્તા વ્યાસ હતા અને તેવ્યાસે પાપને દૂર કરવા વાળી કથા ડહી બતાવી હતી ૪૮

(૨) જ મતાજ ૧૮ પુગણ બનાવી વનમા ગયા ભાગવત ૩૩ કોષ શકા ૧૮૧ મી પૃ ૨૩ મા

“ વ્યાસજીનો જન્મ માતાના પેટથી થયો કે તુલ્ગાજ ૧૮ પુગણ બનાવી જમીનથી ઉઠીને જગલમા નહાસી ગયા પૌરાણીઓ બતાવશે કે શા ભયથી નહાસી ગયા ?

વ્યાસજીના સમયે કિચિત વિચાર—કોઈપણ માણસ પોતાના વિચારોના પ્રથમ બહારના વિચારોને લેખીને પછી તે (પોતાના વિચારો બીજા વસ્તુમા કંઈ છે જેનોની માન્યતા ખામ એવી છે કે જે કોઈ તીર્થ કર થવાના હોય તે પૂર્વના ભવમા પોતાના સુદૃઢ યોગથી જે ત્રણ જ્ઞાન મેળવેલા હોય તે ત્રણ જ્ઞાન નાહતજ જન્મ લે છે, તેથી તેમને તીર્થ કરના ભવમા કલા કૌશલ્યાદિક કોઈપણ વ્યવહારિક જ્ઞાન બીજાની પાસે શીખવાની જરૂર પડતી નથી પણ તેઓ તેમા ભવત મિહરૂપનાજ હોય છે ના જૈનોની માન્યતાને મહણ કરી પુગણકારે વ્યાસજીના સબધમા ગોઠવી એવુ લખી દીધુ હોય કે વ્યાસ જન્મતાની માથે અઢારે પુગણ બનાવી જગલા આધ્યા ગયા એમ માફ ખાસ અનુમાન છે કાન્ધ (૨૪) ચૌવીશ અવતારોમા વ્યાસજીને (૧૬) યોગ-ણીમમા નબરે ગોઠવેલા છે તેમના પૂર્વ કાળમા કંઈપણ અવતારોમા કે કોઈ પણ ક્ષિપ્રમા આવી કલ્પના કરવામા આવેલી જણાતી નથી માત્ર વ્યાસ ભગવાનમાજ કરવાનુ શુ કાન્ધ ? જન્મતા અઢારે પુગણ બનાવવાનુ તો ૬૦ બહુ પણ તેમની આખી ઉમરમા પણ બનાવ્યાનુ મભવતુ નથી આતો કોઈ કોઈ પાછતથી થએલા પ્રાક્ષણ પડિતોએ બીજા મતોના મધર્ષણમા આવ્યા પછી તે તે મતના વિષયોને પોતાની અનુકૂળતા પ્રમાણે ગ્રહણ કરી ન્વેચ્છતાથી ઉધુ છતુ પુગણોમા ગોઠવી પોતાના નામ છુપાવ્યા છે અને પોતે મહાત્મા બની લોકોને ઉધે ન્સત દોન્યોનો પ્રયત્ન કરેલો હોય ? એમ આ કેલવણીના સમયમા દરેક વિચારી પુરૂષોને જણાઈ આવે છે

(૩) વ્યાસની માત એ વૃક્ષને લેટી પુત્ર પેદા કર્યો ભાન્ત શકાકોષ-શકા ૧૨૨ મી પૃ ૧૬ મુ

(૪) “વ્યાસનુ વીર્ય અરણીની લાકડીઓ ઉપર પડવાથી તે લાકડીઓને ગર્ભાશય નહિ હોવા છતા શુક્રદેવજીના જન્મ થયો શુ આ પણ સંભવિત છે કે ?”

(૫) વ્યાસની માતાની ઉત્પત્તિ માછલીથી, તેમની માથે પારાસગ્ની જળર જસ્ટી, ભાગવત ચ ૧૨૭ મી પૃ ૧૭

“ વ્યાસની માની ઉત્પત્તિ પ્રથમ માછલીથી થવી પછી તે મત્સ્યોદરીથી પારાશરે ધુમર વરસાવી અધકાર કરી જળર જસ્ટી કરવી શુ સંભવિત છે કે ? તે દિવસે બલાત્કાર સંભોગની કલમ કે કોર્ટ નહિ હશે કે ?

આમા વિચારવાનું કે-જૈન પ્રમાણે મહાદેવજીની ઉત્પત્તિની કથામા- ચેટક રાજાની પુત્રી સુજેષ્ટા સાધ્વીની સાથે પેદાલ નામના પરિત્રાજકે પોતાની ધુધ વિદ્યાથી અધકાર ફેલાવી અકાર્ય કરેલું તેથી મત્સ્યક્રીની ઉત્પત્તિ જણાવેલી છે, તો તે સંબંધે ઉલટ પાલટ કોણામાથી કોણે કર્યો તે વિચારવાનું કામ ઇતિ હાસજોનું છે અમોઝ્યેતો જૈનજને વૈદિક જોમ બન્ને તરફનો ઇતિહાસ બતાવી દીધો છે

॥ ઇતિ—(૧) વ્યાસ ૧૮ ૨ પુરાણનાકર્તા, સ્કંધ-પુ ૦ (૨) જન્મતાજ બનાવી વનમાં ગયા, ભાગ ૦ (૩) વૃક્ષને ભેટવાથી સત્યવતીને વ્યાસપુત્ર ભારત (૪) વીર્ય અરણી ૫૦ પકટા શુકદેવ, ભાગ ૦ (૫) માતાની ઉત્પત્તિ માછલીથી તેમની માથે પારાસગ્ની જળરજસ્ટી, ભાગ ૦ એમ કલમ પાંચથી વ્યાસનો વિચાર

દ્વીતીય કલમ ચાર

(૧) વ્યાસના અવતારરૂપે ઇન્દ્રે પુગણ બનાવ્યા ભાગવત ચ ૩૭૬ પૃ ૫૪,

“ ઇન્દ્રે વ્યાસનો અવતાર લઇને પુગણ બનાવ્યા શુ ઉચિત છે કે ? ”

(૨) મહાદેવથી લડી વ્યાસે વ્યાસમશી બનાવી ચ ૨૪૪ ની પૃ ૩૪ કાશીખંડ

“ વ્યાસનું મહાદેવજીની માથે લડવું અને વ્યાસકાશી અલગ બનાવવી શુ સંભવિત છે ? ” આ વાતનો વિચાર - સ્કંધ પુ ૦ ૪ ચો ખંડ તેના બીજા ભાગનો અધ્યાય ૯૬ મો, પત્ર ૩૩૫ મા જુઓ

(૩) વૈદાદિક બનાવી વ્યાસ મૂઠ થયા પછી ભાગવત બનાવ્યું ચ ૩૪૦ ની પૃ ૪૮ ત્રુ દેવી ભાગવત સ્કંધ ૩ ને

વેદસાક્ષા પુરાણાનિ વેદાત્ત ભારત તથા ॥

શ્રુત્વા સમોદ્દમમૂલોઽ મય રાજન્ ! મનસ્યપિ ॥

ભાવાર્થ-વેદોની શાખા, અને પુરાણ તથા વેદાત સૂત્ર અને ભારત બનાવી હું વ્યાસ મોહથી મૂઢ થઈ ગયો ત્યારે ભાગવત બનાવ્યું તો ભલે એ માનનીય અને પ્રમાણિક શી રીતે માની શકાય ? ”

(૪) બધા શાસ્ત્રોથી ભાગવતને ઘણું હંધકું જણાવ્યું છે પદ્મપુરાણ
(શ ૨૪૪ પૃ ૩૫)

“વેદવિહીના પ્રપટતિશાસ્ત્ર, શાસ્ત્રેણહીનાશ્ચ પુરાણપાઠા, પુરાણહીના
રૂપિણો મવન્તિ, અપ્રાસ્તતો ભાગવતા મવન્તિ ॥

વેદથી વિહીન હોય તે શાસ્ત્ર ભણે છે શાસ્ત્રથી વિહીન હોય તે પુરાણ ભણે છે અને જે પુરાણથી વિહીન હોય તે ખેતી કન્નાડા હોય છે અને એ બધાથી જે વિહીન હોય છે તે ભાગવતી બને છે શુ આશ્લોકકાતુમાર ભાગવત વાચવાવાળા શ્રેષ્ઠ નથી શુ ? ”

વ્યાસના સબધમા ક્રિયિત્ વિચાર-સ્કંધ વાળાએ અદારે પુરાણના કર્તા વ્યાસ એમ ચોથા બડમા લખીને બતાવ્યા તો આ સ્કંધ પુઠ અદારમા ગણાય કે નહિ ?

ભાગવતવાળાએ-જન્મતાજ અદારે પુરાણ બનાવી વ્યાસને વનમા નામી જવાનું લખીને બતાવ્યું અને એજ પુરાણવાળાએ-વનમા ગયા પછી વ્યાસનું વીર્ય અરણીમા પડયા પછી શુકદેવજીની ઉત્પત્તિ બનાવી વળી ભાગવત વાળાએ-વ્યાસને ઇન્દ્રના અવતારમા ગોઠવી કુરીથી પણ અદાર પુરાણના કર્તા લખીને બતાવ્યા, તારે દેવી ભાગવત વાળાએ-વેદ, વેદાત, અને પુરાણોના અન્તે ભાગવત બનાવ્યાનું લખીને બતાવ્યું છેવટે પદ્મપુરાણ વાળાએ-ભાગવતને શ્રેષ્ઠ સ્વપનનું લખીને બતાવ્યું મહાભારતવાળાએ વૃક્ષનું આલીંગન કરી ચરૂ ખાધા પછી સત્ય વતી થી વ્યાસની ઉત્પત્તિ બતાવી આ વાળાએ-પારાસરે ધુન્ન વર્ષાવી મત્સ્યોદરીથી વ્યાસની ઉત્પત્તિ બતાવી આબધી વાતોમાથી આપણે કઈ વાતને નતારૂપે ગ્રહણ કરવી ? અને આ બધા લેખકોમાનો કયો માયો ?

॥ ઇતિ-(૧) ઇશ્વરે વ્યાસ થઈ પુરાણ બનાવ્યા ભાગ (૨) મહાદેવ સાથે વ્યાસ લડયા તેથી વ્યાસકળી જુદી, સ્કંધ પુઠ (૩) વેદાદિકમા મૂઢ થયા પછી ભાગવત (૪) શાસ્ત્રોમા હલકું ભાગવત, પદ્મપુરાણ (૫) એમ કલમ ચાર તેનો વિચાર વિધ્યુએ વ્યાસનો અવતાર લઈ જન્મતાજ ૧૮ પુરાણો બનાવ્યા આમા મત્ય કયુ ?

બડ ૨ ને પ્રકરણ બીજું

પ્રકરણ ૩ બુ-વેદોમા હિન્મા છે તે ધર્મ છે, શક્ય દિગવિજયમા તેનો આગ્રહ, શક્ય દિગવિજય પ્રકરણ ૨૬ મા, આનદગિરીજી લખે છે કે—

‘રે, રે, સોગત ! નીચતર ! કિ કિ જતપસિ ? અહિંસા કથ ધર્મો ભવિતુમહતિ । યામીય હિંસાયા ધર્મરૂપત્વાત્-તથાહિ અગ્નિષ્ઠોમાદિ ઋતુ છાગાદિ પશુમાન્, યાગસ્ય ધર્મરૂપત્વાત્ । મર્થ દેવ તૃપ્તિ મૂલ્યત્વા ચ । તદ્વગ સ્વર્ગાદિફલદશનાશ્ચ । પશુહિંસા શ્રુત્યાચારસ્તત્પરૈ રમીન્નરણીયા તદ્વતિરિક્તમ્યેષ પાપહત્વાત્ તદાચારરૂતા નરકમેવ યાતિ-“ છેદનિંદ્રા પરા યે તુ, યે તદાચાર વાંજિતા, તે સર્વે નરકે યાન્તિ, યદપિ પ્રભયીજજા ”’ इति મનુષ્યચનાત્ । હિંસા કર્તવ્યેત્યત્ર વેદા સહસ્ર પ્રમાણ વતતે । બ્રહ્મ, ક્ષત્ર-ધૈર્ય, શૂદ્રાણા વેદેતિદ્વાસ પુણ્યાચાર પ્રમાણમેવ તદ્વડ્ય પનિતો નરકગામી ચેતિ ”

ભાવાથ—જૌહ માથેના સવાદમાં ત્યા આનદગિરી જણાવે છે કે—ભારત વનપર્વના અધ્યાય ૧૨૭ મા સોમક રાત્રીએ પોતાના જતુ નામના પુત્રનો યજ્ઞ કરેલો છે, માટે રે, રે, જૌહ ! નીચમા નીચ ? તુ શુ કહી રહ્યો છે અહિંસા રૂપ ધર્મ કેવી રીતે થઇ શકે ? યજ્ઞ સળધી હિંમા છે તે ધર્મ રૂપની છે, કેમકે છાગાદિ પશુથી થતા અગ્નિષ્ઠોમાદિ યજ્ઞને ધર્મરૂપ કહેલો છે અને તે ધર્મ મર્થ દેવોના તૃપ્તિ મૂલ્યનો છે અને તેના દ્વારા સ્વર્ગાદિકનું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે, માટે શ્રુત્યાચારમા તત્પર રહેવાવાળાઓએ—પશુહિંસા અગીકાર કરવી અને શ્રુતિ આચારવિનાનો ધર્મ છોડી તે પાપકરૂપનો છે અને તેવા ધર્મના આચારવાળાઓ નરકમા જાય છે—“ છેદની નિંદા કરનારા, તેના આચારને વર્જનારા પદપિ તે બ્રહ્મણીજથી ઉત્પન્ન થએલા હોય તો પણ તે બધા નરકમા જ જાય છે ” એમ મનુષ્યએ કહેલું છે માટે હિંમા કરવી, આમા હજારો વેદોનું પ્રમાણ છે તેથી બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્રોએ વેદ, ઇતિહાસ અને પુરાણના આચારને પ્રમાણ કરવો તેથી બાકીના બધાએ પતિત થએલા નરકમા જ જાય છે તેથી તેમનો ધર્મ આચારજ નથી ઇત્યાદિ ”

આમા માન્ય બે બોલ—આ લેખનો લખવાવાળો ભલે અક્ષરોના પડિતો માનો મોટો પડિત હશે, પણ સત્ય શુદ્ધિના પડિતોમાનો પડિત તો નહિજ હોય ? અગર જો સત્ય શુદ્ધિનો પડિત હોત તો આ બીચારા ગનીજ પશુઓના ઉપર આટલી બધી ક્રુતા ન વાપરતો ? અગરજો નિરપરાધી જીવોના પ્રાણ લેતા સ્વર્ગ મળી જતુ હોય ત્યારે તો મહાકષ્ટથી મધાય એવા યમ, નિયમ, ધ્યાન, પારણાદિક જે હિંદુ શાસ્ત્રોમા લખાયા છે તેનો શી જરૂર હતી ? માટેજ, આ

લેખ મત્યબુદ્ધિથી વખાણેલો હોય એમ જણાતો નથી એટા પુરુષોને વધારે આપણે શું કહેવું ?

વેદોમા હિંસા બનાવી ધર્મ બતાવના—શકર દિગવિજય

માંસાદિ માટે કરેલો હિંમક યજ્ઞોપદેશ.

(૧) યજ્ઞોમા પશુઓને ગ્રાહણો માગતા, ભાગવન રક ધ ૪ એ અધ્યાય ૪ એ ૫૪ ૧૦ સુ શ્લો ૬ ઠા (મ મી પૃ ૧૦૬)

“ જ્યાં આજે તન્દ્ર બેઠેલા ગ્રાહણો વેદ ધ્વનિ કરીને યજ્ઞના પશુઓને મારી રહ્યા છે, અને દેવતાઓ પણ ત્યાં બેઠેલા છે માટીના, કાષ્ટના, લોહના, સુવર્ણના, કુશના, અને આમકાનના બનાવેલા પાત્ર સુઢેના છે તે યજ્ઞમા મતી પહોંચી ઇત્યાદિ ”

(૨) માત્ર બક્ષકો યજ્ઞના જીવોને સ્વર્ગ બતાવે છે ? શ ૨૧૩ મી પૃ ૨૮ સુ (વિષ્ણુ પુરાણ)

પુરાણોમા લખ્યું છે કે—યજ્ઞમા જે પશુ મરાય છે તે સ્વર્ગે જાય છે તે પૌનાણીઓ પોતાના બાપને મારી સ્વર્ગે કેમ નથી મોકલતા ? ”

(૩) ગ્રાહ્યોએ યજ્ઞના માટે પશુઓને બનાવ્યા છે મનુસ્મૃતિ અધ્યાય ૫ એ શ્લોક ૩૯ એ અને ૪૦ એ (મ મી પૃ ૧૮૫ થી)

ગ્રાહ્યોએ પોતાની મેળે યજ્ઞના માટેજ બધાએ પશુઓની વ્યવસ્થા કરી છે અને યજ્ઞ છે તે સંપૂર્ણ મિદ્ધિઓના માટે છે તેથી યજ્ઞમા જે પશુઓનો વધ કરવામા આવે છે તેને વધ ચમજવો નહિ ૩૯ કેમકે બધી ઔપધીઓ, પશુઓ વૃક્ષો, તિર્થોઓ અને પક્ષીઓ જે જે યજ્ઞના માટે મરણ થએલા છે તે બધાએ ઉચી ગતિમાજ જાય છે ૪૦ ॥ ”

આમા માગ વિચારો—પ્રથમ જીવોનો વધ કન્વે તે આર્યોનો ધર્મજ નથી જે ચાલતો યજ્ઞ ધર્મ છે તે આત્મિક ધર્મથી તદ્દન વિરુદ્ધ સ્વરૂપનો છે ? ગ્રાહ્યોની ઉત્પત્તિ પુરાણોમા અનેક પ્રકારથી અનિયમિત પણાથી બતાવેલી છે એટલુંજ નહિ પણ મહાદેવથી, આવિત્રીથી, અને દેવતાઓથી વારંવાર શાપિત થવાથી ગ્રાહ્યો મરતા વિનાના થઈ બેઠેલા છે છતાં જણાવવામા આવ્યું છે કે મુખાદિકથી ગ્રાહ્યણાદિક પેદા થઈ ગયા, અને પશુઓ આદિને પેદા કર્યા કેમ

પુત્ર કે કયા કાળમાં અને કયા સ્થાનમાં ? તો એનો કંઈ ઉત્તર છે કે ? અમારા વિચાર પ્રમાણે તો વિષયાભિલાષીઓએ લોકોને આત્મિક ધર્મ છોડાવી ઉધ માર્ગે ચલાવેલા હોય એમ સમજાય છે ? જો એમ ન હોત તો આત્મિક ધર્મની જાગૃતિના સમયમાં યજ્ઞ ધર્મને શુ કવ્વાને ઢાકી મુકવો પડતો ? તેથી ઉપરનું લખાણ કોઈપણ પ્રકારથી ચોગ્યપણે થએલું હોય એમ આપણાથી કબુલ નાખી શકાય તેમ છે ? વિચાર કરીને જુઓ. સુક્ષ્મ પુરૂષોને વધારે શુ કહેવું !

(૪) એક પુત્ર હોમો, એ પુત્ર યજે, લોભેશ ઉપદેશ મહાભારત વનપર્વ અધ્યાય ૧૨૭ મો (૨૧ કપર ૫ ૭૨)

“ મોનક રાજાને એ પુત્ર ઉત્પન્ન કરવા માટે, લોભશ સ્વપિએ મોનકના પુત્ર જનુને કાપી-તેનો યજ્ઞમાં હોમ કર્યો શુ આ માનવા લાયક છે ? જીવતા માણસને કાપીને યજ્ઞમાં હોમવું, અને તેથી દેવતાનું પ્રમનન થયું શુ આ અધોરીઓના કર્મ જેવું નથી ? શુ એવા લોભ લેનારને દેવતા પકવી આપવી ચોગ્ય છે ? આવા મનુષ્યના લોભ આપવા માડયા હશે ત્યારેજ ઝટાલી બુદ્ધિદેવે અહિંસા ધર્મ કહાડયો હશે આજના પૌરાણીઆ ધણા પુત્રવાળા થવા (વળી વધારવા) કેમ પોતાના એક છોકરાને યજ્ઞમાં હોમતા નથી ? શુ આ વાક્ય ભગવાન વ્યાસજીના છે ? ઇત્યાદિ ”

આ લેખમાં જરા વિચારવાનું કે લોભશ સ્વપિએ એ પુત્ર થવાની આશા બતાવી મોનક રાજાના પુત્ર જનુનો હોમ કરાવ્યો આમાં કેાં ધર્મની બાબત હોય તેમ જણાતું નથી માત્ર સ્વાર્થ પુરતીજ હશે એમ લાગે છે

હુનીયા સ્વાર્થના માટે વિજ્યાદિકમાં-એક એકના નાશના માટે અનેક પ્રકારની ખટપટો કરતી આવી છે અને વર્તમાનમાં પણ થતી જોઈએ છિએ જેણે જેવા પ્રકારનો લાભ જણી આવે તે તેવા પ્રકારના ઉપાયો ચોણ ગયા ॥ અને ચોણ પણ રહ્યા છે તેવા પ્રકારના વિચારોના મુખ્યપણે રાજ્યમાં પુરોહિતોની સલાહ પણ લેવાતી હતી ગાદીની માલિકીનો હક મોટો પુત્ર હોય તેનો ગણાય છે તેમાં અણબનાવ થતા આવા પ્રકારના ઉપાયો ચોણ શકાય કે નહિ ? કહ્યું પણ છે કે “ સીવ્ર નરકગાહા ચેત્ દિનમેક પુરોહિત ” જેને નરકમાં જતી જવાની ડાહ્યા હોય તેણે એકજ દિન પુરોહિતનો અધિકાર સ્વીકારવો

જુનો કે વેદોમા-માતૃમેધ, પિતૃમેધ, પણ લખાયો કે અને તે પ્રમાણે પીપલાદે પોતનાજ માતાપિતાને યજમા હોમાવી પોતાનું વન દીધેલું એમ પ્રાચીન ઇતિહાસથી જણાય છે. જો કદાચ તેવા યજ્ઞોથી મોટા જળની આશા નખાતી આવી હોત તો આજ સુધીમા તેવા યજ્ઞો એકડો નહિ પણ હજારો થઈ ગયા હોત. અને તેના પુત્રકો મોટા મોટા એકડો લખાઈને જહાજ પડી ગયા હોત. આ માટે દુષપણાનું અતુમાન મનજન પુરુષોએ વિચારવા જેવું છે જો કદાચ આ માન વિચારો અયોગ્ય લાગતા હોય તો તે મનજનો પોતાના ખર્ચ વિચારો જહાજ પાડશે તો તે વિચારને વળગી પડવા એક નહિ પણ આખી દુનીયાનાજ લોકો તેણે વળગી પડશે સ્વાર્થમા અથવા અનેકી દુનીયા કંઈ અકાર્ય કરતા પાછી પડે તેવી છે. આટલે પૂર્વકાળમા થએલા આ જાધા યજ્ઞો ધર્મના માટે થએલા હોય એમ જણાતું નથી પણ ધર્મના વસ્તાથી ચુકીને થએલા હશે એમ માફ અનુમાન થાય છે તે સમયમા ખુદેલોનું રાજ્ય સ્વતંત્ર હતું તેવી તેમણે તે સમયમા કોઈ પુછે તેવું ન હતું ઈત્યદ ॥

(૫) શ્રાદ્ધમા મામ ન જમે તો, પશુરોમ વર્ષ જેટલા સુધી નન્ક,
વમિષ્ટ સ્મૃતિ પૃ ૮૩ મુ શ્લો ૩૧ મો

“ શ્રાદ્ધનું નોતર માની લઈ ત્યા જએલાને માસ પીન્નયુ હોય અને જો તે માસ ન ખાય તો તે પ્રાણણ કે મુનિ-પશુના શરીરમા જેટલા રોમ (સૂક્ષ્મ વેશ) હોય તેટલા વર્ષો સુગ્રી નન્કમા જઈને પડે ૩૧ ॥ ”

જા હેખ-ત્યાગીઓના ઉપદેશથી ત્યાગી થએલા પ્રાણણોને નરકનો ભય બતાવી પાતાની પક્ષિમા ભેલવવા માટે લખાએલો હોય એમ સમજાય છે નહીં તો દયાહુઓને નન્ક મી ? જો એમ હોય તો બહિંમા પરમો ધર્મ ૩૫ જે વે ની યુતિ છે તેનો અર્થજ શો ?

(૬) મામાનિકથી પ્રાણણો માટેનું શ્રાદ્ધ તે અગસ્તિ ખાઈ ગયા
બવિધ પુરાણ પૃ ૪૯૯-૫-૩૫૭-૫ ૫૨)

“ એક દિવસે ઇન્દ્રે અગસ્તિ મુનિએ શ્રાદ્ધમા જમવાને આમ ત્રણ કયુ ત્યારે અગસ્તિ મુનિએ કહ્યું કે તે જે તમામ વિપ્રોના માટે મામાદિ લોજન

એકત્ર ક્યુ છે તે મધ્યુ હુ એકલોજ ખાઈશ ઇત્યલે તે માગલ્પી કબૂલ રાખી અને અગરત મુનિજીની આગળ મપૂર્ણ મામ પીગસી દીધુ અને અગરિત મુઠે જ્ઞાની ચટ કરી ગયા શુ આ વાત યથાર્થ છે કે ?”

(૭) શ્રાદ્ધાદિકા માસ ખાવામા દોષ નથી યાત્ર વચ્ચે સ્મૃતિ અધ્યાય ૧ લો શ્લો ૧૬૬ મો (મ મી પૃ ૧૯૦)

“ અ નના અભાવમા માસ ભક્ષણ કર્યા વિના પ્રાણ જતા હોય તો રોગમા, નિમત્રિતકરેલુ શ્રાદ્ધમા, અને પ્રોક્ષણ નામવાળા (વદોક્ત સસ્કારવાળા) યજ્ઞમા મામ ભક્ષણ કરતા હુવા, તેમજ દેવનાનુ અને પિતરોનુ પૂજન કરતા બથેલા મામને ખાવાવાળા દોષને પ્રાપ્ત થતા નથી ઇત્યાદિ ”

અનાય, ગરીબ, નિઃસ્વરાધી જીવોને મહાન્નમ આપ્યા વિના મામ કયા પ્રકારથી પ્રાપ્ત થાય ? તા પત્રી મહાત્રાસ આપતા દોષ નથી એમ કેવી ગીતે કહી શકાય ? દેવતા અને પિતરો શુ માસ ખાય છે ? કહેશે કે ખાતા નથી તો પછી આ બધા પ્રપચ શાના માટે ?

ઇતિ-(૧) યજ્ઞોમા ગ્રાહ્યો પશુઓને માગના ભાગ ૦ (૨) માસ ભક્ષણે તે જીવોને સ્વર્ગે જવાનુ નહેતા નિષ્ક્રુ પુ ૦ (૩) ગ્રાહ્યોએ યજ્ઞના માટે પશુઓ બનાવ્યા મનુસ્મૃતિ ૦ (૪) એક પુત્રના હોમથી મો પુત્રોની આશા, ભારત ૦ (૫) શ્રાદ્ધના માસ ન જમે તે નરકમા, વસિષ્ઠ ૦ (૬) ગ્રાહ્યોના માટેનુ મામાદિક અગરિત ખાઈ ગયા ભવિષ્ય પુ ૦ (૭) શ્રાદ્ધાદિકમા માસ ખાતા દોષ નથી, યાત્રવચ્ચ ૦ એ કવચ માતનો કરી ગતાવેલો વિચાર ખડ-બીજે પ્રકરણ ત્રીજુ મુ ૦ ॥

॥ કલમ ૧૫ થી કરેલા વિચાર વાળુ પ્રકરણ ૪ શુ

માસાદિકનાં શ્રાદ્ધથી શુ પિતૃઓ તૃપ્ત થતા હશે કે ગ્રાહ્યો ?

(૧) પૂજિત માસને ખાતા દોષ નથી, ન ખાય તે પશુ થાય

મનુસ્મૃતિ-અધ્યાય ૫ મો, શ્લો ૩૨ મો અને ૩૫ મો (મ મી પૃ ૧૮૪)

“ વેચાતુ લાવેલુ માસ, જીવેને મારીને પેદા કરેલુ માસ, અથવા પિતરોતુ પૂજન કરી લેવે પત્ની તે માસને ખાવાવાળો દુષિત થતો નથી ૩૨ । શ્રાદ્ધમા અને મહુપર્કમા શાસ્ત્રની મર્યાદાથી જાનેલુ માસ જે ખાતો નથી તે મરીને ૧૨લોકમા ૨૧ વાળ પશુનો જન્મ લે છે ૩૫ ॥ ”

આમા જન્મ વિચાર—માસના લાલચુઓએ માસને અદ્વિધિત કરાવ્યું છતાં તેવા પુણ્યાત્માને ઘૂણા ઉત્પન્ન થતા ન ખાય તો તેણે પોતાની પકિતમા ભેળવવા જે એકવીશવાર પશુ ચોનિમા ઉત્પન્ન થવાનો લાયક બતાવ્યો તે વિચારના જેવો શુ નથી ?

પૂર્વના મોટા મુનીઓ શુ હિસકળ હશે ?

(૨) મનુસ્મૃતિ અધ્યાય ૫ મો શ્લોક ૨૨, ૨૩ મો

(મ મી ૫ ૧૮૨)

“ યજ્ઞના માટે, તેમજ ખાલન કરવાને યોગ્ય માતા પિતા આદિના માટે માન મારા હગિણા અને પક્ષીઓને બ્રાહ્મણ મારે કેમકે પૂર્વકાળમા થએલા અગત્ય મુનિએ તે પ્રમાણે ઠરેલું છે અને તેનાથી પણ પૂર્વ કાળમા બ્રાહ્મણોના તેમજ ક્ષત્રિયોના, યજ્ઞમા પણ જે હરણો અને પક્ષિઓ હતા તેનાથી પુરોહાસ થઈ ગએલા છે માટે તેમ કરવાને હંકત નથી ”

આમા જન્મ વિચાર—હુનીયામા ચાલુ બ્યવહાર હોય તેનો ઉપદેશ દેવાની જરૂર, મહાત્માઓન હોતી નથી ? તેમા અનીતિ કે અયોગ્ય હોય તેણે અટકાવવાનો ઉપદેશ મહાત્માઓ કરે ? તો પછી જે અઘોર કર્મ હોય તેનો ઉપદેશ મહાત્માઓથી કેવી રીતે કરી શકાય ? તેવા અઘોર કાર્યમા તો જીવો પોતાના પૂર્વ કર્મના અનિષ્ટ સંયોગોમા પડેલા સ્વભાવિકપણાથીજ કરી રહેલા છે તેવા અનિષ્ટ કાર્યમા મહાત્માઓ ઉપદેશક બની જાય તેતો અનિષ્ટમા અનિષ્ટજ ગણાય એમ જોન ચિદ્વાતનો ઉપદેશ છે વેદિક મતના કેટલાક ઉપદેશકો પોતાના વિષયોની લાલચમા પડેલાઓમા ઉત્તરીજ ગગા વહેતી હોય

તેવા લેખો આપણી નજરે જોવામા આવે છે જાડી અનિષ્ટ કાર્યમા ઉપદેશ દેવાની જરૂર પડ્યાના પુરવોએ સ્વીકારીજ નથી તો પછી કેવી રીતે લખી શકાય કે-હરિભોજ અને પદ્મીજો બ્રાહ્મણ મારે ?

(૩) યજ્ઞ શ્રાદ્ધાદિકમા જળીને જે મામ ન ખાસ તે બ્રાહ્મણ નહિ વ્યાસ-સ્મૃતિ પૃ ૨૫ મા શ્લો ૫૬ મો (મ મી પૃ ૧૬૭)

“ યજ્ઞમા કે શ્રાદ્ધમા જોડાએવો બ્રાહ્મણ મામ નથી ખાતો તે બ્રાહ્મણ પણાથી સહિત થાય છે તેમજ પિતૃદેવતાઓનુ પૂજન કરીને શીકારથી ચેગવેલુ માસ જે ખાતો નથી તે પણ બ્રાહ્મણપણાથી સહિતજ થાય છે ૫૬ ”

કેઇ પડિતે લખ્યુ કે-શ્રાદ્ધમા કે યજ્ઞમા જળીને જે મામ નથી ખાતો તે નન્દમા જાય, ત્યારે બીજા પડિને બ્રાહ્મણપણાથી જુજ કહ્યો અવા આવા પ્રકારના લેખો જોતા એમ અમન્ય છે કે-આ લોકના સુખમા મગ્ન થએલા પડિતોએ ધર્મના પહાને આ અયોગ્ય પ્રવૃત્તિ ચલાવેની હાવાથી ધણુ લોકોને માન્ય જણાતી નથી

(૪) વેદાદિકણે-માસાદિકથી દેવોની તૃપ્તિ કરતા પિતરાની તૃપ્તિ

યાનવદ્વક્ય સ્મૃતિ અધ્યાય ૧ શ્લો, શ્લોક ૪૫ ૪ મો (મ નો પૃ ૧૮-)

“ જે બ્રાહ્મણ દિન દિન અત્યે પ્રત્નોત્તરવાગા વેદ-વાક્યોને ભણે છે અને બ્રાહ્મ આદિ પુરાણોનો પાઠ કરે છે અને મનુષ્યાદિ ધર્મશાસ્ત્ર, રૂદ્ર, હૃત્યમત્ર, યજ્ઞોની કથા, આત્માદિ ઇતિહાસ વિગ્રા, એ બધા શાસ્ત્રોને શ્રદ્ધાને અનુસાર નિત્ય ભણે છે અને માસ હુધ ભાતથી દેવતાઓને તૃપ્ત કરે છે તે મધ અને ઘૃતથી પિતરોની તૃપ્તિ કરે છે ૪૫ । ૪૬ । ”

‘ જીવોની ગતિ કર્મને અનુસરતી માનીએ તો-પિતરોનો ગતિ કઇ થઇ મોનવી ? માસાદિકથી તૃપ્ત થતા દેવો ઉચ્ચ કોટિના હોવા નથી માટે શમ દમાદિકનો માર્ગ છોડી બીજે માર્ગે જતા આત્માને લાભ મળી શકતો ; થી માટે ઉપરનો લેખ વિચારવા જેવો છે

॥ ઇતિ (૧) પૂજિત માસ ન ખાય તો પશુ વાય, મરુઠ ।

(૨) પૂર્વેના મોટા મુનિઓ તુ નિ તક હશે ? મરુઠ ।

(૩) યજ્ઞ શ્રાદ્ધાદિકમા મ ય ન ખાય તે પ્રાદ્યજ્ઞ નથી વ્યાપ્ત ।

(૪) માસદિકવી દેવોની તૃપ્તિ કરતા પિતરોની તૃપ્તિ વાય યાન વત્કયઠ । એમ કલમ ચાલ્નો વિચાર ।

જ્યાં જોઇએ ત્યાં માસની લાલચનાજ લેજો રાજે જે હજાર ગાયોને મગવી દાન દેનાર નિ દવ

(૫) મહાકાન્ત વનપર્વ અધ્યાય ૨૦૮ મો ૧ શ્લોક ૮ વી ૧૦ (૩ મા પૃ ૧૧૦)

“ હે પ્રાદ્યજ્ઞ ? ગજા રનિદેવ ઝોડામા નિત્ય જે દજા પશુઓ અને જે હજાર ગાયોને મારીને તેન માસની માથે ઝાનાદિક આપાયા કરતુ તેથી તે ગજાની અતુલ કીર્તિ મર્વ જગોપન દેવાઈ હતી ઇત્યાદિ ”

આમા કિચિત્ વિચાર—નિદેવ ચા હજાર જીવોનો મહાર કોઈના ઉપદેશથી જતો હશે ન પોતાની મેળે ? જો પોતાની મેળે કરતો હોત તો તેના ભક્ષકો અને પ્રથમકો દયાવાળા ઉત્તમ તો ન હોત ? તેવી આની પાપમય પ્રવૃત્તિ કરનાર ઠરાવના શિષ્ય શુરમા તજી તાજી કયો ? તેનો વિચાર સાધારણ માણસ પણ કરી શકે તેમ છે ।

(૬) ૫૦, ૨૫ પાડા, બકરાથો તપ્તુ કોનુ થાય ? ભવિષ્ય પુરાણ ઉત્તરાર્ધ અધ્યાય ૧૨૬ મો (૨ ૮૬૫ પૃ ૫૩

“ મહાનવમીના વ્રતમાં એમ લેખ્યું છે કે—આમના રાત્રીના બગરણની વિધિ—નટ, વેળા આદિનો નાચ કગવી ગત્રી બાતીત કરી મવાન ચતાજ સેા અગન પરગાય, તથવા પરચીશ—પાડા, બકરા વિગેરે ગવીદાનમા ચઢાવે અને

દારૂના ઘડાથી પરમેશ્વરીનું તર્પણ કરે વહજી વાહ ! ! અમારા પૌરાણીજીઓને તે પૂન્ય કરાવતા અકાયક થતી હશે ? મકતનો દારૂ અને માસ મળે તે શુ કામ છોટે ? ”

આ પુરોણકારના વિચારો કેટલા હલકા અને ટેવા નિર્દયપણાના હશે ? આવા આવા અનિષ્ટ લેખોથી હુનીયામા પાંપનો પ્રચાર થયો હોય એમ અનુમાન ન કરી શકાય ? તેવા અનિષ્ટ લેખકો ધર્મની પ્રતિષ્ઠાને અવાવળનો દાવો કેવી રીતે કરી શકતા હતા ? તે સુજ્ઞાને વિચારવાનું છે

(૭) સમ્બાદિકના દાનમાં પણ દૂધ, માછલી ન ચુકયા

યાજ્ઞવલ્કય અધ્યાય ૧ લો ૨લો ૨૧૪ મો (મ માં પૃ ૧૯૧)

(૮) ગણેશની, બેટના પહાને માસ લેવાનો પ્રયત્ન

યાજ્ઞવલ્કય સ્મૃતિ અ ૧ લો ૨લો ૨૮૭ થી ૨૮૯ (મ માં પૃ ૧૯૩)

“ કાચો અને પકાવેલો ભાત, તિલોની પીટીની સાથે મળેલું અ ન, મધ, પકાવેલું માસ, કાચુ, માસ, વિચિત્ર પ્રકારના ફેલ, સુગંધી વસ્તુ, ત્રણ ભાતની મદિરા, મૂવી, પુરીઓ, પુડા, જીરડાની ખાલા, દહીંભાત, જોલવાળી ખીર લાડવા, એ બધાને લેગા કરી ગણેશજીને લેટ આપે ગણેશ પાર્વતીજીની સ્તુતિ કરે અને પૃથ્વી ઉપરે માથું નમાવીને નમસ્કાર કરે ૨૮૭, ૮૮, ૮૯ નો અર્થ ”

પ્રથમ ગણેશની ઉત્પત્તિ-પાર્વતીના હાથના મેલ આદિથી બતાવેલી, નિર્ણય વિનાની ॥ દેવો નૈવેદ્ય ખાતા નથી પણ પૂજકોના નિર્વાહ માટે હોય તો તેવા પ્રકારનું નૈવેદ્ય તેમના નાટે શુ અયોગ્ય ન ગણાય ? આ લેટમાં ત્રણ ભાતની મદિરા અને કાચુ પાકુ માસ લખ્યું તે કોના માટે ? એ વિચારવા જેલું છે

(૯) બગીના પાત્રમાંથી માસાદિક લેતા શુદ્ધ

અત્રિસ્મૃતિ પૃ ૪૪મા ૨લો ૨૪૯ મો (૧ માં પૃ ૧૯૭)

“ લીલુ માસ, ધૂત, તૈલ, અને કૃળવી ઉત્પન્ન થએલુ તેલાદિ, ભગીના પાત્રમા નખેલા હોય પણ તેના પાત્રમાથી આપણા પાત્રમા લઈ લઈએ કે શુદ્ધ થઈ જાય ૨૪૯ ॥ ”

ભગીના નામથી બડકવાવાળાં બ્રાહ્મણને પોતાના પાત્રમા પડતાની સાથે લોહિથી પચપચુ લીલુ માસ શુદ્ધ આ કાળથી ?

॥ ઇતિ (૫) દિનપ્રતિ મે હજાર ગાયોના માસનુ જાન દેનાર રતિદેવ, ભારત ૦, (૬) ૨૫-૫૦ પાડા, બકરાનુ તર્પણુ ઢોનુ ? સવિધ્ય ૦ પુઠા (૭) શય્યાદિ જાનમા પણ દુધ, માછલી ન મૂક્યા, યાજ્ઞવલ્ક્ય ૦ (૭) જોશ ૧ પૂજના બહાને માસ લેવાનો પ્રયત્ન, યાજ્ઞવલ્ક્ય ૦ (૮) ભગીના પાત્રમાથી માસાદિક લેતા શુદ્ધ, અત્રિસ્મૃતિ ૦ કલમ ૫ થી ૬ ના વિચારનુ સ્પષ્ટીકરણ

(૧૦) બ્રાહ્મણાદિ અતિથીના માટે બળદ કે બકરા પકાવે

વશિષ્ઠ સ્મૃતિ પૃ ૨૦, ૨૧ મા કલમ ૮ મીનો ભાવાર્થ (મ મી પૃ ૧૬૬)

“ અને જે શુતિમા લખ્યું કે આવેલા બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, રાજા અથવા અતિથીના માટે-મોટા બળદને અથવા મોટા બકરાને પકાવે, એ પ્રમાણે બ્રાહ્મણાદિક અતિથીનો સત્કાર કરે તા ”

બ્રાહ્મણ કે અતિથી (માણુ) ના માટે ખામ ઉપયોગી જાનવગેના નાશ કયા શુણ્ણને માની જતાઓ હશે ? શુ સત્કારના માટે બીજી ઉત્તમ ચીજો મહાત્માને નહિ દેખાઈ હોય ?

(૧૧) કષિકો પ્રાણ લેવાનુ કહે, જીવોને ઢોનુ ચરણ ?

મનુસ્મૃતિ અધ્યાય ૭ ઠા ૨લોક ૧૮ મા (મ મી પૃ ૧૮૨)

“ શ્વાવિધ, (સેહ) શલ્ય-સેહની તુલ્ય મોટા મોટા કેશવાળા ગોધા, ગેડા, ઢાંચમા, શય્યા, પાચ નખવાળા એ પાચ અને ઉટને છોડીને બીજા એક તરફના ઢાંતવાળા બક્ષણુ ક્રવાને ચેગ છે એમ મનુ કષિ કહે છે ”

આ ગિત્યાગ નિષ્પરાધી છતાં-પરવશપણ થો અનાની પશુઓના તો વાક્ષજ થઈ ગયા છે, પણ મોટા નાનીઓ અને મહાત્માઓ તેમનો ભક્ષ કરવા લલચાય ત્યાર સુધી અને અજ્ઞાનીઓમાં રૂઝ ઠવા મોટા ગુણથી માનવો ? તે વાત અમો ખરી રીતે સમજી શકતા નથી

(૧૦) બ્રહ્માએ બધા જીવો ખાવાને રચ્યા માની શકાય ?
મનુ સ્મૃતિ અધ્યાય ૫ મો તલોક ૨૮ થી ૩૦ સુધી (મ મી પૃ ૧૮૩)

“ બ્રહ્માએ મ પૂણ્ણ જીવોને અન્નરૂપે ઠરવેલા છે ચોખા આદિ રથાવર જીવો ઠ અને પશુ પંખી આદિ જગમ જીવો છે આ બધું સ પૂર્ણ જીવોનું ભોજન છે અર્થાત્ પોતાના પ્રાણની રક્ષા માટે ભક્ષણુ કર પણ સંઘાઠાળ ભક્ષણુ કરે નહિ જેમકે-ચર જીવો (મૃગાદિક) ના માટે, અચર જીવ વસ્તુ (તૃણાદિક છે) અને ઈલા વિનાના હરણુ આદિના માટે અને હાથવાળા મનુષ્યાદિકોના માટે, હાથ વિનાના જે મચ્છાદિકો છે તે, અને તિહાદિક ચમ્પીર જીવોના માટે ભીફ દાદાં આદિક એ સર્વ પ્રાણીઓ એકેકના ભક્ષ્ય છે તેથી ખાવાવાળા જીવો ખાવાને ચેગ પ્રાપ્તીએ ને ખાય તેથી તે દૂષિત થતા નથી કારણકે બધાએ પ્રાણીઓને ખાવાના માટેજ બ્રહ્માએ રચેલા છે “ ૨૮, ૨૯, ૩૦ ”

પ્રથમ તો આપણે બ્રહ્માનીજ ઉત્પત્તિ વિચારીએ-એક વખત દેવીના હાથ ધસવાથી વળી બીજો લેખ ભેટા એક ઇડાથી વગી રીતે લેખ ભેટા વિષ્ણુની નાભિ ઠમલથી વળી ચોથો લેખ ભેટા શિવજીની માહથી એમ અનેક પ્રમાર પરવશતાથીજ ઉત્પન્ન થએલા જણાય છે તો પછી તેમને સ પૂર્ણ જીવોને અન્ન રૂપે ઠ પેલા છે અને બધાએ જીવો ખાવાને માટેજ રચેના છે એમ કયા પ્રકારથી સિદ્ધ થરી શકાય ? વગી કહેવું કે-ખાવાને ચોગ જીવોને ખાવાથી દૂષિત થતા નથી આ લખનો અથ શો ? શુ તેવા મામના ભક્ષક જીવો મોક્ષમા જતા હશે કે સ્વર્ગમા ? પુણ વાપને માનવાળા ડાહ્યા પડિતોના નિદયવણુના આવા લેખે હોય ખન કે ?

વળી જીવો-આ સૃષ્ટિ અનાદિકાળથી ચાલતી આવેલી છે અને ભવિષ્યમા ચાન્ના કરવાનીજ છે જીવો ‘ ભૈન દૃષ્ટિએ જગત્ ” સખ ધીને પહેલો લેખ અને સૃષ્ટિ ઠર્તાના સબધનો જીવો બીજો વૈદિક મતનો લેખ સૃષ્ટિ ઠન્વાનો દાવો કેટલા દયો કઠી ગયા છે વિચારીને જીવો-નેમાનો કયો સાચો ? વસ્તુની સ્થિતિનો વિચાર શુ આ મહાત્માએ નહિ કર્યો હોય ?, ને પોતાનાજ નિદાતનો વિચાર

પ્રયો દોત તો આ બધુ બ્રહ્માએજ પેદા કર્યું એણે નજ લખી રાકતા માટે આ લેખજ વિચાર પૂર્વક ચોગ્ય લખાયો છે એમ અમોને જાનપણ લાગતો નથી આપ મનજનો પણ વિચાર કરશો તો મારાજ મતને મલતા થશે કે કોઈ સ્વયં વસ્તુ એક સ્વરૂપથી બનાવી લેતો આપશો ”

(૧૩) મૃગાદિકના મામથી દગ્ધનું શ્રાદ્ધ ઋષિઓ જમ્યા

પદ્મપુરાણ પ્રથમ સુદ્ધિ ખંડ અધ્યાય ૩૩ મો પત્ર ૬૭ સુ શ્લોક ૭૭ થી ૮૪ ગુનીનો માત્ર- (મ મી પૃ ૧૦૭)

“ ઋષિઓએ-ગમગદ્રણને કહ્યું કે તમે ગળા દગ્ધનું શ્રાદ્ધ કરશે તેમા પવિત્ર મામ, અને ધન્યાદિકથી બ્રાહ્મણોને ભોજન કરાવો તે માલગીને ગમગદ્રણને લક્ષમણુને કહ્યું કે-માસાદિકથી ભોજનની તૈયારી કરાવો ત્યારે લક્ષમણુ-અરગોમ, મૃગાદિ, જાનવરોને મારીને લાભ્યા ધીણ માંમથી પણ તયાર કરી મીતાણુએ સોડ બનાવી ઋષિઓ, બ્રાહ્મણો ભારદ્વાજ આદિ દેવતા કરીને લાભ્યા પૂર્વોક્ત ભોજન જમ્યા પછી દક્ષણ લઈને ચાલ્યા ગયા ઇત્યાદિ

આ શ્રાદ્ધમા-ગમગદિ, બાન્દાજ, લોમશ, દેવરાત, ગમોક, આદિ પણ હતા અને એ બધાએ મોટા મોટા ઋષિઓએ માસ ખાધું હતું ” આમા ચોટો વિચાર “ જહિંસા પમો ધર્મ ” એ વેદની સુતિનું પાલન કરવા માસાદિકના ત્યાગી તે નસ્તિત કયા પ્રકારથી ? અને માસાદિકના લાંલચુઓ તે અસ્તિત કયા પ્રકારથી ? અને તે શુદ્ધના શુદ્ધવાળા પણ કયા પ્રકારથી ?

(૧૪) કૌશિકનાં ૭ પુત્રો ગાયને ખાઈ નિર્બંધ થયા

પદ્મપુરાણ-સુદ્ધિ ખંડ અધ્યાય ૧૦ મો શ્લોક ૫૬ ૫૭ (મ મી પૃ ૧૦૮)

વળી કૌશિક ઋષિના સાત પુત્રોએ એક ગાયને મારી નાખી, ૫૪ી શ્રાદ્ધ કરી તેનું મામ લક્ષણ કરી ગયા ૫૪ી ગકા રહિત થઈને શુદ્ધને કહેવા લાગ્યા કે હો શુદ્ધેવ ! ગાયને તો વાધ ખાધ ગયો આ વાહનડો બચી ગયો છે તે લખ દ્યો આવી રીતે તે માતે જણાવ્યો વૈદિક બળનો આશ્રય લીધે દૂર કર્મમા પણ નિર્બંધ થઈને ગાયને ખાઈ ગયા ઇત્યાદિ ”

વળી જીવો-અજ કૌશિકના માત પુત્રોનો અધિકાર.

મત્સ્યપુરાણ અધ્યાય ૨૦ મા (મ મી પૃ ૧૬૬)

“એજ કૌશિકના માતે પુત્રો ગાયને મારીને ખાઈ જયા અને ગુરુજીને આવીને કહ્યું કે-માયને વાઘ મારીને ખાઈ ગયો. ઇત્યાદિ ”

આમા કિચિત્ વિચાર-આ ગાયના વધમા ત્રણ પાપ મુખ્ય છ
૧ નિરપરાધી ગાયના વધનુ, (૨) ગુરુદ્વિપણાનુ અને (૩) તદ્દન જીવ
ઘાતવાનુ વૈદિક બળા આશ્રયથી કેવી રીતે છુટી ગયા તે વિચારવાનુ છે

(૧૫) ગેડાદિકના મામથી પિતરોને અક્ષય ફળની પ્રાપ્તિ.

યા સ્મૃતિ અ ૧ શ્લોક ૫૬૦-૬૧ મા (મ મી પૃ ૧૬૭)

“ ગેડાનુ માસ, મહા શક મછનુ માસ, મધ અને શ્યામક આદિ
અન્ન, મુનિઓને, વળી લોક બકરાનુ મામ, કાવાશક, ગરડા અને ધોળા
વર્ણવાળા બકરાનુ માસ, એ મર્વ જે પિતરોના માટે આપે છે અને ગયાલમા
જે કાંઈ શાક ફલાદિક પિતરોના વાસ્તે આપે છે, એ મર્વ અક્ષય ગુણવાળુ થઈ
જાય છે, અને લાદરવા વદિ તેરતના દિવસે અથવા મધા નક્ષત્ર યુક્ત તેરસના
દિવસે, જે કાંઈ વસ્તુ દાનમા પિતરોના માટે અપાય તે બધુ અનત ગુણવાળુ
થઈ જાય છે ”

આ ગદ્યા પ્રકાશના માનનુ દાન લેતા ગુ તેમને ધૂણા ઉત્પન્ન નહિ
થતી હોય ? જે જીવોના પ્રાણ લેવામા આવતા હશે તેમના તરફનો આશીર્વાદ
અક્ષય મુખને આપવાવાળો મળતો હોય તેમ આપણાથી કળૂન કરી શકાય
તેમ છે ? ન જાણે તે વખતના મુનિઓ અને બ્રાહ્મણો કેવા પ્રધારનો ધર્મ અને
કેવા પ્રકારની અધોધુધી ચલાવતા હશે તે આજે સર્વ કોઈને વિચારવાનો
વિષય થઈ પડ્યો છે

॥ ઇતિ-(૧) અતિથીના માટે જાળદ કે બકરો પકાવે વશિષ્ઠ । (૨)

અધિઓ પ્રાણ લેવાનુ કહે તો જીવોને શરણ કોનુ મનુઠ (૩) બ્રહ્માએ બધા
જીવો ખાવાને ગ્રન્થા તેમ માની શકાય ? મનુઠ (૪) મૃગાદિના માસથી
દશરથનુ ગ્રીહ અધિઓ જન્મ્યા પદ્મપુરાણ (૫) કૌશિકના માત પુત્રો ગાયને
ખાઈ નિર્ભય થયા પદ્મ અને મત્સ્યપુઠ (૬) ગેડાદિકના માસથી પિતરોને

અક્ષયની પ્રાપ્તિ, યાજ્ઞવલ્કય સ્મૃતિ એમ કલમ ૪ પ થી ૯, ૧૦ થી ૧૫ સુધીનો કસ્ટો વિચાર ખડ બીજે પ્રકરણ ૪ થી ૥

પ્રકરણ ૫ મુ.

(૧) શ્રાદ્ધાદિકમા બ્રાહ્મણોએ જીવોને ભક્ષણ કરવા.

યાજ્ઞવલ્કય સ્મૃતિ અધ્યાય ૧ લો શ્લોક ૧૭૭ મો

(મ મી પૃ ૧૬૦)

“ પાત્ર ન જોવાલા જ ગદ્વી જીવો-મેધા, ગોધા, કાગળા, શસ્ત્રક, અને શશલા અને મછ જાતિના-નિહ જેવા સુખવાળા મટો, લાલ ગવણી માછલી, ત્રીપતા આકારવાળા જીવો આ બધા કહેલા જીવો શ્રાદ્ધ આદિકમા બ્રાહ્મણોએ ભક્ષણ કરવા શ્લોક ૧૭૭ આમા અડધા શ્લોકનો અર્થ વધારેનો લીધેલો છે ”

મનુસ્મૃતિની સાથે આ સ્મૃતિનો ઉપદેશ પણ મલતા જેવો છે શ્રાદ્ધના કે યજ્ઞના બકાને પશુઓના પ્રાણ લેતા ધર્મ કેવી રીતે ? બ્રાહ્મણોને પશુઓના પ્રાણ લેતા, પગ્ગીનો કે વેશ્યાનો સળધ કરતા પાપ નહિ શુ બ્રાહ્મણો ઇશ્વરના નાનીતા તેથી કે ઇશ્વરને વશ કરી લીધેલા તેથી ? પુગણોના લેખો જોતા બ્રહ્મા પણ પાપના પ્રાયશ્ચિત્તવાળા થયા છે તો પછી બ્રાહ્મણને પાપ લાગે નહિ તો એ ધર્મ અને એ પક્ષપાત કંવા પ્રકારનો ?

(૨) જેના મામથી જેટલો વખત પિતરોની તૃપ્તિ, તે જતાવે છે યાજ્ઞવલ્કય અધ્યાય ૧ લો શ્લોક ૨૫૮-૨૫૯ મો (મ મી પૃ ૧૬૧)

“ તિલ, જવ અને અડદ આદિ હવિષ્ય અગ્નિથી બ્રાહ્મણોને જોજન કરાવે તો તેના પિતરોની તૃપ્તિ એક મહિના સુધી રહે છે અને જે ક્ષીરથી જોજન કરાવે તેના પિતરોની તૃપ્તિ એક વર્ષ સુધી રહે છે અને ૧ મછ, ૨ લાલ હરણ, ૩ મીઠા, ૪ પક્ષી, ૫ બકરા, ૬ બિહવાળા મૃગ, ૭ રોજ, ૮ જગદી સૂચ (જુડ), ૯ શશલાના મામથી એક મહિનાની વૃદ્ધિના કમથી જેમકે હવિષ્ય અન્નથી એક મહિનો તો-મહના મામથી બે મહિના, એમ ગૈક મહિનાની વૃદ્ધિના કમથી-હજુથી ત્રણ, મીઠાથી ચાર, પક્ષીથી પાંચ બકરાથી છ, મૃગથી સાત, રોજથી આઠ, સૂચથી નવ, અને શશલાથી દશ માસ સુધી તેમના પિતરોની તૃપ્તિ રહે છે ૨૫૮-૨૫૯ નો ભાવાર્થ કહ્યો છે ”

વિચારો કે હવિષ્ય અન્નથી શ્રાદ્ધ કર્યું તેમના પિતરા એક મામ તૃપ્ત નહા તો પછી ૧૧ માસ તેમના કેવી રીતે જતા હશે? આ પ્રમાણે બધે વિચારવાનું ખરૂંકે નહિ? બીજી વાત એ કે—મુમત્તમાને સૂચરતુ નામનું તે પશુ અયોગ્ય સમજે છે ત્યાર વૈદિક મતમા સૂચનના માનવા પિતરાની તૃપ્તિ નવ માસ તકની બતાવી, લોકપ્રતા કેટલી?

(૩) શ્રાદ્ધમા જેવું પ્રમુખબોજન તેરી પિતૃઓને તૃપ્તિ

મત્સ્યપુરાણ અધ્યાય ૧૭ મો ૭ લોક ૩૦ થી ૩૨ (મ મી ૫ ૧૬૭)

“જે માણસ-દસી, દુધ, અને અન્નનું બોજન ખામ્કાને કરાવે તેના પિતરા માત્ર એકજ મહિના સુધી તૃપ્ત રહે છે

અને જે માણસના મામથી બોજન કરાવે તેના પિતરા બે મહિના સુધી તૃપ્ત રહે છે । એજ પ્રમાણે હરણના મામથી ત્રણ મહિના । ઘેટાના માસથી ચાર મહિના । બકરાના મામથી છ મહિના । મિઠુવાળા હરણના મામથી સાત મહિના । ઝાંઝુ જાનિના હરણના માસથી આઠ મહિના । ભૂડ અને બેસોના માસથી દસ મહિના । શગનાના અને ત્રણગાના મામથી અગીયાળ મહિના । ગારના દુધની બી થી એક વર્ષ । ગૌરવ નામના હરણના મામથી પંદર માસ । મેઢા અને ત્રિકાના મામથી બાર વર । કાલ માગથી અને ખડગના મામથી અત્તર કાલ સુધી તેના પિતરા તૃપ્ત રહે છે ” ૩૦ થી ૩૬ નો ભાવાર્થ

આમા જરા વિચારવાનું કે—જોયોની નિ કમને અનુસન્તી થાય છે તો પછી પિતૃલોકની સાથેના સંગ્રહ જ કેના પડી ગયું છે? પ્રાર્થનાના પેટમા જવાથી જ્યાં જમાડનરાના પિતૃઓ તૃપ્ત નહે છે ત્યારે શું ખામ તેમના વશનેના ખાવાથી તેમના પિતૃઓની તૃપ્તિ કેમ નહીં થઈ ગયું? ખાવા પ્રકારના લેખો તો માત્ર અન્નના લાનચુ મોએ સ્વછંદપણાની વળેના જણાય છે બાકી કેા વિશેષ તત્ત્વ હોય એમ સમજાતું નથી

(૪) મનુની નાશિકાના પુત્રનો પુત્ર શ્રાદ્ધન માટે મૃગાદિ લાભ્યો

વિષ્ણુ પુન્યતુર્થાશ અધ્યાય ૭ બે, પત્ર ૪ થી (મ મી ૫ ૧૬૬)

“મનુજને ઈક આની એટલે તેમની નાશિકામાથી ઇક્ષ્વાકુ નામનો પુત્ર પેદા થઈ ગયો આગળ જતાના એવું જણાવવાના આવ્યું છે કે—એ

પ્રકરણ ૫ મુ મામાદિમા દ્વયે 'અને' બૂલણ બતાવનાગ મુરજો. ૨૧

ઈક્ષ્વાકુને 'વિકુક્ષી' નામનો પુત્ર થયો, તેની પાને અદના શ્રાદ્ધના માટે મામની જડ-કડી બનાવી, એટલે તે વિકુક્ષી વનમા જઈને 'મૃગાદિક અને જનવગેને મારીને લાવ્યો ઇત્યાદિ."

આમા વિચારવાનુ કે—મનુજની નાગિકાના પુત્રનો પુત્ર-મૃગાદિકોને મારીને લાવ્યો અને તેથી અદનુ શ્રાદ્ધ થયુ આમા ૩૧ બાજુની વાત માચી માનવા જેની ? વાચકો વિચાર કરે

(૫) વળી ઉપર પ્રમાણે શ્રાદ્ધથી પિતૃઓની તૃપ્તિ

મનુસ્મૃતિ અધ્યાય ત્રીજો / વૈક ૧૨૩ મા મા-અન્વહાર્યનો અર્થ મનાવ્યો છે પછી આગળ ૨૬૭ થી ૨૭૨નો ભાગ્ય—(મ મી પૃ. ૧૮૧ થી)

“પિતરોના મામિક શ્રાદ્ધને પડિતો અન્વાહાર્ય કહે છે તે શ્રાદ્ધને સર્વ પ્રકારના ટ્રેટ મામથી ઠરણુ ૧૨૩ ॥ હવે આગળ શ્લોક ૨૬૭ થી તે ૨૭૨ સુધીનો લેખ-મત્સ્યપુરાણ અધ્યાય ૧૭ માના લેખને મળતો હોવાથી ત્યાંયા વિચારવાની ભલામણ કરીએ છીએ જેમકે-કલિ, દુધથી એક મામ પિતરોની તૃપ્તિ વળી આગળ બે માનાદિક પી, તે પ્રમાણે આ મનુસ્મૃતિના લેખમા પણ લખીને બનાવ્યુ છે તેથી તે પુરાણવો વિચારી લેવુ."

આજ કાલ ઘણા દેશોમા માસથી શ્રાદ્ધ કરવાનો રીવાજ જણાતો નથી તો પછી સર્વ પ્રકારના ટ્રેટ મામથી શ્રાદ્ધ કરવાનુ કેમ લખાયુ ? પૂવ કાર્ણના ઋષિઓ શુ માસાહારી હતા ? કહેવામા આવે કે કલિયુગમા અનિષ્ટ વાતોનો નિબેધ છે જો એમ હોય તો તેવી અનિષ્ટ વાતોનુ વિધાન ટ્રેટ યુગમા હોયજ કેમ ? તેથી વિચારવાનુ કે આ વિધાન સર્વ પ્રકારથી શ્રેષ્ઠ નથી પણ તેના લાલચુઓએ પેતાનો વ્યર્થ ભેગવીને વળી વાળેલુ ચોખ્ખે ચોખ્ખુ દેખાડ રહુ છે

(૬) યજ્ઞના અને શ્રાદ્ધના માસ લલણનુ પાપ

ભાગવત સ્કંદ ૪ થો અધ્યાય ૨૫ મો (મ મી પૃ ૧૮૭)

“પ્રાચીન ગર્હિ ગર્જને નારદ ઋષિએ એવો ઉપદેશ આપ્યો છે કે હે રાજવ ! નિદય થઈને તે યજ્ઞમા જે પશુઓના પ્રાણ લીધા છે તે પશુઓ ક્રોધાયમાન થએલા લોહાંની મુદ્ગ લઈ તારા માથુ છેદન કરાને મારે પરનો કમા તારી વાટ જોઈને બેઠા છે ઇત્યાદિ."

મનુસ્મૃતિમા કહ્યું કે-પ્રજ્ઞાએ યજ્ઞના માટે પશુઓની જ્યના કરી અને યજ્ઞમા મારેલા સ્વર્ગના વ્યય છે પરંતુ આ અવતાર સ્વરૂપના નાગદંત્ર ગર્હિ રાજાને કહી રહ્યા છે કે હે રાજા ! ને જે યજ્ઞમા પશુઓને માર્યા છે તે તારૂં માથું છેકન ઢરવા લોહાની મુદ્ગર લઈને તૈયાર થઈ રહ્યા છે તો આ જે પ્રકારના લેખમાનુ સાચું કયું ?

(૭) જેનું મામ ખાઈએ તે પરલોકમા આપણ ખાય

મનુસ્મૃતિ-અધ્યાય ૫ મો શ્લોક ૫૫ । ૫૬ મો (મ મી પૃ ૧૮૭

“મા”-મ,-મા, એટલે મને, સ, એટલે તે ખાશે તાત્પર્ય-જેનું માસ હું આ લોકમા ખાઉં છું તે મારૂં માસ પરલોકમા ખાશે, એવો વ્યર્થ પડિતોએ નિરૂક્તપણાથી માસનો કરેલો છે ૫૫ ।

માસ ખાવામા, મદિરા પીવામા, અને મેથુન સેવનમા-દોષ લાગતો નથી કેમકે એ તો જીવોની સ્વભાવિક પ્રવૃત્તિ છે, પણ જે જે એ કાર્યને છોડી દે છે તેને મહાકેળની પ્રાપ્તિ થાય છે ૫૬ ॥ ”

પચ્યાવનમા શ્લોકથી મામ ખાવાવાળાને એકેકનું માસ ખાવાવાળા ગતાવ્યા તો શું જીવોના પ્રાણ લેતા તેમને હું ખ ચતુ નથી ? કહેશે કે હું ખ થાય છે ત્યારે તો પાપ પ્રગટરૂપજ છે, તો પછી કેમ કહી શકાય કે મામાદિકના સેવનથી પાપજ નથી ? અગર જે મામાદિકના સેવનથી પાપજ નથી તો પછી છોડવાની જરૂર શી ? અને છોડવાથી મહાલાભ કયા પ્રકારનો ?

॥ ઇતિ (૧) શ્રાદ્ધાદિકમા પ્રાદ્ધાલ્યોએ જીવોને ભક્ષણ કરવા, યાજ્ઞ । (૨) જેના માસથી જેટલો વળન પિતરોની તૃપ્તિ, યાજ્ઞ । (૩) શ્રાદ્ધમા જેનું ભોજન તેવી પિતરોની તૃપ્તિ, મત્સ્ય પ્રમાણે મનુ મા ૦ (૬) યજ્ઞના અને શ્રાદ્ધના મામ ભક્ષણમા પાપ ભાગ ૦ (૭) જેનું માસ ખાઈએ તે પરલોકમા આપણ ખાય, મનુ ૦ (૭) એમ કલમ સાતના વિચારનું, ખડ બીજે પ્રકરણ પમુ ૦ ॥

પ્રકરણ ૬ ઠું

માસાદિત્થી મસ્તોને-સીથો મેળવવાનો પ્રયત્ન

(૧) નજ વેશ્યાની પૂજા કરનાર સીથોને પ્રિય

ભવિષ્ય પુ પૃ ૯૦ મા (૨ ૩૬૩ પૃ ૫૩)

“ ચોથને દીવસે ઓકાત સ્થાનમા નમ્ર વેશ્યાની પૂજા કરે તો તે સ્ત્રીએને અતિપ્રિય થાય છે શુ આપ આ વાતને ઠીક માનો છો કે ?

(૨) બ્રહ્મા માટે મન કરનાર અપ્મગ્યો સાથે વિમાનમા બેસી સ્વર્ગે જાય ભવિષ્ય ૦ પુ ૦ (શ ૩૬૧ પૃ ૫૨)

“ બ્રહ્માણના નિમિત્તે પડવાને દિવસે જે પુરુષ મત પાલન કરે છે તે શરીરાત પછી આલ્પપુણી સુક્ત થઇને અપ્સરાઓ (વેશ્યાઓ સાથે) વિમાનમા બેસી સ્વર્ગે જાય છે શુ આ વાત સુસલમાનોની હુરુષ ગિલમોના મળવા બરાબર છે કે નથી ? ”

(૩) યજ્ઞમાન સ્ત્રીનું પણ દાન બ્રાહ્મણને કરે
ભવિષ્ય પુરાણ પૃ ૫૫૭ (શ ૩૬૬-૫૫૭)

“ યજ્ઞમાન પોતાની સ્ત્રીનું પણ દાન કરીને બ્રાહ્મણને સોંપી દે વાહરે પોતપણી વાહ ! ! ખુશ કરી ! ! પોતાની સ્ત્રીનું પણ દાન ? શુ આ વાત માનવા લાયક છે ? ”

આમા જરા મારો વિચાર—આ ઓક સ્ત્રી માત્રના દાનથી ગેનું કલ્યાણ વિચારણુ ? દાન લેનારનું, કે યજ્ઞમાનનું ? , કે તે સ્ત્રીનું ?

(૪) સૂર્યને વેશ્યાઓ અર્પણ કરે તે સૂર્ય લોકમા જાય
ભવિષ્ય-પુરાણ પૃ ૧૮૧ (શ ૩૫૫ પૃ ૫૧)

“ ઉત્તમ વેશ્યાઓના સમૂહને સૂર્યનારયણને અર્પણ કરે તે સૂર્યલોકમા જાય છે શુ મનાતન ધર્મીઓના સૂર્યદેવને પણ વેશ્યાઓનો ખપ પડે છે કે ? ”

આમા મારા બે બોલ—બ્રાહ્મણો, સૂતકેનું બારમું હરાવી-ખાટલો, ગોદહુ વિગેરે લઈ જઈ તમારા બાપ દાદાઓને પહોચાડે છે, અને શ્રાદ્ધમા મામાદિકનું લોજન કરી તેમને તૃપ્ત કરે છે તે પ્રમાણે આ વેશ્યાઓને લઈ જઈને સૂર્યને પહોચાડતા હશે કે કેમ ?

(૫) પ્રાદ્યણ ચાર વર્ણની સ્ત્રીઓ સાથે કીડા કરી શકે
વળી જીવો-વગહપુરાણ અ યાય ૬૮ માં (૩ મી પૃ ૧૧૬)

‘ચતુર્ગામી મયેત્તિ પ્રિય આ પદનો ભાવાર્થ એ છે કે-પ્રાદ્યણ ચારે
વર્ણની સ્ત્રીઓની સાથે કીડા કરી શકે છે

આ વાચ્યથી વિચાર થાય છે કે-પ્રદ્યયર્થનો મહિમા સર્વ મતોના
મહાત્માઓએ બતાવેલો છે અને પ્રદ્યયર્થમાં કાયમ રહેનારોના પક્ષમાં દેવ
તાઓ પણ રહેલા છે તે સિવાય હનકામાં હનકી પ્રજા પણ-પ્રદ્યયર્થના
શુભગાતી ભેગી છે, ત્યારે આ વરાહ પુરાણવાળો મહાત્મા લખે છે કે-
પ્રાદ્યણ ચારે જાતિની સ્ત્રીઓનું ગમન કરે ? પરંતુ લખીએના પુરાણકાવ્ય
જગોજગોપર આ ઢીંચામાં થઈ રહેલા આપણે સાબળીએ છીએ, તો પછી ચારે
જાતિની સ્ત્રીઓના ભોગથી પ્રાદ્યણને કયો લાભ આપવાનો આ પુરાણકારે
ધારેલો હશે ?

‘ઇદ્રિયોના વિષયમાં તો પ્રાચે જાધાએ જીવે ધમડાઈ રહેલા છે તેના
ઉપદેશની જરૂર શી હતી ? આવા પ્રકારના ઉપદેશો વિષયને વધારવા જેવા
કેમ નાગણાય ?

આ પુરાણકારના ઉપદેશનો ભાસ એવો થાય છે કે-વિદ્યેની લાવસામાં
કુદકા માત્રી રહેલા મનરૂપી વાદરને વિદુનો ડખ ચાપી દેવા જેવો થએલો છે
પગ્નું કોઈ શુભ વિશેષના માટે થએલો હોય એમ એમને ભાસતો નથી
આવા આવા મોટા પડિતોના માટે અમારે વધારે શું લખવું ?

॥ ઇતિ (૧) નમ્ર વેશ્યાની પૂજા કરનાર સ્ત્રીઓને પ્રિય (૨) પ્રદ્યાના
માટે નત કરનાર અપ્સરાઓ સથે વિમાનમાં એસી સ્વર્ગે (૩) યજ્ઞમાન સ્ત્રીનું
દાન અથવા (૪) સુધને વેશ્યાઓ અર્પણ કરનાર ચારે કલ્પો લલિતપુનાલુની
(૫) પ્રાદ્યણ ચારે વર્ણની સ્ત્રીઓનું ગમન કરી શકે વરાહ પુરાણ એમ કવચ
પાંચના વિચારનું જાડ બીજે પ્રકરણ ૬૬૦ ॥

પ્રકરણ ૭ મું

લોગો ધનથી મળે તે મેળવવાનો પ્રયત્ન

(૧) જોડું ધન પ્રાદ્યણ પોતે રાખે, રાખ અડધું રાખે

મનુસ્મૃતિ અધ્યાય ૮ મો શ્લોક ૩૭૩૮ મો (મ મી પૃ ૧૭૫)

“ કોઈનું કોઈનું ધન વિદ્વાન ગ્રાહણના હાથે ચડી જાય તો તે બધુએ ધન તે ગ્રાહણ લઈ લેવે કેમકે તે ગ્રાહણ બધાનો પ્રભુ (માવડ) છે 'જગત્' ને તેણે કોઈનું ધન નબળાના હાથે ચડી જાય તો તેગાથી જડ્યું ગ્રાહણને, આપી દે પણ બધું ધન પોતાના લહનમાં મૂકી દે નહિ ?

(૨) વાણી, ગાડી આપે તે જગત્ ગુણી ?

યાજ્ઞવલ્કય સ્મૃતિ—અધ્યાય ૧ લો શ્લોક ૨૨૧ મો (મ મી પૃ. ૧૯૦ થી)

“ ઘન, ધાન્ય, અભય, જુલી, (જોડ) છત્રી, કુલ, ચંદન, સ્વારી (ઘોડો ગાડીઆદિ) વૃક્ષ, આભાદિ પોતાને પ્રિય હોય તે વસ્તુ શર્યા એ ધી વસ્તુઓનું દાન કરવાવાળા અત્યંત સુખી થાય છે ”

(૩) વળી જુઓ. ભાગવત મહાત્મય (૨ ૩૮૩ મી પૃ ૫૫) ને ગાણસ ૧ ને તોલા જેનાના (હાલની કિમતે ૨૨૮ ની કિમતનું મોનું થયું તેનું) મિહામન ઉપર ભાગવતની પોલી મૂકીને વસ્ત્ર અવકાર સાથે ફક્ણ સહિત આપવું તેથી તે આપનાર અર્થ બધનથી મુક્ત વાય છે શુ આ વાક્ય સ્વાર્થો નથી કે ? ”

(૪) વળી જુઓ—ગ્રાહણની આજીવિમ કરે તે ૬૦ હજાર વર્ષ નરક ક્રીડ ભાગવત ૨૬૬ ૧૦ મો અધ્યાય ૬૪ મો (૨ ૪૩૦ પૃ ૬૬)

“ ગ્રાહણની આજીવિમ કરે તે માણસ સાઠ હજાર વર્ષ નરકમાં ક્રીડો થાય છે શુ આ વાત મત્ય છે કે ? પૌરાણીઓએ પેતાનું શોકસ સાચવ્યું છે હો ? ગ્રાહણનું ચોગ્વ ખરાબ અને બીજાનું ચોરવું શુ ઠીક છે કે ? સિધ્ધીલાઈને નિધીલાઈના વાલા કેમ ખરૂં ને ? ”

(૫) ગ્રાહણને પરચાવનારનો સિવલોકમાં વામ

મત્સ્યપુરાણ અધ્યાય ૧૯૧ મો પૃ ૭૭૨, શ્લોક ૩૭૧, ૩૮, (મ મી પૃ ૧૬૫)

“ ઝનાથ, ગરીબ એથવા સનાથ ગ્રાહણને જે તીર્થના ઉપર પરજાવી દે

તેનું ફલ એ છે કે-જેટલા તે બ્રાહ્મણના શરીર ઉપર રામ (ભૂલ્યા કેમ) હોય અને આગળ તેના પરિવારના શરીરના રામ હોય તેટલા હજાર વર્ષ તક તે બ્રાહ્મ ગિવલોકમાં વાસ કરીને રહે છે ?”

પરોપકારથી પુણ્ય જતાવતા તો વિચારવાની જરૂર ગી પડતી ? આતો જેટલા શરીરના રામ તેના અને તેના સ્ત્રીતનના, તેટલા હજાર વર્ષ શિવલોકમાં વાસ તો શુ આ ગિવલોક પ્રાપ્ત અને વિષ્ણુ લોકથી કેઈ જુદો છે ? જો એ ત્રણ લોક જુદા જુદા હોય તો તે જાણીને વેદિકમત એક શાથી ? અરે સ્વાર્થમાં પણ કિંચિત્ તો સત્ય હોવું જોઈએ ?

૧૫૫

(૬) મૃત્યુ નજીક બાળી રાખ દહતું ધન પ્રાપ્તિને આપે

મનુસ્મૃતિ અધ્યાય ૬ મો સ્લોક ૪૨૩ મો (મ. મી ૫ ૧૮૦)

“ રાજાને કેઈ ઉત્તમ જ્ઞાન થયું હોય, કે અસાધ્ય વ્યાધિ થવાથી મૃત્યુ નજીકમાં આવ્યું હોય, તો મહાપાતકીના દહતું ધન વરણને બાકીના સર્વ દહતું ધન બ્રાહ્મણને અર્પણ કરી દે અને પુત્રને બાકીએ બેસાડી ઉત્તમ ફલની પ્રાપ્તિના માટે મેં ગ્રામમાં અથવા રાજાદિકમાં ભોજનનો ત્યાગ કરી ચોતાના પ્રાણનો ત્યાગ કરે ૩૨૩ ॥ ”

કેઈ પૂછશે કે શુ આ જ્ઞાનની જાણત ઉત્તમ નથી ? ઉત્તમ છે પણ આમાં ન તો કેઈ સાધુ જોતો, તેમજ ન તો ગરીબ ગરમાઓને, યાદ કરેલા છે કેવળ પશુપાતીયુ અને સ્વાર્થીયુ હોવાથી, યોગ્યતા વિનાનું કિં તેથીજ અમાર દાકલું પડ્યું છે ? ”

(૭) શ્રદ્ધાની પ્રીતિ માટે બ્રાહ્મણને ભોજન અને દાન

યાજ્ઞવલ્ક્ય સ્મૃતિ અધ્યાય ૧ લો સ્લોક ૩૦૪ થી ૩૦૬ (મ. મી ૫ ૧૮૪)

“ સૂર્યાદિ નવ શ્રદ્ધાની પ્રીતિ માટે કમથી બ્રાહ્મણને ભોજન કળવે અને સાથે દાને પણ આપે ”

જેમકે-૧ ગોઘવાહ ૨, ખીરનું, ૩ ઘૂતનું, ૪ દૂધનું, ૫ સાડી ચોખાનું,

૬ દહી ભાતનું, ૭ ધૂત માત્રે ચોખ્ખાનું, ૮ તીવના પીંડાનું, અને ૯ મું મામનું, આ તે ભોજન થયું હશે કમથી દાન-૧ ફલવાળી ગાયનું, ૨ શ અનું, ૩ ખજાદનું, ૪ મોનાનું, ૫ પીંજા વચ્ચનું, ૬ ઘોડાનું, ૭ કાળી ગાયનું, ૮ લોહાનું, ૯ ખડગી-
ઓમ નવે ગ્રહોની પ્રીતિ થવાના માટે ઠહેલું ભોજન અને દાન આ પ્રમાણે આપે ”

જેન દાનના વિરોધી નથી પણ અનાથ ગરીબ, લુપ્તા, લગડા આદિને ચાલુ કર્યા વગર સ્વાર્થપુત્રું દોવાથી અને મામ મદિનવી ફ પેત થયેલા હોવાથી વિચારમા મૂક્યું છે અને કેવલ સ્વાર્થની લોભુપના બતાવી છે

(૮) યુદ્ધથી કે જમીનથી મેળવેલું ધન ગળા દાનમા આપે

આ સ્મૃતિ અ ૧ લો ૨૨૦ ૩૧૫, ૩૨૩, ૩૩૪ (મ મી પૃ ૧૬૫)

“ રાજા પ્રામ્હણેને લોગો આપે અને સોના, ચાંદી વિગેરે ધન આપે કેમકે પ્રામ્હણોના વાસ્તે જે દ્રવ્ય અપાય તે દાનના કામલથી ગળાઓના ખળાના અણ્યગુણવાળા થઈ જાય છે ૩૧૫ ॥ ”

“ યુદ્ધથી ઉપાજન કરેલું ધન તે પ્રામ્હણેને આપે, અને પ્રભાવર્ગને અભય આપે એ બે કાર્યથી બીજા વધારાનો ગળાનો ધર્મ છે જ નહિ ૩૨૩ ॥ ”

“ જાળને કોઈ માટેવા ધનનો ખળાનો મળી જાય તો તેમાથી અડધો ખળાનો પ્રામ્હણેને આપી દેવે, અગર બે વિદ્વાન પ્રામ્હણને તેવો ખળાનો મળી જાય તો તે બધાએ ખળાનાને પ્રામ્હણ ૪ રાખી દેવે કેમકે તે બધાનો પ્રભુ છે ઇત્યાદિ ૩૩૪ ॥ ”

ગળાના આવા મોટા મોટા દાનમા પણ અનાયાદિક કોઈનો વિચાર ન કરતા કેવળ સ્વાર્થનેજ યોખ્યો એ શુ વિચારવા જેવું નથી ?

(૯) પ્રામ્હણેને દાન આપે તે અપ્સરાઓ સાથે કીડા કરે

મત્સ્યપુરાણ અધ્યાય ૬૬ મો અને પહેલા અધ્યાયોમા (મ મી પૃ ૧૨૪)

“ પ્રામ્હણેને ૪ અને ૫ પ્રકારના દાન તે નીચે પ્રમાણે—

તેણે દેહ એ છે કે-જેટલા તે પ્રાણીના શરીર ઉપર રામ (ભુવ્વા દેશ) હોય અને આગળ તેના પરિવારના શરીરના રામ હોય તેવા હજાર વર્ષ તક તે ભગ્ન શિવલોકમાં વાસ કરીને રહે છે ?”

પરોપકાન્થો પુણ્ય જતાવતા તે વિચારવાની જરૂર મી પડેલી ? આતો જેટલા શરીરના રામ તેના અને તેના સત્તાનના, તેટલા હજાર વર્ષ શિવલોકમાં વાસ તો શુ આ શિવલોકે પ્રમદ અને વિષ્ણુ લોકથી કોઈ જુદો છે ? જો એ ત્રણ લોકે જુદા જુદા હોય તો તે બધાઓનો વૈદિકમત એક શામી ? અર સ્વાર્થમાં પણ કહેવત્ તે સત્ય હોવું જોઈએ ?

(૬) મૃત્યુ નજીક જાણી રાખા હડતુ ધન પ્રાપ્તિઓને આપ

મનુસ્મૃતિ અધ્યાય ૬ એ શ્લોક ૩૨૩ માં (મ મી પૃ ૧૮૦)

“ રાજાને કોઈ ઉત્તમ જ્ઞાન થયું હોય, કે અસાધ્ય વ્યાધિ થવાથી મૃત્યુ નજીકમાં આવ્યું હોય, તેો મહાપાતકીના હડતુ ધન વરણને જાકીના સર્વ હડતુ ધન પ્રાપ્તિઓને અર્પણ કરી દે અને પુનઃ જાકીએ બેસાડી ઉત્તમ દેહની પ્રાપ્તિના માટે મ આમમાં અથવા રાગાદિકમાં લોજનનો ત્યાગ કરી પોતાના પ્રાણનો ત્યાગ કરે ૩૨૩ ॥ ”

કોઈ પૂછશે કે શુ આ જ્ઞાનની બાજત ઉત્તમ નથી ? ઉત્તમ છે પણ આમાં ન તો કોઈ સાધુ સતોને, તેમજ ન તો ગરીબ ગ્રામાઓને, યાદ કરેલા છે કેવળ પદ્મપાત્રીયુ અને સ્વાર્થીયુ હોવાથી, યોગ્યતા વિતાવું છે તેથીજ અમાર દાકલુ પડ્યું છે ? ”

(૭) ગ્રહોની પ્રીતિ માટે પ્રાપ્તિઓને લોજન અને જ્ઞાન

યાજ્ઞવલ્કય સ્મૃતિ અધ્યાય ૧ એ શ્લોક ૩૦૪ થી ૩૦૬ (મ મી પૃ ૧૮૪)

“ સૂર્યોદે નવ ગ્રહોની પ્રીતિ માટે કમથી પ્રાપ્તિઓને લોજન કરાવે અને માથે જ્ઞાન પણ આપે ”

જેમકે-૧ ગોક્ત્રીય ૨, ખરિતુ, ૩ કૃતજુ, ૪ હંધુ, ૫ સાહી ચોખાનુ,

૬ દહી ભાનનું, ૭ ધૂત માવે ચોખાનું, ૮ તીવના પીઠાનું, અને ૯ મું મામનું, આ તો ભોજન થયું હવે કેમથી દાન-૧ દૂધવાળી ગાયનું, ૨ શ અનું, ૩ બળદનું, ૪ મોનાનું, ૫ પીળા વસ્ત્રનું, ૬ ઘોડાનું, ૭ કાળી ગાયનું, ૮ લોહાનું, ૯ બકરી-
ઓમ નવે ગ્રહોની પ્રીતિ થવાના માટે કહેલું ભોજન અને દાન પ્રારંભીને આપે”

જેન દાનના વિશેષી નથી પણ અનાથ ગરીબ, લુગા, લગડા આદિને ચાહ કર્યા વગર સ્વાર્થપુરતું હોવાથી અને મામ મહિનવી કલેત થએલા હોવાથી વિચારમા મૂડયુ છે અને કેવલ સ્વાર્થની લોતુપતા બતાવી છે

(૮) યુદ્ધથી કે જમીનથી મેળવેલું ધન ગણ દાનમા આપે

યા સ્મૃતિ અ ૧ લો ૪૩૦, ૩૨૩, ૩૩૮ (મ મી પૃ ૧૬૫)

“ રાજા પ્રારંભીને ભોગો આપે અને સોના, ચાંદી વિગેરે ધન આપે કેમકે પ્રારંભીના વાસ્તે જે દ્રવ્ય અપાય તે દાનના કાળથી રાજાઓના ખર્ચના અણયગુણવાળા થઈ જાય છે ૩૧૫ ॥ ”

“ યુદ્ધથી ઉપાર્જન કરેલું ધન તે પ્રારંભીને આપે, અને પ્રજાવર્ગને અભય આપે, એ જે કાર્યથી ખીલે વધારાનો ગળનો ધર્મ છેજ નહિ ૩૨૩ ॥ ”

“ જનને કોઈ દાટેલા ધનનો ખર્ચનો મળી જાય તો તેમાંથી અડધો ખર્ચનો પ્રારંભીને આપી દેવે અગર જે વિદ્વાન પ્રારંભીને તેવો ખર્ચનો મળી જાય તો તે વધારે ખર્ચનાને પ્રારંભી રાખી લેવે કેમકે તે વધારાને પ્રજા ઉપર દેવાદિ ૩૩૪ ॥ ”

ગાળના આવા મોટા મોટા દાનમા પણ અનાયાદિક કોઈનો વિચાર ન કરતા કેવળ સ્વાર્થનેજ પોષ્યો એ શુ વિચારવા બેપુ નથી ?

(૯) પ્રારંભીને દાન આપે તે અપ્સરઓ આગે કીડા કરે

મત્સ્યપુરાણ અધ્યાય ૬૯ મો અને પહેલા અધ્યાયોમા (મ મી પૃ ૧૨૪)

“ પ્રારંભીનેજ અનેક પ્રકારના દાન તે નીચે પ્રમાણે—

દલાની તિથિમા દલાના વ્રતનું જ્ઞાન, અને દલાની તિથિમા દલાના વ્રતનું જ્ઞાન આપણે તેથી તે સ્વર્ગમા અપ્સરાઓની સાથે ક્રીડા કરે છે એમ ઘણા વિસ્તારથી લખેલું છે ”.

કા) પુછ્યે કે-જૈનો, શુ જ્ઞાનના વિરોધી છે? ના, વિરોધી નથી પણ પરોપકારના માટે લાખોના નહીં પણ કરોડોના જ્ઞાન જૈનોએ આપેલા જગત પ્રસિદ્ધ છે વિચારવાનું એ છે, કે-પ્રાચીન મિત્રાચ શુ દુનીયામા બીજી કોઈ પાત્ર નથી? કહેશે કે, છે તો પછી તે નકરોમા પડેલા સાધુ સંતાનો વિચાર કેમ કરવામા આવ્યો નથી? એટલુંજ નથી પણ એજ પુરાણના (૬૬) અધ્યાયના શ્લોક ૪૨ થી વિશેષ જુઓ—

વેશ્યાના ઈર્ષ્યાની શુદ્ધિ નીચે પ્રમાણે જતારી છે—“વેદાદિક સામ્રાજ્યના બધા પ્રાચીનને પોતાના ઘરમા બેસાડી, પુત્ર, ધૂપ અને નવેવાદિકથી સ્ત્રીની પૂજા કરે, પછી ધૃતના પાત્ર સાથે શેર ચોખાના પાત્રને લાગે—“માધવ ભગવાન પ્રસન્ન હો ” કહીને પ્રાચીનને પોતા મનથી “કામદેવ ” મમાન માનોને ઇચ્છા લોજન કરાવે અને તે પ્રાચીનને જે જે વસ્તુની ઇચ્છા કરે તે તે સર્વ અને હાથપલ્લી સુદ્ધ સ્ત્રીને તે પ્રાચીનની તૃપ્તિ સુધી આપે, એ પ્રમાણે જ રવીવારે તેમ મહિના સુધી કરે જ્યારે તેમના મહિને આપે ત્યારે-તે પ્રાચીનને મામત્રી મહિત શરમા જ્ઞાન કરે જેમકે-ઉત્તમ તકીયો, ઉપર બીજાણી દીપક, ભેડા, છત્રી, પાવત્રીયો, ઘોડીનેડા, આસનથી શોભિત એવી શરમા સ્ત્રી સમેત તે સપ્તલિંગ પ્રાચીનને આપે તે સિવાય-ઉત્તમ દેશમાં વસ્ત્ર, સોનાનું ભૂષણ, જાણુજાળ આપીને-અદનાદિકથી કામદેવનો પૂજા કરે

સ્ત્રી સહિત કામદેવની મૂર્તિ જનાવી ગોવથી બરેલા પાત્રમા તે મૂર્તિ ત્રાણાના પાત્ર ઉપર મૂકે, સોનાની આળો લગાવે, વસ્ત્ર પહેરાવે પછી તે મૂર્તિનું અને ઉત્તમ દ્રવ્યવાળી ગાયનું જ્ઞાન કરે તથા મત્ર પઢે “હું વિષ્ણુમા અને કામદેવમા લેલલાવ રાજવી નથી તથી સદા કાળ વિષ્ણુ ભગવાન માન મનોરથની સિદ્ધિ કરે ”

હે ભગવાન ! જેમ લક્ષ્મીજી તમારાવાં જુદા નથી તે પ્રમાણે મને પણ તમારા શરીરમા લીન કરો ! પછી સુવર્ણની મૂર્તિને ગ્રહણ કરતાં હુવો પ્રાચીન—“કદ કસ્માદિતિ ” વેદ મત્ર લખે પછી દક્ષણ આપીને વિદાય કરે શરમા દાનાદિક તે પ્રાચીનના ઘરમા પુકચાડી દેવે ”

હરે આગળની વિશેષ વિધિ—“ તે પ્રાયશ્ચિત્તને આપવાવાળો ગ્રામ્હણ રમણ કરવાની હચ્છાથી નિવારને દિવસે ઘેર આવે તો પ્રમન થઈને તેનું પૂજન કરે એમ તેર મહિના સુધી તેની તૃપ્તિ કરતી જ્ઞે તે પ્રાયશ્ચિત્તના દેનાર ગ્રામ્હણને પરદેશમાં જવું પડે તો તેની આજ્ઞાથી બીજા ગ્રામ્હણની પણ તે પ્રમાણે પૂજા કરે, તોતે વેશ્યા વિષ્ણુ લોકમાં પુરુષી જાય છે ઇત્યાદિ ”

આમાં કિયિત્ મારા વિચારો સજ્જનો ? પ્રાયશ્ચિત્તને લેવા વાળી લોચે ભાવે પુણ્યોનો લેખ આવો માની અને પાપથી કરતી દુઃ અથવા આ ભવના સુખની લાલચથી કામદેવની મૂર્તિનું, તેમજ શસ્ત્રાદિકનું દાન કરતી હુક કદાચિત્ કિયિત્ પાપ આણું કરી ચેતી હોય તો તે ગેઈ જ્ઞાની હોય તો તે કહી શકે ? પરંતુ પેલા પ્રાયશ્ચિત્તને આપવાવાળા વેદાદિકના જાણક ધર્મના બહાને પ્રત્યક્ષપણે વેર્યાગમન કરી કયા લોકમાં જતા હશે ? તેનો તો વિચાર કાંઈ જણાવ્યો નથી ? કેમકે પુનર્પોમાજ લખેલું છે કે—પરચીના ગમનથી મહાપાપ થાય છે તો શુ વેર્યાગમનનું પાપ નહિ થતું હોય ? અથવા ગ્રામ્હા, વિષ્ણુ અને મહાદેવને જેવી રીતે ચોરી, જાડી, મામલણણ, મદિગ પાનાદિક કરવાની છુટ લખીને બતાવી છે તેથી રીતે શુ ગ્રામ્હણોએ પણ તે દેવોની પાસેથી છુટ મેળવી લીધી હશે ? અથવા ચોરી, જાડી આદિ કરવાવાળાને શુ કાંઈ પાપ લાગતું જ નહિ હોય ? અજરને એમજ હોય તો તેનું પાપ ફનીયાને પણ લાગવું નજ લેખે ? આ બધા પુરાણકારોનું લખાણ શા હેતુથી ખયુ હશે ? કોઈ મહાપુરુષ વિચાર કરીને સતોષ આ લેખ ઉપર આપે તેમ છે ?

॥ ઇતિ (૧) જડેલુ ધન ગ્રામ્હણ પોતે રાખે, રાજા અડધુ રાખે, મનુ ૦ (૨) વાડી, ગાડી ગ્રામ્હણોને આપે તે યજમાન સુખી, યાજ્ઞ ૦ (૩) સોનાના સિંહાસન સાથે લાગવત આપે તે મુકુત થાય, લાગવત ૦ (૪) ગ્રામ્હણની આજ્ઞાવિકાનું હરણ કરે તે ન કર્મા પડે, લાગ ૦ (૫) ગ્રામ્હણને પરણાવનારનો શિવલોકમાં વામ, મત્સ્ય પુ ૦ (૬) મૃત્યુ નજીક જાણી રાજા દડનું ધન ગ્રામ્હણોને આપે, મનુ ૦ (૭) ગ્રહોની પ્રીતિ માટે ગ્રામ્હણોને ભોજન અને દાન, યાજ્ઞ ૦ (૮) યુદ્ધથી કે જમીનથી મળેલું ધન ગજા દાનમાં આપે, યાજ્ઞ ૦ (૯) ગ્રામ્હણોને દાન આપે તે અપ્સરાઓ સાથે કીડા કરે, મત્સ્ય પુ ૦ એમ કલમ નવના વિચારોનું ખડ બીજે પ્રકરણ ૭ મુ ॥

પ્રકરણ ૮ મુ

આર્યોના તહેવારોનો ઇતિહાસ-પૃ ૧૬૫ મા લખ્યું છે કે—

“ જેઠ સુદિ ૧ વી ૧૦ મુધી ગંગા ગયવા ણીજી નદીમા સ્નાન કરવું ગંગાની પ્રતિમા દેવીની માફક તૈયાર કરી તેની પૂજા કરવી તેજ પ્રમાણે બ્રહ્મા, વિશ્ણુ મહેશ્વર, સૂર્ય હિમાલય અને ભગીરથની પૂજા કરીને-દશ સેર તેજ, દશ સેર જવ અને દશ ગાયો બ્રાહ્મણોને આપવી એમ કરવાથી દશ જન્મના દશ પાતક નષ્ટ થાય છે એવું સ્કંધપુરાણમા લખેલું છે ”

(૧) નાના પ્રકારની ગાયોનું દાન અને તેનું કળ (મ. મી પૃ ૧૧૫)

વરાહ-પુરાણ પ્રવેત્રિનીતોપાખ્યાન-અધ્યાય ૬૬મો શ્લોક ૬૦થી

“ બ્રાહ્મણોને તિલની ગાય બનાવીને આપવાની વિધિ

વિનીતાકથ પૂછે છે કે-હે બ્રહ્મ ? તિલની ગાય કેવી રીતે કરીને અપાય કે જેથી સ્વર્ગના સુખ મળે? હોતાએ ઉત્તર આપ્યો કે હે નગધિપ?-વિધિ એ છે કે આઠ કુડવનું એક પ્રસથ થાય છે, તેવા સોત્ર પ્રસથ તિલની એક ગાય બનાવવી અને ચર પ્રસથતિલનો વાછરડો પછી મુગધી વસ્તુની નાશિકા, ગોધની છસ, વટા આભરણથી ભૂષિત, સોનાના શીંગડા, ચાદીના ખુરા અને રત્નોથી જડિત દોર બાધીને તે ગાય બ્રાહ્મણને આપવી તેવી તે આપનાર સ્વર્ગના સુખ મેળવે છે ઇત્યાદિ ”

જળધેનુ, રસધેનુની વિધિ (મ. મી પૃ ૧૧૫) એજ વરાહ. પુરાણ અધ્યાય ૧૦૦ મા- ।

“ જળધેનુ, આપવાની વિધિ-પાત્ર બતના પાણીથી ઘડો ભરી તેમા રત્નોને નાખી બ્રાહ્મણોને આપે

૨ વળી આગળ ૧૦૧ મા અધ્યાયમા-રસધેનુની વિધિ

પ્રથમ પૃથ્વીને લીધે, તેના ઉપર કાણુ ચામડું પાથરી ને પછી ડાહનો ધામ નાખી તેના ઉપર સેવડીના રસથી-ભરેલો ઘડો મુકી, તેમા ગાયની કલ્પના

૮૦વી અને તેના ચોથા ભાગમા વાછગડાની, ૫૩ી મોનાના શૃંગ ચાઢીના ખુરો અને રત્નવડિત દોર બનાવી ને પ્રામ્દલ્ય ને આપે—

વળી આગળ ૧૦૦મા અધ્યાયમા—“ સુડધેનુનુ વર્ણન છે ” વળી આગળ ૧૦૩ મા અધ્યાયમા—શકગધેનુ (શાકરની ગાયનુ) વર્ણન છે વિધિ ઉપર પ્રમાણે છે છતાં વિશેષ એ છે કે—કોઈ જગોપગ તો ગાયની આજો ખરા મોતીની લગાવીને તે પ્રામ્દલ્યને આપવી ”

એજ પ્રમાણે—અધ્યાય ૧૦૪ થી તે ૧૧૨ મા અધ્યાય સુધી—પ્રાદ્યલ્યને દલાણી વસ્તુ આપની, અને દલાણી વસ્તુ આપની, એમ અનેક પ્રકારના દાન આપવાનું બતાવીને છેવટે તેના ફલમા રવર્ગના સુખજ બતાવી દીધા છે

પન્નુ આગળ જાતા અધ્યાય ૧૧૬ માના સ્લોક ૧૨ થી ૧૮ મા સુધીમા જે ભાવાર્થ છે તે જુનો જે જે ભગવાન વરાહજીને પ્રિય છે તેને હું લઈશ

ભગવાન વગજીને શુ શુ પ્રિય છે ? તે જતાવે છે—હરણનું મામ, બકરાનું માસ, શયલાનું માસ, અને પશુઓનું માસ, માત્ર પશુઓમા લેસનું મામ વર્જનું “ પછી લાવક, જટેગ, કપિલ્લ એ બધા અને જીભ પણ હંતરો મારા કર્મમા યોગ્ય છે તે એ કથન કરીને જતાવ્યા છે, માટે માગ કથનનો સાર જાનીને તે પ્રમાણે કર્મ કરે ઇત્યાદિ ”

અન્યનો ? આ પુરાણકારો કેવી અધમ દશામા લઈ જઈને મુકે છે ? કોકોના ધનથી તૃપ્ત ન થતા, જીભ હંતરો જીવોના પ્રાણ લેવડાની પોતે તૃપ્ત થવા માગે છે વિધિ ભગવાનના અવતારરૂપે વરાહને કહી, તેમને ‘ પણ સર્વ જીવોના મામ ભક્ષી જતાવે છે ? આવા પ્રકારના પુરાણકારોના લેજોમા કેટલી યોગ્યતા અને કયા પ્રકારનો ધર્મ ? તેનો વિચાર કરવાને અમોરી પાસે પૂરતા શબ્દોજ નથી માટે વાચકોએ પોતાનો મેળેજ વિચાર કરી લેવો ઇત્યલ્ વિગતરેણુ

“ ઇતિ (૧) નાના પ્રકારની ગાયોનું દાન અને તેના ફલ, ફલનું વજન વરાહપુરાણ અધ્યાય ૯૬ થી ૧૦૦ મા, ૧૦૧ મા, ૧૦૨ મા, ૧૦૩ મા, ૧૦૪ મા અને ૧૧૨ મા, ૧૧૬ મા તેનો વિચાર ખડ જોને પ્રકરણ ૮ મુ ”

પ્રકરણ ૯ મુ

પ્રામ્હાદિકથી પેદા થએલા મનાવી, ૨૦ સત્તાનો હંડ ગ્યાપનાર પ્રામ્હણો

(૧) પ્રમ્હા વિષ્ણુ અને મહાદેવે નિર્માણ કરેલા અઢાર હજાર પ્રામ્હણ :

૨૬૬૫૭૫ ત્રીજે પ્રામ્હણ-ક-તેનો બીજો ભાગ અધ્યાય ૫ માં
પત્ર ૧૧૩ થી જુઓ

ધર્માણ્યેષુ ચે જાતા ગ્રાહણાઃ શુદ્ધવશજા અષ્ટાદશમહત્તરા ચ
કાઠજેશ્ચ વિનિમિતા ॥૨॥

ભાવાર્થ—ધર્માણ્ય ભેત્રમા જે અઢાર હજાર પ્રામ્હણો શુદ્ધવશથી પેદા
થએલા છે તે (કાઠજેશ) ૮-પ્રમ્હા, અજ-વિષ્ણુ, અને ઇશ-મહાદેવ એ ત્રણે
દેવોએ મહીને વિનિર્માણ કરેલા છે ॥૨॥

એ ત્રણ દેવો કયા કાળમાં લેગા થએલા અને કયા કાળમાં એ અઢાર
હજાર પ્રામ્હણોને નિર્માણ કરેલા હશે ? એટલો વિચાર કરવા જોવો છે

મદ્વાચારા પવિત્રાશ્ચ ગ્રાહણા ગ્રહવિત્તમા સૈવાદશનમાત્રેણ
મદ્વાર્પિ મિમુચ્યન્તે ॥૩॥

ભાવાર્થ—તે ત્રણે દેવોએ મળીને નિર્માણ કરેલા-પ્રામ્હણો સદાચાર-
વાળા પવિત્ર અને પ્રમ્હજ્ઞાનને ભણવાવાળા છે તેમના દર્શન કરવા માગથી પણ
ભક્તજનો મહાપાપથી છુટી જાય છે ॥૩॥

આમા જરૂર મારા વિચારો-પ્રથમ પ્રશ્નનો, કે વિષ્ણુનો, અથવા મહાદેવ
નોજ ખરો પત્તો-નથી વેઠોમાં, કે નથો પુરાણોમાં, તો ખરી તે ત્રણે દેવોએ મળી
અઢાર હજાર પ્રામ્હણોને કયે ઠેકાણે જનાવ્યા ? અરે ભાગ્યશાળીઓ ? કિ ચિત્તે
માત્ર પણ જો સત્ય લખ્યું હોત તો શુ તમારી પૂજ્યતા છટી જાતી ? આવું
વડન અર્થે ચ લખતા તમાની કલમ કેવી રીતે ચાલી ? અમારૂં હૃદય તો તેવા
અચોચ લેખો ભેતા સ્વાભાવિક નીતેજ કપી ઉઠે છે ન જાણે આવા પાડતોના
હૃદય કેવી રીતના વડાયા હશે ?

(૨) સર્વ દેવોના દેવ કોણ ? તો કે પ્રામ્હણ

શકાકોષ શકા ૩૪૬ પૃ ૫૦ મા

નવાધીન જગત્ સવ મત્રાધીનાથ દેવતા

તે મત્રા વ્રાહ્મણાધીના સ્તસ્માત્ વ્રાહ્મણ દેષતે ॥ ૧ ॥

સાવાર્થ—આ બધું જગત્ દેવતાઓના આધીનમાં (વશમાં) છે (વેદોના મુખ્ય દેવો—સૂર્ય, અગ્નિ અને વાયુ એ ત્રણ છે બાકીના ઈંદ્ર, વરુણ, યમ આદિ બીજાં પણ દેવતાઓ છે પુરાણોના મુખ્ય દેવો અમ્હાર વિષ્ણુ અને મહાદેવ છે બાકીના ગણેશજી, હનુમાન, લેંગ્વ આદિ છે) અને આ બધું જગત્ તેમના આધીનમાં (વશમાં) જતાવેલું હોય એમ સમજાય છે હવે આ બધા મંત્રાધીન (મત્રના વશમાં) જતાવેલા હોય ? અને આ બધા મત્રોની રચના કરવી અને બધાએ દેવતાઓને યોલાવવા તે બધું બ્રાહ્મણોનોના આધીનમાં (વશમાં) જણાવેલું હોય ? તે કારણથી બધાએ દેવોના દેવ બ્રાહ્મણોને જણાવેલા હશે ? વળી પુરાણોમાં ઘણું એક ઠેકાણે એવું પણ જણાવવામાં આવેલું છે કે પુરાણવાચક બ્રાહ્મણની પુજા કરવાથી અમ્હારાદિક દેવો પૂજાઈ જાય છે અને સતુષ્ઠમાન થઈ જાય છે તે આ સ્લોકના પ્રમાણથી લખાયું હોય ? વળી બ્રાહ્મણોના રચેલા શાસ્ત્રોમાં જે પ્રમાણે લખાયું હોય તે પ્રમાણે માની લેવું પણ કોઈએ તર્ક નથી નહિ એમ કે જે બ્રાહ્મણોએ દેવોને વશ કરેલા છે તેમના આગળ બીજા શા હિમાનમાં ? જુવો—પુનરુત્થામાં બ્રાહ્મણે બ્રાહ્મણોને નમસ્કાર કર્યો ત્યારે બ્રાહ્મણે મત્ર કરવાની રજા મળી હતી ? યુધિષ્ઠિરના અગમ—કૃષ્ણ લગવાને બ્રાહ્મણોના પગ ધોયા હતા એમ જણાવેલું છે અને વળી બ્રાહ્મણોએ શાપ આપીને મહાદેવજીનું સિન્ધુ તોડ્યું હતું તે પણ પ્રસિદ્ધ છે આવા આવા પ્રકારના બધા લેખો ભેતા બ્રાહ્મણોની સત્તા આગળ દેવોની સત્તા કાંઈજ ન હતી તે પણ આ સ્લોકથી સમજાય છે

(૩) સર્વજીવોમાં શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ બ્રાહ્મણ

મનુસ્મૃતિ અધ્યાય ૧૯૦ સ્લોક ૬૫-૬૬ પત્ર ૩૮ (મ મી ૪ ૧૭૪)

“ જે બ્રાહ્મણના મુખમાં બેસીને દેવતાઓ હવ્ય (હોમની વસ્તુઓ) અને પિતૃ કવ્ય (શ્રાદ્ધનું લોજન) મદા ખાઈ રહ્યા છે તે બ્રાહ્મણથી અધિક (મોટો) હનીયામાં બીજો પ્રાણી કોણ છે ? અર્થાત્ તપસ્વી પણ બ્રાહ્મણથી મોટો નથી ૬૫ સ્થાવર જીવોમાં—જંગમ (ચાલતા હાલતા) જીવો શ્રેષ્ઠ છે ચાલતા હાલતા જીવોમાં બુદ્ધિવાળા જીવો શ્રેષ્ઠ છે, અને બુદ્ધિવાળા જીવોમાં મનુષ્યો શ્રેષ્ઠ છે અને મનુષ્યોમાં બ્રાહ્મણો શ્રેષ્ઠ છે ૬૬.

પુરાણોના કે સ્મૃત્તિઓના લેખકો કદાચ બાહ્ય પ્રવૃત્તિથી ભેતા શ્રેષ્ઠ દેખાતા હશે પરંતુ તેમના લેખો ભોના તેમના અન્તર્ગતી પ્રવૃત્તિ શ્રેષ્ઠ હતી એમ કબૂલ કરતા આપણુ મન જરૂર અટકશે.

(૪) બ્રાહ્મણો ઉપર શ્રદ્ધા વગરનો દેશ અપવિત્ર

ભાગવત-સ્કંધ ૧૧ મો, શ્લોકો—(૪ ૪૬૧ પૃ ૭૫)

“ બ્રાહ્મણો ઉપર શ્રદ્ધા વગરનો જ દેશ હોય તે અત્યંત અપવિત્ર છે. શું આ સત્ય છે ? પવિત્રતો નામ હિંદુસ્તાનજ કે જ્યાં અસંખ્ય બ્રાહ્મણો નામ ધારી પણ છે શું આવા વાક્ય સ્વાર્થી ન કહેવાય ? ”

(૫) ત્રણે લોકોનો નાશ કરતા ઋગ્વેદીને ૫૫ ન લાગે

મનુસ્મૃતિ અધ્યાય ૧૧ મો, શ્લોક ૨૬૨ માં (મ. મી. પૃ ૧૮૦)

“ આ ત્રણે લોકોનો નાશ કરે, અને ગમે તેવું અન્ન ખાય તોપણ ઋગ્વેદને ધારણ કરવાવાળા બ્રાહ્મણને જન્મપણ અપ લાગે નહિ. ”

દેવતાઓ હવ્ય લઈને, અને પિતૃશ્રે કવ્ય લઈને ગુલામ બન્યા તેવા બ્રાહ્મણથીજ ખીજો દોષ મોટો નથી તો પછી ઋગ્વેદના પાઠથી ખીજો કેમ મોટો શેનો હોય ? જૈન સિદ્ધાંત તો એમજ કહે છે કે આહે સર્વજ્ઞ તીર્થંકર થવાના હોય તો પણ કરેલા કર્મને ભોગવ્યા વિના તો યાત્રજ નહિ આમા ઉદાહરણ જગ-ભહેર યોગીશ્રમા તીર્થંકર શ્રી મહાવીર સ્વામીનુજ બચ છે

(૬) ગમે તેવા પાપી બ્રાહ્મણનો દડ કરવો નહિ

મનુસ્મૃતિ અધ્યાય ૮ મો શ્લોક ૩૭૬, ૩૮૦, ૩૮૧, (મ. મી. પૃ ૧૭૬)

“ બ્રાહ્મણનો પ્રાણત દડ કરવાનો હોય તો તેનું માથું મુઠાવી નાખવું પ્રાણાન્ત દડ ખીજી ત્રણ બીજીઓનો થાય પણ બ્રાહ્મણનો દડ તેવો થાય નહિ ૩૭૬ ॥ કદાચ બધાએ પ્રકારથી બ્રાહ્મણ પાપી હોય તોપણ તેને એક ક્ષત

માત્ર પણ ન હતો તેનું ધન હોય તે તેણે આપી દઈને રાજા ચોતાના દેશથી બહાર કાઢી મૂકે ૩૮૦ ॥ બ્રાહ્મણને માગવાથી અધિક પાપ પૃથ્વી ઉપર બીજું હોઈ નથી તે કાળથી મપૂર્ણ પાપોના કરવાવાળા બ્રાહ્મણને પણ મારવાનો વિચાર નબ્લ મનથી પણ કરે નહિ ૩૮૧ ॥

(૭) બ્રાહ્મણ ઉપર ટોપ કરવો નહિ, કબ્જાનો નાશ ચાલે છે

મનુસ્મૃતિ અધ્યાય ૯ એ શ્લોક ૩૧૩, ૩૧૪ (મ મી ૫ ૧૭૮)

“ બ્રાહ્મણથી ગમે તેટલી આપણ થઈ હોય તો પણ રાજા બ્રાહ્મણને ટોપ ન કરાવે કેમકે કોપાયમાન થએલો બ્રાહ્મણ બલ અને વાહનની માથે નાશ કરે છે જીવોકે બ્રાહ્મણના કોપથી—અગ્નિને સર્વભક્ષી, મનુષ્યને અપેય, અને ચંદ્રમાને ક્ષિણ, થલુ પડયું માટે બ્રાહ્મણને કોપ કરાવી ટોણુ નાશને પ્રાપ્ત નથી થયો ? ૩૧૩, ૩૧૪,

મંત્રજનનો ? આપણે બ્રાહ્મણોના શાસ્ત્રોને માન આપીને વિચાર કરીએ તો પપુ—અગ્નિ, સર્વ ભક્ષી, મનુષ્ય અપેય, અને ચંદ્રમાની હાનિ વૃદ્ધિ એ બધું અશક્યકેવળ કરેછું માનવ કે બ્રાહ્મણોનું ? આતો લોકોને ડરાવીને કેવળ સ્વેચ્છાચારે વર્તવાનું જણાવ્યું હોય એમ જણાય છે બાકી આમા તત્ત્વ શો છે ?

(૮) પડિત કે મૂર્ખ બ્રાહ્મણ વિના બીજો કોઈ પુજ્ય નથી

મનુસ્મૃતિ અધ્યાય ૯ એ શ્લોક ૩૧૭ થી ૧૯ (મ મી ૫ ૧૭૯)

“ શાસ્ત્રોક્ત વિધિથી સ્થાપન કરેલો કે નહિ સ્થાપન કરેલો પણ અગ્નિ મોટો દેવ છે તે પ્રમાણે પડિત કે મૂર્ખ, બ્રાહ્મણ દેવતા રૂપનાજ છે તેથી કોઈ પણ પ્રકારથી બ્રાહ્મણની અવજા ન કરવી જોઈએ ૩૧૭ । તેજસ્વી અગ્નિ સુહદાને બાળતા પણ હપિત થતો નથી અને તે અગ્નિ પાછો ચરામા આવેલી વૃદ્ધિનેજ પામે છે ૩૧૮ । તે પ્રમાણે ગમે તેવું અકાર્ય કરવાવાળો બ્રાહ્મણ તો પણ તે પુજ્યજ છે કાળ્યકે બ્રાહ્મણ છે તે પરમ દેવતા છે ૩૧૯ । ”

પગ પ્રગટતવને પ્રાપ્ત થએલો અકાર્ય કરજ નહિ અગર કરે તો ને ખરો બ્રાહ્મણજ નહિ. બાકી અકાર્યના યોગથી તો બ્રહ્માને પણ વારવાર શાપિત થવું પડયું છે તો પછી નામધારી બ્રાહ્મણ તે કયા હિશાબનો ? માટે આ લખાણજ પક્ષપાતવાળું યોગ્ય નથી

(૬) શ્રુતિ સ્મૃતિથી બહારના પ્રત્યક્ષીઓને કાઢી મુકે
મનુસ્મૃતિ અધ્યાય ૬ મો શ્લોક ૨૨૫ મો (મ. મી. પૃ ૧૭૭)

“સૂત, (જુવા) આદિ ખેતવાવખા, કિતવ (ધુત), નર્સક, અને
ગાવાવાળા, પાખડીયા વેદના વિરોધીઓ, વિકર્મ સ્થિત એટલે-શ્રુતિ સ્મૃતિથી
બહારના પ્રત્યક્ષી ધરવાવાળા, મદિગના પીત્રાવાળા, એ મધાઓને નાન પોતાના
નગરમાંથી બહાર કાઢી મુકે ૨૨૫

આમાં જે બોલ-જે આપણે દેવી ભાગવતના ૧૮ મા અધ્યાયવાળા
શુકદેવજીના કથનના વિચાર કરીએ ત્યારે તો-જીવ હિંસા, મદિરાપાન, જુઆ
ખેતવાદિક વેદાદિકની શ્રુતિઓથી ગરૂ થતુ જણાય છે, તો પછી
તેની પ્રત્યક્ષીઓના વિરોધીઓને વેદાદિકના વિરોધીઓ કેવીરીતે ગણવા ? અમારૂં
માનવુ એ છે કે-શ્રુતિ સ્મૃતિમાં લખાયેલા હિંસાદિક પાપોથી લુટી બીજાઓને
છોડાવવાગ્યો શ્રુતિ સ્મૃતિના વિરોધીઓજ નથી માત્ર જે વેદનો અશ્રદ્ધ
બતાવી અનીતિમાં આવી બીજાઓને અનાવનારા છ તેમનેજ શ્રુતિ સ્મૃતિના
વિરોધીઓ ગણીએ તો તે અયોગ્ય ન ગણાય ?

પ્રમુદાદિકથી જેવા થએલા મનાવી સર્વ કર્તાનો હક સ્થાપનારા પ્રામુદ-
હોનો કતમો ૬ થી વિચાર—

(૧) પ્રમુદા, વિષ્ણુ અને મહાદેવે નિર્માણ કરેલા ચાર હજાર
પ્રામુદજી, ૨૦૬ પુ ૦

(૨) મર્વ દેવોના દેવ કોણ ? તો કે પ્રામુદજી, ૨૧ ૩૪૬

(૩) મર્વ જીવોમાં શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ પ્રામુદજી મનુ ૦

(૪) પ્રામુદજી ઉપર શ્રદ્ધા વગરનો દેશ અપવિત્ર, ભાગ ૦

(૫) ત્રણે લોકનો નાશ કરતા કળમેદીને પાપ ન લાગે, મનુ ૦

(૬) ગમે તેવા પાપી પ્રામુદજીનો પ્રાણાત દડ કરવો નહિ, મનુ ૦

(૭) પ્રામુદજી ઉપર ક્રોધ કરવો નહિ, કરનારનો નાશ વાય છે, મનુ ૦

(૮) પડિત કે મૂર્ખ પ્રામુદજી વિના બીજે કોઈ પૂજ્ય નથી, મનુ ૦

(૯) શ્રુતિ સ્મૃતિથી બહારના પ્રત્યક્ષીઓને કાઢી મુકે, મનુ ૦

પ્રામુદજી મતાના મળધની કલમો નવના વિચારાનું ખડ બીજે
પ્રકરણ ૬ મુ ૧૧ ૪ પૂર્ણ

પ્રકરણ ૧૦ મું.

(૧) પુરાણના માબલનાગને-યમે પૃથ્વિ પ્રજલોકમા પુહ્યાડયો.

ગિવપુરાણ ધર્મસંહિતા અધ્યાય ૨૩ માં શ્લોક ૪૪થી (મ
મી પૃ ૬૭)

“ એક મનુષ્ય પુરાણીની પાસે ધર્મ માલગવાને આવ્યો. પછી શ્રદ્ધા ભઠિતથી પુરાણીને પ્રશ્નિલુ દઇને એક માસા મોતુ આપ્યુ. રસ પાત્રના દાનથી વિમાનમા બેસીને ધર્મ નાનની મલામા ગયો. ધર્મ રાજાએ તેનુ પૂજન કરીને મહાલોકમા મોકલ્યો, અને દેવર્ષિ મન કુમારને કહ્યુ કે-જેને શ્રદ્ધા ભઠિતથી પુરાણના વાચવાવાળાની પૂજા કરી તેને-શ્રમ્હા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ એ ત્રણે દેવને પૂજ્યા અને જે શ્રદ્ધામા ઉત્તમ ભાવ ભોજનથી પૂજે છે તેનાથી તો હુ ૫૬૦ વર્ષ સુધી પૂજિત રહુ છુ, અને જે મત્કારથી ભોજન કરાવે છે તેનાથી તો હુ બસો વર્ષ સુધી તૃપ્તિ પામુ છુ, એટલુજ નહિ પણ મપૂર્ણ દેવતાઓ અને સર્વ ઈદ્રો પણ પ્રીતિવાળાજ થઇ જાય છે હે મુનિશ્રેષ્ઠ ! કયાનો કહેવાવાળો તે સાક્ષાત્ શ્રમ્હા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ એ ત્રણે દેવાના સ્વરૂપ વાળાજ હોય છે ? તેથી તેની પ્રસન્નતાથી બધા દેવો પ્રમન્ન થઇ જાય છે તેમા કાંઇપણ પ્રકારનો મદેહજ નથી ? ઇત્યાદિ ”

આમા જરા વિચાર-“ એક માસા મોતુ પુરાણીને મળ્યુ તો તે ઠીક, પણ વિમાન આવ્યુ તે શુ પુરાણીની ચિઠ્ઠી જવાથી ? કહાવ્ય વિમાનમા મેસુતા પુરાણીએ જોયો હોય ? પણ ધર્મરાજાએ પૃથ્વિ પ્રજલોકમા મોકલ્યો તે અને પછી મનકુમારના સાથની વાતો પુરાણીએ કેવી રીતે જાણી ? કેમકે અર્તીદ્રિય વસ્તુનુ જ્ઞાન તો શ્રમ્હાદિક દેવોને પણ ન હતુ, તો પછી પુરાણીને કયાથી ? માટે આ બધુ વિચારી જોતા જરૂર કેઇ ચાલતા સર્વજ્ઞના ધર્મથી વિપરીત પડિત માનીઓએ અમત્ કલ્પનાઓ કરી આ પુરાણુ ધર્મ ઉલ્લો કર્યો હોય ? ધર્મના બહાને પુરાણીઓ મોજમજાહ ઉડાવે અને ધર્મરાજાને વગર પૈસે લોકોની ઠાકમાઠ કરવી પડે ? એટલુજ નહિ પણ બમે મો વર્ષ સુધી ખાધા પીધા વગર ઓછાયા કરીનેજ બેસી રહેવુ પડે ? આવા લેખો શુ જ્ઞાનીઓના છે ? આગળતો વાચકો જે વિચાર કરે તે ખરા ?

(૨) આગળ પાછળની દશ પેઢીને તાગનાર પુનશ્ચિક ગુરૂ

શિવપુરાણ ધર્મસહિતા અધ્યાય ૨૨ મો શ્લોક ૫૦ થી (મ
મી પૃ ૬૪)

જાધાએ લોકોને બોધ કરવાવાળો તે ગુરૂ હોય છે તેથી તે પૂજ્યનો પણ
પૂજ્ય છે, તેમા પણ પુરાણોનો બલવાવાળો તે સર્વ પાત્રોમા શ્રેષ્ઠ (૫૦)
નરકાદિકમા પડતા જીવોને ધારણ કરે છે તેથી તે પાત્ર છે-તેમને ધન, ધાન્ય,
સોનું, નાના પ્રકારના વસ્ત્રો આપે છે તે પરમગતિમા જાય છે અને ગાય, ઘેઘ,
ભેંસ, હાથીઓ ઘોડાઓ જે શ્રેષ્ઠ પ્રાણીઓને આપે છે તેના પ્રવચન કૃપા માલગી
અક્ષય અને સંપૂર્ણ કામનાઓને પ્રાપ્ત કરી અશ્વમેધ યજ્ઞના દેગને મેળવે છે
૫૧ । ૫૨ । ૫૩ । અને જે જોડેવી, અથવા કૃપાવાળી પૃથ્વીનું દાન કરે છે તે
પોતાના પૂર્વના દશવશ અને આગળના દશ વશને મના સમુદ્રથી
તારે છે (૫૪) ”

આમા અમારા જે બોલ-મ સાર મસુદ્રથી તાગનાર ગુરૂ હોય છે પણ તે
ત્યાગવૃત્તિવાળો હોય નોજ તારી શકે છે બાકી પુરાણોનો બલ લોભી ગુરૂ તારી
શકે નહિ કાંઈ પ્રથમ તો પુરાણોના વિષયોજ વિશ્વાસને પાત્ર નથી, તો પછી
તેના માલગાવના વિશ્વાસના પાત્ર કેવી રીતે ? જીવો અમારો આ જાધો પૂર્વનો
લેખ આમા સત્યતા ડેટવી છે ?

વળી વિચારવાનું કે-આગળના દશવશને તાગનારમાની લઈએ પરંતુ
પાછળના દશ વશને તાગનાર પુનશ્ચિક ગુરૂ કેવી રીતે ? ॥

(૩) અતઃપુનમે હઈ જનાર યમ પ્રાણીઓના શાપથી નિ પુત્રીઓ

૨૬૬ પુરાણ ખંડ ૭૬૦ અધ્યાય ૧૩૬ મો પા ૧૫૫ થી શ્લોક ૬૪
નો ઉચિત નાગ-

“ એક ઉપાધ્યાયને વૃદ્ધપણે પુત્ર થયો પાત્રમે વય મળ્યા પાત્રમે
પોતાના પુત્રને ધર્મરાજના ઘરમા ભેજો પછી તે પ્રાણીઓ યમ રાજા શાપ
આપ્યો કે-તે, મને અપુત્રીયો ઈર્ષ્યો, બાલ પણ તે વિનાનોજ યદ્યપિ યમે
પ્રાણીને કહ્યું કે-હું તમારો અધિકાર નથીય નહિ પહેલે માડવ્યના શાપથી
હું શરૂ થયો અને આ વખતે પુત્ર વિનાનો થયો

પ્રમ્હાને ઈંદ્રે કહ્યું—આમા યમનો શો વાક ? પ્રમ્હા રાક યમને ખોલ્યા ઠે પ્રમ્હ શાપ માગથી ન ફેરવાય ? પછી પ્રમ્હાએ—રોગોને ખોલાવીને કહ્યું ઠે યમ મોકલે ત્યા તમારે જવું યમને કહ્યું કે ગતાયુની પામે રોગોને મોકલવા જોઈલે હે યમ ! તમારે માથે અપવાદ ચઢશે નહિ યમે રોગોને કહ્યું કે—ચિત્ર-ગુપ્તને પુત્રીને તમારે પૃથ્વી ઉપર જવું ! પણ હાટકેશ્વરમા જવું નહિ યમ પ્રામ્હણુ ડપે તે પુત્રને લઇને હાટકેશ્વરમા ગયો, જીવતા પુત્રને નંધને પ્રામ્હણુ કહ્યું કે ભયાથી ડોઈ પાછું આવતું નથી ત્યાથી તું કેવી રીતે આવ્યો ? અને આ પ્રામ્હણુ કોણ છે ? પુત્રે કહ્યું કે—આ યમ રાજા છે, તેને શાપથી મુક્ત કરે ! પછી પ્રામ્હણુ કહ્યું કે—દુ ખથી નીકળેલું વચન જીવ નહિ થાય, તેથી દેવયોનિમા પુત્ર નહિ થાય—મનુષ્યમા થશે ઇત્યાદિ ”

આ સ્કંદ પું લેખને જરા વિચારીએ—મનુષ્ય પામેલા પોતાના પુત્રને ધર્મગતતા ધરમા પ્રામ્હે જોયો તો તે કયા સ્વરૂપથી જોયેલો માનવો ? તે પ્રામ્હણુ યમરાજાને અપુત્રીયાનો શાપ આપ્યો યમે પ્રમ્હાને કહ્યું ઠે હું તમારા અધિકારથી માડવ્યના શાપવી શુદ્ધ થયો અને આ વળતે પુત્ર વિનાનો થયો ઈંદ્રે પ્રમ્હાને કહ્યું યમનો શો વાક ? પ્રમ્હા રાક યમને ખોલ્યા કે—પ્રમ્હશાપ માગથી ન ફેરવાય આ બધી વાતોમા ખરી વાત કયી ? છેવટે યમ પુત્રને પાછો મોપી ગ્રાપ મુક્ત થવા તે પ્રામ્હણુ પાસે આવ્યો પ્રામ્હણુ પોતાના પુત્રને પાછો લઇને યમને કહ્યું કે—તને દેવયોનિમા પુત્ર નહિ થાય પણ મનુષ્યયોનિમા થશે એ કયા જ્ઞાનથી કહીને જતાવ્યું માનવું ? અને આ બધી વાતોમા કઈ વાતને મત્ય માનવી ?

(૪) પ્રામ્હણોના નમસ્કારથી સૂર્યનો પ્રકાશ અને કોધથી જગત ભસ્મ

આર્યોના તહેવાગોને ઇતિહાસ પૃ ૧૩૯ પ્રામ્હણોના નમસ્કારને લીધે સૂર્ય પ્રકાશે છે એમ વનપર્વમા કહ્યું છે અને તે કોધાદમાન થાય તો સવ જગત ભસ્મ કરી નાખે એવું અનુશાસન પર્વમા કહ્યું છે

આમા પણ જરા વિચારવાનું કે—પ્રામ્હણુ યમ ગમને શાપ આપી નિપુત્રીઓ કરી નાખ્યો ત્યારે પ્રમ્હાએ રાકડાપણુ જતાવ્યું પણ યત્ કિચિત્ ન્યાય કરવા સમર્થ ન થયા પ્રામ્હણોના આગળથી પ્રમ્હાની મત્તા કયા ચાલી જતી હશે ? અરે ! યમ ગણ પણ ડર્યો અને પુત્રને પાછો મોપી શાપથી મુક્ત

થવાને તેની પામે આવ્યો તો પછી કોપાયમાન થએલો ગ્રામહણ બધા જયતને ભસ્મ કરી નાખે તો તે વખતે બ્રમ્હા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ એ ત્રણે દેવો મોટામા મોટા હોવા છતાં આમાનો કયો દેવ આ દુનિયાની રક્ષા કરી શકે તેવો છે ? જ્યારે બ્રમ્હાદિક દેવો એક ગ્રામહણ માત્રથી નિ સત્ત્વ થઇ બેશે ત્યારે ખીજા પક્ષપાત રહિત દેવોનાં શરણે જવાનું અમારું હૃદય કે નહિ ?

પક્ષતાતી દેવોને અમે દ્વરધીજ નમસ્કાર કરવાના ?

ઇતિ ગ્રામહણોની મત્તાના સળધે ફરીથી કલમો ચારનો વિચાર—

(૧) પુરાણ સાબળનારને ચમે પણ પૂજને ગ્રામહલોકમાં પુહચ્ચેતો કયો, શિવ પુ ।

(૨) આગળ પાછળની દશ પેઢીને તારનાર પુનઃશ્લિક શુદ્ધ, શિવ પુ ।

(૩) મૃતકપુત્રને લઇ જનાર ચમ, ગ્રામહણના શાપથી નિ પુત્રીયો થયો શિવ પુ ।

(૪) ગ્રામહણોના નમસ્કારથી સૂર્યનો પ્રકાશ અને તેના કોષથી જગત ભસ્મ, અનુશાસન પર્વ ।

એમ દ્વેષી ગ્રામહણોની મત્તાના મળધે કલમો ચારનો વિચાર ખંડ બીજે પ્રકરણ ૧૦ સુ ॥

કલમ ૧૦ થી આશ્ચર્યક જનક પુરાણકારોની વાતો.

પ્રકરણ ૧૧ સુ

(૧) સૂર્યની સ્ત્રી ઘોડી થઇ, સૂર્ય ઘોડો થઇ પાછળ ગયા

(૨ ૬૯ થી ૭૧ પૃ ૧૦ સુ) ભાગવત અને માર્કંડેય

“ સૂર્યની સ્ત્રીએ-ઝાયાડપ સ્ત્રીને ઘરમા રાખી પોતે ઘોડી બનીને વનમા ગઇ શુ આ સંભવિત છે ? (૬૯)

જ્યારે સૂર્યને ખગર પડી કે માગી સ્ત્રી ઘોડી થા ગયા છે તેથી પોતે ઘોડો થઇ ગયા શુ આ સંભવિત છે ? જે સંભવિત હોય તો પૌરાણિકોના ઘરમા તે વખતે શાને પ્રકાશ થયો હશે ? (૭૦)

પુત્ર ' તેજ ઘોડા ઘોડીથી અગ્નિની કુમાન્ની ઉત્પત્તિ થવી શું મબલિત છે ? (૭૧)

માકડેય પુગલુ અધ્યાય ૭૫ મો પત્ર ૧૯૬ મા (મ સી પૃ ૬૫)

“ સૂર્યની સ્ત્રી-ઘોડીનું રૂપ ધરીને તપસ્યા કરવાને બધું સૂર્ય-ઘોડાનું રૂપ ધરીને બોગ કરવાની ઇચ્છા કરી ઘોડીએ પરપુરૂષ બાળી સુખ સામું કર્યું એટલે સુખયા ત્રણ પુત્રો પેદા થયા તેમાંનો એક ઘોડે ચઢેલો, હાથમા હાલ-તરવાગ તથા ખાણવલુ સાથે જનમ્યો ”

પહેલાના બે અગ્નિ કુમારો વેદમૂલક ઠરાવના ‘ માસ્ત્યૌ ’ શ્રુતિ અનુસાર દાખલ કરી અર્થમાં એક પડતા આસ્કાચાર્યો નામિકાથી ઉત્પન્નનો અર્થ કર્યો.

આ માકડેયે ત્રિજે હથીયાગ બધે વધ્યો એની સેકડો શ્રુતિઓ વેદોમા પાછળથી દાખલાયેલી નજરે પડે છે

(૫) મત્યધૃતિનું વીર્ય, તેના મરથી બે ભાગ, જેના કૃષ-કૃપી વિષ્ણુપુગલુ અશ ૪ મો. અધ્યાય. ૧૯ મો. પત્ર ૩૭ મું (મ સી ૧૭૦)

“ અપ્રમરાઓને જોવાથી મત્યધૃતિનું વીર્ય નીકળીને એક મરના ઉપર પડવાથી તેના બે ભાગ થઈ ગયા તેથી એક તગ્ધ છોકરો અને બીજી તગ્ધ છોકરી પેદા થઈ ગયા ત્યાં શીકાર કરવાને આવેલા શતધનુ રાજાને દયા ઉત્પન્ન થવાથી તે જાન્નેને પોતાના ઘરમા વધે જઈને- ‘ કૃષ, અને કૃપી ’ નામ રાખ્યું જે કૃપી હતી તે દ્રોણાચાર્યની સ્ત્રી થઈ. તેણીએ અશ્વસ્થામા નામનો પુત્ર પેદા કર્યો હત્યાદિ ”

સંજ્ઞનો ? પુરાણકારોએ-બ્રહ્માદિક દેવોના માટે સેમજ મોટા મોટા અગ્નિઓના મબધે તદ્દન અયોગ્ય અને અનુચિત વાતો જે લખીને બતાવી છે તે આપણાથી કબુલ રાખી શકાય તેવી છે ? અમાગ વિચાર પ્રમાણે તો જરૂર કોઈ ચાલતા સત્ય ધર્મથી વિપરીત થઈને કેટલુંક કલ્પિત ઉભું કર્યું હોય એમ લાગે કે આગે તો વાચકોની ધ્યાનમા આવે તે ખરૂં

(૬) દ્રૌપદીએ એક વર માગ્યો મહાદેવે પાંચ આપ્યા

મહાભારત

(મ ૩૬૩ પૃ ૫૭)

દ્રૌપદીએ મહાદેવજી પાસે એક પતિ માગવો છતાં પચ્ચપતિનું વરદાન આપ્યું ભગવાન કેટલા ઉદાર ” બ્રહ્માદિક ત્રણે દેવો આપસ આપસમા તો ઘણી

વખતે લડયા અને દેવ દૈત્યોને લડાવી માર્યા અને જગો જગોપર વર આપવામા દેવતા બધા ઉદાર થઇ પડયા આવા લેખોમા મત્યપણુ કચે દેઝાણેથી શોધતુ

(૭) પુરુષની સ્ત્રી બની, પાછી તેજ સ્ત્રી, પુરુષ સાંગવત
(૫ ૭૨-૭૩ મી)

‘ વચનવત મનુની ઇલા નામે કન્યા, સ્ત્રી મટી પુરુષ થઇ ગઇ શુ સ્પષ્ટિ નિયમ વિરુદ્ધ થઇ શકે ? કે જેનુ પાછળથી—સુદ્રઘ્ન નામ રાખવામા આ યુ હતુ (૭૨) પુન સુદ્રઘ્નને પુરુષ મટી સ્ત્રી થઇ જવુ શુ સ્પષ્ટિ કમ વિરુદ્ધ નથી ? (૭૩)

(૮) નામના પેટમા પેશી ક કલુશુકે જગત ભેયુ
સામાયણુ (બાલકાંડ) (૨૧ ૧૦૫ પૃ ૧૪

“ શુ કાગલુશુકનુ રામચદ્રના પેટમા પેશીને સ પૂર્ણ લોક લોકાન્ત-
ભેવા અને ઘણા દીન પ્રથં વ પેટમાજ જમણુ કરવુ શુ મબવિત છે કે ? ”

આ કાકલુશુકની કથા અમોએ રામનો ઇતિહાસ વખતા દેવતાકે વિસ્તારથી આપેલી ‘ છે તે ભુવે અને વિચાર કરે કે જેથી સત્યાસત્યની ખબર પડે

(૯) બ્રહ્મા ઇ ઇંતેરમી (૭૧) પેદીએ રામ ૨ ૧૯ મી પૃ ૩
જ્યારે વાન્મીંદી રામાયણના અધોધ્યા કાંડના લેખાનુસાર—રામચદ્ર બ્રહ્માની ઇંકાતરમી પેદીએ છે તો પૌરાણીઓ ક્યા કરીને જતાવશે કે નામચદ્ર ક્યા ત્રેતામા થયા ? અને જ્યારથી સ્પષ્ટિ થઈ ત્યારથી આઠમો મન્વતર હાલ છે કે જેમા આમરે ૫૦૦ વાન્ ત્રેતાયુગ આવી ચુક્યા તો ક્યા ત્રેતામા રામચદ્ર થયા ? ”

(૧૦) પરશુરામાવતારે માતાને મારી તે ધર્મ કે અધર્મ ?

નામાયણુ બાલકાંડ (૨૧ ૧૮ મી પૃ ૩)

“ પરશુરામાવતારે પોતાની માતાને મારી નાખી આ ધર્મ કે અધર્મ
જે આવા કામ કરે તે શુ ઇન્ધર કહી શકાય ? ”

આ પરશુરામ અને રામ એ બન્ને અવતારો એકજ વિધ્યુના સાથમા થએલા છે હતા એક એકને બોધ મૂઠ જેવા બની ઝોળખી શક્યા નહિ એ કેટલુ બધુ આશ્ચર્ય ? એટલુજ નહિ પણ એક એકને મારવા તૈયાર થઇ ગયા

આ લેખ અમારો ખાસ વિચારવા જેવો છે તે બોધ સત્યામત્યનો વિચાર
કન્વાની ભલામણુ કેડ છુ

॥ ઇતિ-(૧) સ્ત્રી ઘોડી, સૂર્ય ઘોડા થઈ પાછળ વનમાં ગયા ત્યાં બે અશ્વિની કુમારોની ઉત્પત્તિ, ભાગવતે ૦ માર્ક ડેવે ઘોડા ઘોડીના મુખના મેલાપથી નવું પુત્રો તેમાં એક હથીઆર બધ ઘોડેસ્વાર ૧

(૨) ગુરૂની સ્ત્રી સાથે—ચંદ્રે દરહો ભોગ, પુત્ર થતા ગન્નેમાં બધડો

(૩) ગૌતમની સ્ત્રી સાથે ઇંદ્રે કરહો ભોગ, રામાયણ ૦

(૪) પૃથ્વીરૂપી ગાયનું ત્રણ જણે ત્રણ વખતે હોહન કર્યું ભાગ ૦

(૫) અત્યઘૃતિનું વીર્ય, તેના સરથી બે ભાગ, તેના કૃપ, કૃષ્ણ, વિશ્ણુ પુત્ર

(૬) દ્રૌપદીએ એક વન માગ્યો, મહાદેવે પાચ આપ્યા, ભારત ૦

(૭) સ્ત્રીનો પુરૂષ થયા પછી તેજ સ્ત્રી થઈ, ભાગ ૦

(૮) રામના પેટમાં પેસી કાકભુશુંડે જગત બેયુ રામાયણ ૦

(૯) બ્રહ્મા ૧૧ મી પેદીએ રામ થયા, રામાયણ ૦

(૧૦) પરશુરામે માતાને મારી તે ધર્મ કે અધર્મ ? રામા ૦

એમ આશ્ચર્યજનક પુરાણકારોની દૃશ્ય કલમના વિચારોનું—ખડ પીત્તે પ્રકરણ ૧૧ મું ૦॥

પ્રકરણ ૧૨ મું.

(૧૧) ઇંદ્રને મારવા પૃથુના પુત્રને અત્રિની આજ્ઞા

શ કાકોષ શ કા ૪૪૫ પૃ ૭૦/મુ (ભાગવત)

“ અત્રિ સહિએ ઇંદ્ર (કે જે દેવતાઓનો રાજા બનાય છે તે) ને મારી નાખવા પૃથુના પુત્રને આજ્ઞા કરી શુ આ સત્ય છે ? ”

(૧૨) એક તુબડીથી સાઠ હજાર પુત્રો પેદા થયા

રામાયણ અને ભાગવત—(શ ૩૭૭ પૃ ૧ હ) એક તુબડીથી સાઠ હજાર પુત્રોનું પેદા થવું શુ અભવિત થઈ શકે છે ?

(૧૩) વળી-કાશ્યપની દીકરીઓથી-હાથી'ઘોડાદિ પેદા થયા

રામાયણ અને ભાગવતમા જુઓ- (શ ૪૧ મી પૃ ૬ મા)

કાશ્યપની દીકરીઓથી- હાથી, ઘોડા, ઉટ, વાઘ, ગરુડ, પશુ, પક્ષી, સાપ, વૃક્ષ, પુલ, દેવ, ઉત્પ ન થયા શુ સભવ છે ? ”

(૧૪) વળી જુઓ-ગાયત્રી દોહન કરતા હાથી, ઘોડા, મકાનાદિક નીકળના-નૃસિંહપુગણ અધ્યાય ૪૬ માં (શ ૩૬૯ પૃ ૫૪)

“ એક મુનિએ પોતાની ગાયને દોહી તેા તેમાથી વિવિધ પ્રકારના હાથીઓ, ઘોડાઓ, રહેવાના અને મનુષ્યોના રહેવાના મકાન, રાજ્યોને યોગ્ય બહુ જાતના વસ્ત્રાદિ નીકળ્યાં શુ સભવિત છે કે ? ”

(૧૫) વળી જુઓ-મહાદેવે અજનીના કાનમા વીર્ય પુકયુ હનુમાન પેદા થયા-ભાગવત (શ ૯૧ પૃ ૧૩)

“ મહાદેવે અજનીના કાનમા વીર્યનું પુકયુ અને તેથી હનુમાનનું પેદા થયુ શુ આવી ગ્રીવમુક્તિ પેલુ મહાદેવ જાણતા હતા કે ?

(૧૬) વળી જુઓ પુત્રનું બલિદાન ન આપવાથી હિંદુસ્થાન જલાદેરી થયા —ભાગવત—(શ ૬૪ પૃ ૧૦)

“ હરિત્યદ્રે પ્રવમ પુત્રનું બલીદાન આપવાનું કહેલું પુત્ર બલીદાન ન આપવાથી જલાદેરી ઇસીત થયુ શુ સભવિત છે કે ?

(૧૭) વળી જુઓ જમીનના ઘડામાથી સીતાળ નીકળ્યા રામાયણ (શ ૩૨ પૃ ૫)

“ પૃથ્વીને ખેડતા તેની અંદર એક ઘડામાથી સીતાળનું નીકળયુ શુ માનવા લાયક છે ? ”

(૧૮) વળી જીવો-પાર્વતી-પહાડથી પેદા થયા

ભાગવત-(શ ૩૧ પૃ ૫)

“ પાર્વતીજી પહાડથી પેદા થવું શું સંભવિત છે ? ”

(૧૯) વળી જીવો-નાન્દથી ૬૦ પુત્રો થયા.

ભાગવત-(શ ૪૬ પૃ ૭)

“ નાન્દનું સ્ત્રીરૂપમાં ફરી જવું અને તે પછી તેમને ૬૦ પુત્ર પેદા થવા શું આ વાત સંભવિત છે ? ”

(૨૦) વળી જીવો-યમરાજથી તલની ઉત્પત્તિ, આર્યોનાં તહેવારોનો ઇતિહાસ પૃ ૫૧૮ મા-“ તલની ઉત્પત્તિના સળધી એક કથા છે તે ઉપરથી તે યમરાજની તપશ્ચર્યને લીધે પેદા થયા એવું કહેવાય છે તેથીજ યમ પ્રીત્યથે બધા કાર્યમાં શ્રેષ્ઠ ગણવામાં આવે છે ”

(૨૧) વળી જીવો-પુરાણોના અસ્તિત્વમાં ખરા ધર્મનો લોપ એજ અધિકાર પૃ ૪૩૨ મા લખે છે કે -

“ પૌગણિક કાળમાં અનેક ધર્મ અથ અસ્તિત્વમાં આવ્યા, તેનું પરિણામ એ આવ્યું કે લોકોમાં ખરા જ્ઞાનનો લોપ થયો અને સ્વાર્થી લોકોએ તીર્થ મહાત્મ્ય, મેત્ર મહાત્મ્ય, ધર્મ વિધિ, ઉપપુરાણાત્મક કથાઓ વગેરે ઉત્પન્ન કરીને લોકોને અધમ દશામાં લાવી મુક્યા. ”

આમાં થોડો વિચાર-ખરો ધર્મ એક બાજુ ઉપર તટસ્થરૂપે વધવામાં છે નહીં નથી થયો તેના નિર્ણય કંવાવાળા મુગ પડિતો સામાન્યરૂપે પ્રકાશમાં ઝુકી રહ્યા છે અત્પક્ષે મમલ શકતા નથી સ્વચ્છદી સ્વાર્થી લોકો બેવા બાજુના છતાં ઠાક પીછેડા કરી રહ્યા છે તેમના કર્મની વિચિત્રતા સિવાય નોખીએ જો વિચાર કરવો ? તેથી પણ હવડા વિચારના નાસ્તિક જેવા મત્યધમને ફપિન કરવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે જીવોના કર્મની ગતિ ઘણા પ્રકારની હોય છે

(૩) દેવાને પુરાણ કથાથી સતોષ, તેવો યજ્ઞોથી નથી શિવપુરાણ ધર્મમહિતા, અધ્યાય ૨૨ મો શ્લોક ૫૫ થી ૬૧ (મ મી ૫ ૬૫)

“ દેવતાઓ—જાવિ, પુષ્પની પુષ્પ યુક્ત પુરાણાદિક પુસ્તકના વાચનથી જેવી રીતે મતોષ પામે છે તેવી રીતે નાટકના જેવા યજ્ઞોથી સતોષ પામતા નથી માટે વિષ્ણુના કે શિવના મહિરમા અથવા સૂર્યના મહિરમા જે પુરાણોની કથા વચ્ચે છે તે સર્વ કામનાઓને પ્રાપ્ત થઈ પછી સૂર્ય લોકને ભેદી પ્રહલલોકમાં જાય છે ત્યાં સેકડો કટપતંક રહી પછી ભૂતનમાં આવી રાજા થાય છે અને હજારો અશ્વમેધ યજ્ઞોથી જે કૃષ્ણ મળે ૬ તેટલું જ કૃષ્ણ-મહાભારત, અઢાર પુરાણ, વિષયના શ્રેણીને વચ્ચાવવાથી મેળવે છે માટે ગમે તે પ્રકારથી પણ પુરાણાદિક શ્રેણીને વચ્ચાવવાજ કેમકે તે પુરાણાદિકના શ્રેણીને વચ્ચાવવાથી જે ટલી પ્રીતી મહાદેવજીને અને દેવતાઓને થાય છે તેવી પ્રીતિ ખીજ કોઈ પણ વસ્તુથી ચતી નથી માટે પુરાણાદિકની કથા અવશ્ય વચ્ચાવવી હોવાદિ ”

આમાં આગળ બે બોલ—નાટકીયાના તમાસા જેવા યજ્ઞ છે ત્યારે પુરાણોમાં કયા પ્રકારની વિશેષતા ? તેમાંજ લખાણ બોલ—કામદેવસ્વરૂપ નાટકીયાએ પ્રહ્લા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ એ ત્રણે દેવાને નચાવી ફૂનીયાની સામાન્ય નીતિમાં પણ રહેવા દીધા નથી તે પુરાણોના સાક્ષ્યવાથી સૂર્યલોક ભેદી પ્રહલલોક સુધી કેવી રીતે પહોંચવાના ? વળી ત્યાં સેકડો કટપતંક રહીતે પછી ભૂતનમાં રાજા થવાના તે જાણવાનું જ્ઞાન નતો પ્રહલલોકમાં હવે તેમજ ન તો લેખને થયેલું જણાય છે જેથી આ લેખ લોકોના કટ્યાણ માટે યજ્ઞો લોક યજ્ઞ જણાવું નથી માટે માટે વિચાર કરીને જીવે

॥ ઇતિ—॥ (૧) ‘વેદની આજ્ઞા તે ધર્મ, આદીનો અધર્મ ભાગવતે ।

(૨) ધર્મના માટે પુરાણો કે અધર્મના માટે જીવો મત્સ્ય । (૩) દેવાને પુરાણ કથાથી સતોષ, તેવો યજ્ઞોથી નથી શિવ પુ, ।

એમ કવચ ત્રણના વિચારનું—૫૬ બીજે પ્રકરણ ૧૩ મું ॥

પ્રકરણ ૧૪ મું

(૧) વળી જીવો—શક્તિની સેવા કરવા નંદીઓ આવી,

ભાગવત મહાત્મ્ય (૨-૩૮૦ ૫ ૫૫) ૧ ।

‘ ભકિત નામનો ત્રી કહે છે કે-યમુના, ગંગા આદિ નદીઓ સ્ત્રીરૂપ વર્તીને મારી તડેનાતમા આવી શુ મલવિત છે ? ’

(૨) વળી જુઓ—ભાગવત ન ગાળજે તે ચડાઈ

ભાગવત મહાત્મ્ય (ચ-૩૮૫ મી ૫ ૫૬)

‘ મનુષ્યનો જન્મ લઈ એ ભાગવત ન સામજે તેને ચડાઈ મમજવો જોઈએ ’

(૩) વળી જુઓ—ભકિત જ્ઞાનાદિ નાચ્યા

ભાગવત મહાત્મ્ય (ચ ૪૨૦ થી ૫ ૬૩)

“ ભક્તિ, જ્ઞાન અને વેદાદ્ય એ ત્રણે નદની પેઠે નાચવા લાગ્યા ” ખુબ ફરી ! ભકિત, જ્ઞાન અને વેદાદ્યના પગ શરીર છે કે ? અમાગ પૌગણિયો આજ્ઞાત ઇશ્વરને નચાવે તો ભક્તિ વચેરેને નચાવે તેમા શુ વિશેષ ! અને પછી અમાગ ભોળા જ ઇચ્છોને આગળીના ટેરવા ઉપર નચાવે તેમા શુ આશ્ચર્ય છે ? ”

(૪) વળી જુઓ—પાપીઓ કોપીઓ મપ્તાહથી પવિત્ર

ભાગવત મહાત્મ્ય (ચ ૪૦૮ મી ૫ ૬૨)

“ જે માણસો સર્વદા પાપ કરનારા, મદા હુગચારમા લાગેલા, કુમારો જના, ક્રોધરૂપ અગ્નિથી બળેલા, કુટિલ અને કામી હોય તેઓ પણ કલિયુગમા અપાહરૂપી ચંદ્રથી પવિત્ર થાય છે ” શુ આ સત્ય છે કે ? ત્યારે ભાગવતની ઠંથા શ્રવણથી દરેક જાતના પાપ મટીન મોક્ષ પણ મળે છે તો પાપ કરવા ને ભાગવત નાભળવુ ! બસ બેડો પાગ ! શુ આવા વાંચ પાપકર્મ કરવાને ઉત્તેજન નથી આપતા કે ? ”

(૫) ભાગવતની કથાનો આ જ કૃષ્ણના ગયા પછી

ચ ૪૨૧ મી ૫ ૬૩ મુ ભાગવત મહાત્મ્ય—

“ ભાગવતની કથા પહેલવેળી શુદ્ધે પરીક્ષિતને કહી અને તે કથાનો આ જ શ્રી કૃષ્ણના પધારી ગયા પછી કલિયુગમા ત્રોગ કરતા કેઇક વધારે

વર્ષ થયા હતા ત્યારે ભાદરવા માસની નામથી ગુરુદેવજીએ કથાનો આનંદ કર્યો હતો. ઇત્યાદિ

(૬) યવનોની વઢાઈ પડીતું ભાગવત કૃષ્ણ વર્ણન કયાથી ?

શ-૩૭૮ મી પૃ ૫૫ મા ભાગવત સ્કંધ અધ્યાય ૧ લો. શ્લોક ૩૬ મો

આશ્રમા યયનસ્તદ્વા સ્તીર્ગાંનિ સરિતસ્તથા ।

દેવતાયતના યન્ન દુર્ણમ્પાનિ મૂર્ચિશ ॥ ૩૬ ॥

ભાવાર્થ-હુંપ યવનોએ આશ્રમો, તીર્થો, નદીઓ તો પેતાના કબજે કર્યા અને ઘણા દેવમંદિરોનો નાશ કર્યો

આ લેખથી યવનોની ચઢાઈ પડીતું ભાગવત ગુરુદેવના વખતમાં કયાથી કે જેથી કથાનો પ્રારંભ થયો ?

(૭) પુરાણ પછીના વેદો પુરાણ તથામાં હાજર ના ૫૩ મી પૃ ૩૫ મુ પદ્યપુરાણ

બ્રહ્મણા સર્વશાસ્ત્રાણા પુરાણ પ્રથમ સ્મૃતમ્ ॥

ભાવાર્થ-શાસ્ત્રોમાં પ્રથમ પુરાણ અને પછીથી બ્રહ્મણે વેદો ઉપજા કર્યા શું આ સંભવિત છે ? ”

વળી શ ૩૪૧ મી પૃ ૪૯ મુ પદ્યપુરાણ

વૈદાતાનિચ વેદશ્ચ મગ્નસ્ત્રાણિ સહિતા ।

દશમતપુરાણાણિ પદ્શાસ્ત્રાણિ સમાયસુ ॥

અર્થાત-વેદાત, વેદ, મંત્ર, તંત્ર, મહિતા, ૧૭ પુરાણ, ૬ શાસ્ત્ર એટલા ભાગવતની કથા સામગ્રી આપ્યા નુ આ સંભવિત છે ? શું આ લેખ હિમાદ્રિકૃત અનુવર્ગ ચિંતામણિ જેવો લેખ નો ? ”

(૮) શ ૫૦ મી પૃ ૮ મા ભાગવત મહાત્મ્ય “ ભાગવતની કથા શ્રવણ કરવા પાહાડ અને નદીઓનું આવતું શું સંભવિત છે ? ”

॥ ઇતિ-નિર્મર્થા પુરાણોને મહિમા પણ નિર્મર્થા (૧) ભક્તિની સેવા કરવા નહિઓ આવી । (૨) ભાગવત ન મળે ને ચઢાઈ । (૩) ભક્તિ

જ્ઞાનાદિક નામ્યા । (૪) પાપીઓ, કોષીઓ સમાહરી પવિત્ર । (૫) કૃપા
ગયા પછી ભાગવત કથાનો આરભ । (૬) ચલનો પી ચઢઈ પટીનું ભાગવત ।
(૭) પુરાણ પછીના વેદો । પદ્મપુ । (૮) ભાગવતનું શ્રવણ કરવા પહોંડ
અને નદીઓનું આપણું માતમી કલમ વિના બાકીની સાત કલમો—ભાગવત
મહાત્મ્યથી તેના વિચારનું ખડ નીચે પ્રકરણ ૧૪ મુ ॥

કલિમા હિનામઘીજ મોટું ફળ અને વિદ્યાના નામ ભાગવતાદિ

પ્રકરણ ૧૫ મુ કલમ બેનુ.

(૧) પૂર્વકાળમા-યોગાદિકથી જે ફળ ન મળતું તે કલિમા નામથી
તુલસી ગમાયણ બિત્ત ૬૧૬ પૃ ૧૦૦૨ માં જુવો.

સ્તયુગ ત્રેતા દ્વાપરહુ પૂજા મદ્ધ અરુયોગ ।

જો મનિ દોહ મો જલિ હરિ હિ નામ તેં પાવહિ હોમ ॥

અર્થ—મત્યુગમા યોગ કરવાથી, ત્રેતા યુગમા-યજ્ઞ કરવાથી, અને
દ્વાપરમા પૂજા કરવાથી જે ગતિ થાય છે તે ગતિને કલિયુગમા લોહો દેવળ
હરિનું નામ લેવાથી પામે છે ? ”

કૃતે વદ્ યાયતો વિષ્ણુ ત્રેતાયા યજતો મદ્ધ દ્વાપરે પરિચર્યાયા
જલા તટાન્કીર્તનાત્ ॥ (ભાગવતે પદ્મદશે સ્કથે)

મત્યુગાદિકમા—યોગાદિકથી જે ફળ મળે તે કલિયુગમા દેવળ હરિના
નામ માત્રથીજ ફળ મળે છે ત્યારે તો આપણે માટે કલિયુગજ મોટોને ?
કલિમાનો ઠગણાણ કરવાવાળા વધાર જોવામા આવે છે તો પછી તલિ કાઢ
જોડ હરિ નામ માત્રથી મત્યુ યુગાદિક જેટલું ફળ આપવાવાળો કયા ગુણ
વિશેષથી મનાયો હશે ? સ્વાર્થ ગુણ વિશેષથી તો આટલું મોટું જળ નહિ
લખાયુ હોય ?

(૨) ગદ્દ (૧૪) વિદ્યાના નામ)

તુલસી ગમાયણ પૃ ૧૫ ની ટીપમાથી

“ ૧૪ વિગ્રા—પુગલુ ૧, ન્યાય ૨, મીમાંસા ૩, ધર્મશાસ્ત્ર ૪, શિશુ ૫, કંડ ૬, વ્યાકરણ ૭, નિરૂપ ૮, છંદ ૯, ઋગ્વેદ ૧૦, ઋગ્વેદ ૧૧, ઋગ્વેદ ૧૨, સામવેદ ૧૩, અને અવવેદ ૧૪, એ ચૌદ વિગ્રાઓ કહેવાય છે ”

પુરાણ ન્યાય મીમાંસા ધર્મશાસ્ત્રાગ મિત્રિતા ।

વેદા ન્યાનાનિ વિદ્યાના ધર્મસ્ય ચતુર્દશ ॥ સ્તોત્ર ૧૨૩ ॥

(વાસવદત્ય સ્મૃતિ આશાનધ્યાય સ્લોક ૬૩ મે)

॥ ઇતિ—કલિયુગમાં હિન્દી નામથી જ મોટું જળ મળે ભાગ ૧ આજ વિદ્યા ॥ નામ યજ્ઞવલ્કે બાદ ખીરે પ્રકરણ ૧૨ મુ ॥

પુગલો—શાન્તથી મહી માસા ન્યાયા અગ્રેજે ”

પ્રકરણ ૧૬ મુ.

વિદ્વાનોના મતથી કંપાએલો મહાભારતનો કાળ

સમૃદ્ધ ભારત્યનો ઇતિહાસ પૃ ૩૬૪-૩૬૫—

“ મહાભારતનું મૂળ સ્વરૂપ આમરે ઇ ૨ પૂર્વે પાંચમા ગતકમાં ઉપનિષદો જોવા કદાચ આપણે માની લઈએ તો તે જોઈ કહેવાશે નહિ મહા ભારતનો અથ દોષ સ્વરૂપમાં પણ અસ્તિત્વ ધરાવતો હોય તેના માટે પુનામાં જુનું પ્રમાણ આપણને આશ્વનાયન ગૃહ્ય મૂળમાંથી મળી આવે છે એ ગૃહ્ય સૂત્રમાં—ભારત અને મહાભારત વિષે કથન કરવામાં આવ્યું છે એ ઉપરથી પણ ઇ ૨ પૂર્વે પાંચમા ગતકમાં એ અથ તો ઉત્પત્તિ વચાના અનુમાનને ટેકો મળે છે ॥

એ ઉપરાંત હિંદુ લોકોના મંત્રિ તેમજ જુદા અગ્રેજી જના માંચવી રાખવામાં આવે છે તે હું ગરો વિષે પણ એમાં કથન કંપામાં આવ્યું છે આ પ્રમાણે મૂળ કાવ્યમાં કઈક વિસ્તાર ઇ ૨ પૂર્વે ૩૦૦ વર્ષ પછી અને પ્રથીમ નની ગરુડાવના અરસામાં થયો હોયો એમ એ જોવા માન્ય પડે છે ॥

પૃ ૩૬૫ નીચેની ટીપ્પણ જણાવવામા આવ્યું છે કે—“ મહાભારતના અનાનુ નામ ‘ વ્યાસ ’ એવું નામ પડ્યું તેનું કાન્તુ એવું જણાવવામા આવે છે કે જોગે વેદોની વ્યવસ્થા કરી (વેદાન્તિત્રિયામ) મહાભારતની એવું વ્યવસ્થા કરી એવું કેહવું પડેકાણે કહેવામા આવ્યું નથી ॥

પૃ ૩૭૬ થી—“ પુનઃજો આપણને જાણીતા છે તે તો મધ્યમા એકદં મહાભારતથી માડા અથાએના છે તેમા જે પ્રાચીન મમયની વાર્તાઓ આપવામા આવી છે તે ઘણીખરી મહાભારતમાથીજ લીધેલી છે તો પણ એ પ્રમાણે જેને આપણે પ્રાચીન કહીએ એવું પણ ઘણું છે અને મહાભારત અથવા મનુ-સ્મૃતિનાજ સ્ત્રોતો મહાભારત અથવા મનુસ્મૃતિમાથીજ લેવાએલા છે એમ માની લેવું એ શક્ય નથી જુની સ્મૃતિઓ અને વેદોની માથે એ પ્રમાણે ઘણું સ્પષ્ટ છે ॥ અને એજ વર્ગના વિશેષ પ્રાચીન ગ્રંથોમાથી એની ઉત્પત્તિ થઈ હોય એ પણ જાણવા ભેગ છે

પુનઃજોનો જે ખામ વિષય તે જમા આગળ આપવામા આવ્યો હોય છે ત્યાં આગળ જુદા જુદા પુનઃજોની વચ્ચે એટલું મગ્ધાપાત્ર જેવામા આવે છે—રણીવાન તો પાનાના પાના સુધી ગળે શબ્દ તેના તેજ જેવામા આવે છે એ સર્વની ઉત્પત્તિ વધારે પ્રાચીન એવા કેઈ એકજ મગ્ધમાથી થઈ હશે એવા અનુમાન ઉપર આવ્યા વગર આપણાવી કહેવાતું નથી

આમા માગ વિચારો—ઈ મ પૂર્વે પાંચમા નેકાનું મહાભારત છે જોનોના સર્વજ્ઞ પહેલાના પાત્ર પગ રાખીએ પણ ૮ મા નેકાના પૂર્વેના પાંચનાથ તો સિદ્ધ છે તેમના પત્રીનું જ મહાભારત છે વેગમા ઇતિહાસનું નામ નીગાણું નથી તો પત્રી મહાભારતમા કયા જ્ઞાનીઓ મેગયો ?

અને વેદોમા કેઈ કેડ બાળત નામ માત્રવી છે તે પાંચથો જ દાખલ કરવામા આવી ॥

ઉદાહરણમા જુઓ પ્રદ્ધા ભમ ઠેકાણા વિનાના વેદોમા આદિથી તે અત સુધીમા બધી દ્વિતિયાના શિરોમણિ તરીકે દાખલ કરી દીધા છે તે મિવાય બીજી સૈ કહો બાળતો વેદોમા પાંચથો દાખલ કરી દીધેલી છે આ વિષયમા જુવો મણિલાલભાઈનો લેખ—“ યજુરુપત્ર નરોજ દેવ કડપાયો અને પ્રજાપતિ જધાના મોખરે આવી ઉભો ઇત્યાદિ

॥ ઇતિ—પુનઃજો—મહાભારતથી માડા રચાયો—અથેતેના મતથી ખડ બીજે પ્રકરણ ૧૮ મું ॥

વિશ્વામિત્રે નતુ સ્વર્ગ જનાવ્યુ રામા । સ્વર્ગે જતો નહુંપ અગરત્યના
ગાપથી અજગ

પ્રકરણ ૧૭ મુ કલમ બેનું.

(૧.) દેવોએ વાર વાર સૃષ્ટિ ન્થી, સ્વર્ગની જોટ વિશ્વામિત્રે પુત્રી

તુલમી રામાયણ અયોધ્યા કાંડ પૃ ૫૬૪ ની ટીપમાથી—

“ત્રિશકુ રાજાને ઝગ્ગા થઈ ઢે-નદેહ મ્મ ર્મા જાડે એવો યજ્ઞ કરવાની
ધગ્ગા વશિષ્ઠજીને જણાવતા તેમને ના પાડી પછી વશિષ્ઠના પુત્રો પ મે ગયો
તેમને શુરૂના વચનનો અવિશ્વાસી જાણી ચડાવ થઈ જવાનો શાપ આપ્યો
પછી ત્રિશકુ વિશ્વામિત્રની પામે ગયો વિશ્વામિત્રે વશિષ્ઠના દ્વેષથી તેવો યજ્ઞ
કરવાનો આજ્ઞા કર્યો એ યજ્ઞમા દેવતાઓ ભાગ લેવા નહિ આવતા વિશ્વામિત્રે
તપોજળથી ત્રિશકુને મરેહ સ્વર્ગમા મોકલી દીધો પણ દેવતાઓએ તેને ધકેલીને
ત્યાથી ઉધે માથે ફેંકી દીધો વિશ્વામિત્રે નતુ સ્વર્ગ જનાવીને તેમા ગપ્યો

(વાતમીક્રીય નમાયણુ ખાલકાકમાથા બીધેવો ઉતારો)

આ કથામા તપાસવાનું કે-ત્રિશકુના યજ્ઞ કરના વિશ્વામિત્ર જે
જાનવમુનિની પામેથી છત્તો ઘોડાની માથે એક કન્યા શુરૂ દક્ષિણામા લેનાર
હોય તો વિચારવાનું કે-પ્રહ્લાદચર્ચનો ભગ ઢરી કોષ કે દ્રવ ધાન્ય કરનારા
મુનિએ મા નવુ સ્વર્ગ જનાવવાની શક્તિ હોય ખરી કે ? જનાવીને તે નવુ સ્વર્ગ
કયે કેકાએ ગોઠ મુ ? ત્રિશકુને ત્યા ગપ્યો તે એકલને કે બીજાઓની સાથે ?
તેને રહેવાની અવધિ કરી આપી કે મહાને માટે રાખ્યો ? જે આ ગધી
વ્યવસ્થા પૂર્વક ત્રિશકુને ગપ્યો હોય ત્યારે તો પ્રહ્લાદિ દેવોથી પણ વિશ્વામિ
ત્રનો દગ્ગાએ એછો ન ગણાય ? જેવી રીતે આ દુનીયાની ઉત્પત્તિ કરવાની
તા ધરાવના અનેક દેવો જાહેમા મુકાયા છે તેમાનો જે એકજ સાથો
કનાવીને આપો ત્યારેજ વિશ્વામિત્રે સ્વર્ગ જનાવ્યુ માત્રુ મનાય નહિ તો જુઠમા
એક વધારાનું જુઠજ છે 'અનાદિકાળના પ્રવાહથી આવતી આવેલી આ દુનીયાની
ઉત્પત્તિ કરવાનો દાવો કરનાગ કેટલા બધા દેવે ધયા ? મામાનો કયો સાથો
માનવો ? એકાતમા બેસી જગ વિચાર કરીને જતાવો

આ ત્રિશકુના માટે એવું પણ લખવામા આન્યુ છે કે જ્યારે દેવત,
આત્ર સ્વર્ગ માથી ધ કેલી મુકયો ત્યારે અધવચ વટકયો અને તોના નાકમાથી
કર્મનાશા નિ વહી ”

આ લેખકે કયા દિવસજ્ઞાનથી જોડેને લખ્યું કયે ?

(૨) સ્વર્ગમાં જતો ' નહુપ, ઋષિના શાપથી અજગ વધ પડયો

તુલસી રામાયણ અયોધ્યા કાંડ પૃ ૪૨૮ (મહાભાગત-વનપર્વતમાથા)

■ કોલ મમયે ઇંદ્ર બ્રહ્મહત્યાના કચ્છી છુપી જતા મોટા પુણ્યથી ' નહુપ ' નામ ઇંદ્ર થયો હતો. નહુપે ઇંદ્રાણીના ભોગ વરવાની ઝઘા કરી ત્યાં ઇંદ્રાણીએ હઠ પકડીને કહ્યું કે જે બ્રાહ્મણે ઉપાડેથી પાલખી પાં બેસીને

આવો તો હું તમારી બી થાઉં રાજાએ ઋષિઓને બોલાવી પાલખીમાં લગાવી તેમાં પાંતે બેસીને બા-યો ને આજ્ઞતા ગીઘ્રતાના વાગ્તે અગત્યના માવામાં પગ માર્યો તેથી અગત્યે શાપ દીધો કે " તુ અજગ વડે પૃથ્વી પર પડ " આની નહુપ અજગ થાને પડયો "

આમાં પણ થોડું વિચારીએ-ઇંદ્ર થયા પછી ' નહુપે ' ઇંદ્રાણીની ઇચ્છા કરી ઇંદ્રાણીના હઠથી પાછા પૃથ્વીપર આવ્યા, તો તે ઇંદ્રના સ્વરૂપે કે નહુપના સ્વરૂપથી ? ' જોર ' ઋષિઓને બોલાવી પાલખી ઉપડાવી તેમાં બેસીને પાછા સ્વર્ગમાં આવ્યા ઇંદ્રનું સ્વર્ગ, ઉપન મળ્યું છે કે નીચે ? ઉપર હોયતો પાલખી ઉપડી માર્ગ વિના ઋષિઓ દેવી ગીતે આવ્યા ? કદાચ માનીએ કે પોતાના તપોબળની શક્તિથી આવ્યા જે તપોબળની શક્તિ હોતતો નહુપના ભારજ શા હતા કે ઋષિઓની પાનેથી પોતાની પાલખી ઉપડાવી શકતા ? જે નહુપ મળ્યું પાછી ઇંદ્ર થયા પછી પૃથ્વી ઉપર આવ્યો માનીએ તો દેવોના બાવેના આયુષ્યમાં કોઇથી કેન્દ્રગ થઈ શકતોજ નથી તો પછી અગત્ય ઋષિના શાપથી અજગર થવાની વાતજ કયા ગ્હી ? માટે આ લેખ જ્ઞાની પુરૂષથી લખાએલો નથી તેમ વાત પણ સત્યરૂપની નથી વિચારી જીવો અમાન આ વિચારો, તમો પણ સમજશો

॥ ઇતિ-વિશ્વામિત્રે નવુ સ્વર્ગ બનાવ્યું ગમા ના સ્વર્ગે જતો નહુપ રાજા અગત્ય મુનિના ગાપથી અજગ થઈ પૃથ્વીપર પડયો ખડ શીજે પ્રકરણ ૧૭ મુ ॥

લોકોના કલ્યાણ માટે નહિ પણ દાસ બનાવવા અથવા અગ્રેજો

પ્રકરણ ૧૮ મુ

અથ અથવામા પ્રાદ્યક્ષીને સ્વાર્થ માધવાનો આગ્રહ

નરદત્ત માહિત્યનો ઇતિહાસ પૃ ૩૩૫ વી

સૂત્રો વડે નિર્ધારિત થતા ધર્મ વિધિઓ તથા રીતરિવાજોના મોટા સમૂહ તન્ક બાપમે પાઠા કરીને દ્રષ્ટિ કરીએ ડીએ તો સ્વાભાવિક રીતે આપણને એવું માનવાની લાક્ષણ્ય થઈ આવ્યા વગર રહેતી નથી કે—હિંદુ લે દે ની બુદ્ધિને દાસ-ત્વમા આણવાને માટે અને ધર્મના વિષયમા તેઓ ન મેશા એવીને એવી દારા ત્વનીજ સ્થિતિમા રહે, એટલા માટે ઠઈ પણ ઉત્ત્રાગ વગરના વિપ્રલોકોએજ જાણી જોડેને એ મધ્યુ ઠામ કરેલુ છે પણ દિનપ્રતિદિન જે શોધજોજો થતી જાય છે તેને પરિણામે હવે જણાવવા માડયુ છે કે વિપ્રોતુજ જેમા વિશેષ કામ એવા પ્રાદ્યક્ષ વિધિઓનો પણ મૂલ આધાર તો લોકમા પ્રથા થયેલા ધર્મ વિધિઓ ઉપજા હોતો જો એમ ન હોય તો હિંદુમનના લોકો ઉપર પ્રાદ્યક્ષ ધર્મ ની આટલી મત્તા કેવી રીતે સ્થાપિત થઈ અને તે અત્યાર સુધી કેવી રીતે ટકી રહી તે મમજવુ મુશ્કેલ થા પડે જે વિધિઓ પહેલેથીજ અસ્તિત્વમા હોતી તેને વધારે વિસ્તૃત તથા મુખ્યવસ્થિત કરવામાજ પ્રાદ્યક્ષોની સગ શક્તિને ખરખરા ઉપયોગ થયો હોતો અને તેઓએ જે કામ માથે લીધુ તેમા, નિ નશય બીજે કોઈ પણ સ્વળે ઠની નથી જોવામા આ ચો જોરો વિજય તેઓએ પ્રાપ્ત હોયે

આમા માન જે જોવ—જૈનોના શ્રી કપલદેવ તીર્થંકર પહેલા, તેમના પુત્ર ભગ્ત ચક્રવર્તી પહેલા, જેમના નામથી આ ભગ્ત ભાગ્તના નામથી પ્રસિદ્ધ થયુ તેમને આ પ્રાદ્યક્ષ વજ ઉપદેશના માટે સ્થાપિતો તેમના અત્તાન ની પંપરા તીર્થંકર ના શુદ્ધ તરનોનો ઉપદેશ કરતી અને ગજા પ્રજાથી પોતાની આજીવિકા મેળવતી આ પ્રથા જૈનોના નવમા દશમા તીર્થંકર સુધી ચાલતી નહી પછીના તીર્થંકરોના સમયમા તે સ્થિતિ પલટા (આ ઠેકાણે ૧૧ મા તીર્થંકરથી તે આજ સુધીનો જુરો અમાગે લેજ) ડેટવાડો સ્વાર્થના વશથી સત્યનિષ્ઠા છોડતા ગયા પાંત પાંત કરાવતા, ગજા પ્રજાને વ્યવહાર પુનતુ પઠન કરાવી પોતાના તામામા રાખવા પુરતકોની ચના કરી સ્વાર્થના પાટા ણધાવતા + પછીથી થતા

સીમાર પેનો એ ગજાનો ધર્મ આ સીમાર ધર્મ આત્માના ક રાણ માટે
 ૮૧૧ ની થય અ ૧૩૬ ક આ કે ન થય ત્યારે એજ ઉધા પાગ

આવેલા સર્વજ્ઞ પુરૂષોના કે અત્ય અર્ધજ્ઞના ઉપદેશોના સામો થઈ એ નવવર્ણને બહુ છતુ સગી પોતાના તાબ મા કરી લેતા કહેવત છે કે—“ જેનો મોટો પદ તેની છત ’ એટલે તે સ્વાર્થો પ્રાદ્યલોજ ફાવતા અને તે પ્રમાણે ચાલતુ આવેલુ આજે પણ આપણે જોઈ રહ્યા છીએ અરે જોના એજિનેથી પકાશમા વધારે થના ગાંચો એમ સત્યશીવ પડિતો ‘પરુ માની ગદ્યા છે આ ઠેકાણે આટલુ કહેલુ વધારે પુગતુ નહિ ગપાય ?”

॥ ઇતિ—પ્રાદ્યલોજે લોજેને દાસ મનાવવા ત્રથા ન્યા ગઈ બીજે પ્રકરણ ૧૮ મું ॥

વૈદિક અને બૌદ્ધ સાહિત્યના કાવેમાં વધારે ફેર નથી સૂકતોમા આત્માના જન્માત્મનુ સચન નથી અજેજે

પ્રકરણ ૧૯ મું. કલમ બેનું

(૧) વૈદિક અને પુરૂષ સાહિત્યના સળધે પાદ્યાત્યોના નિર્ણય

સંસ્કૃત માહિત્યના પ્રસ્તાવિક પૃ ૧૨ મા એલુ જણાવવામા આવ્યુ છે કે—

“ હિંદુસ્તાનમા વૈદિક યુગના પ્રારબ્ધુ સાહિત્ય અને બૌદ્ધ ધર્મના નમથનુ સાહિત્ય એ બેની વચ્ચે વધારે ફેર છે એમ ભાગ્યેજ ગણાગે ”

વિચારવાનુ—જો કે આ જાતમા મત બેદો ઘણા છે પણ જણાવવાનુ એ છે કે—વૈદિક અને બૌદ્ધ માહિત્યમા ઉતરેલા વિદ્વાનો બૌદ્ધના સાહિત્યને ષળગી વિચાર કરે છે પણ પાછાથી જો વિદ્વાનો જોનોના સાહિત્યમા વધારે ઉતર્યા છે તેઓ બૌદ્ધ કરતા જેનોના સાહિત્યને ઘણા પૂર્વકાળનુજ ગતારે છે એટલુજ ધ્યાન જોવાવાને ઉપરનો ફકરો ટાકી ગતાવ્યા છે

(૨) જૈન બૌદ્ધના સ્પર્ગથી વદિકમા મોટી ગરબુડ

હિંદુસ્તાનના દેવો—પૃ ૨૭ મા જુવો—સગ મોની અં વીલી અર્ધસ કેટલીક ચાગત્યની બાળતો ઉપર ઘણુ વિચાર કરીને એવા સાર ઉપર ગાવ્યા છે કે—“ વેદના મુન્નમા આત્માના જન્માતરના મિદ્વાત મેબધી કોઈપણ સચન

કર્યુ જણાતુ નથી આ સિદ્ધાંત પાછળના કાગળના હિંદુના ધર્મનું પ્રસિદ્ધ લક્ષણ છે ■

આમા મારા વિચારો-જૈનોના આત્માના જન્માતરનો સિદ્ધાંત નર્વજાથી પ્રગટ થતો અને તેમણે શામન ચાલતુ ત્યાં સુધી તે આવતો, તેમના સામનના અભાવમા નષ્ટ થઈ જોવો થઈ જતો અને એ વિષય અનાદિ દાખથી ચાલતો આવેલો મનાયો છે જૈનોના છે લા તીથ કર શ્રી મહાવીર નર્વજા ભગવાનનો તથાન કરેલો આત્માના જન્માતરનો સિદ્ધાંત અખડિત અને અગાધિક આગળી દુનીયાને ચક્રિત કરે તેવો હાવમા વિદ્યમાન છે

જૈન ધૌદની જાગૃતિના મમલમા વૈદિકોએ જૈનોમાથી અકલ્પ કરી તે આત્માના જન્માતરના વિષયને ઉપનિષદાદિકમા તુટક કુટક રૂપે ગોઠવવા માડ્યો તેથી આત્માના જન્માતરનો સિદ્ધાંત પાછળના હિંદુ ધર્મના લક્ષણ રૂપે ગણાયો ખરો. પરંતુ એ સિદ્ધાંતની ગમના પ્રવાહનું મૂળ ક્યા છે એ વિચારવાની ખાસ બલામણુ કરે છું જૈન ગ્રંથોના અભ્યાસકે પડિતોએ પોતાના વિચારો પ્રગટ કર્યા છે અને તે છપાઈને બહાર પડ્યું પડી ગયા છે તે નિવાચ જીવ પણુ લેખો આ ગ્રંથના અન્તે આપ લોકો જોઈ શકશો, આ કેદાએ એટલુજ કહેવું બધ છે

॥ ઇતિ-વૈદિક અને ધૌદ નાકિત્યના કાગમા વધ રે ફેર નથી

વેદોના સૂકતોમા આત્માના જન્માતરનું સૂચન નથી પ્ર ૧૬ સુ ॥

૧ કદુથી મર્ષો, વિનતાથી ગરૂડો ૨૪૬૫૦

પ્રકરણ ૨૦ સુ કલમ ત્રણનું

(૧) કદુને-વિનતા-નર્પન ગરૂડની માતા

૨૪૬૫૦૧૫ ત્રીજો પ્રકાશ ૬, અધ્યાય ૩૮ મો ૫ ૭૦ થી —

“ સર્પોની માતા કદુ અને ગરૂડની માતા વિનતા એ બે બહેનો હતી પણ શોકચરૂપે કાર્યપત્ની સ્ત્રીઓ હતી એઓને યગ્ન સમા વિવાદ થયો કદુએ કહ્યું કે સૂર્યના ઘોડાના પુછકા મ્યામ છે અને વિનતાએ કહ્યું કે સૂર્યેદ છે આમા બે હારે તે હારી યાય એવી બે સ્ત્રી થઈ કદુએ-સર્પોને પુછકે વિદાવવાનું કહ્યું

પણ મર્યાદા માન્ય નહિ તેથી કદ્રએ શાપ આપ્યો માત્ર એક કદંટ નાગે પોતાની કણ દાકીને નીલુ પુછ કરીને બનાવ્યું એટલે વિનતાને કદુની દાસી થઇને રહેલુ પડયુ

માતાનુ દારયપણુ ઊગ્રવવા ગરૂડે અમૃત લેવા જવા ભાગ્યુ માગ્યુ વિનતાએ સમુદ્રના શમનુ ભક્ષ ગતાવ્યુ તેનુ ભક્ષ કર્યું પણ તૃપ્તિ ન થવાથી પોતાના પિતા દારયપની પાને ભક્ષ માગ્યુ, કસ્યપે વિલાવમુ અને સુપ્રતીક એ એ ભાઈ પરંપરના શાપથી ગજ અને કછપના જન્મને પ્રાપ્ત થયા હતા, તેમનુ ભક્ષણુ કન્વાની ગળા અ પી, તેમને ગરૂડ રોહિણી વૃક્ષ ઉપર બેસી ખાવા જતા ત્યાં વાલિખિશ્યાદિ ઋષિઓ અવવેળીને રહેલા, તેથી તે ડાળી પડવા લાગી તેને છોડી ગરૂડે મધ્યમા બેસી નજરકછપનુ ભક્ષણુ કરવા માડ્યુ, પછી ગરૂડે અમૃત લેવા સ્વર્ગમા જવા માડ્યુ અનિષ્ટ ઉત્પાતો દેખી છંદ્રે જૃહસ્પતિને પુછ્યુ ત્યારે જૃહસ્પતિએ વાલિખિલે દીધેલા શાપનો કાળ બનાવ્યો ગરૂડ સ્વર્ગમા ગયા ત્યાં દેવતાઓની માથે ચુદ્ધ થયું. વિષ્ણુએ છલકા વાહન માટે ગરૂડને પ્રાર્થન કરી છંદ્રે વગ આપ્યો સ્વર્ગમાથી અમૃત લાવી ગરૂડે કુગમા મર્પની પાસે મુકી માતાનુ દારયપણુ છોડાવ્યુ નાગો સ્નાન કરવા ગયા એટલે છંદ્રે અમૃત લઈ લીધુ પછી કલ્પને આદતા મર્યાદાની જીન્ડાના એ ભાગ થઈ ગયા

આ કથા મહાભારતમાથી લઈ નમાયણુના પૃ ૩૬૨ની રીપમા-કેટલાક દેવકારથી લખી તેમા જણાવ્યુ છે કે-“ગરૂડે માતાના દાસીપણાની વાત જાણી મર્યાદાને અમૃત લાવી દેવાની પ્રતિજ્ઞા કરી પોતાની માતાને દાસીપણામાંથી છોડાવી દહોપન અમૃતનો કુલ મુકાવી ત્રયો નાહવા લાગ્યા ૦૬ કુલ ઉઠાવીને લઈ ગયા સર્પા આવીને દહો આદવા લાગ્યા તેથી તેમની જીન્ડાના બે ભાગ થઈ ગયા અમૃત મુકવાને લીધે તે દિવસથી દહો પવિત્ર ગણાયા

આમાં વિચારવાનુ કે-કસ્યપ ઋષિ જે પ્રસિદ્ધ થયા છે તે આ કદુ અને વિનતાના પતિ મમજવા ક જીએ ? અને કદુ અને વિનતા તે મનુષ્ય સ્વરૂપની હતી કે પશુના સ્વરૂપની ? કાણુ તેમના વચની વૃદ્ધિ પન્નરૂપની છે માટે મનમા મદેહ ગ્દે ૩ વિનતાએ પોતાના પુત્ર ગરૂડને સમુદ્ર મધ્યના સગરનુ ભક્ષ ગતાવ્યુ છે તે કયા જ્ઞાનથી ગતાવ્યુ હશે ? અને કાસ્યપે-મે ભાઈ મરીને ગજ અને કછપ થએલાનુ ભક્ષ કરીથી બનાવેલુ છે તે મેણુ કયા જ્ઞાનથી બનાવ્યુ હશે ? રોહિણી વૃક્ષની ડાળીએ વાલિખિશ્યાદિ ઋષિઓ આ કાસ્યપથી લદકીને ગ્દેલા હતા ? અને આ મધુ કયા કાળમા કેના વખતમા બનેલુ ?

આ બધી નાતોનો વિચાર કરતા આ લેખ બનાવટી વાગે છે ગગન ડોહ
બરે ખુવાસો બતાવે તો અમારું નેનો કોઈ કંઈ નહીં ; ત્રી પત્તુ ગા લેખ વિચારી
પુરુષોને નિગાળવા જેવો જરૂર છે ॥

(૨) કરચપની દીકરીઓથી-હાથી, ઘોડા, ઘાઠિ પેદા થયા

શકા કોપ-શ ૪૨ મી પૃ ૬ થા ભાગવત અને ગમાયણથી

“ કરચપની દીકરીઓથી-હાથી, ઘોડા, ઘાઠ, વાઘ, ગરુડ, પશુ,
પક્ષી, માપ, વૃક્ષ, કુંવ, કૃવાદિ ઉત્પન્ન થયા શુ મનાવ છે ? ”

એક કરચપ કષિ દક્ષના યજમા હાજર થએલા જણાવ્યા છે તે “ હિ
આ કે બીજા ? આ જમિને બે પાંચો તમાથી એકે અર્પો પેદા કર્યા અને
બીજીથી ગરુડ પેદા થયા ગરુડના માતાન કારણપણું છે કાવના સ્વર્ગમાં અમૃત
લેવા જતા ભાણુ માણુ માતાએ અમૃત મધ્યના શાગરનું ભક્ષ બન બુ તે ભગ
લઈ શક્તિથી વૃક્ષ ઉપર પડેલા, પશુ ત્યાં વાવિ ખિચ્ય નિ કષિઓ લટકી રહેતા
જેક ગરુડના ભાણી ને ભક્ષથી તૃપ્ત ન થતા પિતા કરચપની પામે ભક્ષ
માણુ ત્યારે તેમને હાથા અને દાંધખાણુ ભક્ષ બતાવ્યું તે ખાધા પડી ગરુડના
તૃપ્ત થયાં વિચારવાનું કે-કષિ ખતીને અને કષિને અમૃતના મધ્યમા પડેના
ગણર આશિઓનું ભક્ષ કયાં જ્ઞાનથી જડી આવ્યું ? કે જેથી ગરુડને બતાવી
આણ્યું ? આ વાતમાં કિચિત્ પણ મત્ય હોય તેમ કાગે છે ખરું ? ખેર

જો આ બીજા લેખમાં-ભાગવતમાંના અને ગમાયણમાંના બતાવેલું
કરચપના દીકરીઓથી હાથી, ઘોડા, ઘાઠ, આદિ પેદા થયાનું સાચું હોય તો
કરચપની સ્ત્રીઓથી નર્પો ઉત્પન્ન થયાંનું અને ગરુડ ઉત્પ ન થયાનું સાચું કંઈ
નહિ માનવું ? આ વાતનો ન્યાય ડોહ બરે પડિત આપે તો કાઈ સમજાય નહિ
તો, ગમ્પજ લગીને ગતાનેની હાંચ એમ વાગે છે

(૩) અગત્યનુંનિએ સૂર્યના રત્ના રોકતા વિધ્યને અટકાવ્યો

તુનમી ગમાયણુ અગોધ્યા કાઠ પૃ ૧૬૮-ની ટી ગમાથી

“ વિધ્યાયવે મેરૂની બનગરી કરવાને આર વધીને સૂર્યના રત્નાને
રોકી લેતા, ગભ એના દેવગ મોની વિરુદ્ધિ ઉપરથી અગત્ય : સુનિએ જઈને
વિધ્યાયને કહ્યું કે તું હમણા નીચો ભગી જડે મને રત્નો દે અને હું પાછો

આપુ ત્યાં સુધી નીચોજ રહેજે અગસ્ત્ય મુનિના કહેવથી ઉઠ્યો વધેલો વિધ્યાચળ લાભો થઈને સુધ ગયો અને, અગમ્ય દક્ષિણ દિશ માંથી દ્યાન નહિ લેથી આજ દિવસ સુધી એ પ્રભાણેજ ગ્રહેલો છે. ” (કાશીખંડ)

આપણે લોકોમાં અનેક જગોપર સાણળીએ છીએ કે—૭૬ રાજ પોતાના વજ નામના ગરુડ અનેક પર્વતોને તોડી નાખતો હતો તો શુ આ વિધ્યાચળને નોડવાની શક્તિ તેનામાં ન હતી ? આ વિધ્યાચળનો કોઈ સેકડો ગાદિ સુધી લાભો થઈને પડ્યો છે તો પછી કયા ઠંકાણે ઉભા રહીને આ એક જ ડંડપ પહાડની સાથે અગસ્ત્ય મુનિએવાનો કગી માનવી ?

॥ ઇતિ—કર્કુથી મર્ષો, વિનતાથી—ગરુડે ઉત્પન્ન થયા ૨૬૬ પુ૦

કરુપની દીકરીઓથી—હાથી, ઘોડા, ઉટ, આદિ પેદા થઈ ગયા લાગળ રામાળ અગમ્યમુનિએ વિધ્યને આડો પાડ્યો રામાળ એ ત્રણ દલમનો વિચાર ખડ બીજે પ્રકરણ ૨૦ સુવા

પ્રકરણ ૨૧ સુ.

(૧) ગાલવ મુનિએ ગુરુ દક્ષણામાં વિશ્વામિત્રને ૬૦૦ ઘોડા અને એક કન્યા આપી

તુલસી રામાયણ અયોધ્યા કાંડ પૃ ૪૨૮ માની ટીપમાંથી—“ ગાલવ મુનિ વિશ્વામિત્રનો શિષ્ય હતો તેણે વિદ્યાભણીને ગુરુદક્ષણા આપવાનો હેતુ કરતા વિશ્વામિત્ર બોલ્યા કે—જેઓનો એક એક કાન મળે હોય એવા આઠમો ઘોડા લાવી ઘો ગાલવ ચિતા કરતો કરતો ગરુડજીની માથે—યયાતિ રાજની પાસે ગયો યયાતિએ ઘોડા ન હોવાથી એક કન્યા દઈને કહ્યું કે—જે જમો (૨૦૦) ઘોડા આપે તેને આ કન્યામાં પુત્ર ઉત્પન્ન કરવા દેવો પ્રમદ થયા પછી પણ આ કન્યા કન્યાજ ગ્રહેશે પછી ગાલવ તે કન્યા લઈ જઈ ત્રણ રાજઓથી ત્રણ પુત્ર ઉત્પન્ન કરાવી છસો (૬૦૦) ઘોડા લાવ્યો અને જસો ન મળ્યા તેના બદલામાં તેણે એ કન્યાજ વિશ્વામિત્રને આપી દીધી ”.

૧. આમાં વિચારવાનું કે—ગાલવ મુનિ ગરુડને લઈ યયાતિની પાસે ગયા ઘોડાના બદલામાં તેણે કન્યા આપી તે કન્યાથી જમો જમો ઘોડા લઈ ત્રણ રાજ

ઓથી ત્રણ પુત્રો ઉત્પન્ન કરાવી પાછી લાભ્યા અને ૬૦૦' ઘોડાઓની માથે તે કન્યા વિશ્વામિત્ર ગુરૂને તાપી વિચારવાનું કે-ગુરૂએ કન્યા સાથે કેવા પ્રકારનો વ્યવહાર નાખેલો ? સ્વર્ગમાંથી જે યયાતિને ઇંદ્રે ધકડેલી મુકયો તે ગાવવ મુનિને કયા આપવાળો કે કોઈ ખીજો ?

(૭) યજ્ઞોમી ઇંદ્રપદ મેળવી યયાતિ સ્વર્ગમાં ગયો, ઇંદ્રે પાછો ધકડેલો તુલસી, રામાયણ અયોધ્યા પૃ ૪૮૫ ની ટીપ્પણ-(મહારત આદિ પર્વ)

‘ યયાતિ રાજા અનેક યજ્ઞો કરી ઇંદ્ર જેવું ઐશ્વર્ય પામી તે સ્વર્ગમાં જતા ઇંદ્રે તેમને પૂછ્યું કે-તમે કયા કર્મો કરવાળી મહિ આભ્યા છો ? ગાંધારી નિમાન ધરીને પોતાના સઘળા પુત્રોને વર્ણન કર્યું તેથી પુણ્યો લીધી યજ્ઞ જતા ઇંદ્રે તેમને ધકડેલીને પૂછી પાપ નાખ્યા હતા ”

આમાં પણ થોડું વિચારવાનું કે-મરેલાનો ન્યાય કન્વાનું કામ વેગમાં યમ રાજાને સોંપાયું છે તો પછી ઇંદ્રે યયાતિને કયા અધિકારથી પૂછ્યું ? ખીજા વાત-યયાતિ શરીર છોડીને સ્વર્ગમાં ગયો કે શરીર વધેને ? જે જીવ પડ્યા પછી એકલા શમ સાથે કે જીવાત્મા સાથે વાનો થયાનું કોઈ પણ નામથી પ્રસિદ્ધ નથી તો પછી ઇંદ્રની માથે યયાતિની વાતો કયા પ્રકારથી થયેલી ? વળી એજ મહાભારતમાંની મત્યવાન અને સાવિત્રીની કથામાં-મત્યવાનના અશુદ્ધ જેવડો આત્મા હોત તો-હિંદુ શાસ્ત્રોમાં પ્રસિદ્ધ-૩૫ રગ વિગ્નાની હવાનું માપ કરીને જતાવનારા અગ્નિએ તમારા અને જાધાઓના જીવોને પકડી હાથ પોતાનાજ તાળામાં ઠરી લેતા પણ યમરાજાના ઘેર સુધી પુલકવાજ ન હોતા ? મહાભારત જેવા માન્ય ગ્રંથમાં લખાએની આવી વાતો કેટલી કિમતી છે ? તેને ન્યાય બુદ્ધિથી વિચારો અને સત્ય કયા છુપાએલું છે તેને તપાસો ?

॥ ઇતિ વિશ્વામિત્રે ગાલવથી ૬૦૦ ઘોડા । અને કન્યા લીધી । રામા ।

ઇંદ્રપદ મેળવી યયાતિ સ્વર્ગે ગયો, ત્યાંથી ધકડેલી મુકયો ભારતના તેનો વિચાર ખડ ખાંજે પ્ર ૨૧ મુ ॥

જે વાતગીરી તેજ તુલસીદાસ પારધિમાંથી અને રાઘડામાંથી વાતગીરી

તેમણે હર્ષમાંથી માર્ણસ પેદા કર્યું । તુલસીએ અને વશિષ્ઠે પુત્રોને પુત્ર બનાવ્યો ।

પ્રકરણ ૨૨ મું

(૧) ત્રેતામા જે વાલ્મીકી તેજ કવિમા તુલસીદાસ
તુલસી રામાયણ તુલસી જીવન ચરિત્રના પૃ ૪૦ મા

“ ત્રેતાયુગમા જે વાલ્મીકી હતા તેજ આ કવિયુગમા તુલસીદાસજી
રૂપે જન્મ્યા વાલ્મીકે સો કગડ રામાયણ રચી હતી તેનું મથન કરી આ સૂક્ષ્મ
રામાયણ બનાવી છે ” ઉત્તર નંડના પૃ ૧૧૫૬ મા—

“ રામ ચરિત શતકોટી અપારા શ્રુતિ શાસ્ત્રા ન ઘરણે પારા ”

અર્થમા લખ્યું છે કે—“ શ્રી રામચદ્રજીનું ચરિત્ર સો કગડ રજોકમા
રચાયેલું છે તેથી તેનું વર્ણન કરવામા શેષ નાગને કે મરસ્વતીને પણ પાન
મળે એમ નથી ”

નામયણ શતકોટી-શનકોટી અર્થવાળું કહેતા તો કદાચ નબી બંતુ પણ
નામયણ શતકોટી રજોકના પ્રણામવાળું લખી બતાવ્યું તે કેટલું બધું અનુચિત?
પુરાણકાવેના લેખે પ્રાચે ઘણાજ એવા સ્વચ્છંદી છે માટે આટલું સૂચનમાત્ર
લખી જણાવ્યું છે ?

(૨) પાંચિના ભવમાથી નીકળી વાલ્મીકજી તુલસી થયા રા બાવકાડ
પૃ ૬ ઠાની ટીપમાથી—

“ વાલ્મીકીજીએ રામચદ્રને કહ્યું કે—પ્રથમ હું પારધિનું કામ કરતો
અનેક જીવોની હત્યા કરી કુટુંબનું પોષણ કરતો એક દિવસે માગમા સાત
ઋષિઓનો મમાગમ થતા હું તેમને મારવાને તૈયારથયો તેઓએ મને વહ્યું
કે—જેઓના વાસ્તે તું પાપકર્મ કરે છે તેઓ તારા પાપમા લાગીદાગ થશે
નહિ ? એવો જવાબ સાંભળી ઋષિઓની પાસે જતા તેઓએ મને તમારૂં નામ
મરવાનો ઉપદેશ કર્યો પછી હું બૃલથી ‘મારા-મારા’ એવો જપ કરવા લાગ્યો
તેથી પણ આવી ઉત્તમ સ્થિતિ મળી અને આપ માન સ્થાનપર પધાર્યા ”

વાલ્મીકીજીએ જોવાનો પૂર્વ ભવ—તમના કેકાણે ‘મારા માર’ કંવાળો શબ્દ
રામને વહી બતાવ્યો તો તે કયા જ્ઞાન વિશેષથી ? રામચદ્રજી કયારે થયા અને
વાલ્મીકીજી કયારે થયા ? આટલું વિચારવા ‘જેવું’ ખરૂં કે નહિ ? તૈનામા
બુદ્ધિ સ્વરૂપમા એક એવી કથા છે જેમીને વિચારવા બિચારમણ વરૂં છે

હાથીની મહાબુદ્ધિ થતા ગમે તે વન-દેવતાએ આવીને સાહાર્ય કરી હોય તો તે બનવા જોગ છે કારણ સત્યમિય અને પરોપકારીની પડખે રસ્તાનો ચાલનો ગમે તે પણ માહાર્યભૂત થઈ જશે એમકે વલ્લભવાઇ ખોલની પડખે આખી દુનીયા હતી એમ કહીએ તેમા ખેટ શુ છે ? બાકી પ્રભુ આગ્યાનુ ક્ષમણુ તે તો તદ્દન અસાનપણુ જ છે

તૈનોમા-મેઘકુમારની કથા એવી છે કે- પૂર્વભવમા હતી હતો છતાં બે ત્રણ દિવસ સુધી પગ નીચે ભગએના જીવનો રક્ષા કરી પુણ્યના યોગે શ્રેષ્ઠિક રાજાનો પુત્ર થઈ દીક્ષા લીધી, કદ પડતા ઘેર જવાની ઇચ્છા થઈ, મહા બીજ ભગવાને હાથીના ભવનો કૃતાત સંભળાની સ્થિર કર્યો આ કથા પુરાણકાર હાથી છત્તી ગોઠવી ભગવાન આંખોની ઠંપની કરી હોય ! સંભાષન ભવનો વિચાર પડિતો કરે

બાકી આધાર લીધા વગર કથાઓ ઉપર કે છત્તી લખી સંગતી નથો આ નિર્વિવાદ છે

જે નવ વાસુદેવાદિકના સબધવાળી કથાઓ હતી તેનો વિચાર અમોએ કરીને ખતાવ્યો છે બાકી મળક વિનાની કથાઓ અનેક તૈનોની લઈ, પુરાણ કારોએ લખી છત્તી ગોઠવેલી છે, પણ તેમ્નો બધો વિચાર કરી શકાય નહિ તેથી પડિતોને ભતામણુ કરે છ કે પુરાણકારોની કથાઓમા જ્યાં તદ્દન અમ ભવિત જેવું લાગે, અને તે કથાઓ એન અથોમા હોય તો તેની સાથે મેળવીને વિચાર કરી લેવો અને તેની માથે સત્યામત્યનો વિચાર કરવો તેવી કથા એક નહિ પણ પુરાણોમા અનેક મળશે એમ હું મારા અનુભવથી જણાવી શકું છું ઇત્યવ

(૨) અમુરો સૂર્યને ઘેરે છે પણ પ્રાદ્યણોના અર્ધથી છુટે છે

‘ સુલસી રા અરણ્યકાંડ પૃ ૬૭૭ ની ટીખાથો-

‘ શ્રુતિમા’ કહ્યું છે કે- પ્રભાતમા ઉગતા સૂર્યનારાયણને મમુદ્રવામી મહેલ નામના અમુરો ઘેરી લે છે પણ પાછળથી તેઓ પ્રાદ્યણોએ આપેના અર્ધોના જળના બિંદુઓથી પ્રહાર પામીને વિરોધ બંધા છે ”

પ્રાદ્યોના અર્થો વિના સૂર્ય ઉગતો અદકી પડેવો આજ સુધી કોઈએ જાણ્યું નેયું હું ખડ ? આ લેખમાં કેવળ, પોતાની મહત્વતાના વિવાય વધારાનું શું છે ?

॥ ઇતિ-પ્રભુએ જીડથી હાથોને છોડાવ્યો જાગ ના પ્રાદ્યોના અર્થથી મૂયે અસુરોથી હુટે છે ના જો કલ્પ-એનો વીચા ખડ ખીજે પ્રકરણ ૨૪ મું

(૧) સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ સાથે પ્રમાદિક (૨) પ્રમાના શિર ઉદ્ભવ પ્રાપ્તિ શિવે લીધું (૩) નરનારાયણના તપમાં ઇંદ્રે વિદ્ય કયું ના જો ત્રણે સ્કંદપુ

પ્રકરણ ૨૪ મું

માયાના પ્રલય સમુદ્રમાં ડુબતા માર્કેડે પ્રભુથી બચ્યા ભાગ ૧

(૧) સ્કંદપુ પચ્ચમો અવંતી ખંડ અધ્યાય ૨ નો તેના પત્ર ૨ થી-
“કદ્યારલો-સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ, તેની સાથે-પ્રમા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ ઉત્પત્તિ થઈ ગયા એમ વિસ્તારથી લખ્યું છે ત્યાંથી નોંધ લેવું”

જેની ઉત્પત્તિના માટે, આરુણ, તેનો અન્ત હોયજી સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિની સાથે પ્રમાદિક ઉત્પત્તિ થયા તો તે કાલ કયો ? અને કેવા પ્રકારનો ? અને તેનું પ્રમાણ કઈ રીતે સમજવું ? વળી સૃષ્ટિના આરુણ કેટલા થયા ? અને તેના અન્ત કેટલા થયા ? ખીજી સૃષ્ટિઓની ઉત્પત્તિઓની સાથે પ્રમાદિક બદલાતા હોય કે એના જો ફરીથી ઉત્પત્તિ થતા હોય ? આટલા હક વિચારની સાથે જોનોની જગત્તી માન્યતાવાળો પ્રયત્નનો લેખ ફરીથી વિચારવાની જાણામણ કરે છું

(૨) સ્કંદ પુર્ણ ખડ પંચમો અધ્યાય ૧૮૮ મો પત્ર ૩૦૬ થી-

“પ્રમાના શિરનો છેદ કરવાથી પ્રમાદિકાનું તાપ-લાગવાથી, મહાદેવે ધોનપાપ નામના તીર્થનું સ્થાપન કર્યું.”

જીવોની નાથે પ્રમદાદિક ઉત્પન્ન થયા ત્યારે તો જે ગતિ જીવોની તેજ ગતિ પ્રમદાદિકની મનાઈ હશે ? તેથીજ મદ્દાદેવે પ્રમદાનુ માત્ર કાર્યુને ? અને પ્રાયશ્ચિત લેવાની ફરજ તેથીજ પડીને ? જે એમ હોય તો પત્રી આ ત્રણે મોટા દેવો તરીકે કયા હિસાબથી મનાયા ?

૨૧

(૩) સ્કંદ પુર્ણિમ ૫ મો અધ્યાય ૧૬૨ મો પત્ર ૩૧૩ થી—

■ નરનારાયણ તપ કરવા લાગ્યા તપમા વિજ્ઞ કરવા ઇંદ્રે અશ્વત્થો માકલી "

નથી નારાયણ થવા ફનીયા પ્રયત્ન કરી રહી છે તે નારાયણ આ હશે કે ખીજા ? તે જે આજ હોય તો વિચારવાનું કે—પ કરીને વધારે શુ લેવાને ગયા ? નારાયણની પત્રી કરતા ઇંદ્રની પત્રી વધારે છે ? કહેશો કે નથી તો પછી ઇંદ્રને અશ્વત્થો માકલવાની જરૂર આથી પડી ?

(૪) ભાગવત દશમ સ્કંધમા—નરનારાયણે માયાથી દેખાડેલા પ્રવચન સમુદ્રમા ડુબી જતા માકડેય મુનિ તે સમયે જોવામા આવેલા વડના એક પાંદડાના પંડીયામા પોદેવા બાળકરૂપ પ્રભુના પ્રભાવથી બચ્યા હતા

કોઈ વ્યતરાદિકે માયા બનાવી હોય તો તે બનવા જોગ ■ બાકી માકડ મુનિ હજાર પંદરમો વર્ષની અદ્વન જ છે તેથી પડિયામા પોદેના પ્રભુ જોવાની વાત વિચારવા જેવી છે કેમકે જેવી રીતે બીજા પુરાણો ગોઠાતા બરવા છે તેવીજ રીતનું માકડેય પુરાણ છે તો પછી તેમના માટે પડિયામા સૂનેવા પ્રભુ ક્યારી આવી ગયો ? કદાચ નરસો મહેતાની વાત મુકો તો વિચારવાનું કે તેમના માટે પણ પ્રભુ તો આવેલા ■ જ નથા પન્તુ નરમો મહેતા જેવા ગમે તે અત્યપ્રિય, નિખાલસ અને પરીપકારની દ્રષ્ટિવાળા પુરૂષને મકટ સમયે તે દેવતા સાહાયરૂપે થઈ જાય છે એ વાત નિર્વિવાદ છે તે પ્રમાણે મહેતાના માટે થયેલું હોયું જોઈએ બાકી જગ ભગવાનને જગોજગોપર ભટકવાની જરૂરજ શી છે ?

(૫) સમયક્રી પાસે શિવે પોતાનું રક્ષણ માગ્યું

તુલસી રામાયણ લકા કાંડ ૫ / ૧૦૯૫ મા—

“ મળ્યા દેવતાઓ પુંપોની વૃદ્ધિ કરી પોતાને સ્થાન કે ગયા પડી એકાતમા મહાવિચક્ષણ x સદાશિવ તેમની (રામની) પાને આળ્યા મદાશિવ બન્ને હાથ ભેડી રોમાચિત થઈ ગદ ગદ વચનથી વિનય કરીને બોલ્યા કે-હે વધુ ગનાયક ? હે ભક્ત જનોને રાજી કરનારા માઠ રક્ષણ કરો ?

x (આની ટીપમા નીચે લખી જણાવ્યું છે કે-“ મારા શિષ્ય રાવણથી પ્રભુને બહુ સકટ થયું હતું તેથી પ્રભુ રજોને મહુ સાબળતા ઠપકો આપે એવી શકાવી એકાતમા આળ્યા)

સ્કંદપુરાણમા જણાવ્યું હતું કે-કલ્પના આરભમા-સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિની સાથે પ્રાચ્છાદિક ત્રણે દેવો ઉત્પન્ન થઈ ગયા હતા તો વિચારવાનું કે-રામાવતાર એવીસમા વીમમાવતાર, દશાવતારોમા સાતમાવતાર, તો તે રામ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ થયા પછી કેટલા કાળે ઉત્પન્ન થયેલા માનવા ? જે રામને સૃષ્ટિની સાથે ઉત્પન્ન થયેલા મહાદેવ એકલા એકાતમા મળવાને આળ્યા ? અને વળી અતિ નમ્ર થઈ પોતાનું રક્ષણ માગ્યું ? શું આ વાત માયી હાથ એમ લાગે છે ખરી ? જરાક મધ્યસ્થ દ્રષ્ટિથી વિચારવાની ભલામણ કરૂં છું-આવી રીતના સેકડો પુરાણોના લેખો ભેતા એવો જ વિચાર થઈ આવે છે કે-પ્રથમ સર્વજ્ઞોના તરફથી પ્રગટ થયેલા મત્ય ઇતિહાસનો આશ્રય લઈને પછી પોતાની મરજી પ્રમાણે પોતાના લેખોમા ઉધો છર્તો ગોઠવી મત્ય ઇતિહાસની, અને મત્યતરોની અમારા વૈદિકભાઈઓએ દુર્દશાજ કરીને મુડી હોય એજ મિદ્ધ થાય છે ઇત્યવ વિચરેણુ

॥ ઇતિ-સૃષ્ટિની સાથે પ્રાચ્છાદિક ઉત્પન્ન થયા સ્કંદ પુ. ૧ પ્રમ્હાના શિર છેદનનું પ્રાયશ્ચિત શિવે લીધું સ્કંદ ઈન્દ્ર નારાયણના તપમા ઈન્દ્રે વિદ્યન કયુ સ્કંદ ૦૧ માયાના પ્રલય સમુદ્રમા કુબતા માકડેય મુનિ પ્રભુથી ગળ્યા ભાગ૦૧ ગિવે રામચંદ્ર પાસે પોતાનું રક્ષણ માગ્યું રામા૦૧ કલમ પાચનો વિચાર ખડ બીજે પ્રકરણ ૨૪ મુ. ૦૧

1 11 1

(૬) નરમોર્ધના ઉપદેશક ગાલવ ૦૧ (૨) દેવી ભાગવતે-વેદોમા જાનવરોનું મારવાનું

પ્રકરણ ૨૫ મું.

(૧) ગણવ મુનિએ નરમેધ, યજ્ઞનો ઉપદેશ કર્યો.

પદ્મપુરાણ પ્રકાશક અધ્યાય ૧૨ માં (મ મી પૂ ૧૧૨)

“ જાણવ મુનિએ “ નરમેધ ” યજ્ઞ કરવાને ઉપદેશ આપ્યો છે આ ગારમો અધ્યાયજ્ઞ એ વિષયનો છે ત્યાંથી જોઈ લેવું ” +

+ આમાં વિચારવાનું કે—પીપલાદ ઋષિએ રાજ્ય ગળ મેળવી પોતાનાજ માતૃપિતાને યજ્ઞમાં હોમી કરી પોતાનું વેદ લીધેલું ત્યાંથી માતૃમેધ અને પિતૃમેધ ની પ્રસિદ્ધિ થએલી તેનો સ્વર્ગ કિંચિત્ અમારા જાણવા પ્રમાણે લખી ગતાઓ છે આ જાણવ મુનિએ રાજ્યના અનુરોધથી અથવા પોતાનું વેદ લેવા આ નરમેધનો ઉપદેશ આપ્યો તેના સ્વર્ગમાં ખરું અમારા સમજવામાં આવ્યું નથી પરંતુ અટલું અનુમાનતો થાય છે કે આ નરમેધનો ઉપદેશ કોઈ મોટા ધર્મ કાર્યના માટે તો થએલો નહિ હોય અગર જો ધર્મના માટે થએલો હોત તો આજ નુધીમાં તેવા નરમેધ એક નહિ પણ હજારો લાખો નરમેધ થવાની ગણતરી ગણી શકાવી હોત આ માટે અનુમાન સર્વથા ભૂલું નથી પણ વિચારવા જેવું છે કદાચ આમાં મારી ભૂલ થએલી હશે તો મજબૂતના આગળ હાથ નેડીને ક્ષમા ચાલીશ ? ॥

આર્થ પ્રબલને છાએ તેવો વામભાગીનો ધર્મ છે ?

શકાકોષ—શકા ૨૬૮ મી પૂ ૩૭ માં (ભાગવત ૨૬ થ ૪ થો અ ૨૭ માં)

“ યજ્ઞમેધ અને વામભાગીઓનો અશ્વમેધ પૌરાણીઓના ધર્મ છે અને તે ઉચિત છે ? ”

હિ આ—મદિરાયાનાકિન્ના લેખોથી ક્ષિપિત વેદો

દેવો ભાગવત—મહાપુરાણ પ્રથમ સ્કંધ અધ્યાય ૧૮ માં (મ મી પૂ ૧૧૨)

“ શુકદેવજી નાજ જગતને કહી રહ્યા છે તે કથનથી વેદોમાં—જાનવરોને મારવાનું, મદિરાયાનું કરવાનું, જુગાર એનવાનું, માસ ભક્ષણ કરવાનું સિદ્ધ

થાય છે યજ્ઞમા એટલા બધા જનવરો મરના કે તેમના ગ્યામકાઓના પહાડ બની જતા હતા ”

આ દેવી ભા ના લેખમા કિચિત વિચાર-મજ્જનો ! રજપુતાહકોની વસ્ત્રિમા પ્રાયે બ્રાહ્મણોની વસ્ત્રી હોય આજીવિકાના માટે કાઇક ભણેલા પણ હોય, માધારણ બધાકરણી કોઇ ગર્વિષ્ઠ થએલો પોતાને વેદાદિકનો પારમાર્થી માની જોનો તેનો અનાદરાજ હતો હોય અને જોનો તે વેદ બાહ્ય કહી નાસ્તિકજ માનતો, નીચુ પણ ન જોતો હોય તેવા ગર્વિષ્ઠોએ-શુકદેવજી અને જનકવાળો પ્રમજ જોવાનો પ્રયત્ન કરવો, વેદોમા-જનવરોને માગવાનું, મદિરા-પાન કરવાનું જુગાર ખેલવાનું, અને મામ ભક્ષણ કરવાનું અસ્તિકોએ લખેલું કે નાસ્તિકોએ ? જોનોએ ઉપર જતાવેલી નિધ વાતોનો ઇન્કાર કરેલો છે બાકીની સારી વાતો જ્ઞાનની વાતો તો જોનોને માર્ગજ છે તો પછી જોનોને નાસ્તિક કહેવાળા તેવા જુઠા ગર્વિષ્ઠોને કથી ઉપમા આપવી ? લોકોમા એવું ચાલે કે-જે બ્યભિચારિણી છિનાલ હોય તે સતીને નિંદે તેવા પ્રકારનો-અન્યાય જોનો ઉપર થએલો અને થતો આવેલો અને વર્તમાનમા થઇ રહેલો મનાય કે નહિ ? આ માગ દુક લેખનો વિચાર કરીને સત્યપ્રિય સજ્જન પુરુષો જરૂર ન્યાય આપશે ? આથી વધારે હું કાઇપણ કહેવાને માગતો નથી સત્યને સત્યની દૃષ્ટિથી જુવો એટલે જમ છે

॥ ઇતિ-નગ્મેધયજ્ઞનો ઉપદેશ આતવશુનિએ ઈર્ષ્યો પદ્ય પુઠ દેવી ભાગવતે-વેદોમા જનવરોને મારવાનું જતાવે છે તેનો વિચાર

યાજ્ઞવલ્ક્યે ભણેલા વેદો વગીને નવીન રચ્યા

યાજ્ઞવલ્ક્યે પ્રાચીનવેદ વિધાને વગી નવીન વેદો રચ્યા ।

૨૬૬ પુઠ ખડ છઠ્ઠો અધ્યાય ૧૨૬ મો પત્ર ૧૪૪ થી 'શરૂ તેમાનો કિચિત સાર—

“ આજ્ઞાનો ભગ કરવાથી શાકત્ય શુરૂને થએલો કાષ, તેથી યાજ્ઞવલ્ક્ય શિષ્યે-શુરૂની પાસેથી ભણેલા વેદાદિક સર્વ અથની વિધાનુ વમન કરીને શુરૂને પાછી મોપી અને પછી શુરૂની પાસેથી નીકળીને હાટકેશ્વરમા જરૂને ગદ્યા ત્યા રહીને સૂર્યની ઉપામના કરતા-અધિમાદિ વિધા મેળવી, પત્રી લઘુરૂપ ધરી

સૂર્યના ઘોડાના કાનમા પેગી, સૂર્યના મુખમાયા નીકળેલા 'વેદો' યાજ્ઞવલ્ક્યે બણ્યા જ્યારે સર્વ વિદ્યા જાણી લીધી ત્યાં પછી વેદના અર્થને જણાવવા વાળી કોપનિષદોની રચના કરી ”

આ લેખોનો કિચિત વિચાર-વેદોનો અર્થ-જ્ઞાન, ધણા પદિતોથી પ્રસિદ્ધમા આવેલો છે, જ્યારે નિર્દયપણાથી મનુષ્યને જાગ્રિમા નાખવામા આવે ત્યારે હયાણુ પુરૂષોના મનમા-અરે ! અરે ! ના ઉદ્દગારો સિવાય બીજું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય ખરું ? વળી જીવતા મનુષ્યોનો યજ્ઞ કરવાનો ઉપદેશ ગાદ્યમુનિ કરવા બેઠા, કયું જ્ઞાન આપવા ? નન્મેધ કરવો તે ચોતાના માણુઓનો કે ધરાદા માણુઓનો ? આ વાતો વિચારવા જેવી ખરી કે નહિ ?

વળી બીજા ભાગવતના-પશુમેધથી અને અશ્વમેધથી હયાણુ પુરૂષોના હૃદયને કે પાંચ મિવાય ઢયા જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ ?

વળી નિજે દેવી ભાગવતનો લેખ જોતા-શુકદેવજી પોતેજ રાજા જનકને વેદોમાના જ્ઞાનનો પ્રકાગ કરી રહ્યા છે કે-અનવરોને માનવાતુ, મહિગપાન કરવાતુ, વળી તેથી વધારે જુગાર ખેલવાતુ અને મામ ભક્ષણ કરવાતુ એ ષઢાજો પ્રકારનું જ્ઞાન વેદોમા ભરેલું છે આ વીલા કેવા પ્રકારની હશે ?

આ ચોથો સ્કંદ પુ નો લેખજ જણાવી ગયો છે કે-ખગ વેદો રહ્યા નથી યાજ્ઞવલ્ક્ય કષિએ વેદોનું વમન કયું એનો અર્થ જો ? ખગ વેદોનો નાશ કરી હિમા મિશ્રિત વેદોનું બધારણ કયું, એ સિવાય બીજો કયો અર્થ કરી શકાય ? પ્રત્યક્ષની ભૂવમા ખેચાતાણી મજજનોને ન છાજે ? ઇત્યવ વિગતરેણુ

॥ ઇતિ-યાજ્ઞવલ્ક્યે ભણેલાં જુનાં વેદો ઓઢી કાઢયા અને પાછાથી નવા વેદોની રચના કરી તેનો વિચાર

મરતાસમને મારવાની-પુદ્ધિ છતાં રાવણની મુદ્ધિ

નામિ રાવણને વિશ્વરૂપ દેખાડયુ

તુલસી, નામાયણુ લકા કાઠ પૃ ૧૮૮૦ મા

“ રાવણનું ઘડ ધગ્ગી પર પડવાના સમયમા ભારે ભયંકર ધડાકો થયો અને તે સમયમા આઠાશમા રહેના રાવણના માથાઓએ-રામ કયા ગયો ? જો નજરે પડે તો પડકારીને મારી નાખીએ એવું ઉચ્ચારણુ કયું. ”

(આ પકિતની રીપમા-લખી જણાવ્યુ, છે કે-મરવી વખતે રામ નામના ઉચ્ચાચ્છના મહીમાથી રાવણની મુકિત થઈ)

આ ઉપના લેખમા વિચારવાનુ કે રામ નજરે પડે તો પકારીને માફ, મ વા મુધી એવા પ્રકારની દુષ્ટ બુદ્ધિવાળા રાવણની મુકિત થયાવુ લખી બતાવનારની મત્ય બુદ્ધિ હતી એમ મારી શકાય ખર કે ? આ વિષયમા જુવો રામાયણનો લેખ આમા સત્ય શુ છે તે નજરે પડશે વધારે શુ લખીને બતાવુ ?

તુલસી રામાયણ લખનારે ૧૦૭૬ની રીપમા લખી જણાવ્યુ છે કે-“ લખી એમ પણ કહેવાય છે કે રાવણને જ ત સમયમા ગમચઢીએ-વિશ્વરૂપ દેખાડ્યુ હતુ ”

માફાતુ વિશ્વરૂપ જે મર્વજયણુ મેળવે તેજ જોઈ ગડે કે બીજાનુ દેખાડેલુ વિશ્વરૂપ મર્યાના જ્ઞાનથી જોઈ શકાય પણ માફાતુરૂપે વિશ્વરૂપ બીજાને ડેવી રીને દેખાડી શકાય ? આ વાતની પુનઃલિંગેએ એક ગપ્પા ગોઠવી મુંઢલી છે આમા વાસ્તવિકપણુ કાઈ દેખાતુજ નથી ॥

॥ ઇતિ-ગમ કયા ગયો નજરે પડે તો માફ કહેનાર રાવણની મુકિત ગમે રાવણને અન્ત મમથે વિશ્વરૂપ દેખાડ્યુ તેના વિચારની સાથે જૈન અને વૈદિક શુદ્ધના કતવ્યોના સળથે દુઠ રૂપે ખડ બીજે પ્રકરણ ૨૫ નો વિચાર સંપૂર્ણ

પ્રકરણ ૨૬ મુ.

જૈન અને વૈદિક દેવતાદિકના સંબંધવાળા હુક હુક રૂપના ઠેટલાક વિચારો નીચે પ્રમાણે—

જૈનોની માન્યતા પ્રમાણે દેવતાઓ અને દેવીઓ.

જૈનશ્રદ્ધામાં ચાર પ્રકારના દેવતાઓ ગણાવ્યા છે—૧ ભવનપતિના, ૨ વ્યતર જાતિના, ૩ જ્યોતિષ મહત્ત્વાના, અને ૪ વૈભવશિક્ષકના.

પહેલા ભવનપતિના ૪ મુનદિક દર્શાવેલ છે. બીજા વ્યતરની જાતિના આઠલેદ છે, ત્રીજા જ્યોતિષ મહત્ત્વા પાચલેદ છે અને ચોથા વૈભવશિક્ષકના બારલેદ છે આ બધા દેવતાઓ પોત પોતાના અધિકાર પ્રમાણે કર્તવ્યોના કરવાવાળા હોવાથી કટપવાસી કહેવામાં આવ્યા છે.

જે આ ચાર પ્રકારના દેવતાઓના દર્શ આદિ લેદો ગણાવ્યા છે તેના એક એક લેદમાં પણ દર્શ દર્શ પ્રકાર હોય છે તે નીચે પ્રમાણે—૧ ઇંદ્ર-એટલે જે અનાદિકાલના (સદા કાલના) વિભાને છે તેનો મુખ્ય અધિકારી જેમ રાજ્ય માદી પર આવેલો રાજ તે પ્રમાણે જીવનન થયેલો તે ઇંદ્ર મનાય છે ૧

૨ સામાનિકા-એટલે ઇંદ્રના જેટલા દરજ્જાવાળા પદવી વિનાના

૩ પ્રાયશ્ચિન્ના-એટલે મત્રી પુરોહિતના દરજ્જાવાળા.

૪ પારિષદા-એટલે ઇંદ્રની માથે મિત્ર તરીકેનો દરજ્જો લેગવના.

૫ આત્મરક્ષા-એટલે ઇંદ્રની બધી વાતે રક્ષા કરવાવાળા

૬ લોકપાલા-એટલે પોતાના સ્વામી પી શરહકના ચોકીદારો.

૭ અનિકાધિપતિઓ-એટલે-ઇંદ્રસેનાના મુખ્ય અધિકારીઓ.

૮ પ્રકીર્ણિકા-એટલે નગરના લોકોની પેઠે વિભાનમાં વસનારા.

૯ આલિયોગ્યા-એટલે કામ પછાત કામ કરવાવાળા.

૧૦ કિંદિનપિકા-એટલે ત્યાંની જગ્યાઓના સાફ સુકું કરવાવાળા.

આ જીવર ગતાવેળા જુદા જુદા દેવલોકમાના જે દર્શ દર્શ લેદ છે તેમાં નો ત્રીજો લેદ કે જે મત્રી પુરોહિતના દરજ્જાવાળો, અને છઠ્ઠો લેદ જે પોતાના સ્વામીની શરહકના ચોકીદાર વાળો, આ બે લેદો વ્યતરની જાતિમાં અને જ્યોતિષ મહત્ત્વા દેવતાઓમાં હોતા નથી તેથી-વ્યતર અને જ્યોતિષમાં બાકી રહેલા આઠ લેદ જ હોય છે.

મુખ્ય ચાર પ્રકારના દેવતાઓ કહ્યા-તેમના પહેલાનું નિવાસ સ્થાન આપણી સુમીયા નીચેના ભાગમાં છે, તેથી તેમને ભવનપતિ કહેલા છે (વૈદિકમતમાં પાતાલવાસી તરીકે કહેવા છે) બીજા વ્યતર ભતિ ભૂત પ્રેતાદિ, ત્રીજા જ્યોતિષ-મૂર્ત્ય અક્રાન્તિ, તે આપણી હૃદમાં જોડેલે મધ્યલોકમાં વસના દેવતાઓ ગણાય છે ચોથા વિમાનવાસી તે સૌધર્માદિ વિમાનેના નામથી જોલખાવાય છે તે જ્યોતિષના દેવતાઓની ઉપર એક એકથી ચઢીયાતા બાળ ભતિના ગણવામાં આવ્યા છે.

આ ચારે ભતિના અસંખ્ય દેવતાઓ ઉપર અને અનાદિકાળથી સામ્બત પણ રહેલા લાખો વિમાનો ઉપર અધિકારના લોગવના તે ઇદ્રો કહેવાય છે તે બધાનો સ્વાદિો મેજવતા જોમઠ (૨૪) ઇદ્રો જ થાય છે ઇદ્રાદિકનું આયુષ્ય પુરણ થતા ત્યાંથી ચીને મનુષ્ય ગતિમાં કે તીર્થ ચગતિમાં જીતપન્ન થાય પછી ચારે ગતિમાં જવાની છુટ થાય છે મનુષ્યમાં આવ્યા પછી કોઈ કોઈ મોક્ષમાં પણ આવ્યા ભાય છે કારણ દેવતા પણથી ચલી દેવતા થતા નથી તેમ નગ્કમાં પણ જતા નથી તે ઇદ્રના સ્થાનમાં વળી કોઈ બીજેતેવો પુણ્યાત્માં થોડા વખતમાં આવીને જીતપન્ન થાય પણ મ્યાન મુન્ય રહેતું નથી

ઉપર પ્રમાણે આપણા લોકની પેઠે ત્યાં પણ રાજા પ્રભનો વ્યવહાર ચાલે છે, જન્મ મરણ ચાલુ છે પણ ત્યાં ના જે સામ્બતા સ્થાન છે તે તો સદા તેવાને તેવા જ રહે છે

આથી પણ ઉપરના કળ્પના—નવ ગૌવચકના અને પાંચ અનુત્તર વિમાનના દેવતાઓ છે તેમને મરણ જન્મ તો હોય છે, પણ તેમનામાં ગળ-પ્રભનો વ્યવહાર હોતો જુથી તેથી તે કલ્પાતીત કહેવાય જોમ જેમ ઉપરના કલ્પના દેવતાઓ તેમ તેમ-તેમના આયુષ્યમાં વધારો, મુખ સપતિમાં વધારો, અને તેમના જ્ઞાનમાં પણ વધારો સમજવો

કેટલાક દેવતાઓના આયુષ્યનું પ્રમાણ.

દસયાસ સદસસાઃ મવણવર્ષેણ જઘ્નઞિર્ઘે

(છાયા-દશવપસદસાણિ મવનપતીના જઘ્નયાસ્થિતિ)

ભાવાર્થ—ચાર ભતિના દેવોમાંના પહેલા ભવનપતિ છે ત્યાંના દેવતા ઓનું અને તેમની દેવીઓનું જઘ્ન્ય જોડેલે જોલામાં જોહું આયુષ્ય દશ હજાર વર્ષનું હોય છે દેવતાઓનું અને નારકીના જીવોનું આયુષ્ય (૧૦૦૦૦) દશ હજાર વર્ષથી જોહું હોતું જ નથી

આપણાથી નીચેની ભૂમીમા વસનારા જનપતિ-દક્ષિણ ખંડમા હશે અને ઉત્તર ખંડમા દશ જોમ બે વિભાગથી બુદ્ધા બુદ્ધા છે ।

દક્ષિણદિશામાના પહેલાનો ઇંદ્ર ચમરે દ્ર છે, તેનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય એક સાગરો પમનું છે ઉત્તરદિશામાના પહેલાનો ઇંદ્ર ધર્મદ્ર નામનો છે, તેનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય એક માગરોપમથી કાંઈક અધિક છે દક્ષિણ ખંડના પ્રતા ઉત્તર ખંડના કાંઈક ઉંચા હરબના ગણાય છે એ રીતે બધા મળીને જનપતિના વીસ ઇંદ્રો થાય છે વિશેષ સ્વરૂપ જૈન ઋષોથી બેડ લેવું ॥

હવે બીજા વ્યતરોના આયુષ્યનું કિચિત્ સ્વરૂપ

ઘટરિયાણજહર વસધામસહસ્ત પલિય મુન્નકોસ ન્વીણ પલિઅદ્ધ ॥
(છાયા વ્યતરાણા જગન્ય દશર્પમહર-પલ્પ મુરટ્ટ ૧ દેવીના પલ્પાદ્ધે)

ભાવાર્થ—હવે બીજા વ્યતર જાતિના દેવતાઓનું જઘન્ય આયુષ્ય દશ હજાર વર્ષનું જ હોય છે અને ઉત્કૃષ્ટ વધારામા વધારે એક પ થો પમ સુધીનું હોય છે પણ તેમની દેવીઓનું આયુષ્ય તે દેવતાઓથી અડધું જ હોય છે

હવે ત્રીજા જ્યોતિષ દેવતાઓનું આયુષ્ય

પલિય અદિય સસિરવીણ ॥ ૫ ॥ લક્ષ્યેણસહસ્ત્રેણ ચ । તાસાણ ગદ્ધાણ
પલિયમેપલ્લિ ટિદ્ધ અદ્ધ દેવીણ કમ્મેણ નરત્તતારાણ

૬ (છાયા-પલ્પમધિર શસિ રવીણા ॥ ૫ ॥ લક્ષ્યેણ સહસ્ત્રેણ વર્ષાણા ।
મદ્ધાણા પલ્પ મેતેણ સ્થિતિ અધ દેવીના ક્રમેણ નક્ષત્રતારાણા ॥ ૬ ॥

ભાવાર્થ—ચંદ્ર, સૂર્ય, ગ્રહ, નક્ષત્ર, અને તારા આ પાંચ જાતિના દેવતાઓ જ્યોતિષના હોય છે અને તેમની દેવીઓ પણ હોય છે એમનાથી નાના નાના દેવતાઓનું જે ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય હોય છે તે આ મોટા દેવતાઓનું પ્રાચે જઘન્ય સ્વરૂપનું ગણાય છે તેથી આ ચંદ્ર અને સૂર્યનું જઘન્ય આયુષ્ય ન જાતાવતા ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય જતાવે છે ચંદ્રમાનું અને ચંદ્રમાના વિમાનમા બીજા દેવતાઓનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય એક પ-યોપમ અને ઉપર અધિક એક લાખ વર્ષ સુધીનું હોય છે । સૂર્યનું અને સૂર્યના વિમાનના બીજા દેવતાઓનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય એક પ-યોપમ અને એક હજાર વર્ષ અધિક સુધીનું હોય છે અહોનું અને તેમના વિમાનમા બીજા દેવતાઓનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય એક પ-યો પમ સુધીનું હોય છે તારા એટલે તે તે દેવતાઓની દેવીઓ તેમનું આયુષ્ય તેમનાથી અડધું અડધું હોય છે વિશેષ જાણવાની ઇચ્છાવાળાઓએ જૈનોના સમહણી સૂત્રાદિકથી જાણવું

ચોથા વૈમાનિકમા-કર્તવ્યકામી તે કપવાસી, જે સ્વતત્ર તે કપ વિ નાના એમ બે ભેદ છે જ્યોતિષ ચક્રની ઉપર એક એકથી ઉચા જિયા વિમાનોમા વચનાગ છે કપવાળાના ૧૨ ભેદ, ડાકવિનાના નવ અને પાચ ભેદ, નામ માત્રથી પ્રથમ પણ જણાવ્યા હતા

પહેલા કપના ઇદ્રાદિકામાં તેના ચાર લોકપાલ આપણી આ ભૂમીની ચારે દિશાના રક્ષકો છે તેમણે આયુષ્ય માત્ર બતાવીએ છીએ—

સોમ-જમાણ સતિમાગપલિય । ઘરણસ્સહુન્નિદેસૂણા ।

ચેસમણે દોપલિયા । ઇસ ઠિંગ્ણ લોમપાલાણ ॥ ૧૮ ॥

(છાયા-સોમયમયો સતિમાગ-પલ્લ ઘરણસ્ય દે દેશોને ।

વૈશ્રમણે દે પલ્લે । ઇયા મ્યિનિ લોમપાલાના ॥ ૧૮ ॥

ભાનાર્થ—પૂર્વ દિશાનો લોકપાલ-ગ્લક સોમ છે દક્ષિણ દિશાનો લોકપાલ ચમ નામનો દેવ છે આ બન્નેનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય એક પદ્યોપમના ત્રિજા ભાગ મહિન એક પદ્યોપમનું છે । પશ્ચિમ દિશાનો રક્ષક વરુણ નામનો લોકપાળ છે તેનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય દેવગણ (કાઈક જોણ) બે પદ્યોપમનું છે ઉત્તર દિશાનો ગ્લક વૈશ્રમણ (કુમેર ભડારી) તેનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય બે પદ્યોપમનું પુરૂ છે

દેવતાઓ પોતાનું આયુષ્ય પુણ્ણ કર્યા પડી મનુષ્યની ઠે તીર્થંચની ગતિ નિવાય બીજી ગતિમા ઉત્પન્ન થતાજ નથી તેમના વિમાનો માસ્વતા (મદા કાવના) કાયમના છે તે વિમાનોમા તેની પાછળ તે અધિકારને ભોગવનાર તેવો પુણ્યસાળી થોડા વખતમા બીજો આવીને ઉત્પન્ન થવાનો પણ તે એકનો એક કાયમનો રહેતો નથી એમ સર્વ લોકદેવની સ્થિતી મમજ વી

આ ઉપર બતાવેલા ચારે જાતીના દેવતાઓ જન્મ અને મરણ વાળાજ છે તેથી તેમની—૧ આયુષ્યની મિથિતિનું, ૨ ઉત્પન્ન થવાના વિમાનોનું, ૩ એક દેવ ઉત્પન્ન થયા પછી બીજો દેવ કેટલો ઢાલ ગયા પછી ઉત્પન્ન થાય તેનું, ૪ એક દેવ અવ્યા પછી બીજો દેવ કેટલો કાલ ગયા પછી ચલે તેનું, ૫ એકી સાથે ચલે તો કેટલા દેવો ચલે તેનું, ૭ મરણ થયા પછી કયો દેવ કઈ ગતિમા જઈને ઉત્પન્ન થાય તેનું, તેમજ ૮ કઈ કઈ ગતિમાથી આવી કયો દેવ ઉત્પન્ન થાય તેનું આ વિગેરે બીજા ઘણા પ્રકારનું સુબ્યવસ્થિત અને સુવર્ણિત વર્ણન વિન્તારથી નૈત અથોમા આપેલું છે વિશેષ જાણવાની ઇચ્છાવાળાઓએ તે તે વિષયના અથોથી બોધ લેવું

ઇતિ નૈત પ્રમાણે ઇદ્રાદિક દેવો અને તેમના આયુષ્યાદિકનો સામાન્ય વિચાર ખ ૨ ને પ્રકરણ ૨૬ મુ

અગ્રવેદ કે જે વૈદિકોનું મૂલ્ય છે તેમાના કેટલાક વિચારો
જેમાં અનેક મંત્રો હોય તે સૂક્ત ગણાય છે

મસ્કૃત સાં પૃ ૬૭ થી-“ અગ્રવેદના સૂક્તોમા-મંત્રો, આપવામા આવ્યા હોય છે, તેની સખ્યા ઓછામા ઓછી ત્રણની અને વધારેમા વધારે અઠાવનનાં જોવામા આવે છે પણ માધાવ્યુ રીતે એક સૂત્રમા દશ કે બાન્ધો વધારે મંત્રો હોતા નથી ”

સસ્કૃત સાં પૃ ૫૭મા-અગ્રવેદમા જે સૂક્તો દીઠામા આવે છે તે સઘળાને અતિતત્ત્વના આવવા કઈ સેકડો વરસો વયલા હોવા જોઈએ ”

મસ્કૃત સાં પૃ ૫૮ મા-“ બીજા ગ્રંથો તો માત્ર ધર્મની નવી ઊત્પન્ન થયતી, જરૂરિયાતો પુરી પાડવાને માટે જ રહોટે બાજે અગ્રવેદમાથી સૂક્તો લઈને અને તે સૂક્તોના સ્વછંદી પણે બળે કે એકેક મંત્રના કકડા કરીને રચાયલા હતા ”

મંત્રનું પ્રાબલ્ય પ્રાગ્વેદોમા વધી ઉપનિષદોમા ઇંડું

પ્રથમના છંદો કદમ્બમા-હિંદુ સમાજની અતિ બાહ્યાવસ્થા પડિતો એ કદમ્બી છે મંત્ર કદમ્બમા-યજ્ઞ યાગાદિક વધ્યા તે પ્રાણણ બાગ સુધી જોર શેરથી આદ્ય પરંતુ એ મમયમા-પુન જોન અને બૌદ્ધના નાચકોનો પ્રાદુર્ભાવ થતા અને તેમના તરવોનો પ્રકાશ લોક સમાજમા ફેલાતા-યજ્ઞ યાગાદિકની હિંસા એ ધર્મ નથી પણે અધર્મ છે એવી માન્યતા થતા ઉપનિષદોની રચનામા યજ્ઞ યાગાદિકનું સ્વરૂપ કેવાયુ જીવો હિંદુસ્તાનના મુખ્ય ધર્મો-પૃ ૪૫ મા-“ મંકમ અયુક્તર ઉપનિષદો હેતુ શો છે-તેનો સાર આપતા લખે છે કે-તેમા બતાવેલું છે કે + ધર્મ ક્રિયાઓ તદ્દન નકામી છે, એટલું જ નહીં પણે ઊપદ્રવ કરે એવી છે બદલો મળવાની આશાથી કરેલા યજ્ઞ સંબંધી દરેક કાર્યને તેમા ધિક્કારી કાઢેલું છે કેવળી હયાતી વિષે તો તેમા ના કહેવામા તો આવી નથી પણે તેમનામા અલૌકિક અને ઉચ્ચ લક્ષણ હોવાની ના કહેવામા આવે છે અને એવો ઊપદેશ કરવામા આવે છે કે-જ્યા સુધી મનુ યનો આત્મા બરા પરમાત્મા ને ઓળખે નથી, અને જેના સિવાય બીજો કોઈ પણ ઠેકાણે આરામ મળતો નથી તેનામા વિરામ, પામ્યા વિના મોક્ષની આશા રાખવી નહીં ”

+ ધર્મ ક્રિયાઓ એટલે યજ્ઞ યાગાદિકની ક્રિયાઓ

સ સ્કૃત સાહિત્ય પૃ ૧૪૬ થી—“ ઋગ્વેદના કેટલીક મંત્રોમાં પિતૃઓ અથવા મરણ પામેલા પૂર્વજોનો પથ અને દેવતાઓનો પથ એ બે જુદા છે, એવું દર્શાવ્યું છે, તેવું કાશ્ય ખચિત એ છે કે—અગ્નિદાહ અને યજ્ઞ એ બેની ક્રિયાઓ તદ્દન જુદી જુદી છે એમ સ્પષ્ટ બેવામાં આવતું હતું.

પ્રાદક્ષિણામાં પિતૃઓ અને દેવતાઓ એ જુદા જુદા સ્થાનમાં વસે છે, એવું માનવામાં આવેલું જણાય છે કારણ કે “ સ્વર્ગલોક ” અને “ પિતૃલોક ” ની વચ્ચેનો શો ભેદ છે તે એ ગ્રંથોમાં દર્શાવવામાં આવ્યું છે ”

આમાં વિચારવાનું કે—મરણ પામેલા પૂર્વજોનો પથ, અને દેવતાઓનો પથ, એ બે જુદા જુદા ઋગ્વેદના મંત્રોમાં છે અને પ્રાદક્ષિણા ગ્રંથોમાં પિતૃઓના અને દેવતાઓના જુદા જુદા વાસસ્થાન બતાવ્યા છે ત્યારે એકે દ્રિયથી લઇ પંચે દ્રિય તકના જીવોના વિચાર કેમ નહીં બતાવ્યો હોય ?

જૈનોમાં—ક્રીડા, મ ક્રીડાનિ, પશુ, પખી, આદિના પશોનો વિચાર કરવામાં આવ્યો છે પણ મરણ પામેલા પૂર્વજોના અમુક પથ ન બતાવતા કર્મના અનુસરતો માર્ગ બતાવ્યો છે, પણ તેમના સ્વાધીન પણાનો બતાવેલો નથી આટલું વિશેષ વિચારવા જેવું જાણી સૂચના કરીને બતાવી છે

ધર્મવલ્લુન—મ ૧૬૭૯ ની આવૃત્તિ ખીજમાં આનંદશંકર બાપુભાઈ પૃ ૬ થી ઋગ્વેદ સહિતાનો ધર્મ લખતા પૃ ૭ માં લખે છે કે—

“ તથા ખીજા બલિદાન આપતા, અગ્નિ એ દેવોને દૂત કહેવા તો કારણ કે એના વડે યજ્ઞમાન અને દેવો વચ્ચે સંબંધ બધાતો. આ સંધિઓ પરલોક માનતા પુનર્જન્મ પણ કદાચ માનતા હોય એમ જનાવનરા કોઇ કોઇ અસ્પષ્ટ વચનો મળે છે પણ આ લોકમાંથી મનુષ્યો પિતૃલોક તથા દેવલોકમાં જાય છે એ માન્યતાતો તેઓની સ્પષ્ટ દેખાય છે ”

આ લેખથી વિચાર થાય છે કે—આરા વેદોનો આધારભૂત ઋગ્વેદ કે જે ઇશ્વરની પ્રેરણાથી મહાન સંધિઓને પ્રાપ્ત થયેલો તેમાં પુનર્જન્મના અંગે અસ્પષ્ટતા તો પછી વેદના યગળે આત્મનાગ આધુનિક અથુ કરે, પુનર્જન્માદિક અનેક પ્રકારના બાબતો, કયા નવીન ઇશ્વરથી મેલવીને બતાવતા ગયા ?

(૧) ઋગ્વેદ સહિતાની દેવતાઓ ગણાવતા પૃ ૧૩ માં “ યમ ” આ જીવનની પાર ખીજુ—પર જીવન છે અને અમૃત, જીવન છે એ, જીવનમાં આપણા પૂર્વજ પિતરો ગયા છે એ જીવનનો માર્ગ પ્રથમ યમે શોધી કાઢ્યો

છે અને તેથી યમને પિતૃ લોકનો દેવ માનવામાં આવે છે. યમ તે વિવસ્વાન-સૂ-
ચનો પુત્ર છે એ અને એની જોડેન યમી તે આદ્ય સ્ત્રી પુરૂષનું જોડું છે "

(૨) એજ પૃ ૧૪ મા યમ નીચે-રૂદ્ર વિષ્ણુમાં ધોર સજ્જ કરતું પરમા-
ત્માનું સ્વરૂપ તે પ્રત્યક્ વાયુમાં દર્શન દે છે વાયુ રૂપે એ સુગંધિ અને પુષ્ટિ
વર્ધક પદ્ધતિ છે ભડભડતો અગ્નિ પદ્ધતિ એનુંજ રૂપ છે એ અગ્નિની જવાહર તે એની
દેવીઓ છે ધૂમ એની જતા છે અગ્નિ કલ્યાણકારી પદ્ધતિ છે અને એ રૂપમાં
આગળ જતા શિવ અને છે "

(૩) પૃ ૨૨ મા-અર્થર્થ સંહિતામાં ઘણું નવું જાણુક જેવું છે, ખીન
કાંઈ વેદમાં નહીં તેવી કેટલીક જાણતો એમાં છે દાખવા તરીકે-તત્ત્વ, સૂચ-
વગેરે શેગ કાઢવા સાધ વગેરેનાં ઝેર ઉગાવવા, ચંદ્રને મારવા, ભૂત પિશાચ
હાકવા, દુમણ કરવા અને સ્કામેથી અટકાવવા ઉત્પાદિ અનેક વિષયોને લગતા
જાદુ પ્રયોગના મંત્રો અથવા સંહિતામાં છે

આ સર્વ આર્યોના અજ્ઞાન અને નીચવા વર્ગની ક્રિયાઓ હોય અથવા
તે આર્યો અનાર્યો જેડે સળખમાં આવ્યા ત્યાર-પછી મૂલ અનાર્યોનો ધર્મ
આર્યોમાં દાખલ થવા લાગ્યો હોય-પણ આ શિરાય આ મહિતમાં ઘણો ઉમદા
ભાગ પડ્યું છે "

આ ત્રણ કલમોમાં નિયારવાનું કે-જેનોના સંધક્ષિ-દેવ દેવીઓ
જતાવે છે, મેતાન ચવાનું બતાવતા નથી અને સંધિને અનાદિની બતાવે છે
સગૂવેદમાં પર જીવનનો માર્ગ યજ્ઞ પ્રથમ શોધી કાઢ્યો, યમ સૂર્યનો પુત્ર, યમી
તેની જોડેન ત્યારે સૂચ કોનો પુત્ર ? યમ-યમીનો જન્મ સૂર્યની કેટલી ઉમરે
થયોલો ? અને યજ્ઞ કેટલી ઉમર પછી આ પરજીવનનો માર્ગ શોધી કાઢ્યો ?
અને આ સ્ત્રી પુરૂષની, આદિ કથા કાલથી ?

૨ રૂદ્ર પરમાત્માનું સ્વરૂપ, પ્રત્યક્ વાયુમાં દર્શન દે છે, ત્યારે બોમાન્ય
વાયુ કોનું સ્વરૂપ ? ભડભડતો અગ્નિ એનુંજ રૂપ, એટલે પરમાત્માનું રૂપ, તે
આગળ જતા શિવ અને છે તાત્પર્ય રૂદ્ર તે વાયુ, પછી અગ્નિ, અને અગ્નિ
શિવ આ બધી ફેરફારી પરમાત્માને કરી કે કોણકો એ ? આ બધા વાતો ઋગ્
વેદની સ્પષ્ટ રૂપે સંમળતી નથી આ ઋગ્વેદ આર્ય-વેદોનું મુલ હોવાથી
વીચારવાની જરૂર છે

૩ અથર્વ સહીતામા-“ બહુ પ્રયોગના મત્રો અનાર્યોનો ધર્મ તે આર્યોમા દાખલ થવા લાગ્યો હોય ”

અનાર્યોની અયોગ્ય વાતો પવીત્ર વેદોમા દાખલ કરનારા અને પુરાણોમા સત્ય ઇતીહાસ રૂપ વાસુદેવાદિના ત્રિકમા ઉધુ છતુ કરી કોઈને ઘોડોના માર્દાવાળા તો કોઈને વિંધ્યુના કાનના મેલથી ઉત્પન્ન થએલા ખંતાવનારા મોટા મોટા પડિતો જ હશે ને ? ‘ સાક્ષરા ’ તે વિપરીત ‘ રાક્ષસા ’ કહેવામા આવે તે કયુ અકાર્ય કરનારા કહેવાતા હશે ?

મોટા ભાગે દેવતાદિકની સ્તુતિઓનો બનેલો નડગ્વેદ

સંસ્કૃત સાહિત્ય પૃ ૧૫૭ થી-“ નડગ્વેદની કવિતાઓનો મહોટો ભાગ દેવતાઓની અથવા દેવતા તરીકે જેને ગણવામા આવતા હોય તેવા પદાર્થોની સ્તુતિઓનો બનેલો છે એ કવિતાઓમા કોઈ કોઈ સ્થળે ભૂત કાળના ઈર્ષાવૈરુ અસ્પષ્ટ અને ભાગ્યુ પટ્ટયુ વર્ણન જેમા આપવામા આવ્યું હોય એવા મવાદોના રૂપની દત કથાઓ આપણા જોવામા આવે છે, એવી દત કથાઓ બધી મળીને હજારેક છે, અને તેમાથી ઘણી ખરી દસમા મહાળમા આપવામા આવી છે એ કવિતાઓમા વર્ણવેલો વૃત્તાત શ્રોતાજનોથી પુરેપુરો, સમભય તેટલા માટે ગદ્યાત્મક વર્ણનો પણ પ્રથમ એની સાથે જોડવામા આવેલા હશે, પણ એ કવિતાઓને ઋગ્વેદ સહિતા એ નામના સૂક્ત, સમ્રહમા મૂકવામા આવી ત્યાર પછી પેલા પદ્યાત્મક, વર્ણનો શુભ થઈ ગયા હશે, એ ઘણું સભવિત છે એવા વર્ગની એક કવિતા (મઃ ૪, સૂ ૪૨) મા ઈંદ્ર અને વરુણનો સવાદ આપવામા આવ્યો છે, તેમા એ જેલ દેવતાઓ, પોત, પોતાની શ્રેષ્ઠતા સાબીત કરવાના પ્રયત્ન કરતા જોવામા આવે છે એવી એક બીજી કવિતામા (મ ૧૦, સૂ ૫૧) વરુણ અને અગ્નિનો સવાદ આપવામા આવ્યો છે તેમા એક મત્રમા વરુણ બોલે છે, અને બીજા મત્રમા અગ્નિ બોલે છે એવી રીતનું ચાલ્યા કરે છે એના પછી જે સૂક્ત (મ ૧૦, સૂ ૫૨) છે તેમા દેવતાઓ અને અગ્નિ વચ્ચે ચાલેલો સવાદ વર્ણવવામા આવ્યો છે, એમા અગ્નિ પોતાનું યજ્ઞનું કર્મ કરાવથી ટાળી ગયેલો દીકામા આવે છે પણ છેવટે એ પોતાનું કામ કર્યા કરવાની કબૂલાત આપે છે ”

‘સિદ્ધાન્તસાર-પૃ ૪૨ મા-મણિલાલ નલુભાઈ દિવેદી લખે છે કે—

(૧) “વેદમંત્રોમા પદે પદે યજ્ઞની વાત જણાવવામા આવે છે અને જે પુરૂષ સૂક્રામા ઉત્પત્તિ માત્ર યજ્ઞથી થએલી જણાવેલી છે, તેને આપણે પ્રાચીન ન ગણીએ તો પણ ઘણા પ્રાચીનમા પ્રાચીન મંત્રોમા એ યજ્ઞ લાવનાના ચિન્હ વારંવાર જણાયા કરે છે મંત્રો દેવતાના ખોલાવવાના, સંતોષવાના સાધન માત્ર છે પરંતુ તેમનો ઉપયોગતો મત્ર પ્રયોગતાએ અપેલા બલિરૂપ ખારિતોષમા ઈ યજ્ઞાયે મંત્રોગ્નિ છે એ ન માનીએ તો વેદમાત્ર અર્થ જેવોજ યજ્ઞ બલ વાર્તાવિક રીતે ઘટે છે પણ એમજ વેદ કે વેદમંત્ર યજ્ઞાયેકજ હોવા જોઈએ ”

(૨) પૃ ૪૩ મા—“યજ્ઞ લાવના-મંત્રોમા પ્રધાનપણ ધામવા લાગી તે એટલે સુધી કે ધીમે ધીમે કેવલ યજ્ઞને ઉદ્દેશીનેજ આજો યજ્ઞુર્વેદ ઋગ્ મંત્રો ઉપરથી રચાતો ચાલ્યો એમજ દેવતાઓની આનાદિ તૃપ્તિ અર્થે માંમવેદ થયો ”

(૩) પૃ ૪૪ મા—‘ગ્રાક્ષણો’ અર્થવાદથીજ ભરેલા છે અમુક મંત્રનો અમુક ઉપયોગ છે વા અમુક અર્થ છે અમુક દેવતાનું નામ’ અમુક ઠરાવાનું આ ઠારણ છે, પેલું ઠારણ છે, અમુક વિધિ અમુક પ્રકારેજ પ્રવર્તે, ઇત્યાદિ પુત્રામા આપતા વિચિત્ર વિચિત્ર અર્થવાદરૂપ કંપનાઓ રચાયલી છે, આમાની ઘણી ખરી ગ્રાક્ષણોમા મમાયલા ધર્મ વિચાર માટે આપણને ઉચ્ચ મત પ્રદે તેવી નથી તથા કેટલીક તો કેવલ નિર્મામ્ય અને બાલિશ લાવ સુકલ હોય તેવી જ ન આવો યજ્ઞની મહત્તા સમજાવવાનો પ્રયત્ન ચાલતો થયો તેમા ઘણાખરા પ્રાચીન દેવતાઓના સ્વરૂપ ને ધર્મ ઉલટ પાલટ થઈ ગયા કેટલાક નવા દેવ પણ થયા, વા જૂનો વધારે પ્રધાન પંજાને પામ્યા બાગ્ન અને સોમ હવે મુખ્ય પદવા એ અહયા તેમ વરૂણ રૂક્ત રાત્રિનો અને જલનોજ દેવ થઈ ગયો ત્યારે સૂર્ય અને ઇંદ્ર છાયામાજ પડી ગયા જોમને ધીમે ધીમે અદ્ર સાથે મેલવવાનો પ્રયત્ન ચતો ચાલ્યો યજ્ઞપુરૂષ નવોજ દેવ કંપાયો અન્તપત્તિ-સર્વથી મોખરે આવી બધાનો નિયંતા થઈ યજ્ઞનો પ્રવર્તક, ઉપદેશક, અધિષ્ઠાતા થયો, એજ ધ્રુવ્યા રૂપે પણ પૂજાતો થયો ” આ બધું લખીને-પૃ ૪૫ માં-કંપનાના કુસુમે વેરીને જણાવ્યું છે કે-કોઈ પ્રકારની ગતિ થતાજ સ્પષ્ટિ કર્મનો આગ જ થવા લાગે છે આ વાત નિષિઓને જડેલી જણાય છે

આ ઉપરના ત્રણ ફકરામા વિચારવાનું કે—

અગ્ર ૦ મ ૧૦ મા-જગત્ની ઉત્પત્તિના જ સંજ્ઞાના ત્રણ મોટા મોટા સૂક્તો છે પ્રલયા વસ્થાનું-સ ૧૨૯ મત્ર ૭ નું હિરણ્ય ગર્ભ-પ્રજાપતિનું સ ૧૨૧ મત્ર ૧૦ નું છે અને આ પુરુષ સૂક્ત-મત્ર ૧૬ નું છે, તે તો આરો વેદોમા લખાયેલું છે અને ભૂત ભવિષ્ય અને વર્તમાન એમ ત્રણે કાળના જગત્ની ઉત્પત્તિ આ પુરુષ યજ્ઞથી જ યજ્ઞેલી જણાવી છે તે સિવાય બીજા પણ બે આર સૂક્ત જગની ઉત્પત્તિના સંજ્ઞાના ઋગ્વેદમા લખાયેલા છે આ બધા વેદ વાક્યોનો અનાદ્ય કરી બ્રાહ્મણાદિકે અથોમા નવીન રૂપે જગત્ની ઉત્પત્તિ જુદા જુદા અનેક દેવોથી શા કારણથી કલ્પાય ?

શું બ્રાહ્મણાદિકે અંધકારિને વેદ વાક્યો પર અદ્વા ન હોવાથી ? અથવા શું તે વેદ વાક્યો કલ્પના રૂપે લાગવવાથી ? વળી મણિલાલભાઈએ જણાવ્યું છે કે “ આ પુરુષ સૂક્તને આપણે પ્રાચીન ન ગણીએ ” એટલે આધુનિક જ માનવ પડે ત્યાં શું જૈન ધર્મની જાગૃતીના પછીથી આ પુરુષ સૂક્ત આરો વેદોમા હાખલ કરવામા આવ્યું ? આ વાતમા ખરે પરમાર્થ શો ? વૈદિક ધર્મ વાળાઓએ વેદોનો આશ્રય પકડી પાછલથી બ્રાહ્મણાદિકે અથો જનાં તમા પણ તેમને પોતાની સ્વતંત્રતા વાપરી મણિલાલ લખે છે કે “ ધર્મ વિચાર માટે બ્રાહ્મણ અથો ઉચ્ચ મત પ્રદે તેમ નથી કેટલાક તો નિર્મોહ્ય બાલિશ ભાવયુક્ત છે અને દેવતાઓના સ્વરૂપ ને ધર્મ ઉલટ પાવટ થયા અને કેટલાક નવા દેવ પણ થયા યજ્ઞ પુરુષ નવો જ દેવ કલ્પાયો, પ્રજાપતિ મર્વથી મોખરે આવી બધાનો નિયંત્રા થઈ યજ્ઞનો પ્રવર્તક, ઉપદેશક, અધિષ્ઠાતા થયા ” આ બધા પ્રકારનો ફેરફાર પાળના શાથોમા શા કારણથી થયો ? મારા વિચાર-મા તો એજ આર છે કે જૈન અને બૌદ્ધાદિકની જાગૃતિ થયા પછી વેદ વાક્યો ને એક ડેરાણે સુદી આ બધું નવીન રૂપે કલ્પાયું હોય ? અને તેમાની કેટલીક વાતો શ્રુતિ રૂપે લખી પાછલથી વેદોમા પણ ધમાકવામા આવી હોય આ વાત વિચારકો મમજી શકે એમ છે જુલો વૈદિક સુષ્ટિ ઉત્પત્તિના સંજ્ઞા-પ્રકરણ ૪ થુ પૃ ૧૩ થી ૬૩

વૈદિકમતે દેવતાઓના શરીર વિષે અચોક્કસ કલ્પના

સંસ્કૃત સાહિત્ય પૃ ૮૬ થી “ વેદના દેવતાઓના શરીર વિષે એવી કલ્પના કરવામા આવી છે કે તેઓના શરીર માનવીના જેવા હોય છે માથું મોઠું, આંખ, કાન, હાથ, પગ, અને બીજા માનવદેહના અવયવો તેઓને પણ હોય છે એવું માનવામા આવ્યું છે પણ તેઓના સ્વરૂપનો પુરેપુરો ખ્યાલ વેદના વર્ણનો

ઉપરથી આપણને આવી શકતો નથી, અને તેઓના અવયવો ગણાવવામાં આવ્યા હોય છતાં તે ઘણીવાર તેઓની મુખ્ય પ્રવૃત્તિઓ અલંકારિક ભાષામાં વર્ણવા મટેજ ગણાવવામાં આવ્યા છે ઉદાહરણ તરીકે, અગ્નિદેવની છાત્ર અને અવયવો તે નેની જવાલાઓ સિવાય બીજી કંઈ પણ નથી, સૂર્યદેવના કર તે તેના કિરણો સિવાય બીજી કંઈ પણ નથી અને તેની આજ તેના ગોળા સિવાય બીજી કંઈ પણ નથી આ પ્રમાણે દેવતાઓના બાહ્ય સ્વરૂપ વિષે અથોક્કમ કલ્પનાઓજ કરવામાં આવી હતી, તેનીજ સાથે કુદરતના દેખાવોની સાથે તે તેનો સબધ હજી ઘણું ખરું ઉઘાડો માલમ પડી આવે એવો રહેતો હતો એટલે ઋગ્વેદ માં કંઈ પણ સ્થળે દેવતાઓની મૂર્તિઓ વિષે અથવા જ્યાં આગળ એ મૂર્તિઓને રાખવામાં આવી હોય એવા દેહરાઓ વિષે કંઈ કહેવામાં નથી આવ્યું તેવું કારણ સહેલાઈથી સમજી શકાયે મૂર્તિ વિષેના સૂચનો સુત્રોમાં સૌથી પહેલીજવાર થયેલા જણાય છે ”

આમાં મારી એક સુચના-આ સમ્પ્રદેશ લેખથી-અગ્નિદેવની છાત્ર અને અવયવો તે તેની જવાલાઓ સમન્વય છે આનંદશ કર બાપુભાઈના લેખથી જવાલાઓ તેની દેવીઓ સમન્વય છે, આવી રીતે એકજ વસ્તુનો વિચાર એક જ વેદથી થયેલામાં વિગતવાર કેમ જણાતી હશે ?

સમ્પ્રદેશની ફિલસૂફી (તત્ત્વના મળ પે વિચાર) સંસ્કૃત સાહિત્યમાંથી લીધેલા ઉત્તારા પૃષ્ઠ ૧૪૮ થી

મૃત્યુ પછી માણસની શી ગતિ થાય છે તે મળધમાં વેદના વિચાર એવા જણાય છે કે-મરનારનો આત્મા પિતૃઓ જે માર્ગથી જાય છે તે માર્ગથી સનાતન જ્યોતિના ધામ તરફ પ્રયાણ કરે છે ત્યાં આગળ સ્વર્ગની ઉંચામાં ઉંચી ભૂમીમાં પિતૃઓને મૃત્યુના રાજા થમની સાથે રમતા અને દેવતાઓની સાથે જમતા એ જોય છે

પ્રો એક્સ મ્યુનરનો મત પણ એવો છે કે વેદના સમયમાં ખીલકુન મૂર્તિપૂજા નહોતી પણ મોલનસનનો અભિપ્રાય એનાથી ઉંચો છે દેવતાઓને માટે “ દિવોનર (સ્વર્ગનો નર) અથવા નર (નર) એવા નામ વાપરવામાં આવ્યા છે તે પરથી મૃત્યુશસ્ત્ર (ન ના જેવી આકૃતિના) એ વિરોધજનું ઉપરથી અને કેટલાક મત્રોમાં મૂર્તિઓનું સ્પષ્ટ સૂચન કરવામાં આવ્યું છે તે પરથી વેદના સમયમાં મૂર્તિપૂજા હતી એવું સિદ્ધ થાય છે, એમ ડૉ. મોનસનનું કહેવું છે (મૂર્તીની ટીપમાંથી લીધેનું છે)

(x ટીપમાં જણાવ્યું છે કે— સમ્પ્રદેશમાં કેટલાંક સ્થાને યમને જોયે આપનાર અથવા શિક્ષા કરનાર તરીકે વર્ણવવામાં આવ્યો નથી એ વાત લક્ષ્ય પેચે એવી છે ”)

(અચકારની ટીપમાંથી લીધેલું ઉત્તાર છે)

મૃત્યુ મળેથી એક સૂક્ત (મ ૧૦, સુ ૧૪) માં મુવેલા માણસોને નીચે પ્રમાણે સંબોધન કરવામાં આવ્યું છે—

‘ પેલા પૂર્વના પંથથી તું વધ્યો બંદે આપણુ ઝોમલા પિતૃઓ જ્યાં ગયા છે ત્યાં આગળ તું જા? યમ અને વરુણ દેવ એ બેઉને હવિઓ વડે હજારો ત્યાં આગળ તું જોઈશ ’

એ સ્થલે એક વૃક્ષની શાખાઓ ફેલાઈ ગઈ છે તેની છાયામાં દેવતાઓની આવે બેમીને યમ રાજ ઝોમલસતુ પાણુ કરે છે, ઝોમવામણીના તથા ગાયનોનાં સ્વરૂપ ત્યાં આગળ સંભલાય છે એ જ્વર્ગનું જીવન ઢોઈ પણુ રીતની અપૂર્ણતા વિનાનું છે ઢોઈપણુ રીતની શારીરિક નિર્જલતાથી ગ્રસ્ત છે, અને સર્વ પ્રકારે આનંદામય છે, ક્ષત્રિયવર્ગ, નહીં પણ વિપ્ર, વર્ગની કલ્પનામાં યુગની મામગ્રીના જે જે વિષયો આની શક્યા તે તે વિષયો, ત્યાં આગળ જરૂરેલા વર્ણવવામાં આવ્યા છે.

યુદ્ધમાં જેઓ પોતાના પ્રાણનો ત્યાગ કરે છે તેઓને પોતાનાં હિંમતનાં ગદલા તરીકે સ્વર્ગનું સુખ મળે છે, પણ ઔથી વધારેતો જેઓ વિપ્રોને ઉદાગતાથી દક્ષિણુ આપે છે અને યજ્ઞમાં દાન કરે છે તેઓને એ સુખ મળે છે.

આમાં કિચિત્ વિચાર—“મરનારનો આત્મા પિતૃઓ જે માર્ગથી જાય છે તે માર્ગથી મનાતન જ્યોતિના ધાંમ તરફ પ્રયાણુ કરે છે, જેનોમા જીવેના જર્મને અતુમરતી ગતિ બતાવી છે અને વેદિકોમાં પાછલથી, ક્ષણોએલા ઉપની પદાદિ ગ્રંથોમાં પણ તે પ્રમાણે મનાએલી છે અને આજે પણ તે પ્રમાણે મનાતી ચાલતી આવેલી છે તો પછી વેદોની માન્યતામાં લેઈ કેમ પડયો? મ ૧૦ માંના મૂળમાં—“પેલા પૂર્વના પંથથી તું વધ્યો જા? પિતૃઓ આગળ તું જા? ” જનન્યાય અને વર્તમાનની સ્થિતિનો વિચાર કરતા કર્મના વશમાં પડેલા મનુષ્યને જીવ, પોતાનાં સ્વાધીન પણે પિતૃઓનાં તરફ જવાને પોતે સંમથ છે? “ યમ અને વરુણ હવિઓ વડે હયાનાં જોશિ ” આજે કોલ ધણાભાગે હવિઓ ગદ જોવી છે તો શુ, યમ અને વરુણ ઉદાસ લાવે મનાયા છે? વિપ્ર વર્ગની યુગની મામગ્રીના વિષયો ત્યાં જરૂર છે ” વર્ણામરીને બધા ત્યાં જતા આજે મનાયા છે? આ બધા વેદોને અર્થ—ઉપનિષદાદિક ના મુલોમાં મુગ્ધવ્ય કેવીરીત નો ઢગીને બાતવેલો છે? તે વેદોના અર્થને જોવી બતાવવાને ખરૂં સાધન આજે કોઈ છે? ખરૂં સાધન મળી શકતું ન હોય તો પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોએ બતાવેલા બાલખ્યાલ

જેવા માની લેવાઈ આમા મત્ય શુ છે તે કોઈ પડિત બહેર કરી શકશે? વેદિકે
ગોટાલા થયાની વાત જુઠી હોય તેમ લાગતુ નથી

ઇતિ પૌરાણિક અને વેદની માન્યતા સબધનો વિચાર ખડ ૨ જે
પ્રકરણ ૨૭ શુ

પ્રકરણ ૨૮ મું.

શ્રદ્ધા વિનાના માણસોને માટે ઋગ્, અથર્વ, નો વિચાર લેઈ .

મ રકૃત સાહિત્ય પૃ ૧૪૮ થી—“ મરતુ પછી જ્યા આગળ, શિક્ષા
કરવામા આવતી હોય એવુ કોઈ સ્થાન છે એમ ‘અથર્વવેદ’ ઉપરથી તે
ચોક્કસ માલમ પડે છે, પણ ઋગ્વેદમાથી જે પ્રમાણુ આપણને મળી આવે
છે તે ઉપરથી વધારેમા વધારે આપણાથી એટલુ જ કહી શકાય ખમ છે કે શ્રદ્ધા
વગરના માણસોને મરતુ પછી અધકારના ખાડામા નાખવામા આવતા
એવો વિચાર ઋગ્ને, ના સમયમા સ્વીકારવામા આવ્યો હતો.

અરેખર એ સબધમા ઋષિઓએ એટલુ તો યોડુ કહેલુ છે અને જે
યોડુ તેઓએ કહેલુ છે તે પણ એટલુ જ તો અસ્પષ્ટ છે કે—રાધ આહેખ એવા
નિર્ણય ઉપર આવ્યા હતા કે—મરતુપછી કુદ જતોને તદ્દનજ વિનાશ થાય છે
એવુ ઋગ્વેદના સમયમા મનાયું હતુ મરતુ પછી શિક્ષા કરવામા આવે છે એવા
હિંદુતાનના પ્રાચીન વિચારો ધીરે ધીરે વિકાસ પામતા ગયા, અને અતે ‘વેદ
પછીના સમયમા જુદા જુદા નન્કોની એ સુચવણુ ભરેલી સંજ્ઞા તૈયાર
કરવામા આવી ”

આમા વિચારવાનુ કે—શ્રદ્ધા વિનાના માણસોને અધકારના ખાડામા
કોણ નાખતુ ? અને વાઘ સિંહાદિકના માટે કયો ખાડો કલ્પાયો હશે ? અને
વેદ પછીના સમયમા નરકોની ચરણી કેમ ઠંચવી પડી ? અને તે જ્ઞાન કયાથી
મેળવ્યુ ? એ બધો વિચાર કરવાનુ ખાકી રહે કે નહિ ? ॥

સજન્મ દેવતાઓના વિષે વેદિક ઋષિઓની માન્યતા

મ રકૃત સાહિત્ય પૃ ૮૬—“ વેદિક ઋષિઓના વિચાર પ્રમાણે
દેવતાઓ પણ માણસોની પેઠે જન્મ પામતા હતા, કાચુકે આકાશ તથા
પૃથ્વીના બાળક તરીકે, અથવા કેટલીક વાર ખીન્ન દેવતાઓના બાળક તરીકે
તેઓને વર્ણવવામા આવ્યા છે આ ઉપરથીજ દેવતાઓના જુદા જુદા જમાનાઓ

હોવા જોઈએ એવું એ ક્રમ અનુમાન થઈ શકે છે, પણ તે ઉપરાંત જોવા પણ જેટલાક કુકળાઓ મળી આવે છે કે જેમાં વિશેષ પ્રાચીન દેવતાઓનું સ્પષ્ટ કથન કરવામાં આવ્યું હોય એ પ્રમાણે દેવતાઓને જન્મ લેનારા ગણવામાં આવ્યા છે, તેવીજ રીતે તેઓતે સૃષ્ટિ પામનારા પણ ગણવામાં આવ્યા છે. પ્રથમ દેવતાઓને સ્વભાવથી અમર ગણવામાં આવતા નહિ, 'દાન-કન્વા'માં આવ્યું હોય અથવા સોમરના પાનને લીધે અમરત્વની પ્રાપ્તિ થઈ હોય એવું 'કેટલેક સ્થળે કહેવામાં આવ્યું છે ઇંદ્ર અને ગીન્દ દેવતાઓ વિષે કહેવામાં આવ્યું છે કે "તેઓને ઘડપણ આવતું નથી" પણ દેવતાઓનું કદી પણ મરણજ થતું નથી એવું એ કૃષિઓ માનતા હતા કે નહિ તેનો નિર્ણય કરવાના સાધન મળી આવતા નથી વેદ પછીના મતમનો વિચાર તો એવો હતો કે દેવતાઓનું અમરત્વ નિરપેક્ષ નહીં પણ સાપેક્ષ છે અને દરેક કદપને અતે એ દેવતાઓનો પણ વિનાશ થાય છે "

આમાં મારા બે જોડ-દેવતાઓ માણસોની પેઠે જન્મ પામતા ત્યારે તો તેમનું મરણ પણ અવશ્ય હોયજ છતાં મરણના નિર્ણયના સધિન વેદોમાં મઢી આવતા નથી વેદ પછીના સમયે અમરત્વ સાપેક્ષ મનાયું, અને 'કદપના' અર્થે વિનાશ થતો મનાયો? આરે વેદના કૃષિઓ દેવતાઓના જન્મ અને મરણનો વિષય બતાવી શક્યા નથી ત્યારે શું પાછલથી ધીન્દઓના તરફથી મેલવીને ગોઠવાયો ?

જૈન ધર્મમાં દેવતાઓના જન્મનું તેમના શરીરનું, અને આધુનિક આદેનું પ્રમાણ વિગતવાર સ્પષ્ટપણે કહેવામાં આવ્યું છે

જુદા જુદા વખતે જન્મેલા માણસોનું મરણ જુદા જુદા વખતે થતું આપણે પ્રત્યક્ષ જોઈએ છે તેમ દેવતાઓનું કેમ ન થવું જોઈએ ? તેવો વિચાર ન બતાવતા કદપના અતે એકી સાથે તેમનું મરણ, કયા હિસાબથી લખાઈએક સત્ય રૂપનું મની લેવું ?

વેદોના દેવતાઓના સળ પે મારા વિચારે

વેદિક હિંદુઓ પોતાના મર્તને પ્રાચીનમાં પ્રાચીન મોની વેદોને મોખરે ધરી રહ્યા છે અને તે આર વેદો-ઇદ્રાદિક તેનીશ દેવતાઓની સ્તુતિઓ અને પ્રાર્થનાઓથી મુખગિત થઈ રહેવા છે અને તે દેવતાઓને અજન્મમોતો બતાવેલા

નથી ત્યારે તે કોઈ જગે પંચથી આપીને ઉત્પન્ન થતી હશે કે નહીં ? અને તે ઉપન્ન થાય છે તો કેવી સ્વરૂપથી અને કયા પ્રકારથી ? આ બાત પ્રથમ વિચારવા જેવી છે

જ્યારે તે દેવતાઓ આ આલતા સસારના, ચક્રમા, ગણના હોય ત્યારે તો તેઓના અસ્ત્યુષ્મનો અને, માથે તેમન મરણનો પણ, વિચાર થવો જોઈતો હતો કારણ કે જન્મ હોય ત્યાં મરણ અવશ્ય હોય એ સ સાબીત ચક્રનો નિયમજ છે માત્ર જે સુક્રાત્માઓ ગણાયા છે તેજ જન્મ મરણના, બચથી નિષ્ક્રિય ગણાયા છે એમ આપણા હિંદુ શાસ્ત્રોમા મર્વત્ર પ્રમિદ જ છે. જગા ઇદ્રાદિક દેવતાઓના આયુષ્ય કે મરણના, સળથે વેદોમા કે વેદના પ્રાચીન, આહિત્યમા કોઈ વિશેષ ઉલ્લેખ થયેલો હોય એમ જોવામા આવતો નથી તેમ કારણ જુ. ?

ઉપનિષદોમા બતાવેલા ખસ યગ્માત્માઓ કયા ? કદાચ-પ્રદા, વિષ્ણુ કે મહાદેવ જતવાવામા આવે તો, માધારણ માણસેના શુભ જોડલા શુભવાળા તે જોવા જણાતા નથી જુવો અમારા પૂર્વેના લેજો સુષ્ટિની ઉત્પત્તિની સાથે જ્વતા આની ઉત્પત્તિ અને તેના નાશની સાથે તેઓનો નાશ જે જાનાવ્યો છે તે પણ અથાથ નથી. કારણ કે-ઈદ્રપદને આહનાગ, સધિઓને તપથી બ્રહ્મ-કન્વા ઈદ્ર વા-વા ઉપાયો ચોજેલા છે એ દેવતાઓના પદવી કાયમની હોય તો તેમજો પોતાના પદના નાશનો ભય શાથી ? વેદોમા સુષ્ટિની ઉત્પત્તિના સળધની એ ચાર પ્રકાર ને જીવિઓ દાખલ થઈ છે તે ઘણકરીને નૈનાદિક મતોની જાગૃતિ પહીથીજ દાખલ કરેલી હોય એમ સમજી શકાય તેમ છે કારણ-તૂ લોક છે, અનંત છે, અપાર છે, અક્ષય છે, ઇત્યાદિક જે તૈત્તિરીય-સહિતાનો લેખ-પૃ પર મા અમેએ બતાવેલો છે તે આ સુષ્ટિનું અનાદિપણ જણાવી રહ્યો છે તો પછી, ઈદ્ર, ઈદ્રપમા એક સાથે પૃથ્વી આદિની ઉત્પત્તિ અને તેનો એકદમ નાશ તેમજ જ્વતાઓની ઉત્પત્તિ અને નાશ માનવો એ તો પ્રત્યક્ષ વિરોધવાગી વાત આહે ખાસ વેદોની હોય તો પણ તે પાંડવથી ધુસાડેલી, વિચીત્ર કરવાને યોગ્યજ છે

વેદમા બતાવેલી સોમની ઉત્પત્તિ,

સિદ્ધર્તાનના દેવેત્ય 'દર થી' સોમની ઉત્પત્તિ વિષે વેદમા 'આ પ્રમાણે' હકીકત આપી છે ઈદ્રનો સ્વર્ગમા ગવેયા ગધર્વોમા સોમ રહેતો હતો

ત્વો એના દેવી ગુણો જાણતા હતા, તેથી તેમની મરણ મેળવવાની થઈ પ્રથમ પ્રદાની પત્ની ગાયત્રીએ એક પક્ષીનું રૂપ ધાન્ય કરી એને લઈ આવવાનો પ્રયત્ન કર્યો, પણ એના રક્ષક ગધર્વોએ તેને એમ કરતા અટકાવી, પછી (વાણીની દેવી) મરુસ્વતીએ કહ્યું, ગધર્વોને સીઓ, પરંપ્રેમ છે મને જવા દો હું એને લઈ આવીશ 'દેવોએ કહ્યું 'અમને તારા વગર કેમ ચાલે?' તેણે જવાબ દીધો 'હું એ કેવને મેળવીશ એ જાણે તમારે, માફ કામ હશે ત્યારે હું પાછી આવીશ' ગધર્વો એના મોહક મૌઢ્યની આમા થઈ શક્યા નહિ તેમણે તેને સોમ લઈ જઈ દેવોને આપવા દીધો

"જ્યારે 'સોમ' પ્રથમ દેવોના જોતમાં આવ્યો ત્યારે એનો પહેલો ધુટ્ટો કાલે પીવો તેને માટે તેઓમા તડગાર થઈ આખરે ચંદ્ર રમી એ વાતનો નિર્ણય કરવાનું હતું" ગરુડમા નાચું પહેલો આવ્યો ને ઇંદ્ર ખીજે આવ્યો ઇંદ્રે સર્વથી પહેલા આવવા બહુ મથન કર્યું અને લગભગ છત્રનાના સ્થળ આગળ આવી પહોંચ્યા એટલે એમ દરખાસ્ત કરી કે આપણે સાથે પહોંચીએ અને તમે જે તૃતીયાશ સોમરસ લે એ બાકીએ કહ્યું, "ના, હું એકલો છતીશ" ત્યારે ઇંદ્રે કહ્યું "આપણે સાથે જઈએ તમે મને એક ચતુર્થાશ સોમરસ આપજો" આ વાત વાયુએ કબુલ કરી અને એ રીતે બંનેએ સોમરસ વહેચી લીધો "

(સુરેકૃત સંસ્કૃત મુલ મથના વર્થન, અ ૫, ૫ ૧૪૪)

આમા વિચારવાનું કે-પ્રદાના સમયેના બધા લેણો જોતા પ્રથમ પ્રદાનોનું ખરો પત્તો મળતો નથી તો પછી ખીજી વાર્તાનો વિચાર કેવી રીતે કરેવો? પ્રમુખ પત્ની સોમ લાવવા નિષ્ફળ નીવડ્યા મરુસ્વતીજી ગધર્વ લોકમાંથી લઈને આવ્યા આ વાત ગમે તેમની હોય પણ આ વાત બનેલી કયા કાળમા? કેમકે-આ મસારનું ચક્રતો અનાદિ કાળથી આવતું આવેતું છે, અને દેવતાઓ ના વિમાનો પણ અનાદિ કાળનાજ છે તે વિમાનોના માનીકો અમજાતા અને અનતા અજસુર્ધામા શરૂ ગયા, અને આગળ લવિષ્યમા પણ એજ પ્રમાણે થયા કરવાના તેથી તે વેંચી કયા કાળમા લાવવામા આવી? એવી શ્રિજ્ઞાના ધાંચ તે મ્વાભાવિકજ-છે? , , ,

ખીજી વાત એ પણ વિચારવાની કે-તેનો પહેલો ધુટ્ટો લેવાને માટે દેવોમા તડગા ઉત્પન્ન થઈ તો તે કયા કાળમા ઉત્પન્ન થયેલી માનવી? જો કે તેવા લાભ કાઢતું માપ વર્ષોની ગણતરીથી તો નજ આવી શકાય પણ પ્રદા દેવના દિવમાદિકથી તો જરૂર અદાએ બતાવી શકાય અથવા જૈનાની અવસર્વિણી કે ઉત્તર્વિણીના લેખાથી તો જરૂર જણાવી શકાય માટે વિચારવાનું જણાવું છે

હિંદુસ્તાનના દેવો પૃ ૮૩ થી—

(૧) “અર્વાચીન સમયમાં હિંદુ પ્રજા ખાન પાનમાં નિયમ શીલ છે અને વેદમાં વર્ણવેલા સ્વરૂપમાં એમની પૂજા થતી વધ થઈ છે. તે વર્ણવેલા સાથે હજી એ નામ ચંદ્રમાને આપવામાં આવે છે. પાછલા વેદ મત્રોમાં સોમ શબ્દ એ અર્થમાં વપરાય છે—માઠક ગ્રંથપાનના દેવના અર્થમાં કે રાત્રીના અધિપતિ ચંદ્રના અર્થમાં રાત્રીના અધિપતિનું છુપી રીતે બૂવથાપ દેવાનું સ્વરૂપ આનું કારણ હેઈ શકે વેદના એક મત્રમાંથી આ વિચારને પુષ્ટિ મળે છે—

“સૂર્યનો સ્વભાવ અગ્નિ જેવો, ને ચંદ્રનો સોમ જેવો છે.” વળી ચંદ્રના પ્રકાશિત ડાવાઓમાં અમૃત છે એમ ધારવામાં આવતું, અને દેવો એ છુપા રસનું પાન કરે માટે વિષ્ણુના વાહન (મનુષ્યાકારના કટિપત પક્ષી) ગેરૂડને તે લેવા માકલ્યો હતો.

(૨) એમ વર્ણવવામાં આવે છે કે આ દેવને ૩૩ પત્નીઓનું મુખ હતું, એ પ્રજાપતિની પુત્રીઓ હતી ઘણી પત્નીવાળા પૂર્વના રાજાઓને હાલ જે હજી મળે છે તેવું જ હજી એને વેદનું પકડું તેનાથી બધી સ્ત્રીઓ સાથે સમતાથી સ્પર્શી શકાય નહિ તેણે શહિણી પ્રત્યે જુલની ગીતે વિશેષ ભાવ દર્શાવ્યો. આ ઉપરથી બંદીની બત્રીંગ પત્નીઓ પોતાના પિતા પાસે ગઈ અને પતિની આવી વર્તણૂક માટે ખૂબ ફરીયાદ કરી એમ તેમને પાછા આવવા પ્રાર્થના કરી, હવે પછી બધી સ્ત્રીઓ પ્રત્યે હું મરખી માયા દર્શાવીશ એવું વચન આપ્યો તોજ આવીશું એમ તેમણે કહ્યું તેણે તેમ કરવા અત્યંત આતુરતાથી વચન આપ્યું, પણ ફરી એકવાર શહિણીની ઉત્કૃષ્ટ કાતિને લીધે તે પોતાના નિશ્ચયથી હઠ્યો. પછી સોમ શિક્ષા તરીકે ક્ષયના રોગથી પીડાયો, અને હિંદુઓ એની કંલાની વધઘટનું આજ કારણ આપે છે.”

(૩) મુખાઈ ઇલાકામાં ચંદ્રની કળાના શ્રેરફારનું એક વિચિત્ર કારણ પ્રચલિત છે એક દિવસ ‘ગણપતિ’ પોતાના વાહન ઉદર ઉપરથી પડી ગયા આ વિચિત્ર દેખાવ જોઈ ચંદ્રને હસવું આવ્યા વિના રહ્યું નહિ કોઈ દેવે એને શિક્ષા કરવા માટે એવી પ્રતિજ્ઞા કરી કે હવે કોઈ ચંદ્રનું દર્શન નહિ કરે ચંદ્ર ક્ષમાયાચી ત્યારે શાપ ઓછો કરવામાં આવ્યો, અમુક મતુમાં એને એ શિક્ષા ભોગવવી પડશે એમ નક્કી થયું.

અમદાવે ૧૧ - ૭ ‘સોમદેવ, જેમને તેઓ જ્યંદ કહે છે ‘તે’ મને મુક્ત કરે.”

(૪) હિંદુસ્થાનના દેવો પૃ ૮૪ થી—“ દેવોના આચાર્ય વૃહસ્પતિની સ્ત્રી તાનાનું હરણ કરવાનું તહોમત સોમના પર મુકવામાં આવે છે તેના પતિએ સ્ત્રીને શિક્ષા કરી કે તું પૃથ્વર બન, અને ચદ્ર ઉપર પોતાના પગનો ત્નેડો માર્યો આથી તેની સપાટી પર ઠાળો ડાગ પડી ગયો ચદ્રના પર ઠલકે દેખાય છે તેનું આ કારણ છે ”

ચદ્રને શિવે કપાલ પર ધાર્યો ત્યારે તે પુરૂષ થયો

(૫) હિંદુસ્થાનના દેવો પૃ ૮૫ થી—“ કપાલપર શિવ અર્ધ ચદ્ર ધોળુ કરે છે તેનું કારણ નીચે પ્રમાણે આપવામાં આવે છે —

સોમ અથવા ચદ્ર દેવ પોતાની માનીતી સ્ત્રી રૈહિણી માથે પૃથ્વી પર ફેરવા નીકળ્યો હતો, અને અબલુતા તેઓ શિવની સ્ત્રી ગૌરીના વનમાં પેઠા કહે છે કે એક વખત શિવ પોતાની પત્ની સાથે વિવાસ કરતા હતા તે સ્થળે કેટલાક માણસ એકા એક આવી પહેર્યા હતા તેથી તેમને શિવે શાપ દીધો હતો કે ‘ તમે સ્ત્રીઓ થઈ જાઓ ’ ત્યાં પછી જે મરદો આ વનમાં દાખલ થતા તે બધા સ્ત્રી બની જતા, એવી એ વનની શક્તિ કાયમ રહી હતી આ કારણથી ચદ્ર એકદમ સ્ત્રી બની ગયો, અને એ ફેરફારથી તેને એટલું બધું દુઃખ લાગ્યું અને ગરમ આવી કે એકદમ છેક પશ્ચિમમાં ગયો અને રૈહિણીને આકાશમાં પોતાની જગાએ મોકલી તે એક પહાડમાં સતાઈ બેઠો, તે પાછલથી સોમગિરિ કહેવાયો ત્યાં તેણે અતિશય શખ્ત તપ કર્યું પછી હુનિયામાં હન્સેશ્વર રાત્રે અધારૂં ફેલાયું પૃથ્વીના ફેલો નાશ પામ્યા અને આખું વિશ્વ એવા ભય અને અકટમાં આવ્યું કે—બ્રહ્માને મોખરે કરી દેવો શિવની મદદ માગવા ગયા શિવે ચદ્રને પોતાના કપાળ પર ધારણ કર્યો કે તરતજ તેણે પોતાની પુરૂષ બની પ્રાપ્ત કરી અને એ પંચી ગિલ ચદ્ર શેષ (ચદ્ર જેનો મુગટ છે એવા) કહેવાય છે આ વાર્તાની સમજાવતી એવી અપાય છે કે રૈહિણી નક્ષત્રમાં ચદ્ર હોય છે ત્યારે પર્વતોની પાછળ ગ્રમ થતો દેખાય છે ”

(મૂર કૃત “ હિંદુ સર્વ દેવ ” પૃ ૨૬૦ થી લીધેલું)

(૧) અપાર્થાન કોળમાં સોમની (સરસ્વતી દ્વારા મેળવેલી ગાધર્વ લોકમાંથી સોમ વેલડીની) પૂજા થતી બધ થઈ ગઈ ઋગ્વેદ જેવા મહાન ગ્રંથથી પ્રતિષ્ઠિત થએલા સોમદેવની પૂજા બધ થઈ અને તેનું નામ પણ બૃવાધને ચદ્રમાં બદલાઈ ગયું ? આ શું વિચારવા જેવું નથી ? ચદ્રમાંના પ્રકાશ શું પહેલો ન હતો ?

૧. જોન દષ્ટિએ જોતા-અદ્ર, સુર્યાદિક જ્યોતિષ ચક્રોને જે પ્રકાશ દેખાય છે તે તેમના શાસ્વતા વિમાનોનો છે પણ તેમા ઉત્પન્ન થતા દેવતાઓ અને ઇંદ્રો આજ સુધીમા અમખ્ય નહિ પણ અનત માલિકો થઇ ગયા અને ભવિષ્યમા પણ થયા કરવાના અને તેમના વિમાનોનો પ્રકાશ સદા કાયમજ રહેવાનો જેમ આપણી ભૂમી ઉપર રાજા અને રૈયત આજ સુધીમા અનતી થઇ ગઇ અને ભવિષ્યમા પણ તેમ થયા કરે છે તેજ પ્રમાણે દેવલોકમા પણ છે શુ ? દેવોને અને ઇંદ્રોને જન્મ મરણ નથી ? જન્મ મરણ તો તેમને લાગુજ છે વિશેષ એટલું જ કે મનુષ્યોનુ આયુષ્ય હકાસુદતનુ તો દેવતાઓનુ લાખી સુદતનુ તેમજ શક્તિઓ વિગેરેમા ફેરફાર હોય છે જોકે દરે તપામતા સમારના બધાએ જીવોમા બધીએ વાતોનો ફેરફારજ રહેલો છે નવાઇ જેવુ શુ, છે ?

૨. (૧) અદ્રમાએ પ્રજાપતિની ઉડે પુત્રીઓ પરણી તો તે વખતે અદ્રમાની ઉંમર કેટલી ? અને કન્યાની કેટલી ? કેમકે કાળની આદિ નથી તેમજ તેનો અંત પણ નથી, તેમજ જ્યોતિષ ચક્રના શાશ્વતા વિમાનના માલિક રૂપે થયેલા અદ્રમાની પણ ગણતરી થઇ શકે તેમ નથી, તો પછી કયા કાળના અદ્રમાએ તે પ્રજાપતિની તેત્રીમ પુત્રીઓ પરની ? તેમનામા પડેલો જગડો એક વખતે મટાડયો અને ફરીથી પડતા ક્ષય રાગ લગાડયો તો તે કયા કાળથી શરૂ થયો ? કોણે એક વ્યક્તિ ને લાગેલો રાગ કઈ બધી વ્યક્તિઓને લાગુ ન પાડી શકાય ?

૩. (૨) ગણપતિ ઉત્તરના વાહન પ થી પડી ગયા તેથી અદ્રમાને હસવુ આવડુ, પડતો બીજા કોઇએ દેખ્યા હશે કે નહિ ? ગણપતિ મોટી શક્તિવાળા હતા મદયાદકી રીતે ? જો એમ ન હોયતો જગતને પ્રકાશ આપવાવાળા અદ્ર માને શાપ આપવાની શક્તિવાળા હતા એમ પણ કેવી રીતે માની શકાય ? -

૪. (૩) જોન પ્રથમ જોતા દેવતાઓને ફરજન હોતાજ નથી તો પછી કન્યા લેવા દેવાનો વ્યવહારજ કયાંથી ? અદ્રમાને પ્રજાપતિએ તેત્રીશ કન્યાઓ આપી તે ચોગ્ય નથી વળી વૃહસ્પતિએ પોતાની સ્ત્રીને પથ્થર બનાવી અદ્રમાને જોડા માર્યો દેવતાઓ જોડા પહેરતાજ ન હોય તો જોડા મારેજ કેવી રીતે ? વળી વિચારવાનુ કે આ બધું કયા કાળમા બન્યુ ? શુ આ વિચારવા જેવુ નથી ?

૫. (૪) પ્રથમ તો શિવ, કયા ? અને ગોરી કયા ? અને તે, કયા કાળમા થયા ? તેનોજ પુરેપુરા થતો વેદોથી કે પુરાણોથી, મેળવી શકાતો નથી તો પછી શિવ પોતાની ગોરી સાથે વનમા પેઠા, આવાત ફરા કાળમા બનેલી ?

અને કયા દેશના વનમાં જઈને પેલા સમજવા ? આટલા મોટા દુનીયાના દેવ ધંતર જનોની પેઠે વનોમાં એકલા બેઠકતા કયા ? કે જોયો ભુલથી પેઠેલા પુરપોને સ્ત્રીઓ બનાવી દેવાનો શાપ આપ્યો પડ્યો ? એટલું જ નહીં પણ તે વનમાં પેઠેલા ચંદ્રમા પણ સ્ત્રી રૂપે જની ગયા પાહોડમાં મતાઈ તપ કરતા પણ તેમણે કાંઈ વધુ નહીં હવટે પ્રદાનો અને દેવોની પ્રાર્થના થયે શિવે મસ્તક ઉપર ધારણ કર્યો ત્યારે જ તે પુત્રપંચયાગ કર્યો કોળમાં આવાત જની તેમણે તો જરૂર વિચારવું જોઈએ નહિ તો ગણ્યો જોઈએ જેવું કરે ?

હિંદુસ્તાનના દેવો પૃ ૭૮ થી—જણાવવામાં આવ્યું છે કે—સોમ હિંદુઓનો માદકદેવ પાછળથી એ અને ચંદ્ર એકે ગણાયા એમ બતાવી વેદોમાં ઠરેલી ચંદ્રમાની સ્તુતિનું રસનાં સ્તોત્રનો અર્થ લખીને બતાવ્યો છે પછી લખી બતાવે છે કે—

“વેદના દેવોમાં આ દેવની કટપૂન સર્વથી વિશેષ વિલક્ષણ છે ગામડાના નાના દેવોની વિચિત્ર કદનાંને પણ આ કલ્પના લગભગ આખી પાડી માખે છે બોલેલ ઘાટમાં પાળળની ટેકરીઓ ઉપર અને ખીખાં કેટલાંક ઉત્તર તરફના સ્થળોમાં એક નાનો વેલો ઉગતો હિંતો તેને બહુ આછા પાઈડો હતા અને તેવા સ્વછ, સફેદ રમનો સફળ સ્ત્રીઓ આદ હતા, કેટલાક સાહસિક આર્યો પ્રવાસથી થાકી ગયા હતા, તેમને માલમ પડ્યું કે એ લક્ષણના રસમાં વિલક્ષણ શક્તિ છે તે પરિધમ અને ગ્લાનિને દૂર કરી તેને બહુલે વિલક્ષણ આનંદ અને સ્ફુર્તિ આણે છે તેનું નાનામાં નાનું ટીપું પીવાથી પણ તેમની નમોમાં દેવ” આવ્યો હોય એમ તેમને લાગતું

પ્રેક્ષર બિહટનિ તેની પૂર્ણદાખલ થવાનું કાંઈ નીચે પ્રમાણે આપે છે—“કુદરતની અદ્ભુત શક્તિઓ અને દેખાવોથી પૂર્ણ કરવામાં મરેલું હૃદયના આર્થ હોકોનો ધર્મ મમાયલો હતો, તેથી જેણે તેમને એમ માલમ પડ્યું કે આ રસમાં ગ્લાનિ દૂર કરી બાજુતિ લાવવાની અને થોડો વખત ઉન્માદ ઉત્પન્ન કરવાની એવી ક્ષાર શક્તિ છે કે તેથી મનુષ્ય સ્વાભાવિક શક્તિ ઉપરાંતના પગકમો કરવા લલચાય છે અને શક્તિમાન થાય છે કે તરતજ તેમને એ રસમાં કંઈક ઐશ્વરી તત્ત્વ છે એમ લાગ્યું, તેમના વિચાર પ્રમાણે તે એક દેવ હતો અને જેમનામાં પ્રવેશ કરતો તેમનામાં દેવી શક્તિ ઉત્પન્ન કરતો, જે છોડવામાંથી એ રસ નીકળતો તેને તેમણે ઓષધિનો રાજા કહ્યો તેને તૈયાર કરવાનો વિધિ એક પવિત્ર યજ્ઞ મનીયો અને તેને કાંઈકાંઈ સાહિત્યો પણ પવિત્ર ગણાવા લાગ્યા સોમ રસના પાનનું તેમનું પ્રાચીન સ્તોત્ર સાબળો

“અમે પ્રકાશિત સોમરસ પીને અમર બન્યા છીએ, અમે પ્રકાશમા હાર્ણવ થયા છીએ અને દેવોએ તે જાણ્યું છે હવે કયો માનવી અમને ધન કરી શકે એમ છે, કે કયા ઋતુથી અમને હવે પછી સતાપાશે ? હે અમર દેવ ! તારે લીધે અમે હવે લયના મીઠાંથી ઉઠ્યા અદયા છીએ ”x

હવે પછી એ છોડને તેઓ દેવ માનવા થયા, અને જે અદૃશ્ય આત્મા આ અદ્ભુત શ્રીષ્ઠી ભરેલા રસને જીવન આપતો હતો તેને દેવના ગુણો લાગુ પાડવામા આવ્યા, અને તેનું દેવ તરીકે સન્માન કરવામા આવ્યું

1 ॥ અથ જગત્કોશોચન દ્વિતીય પ્રકાશ પ્રકરણ ૧૧ મું-આત્મસ્તુતિ (પૃ ૨૩૩) માં (જા ૧૦-૧૧૬ મુ. સમન્ત સ્મૃત) તેનો ભાવાર્થ પૃ ૨૩૪ થી--

સોમરસ પીવાવાળાનો ગતિનું વર્ણન નીચે મુજબ--

“આજ એ કંઈ વાર સોમ રસનું પાન કર્યું છે જીવ ચાહે છે કે યમ સમાપ્તિની પ્રસન્નતામા હું, જાતિએને ગાયો અને ઘોડા, બ્રેટ કરૂ ॥ ૧ ॥

જેમ બલવાન વાયુ વૃક્ષાદિકને ઉખેડવામા જોર મારે છે એ પ્રકારે આજ કંઈ વાર પીધેલા સોમ-મારાશગીરમા જોર મારી રહ્યો છે ॥ ૨ ॥

જેમ તેજ ઘોડો રથને જેથી લઈ લય છે એ પ્રકારે સોમ મોહુ જોર મારી રહ્યો છે ॥ ૩ ॥

જેમ ગાય પોતાના પ્રિય વાછડાની મામ આપી જાય છે એજ પ્રકારે આજ મતિ પણ સ્વય આવી ॥ જુદા ખૂબ સ્ફુરી રહી છે, કેમકે આજ મે સોમ રસ ખૂબ પીધો ॥ ૪, ૫ ॥

જે પ્રકારે સુધાર સુકર રથ બનાવવો જાણે છે એજ પ્રકારે મારી મતિ હવે સાશયી સીરી વાર્તામા સ્ફુરી ગઈ છે, કેમકે મે કંઈ વાર સોમ રસનું સેવન કર્યું છે ॥ ૫ ॥

આજ કોણી શક્તિ છે કે મારી આજોના સામે આવે ? કોઈનો હિમ્મત નથી પડી શકતી, આજ સોમ જોર કરી રહ્યા છે ॥ ૬ ॥

આ ઘો (આકાશ) અને પૃથ્વી મારા આગળ શું થીજ છે ? ॥ ૭ ॥

હું પોતાના જવથી-મહિમાથી આ છુ લોક અને આ વિસ્તૃત પૃથ્વીને પણ નીચા બતાવી શકુ છું, કેમકે આજ સોમ જોર કરી રહ્યો છે ॥ ૮ ॥

કહો હું આ પૃથ્વીને ઉઠાવીને જમના ખાધા ઉપર રાખુ કે ડાળા ખાધા ઉપર, આજ શરીરમા સોમ ઉછલી રહ્યો છે ॥ ૯ ॥

કહો તો અહીં પૃથ્વી પર ઊભા ઊભા તેજસ્વી સૂર્યને પણ નિસ્તેજ કરી દઉં ॥ ૧૦ ॥

કહો તો પૃથ્વીને ઉપર અને અતરિક્ષને નીચે કરી દઉં ॥ ૧૧ ॥ આજ તો હું મોટામા મોટો છું ॥ ૧૨ ॥

આજ બધાંનો પદાર્થ અને મલી ગયા કેમકે યશ સમાપ્ત થયો. દેવતાઓ ને હૃદય હૃદય અપાઇ ગયું, સોમ રસનું પાન થયું, જન્મ સંકલ્પ થયો ॥ ૧૩ ॥ ઇત્યાદિ ”

ઉપર બતાવેલી આત્મ રૂપિણિ છે આ સોમ જમના સૂક્તમા અધિને ઇશ્વરની પ્રરણા થયેલી માનવી કે સોમ રસનો ઉન્માદ ? એ તો નિશ્ચય છે કે યજમા માત્ર બક્ષણ અને સોમ રસનું પાન તો અવશ્યે થતું હતું તો પછી આમા ઇશ્વર નિશ્ચયિત કેવા પ્રકારથી મનાયું ? જેવી રીતે મંત્રિશ પાન કરનારાઓના અનેક પ્રલાપો પ્રત્યક્ષ જોઇએ છીએ તેવા પ્રકારના આ પણ પ્રલાપો જનાય છે તે વેદ વાક્ય તરીકે મનાયા, ન જાને એવા પ્રકારના સૂક્ત અને મંત્રો વેદોમા કેટલા ગોઠવાયા હશે ? છતાં વેદોને ઇશ્વર કૃત કયા સ્વરૂપથી બહેર કયા ?

આ મારી વાતને મળતો લેખ—હિ હૃદયતાનમો શાળોપયોગી ઇતિહાસના લેખક—કેશવલાલ હિમતરામ કોમ્પાર્સન્સ એ ઇતિહાસના પ્રોફેસર કોલેજ વડોદરા ૧૯૨૮ આવૃત્તિ ત્રીજી ના પૃ ૧૭ મા લખે છે કે—

“ પ્રાચીન આર્યો માસાહારી હતા પણ ‘ગાય’ ને તેઓ પહેલેથી જ પવિત્ર કે “ અર્ચ્ય ” માનતા. યજમા બલદ બકરા વગેરેનું બલિદાન અપાતું એક ઠેકાણે માણસના બલિદાનનો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે વેદિક આર્યો “ સોમ ” ને “ સુરા ” પીતા ને સોમ પીનારાઓમા મંત્ર દ્રષ્ટા યજ્ઞોની અજળ શક્તિ આવતી. ઇત્યાદિ ”

સોમરસનું પાન કરનારાઓ વેદ વાંચી કહે એવું એક ભજનમા પણ છે જે કોઇ નર-પ્રેમી અશ અવતરે પ્રેમ રસ તેના ઉરમા, ઠરે ને ટેક

“મોર્મ-ની” એ પાન-શુદ્ધ જે
શ્રાવણ હોય તે કરે

“અવરવશી ને પોર્મ” કરીવે

વેઠ વાળી ઉચ્ચરે—પ્રમ રસ તેના ઉરમાં કરે

“આ ભર્મ-નો” દર્શાવી” પણ એણે સમજાય છે કે—મોર્મ-નો પાનના
ભેમથી જે શ્રુતિઓ રચાતી તે વેઠ વાક્ય તરીકે મનાવી ચા-ની હોય એ વાંકર્યો
મહાગ જ્ઞાનીના વચન જેટલાં મહત્વના મનાયાં તે શાથી ? એ કાંઈ સમજાતું નથી

ખીજી વાત એ છે કે—કેટલાક સૂકતો એક એકની સાથે મંબધ વિનાનાં
છે અને કેટલાક સૂકતો બેવડાવલા આપસ-આપસમાં વિરોધવાળા પણ છે

તે “સિવાય માંબણાય”ના કરવા કોઈ ઠાઠ મત્રોના જે અર્થ મહે
છે તેમાં કેટલાક તો તદ્દન મર્યાદાથી ગઢિન ભાડના જેવા ખીમત તો કે-નાક
નિર્દયતાથી અરેલા-એવામાં આવે છે તેનું કારણ પશુ શું માનવું ?

તેવા પ્રકારના મત્રોના અર્થો નમુના રૂપના આ અયમામાં પણ મુજશે
વિચારવાની બાબતે કહે છે

હિંદુસ્તાનની અસ્તિત્વ પૂ ૧૧ મા—

“માસાહારની, છુટાહટી, અને બનારે બનારે મુજો વરવામાં આવતા
ત્યારે ત્યારે તો માસાહાર મોટા પ્રમાણમાં થતો, અને તે સમયે ‘સોમ’
નામના રાપામાંથી છનાવેલા આસવ યાને સોમ-રસનું એક ખીનકેરી, તદુરસ્તી
બક્ષના મિષ્ટ વસ્તુ તરીકે પાન કરવામાં આવતું”

પૂ ૧૩ મા-સોમ રસના તર્પણ તૈયાર કરવાનું કાર્ય સ્ત્રી વર્ગનું હતું
જોટલું જ નહિ, પરંતુ યજ્ઞની, કિવામાં પત્ની, હમેશા પતિની સાથે રહી ભાગ
લેતી, એથી પણ વિશેષ-એ સમયની કેટલીક સ્ત્રીઓ એટલી તો કેળવાયેલી
તથા બુદ્ધિમાન હતી કે, કેટલા એક સૂકતો પણ સ્ત્રીઓએ રચેલા જણાય છે
આવી કે-વી એક સ્ત્રીઓના નામ સુધા મળી આવે છે

સોમ લોભાની આખ્યાયિકાઓથી વેદિક સાહિત્ય પૂર્ણ થઈ ગયું છે. સ્વર્ગના કાંઈ ઉચ્ચ પ્રદેશને વિષે સોમ સુત્રમાં કહેલું છે. સુપર્ણ અથવા રથેન પડી ત્યાંથી દેવતાઓના માટે, ઈંદ્રને માટે સોમ લઈ આવ્યું, નકરવેદ સહિતામાં ઘણે સ્થલે આ આખ્યાયિકાનો ઉલ્લેખ જોઈ શકાયો.

પુરાણોમાં એ ઉપાખ્યાયન ગરૂડ વડે અમૃત હરણના આખ્યાયનના રૂપમાં ફેરવાઈ ગયું છે.

વેદમાં લખ્યું છે કે સોમ પાણીમાં સંમુદ્રમાં હતો. પુરાણોમાં લખ્યું છે કે સોમ અથવા અમૃત મેળવવો માટે સંમુદ્ર મંથન કરવું પડ્યું હતું. સંમુદ્રમાંથી નાના પ્રકારના રત્નો નીકળ્યા હતા, જેવટે સોમ અથવા અમૃત પ્રગટ થયું. દેવતાઓએ અમુરોને હરાવી એ અમૃત મેળવ્યું હતું. ફક્ત મહાદેવને ભારે વિષ આવ્યું હતું. આઠાણુ યથોમા પંચ સર્વે આ આખ્યાયિકા નાના રૂપમાં જોઈ શકાયો. સોમ પ્રાપ્તિને છુપાવ્યો હતો કાંઈ, મુક્તી, રથેની અથવા સુપર્ણી એ સોમના લાની ને સુપર્ણી બીજી, કાંઈ નહિ પંચ દેવસ ગાયત્રી છે.

એક જગાએ જણાવ્યું છે કે સોમ મધવો પાસે હતો, દેવતાઓએ વાગ્દેવીને એ સોમ આજીવા માટે મોકલી આપી. મધવોએ નગન કુમારીકે વાગ્દેવીના લોભથી સોમ આપી દીધો. વાગ્દેવી સોમ લઈ દેવતાઓ પાસે આવી, (પૃ. ૬૮) સોમ યજ્ઞની શરૂઆતમાં સોમ, ખરીદવાને બદલે આ આપદના લજવાટી તે આપને જણાવ્યું છે. વાગ્દેવી અને ગાયત્રી એકજ છે. દેવતાઓ સોમ યાગ કરતા, પ્રજાપતિ પોતે સોમયાગ કરી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરતા (પૃ. ૬૯) મા-બોમ પડિતો કહે છે કે નકર સહિતામાંના સોમ ત્રલમાત્ર છે, પીમે પીમે તેમાં ચક્રવર્તનો આરોપ થયો છે, આઠાણુ યથોમા પ્રયાગ વળતે તે વદન ત્યજી ગયેલ છે.

પૃ. ૧૦૨-એના સ્તુતિગાનોથી વેદ સાહિત્ય પરિપૂર્ણ છે. સુખગિત યજ્ઞ છે નકર સહિતાનું નવમું મહેલ એના સ્તુતિ મંત્રોથી લઈપુર છે આપી નકર સહિતામાં એના વળાણના વાકયો ફેલાઈ રહ્યા છે.

પૂજ્ય શાવિતા બિચ્ચામાં બિચ્ચા સ્વરોમાં તેને દેવ તરીકે બોલાવવામાં આવે છે. તેના મંત્રો સર્વ શક્તિ છે અને તે સર્વ પ્રકારના વરદાન આપી શકે છે.

× ગાયત્રી પાછાં આપ્યાં છે અને સગરવતી લખને આપ્યાં છે એ પૂર્વેના લેખ બેના ને એક ઉપના જ ગાતા નથી એ વિચારવાનું છે.

તે નગ્ન ને વસ્ત્ર પુરા પાડે છે, માદાને સાબા કરે છે આધ્યાત્મને આપ્ત આપે છે, અને નયુ સ્વર્ગને પુરુષત્વ બધે છે દેવી અને મનુષ્યોને અમરત્વ આપવા પણ તે નમર્ય છે પરલોકનું સુખ તેની પામે માંગવામા આવે છે —

“ હે પર્વમાન ? મને જોવા સનાતન અને અવિનાશી સ્વર્ગ લોકમા મૂળ કે ત્યા હમેશ પ્રકાશ અને કીર્તિ જોવામા આવે છે ”

(ઋગ્વેદ ૯, ૧૧૩-૭)

ખરૂં જોઈએ તો આ અતિશય લોકપ્રિય દેવને જે માનવામા આવે છે તેની હજ નથી ઋગ્વેદનું આપ્ત નવસુ મદન જોની કીર્તિ માય છે તેમા ઓછામા ઓછા ૧૧૪ સૂકતો જોની સ્તુતિના છે અને તે ઉપરાંત બીજા પણ ઘણા સૂકતો છે ”

આમા જરા વિચારવાનું કે—આ શાલતા વેદો-ઇશ્વર કંત છે એમ લખનારાઓએ સત્ય લખ્યું હોય તેમ તો બી નકુલ જણાતું જ નથી ‘કારણ-સોમ એક કોઈ ખુણા પર થતી માદક વેલડી છે તેના માટે વેદોમા જે મુખ્ય ઋગ્વેદ છે, તેમા તેને કેટલું બધું મહત્ત્વ આપેલું છે ? તે સોમના વિષયનું માત્ર એકજ પ્રાચીન સ્તોત્ર જોતા કોઈ એવાજ વિચાર બાધી શકાય કે—માદક વસ્તુથી મસ્ત બનેલા આદમીના જેવાજ ઉદ્ગારો આવમ પડે છે —“ અમે અમર બન્યા, પ્રકાશમા હાખવ થયા, અમને કોણ ઇલા કરી શકે એમ છે ? હવે કયો શત્રુ અમને સતાવશે ? હે અમર દેવ ? તારાં કોણે અમે ભય માંગેથી ઉચ્ચા ચઢ્યા ”

હનીયામા—વેલડીઓથી અને મૂલીયાથી ‘અનેક પ્રકારનાં અલૌકિક કાચ’ થતા જોઈએ છે તેવીજ રીતે ‘આ સોમ’ વેલડીનો રસ માદકતા ઉત્પન્ન કરતો હોય તેમા ‘આશ્ચર્ય’તા જેવું શું ? કે તેણે કેવંતરીકે માનીને ઋગ્વેદ જેવા મહાન પ્રતિષ્ઠિત ગ્રંથમા સેકંડો સૂકતો હાખલ કરવામા આવ્યા ? કહેવામા આવે છે કે એમા ઇશ્વરી શક્તિ છે ? ત્યારે બીજી વેનડીઓમા અને મૂલીયામા કઈ શક્તિ માનવી ? સર્વજ્ઞ પુરુષો તો એમજ કહે છે કે—સર્વ પોતા પોતાનાં કર્મને અનુસરેલી ગતિમા જઈને ઉત્પન્ન ન થતાં તેમા પ્રકારની શક્તિઓ તે વસ્તુઓમા આપો આપ ઉત્પન્ન થઈ બાધ છે આમા ઇશ્વરનું કામ જ શું છે ? જેગકે આકાશમા ઉડવાની શક્તિ પખીઓમા સ્વાલાવિક પજારીજ આવી બાધ છે તે પ્રમાણે બીજાં જીવોમા કેમ હોતી નથી ? વળી વિદ્યુનો એકે કિચિત્ માત્રનો આક્રંડો કે જે મોટા પરચરને પણ જાની ભસ્મ કરી નાખીને ઝેર મય (સોમલ રૂપે) બનાવી દે છે કે જે હજારો મણ લાકડાઓના તાપથી પણ ન બની શકે છતાં પણ ઇશ્વરી શક્તિ રૂપે તેણે કોઈએ લખીને બતાવ્યો હોય એમ જણાતું નથી. તો પછી આવી વાતોથી ગ્રંથની પ્રમાણિકતા શી ? ” ઇત્યલ વિસ્તરણ

ઇતિ વૈદિકે જોમવેડડી તેનું સ્વરૂપ પાછલથી ચક્રમા ફેરવાયુ ખડ ૨ જે પ્રકરણ ૨૮ સુ .

પ્રકરણ ૨૬ મું યમદેવ.

હિંદુસ્તાનના દેવો પૃ. ૬૩ થી—“ યમ રાજ ન્યાય કરે છે ત્યાર પછી દુષ્ટોની દયા થાય છે તે હિંદુઓના ધર્મ શાસ્ત્રોમા સ્પષ્ટ રીતે સમજાવી છે ‘યમ’ માત્ર ન્યાયાધીશ નથી જે અનેક નરકો પાપીઓને લોગવવા પડે છે તેના એ રાજ છે તે દક્ષિણ દિશાનો પાલક દેવ છે એ દિશાએ નરકની શિક્ષા પામે છે તેમને રહેવું પડે છે વિષ્ણુપુરાણમાં કહ્યું છે કે—

“ ઘણા ઘોર નરકો છે, યમના એ ભય કર પ્રાપ્ત છે, રિખાવવાના હથિઆરો અગ્નિ આદિ યાતનાઓથી એ ભય કર છે ”

જેમને નરકમા નાખે છે તેમને એ યાતનાઓ—ભય કર વેદનાઓ, સહન કરવી પડે છે એમ હિંદુઓ દૃઢતાથી માને છે, એમા બિલકુલ શક નથી.

મહાવેદમા માત્ર એક નરક વર્ણવેલું છે એ અધારાથી ભરેલી જગા છે, પણ રિખાવવા ા જગા નથી ॥ (૪૬. ૭૩ માં જુવો—

આપણે વાંચીએ છીએ કે “ તે જ્ઞાન પૂર્વક મર્વ પ્રાણીઓને જુએ છે તે તિરસ્કાયલા અને અધર્મિયોને નરકમા નાખે છે ”

પણ આદિષ્ટુ પ્રથોમા નરકનું વર્ણન એક રિખાવવાના સ્થાન જેવું છે, મનુસ્મૃતિમા ૨૧ નરકો ગણાવેલા છે તામિચ (અધિકાર) સૌરવ (ઘોર, ભય કર) તપન (ખાલી મૂકનાર) લોહશક્ર (લોહાના ખિલાવાણું) ઝલ્લવ (પેણી) કુદ્મત્ત (કાટાવાણું બાકું) અસિપત્રવન (તલવારના પત્રવાણું વન) કાલસૂત્ર (લોહાની બેડીવાણું) વગેરે જુદું જોળનારને સૌરવ નરકની શિક્ષા થાય ॥ ગાયત્રો વધ કરનાર કે માણસને કાસો ઘાલનાર—રોષ નરકમા (અટકાવવાવાળા નરકમા) પડે છે ઘોડાનો ચોરનાર ધમધમતા લોહાના નરકમા, પડે છે, દેવોને, પિતૃઓને, અભ્યાગતોને, અન્ન આપતા પહેલા જે દુષ્ટ પોતે લોભન કરે છે તે નરકમા પડે છે, અને ત્યાં તેને અન્નને ઠેકણે શુક આપવામા આવે છે વૃક્ષ કાપનાર—અસિપત્રવન નામની નરકમા પડે છે, વગેરે આ ગણતરીમા તમને માલમ પડશે કે શિક્ષા ગુનાને ગરાબર લાયક છે ”

આ લેખમા કેટલાંક વિચાર—ધર્મની સંબંધે કેટલાંક વિચાર કર્યો છે વળી અર્ધસર હશે તો કરવામા આવશે જૈન પ્રથોમાં—સાત નરકોનું વર્ણન જુલામા વાર છે તેમની ઉત્પત્તિનો વિચાર, તેમના સંસ્કારો સ્વરૂપની

માથે ઉઘાડીને પ્રમાણ, આયુષ્યનું પ્રમાણ, અને તેમના હું જોતું વર્ણન સર્વજ્ઞના વચનથી એવી રીતે કરવામાં આવ્યું છે કે નીચે નીચેની નરકોમાં-શરીર, આયુષ્ય, અને હું જાની કમથી વૃદ્ધિ થતી જાય છે હવે આપણે ઉપરના લેખના મળે વિચારીએ-કૃષ્ણની પ્રેરણાથી મધિઓ નકરનેદ જનારોને માનીએ ત્યારે તો તેમાં અધારાથી ભરેલી જગત્તુ મમ, નરક, જનારુ છે તો, પછી આ અધુનિક વિષયપુરાણમાં વિશેષ વર્ણન કર્યાં છે આવું ? વળી મનુસ્મૃતિમાં એકવીસ નરકોના નુમ્મ, જાણીને જાતાં, તેમાં તેમના શરીર-દિકના પ્રમાણ, જાણીને જાતાં છે કે નહીં ? જે મતમાં વસ્તુનો એક તો યોગ્ય પ્રુદ્ધાસો થએલો ન હોય અને બીજો ઠેકોણે થએલો મર્ત્યેલો હોય ત્યારે તો જરૂર ત્યાંથી લઇને પોતાનામાં જોડેલો છે એવા ઈનુમાર્ન ઉપર જુલુ પડે કે નહિ ? માટે હું, જલામણુ કડક છું કે ન-કેના જાણી વિચારા જૈન ગ્રંથોના અને પુરાણોના તપાસો, યોગ્ય વિચારો કેળવાયા થએલા છે, તેની ખાતરી થયે, વધારે કહેવાની શી જરૂર છે ?

— મર્ત્ય સંહિત્ય પૃ ૧૬ થી “ યમ એ મરણ પામેલાં જીવોને સરહાર છે ”

આની ટીપમાં—કેટલાક, વિદ્વાનો, ધારે છે, કે યમ, એ પૂરી, ઉપર પ્રથમ જન્મ લેનારો માનવી હતો પણ આ ધારણા ખોટી છે પૂરી ઉપર જન્મે લેનારો માનવી તો મનુ હતો યમને વિશે તો મંડુવેદમાં એટલું જ કહેવામાં આવ્યું છે કે “ જહેવો મર્ત્ય હોય ” જિનુ મૃત્યુ/મૌથી ‘પ્રથમ થયેલું તેથી’ એ બીજા મરણ પામતાં જીવોનો મરહાર અને માર્ગ કદાંક ગણાયો પણ તે પંચથી એ માનવી હતો તેમ ધારવાનું કંઈ કારણ નથી, એ એ જ્ઞા મનુ ચીનુ જ લક્ષણ છે એવું કમ્પેરેટના મધિઓ સમજતા હોતા હેવતાઓને પણ તેઓ મર્ત્ય ગણતા હેવતાઓના જેમ એક અથવા અનેક જન્મ થાય છે તેમ તેઓ મૃત્યુ પંચ થાય છે એવું તેઓ મોનતા આ-કાંચુથી પ્રો મંકમ મ્યુંલરને અભિપ્રાય એવો છે કે ‘યમ’ એ કોઈ માનવી નહિ પણ એસ્તિ પામતો ‘સૂર્ય’ હોયો એ પ્રત્યે પશ્ચિમ દિશા તરફ ડુબી જતા સૂર્યને તેઓ મરણ પામતો ધારે એ ધણ ફેલાવિક છે, યમને વિવસ્વતનો પુત્ર કહેવામાં આવ્યો છે એ વાત પણ આ મતની માથે બંધ બેસતી આવે છે વિવસ્વત ક્રોટલે હિલ્ય પામતો ‘સૂર્ય’ તેને યમ અથવા અસ્ત પામતા સૂર્યનો પિતા કહેવામાં આવે તો તે બીજા કલ નવાઈ જેવું નથી બીજું કેટલાક વિદ્વાનો ધારે છે કે-યમ એ ‘અસ્ત પામતો સૂર્ય’ નહીં પણ ‘સૂર્ય’ હશે

આમા નેન પ્રમાણે વિચારવાનુ કે-પહેલા સુધમ દેવ વેાક ઇડના ચાર વેાપાવન ના ચમત્કેવ હશિયુ દિશાના અજાના છે દેવતાઓનુ ચામોન્ય આ સુધ્ય મતાવના તમાલ પલ આયુધ્ય જણાવ્યુ છે દિકમા અનેક દેવોથી અનેક પ્રાણથી મુષ્ટિની આદિ કલ્પાઈ છે તેમાની એક મત્ય ક્રમે, કયા વગર ચમે દેવની કે મનુની પણ આદિ ન ચવાર્થ ગણાય ? વેદના મુષ્ટિઓ-દેવતાઓને મત્ય ચમત્કેવ ત્યાં તે સુચ દેવ પણ મત્યજ ગણાય અમોએ તેનો ખોલાનો જણાવેલો છે દેવતાઓને મતાન થતા નથી તથી ચમ મુચનો પુન નથાર્ય નથી જુઓ અમે જાણે અક્ષરે ના પડિતોની આવાકી ઠે સુધી ન પહોચાડી શકે

ચાપ આખા મુષ્ટિમા ચમ દેવને મ મોધન કવામા આવ્યુ છે મરણ પામેનાઓ ક્રિપા દો રાન્ય અગ્રાવે છે અને લોકો ને એ એકા ક્રમે છે, મરનાને એ વિદ્યાતિતુ અજાન આપ છે અને તેને વહેવાનુ મકાન એ તૈયાર કરે છે એવુ એના વિષે કહેવામા આવ્યુ છે. ચમત્કેવે જ ખીજી દનીયાનો રસ્તો પ્રથમ શોધી કાઢ્યો હતો—મુદતાર્ય—

(જો આ સ્થાનકો આગળ થાને જે ગયો, ઘણાઓને માટે રસ્તો જેલુ એ વો કાઢ્યો, તે વિચારવને પુન, લોકોને એકા કનારો ચમગજા-તેની લકમે લીઓ વડે લેવા ના)

ને કે મુ મુ એ ચમનો નો છે અને તેથી દો ચમ તન્દ કહક બંધ માથે જોવામા આવતુ હતો, તો પ અર્થવેન અને ત્યાં પછીની કલ કથાઓમા એને મૃત્યુનો દેવ ગણવામા આવ્યો છે તેવી ખીતે હજી જગવેદ મા એને નથી ગણવામા આવ્યો છુવડ અને કળૂન એ એને ચમના જાસુસો તરીકે કોઈ કોઈ ઠેગણે ગણવામા આવ્યા છે, પણ એના હમેથના રૂતો ખે કુતરાઓ x છે પિતૃઓ જે માર્ગે થઈને ખીજી દનીયા તન્દ બંધ છે તે માગનુ એ કુતરાઓ નક્ષણ ક્રમે છે

એ કુતરાઓના મળધમા મૃત્યુવિષયના એક મુનમા (મ. ૧૦ સૂ. ૧૪) મરના માણમને નીચે પ્રમાણે મળોધન કરવામા આવ્યુ છે —(મુદતાર્ય)

x નદિ અધર અને નદિ અજનાગુ એના સવર તથા મંજિનો સમય આ એ ના ઓની કલ્પનાથી વળી યોગ રીને સચવાય છે એવુ કે નાકે વિદ્યાનેનુ કહેવુ છે એક પશુ મનાર એક પણ સાઝ એની નળી જળી હાથ કે જેમા કે ઇપલ મોનવી આ મય, નક કોટીની મિની સમીપમા ને સિધાંયુ હોય આ કારણથી ચમના જે કુનેગઓ મેલોને પમ ધ મ તન્દ મજાવ જ એ વિચાર માર્ગક અને છે (અચમરની જ રીપમાથી) ।

“એ બે કુતરાઓ ચાર આળવાળા, ચટાપટાવાળા, સરમાના પુત્રો, તેને મુકીને સીધે માર્ગે તુ અગળ ચાલ્યો જા ? ત્યાં પહોં, જે ઉદાર પિતૃઓ યમની સાથે રહીને આનંદ કરે છે તેની પાસે તુ જા ? (૧૦) + + + + ખેલા નાકવાળા, જિહ્વા લેવાનો લાજ રાખનારા, તપખીરિયા યમના યમના દત્તો લોકમાં ભટક છે, તેઓ આજને દિવસે અને આ સ્થાને મગવ જીવન હમને પણ આપે, કે સૂર્યનો પ્રકાશ હમારાથી જોઈ શકાય ” (૧૨)

આમા વિચારવાનું—સૂર્યના પુત્ર યમે મરણ પામેવાઓના માટે રસ્તો શોધી કાઢ્યો, સૂર્ય પોતે કયા કાલના અને તેમણે પુત્ર થયો કયા કાલમાં ? કેટલા કાળ મુધી તે રસ્તો બધ રહેલો ? અને કટવા ઝલ પછીથી ત રસ્તો શોધી કાઢેલો ? કહેવામાં આવ્યું કે “જેકુ તરાઓને મુકી તુ સીધે માર્ગે ચાલ્યો જા ” મરના પોતાના સ્વાધીન પછે પિતૃઓની પાસે જવાન મમથ છે ? અધાનરામાં કોઈને શુદ્ધની ગતિ, તો કોને નરકની ગતિ, ચાથી ? વેદને અનાદિના માનીએ ત્યાર ધ્રુવડ, કપૂતર કયાકાલના ? અને કુતરી ‘ મરના ’ કયા કાલની ? અને તેના પુત્રો બે કુતરાઓ કયા કાલના ? આ બધા વેદ વાક્યો વિચારવા જેવા નહીં ?

સંસ્કૃત સાહિત્ય પૃ ૧૪૬ થી ૧૫૦—“ ઋગ્વેદ મા યમ એ નામ કોઈક વાર ‘ જોડકું ” એ મૂલ અર્થમાં પણ વપરાયું છે, યમ અને એની બહેન યમી એ બેની વચ્ચે જ્યાં સવાહ ચાલેલો છે એવું એક આખું સૂક્ત (મ ૧૦, ય ૧-) કવિત્વની ઘણી ખૂબી વાળું છે, તેમાં મૃત જનોના સરકાર વિષે સ્વર્ગ-પેજ કથન કરવામાં આવ્યું છે યમી એનો પ્યાગ મેળવવાનો પ્રયત્ન કરે છે પણ એ યમીની માગણી ના કબુલ કરે છે અને કહે છે —(તેનો ભાવાર્થ) ‘ દેવતા એના મોકલેલા જે દત્તો અહીં ફરે છે તે કદી ચોક્કસ નથી તે કદી પોતાની આખ મીચી દેતા નથી હે યમી ? વૃક્ષની આસપાસ જેમ વેલો વીંટલાઈ વળે છે તેવી રીતે કોઈ બીજો પુરૂષ જોરથી ત્હને લેટશે. ”

ભાઈ બહેન વચ્ચે સંલોગની ઇંછા એ આ કવિતાનો મુખ્ય વિષય છે એ ઇંછા સદાચાર વિષેના ઋગ્વેદ ના વધારે જિજ્ઞાસુઓથી ઊભરી હોવાને લીધે એનો અસ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે તો પણ નૌથી પહેલા પુરૂષ અને સ્ત્રીના “ જોડકા ” થી માનવ જાતીની ઊત્પત્તિ થઈ એવી દત્ત કથા એ વખતે પ્રચલિત હશે તે ઉપરથી આ કવિતામાં પ્રગટ થયેલો જોડિયા ભાઈ બહેનના સળ ધનો વિચાર ઊત્પન્ન થયેલો એ નહીં છે ખરેખર, હિંદુસ્તાન અને ઇરાનના લોકો જે વખતે સાથે રહેતા હતા તે વખતથીજ આ દત્તકથા ઊતરી આવેલી

જણાય છે, કાગળ કે અવસ્તાના પાછળા માહિત્યમાં-યમની બહેન તરીકે યિમે સુનુ નામ આપવાનો આગ્ય છે યમના પિતાનું નામ પણ એ આગલા સમયમાં અસ્તિત્વ ધનવતુ હતું એમ જણાય છે, કાગળ કે જેમ કાગલેદમાં યમને વિવસ્વતનો છોકરો કહ્યો છે તેમ અવસ્તામાં યમને વિવહવતનો છોકરો કહ્યો છે "

આમાં જૈન સિદ્ધાંત પ્રમાણે વિચારવાનું કે-દેવતાઓની કે તેમની દેવીઓની ઉત્પત્તિ મનુષ્યના પેઠે ગર્ભાશયથી થતીજ નથી તે તો 'ઔપપાત્તિક' છે જેમ કોઈ તેવા મ્યાનમાં સ્વાભાવિક પણે વસ્તુની ઉત્પત્તિ થઈ જાય છે તેવી રીતે દેવતાઓની અને ત્યાંની દેવૈઓની ઉત્પત્તિ થઈ જાય છે કેટલાક દેવલોકમાં દેવીઓની સાથે કાયાથી મલોગ થાય છે પણ તેમને સત્તાન થતા જ નથી જે સત્તાન થતા હોય તો-માતા પિતા, ભાઈ, બહેન, મમરા, જમાઈ વગેરે ઋષિઓ પ્રકારનો વ્યવહાર હોયો જઈએ પણ તેવા પ્રકારનો વ્યવહાર નતો જૈનોમાં મનાયો છે તેમજ નતો વેદોમાં કે ન તો પુરાણાદિકમાં છે તો પછી આ એક ને પ્રકારનો નહીં જેવો તુછ વ્યવહાર પ્રસિદ્ધમાં કેવી રીતે આવ્યો ?

આહિ ખાસ વેદની વાત હોય તો પણ કોઈ તેવા પ્રકારની અયોગ્ય માન્યતાવાળાનો મત થઈશું કહી કોઈ પડિત માળીના તરફથી પાછળથી બુસાડેલી હોય માટે વિચાર કરવાની જાણમણ કરૂં છું

મરણ પામેલાનો ન્યાય અને શાસન કરના-યમદેવ હિંદુસ્તાનના હોયો પૃ ૮૭-

" પૃથ્વીપર જે સર્વકર્મ તે કર્યા છે તેને, દરેક વસ્તુને, દરેકપવિત્ર કાર્યને તેનો ચોખ્ખો બદલો ત્યાં મળશે કોઈ ભિન્નિત કાર્ય જુવશે નહિ

તે સુદર રાજ્યો જ્યાં દિવસો-વાદળા વિનાના-પ્રકાશ યુક્ત હોય છે, જ્યાં 'યમ' દરેક જ્ઞાનદ પ્રેરો પાડે છે, અને જ્યાં દરેક સૃષ્ટિ સતુષ્ટ થાય છે, ત્યાં તોડ સુખ અવિનાશી થશે "

(ડો મૂરકૃત મૂત્ર સસ્કૃત ગ્રંથના વચન પૃ ૩૨૭)

આ હુનીયામાં જન્મેલા પ્રથમ માનવીઓ (મૃત્યુને આધીન પુરૂષો) સૂર્યના છોકરા હતા તેઓ યમ (રોમન લોકોના ચલોને મળેલા હિંદુદેવ) અને તેની બેન યમુના (યમી જમના નહીં) તરીકે પ્રસિદ્ધ હતા 'યમ' સર્વથી

પહેલો જન્મથી હતો તેમ મરણ પછી નવથા વહેલો પામ્યો તેણે પરલોકનો માર્ગ ગોઠવી કાઢ્યો તેથી પ્રતોનો-મરણ પામેલા ને-શ્વિત્ર કેવળ દિવાન સ્થાનમાં દો-બી-વૃ જવાનો ભય ક-અધિકાર વેદમાં તેને સાધવ મા આવે એ સ્વાભાવિક છે એ અધિકાર પત્રથી એ પત્રીના અધિકાર પ-જલુ અગત્ય પગથીઉ છે એ પ્રતોનો ઉપર અધિકારી થાય છે એ દન્યાર ભર્મને ન થાધીશ તરીકે મલાને, અધ્યક્ષ થાય છે ત્યારે ન્યાય નમાના વધા દગા-ગા ન વ અ કામ છે

દફતર સાચવનાર અધિકારી તરીકે એની પાસે ચિત્રગુપ્ત છે, પાતાના અમ-સધાની નામના એક દફતરનાથો માલમ પી જિહગીનો હવાન વાગે છે ત્યાર પછી દફતર નોધાયના પુણ્યપાપમાં બે અધિક હોય તે પ્રનમે યમ તેને માટે દેમલો આપે છે અને પ્રતોનો આત્મા મુખી મતમાંએ ના સ્થાન સ્વર્ગમાં જાય છે કે તેનો શુનો પાનો મોટો હોય તે પ્રમાણ પિહુઓ જે એકવીશ નરક માને છે તેમાના એકમાં તેને મોકલ છે, અથવા પાતાનુ ભુવિધ્ય નુકડી નવા માટે તેન તરતજ પૃથ્વી પર મોકલી અન્યથોનિમા જન્મ આપવામાં આવે

મગ્લ સમયે હિહુઓ કેટલીક વખત એવી કાપા કરે છે કે યમના દુતો-ભય ક-રૂપ ધારણ કરીને અમને લઈ જવા આવે છે મરી જાય છે એટલે મર્વના આત્મા લાગલાજ યમ પાસે જાય છે એ મુસાફરી કરતા ચાર કલાકને ચાળીમ મિનિટ લાગે છે તેથી એટલો વખત ગયા પહેલા ગમને અગિ ન સ્કાર કરી શકાતો નથી પ્રતોનો આત્મા યમના નિવાસ સ્થાનમાં આવે છે કે તરતજ તેનો ન્યાય કવામાં આવે છે ત્યા જવનો માગ જોખમ ભરેલો છે સ્તામાં કપુર (કાખેર ચિત્રે) અને ગ્યામ (કાળો) નામના કડતા ધન્ય નહિ એવા બે કુતરા ચા-આખ ઉઘડી, દાત પીસી, અને નમકેગ પહોળા રાખી ચોક્કિ કરે છે, પ્રતના આત્માને એવી મલાહ આપવામાં આવે છે કે તારે જેમ બને તેમ જલદી એ કુતરુઓને વટાવી દેવા એમ કહે છે કે એ કુતરા યમના કિક- તરીકે મનુ થોમાં ભટક છે અને બેશક તેમનો હેતુ માલીનુ જોળીઉ તણ દર્દ જ્યા આત્માએ જરાનુ છે તે યમપુરીમાં પોતાના શેઠની પામ તેને લ જવાનો છે દર્તાર્વજ નોધનાર ચિત્રગુપ્ત ઉપગત યમની પોરે પોતાની આસ નો અમન કરવા, માફ ચક અને કાળ પુરૂષ નામના બે સેવકો છે એના ન્તમુનો-ગજ પિજમતમાં નહેનાગ નોકરો-યમફતો પ્રતના આત્માઓને લઈ આવે અને સલાગૃહને બા-જો વૈધ્યટ નામનો ચોક્કિદાર બેસે છો

પ્રકરણ ૨૬ મુ મનાગ્નો ન્યાય કન્નાં વેદાનાં યમ નો વિચાર ૧૦૯

‘મંત્રી ગયદાનો’ ન્યાય થયા પછી તેનું ‘શુ યાય’ છે ? આગ હિંદુના લવિષ્ય વિષે નીચે પ્રમાણે હકીકત આપેલી છે — અવ દુષ્ અને અનુપૂર્ણ વસ્તુઓને પાંદળ પૃથ્વી પર મુકીને દેવલોકના જેવો પ્રકાશ પામી વિમાનમા એમી કે પાપ ધારણ કરી પિતૃઓ જે માગે ગયા હતા તે માગે તે સ્વર્ગમા પ્રથમ સ્વર્ગલોકમા ન્તર્ય છે ત્યાં તે પોતાનું પૂર્વ શરીર પૂર્ણ અને નિતિમત્ રૂપમા પ્રાપ્ત કરે છે ચંમની માથે આનંદમા ગહેતા પૂર્વજોને મળે છે તેની પાસેથી આનંદમા રહેવાનું ગ્ધાન મેળવે છે અને ત્યાં વધારે સમૃદ્ધ જીવન નિર્ગમન કરવા માટે છે એ જીવન દેવાની પાસે અને તેમને સુખ પુગ પાઠવામા તેમની આજ્ઞા ઉભવવામા શુભન્વામા આવે છે

(મૃગ્દૃત ‘મૃગ સમ્પ્રદૃત યથા વચન પૃ ૩૦૨)

ઋગ્વેદમા નીચેનું સૂત્ર છે —

“ મહાનુ રાજ યમને હવિ અને નન્ગાન આપો ” તે પ્રતીતો પ્રથમ માનવી હતો, મૃત્યુના વેગવાળા ખળખળ વહેતો વહેજમા અર્પવાનારે પ્રથમ હતો, સ્વર્ગને માગે દર્શાવનાર પ્રથમ હતો, અને તે પ્રકાશમાન, સ્થળમા અન્યોનો સ્વકાર કરનાર પણ પ્રથમ હતો, હે રાજનુ ? આ પ્રમાણે અમારે માટે તે પ્રાપ્ત કરેલા નિવાસ સ્થાનમાથી અમને કાઢી મુકવાની કોઈની શક્તિ નથી, અમે આવીએ છીએ જે જે જન્મ પામ્યા છે તેને તેને મૃત્યુ વળગેલુજ છે, જે માગે તુ ગયો તે માગે તેને જવાનુજ છે એજ માગે દરેક મનુષ્ય નિતિ લાંબો વખત થયા એક પછી એક ગયે છે, અને અમારા પૂર્વજો પણ ગયા છે હે પૃથ્વી ? તારા હાથ પહોળા કર, નમ્ર સ્પર્શ અને સ્નેહાળ સ્વાગતથી પ્રેતનો સ્વકાર કર, અને જેવી રીતે માતા પોતાના વાહાલા છોકરોને સુવાળા કપડામા ઢાકી દે છે તેમજ તેને પ્રમથી ઢાકી દે પ્રેતોના આત્મા ? તુ જા, માગે જતો ગીતોમા, એજ પ્રાચીન માગે પૂર્વજો ગયા છે ઉચો જા એટલે ‘તુ યમદેવને’ મળીશ અને તેમની સાથે આનંદ ગહેતા તરા પૂર્વજોને મળીશ ચાર આખવાળા કાળરચિત્રા કુતરાઓ પ્રતો માટે ચોકી કરે છે તે ચોકીદાને વટાવતા બીતો મા હે આત્મા ? તુ, તારે ઘેર પાઠો જ તારા પાપ અને ગન્ધ ઉપજાવનારાં કૃત્યો તુ તારી પાછળ પૃથ્વી પર મુક, પ્રકાશમાન રૂપ ધારણ કર એ ઉપ તાર પોતાનું પ્રાચીન રૂપ છે અને તે સસ્કારી અને સર્વ કલકોથી મુક્ત છે ”

(ઋગ્વેદ ૧૦ મોનિઅર વિલિઅમ્સે કરેલુ ભાષાતર.)

સહજનો ? બ્રાહ્મણોના ધર્મ આપણે પુરાણાદિકથી જોતા તો તે વિચિત્ર દગ ધડા વગરનો લાગતો વેદોમા શુ લખ્યુ છે તે પ્રાચે જાણી ન શકતા કારણ કે-બ્રાહ્મણલોકો વેદો કોઈને આપતા ન હતા, બ્રાહ્મણ સિવાય બહાવતા ન હતા, તેમજ કોઈને મળાવતા પણ ન હતા, કદાચ કોઈ સાબળી લે તો તેણે ભારી શિક્ષાના અધિકારી કરાવતા અને લોકોને ઇશ્વરકૃત બતાવતા પણ આ સમયમા અગ્રેજો વેદોને પુરી કાળજીથી ભણ્યા તેનુ જ્ઞાન થવા અર્થો કરીને લોકોમા પ્રસિદ્ધ કર્યા અને યોગ્ય પુસ્તકોને વિચાર કરવાનો અવકાશ પણ મળ્યો વેદોના વચનો ઇશ્વરીય તો નથી પણ ઘણા તો બાળખ્યાલ્યોથી વારેલા છે એમ જે વિચારકોના તરફથી જાહેર થયુ તે અયોગ્ય નથી —

જીવો કે-પ્રથમ જન્મેલા મનુષ્યો-સૂર્યના છોકરા તેમા યમ પહેલો છોકરો ત્યારે સૂર્ય કોણે છોકરો હશે ? આ વિચારવા જેવુ નથી ?

પ્રથમ મરણ પામેલા યમે પરલોકે ચોધી કાઢ્યો મરણ પામેલાને દોરવી લઈ જવાનો અધિકાર વેદોમા યમને સોંપવામા આવ્યો આ બધુ કયા કાળમા બન્યુ અને કોણે બનાવ્યુ ?

બીજુ—દક્ષતરનો અધિકારી ચિત્રગુપ્ત થયો તે કયાથી આવ્યો ? અને અધિકાર કોણી પાસેથી મેળવ્યો ?

ત્રીજુ વાત—સભામા માણસની જી હંગી વચ્ચાયા પછી યમરાજા ન્યાય અને શાસન (શિક્ષા) ફરમાવતો પણ બારી રહેલા-પશુઓ, પખીઓ, મછાદિ, સિંહાદિ, સર્પાદિ વિગેરે અનંત જીવોનો ન્યાય અને શામનનો અધિકાર વેદોમા કોણે સોંપવામા આવ્યો હતો ?

આપણે યત કિંચિત્ સામાન્ય વિચાર કર્યો હવે મુકુતવેદના દશમા મંડલના સૂકતાર્થનો કિંચિત્ વિચાર તપાસીએ—આ સૂકત યમના માટે છે એ યમ પહેલો—મ નવી, મૃત્યુના વેગમાં ઝપલાનારો, સ્વર્ગનો માર્ગ દરસાવનારો અને તે સ્વર્ગમા સત્કાર કરનારો, આ બધી બાબતોમા યમરાજાએ પહેલ કરેલી છે હે ગમન (હે યમ ?) અમાગ માટે ને સ્થાન પ્રાપ્ત થયું છે અમને કોણ કાઢી મુકનાર છે ॥ પછી પૃથ્વીને સળોધીને તેની પાસે પ્રેતોના આત્માને સુખ આપવાની માગણી કરી ૭ શુ આ માગણી જ્ઞાનપૂર્વક થએલી મનાય ? જ્ઞાન પૂર્વક યોગ્ય હતી એમ માનીએ તો આ ચાલતા સમયમા માથી બૂલાઈ ?

પ્રકરણ ૨૯ મું મરનારનો ન્યાય કરનાર વેદોના 'યમ'નો વિચાર ૧૧૧

આગળ જતા એ મૂકતામા પ્રેનોના આત્માને ચેતવણી આપવામા આવી છે કે “ માર્ગે જતા જીતો મા, ” પૂર્વજોના માર્ગે જિયો જા, ઇત્યાદિ મરતી વખતનો કે મરણ થયા બાદનો પ્રાણી કર્મનાવશથી પરાધીન થએલો આપેલી શિક્ષા પ્રમાણે કરવા સમર્થ છે ખરો કે ? આજ કાલના વિચારી લોકો આવી પ્રાર્થના કરતા કેમ દેખતા નથી ? મહત્વતા વાળી હતી તો શા માટે વિસારી ? બાકીનો વિશેષ વિચાર વાચકવર્ગ કરી લેવો—

આ વિષયપર હિંદુસ્તાનના દેવોના ભાષાતંકાર ૨૧ શા ક્રમના શ્લોક પ્રાણશ કર ત્રિવેદીએ—ટીપમા ઋગ્વેદની ઋચાઓ અને તેનું ભાષાતર વિસ્તારથી કરેલું છે તે વિજ્ઞાસુએ ભેધ લેવું

હિંદુસ્તાનની સંસ્કૃતિ-લેખક મનસુખ લાલ મોહનલાલ

૫ ૧૫ થી—શરીરનો ત્યાગ કરી નિર્ગમન કરનાર આત્મા યમદેવના ઉચ્ચતર શક્તિ તરફ પ્રયાણ કરે છે અને ત્યાં તે પોતાના બાપ દાદાઓ અથવા તો પુર્વજોના આત્માઓ ભેડે સુખ તથા શાંતિ ભોગવે છે, એવી તે સમયે માન્યતા હતી, એમ જણાય છે તે સંબંધી કેટલા એક સૂક્તોનો કેટલોક ઉપયોગી ભાગ નીચે આપ્યો છે—

“ હે અગ્નિ ! આ શબને ભસ્મસાત્ કર નહિ, તેને દુઃખ આપ નહિ, તેની ત્વચા કે દેહને છેક નહિ, હે વન્દિ ! તેનું શરીર તારી ઉખામા બળી બદ્ય કે તરત અમારા પિતૃઓના સ્થાનમા તેને મોકલ ”

(મ-૧૦-૧૬-૧)

(મરનારની વિધવાને કહે છે ?)—

“ હે સ્ત્રી ! ઉઠ, જેનું જીવન ગયું છે તેની પાસે જુ સૂતિ છે જીવનમય સૃષ્ટિમા આવ તારા પતિથી વિરુદ્ધ થા, અને જે તારા હસ્ત સ્વીકારે અને તને પરણાવા ખુશી હોય તેની પત્ની થા ” (મ ૧૦, ૧૮-૮)

“ આ સ્ત્રીઓ વૈધવ્યના દુઃખ સહન ન કરે જેના પતિ માગ અને મનવહિત હોય તેઓ અજન અને નવનીત લઈ પોતાના ઘરમા જાયો. આ સ્ત્રીઓને આશુ સાચી વગર અને કાર્પણ શોક વગર, પહેલાં તો મૂલ્યવાન અલંકાર પહેરી ગૃહ પ્રતિ જવા દો ”

“ એ મૂતપ્રાણી ? વિશાળ પૃથ્વી જે માતા ૩૫ છે તેની પામે જ, તે વિશાળ અને રમણીય છે, સ્પર્શ ઉત્તરના કે સ્ત્રીના સ્પર્શ જેમો મહુ થાયો તમે થેન કિયાઓ કરી છે એ તમને અપવિત્રતાથી ઉગારે ” (મ ૧૦, ૧૮-૧)

“ હે પૃથ્વી ? તેની ઉપ-દગવેશ્યા, તેને હુ ખ ન આપ, તેને આશ્વા મન આપે, જેમામાતા પીતમા પુત્રને છુગડના છડા વડે ઢાકે તેમ તુ શમને ઢાક ” (મ ૧૦-૧૮-૧૧)

(૫ ૧૬ થી-આધુ પછીની અજ્ઞી)

“ જ્યાં યમદેવે નાજ છે, જ્યાં સ્વગતા દગ્વાજ આવી રહ્યા છે, અને જ્યાં પાણીના પ્રવાહો હલ્લુ નાના છે, તેમજ તાપ છે, તે ગજનમા અને મોકલો અને અમર કરે હે ઇંદુ ? ઇંદ્રદેવ માટે તમે આગળ વહેવા માડો ”

“ જે સ્વલે મવ ઈછાઓની તૃપ્તિ થાય છે, જ્યાં મરે ઠીક પડે તેમ હરી કરી શકે છે/તોસ્વગનાત્રોજ વિભાગમા અને અમત્વ આપી મોકલો ત્યાં પ્રકાશ પ્રજ્વો તે હે ઇંદુ ? ઇંદ્રદેવ માટે આગળ વહેવા માડો ”

(૪ મ ૬ ૧૧૩, ૮, અને ૧૦)
હવે આપણે અર્જુનવર્ગની સમસ્યોત્તરી થવા માટે-મનસુખનાલે લાખી ખતાડેલી પ્રાચીનમા પ્રાચીન નકગ્વેદની પાચ ૭ ન્યાયા નો કિચિત વિચાર કરી એછેએ

“ હુગે દે હુગે કરવાગમને જાની બમમાત કરવાનો રિવાજ પછા લાળા કાળથી મર્વ લોકેથી બણીતો છે ઇંદ્રને અવાજનો અમવ કન્નાર નકપિઓ કહે છે કે-હે અસિ ? શમને ભરમમાત કર નહિ, અને ખવી જાનકે તરત પિતૃઓના મ્યાનમા મોકલ ? શુ આ મળાણીઓ બાળખ્યાળ જેવીઓ નવી ? કમકે કર્મના વશથી પરચોકના માગે પડેવા છવને ઇંદ્ર અથવા નાગેદ્ર પણ કાઇકરવા મમથોનેચો તો પરી બાવીને રાજ કરેવા શમને અસિ પિતૃલોકમા મોકલવા કેવી રીતે મિનથયશે ? ”

બાકી જે મન્નારની વિધવા મગધી પ્રાર્થનાઓ છે તે શુ જ્ઞાનો પ્રરોધને કરવા જેવી છે ?

આગળ જતા કપિઓએ પૃથ્વીને પ્રાર્થના કરી છે કે-હે પૃથ્વી ? તેના ઉપ-દગવેશ્યા, પણ હુ ખ ન આપ ? ઇંત્યાદિ કેદવી બધી મહત્વતા વાળી છે, ?

પ્રકરણ ૨૯ મું - આમ્હણી સાચે લગ્ન કરી યમે તેની માતાને છોડી ૧૧૩

પોતાની મેળે ગળના ઉપર પૃથ્વીનો દગલા વનો કપારે કોઠગે જોયો ? અને
હું ખન આપવાનું પ્રથમ આપોજી નથી મનજતા તો પછી જડરૂપ પૃથ્વીને
પ્રાર્થના કરવી એ કેટલી ગંધી જાણિયના ? જાણીતો વિશેષ વિચારતો
વાચકોજ ઠગીયે

ભવિષ્ય પુગણુમા-યમના લગ્ન વિષે નીચેની વાત

હિંદુ-તાનના દેવો પૃ ૬૫—“ એક વ્રાહ્મણ પુત્રી વિજયા નામની
કન્યાને જોઈ તેનું મન અત્યંત ખુશ થયું હતું કન્યાએ તેને પ્રથમ જોયો ત્યારે
તેના રૂપથી તેમજ તેનું સ્વરૂપ-તે કોણ છે તે-જણવાથી તે અતિશય પીધી
હતી આખરે તેણે તેનો ભન શાત કીધો અને તે કન્યાએ તેને પગ્ણુવાનું કબૂલ
કયું ” યમને ઘેર આવ્યા પછી તેણે તેને ચેતવણી આપી કે—

માન રાજ્યના દક્ષિણ ભાગમા તું ઠહી નહિ જાય તો હું તને ખાતરીથી
ઠહું છું કે તું હમેશ મુખમા ગ્હીશ થોડો વખત થયા પછી તેની જિનામાએ
તેને વશ કરી અને દક્ષિણ દિશામા જવાની મના કરી હતી ત્યાં મપત્તી નહેતી
હશે એમ ધારી તેણે તે દિશાની મુત્રાકાત લીધી, ત્યાં તેણે દુષ્ટ, ખાપી પ્રાણીઓ
ને કેવી ગિળાવી ગિળાવીને શિક્ષા કરવામા આવે છે તે જોયું અને એ પ્રાણીઓમા
પોતાની માતાને ઓગળી, તથી તેને ઘણું ખેદ થયો અત્યંત શોક થવાથી
તેણે માતાને છૂટી કરવા યમની પ્રાર્થના કરી પણ યમે કહ્યું કે જ્યાં મુધી પૃથ્વી
પરતું કોઈ માનવી અમુક યજ્ઞ કરી તેનું પુણ્ય ને જાપડી પીકાતી સ્ત્રીને આપે
નહિ ત્યાં મુધો એ વાત જાનવી અશક્ય છે કેટલીક મુશીમત પડયા પછી એ
યમ કન્યા એક સ્ત્રી ખુશ હોય એમ માવમ પડયું અને વિજયાએ માતાને
છોડાવી ”

(વિટિન્નમ ફ્રા ‘ હિંદુઓના પુગણુ ’ પૃ ૮૪)

† કટપના-યથાથ યોગ્ય ગણાય છે, અયથાર્થ અયોગ્ય ગણાય છે
અર્ધો યમના લગ્નની વાર્તામા અને અત્યવાન સાવિત્રીની વાર્તામા કટપના અયથાર્થ
વયેવી વિચારવા જેવી છે-દેવતાઓ અને મનુષ્યોના વચ્ચે કદાચ મ યોગ
મ જોઈ થઈ જતો હશે પણ લગ્ન મ જોઈ તો કુદરતથી વિરુદ્ધ છે માટે આ
યમદેવ અને વ્રાહ્મણની વચ્ચે અમત્ય છે બીજી વાત એ છે કે-નરકોનું
સ્થાન પાતાલ છે અને તે જાનપતિના દેવતાના તાબા નીચેનું છે આ યમદેવ
જ્યોતિષ ચક્રના ઉપર નહેવા વૈજ્ઞાનિકમાના પહેલા મુદ્દાને યમના તાબાની

દક્ષિણ દિશાના રક્ષક છે પણ ભવન પતિના દેવતાના તાળાનો આ યમદેવ નથી વળી-યમે દક્ષિણ દિશા તરફ જવાની મનાઈ કરી છતાં તે સ્ત્રી ગણ ત્યાં નરકમાં રિણાતી પોતાની માતા બોલે તો તે પૂર્વભવના સ્વરૂપે કે નરકમાના સ્વરૂપે? કયા સ્વરૂપે દેખાશે બોલણી? ‘એર’ પછી તે સ્ત્રીએ હુખમાથી છોડવા પોતાના પતિ યમને વિનયુ ત્યારે યમે અમુક યજ્ઞનું પુણ્ય આપનાર મેળવી છોડવાનું જણાવ્યું કેમકે છોડાવનાર ત્રણ લોકમાનો કેઈ સાલકો છે ખરે? અરે શાક્ષાત્ વિધ્યુના અવતાર કૃષ્ણજ પોતાના કુટુંબની માથે દાગિકા ભસ્મમાત્ર થવા છતાં કાઈપણ કંઈ શક્યા નથી તો પછી આ યમ કેમથી છોડવાનું પરાક્રમ બતાવે એ કંપના કેટલી બધી ભયાનક?

વળી વિચારવાનું કે-એક સ્ત્રીએ યજ્ઞનું પુણ્ય આપી તે વિજયની માતાને છોડાવી તે યજ્ઞ કારિકા સ્ત્રીને છોડાવવાનું જ્ઞાન કોણે આપ્યું? અથવા સ્વાભવિક હિંમત ધરા કરી તે સ્ત્રીએ તેનું સ્થાન પુરી તેને છોડાવી? અથવા આધુનિકમાં થએલા પુરાણીને ખબર શું યમરાજાએ આપી?

અતિશયના જ્ઞાન વિનાના પુરાણીએ કયા જ્ઞાનથી બાળીને લખી? આ સર્વથા અયોગ્ય કંપના બોધ આપનારી નથી પણ હનીયાને હુમાનનારી છે

યમ રાજા કોઈ વાર કૃપા કરી અપરાધીને છોડી પણ દે છે

હિંદુસ્તાનના દેવો પૃ ૬૫ થી—“મહાભારતમાં આપેલા પતિનના સ્ત્રીની પતિભક્તિના નીચેના ઉત્કૃષ્ટ કાવ્ય ઉપરથી આપણે જાણીએ છીએ કે મૃત્યુનો ભય કરે રાજા કોઈ વાન કૃપા કરી પ્રાર્થના સાલજે છે અને એના સ્થાનમાં આવેલાઓને પૃથ્વી પર પાછા ફરવા દે છે

અશ્વપતિ રાજાની પુત્રી માવિત્રી, એક ઋષિ કુમાર સત્યવાન પર આસકત થાય છે પરંતુ એક ભવિષ્ય જાણનાર મુનિ તેને સત્યવાન પરથી ચિત્ત દૂર કરવા ચેતવે છે, કારણ કે એની દશા માઠી નિર્માણ થઈ છે, અને એનું આયુષ્ય માત્ર એક વરસ વાળું છે તે કન્યાએ ઉત્તર આપ્યો

“તેનુ આયુષ્ય લાગુ હોય કે હુકું હોય, તે સગુણ હોય કે નિગુંજુહોય એ તેને સ્વાગી તરીકે વર્ધો છે ને હું બીજાને વરવાની નથી”

તેઓ પરણ્યા અને તે સ્ત્રીએ આ ભય કર ચેતવણી ભૂવી જવાનો પ્રયત્ન કર્યો, પણ જગનો છેલ્લો દિવસ પાસે આવતો ગયો તેમ તેમ તેનાથી ચિંતા ઝળાવી શકાઈ નહિ તેણે યમ ગળના નાશ મારક હાથને ધોભાવવાની આશાથી બંને તેટલી પ્રાર્થના, તપશ્ચર્યા, યાત્રાના અને મૃતિ કરી, પણ એ બધો વખત તેનો સ્વામી પોતાનું ભવિષ્ય જાણુનો ન હતો અને તેને કહેવાની તે સ્ત્રીમા હિંમત ન હતી આખરે તે ભય કર દિવસનું પહોંચી વાળુ એટલે સત્યવાનું જ જનમા લાકડા કાપવા નીકળી પડ્યો તેની સ્ત્રીએ તેની માથે આવવાની જાત માગી અને ગદારથી હસતી પણ જાત કાળુમા ખેદ માથે તેની આંધે આંસી સત્યવાને તગતજ કુહાડાના ઘા વડે વનને ગળવી મુકયું, પણ તેના માથામા એકાએક અત્યંત વેદનાની કમકમારો છુગો અને પડી જવાશે એમ લાગવાથી તેણે પત્નીને બોલાવી ટેકો આપવા કહ્યું

“ પછી તેણે મુર્છા પામતા સ્વામીને હાથમા લઈ લીધો અને તેના ઢલી પડતા માથાને ધીમેથી જોળામા મુકી પોતે શીતલ જૂમીપગ બેઠી એક કરતા કરતા તેને તે મુનિનું ભાખેડું ભવિષ્ય યાદ આવ્યું અને કહ્યું અને કલાકો ગણી કાઢ્યા એકદમ ક્ષણવારમા તેણે પોતાની મામે એક ભય કર મુર્તિને ઉભો ગ્રહેલી બેઠી, તેના વજ્ર લોહી જેવા લાલ હતા અને માથા પર મુકુટ ચોભતો હતો, તેનું સ્વરૂપ સૂર્યના જેવું પ્રકાશમાન હતું તો પણ તે શ્યામ હતું વન્હિ જેવી લાલચોળ તેની આખો હતી, તેના હાથમા પાશ લટકતો હતો, તેના સ્વામી પામે ઉભો રહી તેને વન્હિ જેવા નેત્રે બેતો હતો, તે તેનું સ્વરૂપ ભય કર હતું તે એકદમ ચમકી ઉઠી, મગ્ધ પામતા સત્યવાનને તેણે જમીનપર છુવાડયો અને હાથ બેઠી નમસ્કાર કરી ક પતા હૃદયથી તેણે તે મુર્તિને કહ્યું ‘ ખરેખર તું દેવ છે, તારા જેવું સ્વરૂપ મનુષ્યનું હોઈ શકે નહિ, તે મનુષ્યથી ચઢીયાતું છે હે દેવ મદરૂપમુર્તિ ? તમે કોણ છો ? અને શા માટે અહિં આવ્યા છો ? તે કહે

તે મૂર્તિએ ઉત્તર આપ્યો કે હું મોતનો રાજા, યમ છું અને તારા સ્વામીના આત્માને બાધીને લઈ જવા આવ્યો છું

“ પછી તેણે તેના સ્વામીના શરીરમાથી આત્માને—અગુઠા જેવડો પુરૂષને—ખેચી કાઢ્યો, પાશ વડે દંડ બાંધ્યો, અને પોતાની પાસે રાખ્યો તરતજ ચેતન્ય છુદ્ડ થવાથી અને પ્રાણ જતો રહેવાથી તે શરીર કાતિહોન, પ્રલા રહિત, ચેષ્ટા વિનાનું, અને જોવું ગમે નહિ એવું ભય કર થઈ ગયું ”

આત્માને બાધી યમ દક્ષિણ તન્ક પોતાની નગરીમા જવા નીકળ્યો. પતિ-બા મી તેની પાછળ ગાવી, યમે તેને ઘેર જઈ સ્વામીના શમને મસ્તક કરવા કહ્યું, પરંતુ તેણે તો આગક પૂર્વક તેની પાછળ ચાલ્યા આજરે, તેની ભકિતથી પ્રમત્ર થઈ સ્વામીના જીવન મિલાય ગમે તે વર લગવા કહ્યું તેણે માગ્યું કે માન અધ સમત દેખના થાય યમે તે વરદાન અને કહ્યું કે હવે સત્પુટ થા પ્રાગી કર પણ તેણે તેની પાછળ જવાજ અને જો રીતે જીવત બે વરદાન મેળવ્યા આખર, સાવિત્રીની અડગ અને દઢનાથી પરવશ થઈને યમે તેને જે માગ્યું તે અપવાદ કર્યા વગર સાવિત્રી એ કહ્યું —

“ મહાનજ આ વખત તમે કશાનો અપવાદ કર્યો નથી માગ, સ્વામીને આપો તેના વિના હું કોઈ પણ સુખ ઇછતી નથી, સ્વર્ગ પણ તેના વિના નથી, તેના વિના મારાથી જીવાસે નહિ ”

યમે જવાબ દીધો “ હે પતિ-નતે ? તથાસ્તુ (તેમ થાઓ) આ હું જીને શુકત કહ છું ” એમ કહી તેણે નાથ વડે બાધેલા આત્માને કર્યો -

(મો નિ-ગર વિલિઅમસદૃત હિ દુઝોના વીરસ નાંબ, પૃ ૩૭-૩૮)

હવે આપણે મહાભારતની કથા જે મત્યવાન અને સાવિત્રીની છે તેના પે ડિવિત વિચાર કરીએ

મત્યવાતનું આયુર્ધ્ય વરસ દિવસનું છે એમ જ્ઞાનીથી બણવા છતા પણ ત્રી તેણે પરદી યમના હાથ ધાભાવવા-તપ, યાચના, પ્રાર્થના કરી છેવટે વાન લોકકા કાપતો જગવમા પડ્યો પછન ગએલી માવત્રીએ માહત્તર લયાન-પે યમરાજ પાગ લેતિ આવ્યો અશુકાજેવડા આત્મા તેના બાધી બેચી કાઢી યમનાજીએ પાશ વડે બાધ્યો અશુકા જેવડી વસ્તુ હો દેખી યકીએ કે નહિ? તે બધું સાવિત્રીએ જોયું પાત્ર કેટલી મોટી હશે? જુ દિશ તરફ ઉઠ્યો બવા લાગ્યો કે રીચો? નરકોનું સ્થાન તો પાતાનમા વેતુ છે સાવિત્રી કેન સ્વરૂપથી પાછળ ગઈ? દેવની મનિમાથે સાવિત્રી કેવી પહોચી શકી ?

‘સાવિત્રીએ યમની પાસેથી અનેક વ દાન મેળવ્યા અને છેવટે પોતાના સત્યવાન ને જીવનો પાછો લા પી વરસ દિવસનું આયુર્ધ્યતો પૂરણ થઈ ગયું

હતુ તો હરે નુ અમર વર્તને આઠ્યો કે?કોડ કાળની અવધીએ પાછો લાવી? તે મળધી કંઈ પુવાગો બતાવેલો જણાતોનથી અને યમદેવ પોતેજ કાળની બેડથી જડાએલાજ છે એટલુજ નહિ પણ ઇંદ્ર ચક્રાદિ'બધાએ દેવતાઓ કાળની બેડીમાજ પડેલા છે કાળ પુરોચતા તેઓ સર્વે બીજી ગતિમા જવાના અને તેમનો અવિહાર બીજા જોગવવાના વૈદિક મતમા પણ બધા દેવતાઓને અજન્મા લાખીને બતાવેલા નથી તેમજ પૂર્ણજ્ઞાનના બસાવે તે દેવતાઓનાં આયુષ્ય વિશેષે પણ બતાવો શક્યા નથી દુકમા જણાવવાનુ એજ છે કે-મહાભારતમાં લખાએડી આ સત્યવાન અને આનિત્રીની કથા પણ સત્ય બોધ આપનારી નથી આ ઠેકાણે આટલુજ કહેવુ બગ છે —

ઇતિ વાલ્મીકીયમદેવતુ સ્વરૂપ ખંડ ૨ જે પ્રકરણ ૨૯ મુ

પ્રકરણ ૩૦ મુ

વેદોમા વરુણ દેવ સર્વજ્ઞ, તે પુનરોમા નબ્રહ્મ ગાથી ?

હિંદુજ્ઞાનના દેવો પૃ ૫૬ પ્રકરણ ૪ થી—

(૧) “ હે પ્રમાથ આપનાર વરુણ ? તારી લીનદષ્ટિ આ બધા ખલસલાટ વાળા પ્રવૃત્તિમા મચેલાજગતનુ સદમનીરીક્ષણ કરે છે, વિશ જ અતરિક્ષમા પણ પ્રવેશ કરે છે, અમાન દિવમ અને રાત્રીનુ માપ લે છે, અને સર્વ પ્રાણીની ગુપ્ત વાત બાતમી દારની પેઠે જોધી કાઢે છે ”

ઋગ્વેદમાથી (યોનિયર વિલ્લિઅમ્ને બાપાતર કરેલુ)

(૨) (એજ પૃ ૫૬ થી) ઋગ્વેદમા વરુણને અત્યંત પ્રતિષ્ઠિત સ્થાન આપવામા આવ્યુ છે “ જેનુ હિંદુવન ચંદ્ર શહે ની, એવા, અવિનાશી, મનાતન પ્રાણીઓ ” અદિતિના પુત્રો, આદિત્યોમા એ મુખ્ય છે અદિતિ એ એક, અનતતાતુ સ્વરૂપ દર્શાવતી કાલ્પનિક શુદ્ધ રુષિ છે, અને સુર કહે છે તે પ્રમાણે ‘ એને વિશ્વવ્યાપી કુદનતની મૂર્તિ ગણવી એજ ઉત્તમ છે ” આ અદિતિ માતાને બાપ પુત્ર હતા તેમા વરુણ, મિત્ર, દમ્ય, ઇંદ્ર, અવિતુ અને સૂર્ય મુખ્ય હતા ‘ વરુણ ’ એ ગમ્હ (પૃ ૫૭ થી) સમ્વૃત્ત ૪૬ “ ઢાકલુ ” જે ઉપરથી આવ્યો છે તેટલા માટે તે સર્વ પદાર્થોને ઢાકનાર આકાશનો દેવ

નુરૂડ પુનરામા વખ્યુ કે કે-મૃત્યુ વોકથી ૫મપુરી ૮૧૦૦૦ વોજન છે ત્યારે જનાતમા આ શરી છોટે છે ત્યારે તેને તે પુરીમા જવા માટે સફર કરી પડે છે અને માર્ગમા ૮ મુકામ કરના પડે છે (વલકો પ ન ૧૮૪મી પૃ ૨૪)

છે ગ્રીકભાષામાં તેને મળતા દેવને માટે જે શબ્દ છે તેનો અર્થ 'સ્વર્ગ' થાય છે અને આર્થ પ્રજાઓ છુટી પડી તે પહેલા ગ્રીક અને આર્થ લોકો જે પ્રાચીન આર્થ દેવોને પૂજતા તેમના તે એક ॥ એ સ્પષ્ટ છે

“ સૂર્ય આકાશમાં તેની મત્તાથી ઉગે છે, જે પવનો વાય ॥ તે માન તેના સ્વાસરૂપ છે, નદીઓ તેની આઘાતથી વહે છે ને તેના ઉડા માર્ગો તેણે કર્યા છે, અને તેણે માગરની છાંય કરી છે તેના નિયમો સ્થિર છે અને તેનું ઉદ્ગત-ધન યથા શક્તિ નથી તેના નિયમોને બગે ચડે પ્રકાશ માથે ફરે છે અને તાને આકાશમાં દેખાતા તારા દિવસના પ્રકાશમાં અદૃશ્ય થાય છે હવામાં ઉડતા પક્ષીઓ અને કદી પણ વિશ્વાસિત્રી વીધા વિના મતલ વહેતી નદીઓ તેના બળ અને ક્રોધ જાણી શકતા નથી, પણ આકાશમાં પક્ષીઓ ઉડે છે તે, ફર મુસાફરી કરતા પવનની ગતિ, અને મહાભાગ પ-વાહુઓના માર્ગો એ સુખ એ જાણે છે, એને જે છુપી વાતો યથા ગથ છે કે થવાની છે તે મવ એ જાણે છે ”

(મૂળકૃત ' મૂલ સંસ્કૃત પ્રથમા વચન ' પૃ ૫૮)

(૩) હિંદુસ્તાનના દેવો પૃ ૬૦ થી-યજુર્વેદમાં વર્ણના વિષે નીચેની હકીકત આપી છે-એક દેવર્ષિ જાણે પરમતત્ત્વ બ્રહ્મ વિષે તે ઉપદેશ કરે ॥ કે “ જેમાંથી મર્વ પ્રાણીઓ થાય છે જન્મ્યા પછી જેને વીધે તેઓ જીવી શકે છે, જે પ્રતિ તેઓ જાય છે, અને જેની સાથે એક રૂપ થાય છે ”

“ તેણે પવિત્રતા એકાગ્રચિત્ત ધ્યાન ધરીને અન્નને (કે શરીર કે પદાર્થને) બ્રહ્મ જાણ્યું, ‘ કાળુ કે મર્વ પદાર્થો અન્નથી ઉત્પન્ન થાય છે, ઉત્પન્ન થયે અન્ન વડે જીવે છે, અન્ન પ્રતિ જાય છે, અને અન્નની સાથે એક રૂપ થાય છે ’

“ વળી તેણે ઉડું ધ્યાન ધરી બ્રહ્મનું શોધન કર્યું અને મન વિચાર એ બ્રહ્મ છે એમ શોધી કાઢ્યું, કાલુ કે મર્વ પદાર્થો મનથી જન્મે છે ” વગેરે વગેરે આ તે મમજ્યો, પણ વર્ણ પાસે આવીને કહ્યું-હે ભગવાન ! બ્રહ્મ શું ॥ તે મને શિખવો ’ વર્ણે કહ્યું તપવડે બ્રહ્મ જાણુ તપજ્ઞ બ્રહ્મ છે ”

“ તેણે તપ તપ્યું અને તપ તપીને આનંદ બ્રહ્મ છે એમ જાણ્યું વારણ કે ખરેખર મર્વ ચીને ઝામાથી ઉત્પન્ન થાય છે, ઉત્પન્ન થયે ખુશીથી જીવે છે, સુખ પ્રત્યે જાય છે, અને તેઓ આનંદ સાથે એક રૂપ થાય છે ”

(મૂળકૃત ' હિંદુ મવ દેવ ' પૃ ૨૭૫)

પદ્યોની ઉત્પત્તિ વિષે વરુણે આપા તત્વજ્ઞાનનો ઉપદેશ કર્યો છે તેન્તિરીયોપનિષદમા ભૃગુવહ્નોમા બ્રહ્મને વરુણે અમહજ્ઞાન આપ્યું છે —

ભૃગુર્વે ચારણિ । પ્રરણ પિતર મુપસસાર । અધીદિ મગવો વ્રહેતિ ।
તસ્મા પત ત્પ્રોયાચ । અત્ર પ્રાણ ચન્ધુ ધોત્ર મનો વાચ મિતિ । ત હો વાચ ।
યતો ગા ઇમાનિ ભૂતાનિ જાયતે । યેન જાતાનિ જીવતિ । યત્પ્રયન્ત્યઽમિસ
વિશન્તિ । તદ્વિજિજ્ઞાસસ્વ । તત્ વ્રહેતિ । સતપોઽનપ્યત । સતપ સ્તપ્ત્યા ॥
અદ્વ વ્રહેતિ દ્યજાનાત્ । અગ્રાધ્યે ચ પ્લહિતમાનિ ભૂતાનિ જાયતે । અગ્નેન જાતાનિ
જીવન્તિ । અન્ન પ્રયન્ત્યઽમિવિશન્તીતિ ॥

એકાદશે પનિષદ, છાંડાલાલ ચંદ્રશેખર શાસ્ત્રી પૃ ૫૪૮-૫૫૬
થ-વરુણનો પુત્ર ભૃગુ એકવેળા પોતાના પિતા વરુણદેવની પાસે આવ્યો
એ શુ છે, તે વિષે આપ મને ઉપદેશ કરશે તેવું તેને આ પ્રમાણે જણાવ્યું
પ્રાણ, ચન્ધુ, ધોત્ર મન, અને વાણી આટલા પ્રદાને બાળવાના માધન રૂપ
છે વધારામા તેમને તેને એ કહ્યું કે-જેનામાથી આ સર્વ પ્રાણી માત્રોની ઉત્પત્તિ
થાય છે જેના વડે ઉત્પત્તિને પામેલા પ્રાણીઓ જીવે છે, મરણ પ્રાપ્ત થયા પછી
જેને વિષે પ્રાણીઓ પ્રવેશ કરે છે તેજ પ્રદા છે માટે તુ તેને બાળવાની ઇલાકર
પછી ભૃગુએ પોતાના (પિતાના ભેદએ) કહેલા પ્રમાણે આ મધ્યે ઓળખવા
માટે તપક્રમી વિચાર કરવા માડ્યો

આ પ્રમાણે તપના પ્રભાવ વડે તેણે બધું કે-અન્ન એ પ્રદારૂપ છે
કારણ કે-સર્વ પ્રાણી માત્રોની ખરેખર અન્નમાથીજ ઉત્પત્તિ થાય છે ઉત્પન્ન
થયા પછી અન્ન વડે પ્રાણીઓ જીવે છે, જનારે મૃત્યુ પામે છે ત્યારે ભૂતો
અન્નને વિષે પ્રવેશ કરે છે, અર્થાત્ મરણ સમયે સર્વ ભૂતો અન્નના કાચુ
રૂપ પૃથ્વી ભણી જાય છે તથા પૃથ્વી રૂપ થઈ જાય છે ઇત્યાદિ

આ લેખમા કિચિત્ વિચારવાનું કે-વરુણદેવે પોતાના પુત્ર ભૃગુને
ઉપદેશ આપતા વધારામા કહ્યું કે-“ જેનામાથી આ સર્વ પ્રાણી માત્રોની
ઉત્પત્તિ થાય છે ” આમા વિચારવાનું કે-પ્રાણી માત્રની જે ઉત્પત્તિ થાય છે તે
કર્મવાળા પ્રાણીઓની કે કર્મ વિનાના પ્રાણીઓની ? જો કર્મવાળા પ્રાણીઓની
ઉત્પત્તિ થતી હોય તો તેમને કર્મ કોણ લગાડતું હશે ? અગર કર્મ વિનાના
ઉત્પન્ન થતા હોય તો ઉત્પન્ન થઈને તેમને કરવાનું શું ? વળી જણાવ્યું કે
“ મરણ પ્રાપ્ત થયા પછી જેને વિષે પ્રાણીઓ પ્રવેશ કરે છે તેજ પ્રદા છે ”

આમાં વિચારવાનું કે-કેટલો કાલ રહ્યા પછી પાછા પ્રવેશ કરી જતા હશે ? કદાચ કહેવામાં આવે કે-કલ્પના અતે પાછા બ્રહ્મમાં પ્રવેશ કરી જાય છે તો તે પણ યોગ્ય નહીં, ચાચ કાળજી કે કલ્પના અત્તમા તો પ્રાણીઓની પ્રવૃત્તિ પાપરૂપ થઈ જાય છે, અગર તેવા પાપની પ્રવૃત્તિવાળાનો બ્રહ્મમાં પ્રવેશ થઈ જતો હોય નો પછી ગાંધારીમાં તથા જય ધ્યાનાદિન જતાવવાની જરૂર જ રી હતી ? માટે આ લેખ બધી વાતથી વિચરવા જેવો છે

અમો વરવાન ડયા સુધી લખી લખીને જતા રીએ ?

એક ભૂતુ નહિ જે જતા-જ્યા છે તેમને બ્રહ્માના પુત્ર જતા રેના-છે તે અને આ વડછ દેવના પુત્ર ભૂતુ એક હશે કે બુદ્ધા આ સમજવાનું રહે છે

મનુષ્યનો ભોગ લેવા તૈયાર થએલા વડછદવ મવરૂ

(૬) હિંદુસ્થાનના દેવો ૫ ૩ મા

‘નકરવેદમાં નીચે જણેની વાત આપી છે-તેથી વડછને એક વખત મનુષ્યનું ધર્મિદાન આપવામાં આવતું એ શક્ય દેખાય છે હરિશ્ચંદ્ર નામના એક પુરુષને પુત્ર ન હતો નાન્દરી મવાહવા તે વડછ પામે ગયો અને તેને કહ્યું ‘હે ગમ્ભીર, મને પુત્ર પ્રાપ્ત થશે તો તે ભૂતુ મુક્તમને બલિદાન આપીશ’ વડછે તેને એણે વંદના આપ્યું પુત્ર મોટો થયો ત્યારે તે રિતાએ તેને પોતાની પ્રતિજ્ઞા ઠહી મબજાની, પણ પુત્રની મન્જ મરૂમાં હોમાવવાની ન હતી, તેથી તે ઘરમાંથી નાશી ગયો રાજાએ પોતાની પ્રતિજ્ઞા પાતી નહિ, તેથી નાજ પડ વડછે તેને ગાર્ધ દીધો અને તે જલધરથી પીડા પામવા લાગ્યો તે પુત્ર છ વંચ જ ગવમાં ભંટક્યો આખરે તે એક વ્રહ્મણને મળ્યો તને ત્રણ પુત્રો હતા, તેઓમાંના એકને ખરીદીને પોતાના બ લંચમાં હોમવાની તેણે માગણી કરી પિતાએ વડીલ પુત્રને આપી દેવાની નામુશી મનાવી, અને માતા કનિદને છોડવા ૧૭ ન હતી, આથી વગવા છોડવાને લેવામાં આવ્યો તે કુમારને જાણે અને તેને હોમવાની તૈયારી થઈ, ત્યાર તેણે દેવોનો સ્તુતિના કેટલાક સ્તોત્રો ગાવાનો રજા માગી વડછે એ ચાચના સ્ત્રીકાગી અને તે કસાઓ પન્વાથી હરિશ્ચંદ્રનો જ લખ મટી ગયો”

આ ઉપ ના લેખકમાં વિચારવાનું જ-ચારોવેદનું મૂન કહોતો અથવા ન પૂણ હિંદુધર્મનું મૂન કહોતો તે નકરવેદ જ અને ચારો વેદોના મુખ્ય દેવતાઓ (૩૩) તેત્રીશજ ગણાવેના છે તેમાં પણ વ્રેદમાં શ્રે હનીયાના

જીવોનાં સૂક્ષ્મમા સૂક્ષ્મ - (જીણાંમા, જીણી) - જાતનીનો મેળવનાર જાનવાન
મર્વજરૂપ વણુકદેવને વણુકેલો છે

વેદોને અનાદિના અપૌરુષેય તરીકે પૂર્વકાલના લાજો જલકન કરોડો
પડીતોએ લખીને બતાવેલા છે - તેઓએ આ પ્રસંગ શુ, ધ્યાનમા લીધો નહી
હાય ? આ નાનક કયા કાલમા થયેલા ? સર્વજ્ઞ એવા વરણદેવે યજ્ઞમા હોમાવી
પછો લેવાની આશ્ચર્યી રાજને પુત્રનું વન્દાન, આપ્યું તેમાથી તેમને શુ
મેળવવાનું હતું ? અને પ્રાપ્ત થયેલા પુત્રને યજ્ઞમા હોમાવી રાજને પણ શુ
મેળવવાનું હતું તેમાનું કાંઈ પણ સમજાતું નથી, જે સત્તાથી વરણ દેવે પુત્ર
આપ્યો તે સત્તાથી પાછો ન મેળવના, નીરપરાધી રાજને લક્ષ્મી રાગથી
હુ ખી શા હેતુથી કર્યો ?

માનવ વિચાર પ્રમાણે આ જઘા વૈદિક પડિતોએ કોઈ તેવા તેવા
સમયમા વેદોથી તે પુરાણો, સુધીના લેખો જે લખ્યા છે તે કોઈ ચાલતા સત્ય
ધર્મથી જુદા પડીને ગમે તેમ થી વસ્તુને ગ્રંથ કરી પોતા પોતાની મરજી પ્રમાણે
લેખો લખીને ઉભા કરેલા તેથી આજકાલના ખરા શોધક પડિતો પણ તત્ત્વને
મેળના વગર મોટી ગુચવણમા ગુચવાઈ નહા હોય ? આ માટે અનુમાન
નહિ જેવું પણ સત્ય શોધકોને વિચારવા યોગ્ય થશે

-વેદોમા વરણ મર્વજરૂપ, તે પુરાણોમા નષ્ટબ્રહ્મ શાથી ?

‘હિંદુસ્તાનની દેવો’ પૃ ૬૨ થી - “પુરાણોમા વરણની પ્રતીષ્ઠામા
એકાન્ક ફેરફાર થયેલો વર્ણવ્યો છે વેદના દેવોમા સર્વથી ઉત્તમ દેવની પદવી
માથી બ્રહ્મ થઈ વરણ માત્ર સમુદ્ર દેવ, બીજા વર્ગનો નેપથ્યૂન (રામન લોકોનો
સમુદ્ર દેવ) થાય છે તે પોતાની પાસે નાગની ફેણું જનાવેલું આલોગ નામનું
જળરૂપથી ન કરી શકે એવું છત્ર ગંજે છે તેના નીતિના લક્ષણમા પણ એવી
જ અધમ સ્થિતિ થાય છે

મહાભારતમા તેણે વિષે આખ્યાન કહ્યું છે તે પ્રમાણે પાપને તિરસ્કારવાને
જાહેરે તે ઉત્તમ્ય ઋષિની પુત્રીનું હરણ કરે છે, અને પાછી આપવાની ના કહે
છે, તેથી ઋષિ સમુદ્ર થી જાય છે અને ત્યારે વરણ શરણે જાય છે તેણે વળી
મૂંચ દેવ માથે ભેગા થઈ ઉર્વશી નામની અપસરા જોડે કામ કીડા કરી, તેથી
અગત્ય નામના પ્રસિદ્ધ ઋષિનો જન્મ થયો ”

એક દરે આ સર્વજ્ઞ વરૂણ દેવનો નિચાર—

વેદોમા મોટામા મોટા અને પ્રાચીનમા પ્રાચીન વડગરેદ છે, તેમા મે ૧ મા મોટો વરૂણ દેવ મનાયો છે કેમકે કલમ બીજામા જણાવ્યા પ્રમાણે—પૂર્વ દેવ તેની સત્તાથી ઉગે છે, પવન દેવ તે તેનો જ શ્વામ બન્યાયે છે વળી તેની જ આજ્ઞાથી નદીઓ વહે છે અને તેના ઉડા માર્ગો પણ વરૂણ દેવે જ કર્યા છે ઇત્યાદિ આ બધું ઇશ્વરની પ્રેરણાથી ઋષિઓએ જાણીને જતાંયું એમ પ્રસિદ્ધ મા સુધાયું છે

આટલી મધી મોટી મત્તાવાળો સર્વજ્ઞ વરૂણ દેવ—કલમ ચોથીમા જણાવ્યા પ્રમાણે હરિશ્ચંદ્ર રાજાને પુત્રનું વગ્દાન આપી, પુત્રનું બલિદાન લેવા તૈયાર થાય, એ કેટલું બધું આશ્ચર્ય ? વળી પુત્રનું બલિદાન ન મેળવવાથી જલ દરનો જન-ર રોગ ઉત્પન્ન કરે એ પણ કેટલું બધું વિચારવા જેવું ?

આટની મોટી સત્તાવાળા વરૂણ દેવને આની અથોગન અનીતે કરવું મર્યાદાશું ? વળી પાચમી કનમમા મહાભારતનો વૈષ્ણ જોતા, આ સર્વજ્ઞ વરૂણ દેવે ઋષિ કન્યાને પણ ન છોડી ? આટલી બધી અનીતિવાત દેવને વેંમા મવ શ પણાનું નિરૂદ્ધ આપનાર ઋષિઓ જ્ઞાનીઓ હતા એમ પણ આપણું મન કેવી રીતે કપૂન કરે ? આ બધી વાતોનો વિચાર કરી જોતા જરૂર કોઈ પૂર્વ જાનમા ચાનના સત્યધર્મથી ક્રેટાઈને—પૂરું જ્ઞાન વિનાના પાકન માનીઓએ આ નવું ધાધન ઉભું કરેલું હોય એમ કેમ ન કહી શકાય ? જેને વેદના ઋષિઓએ ઉત્તમોત્તમ દેવ તરીકે કહી જતાં હોય તે આપણી નજરે અધમ સ્થિતિવાળા દેખાય ત્યારે આમા ભૂલ વખનાનઓની કે આપણા જેવા જોતારાળે ની ? આ વાતનો વિચાર તો કોઈ તટસ્થ હાલિના પડિનોહાય તે મનાવી શકે ? આપણા જેવા પક્ષપાતીઓ કે, કેવળ અધ શ્રદ્ધાલુઓ કેવી રીતે ન્યાય આપી શકે ? અમે તો કિચિત્ સચન માત્રથી જણાવ્યું છે વિશેષ વિચારવાનું ત વાચકોને જ સોંપું છું

જૈન પ્રમાણે—અનેક પ્રકારની દેવોની જાતિઓ અને તેમનાં સ્થાન વિગેરે જતાંય્યા છે તેમા પહેલા દેવલોકના ઇંદ્રના ચાર ભ્રાત્ર પાન (ચાર દિશાના રખ વાના) સોમ, વમ, વરુણ અને કુમેર છે તેમા કુમેર પશુ જણાવ્યું છે તેજ ચાર લોકપાલ વેદ પુરાણમા લખાયા છે પણ વિચિત્ર પ્રકારથી ગોઠવાયવા છે તે ત્રિવાય-૧ ઇંદ્રલોક, ૨ શિવલોક, ૩ વિષ્ણુલોક, ૪ ગોલોક-કૃષ્ણનું સ્વગ અને પાચમો બ્રહ્મલોક-બ્રહ્માનું સ્વર્ગ પણ કદખેલું છે,

વૈદિકોનો ઇદ્રલોક ઝેનોના પહેલા દેવલોકની સાથે સદાય બધ બેસતો કરી શકશે પણ-શિવ, વિષ્ણુ અને બ્રહ્મા ચોક્કસ સ્વરૂપના ઈશ્વરો વિના તેમના સ્વર્ગોની ચોક્કસતા કેવી રીતે કરી લઈશું ? આ બધા લેખો મૂકેલા છે મનન પૂર્વક વિચારવાની સલામતી કડ છે. ઇતિ વેદાદિકના મર્વજી વરૂણ દેવનું સ્વરૂપ અહીં પ્રકરણ ૩૦ મું

પ્રકરણ ૩૧ મું.

વેદોમાં વર્ણવેલા અગ્નિદેવનું કિંચિત્ સ્વરૂપ

હિ હસ્તાનના દેવો પૃ ૪૨ થી પ્રકરણ ૨ જુ-અગ્નિ દેવ—

“ મહાન્ અગ્નિ દેવ ? તારૂ તારવ એક છે તો પણ સ્વરૂપ ત્રણ છે અગ્નિ સ્વરૂપે । તુ આહ-પૃથ્વી પર બળે છે, વીજળીના રૂપમાં આકાશમાં ચમકે છે, અને સુવર્ણમય સૂર્યના સ્વરૂપમાં સ્વર્ગમાં પ્રકાશે છે ”

(ડોક્ટર મૂરકૂત-મૂળાનન્દન ગ્રંથોનાં વચન ’ પૃ ૨૨૧

ઇદ્ર સિવાય ડોહપણ બીજા દેવ કરતા અગ્નિના સ્તોત્રો વેદમાં વધારે છે ”

હિ હસ્તાનના દેવો પૃ ૪૪ થી ૪૭ મા-ઋગ્વેદમાં પ્રથમજી કરાયેલી અગ્નિદેવની સ્તુતિના સ્તોત્રનો અર્થ આપેલો છે—“ હું અગ્નિનું સ્તવન કરૂં છું, જો મોટામાં મોટો પુરોહિત છે, દેવ છે, યજ્ઞનો ઋષિ છે અથ્વાત છે, તુ પુષ્કલ દ્રવ્ય આપનાર છે. ” જો પ્રમાણે નવ ઋચાનો અર્થ છે ભાષાતર કારે નવે મર્યાદા ટીપમાં મુકી શાયનાચાર્યનો લખ્યો અર્થ લખી ગાનારો છે તે ત્યાંથી નેહ લેવો

(પૃ ૪૭) મા-કઈક હારથ પૂર્વક વિનોદથી એમ કહેવામાં આવે છે કે દેવેને બે મુખ છે-બ્રાહ્મણ (ભણ કરવાના સ્વભાવવાળાનો ઉત્તમ નમુનો) અને અગ્નિ ?

। વેદમા અગ્નિને આકાશ અને પૃથ્વીનો યુગ્મ, અને ઇંદ્રનો ભેટકીઓ સાધારણ છે. આમ એની જે પ્રતિગ વેદમા ગણાય છે તે સ્થાન પછીના સમયમા જતી રહી છે.

મહાભારતમા આગ એવું કારણ આપાયું છે કે અતિશય બળિદાતાનું બક્ષણ કરવાથી તેનું વીર્ય ક્ષીણ થયું છે આખા ખાકવનનું બક્ષણ કરી પોતાનું નષ્ટ થયલું આરોગ્ય પાછું તાજું કરવા તે આગુર હતા એમ કહે છે. ઇંદ્રે તેને તેમ કરતા લાભો વખત અટકાવ્યો, પરંતુ કુણ્ણની સહાયતાથી તેણે પોતાના ઇચ્છા સફળ કરી.

પિતરોની પાસે મૃતકને મોકલીદે, એવી અગ્નિને પ્રાર્થના.

હિંદુસ્તાનની મસ્કૃતિ પૃ ૧૫ થી

“હે અગ્નિ ! આ ગમને ભરમમાન કર નહિ, તેને હુ ખ આપ નહિ, તેની ત્વચા કે દેહને ઉઠ નહિ હે વન્દિ ! તેનું શરીર તારી ઉભામા બની જાય કે તારત અમારા પિતૃઓના સ્થાનમા તેને મોકલ ” (મ ૧૦, ૧૬-૧)

આ અગ્નિનાં સબધે વિચિત્ર મારો વિચાર—

વેદોમા પહેલ વહેની અગ્નિનો સ્તુતિ કરવામા આવે છે અને એક ઇંદ્ર મિત્રાય ખીલ બધા દેવોમો એની સ્તુતિઓ વધારે મળે. —કારણ એનું કારણમા આગનું કે-નિર્જીવ લોકડામાથી આ પ્રાણીની ઉત્પત્તિ, વગી જેનાથી ઉત્પત્તિ તેનોજ નાશ કરનાર, આ કુદરતી બનાવ બેધ ધરેલો આશ્ચર્યમા મગન થતા, અગ્નિની સ્તુતિ કરવા વધારે લક્ષ્યાયા અને તે પ્રમાણે પોતે ભદ્રિક ભાવે લખતા પણ ગયા પરંતુ ઉત્તરના કરેલી વસ્તુનું કે પ્રતિષ્ઠાન કરેલી વસ્તુનું મહત્વ હુનીયામા કાયમ નહેતું હોય તોજ તેના ઉત્પદકોનું કે પ્રતિષ્ઠાકોનું મહત્વ કાયમ રહે. મનને આપણે આજે અગ્નિ દેવનુંજ મહત્વ નહિ જેવું દેખી રહ્યાછીએ તો પછી તેના પ્રતિષ્ઠાકોનું મહત્વ કેવી રીતે ટકી રહે ?

એવી રીતે આ એક અગ્નિનાજ મગધે મન્યુ છે તેમ નથી પરંતુ વેદના મમયમા અનેક વિષયોમા તેવું બનેલું આપણા જોવામા આવે છે. જુને કે વેદોમા પ્રતિષ્ઠાન કરેલા યજ્ઞ યાગાદિકનું મહત્વ હુનોયામા, ઇંદ્ર વરૂણ આદિ દેવોનું મહત્વ પણ જુવો કેટલું રહેલું છે ?

પ્રકરણ ૩૧ મુ. ૮ મા સૈકાથી કુમારિલ ચાલતો 'ધર્મ' વેદનો નથી. ૧૨૫

આવી ગીતે તે તે પદાર્થોનું મહત્વ જોઈ શકાયા પછી 'કાગળ' જોતા તે તેના પ્રતિપાદકોની ખામીને લીધે જ બનેલું છે એવો વિચાર કરવો તેજ 'વિશેષ પ્રશસ્ત' છે એમ મારૂ માનવું થાય છે

કુમારીલ ભટ્ટ અને શ કરાચાર્ય ઇ સ ના ૮ મા ૬ મા મૈકામા થયા

હિંદુલોકનો દુકો ઇતિહાસ સને ૧૮૮૬ની બીજી આવૃત્તિ

ડાક્ટર હંટર કૃત અંગ્રેજી પુસ્તકનું ગુજરાતી તેમાંથી લીધેલા ઉતાંગ

પૃ ૧૦૩ મા—પહેલો આચાર્ય કુમારિલ બિહારનો પવિત્ર ગ્રાહણ હતો ઇસ્વીસનના આઠમા મૈકામા તેણે ઉપદેશ કરવા માડ્યો—

પૃ ૧૦૬—શ કરાચાર્ય ઇ સનનો ૬ મા સદી ૦૦૦ જેમનો જન્મ મલબાર દેશમાં થયો હતો તેમને ગ્રાહણોના વેદાત મતને તેણે હિંદુ રૂપે આપ્યું અને લોક પ્રિય કરી પ્રજા ધર્મ બતાવ્યો ૮ મા ૬ મા સકામા તેમને દુકો કાવ પુત્ર થયા પછી—પ્રત્યેક નવા હિંદુ પથને સર્ગુણ ઇશ્વરની સ્થાપનાથી આરંભ કરવો પડે છે એ કહેવું જાણ્યે અતિશયોક્તિ કહેવાય

પૃ ૧૦૭—હિંદુ મતને ધર્મનો આધાર જેમ હિંદના લોકની અનેક જાતો પરથી નાતો બની તેમ વેદનો જૂનો સાદો માર્ગ—બુદ્ધના શાત મન અને અનાય લોકોના ભયાનક વિધિઓ કુવડીમાં ગવાઈ, તેમાંના મૂંઝવણ ધાતુ અને મેલના મિશ્રણ રસના હિંદુ દેવો બન્યા

બૌદ્ધ ધર્મની અસર—બૌદ્ધ મતમાં પોતાનો જાન ધર્મનો ઉદ્ધાર ઉત્સાહ મુક્યો હોય પણ નહીં પણ પોતાના ઘણાક ધર્મના ખાતા તથા શિવાજી તેને માટે રહેવા દીધા

પૃ ૧૦૮—મગાતાનો રાજેન્દ્રલાલ મિત્ર નામે મોટો પડિત જાને વૈષ્ણવ છે તો પણ માને છે કે—જગન્નાથનો રથોત્સવ બૌદ્ધ ધર્મના કોઈ વરધોડાની પાછલ રહેલી નિશાણી છે

હિંદુ મતે પોતાના ઘણાક આધાર અને ધર્મિક ક્રિયા હિંદના અનાય લોક પાસેથી પણ લીધા છે—લાકડાના દુકા ધી, અગ્રધડ પથ્થર તી, અને આડની પૂજા તેમની તરફથી આવેલી છે

જગાલના ગામડીયાં લોકોનો ધર્મ તો એમાં જ આવી રહ્યો છે

હિંદ તત્ત્વજ્ઞાનનો ઇતિહાસ કર્તા નર્મદાશંકર મહેતા પૂર્વાર્ધ પ્રકાશક હીરાવાવ ત્રિભોવનદામ પારેખ બીએ આર્મિ એકેટરી અમદાવાદ પહેલી આવૃત્તિ સવત ૧૮૮૦

સ ૧૮૭૯ ના માઘ માસના વસતર્મો પ્રોફેસર આનંદ શંકર બાપુભાઈ ધ્રુવ એક અગ્રેજી તત્ત્વજ્ઞાનના ઇતિહાસનું વિવેચન કરતા પ્રસ્તાવના-પૃ ૧૭ મા ભારતવપની ત્રણ નદીઓ-ખરી રીતે શ્રી કૃષ્ણ અર્ધ, શ્રી ગૌતમ, શ્રી મહાવીર એ ત્રણ મૂલ સ્થાનમાથી જાગી છે અને ત્યાં સુધીજ આપણી માનુષી અથવા પૌરુષેય ઇતિહાસ દ્રષ્ટિ પહોંચે છે તે પહેલાની આપણી દ્રષ્ટિ ઇતિહાસ રૂપની નથી

પરતુ-અપૌરુષેય-“ શબ્દ પ્રદ ” ની આખી છે એ સ્પષ્ટ તત્ત્વ દ્રષ્ટિ પ્રાક્ષરિઓથી ઉધરી છે એમ કહેવામાં અપાતત વિરોધ જણાશે પણ વસ્તુસ્થિતિથી વધાવી લેવા જેવો નિર્ણય છે

જ્યારે શ્રી કૃષ્ણનો કુટિલ નાન્યે વ્યવહાર-વાળા જીવનમા તેમની સત્તા જ્ઞાન દ્રષ્ટિ અનાવૃત્ત રહી હોતી ત્યારે શ્રી ગૌતમની અને શ્રી મહાવીરની તત્ત્વ દ્રષ્ટિ વેદાગ્ર અને ત્યાગ ઉપર ભાર મુકનારી છે

નિવૃત્તિના સ્વરૂપના સ્પષ્ટ જ્ઞાન સાથે નિવૃત્તિ ઉપર શ્રી કૃષ્ણનો ધર્મોપદેશ છે ત્યારે નિવૃત્તિ પર થવું એવો શ્રી ગૌતમ અને મહાવીરનો ધર્મોપદેશ છે

ઇતિહાસ કાલના પ્રાક્ષણ ધર્મ, જૌદ ધર્મ, અને જૈન ધર્મ પ્રવર્તક રાજર્ષિઓ હતા એટલુંજ મહી પરતુ સાધન શ્રવણ પણ ત્રણેમા લગભગ મળતી છે-પ્રાક્ષણ ધર્મ-કર્મ ઉપાસના અને જ્ઞાન અથવા કર્મ યોગ, ભક્તિ યોગ, અને જ્ઞાન યોગને સાધન રૂપે લે છે

જૌદ ધર્મ-શીલ, સમાધિ, અને પ્રજ્ઞાનો માધન રૂપે સ્વીકાર કરે છે અને જૈન ધર્મ-જ્ઞાન, શ્રદ્ધા અને આસ્ત્રિને માધન રૂપે સ્વીકારે છે

દુ કામા-આચાર, સ સાર અને વિચારનો સમન્વય કરવાથી એટલે કે જાણી, નહોણીને કરણી વડે પાર ઉતારણી એ એક લક્ષ સિદ્ધ કરવાથી આ ત્રણે ધર્મો મેલ મિલ કરવા મથે છે

એજ પ્રસ્તાવના પૃ ૬ મા-તત્ત્વજ્ઞાનની આ જિન પ્રસ્થાન શ્રેણીઓ જગા, યજુના, અને સરસ્વતી વડે ઉત્પન્ન થયેલી ત્રિવેણી જે રી છે-૧ પ્રાક્ષણ

દર્શનની શ્રેણી, ૨ જૌદ દર્શનની શ્રેણી, ૩ આદ્યત દર્શનની શ્રેણી આ ત્રણ સિન્ન પ્રવાહવાળી નદીઓ છતાં બાન્ત વર્ષના ઉચા નીચા સર્વ પ્રદેશોને પાવન કરતી અદ્યપિ આવે છે. જેવી રીતે મુદ્દા સ્ત્રીની વેણી ત્રણ વલયી શુધાય છે ચારે તેના મસ્તકને શોભા આપે છે અને છુટા લટીયા મૌદ્યને લગવે છે તે પ્લાસણોના, જૌદોના, અને જૈનોના વિચારોના જોડો સમન્વય કરી જાણતા નથી તેને માગી અદ્યપતિ તત્ત્વજ્ઞાન કહી શકતી નથી પરંતુ ધર્માધ કહે છે

હિંદુત્વજ્ઞાનનો ઇતિહાસ લેખક-નર્મદાશંકર મહેતા

જૈન દર્શનના લેખક તેમને સુવારે કંવાની સૂચના—

(૧) પૃ ૧૮૮ મા—“જૈમનો (જૈનોનો) ધર્મ સપ્રદાય ધણે પ્રાચીન છે તેમના આદ્ય તીર્થંકર કપલદેવજીએ પોતાના પુત્ર જગતને ચક્રવર્તી રાજ્યામ્ન આપી, મસાન ધર્મનો ત્યાગ કરી, ત્રિદ્વપદને મેલવું છતુ તેમના ત્યાગ પત્રીના બાવીશ તીર્થંકરો મળધની પ્રમાણવાળી ઐતિહાસિક માહિતી મળી આવતી નથી ”

બાવીશ તીર્થંકરોનો ઇતિહાસ નથી એ ભૂલ છે ચોવીશ તીર્થંકરોનો અને તેમના સમયના યજ્ઞેલા જાગ ચક્રવર્તીઓનો, તથા વાંસુદેવાદિકના નવત્રિ-કોનો ઇતિહાસ કર્મવાર દિશામાત્ર તો અમારા આ પુસ્તકથી, વિશેષ ત્રિપથિક શલાકા મુદ્દપ ચરિત્રાદિવી જોઇ શકાશે

(૨) પૃ ૧૬૦ મા—“વંધમાનને સર્વ પ્રકારની લૌકિક અલૌકિક ડેલ વણી આપવામા આવી હતી,”

વંધ માનને કેલવણી આપવામા આવી હતી એ વાત જૈનોની મોન્યતાથી મર્વથા વિરુદ્ધ છે તીર્થંકરોના જીવને પૂર્વસવમા જે ત્રણ જ્ઞાન હોય છે તે ત્રણે જ્ઞાન લઇને માતાના ગર્ભમા આવે છે, તેથી તેમને કોઇપણ પ્રકારની કેલવની લેવાની જરૂર પડતી નથી અને આજ સુધી પૂર્વકાલમા થઇ ગએલા કોઇપણ તીર્થંકરે કોઇપણ પ્રકારની કેલવણી લીધી નથી, તેમજ સવિધકાલમા જે તીર્થંકરો થશે તેમાના કોઇપણ તીર્થંકર કેલવણી લેશે નહીં

આ એકજ માન્યતા વિષય જીજ્ઞાસુ માન્યતા જૈનોમા છેજ નહીં કિંતુ તદ્દન સમૃદ્ધિકાંક્ષા યોગે, કે તદ્દન નિરુદ્ધ કાલના યોગે ફરિયાદી ભુલાઇ ગએલો

વ્યવહારનો માર્ગ કે ધર્મનો મારગ જે પ્રથમના તીર્થ કરે થાય છે તે પોતાના ત્રણ જ્ઞાનના બળથી ગ્રહસ્થાવરથામા પ્રથમ મામાન્યપણાથી વ્યવહારનો માર્ગ લોકોને બતાવી રહે પાડે છે, ત્યાંથી જ દ્વિતીયાને વ્યવહાર માર્ગ આલે થાય છે પછી પોતે સર્વ-સગનો ત્યાગ કરી દીક્ષા ચલણ કરે છે પછી તપના બળથી સર્વ શપથ પ્રાપ્ત કરી લોકોએકતુ સ્વરૂપ પોને જાણે તે પછી લોકોને મોક્ષનો મારગ પણ બતાવે છે તેથી જ તેઓ તીર્થ કરની પદવી ભેગમે છે પછી સર્વ કર્મોથી મુક્ત થઈ મોક્ષમા જાય છે, ફરીથી આ દ્વિતીયામા આવતા નથી તેનું જ નામ મોક્ષ છે પરંતુ મોક્ષ રૂપે થએલો ઇશ્વર દ્વિતીયાને-ઉત્પન્ન કરવા કે તેનો નાશ કરવા વાર વાળ આવે છે એથી માન્યતા જોનોની નથી મુક્ત થએલો જ્યારે આ દ્વિતીયામા પાછો આવે ત્યાં તે મુક્ત જ રહેનો ?

પૃ ૨૦૦ મા—“ આ સસરી જીવ વાળના અગ્ર લાગ જેવો ઝીણો છે, અને મુક્ત દેશમા અનત થાય છે ”

મસારી જીવોના કે મોક્ષના જીવોના અસખ્યાતો પ્રદેશમા કોઈ પણ પ્રકારનો ફરક હોતો નથી માત્ર મસારી જીવો સકાયે વિકાસના ધર્મવાળા અને અનત સુક્ષ્મ પરમાણુઓથી બિટાએલા હોય છે

અને મુક્ત દેશમા કર્મથી મુક્ત (સુક્ષ્મ પરમાણુઓના સ્પર્શથી-મુક્ત) નિર્મલ અને સ્વિતરૂપ હોય છે તેથી ઉપરની કલ્પના જૈનસિદ્ધાંતથી વિરુદ્ધ છે ॥

પૃ ૨૦૪ મા—સત્યદર્શનની વાસના જાગે મિથ્યાત્વની સભે અને સત્ય દર્શનમા પ્રીતિવાળો થાય તે સાસ્વાદન કહેવાય છે ”

તે સાસ્વાદન નથી પણ તેનું નામ-મમ્ય કલ્પ છે સમ્ય કલ્પમાથી મિથ્યાત્વમા જતા વિમામા રૂપે જ આ સાસ્વાદન હોય ॥ આ લેખમા પણ ગદ્યવત થએલી છે

પૃ ૨૦૫ મા—“ પુદ્ગલ અમૂર્ત, જોડીના દ્રવ્યો મૂર્ત છે ? ”

આ પણ વિપરીત લખાયું છે-દૃશ્ય વસ્તુ માર્ગને જોનો ‘ પુદ્ગલ ’ કહે છે તેથી તે પુદ્ગલ જ મૂર્ત છે, પણ તે અમૂર્ત નથી જોડીના જે અદૃશ્ય મૂર્ત લખ્યા છે તેજ અમૂર્ત છે

પૃ ૨૦૬ મા—“ પુદ્ગલોના જવા આવવાથી રકથ અથવા અવયવીમા જો કે પરિણામો અથવા ફેરવાયો થાય છે અને તેમા કેટલાં ગુણો જાય છે અને

કેટલાક નવા આવે છે તો પણ સમાન રૂપતાને લીધે તે એક વ્યક્તિ રૂપે અનુભવાય છે ”

આ લેખ તદ્દન સળસળાવનારો છે તેથી સમાલોચનાને યોગ્ય જ નથી તેનજ થોમા આ દુનિયા અનાદિકાવની પ્રવાહથી ચાલતી આવેલી બનાવી છે તેમા વીશ ઢોટા કોટ્ટિ માગરોપમ વર્ષોના પ્રમાણવાલુ એક કાલચક્ર બતાવેલું છે તેવા કાલચક્રો અનતા થઈ ગયા અને અવિચ્છેદમા પણ તેવા થયા કન્વાના એ કાલચક્રમા-કંચે કરીને હાનિને પ્રાપ્ત થતો કાલ તે અવમર્ષિણીને અને વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થતો કાલ તે ઉન્નર્ષિણીને આ બન્ને લાખા લાખા પ્રમાણવાળા કાલના છ છ વિભાગો મેલવતા ૧૨ વિભાગો થાય છે, તેનું સ્વરૂપ જૈન દ્રષ્ટિ એ જગત્ નામના પ્રકરણમા બનાવી દીધેલું કરીથી વિચારવાની લાગમણ કરૂ છુ

જેમ-વર્ષમા છ છ ઋતુઓ અથવા શીયાલો, ઉનાલો અને વર્ષા ઋતુ ચાલ્યા કરે છે તેમ આ કાર્તિકમ પણ ચાલ્યાજ કરે છે આ બન્ને કાલના છ છ વિભાગમા એક નિયમિત કાલમા-૨૪ તીર્થંકરો, ૧૨ ચકવર્તીઓ, અને વાસુ-દેવાદિકના નવત્રિક મલી ૬૩ શકલા પુરુષો દરેક અવસર્પિણીમા અને ઉસર્પિ-ણીમા થયાજ કરે છે

વર્ષતો વખત ભૂવાતા ધર્મને જાગૃતિમા લાવનાર, અલૌકિક મહાપુ-રુષો, મર્વેન પણ મેવંબ્યા પત્રી કેવન સ્વ-પન્તુ કટ્યાણજ કન્વાવાળા તે તીર્થ-કરો ગણ્યા છે તે આ અવસર્પિણીમા શ્રી ઋષભદેવથી લઈને શ્રી મહાવીર મુખી ૨૪ જ થયા છે અને એક કાનમા ચોવીસજ થાય એવો અનાદિનો નિયમ છે પણ વ્યક્તિઓ સવે જુદી જુદી જ હોય છે એજ નિયમને અગીકાર કરી ઘણા મતવાળાઓએ પોતા પોતાના મતમા ૨૪ મહા પુરુષો કટપેલા છે એટલું જ નહી પણ વૈદિકોના પુરાણકારોએ એક જ વિષ્ણુના ૨૪ અવતારો કટપ્યા અને પહેલા શ્રી ઋષભદેવને આઠમા આવતાર રૂપે કલ્પી પરમહસને માગ્ બતાવનારાજ લખીને બતાવ્યા છે

મતિવૈદિક-વર્ણ, અગ્નિ કુમાન્દિ આદિનો વિચાર ખ ઠળીજે પ્રકરણ ૩૧ મુ

પ્રકરણ ૩૨ મુ.

તેજ પ્રમાણે આ અવમર્ષિણીમા-સરત, સંગર થો લઈને પ્રલક્ષ્મ મુખી ૧૨ ચકવર્તીઓ જે થયા છે તે છઠ્ઠો ખ ઠળા સ્વામી બન્યા છે એમના સળધે વૈદિકોએ સરત, સંગર આદિ બે ચારને રાખી તરીકે લેખી જોટાલોવાલી લીધો છે જેમને પૂર્વ પુણ્યના યોગથી અનૌકિક શક્તિ ધરાવનારી ૧૪ વસ્તુઓ આવીને મયે છે તેજ ચકવર્તી થઈ શકે છે તેના નામ અને સ્વરૂપ—

અવચન મારોદ્ધા ૫ ૪૫૪ મા, જુઓ ૨૧૨ સુ હાર—

૧ સેનાવહ, ૨ ગાદાવહ, ૩ પુરોહિ ૪ મય-૫ તુરય-૬ વદ્ધ-૭ દૃશ્વી
૮ ચક્ર ૯ ઉગ્ર, ૧૦ ચમ્મ, ૧૧ મણિ-૧૨ મિત્ર-૧૩ રામ-૧૪ ડોયા ૨૨

ભાવાર્થ—પ્રથમ સેનાપતિ-સર્વ સેનામા મુખ્ય, જ્યાં અઠવર્તી ન
જાય ત્યાં તે ખડ સેનાપતિ મધ્ય કરે, ચક્રવર્તીના ખડ્ગ પ્રમુખ હથીયાર આવે,
અથ રત્ન ઉપર ચક્ર ઇત્યાદિ કામ સેના પતિના જણવા ૧, બીજો ગાદાપતિ
તે કોળિય મમસ્ત સેનામા જે ધાન, ઘૂન પ્રમુખ વસ્તુ તે તે સ્વાધીનમા
ગહે, તે ચક્રવર્તીના હુ-મથી મર્વેને આપે એ કોઠારી સ્થાન, કે જાણ્યો
૨, ત્રિજો પુરોહિત તે માત્રિ કર્મ ચક્રવર્તીને જે પ્રસ્તુ હોય તે કહે
તેથી મમસ્ત વિદ્ય ઉપશમ પામે, ૩, ચોથુ ગજરત્ન—તે તમિઆ શુદ્ધ
ખડ પ્રપાત શુકામા પેસવાનું કામ પડે નેજા ગજરત્નના કુંભ દ્વારે
મણિરત્ન પામે બીજો પણ તેના ઉપર ચઢી શકે ૪, ૫ અમુ-અશ્વરત્ન જે વખતે
શુકાના બારણે જાય તે વખતે કમાડ ખડકાવે ને તત્ત્વ જારથોજન સુધી પાછો
પગે પાછો ફરે, બીજો અથ હોય તો ધગધગતી શુકાની બાકથી બની મરે, જેમ
કર્ત્રિમ અથ રત્ને કઠી કોટીક રાજા ત્રણ ખડ સાધીને શુકાના માં જો બની મુજો
તેથી કર્ત્રિમ રત્નો કામ ન લાગે છઠો વાર્ધિકરત્ન—ને સૂત્રધાનુ કામકળાર
ઉન્નમ્ન જલા, નિમ્ન જલા નામા નહી તે શુકામા જતા આડી આવે ત્યાં
પુલ પીંધે, તેમજ બીજાં પણ ગૂંઠ નગરાદિ દ્રવાને અમર્થ પ્રવૃત્તિ કરે નાતમુ
સ્રી રત્ન તે ચક્રવર્તીનો શરીર માથે સંલોગના કામમા આવે, પણ બીજાં જો
તેના પરાકમને મહન કરી શકે નહી અને બીજો ભોગ કપા જતા નાશ પામે
બીજાં ચોમ હામર અતે કિર તથા સવાનાખ પોંક ચિરાનાણી તેની માથે
વૈક્રિય શરીરે સંલોગ કરે એ માત્ર પચે દ્રિય રત્ન જણવા

હવે ૭ એકે દ્રિય કહે છે—આદમુ ચક્ર તે એક વામ પ્રમાણ એટલે બન્ને
બાકુના પ્રમાણ એટલુ એક હજાર ચક્રથી અધિષ્ઠિત, સર્વ શત્રુ નિવારક અને
સવ વાહિત કારક, એવુ એ ચક્ર રત્ન જણવુ ૮, નવમુ છત્ર રત્ન પણ એક
વામ પ્રમાણ દ્રમમુ—અમ્મરત્ન તે એ હાથ પ્રમાણવાળુ હોય છે છત્રરત્નના
અધો ભાગે અમ્મરત્ન એ બન્ને ચક્રવર્તીના હાથ સ્પર્શથી જારથોજન સુધી
વિગ્નાર પામે, અને તેમા અમ્મર રત્ન ઉપર પહેલા પહોરે વાવેળી શાક્ષી (કાગળ)
પાછલા પહોરે જમે એ અમ્મર રત્નનો મહિમા હોય છે ૯-૧૦, અગીઆરમુ

x આ ૧૪ રત્નોની ઉત્પત્તિના સમયે-જુઓ પ્રકરણ ૧૭ મુ ૫ ૧૨૭ મુ.

મણિરત્ન તે ચાર અશુભ લાગુ અને બે અશુભ પહોણુ વૈકુન્થ રત્નમય ત્રિપર
ત્રણ હાસ અને નીચે છ હામ, હોય છે તે છત્ર અને ચર્મ રત્નના મધ્ય છત્રના
તળે મુકેલો, આ એ જન સુધી સેનામાં પ્રકાશ આપે, અને શુક્ષ્મા-પ્રવેશ કરતા
ગંગરત્નના કુંભા-ચલે મુકેલો પ્રકાશ આપે અને તીર્થ ચ અને મનુષ્યના કરેલા
છિપ્તને દૂર કરે અને સર્વ રોગોનો પણ નાશ કરે અને કાનોખાંધેલો મ શ્રા
મમા બચ અપાવે, સદા સ્થિત યોગ્ય રાખે ૧૧, બારમુ કાગણી રત્ન આ
પ્રૈવર્ણિક પ્રમાણુ, સમચતુરસ, વિનાપહારી, જ્યાં મૂર્ચ ચંદ્રની પ્રમા પસાર ન
ન ત્યા શુક્રા માહે એ પ્રકાશ કરે છે, વળી ચક્રવર્તી જોગણુ પચ્ચાન મડલ કહે
છ તે જ્યા સુધી ચક્રવર્તી નહે ત્યા સુધી નહે તેરમુ ખડગ રત્ન તે ગત્રીશ અ-
શુભના પ્રમાણુવાળુ હોય, ૧૩, ચક્રમુદક રત્ન તે એક વામ પ્રમાપ તે મહા
ચત્રથી વાપર્યો હોય તો હજાર યોજન સુધી ઉડા જાય અને ભૂમિક તુ વિહારણ
કરે એ સર્વે મહી, ૧૪ રત્ન બાણ, તે એકેક હજાર ચક્ષુથી અધિષ્ટિત હોય છે

પૂર્વ પુણ્યના યોગથી અગાધ શક્તિવાળા ૧૪ રત્નો આવી મલતા, ૧૫
અંક નિબંધના ભોક્તા ચક્રવર્તી ગણાય છે તે પ્રમાણુ ૧૭ રત્નો આવી મલતા
અગતિ પછે ત્રણ અંક રાજ્યનો લોગ કરનાર વસુદેવ રૂપે ગણાય છે તે માત
-રત્નો નીચે મુજબ છે—

ચક્ર ૧ હામ ૨ ચ વળ ૩ મણિય ૪ માલા ૫ તદ્દા ગયા ૬ સવો
૭ ૮ મત્તડ રથના સર્વોર્ધ વાસુદેવાળ ॥ ૧૨૯ ॥

ભાવાર્થ—એક એક અને બીજુ ખડગ, આ બે પ્રસિદ્ધ છે ત્રિશુ
ગંગા ધનુષ, અને ચોથુ મણી, પાંચમી માળા તે આમણુ વિશેષ, છઠી ગદા
સૈન્યની નામે, માત્રો પાંચ જન્ય શખ, તેની ધ્વની બાર યોજન સુધી થાય એ
સાત નો નવ વાસુદેવને હોય છે તેથીજ તેઓ વાસુદેવ તરીકે ગણાય છે

મૂર્તિ—ચક્ર છત્ર, દડ તિન્નિ વિણ્યાઈ વામસિન્નાઈ । ચમ્મ દુહરથદીદ
ચત્રીત ગુલાઈ અતી ॥ ૨૩૦ ॥

ચક્ર રગુલો મળી પુણ, તસ્સદ્ધ ચેવ હાઈ ચિન્નિયો ॥

ચક્ર રગુપ્યમાણા સુવન્નવરપામિણી નૈયા ॥ ૨૩૧ ॥

આ મે ગાથા ૧૪ રત્નના પ્રમાણની છે તે પ્રમાણુ પૂર્વે કહી બતાવ્યુ છે
તેથી અહીં ફરીથી કહેવાની જરૂર નથી અને વાસુદેવના મોટ રત્નના મળધે
તેનું મહાત્મ્ય શાસ્ત્રાતરથી જોઈ લેવાની ભવામણુ કરીએ છીએ ।

વૈદિકાએ ચક્રવર્તીના ૧૪ રત્નોમા કરેલી કલ્પના—કાવ્ય—

લક્ષ્મી ૧, મોક્ષમ ૨ પારિજાતક ૩ સુરા ૪ ધન્વતરિ ૫ શ્રદ્ધા
ગાય કામદુગ્ધ ૬ સુરેશ્વર ગજો ૮ રામાદિદેવાગના ૯ ॥ અથ્થ સતપુત્રો ૧૦
સુવા ૧૧ હરિ ધનુષ ૧૨ શત્રો ૧૩ વિષ ચાપુથે ૧૪ રત્નાનિ ચતુર્દશ પ્રતિદિન
કુયાન્ મન્દા મગલ ॥ ૧ ॥

। ભાવાથ—૧ લક્ષ્મી, ૨ કૌસ્તુભ મણિ, ૩ પારિજાતક (કલ્પવૃક્ષ), ૪ સુરા
(મહિના), ૫ ધન્વતરિ વૈદ્ય, ૬ ચક્રમા, ૭ ગમધેનુ ગાય, ૮ ઇન્દ્રનો હાથી, ૯
શાહિ દેવાગનાઓ, ૧૦ સાત મુખવાળો ઘેડો, ૧૧ અમૃત, ૧૨ હેનિ ધનુષ,
૧૩ શત્રુ, ૧૪ વિષ (ઝેર) આ ૧૪ રત્નો મગલ કરવાવાળા વૈદિકોમા પ્રસિદ્ધ છે

બ્રહ્માએ આ બધી સૃષ્ટિની રચના કરી, એ વત અનાદિના પેદાશ, બ્રાહ્મણ
શ્રદ્ધામા, ઉપનિષદોમા અને ઉવટ પુરાણો સુધી લખાઈ તેમા દેવ દાનવો ને
વિગ્રહી થયાનું લખીને બતાવ્યું છતાં અને ભોગાથઈને મેઝ પર્વત ઉઠાવીને લાવ્યા
અને અનાદિના એક જ વિષ્ણુ ભગવાન કે જે જગતનો વાર વાગ ઉદ્ધાન કરવા-
વાળા, તે કાચમાનુ સ્વરૂપ ધારણ કરીને નમુદ્રના તટનીએ જઈને બેઠા, તેમની પીઠ
ઉપર મેઝ ગાઠવ્યો, પત્રી શેપનાગને પકડી લાવી તેના નેત્ર બનાવ્યા પત્રી અના-
દિકાલના જે એક બ્રહ્મા હતા તે અને બીજા મહાદેવજી અને પછી બધાએ દેવ
દાનવોએ ભોગા મલીને પેલા મેઝને વલોના ના નવાઈયાના પેઠે ફેરવ્યો અને
ઉપર બતાવેલા ૧૪ રત્નો બહાર કાઢ્યા

તે ૧૪ રત્નોમાથી—લક્ષ્મી, કૌસ્તુભમણિ, ધનુષ અને શત્રુ આ ચાર
ચીજો વિષ્ણુએ લીધી એમ વૈદિકો માનતા હોય, એમ હું અનુમાન કરું છું, અને
કલ્પવૃક્ષ, ચક્રમા, હાથી, સાતમુખનો ઘેડો, શાહિ દેવાગનાઓ, અને અમૃત
આ છ ચીજો દેવ દાનવો એ લાગે વેહચી લીધી એમ માનના થઈ હોય અને
જે માતમુ જરૂર (વિનયે તે મહાદેવજી લાગે નહીં) થયા એ વાત તો પ્રસિદ્ધ છે
એક હરે ૧૧ રત્નો થયા પરંતુ X મહિરા, ધન્વતરિ વૈદ્ય અને ગમધેનુ આ ત્રણ
રત્નો સ્વતંત્ર પણે રહ્યા કે કોઈ એ લાગે લીધા તેના મળધે હું કાંઈ
અનુમાન કરી શક્યો નથી કોઈ પડિત બતાવશે તો વિચારીશું

X આયોના તત્ત્વવાગનો ઇતિહાસ પૃ ૧૫૧ મા—લખ્યું છે કે—

“ દેવાએ સમુદ્ર મથન કરીને અને રત્નો પેા કયા, તેમા સુગ પદ્મ હતી દેવોએ
તેનું મેવન કર્યું, દેવોએ તેનો રીકાગ કયો નહીં—આ ઉપરથી સુગ પ્રદણ કરનારા
દેવ અથવા અગ્નિના વચન ‘સુ’ એ નામથી પ્રસિદ્ધ થયા સુગ નામના કરનારા
દૈત્ય-અમુર એ નામથી પ્રસિદ્ધ થયા એ સમગ્રી રામાયણમા મેક મત્રી આવે છે

આ ચક્રવર્તીના ૧૪ રત્નોમા ઉદ્દેશવંતા માર્ગ વિચારો—

વૈદિકોએ વામુદેવના મળધે-તૈનોના ઇતિહાસને ગ્રંથ પુ કરી, ઉપા છતાં લેખો લખ્યા છે તે મારા પૂર્વજા લેખથી આપ મનજનો બેઠ શકશે અને નત્યા સત્યનો વિચાર પણ કરી શકશે એવી મને ખાતરી છે પરંતુ ચક્રવર્તીઓ પણ ૧૨ થયા છે તેમના સળધે કોઈ ખામ લેખ લખાએયો પુગલોમા જતાનો નથી, ખાસ શ્રી મયમદેવના પુત્ર ભરત પહેલા ચક્રવર્તી થયા છે તેમને જડભરતના નામથી જાહેર કર્યા છે ખીજા સાઠ હજાર પુત્રના પિતા સગર ચક્રવર્તીને એક રાજા તરીકે પ્રેસિદ્ધિમા મુકયા છે ઉપર જતાવેલા ૧૪ રત્નો ચક્રવર્તીના પુણ્ય બલથી તે તે મમયમા ઉત્પન્ન થએલા તેમને બાવીને મલ્લે છે જેમકે અકળગના ગણાતા નવ રત્ન, વિકટોનીયાના પુણ્ય યોગથી લાડય આદિના પુલના બાધવાવાળા કારી-બરો, પથ્થગના કોડવા, ધામલેટના કુવા આદિ મલ્લી આવ્યુ તેમ ૧૪ રત્નો મહ્યા પછીથીજ તે ચક્રવર્તી બને છે.

પરંતુ વૈદિકોએ ચક્રવર્તી બોના મયકમ ઉડાની દબને તેમના સંજ ધવાળા ૧૪ રત્નોનો સખ્યા ને ગ્રંથ પુ કરી, તેના નામાદેકમા ફેરફાર કરી, મમુદ્રના મથનથી ઉત્પન્ન થએલા લખીને જતાવ્યા પરંતુ લક્ષ્મી, ધન્વનની, ગાય, હાથો, દેવાગના અને ઘોડા સમુદ્રના મથનથી કેવી રીતે ઉત્પન્ન થઈ ગયા? અને એક પરંતના જપાટા લાગતા જવતા જગતા બહાર કેવી રીતે આવ્યા? વિષ્ણુએ આ આતતા ચાર યુગના દશ અવતાર ધાન્ય કર્યા, તેમા કછપ બીજે છે, તે સમુદ્રના તટીએ જઈ બેઠા પછી આ ૧૪ રત્નો બહાર કઢયા અને ચક્રમા પણ તે વખતે બહાર આવ્યો તેના પહેલા અનેક યુગો વહી ગયા તેમા શુ અધારૂં હતું? ૨૪ અવતારોમા ચક્રદેવો અવતાર ધન્વતરિનો છે તે કયા અને આ ૧૪ રત્નોમાના કયા?

સીતાના સ્વયંવર મંડપમા ૭ મા અવતાર રાનચક્રે ધનુષના દુકડા કર્યા, ૬ ઠા-અવતાર પરશુરામે મોટી ઝકડા ઝકડી કરી તે પોતે પોતાના સ્વરૂપને કેવી રીતે ભૂલી ગયા? સમુદ્રના મથન પછી જે રત્ન ધનુષ રૂપે બહાર આવ્યુ તે ધનુષ કે કોઈ બીજુ?

શ્રી કૃષ્ણજની પાસે-લક્ષ્મી, મણિ, ધનુષ શેષ એ વસ્તુઓ હતી તે, સમુદ્રના મથન પછી બહાર કાઢેલી હતી તે કે કોઈ બીજી?

આ બધા મોગ લેખનો વિચાર કરો 'સત્યનિષ્ઠાથી' થયાર્ય રૂપે જે સત્ય લાગે તે બહાર પાડવાની બંધામણ કરે છે.

સત્ત્વનો ? આપણા હિંદુઓના વેદાદિક શાસ્ત્રોમાં આ સૃષ્ટિની રચના કંઈવાળા તો ઘણાંએ દેવો થઈ ગએલા મનાયા છે, અને લખાડ પણ ગયા છે તે તો તમો એ પણ સાબતયાજ કરો તેમજ યુગ યુગેમાં અવતાર લઈ હુદોના નાશક અને મનુષ્યોના ઉદ્ધાનકર્તા ખાસ વિષ્ણુ ભગવાન જ થયેલા અને ધવાના માલખીએ છીએ અને માન્ય એવી ગીતામાં તો વિષ્ણુ ભગવાન પોતે જ તેમ કરવાનો દાવો કરી રહ્યા છે પણ આ માર્કેડેય પુરાણે જોતાં તો શનિ દેવી જ એ વાતનો દાવો કરતી જણાવી છે તો હવે વિચારવાનું કે-સત્ત્વનો નો ઉદ્ધાર કરવા અને હુદોનો નાશ કરવા આ દુનીયામાં વારવાર દેવી આવતી હશે કે ગીતામાં ગતાવેલા વિષ્ણુ ભગવાન આ વિષયમાં આપણે હવે ન્યય ટેાડી પામે માગવો ? જુનો મીચેનો લેખ—

આર્યોના તહેવારે નો ઇતિહાસ-૫૪૩ મા—

“ માર્કેડેય પુરાણમાં દેવી મહાત્મ્યમાં કહેલું છે કે-જગતમાં જ્યારે તામસી અને ક્રોધ રૂત્તિના લોભે પ્રાણ થઈને-માત્વિક, ઉદાર અને શાન્તચિત્ત લોકોને ત્રાસ આપે છે, ત્યારે તેમના લાવથી સત્ત્વનો ને છોડાવીને તેમને ફરીથી સુખાસન પર બેસાડવા માટે, પન્ન, મમર્થ એવી શકિત દેવી વારંવાર આવતાં થઈ જાય છે દેવીના આવા અનેક અવતાર થયા છે તેણે કરેલા મહાન કૃત્યોની મુતિ કરીને ભકતજનોએ જાણે પાતાના, અત કૃષ્ણમાનો પ્રેમ અને આદર પ્રશંસાના શબ્દમાં બ્યક્ત કર્યો, ત્યારે એક વખતે દેવીએ એવું અભય વચન આપ્યું કે—“ અહો ભકત ” હું, તમારા સરક્ષણ માટે સદૈવ તત્પર નહીં સત્ સમયે અનન્ય લાવથી મારે શરણ આવશે કે તરત હું પ્રગટ થઈને (૫૪૪ થી) તમને હું મુક્ત કરીશ હું તમારા બિપ હમેશા પ્રમન્ન રહું મેં દેવેક આશ્રિત શુક્ર પ્રતિપદાથી, નવ દિવસ વડ પૂજા હોમ હવન વગેરે વિધિઓથી મારે પૂજન કરજો મને બિપર અચનુ નિષ્ઠા રાખીને મહત્ સમયે જે મોઠી કંઠેલા માગશે તેમના કલ્યાણ માટે હું સદૈવ તત્પર રહીશ ” આ ઉપરથી નવરાત્ર પાલવોનો રિવાજ પ્રચલિત થયો ”

આ વિષયમાં જરા વિચાર કરી જોઈએ—દેવીએ કહ્યું કે—“ અહો ભકત ? હું તમારા ઉપર પ્રસન્ન ન રહું માટે આશ્રિત પ્રતિપદાથી નવ દિવસ વડ પૂજા, હોમ, હવન વગેરેથી મારે પૂજન કરજો ”

આ વાત માર્કેડેય પુરિને દેવીએ તહેની કેવ્યામ કપિને ? કેમકે અહારે પુરાણના કર્તા ને મ જણાવ્યા કે આ નવ રાત્રના સમયે લાવિષ્ય પુરાણ

અધ્યાય ૧૨૬ માં એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે—આઠમની નત્રે રેશ્યાદિકનો નાચ કરાવ્યા પછી નવમીના સવાખા—સો પચ્ચાસ, પચ્ચીમ, પાડા અથવા બકરા ચઢાવે અને નરના પડાથી પરમેશ્વરીનું તર્પણ કરે આ અર્ધમ હલકા લોકોમાં ચાલે છે, તો શું પૌરણિકોએ મળીને ચલાવેલો છે કે લોકોમાં ચલતી રૂઢીને અહલ કરી પૌરણિકોએ લખી વાળેલો છે ? આનો વિચાર મનનનો જે કરી જતાવે તે ખરો ?—

આર્યોના તહેવારોનો ઇતિહાસ પૃ ૪૩૨ થી જુવો—

“ શાકતોના—બિભત્ત, કુર, અને કટાલો ઉપજાવનાના વિધિઓ, સરકારી માનદાના ખીકથી શુભપણે ચાલે છે આ ઉપાસકો—બ્રહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, શૂદ્ર અને ડેટલા એક મેલેછાનો મમાવેશ છે મત્ર સામર્થ્યથી પોતે અદ્ભુત દૃશ્યો કરી શકે છે જોમ તેઓ લોકોને કહે છે અને છેલ્લે પીડીના, પદ્મા બેખ નિર્વાહ ચલાવે છે બગાવાના “આઝા બ્રામ્હણ કદ્દર શાકત છે” કલો ચઢી પિનાયકો ચતુર્નર્ગય ચઢિયા એવું કહે છે

જે પ્રમાણે પ્રાચીન કાલમાં બૌદ્ધ, જૈન વગેરે ધર્મો પશ્ચિમ—પ્રાચીન હિંદુ ધર્મ ઉપર થયું અને હાલ ખ્રિસ્તી ધર્મનું થાય છે, તેમ પ્રમાણે તત્ર શાસ્ત્રનું વૈદિક ધર્મ ઉપર પરિણામ થયું વેદકાલ પછી ‘બ્રામ્હણ’ અસ્તિત્વમાં આવ્યા તેજ વખતે મત્રમાં શકિત છે એવી માન્યતા ફેલાઈ અને જુદા જુદા ધર્મમાં જુદા જુદા રીતો કહેવામાં આવ્યા તેજ પાયા ઉપર તત્રકારોએ જુદા જુદા મત્રોની જ્યના કરી વૈદિકોને પણ એ મત્ર પચ્ચ પડવાથી વૈદિક ધર્માચરણમાં અને તાત્રિક મત્રોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો—મધ્યાનો આસન વિધિ, મુદ્રા, તેમજ કુઠ મહપનો વિધિ, એ સર્વનો ઉદય તત્રમાંથી થયેલો છે મહા રૂદ્ર વગેરે વૈદિક ધર્મમાં પણ તાત્રિક ભાગ છે અને જાનિદાન પણ તાત્રિક છે

આર્યોના આ પ્રમાણે તત્ર માર્ગનો સ્વીકાર કરવાનું કારણ એમ દેખાય છે કે, પ્રાચીન કાલમાં વિશ્વની ઉત્પત્તિનો વિચાર કરનારા ડેટલા એક તત્ત્વજ્ઞાની-ઓએ પુરૂષ અને પ્રકૃતિ, વિષે તર્ક કર્યો છે / ગીતામાં પણ તેનો ઉલ્લેખ છે તત્રકારોએ પુરૂષ એ શિવ અને પ્રકૃતિ એ શક્તિ છે એવું પ્રતિપાદન / કયું વેદમાંના રૂદ્રની સાથે રૂદ્રાણી, ભવાની, વગેરે ડેટવાએકે સ્ત્રી વાચક શબ્દો પ્રચારમાં આવ્યા આ શબ્દોને છાજે એવી રીતે શક્તિનું મહાત્મ્ય વધારવામાં આવ્યું કાવે કરીને આ દેવતા કયાનો ભાગ તત્રકારોએ મહાભાગ જેવા અત્યંત પૂજ્ય અથવા ધુમાડીદીધો અને શ્રી કૃષ્ણ તથા સુધિષ્ઠીરે પણ શક્તિતેવ ધર્મમાં છે એવું જતાવ્યું ૦૦૦

સુમારે નુ ગગુ દાણી પ્રાણુ લેનાન લુટારા પણ એક પ્રકારના શાકનજ હતા પૌનલ્લિક કાવમા અનેક ધર્મ અથ અરિત વમા અવ્યા તેનુ પરિણામ જો આનુ કે લોકમા ખરા જ્ઞાનનો લોપ થયો અને સ્વાર્થ લોકોએ-તીર્થ-મહાત્મ્ય, ક્ષેત્ર મહાત્મ્ય, ધર્મ વિધિ, વિપયુનણાત્મક કથાઓ વગેરે ઉત્પન્ન કરી લોકોને અધમ દશામા લાવી ચુક્યા ” આ પડિતજ્ઞનો પશ્ચાતાપ અયોગ્ય નથી ? કુપથ્યના મળધે રોગી અધમ દશામા આવી પડે તેમા નવાડ શી ?

હિંદુ ધર્મ તે હિંમા મિશ્રિત વેદ ધર્મ, જૈન જોદના વિશેષ પરિચયમા આવ્યા પછી તેમા કિચિત સુધારો થયો બાકી હિંદુ ધર્મમા બગાડો તો ઘણા લાખા કાલથી ધુમી ઝેઠેલો હતો, તેમા વળી તાત્રિકાના અયોગ્ય વિચારો મળવાથી બગાડો વધ્યો કેમકે પ્રાર્થણુ અથોનો કાન પ્રાચે વેદને લગતોજ છે, તત્રકારોએ મંત્રોના રચના કરી તે પસંદ પડવાથી વૈદિક ઈર્માચરણમા સમવિશે કંવામા આવ્યો એમ કેવળ તાત્રિકોને કલક આપવા જેલુ નયો જો વૈદિકો શુદ્ધ ધર્મના હિંમાવતી હોત તો, શુદ્ધ ધર્મવાળાઓ સારે જુકા જગડા કન્તાજ શા માટે ? અને પોતાનામા ધુમડેવા ઘીંગાડાને ચાલવા દેતાજ શા માટે ? જુવો પ્રથમ આવતા વેદોમા સૂર્યાદિ દેવતાઓની ધની વખતે થયેલી પ્રાર્થનાઓ મંત્રોથીજ થયેલી છે તેમા-ધનની, પુત્રની, શંતુએ ના સહાગની, મેઘની પામે વર્ષાની, જાલ બચ્ચા તથા પશુઓના આરાયની, ઘણે જાગે પોતાના સ્વાર્થની પ્રાર્થનાઓના મંત્રોથીજ વેદો કરેના છે એનુ જ નહિ-મનુષ્ય થયેવાના શબને ઉદેશીન પણ હે અગ્નિ ! તુ આ શમને ભસ્મનાત્ કર નહિ, હું ખ દે નહીં અને અમાન પૂર્વજોની પાસે જોકલી દે આવા આવા પ્રકા ની સ્વાર્થની પ્રાર્થનાઓ ન્યારા ન્યારા દેવોને ઉદેશીને મંત્રો/જનાવતા ગયા અને અનેક પ્રકારની પ્રાથનાઓ કરતા ગયા. અમારા વિચાર પ્રમાણે મૂતના ખરા વેદોનુ સ્વરૂપ બુદ્ધાયા પડી મંત્રોની ગકિત મનાયેલી હોતી જોઇએ ? કદાચ જોટલુ માની શકામ કે પાછળથી તાત્રિકો ભવવાથી વૈદિક ધર્મમા બગાડાનો વધારો થયો હોય કુદરત એટલી છે કે જોડો કચરા પડયો હોય તો ત્યાંથી જાના કચરા આવીને પડતા વખત જતા મોટો ઢગલો થઇ પડે વૈદિક ધર્મમા એમ બન્યુ હોય તો તે જાનવા જોગ છે પણ પ્રથમથીજ શુદ્ધ જોવા જૈન ધર્મના તત્ત્વોમા આજ સુધી જે બગાડો નથી થયો તે તેની શુદ્ધતાનેજ આજારી છે માટે વાચકાને તારાં કરવાની ભવામણ કરે છે —

વિવિધ જ્ઞાનમાત્રા મણકો ૩૩ મો, પૃ ૫ થી જુવો —

“ જાધા વેદો એક વખતે રચાયા નથી જાધા વેદો તથા વેદાગની રચના વિષે વિચાર કર્યાથી વૈદિક સમયને ચાર કલ્પમા વિભક્ત કરી શકાય છે જેમકે છદોકલ્પ, મંત્ર કલ્પ, બ્રાહ્મણ કલ્પ, અને સૂત્ર કલ્પ આ ચાર કલ્પની રચના અને સામાન્ય રીતે તેના ભાવાર્થ વિષયમા ઘણીક વિભિન્નતા જોવામા આવે છે વૈદિક કાલનો આચાર તથા ધર્મ આ ચાર કલ્પમા કેવો ધીરે ધીરે પરિવર્તિત થયો હતો તે પણ સ્પષ્ટ રીતે જાણવામા આવશે ”

(પૃ ૫ મા જ) (૧) “ છદો કલ્પમા હિંદુ મમાજની-ભતિવા-ત્યાવસ્થા જોવામા આવે છે એ સમયમા કોઈ ધર્મ પદ્ધતિ પ્રચલિત થઈ ન હોતી, દેવલ પ્રાચીન ઋષિઓ સહજથી પોત પોતાના મનના સ્વાભાવિક ધર્મ ભાવો કહી ગયા છે હોમ, યાગ, યજ્ઞાદિ, વગેરે અનુષ્ઠાનના વિષે છદોકલ્પમા જોવામા આવતા નથી પરંતુ ત્યાર પછી નાના પ્રકારના યજ્ઞાદિ ક્રિયા કલાપ પ્રચલિત થયા હતા, તે ઋગ્વેદમા સપ્રમાણુ થાય છે ”

(પૃ ૬ થી) (૨) “ મંત્ર કલ્પમાજ વૈદિક, યાગ, યજ્ઞ ઘણા આદરને પાત્ર હતા એ વખતે ત્રણ વેદ રચાયેલા છે ”

(એજ પૃ ૬ મા) (૩) બ્રાહ્મણ કલ્પમા બ્રાહ્મણોનો પ્રાદુર્ભાવ દીકામા આવે છે વેદનો બ્રાહ્મણ ભાગ મહિતાથી ઘણી રીતે જુદો છે બ્રાહ્મણ ખડ ઘણુ કરીને મદ્યમા રચાયેલો છે તે ઇતિહાસ તથા ધર્મ અને ધર્મવર તત્વ વિષય નાના પ્રકારના પ્રસંગથી પરિપૂર્ણ છે બ્રાહ્મણ ખડમાનો કોઈ પણ ભાગ વાચ્યાથી એ સ્પષ્ટ જણાયે કે-બ્રાહ્મણ કલ્પમા ધર્મનત્વ વિષયનો વિચાર તથા ચર્ચા ઘણીક ઊત્પન્ન થઈ હતી એ વખતે ખરેખરા જ્ઞાન તથા ઉદાર ભાવથી પરિપૂર્ણ ઊપનિષદો રચાયા છે ”

(૪) “ સૂત્ર કલ્પ-પછી સૂત્ર કલ્પમા વેદ તથા ઊપનિષદની વ્યાખ્યા તથા ટીકા રચવામા આવી છે અને વૈદિક ભાષાના અર્થ તથા વૈદિક યજ્ઞાદિનો અભિપ્રેત, તથા મર્માવબોધાર્થ-શિક્ષણ કલ્પ, વ્યાકરણ કલ્પ, નિરૂપત, છંદ, જ્યોતિષ, આ છ વેદાગ લખાયા ઇત્યાદિ ”

આમાજરા વિચાર-આ ચાલુ ગ્રંથનુ પહેલુ પ્રકરણ જોતા-બ્રહ્માથી વેદોની ઉત્પત્તિ, તે પણ અનેક પ્રકારથી ? પ્રથમ બ્રહ્મા કોણ ? અને કયા ? તેમ-નોજ પત્નો મળી શકતો નથી તો પછી તેમનાથી વેદોની ઉત્પત્તિ કેવી રીતે ? આ બીજુ પ્રકરણ જોતા વેદો એક વખતે રચાયા નથી આમા વધારાનુ અમે કહીએ છીએ

કે-એક પુરૂષથી પણ સ્ત્રીયા નથી, તેથી બ્રહ્માના નામ ઉપર ચઢાવી પોતાની કેટલીકથી નત્યતા પ્રગટ કરી જાય શી? જેમ જુના જુના પુરાણકારોએ સ્વછં-પણથી જાણી દીધાસેના બગાડો કરી, જાણી પુરાણો વ્યાખ્યાનના નામ ઉપર ચઢાવી, પોતે નિદ્રાપણ ગ્રહેવાનો ઉપાય શોધી કાઢ્યો તેમ પ્રમત્તજ્ઞાન મેળના પણ સ્ત્રીઓ દોડોડોએ કરેલા છે સત્ય વસ્તુ કયા છે? જે છે તે પછવથી ખીમના બંધોમાંથી ઉમેરાયલું છે પરંતુ વૈદિકોમાં વાસ્તવિક રૂપની સત્યતા ગ્રહેલી ન હતી.

વિવિધ જ્ઞાન માના મણકો ઉઠે મો પૃ ૩ મા જુવો —

“ વાસ્તવિક મનુષ્ય જે મનુષ્ય સમાજની કૌશલ્યવસ્થામાં રચાયેલો હતો તેમાં કાંઈ સંશય નથી ”

“ વેદોમાં બ્રહ્માનાવસ્થાને લીધે કુદરતની પૂજા હતી ”—એજ મપુત્રા ઉઠે માના-પૃ ૧૪ ૧૫ થી જુવો —

“ સ્વભાવની આરાધનાજ વેદનો ખરો ધર્મ છે વૈદિક ઋષિઓ સ્વાભાવિક અનુભવગતી માથે જગતના શ્રેષ્ઠ તથા પ્રભાવશાળી પદાર્થોની અર્ચના કરતા હતા સૂર્ય, ચંદ્ર, વરુણાદિક દેવતાજ વેદના પ્રધાન દેવતા અને વૈદિક શ્લોકોનો અધિકાંશજ આ જાણ દેવતાની સ્તુતિથી પરિપૂર્ણ છે ”

(૫ ૧૫મા) ‘ ઇતિહાસ વાચવાથી આવું જણાય છે કે-મનુષ્ય જાતિના બ્રહ્માન તથા અસંખ્યાવસ્થામાં આવી પ્રાકૃતિક આરાધનાજ ગાહોળી ચાલે છે વેદમાં-ઇંદ્ર, અગ્નિ, વરુણ આ ત્રણ દેવતા સર્વ પ્રધાન રૂપે ગણાયેલા છે આ ત્રણ દેવતાની આરાધના સૂચક સ્તોત્રો વેદમાં ઘણા જાન જોવામાં આવે છે ખીજ દેવતાઓની આરાધના અને તે સંબંધી જર્ણૂંન ઘણું નથી, તેઓના નામ-જેમકે- ઉષા, મરુદ્ગણ, અશ્વનીઠય સૂર્ય, પૂષા, રૂદ્ર, અને મિત્ર મરુદ્ગણના પહેલા અષ્ટકમાં જે એકસોનેતે સૂકતા છે-તેમાંથી ૩૭ ‘મૂક્ત અગ્નિ દેવતાના વિષે છે ૪૫ ઇંદ્ર દેવતાના વિષે છે ખીજ ૧૧ ઇંદ્રના અનુચર મરુદ્ગણનો વિષે છે ૧૧ અગ્નિના ઉપર છે ૪ ઉષાના ઉપર છે અને બાકીના ચાર વિષ્ણુદેવા અર્થાત્ સમસ્ત દેવતાના ઉપર રચેલા છે ”

વૈદિક મતેપણ ઇંદ્રાદિક દેવો અજન્માતો નથીજ

“ વેદોમાં મુખ્ય ઇંદ્રાદિક તેત્રીશ (૩૩) દેવતાઓની સ્તુતિઓ અને પ્રાર્થનાઓ પ્રાચે આ લોકના મુખનાજ નાદે કરવામાં આવી જનાય છે જુવો

મણકા ૩૩માના ૫ ગ્રામા-વેદમાઠેક ઠેકાણે દહેવામાં આવ્યું છે કે-દેવતાઓ મનુષ્યોને જેમ નાના પ્રકારની વિપત્તિ, કલેશ, તથા રોગથી બચાવે છે તેમ તેની લાલચથી પણ બચાવે છે ” અમારું જગ વિચા-વાતુ કે-

જેમ મનુષ્યોને મનુષ્ય શક્તિ પ્રમાણે ઉપકારી થાય તેમ દેવતાઓ પણ મનુષ્યોને ઉપકારી થાય તેમાં વિશેષ જેવું શું ?

આ ઇદ્રાદિક દેવો- સજ્જનાકે, સજ્જના નો ખરો ખુલાશો વેદોથી લઈ પુરાણાદિકના ગયો મુખી જોવામાં આવતો નથી-પરંતુ કેટલીક પુરાણ કથા-જ્ઞાના પ્રસંગોમાં-દ્રુલાનો ઋષિ-તપકરવા લાગ્યો, ઇદ્રનેચિત્યા થતા દેવાગનાઓ મોહી, તે તપનીને તપસાથી બ્રહ્મ કરવી પોતે પોતાના ઇદ્રપદને રાખીલેતો, આત્ર પ્રમગે જોતા સજ્જનાતો નથી, પણ સજ્જનાજ મિદ્ધ થાય છે જૈન ગયોમાતો-ઇદ્રાદિક દેવો સજ્જનાજ છે, માત્ર આપણાથી આમુપ મુખાદિકમાં અધિક પોત પોતાની હદ પ્રમાણે મનાએલા છે આ ઇદ્રદિકના આયુધ્યાદિકનો ખરો ખુલાશો વૈદિકમાં ન મળવાથી શંકાવાવસ્થાના બધારણ તરીકે તો નહીં કદાચો હોય ? આ વાતમાં કાંઈક વિશેષ અમે આગળ જઈને બતાવી શું ઇત્યદ વિતરણ ॥

વિવિધ જ્ઞાનમાળા, મણકા ૩૩ મો. પૃ ૨૭ થી જુવો—

“ શી રીતે અશ્વને રાધવા, શી રીતે તેની પૂજ કરવામાં આવતી હતી, કેવી રીતે તેણે વિકર્તાઓ કાપતા હતા, અને અતે તેનું મામ રાધ્યાથી યજ્ઞાજ્ઞત ઋષિઓ કેવા આગ્રહની માથે તે માસ ખાતા હતા, એ બધાનું વર્ણન આ સ્તોત્ર માથી મળે છે ”

જો કે આ સ્તોત્ર લાખા છે તથાપિ વૈદિક ઋષિઓના આચાર વ્યવહારનાં વિષે અતિ પ્રધાન પ્રમાણ તરીકે આ જગાએ તેનું સામાન્ય આપંતુ યોગ્ય ધારીએ છીએ —

“ ૧ ” મિત્ર, વરુણ, અર્ચમા, આયુ, ઇદ્ર, ઋબૂક્ષા, અને મરુતગણ એઓ અમારો તિરસ્કાર ન કરે, જ્યારે અમે યજ્ઞમાં-દેવજાત દ્રુતગતિ અશ્વનું શુભ કાર્ત્તન કરીએ ”

૨ જ્યારે પુરોહિતનો સ્નાત સુર્ગાજ્ઞાન ઘોડાની માંમે તૈયાર કરેલો નવેલ આપે છે ત્યાર ઘોડાના અગ્રવર્તી વિચિત્ર વર્ણ બોલ નારી અન્ન બેલ છે અને ઇદ્ર તથા પૂવાની અંતિપ્રિય હવનીય થાય છે

૪ ઘોડાનું બલિદાન આપતાની પદ્ધતિ-એક બકરી, ૬૬ તથા પૂવાના ઉદ્દેશથી બલિસ્વરૂપ આપવામાં આવે છે ” (આ નોંધ નેજ પ્રયકારે-ગિષ્માં, સીમેલી છે)

૩ આ બકરો પૂવાનો ભાગ છે, અને બધા દેવતાના લાયક છે, આથી તે આગલા દોડનાર ઘોડાની માથે લાવવામા આવે છે, અને ત્વષ્ટા તેને પૂરો ભાગ અર્થાત્ પૂર્વ નૈવેદ્ય સ્વરૂપ બધા દેવતાને આપે છે,

૪ પુરોહિતો-દેવતાઓના હવનીય-ઘોડાને જનારે ત્રણ વાર-હુતાગ્નિ પ્રદક્ષિણા કરવા લઈ જાય છે ત્યારે આ બકરો પૂવાનો ભાગ આગળ ધાય છે અને દેવતાદિઓને યજ્ઞના સમાચાર આપે છે

૫ હોતા, અધ્વર્યુ, અચાયક, (પ્રતિ પ્રસ્થા) અગ્નિ મિથ્ર (અગ્નિ મૃ) આવ બ્રાહ્મ (આવ સ્તુત) અને શશા (પ્રશાસ્તા) તમારા આ સુ ય ખલ, સુર-ચિત, યજ્ઞથી નદીઓ પૂર્ણ કરો

૬ જેઓ ઘોડો બાધવાનો પૂર કર્તાન કરે છે, જેઓ તે પુષ લઈને જાય છે, જેઓ પૂષ ઉપર અપાલ-અર્થાત્ ચક્ર સ્થાપન કરે છે એઓના યત્નથી અમારી કામના સફલ થાઓ

છ અમારી કામના સિદ્ધ થઈ છે, હમણાંમસ્તુષ્ઠ વૃષ્ટ ઘોડા દેવતાઓના આવાસમા ગમન કરે છે હમણાં ઋષિઓ આનંદવાવા થાઓ

૮ ઘોડાના પગ, તથા ગળાતુ બાધેતુ-દોરડું, કમરની દોરી, તથા બીજી દોરી, અને ઘોડાના કવિન દહો, આ બધા હે અશ્વ ? તમારી સાથે દેવતાઓની પાસે જાઓ,

૯ માસનો જે ભાગ માખીઓ ખાય છે, જે અશ્વ સ્વરૂપ (અર્થાત્ મજ્જાની) તથા છેકના અઞ્જમા લિપ્ત થયુ છે, જે સમિતાનો હાથ, તથા નખમા સંલગ્ન થયો છે તે જાણે હે અશ્વ ? તમારી માથે દેવતાઓની પાસે જાય છે

૧૦ જે અપરિપકવ ફળ-ઘોડાના પેટમાથી નીકલે છે, આમિષનો અતિ શુદ્ધાશ માત્ર પશુ તેનાથી પવિત્ર કરીને સમિતાએ યત્ન પૂર્વક રાધયુ

૧૧ રાધવાની વેળાએ તમારાં છિન્ન શરીરનો જે ભાગ શ્વેતધો પડી જાય છે અશ્વ ? તે ભૂમીપર અથવા કુશામા નહિ પડે, પરંતુ તે લોજનોત્સુક દેવતાઓને અપાય

૧૨ જેઓ ઘોડાતુ માસ રાધવાની પરીક્ષા કહે છે, જેઓ તે માસને શોભન ગદ્ય તરીકે કદ આપો-આવી રીતે કહે છે, જેઓ ઘોડાતુ માસ બિજા સ્વરૂપે આકે છે, તેઓનો યત્ન આપણી જિતકર્ષને માટે થાય છે

૧૩ પાઠ સાધન હક, -જૂષ-પીચ્ચવાનું વાસણ, ગરમ નિવારણ પાત્ર, ઢાકવાનું પાત્ર, અ કાચોદ માત્ર કાપવાની તગ્વાર એ બધા અશ્વનો ગૌરવ વધારે.

૧૪ ઘોડો ન્યા ગયો છે ન્યા સ્થિતિ કરી છે, ન્યાઆલ્યો છે, બીજા તેના-પંગ બધન રજ્જુ, પીવાનું પોણી, ખાવાનું દર્લ, આ બધા હે ઘોડો ? તમારી માથે દેવતાઓની પાસે રહો.

૧૫ હે અશ્વ ? ધુવાડા વાળો અગ્નિ તમને શખ્દાયમાન ન કરે ઉજવલ મૌરવપૂર્ણ માસ રાધવાની કઠાઈ નાશ ન પામે, યજ્ઞને માટે આણેલો ઘોડો જે ભક્તિપૂર્વક પ્રદત્ત થયો છે અને વખતે આ શખ્દોચ્ચાર મત્ર પવિત્ર થયો છે. તેને દેવતાઓ ગ્રહણ કરે.

૧૬ ઘોડાના પહેરેલાવશ, અલ્પ કાર વાળા સોનાનો સામાન, તેનું કાયાનું ઢોરડું, પગનું ઢોરડું, આ બધા દેવતાઓને આદરણીય તરીકે લોકો આપે.

૧૭ જો કોઈ તમને ચલાવવા માટે લાત મારે, અથવા લગામ મારે, ન્યારે તમેપોતાના બળથી દીર્ઘ નિશ્વાસ ધ્વનિ કર્યો હોતો તેને માટે તમે જે કષ્ઠ તે હું પવિત્ર આરાધનાથી આહુતિની સાથે નિરોધ કરું છું.

૧૮ આ દૃતગતિ દેવપ્રિય ઘોડાના-ચોતરીય પજરમા કુહાડી પ્રવેશ કરીછે, સમિતાગણ તેને ઓવી કૌશલ પૂર્વક કાપી છે, જે પ્રત્યગે અછિદ્ર રહેલા છે, અને તેના પ્રત્યેક સધિ સ્થલનું નામ કહે છે.

૧૯ આ તેજ વાળા ઘોડાનો-એક વિકર્તાનું નામ ઋ (કાલ) બીજા બે (સ્વર્ગ મૃત્યુ) તેના હઠ રૂપથી ધારણ કરીને રાખ્યો છે હે અશ્વ ? જે જે અંગ તમારા મે યોગ્ય વખતે કાપ્યા છે તે હું માસપિંડ કહીને અગ્નિયે રાધું છું.

૨૦ તમારૂં અમૂલ્ય દેહ તમને કલેશ ન આપે, કારણ ખચિત તમે દેવ નિકેતનમા બાઓ તમારા દેહમા કુહાડી-વધારે વાર નહીં રહે કોઈ લોભી અપદુ-સમિતા ખરા અંગ લક્ષ નહીં કર્ગતા-તરવારથી તમારા શરીરને અનર્થક ખડ વિખડ ન કરે.

- કાલ્યાણને સખ્યું છે કે યજ્ઞમા ઋષિઓની ઓઓ કાપવા માટે ઘોડાના શરીર-ના જુના જુના ધાતુવાળા દર્થી ચિન્હ કરતા હતા, તે દર્ડુ નામ અંગ છે (આ નોખ અક શબ્દની દીપમા તે મથ કારેજ મુકેલી છે)

૨૧ ખચીત તમારૂં મૃત્યુ થયું નથી પરંતુ તમે મન્ય માગશી-દેવતાઓની પાસે જાઓ, ઈંદ્રના જે ઘોડા, તથા મટત ગણના જે મન, વ્યમા જોડીને તમને સ્વર્ગમાં લઈ જશે

૨૨ આ ઘોડે-અમાનાં જાંઘાં મરક્ષક વનપ્રદાતા થાય છે અસંખ્ય ગાય, ઘોડા આવે છે, આ તેજ સ્ત્રી ઘોડા અમને અમતસ્વભાવથી મુક્ત કરે છે આ યજ્ઞ પ્રદાતા ઘોડા અમને શારીરિક જીવ આપે

(પ્રાચીન કાલમાં-અશ્વ મેધ-દગ્ધ-રેહના-આ અશ્વ સ્તોત્રથી ગવાતો)

પકિત-ગુરૂદત્ત વિંદ્યાચીના લેખો પૃ ૮૪ થી-

૧ મી પિન્કોટ ખુનાસો આપે છે કે, ' અસલી ગ્રાહણો બહેમી અને અધ શ્રદ્ધાવાળા હતા, અને તેથી-વેદને ઇશ્વર પ્રણીત માનતા જનારે લયક આગની મારફત-ખુદ્ધ ધર્મનો પ્રમાર થયો ત્યારે નેઓને લાગ્યું કે-આપણા ધર્મનું રક્ષણ મોટી દલીલોથી કરીએ અને તેથી દર્શન માર્ગિય ઉત્પન્ન થયું

આ તર્ક જુદી જુદી ભાવના પ્રસંગોને ઓવી ખુગીથી જોડે છે કે તે ઇતિહાસની દ્રષ્ટિથી અમત્ય છે છતાં ખુનાસો આપવાની તેની યુક્તિની ખાતર પણ તે ઉપર વિશ્વાસ મુકવા જેલું છે "

૨૨ દ દગ્ધી-અમહે છઠને અને મત્રને એક કેમ ગણીએ છીએ તે અમહે બતાવ્યું છે આપણે એ પણ જોયું છે કે-મંકમ મ્યુલ છઠને મત્રથી જુદો પાડે છે, અને મત્રને દ્વિતીય યુગનો ગણે છે

તેમજ પશ્ચિમમાં ભરત તથા પ્રથમના કરતા ઓછો સ્પષ્ટ માને છે એવું મુખ્ય લક્ષણ તેઓ એમ માને છે કે ' એ સૂત્રો સામાન્ય રીતે ધરને અંગે લખાયલા હોય છે " મત્ર યુગના મળધમાં તેઓ કહે છે કે " બહેમોથી ભરેલી વિધિઓની વિગતોથી ઉભરાતા અશ્વમેધનું વલ્લુન કરનાર સૂત્ર નમુના તરીકે બમથશે (ગ્રન્થ ૧, ૧૮૨)

૨૩ દેવ પિતૃઓની તૃપ્તિ-અગ્નિ કૃષ્ણાખ્ય પડી કપાતી

યજ્ઞ રહસ્ય પૃ ૨૭-૨૮-૨૯ સુધીમાં જુઓ-" અગ્નિ-આધાનની ક્રિયામાં એક ઘોડાની જરૂર પડતી ભારતા વધમાં પણ તેઓ (યજ્ઞ કારકો) ઘોડે સ્વાર થઈ આવ્યા હશે એવું અનુમાન કરી શકાય છે તે માટે તેઓના ગાંઠ સ્થળવનનો આરભ સૂચક પહેલાં અનુષ્ઠાનમાં ઘોડો આણવામાં આવતો "

(પૃ ૨૮—“ઘોડાના વિષયમાં ઘણા અનુમાન કરવામાં આવ્યા છે જેમકે—આકાશ માર્ગે સૂર્ય—ઘોડા માન્દ્રતે મુસાફરી કરતો વળી છાયાની પાછળ જવા સુર્યે—અશ્વ મૃતિ ધાવણ કરી હતી વળી—ચાન્દ્રવલ્કલ્ય ઋષિના તપથી સતુષ્ઠ થઈ સૂર્યે—ઋષિને નવો ચન્દ્રવેદ આપ્યો હતો, ત્યારે પણ તે વાણ અથવા અશ્વરૂપે ઋષિ પાસે આપેલો હતો, અગન્યાધ્યાનમાં—ઘોડો પ્રથમ પૂર્વ મુખે ચાલે છે ત્યાર બાદ આહવનીય આગલ આવી પશ્ચિમ મુખે ઊભો રહે છે, અને ત્યાંથી પાછો ફરે છે

આ ઊપરથી અનુમાન કરી શકાય કે આ ઘોડો ત્યાં સૂર્યનો—કલ્પિત પ્રતિનિધિ તરીકે ગણાતો હોય, અને તેની આવ જા સૂર્યની દૈનિક ગતિ સૂચક હોય, આ અનુમાન માત્ર છે આપણી ઇછા હોય તો તે ગ્રહણ કરશે. પ્રાતઃકાળમાં સૂર્યની અને મધ્યાહ્નમાં અગ્નિની આકૃતિ આપવામાં આવતી સૂર્ય અને અગ્નિ બંને જ્યોતિ (પૃ ૨૬) સ્વરૂપ ગણાય છે એકજ દેવની બે મૂર્તિ એ હોય એમ જણાય છે અગ્નિનું મ્હાન—પૃથ્વી લોક, અને સૂર્યનું સ્થાન—દ્યુલોક ગણાતું એ બે દેવતાને આકૃતિ આગતા બધા દેવતાઓ તૃપ્ત થતા કારણ કે બધા દેવતા જ્યોતિ સ્વરૂપ ગણાતા, આ પ્રમાણે સૂર્યની માથે અગ્નિનો સબધ સ્થાપવામાં આવ્યો હતો અગન્યાધ્યાન ક્રિયામાં ઘોડાનો પગ અગ્નિને અડાડી એ અગ્નિ આહવનીયમાં મુકવામાં આવતો એનુમૂલ આ ગીતે મળી શકે છે ”

સૂર્યાદિકના અશ્વથી અશ્વમેધ કે બીજા કારણ હતા ?

વિવિધ જ્ઞાનમાળા પૃ ૨૭ માં જુવો—“ યજ્ઞો—દર્શ પૌર્ણમાસ નામનો યજ્ઞ પણ અતિ પ્રાચીન વેદનાં અતિશય પૂર્વતન સૂક્તોમાં પણ આ યજ્ઞનું નામ જણાય છે એ પ્રત્યેક અમાસ તથા પૌર્ણમાંમાં અનુષ્ટિત હતા એના વિના વેદમાં અસંખ્ય યજ્ઞનાં નામ જોવામાં આવે છે તેમાં—રાજસૂય, અગ્નિ હોત્ર, અશ્વ મેધ, સોમ યજ્ઞ, તથા નર મેધ આ મોટા છે એઓનું દરેકનું વર્ણન વિસ્તાર પૂર્વક પ્રગટ કરવાની જરૂર જણાતી નથી. અશ્વમેધ યજ્ઞ—આર્યોના પૂર્વવાસ સ્થાનના એક પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ સ્વરૂપ છે તાતાર સ્થાનમાં હજી સુધી અશ્વ બલિદાનની રીતિ ચાલે છે ઘોડીનું દૂધ તથા ઘોડાનું માસ તાતાર જાતિને બહુ ખાતુ ગમે છે, તે પ્રસિદ્ધ છે, એટલા માટે જણાય છે કે—શારત વર્ષના આર્યો તેઓના પૂર્વતન રહેઠાણથીજ અશ્વમેધની રીતિ શિખ્યાં હતાં યજ્ઞમાં અશ્વ બલિદાન અને અશ્વનું માસ ખાવાની રીતિ જે અતિશય પ્રશસ્ત રૂપથી પ્રચલિત હતી તે ઋગ્વેદમાં અશ્વના સ્તોત્ર પરથી જોવામાં આવે છે ”

યજ્ઞાનુષ્ઠાન એજ વિષય વેદોમા પ્રધાન છે

યજ્ઞરહસ્ય-પૃ ૧ લુ-“વેદપથી સમાજનુ પ્રધાન અનુષ્ઠાન એ યજ્ઞાનુષ્ઠાન છે આ યજ્ઞાનુષ્ઠાનમાજ્ઞ વેદપથી સમાજની પ્રતિષ્ઠા થએલી છે ”
“આ વેદપથી સમાજમા થોડી સંકીર્ણતા છે એમ પ્રથમથીજ માની લઈ શુ ”

યજ્ઞ૦ પૃ ૧૬૧ ૧૭૨-“દેવતાના માટે કોઈપણ દ્રવ્યનો ત્યાગ કરવો તેનું નામ યજ્ઞ ” યજ્ઞમા ત્રણે જાતના (ત્રણે વેદોના) મત્રો વપરાતા ” (યજ્ઞકર્મ ત્રણે જાતના મત્રોથી કરતા તેથી રુચ્ય પણે વેદોનું જાધારણ યજ્ઞ માટેનું હોતું જોઈએ)

એ યજ્ઞો શા માટે કરવા પડતા હતા—યજ્ઞ રહસ્ય પૃ ૨૫ મા-
“દેવો-મનુષ્યોએ આપેલા-હવ્ય, જોજનની રાહ જીવે છે

પિતૃઓ-સ્વધા-જોજનની રાહ મેળવવા તલથી રહ્યા છે

દેવો અને પિતૃઓના ઝણથી મનુષ્ય માત્ર જાધાએલા છે ”

એ ઝણ અદા ન કરે તો મનુષ્ય જીવન અપૂર્ણ રહી જાય (દેવોને હવ્ય પિતૃઓને-સ્વધા, જોજન, અગ્નિના મુખવડે પહોંચાડતા) યજ્ઞ રહસ્ય ૫૨૬-અગ્નિના મુખવડેજ દેવતાઓ ખાદ્ય ગ્રહણ કરે છે ”

(બ્રાહ્મણોના મુખવડે પણ દેવ પિતૃઓ ખાદ્ય ગ્રહણ કરે છે એમ ઘણા ઠેકાણે છે, અને શ્રાદ્ધાદિકમા બ્રાહ્મજોજન થાય છે તે દેવ પિતૃઓના માટેજ થાય છે

વિચારવાનું કે-પ્રાચીન ઋષિઓમા-હવ્યની અને સ્વધાની વિધિ હમેશા ચાલતી રહેતી એમ ઘણા લેખોથી મમજાય છે પરંતુ આજે તો તે પ્રધા જાધ પૂજ્યા જેવી દેખાય છે દેવોનો અને પિતૃઓનો નિર્વાહ કેવી રીતે ચાલતો હશે ? એ વિચારવાનું રહે છે ?

હિંદુસ્તાનની સંસ્કૃતિ-લેખક મનમુખલાલ મોહનલાલ

પૃ ૪ મા-હિંદુ આર્યોએ જે પ્રાચીન સૂક્તો રચ્યા છે અને જેઓને અદ્યપિં બહુ સંભાળી પૂર્વક સાચવી રાખવામા આવ્યા છે તે સઘળા સૂક્તોના સમૂહને “ ઋગ્વેદ ” એવું નામ આપવામા આવ્યું છે

પૃ ૫ મા-“વેદિક યુગ ” ના નામથી જોજનપ્રવવામા આવતા એ અતિ પ્રાચીન જાળનો ઇતિહાસ જાણવા માટે આ “ ઋગ્વેદના સૂક્તો સિવાય આપણી

પાસે ધીરુ કશુ માધવ નથી --- કુદરતના આકર્ષક અને લબ્ધ દરયો ને એ આર્યો લોભ તથા લેટો અર્થે કરી દેવ લગીને પૂજતા. અને તે સથળા દેવો “ તેજસ્વી દેવો ” નુ પૂર્ણ તેમજ સચોટ અને સુદર દરય પશુ એ જગ્યાઓ આપણી સમક્ષ ગુણ કરે છે

પૃ. ૭ મા—ઋગ્વેદના સૂત્રો અનાયો સાધેનાં અનંત યુદ્ધો સળધી ઉદ્ભવેલોથી ભરચક છે. તેઓને “ દરયુ ” અથવા “ દાસ ” એહુ નામ આપવામા આવ્યુ છે ”

પૃ. ૬ મા—આ જુદા જુદા મહાજો લખ્યે થયેલા વિગ્રહો અને યુદ્ધો અર્થે ધી જે હકીકત ઋગ્વેદમાથી મળી આવે છે તે અતિ મહત્વની છે.--- અતિ અમત્યની બાબતો ઉપર તેના સૂકતો પુષ્કલ અજવાણું પાડે છે તે મહાજોના માહે માહેના યુદ્ધ સંબંધી હકીકત ને અનેક સૂકતોમા આપવામા આવી છે તે પૈકીના એક સૂકતની કેટલીક પકિતઓ વાચક વર્ગને ઉપયોગી તથા ફિચિકર લાગશે—

“જમા માણસો યુદ્ધ માટે એકઠા થઈ, વાવટા ફર ફરાવતા એકઠા થાવ, જમા અમને કાઈ પણ અનુકૂલ ન હોય, અને જમા સર્વે આકાશ તરફ જોઈ મૂળે ત્યા હે ઈંદ્ર ! અને વરૂણ, તમે અમને મદદ કરી, શબ્દોથી આત્માસન આપ્યુ ”

‘ જન્મે પશ્ચાવાજાઓએ સુદના સમયે ધનને માટે ઈંદ્રની અને વરૂણની સ્તુતિ કરી, તો પણ આ યુદ્ધમા ‘ તત્સુ ’ અને ‘ સુદાસ ’ ઉપર દશ દશ રાજાઓ ચઢી આવ્યા, તો પણ તેઓનુ તમે રક્ષણ કર્યુ ’

“ હે ઈંદ્ર ! અને વરૂણ ! દશ દશ રાજાઓ ને ધરા કરતા નથી તેઓ એકઠા થયા છતા સુદાસને હરાવી શક્યા નહિ ”

(ઋગ્. મ. ૪૭૩ શ્લો. ૨, ૬, અને ૭)

સંસ્કૃત સાહિત્ય—પ્રકરણ ૪ યુ ઋગ્વેદ સળધે આપેલી હકીકતમાંનો કેટલોક વિચાર—

પૃ. ૭૨ થી—સૂકતોના શબ્દે શબ્દના અર્થવાળો ઋગ્વેદનો સામ્ય વૈદિક સાહિત્યના મોટા વિદ્વાન—સાયણુ ઇં સ નાં અર્જુનમા સતતકના દ્વિતીયાર્ધમા વિજય નગર જેના ખડિયેરા દક્ષિણ હિંદુસ્તાનમા બિહારી પાસેના પ્રદેશમા

પડેલા છે ત્યાં આગળ અર્થ ગયા હતા, તેનો રચેલો છે એ બાબમાં પ્રાચીન પ્રમાણો વિષે વારંવાર ઊલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે તે જાણથી એનું માનવામાં આવતું કે પ્રાચીનમાં પ્રાચીન સમયથી ઉંડી આવેલો સુગવેળો ખરો અર્થ એ અથવા જલવાઈ રહ્યો છે એટલે પાંચ થતક પૂર્વે મૂલ્યઅથવા હિંદુસ્તાનમાં જે અર્થ થતો હતો અને જે નાચણના અથવા જલવાઈ રહ્યો છે તે બરાબર સમજવો એ સિવાય કશું કંઈ એ સમજમાં કરવાનું રહેતું નહોતું આ વિચારને અનુસરીને જ

આક્રમ દેડની કાંતળના સંસ્કૃતના ખેડના પ્રોફેસર એચ. એચ. વિદ્યાર્થીને ઠગેલેનું ભાષાતંત્ર કરવાનું કામ ૧૮૫૦ માં શરૂ કરી પુરું કર્યું

પૃ ૭૩ માં પ્રોફેસર દેડે આગળ જતા જણાવ્યું છે કે-એ, ટીકાકારોએ પોતાના સમયમાં પ્રચાર પામેલા વિચારોને અનુસરીને ગત સમયની ભાષાનો તેમજ, ધર્મ વિષેના, હત કયા વિષેના તથા વિશ્વ વિષેના વિચારોનો અવળો અર્થ કર્યાના ચોક્કસ પ્રમાણે એ ટીકાકારોના વચનોમાંથીજ આપણને ખબર આવે ॥

એજ પૃ ૭૩ માં-ચાર્લ્સ ફોર્સે પોતાના અથવા જે લખે છે તે પરથી સ્પષ્ટ માલમ પડે છે કે એનાથી પ્રાચીન સમયમાં થઈ ગયેલા ટીકાકારોએ વેદના જે અર્થ કીધા હતા તેમાં કેટલીક અગત્યની બાબતોને લગતો ઘણો મનભેદ વ્યક્તો હતો એની આગળ થઈ ગયેલા સત્તર ટીકાકારોના નામ એનાં અથવા આવે છે, અને એ ટીકાકારોએ વેદના જે અર્થ કીધા છે તે એક બીજાથી વધુ જતા ઘણીવાર દીઠામાં આવે છે ઉદાહરણ તરીકે-“નાસ્ત્રીય” એ વિશેષણ અશ્વિન નામના જે વૈદિક દેવતાઓને લગાડવામાં આવે છે તેનો અર્થ એક ટીકાકાર એવો કરે છે કે-“જે સાચા છે અસત્ય નથી તે”

બીજો ટીકાકાર એનો અર્થ કરે છે કે-“જે નતરના પ્રણેતા છે તે” અને ચાર્લ્સ પે તે એમ ધારે છે કે-“નામિકા પી ઉં ન થએ ન” એવો એનો અર્થ હશે ?

ખરેખર વેદના સૂક્ત રચનાગ્ર કવિઓ અને પ્રાચીન ટીકાકારો એ પ્રેની વચ્ચે સમયનો અંતર એટલો મોટો હતો કે ચાર્લ્સની જેવા થઈ ગયેલા-કૌતમ નામના એક આશર તો એને સુધી કેટલાંક હિંમત કરી હતી કે વેદોનો અર્થ

જે વડે દેરી શકાય એવા શાસ્ત્રની ખિલકુલ જરૂર નથી કારણ કે વેદનો અર્થ સમજી શકાય એવો નથી વેદના મંત્રો અર્થ વગરના છે વેદનો વ્યવહાર એક ખીજથી ઉલટા છે આવી દલીલોનો જવાબ યાસ્કાચાર્ય એવો આપે છે કે આધર્મો માણસ થાભ લાને ન દેખી ગઈ તેમા કઈ થાભલાનો અપરાધ નથી યાસ્કાચાર્ય પોતે જગવેદના ચોડા એક સૂક્તોજ અર્થ સમજાવે છે ઈત્યાદિ

૬ ૭૬થી-જગવેદને ખરો અર્થ કેઈ બ્રાહ્મણ ટીકા કાઢી શકે તેના કરતાં એક વિદ્વાન યુરોપીયન વધારે ફેલાઈ શકે તેના કરણ છે યુરોપીયનની શુદ્ધિને અમૂક ધાર્મિક વિચારોની ભેડી વાગેલી હોતી નથી, એનામા ઐતિહાસિક અન્વેષણની શક્તિ હોય છે અને એ શાસ્ત્રીય જ્ઞાનની સઘલી સામગ્રી વડે સપન્ન થએલો હોવા ને લીધે એની માનનિક દૃષ્ટિ વધારે વિશાલ ક્ષેત્રમા ફેરી વળે એવી હોય છે

આ કારણથી રાંધે જાહેળે જગવેદના અર્થને ઐતિહાસિક દૃષ્ટિ એ તપાસવા માડયો હાલના વખતમા શાસ્ત્રીય દૃષ્ટિએ વેદનો અભ્યાસ કરવા ઇછનાર દરેક વિદ્વાન વેદના અર્થ સમજવા માટે રાંધેની પદ્ધતિનો સ્વીકાર કરે છે શાસ્ત્રીય પદ્ધતિનો સ્વીકાર થયાણુ એક સામાન્ય પરિપામ એ આગ્યુ કે આચીન હિંદુસ્તાનનુ ખરૂં તત્વ જે હિંદુસ્તાનના ટીકા કારોની અવળા અર્થ કરવાની રીતને લીધે લાખો વખત થયા અધકારમા છવાઈ ગયુ હતુ તેનુ સ્પષ્ટ દર્શન કરવામા ઐતિહાસિક શુદ્ધિ ઘણી સફલ નીવડી છે

આમા જરા વિચારી જોઈએ—સામણનાં પૂર્વે થએલા ટીકાકારો એ ધર્મ આદિના વિષયો નો અવલો અર્થ કર્યાના પ્રમાણે એ ટીકાકારોના વ્યવહારમાથી જ મળી આવે છે વળી પૂર્વેના ટીકા કારોમા ઘણો મત ભેદ પશુ ચાલતો જ હતો યાસ્કેની પૂર્વેના કૌત્સ નામના આચાર્યે જણાવ્યુ હતુ કે-વેદના મંત્રો અર્થ વગરના એક ખીજથી ઉલટા છે યાસ્કે જવાબ વાળ્યો કે-આધર્મો થાભ લાને ન દેખી શકે તેમા થાભલાનો શો અપરાધ ?

ઈત્યાદિક/ખાખતોનો વિચાર કર્યા વગર કેની રીતે જાહેર કરવામા આગ્યુ કે--મુદની, આદિમ પ્રજા હેવો આજ નિષિયો ને આર વેદો ભતાવ્યા ? આવા પ્રકારની અયોગ્ય કટપનાઓ કરવામા વેદતા અનેક પક્ષકારોના ખરો આશય શુ ? વળી વૈદિક મતના ઘણા આચાર્યોનો એવો પણ મત છે કે-વેદના સૂક્તો-યતા આવેલા અનેક નિષિયો વ્યત્તા આગ્યુ અર્થાત દરેક પાંચોના વિષયોને ધ્યાનમા

હોતા ગયા અને તે વિષયોની કવિતાઓ રચીને કલ્પલેલ કરતા અગ્રવ્યા, એવે વિચાર કરવામા આવે તો શો વાધ આવે ? બાકી સર્વજ્ઞના વાક્યોની સાથે અપરજ્ઞના વાક્યો ને તો ન જ મેળવી શકાય.

! મહાવેદા લોચન પ્રકરણ ૭૩ માં સ્વાં કથાજ્ઞના મતેમા વિદ્યાના નામના છેખમા—

- ૧ ક્ષણ વિદ્યા વિષય તથા ધર્માદિ (ઋગ્ યજુ અથર્વના પ્રમાણુ
- ૨ સદિ વિદ્યા—ઋગ્, યજુ, અથર્વ ના પ્રમાણુ
- ૩ પૃથ્વ્યાદિ લોક કમણુ—ઋગ્, યજુ
- ૪ આકર્ષણાતુ કર્ષણુ—ઋગ્, યજુ
- ૫ પ્રકાશ્ય પ્રકાશક—યજુ સ્વયેનોત્પન્નભૂમિ
- ૬ ગણિત વિદ્યા—ઋગ્, યજુ, સામ
- ૭ ઇશ્વરસ્તુત્યાદિ—યજુ ઋગ્
- ૮ ઉપાસના—ઋગ્, યજુ
- ૯ મુક્તિ—ઋગ્, યજુ
- ૧૦ નૌવિમાનાદિ—ઋગ્
- ૧૧ તાર વિદ્યા મૂલ—ઋગ્
- ૧૨ વેદક શાસ્ત્ર મૂલ—યજુ
- ૧૩ પુન જન્મ—ઋગ્, યજુ, અથર્વ.
- ૧૪ વિવાહ—ઋગ્
- ૧૫ નિયોગ—ઋગ્, અથર્વ
- ૧૬ રાજ ધર્મ—ઋગ્, યજુ, અથર્વ.
- ૧૭ વર્ણાશ્રમ—યજુ, અથર્વ,
- ૧૮ ગૃહધ્યાશ્રમ—યજુ
- ૧૯ સંન્યાસ—આમા કોઈ મત્ર નથી મુક્યો એ આશ્ચર્ય છે,
- ૨૦ વાનપ્રસ્થ—આમા પણ કોઈ મત્ર નથી મુક્યો છાન્દોગ ૧૫૫]
- ૨૧ પય મહાયજ્ઞ—યજુ, અથર્વ
- ૨૨ યજુ ના જ અનેક પ્રમાણુ છે

પ્રકરણ ૭૪—સ્વાં છનો બીજાઓથી મનશેદ પૂ ૨૯૭ થી—

આમા પ્રદર્શિત અનેક મત જગ્ગવેદમા પણ આવ્યા છે

સ્વાં છના ભાષ્યના વિષયમાં—એક વાર લોકે માન્ય તિલથી વાતચીત થઈ હતી તે સ્વાં છની અર્થ પદ્ધતિનો સ્વીકાર નહી કરતા હતા

શ્રી શુક્રર સામશ્રમી છ પણ મત લેદજ સમજતા હતા.

વિશેષથી વેદોની શાખાઓના વિષયમાં—સ્વાં છ એ નીકટતની નિર્વાચન પદ્ધતિનો વિશેષ આશ્રય લીધો છે

સ્વાં છના ભાષ્યમાં કેટલીએક ન્યુનતાઓ રહેવાથી પણ સર્વ વેદજ એ વાતને મુકત કંઈ સ્વીકાર કરશે કે ? સ્વાં છ એ બ્રહ્મવાદી સિદ્ધાંતની પુષ્ટિમાં પોતાનું જ પૂર્ણ બલ લગાવીને વેદોની ઐતિહાસિક, એક દેશિક હોવાથી બચાવવામાં મહેનત પૂર્ણ કર્યું છે

સ્વાં છ ના વિષયમાં એક બીજી આવરક વાત વિચારણીય છે સ્વાં છ એ—યજુર્વેદ ભાષ્યકાર—મહીધરાચાર્ય, જગ્ગવેદ ભાષ્યકાર—સાયણાચાર્ય આદિના ભાષ્યનું ખડન તો કર્યું કિંતુ જે શાંતપથાદિ બ્રાહ્મણોનો આધાર બીજા પ્રમાણોથી તે આ પ્રકારના ભાષ્ય કરવાથી બાધ્ય થયા તે બ્રાહ્મણોના વિષયમાં મૌન સાધી લીધું—એ આશ્ચર્ય છે કે સ્વાં છ એ સ્પષ્ટ રૂપમાં તે બ્રાહ્મણ ગ્રંથોનું જ ખડન કેમ નહી કર્યું ?

આ પ્રકારે સ્વતંત્ર ઉદ્ધાપોહ દ્વારા અમને પ્રત્યેક સિદ્ધાંતમાં જે વિચિત્રતા દેખાઈ તેને અમે પ્રગટ કરી દીધી છે—આર્ચ સમાજિક વિદ્વાનો પર જ આ સમય બ્રહ્મવાદી સિદ્ધાંતની પુષ્ટિનો ભાર આવી પડ્યો છે—કેમકે મનુષ્યવિત વેદોના સ્વરૂપને તેજ અક્ષરથી સ્વીકાર કરે છે । આર્ચ સમાજમાં જે પ્રકારે વેદોના માટે આસ્થા વધતી જશે અને તેના ઉદ્ધારના માટે તપો દીક્ષા લેવા વાલોની સખ્યામાં વૃદ્ધિ થશે તેજ પ્રકારે બ્રહ્મવાદી સિદ્ધાંતની પુષ્ટિ થતી જશે—પરમાત્મા તથા સ્વય વેદ ભગવાન પોતાનો માર્ગ દેખાવે—એવ મસ્તુ, તથાસ્તુ ।

શ્રી મામશ્રમી છ મહારાજ પણ સાયણા ચાર્યથી સહમત નહીં છે તિલક—મહારાજે તો સ્પષ્ટ કહી નાખ્યું છે કે—કેવલ સાયણા ચાર્ય જ શુ કોઈ પણ વિદ્વાન ને આજ સુધી જગ્ગવેદાતર્ગત કેટલી એક જગ્યાઓનો અર્થ

નથી લાગ્યો-અસ્તુ આ સર્વ વિપ્રતિ પત્તિયોના થતા હુવા પણ જે વિદ્વા-
વેદો પર આધોપાત દક્ષિ નાખ્યો, તેમને તેમા-ધર્મ, ઈર્મ, વિજ્ઞાન, સમ્યક્તા
સામુદાયિક તથા વૈયક્તિક ધર્મ, રાષ્ટ્ર ધર્મ, મમાજ ધર્મ, વર્ણ ધર્મ, અનેક
યજ્ઞ ઇત્યદિ ઇત્યાદિ હુમ્મૂલ દક્ષિ ગોચર થયો, પ્રત્યેક આર્થ સ્વતાન તુ કર્તવ્ય
છે કે તે આપી આ પુરાતન પર પરાથી પ્રાપ્ત થએલી આ સ પત્તિની પ્રાણપણથી
રક્ષા કરે આ વિજ્ઞાનના વ્યવહારિક અધ કરવાવાલા યુગમા કંઈ આપના આ
પૂર્વજોની જ્ઞાનનિધિથી વ્યવિત ન રહી જઈયે કંઈ ધર્મથી શૂન્ય રહીને આ
લોક અને પર લોક ને ન ખોડ બેસીયે

નગવેદાલોચન દ્વિતિયખંડ પ્રક-વ્ય ૭૨ પૃ ૨૮૭ થી-કતિપય આશ્ચર્ય

એ પ્રકારે અમે સમર્પિત મેદમ્વેદના સહસ્ર સૂક્ત ગત દશ સહસ્રથી
અધિક મત્રો પર દક્ષિ નાખીને નિશ્ચય પર પહોંચ્યો છે કે-યદ્યપિ સુખ્યતાથી
એમા પ્રણુ દેવતાઓનું વર્ણન છે અને ગૌણતાથી તેઓ (૩૩) દેવતાઓ
તુ વર્ણન, તો પણ એના અતર્ગત મનુષ્યોપયોગી સમર્પિત જ્ઞાન કંઈ કંઈ ખીજ
રૂપમા, કંઈ મૂલ રૂપમા, કંઈ અકુર રૂપમા, કંઈ વિચાર વૃક્ષ-રૂપમા, વર્ણિત
છે-પ્રથમે ભાગમા એટલા પણ પક્ષ સુક્યા છે તે, મર્વ પર દક્ષિ નાખતા નિમ્ન
લિખિત વંતિ પર આશ્ચર્ય થાય છે

(૧) સાંજિક આચર્યોએ મર્વવેદના મત્રોનો તે તે યજ્ઞ પ્રકરણમા
વિનિયોગ (જોડની) કરી છે મહી, કિતુ અતરેય બ્રાહ્મણમા નિયુક્ત મત્રોની
સખ્યા અધિકથી અધિક એક સહસ્ર અંધવાએ હજાર મત્રોનો મંથમા થયો-
શેષ મત્રોનો વિનિયોગ કર્યા કેવા પ્રકારે રહ્યો તે જાણુ નથી જાણુ-સ ભવથી
અર્ચના અનુપકરણ બ્રાહ્મણ અર્ચોમા તેનો વિનિયોગ (જોડની) લખી હાશે

(૨) સાંજિક આચર્ય પણ પોતાની કાચી પૂર્તિના માટે કયાથી
ચાહ્યુ ત્યાંથી કોઈ સૂક્ત અથવા મત્ર લઈ લેવે છે-વિનિયોગક્રમ કેવા પ્રકારે
રાખેલો છે, તેનું મૂલ શું છે ? તે કાવના મર્લાગ્રાજ કંઈ હશે

(૩) મિરકેત કારે સ્વતત્ર અર્ચ્યુદનો (વિચારણા) ના પક્ષમા પ્રતીત
ચાહ્યું-તેમને વેદ મત્રોની સ્વતત્ર નિર્વાચન પદ્ધતિ નીકાલી છે કિતુ સર્વ
અશોમા નતો અન્ય પથોનું અહન કરી શક્યા છે એ સમાધાન

(૪) તિવકે પક્ષ-આર્યોના મૂલ વર્ણિત નહીં ઉત્તરે ધ્રુવમાં લઈ
જવાન વિચારમા એટલા ત-નીમ થયા કે કે જેમને કારતની દષ્ટીથી ભાગતીય

આર્યોના નિવેચનના માટે પર્યાપ્ત અવકાશજનથી મળ્યો એક અત્યંત મહત્વ યુક્ત પ્રશ્ન એ ગ્રહી જાય છે કે ઉત્તર ધ્રુવથી જે આર્યોઓએ તેમણી કાષ્ઠ મધ્ય એશિયાની તરફ આવ્યા અને ત્યાંથી ભાગત વર્ષમા, પહોંચ્યાં । વર્તમાન વૈદિક સુકત તેમનીજ કૃતી છે, એણે સિદ્ધ કર્યું છે કે તે પ્રશ્ન એ રહી જાય છે કે જે યુરોપ આદિ દેશોમા ગયા શુ તેમને પણ એજ પ્રકારના સૂકત નહીં બનાવ્યા હશે ? શુ તેમને પોતાના પૂર્વજોની તથા પૂર્વસ્થાનની સ્મૃતિ નહીં-પહોંચશે ? આ દૃષ્ટિથી પણ તિલ્લવ પક્ષને પ્રકાશ નાખવો જોઈતો હતો ।

(૫) સામશ્રમી પ્રજા વર્તમાન વેદોને બારવીયો ના માટેજ માને છે, વેદોને ઇશ્વરીય જ્ઞાન નથી માનતા-વેદોને આર્યાવર્ત્તીય આર્યોની સભ્યતાનો ઇતિહાસ માને છે-સહિતા કાલીન આર્યવર્તનનો નિદિ માટે 'વેદ' વર્ણિત નહીંયોની 'અગતિ' વર્તમાન નહીંઓથી લેગોવે છે જ્યારે વેદ ભાગત વર્ષના માટેજ છે ત્યારે અર્થ દેશ વામિયોના માટે શુ ? જ્યાં સુધી અમે તેમનાં સિદ્ધાંતને સમજી શક્યા છે એ માને છે કે તે તે દેશોમા સમય મમય પંડિતીય પ્રેરણાથી અથવા તેવાજ મંદાપુરુષ ઉત્પન્ન થાય છે અને તેજ મનુષ્યોને માર્ગ દર્શક આચાર્ય કહેવાય છે-તેમની અત સ્ફુર્તિજ ઉચ્ચ કોટિનું જ્ઞાન છે જેના આશ્રયથી મનુષ્ય સુખ પ્રાપ્ત કરી શકે છે સામશ્રમીજ વેદોમા-મધ્ય ત્મિક, આધિભૌતિક, આધિદેવિક, આધિયાત્મિક અર્થ માને છે ।

(૬) સ્વાં દયાનંદ સર્વથા મનુષ્યોને મહર્ષિયો તથા શાસ્ત્રકારો ના સિદ્ધાંતને માને છે. તે વેદોમા ઇતિહાસાદિ નથી માનતા, વેદ જ્ઞાનને ત્રિકાલાકાદિ માને છે વેદોને કેવલ આ લોકના માટે, નહીં આપણે એજ વેદોને લોક લોકાતરોના માટે પણ માને છે ।

પ્રશ્ન એ ગ્રહી જાય છે કે સૃષ્ટિની આદિમા જ્યારે આંતર ઋષિયો પંડિત પ્રગટ થયા તો તે કેયું સ્થાન હેતુ ? જો આજ બુલોકની સૃષ્ટિની આદિનો સંબંધ છે તો એહી આજ લોકમા વેદ થયાં કરી લોક લોકોતારમા વેદ કેવી રીતે પુહચ્યા ? જો ત્યાં પ્રગટ થયાં તો એહી કેયાથી આવ્યાં અથવા પ્રત્યેક લોકમા-અગ્નિ, વાયુ, આદિત્ય, અગિરો નામના ચાર ઋષિ કોય છે એ શુ ? લોક લોકોતરના માટે એજ વેદ કેવા પ્રકારે છે, આ વિષયમા સ્વાં જીએ-કાંઈ કોઈ અથમા પ્રકાશ નથી નાખ્યો, સ્વાં જીએ અત્યંત પ્રબળ પ્રયત્ન કર્યું છે કે-વેદોને મનુષ્યવૃક્ત અથવા મનુનિર્મિત ઉચ્ચ સ્થાન પર મોકલવા ।

(૭) સાધણાચાર્ય ના વિષયમા એ આશ્ચર્ય છે કે-વેદોને અપૌરુષેય માનીને પણ, ઇશ્વરનો નિ શ્વાસિત માનીને, પણ-તેમા ઇતિહાસ માને છે ઇશ્વર નિ શ્વાસિત દૃષ્ટિથી જીજ્ઞાસુ તરફ તેમને કંમ નહી દૃષ્ટિ નાખી? એ આશ્ચર્ય છે તેમને ભૂમિકામા એકાદ સ્થાનમા ઐતિહાસિક પદ્ધતિ ખડન પણ કર્યું છે કિંતુ ભાષ્યમા એ પદ્ધતિ નથી નજાવી શકયા અગ્નિ, વાયુ, ઇંદ્રાદિયોને ચેતન સ્વરૂપ માને છે

(૮) પાશ્ચાત્ય પડિતોની વિવેચના પર આશ્ચર્ય અને અત્યાશ્ચર્ય છે કે તે પોતાની ગવેષણા પદ્ધતિને ભારતીય ગવેષણા પદ્ધતિ પર વ્યર્થજ લાદી રહ્યા છે

આ સર્વ આશ્ચર્યના ચતા હુવા પણ-અપૌરુષેયવાદી, બ્રહ્મવાદી, ઇશ્વર નિ શ્વાસિતવાદી, પક્ષના સન્નુખ એક અત્યંત મહત્ત્વ યુક્ત કાર્ય છે તે એકે આ વર્તમાન યુગમા કેવલ-શબ્દ પ્રમાણના આશ્રયથી, અથવા આત્મ પ્રમાણના આશ્રયથી, નિર્વાહ કરીને છે એટલા માટે વેદોને અનુનિર્દિષ્ટ સ્થાન પર લઈ જવાના ઇષ્ટક પ્રત્યેક વિદ્વાનનુ કર્તવ્ય છે કે આ વિષયમા ધ્યાન દેવે ॥

ઋગ્વેદ તથા અન્યવેદોમા પ્રશ્ન રૂપાત્મક કંઈ કંઈ વિચિત્ર પ્રશ્ન મળે છે- એ પ્રશ્ન પ્રાચ દેવોના વિષયમા, દેવતાઓના વિષયમા છે કંઈ કંઈ પ્રશ્નોત્તર રૂપ મત્ર એકી સાથે આવ્યા છે 'કંઈ કેવલ પ્રશ્ન જ પ્રશ્ન છે અને તે પ્રશ્નોને! અત આશ્ચર્યમા જ થયો છે

(૧૦) જે ઋષિયોએ વેદોને સૂક્તાદિમા ભુલા કર્યા તે ઋષિયોએ-એક એક દેવતા સળધીમત્રીસર્વ એક સ્થાનમા જ કેમ નથી રાખ્યા? તેવા સહસ્ર સૂત્રો પર દૃષ્ટિ નાખવાથી સ્પષ્ટ છે કે એ સૂત્ર અષ્ટાધ્યાયીના સૂત્રો, અથવા દર્શન શાસ્ત્રોના સૂત્રોની પેઠે, પરસ્પર અવલંબિત નહીં છે-પ્રત્યેક સૂત્ર સ્વતંત્ર વિષય અને સ્વતંત્ર અર્થ રાખે છે ફરી એ પ્રકાર દેવતાનુ રૂપ મત્ર વિશાગમા કોઈ આપત્તિ નહીં થઈ શકતી હની ઋગ્વેદમા એક જ મંડલ એવું મળે છે જે એક જ વિષયનું છે, તે છે નવમું મંડલ, એના સમસ્ત સૂક્ત આદ્યોપાત 'પવમાન સોમને કહે છે' નહીં તો અન્ય મંડલોમા પ્રત્યેકમા ઇંદ્ર, અગ્નિ, વરુણ કંઈ સોમ, કંઈ કોઈ, કંઈ કોઈ દેવતા આવે છે-વિદ્વાનોને આ વિષમા વિચાર કરવો જોઈયે.

(૧૧) કંઈ કોઈ સૂક્ત મા ઋષિ અને તેજ દેવતા છે ઇત્યાદિ વાંતોની તરફ વિદ્વાનોનું-વેદ વિદોનું ધ્યાન જવું જોઈયે.

(૧૨) ઐતિહાસિક પ્રશ્નવાદી પક્ષે કયન છે કે-વેદોમાં જે ઇતિહાસ મળે છે તે પૂર્વ કલ્પનો ઇતિહાસ છે, ત્યારે તેનાથી પૂર્વ કલ્પમાં પણ શુ એજ ઇતિહાસ હતો ? ફરી તેનાથી પણ પૂર્વ કલ્પમાં શુ હતું-ફરી “વેદોને કોઈ મનુષ્ય નથી બનાવી સકતો (મનુ) વેદ હશ્વગ્નો નિ શ્વસિત ૧ (ઉપનિષદ) વેદ તે પશુશ્વગ્નો ઉદ્ભવ થયા (વેદ) ઈત્યાદિની સચિતિ કેવા પ્રકારે થશે ? ઐતિહાસિક પક્ષકારે વિચાર નથી કર્યો

(૧૩) હવે અમારા પ્રશ્નવાદી પક્ષના માર્ગમાં પણ કઈ મોટી દૃઢ શિલાઓ છે-જેનો પાર કતના (કરવો) અત્યંત આવશ્યક છે-પોતાના સિદ્ધાંતના કંઈથી, અર્થથી મ ચિતિ લગાવ્યા, વિના મનુ નિર્દિષ્ટ સ્થાનપર વેદોને બેઠાવવા ઠકિન કાર્ય થઈ જશે, આ વિષયમાં મ્વાં દયાનંદે ચત્ન કર્યો છે તેમની દૃષ્ટિથી ચારે વેદોમાં કયા કયા શુ શુ છે એનું મ્યૂત દિગ્ દર્શન કરાવવું પ્રસંગાતુ રૂપ જ થશે ” (૫ ૨૮૭ થી ૨૯૨ વેદ તીર્થ-નર દેવ ચાચીજી)

આશ્ચર્યની ૧૩ કલમોમાં ઠિચિત માત્ર વિચારો —

મ્નુગ્વંદમાં એક હજાર સૂક્રા અને તેમાં દશ હજારથી અધિક મત્રો છે એમાં મુખ્યતાથી ત્રણુ દેવોનું વર્ણન છે ગૌણતાથી તેત્રીશ દેવોનું

૧ ૨ યાજ્ઞિકોએ દસ હજારમાંથી માત્ર એ હજાર મત્રો ની અદરના કંમવિના મરજી પ્રમાણે લી વેદો ચત્ર માટે છે એમ બતાવ્યું બીજા ૮ હજારની ઉપગના મત્રો છોડી દીધા તેનું શુ કારણ ? તે બધાને શુ નિરર્થક સમજ્યા હશે ? અથવા પોનોની યાજ્ઞિક વિધિમાં દબલગીરી માનીને તે સર્વ મૂખ મત્રોને છોડી દીધા હશે ?

૩ નિરૂક્ટાકાં ગીજઓની અપેક્ષા જોયા વિના સ્વછ હતાથી કોઈ મૂકતોનો તો કોઈ મત્રોના અર્થ કરીને બતાવ્યા તેથી વેદોનું મહત્વ શુ વધાયું ?

૪, તિલક મહારાજે વેદોને મ્નુષિકૃત કરાવી અત્રેજે બતાવેલી બાલ-ખપાલતાને ભૂસવાનો પ્રયત્ન કર્યો તેમાં અયોગ્ય શુ કયું ? મૂવમાંથી બગડેલા વેદોની કુદી-લાખ્યમગથી ન થઈ, ઐતિહાસિકોથી કે યાજ્ઞિકોથી ન થઈ, સ્વતંત્ર મિજાજના નિરૂક્ટકાં ગોટાલાવાદી આવતા થયા તો પછી તિલક મહારાજથી વેદોની શુદ્ધિ ન થઈ તેમાં આશ્ચર્ય કંવા જેવું શુ ?

મારી સમજ પ્રેમાણે તો અનાદિના, અપૌરુષેય, ઇશ્વર નિ શ્વસિત, આદિ અસત્યરૂપના વેદોને લાગેલા કલકોને ભૂષિ નાખ્યા

૫ મામત્રમીણ વેદોને ઇશ્વરકૃત ન જનાવતા આર્યવર્તીય આર્યોની સમ્યક્તાનો ઇતિહાસ કહે છે ત્યારે અન્ય દેશોના લોકોના માટે શુ એ ઇશ્વરીના ઉત્તમમાં એ નિકટ્યુ કે તે તે દેશોમાં સમય સમય પા ઇશ્વરીય પ્રેરણાથી કે તેવા મહાપુરુષ ઉત્પન્ન થવાથી માર્ગ દર્શક થાય પરંતુ સર્વજ્ઞ પુરુષ વિના અવ્યક્ત પુરુષો ખસ માર્ગ દર્શક જાણી શકતાજ નથી એ ત્રેનાના અટલ સિદ્ધાંત તરફ યથાલ કેમ નહીં કયો હોય ? આજ કાલના ઘણા જૈનતર મધ્યસ્થ પુરુષો જૈન સિદ્ધાંતોને બેધ જ્યા છે એટલુંજ નહીં પણ તદ્વત્તમા મગ્ન થઇ પોતાની નત્ય નિશ્ચનો પ્રકાશ પણ કરી રહ્યા છે તેમના અનેક લેખો “ જૈનતર દૃષ્ટિએ જૈન ” એ નામના પુસ્તકમાં અમારા તરફથી બહાર પડી ચુક્યા છે તે ગ્રંથ અને અમારો આ ગ્રંથ સંપૂર્ણ જોવાનો અને મનઃ કરવાની લાલામણ કરૂ છું.

૬ રનાં દયાનંદ કહે છે કે વેદોમાં ઇતિહાસ નથી, જે વેદોને પ્રાચીન ઐતિહાસિક ઋષિઓએ ઇતિહાસરૂપે સિદ્ધ કરીને જતાવેલા છે, તેનો સવયા ઇન્કાર કરવો એ કેટલું બધું આશ્ચર્ય ? સ્વામીજીએ વેદોને ત્રિકાવ અખાધિત કહ્યા તો તે અક્ષરોથી કે અર્થથી ? અક્ષરો તો હુનિયામાં જે છે તેના 'તેજ' છે તે તો એક જાની લિપી છે તેમાં કોના વાધ છે ? જે અર્થથી ત્રિકાવ અખાધિત કહેના હોય તો અનેક ઋષિઓએ જુના જુદા અર્થો કરી ને જતાવેલા છે તો પછી ત્રિકાવ અખાધિત પણ કેવી રીતે ? પૂર્વેના હજારો ઋષિઓને ઠોકરે મારનારનો વિશ્વાસ મધ્યસ્થપુરુષોને થાય ?

૭ સાયણાચાર્ય—વેદોને ઇશ્વર નિશ્ચિત અને અપૌરુષેય કહી યજ્ઞ યાગાદિકમાં પશુઓને હોમવાની વિધિ બતાવી રહ્યા છે, શુ એ બધું ઇશ્વર નિશ્ચિતમ થી પ્રગટ થયું ? એમ કેયો પ્રશ્ન મારી લેશે ?

વળી પોતાની લાખ્યભૂમિકામાં ઇતિહાસના પશ્ચાત્ત ખડત્ત કરવા ઠનમ પકડી તો પછી લાખ્યના મત્તમાં ડેમ્ અટકાવી ? શુ આ બધું ઇશ્વરીય પ્રેરણાથી થયું ? જે તેમ થયું હોય તો ચાર ઋષિઓનો ચાર વેદોની ઉત્પત્તિમાં સત્યતા કેટલી ?

૮ પાશ્ચાત્ય પડિતો ખારતીર ગવેશ્વર પર ગર, તેમાં આશ્ચર્ય માનો કે અત્યાશ્ચર્ય માનો તે તો બુદ્ધિમાં આવે તે જતાવે પણ જેઓનું મધુ જીવનજ વેદો પર છે તેમને વેદોમાંથી સત્ય શોધીને શુ જખાંયુ ?

શુ વેદો ઇશ્વર પ્રેરીત, કે ઇશ્વર નિઃસ્વરિત છે, જો તેમ હોત તો આસ વેદ પદ્ધતિ-તીલકે, મામશ્રમીજી, દાસ આદિ પડિનો ઇશ્વર કૃતનો ઇન્કાર શુ કમળને કન્તા ? તેઓનું સમજવું જ એજ છે કે, જે જે ઋષિઓની દષ્ટિમા જે જે પદ્ધતિ પડ્યા તેના તેના મનમુખનો ઇતિહાસ લખતા મયા, જો કે તેઓ પૂર્ણ જ્ઞાનના અભાવે પન્દરપન્દો વિરોધ ટાળી શક્યા નહી, તેમ સત્ય પણ ખોટાવી શક્યા નહી, તો પણ તેઓ ધન્યવાદના પાત્ર જરૂર મણાશે, કારણ હરાશહને દૂર ગમ્મી, અજેબની પેદાશને સમજી, કિંચિત્ ભુદ્ધિને કેલવી છે, એમ અમારે માનવું છે

આ અથકારેજ આઠમ આદ્યર્થના અસે બધાએ પદ્ધવાદીઓને હેદોશીને રહ્યું છે કે-આ વર્તમાન યુગમા કેવલ શર્પ પ્રમાણના, આસ પ્રમાણના, આશ્રયથી નિર્વીર કડિત છે માટે વેદોને મનુ નિર્દિષ્ટ સ્થાન પુલત જવાને ધ્યાન દેવે

આ અથકારે આ વર્તમાન યુગમા ઇશ્વર કૃતાર્થ વેદોની માન્યતાઓને અસેડી, મનુ નિર્દિષ્ટતા રહેવા દેવાની સુચના કરી ત્યારે પુવેના ઋષિઓએ ઇશ્વર કૃતાન્કિની તે બધી માન્યતાઓની પ્રપચ બલ પાથગલી હશે કે જેથી તેમાની એક પણ ક્રમમા ન આવી ? જે વસ્તુ ત્રિકાલ અખાધિત હોય તેને યુગ યુગમા ફેરવવાની જરૂર પડે ?

ત્રિકાલ અખાધિત વેદોની એક પણ ઘાજી અખડિત નવી તો પછી એ ત્રિકાલ અખાધિતા કયા પ્રકારની ? આ બધા વિચારો જોતા જરૂર કોઇ પુવે આવતા મત્ય હમથી વિપરીત થયેલા પ્રપચીઓથી પ્રપચ રચાએલો હોય ત્યા એક પણ ખાજી અખડિત ન હોય ત્યા એ અનુમાન અયોગ્ય ન ગણાય તે પ્રપચ આ અજેબના ગજ્યર્થ નહી ચાલવાના ભયથી, વેદોને ઋષિકૃત ઠગવી દરીથી પોતાનો પ્રપચ ચાલુ રાખવાના માર્ગો જોલી નહેલા હોય ? અરે એમ વખતો વખત ઊધુ છતુ કઠીને કયા સુધી ગાડુ ગળડાખ્યા કરશે અને તેમા આત્માનો શો ભલીવાર થશે ? માટે જનાવુ છુ કે-આ નવીન પ્રપચો કરવાનુ છોડી દઇને મત્ય કયા છે તે જોવાની અને ઇછા થાય તો ગ્રહણ કરવાની ભુદ્ધિ રાખો જેથી જને લોકમા માત્માનો ઉદ્ધાર થઇ શકશે કેમકે સત્ય તત્વની પ્રાપ્તિ થયા વિના આત્માનુ કલ્યાણ થઇ શકતુર્વ નથી આ વાતને સર્વ દર્શનકારે માન્યજ રાખે છે સુત્રેષુ કિમધિકેન ?

૬ મગનેકાન્કિમા વિચિત્ર પ્રશ્ન-ઉત્તર વિના પ્રશ્નના જ રૂપમા રહી ગયા અનુમાન ધાય છે કે એમ રમના જોરથી પ્રશ્ન જોડાયા હોય, જોગ ઉતરી ગયા

પછી પ્રશ્નો ઉત્તર વિના તેમને તેમ નહીં ગના હોય ? આમજતો પડિતો બતાવે તે ખરૂં બા

૧૦ આટાધ્યાયી આદિના સૂત્રકારોએ અનેક સૂત્રોની રચનાઓ કરીયો. પણ તેના કાર્ત્ત્વો માથે એક એક જ હતા, તેથી તે રચનાઓ તે તે સૂત્રોથી અવનમિત પણાથી થઈ તે પ્રમાણે વેદોના સૂત્રોમાં ન થવાનું કારણ એમ જણાય છે કે તે સૂત્રોની રચના અનેક ઋષિઓએ અનેક વર્ષો સુધી કરેલી છે તેથી સંગ્રહકાર ઋષિઓ ને એક એક ને અવનમિત કરી શક્યા હોય, તેમજ નતો પૂર્વા પરનો વિરોધ ટાળી શક્યા હોય, અને બધાએ દેવતાઓના ચક્રતો થોડા થોડા ફરકમાં ગુણાએલા તેવાને તેવા સ્વરૂપમાં ગોઠવી દીધા હોય, તેા તે પ્રમાણે જનવા એમ છે આગળ તો પડિતો જે ખરો વિચાર બતાવે તેનો વિચાર કરી લેવો

૧૧ “ ઠઈ કોઈ સૂકતમાં તેજ ઋષિ અને તેજ દેવતા ” આવેલા હોય તો જોતામાં જોડું આશ્ચર્ય મનાય, કારણ જે વેદોને ઇશ્વર કૃત માનીએ તો તે ભૂલ ઇશ્વરથી થએલી કબૂન કરવી પડે તેતો અતિ અનિષ્ટ થાય

બાકી સોમ રસના પાનથી ઉન્માદી બનેલા ઋષિઓથી પ્રગટ થએલા સૂક્તોમાં ગરબક જોતા થા જવાનો સંભવ રહે છે અને તેમ થએલું પણ છે કોઈ કોઈ સૂક્તો તેના તેજ જ બે ત્રણ ત્રણ વાગે ગોઠવાઈ ગયેના છે એમ આ અધિકારનોજ પોકાર થએલો છે

૧૨ ઐતિહાસિક પ્રશ્નવાદી-આ આવતા વેદોના ઇતિહાસને પૂર્વ કલ્પનો બતાવે છે ત્યારે આ અધિકારે પ્રશ્ન કર્યું છે કે-તેનાથી પૂર્વ કલ્પમાં શું આજ ઇતિહાસ માનવો ? વળી તેનાથી પૂર્વ કલ્પમાં શું ? એમ અનવરથા વિચારવાની બતાવી છે

વળી પુલવાનું કે-વેદોમાં પૂર્વ કલ્પનો ઇતિહાસ જનાઓ, ત્યારે આ કલ્પનો ઇતિહાસ કયે ઠેકાણેથી મેલવવાનું બતાવતા હશે ? અથવા આ કલ્પમાં કોઈ ઇતિહાસ જન્યોજ નથી એવી માયન્તા થએલી છે ?

૧૩ કલમ તેરમીમાં જનાવ્યું છે કે-અમારા પ્રશ્નવાદી પક્ષના માર્ગમાં પણ કુદ મોટી દૃઢ શિલાઓ છે આઘોપાત વેદોની સુગતિ લગાવના વિના મનુનિર્દિષ્ટ સ્થાન પર બેઠાવના કઠિન કાર્ય છે જે વિદ્યમા અવાળ દયાનંદે

યત્ન કર્યું છે એમ કહી પ્રકરણ ૭૩ માં સ્વામીજીની માન્યતા લખીને બતાવી છે તેનો વિચાર સ્વામીજીના પ્રકરણમાં કયા શુદ્ધ છે ?

અદૃશ્ય ઇશ્વરથી તત્ત્વરૂપે વેદો મલતા રહેલા ખરા ?

આર્યોના તહેવારોનો ઇતિહાસ નામ ગ્રંથના પૃ ૩ માં જણાવવામાં આવ્યું છે કે—આપણા મનુષ્યની ગણતરી પ્રમાણે ચાગ્ર અબજ અને બત્રીશ હજાર વર્ષ થાય ત્યારે પ્રાદ્ય દેવનો એકજ દિવસ થાય આ જગતની ઉત્પત્તિ થયાને આજે પચ્ચાસ વર્ષ થયા છે, અને આગળ તે પ્રમાણે બીજા પચ્ચાસ વર્ષ થશે ત્યારે આ જગતનો મર્વથા નાશ થશે ”

અર્થાત્ પ્રલય થશે, તે પ્રલય દશામા—વેદાદિક, આકાશદિકે કાંઈ પણ રહેજ નહીં

- , એવા પ્રકારની અનેક સૃષ્ટિઓની રચના પ્રાદ્ય કરતા રહ્યા અને નાશ પણ કરતા રહ્યા અને અદૃશ્યપણે રહી ચાર ઋષિઓને ચાર વેદોનું જ્ઞાન તેવું ને તેવું બતાવતા રહ્યા

આ વાત શું વિચારવા જેવી નથી ?

આ પ્રત્યક્ષમાં દેખાતી પૃથ્વી, આકાશ અને અમુદ્ર આદિ નાશ કરતી વખતે કયા જઇને નાખતા હશે ? અને બનાવતી વખતે આ ઇશ્વર પાછું બધું કયાથી લાવતા હશે ? કોઇ ઇશ્વરની શક્તિ માત્ર કહી દેવી તે પ્રમાણુ વિનાની ગણાય ? ઉપરની વાતનો યોગ્ય ખુલાસો ન મલે તો આ સૃષ્ટિ અનાદિ કાલની સિદ્ધજ છે અને એ વિના બીજે માર્ગ દેખાતોજ નથી.

જૈન ઇતિહાસ જણાવે છે કે—નતો આ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કોઇએ કરી છે અને નતો એનો સર્વથા નાશ થયો છે એવો પ્રવાહથી અનાદિનોકાલથી ચાલતી આવેલી છે અને તે પ્રમાણે ચાલ્યાજ કરવાની છે માત્ર કાલક્રમથી હાનિ, વૃદ્ધિ થયા કરે છે જેમ—દિવસ અને રાત્રિ, શીયાલો, ઉનાલો, અને ચોમાસુ અને સ વત્તરો પલટાયા કરે છે તે પ્રમાણે દિન પ્રતિદિને હાનિ રૂપે ચાલતા આવેલા લાખા લાખા કાલને કોઇ એ સુગના રૂપે તો, કોઇએ કલ્પના સ્વરૂપથી, કયા નથી બતાવ્યો ? વિચાર કરશો તો બતાવેલોજ છે

જૈનોના મર્વશ પુરુષોએ અર્વસર્પિણી અને શિત્સર્પિણી (અર્થાત્ દિન પ્રતિદિન—હાનિ અને વૃદ્ધિરૂપ) છ છ સંખ્યાના વિભાગવાદી, ઘણા મોટા લાખા

કાલથી પવટા ઉપ- પનટા' માગતી, અનાદિના કાલથી આવતી આવેલી, આ હુનીયાને બતાવેલી છે અને તે પ્રમાણે બધાએ જૈનોના સ્વર્ગ પુ પોતુ એકજ અટલ વાક્ય છે

અનેત મતવાદીઓએ-બુદ્ધ બુદ્ધ સ્વર્ગર્પથી આ હુનીયાને બિતપન્ન કરવા વાળા પોત પોતાના ઇશ્વરને બતાવ્યા છે તે બધા ઇશ્વરેમા આ હુનીયાને બિતપન્ન કરવાળો ખરો ઇશ્વર કયો ?

આ હુનીયાને ઉત્પન્ન કરતી વખતે તે ઇશ્વરે પૃથ્વીઓના, પહાડોના, અને પુગણોમા મનાએલા માત સમુદ્રોના, મમાલા કયાથો લાવ્યા હશે ? અને તેનો નાશ કરતી વખતે આ બધી પ્રત્યક્ષ દેખાતી વસ્તુઓને ઉઠાવીને કયે ઠેકાણે ફેંકી દેતા હશે ?

આરો વેદોમા પુરૂષ સૂક્ત છે તેમા-ચલુર્વેદના પુરૂષ સૂક્તનો અર્થ તરતા સ્વામી દયાનંદજીએ-માત સાત આવગણધી વીટાએલી નકરની પૃથ્વીઓ જણાવેલી છે તો-તે બધાના 'મસાલા તે ઇશ્વરે કયે ઠેકાણેથી લાવીને ઘાલેવા' અને ફરીથી આ હુનીયાનો પ્રલય કરતી વખતે તે બધા મસાલા કયે ઠેકાણે લઈ જઈને મૂકતા હશે ?

કેાઇ કહેશે કે એતો બધી ઇશ્વરની માયા છે, તો વિચારવાનું કે જો ઇશ્વરની માયા ઇશ્વર થો જુની માનીએ ત્યારે તો જો પદાર્થજ મહાના કાયમ ગણાય, તેતો એકજ ઇશ્વરની માન્યતા વાલાને ઇશ્વર નથી જો કદીય માયાને ઇશ્વરની સાથે સદા રહેતી માનીએ ત્યારે તો માયાવાલા જીવોની પેઠે તે ઇશ્વર પણ રૂપિત કેમ ન ગણાય ? માટે આ માત કેાઇમત્ય જ્ઞાનીના તત્ત્વથી લખાએલી' હોય એમ જનાતી નથી

૧) જૈન ઇતિહાસ જમાને છે 'કે આ અવમર્ષિનીનો કાન' છે' (એટલે હાનિનો કાલ છે) પૂર્વે ઘણા લાખો કાલ સુધી યુગલ ધર્મ આવતો રહેલો હતો તે યુગન ધર્મમા વિકૃતિનો સમય આવતા પ્રથમ 'નિમેલ વાહન' આદિ સાત કુલ કુળે ઋમવાર ચતા આવ્યા આ વાર્તા પુગણ કારો એ પણ લખીને બતાવેલી છે તેમા જે માતમા નાશિ'કુલંકર થયા તેમના પુત્ર થી નકપર્ષદેન તે સવસ પુરૂષ થયા તેમને કાલને ફેરફાર ચએવો જાણી પ્રથમ યુગવ ધર્મનો પ્રવૃત્તિ ને હટાવી અને લોકોને વ્યવહારે માર્ગની પ્રવૃત્તિ ગિજની અને તેનો સાથે સત્યધર્મની પ્રવૃત્તિ પણ પ્રથમ જ મતાની

શ્રી ઋષભદેવને એ પુત્રો હતા તેમા જે મોટા ભગત હતા તે ચક્રવર્તી ગંત થયા હતા તેમનાથી જ આ ખડનુ નામ ભારત વર્ષ પડ્યું હતું (ભાગવત વાળાએ જડ ભગત કહેવાની ધિકાઈ કરેલી છે)

તે ભરત રાજાએ પોતાનામા સદા મત્ય ધર્મની ભગૃતી થતી ગહેવાને માટે ઉપદેશકનો વર્ગ સ્થાપ્યો, તેઓ રાજદારે બેમીને મા-હન, મા-હન, એવા વાક્યનો ઉચ્ચાણુ ઠરી ભરત ચક્રિને હમેશા ધર્મની ભગૃતી આખ્યા કરતા અને તેમના નિર્વાહનો પ્રબધ સદા ગંજન તરફથી થયા કરતો એટલે તે ઉપદેશકનો વર્ગ ધણો વધી પડતા પરીક્ષા લીધા પછી તેમને ઢાળણ કરવામા આવતા

તે લોકાના સ્વાધ્યાયના માટે ભગત ચક્રવર્તીએ શ્રી ઋષભદેવ ભગવાન ના ઉપદેશાનુ માગ ચાગવેદો બનાવીને આખ્યા તેઓ તેની સ્વાધ્યાય કરતા અને રાજદારે આવતા ત્યાગે મા-હન, મા-હન, એવા પ્રકારની ચેતવની આખ્યા કરતા, તેથી તે વર્ગ 'બ્રાહ્મણુ' શબ્દથી પ્રસિદ્ધમા આવ્યો તે બ્રાહ્મણુની પાસે ધણા લાખ કાલ સુધી અર્થાત્ જૈનોના આઠમા તીર્થંકર સુધી તો એક સરખી જ આવતી ગઈ અને તેની સાથે જૈન ધર્મ પણ વિકાર વિનાનો જ આવતો આવેલો ત્યાગે બાદ કોઈ નિકૃષ્ટ કાલના પ્રભાવથી

જૈન તીર્થંકરોના શાસની મર્વયા ત્રુટી થતા તે બ્રાહ્મણુ વર્ગમાના કેટલાકો ધર્મના અધ્યક્ષ પણાની સ્વતંત્રતા ઢગ્વા લાગ્યા અને પોતાના સ્વાધ્યાને વધગી રહેના, પાછાથી થતા આવેલા સર્વજ્ઞ એવા તીર્થંકરોના ઉપદેશનો લાભ લેવા પ્રેરાયા નહીં એમ ધણા લાખા કાલ સુધી વચમા મોટી ગરળંડે થતી રહી જેમ જેમ નિકૃષ્ટ કાલ આવતો ગયો તેમ તેમ વેદોના વિરોધમા પણ મોટો ફેરફાર થતો ગયો અને છેવટમા પ્રાચીન વેદોના નામો પણ ફેરવી નાખવામા આવ્યા

તેઓની આજીવિકા વિધાન હતી તેથી અક્ષરોના પડિતો હતા માત્ર પોતાની વિધાના મર્વથી મર્વજ પણાનો ઇન્કાર કરતા, પોતાની સ્વતંત્રને જાલવવા માટે દશ્ય પદાર્થોની નવી નવી શ્રુતિઓનો નગ્રહ કરતા અને પ્રસિદ્ધ દેવતાઓની મત્રોથી પ્રાથનાઓ પણ કરતા રહ્યા અર્થાત્ વેદોનુ મૂલ સ્વરૂપ બદલાતુ ગયુ કાણુ તેમનામા કોઈ સર્વજ્ઞ થયો ન હોતો, તેમજ કોઈ નેતા પણ મનાયો ન હતો

આ તરફ જૈનના મવજ તીર્થંકરો કોઈ લાખા લાખા કાલમા થતા ત્યારે તેમણુ શાસન આવતુ અને કોઈ કાલ દોપના પ્રભાવથી તેવા ત્યાગી વૈરાગી

રક્ષક છવોના અભાવમા પાછવથી બધ પડી જતુ તેવા પ્રકારનુ જૈન શાસન નવમાથી તે સોલમા તીર્થ કર સુધી વચમા સવયા પ્રકારથી ધૂન્યરૂપનુ થતુ ગયુ

આ તરફ તે બ્રાહ્મણ વર્ગનુ પ્રાણય પણ વધતુ ગયુ તેની સાથે તેમની સ્વછ હતા પણ વધતી ગય

આગળ ઘણો લાખો કાજ ભાતા વેદોને સર્વથી શ્રેષ્ઠ ઠરાવવા માટે તેમા સ્વ ઇદિકના ઉચ્ચારોની યોજનાઓ ગોઠવવામા આવી હોય ત્યાગબાદ વેદો ઇશ્વર કૃત છે એવા પ્રકારની ઉદ્દ્યોતણા પણ બહાર ઠરાવામા આવી હોય, ત્યારબાદ તેમાની ખરી માન્યતાઓ ફેરવતા સુદ્ધિ કરાના આહવાન, પ્રવચાવરથા, હિરણ્ય ગમ પ્રજાપતિ આદિના સૂકતો અને તેના મત્રો પણ પાછવથી નવીન રૂપે જોઠવાયા હોય, કારણ તે સૂકતોના અને મત્રોના એ બન્નેના જે અર્થ કરવામા આવ્યા છે પણ સત્યતાથી વેગવા હોય એમ જણાય છે

ઇશ્વરકૃત વેદોના નામે સ્વતન્ત્રા એટલી બધી વધારી મુઠી કે કેટલા એક સુકત મત્રોમા તદ્દન નિહાયતા, અને કેટલાએક સૂકત મત્રોમા તદ્દન અવાચ્ય શબ્દો પણ ગોઠવા હતા કિચિત્ પણ વિચાર કર્યો હોય એમ મિનકુલ જણાતુ નથી ઇશ્વરના નામથી તેવા સ્વરૂપના લખાએલા નમુના દાખવ બે ચાર ફકરાઓ લોકોની ભણ માટે લખીને બતાવુ તેથી મારા પર રાજ ન કરતા સત્યા મત્યનો વિચાર કરી જોનો એવી મારી નમ્ર પ્રાર્થના છે —

યશ રહસ્ય પૃ ૧૩ મા—વેદ એટલે શુ જો આપ મને એ પ્રશ્ન પુછવા માગતા હો તો હુ તેનો જવાબ આપી શકીશ નહી આપણા શાસ્ત્રકારો પણ તેનો જવાબ આપી શક્યા નથી તેઓએ એટલે સુધી હલુ છે કે—વેદના બે ભાગ છે—મત્ર અને બ્રાહ્મણ મત્ર અને બ્રાહ્મણ એ બને મળી વેદ થાય છે સમાજિક વ્યકિત માટે મત્ર અને બ્રાહ્મણ બન્નેની કિમત મરખી છે બને વેદ વાક્ય છે, બને નિત્ય અપૌરુષેય છે જેઓએ ફેલાવો કર્યો છે તેનુ જ નામ કપિ વેદના મત્રોના ત્રણ વર્ગ પાડી શકાય—ત્રેકગ્, ચતુ , અને સામ માટે જ મત્રાત્મક વેદ વિદ્યાને ત્રયીવિદ્યા કહે છે

પૃ ૧૪ મા—“ચોથા અર્થવ વેદને પાછવથી પગલે વેદના વર્ગમા ઘુસા હયો છે પૃ ૧૫ મા—એ વેદ વક્યની સમાનતા બળવત્રા માટે પાછવથી થએલા પડિતોને પુષ્કળ માયુ પકવવુ પડયુ હતુ”

ભાષના સળથે—તૈત્તિરીય આશ્વયકે પ્રપાઠ ૬, અનુવાક ૧ મત્ર ૧૧ મેલ.

પુરુષસ્ય સયાચરિ વિ તે ગ્રાણ મસિસસં શરીરેણ મહી મિહિ સ્વધયેહિ
પિતૃ સુપ પ્રજયાઽસ્માન્નિહાવહ ॥ ૧૧ ॥

શાયણાશાયર્થના ભાષ્યના અનુસાર—પદાર્થ—હે (પુરુષસ્ય) મૃત
પુત્રવની, (સયાચરિ) રાજગવી, અર્થાત ગૌ, (તે) તારા (ગ્રાણ) પ્રાણોને
(મસિસસં) હું શિથિલ કરી ચુક્યો છું, (શરીરેણ) તું આપણા શરીરથી
(મહી) પૃથ્વીને (મિહિ) પ્રાપ્ત થા, (સ્વધયા) અમૃત અર્થાત હવિ-સ્વરૂ-
પથી (પિતૃ) પિતરોને (ઉપેહિ) પ્રાપ્ત થા, (હહ) આ લોખા (પ્રજયા)
અત્તાન સ્થભેત, (અસ્માન્) અમારા લોકોને (આવહ) ઠલાણુ પ્રાપ્ત કરે,
નિશ્ચય તે ભાષ્યથી જોઈ લેવું. ॥

(ત્રુહદારણ્યકોપ નિષ્પત્ત-અધ્યાય ૮ મો, પ્રાશ્ન ૪ થો, મંત્ર ૧૮ મો.)

“અથ ય દદે સ્તુત્રો મે પદિતો વિજિગીત સમિતિગમ શુશ્રૂયિતો
ચાચ માપિતા જાયેત સવા વેદાન સુ ધૃતીત સવમાયુ રિયાદિતિ મોસોદન
પાચયિચા સપિપ્પત મત્રીયતા મીશ્વરત જનયિત વા આક્ષેણ વા ક્ષપમેન વા”

શકરભાષ્યના અનુસારથી ભાવાર્થ—જે પુરુષઓનું આર્હિતો હોય કે
મારે એવો પુત્ર ઉત્પન્ન થાય કે જે પડિત વિકાન અને સસ્કૃત વાણી બોલવા
વાળો તથા સર્વ વેદોના વક્તા, અને પૂર્ણ આયુષ્ય વાળો થાય, તે
પુરુષ માસ મિશ્રિત આવશેનું લોજન પકાવીને અને તેમાં ઘી નાખીને
પોતાની આ મહિત ખાય મામ ઉક્ષતુઅર્થાત મોટા બલદનુ હોય અથવા
ઋષભનુ અર્થાત ઉક્ષથી અધિક ઉમરવાળા બલદનુ હોય

કાત્યાયન સ્મૃતિ પૃ ૭૬ માંના શ્લોક સાતનો પડિત ભીમસેને કરેલો
અર્થ હિંદી ભાષામાં છે તેનો અનુવાદીમાં સાગ—

“યજ્ઞસળથી પશુની ઇન્દ્રિયો વા છિદ્રોને, દર્શના કુચાથી આપણી
ઈંછાનુ કુલ કેમથી મત્ર લખ્યા વિના પ્રક્ષાલન કરે અને વપાશ્રયણી નામક
યજ્ઞપાત્ર (જેના પર રાણીને વપા પકાવી બાય છે) ખાખગના પત્રોની અથવા
વાકડાની હોવી જોઈએ

આચના શરીરમાં ચાઉદ છિદ્ર હોય છે માત્ર તે ઉપરના માથામાં, ચાર સ્તન, નાભિ, યોનિ, અને ગુદા ॥ ૧-૨ ॥

માનના કકડા કરવાને છરી હોય છે, પ્રધાનના જ દ કમળી વપાને લઈને સર્વ " સિંચકૃત્ પરંત હોમ કરે અને તે સમયે મ અને સમાપ્ત કરે અર્થાત્ પ્રધાનધાગ, અને સિંચકૃત્ જને મત્રોને મિદ્યાનીને એકજવાર વપાની આહુતિ આપે હૃદય, જિહ્વા, ગુદણ, હાઠકું, જિગર, વૃષણ, સ્તન, શ્રોણિ, સ્કંધ, અને સટાનો જન્ને પારવ, એ પશુના અંગ કહેવાય છે ॥૪૫॥ એ અંગીયાર અંગોના ' અવદાન ' નામ કકડા લેખાનુમાન ગણતી થાય છે અને પાર્શ્વ વૃષણ (અડકોય) અને સક્રિય, બાધ એ જન્મે હોય છે તેથી પશુના ચૌદ અંગ કહ્યા છે ॥૫૦॥ અત્યેક કપોકત કામોમાં શ્રુતિને અસ્તિત્વ કરવી જોઈએ, આથી બકરા અને વરુ જન્ને પત્રોમાં આઠ સ્થાઓથી હોમ કરવો જોઈએ ॥૬૧॥ યજ્ઞ પશુના અંગોના જેટલા અવદાન નામ કકડા (હુકય) પ્રસ્તર નામક કુશો પર કરીને ગજ્યા બાધ તેટલાજ પાપસ નામ ખીંગના પિંડ પશુ ન હોય તોપણ કરાવે ॥૭૧॥

દ્વિવેદી મણીલાલ નણુમણ નિદાત સારના પૃ ૪૩ મા—

“ યજ્ઞો મંજ યે એક વાત વિચારવા જેવી છે ધર્માખરા મોગ મોટા યજ્ઞોમાં એકે બેથી મો સો સુધી પશુ માનવાનો મ પ્રકાય પડેલો નજરે પડે છે બકરા, ઘોડા, ઇલાદિ પશુ માત્રનો જલિ અપાતો, એટલુ જ નહીં પણ આપણને આશ્ચર્ય લાગે ॥ કે માણુસોનો પણ ભોગ આપવામાં આવતો ॥ પુરૂષ મેધ એ નામનો યજ્ઞજ વેદમાં સ્પષ્ટ કહેનો છે અને શુન શેફાદિ, વૃત્તાતો પત્ર એ વાતની પ્રાક્ષી આપે છે વળી આ રકત શાવમાં આનંદ માનવા ઉપાત-સોમ પાનથી અને ઉવટના વખતમાં તો મુગ પાનથી પણ, આર્થ લોકો મત્ત થતા માલમ પડે છે પરમ ભાવનાના અચળી પન્ને પામેલી સપિઓમાં એવો સ પ્રકાય જણાય એ અવગત આશ્ચર્ય પેદા કરવાવાળુ છે ” ઇત્યાદિ ॥

પુન પૃ ૭૩ મા—“ વિવાહ મંજ યે ‘ મધુપર્ક ’ ની વાત જરા કહી લેવા જેવી છે—એવો ધર્માચાર છે કે આવેના અતિથી ને માટે ‘ મધુપર્ક ’ કરવો જોઈએ ” વ ” પણ અતિથિજ છે અસન જેમ યજ્ઞને માટે ‘ ગો વધ ’ વિહિત હતો તેમ મધુપર્ક માટે પણ ગાય કે જળદનો વધ વિહિત હોનો માસ વિના મધુપર્ક નહીં જેમ અશ્વલાયન, સૂત્ર કહે છે ને નાટકાદિકોથી જણાય છે કે સાના મહર્ષિઓ માટે પણ મધુપર્કમાં ગો વધ કરેલો છે આશ્ચર્યની વાત છે કે જે ગાય આજે બહુ પવિત્ર ગણાય છે તેને પ્રાચીન સમયમાં યજ્ઞ માટે તથા મધુ પર્ક માટે મારવાનો રિવાજ હતો ”

ચર્યાદિકના બહાને મહાત્મ્ય ઋષિઓની ચલાવેલી આ અનર્થની પરપરાનું માપ કાઢી શકાય અર્થ ? પૂર્વ કાવમા માણુનોતુ ભક્ષણ રાક્ષસો કરતાં એવી પ્રથા ઠેનાથી અને કયાથી ઉદ્ભવી ? અને એ વાત કયા કાલનાં ગર્ભમાંથી બહાર આવી ? ॥

પંડિત સત્યજીત સામશ્રમીજીની આખ્યાયી અલકૃત, ક્ષત્રિય કુમાર શ્રી મહુદય નારાયણ વર્મા કૃત લાખાનુવાદ સહિત. મધુપુરગ્રંથ શાસ્ત્ર પ્રકાશ કાર્યાલયમાં—અતિ ૧૮૬૩ માં છપ્પા હુવા. સામવેદ કૌશુભીશાખા ગૃહ્યકર્મ પ્રતિપાઠક

‘ગોમિલ ગૃહ્યસૂત્ર’ યિના પ્રપાઠકના હથમા બરખો—

પૃ ૧૬૪ થી—અર્ચકમાથી તે ૩૧ માં મુધીના સૂત્રો તેની હિંદી લાખાનો માત્ર શુજગતી લાખમા સાર લખીને બતાવી એ છિએ

“તેષાં ઋત્વે મધ્યમા ગાં ॥ ૧૪ ॥”

“તાં સધિવેલા સમીપ પુરસ્તાંદકે રચસાધ્યો પશ્ચિનાયા જુહુયાં યત્પચાય પ્રધ્યાતતેતિ ॥ ૧૫ ॥”

“હુત્વા જાનુમન્નયેતાનુ ત્વામાતા મન્યતામિતિ ॥ ૧૬ ॥

“યથ ગતીમિરન્દ્રિ પ્રોક્તે દષ્ટકાયૈ ત્વાજુષ્ઠા પ્રોક્ષામીતિ ॥ ૧૭ ॥

“ઉત્તમુરેન પરિહરેત્ પરિઘાજપતિ કવિરિતિ ॥ ૧૮ ॥

“અપ પાનાય દયાત્ ॥ ૧૯ ॥

“પીતશેષ મધ સ્તાત્ પશો રચસિષ્વે દાસે દેવેભ્યો હવિરિતિ ॥ ૨૦ ॥

ક્ષત્રિય કુમાર કૃત હિંદી લાખાથી—શુજગતીમા લાવાઈ—“પોવ માસની પૂણિ માની પછી આઠમ તિથિનો ઝોભામ દ્વારા માસાષ્ટકા કરે ॥ ૧૪ ॥”

“સધિવેના (શત અને દિનકાં સંજોગ સમય) ના કોઈક પહેલાં અનિના પૂર્વભાગમા તે ગાયને લાવીને રાખે પછી સધિવેના થાય ત્યારે “યત્પશવ પ્રધ્ય યત” આ મત્રથી ઘીની આહુતિ દેધને કાર્યારંભ કરે ॥ ૧૫ ॥”

§ આ સૂત્રો જેના ઉપરથી લખાયા છે તેની ગેર હાજરીમા—કપકતા વાપિત્તમિષજુ યત્રમા—હરનીસન ૧૮૮૦ માં છપ્પા હુવા

ન્નદશત તર્કાન કાર કૃત લાખાથી યુક્ત—‘ગોમિલ ગૃહ્યસૂત્ર’ જે જે વડોદરા મેટ્રન લાયબ્રેરીમા છે તેમા સુત્ર સંખ્યા ૧૮ ની છે તેથી ચાર સૂત્રો ફરક છે

“ કાર્યાર્થ લ સ્વયંક પૂર્વેકા આહુતિ આપે-પણ એ સમયે યવ મહેલુ જલ, પવન છરા, શાળા વિશાળા, બહિઃ ઇંદ્રમ વી-એ સમિધા અને સ્તુવ એ સર્વ પશુ પોતાની પાસ આવશ્યકતાનું સાર સારી રીતે રાખે. “ મનુવા ” એ મંત્રનો પાઠ કરતો એકો ગાયને મારવાને માટે નિમત્રણ આપે ॥ ૧૬ ॥ ”

“ અષ્ટકા દેવતાની પ્રીતિના માટે પ્રીતિ પૂર્વક સેવનીય તમને ધોવું હું ” એ મંત્ર બહુતો થકો તે વધ્ય ગાયને યવથી બીજેલા ખાણીથી ધોવે ॥ ૧૭ ॥ ”

“ પરિવાજપતિ ” (છ. આ ૧-૧-૧૩, ૧૦) એ મંત્રને બહીને એક મુઠી ખંડ) રજલા કરી તે બલતા ખંડ)રથી તે ગાયની પ્રદક્ષિણ કરે ॥ ૧૮ ॥ ”

“ તે ગાયને એક પાત્રમાં ખાણી પીવાને આપે ॥ ૧૯ ॥ ”

“ યીધા ખજી જે ખાણી બચે તેમાં—“ આચદેવેમ્યો દયિ ” એ મંત્રને બહીને તે ગાયના અધા ભાગને સિંચે ॥ ૨૦ ॥ ”

“ યયેના મુદગુત્તુષ્ણ સસપયતિ ॥ ૨૧ ॥ ”

“ પ્રાક્ શિરસ મુદક્ષ્પરી વેચ દૈવતયે ॥ ૨૨ ॥ ”

“ દક્ષિણા શિરસ પ્રત્યક્ષ્પરી વિદ્વદેવતયે ॥ ૨૩ ॥ ”

“ સહસ્રાયા તસ્યા જુહુયા ઇત્પશુ માયુ રજ્જતેતિ ॥ ૨૪ ॥ ”

“ પત્નીચોદક માદાય પશો સગાણિ શ્રોતાસિ પ્રક્ષયયેત ॥ ૨૫ ॥ ”

ભાવાર્થ—પછી મારવાને માટે પ્રસ્તુત કર્ત્વિક્ષ ગણુ તે ગાયને અગ્નિના ઉત્તર ભાગીને ઠાપી નાખે ॥ ૨૧ ॥

જ્યારે કેવ કાર્ય નિમિત્તે ગાય મારી જાય ત્યારે પશુનું મનતક પૂર્વ દિશામાં નાખે, અને આટો પગ ઉત્તર તરફ રાખે

“ અને જો પિતૃ કાર્યના માટે ગાયનો વધ થતો હોય તો પશુનું મનતક દક્ષિણ દિશામાં રાખે, અને તેના પગ સર્વ પશ્ચિમ તરફ રાખે ॥ ૨૨-૨૩ ॥—ઉક્ત ગાય માર્યા પછી “ યત્પશુ મંત્રથી હોમ કરે ॥ ૨૪ ॥ એમ યજમાનની સ્ત્રી ખાણીથી તે કાપેલા મસ્તકવાળી ગાયના-ને-૪ આદિ ઇન્દ્રિય મારી રીને ધોવે માયામાં નેત્રાદિમાં, ચાર મ્તન, નાસિ, કેડનો ભાગ, શુદ્ધાદેશ, એ ચક્રદેશના છે ॥ ૨૫ ॥

“ અગ્રેર્જનાર્મિ પચિત્રેવતધાયાનુલોમ મારુત્ય વપા મુદરતેત ॥ ૨૬ ॥

“ તાશાસ્ત્રાવિશાસ્ત્રયો વાન્દયો રજ સજ્યા મ્યુદય ધ્રપયેત્ ॥ ૨૭ ॥

“ પ્રશ્ચ્યુત્તિનાયા વિશસયેતિ પ્રયાત્ ॥ ૨૮ ॥

“યથા ન પ્રાગ્ ગ્ને ધૂમિગોણિત ગછેત્ ॥ ૨૯ ॥

“શૃતા મમિધાયોદગુ દ્વાસ્ય પ્રત્યમિ ધારયેત્ ॥ ૩૦ ॥

‘સ્થાલીપાકાદૃતા વપા મવદાય સ્વિષ્ટઋદાદૃતા વાઽષ્ટકાયે સ્વાહેતિ
જુહોતિ ॥ ૩૧ ॥

ભાવાર્થ—નાજિના સમીપ પવિત્ર જે છુપાવીને લોભાનું સરણુ કમથી
છરીથી નિગ્ન ગામી આલનથી કાપીને તેમાંથી વપા (ચરણી) નીકાલે ॥ ૨૯ ॥
અને નીકાલેલી વપાને શાખા વિશાખા નામક ખાખરની લાકડીના બનાવ્યા હુવા
ઢાંડનના આધાર ઉપર ગામીને પાણીથી સામાન્ય રૂપથી ઘોળને અગ્નિથી મિદ્ધ
કરે ॥ ૨૭ ॥ આ તરફ તે ગાયના નાજિના સમીપથી કાપીને મેદ નીકાલીને તે
ગાયનું આમડું નીકાલવાની આજ્ઞા કરે ॥ ૨૮ ॥ પગનું આમડું કાઢતી વખતે
એવું ન થાય કે અગ્નિના આગળ યદ્યદ્ધિર (લોહી) વહી નીકલે ॥ ૨૯ ॥ એ
વપાને તૈયાર થતી વખતે તેમાં ઘીનો ઢાલ દેઇને ત્યાંથી અગ્નિના ઉત્તર ભાગમાં
ઉતારીને રાખે અને ફરીથી તેમાં ઘીનો ઢાલ આપે ॥ ૩૦ ॥ અનંતર તે અગ્નિમાં
પાકેલી વપા જે ઢાંડના કારણથી જમી જશે તેથી સ્થાલી પાકની રીતિથી અથવા
સ્વિષ્ટ કૃતની રીતિથી અપુથી કાટીને તેમાંથી લઇને “અષ્ટકાયે સ્વાહા” એ
મંત્રથી હોમ કરે ॥ ૩૧ ॥ ઇત્યાદિ વિશેષ તે અથથી ભેદ લેવું,

પશુનો કે મનુષ્યનો ઘાત ઇશ્વરે બતાવેલો કે માસલણકોએ ?

પશુના સબંધે કિયત્ જણાવ્યું હવે મનુષ્યના સંબંધે જુવો—

“કૃષ્ણયજુર્વેદ તૈન્નિરીય આદ્યજ” પુનામાં છુપા હુવા પૃ ૬૭૨
થી ૬૭૩—મૂલ (૧) વાંચે પુરુષ માલમતે ॥ (૨) આશાયૈજામિમ્ ॥ (૩)
પ્રતીક્ષાયૈ કુમારીમ્ ॥

શાયણાચાર્ય કૃત સામ્યનો માત્ર ભાવાર્થ—

૧ વાગદેવતાના માટે—પુરુષનો આલસ અર્થોત્ વધ કર્યો જાય છે
૨ તૃષ્ણાભિમાની દેવતા—આશા, તેના માટે જામિ અર્થોત્ જેનો ઋતુ ધર્મ
નિરૂપ્ત થયો હોય અને લોગ કરવાને યોગ્ય ન હોય તેવી સ્ત્રીનો ‘આલસ’
(વધ) કર્યો જાય છે ॥ ૨ ॥

૩ પ્રતીક્ષાના માટે ‘કુમારી’ અર્થોત્ જેનું લગ્ન ન થયું હોય તેવી
છોકરીનું ‘આલસ’—વધ કર્યો જાય છે ॥ ૩ ॥

આ પ્રરૂપનેષ પચાહ સોમયાગમા-ગ્રાહણાદિ કુમાર પર્વે ત મનુષ્ય વિશેષરૂપ પશુઓનો આવલ કયો નેવે ॥

આવલના અર્થ માટે-આશ્વસાયની ગૃહ સુત 'ગામ્ય' નારાયણી-વૃત્તિના પૃ ૮૫ મા નીચે પ્રમાણે છે—

"યદિ કારયિષ્યન્ મારયિષ્યન્ ભવતિ તદાથ દાતા મારમેત યય યદેત્ ॥"

અમરકોષ દ્વિતીય કાંડ ક્ષત્રવર્ગ સ્લોક ૧૧૨ તથા અભિધાન ચિતામણિ મર્ત્યકાંડ સ્લોક ૩૪ એ જાને કોપમા પણ 'આવલ' શબ્દનો વધ અર્થ કયો છે

પેતરેય ગ્રાહણ-પૃ ૮૫૧ સ્વમા-^૧ શુન શેષ' ની કથા લખી છે તેમા વશિષ્ઠ, વિશ્વામિત્ર, જમદગ્નિ પ્રભતિ સંધિઓ જે અશ્વયુજ હોના, બ્રહ્માઆદિ થયા છતા અજગર્તના દ્વારા 'શુન શેષ' સ્તભથી બધવાયો ગયો, તેમજ તનવારથી કાપવાનો સમય પણ આવી પહચ્યો, તે વખતે 'શુન શેષ' ને વિચાર થયો કે ગ્રાહણ, વશિષ્ઠાદિ સંધિઓ, મારવાને માટે સમ્મત થએના છે એવું જાણી વરૂણ દેવની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો એટલે પાછાંથી તેના બધન છૂટવા લાગ્યા હતાંદિ વિશેષ ત્યાંથી જોઈ લેવું ॥

એજ પ્રમાણે મહાભારતનાં વન પર્વમા પણ નરમેધનું વહ્નન જણાવેલું છે આ કૃષ્ણ યજુર્વેદના તે સિરીયમા વિચારવાનું કે—

વિષ્ણુના-ચોનીશ અને દશ એમ બે પ્રકારના અવતારો મનાયા છે, ચોની શમા ૨૦ મા, દશમા ૭ મા-અવતાર સમય દ્રશ્ય છે તેમના શુક તરીકે વસિષ્ઠ મનાયા છે તેમના સમયમા આ 'શુન શેષ, યજ્ઞના સ્તભે બધાયા છે

આ અજગ્ન અને જત્રીશ હજાર વર્ષે બ્રહ્માનો એકજ દિવસ થાય, ત્યારે સમય દ્રશ્યના સમય સુધી બ્રહ્માના દિવસો, કે વધો કેટલા થયા માનવા ? પ્રશ્ન દશા પછી બ્રહ્મદેવે ચાર સંધિઓને ચાર વેળે બતાવ્યા, તે બતાવતા આ નરમેધ યજ્ઞ બતાવ્યો હશે ? અને તે કયા ધર્મ વિશેષ માટે ? અને તેવા નરમેધ યજ્ઞની ગણતરી આજ સુધીમા કેટલી થયેલી ? આ બધો વિચિત્ર પ્રકારની વાતો જોતા તેમજ પડિત સ યજ્ઞત સામ શ્રમીજના તથા તિનક મહારાજાદિના અને પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોના વિચારો જોતા જરૂર કોઈ પૂર્વે ચાલતા સત્ય ધર્મથી વિપરીતપણે પડિત માનીઓના તરફથી ધાધન ઊભું કરવામા આવ્યું હોય એવા અનુમન તરફ જઈ શકાય કે નહીં ? સત્યા સત્યનો વિચાર તે તો, સત્ય શોધકો કે ?

ત્રિજ યજુર્વેદમાના કેટલાક મત્રો અને તેનો બિભત્સ અર્થ.

વેદત્રયીમાનો ત્રિજો યજુર્વેદ ઘણો પ્રાચીન અને અતિમહાવનો ગણાય છે, કેટલાક પડિતો તો વેદત્રયીને નિત્ય અપૌરુષેય પણ કહે છે તેવા અતિમહાવના યજુર્વેદમા મર્યાદા વિનાના મત્રો કેવી રીતે દાખલ થવાને પામ્યા ? વેદત્રયીની પ્રસિદ્ધિ થયા -પછી -તે મત્રોને પડિતો કયાસુધી સહણતા રહ્યા ? ભાષ્યકારે તેનો અર્થ કરી પરપગથી કરીને બતાવ્યો ? એવી રીતના ખીખ મત્રો કેટલા ઘુસી ગયેલા તારવી કાઢવા ? આ મર્યાદા વિનાના મત્રોનો ભાષ્ય લખાયા પછી વેદે મુશ્વરૂત છે, નિત્ય છે, અપૌરુષેય છે એવી ઉદ્ઘોષણા કયા વિચારથી ચાલવા લાગી ? આ બધો વિચાર કન્વાનુ જનારી તે મત્રો અને તેના ભાષ્યના અર્થો લખીને બતાવુ છું

યજુર્વેદ-અધ્યાય ૨૩ મો, મત્ર ૧૬ મો ચકાકોષ ચકા ૪૨૬ મી પૃ ૬૫-૬૬ થી—

“ ગણાના ત્વા ગણપતિઃ હિત્વામહે ॥ ૧૯ ॥

આ મત્રનો અર્થ મહીધર એમ કરે છે કે—યજમાનની સ્ત્રી, યજશાલામા સર્વ સત્ત્વિ જોના દેખતા ઘોડાની પાસે સૂઈ જાય અને કહે કે હે અધ ? જેનાથી ગર્ભ ધારણ થાય છે એવું તારી વીર્ય છે તેને હું ખેતીને મારી (આ જગોએ બિભત્સ શબ્દ ઢોવાથી મીડા મુડ્યા છે) મા નાખુ અને તું તે વીર્યનું માગમા સ્થાપન કર ”

મત્ર ૨૦ મો—“ તા ઉમો ચતુર પદ સપ્રસારયાવ ’

યજમાનની સ્ત્રી ઘોડાના શિશ્નને પકડીને પોનેજ પોતાની મા મૂકે

મત્ર ૨૨ મો—“ ચકાસરો શકુન્તિકા હલગિતિ ચક્ષતિ ’

યજશાલામા અધ્વર્યુ આદિ સત્ત્વિજ ઘોડો—કુમારી તથા યજમાનની સ્ત્રીઓ સાથે ઉપહાસ પૂર્વક આગલી વડે દેખાડીને કહે છે કે સ્ત્રીઓ જતદી ચાલે છે ત્યારે તેમની મા હવલકા શબ્દ થાય છે, તથા જ્યારે એને શકુન્તિ પક્ષીની ચાચના જેવા શિશ્નનો સંયોગ થાય છે ત્યારે પણ એવોજ શબ્દ થાય છે તથા અને માથી વીર્ય ઝરે છે કુમારી અધ્વર્યુ પ્રતિ તેના ને દેખાડીને કહે છે કે આ છિદ્ર અહિં તારા શિશ્નનો અગ્રભાગ તારા મુખ સમાન લાગે છે

મત્ર ૨૪ મો—“ માતાચ તે પિતાચ તેઽગ્ર વૃક્ષસ્ય રોહત ”

બ્રહ્મા યજ્ઞમાનની સ્ત્રીની મરકરી કરીને કહે છે કે-અરે ? અરે ? મહિષિ ? જ્યારે તારા મતાપિતાએ પવન ઉપર ચઢીને તારા પિતાએ તારી માતાની મા પોતાના મુદિતુલ્ય ને મુકયુ ત્યારે તારી ઉત્પત્તિ થઈ અથવા પોતાના ને દેખાડીને કહ્યું કે તારી સાથે હું ઇત્યાદિ ॥

મત્ર ૨૧ મા-“ ઉત્સરુચ્યા યઘગુદ ઘેહિસમાશ્ચિ ચારવા કૃપન્ ॥ ”

યજ્ઞમાન ઘોડાને કહે છે કે-હે વીર નેચન કરનારા અશ્વ ? તું મારી સ્ત્રીની જથા ઉચી કરીને તેની મા તારા નો પ્રવેશ કર તે સ્ત્રીઓનું જીવન છે, એ તેમનો ભોગ છે, માટે તે ને તું મા નાખ ॥

ઉપન્ના વેદ મત્રો યજુવેદના ૨૩ મા અધ્યાયના છે, તેનો અર્થ ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે સનાતન ધર્મના પડિત મહીધરે કરેલા છે શું એ અર્થો માનવા ભવિત છે ખરા ? સ્તુતિ ક્રમથી વિરૂદ્ધ નથી શું ? જો કદાચ એ અર્થો લાયક હોય તો અમન પૌરણીઓ અર્થોને માન આપશે કે ? શું આવા અર્થ કરવાથી વેદ ઉપરથી લોક રૂચી ઉઠી જવા સભવ નથી કે ? જ્યારે મહીધરની વ્યાખ્યાની આ ગતિ છે તો પછી યુરોપ ખડવાસીની ટીકાઓમા અશુદ્ધિ હોય તેમા નાવધજ શી ? ઉપરાંત વેદ મત્રના અર્થ પણ સનાતન ધર્મ છે કે ?

આમા જરા વિચારવાનું કે-આ ઉપરના વાકયો ઇશ્વરથી પ્રગટ થએલા કે કોઈ ભાઈ પુરૂષે વેદમા ઘુસાડી દીધેલા ? જે વચનો એક માધારણ સભ્ય પણ પાથ માણસોમા ઉચ્ચારણ ન કરી શકે તેવા નિર્લજ્જ વાકયો વેદમયીમાના ખાસ યજુવેદના મત્રોમા મત્રરૂપે કેવી રીતે ધુમવા પામ્યા ? અને તેવા પ્રકારના મત્રો વેદોમા પાછલથી કેટલા બધા ધુમી જએલાં ?

જો હું ભૂનતો નહોઉતો-આ વાત વેદમા નથી એમ ઠરાવવા પાથ સાત વર્ષો પહિલા કોઈએ ગુજરાતી પત્રમા ચર્ચા હતી ત્યારે તેનો ઉત્તર મૂલ મત્રો અને તેની લાઘ્ય સાથે તેજ ગુજરાતી પત્રમા કોઈએ સત્યરૂપે પ્રગટ કરીને બતાવી હતી અને વિશેષમા એ મત્રોના અર્થને જનાવવાવાળું ચિત્ર-ગોધરા જીવવાના પ્રાચે દાહોદના એક મહિરમા ચિત્રેલું છે એમ પણ જ્વહેરમા લખીને બતાવ્યું હતું ત્યારબાદ તે ચર્ચા ફરીથી બહાર આવી નથી

એક સત્ય વસ્તુને પૂર્ણમાન આપનાર અને બીજો પોતાના દુરાગ્રહથી સત્યા સત્યને એક રૂપથી બતાવનાર આ બેમા ખેડે આસ્તિક કોણે સમજવો ?

આર્યોના તહેવારોનો ઇતિહાસ પૃ ૪૩૫

શિર સાર્વં મર્ગાત્ પશુપતિઋક્ષસ્તિથિધરં ।

મહીધા દુત્તગા દ્વ્યનિ મવને શ્રાપિ જલધિ ॥

અધો ગગા સેય પદમુપગતા સ્તોક મથયા ।

વિવેરજ્ઞાના મવતિ વિનિપાત શતમુદ્ધ

મર્તુદ્ધરિ

એક વખત સ્વર્ગમાથી ઊતરેલી મ ગા નીચે જતા અ તે સમુદ્રમાં મળી ગઇ તેમ આપણી ધર્મ કૃપી ગગા-સ્વર્ગ તુલ્ય વેદમાથી નીકળીને ઉપનિષદોના મસ્તકે ઊપર ઉતરી, ત્યાથી-પુગણો, મહાત્મ્યો, તત્ત્વો, ઊપરથી વહેતા વેદતા તેના પ્રગાહની હજારે શાખાઓ ફુટી છે અને તેનું સ્વરૂપ અશુદ્ધ થઇ ગયું છે આ ધર્મ નદીનો પ્રવાહ હાલમાં કાદવ અને કચરાથી દુર્ગંધિત થયેલો છે આવી આ દુનિયાવચ્ચે ફર કરવાનો પ્રયત્ન આજ સુધી રામાનંદી માધુ સતેભે કરેલો છે ”

આમા કિ થિત્ત મારો વિચાર—

આ લેખ પછુ મારી દૃષ્ટિથી વિચાવ્યા જેવો છે—કારણ કે જે વેદોને સ્વર્ગ તુલ્ય કહ્યા છે તે વેદો જો હિંમ કર્મથી દૂષિત ન થયા હોત તો તે વાત ચુકાત થાત ? પણ તે હિંમ કર્મથી દૂષિત થવાથી તે વેદોને પણ બ્યવહાર કાર્યથી નિવૃત્ત રહી એક ખૂના ઉપર પડી રહેવાનો પ્રમગ આપેલો જણાય છે તેથી તે મૂલમાથી જ બગડેલું છે તેના સુધારો પુરતી રીતે કેવી રીતે થાય ? નજ થાય પણ ભવિષ્યમાં વધારેને વધારે જ બગડતું જાય છે એટલે એક કુદગતી જ ન્યાય છે જે ધર્મ મગાને સ્વગતુલ્ય વેદોથી નીકળીને-ઉપનિષદોના મસ્તક ઊપર ઊતરવાનું બતાવ્યું છે તે ઊપનિષદો જ વેદના અનુષ્ઠાનને અનાદરની દૃષ્ટિથી જુલે છે તો પછી વેદોની સ્વર્ગ તુલ્યતા કેવી રીતે ટકી શકે ? જે ઊપ નિષદોએ વેદાનુષ્ઠાનનો અનાદર કરી શુદ્ધતા બતાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે તે પણ નૈન અને ખૌદ ધર્મના તત્ત્વોના સમાગમની વિશેષ અથડામણીમાં આવ્યા પછી કરેલો છે એમ યુરોપાદિકના અનેક પડિતોના નિ પક્ષપાત વિચારોથી પણ માલુમ પડે છે તેથી તે યાચિક મડન જેવું થવાથી એકકથી એક ભિન્ન ભિન્ન દિશામાં વહન કરતી હુઇ ઉપનિષદો પણ યથાથ ધર્મના માર્ગને મહલું કડી શકીયો નથી ઊપનિષદોના પછી ઘણા લાખા કાલે ખોટામરાદા પૂર્વક કેટલાક વિષયોમાં બુદ્ધિ લખાએલા-પુગણોમાં, મહાત્મ્યોમાં, અને તત્ત્વોમાં, તે ધર્મ નદીઓ કાદવ અને કચરાથી દુર્ગંધિત થાય તેમાં શી નવાઈ ?

વગી વિચારવાનું કે—જે જૈન ધર્મ અહિં આ તત્ત્વને વળગી રહીને—
હુનિયામાં આલતા વેદોની હિંસક શ્રુતિઓની સાથે મૂલથીજ અધકાતો આગ્યો
છે અને જેમનું વર્તન—નર્વજ દેવના નિર્મલ પશુથી, તેમજ શુદ્ધ નિર્મલ
પણથી, તેમજ તત્ત્વના નિર્મલપણથી, આજ સુધી હુનિયામાં અખરિત
પણથી, સૂર્યના તેજ જેવું ચંચકી રહ્યું છે, તેમના માધુઓને તેમજ ખૌદના
માધુઓને યાદ ન કરતા—ઢેવલ આજ કાનના રામાનદી માધુઓજ કનિષ્ઠતાને
દૂર કરવાવાળા તખીને બતાવ્યા તેનો સો અર્થ ?

કેમકે—ને માધુઓનું મૂલ પણ કાંઈવ કચગવાવા ધર્મનીજ ઉત્પન્ન
થએલું હોવાથી, કયા શુદ્ધ સાત્ત્વનો આશ્રય બતાવી આલની કનિષ્ઠતાને દૂર કરી
રાકશે ? લખકનો છેવટનો વિચાર એવો હોય કે હાય બાપનો કુવો એ વિના
ખીજો કયો માર્ગ ?

મત્તજનો ? આ મમય દુરાચકનો છે ? કહેલુજ પકશે કે નથી માટે
વિચારવાનું કે—પ્રાચીન કાલથી જૈનધર્મ ખૌદધર્મ તેમજ વૈદિકધર્મ આયે
સાથે અધકાતો આગ્યો છે અને તેમના ત્રયો પણ તપાસને બહાર પડતા બાય છે
વિશેષતા કયા ધર્મમાં છે તેનો નિર્ણય કરી ચોત્તના આત્માને ધર્મમાં સ્થિર
કરવાનો છે આ ઠેકાણે આટલુજ કહેવું બરા છે

જૈનધર્મની શુદ્ધતા માટે પડિતોના વિચાર તુલો

હિંદ તત્ત્વ જ્ઞાનનો ઇતિહાસ—પૃ ૨૧૬ માં લખ્યું છે કે—

“ જૈન દર્શનનું ‘અનેકાતવાદ’ અને સ્વાદ્વાદનું સ્વરૂપ વિચાર ગીવ
પ્રાદ્યોને પણ સ્પષ્ટ નહિ થવાથી જૈનોનું શાસ્ત્ર એકાત નિશ્ચય જણાવનાર નહિ
હોવાથી—મત્ત પ્રવાપ જેવું છે, સ્વીકારવા યોગ્ય નથી એવું જોડું ખડન
કરવામાં આવ્યું છે પરંતુ હરિશદ્રસૂરિ નામના જૈન વિચાર કે પક્ષપાત રહિત
બુદ્ધિથી પ્રાદ્યોના દર્શન શાસ્ત્રના—લિન્ન લિન્ન પ્રમેયો જેવીરીતે ઉકેલ્યા
તેવાજ દષ્ટિ બિંદુથી જૈન તત્ત્વ જ્ઞાનના પ્રમેયો પણ મમજવાની જરૂર છે
ચિંતન વિચારકોએ કહ્યું છે કે—

શ્રોતય સૌગતો ધર્મ, કર્તવ્ય પુન રાહત ।

વૈદિનો વ્યવહતવ્યો, ધ્યાતય પરમ શિવ ॥

ખૌદધર્મ—શ્રવણ કરવા યોગ્ય છે, જૈનધર્મનું ચારિત્ર્ય સેવવા યોગ્ય છે,
વૈદધર્મ—વ્યવહારમાં પાવન કરવા યોગ્ય છે અને પરમ શિવ અથવા પરમેશ્વર
ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે ”

વિશેષ-જિનમહન સૂરિજીત-કુમારપાલ પ્રબંધ પત્ર ૪૯ ના પૃષ્ઠ પહેલામા-લખ્યુ છે કે-આ ઉપરનો લખેલો રસોડો સરસ્વતી દેવીએ લોજરાબાની આગલ મુકેલો છે અને “ પરમ શિવ ” એનો અર્થ એ છે કે-જગતમા હોવા છતા-જે જીવોએ કામ, ક્રોધ, મોહાદિષ્ટ પટ્ટરિપુનો મર્વથા નાશ કરી અને મર્વજપાણુ મેલવી છેવટે મુકિતપદ મેલવ્યુ હોય તેજ પરમશિવ સસાગના જીવોને ધ્યાન કન્વાને યોગ્ય હોય છે નહીં કે કામાદીકના વશમા પડેલા દેવો

હિ સઃ યજોથી બગડેલા વેદમતમા શુદ્ધતા કયાથી આવે ?

શ્રી હેમચદ્રાચાર્ય પોતે મહાવીરની સ્તુતિ કરતા કહે છે કે-

હિસાદ્યસત્કર્મપથોપદેશા દ્વસર્વેવિન્મૂલતયા પ્રવૃત્ત
નૃગસદુર્ધુદ્ધિપરિગ્રહાદ્ય દ્વમ સ્ત્વદ્વન્યાગમ મ પ્રમાણ ૧૦

ભાવાર્થ—હે ભગવાન ? હે વીર ? તારા કથન કરેલા આગમ વિના ખીજો વેદાદિ આગમો સત્ય પુરૂષોને સર્વ પ્રકારથી માન્ય થઈ શકે તેમ નથી કારણ કે તે વેદાદિ આગમોમા હિ સાહિક અસત્કર્મોના માર્ગનો ઉપદેશ હોવાથી, અને મરમૂલથી અમર્વજ પુરૂષોથી પ્રવૃત્ત થએલો હોવાથી, અને નિર્ઠક તથા મ્વાર્થ હુદ્ધિવાળા પુરૂષોથી ગ્રહણ થએલા હોવાથી અમો તેને અ પ્રમાણ કહીએ છીએ

હિતોપદેશાત્ સકલજ્ઞ વલ્લર્તેર્મમુત્સુસાધુપરિગ્રહાદ્ય
પૂર્વાડપરાર્થેષ્યઽવિરોધસિદ્ધે સ્ત્વદાગમાપચ સત્તા પ્રમાણ ૧૧

ભાવાર્થ—હે જિનેશ્વર હે વીરપન્થમાત્મા ? તારા કથન કરેલા આગમોમા સર્વ જીવોના હિતનો ઉપદેશ હોવાથી, તથા સર્વજ્ઞ પુરૂષોથી બધારણ થએલા હોવાથી, તેમજ મોક્ષા બિલાખી સત્સાધુ પુરૂષોએ ગ્રહણ કરેલા હોવાથી, અને પૂવાડ પરનો વિચાર કરતા વિરોધ ગહિત હોવાથી, મત્પુરૂષોને પ્રમાણ રૂપે થએલા છે પણ જીવના ૧૦ મા કાવ્યર્મો કહેલા હેતુવાળા આગમો પ્રમાણ રૂપે થએલા નથી ૧૧

યદાજ્ઞવાધુક્ત મયુક્તમન્યં સ્તદ્વન્યયાક્ષર મન્વાગિ શિષ્ય
ન વિપ્લગોઽય નવ શાસનોઽમ્ દહોઽધૃપ્યા તચ શાસનશ્રી ૧૬

ભાવાર્થ—અન્યમતના સરળપુરૂષોથી મૂળમા અધુકતપણે કથન થએલું પણ તે તેમના શિષ્યોને ગોઠતુ ન આવના-શ્રુતિઓને ફેવતા ગયા સ્મૃતિઓમા

ઋષિઓ પણ સિન્ન સિન્ન વિચારો ઝોડવના ગયા અને પુરાણોની લીલાતુ તો કહેવુ જ શુ ? હે છનેદ્ર ! તમાગ પ્રમનમા એ ઉપદ્રવ થઇ શક્યો નથી તેવું કાગલ એજ છે કે તમારા શામનની ંકુરાઇજ અધૂર્ય છે અર્થાત્ તમારા પ્રમનમા કોઇથી પણ આધુ પાલુ કરી શકાય તેન છે નહીં ॥ ૧૬ ॥

આપણે વૈદિક મતના કથનથી જોડ્યો છે તો પણ તેનુજ માન્ય પડે છે શ્રુતિઓના ઉત્પાદક ઋષિઓ જ ગવમાના કોઇ જુદા, ત્યાગ્યાદ શ મહેના કનનારા પડિતો જુદા, ઇશ્વ ના નામથી પ્રતિદિના મુકવાવાળા જુદાજ

તેવાજ હાન પુરાણકારોના પણ થયેલા છે, એમનામાથી લીધુ કાઇ, તે કોઇનામાથી લીધુ કાઇ, તેમા ઉધુ છતુ કરવાવાળા અનેક, દુનીયાનાની નજર આગળ મુકયા બ્યાસ એક, આવા પ્રકારના વૈદિક મતના લેખોમાથી મત્ય કેની રીતે મેળવવુ ? તો પત્રી તેના તત્વોને મકચુ કરવા આતુરતા કવાથી થવાની છે ?

જુવો કે હિન્નના કોષથી હ્રષિત વેદો છે, અને સિત્ત સિત્ત વિદ્યાને જતાવનારી ઉપનિષદો અને સ્મૃતિઓ પણ છે, અને પુરાણોમા પોકલનાનો પાર નથી તો પત્રી ખરા તત્વનો જોજ કયા વિનયથી કરી શકાય ? ન જ કરી શકાય તેથીજ પૂર્વેના પડિતો યાદીને કહી ગયા છે કે—

શ્રુતયોષ્પિમિત્તા સ્મૃતયોષ્પિમિત્તા જૈત્રોમુનિયમ્યરચ પ્રમાણ ધર્મસ્ય
તત્ત્વ નિહિત મુદાયા મદાજનો ચેન ગત સ્વ પદા ॥

જે કદાચ પૂર્વેના પડિતો ને-વેદ, ઉપનિષદ, સ્મૃતિ કે પુરાણોમાના એક પણ સ્થવથી મત્ય ધર્મ તત્ત્વનો માર્ગ હાથ લાગ્યો હોત તો આવા નિ શા ભર્થા ઉદ્ધારો શા માટે તેમને કાઢવા પડતા ? ન જ કાઢવા પડતા આ તરફ સર્વજ્ઞ પુરૂષોના માર્ગનો આશ્રય લેનાર-તત્ત્વની મગરનીના આનદના ઉઝાતામા આવી એવા ઉદ્ધારો કાઢતા ગયા છે કે-હે સર્વજ્ઞ ! હે ભગવન ? તારા શાસનના તત્ત્વની શ્રદ્ધા મુકત અમા નરક ને પમદ કરીતુ પણ તારા શાસનના તત્ત્વની શ્રદ્ધાથી રહિત અમોને સ્વગતી પણ ઇજ થતી નથી એવા અનેક પ્રકારના ઉત્તમોત્તમ ઉદ્ધારો અમા પ્રમગે પ્રમગે જોઇ રહ્યા છીએ તે સર્વજ્ઞ પુરૂષોના સત્ય તત્ત્વોજ તેમની પાસેથી કઢાવી રહ્યા છે એક તરફ વૈરાગ્યમા આવેના વૈદિક ધર્મના પડિતોના વિરમ ભરેલા નિરાશાના ઉદ્ધારો અને બીજી તરફ સર્વજ્ઞના તત્ત્વોનો મહગીથી આનંદાતિરેકમા આવેના જૈન પડિતોના ઉદ્ધારો

મા કેટલો અતર છે ? વળી પણ જીવો આજ્ઞાલના અનેક જૈનત્વ પડિતો જૈન તત્ત્વ તરફ નજર દેકનાર ના અમૃત મય ઉદ્દગારો-જૈનેત્વ દૃષ્ટિએ જૈન નામના પુસ્તકથી તેમજ આ અથના અતમા જીવો જૈનેત્વ પડિતોના લેખો ત્યારબાદ દગઅહને દર રાખી જૈન તત્ત્વોનો અભ્યાસ કરીને જીવો એટલે માથુ ધુનાવણ જ પડશે કે વાત કહેલી સત્ય છે

આ અથથા કોડ વાત ફરીથી જોયામા આવે તો તેમા વિચારવાનું કે- કોડ વાત અથની ભિન્નતાથી અને કોઈ વાત વિષયની ભિન્નતાથી બોધ માટે મુકવામા આની હશે તેના માટે પડિનો કહો ગયા છે કે—

× સર્ગમાય દ્રાણ તરોસહેસુ ડગપ્સેસુ ધુવરધવાણેસુ ।

સત ગુણકિચ્છેસુ અ ન હુતિ પુણ રત્તદોસાઓ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—૧ પડિત પાઠનો સ્વાધ્યાય કરનારા, ૨ ઓકાગદિક એકજ વસ્તુનું ધ્યાન કરનારા, ૩ પોતાને મન ગમતો તપ કરનારા, ૪ પોતાને અનુકુલ પડતા ઔપધનું સેવન કરનારા, ૫ અનેક ભંધ છુટોને અરણ્યમા દંડ થાય તેવા ઊપદેશ કરનારા, ૬ અમુદ્ય શુભ રત્નોથી શુભેતી પગ્મેશ્વરની સ્મૃતિ કરનારા, ૭ અને અત્ય પુરુષોના શુભથી નિર્જિત થઈ તેમના શુભનું કીર્તન કરનારા, એકજ વાતનું વાગવાર મેવન કરતા થકા પણ પુનરુક્ત દોષના પાત્ર ચતા નથી

વળી બીજે ઠેકાણે મણેપમા એમ પણ જણાવ્યું છે કે—

ચક્તા હર્ષ-મયાદિમિ રાક્ષિતમના સ્તયા સ્તુત્ત્વ નિંદન્ ।

ચત્પદ મમટ્વ મૂવાન્ તત્તુનિરુક્ત ન દોષાય ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—વક્તા હર્ષથી પગ્વશ થએલો, કે ભયથી પગ્વશ થએલો આદિ શબ્દથી સ્વાધ્યાયાદિ કાર્યમા જોડાઈ ગએલો, સ્તુતિ કરતો કે નિંદા કરતો વાગવાગ બોલતો થકો પુનરુક્ત દોષનાવો ગણાતો નથી એમ શિષ્ટજનો કથન કરી ગયા છે ॥

ઇતિ વેદોની વાતોનો વિચાર કરતા આ પ્રકરણ ૩૨ સુ

× છાયા—સ્વાધ્યાય—ધ્યાન—તપો—પદ્ધેષુ ઉપદેશો સ્તુતિપ્રદાનેષુ માધુગુણ કીર્તનેષુ ન મગ્નિ પુન રુક્તદોષા ॥ ૧ ॥

પ્રકરણ ૩૩ મુ

॥ ગ કરદિગ્ વિજયમાની વિચારણીય એ ચાગ વાતો ॥

૪ સ સાતમા આઠમા સેકાથી-કુમારિદત્ત ભટ્ટ, શકનચાર્ય આદિ વૈદિકમતમા જે પડિતો થયા છે તેઓ ખેશક મોટા પડિતો હતા પરંતુ તેઓ ન્યાય નીતિનો સત્ય માર્ગ છોડી મોગનાઈ વિચારના થયા તે ખેડ પામવા જેવું થયું છે તેઓને ભગવાન ઠરાવવા માધવાચાર્યે મગ ૧૬ નો “ગ કરદિગ્વિજય” નામનો ગ્રંથ લખ્યો છે તેમા સમ્યક્તાનો કે સત્યતાનો વિરેક જલવાળેલો નથી વળી બીજો આનંદગિરિ પડિતે પણ તેવો ગ્રંથ લખ્યો છે તેમા પણ સમ્યક્તા કે સત્યતા જલવાળેલી નજરે પડતી નથી વળી હાલમા “આદ્યશકરાચાર્ય” ચાને જગદ્ગુરુ જીવન કથા ”

માધવગ્રંથાનુ સારથી કિરણ ૧૬ રૂપે થોડું ઘણું લખી મવત્ ૧૯૮૬ મા પુરુષોત્તમનાથ ગવાડ કરે બહાર પડાવ્યો છે પરંતુ આવા પ્રકાશનાં સમયમા પ્રમાણુ વિનાના તેવા ગ્રંથો વારંવાર બહાર પડાવી આપણાં સમયનો અને ધનનો હુરૂપયોગ ન થવો જોઈએ

એવા પ્રકાશના ગ્રંથો જે જે લખાયા છે તે-દ્વંતીયાને તત્ત્વ આપવાને માટે, કે શાંતિ આપવાને માટે લખાએલા નથી, પણ સત્યતા સ્થિત પ્રમાણુ વિનાના કેવલ આપમ આપસમા વેમનશ્યજ વધારવાને માટે લખાએલા છે

તેના નર્મના દાખલ એ ચાર વાતો મત્યા મત્યનો વિચાર કરવા લખી બતાવુ છું, તેના અનુસારે બીજી વાતો વાચકને સ્વત વિચારવાની ભજામણ કરી દઉં છું

મર્ગ ૧ લો સ્લોક ૯૮ માનો ટુકે માગ અને નીચે તેનો વિચાર-

(૧) = બ્રહ્માદિક દેવોએ કેવામમા જઈને શકર દેવને કહ્યું કે-વિષ્ણુએ ધૌધ શાસ્ત્ર રચ્યા તેનો દેહાવો થતા વેદાદિકને હાનિ પહોચી, તેઓ કહે છે ટોગ છે, આ જીવિકા માટે છે, એમ કહીને નિંદા કરે છે

શકરદેવે કહ્યું ૯ મનુષ્ય દેહ ધરીને શકર નામે પ્રગટ થઈશ, વિષ્ણુ અને ગેપને-વેદની ઉપાસના કાંડનો ઉદ્ધાન કરવા મેજ આજ્ઞા કરી ‘હતી, પણ

હવે જ્ઞાનકાંડનો ઉદ્ધાર હું કરીશ તમો સુગતોને જીતી વેદ ધર્મ
ની મર્યાદા સ્થાપન કરો તમને અહાય થવા-બ્રહ્મા મંડન નામે, ઇંદ્ર સુધન્વાનામે,
અને કાંત કેય-ભટ્ટપાદ નામે, અવતરને તે પ્રમાણે બધી ગોઠવણ થઈ ગઈ
પણ સુધન્વા ભટ્ટપાદની વાટ જોતા સુગતોમા જાણ્યા ભટ્ટપાદ કર્મકાંડનો ઉદ્ધાર
કીને દિગ્વિન્યસ ઠગતા સુધન્વાની નગરીમા આવ્યા નભજો સુવર્ણ આમન
આપી સત્કાર કર્યો, સુગતો પણ બેઠા પણ વાદમા બોધો હાર્યા ઉપદેશ આપતા
રાજાજો કહ્યું વધારે વિદ્વાન જીતે એમા શુ ? પર્વત પગથી પડતા જેનો નાશ ન
વાય તે સાચો, એ વાત કબૂલ ગળી ભટ્ટપાદે ઠહ્યું કે-“વેદો પ્રમાણ ભૂત હોય
તો મને આવ્ય આવશે નહીં” એમ વેદોનું સ્મરણ કરી પર્વત ઉપગથી પડતા
તાજમાજ નીચે આવ્યા x બોધોજો કહ્યું એ નિર્ણય સાચો નથી કોધાયમાન
રાજાજો કહ્યું કે-“એક પ્રશ્ન કરૂ છું ખેડા પડ્યો તો યત્રમા ઘાલી નાગ કરાવીશ,
એમ કહી મોહુ બધ કરેલો ધડો મગાવ્યો આમા શુ છે ? ઉત્તર બન્નેની
પાસે માગ્યો બોધોજો એક દિવસની રત માગી, બીજે દિવસે બ્રાહ્મણો આવ્યા,
સુગતોને બોલાવ્યા, મત્રવાદી ક્ષપણકથી જાણી બોધોજો “ઘડામા કાલો સર્પ
બતાવ્યો” આ વાત માચી જાણી રાજા મૂર્છાવત થઈ પૃથ્વી પર પડ્યો કાળજી
કે-વેદ ધર્મનો પગલ્ય અને ભટ્ટપાદનો નાશ મારા હાથે વશે ? ભટ્ટપાદે ગળને
ધીંગળ આપી સૂર્યની ઉપાસનાથી શેષ શાથી વિપ્લવ બતાવ્યા ત્યાં એકઠા થએલા
મધ્યા બધ બોધોનો અને જૈનોનો નાશ કરાવ્યો અને મેવકોને આદેશ કર્યો
કે-દક્ષિણમા મેતુ બધ રામેશ્વર સુધી, ઉત્તરમા-હિમાલય સુધી, બોધોનો નાશ
કરો ત્યાંબાદ ભટ્ટપાદના કર્મ કાંડની પ્રવૃત્તિ થઈ અને જ્ઞાન કાંડની પ્રવૃત્તિના
માટે શુ કર દેવે ઇંદ્ર કરી ॥ ઇતિ

આ ઉપોદ્ધાતના સર્ગ ૧ લામા હું ક વિચારવાનું કે—

આ ગ્રંથ અલ્પકાગદિકથી કાવ્યના ગુણવાલો છે અને ન્યાય શાસ્ત્રને
મોભાવનારો પણ છે પરંતુ તેમા કેટલાક કલ્પિત વિચારો ગોઠવતા તેમના
ખ્યાલમા કેમ નહીં આવ્યા હોય ? તે આશ્ચર્યની સાથે ખેદ પામવા જેવું છે

(૧) “આ મર્ગ પહેલામા તેમને જણાવ્યું છે કે-બ્રહ્માદિક દેવોએ
મરાદેવને દરીયાદિ ઠરી કે-વિધ્યુએ બોધોના શાસ્ત્ર ગ્યીને વેદાદિકને હાની
પહોંચાવી ”

x શકર જીવન કથાની ૧૫મા-જણાવ્યું છે કે-વેગે પ્રમાણ ભૂત હોય તો એમ
સાંજ્ય બોનતા એક આખ પુત્રી હતી

આમા વિચાર થાય છે કે—આ વાત સત્ય હશે કે સવધા અસત્ય ? યુગ યુગમા અવતાર ધારણ કરી ભક્તોના ઉદ્ધારક એવા અનાદિકાલના વિષ્ણુ ભગવાને બૌદ્ધોના શસ્ત્ર ખોટા રચ્યા હશે ? તેમના કાર્યમા ભ્રમકાદિક દેવોથી હાથ ધાની શકાય ? વેદાદિકને હાનિ પહોંચતા બૌદ્ધ શાસ્ત્રેને શુભ કન્વાની શક્તિ શુ તેમનામા ન હતી ?

યુગ યુગમા ભક્તોની રક્ષા કન્વાળા વિષ્ણુ ભગવાનના કાર્યમા પૂર્વે ટોઇ કાલમા બ્રહ્માદિક દેવો પડેલા જણાના નથી તો પછી આ કલિ કાવમા શા માટે પડ્યા ? આવા તદ્દન કટિપત વિચારો મોટા મોટા પડિતોને લખવા છાને ?

“ વેદો પ્રમાણુ ભૂત હોય તો મને આપ્ય આવરો નહી ”

સોગન ખાઇ સત્ય મનાવવા જેવા વેદોને આજ કાવના પાશ્વિમાત્ય પડિતોએ બાલખ્યાવ જેવામા શાથી ગણી કાઢ્યા ?

સુખબધ ઘડામા બૌદ્ધોનો જનાવેલો ‘ મર્ષ ’ સાચો હતો, છતાં રાગને મૂઠાં, પક્ષપાતની નહીં તો પછી શાની ?

ત્યા ભેગા થએલા મધ્યાબધ બૌદ્ધોનો અને જૈનોનો નાશ કરાવી ખીન્ન રહેવા દૂર દૂરના બૌદ્ધોનો નાશ કરાવ્યો, તે પડિતપણાથી કે કેવન જ ગદ્દીપણાથી ?

ભટ્ટપાદે જૈનોનો અને બૌદ્ધોનો નાશ કરાવી વેદના—કર્મકાંડની પ્રવૃત્તિ કરાની, તે શુ યોગ્ય સત્ય સ્વરૂપની હતી ? જો યોગ્ય સત્ય સ્વરૂપની હતી તો પછી તેને દળાની દબને જ્ઞાનકાંડના ઉદ્ધારની ઇંછા શ કર દેવે શા માટે કરી ? આ બધા ઉપરના લેખમા સત્ય શુ છે અને અસત્ય શુ છે તેનો વિચાર કરવાની ભગામણુ કંઈ છુ વેદ એટલે જ્ઞાનીઓનો પથ ગણાય—ભટ્ટપાદાદિક આ બધા તેના પ્રવત કે રાગ પથના હતા કે ધોકકા પથના ? મોટા પડિતોને વધારે શુ લખુ

સગ ૨ જો શ્લોક ૯૩ નો—શ કરનો જન્મ—

, દૃષ્ટાદ્રિપર મહેશ્વર સ્વયંભૂવ ગ રૂપે પ્રગટ થયા, રાજશેખર રાગએ દેવ ન બન વ્યુ, ત્યા બક્ષીયવાળા ગામમા વિગ્રાધિરાજ પડિતને ત્યા શ્રી શ કરદેવ—

પુત્ર પછે શિવ ગુરૂ નામથી ઉત્પન્ન થયા યોગ્ય વથે લગ્ન થયા પછી, પુત્રના માટે શિવનું આગધન કર્યું સ્વપ્નમાં શિવે જણાવ્યું કે—લાખા આયુષ્યવાળો અરૂં બેઠો છે કે—મૃત્યાયુષ્યવાળો સર્વજ્ઞ ? તેમને સર્વજ્ઞની માનણી કરી એટલે મહાદેવ પોતે અશ્વત્થમરૂપ થાકે ૬૧૦ માં પુત્ર પછે આવી ને ઉત્પન્ન થયા અને શકર નામ પાડયું

આમાં શુ સત્ય અને તે કેટલું તે વિચારવાનું—

મહેશ્વર ને લિંગ જોક માનવું કે જે માનવા ? એકજ માનીએ તો જુદું એકલું તેમના અગતી છુટું પડી કેવા સ્વરૂપી પ્રગટ થયું ?

ખીજી વાત એ છે કે—ક્રીથી તેજ સમયમાં ભગવાન પોતે સાક્ષાત્ શિવ ગુરૂ નામે જન્મ્યા છે શકર સ્વરૂપના શિવ ગુરૂએ પુત્રના માટે શકરનું આરાધન કરી શકર સ્વરૂપનો પુત્ર શકર નામે મેળવ્યો સત્યના મનેષક પડિતોને શકર કોણ હતા તેવું નામ નીશાણ જડતું નથી આમાં મત્ય શુ ?

મર્ગ ૩ બે—પ્રલોક ૮૩ નો સહાયજૂત દેવોના અવતાર—

૧ વિષ્ણુ—પદ્મપાદ, ૨ પવન—હસ્તામલક, ૩ વામુદેવ—તોટકાચાર્ય ૪ નરીકેશ્વર—ઉદક, ૫ બ્રહ્મા—મહાનભિક્ષ, ૬ વૃહસ્પતિ—આનહગીરિ, ૭ અરુણદેવ અનહન, ૮ વરુણ દેવ—ચિત્રસુખ ૯ ખીજા દેવતાઓએ પણ સેવા માટે બ્રાહ્મણોના અવતાર ધારણ કર્યા

બ્રહ્માની સ્ત્રી જે સરસ્વતી હતા તે પણ મહાન ભિક્ષની સ્ત્રી થવા નીકલી જૂનવપન આવીને જન્મ્યા

આ ત્રિજા સર્ગમાં વિચારવાનું કે—

કાવ્યાદિક વિશેષ જોવાની ઈચ્છા હોય તેમને તો ત્રિજે સર્ગજ વાચવા ॥ સલામણ કરૂ છુ

૧ પણ શકરના સમયમાં અવતાર લેવા આવેલા—આ બધા દેવોમાં “ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ આ ત્રણ મહાન દેવો છે કેમકે—સૃષ્ટિની આદિમાં આર ઋષિઓના હૃદયમાં આરેવેદોનો પ્રકાશ કરવાવાળા તે બ્રહ્મા છે

(૨) વખતો વખત અવતાર ધારણ કરી ભકતોનું હૃદય દૂર કરવા આ ૬ ઠીયામાં ઉતરી પડનાર—મહાનુ જય ગીતાથી પ્રસિદ્ધિને પામેલા વિષ્ણુ છે

(૩) કષિપત્રીઓની લગ્ન લુપ્તતા કષિપોના શાપથી હિંગ મુગી પાતાલમાં પેન્તતા તેની પાછત મચા તે મહાદેવ છે

પરંતુ આ ત્રણે મહાદેવોનું સ્વરૂપ પુરાણોના ઘણા વિચિત્ર પ્રકારનું લખાયેલું એકું એકું લખીને જનાવું તો કાઈક વિશેષ બોધનાર માટે વશે પાણ્ય શ્રમ નિષ્ફલ નહીં જાય

મગ ૧ લા મા—તકર દેવે-દેવતાઓને કહ્યું હતું ઠ-સુગનો ને જીવી વેદ દર્મની મર્યાદા સ્થાપે, માહાર્ય માટે-મહન, સુધના અને ભટ્ટપાદના સ્વરૂપે પ્રજ્ઞા, મુદ્ર અને કાર્તિકેય આ ત્રણ દેવોને મોકલ્યા હતા બાદીના પણ બીજા દેવો દ્વનીયામાં ઉતરી પડેના આ ત્રિજા મર્ગમાં જનાવેલા છે થોડા ઘણા સ્વર્ગની રક્ષા માટે રક્ષા હાથ તો તે જીવી વાન છે પણ પ્રથમ ત્રણ મોટા દેવોની સ્થિતિ થોડી ઘણી તપાસ્યા પછી બીજાઓને તપાસી રયુ ?

પ્રથમ પ્રશ્નકોષમાં મરસ્વતીની સ્ત્રી અનાદિકા નથી વામ ઠરીને રહેતા પ્રજ્ઞાના સબધવાળા પુણ્યોના લેખો હુ કમા વિચારી જોએ—૧ સ ૭ ૧ ૮ મા પ્રકામાં પ્રજ્ઞા મહન રૂપે આવેલા છે પાનુ

(૧) ભાગવત—સ્કંધ ૩, અધ્યાય ૩૭ મા—

પ્રજ્ઞાને-રી ૭, અને હરણ્યકું મોહથી રૂપ ધરીને નેવું રૂપ ધરીને ભાગે તે મુગીની પાછત ભાગતા બતાવ્યા છે તે કયા કાવના ?

(૨) મત્સ્ય પુ અ ૩ મા—પ્રજ્ઞાને ચતુરૂપા માથે દેવતાઓનાં મો, મો, વર્ષો ક્રીડા કરતા બતાવ્યા છે તે શુ સરસ્વતી છોડીને આ-ધા હરો ? આ વાત કયા કાવની હશે ?

(૩) પદ્મપુ સ્કંધ ૭, અ ૧૭ મા—પ્રજ્ઞાએ બીજી સ્ત્રી કરી પણ પહેલીને મનાવતા શાપના વચનથી આ અમ તોય કસકાવે ?

(૪) વિષ્ણુ પુરુષા-મેક પર્વત જેટલા અડમા પ્રજ્ઞા એક હાતર વધ બધા જગતને નડે રક્ષા પછી મહા આંખ્યા આ વાન કડ મુદ્રિના સબધે બનેલી ? (હિંદુદેવો પૃ ૧૨૭)

(૫) વરાહપુ મયાવકના અ ૧૨૫ મા—પ્રજ્ઞા રતિને અને મહાદેવ । ઉત્પન્ન કરનાર વિષ્ણુ જનાના છે તો આદિના વિષ્ણુ કે પ્રજ્ઞા ?

(૬) શિવપુનરિત્યગ્મન્ ૬ મા—સુતેલા કૃષ્ણને જગાડીને હું તારો નાથ છું કહી બ્રહ્માએ સેવા માગી વિષ્ણુએ કહ્યું હું તારો નાથ, એમ હું અને તું કરતા મોટી લડાઈ બંને દેવતાઓ પણ લયલીતથમા

(૭) શિવપુનરિત્યગ્મન્ ૭ મા—૧૬ થી ૧૮ માં—

શિવના લગ્નમા પાર્વતીનું રૂપ દેખતા બ્રહ્માનું વીર્ય નીકળી પડ્યું અસખ્ય છોકરાઓ ઉત્પન્ન થઈ ગયા, ત્યારે પેત્રી બે ત્રણ સ્ત્રીઓથી કેટલા છોકરા થયા હશે? તે કાઈ જાણવામા આવ્યું નથી? દ્વાપરયુગના શિવ છે તેમના લગ્નમા બ્રહ્મા કયાથી આવ્યા?

(૮) રકદ્યુ ખ ૩, અ ૪૦ મા—

પુત્રીની માથે ગમવાની ઈચ્છાવાળા બ્રહ્માને દેવોએ અને બ્રહ્મણોએ ખૂબ નિંદા શિવે વ્યાધરૂપ ધરીને વીંધી નાખ્યા તેથી મૃગનક્ષત્ર રૂપે થયા શિવ આદ્રાનક્ષત્ર થઈ પાછલ પરધા છે આજે પણ તેવા સ્વરૂપનાજ છે મહન થવા ગયાથી આવ્યા હશે?

(૯) મહાભારતાર્ધ પુરાણોમા પાંચમુખના બ્રહ્મા—

(હિરુન્દેવો પૃ ૧૨૮ થી)

“મનુષ્યરૂપ ધરતા બ્રહ્મામાથી—શતરૂપા, પેદાથઈ મોહથી જોવા લાગ્યા હાલી શરતા ન હતા, તે દ્વગ્મની દિશાઓ જાલતી તેથી ચારે મુખ ધરવા પડ્યા મૂંઝની સાથે પાંચ વયા એક કપાયુ તે નીચે પ્રમાણે—ત્રણ દેવોમા મોટા નાનાની તકતરમા શિવનાકરેધમાના ભૈરવે પાંચમુ કાપીનાખ્યું

ચાર મુખથી ચાર વેદો નીકળ્યા પણ બતાવ્યા

(૧૦) રકદ્યુ ખ ૬, અ ૧૭૬ થી ૧૮૪ સુધી શ્લોક ૮૦૦ મા યજ્ઞ કરતા બ્રહ્મા—

કલિકાલમા પુષ્કર તીર્થમા બ્રહ્માએ યજ્ઞ કરવા માડયો વિદ્ય કરતા ત્યાના બ્રાહ્મણોને નમસ્કાર કરી, મર્યાદા કરી આપી, ત્યારે બ્રહ્માને રજા મળી સાવિત્રીને આવતા વિલગ થતા ગોપ કન્યા મગાવી લગ્ન કરી કામ ચનાવ્યું તે યજ્ઞ વખતે ઘણા ઘણા ઉત્પાતો થયા સાવિત્રીએ પણ બ્રહ્માદિકોને સંપો આપ્યા વળી નદી રૂપ થવાના પણ શાપો આપ્યા

વિચારવાનું કે-સૃષ્ટિની આદિમા વેદોમા પ્રકાશક અનાદિકાલના પ્રમહાએ કલિકાલમા પ્રગટ થઇ આ બધું દુષ્ટ શુ મેળવવાને વેડ્યું ? પ્રામહણ્યોને નમસ્કાર કર્યો પડ્યો, આ બેમા મત્તાવાળું કોણ ? અને આમા સત્ય શું ?

(૧૧) રકદ્વૃં ૦ બ ૧ અરૂણોદય અ ૮ થી ૧૫

કલ્પના પ્રારભમા મહાદેવજીએ કામા જમણા અગ્નિ પ્રમહા વિષ્ણુ પદા કર્યા, પછી બધી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઇ

વિચારવાનું કે-આરો વેદોમા તો સૃષ્ટિની આદિ કરનાર અને સૃષ્ટિનો આ ત લાવનાર પ્રમહા લખાયા છે તો પછી સૃષ્ટિની આદિ કરનાર આ મહાદેવજી કયા નવીન વેદથી પ્રગટ થયા હશે ? આ સંપૂર્ણ વૈદિક મતનો અભ્યાસ કરી જોતા વિચાર થાય છે કે આ વૈદિકમત કેવા કેવા સત્પુરુષોના હૃદયમાથી કેવા કેવા પ્રકરના સત્ય તત્ત્વરૂપ અમૃતના જરાઓ છુટતા નહા છે તે આપમ આપસના લેખોના મેળથી વિચાર કરવાની ભજામણ કરે છુ હું કના સુધી લખી લખીને બતાવવાનો છુ ? આ સિવાય ખણુ ઘણા વિચિત્ર પ્રકારના લેખો પ્રમહાના મબધે લખાયલા છે તેનો અને માથે દિગ્વિજયના લેખનો વિચાર ઠરવાની ભજામણ કરે છુ

મોગ મોટા પડિતો થઇ ઉઘા પાટા બધવવાના પ્રયત્નવાળા દેખાતા હોય ત્યા હોતી અજ્ઞાન પ્રજા સ ય તત્ત્વ મેળવવાને ભાગ્યશાળી કયાથી ણને ? જગો જગોપર આવી સ્થિતિ થા મહેલી જોના ઘણા ખેદ થાય છે પણ કહેણું કોણે ?

પ્રમહારૂપે મહનમિત્ર સત્ય હતા કે અસત્ય હતા, તેટલો વિચાર આ લેખમાથી કરવાનો હવે વિષ્ણુ રૂપ પદ્મપાદને તપાસીએ

(આ પ્રમહાનો સળધ જીનો-તત્ત્વત્રયી પૃ ૧૭૨ થી ૧૮૮ સુધી)

હવે પદ્મપાદ વિષ્ણુનો દુકમા વિચાર કરીને જોઇએ—

વિષ્ણુ-પદ્મપાદ રૂપે જન્મ્યા તે તો પુત્રલોમા વિચિત્ર પ્રકારનાં લખાયા છે તે હશે કે બીજા ? તેતો મને સત્ય રૂપના નથી જણાયા તેથી બીજાઓને ખાતી થવા થોડુંક લખીને બતાવુ છુ—

(૧) ભાગવને-નાભિ રાજા યજ્ઞમા વિષ્ણુ પધાર્યા, પુત્ર થવાનું કળુ સુ નકપમદેવ પણે જન્મ્યા પણ ત્યાથી આર્હતનો નાસ્તિક ધર્મ પ્રગટયો આ લેખક સત્યવાદી ઠેઠલા હશે ? (તત્ત્વત્રયી પૃ ૧૧૫ થી ૧૨૬ સુધી)

(૨) સ્કંદપુ બ ૩ અ ૧૪-૧૫—

દેવોના યજ્ઞ વખતે વિષ્ણુ બાણ ચઢાવી ધ્યાનમાં બેઠેલા, જામૃત કરવા ઉધેઈઓથી ધનુષ દોરી કપાવતા માત્ર કપાઈને ઉડી ગયું વિશ્વકર્માએ સૂર્યના ચોડાનું માત્ર બેમતુ કરીને આપ્યું ત્યાંથી હયગ્રીવ વિષ્ણુના નામથી પ્રતિદ વચા માત્ર ગયું પણ મદાના માટે જીવતા મનાયા ?

(જુઓ તત્ત્વત્રયી પૃ ૧૬૯ થી ૨૦૪ સુધી)

(૩) મત્સ્યપુ અ ૧૫૨ થી—

દેવ દાનવોની યોદ્ધા લડાઈમાં વિષ્ણુના સમક્ષ તારકાસુરે કરોડો દેવતાઓને માર્યા એટલું જ નહીં વિષ્ણુ પોતે પણ તે વાદના સપાટામાં પશુરૂપ થઈ ક્રમાયા

સ્કંદપુ બ ૧ અ ૧૫ થી ૧૮ મા—

તારકાસુરે લડાઈમાં દેવતાઓનો નાશ કરવા માંડ્યો, વિષ્ણુએ દેવોને નાશી જવાનું કહ્યું પણ કાઈ કરી શક્યા નહીં ત્રાનેલા દેવોએ સરના મ્તળમાંના તન્તના કાર્તિકેયથી જય મેળવ્યો

૨ તુલસીરામાયણ બાવકાંડમાં

ગિવના ધ્યાન વખતે મહાબલિષ્ઠ તારકાસુર ઉત્પન્ન થયો, નાશ વતા દેવો પ્રમ્હા પાસે ગયા પ્રમ્હાએ શિવ પાર્વતીથી ઉત્પન્ન છ મોહાના કાર્તિકેયથી જય ભેગ્યો

હું ક વિચરવાનું કે-પ્રહ્લાદિ ત્રણે દેવો-આ તુછમાત્ર એક અમુગના આગળ ગક જેવા મોટી મોટી સંત્તાવાળા માત્રા છે ?

(જુવો આ બધો વિચાર તત્ત્વત્રયી પૃ ૨૦૪ થી ૨૨૧ મા)

(૪) પ્રમ્હાડપુ ની એકાદશીની કથામાંના વિષ્ણુ—

શ્રી કૃષ્ણે મુરૂ દૈત્ય સાથે-દિવ્ય હંમગ વર્ષ સુધી બાહુ યુદ્ધ કર્યું, છેવટે જીવ લડીને નાઠા, અને એકજ દરવાજા વાળી ૧૨ ગાઉની શુક્રામા જઈને મુતા આ બધી કથા ઉધી છતી કયાયો લાવીને જોઈવાઈ ? (જુવો 'તત્ત્વત્રયી પૃ ૨૧૧ થી ૨૧૫)

(૫) માર્કંડેયપુ અ ૭૮ માના-મધુ અને કેટલ

આ બે દૈત્યો વિષ્ણુના કાનના મેલમાં ઉત્પન્ન થઈ-નાભિ કમવમાં ભરાઈ રહેલા પ્રમ્હાને માગવા દોડયા જાગીને ઉઠેના શ્રી કૃષ્ણે પાંચ હંમગ વર્ષ સુધી

બાહુ યુદ્ધ કથુ' પશુ છેવટે નાગી છટયા બન્ને દેવોમાનો સત્તાવ જો કયો દેવ ?
વાત કયાથી જોઈવા ?

વાયુ પુ અ ૨૪-૨૫ મા-પ્રમ્હાજીએ-મહાદેવજી પાને પુત્રની માગણી
ઠરી છે અચાનક ઉત્પન્ન થએલા ગધુ અને કેટલાયો ભયભીત થઈ પ્રમ્હા
વિષ્ણુના શરણે ગયા

વિચારવાનું કે-સૃષ્ટિ ઈ આદિમા દેવોના પ્રકાશક, બ્રહ્મતાના કર્તા, આદિ
વેદથી પ્રસિદ્ધ, તે પ્રમ્હા શિવથી પુત્ર માગનાર, અને બે દેવોના ભયથી વિષ્ણુ
ચરણે, આ બધી વાતો કયાથી ? (જુવો તત્ત્વત્રયી પૃ ૨૧૬ થી ૨૨૩)

(૬) મત્સ્યપુ અ ૧૫૧-શુભ અને નભિ એ બે દેવોના મારયો ગરુડ
અને વિષ્ણુ બન્ને યુદ્ધમાંથી ભાગ્યા

વિચારવાનું કે-બે દેવો માનથી નાગ ભાગ કરનાર વિષ્ણુ ભગવાનને
ગીત મા યુગ યુગમા ભક્તોના રક્ષક, પુણ્યોમા મોટી મેટી સત્તાવાળા,
થાભનામાંથી નૃસિંહ રૂપે નીકળી પ્રમ્હાદના પક્ષ કારક બે વિષ્ણુ બનાવ્યા છે
તે વાસુદેવજી દેવો નથી પાંચમા પુરુષસિંહ વાસુદેવનેજ નૃસિંહ કહ્યા છે
થાગવામાંથી બીજા નથી નીકળ્યા (જુવો તત્ત્વત્રયી પૃ ૨૨૪ થી ૨૨૬)

વિષ્ણુ-પદ્મપાદ છે કે કવચ કવિપત ? એટલુંજ બતાવવા ઉપર પાંચ
વિષ્ણુના ઉદાહરણા મૂક્યા છે બાકી નવે વિષ્ણુ પ્રતિ વિષ્ણુને મળ્યા જોવો
હોય તેમને અમારો સંપૂર્ણ અથજ જોયો એટલે બધીએ ખાતરી થશે

મહાદેવ તે તાર કર સ્વામી તેમનો વિચાર—

પહેલાં સ્વર્ગ મા જણાવ્યું હતું કે બ્રહ્માદિ મહાદેવ પસે ગયા મહાદેવે
શકર રૂપે પ્રજાત થવાનું કહી વિદાય કર્યા હતા પુરાણોના લખાયેલા શકરદેવ
સત્ય સ્વરૂપના હોય તો આ દિગ્વિજય કરનારા શકર સ્વામી મત્ય રૂપના
મનાય, નહીં તો કેવળ કવચનાનાજ કુસુમો વિષેવા છે

જેન પ્રમાણે ૧૧ રૂડોનું સ્વરૂપ પૃ ૩૮૮ થી ૪૦૭ સુધીમા જુવો ? અને
તેની માથે વૈદેકોનું પશુ મૂવ બતાવ્યું છે

હવે પુરાણોમા મહાદેવનું સ્વરૂપ પશુનું વિશેષ છે તે જુવો—

(૧) સ્કંદ પુ ખ ૧ અ ૧૩ મો—

“ શિવ અને શક્તિમયજ આ બધું જગત્ જતાવી, જ્યુઓયુ છે કે લિંગ અને ભગ, આ વિનાનું જગત્ કયુ છે ?

આ લેખકનો વિચાર શુ પશુ પખી આદિને—મહાદેવ મનાવવા રૂપનો હશે ?

(૨) પદ્મ પુ ૦ પહેલો સ્કંદ ખ ૩ અ ૩ મા

“ બ્રહ્માના ડોધથી અર્ધા ગના સહિત રૂંદ ઉત્પન્ન થએલા જતાવ્યા છે આ લેખ જોના તેમના બાપ ઠેણી, આવાજ કારણથી પડિતોન ઇતિહાસ વ્યક્તિત નથી લાગતી

(૩) સ્કંદ પુ ખ ૧ અ ૬ મા—લિંગ સાથી પૂજાયુ ?—

“ નગ્નપદો શ કર ભિક્ષાના માટે ગયા ઋષિ પત્નીઓ મોહથી તેમની પાછળ ચાલીઓ ઋષિઓના શાપથી લિંગ ત્રુટીને ત્રણલોકમા પમયુ’ બ્રહ્મદિ-ગેએ પૂજાયુ તેથી પૂજાયુ

સ્કંદ મા—લિંગ—ભગડપત્ન, જગત મનાયુ, અર્ધા ગના સહિત બ્રહ્માના ડોધથી ઉત્પન્ન, પદ્મમાથી મત્યુ ઋષિઓના શાપથી લિંગ કયા કાલમા ત્રુટી પડયુ, અને અનાદિ કાવના બ્રહ્મકાએ કયા ઠેકાણે પૂજાયુ ? આ વાત વ્યા ઠેકાણેથી મત્ય વીચ રવી ?

(૪) સ્કંદ પુ ખ ૬ અ ૧ મા—તેજ ઋષિઓના શાપથી લિંગ ત્રુટી થતી લેહીને ખાતાલમા પેહુ તેની પાછળ શ કર ગયા ત્રણ લોકમા ખન-ભક્ષાટ બ્રહ્મકિક દેવો પૂજવાનું કખૂનીને મનાવીને લાવ્યા ત્યારે શાતિ થઇ

શિવ પાર્વતીના મળ મના પુરાણોમા લખાએલા લેખો જોતા કેવલ કલ્પ-નાઓજ કરેલી નજરે પડે છે, તો પછી શકન્દેવ અવતાર લઇ શકન્દે સ્વામી પહે દ્વનીયામા ઉતરી પડેવા કયા ઠેકાણેથી મિદ્ધ થવાના છે ?

આ બધા મોટા મોટા પડિતો થઇ, સત્ય વસ્તુને’ બાજૂપર રાખી, પોતાની મરજી પ્રમાણે નીતિ ગીતિથી રહિત, મોટા મોટા લેખો લખે તો પછી—અજ્ઞાને પ્રભને શુદ્ધ સત્ય માર્ગ કયાથી મળે ? જેઓ દ્વનીયાના એસ આરામની લાલમા વાળા કેવલ સ્વાથી’ પડિતો હોય તેતો દ્વનીયાને ઉધે માર્ગે દોરવાનો પ્રયત્ન કરે પરંતુ જેઓ મોક્ષનો માર્ગ જતાવવાનો’ દાવો કરતા હોય તેમને આવી જુદી

ધમાલ શા હેતુથી કરતા માનવા ? જો તેવા સત્પુરુષોના હાથથી આવી અયોન્ય ધમાલ થતી હોય તો પાણીમાથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થવા જેવું અત્ય શ્વર્ગની સાથે ન પૂર્ણ ખેડ પામવા જેવું જ મનાય ?

(તત્ત્વત્રયી ૦ પૃ ૩૮૮ થી ૪૪૬ પ્રકરણ ૪૨ સુ જોવું)

સર્ગ ૩ મા વિશેષ વિચારવાનું કે—અગ્રહા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ આ ત્રણ દેવો પુરાણોથી અવતાર ધારણ કરવાનું શિષ્યો છે, બાકી આદેશ વેદો જોતા એક પણ દેવ અવતાર ધન્ય કરતો નજરે પડતો નથી છં સ ના સાતમા આઠમા નૈકામા—અગ્રહા—મહાન મિશ્ર નામે, વિષ્ણુ—પદ્મપાદ નામે અને શકર દેવ—શકર નામે, જોન બોદના તત્ત્વો પ્રગટ થયા પછી, વેદોના તત્ત્વ નિર્ણય પછી ગએલા જાણી વેદોનો પક્ષ મજબૂત કરવા તે ત્રણે દેવો, દરીથી અવતાર ધારણ કરી, જે વેદોથી પ્રસિદ્ધિને પામેલા ઇત્રાદિક બીજા દેવો હતા તેમને પણ પોતાની ન થમા લેતા આવ્યા અને તેઓ પણ અગ્નિધારા પોતાને મલતુ હવ્ય કવ્ય બધ પડેલું જાણી, તેની આશાએ અવતાર લઈ ઉતરી વડય પણ ખરા પણ શકર સ્વામીના જ્ઞાન કારને ઉદ્ધાર થતા જોઈએ તેટલી મદ્દલતા મેલવી શક્યા નથી માટે આ અવતાર વાદ કેટલા હરજથી સત્યપણે લખાયો છે તેટલો વિચાર કરવાની લલામણ કરી આ ત્રિજા મર્ગના વિષયને અહીં જ સમાપ્ત કરે છું

સર્ગ ૪ લોક ૧૧૦ નો—ગ કરતું બાલચરિત્ર

શકર ત્રિજે વર્ષે—કાવ્ય કૌશાલિકતું જ્ઞાન કરતા હતા, તેવામા તેમના પિતાનું મૃત્યુ થયું અધ્યયન કરતા મિત્રોની સાથે ભિક્ષા ગયા ગરીબ પ્રામ્હણુ ને ઘેર જઈ અઢયા પ્રામ્હણીએ અશકિત જણાવી ઘરમાથી એક આમલું લાવીને આપ્યું તેનું દલિદ્ર દૂર કરવા શકરે ધ્યાન ધરી લક્ષ્મી પ્રગટ કર્યા લક્ષ્મીએ હું તેનું પુણ્ય નથી તો પણ સોનાના આમલાથી તે પ્રામ્હણીનું ઘન ભરાવી દીધું

વિચારવાનું કે—શકર ને લક્ષ્મી હાજર થયા છતા એકલી પ્રામ્હણીનું દલિદ્ર દૂર કર્યું સાથે બીજા દલિદ્રોના દલિદ્ર દૂર કરવાની બુદ્ધિ રાખતા તે શુ તેમની કીર્તિમા વધારો ન થતો ? સાક્ષાત્ લક્ષ્મી હાજર કર્યા હતા તો પછી ગઈ જોના તત્ત્વ ઉદગતા કેમ નહી વાપરી ? આ વાતમા કેવી સત્યતા હશે ? આવો પ્રકાર તેમના પુણ્યના સંયોગથી બન્યો એટલું લખાયું હોત તો આમા વિચાર કરવાની કાંઈ જરૂર પણ ન પડતી

સર્ગ ૫ મો શ્લોક ૧૭૨ નો ચક્રથી જનેલી ચમત્કારી વાતો—

(૧) શાસ્ત્રો લખ્યા પછી સાતમે વર્ષે જે આબ્યા નદીથી ઘેર આવતા માતાના પગ ભડવા લાગ્યા ચક્રે નદીની સ્તુતિ કરી ઘડના આગણે વહેતી કરી, માતાની અડચણ દૂર કરી

(૨) કીર્તિ સામલી દેવ દેશના નાત નજરેપરે મોટાભટના માથે પ્રધાનને તેડવા મોકલ્યા, નિસ્પૃહતા જોઈ પાછા આવ્યા રાજા પોતે મળવાને આવ્યા નમસ્કાર કર્યો, ચક્રે નાતને કુશલ પુછતા પહેલા રાજાએ હજાર સોના મહોરો અર્પણ કરીને પોતાના રજાના ત્રણ નાટકો વાચીને મહાસાબ્યા ચક્રાદિ રસથી પૂર્ણ સામલી રાજાની ભુદ્ધિના વખાણ કર્યા દ્રવ્યની અનીછા જણાવી દેવાવય બધાવવાનું જણાવ્યું અને કહ્યું કે—“તમારી દરજા હોય તે માગો” રાજાએ કહ્યું કે—“અમારે સત્તાન નથી માટે તે થવાની દરજાને પૂર્ણ કરો” આચાર્યે કહ્યું કે—“તમને તમારા જોવાન પ્રાકૃતી ભુદ્ધિમાન પુત્ર થશે”

(૩) ચક્રે અવતાર ભણી-અગસ્ત્ય, ગૌતમ, ત્રિવલ, કપીલ, ઉપમન્યુ, આદિ કેટલાક ઋષિ મુનિઓ ચક્રના દર્શનાર્થે આવ્યા ત્યાં ચક્રની માતાએ પુત્રના ભવિષ્યનું પુછ્યું જોટલે અગત્ય મુનિએ કહ્યું કે—આ માક્ષાત્ શિવ છે, તમારા સ્વામીએ પુત્રના માટે મહાદેવને પ્રમન્ન કર્યા હતા મહાદેવે કહ્યું કે—લાખા આયુષ્યવાલા-અજ્ઞાન અને સ્વપ્નાયુષ્યવાળો-સર્વજ્ઞ બેમાંનો કયો પુત્ર આપુ ? તમારા સ્વામીએ સર્વજ્ઞ માન્યો, તેથી શિવે જન્મ ધાગ્યું કર્યો માતાએ પુછ્યું—સ્વપ્ન તે કેટલું ? અગસ્ત્યે કહ્યું કે—વર્ષ સોસનુંજ પણ કાર્ય પૂર્ણ નહી થતા બીજા સોસવર્ષ બ્યાસ ભગવાન પ્રમન્ન થઈ વધારશે કુલ કરે વર્ષ થશે જોટલું કહી ઋષિ મુનિઓ વિદાય થઈ ગયા

(૪) માતાનો જોડ ટાલવા ચક્રે કહ્યું કે—મારા તથા નરસા કર્મોનો ભોગવટો કરવા જન્મ લે છે, તેજ જીવ તરતજ પુન કર્મ પ્રમાણે જન્મ મરણના સ્થુલ દેહમાં વિચર્યા કરે છે આત્માનું ખરૂં જ્ઞાન થતા માટે તારૂ જીવ રહે છે પણ-શમ, દમ, ત્યાગ, વૈજન્ય વિના મોક્ષ પ્રાપ્ત થતો નથી છેવટે સન્યાસ લેવા ગોર્વીદા શ્રમે ગયા ગોર્વીદે પુછ્યું તું કોણ છે ? ચક્રે કહ્યું હું લય ધનાગ, વસ્તુ માનથી અવ્યાધિત, કર્તૃત્વાદિકથી નહિત, સર્વોત્તમ વિદ્યાનર્થક, યોગ દૃષ્ટી હું બાણી શક્યો છું એમકહીને ઉપદેશ માગ્યો ગોર્વીદ ગુરૂએ નીચે પ્રમાણે આપ્યો—

- ૧ પ્રજ્ઞાન પ્રદ્ધ-ઋગ્વેદ
- ૨ અહ પ્રગ્દ્ધાર્મિ-યજુર્વેદ
- ૩ તત્ત્વ મસિ-સામવેદ
- ૪ અથાત્મા પ્રમ્દ્ધ-અથર્વવેદ

- આ ચારે વેદોના સાર રૂપ
- મહા વાક્યોનો ઉપદેશ લઈ
- ૧૨ વર્ષની ઉંમરે શકરે
- પરમહંસની દીક્ષા લીધી

(૫) ગુરૂના આશ્રમમાં ચતુર્માસ વખતે પાંચ દિવસના વર્ષાદયી ખુ
નદી ચઢી શકરે મત્રા હવાન વાળા કમઠવમાં બધું પાણી સમાવી દીધું પદ
કાશીમાં જેઈ અંદ્રત મિદાતનો પ્રચાર કર્યો

આ સર્ગ પાંચમાની કલમ પાંચનો દુઃક વિચાર—

(૧) ગંગાજીને આગણે વહેતી ઈંદ્રલક્ષ્મીયાની પેઠે લોકોને જાણ
કર્યા હોય તો તે વાત જુદી છે નહીંતો શિવ જટામાંથી વહેતીના જેવ
કેવલ કલ્પિતજ છે કારણ પ્રાચીન વાદમીક્ષીય સમાયણમાં તો જન્મ પી ગય
અને ભગીરથની પ્રાર્થનાથી બહાર કાઢવાનું લખ્યું છે, તે પણ સત્યથી દુરજ
છે (જુલો-તત્ત્વત્રયી ૯. ૧૨૬થી ૧૩૪)

(૨) શકરે શજશેખર રાબના ધનનો તરફ નિરપૃહતા બતાવી તે તે
ચોગ્યજ હતી પરંતુ પોતે રાબની ઈછા પ્રમાણે વર આપવાને તથાચ થયા અને
તેની માગણી પ્રમાણે કહ્યું કે—“તને તારા જેવો પરાક્રમી બુદ્ધિવાળો પુત્ર થશે
જો વાત દુ તેમના હાથમાં હતી ‘અરી કે ? સ્વાભાવિકપણે બન્યું હોય તો તે
જુદી વાત છે નહીંતો મપિઓના શાપથી લિંગ ત્રુટી પાતાવમાં જતા શકરને
તેની પાછત જવા જેવી આ કલ્પિત વાત છે

(૩) આ વાત ચાવતા ઉમાદમાં સૈકામાં શકર દેવના અવતાર રૂપ
શકરે સ્વામીને મળવાને અગસ્ત્યાદિ મપિઓ આવ્યા ? અને તેઓ હજારો કે
લાખો વર્ષ ઉપર થઈ ગયેલા, કેવા સ્વરૂપથી અને કયા ઠેકાણેથી આવેલા ? આ
વાત ઠેટવી સત્યતાથી બરેલી માનવી ?

પુત્રનું અવિધ્ય પુછનાર તેમની માતાને અગસ્ત્યે કહ્યું કે—તમારા પતિ
શિવરૂપ શિવગુરૂએ, શિવની આરાધના કરીને સર્વજ્ઞ પુત્ર માગ્યો, તેથી શકરદેવ
પોતે શકરરૂપે જન્મ્યા—

વિચારવાનું કે—શિવગુરૂ પોતે શકરદેવ છે, વળી તેમને શકરદેવની
આરાધના કરીને સર્વજ્ઞ પુત્ર માગ્યો, તેથી શકરદેવ શકરરૂપે જન્મ્યા આ લેખ

તે કેટલો બધોસત્ય સ્વરૂપનો ? શકન્તુ આયુષ્ય ૧૬ વર્ષનું બતાવી કહ્યું કે-બીજા ૧૬ વર્ષ બ્યામ વધારીને આપશે, એટલે ૩૨ વર્ષ થશે આમા સત્યતા કેટલી બધી સમાયલી છે ?

(૪) થોડી ઉંમર સાલજતા માતાનો ખેદ-શકરે કહ્યું કે-કર્મ લોગવવા જન્મ મરણ લે છે, અને તેજ જીવ કર્મ પ્રમાણે સ્થુલ દેહમા વિચર્યા કરે છે શમ હમાદિક વિના મોક્ષ પ્રાપ્ત થતો નથી એમ કહી સન્યાસ લેવા ગોવિંદ ગુરુ પ્રાપ્તે ગયા તેમને પુછ્યું તુ કોણ છે ? શકરે કહ્યું કે-હું લયથનાર, વસ્તુમાત્રથી અણાધિત, સર્વોત્તમ ચિદાનેહ રૂપ છું એમ કહી ચારા વેદના જીજ્ઞરૂપ ચા-મહા વાક્યોનો ઉપદેશ લઈ ૧૨ વર્ષની ઉંમરે પન્મહ સ થયા "

આ કલમ ચોથીમા વિચારવાનું કે-કર્મ પ્રાપ્ત્યે જીવ સ્થુલ દેહમા વિચર્યા કરે છે, કુનીયાના તમામજીવો જુથારે આવી સ્થિતિમા છે ત્યારે પેલા ઇત્રાદિક એક એકની પ્રાછલ અવતાર લેવા સ્વાધીનપણે ઉતરી પડેલા કેવી રીતે બતાવ્યા ? આ વિષયમા કોઈ તટસ્થ પાડતે પણ કહ્યું છે કે--

“ પ્રજ્ઞા યેન કુલાર્ણવત્ નિયમિતોઽવસ્થાઽ માઝોદરેઃ

રિષ્ણુર્વેન વશાયતાર-ગહને ક્ષિતો મહાસરુદે ॥ ૧ ॥

રુદ્રો યેન કપાલપાણિપુટકે મિક્ષાટન સેવતે

સૂર્યોઽભામ્યતિ નિત્ય મેઘ ગગને તસ્મૈ નમઃ કર્મણે ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—સાક્ષાત્ રૂપ પ્રમ્હને આ શ્રેમાડમા જેને કુભારનાજેવો કારભાર કરવામા નાખ્યો બક્ષાતાની વક્ષા કરવાને મહામત્તા ગાવી એવા વિષ્ણુને વાર વાર અવતાર ધારણ કરવા ગર્ભાવામના મહાસકટમા જેને નાખ્યા ૩૬ જે મહાદેવ છે તેમને હાથમા ટપાલ આપી જેને ક્ષિક્ષા માગતા કર્યા, જે સૂર્ય દેવ કહે છે તેમને દિન પ્રતિદિન આકાશમા જેને ભમતા કર્યા તે કર્મને નમસ્કાર કરવો ઉચિત છે, અર્વાતુ તેવા પ્રકારના કર્મથી જમારો છુટકારો થવો તેજ ચથાર્થ છે,

ઉપન્તા લેખમા જે અવતારવાદ લખ્યો છે તે સત્યરૂપનો કરે છે કે કેવલ તદન અમત્યરૂપનો ? વિચાર કરવાની ભવામણ કડ ૩

ગુરુએ પુછ્યું કે તુ કોણ છે ? શકરેનો ઉત્તર નીકલ્યો કે-હું લયથનાર, વસ્તુમાત્રથી અણાધિત, સર્વોત્તમ ચિદાનેહ છું આ તેમનું કથન ગવિષ્ટ પછાનું કે ઉન્મત્ત પછાનું ? ઉત્તમ પુરૂષોના મુખમાથી આવા વોકવો નીકલે ખન ?

શકર સ્વામી શકરદેવરૂપે સિદ્ધ હતા તો તેમને ચાર મહા વાઠયો નો ઉપદેશ લેવાની શી જરૂર હતી ?

(૫) ગુરૂના આશ્રમમાં રહેતા શકર સ્વામીએ ચંદ્રની નદીનું પાણી મત્રા બ્રહ્મવાણ કમ કલ્પમાં સમાવી દીધું, આ વાત જાહુગરના ખેવ જેવી કે તદન અમત્ય ?

સર્ગ ૬ ઠો, શ્લોક ૧૦૭ નો સર્ગ ૭ મો, શ્લોક ૧૨૧ બેને સાર—

કાશીમાં ચૌનદેશના વિદ્વાન પ્રાણણને દીક્ષા આપીને “ સન દન ” નામનો પ્રથમ શિષ્ય કર્યો

(૧) ચાર કુતરાવાળા ચંદાવને પ્રહારૂપ જાણી શકર સ્વામી નમન કરવા જાય છે ત્યાં તો તે ચંદાવનો વેષ ત્યાગી-શિવ મૂર્તિ સ્વરૂપ, ચાર વેદ સહિત કાશી વિશ્વનાથ પ્રગટ થયા (શકા) શિવ અવતાર શકર છે તો બીજા શિવ કયાથી ? (સમાધાન) જેમ વિષ્ણુના કલાવતાર વ્યાસની સાથે વિષ્ણુનો સવાહ છે તેમ શિવના કલાવતાર શકર સાથે શિવનો સવાહ સંભવે

(૨) કાશીમાં ઉર્પનિષદાદિર્નાં ભાષ્યો ચૌ શિષ્યોને ભણાવતા-ગંગા ની સામી પાર ગંગેલા સનેદન ને ગુરૂનો હુમ્મ થતા સાધના ભાવે નદીમાં પડ્યા પછી કમન કુલોના પર પગ મુકતા શીદ્ધા આવીને મદયા તેની ભક્તિથી પ્રસન્ન થઈ ‘ પદ્મપાદ ’ બીજી નામ પાડ્યું

(૩) ગંગાપર એક વૃદ્ધ પ્રાણે પ્રહારૂપ સૂત્રના ત્રિજ્ઞ અધ્યયનના પ્રારંભ સૂત્રનો અથ પુછ્યો, શકરે કહ્યું કે—મરણ સમયમાં એક દેહ છાડીને બીજા દેહમાં જવું પડે છે ત્યારે જીવને દેહનો આરંભ કરનાર પચી કૃત-પાંચ મહાભૂતોના સૂક્ષ્મ ભાગો વીટવાને જાય છે ઇત્યાદિકથી સંતોષ પામી મૃતરૂપે વ્યાસ ભગવાન પ્રગટ થયા, પ્રસન્ન થઈને કહ્યું કે—દેવ સક્ષામાં તમે (૧૬) સો નવ વર્ષ ના આયુષ્યનો નિયમ કરીને આવ્યા છો તે આજે પુરા થાય છે, કાર્ય ઘણું અધુરું છે, તે કળ્પા દેવજનથી આઠ, અને યોગજનથી આઠ, એમ સોલ વર્ષનું આયુ વધારી આપુ છું એમ કહી વ્યાસ અદૃશ્ય થઈ ગયા

(૪) શકરાચાર્ય—પ્રયાગમાં તુષાગ્નિમાં પ્રવેશ કરવાની તૈયારીવાળા બદ્ધપાદને મદયા બદ્ધપાદે કહ્યું કે ઇન્દ્રને ન માનતા મેં વેદોને સ્વત પ્રમાણ

મિદ્ધ કર્યો અને શુદ્ધોદ્ધ-શુદ્ધોતોની પાને તેમના શાસ્ત્ર શિખીને એ તેમનો નાશ કર્યો એ પાપને દૂર કરવા આ તુષાગ્નિમા પ્રવેશ કરવાની તૈયાગીમા છુ.

શકરે કહ્યું—આપે કયું તે યોગ્ય કયું છે પાપ કયું નથી ભટ્ટપાદે કહ્યું—તમારા દર્શનથી જીવવાને અર્થ છે પણ તેમ કરવાની છછા નથી શકરથી x તારક મત્ર સાબળી સુખ થયા શકર મહન મિથને ઘેર જવા આકાશ માર્ગે ચાલતા થયા

આ ૬ ઠા અને ૭ મા અર્ગની કલમ ચારનો વિચાર—

(૧) કુતનવાળા ચડાલે વેપ ત્યાગી શકરને શિવમુત્તિ, રૂપે દર્શન આપ્યું વિષ્ણુ કેવળ્યાસની માથે વિષ્ણુનો સવાદ બતાવી સમર્થન કરીને બતાવ્યું આમા કઈ જાણુની સત્યતા ? વ્યાસ વિષ્ણુના અવતાર જ પડિતોથી કલ્પિત જ કરેલા છે, તો પછી શકર દેવના અવતાર શકર સ્વામી અને ચડાલના વેપ ત્યાગી બનેલા શિવ સત્યકેવળ્યા કયાથી કરશે ? કંગલે પગલે કલ્પિત છતા મોટા મોટા પડિતો થોડા પણ વિચાર કરી શક્યા નથી એ કેટલું બધું આશ્ચર્ય જનક ? જના પડિતો જ આખોએ આડા કાન રાખી અસત્યને પોપણા કરતા જણાતા હોય ત્યા અજ્ઞાન પ્રભને સત્ય કયાથી મળે ?

(૨) કયા તેવા બહુમરીના ખેલ જેવો પ્રપંચ કરી લોકોને બતાવ્યો હોય, તેથી આમા સત્ય વસ્તુની મિદ્ધિ શી ? આજે પણ પ્રપંચી લોકો ઘણા ઘણા પ્રપંચથી લોકોને જામેલ કરતા નજરે પડે છે તેમ કરી પદ્મપાદ નામ મેવંયુ તેથી ખરી સિદ્ધાંત શું થઈ ?

(૩) શ્રમ્ભ સૂત્રનો અર્થ શકર સ્વામીએ બતાવ્યો કે—

“ મરણ્ય મમયમા દેહ છોડી બીજા દેહમા જીવને જુલુપડે છે, ત્યારે તે બીજા દેહનો આરભ કરના પાચભૂતોના ભાગો વર્તણૂકને જાણ છે ”

આ વાત પેદોમા સ્પષ્ટ રૂપથી લખાઈવી જનાતી નથી, તો પછી શકર સ્વામીએ કયા નવા વેદથી જાણી લઈને લખીને બતાવી ? જોનોના તત્ત્વોથી જણાય

x માધવ શકર દિગ્વિજય ૫ ૧૭૦ ની નીપમા-પ્રાગ્કમત્ર-પદ્મ મુ ઉત્તર ખ શિવ પ્રતિ રિષ્ટુએ કહ્યું છે કે-૭, અક્ષરવાળા મદામત્રને તારક એવો બલમત્ર કહે છે— ‘ ઐ રામાય નમ ’ આ મત્રની રૂપી મદિમા કે પાપી પણ મુક્તિ પામે, એજ ઉત્તર ખ ૩મા રામ પ્રતિ શિવનુ વચન—“ ઐ રામ રામ રામ ” આ તારક મત્રથી પ્રાણિ-માત્રની મુક્તિ, મ શિવ દર્શીમાં કરી દે છે એજ શ્રુતિમાં છે અને પુરાણોમા પ્રસિદ્ધ છે ॥

કર્મ કાડના પક્ષી મડન મિશ્ર સાથે, લાખા કાવ સુધી x વાદ ચાલતા ચક્રે તેમની પાને જ્ઞાન કાડની શ્રેષ્ઠતા કળૂવ કરાવી પણ જેમનિ સધિના મતનુ ખડન થતા મડન મિશ્રને ઘણો ખેદ થયો તે ખેદ દૂર કરવા જેમનિ પે તે પ્રગટ થયા અને કહેવા લાગ્યા કે બ્યાસથી મારો મત જુદો હોય જ નહીં, શકર મહેશ્વરના કલાવતાર છે સત્ય યુગમાં-કપિવ ત્રેતામાં ગુરુ કૃત્તાત્રેય, દ્વાપરમાં બ્યામ તેમ આ કલિમાં ચક્ર ભગવાન છે તેમની વાતનો સ્વીકાર કરીને તગી જાવો એમ કહી અતર્ધાન ચર્ચ ગયા

(૨) વાદના માટે મડનની સ્ત્રી મરસ્વતી ઉભા થયા સ્ત્રીની સાથે વાદની ના પાડતા ચક્રને-ગાર્ગી સાથે યજ્ઞ વટકવનો, સુલમાં સાથે જનકનો વાદ થએલો જતાવી સ્વીકાર કરાવ્યો મત્ત- દિવસ વાદ થયાબાદ સરસ્વતીએ કામકેલોનું સ્વરૂપે પુછ્યું, ઘણા વિચારના અંતે મામની મુદત માગી પડી મામ કેલોનો અબ્યાસ કરવા મૃતક રાજાના દેહમાં પ્રવેશ કરવાની ઇચ્છા થતા પદ્મપાદે ના પાડી, ત્યારે ગોપીઓ સાથે મખ ધવાળા-શ્રી કૃષ્ણને પાપ વિનાનો જતાવીને કહ્યું કે-“બ્રહ્મ સત્ય જગન્મિથ્યા” માનનારા અશ્વમેધાદિ મુકત્યો અને બ્રહ્મ હત્યાદિ દુષ્કૃત્યો કરે તો પણ તેમને પાપ લાગતું નથી

ઇત્રે કોપ કરી ત્રિશિર બ્રાહ્મણને માર્યો, અને વેદાધ્યયન કરનારા મન્યાસીઓને મારી કુતરાઓને ખવડવ્યા હતા, એવું સમ્બેદના ઉપનિષદની શ્રુતિમાં છે તેમજ, જનકે અશ્વમેધ યજ્ઞ કરી બ્રાહ્મણોને ઘણી કસિણા લીધી પણ કર્મથી લેપાયા નથી એજ પ્રમાણે તત્ત્વ વેત્તાઓ કર્મથી લેપાતા નથી હું માગ આ શરીરથી કામાજનાસ કરે તો પણ મને પાપ લાગતું નથી પણ મ પ્રહાયનો બાધ ટાલવા ધીજના શરીરમાં પ્રવેશ કરવાનો વિચાર કર્યો છે એ પ્રમાણે પદ્મપાદ આદિશિષ્યોને સમજાવી એક ગુહામાં પોતાનું શરીર છોડી, શિષ્યોને સોંપી જ્ઞાનના મૃતક દેહમાં પ્રવેશ કરી, શકર સ્વામી રાણીઓની સાથે ભોગ ભોગવવા લાગ્યા રાણીઓ સમજી કે બમારૂં વૈધવ્ય મહુ આ તરફ કારભારીઓ ચેત્યા કે-કોઈ ચોગી-રાજાના મૃતક દેહમાં પ્રવેશ કરી આ રાજલીલા ભોગવે છે તેવા ચોગીના શરીરનો નાશ કરાવવા રાજ્યના નોકરોને છોડ્યા માસ ઉપર પાચ દિવસ વધારે થતા પદ્મપાદ વિગેરે શોધ કરવા નીકળ્યા ગવૈયાના વેંચે રાણીઓમાં લુબ્ધ તે રાજાના આગળ ગાયન કરી સ કે તથા સમજાવી જ્ઞાનમાં લાવ્યા એટલે તે શીંગમાંથી નીકળી પોતાની મૂનતા

છે, અને તે અનુભવથી સિદ્ધ છે કે—સ મારમા ફરી રહેલા નાના મોટા સર્વ પ્રકારના જીવો એક તેજમ અને બીજી કાર્મણ આ બે પ્રકારના શરીરોને લઈને સદા કાર્મ કર્યાજ કરે છે, અને સૂક્ષ્મ પરમાણુઓના અમૂલ રૂપનાજ છે તે વાતને લઈ સર્વજ્ઞ પણાનો દાવો કરતા ચક્ર સ્વામીએ મરણ સમયમા પાચ ભૂતોના નામથી વીટલાઈ જતી વસ્તુ લખીને બતાવી આમા કયુ વિશેષજ્ઞાન બતાવ્યુ ? આ જીવોના કર્મના સ બધમા જૈનોમા કોઈ લાખો શ્લોકના પ્રમાણથી વિચાર કરીને બતારેલો છે વૈદિકોમા વેદોથી તે પુરાણોના ગ્રંથો સુધી તે કર્મોના વિચારની વાત કોઈ ગદ્ય માત્રથી પણ લખાયલી જોવામા આવતી નથી છતાં ગ્રંથ સ્વામી-વ્યામના સૂત્રનો અર્થ બતાવી ગનમા મકલાતા કિંદા કિંદા થઈ રહ્યા હોય તેવો દેખાવ બતાવી ગયા છે

પોતાના સૂત્રનો અર્થ ખરો માની વૃદ્ધ પ્રાગ્લભ મટી વ્યાસરૂપે પ્રત્યક્ષ થઈ ૧૬ વર્ષનુ આયુષ્ય વધાગીને આપ્યુ, આમાનુ સત્ય કયુ ? વ્યાસતો શુ પણ ફનીયામા કોઈ પણ એવી સત્તાવાળો છે કે, જે આયુષ્ય વધારીને આપે ?

આવા આવા મહાન્ પુરૂષોને માન જેવો અત્પર વધારે લખીને શુ બતાવે ?

(૪) ઇન્દ્રનો ઇન્કાર કરનાજ, વેદોને સ્વત મિદ્ધ માનનાર, સુગતોને શુર કરી, તેમનોજ નાશ કરનાર, એવા ભટ્ટપાદને ચક્ર મત્યા ભટ્ટપાદે કહ્યુ પાપને ફર કરવા તુષાગ્નિમા પ્રવેશે કરવાની ઇછાછે, ચક્રે એ કાર્ય યોગ્ય કરેલુ કહી બતાવ્યુ, તો પણ ભટ્ટપાદે જીવવાની ઇછા બતાવી નહીં આ બેનો વિચાર કરી જોતા ભટ્ટપાદના કરતા પણ ચક્ર સ્વામીનુ હૃદય શ્રદ્ધા રહિત અને વધારે ક્રૂતાવાળુ હશે એમ જણાઈ આવે છે

ૐ રામાયનમ મત્રથી મોક્ષ થવાની શ્રદ્ધા હોતી તો, તુષાગ્નિમા પ્રવેશ વિના થઈ જત ? મોક્ષ તો બેમાથી એક પ્રકારથી માનવો એતો તદ્દન અજ્ઞાનજ છે અને અજ્ઞાનીઓને ક્રિયાવર્તાનો ધ ધો છે કરવત મુકી સદા શિવની કાશીમા ગરીબોના પ્રાણની માથે ધન છુટવાના ધ ધાવાળા, ધુતારાઓ ઘણાજ હતા આ અજ્ઞેજ્ઞેજ્ઞે તેવા ગરીબોના પ્રાણ અને ધન બચાવી ઉપકાર કરેલો છે

સર્ગ ૮ મો, મર્ગ ૯ મો, સર્ગ ૧૦ મો,—શ્લોક ૧૩૬, ૧૦૬, ૧૧૬ ના

(૭) મહિમતીમા—ચક્ર મહનમિશ્રનુ ઘર પુછતા તેમને ત્યાં ગયા

શરીર આગળ આવ્યા ત્યાં અગ્નિ સંસ્કાર થતાના પ્રવેશ કરી ગયા પણ નૃસિંહે તે અગ્નિની શાંતિ કરી પછી માહિંભતિમા આની મરમ્વતીને છૂટ્યા મડન-મિથને દીક્ષા દીધી અને "તત્ત્વમસિ" નો તત્ત્વ આપ્યો સુરેશ્વરના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા એમ શકર સ્વામીએ અદ્વૈતમતનું સ્થાપન કર્યું.

સર્ગ-૮-૬-૧૦ માના વિષયનો ફિચિત્ વિચાર—

(૧) મડન સાથે શકરના વાદ વખતે બ્રહ્માદિ દેવો પણ આનંદમાં રહી તમાસો જોતા રહ્યા છતાં ઉત્તરીમાં મડન પાસે શકરે જ્ઞાન કાંડની શ્રેષ્ઠતા કબૂલ કરાવી.

આમાં સત્ય કેટલું હશે તે વિચારીને જોઈએ—

મડન પોતે બ્રહ્મ રૂપના છે આકાશમાં કયા બ્રહ્માદિ તમામો જોતા રહ્યા હશે ?

ખીલ વાત એ કે-મર્ગ પહેલાંમાં-બ્રહ્માદિ દેવોએ શકર દેવ પાસે ફરીયાદિ કરી હતી કે-વિષ્ણુએ બૌદ્ધ યાત્રો રચી વેદોની નિંદા કરાવી, તેના ઉત્તરમાં શકરે પોતે પ્રગટ થવાનું જણાવી કહ્યું હતું કે વેદના કર્મ કાંડનો ઉદ્ધાર કરવાની આજ્ઞા વિષ્ણુને મેજ કરી હતી તે કર્મ કાંડના કરવા વાળા મડન માથે આટલી બધી જૂઠી ઝાંઝા ઝડકી કરી તેમના મનમાં જોડ શા માટે ઉપજાવ્યો ?

પોતાની આજ્ઞાથી પ્રવર્તેલા કર્મ કાંડને સર્વથા જુકા માનીને જગડો મચાવ્યો કે સાચા માનીને ?

ઇદ્રાદિક દેવો અવતાર લઈ દુનીયામાં ઉતરી પડેના વેદોથી પણ જણા જોતા નથી, શકર વખતે ઉતરી પડેલા નાચા કે જુકા ?

કર્મકાંડ એ જોમનિનો મત ખડન થતા મડનનો જોડ દૂર કરવા જોમનિ પ્રગટ થઈ કહેવા લાગ્યા કે વ્યાસથી મારો મત બિન્ન હોય, નહીં તો તે કયા સ્થાનથી અને કેવા સ્વરૂપથી કહેવાને આવેલા ?

વળી કહ્યું કે-કપિવ, કત્તાત્રય, અને વ્યાસ ત્રણ યુગના ત્રણ, તેમ આ કવિમાં શકર દેવ તે શકર અવતાર જતાવ્યા પણ વેદોમાં અવતાર વાદનું નામ નીશાલુજ નથી આધુનિક પુરાણોમાં ઘૂસ્યો છે આમાં સત્યતા કયી બાબુથી વિચારવાની ?

(૨) બ્રહ્માના અવતાર મડનને તો શકરે હરાવ્યા હતા, પણ સરસ્વતી બ્રહ્મલોકથી નીકળીને મડનની સ્ત્રી થવા આ લોકમાં આવેલા તેમને કહ્યું હું બ્રહ્માના અગભૂત છું મને જાણ્યા વગર તમારી જાન પુરી નથી શકરે આનાકાની તો ધણીએ કરી પણ ગાર્ગી સાથે યાજ્ઞવલ્ક્ય આદિના વાદના દાખલા આપી પોતાની સાથે વાદ કર્યું હરાવ્યો અને સત્ત્વ (૧૭) દિવસ સુધી ચાલ્યો છેવટે સરસ્વતીએ કહ્યું કે-સર્વજ્ઞ થઈને કહે છે તો કામ કેલિનું સ્વરૂપ બતાવો છેવટે માસની મુદત માગી, સ્વામી પ્રપચ કરવામાં કુશલજ હતા તેથી શિષ્યોને આડું અવલું સમજાવી મૃતક રાજાના શરીરમાં વિદ્યાથી પ્રવેશ કર્યો તેની રાણીઓ સાથે કામ કેલિ ખૂણ કરી, મર્મ જાણીને સરસ્વતીને પણ જીતી લીધા

ચોડું કે વિચારવાનું કે-અનાદિકાલના બ્રહ્મલોકના બ્રહ્મા, નાના મોટા જીવોના ઘાટ ઘડવામાં કુશલ, નવીન નવીન સૃષ્ટિ રચના કરતા વખતો વખતે ચાર ઋષિઓને ચારે વેદોનું જ્ઞાન આપનાર, એવા બ્રહ્મા શકરથી હારી ગયા તો પછી તેમની સ્ત્રી સરસ્વતીના શા ભાર કે શકરના આગળ ટકી શકે ?

જો કે અલકારના ત્રયોમાં અલકાર હોય છે પણ તેમાં અસદ્ભાવનાના વિષયોની કલ્પના અદ્ભાવમાં અને સદ્ભાવનાના વિષયોની કલ્પના અસદ્ભાવમાં કરેલી જોવામાં આવે છે પરંતુ કેટલાક વૈદિક મતના પડિતોએ તો બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવના વિષયોમાં તો, કેવલ અસદ્ભાવનાના વિષયોમાં જગતના કર્તા હર્તા બતાવી વેદોથી તે પુગણો સુધી ગોઠવી, મોટામાં મોટા દેવોનો આરોપ કરી, આખી દુનીયાને જ ઉપે માર્ગે દોરવાનો પ્રયત્ન કરેલો હોય તેમ નજરે પડે છે, તે ધણા આશ્ચર્યની સાથે ખેદ પામવા જેવું થયેલું છે જીવો આ વિષયમાં અમારો “તત્ત્વત્રયી ત્રીમાસા” નામનો ગ્રંથ આજે તો સત્ય શોધકોને મત્યા સત્યનો નિર્ણય કરવાનો પુરેપુરો સમય છે પરંતુ જેમને હાથ બાપનો કુવો કરવો હોય તેમના માટે તો દુનીયામાં કોઈ પણ ઉપાય દેખાતો જ નથી

સર્ગ ૧ લા થી ૧૦ માં સુધીની મત્યતાનો વિચાર કર્યો

હવે સર્ગ ૧૧ થી ગ્રંથોનો વિચાર તપાસી જોઈએ—

સર્ગ ૧૧ માં, શ્લોક ૭૫ નો—

શૈલ પર્વતે કાપાલિક-શકરની સ્તુતિ કરીને કહેવા લાગ્યો કે કોઈ સર્વજ્ઞનું કે રાજાનું મન્ત્રક હોમીય તો તું સદેહથી સ્વર્ગે જઈશ એમ ભૈરવનાથે

મને કહ્યું છે જો મારા પર કૃપા થાય તો મારું ઈષ્ટ થાય વૃત્રાસુરને મારવા દધીશિએ ઇંદ્રને પોતાનાં હાડકયા આખ્યા હતા શકરે કહ્યું કે-જાહેરમાં નહીં અને એકાંતમાં આવજે, સંધ્યા કરવા એકાંતમાં ગયા ત્યાં જઈને કાપાલિકે તરવાર જે ચીં પદ્મપાદને ભાસ ચતા મન્નલથી નૃસિંહ / રૂપ ધરીને, પ્રહલાદના સ્મરણથી નૃસિંહે હિન્દુકશિપુને જેમ ચીરી નાખ્યો તેમ કાપાલિકને ચીરી નાખી, અદ્વૈત હાસ કર્યો બીજા શિષ્યોએ કાપાલિકને અને શુરને મરણ પામેલાં જોયા પદ્મપાદ નૃસિંહની ત્રણ ગર્જનાથી 'સમાધી ઉતરતા' શકરે કહ્યું કે આ સ્વરૂપ અતર્હિત'કરો સ્વ સ્વરૂપમાં આવેવા પદ્મપાદે બનેલી બીના શુરને જણાવી, આ ચમત્કાર જોઈ એકે પદ્મપાદને પુછ્યું કે-તમે નૃસિંહને પ્રમન્ન કેવી રીતે કર્યો ? ઉત્તરમાં જણાવ્યું કે મેં પર્વતમાં ઘણા દિવસ ધ્યાન ધર્યું ત્યાં એક નિશ્ચય મને પુછ્યું કે તમે ધ્યાન શા માટે કરો છો ? મેં નૃસિંહને પ્રસન્ન કરવાનું જણાવતા તે નિઃશ્ચયે વેલાથી બાધી મારા આગળ ખડા કર્યો મેં નૃસિંહને પુછ્યું કે તમે નિવરના વશમાં કેવી રીતે થયા ? નૃસિંહે મને કહ્યું કે આ નિશ્ચયના જેવું ધ્યાન બ્રહ્માદિકે પશુ ધર્મ નથી વધારે પુણ્ય નહીં એમ કહી મારા પર કૃપા કરી અતર્ધાન થઈ ગયા ઇત્યાદિ ॥

સર્ગ ૧૧ માની આ બીજામાં થોડુંક વિચારવાનું કે—

ઉપકારી જાણી કાપાલિકે મસ્તકની માગણી કરે-ની, સર્વજ્ઞ શકરે તેનો નાશ શા હેતુથી થવા દીધો ? આમાં પ્રપચ્ચ કેવા પ્રકારનો ? પદ્મપાદે નૃસિંહ રૂપ ધરી કાપાલિકને ચીરી નાખ્યો આમાં કાંઈ સત્ય હશે ખરું ? નિશ્ચયે નૃસિંહને વેલાથી બાધી હાજર કર્યો, ત્યારે પદ્મપાદે પુછ્યું કે-તમે નિશ્ચયન' વશમાં કેવી રીતે થયા ? નિશ્ચયે જણાવ્યું કે બ્રહ્માદિકે પશુ નિવરના જેવું ધ્યાન નથી ધરી શક્યા ?

બ્રહ્માએ શતરૂપા બનાવી, દેખતાની સાથે અનચિત્તા થયા, જોવાને ચાર મુખ કર્યા હતા પુત્રી પાછલ હરિચરૂપ ધરીને પશુ કોડેવા બતાવ્યા છે તેમ નૃસિંહના ધ્યાનમાં ન ટકી શક્યા હોય તો તે બનવા જોગ છે

નૃસિંહમાં વિચારવાનું કે-૬ વાસુદેવોમાં ૭ મા-દત્ત છે, પ્રતિવાસુદેવ પ્રહલાદ છે, દત્તને છોડી પાચમાં પુરૂષમિંદને નૃસિંહ લખી થાસલામાંથી બિત્તન કરી, પ્રહલાદના બાપનો નાશ કરવાવાળા લખીને બતાવ્યા છે (જુઓ તત્ત્વત્રયી પૃ ૬૫-૬૬ નું કોષ્ટક)

લિંગપુરાણમાં એવું છે કે-શિવના ગણ વીરભદ્રે, શરભ પક્ષીનું ૩૫ ધરીને નૃસિંહને ચીરી નાખેલા અને તેના ચામડાનું આસન શિવ કરીને બેઠેલા. તે શકરદેવના અવતાર શકરનું મૂલનું શરીર બલનું જોલવવાને, તે નૃસિંહ કયાથી આવ્યા ? આ બધા પ્રપચ કયારથી અને 'કોણથી' રચાયેલા તે વિચારવાની ભલાણુણ કડે છુ

(વીરભદ્ર અને નૃસિંહનો સબધ-શુભો તત્ત્વત્રયી પૃ ૩૩૬)

સર્ગ ૧૨ મો-શ્લોકો ૮૮ નો-શકર તીર્થોમા ફરતા મૂકુંબિકામો આવ્યા ત્યાં મરણ પામેલા પુત્રના માટે શોક કરતા બ્રાહ્મણ કુટુંબને જોઈ શકરને કયા આવી ' આકાશ વાણી થઈ કે અસમર્થ કયા બતાવે ' આવ્યાએ કહ્યું-અસમર્થને જોલવુ શોભે ? સમર્થ છો તો શોક ફર કરો, એટલે સુવેલો ઉઠીને ઉભો થયો

આમા વિચારવાનું કે-એવી વાણી કરવાવાળો કોણ હોય કે જે મરેલાને ઉભા કરી દે ? આ વાત પોતાની મહત્ત્વતા માટે લખાઈ કે આમા કોઈ સત્ય તત્ત્વ છે ? મરેલાને જીવતા કરવાની સત્તા યુગ યુગમા ભક્તોના રક્ષક એવા શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનમા હતી ? જે મરેલાને જીવતા કરવાની સત્તા શ્રી કૃષ્ણમા 'હોતી' તો દારિકાના કાઠ વખતે નાશ થએલા પોતાના કુટુંબનાજ માણુએને શું જીવતા ન કરી શકતા ? આમા શું સત્ય છે વિચારવાની ભલામણ કડે છુ ' મોટા મોટા પડિતો થઈ પાયાં વગરનું લખે તેમને વધારે શું કહેવું ? ॥ સર્ગ ૧૨ મો થયો

સર્ગ ૧૩ મો-શ્લોકો ૭૫ નો છે ભાષ્યાદિકના સબધવાળાનો વિચાર અમોએ લીધોજ નથી જાણવાની ઇછાવાળો ત્યાંથી જોઈ લે

સર્ગ ૧૪ મો-શ્લોકો ૧૭૫ નો

પર્વત ઉપર ધ્યાનમા શકર સ્વામીએ માતાનો મહવાડ જાની, તેમની સેવામા પોતે પહોંચ્યા અનેક આલાપ સલાપના અતે શકરદેવનું સ્તવન કયું શકરસ્વામીની માતાને લેવા શકરદેવે વિમાન સાથે પોતાના ફતોને મોકલ્યા શકર સ્વામીએ માતાને જણાવ્યું કે-શકરદેવના ફતો વિમાને લઈને આવ્યા છે, તેમા બેસીને શકરના ધામમો પધારો ? તેમની સાથે જવાની ઇચ્છા ન બતાવતા ફતોને વિદાય કર્યા પછી વિષ્ણુની સ્તવના કરી, વિમાન લઈને વિષ્ણુના ફતો આવ્યા એટલે વિષ્ણુનું ધ્યાન ધરતા દેહ છોડી ફતો સાથે વિમાનમા બેસી

વેકુંઠમા ચાલ્યા ગયા બાકીના અનેક કાર્યો થાડા જ પડી અનેક દરોખા ફરી
હતમતનું ખડન કરી અદ્વૈતમતનું સ્થાપન કર્યું

આ સર્ગ ૧૪ મા વિચારવાનું કે—

શકરદેવ રૂપે શકરસ્વામી પોતેજ છે તો પછી બીજા કશા શકરદેવના
હતો વિમાન સાથે બોલાવ્યા ? વેદ સમયના મોટા મોટા ઋષિઓના માટે કોઈપણ
દેવના હતો વિમાન લઈને લેવા આવ્યા હોય એમ આશે વેદો મુખી તપાસતા
જણાતું નથી, તો શું આ શકરદિગ્વિજય કલ્પિત રૂપની ગોઠવાઈની ન ગણાય ?
જો એમ હોય તો દિગ્વિજયના લેખોમા સત્ય શું ? માતાએ શકરના ધામમા
જવાની ના પાડી, એ શું તેમના સ્વાધીનપણાનું હતું ? પ્રમ્હા પ્રમ્હલોકનું અને
વિષ્ણુ વૈકુંઠનું સ્થાન કયા કાલમા પોતાના કબજે કરીને બેઠેલા ? પ્રમ્હા આ
ફનીયામા આવી અનેકોના અપરાધી બન્યા, તો પછી શું વિશેષ મેળવવાને
આવતા હતા ?

વિષ્ણુ ઉપેક્ષાથી માથું કપાવી હયગ્રીવ વિષ્ણુ બન્યા તે કયા કાલમા ?
અને વારંવાર ફનીયામા આવી દાનવોનો અને અસુરોનો માર ખાઈ ભાગતા ક્યા
આ બધું તકંટ કયા તકંટીઓથી ઉભું થયેલું ? સમજનો ? સત્ય વસ્તુના
ગવેષક બનો, કોઈના ભમાવ્યા ક્વભાની માફક ના ભમો અને ભમસો તો ના તો
આ લોકના મુખના ભાગી બનશો તેમજ ના તો પરલોકના મુખના ભાગી બનશો
કષ્ટ વેઠ્યા વગર કોઈપણ પ્રકારનું જ્ઞાન કે સુખ મળી શકતું નથી, એમ આપ
સારી રીતે સમજો છો, અસત્યના માર્ગમા મુગમતા દેખાશે પણ તેયા નતો આ
લોકનું સુખ ઉંઘ્યા દરબનું પ્રાપ્ત કરી શકાશે તેમજ નતો પચ્ચોક્કનું સુખ ઉંઘ્યા
દરબનું મેળવી શકાશે એ વાત આપ ખુબ સમજો છો ? આજે સત્ય તત્ત્વ
મેળવવાના ઘણા ઘણા સાધનો છે અને પોતાનો માર્ગ પોતાનેજ ખોલી લેવાનો
જો બાકી કોઈ પણ આપણને સત્ય માર્ગે દારી બાંધે એવો સત્પુરુષ તો કોઈકજ
નજરે પડશે એમ ખુબ વિચારશો

સર્ગ ૧૫ મો, પ્રલો ૧૭૪ નો

(૧) શકર સ્વામી હજારો શિષ્યોની સાથે દિગ્વિજય કરવાને નીકળ્યા
ત્યા મુખના રાજાને પણ સાથે લીધા પ્રથમ કાપાલિકોની સાથે જપા ગંધી,
મુખના રાજાએ તોએને હઠાવ્યા

(૨) આગળ ગોકર્ણમાં—શૈવ મતના આચાર્ય નીલકંઠ સાથે વાદ નીલકંઠે કહ્યું કે તત્ત્વમસિ વાક્યથી જીવ અને ઇશ્વરનો અલેદ માનો છે તે યોગ્ય નથી, અધારા અજ્ઞવાણાની પેઠે જીવ ઇશ્વરના ધર્મો વિરુદ્ધ છે ઇત્યાદિ અનેક દાખલાઓ આપ્યા પણ શકર સ્વામીએ તોડી પાડી તત્ત્વમસિ નો અર્થ નીચે પ્રમાણે સમજાવ્યો. જીવ-કાર્યોપાધિ છે, અને ઇશ્વર કારણોપાધિ છે, પણ તેમનો ચિદ્રશ એકજ છે, તેથી ભાગ લક્ષણથી કોઈ બાબતને ગ્રહણ કરવી અને કોઈ બાબત ગ્રહણ ન કરવી, એવીજ રીતે-જહદ ડ જહદ લક્ષણથી દેહનું એકય છે, ત્યાં કોઈ બાબતનો વિરોધ આવતો નથી એ રીતે ઘણા શ્રુતિના પ્રમાણોથી ખડન કરી શિષ્ય કર્યો

(૩) ઉજયનમાં ભટ્ટ ભાસ્કરનો પદ્મપાદ સાથે વાદ થતા ભટ્ટે—જે શ્રુતિઓના પ્રમાણ આપી લેવાણુ દ્વૈત મતનું સ્થાપન કર્યું. તેજ શ્રુતિઓથી અલેદ ખતાવીને ભટ્ટને પોતાનો શિષ્ય બનાવ્યો.

(૪) કોપી ન માત્ર ધારણ કરનારો, કોઈ જૈન પીશાયના જેવો, આવીને શકરાચાર્યને કહેવા લાગ્યો કે—

૧ જીવ, ૨ અજીવ, ૩ આશ્રવ, ૪ સવર, ૫ નિર્જરા, ૬ બધ, અને મોક્ષ, એ સાત પદાર્થોને સપ્ત ભગીની રીતિથી તમે સ્વીકારતા નથી

શકરના જીવ સ્વરૂપના પ્રશ્નમાં જૈને કહ્યું કે—જેવડો દેહ તેટલો જીવ

શકરની તર્ક-દેહ જેવડો હોય તો ઘટના જેવો અનિત્ય પ્રાપ્ત થશે ? અને મનુષ્યના દેહથી હાથીના દેહમાં જતા અચુક ભાગ જીવ વિના રહી જશે અને ત્યાંથી મછરના દેહમાં જતા બહાર રહી જશે ?

શકરની તર્ક-અવયવો-જનારા આવનારા હોય તો પચ જૂતોથી પ્રગટ અને લીન થતા સભવતા નથી કેમકે જીવ પચજૂતના વિકાર રૂપ નથી

જૈનો તરફથી—અવયવો જન્મ તથા નાશથી રહિત નિત્ય છતાં આવે છે અને જાય છે હાથીમાં વૃદ્ધિ પામેલો અને મછરમાં ઓછા થએલો બ્યાપે છે એ અમારો નિદ્ધાત છે શકરની તર્ક-અવયવો અચેતન છે કે ચેતન ? ચેતન હોય તો ઘણાનો મત વિરુદ્ધ થતા શરીરની ખરાબી થાય, અચેતન હોય તો આખા શરીરને ચેતના આપી શકાય નહીં જૈનોના તરફથી—ઘણા ઘોડાઓ એક મતથી રથ ચલાવે છે તેમ શરીરને ચલાવે તેમાં વિરોધ નથી

૨ કર-ઘણા ઘોડાઓ સારથિના પ્રભાવથી એક મત યાય છે, શરીરમા બીજો નિયામક નહી હોવાથી એક મતપણ કેમ ઘટશે ? જૈન તરફથી-અવયવો આવતા જતા નથી-મોટા શરીરમા કુલે છે નાનામા સંકેત્યાઇ જાય છે, જળોના દષ્ટાતનો પેઠે-લોહી પીને કુલે નીચોવતા સુકધ જાય તેમ યાય છે

૨ કરની તર્ક-અવયવોમા શકેાય વિકાસ થતો હોય તો વિકારી ઠરે વિકારીનો નાશ પામતા જીવનો પણ નાશ યાય તેથી ઠરેલા કર્મનો નાશ અને દેરીથી ઉત્પન્ન થએલા જીવને નહી ઠરેલા કર્મની પ્રાપ્તિ, એમ બે દોષ પ્રાપ્ત યાય, વળી બીજો દોષ-તુ બહુ ભારથી જલમા ડુબેલુ રહે તેમ આઠ કર્મોના ભારથી ડુબેલા જીવને ઉચે જવા રૂપ મોક્ષ તેને બાધ આવે અવયવો જવા આવના સ્વભાવવાળામાથી કયા અવશેષ રહેલાઓની મુક્તિ ?

બીજુ જો છે કે-જૈન સઘળા પદાર્થોમા-સત્ત્વ, અસત્ત્વ, એકત્વ અનેક ત્વાદિ પરસ્પર વિરુદ્ધ ધર્મોનો એકી વખતે સમાવેશ કરવાના સાધન ભૂત જે તમારો x સમ્મલગી નય છે તેને પણ અમે યોગ્ય ગણતા નથી કારણ કે પરસ્પર વિરુદ્ધતા ધરાવનારા વાસ્તવિક ધર્મોની એક પદાર્થમા એકી વખતે સ્થિતિ સંભવતીજ નથી

આ સગ ૧૫ મા નો કિચિત વિચાર—

(૧) ૨ કરસ્વામીએ દિગ્ વિગ્ર્ય કરવા હબ્બરો ગ્રાહ્યણો સાથમા લીધા, લાવ લસ્કરની સાથે સુધન્વા રાબને પણ સાથમા લીધા જુઠો કે સાચો ન્યાય સ્વાર્થી હોકોનો કે દુરાચહીઓનો જગર જસ્તીનો હોય ■ તેવો ન્યાય પ્રથમજ કાપાલિકોની સાથે થઇ ગયો

(૨) ૨ કર ત્વામી અદ્વૈતમતનો આગ્રહ પકડીને ફનીયાને પણ મનાવવાને લાવલસ્કર લઇને નીકળ્યા છે, એટલે ન્યાય કે અન્યાય સત્ય કે અસત્ય જોવાનો કે તપાસવાનો અવકાશ કયાથી હોય ?

દ્વૈતમહણુ કર્યા વિના એકાત્વ અદ્વૈતની સિદ્ધિ કરવી તે કેવલ દુર્ગાચક્ર ગણાય એ વાતો તેમનાજ વાકયોથી આપણને પગે પગે એટલી બધી નજર પડે છે કે તેની ગણતી પણ ન કરી શકીએ પણ જેઓ એક દૃષ્ટિ પર ચઢી

x અર્થકાર પડિતે-દીપ્તનમા-સમ્મલગી મૂકીને છેવટમા જણાવ્યું છે કે-આ સપ્ત ભર્મોઆથી પ્રત્યેક પદાર્થમા ગમે તેવા બીજા પણ પરસ્પર વિરુદ્ધ ધર્મોનો સમાવેશ યાય છે (એમ ચોખુ જણાવ્યું છે)

જાય તેઓ પોતાના વાક્યોમા કે વિચારોમા પણ પુરતો લક્ષ રાખી શકતા નથી તો પછી બીજાઓના તત્ત્વોમા રહેલી સત્યતા ચોધવાનો અવકાશ કયાથી મેળવે? તેવાજ પ્રકારનો ન્યાય આ શકર દિગ્વિજયમા જોવામા આવે છે જેવી રીતે હું નહીં જેવો જોઈ શક્યો છું તેવી રીતે બીજા સુજ્ઞ મધ્યસ્થ પડિતો તો જરૂર જોઈ શક્યા જ હશે પણ આવા આવા મોટા પડિતોને આપણા જેવા સામાન્ય જનોએ કહેવું શું અને લખવું પણ શું? એ એક વિચાર લેરેલું જ થઈ પડે છે હવે આપણે મૂળ વિચાર પર આવીએ છીએ—

દ્વૈતમતના શૈવ નીલકઠાચાર્ય સાથે વાદ ચાલતા “તત્ત્વ મસિ” નો અર્થ સ્વામીજી એ નીચે પ્રમાણે સમજાવ્યો—કાર્યોપાધિ જીવ છે અને કારણોપાધિ ઇશ્વર છે પણ તેમનો ‘ચિદ્રશ’ એકજ છે તેથી ભાગ લક્ષણાથી કોઈ બાબતને પ્રહસ્ય કરવી, અને કોઈ બાબત ન પ્રહસ્ય કરવી એવીજ રીતે જહહહ જહહહ લક્ષણાથી કહેવું એકજ છે ત્યાં કોઈ બાબતનો વિરોધ આવતો નથી આ પ્રમાણે ઘણી શ્રુતિઓના પ્રમાણ આપી ખંડન કર્યું અને શિષ્ય કર્યો

આમા વિચારવાનું કે—નીલકઠે દ્વૈત મત ઓછીને તત્ત્વમસિ ના વાક્યથી આદ્વૈત મતને સ્વીકાર્યો તે વસ્તુ સ્થિતિ યથાર્થ નથી જુવો કે—આ અજ જીવને સમજાવવાનું કે તું તે બ્રહ્મ સ્વરૂપનો છે પાત્ર ક્યારે? ઉપાધિ ભૂત લાગેલા પાત્ર બુતોનો સંગ ઓડે ત્યારે? પાત્ર ભૂત રૂપ વસ્તુ બીજી જ છે, સ્વામીજીએ માતાનો એક દ્વર કરતી વખતે કહ્યું હતું કે—સારા નરસા કર્મનો ભોગ કરવા જીવ સ્ફુલ્લ દેહમા વિચરે છે તેથી યમાદિક વિના જીવને મોક્ષ નથી માટે દ્વૈત પણ ઓડ્યા પડીથી જ ‘તત્ત્વ’ સ્વરૂપનો બને છે

અર્થાત્ ભૂતોની ઉપાધિવાળો જીવ પ્રથમ દૈવ સ્વરૂપનો જ છે, તેજ ઉપાધિથી મુક્ત થએલો બ્રહ્મ સ્વરૂપ થએલો અદ્વૈતના સ્વરૂપને ધારણ કરે છે

પ્રથમ ઘટને માન્યા વગર અઘટ નો પ્રયોગ ત્રણ કાલમા પણ બની શકશે નહીં

એકની એક વસ્તુમા બીજી વાત કરવાનો અવકાશ જ ક્યા રહે છે? માટે શકર સ્વામીનો અદ્વૈતમત દ્વૈતપણુ અગીકર કર્યો વગર ત્રણ કાલમા પણ નહીં બની શકે એકાત અદ્વૈત પક્ષ છે તે સત્ય વસ્તુ સ્વરૂપને જનાવનારો નથી પણ દુરાગ્રહમા જ એ ચી જનારો છે એ નિર્વિવાદ છે બીજી વાત એ છે કે—કર્તા કર્મ અને કરણાદિ કારકો એક જ વસ્તુમા ઘટી શકતા હોય તો જ એકાત અદ્વૈત

ની સિદ્ધિ થાય, નહીં તો ત્રણ કાલમા પશુ એકાત અદ્વૈતની સિદ્ધિ નહીં થાય
દેત છે તેણેજ પાછલ અકાર મૂકી શકાયે —

(૩) ઉચ્ચયના બદ્ધ ભાસ્કર દેત મતની સિદ્ધિ કરવા જતા, પોતે જ
અદ્વૈત મતમા ફસી ગયા તેનું કારણ જોતાં તેમને વેદોમાથી પણ સત્ય વસ્તુ નહીં
મળેલી હશે, જો વેદોનું અધ્યયન કરીને સત્ય વસ્તુ મેળવેલી હોત તો સ્વામીજીના
એકાત ઉપ અદ્વૈત મતના દુરાચક્રમા શુ કરવાને ફસતા ? દેત અને અદ્વૈતનું
સ્વરૂપ અમો ઉપર બતાવી ગયા છે ત્યાંથી વિચાર કરીને જુવો સત્યા સત્યનો
નિષ્કૃંપ આપો આપ થઇ જશે. તેઓ કેઇ બીજા કારણથી ફસ્યા હોય તો તેમની
ગતિ તેઓ પોતે જાણે તે ખરી ?

(૪) વાર્તિકક દેશના જૈનધર્મના પડિતોના માટે, અને બૌદ્ધોના માટે
શકરદિગ્વિજયમાં ઉચ્ચામા ઉચ્ચા શબ્દો જે વાપર્યા છે તે તેમના પડિતપણાને
અને તેમના જાતિકુલને ખરેખરા શોભાવે તેવા છે

પ્રથમ જૈનોના તત્ત્વો લખ્યા છે તે જૈનોની માયન્તા પ્રમાણે યથાર્થ છે

જેટલો ઢેહ તેટલો જીવ જૈનોની ૩ ન્યતા પ્રમાણે બરાબર છે તેના ઉપર
દિગ્વિજયમા જેટલી કુતર્કો કરી છે તે તેમની પડિતાઇને લાઇન લગાડીને
ઉન્મત્તપણાનું બાણ કરાવે છે જૈનોના ‘સ્વાદ્વાદ’ યથાર્થ રૂપે સ્વામી સમજ્યા
હોત તો જી શુદ્ધી મત્રથી જેમ સર્પનું જેર રહેતું નથી તેમ સ્વામીજીને પોતાની
પડિતાઇના ઉન્માદ પણ રહેતો નહીં કારણકે આધુનિક સમયના સદ્ગુણિના
પડિતો તે સ્વાદ્વાદના મત્રથી નિ છદ્મપણાથી પોતાના માથા ધુનાવી રહ્યા છે
તેમા પ્રભાવ તે સ્વાદ્વાદના મત્રનોજ છે અને તે પડિતોની સદ્ગુણિનો પણ છે
યોગ્ય વસ્તુનેજ યોગ્ય વસ્તુના યોગે આપ અઢે પરતુ અયોગ્ય વસ્તુને ન અઢે
જે કે તે સદ્ગુણિના પડિતોના વિચારો ઘણા ઠેકાણે પ્રસિદ્ધ થએલા છે તો પણ
શુન્ય સ્થાનની પુરતી કરવા કિંચિત્-ટુક માત્રથી લખી જણાવુ છું —

(૧) પ્રથમ મૂલના અથકરે-જૈનોના સ્વા દ્વાદને તદ્દન અયોગ્ય બતાવી
તુછકારી કાઢ્યો છે / પરતુ આધુનિક પડિત કે જે ટીપ્પન કરવાવાળા છે તેમને
ચોખ્ખે ચોખુ કહી દીધું છે કે-આ સપ્ત લગીઓથી પ્રત્યેક પદાર્થોમા ગમે તેવા
બીજા પણ પરસ્પર વિરુદ્ધ ધર્મોના સમાવેશ થાય છે

અર્થાત્ આ સપ્ત લગીમા કેઇ જાતનો વિરોધજ નથી રહેતો છતાં

અથકારને તે વિપરીત લાગ્યો એ પણ એક તેમની દૃષ્ટિનીજ ખૂબી છે, કહેવત છે કે-‘ દષ્ટિ તેવી સૃષ્ટિ ’ તે પ્રમાણે થયું

(૨) કાશીના મહા મહોપાધ્યાય સમગ્રિય ગાસ્ત્રીજી લખે છે કે-જૈનોનો અનેકાતવાદ તો એક એવી વસ્તુ છે કે-તેને દરેકે સ્વીકારવી પડશે અને સ્વીકારી પણ છે

સદસદ્ધ્યા મનિચિંતનીય જગત્

જ્યારે વસ્તુ સત્ નથી કહી શકાતી અને અસત્ પણ નહીં શકાતી નથી તો કહેવું જ પડશે કે કોઈ પ્રકારની સત હોઈને પણ તે કોઈ ગીને અસત્ પણ છે એટલે અનેકાતતાજ માનવી સિદ્ધ થઈ (જુઓ ‘-જૈનેત- દષ્ટિ એ જૈન ’ પૃ ૮૨ થી ૧૦૦ મુખીનો લેખ)

(૩) કાશી હિંદુ વિશ્વ વિદ્યાલયમા-દર્શન શાસ્ત્રના મુખ્ય અધ્યાપક ત્રીચુત કૃષ્ણ ભૂપણ અધિકારી જણાવે છે કે-સ્વાદ્વાદનો મિદ્વાત ઘણો મહત્વ પૂર્ણ છે અને ખેચાપુકાગ્ક છે એ સિદ્ધાંતમા જૈન ધર્મની વિશેષતા તરી આવે છે, ટેટલાડોએ ઉપહાસ્ય કર્યું છે એ અજ્ઞાનનાને પ્રતાપે જ, શ અન્યથા જેવા પણ એ દોષથી અક્ષમ નથી રહી શક્યા, તેમણે પણ અન્યાય કર્યો છે એવા મહાન વિદ્વાન માટે એવો અન્યાય સર્વથા અક્ષમ્ય છે તેમણે નામા લોકનો મિદ્વાત કહી અનાદર કર્યો છે, તે જૈન ગ્રંથોનો અભ્યાસ નહીં કરવાનું પગિણામ છે

(૪) ન્તાત્રેય બાલ કૃષ્ણ કાલેવકગ ડાકા-‘ પૂર્વ ગ્ગ ’ પૃ ૨૪૩ મા-લખે છે કે-જૈનોના સ્વાદ્વાદનું તત્ત્વ હિંદુસ્તાનના આખા ઇતિહાસમા ઘટાએલું આપણે જોઈએ છીએ ” જન્માધો જેમ હાથીને જુદી જુદી રીતે તપામે તેવી આપણી આ દ્વનીયાની મિથિતિ છે

વાસ્તવિક મ પૂર્ણ સત્ય જે કોઈ જાણતો હશે તે પરમાત્માને, આપણે જોઈશી શક્યા નથી

(૫) લક્ષ્મણ રઘુનાથ લીડે-“ ચિત્રમય જગત્ ” વપ ૧૧ અને ૧૬૨૫ હિસ ગર “જૈન મિદ્વાત”ના લેખમા લખે છે કે-અનેકાતવાદ ઉપર જણાવેલી અનાદકન તત્ત્વની માલિકા વાયતાની આવેજ અદ્વૈતવાદ જૈન સિદ્ધાંતને અમાન્ય છે એ દેખાઈ આવે છે આયુજ્ય મુકિત માનનારો દ્વૈતવાદ પણ તેને તેટલોજ અમાન્ય છે, કારણ મોદ એટલે જીવાત્માએ શુદ્ધાત્મ તત્ત્વમા લીન થયું એમ જૈનિઓ પણ માને છે જગતના મિથ્યાત્વ મળધે પણ તેમની વિચાર મરણી

આવીજ સાપેક્ષ છે મિથ્યા યજ્ઞનો અર્થ શકરાચાર્યની પેઠે અસત્ય, કિં-
અદ્વૈતી ભાગવતોની પેઠે અનિર્વાચ્ય, એવો જૈનિઓ કહ્યા નથી પણ હમેશ
બદલનાર અતએવ શ્રમક એવો કરે છે અર્થાત્ જગત્ મિથ્યા એટલે જગ
એ નથીજ, કિંવા અતકર્થ છે જોમ નહી પણ તે ભ્રમક છે કિંવા હમેશ
બદલનાર છે એવો અર્થ કરે છે આ સંક્ષેપ વિચાર પદ્ધતિને જૈનો અનેકાતના
કહે છે ॥

(૬) ઝા બહારકર, મહાત્મા ગાંધીજી તેમજ અનેક પાશ્ચાત્ય પડિતે
કહે છે કે-હિંદુ તત્ત્વજ્ઞાનની બાબતમાં અનેક શાખાઓ ઉત્પન્ન થવાનું કારણ
એકાગ્રીવાદ પદ્ધતિજ છે અનેકાતવાદ પદ્ધતિજ વડે અર્થા કરતા બધી શાખા
ઓને સાપેક્ષ માન્યતા દેવીજપડશે અને તે પ્રમાણે સાપેક્ષ માન્યતા હીધેની પણ
છે તો પણ દુરાશ્રયકપણુ તેમને નડે છે

(૭) મહામહોપાધ્યાય-પડિત ગંગનાથ અટલાવાદનાદા લખે છે કે-
જળસે મૈને શકરાચાર્ય દ્વારા જૈન મિદ્ધાતપર ખડતકો પદ્ધ હૈ, તમસે મુજે
વિશ્વાસ હુવા હ કિ, ઇસ સિદ્ધાંત મે બહુત કુછ હૈ જિસ્કો વેદાંત કે આચાર્યોને
નહી સમજા, યદિ વહ જૈન ધર્મ કેા ઉસકે અસલી શ્રેયોસે દેખને કા કહ ઉકાત
તો જૈન ધર્મસે વિશેષ કરનેકી કોઈ બી વાત નહી મિળતી ”

(૮) હિંદી ભાષાના સર્વ શ્રેષ્ઠ લેખક, અને ધુરધર વિદ્વાન પડિત
શ્રી મહાવીર પ્રસાદજી દિવેદી લખે છે કે—

“ પ્રાચીન ઠરરેકે હિંદુ ધર્માવલખી બડે બડે શાસ્ત્રી તક અમલી નહી
જાન તે કિ-જૈનિઓકા “સ્વાદ્વાદ” કિમ ચિડિઓકા નામ હૈ ધન્યવાદ હૈ જમની
ઔર ક્રાસ, ઇંગ્લેડ કે કુછ વિદ્વાનુરાગી વિશેષકો કેા, જિનકી કૃપાસે ઇસ ધર્મકે
અનુયાયિયો કે કીર્તિકલાપકી યોજા ઔર ભારત વર્ષકે આસર જનોકા મ્યાન
આકૃષ્ટ હુઆ યદિ યે વિદેશી વિદ્વાન જૈનોકે ધર્મશ્રેયો આદિકી આલોચના ન
કરતે, યદિ યે ઉન કે પ્રાચીન લેખકોકી મહત્તા ન પ્રગટ કરતે તો હમ લોગ
શાયદ આજબી પૂર્વવત્ હી અજાન કે અધકારમે હી હુમે રહેતે ”

(૯) મારવાડ જોધપુર સન્ ૧૯૧૬ માં જૈન સાહિત્ય સંમેલન વખતે
પ્રમુખ-શાંતીશ ચંદ્ર વિદ્યાભૂષણ જણાવે છે કે-“ જૈનીઝમ ” ના પ્રધાન સિદ્ધાંત
સ્વાદ્વાદ અથવા તો સમભાગી ન્યાય, કે જે જૈન તત્ત્વ જ્ઞાનનો મૂલ પાથો છે, તેના
પર બોલતા જણાવ્યું કે-જૈન માન્યતા પ્રમાણે “સ્વાદ્વાદનો મિદ્ધાત ” અતિ

પ્રાચીન સમયથી તીર્થંકરોએ પ્રવર્તાવેલો હતો અને ૨૪૪૦ વર્ષો પહેલા ચંમ તીર્થંકર મહાવીર સ્વામીએ આ મિદ્ધાત ઇપદેશ્યો હતો અને તેનું સ્વરૂપ જોનોના પ્રમાણુ ભૂત થયોમા માણુમ પડે છે. બ્રાહ્મણ ઋષિ વ્યાસે બ્રહ્મસૂત્ર પુસ્તક, ૨, પ્રગ્ણ, ૨, સૂત્ર ૩૩ મા આ મિદ્ધાતને સુધારા વધારા માથે ઉતાર્યો છે આ સિદ્ધાતની, પ્રસિદ્ધ શકરાચાર્ય કે જે આઠમા સૈકામા થઈ ગયા છે તેમણે પોતાની ટીકા ચાકર ભાષ્યમા, વાચસ્પતિમિશ્ર કે જે ૬મમા સૈકામા થઈ ગયા છે તેમણે શાકર ભાષ્યની ભામતી વૃત્તિમા અને માધવા ચાર્યે તેમના 'અર્વઠર્શન સથહમા' ટીકા કહેલી છે.

બ્રાહ્મણ તત્ત્વ વેત્તાઓએ આ સિદ્ધાત પર એવા દેખતું આરોપણ કયું છે કે-તે અનિશ્ચયાત્મક જ્ઞાન તગ્દ હોરે છે, અને સાત અવસ્થા પરસ્પર અસંગત છે, તે છતાં આ સિદ્ધાતની શાત અને નિષ્પક્ષપાત મમીક્ષા તેની વ્યાપકતામા અને વસ્તુઓની મમમ અવસ્થાઓને સ્પર્શવાની શક્તિમા જોવી વિશિષ્ટતાને વ્યક્ત કરે છે ઇત્યાદિ "

(૧૦) પ્રો આનંદ મકર બાપુભાઈ ધ્રુવે-સ્વાદ્વાદ સબધે કહ્યું હતું કે- "સ્વાદ્વાદ" એકી કરણનું દૃષ્ટિ બિંદુ અમાગી રહ્યો ઉપસ્થિત કરે છે શકરાચાર્યે સ્વાદ્વાદ ઉપર જે આક્ષેપ કર્યો છે, તે મૂળ રહસ્યની માથે સબધ ગણતો નથી એ નિશ્ચય છે કે વિવિધ દૃષ્ટિ બિંદુ દ્વારા નિરીક્ષણ કર્યા વગર કોઈ વસ્તુ મપૂર્ણ સ્વરૂપે સમજવામા આવી શકે નહીં. આ માટે સ્વાદ્વાદ ઉપયોગી તથા માર્થક છે મહાવીર ના સિદ્ધાતમા બતાવેલા સ્વાદ્વાદને કેટલાકે અશયવાદ કહે છે એ હું નથી માનતો, સ્વાદ્વાદ સશયવાદ નથી કિંતુ તે એક દૃષ્ટિબિંદુ અમને મેળવી આપે છે વિશ્વનું કેવી રીતે અવલોકન કરવું જોઈએ એ અમને શોખવે છે "

(૧૧) ડૉ. ઝો પરટોટકે તા ૧૧-૮-૨૧ દક્ષિણ ધ્રુવીયામા-ધર્મના તુલનાત્મક શાસ્ત્રમા-" જૈન ધર્મનું ગ્ધાન અને મહત્ત્વ " બતાવતા અતમા જણાવ્યું હતું કે-જૈનધર્મ એ ધર્મોના તુલનાત્મક શાસ્ત્રમા અતિશય આગળ વધેલો ધર્મ છે, એમ કહેવું પડે છે દ્રવ્યનું જ્ઞાન કરી લેવા સાફ એમા ચોળેલા સ્વાદ્વાદનું ખીલતુલ આધુનિક પદ્ધતિનું સ્વરૂપજ બુદ્ધો એટલે જમ છે જૈન ધર્મ એ ધર્મ વિચારવાની નિમગ્ન પરમ ગ્રેણી છે અને એ દૃષ્ટિથી ધર્મનું વર્ગીકરણ કરવા માર્ગ કેવલ નહીં પણ વિશેષતઃ ધર્મના લક્ષણો ઠરાવવા માર્ગ અને તદ્દનું સાગ મામાન્યતઃ ધર્મ II ઉપપત્તિ બેમાડવા સાફ તેનો કાળજી પૂર્વક અભ્યાસ કરવો જરૂરી છે II

(૧૨) મહાત્મા ગાંધીજી કહે છે કે—“સદ્ધિમા પ્રતિશ્લુષ્ય પશ્વિનન યાપ છે છતાં તેનું એવું સ્વરૂપ છે કે—તે મત્ય પશુ છે (વસ્તુગતે) તેણે સત્યા મત્ય કહ્યો તો મને અડચણ નથી એથી મને અનેકાતવાદી કે ત્યાદ્યાદી માનવા મા આવે તો બાદ નથી પડતો મનાવવા ઇછે તેમ કહાય નહીં તેઓ મને વાદમા ઉતારે તો હું હારી જઈ

માત આપલાઓએ હાથીના સાત વર્ણન આપ્યા તે બધા પોત પોતાની દૃષ્ટિએ માયા હતા એક બીજાનો દૃષ્ટિએ ભુકા હતા, ને જ્ઞાનીની દૃષ્ટિએ સાચા નથા ખોટા હતા આ અનેકાતવાદ મને બહુ પ્રિય છે અનેકાતવાદનું મૂળ અહિંસા અને સત્યનું યુગલ છે”

આ બધા પડિતોના મનો તદ્દન દુઃકમા વિવરી ભેળ્યે—

ન કર સ્વામીના નમયના ખોટા ખોટા અયકારો હોવા છતાં, જૈનોના ત્યાદ્યાદીના વિષયમા બીજકુલ ન મમજી શકયા હોય એમ પણ કેમ કહી શકાય ? હિન્દુવિજયના લેખક-જૈનોન—ટેક જેટલા જીવના લક્ષણમા જે જે કુતકો કરી છે તેમા જૈનોની માન્યતાનો એક અંશ પણ નથી, તેમજ સપ્તમગીના વિષયમા એક પદાર્થમા એકી વખતે પરસ્પર વિરુદ્ધ ધર્મોની સ્થિતિ મલવતિ નથી કરીને જે લખ્યું છે તે પણ છલુકાટ કરીને, બાણી ખૂણને જ લખ્યું હોય ? છલુકાટ કરવાનું કારણ—વેદના પક્ષનો દુરાશંકજ હોય, એવું મારું અનુમાન ચોખ્ખજ માલમ પડશે

ભુવો કે—વેદોમા જે વિષય હોય તે આધુનિક ચારતા ધર્મના વિરયથા કાંઈ ભુદાજ પ્રકારનો હોય જૈનોના મર્વજ્ઞોનો અને બૌદ્ધોના પ્રાહુર્બાવના વખતે તેની બીજકુલ મદતા જનાતા, તેની (વેદોની) સ્થિતિ મજબૂત કરવા પ્રથમ પ્રાદ્યણ ગ્રંથોની સર્જાત કરવામા આવી, અને તે વિષયના ખોટા ખોટા ગ્રંથો બનાવી દીધા પરંતુ જૈન બૌદ્ધની વિશેષ અલગતામા તે નિર્માદ્ય જેના ભામવા લાગતા, જૈન બૌદ્ધના સંઘર્ષલુથો ઉત્પન્ન થતા વિચારોને—ઉપનિષદ નામના ગ્રંથોમા ગોઠવતા ગયા, અને વેદોના તરફ કેટલીક ના પસંદગી પણ જતાવતા ગયા તેથી વેદોના વિષયથી અને પ્રાદ્યણ ગ્રંથોના વિષયથી કાંઈક ઉચ્ચ દૃષ્ટાંતો તે ગ્રંથો લોકોમા મનાતા થયા પરંતુ અતીન્દ્રિય જ્ઞાનવિનાના તે ઉપનિષદ્ધાને પરસ્પરના વિરોધને ટાલી શકયા ન હતા કારણ તે યાચિન મહનઉપધી ઉમા કરવામા આવેલા હતા

રામાયણ—ભારતવાદિક પણ તે સમયના સર્વજ્ઞોની અવવનની પછીથીજ લખાયલા નજરે પડે છે

ગીતા—જેન જોઈના વિશેષ સમાગમ પછીની નજરે પડે ત્યારબાદ નૈન નેતાઓમા કાટકુટ અને તેમનો જાશ થતા માતમા આઠમા મૈકામા શકર સ્વામીએ કેટલાક બ્રાહ્મણ પડિતાન અને રાજાઓને ઉગ્ગેરીને વૈદિક ધર્મના ઉદ્ધાનના બધાને નૈન અને જોઈના ઉપર હુમલો કરી તેમના ઉપર અત્યાચાર કર્યો, એટલુ જ નહી પણ તેમના કેટલાક મદિગેનો નાશ અને છુટ કરી, તેમના પુસ્તકોને પણ કબજે કર્યા તે પુસ્તકોના આધારે વેદના અગ્નિ, વાયુ અને સૂર્ય આ ત્રણ દેવના ઠેકાણે નવીન રૂપના બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ આ ત્રણ દેવને ઠકપા હોય ?

તર્ક—બ્રહ્માદિ દેવો ચારો વેદોના મૂલ્ય સુધીમા ગહેલા મળે છે ?

હુ કમા સમાધાન એટલુ જ કે—બ્રહ્માદિક દેવોની નવીન શ્રુતિઓ બનાવી વેદ મૂલક ઠરાવવા પાછાથી જોઈવવામા આવી હોય તેનો વિચાર મારા આગળના લેખથી આપ મજાજનો પણ વિચારી શકશે.

(૧) શકર સ્વામીના પછીનો જ પ્રાચે વિશેષ પુગણો લખાયા, અને બ્રહ્માદિક મોટા દેવો તરીકે પકાતા વયા, જુવો—તત્ત્વત્રયી પૃ ૪૫૫ થી દુર્ગાશકર શાસ્ત્રીનો લેખ—‘શકરાચાર્ય’, બાણ, આપસ્તંબ વગેરેના ઉલ્લેખો જોતા વાયુ વગેરે કેટલાક પુગણો જુના કાલમા હતા, પણ માતમાથી નવમા શતક સુધી અનેક નવા પુગણો ગ્યાયા અને નવમા શતકમા અદારની સખ્યા પ્રસિદ્ધ થઇ હોય તેજ પ્રમાણે જૈનાનો ‘સ્યાદ્રાહ’ પણ વૈદિકોમા ઉધોછતો ધૂસાઠવામા આબ્યો અને તેનુ બ્રહ્મ રૂપાતર ઋગ્વેદ ના પ્રલય નામના સૂખ સુધી લખી વેદ મૂલક બતાવવાનો પ્રયત્ન થયો.

(૨) આનંદશકરબાઈ નો પુરાણ મજાધી લેખ જુવો તત્ત્વત્રયી પૃ ૪૪૬ થી—“ પુરાણ નામના ગ્રંથો હતા પણ અત્યાગ્રંજે રૂપમા દેખાય છે તે તો બેશક નવુ છે

આર્યોના તહેવારોના લેખકે—જણાવ્યુ છે કે—છઠ્ઠા મૈકામા એટલે પુગણો અગ્નિત્વમા આવવા લાગ્યા, ત્યાગ પછી દેવતાઓની મૂર્તિઓ બનાવવાનો રીવાજ પડ્યો.

મણિલાલ નથુભાઈ દિગેદીના લેખથી જુવો—“ યજ્ઞ પુરૂષ નવોજ દેવ કંપાયો, અને પ્રજાપતિ બધા ના મોખરે આવીને બ્રહ્મા તરીકે પૂજા તો થયો ”

આ બ્રહ્માદિક નવીન દેવો જૂનામા જુના ઋગ્વેદથી લખાન થઇ ચારો વેદોથી પ્રસિદ્ધમા મુકવામા આબ્યા

હવે હું સ્યાદાદના મુખ્ય વિષયપર આવું છું

આ જોનોના સ્યાદાદના વિષયમા પોતાના ઉદ્દેશોને બહેરમા મુકનારા અનેક ભાષાઓના અભ્યાસીઓ, મોટામા મોટા પડિતો હોય, તેમ મને લાગે છે અને સંશ્લેષો ઠરનાર હું-પુરે વ્યાકરણ બહુતો નથી, ન્યાય અવકારમા કાંઈ વિશેષ સમજતો નથી, અજિણ વિગેરે ભાષાનો તો બોલકુલ અભ્યાસજ નથી, માત્ર જન્મ દેશની ભાષા અને જોન મર્વજોના તત્વોનો પણ નહીં જેવો અભ્યાસ કરી યત્નક્રિચિત્ સ્વાદના યોગથી આ બધા પડિતોના સ્વરોમા મારો સ્વર લેળવું છું કે જેથી લોકોનું પણ તે તરફ ધ્યાન ખેંચાય, અને સર્વજોના વચનનો આદર ઠરી તેઓના વચનનો રસ લેવા પ્રેરાય, અને સર્વજોના વચનમા રહેલી વિશેષતા સમજી પોતાના કટ્યાણુનો માર્ગ મેલને કે જેથી મારા પરિશ્રમની પણ સફળતા થાય

(૧) દિગ્વિજયના ટીપ્પનકારે-સપ્તમગી ચાચના મુળધે જણાવ્યું હતું કે-“ પદાર્થોમા ગમે તેવા નિરૂદ્ધ ધર્મોનો મમાવેશ થાય છે ”

હું પણ એમજ સમજું છું અને કહું પણ છું કે-જેમ કેશરીમિહના આગળ મહોન્મત્તહાથી જેવો પણ ટકી શકેજ નહીં, તેમ સ્યાદાદ ન્યાયના આગળ એકપણ એકાતવાદી ટકી શકેજ નહીં છતાં દિગ્વિજયના મૂલકારને વિપરીત શાથી બાધ્યું ? તેની ગતિતો તેજ જાણે

(૨) રામમિત્ર શાસ્ત્રીજીએ કહ્યું હતું કે-“ વસ્તુ સદૃશની થઈ અસદૃશની પણ છે, એટલે અનેકાતતાજ માનવી સિદ્ધ થઈ ”

આ વિષયમા વિચારવાનું કે-નોલકકના વાદમા શ કરસ્વામીએ બતાવેનો જહંઠજહંઠ લક્ષણોનો ન્યાય એ ગોરીના વળાના જેવો શુદ્ધો હોનો છતાં એક તરફ ખેચાતાણુ કરતા ગોલીની સાથે ઇસ અને મળાણુના ગમાવવા જેવો ન્યાય કરી કયો વિશેષ તત્ત્વ મેળવવાને તેઓ ભાગ્ય શાલી બન્યા હશે ?

(૩) વિદ્યા ભૂષણે જણાવ્યું હતું કે-શ કરાચાર્યે સ્યાદાદ ઉપર અન્યાય કરેલો છે ”

તે વાત મને તેમની સર્વાશથી સાચી કહેલી લાગે છે જેમ કેાઈ રાજ દિગ્વિજય કરવાની લાલસાથી નીકલેલો ન્યાયી કે અન્યાયી બધાએ માણસોને ચીલકાની પેઠે ચીરી નાખે તેમ શ કરસ્વામીએ કરેલું જણાય છે તો પછી તેમના હાથથી ન્યાય ક્યાથી થવાનો હતો ?

(૪) કાકા કાલેજ કદે જણાવ્યું હતું કે—

“ સ્યાદ્વાદનું તત્ત્વ હિંદુસ્તાનના આખા ઇતિહાસમા સમાયલું છે વાસ્તવિક સંપૂર્ણ સત્ય જે બાણુતો હશે તે પગ્માત્માને હજી આપણે ઓલખી શક્યા નથી ”

આમા મારો સ્વર એ છે કે—હિંદુસ્તાનના આખા ઇતિહાસમા એટલે-વેદ, વેદાંતાદિક કે એ શાસ્ત્રોમા એ સ્યાદ્વાદનું તત્ત્વ સમાયલું છે

આ મારા સ્વરમા પરમહંસ જીવાનંદ સરસ્વતીનો—જૈનેત્વના પૃ ૭૮ થી ૮૦ માં આપેલો પત્ર સ્વર પુરે છે જુવો પૃ ૮૦ માં—“ પ્રાચીન ધર્મ, અગર કોઈ સત્ય ધર્મ રહ્યા હોતો જૈન ધર્મના જુસડી પ્રભા નાગ કરને કે વૈદિક ધર્મ વો વદ્શાસ્ત્ર, વો અધિકાર ખડે બચેથે ”

મં પૂર્ણ સત્યના બાણુવાવાળા સ્યાદ્વાદ તત્ત્વના પ્રકાશક તીર્થંકરોજ છે, પણ ખીજા કોઈ ઋષિઓ નથી જ્યાં સુધી તેમના તત્ત્વો બાણુવાનો અવકાશ મેળવતા નથી ત્યાં સુધી તે પગ્માત્માને આપણે બાણી શકવાના જ નથી એજ દલિનાર્થ બતાવ્યો છે ”

(૫) લક્ષમણ રઘુનાથ બીડે કહે છે કે—“ જગન્મિથ્યા કે અનિર્વાચ્ય એવી માન્યતા જૈનોની નથી, હમેશા બદલાતું રહેતું માને છે ”

આમા વિચારવાનું કે—પ્રત્યક્ષમા પરિવર્તન થઈ રહેલા આ સંસાર ચક્રને મર્વથા મિથ્યા કહેતા જીવનો ઇન્કાર કરવાળા નાસ્તિકોના જેવું જ થાય, જીવ જ નથી તો પછી તેનો ઇન્કાર કરવાવાળો જ કોણે માનવો ?

આ પ્રત્યક્ષમા પરિવર્તન થઈ રહેલા સંસાર ચક્રનેજ, સવથા મિથ્યા માનીએતો પછી મુક્તિ થએલી જ કોની માનવી ? ખૂબ વિચાર દ્રષ્ટિથી વિચારવાની બલામણુ કદે છુ

(૭) પડિત ગગનાથ કહે છે કે—“ જૈન ત્રિદ્વાતમા બહુત કુછ હે વેદાત કે આચાર્યોને મમજ્યા નહિ ”

આમા મારા વિચારો—પડિતજીએ સદ્બુદ્ધિથી કહ્યું છે તો સત્યજ પણ વેદાતના આચાર્યોને સમજ્યું નહીં તે જરા વિચારવાનું છે

૧ દિગ્ વિજયના પહેલા સર્ગમા—પ્રદ્યાદિકોએ શ કર દેવને જણાવ્યું હતું કે—વિષ્ણુએ બૌદ્ધ શાસ્ત્રો રચી વેદાદિકને હાનિ પહોચાવી

હવે હું સ્યાદાદના મુખ્ય વિષયપર આવું છું

આ જૈનોના સ્યાદાદના વિષયમા પોતાના ઉદ્ગારો બહેનમા મુકનાગ અનેક ભાષાઓના અભ્યાસીઓ, મોટામા મોટા પડિતો હોય, તેમ અને લાગે છે અને સંહનો કરનાર હું-પુરૂં વ્યાકરણ બાણુતો નથી, ન્યાય અર્થકાન્થા કાઇ વિશેષ મમજતો નથી, અગ્રેણ વિજેરે ભાષનો તો ણીવકુવ અભ્યાસજ નથી, માત્ર જ મ દેશની ભાષા અને જૈન સવજ્ઞોના તત્ત્વોનો પણ નહીં જેવો અભ્યાસ કરી ચત્કિચિત્ત સ્વાદના ચેગથી આ બધા પડિતોના સ્વરોમા મારો સ્વર બેળવું છું કે જેથી હોઠોતું પણ તે તરફ ધ્યાન જોવાય, અને સર્વજ્ઞેના વચનનો આદર કરી તેજોના વચનનો રસ લેવા પ્રેરાય, અને મર્વજ્ઞોના વચનમા રહેલી વિશેષતા મમજી પોતાના કટ્યાણુનો માર્ગ મેવવે કે જેથી મારા પગ્નિમ્મ ૧૧ પણ સંદેહતા થાય

(૧) દિગ્વિજયના ટીપ્પનકારે-સમ્પ્રભાગી સાયના મળધે જણાવ્યું હતું કે-“ પદાર્થોમા ગમે તેવા વિરૂદ્ધ ધર્મોના ગમાવેશ થાય છે ”

હું પણ એમજ સમજું છું અને કહું પણ છું કે-જેમ કેશરીમિહના આગળ મહોન્મત્ત હાથી જેવો પણ ટકી શકેજ નહીં, તેમ સ્યાદાદ ન્યાયના આગળ એકપણ એકાતવાદી ટકી શકેજ નહીં છતાં દિગ્વિજયના મૂલકાગને વિપરીત સાચી ભાષ્ય ? તેની ગતિતો તેજ બાણે

(૨) રામમિશ્ર સાસ્ત્રીજીએ કર્યું હતું કે-“ વસ્તુ સદ્વસ્તુની થઇ અસદ્વસ્તુની પણ છે, એટલે અનેકાતતાજ માનવી સિદ્ધ થઇ ”

આ વિષયમા વિચારવાતું કે-નોલક કના વાદમા શકરસ્વામીએ બતાવેલો જહેદકજહેદ લક્ષણનો ન્યાય બે ગોરીના વળાના જેવો ગુપ્તો હતો છતાં એક તરફ બેચાતાણુ કરતા ગોલીની સાથે છાસ અને મારાણના ગમાવવા જેવો ન્યાય કરી કયો વિશેષ તત્ત્વ મેળવવાને તેઓ ભાગ્ય શાલી બન્યા હશે ?

(૩) વિવા બૂષણે જણાવ્યું હતું કે-શકગચારે સ્યાદાદ ઉપર અન્યાય કરેલો છે ”

તે વાત મને તેમની સર્વાચથી સાચી કહેલી લાગે છે જેમ કેઇ રાજા દિગ્વિજય કરવાની લાલસાથી નીકલેલો ન્યાયી કે અન્યાયી બધાએ માણુસોને ચીલડાની પેઠે ચીરી નાખે તેમ શકરસ્વામીએ કરેલું જણાય છે તો પછી તેમના હાથથી ન્યાય કયાથી થવાનો હતો ?

(૪) ઠાકા ઠાલેળ કરે જણાવ્યું હતું કે—

“ચ્યાદ્રાદંતુ તત્ત્વ હિંદુસ્તાનના આખા ઇતિહાસમા સમાયલું છે વાસ્તવિક મ પૂર્ણ સત્ય જે જાણતો હશે તે પરમાત્માને હજી આપણે જાણી શક્યા નથી ”

આમા મારો સ્વર એ છે કે—હિંદુસ્તાનના આખા ઇતિહાસમા એટલે-વેદ, વેદાંતાદિક છ એ શાસ્ત્રોમા એ ચ્યાદ્રાદંતુ તત્ત્વ સમાયલું છે

આ મારા સ્વરમા પરમહંસ જીવાનંદ સરસ્વતીનો—જૈનેત્વના પૃ ૭૮ થી ૮૦ મા આપેલો પત્ર સ્વર પુરે છે જુવો પૃ ૮૦ મા—“ પ્રાચીન ધર્મ, અગર કોઈ સત્ય ધર્મ રહ્યા હોતો જૈન ધર્મના જીમકી પ્રભા નાશ કરને કો વૈદિક ધર્મ વો પદ્મશાસ્ત્ર, વો ગ્રંથકાર ખડે બચેથે ”

સ પૂર્ણ સત્યના જાણવાવાળા ચ્યાદ્રાદંતુ તત્ત્વના પ્રકાશક તીર્થ કરોજ છે, પણ ખીજા કોઈ ઋષિઓ નથી જ્યાં સુધી તેમના તત્ત્વો જાણવાનો અવકાશ મેળાવતા નથી ત્યાં સુધી તે પરમાત્માને આપણે જાણી શકવાના જ નથી એજ ફક્તિનાર્થે ખતાવ્યો છે ”

(૫) લક્ષ્મણ રઘુનાથ ભીડે કહે છે કે—“ જગન્મિથ્યા કે અનિર્વાચ્ય એવી માન્યતા જૈનોની નથી, હમેશા બદલાતું રહેતું માને છે ”

આમા વિચારવાનું કે—પ્રત્યક્ષમા પરિવર્તન થઈ રહેલા આ મ સાર ચક્રને સર્વથા મિથ્યા કહેતા જીવનો ઇન્કાર કરવાળા નાસ્તિકોના જેવું જ થાય, જીવ જ નથી તો પછી તેનો ઇન્કાર કરવાવાળો જ કોણે માનવો ?

આ પ્રત્યક્ષમા પરિવર્તન થઈ રહેલા મ સાર ચક્રનેજ, સર્વથા મિથ્યા માનીએતો પડી મુક્તિ થએલી જ ઢોની માનવી ? ખૂબ વિચાર દૃષ્ટિથી વિચારવાની બાલામણ કહે છું

(૭) પડિત ગગનાથ કહે છે કે—“ જૈન મિદ્ધાતમા બહુત કુંહ હે વેદાત કે આચાર્યોને સમજ્યા નહિ ”

આમા માગ વિચારો—પડિતજીએ સદ્ગુણિયી કહ્યું કે તો સત્યજ પણ વેદાતના આચાર્યોને સમજ્યું નહીં તે જરા વિચારવાનું છે

૧ દિગ્ વિજયના પહેલા સર્ગમા—પ્રદ્યાદિકોએ ચક્ર દેવને જણાવ્યું હતું કે—વિષ્ણુએ ઔદ્ધ શાસ્ત્રો રચી વેદાદિકને હાનિ પહોચાડી

૨ પુરાણકારોએ-અનાદિના વિષ્ણુનું માથું કપાવી ઘોડાનું માથું લગાડી હયગ્રીવ વિષ્ણુ થયા બતાવ્યા

૩ વળી દૈત્ય દાનવોનો માર ખાઇ વિષ્ણુ ભાગતા ફર્યા

૪ વિષ્ણુના કાનના એકથી પેદા થઇ-મધુ-ઠેટલ જે દૈત્યો બ્રહ્માને મારવા દોડ્યા

૫ તે બ્રહ્મા વેદોમા જગત્ના કર્તા થઇ, બધી સૃષ્ટિને વીંટલાઇને બેઠા

ઇત્યાદી સંકટો હજારો વાતો ચકર સ્વામીના અદ્વૈત સિદ્ધાંતના સમય પછી પ્રાચે પુરાણોમાં તે વેદો સુધીમા લખાઇ જે શકરસ્વામીએ જહ્નુ અ જહ્નુ લક્ષણના વિચારો બતાવી બધી ડુનીયાને ભ્રમ ચક્રમા નાખી તેમણે ભૂલ કરી એમ આપણાથી કેવી રીતે કહી શકાશે ? પડિતોને વિચારવાની બનામણ કરૂં છ અને ભૂલચુકની માફી આહું છ

(૮) મહાવીર પ્રસાદ દ્વિવેદીજીએ લખ્યું છે કે—

“ પ્રાચીન હિંદુ ધર્માવલ્લભી બડે બડે શાસ્ત્રી લી અબલી તક નહી જાનતે હૈ કે જૈનિઓ કા “ સ્યાદ્વાદ ” કિસ ચિડિયોકા નામ હૈ ચહિ ચે વિદેશી વિદ્વાનો જૈનો ॥ લેખકોકી મહત્તા પ્રગટ ન કરતે ને હમ લોગ આજલી પૂર્વવત્ અજ્ઞાન કે અધકાર મે હી રહેતે

આમા મારા વિચારો-પડિત મહાવીર પ્રસાદજી એ જે ધડક પછે સત્ય કહ્યું છે કે-વેદ સમયના ઋષિઓ તો સ્યાદ્વાદનું નામ પણ નહી જ જાણતા હતા શકર સ્વામીના સમયના એકાત્મપદ્ધતિ પડિતો-સામી બાબુના એકાત્મપદ્ધતિ ॥ પડિતોને તોડી પાડવા સ્યાદ્વાદનો આશ્રય લઇ તેઓને તોડી પાડતા પછી અજ્ઞાન વર્ગ ને ઉધાપાટા બધાવવા આડો અવરો ન્યાય બતાવી સ્યાદ્વાદનું ખંડન કરવા પ્રયત્ન કરતા અર્થાત ખાઇ પીઇને ભાડું ઉધું વાળી લોકો ને અધાગમા ગણવાનો પ્રયત્ન કરતા એવી માગી ગમજ થઇ છે તે મારા આગળ પર બતાવેલા સ્યાદ્વાદ ના લેખથી આપ સજ્જનો પણ મને સમમતિ આપશે હું પણ જે આટલા દુર્બલ સુધી વિચારો ને મેળવવાને પહોંચ્યો છું તે આપ મહાત્મ પડિતોની નહાથ્ય તાથીજ ?

(૯) સતીશચન્દ્ર વિદ્યા ભૂષણે જણાવ્યું હતું કે—

“ સ્યાદ્વાદનો સિદ્ધાંત પ્રાચીન તીર્થંકરોએ પ્રવર્તાવેલો, તે છે-કા

આરોપણ કર્યું છે છતા તેની વ્યાપકતામા અને સમગ્ર વસ્તુઓની અવસ્થાઓ ને સ્પર્શવાની શક્તિમા વિશિષ્ટતાને વ્યક્ત કરે છે ”

આમા થેડું વિચારી જોઈએ—

વર્તમાન કાલના દેરી પગ્દેશી સદ્ગુણિના નેકડો પડિતો ચ્યાદાદમા પુરેપુરો પ્રકાશ જોતા આવ્યા ચોડા વખત પહેલાના બ્રાહ્મણ તત્વ વેત્તાઓ દોષો જોતા આવ્યા આ દષ્ટિ દોષ તેમનો કેવા પ્રકારનો ?

(૧૦) આનંદશંકર ભાઈએ—જણાવ્યું છે કે—

શકદગ્ત્યાર્થે ચ્યાદાદ ઉપર જે અભેદ કર્યો છે તે મૂલ સ્વરૂપની સાથે અબધ રાખતો નથી

મહાવીરના ચ્યાદાદને કેટલાક સશય વાદ કહે છે જો હું નથા માનતો ચ્યાદાદ મશય વાદ નથી વિશ્વનું કેવી રીતે અવલોકન કરવું જોઈએ એ અમને શિખવે ॥

આમા થોડું વિચારવાનું કે—કર્ત્રિમ સર્વજ્ઞ શકરસ્વામીએ—મધી દુનિયાને હવાવી નાખી પછી મોટા અર્વામા આવી સર્વજ્ઞ એવા મહાવીરના ચ્યાદાદને પણ તોડી પાડવા મોટો અત્યાચાર કર્યો, પણ જમી દુનિયામા વ્યાપી પહેલા ચ્યાદાદનો મિઠાત, વધાજે ને વધારેજ પ્રકાશ આપવા લાગ્યો કહેવત છે કે—આખરે સત્ય ઉપર તગી આવ્યા વગર કદી પણ રહેતું નથી

(૧૧) ડૉ પગ્દેશક—“ જૈન ધર્મ એ ધર્માના તુલનાત્મક શાસ્ત્રમા અતિશય આગળ વધેલો ધર્મ છે દ્રવ્યનું જ્ઞાન કરી લેવા સાડ ચોગેલા ચ્યાદાદ નું સ્વરૂપજ જુવો એટલે જમ છે

જૈન ધર્મ એ ધર્મ વિચારની નિમશય પગમ ઘેણી છે,

જે પ્રજાને અમો અનાર્યના લેખામા ગણતા તેજ પ્રજા પોતાની સદ્ગુણિથી આર્યોના તરવની ખરી શોધ કરી અસદ્ વિચારથી કરેલી આર્યોની ભૂદ્યો જતાવતા આગળ આવી તો પછી અમારો દરજો કયો ?

(૧૨) મહાત્મા ગાંધીજીએ કહ્યું હતું કે—

સદ્ધિમા પ્રતિજ્ઞાણ પરિવતન થાય છે છતા તેનું એક જોડું સ્વરૂપ છે કે તે સત્ય પણ છે

એથી મને અનેકાતવાદી કે સ્વાદ્વાદી માનવામાં અને તો બાધ નથી

પડિતો મને વાદમાં ઉતારે તો હું હારી જાઉં

આ અનેકાતવાદ મને પ્રિય છે એનું મૂલ્ય અહિંમાં અને મત્યનું યુગલ છે

આમાં પણ કેટલાક ભાગ સ્વરો પુરૂ છે—

આ સૃષ્ટિનું પરિવર્તન થતું પ્રત્યક્ષ દેખાતા છતાં સર્વથા નારા થએલો કોણે જોયો ? તેવી તેનું પરિવર્તન થના પશુ મત્ય સ્વરૂપનીજ છે તેવા સ્વરૂપના વિચારે બનાવનારને અનેકાતવાદી કહે છે કે સ્વાદ્વાદી કહે છે આમાં અસત્યજ શું છે ?

“ ગાધીજી કહે છે કે—પડિતો મને વાદમાં ઉતારે તો હું હારી જાઉં ”

દુરાચક્રવાળાથી માક્ષાત્ સર્વજ્ઞ પણ દૂરજ રહે, તો પછી ગાધીજી દૂર રહે તેજ યોગ્ય છે

અનેકાતવાદમાં અહિંમાં મને સત્ય મમાયતુ છે ખરૂં પણ તેનું મહત્ત્વ સમતામાં રહેલું છે તે વિના ન તો આવોકનું કે પન્વોકનું કાર્ય માધી શકાય તેમ છે તેના અપ્રધે-યોગ શાસ્ત્રમાં બાર બાવનાના પ્રમગે હેમચંદ્ર સુરિજના તરફ જરામાંથી પ્રગટેલો પુઆરો—

વિગાહા સર્વશાસ્ત્રાય-મિદ મૂષ્ણસ્તરાદ્યુવે.

દ્વિહાડમૂત્ર સ્વપરયો-ર્નાડયસ્સામ્યાસ્તુતાન્તર ॥ ૧ ॥

આ શ્લોકનો દુક્રમાં ભાવાર્થ—દુનીયામાં તમામ શાસ્ત્રોનું મનન કરીને હું શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય મોટા પોકારની માથે કહું છું કે—આવોકનું સુખ અથવા પરલોકનું સુખ પોતાને કે બીજાને મેળવવાની ઇચ્છાવાળાએ સમતાનું સેવન કરવું, તેનું સેવન કર્યા સિવાય બીજું કોઈ પણ સુખ મેળવવાનું મનજી જનાતું નથી

જેન સર્વજ્ઞોએ જતાવેલા આ સમતાના પ્રયોગથી આજસુધીમાં અમ જોના અળગે મહા પુત્રો પોતાના પરલોકનું કાર્ય માધી મોક્ષમાં ચાલ્યા ગયા છે તો પછી આ સમતાના પ્રયોગથી આવોકના સુખને અહિંમાંના આચરણથી મેળવી કેમ ના શકે ? મારા દુક અનુભવથી હું વિચારી જોઉં છું તો એજ માલમ પડે છે કે જરૂરજ મેળવી શકે

મહાત્મા ગાંધીજીએ-આ ચાલુ જમાનામાં આર્થિક પીડાથી મુક્ત થવા અહિં માત્રમક રહેવાનો જે પ્રયોગ બતાવ્યો છે તેજ પ્રયોગ આ દુનીયાની આર્થિક પીડા દૂર કરવાને સમર્થ નીવડશે તે આ સમતાના માર્ગ ને છોડીને બીજા કોઈ આડા અવળે માર્ગે ચલી ગયા હોત તો આજ સુધીમાં અનેક કુટુંબોની પાયમાલી થતી જોવાનો પ્રમગ પ્રાપ્ત થતો પરંતુ અહિં માત્રમક રૂપના ઉત્તમ પ્રયોગથી તેવો કુ ખટ પ્રમગ પ્રાપ્ત નથી થયો, એજ આપણે મુદ્દિન સમજવાનો છે

પરંતુ જેઓ દુરાગ્રહને દૂર રાખી સમતા પૂર્વક સદ્ બુદ્ધિને ઉપયોગી રહે છે તેઓ પોતાની ધારણા પ્રમાણે પોતે ધારેલા ઠેકાણે પહોંચે છે અને દુનિયાને પણ દોરી શકે છે અગર જો તેમાં વિષમતા હોય તો, પોતે અધ વચમાં લટકી બીજાઓને પણ અધ વચમાં જ લટકતા નાખે છે પણ ધારેલા ઠેકાણે ઠેક સુધી પોતે પહોંચી શકતો નથી અને બીજાઓને પણ પહોંચાડી શકતો નથી માટે પ્રથમ નિર્મલ બુદ્ધિથી સદ્ અમલ વસ્તુના સ્વરૂપનો વિચાર કરવાની ખામ જરૂર છે એક જગો પર કહ્યું છે કે-

एत हन्या तया हन्या-त्रिपुमक्तो धनुष्मता ।

धुर्द्धिर्धुद्धिमता मुक्ता राष्ट्र हन्या त्सराजष ॥ ૧ ॥

वयोऽनुरूपा प्रायेण प्राणिना दृढि दुद्वय ।

रसालस्य कपायाऽऽमल-मधुरा क्रमशो रसा ॥૨॥

ભાવાર્થ-પોતાના ધનુષથી બાણને છોડનારો ધનુષવાળો એકાદને હથે, જો કદાચ ધારેલા નીગાણમાં ફેં પડી જાય તો તે બાણ ખાલી પણ જાય, પરંતુ સદ્ બુદ્ધિવાળાએ પોતાની સદ્ બુદ્ધિનો પ્રયોગ વાપરેલો હોય તો, તે સદ્બુદ્ધિવાળો રાષ્ટ્રની માથે બધા નાજ્યોને પણ ધ્રુજવી નાખે છે

આવા પ્રકારના દાખલાઓ પૂર્વ નાવમાં ઘણાં જોવામાં આવે છે, અને આપણે પૂર્વજાનના અનેક લેખોની જાણી પણ શરીરે છીએ

પરંતુ આ વર્તમાન સમયમાં તો મહાત્મા ગાંધીજીએ શ્રી હેમચંદ્ર મૂરિજીના કથન મુજબ આર્થિક પીડાથી મુક્ત થવા આ દુનિયાને સમતા પૂર્વક અહિં માત્રમક રૂપ રહેવાનો પ્રયોગ જે જણાવ્યો છે તેમાં પોતાની આર્થિક મિદ્ધિના કિરણો કુટતા જોઈ આખી દુનીયા તેમાં આશ્ચર્ય નિમગ્ન થઈ પડી છે તેમ કાળજી તપાસી જોતા એમ માવમ પડે છે કે-વેદાદિ અનેક પ્રચલિત ધર્મોમાં દાખલ થઈ ગયેલી હિંમક રૂટીના પ્રચારથી ભૂલાવામાં પડેલી આ દુનીયાને

સમતા પૂર્વક અહિંસાત્મક રૂપનો આ પ્રયોગ નવીન રૂપનો થઇ પડ્યો હોય, પરંતુ મહાબુદ્ધિથી સર્વજ્ઞ તીર્થંકરોના તત્ત્વના અભ્યાસી મહાપુરુષોનો તો ખરેખર મુદ્દોજ એ છે કે-પૂર્વકાળમા જે મહાપુરુષોએ પોતાના આત્માની કર્મોથી શુદ્ધિત કરી લીધી છે તેમને સમતા પૂર્વક અહિંસાત્મકના પ્રયોગથી જ કરી લીધી છે, અને પોતાના અનુયાયી વર્ગને પણ પોતાના આત્માની સિદ્ધિનો પ્રયોગ પણ એજ બતાવતા ગયા છે

બુદ્ધિમાન બુદ્ધિ પ્રયુક્તા હોય તો પણ વયોત્પત્તિના પ્રમાણથી રસોત્પત્તિમા ફરક પડતો જાય ઉદાહરણમા આ આશ્રય છે, તેની પહેલી અવસ્થામા કષાય રસ, મધ્યમા આશ્રય રસ, પછી આગળ જતા મધુર રસની ઉત્પત્તિ થતી જેવામા આવે, એજ પ્રમાણે માણસોમા પણ રસની ઉત્પત્તિ થતી જાય છતાં પણ જાતિ કુલનો ભેદ વિચારવાનો હોય છે જે બુદ્ધિ પ્રયુક્તા ઉત્તમ કુલ જાતિના હોય તો, તેમા સુખેથી બળી શકાય, અગર જો તેમા દેર દાર હોય તો આખરમા શોષવાનો પ્રસંગ આવે છે એ ધ્યાનમા રાખવાનું છે તે માટે કહ્યું છે કે—

જલપ્રમાણ કમલસ્ય નાલ, કુલપ્રમાણ પુરુષસ્ય શીલ ।

કુલે હિ જ્ઞાતો ન કરોતિ પાપ, કુલાકુશેનૈવ નિવારિતો નર ॥

ભાવાર્થ—કમલની નાલ જલ પ્રમાણે નાની મોટી હોય છે

તે પ્રમાણે કુલના પ્રમાણે માણસના શીલનું પ્રમાણ હોય અને તે પોતાના કુલના અકુશથી નિબરણ થએલો તેના પાપનું આચરણ કરી શકતોજ નથી

૧ પ્રમુ પ્રસાદ, ૨ સ્નાયુ, ૩ વિમરો ૪ રૂપ, ૫ મન્ય ।

૬ શાય, ૭ પાટિય મિત્યેનદ મન્ય મદકારણ ॥

ભાવાર્થ—જો કે મદિરા નથી છતાં નીચેના ૭ કારણ નશો ઉત્પ ન કરે છે—૧ કેઇ મોટા પુરુષની પ્રસન્નતા, ૨ યોવનપણ, ૩ ધનની પ્રાપ્તિ, સ્વાભાવિક પણાથી મળેલું ૪ રૂપ, ૫ કુન, ૬ શૌર્ય અને ૭ પડિત્યપણ, એ માટે ઉન્મત્ત પણાના કારણ છે માત્ર કોઇ ઉત્તમ પુરુષનેજ ભેર કરી શકતા નથી ॥

સ સારમા એક ફલ આસ મેળવવા જેવું છે પરંતુ તે ઉન્મત્તપણાથી દૂર રહેનારાઓજ મેળવી શકે છે

જસારસસારમહીચ્છસ્ય, સુધોપમ સ્વાદુફલ તદેક ॥

પરસ્પર મત્સરવ્રજિતાના, યદ્યંતે પ્રીતિરય નરાણા ॥

ભાવાર્થ—અમારૂંપ સ સાર વૃક્ષનું ખડું ફેન શુ તો કે

ધર્મા—મત્સ્ય વિના આપમ આપસના માણસોમા જે પ્રીતિ વધ્યા કદે તેજ એક સ્વાદિષ્ટ અમૃતરૂપનું ફેન છે

ધર્મા દ્વેષ વિનાના જે સરલ હૃદયના માણસો છે તેજ પ્રથમ માના પાત્ર છે

મિથ્યાદૃશોઽપિ ચરં કૃતમાર્દવા ચે,
સમ્યગ્દૃશો નહિ યર કૃતમત્સરા ચે ।
તે મેચક્ષા અપિ શુષ્કા ફલશાલિમોઽન્યા
મન્યા સિતા અપિ ષક્ષા નહિ મીનમક્ષા ॥

ભાવાર્થ—મરલ હૃદયના મિથ્યા દૃષ્ટિઓ હોય તો તે શ્રેષ્ઠ છે પણ મત્સર હૃદયના સમ્પ્રક હ પેટો તો શ્રેષ્ઠ નથી જેમ—ફલ અને શાલી (ચી મા) નું લોચ કરનારાં તે શુષ્કો (પોપટો) કાવા છે તો પણ તે ભળ્યો (ઉત્તમ) છે પણ માછલાના ભક્ષકો બગવા શ્વેતર્ણુના છતાં શ્રેષ્ઠ નથી તેના માટે એક ગાથામા જણાવ્યું છે કે—

જહ જલહ જલહ લોહ કુસધ્વપવણાહનો કસાયમ્ગી
ત ચુજ્જ જ જિણવયણવારિસિત્તોઽનિ પજ્જલહ ॥

ભાવાર્થ—કુશાન્તના પવનથી પ્રેરાયલો કપાયાકગ્નિ (ક્રોધ, માન, માયા અને લોભરૂપનો અગ્નિ) લોકમા જલન થતો હોય તો ભલે તે જલન થાય પરંતુ જિનદેવના વચનરૂપી પાણીથી સિંચાયવો કપાયાગ્નિ પ્રજ્જલન થાય તે ઘણું આશ્ચર્ય પેદા કરવાળું છે ॥

॥ કારણ એ છે કે—સ સારની બેડીમા બેડીમા માલનારા આ ચાર કપાયોજ જબરજસ્ત છે કહ્યું છે કે—

કપાયા મયકારાયા, ચત્વારો મય્યામિકા રૂપ ।
યાવ જાગ્રતિ પાર્શ્વસ્થા—સ્તાનમુક્તિ કુતો નૃણા ॥

ભવાર્થ—કપાયા—ક્રોધ માન, માયા અને લોભ આ ચાર, મમારની બેડીમા પહેલા પ્રાણિઓના ખાસ વક્ષકો છે જ્યાં સુધી આ ચારો હૃદયમા બગૃત થઈ રહ્યા છે ત્યાં સુધી જીવોને સ સારથી છુટવાનો વખત જલની કાથી

આવવાનો છે ? માટે જેટલે દરજ્જે આ ચાર કથાઓનું જોગ આપ્યું થતું જશે તેટલે દરજ્જે તે ઉચી પાવડીએ થયેલો ગણાશે એ નિર્વિવાદ છે

એક જગો પર કેાઇ મહાપુરૂષે કહ્યું છે કે—

નાઽઽશાવરત્વે ન સિતાચરત્વે, ન તર્કચાદે ન તત્ત્વગદે ।

ન વક્ષસેવાઽઽથયેણ મુક્તિ, કપાયમુક્તિ કિલ મુક્તિરેવ ॥

ભાવાર્થ—જીવોને મુક્તિ ન શ્વેતાખરમા છે ન દિગખરમા છે, ન કોઇ તર્કવાદની નિપુણતામા રહેલી છે તેમજ ન તો કોઇ એકાદ પદ્ધતિ આશ્રયમા ભરાઈ હોવામા બતાવેલી છે તો પછી જીવોનો મુક્તિ શેમા રહેલી છે ? તેનો ખરો ઉત્તર એજ બતાવેલો છે કે—

સત્ય હૃદયથી કથાઓની જે મુક્તિ છે, તેજ જીવોની ખરી મુક્તિ છે અર્થાત્ જે મહાપુરૂષોએ મત્ય હૃદયથી પોતાના કથાઓની સવથા મુક્તિ કરેલી છે તેજ સર્વે મુક્ત રૂપના થએલા છે

વૈદિકોએ—અનેક પ્રકારથી જીવોની મુક્તિ ચલાવું સહજપણાથી બતાવી દીધું છે પરંતુ જૈનોના સર્વજ્ઞોએ તો કથાઓની મુક્તિ થયા સિવાય બીજા કેાઇ પણ પ્રકારથી જીવોની મુક્તિ ચલાવું બતાવ્યું નથી

આ બધા અમારા લેખનો મતવળ એ છે કે—

મર્વજ મહાપુરૂષોના વચનો નો તાત્પર્ય જોતા એજ સાર નીકળે છે કે જેઓ આ કથામરૂપ ચક્રાન ચોકડીના સ્પર્શથી દૂર રહેવાનું શિખરે, તેઓ આ લોકમા મુખે મુખે નિર્ગમન કરશે અને જેઓ આ ચક્રાલ ચોકડીનો મવથા નાશ કરશે તેઓજ પોતાના આત્માની મુક્તિ મર્વથા મેળવશે તે સિવાય બીજું કેાઇપણ કારણ સુખ મેળવાનું મારા જોવામા આવેલું નથી તેમ કેાઇ મવજ મહાપુરૂષે બતાવેલું હોય તેમ પણ જણાયું નથી, વળી એક જગોપર કહ્યું છે કે

તન્ જ્ઞાન મેવ ન મયત્તિ, યસ્મિન્નુદિતે વિમાત્તિ રાગગળ

તમસ કુઽતોસ્તિ શન્તિ, દિનકરકિરણાગ્રત સ્થાતુ ॥ ૧ ॥

- ભાવાર્થ—લોકોમા જ્ઞાની મનાતો હોય, છતાં તે માણસમા રાગદ્વેષાદિક અતરંગ ॥ શત્રુઓ ભેર કરી રહ્યા હોય તો, તે જ્ઞાન તે મહાપુરૂષને સત્યરૂપનું

પરિણમન થયેલું નથી, પણ તે જ્ઞાન દીવાની તલે અધાનના જેવું જ માની ગકાય, કાળુ-મત્તજ્ઞાનરૂપ સૂર્યની કિરણોનો પ્રકાશ પડતા અધકારની તાકાત શી કે ત્યાં ટકી શકે ? અગ્નિ જે રાગાદિક અતરંગ શત્રુઓનું પ્રાબલ્ય દેખાતું હોય તો, ત્યાં તે મત્તજ્ઞાનરૂપ સૂર્યની કિરણોનો પ્રકાશ પડેલો છે એમ કયા શુભ વિશેષથી માની લેવો ?

પોતાના મનમાં પોતે જ્ઞાની બની બેઠેલાઓને આ વાત ખાસ ધ્યાન પર લેવા જેવી છે

સત્યજ્ઞાનીઓએ ૧ પ્રભોદ, ૨ મધ્યસ્થ, ૩ કાણ્ડ, અને ૪ ઔઠાસીન્ય આ ચાર મહાનુ ભાવનાઓને ધાળુ કરી, જેમાં સ્વપ્નનું હિત મધાર્તું હોય તેવા માર્ગનું વળણ અગીકાર કરવું, તેજ તેમના માટે કટ્યાણુ કારી છે પરંતુ શબ્દ સ્વામીની પેઠે ફનિયામાં ઉત્પાત કરી મુક્યો તે ખરા જ્ઞાની પુરૂષોનો માર્ગ ન ગણાય, એવું મારૂ માનવું છે આગળ તો જ્ઞાની પુરૂષો સ્વીકારે તે ખરૂ બ્રહ્મચૂકની ક્ષમા ચાહું છું ઇત્યલ વિસ્તરેણુ

॥ ઇતિ શક્ટિ ગ્વિજયમાના કેટલાક શક્ટગ્વિજયોનો, હસિણુ વિહારીમુનિ અમરવિજયે કરી બતાવેલો વિચાર ખડ બીજો પ્રકરણ ૩૩ સુ

સાધારણ સામાન્ય વિચારોનું પ્રકરણ ૩૪ સુ

॥ કોઈ અત્યંત પ્રાચીન કાલમાં સર્વજ્ઞોના વચનથી છુટો પડી સ્વતંત્ર બનેલો એકાદ પડિત વર્ગ, તે પઠન પાઠનના ધધાથી પોતાનો નિર્વાહ ચલાવતો હોકોમાં આદ્ય અત્કારને પ્રાપ્ત થયેલો, પોતપોતાના શ્રદ્ધિત દેવતાઓની સ્તુતિઓ કરવામાં અને દૈશ્ય પદાર્થોના શુભોની કલ્પના કરવામાં પણ ચતુર હશે તેમના દેવો જેતા અગ્નિ, વાયુ અને સૂર્ય એ ત્રણ મુખ્ય તરીકેના માત્રમ પડે છે તે સવાય-સોમ, યમ, વજ્રાદિક પણ જેવામાં આવે છે સોમ તે એક જગત્વીની વેવડી તેમના હાથમાં આવતા તેના રમનું પાન માદકતા ઉત્પન્ન કરનાર જોઈ તેણે મોટા દેવતા તરીકે કલ્પવામાં આવ્યો તે પડિતો આ બધા દેવતાઓની સ્તુતિઓ કરતા અને તેમના ઉદ્દેશથી ધીરે ધીરે મોટા, આડખરથી રાજ રાજ વાડાઓમાં યજ્ઞ યાગાદિક કરવાનો પણ પ્રમથ કરતા ગયા અને તે કહેવી સ્તુતિઓનો સંગ્રહ પણ કરતા ગયા જેમાં મોટામાં મોટો મથક કરવામાં આવ્યો તેણે ઋગ્વેદના નામથી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો

ઋગ્વેદનાજ મંત્રોને ગ્રહણ કરતા ગયા અને તેમા દેગ્ધાર કરી મુખ્ય તાથી ચત્ર યોગાદિકના વિધાનોની યોજનવાળા વિષયના મંત્રકને યજુર્વેદના નામથી પ્રસિદ્ધ કરવામા આવ્યો,

તેના પછી જાયનના મંત્રોના વિષયવાળો જે સંગ્રહ કરતા ગયા તે ત્રિગ્ધ મામવેદના નામથી પ્રસિદ્ધ કરવામા આવ્યા

મુખ્યતાએ આ ત્રણે પ્રકારના સંગ્રહને વેદત્રયીના નામથી પ્રસિદ્ધ કરવામા આવ્યા

ત્યાર બાદ કોઈ ઘણા લાખા ઠાલે-અનાયોના સસર્ગમા આવ્યા પછી કેટલોક વિભાગ જે મલીનતાના વિષયવાળો સંગ્રહ કરવામા આવ્યો તેણે ચોથા અથર્વવેદના નામથી પ્રસિદ્ધ કરવામા આવ્યો આ ચોથા વેદનો કેટલાક આદર કરે છે અને કેટલાક ધણાની દ્રષ્ટીથી પણ જુવે છે તેથી તે વિકિકના પડિતોની પણ ચર્ચાએ ચડેલો છે ચારે વેદોમાનો જે પહેલો ઋગ્વેદ છે તેનેજ જોડતા કોઈ સે કડો વર્ષ થઇ ગયાનુ અનુમાન પડિતોથી બહાર થયેલુ એટલું જ નહી પણ બીજા મતોના સસર્ગમા આવતા પોતાના વેદ મતને પ્રાચીનમા પ્રાચીન કરવાવા તેમના વિષયો લઈ પોતાની અનુકૂલતા પ્રમાણે નવીન નવીન શુભિચ્છો બનાવતા અને પોતાની મ જ પ્રમાણે વેદોમા ગોઠવી દેતા આવા પ્રકારનો વ્યવહાર વૈદિકમતના પડિતોનો ઠેક જૈન બૌદ્ધની વિશેષ જગૃતી થતા સુધી જોવામા આવે છે તે વ્યવહાર કેવલ ચોથા વેદનીજ સાથે નહી પણ ચારે વેદોની સાથેજ થતા જોવામા આવે છે

છતા લોકોમા બહાર કરતા નહા, અને તેવા પ્રકારના પ્રમાણે ચારે વેદો સુધીમા દાખલ પણ કરતા ગયા જેમકે—

પ્રજ્ઞા વખતો વખત સુષ્ટિની રચના કરતા ગયા, અને તેનીજ સાથે— ચાર ઋષિઓના હૃદયમા પ્રકાશ માન થઈ, ચારે વેદોનુ જ્ઞાન પણ બતાવતા ગયા આગળ જતા વેદો અનાદિના છે, અપૌરુષેય છે, એટલું જ નહી પણ પ્રજ્ઞાના ચારે મુખથી ચાર વેદો પણ પ્રજટ થવાનુ કહેતા ગયા અને સાથે પોતાના શ્રેયોમા લખતા પણ ગયા

ઋગ્વેદાલોચન—પ્રજ્ઞાવાદીનો પક્ષ બતાવતા પૃ ૧ તામા જણાવ્યું છે કે—

“આર્થં ભતિ અનંતં કાલથી વેદને પોતાના પ્રાણ સમજી રહી છે”

સૃષ્ટિની આદિમા-સમાધિસ્થ આર ઋષિઓના હૃદયમા પરમાત્માએ આર વેદોનો પ્રકાશ કર્યો આ મત ગદ્યાથી પ્રાચીન ગણાય છે આ મતની પુષ્ટિમા વેદોના અતં સ્થિતિયા બ્રહ્મણ, ઉપનિષદ, ધર્મ શાસ્ત્ર આદિના પ્રમાણ પાળુ મળે છે”

(સૃષ્ટિની તો આદિજ નથી બ્રાહ્મણાદિક ગ્રંથના લખનારા ઇ સ પૂર્વે ૮૦૦ ની લગભગનો છે અતીદ્રિય જ્ઞાન વિનાના તે કયા વિશેષ જ્ઞાનેથી જોઇને આ ગદ્ય લખના ગયા?)

તસ્મા ઘક્ષા સ્સર્વહુત ઋચ સામાનિ જક્ષિરે ॥

છદાસિ જક્ષિરેતસ્મા ઘજુસ્તસ્માદઽજાયત ॥

(ઋગ્ મ ૧૦, ૧૦)

(યજુ ૩૧, ૭)

ભાવાર્થ—તે યજુ નામના વિરાટ પુત્રથી-ઋગ્વેદ, મામવેદ, છદાસિ-અર્થ વેદ, યજુર્વેદ ક્ષિત થયા

(આ ઉપરની શ્રુતિ-જૈન બૌદ્ધની ભાગૃતીના પછીથી ‘કલ્પિત બન્ને વેદોમા જોઈવાઈ છે એમ વિચારી પુરુષોના વિચારમા આવશે)

યસ્મિનૃચ સામ યજુ વિ યસ્મિનૃ

પ્રતિષ્ઠિતા નામા વિગાડા

યસ્મિન્નિન્નિ સર્વ મોત પ્રજાનાં

તન્મે મન શિવ સર્કૃત્પ મસ્તુ ॥

(યજુ ૩૬ ૫)

ભાવાર્થ—કેઈ જિદ્દાન એ ઋચાનો અર્થ ધર્મરના તરફ ધટાવે છે પરંતુ એમ ત્રમા શિવ સ કલ્પ થવાની પ્રાયના કરેલી છે, અર્થ નીચે પ્રમાણે—

જે મનની સ્થિરતા થયા જાઈ રચની નાલિમાં આગની પેઠે-કર્ગ, સામ, યજુ સ્થિ-થાય છે અને જે મનમા પ્રજાની વૃત્તિ મદેવ લાગી રહી છે તે માટે મન શિવ સ કલ્પવાળું થાય

(મનની સ્થિરતા થયા જાઈ વેદ સ્થિર થાય છે તો તે પ્રથમ કોના મનમા સ્થિર થયા ?)

યસ્માદ્દત્તો અપાતક્ષન્, યજ્ઞ સ્તસ્માદ્દપાકશન્ ।

સામાનિ યસ્ય લોમાન્યંડધર્વાગિત્સોમલ

(અથર્વવેદ-૧૦, ૪, ૭, ૨૦)

ભાવાર્થ—“ જે પરમાત્માથી ઋગ્વેદ ઉત્પન્ન થયા તેજ પરમાત્માથી યજુર્વેદ પણ ઉત્પન્ન થયા સામવેદ જેમના લોમ તુલ્ય અને આગિરમ-અથર્વવેદ જેમના મુખ રૂપ છે ”

યય યાજ્ઞેઽસ્યમદ્દત્તો મૃતસ્ય નિઃશ્વસિત મેતસ્ય

યદ્વૃગ્નેદો યજુર્વેદ સામવેદોડધવાઽગિરસ

(શતપથ-૧૦, ૫, ૧, ૧૦)

ભાવાર્થ—“ યાજ્ઞવલ્કયે મૈત્રેયીને કહ્યું કે-હે મૈત્રેયિ ! આ મહાન્ આ આકાશથી પણ મહાન્-પરમેશ્વરથીજ રજૂ, યજ્ઞ, સામ, અથર્વ થયા છે મનુષ્યના-શ્વાસ પ્રશ્વાસની પેઠે એ તેમનું નિઃશ્વસિત છે

આ ઉપરના પ્રમાણથી સ્પષ્ટ છે કે વેદ ઈશ્વરીય જ્ઞાન છે ”

આમા ભારા વિચારો—

જૈનોના સર્વજ્ઞ પુરુષો આ સૃષ્ટિને અનાદિની જતાવે છે અને તે અવ-સર્પિણી ઉત્સાપિણીના કાલક્રમથી અર્થાત્ ઉતરતા ચઢતા કાવના ક્રમથી ચાલતી આવેતી છે અને ભવિષ્યમાં પણ આવાજા કરવાની છે આ પૃથ્વી આદિ પદાર્થોના સર્વથા નાશ થયો નથી, અને ભવિષ્યમાં પણ કોઈ કાલે નાશ થવાનો જ નથી, એ જૈનોનો અટલ સિદ્ધાંત છે તેનો કિચિત્ વિસ્તાર જૈન દ્રષ્ટિએ જર્ગત નામના લેખમાં જતાવ્યો છે તે અનન્ય કરવાની ઈશ્વરીય ભલામણ કરે છું

હતા વૈદિકોમાં કલ્પના કરવામાં આવી છે કે-સૃષ્ટિની આદિમાં-ચાર ઋષિઓના હૃદયમાં પરમાત્માએ ચાર વેદોનો પ્રકાશ કર્યો આ કલ્પના ગમે તેટલી પ્રાચીન હોય તો પણ હું ‘યથાર્થ’ ઠેરવી શકાય તેમ છે ? કારણ આ ઉપરના લેખોમાં ચારો વેદોને અનાદિના કરાવના પ્રયત્ન થયેલો છે મૂલમાં વેદો વેદત્રયીના નામથી પ્રસિદ્ધ છે

અથર્વ વેદ ઘણો મોટો લખાયેલો હોવાથી ગણતરીમાં પણ નથી, તો

પછી સૃષ્ટિની આંદ્રિ કેવી ? અને ચાર ઋષિઓના હૃદયમાં ઇશ્વરની પ્રેરણા કેવી ? બીજી વાત એ છે કે-પહેલા ઋગ્વેદથીજ યજ્ઞ યાગાદિકમાં પશુવધના વિધાન જોવામાં આવે છે તેમાં ઇશ્વરે પ્રેરણા દેરહી મનાય ખરી ?

ઉપરના લેખમાં જણાવેલા ચાર પ્રમાણ એ છે કે—

(૧) સૃષ્ટિ ઉત્પત્તિ કરવાની સાથે પરમાત્માએ કરેલું ચાર ઋષિઓના હૃદયમાં ચારે વેદના પ્રકાશનું પ્રમાણ ૧

(૨) યજ્ઞ નામના વિરાટ પુરુષથી આ બધી સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ અને તેનાથીજ ચારે વેદની ઉત્પત્તિ ૨

(૩) પરમાત્માથી-ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ ઉત્પન્ન થયા અને તેના હોમનુસ્ય સામવેદ અને સુખરૂપ અથર્વ વેદ છે ૩

(૪) શતપથમાં-પરમાત્માનો જે નિશ્વાસ છે તેજ ચારે વેદ છે

આવી રીતના સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિના, અને તેની નાથે ચારે વેદોની ઉત્પત્તિના પ્રમાણો ચારે વેદમાં લખેલા પ્રાચે મલી આવે છે

આ ચારે પ્રમાણમાંનું એક પણ પ્રમાણ સાચું ન ઠેરવી શકાય તો—

વૈદિકના ઋષિઓની લખેલી બધીએ વાતો માચી છે એમ આપણાથી કેવી રીતે માન્યે કરી શકાયે ? મારા વિચાર પ્રમાણે-તત્ત્વના વિષયમાં-સર્વજ્ઞના વચન બધે મળતા આવે છે અને વૈદિકોમાં તેના તે વિષયોમાં ડગલેને પગળે વિરોધ નજરે પડ્યા કરે છે, તેનું કારણ જોતા અત્યંત પૂર્વકાલમાં આ બધો વર્ગ એકજ હશે, પછી તેમાંના કોઈ એકાદ જુદા વર્ગે, આ બધી જુદી બાજુ ખેંચી હોય ? અને તે વિગતમાં વધતી ચાલેતી હોય ? આ મારે અનુમાન મત્ય નિષ્ઠ મહાપુરુષોને વિચારવાને યોગ્ય થશે.

જોનોના સર્વજ્ઞ મહાપુરુષથી પ્રગટ થએલા શુદ્ધ તત્ત્વોનો અભ્યાસ નિપજાપાત બુદ્ધિથી જે જે મોટા પડિતોએ જેટલા પ્રમાણમાં કરેલો છે તે તે મહાપુરુષોના ઉદ્દગારો તેટલાજ નિર્મલપણાથી બહાર પડેલા અમો જોડે છે અને તેમના ઉદ્દગારો જેટલા મારા, જોવામાં આવ્યા તેટલા “ જૈનતર દષ્ટિએ જૈન ” નામના પુસ્તકમાં પ્રગટ કરાવ્યા છે અને કેટલાક આ ચાલુ પુસ્તકમાં પણ જોવામાં આવશે, તો ‘પણ જે’ ચાર જાણીતા પડિનેના લેખમાંથી સૂચના કરીને જોતાવધુ તો તે જોધના માટે થશે પરંતુ કટાવાના માટે નહીં” યાય

બુદ્ધો આનદશ કર બાપુલાઈના ધર્મ વર્ણન નામના લેખમા-નગ્નેદનો ધર્મ-“આ ઋષિઓ પરલોક માનતા, પુનર્જન્મ કદાચ માનતા હોય એમ જણાવનારા કોઈ કોઈ અસ્પષ્ટ વચનો મળે છે ”

વિચારવાનું કે-જૈન ગૌદાદિની વિશેષ જાગૃતીના પછીથી લખાયેલી ઉપનિષદોથી તે ઠેક પુરાણો સુધી પુનર્જન્મ સ્પષ્ટરૂપથી લખાયો છે અને તેજ આસ્તિકોના આસ્તિકરૂપનું ચિન્હ છે, તો પછી-ધર્મના પાંચા રૂપ એનાદિના પરમાત્માથી પ્રાપ્ત થયેલા નગ્નેદમા પુનર્જન્મ સ્પષ્ટરૂપે કેમ નહીં લખાયો ?

‘વળી ચોથા અથર્વવેદનો વિચાર કરતા જણાવ્યું છે-”

“આ સર્વ આર્યોના અજ્ઞાન, અને નીચલા વર્ગની ક્રિયાઓ હોય અથર્વા આર્યો અનાર્યો ભેડે સળધમા આવ્યા ત્યાર પછી મૂલ અનાર્યોના ધર્મ આર્યોમા કાબલ થવા લાગ્યો હોય ”

જો આ અથર્વવેદનું જ્ઞાન ઇશ્વરથી મળેલું હોય તો અનાર્યોનો પામ લાગવા કેતા ખરા ? વિશેષ ભાર લેખમાવી વિચાર કરો

તત્ત્વજ્ઞાનના ઇતિહાસની પ્રસ્તાવનાના પૃ ૧૭ માં જોજ આનદશ કર ભાઈએ લખી જણાવ્યું છે કે-

“ભારતવર્ષની ત્રણ નદીઓ-ખરી રીતે શ્રી કૃષ્ણ ચદ્ર, શ્રી, ગૌતમ અને શ્રી મહાવીર, જે ત્રણ મૂલ સ્થાનમાથી જાગી છે અને ત્યાં સુધીજ આપણી માનુષી અથવા પૌરુષેય ઇતિહાસ દ્રષ્ટિ પહોંચે છે તે પહેલાની આપણી દ્રષ્ટિ ઇતિહાસની નથી.

પરંતુ અપૌરુષેય “શબ્દપ્રદ” ની ઝાંખી છે જે સ્પષ્ટ તત્ત્વદ્રષ્ટિ પ્રદ ઋષિઓથી ઉદયી છે એમ કહેવામા આપાતત વિરોધ જણાયો પણ વસ્તુ સ્થિતિથી વધાવી લેવા જેવો નિર્ણય છે ”

“જ્યારે શ્રી કૃષ્ણના કુટિલ રાજ્ય વ્યવહારવાળા જીવનમા તેમની સત્યજ્ઞાન દ્રષ્ટિ અનાવૃત્ત રહી હતી ત્યારે શ્રી ગૌતમની”-તને શ્રી મહાવીરની તત્ત્વદ્રષ્ટિ વૈરાગ્ય અને ત્યાગ ઉપર ભાર મુકનારી છે ”

“નિવૃત્તિના સ્વરૂપના રહસ્ય જ્ઞાન સાથે નિવૃત્તિ ઉપર શ્રી કૃષ્ણનો ધર્મોપ દેશ છે, ત્યારે નિવૃત્તિપર થવું એવો શ્રી ગૌતમ અને મહાવીરનો ધર્મોપ દેશ છે.”

ઇત્યાદિક ખામ તેમના લેખમાંથી વિચાર કરવાની જાલામણ કરે છે અને આમાં કાંઈક સૂચવે છે—

“સૂચવવાનું કે—આગ્નિકનાના પાચારૂપ પુનર્જન્મની સ્પષ્ટતા તે ઋગ્વેદમાં ન મળે, અને પ્રજ્ઞાના ચોથા મુખથી ચોથો અથર્વવેદ પ્રગટ થયો, તેમાં અનાયોનો ધર્મ ધૂંચ્યો આ બધી ગુચવાડા ભરેલી વાતો સાચી ?

બીજો પ્રસ્તાવનાનો લેખ—વસ્તુ ગ્થિતિ વધાવી દેવાના નિર્ણય સુધીનો વાચો, શ્રી કૃષ્ણાદિક ત્રણ મહા પુરુષોના પૂવેના-વેદોના, કે બ્રાહ્મણ ગ્રંથોના, લેખો વધાવી લેવા જેવી રિવાજના નથી એજ તાત્પર્ય નીકલશે—વિચારવાની જાલામણ કરે છે મારી ભૂલ ધર્મ હોય તો ક્ષમા આપો છું

આ મારા વિચારની પુષ્ટિ મણિલાલભાઈના લેખથી પણ મળી શકે તેમ છે આગળના લેખમાં જુઓ.

મણિલાલ નમુભાઈ દિવેદીના મિદ્ધાત આરમાના પૃ ૪૦ । ૪૩ । ૪૪ ના ત્રણ લેખો અમો મુકયા છે—

ત્રિજ્ઞ લેખથી વિશેષ વિચારવાનું કે—“ બ્રાહ્મણોમાં મમાયલા ધર્મ, વિચાર માટે આપણને ઉચ્ચ મત પેરે તેવી (કલ્પના) નથી, કેટલીક તો કેવળ નિર્માય અને બાલિશ ભાવ યુક્ત હોય તેવી જ છે

ઘણા ખરા પ્રાચીન દેવતાઓના સ્વરૂપ, ને ધર્મ, ઉલટ પાવટ થઈ ગયા.

એમને ધીમે ધીમે ચદ્ર માથે મેલવવાનો પ્રયત્ન થતો ચાલ્યો, યજ્ઞ પુરુષ નવોજ દેવ કલ્પાયો.

પ્રજાપતિ સર્વથી મોખરે આવી બધાનો નિયંત્રક થઈ યજ્ઞનો પ્રવર્તક, ઉપદેશક, અધિષ્ઠતા થયો એજ બ્રહ્મારૂપે પણ પૂજનો થયો ”

આ બધું લખીને પૃ ૪૫ મા—કલ્પનાના કુગરો વેરીને જણાવ્યું છે કે—“ કોઈ પ્રકારની ગતિ થતાજ સૃષ્ટિ કર્મનો આરભ થવા લાગે છે, આ વાત ઋષિઓને જાહેરી જણાય છે ”

આ મણિલાલભાઈના લેખમાં કાંઈક ખુલાસો કરવા ધાર છું—

જેતોની ભાગૃતીના પૂર્વે પ્રવચન વેદોની શ્રુતિઓથી યજ્ઞ યાગાદિકના

વિધાનો જોસભર ચાલતા હતા તો જોઈની ચલવવ સફળ થતા વેદ ધર્મને ટકાવી રાખવાના હેતુથી ગ્રાહ્યો અથોની શરૂઆત થતી ચાલી, પઠન પાઠનના ધધાવાળા અક્ષરજ્ઞાનના તો પડિતોજ હતા, પરંતુ અતી દ્રિયજ્ઞાનના અભાવે તે ગ્રાહ્યો અથો ઉચ્ચ મત પ્રેરે તેવા કથાથી બને ? તેથી મણિલાલભાઈએ નિર્માલ્ય અને બાલિશ કાવ જેના લખીને બતાવ્યા

મંકડોનલ આહેમે-સ, સા ૫ ૩૮ મા

“વેદના મંત્રો અને યાગનો વિધિ એ બેઉનો પરસ્પરનો સબધ ઠેવી રીતનો છે અને એક બીજાની અપેક્ષાએ એ બેઉનો મૂલ અર્થ શો છે, તે મમબલવુ એ ગ્રાહ્યોનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે એમા પ્રમગ્નવશાત્ જે હતકથાઓ અને ધ્યાન ખેંચે એવા વિચારો આવે છે તે જો બાદ કરીએ તો, એ અથો સાહિત્યની રચના તરીકે કંઈપણ રમણીય લાગે એવા છે એમ આપણાથી કહી શકાશે નહીં એ અથોમા વિધિની જે સમજુતી આપવામા આવી હોય તેની પુષ્ટિના માટે વ્યાખ્યા સબધી, લાખા સબધી અને ઉત્પત્તિ સબધી કેટલાક વચનો પણ સાથે સાથે માકળી દેવામા આવ્યા હોય છે અને જગત્ની સૃષ્ટિ વિષેના તથા એ સૃષ્ટિના રચનાર વિષેના પ્રગટ કરાયલા વિચારોના સમર્થનમા હતકથાઓ અને ક્વિલમુશીની ચર્ચાઓ પણ આપવામા આવી હોય છે.

વિગ્રાની સ્વછંદ કટપનાઓથી ભરેલા અને જુદી જુદી વસ્તુઓમા સુરંગી ખલે, રે ? બેલકુશી ભરેલી રીતે બીજે કોઈપણ સ્થળે નજ દીકામા આને એવુ એકતાનુ આરોપણ કરનારા ઉપલક્ષિયા અને આકર્ષવાળા વિવેચનોનો સમૂહ એ અથોમા થયલો છે ”

આ બધા પૂર્વેના લેખોમા મારા વિચારો

તૈનોની જાગૃતીના પૂર્વે-અતીદ્રિય જ્ઞાનના અભાવવાળા, વૈદિમતના ઋષિઓ પઠન પાઠનથી નિર્વાહ કરનારા, પોતાના શ્રદ્ધિત દેવતાઓની સ્તુતિઓયા હોમ હવન કરી સુખ સગવડતા મેળવવાના પ્રયત્નવાળા હશે

વેદોમા પ્રાચે તેના સબધેજ વિશેષ જ ન મલી આવે છે તૈનોના ૨૨ મા મર્વજ તીર્થંકર થયા પછી, ૨૩ મા તીર્થંકર શ્રી પાર્શ્વનાથ ઘણા લાખા કાલે ૪ સ પૂર્વે ૮-૯ મા સૈકામા ચયા તેમનાથી પ્રકાશિત તત્ત્વોની પ્રજ્ઞા પુનઃ

અનરતા વૈદિકોમા પ્રાદ્યુષાદિ અથોની ચલવલ ઉલી થએલી એમ ચોખ્ખુ માલમ પડે છે

૧૧ ઇસા પૂર્વે ૮૦૦ સોના પહેલા-વેદ ધર્મની પુષ્ટિ બતાવનારા, પ્રાદ્યુષાદિક કોઈ પણ અથો જાહેરમા આવેલા જનાના નથી

સૃષ્ટિના આરંભમા-ધર્મશ્રી પ્રાપ્ત થએલા વેદો માનીએ તો સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિને આજે પચાસ વર્ષ થયા, તે એવા સ્વરૂપના કે-ચાર અબજ અને બત્રીશ હજાર વર્ષ થાય ત્યારે પ્રદ્યાનો એક દીવસ, એ માન્યતાનો વિચાર કરી બેતા પચાસ વર્ષના ૧૮૦૦૦ હજાર દિવસ થાય ચાગ અબજ અને બત્રીશ હજારથી એ અઠાર હજારને શુભતા જેટલા વર્ષ થાય તેટલા સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિને અને વેદને પ્રગટ થએલા વર્ષ મનાય તો શુ એટલા બધા વર્ષ સુધી વેદના ઉપર અથ લખનાર કોઈ ન થયા ? તો પછી ઇસ પૂર્વે આઠમા સદ્કાથી પ્રાદ્યુષાદિક અથોના લખનાર શા કારણથી થયા ?

૧૨ ખાસ ઋગ્વેદમાજ-પ્રલયકાલ પછી અનાદિના ધર્મશ્રી આ વર્તમાન કાલમાં પ્રચલિત બધાએ પ્રકારની નવીન રૂપથી સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિનું પ્રમાણ લખીને બતાવેલું છે આમા સત્ય શુ છે ? કોઈ બતાવશે ખરા કે ?

૧૩ આગળ-પ્રગૂહના પચાસ વર્ષ બીજા થતા સૃષ્ટિનો અને વેદોનો પાંચ નાશ વિચારી શકાય છે તે ઋગ્વેદના પ્રલયકાલના સુકતથીજ તેનું સ્વરૂપ બતાવું છું --

ઋગ્વેદા હોત્યન પૃ ૨૦૨

સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિના પૂર્વે શુ હતું ? પ્રલયાકલપથા--

(૧) નાસદાસી ધ્રો સદાસીત્તદાર્ની નાસીદ્રજો નો વ્યોમાપરોયત્ । કિમા-
ઘરીચ કુહકસ્ય શર્મન્નમ કિમાસીદ્રહન ગમીર ॥ ૧ ॥ ન મૃત્યુ રાસીદમૃત ન
રાત્યા મદ્ધ જાસીત્ પ્રકેત । આનીદવાત સ્વઘયા તદેઠ તસાદ્વાયન્નપર
કિંચ નાસ ॥ ૨ ॥ તમ જાસીત્તમસાગૂઢ મગ્નેપ્રકેત સલિલ સર્વમાદ્દં ।
તુચ્છેનામ્બપિહિત યદાસીત્તપસસ્મદ્દિના જાયતૈક ॥ ૩ ॥ કામ સ્તદગ્રે
સમયવર્તતાધિ મનસોરેત પ્રથમ યદાસીત્ । સતોબન્ધમસતિ નિરગિન્દ્ર
હદિ પ્રતીપ્યા કવયો મનીષા ॥ ૪ ॥ તિરચ્ચીનો ચિત્તો રદિમરેપામધ

સ્વિદાસીરુપરિ સ્વિદાસીરુત્ । રેતોઘા આસન્મહિમા ન વ્રીસન્ત્સ્વઘા
અવસ્તા ત્પ્રયતિ પરસ્તાત્ ॥ ૫ ॥ કો અદ્વા વેદ ક દ્વ પ્રવોચત્કુત આજાતા
કુતર્ય વિસ્તૃષ્ટિ । અર્વાગ્દેવા અસ્ય વિસજને નાથા કો વેદ યત આવમૂત ॥ ૬ ॥
ર્ય વિસ્તૃષ્ટિર્યદિ આવમૂત યદિ યા દધે યદિ વા ન । યો યસ્યાચ્ચક્ષ પરમે
વ્યોમન્ત્સો અગવેદ યદિવા ન વેદ ॥ ૮ ॥ (ઋગ્ મ ૧૦, ૧૨૯, ૧-૭)

ભાવાર્થ—પ્રવચ દશામા સુઘિના મૂલ કારણને પત્તો નહી મહેલો, અને
તે નહી હતી એવુ પણ ન હેતુ

સદ્—અમત્તથી વિલક્ષણ કાંઈ અનિર્વચનીય દશા જ હતી ન કાંઈ
લોક હેતો, ને પૃથ્વી, ન અતરિક્ષ, અને ન અતરિક્ષના આગળનો દુલોક આદિ

અરે કાંઈ આધારજ નહી હેતો તો એનો આવરક-ઢાંકણ વાળોજ કયાથી
આવે ? તે સમયે જીવોની પણ અદૃષ્ટ અર્થાત્ સુખ હુ જોના સાક્ષાત્કાર કરાવવા
વાલા ધર્માધર્મના વિલીન હોવાના કારણ પ્રલય દશાજ હતી—ઉપાધિના વિવચથી
લોકતા જીવ પણ વિલીન જ હતા અર્થાત્ ન લોકજ હતા ન લોકતા કાંઈ પત્તો
નહી મહેતો હેતો ગંભીર ગહન જલશયિ સમુદ્ર આદિ કાંઈ ન હેતુ ॥ ૧ ॥

તે સમયે ન મૃત્યુ હેતુ, ન અમૃત, ન રાત્રિનુ ચિન્હ હેતુ, ન દિનનુ,
સૂર્ય ચંદ્રમા જ નહી હતા તો પછી અહો રાત્ર કયાથી હોવે ? કેવલ એક
નિરોપાધિક x આનીત અર્થાત્ સર્વના પ્રાણન કર્તા શુદ્ધસત્ત્વ બ્રહ્મ હતા, જે
એકલો પોતાના આધ્યત્મા જ સ્થિત હેતો બસ તેણે હેડીને બીજુ કાંઈ હેતુ જ
નહી ॥ ૨ ॥ સુઘિ ઉત્પત્તિથી પૂર્વે જે તરફ જીવો તે તરફ ગૃહ તમજ તમ હેતુ,
એજ કારણે કાંઈ પણ પત્તો નહી મત્યો હેતો જેમ જલ ભરી જવાથી નીચેની
વસ્તુએનો પત્તો નથી મળતો, જેમ નીર મિશ્રિત જલમાં નીર-ક્ષીરનો
વિવેક કઠિન થઈ જાય છે એજ પ્રકારે તે તુછ તમથી આવૃત્ત દશામા કાંઈ પણ
જ્ઞાન નહી થતું હેતુ

આ જે કાર્યરૂપ જગત ઉત્પન્ન થયું તે, તે સર્વે બ્રહ્મની પ્રચોદાયનની
મહિમાથી જ ઉત્પન્ન થયું

x આસિદ્ધિ તમોમૂત-મપ્રજાત મલક્ષણ ।
અપ્રતક્ય મનિહૃદ્ય પ્રસુપ્તમિત્ર સવત ॥ (મનુ ૧, ૧૫) - પ્રજાસ્તપાદ
માય-મહા પ્રલય વર્ણન પળ પનાથી મહેતા જેવું છે

આ સૃષ્ટિ ને આ રૂપમા આવવાના પૂર્વે—તે સત્ત્વ બ્રહ્મના મનમા સિસૃક્ષા
આ જગતને ઉત્પન્ન કરવાની ઇંછા હતી, તે જ આ સૃષ્ટિના બીજા ભૂત થઈ કેમ

કે—અતીત કલ્પમા પ્રાણિયો દાગ કર્યો હુવા કર્મ તે સમયે હતા, એટલાજ માટે
મવ ફલ દાતા, સાક્ષી, કર્મોદ્ધયક્ષ, પરમેશ્વરના મનમા સિસૃક્ષા (ચંચલાની ઇંછા)
થઈ કવિ અર્થાત્કાત દર્શી વિદ્વાન્ જ આ જગતના બધન હેતુ ગનકલ્પગત
કર્મમમૂહને પોતાની વિવેક દૃષ્ટિ થી જાણી લે છે ॥ ૪ ॥ જે કર્મ સમૂહના
કા જે કર્મોદ્ધયક્ષના મનમા સિસૃક્ષા ઉત્પન્ન થઈ, તે સિસૃક્ષા એકદમ એવી વ્યાસ
થઈ જેમ કે સૂર્યની ગ્નિયા—એકદમ મર્વત્ર વ્યાસ થઈ બંધ છે ફગી એ પત્તો
ન મલ્યો કે સૃષ્ટિકર્મ થયો તગ્ધી પ્રારભ વયો નીચેથી, ઉપરથી, મધ્યથી કાઇ
જાણ્યું નહી ગયું અર્થાત્—મિત્રક્ષાના મમકાવજ સવત્ર મગક્રિયા પ્રારભ થઈ
ગઈ જીવોમા કોઈ ભોક્તા હતા, કોઈ કર્તા હતા, અને તેઓના માટે મહાન
વિચલાદિ પચ મહાભૂતો ની સૃષ્ટિ થઈ એ પ્રકારે પરમાત્માએ માયા સહિત
ભોક્તા ભોગ્ય રૂપથી સૃષ્ટિ ગ્થી ॥ ૫ ॥ કોન પુરુષ ઠીક ઠીક જતાવી શકે છે
અથવા જાણી શકે છે કે—સૃષ્ટિ કયા નિમિત્તે અથવા ઉપાદાન કારણથી બની
વિદ્વાન્ તો એ વાતને જતાવી શકશે ? વિદ્વાન્ કેવા પ્રકારે જતાવી શકશે ? તે તો
સૃષ્ટિ ઉત્પત્તિના અનતર ઉત્પન્ન થયા, તે પોતાનાથી પૂર્વ કાલમા વિગ્રમાન
દશાનો બોધ કેવી રીતે કરાવી શકશે ? ॥ ૬ ॥ આ સૃષ્ટિ જે નિમિત્તે અથવા
ઉપાદાન કારણથી બનો અથવા એનો કારણ કરવાવાળો કોઈ છે યા નથી એ
વાત ને કોઈ જાનતા હશે તો તેજ એક કર્મોદ્ધયક્ષ, સર્ગોદ્ધયક્ષ પરમાત્મા જાનતા
હશે ॥ ૭ ॥

આમા મારા બે બોલ—પુરાણના પડિતોને બધાએ દેવો સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન
કરતા નજરે પડ્યા તેમને થયેલું નવીન પ્રકારનું જ્ઞાન તેતો માપણે વિસ્તારથી
તપાસી લીધું

એમવેતડીના જમનુ પાન કરવાવાળા, વેદના પ્રાચીન ઋષિઓને, દીકરીની
પાછલ દોડનાર પ્રજાપતિ—બ્રહ્મા તે પૃથ્વી, આકાશ, સૂર્ય, ચંદ્ર, સમુદ્ર, મહાસમુદ્ર,
બધા જીવો, ઉત્પન્ન કરતા દેખાયા પતુ બીજાને જાનર ન પડી તેવા પ્રકારનું
નવીન જ્ઞાન ફનીયાને જતાવી લીધું આ બધાએ મહાપુરુષો સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિનું
જ્ઞાન જતાવનારા ધન્યવાદના પાત્ર બરા કે નહી ?

પશુ માની લીધો, અને યજ્ઞનો વિગ્તાર કર્યો જે માણુષ યજ્ઞની યજ્ઞસ્વરૂપ પ્રજાપતિની પૂજા કરી તે મમયે જનદ્રુપ વિદ્યાગ્ના ધારક તેજ ધર્મ મુખ્ય હતો તે પુરુષ તે વિરાટ પ્રાણિરૂપ સ્વર્ગને પ્રાપ્ત થાય છે, જના પુત્રતન વિરાટ પુરુષની ઉપાસના કળવાવાળા માધઽદેવ રહે છે ॥ ૧૬ ॥”

સ્વામી દયાનંદજી ઋગ્વેદના પુરુષ સૂક્ત સુધી પદુચ્ચા નથી પણ યજુરેદના પુરુષ સૂક્તનો અર્થ કરતા પુરુષ-વિશેષ્યના જગત્તે વિશેષ્ય કહી બતાવ્યા છે પ્રમ્હાંડમા અને જરીરમા વ્યાસ, જીવમા વ્યાપક, દશાશુવતુ ઉદ્વધન કરીને સર્વત્ર સ્થિર તેજ જગત્તેના બનાવવા વાળો છે ૧

જગત્ ઉત્પન્ન થયું, વશે, અને હાલ છે એ ત્રણેને, તેજ રહે છે એજ મોક્ષનો આપવાવાળો છે તેમા જન્મ, આદિનો વ્યવહાર નથી

પુરુષની અપેક્ષાથી જગત્ કિચિત્ દેશમા છે આ રથૂન જગત્તેના જન્મ અને નિનાશ થતો રહે છે એથી પુરુષ અનગ રહે છે એન અને જડરૂપ જગત્ બનાવવાવાળો પુરુષ સર્વજ વ્યાપક થઇને હેખી રહ્યો છે અને આકર્ષણ કરી રહ્યો છે જેના સામર્થ્યતુ સામર્થ્ય તે મૂન પ્રકૃતિ છે જેનુ થરીર બ્રહ્માડ તુલન છે- સૂર્ય ચંદ્રમા નેત્ર છે, વાયુ પ્રાણ પૃથ્વી પગ, ઇત્યાદિ લક્ષણવાળો જે આકાશ તે વિરાટ છે તે વિરાટ તરવાના પૂર્વ ભાગેથી સર્વ પ્રાણિયો અને પ્રાણિયોનો ઢેહ, પૃથક્ પૃથક્ ઉત્પન્ન થયો છે જેથી સર્વ જીવો વામ કરી રહ્યા છે જે ઢેહ તેજ પૃથ્વીઆદિના અવયવ અન્નઆદિ ઔરધિયોને પ્રાપ્ત થાય છે તે વિરાટ પરમેશ્વરથી અલગ અને પરમેશ્વર મસારરૂપ ઢેહથી અવગ છે પ્રથમ ભૂમિ આદિ જગત્તે ઉત્પન્ન કરીને પત્રી ધારણ કરી રહ્યો છે ફરી ભૂમિ આદિ જગત્તે પ્રથમ ઉત્પન્ન કરીને પત્રી ધારણ રહ્યો છે તેજ પુરુષથી મર્વ લે જન, વજ્ર, અન્ન, જન આદિ પદાર્થોને મનુષ્ય લોકોએ પ્રાપ્ત કર્યા છે એથી મનુષ્ય લોકોને ઉચિત છે કે તેને છોડીને ખીખનો ઉપામના ન કરે ગાય, વનના સર્વ પશુઓ, મર્વ પક્ષિયો, સુક્ષ્મ ઢેહધારી કીટ, પતંગ આદિ સર્વ જીવોના ઢેહ પશુ તેનેજ ઉત્પન્ન કર્યા છે ॥ ૬ ॥

તેજ બ્રહ્મ પુરુષથી-ઋગ્, યજુ, સામ અને અથર્વવેદ ઉત્પન્ન થયા છે ॥ ૭ ॥

તે પુરુષથી ઘોડા, વિંતુત, અને તરફના ઘાતવાળા ઉટ ગધેડા, ગોમ્ત્રિ ગાય, પૃથ્વી, કિરણો અને ઇંદ્રિયો ઉત્પન્ન થયા છે જે મર્વથી પ્રથમ પ્રગટ

જગતનો યનાવવાવાળો, જગતમા પૂર્ણ થઈ રહ્યો છે તેજ પરમેશ્વર સત્ય આચરણથી પૂજને યોગ્ય છે હુદ્દ કર્મ કરવું કોઈને ઉચિત નથી ॥ ૯ ॥

તેમા ચિત્ર વિચિત્ર ઘણા પ્રકારનું સામર્થ્ય ॥ ગ્રામ્હણ તેનું મુખ, સત્રિયો બાહુ, વેશ્ય ઉર, ચદ્ર પગ, તેના જ્ઞાન સ્વરૂપથી ચદ્રમા, તેજ સ્વરૂપથી સૂર્ય આદિ, અવકાશથી આકાશ, વાયુથી વાયુ, પોતપોતાના કારણથી હૃદ્રિયા, સૂક્ષ્મથી અતર્લિક્ષ, માથાથી સૂર્ય, આદિ, પગથી ભૂમિ, કાનથી દિશાઓ, એજ પ્રમાણે તે પરમેશ્વર-સર્વ લોક, તેમા વસાવાનાળા પદાર્થો ને ઉત્પન્ન કર્યા ॥૧૩॥

વિદ્વન્ લોકોને કર્મોનું સાર ઉત્પન્ન કર્યા તે ઈશ્વરના આપેલા પદાર્થોથી ચજ્ઞાનુભૂતિ કરે છે તે બ્રહ્માડનું રચન, પાલન અને પ્રવચ કરવા રૂપ થતું છે એ બ્રહ્માડ ચજ્ઞમા વસંત ઋતુ ધી, શ્રીષ્ઠ લોકજ્ઞ, બીજી ઋતુઓ આપ્તીઓ છે જેટલા બ્રહ્માડ તેના એક એક ઉપર સાત માન આવરણુ યના-આ તે નીચે મુજબ—

૧ સમુદ્ર, ૨ ત્રમરેણુ, ૩ મેઘમહલ વાયુ, ૪ વૃદ્ધિજલ, ૫ વૃદ્ધિજલના ઉપર એક પ્રકારનું વાયુ ૬ સૂક્ષ્મ વાયુ નામ ધનજય, ૭ મુત્રતમા વાયુ ધનજ-યથી પશુ સૂક્ષ્મ, એ સાત પન્થિધિયા છે

આ બ્રહ્માડને ૨૧ પ્રકારની સામગ્રી નીચે પ્રમાણે—

૧ પ્રકૃતિ, જીવિ અને જીવ એ ત્રણે મતીને, અતિ સુક્ષ્મ, ૨ શ્રોત્ર, ૩ ત્વચા, ૪ નેત્ર, ૫ જીભ, ૬ નાભિકા, ૭ વાક, ૮ પગ, ૯ હાથ, ૧૦ લિંગ, ૧૧ શુદ્ધિ, ૧૨ શબ્દ, ૧૩ સ્પર્શ, ૧૪ રૂપ, ૧૫ રસ, ૧૬ ગંધ, ૧૭ પૃથ્વી, ૧૮ જલ, ૧૯ અગ્નિ, ૨૦ વાયુ ૨૧ આકાશ એ એકવીગ સમિધા કહેવાય છે

જે જગતને રચનાર, કેળનાર તે પૂજન છે તેમના કર્મ, શુભવૃદ્ધિ વ્યન, અને ધ્યાન કરતા વિદ્વાન્ કલ્યાણુ બાલે ॥ ૧૫ ॥

વિદ્વાન્ તે દેવ, પૂજ્ય છે કેમકે—તે પરમેશ્વરના આજ્ઞા પાલન આદિ સર્વ દિન કરે છે તેથી તે પૂજન છે હુ જોયો છુટે છે અને આનંદમા રહે છે તેજ મોક્ષ છે ॥ ૧૬ ॥

સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરવાની ઇછા તે અને ઉત્પન્ન કરવા લાગે ત્યાં મુખી તે પ્રભાવતિ, ઉત્પન્ન કરતા જેટલા અગમા વ્યાપ્ત પુરૂષ તે વિરાટ, તેજ વિરાટ પુરૂષના રૂપકથી આ સુકતમા વર્ણ છે ॥ ”

પહેલા પ્રલય દશાના સૂક્તમા-જણાવ્યું હતું કે—

“ ન લોક હતો, ન પૃથ્વી હતી, ઘ લોકાદિ કાંઈ પણ ન હતું સમુદ્ર મહાસમુદ્ર પણ ન હતા ”

આમા વિચારવાનું કે—કરોડો અને અમલો કોશો સુધીમા કુદગતી રીતે ફેલી રહેલી આ પ્રત્યક્ષમા દેખાતી બધી વસ્તુઓ પ્રલય દશામા એકદમ કયે ઠેકાણે છુપાઈ ની હતો ? અને ફરીથી એકદમ કયે ઠેકાણેથી આવીને પ્રગટ થઈ જતી હતો ?

ફરીથી જણાવ્યું છે કે—‘ પ્રજ્ઞાના મનમા જે ઇલા તેજ સૃષ્ટિ બીજ, કોઈ કર્તા તો કોઈ બોધતા, એવી રીતે પથ્યબુતોની સૃષ્ટિ -ચી, સૃષ્ટિ શા કારણથી થઈ તે પાછન થએલા શુ બતાવી શકે ? જાનતો હતો તો તે પરમાત્મા જાનતો હતો ? ”

પરમાત્મા સિવાય કોઈ બીજો જાણી શક્યો હાય તેમ તો જણાવુજ નથી અને તે પરમાત્મા આપણી નજરે પડેલા થી, તો આ વિષયમા સત્ય શુ ? આ બધું સૂક્ત વિચારવાની બહામણ કહે છું

અધર્મર્ષણ મત્રના અતમા જણાવ્યું છે કે—“ પૂર્વની સૃષ્ટિ જેવાજ બનાવ્યા ” આથી સ્પષ્ટ છે કે આ સૃષ્ટિ નીત્ય છે એમ ક્ષેપકે નીચે ખુલાસો કરીને બતાવ્યો છે

બીજા પ્રજાપતિના લેખથી વિચારવાનું કે—

પહેલા પ્રલયદશાના લેખમા જણાવ્યું હતું કે—ન લોક હતો, તથા પૃથ્વી, આકાશ, સમુદ્ર, મહા સમુદ્ર, આદિ કાંઈ પણ ન હતું માત્ર એકલો પ્રજાપતિ જ હતો તો તે કયે ઠેકાણે રહેલો હતો ? કેમકે પૃથ્વી આદિમાનુ તો કાંઈ રહેલું હતુંજ નહી તેવ પ્રકારની પ્રવચ દશા કેટલા કાલ સુધી રહેલી ? ફરીથી પૃથ્વી આદિ જે ઉત્પન્ન કર્યા તેના માટે મનાવા તે એકલો પ્રજાપતિ કયે ઠેકાણેથી ઉઠાવીને લાવ્યો ? કારણના પ્રમાણુ રૂપમાજ કાર્ય થાય, એ સુખ્ય ન્યાય વિચાર વાનો છે આ બધા લેખોમા નતો કારણના સ્વરૂપનો તેમજ નતો કાર્યના સ્વરૂપનો વિચાર થએલો છે માત્ર પ્રજાપતિને આગળ ધરીને મોટી મોટી વાતો કરવામા આવી છે પુરાણોમા પ્રજાપતિના લેખો જોતા તેમનું વર્તન નતો નીતિવાળું છે,

નતો સમ્યક્તાવાળું, તેમજ નતો લોકના વ્યવહારવાળું જણાય છે તે પ્રજાતિએ આ બધા જગતની રચના કરી, તો તે કયા ગુણ વિશેષથી કરેલી માનવી ? વળી જણાવ્યું છે કે-દેવાદિકમા પ્રાણોનો સચાર કર્યો, તો તે કેવી રીતે ? મતકલ્પ-માના શરીર સુડદા રૂપે પ્રતી ગ્રહેલા તેમા કે પ્રજાપતિ એ નવીન રૂપના શરીર બનાવ્યા તેમા, પ્રાણોનો સચાર કર્યો ? તે દેવોએતો પ્રજાપતિનું અયોગ્ય વર્તન જાહેર કરી શાપિત કરેલા છે આ બધા પ્રકારના લેખો જોતા સત્યપણું કહે કે જોથી શોધી કાઢવું ? કેટલાક ચક્રોર પડિતો સત્ય સ્થિતિ સમજી ગયા છે, પણ લોકોને ખુલાસાવાર બતાવવાની હિંમત કરી ગયા નથી

જુવો કે-આનંદશ કરભાઈએ જણાવ્યું છે કે-શ્રી કૃષ્ણ, ગૌતમ અને મહાવીર એ ત્રણ પુરુષો સુધીજ આપણી દૃષ્ટિ પહોંચે છે અને વસ્તુ સ્થિતિ વધાવી લેવા જેવો નિર્ણય છે આ મર્મના લેખોનો વિચાર કરતા મારા બધાએ લેખોનો તાત્પર્ય આપ મજાનો વિચારી શક્યો અને આગળ વધારાની યોજ કર્યો તો સત્ય પણ મહંત્રે મેળવી શક્યો

ઇ મ પૂર્વે ૧૦૦૦ ની લગભગમા-જૈન મવજોની દરીથી બાગૃતિ થતા વેદોની ઉચી સ્થિતિ બતાવવા અક્ષરોના પડિતોએ પોતાના બ્રાહ્મણ અથોથી ઉધુ છતુ તબવાનુ સડ કયું, તેથો મણિનાલભાઈને બ્રાહ્મણ અથો નિર્માત્ર અને બાત ભાવ જેવા લાગે તેમા નવાડ ગી ? કારણુ જૈન મવજોના તરફથી પ્રસિદ્ધમા આવતુ-૧ અનાદિકાલની આ સૃષ્ટિનુ સ્વરૂપ, ૨ અવસર્પિણી આદિ લાગા પ્રમાણુવાળુ કાલનુ સ્વરૂપ, ૩ અનંતા અનંત જીવોના પરિવર્તનનુ સ્વરૂપ, ૪ તે જીવોએ કરેલા કર્મોનુ સ્વરૂપ ૫ કર્મના અનુસારથી જ જીવોને સમારમા ભટકવાનુ સ્વરૂપ, ૬ કરેલા કર્મોનો ફલ થતા એકેદ્રિય પણાથી પાચ ઇદ્રિય મેલવી ઉચી પાયરી ઉપર આવવાનુ સ્વરૂપ, ૭ ઉચી ઉચી પાયરી ઉપર આવતા મતિજ્ઞાનથી તે કેવ-જ્ઞાનની પાયરી સુધી જીવો કેવા કેવા પ્રયત્નથી ચઢે છે તેનુ સ્વરૂપ, ૮ દેવતાઓની ગતિ સ્થિતિ આદિનુ સ્વરૂપ, ૯ તેમજ નરકોના જીવોની ગતિ સ્થિતિ આદિનુ સ્વરૂપ જેમ જેમ લોકોમા પ્રચલિત થતુ આડ્યુ, તેમ તેમ વૈદિકોના પડિતોમા મોટી ગડ મથલ થવા લાગી, તે જોટલે સુધી કે-તે સર્વજ્ઞ ના વિષયોમા પોતાનો મરજી પ્રમાણે ઉધુ છતુ કરતા ગયા અને નવીન નવીન અથોમા પોતાને ફાવતુ ફાવતુ દાખવ કરતા ગયા જોટલુજ નહી પણ વેદોની મહત્વતા બતાવવા કેટલાક વિષયોના નવીન નવીન સૂકતો

ખનાવી દેઠ વેદોમા પણ દાખલ કરતા ગયા અને ખાસ ઇશ્વરથી જ પ્રાપ્ત થએલા ખતાબના અને કેટલાક પાછાના અગ્રોમા મોટા મોટા વિષયો જે ઉધા છતાં કર્યા તે વેદ વ્યાસથી પ્રાપ્ત થએલા ખતા યા તેનું સ્વયં અમો કિચિત્ જણાવી ગયા છે માત્ર વેદોમાં જે નવીન રૂપે વાતો ગોઠવઈ તેમા કિચિત્ ઇસારા માત્રથી લખીને ખતાવુ છુ—જુઓ કે—આ સૃષ્ટિ ઇશ્વરે (બ્રહ્માએ) ખનાવી, અને ચારે વેદો પણ બ્રહ્માથી જ પ્રાપ્ત થયા, એવા પ્રકારના સ્વરૂપને જણાવનારા ત્રણ મોટા સૂત્રો છે પહેલું—યજ્ઞ પુરુષનું સૂત્ર, બીજું બ્રહ્મપતિનું સૂત્ર, ત્રિજું પ્રવચાવસ્થાનું સૂત્ર આ ત્રણે સૂત્રોની ઠપના—આ સૃષ્ટિ અનાદિના કાલની પ્રવાહથી આલી આવેલી છે આવા પ્રકારનું જૈન મિદ્ધાત પ્રસિદ્ધમા આવ્યા પછી બ્રાહ્મણ અગ્રોમા, ઉપનિષદોમા સ્મૃતિ અગ્રોમા, છેવટે પુરાણોમા અનેક દેવોથી આ સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કર્યાનું કટપાયુ એ વાતની લોકોમા દાખ પડવા ઉપર ખતાવેલા ત્રણ સૂત્રો વેદ મૂલક ખતાવવા ઋગ્વેદથીજ દાખલ કરવામા આવ્યા તેથી અભિલાલશાઇને લખીને ખતાવવું પડ્યું કે—યજ્ઞ પુરુષ નવોજ દેવ કટપાયો, બ્રહ્મપતિ—સર્વથી મોખરે આવા બધાનો નિયતા થઈ યજ્ઞનો પ્રવક્તા, ઉપદેશક, અધિષ્ઠાતા થયો, એજ બ્રહ્મા રૂપે પણ પૂજતો થયો આ લેખના અતમા તેમને અભણ વગને સ્થિર રાખવા જણાવ્યું છે કે— “કોઈ પ્રકારની ગતિ થતાજ સૃષ્ટિ ઈર્મનો આરભ થવા લાગે છે આ વાત ઋષિઓને જડેલી જણાય છે ” આ લેખથી વિચારવાનું કે—આ વાત પૂર્વેના ઋષિઓને જડેલી નહીં પણ ઇ સ પૂર્વે ૮ મા સૈકાના બ્રાહ્મણાદિ અથકારોના ઋષિઓને તે કયા નવા ઇશ્વરથી જડેલી ? એટલુંજ વિચારવાની લલામણુ કરૂં છુ

બીજી વાત એ છે કે—ધારવાડ છુટકાના દક્ષિણ બ્રાહ્મણ પડિત, જૈન ધર્મના અભ્યાસી લક્ષમણુ રઘુનાથ ભીડે નિ પક્ષપાત પતે “ જૈન અને જગત ” ના મથાલાથી આઠ દશ લેખોના લેખક—“ જૈન ધર્મએ વિશ્વ વ્યાપી ધર્મ ” એ મથાલાના લેખના પ્રાગ્ભમા લખી જણાવે છે કે—જૈન ધર્મ એ નિકૃત હિંદુધર્મ છે, એમ કહેવામા આવે છે પરંતુ મનાતન અને પુરાતન એવા જૈન ધર્મનું નિકૃત સ્વરૂપ એ હિંદુ ધર્મ છે આ વાત જૈનધર્મનું મ પૂણું જ્ઞાન થએલાઓને સ્વીકારવી પડશે ”

ઇત્યાદિક અનેક લેખો—લક્ષમણુ રઘુનાથ ભીડેના પાછટયા ભાગમા દાખલ કરાવ્યા છે તે સર્વે ખામ મનન પૂર્વક વિચારવાની લલામણુ કરૂં છુ,

તે સિવાય જીભ એકડો ચતુર પઠિતોએ જૈન ધર્મના અભ્યાસ પ્રમાણે નિ પદ્ધતાત પશ્ચાદી પોતાના અભિપ્રાયો બહાર પાડેલા છે, તેમાના ડેટલાડ માગ એવામા આવેલા, તેમાના દુઠ દુઠ વિચારો પ્રગટ કરાવેલા છે તે પણ વિચારવાની ભજામણ કરે છે

ખડ જોતા આ બધા મજાન પુરુષોના લેજો વાચ્યા પછી મવત ૧૮૮૦ થી વૈદિક ધર્મના પર દૃષ્ટિ નાખવા માડી, જેમ જેમ હું આગળ વધતો ગયો તેમ તેમ તેચતુર પઠિતોની ચતુરાઈની ખબર પડવા લાગી પુગણો જુદા છે જેમ હું માનજતો 'ખડ જોતા પુરાણો સર્વથા જુદાં નથી પરંતુ જૈનોના ઇતિહાસ ને ઉધો છત્તો ગોઠવી, હોકોને ભ્રમ જાવમા નાખવા ઘણી ચાતુરી વાપરી છે તે એવી ડ તે કે-જૈનોના આદ્ય તીર્થ દર શ્રી ઋષભદેવ, તેમનું ચરિત્ર ઉધુ છતુ લખી જણાવ્યું કે-અહતના નાગ્નિક ધર્મની પ્રવૃત્તિ ત્યાથી ચાલુ થઈ આગલ જતા જૈનોના ૧૨ ચક્રવર્તીઓમાના-આદિના ભરત ચક્રવર્તિને, જડ ભરત કહી, રાજના નામથી હલકા ચિત્રી ને બતાવ્યા

સાં હજાર પુત્રના પિતા સગર ચક્રવર્તિને એક ગત તરીકેના બતાવી-મહાદેવજીના વરદાનથી, તો કોઈએ જુગુ ઋષિના વરદાનથી, સાં હજાર પુત્ર ને મેલવનાર લખીને બતાવ્યા એટલુજ નહી ધીના ઘડામા મોટા થયા વળી કોઈ એ એક તુબડીમાયો બાહેર આવેલા પણ લખીને બતાવ્યા છે

જે છએ ખડના રાજાઓની ખાસે પોતાની આજ્ઞા મનાવનાર તે ચક્રવર્તી-ઓ તો બાજ થાય જે ત્રણ ખડમા પોતાની આજ્ઞા મનાવનાર તે વાસુદેવો-

તે એવા હમથી કે-પ્રથમ પ્રતિવાસુદેવ વાય, તેમને ત્રણે ખડના રાજાં ઓની માથે યુદ્ધ કરીને, પોતાની આજ્ઞા મનાવવી પડે તેટલામા પ્રથમ બલદેવ જન્મે, તેમના પછી વાસુદેવ જન્મે વાસુદેવ અને પ્રતિવાસુદેવ તે પૂર્વ ભવના વૈગી જ હોય, ગેઈ કાણુ ઉછુ થતા લડાઈ જામે, અને વાસુદેવના હાથેજ પ્રતિ વાસુદેવ મરે એવો અનાદિનો જ નિયમ છે પછી વાસુદેવજ ત્રણે ખડના લોકના બને પ્રતિવાસુદેવ વાસુદેવના હાથથી મરણ પામી નરક ગતિમા જાય, અને વાસુદેવ રાન્યના લોભથી મરણ પામી નરક ગતિમા જાય "ગાંધેશ્વરી તે નગ્દેશ્વરી" એ કહેવત પણ લોકમા ચાલે છે તેવા વાસુદેવના નવત્રિડ જ એક કાલમા નિયમ બધ થાય તેનો કમ એવી રીતનો છે કે-૨૪ તીર્થ કરો, ૧૨ ચક્રવર્તીઓ, ૨૭ નવત્રિક વાસુદેવાદિકના મર્વે મલી ૬૩ શલાકા પુરુષો જૈન ઇતિહાસમા બતાવ્યા છે આ બધાએ અદ્વિતીય પુરુષો, મહા પ્રભાવ ગાલીઓ

હોય છે જેમકે-૨૪ તીર્થ કરો તે સર્વજ્ઞપણુ મેવળ્યા પછી ભૂલેલા તારવો બતાવી દોઢોમા ધર્મની જાગૃતી લાવનારા હોય છે

આ ૨૪ ની મધ્યા બધાએ મતવાલાઓએ, પ્રાચે કાયમ રાખીને જ પોત પોતાના મતનો પ્રચાર કરેલો હોય એમ સહજ સમજાય તેવું છે

આ ૨૪ ગ્રંથ પુરુષોને તે તે મતથી જાણી લેવાની બલામણુ કરીને આ ઠેકાણે લખવાનું છોડી દઉં છું

વૈદિક મતમા એકજ વિષ્ણુના, ૨૪ અને ફરી થી ૧૦, અવતારો કટપવામા આવ્યા છે તેનું સ્વરૂપ ક્રિયિત લખીને બતાવી દીધું છે

બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ આ ત્રણ દેવો, જુદા સ્વરૂપે પણ કટપાયા છે કોઇએ-વિષ્ણુથી બ્રહ્મા-મહાદેવ ઉત્પન્ન થયાનું, તો કોઇએ મહાદેવથી બ્રહ્મા-વિષ્ણુ ઉત્પન્ન થયાનું લખીને બતાવ્યું

જૈનમા આ અવસર્પિણીના ૧૨ ચક્રવર્તીઓનો ક્રમ નીચે પ્રમાણે છે

૧ ભરત ચક્રવર્તી	વૈદિક મતમા—
૨ સગર ચક્રવર્તી	૧ જડ ભરત રાજ
૩ મધવ ચક્રવર્તી	૨ સગર ને પણ રાજ કહ્યા છે તે
૪ સનતકુમાર ચક્રવર્તી	લખી બતાવ્યા છે
૫ શાતિનાથ	આ ત્રણે-ચક્રો પદ ભોગવ્યા પછી તીર્થ"કર પવુ થએલા છે તે પૂર્વે લખી બતાવ્યું છે
૬ કુચુનાથ	
૭ અરનાથ	
૮ સુભૂમ ચક્રવર્તી	
૯ મહાપદ્મ ચક્રવર્તી	
૧૦ હરિષેણ ચક્રવર્તી	
૧૧ જ્યનામા ચક્રવર્તી	
૧૨ બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી	

જૈન પ્રમાણે-પ્રતિવાસુદેવાદિકનો ક્રમ—

પહેલા પ્રતિવાસુદેવ, પછી જવદેવ, તેમના પછી જવદેવના ચોરમાન નાનાભાઇ તે વાસુદેવ, એવા ક્રમથીજ તેમનો જન્મ થાય

ત્રણે ખડના રાજાઓની સાથે યુદ્ધો કરી પોતાની આજ્ઞા મનાવનાર

પ્રતિવાસુદેવને, મોટાભાઈ બલદેવની સાહાય્યથી વાસુદેવ મારે પછી નિર્વિઘ્નપણાથી ગલ્યનો લોગ કરે. તેના નામ નીચે પ્રમાણે—

નવ પ્રતિવાસુદેવ	નવ બાદેન	નવ વાસુદેવના નામ
૧ અશ્વ ઓંચ નામા	૧ અચલ બલદેવ	૧ ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ
૨ તારક નામા	૨ વિજય નામા	૨ દ્વિપૃષ્ઠ વાસુદેવ
૩ મેરુક નામા	૩ ભદ્ર નામા	૩ સ્વયં ભૂ નામા
૪ મધુ અને કેટન નામા	૪ સુપ્રભ નામા	૪ પુરુષોત્તમ નામા
૫ નિગુલ નામા	૫ સુદશન નામા	૫ પુરુષસિદ્ધ નામા
૬ બસિ નામા	૬ આનંદ નામા	૬ પુરુષ પુંડરીક નામા
૭ પ્રસ્લાદ નામા	૭ નંદ નામા	૭ દત્ત વાસુદેવ
૮ શવણ નામા	૮ પદ્મ (રામ)	૮ નારાયણ (લક્ષ્મણ)
૯ જ્વાલમ્બ નામા	૯ બલભદ્ર	૯ શ્રી કૃષ્ણ વાસુદેવ

“જોદે ઉદર ને લોગવે લોરીંગ” જેવો, આપ પ્રતિવાસુદેવ અને વાસુદેવમા હોય છે, અને દુર્ગતિના અધિકારી એ બન્ને જણને બતાવ્યા છે બલદેવો સમારથી વિરક્ત થઈને મોક્ષમા ગયા છે માત્ર એકજ દેવતાની ગતિમા ગયા છે

આ ૨૭ શ્લોકાકા પુરુષોની ગતિનું પ્રમાણ પ્રદ્યુમ્નસૂત્રિ કૃત વિધાર સાર પ્રકરણ પૃ ૧૧૮ થી ગાથા ૫૭૯ થી ૮૧ માં જુવો—ગાથાની છાયા—

एकश्च सप्तम्या, पंच च षष्ठ्या पचन्या मेक ।

एकश्च चतुर्ध्या, कृष्ण पुन तृतीयपृथिन्या ॥ ૫૭૯ ॥

अमृतादिका अमृतापि सिद्धिगता ग्रहा लोके नवमश्च ।

दश सागरायु भरते सेत्स्यति कृष्णतीर्थे ॥ ૫૮૦ ॥

अमृतनिदाना रामा, सर्वेऽपिच केशवा कृतनिदाना

ऊर्ध्वगामिनो रामा, केशवा सर्वेऽघोगामिन ॥ ૫૯ ॥

આમા જણાવવાનું કે-ચક્રવર્તીઓ અને વાસુદેવાદિક કયા કયા તીર્થ કરેના સમયમા યયા તેના વિચાર-પૃ ૬૫ થી તે ૮૦ સુધીમા કોટકો સુધી કિંચિત્ વિસ્તારથી લખી જણાવ્યું છે ત્યાંથી વિચાર કરી લેવો

વૈદિકમતા જે વિવક્ષણતા છે તેની કિંચિત્ સ્થપના કરીને બતાવુ છું—

અગીયાર (૧૧) મા-તીર્થોન્ના સમયમા, જિતશત્રુ મહાન ગળ તેમના પુત્ર અચલ બલદેવ તેમના પત્ની મૃગાવતી પુત્રી, તેમા મોહ પામી, ગળએ અતે ઉરમા નાખી, પ્રજાપતિમા નામથી જાહેરમા આ-આ વૈદિકોએ મૃગાવતીને હરિણી રૂપે, પ્રજાપતિને હાથુ રૂપે કહ્યાં એ પુત્રીના સબધવી પહેલા વાસુદેવનો જન્મ થયો તે અરસામા—“ અશ્વઘીવ ” પ્રતિવાસુ દેવ થયા છે તેમને નાશ વાસુદેવથી થયો છે

(૧) છતાં વૈદિકોએ-પ્રતિવાસુદેવ અશ્વઘીવને, માથુ કપાયા પડી ઘોરાના માથાવાલા કરીને હથગ્રીવ વિષ્ણુ લખીને બતાવ્યા

બતાવેલા પ્રજાપતિથી વાસુદેવ (વિષ્ણુ) થયા છે, તેમા જણાવ્યું કે— વિષ્ણુની નાભિ કમલમાથી પ્રજાપતિ, તે કોઈએ-પ્રજાપતિથી વિષ્ણુ લખીને બતાવ્યા છે

(૨) બીજા તાલક પ્રતિવાસુદેવને-તાલકાસુર લખીને—વ દાનનોની લડાઈ બતાવી, તેમા વિષ્ણુ ક્રમાયા લખીને બતાવ્યા છે

(૩) ત્રિજ મેઝક પ્રતિવાસુદેવને-મેઝક દાનવ બતાવ્યા, તેથી ત્રામેવા પ્રહ્લાદિક દેવોએ વિષ્ણુની મદદ માગી, વિષ્ણુ પશુ દિવ્ય હંતર વધ સુધી તેનાથી લડયા પણ વિષ્ણુ ખારા જોજનની શુદ્ધમા જઈને સુતા લખીને બતાવ્યા

(૪) ચોથા મધુ પ્રતિવાસુદેવ છે, તેના બાઈ કેટલ છે, તે બે ને પ્રાચીન વાયુ પુરાણમા વિચિત્ર રૂપે ચિત્રા, ત્યારે બીજે ઠેકાણે-વિષ્ણુના કાનના મેનથી બે દૈત્યો ઉત્પન્ન થયેલા ચિત્રો, પ્રહ્લાને મારવા દોડેલા લખી બતાવ્યા વિષ્ણુ પ્રહ્લાની વારે ચઢી-પાંચ હંતર વધ સુધી ગાહું શુદ્ધમા પડયા, પડી ઘાડીને ભાગ્યા જગત્ના ઉદ્ધારકના કાનના મેલથી ઉત્પન્ન થયેલા તેથી તે બલવાન લેખકની સાચુરી કેટલી ?

(૫) પાંચમા-નિગુલ પ્રતિવાસુદેવ છે સાધેમા નમિ નામ બેડી બે

તૈયો ઠરાવ્યા ગરૂં ઉપર બેસી વિષ્ણુ વડવા ચઢ્યા, ત્યાં ગઈનો માર ખાઈ ગરૂં અને વિષ્ણુ બન્ને લાગ્યા આ શુ આસ્તિકોના લેખો છે ?

(૬) છટ્ટા-બલિ નામ પ્રતિવાસુદેવ છે તેને રાજ-તૈય ઠરાવ્યા વિષ્ણુએ વામનાવતાર ધરીને પાતાલમાં જોસી ઘાટ્યા આ વાત સર્વત્ર પ્રસિદ્ધ છે

(૭) સાતમો-પ્રત્લહ નામનો પ્રતિવાસુદેવ છે ખરૂં જોતાં વાસુદેવનાં શત્રુભૂત છે તને પે ત નો ભક્તમાની વિષ્ણુ તેને ધંપપદમાં કાયમ ગાખવાને દોડ્યા શુ બધી ડુનીયાનો અવિકાલ તેમના હાથમાં હતો ? આજે તો તેમના ભક્તો લાખો અને કનડો ગણાય છે તે, શ્વેછો ગણવામાં જે આવ્યા છે તેમનાજ હાથનો માર ખાજી ગયા છે છતાં ખગર લેવા કેમ આવતા નથી ? નામ માત્રના ભક્તોને ચમના ફૂટે થી જેવીને, વિમાનમાં બેમાડી વિષ્ણુ લોકમાં લઈ જનારા, તેમના ફૂતો કયા લાગી ગયા હશે ? પ્રકાશના સમયમાં વિષ્ણુલોકમાં આટલું બધું અધારૂં શાથી ? કોઈ સન્નિવિચરમાં ઉતરનાર હશે કે નહિ ?

૮ મા-લક્ષ્મણ વાસુદેવ અને રાવણ પ્રતિવાસુદેવ છે

૯ મા-શ્રી કૃષ્ણ વાસુદેવ અને જરાસંધ પ્રતિવાસુદેવના, ચરિત્રોમાં જે થોડો થોડો ફેર છે તે-તેન અને વૈદિકોમાંના કિચિત્ વિસ્તાર સાથે લખી બતાવ્યા છે ત્યાથી વિચાર કરવાની બનામણ કરી આ વિષયને અહીંજ મમામ કરૂં છું

આ ઉપર બતાવેલા નવ ત્રિકમાંના જે વાસુદેવો છે, તેજ વિષ્ણુ કહેવાય છે જુદા જુદા કાવના જુદા જુદા સ્વરૂપના સર્વે મળીને નવત્રિકો બનેલા છે

ત્રણે ખડના ભોક્તા-ભારત ખડના બૂપણ રૂપના મહાન રાજાઓ થયેલા છે

વૈદિકમતના કેટલાક પડિતોએ-ત્રોકોને ગૂંચવાડામાં નાખવા, આ અવ સંપિણીના નવે વાસુદેવોને એકજ વિષ્ણુરૂપે કહ્યા છે, અને તેમના પ્રતિપક્ષરૂપ પ્રતિવાસુદેવોમાંના કોઈને અમુર, તો કોઈને દાનવરૂપે, લખીને બતાવ્યા છે પણ પહેલા પ્રતિવાસુદેવ અશ્વઘોષને ઘોડાનું માથું લગાડના પત્રી હયગ્રીવ વિષ્ણુના નામથી પ્રસિદ્ધમાં મુક્યા અને પૂવ કાવમાં જે બવદેવો થયા છે તેમના તો સવથા નામોજ ઉઠાવી દીધા છે માત્ર ૮ મા લક્ષ્મણ વાસુદેવ છે તેમના ચોટાઈ ગમચડ છે તે બવદેવ છે તેમનેજ વિષ્ણુના ૮ મા અવતાર રૂપે લખીને બતાવ્યા છે

અને નવમા શ્રી કૃષ્ણ વાસુદેવ ને, વિષ્ણુના અવતાર રૂપે કાયમ રાખી, તેમના મોટાભાઈ જલલદ્રને પોતાનાજ સ્થાન પર કાયમ રાખેલા છે વાસુદેવ કહો, કે વિષ્ણુ કહો, એકજ નામ છે તેમા જોડી ઠટપના કરીકે-વિષ્ણુ લોકમાર્થી સાક્ષાત્ વિષ્ણુ ભગવાન આવતા અને દેવ દાનવોની લડાઈમા ઉતરતા, તેમા જરોડો દેવતાઓનો નાશ કરાવતા, અને પોતે પણ તેમા ક્રમતા અનાદિ કાલના એકના એક દેવમા આ ઠટપના ડેટલી ભયકર ? આમા તે શી અક્ષલ વાપરી હશે ? મોટા મોટા થઈ ગયેલા પડિતોને તે શુ વધારે લખીને બતાવુ ?

જૈન જ્ઞાન બતાવવામા નવું સાધન—

જૈનોના તરફથી પણ ઘણું અથો છપાઈને બહાર પડી ગયેલા છે તેમાના કેટલાકે અથોનો ઉપયોગ તો માત્ર જૈનોના માટેજ થયેલો છે અને તેથી આગળ ઉચ્ચ દરજ્જાના અથોનો ઉપયોગ મોટા મોટા પડિતો કરી રહ્યા છે પરંતુ સાધારણ માણસોના ઉપકાર માટે થાય તેવા પ્રકારના અથો, હજુ સુધી બહાર પડેલા હોય, તેવું મારા જાણવામા આવ્યું નથી એમ સમજીને અમારો આ ઉદ્દેશ કરેલો છે જો કે આ અથ ઘણું ઉચ્ચ દરજ્જાનો નથી હતા પણ સાધારણ પ્રકારના માણસોને, તેમજ પડિતોને પણ, જૈન માન્યતાનું, તેમજ વૈદિક માન્યતાનું જ્ઞાન, દિશા માત્રથી કાઈને કાંઈ મલશે, એવી મને મારા લેખની ખાત્રી છે

તેથીજૈનેતર સજ્જનોને મારી નાશ વિનતી છે કે—

આ વર્તમાનનો સમય સત્યજ્ઞાનના પ્રચાર કાર્યનો છે પરંતુ ઇર્ષા દ્રેષ્ણો નથી, એમ આપ ખૂબ સમજો છો આ સમયમા ધર્મની બાબતમા-સાધારણ માણસો તો યતો બ્રહ્મ, તતો બ્રહ્મના જેવી હાવત લોગવી રહ્યા છે જો આપ મારા અથથી ઉપકાર થવા જેવું સમજો તો, જરૂર મોટા પ્રમાણમા ફાલો આપી લોકોપકાર કરવામા પાછી પાછી નહીં કરો

યુદોપના વિદ્વાનો શ્રી કૃષ્ણને ઇતિહાસ રૂપે તો જરૂર કળૂવ રાખે પરંતુ ઇશ્વરરૂપે કળૂલ રાખતા નથી બ્રહ્મા અને મહાદેવને, તેઓ વ્યક્તિત્વરૂપે સમજતા હોય તેમ લાગતું નથી જૈનમા શ્રી કૃષ્ણને ત્રણબેડ રાજ્યના લોકતા, નવમા વાસુદેવ (વિષ્ણુ) રૂપે બતાવેલા છે તેવી રીતે કોઈ અત્યંત પ્રાચીનકાલમા નવ વાસુદેવોમાના પહેલા ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના પિતા, જે જિતશત્રુ રાજા થયા છે તેઓ પુત્રીનો સંબંધ કરવાથી પ્રભાવતિના નામથી પ્રગિદ્ધમા આવ્યા, તેથી વ્યક્તિ રૂપે તો જરૂર છે પણ વૈદિકના પડિતોએ બ્રહ્મારૂપે જાહેરમા સુકયા

કોઈને કોઈ આધાર ગ્રંથથી કરી માણસ રૂપાતરના ગોઠની શકે છે રૂઢના વિષયમાં પણ તેજ પ્રમાણે બનેલું છે મારા લખેલા બધા લેખો ધ્યાનમાં લેશે તો આપ નનનનો પણ જરૂર માગ મતને મલતા થશે

તૈન ઇતિહાસ નેતા તેવા પ્રકારની વાતો-કોઈ સેઠડો વૈદિકોના ગ્રંથોમાં ઉઘી છત્તી ગોઠવાયલી મારા લેખોમાં આવે છે પરંતુ વ્યવહારિક વિચારોના મિશ્રણવાળી, નામ, ઠામ, અને મૂલના વિષયોના ફેરફારવાળી હોવાથી, લોકોને ખરી ખાતરી કરીને કેવી રીતે માપી શકીએ ?

વૈદિકોમાં લખેલા જે વિષયોની ખરી ખાતરી આપી શકાય નહીં તેવા વિષયોની ઉપેક્ષા કરીને

માત્ર મહંજ ધર્મજી શકાય તેવા જૈનોના ૨૪ તીર્થંકરોનાતુકરણરૂપના વૈદિકોના ૨૪ અવતારો, તેમજ ક્ષેત્રી દશ બોધિ મત્વના અતુકરણરૂપના મહા કથપાદિક દશ અવતારો, સામા સામી તુલના કરવાને નામ માત્રથી લખીને બતાવ્યા છે જૈનોમાં ૧૨ ચક્રવર્તીઓ થયેલા બતાવ્યા છે વૈદિકોએ તેમાંના બે ચાર નામો ગ્રંથથી કરી, ઉધુ છતુ લખી, ગણ તરીકે આલખાવ્યા છે, તેમનો વિચાર પણ તુલના રૂપે બંને તરફનો લખીને બતાવ્યો છે તે સિવાય વાસુદેવાદિકના નવત્રેક ભુદા ભુદા કાલમાં, સિન્ન વ્યક્તિ રૂપના થયેલા છે, તેમાં વૈદિકોએ- સિન્ન સિન્ન ગ્રંથમાં સિન્ન સિન્ન સ્વરૂપના લખેલા હોવા છતાં પણ-જૈન વૈદિકના સામા સામી તુલના કરવા માટે ઇચ્છારા માત્રથી લખીને બતાવ્યા છે એમાં મેં મારી જરા પણ ચાતુરી કરીને બતાવી નથી આજકાલના પડિતો તેમજ સાધા-ળ્ય વિચારુણ પુરુષો પણ તુલના કરી શકે તેમ છે એવું મમજી ને મેં મારા વિચારો બહાર પાડ્યા છે

જૈનાદેશ જગતને પુહચાડવા ભાગ્યશાળી બનો

આર્થિક સ્થિતિમાં, તેમજ વર્ગિતમાં, સીનોરનો મઘ આધારણ હોવા છતાં, એક હજાર નકલ બહાર પડાવી આ નવીન દીશાનો બોધ લોકોને આપવા ભાગ્ય-શાલી બન્યો છે ધર્મની ઉન્નતિને માટે કોઈ લાખો રૂપીઆનો ખર્ચ થઈ રહ્યો છે, પણ જૈન ધર્મની દિશા કઈ છે-એ બતાવવા જેવો બીજો ખર્ચ લાલ મારી નજરમાં સમાયેલો નથી માટે આ નવીન પ્રકારની દિશાનું જ્ઞાન દેશ દેશની ભાષામાં તરજુમાં કરાવી આપી-ફનીયાને બતાવવાને ભાગ્યશાળી બનો, અને તમે તમારા જન્મ જીવિતવ્યની મફલતા મેલવો,

આ અયનો પ્રકાશ પાડવા મે સવત્ ૧૮૮૦ ના આરભની શાવથી, વૈદિક અયોના અભ્યાસની સરૂઆત કરવા માંથી, નિરતર અભ્યાસના અતે નવત ૧૯૮૭ ની શાલ સુધીમા કિચિત્ સંસ્કૃત મેનવી શકયો છુ

વૈદિક ધર્મવાળા પોતાના મતને આદિ અનાદિનો ઠગવવા પ્રયત્ન કરતા નજરે પડે છે પરંતુ ખરૂં જોતા તેઓ આડબરી, સ્વાર્થી, વધારે નજરે પડતા જણાય છે. જૈન ધર્મવાળાઓથી, કે શૌદ્ધ ધર્મવાળાઓથી, જેમ જેમ મેળવતા ગયા તેમ તેમ ઉધી છત્તી કટપનાઓ કરવામા, પ્રેરાયા હોય તેમ મારી નજરે પડવા લાગ્યા એટલે જૈન ધર્મ અને વૈદિક ધર્મ આ બેની તુલનાત્મક રૂપે લેખ લખવા મારૂં મન પ્રેરાયુ આ કારણથી લોકોને સ્પષ્ટ રૂપે પ્રતીતિ કરાવી શકાય તેટલી વાતો બન્ને તરફની મે લખીને બતાવી છે જૈનોના ઇતિહાસને અહંણુ કરી વૈદિક ધર્મના પડિતોએ જેવી રીતે ગોગળો કરેલો છે તેવી રીતે જૈનોના તત્ત્વના વિષયમાથી પણ અહંણુ કરી ઉધા છત્તા લેખો લખી ઉપનિષદના અયોમા પણ ગોટાળો કરેલો છે કારણુ દરેક ઉપનિષદમા બિન્ન બિન્ન વિચારો પ્રાયે ગોંવાયલા હોવાથી સમજી શકાય તેમ છે, અને તેના સબધે પણ જો એક બિન્ન અથ લખાય તો ખીજાને સમજાવી શકાય તેમ છે

યૂગેપના વિદ્વાનો પ્રથમ શૌદ્ધ ધર્મના તત્ત્વોથી ચર્ચિત થયા પછી વિશેષ તત્ત્વ મેળવવાની ઇછાથી-મમુદાયથી વિસ્તારવાળા, મોટા મોટા અયોના આડબર વાળા, અનાદિ કાવનો અમારો ધર્મ એવી અફવાવાળા, પ્રાચીનમા પ્રાચીન વૈદિક ધર્મ તાણી, તેની પાછળ પોતાના તનનો તથા ધનનો અને પોતાની બુદ્ધિનો હુક ઉપરાત વ્યય કરીને તેમના વિચારોને જોયા, પરંતુ ડુંગર ખોદતા ઉદ્ધ હાથમા આવવા જેવું થતા જગો જગો ખરૂં નિરાસાના જ ઉદ્ધારો કાઢતા ગયા

ત્યારબાદ નાના મોટા બધાએ મતો જોઈ લેવાના હિસામે-નહી જેવા મમુદાયવાળા જૈન ધર્મના તત્ત્વો જોવાને લાગતા, જેમ જેમ તેમા ઉત્તરતા ગયા, તેમ તેમ પોતાની અફલતાના ઉદ્ધારે બહાર પાડવા લાગ્યા તેમના વિચારો જોતા વૈદિક ધર્મના અયો જોવા મારૂં મન પ્રેરાયુ જેમ જેમ વૈદિક ધર્મના અયો જોતો ગયો તેમ તેમ તેમા જૈન ધર્મના ઘણા પ્રકારના વિષયોની ઉદ્યવ પાથવતા કરવી મારી નજરે પડવા લાગી, એટલે લોકોને મહંજપણાથી પ્રતીતિ દગવી શકાય તેવા તેવા વિષયોને અહંણુ કરી તુલનાત્મક રૂપે લખીને બતાવવાનો

પ્રયત્ન કર્યો જો કે આ મરણ થયના વાચનથી મોટા મોટા પડિતો તો ઘણી ઘણી બાબતોને સારી રીતે સમજી શકશે અને જે મધ્યમ વય છે તે કદાચ પુરેપુરું સમજી શકશે નહિ તો પણ જોટલું તો જરૂર જ સમજી શકશે કે આ એ મતવાળાઓમાંના કયા મતવાળાએ પોતાની સત્ય નિષ્ઠાને છોડી દીધેને પોતાનામાં ઉધું છત્તું કયું છે જોટલું તો જરૂર જ સમજી શકશે એવી અમોને અમાન અથની ખાત્રી છે

બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ આ ત્રણ દેવોના નામથી પુનઃજન્મકારોએ ઉધું છત્તું કરેલું ઘણાએ પડિતોને પ્રગટ રૂપે દેખાઈ આવેલું જ છે અને જગત્ કર્તાના સંબંધે બ્રાહ્મણાદિ અધિકારોએ ઉધું છત્તું કરેલું છે તે અમોએ પણ કેટલુંક લખીને બતાવી દીધું છે

બ્રહ્મા અને પ્રજાપતિ તે એકજ સ્વરૂપના નામ છે પુનઃજન્મકારોએ બ્રહ્માને વિચિત્ર પ્રકારના ચિત્રી જગત્ના કર્તાહર્તા લખીને બતાવ્યા છે

વેદના ઋષિઓએ પ્રજાપતિને વેદ મૂલક ઠરાવવા જગત્ના કર્તાહર્તાના સ્વરૂપમા ત્રણ સૂત્રો બનાવી ઠેઠ ઋગ્વેદ સુધીમા પાછળથી જોસી ઘાટ્યા છે તેથીજ મણિલાલભાઈએ લખ્યું છે કે—

“યસ્ય પુત્રઃ પતેન્નો જિવેત્ કલ્પાયો, પ્રજાપતિ સર્વથી મોખરે આવી બધાનો નિયંતા થઈ ગયો” ઇત્યાદિ

હવે આપણે વેદોના સંબંધમા કાંઈક વિચાર કરીને જોઈએ—

પુત્ર જન્મના સંબંધે—ઋગ્વેદમા કોઈ કોઈ અસ્પષ્ટ વચ્ચન આનંદ શકરભાઈને જણાયા તેનું કારણ શું ? મણિલાલભાઈને—યસ્ય પુત્રઃ પતેન્નો જિવેત્ જણાયો અને પ્રજાપતિ બધાના મોખરે આવેલો બ્રહ્માના સ્વરૂપથી પૂજાતો જણાયો છતાં છેવટમા તેમને લખી જણાવ્યું કે—કોડ પ્રવારની ગતિ થતા સહિના આરણની વાત ઋષિઓને જડેલી જણાય છે એમ લખીને બતાવ્યું છે

તો તે વાતની તપાસ કરતા—ઋગ્વેદના—પ્રવચ દશાના સૂક્તમા હિરણ્ય ગર્ભ—પ્રજાપતિના સૂક્તમા અધર્મર્ષણના મત્રમા અને યજ્ઞ પુરુષના સૂક્તમા (અર્થાત વિનાદ પુરુષના સૂક્તમા)

સહિના પ્રારણનું સ્વરૂપ જુદા જુદા પ્રકારથી લખાયલું, પ્રાચીનમા

પ્રાચીન એવા ઋગ્વેદમાથીજ પ્રથમ એ ચારે સૂક્તો મળી આવે છે અને મણિલાવમાઇ તો-ચરૂ પુરુષતે નવો જ દેવ કલ્પાયલો જતાવે છે અને પ્રજા-પતિ પશુ બધાના મોખરે આવીને ઉભેલો જણાવે છે છતાં ચરૂ પુરુષનું સૂક્ત ચારા વેદોમા નજરે પડે છે આ વાત પાછલથી વળેલા વેદિકના ઋષિઓને કયા કાલમા જડી અને કયા કાલમા ચારા વેદમા ઘુસાડી દેવાની તેમને આલાકી વાપરી ? કેાઇ સુરૂ પુરુષ સત્ય સ્વરૂપ જતાવશે ખરે કે ?

આ ઉપરના ચરૂ પુરુષના અને પ્રજાપતિના સંબંધે “વૈદિક દૃષ્ટિએ જગત્” નામના પ્રકરણ ૪ મા કિચિત્ જુનાસો કરીને આગ્યા છોએ તેથી વિષ્ટ પેપણ ન કરતા આટલા ઇસારા માનથી જ જણ છે પરંતુ વેદ સમયના ઋષિ-ઓના વિચારો એતા એટલું તો જરૂર સમજાય છે કે-તેઓ ઇત્રાદિક દેવતાઓની સ્તુતિઓથી વારવાર પોતાના સ્વાર્થની માગણીઓ કરતા અને મુખ્યનાથી ચરૂ માગાદિકના વિધાનોથી જ પોતાની સફલતા સમજતા હોય તેવા નજરે પડે છે પરંતુ પરલોકના સંબંધે, પુરાણાદિકના ઇતિહાસના સંબંધે, વિશેષ વિચારમા ઉતરેલા હોય તેવા જણાતા નથી

પરંતુ ઇં સ પૂર્વે ૮૦૦ ના લગભગમાથી રામાયણ ભારતાદિક જે ઉભા કર્યા છે તે જોનોના સર્વજ્ઞાવી જેમ જેમ પ્રચલિતમા આવતુ ગયુ, તેમ તેમ વૈદિકોના પડિતો ગ્રહણ કરતા ગયા અને પોતાની મરણ પ્રમાણે ઉધુ છતુ કરતા ગયા એજ આ મારો વિચાર યોગ્ય થયેલો છે એવો વિચાર આ મારા અથથી સજ્જનોને કરવો પડશે

અને બીજી વધારાની વાતો જે વૈદિકોમા દેખાતી હશે તે બૌદ્ધોની અજવળ થતા તેમનું પશુ અનુકરણ કરેલું હોય તેમ જણાય છે જેમકે બૌદ્ધોના દશબોધિ સત્વના અનુકરણ રૂપે વૈદિકોએ ફરીથી-મછ કછપાદિક દશ અવતારોની કલ્પના કરી છે એવું સહજ સમજી શકાય તેમ છે બાકીનું વિશેષ તો કેાઇ બહોળા અનુભવવાળા તારવીને જનાવે તે ખરૂં ઇત્યવવિસ્તરેણુ

॥ વેદોના ત્રણ મોટા મૂકોથી બાણુવા જેવું સૃષ્ટિનું સ્વરૂપ ॥

સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ પ્રજાપતિથી, પ્રથમ તે એકલા, હતા તેમણે બધા જોડો ઉત્પન્ન કર્યા આ વાત ચારા વેદોથી લખાઇ તેનો વિચાર કરતા મ પૂર્ણ વૈદિક ધર્મનોજ સામાન્ય પદ્ધતી થઇ જશે

(૧) સૃષ્ટિના પૂર્વે શુ હતુ ? તે પ્રલય દશાનું સૂક્ત મત્ર ૭ નું

(૨) હિરણ્ય ગર્ભ પ્રજાપતિ-સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિના સમયે તે એકલા હતા, સૃષ્ટિના સ્વામી હતા, સૂક્ત ણીબુ મત્ર ૧૦ મુ

(૩) હનરો--માથાવાળા, આખોત્રાળા, અને હબરો પગ આદિના સ્વરૂપ ને જણાવનારૂ આરો વેદોથી પ્રસિદ્ધીને પામેલુ-પુરુષ સૂક્ત મત્ર ૧૬ મુ ત્રીબુ છે

આ ત્રણે સૂક્તોથી એવું પ્રમિદ્ધ કરવામા આવ્યું છે કે-આ બધી સૃષ્ટિના છવો પ્રજાપતિથીજ ઉત્પન્ન થયા છે, આ વાત કેટલા દરજાની છે અને કેટલી સત્યતા વાળી છે તેનું સ્વરૂપ નહીં જેવું કિચિત વિચારી નેતા બધા વૈદિક ધર્મનો જ આર સહજથી બાણી શકાશે

૧ પ્રથમ-પ્રલય દસાના કેટલાક દેકરા તપાસીને નેધએ-પૃથ્વી આદિ કાંઈ પણ ન હતું કેવલ સર્વના પ્રાણુન કર્તા પ્રજા હતા તેના મનમા જગત્ ઉત્પન્ન કવવાની ઇછા તેજ ણીજ ભૂત થઈ આ સૃષ્ટિ એક દમ એવી બ્યાપ્ત થઈ કે જેમ સૂયની કિશ્કે.

કેાઈ વિદ્વાને બાણી હશે કે નહીં ? પાછલથી ઉત્પન્ન થએલા વિદ્વાનો કેવી રીતે બાણી શકે ?

(૨) હિરણ્ય ગર્ભ સૂક્તના દેકરા —

- ૧ જે પ્રજાપતિ આત્માને આપવાવાળા છે
- ૨ સૂર્ય, અતરિક્ષ, જલરાશિના નિર્માણ કરવાવાળા છે
- ૩ પોતાના ધ્યાનથી-પ્રકાશમાન ઘૌ, પૃથ્વીને બનાવનારા છે
- ૪ જેનાથી પૃથ્વી આદિ નીકળ્યા છે
- ૫ જેને દેવાદિદેભા પ્રાણોનો મચ્છાગ કર્યો છે
- ૬ જેને-પ્રવચ કાવીન મહાજલ પ્રલયને દેખીને પૃથ્વીને ઉત્પન્ન કરી છે
- ૭ અતરિક્ષ અને જલરાશિને બનાવ્યા છે
- ૮ હે પ્રજાપતિ તાન વિના કોઈ નથી કે જે સંમરત પ્રાણિ વર્ગને ઉત્પન્ન કરે છત્યાદિ

(૩) વિરાદ પુરુષ (પુરુષ સૂક્ત) ના કેટલાક દેકરા—

૧ જે સર્વ પ્રાણિઓનો પ્રજ્ઞાક દેહ તે વિગટ પુરુષ છે પ્રજ્ઞાકથી
પણ બહાર દશાગ્રુવ વધીને રહેલો છે

૨ ભૂત, લવિષ્ય અને વર્તમાન રૂપ જેટલું જગત્ છે તે તેનું જ
સામ્યું ■

૩ દેહનો આગ્રય લઈ દેહાભિમાની પુરુષ ઉત્પન્ન થયો અર્થાત્
પ્રજ્ઞાક રૂપ દેહ ઉત્પન્ન કરીને પ્રજ્ઞાક રૂપ જીવ ઉત્પન્ન થયો

૪ તેજ દેવ, તિર્યક, મનુષ્ય આદિ રૂપવાળો થયો ભુમિ ઉત્પન્ન કર્યો
પછી જીવોનું શરીર બનાવ્યું

એ ક્રમથી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઈ

૫ પછી મનથી તે પુરુષનો દેવોએ યજ્ઞ કર્યો તે યજ્ઞથી હવ્યાદિ લોભ્ય
પદાર્થ ઉત્પન્ન થયા, અને અરણ્ય-ગ્રામ આદિના પણ આદિ પેદા થયા અને
માથે ચાર વેદ પણ ઉત્પન્ન થયા

અને પ્રાણજી, ક્ષત્રીય, વૈશ્ય, શૂદ્ર તેના ગુણ, બાહ્ય, ઉદર પગ રૂપથી
કલ્પાયા મનથી ચંદ્ર, ચંદ્રથી સૂર્ય, ગુણથી અગ્નિ અને પ્રાણથી વાયુ ઉત્પન્ન
થયા ઇત્યાદિક વિશેષ તે ઋગ્વેદના સૂકતોથી વિચારવું

આ સૃષ્ટિ સંબંધના ત્રણ સૂકતો ઋગ્વેદના હશમા મંડલના અતમા જે
મુકવામા આવ્યા છે તે પ્રાચે જૈન સર્વજ્ઞના તત્ત્વના વિશેષ પરિચયમા આવ્યા
પછી વેદના પડિતોએ વેદ મૂલક ઠરાવવાને પાછવથી જાણવ કરી દીધા
હોય ? આ માટે અનુમાન મારા આગળના વિચારથી પડિતો ને પણ
વિચારવાનો અવકાશ મળશે

આ ત્રણ સૂકતોના રચનાર એક નથી, પણ એક જ વિષયના ત્રણ સૂકતો
થી ત્રણ જાહેર થાય છે

પ્રલયનું સૂકત મત્ર ૭ તું છે ત્રીજી હિરણ્ય ગર્ભનું સૂકત મત્ર ૧૦ તું
છે ત્રીજી વિરાટના સ્વરૂપનું પુરુષ સૂકત મત્ર ૧૬ તું છે

એમ એક એકથી મોટા છે છતાં પ્રાચે સ્વરૂપથી તે એકજ સ્વરૂપના
લખાયના છે છતાં પુરુષસૂકતને તો ચારે વેદોમા જ જાણવ કરી દેવામા

આવ્યું છે આ પુનઃસૂક્ત પ્રલયના સૂક્ત પછીથી લખાયું તે તે સૂક્તના મત્રથી જ મિલ્લ રૂપે બહાર થાય છે.

ત્યારે આપણે વેદોના આ સૃષ્ટિ વિષયના સૂક્તના વિશેષ વિચારમાં ઉતરીએ છીએ ત્યારે તે વિષય બાલમ્યાલ જેવો લાગે છે 'પરંતુ ખરા વિચારનો બિલકુલ લાગતો નથી.

ન્યાય મુત્ર કારણે કાર્ય કરવાના સંબંધમાં એક એવું લક્ષણ બતાવ્યું છે કે—“કાન્વાનુ માનેન કાર્ય” અર્થાત્ નેટલા પ્રમાણનું કારણ કોય તેટલા પ્રમાણનું કાર્ય બને પતુ આ સૃષ્ટિ ઉત્પત્તિના સંબંધના ત્રણે સુકતોનો વિચાર કરી જોતા ન્યાય શાસ્ત્રના લક્ષણ ને અનુ સરતુ એક પણ સૂક્ત નથી.

(૧) આ ઋગ્વેદના સૃષ્ટિ ઉત્પત્તિના સંબંધના ત્રણે સુકતોનો મતલબ એવો છે કે—પૃથ્વી, આકાશ, સમુદ્ર, સુર્ય, ચંદ્ર, જીવો વિગેરે કાંઈ પણ ન હોય માત્ર એકલો પ્રભુપતિ હોય.

આમાં વિચારવાનું કે—પૃથ્વી આકાશાદિક તો હતા જ નહીં તો પ્રભુપતિ એકલો કયે ઠેકાણેથી કેવા સ્વરૂપથી પ્રગટ થયેલો ? અને તે પ્રથમ સેમાં રહેલો ? ચારો દિશામાં ફેખાતી આટલા મોટા વિસ્તારવાળી પૃથ્વી બનાવવાના મશાલા કયાથી પેદા કરેલા ? તે સિવાય સમુદ્રો અને પહાડો બનાવવાના મશાલા કયે ઠેકાણેથી મેળવેલા ? સૃષ્ટિ બની ત્યાં પછી જીવોના શરીર બનાવ્યા, પછી તેમાં જીવોનો મચાવ કર્યો, પણ પ્રથમ જીવો કથી વસ્તુના બનાવ્યા ?

જીવોની બનાવટના સંબંધે પ્રથમ નીચેની છ બાબતો વિચારવાની ॥

(૧) પ્રભુપતિએ—જીવો બનાવ્યા તો તે પ્રથમ પુણ્ય-પાપકર્મ કર્મ લગાડીને બનાવ્યા કે પુણ્ય પાપ વિનાના ?

(૨) અથવા કર્મ પહેલા હતા, પછી તે જીવોની માથે જોડી દઈને, પછી તે જીવોને આ સંસાર ચક્રમાં નાખ્યા ?

(૩) અથવા જીવો અને કર્મો બન્ને જુદા જુદા રહેલા હતા, તેઓને સેગા કરીને આ સંસાર ચક્રમાં નાખ્યા ?

(૪) અથવા જીવો બનાવ્યા પણ કર્મ બનાવ્યા ન હતા ત્ર માર ચક્રમાં પડ્યા પછી તે જીવોએ પોતાના કર્મોથી પોતાની મેથે પોતાને વગાડી લીધા ?

(૫) અથવા સુષ્ટિ ઉત્પન્ન થતા પહેલાં નતો જીવો હતા, તેમજ કર્મો પણ હતા નહીં, બધીએ ઠાગીગીગી તે પ્રજાપતિની કરાચવી મનાયલી છે ?

(૬) અથવા જીવો અને કર્મો જન્મે અનાદિકાલના હતા, પણ આ સ સાર ચક્ર સર્વથા બધ પડી ગએલું હતું તે આ પ્રજાપતિએ ફરીથી ચાલતું કરીને આપ્યું ?

જો કે ઉપર જતાવેલા જીવના સબધના છ પ્રશ્નો-વિચાર કરવાને મુક્યા છે ખરા, પરંતુ પ્રજાપતિ બધી સુષ્ટિના બનાવનાર ખ્યામ વેદ મૂલક મત્ય સ્વરૂપના છે કે પડિતમાનીઓએ વેદ મૂલક ઠરાવવા પાછલથી કદિપતરૂપે લખી લોકોને ભૂલાવામા નાખવાનો પ્રયત્ન કરેલો છે

જીવો કે-પ્રજાપતિના નામથી સુષ્ટિ ઉત્પત્તિના મબધના સુકતો, ચારો વેદોમા ફાખલ કરેલા કદિપતરૂપના ઠરે તો આ ચાલતો વૈદિક ધર્મ કોઈ પૂર્વે ચાલતા સત્ય ધર્મથી વિપરીત થએલા પડિત માનીઓએ કદિપત રૂપનો ઉભો કરેલો છે એમ માની શકાય કે નહીં ?

આ પ્રજાપતિ કોણ છે, અને કયાથી કદપવામા આવ્યા છે, તેનો વિચાર અમોએ પ્રજાપતિના લેખથી કરીને જતાવેલો છે ત્યાંથી વિચાર કરવાની બલામણુ કરૂં છું

અને વૈદિક મતના કેટલાક મુક્ષ દષ્ટિના મોટા મોટા પડિતો, તૈન વૈદિક મતના અભ્યાસમા ઉતરેલા, પોત પોતાના અભ્યાસ પ્રમાણે આ વાતને સમજી ગએલા ॥ અને પોત પોતાના લેખોમા ઇસારો પણ કરતા ગયા છે

તે મોટા મોટા પડિતોના લેખો પ્રસંગે પ્રસંગે ટાકી જતાવેલા છે, છતાં પણ સાધા-જી માણસોને બોધ થવાની ખાતર-દુક દુક રૂપે ફરીથી પણ યાદ કરાવું છું કારણ એ ॥ કે-આ કદિપત રૂપ પ્રજાપતિને સુષ્ટિની આદિ કરવાવાળા, અને તે સમયના ચાર ઋષિઓના હૃદયમા ચારો વેદોના પ્રગટ કરવાવાળા, જતાવી પાછલથી આ પ્રજાપતિને આ બધી સુષ્ટિના કર્તાહર્તા મનાવવાનો પ્રયત્ન કરેલો છે

જો કે સર્વજ્ઞોની પ્રવૃત્તિ વિનાના જોતોમા વૈદિક કમઠાડની પ્રવૃત્તિ આવતી હતી, તે વાત માચી હતી પરંતુ સર્વજ્ઞોના વચનના પ્રકાશમા તે ઘૂણા ઉત્પ ન કરવાવાલી અર્ધ પડી હતી તેથી કેટલાક પડિતો વેદના કમઠાડની

મહત્ત્વતા બતાવવાનાં જોસમા આવી ગ્રાહ્ય અથો લખવા મડી પડયા, પણ તે અથો આજકાલના બાહોશ પડિતોને મહત્ત્વ વિનાના નિર્માદ્ય જેવા ભાસવાને લાગ્યા, આગળ જતા સર્વજ્ઞોના વચનોનો વિશેષ પ્રકાશ પડતા-કેટલાક ડાહ્યા પડિતોએ સર્વજ્ઞોના વચનોનો આશ્રય પકડી ઉપનિષદાદિક અથો લખવા માંડયા ત્યારે તે કાઈ લોકમા બાહર ભાવને પ્રાપ્ત થવા લાગ્યા.

તેથી આગળ વિશેષ જાના સર્વજ્ઞોના નેતાઓની મદતના મમયમા કેટલાક ઉદ્ધત્ત પડિતોએ પુરાણો ઉભા કરી, સર્વજ્ઞોના વિચારોને તદ્દન ઉધા છતાં અિતરી લોલી ફુનિયાને ઉધા પાટા બધાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો, અને તે ઉધા પાટા બાધી ઘણા કાલ સુધી એવો પ્રદોષ કળતા રહયા કે જૈન અને બૌદ્ધ વેદ બાહ્ય નાસ્તિકો છે તેમના પુસ્તકો વિષ્ણુ ભગવાને તેમના નાથને માટે બનાવ્યા છે આવા અધુરા પડિતો સત્ય વસ્તુના આગ્રહી માનવા કે અસત્ય વસ્તુના કદાગ્રહી ?

આટલી બધી વિપરીતતા છતાં કેટલાક સત્યના શોધક પડિતોએ પોતાના લેખોમા કોઈ કોઈ વાક્ય સ કોચ ભાવથી પ્રગટ કરેલું છે છતાં પણ તે સત્યતાને પ્રગટ કરવાવાળું છે તે અમો આ જગો પર ફરીથી ટુટ રૂપે ચાલના માટે લખી જણાવીએ તો તે બોધના માટે અથો પગલું કટાલો ઉત્પન્ન કરવાવાળું નહીં થાય

(૧) જુવો કે-આનંદ શક્ય બાપુભાઈ ધ્રુવે—

“ ઋગ્વેદનો ધર્મ લખતા જણાવ્યું હતું કે-પુનર્જન્મના સબધે કોઈ કોઈ અસ્પષ્ટ વચન મળે છે ”

આથી શું એ વિચારવા જેવું નથી કે-વેદના ઋષિઓને પુનર્જન્મના સબધે વિશેષ માહીતી કાઢી પણ ન હતી છતાં પુરાણ કાગેએ તેના સબધે લખ્યું તો તે કયા ઠેકાણેથી લાવીને લખ્યું ?

એજ આનંદ શકરભાઈએ-અથવા વેદના મબધે જણાવ્યું હતું કે-
“ મૂલ અનાર્યોનો ધર્મ તે આર્યોમા દાખલ થવા લાગ્યો હોય ”

ઈશ્વર કૃત મૂલના વેદોમા અનાર્યોનો ધર્મ પણ જોમી પાડ્યો તો તે વેદોની કિમત કેટલી આકવી ?

આનંદ શકરભાઈએ એક ખીજ પ્રસંગમા-એમ પણ જણાવ્યું હતું કે-

“ ભારત વર્ષની ત્રણ નદીઓ ખરી રીતે-શ્રી કૃષ્ણ ચંદ્ર, શ્રી ગૌતમ અને શ્રી મહાવીર, એ ત્રણ મૂલ સ્થાનમાથી જાગી છે અને ત્યાં સુધી જ આપણી

માનુષી અથવા પૌરુષ્ય ઇતિહાસ દૃષ્ટિ પહેાચે છે તે પહેલાની આપણી ઇતિહાસ દૃષ્ટિ નથી "

આ ઉપરના વાક્યથી જોજ વિચાર ઉપર આવવું પડશે કે-પ્રથમ વેદોના કર્મકાંડની પ્રવૃત્તિ તે પશુઓના ઘાતથી ઘુણવાલી, અને સોમ વેવડીના રમના પાનથી વિવેક નહિત મહત્ત્વ વિનાનો, જીવોના કાટ્યાણના માટે મતોપ કારકની ન હતી જ્યારે સર્વજ્ઞોના વચનો લેખવવા માડયા ત્યાર પછીથીજ તે કાંઈક ચોચ્યતાવાલી જણાવવા લાગી.

અને તે સર્વજ્ઞોના વચનો ગીતામા, અને ઉપનિષદોમા, વિરોધ પ્રકારે ભળેલા હોવાથીજ તે અથો કાંઈક ચોભાને પાત્ર થએલા છે એમ આ મારે ચાલુ અથ સફળુદ્ધિથી જોવાવાળા સહજપણથી જોઈ શકશે

(૨) આર્યોના તહેવારોના લેખક પડિતજીએ કુઠમા જણાવ્યું હતું કે-ઇંદ્ર અને શ્રી કૃષ્ણ આ બે વ્યક્તિઓ ઇતિહાસની જણાય છે "

આ લેખકને-બ્રહ્મા અને મહાદેવ આ બે વ્યક્તિઓ ઇતિહાસ રૂપની જણાવી નથી તે વાત સાચી છે જુવો અમારા પૂર્વના લેખો બ્રહ્માના સંબંધના વિચિત્ર પ્રકારના લેખો અને મહાદેવના સંબંધના પણ તેવા વિચિત્ર પ્રકારના લેખો જુવો કે-જૈન ઇતિહાસમા લખાયાના, અને અગીયારમા તીર્થંકરના સમયમા થએલા, જિતશત્રુ નામના એક મહાત્મ ગણ કે જેને મોહથી પોતાની પુત્રીને અતેઉરમા ફાંજલ કરી લોકોના વિરુદ્ધ કામ કર્યું તેથી લોકોએ પ્રજાપતિ (પોતાની પ્રજાનો પતિ) એવું બીજું નામ પાડ્યું તે સુદમ વાતને મોટી વિક્રિયાના સ્વરૂપમા ચિત્રી, પુરાણકારોએ લોકોને ઉધા પાટા બધાવ્યા છે બીજાના સિદ્ધાંતમા રહેલી સુદમ વાતનો પત્તો-મોટા મોટા પડિતોને પણ ન મળવાથી ઇતિહાસની વ્યવિતરૂપે ન જણાય તે યથાર્થજ છે

- મહાદેવના વિષયમા પણ પુરાણકારોએ એવોજ મોટાતો વાવેલો છે તેથી આર્યોના તહેવારોના લેખકને-વ્યક્તિ રૂપનો માલમ નથી પડયો તે વ્યાખીજ છે તેના સંબંધે પણ ઉત્પત્તિ વિપત્તિની સાથે-સર્વજ્ઞોના વચનથી જાણીને અને પુરાણોના લેખોની સાથે મેળવીને, સત્ય ચોધકના પડિતોને જાણવાને માટે ખુલાસા વાર લખીને બતાવ્યું છે ત્યાથી વિચાર કરી લેવાની ભવામણ કરૂ છું ઇત્યલ વિસ્તરેણ

(૩) મહિલાલ નણુભાઈ દ્વિવેદીએ પોતાના સિદ્ધાંત સારના પૃ ૪૨ થી ૪૪ સુધીમા પ્રાદ્યણ અથાદિના સંબંધે જણાવતા છેવટે જણાવ્યું કે—

“યજ્ઞ પુરુષાનવોજ દેવ કલ્પાયો અને પ્રજાપતિ બધાના મોખરે આવી સર્વનો નિયંતા બની બ્રહ્મા રૂપે પૂજીતો થયો.” આમા પશુ વિચારવાનું કે-યજ્ઞ પુરુષ જે નવો દેવ કલ્પાયો તે કોઈ બીજો નથી પણ પ્રજાપતિ જ છે એમ સ્વામી કથાન દર્શાવે ખુવાસો કરેલો છે અને તે યજ્ઞ પુરુષને વેદ મૂલક ઠરાવવા સૃષ્ટિના મળધના ત્રણ મોટા સૂક્તો ઋગ્વેદના દશમા મંડલમા એક એકથી અધિક અધિક મત્રવાલા દાખલ કરી દીધા છે અને આ યજ્ઞપુરુષના મોટા સૂક્તને તો ચારે વેદોમા દાખલ કરી દીધું છે અને સાચણાચાર્યે તેનું ભાષ્ય બી બધી દુનીયાના માલક બનાવી દીધા છે અને સ્વામી કથાન દર્શાવે તો પોતાની બધી પડિતાઈ જ પ્રગટ કરી દીધી છે અને કેટલાક બીજા જાના પડિતોએ તો- પ્રજાપતિને સૃષ્ટિની આદિના કલ્પી તેમજ સૃષ્ટિની આદિમા ચાર ઋષિઓના નામ કલ્પી, તેમના હૃદયમા ચારે વેદોના પ્રકાશ કરવાવાળા પણ લખીને બતાવ્યા છે.

અને સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિના સબધવાળા આ યજ્ઞપુરુષના ૧૬ મત્રના મોટા સૂક્તને તો લોકોને બુલાવામા નાખવાને ચારે વેદોમા દાખલ કરી દીધું છે.

આવા આવા પ્રકારના-અનેક કલ્પિત લેખો-વેદ જેવા મુખ્ય ગ્રંથોમા દેખી અમારે તે લેખકોની અને સંપૂર્ણ આ ચારે વેદોની સત્યતા કેટલી આકવી! અને વેદ જેવા મુખ્ય ગ્રંથોમા કલ્પિત લેખો લખવાની સાહસિકતા ધરાવ નારામા, સંપૂર્ણ વેદોના તત્ત્વના સબધમા આસ્તિકતા કેટલા દરજાની કલ્પવી!

વેદજી ધનજી નામના આવકે-“આત્માનંદ પ્રકાશ” નામનું મામિક પુસ્તક ૨૮ મા, વિ સ ૧૬૮૭ ના માધ માસમા, જૂજશતી ભાષાના હરિગીતમા એક પદ્મ જૈનોના મૂલતત્ત્વને જણાવવા સારૂ, છપાવેલું છે તે જેનેતર પડિતોને બજાવને માટે-ટાકી બતાવુ છું.

તાત્ત્વિક રેખાશ હરિગીત

૧ ચત્વર્ય ને ૨ નવતત્ત્વ તેના ૩ દ્રવ્ય, ૪ સુષુપ્તિ પર્યાયથી
૬ નય, ૭ ભગ ૮ નિર્લેપા ૯ પ્રમેય ૧૦ પ્રમાણ સાથ મળે બધી”
બતાવે કે? ૧૧ ત્રિપદી જાદાવી સત્ય તાત્ત્વિક તત્ત્વથી
અમજાવ ના! વહેચણુ વિધિ ૧૨ કાઠિય શાસ્ત્ર મળે બધી ॥ ૧ ॥

+ આ પદમા થયા શબ્દો કઠિન છે તે સમજવા જિજ્ઞાસુઓએ બની શકે તેવો પ્રયામ કરવા વિનંતિ છે.

૫૨ દ્રવ્યને નવતત્ત્વ વિષ્ણુ કૌ વસ્તુ આ જગમા નથી,
 “યોગી-મહર્ષિ” સર્વદા તે સમજવા રહે છે ૧૩ મથી,
 નવતત્ત્વનું તાજુ રહે, ૧૪ બે, તત્ત્વમા સંક્ષેપથી
 ૫૬ દ્રવ્યમા તે ૧૫ મહજથી છે શાસ્ત્રના નિર્દેશથી ॥ ૨ ॥
 ૧૬ વ્યવહાર સુદરસદિનો ૫૬ દ્રવ્યના સ યોગથી,
 આશ્ચર્યકારક યોગ પણ ૧૭ તદ્વપતા તેમા નથી,
 યોગી અનુભવ જ્ઞાનથી એ યોગને ૧૮ અવગાહતા
 આત્મિક આનંદમા ૧૯ અહીંનિશ એહની ૨૦ લયલીનતા ॥ ૩ ॥

૧ ૫૬ દ્રવ્યના નામ—૧ ધર્માસ્તિકાય ૨ અધર્માસ્તિકાય ૩
 આકાશસ્તિકાય ૪ પુદ્ગલસ્તિકાય ૫ જીવાસ્તિકાય ૬ કાળ

૨ નવતત્ત્વના નામ—૧ જીવ, ૨ અજીવ, ૩ પુણ્ય, ૪ પાપ,
 ૫ આશ્રય, ૬ મવર, ૭ નિર્જરા, ૮ બધ, ૯ મોક્ષ ॥

૩ દ્રવ્ય—ઉત્પત્તિ-સ્થિતિ અને લયનો જેમા સતત રહે છે ॥

૪ ગુણ—દ્રવ્યમા જે સહેજ ભાવી પછે રહે છે તે ॥

૫ પર્યાય—જે કમ ભાવી હોય તે ॥

૬ માત્ર નયના નામ—૧ નૈગમ ૨ સમક ૩ વ્યવહાર ૪ મશ્તુસૂત્ર
 ૫ શબ્દ ૬ સમભિરૂ ૭ એવભૂત ॥

સાત ભોગના નામ—૧ સ્થાઈ અસ્તિ ૨ સ્થાઈ નાસ્તિ ૩ ક્ષ્ણાઈ અસ્તિ
 નાસ્તિ ૪ સ્થાઈ અવકાલ્ય ૫ સ્થાઈ અસ્તિ અવકાલ્ય ૬ ક્ષ્ણાત્ નસ્તિ અવ
 કાલ્ય ૭ ક્ષ્ણાઈ અસ્તિ નાસ્તિ અવકાલ્ય

૮ ચાર નિક્ષેપાના નામ—૧ નામ ૨ રચાપના ૩ દ્રવ્ય ૪ ભાવ ॥

૯ પ્રમેય—જ્ઞાન વિષય ॥

૧૦ પ્રમાણુ ચાર છે—૧ પ્રત્યક્ષ ૧ પરોક્ષ ૩ અનુમાન ૪ આગમ ॥

૧૧ ત્રિપદી-ત્રણ પદ—ઉત્પત્તિ સ્થિતિ ને લય

૧૨ કાઠિન્ય—સમજવું ઘણું કઠન

૧૩ મથી—મથવું—એહનત કરવી

૧૪ નવતત્ત્વનું—દોહન કરવામા આવે તો તેનો સંક્ષેપથી બે તત્ત્વોમા
 જીવ અને અજીવમા સમાવેશ થાય છે ॥

૧૫ મહજથી—મૂલથી

૧૬ આ હુનિયાનો તમામ વ્યવહાર છ દ્રવ્યના સ યોગથી જ ચાલે છે ॥

૧૭ તદ્વપતા-તદાકાર રીતે મળી જવું ॥ ૧૮ અવગાહતા-મણુતાં

૧૯ અહીંનિશ-નિરતર-કાયમ ॥ ૨૦ લયલીનતા તદાકારપણું ॥ ૨૧

સર્વાંગે-સ પૂર્ણ પછે સર્વ રીતે

૨૧ સર્વાંગે વસ્તુ સમજવા ૨૨ સ્પાદ્વાદ વાદ સમર્થ છે,
એ સમજ વિષ્ણુ ૨૩ એકાત્વાદ અનર્થકારક અર્થ છે,
૨૪ જે “દ્રવ્ય-ચેત્રને કાળ-ભાવ” તપ્તી અપેક્ષા સાચવે
૨૫ “નિશ્ચય અને વ્યવહાર” સુદર યોગ્ય રીતે દાખવે ॥ ૪ ॥
૫૬ દ્રવ્યની સમજણ મળે ૨૬ સત્સંગ વા ૨૭ મતશાસ્ત્રથી,
મુરદેલ ૨૮ મીલન છે છતાં સયોગ યોગ્ય પ્રયોગથી,
“૨૯ વ્યવહાર ૩૦ નિશ્ચય ૩૧ મુખ્ય ૩૨ ગૌણ ૩૩ વિધિ
૩૪ નિષેધ વિશેષથી,

પહિચાનવા કર ૩૫ મ્હાર ઉગ્રમ તત્ત્વદર્શન તેહથી ॥ ૫ ॥
લવ ભ્રમણતાનો અત જે જે ૩૬ કર્મયોગે સલવે
૩૭ સજીવની ચારો ૩૮ સમુચ્ચય ધર્મ કરણી સુચવે,
કિંમત ૩૯ કશોટી પર કરી જીવન તથા વિષ કેળવો,
તાન્ત્રિક તત્ત્વ પ્રકાશ આત્માનંદ દ્વારા મેળવો ॥ ૬ ॥

(વેવચ્છ દ્વનજી)

૨૨-સ્પાદ્વાદ વાદ—વસ્તુની દરેક બાજુની સમજ પૂર્વક કગતો
વચન વ્યવહાર ॥

૨૩ એકાત્વાદ—વસ્તુની માત્ર વત્તમાન સ્થિતિને અમુક અંશે સુચ
વતો પણ પરિણામે સ્પષ્ટતા પામતો વચન વ્યવહાર ॥

૨૪-૨૫ જે દ્રવ્ય-ચેત્ર-કાળ અને ભાવ તેમજ નિશ્ચય અને વ્યવહારને
યે ગ્ય રીતે બતાવી શકે તેજ સ્પાદ્વાદ

૨૬-સત્સંગ—સ સાર ભાવનાથી અલિપ્ત મહાપુરુષોનો સંગ-સોળત,

૨૭ મત શાસ્ત્ર-રાજ દેષ અને મોહ પર કાણુ મેળવી મુક્તિ માર્ગ
સન્મુખ જોડી આપે

૨૮-મીલન—મળવું ॥ ૨૯-વ્યવહાર—ચાત્રોક્ત રીતે બાહ્ય
પ્રવૃત્તિ ॥ ૩૦-નિશ્ચય—નિર્લેપ રીતે આતરિક પ્રવૃત્તિ ॥ ૩૧-મુખ્ય—કાર્યની
અનેક દિશાઓમા વર્તમાનમા જેને ઉદ્દેશી કામ કરાવું હોય તે ॥

૩૨-ગૌણ—કાર્યની દરેક દિશાઓમા એકની મુખ્યતા અને બીજી
દરેક ગૌણરૂપ રહેલ હોય તે ગૌણ ॥

૩૩-વિધિ—આદરવા યોગ્ય ૩૪ નિષેધ—ત્યાગવા યોગ્ય ॥

૩૫-રફાર—પૂર્ણ બવ આથે ॥

૩૬-કર્મયોગ—ક્રિયાદારા ॥

૩૭-મજીવની ચારો—જે આહારથી જીવન મુદ્ધિ થાય

૩૮-મમુચ્ચય—સમગ્ર રીતે

૩૯-કશોટી—એક પત્થર પી બાત જે મુવડું કસવાની કામમા
આવે છે (વે ધ)

મામન્યસાર—છ દ્રવ્ય અને નવ તત્ત્વ તેના દ્રવ્ય-શુદ્ધ અને પર્યાયથી, તેમજ નયજગ, નિક્ષેપા, પ્રમેય અને પ્રમાણના-પ્રમથ સાથે ત્રિપદી બનવી સત્યતા પૂર્વક આત્મિક તત્ત્વોને કાઢી-તત્ત્વના ભણનાર મહર્ષિઓ બતલાવે સમજાવે ! એવી જિજ્ઞાસુની માગણી છે, પરિણામે એજ જિજ્ઞાસુને ઉપર વર્ણ-વેલી તાત્ત્વિક ખીનાની શાશ્વત મળધ પૂર્વક વિચારણા કરતા તે સમજવામા તેને ધણી કાઢિનતા જણાય છે મતલબ તે તત્ત્વોની વેઢયથ કરવાની વિધિ તુતમ્ જમજાય તેવી નથી ॥ ૧ ॥

॥ દ્રવ્ય અને નવ તત્ત્વ સિવાય આ જગતમા ખીલ કોઈ પણ વસ્તુનો મહાભાવનથી તેને યથાર્થ સમજવા માટે મહાન યોગી-મહર્ષિઓ નિરતર શ્રમ ઉઠાવી રહ્યા છે નવ તત્ત્વ સંબંધી વિચાર કરતા તેનું સંકેપે કોઢન બે તત્ત્વોમા થઈ શકે છે અને તે બે તત્ત્વો જીવ અને અજીવ-પુદ્ગલ શાશ્વતના નિર્દેશ પ્રમાણે છ દ્રવ્યમા સુલયીજ રહેન છે ॥ ૨ ॥

આ જગતનો સુદર વ્યવહાર છ દ્રવ્યના સયોગ વડે ચાલે છે, છતાં તેમા એક મહાન આશ્ચર્ય કારક ખીના છે તે એજ કે જે યોગ તદ્રૂપ જાવે-એકાકાર રૂપે સમિશ્ર બનતો નથી જે મયોગનું આત્મજ્ઞાનના અનુભવી મહાપુરુષો જ અવગાહન કરી શકે છે જેઓ નિરતર આત્મિક જ્ઞાનદમા જ લમલીન હોય છે ॥ ૩ ॥

વસ્તુ સ્થિતિની સ પૂર્ણ સમજ સ્થાદ્રાદવાદ ને જ આભારી છે જે મર્મજ શેહિત માત્ર એકાતવાદથી સમજવાનો પ્રયોગ અર્થને અનર્થકારક બતાવે છે જે વાદ વડે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને જાવની અપેક્ષા સંયવાએલી રહે તેમજ નિક્ષેપ અને વ્યવહારની ધણ મમયોચિત યોગ્યતાનું નિરૂપણ કરે, તેનું નામ સ્થાદ્રાદ ॥ ૪ ॥

‘છ દ્રવ્યની સમજણ સત્સંગ અગર મતશાસના અવ્યાસ વડે જ મેળવી શકાય છે સત્સંગનું ગીળન અને સત્શાસ્ત્રનો અવબોધ થવો એ ધણ મુશ્કેલ છે, છતાં તેની પાછળ યોગ્ય રીતે મેહનત લેવામા આવે તો તે ફલિત થવાનો સંભવ છે વ્યવહાર-નિક્ષેપ, સુખ્ય-ગૌણ, વિધિ અને નિવેધ તેને વિશેષ પ્રકારે સમજવા પ્રખર ઉલ્લમ કરવો એકાએ જોયો તત્ત્વોની સમજ મહેજે મળે ॥ ૫ ॥

ભવ જમણ—આ હુનિયામા રહેણવું તેનો અર્થ આવે, તેવી દરેક સુદર ક્રિયાઓ સજીવની આરાના ન્યાયથી સમુચ્ચે કરવા ધર્મશાસ્ત્રોનું સૂચન છે

સુવર્ણની માચી કિમ્મત કમોટી વડે અકાય છે તેમ જીવનને પણ તપ-૪૫ મયમાદિ કસોટી વડે કેળવવું જેથી આત્માનંદ દ્વારા તાત્વિક તત્વોનો પ્રકાશ મેળવી શકાય ? ॥ ૬ ॥ (વે ધ)

ઇતિ તત્ત્વત્રયી મીમાંસામા સર્વજ્ઞાના તત્ત્વોથી વિકાર પામેલા વૈદિક ધર્મોના વિચારનું ખ ૦ ૨ જે પ્રકરણ ૩૪ મું

પ્રકરણ ૩૫ મું

પદાર્થોનો સત્યબોધ વિવિધ દષ્ટિના વિચારથી જ થાય ?

અનેકાતવાદના અમોઘ શસ્ત્ર વડે સામાપક્ષનો જય

મેળવવા છતાં વૈદિક મતના પ્રાચીન પડિતોનો

એકાતપક્ષનો આગ્રહ

૫ હ સરાજ ગર્ભોના હિ હિમાથી કિચિત્ ગૂજગતીમા સારાગ

લેખકનું વક્તવ્ય

દર્શન અને અનેકાતવાદ નામનો આ પ્રસ્તુત નિબંધ, મધ્યસ્થ વાદમાત્રા ના ત્રિબા પુષ્પ રૂપમા પાઠકોની સેવામા ઉપસ્થિત કરીએ છીએ જેના પહેલાં સ્વામી હયાનંદ અને જૈનધર્મ, તથા પુરાણ અને જૈનધર્મ નામના જે નિબંધ પાઠકોની સેવામા પહોંચી ગયા છે પ્રસ્તુત નિબંધને લખવાનો, અમારો ઉદ્દેશ જે છે તેને અમોએ નિમગ્નભાજ (પ્રાત ભાગમા) વ્યખ કરી દીધો છે

અનેકાતવાદ અથવા અપેક્ષાવાદ નો સિદ્ધાંત કાંઈ નવીન અથવા કલ્પિત સિદ્ધાંત નથી કિંતુ અતિ પ્રાચીન (ઐતિકાસ દષ્ટિથી) તથા પદાર્થોની તેના સ્વરૂપના અનુરૂપ યથાર્થ વ્યવસ્થા કરવાવાળા મર્વાનુભવ શિદ્ધ મુખ્યવશિષ્ઠ અને સુનિશ્ચિત સિદ્ધાંત છે તાત્વિક વિષયોની સમસ્યામા ઉપસ્થિત થવાવાળી કંઠનાઈઓ ને દૂર કરવાના માટે અપેક્ષાવાદના મંમાન તેની કોટીનું બીજું કોઈ સિદ્ધાંત નહીં છે વિરુદ્ધતામા વિવિધતાનું જ્ઞાન કરાવીને તેનું સુચારૂ રૂપથી સમન્વય કરવામા અનેકાતવાદ-અપેક્ષાવાદનો મિદ્ધાંત ઘણો જ પ્રવીણ એ મિદ્ધહસ્ત છે

તથા મુખી આવૃત્ત થાય છે જૈન-દર્શનમા એજ અભિપ્રાયથી અપેક્ષાવાદ ને પોતાને ત્યાં સર્વથી અગ્રણીય સ્થાન આપ્યું અને એના આધાર પર પોતાના સંપૂર્ણ તત્ત્વજ્ઞાનના વિગ્રાવ બંધ લખનનું નિર્માણ કયું

પરંતુ એનાથી વિપરીત એ પણ મત્ય છે કે જૈન દર્શનની પેઠે (શબ્દ
 રૂપથી નહીં કિંતુ અર્થ રૂપથી) અન્ય દર્શનોમા પણ આથી (અપેક્ષાવાદને)
 આદરણીય સ્થાન મળ્યું છે અને કોઈ જગ્યા પર તો જૈન દર્શન સમાન શબ્દ
 રૂપથી પણ તે અપેક્ષાવાદ મન્માનિત થયો છે (એના માટે જુઓ પ્રસ્તુત
 નિબંધમા અનેક સ્થાનપર) ભારતીય દાર્શનિક મસારમા સર્વથી અધિક
 ખ્યાતિ પ્રાપ્ત કરવાવાળા બદ્ધ મહોદય કુમારિલભટ્ટે મીમાંસા દર્શનમા અનેકાતવાદ
 અપેક્ષાવાદને જે પ્રતિષ્ઠિત સ્થાન દીધું તેના અન્યદાર્શનિકોની અપેક્ષાએ બૌદ્ધ
 વિદ્વાનો પર કાંઈ અધિક મોટા પ્રભાવ પડ્યા હુવા દેખાઈ છે છે તેમને અનેકા
 તવાદના સંબંધમા મીમાંસા અને જૈન દર્શનમા કોઈ ભેદ નથી સમજ્યો * પરંતુ
 મીમાંસા દર્શનના મોટાભાગના કોઈ પણ વિદ્વાને એ નથી કહ્યું કે મીમાંસા દર્શન
 મા અનેકાતવાદની પણ પ્રતિષ્ઠા છે ઉલટા સર્વે આજ્ઞાપૂર્વક એજ, મમજતા રહ્યા
 કે અનેકાતવાદ માત્ર જૈન દર્શનનોજ સિદ્ધાંત છે બીજા દર્શનોમા એને કોઈપણ
 રીતે સ્થાન નથી એમા તો શક નથી કે જૈન વિદ્વાનોએ અનેકાતવાદ ના સમર્થનમા
 જેવી રીતે ફરી જેટલા સ્વતંત્ર અથવા લગ્નમા તેમજ જેટલા આજે ઉપવળ્લ થાય
 છે તેટલા તે વિષય પર લખ્યા હુવા મીમાંસક વિદ્વાનોના અથવા આજે ઉપવળ્લ
 નવી થતા પરંતુ તત્ત્વ સમ્રહ આદિ જોવાથી અમારૂં આ કથન મારી રીતે
 પ્રમાણિત થઈ જાય છે કે અનેકાતવાદ-અપેક્ષાવાદની પ્રતિષ્ઠા જૈન દર્શનની પેઠે
 અથવા દર્શનોમા પણ છે * આથી એ સિદ્ધ થયું કે-જૈન દર્શનને જે સિદ્ધાંત (અપે
 ક્ષાવાદ-અનેકાતવાદ) ને પોતાની તત્ત્વજ્ઞાનની ધમારતનું મૂલ સ્થાન માન્યું છે
 તે માત્ર તેમની સંપત્તિ નથી કિંતુ અન્ય દર્શનોનો પણ તેના પર અધિકાર છે
 તે અપેક્ષાવાદ કોઈ વ્યક્તિ વિશેષનો આધિકાર કરેલો સિદ્ધાંત નથી કિંતુ
 વસ્તુ સ્વભાવના અનુકૂલ એક નૈસર્ગિક સિદ્ધાંત છે એટલા માટે તે મર્વની
 સમાન સંપત્તિ છે તાત્પર્ય કે તે જે પ્રમાણે જૈન દર્શનને સ્વીકૃત છે તેજ પ્રમાણે
 અન્ય દર્શનો ને પણ માન્ય છે એ કાંઈ મત ભેદ છે તો અનેકાતવાદ યા સ્યાદ્વાદ
 એ શબ્દોમા છે-એના વાસ્તવિક અર્થમા કોઈ વિરોધ નથી જમ એજ અભિ
 પ્રાયને વ્યક્ત કરવાને માટે અમે યથાશક્તિ ઉપવળ્લ પ્રામાણિક સામગ્રી દ્વારા

* જુઓ નાલિંદા બૌદ્ધ વિદ્વાનના પ્રધાનાધ્યાપક આચાર્ય શાંતિ મહિતને તત્ત્વ
 સમ્રહ અને ધર્મ કીર્તિ રચિત જુલુ ગિહુ તત્ત્વ ગીતા આદિ મૈદ્ર અથવા

* પૃથમેકાતતો મિત્ર-જાતિરેપા નિરાહૃતા ।

જૈમિનીયા મ્યુપેતા તુ સ્યાદ્વાદે પ્રતિવેત્સ્યતે ॥

(તત્ત્વ સમ્રહ પૃ ૨૬૨ નું કારિકા ૮૨૨)

પ્રસ્તુત નિબંધની ગ્યનાનો યથામતિ પ્રયત્ન કર્યો છે એના સિવાય કેઇ દર્શને નો ઉત્કર્ષ આ અપર્યાપ્તતાવવાને માટે અમારો આ પ્રયાગ નથી અને ન એ આશયથી એ નિબંધ લખ્યો છે અહીં પેર એટલું બીજું પણ ધ્યાનમાં રહે કે પ્રસ્તુત નિબંધની ગ્યનાનો ઉદ્દેશ પ્રધાન પશ્ચાત્તી વિશિષ્ટ વિદ્વાનો ના સમક્ષ અનેકા તવાહતુ વર્ણન ઉપસ્થિત કરવાનું છે પ્રથમ અને મધ્યમ શ્રેણીના લોક આથી પુરો લાભતો નહીં ઉઠાવી શકશે, તો પણ જ્યાં સુધી બન્યું ત્યાં સુધી તેનું પણ અમોએ પુરું ધ્યાન રાખ્યું છે અને વિષયને સગલ તેમજ સુખે ધ બતાવવાનો ભરપુર પ્રયત્ન કર્યો છે એ વિચારથી પ્રસ્તુત નિબંધમાં એક વાતને કઇ વખત ઉલ્લેખાવી અને એક વિષયની અનેકવાર આપૂર્ણ કરી છે જેથી કે થોડો પરિશ્રમ કરવાથી તે લોક-પ્રથમ-મધ્યમ શ્રેણીના લોક પણ લાભ ઉઠાવી શકે તેમજ પાઠકોને એટલું બીજું પણ ખ્યાલમાં રહે કે-આ નિબંધમાં ઐતિહાસિક ક્રમનું ધ્યાન બીજકુલ નથી રખાયું એનું એક કારણ તો એ છે કે અમારું જ્ઞાન ઇતિહાસના વિષયમાં થલું પરિમિત છે બીજું પ્રસ્તુત નિબંધનો ઇતિહાસની નાથ કેઇ ગાઢ સબંધ પણ નથી

અને દર્શનોના નામથી જે મથ આજકાલ ખ્યાલિમાં આવી રહ્યા છે તેનું પૌર્વાર્થ આજસુધી મુનિશ્ચિત નથી વધુ તેમજ તેના ગ્યના કાલમાં પણ ઐતિહાસિક વિદ્વાનો નો અજી મુધી એક મન નથી થયો, કિંતુ મત ભેદ થાયો આવે છે

કેટલાક વિદ્વાનો નો મત છે કે એની (દર્શનોની) રચના મહાભારતના પછી મા ઘણું X અને મત્યમત સામશ્રમી આદિ પઠિતોનો વિચાર છે કે દર્શનો રચના કાલ મહાભારતથી ઘણો પહેલે નો છે એટલા માટે પણ અમોએ ઉક્ત વિષયમાં હસ્ત ક્ષેપ નથી કર્યો તો પણ પ્રસ્તુત નિબંધમાં પ્રમાણ રૂપથી ઉદ્ધૃત કરેલા શ્રદ્ધાની સૂચિ અને તેના કર્તાઓનો અમય આદિનું મક્ષિત વિવરણ આપીને ઐતિહાસિક ક્રમની ચકલનામાં કાંઈ મુગમતા પ્રાપ્ત કરી દીધી છે

ઇત્યાદિ ॥

પ્રાર્થી—હસ ।

X જુનો-મહાભારત મીમાસા સિંદી અનુવાદ પૃ ૧૪

* જુનો-નેમનું નિરુક્તા લેચન પૃ ૭૨ થી આગળ ।

॥ ॐ ન મ મિ દં ॥

॥ મધ્યસ્થવાદમાત્રા પૃતીય પુસ્તક ॥

દર્શન અને અનેકાંતવાદ

આરભિક નિવેદન

ભારતીય આરભિક દર્શનોમા અનેકાંતવાદ ને મુખ્યસ્થાન હેતા હુવા જે દર્શનમા અધ્યાત્મ તરવોનો મુખ્યવસ્થિત વિચાર કરવામા આવ્યો છે તે દર્શન જૈન દર્શનના નામથી પ્રસિદ્ધ છે આજ અમે આમારા મધ્યસ્થ પાઠકોને જૈન દર્શનના તેજ અનેકાંતવાદનો કાંઈ પરિચય આપવાનો પ્રયત્ન કરીએ છીએ

આમારા વિચારોમા ભારતીય પ્રાચીન તથા અર્વાચીન કેટલાએક દાર્શનિક વિદ્વાનોએ જૈનન દર્શનના અનેકાંતવાદનુ જે સ્વરૂપ સ્વયં સંસારના સન્મુખ રાખ્યુ છે તે તેનુ ચથાર્થ સ્વરૂપ નથી તેમને અનેકાંતવાદનુ સ્વરૂપ પ્રદર્શન અને તેની પ્રતિવાદાત્મક આલોચના કરવાના સમયે ઘણુ કરીને સામ્રદાયિક વિચારોથીજ કામ લીધેલુ છે અર્થાત્ સાંપ્રદાયિક વ્યાપારો ના કારણે જ કેટલાએક વિદ્વાનોએ અનેકાંતવાદને જિહ્વ તથા અનિશ્ચિતવાદ કહીને તેથી પદાર્થ નિર્ણયમા સર્વથા અનુપયોગી અને ઉન્મત્ત પુરૂષોના પ્રભાવ કહીને બતાવ્યો છે (૧) પરંતુ આમારી ધારણા તેના પ્રતિકુલ છે આમારા વિચારમા તો અનેકાંતવાદનો સિદ્ધાંત ઘણોજ મુખ્યવસ્થિત અને પરિમાર્જિત (અતિમુનશ્ચિત) સિદ્ધાંત છે એનો સ્વિકાર માત્ર જૈન દર્શનમાજ નથી કર્યો કિંતુ અન્યાન્ય દર્શન શાસ્ત્રોમા પણ ઘણી પ્રોઢતાથી સમર્થન કરેલુ છે અનેકાંતવાદ વસ્તુથી અનિશ્ચિત તેમજ મિદિગ્ધવાદ નથો કિંતુ વસ્તુ સ્વરૂપના અનુરૂપ સર્વાંગ પુર્ણ એક મુનિશ્ચિત સિદ્ધાંત છે એજ વિષયમા અમે ચોતાના પર્યાલોચિત વિચારોને મધ્યસ્થ પાઠકોના મમક્ષ ઉપસ્થિત કરીએ છીએ આશાએ કે પાઠકમણ આમારા વિચારોને નિ પક્ષપાત પછાથી વિવેક દ્રષ્ટિથીજ અવલોકન કરવાની કૃપા કરશે

૧—જુલો અઠસ્રત્ર-૨૧૨-૩૦ નો ચ કરભાષ્ય, વિજ્ઞાન ભિનુનો વિજ્ઞાનામૃત બાષ્ય, અને રામાનુજમયમનો શ્રીભાષ્ય આદિ ગ્રંથોનો ઉત્ત્વેષ એમના લેખપર જે મન વક્તવ્ય હશે તેનો વિચાર અતના પગિસિદ્ધ પ્રકરણમા કરીને બતાવીશુ

(અનેકાંતવાદનું સ્વરૂપ અને પર્યાય)

અનેકાંતવાદ જૈન દર્શનનો મુખ્ય વિષય છે જૈન તત્ત્વ જ્ઞાનની ણધી ઇમારત અનેકાંતવાદના મિદ્ધાતપર અવલગિત છે વાસ્તવમાં આથી જૈન દર્શનની મૂલ્ય ભિત્તિ સમજની જોડાએ અનેકાંત શબ્દ-એકાંતત્વ સર્વથાત્વ સર્વથા એવમેવ એ એકાંત નિશ્ચયનો નિષેધક, અને વિવિધતાનો વિદાયક છે સર્વથા એકજ દૃષ્ટિથી પદાર્થના અવલોકન કરવાની પદ્ધતિને અપૂર્ણ નમજીનેજ, જૈન દર્શનમાં મુખ્ય -થાન આપવામાં આવ્યું છે અનેકાંતવાદનો અર્થ એ છે કે પદાર્થના ભિન્ન ભિન્ન દૃષ્ટિબિંદુઓનું-અપેક્ષાઓથી પર્યાલોચન કરવું, તાત્પર્ય કે-એક જ પદાર્થમાં ભિન્ન ભિન્ન વાસ્તવિક ધર્મોને આપેક્ષાપણાથી સ્વીકાર કરવાનું નામ અનેકાંતવાદ છે જેમ કે એકજ પુરૂષ પોતાના પિન્ન ભિન્ન સગાધિ જનોની અપેક્ષાથી પિતા, પુત્ર, અને ભ્રાતા, આદિ મજ્ઞાઓથી સંબોધિત કરી શકાય છે, તેજ પ્રમાણે અપેક્ષા લેઈથી એક જ વસ્તુમાં અનેક ધર્મોની સત્તા માની જાય ॥

મ્યાદાદ, અપેક્ષાવાદ અને કથચિત્તવાદ એ અનેકાંતવાદનાજ પર્યાય-અમા-નાર્થવાચી શબ્દ છે સ્વત (૧) નો અર્થ છે કથચિત્ત કેઈ અપેક્ષાથી સ્વાત્ત્વ એ સર્વથાત્વ સર્વથાપનનો નિષેધક અનેકાંતતાનો ઘૌરક કથચિત્ત અર્થમાં વ્યવહૃત હોવાવાળા અવ્યય (૨) છે એનાપર અધિક વિવેચન અમો સમ જાગીના સ્વતત્ર નિરૂપણમાં કરીશું

જૈન દર્શન કેઈ પણ પદાર્થને એકાંત નથી માનતા, તેમના મતથી પદાર્થ માત્ર જ અનેકાંત છે કેવલે એકજ દૃષ્ટિથી નિશ્ચય કરેલો પદાર્થ જૈન દર્શન અપૂર્ણ સમજે છે તેમનું કથન છે કે પદાર્થનું સ્વરૂપજ કાઈ એવા પ્રકારનું છે કે-તેમાં અમો અનેક પ્રતિદંધી પરસ્પર વિરોધી ધર્મોને ડેખીએ ॥ હવે જો વસ્તુમાં રહેવાવાળા અનેક ધર્મોમાંથી-કેઈ એકજ ધર્મને લઈને તેનું વસ્તુનું નિરૂપણ કરીએ અને તેને સર્વાંગથી સત્ય સમજે તે, એ વિચાર અપૂર્ણ તેમજ ભ્રાતાજ નરશે કેમકે જો વિચાર એક દૃષ્ટિથી સત્ય સમજીએ છે, તદ્વિરોધિ

૧ નોટ-કેટલાએક લોકે સ્વાત્ત્વનો અર્થ જાણ કદાચેત્ ઇત્યાદિ સંશય રૂપમાં કરે છે પરંતુ આ તેમનો ભ્રમ છે,

અત્ર સર્વથાત્વ નિરૂપકોડનસત્તા યોતક કથચિદર્થે સ્વાત્ત્વ શબ્દો નિપાત । હિતિ પચાસ્તિ કાવ્યલોકા (અશ્વત્થઘ્ન સૂત્રી એ ૧૪ ની વ્યુત્પત્તિ પૃ ૩૦)

૨-સ્વાદિત્યવ્યય મનર્કતિવાર્તમ । તત્ત્વ સ્વાદાદ । અનેકાંતવદ નિવાનિવાચનરૂપમ શબ્દલેખસ્વરૂપમ હનિવાચત્ ॥ (મ્યાદાદ મજરી કા ૪ પૃ ૧૪)

વિચાર પણ દૃઢ્ય તરથી સત્ય ઠરે છે, ઉદાહરણાર્થે કોઈ એક પુરુષ વ્યક્તિને
 ટ્યો અમુક નામનો એક પુરુષ છે, તેને કોઈ પિતા, અને કોઈ પુત્ર, કોઈ ભાઈ,
 અથવા ભત્રિજા, કાકા, અથવા દાદા, કહીને બોલાવે છે એક પુરુષની એ ભિન્ન
 ભિન્ન સંજ્ઞાઓ પ્રતીત થાય છે કે તેમાં-પિતૃત્વ, પુત્રત્વ, અને ભ્રાતૃત્વ આદિ
 અનેક ધર્મોની મત્તા રહેતી છે હરે જો તેમાં રહેલા કેવળ પિતૃત્વ ધર્મની જ
 તરફ દૃષ્ટિ રાખીને, તેણે સર્વ પ્રકારથી પિતાજી માની એકીએ તારે તો, માટે.
 અનર્થ થશે, તે દરકનો પિતાજી નિદ્ર વશે પરંતુ વાસ્તવમાં એણે નહીં છે, તે
 પિતા પણ છે, અને પુત્ર પણ છે પોતાના પુત્રની અપેક્ષા એ પિતા છે, અને પોતાના
 પિતાની અપેક્ષાએ પુત્ર કહેવાશે એજ પ્રમાણે ભિન્ન ભિન્ન અપેક્ષાઓથી એ
 સર્વ ઉક્ત સંજ્ઞાઓનો તેમાં નિર્દેશ થઈ શકે છે * જે પ્રમાણે અપેક્ષા ભેદથી
 એકજ દેવદત્ત વ્યક્તિમાં-પિતૃત્વ, પુત્રત્વ એ બે વિરોધી ધર્મ પોતાની સત્તાનો
 અનુભવ કરાવે છે, તેનીજ પેઠે હરએક પદાર્થમાં અપેક્ષા ભેદથી-અનેક વિરોધી
 ધર્મોની સ્થિતિ પ્રમાણ સિદ્ધ છે એ દશા સર્વ પાંચોની છે તેમાં નિત્યત્વાદિ
 અનેક ધર્મ દૃષ્ટિ ગોચર થાય છે, એટલા માટે પાંચનું સ્વરૂપ એક સમયમાં
 એકજ શબ્દ દ્વારા, સંપૂર્ણપણાથી નથી કહી શકાતું અને નહીં વસ્તુમાં જોવાવાળા
 અનેક ધર્મોમાંથી કોઈ એક જ ધર્મનો સ્લોક ર કનીને અન્ય ધર્મોનો અપનાય
 કરી શકાશે, આથી કેવલ એકજ દૃષ્ટિબિંદુથી પદાર્થનું અવલોકન કરતા હોવા
 ભિન્ન ભિન્ન દૃષ્ટિ બિંદુઓથી તેનું અવલોકન કરવું ન્યાય સંગત, અને વસ્તુ
 સ્વરૂપના અનુરૂપ થશે સંલેપથી જૈન દર્શનના અનેકાતવાદનું એજ તાત્પર્ય
 અમોને પ્રતીત થાય છે જૈન દર્શનના એ સિદ્ધાંતને લેઈક દર્શનોમાં કેવા રૂપમાં
 અને કેવી પ્રૌઢતાથી સમર્થન કર્યું છે એનું દિગ્દર્શન અમો આગળ આપીને ઠરા
 વીશું દર્શન શાસ્ત્રોના પરિશીલનથી અમારો એ વાતપર પૂર્ણ વિશ્વાસ થઈ ગયો
 છે કે—

અનેકાતવાદનો મિદ્ધાત અનુભવ સિદ્ધ, સ્વાભાવિક તથા પરિપૂર્ણ, સિદ્ધાંત
 છે એની સ્વીકૃતિનું સૌભાગ્ય કોઈને કોઈ રૂપમાં સર્વ દાર્શનિક વિદ્વાનોને પ્રાપ્ત
 થયું છે

અનેકાતવાદના સિદ્ધાંતની સર્વથા અવહેવના કરીને, કોઈ પણ તાત્વિક
 સિદ્ધાંત પરિપૂર્ણતાનો અનુભવ નહીં કરી શકે એવો અમારો વિશ્વાસ છે

* એક સ્વૈય પુમ સ્તત્ત દુપાધિભેદાત્ પિતૃત્વ-પુત્રત્વ-માતૃત્વ-ભાગવેત્ત-પિતૃવ્યત્વ ધ્રાતૃ
 ત્વાદિ ધર્મોનાં પરસ્પર વિદ્વદ્વાના મર્થિ પ્રતિદ્વિદર્શનાત્ । (વૃતિમ્યાદાદમજતીકારો મલ્લિસેના
 ચાર્ય) કારિકા ૨૨ પૃ ૧૭૫॥

પદાર્થોનું વ્યાપક સ્વરૂપ

વિશ્વના પદાર્થોનું મારી ગીતે અવલોકન કરવાથી જણાઈ આવે છે કે તે સર્વ-ઉત્પત્તિ, વિનાશ અને સ્થિતિથી સુક્ત ॥ પ્રત્યેક પદાર્થમા-ઉત્પાદ ૦૪૫ અને દ્રોવ્ય નો પ્રત્યક્ષ અનુભવ થાય છે ત્યાં અમો વસ્તુમા ઉત્પત્તિ અને વિન શનો અનુભવ ઠીએ છીએ, ત્યાં પર તેની સ્થિરતાનો પણ અવિકલ ઉપલી જ્ઞાન થાય છે ઉદાહરણ માટે એક સુવર્ણ પિંડને જ લ્યો—પ્રથમ સુવર્ણપિંડને ગદાથી તેનું કટક (કડુ) બનાવી લીધું ફરી કટકનો નાશ કરીને તેનો સુકુટ કરાવ્યો, ત્યાં સુવર્ણના પિંડના વિનાશથી કટકની ઉત્પત્તિ અને કડાના નાશથી સુકુટનું ઉત્પન્ન થયું દેખીએ છીએ, પરંતુ એ ઉત્પત્તિ વિનાશના વિષયમા મૂલ વસ્તુ સુવર્ણની સત્તા તેવીને તેવી બરોબર છે ચિંત્નશાનો વિનાશ અને કટકની ઉત્પત્તિ દશામા પણ સુવર્ણની સત્તા તેવીને તેવી છે એવી ગીતે કડાનો વિનાશ અને સુકુટની ઉત્પત્તિના કાલમા પણ સુવર્ણ તો તેવું જ વિગ્રમાન છે એથી એ સિદ્ધ થયું કે-ઉત્પત્તિ અને વિનાશ વસ્તુમા કેવલ આકાર વિશેષનો થાય છે, ન કે મૂલ વસ્તુનો મૂલ વસ્તુતો લાખો પરિવર્તન હોવાથી પણ પોતાની સ્વરૂપ સ્થિતિથી અર્થશા સ્થિત નથી થતી કટક કુડવાદિ સુવર્ણના આકાર વિશેષ છે તે આકાર વિશેષોનોજ ઉત્પન્ન અને વિનાશ થતો દેખીએ છીએ, એનું મૂલતત્ત્વ સુવર્ણ તો ઉત્પત્તિ વિનાશ બંનેથી બુદ્ધ છે એ ઉદાહરણથી એ સિદ્ધ થયું કે પદાર્થમા-ઉત્પત્તિ વિનાશ અને સ્થિતિ એ ત્રણેજ ધમ સ્વભાવ સિદ્ધ છે કોઈ પણ વસ્તુનો આત્મતિક વિનાશ નથી થતો.

વસ્તુનો કોઈ આકાર વિશેષનો વિનાશ થવાથી, એ ન સમજવું જોઈએ કે તે મવથા નહ અર્થ ગઈ, તે પોતાના એક નિયત આકારને છોડીને, બીજા આકાર ને ધારણ કરી લે છે આથી મૂલ સ્વરૂપથી વસ્તુ-નનો અર્થ નાશ થાય છે, અને નહીં સવથા નવીન ઉત્પન્ન થાય છે, કિંતુ મૂલ વસ્તુના આકારમા જે વિશેષ વિશેષ પ્રકારનું પરિવર્તન થાય છે, તેજ ઉત્પત્તિ અને વિનાશના નામથી કહી જાય છે મૂલ દ્રવ્ય તો આકાર વિશેષની ઉત્પત્તિ અમર્યમા પણ ગ્રિહિત છે, અને તેના આકાર વિશેષના વિનાશ કાલમા પણ વિગ્રમાન છે આથી જગતના બધાએ પદાર્થ ઉત્પત્તિ-વિનાશ અને ગ્રિહિતવાળા છે, આ વાત સારી રીતે પ્રમાણિત

ધર્મ જાય છે એજ આશયથી જૈન ગ્રંથોમા—“ઉત્પાદ વ્યવધ્ર ય યુક્તમત્ (૧) એ પદાર્થનું લક્ષણ નિર્દિષ્ટ કર્યું છે અહીં ઉત્પદ-વ્યવધને પર્યાય અને પ્રાપ્ત્યને દ્રવ્ય ના નામથી કથન કરીને વસ્તુ-પદાર્થને દ્રવ્ય (૨) પર્યાયાત્મક પણ કહ્યું છે દ્રવ્ય સ્વરૂપ નિત્ય અને પર્યાય સ્વરૂપ અનિત્ય છે દ્રવ્ય નિત્યરચાથી, પર્યાય બદલાતી હોય છે

જૈનતર પ્રાચીન ગણાતા દર્શનકારોએ—અદ્વૈતાદિ એકાતવાદના પક્ષને અગીકાર કર્યો છે ખરો, પણ આપસ આપસનાં ખડન મડનમા ઉત્તરતા જૈનોના અનેકાતવાદને જ માન આપવું પડ્યું છે તેવા દર્શનકારોના વિચારો હુકમા બતાવીએ છીએ—

જૈન સ્થાદ્વાદી (અનેકાતવાદી) છે, અમારા એક પક્ષને માન આપતા નથી, તેથી તેમનો ગ્રિહાત અનિશ્ચિત છે ઇત્યાદિ બહાર કરી, કેટલાક દર્શન કારોએ ખડન કરવાનો પ્રયત્ન કરેલો છે

પણ જો તેઓ અનેકાતવાદનું સ્વરૂપ ખરું સમજ્યા હોત તો, તેના ખડનમા તેમની કેવમ આવી શકતીજ નહીં માટે જૈનોના અનેકાતવાદનું સ્વરૂપ કિચિત્ બતાવીને મનાતા પ્રાચીન દર્શન કારોના અનેકાતવાદને મગતા અસિદ્ધાથો પણ હુકમા લખી બતાવું છું

જૈનોમા દ્રવ્યનું લક્ષણ—“ગુણર્થર્થાન્નત્ દ્રવ્ય ” ગુણ પર્યાય વાગુ હોય તેજ દ્રવ્ય ગણાય ?

જેમકે માટી દ્રવ્ય-લાલ પીવાદિક અનેક તરગવાગુ, ગિદ્ધ કહ્લકાદિક અનેક રસવાગુ, કઠોર કેમવાદિક અનેક સ્પર્શવાગુ, બારી હલકાદિક વજન વાગુ ઇત્યાદિક અનેક ગુણોવાગુ, દ્રવ્ય હોય છે

દ્રવ્યના બદલાતા જે અનેકરૂપો તે પર્યાયો ગણાય છે—જેમકે—માટીના ઘટાદિક જે રૂપો બને છે તે પર્યાય રૂપના ગણાય છે તે પણ અનતાજ બન્યા કરે છે ગુણોનું લક્ષણ—“દ્રવ્યાશ્રયા નિગુણા ગુણા ” ગુણો દ્રવ્યના આશ્રયથી રહે છે અને ફરીથી તેમા ગુણો કટપી શક્તા નથી આ વાતમા—

૧—उमा स्वाति विरचित तत्त्वार्थविगम सूत्र अ ५. सू २९. भाष्य-उत्पाद यो प्रौढ्यवयुक् सतो लक्षण यदुत्पद्यते यद् व्येति, यच्च ध्रुव तत्सत् अतोऽयद सदिति ॥

જૈન આગમોમા પણ એ વાતનો સ્પષ્ટરૂપથી ઉલ્લેખ છે

मया—उभयजनेद् वा विगमदत्ता ध्रुवश्चावस्तुतत्त्वं उत्पाद-व्यय प्रौढ्यात्पच ।

(સ્વાદ્વાદ મજરી પૃ ૧૫૮)

૨—वस्तुन स्वल्प-द्रव्य-पर्यायात्मकत्व मिति । (સ્થાદ્વાદ મજરી પ ૧૩)

વૈનાના અટલ મિદાતનો શ્લોક—

દ્રવ્ય પર્યાયવિયુત પર્યાયા દ્રવ્યવર્જિના

૧ ૨ કદા ? કન ? કિંદુ ? દૃષ્ટા માનન કન વા ॥ ૧ ॥

સાવાય—પર્યાય વિનાનુ દ્રવ્ય અને દ્રવ્ય વિનાની પર્યાયો, કેકા ? કયે કાલમા ? કયા પુરુષે ? કેવા સ્વરૂપથી દેખી ? અગર માનીએ તો પ્રત્યક્ષાદિક કયા પ્રમાણથી ?

આ વાતને ડાહ્યપણુ પડિત બતાવી શકશે ખરે કે ?

તાત્પર્ય એજ કે દ્રવ્યવી પર્યાયો, અને પર્યાયોમા દ્રવ્ય મહેલુજ છે તેથી એકાત ભિન્નાભિન્ન, નિત્યાનિત્યપણાની માનતા છે તે નાની પુરે છેજ નહીં

અદ્વૈતાદિકના પક્ષના મોટા મોટા પડિનોએ આ વાત પોતાની ધ્યાલને પોતાના શ્રેયોમા મગટજ કરેલી છે તે વાત આગળ પર જણાવવાવ આવશે

અને તે માટીરૂપ દ્રવ્ય—અવ દ્રવ્ય સ્વક્ષેત્ર, સ્વકાલ અને સ્વભાવ ચારની અપેક્ષાથી સત્ સ્વરૂપ જ છે પદ્મદ્રવ્ય, પરસ્ત્રેન, પરકાલ અને પદ સા અપેક્ષાથી અસત્ સ્વરૂપનુ પણ છે મૂલ દ્રવ્યનો નાથ ડાહ્ય કાલે થતોજ ન તેવી તે નિત્યરૂપજ છે

દ્રવ્ય સદાના માટેજ છે તેની પર્યાયો બદલાતી રહે છે તેથી તે અનિરૂપની છે

પર્યાયોમા દ્રવ્ય રહેલુજ છે, તેથી તે દ્રવ્ય અલેરૂપ જ છે અને પદ જુદા સ્વરૂપની દેખાતી બેદરૂપની પણ છે

શુભેને અને પર્યાયોને ઉત્પન્ન કરતુ દ્રવ્ય તે નિત્યજ છે ઉત્પન્ન થતા શુભે અને પર્યાયો અનિત્ય છે તેથીજ લક્ષણમા જણાવ્યુ છે કે—પર્યાય વાતુ જ દ્રવ્ય જણાય છે

તે કારણથી જૈનો પદાર્થોને એકાતરૂપે મત્ અમત્, નિત્યા નિત્ય, લે બેદ રૂપના ન સ્વીકારતા અનેકાત સ્વરૂપનાજ સ્વીકાર્યા છે

જેમકે મૂલ દ્રવ્ય સોનુ છે, તેની પર્યાયો કડા કુડલો આદિ છે તે બદલ કરે છે, પણ સોનુ તો બધાએ ઠેકાલે તેનું તેજ છે આ વાત સવ દર્શનકરે અનુભવ સિદ્ધ જ છે

તો પગી એકાત સત્ અમત આદિનો સવાલ જ કયા ટકી શકે છે માટે પદાર્થોનો અવેક્ષાથી જે વિચાર કરવો તેનું નામજ અનેકાતવાદ કહેલો છે.

ખીજા દર્શનકારોએ — દ્રવ્યોને, તેના ગુણોને અને તેની પર્યાયોને, એમ ત્રણ મત્ અસત્, નિત્યા નિત્ય, લેદાડ લેદને સ્વીકારી જોનોના અનેકાત પક્ષને તુણ બતાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો અરે, પણ તેઓ આપસ આપસના ખડન મડનમા ઉત્તરતા પોતાના એકાત પક્ષથી ફાવટ ન આવતા-જોનોના અનેકાતવાદનોજ આશ્રય લેતા ગયા છે. કોઈએ પ્રત્યક્ષપણથી તો, કોઈએ આડકતરી રીતે, જ્યારે આશ્રય લીધો ત્યારેજ સામાપક્ષથી પોતાનો બચાવ કરી શક્યા છે.

આના મળધે—પડિત હંમરાજ શર્માએ ‘દર્શન ઔર અનેકાતવાદ’ એ નામનું મોટું પુસ્તક હિંદી ભાષામાં બહાર પડાવેલું છે, તે પડિતોને જોવાની બલામણુ કરે છું અને તેમાંથી લઈને ચતુર્થિચિત સૂચના માત્રજ ગુજરાતી ભાષામાં લખીને બતાવું છું.

પ્રથમ રચાદાદનો નામથી પ્રસિદ્ધ એવા જોનોના-અનેકાતવાદનું સ્વરૂપ બતાવ્યા પછી—પૃ ૮ થો—

(૧) પતજલિ મહાભાષ્યના-પથપથ્યાન્હિકમા દ્રવ્ય નિત્ય છે, અને તેની આકૃતિ અનિત્ય છે દ્રષ્ટાતમા સુવર્ણ નિત્ય છે, તેનાથી બનેના કડા કુંડલો આદિ અનિત્ય છે જોનોનો પણ માન્યતા એજ છે.

(૨) પૃ ૧૦ થી-મીમામકના પડિત પાર્થસાર મિશ્ર-પોતાની શાસ્ત્ર દીપિકાના પૃ ૧૪૬૧૪૭ મા—પ્રગટપણે બતાવ્યું છે કે-મૃત્તિ કારપ દ્રવ્યની ઉત્પત્તિ કોઈ દિવસે થતી જ નથી, તેમજ તેનો નાશ પણ થતો નથી જ, કિંતુ તેના આકાર જે બને છે તેની ઉત્પત્તિ અને નાશ થતો રહે છે.

આ જગોપર પૃ ૦ કુમારિલ્લ ભટ્ટનો મત સુકતા જણાવ્યું છે કે—ઉત્પત્તિ વિનાશ સ્વભાવિ ધર્મોમા મૃત્તિકારૂપ દ્રવ્ય મર્વમા રહેલો હોવાથી તે ધર્મી કહેવાય છે.

વગી એક વૃદ્ધ પડિતનો મત બતાવ્યો છે કે—દ્રવ્ય સ્વરૂપનો લેદ કોઈ દિવસે પણ થતો નથી, તેના ગુણોનો લેદ થાય છે ઉપરના ત્રણે પડિતોના મત એજ બતાવે છે કે—પદાર્થોમા ઉત્પત્તિ વિનાશ અને સ્થિતિ એ ત્રણે ધર્મો રહેવાજ છે.

* આ જગોપર સૂચના કરે છું કે—પ્રથમ તમાએ પાંચ જૂતોને ઉત્પન્ન કર્યા એવું સૂચનોના પ્રવચ દશાના સૂચનામાં જણાયું તે કયા રિચાગથી? આ જૂતોની સત્તા અનાદિની નથી.

(૩) પૃ ૧૧ થી ૧૨—વ્યાનદેવ પ્રણીત પાતજલયોગ વિભૂતિપાદ
સુ ૧૧ માના ભાષ્યમાં—અનેક પ્રકારના આકારોને ધાન્ય

સ્ત્રવાણુ સોત્ર પોતાના મૂલ સ્વરૂપનો ત્યાગ નથો કરતુ ઇત્યાદિ

(૪) પૃ ૧૫ થી—મહાભારત કુમારિલ—મીમાંસા શ્લોકાર્થિક પ્ર ૬૧—
મા શ્લો ૨૨ મામા

તસ્મા કસ્તુ ત્રયાત્મકમ્

ટીકાકારે ત્રયાત્મકનો અર્થ—ઉત્પત્તિ, વિતિ અને વિનાશ એ ત્રણ સ્વરૂપ
ખતાવતા વસ્તુઓના ધર્મો ત્રણ જ ખતાવ્યા છે

(૫) પૃ ૧૩ મા—જૈનરત્ન હરિભદ્રસુરિ—શાસ્ત્રવાર્તા ૨૦ સ્ત ૭
શ્લો ૨ નો ભાવાર્થ—ઘટના ઇછકને ઘટનો નાશ થતા શોક,
મુકુટના ઇછકને મુકુટામલના હર્ષ, સોનાના ઇછકને મધ્યસ્થપણ
છે તે હેતુ વાલુ જ છે બધા દ્રવ્યોની ગ્થિતિ એજ પ્રમાણે છે

(૬) (દ્રવ્ય પર્યાય અથવા નિત્ય નિત્ય)

ઉત્પાદ—વ્યય, પ્રૌંચ રૂપ વસ્તુના સ્વરૂપ પ્રે છે

ઉત્પાદ— વ્યય વિનાશી છે તે પર્યાય ગણાય છે ,

પ્રૌંચ અવિનાશી છે. તે દ્રવ્ય રૂપે મનાય છે ,

એ જૈનાની પઠિભાષા પ્રમાણે બનાવ્યુ .

દર્શનાતરોમા—ધર્મ ધર્મી, આકૃતિ અને દ્રવ્ય આદિના નામથી
કહેવામાં આવે છે

જનો કહે છે કે—કોઈપણ પદાર્થ એકાતથી નિત્ય નિત્ય નથી રહ
ઉભય રૂપના જ છે અવિનાશીની અપેક્ષાથી નિત્ય સ્વરૂપના છે, અને વિન
અપેક્ષાથી અનિત્ય છે

બીજા દર્શનકારોએ પદાર્થોના ધર્મોનો એકાતવાદ બહાર કરી, અને
વાદનો ઉપહાસ કર્યો પણ આધુનિક પડિતોએ જરૂરીયાત સ્વીકારી પે
પ્રાયો બહાર પાડ્યા છે તેવા પડિતોના વિચારો પાછલે આ અયમા
છે પ્રાચીન દર્શનકારોએ પણ અનેકાતવાદનો આશ્રય કોઈએ શુદ્ધ
તો કોઈએ આકલતરી રીતે લીધેલો જ છે અને ત્યાં બાદ
પડીઓથી કાવેલા છે તેવા કેટલાક પડિતોના વિચારો
શકાશે કે અનેકાતવાદના સિદ્ધાંતમાં મહત્વત્તા કેટલી

(દર્શન શાસ્ત્રોમાં અનેકાતવાદ દર્શન) (પૃ ૨૨૩)

મોનાના હાર મુકુટાદિ, મુક્તિમાના ઘટ રાગવાદિક જે છે તે તો સર્વમા પ્રગિહ્ન જ છે તેથી ધર્મ ધર્મીના એકાત ભેદ કેવી રીતે માની શકાય ?

(પૃ ૩૬ થી) વાચસ્પતિ મિશ્રે વિભૂતિપાદ સુ ૪૩ ની વ્યાખ્યા કરતા—ધર્મ ધર્મીના ભેદા ભેદ યુક્ત નહિત બતાવ્યો છે—

“ ન કાસત પરમાણુમ્યો મિનો વદાદિ રમિનો યા ।

મિન્નત્વે ગયાશ્વયત્ત ધર્મ ધર્મિમાત્રાનુપપન્ને

અમિન્નત્વે ધર્મિરુપપત્તદનુપપ । તસ્માત્ કઃ ચિન્ડમિન્ન કથચિદ્ મિન્નક્યાસ્થેય સ્તથાચ સયમુપપચતે ”

ભાવાર્થ—પરમાણુઓથી ઘર્માદિક પદાર્થ એકાત ભિન્ન અથવા અભિન્ન છેજ નહીં જો સવથા ભિન્ન માને તો ધર્મધર્મી ભાવ રીતે પત્તિજ ન થઈ શકે જેમકે—ગાય અને ઘોડો અત્યંત ભિન્ન છે તો તેમા ધર્મ ધર્મો ભાવ પણ પશુ નથી સર્વથા અભિન્ન માને તો તેમા ધર્મ ધર્મો ભાવપણુ જ ન બને જેમકે ધર્મીથી અતિશ્લિષ્ટ ઠાઈ પદાર્થજ નથી તો પછી ધર્મધર્મી ભાવજ કેનો ? તેથી એકાત ભિન્ન અથવા અભિન્ન ન માનતા—કથચિદ્ ભિન્ન, કોઈ અપેક્ષાથી થી જ ભિન્ન માનવું તેજ યુક્તિયુક્ત છે તે પ્રમાણે માનવાથી—ધર્મ ધર્મી ભાવ, કાર્ય કારણ ભાવનો સંબંધ પણ બન્યો રહે છે, અને કોઈ બીજા દ્વંધ્વાતરનો પ્રવેશ પણ થઈ શકતો જ નથી

(પ ૪૨ થી પ્રવૃત્તિ પુન્યનુ સાદૃશ્ય વૈરૂપ્ય

માખ્યમતમા—પ્રવૃત્તિ અને પુરુષ એ પદાર્થ મનાયા છે પ્રવૃત્તિ જડ અને પુન્ય ચેતન એ બન્ને નિત્ય છે દરક એટલો કે—પુરુષ કુટસ્થ નિત્ય અને પ્રવૃત્તિ પચ્છિભ નિત્ય પ્રવૃત્તિની અનેકાવતા તો પૂર્વે બતાવી છે હવે પ્રવૃત્તિનું કાર્ય બુદ્ધિ અને પુરુષનું આત્મચિત્ સાદૃશ્ય અને વૈરૂપ્ય નો નિષેધ કરતા—પ્રવૃત્તિ પુરુષના મળધમા અનેકાવતાને બતાવતા જે પ્રકારનો આખ્યકારે સ્વીકાર કર્યો છે તેનું દિગ્દર્શન બુદ્ધો—

સ પુરુષા બુદ્ધે પ્રતિ મયેર્ધૈ, સ બુદ્ધ્ય ન સ્વત્વા નાસ્યત્ત વિન્નન્તિ ॥ (સમાધિપાઠ મ ૨૦ નો ભાષ્ય)

તાત્પર્ય—પુન્ય બુદ્ધિમાં નતો સવથા પૃથક્ છે નતો અપૃથક્ છે કિંતુ બિન્ના ભિન્ન રૂપ બતાવ્યો છે તેજ અનેકાવતા સ્વીકારી છે

(પૃ ૪૩ થી) વયેરિકોએ—આમાન્ય અને વિશેષ સ્વતત્ર પદાર્થ બતાવી દ્રવ્યના આશ્રિત બતાવ્યા, પણ એ વાત જોનો ને અભિમત નથી જોનો રામા ય

અને વિશેષ એ બે વસ્તુના ધર્મ જ હશે છે, અને એજ વાત પાતજવ યોગ બાધ્ય બતાવે છે—

(૧) મામાન્ય વિગ્ધામોડયસ્ય (મમાગ્નિપાદ સુ ૭)

(૨) ચણ વડમિવ્યવ્વાડનડમિચત્તુષ્વમપ્વતુ પાતા મામા ચ વિગ્ધા મા માડન્યવા ચમ (વિમૂતિ પા સુ ૧૪)

(૩) સામાન્ય વિગ્ધ સમુદાયોન દ્રવ્ય (વિમુ. ૩ ૮ ૫)

આ ઉપર બતાવેલા બાધ્યના ત્રણ પાઠોનો મતનુજ એજ છે કે—પદાર્થ માત્ર મામાન્ય વિશેષ ઉભય સ્વરૂપના જ છે અને જોનાના અનેક અધોમા પણ એજ બતાવેલું છે

(પૃ ૪૫ થી) મીમાન્સક દુરીણ-પાર્વસાર મિશ્ર-શાસ્ત્ર દીપિકા
પૃ ૩૮૭ મા—

સત્ત્વડગિ વસ્તુ દ્યમપિ ગ મયમપિ ગ અગ્નિરિત્થોડયમપિ, ઇતિ વ્યારુણાડુરુનાસાર પ્રચ નેશમાન્ડરવાત્ત્વડવિવચ્ચન્ત મુદાયમાન ગમમ્મ તકામાત મિચિત્ત વ્હાસાર ૧ વસ્તુ સ્વસ્થાપયન્ કનાડયન શયત યાધિતુ નહિતનોડન્યદ્ યલવત્તર મન્નિ પ્રમાણ તમૂલ્લાત્ત મવત્રમાણનામ ।

આ સત્રનો તામર્થ્ય એ છે કે—સ માગ્મા જેટલી વસ્તુઓ છે તેટલી બધી એ મામાન્ય વિશેષ ઉભય સ્વરૂપ ને જ ધાન્ય જોને જોવી છે એ શબ્દ—આ ગાય, આ ગાય, એમ પોતાની જાતિના અનુવૃત્તિ-અટાકાન્ની પ્રતીતિ કરાવે છે અને વિનતીય અગ્નિરિત્થી વ્યારુણ પૃથ્વિ સ્વરૂપનુ બાન પ્રત્યક્ષ થાય છે, તે પછી વસ્તુમાત્રને—અન્યથા વ્યવિરુદ્ધ અથવા મામાન્ય વિશેષ એ સિદ્ધ કરવામા આ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી અધિક બવવાનુ પ્રમાણ કયુ છે ?

પ્રમાણ તો બધાએ પ્રત્યક્ષનેજ આધીન છે

માટે પદાર્થ તો બધાએ મામાન્ય વિશેષ સ્વરૂપના જ લાય છે

આ લેખથી એ પણ મિદ્ધ છે કે—વસ્તુનુ સ્વરૂપ એકાતપણાનુ છેજ નહીં પણ અનેકાત ॥ સ્વરૂપ વી જ નહિલુ છે તેવી તો કેવલ જાતિના કે જાદિત્તમા નહા વગર વર્માધર્મીમા—જનિ વ્યક્તિમા એ બન્ને સ્વરૂપથી પ્રગટ પજારી જ નહિલુ છે

આ લેખથી એ પણ નમજવાનુ છે કે—જે જે ઠેકાતે અપેક્ષાનો વિચાર થયા વગર જોનાત પાનાનો આગ્રહ થયેલો છે, તે મિદ્ધ રૂપનો છે, મત્ય રૂપનો થયેલો નથી પણ પોતાના મનની જે આ તાબથી જ થયેલો છે

પ્રધાનની પ્રવૃત્તિમાં અનેકાતતા (પૃ ૪૬ થી)

સામ્યમા-પ્રકૃતિને પ્રધાન માની છે જેનાથી નમસ્ત જાત કાર્ય ઉત્પન્ન થાય તે પ્રધાન કહેવાય પ્રધાની પ્રવૃત્તિ છે તે ગતિ યિતિ ઉભય રૂપી છે

સામ્યમતના પ્રાચીનાચાર્ય-પગ શિષ્ય કહે છે કે—

સ્થિતિરૂપ પ્રધાન માને તો તેમા વિવૃત્તિ ન થતી જોઈએ, ગતિરૂપ માનેતો પ્રવૃત્તિમા પ્રધાન નો વ્યવહાર ન રહેવો જોઈએ માટે પ્રધાનમા ગતિ સ્થિતિ ઉભયરૂપની જ પ્રવૃત્તિ માનવી જોઈએ ”

છેવટમા જૈનોના અનેકાતવાદના સ્વીકારથી જ પ્રધાન શબ્દના ઉભય ધર્મ સમ્યવાયા

આ પ્રધાન શબ્દમા ઉભય ધર્મનો સ્વીકાર ટીકાકાર વાચસ્પતિમિશ્રે તથા ટીપણી કાર બાતગમે પણ સ્વીકાર જ કરીને જતાવેલો છે

(પૃ ૪૬ થી) ઇશ્વરની પ્રવૃત્તિમા અનેકાતતા (શંકરસ્વામી)

સામ્ય મતના પ્રધાન કા પાવાદનું જાડન કરના (બ્રહ્મ સૂ શા ભા અ ૨ પા ૨ નુ ૪) જણાવ્યું છે કે—ત્રણ ગુણની ગામ્યાવસ્થા તે પ્રધાન છે, તેના ગુણોજ પ્રધાનના પ્રવર્તક નિવર્તક છે પ્રધાનથી પુરુષ નિરપેક્ષ ઠરે તો મહાકાલિકેનું કથયિત પરિણત થયું અને ઠકાયિત ન થયું, કેવી રીતે જાને? ઇશ્વરમા એ દોષ ટાલવા શકરે સ્વામી કહે છે કે—ઇશ્વર સર્વજ્ઞ છે શક્તિમાન છે, અને તેમની માયામા પ્રવૃત્તિ અને નિવૃત્તિ એ જાનેનો સલાવ છે અર્થાત્ ઇશ્વરમા વિરોધી ધર્મ નહીં શકે છે ”

જૈનો પણ એજ કહે છે કે પદ્માચોના વિરૂદ્ધ ધર્મોનો અપેક્ષાથી જે વિચાર કરવો તેનું નામજ અનેકાતવાદ છે

આ મોટા પડિતો પપ્પ પોતાના એ જાતપક્ષની અડચણો દૂર કરવા એકજ પદ્ધતિમા વિરોધી ધર્મનો સ્વીકાર કરે છે જૈનો તો પ્રથમથીજ બધાએ વિરૂદ્ધ ધર્મોનો નાશ કરવા-અનેકાતવાદનો સ્વીકાર કરીને ખેડા છે, તે વાત આ મોટા પડિતો કેમ નહીં વિચારી ગયા હોય ?

(સામ્ય તત્ત્વ કૌમુદી)

(પૃ ૫૨ થી)

નિર્ગમ્યરવાદી સામ્યાચાર્ય-ઇશ્વર કૃપ્પા રચિત સામ્ય ત્રિકા ઉપન સામ્ય તત્ત્વ કૌમુદી નામના ટીકાકાર વાચસ્પતિ મિશ્ર લખે છે કે—ધૂમશાનથી વર્ણિતવરૂપ સામાન્ય વિશેષનું જ્ઞાન સ્ત્રી યકાય ૧ એમ કહીને અનેકાતવાદનું જ અનુસરણ કરેલું છે

મીમાંસા શ્લોક વાર્તિક

(પૃ ૫૪ થી)

૧ આ પમિતો ખુશરો કરતા ‘ સાધુ મનગમ વહે છે કે—અહીં સામાન્યનો વિશેષ ધર્મ છે એમ અનુમાન ન કરી યકાય, પણ પર્વતવરૂપ સામાન્ય વિશેષનું જ અનુમાન કે ૧ રાકાય

(જીવો પૃ ૧૦૨, કા ૫)

જેમિનિ ઋષિ પ્રણીત મીમાંસા દર્શન પર—“ તત્ર વાર્ત્તિક ” અને “ શ્લોક વાર્ત્તિક ” આ બે મહાન ગ્રંથો પડિત કુમાર્જિ લઢે લખ્યા છે શ્લોક વાર્ત્તિકમાં દાર્શનિક વિષયો પર ગૂઢ ગતિવાદી અંકાત પક્ષનાં વાદીઓને હટાવવા અનેકાતવાદનો ઉલ્લેખ સ્પષ્ટ પણે કરીને બતાવેલો જગોજગોપર નજરે પડે છે આ જગોપર અમો તેનો પ્રિયિત ભાવાય માત્રજ લખીને બતાવીએ છીએ—

શ્લોક વાર્ત્તિક વાવાદ પૃ ૬૩૨ થી ૩૩ મા—શ્લોક ૭૫ થી ૮૦ સુધીનો ભાવાર્થ—

અવયવોથી અવયવી અત્યંત ભિન્ન નથી, પણ ભિન્ના ભિન્ન રૂપ છે કેટલાએક વિદ્વાનોએકાત ભિન્ન અને કેટલાએક અભિન્ન, મિદ્ધ કરવાને યુક્તિઓ ઉપર યુક્તિઓ બતાવી રહ્યા છે પરંતુ આજસુધી એ નિશ્ચય ન થઈ શક્યો કે, કોનો તાક્ષ મત્ય, અને કોનો અસત્ય, તેથી બન્ન એકાત પક્ષને, બાબુ પર મુકીને મન્યસ્થ ભાવનો સ્વીકાર કરવો એજ ઉચિત છે ટીકાકાર પાર્થ માં મિથ્યનો અભિપ્રાય એ છે કે—જે લોકો અવયવ અવયવી, એકાત ભિન્ન અવયવો અભિન્ન, માને છે તેજ લોકો અનેકાતનાતની નિદ્ધિ કરી રહ્યા છે તે બન્નેની યુક્તિઓ એવી છે કે નતો સત્ કહી શકાય, તેમજ નતો અસત્ કહી શકાય, તેથી એકાત રૂપની માન્યતાજ મિથ્યા છે

અહીં શકા કરવામાં આવી છે કે—અવયવ અવયવીને ભિન્ના ભિન્ન રૂપ માનવાથી, કોઈ પણ એક પક્ષનો નિશ્ચય ન થાય તો, સમય જ્ઞાનની પેઠે અપ્રમાણિકપણુ રહેવાથી બ્રાત જ્ઞાનજ રહે

જેમ કેઈ ઠાકામાં ગ્યાણુ હશે, કે પુરૂષ હશે, બેમાથી એકનો નિશ્ચય ન થવાથી અપ્રમાણિકતાજ રહે છે

આનાજ ઉત્તરમાં જણાવ્યું છે કે—પરંતુ માત્રજ સ્વરૂપજ અનેકાત છે, પણ એકાત રૂપજ છેજ નહીં જ્યાં અવસ્તુ રૂપ જ્ઞાનજ અનેક રૂપથી ભાન થાય, ત્યાં મશય હોવાથી અપ્રમાણિકતા થાય, પરંતુ અહીં તો વસ્તુનું સ્વરૂપજ અનેકાતપણાથી અગીકાર કરેલું છે, તેથી કહેવા વિચારમાં અપ્રમાણિકતા કે મહેલ રહી શકતો જ નથી કેમકે વસ્તુનું સ્વરૂપ એકાત રૂપજ નથી, પરંતુ અનેકાત રૂપજ છે તેના માટે (પૃ ૫૭ થી) શ્લોક વાર્ત્તિકના ૧૫૧૩૧માં શ્લોક ૨૧૬. ૨૨૦ નો આ લુલો—

વસ્તુ સર્વથા એકાત રૂપજ છે એવું ઈશ્વરે કહેલુંજ નથી કારણ વસ્તુ સર્વથા એકજ રૂપમાં રહે છે તેમાં કેઈ પ્રમાણજ નવો માટે વસ્તુ એક રૂપમાં

અથવા અનેક રૂપમા જે રૂપમા પ્રતીત થાય તેજ રૂપમા અગીકાન ઠગવી જોઇએ x

સર્વ વસ્તુઓમા-એક અનેક રૂપ પ્રત્યક્ષ દેખાઇ રહ્યા છે, છતાં એક અનેકને ભિન્ન ભિન્ન રૂપ ગતાવસ્થાનો પ્રયત્ન કરવો, એ શુ પ્રત્યક્ષમા વિરોધ નથી ?

એજ પ્રમાણે અભાવ પ્રકરણમા વસ્તુને સત્ અમત ઉલ્લેખ રૂપ ગતાવીને અનેકાતવાદનેજ ગતાવેલો છે જુવો ૫ ૮૭૬ માં શ્લોક ૧૨ માનો ભાવાર્થ (૫ ૫૮) વસ્તુ સ્વરૂપથી મત છે, અને ૫૭ રૂપથી અમત છે, અને સ્વરૂપ પર રૂપની અપેક્ષાથી ઉલ્લેખ રૂપ પળ છે

કેમકે-ઘટ પોતાના સ્વરૂપની અપેક્ષાથી અતૂજ છે, અને પર એટલે પટની અપેક્ષાથી અમત રૂપ છે ઈત્યાદિ

તે સિવાય આકૃતિવાદના પ્રકરણમા-વસ્તુને બેઠા બેઠા, ઝીડનેકત્વ, સામાન્ય વિશેષ, અને નિત્યાનિત્ય રૂપ મતારના પડિત કુમારિક નદ જૈનોના અનેકાતવાદને પ્રત્યક્ષ પછે પ્રુપ્રુ માન આપેલું છે જુવો ૫ ૫૪૬ થી ૫૪૮ સુધી શ્લોક ૫ થી ૧૧ સુધીનો ભાવાર્થ નીચે મુજબ--

સર્વ વસ્તુઓમા અતુટ્તિ-અને વ્યવૃત્તિ-સામાન્ય વિશેષ રૂપથી જ થાય છે, તે વિના તે વસ્તુમા વસ્તુપણુજ નથી તેમજ એક ધીજની અપેક્ષાથી નિત્ય અને અનિત્ય પણ છે, ભિન્ન અથવા અભિન્ન પણ છે, કેમકે એક વિના ધીજની મિલ્લિજ નથી થતી સામાન્ય વિના વિશેષ, અને વિશેષ વિના સામાન્ય, એક ધીજની અપેક્ષા વિના તે સમવાના નૂનગ જેવાજ દેખાય છે માટે સામાન્ય અને વિશેષથી અત્યંત ભિન્ન સ્વરૂપની, દુનિયામા ઢાઇ વસ્તુજ દેખાતી નથી, તે પછી સામાન્ય અને વિશેષ એ બન્ને જુદા જુદા સ્વરૂપથી કેવી રીતે માની શકાય ? ૧૧

આના માટે આગળ ૫ ૫૬૦ માનો પાગમો શ્લોક--

एव च पारहृष्या भिन्नं विचित्रं रूपं

कनचिद्व्याप्तवेद्यं ना त्वचाम्य वेदयित॥ ૫ ॥

ભાવાર્થ--એજ પ્રમાણે વસ્તુએ મા-લેખબેઠા, એ-ત્વ અનેકત્વ આદિની જે પ-પના કરવી તે, સર્વથા છાંડી દેવી જોઇએ કેમકે કોઇ અપેક્ષાથી વસ્તુમા બન્ને સ્વરૂપથી એકપણુ દેખાય છે, તે કાંઈ અપેક્ષાથી વસ્તુમા અનેકપણુ પણ પ્રત્યક્ષ પછાથી દેખીએ બીજી

જેમજે-અનેક ગાયોમા ગાયના નરરૂપની મિનનપાત્ર ઠાઈ પણ દેખાતુ
થી, તેથી તે યાદી એકજ નરરૂપની છે પણ કાલી ગાય, મેલી ગાયની અપેક્ષા
નુ મિનન નથી? કહેવુજ પડશે કે મિનન છે

બીજી વાત એ છે કે-એકજ પદાર્થ મોટાની અપેક્ષાથી નાનો ગણાય,
ને બીજા નાનાની અપેક્ષાથી તેજ પદાર્થ શુ મોટો ગણાતો નથી? કહેવુજ
ડો કે મોટો ગણાય છે

આની ગીતના બધા વિચારોમા વિરોધાપાની વાતજ કયા નહે છે

ઉપર પ્રમાણે પદાર્થોનુ નરરૂપ બતાવતા રહિત કુમારજિભટ્ટે, તેનોના
નિકાતવાદનુ સમર્થન કરી બીજા એકાતવાદીઓને શિક્ષા દેવામા આશુ નુ
ધુ છે?

(પૃ ૬૧ થી)

શાસ્ત્ર દીપિકા

મીમાંસા દર્શન પર શાસ્ત્ર દીપિકા નામનો એક ઉત્તમ ગ્રંથ-પાર્થસાર
મેંદ્રે લખ્યો છે તેમા પણ અનેકાતવાદનો ઉલ્લેખ-જગો જગો પર પડિત
મારિસ બટ્ટની પેઠેજ દેલો છે, એટલુજ નહી પણ અનેકાતવાદની મુખ્યતા
બી એકાત પક્ષીઓનુ ખડન પણ માગી રીતે કરેલુ છે

પ્રથમ અવયવ અવયવી, અથવા કાર્ય કારણનો ભેદ ભેદ બતાવતાં
જણાવ્યુ છે કે—

અવયવોની અવયવી નતો એકાત મિનન છે, તેમજ નતો અભિનન છે,
તેનુ મિનના મિનન રૂપજ છે જેની રીતે ભેદ અનુભવ મિદ્ધ છે, તેવીજ રીતે
મલેદ પણ સિદ્ધ રૂપજ છે, તથા બન્ને પક્ષનો સ્વીકાર કરીયે ત્યારેજ યથાર્થ
અવયવોની ગતિએ

એટલાજ માટ એકાત ભેદ અને અભેદના માનવાવાળા-વેશેગિય તેમજ
હિંદુ દર્શના નિદ્ધાતમા ગણ્યુ તાનો અનુભવ કરતા-પાથ સાર મિદ્ધ પૃ ૪૧૨
મા લેજો છે તેનો કિચિત નાગ—

તેચો લખ છે કે—અવયવની અવયવી અથવા કારણથી કાર્ય એકાત
મોન અથવા અભિનન અગો માનતાજ ની, કિંતુ કલય રૂપજ મા પીએ છિએ
ને જેવી રીતે મા પીએ છે—કેઈ અપેક્ષાથી મિનન, તો ઢોડ અપેક્ષાથી અભિનન,
માન્ય કરવુ તેજ યજાર્જ ન એ કારણથી કાર્ય મિનન માનવામા આવે તો તતુ
એવી પટ મિનન દેખાવો મેંદ્રેજ તેમજ અવયવોની અવયવો એટલ અનુધોના
માથ પગ પણ તુન દેખાવા નોડજ, ત તા નર્વા શુન દેખાતા ના, તેથા

એજ સિદ્ધ છે કે વારણ્યમાં કાર્ય સર્વથા ભિન્ન છે નથી એ સર્વથા ભિન્ન માનવામાં આવે તો-આ કાળજ અને આ કાર્ય, એવો જે લોક વ્યવહાર છે તેનો પણ લોપજ થઈ જાય તેજ પ્રમાણે પુરુષમાં જે કાળ પા આદિને વ્યવહાર છે તે પણ ટકી શકતો નથી આ અનુભવ સિદ્ધની વાતોમાં જે ભ્રાંતિ છે તેજ મોટામાં મોટી ભ્રાંતિ છે

માટે એજ સિદ્ધ છે કે-અવયવ અને અવયવીમાં, તેમજ કારણ અને કાર્યમાં, ભેદ અથવા અભેદ એ બંને ધર્મો પ્રમાણિત અનુભવનીજ સિદ્ધ છે

એજ પ્રમાણે-ભ્રાંતિ વ્યક્તિમાં, એકાત ભેદ અથવા અભેદની માન્યતા છે તે પણ અધોગજ બનાવી છે કેમકે-ભ્રાંતિ વ્યક્તિ એક રૂપથી હેખાતી અભિન્ન છે, તેમજ યુક્તિઓ દ્વારા ભેદ પણ બતાવી શકાય છે તેથી એકાત અભેદ અથવા ભેદ રૂપની માન્યતા છોડી દઈને, ભેદ ભેદ ૩૫-અનેકાત રૂપની માન્યતાજ અનુભવથી નિષ્ક્રિય રૂપની છે જોનોગતો મૂનમાંથી વસ્તુઓનું સ્વરૂપ અનેકાત પણ થી સ્વીકારણ છે તેથી તેના હાથજ થી શક નેતુ કોન છે ?

પાર્થમાર મિશ્ર કહે છે કે અનેકાતમાં વિરોધ નથી

જોનો તો મૂલમાંથીજ કહેતા આવ્યા છે કે-બધાએ પશરો દ્રવ્યથી નિત્ય છે અને પર્યાય રૂપથી અનિત્ય છે એજ પ્રમાણે ધર્મ ધર્મી, ગુણ ગુણી, કાર્ય કારણ એકાત ભિન્ન નથી પણ ભિન્નાભિન્ન સ્વરૂપથી અનેકાત સ્વરૂપના જ છે

જોનોના આ અનેકાતવાદ ને શકરાચાર્ય આદિ એકાત પક્ષના વાદીઓ એ-કોઈએ હેનમત પ્રનામ, તો કોઈએ મશયવાદ, કોઈએ અનિશ્ચિતવાદ કહી ખડન કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ જોનો તેના ઉત્તરો સત્ત્વજ આપતા ગયા હતા

તે બધી વાતોનો વિચાર છોડી દઈને જે પડિતો અનેકાતાદના ખગ રહસ્યને મમજી ને એકાત મતવાદીઓને ઉત્તર આપવાનો પ્રયત્ન કરેલો છે તેનાના પાર્યંનાજ મિશ્ર-શા દી પૃ ૪૬૩ । ૪૮૪ મા જે ઉત્તર આપ્યો છે તેજ ઉત્તર અમે વખીને બતાવીએ છિએ કે જેથી ઘણાઓને તે પ્રદેય રૂપેજ નિવડશે

નનુ વિદ્વાં મેદમદૌ ક્યમેકન મ્યતામ્ ?

ઈત્યાદિકનો-ભાવાર્થ-(શકા) અવયવ અવયવી, દ્રવ્ય ગુણ, ભ્રાંતિ વ્યક્તિ, ભિન્નાભિન્ન, ઉભય ૩૫થી કેવી રીતે માની શકાય ? કેમકે ભેદ અને અભેદ એ બે વિરોધી છે તેથી એક સ્થાનમાં કેવી રીતે નહીં શકે ? જ્યાં અભેદ છે ત્યાં ભેદ રહી શક નહીં, તેથી-દ્રવ્ય ગુણ ભ્રાંતિ વ્યક્તિ, કાર્ય કાળજ, ભેદા ભેદ રૂપ ઉભય માનવા તે યથાર્થ નથી

(અમાધાન) પ્રથમતો એકાતવાદીઓની આ તર્કજ્ઞ સથાર્થ નથી, કેમકે જાતિ, વ્યક્તિ, દ્રવ્ય ગુણ, કારણ કાર્ય, આદિમા ભેદભેદ નુ રહેવું તે સદેહ વિનાનું છે

જેમકે ‘આ’ યાદી છે, ‘આ’ યાદી નથી એવા જે વાક્યો છે, તે વિરોધી ગણાય પરંતુ ભેદભેદમા તેવું નથી, તો પછી વિરોધી કયાથી ?

તાત્પર્ય એ છે કે—જે એક બીજાનો નાશ કરનાર હોય, તે વિરોધી ગણાય, જેમકે પ્રકાશ છે તે અધકારનો વિરોધી છે તેવો ભેદભેદ નથી કિંતુ એક એક ની અનુક્રમતાવાળા હોવાથી સહચારી છે, પણ તે ભેદભેદ વિરોધી નથી ભેદભેદમા માત્ર શાબ્દિક વિરોધ છે પરંતુ આર્થિક વિરોધ બિવકુલ નથી

ઉદાહરણ એ છે ઠ—આ ગાય છે, એટલા શબ્દ માત્રથી—વિશેષ અને સામાન્ય એ બન્ને પ્રકારનું જ્ઞાન સહજ થી જ થઈ શકે છે, આમા વિરોધની વાત જ કયા છે ?

સસ્કૃતમા—દય-ગો ઇય એટલે આ ગાય, વ્યક્તિ વિશેષનો અને ગૌ શબ્દથી સામાન્ય જાતિની પ્રતીતિ થાય છે

આથી એ સિદ્ધ છે કે—પદાર્થ સામાન્ય વિશેષ ઉભય રૂપના હોવા છતાં, જાતિ વ્યક્તિનો અભેદ બોધ થાય છે બીજો વિચાર એ પણ છે કે—જાતિ વ્યક્તિનો ભુદો ભુદો વિચાર કરવાથી ભેદપણનો પણ બોધ થાય છે, એથી એજ નિદ્ધ છે કે—જાતિ વ્યક્તિ આદિમા, ભેદ અને અભેદ એ બન્ને પ્રકારની પ્રતીતિ, સદેહ ગ્રહિત થવાથી તે બન્નેમા કોઈ પ્રકારનો વિરોધ જનાતોજ નથી

તેથી અપેક્ષાથી ભિન્ના ભિન્નની માન્યતા છે તેજ સથાર્થ છે, પરંતુ એકાત પક્ષ સથાર્થ નથીજ

બીજા પ્રકારથી વિગ્રાધનો પરિહાર (શા દી પૃ ૩૬૪ થી)

નદાય જાતિ વ્યક્તિમાં એકજ રૂપથી ભેદભેદ માનીએ તો શકા રહે, પરંતુ ભેદ ભુદા પ્રકારથી, તેમજ અભેદ ભુદા પ્રકારથી, માનીએ તો શકા પણ રહી શકતી નથી, હ્રસ્વત્વ અને દીર્ઘત્વ આ બન્ને ધર્મો વિરોધીજ છે, છતાં પણ એક સ્થાનમા ગ્રહી શકે છે, જેમકે—એક વસ્તુનેજ નાનાં મોટી કહી શકીએ છિએ જેવી રીતે બીજી મોટી વસ્તુની અપેક્ષાથી તે નાની છે, તેવીજ રીતે નાની વસ્તુની અપેક્ષાથી તે મોટી કહી શકાય છ તેથી નાના મોટા બ ને ધર્મો એકજ સ્થાનમા ગ્રહી ગઈયા મનાય કે નહીં ?

ધર્મ ધર્મી આદિનો—ભેદભેદ (શા દી પૃ ૩૬૫)

જાતિ વ્યક્તિની પેઠે-દ્રવ્ય ગુણ, ધર્મ ધર્મી અવયવ અને અવયવી, પશુ પરસ્પર ભિન્ના ભિન્ન છે-દ્રવ્ય રૂપ ધર્મીના આદિરૂપ ધર્મોની એ પેક્ષાથી રૂપાદિકોની માથ લોહ અને સ્વરૂપ-દ્રવ્યની અપેક્ષાથી અલેદ છે એજ પ્રમાણે સ્વરૂપનો અપેક્ષાથી અવયવોથી અવયવી અભિન્ન, અને અવયવોતરની અપેક્ષાથી ભિન્ન, તેથી ભિન્ના ભિન્ન ઉભયરૂપ જ છે

જે પ્રમાણે વિરુદ્ધ સ્વભાવ વાળા-હૃસ્વત્વ દીધ ત્વાદિ ધર્મોની અપેક્ષાભેદ થી અવિરોધ પછે એક જગા પર સ્થિતિ માની શકીયે છે, એજ પ્રમાણે પ્રતીતિ બાકીથી તેમજ એક જગા પર રહેવું પશુ સ્વીકારી શકાય છે

તેજ પ્રમાણે અપેક્ષાભેદથી ભેદભેદની એક જગા પર સ્થિતિ માનવાગા પશુ કોઈ હરકત આવી શકતી જ નથી કેમકે પ્રતીતિ બન્ને સ્થાનોમા એક સરખી છે

આક્ષેપાતરતુ સમાધાન (શા દી પૃ ૩૯૬)

શકા-જાતિ વ્યક્તિ ને એક અથવા અભિન્ન માનવા તે કોઈ પ્રકારથી ઉચિત નથી ' કેમકે-જાતિ વ્યક્તિ આપસમા ભિન્ન સ્વભાવ રાખવાવાળા પદાર્થ છે જાતિ-અનુગત-સામાન્ય-વ્યાપક સ્વરૂપ છે અને વ્યક્તિ-વ્યાવૃત્તિ-વિશેષ વ્યાખ્ય રૂપ છે જાતિ નિત્ય છે વ્યક્તિ અનિત્ય છે તથા જાતિ ઉત્પત્તિ વિનાશ થી રહિત છે અને વ્યક્તિ ઉત્પત્તિ વિનાશવાળી છે તેથી એ બન્ને પદાર્થ એક અથવા અભિન્ન માની શકાય તેમ નથી

સ સાગમા એવું કહિ દેખ્યું કે-એકજ વસ્તુ સામાન્ય રૂપ પશુ હોય અને વિશેષ રૂપ પશુ હોય નિત્ય પશુ હોય અને અનિત્ય પશુ હોય તથા ઉત્પત્તિ વિનાશથી રહિત પશુ હોય અને ઉત્પત્તિ વિનાશ વાળી રહુ હોય

એવું તો કહિ નહીં બની શકે કે પરસ્પર વિરોધી ધર્મ પશુ એક સ્થાનમા રહી શકે, જો એમ જ હોય તો અગ્નિમા પશુ શીતતાની પ્રતીતિ થવી જોઈએ

એવી માન્યતાથી તો આખી જગતના પદાર્થોમા મ કન્તાનો જ પ્રસાદ થઈ જશે

જાતિ પણ અનિત્ય અને વિનાશી થઈ જશે, તેમજ વ્યક્તિ પણ નિત્ય તેમજ અવિનાશી કરશે, માટે પરસ્પર વિરુદ્ધ સ્વભાવ રાખવાવાળા પદાર્થો ને અલેદ માનવા તેતો યથાર્થ નહીં કહી શકાય

ઉપર પ્રમાણે જાતિ વ્યક્તિ ને સર્વથા ભિન્ન માનવા વાળાઓ આ આગા આક્ષેપનું સમાધાન તા હુવા-પ્રાય માત્ર મિથ્ય-કહે છે કે અમારા મતમા

એવા પ્રકારનો દોષ કોઈ પણ આવી શકતો જ નથી. આ જોતાં વસ્તુમા વસ્તુ પણ જ એ છે કે તે અનેક પ્રકારના આકારો ને ધારણ કરવાવાળા હોય.

અથવા એમ પણ કહી શકીએ કે—સમારની બધીએ વસ્તુઓ અનેક પ્રકારના આકારોને ધારણ કરીને જ જોવાની છે અનેક પ્રકારના આકાર—સ્વરૂપ ધર્મનું જોવા તેજ વસ્તુમા વસ્તુપણ છે.

એટલા માટે વસ્તુ દોષ આકાર સ્વરૂપથી નિત્ય, અને કોઈ આકારથી અનિત્યત્વાદિ ધર્મોને ધારણ કરીને જ જોવાની છે તેથી વિરોધની કોઈ આશંકા જ નથી એટલાજ માટે—આકાર (સ્વરૂપ—અપેક્ષા) ભેદથી વિરુદ્ધ સ્વભાવિ ધર્મોનું એક સ્થાનમા સમાવેશ શુદ્ધો સદ છે, જેમકે એકજ દેવદત્તાની વ્યક્તિત્વ. અપેક્ષા ભેદથી—પિતૃપણ અને પુત્રપણ એ બન્ને વિરાધી ધર્મ મુગમપણાથી જ નહીં શકે છે (યજ્ઞ દત્તના અપેક્ષાથી તેમા પિતૃપણ અને વિષ્ણુ દત્તાની અપેક્ષાથી પુત્રપણ) વળી જુવો કે એકજ ઘટ પદાર્થમા અવયવોની અપેક્ષાથી અનેકપણ અને અવયવોની અપેક્ષાથી એકપણ, એ બન્ને વિરોધી ધર્મોનો સમાવેશ થએલો દેખીએ છીએ.

તેજ પ્રમાણે જાતિ વ્યક્તિત્વમા પણ અપેક્ષા ભેદથી નિત્યાનિત્યત્વાદિ ધર્મોની મત્તા પડેલી જ છે જાતિ પણ વ્યક્તિત્વ રૂપથી અનિત્ય અને વિનાશી નહીં શકાય છે એજ પ્રમાણે વ્યક્તિત્વ પણ જાતિ રૂપથી નિત્ય અને અવિનાશી નહીં શકાય તેમ છ.

એજ પ્રમાણે કાય પણ કારણ રૂપથી મત્, અને કારણ ત્રાય રૂપથી અસત્ કહી શકાય છે આ વાતમા અનિશ્ચની કેઈ શંકા જ રૂપાતી નથી.

એ વિના જાતિ વ્યક્તિત્વ આદિમા અભેદ ૧૧ પેઠે ભેદ પણ જોવા છે નિત્યા નિત્યનો પેઠે તેમા વ્યાપકપણ અને અવ્યાપકપણ પણ નમજી લેવું જોઈએ અર્થાત્ જેવી ગીત જાતિ વ્યક્તિત્વમા અપેક્ષા ભેદથી નિત્યા નિત્યત્વાદિ ધર્મોની સ્થિતિ નિર્ધારિત હોય છે, તેજ પ્રમાણે જાતિ રૂપથી વ્યક્તિત્વ પણ વ્યાપક, અને વ્યક્તિત્વ રૂપથી જાતિ પણ વ્યાપ્ય છે.

મહાનતિ કુમારિલ અને પાંચમાન મિશ્રના લેખોની જોઈ જ વસ્તુ નિત્યા નિત્ય, સિન્તા સિન્તા, એક અને અનેક ડેવા પ્રકારે કહી અથવા માની આ વાતથી તેમજ એક વસ્તુમા પરસ્પર વિરુદ્ધ ધર્મોની સ્થિતિને સ્વાભાવિક અને નિયમ સિદ્ધ બનાવવાવાળા અપેક્ષાવાદના મિદ્ધાન પર જે પ્રકાશ પડે છે, તેથી જૈન દર્શનના અનેકાવવાદનું મહત્ત્વ સારી રીતે જાણી શકાય છે એવાજ વિચારોથી

જેન વિદ્વાનોએ અનેકાતવાદને અર્થ દર્શન મમ્મત નહો છે x અને પ્રત્યેક દર્શનમા તેના ખીજને માન્યુ છે

૫ ૭૮ થી

વૈજ્ઞેષિક દર્શન

જેન દર્શન કોઈ પણ વસ્તુને—એકાત પણે સામાન્ય અથવા વિશેષ રૂપથી ન માનતા સામાન્ય વિશેષ ઉભય રૂપથી જ માને છે એ સિદ્ધાત વૈજ્ઞેષિક દર્શનના મહર્ષિ કણ્ણદે અર્થથા ત્રીકાર્થો નથી, તોપણ કામ પુનતો તો ત્રીકા વેલોજ છે એટલુજ નહી પણ કોઈ જગો પર તો પૂર્ણ પમાથી સ્વીકારેલો છે

કણ્ણદપિએ—સામાન્ય અને વિશેષ એ બેને સ્વતઃ પદ્ધતિ માન્યા છે તેમા સામાન્યને ‘પર’ અને ‘અપર’ એમ બે બેદ કરીને—પરને મત્તા અને અપરને સામાન્યતા નામથી બે ભેદ પાડ્યા છે તેમા સત્તાને કેવલ સામાન્ય રૂપથી જ સ્વીકાર કર્યો, અને અપર સામાન્યને સામાન્ય વિશેષ ઉભય ઉપના બતાવ્યા—તથા—

દ્રવ્યત્વ ગુણત્વ ક્રમત્વચ સામાન્યાનિ વિશેષાથ

(વૈ સુ અ ૧ આ ૨ સુ ૫) એના પર પ્રશસ્તપાદ લાખ્ય છે—તેમા એવો ખુલાશો કર્યો છે કે—સામાન્ય કેવલ સામાન્ય રૂપજ નથી કિંતુ વિશેષ રૂપ પણ દ્રવ્યત્વ, ગુણત્વાદિ રૂપ સામાન્યમા નત્તાની અપેક્ષાથી વિશેષત્વ, અને પૃથિવી ત્વાદિની અપેક્ષાથી સામાન્યતા એ બન્ને જ ધર્મ વિભિન્ન નહે છે

એ વાત ફરી પણ સ્પષ્ટ કરીને બતાવેલી છે—

મામાન્ય વિશય કતિ બુદ્ધયડપ

(અ ૧ આ ૨ ૩)

ભાવ્યમાનો ભાવાર્થ—દ્રવ્યત્વ પૃથિવીત્વની અપેક્ષાથી સામાન્ય, અને સત્તાની અપેક્ષાથી વિશેષ છે, એટલાજ માટે સામાન્ય વિશેષ ઉભય રૂપ છે

— ઉપસ્કાન્ના કર્તા શકર મિથ્ર પદુ ઉપસ્કાન્ના એજ વાતને જણાવે છે

(વૈ ૬ ગુજ્ઞાતિ પ્રેમ પૃ ૫૨, પૃ ૫૩, પૃ ૬૩ માં બુવો)

૫ ૮૦ થી

પદાર્થમા સત્ત્વા સત્ત્વ

કેા પણ પદાર્થ એકાત રૂપથી મત્ અથવા અમત્ છેજ નહી જેવી રીતે સત્ છે તેવી રીતે અસત પણ છે એવી માન્યતા જેન દર્શનની છે તે પદાર્થમા મત્ત્વ અને અમત્ત્વ એ બનેજ ધર્મોની મત્તા માને છે તેમના મતમા ધન મત્ત્વ પણ છે અને અસત્ત્વ પણ છે અથવા એમ પદુ ઠીકી શકાય કે—ધટમા

એમ સત્ત્વ રહેલો છે તેમ અસત્ત્વ પણ રહેલો છે. યદ્યપિ ઉપની ઉપરી દેખવાથી આ વાત યાદ વિલક્ષણ અને મદેહ જેવી જણાય છે, પરંતુ જન ઉઠા ઉતારીને વિચાર કરીએ તો આ મિદ્ધાત ઘણેજ વ્યવસ્થિત અને વસ્તુ સ્વરૂપને નર્વથા અનુકુલ પ્રતીત થશે ઘટ છે અને નથી, એનો તાત્પર્ય એ નથીકે, ઘટ જે રૂપથી

સર્વ મસ્તિ સ્વરૂપેણ, પરરૂપેણ નાસ્તિચ ।

અન્યથા સર્વસત્ત્વ સ્વાત્, સ્વરૂપસ્યા પ્યડસમ્ય ॥

છે તે રૂપથી છે તે રૂપથી નથી કિંતુ એનો અર્થ એ છે કે-ઘટ પોતાના સ્વરૂપની અપેક્ષાથી તો છે, અને પર રૂપની અપેક્ષાથી નથી, એજ માટે સ્વરૂપના અપેક્ષાથી અસ્તિત્વ, અને પર રૂપની અપેક્ષાથી નાસ્તિત્વ, એમ અસ્તિત્વ નાસ્તિત્વ એ બનેજ ધર્મ પદાર્થમાં પોતાનો અત્તાના પ્રમાણિક રૂપથી જ્ઞાન કરાવતા હુવા ઘટાદિ પદાર્થને મહકમત્ ઉભય રૂપ નિદ્ધ કરી રહ્યા છે એ ઘટને સ્વરૂપની પેઠે પર રૂપથી પણ સત્ત્વ માં રીએ તારે તો તે પદ રૂપથી પણ સત્ત્વ કે, ત્યારે તો વસ્તુને જે નિયત સ્વરૂપ છે તે જાગી જાય, અને ઘટપદમાં જે લેહ દષ્ટિગોચર થાય છે તેનો પણ ઉછેદજ થઈ જાય, એટલા માટે સ્વરૂપ રી અપેક્ષાથી મત્ત અને પર અપેક્ષા રૂપથી અસત્ત એ પ્રમાણે મહક મત્ત ઉભય રૂપથી પેણ પદાર્થને કહેવા તે પણ યુક્તિત યુક્ત છે એ પ્રમાણે જૈન વિદ્વાનોનું કહેવું, અને માનવું છે

વસ્તુના મહકમત્ સ્વરૂપમાં જે વિચાર ઉપર જતાઓ છે તેનો ઉદ્દેશ અન્યોન્યાભાવના નિરપણમાં મહર્ષિકણ્ઠ અને તેમના અનુયાયી અન્ય વિદ્વાનોએ પણ કરેલો છે તથાહિ—(૧) સમાડ્યત્ (૨) ચચ ચડસદાકુદસત્ । (વેદ અર્ણવ ૧-૧)

ઉપસ્કારકારે જાણેલા જાને સુનો લાવાથ—પૃ ૩૧૩ અને પૃ ૩૧૫ માનો જતાવીએ છીએ—

શકર મિશ્રનો ઉપસ્કાર અને લાખ્ય જાને વ્યાખ્યાકર્મો તાત્પર્ય એ છે કે-ઘટ પોતે પોતાના સ્વરૂપથી તો છે, અને પદ રૂપની નથી અથ્વા પોતાના સ્વરૂપથી મત્ત અને જો રૂપથી અસત્ત છે તો કથાનો તાત્પર્ય એજ વધે કે-ઘટાદિ પદાર્થમાં પોતાના સ્વરૂપની અપેક્ષાથી સત્ત્વ અને પદાદિ પર રૂપની અપેક્ષાથી અસત્ત છે

આ જાને પ્રકારના લેખોથી એ નિદ્ધ વચુકે-પદાદિ પદાર્થમાં સ્વરૂપ અને પર રૂપથી સત્ત્વાકસત્ત્વ જાનેજ નહેવા છે

ન્યાય દર્શનમાં અનેકાતાનું મરણ છે—પૃ ૮૩ બી.

ગૌતમ પ્રણીત ન્યાય દર્શન-ભાષ્યકા-વાત્સ્યાયન મુનિએ (૧-૧-૪૧) સૂત્રના ભાષ્યમાં લખ્યું છે તેનો કિચિત્ ભાવાર્થ—

પક્ષ પ્રતિપક્ષના વિચારથી જે પદાર્થનો નિર્ણય થઈ જાય તેણે નિર્ણય કહે છે પરંતુ આ વિચાર કોઈ ધર્મીમાં વિરુદ્ધ ધર્મોના વિષયમાંજ છે જે ઠેકાણે ધર્મી સામાન્યમાં વિરુદ્ધ ધર્મોની મત્તા પ્રમાણિક રૂપથી સિદ્ધ હોય તે ઠેકાણે સમુચ્ચયજ માનવું જોઈએ કેમકે-પ્રમાણિક રૂપથી જોવુંજ સિદ્ધ છે અર્થાત તે ઠેકાણે પરસ્પર વિરુદ્ધ બન્નેજ ધર્મોનો સ્વીકાર કરવો જોઈએ

આ સિવાય (૨-૨-૬૪) આ સૂત્રના ભાષ્યમાં જાતિનું લક્ષણ કરતા પોતે લખે છે તેનો ભાવાર્થ—

જાતિ ડેવલા સામાન્ય રૂપ પણ છે, અને સામાન્ય-વિશેષ-ઉભય રૂપ પણ છે,

દ્રવ્યોનો આપસમાં ભેદ જ્ઞેતા જે સામાન્ય બુદ્ધિને ઉત્પન્ન કરે (અર્થાદિ લક્ષણોવાળી) તે ડેવલા સામાન્ય જાતિ છે અને જે નાઇનો તે આપસમાં અલેહ અને કોઈની માથ લેહને માનિત કરે તે સામાન્ય વિશેષ ઉભય રૂપ જાતિ છે

એજ જાતિ પદાર્થને કેવલ સામાન્ય અને સામાન્ય વિશેષ ઉભય રૂપ સ્વીકાર કરવો તે અનેકાંતાનું મરણ નથી તો પછી આ બીજું શું છે ?

ન્યાય દગનની વૈદિક વૃત્તિ.

પૃ ૮૫ થી

ન્યાય સૂત્રોપર વાત્સ્યાયન ભાષ્ય વિના ન્યાય વાત્તિક, તાત્પર્ય ટીકા, તાત્પર્ય પરિશુદ્ધિ, જનત વૃત્તિ, અને ન્યાય વૃત્તિ આદિ પ્રાચીન વ્યાખ્યા મથ ઉપર્યંધ્વાર્થાએ છે તેમજ અર્વાચી ૧ વિદ્વાનોએ પણ સરકૃત તથા હિંદી ભાષામાં ન્યાય દગન પર મથ લખ્યા છે આ મથમાં વૈદિકમુનિ સ્વામિ હરિપ્રસાદ ઉદાસીનની લખેલી વૈદિક વૃત્તિ છે વૃત્તિ શું છે ખાસ, ભાષ્ય છે હરિપ્રસાદજીએ યાય, સાખ્ય, યોગ અને વૈશેષિક દર્શનોને પોતાની વૈદિક વૃત્તિઓથી મેલોબ્યા છે તેજ પ્રમાણે વ્યાસ દેવ પ્રણીત શ્રદ્ધ સૂત્રોપર પણ વૈદિક વૃત્તિ નામનો ભાષ્ય લખ્યો છે તે વૃત્તિમાં-નેકસ્મિન્નજ્ઞમવાત્ (૨૧ ૨૨ ૨૩) મા સૂત્રને આગળ રાખીને જન દર્શનના અને-તત્ત્વવાદના ખડનમાં ગ કર સ્વામીજીથી પણ બે પગલા આગલ ચાલ્યા છે

હરિપ્રસાદજી લખે છે કે-એ વિરોધી ધર્મ એક સ્થાન પર કોઈ પ્રકારથી પણ રહી શકતાજ નથી

જે મત છે તે અમત કદિ પણ નહીં ગણ્ય, અને જે અમત છે તે મત, નહીં કહી શકાય, એકજ વસ્તુમાં જ રવ ઓ અમત એ જાનને માનવા એનો શિક્ષકુવજ અજ્ઞાનના છે એટલા માટે એ મિદ્ધાત દોડ પ્રકાશથી પણ વિશ્વાસ કરવાને યોગ્ય નથી ઇત્યાદિ જૂઠા લખ્યું છે

પરંતુ હૈન દર્શનના અનેકાતવાદનું વાસ્તવિક અવસ્થા શું છે, વસ્તુનું સ્વરૂપ તેમને કેવા પ્રકારનું માન્યું છે, પરંપરા વિગતોની ધર્મોની સત્તાને તે એક વસ્તુમાં કેવા રૂપથી માને છે, અને જૈનોના મતજ્વળે લીન દર્શનિક વિદ્વાનોએ કેવા શુધિ પ્રતિપાદન અને નમરૂપ કયું છે, ઇત્યાદિક વાતોના વિચાર તો પૂરેના લેખોમાં કાઈ-તો કરતા આવ્યા છે, મન આગળ પણ એ વિષય ઉપર પ્રકાશ પાડીશું પરંતુ આ વૈદિક મુનિની જ જ્ઞાનના અનેકાતવાદના મિદ્ધાત આગળ કેવી રીતના હવી પડ્યા છે તેજ પ્રયત્ન બતાવીએ 'ઊંચે ઓજ વૈદિક મુનિએ એકજ વસ્તુને-મહદમત્ ઉચ્ચ રૂપમાં પોનેજ જો-શોના ગણદોમાં સ્વીકાર કર્યો છે તેનોજ પશ્ચિમ્ય અગ્રો પદ્ધતિને દર્શાવીએ તે વધારે કાશ દાયક થઈ પડશે.

તેમના લેખનો માવાર્થ એ છે કે-કર્મની જે ક્ષેત્ર ઉત્પન્ન થાય છે તે ઉત્પત્તિથી પૂર્વ મત છે કેવા અનત્ આ પ્રમત ઉપર પ્રથમ પૂર્વ પદ ૩૫ સુત્રનો ઉલ્લેખ કર્યો છે કે—

(૧) “નામગ્ર સજ સદ્ગત્સુ વજ્જતો વૈતમ્બ્યાન્” (૮૧.૧.૪૮)

ઇત્યાદિ અર્થાત્ ઉત્પત્તિની પૂર્વ-કન મર્થ ન તો વાસ્તવ છે, અને ન મત્ નહીં સત્ અમ જે ઉત્પત્તિથી પૂર્વ-મર્થને નવથા અમત્ રૂપમાં માનીએ તો-તત્તુઓથી પદ, મત્તિમાંથી પદ, અને તીલે લીજ તેવ, નાનિ ઉપર યવાનો જે નિયમ દેખીએ છિને તે પી ઉત્પત્તિ નહીં થઈ શકતી

જે પ્રમાણે અમત્ રૂપ પદ તત્તુઓની, અમત્ રૂપ પદ મત્તિમાંથી, અને આસત્ રૂપ તેવ તિલોલી ઉત્પન્ન થાય છે, તે પ્રમાણે તત્તુઓની પદ, મુનિમાંથી પદ, અને વાજુ-રતાની તેવ પદ ઉપર યવા જે, એ કેનક જેન તત્તુઓના પર, ઉત્પત્તિથી પૂર્વના પર્વમાં નહીં છે, તેમ મુનિમાંના પદ પર નહીં છે, તથા જે પ્રમાણે તિલોલા પ્રથમ તેજને ગ્રહણ કરે, તેમ વાજુ આગ્રિમાં પદ તેનો અભાવ છે, તો પદી માન્યું નુ છે જે કે તત્તુઓની જ પર, મુત્તિમાંથી જ પર, અને તિલોલીજ તેડ ઉત્પન્ન થાય જે અમતપત્તુ તો ત્રણ જગોના જુદા જુદા અને હોકમાં પર દેખીએ છિને કે જેને તેવ પી જાગ દેય છે તે નિવે નીજ પદીદ કદ છે જેને પદ જ ત્રણે હોક કે તે કુદા મત્તિમાં, અને કેવા બતાવશે

હાય છે તે વજુક-સૂત્રને જોવાતો ફર છે એ ઉત્પત્તિથી પૂર્વ કાર્ય સર્વથા અસત્ હોવા ત્યારે તો આ પ્રકારનો વિચાર હી નહોતો બેઠો, આથી માન્ય થાય છે કે ઉત્પત્તિથી પૂર્વ કાર્ય સર્વથા અસત્ નથી, તથા સત્ પણ નથી કહી શકતા, કેમકે એ સત્ રૂપ જ મા ઈ લક્ષણ ત્યારે તો તાર્યની, ઉત્પત્તિ જ નથી બની શકતી, જે સત્ છે તે ઉત્પન્ન નહીં થતું ઉત્પત્તિ વિનાગથી રહિત હોવા જ સત્નું લક્ષણ છે પરંતુ કાર્યને અમે ઉત્પ ન થતું દેખીએ છીએ, એટલા માટે તે સત્ પણ નથી તથા સદસત્ ઉભય રૂપ પણ કાર્યને નથી કહી શકતા કેમકે સત્ મત બંને આપસમાં વિરોધી છે જ્યાં એકની સ્થિતિ હોય ત્યાં બીજી નથી રહી શકેતો એટલા માટે ઉત્પત્તિથી પૂર્વ કાર્ય સદસત્ ઉભય રૂપ પણ નહીં છે

આ પૂર્વ પક્ષનું હવે મમાધાન કરે છે—

(૨) સિદ્ધાન્તમાહ-ઉચ્ચાદ કપય દર્શનાત
(અ ૪ બા ૧ સુ ૬૦)

આ સૂત્રની વ્યાખ્યાનો ભાવાર્થ-અર્થાત્-કાર્ય મા ઉત્પત્તિ અને વિનાશ એ બંનેની ઉપલબ્ધિ થાય છે, એટલા માટે કાર્ય સત્ અને અસત્ ઉભય રૂપ છે એ ઉત્પત્તિથી પૂર્વ કાર્યને સર્વથા અસત્ માનીએ ત્યારે તો, તેની ઉત્પત્તિ જ નથી થઈ શકતી, જે સર્વથા અસત્ છે તે ઉત્પન્ન કદી પણ નથી થઈ શકતું, અને ન ઉત્પન્ન થતું દેખાયું છે

શશશ્ચ ૧ સર્વથા અસત્ છે તેથી તે ઈ ઉત્પત્તિ કદી નથી થતી એજ પ્રમાણે કાર્ય પણ અસત્ રૂપ હોવાથી કદી ઉત્પન્ન નહીં થશે એમ એ તેને કાર્યને સર્વથા સત્ જ માની એ તો તેનો નાશ નહીં નહીં થશે જે ઉત્પત્તિથી પ્રથમ સત્ છે તે પછી પણ સત્ રૂપ જ રહેશે પરંતુ કાર્યને તો અમે દેખીએ છીએ કે તે ઉત્પન્ન પણ થાય છે અને વિનષ્ટ પણ થાય છે એથી સિદ્ધ થયું કે ઉત્પત્તિથી પૂર્વ કાર્ય નતો ભવથા સત્ છે, ન અસત્ છે ત્રિતુ સદસત્ ઉભય રૂપ છે

(૩) વિરોધ પશ્ચિત્ત-ઉપર કહી ચુક્યા છે કે-સત્ અસત્ આપસમાં અત્યંત વિરોધી છે તેમની એક સ્થાનમાં સ્થિતિ નથી થઈ શકતી તો પછી ઉત્પત્તિથી પૂર્વ કાર્યને સદસત્ ઉભય રૂપ કહેવું અથવા માત્ર, કેવી રીતે ઉચિત્ત મમજવું એકજો, એ શકાના મમાધાન માટે કહે છે—(૩) 'વુચિ મિદ્ધ તું નદુસત્' (અ ૪ બા ૧ સુ ૬૦)

આ સૂત્રની કરેલી વ્યાખ્યાના ભાવાર્થ-અર્થાત્ કાર્યને સદસત્ ઉભય રૂપ સ્વીકાર કરવું તે શુદ્ધિ નિશ્ચ-અનુભવ મિદ્ધ છે, જે વાત અનુભવ સિદ્ધ હોય તેણે, માનવામાં કોઈ સંકેત નથી હોતી ઉત્પત્તિથી પૂર્વ કાર્ય જે રૂપથી સત્ છે

તેજ રૂપથી જો તેણે અમત્ કહીએ તાગે તો મત્ અમત્નુ એક મ્થાનમા રહેવું ન પૂણ્ અની શકે, પરંતુ અમારૂં મંતવ્ય-તેણે નહીં છે એમે તો જે રૂપથી કાર્યને અત્ કહીએ છે તેજ રૂપથી તેણે અસત્ નહીં, કેવુ રૂપાત-થી અસત્ બતાવીએ છીએ, ઉત્પત્તિથી પૂર્વ કાર્ય, કાણ્ રૂપથી સત્ અને કાર્ય રૂપથી અમત્ છે શુ આ વાત અનુભવ સિદ્ધ નથી? શુ અનુભવ સિદ્ધનો પણ કદી અપવાપ થઈ શકે છે? એટલા માટે ઉત્પત્તિથી પૂર્વ કાર્યને સત્ એમ અસત્ ઉભય રૂપ માનવામા કોઈ હનકત નથી કાણ્ રૂપથી મત્ અને કાર્યરૂપથી અસત્ એમ મત્વા મત્વ બન્ને જ અપેક્ષા લેદથી ઉત્પત્તિથી પૂર્વ કાર્યમા માની શકાય છે એમા વિરોધની કોઈ આ શકા નથી

એ વિના વેદાત અને વૈશેષિ સૂત્રોની વૈદિક વૃત્તિયોમા આ સિદ્ધાતને એથી પણ અધિક રૂપથી પુષ્ટિ કરેલી છે જુવો પૃ ૯૧ થી અવકાશની મુકેલી ટીપમા નોંધ

‘વૈદિક મુનિશ્ણે ઉપરના લેખમા અનેકાતવાદના સમર્થનમા બાકી શુ રાખી છે? તેમને એકજ પદાર્થને અપેક્ષા કૃત લેદથી મહડસત્ ઉભય સ્વીકાર કર્યો છે તેજ પ્રમાણે જૈન દર્શનનો અનેકાતવાદ વસ્તુમા સત્વા સત્ત્વને માને છે તો પછી વૃથા આક્ષેપ કરવામા વિશેષ આતુરી શુ કરીને બતાવી?'

મુપ્રસિદ્ધ તાર્કિક રઘુનાથ શિરોમણિએ તો ત્યાં મુખી લખી દીધું છે કે-અર્થાત્ ઘટ રૂપથી પટ નથી, એ પ્રતીતિ જો લોકમા છે તો તેણે વૃહસ્પતિ પણ નહીં હટાવી શકે? તો જીભ શુ હટાવી શકવાના હતા? ॥

તથા વૃક્ષમા કપિસ યોગ અને તહડભાવ કપિસ યોગાડભાવ, એ પ્રમાણે ભાવ અને અભાવને અવછેદક લેદથી એક મ્થાનમા માનીને દીધિતિકારે પણ અનેકાતવાદના સમર્થનમા કાંઈ કમી રાખી હોય તેમ અમોને પ્રતીતિ નથી થતી

વેદાત દર્શનમા અનેકાતવાદ. પૃ ૯૪ થી

વેદાત દર્શનમા અનેકાતવાદની અર્થાં કોઈ જગો ૫૨ ૧૫૪ રૂપથી તો કોઈ જગોપર અપ્પદ રૂપથી લખાઈ તો જરૂર છે

વ્યાસદેવ પ્રણીત પ્રદ્ધ સૂત્રોપર, અનેક ભાષ્ય અને ટીકાઓ લખાઈઓ છે તેમા ભાસ્કરાચાર્ય વિરચિત પણ એક ભાષ્ય છે-તેમા “તતુ સમન્વયાત્” (૧-૧-૪) સૂત્રના ભાષ્યમા-લખ્યુ છે-વદ્યુક્ત મેદા મેદ્યો વિરોધે इति । तदभिधीयते अनिर्दिष्ट प्रमाण प्रमेय तत्त्वस्वद बोध्यम् ।

આ સૂત્રની કહેલી વ્યાખ્યાનો ભાવાર્થ—

બ્રહ્મનો જગતની સાથે લેદા લેદા માનવામાં જે એ દેહવાય છે ક-લેદા બેદને આપસમાં વિરોધ ॥ એટલા માટે લે-લેદા એક સ્થાનમાં નથી રહી શકતા તે આ વાત તેજ મનુષ્ય કહી શકે છે જે કે-પ્રમાણ પ્રમેયનાં તત્ત્વથી સર્વથા અનલિપ્ત છે વસ્તુમાં એકત્વ અમને જે પ્રમાણથી પ્રતીત થાય છે તેનાથી જે તેમાં નાનાત્વનું જ્ઞાન થાય તો પછી તેનો સ્વીકાર કેમ નહીં કરવો ? જે પ્રમાણથી સિદ્ધ છે તેમાં વિરોધની આશંકાજ કયાંથી ? પ્રમાણ દ્વારા સંસારની યો, મહિષી અને અશ્વાદિ ભવ વસ્તુઓ પરસ્પર ભિન્ના ભિન્ન રૂપથી પ્રતીત થાય છે વસ્તુ એકાત્મપણાથી ભિન્ન અથવા અભિન્ન રૂપ છે એવું કોઈ જગોપર પણ કોઈ પુરુષ જાતાવવાને સમર્થ નથી થઈ શકતો, સત્-જ્ઞેયત્વ અને દ્રવ્યાદિ સામાન્ય રૂપથી સર્વ વસ્તુઓ પરસ્પરમાં અભિન્ન છે, તથા વ્યક્તિ રૂપથી તેમનો પરસ્પરમાં લેદ છે એ પ્રમાણે લેદાલેદા ઉભય રૂપથી પદાર્થોની પ્રતીતિ થાય છે એમાં વિરોધ શો ? વિરોધ અને અવિરોધમાં પ્રમાણ જ તો કાણુ છે ? પ્રમાણ નુ રૂપથી વસ્તુમાં જેમ એકત્વનું જ્ઞાન થાય છે તેમજ તેમાં અનેકત્વ પણ અનુભવ સિદ્ધ છે એક વસ્તુ સદા એક રૂપમાં જ સ્થિત રહે છે, એ કોઈ ઇશ્વરનું કહેલું નથી અર્થાત્ એ કથન કોઈ પ્રકારથી પણ પ્રમાણિક નહીં કહી શકાય (શકા) જે પ્રમાણે શીત અને ઉષ્ણનો આપસમાં વિરોધ છે, તે એક જગો પર નથી રહી શકતા, એજ પ્રમાણે લેદાલેદામાં પણ વિરોધ અવશ્ય છે, તમો કેની રીને કહો છો કે લેદાલેદામાં વિરોધ નથી ? (ઉત્તર) એ અપરાધ તમારી બુદ્ધિનો છે, જે કે તમોને લેદાલેદામાં વિરોધ પ્રતીત થાય છે, વસ્તુનો એમાં કોઈ અપરાધ નથી. લેદાલેદાનો છાયા અને ધૂપની પેઠે ભિન્ન દેશ વર્તી થયું અને શીત કાગળની પેઠે વિરોધી થયું ઇત્યાદિ જે કથન છે તે કાર્ય કારણ રૂપ બ્રહ્મપ્રપચના માટે ઉપયોગ નથી થઈ શકતો, કેમકે શીતોષ્ણ અને છાયાતપમાં અધિકરણની ભિન્નતા છે અને બ્રહ્મ પ્રપચ રૂપ કાર્ય કારણમાં તે છે નથી, અર્થાત્ ત્યાં પરતો ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને પ્રવચ-વિનાશ એ ત્રણે નો જ આધાર બ્રહ્મ છે ઇત્યાદિ એટલા માટે બ્રહ્મ ભિન્ન અથર્થ અભિન્ન ઉભય રૂપ છે, એ સિદ્ધ થઈ ગયું કાર્ય રૂપથી નાનાત્વ લેદ, અને કારણ રૂપથી એકત્વ અલેદ એ જાને અનુભવ સિદ્ધ છે.

જેમ સુવર્ણ રૂપથી કટક કુડવનો આપસમાં અલેદ, અને કુડવ રૂપથી પરસ્પરમાં લેદ પ્રત્યક્ષ સિદ્ધ છે, એજ પ્રમાણે 'બ્રહ્મમાં પણ લેદાલેદાની સિદ્ધિ અનિવાર્ય છે

આના સિવાય ભારજારવાયે' બીજી પણ એક બે સ્થાનોમાં લેદાલેદાની ચર્ચા કરી છે

અભિક્તુ મેદ વિદેશાત્ (૨૧૧૧૨૦)

સૂત્રના બાંધ્યમા — “યથા વાડયત મિથો જીવો ન અવતિ તથા વક્ષ્યમ ।
નનુ મેદા મેદો કથ પરમ્પર વિસ્ત્રો સંમવતાં ૨ નૈવ દોષ—

પ્રમાણત છેવ પ્રતીયત્ કોચિરાધોડય મુચ્યત વિરોધ વાડવોધેવ પ્રમાણ વારણ મત ॥

(૫ ૧૦૨)

“મેદા મેદ્યોર્દિ મર્વપ્રમાણ મિથવા દુપપતિ ”

ઉપન્ના વાક્યોમા—પ્રશ્ન પ્રપચ અને છવ પ્રશ્નના બેદાબેદનો ઉદ્દેશ્ય
સ્પષ્ટપણે બતાવેલો છે —

“તથા “યુક્તે શબ્દાતરાષ ” (૦ ૩ ૧૮)

આ સૂત્રનો બાંધ્ય પૃ ૫૦૧ મા છે તેનો સાવાધ—અવસ્થા અને
અવસ્થાવાલાનો આપસમા અત્યત્ સેદ નથી । “શુકલ પટ ” અહીં શુકલ
અને પટ રૂપ ધર્મ ધર્મી, આપસમા અત્યત્ ભિન્ન નહીં છે કિનુ એક છે ।
અસારમા કોઈ દ્રવ્ય નિર્ગુણ નથી, અને કોઈ ગુણ દ્રવ્ય વિનાનો (સ્વતત્ર) નથી,
કિનુ દ્રવ્ય અને ગુણ માથેજ ઉપત્તય થાય છે, આ ઉપવચ્છિધજ લેદાલેદની
વ્યવસ્થાપક છે તથા કાર્ય કારણનો બેદાલેદ અનુભવ સિદ્ધ છે અનેક સ્વરૂપજ
લેદ છે જેમ સમુદ્ર રૂપથી જે (જલનો) અલેદ પ્રતીત થાય છે તેજ તરંગ
રૂપથી ભિન્ન ભિન્ન દેખીએ છિએ તરંગાદિની ઢોઢ પાપણાદિમા ઉપલ્લબ્ધિ નથી
થતી, એજ માટે તે બધી જલનીજ શક્તિયો છે શક્તિ અને શક્તિવાલાનો
બેદાલેદ ઉપલ્લબ્ધજ છે એટલા માટે મર્વ પદાર્થ એક અને અનેક તથા પરસ્પરમા
નતો અત્યત્ ભિન્ન છે, અને ન અભિન્ન, કિનુ ભિન્ના ભિન્ન છે એ વાતને મિદ્ધ
કરવાને, માટે બમારી પાસ તો—પ્રત્યક્ષ, અનુમાન અને આગમ એ ત્રણેજ પ્રમાણ
ઉપનિયત છે તમારી પાસ કોઈ પ્રમાણ નથી ઇત્યાદિ

આ સિવાય ભાસ્કરાચાર્યે—છવ પ્રશ્નનો જે લેદાલેદ માન્યો છે તેને પણ
તે સર્વથા યોક્તિત્તજ નથી માનેતા, કિનુ શ્રુતિ સિદ્ધ પણ બતાવે છે

તેમના બાંધ્યગુ તે સ્થલ પણ બાણવા યોગ્ય છે તેઓ કહે છે કે—એ
કહી નથી યદ્ શકેતુ કે સીના વચનની પેઠે શ્રુતિ વચનનો અનાદર કરી શકાય
ન્યાયે એક શ્રુતિ અલેદનુ કયત કરે છે અને બીજી લેદનું, તો પછી એ કયાનો
ન્યાય છે કે એકને માનવી અને બીજીનો અનાદર કરવો માટે બંનેનો નીકાર
કરવો ઉચિત છે એટલા માટે લેદ અને અલેદ એ બંને જ ગ્રહણ કરવા ઉચિત
છે આ બધા લેજોધી પ્રતીત થાય છે કે ભાસ્કરાચાર્ય અનેકાતવાદ ને અર્થથી
ધણી મોટી સીમા મુધી પ્રતિપાદક અને સમર્થક છે

ભાસ્કરાચાર્યની પેઠે વિજ્ઞાન બિંદુએ પણ બ્રહ્મ સૂત્ર ૫-૨ એક “વિજ્ઞાના-
મૃત” નામનો ભાષ્ય લખ્યો છે તેનો ભાવાર્થ—“ તત્ત્વના ચિત્તક યોગીલોક
શક્તિ અને શાન્તિવાસના બેદા બેદજ દેખે છે ” એ કૂર્મ અને નારદ પુરાણના
વાક્યથી પણ પ્રતીત થાય છે કે—લેદાબેદજ પરમાર્થ છે એટલા માટે કહ્યું છે
કે—આ સદૃશ્ય રૂપ વિશ્વ-સ સાર ભગવાનનું જ રૂપ છે એજ પ્રમાણે કાંઈ
કારણ અને ધર્મ ધર્મીના લક્ષણ રૂપ લેદ હોવાથી પણ સમિશ્રણ રૂપથી
અલેદ છે

દરી બ્રહ્મ સત્યની શ્રુતિથી જણાવ્યું છે કે—

બ્રહ્મ સત્ય ઇત્યાદિ શ્રુતિએ જ સ્પષ્ટ કહ્યું છે અને શ્રુતિના સમાન જ
સ્કંદ પુરાણમાં લખ્યું છે—ચૈતન્યની અપેક્ષાથી આ સમગ્ર સ સાર અસત, અને
ઘટ કુડાકિની અપેક્ષાથી સત છે આથી બ્રહ્મમાં સત્યત્વ, અસત્યત્વ એ બન્ને જ
ધર્મોની ઉપવચ્છિદ પ્રમાણિત છે

આ વિજ્ઞાન બિંદુના લેખથી પ્રતીત થાય છે કે તેમને અપેક્ષા કૃત લેદને
દર્શ પદાર્થમાં સત્વા સત્ત્વ, અને લેદાલેદનું સહ અવસ્થાન અસીદ છે

અને લેદાલેદની સાથ અવસ્થિતિમાં જે વિરોધ જતાવાય છે તેના પર
વિજ્ઞાન બિંદુની શકા સમાધાન નીચે પ્રમાણે છે તેનો ભાવાર્થ—

(શકા)—લેદાલેદ ખરખર વિરોધી છે તેથી એ બન્ને એક સ્થાનમાં
નથી રહી શકતા

(ઉત્તર)—અન્યોડન્યાભાવ રૂપ લેદનો અવિભાગ રૂપ અલેદની સાથ
અવિરોધ હોવાથી લેદાલેદની અવસ્થિતિમાં કોઈ હેરફેર નથી તથા વિભાગાઠ
વિભા । રૂપ લેદાલેદમાં કાલકૃત અપેક્ષા લેદ વ્યહાર અને પરમાર્થ કૃત અપેક્ષા
લેદથી કોઈ વિરોધ નથી, અર્થાત્ બિન્ન બિન્ન મમયની અપેક્ષા વ્યવહાર અને
પરમાર્થની અપેક્ષાથી લેદા લેદ એક સ્થાનમાં રહી શકે છે જેમ લેદ મુખ્ય
છે તેમ અલેદ પણ મુખ્ય છે તથા સર્વ માક્ષી પરમાત્મા બિન્ના બિન્ન
સ્વરૂપથીજ મર્વ જગોપર અવસ્થિત છે, ઇત્યાદિ સેકડા સ્મૃતિયો લેદાલેદનો
બોધન કરતી થઈ તેના વિરોધને અપ્રમાણિક જતાવી રહી છે,

અમારા વિચાર પ્રમાણે વિજ્ઞાન બિંદુનો આ લેખ સરલ અને સ્પષ્ટ છે.
તેઓ અપેક્ષા કૃત લેદ દૃષ્ટિથી કાર્ય કારણ અને ધર્મ ધર્મી આદિના લેદાલેદને
મુક્ત કહી સ્વીકાર કરી રહ્યા છે અને તે પણ ચુકિત સગતજ નહીં કિંતુ
શાસ્ત્ર સમ્મત પણ જતાવી રહ્યા છે, અને અનેકાતવાદનું પણ મતવ્યજેજ, છે

તે પણ અપેક્ષાકૃત લેદથીજ લેદાલેદની એકત્ર અવસ્થિતિ માને છે, કેવલ શબ્દોનો કાંઈક દેર છે અર્થમાં કોઈ પણ લેદ નથી અમાના વિચારમાં તો વિજ્ઞાનામૃત બાધ્યનો ઉકતલેખ અનેકાતવાદને સપૂર્ણ રૂપથી સમર્થક છે એવું કહેવામાં જરાપણ અતિશયોક્તિ નથી

(નિબાર્કાચાર્યના પારિભાત સૌંભ લાખ્ય) પૃ ૧૦૪ થી

નિબાર્કાચાર્યે બ્રહ્મ સૂત્ર પર—“ વેદાત પારિભાત સૌંભ ” નામનો એક નાનો લાખ્ય લખ્યો છે—તેમાં—“ તત્ત સમ વચાત્ ” (૧૧ ૧૪) એ સૂત્ર પર તેઓ લખે છે કે—“ મર્વ મિન્ના મિન્નો મગવાન્ વાસુદેવો વિશ્વાત્મેવ જિજ્ઞાસા વિપય ઇતિ ”

બાવાર્થ—મિન્ના મિન્ન સ્વરૂપ વિશ્વાત્મા ભગવાન્ વાસુદેવજ છતાંસાનો વિપય છે

નિબાર્કાચાર્યના આ લેદા લેદના લેખથી અનેકાતવાદનું પુરેપુરું પોષણ થાય છે વાચક પોતેજ વિચાર કરી ગકે તેમ છે

વિશિષ્ટા દૈત-ગમાનુજાચાર્યના શ્રી લાખ્ય પૃ ૧૦૫થી

(વિશિષ્ટા દૈત મતના પ્રધાનાચાર્ય—રામાનુજ સ્વામીએ પણ બ્રહ્મ સૂત્ર પર શ્રી લાખ્ય નામનો એક વૃહન્કાય ગ્રંથ લખ્યો છે, આ આચાર્ય અનેકાતવાદના તો વિરોધી છે, તેમને લેદ લેદ સહ અવગ્યા ને શ્રી લાખ્યમાં મોટા વિસ્તારથી નિરાકરણ કર્યું છે પરંતુ તેમના વિશિષ્ટા દૈતના મિહાતનું સૂક્ષ્મ દષ્ટિથી નિરીક્ષણ કરીએતો તે (વિશિષ્ટા દૈત) અનેકાતવાદની છાયાથીજ ભરેલું છે રામાનુજ મતના અનુસાર બ્રહ્મ નિર્વિશેષ પદાર્થ નથી, કિંતુ ચિત્ અને અચિત્ એ બે વિશેષભૂતો વિશિષ્ટ છે

ચિત્-જીવ રાશી-જીવ સમુદાય, અચિત્-જડ રાશી-સમગ્ર જડ વર્ગ—એ બે બ્રહ્મના વિશેષણ અને બ્રહ્મ તેમનો વિશેષ્ય છે તાત્પર્ય કે ચિત્ અચિત્ એ બન્ને બ્રહ્મના શરીર અને બ્રહ્મ શરીરો છે તો વિશિષ્ટા દૈતનો અર્થ એ થાય કે ચિત્ અચિત્ વિશેષણવાળા બ્રહ્મ એક અથવા અભિન્ન છે વિશેષણ ભૂત-જીવ —અચિત્ પ્રકૃતિ વસ્તુ, સ્વરૂપથી પૃથક્ લેવા છતાં પણ સમુદાય રૂપ વિશિષ્ટ રૂપથી એક અથવા અભિન્ન છે, એ તાત્પર્ય, વિશિષ્ટા દૈતનો નિકલે, આ દશામાં સ્વરૂપાપેક્ષાથી અનેકત્વ-અભિન્નત્વ અને વિશિષ્ટાપેક્ષાથી એકત્વ અભિન્નત્વની પ્રતીતિ થવાથી બ્રહ્મમાં-અપેક્ષાકૃત એકત્વકનેકત્વ એની એવે સ્વીકાર થયો અમારા, આ કથનની સત્યતા શ્રી લાખ્યનો પાઠ કાંઈ અધિક રૂપથી પ્રમાણિત કરે છે તેનો બાવાર્થ માત્ર જ લખીએ છીએ—(૨૧ ૧૬ સૂત્રનો લાખ્ય-પૃ ૪૧૧) નિર્બુધસાગર પ્રેમ મુબાઈ

“ સ્થૂલ સૂક્ષ્મ-જડ ચેતન શરીરવાલા પ્રદાન કાર્ય અને કારણ રૂપથી અવસ્થિત છે આ સિદ્ધાંતના અનુસાર કાર્ય કાળજી લાવથી-મકેય વિકાશ સ્વરૂપતા પ્રદાને પ્રાપ્ત થશે જે કે અનિષ્ટ કાળક છે આ આગેપનુ સમાધાન કરતા થકા રામાનુજાચાર્ય કહે છે—“ ચિત્ અચિત્ વસ્તુ શરીર ભૂત પ્રદાનમા ” સકેય વિકાશ સ્વરૂપ કાર્ય કારણ રૂપ અવસ્થા બેનો સબધ હોવાથી પણ કોઈ હરકત નથી કેમકે-સકેય વિકાશ-સ્વરૂપથી પ્રદાનમા નથી, કિત તેમના શરાં સ્વરૂપ ચેતન અને જડ વસ્તુમા છે, શરીર ગત’ હોયોનો પ્રવેશ’ આત્મામા નથી થઈ શકેતો અને આત્મગત ગુણોનો શરીરમા લેષ નથી થતો, એટલા માટે પ્રદાનમા સકેય વિકાશનો સ્વીકાર હોવાથી પણ કોઈ દોષ નથી

આથી વધારે અનેકાતવાદના સ્વીકારનો લેષ દયો ગણાય ? પ્રથમતો વિશિષ્ટને એક અથવા અભિન્ન માનીને તેમા (ચિત્ અચિત્ વિશિષ્ટ પ્રદાનમા) મકેય વિકાશ અથવા કાર્ય કારણત્વ રૂપ અવસ્થા બેનો સ્વીકાર કરવો, વળી ઉક્ત સકેય વિકાશ અવસ્થાને તેના શરીર ભૂત વિશેષજી સ્વરૂપ-ચિત્ અચિત્ વસ્તુમાજ બતાવવા નિસસદેહ વિશિષ્ટમા-એકત્વ અભિન્નતા અનેકત્વ ભિન્નતાને પ્રમાણિત કરે છે જો વિશિષ્ટ સર્વથા એક અથવા અભિન્ન છે તો શરીરાદિગત અથવા ચિત્ અચિત્ વસ્તુગત ગુણ હોયોનો તેમા સચારે કેમ નહીં ? વિશિષ્ટને અભિન્ન માનીને પણ ગુણ હોયોને માત્ર વિશેષજીમાજ સ્વીકાર કરવો જોની મેલે સિદ્ધ કરે છે કે જો બન્ને (વિશેષજી અને વિશેષ્ય-વિશેષજી ચિત્ અચિત્ વસ્તુ । વિશેષ્ય-પ્રદાન) કથાચિત્ ભિન્ના ભિન્ન છે એકાતપણથી ભિન્ન અને અભિન્ન નવી અમારા વિચારમા વિશિષ્ટાદૈતનો સિદ્ધાંતજ એજ છે કે સમુદા સ્વરૂપથી ચિત્ અચિત્ અને પ્રદાન એક અથવા અભિન્ન છે અને વ્યક્તિ રૂપથી એ સર્વ અનેક અને ભિન્ન છે શ્રી ભાષ્યના લેખાથી પણ એજ પ્રતીત થતા છે આથી અમારા વિચારમા રામાનુજાચાર્યનો વિશિષ્ટાદૈત પણ અનેકાતવાદનોજ પ્રતિષ્ઠ છે

(શ્રીકંઠ શિવાચાર્યનો પ્રદાન ખીમાસા ભાષ્ય) પૃ ૧૦૮ થી

“ રામાનુજની પેઠે શિવ વિશિષ્ટાદૈત મતના સસ્થાપક શ્રીકંઠ શિવાચાર્યે પણ પ્રદાન સૂત્ર પર ‘ પ્રદાન ખીમાસા ભાષ્ય ’ જો નામનો એક ભાષ્ય લખ્યો ॥ શ્રીકંઠાચાર્યે તો મિથે સિદ્ધો અને સ્પષ્ટ શબ્દોમા વિશિષ્ટાદૈતના બેદાલેદનુ આદર્યપણ બતાવતા અનેકાતવાદની અનુસૂતિનો અસદ્વિધ્ય રૂપથી પરિચય બતાવ્યો છે—

“ અધિવનુ મેદ નિદગાત ” (૨૧૧૧૨)

નતુ તદનન્યત્વ (૨૧૧૧૫) હત્યમેદ પ્રતિપાદનાત અધિકતુ (૨૧૧૧૨૨)

ઉપરના બંને સૂત્રથી અને તેના ભાષ્યનો ભાવાર્થ—

આ સૂત્રની વ્યાખ્યા કરતા પોતે લખે છે કે—

પ્રશ્ન—તદનન્યત્વ ઇત્યાદિ સૂત્ર અલેહનુ પ્રતિપાદન કરે છે અને અધિકતુ મેદ નિર્દેશાત સૂત્રલેહનું વિધાન કરે રહ્યું છે એથી નિદ્ધ યથુ કે સૂત્રકારને પ્રદ્ધ અને પ્રપચનો ભેદ લેહજ અભિમત છે (ન કે અત્યત લેહ કે અલેહ)

ઉત્તર—એવું ન કહો. અમે ભેદ લેહ સદશ વિશિષ્ટાક દ્વૈત સિદ્ધ કરીએ છીએ—અમે પ્રદ્ધ અને પ્રપચનો એકાત લેહ નથી માનતા, એનો આત્મતિક લેહ માનવાથી ઘટ પટનો પેઠે એ પણ અત્યત બિન્ન સિદ્ધ થશે, તળતો અલેહને પ્રતિપાદન કરવાવાળી શ્રુતિની સાથ વિશેષ થશે, એ લયથો જો એનો એકાત પછે અબિન્ન સ્વીકાર કરીએ તો શુક્તિ રજતની પેઠે પ્રદ્ધ અને પ્રપચ એ બેમાંથી એક મિથ્યા કરશે (તોજ અલેહ સિદ્ધ થશે) પરતુ એવું માનવાથી પ્રદ્ધ એને પ્રપચનો—એના સ્વભાવિક ગુણોને લઇને શ્રુતિએ જે ભેદ પ્રતિપાદન કર્યો છે તેની ઉપપત્તિ નહીં વશે, અર્થાત્ લેહ પ્રતિપાદક શ્રુતિથી વિરોધ થશે તેમજ ભેદાભેદ ને પણ અગીકાર નયો કરી શક્તાકેમકે આપસમાં વિરોધો છે કિંતુ શરીર અને શરીરી (શરીરવાળા) ગુણ અને ગુણી ની, પેઠે એનો (પ્રદ્ધ પ્રપચનો) નિરોપદ્રવ્ય—વિશિષ્ટ રૂપથી અલેહ માનવો જ શુક્તિ સગત છે

પ્રશ્ન—તો પછી અલેહ અને લેહ પ્રતિપાદક શ્રુતિયોની શી ગતિ ?

ઉત્તર—મૃત્તિકા અને^૧ ઘટ, ગુણ અને ગુણીની પેઠે—કાર્ય કારણ અને વિશેષણ વિશેષ્ય રૂપથી સદાબ્યાપ્ત રહેવું જ, પ્રપચ અને પ્રદ્ધનું અનન્યત્વ જો અલેહ છે જે પ્રમાણે મૃત્તિકાના વિના ઘટ અને નીતિમાહિના વિના ઉત્પન્ન—કમલની ઉપલબ્ધિ નથી થતી તેજ પ્રમાણે પ્રદ્ધના વિના પ્રપચ શક્તિની સ્થિતી અને શક્તિના વિના પ્રદ્ધનું પણ કોઇ જગોપર જ્ઞાન નથી થતું

ઉપ્લુતાના વિના અગ્નિની જેવી રીતે ઉપલબ્ધિ નથી, થતી તે પ્રમાણે શક્તિના વિના પ્રદ્ધનું પણ જ્ઞાન અસંભવ છે જેના વિના જેનું જ્ઞાન ન થાય તે

* પ્રદ્ધમાં નિર્ભાવ, પ્રપચમાં અનિર્ભાવ, પ્રદ્ધમાં અવિકૃતિ, પ્રપચમાં વિકાર, પ્રદ્ધમાં ચેતનત્વ, પ્રપચમાં જડતા, પ્રદ્ધમાં એકત્વ, અને પ્રપચમાં અનેકતા આદિ સ્વભાવિક ગુણોની પરસ્પર મિન્ન રૂપથી ઉપલબ્ધિ થાય છે ।

તેનાથી વિશિષ્ટ થાય છે એટલા માટે બ્રહ્મને સર્વથા પ્રપચ વિશિષ્ટ હોવાથી તે પ્રપચથી અભિન્ન છે, અને ભેદનો સ્વાભાવિક છેજ' અર્થાત્ વિશેષણ વિશેષ્યગત સ્વાભાવિક શુષ્ણની વિભિન્નતાથી એનો પ્રપચ અને બ્રહ્મનો ભેદ તો સિદ્ધજ છે ઇત્યાદિ ।

આચાર્ય શ્રી કઠના આ લેખથી અનેકાતવાદ ઉપર જે ઉચ્ચવ પ્રકાશ પડે છે તે તો પ્રત્યક્ષજ છે પરંતુ તેમને શ્રુતિ, સૂત્ર અને પ્રમાણ, સિદ્ધ સાપેક્ષક ભેદાભેદને ન માનીને તત્સદૃશ વિશિષ્ટા ભેદનેજ આદરણીય મ્થાન આપ્યું એવો દ્રાવિડ પ્રાણાયામ કેમ કર્યો ? (એવું હુ બાપીયું કેમ બતાવ્યું ?) શું ભેદાભેદમા તમે જે વસ્તુ વિરોધ બતાવો છો તે તમારા વિશિષ્ટાદ્વૈતમા નથી ? વિશિષ્ટાદ્વૈત પણ તે ભેદાભેદ રૂપજ છે કારણ (પ્રપચબ્રહ્મ) મા વિશિષ્ટપણાથી અભેદ અને સ્વભાવ રૂપનો ભેદ ને અર્ગીકાર કરવો શું ભેદાભેદની સ્વીકૃતિ નથી શું આ ભેદાભેદ, ઉત્ત ભેદાભેદથી (જેમા કે તમે વસ્તુ વિરોધ બતાવો છો) કેહ બિન્ન પ્રકારનો છે ? ખરે ? હવે તમારા એક ખીન્ને લેખ જુવો—

“નનુ દષ્ટાતા માવાત્” (૨।૧।૧૮)

આ સૂત્રના ભાષ્યનો ભાવાર્થ—

“જેનો આત્મા શરીર છે, જેનો અવ્યક્ત શરીર છે” ઇત્યાદિ શ્રુતિ અને “અજ્ઞાનતાની પ્રચુરતાથી પણ લોક એ વાતને નથી જાનતા કે આ ચરાચર જગત દેવાધિદેવ (પરમાત્માનુજ શરીર છે ઇત્યાદિ પુરાણોક્તિયોથી ચિત્ અચિત્ચેતન અને—જડશરીર ભૂત પરબ્રહ્મ શિવજ' કાર્ય અને કારણ રૂપ અવસ્થા બેથી અવસ્થિત છે, તથા તેમા ત્યત્ અચિત્ વિશિષ્ટ બ્રહ્મમા શુષ્ણ દોષ વ્યવસ્થાને માટે દષ્ટાતનો, સદ્ભાવ હોવાથી વેદાત વાક્યોનો સમન્વય પણ નારી પેઠે યદ્ય શકે છે જેમ મનુષ્ય રૂપ શરીરમા મા બાવ, યુવા અને વૃદ્ધ-ત્વાદિ તથા સુખ હુ ખાદિ બન્ને દૃષ્ટિગોચર થાય છે પરંતુ એમા બાહ્યત્વાદિ ધર્મ જેમ શરીરનો અને સુખ હુ ખાદિ આત્માનો છે તેવોજ પરબ્રહ્મના શરીર ભૂત-ચિત્ અચિત્ વસ્તુમા રહેવાવાલા અજ્ઞાન વિકાર આદિ અનિષ્ઠ દોષ તો શરીર રૂપ-ચિત્ અચિત્ વસ્તુમાજ રહે છે અને નિરવધત્વ-નિર્બોધતા-અવિકારિત્વ-સર્વશત્વ અને સત્ત્વ ગુણપાદિશુષ્ણ, આત્મભૂત પન્મેશ્વર મા 'નિવાસ કરે છે એટલા માટે કોઈ પ્રકારનો પણ અસામજસ્ય નહીં છે ઇત્યાદિ

આ લેખનો તાત્પર્ય એ છે કે—જડ ચેતન શરીરવાળા પરમાત્માજ કાર્ય કારણ રૂપથી સર્વત્ર સ્થિત છે ચિત્ અચિત્ વિશિષ્ટ બ્રહ્મ એક અથવા

અભિન્ન હોવાથી પણ વિશેષણ અને વિશેષ્યગત ગુણ દોયોનો એક બીજામા સમિશ્રણ નથી થતું જેમ શરીર વિશિષ્ટ આત્માનો એક અથવા અભિન્ન રૂપથી પ્રતીતિ હોવાથી પણ વધુ ઘટણુ શરીરમા ધાય છે અને સુખ દુઃખાદિ આન આત્મામા ધાય છે એજ પ્રમાણે પરમેશ્વરના શરીર ભૂત ભવ અને પ્રકૃતિમા તો અજ્ઞાન અને વિકારત્વાદિદોષ રહે છે અને આત્મભૂત પરમેશ્વરમા સર્વજ્ઞત્વાદિ ગુણ રહે છે પરંતુ વિશિષ્ટ એક અથવા અભિન્ન જ છે,

ઉક્ત લેખથી જે અભિપ્રાય પ્રગટ થાય છે તે સ્ફુટ છે ચિત્ અચિત્ વિશિષ્ટ બ્રહ્મ, વિશિષ્ટ રૂપથી સમુદાયરૂપથી એક અથવા અભિન્ન છે તેમ વિશેષણ અને વિશેષ્ય ૩૫થા અનેક અથવા ભિન્ન છે એજ વિશિષ્ટાદ્વૈતનો તાત્પર્ય પ્રતીત થાય છે, એથી સિદ્ધ થયું કે શ્રીક ઠાચાર્ય પણ વસ્તુથી અનેકાત વાદના વિરોધી નથી કિંતુ શબ્દાતરથી પ્રતિપાદક છે ।

વલ્લભાચાર્યનો તત્વાર્થ પ્રદીપ પૃ ૧૧૪ થી

શ્રી વલ્લભાચાર્ય, શુદ્ધાર્દત મતના સંપાદક છે તેમને બ્રહ્મ શૂન પદ અલુભાધ્યના સિવાય—“તત્ત્વાર્થપ્રદીપ” નામનો એક નાનો મટીક અથ લખ્યો છે તે લેવાથી માલમ પડે છે કે—બ્રહ્મમા સર્વ વિરોધી ગુણોને તેઓ સ્વીકાર કરે છે તેમા કોઈ અશમા અનેકાતવાદનું સંમર્થન થાય છે ફરક એટલો છે કે—અનેકાતવાદ, વિરોધી ધર્મોની એક પદાર્થમા અવિરોધ, અપેક્ષા દષ્ટિથી માને છે અને વલ્લભાચાર્યે ઇશ્વરના વિષયમા અપેક્ષાની કોઈ જરૂર નથી માનો તે તો અષ્ટ શબ્દોમા વિરોધી ગુણોની સત્તાને ઇશ્વરમા સ્વીકાર કરે છે ।

(પૃ ૧૧૫ શ્લો ૭૩ માના પ્રકાશ બ્યાખ્યાનો લાવાર્થ—બ્રહ્મ સર્વ વિરોધી ધર્મોનો આધય છે તે કુટસ્થપણ છે, અને ચલ પણ છે, એક પણ છે, અને અનેક પણ છે ઇત્યાદિ

આ લેખથી જે કાંઈ પ્રતીત થાય છે તે પ્રગટ છે બ્રહ્મ એક પણ છે, અને અનેક પણ, અચલ પણ, અને ચલ પણ ઇત્યાદિ રૂપથી જે વિરોધી ગુણોની તેમા સ્થિતિ બતાવી જાય છે તે અપેક્ષા કૃત લોકના અનુસાર જ સુકિત, યુકત સમજી જાય છે અન્યથા નહીં, એટલા માટે આ પ્રકારના વાક્ય પણ અપેક્ષાવાદ અનેકાતવાદ નો જ મર્થક છે એવો અમારો વિચાર છે

(પૃથક્કી), પૃ ૧૧૫ થી

શાકર મતના, અનુયાયી-વિદ્યારણ્ય સ્વામીએ વેદાત વિષયપર પૃથક્કી નામનો એક પ્રકરણ અથ લખ્યો, છે તે અથમા પણ રૂપાત્મથી

અનેકાતવાદનો ઉત્તરોચ્ચ છે માયાનું કથન કરતા વિદ્યારણ્ય સ્વામી પ્રગટ રૂપથી અપેક્ષાવાદનો આશ્રય લેતા પ્રતીત થાય છે અપેક્ષાવાદ, અનેકાતવાદ નોજ પર્થાય વાચી શબ્દ છે

પચદશી ચિત્રદીપ પ્રકરણ શ્લોક ૧૩૦ થી ૧૩૨ સુધીનો ભાવાર્થ—

(૧) માયા, તુલ્ય, અનિર્વચનીય અને વાસ્તવરૂપથી ત્રણ પ્રકારની છે શ્રુતિથી તુલ્ય છે, યુક્તિથી અનિર્વચનીય અને લૌકિક વ્યવહારથી સત્ય છે (૧૩૦)

(૨) જે પ્રમાણે ઘટનાં પ્રસારણ અને સંક્રાંતિથી તેમા ગ્રહેવા ચિત્રાનું દર્શન અને અદર્શન પ્રતીત થાય છે તેજ પ્રમાણે આ જગતનાં પણ સત્ત્વાસત્ત્વને આ માયા ખતાવે છે (૧૩૧)

(૩) આ માયા સ્વતંત્ર પણ છે અને પરતંત્ર પણ છે, અસ્વતંત્ર એટલા માટે કે ચેતનના વિના એની પ્રતીતિ નથી થતી, અને સ્વતંત્ર એ અપેક્ષાથી કે સંગરહિત ચેતનને પણ એ અન્ય રૂપમા બદલી નાખે છે

આ કથનથી માયામા સ્વતંત્રતા અને પરતંત્રતા એ બન્ને ધર્મ અપેક્ષા લેઈથી વિદ્યમાન છે, એ તત્ત્વ માનિત થયે

(ભેદાભેદ) ૫ ૧૧૬ થી

શક્તિ અને શક્તિ વાલાના સમઘનું કથન કરતા તેમનો પરસ્પરમા ભિન્ન ભિન્ન રૂપથીજ સ્વીકાર કર્યો છે અને કાર્ય કારણનો પણ લેખલેઈ રૂપથીજ ઉદ્દેશ્ય કર્યો છે—

“શક્તિ શેક્તાત્, પૃથક્ નાસ્તિ તદ્વદ્ દષ્ટેર્નવામિદા
પ્રતિવધસ્ય દષ્ટત્યાત્ શક્ત્યામાવં તુ કસ્યમ (૧૧)

ભાવાર્થ—અગ્નિ આદિ પદાર્થમા જે હાલક-બાલવાની શક્તિ છે તે, અગ્નિ આદિથી જુદી નથી, જો જુદી હોય તો અગ્નિથી જુદા રૂપમા હેખાવવી જોઈએ, તેમજ તે શક્તિ સર્વથા અભિન્ન પણ નથી, કેમકે પ્રતિબધકના સદ્ભાવમા તેનો વિલોપ જોઈએ છિએ તાત્પર્ય કે—અગ્નિમા રહેલાવાલી હાલક શક્તિ એ સર્વથા અગ્નિ તુજ સ્વરૂપ હોય તો—મણિ, મત્ર, ઔષધિના સમઘથી અગ્નિમા હાલકપણાનો જે અભાવ જોઈએ છે તેની સંગતિ નથી થઈ શકતી, અગ્નિ હાજર હોવાથી પણ ત્યાં હાલક નથી થતો, આથી પ્રતીત થયું કે શક્તિ અગ્નિથી સર્વથા અભિન્ન પણ નથી, કિંતુ ભિન્ન અને અભિન્ન છે એ અર્થાત્ મિથ્ય થયું એટલા માટે શક્તિ અને શક્તિ વાલાનો અપેક્ષાકૃત લેખલેઈજ પ્રમાણિત થયે

(આ અર્થ—પૃ ૪૪ ની ટીકાનો છે નિષ્કૃય સાગર પ્રેસ)

કાર્ય કારણના વિષયમાં વિદ્યારણ્ય લખે છે પૃ ૧૧૮ થી

પ્રદ્ધાનદે અદ્વૈતાનંદ પ્રકરણ પ્ર્લો ૩૫ । ૩૬ ની ટીકાનો ભાવાર્થ —

ઘટ મૃત્તિકાથી બિન્ન નહીં છે, બિન્ન હોય તો મૃત્તિકાના વિના પણ સ્વતંત્ર રૂપથી ઘટની ઉપલબ્ધિ થવી જોઈએ તેમજ અભિન્ન પણ નથી, અભિન્ન હોય તો પિર દશામાં પણ તેનો ઉપલબ્ધ થવો જોઈએ અર્થાત મૃત્તિકાના પિડમાં પણ ઘટનું પ્રત્યક્ષપણુ થવું જોઈએ, એટલા માટે મૃત્તિકાથી ઘટ નતો સર્વથા ભિન્ન અને ન અભિન્ન, કિંતુ અનિર્વચનીય છે (કયચિત્ સાપેક્ષપણુથી ભિન્નાભિન્ન છે) અવ્યક્ત દશામાં તે શક્તિરૂપથી અવસ્થિત છે, અને વ્યક્ત દશામાં ઘટ નામને ધારણ કરી લે છે ઇત્યાદિ ।

વિદ્યારણ્ય સ્વામી યદ્યપિ અદ્વૈત મતનાજ અનુયાયી છે તેમનો સિદ્ધાંત તેજ છે જેતુ સ્થાપન સ્વામી શકગચાર્યે કયું છે પરંતુ તેમના ઉક્ત કથનથી કાર્ય કારણના સેદાભેદની એકાતતાનો નિષેધ પ્રગટ પ્રતીત થાય છે ઘટને મૃત્તિકાથી એકાતપણુથી ભિન્ન અથવા અભિન્ન ન માનતા તેને અનિર્વચનીય બતાવે છે પરંતુ વિચાર દ્રષ્ટિથી જોઈએ તો આ “અનિર્વચનીય” શબ્દ અનેકાતવાદનોજ રૂપાતરથી પરિચાયક છે એના ઉપર અમે આગળ જઈને યથાશક્તિ અવશ્ય વિચાર કરીને કાંઈ વિશેષ લખીશું

વેદાત દર્શનમાં અનેકાતવાદનો આશ્રય—કોઈ કોઈ જગ્યાપર અવશ્ય લીધેલો છે તેમાનો થોડો તો અમેજો બતાવી દીધો, તેનાપરથી વાચક વર્ગ જરૂર વિચાર કરીને જોશે

બૌદ્ધ દર્શન પૃ ૧૧૬ થી

બૌદ્ધ દર્શનના વિષયમાં અમારે ખામ ચથ જ્ઞાન ઘણુ થોડુ છે પરંતુ ભારતીય વિદ્વાનોએ ઐતિહાસિક ગરેણા કરીને બૌદ્ધ તત્ત્વજ્ઞાન ઉપર જે પ્રકાશ પાડ્યો છે તેના આધારથી કાંઈ કહી શકીએ છીએ, કે—બૌદ્ધ દર્શનમાં તાત્વિક વિષયની વ્યવસ્થાના માટે આપેક્ષવાદનું અવલબન તો અવશ્ય કરેલું છે

બુદ્ધ ભગવાનના પછી બૌદ્ધધર્મ “હીનયાન” અને “મહાયાન” આ બે મુખ્ય શાખામાં વિભક્ત થયો—તેમાં પણ હીનયાનની મૌત્રાતિક અને વૈશાધિક

એ બે મુખ્ય શાખાઓ અને મહાયાનની યોગાચાર્ય અને માધ્યમિક એ બે મુખ્ય શાખાઓ થઈ એ ચાર શાખાઓમાં બૌદ્ધ તત્ત્વજ્ઞાન સકર્ષિત થએલું પ્રતીત થાય છે.

તાત્પર્ય કે ખુદ્ધ ભગવાનના પછી, તેમની શિક્ષાપર દાર્શનિક વિચાર ઉઠતા બૌદ્ધોના-સૌત્રાતિક, વશ્યાપિક, યોગાચાર્ય અને માધ્યમિક એ ચાર મુખ્ય લેહ થયા

એમાં સૌત્રાતિક અને વૈશ્યાપિકને જે સિદ્ધાંત છે તે “હિદ તત્ત્વજ્ઞાન નો ઇતિહાસ” ના લેખકે સાધાર કથન મુજબ આ પ્રકારે છે-બ્રાહ્મ અને અદ્યતર પદાર્થ સમુદાય બહાર અને અતરની વસ્તુઓનો મમૂદ્-નિત્ય સત્તા-વાળો છે અને તેની પ્રતીતિમાં ક્ષણિકત્વ તેની સાથ મન્યો હુવો છે

તે પદાર્થ સમૂદ-સત્તાન અથવા પ્રવાહ રૂપથી નિત્ય અને પ્રત્યેક રૂપથી ક્ષણિક-અનિત્ય છે

આ કથન જૈન દર્શન ના અનેકાતવાદ (નિત્યાનિત્યવાદ) ને સદેહવિના મમર્થ ન કરે છે

તથા વિજ્ઞાનવાદી યોગાચારનુ-આલય વિજ્ઞાન યજ્ઞ વિકારિનિત્ય, અથવા પરિણામિ નિત્ય પદાર્થ હોવાથી કથચિત નિત્યાનિત્યજ સિદ્ધ થાય છે

‘ આના સિવાય માધ્યમિક મત-અન્યવાદ ના પ્રધાનાચાર્ય નાગાર્જુને ખુદ્ધ ભગવાનના વાર્તાવિક અભિપ્રાય ને પ્રગટ કરતા થકા “માધ્યમિક કાન્નિકા” ના આરભમાં જે કારિકા લખી છે તેનાથી અનેકાતવાદની વિશેષ પ્રતીતિ થાય છે-યથા-

અનિરોધ મનુત્પાદ મનુછેદ મશાશ્વતઃ ।

મનેકાર્થ મનાનાર્થ મનાગમ મર્નિર્ગમ ॥

ય પ્રતીત્ય સમુત્પાદ પ્રપચોપશમ શિવ ।

દેશયામાસ સવુદ્ધ સ્તવદે દ્વિપદ્માવર ॥૧૧

ભાવાર્થ-શિવરૂપ પરમ તત્ત્વનો ઉપદેશ કરવા વાળા સર્વ ગ્રેષ્ટ-ખુદ્ધ ભગવાનને નમસ્કાર થાઓ પરમતત્ત્વ, ઉત્પત્તિ અને વિનાશ વાળાપણુ નથી, તેમજ

તેને સ્થિર અથવા નિત્ય કહી શકીએ તેમ પણ નથી, એજ પ્રમાણે અસ્થિર અથવા વિનાશ શીલ પણ નથી, અને એથી એક અથવા અનેક પણ નથી કહી શકતા, એમ તે ગમાગમ (આવવા અથવા જાવા) થી પણ રહિત છે તાત્પર્ય કે-એ છ વિકલ્પોમાથી એકાત પશુથી કોઈપણ વિકલ્પ તે પરમતત્ત્વમા સઘટિત નથી થઈ શકતો

એના નિવાય માધ્યમિક કારિકાનો એક બીજો પાઠ જુવો, બુદ્ધોના ઉપદેશોના સાર બતાવતા મહામતિ નાગાર્જુન લખે છે કે—

આત્મેત્યપિ પ્રજ્ઞપિત મનાત્મેત્યપિ દેશિત
બુદ્ધે નૌત્મા નવાનાત્મા કલ્પિ દિત્યપિ દેશિત

ભાવાર્થ—બુદ્ધોએ (બુદ્ધ ભગવાને) આત્મા છે એવો ઉપદેશ પણ કર્યો છે, એજ પ્રમાણે આત્મા પણ નથી અને અનાત્મા પણ નથી એવું પણ કહ્યું છે ઇત્યાદિ

બુદ્ધ ભગવાનના આ ઉપદેશની મગતિ, અપેક્ષાવાદના મિદ્ધાનું અનુસરણ કર્યો વિના કહી નથી થઈ શકતી “આત્મા છે પણ અને નથી પણ” આ કથન કોઈ રોકાવટ વિના પોતાની સિદ્ધિના માટે અપેક્ષાવાદનું આધ્વાન જ કરી રહ્યું છે, તેમજ પરમ સત્યના વિષયમા તે નિઃશય પણ નથી અને અનિત્ય પણ નથી ઇત્યાદિ જે લખ્યું છે તે પણ નિષેધ રૂપથી અનેકાતનું જ સમર્થક છે એ શબ્દોનો એજ અર્થ યુક્તિ સંગત છે કે તે પરમતત્ત્વ એકાત પશુથી સ્થિર અથવા અસ્થિર નથી, તથા એકાત રૂપથી નિત્ય અથવા અનિત્ય નથી બ્રહ્મ છે વિકલ્પોની એકાત સત્તાનો નિષેધ કરવો જ બુદ્ધ ભગવાનને અબીધ છે અન્યથા પરમતત્ત્વમા પદાર્થત્વ જ કહી નથી બાતી સકતો વસ્તુ તસ્તુ ગૌદીએ પરમતત્ત્વનું જે સ્વરૂપ બતાવ્યું છે તે વેદાંતીયો ના અનિર્વચનીય શબ્દનાજ સ્વરૂપ પ્રતીત થાય છે, તેથી તેનો એજ સાર નિકટ્તે ઠે બૌદ્ધદર્શનનો તત્ત્વ વિચાર પણ અપેક્ષાવાદના અવલબન વિના પોતાની સિદ્ધિમા “નપૂર્ણ” છે, એટલા માટે તેને પણ અપેક્ષાવાદને પોતાના ઘરમા ઉચિત સ્થાન આપ્યું (અનિર્વચનીય શબ્દ અનેકાતવાદનો પયાર્થ વાચી છે) પૃ ૧૨૩ થી

શાક્ર વેદાંતમા પ્રપચ્ય કારણીભૂત માયાના સ્વરૂપને અનિર્વચનીય બતાવી છે જેનો કોઈ પ્રકારથી નિર્વચન ન થઈ શકે તેણે અનિર્વચનીય કહે છે અર્થાત્ ભાવ રૂપથી અથવા અભાવરૂપથી, લેહ રૂપથી અથવા અલેહરૂપથી ઇત્યાદિ પ્રકારોમા કોઈ પકાગથી પણ જેવું વર્ણન ન કરી શકાય તે પદાર્થ અનિર્વચનીય કહેવાય છે શક્ર સ્વામી માના અથવા પ્રકૃતિને એજ રૂપમા ઢેએ છે

“ તત્ત્વગ્ન્યત્પ્રાપ્ત્યા મર્નિચનીયે ”

અર્થાત્ આ માયા પ્રદ્વયો એકાત્ સિન્ન “અન્ય” નથી, તત્ત્વર્થ કે સ્વતત્ર કેઇ વસ્તુ નથી, કિંતુ એક પ્રકારથી આ માયા પ્રદ્વયનીજ આત્મભૂત શક્તિ છે તેમજ આ માયાશક્તિ પરિણામિની અને જડ સ્વરૂપા છે, અને પ્રમ્થ અપરિણામી અને ચેતન છે એટલા માટે આ માયા શક્તિ અને પ્રમ્થ બન્ને અભિન્ન વા એક પણ નથી થઇ શકતા એજ પ્રમાણે સિન્નાભિન્ન પણ નથી, કેમકે લેદા લેદનો આપમમા વિરોધ છે એટલા માટે તે અનિર્વાચનીય છે અમારા વિચારમા તો શકર સ્વામીના ઉક્ત કથનનો એજ તાત્પર્ય પ્રતીત થાય છે કે પ્રમ્થની આત્મભૂત આ માયા શક્તિને, પ્રમ્થથી એકાત્ પછાથી સિન્ન અથવા અભિન્ન નથી બતાવી શકતા, એથી માયાને એકાત્ લેદ અને એકાત્ અલેદ રૂપનો નિષેધ થઇને તેનો અનેકાત્ સ્વરૂપ (કથયિત્ લેદાલેદ રૂપનો જ બોધ થાય છે, બે તેના અનેકાત્ સ્વરૂપનો પણ સર્વથા નિષેધ કરવામા આવે તો તેને કેઇ પ્રકારથી પદાર્થ કહેવો અથવા માનવો પણ મોટામા મોટી ભૂલ છે

તથા તે માયા પ્રદ્વયની જ શક્તિ પણ સિદ્ધ નવી થઇ શકતી, માયાની પ્રદ્વયથી જુદી કેઇ સ્વતત્ર સત્તા નથી, કિંતુ પ્રદ્વય સત્તામાજ તેની સત્તા છે તેવી તે પ્રમ્થનુજ સ્વરૂપ છે, આ દૃષ્ટિથી માયાની સાથે પ્રમ્થનો અલેદ છે- માયા અને પ્રમ્થ બન્ને એક છે અને તે માયા પરિણામિ અને વિકારી જગતનુ કારણ હોવાથી પોતે વિકૃતિ અને પન્ચિત્તિથી યુક્ત છે, તેમજ જડ છે, અને પ્રમ્થ અવિકારી અને ચેતન સ્વરૂપ હોવાથી માયાથી વિલક્ષણ છે, અને એનાજ આશ્રયથી પ્રમ્થમા જગતનુ કલ્પત્વ છે, આથી જો બ ને પરસ્પરમા વિભિન્ન છે આ દૃષ્ટિથી એનો લેદ છે

માયાને પ્રમ્થથી બે કેઇ પ્રકારે પણ સિન્ન ન માનીએ તો, માયાની પેઠે પ્રમ્થ પણ પરિણામી અને વિકારી સિદ્ધ થયે, તેમજ પ્રમ્થની અપેક્ષા વિવત અને માયાની અપેક્ષા પરિણામ, એ પ્રમાણે વિવત અને પરિણામ વાદનો અગી કારક પણ એના પરસ્પરિક લેદનો જ બોધ છે તથા “અર્ચયતી દિસા” ઇત્યાદિ ભાષ્યગત લેખથી તેમા કેઇ પ્રકારથી સ્વતત્રતાનો પણ બોધ થાય છે કે કેમ બે “માયા” ન હોય તો પ્રમ્થ, સ્થિતિ નથી રચી શકતા “નહિ તયા ચિન્તા

• વેદાંત પરિભાષા-પ્રત્યક્ષ પંડિતેની દીકાથી શક્તિના લક્ષણનો અર્થ-પ્રકૃતિ તો સામ્યવસ્થાને પ્રાપ્ત થએના સ વરજ ને તમના યુગુવાળી અન્યાકૃત નામ રૂપની પરમેશ્વરની શક્તિ માયા છે અને તે અવસ્થ પદાર્થ છે એમ- (અ સુ ભા ૧૫૪૩) ની મીમાંસા શકર સ્વામીએ બતાવ્યું છે

પરમેશ્વરસ્ય સ્પૃત્વ સિદ્ધિતિ " શક્તિ-સામર્થ્ય 'ના વિના તે શું કરી શકે
(શક્તિ રહિતસ્ય તસ્ય પ્રવૃત્ત્ય ગુણપતે) આથી જિદ્દ થયું કે જિદ્દની સા-
ભૂત માયા શક્તિ પણ કોઈ સ્વતંત્ર સત્તા કોઈને કોઈ રૂપમાં છે, એવું તેને
અદ્વૈતી બિન્ન પણ છે એ પ્રમાણે માયામાં ભેદ અને અલેહ એવું તેને
રૂપથી ઉપલબ્ધ થાય છે, અને બન્નેજ સ્વીકારવાને યોગ્ય છે હરેકે તેને
ના પગપગ વિરોધની વાત + તેનો ઉત્તર તો માયાધીજી પુગડે એવું જ
જે સર્વજ્ઞ પગમાત્માની તે ગણિત માની જાય છે તેમના દી જિદ્દની સા-
કે તેને સ્વશક્તિ ભૂત માયાનું એ પ્રકારનું સ્વરૂપ કેમ બન્યું, કે તેને
આત્મની આત્મભૂત થતી હુઈ પણ તેનાથી જુદી અને જિદ્દની સા-
બિન્ન રૂપથી રહે છે, એનો ઉત્તર અમે કાઢી નથી દેઈ શકીએ કે તેને
શીલતા કેમ છે પદાર્થોનું સ્વરૂપજ એવું છે કે તે અલેહની સા-
સત્તાને સાપેક્ષપણાથી પોતાનામાં ધારણ કર્યા હુવા છે એવું તેને
એવા પ્રકારનો છે તેમાં પણ અપેક્ષાકૃત ભેદ દર્શિથી દેઈ શકીએ કે,
તેમજ ભેદ અને અલેહ ના વિષયમાં જે વિરોધની સ્પર્શ થાય તે
ઢેવલ શક્તિ છે એમાં (ભેદ અને અલેહમાં) અલેહની સા-
છે નથી તો પછી માયાને અનિવચનીય કેમ કહી શકીએ કે તેને
તેને-માયાને એકાત પણાથી સર્વથા ભાવરૂપથી અલેહની સા-
(કથન) નથી થઈ શકતું અથવા એમ કહીએ કે તેને અલેહની સા-
અભવરૂપથીજ તેનું કથન નવી કરી શકાતું એટલામાં તેને અલેહની સા-
કહેવાય છે

ખીલ્લોના પરમ સત્યના વિષયમાં પણ એવું જ કહેવાય છે કે તેને
પણ અકાતપણાથી નિત્યાક્રિયત્વ આદિ ધર્મોની સા-
પરમસત્ય પદાર્થની સત્તાજ સાબિત નથી થઈ શકીએ કે તેને

+ અમાગ વિચારમાં તો—

ન્યાયાત્ સત્ત્વ વિરોધાય સ વિરોધાય સ વિરોધાય સ વિરોધાય
રેયા પ્રસિદ્ધિત ॥

ભાવાર્થ—માયાથી જે વિરોધ બધાજ દેઈ શકીએ કે તેને
ધર્મ ધર્મી, અને ગુણ ગુણી આત્મે એમના સા-
અર્થાત્ વિરોધની ઉપગિયતિ છે કેમકે એનો
પણ સિદ્ધ નથી થતો એટલા માટે ત્યાં તો
તો અનુભવ સિદ્ધ છે

૧
૧૧૬
૫૨
૭
—
૧
૧૦

પરમતત્ત્વ અને વેદાંતિયોના અનિર્વચનીય શબ્દની જે વ્યાખ્યા અથવા સ્વરૂપ બતાવ્યું છે તેનું સુક્ષ્મ દ્રષ્ટિથી નિરીક્ષણ કરવાથી તેમાં અનેકાતવાદનોજ સંપૂર્ણ પશ્ચાત્તી બોધ થાય છે એથી અનિર્વચનીય શબ્દ અનેકાતવાદનોજ સમાનાર્થ-વાચી શબ્દ છે એમ ચોખ્ખું પ્રતીત થાય છે

અનેકાતવાદમાં પડેલા ભ્રમની નિવૃત્તિ

જૈનોના સ્યાદાદના વિષયમાં પૂર્વે થઈ ગએલા હાશનિકાના મોટા મોટા વિદ્વાનો એવી ધારણા કરીને બેઠા હતા કે, એક વસ્તુમાં વિરુદ્ધ ધર્મોની સત્તાને પ્રતિપાદન કરવાનું નામ સ્યાદાદ અથવા અનેકાતવાદ છે પરંતુ આ તેઓને ભ્રમ છે એજ ભ્રમના કારણે તેઓએ સ્યાદાદના ઉપર આમેયો પર આમેયો કર્યા છે વાસ્તવમાં નાના વિરુદ્ધ ધર્મોનું એકસ્થાનમાં વિધાન અથવા પ્રતિપાદન કરવાનું નામ સ્યાદાદ નથી કિંતુ વસ્તુમાં અપેક્ષા હોદ્દથી તેના-વિરોધિ ધર્મોના-અવિરોધને સાબિત કરવાવાળી પદ્ધતિનું નામ સ્યાદાદ અથવા અનેકાતવાદ છે એવુંજ જૈન વિદ્વાનોનું માનવું છે x

એટલા મ,ટે અપેક્ષા કૃત કદિ હોદ્દથી વસ્તુમાં નિત્યાનિત્યત્વ આદિ અનેક વિરોધ પોતાની સાપેક્ષ સત્તાને પ્રમાણિત કરતા થકા તેને (વસ્તુને) નિત્યાનિત્યાદિ સ્વરૂપમાંજ ઉપસ્થિતિ કરે છે

પ્રિય સરય પાઠક ગણુ ? જૈન દર્શનનો અનેકાતવાદ કેવા પ્રકારનો છે તેમજ અનુભવ-તેની પ્રમાણિકતાને કેવા પ્રકારથી સંગિત કરી રહેા છે તેમજ ભારતીય દર્શન શાસ્ત્રો-દર્શક શ્રેયોમાં તેને-અનેકાતવાદને કેવું અને કેવા રૂપમાં સ્થાન લીધું છે હત્યાદિ બાતોનો અમે યથામતિ યથાશક્તિ તમારા સામે પ્રગટ કરી દીધું છે થાલતા વિષયમાં સબધ રાખવાવાળી જેટલી સામગ્રી હાશનિક શ્રેયોમાં મળી તેટલીનો ઉદ્દેશ્ય કર્યો એ વિષયમાં અમારા વિચાર તો એ જ છે કે-જૈન દર્શનનો અનેકાતવાદ-સંદેહાત્મક અથવા

■ ઉપાખ્યાય યશોવિજય-ખડ ખાંડ ૪૨ ની વ્યાખ્યામાં-સ્યાદાદના સ્વરૂપને બતાવતા લખે છે કે—

નહ્ય ક્વ નાનાવિરુદ્ધધર્મ પ્રતિપાદક સ્યાદાદ કિત્વડોક્ષ મેદેન તદ્વિરોધઘોતર સ્યાત્પદ સમમિ બ્યાહતવાક્ય વિશેષ इति ॥

ભાવાર્થ—એકજ સ્થાનમાં નાના પ્રકારના વિરુદ્ધ ધર્મોનો કથન કરવા વાળો સ્યાદાદ નથી કિંતુ તેનો (વિરુદ્ધ ધર્મોનો) અવિરોધનો ઘોતક સ્યાત્પ બધાનું વાક્ય વિશેષ છે,

અનિશ્ચય મકે નથી તિ અનુભવના અનુમાન સ્વર્થે રૂપથી વસ્તુ સ્વરૂપનો નિર્ણય કરવાવાળો એક સુનિશ્ચિત મિદ્ધાત છે જો કે અનુભવના વસ્તુમાં એકાતપણાનો નિયેધ કરીને તેમાં અનેકાતપણાનું વ્યવસ્થાપન કરી ગદ્યો હોય તેા પડી જૈન દર્શનનો એમાં શો દોષ ?

અનુભવના વિરૂદ્ધ વસ્તુ સ્વરૂપનો સ્વીકાર કર્યો ઠી પણ ઉચિત નથી ગણાતો x

એટલા માટે કોઈ સામગ્રીયિક મેહના દારણે, અનેકાતવાદને અનિશ્ચયવાદ અથવા સંદેહવાદના નામથી વર્ણન કરીને તેના મન્યાપદોનો ઉપહાસ કર્યો નિમ્મ દેક એક જીવતો જાગનો અન્યાય છે

એ પ્રમાણે અનેકાતવાદ માત્ર જૈન દર્શનનોજ મિદ્ધાત નથી (જૈન દર્શન એને અધિક રૂપથી અપનાયા એ વાત ખીજી છે) કિંતુ દર્શનાતરોમાં પણ એથી વસ્તુ વ્યવસ્થાને માટે કોઈએ રૂપ રૂપથી અને કોઈએ અમાદ રૂપથી આદર તા જરૂર કર્યો છે

અમારો આ પ્રયામ અનેકાતવાદ પ્રધાન જૈન દર્શનની પ્રશ્નમાં અને એકાતવાદી દર્શનોની અવહેલના ને માટે નથી કિંતુ વસ્તુનું આનુભવિક સ્વરૂપ અનેકાત અથવા આપેક્ષ છે અને એજ સ્વરૂપમાં તેની ઉપવર્ણિત થાય છે એના પ્રતિકૂલ સવથા એકાત અથવા નિરપેક્ષ સ્વરૂપથી વસ્તુ સ્વરૂપને અગીતાર કરવું (એ નિર્ણય) વસ્તુના વાન્તિવિક સ્વરૂપથી વિરૂદ્ધ અને તેના વસ્તુત્વનો વ્યાધાતક છે એ પ્રમાણે સામાન્ય રૂપથી નિરૂપણ કરેલા જૈન દર્શનના અનેકાતવાદ મિદ્ધાતને અન્ય અન્ય દાશનિક વિદ્વાનોએ પણ તત્ત્વાર્થ વ્યવસ્થાના માટે—સુદ્ધ અથવા વિકૃત સ્વ પ નામ અથવા નામાતરથો રૂપ રૂપમાં અથવા અર્થ રૂપમાં અવસ્થા સ્વીકાર કર્યો છે એથી અનેકાતવાદ અથવા અપેક્ષાવાદ કેવલ જૈન દર્શનનોજ મુખ્ય મિદ્ધાત નથી, દર્શનાતરોનો પણ એના ઉપર અધિકાર છે એટલો તત્ત્વ સમજાવી દેવાને માટેજ અમારા આ અંત્ય પ્રયામ છે

એના સિવાય અમારી પરિમાર્જિત (નિશ્ચિત) ધારણા તેા એ છે કે—યથાર્થ એકાત અને અનેકાતવાદ ના ગદ્યાએ દર્શન પશ્ચાતી કે તથા અયથાર્થ

x અનુમતિ એવિ ધર્મિણો ધર્મોદીના મદા મદો યવસ્થાપયન્તિ અનુમવાનુમારિણો વન ન ત મતિરત્તે વેલ્લયા ધર્માનુમવાન યવસ્થાપયન્તિ સીસમદ્ધ (વાવસ્પતિ મિથ્ર)

લાનાથ —અનુભવ કે તેજ પદાર્થના ધર્મોના બેદાબેદની વ્યવસ્થા સ્થાપી ગ્લો છે અનુભવને અનુમવાનામાં અગ્રો તેને છોડીને પોતાની ઇચ્છાથી ધર્મના અનુભવોને સ્થાપન કરવાને સમર્થ નથી એ વાચસ્પતિ મિથ્રનું કથન છે

-મિથ્યા એકાત અને અનેકાતવાદના બધાએ વિગેધી છે ? જૈનદર્શન પણ અનેકાતવાદને અનેકાત રૂપથીજ સ્વીકાર કરે છે : એકાત રૂપથી નહી, એવી તે પણ સમ્યક્ એકાતવાદના પક્ષપાતી અને નિઃશ્યા અનેકાતવાદના વિરોધી છે એટલા માટે સમ્યક્ એકાત અને સમ્યક્ અનેકાતવાદમાં કોઈને વિરતિપત્તિ નથી

પ્રત્યુત વિષયમાં અમારા જે વિચાર હતા તેને અમે સંક્ષેપ રૂપથી આ નિબંધમાં યથામતિ બતાવી દીધા છે અને તેના ઉપયોગી સંકલિત સામગ્રીને પણ ઉપનિવૃત કરી દીધી છે આશા છે કે વિવેક ગીલ પાઠક અમારા આ વિષય દોને મધ્યસ્થ દૃષ્ટિથી અવલોકન કરતા થકા અમારા આ અદ્ય પરિશ્રમને મફત કરશે શુભ । વિનિત-હન

પરિશિષ્ટ

જે પ્રયોગના આધારથી દર્શન શાસ્ત્રો રચાયા છે તેમાં પણ રૂપાત્મક અનેકાતવાદ-અપેક્ષાવાદનું મૂલ ઉપવચ્ચ થાય છે બધા વૈદિક દર્શનનો પ્રમાણુ ભૂત મૂલ આધાર-નેહ, ઉપનિષદ અને ગીતા છે એ મિવાય મહાભારત અને પુરાણ પ્રયોગો પણ કેઇ કેઇ જગે પર પ્રમાણુ રૂપથી ઉલ્લેખ છે

જીવોકે—બધાવી પ્રાચીન અને પ્રમાણિક સંપ્રદેશમાં સૃષ્ટિના મૂળ કારણ બ્રહ્મ ને સત્ અસતથી ભિન્ન બનાવ્યા

બીજે કેકાણે કેાંએ મત્ કહ્યા તો કેાંએ અસત્ પણ કહ્યા (૪ મ ૧૦ સૂત્ર ૧૦૧ મ ૧)—

“ ના સદાસીન્નો સદાસી સદાનાં ”

ભાવાર્થ—તે કાલમાં સત્ પણ નહી હતું અને અસત્ પણ નહી હતું અર્થાત્ જે નહી તે તે વખત નહી હતો અને જે છે તે પણ તે સમયે નહી હતો કિંતુ મત્ અસત્ રૂપ ટેવલ બ્રહ્મજ અવસ્થિત હતો

(તત્તરીય બ્રાહ્મણ ૨. ૧. ૧. ૧)—નામ ઇય રહિતસ્તેન “ અસત્ ” શબ્દવાચ્ય સત્ એવાવસ્થિત પરમાત્મસ્ત્વમ્

ભાવાર્થ—નામ રૂપવિનાનું તે અસત્, પરમાત્મા તત્ત્વજ સત્ રહેતું હતું

૧ શુદ્ધરત્ન સંસ્કૃત-પદ્ શર્ન સમુચ્ચયની ૨૩૦ પૃ ૫૪ માની પદ્ધતિનો ભાવાર્થ—એવી રીતે એકાતના અગીકારથી અનેકાતની હાનિ થતી નથી સમ્યક્ એકાત વિના અનેક ત હોતો તથી નયના અર્પણથી એકાત, અને પ્રમાણુના અર્પણથી અનેકાત નો ઉપદેશ છે તેજ દષ્ટ છટ્ટથી અવિરુદ્ધની નિશ્ચય છે । (એજ પ્રમાણે શાસ્ત્રાત્મામાં, વાતિકા ૩ કારમાં પણ છે)

(ઝગ્ મ ૧ સુ ૧૬૪ મ ૪૬)—

“ એક સત્ વિગ્રા મ્હુઘા વદતિ ”

ભાવાર્થ—તે એક સત્ જે પ્રજ્ઞ હતા તેણે પ્રાજ્ઞાણે (વિદ્વાનો) અનેક પ્રકારથી કથન કરે છે ॥

(ઝ મ ૧૦ સુ ૭૨ મ ૭)—

“ દેવાના પૂર્વે યુગ અસત્ સદ્ જાયત ”

ભાવાર્થ—દેવતાઓથી પશુ પ્રથમ અસત્ (અવ્યક્ત પ્રજ્ઞ) વી મત્ (વ્યક્ત મમાર) ની ઉત્પત્તિ થઈ આ કથનથી પ્રજ્ઞામા સત્ અને અસત્ બન્ને શબ્દોનું વિધાન ભોધ્યે છે અને સત્ અસત્નું નેમા નિરેધ પણ દૃષ્ટિગોચર થાય છે આ કથન ઉપરા ઉપરી દેખાવથી યદ્યપિ વિરૂદ્ધ જેવું પ્રતીત થાય છે તે પણ એની ઉપપત્તિ અપેક્ષાવાદના સિદ્ધાંતાનુસાર થઈ શકે છે આ કથન માપેક્ષ છે અપેક્ષા કૃત ભેદને લઈનેજ પ્રજ્ઞામા અમત્ અને મત્ શબ્દોના ઉલ્લેખ છે કોઈ જગોપર તે એ શબ્દોનો—પ્રજ્ઞાના વ્યક્તતા વ્યક્ત સ્વરૂપનો બોધ કરવાને માટે કર્યો ગયો અને કોઈ જગો પર અવ્યક્ત રૂપમા મશુષ્ટુ નિશુષ્ટુ સ્વરૂપનું જ્ઞાન કરવાને માટે છે અને કોઈ જગો પર કેવલ નિશુષ્ટુ સ્વરૂપ બોધનાર્થ સત્ અને અમત્થી વિલક્ષણતાને ઉલ્લેખ છે એનાજ આધારથી ઉપનિષદોમા તેમજ ભગવદ્ગીતામા અનેક જગોપર પ્રજ્ઞાને મત્રૂપી અસદ્સ્વરૂપી અને સત્અસત્ રૂપથી ઉલ્લેખ કરીને સત્ અને અમત્ ઉભયથી વિલક્ષણ થતાવ્યા છે ભગવદ્ગીતા અને ઉપનિષદોમા આવેલા આ પ્રકારના વિરૂદ્ધ વાક્યો નો મમન્વય અપેક્ષાવાદનું અવગણન કર્યા વિના કદાપિ નથી થઈ શકતો

“ અમુક વાક્ય આ તાત્પર્યને લઈને લખાયુ, ”

“ અમુક વાક્ય અહીં આ તાત્પર્યથી વિહિત થયુ, ”

‘ આ કથન પરમાત્માના નિશુષ્ટુ સ્વરૂપનો બોધ કરાવે છે ’ ‘ અને આ કથનથી તેની મશુષ્ટુતા અભિપ્રેત છે ’ ઇત્યાદિ રૂપથી જે વિદ્વાન વિરોધનો પત્તિાર અથવા વિરોધી વાક્યોની એક વાક્યતા, યા મમન્વય કરે છે એજ અપેક્ષાવાદના સિદ્ધાંતનું અર્થથી આલેખન અથવા અનુસરણ છે

અમારા વિચારમા જોન વિદ્વાન ઉપાધ્યાય યશોવિજયજીએ ઠીકજ ઠીક છે—
કુવાળા મિલ્લિમિલાયન્, નયમેદવ્યપેત્યા ।

પ્રતિનિપયુના વદા સ્પાદાદ સામંતોન્નિ (નયોપનિપત્)

ભાવાર્થ—અપેક્ષાકૃત ભેદને લઈને પદાર્થને ભિન્ન ભિન્ન રૂપથી પ્રતિપાદન કરવાવાળા વેદ (ઉપનિષદ્ગ્રંથો) પણ સ્પષ્ટાદેશ પ્રતિષેધકનથી.

(પરમાત્માનુ વ્યક્તાડ્યકત અથવા સગુણનિર્ગુણ સ્વરૂપ)

ભગવદ્ગીતા અને ઉપનિષદો પૃ ૧૩૬ તી

પ્રકૃતિ અને પુરુષના પણ પર જે પુરુષોત્તમ પરમાત્મા અથવા પરબ્રહ્મ છે તેનું વર્ણન કરતી વખતે ભગવદ્ ગીતામા પહેલા તેના બે સ્વરૂપ બતાવ્યા છે જેમકે—બ્રહ્મ અને અવ્યક્ત (આખોથી દેખાતા અને આખેથી નહીં દેખાતા) એમા ન હેલે નથી કે વ્યક્ત સ્વરૂપ—અર્થાત્ ઇન્દ્રિય ગોચર રૂપ મગુણજ હોવા ભેદથી, અને અવ્યક્ત રૂપ યદ્યપિ ઇન્દ્રિયોને અગોચર છે તો પણ એ નથી જોઈ શકતા કે તે નિર્ગુણ છે કેમકે યદ્યપિ તે અમારી આખોથી દેખાતા નથી તો પણ તેમા સર્વ પ્રકારના ગુણ સૂક્ષ્મ રૂપથી રહી શકે છે એટલા માટે અવ્યક્તના પણ ત્રણ ભેદ કર્યા છે જેમકે—સગુણ, મગુણ—નિર્ગુણ અને નિર્ગુણ । અહીં “ ગુણ ” શબ્દમા તે સર્વ ગુણોનો સમાવેશ થયો છે કે જેનું જ્ઞાન મનુષ્યને દેવદ તેની જાણેન્દ્રિયોથીજ નથી થતું પણ મનથી તો થાય છે । ૫ મેશ્વરના મૂર્તિમાન અવતાર ભગવાન શ્રી કૃષ્ણ સ્વયં સાક્ષાત્ અર્જુનના સામે ઉભા થઈને ઉપદેશ કરી રહ્યા હતા એટલામાટે ગીતામા જગો જગોપર તેમને પોતાના વિષયમા પ્રથમ પુરુષનો નિદેશ એ પ્રકારે કર્યો છે—જેમકે—“ પ્રકૃતિ માત્ રૂપ છે ” (૬ાં ૮) । “ ભુવ માત્રો અથ છે ” (૧૫ । ૭) । “ સર્વ જુતોના અતર્યામી આત્મા હું છું ” (૧૦ । ૨૦) । મમારમા જેટલી શ્રીમાનુ યા વિભુતિમાન મૂર્તિઓ છે તે સર્વ મારા અશરીર ઉત્પન્ન થઈ છે (૧૦ । ૪૧) હું જ બ્રહ્મનું, અવ્યય મોક્ષનું, શાશ્વત ધર્મનું અને અનંત સુખનું, મૂલ સ્થાન છું (ગી ૧૪ । ૨૭) । આથી વિદિત થશે કે ગીતામા—આદિથી અત સુધી અધિકાંશમા પરમાત્માના વ્યક્ત સ્વરૂપનું જ વર્ણન કરેલું છે

એટલા માત્રથી કેવલ લકિતના અનિલાષો ડેટવાક પડિતોએ અને ટીકાકારોએ એ મત પ્રાપ્ત કર્યો છે કે—ગીતામા પરમા માનુ વ્યક્ત રૂપજ અતિમ સાધ્ય માન્ય ગણુ છે પરંતુ એ મત માત્રો નહીં કહી શકાશે X જેમકે ઉક્ત વર્ણનની માથજ ભગવાને સ્પષ્ટ રૂપથી કહી દીધું છે કે—માત્ર બ્રહ્મ

X પાઠક ! જુઓ આ કથન એકાનપક્ષનું જેનું અષ્ટ વિરોધી છે અર્થાત્ જે લોકો પરમાત્માને એકાત પક્ષથી વ્યક્ત રૂપથીજ માનનાયકા તેના અ વકન સ્વરૂપનો નિષેધ કરે છે તે એકાનપક્ષથી વ્યક્ત રૂપના પરમાત્મા દોવાથી તેમનો પક્ષ થયાર્થ નથી એ ઉક્ત કથનથી મનાવ્યું છે

સ્વરૂપ માયિક છે અને તેના પર જે અવ્યક્ત રૂપ અર્વાત્ ઇન્દ્રિયોને ય ગોચર છે તેજ માફ ન થુ મારૂ છે

એટલી વાત યદ્યપિ સ્પષ્ટ વડ ગઈ કે પરમેશ્વરનું શ્રેષ્ઠ સ્વરૂપ વ્યક્ત નથી અવ્યક્ત છે, તો પણ થોડો નો એ વિચાર થવાની પણ જરૂર છે કે પરમાત્માનું આ શ્રદ્ધ અવ્યક્ત સ્વરૂપ મણુ છે કે નિર્ગુણ? એ કે સગુણ અવ્યક્તનું અમારી પામે આ એક ઉદાહરણ છે કે-સખ્ય શસ્ત્રની પ્રતિ અવ્યક્ત (અર્વાત્ ઇન્દ્રિયોને અગોચર) હોવાથી પણ મણુ અર્વાત્-મત્વ જ તમ ગુણમય છે, તા જે લોક એ ઠહે છે કે પરમેશ્વરનું અવ્યક્ત અને શ્રેષ્ઠ રૂપ પણ તેજ પ્રકારે સગુણ માની શકાય જે તાની માયાથી નુ ન હોય પરંતુ જ્ય કે તેજ અવ્યક્ત પરમેશ્વર વ્યક્ત-સ્રષ્ટિ નિર્માણ છે છે (ગી ૮. ૮) । અને મવ લોકોના હૃદયમા જીને તેમનો જાણો વ્યવહાર રૂ છે (૧૮. ૬૧) તારે તો એજ વાત મિદ્ધ થાય છે કે તે અવ્યક્ત અર્વાત્ , ઇન્દ્રિયોને અગોચર ભલે જ હોય તો પણ તે દયા, વૃત્તવાદિ ગુણોથી યુક્ત અર્વાત્ મણુ અવસ્થાજ હશે પરંતુ એ જ વિદ્વદ્ ભગવાનુ એવુ પણ કહે છે કે ' ન મા કર્મોતિ ગિતિ ' મને કર્મોનો અર્વાત્ ગુણોનો કદી સ્પર્શ નવો થનો (૪. ૧૪) પ્રક્રિયા ગુણોની મોહિત થઈને મૂળ લોક માત્માનેજ કર્તા માને છે- (૩. ૨૭. ૧૪. ૧૬) । અવા આ અવ્યક્ત અને અર્વાત્ પરમેશ્વર પ્રાણિયોના હૃદયમા જીવરૂપની નિવાસ કરે છે (૧૩. ૭૧) । અને એટલાજ માટે યદ્યપિ તે પ્રાણિયોના વૃત્ત અને કર્મથી વચ્ચુવી અલિપ્ત છે તો પણ અજ્ઞાનમા રહેવા લોક મોહિત વધા કરે છે (૫. ૧. ૧૫) । એ પ્રમાણે અવ્યક્ત અર્વાત્ ઇન્દ્રિયોને અગોચર પરમેશ્વરના રૂપ-મણુ અને નિર્ગુણ એ પ્રકારનાજ નથી, ઉવદા એના વિના ઝોઈ કોઈ એ જાને રૂપોને એ- કો દમને પણ અવ્યક્ત પરમેશ્વરનું વણુ ન કર્યું છે । ઉદાહરણ- " મૃતમૃત ન વ મૃતયા (૬. ૫) હુ જૂતોનો અવાર થઈને પણ તેમનામા નથી " પરમાત્મા ન તો સત્ છે અને ન તો અસત (૧૩. ૧૨) અતિમ પર તત્ત્વ ન મત્તાસમુદ્ભવત ॥ મર્વેન્દ્રિયવાનુ હોવાનો જેમા ભામ હોય પરંતુ જે સર્વેન્દ્રિય ગહિત છે । અને નિર્ગુણ વધને ગુણોને ઉપલોગ કરવાવાળા છે । (૧૩. ૧૪) । દુર છે અને મમીપ પણ છે (૧૩. ૧૫) । અવિમકલ છે અને વિમકલ પણ દેખાય છે (૧૩. ૧૬) । આ પ્રમાણે પરમેશ્વરના સ્વરૂપના મણુ, નિર્ગુણ મિશ્રિત અર્વાત્ પરસ્પર વિરોધી વણુ ન પણ કરેલુ છે ।

ભગવદ્ગીતાની જે ઉપનિષદમા પણ અવ્યક્ત પરમાત્મા સ્વરૂપ ત્રણ પ્રકારનું મવે છે-અર્વાત્ કદિ સગુણ નિર્ગુણ, કદિ ઉભય વિધિ, એટલે મણુ નિર્ગુણ મિશ્રિત અને કદિ કેવલ નિર્ગુણ

ભગવદ્ગીતાની પેઠેજ પરસ્પર વિરુદ્ધ ગુણોને એકત્ર કરી પ્રમદ્ધનું વણન આ પ્રમાણે કર્યું છે કે-પ્રહ્લા મત્ નથી અને અમત્ પણ નથી (જ ૧૦ । ૧૨૯) “ના ॥ સદાસી ગો સદાસીત્તદાની” । અર્થાત્

“અગ્નો રણ્યાન્ન મદ્દનો મહીમાન્” અર્થાત્ અણુથી પણ આપુ (નાના) અને મોટાથી પણ મોટા છે (૪૪૦૨ । ૨૦) । “તદેતિ તદેજિતિ ત્વદ્દર ત્વાતિકે” અર્થાત્ તે હાલે છે અને હાલતો પણ નથી તે દ્વં છે અને સમીપ પણ છે (૬૪૦૫મુ ૦૩ । ૧ । ૭) અથવા મર્વે દ્રિય ગુણભાસ્ યદને પણ સર્વ દ્રિય વિવર્જિત છે (૨૧૯તા ૦૩ । ૧૫) ઇત્યાદિ

ઉપરના વચનોથી એ પ્રગટ થાય છે કે-ન કેવલ ભગવદ્ગીતામાજ મહાભારતાતર્ગત નારાયણીય અથવા ભાગવતમા અને ઉપનિષદોમા પણ પરમાત્માત્મ । અવ્યક્ત સ્વરૂપજ વ્યક્ત સ્વરૂપથી શ્રેષ્ઠ માન્યું ગયું છે અને એજ અવ્યક્ત શ્રેષ્ઠ સ્વરૂપ ત્યા નહી પ્રકારથી વર્ણિત છે-અર્વાત્ સગુણ, સગુણ-નિર્ગુણ અને અતમા કેવલ નિર્ગુણ ઇત્યાદિ લોકમાન્ય તિલકનું ગીનારહસ્ય-પિઠી અનુવાદ પૃ ૨૦૩ થી ૨૦૬ સુધી)

પ્રમદ્ધ કે પરમાત્મા ના સ્વરૂપ વિષયમા-ભગવદ્ગીતા અને ઉપનિષદોના એ સાર છે જે ઉપર પ્રદર્શિત થયે છે ભગવાન શ્રી કૃષ્ણે અર્જુનથી સ્પષ્ટ શબ્દોમા કહ્યું છે કે-સત્ અને અસત બન્ને હુજ છું (ગી જ ૧ । ૧૧૧ સદસચ્ચાદ મર્જન?) તથા તૈત્તિરીય ઉપનિષદમા પણ પ્રહ્લાનું પ્રતિદ્ધ દ્વાત્મક શબ્દોમાજ વણન કર્યું છે (પ્રહ્લાવલી ૨ અનુવાક ૬) આથી પ્રતીત થાય છે કે-ગીતા અને ઉપનિષદો ॥ પ્રહ્લાનું એકાત્ સ્વરૂપ અભિમત નથી કિંતુ તેમના મતમા પ્રહ્લાનું સ્વરૂપ-વ્યક્ત, અવ્યક્ત, સગુણ, અગુણ-નિર્ગુણ, અને નિર્ગુણ આદિ રૂપથી અનેકાતન નિર્ણયિત છે, અપેક્ષા કૃત લેહથી પ્રહ્લામા બવા ગુણો બતાવી શકાય ? એજ અભિપ્રાય થી પ્રહ્લામા પ્રતિદ્ધ દ્વાત્મ શબ્દોમા વર્ણન કર્યું ગયું છે

એ સિવાય ગુણોમા પણ ધર્મશરતુ સગુણ નિર્ગુણ સ્વરૂપ બતાવ્યું ॥ આ વણનમા પણ અપેક્ષાવાદના નિહાતની સ્પષ્ટતા દેખાઈ રહી છે-

પ્રહ્લાવૈવર્તપુરાણુ શ્રીકૃષ્ણખ ૩ અ ૪૩ ના પાંચ શ્લોકોનો ભાવાર્થ-

“પ્ર હ્લા યદ્યપિ એક છે પરંતુ ગુણલેહથી તેના સ્વરૂપમા લેહ છે એટલા માટે પ્રહ્લારૂપ વસ્તુ બે પ્રકારની છે- એક સગુણ ખીલ નિર્ગુણ, માયા સયુજ્જ તો તેપ્રહ્લા અગુણ કહેવાય છે અને માયા નહિતને નિર્ગુણ કહે છે મનારને ઉત્પન્ન કરવાવાળા ભગવાનની ઇચ્છા શક્તિજ પ્રકૃતિ છે, તે ભગવાનથી ભિન્ન નથી

તે પ્રકૃતિથી સચુકત થના ભગવાન-સચુલ, શરીરી અને નિઃકુશ-સ્વતત્ર માન્યા જાય છે પણ માના નિત્ય અને પ્રાકૃત એ બે સ્વરૂપ છે તેમા જે નિત્ય શરીર છે તે તો અવિનાશી-વિનાશ રહીત છે અને જે પ્રાકૃત છે તેનો વિનાશ થા જાય છે ” (શ્લો ૫૫ આઠાપાત્રનો ભાવાર્થ) કહ્યો

બ્રહ્મવૈવર્ત નો આ લેખ ભગવાન નો-સચુલ, નિશુલ, શરીરી, અશરીરી નિત્ય અને પ્રાકૃત રૂપથી બોધન કરાવતો તેમા અનેક રૂપનાનેસિદ્ધ કરી જ્યો છે પરંતુ આ અનેક રૂપતા અપેક્ષા કૃત ભેદનો આગય લીધા વિના કેવી રીતે મગત કરી શકાયો ? જે સચુલ છે તે નિશુલ કેવી રીતે ? જે શરીરી છે તે અશરીરી કેવા પ્રકારથી કહેવાય ? કેમકે અમા વિરોધ છે એના અમાધાન માટે એજ કહેવું પડશે કે માયાની અપેક્ષા તે સચુલ અને શરીરી, અને કેવલ રૂપની અપેક્ષાથી તે નિશુલ અને અશરીરી કહીએ છીએ એટલામાટે અપેક્ષા ભેદથી તે શરીરી પણ છે, સચુલ પણ છે, નિશુલ અને અશરીરી પણ કહી શકીએ છીએ એજ પ્રમાણે તેના નિત્યા નિત્ય સ્વરૂપની પણ અપેક્ષા કૃત ભેદથી ઉપપત્તિ થઈશ કે છે માયિક સ્વરૂપની અપેક્ષાએ તે અનિત્ય અને શુદ્ધ સ્વરૂપની અપેક્ષાએ નિત્ય છે એ પ્રકારે તેના નિત્યા નિત્ય શરીર વિચિયિણી વિરૂદ્ધ ઉક્તિનું સમાધા ન કરી શકાય ?

આ ઉપગના બધા પ્રકારના વિવેચનથી એ નિદ્ધ થાય છે કે—બ્રહ્મનું સ્વરૂપ પણ અનેકાત છે, અથવા એકાત ૩૫નું નથી “ અતસ્ત્વસ્ત્વાય વિ ત્રે પ્રત વિભવ (વિધિ સહજ નામ)

મહાભારતના અનેકાતવાદ, પૃ ૧૪૩ થી

તૈનધર્મના સિદ્ધાંતરૂપ અનેકાતવાદ—સમ્પ્રભગીનય વાદનો મહાભારતમા ઘણા ઠેકાણે ઉદત્રેણ રહેલો છે જુવો—શાંતિપર્વ અધ્યાય ૨૩૮ શ્લો ૦ ૬—

एतदेव च भवेद्य च, नचोमे नाऽनुमे तथा

कर्मस्या विषय नुर्य सत्त्वस्या समदक्षिण ॥ ૬ ॥

પરંતુ એ કથન અનેકાતવાદના અમથનમા નહીં ભેટી શકાય, તેતો અગીકાર કરેલો મિદ્ધાનનો અનુવાદ માત્ર ગણાય, તેથી આવું વિષયમા ઉપયોગી નથી

પરંતુ એ મિવાય મહાભારતમા કેટલીક જગોપર એવા ઉદત્રેણો છે કે જેનાપછી ત્રય કર્તાનાજ પ્રસ્તુત વિષયમા સ્વતત્ર પણાથી આશય પ્રગટ વાય છે— (અશ્વમેધિક પર્વ (અનુગીતા) અધ્યાય ૩૫ શ્લો ૦ ૧૭)

પ્રશ્ન—ઉત્તરમા નીલકંઠ અર્થે બતાવેના અર્થનો ભાવાર્થ—શિષ્ય પ્રશ્ન ના પછી શુદ્ધ છે કે—“ જે વિદ્વાન જડ અને ચેતનના લેહાભેને તથા એકત્વ અને નાનાત્વને દેખે છે તે હુ ખચી છુટી બાય છ ”

ઉપરના પ્રયોગનો તાત્પર્ય—ચેતન અને જડ, જીવ અને પરમાત્મા નો લેહાભેદ અને એકત્વ નાનાત્વ નો ઉલ્લેખ સ્પષ્ટ છે ચેતન જડનું ક્ષીરનીરની પેઠે મિશ્રણ રૂપ અલેદ સપ્રજ્ઞાતમા અને પૃથક્ પૃથક્ લેદ પદ્ય દશનમા તેમજ જીવનો પ્રદાની નાથે અલેદ પરમાર્થદશમા, અને જિનતા બ્યવહાર દષ્ટિમા એનું ટીકાકાર બતાવેનું છે

આ પ્રમાણે લેહાલેદ અને એકત્વ નાનાત્વ તે બધુતુ તેજ દુષ્કની નિવૃત્તિનો ઉપાય છે એવો ઉપરના પ્રયોગનો ભાવ થ છે આથી લેહાલેદ અને એકત્વ નાનાત્વ બન્ને જ ચેતન અને જડમા અપેક્ષા કૃત ભેદથી વિદ્યમાન છે એવું પ્રગટપણે સિદ્ધ થાય છે

જૈન દર્શનનો પણ એ વિષયમા પ્રાય એજ સિદ્ધાંત છે x

લેખના લેખથી અધિક પ્રકારના નાખવાવાળો એક બીજો લેખ મહાભારતમાનો જુવો—

આશ્વમેધિક પર્વ—અનુગીતા—અધ્યાય ૪૮ માના શ્લોક ૮ માંથી ૧૧ ની નીલકંઠ અર્થે કરેલી ટીકાનો કિચિત્ તાત્પર્ય—એ છે કે—મનીષી અર્થાત્ વિદ્વાન લોક સત્ત્વ—(પ્રકૃતિ પ્રધાન) અને પુરુષ—(આત્મા) એ બે પદાર્થોને અગીકાર કરે તેમા પશુ દેવલાક સત્ત્વ અને પુરુષને મર્વયા એક અથવા

x જૈનદ્રેષ ચ ચચન, યુગ્મતે મમમ દિ ।

નિત્યા નિત્ય શુદ્ધદહાત મિર્ચામિષ્ટે તથા ત્મનિ ॥ ૩૮ ॥

ઉપર મરોનિ અધ્યાયમાસાર શ્લોક ૮૮ ગણીર વિષ ટીકા પૃ ૧૦- મા ૧ ભાવાથ દેહથી કથચિત્ જિન છે ચેતન રૂપ પૃથક સત્તા અપેક્ષાથી જિન છે પ્રગટ શરી મા દશવિભાગથી તેમજ કથચિત્ અજિન છે ક્ષીરનીરની પેઠે લેહાગોનામા અગ્નિનીપેરે, મધા શરીરમા બ્યાપીને રહેતો છે માના, ચન્ન, અગ્નિનાત્ક-કંઠક ખડગ નવરાત્રિ છટ અનિષ્ટ ના સ્પર્શથી મુખદુ ખનો શરીરમા અનુભવ થવાથી ॥

■ પ્રમાણદ્વ મિજ્ઞાન (૧૧૧૮૨) (પ્રમાણુમીમ સાદમયદ્રાયાય)

॥ દરિમદ્રાષ્ટકમા—નિત્યાનિત્ય, દેહથી જિન નિન્ન આત્મામા દિગ્માકિક પશુ ન્યાયી અવિગેષપણે થયે છે

ઉપરના લેખથી અધિક પ્રકાશ નાખવાવાળો એક જીને લેખ મહાભારતમાનો જુવો-આશ્વમેધિક પર્વ-અનુગીતા-અધ્યાય ૪૮ મના શ્લોક ૮ માર્ધી ૧૧ નીલક ઠાચાર્યે કરેલી ટીકાનો કિ ચિત્ તાત્પર્યે એ છે કે-મનીષો અર્થાત્ વિહ્વાન શ્લોક સત્વ-(પ્રકૃતિ પ્રધાન) અને પુરુષ (આત્મા) એ બે પ્રદાર્થોને અંગીકાર કરે છે. તેમા પશુ કેટલાક સત્વ અને પુરુષનો સર્વથા એક અથવા અભિન્ન માને છે પરંતુ એ મત ઠીક નથી એ પ્રમાણે કેટલા એક સત્વ અને પુરુષનો સર્વથા ભિન્ન સ્વીકાર કરે છે એ સિદ્ધાન્ત પણ વિચાર પૂર્ણ નથી

ટીકાકાર આ કથનનું ઉપપાદન આ પ્રમાણે કરે છે પુરુષની પેઠે સ્વછ અને પુરુષનો ઉપકારી હોવાથી મત્વ-પુરુષી અગિય છે એવું મતવ્ય તાર્કિકો નૈયાયિકોનું છે એટલામાટે કર્તૃત્વાદિ જે સત્વના ધર્મ છે તેને વાસ્તવિક રૂપથી તે આત્મામા માને છે તેજ પ્રમાણે-આત્મા અને પ્રકૃતિમા માખ્ય મતાનુયાયીતો, દેવલ પ્રતીતિ માત્રજ એકત્વ માને છે અને નૈયાયિક, લોક તેજ એકત્વ ને નાસ્તવ રૂપથી સ્વીકાર કરે છે પરંતુ એ બંનેજ મત અસંગત છે, વિચાર શૂન્ય છે આ અભિપ્રાયથી મત્વ અને પુરુષનો આત્મતિક ભેદ માનવાવાળા સાખ્ય મતાવલ્લખીના પ્રતિ એ વિરોધ ઉત્પન્ન કર્યો છે કે-જે સત્વ પુરુષથી સર્વથા ભિન્ન અને સ્વતંત્ર સત્તા રાખવાવાળા છે તો તે સુકતાત્માનો પણ કદિ ત્યાગ નથી કરી શકતો તાત્પર્ય કે-જે પ્રમાણે સસાર દશામા અથવા બધ દશામા તે પુરુષથી સર્વથા ભિન્ન અને સ્વતંત્ર થતો હોવો તેનો ત્યાગ નથી કરતો એજ પ્રમાણે મોક્ષ દશામા પણ તે પુરુષથી કોઇ પ્રકારે પૃથક્ નથી થઈ શકતો, એ પ્રમાણે મોક્ષનોજ અર્થાત્ થઇ જશે તેમજ જે તાર્કિક લોક સત્વના ધર્મભૂત કર્તૃત્વાદિ ગુણોને આત્મામાં વાંચતવ રૂપથી સ્વીકાર કરે તેમના મતમા પણ મોક્ષની ઉપપત્તિ નથી થઇ શકતી, કેમકે વાસ્તવિક-સ્વાભાવિક ધર્મોનો નાશ થયા વિના કદિ વિનાશ નથી થઇ શકતો, કર્તૃત્વાદિ ધર્મ, જે આત્મમા સ્વભાવ સિદ્ધ હોય, તો તેનો-આત્માનો નાશ થયા વિના કદિ નાશ નહી થશે (આત્માનો કદિ નાશ થતોજ નથી એટલા માટે આત્માના સ્વભાવભૂત કર્તૃત્વાદિ ગુણપણ કદિ નષ્ટ ન થશે) તારે તો મોક્ષનું થવું અમભવજ થઇ જશે માટે સત્વ અને પુરુષમા વિચાર દષ્ટિથી પૃથક્ ભાવ-ભેદ અને સહજત્વ અભેદ બન્નેને જ માનવા યથાર્થ છે એજ પ્રમાણે એમા એકત્વ અને નાનાત્વ નો સ્વીકાર પણ યુક્તિ સુક્તજ છે, જે પ્રમાણે ઉદગર દ્રવ (સુદગરનું દ્રવ) મા રહેવાવાળા, તેમાજ ઉત્પન્ન થતા મચક (એકના એક સરખા છવ) તેમા ભિન્ન અને અભિન્ન છે તેજ પ્રમાણે સત્વ અને પુરુષ પણ સરસપરમા ભિન્ન અને-

અભિન્ન છે ઇત્યાદિ ॥ આથી સ્પષ્ટ છે કે-પ્રકૃતિ પુરુષનું સાપેક્ષ લેહાલેહનું ઇષ્ટ છે મહાભારત પણ કોઈ કોઈ અશ્વમા અનેકાતવાદના સમર્થક છે ॥

(મનુસ્મૃતિ) ૧૪૯ થી

સર્વં સ્મૃતિયોથી-મનુસ્મૃતિ શ્રેષ્ઠ અને પ્રાચીન મનાય છે ૧ છાંદોગ્ય ઉપનિષદમા લખ્યું છે કે-મનુએ કહ્યું તે ઔષધિરૂપ ॥ તેમા પણ અનેકાતવાદનું કથન છે (અ ૧૦ શ્લો ૭૩—

અતાર્ય માયકર્માણ-માયં ચાનાયકમિણ ।

સપ્રધાયા ઘ્રવીહ ધાતા, ન સમૌ ના સમાવિતિ ॥૭૩॥

કુલ્યુક શદ્ કૃત ટીકાનો ભાવાર્થ—દ્વિભતિ (બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય વૈશ્ય) ના માટે જે કર્મોનું વિધાન કર્યું ગયું ॥ તેનું આચરણ કરવાવાળા શૂદ્ર અને શૂદ્રોચિત કર્મોનું સેવન કરવાવાળા દ્વિભતિ એ બન્નેના વિષયમા વિચાર કરીને બ્રહ્માએ એ કહ્યું છે કે એ બન્ને (આર્ય અનાર્ય) આપસમા નતો સમાન છે અને નતો અસમાન છે અર્થાત્ એ બન્ને સર્વથા એક પછી નથી અને સર્વથા ભિન્ન પણ નથી દ્વિભતિનું કર્મ કરવાથી શૂદ્ર દ્વિભતિ નથી થઈ શકતો એમ શૂદ્રોચિત કર્મનો કરવાવાળો દ્વિભતિ શૂદ્ર નથી બની જતો એ અપેક્ષાથી એ બન્ને સમ એક નથી થઈ શકતા પરંતુ-બન્નેજ નિષિદ્ધનું આચારણ કરી શક્યા ॥ એથી એ અસમ-ભિન્ન પણ નથી તાત્પર્યએ 'યથો' કે-એ બન્ને કોઈ અપેક્ષાથી અસમાન અને કોઈ હઠિથી સમાન પણ 'છો' કિંતુ એકાંતપણાથી ન સમ છે અને ન અસમ છે

આ ઉપરના લેખથી અનેકાતવાદ સ્પષ્ટજ તરી આવે છે

ઇન્ધરનું કર્તૃત્વ અકર્તૃત્વ, ૫ ૧૫૨ થી

સનાતન ધર્મના સુપ્રસિદ્ધ પંડિત ભીમસેન શેર્મા ઇન્ધરના કર્તૃત્વવાદમા સનાતન ધર્મનું સિદ્ધાંત એ છે—

નિરિ છે મસ્થિતે રત્ને, યથા લોહ પ્રવર્તતે ।

સત્તામાત્રેણ દેવેન, તથા ચાય જગજ્ઞન ॥૧॥

સત આત્મનિ ષર્તૃત્વ મકર્તૃત્વ ચ સસ્થિત ।

નિરિછત્વા દક્ષ્ણા સૌ કતા સન્નિધિ માધત ॥૨॥

ભાવાર્થ—એમ ઇન્ધ્રો વિનાના યુગકમા સમીપ રહેવું લોકમા ક્રિયા થઈ જાય છે લોકહત ક્રિયાનો હેતુ-કર્તા યુગક ॥ તે પ્રેમાણે ઇન્ધ્રના વિદ્યમાન હોવા માત્રથી પ્રકૃતિમા સૃષ્ટિ રચનાદિની સર્વ જોડાઈ થયા કરે છે દૃષ્ટાંત દાદતિમા લેહ એટલેજ છે કે યુગક બંધ છે અને ઇન્ધ્ર સર્વજ્ઞ એતન

છે નિન્ધિતા અને પ્રયોજકતા બન્નેમાં એક સરખી જ છે આ દષ્ટાંતથી પરમેશ્વરમાં કર્તૃત્વ, અકર્તૃત્વ બન્ને જ માન્યા ગયા છે.

નિરિંદ્ર હોવાથી પરમેશ્વર અકર્તા, અને તેમના સમીપ થયા વિના પ્રકૃતિ કાંઈ નથી કરી સકતી એ કારણથી ઇશ્વર કર્તા છે—

‘ પ્રદીપ ભાવામાવયો દર્શનસ્ય તથા માગા દર્શનહેતુ પ્રદીપ इतिन्याय ”

(પ્રાક્ષણ સર્વસ્વ ભા ૮ સ ૬ પૃ ૨૨)

ઉકત લેખ કેટલી હદ સુધી અનેકવાદની સિદ્ધિ કરે છે ?

ઇશ્વરમાં પણ અપેક્ષા લેવાથી કર્તૃત્વ, અને અકર્તૃત્વ એ બન્ને વિરૂદ્ધ ધર્મ દેવા પ્રકારથી રહી શકે છે,

૧. ઉકત પડિતણએ—ઉપગ્ના લેખથી ન કેવલ અપેક્ષાવાદની જ મિદ્ધિ કરી છે ? કિંતુ સનાતન ધર્મના મહત્ત્વ પૂર્ણ મુખ્ય સિદ્ધાંતમાં દેવેની સાધારણ હોકાની અજ્ઞાનતાને પણ ઘણા ભાગે દૂર કરી દીધી છે -

૨. એવા પ્રકારનો અનેકાનેક વાક્ય દર્શનોના આધારભૂત ક્ષુતિ-ભૂતિ પુરાણાદિમાં પણ ઉપલબ્ધ થાય છે જે વાક્યોથી અપેક્ષાવાદનો ઉપયોગિતા ઘણીજ સારી રીતે થઈ રહી છે

પરિસિદ્ધ પ્રકરણ બીજું પૃ ૧૫૨ થી

અનેકાત વાદની સાથે અન્યાય,

એક ભારતીય સાક્ષર વિદ્યાવૃત્ત કથન છે કે-જે પ્રમાણે જૈનોના અનેકાત-વાદ મખતલગી નયની સાથે અન્યાય થઈ રહ્યો છે, એજ પ્રમાણે વેદાંતના અનિર્વચનીય વાદની સાથે પણ-છે x તથા જેમ વેદાંતની અનિર્વચનીય ખ્યાતિ સ્વર્થ સ્વરૂપ સમજ્યા વિના કેટલા એક જૈન વિદ્વાનોએ વેદાંત દર્શનને સર્વથા, ક્ષાતિમય બતાવતા થકા તેમનો અનુચિત ઉપહાસ્ય કર્યો છે તેજ પ્રમાણે પ્રામ્હણુ વિદ્વાનોએ જૈનોના અનેકાતવાદ અથવા સ્થાફવાદના વાસ્તવ સ્વરૂપને મમજ્યાવિના ઉન્મત્ત, પ્રલાપ કહીને તેનું મિથ્યા ખ ડન કયું છે આથી

x જુવો. “ હિદ્વતજ્ઞાનનો ઉપતિદામ પ્રયત્ન—શ્રીકૃત નર્મદાશ કર દવેશ કર મહેતા, બી એ મુ અમદાવાદ

૫ ૨૦૭ પૂવાર્ધ—જેવી રીતે જૈનોના “અનેકાતવાદને અથવા ખ ડભ ગી (સખત-લગી) નયને અન્યાય થાય છે તેવી રીતે વેદાંતના અનિર્વચનીયતાના વાદને પણ અન્યાય થાય છે

પ્રતીત થયું કે જૈન દર્શનના પ્રતિપક્ષી પડિતોએ અનેકાતવાદનું ખડન કરતી વખતે તેમને જેવા રૂપમા સમજ્યું અથવા માન્યું તે તેમણે યથાર્થ સત્ય સ્વરૂપનું નથી.

પ્રતિપક્ષી વિદ્વાનોનાદ્વારા પ્રગટ થયેલા આદ્વાદના માર્ગપથી જૈન દર્શનનો આદ્વાદ કોઈ જુદા પ્રકારનો છે એટલા માટે તેનું ખડન વાસ્તવિક રૂપનું નહીં ઠીકી શકાય.

જે વાત વાદીને સ્વીકૃતજ નથી તેણે જાજાજાતી તેના ગવામા ધાણી તેની અવહેલના કરવી એ ન્યાય કોનો? ખમ એજ દશા અનેકાતવાદના પ્રતિપક્ષી વિદ્વાનોની છે.

અમારૂં આ કથન તો મોટાજ આહસયુક્ત વા મૂઠાપૂજી મમન્યુ અથવા માન્યુ જશે કે-જૈન દર્શનના પ્રતિપક્ષી વિદ્વાનોમાથી આજ સુધી કોઈએ અનેકાતવાદના સ્વરૂપને સમજ્યોજ નથી પરંતુ વસ્તુચિત્તી કોઈ એવી વિલક્ષણ અને જાજાજાતી છે કે-એક બિવકુલ નિષ્પક્ષ અને તટસ્થ વિચારકોને પણ તેના સામને અનિછાથી નત મસ્તક થવું પડે છે જૈન દર્શનના પ્રતિપક્ષી વિદ્વાનોએ ભલેજ અનેકાતવાદના અતસ્તવ સુધી અવગાહન કરીને તેના યથાર્થ સ્વરૂપને સારી રીતે જાણી લીધું હોય અને તે પણ સત્ય હોય, કે તેમના પ્રૌઢ પ્રતિવાદ એક ગભીર વિચારકના હૃદયમા પણ કોઈ સમયના માટે ક્ષોભ પેદા કરીકે પરંતુ અમારા વિચારમા તેમનો પ્રતિવાદ-ખડન-અનેકાતવાદના યથાર્થ સ્વરૂપના અનુરૂપ તો નથીજ, અને તેમાં કેટલાક વિદ્વાનો તો એવા પણ છે જેમને જૈનમતનું કાંઈ પણ જ્ઞાન થયેલું પ્રતીત નથી થતું ઉદાહરણના માટે પ્રથમ વિજ્ઞાન ભિક્ષુને જીવો વિજ્ઞાન ભિક્ષુના-“વિજ્ઞાનામૃત બાખ્યો કાંઈક નમુનો અમી પાંકકોને લોહાલોહની પ્રમાણિકતાના ઉપવક્ષમા બતાવીને બાબ્યા છીએ

૧. હવે પ્રશ્નસૂત્ર સારાઠક ના બાખ્યમા તેમને જે કાંઈ જૈનદર્શનના વિષયમા લખ્યું છે તેણે પાઠક જીવે—

અમો તેનું બાખ્ય ન લખતા બાવાય માત્રજ લખીએ છીએ-વિજ્ઞાન ભિક્ષુ લખે છે કે-પ્રશ્નની કારણતામા ઉપયોગી જે વેદોક્ત સત્યાર્થવાદ છે, તેની સિદ્ધિના માટે વેદ બાહ્ય જૈન મતનું નિરાકરણ કરીએ છીએ-જૈન મતમાં સામાન્યથી “સત્” અને “અસત્” એ બે પદાર્થજ માન્યા છે! આકાશાદિ ધર્મી અને એકત્વાદિ ધર્મ, એ સર્વ કાંઈ એજ બે-સત-અસત પદાર્થોનો પ્રપચ છે એ મતમા સખતભગી ન્યાયથી જાણ પદાર્થોમા સત્, અસત્, અને

અનિર્વચનીયત્વાદિનો સ્વીકાર કર્યો છે. જેમકે સર્વ વસ્તુ અવ્યવસ્થિત (વ્યવસ્થા-નિયમ રહિત) જ છે સ્વાદસ્તિ સ્વાન્નાસ્તિ ઇત્યાદિ અહીં સ્થાત્ શબ્દ સર્વ જગોપર “ભવતિ” એ અર્થનોજ બોધક છે (એ તો! જૈન મતનું સ્વરૂપ બતાવેલું છે) હવે એ મતનું જે પ્રમાણે ખડન કર્યું છે તેનું પણ સ્વરૂપ બતાવીએ છીએ તે ધ્યાન દઇને જુઓ-અગ્રોચ્ચતે ઇત્યાદિ-ભાવ અને અભાવ આપમમા વિરોધી છે એનું એક વસ્તુમા રહેવાનું પ્રકાર લેક (નિરૂપકલેક અપેક્ષાલેક) ના વિના કદિ સભવ નથી થઇ શકતો? જે પ્રકાર લેકથી ભાવા ભાવની સ્થિતિને માનશે તારે તો એ અમારાજ મતનો તમે સ્વીકાર કરી લીધો અર્થાત્ પ્રકાર લેક થા અપેક્ષાકૃત લેકથી જે વિરૂદ્ધ ધર્મોનો એક જગોપર રહેવાનું તો અમારો માનીએજ છીએ એટલા માટે અમારા મતનો તમે આશ્રય લીધો જે એમ છે તો પછી તમે જગત્-તદ્વત્તિ પદાર્થોને અવ્યવસ્થિત (અનિશ્ચિત-અવ્યવસ્થા નિયમથી રહિત) રૂપથી કેમ માનો છો અર્થાત્ જગત્ને અવ્યવસ્થિત ન માન કરું વ્યવસ્થિતજ સ્વીકાર કરવા બોધએ

વિજ્ઞાન બિહુના વિજ્ઞાનામૃત લાભના આ લેખથી તેમને જૈન મત સળધી વિધાન અને પ્રતિવિધાનની ચથાર્થતાનું, સારી પેઠેથી જ્ઞાન થઇ જાય છે ખબર નહીં બિહુ મહોદય જૈન દર્શનના કેટલા મોટા પુરિત, હશે અમારા વિચારમા તે જૈન દર્શનથી બિલકુલ અનબિજ પ્રતીત થાય છે તેમને જૈન દર્શનના દ્રવ્યાનુયોગ વિપયની કોઇ પારનિક પુસ્તક પણ સાચત લખી અથવા ફોળી હોય એવું તેમના લેખથી સ્પષ્ટ પ્રતીત નથી થતું અમારો આજ સુધી એજ વિચાર રહ્યો છે કે આજ કાલનાજ કેટલાક ભટ્ટાચાર્ય કોઇ, પ્રમી, યા સ પ્રદાયના સિદ્ધાંતોને પૂર્ણપણે મનન કર્યા વગરજ તેમને મન માન્યા શબ્દોમા લખવાને તૈયાર થઇ જાય છે પરંતુ વિજ્ઞાન બિહુના ઉકલ લેખથી, જાણુ ગયું કે આ રોગ રાજ કાલનો નથી કિંતુ ઘણા લાંબા કાલનો છે.

સત્ અને અસત્ એ, જેજ, અખ્ય પદાર્થ છે આકાશાદિ ધર્મી અને એક ત્વાદિ ધર્મ આસર્વ કાંઇ એ, સત્ અસત્ પદાર્થોનો વિશેષ (પ્રપચ) છે, એ પ્રકારનું જૈન દર્શનનું મતવ્ય બિહુ મહોદયે કયા જૈને અથમાથી લીધું હશે એ અમારી સમજથી બહાર છે.

તથા જૈન મતમાં સર્વ વસ્તુ અવ્યવસ્થિત-અનિશ્ચિત રૂપથી જ સ્વીકાર કરી છે અર્થાત્ જૈન દર્શનને બધા પદાર્થ અવ્યવસ્થિત રૂપથી જ અભિમત છે

ઢોંઠ કોઈ જગોપર વિષનીત જેણે જ્ઞાન થએલું જોઈએ છિએ; (૧) પરંતુ એટલા પરથી એ નથી કહી શકતા કે તેમને જૈન દર્શનનું જ્ઞાનજ નહીં હતું ઢોંઠ મતના અમુક એક સિદ્ધાંતના વિષયમાં, પ્રમત્ત, ચર્ચ જલુ છ હમસ્થ પુરૂષના માટે અનિવાર્ય છે

ઉપર બતાવેલા પાઠોમાં—(જીવને અનત અવસ્થાઓ કહેવો અને ખ-મ-ધ જીવાસ્તિકાપને—બદ્ધ મુક્ત અને નિત્ય સિદ્ધ કહીને અર્દનને નિત્ય સિદ્ધ અને બાકીના ખેતે મુક્ત અને બદ્ધ મતાવવા અને એમ પુરૂષનાગ્નિકાપને પૃથ્વી આદિ ચાર ભૂત અને સ્થાવર તથા જગમ એ યી ૯ પ્રકારનું કથન કરવું જૈન સિદ્ધાંતના અનુસાર ડેજ તરીકે એનો એવા ૩૫માં કોઈ જૈન મતમાં કહ્યોજી અમારું જેવામો આગળજ નથી મતલબ સમન્થા સોચાવિના ગપડ સપડ એક એકના જુદા ઉતાગ છે,

શકરસ્વામી અને ભાસ્કરાચાર્ય પૃ ૧૬૦ થી

સ્વામી શકરાચાર્ય અને ભટ્ટ ભાસ્કરની સિદ્ધાંતમાં, ઘણું અતર છે શકરસ્વામી પુરા અભેદવાદી અને ભાસ્કરાચાર્ય પૂણ્યપણે લેહાભેદવાદના અનુયાયી ॥ શકરસ્વામીના માયાવાદનું સવથી પ્રથમ ખડનું કન્વાવાળાને ઢોંઠ વિહવાનું થયા છે તે આ એક ભાસ્કરાચાર્ય છે એટલા માટે એ બન્ને જ વિદ્વાન સિદ્ધાંતના વિષયમાં એક બીજાના વિચારોથી મહુમત નથી કિતુ એક બીજાના પ્રતિપક્ષી છે ભાસ્કરાચાર્યે શકરસ્વામીના અનિર્વચનીયવાદના સિદ્ધાંતનું મોટી મોટાંથી ખડનું કહ્યું છે (જુવો તેમનું ૨૧૧, ૧૪ સૂત્રનું ભાષ્ય) સિદ્ધાંતના વિષયમાં એમનો એવી રીતે વિચાર-લેહ હોવાથી, પૂણ જૈનદર્શનના વિષયમાં એ બન્ને વિહવાનું એકસરખોજ વિચાર રાખે છે અર્થાત જૈનદર્શનના અનેક તવાદને બન્નેએ એકજ ગૈરીથી તેનું ખડનું કહ્યું અતરમાત્ર એટલુંજ છે કે શકરસ્વામીનો લેખ કોઈ વિશદ અને ભાસ્કરાચાર્યે કોઈ મહોપમાં લખ્યું છે ખડનું ગૈરી બન્નેની એકજ છે એમના વિના બીજા જેટલા પ્રાચીન

(૧) ક—અનતાવયવો જીવ સ્તસ્ય ત્વ એવાવયવા અપે શરારે સરુચેયુમહતિષ વિકરોરુ રિતિ (શકરાચાર્ય—૨૧૧, ૪૪ ચા ભા)

(૨)—જીવાસ્તિકાપ સિધા—વદો મુક્તો નિત્યસિદ્ધ એતિ ॥ પુરૂષા સ્તિકાય પોડા પૃષ્ઠવા દિનિચત્વારિ ભૂતાનિ સ્થાવર જગમચેતિ (વાચસ્પતિ મિથ્ર મામતિ)

(૩)—જીવાસ્તિકાપ સ્વપ્ન—વદો મુક્તો નિત્યસિદ્ધ એતિ ॥ તત્રાદર્શનિ નિત્યસિદ્ધ દત્તર કેવન સાધનૈમુક્તિ અન્યેતથા દૈતિમદ ॥ પુરૂષાસ્તિકાય પોડા—પૃથિયાદિચત્વારિભૂતાનિ સ્થાવર જગમચેતિ ॥

(૪)—રત્નપ્રેમા વ્યાસચાર્યોર્ણ પ્રાચીનપર પ્રેમાર્જેજ છે ॥ ૪૧ ૨૫૫ ૧૧ ૧૨

તેમજ અર્વાચીન વિદ્વાનોએ શ્રદ્ધાસૂત્ર ઉપર બાપ્ય લખ્યા છે તેમા પ્રાય એ બન્ને વિદ્વાનોની શૈલીનુ અનુકરણ કરેલુ છે

એટલામાટે એ બન્નેમાથી 'કોઇએક વિદ્વોન (શકરસ્વામી અથવા ભાસ્કરાચાર્ય) ના લેખ પર વિચાર કરી લેવાથી સર્વેના લેખનો વિચાર થઇ જાય છે માટે એજ બ ને લેખનો અહિ વિચાર કરીએ છીએ—

(દષ્ટિ સેદ) પૃ ૧૬૧ થી.

ખીજ વિદ્વાન ચાહે ગમેતે કહે પણ અમે તો એ કહેવાનુ સાહસ નથી કરી સકતા કે શકરાચાર્ય આદિવિદ્વાનોએ અનેકાતવાદના સ્વરૂપ ને સમજયાજ નથી એવુ કહેવુ તે તો તેમનુ યોગ્યપમાન કરવા જેવુ છે હા એટલુ તો અમે અવશ્ય કહીશુ કે તેમને, અનેકાતવાદનુ, જે ખડન કહ્યું છે તે તેના- અનેકાતવાદના સ્વરૂપને અનુરૂપ નથી જે પ્રમાણે શકરસ્વામીના અનિર્વચનીય વાદના સિદ્ધાંતની સાથ તેમના પ્રતિપક્ષી વિદ્વાનોએ જાહેરજસ્તો કરી છે અર્થાત અનિર્વચનીય શબ્દના મનમાન્યા અર્થવા તાત્પર્ય કલ્પના કરીને તેનું યથાર્થ ખડન કરીને સ્વામી શકરાચાર્યની સાથ અન્યાય કર્યો છે એજ પ્રમાણે જૈનક શંકના અનેકાતવાદની સાથ સ્વામી શકરાચાર્ય અને ભાસ્કરાચાર્ય પ્રભુતિ વિદ્વાને પણ ખરેખરો અન્યાયજ કરી રહ્યા છે એવુ કારણ પરસ્પરનો દષ્ટિસેદ છે જે દષ્ટિને લઇને જૈનકશંકના અનેકાતવાદના સિદ્ધાંતની કલ્પના કરી ગઇ છે તેજ દષ્ટિથી જ શકરાચાર્ય પ્રભુતિ વિદ્વાનો તેની આલોચના કરતા તારે તો તેમનો પ્રતિવાદ વિચારપૂર્ણ કહી અર્થવા માન્યો જાતો પરતુ વસ્તુસ્થિતિ જાનાથી સર્વથા વિપરીત છે અર્થાત જૈનકશંકના અનેકાતવાદ કોઇ ખીજે છે અને શકરસ્વામી તેની કોઇ ખીજ રૂપમાંજ કલ્પતા કરી રહ્યા છે એ દષ્ટિ સેદના કારણેજ એમનો પરસ્પરમાં વિરોધ છે

ઉદાહરણાર્થ શાકર બાપ્યની નીચે લખેલી પકિતયોને જુઓ—

શ્રદ્ધાસૂત્ર ૨૧૨૩૩ ના બાપ્યમા શકરસ્વામી લખે છે—

“નજોકસ્મિન્ ધમિણિ યુગપત્ સદસત્ત્વાદિ વિરુદ્ધ ધર્મસમાવેશ સમ વતિ શીતોષ્ણવત્”

શીત અને ઉષ્ણતાની પેઠે એક ધર્મીમા પરસ્પર વિરોધી સત્ત્વ અને અસત્ત્વ આદિ ધર્મોના એક કાલમા સમાવેશ (સ્થિતિ) નથી થઇ શકતી અર્થાત જે પ્રમાણે શીત અને ઉષ્ણતા એ બે વિરુદ્ધ ધર્મ એક કાલમા એક જગો પર નથી રહી સકતા, તેજ પ્રમાણે સત્ત્વ અને અસત્ત્વ નો પણ એકા કાલમા એક

મ્થાત્ પર નહેવું નથી બની સકતું એટલા માટે જૈનોનું સિદ્ધાંત કીક નથી
“નાય મમ્યુપગમો-યુત્ત”

(મહામતિ બામ્કરાચાર્યે) પોતાના બાબ્યમા એજ વાતને બીજા પ્રકારથી
લખી છે પરંતુ આત્મયમા ફેર નથી x

બાબ્યના બ્યાબ્યાકારોએ અહીં એ પ્રકારનું વર્ણન કર્યું છે કે-જે વર્તન
વમા સત્ છે તે મહા અર્થ તરફ અવ રૂપથી સત્જ રહેશે

જેમ આત્મા જના કોઈમા કોઈ પ્રકારે કોઈ સ્વરૂપથી સત્વપણાની
ઉપલબ્ધિ થાય છે તે વસ્તુથી સત્ નથી તેમા જે સત્વ છે તે કેવલ બ્યવહારિક
છે અર્થાત્ બ્યવહાર માત્રને લઈને તેને મત્ કહી શકશે પરમાર્થથી તે મત્
નથી જેમ પ્રપચ (વાચસ્પતિ મિત્ર)

જે સત્ છે તે મહા મત્જ નહેશે કહી અમત્ નથી થઈ શકતું જેમ
“બ્રમ્હ” અને જે અસત્ છે તે મહા અસત્જ નહેશે જેમ શશવિષ્ણુ સસલાવ
સીંગ અને પ્રપચ એ બે (મત્-અસત) થી વિલક્ષણ છે આથી એકાતવાદજ
યુક્તિયુક્ત છે, અનેકાતવાદ નથી (ગોવિંદાચાર્ય) *

“જે પદાર્થ” છે “તેને” છે “અને” નથી “એ” કેવી રીતે કહી
શકાય (ભાસ્કરાચાર્ય)

1. ઉપર્યુત્ બાબ્ય અને તેની ટીકાઓના લેખથી બે વાતો સાબિત થઈ
2. (૧) સત્ અમતનો અને અસત્ મતનો અત્યંત વિરોધી છે
3. (૨) જોનો કદિ કોઈ રૂપમા બાધ ન હોય તે મત્ (બ્રમ્હ) અને
જોની કોઈ દશામા પણ કદિ પ્રતીતિ ન થાય તે અસત્ છે (શશધ્રુગ) તેમાજ
પ્રપચનો બાધ પણ થાય છે (બ્રમ્હ સાક્ષાત્કારના ઉત્તર કાલમા) અને પ્રત્યક્ષ
રૂપથી પ્રતીતિ પણ થાય છે એથી તે ન કેવલ સત્ અને ન અસત્ કિંતુ બન્નેથી
વિવક્ષણ છે આથી સિદ્ધ વસ્તુ કે જે વસ્તુથી મત્ છે તે અસત્ કદિ નથી થઈ

+ તત્ત્વેદ મુચ્ચતે નૈકસ્મિન્ ધર્મિણ નમવત્ કયમેવા માયોઽસ્તિવનાસ્તિચસ્માદાસ્તીત્ય
વધાર્યેત વિરાધાત્ ૨૨૧૩૩ (નુ બાબ્ય)

+ ‘દ્વાદુક્ત મવતિ-સત્યં યદસ્તિ વસ્તુત સ્તત્ત્વજ્ઞા સર્વદા સર્વજ સર્વાત્મના નિર્વચનોદેન
સ્વપ્ના સ્વપ્ન નાસ્તિ યથા પ્રત્યગ્મા । યત્ કવિત્ રથચિન્ત્ કેનચિ દાતમન સ્તીત્યુચ્યતે
યથા પ્રવચ તત્ બ્યવહારો ન તુ પરમાર્થન” (માનસિ)

* યદસ્તિતન્ સર્વજ સર્વદા સ્વયં યથા વ્રજ્યાત્મા
ચત્તાન્નિ તપ્તાસ્ત્યવ યથા શશવિષાણાદિ પ્રગમ્તુ મય વિસ્તમ્બણ એવત્પ્રકાનવાદઃ એવ યુક્તો
ના નકાતવાદ (રત્નપ્રમા)

શકતું (શક્ય) અને જે સર્વથા અસત છે તે સત્ કદિ નથી બની શકતું (શક્યશૂન્ય) તેમજ પ્રપચ-જગત ન સર્વથા સત છે અને નથી અસત, (આથી ખરેખર મિદ્ધ થયું કે તે કથયિત્ સત અસત ઉભય x, ૩૫ છે) જુવો તેમજ તેતિરીય ઉપનિર્વાનપદનુ ભાગ—इह पुन व्यग्रहाग्नियय आपेक्षिक सत्य मृगतृणकाद्यद तापेभ्यया उदकादि मन्य मुच्यते ૨૧૬

તેમજ નહર રવામીએ અલીકમા અને અસત્યમા જે માન્યો છે આકાશ, હસ્ત, મૃગતટ્યા આદિ અલીક પાયા છે એ પાયાની તુલનામા જગત્ તે શકર રવામીએ માત્ર કહ્યું છે એટલા માટે શકના મતમા જગત્ અલીક નથી, શક્તિ પણ મિદ્યા નથી, તેતિરીય ભાવ્ય જુવો,

‘ કેવળ’ બ્રહ્માના મનુષ્યજ જગત્ અસત્ કહ્યું છે જુવો—

(ઉપનિષદનો ઉપદેશ ભાગ ૨ દિહી અનુવાદ ૫ ૬૦ રેખક ૫ કાવિદેશ્વર ભટ્ટાચાર્ય એમ જે વિધારણ)

જે પ્રમાણે સત્ અને અસતનો આપસમા અત્યંત વિરોધ હોવાથી એકજ પદાર્થને સત્ અસત્ ઉભયરૂપ માનવા કદિ યુક્તિ યુક્ત નહીં છે એના નિવાર્ય એક અનેક, નિત્ય અનિત્ય, અને વ્યતિન્નિક્તાડ્યવ્યતિરિક્તત્વ આદિ ધર્મોના સંબંધમા પણ એજ ન્યાય સમજી લેવો એકજ છે.

અર્થાત્ જેમ એકજ પદાર્થ સત્ અસત્ ઉભયરૂપ નથી થઈ શકતા તેજ પ્રમાણે તેને એક અનેક, નિત્ય અનિત્ય અને શિન્ન અશિન્ન પણ નહીં માની શકશે અથવા એમ કહીએ કે જે પ્રમાણે સત્વ અનત્વનો એક ધર્મીમા યુગપત્ સમાવેશ નથી થતો તેમજ એકત્વ અનેકત્વ અને નિત્યા નિત્યત્વ આદિ ધર્મ પણ એક સ્થાનમા નથી રહી શકતા પરંતુ જૈન દર્શન એના ત્રિરૂપ એવું જ માને છે, અર્થાત્ પરસ્પર વિરૂદ્ધ ધર્મોને પણ ને, એકસ્થાનમા વિધિતિને અગીકાર કરે છે એથી તેમજ મતબ્ધ સર્વથા અનુભવ વિરૂદ્ધ અને યુક્તિ વિકલ હોવાથી અમંગલ છે માટે ત્યાજ છે.

‘ અસંગત મિદ માદત મત ’ (જ્ઞા મા)

શકરાચાર્ય આદિ વિદ્વાનો નો આ આવતા વિષયમા એજ મત છે એનાજ અનુસાર તેઓએ જૈન દર્શનના અનેકાતવાદ નુ મોટી પ્રોત્સાહી ખરડા કર્યું છે પરંતુ અમારા ખ્યાવમા ઉક્ત વિદ્વાનો નો એ રૂપમા અનેકાતવાદ

x શકર રવામીએ જગત્મા આપેલિન સત્યતાનો રીકાગ્ર સ્પષ્ટ રૂપથી ક્યા છે

एतेनैकानक-नियानि य-व्यनिरिक्ता यनिरिक्ताय नैकानाभ्युपमा निराहृता मतव्या (શાકર ભાષ્ય)

યા સ્યાદ્વાદનું ખડન કરવું તેની માથ (અનેકાતવાદની માથ) ખરેખરો અન્યાય કર્યો છે જૈન દર્શનનો અનેકાતવાદ વા સ્યાદ્વાદ એવો નથી જેવો કે શકરાચાર્ય આદિ વિદ્વાનોએ મંમન્યો અથવા માન્યો છે કિંતુ તેનાથી વિલક્ષણ છે જો સ્યાદ્વાદનું જોજ સ્વરૂપ વાસ્તવ્ય હોત જે કે શકરાચાર્ય આદિ વિદ્વાનોએ ખડન ના માટે ઝડપના કરી છે, તો તો નેમના ખડનની અવશ્ય કાંઈ કિમત થતી ? પરંતુ વસ્તુ સ્થિતિ એનાથી મર્વથા વિપરીત છે, અર્થાત્ જૈન દર્શનના સ્યાદ્વાદનું તે સ્વરૂપજ નથી એટલા માટે પ્રતિપક્ષી વિદ્વાનો નો પ્રતિવાદ એક સંદર્શ વિચારકના સામે કાંઈ પણ મૂંઝવણો નથી

(પ્રતિપક્ષી વિદ્વાનો ના ખડનની તુલના ?) પૃ ૧૬૬ થી

અનેકાતવાદનું અથવા સ્યાદ્વાદનું જે સ્વરૂપ જૈન દર્શને પ્રતિપાદન કર્યું છે તેની સાથે જો પ્રતિવાદી ફલના પ્રતિપાદનું મિત્રાન કરી જોઈએ તો તે એક બીજાથી કાંઈ પણ સબંધ ગણતો હોયો પ્રત્યક્ષ નથી થતો. ઘણું કરીને મર્તાતરીય વિદ્વાનો ના આજ સુધી જોજ ધારણા નહીં અને છે કે પરસ્પર વિરુદ્ધ ધર્મોનો એક સ્થાનમા સ્વીકાર કરવો તેનું નામ સ્વ દ્વાદ અથવા અનેકાતવાદ છે પરંતુ એ કેમ ? અને એ કેવો ? એના પ- કોઈએ પણ અધિક લક્ષ નથી આપ્યો. જોજ કારણે જૈન દર્શનના સ્યાદ્વાદ પર પ્રતિપક્ષી વિદ્વાનોએ અનેક પ્રકારના મિથ્યા ઉચિત નુચિત આક્ષેપ કર્યો X અને એ પણ સત્ય છે કે-તે આક્ષેપો નો ઉત્તર આપતા એટલાક જૈન વિદ્વાનોએ પણ કોઈ કોઈ જગો પર ભાષા સમિતિ સર્વોચ્ચ અધિકારમા હુતા ક્ષેપકરી દીધો છે + એ પ્રભાવે મનો માલિ ન્યતાનુકાળ, તરવ વિપયની અજ્ઞાનતા અને વધી પડેલા એકાત દ્રષ્ટિ લેદના સિવાય બીજું કાંઈ નથી જસે કાંઈ પણ હોય હવે અહીં વિચાર એ વાતનો કરીએ છીએ કે જૈન દર્શનના સ્યાદ્વાદનું ચા અનેકાતવાદનું ખરૂં સ્વરૂપ શું છે અર્થાત્ પરસ્પર વિરોધી ધર્મોની સત્તાને એક અધિકરણમા જૈન દર્શન માને છે થા કે નહીં ? અગર માને છે તો કેવા રૂપમા ? તેમજ તેમના આ મતવ્યના અનુમાર જ અનેકાતવાદના પ્રતિદ્વદ્વી વિદ્વાનોએ તેમનું ખડન કયું છે ચા તેની સંધામતિ સ્વરૂપ કલ્પના કરીને પ્રતિવાદ કર્યો છે ?

X અનથા નિર્ધોરિતાયશ્ચ પ્રણયમતીમત્તવદ્વડુગાદયવચન સ્યાત્ (શા. મા પૃ ૪૮૩)

૧૬) 'તત્રૈવ શામ્ય પ્રલયન્તુ અતતુલ્ય સ્તાયકર સ્યાત્' (માત્સ્કરાચાર્ય)

+ દૂપય દક્ષણાશ્ચ સ્યાદ્વાદ ન્તુ પલિત

૧૭ - અક્ષપ્રભાવે મુખાના ન દ્વૈય કર્મણવતુ ॥ ૬૮ ॥

અથ્વા ૩ અધિ ૧ ૩ યશોવિજય)

જ્યાં સુધી અમે જૈન દર્શનનો અભ્યાસ કર્યો છે ત્યાં સુધી અમે એ નિશ્ચયપણાથી કહી શકીએ છે કે પરસ્પર વિરૂદ્ધ ધર્મોનું એક સ્થાનમા વિધાન કરવું એ પ્રકારના સ્થાપ્તવાદનું સ્વરૂપ જૈન દર્શનને અભિમતજ નથી કિંતુ અનત ધર્માત્મક વસ્તુમા-અપેક્ષાકૃત લેદધી જે જે ધર્મ રહ્યા હુંવા છે તેમનો તે તે અપેક્ષાવી વસ્તુમા સ્વીકાર કરવાની પદ્ધતિને જૈન દર્શન, અનેકાતવાદ અથવા સ્થાપ્તવાદના નામથી ઉદ્દેશ્ય કરે છે

જે પદાર્થ જે રૂપથી સત છે તેણે તેજ અસત, એવ જે રૂપથી જે નિત્ય છે, તેને તેજ રૂપથી અનિત્ય, નનો જૈન દર્શન કહે છે અથવા માને ॥ અને ન તો એ પ્રકારની સમ્મતિ આપે છે અથવા એ વાતને એ પ્રમાણે-સમજે કે એકજ પદાર્થમા જે રૂપથી સત્વ છે તેજ રૂપથી તેમા અસત્વ પણ છે, તેમજ જે રૂપથી પદાર્થમા નિત્યત્વ છે તેજ રૂપથી તેમા અનિત્યત્વ પણ છે એ પ્રકારની માન્યતા જૈન દર્શનની નહીં છે જૈન વિદ્વાનોએ એ ભમને ધણાજ સ્પષ્ટ રાખેલા દ્વર કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે (૧) તેના પર એ મતાતરીય વિદ્વાન સમરૂપણાથી ધ્યાન ન દે તો એમા જૈન દર્શન અથવા જૈન વિદ્વાનનોનો શો દોષ ?

સ્થાપ્તનો એ કોઇ અપરાધ નથી જે કે નેત્ર હીન તેને નથી દેખતો એમ યસ્કાચાર્ય કહે છે *

આથી શકરાચાર્ય પ્રજ્ઞતિ વિદ્વાનો નો- “ જે પદાર્થ મત્ત રૂપમાં તે અમત નથી થઇ શકતો, અથવા પદાર્થમા જે રૂપથી સત્વ છે તે રૂપથી અસત્વ તેમા નથી રહી શકતો એ કથનની સાથ જૈન દર્શન નો કોઇ વિરોધ નહીં છે, જૈન દર્શન પણ તે પદાર્થમા જે રૂપથી સત્વ છે તે રૂપથી અસત્વનો સ્વીકાર નથી કરતા અર્થાત્ એ વિષયમા એ સર્વેનું મતબ્ધ એક ચરણુ જ ॥ આવી દશામા પ્રતિપક્ષી વિદ્વાનો ના દ્વારા અનેકાતવાદ પર ઉક્ત રૂપથી જે આક્ષેપ કર્યો ગયો ॥ અને જેના આધાર પર તે અનેકાતવાદના સિદ્ધાંત ને મિથ્યા યા ઉન્મત્ત પ્રભાવ ખતાવે ॥ તે કોઇ મૂલ્યવાન પ્રતીત નથી થતો જે વાત જૈન દર્શનને ગ્રહીષ્ટ જ નથી તેને જગર જસ્ટી તેના ગલામા ધાલવી અને પછી

(૧) ક-“ ન સ્વડુ યદવ સત્ત્વ તદેવાસત્ત્વ નવિતુ મહતિ વિધિ પ્રતિપધરૂપતયા ॥ વિરુદ્ધ ધર્મોપાસેનાડનયારે વ્યાવોગાત્ ” મહિ વધ યનેત્ર પ્રકારણ સત્ત્વ, તનૈવાસત્ત્વ યનૈવાસત્ત્વ તનૈવ સત્ત્વ મમ્પુપેમ કિંતુ ’ इत्यादि । (સ્વાધ્યાદ મજ્જી પ ૧૦૮)

यदि येनैव प्रकारेण सत्त्वं, तनैवा सत्त्वं, येनैवा इत्यादि । (सत्यसुखव्यवहारिका ५ परिच्छ प ८६)

* “नाय स्थानो रपरधो यदेन मधो न ।

તેની તેજ નિમિત્તથી પ્રતાપણ કરવી કયા સુધી ન્યાય સગત છે એનો વિચાર પાઠક સ્વયં કરી લે

૧) અમારા વિચારમાં તો એ ખડન જૈન દર્શનનાં અનેકાતવાદનું નથી કે જે શકરાચાર્ય આદિ વિદ્વાનોએ કયું છે કિંતુ એકજ રૂપથી નિરપેક્ષપણથી પદાર્થને સત્ અસત્ રૂપ માનવાવાળાનું છે—કોન બાજે એવું પશું કોઈ માનતું હશે ? “મિદ્ધમતિ હિં લોક” સસારમાં અનેક વિચારના લોક વિદ્યમાન છે તેમના માટે શકરાચાર્ય આદિનું કયન બલેજ ઉપયુક્ત સમજાયું જાય ? એ વિષયમાં તો જૈન દર્શન પણ તેમના પ્રતિપક્ષી વિદ્વાનોની સાથે મહંમત છે (જૈન દર્શન કેવા પ્રકારથી વસ્તુને સદમત્ ૩૫/માને છે) પૃ ૧૭૦ થી

ઉપયુક્ત વિવેચનથી એ પ્રમાણિત થયું કે— શક્ય સ્વામી પ્રભુતિ વિદ્વાનોએ જે સિદ્ધાંતનું ખડન કયું છે—અર્થાત્ જેને અમગત, યા ઉન્મત્ત પ્રજ્ઞાપ બતાવ્યો છે તે સિદ્ધાંત વાસ્તવમાં જૈન દર્શનનું સિદ્ધાંત નથી એટલા માટેજ તેમનું એ ખડન જૈન—અનેકાતવાદનું, ખડન નહીં, ક્ષેત્રી, શકાય, અને એ પછી સિદ્ધ થયું કે શકરાચાર્ય આદિ વિદ્વાનોએ જે પ્રકારે, આસુત (પદાર્થ) એકજ રૂપથી સત્ અસત્ ઉભયરૂપ છે) અસગત, પ્રતીતિ, યથો, એજ પ્રમાણે જૈન દર્શન પણ એનાથી સદમત નહીં છે અર્થાત્ તે પછી ઉક્ત મતને અસગતજ માને છે એટલા માટે એ વત મારી—રીતે, સાળિત્ત, યથ ગર્થ કે પ્રતિપક્ષી વિદ્વાનોએ જે સ્વરૂપની કલના કરીને અનેકાતવાદનું, ખડન કયું છે તે સ્વરૂપ જૈન દર્શનના અનેકાતવાદનું નહીં છે જૈન, દર્શનનો, અનેકાતવાદ તેનાથી ભિન્ન પ્રકારનો છે

૧૧ ૨ ૧૧

૧૨) હવે અહીં એ વાતનો વિચાર કરવાનો બાકી રહે છે કે— જૈન દર્શનના અનેકાતવાદનું વાસ્તવ સ્વરૂપ શું છે ? અર્થાત્ જૈન દર્શન એકજ પદાર્થ સત્ અસત્ ઉભય રૂપ કેવા પ્રકારથી માને છે, તથા તેમની માન્યતામાં પછી વિરોધનો પ્રકાર થઈ શકે છે કે નહીં જૈન દર્શનને કોઈપણ પ્રતીયમન પદાર્થ એકાતપણાથી સત્ વા અસત્ નિત્ય અથવા અનિત્ય રૂપથી અભિર્મત નથી તેમના મતમાં વસ્તુ માનજ અનેકાત અર્થાત્ અનેક ધર્મોથી યુક્ત છે સત્વ અસત્વ નિત્યત્વ, અનિત્યત્વ આદિ સર્વ વસ્તુના ધર્મ છે X વસ્તુમાં જે પ્રકારે સત્વ વા અનિત્યત્વ રહે છે તેજ પ્રકારે અસત્વ અને અનિત્યત્વ પણ વિદ્યમાન છે

જ્યાં સુધી અમે જૈન દર્શનનો અભ્યાસ કર્યો છે ત્યાં સુધી અમે એ નિશ્કપણાથી કહી શકીએ છીએ કે પરસ્પર વિરુદ્ધ ધર્મોનું એક સ્થાનમા વિધાન કરવું એ પ્રકારના સ્વાદ્વાદનું સ્વરૂપ જૈન દર્શનને અભિમતજ નથી કિંતુ અનત ધર્માત્મક વસ્તુમા-અપેક્ષાકૃત લોકથી જે જે ધર્મ રહ્યા હતા છે તેમનો તે તે અપેક્ષાથી વસ્તુમા સ્વીકાર કરવા ની પદ્ધતિને જૈન દર્શન, અનેકાતવાદ અથવા સ્વાદ્વાદના નામથી ઉદ્દેશ કરે છે

જે પદાર્થ જે રૂપથી સત છે તેણે તેજ અસત, એવ જે રૂપથી જે નિત્ય છે, તેને તેજ રૂપથી અનિત્ય, નતો જૈન દર્શન કહે છે અથવા માને છે અને ન તો એ પ્રકારની સમતિ આપે છે અથવા એ વાતને એ પ્રમાણે સમજે કે એકજ પદાર્થમા જે રૂપથી સત્વ છે તેજ રૂપથી તેમા અમત્વ પણ છે, તેમજ જે રૂપથી પદાર્થમા નિત્યત્વ તેજ રૂપથી તેમા અનિત્યત્વ પણ છે એ પ્રકારની માન્યતા જૈન દર્શનની નહીં છે જૈન વિદ્વાનોએ એ ક્ષમને ઘણાજ સ્પષ્ટ શબ્દોમા દ્વર કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે (૧) તેના પર જો મતાવરીય વિદ્વાન સમીક્ષણથી ધ્યાન ન હે તો એમા જૈન દર્શન અથવા જૈન વિદ્વાનનોનો શો દોષ ?

આજી નો એ કોઈ અપરાધ નથી જે કે નેત્ર હીન તેને નથી દેખતો એમ ચરકાચાર્ય કહે છે *

આથી શબ્દાર્થ પ્રભૃતિ વિદ્વાનો નો- “ જે પદાર્થ સત્ રૂપ છે તે અસત નથી ઘટી શકતો, અથવા પદાર્થમા જે રૂપની સત્વ છે તે રૂપથી અસત્વ તેમા નથી રહી શકતો એ કથનની સાથ જૈન દર્શન નો કોઈ વિરોધ નહીં છે, જૈન દર્શન પણ તે પદાર્થમા જે રૂપથી સત્વ છે તે રૂપની અસત્વનો સ્વીકાર નથી કરતા અર્થાત્ એ વિષયમા એ સર્વેનું મતમ્બ એક મરખુ જ છે આથી દશામા પ્રતિપક્ષી વિદ્વાનો ના દ્વારા અનેકાતવાદ પર ઉક્ત રૂપથી જે આલોપ કર્યો ગયો છે અને જેના આધાર પર તે અનેકાતવાદના સિદ્ધાંત ને મિથ્યા યા ઉન્મત્ત પ્રલાપ ખતાવે છે તે કોઈ મૂઢવવાનું પ્રતીત નથી થતો જે વાત જૈન દર્શનને અબીજ નથી તેને જગર જરની તેના જણામા ધાવરી અને પછી

(૧) ક- ‘ ન સત્ત્વં ચ દેવ સત્ત્વં તદેવાસત્ત્વં મન્વિતુ મદતિ વિધિ પ્રતિપક્ષરૂપતયા વિરુદ્ધ ધર્મોપાસેનાં ઇન્દ્રિયોરે કયાયોગાત્ ’ નહિ વધ મત્તે પકારણ સત્ત્વ, તેનૈવાસત્ત્વ યનૈવાસત્ત્વ તેનૈવ સત્ત્વ મમ્પુપેમ કિંતુ ’ દર્યાદિ ।
(વ્યાક્રાદ મજરી પૃ ૧૦૮)

ચદિ જેવજ પ્રકારેણ સત્ત્વં તેનૈવા ચત્ત્વં, યનૈવ ચ સત્ત્વં તત્ત્વં સત્ત્વ મમ્પુપેમત તદા સ્વાદિરોધ દર્યાદિ । (રત્નાકરણતારિકા ૫ પરિશિ પ ૮૬)

* નામ સ્થાણો ગ્ધરાધો યદેન મધા ન પદ્યતિ ’ (નિરુક્તે યાસ્કરાચાર્ય)

તેની તેજ નિમિત્તથી પ્રતારણા કરવી કયા સુધી ન્યાય સંગત છે એનો વિચાર પાઠક સ્વયં કરી લે

૧) અમરા વિચારમાં તો એ ખડન જૈન દર્શનના અનેકાતવાદનું નથી કે જે શકરાચાર્ય આદિ વિદ્વાનોએ કર્યું તે કિંતુ એકજ રૂપથી નિરપેક્ષપણાથી પદાર્થને સત્ અમત્ રૂપ માનવાવાળાનું છે—કેવળ જાણે એવું પણ કૈંઈ માનતું હશે ? “મિદમતિ હિં લોક” સંસારમાં અનેક વિચારના લોક વિદ્યમાન છે તેમના માટે શકરાચાર્ય આદિનું કથન જલ્દજ ઉપયુક્ત સમજાયું નહીં ? એ વિષયમાં તો જૈન દર્શન પણ તેમના પ્રતિપક્ષી વિદ્વાનોની સાથ સહમત છે

(જૈન દર્શન કેવા પ્રકારથી વસ્તુને સદમત્ રૂપ માને છે) પૃ ૧૭૦ થી ઉપયુક્ત વિવેચનથી એ પ્રમાણિત થયું કે— શકર સ્વામી પ્રભુતિ વિદ્વાનોએ જે સિદ્ધાંતનું ખડન કર્યું છે—અર્થાત્ જોને અસંગત યા ઉન્મત્ પ્રકાપ પ્તાઓ છે તે સિદ્ધાંત વાસ્તવમાં જૈન દર્શનનું સિદ્ધાંત નથી, એટલા માટેજ તેમનું એ ખડન જૈન—અનેકાતવાદનું ખડન નહીં કહી શકાય, અને એ પણ સિદ્ધ થયું કે શકરાચાર્ય આદિ વિદ્વાનોનો જે પ્રકારે આમત (પદાર્થ એકજ રૂપથી સત્ વસત્ ઉભયરૂપ છે) અસંગત પ્રતીતિ થયો એજ પ્રમાણે જૈન દર્શન પણ એનાથી સહમત નહીં છે અર્થાત્ તે પણ ઉક્ત મતને અસંગતજ માને છે એટલા માટે એ વત મારી રીતે સાબિત થઈ ગઈ કે પ્રતિપક્ષી વિદ્વાનોએ જે સ્વરૂપની કલના કરીને અનેકાતવાદનું ખડન કર્યું છે તે સ્વરૂપ જૈન દર્શનના અનેકાતવાદનું નહીં છે જૈન દર્શનનો અનેકાતવાદ તેનાથી ભિન્ન પ્રકારનો છે

૨) હવે અહીં એ વાતનો વિચાર કરવાનો બાકી રહે છે કે— જૈન દર્શનના અનેકાતવાદનું વાસ્તવ સ્વરૂપ શું છે ? અર્થાત્ જૈન દર્શન એકજ પદાર્થ સત્ અસત્ ઉભય રૂપ કેવા પ્રકારથી માને છે, તથા તેમની માન્યતામાં પણ વિરોધનો પ્રકાર થઈ શકે છે કે નહીં જૈન દર્શનને કૈંઈપણ પ્રતીયમન પદાર્થ એકાતપણાથી સત્ વા અસત્ નિત્ય અથવા અનિત્ય ? રૂપથી અભિમત નથી તેમના મતમાં વસ્તુ માત્રજ અનેકાત અર્થાત્ અનેક ધર્મોથી યુક્ત છે સત્વ અસત્વ નિત્યત્વ, અનિત્યત્વ આત્મિ મય વસ્તુના ધર્મ છે જ વસ્તુમાં જે પ્રકારે સત્વ વા અનિત્યત્વ રહે છે તેજ પ્રકારે અસત્વ અને અનિત્યત્વ પણ વિદ્યમાન છે

પરતું એકજ રૂપથી નહીં પણ બિન્ન રૂપથી ગર્થાતે એ રૂપથી વસ્તુમાં સત્ત્વ
યા નિત્યત્વનો નિવાસ છે તેજ રૂપથી તેમાં અસત્ત્વ યા અનિત્યત્વને
સ્થાન નથી, કિંતુ સત્તાદિ ત્રણ બીજા રૂપથી વસ્તુમાં રહે છે, અને અસત્તાદિ
ત્રણ બિન્ન પ્રકારથી નિવાસ પૂરે છે એ પ્રમાણે પ્રકાર લેઈ, યા અપેક્ષા
લેઈથી, અનેજ ધર્મ, વસ્તુમાં કયા હુવા છે, આથી, આપેક્ષાપણથી વસ્તુ
સત્ત્વ, અને અસત્ત્વ, લભ્ય, રૂપ, છે, એજ પ્રમાણે અપેક્ષા કૃત્ત. લેઈથી નિત્યા
નિત્યત્વ, આદિ ધર્મ, પણ રહેવા છે, આદ્યમાં વિરાધની, કોઈ અશકા
રહેલી નથી.

૧૧૮૧ (લોકતત્ત્વવિષયક વિશેષ-સ્વરૂપ કલ્પણ) ૫ પંચરથી ૧૧૮૧

નિત્ય જ્ઞાન દર્શનમાં વસ્તુતત્ત્વનો વિચાર તેના (વસ્તુના) સ્વરૂપના અનુસાર
કર્યો છે. લૌકિક અનુભવથી વસ્તુનું એ સ્વરૂપ પ્રતીત થાય તેના અનુસાર
જેલો વિચારજ કુલિત યુક્ત કહ્યો યા માન્યો જાય છે, વસ્તુ સ્વરૂપનો વિચાર
કરતા અનુભવથી તે જ્ઞાતપણથી અત (ભાવસ્વરૂપ) કિવા અસત (અભાવ)
સ્વરૂપ પ્રતીત થાય થતું, કિંતુ અનિત્યત્વે અત, અમત-ભાવ અને અભાવ રૂપથી
જ તેમની પ્રતીતિ થાય છે. આથી વસ્તુને સર્વથી સત (ભાવ રૂપ) કીવા અસત
(અભાવ રૂપ) માં માનીને સત અસત-ભાવ અભાવ ઉપર રૂપથીજ
દેખીકરિ કરતાં કુલિત યુક્ત અને પ્રમાણના અનુરૂપ છે. પરંતુ વસ્તુ પદાર્થ
એ રૂપથી સત (ભાવસ્વરૂપ) તેજ રૂપથી અમત (અભાવ રૂપ) પણ છે એવી
એવી માન્યતાને જ્ઞાન દર્શનમાં સ્થાન નથી આપ્યું, જ્ઞાન દર્શન એકજ
રૂપથી વસ્તુને સત અને અસત નવી માનતા કિંતુ સત વસ્તુને તે તેના
સ્વભાવની આપેક્ષાથી કહે છે અને અસત (અભાવ રૂપ) અન્યાવસ્તુની આપેક્ષા
થી, કથત કહે છે, એ તત્ત્વને રૂપથી કરવાનો માટે જ્ઞાનમાં સ્વરૂપ
અને પૂર રૂપ એ બે પ્રકારનું વિધાન કયું છે. સ્વરૂપની આપેક્ષાથી વસ્તુમાં
સત્ત્વ, અને પરરૂપની આપેક્ષાથી અસત્ત્વ, એમ અપેક્ષા ત્રણ લેઈથી વસ્તુમાં અને
સત-સત્ત્વ, અસત, ભાવ અભાવ, નિત્ય, અનિત્ય સ્વરૂપ જ્ઞાન દર્શનને
સ્થિતિ મળે છે.

એ વિધયની અર્થા કરતાં યકો જઈ વિદવાનોએ જે સિદ્ધાંત સ્થિર કર્યો છે
જે તેનો સારાશ આ પ્રકારે છે

૧૧૮૨ એ સ્વત્ત્વ પરતો વાંડુર્ગન-આદ્યત્વનક શચિયુક્તાવાદોદિ પ્રેલક્ષ્ય લક્ષણ
મનવાનો મર્ક જગત્. (શા વા રા સ્ત ૭ પુ ૨ વચ્ચેના દીક્ષા) ૧૧૮૨

૧ અમો એક ૩૫થી વસ્તુમા સંવ અને અમત્વને અગીકાર નથી કરતા જેથી જે વિરોધની જાણવાના થઈ શકે કિંતુ મત્વ તેમા સ્વરૂપની અપેક્ષાથી અને અસત્વ પરંપની અપેક્ષાથી છે એટલા માટે વિરોધની નિષેધ અશિ કાળ નથી

૨ નિત્યા નિત્ય હોવાથી વસ્તુ જેમ અનેકાત છે તેમજ સ્વરૂપની રૂપ હોવાથી પણ અનેકાત છે. તાત્પર્ય કે-જુદા નિયા નિત્યની પેઠે સત્ અમત્વ રૂપ પણ છે

(શકા)-આ કથત વિરુદ્ધ છે એકજ વસ્તુ નત્વ અને અમત્વ રૂપ નથી થઈ શકતી, મત્વ અમત્વનો વિનાશક છે, અને અમત્વ સત્વનો વિરોધી છે, અને એવું ન હોય તો મત્વ અને અમત્વ બન્ને એક જ થઈ જશે, આથી જે મત છે તે અસત્ કેવી રીતે ? અને જે અસત છે તે સત્ કેવી રીતે કહી શકાશે, એટલા માટે એક જ વસ્તુને મત પણ માનવું અને અમત્વ પણ સ્વીકારવું અનુચિત છે.

(સંમાધાન)-આ ઠયન ઠીક નહીં છે કેમકે-જો અમો એક જ રૂપથી વસ્તુમા સત્વ અને અસત્વને અગીકાર કરીએ તારે તો વિરોધ થઈ શકે છે પરંતુ અમો એવું નથી માનતા, તાત્પર્ય કે-જે રૂપ ૫ વસ્તુમા સત્વ છે તેજ રૂપથી જો તેમા અસત્વ માનીએ તેમજ જે રૂપથી અમત્વ છે તેજ રૂપથી સત્વનો સ્વીકાર કરીએ તારે તો વિરોધ થઈ શકે છે પરંતુ અમો તો વસ્તુમા જે રૂપથી સત્વ માનીએ છીએ તેનાથી ભિન્ન રૂપથી તેમા અમત્વને અગીકાર કરીએ છીએ અર્થાત્ સ્વદ્રવ્ય-મેત્ર-કાલ-ભાવની અપેક્ષાથી તેમા મત્વ અને પર દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાલ ભાવની અપેક્ષાથી અસત્વ છે એટલા માટે અપેક્ષા બેઠી સત્વ અસત્વ બન્ને જ વસ્તુમા અવિરુદ્ધ પછાથી નહીં શકે છે એમા વિરોધનો કોઈ આ શકા જ નથી

(સ્ત્રી પ્રશ્નાચાર્ય)

૧ મહિ વય યનવ પ્રકારણ સત્વ તનેવા સત્વ, યનવગા સત્વ તેનેવ સત્વસામ્યુપેમ વિદુ સ્વરૂપ દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાલ-ભાવે-મત્વ પરંતુ દ્રવ્ય-મત્વ-કાલ-ભાવે સ્વરૂપસત્વ તથા કે વિરોધો વચ્ચે (સ્વાદ્વાદ મંજરી પૃ ૧૦૮)

૨ એવ સદમત્વ અનેકાતોપિ ન વન વિરોધ । કવચક્રમેવ કુમાદિ વસ્તુ સત્વ, અસત્વ ભવતિ । મ વદિ સમત્વ પરિહારણ વ્યવસ્થા અસત્વમત્વ સત્વપરિહારણ અન્યથા તયોર વિશેષ સ્થાત્ । તત્તથ તદ્વાદ રાત્ત મત્વ । તથામત્વ જવ સદિતિ । તદનવદાત । યતોયદિ-વેનેવ પ્રકારેણ સત્વ તનેગાસત્વ યનેવગામત્વ તેનવમત્વ સમ્યુપદ્રવ તથા સ્વાદિરોધ । યદાતુ સ્વરૂપેણ યદાદિરોધ-સ્વદ્રવ્યેણ ત્રિણ્ય મય દિત્વેન, સ્વપત્રેણ નાગસાદિત્વેન સ્વકાલસત્વેન યાસતિદા દિત્વેન સત્વ । પરંપાદિનાતુ પત્રક તા વ-અમ્યવ । મિત્તર દેનો જન્મત્વ । તદા કે વિરોધ મધોપિ । રત્નકાગવતારિકા (પરિ ૫ પૃ ૮૬)

૩ સત્ત્વ-વસ્તુનો ધર્મ છે, તેનો જ સ્વીકાર ન કરીએ તો ખર વિષાણુની પેઠે વસ્તુમા વસ્તુત્વ જ નહીં રહેશે એટલા માટે વસ્તુ સત્ત્વ તેમજ સત્ત્વની પેઠે તેમ -વસ્તુમા કથયિત્ અસત્ત્વ પણ છે કા-જુદે-જે પ્રમાણે સ્વરૂપાદિની અપેક્ષાથી વસ્તુમા મત્ત્વ અનિષ્ટ નથી, તેજ પ્રમાણે જો પર રૂપાદિથી પણ અનિષ્ટ ન હોય તો વસ્તુના પ્રતિ નિયમ નો વિશેષ ધરો

૧ આથી સ્વરૂપાદિની અપેક્ષાથી જેમ વસ્તુમા સત્ત્વ ઇષ્ટ છે, તેમ પરરૂપાદિકથી નથી એનો તાત્પર્ય એ થયો કે-સ્વરૂપાદિની અપેક્ષાથી વસ્તુમા સત્ત્વ અને પરરૂપાદિની અપેક્ષાથી અસત્ત્વ, આથી અપેક્ષા કૃત્ત બેદથી સત્ત્વાદ સત્ત્વ-અને જ વસ્તુમા વિના ડોઢ વિશેષથી રહ્યા છે ૪ (વિધાનર્થ આમી)

૧ (૪) વસ્તુ સ્વ દ્રવ્ય-સેત્ર-કાલ-ભાવ રૂપથી સત્ત્વ અને પર દ્રવ્ય-સેત્ર-કાલ-ભાવ રૂપથી અસત્ત્વ, આથી સત્ત્વ અને અસત્ત્વ ઉભય રૂપ છે અન્યથા વસ્તુના અભાવનો-ધગાદિ રૂપ વસ્તુના અભાવનો પ્રસંગ થયો અર્થાત્ જે પ્રમાણે સ્વ દ્રવ્ય-સેત્ર-કાલ-ભાવની અપેક્ષાથી વસ્તુ છે, તેજ પ્રમાણે જો પર દ્રવ્ય-સેત્ર-કાલ-ભાવ રૂપથી પણ વસ્તુ મત્ત્વ જ હોય તો ઘટાદિ વસ્તુ જ નથી કરી શકતી કેમકે તે પોતાના સ્વરૂપની પેઠે પોતાનાથી જિન પદ દ્રવ્યાદિ રૂપથી પણ સ્થિત હોય છે એમજ પર દ્રવ્યાદિ રૂપથી ધગાદિ પદાર્થ જેમ અસત્ત્વ છે તેમજ સ્વ દ્રવ્યાદિ રૂપથી પણ અસત્ત્વ થઈ જાય તો ઘટાદિ પદાર્થ ગદર્થ સીંગની પેઠે તુછ જ હશે (આથી સાપેક્ષપણથી વસ્તુ સદ સદ રૂપ જ સ્વીકાર કરવી જોઈએ)

૧ ૨ તત્ર સત્ત્વ વસ્તુ ધર્મ તદનુગમે વસ્તુનો વસ્તુત્વાડ્યોગ્યત્, સ્વરૂપાણાદિવત્ । તથા કથયિત્ દસત્ત્વ, સ્વરૂપાદિનિરિત્ પરરૂપાદિભિરપિ વસ્તુનોડસત્ત્વાનિર્ઘો પ્રતિ નિયતસ્વરૂપાભાવાત્ । વસ્તુ પ્રતિનિયમ વિરોધાત્ । (અષ્ટ સદ્દહી ૧ પરિષ્દેટ્ટ ૧૨૬)

૧ -૪ તત્ત્વ સ્વાત્ સદસદાત્મકા પદાથા સર્વત્ત્વ સર્વાકરણાત્ । નદિ ઘટાદિવત્ કૌશાણાદિરણ લક્ષણ સર્થે નિયા કુકતિ ઘટાદિ પાનશ્ચ । તદુભયત્ત્મનિ દષ્ટાંત ગુલમ્, સપ્તપ્રવાદિનાં સ્વદર્શનત્ત્વત્ત્વ સ્વરૂપેણ સવેડનિષ્ટ રૂપેણસત્ત્વેચ વિવાદાભાવાત્ તત્ત્વેચ જ દષ્ટાતોપપત્તે । (અષ્ટ સ પૃ ૧૨૩)

૧ સ્વરૂપાગ્રપ ન સદસદાત્મક વસ્તુ, ન વિષયોમન તથાડસનાત્ સરલચનસાધિક દિ સ્વરૂપા દિવત્ત્વગ્ર પમયા સત્ત્વત્ત્વ પરરૂપાદિ ચતુષ્ટાપમયા આ સત્ત્વત્ત્વ દગન તદ્દિપરીત પ્રકાગ્ન આ દર્શન વસ્તુનીતિ તત્ત્વમાગ્નયો તથેચ વસ્તુ પ્રતિપત્ત્યમ્ ॥ (અષ્ટમદ્દશી પ ૧૨૫)

(૫) યત્ત્વ સત્ત્વ સ્વદ્રવ્ય-સેત્ર-કાલ-ભાવરૂપેણ સદ્વત્ત્વત્, પર દ્રવ્ય-સેત્ર-કાલ-ભાવ રૂપેણ ચાડમત્ । તત્ત્વ સજ્ઞાડસચ મર્વન અ યથા તદડભાવ પ્રસંગાત્ (ધગાદિરૂપેણ વસ્તુનોડભાવ પ્રમાણાત્) રથાદિ । (અવવાન જય પનાકા)

“નહિ સ્વપરસ્પ્રત્યાભાવાભાવરૂપતા ત્રિહાસ્ય વસ્તુનો વિશિષ્ટત્વ સમવતિ

વસ્તુમા સ્વસત્તાનો ભાવ અને પર સત્તાનો અભાવ જો ન હોય તો તેનું

વસ્તુનું વિશિષ્ટ સ્વરૂપ જ અભવ નથી થઈ શકતું (હરિમઢસરિ)

(૫) જો સ્વરૂપાદિની અપેક્ષાથી વસ્તુમા સત્ત્વ છે તો જ પ્રમાણે-પર
રૂપાદિથી પણ તેમા જો સત્ત્વ જ માનીએ તો એકજ ઘટાદિ વસ્તુ સર્વત્ર પ્રાપ્ત
થઈ જાય અર્થાત્ સર્વ વસ્તુઓ એક વસ્તુ રૂપ જ બની જાય (સત્ત્વપ્રમસરિ)

(૬) કોઈ પણ વસ્તુ સર્વથા ભાવ અને અભાવ ઉપ નથી, કિંતુ સ્વરૂપની
અપેક્ષાથી ભાવ અને પર રૂપની અપેક્ષાથી અભાવ રૂપ હોવાથી ભાવા ભાવ
ઉભય રૂપથી જ વસ્તુ ને માનવી જોઈએ (દેમચદ્રાચાર્ય)

આ બધી વિવેચનથી એ નિદ્ધર્મ્ય કે જોન દર્શનને વસ્તુ મત્ અને
અમત્ ઉભય રૂપ ઈછે, પરંતુ એકજ રૂપથી નહીં કિંતુ બિલ રૂપથી અર્થાત્
મત્ સ્વરૂપથી, અસત્ત્વ પર રૂપથી આથી પ્રતિવાદિ વિદ્વાનોએ જો એક જ
રૂપથી મત્ અને અમત્ત્વની માન્યતા સ્થિર કરીને જોન દર્શન પર વિશેષનો
આક્ષેપ કર્યો છે તે ઉચિત નથી કેમકે જોન દર્શન, વસ્તુમા એકજ રૂપથી સત્ત્વા
મત્ત્વ ને અંગીકાર નથી કરતા એટલા માટે પ્રતિ પક્ષી વિદ્વાનોનું ખૂડને જોન
દર્શનના અનેકાતવાદના અનુરૂપ નહીં કહી શકાયે

મહામતિ કુમારિલ જદે વસ્તુના યથ થ સ્વરૂપને પરેણરૂ સમજાય અને
તેમને શ્લેષક વાર્તિકમા સ્પષ્ટ પાત્રે લખ્યું કે—

સ્વરૂપ-પરરૂપાભ્યા નિત્યે સદ્મદાત્મકે

વસ્તુનિ હાયતે સ્થિતિ-દ્રૂપ કિંચિત્ કદાચન

(પૃ ૬૭૬)

અર્થાત્ સ્વરૂપ અને પરરૂપની અપેક્ષાથી વસ્તુ સત્ અને અસત્ ઉભય ઉપ છે

“સદ્દિ વસ્તુ સ્વરૂપત્ સદ્દ્રૂપ, પરસ્પ્રત્યાસદ્દ્રૂપ યથા ઘટો ઘટરૂપેણ તત્, પરરૂપેણ સત્
સર્વ વસ્તુઓ સ્વરૂપથી સત્ અને પરરૂપથી અસત્ છે જેમ ઘટ ઘટ-
રૂપથી સત્ અને પરરૂપથી અસત્ છે (પીટાકાર)

(૫)-યથા સ્વરૂપાદિ યદ્યપેક્ષયા સત્ત્વ તથા પરસ્પ્રત્યાસદ્દ્રૂપાદિયપિમત્, તથા તદ્દેવ ઘટાદિ વસ્તુ
સર્વત્ર પ્રાપ્નોતિ તત્તથ સર્વપદાર્થોદ્દેતાપતિલ્લક્ષણે દુષણમાપવો (પ્રમેય સ્વરૂપ પૃ ૧૫)

૬ મામા મામાર્મકર્તા દસ્તુનો નિવિયોડમાવ ૧૧૧૧૨૨ નહિ આવૈસ્વરૂપ વસ્તુ કિંતુ
વિશ્વસ્ય વૈશ્વપ્રમણાત્ નાપ્યડમાવૈસ્વરૂપ નીરૂપત્વપ્રમણાત્ કિંતુ સ્વરૂપેણ સદ્દ્રાત્ પરરૂપેણ
ચાડર્મવાત્ મામાર્મકર્તા વસ્તુ તથૈવ પ્રમાણ પ્રેરતે (પ્રમાણ મીમાસા ૫ ૬)

તેમજ પેશેષિક દર્શનમાં પણ અભાવ નિરૂપણમાં એવાજ પ્રમાણનો ઉલ્લેખ છે જેનું વર્ણન પૂર્વે આવી ચૂક્યું છે

ભાસ્કરાચાર્યે પૂર્વ પક્ષમાં એ વાતનો કાંઈ ખુલાસો કર્યો છે પરંતુ એનું ખડન કરતા તેમને તેજ શૈલીનું અનુકરણ કયું છે જે કે સ્વામી શકરાચાર્યે કયું છે તે કહે છે કે-“ ઘટ રૂપથી ઘટ સત છે અને ઘટ રૂપથી અસત એ પ્રમાણે સ્વરૂપ પરરૂપની અપેક્ષાથી વસ્તુ સદ્ અસદ્ રૂપ પણ યદ્ય સકે છે ” આ કથન પણ ઠીક નથી કેમકે-સ્વરૂપાદિના વિષયમાં પણ સમ્ભવની નયનો પ્રવેશ છે અર્થાત-સ્વરૂપ પણ કથયિત છે અને કથયિત નહીં ઇત્યાદિ રૂપથી અનિશ્ચિત જ રહેશે x

પરંતુ વિચાર કરવાથી ભાસ્કરાચાર્યેનું આ કથન કાંઈ યુક્તિ યુક્ત પ્રતીત નથી થતું, “ વસ્તુનું સ્વરૂપ અનેકાત છે ” જૈનદર્શનના એ સિદ્ધાંત નો આ અર્થ નથી કે પદાર્થ વ્યવસ્થાના માટે ઉપયુક્ત કરેલા શબ્દોમાં પણ અમે અનેકાત શબ્દ નો જ મન માન્યા અર્થોમાં વ્યવહાર કરે ! એ પ્રમાણે તો કોઈ દર્શનનો પણ કોઈ સિદ્ધાંત સ્થિર નથી યદ્ય સકતો એ રીતિથી અનેકાતવાદના સિદ્ધાંતનો પ્રતિવાદ કરવો, નિસ્સંદેહ સામગ્રાયિક વ્યાપાર અને વિશિષ્ટ પક્ષપાત છે

કોઈ સિદ્ધાંતનું મન માન્યું સ્વરૂપ કલ્પના કરીને તેની અવહેલના કરવી ન્યાયો ચિત નથી કહી સકાતી વેદાત દર્શનના અન્યાન્ય ભાષ્યો અને ટીકાઓમાં પણ પ્રતિવાદની એજ શૈલી છે જેની આલોચના પૂર્વે કરી ચૂક્યા છીએ એટલા માટે તેનો પૃથક્ ઉલ્લેખ કરવો અનાવશ્યક છે તેમજ તે લેખો વિચાર કરવો પણ પિષ્ટ પ્રેમણ છે ॥

જૈન-વેદિક દર્શન કારોના કાલનો નિર્ણય

જૈન વિદ્વાનો-

હિમારવામિ-

જૈન સાહિત્યમાં દાર્શનિક પદ્ધતિનો સુત્રધાર એમનેજ કહ્યો છે એમના માટે જૈન ધર્મની શ્વેતાશ્વર દિગ્ગજર જન્મે સપદાયોના હરહયમાં સમાન, આદર

જનુ પટરુપેણ ઘટોનાસ્તિ સ્વેન રૂપેણ સ્તીત ક્ષો વિરોધ ઉપપત્તે ત્વરુપેષિ સત્તમ્ભા નયત્યા વિરોધાત્ । સ્વરૂપ મસ્તી ત્યષિ સ્વામાસ્તી યષિ તત્રાનન્વયસામ્યેત્યાત્ । ભાસ્કરીય વ્રહ્મભૂત માખ્ય ૨૧:૨૧:૨૩ । જૈન દર્શન અનેકાતવાદને અનેકાતરૂપથી સ્વીકાર કરે છે અનેકાત સ્વાપ્યજનેકાતાનુવિદ્વૈકાંતગમવાદ એટલા માટે બહુ ભાષકર જે વિષયમાં તેના પર દોષનું ઉદ્ભવન કરી ધણા છે તે સુસંભવ નહીં છે એ વાતની ચર્ચા અમે પૂર્વે કરી આવી છીએ

છે એટલાજ માટે એમને બનાવેલા તત્વાર્થ મુત્ર પગ બન્નેજ પક્ષના વિદ્વાનોએ અનેક મહત્વપૂર્ણ વ્યાખ્યાય લખ્યા છે જૈન પરંપરાથી એમનો સમય વિક્રમની પ્રથમ શતાબ્દી માની ગઈ છે પરંતુ એ વિષયમાં વાસ્તવિક ઐતિહાસિક તથ્ય શું છે ? તેનો હજી સુધી કોઈ ચર્ચા નિર્ણય નથી થયો

મિધ્ધસેન દિવાકર

જૈન દર્શનિક સાહિત્યમાં એમને એજ મ્હાન છે જે વર્ષદંક સાહિત્યમાં કુમાન્તિ ભટ્ટ, શકરચામી, ઉદયના ચાર્ય, અને વાચસ્પતિ મિશ્ર, અદિ દર્શનિક વિદ્વાનોને છે જૈન સાહિત્યમાં પદ્ધતિને વિશિષ્ટ સ્વરૂપ આપીને તેને સુચારુરૂપથી વિકાસમાં લાવવાનું સર્વથી પ્રથમ શ્રેય એમનેજ છે જૈન સાહિત્યમાં એમનાથી પ્રથમ ન્યાયશાસ્ત્રનો કોઈ વિશિષ્ટ ગ્રંથ બનેલો ઉપલબ્ધ નથી થતો પ્રશ્નાત્ ભાવી અન્ય જર્જન દર્શનિકોએ માત્ર એમનીજ શૈલીનું અનુકરણ કર્યું છે એમની કૃતિયોનું મ્હાન પુર્વ અવલોકન કરવાથી પ્રતીત થાય છે કે એ દર્શન શાસ્ત્રોના પારંગામી, સસ્કૃત પ્રાકૃત ભાષાના પ્રઉદ પડીત અને અનુપમ કવિ હતા એમનો બનાવેલો ન્યાયાવતાર ખરેખરોજ જૈન સાહિત્યમાં વિશિષ્ટન્યાય પદ્ધતિનું એક સોપન (પગથીયું) છે અને એમને-સમ્મતિતર્ક, કાનિશ્કાનિશિકા આદિ ગ્રંથ મધ્ય કાલીન ભારતિય દર્શન સાહિત્યના બહુ મૂલ્ય યત્ન છે જૈન પરંપરાના અનુસાર મિધ્ધસેન દિવાકરનો સમય વિક્રમની પ્રથમ શતાબ્દી માની જાય છે પરંતુ કઈ એક ઐતિહાસિક વિદ્વાન એમનો સમય વિક્રમની પાંચમી શતાબ્દી માને છે x પરંતુ હજી સુધી એનો મતોષ જનક કોઈ નિર્ણય નથી થયો એમનું જન્મ સ્થાન, તો પિંદિત નથી થયું પરંતુ ઉજ્જયની ના આસપાસમાં જ એમને પોતાનું જીવન વ્યતીત કર્યું એ જાતિના પ્રાણી અને પ્રથમ વૈદિક ધર્મના અનુયાયી હતા અને વાદમાં એમને વૃધ્ધવવાદી નામના એક આચાર્યની પાસ જૈન ધર્મની દીક્ષા ગ્રહણ કરી

હરિશ્વરસૂરિ

જ્ઞાનેતાબર જૈન સંપ્રદાયમાં એ નામના કઈ આચાર્ય થઈ ગયા છે પરંતુ પ્રસ્તુત નિબંધમાં જેમના ગ્રંથોનો અંગે ઉલ્લેખ કર્યો છે તે હરિશ્વર સર્વથી પુરાના છે જે કે-ચાકિની મહાચરાસનુના નામથી પ્રસિદ્ધ છે અને ૧૪૪૪ મ્હોના પ્રણેતા કદાં વા માન્યા જાય છે જૈન પરંપરાના એમનો સ્વર્ગવાસ વિક્રમ સવત્ પદ્મ માં થયો આવી એમનો સમય વિક્રમની છઠી શતાબ્દી છે પરંતુ શુદ્ધરાત

પુરાતત્ત્વના 'આચાર્ય' મુનિ શ્રી જિન વિજયજીએ એ 'હરિભદ્ર સરિના' સમય નિર્ણય કરે છે તેમના પૂર્વક નિર્ગમ્ય લખ્યો છે તેમાં એમનો સમય વિક્રમની આઠમી નવમી શતાબ્દી નિશ્ચિત કરી છે x તેમનો આ નિશ્ચય આજકાલની ઐતિહાસિક વિદ્વાનોમાં મોનનીય પામ્યો છે x

હરિભદ્ર સરિ જાતિના પ્રાદ્યુષ્ય, અર્થાત્ સંપન્ન પ્રતિભાશાલી એક અનુપમ વિદ્વાન થયા છે એમની લોકોત્તર પ્રતિભાએ-અનેકાત જ્યેષ્ઠતાકાં, શાસ્ત્ર વાર્તા સમુચ્ચય, પદ દશન સમુચ્ચય, યોગવિદ્ય, યોગ દષ્ટિ, સમુચ્ચય અને ન્યાય પ્રવેશક, સૂત્રાદિ વિવિધ વિષયના અનેકા અથ રત્નોને ઉત્પન્ન કરીને ન કેવલે જૈન સાહિત્ય ને જ ગૌરવાન્વિત બનાવ્યું કિંતુ ભારતીય સંસ્કૃત પ્રાકૃત સાહિત્ય રત્નના ભાગાભાર ને પણ વિશેષ સમૃદ્ધિ શાલી બનાવ્યા એવા અનુપમ, વિદ્વાન ના આદે ભારતીય જનતા જેટલું અભિમાન કરીશ કે તેટલું આજી છે x

અમૃતચંદ્રસુરિ—

આ વિદ્વાન જૈન ધર્મની ઇગબર, શાખામાં થયા છે એમને કુદ કુદો-ચાર્ય, કૃત સમય સાર, પર આત્મ ખ્યાતિ ન્યામની ટીકા લખી છે અને પ્રવચન માર ટીકા, પચન્તિ કાય ટીકા, તત્ત્વચર્ચા સાર પુરુષાર્થસિદ્ધયુપાય, પચાધ્યયી અને તત્ત્વ હીપિકા આદિ અથ પણ એમની પવિત્ર, માનિષ્કની ઉપજ છે, ઇગબર, પદાં વલોમાં લખ્યું છે કે એ વિક્રમ સવત ૧૦૬૨ માં વિદ્યમાન હતા, આવી એમનો સમય વિક્રમનો દશમી શતાબ્દી, મુનિશ્ચિત છે x

વિદ્યાનંદ સ્વામી—

ઇગબર જૈન સપ્રધાયમાં આચાર્ય, વિદ્યાનંદી, (વિદ્યાનંદ સ્વામી) વૃક્ષનિક વિષયના એક સંમર્થ વિદ્વાન થયા છે, જૈન ધર્મમાં હીક્ષિત, થવા પહિલા એ દર્શન શાસ્ત્રના પૂરીણતમ વિદ્વાન પ્રતિભા શાલી, વૈદિક ધર્માવ લખી પ્રાદ્યુષ્ય હતા એમની જન્મ ભૂમિ મધ્ય દેશમાં હતી એમની રચેલી અષ્ટ સહસ્ત્રી, તત્ત્વચર્ચા, શ્લોક વાર્તિકાવકાર, ચુક્ય તું શાસન અને આત્મ પરીક્ષાદિ અથ એમણી ચમત્કારિણી લોકોત્તર પ્રતિભામાં પરિચય આપવામાં પૂર્ણ પલાયી પધાસ છે x એ અસાધારણ નૈધાયિક અને ઉચ્ચ કોટિના ઇતિહાસિક અને ગદ્યપદ્યના અનુપમ લેખક હતા x એમનાં સબધમાં ધ્રુવણ વેદનાં ગોવામાં પ્રાપ્ત થએલા શિક્ષા લેખોથી પ્રતીત થાય છે કે એમને કેટલિક રાજ સલાઓમાં જઈને વિષ-

ક્ષિયો પર વિજય પ્રાપ્ત થયું આથી એમના દ્વારા જૈન ધર્મમાં જે પ્રગતિ થઈ તેના માટે તે એમના ચિર લોક સુધી ફળી ગયે છે. ઇતિહાસ ગ્રંથોમાં એ તાર્કિક શિરો મણિનો સમય વિક્રમની નવમી શતાબ્દી સુનિશ્ચિત કરી છે.

સિદ્ધિ—

એમના ગુરુ નામ ગર્ગપિ હતું ન્યાયાવતાર (સિદ્ધમેન દિવાકર વૃત) પર એક સુદ્ધ વિવરણ લખવાના પંક્તિ ઉપનિતિ ભવ પ્રપચ નામનો અધ્યાત્મ વિષયનો એક પૂર્ણકથા ગ્રંથ પણ એમનો લખેલો મનોધ છે એ મહાત્મા વિં ૩૦ ૬૬૨ માં વિદ્યમાન હતા એવું અતિહાસિક વિદ્વાનોનું મત વ્ય છે. એમની વિવૃત્તિ પર મહાગ ગચ્છીય હેમચ દ્રાવ્યાર્થના શિષ્ય રાજા જોષરસૂરિએ દીપ્તન લખ્યું છે એ વિં ૩૦ ૧૪૦૫ માં વિદ્યમાન હતા. ૧૬૫૫-૫૬

ચંદ્ર પ્રભસૂરિ—

એમનો સમય વિક્રમની ૭મી શતાબ્દી મનાવે છે પ્રમેય રત્નકોષના આધારે દશનશુદ્ધિ નામનો પણ એક પ્રકરણ ધરાવે એમનો બનાવેલો કહો બધ છે અને ત્રિ મ. ૧૧૫૬ માં એમને તુલ્યમાં ગણતો સ્થાપના કરી હતી.

વાદી દેવ સૂરિ—

એમનું અમલી નામ દેવસૂરિ છે, વાદી એ વિશેષણ તેમની આસ્ત્રીય પ્રગલ્ભતાના કારણે છે એ મહાત્મા સુનિયંત્ર સૂરિના પદ્ધત હતા એમનો જન્મ વિક્રમ ૨૦ ૧૧૪૭ માં થયો, ૧૧૫૨ માં જૈન મંત્રી, દીક્ષા, ૧૧૭૪ માં આચાર્ય પદ અને ૧૨૨૬ માં એમનો અર્ગવામ થયો. વિ સ. ૧૧૮૧ માં નિદ્ધગજની સભામાં દિગ્ગજર વિદ્વાન કુમુદકને એમને આસ્ત્રીય પરાજિત કર્યા જૈન પર પરાથી સાબળવામાં આવે છે કે એમને રાજા રત્નકોષ નામના ૮૪ હજાર શ્લોક પ્રમાણનો એક મોટો ગ્રંથ દ્વિતીયોદશશતિક ધરાવેલો છે પરંતુ હર્નાગ્યવશથી તે બ્રાજ ઉવલખ્ય નથી થતો.

રત્ન પ્રભસૂરિ—

* જુઓ અષ્ટ મહત્ત્વી અને ત્રીસ વાતિકા લકારની પ્રતિષ્ઠા એ પ્રથમ-ગાત્રી નાયરંગ, જૈન મત માનમાં પ્રકાશિત થયું. ૧૬૫૫-૫૬

* જુઓ ન્યાયનેત્રની પ્રતિષ્ઠા ૧૬૫૫-૫૬

* જુઓ જૈન ગ્રંથાવલી ૫ ૧૨૮ ૧-૫

એ પ્રભાવિક જૈન વિદ્વાન વાહિદેવ સૂરિના શિષ્ય છે એમનો સમય વિક્રમની તેરમી શતાબ્દિનો પ્રારંભ માન્યો ગયો છે. રત્નાકરાવતારિકા જેવો ઉત્તમ દાશનિક ગ્રંથ એમનોજ નિર્માણ કરેલો છે એના શિવાય ઉપદેશ માલા એ ઘટ્ટી ટીકાના નિર્માતા પણ એજ માન્યા જાય છે

હેમચ દ્રાચાર્ય—

આ મહાપુરુષનો જન્મ વિ. સ. ૧૧૪૫ ની ઇસ્ટિક મુદિ પૂર્ણિમાનો થયો હતો. ૧૧૫૪ મા ચદ્રગરીય શ્રી દેવચંદ્ર સૂરિની એમને દીક્ષાવત ગ્રહન થયું અને ૧૧૬૨ મા એ આચાર્ય પદ પર નિયુક્ત થયા. ૧૨૨૯ મા એમનો સ્વર્ગવાસ થયો. x એ મહાપુરુષ તે સમયના, પ્રબલ પ્રતાપી મહારાજા કુમારપાલના શુર હતા એમની અગ્રાધ વિદ્યા બુદ્ધિનો અઢાલો કાઢવો કઠીન નહીં પરંતુ અસંભવ છે પોતાની અલૌકિક પ્રતિભાથી ઉત્પન્ન થવાવાળી મહાન ગદ્યરાશિ આજ સંસારના બધાએ વિદ્વાનો ને વિશ્વમથમા નીર્મળ છે સાહિત્ય સંબંધી એવો કોઈપણ વિષય નથી જેનાપર કે તેમની અમરકાર પૂર્ણ લખેની ન હોય ? ન્યાય-વ્યાકરણ-કાવ્ય-કોષ-અલંકાર-છંદ-નીતિ અને અધ્યાત્મ આદિ સર્વ વિષયો પર તેમને સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત ભાષામાં એક વા અનેક મહત્વ પૂર્ણ ગ્રંથ લખ્યા છે કહે છે કે તેમને પોતાના પ્રથમ સાણવન કાલમાં સાડા ત્રણ કરોડ શ્લોક પ્રમાણુ ગ્રંથોની રચના કરી છે પરંતુ હુબાગ્ય વચથી આજ તે સર્વ ઉપવબ્ધ નથી થતા પરંતુ જેટલા આજ મલે છે તેની સખ્યા પણ કાંઈ જોઈ નથી એમાં શક નથી કે શ્રી હેમચંદ્રસૂરિએ ભારતીય સંસ્કૃત પ્રાકૃત સાહિત્યની જે અનુપમ સેવા કરી છે તેના માટે સમસ્ત ભારતીય જનતા તેમની ઘણા કાલ સુધી ઋણી રહેશે.

મદિસેનસૂરિ—

એ આચાર્ય વિક્રમની ચૌદમી શતાબ્દીમાં થયા છે એ નાગેદ્ર ગાંધીય ઉદય પ્રભસૂરિના શિષ્ય હતા. એમને જિનાપલ સૂરિની સહાયતાથી શક સ ૧૨૧૪માં સ્વાદ્યાદ મજરી નામની વ્યાખ્યા ગ્રંથની રચના કરી હતી

ગુણરત્નસૂરિ—

એ વિદ્વાન વિક્રમની પદરમી શતાબ્દીમાં થયા છે એમના શુરુ નામ દેવ સુદર સૂરિ હતા વિક્રમ સ ૧૪૪૬માં એમને કિયારત્ન સમુચ્ચય નામના

અથની રચના કરી જિ અને તક રહસ્ય દીધિકા (૪૮ દર્શન સમુચ્ચય દીકા)
જોવો હાશનિક અથ પછુ એમનો જ રચેલો છે

ઉ. વિનયવિજય—

એ મહાત્મા વિક્રમની સત્તરમી અઢારમી મદીમાં થયા છે એમના શુરુ નામ ઉં કીર્તિ વિજય હતુ એમના અથોથી એમના સમયનો પરિચય બરાબર મલે છે એ વિ ન હોવા છતા ઘણા શાત અને આયોર સખન હતા પોતાના જીવન કાલમાં એમને સસ્કૃત, પ્રાકૃત અને ગુજરાતી ભાષામાં કેટલાંએ ઉત્તમોત્તમ અથોની રચના કરી છે તેમાં કલ્પસૂત્રની સુબોધિકા દીકા ૧, લોક પ્રકાશ ૨, હેમલધુ પ્રક્રિયા ૩, નય કશ્ચિકા અને શાત સુધારસુ વિશેષ ઉલ્લેખનીય છે

ઉપાધ્યાય યશોવિજય—

એ મહાનુભાવ જૈન દર્શનના એક અનુપમ ભૂષણ હતા એમના સમાન મેધાવી દુઢવાથી પછુ કમજ મલશે, વિદ્યાના દરેક વિષયમાં એમની અન્યાહત ગતિ હતી એમની અથ રચના અને તક જોની આજ મોટા મોટા વિદ્વાનોને અકિત કરી રહી છે એમની અમલકારિણી પ્રતિભા અને પ્રકાઢ પાટ્રીત્યના ઉપયક્ષમાં કાશીની વિદ્વત્સભાએ એમને ન્યાયવિશારદની પદવી પ્રદાન કરી હતી અને એક શત અથ નિર્માણના બદલમાં તેમને ત્યાથી ન્યાયાચાર્યનું વિશિષ્ટ પદ મલ્યુ x એ શત અથના નિર્માતાના નામથી પ્રમિદ્ધ છે

- (૧) રચના કાન વિ સ ૧૬૯૬ શ્લોક પ્રમાણુ ૬૦૦૦ ।
- (૨) રચના સમય વિ સ ૧૭૦૮ શ્લોક સખ્યા ૧૭૬૨૧ ।
- (૩) રચના નો સમય વિ સ ૧૭૧૦ મૂલ્ય શ્લોક ૨૫૦૦ એવમ્ ગીકા શ્લોક સખ્યા ૩૫૦૦૦ ।

એમના વિષયમાં અધિક જોતાની ઇગા રાખવાવાનાએ નય કશ્ચિકાની ગુજરાતી પ્રસ્તાવનાને જોવા

જોના માટે એક જગોપર એ પોતે લખે છે—

પૂર્વે ન્યાય વિશારદત્વચિહ્ન કાદયા પ્રદત્ત મુદે
ન્યાયાચાર્ય પદ્ તતઃ કૃત શતગ્રન્થસ્ય યસ્યાર્પેતમ્ ॥

શિષ્યપ્રાર્થનયા નયાદિગિલયપ્રાહોતમાનાં શિશુ-

સ્તત્વ કિંચિદ્દિદં યશોવિજય દત્ત્યાપ્યામૃદા ક્યાતવાન્ ॥ (ત મા)

જુવો-શામરાતો સમુચ્ચયની સસ્કૃત પ્રસ્તાવના

હર્લાગ્યવશથી, સર્વે આ, સમયે મવતા નથી, તેમથી જોટલા મથ, આજ ઉપલબ્ધ થાય છે તે જૈન માહિત્ય, લડાના, એક અમુક, રત્ન, છે એમનો ન્યાયબંધનબંધાદ અને આદાહ કપવતા અદિ ગૃથો ને દેખાવાનું જે વિદ્વાનને મૌભાગ્ય પ્રાપ્તે કથું હશે તે નિસ્સદેહ અમારા, આ કથનને પુણ્યપણાથી સમર્થન કરશે, એમનો, સમય વિક્રમની સત્તરમી અઠારમી, મદી સુનિશ્ચિત છે, સુજ્જ્વળ ભાષાના, વીરસ્તેવ ને એમને વિ, સ ૧૭૩૮ ની, મીજ્ય દશમાએ સમાપ્ત કર્યું, એ ઉપાધ્યાય નય વિજ્ઞયના શિષ્ય હતા એવા પ્રકાર વિદ્વાનના આટે જમન જનતા જોટલો નવ કરે તેટલો ઓછો છે,

‘વૈદિક વિદ્વાન’—

‘કર્ણાદ ક્ષેત્રિ’—

વેશેષિક સૂત્રોના પેઠાં ‘કર્ણાદ ક્ષેત્રિ’ કથારિ ચયા તેનો પુણ્ય નિશ્ચય હજી સુધી નથી, થયો, કેટલાક એવહાસીઓનું અનુમાન છે, કે, વેશેષિક દર્શનની રચના ઐતમના, ત્યાય સૂત્રોથી પ્રથમ થઈ છે, (૧), અને બીજા એથી ન્યાય દર્શનથી પછીનું કહે છે, અને, તેની ન્યુનતાના પ્રકર માને છે (૨) પરંતુ વાસ્તવિક, તથ્ય હજી અપેક્ષીય છે જે, કે, અધિકપણથી પુરા તત્ત્વજ્ઞના, પરિવૃત્ત વિચારો પર અવલગિત છે.

‘અશસ્ત્ર પાદાચાર્ય’—

વેશેષિક સૂત્રો પર અશસ્ત્રપાદ નામના વિખ્યાત ભાષ્યના રચયિતા અશસ્ત્ર પાદાચાર્યનો મમય આજકાલના ઐતિહાસિક વિદ્વાનોએ ઇસાની પાચમી શતાબ્દી સ્થિર કરી છે, એમનો ઉક્ત ભાષ્ય ઘણા અનુપમ અને દાર્શનિક લોકેષાઘણ આદરની દ્રષ્ટિથી જોવાય છે,

(૧) જુલો- દ્વિતીય તત્ત્વજ્ઞાનનો ઇતિહાસ ૫ ૨૨૩ પૃષ્ઠ

(૨) જુલો- રમેશંકર ધિખિર પ્રાચીન ભારતવર્ષની સંસ્કૃતિનો ઇતિહાસ ભાષા નુવાદ- ‘કર્ણાદનો તાત્વિક સિદ્ધાન્તવા ઐતમના ન્યાયશાસ્ત્રની મુર્તિ’ છે

(૫ ૧૦૬-ભાગ ૦૨)

૧૧ વાસ્ત્યાયન મુનિ—

ઐતિહાસિક પંડિતોનું અનુમાન છે, કે વાસ્ત્યાયન મુનિ ઇસાની ચોથી શતાબ્દીમાં, ત્યાય સૂત્રો પર કરેલા એમના ભાષ્ય વાસ્ત્યાયન ભાષ્યના નામથી પ્રસિદ્ધ છે, જિાની પાચમી સદી (૪૯૦) માં પ્રમાણ થયેલા

બૌદ્ધ વિદ્વાન દિગ્નાગે પોતાના સમુચ્ચય ” સ્વયમ્ એમના ભાષ્ય પર સમાલોચનાત્મક જે વિવરણ લખ્યું છે તેથી એમની ચોથી સદીમાં થવાનું વિશ્વનીય છે.

પતંજલિ નૃસિં—

મહા ભાષ્યકાર પતંજલિ અને યોગ સૂત્રોના રચયિતા પતંજલિ બન્ને એકજ છે કે સિત્ત સિન્ન એ વાતનો હજુ સુધી પુરો નિશ્ચય નથી થયો.

તેમજ મહાભાષ્યકાર પતંજલિના મમયમાં પણ ઇતિહાસવેત્તાઓનો મતભેદ છે કોઈના મતમાં એમનો સમય ઇસાથી ત્રણસો વર્ષ પહેલેનો છે અને કોઈ દોઢસો વર્ષ પહેલો મને છે તેમજ પડિત સત્યવ્રત મામદશ્મી એ એમનો ઇસવી સન્ ૪૫૦ વર્ષ પૂર્વે સ્વીકાર્યો છે (૧) એવોજ યોગ સૂત્રકાર પતંજલિના વિષયમાં પણ મતભેદજ છે કોઈના વિચાર માં એમનો સમય ઇસાની બીજી સદીથી ચોથી સદી સુધી છે કોઈ ૧૫૦ વર્ષ પૂર્વ માને છે અને અન્ય વિદ્વાનેણુ કથન છે કે એ ઇસાના લગભગ સો વર્ષ પહેલા થયા છે, (૨)

મહર્ષિ વ્યાસ.—

યોગ સૂત્રોપર ભાષ્ય કરવાવાળા અને મહાભારતની રચના કરવાવાળા વ્યાસ જો એકજ છે તો એમનો મમય ઇસાથી લગભગ ૨૦૦ વર્ષ પૂર્વનો છે કેમકે આજના સના ઇતિહાસજ્ઞોએ મહાભારતનો સમય પ્રાય એજ નિશ્ચિત કર્યો છે જ પરંતુ લોકમાન્ય તિલકે ગીતામહા નિર્ણયમાં મહાભારતનો મમય શક સંવત્ના આરંભથી ૫૦૦ વર્ષ પહેલેનો માન્યો છે જ અને જો યોગદર્શન પર ભાષ્ય લખવાવાળા વ્યાસ એનાયો—મહાભારતીય વ્યાસથી સિન્ન છે તો તે મમય અમારા વિચારમાં અનિશ્ચિત અને સહિષ્ણ જેવોજ છે તેમજ જે

(૧) જુવો—તેમનું નિરૂક્તાવેશ્યન ૫ ૭૩)

(૨) બાદરાયણ પ્રણીત ષષ્ઠ સૂત્રો, સમય ૪ સ, ૧૦૦ વર્ષ પૂર્વનો માનીએ તો મહાભારત એનાથી પહેલેનો છે પતંજલિ યોગ સૂત્રોના સમય પણ એનાજ લગભગ છે. (મહાભારત મીમાંસા ૫ ૬૪ દિદી અનુવાદ)

× જુવો—દિ દત્તરવ જ્ઞાનનો ઇતિહાસ ૫ ૧૫૫ ઉત્તરતર્ ૧

• જુવો—તેમનો ગીતાગ્રંથ દિદી અનુવાદ ૫ ૫૬૨

લોકો યોગ સૂત્રકાર યજ્ઞનિતો મમ ઇસાની બીજી શતાબ્દી માને છે તેમના મતથી તો એ ઇસાની ત્રિજી શતાબ્દીથી પહેલાના નહીં હોવો જોઈએ પરંતુ એમના વિષયમાં વાસ્તવિક તથા હજી સુધી સ્કુટ નથી થયું.

કુમારિલ ભટ્ટ —

મીમાંસક ધૂરીજી મહામતિ કુમારિલભટ્ટની 'દિગત વ્યાપિની કીર્તિનો આશામ દાર્શનિક જગતમાં આજ પણ મૂર્તિમાન થઈને દેખાઈ રહ્યો છે વૈદિક ધર્મના અબ્યુદયાર્થ એમને પોતાના જીવન કાલમાં જે રીતે કષ્ટ ઉઠવ્યું છે તેવી તેમની ધર્મવિષયણી જાગૃતિનો પુરાવો મળી રહ્યો છે એમના સમયમાં વૈદિક ધર્મને ફરીથી જે પ્રગતિ મળી છે તદ્દર્થ તે આપના ચિરકાલ સુધી કૃતજ્ઞ રહેશે ઇતિહાસવેત્તાઓએ એમનો સમય ઇસાની આઠમી શતાબ્દી (૭૦૦ થી ૭૮૦ સુધી) સુનિશ્ચિત કર્યો છે મોમાંસા શ્લોક વાર્તિક અને તત્ત્વ વાર્તિક આદિ ગ્રંથ એમના પ્રકાશ પાડિયેનો જ્વલત આદર્શ છે ।

સ્વામી શંકરાચાર્ય—

અદ્વૈત મતના પ્રધાન આચાર્ય સ્વામી શંકરાચાર્યના વિષયમાં એટલું જ કહેવું બસ છે કે તે તત્કાલીન દાર્શનિક યુગમાં એકજ હતા એમના સમાન પ્રભાવ અને વિદ્યા વૈભવ રાખવાવાળી દાર્શનિક વ્યક્તિઓ ઘણી જોઈ થઈ છે કુમારિલ ભટ્ટના પછી વૈદિક ધર્મનો નિર્વાણાસન જ્યોતિને પ્રચલ કરવાવાળા એજ મહાપુરુષ થયા છે પ્રસ્થાન ત્રયી-ઉપનિષદ-ગીતા અને બ્રહ્મસૂત્ર પર એમના જે ભાષ્ય છે તે એમની કીર્તિના સુઠ સ્તલ છે ભારતવર્ષની આરો દિશાઓમાં એમના દ્વારા સ્થાપન કરેલા મઠ, એમની દિગ્વિજયના આજ-પણ પ્રમાણુ દે રહ્યા છે એમાં સંદેહ નથી કે શંકર સ્વામી દ્વારા વૈદિક ધર્મને આઘાતીત પ્રગતિ મળી

સ પ્રધાયાનુસાર એમનો સમય ગમે તે હોય પરંતુ વર્તમાન સમયના ઇતિહાસજ્ઞ વિદ્વાનોએ એમનો સમય ઇસાની આઠમી નવમી (૭૮૮-૮૨૦) શતાબ્દી નિશ્ચિત કરી છે વિક્રમની આઠમી સદીથી લઈને મત્તરમી સદી સુધી એમના વિચારોને ફરી પણ સુઠક બનાવવાને માટે એમના અનુગામી ભારતીય વિદ્વાનોએ મોટા મોટા મૌલ અને ઉચ્ચ કેટીના દાર્શનિક ગ્રંથોનું નિર્માણ

તે ગ્રંથ અને ગ્રંથ નિર્માણોના નામ આદિના વિષયમાં જુલો- દિ. ૧૦ નો. ૫૫૬

કયું x અને એમના મતના સમર્થન કરવાવાળા દાર્શનિક સાહિત્યમાં અપ્રાપ્તિ વૃદ્ધિ થઈ

વાચસ્પતિ મિશ્ર—

દાર્શનિક વિદ્વાનોમાં વાચસ્પતિ મિશ્રનું સ્થાન ઘણું ઉચું છે. પ્રયેક શાસ્ત્રમાં એમની અવ્યાહત ગતિ હતી એમના સમાન દર્શન સાંપ્રોના મર્મિક વિદ્વાન ઘણા જ યોગી થયા છે એમની લેખન પદ્ધતિ ઘણી જ પ્રમુખ અને ગંભીર છે એમના રચેલા અંથ ગુણગરિમાં એક બીજાથી સ્પર્ધા કરી રહ્યા છે એમની આર્વાદાર્શનિક પ્રતિભાનો પકાશ—સાખ્ય, યોગ વેદાત ન્યાય અને મીમાંસા આદિ દર્શનોપર એમના લખેલા પ્રયોગાથી પૂર્ણિમાના ચંદ્રમાનો મમાન પ્રકાશિત થઈ રહ્યા છે એમને ભામતિ (શાકરભાષ્યબ્યાખ્યા) સાખ્ય તત્ત્વ કૌમુદી (સાખ્ય કારિકા બ્યાખ્યા) ને તત્ત્વ વિચારદી યોગ ભાષ્ય બ્યાખ્યા તત્ત્વપર્વ ટીકા (ઉદ્યોતકારના ન્યાયવાર્તિકપર), ન્યાય સુચી, (સ્વતોનિબધ), ન્યાયકર્ણિકા (મહન મિશ્રકૃત ત્રિધિ વિવેકની ટીકા), અને કુમારિલ ભટ્ટના વિચારો પર તત્ત્વબીજુ આદિ અનેક ગ્રંથ રત્નો ફવારા ભારતીય દર્શનિક સાહિત્યની સૌભાગ્યશ્રીને અલકૃત કરી છે એ નૂતન રાજના સમયમાં થયા છે અને ભતિના એ મૈથોલ બ્રાહ્મણ હતા એમનો સમય વિક્રમની નવમી શતાબ્દી-કહી શકાય માની લાય છે,

પાર્યસાર મીશ્ર

પાર્યસાર મિશ્ર મીમાંસા દર્શનના પૂરીચુતમ વિદ્વાન હતા એમનો રચેલો “શાસ્ત્ર હીપિકા નામનો ગ્રંથ” એમની પ્રતિભાઉત્કર્ષનો નમુનો છે એના મિવાય એમને ન્યાય રત્નાકર (શ્લોક વાર્તિક બ્યાખ્યા) તત્ત્વ રત્ન અને ન્યાયમાલા આદિ મીમાંસા દર્શનથી સંબંધ રાખવાવાળા બીજા પણ ગ્રંથો લખ્યા છે એ મહામતિ કુમારિલ ભટ્ટના અનુયાયી હતા એમનો અમય વિક્રમની દશમી અને બાન્ધો સદીના લગભગ નિમિત્ત છે.

ભારકરાચાર્ય—

(c. 11-12)

સ્વામી શકરાચાર્યના પત્ની તેમના પ્રિદ્વોતનો સર્વથી પહેલો પ્રતિવાદ (ગઠન) ભારકરાચાર્યે જ કર્યો એ ઘણા સમય વિદ્વાન થયા છે ‘ભારકરાચાર્ય પ્રણીત બ્રહ્મસૂત્ર પર, એમનો લખેલો ભાષ્ય દર્શનીય છે ઐતિહાસિક વિદ્વાનોએ એમનો સમય/વિક્રમની દશમી શતાબ્દીનો પૂર્વાર્ધ સ્થિર કર્યો છે x

રામાનુજ સ્વામી—

રામાનુજાચાર્ય વિશિષ્ટા દેવતાના પ્રધાન આચાર્ય થઈ ગયા છે. શકરાચાર્ય ની પેઠે એમને પણ પ્રસ્થાન ત્રયી પર પ્રાસાદ મળી તત્ત્વજ્ઞ સાધના વિશાલકાય બાળ્યેની રચના કરી છે. જો કે શ્રી ભાષ્ય (બ્રહ્મ સૂત્ર પર) વેદાત દીપ, વેદાત સાર, વેદાતાર્ય સંગ્રહ અને શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતા ભાષ્યના નામથી પ્રસિદ્ધ છે. એમના જીવનનો ઇતિહાસ ઘણો વિલક્ષણ છે. પરંતુ સ્થાનના સાકાચથી એમો તેથી અહીં દેવામાં અસમર્થ છે. એમનો સમય ઇસ્વીસ ૧૦૧૭ થી ૧૧૩૭ સુધી માન્યો ગયો છે. એમના વિશિષ્ટા દેવતાનું હરિણ દેશ-વિષ્ણુ કાચી આદિમાં અધિક સામ્રાજ્ય છે.

નિ બાકીઆર્ય—

એ આચાર્ય સ્વાભાવિક ભેદભેદના સંસ્થાપક છે. એમનો સમય ભાસ્કરાચાર્યના નિકટવર્તી છે.

એમને બ્રહ્મ સૂત્રોપર વેદાંત પારિભાષિત સૌરભ નામનો એક નાનો સરખો ભાષ્ય લખ્યો છે.

શ્રીક ઠ રાવાચાર્ય—

એમને શિવવિશિષ્ટાદેવતાની સ્થાપના કરી એમનો સમય યદ્યપિ મુનિ-મિથિત નથી તથાપિ ઇસાની ૫૬૨મી સદીમાં એમણે થનાનું અનુમાન ઐતિહાસિકોએ બાધ્યું છે.

વલ્લભાચાર્ય—

વિશુદ્ધાદેવતા મતના સંસ્થાપક શ્રી વલ્લભાચાર્યનો સમય વિ. ની સોલમી સદી મનાઈ છે. એમનો જન્મ સ. ૧૫૩૫ અને સ્વર્ગવાસ ૧૫૮૬ માં થયો. બ્રહ્મસૂત્ર પર અણુ ભાષ્ય નામનો અથ એમનોજ રચેલો છે. એ તૈલગ બ્રહ્મણ હતા.

વિજ્ઞાનભિક્ષુ—

વિક્રમની સત્તરમી શતાબ્દીમાં થયા છે. બ્રહ્મસૂત્રો પર એમનો લખેલો વિજ્ઞાનામૃત ભાષ્યનો પરિચય અમો પ્રખુલ નિબંધમાં આપી ચુક્યા છે.

એમનો સામ્ય સૂત્રો પર જનાવેલો સામ્ય પ્રવચન ભાષ્ય છે. પાતળલ ભાષ્ય પર એક વાર્તિક પણ લખ્યું છે. એ ગ્રંથોના અવલોકનથી જણાય છે કે એ સારા દાર્શનિક વિદ્વાન હતા.

વિદ્યારણ્ય સ્વામી

જો મહાત્મા સર્વ શાસ્ત્રોના પ્રૌઢ વિદ્વાન હતા એમનો પચ્ચદશી નામનો અથ વેદાત શોભમા પ્રવેશ કરવાને માટે એક ઉત્તમ સોપાન છે એમનો શકર દિગ્વિજય વિવરણ પ્રમેયસંગ્રહ અને જીવન મુકિત વિવેક આદિઅથ પણ કહ્યા બાદ છે જો મહાત્મા વિક્રમની ઔદમી શતાબ્દિમા થયા છે

આનંદગિરિ—અને ગોવિંદાનંદ—

એમને પ્રમુદ સુત્રના શાકર ભાષ્ય પગ ન્યાયનિર્ણય નામની એક સુદર ટીકાલખી છે એના મિત્રાય ભગવદ્ ગીતાપર એમની આનંદગિરિ નામની ટીકા પ્રસિદ્ધ છે એમનો સમય વિક્રમની ઔદમી સદીનું ઉત્તરાર્ધ છે અને પ્રમુદસુત્ર માકર ભાષ્ય પગ રત્નપ્રભા નામની ટીકાના કર્તા ગોવિંદાનંદ સ્વામી પણ એમનાજ સમકાલીન પ્રતિત થાય છે

ધર્મરાજ દીક્ષિત

વેદાત પરિભાષાના કર્તા ધર્મરાજ દીક્ષિતનો સમય ઇ. ૧૫૫૦ છે એમની એ પુસ્તક વેદાત ન્યાયમા પ્રવેશ કરવાને માટે એક સુદર છે

શકર મિશ્ર

એમનો સમય ઇ. સ. ૧૬૦૦ ના લગભગ છે વૈશેષિક સૂત્રોપર એમની ઉપસ્કાર નામની સ્વતંત્ર બ્યાખ્યા ઘણી ઉત્તમ અને પદાર્થ વિવેચનના માટે ઘણી ઉપાયોગી છે

નાગાર્જુન

માધ્યમિકમત (શૂન્યવાક) ના પ્રધાનાચાર્ય જૌધ વિદ્વાન હતા, નાગાર્જુનનો સમય ઇ. સ. ૧ીજી શતાબ્દી છે જૌધ સપ્રધાયમા એ ધણા સમર્થ હતા અને પ્રખ્યાત વિદ્વાન થયા છે

એમના મિત્રાય પ્રસ્તુત નિબંધમા બીજા જે અંશકારો નો ઉલ્લેખ આવ્યો છે તે પ્રાય વિક્રમની જોગણીશમી તથા વીશમી શતાબ્દીમા થયા છે

પ્રકરણ ૩૬ મુ

પદાર્થોના સત્ય બોધના માટે આધુનિક વિદ્વાનોએ સ્વીકારેલો
જનોનો સ્વાદ્વાદ.

(૧) કાશીના સ્વર્ગસ્થ સુપ્રસિદ્ધ વિદ્વાન મહા મહોપાધ્યાય પंडित श्री
રામભિષ્મ શાસ્ત્રીજીએ ‘*मुद्वान्ममेवान्*’ નામના નૈન ધર્મ સભા પ્રથમ
વ્યાખ્યાનમાં સ્વાદ્વાદ સબ ધે ઉલ્લેખેલાં શબ્દોનાં અહિં ટાંકી ખતાવુ એટલે
જણાશે

“સજ્જનો ! અનેકાતવાદ તો એક એવી વસ્તુ છે કે તેને હરેકે
સ્વીકારવીજ પડશે, અને સ્વીકારી પણ છે જુઓ વિષ્ણુ પુરાણ અધ્યાય ૬,
દ્વિતીયાશમાં લખ્યું છે કે —

नरकस्पर्गसहै वै पापपुण्ये द्विजो वम ! ।

यस्त्वैवमेव दुखाय सुखायेर्ष्याजिवाय च ।

कोपाय च यतस्तस्माद् यस्तु वस्त्वारमकं कुत ॥

શ્લોક ૪૨

અહિં પરાશર મહર્ષિ કહે છે કે - ‘વસ્તુ વસ્તુવાનક નથી’ આનો
અર્થજ એ છે કે કોઈપણ વસ્તુ એકાતે એક રૂપ નથી, જે વસ્તુ એક સમયે
સુખનો હેતુ છે, તેજ બીજા ક્ષણમાં ડ ખતુ કાઠણ બને છે, અને જે વસ્તુ
કોઈપણ વખતે ડ ખતુ કારણ બને છે, તેજ વસ્તુ ક્ષણ માત્રમાં સુખનો હેતુ
પણ થાય છે

સજ્જનો ! આપ સમજી શક્યા હશે કે અહિં ‘અનેકાતવાદ’
કહેવામાં આવ્યો છે એક બીજા વાત ઉપર પણ ધ્યાન આપશો જેઓ
સદ્સદ્મ્યામનિવચનીય જગત્ (આ જગત્ સદ્ અથવા અસત્ બંનેમાંથી
એકે રીતે કહી શકાય નહીં) કહે છે તેમને પણ વિચાર દૃષ્ટિથી જોવામાં આવે
તો ‘અનેકાતવાદ’ માનવામાં હરકત નથી, કારણ કે જ્યારે વસ્તુ સત્
અને અસત્ કહી શકાય નહીં, તો કહેવું પડશે કે કોઈ પ્રકારથી સત્ હોઈને
પણ કોઈ રીતે તે અસત્ પણ છે એટલા માટે ન તો સત્ કહી શકાય અને
ન અસત્ તો અનેકાતવાદ, માનવી સિદ્ધ થઈ

સજ્જનો ! નૈયાયિકો અધિકારને ‘તેજે અભાવ સ્વરૂપ’ કહે છે,
અને મીમાંસક તથા વૈદાતિકો તેવું ખડન કરીને જોર સોરથી તેને ‘ભાવ
સ્વરૂપ’ કહે છે તો હવે જોવાની વાત એ છે કે આજ સુધી એનો કાંઈ ફેસલો
થયો નથી કે કોણ બરાબર કહે છે ? ત્યારે તો બેની લડાઈમાં ત્રીજાના પોખા

છે અર્થાત્ જૈન સિદ્ધાન્ત સિદ્ધ થયો કારણ કે તે કહે છે કે- ‘વસ્તુ અનેકાત છે’ તેને કોઈ રીતે ભાવરૂપ કહે છે, અને કોઈ રીતે અભાવરૂપ, પણ કહે છે આવીજ રીતે કોઈ આત્માને ‘જ્ઞાનસ્વરૂપ’ કહે છે, અને કોઈ જ્ઞાનાધારસ્વરૂપ કહે છે, ત્યારે હવે કહેવું જ શું? અનેકાતવાદે, સ્થાન મેળવ્યું. એવી રીતે, જ્ઞાનને કોઈ ‘દ્રવ્યસ્વરૂપ’ માને છે તો કોઈ ‘શુષ્કસ્વરૂપ’ કોઈ જગતને ‘ભાવસ્વરૂપ’ કહે છે, તો કોઈ ‘સુન્નસ્વરૂપ’ ત્યારે તો અનેકાતવાદ અનાયાસે સિદ્ધ થયો.”

(૨) આવીજ રીતે ‘ચિત્રમય જગત’ નામના માસિકના વર્ષ ૧૧ માના સ. ૧૯૨૫ ના ડિસેમ્બર માસના અંકમાં ‘જૈનસિદ્ધાન્ત’ નામના લેખમાં મહાશય લક્ષ્મણ રઘુનાથ લીડે લખે છે કે- “અનેકાતવાદ-ઉપર જણાવેલી અનાદ્ય નતત્ત્વની માલિકા વાચતાની સાથેજ અદ્વૈતવાદ જૈન સિદ્ધાન્તને અમાન્ય છે એ દેખાઈ આવે છે, સાધુજન્ય સુદ્ધિ માનનારે દ્વૈતવાદ પણ તેને તેટલોજ પ્રમાન્ય છે કારણ મોક્ષ એટલે જીવાત્માએ શુદ્ધાત્મતત્ત્વમાં લીન થવું, એમ જનિઓ પણ માને છે જગતના મિથ્યાત્વ સળધે પણ તેમની વિચાર સરણી આવીજ સાપેક્ષ છે મિથ્યા શબ્દનો અર્થ શકરાચાર્યની પેઠે અસત્ય કિંવા અદ્વૈતીય ભાગવતોની પેઠે અનિર્વાચ્ય એવો જનિઓ કરતા નથી પણ હંમેશા બદલનાર અત એવ બ્રામક એવો કરે છે અર્થાત્ ‘જગન્મિથ્યા’ એટલે જગત એ નથીજ, કિંવા અતકર્થ છે એમ નહી, પણ તે બ્રામક છે, કિંવા હંમેશા બદલનાર છે એવો અર્થ છે આ સંક્ષેપ વિચાર પદ્ધતિને ‘અનેકાતવાદ’ એમ કહે છે અનેકે જતા-ધર્મા યસ્મિન્ માયે સોડ્યમનેકાન્ત એટલે જેમાં અનેક ધર્મ છે તે, આવો એકાગ્રી ઉત્તર એ કયારેય પણ અપૂર્ણ જ હોય છે કારણ કોઈપણ વસ્તુ હંમેશા એકજ અવસ્થામાં રહેતીજ નથી તેથી ઉત્તર કિંવા વર્ણન એ કયારેય પણ સાપેક્ષ અને તેથીજ અનેકાગ્રી હોય આ વર્ણન સાત રીતે કરી શકાય છે તેથી એ પદ્ધતિને સમજાવી પણ કહે છે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ને ભાવ, આ ચાર અપેક્ષા વડે કોઈ પણ વસ્તુનું વર્ણન કરવું પડે છે કોઈ પણ એક વસ્તુ સળધે બોલતા આ અપેક્ષા ચતુષ્ટયાનુસાર વસ્તુનું અસ્તિત્વ છે એમ કહેવું એ પહેલો પ્રકાર, (૧) બીજો એકાદ વસ્તુના ઉપલા અપેક્ષા ચતુષ્ટયાનુસાર અસ્તિત્વની દૃષ્ટિએ પહોલી વસ્તુનું અસ્તિત્વ નથી એમ કહેવું એ બીજો પ્રકાર, (૨) કોઈ પણ વસ્તુને માટે બીજો બે વસ્તુના સાપેક્ષચતુષ્ટયાનુસાર અસ્તિત્વ કિંવા શુન્યત્વ કહેવું એ ત્રીજો પ્રકાર, (૩) કોઈ પણ વસ્તુની બાબતમાં અન્ય બે વસ્તુના સાપેક્ષ ચતુષ્ટયાનુસાર એકદમ ઉત્તર આપવા અશક્ય હોવાથી અવકતવ્ય છે આ ચોથો પ્રકાર, (૪) કોઈ વસ્તુને માટે બીજો બે વસ્તુઓની દૃષ્ટિએ બોલવું અશક્ય, પણ

એક વસ્તુની દૃષ્ટિએ અસ્તિત્વેષા ઉત્તર આપવું એ પાત્ર્યમે પ્રકાર, ઉલટું નાસ્તિ પક્ષે ઉત્તર આપવું એ છટ્ટો પ્રકાર, (૬) કોઈ પણ વસ્તુને માટે બીજી એ વસ્તુની દૃષ્ટિએ એકી સાથે કહેવું અશક્ય, પણ અનુક્રમે અસ્તિ નાસ્તિ પક્ષે ઉત્તર આપવું એ સાતમો પ્રકાર, (૭) આ સાત પદ્ધતિ વડે તર્ક ચલાવ્યા પછી જે સાર નીકળે તે ખરો છે એમ કહેવાને હરકત નથી એક દ્વે માપેક્ષાત્મક વિચાર કરવાની આ સર્વાંગિક પદ્ધતિ હોવાથી તે અત્યંત પરિણામ કારક છે એમા શંકા નથી

(૩) ડૉ. ભાડારકર, મહાત્મા ગાંધીજી તેમજ કેટલાક પાકવાત્ય પંડિતોએ આ તર્કપદ્ધતિની પ્રશંસા કરી છે તે કંઈ અમથી નહીં હિંદુ તત્ત્વજ્ઞાનની બાબતમા અનેક શાખાઓ ઉત્પન્ન થવાનું કારણ એકાગ્રીવાદપદ્ધતિ છે અનેકાતપદ્ધતિજ વડે ચર્ચા કરતા બધી શાખાઓને સાપેક્ષ માન્યતા દેવી પડશે ઉપરની સાત પદ્ધતિને 'સ્વાત્' શબ્દથી અકિતે હોવાને લીધે આ પદ્ધતિને સ્વાદ્વાદ-પદ્ધતિ પણ કહે છે. "મક્ષવશાદેકસ્મિન્ વસ્તુન્યવિરોધેન ત્રિધિપ્રતિષેધચિકલ્પના સ્વાત્કારાકિતસત્ત્વાધાક્રમેદેન સ્વાદ્વાદપદ્ધતિર્મયતિ" આવી આ પદ્ધતિનો વ્યાખ્યા છે વિધિપ્રતિષેધાદિ કોઈ પણ વિધાન સાત પ્રકારે ને અપેક્ષા ચતુષ્ઠય સહ કરવું એજ આ પદ્ધતિનું રહસ્ય છે સૃષ્ટિ પ્રવાહનો દૃષ્ટિથી અનાધનત છે પણ પૈર્યાયત ક્ષણબિનચર છે આત્મતત્ત્વના મૂલ્યભૂત ગુણની દૃષ્ટિએ સર્વજ્ઞવાત્મા એક છે, પણ કર્મબધના બિન્નત્વને લીધે તે અનેક પણ છે આ પ્રમાણે સર્વ અપેક્ષાઓ લક્ષમા લઈને સિદ્ધાન્ત સ્થાપવો એજ અનેકાતવાદ !

• એ.શિવાય બીજા પણ ઘણા વિદ્વાને સ્વાદ્વાદની સાર્થકતા જાહેર કરે છે, તેમાથી કેટલાક અત્રે રજુ કરી વાચકવર્ગનું તે તરફ ધ્યાન ખેંચુ છું

(૪) કાશી વિશ્વવિદ્યાવર્ચના પ્રીન્સીપાલ અને ગુજરાતના સંમર્થ વિદ્વાન પ્રો. આનંદશ કર બાપુભાઈ દુવે પોતાના એક વખતના વ્યાખ્યાનમાં 'સ્વાદ્વાદ' સંબંધે કહ્યું હતું કે- "સ્વાદ્વાદ એકીકરણનું દૃષ્ટિબિંદુ અમારી રહામે ઉપસ્થિત કરે છે. શકરાચાર્યે સ્વાદ્વાદ ઉપર જે આલેખ કર્યો છે, તે મૂળ રહસ્યની સાથે સંબધ રાખતો નથી એ નિશ્ચય છે કે-વિવિધદૃષ્ટિ બિંદુઓ દ્વારા નિરીક્ષણ કર્યા વગર કોઈ વસ્તુ ન પૂર્ણ સ્વરૂપે સમજવામા આવી શકે નહીં આ માટે 'સ્વાદ્વાદ' ઉપયોગી તથા સાર્થક છે મહાવીરના સિદ્ધાન્તમાં બતાવેલ સ્વાદ્વાદને કેટલાકો 'સશયવાદ' કહે છે, એ હું નથી માનતો 'સ્વાદ્વાદ' સશયવાદ નથી કિંતુ તે એક દૃષ્ટિબિંદુ અમને મેળવી આપે છે વિશ્વનું કેવી રીતે અવલોકન કરવું જોઈએ એ અમને શીખવે છે "

(૫) હાથી હિંદુચિત્તવિધાવચનો દર્શન શાસ્ત્રના મુખ્ય અધ્યાપક શ્રીયુત્તમજીભૂષણ અધિકારી M. A. જણાવે છે કે— સ્યોદ્ધાનો સિદ્ધાંત ઘણો મહત્વ પૂરું અને ખેચાણકારક છે એ સિદ્ધાંતમાં જૈનધર્મની વિશેષતા તરી આવે છે અને એજ ‘સ્યાદ્દાદ’ જૈનદર્શનની ‘અદ્વિતીય સ્થિતિ’ પ્રગટ કરે છે હતા કેટલાકોને મન ‘સ્યાદ્દાદ’ એ એક જૂઠું શબ્દ, તથા કેટલાકોને તો તે ઉપહાસાર્થક પણ લાગે છે જૈન ધર્મના એ એક શબ્દદ્વારા જે સિદ્ધાંત જવડી રહ્યો છે, તે નાસમણ મકવાથીજ કેટલાકોએ તેનું ઉપહાસ કર્યું છે, એ અનનતાને પ્રતાપેજ કેટલાકોએ તેમાં કોપો તથા ભિન્ન ભિન્ન અર્થોના આરોપણ કર્યા છે હું તો એટલે સુધી કહેવાની હિંમત કરું છું કે વિદ્વાન શકરાચાર્ય જેવા પુરૂષ પણ એ દોષથી આગળ નથી ગઈ શક્યા તેમણે પણ એ સ્યાદ્દાદ ધર્મ પ્રતિ અન્યાય કર્યો છે, સાધારણ યોગ્યતાવાળા માણસો એવી જુલમ કરે તો તે માફ કરી વકાચ પણ મને સ્પષ્ટ વાત કહેવા દીજા મળે તો હું કહીશ કે ભારતના એવા મહાન વિદ્વાન માટે એવો અન્યાય મર્વથા અક્ષર ‘ક’ એ કે હું પોતે, એ મહાપિ પ્રતિ અતિશય આદરભાવથી નિહાળું છું, તથાપિ મને એમ થોડું દેખાય છે કે તેમણે ‘વિવસન સમય’ અર્થાત્ નાગા લોકોનો સિદ્ધાંત એવું જે અનાદર મુચવતું નામ જૈન ધર્મના શાસ્ત્રો વિષે વાપર્યું છે તે કેવળ મૂળ જૈન શ્રદ્ધાનો અભ્યાસ નહીં કરવાનું પરિણામ છે.

‘સ્યાદ્દાદ’ એક ભારે મત્ય તરફ આપણને દોરી જાય છે હું એક વાત ઉપર ખાસ ભાર મુકવા માગું છું કે વિશ્વના અથવા તેના કોઈ એક ભાગને જેવા માટે માત્ર એક દૃષ્ટિકોણ મર્વથા પૂર્ણ ન લેખી શકાય, ભિન્ન ભિન્ન દૃષ્ટિકોણ મર્વથા પૂર્ણ ન લેખી શકાય ભિન્ન ભિન્ન દૃષ્ટિકોણથી જોઈએ તોજ અખંડ સત્ય જોઈ શકીએ, ખરું જોતાં આ વિશ્વ અસંખ્ય તરફો તથા પર્ચાયાના સમુદાયમય છે, અને આપણા યથાર્થ જ્ઞાન પ્રાપ્તિના સાધનો એટલા અપૂર્ણ છે કે આપણા પરિચિત દૃષ્ટિકોણથી, ભાર્યેજ પૂર્ણ મત્ય પામી શકીએ કેવળ સર્વજ્ઞ, પૂર્ણ સત્યને, પૂર્ણપણે જાણી ગકે, છે, આપણે તો એકાગ્રિક વિચાર અને અપૂર્ણ વ્યપ્તીકણના અત્યારે અધિકારી ગણાઈએ આપણે પૂર્ણ મત્યને કદાપિ ન્યાય ન આપી શકીએ x x x આવી સ્થિતિમાં ત્રીમંત્રિએને (?) (શ્રીહેમચ દ્રાચાર્યે) જીનેન્દ્રભગવાન મહાવીરની મુલ્તિ અર્થે જે ચોગ્ગ શબ્દો વાપર્યા છે, તે મને યાદ આવે છે —

અન્યોન્યપક્ષપ્રતિપક્ષમાયાદ્,
યથા પરે મત્સરિણ પ્રવાદા ।
ન્યાનક્ષેપાનવિશેષમિચ્છન્,
ન પક્ષપાતી સમયસ્તથા તે ॥

હે ભગવન્! આપનો સિદ્ધાંત નિષ્પક્ષ છે કારણ કે એકજ, વસ્તુ કેટલા અસખ્ય દૃષ્ટિથી જોઈ શકાય છે તે આપે અમને બતાવ્યું ॥ પેલાઓ કે જે કેવળ સિદ્ધાંતલેહની ખાતર પરસ્પરમાં ઇર્ષ્યા મત્સર ધરાવે છે તે સિધ્ધિ આપના સ્વાદ્વાદ કથાનમાં નથો સંભવતી

(૬) અધ્યાપક હતાત્રેય બાલકૃષ્ણ કાલેલકર કાકા ‘પૂર્વરંગ’ નામના પૃષ્ઠ (૨૪૩) માં લખે છે કે—“એકજ સત્ય અનેક રૂપમાં પ્રગટ થાય ॥ એક એક જાતી એક એક જમાનો, અને એક એક દેશ સત્યના એક એક અશત પ્રહલ્લુ કરી શકે છે અને તેથી પરસ્પર વિરોધી દેખાતી છતાં બધી દૃષ્ટિઓ સરખીજ સાચી હોય છે એ જૈનોના સ્વાદ્વાદનું તત્ત્વ હિંદુસ્તાનના આખા ઇતિહાસમાં ઘટાએલું આપણે જોઈએ છીએ

પુનઃ એજ મહાશયે તા ૪-૨-૨૩ ના ‘નવજીવનના અંકમાં ‘ભગવાન્ મહાવીર કેવલ્યજૂમિ નામનો લેખ લખેલ છે, તેમાં જણાવ્યું છે કે “જૈન તત્ત્વ જ્ઞાનમાં સ્વાદ્વાદનો બનાબર શો અર્થ ॥ તે જાણવાનો કાવો હું કરી શકતો નથી, પણ હું માનું છું કે ‘સ્વાદ્વાદ’ માનવ જીવિતું એકાગિપણ જ સુચિત કરે ॥ અમુક દૃષ્ટિએ જોતા એક વસ્તુ એક રીતે હીસે છે, બીજી દૃષ્ટિએ તે બીજી રીતે દેખાય છે જન્મભાષા જેમ હાથીને જીલી જીલી રીતે તપાસે તેવી આપણી આ દુનિયામાં સ્થિતિ છે

આ વર્ણન યથાર્થ નથી એમ કોણ કહી શકે? આપણી આવી સ્થિતિ છે એટલું જોને ગળે ઉતર્યું તેજ આ જગતમાં યથાર્થ જ્ઞાની, માણસનું જ્ઞાન એક પક્ષી છે એટલું જે શમજ્યો તેજ માણસોમાં સર્વજ્ઞ વાસ્તવિક સંપૂર્ણ સત્ય જે કોઈ જાણતો હશે તે પરમાત્માને આપણે હજી જાણખી શક્યા નથી”

મહા મહોપાધ્યાય પાંડિત ગંગનાથ M. A. D. L. L. અલ્લાહબાદ-વાલા લખે છે કે—

(૭) ‘જર્સે મૈન શંકરાચાર્ય દ્વારા જૈનસિદ્ધાંત પર સંકન થો પડ્યું છે, તબસ મુજે વિશ્વાસ હુઆ કિ ફત્તિહાત્તમૈં મહુત કુછ હૈ જિસ્કો વેદાંતકે આચાર્યોને નહીં સમજા ઐર જો કુછ બની તક મૈં જૈનધર્મકો જ્ઞાન શક્તિ હુ વચ્ચે મેરા યદ વિશ્વાસ હદ હુઆ હૈં કિં યદિ, યદ જૈન

મંત્રો ઉસકે અસલ દ્રવ્યો જ્યારે કષ્ટ કરાયા તો ઉસકો જૈન ધર્મસે વિરોધ કરવેથી વીરમી નહી મિલતી "

(૮) હિંદી જ્યારે ક્રિસ્તીય લેખક અને પુરુષ વિદ્વાન પંડિત શ્રી મહાવીર પ્રસાદજી કિંકરે ક્રિસ્તી માસિકમા 'પ્રાચીન જૈન લેખ સંગ્રહ'ની સમાલોચના કરતા કહે છે કે—

"પ્રાચીન ઠરેકે હિંદુ જ્યારે ક્રિસ્તીય જો જો તક અવધી મહિ જાનવે કિ-જૈન-ચોંકા સ્વાદ્યાદ કિસ ચિરિઓદ્ય જરૂર છે "

ધન્યવાદ છે જમના ઔર પ્રજ્ઞા પ્રજ્ઞા દુષ્ટ વિષ્ણુરાણી વિષ્ણુકોંકે જિનકી જ્ઞાપેં હસ ધર્મકે અનુયાયીયોંકે કાર્તિકવર્ષી જોર ઔર મજબૂત સાધરજનોંકા ધ્યાન આકૃષ્ટ હુઆ યદિ એ વિદેશી વિદ્વાન જોએકે કહેવું જોઈએ આલોચના ન કરતે, યદિ એ ઉનકે પ્રાચીન લેખકોની મહત્તા મકલ ન કરત ક્રિસ્તીય જયદ જાગમી પૂર્વવત્ હી અજાનક અવકારમેં હી હવે રહત "

(૯) ડૉ. ઝા. પરેટોલ્ડે 'ધર્મના નુતન મહા સામ્રાજ્ય જૈન ધર્મ'નું કથાન મહત્વ એ વિષય પર તા ૨૧-૮-૨૧ નેજો ખુલિયા મુકામે આપેલા ભાષણના અંતે જણાવ્યું છે કે— "સંક્ષેપમા કહિએ તો ઉચ્ચ ધર્મ તત્ત્વો અને જ્ઞાન પદ્ધતિ, આ બન્ને દ્રષ્ટિથી જોતા જૈન ધર્મ એ ધર્મોના પુરુષા મહા સામ્રાજ્ય અતિશય આગળ ગએલો ધર્મ છે એમ કહેવું પડે છે ક્રિસ્તીય માન નહીં. એવા સાફ એમા યોજેલા સ્વાદ્યાદનું બીજકુન આધુનિક પદ્ધતિનું સ્વરૂપ જ મુખ્ય એટલે બસ છે જૈન ધર્મ એ ધર્મ વિચારની નિમશય પરમ શ્રેણી છે, અર્થાત્ દ્રષ્ટિથી ધર્મનું વર્ગીકરણ કરવા સાફજ કેવળ નહીં પણ વિશેષતઃ ધર્મના લક્ષણો ઠરાવવા સાફ અને તકનુસાર સામાન્યતા ધર્મની ઉપપત્તિ બેલાદવા ત્રાફ તેનો કાળજીપૂર્વક અભ્યાસ કરવો જરૂરી છે "

(૧૦) માન્યાડના મુખ્ય શહેર જોધપુર મુકામે સન ૧૯૧૬ મા મળેલા 'જૈન સાહિત્યના સંમેલન'ના પ્રમુખપદે વિરાજેલા M A P H D ચોતાના ભાષણમા જણાવે છે કે— "આ વિદ્વાનોના સંમેલનમા એ વચનો બોલવાને માટે મને આમ ત્રણ આપી જે માન આપ્યું છે તેણે માટે હું આપનો આભારી છું પણ આરભ કયાથી કરવો તેની મને સુઝવણ થાય છે કારણ કે સંમેલનનો હેતુ વિજ્ઞાન છે અને શ્રોતાવર્ગ વિદ્વાન અને પ્રતિષ્ઠિત છે તેમની રમથો "જૈનોગમ" ના પ્રધાન સિદ્ધાંત 'સ્વાદ્યાદ' અથવા સપ્તભગી ન્યાય કે જૈન તત્ત્વ જ્ઞાનનો મૂલ ખાચો છે તેના પર હું વચનો કહીશ

‘સ્વાદ્વાદ’ અથવા તો શક્યતાનું પ્રતિપ્રાદન કે જેનું બીજું નામ ‘સપ્તભગી ન્યાય’ અથવા તો સત પ્રકાશના પ્રજ્ઞાભાસ છે તેમા વસ્તુની સાત અવસ્થાનો મમાવેશ થાય છે (૧) સ્યાત્ અસ્તિ, (૨) સ્યાત્ નાસ્તિ (૩) સ્યાત્ અસ્તિ નાસ્તિ (૪) સ્યાત્ અવસ્તવ્ય, (૫) સ્યાત્ અસ્તિ અવસ્તવ્ય (૬) સ્યાત્ ન સ્તિ, અવસ્તવ્ય, (૭) સ્યાત્ અસ્તિ નાસ્તિ અવસ્તવ્ય

જૈનમાન્યતા પ્રમાણે સ્વાદ્વાદનો મિદ્ધાત અતિ પ્રાચીન સમયથી તીર્થં કરોએ પ્રવર્તારેલો હતો અને ૨૬૪૦ વર્ષો પહેલા ચરમ તીર્થં કર મહાવીર સ્વામીએ આ સિદ્ધાત ઉપદેશ્યો હતો અને તેનું સ્વરૂપ-વર્ણન અને વ્યાખ્યા ‘ભગવતી સૂત્ર’ ‘સમવાયાગ સૂત્ર, અનુયોગદ્વાસૂત્ર’, ‘પ્રજ્ઞાપનાસૂત્ર’ વિગેરે જઈનેના પ્રમાણુ ભૂત મંથોમા માલમ પડે છે

ભદ્રબાહુ સ્વામી કે જે (B C) ચોથા સૈકામા થઈ ગયા અને જે યુગ પ્રધાન’ એટલે તેમના સમયના અગ્રગણ પુરૂષ કહેવાતા હતા તેમણે આ મિદ્ધાત છ તેમની પ્રાકૃત ટીકા ‘સૂત્ર દ્વાગ નિયુક્તિ’મા વિવરણ કરેલું છે

પ્રખ્યાત જઈન ન્યાયાચાર્ય સિદ્ધસેન વિવાકરે કે જે વિક્રમીદિત્યના સમય મા થઈ ગયા છે તેમણે આ સિદ્ધાતનું તેમના પ્રસિદ્ધ ગ્રંથ ‘મમતિતક’ સૂત્ર મા વિવરણ કર્યું છે

જીન ભદ્રગણિ ક્ષમાશ્રમણે તેમની વિશેષાવશ્યક સાધ્યનામની ટીકામા આ સિદ્ધાતનું સરળ સ્પષ્ટીકરણ કર્યું છે,

પણ આ અગ્નિ નાસ્તિના (સ્વાદ્વાદ) ના મિદ્ધાતના વિવિધ સ્વરૂપનું અપ્રતિમ શૈલિમા વિવરણ કરનાર સ મતભદ્ર હતા તેઓ દિગ્ગજ પથના હતા, અને ૬૦૦ (A D) પહેલા થઈ ગયા તેઓ ‘આસમીમામા’ ના પ્રણેતા હતા

બીજા પ્રસિદ્ધ શ્રવેતાળર ન્યાયવેતાઓએ જેવા કે હરિભદ્રસૂરિ, ભુદિમા ગરસૂરિ, દેવસૂરિ (આસરે ૧૧૦૦ A D), હેમચંદ્ર સૂરિ (આસરે ૧૧૦૦ A D) અને ‘સ્વાદ્વાદ મંજરી’ના કર્તા સુવિખ્યાત મહાસેન સૂરિએ આ સિદ્ધાતપર પોતાનું લક્ષ આપ્યું છે

ત્યારબાદ ઘણા શ્રવેતાળર અને દિગ્ગજ ન્યાયવેતાઓએ તેમના ગ્રંથોમા આ વિષયને ચર્ચ્યો છે અને આખરે ૩૦૦ વર્ષ પહેલા દિગ્ગજ ન્યાયવેતા વિમળદાસે આ સિદ્ધાતના સમગ્રસ્વરૂપને સ્પષ્ટી ‘સપ્તભગી તરગિણી નામનો ગ્રંથ રચ્યો છે

આ ગહેન અને મુક્ત સિદ્ધાંતે શુદ્ધ અને બ્રાહ્મણ ન્યાયવેતાઓની ટીકાને આમત્રી, પ્રજ્ઞાત ન્યાયવેતા વર્મશીર્ષિકે (A D.) સાતમા સૈકામા આ મિદ્ધાતની તેના પ્રમીદ્ધ અથ 'પ્રમાણ વાર્તિક' મા ટીકા કરી અને તેની ટીકાના પ્રત્યુત્તરગૃહરિભટ્ટસૂરીએ પોતાના પ્રસિદ્ધ અથ 'અનેકાત જયપતાકા' મા આપ્યો છે. બ્રાહ્મણ કષિ વ્યાસે બ્રહ્મમૂલ પુસ્તક, ૨, પ્રકરણ, ૨, સૂત્ર-૩૩માં આ મિદ્ધા તને સુધાન વધાગ સાથે ઉતાર્યો છે એ રમુજ નોષ લેવા જેવી છે આ સિદ્ધાંતની પ્રમિદ્ધ શકરાચાર્ય દે જે ૧. D આઠમા સૈકામા થઈ ગયા છે તેમણે પોતાની ટીકા શકગ્ભાષ્યમા, વાચસ્પતિમિશ્ર કે જે A D કશમા સૈકામા થઈ ગયા છે તેમણે શાકગ્ભાષ્યની બ મતી વૃત્તિમા અને માધવાચાર્યે તેમના 'સર્વ દર્શન સ્વચ્છ' ૨. ટીકા કરેલી છે

૧. બ્રાહ્મણ તત્ત્વવેદાઓએ આ મિદ્ધાત પર એવા દેવનું આગેપણ કહ્યું છે કે 'અનિર્વચ્યત્ત્વમક જ્ઞાન તરફ દોરે છે અને સાત અવસ્થા પગપર અસંગમ છે તે છતાં આ સિદ્ધાંતની ગાત અને નિષ્પક્ષપાત સમીક્ષા તેની વ્યાપકતામા અને વસ્તુઓ ૧૧ સમગ્ર અવસ્થાઓને સંસ્વાની શક્તિમા રહેલી વિશિષ્ટતાને વ્યક્ત કરે છે

૨. વૈશેષિક દર્શનના પ્રવર્તક કણાદે છ કોટીનો નિમેષ કર્યો છે અને તે મર્વ નો અભાવેશ અગ્નિ વા માત્ર મા કર્યો છે એ સર્વને સુવિદિત છે પાછાની ટીકાઓએ બીજી કોટી ઉમેરી 'અમાલો વા નાલિ શુદ્ધ લોકોએ અલિ, નાલન જમવ, અનુભવ એ ચ ૨ કોટીથી જે નિયુક્ત હોય તે નિર્વાણ અથવા શુન્યત્વ છે એવું કથન કરિને લોકોને આન્યા, પણ વૈન મિદ્ધાતમા ત્રાદાદની સાત કોટી ચોજ છે કે જેમા મારી માન્યતા પ્રમાણે સર્વ પ્રકારના દેરકારનો સમાવેશ થઈ જાય છે

(૧૧) મહાત્મા ગાંધીજી કહે છે કે-“સૃષ્ટિમા પ્રતિજ્ઞા પરિવર્તન થાય છે તેથી સૃષ્ટિ અમત્ય-અગ્નિ-વ-હિત કહેવાઈ (પર્યાયને), પણ પરિવર્તન છતાં તેનું એક એવું રૂપ છે જેને સ્વરૂપ કહો ત રૂપે છે, એમ પણ કહી શકીએ છીએ તેથી તે મત્ય પણ છે (વસ્તુગતે) તેથી તેને મત્યા મત્ય કહો તો મને અડચણ નથી એથી મને અનેકાતવાદી કે ત્યાદાદી માનવામા આવેતો બાધ નથી માત્ર સ્વાસ્થ્ય હું જે રીતે ઓળખુ છું તે રીતે માનનારો જુ, પડિને! મનાવવા છએ તેમ કહાય નહીં તેઓ મને વાદમા ઉતારે તો હું હમેશા સાચો હોઈ છું, અને મારા પ્રમાણિક ટીકાકારની દ્રષ્ટિએ હું ઘણી વાર ભૂલેલો ગણાઈ છું, એ જાણવાથી હું કોઈને સહસા ભુલો, કપરી, વિરોધ

માની શકતો નથી સાત આધળાઓએ હાથીના સાત વર્ણન આપ્યા તે બધા પોત પોતાની દૃષ્ટિએ સાચા હતા, એકબીજાની દૃષ્ટિએ જુઠા હતા, ને જ્ઞાનીની દૃષ્ટિએ સાચા તથા જોટા હતા આ અનેકાતવાદ મને બહુ પ્રિય છે તેમાથી હું મુસલમાનો ધી પરીક્ષા મુસલમાનોની દૃષ્ટિએ, ખ્રીસ્તીની તેની દૃષ્ટિએ કરતા સીખ્યો મારા વિચારોને કોઈ જોટા ગણે ત્યારે મને તેના અજ્ઞાનને વિષે પૂર્વે રાષ ચઢતો હવે હું તેઓનું દ્રષ્ટિબિંદુ તેઓની આખે જોઈ શકું છું તેથી તેમની ઉપર પણ પ્રેમ કરી શકું છું કેમકે હું જગતના પ્રેમનો જૂખ્યો છું અનેકાતવાદનું મૂળ અહિં સા અને સત્યનું યુગળ છે ”

આ શિવાય બીજા પણ અનેક લેખો જહાર પડી ચુક્યા છે તે જાણવાની ઉત્કંઠા ધરાવનાર વ્યક્તિએ શા મગનલાલ મેલાપચંદ મુ સીનોર વાયા મીયા ગામ રેવાકાંઠા જુજરાત ઠેકાણે એક રૂપીઆ બે આનામા મળતું “જૈનેતર દૃષ્ટિએ જૈન ” નામનું લગભગ ચારસો પાનાનું ફલહાર પુસ્તક વાચવાની ખાસ બલામણ, કરીયે છીએ એના સમ્રાટક જૈનાચાર્ય ન્યાયાલોનિધિશ્રીમદ્ વિજ્ઞાનદસુરિ (અપર નામ) શ્રીમદ્ આત્મારામજી મહારાજ ના વિદ્વાન શિષ્ય રત્ન દક્ષિણ વિહારી મુનિ શ્રી અમર વિજયજી મહારાજ છે :

આવા પુસ્તકોનો હુનિયામા જેમ જેમ છુટ્યો પ્રચાર થતો જશે તેમ તેમ ‘ જૈન ધર્મ ’ એ જુદા ધર્મની શાખા છે, ‘ જૈન ધર્મ ’ એ નાસ્તિક ધર્મ છે, ‘ જૈન ધર્મ ’ અનીશ્વરવાદી છે, ‘ હસ્તિના તાલ્યમાનોદ્વિપ ન ગચ્છેજ્ઞૈવમદિર સ્યાદ્વાદ ’ એ જુદા શબ્દ તથા સ્વચવાદ છે, ‘ શકરાચાર્યે ’ સ્યાદ્વાદનું સારી પેઠે ખડન થયું છે વિગેરે ઘણા લાભા કાળથી રૂઢ થએલી અજ્ઞાનતા સ્વત નાશ પામતી જશે, અને જૈન ધર્મ તથા તેના સ્યાદ્વાદ સિદ્ધાંતના અનેકશ ઉપકાર માની તેને અધિક માનની દૃષ્ટિએ લોકો જરૂર જોવા લાગશે એમા સશય નથી

છેવટે જણાવવાનું કે એજ સ્યાદ્વાદરૂપી દૃઢ મૂળ મતજના આધારે જૈન દર્શનરૂપ મહેવ ચણવામા આવેવ છે આ અનેકાતવાદ સંપૂર્ણ રીતે સમજવા મા તો ઘણા ઘણા બુદ્ધિશાલી પુરૂષો પણ ગોચા ખાય છે, તો દરેક ‘સાધારણને કેમ સમજવામા આવી શકે ? પરંતુ પોતાને યુસ્ત વૈદિકાનુયાયી તરીકે જણાવનારા વિદ્વાનો પણ જ્યારે આ પ્રમાણે સ્યાદ્વાદની ઉપયોગિતા મુકત કહે સ્વીકારે છે, ત્યારે એમા કેટલું બધું અસામાન્ય મહત્ત્વ સમાયેલું છે તે સહજ સમજી શક્ય, તેમ જ હુનિયાના સમસ્ત ખડનવાદિઓના અભિમાનતે શાત કરવાને, અજાતવાદ, વિવર્તવાદ, દ્રષ્ટિસૃષ્ટિવાદ, પરિણામવાદ, રૂપેતવાદ, અદ્વેત

વાદ, આરભવાદ, ચન્નવાદ વૃત્તાદિ સમગ્રવાદોનો સહેલાઈથી નિરાકરણ લાવાને અને વિશ્વમરના મતભેદોને પહોંચી વળવાને સ્વાદ્વાદ અતિ જરૂર હતી આર છે

આ અનેકાતવાદમા સત્ય અને અહિંસા છે એ વાત તો આપણામાના ઘણા ખગને માટે નવીન જાણવાની નથી વિશ્વનુ યથાર્થ રૂપે અવલોકન કરવાને માટે અનેકાતવાદ દિવ્યચક્ષુ છે એના અભાવેજ અનેક મત મતાતરોના ખડન મકનના ઝગડાઓડફલબ્યા છે સત્યનો શાશ્વત સનાતન માર્ગ ચિદ્ધરા સ્વાદ્વાદ સમર્થ છે તેહ શુદ્ધિને માટે જેમ સ્નાનની જરૂર છે તેમ વિચાર શુદ્ધિને માટે અનેકાતવાદ (સ્વાદ્વાદ) એટલેજ અત્યાવરક છે સર્વસપ્રરૂપિન અને કાતવાદના પ્રતાપે આપણા અશુદ્ધિના, મતભિમાનના અને કદાચકના મુળ ધોવાઈ જાય અને જૈનશાસન સ્વાદ્વાદ દર્શન વિશ્વમા વિજયવત્તુ નીવડે એવી અત કરણ પૂર્વક અમે અધિષ્ઠાયક દેવ પ્રત્યે નિરતર પ્રાર્થના કરીએ છીએ જ શાંતિ શાંતિ શાંતિ

જીવો કે-વેદ, વેદાંતાનિક સર્વ વિધામા મહાનિપુણ, પ્રાંદ કવિત્વની શક્તિવાળા, મહાવાદીનુ વિકલ ધારણ કરનાર, વાદમા અનેક વાદીઓને પરાસ્ત કરી છોડી દેનાર, એવા પ્રાદાણ પડીત, જૈનાચાર્ય શ્રી વૃદ્ધવાદોના સાથે વાદમા જીતરતા પોતાના એકાતવાદથી નિરાસ થઈ જૈનોના અનેકાતવાદનુ સ્વરૂપ સમજી જૈન દીક્ષા ગ્રહણ કર્યા બાદ વિક્રમાદિત્યથી દિવા કરનાપદથી વિભૂષિત-વાદી સિદ્ધ સેન દિવાકર, જૈનોમા સ્તુતિકારના નામથી પ્રસિદ્ધ, તીર્થ કરોની મુક્તિ, કરતા લખે છે કે-

નયાસ્તય સ્યાત્પદ લાઘિતા દમે

સ્તોત્રવિદ્ધા દર લોહઘાતવ

મય સ્યમિપ્રેતફલા યત સ્તતો

મરત માર્યા પ્રણતા દિતેપિણ ॥ ૧ ॥

માવાચ્ય-હે વીતરાજ ! હે ભગવન ! તમારી બતાવેલી નયો જે સ્યાત્ પદથી લાઘિત-ચિન્હિત કરવામા આવે તો રસવેષક ગુટ્ટી લોદાના રમમા પડી જેમ સોનુ બનાવે તેમ તે બધાએ નયો ઇછિત ક્લવવાળી-અર્થાત્ સત્ય સ્વરૂપ વાળી બની જાય આ તમારો સત્ય સિદ્ધાંત જોઈનેજ અમે હિંતની ઇછાવાળા આર્યજનો તમોને નમસ્કાર કરી રહ્યા છે બાકી અમોએ તમારા જોટા પક્ષને માન આપેલુ નથી ॥ ૧ ॥

વિગેયાર્થ-હે ભગવન્ ?-હે વીતરાગ ? જે જે મનવ હોયો-વસ્તુના એક એક અંશને અહંબુદ્ધરી વસ્તુના સ્વરૂપને કથન કરનાન છે તે બધાએ નયવાદો છે જેમકે- ૧ અદ્વૈતવાદ, ૨ અભેદવાદ, ૩ વિવર્તવાદ, ૪ દૃષ્ટિ સૃષ્ટિવાદ, ૫ પરિણામવાદ, ૬ આરભવાદ, ૭ શૂન્યવાદ, અને ૮ ક્ષણિકવાદ, ઇત્યાદિક જેટલા હુનિમામા વાદો છે તે બધાએ નયવાદો છે તેની માથે કથ ચિત્તાના અર્થ-નો પ્રકાશક-રચાત્ શબ્દ જોડવામા આવે તો તે જેમ હોદોના રસમા રસવેધક છુટ્ટીનો રસ મેળવતા સુવર્ણ બની જાય તેમ તે બધાએ 'એકાંતવાદો' સત્યસ્વરૂપના બની જાય આમા વિશેષ એ છે કે-જીવોની શુદ્ધ સત્તાના એક અંશને મુખ્ય રાખીને કથન કરનારો વાદ તે ૧ અદ્વૈતવાદ, વસ્તુના એક નિત્ય સ્વરૂપના શુદ્ધને મુખ્ય રાખીને કથન કરનારો વાદ તે-૨ અભેદવાદ, વસ્તુના પરાવર્તન રૂપ એક શુદ્ધને મુખ્ય રાખીને કથન કરનારો વાદ તે ૩ વિવર્તવાદ ષ્ટિમા આવતી વસ્તુના એક શુદ્ધને મુખ્ય રાખીને કથન કરનારો વાદ તે ૪ દૃષ્ટિ સૃષ્ટિવાદ,

વસ્તુને એકમાથી બીજામા પડતાતીના એક શુદ્ધને મુખ્ય રાખીને જે કથન કરનારોવાદ તે ૫ પરિણામવાદ, વસ્તુના આરભ રૂપના એક શુદ્ધને મુખ્ય રાખીને કથન કરનારો જેવાદ તે ૬ આરભવાદ, વસ્તુને નષ્ટ થતી જોઈ તેના એક શુદ્ધને મુખ્ય રાખીને જે કથન કરનારો વાદ તે ૭ શૂન્યવાદ, વસ્તુ ને ક્ષણ ક્ષણમા બદલાતી જોઈ તેના એક શુદ્ધના સ્વરૂપને મુખ્ય રાખીને કથન કરનારો જે વાદ તે ૮ ક્ષણિકવાદ, આવા આવા પ્રકારના ફનીયામા જેટલા મતવાદીઓ વસ્તુના એકએક શુદ્ધને મુખ્ય રાખીને અધકા કરવાવાળા તે બધાએ નયવાદીઓ વસ્તુના મત્ય સ્વરૂપને જાણી શકવા નથી તેથી તેમનો તે એકાંતવાદ મિથ્યા પ્રકાશ રૂપનો પશુ તે સત્ય સ્વરૂપનો નથી જ્યારે તે એકાંત પક્ષના નયવાદોની માથે-કથ ચિત્ત એટલે ડોહ પ્રકારના તે સાચા છે તેના સ્વરૂપને જણાવવાવાળો 'રચાત્' શબ્દને જોડીને કથન કરવામા આવે તો તે બધાએ વાદો હોવાના રસની સાથે રસવેધક છુટ્ટીનો રસમેળવાથી મોતુ બની જાય તેમ તે સત્ય સ્વરૂપના બની જાય એવો એ કવિનો આશય છે તે કિંચિત્ લખીને બતાવ્યો

મિથ્યાવાદ મલ મપેનુદન્ સર્વમગિતરમે

યાગંમોઘિર્મુચન મપિલદેવ ? પર્યસ્તમેતિ ॥

તસ્યાવૃત્તિ સપદિ વિબુધાચ્છેતસૈર્ગાંચલેન

ધ્યાતમ્યત સુચિર મમૃતા સેવયા હૃન્નુચતિ ॥ ૧ ॥

'હે દેવ ? હે વીતરાગ ? તમારા મિદાતરૂપ મૈમુદ્ર, એકાંત અદ્વૈતાદિ અનેકમિથ્યાવાદના મેલ ને પોતાના મસભગ રૂપ ન્યાયના તરગોથી ફેર ફેકતો

મ પૂર્ણ લોકમા વ્યાપીને રહેવો છે, તે તમાગ મિદ્ધાતરૂપ સમુદ્રનું વિષુધો દેવો (પડિતે) ચિત્તરૂપના પર્વતથી મથન કરીને અમૃત કાઢતા (શુદ્ધ તત્ત્વને અંકલુ કરતા) તેના સેવનથી ઘણા કાલ સુધી તૃપ્તપણે રહે છે ॥ ૧ ॥

પુનર્જામા એવી કટપના કે કે—સમુદ્રનું મથન કરવા બ્રહ્માદિ બધા દેવો લોગા થયા નિષ્કુ કાચખાના રતરૂપે સમુદ્રના તલીએ જઈને બેઠા દેવતાઓ બેઠાવીને લાવેલા મેરૂ પર્વતને તેમની ચીઠ કીપ રાખ્યો પછી શેવનાગના દોરડા બનાવી મેરૂને ગ્યેયાની પેઠે ફેરવી, સમુદ્રનું મથન કરી, તેમાથી ૧૪ રત્નો કાઢ્યા તેમાનું જે અમૃત હતું તે દેવો લઈને તૃપ્ત થયા

તે કટપના કવિએ મનમા રાખી જૈનસિદ્ધાંત અપ સમુદ્રની સાથે ઘટાવીને બતાવી છે

મિદ્ધાતરૂપ મમુદ્ર તેમા રહેલો એકાતવાદરૂપ મેવ

જેમકે—જીવોની શુદ્ધ સત્તાના એક અશના શુણને મુખ્ય રાખીને કથન કરનારો જે વાદ તે-૧લો, અદ્વૈતવાદ ૧,

વસ્તુના એક નિત્ય રતરૂપના શુણને મુખ્ય રાખીને કથન કરનારો જે વાદ તે-૨ જો, અજાતવાદ, ૨,

વસ્તુના પરાવર્તન રૂપ એક શુણને મુખ્ય રાખીને કથન કરનારો જે વાદ તે-૩ જો, વિવર્તવાદ ૩

દૃષ્ટિમા આવતી વસ્તુના એક શુણને મુખ્ય રાખીને કથન કરનારો જે વાદ તે-૪ થો, દૃષ્ટિ સૃષ્ટિવાદ ૪ ॥

વસ્તુને એકમાર્થી બીજામા પલટાવી જોઈ તેના એક શુણને મુખ્ય રાખીને કથન કરનારો જે વાદ તે-૫ થો, પરિણામવાદ ૫ ॥

વસ્તુનો આરભ થતો જોઈ તેના એક શુણને મુખ્ય રાખીને કથન કરનારો જે વાદ તે-૬ ઠો આરભવાદ -૬ ॥

વસ્તુને નષ્ટ થતી જોઈ તેના એક શુણને મુખ્ય રાખીને કથન કરનારો જે વાદ તે ૭ થો—શૂન્યવાદ ૭ ॥

વસ્તુને ક્ષણ ક્ષણમા બદલાતી જોઈ તેના એક શુણને મુખ્ય રાખીને જે કથન કરનારો વાદ તે ૮ થો—ક્ષણિકવાદ ૮ ॥

એવીજ રીતે—૯ થો—કાલવાદ ૧૦ થો—નીયતિવાદ ૧૧ થો—સ્વભાવવાદ ૧૨ થો—કર્મવાદ ૧૩ થો—પુરુષાચવાદ

ધર્મ્યાદિક જોટલા હુનિયામા મતવાદીઓની ખેચાતાણુથી ચાલી રહેલા એકાતવાદો છે

તે બધાએ એકાતરૂપ મિથ્યાવાદના મેવને હે વીતરાગ ? તમારો સિદ્ધાંત રૂપ સમુદ્ર—મસલગ રૂપ ન્યાયની તરંગોથી ફગ કરતો, આખી દુનિયામા બાપીને રહેલો છે પડીતો તેનું મથન-ચિત્તરૂપ પર્વતથી કરતા હુવા શીઘ્ર મત્ય વસ્તુરૂપ અમૃતને મેલવતા તેના સેવનથી ઘણા કાવ સુધી તૃપ્ત રહે છે

આમા તા પર્યં એ છે ઠં હુનિયામા અદ્વૈતાદિક જોટલા વાદો છે તે નયવાદો છે તે જુદા જુદા સ્વરૂપથી આગ્રહ પૂર્વક કથન કરવામા આવે તો તે બધાએ અસત્ય મિથ્યા સ્વરૂપના બને છે અગર જો તે બધાએ એક એકની અપેક્ષા રાખીને કથન કરવામા આવે તો તે બધાએ નયવાદો સત્યસ્વરૂપના ગણાય છે જ્યારે તે એકએકવાદો પોતાના દુરાગ્રહથી બીજાના વાદોને ફેકી કઠપોતાના દુરાગ્રહને પોષણ કરવામા મગ્યા રહે છે ત્યારે તે દુષ્ટવાદો થઇ પડે છે એમ જૈન સિદ્ધાંતકારો કહે છે આ સ્તુતિકારે બતાવેલું સખ્ત બાબતુ સ્વરૂપ પૂર્વના દેખે મા જેનેતર પડિતોએ બતાવેલું છે ,તે , જુવો અને સત્યવસ્તુના સ્વરૂપને ઓલખો

જૈનસિદ્ધાંતમા બતાવેલી નયો કેવા સ્વરૂપથી ગ્રહણ થયેની વસ્તુને સત્યરૂપે બતાવે છે અને કઇ વસ્તુને અસત્ય રૂપે કમવે છે તેના સંબંધે એક જૈન વિદ્વાને વીતરાગની સ્તુતિ કરતા કહ્યું છે તે કાબ્યનું સ્વરૂપ આ જગોપગ લખીને બનાવીએ ડીએ

॥ રત્ન પ્રભાચ્ચર્યં કૃત મુતિર્જિવાન્નિશિકામા નો આ કાબ્ય વીતરાગની સ્તુતિ કરતા કહે છે તે જુવો

અહો ત્રિષ્વ ત્રિષ્વ તથચરિત મેતન્મુનિપત્તે ?
સ્વકીયાના મેપા વિવિધ વિષયવ્યાપ્તિયદિના ॥
વિપક્ષાપેક્ષાણા કથયસિ નયાના સુનયતા
વિપક્ષમેવતદ્વળા પુનરિદ્ધિ વિમો ? દુષ્ટનયતા ॥૧ ॥

બાવાર્થ—હે મુનિઓના પતિ ? હે વીતરાગ ? તમારું ચેરિત્ર એટલે તમારી રહેની, અને તમારી કહેની, બધી હુનિયાના ધર્મશ્રેયી તદ્દન જુદા પ્રકારની આશ્ચર્ય જનક છે કારણ તમારી રહેની /ઇદ્ર નરેન્દ્રાદિકની અપેક્ષાથી રહિત અબધૂતના સ્વરૂપની, તદ્દન વીતરાગી છે અને તમારી કહેની વસ્તુના

સ્વરૂપને અર્થાત્ પદાર્થના સ્વરૂપને બતાવનારી નયોના સ્વરૂપવાળી તે પણ આશ્ચર્યને પેદા કરવા વાળી છે

કારણ તમારી બતાવેલી નયો છે તે-વગુના એકએક ગુણને મુખ્ય ગણી કથન કરનાગ અદ્વૈતાદિક જેટલા દ્વનિયામા વાદો છે તે બધાએ વાદોને પોતાના પક્ષમા ગણીને મ્થન કરનારી હોય તોજ તમોએ તે નયોને સત્ય સ્વરૂપવાળી કહીને બતાવી છે અને અ્યારે તે બધા વિપક્ષોને જે તાના દુનિયાકંથી તિન્સ્કારને કંવાવાળી હોય ત્યારે તેણે તમોએ દુષ્ટ નયોના સ્વરૂપવાળી કહી બતાવી છે એ તમારી કહેની' તે પણ અમોને ઘણુ આશ્ચર્યજ ઉત્પન્ન કરવા વાળી છે. ॥

આ ઉપરના કાવ્યમા વીતરાગની સ્તુતિનો અર્થ સામાન્ય રૂપે કહીને બતાવ્યો ॥

હવે એ ત્રણે સ્તુતિકારોનુ કહેણુ શુ છે તે અમો બતાવીએ છીએ—

પહેલા કાવ્યમા બર્તાવ્યુ હતુ કે-કે વીતરાગ ? તમારી કથન કરેલી નયો સ્વાત્પક્ષથી ચિકિત્ત કંવામા આવે તો તે-લોહાના ગમમા રમ વેધક અદ્વીનો રસ મેગવતા મુવણુ બને તેમ તે નયો શુદ્ધ સ્વરૂપની બને છે બીજા કાવ્યમા જણાવ્યુ હતુ કે-વીતરાગ ? તમારો સિદ્ધાન્ત કેમ મમુડ તે પોતાના સત્ત ભગે રૂપ ન્યાયના તરંગોથી મિથ્યાવાદના મેઘને દૂર કરતો સ પૂર્ણ લોકમા બ્યાપીને રહેલો છે

અદ્વૈતાદિક જેટલા દ્વનિયામા ચાલતા એક એક પક્ષના વાદો છે તે નય-વાદો છે તે નયવાદોને કથાસિત્ અર્થના પ્રકાશક એવા ત્રાત્ પદ્ધતો ચિન્હિત કરતા વસ્તુમા જો જે બીજા ગુણો છે તેણે તે યોગ્ય મ્થાન આપે છે પણ સર્વથા તિન્સ્કાર કરી શકતો નથી અને સ્નાહન્તિ, સ્યાન્તાન્તિ આદિ મપ્ત ભગના સ્વરૂપને જણાવી પોતાને ઇષ્ટ વિજ્ઞાના બીજા પક્ષોને તે તે પક્ષમા ખસેડી પોતાના પક્ષને શ્રદ્ધણુ કરી લે છે તેજ વગ્તુતુ મત્ય સ્વરૂપ અમૃત છે તેણે પ્રકાશમા મૂકે છે

હવે આ ત્રિજા સ્તુતિકાર જણાવે છે કે હે ભગવન્ ? પોત પોતાના પક્ષમા મગ્ન થએલી નયો વિષયોને-એટલે બીજા પરિણુ માદિક એક એક પક્ષના વાદીઓની અપેક્ષા ગણીને પોત પોતાના વિષયને કથન કવ્તી હોય તોજ તે શુદ્ધતાને ધારણુ કરે છે અને અ્યારે તે નયો પોતાના એકજ પક્ષને પોષણુ કવાની તત્પરતા બતાવે છે ત્યારે તે દુષ્ટ સ્વરૂપની બને છે

ભાવાર્થ—જેમ સમુદ્રના એક ભાગને— નતો કહી શકાય સમુદ્ર, તેમજ નતો કહી શકાય અસમુદ્ર, માત્ર સમુદ્રનો એક અગ્રજ કહી શકાય, તે પ્રમાણે એક નયના વાક્યને નતો અપ્રમાણ કહી શકાય, તેમજ નતો પ્રમાણ રૂપે કહી શકાય, પણ પ્રમાણના એક અગ્ર તરીકે કહેવામા હજકત આવી શકે નહીં ॥ ૧ ॥

જેનોમા પદાર્થોત્તુ સ્વરૂપ હાલમા માત્ર નયોથી વિચારી શકાય છે— પણ તે સાતે નયો કેવા સ્વરૂપની હોય છે તે સાતે નયો પોત પોતાના વિષયમા તો સત્ય સ્વરૂપનીજ છે પણ જ્યારે તેમા બીજી નયના પણ વાળે આશ્રય કરે ત્યારે તે બધીજ નયો અમત્ય સ્વરૂપની બની જાય છે તેથી પડિતોને તે નયોમા એકાત આશ્રય ન કરવો જેમ સમ્મતિ નામના ગ્રંથમા શ્રી સિદ્ધસેન દિવાકર મહારાજનેએ કહ્યું છે

જનિષ્ઠતુ ત્રિકલ્પવીચિનિચયા પર્ણાયમર્યાદયા ।

દ્રવ્યાર્થા દિતે (દ્રવ્યાર્થા ધિગમે) તુ ચેતસિ ચિત્શામ્યતુ તન્નૈવતે ॥

વસ્તુ પ્રસ્તુત મસ્તુ નાગરવમ મર્યોપતિક્ષમ । ચાહ્ય વા સ્ફુટ માતર સમુચિત સ્વાદ્વાદ મુદ્રાંકિત ॥ ૧ ॥

સ્વાદ્વાદતુ સ્વરૂપ જણાવતા—નયોપદેશની ટીકા પર ૨૭મા કહ્યું છે—

વિચારમા મુકેની વસ્તુ સમુદ્ર તુલ્ય હોય છે, તેમા જેટલી તરફ કરવી હોય તેટલી થઈ શકે છે, આહેનો તે— બાહ્ય વસ્તુ દ્રશ્ય સ્વરૂપની હોય અથવા આતર વસ્તુ—અદ્રશ્ય સ્વરૂપની ગમે તે હોય પણ જો તે સ્વાદ્વાદની મુદ્રાથી અકિત—ચિન્હિત કરવામા આવે ત્યાર બાદ પર્યાયોની મર્યાદાથી વિકલ્પની તરંગોનો સમુદ્ર ગમે તેટલો ઊંઠો હોય તો પણ તે બધાજે દ્રવ્યાર્થજ (અર્થાત દ્રવ્યના બોધ માટેજ) ગણાય અને તે ઘણા મલ મુધી ચિત્તને વિષે યોલાઈને દ્રવ્યમાજ સમર્થ જાય પણ બહાર જવા પામે નહીં જો સ્વાદ્વાદના સિદ્ધાંતનીજ ખૂબી સમજવી ॥૧॥

દ્વિદ્વાપાય પરંપરા પરિચય સર્વાંપ્યસ્ય યુજ્યતે ઘસ્ત્વશેઽયુપયોગે માકલ્પતા મતર્મુક્ત્તાંડયધિ ॥ ઇન્દ્રિયેષા નુ વિકલ્પશિલ્પઘટિતો ઘોષ સ્વ તીયક્ષણ—પ્રવી ઘસ્તસમસ્તદેત્વસમિલિત વસ્મિન્ વિચારેક્ષમ ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ—એક વસ્તુમા—એક પદાર્થમા અનત અથ અર્થાત અનત ધર્મ હોય છે છતાં એક એક અશને વલગીને વિચાર કરવામા આવે તો તે અત મુક્ત જ ટકી શકે છે કાગળ તેમા ઈલા—તર્ક, અપાય દ્રષણ, આ બેની

પરપરા આવીને મલવાની અર્થાત્ તર્ક, ઉપર તર્ક, અને દૂષણ ઉપર દુષણો નમ્રે પડવાના, તેથી બીજા એકાત મલવાદીઓના વિકલ્પ રૂપની કારીગરી થીઘટેલો બોધ છે તે ત્રિભાજી શુભમા નાશ વાળો થાય છે, કારણ વસ્તુનો-મ પૂર્ણ પદાર્થનો વિચાર કરતા નાશ પામ્યા છે જેના બધા હેતુ, અને મ પૂર્ણ વસ્તુની માથે નહીં મલેલો એવો એકાત પક્ષનો-એકાત અશનો બોધ કયા વિચારમા ટકી શકે ? અર્થાત્ નજ ટકી શકે ॥૭॥

નય વાક્ય અને પ્રમાણ વાક્યનો કિચિત્ તાત્પર્ય.

બાઈ વસ્તુ—દરય પદાર્થ, આત્મ વસ્તુ-અદૃશ્ય પદાર્થ, આ બન્ને પદાર્થો અનત અનત પર્યાયોથી વ્યાપ્ત હોય છે, તેમાની એક પર્યાયનો- એક અશનો વિચાર કરતા મ પૂર્ણ પદાર્થનો વિચાર કરી શકાયજ નહીં, જેમ સમુદ્રના એક ભાગને નતો મમુદ્ર કહી શકાય, તેમજ નતો અમમુદ્ર કહી શકાય, માત્ર સમુદ્રનો એક અશજ કહી શકાય તે પ્રમાણે વસ્તુના એક અશના વિચારને નય વાક્યજ કહી શકાય પણ પ્રમાણ વાક્ય કહી શકાયજ નહીં કારણ કે જે વસ્તુના એક અશનો વિચાર કરવા બેઠા છીએ તેની મુખ્યતા ગણવાની બાકીના બીજા રહેલા અશોને ગોણતામા રાખવાજ પડે, તેથી સ્યાદાદ—અને કાતવાદનો સ્વીકાર કર્યા બગર પદાર્થનું સ્વરૂપ યથાર્થ મત્ત સમજી શકાયજ નહીં એ પ્રમાણે જૈન સિદ્ધાંત છે જો તે પદાર્થના એક અશના વિચારને મ પૂર્ણતાના વિચારમા લઈ જવામા આવે તો, તેમા અનેક તર્કો ઉપર તર્કો અને દુષણોના ઉપર દુષણો આવી પડવાના, તેથી વસ્તુનું સ્વરૂપ યથાર્થ રૂપે સમજી શકાયજ નહીં જેનોનો જે સ્યાદાદ છે તે વસ્તુના સ્વરૂપને બાણવાને માટે પરમાપયોગી છે અને તે વાતને આજ કાલના જૈનેતર અનેક વિશ્લેષ પડિનોએ સ્યાદાદના સિદ્ધાંતનો સ્વીકારજ કરેલો છે તેવા અનેક જનેતર પડિતોના વિચારો અમારે પૂર્વના લેખમા ટાંકીને બતાવેલા છે, ત્યાંથી વિચાર કરીને જુવો જેવી રીતે પદાર્થોને યથાર્થ બાણવાનું માધન જેનોમા સ્યાદાવાદનું છે તેવી રીતે અદ્વૈતાદિ એકાત પક્ષના વાદોમા છે ? અર્થાત્ નથી એમ વિચારી પુરૂષોએ કહેવું છે તે પ્રમાણે વિચારમા ઉતરતા પુરૂષોને કહેવુંજ પડશે, ઇત્યલ વિસ્તારેણ ॥ ઇતિ શ્રીમદ્વિજયાનંદ સૂરીશ્વર (પ્રસિદ્ધ નામ શ્રી, આત્મારામજી મહારાજ) ના લઘુત્તમ શિષ્ય દક્ષિણવિકારી મુનિશ્રી અમ-વિજય વિશ્વિન તત્ત્વત્રયી મીમાંસા નામના ગ્રંથમા સ્યાદાવાદના સ્વરૂપનું ખડ બીજે પ્રકરણ ૩૫ અને ૩૬મું સંપૂર્ણ ॥

જૈનધર્મના સિદ્ધાન્ત.

(Dr. Helmuth Von Glasenapp)

March 1925

(ડૉ. હેલ્મુત ફ્રાન્ક ગ્લાસનપ્પ, બર્લિન)

હિંદુસ્તાને ત્રણ મોટા ધર્મ આપ્યા છે હિંદુ, બૌદ્ધ અને જૈન પહેલા બે ધર્મોની તુલનામાં જૈનધર્મ વિષે આજ સુધી સુરૂપને બહુ થોડીજ માહિતિ છે અને છતાંયે એને વિષે માહિતિ મેળવવા ની વસ્તુ છે કાન્જકે ધાતુ કરીને એ સૌથી પ્રાચીન આર્થ તાત્ત્વિક દર્શન છે અને પોતાની જન્મભૂમિ મા લગભગ દેશકાળ પામ્યા વિના આજ સુધી સુચારુ નહોતો છે જૈન ધર્મના આધનાર પાર્શ્વનાથ (તેમના શાનન ની અપેક્ષાએ) કાઈગટ પૂર્વે (લગભગ) ૮૦૦ વર્ષ ઉપર થઈ ગયા હતા અને એને આશના સ્વરૂપમાં મુકનાર મુધારક મહાવીર તે જુદના સમયમાં એમનાથી જન્મક આજ અને આપણા ઇન્દ્રીયન ની પૂર્વે છઠ્ઠા સંક્રામાં થઈ ગયા હતા એમ ની જન્મભૂમિ હિંદુસ્તાનની ઇશાનમાં આવેલા બિહાર પ્રદેશમાં છે અને તે પ્રદેશમાંથી જૈનધર્મ મત્સ્ય વિગતરીને આખા મગા પ્રદેશમાં ફરી વળ્યો એના બિવતા જુમમાં-આપણા આશરે પાશ્વમાંથી બાબમાં મેંમાં સુધી પઠિમ અને દક્ષિણ હિંદુસ્તાનમાં જન્મ્યોનો એ જાનધર્મ ની શરી સતેલ બૌદ્ધ ધર્મ ની લોપ પછી હિંદુ ધર્મ ની વાળો માર્યો તેજે કરીને અને જુમવીન ધર્મને કાળે કરીને જૈનધર્મને સ્વપ્ત દાનિ થઈ એના ગ્રામેની બધી નિશ્ચિતાઓ છતાં આજસુધી એને પાતાની અવનશકિત સાબીત કરી બતાવી છે એક સમયના પ્રમુખ બૌદ્ધ ધર્મનો આજે હિંદુસ્તાનમાંથી લગભગ લોપ થઈ ગયો છે તથા જૈનધર્મના કાવટા નીચે હજુ એ બાર તોર લખ અનુ થાથીઓ છે અને તે મેટે બાને લેપરી વર્તેના છે

જૈનધર્મમાં જે વિશેષતા છે તે માત્ર અંતિ ક્રાન્તિક નિર્દોષપાત્ર દાર્શનિક પાત્ર છે જૈન લોકોએ સર્વ વિષયો સ્વભાવે આધ્યાત્મિક દર્શન ગમ્યા છે અને એ દર્શનનું વસ્તુ અને તેની પદ્ધતિ આજે આપણને ખાતરી થાય છે કે દાર્શનિક પ્રદેશમાં હજી સદી વિચાર કરનાર દરેક જાન્તીય આગમનો સ્વભાવિક અને વિશેષ પ્રકારની એ સૌ રચના છે

x

x

x

x

x

જૈનધર્મના નિદાન્ત પ્રમુખે જન્મનું આશરણ અને નિત્ય છે (જન્મને નિત્ય ની અને પરીયે જનિ થ છે) હિંદુઓની પહે જૈનો એન સત્ત્વના નથી કે

જગતની જુગે જુગે સૃષ્ટિ અને પ્રલય થાય છે એ તો એમજ માને છે કે આ વિશાળ પણ છતાંયે વિસ્તારમા સીમાબદ્ધ વિશ્વ અચળ છે વિવિધ નરકોવાળું અધો જગત, વિવિધ ખડ અને સમુદ્રવાળું મધ્ય જગત અને વિવિધ સ્વર્ગો વાળું તથા નિર્વાણ પામેલા આત્માઓના આવાસવાળું ઉર્ધ્વજગત-એ સૌના અસ્તિત્વ ત્વમા અને વિસ્તારમા કશો ફેરફાર થતો નથી જ બુદ્ધીપના ભગતખડમા આપણે વસીએ છીએ એવા મધ્યજગતના વિવિધ ખડમા સામાન્ય સબન્ધ અને નૈતિક સ્થિતિ વિષે કંઈ કંઈ ફેરફાર બેશક થાય છે પણ સમસ્તનો વિચાર કરતા વિશ્વના આ ખડોની સીમા અચળ છે એ આમેય ખસતી નથી, તેમજ ખસતી નથી

વિશ્વનું શાસન કરનાર કોઈ મત્વ નથી વિશ્વ ઉપર રાજ્ય ચલાવનાર કોઈ દેવનું અસ્તિત્વ માનવાની જોનો માફ ના પાડે છે જે દેવો સ્વર્ગમા રહે છે તેઓ તો અશાશ્વત છે, એમની શક્તિ પરિમિત છે અને મનુષ્ય, તિર્યચ તથા નરકવાસીઓની પેઠે પોતાના પાછલા ભવમા પોતે કરેલા કર્મથી બધાએલા પ્રારબ્ધને આધીન છે, આજે પણ એ અલૌકિક સુખ ભોગવે છે અને પોતાના મારા નુખા કર્યા કર્મના ફળ ભોગવવાને એમને અવિધ્યમા પ્રાપ્ત પૃથ્વી ઉપર ઉતરવું પડશે મર્વોત્કૃષ્ટ શાસ્ત્રવત વ્યક્તિત્વસ્વરૂપ દેવને જેમ એ ધર્મ માન્યો નથી તેમ એ પણ માનતો નથી કે આ જગત માયાપ્રાપ્તી ઉત્પન્ન થયું છે ભારતના બીજા દર્શનોની વિરુદ્ધ એ તો એમ માને છે કે જગત અત્ય છે અને તત્ત્વોના મિશ્રણથી એનું સ્વરૂપ બધાયું છે અને એ ગીતે અમસ્ત વિશ્વનું અસ્તિત્વ

તત્ત્વોના બે વિભાગ છે, એક જીવ અને બીજો અજીવ

જીવ તત્ત્વો તે અનત જુહાજુહા જીવો છે, તે જોડે પરસ્પર સબધમા છે, છતાંયે પોતાના વ્યક્તિત્વમા ડેવળ સ્વતંત્ર છે અને દરેક અલગ છે, અમર છે દરેક જીવ સ્વભાવથીજ અનત ગુણ ધરાવે છે; એ મર્મજ છે એ સર્વશક્તિમાન છે, એવો પવિત્ર છે કે મોહ અને હાનમી એ પર છે પણ એ જ્યારે આત્મસ્વરૂપ થાય છે ત્યારેજ એના એ બધા ગુણો વિકસે છે

અજીવ તત્ત્વોના પાંચ પ્રકાર છે આકાશાસ્તિકાય, ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, કાળ અને પુદ્ગલાસ્તિકાય

આકાશાસ્તિકાય તે અવકાશ છે જે જેમા સર્વ વસ્તુઓ રહેલી છે

ધર્માસ્તિકાય અને અધર્માસ્તિકાય એ બે તત્ત્વોના સ્વીકાર જોન દર્શનમા છે, બીજા દર્શનોમા નથી એ બે તત્ત્વો તે આકાશમા છે તેમના

પોતામા કોઈ ગતિ કે ગ્થિતિ નથી, પણ ગ્થિતિ જતિને માટે એમની ખામ જરૂર માનેલી છે, જેમકે માછલાને તરવાને માટે પાણી જોઈએ અને થાક્યા પ્રવામીને ઉભા નહાને ઝાડની છાયા જોઈએ આ બે તત્વો યોજવાની જરૂર જોઈએ એમની પાસે છે એની હજી જોઈતી ચોખવટ થઈ નથી ત્રી યાદોળી માને છે એમ ઘણું કરીને જ્ઞાન, ગતિ અને ગ્થિતિ એ ત્રણ શુદ્ધ જૈનોને એવા જુદા હોવા જોઈએ કે એ ત્રણેને માટે અવકાશ એકલુજ તત્વ પુરતું છે એમ એ માની શક્યા નહિ હોવા જોઈએ અને તેથી માન્ય હોય જોઈએ કે સ્થાન ગતિ અને ગ્થિતિ એ દરેકને માટે પોતપોતાનો જુદોજુદો આધાર હોવો જોઈએ

એણે અજીવ તત્વ તે કાળ છે બીજા તત્વોમા વિકાસ ઉપાન્તર કરવાને માટે આ તત્વની જરૂર છે નવીનને એ પુરાતન કરે છે અને પુરાતનને નવીન કરે છે

પાચમું અને આપતું ઠી શકીએ કે, અજીવ તત્વમાથી સૌથી વધારે મહત્વનું તત્વ તે પુદ્ગલાસ્તિકાય છે અણેય, અણેય, સૂક્ષ્મ એવા અનત અસખ્ય પરમાણુનું આ તત્વ બનેલું છે દરેક પરમાણુ છદ્મરથો ને ઇન્દ્રિય અગોચર છે અને ઢેવલી ને ગોચર છે અને તેના રૂપ જમ ગદ્ય અને સ્પર્શ છે, અને અમુક નિયમોને અનુમતિને બીજા એક કે અનેક પરમાણુઓ સાથે મળીને સમઘટિત રૂપ ધારણ કરે છે તથા એમ કરીને આ જગતમા વિવિધ સ્વરૂપોથી પ્રકટ કરે છે

પુદ્ગલાસ્તિકાયમા એવી એક ખાસ વિશેષતા છે કે જેણે કરીને એ જીવના જીવ પરિણામો ત્યારે પ્રવેશ કરી શકે છે અને એમા બહુ સ્પષ્ટ વિકાસ કરી શકે છે જેમ ઔષધની ગોળી માણસના શરીરની અંદર જઈને મહત્વનું કામ કરે છે તેમ પુદ્ગલાસ્તિકાય પણ જીવમા પ્રકાશીને એના ઉપર અનેક પ્રકારની અસર કરે છે જીવની સર્વજ્ઞતાને અને સર્વ શક્તિમત્તા જે, આ પુદ્ગલાસ્તિકાય ઢાકી દે છે અને તેથી તેનામા માત્ર પરિમિત જ્ઞાન અને પરિમિત શક્તિ જ હોય છે, એ એને હુ બ આપે છે અને તેથી કરીને એના સ્વાભાવિક સ્વાધ્યયનો નાશ થાય છે જીવના ઉપર એ અગ્નિર શરીરે વી ટાળે છે અને જીવન અને મોહ આપે છે અને એણે પ્રારબ્ધ બધાવે છે કે પડી અમુક મમય સુધી એ જીવે, માણસ, તિર્યંચ, સ્વર્ગવાસી કે નરકવાસી એ આરમાથી કોઈ પણ યોનિમા અવતરણ પડે પુદ્ગલાસ્તિકાય જીવમા પ્રવેશીને બધા પ્રાણીના જન્મ અને અસ્તિત્વ માટે બારતના બધા તત્વ દર્શનોએ સ્વીકારેલું એણે એક શુદ્ધ તત્વ કેમ તૈયાર કરે છે

(એટલે જીવ સાથે મિશ્રિત પુદ્ગલ તે કર્મ) ભારતના સર્વ માન્ય સિદ્ધાન્ત પ્રમાણે દરેક કાર્ય, દરેક શબ્દ, દરેક વિચાર, દૃષ્ટ કે અદૃષ્ટ ક્ષણ આપે છે અને તે એનું ઇનામ કે સન્ન છે તે ક્ષણ જીવને એનાએ ભૌતિક ભવમા મળે પણ ધણા બન પ્રમગેમા તો પછીના ભવમાજ મળે છે જીવના કયો કર્મનો સરવાળો એના નવા ભવના કારણ બૃત્ત બની રહે છે મુખ્યા પછી થવાના ભવના પરિમાણ અને પ્રકાર એ કર્મથી નક્કો થાય છે એક ભાતિક ભવ મમાપ્ત થાય પછી એના અનિવાર્ય ક્ષણ આત્માએ આગવા ભવમા જે બીજા વાળ્યા હોય તે લણવાને માટે બીજા ભવમા જન્મ આપીને એને મોકલે છે ભારતના બીજા બધા દર્શનનો એવો મત છે કે કર્મ એ અદૃષ્ટ શક્તિ છે કે જેને પરિણામે વ્યક્તિની અને પ્રારબ્ધની વિનિધતા અસ્પષ્ટ પણ સ્વાભાવિક રીતે પ્રકટ થાય છે અને એ રીતે એનું જીવન નક્કો થાય છે જેનો કર્મને જુદી રીતે સમજાવ છે એતો એમ કહે છે કે જે પુદ્ગલાસ્તિ કાય આત્મામા પ્રવેશીને દ્રષ્ટ રીતે જે અપર કરે છે તેજ કર્મ છે

જીવ અને કર્મનો સબન્ધ (સતતિની અપેક્ષાએ) અનાદિ છે અને સ્વાભાવિક રીતે અનત છે, જીવ કર્મ કરે છે (એટલે પ્રથમ તો જીવ કર્મ પુદ્ગલને શ્રદ્ધા કરે છે) કે તરતજ તેન ચોળેવા શરીર ઉપર ધૂળના રજકણ ચોટી જાય છે એમ એ કર્મ એવા એના પ્રદેશની અંદર વળગી જાય છે કે જેમ જમતી વખતે લીધેના આહાન્ના પદાર્થો, લોહી, મજ્જા અને મેદ રૂપ બની જાય છે અને શરીરના આધાર રૂપ થાય છે, તેમ આવા કરેલા કર્મ જીવમા અમુક પ્રકારના જેનોએ નાનામા નાના ભેદ પાડ્યા છે એવા ભેદ એકઠરે ૧૪૮ છે આમાના કેટલાક કર્મ એવા છે કે જે જીવની જુદા જુદા પ્રકારની સ્વાભાવિક શક્તિઓને અકુચિત કરે છે અને કેટલાક એવા છે કે જે વાસનાઓને જગાવે છે કેટલાક કર્મ જીવના ત્યાર પછીના ભવ, આયુ ગોત્ર વગેરે નક્કો કરે છે, કેટલાક એના વિચારો અને જીવનકર્મ નક્કો કરે છે જીવમા પ્રવેશ કરીને પુદ્ગલાસ્તિકાય જે અમર કરે છે તે અસરના-કાર્યના નૈતિક ગુણને આધારે કર્મના પ્રકાર, એનો અવધી, અને એનું બળ નક્કો થાય છે મરા કાર્ય સારૂ અને નહારા કાર્ય નમ્રજુ કર્મ બધાવે છે આમ કાર્યના અને એની એથી થતી આમગ્ના પણ જુદા જુદા પ્રકાર છે, અને એ સૌ જુદા જુદા કર્મને બધાવે છે જ્યાં સુધી જીવ ક્રિયા કરે છે ત્યાં સુધી તે કર્મ બધનમા આવ્યે જાય છે જ્યાં સુધી એ કંઈક કરે છે ત્યાં સુધી એ ભાવિ જીવની આમગ્નો તયાર કરે છે જીવનો કર્મ સાથેનો સબન્ધ અનાદિ છે અને તેવીજ રીતે અનત છે, (સતતિની અપેક્ષાએ) કર્મનું ક્ષણ મળી રહે એના નાશ થાય છે પણ

દેવેક પળે નવા કર્મ બધાયે જાય તેથી પુરા ધર્મ ગહેલા કર્મને મ્થાને નવા કર્મ દેવેક પળે આવતા જાય છે તેથી ભવની અનાદિ અનંત માકળ ચાલ્યા જાય છે અને જીવનું એક ભવની બીજા ભવમા ભટકવું કદી પુરૂ થતું નથી (અને દેવેલા એકનું ધાય છે)

વાગ્દતના બીજા બધા આધ્યત્મિક દશ નોની પેઠે જૈનદશનનો પણ એજ ઉદ્દેશ અને હેતુ છે કે જન્મમરણની ઘટમાળમાથી જીવને મુક્ત કરવો અને સસારના હુ ખમાથી એને છોડવી નિર્વાણને માર્ગે લઈ જવા આ માધના બધા જીવથી માધી શકાતી નથી, અનેક જીવ સ્વભાવથીજ અભવ્ય છે, એ કદાપિ મુક્ત થવાના નથી, એમને હમેશા જન્મમરણની ઘટમાળમા રખડવાનું છે, પણ જે જીવો વિશેષ સજ્જોને જળે મુક્ત થવા નિર્માયા છે તે અનંત ભવને અન્તે આખરે નિર્વાણની શાન્તિ પામવાને શુભ કર્મોને જળે પોતાના આત્માને પરિપૂર્ણ કરીને અન્તે બ્રહ્મ ઉપકરણથી મુક્ત થઈ શકે છે આ જે રીતે જની શકે છે એણે (૧) નવા થતા કર્મબંધન બંટકાવવા ભેદજો અને (૨) અને જે કર્મબંધન લાગુ પડેલા છે એનો ક્ષય કરવો ભેદજો કર્મથી રક્ષણ પામવાને માટે, એનો ક્ષય કરવાને માટે, પાચ વ્રત પાળવાના કહ્યા છે (૧) પ્રાણાતિ-પાતવિગ્મભણત, એટલે કે જીવહિંસા ના કરવી (૨) મૃપાવાર્તવિગ્મભણત એટલે કે મિથ્યા વચન ના બોલવું (૩) અહત્યાદાન વિરમભણત એટલે કે ચોરી ના કરવી (૪) મૈથુન વિગ્મભણત એટલે કે પ્રલસ્ય વ્રત પાળવું અને (૫) પરિ-ગ્રહ વિરમભણત એટલે કે કશું સંઘવાની વૃત્તિ ના ગળવી પણ સૌથી અગત્ય તુ તો એ છે કે હુ ખને ધીરજથી સહેવું, ઉપવાસ કરવા, હિંસા ના કરવી, અધ્યયન કરવું તથા ધ્યાન ધરવું-હુ કામા જુદા જુદા પ્રકારની બાહ્ય તથા આંતર તપસ્યાથી સ્વર્ગના દ્વાર ખુલે છે જેમણે અન્યારનો ત્યાગ કર્યો છે, જાતમાથી પોતાનું ચિત્ત એવી લીધું છે અને ખલોકમા પરોઝ્યું છે, એવા સાધુ કે સાધ્વીઓજ પરિપૂર્ણ તાને માટે માધુમધમા પ્રવેશી શકે

નિર્વાણ માટેનો માર્ગ લાખો અને ઠંઠણ છે જેનોએ શુણ્ણસ્થાનકના ચાદ મોપાન બતાવ્યા છે અને એ સોપાને ચઢતા ચઢતા મુક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે જેને મન્વક વિચાર નથી અને અહંકાર છે તે નીથી નીચેના મિથ્યાત્વ શુણ્ણ સ્થાનક પર છે, બીજા આસ્વાદન અને ત્રીજા મિથ્ય શુણ્ણસ્થાનક ઉપર આવતા એને ઠંઠ શુભ વિચારો આવવા માટે છે, ચોથા અવિગતિ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ ઉપ-આવતા એને જ્ઞાન થાય છે અને કર્મબંધનમાથી છુટવા માટે છે પાચમા દેશ-વિરતિ સયતા-સયતથી એના અભિમાનનો નાશ થવા માટે છે તે તેરમા મયોગી

કેવલી ગુણસ્થાનક પર આવતા એને પરિપૂર્ણ જ્ઞાન થાય છે અને દગમા ગુણ સ્થાનકને અન્તે ઉદયની અપેક્ષાએ બધા મોઢ છુટે છે, તથા ચોદમે ભૈતિક કર્મબંધનથી મુક્ત થાય છે એ ચૌદ ગુણસ્થાનક ઉપર અનુક્રમે ચઢાય છે એમજ નથી, કારણકે ઘણી વાગ જીવ પોતાની બુદ્ધિઓ અગાર મુધી ચઢેલા પાછો પડે છે પણ બધા અન્તરાય ટાળીને કોઈ માણસ એ પાર ઉતરે તો એ ચાર ઘાતી કર્મ મુક્ત કરે છે ત્યારે એ ડેવળી સ્વરૂપે સસારમા ભ્રમણે તો કરે છે, એટલે તેના તેજ ભાવના આયુધ્ય પર્યંત રહે છે પણ મોઢ અને લોક ત્યજી દીધેલ છે અને અન્તે એના સૌ કર્મનો ક્ષય થાય છે પણ એનો આત્મા બધી જ જાળમાથી મુક્ત થઈને વિશ્વને શિખરે ચઢે છે જેમ x કાચમાં બધા મળથી મુક્ત થતા ડુખીને જમીન ઉપર જતો નથી, પણ પાણીની સપાટી ઉપર તરે છે તેમ વિશ્વના મૌથી ઉચા શિખર ઉપર ઉઘાડેલી છત્રોના ઘાટનુ રૂપદ્રાગ્મમારા નામે પૃથ્વી છે ત્યા મુક્તાત્મા કોઈ દ્રવ્ય સ્વરૂપ વિના, વિદેહે પણ આગળા ભવમા જેટલા ભાગમા રહેતો એનાથી રાત્ર ભાગમા રહે છે ત્યા એ અન્ત નિત્ય મુખ ભોગવે છે, એની સુભગ શાન્તિમા કશાથી ભન્ન થતો નથી, મોઢ અને હુ બધી પર થએલો એ આત્મા સસારની ઘટમાળમા ફરી પડતો 'નથી', એની શક્તિ એને જ્ઞાન છતા મસારમાથા શુદ્ધ થએલો એ આત્મા મસારની વસ્તુઆને માટે શોક કરતો નથી અને ફરી ભૌતિક સળ વ બધાતો નથી

શાશ્વત નિર્વાણ નાટક ભજવાય છે જેમા, એવું જે વિશ્વ તે જૈનમત પ્રમાણે વિશાળ છતાંયે મીમાવાળા પ્રદેશનું છે અગ વિશ્વાગ્રી ને સીધા ઉલેવા માણસના ઘાટનું છે છે, એના સૌથી નીચેના ભાગમા નગ્ન આવેલા છે, એથી ઉપરના ભાગમા માણસે તથા તિર્થંચે વએલું મધ્ય જગત આવેલું છે તથા છાતી, ગરદન અને માથાના ભાગમા સ્વર્ગ આવેલા છે સ્વર્ગની ઉપર-વિશ્વ માનવના મુક્ટની પેઠે-મુક્તાત્માઓના સ્થાનક આવેલા છે અને મધ્ય અને ઉર્ધ્વ ભાગનો ઘાટ ઉપર ઊંચે બે પાકેલા ઢોડીઆ જેવો એટલે સપુટ જેવો છે અને અધોલે ઠ, ઉધા કોડીઆના આકારે છે અધોલોકની ચારે બાજુએ ત્રણ વલયો આવી રહેલા છે, તેમાનું એકે ધનોદધિનું, એક ધન વાયુનું અને એક તન વાયુનું એની પેલી પાર વિશ્વનો કોઈ ભાગ નથી માત્ર ખાલી આકાશ છે તે ઉપરાત નિગોદ પણ છે, એમના શરીર એટલા નાના છે કે તે આંખને અગોચર છે, એમના દેહ અગોચર છે, એમના દેહ હાલતા ચાલતા નથી અને તેથી એ વનસ્પતિ જેવા છે જગમ પ્રાણી ત્રસ-નાડીમા એટલે કે શિખરથી

પ્રકરણ ૩૭ મુ જૈન તત્ત્વોનો વિકાસ હિંદુ ધર્મ, સમજતા પડિતો ૩૫૭

મુળ સુધી વિસ્તારેલા જગતના મધ્ય પ્રદેશમાં રહે છે આગળ જણાવ્યું તેમ વિશ્વ ત્રણ ભાગમાં વહેંચાયેલું છે મધ્ય જગત એટલે કે આપણી પૃથ્વી, એની નીચેના નગ્ક અને ઉપરના મુકતામાંઆને રહેવાનું સ્થાન સમેત સ્વર્ગો

પૃથ્વી નીચે ઉઠ આવેલા નરકો સાત છે અને દરેકના અનેક ભાગ (પાથકા) છે અને તે જુદા જુદા નગ્ક રૂપે છે મૌથી ઉપરના નરકમાં નીચેની શ્રોણીના દેવ પણ વસે છે, નરકમાં જે જીવોએ પાછલા લવમાં પાપ કર્યા હોય તેની સજા ભોગવવા તે જીવો બચ કર સ્વરૂપે લાખો અને કરોડો વર્ષને હિસાબે ગણાતા અમુક કાળ સુધી પાપ વનરનું દુખ ભોગવવા રહે છે

પૃથ્વી ઉપર સ્વર્ગો એક ઉપર બીજા ગોઠવાયેલા છે પૃથ્વી ઉપરના લવમાં જે પુણ્ય કર્યા હોય તેવા સુફળ રૂપે અમુક લાખ વખત સુધી આનંદ ભોગવનાર જીવો દેવ સ્વરૂપે ત્યાં વસે છે એ દેવોના અનેક વર્ગ છે અને તેમની શક્તિ તથા સુખમાં તફાવત હોય છે સ્વર્ગ જેમ ઉચ્ચ, તેમ તેમાં વસનાર દેવના સુખ વધારે અને સુદૂર હોય છે એ સુખ એ ભોગવે છે ખરો, પણ એ તે દુખ અને મૃત્યુથી મુક્ત થઈ શકતો નથી

વિશ્વના મધ્ય ભાગમાં પૃથ્વીની ગોળ મપાટી ઉપર મધ્ય જગત આવેલું છે અને તેમાં તિર્થંચો તથા મનુષ્યો છે એને મધ્ય ગિરુએ મેરૂ પર્વત આવેલો છે આની ચારે બાજુએ ગોળ જ બૃહદીપ યથગએલો છે અને એમાં આ પછે વમીએ છીએ જ બૃહદીપના ચારે બાજુએ વલયાકાકે લવણ સમુદ્ર આવેલો છે, એની ચારે બાજુએ વળી ધાતકીખડ વીટીને આકારે આવેલો છે આવી નીતે એક પછી એક એમ અનેક દ્વીપો અને સમુદ્રો ગોળાકારે આવેલા છે છેવટે સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર આવેલો છે અને તે આખા મધ્ય જગતને ઘેરી રહ્યો છે

જ બૃહદીપના પૂર્વ પશ્ચિમ આખા વિસ્તારમાં છે પર્વત માળાઓ આડી પડેલી છે અને તેમાં એ ખડના માત કટિભ્રમ પડેલા છે, ને એકબીજાથી જુદા કદના છે આ કટિભ્રમોમાં આવેલા દેશોનું અને તેમાં વસતા પ્રાણીઓનું ખુબ ઝીણું વર્ણન બહુ કટપના પૂર્વક જૈન ભૌતિકશાસ્ત્રીએ કર્યું છે, હાલના જોનો માને છે કે હિંદુસ્તાન અર્થવા સંમસ્ત પૃથ્વી ભારતવર્ષ ન મના કટિભ્રમમાં આવેલો છે

સ્વર્ગમાં અને નરકમાં તેમજ મધ્ય જગતના અનેક ભાગોમાં વસ્તુ ગ્થિતિ સ્થિર રહે છે, પણ ભારતવર્ષ વિગેરે દર્શ જોનોમાં ચઢતા ઉતરતા જુગનું કાળચક્ર નિરતર ફર્યા કરે છે અને તેને અનુકૂળ હવાપાણી, વનસ્પતિ, શરીરનું પ્રમાણ, આયુનો અવધિ અને શુભ અવશુભ ચઢતે ઉતરતે કંમે ફર્યાકરે છે

તેનો અનાદિથી અન્ત સુધી કાળના એ પ્રકારે ભાગ પાડે છે અને તે એક બીજાની પાછળ આવ્યેજ જાય છે, ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી ઉત્સર્પિણીની શરૂઆતમા મામાન્ય સ્થિતિ બહુજ બનજ હોય છે, પણ તે ધીરે ધીરે સુધન્તી જાયછે અને છેવટે મારામા સારી થાય છે આ સ્થિતિ આવી જા કે તુરંતજ અવસર્પિણીની શરૂઆત થાય છે અને સ્થિતિ બગડવા માટે છે તે પછી ખરાબમા ખરાબ થાય છે

આ દરેક જુગના પાછા છ છ આરા હોય છે અને એનું કાળપરિણામ ચોક્કસ ઠરેલું છે એમના નામ ઉપરથી તેમા વર્તનારી વસ્તુસ્થિતિ સમજાઈ જાય છે મર્વોત્તમ સ્થિતિનો જે આરો તે સુપમસુપમા કહેવાય છે અને સ્નાંધમ સ્થિતિનો જે આરો તે દુપમ દુપમા કહેવાય બાકીના જે આરા રહ્યા તે આ બે નામોના સમાસથી જાળખાય છે આ રીતે અવસર્પિણીમા નીચેના છ આરા આવે

૧, સુપમ સુપમા

૨, સુપમા

૩, સુપમ દુપમા

૪, દુપમ સુપમા

૫, દુપમા અને

૬, દુપમ દુપમા

ત્યાર પછી પ્રવર્તતી ઉત્સર્પિણીમા એજ આરા ઉવટા ક્રમે આવે છે, દુપમ દુપમાથી શરૂ થાય છે, સુપમ સુપમાથી અન્ત આરો છે

ફરીફરીને આવતા આ વિશિષ્ટ જુગોનો વિગતવાર ને ચોક્કસ ઇતિહાસ જૈનોએ લખ્યો છે જૈનોના આ જગતના ઇતિહાસમા એક ખામ વિશેષતા એ છે કે (દરેક ક્ષેત્રના) દરેક જુગના અમુક ચોક્કસ કાળમા ૬૩ શતાકા પુરૂષોજ અવતરે છે, અને તે માણસનું જાવિ નક્કી કરી આપે છે એ ૬૩ શતાકા પુરૂષો આ પ્રમાણે છે ૨૪ તીર્થ કરો, તે માણસને મુક્તિનો માર્ગ બનાવે છે ૧૨ ચક્રવર્તીઓ, તે સમસ્ત ભારતવર્ષ ઉપર રાજ્ય કરે છે અને બાકીના તે ત્રણ ત્રણ વીગના ૯ ગણ, તેમાના જાણે શુભ દરેક ચક્રવર્તીનું અને દરેક પ્રગરના વીરનું જીવનચરિત્ર દરેક જુગમા લગભગ સરખું હોય છે, બધા શતાકા પુરૂષો અમુક ચોક્કસ પ્રકારના હોય છે અને તેમના જીવન ચોક્કસ રીતે ગોઠવાએલા હોય છે

પ્રકળ ૩૬ મુ. જૈન તત્ત્વોનો નિકાર હિંદુ ધર્મ, સમજના પડિતો ૩૫૯

આપણે અવમર્ષિણીમા છીએ અને તેથી જૈનોએ સ્વાભાવિક રીતેજ એ જુગનો વિગતવાર ઇતિહાસ લખેલો છે અને અનુમગીને ભારત વર્ષના ઇતિહાસના મુખ્ય મુખ્ય ઘનાવો અહીં વર્ણવી બઉ છુ

આજનો જુગ સુપ્રમ સુપ્રમાર્થી ગર થયો છે અને અગણિત વર્ષોથી જેમી ચૂક્યો છે તે વારે નર્વર મુખ અને શાન્તિ હતી માણસો મુદર ઘાટના હતા, મ પે અને શાન્તિએ રહેતા, ઉચુ નીચુ ઢોઈ ગણાતુ નહિ, ગભ ન હોતો, કાયદો ન હોતો, એમનુ જીવન જેનમા અને ઉપભોગમા વ્યતીત થતુ એમને કામ નહોતુ કરવું પડતુ વારણકે ૧૦ કંપરૂહો એમને જે જોયતુ તે આપતા માણુમનુ આયુ પુષ્કળ લાણુ હતુ, બાલકો એટલા જલદી મોટા થતા કે એમના જન્મ પછી સાતજ અઠવાડીઆમાં તે મ્નેહનો ઉપભોગ કરવાને લાયક થતા તે વારે એક બાળક અને એક બાલકી માવેજ જન્મતા અને એ જોડુ આજીવન પતિપતિ રૂપે મ્હેનુ ચાર ડોટિકોટિ માગરોપમ (પુષ્કળ લાણ કાળનુ માપ) વીત્યા પછી સુપ્રમ સુપ્રમા કેડે સુપ્રમાનો વખત આવ્યો, એ આરા પણુ આગલા આરા જેવોજ લગભગ હતો, માત્ર માણુમેના સુખ અને આયુ કઇક કમ હતા સુપ્રમા ૩ ડોટિકોટી માગરોપમ આદ્યા પછી સુપ્રમ દુ વમા બેઠો એ આગમા કંપરૂહો ચીમળાવવા માડ્યા અને માણુમેના ગુણ નમણા પડવા માડ્યા નિચાનના સામાન્ય દોષોને કારણે કાયદા ઘડવાની અને સજા કરવાની જરૂર પડી ૭ કુલકર એક પછી એક થયા એમણે કાયદા કર્યા, પણુ ઉપરે જનસમાજને ગભ અને ન્યાયાધિશની દેખરેખ નીચે મુકવાની જરૂર પડી છેલ્લા કુલકર નાભિના પુત્ર મ્કપલ દેન થયા સામાન્ય મળધના દોષોને અનુમરતા સુધાગ મ્કપલ દેવે કર્યા, એમણે માણુમેને કામ, ખેતી, વેપાર, રાધવા લી કળા, લેખન અને ગણિત શીખવ્યા, હવે બાળક બાળકીના જોડા જન્મતા ન હતા, તેથી લગનની પ્રજાલી એમણે સ્થાપી, તેમજ ઉચા નીચા માણુસોના ચાર કુંજ પાડ્યા

૬૩ લાખ પૂર્વ વર્ષો સુધી એમણે રાજ્ય કર્યું, ત્યાં પછી એમણે રાજ્ય છોડીને મન્યસ્ત મીકર્યું અને હબાર વર્ષની તપસ્યા પછી એ મર્ત્યુ થયા પહેલા તીર્થ કર રૂપે એમણે ૧૦૦૦૦૦ પૂર્વ વર્ષોમા ૧૦૦૦ વર્ષ ન્યુન પૂર્વ વર્ષો સુધી જૈનધર્મનો ઉપદેશ કર્યો અને માણુસને સમ્યગ નિચાં તરફ વાળ્યો. અન્તે ૮૪૦૦૦૦૦ પૂર્વ વર્ષોને વયે જે નિર્વાણ પામ્યા એમના પછી એમનો પુત્ર ભરત રાજ થયો અને એ પહેલો ચક્રવર્તી થયો એના નામ ઉપરથી આપણે જે ખડમા વસીએ છીએ તે ખડનુ નામ ભારતવર્ષ પડયુ ભગત પણુ અન્તે સાધુ થયો ને નિર્વાણ પામ્યો

કપભદ્રેવ નિર્વાણ પામ્યા પછી ૩ વર્ષે ને ૮,૫ માસે મુપમ હુ પમા આરાનો અત આબ્યો એ બે કેટિઠેટિ માગરોપમ ચાલ્યો ત્યારપછી હુ પમ મુપમ નામનો આરો બેઠા આ અધોગતિના આરામા બધી સ્થિતિ બગડવા માડી, માણુમોના હુ ખ અને રોગ વધવા લાગ્યા અને આયુ પૂર્વે એક કરોડ પૂર્વ વધના હતા તે પછુ ઘટવા લાગ્યા આ આરામા બાકીના બધા ગલાકાપુરૂપો થયા બાકીના ૨૩ તીર્થ કર થયા એમણે કાળે કાળે ભુલાતો ધર્મ ઉપદેશ્યો, બાકીના ૧૧ ચક્રવર્તી થયા એમણે ભરતખંડને એક રાજ્યન નીચે આવ્યો અને ૨૭ વીર થયા એમણે પોતાના કાર્યોની કીર્તિથી જગતને ભરી કાઢ્યુ આ શલાકા પુરૂષોની કથાઓ આકર્ષક છે કારણકે આખા હિંદુસ્થાનમા વિખ્તાગેલી એવી એ જૈનગ્રંથના છે, ઉદાહરણ રૂપે મુખતિનાથ તીર્થ કરની કથા તે મોલોમનની કથાને મળતી છે અને અનેક પ્રાદાણ ગ્રંથનામા જાણીતી છે સગર ચક્રવર્તીની જૈનકથા પ્રદાણ મગ્ગ કથાની ગ્રંથનાને મળતી છે, રામ (૫૪) લક્ષ્મણ અને શવણ એ વીરોના ચરિત્ર તે રામાયણના એ મુખ્ય પાત્રોના ચરિત્રોને મળતા છે લોકપ્રિય કથાભાગ સ્વીકારી લઈને જૈનોએ પાતના ઉગને અનુમરતો એનો ઉપયોગ કર્યો છે એ વાત સ્પષ્ટ છે સમસ્ત ૬૩ ગલાકા પુરૂષોમાથી ૨૩ મા તીર્થ કર પાર્થનાથ અને ૦૪ મા તીર્થ કર મહાવીરસ્વામી એ બેજ જણ એતિકામિક પુરૂષો થઈ ગયા છે અને મે શરૂઆતમાજ જણાવ્યુ તેમ એ બે અનુક્રમે કાઠસ્થપૂર્વે આઠમાને છઠ્ઠા સૈકામા થઈ ગયા છે

મહાવીરસ્વામીના નિર્વાણ પામ્યા પછી ૩ વર્ષે ને ૮,૫ માસે હુ પમ મુપમા આરાનો અન્ત આબ્યો, એનો અવધિ ૧ કેટાકેટિ સાગરોપમમા ૪૨૦૦૧ વર્ષ કમ જેટલો હતો ત્યાર પછી હુ પમા આરો બેઠો અને આજે આપને એ આરામા છોએ બધી રીતે એ આરામા અધોગતિ થાય છે, માણુમ બહુમા બહુ તો ૧૦૦ (૧૩૦) વર્ષ હવે છે આચાર વિચાર ઉતરતા જાય છે અને ધમ ભાવના ઘટતી જાય છે કોઈ ગલાકાપુરૂષ જન્મ પામતો નથી અને આ આરામા નિર્વાણ પામવુ હવે શક્ય નથી સર્વજ્ઞતા હવે રહી નથી તેથી સત્યનુ જ્ઞાન માત્ર ધર્મગ્રંથોના અધ્યયનથીજ મળી શકે છે, અને એ ધર્મગ્રંથો તે મહાવીર સ્વામીના પ્રાદાયના ગ્રંથો જેટલે કે અગ્રગ્રંથો છે જૈન સંઘના આજે બે ભાગ પડી ગયા છે તેમાના શ્વેતાશ્વર સપ્રદાયનો મત છે કે આજે અગ્રગ્રંથોનો થોડો ભાગ આપણી પાસે રહ્યો છે, પછુ બીજા દ્વિગશ્વર સપ્રદાયનો તો એવો મત છે કે કાર્યક્રમે એ બધા ગ્રંથોનો લોપ થઈ ગયો છે આધ્યાત્મિક

જીવનની જે મતલ અધોગતિ આપણા આગમો આવી ગઈ છે, એવું પરિણામ જૈનોને મતે એવું આવશે કે જૈન ધર્મનો એકવાર લોપ થઈ જશે છેવટના એ ધ્રાવક ધ્રાવિકા અને એ સાધુ માધવી મળી ચારના મરણ પછી પાત્રમા આગના અન્તે એમના ધર્મનો લોપ થઈ જશે

જ્યારે હુપમા આગના ૨૧૦૦૦ વર્ષ વીતશે, ત્યારે એનો અત આવશે ને ત્યાર પછી એનાથીયે અધિક દુષ્કર્મ દુષ્કર્મ આગે બેશને આ આગમા માણસ વીગજ વર્ષ જીવશે, જ સુઓ એમને હેરાન કરશે અને મવાગમા માજે જ તેઓ બહાર નીકળી શકશે, કાગ્જુકે દિવમની જરમીથી ને ગનની ઠડીથી એમને શાન્તિ મળી રાગશે નહિ, માછલા અને કાચમા એમનો આહાર થશે, અને તે એ કાચા ખાઈ જશે, કારણકે અગ્નિનો ઉપયોગ એ લુવી જશે એ આગમા બધી સામાજિક ઉન્નતિ લુસાઈ જશે આ આગે પણ ૨૧૦૦૦ વર્ષ ચાલશે જ્યારે એ પુઝે થને ત્યારે નવો ઉત્તર જુગ બેમશે અને તેમા બધી સ્થિતિ ધીરે ધીરે સુધરતી જશે એ જુગના ત્રીજા એટલે દુષ્કર્મદુષ્કર્મ આગમા ૨૬ તીર્થંકર, ૧૧ ચક્રવર્તી અને ૨૭ વીજ જન્મ પામશે અને ચોથામા ૧ તીર્થંકર અને ૧ ચક્રવર્તી થશે, એમના નામ અને ચરિત્ર જૈનો આજથી જાણે છે

x x x x x

આગળ મે જૈનદર્શન વર્ણવવાનો મામાન્ય પ્રયત્ન કર્યો છે, એના ઉપર દ્રષ્ટિ કરીએ તો એની મર્ષ સામા ચતાથી આપણને આશ્ચર્ય થાય ખરી રીતે ભારતના દાર્શનિક, ધાર્મિક, વિચારોના સમગ્ર પ્રદેશ ઉપર એણે દ્રષ્ટિ નાખી છે, અને કોઈપણ પ્રશ્નને અર્થ્યા વિના મુકયો નથી એના બધા પ્રદેશોમા એ ધર્મે એવા ચોક્કસ નિર્ણયો આપ્યા છે કે દરેકે દરેક વિષયને ઝીણામા ઝીણી રીતે અર્થ્યો છે, વિશ્વના વિચાર વિષે, તેમ જ કાળની લગાઈ વિષે, જુદા જુદા પ્રકારના દેવોના નામ વિષે, તેમ જ ભૂતકાળના તથા ભવિષ્ય કાળના મહાપુરુષોના મત વિષે, પણ જૈનદર્શનને આજનું પરિપૂર્ણ અને ચોક્કસ સ્વરૂપ આપવાને માટે જમાનાના જમાના સુધી જૈનદર્શનકારોએ પ્રયત્ન કર્યા છે, અને છતાંયે જૈનસાહિત્યના અતિકાસિક વિકાસ ઉપર આપણે દ્રષ્ટિ નાખીએ તો જાણીએ કે જુદા જુદા જૈનકાના અમુક અમુક વિષયમા જુદા પડે છે, પણ એક દરે પ્રાચીન મૂળમા તેમજ અર્વાચીન અથોમા કશો ફેરફાર થયો નથી સાચી વાત તો એ છે કે અત્યાગના મોજુદ ધર્મશાસ્ત્રો ગ્યાવા (૪ સ ૫૦૦ પછી) ત્યાર પછી એના મૂળતત્ત્વોમા હજી કશો ફેરફાર થયો નથી હિંદુ, બૌદ્ધ, ખ્રિસ્ત અને બધા ધર્મોથી એ જુદોજ રહ્યો છે, આ બાબતમા જૈનો

આને પણ પ્રમાણ આપે છે કે અમારો ધર્મ સૌથી મારો છે કારણકે ણીજા ધર્મોમા દેરદાર વગ છે પણ જમાનાઓ મીત્યા છતાં અમારા ધર્મમા કશો દેરદાર થઈ શક્યો નથી અને અમને મળેલું ધન એવું પરિપૂર્ણ છે કે અમારો એ વારનો શુદ્ધ રીતે ને વગર દેરદારે સચવાઈ રહેલો છે.

આ કોણકો છોડવો આપણે માટે કઠણ છે આપણે તો એટલું જ સ્વીકારી શકીએ કે એ ધર્મનું સ્વરૂપ અને વિકાસ ઉપર કાળનો પડદો ફરી વળ્યો છે અને એ સ્વરૂપ તથા વિકાસ જાણવા માટે આપણી પાસે કશો પુરાવો નથી આપણી પાસે પ્રાચીનમા પ્રાચીન જે ગ્રંથો છે અને પછી બધા કાળમા અમુક વિષયોને વિકસાવવાના અને સમસ્ત દર્શનમા મહત્ત્વ વિનાના દેરદાર કરવાનાજ પ્રયત્નો થયા છે એ ધર્મના સ્વેત્ક્રમ્હર અને દીગમ્હર એ બે સપ્રદાયો ધર્મના મહત્ત્વના વિચારોમા એક બીજાને પુરેપુરા મળતા છે, તેથી ખરી રીતે એમજ માની શકાય કે ઇસ્વીસનની શરૂઆતમા એ બે સપ્રદાયો જુદા પડ્યા તે પહેલેથીજ આજે છે તે પ્રમાણેનું ધર્મસ્વરૂપ બધાઈ ગયું હતું સપ્રદાય જુદા પડતા પહેલાં મહાવીર સ્વામીના ધર્મ ઉપર કેવો અને કેટલો વિકાસ થયો હતો તે જાણી શકાય નથી એજ પ્રકારના કે એને મળતા પ્રકારના ધર્મના મુખ્ય વીચારો મહાવીરસ્વામી પૂર્વે પણ પ્રવર્તતા હતા એમ માનવાને પણ કશો બાધ આવતો નથી, મૂળ તત્ત્વોમા કંઈ સ્પષ્ટ દેરદાર થયો છે એમ માનવાને કશું કારણ નથી, અને તેથી, મહાવીરસ્વ મી પહેલાં આપુ જૈનદર્શન હતું એવી જે જૈનોની માન્યતા તે સ્વીકારી શકાય એ આ માન્યતા સ્વીકારીએ તો એવું ઠરે કે મહાવીરસ્વામીએ જૈનધર્મ સ્થાપ્યો નથી પણ એમની પૂર્વે ૨૫૦ વર્ષ પહેલાં થઈ ગયેલા પાર્શ્વનાથના ધર્મને એમણે સ્વીકારી લીધો અને એને સમયોચિત્ત સ્વરૂપ આપ્યું હોય, કંઈ વસ્તુસ્થિતિને આધારે આ મત બધાયો છે એમ માનવાને આપણી પાસે સ્પષ્ટ પુરાવો તો નથી, પણ એની વિરૂધ્ધ જાય એવો પણ કશો પુરાવો નથી, જૈનધર્મનું સ્વરૂપજ આ વાતને ટેકો આપે છે, કારણકે પુદ્ગલના અણુઓ આત્મામા કર્મની ઉપસ્થિતિ કરે છે એ એના મુખ્ય મિદ્ધાન્તની પ્રાચીન વિશેષતાને કારણે એવો અભિપ્રાય બાધી શકાય કે એના મૂળ ઇ સ પૂર્વે ૮-૯ મૈકામા છે પણ તેથીયે પ્રાચી . કાળમા અમારો ધર્મ પ્રકટયો હતો એમ જૈનો જે માને છે એનો તો આપણાથી સ્વીકાર ના થાય, કારણકે એને માટે કોઈ મતોષજનક પુરાવા નથી અને હિંદુઓના દર્શન-શાસ્ત્રનો પ્રાચીન ઇતિહાસ જોતાં એવું સ્વીકારવા વાધો આવે છે.

ત્યારે એટલું સ્વીકારી શકાય કે જેની રૂપરેખા આપવાનો મે પ્રયત્ન કર્યો છે એ આજના જૈન ધર્મના જીજ્ઞ હે સ પૂર્વે ૮૦૦ વર્ષ ઉપર ન પાયા હતા,

ઈ મ ની શરૂઆતમા એણે એક દરે આજતુ સ્વરૂપ ધારણ કર્યું હતું અને ત્યાર પછી વીતેલા આ લગભગ બે હજાર વર્ષમા અનેક વિષયોમા-ખાસ કરીને વિશ્વ-વર્ણન અને મત ચરિત્રો જેવામા વિકાસ કર્યો છે અને સ્પષ્ટ સ્વરૂપ આપ્યું છે, છતાં તેમા મહત્વનો ફેરફાર કર્યો નથી

આ જે કહેવામા આવ્યું છે તે સ્વાભાવિક રીતે માત્ર સામાન્ય દાર્શનિક ધર્મ સિદ્ધાન્તોનેજ લાગુ પડે છે, બાકી ધર્મક્રિયાઓના પરોક્ષ વિષયોમા તો કાળક્રમે અનેક ફેરફાર થયા છે જેમકે હરિભદ્ર, હેમચંદ્ર આદિએ વર્ણવેલા જૈનધર્મના યોગ સિદ્ધાન્ત ઉપરથી ભેદ શકાય છે કે તેના પર હિંદુ સિદ્ધાન્તની ગાદી અસર થઈ છે, અને જોન મદિરામા થતી ધર્મક્રિયાઓનો હિંદુ આદર્શને અનુસરતો વિકાસ થયો છે પણ ખાસ અસર તો જૈનધર્મની કથાઓ ઉપર હિંદુધર્મનો કથાઓની થયેલી છે બ્રાહ્મણધર્મના ઇતિહાસમા આવતા કૃષ્ણ વગેરે પુરુષોના આખ્યાન જૈનધર્મમા આવ્યા છે તે ઉપરથી જણાય છે કે મત-ચરિત્રોની ઇતર ધર્મની કથાઓમાથી લોકપ્રિય પુરુષોનો અગીકાર કરવાના પ્રયત્ન થયા છે આજે ઘણા જૈનો હિંદુ અનેકેશ્વરમાના દેવોની અને સતોની પૂજા કરે છે કે જેની પૂજા પ્રાચીન કાળે નહોતી અત્યારે પ્રચાલ પામેલી ગણેશ ની પૂજા મળે છે ઘણા સાઝકારોએ કથો ઉલ્લેખ કર્યો નથી, તે ઉપરથી મેથક એમતો જણાયજ છે કે જુના વિચારના લોકોને ઇતર ધર્મના આ દેવોની પૂજા સામે વાધો છે

જૈનધર્મમા હિંદુ આચાર વિચારના આવા સ્વીકારનો ક્રમ છેવટના ત્રેકામા સ્પષ્ટ રીતે વધતો ચાલ્યો છે કેટલા મોટા પ્રમાણમા જૈનધર્મ હિંદુ સ્વરૂપ આજે ધારણ કર્યું છે, તે જૈનધર્મના અનેક મામિક અને સપ્તાહિક પત્રો જેવાથી જણાયે છે આવી સ્થિતિ સામે નિષ્ફળ વિરોધ કરી રહ્યા છે એમા કંઈ આશ્ચર્ય નથી કે જે બ્રાહ્મણ ધર્મમાથી જૈનધર્મ ઉદ્ભવ્યો હતો (૧) તે બ્રાહ્મણ ધર્મમા પાછો એ ધીરે ધીરે લીન થતો જાય છે ચારે બાજુના હિંદુ આવરણમા રહીને નાના વિસ્તારવાળો જૈનસંઘ બ્રાહ્મણ આચાર વિચારની બળવાન અમગ્ની અલગ ગદી શકે નહિ, પોતાનો જુદો ધર્મ છે એવાતનુ એ સંઘ જ્ઞાન ભુવતો જાય છે, ને હિંદુધર્મમા જળતો જાય છે દિનપ્રતિદિન જૈનોની મધ્યામા ઘટાટો થતો જાય છે એ આ વાતનો સળગ પુનવો છે

હિંદુસ્વરૂપ પામવું એ જૈન ધર્મને કંઈ કષ્ટ નથી, કારણકે એના અને બ્રાહ્મણધર્મના સિદ્ધાન્તો વચ્ચે બહુ ગાંઠો નોંધે છે મેથક હિંદુ ધર્મના બધા સમ્રાટોના સિદ્ધાન્તોથી અમુક જૈન સિદ્ધાન્તો ખાસ જુદા પડે છે, જૈન ધર્મ

વેદનુ પ્રમાણ સ્વીકારતો નથી, એક સર્વોપરિ ઇશ્વરના અસ્તિત્વને માનતો નથી, જુગે જુગે થતા સ્વજન અને પ્રલયને પણ માનતો નથી, બ્રાહ્મણના ઉચ્ચ પદને સ્વીકારતો નથી, જૈનોને પોતાનો જુદો કર્મનો તેમજ જ્ઞાનનો સિદ્ધાન્ત છે, પોતાના જુદા મતો છે, પોતાનું જુદું નિશ્ચસ્વરૂપ છે પણ આ બધા ભેદોને ઢાંકી દે એવું સામ્ય પણ છે જગતની શાન્તતા, કર્મનું બળ, પુનર્જન્મ અને તપનું અલૌકિક ફળ, જીવહિંસાનો નિષેધ, ક્રિયાશુદ્ધિ, માણસના વર્ણ વિભાગ (?) અને જીવી ખીજ ધણી બાળતો જે અહીં વર્ણવાની જરૂર નથી, તેમા જૈનોના મત સામાન્ય રીતે હિંદુઓના જેવાજ છે એ જૈનધર્મના ઇતિહાસ ઉપર આપણે આધાર રાખીએ તો એ ધર્મનો પુનર્જન્મ ના યાચ તેવે પ્રમળે તો આપણે ભય રહે છે કે બૌદ્ધધર્મની જે દશા થઈ હતી તેજ દશા જૈનધર્મની આવતા સેકા સોરી થવાનો મભવ છે ૨ હજાર વર્ષ પૂર્વે જે હિંદુ ધર્મમાથો એ ઉત્પન્ન થયો હતો? તેજ હિંદુધર્મમા પાછો લય પામી જશે વળી બૌદ્ધધર્મ તો ઘર ખોયાને બદલે પૂર્વ દેશોમા વસીને વાળી લીધો, હિંદુઓનો ભતિધર્મ મટીને જગત્ત્વધર્મ બન્યો, તેવું પણ જૈનધર્મના નસીબમા નથી એમની કથાઓને માનીએ તો, એમના ધર્મ ગ્રંથના આધારે મહાવીરસ્વમીના અભિપ્રાયને માનીએ તો એ જગત્ત્વ ધર્મ થવો જોઈએ, આર્યો, અને અનાર્યો વિચાર-વત પશુઓ સુદ્ધાત મૌએ એ ધર્મનો સ્વીકાર/કરવો જોઈએ, પણ તેવું કંઈ થઈ શક્યું નથી, છુટા છવાયા પ્રયત્નો થયા છતાં એનું ઘર છોડીને એ પરચે જઈ શક્યો નથી

‘પાતીદાર મહા’
આણુક સ ૧૮૯૧
અપાક વદી ૫ ૧વીનાર }

અનુવાક—

નન્નિહ્સાઈ ઇથિન્સાઈ પરેવ
x x x આ જર્મન પ્રોફેસરના જર્મન ભાષામા લખાએલ લેખના ૨૧ નરસિહભાઈએ કરેલો અનુવાદ ૨૧ કેશવનાથ પ્રેમચંદ્ર મોદીએ આ પત્રમા પ્રકટ કરવાની સૂચના અને ભવામણ કરી પુરો પાડ્યો અને તેના ‘પુક’ પણ જોઈ આખ્યા તે માટે તે મહાશયવનુ આ પત્ર ઉપકૃત છે આ લેખથી એક પશ્ચિમના અખ્યાસક ડૉક્ટરનો શુ અભિપ્રાય વર્તે છે તે જણાશે તેના નિર્ણયો અને માનીનતાઓ અક્ષરસ એમને કે કોઈને માન્ય છે એવું માની લેવાની ભૂલ તો કોઈ નહીજ કરે—તત્રી

૩ હેલ્મુત સાહેબના લેખમા સૂચના

પ્રાચીન કાળમા યજ્ઞ યાગાદિકની વિધાન વાળો વૈદિક રૂપ ધર્મ પ્રસિદ્ધમા હતો તે ૪ પૂર્વે ૮૦૦ સો ૬૦૦ ની લગભગના જૈન બૌદ્ધના સસર્ગમા

આવ્યા પછી તત્ત્વના વિષયમાં તેમજ જિહ્વામના વિષયમાં નવીન સ્વરૂપનો ધર્મ બધાતો તેના મુખે પડિતોના થયેલા વિચારો નીચે પ્રમાણે—

(૧) ડૉ મેકડોનલ્ડ મ સા પૃ ૨૬૩ મા લેખે છે કે—‘બ્રાહ્મણ ગ્રંથો’ આમરે ઈ સ પૂર્વે ૮૦૦, ૫૦૦ થી પ્રવર્તેલા એમ જણાવી પૃ ૨૭૬ મા જણાવ્યું છે કે—શતપથ બ્રાહ્મણના સળે એટલું નોંધવા જેવું છે કે “અર્હત” ગ્રંથમાં અને પ્રતિજીવ્વ એ શબ્દો પહેલી વખત આ ગ્રંથમાં વર્ણવેલા જોવામાં આવે છે

(૨) પૃ ૨૬૪ મા—ઉપનિષદોમાંથી જે સૌથી વધારે પ્રાચીન છે તેને આમરે ઈ મ પૂર્વે ૬૦૦ કરતા વધારે મોડું ગ્રંથાલુ ભાગ્યેજ ગણી શકાશે.

(૩) પૃ ૨૮૨ મા નીચે ટીપમાં જણાવ્યું છે કે—અગોક રાત્રીએ જૌદધર્મને આગ્રય આપ્યો ત્યાર પછી પણ ઉપનિષદો રચાયા હતા અને ઉપનિષદો પાંચુડના નવા ધર્મની અમર થઈ હતી

(૪) પૃ ૨૧૬ મા ‘મૂત્રગ્રંથો’ આમરે ઈ મ પૂર્વે ૫૦૦-૨૦૦ ના ગ્રંથો માતા જે મૌથી વધારે પ્રાચીન છે તે છેક જૌદ ધર્મ અગ્નિત્વમાં આવ્યો તે અસામાન્ય ગ્રંથાયા હોય એમ જણાય છે

(૫) પૃ ૩૫૪ મા વીગ્યન્તિ કાવ્યો આમરે ઈ મ પૂર્વે ૫૦૦, ૫૦ વેદોનો મમય છોડીને મસ્તૃત ગ્રંથોના મમય તરફ આપણે વળીએ છીએ તે વખતે વસ્તુ વિચાર અને સ્વરૂપમાં પ્રાચીન સાહિત્યના કળા તદ્દન જુદા પ્રકારના સાહિત્યનો સૌથી પહેલો પરિચય આપણને થાય છે

હવેના મમયમાં જે ધર્મ પ્રવર્તે છે તેનું સ્વરૂપજ વેદના મમય કરતા તદ્દન જુદાજ પ્રકારનું છે કારણ એ નવા મમયમાં બ્રહ્મા વિષ્ણુ અને શિવ એ ત્રણ મોટા દેવતાઓની આમ પૂજા કરવામાં આવતી આપણે જોઈએ છીએ .

૩. મેકડોનલ્ડ શાહેનની પાંચકલમનો તાત્પર્ય—બ્રાહ્મણગ્રંથોથીજ જૈન અને જૌદ મતનો મસજ થતો આવ્યો ઈ મ પૂર્વે ૬૦૦ ના સૈકામાંથી ઉપનિષદો તેના ઉપર જૌદ ધર્મની અસર થઈ તો પછી જૈનોની કેમ નહીં? જૌદ ધર્મની અસ્તિત્વના પછી સૂત્ર ગ્રંથો રચાયા તેમાં જૌદના વિચારો ભજ્યા ત્યારે જુ જૈનોના વિચારો નથી ભજ્યા? ઈ મ પૂર્વે ૫૦૦ થી પછી રામાયણાદિક સમ્પૂર્ણ સાહિત્ય મનાયુ તેમાં વસ્તુ વિચાર અને સ્વરૂપમાં પ્રાચીન સાહિત્ય કળા તદ્દન જુદા પ્રકારના સાહિત્યની મર્યાદા થઈ તે શા કારણથી થઈ? વિચારવાની ભવામણ છે વિચારવાનું કે અતિપ્રાચીન કાલની વાતો મુશ્કેલી પ્રેરણાવાળા

પ્રાચીન ઋષિઓ બતાવી ગયા નથી તે જ્ઞાનની વાતો આ નવીન પડિતો કયા ઇશ્વરની પાસેથી લઈને બતાવવા આગળ આવ્યા

હિંદુસ્થાનનો શાળોપયોગી ઇતિહાસ લેખક-કૈશવના હિમતરામ કામ દ્વાર એમ એ ઇતિહાસના પ્રોફેસર ડૉલેજ વડોદરા પ્રકાશક કન્સલ્ટન્ટ નારાયણદાસ સુગત, નાનાવટ ૧૯૨૮ આવૃત્તિ ત્રિણ

(૧) પૃ ૧૪ “પુરાણો-બ્રાહ્મણોએ ધર્મના રક્ષણ ને વ્યવહાર માટે વૈદિક સાહિત્ય ઉભું કર્યું તેજ વખતે આય પ્રજાનો ઇતિહાસ પણ વધતો જતો હતો તે ઇતિહાસની વાર્તા જાળવવા જે આર્યો બહાર પડ્યા તેને “સૂતો” કહેવામા આવતા તેઓએ પ્રજાના ઇતિહાસને “પૂર્ણણ” મા ગ્રંથો પાછલથી આ પુરાણોમા ધર્મની બાજતો પણ મુકવામા આવી પુરાણો અદ્વાર છે તેમા વાયુ, મત્સ્ય, બ્રહ્માંડ, અગ્નિ, ભવિષ્યત્, સ્કંદ ને માર્કંડેય એ મુખ્ય પુરાણો લ્હી શકાય તેમાના કેટલાક ધણા જૂના છે ને કેટલાએક ઠેક ઈ મ ના નવમા સકામા લખાયા હતા, પુરાણોની બધી વાતો કટિપત નથી તે ધ્યાનમા રહેવું જોઈએ” આમા વિચારવાનું કે-સવજોધી પ્રગટ થતા તત્ત્વોમાથી અને તેમના ઇતિહાસ માથી લઈને જે ઉધુ છતુ કરવાવાળા તેમને સૂતો કહી, લોકોને ઉધાપાટા બધાવવાનો ઉદ્દેશ કર્યો છે, જુવો અમારો સ પૂર્ણ પૂર્વેનો લેખ

(૨) પ્રકરણ ૨જુ પૃ ૧૭ મા “પ્રાચીન આર્યો માસાહારી હતા પણ ‘ગાય’ ને તેઓ પહેલેથીજ પવિત્ર કે “અદ્વ્ય” માનતા યજ્ઞમા-બલક, બકરા વગેરેનું બલિદાન અપાતુ, એક ઠેકાણે માણસના બલિદાનનો પણ ઉલ્લેખ કરવામા આવ્યો છે વૈદિક આર્યો સોમ સુગ પીતા ને સોમ પીનારાઓમા મત્ર દ્રષ્ટા યવાની અજબ શક્તિ આવતી વિચારવાનું કે નશાવાળા વિષયોને ચાહનારા હોય તેથી વેદ મત્રો પણ તેવા સ્વરૂપના લખાયલા છે

(૩) “બ્રાહ્મણોએ ઉભા કરેલા સાહિત્યનો ને સૂતોએ ચાદ રાખેલી વશા-વળીઓની પુરાણોમા યજ્ઞેલી ગ્રંથની”

(૪) પૃ ૨૫ મા-“આ રામાયણ પ્રથમ વાત્મીકિ ઋષિએ રામચ દ્રનો વનવાસ પુરો થયો ત્યા સુધી તેમના જીવન કાલમાજ રહેલું, પછી આખી રામ કથા પુરી કરવામા આવી ને ઈ સ પૂર્વે એકાદ એકા ઉપર તે કથાને અત્યારના રૂપમા લખવામા આવી”

(૫) પૃ, ૩૦ મા-“મહાભારતને હિંદુ લોકો-“પાંચમો વેદ” ગણે છે, મુવકથા નો વધારેને વધારે વિસ્તાર થતો ગયો એટલે તેને મહાભારત કહેવામા આવી” વધારો કયા જ્ઞાનીથી મેળવેલો માનવો ?

(૬) પૃ ૩૧ મા-“જ્યારે તે અત્યારની સ્થિતિમા લખવામા આવી ત્યાર બૌદ્ધ ને નૈન ધર્મોના ઉપદેશો ને, પુરાણોના કેટલાએક ભાગો પણ તેમા જોડવામા આવ્યા

(૭) પૃ ૩૮ મા-ઈ સ પૂર્વે આઠમા સદાચી આખા આયોવર્તમા ધર્મની મોટી ચર્ચા થતી હતી”

પૃ ૫૮ મા-ઈ સ ના લગભગમા શુ ગ રાજાઓના વખતથી નૈન બૌદ્ધની પૂર્વ જાગૃતિ પછી-બ્રાહ્મણોએ સ્મૃતિઓ, મહાભારત તથા રામાયણને કેટલાક પુરાણો જમાનાને અનુભરતા તૈયાર કર્યા

વિષ્ણુ, મહેશ અને બ્રહ્માની પૂજા આ વખતથી સરૂ થઈ

(૮) ઉપોદ્ધ ઘાતના પૃ ૧૯ મા જણાવ્યું છે કે-“આખા હિંદુસ્થાનને પ્રાચીન આર્યો ભરતખંડ કહેતા દુબ્યત રાજા અને શકુતલાના પુત્ર ભગ્ત રાજાના નામથી એ નામ આખા ખંડને આપવામા આવ્યું એમ ઘણાએ લખી ગયા છે સ્કંદ વગેરે પુરાણોમા એમ પણ કહેવામા આવ્યું છે કે ઇક્ષ્વાકુ વંશના રાજા ઋષભના પુત્ર ભરતના નામ ઉપરથી આખા ખંડનું નામ ભગ્તખંડ કે ભરતવર્ષ પડ્યું નૈન આહિત્યમા આ મતને પ્રુટિ મળે છે કારણ કે એજ ઋષભ રાજા જનોના પહેલા તીર્થંકર થાય”

કેશવલાલ હિંમતરામે જતાવેલી નવ કલમોનો કિચિત્ તાત્પર્ય-સોમ પાનના બલથીજ ઘણા વેદના મંત્રો ત્યાયા ગણાય ખરા?

સોમ પીનારાઓમા મત્ર દ્રષ્ટા થવાની શક્તિ આવતી માની એ ત્યારે તો સુરા પીનારાઓ પોતાનામા આવેલી શક્તિ ઓછી માનતા હોય એમ કહ જણાતું નથી

પ્રાચીનમા પ્રાચીન વેદકાલના સ્થિતિઓ જે ઇતિહાસ જતાવીગયા નથી તે ઇતિહાસ પાછલથી થયેલા સૂતો જતાવવા આગળ કયાથી પડ્યા? તે ઇતિહાસ બીજામાથી લીધેલો શુ ન ગણાય? ઈ સ પૂર્વે ૮ મા સૈકાની લગભગ જૈનોના સર્વજ્ઞ અને તે અરસામા બૌદ્ધધર્મની જાગૃતી વધતા જે ધર્મની મોટી ચર્ચાઓ થતી ગઈ તેમાથી વૈદિકધર્મ વળા પડિતો તત્વના વિષયોને અને ઇતિહાસના વિષયોને ગ્રહણ કરતા ગયા અને પોતાની અનુકૂલતા પ્રમાણે ગેતાના અથોમા ગૂંથની કરતા ગયા તેથી નતો તત્વોના વિષયમા એક વાક્યતા કરી ગયા છે, તેમજ નતો ઇતિહાસના વિષયમા એક વાક્યતા કરી શક્યા છે આપ્રત્યક્ષના અથોના પ્રમાણથી બીજું કયું નવું પ્રમાણ જોલી કાડવું?

કેમકે આ કેશવલાલભાઈએ પોતાના લેખમાં એવો એવો લખી ગતાવ્યું છે કે-અત્યાગની સ્થિતિમાં જે “ગમાયણ” છે તે ઈ સ પૂર્વે એકાદ સૌક ઉપર તે કથાને અત્યાગના રૂપમાં લખવામાં આવી

મહાભારત કથા જ્યાં તે અત્યાગની સ્થિતિમાં લખવામાં આવી ત્યારે ખૌદ્ર ને જૈન ધર્મના ઉપદેશોને ને પુરાણોના કેટલાક ભાગો પણ તેમાં ભેડવામાં આવ્યા પુરાણો ઘણા પાછલથી લખાએલા સિદ્ધ છે, ઉપર ગતાનેલા પકિતોના લેખોથી એજ સિદ્ધ થાય છે કે-જનોના મર્ચજોથી પ્રવર્તેલા તત્ત્વના વિષયો અને ઇતિહાસના વિષયો તેમના સ્વતંત્રના જ ॥ અને તેમાંથી ખીન્નજોએ લીધા છે

પોતાના જૈનસિદ્ધાંત નામના લેખમાં-૩૧ હેતુએ મુકેલા વિચારો તેની દુક નોંધ

(૧) જૈનધર્મ એ મૌથી પ્રાચીન આયં તાત્ત્વિક દર્શન છે અને પોતાની જન્મ જુમીમાં લગભગ ફેરફાર પામ્યા વિના આજ સુધી સચવાઈ રહ્યો ॥

(૨) જૈનધર્મમાં વિશેષિતા છે તે માત્ર ઐતિહાસિકની નહીં પણ હાસ્ય-નિક પણ છે ”

(૩) આપણી પાસે પ્રાચીનમાં પ્રાચીન જે ગ્રંથો છે તેમાં એનું મહત્ત્વનું સ્વરૂપ કુટી નીકટ્યું છે, અને પછી બધા કાળમાં અમુક અમુક વિષયોને વિકસાવવાના અને સમરત દશનમાં મહત્ત્વ વિનાના ફેરફાર કરવાનાજ પ્રયત્નો થયા છે ”

(૪) “ મહાવીર સ્વામી પહેલાં પણ આપણે જૈન-શંન હતું એવી જે જૈનોની માન્યતા છે તે સ્વીકારી શકાય ”

(૫) “ કઈ વસ્તુ સ્થિતિના આધારે આ મત બધાયો છે એમ માનવાને આપણી પાસે સ્પષ્ટ પુરાવો તો નથી પણ એની વિરુદ્ધ જાય એવો પણ કશો પુરાવો નથી જૈનધર્મનું સ્વરૂપ જ આ વાતને ટેકો આપે છે ”

(૬) “ એના મૂલ્ય ઇ સ પૂર્વે ૮-૯ સૌકમાં છે પણ તેથીજો પ્રાચીન ગોળમાં અમારો ધર્મ પ્રગટયો હતો એમ જૈનો જે માને છે એનો તો આપણાથી સ્વીકાર ના થાય કારણ કે એના મારે કોઈ મતોષ જનક પુરાવા નથી અને હિંદુઓના દર્શન શાસ્ત્રોનો પ્રાચીન ઇતિહાસ જોતાં એવું સ્વીકારતા વાધો આવે ”

(૭) “ આજના જૈનધર્મના ખીજ ઇ સ પૂર્વે ૮૦૦ વર્ષ ઉપર ન ખાયા હતા ઇ સ શરૂઆતમાં એણે એકઠરે આજનું સ્વરૂપ ધારણ કર્યું હતું ”

(૮) “ આ શલાકા પુરુષોની કથાઓ આકર્ષ છે કારણ કે આખા હિંદુ-સ્થાનમાં વિસ્તારેલી એવી એ જૈન રચના છે ઉદાહરણ રૂપે—સુમતિનાથ તીર્થંકર ની કથા તે મોહોમનની કથાને મળતી છે અને અનેક પ્રાદાણ રચનામાં જાણીતી છે

સગર ચક્રવર્તીની જૈન કથા પ્રાદાણ સગર કથાની ન્યનાને મળતી છે રામ (પદ્મ) લક્ષ્મણ અને રાવણ એ વીરાના અગ્નિ તે રામાયણના એ મુખ્ય પાત્રોના ચરિત્રોને મળતા છે

લોક પ્રિય કથા ભાગ સ્વીકારી લઈને જૈનોએ પોતાના ઉદ્દેશને અનુસર-તો એનો ઉપયોગ કર્યો છે એ વાત સ્પષ્ટ છે મમજન ૬૩ શલાકા પુરુષોમાંથી ૨૩ મા તીર્થંકર શ્રી પાર્શ્વનાથ અને ૨૪ મા તીર્થંકર મહાવીર સ્વામી એ એજ જણ અતિહાસિક પુરુષો થઈ ગયા છે અને એ શરૂઆતમાં જણાવ્યું છે તેમ એ બે અનુક્રમે ક્રાઈસ્ટ પૂર્વે આઠમા ને છઠ્ઠા સદામાં થઈ ગયા છે ”

(૯) “ ખામ અસરતો જૈનધર્મની કથાઓ ઉપર હિંદુધર્મની કથાઓની ચએલી છે પ્રાદાણ ધર્મના ઇતિહાસમાં આવતા કૃષ્ણ વગેરે પુરુષોના આખ્યાન જૈનધર્મમાં આવ્યા છે તે ઉપરથી જણાય છે જ મત ચરિત્રોની ઇતર ધર્મની કથાઓમાંથી લોક પ્રિય પુરુષોનો અગીકાર કરવાના પ્રયત્ન થયા છે ”

હૈમ્સુત સાહેબનો લખેલો જૈન-સિદ્ધાંતનો લેખ ધણો બાહોસી ભરેલો છે એ વાત નિર્વિવાદ છે

જેનોના શ્રી પાર્શ્વનાથ અને શ્રી મહાવીર સ્વામી કે જે ક્રાઈસ્ટના પૂર્વે અનુક્રમે આઠમા ને છઠ્ઠા સદામાં થઈ ગયા છે તેમનાથી જ વિચાર કરીએ તો પણ એઈ જાતનો વાધો આવી શકે તેમ નથી કારણ કે તે જાને વ્યક્તિઓ સર્વજ્ઞ સ્વરૂપની મનાયલી છે અને તેમનાથી પ્રગટ થએલા તત્ત્વના વિચારો જેવી રીતે અખડિત ઉચ્ચ કોટીના છે તેવીજ રીતે તેમનાથી પ્રગટ થએલો ઇતિહાસ પણ સુઝ પરપરાથી પ્રાપ્ત થએલો અખડિત ઉચ્ચ કોટીનોજ છે એ વાત હૈમ્સુત સાહેબના લેખથી તેમજ દેશી પદ્દેશીના અનેક પડિતોના લેખોથી પણ સિદ્ધરૂપથી બહેન થએલી છે નો પછી હરિભદ્ર કે હેમચંદ્રના લેખથી અનુમાન કરવું ને ચંચાલ કેવી રીતે ગણી શકાય ? કારણ કે વૈદિકોમાં વેદોના મૂલ્યમાંથીજ સર્વજ્ઞ થયાનો ઈન્કાર કરવામાં આવ્યો છે અને પ્રાચીનમાં પ્રાચીન ગણાતા વેદોમાં જે હાલમાં પ્રચલિત તત્ત્વોનું કે હાલમાં પ્રચલિત ઇતિહાસનું વર્ણન આપવામાં આવ્યું નથી તેવા તત્ત્વો અને તેવો ઇતિહાસ પાછલથી લખા-

યવા વૈદિક ઐશ્વર્ય આપ્યા કયાથી ? આ ઠેકણે એટલોજ વિચાર કરવાની જવાબમણ કરે તો તે અયોગ્ય નહીં ગણાય.

વિશેષ એ છે કે—વૈદિક, મતના ઘણા ગ્રાહણો અસંગતના પડિતો, હોવાથી અવસરોચિત શ્રુતિઓ જનાવતા અને વેદોમા પણ દાખલ કરતા અને લોકોને કહેતા કે એ વાત અમારા વેદોમા છે એમ કહી આગળ બીજામતના વિષયોને શ્રદ્ધા કરી પોતાના મોટા મોટા ઐશ્વર્ય જનાવી ઉલટ, પાલટ, પણે એવું લખતા કે અજ્ઞાણ વર્ગ પોતાના મતના અનુરાગથી કંઈ સમજી શકતાજ નહીં. પરંતુ મોટા પડિતો પણ વિચારના વમલમા એવા તો મુજતા કે તેમને પણ કંઈ જાતનો રસ્તો મલી ગયતોજ નહીં ઉઠાડરણ તરીકે જુવો કે—

જૈનોના ૨૪ તીર્થ કરોના અનુકરણ રૂપે—વૈદિકોએ, એક જ વિધિનું ૨૪ અવતારો અને જોડોના ૧૦ યોગિ સત્ત્વના અનુકરણ રૂપે ફરીથી મત્સ્ય, કુર્મ, વરાહાદિ કશ અવતારો કદપીને જતાવ્યા અને તે મપૂર્ણ, વૈદિક ધર્મમા લખાયલા આપણી નજરે પડે છે તે શાથી ?

બીજી વાત એ છે કે જૈનોના બીજા જાધા તીર્થ કરોને 'છાડી દઇને મધ્યભદ્રેવ કે જે જૈનોના પ્રથમ તીર્થ કર છે તેમને વિષ્ણુના આક્રમા અવતાર રૂપે કદપીને જતાવ્યા તેમનાજ પુત્ર ભરત ચક્રવર્તી 'યધા છે અને જેમના નામથી આ ભરતખડ-ભારતવર્ષ' પડયું છે તેના જહલે દુષ્યતના' પુત્ર ભરત જતાવી તેમને પણ એક સામાન્ય રાજા તરીકે લખીને જડ ભરત જતાવ્યા છે તેવીજ રીતે સગર ચક્રવર્તીને પણ રાજા તરીકે લખીને જતાવ્યા છે.

અને જે વાસ્તુદેવાદિકના, નવત્રિક થવા છે તેમા કેટલા એકના નામ ઠામ ઉઠાવી દઇને એકજ વિષયુ ભગવાન ના નામથી જાહેર કર્યા છે ઇત્યાદિક અનેક જાળતો બીજામાથી શ્રદ્ધા કરીને ઉધી છત્તી લખીને એવું તો ઝેકડું શુચંચુ છે કે તેનો ભાસ થવા છતાં પણ, તે ઝેકડું આપણે ઉઠેલી શકીએ નહીં એવી તેમણે આતુરી વાપરેલી છે અને તે વાત, ઘણા પડિતોને ખુચેવી હોવાથી અટકલો જતાવતા ગયા છે અને અમારું પણ અમારા અભ્યાસ પ્રમાણે જે કંઈ સમજ્યા તે પ્રમાણે લખીને જતાવ્યું છે અને સત્યાસત્યનો વિચાર કરવાનું પડિતોને સોંપ્યું છે.

હિંદુસ્તાન-પ્રજામિત્ર ત્રા ૮ અકટોખર ૧૬૨૬ શુકવાટ.

જૈન સાહિત્ય—(લેખક—પડિત અમોઘચરણ) લખતા વખે છે કે,

“ હિંદુસ્તાનના જીવકતા હીરા સમાન, તત્ત્વજ્ઞાનની ખ્યાતિ રૂપ, ન્યાય નીતિના ઉપદેશક તુલ્ય અને પ્રજાના મિત્ર તુલ્ય, જૈન સાહિત્યથી કેટલાક અધુનિક વિદ્વાન્ વર્ગ પણ એટલો જાધો વચિત અને અજ્ઞાત છે કે જેના હીધે

પોતાના પુસ્તકોમાં, પોતાના લેખોમાં અને પોતાના નિબંધોમાં, જૈનધર્મ ઉપર અનેક આક્ષેપો સુકી તેને તુરંત ગણી હમી ઢાઢવામાં આવે છે પરંતુ જેઓ સાપ્રદાયિક કદાચરકોના ત્યાગ કરી મધ્યસ્થ બુદ્ધિએ જઈને માહિત્યનું અધ્યયન અને આન્વેષણ કરે છે તેઓ અત્યંત અનંદ માગગમાં મગ્ન થઈ જઈને સાહિત્યને અત્યુત્તમ ઉપયોગી અને નિર્દોષ સમજી મુક્ત કંઠે પ્રશંસા કર્યા વગર રહી શકતા નથી મી બીન્ટન નીટજે પોતાના "

Jains in the history of Indian Literature' મા લખ્યું છે કે —

It would take a fairly big Volume to give a history of all that the Jains have contributed to the treasure of Indian Literature. Jains have contributed their full share to the religious, ethical, poetical and Scientific Literatures of Ancient India.

" હિન્દી સાહિત્યના ઝગમગમાં જઈને એ મધ્યે હિન્દો આપ્યો છે, તે ઝગમગમાં ઇતિહાસ આપવા જતા મોટું પુસ્તક ભરાય, જૈનોએ પ્રાચીન હિન્દી સાહિત્યમાં ધાર્મિક, નૈતિક, કાવ્ય સળધિ અને વર્ણનિક સુદર અને સંપૂર્ણ હિન્દો આપ્યો છે એ હુન્ટલ પોતાના એક ઠેકાણેના લેખમાં લખે છે કે

Now what would Sanskrit poetry be without this large Sanskrit Literature of the Jains? The more I learn to know it, the more my admiration rises. (Jain Shaikhun Vol 1 No 21)

" જો આ જઈનેના મહાન સંસ્કૃત સાહિત્યને ળાદ કરવામાં આવે તો સંસ્કૃત કવિતાની શી દશા થાય? જેમ જેમ મને આ વિષયમાં અધિક જાણવાનું મળે છે તેમ તેમ મારા સાનદાન્યમાં વધારો થતો જાય છે "

ભાવનગર (કાઠીઆવાડ) હાઈસ્કૂલના અધ્યાપક નર્મદાગી કુંદ દામોદર શાસ્ત્રીએ ભેધપુર મુકામે ભગએલ જઈને માહિત્ય સંમેલન વખતે આપેલા ભાષણમાં જણાવ્યું છે કે— ' વેદધર્મનું સાહિત્ય સર્વોત્તમ છે એ વાત મને મારા ધર્મને લઈને દૃઢ હતી, પરંતુ જ્યારથી જઈને સાહિત્યના મહાસાગરમાં પ્રવેશ થતા માડયો ત્યારથી મારા તે વિચારમાં ફેરફાર થતો જતો હતો તે છતાં પણ જૈન વિદ્વાનોએ લખેલા કેટલાકે કાવ્યોના નામ-જન રધુવશ, જઈને કુમાર મલાવ, જઈને રામાયણ અને નેમિદ્વંત ઇત્યાદિ વેદધર્મના સાહિત્યનું અવુકગણુ ભેધ મને જઈને માહિત્યની અપૂર્ણતા વિશે ચકા આવતી હતી પરંતુ ત્યારે કેટલાએક જઈને મહાકાવ્યોના નયો મારા જોવામાં આવ્યા ત્યારે તે મારી શકા દૂર થઈ ગઈ

“જૈન ધર્મનું સ્વતંત્ર સાહિત્ય ઘણું છે” એવી મને પ્રતીતિ થઈ હતી મારે ભાર દઈને કહેવું જોઈએ કે ભારત વર્ષની વિદ્યાકલાનો મહાન વિકાસ જઈને સાહિત્ય કરી શકે તેમ છે, સાહિત્યના અધ્યાપના મહાકાવ્ય, ગદ્ય, તથા પદ્ય કાવ્યના અગ્રો વિષે જે જે લક્ષણો ખાધેના છે, તે ગદ્યા લક્ષણોથી પરિપૂર્ણ જઈને, સાહિત્ય-અર્થાલંકાર, શબ્દાલંકાર, ધ્વનિ, વ્યંગ્ય વિગેરે કાવ્યના અગ્રોનું ગૌરવ જઈને સાહિત્યમાં પૂર્ણ નીતે દેખવામાં આવે છે એકધર્મના સાહિત્યને શીખરે પહોંચ્યાડનાગ ગા અને પદ્યના મહાન લેખોએ જે કીર્તિ મેળવી છે, તેવી જ જઈને ધર્મના લેખકોએ મેળવી છે x “ મનુષ્યના કર્તવ્યને માટે જૈન સાહિત્યે પાડેલું અજવાળું સર્વ સાહિત્યમાં પ્રશસનીય થયા વિના નહિ રહે એમ માફ માનવું ■ ઘણા ઝીંઝા લેખકોએ કર્તવ્યનો યોગ્ય ઉત્તમ પ્રકારે દર્શાવ્યો છે પરંતુ તેમાં સ્વાર્થ અને સ્વપરાયણતા માધવાનો માર્ગ વિશેષ જોવામાં આવે છે કે જે માર્ગ કર્તવ્યના ઉચ્ચ હેતુને વ્યર્થ કરી નાખે છે કારણ કે સ્વાર્થ સિદ્ધ થાય એટલે કર્તવ્યનું ફલ છે અને ફલ ઉપર ટ્રિબિટ રાખીને કર્તવ્ય કરવું એ ઉત્તમ કર્તવ્ય ગણાતું નથી, જઈને સાહિત્યમાં એવા કર્તવ્યનો યોગ્ય જોવામાં આવતો નથી પણ માનસિક અને આત્મિક સમૃદ્ધિની પ્રાપ્તિ-માજ તે ઉન્નતિ અને વૃદ્ધિ રહેવી ■ એમ જૈન સાહિત્ય જણાવે છે તેથી જૈન સાહિત્યની ઉત્તમતા મર્વ પ્રકારે સિદ્ધ થાય છે

“જૈન સાહિત્યની અદ્વર વ્યવહાર અને નીતિના પણ ઉચ્ચ તત્વો પ્રવૃત્તિ છે જે ઘણે પ્રસંગે વાચકમાં આવેલા છે જૈન સાહિત્યના મહાન ઉદ્દેશમાં તરંગની જેમ હલનચલન વ્યવહાર નીતિના પ્રસંગો ઘણાજ આકર્ષક છે

વ્યવહાર શુદ્ધિના તત્વો જૈન લેખકોએ એવા પ્રતિપાદન કરેલા છે કે જેને માટે સર્વ આર્થ વિદ્યાનોએ ખરેખર મગફળ થવાનું છે ધર્મનો પક્ષપાત અથવા ફરાકાઈ ફર રાખીને ગમે તે ધર્મ કે પથનો વિદ્વાન જો એ તત્ત્વોનું નીરીક્ષણ કરે તો મને લાગે છે કે તેના હૃદયના ઉડા પ્રદેશમાં આનંદ ઉપજ્યા વગર રહેશે નહિ અને તે વાત તેને શીર પ્રેમથી સ્વીકારવીજ પડશે”

જગતમાં એવો કોઈપણ પદાર્થ નથી, એવું તત્ત્વ જ્ઞાન નથી કે જે જૈનસાહિત્યરૂપી મહામાગરમાં અજાણ કરતું વિકાસપણાને ન પામ્યું હોય ?

આગમ ગ્રંથ, વિધિગ્રંથ, ફીલોસોફી, ભૂગોલ, ગણિત, જ્યોતિષ, વૈદિક, વ્યાકરણ, કાવ્ય, કોષ, ન્યાય, અલંકાર, ઔપદેશિક, નૈતિક, કથાવિષયક, સુભા

પિત, સ્તવન સ્તુતિ, સ્તોત્ર, ઐતિહાસિક, પ્રબંધ, કુટકાવ્ય, સમસ્યા પૂર્તિ, દયાશ્રયાદિ, અનેકાર્થ કાવ્ય, આવી મસ્કૃત, પ્રાકૃત, સુજરાતિ ભાષામાં લખા-
એલા એ કંઈક વિષય ઉપર લખતા મોટા નિબંધો ધાય તેમ હોવાથી લેખ મોટો
થઈ જવાના લાયકી તે મળે વિશેષ ન લખતા ખાત્રી પૂર્વક જણાવવોતું
કે વિશ્વભર સમસ્તના માહિત્યો પૈકીનું કોઈ પણ એવું માહિત્ય નથી
કે જે જૈન સાહિત્યની હરીફાઈમાં ઉતરી શકે જૈન માહિત્યમાં તત્ત્વજ્ઞાન
છે, આત્મ પ્રકાશનું માધન છે અને રસની રેલમ છેલ છે આધુનિક મામાન્ય
વિજ્ઞાન શાસ્ત્રના અભ્યાસકે પણ જૈન સાહિત્યની મહત્તા સ્વીકારે છે ઇટાલીઅન
વિદ્વાન ડૉ. L P ટેસ્લીટોરી પોતાના એક વખતના આખ્યાનમાં જણાવે છે કે
“જૈન દર્શન બહુતદ્દી જાંચી પતીકા હય ઇસકે મુખ્ય તત્ત્વ વિજ્ઞાન શાસ્ત્ર કે
આધારપર રહે હુંએ હુંએ એમાં મેગ અનુમાનહી નહી, મૂળ અનુભવ હય ‘જ્યો
જ્યો પદાર્થ’ વિજ્ઞાન આગે બઢના બતા હય ત્યો ત્યો જૈનધર્મકે સિદ્ધાંતકે
સિદ્ધ કરતા હય.” ઇશ્વરની માન્યતા, જીવાત્માનું સ્વરૂપ, તેના ‘કર્મ’ બંધ
સાથે સંબંધ, અને ભવાતરમાં લબ્યોને કૃપા ભોગવાની ગીત, પાંચ જ્ઞાનનો વિષય,
પર્યોપમ સાપરોપમાદિક કાળની ગણતરીઓનો ક્રમ, મોક્ષનું સ્વરૂપ વિગેરેનું જૈન
સાહિત્યમાં જેવી ગીતે નીરૂપણ કરવામાં આવે છે તે પ્રમાણે અન્ય કોઈ
સાહિત્યમાં દ્રષ્ટિગોચર થતું નથી નયોનાગહન, ભેદ, સખ્તભાગી અને સ્વાદ્વાદ
શૈલીથી રચાયેલ હોવાને લીધે ડોહથી કલકિત થયા વગર અઘાધિ પર્યાપ્ત
અભાષિત રીતે વર્તે છે

જ્યાં મુઘી જૈન સાહિત્ય બેહોળા પ્રમાણમાં બહાર નહોતું આવ્યું ત્યાં
મુઘી લોકોમાં જૈન ધર્મ માટે અજ્ઞાનતાજન્ય અનેક મન કલ્પિત વાતો વ્યાપ્તી
પરનું જેમ જેમ સાહિત્ય પ્રખ્યાતિમાં આવતું જાય છે તેમ તેમ તેનો અભ્યાસ
કરી અનેક વિદ્વાનો જૈન ધર્મના શુદ્ધ તત્ત્વોના એકી અવાજે વખાણ કરવા લાગ્યા
છે એવા અનેક વિદ્વાનોના લેખોનો અભ્યાસ મહેનતે મંગડ કરી જૈનાચાર્ય
શ્રીમદ્વિજયાનંદસૂરી (અપર નામ શ્રી આત્મારામજી) મહાગજના લઘુ શિષ્ય
દક્ષિણ વિહારી વિદ્વાત્વર્થ મુનિશ્રી અમરવિજયજી મહાગજે છપાવી પ્રસિદ્ધ
કરેલું “જૈનેતર દ્રષ્ટિએ જૈન” નામનું મુ, ગિતોર વાયા ગીયાગામ, ગૂજરાત
એ ઠેકાણેથી એક રૂપીઆ બે આનામાં મળતું દળદાર પુસ્તક વાચવા માહિત્યા-
સિલાપી દરેક વાચક મહાશયોને આગ્રહ કરીએ છીએ

પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોએ જૈન સાહિત્ય સંબંધી અનેક સંશોધન ભર્યા લેખો
લખ્યા છે, સૂત્રોના પ્રકાશન કર્યા છે, અનેક ભાષામાં અનુવાદ કર્યા છે અભ્યાસ

દ્રષ્ટિએ, તુલના આગળ વધતુજ જાય છે. આજે તો ઇટલી, ઝેકોસ્લાવીયા, જર્મની, અમેરીકા, ઇંગ્લેન્ડ અને ફ્રાન્સ, ચારે દિશા ॥ અને દેશોદેશમા અનેક વિદ્વાન જૈન સાહિત્યની શોધખોળ અને અભ્યાસ કરી રહ્યા છે, અનેક તુલનાત્મક નીબંધો લખે છે અને, સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, મૃગધી, હી હી, ગુજરાતી ભાષાઓ શીખે છે.

તેમતુ અનુકરણ કરતી હાલમા ડેટલાએક એતનદેશીય વિદ્વાનોના પશુ ચિત્ત જૈન સાહિત્ય તરફ આકર્ષાયા છે. માનની દ્રષ્ટિએ જૈન સાહિત્યનો અભ્યાસ કરી રસ લેવા લાગ્યા છે એથી ઠાણાન્તરે એવો શુભ દિવસ પણ આવવા આશા છે કે સાહિત્ય સમિક વિદ્વાનોના મગજમા પ્રથમની માફક જન સાહિત્ય પુનઃ ઉચ્ચ સ્થાન પ્રાપ્ત કરશે.

એવટે સાહિત્ય શિક્ષક મહાશયો પ્રતિનંદ્ર નિવેદન કરવાનુંકે આવા પ્રકારની જૈન સાહિત્યની ઉત્તમતાને યોગ્યર રેખી તેનો વિચાર કરી તેમા રહેલા તત્ત્વરત્નના અવેષક યની વારવાર જૈન સાહિત્યરૂપી સુધા રશનું પાન કરી તૃપ્તિ મેળવવા અને સ્વતઃ કંટાણુ કરવા લાગ્યશાળી યનો એજ સુરેપુ કિ બહુના ? ॥ =

આ વિષયને વધારે નહિ બાવતા વિશેષ એજ જણાવું છું કે 'અમોએ' જૈનેતર હપિટએ જૈન " નામના પુસ્તકમા છંપાવેલા લેખો સિવાય 'બીજા પશુ ઘણા મધ્યસ્થ વિદ્વાનો તરફથી—“ લેખો ” બહાર પડેલા છે, પણ ડેટલીક અનુકુળતાના અભાવે તે બધા સપૂર્ણ લેખો દાખલ ન કરતા તે તર્ક વાચકોનું ધ્યાન એવવા માટે તેમોના ડેટલાક, ટુકા ટુકા ફકરા આ સ્થળે ટાકી બતાવું છું તે નીચે પ્રમાણે,

‘સાધુ’ સસ્વતી બહાર-તત્ત્વદર્શી-માર્તણ્ડ-લક્ષ્મી-ભણ્ડાર-સત-સદેશ આદિ ઉર્ફ તથા નાગરી માસિક પત્રના સપાઠક, વિચાર વતપદ્રુમ, વિવેક કટપદ્રુમ, વેદાન્ત કટપદ્રુમ, કંટાણુધર્મ, કળીરજીકા, બીજા આદિ અન્યરત્નોના અધિષ્ઠા તથા વિષ્ણુ પુગણુદિના અનુવાદક સુપ્રસિદ્ધ મહાત્મા શ્રી સુત્રાલક્ષ્મી વર્માન એમ એ પોતાના સપાઠિત ઉર્ફ માસિક પત્રના બાન્યુઆરી સ ૧૯૧૧ ના અઠમા પ્રકાશિત “મહાવીર સ્વામીના પવિત્ર જાવન” નામના લેખમા ડેવળ મહારીર સ્વામીના માટેજ નહિ કિન્તુ એવા સર્વ જૈનતીર્થકરોના, જૈનમુનિઓના તથા જૈનમહાત્માઓના સબન્ધમા લખી ગયા છે કે— “ ૧. ગયે દાનો જહાન તગરસે ગુજર,

૨. મસાગમે-પીઠકો આગદ દોનો કાન હમારા ચાલ ગયા, પરન્તુ હે પ્રભો! તેરે એસા પવિત્ર આજ્ઞાત દમોકો કોઈ ન ગીવા,

તર હુમનના વૈદ વચન ન મિલે " યહ જૈનીયોકે આચાર્ય ગુરુ થે, પાકદિલ, પાકખ-
યાલ, મુજમમ પાકી વ પાકીજગી થે

હમ ઇનકે નામપર, ઇનકે દામપર, ઔ- ઇનકી ગ બે નજર ૩ નક્કસ-
કુશી વ ૪ રિઆ જતકી પ મિમાલ પર ૬ જિમે કદગ નાજ (અભિમાન) કરે
બાલ (યોગ્ય) હૈ । ૩ હિંદુઓ ? અપને ઇન બુબુગોંકી ઇજ્જત કરના શીખો
તુમ ઇનકે ગુણોકો દેખો " ઉનકી પવિત્ર સૂતોકા દશન કરો, ઉનકે બાવો ઢો
ખ્યારકી નિગાહસે દેખો, યહ ધર્મ કર્મકી જલકતી હુંધ, ચમકતી, દમકતી,
પૂર્તે હૈ ઇનકા દિલ વિગાલ થા, વહ એક વેપાયાકનાં ૭ સમદર થા, જિસમે
મનુષ્યપ્રેમકી લહરે ભેરશોરમે ઉઠતી રહતી થી ઔર નિર્દ મનુષ્યહી કયો
ઉન્હોને સસારકે પ્રાણીમાત્રકી બલાઈ કે લિયે સબકા ત્યાગ કિયા જનહારોકા
ખૂન, બહાના રોકનેકે લિયે અપની જીહગીકા ખૂન કર દિયા યહ અહિંસાકી
પરમ જ્યોતિવાલી મૂર્તિયા હૈ । વેદોકી શ્રુતિ " અહિંસા પરમો ધર્મ " ઇન્હી
પવિત્ર મહાન પુરૂષોકે જીવનમે ૧ અમલી સૂત ઇજિત્યાર કરતી હુંધ નજર
આતી હૈ

યે દુનિયાકે જગત્ત ૨ વિશ્વમં, જગદ્ગત્ત ઉપકારી ઔર બડે ઉચે
દરેકે ઉપદેશક ઔર પ્રચારક ગુજરે હૈ । યહ હમારી કૌમી તવારિખ (ઇતિ
હાસ) કે કીમતી (બહુ મૂલ્ય) રત્ન હૈ । તુમ કહા ઔર કિસમે ધર્માત્મા
પ્રાણીયોકી ખેજ કરતે હો । ઇન્હી કો દેખો, ઇનસે બેહતર (ઉત્તમ) માહિગ
કમોલ તુમકો ઔર કહા મિલેગે ? । ઇનમે ત્યાગ થા, ઇનમે વૈરાગ્ય થા, ઇનમે
ધર્મકા કમાલ થા, યહ ઇન્સાની ૩ કર્મજેગિયો સે બહુતરી ઉચે થે, ઇનકા
ખિનામ " જિ " હૈ જિન્હોને મોકમાયાકો જી લીયા થા, યહ તીર્થંકર હૈ
ઇનમે બનાવટ નહી થી બે બાતથી સાફ માફથી યે વહ લાસાની (અનોપમ)
શંખમીયતે હો ગુજરી હૈ જિનકો જિમ્માની કર્મજેગિયો વ એબોદે છિપાનેકે
લિયે કિસી બહિરી પોશાકકી જરૂરત લાહક નહી હુંધ, કયોકિ ઉન્હોને તપ કરકે,
જપ કરકે, યોગકા સાધન કરકે અપને આપકો ૧ મુકરમિલ ઔર પૂર્ણ બના
લિયાથા " ઇત્યાદિ ॥

(૨) વગી મિ કેન્નુલાલ બેધપુરી માર્કે દિસબગ સન ૧૯૦૬ અને
બાનુઆગી મન ૧૯૦૫ The Theosophist (ધી થિઓસોફિસ્ટ) પત્રના

૧ પાઉ સે એકર મસ્તક તક પવિત્ર થે ૨ અદિતીય ॥ ૩ મનકો કાણુમે ગખતે
વાગે, ૪ અમે ભગવાનકી, ૫ ભક્તિપર ॥ ૬ જિતના અભિમાન કરે નિનનાદિ યોગ્ય ૬
૭ યહ એક કિનારે વિનાકે સમુત્તે ॥

अ कभा लगे छे के—“ जैन धर्म ” ओक अइसा प्राचीन धर्म है कि जिसकी उत्पत्ति तथा धर्मासिद्धि पता लगाना ओक गहुत ही दुर्लभ बात है धर्मासिद्धि

(३) जर्मनीन डॉ. जोहन्स डर्टेल ता १७-६-१८०८ना पत्रमा कहे छे के—“ मै अपने देशवासियोंको दिभादिगा कि कैसे उत्तम नियम, और ठीके विचार जैन धर्म और जैन आचार्यमे है जैनका साहित्य मौखिकसे गहुत पढ कर है और ज्यों ज्यों मे जैन धर्म और उनके साहित्यको समझता हुं त्या त्या मे उनको अधिक पसंद करता हुं ” धर्मासिद्धि

(४) पेरिस (फ्रांसनी राजधानी) ना ठा ओ गिरनाट पोताना पत्र ता ३-१२-१८११मा लगे छे के—मनुष्योंकी तरकीके लिये जैन धर्मका आचार्य गहुत लाभकारी है, यह धर्म आदमोंके भलासे भिन्न है तथा यह मौखिके समान नारितक नहीं है ” धर्मासिद्धि

(५) श्रीयुत वज्रकांत मुण्योपाध्याय ओम ओ गंगादा श्रीयुत नथुराम प्रेमीद्वारा अनुवादित हिंदी लेखयो

“ १ जैन धर्म, हिंदु धर्मसे भवया स्वतंत्र है उसकी शाखा या उपान्तर् नहीं है

२ पार्श्वनाथल जैन धर्मके आदि प्रचारक नहीं था, परन्तु इसका प्रथम प्रचार कथमदेवलने किया था इसकी पुष्टिके प्रमाणका अभाव नहीं है

३ मौखिकीग ‘महावीर’ के निम्नोका (जैनियोंको) नायक मान कहते है स्थापक नहीं कहते है धर्मासिद्धि

(६) श्रीयुत तुकाराम कृष्ण शर्मा लक्ष्मी ओ पी ओय डी ओम आर ओ ओस ओन, ओ ओस, ली ओय ल ओ ओस प्रोद्गमर सस्कृत शिलालेखादिकना विषयना अध्यापक जिनस गेलेज् जनारस दाशीना दशम वाचिकेत्सव उपर आपेला व्याख्यानमाथी—“ सभसे पहले इस भारतवर्षमे कथमदेव नामके महर्षि उत्पन्न हुये, वे दयावान, लक्ष्मणप्रिय, पहिले तीर्थंकर हुये जिन्होंने मिथ्यात्व अवस्थाको देखकर सम्यग् दर्शन सम्यग् ज्ञान और सम्यग् आचरिद्वयी मोक्षसाधका उपदेश किया, जस यहुदी जिनदर्शन

वहि अमन करनेवाणी मूर्तिथा ॥ २ महापुरुषी ॥

३ भाष्यस तरीकेकी कमजोरीयासे

४ ओसक ।

ઇસ કલ્પમે હુઆ ઇસકે પશ્ચાત્ અજિતનાથસે લેકર મહાવીર તક તેઇસ તિથ કર અપને અપને સમયમે અજ્ઞાનીજીવોકા મોહ અન્ધકા નાશ કરતે રહે ”

(૭) સાહિત્યરત્ન ડો રવીન્દ્રનાથ ટાગોર કહે છે કે—મહાવીરને ડી ડીમ નાદમે હિંદમે એસા સદેશા કૃષ્ણાયા કિ ધર્મ યહ માત્ર મમાજીક રૂઢી નહી હૈ, પરંતુ વાસ્તવિક સત્ય છે, મોક્ષ યહ આહરી ક્રિયાકાંડ પાલનેસે નહિ મિલતા પરંતુ મત્યધર્મ ઔ મનુષ્યમે ડોઇ રથાઇ ભેદ નહિ રહ ચાતા કહતે આશ્ચર્ય પેદા હોતા હૈ કિ ઇસ શિક્ષાને સમાજકે હૃદયમે જડ કરકે બેઠી હુઈ ભાવના રૂપી વિઘ્નોકો ન્વરાસે ભેદ દિયે ઔર દેશકો વશીભૂત કર લીયા ઇસકે પશ્ચાત્ બહુત સમય તક ઇન ક્ષત્રિય ઉપદેશકોકે પ્રભાવ બવમે પ્રાણજીવી સત્તા અભિભૂત હો ગઇથી ” ઇત્યાદિ

(૮) નેપાલચક્રગચ અધિષ્ઠાતા પ્રહાર્યયાશ્રમ શાંતિનિકેતન પ્રોલ પુરવાળા કહે છે કે—“ મુઝેને જૈન તીર્થંકરોકી શિક્ષા પર અતિશય ભક્તિ હૈ ” ઇત્યાદિ

૬ મહાશ્વેદ હાફિજ શમ્સદ બી એ એલ ટી શીઓમોકિલ હાઇસ્કૂલ કાનપુરવાળા લખે છે કે—મે જૈન સિદ્ધાંત કે સુક્ષ્મ તત્ત્વમે મહાન પ્રેમ કરતા હુ ઇત્યાદિ

(૧૦) એમ ડી પાહે યિથોમોકિલ મોમાયટી જનારમ લખે છે કે—“મુઝે જૈનસિદ્ધાંતકા બહુન શોખ હૈ કયોકિ કમ નિદાનકા ઇમમે સુક્ષ્મતાસે વર્ણન ક્રિયા ગયા હૈ ”

(૧૧) શ્રી સ્વામી વિરૂપાક્ષ વડિયર ધર્મભૂખણ ‘ પડિત, ‘વેદતીર્થ’ ‘વિદ્યાનિધિ’ એમ એ પ્રોફેસર મસ્કૃત કૉલેજ ઇન્દોર સ્ટેટ, એમનો “ જૈન-ધર્મ” મીમાસા ” નામનો લેખ ચિત્રમય જગતમા છપાયેલ છે તેમા લખ્યુ છે કે

૧ “ ઇર્ષા દ્રેષકે કાન્ધુ ધર્મપ્રચારકો રોકનેવાળી વિપત્તિકે ઝડને હુએ જૈનશામન કણી પન્નજિત ન હોકર સર્વત્ર વિજયી હી હોના રદા હૈ ઇમ પ્રકાર નિસકા વર્ણન હૈ વહ “ અર્હન દેવ ” સાખાત પન્નેશ્વર (વિષ્ણુ ન્વ૩૫) હૈ, ઇમકે પ્રભાવળી આર્યશ્રેયોમે પાયે જાતે હૈ

૨ ઉપગેકત અર્હન પરમેશ્વરકા વર્ણન વેદોમેબી પાયા જાતા હૈ

૧ અનિર્વચનીયા મય્યા કદ કલેલી વેદાન્તિઓ અનિર્ણયપણે લિખને ગદ વદી પરિકુટ સમસગરુપ કર્મનિદાન જૈનોમે લાખો શ્લોકોમે લિખા ગયા હૈ ॥ મ.મ.દક ॥

હ એક જગાહી જૈરિન્ટરે “એકટીકલ પાથ” નામક ગ્રન્થ બનાવેલ છે તેમા એક સ્થાન ઉપર લખ્યું છે કે—“નકપભદ્રેવકા નાતી મરીચી” પ્રકૃતિવાદી થા ઔર વેદ ઉસકે તત્વાનુસાર હોનેડે કારણ હી નગરેદ આદિ ગ્રન્થોકી ખ્યાતિ ઉસીકે જ્ઞાનદારા હુમ હૈ ક્ષેત્ર મરીચિ નકપિકે સ્તોત્ર, વેદ પુરાણ આદિ ગ્રન્થોમે હૈ. યદિ સ્થાન સ્થાન પર જૈનતીર્થ કરોઠા ઉલ્લેખ પાયા જાતા હૈ તો કોઈ બારણ નહિ કિ હમ વૈદિકાલમે જૈનધર્મકા અસ્તિત્વ ન માને.

૪ સારાશ યહ હૈ કિ ઇન સજ પ્રમાણોસે જૈનધર્મકા ઉલ્લેખ હિંદુઓકે પૂજ્ય વેદમે લી મિલતા હૈ.

૫ ઇસ પ્રકાર વેદોમે જૈનધર્મકા અસ્તિત્વ મિલ કરનેવાલે બહુતસે મન હૈ વેદકે સિવાય અન્ય ગ્રન્થોમે લી જૈનધર્મકે પ્રતિ સહાનુભૂતિ પ્રગટ કરનેવાલે ઉલ્લેખ પાવેજાતે હૈ. સ્વામીજીને ઇમ લેખમે વેદ, શિવપુરાણાદિ કે કઇ ગ્થાનો કે મૂલ સ્લોક દેકર ઉસ પર વ્યાખ્યા લી કી હૈ.

૬ પીછેસે જળ પ્રાદ્યુયોગોને યજ્ઞ આદિમે જલિજ્ઞાન કર “મા હિંત્યાન્ સવભૂતાનિ” વાલે વેદ વાક્ય પર હરતાવ ફેરવી ઉમ નમય જૈનિયોને ઉન હિંસામય યજ્ઞ યાગાદિકા ઉચ્છેદ કરના આરંભ ક્રિયા થા વચ તલી સે પ્રાદ્યલોકે ચિત્તમે જૈનોકે પ્રતિ દ્રેષ બદને લગા પરન્તુ ફિરલી ભાગવતાદિ મહાપુરાણોમે નકપભદ્રેવકે વિષયમે ગૌરવયુક્ત ઉલ્લેખ મિલા રહા હૈ ઇત્યાદિ” ॥

(૧૨ ભારત મત દપ્તુ નામકી પુસ્તક માં દ્રેનાથ પંડિતે ઉર્ફે ગાયત્રી-પત્રચાર્યને મમાજી પ્રેસ બડોદા મે છપા કે પ્રકાશિત કી હૈ ઉમકે પૃષ્ઠ ૧૦ કી પકિત ૬ સે ૧૪ મે લિખા હૈ કિ પૂજ્યાદ બાપૂ કૃષ્ણનાથ વનરજી અપને ‘જિન જમ (જૈનિજમ) મે’ લિખા હૈ કિ ભાગવતમે પહિલે ૪૦૦૦૦૦૦૦૦ (ચાવીશ કરોડ) જૈન થે ઉસી મત સે નિકલ કર મહુત લોગ ફસરે ધર્મમે જાને સે ઇનકી સખ્યા ઘટ ગઇ, યહ ધર્મ બહુત પ્રાચીન હૈ ઇસ મત સે દેશ કો ભારી લાભ પહુચા હૈ.

(૧૩) ત્રીયુત સી બી રાજવાડે જોમ, જો, બી, જોસ, સી પ્રોફેસર જોફ પાલી, બરાડા કોલેજ કા જોફ લેખ “જૈન ધર્મનું અધ્યયન” “જૈન નાહિત્ય સરોધક પૂના ભાગ ૧ અક ૧ મે છપા હૈ ઉસ મે મે કુછ વાક્ય ઉદ્ધૃત.

(૧) પ્રોફેસર—જેબર, જુહર, જેકોબી, હોરનવ, ભાડારકર, દયુયન રાઇસ ઝરીનોટ વગેરે વિદ્વાનોએ જૈન ધર્મ ના સબધમા જાત કરણ પૂર્વક અથાગ પશ્ચિમ લેઈ અનેક મહત્વની શોધો પ્રગટ કરેલી છે.

(૨) જૈન ધર્મ પૂર્વના ધર્મોમા પોતાનો સ્વતંત્ર સ્થાન પ્રાપ્ત કરતો જાય છે

(૩) જૈન ધર્મ તે માત્ર જોનોને નહિ પરંતુ તેમના સિવાય પાશ્વ્યાત્ય મશોધનના પ્રત્યેક વિદ્યાર્થી અને ખાસકરીને જો પૌર્વાત્ય દેશોના ધર્મોના પુણનાત્મક અભ્યાસમા ગ્સ લેતા હોય તેમને તત્ત્વીન દરી નાખે એવો ગંસક વિષય છે

(૧૪) ડાક્ટર T, CHO Behrader, P H D જા એક લેખ ધ્રુવિષ્ટ ગ્રંથુના પુસ્તક અંક ૧મા પ્રગટ થયેલા અહિંસા અને વનસ્પતિ આહાર ગ્રીર્ષક લેખકા શુજરાતિ અનુવાદ જૈન સાહિત્ય સંશોધક અંક ૪ મે છપાહે ઉસમે મે કુછ વાકય ઉદ્ધૃત !

(૧) અતિથારે અસ્તિત્વ ધરાવતા ધર્મોમા જૈનધર્મ એક એવો ધર્મ છે કે જેમા અહિંમાને કમ મપૂર્ણ છે અને જો શકય તેટલી દ્રઢતાથી મહા તેને વળગી રહ્યો છે !

(૨) પ્રાદાણ ધર્મમા પણ ઘણા લાભા સમય પછી સન્યાસિઓ માટે આ સૂક્ષ્મતર અહિંમા વિદિત થઈ અને આખરે વનસ્પતિ આહારના રૂપમા પ્રાદાણ જ્ઞાતિમા પણ તે કાળીલ થઈ હતી કારણુ એ છે કે જૈનોના ધર્મ તત્વો જો જે લોકમન જીત્યો હતો તેની અસર સભજક રીને વધતી જતી હતી

(૧૫) શ્રીયુત બાળુ અમ્પતગયજી જૈન બેરિસ્ટર, એટ લા હુઢોઈ મલાપતિ, શ્રી જા જિ જૈન-મહામલા કા ૩૬ વા અધિવેશન લખનો મે અપને વ્યાખ્યાનમે જૈનધર્મકો બૌદ્ધધર્મમે પ્રાચીન હોને કે પ્રમાણુ વિધે હે ઉસસે ઉદ્ધૃત !

૧ મુન્સાવકલો પેડિયા મે ચોડપીયન વિદ્વાનોને જિખાયા હે જિ જૈનધર્મ બૌદ્ધધર્મમે પ્રાચીન હે ઓગ બૌદ્ધમત ને જૈનધર્મસે ઉનકી દો પરિભાષાએ આશ્રવ વ સવર લેલી હ અન્તિમ નિર્ણય ઇન શબ્દોમે દિયા હ જિ.—

જૈની લોગ ઇન પગિભાષાઓકા ભાવ શબ્દાર્થ મે સમજતે હે ઓર મોક્ષ-પ્રાપ્તિ કે માર્ગ કે સમજ મે વ્યવહૃત કરતે હે (આશ્રવો કે મવગ ઓર નિર્જંગસે મુક્તિ પ્રાપ્ત હોતી હે) અળ યહ પરિભાષાએ ઉતની હી પ્રાચીન હ જિતના કી જૈનધર્મ હે ! કારણુ કી બૌદ્ધોને ઇસ મે અતીવ સાર્વક શબ્દ આશ્રવ કો લે તિયા હે ! ઓગ ધર્મ કે સમાન હી ઉસકા વ્યવહાર કિયા હે ! પરંતુ શબ્દાર્થ મે, નહી કારણુ કી બૌદ્ધ લોગ કમ સૂક્ષ્મ પુદગવ નહી માનતે હે ઓગ આત્માકી સત્તાકો હી નહી માનતે હે ! જિમમે કર્મોકા આશ્રુવ હો શકે ! સવર કે સ્થાન

પરં વે આસાવાકચકો (૧) વ્યવહૃત કરતે હૈ । અળ ચહ પ્રત્યક્ષ હૈ કિ બૌદ્ધ ધર્મ
મે આશ્રવ કા શબ્દાર્થ નહિ રહ્યા । ઇમો કારણ ચહ આવશ્યક હૈ કિ યદ શબ્દ
બૌદ્ધો મે કિસી અન્ય ધર્મ સે જિજ્ઞાસે ચહ યથાર્થ ભાવ મે વ્યવહૃત હો
અર્થાત્ જૈન ધર્મ સે લિખા ગયા હૈ । બૌદ્ધ સવર કાણી વ્યવહાર કરતે હૈ અર્થાત્
શીલ સવન ઔર ક્રિયારૂપમે સવરકા ચહ ગણદ બ્રાહ્મણ આચાર્યો દ્વારા ઇસ
ભાવ મે વ્યવહૃત નહિ હુએ હૈ । અતઃ વિશેષતયા જૈન ધર્મ સે લિખે ગયે હૈ ।
૪૧ । યદ અપને શબ્દાર્થ રૂપ મે અપને યથાર્થ ભાવ કો પ્રગટ કરતે હૈ । ઇસ
પ્રકાર એક હી વ્યાખ્યા સે ચહ સિદ્ધ હો જતા હૈ કિ જૈન ધર્મકા કાર્ય સિદ્ધાત
જૈન ધર્મ મે પ્રારંભિક ઔર અખંડિત રૂપ મે પૂર્વ સે વ્યવહૃત હૈ ઔર ચહ
બી કિ જૈન ધર્મ બૌદ્ધ ધર્મ સે પ્રાચીન હૈ । જૈન ભાસ્કરોદય સન ૧૬૦૪ ઇ સે
ઉદ્ભૂત ।

(૧૬) આ ધર્મના સળ ધર્મા વિદ્વાનોનુ ધ્યાન જેઆયુ છે થોડા વખત
ઉપર હિન્દુ યુનયન કંઈ તરફથી ઇન્ડોરવાળા મિ આપ્ટેએ આપેલા ભાષણની
નોંધ લેવાએલી છે હાલમા જગતી ભાષાના સુપ્રસિદ્ધ વિદ્વાન બાઈ સરલાદેવી
ગોપાલ બી એ ના તત્ત્વો પછા નીચે નિકલતા “ભારતી” નામનો પોપ મામના
માસિકમા જૈન ધર્મના વિષયમા એક પ્રોફેસર જેઓ એમ એ પી એચ, ડી ની
મોટી પદવી ધરાવે છે તેમણે એક ઉત્તમ લેખ લખ્યો છે—આપણો ધર્મ પ્રાચીન
છે અને તેમા રહેલા મિદ્વાન્તો ઉત્તમ છે, આવી રીતે અન્ય માર્ગીઓ પોતાનુ
લક્ષ આપણા ધર્મ ઉપર ઢોડાવે છે આપણા ધર્મના પુનરુદ્ધારના ભાષાન્તરો
અંગ્રેજી ભાષામા થયા છે, જર્મન ભાષામા થયા ■ અને વળી હાલમા ઇટાલીઅન
ભાષામા પણ ભાષાન્તર છપાવા લાગ્યા છે જૈન ભાસ્કરોદય ૧૬૦૧-૧૬૦૪ સે
ઉદ્ભૂત ।

(૧૭) જેતાગર જૈન સાહિત્ય પર ઇંગ્રેજ લેખ લેખક શ્રીયુત જન્ટન
હન્ટન જર્મની ઉત્તમી સમાવોચના જૈન મિત્ર અપાઠ વહ ૧૪ સવત ૨૪૪૬ મે
નિકલી હૈ ઉમમે સે કુછ વાક્ય ઉદ્ભૂત ।

૧ જૈનિયો કે અહિ સા તત્ત્વ કી પ્રશ્ન સા મે આપને વિખા ■ કિ ઇસ
કા પ્રભાવ અજનો પર પડા હૈ જૈનિયો કે ઉદ્યોગ સે બહુત સી પશુ બલી વહ
હુધ હૈ ।

૨ ઉત્તકા સાહિત્ય તો બહુત હી ગભીર ઔર દેખને યોગ્ય હૈ ।

૩ જૈન કવિયોને હિન્દુ વં સુમલમાન રાજાઓ કે સાથ બહુત કામ
કિયા હૈ ।

૪ બડે સાહિત્ય લખકાર કે સ્થાપિતા જૈન લોક હૈ ।

૫ ઉંડોને કથા અન્ય લી બહુત બઢિયા લિખે હૈ ।

૬ ભારતીય સભ્યતાકા ઇતિહાસ લિખનેકે લિખે જૈન કથાએ બહુત હી અગુદ્ય કારણ હૈ ।

૭ જૈન કથાઓ મે નીતિ વ ધર્મ કા સ્પષ્ટ ઉપદેશ હ ।

૮ જૈન કથાએ લોગો કી પ્રાચીન દશા કે બતાને કે લીયે બૌદ્ધ કથાઓ કી અપેક્ષા બહુત અધિક વિશ્વાસ યુક્ત ઉપાય હૈ ।

૯ જૈન કથા સાહિત્યકા પ્રકાશ બહુત આવશ્યક હૈ ।

(૧૮) રાજા શિવપ્રસાદ સતારે હિંદને અપને નિર્માણ કિયે હુયે "ભૂગોળ હસ્તામલકે" મે લિખા હૈ કે દો ઢાઇ હમર વય પહિલે ડુનીયા કા અધિક ભાગ જૈન ધર્મકા ઉપામક થા । મહાવીર શાસન મે ઉદ્ભૂત ।

(૧૯) પાશ્ચાત્ય વિદ્વાન રેવરેન્ડ જોન્ બીવેન્સન માહબ લિખતે હૈ કે - શાક પ્રગટ જૈ કે ભારતવર્ષ કા અધ પતન જૈન ધર્મ કે અહિ જ્ઞા મિદ્ધાન્ત કે કારણ નહી હુઆ થા, બલકે જબ તક ભાગ્ય વર્ષ મે જૈન ધર્મકી પ્રધાનતા ચહી થી, તબ તક ઉમકા ઇતિહાસ સ્વર્ણાક્ષર મે લિખે બને ચોખ્ય હૈ ।

ઓઁ ભાગ્યવર્ષકે ફામ કા મુખ્ય કાણુ આપસી પ્રતિસ્પર્ધામય અનૈક્યતા હૈ । જિસકી નીચ શ કરાચાર્ય કે જમાને મે જમા હી ગઈ થી ।

જૈનમિત્ર વર્ષ ૨૪ અક ૪૦ મે

(૨૦) પાશ્ચાત્ય વિદ્વાન મિ 'મર વિલિયમ' ઓર હૈ મિલ્ટન ને મધ્યસ્થ વિચારો કે વિશાલ મંદિર કા આધાર જોનો કે ઇસ અપેક્ષાવાદ કો હી માના હૈ । જૈન મત મે અપેક્ષાવાદ કા હી દ્વસરા નામ નયવાદ હૈ ।

(૨૧) વિદ્વાન ગ્રેફેમર મેકમુલર માહિબ કા મત હૈ કે "વિશેષત પ્રાચીન ભારત મે કિમ્બી ધર્માન્તર મે કુછ અઢલુ કરકે એક નૂતન ધર્મ પ્રચાર કરનેકી પ્રયા હી નહી થી, જૈનધર્મ હિન્દુધર્મ મે સર્વથા સ્વતન્ત્ર હૈ ઉસકી ગાખા યા રૂપાન્તર નહી" ।

(૨૨) મિ પાર્થ માહિબને "ભારતવર્ષ કે ધર્મ" ૧૮૮ મે ડોન્ટક મે સ્વાદાહી જન હોતે હૈ યહ સ્વીકાર કિયા હૈ ।

(૨૩) બાબુ શિવપ્રસાદ સતારે હિન્દ ને શુજનનવાલાકી જૈન સમાજપર એક પત્ર લિખા થા ઉસકા અર્થ "સ્વામી દયાનન્દ ઓર જૈનધર્મ" નામકી પુસ્તક કે પૃષ્ઠ ૧૬ પર છપા હૈ ઉસમે મે કુછ વાક્ય ઉદ્ભૂત ।

१ जैन और बौद्ध एक नहीं हैं मनातन से सिद्ध विद्वत् यत्ने आये हैं जर्मन देश के एक बड़े विद्वान ने हमके प्रभाषणमें एक ग्रन्थ छपा है।

२ आर्वाह और जैन से कुछ सणध नहीं है जैन ठो आर्वाह कहना जैसा है जैसा स्वामी दयानन्दजी के मुसलमान कहना है।

(२४) आखिर गल अनेक धर्मोंके साता श्री कन्नोमलजी कोम को शैशन जल्ल धौलपुर ने एक महत्वपूर्ण लेख लावा लाजपतजी का "साम्प्रत वर्ष का इतिहास और जैनधर्म" शिर्षकालेख लावाला के जैनधर्म पत्रिये हुये मिथ्या आक्षेपों, उत्तर में लिखा है और वह "जैनपथ प्रदर्शक" के ता २२ जुलाई सन १८७३ के अंक में छपा है। म्याना भाव से उसे हम संपूर्ण यहाँ उद्धृत नहीं करते उसमें वे कुछ अर्थ को ही यहाँ उद्धृत करते मतोप लेते हैं। जिन्हे संपूर्ण पढ़ना हो वह "प्रदर्शक" के इस अंक को आगरे से भगाकर पढ़े हमें इस अप्रसूता के लिये क्षमा करें।

१ सभी लोग जानते हैं कि जैन धर्म के आदि तीर्थंकर श्री ऋषभदेव, स्वामी हैं। जिन का काल इतिहास परिधीसे नहीं पड़े है धन का वजुन सनातन धर्म हिन्दुओंके श्रीमद्भागवत पुराण में भी है। इतिहासक गवेषण से भाव्यम हुआ है कि जैन धर्म की उत्पत्तिका कोई काव निश्चित नहीं है प्राचीन में प्राचीन ग्रन्थोंमें जैन धर्म का उवाचा मिलता है।

२ श्री पार्श्वनाथजी जैनोके तेवीममें तीर्थंकर हैं धनका समय इसा से १२०० वर्ष पूर्वका है तो पाठक स्वयं विचार कर सकते हैं कि श्री ऋषभदेव जीका कितना प्राचीन काल होगा, जैनधर्म सिद्धातो को अवछिन धारा धन्ही महात्मा के समय में चलती रही है। कोई समय जैसा नहीं है जिन में हमका अस्तितत्त्व न हो। श्री महावीर स्वामी जैन धर्म के अन्तिम तीर्थंकर और प्रचारक थे नकि हमके आदि सस्थापक और प्रवर्तक

३ श्री महावीर स्वामी तो उन्ही प्राचीन जैन सिद्धान्तों के प्रचारक थे जो आदि तीर्थंकर के समय से चले आये थे। हम में कोई अन्वेष्ट नहीं कि आप जिन सिद्धांतों के एक अत्यन्त सव्य प्रभावशाली और अद्वितीय उपदेशक प्रचारक और सस्थापक थे। आपने जिन सिद्धांतों को जड़ी सुणी ने समझाया है। पर आपने जैसी बातें कोई नहीं कही हैं जे जिन सिद्धांतों के प्रतिष्ठित हैं।

४ भौद्ध आत्मा वा/एव को नहीं मानते, जैन आत्मा के आधार पर सण धार्मिक सिद्धांतों की सिद्धि करते हैं। जैन २४ तीर्थंकरों को मानते हैं

लेकिन गौड़ अपने धर्म का विकास महात्मा शुद्ध से ही समजते हैं जो महात्मा की स्वामीके भक्तकीन थे। जैनो की इलासोकी याने उन के दार्शनिक सिद्धांतो से नहीं मिलते हैं। इन के साधु और श्रावको के धर्म कर्म गौड़ साधु और गृहस्थोके धर्म कर्मो मे सर्वथा भिन्न है। गौड़ साधु आमाकारी है और जैनो मे कोई ऐसा नहीं है जो भ्रातृ भाता हो। इनके आधार विद्या शुद्ध है अहिंसा धर्म के सच्चे अनुयायी यह है गौड़ नहीं।

पं जैन धर्म मे धर्मरक्षा अर्थ सृष्टि कर्ता, शुभाशुभ कर्मो का इवदाता तथा अन्य जैसे ही कार्य करनेवाले का नहीं है वे कहते हैं कि धर्मरक्षक है कि जो सर्वज्ञ, सर्वशक्तिमान और सर्वव्यापी है जिसे स साक्षी रचना से कोई समझ नहीं जिसे कर्मो के इव देनेसे कोई शरावा नही जिसे मनुष्यो की मनोकामना पूर्ण करने तथा उनके दुष्ट कर्मोका क्षमा करने की कोई शक्ति नहीं, जिन्होंने अपने सर्व कर्मों का धन तोड़ डाले, जिन्हें केवल ज्ञान हो गया। जिनकी आत्मा सर्वथा भक्ति रहित (राग केष रहित) होकर अन्तिम विवाशावस्था के प्राप्त हो गये हैं। यह सब पाते जनी अपने सिद्धीमे मानते हैं धर्महीने यह धर्म ही धर्म कहने हैं। यदि धर्म धर्मरक्षक जाय तो कोई बात अनुचित नहीं है। जैनो के धर्म अर्थ के देखते दुखे हम यह नहीं कह सकते कि जैन सत्य रूपसे धर्म के अस्तित्व से धर्मरक्षक करते हैं।

६ यह कहना कि जैन धर्म के सिद्धांत पौंड्रपीय दार्शनिक कमेटी के मत से मिलने हैं जैन धर्म के साथ अन्याय करना है। कमेटी चार नारितक हैं वह न परमेश्वर के मानते हैं और न आत्मा या शिव के।

७ जैन धर्म का तो मुख्य सिद्धांत दया पालन है यदि कोई जैन धर्म सिद्धांत के अनुसार नहीं चलता है निंद्यता का पता चलता है वह जैनो की द्रष्टि मे भी ऐसा ही पतित और भ्रष्ट है जैसा कि अन्य धर्मावलम्बितो की द्रष्टि मे जैन धर्म कभी उसे अच्छा न कहेंगे।

८ हमतो जहां तक जानते हैं उन मे कोई ऐसी रीति विधान है ही नहीं जिससे निंद्यता प्रगट होती हो जिस कार्यमे हिंसा और निंद्यता हो वह काय उनके मत मे सर्वथा त्याज्य है। अन्य धर्मावलम्बितोके मुकाबले मे जैन निंद्य और इन कभी सामित नहीं हो सकते।

(९) जैन साधु उच्च श्रेणी के हैं वे अन्य धर्मों के साधुओं से बहुत गढ़े गढ़े हैं और उनकी उत्कृष्टता सर्व ज्ञात है।

१० धर्तिहासतो धंस ग्रातकी गवाही दे न्हा है कि विदेशीय लोगो के युद्ध हिन्दुओ के साथ ही हुये और उन्होने उन पर ही विजय पाकर भारत पर अधिकार जमा दिया, पौद्ध धर्म तो विदेशियो के आने से पहले ही भारत से बाहिर निकाल दिया गया था और जैन धर्म को (उम समय) के हिन्दुओने कभी देवने न देने की नही दीया जब कभी धर्मकी वृद्धि हुई तो हिन्दु राजाओने अपनी सनातनी धर्म प्रजा के सहायक से धर्मका विरोध किया और उसे पढने न दिया जिस समय हिन्दुस्तानमे मुसलमान आये उस समय हिन्दुधर्म का ही जोल जालाया जैनो की अपरथा गिरी हुई थी जब तक को अतिहासिक प्रमाण न हो तब तक यह नही कहा जा सकता कि जैन भारत के अधिपति का एक कारखु है

(२५) भगवत् कुरुरद्वार से रामगव कृष्ण और भगवतीने एक आर्य धर्म नाम के मासिक पत्र मे विद्वान सम्पादको द्वारा जो मराठी मे प्रगट किया है उसका सार "जैन मित्र" एक भादरवा सुद ११ ता २१ सितम्बर १९२३ पृ २३३ पर प्रगति जिन विजय तारीख २७-८-२३ से उद्धृत हुआ है उसमे से कुछ वाक्य यहाँ दर्ज करते हैं

१ जब हिन्दू लोगो ने देखा कि जैनधर्मके उपदेशका असर जैन मत को प्रभाव कर रहा है तब सभ हिन्दू लोगोने विचार करके जसे जैन लोगो मे २४ तीर्थों को माने गये है वैसे उन्होने २४ अवतार अपने यहाँ बनाये

२ राजा लोग के पीछे १५० वर्ष मे वैष्णव धर्म का प्रारम्भ हुआ, रामानुज ने इसका बहुत प्रचार किया, तब शेवोने शिव पुराण, शाक्तो ने देवी भागवतादि, व वैष्णवोने विष्णु पुराण बनाया और इन भक्तों पुराणों सिद्ध करने को, साथे व्यास कृत है असा सिद्ध किया, वास्तव मे पुराण नये ग्रन्थ हैं

(२६) आर्य-मातृषुके-माप्तासिक पत्र अजमेर के काती वह प सन्त १९८० के अंक मे "साहस की जोख" नाम कुछ के लेख मे छपे हुये वाक्यों मे से वाक्य उद्धृत

१ जैनियोके तीर्थों पर भडावीरस्वामी उन साहसी आत्मजो मे से एक है कि जिन्होने अपने धर्म को उल्लंघन को आगे न्य कर असफल को सफल कर दियाया

२ महावीर की पवित्र आत्मा शान्ति और प्रेमकी मशाल लेकर अन्धकार आच्छादित देश को उगारती है और सदैव वे निये "अहिंसा परमो धर्म" का ठाया हिन्दू धर्म पर लगा देती है।

३ जिन पुरुषों ने जय पर यहाँ तक विजय प्राप्त करली, कि शत्रु यम्यमाती हुं प्रउग विधे शामने शिर मे धक अलग करना चाहता है परन्तु शान्ति मुद्रा धारणु किये हुं, स्वामी अपनी आत्मा के कामल पटल टमकारते तक नहीं, जिसके आभने साक्षात् छन्द नतगीर और करणद्व होकर प्रार्थना करता है कि भगवान् यह दाय श्री यरखो की सेवा मे रह कर आपकी रक्षा का काम अपने उपाय लेकर कृत कृत्य होगा। और सदैव ऐसे विघ्न पाधाओं से रक्षा करेगा परन्तु उत्तर पाता है "स्वर्गीयेण च गच्छन्ति जिनेन्द्रा परमपदम्" अर्थात् अपने आत्मिक गलकेलरासे ही परमपद को प्राप्त करते हैं। इस महावीर के लिये अपना सिद्धा हिन्दू जनता पर चिरकाण के निये जमाना कीन अचरज की बात है।

(२७) डाक्टर टामम ने जे ओथ नेलसन "सांख्यिक रूढ़ि आदि हिन्दू लो" नामक ग्रन्थ मे लिखा है कि यह कहना काफी होगा कि जण कभी जैन धर्म का इतिहास जनकर तैयार होगा तो हिन्दू कानून के विद्यार्थी के लिये इसकी रचना णडी महत्व की होगी क्योंकि यह निमशय यह निश्चय कर देगा कि जैनी हिन्दू नहीं है।

(२८) डाक्टर कुङ्कर ने ओपीजेडीका छुडिका ण्डायूम पृष्ठ ३८६ ण्डायूम पृष्ठ २०६, २०७ मे विधाने है कि जैनियो के आधमवे तीर्थंकर नेमिनाथ ऐतिहासिक पुरुष माने गये हैं भगवद्गीता के परिशिष्ट मे श्रीयुत वरवे स्वीकार करते हैं कि नेमिनाथ श्री कृष्ण के भाप (Cousin) थे, जणकि जैनियो के आधमवे तीर्थंकर श्री कृष्ण के समकालीन थे तो श्री छल्लीम तीर्थंकर श्री कृष्ण से कितने वर्ष पहिले होने चाहिये, यह पाठक स्वयं अनुमान कर सकते हैं।

२९ छम्पीरिणल जेनीटिअर ऑफ छन्डीया ण्डायूम को, पृष्ठ ५४ पर लिखा है कि कोप २ छतिहासका तो यह भी मानने हैं कि शौनभ पुत्र को महावीर स्वामी से ही ज्ञान प्राप्त हुआ था जे कुछ भी हो यह तो निर्विवाद स्वीकार ही है कि शौनभ पुत्र ने महावीर स्वामी के आद शरीर त्याग किया, यह भी निर्विवाद सिद्ध ही है कि शौनभ धर्म के संस्थापक शौनभ पुत्र के पहिले जैनियो के तीर्थंकर और होशुके थे।

३० मिस्टर टी डब्लू गर्डस डेविड साहिब ने छ साध क्लोपीडिया ब्रिटेनीका व्हा रट नाम श्री पुस्तकमे लिखा है, यह बात अण निश्चित है कि जैन मत गौड़ मत मे नि मदेह बहुत पुराना है और शुद्ध के ममकादीन महावीर द्वारा पुन सज्जन हुआ है और यह बात भी लखे प्रकार निश्चय है कि जैनमत के मतव्य बहुत ही जरूरी और गौड़ मत के मतव्यो से मिल्कुल बिच्छ है, यह दोनों मत न केव प्रथम ही मे स्वाधीन थे बल्कि एक दूसरे से भिन्नुल निरासे है ।

सम्भति नगर से नगर तक हिन्दू ठांड और जैन धर्म श्री वर्धमान ज्ञान प्रचारिणी समिति छहोर द्वारा प्रकाशित ट्रेड नम २ मे मे उद्धृत । जैनधर्मका मतव्य

(१) जैनधर्म आत्माका निज स्वभाव है और ओक मात्र उसी के द्वारा शुभ सपादन किया जा सकता है

(२) शुभ मोक्षमे ही है जिसको कि प्राप्त करके यह अनादि कर्म भण से समार (चतुर्गति) मे परिभ्रमण करने वाला अशुद्ध और दुःखी आत्मा निज परमात्म स्वरूपको प्राप्त कर सदैव आनंदमे मग्न रहता करता है

(३) स्मरण रखो के मोक्ष मार्गने और किसी के देने से नही मिलती, उमकी प्राप्ति हमारी पूर्ण वीतरागता आर पुश्चार्थसे कर्मभल और उनके कारण नष्ट करने परही अवलंबित है कर्म भल दूर करने मे रत्नत्रयधर्म व अहंतादि पथ परमेष्टि का आगधन ही साधन है,

(४) स्वादाह सत्यताका स्वरेष है और वस्तु के अनंत धर्मोका यथार्थ कथन कर सकता है

(५) जैनधर्म ही परमात्मा का उपदेश है कयो कि वही पूर्वा पर विरोध और पक्षपात रहित है और उसीसे परमात्मा की सिद्धि और छाप छस ससा मे है

(६) ओक भाव 'ही' और 'ली' ही अन्य धर्म और जैनधर्म का लेह है यदि उन सभ के भाव और उपदेश की छयत्ता (सीमा) "ही" "ली" से बहल दी जायतो उन्ही सभका समुदाय जैनधर्म है

(७) मत समझे कि जैनधर्म किसी समुदाय विशेष काही धर्म है या हो सकता है, मनुष्यो कीतो कहे कौन एवमात्र धर्मको स्वशक्त्युक्त सु सार धारण कर तद्रूप निज कल्याण कर सकता है

(૮) જૈન ધર્મ કે સમસ્ત તત્ત્વ ઔર ઉપદેશ વસ્તુ સ્વરૂપ, પ્રાકૃતિક નિયમ, ન્યાયશાસ્ત્ર, શક્યાનુષ્ઠાન ઔર વિજ્ઞાન સિદ્ધાન્ત કે અનુસાર હોને કે કારણ સત્ય છે

(૯) મર્વજ વીતરાન ઔર હિનોપદેશક દેવ, નિર્ગથ ગુરૂ, ઔર અહિંસા પ્રરૂપક, શાસ્ત્ર હી છવોકો યથાર્થ ઉપદેશ દે મકતે હૈ, ઔર ઉન સળકે ગખને કા સૌભાગ્ય એક માન જૈનધર્મ જા હી પ્રાપ્ત હૈ

(૧૦) સમસ્ત હુ જોસે ઉદ્ધાર કરનેવાની નેત્રી દીક્ષા હી હૈ યજિ ઉઝકી મકિત ન હોતો હી વૈસાલક્ય રખકર અન્યાય ઔર અબક્ષ્ય ઔર મિથ્યા તત્ત્વકા ત્યાગ કરકે ગૃહસ્થ માર્ગ દ્વારા જમશ મ્વપર કલ્યાણ કરતે રહના ચાહિયે

“જૈનેનઃ દ્વાષ્ટએ જૈન” નામના પુસ્તકમા જનેતર વિદ્વાનોના મોટા મોટા લેખો જૈનધર્મના સળધના છપાવ્યા છે તેમાની કિચિત્ સૂચના—

૧ “જૈનધર્મ વિષયે એ શબ્દો” નામના પાતાના પહેલા લેખમા વાસુદેવ નરહર ઉપાધ્યે લખે છે કે—આર્યસોકોના જુદા જુદા વયોમા સ્તોત્રો ગવાતા તે સ્તોત્રોને સમજ કરીને કર્મકાંડ ચોળ્યુ તે કર્મમા વિધિઓ પ્રાર્થનાઓ નાખવાથી કર્મકાંડ વધતુ ગયુ મુખ્ય ચાર સહિતાઓ યજ તેનુ અભિશ્રણ કરવાથી અગ્નિષ્ટોમાદિયાગ તૈયાર થયા તે એટલા બધા વધી ગયા કે ખેતરમા ખીજ વાવવું હોય કે તેમાથી ધામ કાઢવો હોય તો કરેા યાગ છેવટે કોઈ કોઈ યજનવિધિમા તો કપારી ઉઠે તવા હુષ્ટ કર્મ થયા તેથી માસના ઢગલે ઢગલા દેખાવવા લાગ્યા આ હિંસા, પ્રધાન યાગાદિ કર્મકાંડ બિલ્કુલ નિરથક છે એમા પુરૂષાર્થ બિલ્કુલ નથી એમ તે વખતના ઘણા વિદ્વાનોના સમજવામા આવ્યુ પણ સમાજમા ઘણા દિવસથી ધુસેલી હુષ્ટ બાબતો નાશ કરવાની ઇચ્છા ધરાવનારાઓમા અલૌકિકાર્થ, જ્ઞાન, અને પોતાના સ્વાર્થનો લોભ આપવ ની જરૂર હોય છે

ઇદ્રિય કમન કરણુ એજ પુરૂષાર્થ છે, એમ માનનના પ્રથમ જે લોકો હતા તે જૈન હતા હાલ આપણા આચારો વિચારો નેતા તેમા ખીલોએ અને જોએએ અમાગ ભારતીઓ ઉપર ઘણી ક્રિયાઓ કરીને ગતાવી છે, એ નિર્વિવાદ રીતે સિદ્ધ થાય છે ખ્રિસ્તી ધર્મોપદેશકોમા જે વ્રત દેખાય છે અને તત્ત્વચિત્તોકો જેનુ મોટુ માન ધરાવે છે, તે તમામ મનો ઘણા પ્રાચીન કાળમા જૈનધર્મીઓમા હતા, એમ માનવાને અમોને ઘણા પ્રમાણે મળ્યા છે જૈનવ્રતિઓ પોતાના ધર્મનો પ્રચાર કરવામા ઘણુ ચાતુર્ય વાપરતા, જૈન ધર્મના ગ્રન્થોનુ સૂક્ષ્માવલોકન કરવા લાગીએ તો કાંઈ જુદીજ હકીકતો નજર પડે છે હાલના જનમમૂહમા

જેન અને બૌદ્ધ વિષે મોટી ગેરસમજૂતીઓ થયેલી છે હિંદુધર્મમાં લાગેા કરોડો લોકો વૈદિક ધર્મ કરના અને જિવકુલ બુદ્ધો માને છે જૈન ધર્મીઓના મંદિરોની ઠંઠા નિભાવવા કરે છે ઘણા રમતિઅથોમા, શાસ્ત્રઅથોમા અને રીકાઅથોમા વેદનાહય માને છે જૈન અથોમા સૂક્ષ્માવલોકન કરી જોતા જૈન ધર્મ એ જુદો નથી પણ ઉપનિષત્કાલીન અને જ્ઞાનકાંડકાલીન, મહાન્ મહાન્ ઋષિઓના જે ઉત્તમોત્તમ મતો જતા તેમજ એક કરીને બનાવેલો ધર્મ હોય એમ દેખાઈ આવે છે જૈન ધર્મનું પ્રથમનું સ્વરૂપ કહીએ તો વિશુદ્ધ છે એટલે વૈદિકધર્મ તેજ જૈનધર્મ છે જૈનકાવ્યમા જનપડિતોના વર્ણનોમા તેઓ આર વેદોમા નિપુણ હતા એવા વર્ણનો મળી આવે છે, કુમારિવ ભટ્ટ વિગેરે મોટા મોટા પુરોહિતો, જનધર્મીઓના નાશ કરી, વૈદિક ધર્મની પુન સ્થાપના કરી આ બાળતમા સામાન્ય લોકોના મતમા અને અમાગ મતમા તદ્દાવત છે તે કહીએ છીએ કડકડિત તોમ વૈરાગ્યાદિના આચરણોથી સ્વાર્થ ત્યાગી અને અનેક મહુશુભની ફેરફાર કરી લોકોને મન્માર્ગ તરફ ઝુકાવવા જે સાહિત્ય નિર્માણ કર્યું અને વૈદિક ધર્માનુયાયીમા રહેવા પ્રાચીન ચિત્તશુદ્ધિ, મહાચરણ, આરિય વિષયોના સંબંધમા આપણા હૃદયને હરી લેનારા અને તત્ત્વની કરીનેજ છોડી મુકનારા સાહિત્યથી, વિષયરસમા તન્મય થઈ ગયેલાઓને-માત્ર અવલુથી જ ઠેકાણે લાવનાર, જે વિચાર પ્રચલિત કરેલો, તેના નાશ કુમારિવ ભટ્ટ વિગેરે ના હાથથી ગિરકુલ થયેલોજ નથી ભારતીય લોકોના જે આચાર વિચાર અને ધર્મ સંસ્થાઓ તેઓમા જૈનધર્મ સંસ્થા અને વિચાર મળી ગયેલા છે શિવાય કુમારિવ ભટ્ટાદિઓ જેનોની સાથે ઠેકઠેક જે વાદવિવાદ કરી પગભલ કર્યો, વિગેરે જે કત કથાઓ છે, તેનું તેટલું સ્વરૂપ નહિ હોઈને કપાનદ સરસ્વતીના ખડન પ્રમાણે તેમા લટપટ અને ગ્રામ્યબ્યવહાર વિશેષ દેખાય છે, ભારતીય લોકોમા ગેરસમજૂતીઓ થવાને જુદા જુદા કારણો પણ થયા હતા, પરંતુ જૈનધર્મનું અને બૌદ્ધધર્મનું આદ્યસ્વરૂપ તપાસી જોઈશું તો વિશુદ્ધ વૈદિક તેજ જૈન અને બૌદ્ધ ધર્મ છે એમ જણાશે જૈન અને બૌદ્ધ એ વિષે જે અનેક ઘરણીથી વિરૂદ્ધ મતબંધ ઉત્પન્ન થયો તે હવે સૂચી જઈને જે ધર્મ હાલના હિંદુ ધર્મમા વિલીન થઈ ગયેલો તે ધર્મના અથો તરફ હાવના વિદ્વાનો કદાચ અનુકંપાની છુદ્ધિથીજ જોશે તો તેઓને અત્યંત આનંદ ઉત્પન્ન થશે, હાલના જગતમાના પ્રચલિત ધર્મો તથા બૌદ્ધ અને જૈનધર્મો જોના જેવો જેવો સંબંધ તેઓની નજરમા આવતો જશે તેમ તેમ આ નવીન મળેલી વિવેકશુ રત્નોની અગાધ ખાણ દેખીને તેઓનું મન આનંદસાગરમા તટનીન થઈ જશે એટલુંજ આ ઠેકાણે કહેવું યસ છે

ધર્મિ વાસુદેવ નં ઉપાધ્યેય પહેલા લેખનો સાર ॥

૨ ઉપધ્યેષ્ઠના ખીજા લેખનો માર નીચે મુજબ—ઘણા પડિતો સાચક લેખો લખતા રહ્યા છે, એમ કરવાને બિંદુકલ કારણ નથી કારણ જૈનમતોની યોગ્યતા જોતા તેના ઉપર અણુવિશ્વાસ રાખવાને બિંદુકલ કારણ જણાતુ નથી આધારણપત્રે મરુતભાષાના અન્થો પ્રાચીન હોય છે જૈન-ધર્મના અથો તેનાથી પણ પ્રાચીન છે બૌદ્ધના અન્થો નિર્વિવારપત્રે માધન મનાય છે ત્યાં બૌદ્ધના અથો કરતા વિશેષ કરી ઉત્તરીય બૌદ્ધ અન્થો કરતા જૈનમતો તુ ધારણ ઘણું જ જુદું ગણાય છે જૈન ધર્મના અથોની જે વાસ્તવિક યોગ્યતા છે તેનું તેવા પ્રકાગ્નું સ્વરૂપ લોઢોના સમક્ષ મુકવું અગત્યનું છે એ સખન્ધી શ્રોધખોળ કરતા જૈનધર્મના મરથાપક છેલ્લા તીર્થંકર “માહરી” નામની ખરેખરી કોઈ વ્યક્તિ નથી પણ જૈન ધર્મના અનુયાયીઓમાની આ એક વ્યક્તિ છે તેનું નિર્ગ કરણ મયુક્તિતક થઈ શકે તેવી માહીતી ઉપલબ્ધ થઈ છે આ પ્રમાણે અનેક મુક્તિ પ્રયુક્તિ બતાવી જૈનધર્મના નાયક મહાવીરની અને બૌદ્ધ ધર્મના નાયક ગૌતમની મર્વા પ્રકાગ્થી બિજતા બતાવી અતમા લખ્યું છે કે મહાવીરના અચિત્તનું વિવેચન કરવાનું કારણ એટલું જ કે, જૈનધર્મની ઉત્પત્તિ બુદ્ધ ધર્મમાથી ન હોઈને બિંદુકલ સ્વતંત્ર છે એનો નીકાલ કરતી વખતે ઉપ-યોગી થશે, ઇત્યાદિ કહીને—પ્રોફેસર બેખનો બૌદ્ધની શાખા તરીકેનો મત, અનેક પ્રમાણોથી અયોગ્ય થયેલો જણાવ્યો છે પ્રો. લેસને પણ જૈનો કપ્તા બૌદ્ધને પ્રાચીન રાવવા પ્રમાણો આપ્યા છે, તે યોગ્ય થયેલા નથી જેમ કે પ્રથમ તીર્થંકરોની પૂનર્વિધિ, બૌદ્ધપામેથી જનોએ લીધી તે યોગ્ય નથી, પણ તેવિધિ બન્ને િ સ્વતંત્ર છે એમ માનવું મુક્તિ મુક્ત બતાવ્યું છે

કાલની ગણના વિષે જૈનોજ અધિક છે બૌદ્ધો કપ્તા અને પ્રાદ્યલો કરતા એક નનીનજ યોજના કાઢેની છે તે બૌદ્ધોના આર ચોટા, અને એ શી નાહના કલ્પોમાથો પણ કાઢી શકાય તેમ નથી તેમજ પ્રાદ્યલોના કલ્પોમાથો અને મુગોમાથી પણ કાઢી શકાય તેમ નથી જૈનોની ઉત્સર્પિણી અને અવ-સર્પિણી પ્રદાદેવની રાત્રિ દિવસથી નિકલી હોવી જોડે એમ અનુમાન કરીને બતાવ્યું છે

આગળ જતા જૈન અને બૌદ્ધ યતિઓના આચાર વિચાર ઉપર અનુમાન ચલાવતા—જૈન અને બૌદ્ધ પ્રાદ્યલુધર્મમાથી નિકલ્યા હશે? પણ જૈનધર્મ બૌદ્ધ-ધર્મમાથી નિકલ્યો એમ કહેવાને બીલકુલ કારણ મળતુ નથી. શુગો કે હિંદુતત્વજ્ઞાનમા જ્ઞાનની સપૂર્ણ અવસ્થા સુધીના જુદાં જુદાં પગથીઆ માનેલા છે પણ એ વિષે જૈનોનો મત સ્વતંત્ર છે, તેઓની પરિભાષા પ્રાદ્યલો કરતા

અને બૌદ્ધોક્તતા મિલકુલ જુદીજ છે જેનોના મત પ્રમાણે ચયાય જ્ઞાનના પાત્ર પ્રકાર છે તે આ પ્રકારે

૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન, ૩ અવધિજ્ઞાન, ૪ મનપર્યવજ્ઞાન, અને ૫ કૈવલ્યજ્ઞાન એવા પ્રકારનું સામ્યદર્શાવનારું વર્ણન બૌદ્ધોના અઠ્યાત્મઅન્યોમા ઠઈ પણ દેખાતું નથી આગળ જતા જૈન અને બૌદ્ધોના કેટલાક વિચારો બ્રાહ્મણોની માથે મળતા છે તે જતાવ્યા છે જેનકે-પૂર્વજન્મ, પૂર્વજન્મના કરેલા કર્મ, ઇત્યાદિ, યુન જેનોના તીર્થંકરો ચોવીશ, તે બૌદ્ધોના પચીશ, આમા પણ ચોવીશની કલ્પનાજ પ્રાચીન ઠરાવી જૈનોને પ્રાચીન ઠરાવ્યા છે

આમ ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે કેટલીક વાતો જૈનધર્મવાળાની બૌદ્ધોથી અને બ્રાહ્મણોથી સરખી અને કેટલીક જૈનોની સ્વતંત્ર જતાની ઉલટમા નિકાલ કરતા જણાવવામા આવ્યું છે કે જૈન ધર્મ એ બૌદ્ધધર્મમાથી નીકળેલો નથી તેનો ઉદ્ભવ સ્વતંત્ર હોવાથી બૌદ્ધધર્મમાથી વિશેષ પણ લીધું નથી બૌદ્ધ અને જૈન એ બન્નેઓએ પણ પોતાનો ધર્મ, નીતિ, શાસ્ત્ર, તત્ત્વજ્ઞાન, અને સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિની કલ્પનાઓ વિગેરે બધા પ્રકાર બ્રાહ્મણો પાસેથી વિશેષ કરી મન્યા સ્ત્રીઓ પાસેથી લીધેલો છે, અહીં સુધી જે વિવેચન કરવામા આવ્યું હતું તે જૈન લોકોના પવિત્ર ગ્રંથોમા લખેલી હત કથાઓ વિગેરેને પ્રમાણ માનીને કયું હતું

‘બાથ’ સાહેબનો મત એવો હતો કે-જનોનો પ થ કેટલાક સૈકા સુધી છુટ્ટ અવસ્થામા હોવાને લીધે, પોતાના ધર્મગ્રંથો લખેલા નહિ હોવા જોઇએ વિગેરે હલીલો ધર્માર્થ નથી, એટલુજ ન હતું પણ જૈનલોકો પ્રાચીનકાળે પણ છુટ્ટ ન હોઇને, પોતાના ધર્મમતો વિષે કેવલ ઉપર ઉપરની કલ્પનાઓ કરનારા કરત, વિશેષ હોશીયારજ હતા, એ નિર્વિવાદ મિલ્લ થાય છે

જૈનોમા જે અગ્ર ગ્રંથો છે તે પૂર્વના હતા, શ્વેતાશ્વર અને દ્વિગશ્વર એ બન્ને ગ્રંથોને માટે કહે ॥ કે-પૂર્વના ગ્રંથોનું જ્ઞાન જતા જતા મિલકુલ વ્યાપ્ત ગયું એ કે નવા મતો પ્રાચીન ગ્રંથો હુપ્ત થવાનું બહાનું ઘણું ઠેકાણે બતાવે છે પરંતુ જૈનગ્રંથો માટે એમ માનવાનું કારણ નથી પૂર્વ એટલે પહેલા ઉપદ્રવ્ય થએલા ગ્રંથો, એમ માનવું વિશેષ યોગ્ય લાગે છે એક દર રીતે જૈનધર્મનો ઉદ્ભવ અને વિકાસ, બીજાથી ન થતા સ્વાતંત્ર છે એમ સારી રીતે મિલ્લ થાય છે”

પ્રકરણ ૩૭ સુ જૈન તત્ત્વોનો વિકાસ હિંદુ ધર્મ, મમજતા પાડતો. ૩૯૨

॥ ઇતિ ઉપાધ્યેભના બીજા લેખનો માર સંપૂર્ણ ॥

૩ લેખ ત્રીજો પૃ ૭૮ થી યોગજીવાન દે પરમહમે જૈનાચાર્ય શ્રી આત્મારામજી મહારાજ ઉપર લખેલા પત્રનો સાર—“ મહાત્મન ! વ્યાકરણાદિ નાના શાસ્ત્રોકે અધ્યયના ધ્યાપનદ્વારા—વેદમત ગણેમે બાધ મૈ અનેક રાત્ર—પ્રભ કે સભા વિનય કર દેખા, વ્યર્થ મગજ મારના હે એક જનશિષ્ય કે હાથ દો પુસ્તક દેખા, વો લેખ ઇતના મત્ય વો નિ પક્ષપાતી, મુઝે દિખપકા કિ—માનો એક જગત્ છોડકે દૂમરે જગતમે આનખડે હો ગયે આખા પકાળ ૭૦ વર્ષમે નો કુછ અધ્યયન કરા, વો વૈદિકધર્મ બાધે ફિરા સો વ્યર્થસા માલુમ હોને લગા પ્રાચીન ધર્મ, પરમધર્મ, સત્ય ધર્મ, રહા હો તો જનધર્મ થા, જિસકી પ્રભા નાશ કરને કેા વૈદિકધર્મ, વો વટશાસ્ત્ર વો અન્યકાર ખડે ભયે થે વૈદિક બાતે નહી વો લીડ ગઇ સો સબ જૈનશાસ્ત્રોસે નમૂતા ઇકઠી કરી હે ઇસમે સ દેહ નહી ” ॥

॥ ઇતિ ત્રીજા લેખનો ટુક માર ॥

૪ પૃ ૮૨ થી રામચિત્ર શાસ્ત્રીજીના વ્યાખ્યાનનો સાર—“ જૈનમત સુદિકી આદિસે બરાબર અવિચિત્ત ચલા આયા હે

આજકાલ અનેક અપ્પણજન બૌદ્ધમત ઔ જૈનમતકો એક જાનતે હે યહ મહાભ્રમ હ

ખડે ખડે નામી આચાર્યોને અપને અન્ધોમે જૈનમતકા ખડન કિયા હે, વહ એસા કિયા હે કિ દેખકર હાસી આતી હે

એક દિન વહ થા કિ—જૈન મ પ્રદાયડે આચાર્યોકે પ્ કારસે દશેા દિશાએ ગૂજ ઉડતીથી

ભરી મિજલસમે—મુઝે યહ કહના સત્યકે કારણ અવરય હુવા હે કિ જૈનોકા અયસમુદાય મારસ્ત્રત મહાત્માગર હે ઉસ્તી અથસખ્યા ઇતની અધિક હે કિ ઉન અથોકા સુચિપત્રબી એક મહાનિમધ હો જાયગા ઔર ઉસ પુસ્તક-સમુદાયકા—લેખ ઔર લેખ્ય, કેસા ગલીર, યુક્તિપૂણ, ભાવપૂરિત, વિશદ, ઔર અગાધ હ ઇસકે વિષયમે ઇતનાહી કહના ઉચિત હે કિ જિનોને સારસ્વત સમુદ્રમે અપને મનિમયાનકો ડાવ કર ચિરા-દોલન કિયા હે વેહી જાનતે હે

જૈનદર્શન વેદાતાદિદર્શનોએ બી -પૂર્વકા હું તળહીતો ભગવાન
વેદવ્યાસ મહર્ષિ બ્રહ્મસૂત્રમે કહતે હે -“ નૈકમ્મિન્નક મ ભવાત્ ”

વેદવ્યાસકે સમય પર જૈનમત થા તળતો ખડનાર્થ ટલોગ ક્રિયા ગયા
યદિ નહી થા તો ખડન કેમા ઓર કિસકા ?

વેદોમે અનેકાતવાદકા મૂલ્ય, મિલતા હૈ, વેદ તાદિક દર્શનશાસ્ત્રોકા ઓર
જૈનાદિ દર્શનોગ કોન મૂલ્ય હૈ યહ કહ દગ સુનાતા ૫-ઉચ્ચગ્રેણિકે ખુદ્ધિમાન
લોગોઠે માનસનિયૂદ વિચાર હી દર્શન હે જૈસે અબ્જતવાદ, વિવત્તવાદ, કષ્ટિ
સ્રષ્ટિવાદ, પરિણામવાદ, આરભવાદ, ગુન્યવાદ, આદિ દર્શનિકો કે નિયૂદ વિચાર
હી દર્શન હૈ, તમ તો કહના હી હોગા કિ સુષ્ટિકી આદિમે જૈનમત પ્રચલિત હૈ

સભજનો ? અનેકવાદ તો એક એસી ચિજ હૈ ઉમે સખકો માનના
હોગા ઓર લોકોને માનાશો હૈ. દેખિયે—“સદ્દ સદ્મ્યામ નિષ્કલનીય જગત્”
કહનાહી હોગા કિસી પ્રકારશે સત્ હોકર બી વહ કિસી પ્રકારશે અસત્ હૈ તો
અબ અનેકાન્ત માનના હી સિદ્ધ હો ગયા ન્યાયિક-તમ કો તેજોડભાવ સ્વરૂપ
કહતે હૈ વેદાતિક જોગ-સોરસે ખડન કરતે હૈ જૈનસિદ્ધાન્ત-કિમી પ્રકારશે
ભાવરૂપ કહતે હૈ, ઓર કિસીપ્રકારશે અભાવરૂપ બી કહતે હૈ તો અબ દોનોકી
લડાઈમે જૈનસિદ્ધાન્ત હી સિદ્ધ હો ગયા ક્યોકિ દોનો સમ્ય નહી, પરન્તુ જૈન
સિદ્ધાન્ત હી સમ્ય હૈ

ઇસી રીતિપર કોઇ કોઇ આત્માકો જ્ઞાન સ્વરૂપ કહને હ, ઓગ કોઇ
જ્ઞાનાધાર સ્વરૂપ બોલતે હૈ, તબ તો કહના હી કયા જૈનોકા અનેકાતવાદ હી
પાયા ગયા

ઇસી રીતિપર કોઇ જ્ઞાન કો દ્રવ્યસ્વરૂપ માનતે હૈ તો કોઇ વાદી-શુણ્ય
સ્વરૂપ માનતે હૈ

કોઇ જગતકો ભાવસ્વરૂપ કહતે હૈ, તો કોઇ શૂન્ય સ્વરૂપ બતવાતે હૈ,
તબ તો અનેકાતવાદ અનાયાસસે સિદ્ધ હો ગયા

કોઇ કહતે હૈ ઘટાદિ દ્રવ્ય હૈ ઓર ઉનમે રૂપ, સ્પર્શાદિ શુણ્ય હૈ
દ્વસરા વાદિ કહતા હૈ કિ દ્રવ્ય કોઇ ચીજ નહી હૈ' વહ તો શુણ્ય સમુદાય
રૂપ હૈ

કોઇ કહતા હૈ કિ આકાશ નામક શબ્દજનક એક નિરવયવ દ્રવ્ય હૈ
અન્યવાદી કહતા હૈ કિ વહ તો શૂન્ય હૈ કોઇ વાદી કહતા હૈ કિ, શુદ્ધ શુણ્ય

હૈ, દસરા કહતા હૈ કિ, ગુરૂત્વ કોઇ ચીજ હો નહી હૈ, પૃથ્વી મે જો આકર્ષણ શક્તિ હૈ ઉસે ગુરૂ-વનામક ગુણ માના હૈ

મિત હિત વાક્ય પથ્ય હૈ ઉમીમે જ્ઞાન હોતા હૈ, વાગ્બલવકા કોઇ પ્રયોજન નહી હૈ ”
ઇત્યાદિ ॥

૫ પૃષ્ઠ ૧૦૧ થી લોકમાન્ય તિલકના ઉદ્ગારો-“ પૂર્વકાલમે યજ્ઞકે લિએ અસખ્ય પશુહિસા હોતીથી ઇમમે પ્રમાણુ મેઘદ્વતાદિક અનેક ગ્રન્થોમે મિલતે હૈ ૦ તિદેવ નામક ગજને યજ્ઞમે ઇતના પ્રચુર વધ ક્રિયા થા કિ નદીકા જલ ખૂનમે રક્તવર્ણ હો ગયા, ઉન નદીકા નામ ચર્મવતી પ્રસિદ્ધ હૈ બ્રાહ્મણુ ઔર હિંદુધર્મમે માસભક્ષણુ ઔર મઠિરાપાન બધ હો ગયા ચહ બી જૈનધર્મ-કા પ્રતાપ હૈ મહાવીર સ્વામીકા અહિસા ધર્મહી બ્રાહ્મણુ ધર્મમે માન્ય હો ગયા ” ઇત્યાદિ ॥

૬ પૃ ૧૦૩ થી કાઠા કાલેલકરના લેખનો સાર-વિકાર ભુમિના અવાસના વખતે મહાવીર ભગવાનની કૈવલ્યભૂમિ નામના લેખમા પોતે લખે છે કે “ જૈનોની મૂર્તિઓજ ધ્યાનને માટે હોવી જોઇએ, ચિત્તને એકાગ્ર કરવાની શક્તિ એ મૂર્તિઓમા જરૂર છે, પાવાપુરીમા મહાવીરનુ નિર્વાણુ-સ્મરણુ કરાવે છે કે આ મમાનુ પરમ રહસ્ય, જીવનનો સાર, મોક્ષનુ પાથેય, તેમના સુખાર-વિદમાથો જ્યારે જરૂર હશે ત્યારે તે સાલાજવા કોણુ કોણુ બેઠા હશે ? પોતાનો દેહ હરે પડનાર જો એમ જાણી પ્રસન્ન, ગભીર ઉપદેશ કરી બધી છેલ્લી ઘડીઓ કામમા લાઇ લેનાર તે પગમ તપસ્વીનુ છે-હુ દર્શન કેણે થયું હશે ? તેમનો ઉપદેશ-દ્રષ્ટિને પણ અગોચર એવા સૂક્ષ્મ જ તુથી માડીને અનતકોટિ પ્રજ્ઞાક સુધી સર્વ વસ્તુ જાતનુ કલ્યાણુ ચાહનાર તે અહિસામૂર્તિનુ ‘ હાર્દ ’ કેણે અહણુ કયું હશે ? માણુસ અદ્યક્ષ છે, તેની દ્રષ્ટિ એક દેશી સકુચિત સપૂર્ણ-જ્ઞાન વિનાની છે, માણુમનુ મત્ય એકાન્ગી છે, તેથી બીજાનુ જ્ઞાનને વખોડવાનો હક નથી. તેમ કરતા અધર્મ યાય છે એમ કહી માનવ બુદ્ધિને નમ્રતા શિખે વનાર તે પગમગુરૂને તે દિવસે કોણે વદન કયું હશે ? । આ શિષ્યો પોતાનો ઉપદેશ આખી દુનીયાને પહોચાડશે, અને તે માનવ જાતિને અપમા આવશે, એવો ખ્યાલ તે પુણ્ય પુરૂષના મેનમા આવ્યો હશે ખરો ?

જૈનતત્ત્વજ્ઞાનમા સ્વાદ્વાદનો શો અર્થ છે-તે જાણવાને હું કાવો કરી શકતો નથી, પણ હું માનુ છું કે-“ સ્વાદ્વાદ ” માનવ બુદ્ધિનુ એકાન્ગીપણુ જ સૂચિત કંઈ છે અમુક દ્રષ્ટિએ જોતા બીજી રીતે દેખાય છે । જન્માધો જેમ

હાથીને તપામે તેવી આપણી દુનીયાની સ્થિતિ છે આ વર્ણુન યથાર્થ નથી એમ કોણ કહી શકે ? આપણી આવી સ્થિતિ છે, એટલું જેને ગળે ઉતર્યું તેજ આ જગત્માં યથાર્થજ્ઞાની, માણુમનુ જ્ઞાન એક પક્ષી છે એટલું જે સમજ્યો તેજ સર્વજ્ઞ વાસ્તવિક મ પૂર્ણ મત્ય જે કોઈ બાણુતો હશે, તે પરમાત્માને આપણે હંજુ યોગખી શક્યા નથી આ જ્ઞાનમાથીજ અહિંસા ઉદ્ભવેલી છે સર્વજ્ઞ વિના ખીજ ઉપર અધિકાર ચલાવી ન શકાય પોતાનું મત્ય પોતાના પુગ્તુજ ખીજને તેનો સાક્ષા કાર ન થાય ત્યા સુધી ધીરજ રાખવી એની વૃત્તિ તેજ અહિંસા-વૃત્તિ આખી દુનીયા શાન્તિને જોલે છે, ત્રસ્ત દુનીયા ત્રાહિ નાહિ કરીને પોકાવે છે, છતા તેને શાન્તિનો ગ્સ્તો જડતો નથી બિહારની આ પવિત્ર-ભૂમિમા શાન્તિનો માર્ગ ક્યારનો નકકી થઈ ચૂક્યો છે પણ દુનીયાને તે સ્વીકારતા હંજુ વાર છે દુનીયા જ્યારે નિર્વિકાર થશે ત્યારેજ મહાભીગ્નુ અવનાર કૃત્ય પૂર્ણતાને પામશે ” ઇત્યાદિ ॥

૭ પુન પૃ ૧૨૨ થી જેમ આધુનિક તટસ્થ જૈન પડિતોના જૈનધર્મના તત્ત્વો જોવાથી વેદવેદાંતદિક્ષ એકાન્ત પક્ષના વિચારો ફરતા જાન છે તેમ પ્રાચીન કાળમા પણ પક્ષ પક્ષ પડિતોના વિચારો ફરતા છે તેનું કારણ જેનોના પૂર્વાંડપર વિરોધરહિત અગાધ તત્ત્વોનીજ ખુબી છે જુવો કે-સિદ્ધસેનસૂરિ, ધનપાલ પડિત, હરિભદ્રસૂરિ એ ત્રણે બ્રાહ્મણ પડિતોજ હતા જૈનધર્મના તત્ત્વોને સમજ્યા પછી જેવી રીતે આ આધુનિક પડિતોએ પોતાના અભિપ્રાયો પ્રગટ કર્યા છે તેવી રીતે તે પડિતો પણ એજ કહી ગયા છે કે-હે વીતરાગ ભગવાન ? જે જે ઉત્તમ તત્ત્વો ખીજ મતવાલાઓમા દેખાય છે, તે તે જૈનધર્મના તત્ત્વસમુદ્રમા થી નિકલીને બહાર પડેલા બિહુરૂપેજ દેખાય છે એમ નિશ્ચયપૂર્વક સિદ્ધ છે ॥

૮ પૃ ૧૨૨ થી—હેમચદ્રસૂરિજીના લેખનો માર-એમણે વીતરાગની સ્તુતિ કરના કહ્યું છે કે-હે ભગવન ! વેદ વેદાંતના મતવાલાના શાસ્ત્રો એકાન્ત-પક્ષવાળા અને તમારા શાસ્ત્રો-અનેકાતપક્ષવાળા, એટલુંજ નહી પણ તેમના શાસ્ત્રો-હિંસાના ઉપદેશથી મિશ્રિત થએલા અને તમારા સર્વજ્ઞવોના હિંતના ઉપદેશવાળા, ખીજ મતના આચાર્યોએ સરળ ભાવે કાઈ અયુક્તપણે કહેયું હશે, પણ તેમના શિષ્ય પરિવારે તો કાઈનું કાઈ ઉવટુંજ કરીને કહ્યું ॥ પણ તમારા શાસનમા એ બનાવ બનવા પામ્યો નથી તેમા તો એ તમારા શાસનના બધારણનીજ ખૂબી છે ખીજના મતોમા પૂર્વાંડપર વિરોધ, અયથાર્થપણ અને દેવોના ચરિત્રો પણ નિઘપજ્ઞાથી શાસ્ત્રોનું બધારણ થએલું છે પણ હે ભગવન તમારા શાસ્ત્રોમા એમ બન્યું નથી એજ તમારા શાસનની અલૌકિક ખૂબી છે

હે ભગવન્ ! તારી મૂર્તિ વીતરાગી છે, અને તેમના દેવોની મૂર્તિઓ પણ વિકૃતિવાદીઓ છે છતાં પણ તેઓ વિચાર નથી કરી શકતા પણ અમો બધાએ મતવાદિઓના અનુભવ પોષાક કરીને કહીએ છીએ કે-વીતરાગી મૂર્તિ જેવી બીજા કોઈ પણ દેવની મૂર્તિ ધ્યાન કરવાને યોગ્ય નથી તેમજ સર્વ પદાર્થોના સ્વરૂપનું યથાર્થજ્ઞાન મેલવવા માટે અનેકાતના માર્ગ (સ્વાદ્વાદમાર્ગ) જેવો બીજો કોઈ પણ ન્યાયમાર્ગ, ફનીયામા છેજ નહીં એમ જે અમો કહીએ છીએ તે શ્રદ્ધ માત્રથી કહેતા નથી, પણ પરીક્ષાપૂર્વક નિ પશ્ચાત્તપણાથી કહીએ છીએ

|| ઇતિ લેખનમ્ અહે પ્રથમ ભાગની પ્રસ્તાવના ||

અમોએ બીજા ભાગમા યુરોપીઅન લોકોના લેખો જે આપ્યા છે તેનો હુક વિચાર—

ડૉ. હર્મન જેટોબી—જૈનસૂત્રોની પ્રસ્તાવનાના પ્રથમ ભાગમા લખે છે કે-અત્યાર સુધીની ચર્ચા, જૈનો પી પર પરાગત કથાઓની પ્રમાણિકતા ઉપર જ આવેલી છે તેથી વિદ્વાન મી બાર્થના-અભિપ્રાય મુજબ, જૈનોની સામ્રદાયિક પર પગલો બોલોના અનુકરણરૂપે ઉપજાવી કાઢેલી છે મી બાર્થની દલીલ એ છે કે-જૈન ધર્મી સદીઓ સુધી એક નાનો સમ્રદાય હતો હુ પુછુ છું કે-ચોડા અનુયાયીયો વડે, ગીતાના મૌલિક સિદ્ધાંતો અને પર પગલો મુરશિત રાખી શકે છે કે જે ધર્મને એક મોટા જનસમૂહની ધાર્મિક જરૂરીઆતો પુરી પાડવાની હોય તે ? જૈનોને પોતાના નિદાંતત્ત્વ એટલું બધું સ્પષ્ટ જ્ઞાન હતું કે, ન જેવી બાળતમા મનલેહ ધરાવનારને પોતાના વિશાળ મહાસમાધી જુદા કરી દીધા હતા આના પ્રમાણમા-ડૉ. હ્યુમને પ્રકટ કરેલી સાત નિહંવોની પર પરા છે આ સઘળી હકીકતો ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે, જૈનોની સદ્ધમા સદ્ધ માન્યતા પણ મુનિસ્થિત સ્વરૂપવાળી હતી જેવી રીતે જૈનોના ધાર્મિક સિદ્ધાંતો સિદ્ધ થઈ શકે છે, તેવીજ રીતે ઐતિહાસિક બાળતો પણ સિદ્ધ થઈ શકે તેવી છે એ કે દરેક સમ્રદાયને-પોતાનો સમ્રદાય, આસ પુરૂષથી ઉતરી આવેલો છે એમ બતાવવાને શુરૂપર પરાના નામો ઉપજાવી કાઢવાની જરૂર પડે છે પરંતુ કલ્પ-સૂત્રમા સ્થિરો ગણો, અને શાખાની નામાવળી છે, તે કલ્પી કાઢવામા જૈનોને ટોઇપણ પ્રકારનું પ્રયોજન હોય તેમ જ માની શકતો નથી આટલું સિદ્ધ કરી બતાવવાથી એ નિદ્ધ થાય છે કે જૈનો તેમના આગમોનું સ્વરૂપ નહીં થયા પહેલાં પણ પોતાનો ધર્મ, સમ્રદાય, તેમજ અન્યદર્શનીય સિદ્ધાંતોના સમિશ્રણ યોગે ઉત્પન્ન થતી બ્રહ્મતાથી, તેને બચાવી મુરશિત રાખવા માટે, યોગ્ય શુભ સપત્ર હતા જે જે બાળત કહી શકવાનું મામર્ય હતું. તે સઘળું તેમણે સપૂર્ણ

રીને કર્યું હતું । આ ચર્ચા ઉપરથી જૈનસાહિત્યના કાવની ચર્ચા ઉપર આવી જઇએ ॥

જૈન મિદ્ધાત વીરનિર્વાણ પછી ૬૮૦ (અથવા ૬૬૩) મા દેવદ્વિગણિના અધ્યક્ષપણા નીચે નિશ્ચિત કરવામા આવ્યો હતો. તેની પહેલા-તેઓ શિખવતી વખતે લિખિત ગ્રંથોનો ઉપયોગ કરતા ન હોતા આ હકીકત તદ્દન માચી છે એ તો ભાગ્યેજ માની શકાય કે-સર્વથા નજ લખતા હોય બ્રાહ્મણોની માફક જેનોતુ જોયું માનવુ તો હતુજ નહી કે લિખિત ગ્રન્થકો અવિશ્વરથ છે જ્યાં સુધી જૈનમતિઓ ભ્રમણશીલ જીવન શુભરતા ત્યાં સુધી તેમને લાગુ પડે તેવુ છે ઇત્યાદિ ॥

હવે આપણે જૈનોના પવિત્ર આગમોની રચનાના સમય વિષયક વિચાર કરીએ, સંપૂર્ણ આગમ શાસ્ત્ર પ્રથમ તીર્થંકરનુજ પ્રગટેલુ છે એ જાતના જૈનોના વિચારનુ નિરાકરણ કરવા ખાતરજ ૫ અર્ધ સૂચન કરે છુ કે-મિદ્ધા-તના મુખ્ય ગ્રન્થોનો મમય નક્કી કરવા માટે આના કરતા વધારે સારા પ્રમાણો એકત્ર કરવા જોઇએ ત્રીકતુ જ્યોતિષગાત્ર ઇ મ ની ત્રીજી અગર થોધી, શતા-ખંડિમા હિંદુસ્તાનમા દાખલ થયુ હતુ તે મમય પહેલા જૈનોના પવિત્ર આગમો રચાયા હતા. બીજી પ્રમાણુ તેની ભાષાવિષયક છે તેમા અનેક તર્ક વિતર્કના અન્તે ઇ સ ની શરૂઆત પહેલા રચાએવા માનવા જોઇએ, એમ કહી ઉવટ ઇ સ પૂર્વે ત્રીજી શતાબ્દીના પ્રથમ ભાગમા સ્થિર કરીએ તો તે ખોટુ નહિ ગણાય તથાપિ એક બાબત અહિ ધ્યાનમા લેવા લાયક છે તે એ છે કે-શ્વેતા મુખેશ અને દિગમુખેશ એ બન્નેનુ કહેલુ એ છે કે અગો શિવાય પહેલાના કાળમા તેનાથી વધારે પ્રાચીન એવા ચૌદ પૂર્વો હતા, તે પૂર્વોનુ જ્ઞાન નષ્ટ થતુ થતુ સર્વથા નષ્ટ થઇ ગયુ, આવા પ્રકારની પ્રાચીન પરપરા માની લેવામા ઘણી સાવચેતી રાખવાની જરૂર ॥ પરન્તુ પ્રસ્તુત બાબતમા (પ્રાચીન પરપરાની સત્યતાના વિષયમા) શકા કરવાને કોઇ કારણ જણાતુ નથી પૂર્વોનુ જ્ઞાન બુદ્ધિજન થતુ ચાલ્યું હતુ, એવી જે હકીકત છે તે તદ્દન વાસ્તવિક છે, અમોએ એવો ખુવામો કરેલો છે કે પૂર્વે તે સૌથી પ્રાચીન ગ્રંથો હતા, તે પછી તેનુ સ્થાન નવા સિદ્ધાંતે લીધુ હતુ, તે સુક્તિસંગત છે

આવી રીતે પ્રાચીન સિદ્ધાંતનો ત્યાગ કરવામા શુ પ્રયોજન હશે? આ વિષયમા કલ્પના મિલાય અન્ય કોઇ ગતિ નથી

આ ઉપરાંત એ પણ એક વાત ધ્યાનમા રાખવાની છે કે, મહાવીર કે ઇ એક નવા ધર્મના સ્થાપક ન હતા, પરન્તુ જેમ મે સિદ્ધ કરેલુ છે કે, તેઓ

એક પ્રાચીન ધર્મના સુધાગ્ર માત્રજ હતા જૈનધર્મ એ સ્વતંત્ર રીતે ઉત્પન્ન થયેલો છે પરંતુ કેઇ અન્યધર્મની અને ખાસ કરીને બૌદ્ધધર્મની શાખારૂપે બિલકુલ પ્રવર્તેલો નથી

પૃ ૩૦ થી- ડૉ હર્મન જેકોબીની જૈનસૂત્રો પરની પ્રસ્તાવનાના બીજા ભાગનો સાર —

જૈન સૂત્રોના મારા ભાષાતરના પ્રથમભાગને પ્રકટ થયે ૬૨ વર્ષ થયા તે દરમિયાન- પ્રો૦ હ્યુમન, પ્રો૦ હાર્નલ, હોર્નેટ બુલ્કર, ડૉ કુલ્કર, એમ એ બાર્થ, મિ લેવીસ રાઇસ, આ ચૂગેપીઅન અનેક વિકાનોદ્ધાગ જૈનસૂત્રોના ભાષાન્તર શિલાલેખો વિગેરે બહાર પડવાથી જૈનધર્મ અને તેના ઇતિહાસ વિષયક આપણા જ્ઞાનમાં ઘણા મહત્વનો વધારો થયો છે હવે માત્ર કલ્પનાને આ વિષયમાં થોડોજ અવકાશ રહેશે

અહિં કેટલાક વિવાદાસ્પદ મુદ્દાઓનું સ્પષ્ટીકરણ કરવા ઇચ્છુ છું

જેઓ જૈન અથવા આહિંસાના નામમાં પ્રસિદ્ધ છે, તેઓ જ્યારે બૌદ્ધધર્મ અપાઈ ગયો હતો, ત્યારે એક મહત્વશાલીન પ્રધાન તરીકે ક્યારનાયે પ્રસિદ્ધ થઈ ચૂક્યા હતા આ વિષયની મિદિમાં બૌદ્ધનાજ પ્રાચીનમાં પ્રાચીન ગણાતા ૧ અગુસ્તરનિકાય, ૨ મહાવગ્ગ, ૩ દીઘનિકાય, ૪ લુલ્લુકોપની દીક્કા અદિ અનેક ગ્રંથોના ઉદાહરણો આપી, સર્વ પ્રકારથી મિદ્ધ કરીને બતાવ્યું છે જેમકે બૌદ્ધગ્રંથોમાં લખ્યું છે કે ‘નાતપુત્ત સવજ્ઞાન અને સર્વદશન પ્રાપ્ત કરવાનો દાવો કરે છે’ એ પ્રકારનું જે કથન છે તેને પ્રમાણ આપવાની જરૂર નથી કારણ કે આ તો જૈનધર્મનું ખાસ એક મૌલિક મતભ્યજ છે

પૃ ૬૧ માં લખ્યું છે કે “પાપ એ આચરનારના આશ્રય ઉપર આધાર રાખે છે, બૌદ્ધના આ એક મહાન સિદ્ધાંતને, જેનેએ મિથ્યાકલ્પિત અને મૂર્ખતાપૂર્ણ ઉદાહરણ તરીકે મેળવી ઉપક્રાંત્ય માત્ર બતાવી દીધો છે જૈન વિષયે બૌદ્ધે કરેલી ભૂલ પૃ ૪૭ માં “ચાતુયામ” પાશ્વનાથને લાગુ પડે છે, તેને મહાવીર ઉપર આરોપિત કરવામાં ભૂલ દ્વારા મહાવીરના સમયમાં પણ પાશ્વનાથના શિષ્યો વિદ્યમાન હતા

પૃ ૪૮ માં બીજી ભૂલ- નાતપુત્તને અગ્નિવેસન કહે છે પણ મહાવીરનો એક મુખ્ય શિષ્ય જે સુધર્મા હતો તે અગ્નિ વેશ્યાયન હતો તેથી શિષ્યનું ગોત્ર ગુફને લગાડી બેવડી ભૂલ થવાથી મહાવીરના શિષ્ય સુધર્માની શાક્ષી આપે છે

૫૫૦ જૌદ્ધધર્મનો પ્રાદુર્ભાવ થયો ત્યારે નિર્મળના (જૈનોનો) સપ્રદાય એક મોટા સપ્રદાયરૂપે ગણાતો હોવો જોઈએ કેનકે જૌદ્ધપિટકોમાં એ નિશ્ચયોમાના કેટલાકને વિરોધી અને ઢેલવા કેને અનુયાયી થયેલા વર્ણવેલા છે પણ નિશ્ચયોનો એક નવીન સપ્રદાય ૥ સૂચન માત્ર પણ નથી આ ઉપરથી અનુમાન કરી શકીએ છીએ કે નિર્મળો પુદ્ગલ જન્મ પહેલાં ઘણા લાખા કાળથી અસ્તિત્વ ધરાવતા હશે

પૃ ૫૧ થી ૫૧૭ એક ગામતદ્વારા પણ જનોની આચીનતાને ટેકો મળે છે

ગોશાલે મનુષ્ય જાતિની છ વર્ગમાં બહેચણી કરી હતી, તે વર્ગમાના ત્રીજા વર્ગમાં નિર્જીયોનો સમાવેશ કર્યો હતો.

જો તેજ અરસામાં હયાતીમાં આવ્યા હોત, તો તેમની ગણના ખાસ તરીકે ઠઠાપિ કરવામાં આવી ન હોત

પુન પૃ પર મા, મજ્જિમનિકાયથી સચ્ચકનો દાખલો આપી જણાવ-
વામા આવ્યું છે કે-નિર્જીયોનો સમ્રાટ પુદ્ગલ સમયમાં સ્થાપિત થયો હોય
તેમ ભાગ્યેજ માની શકાય

૫ પદ થી બુદ્ધ અને મહાવીરના મમયના પ્રયેલિત એવા અન્ય તાત્વિક વિચારોના વિષયમા જેન તમા બૌદ્ધ ગ્રન્થોમા મળી આવતી નાધો. ગમે તેટલી જુજ હોય તેો પચ તે નામાકિત કાલના ઇતિહાસકારને અતિ મહ વની છે

એક બાબુએ આ બધા પાખડીમતોના મળી આવતી પરસ્પરની ડેટલીક સામ્યતા અને ખીણ બાબુએ જૈન અને ગૌદથી જણાતી વિશિષ્ટતા ઉપરથી અનુમાન કરી શકાય છે કે-ડેટલાક વિચારો પાખડીઓમાંથી લીધા હતા, અને ડેટલાક તેમની સાથેના વાઢવિવાઢની અસરથી ઉપજતી કાઢયા હતા.

પૃ ૬૨ થી અજ્ઞેયવાહની પુદ્ગલા ઉપગ કૈટલી બધી અસર થઇ હતી તેનું સવિસ્તર વર્ણન કર્યું છે.

પૃ ૭૨ થી જનધર્મ એ એક પ્રાચીન કાળથી આવેલો ધર્મ હોય, મહાવીર બુદ્ધ કરતા વધારે જૂનો છે તેમજ-સઘણી વસ્તુ ચેતન્યયુક્ત છે એમ બતાવતો સચેતનબાઈ છે.

પૃ ૭૩ થી જનધર્મની પ્રાચીનતાનું બીજું ચિન્હ વેદોત્ અને સામ્ય જેવા સૌથી પ્રાચીન બ્રાહ્મદર્શનોની સાથે રહેલી સિદ્ધાંત વિષયક સમાનતા છે.

વૈશેષિક દશન માથે જૈનોના વિચારો, કેટલાક મલતા અને કેટલાક જુદા હોવાથી જૈનધર્મની ઉત્પત્તિ તેના પત્રી થઈ જોવો જે મત ડો ભાડારકરે ઉપસ્થિત કર્યો છે, તેની સાથે હું મલતો થઈ શકતો નથી ઇત્યાદિ છેવટમા કહ્યું છે, કે- વૈશેષિક પાર્થિવાદિક આર પ્રકારના શરીરો માને છે, પણ જૈનો પૃથ્વી આદિ આર કાય, તેના સૂક્ષ્મ વિભાગો, તેની માથે એક એક વિશિષ્ટ આત્મા રહેલો માને છે આ જડ-ચેત-અવાદના મિદ્ધાત ઉપર અસલ મચેતનવાદનું વિશેષ પરિણામ છે વૈશેષિકોએ-લોકિક પુરાણો ઉપરથી ગોઠવેલો છે આ જન્મેમા જૈનમત વધારે, પ્રાચીન છે વૈશેષિકના મત શરીરવાળા કળા પણ તત્ત્વજ્ઞાનના વધારે વિકાશકમના સમયનો જૈન છે વેદાત અને સામ્યના મૂલ તત્ત્વમૂલ વિચારો જૈન વિચારોથી તદ્દન વિરુદ્ધ છે તેથી જૈનો તેમના વિચારો સ્વીકારી શકે નહીં ઇત્યાદિ કહી આગળ જતા, જૈન આગમોનો કેટલોક ઉહાપોહ કરીને કહે છે કે આ ગ્રંથનો વાચનાર, ભાષાતર કરનો અભિપ્રાય બાણુવાની આશા ગળતો હોવાથી હું અત્યંત મકિયાપૂર્વક, માગે મત બહાર કડે છું કે જૈન મિદ્ધાન્ત ગ્રંથોના ઘણા ખરા ભાગો, પ્રકરણો તથા આલપકો ખરેખર જૂના છે અગોત્ર આદિખન પ્રાચીન કાળમા (પરપરાનુસાર ભદ્રબાહુના સમયમા) થયું હતું ઇત્યાદિ વિવેચન કરીને ઉત્તર ઇન્દ્રિયાદિકની વિશેષ ઉહાપોહ કરીને આ બીજા ભાગની પ્રસ્તાવના પૂરી કરી છે

૩ પૃ ૬૦ થી ડો આ પરટોડકના વ્યાખ્યાનનો માર-ધર્મોની સગખા-મણીના વિજ્ઞાનમા જૈન ધર્મવાળાને કયું સ્થાન આપી શકાય, અને તેના વિજ્ઞાન મા કેટલું મહત્વ છે એ જનાવવા મારો પ્રયત્ન છે

ધર્મોની સગખામણીનું વિજ્ઞાન, એ શાસ્ત્ર નવીનજ છે પ્રથમ-૧ સ ૧૮ મા શકમા અંગ્રેજી તત્ત્વ વિવેચન પદ્ધતિમા અને ધર્મનીના ધાર્મિક તત્ત્વ-વિજ્ઞાનમા બીજરૂપે જોવામા આવે છે, પણ પ્રો 'મેક્સમ્યૂલરે પદ્ધતિમર સ્વરૂપ આપેતું પછી ઘણા વિદ્વાનોએ વૃદ્ધિગત કરેલું પ્રો ટીલે આ મર્વ ધર્મવિજ્ઞાનની પુનર્ઘટના કરી ખરો પાયો નાખ્યો છે ગ્રેટબ્રિટનમા સ્વતંત્ર શાસ્ત્ર નમજવામા આવતું ગયું આ શાસ્ત્રની વૃદ્ધિ માટે, બે ગૃહસ્થોએ સ્થાપના કરી, આ શાસ્ત્રનો ખરોધર્મ કયો, અને કેવળ નામનો કયો અને ધર્મના વિકાશનો કાલ કયો, એ ઠરાવવાનો ઉદ્દેશ છે એ કામ પ્રો ૦ મેટેટ વિદ્વાને મારી ગીતે કરી સુકેલું છે આ પડિતના મતથી કનિષ્ઠધર્મનું સ્વરૂપ આસ્ટેલીયામા ટેબુ અને માન, એ બેમા દ્રષ્ટિગોચર થાય છે હવે ધર્મનો ઉચ્ચનમ સ્વરૂપ ઠરાવવાનો બાકી રહે છે

પોતાને અત્યુચ્ચ સમજનારા અનેક ધર્મો વિદ્યમાન છે કયો ધર્મ અત્યુચ્ચ એ ઠરાવવો અશક્ય નથી પણ કઠીન છે આ વિચાર કરવા સામાન્યથી ધર્મના ઇતિહાસ તરફ નજર નાખતા જેમનું સ્વરૂપ વૃદ્ધિગત થયું છે એવી નિસર્ગ્ય બે ભૂતિઓ છે ‘સમેટિક’ અને ‘આર્થ’ એ બે. સમેટિકમા ખ્રિસ્તી, યાહૂદીન, મુસલમાનીન, આરબ વિગેરે છે આર્થપૂર્વકાળના હિંદુસ્થાનમા બે વિશિષ્ટ ભૂતિ-ઓના ધર્મ હતા આ બંને વગેરે જીવદેવસ્વરૂપના હતા કે, એક વગેરે જીવદેવ સ્વરૂપનો થઇને બીજો જીવદેવસ્વરૂપનો હતો, એ યથાર્થ કહી શકાય નહીં તેમા જીવદેવસ્વરૂપનો પ્રાકૃર્ણાવ કાઠક ગૃહકારણથી ઉત્પન્ન થએલો, ઉન્માદઅવ-થામા અથવા આનંદાતિરેકમા મગ્ન થવાથી થયો.

જીવદેવ સ્વરૂપવાળો જે બીજો વગેરે હતો, તેમા વૈરાગ્ય, અને તપસ્વિ-વૃત્તિનો મળધ હતો આ બે તત્ત્વથી આર્થધર્મના જુદા જુદા ધર્મ ઉત્પન્ન થયા.

અત્યાર સુધીનું વિવેચન ઉપોદ્ધાતરૂપે થયું હવે યૂરોપિઅન પદ્ધતિથી જૈનધર્મનો વિચાર કરવાનો છે આ દેશમા ધ્રમ વિચારોમાથી જૈનધર્મ ઉત્પન્ન થયો એમ માનવાની સાધારણ પ્રવૃત્તિ છે આ મત સામાન્યથી યૂરોપીઅન પડિ તેમા પ્રચલિત છે પણ એ મત ભૂલ ભરેલો છે.

જૂની શાખના યૂરો વિદ્વાનો એક માનતા હતા કે મહાવીર ગૌતમજી કરતા જન મોટા સમકાલીન હતા તેમજેજ જૈનધર્મની સ્થાપના કરી, આ મન ભૂલ ભરેલો મિદ્ધ થએલો છે હાલના યૂરોપીઅન વિદ્વાનોનો મત એવો છે કે જૈનધર્મનો સસ્થાપક પાર્શ્વનાથ હોઇને મહાવીર જાગૃતિકરનાર હતા જૈનોની પરપરા પ્રમાણે તો જન ધર્મ અનાદિનો હોઇને અનેક વ્યક્તિઓ તરફથી જાગૃતિ મળી છે તેજ ચોવીશ તીર્થ કરો અથવા જિનો છે આ મતને નિસર્ગ્ય અસવ ઇતિહાસનો આધાર મલે છે. કયો આધાર? એ કહેવું કઠીન છે તો પણ નીતિ એ વિષય વપર હેરિટગસ સાહેબના ગ્રંથમા અને પ્રો. જેકોબીના નિબંધમા “જનધર્મ” પોતાના કેટલાક મતો પ્રાચીન જીવદેવના ધર્મમાથી લીધેલા હોવા જોઇએ” એવું કહેલું હોવાથી પ્રત્યેક પ્રાણીતો શુ પણ વનસ્પતિ અને ખનિજ પણ જીવ સ્વરૂપજ છે. એવો જે તત્ત્વ છે તે મહત્ત્વનો છે, આ કારણથી જૈનધર્મ એ અત્યંત પ્રાચીન છે જૈનોના નિબંધોનો ઉલ્લેખ વેદમા પણ મલે છે તેથી આ માત્ર કથનની પ્રતીતિ થશે.

લોકોને જૈનધર્મનો વિચાર મહાવીરના પછીથી કરવો પડે છે, અથવા શ્વેતાશ્વર અને દિગંબર ઉપરથી કરવો પડે છે જૈનધર્મનું સ્વરૂપ અનાર્થ લોકોની

પ્રવૃત્તિ થયા પછી આપુ દેખાઈ નહુ છે પણ તેજ સ્વરૂપ આર્યધર્મનો ઉચ્ચામા ઉચો આદર્શ છે જૈનધર્મનું મૂળકામ, ધર્મના મૂલ ઉપર ફટકો મારનારા બ્રાહ્મણોનો જે નાગ્નિક વાદ અને મહાવીરની સુધારણા પહેલા-બ્રાહ્મણધર્મના વિધિવિધાનમા જે કેવળ અત્યાચાર થએલો હતો તેને પાછો હોયો તે હતું

જૈન ધર્મનો ધૌરધર્મ જેટલો જો કે વિસ્તાર થયો નથી, પણ તેનું જ મહત્ત્વ હિંદુધર્મના વળાંકને વધારે છે

કારણ જૈનધર્મવાળાની ક્રિયા શરૂ થતાથી, પછળના વિચારોનો વધારો થવાથી બચાવ થતો ગયો

જૈનધર્મનું ખરૂં મહત્ત્વ ધર્મના અંગોની થયા પ્રમાણુ બહેચણી થવાને લીધેજ છે તેનો થોડોધણો ખુલાગો કરૂ છું

પ્રત્યેકધર્મના- ૧ ભાવનોદીપક-૫થા પુરાણો, ૨ સુદ્ધિપૂવક તત્ત્વજ્ઞાન અને ૩ આચારવદ્ધક ધર્મકાંડ, એ ત્રણ સુખ્ય અંગો હોય છે

ઘણાપરંપરા ધર્મોમા વિધિવિધાન ૩૫ જે ધર્મકાંડ તેનોજ પ્રચાર થઈ, કતર બે અંગો ગૌણ-સે થઈને બહેના હોય છે અને ભાવનોદીપક કથા પુગણોનું અંગ માત્ર લોકપ્રિય હોય છે બૌદ્ધિક એટલે તત્ત્વજ્ઞાનની અભિવૃદ્ધિ, આર્ય-ધર્મનું સુખ્ય લક્ષણ હોય છે પણ એ ત્રણ અંગોની એકલા જૈનધર્મમાજ સરખા પાણાથી બહેચણી કરેલી હોવાથી, પ્રાચીન બ્રાહ્મણધર્મ અને ધૌરધર્મ, એમા બૌદ્ધિક અંગોનું વિના કાગળ મોટાપણુ બતાવેલું છે

ખીજા ધર્મના પ્રમાણુમા જનવર્મવાળાને દૈનુ સ્થાન આપી મહાધર્મો તેનો નિશ્ચય કરવા, તેના અંતરગતો થોડો અધિક વિચાર કરીએ

જૈનધર્મને બધા ધર્મોથી વિશેષ મહત્ત્વ કેમ પ્રાપ્ત થયું છે તેજ હું બતાવુ છું

દેવ વિષયોના સબધે, જૈનધર્મનો પ્રમાણુ તરીકે માનેલો મત, એજ તેનામા પહેલી મોટી મહત્ત્વની વાત છે જૈનધર્મ મનુષ્યો તમારી (નરવી નારા પણ સુધી ચહેલો) ધર્મ ઠરે છે વેદિકધર્મ, અને બ્રાહ્મણધર્મ, એ પતુ મનુષ્યે-તસારી છે ખરા, પણ તે કેવળ ઔપચારિક છે, કારણ દેવ એટલે કોઈ મનુષ્યાતીત પ્રાણી છે, તેને મત્રોથી વશ કરી, ઇષ્ટ પ્રાપ્તિ કરી લેવું માની લીધેલું છે પણ ખરૂં મનુષ્યોત્તમારી પણ જૈન અને ધૌરમાજ દેખાડ આવે છે ધૌરનો ઇશ્વર-વિષયક મત ઘણોજ જુદો બની ગયો છે, મૂલમાજ તે અનીશ્વરવાદી હોનો કે કેમ? એવો મશય ઉત્પન્ન થઈ જાય છે

જેનોની દેવવિષયક કલ્પના, વિચારી પુરુષાના મનમાં આવી શકે તેની છે દેવ જો પન્માત્મા છે, પણ જગતનો મળ્ટા અને નિયતા નથી, પૂર્ણાવસ્થાને પહોંચેલો જીવજ હોઈને, અપૂર્ણાવસ્થાવાળાની પેઠે, જગતમાં પાછો આવવાનો અશક્ય હોવાને લીધે પૂજ્ય અને વહનીય થયો છે

આજ બાબતમાં મને જૈનધર્મનો અત્યુદાત સ્વરૂપ દેખાવા લાગ્યો છે

બૌદ્ધિક વિષયોની ઉચ્ચ પરિપુષ્ટિ કરવાને માટે તેટલાજ ઉચ્ચતમ ધ્યેયને (દેવની ભૂતિને) જૈનધર્મવાળાએ હાથે ધર્યો છે

આ બધા કારણોને લીધે જૈનધર્મને આધર્મનીજ નહીં, પણ એક દર મર્ધધર્મો તો પરમ મર્ધાઈ વાલો મમજીએ તો પણ કોઈ પ્રકારની હરકત આવે તેમ નથી

આ પગ્મ મીમાવાળા જૈનધર્મને નોંદુ મરં વ પ્રાપ્ત થએલું છે ધર્મની સરખામણીના વિજ્ઞાનમાં જૈનધર્મવાળાને એટલુંજ એક મહત્ત્વ નથી પરંતુ જેનોનું ૧ તત્ત્વજ્ઞાન, ૦ નીતિજ્ઞાન, અને ૩ તર્કવિદ્યા, પણ તેટલાજ મહત્ત્વ વળા છે

અહિં જૈનોના પિતિશાસ્ત્રની જેજ વાતનો ઉલ્લેખ કરૂ છું તેમાં પહેલી એ છે કે—જગતમાંના મર્ધ પ્રાણીઓને મુખ સમાધાનથી એકત્ર દેવી ગીતે રહેતા આવે ? આ પ્રશ્નના આગળ, અનેક નીતિ વેત્તાઓને હાથજ ટેકવા પડ્યા છે આ વિષયનો મપૂર્ણ નિર્ણય આજ મુખી કોઈ પણ કરી શકેલો નથી પણ જૈન શાસ્ત્રમાં બહુજ મરવ રાતે કરીને મૂકેલો છે બીજાઓને કુળ ન દેલું અગર અહિંસા આ વાતનો દેવવ તાત્વિક વિધિથીજ નહીં, પણ ખ્રિસ્તી ધર્મમાંની તત્ત્મકૃશ દશ આજ્ઞાઓ કરતા, અધિક નિશ્ચયથી અને કડકપણાથી, તેનો આચાર કહેલો છે, તેટની સુલભતાથી તથા પૂર્ણતાથી, તેનો ખુનાશો જૈનધર્મમાં કરેલો છે બીજો પ્રશ્ન ઓપરુધોના પવિત્ર પણાનો છે જૈનધર્મને સર્વધર્મની, વિશેષથી આર્યધર્મની પરમ હલવાળો માનવો જોડો બૌદ્ધિક વિષયોને પણ બાળુ ઉપર ન મૂકતા જૈનધર્મના ઘણી મજબૂત રચાએલી ■ ખ્રિસ્તી ધર્મમાં બૌદ્ધિક પ્રશ્નોનો વિશેષ ઉહાપોહ કે વિવેચન થએલું નથી

કુદમાં સારાથ એ છે કે—ઉચ્ચ ધર્મ તત્ત્વો અને જ્ઞાનનો પદ્ધતિ એ બન્ને ની દ્રષ્ટિએ જોના જૈનધર્મ ધર્મની સરખામણીવાળા શાસ્ત્રોમાં ઘણેજ આગળ પહોંચેલો છે, એમ તો માનવુંજ પડે છે અને દ્રવ્યોનું જ્ઞાન કરી લેવાને માટે, તેમાં જોડી દીધેના રચાઈવાદનું જ એક સ્વરૂપ જુવો એટલે બસ છે

ધર્મના વિચારોમાં જૈનધર્મ એ એક નિમશયપણે પરમ હકવાળો છે, અને તે કેવળ મ્યાદ્વાદની દ્રષ્ટીથી સર્વ ધર્મોનું એકીકરણ કરવાને માટેજ નહીં, પણ વિશેષ પણાયો, ધર્મોના લક્ષણ સમજવાને માટે અને તેના અનુસારથી આમાન્યપણે ધર્મની ઉત્પત્તિ સંગત કરી લેવાને માટે તેનો કાળજીપૂર્વક અભ્યાસ કરવાની જરૂર છે.

૮ પૃ ૧૦૮ માં ડા. એલ. પી. ટેમ્પ્લટોન અને ડા. હર્ટવે એ બંને વિદ્વાનોના લેખોમાંના માત્ર બેજ ફક્તગથી જૈનધર્મના તત્વોની દિશા ટેલલી બધી ઉચી છે એટલુંજ જણાવવામાં આવ્યું છે.

૭ પૃ ૧૦૬ માં 'જૈન દર્શન અને જન ધર્મ' મૂલ લેખક મિ. હર્મન્ટર વારન માહેણ છે. તેમાં જૈનોના સુખ્ય ગુણ્ય તત્વોની દ્રઢ નોંધ કરી જાત-વેલી છે. ૥ ઇતિ યુરોપિઅન લેખકોના લેખોના અશ્વક્રમ દ્વિતીય ભાગ સુપૂર્ણ ૥

વીરશામન શુકલા તા ૨૭ મી ઓગસ્ટ અને ૧૯૨૬ પૃ ૭-૮
(લેખક પહેલો)

“ જૈન આર જગત ”

(લે લક્ષ્મણ રઘુનાથ મિટે કન્જગી ધાન્વાડ)

એક જૈનેતર ગુજરાતી જૈન આપ્તાહિષ્મે જાતોપર હિંદીમે વિખના બહા ધાષ્ટ્ય છે. મગદી ભાષામે એક હકાવત હું કિ મત (માધુ) દોકર દી સાધુ કે પાસ પુહચના ચાહીએ. લેકીન મે તો મહી જૈન હુઆ નદી દૂ ઓર જિનશાસન કા મેરા અભ્યાસ બી હો તીન વર્ષોને જયાદહ નહી હૈ. યહ અભ્યાસ બી કિસી ગુરુ કે પાસ નહી જાડે મનકે મારિકિ કિતામે પદકર ઔર રાષ્ટ્રીય કાર્ય કરતે કરતે હી દિયા ગયા હૈ. એમી હાલત મે જૈની વિષયપર ઔર હિન્દી ભાષામે ગુજરાતી વાચકો કે મામને વિચાર અખનેદી કાગીથ કરના આશ્ચર્ય નહી તો કયા? લેકીન યહ આશ્ચર્ય જૈનશામન ઔર ગુજરાતી સમાજ કે પ્રેમ કે કાળુ હી મેરમે હો ન્હા હૈ. શીખ હી મે ગુજરાતી મે હી લિખને હી મે હોશીગ કરૂગા. તખતક મ આશા અખતા દૂ મેરે ગુજરાતી નાચક મુડે રામા કરે ઔર હિન્દી વાચક બી મેરી ત્રુટિયા માર કરે.

જૈનોકા જગતમે કયા મળધ હૈ ઔર જૈનોપર કૌનમી જિમ્મેદારી હૈ હમી જાતકા ઇમ લેખ માવામે વિચાર કરનેકા હૈ. કિમી વ્યક્તિક સમાજમે જે મળધ આતા હૈ યહ તીન દ્રષ્ટિમે આતા હૈ. મારીતિક, માનસિક ઔર જૌદિક ઇમી પ્રકાર કિમી સમાજકા જગતમે તીન દ્રષ્ટિમે સમજ આતા હૈ કલા, નીતિ ઔર તત્વજ્ઞાન. કયા સમાજકે શરીર મે સળધ અખતી હૈ, નીતિ

मन से और तत्त्वज्ञान बुद्धि में । जिस तरह तब मन तथा बुद्धि इन तीन पातोका विचार करनेसे किसी व्यक्ति के भारे में पूर्ण विचार हो सकता है उसी तरह कला, नीति, तथा तत्त्वज्ञान इन तीन पातोका विचार करनेसे ही किसी समाधि (समाज) का विचार पूर्णतया हो सकता है । जिस तरह देवण बुद्धिभण या मनोभण तथा देवमन्त्र में अनुष्ठान मण प्रकारसे कार्य कुशल नहीं बन सकता, इसी प्रकार निष्ठा कला, नीति या तत्त्वज्ञान में कोई भी समाज पूर्ण रूप में कार्यक्षम नहीं बन सकता, इसमें त्रुटि अवश्य भेद रह जाती है । अनुष्ठान के भारे में उपर के तीन भवों में से किसी की त्रुटि हो तो वैसी शोचनीय क्षात वह व्यक्ति ही हो जाती है यह ज्ञात करने परियत है । अतः हम तीन समाजोंका हाथला लेकर हमारा कल्याण स्पष्ट करेंगे ।

इतिहास जो है वह ज्ञात मातृम है कि ग्रीक देश में कला बहुत ही निर्जित दशा में पहुँची थी । कला की दृष्टिसे ग्रीक समाज उन्नत था । लेकिन यह ज्ञात भी प्रसिद्ध है कि ग्रीक समाज में नीतिका नाम तक नहीं पाया जाता था । तत्त्वज्ञान भी उसका परंपरीत ही था इसमें त्रुटियाँ के कारण ही ग्रीक समाज नष्ट हो गया । एक कलावी लेकिन नीति और तत्त्वज्ञान नहीं था ।

अब ईराण देशका विचार करेंगे । ईराण सस्कृति में नीतिको बहुत उच्च स्थान था । अतः भी पारसी समाज में इस ज्ञातका अवश्य पाया जाता है । पारसी धर्म में मद्रिचार, महाचार और नहुश्चार के अस्तित्व ही महत्व दिया गया है । जबकि तत्त्वज्ञान और कला की दृष्टिसे ईराण सस्कृति बहुत ही नीचे दरजे की है । तत्त्वज्ञान तो भारतीय ही है । और कला का नाम तक भी नहीं । इसी कारण ईराण सस्कृति नष्ट हो गई नीतियों के बिना और तत्त्वज्ञान नहीं था ॥

अब गौड़ सस्कृतिका हाथला देंगे—गौड़ समाज का तत्त्वज्ञान अपूर्ण है । इसमें कथं हर्ष में नीति और कला है । लेकिन तत्त्वज्ञान नहीं है । गौड़ तत्त्वज्ञान दर्शन कल्याण गया है । लेकिन मेरे हाथ में तो इसमें बुद्धि जग्य ज्ञात एक ही नहीं है । इसी कारण गौड़ देव नारायण नाम मात्र रह गये हैं । इसमें कला और नीति कुछ प्रभाव में तो लेकिन तत्त्वज्ञान नहीं था ।

अर्थात् समाज के धारणा के (व्ये-कला नीति और तत्त्वज्ञान तीनों की) अभाव है । जिस प्रकार देहकी दृष्टि में अनुष्ठान के भव, आराधन, आयु और सौंदर्य की अभाव होती है उसी प्रकार समाजोंकी भी कला की दृष्टिसे अपनता,

मरलता, शाश्वतता, और समिकता धन पातो की अवश्यता होनी है। मन के दृष्टि में जिस तरह मनुष्य को सुजनता और निर्मलता की जरूरत होती है वैसे तरह समाज को नागरिकता और विश्व धर्मता की आवश्यकता रहती है। अतः बुद्धि की दृष्टि में जिस तरह मनुष्य की प्रजता की जरूरत होती है वैसे तरह समाज को शाश्वत अव्यय अव्यय अव्यय अव्यय की जरूरत होनी है। आज हमें धन पातो का हम विचार कर रहे हैं कि हमारे मन में लक्ष्मण की सभी दृष्टि से पूर्ण है और हमें वक्त से अत्यंत पुण्य का काम है। आज तक वह होता है। कांछनी मप्रदाय और लालिषा—अतः हमें उसको नैन सिद्धांत के आकर पढ़ना पड़ता है और पढ़ेगा ऐसी भाषा में धन्य है। आज समाज में नैन शासन के विरोधी होने में आते हैं और पहिले की थे। अतः प्राचीन काव्य के विरोधियों के नैन सिद्धांत का ही स्वीकार करना पड़ा था और आज काव्य के लोगो को भी यही करना पड़ेगा। आज की दशात () स कर्मकाण्ड है। अतः नैन शासन के ही मानना पड़ेगा।

गी.रा.मन ता २४ भी मष्टेभर मने १६२६ पृ ८२०

(लेखाक कर्म)

“नैन और जगत”

(ले लक्ष्मण रघुनाथ लिडे क-जगी-धारण)

हमारे लेख में उदाहरण दृष्टि से नैन और जगत का विचार कर रहे हैं

इस लेख में उदाहरण दृष्टि से हम विचार कर रहे हैं। जिस तरह हमें नैन, आगेय और आयु तथा सौंदर्य की जरूरत है उसी तरह समाज को संपन्नता, सज्जता, शाश्वतता और समिकता की आवश्यकता है। पढ़ेंगे हम संपन्नता का विचार कर रहे हैं।

संपन्नता भावने समृद्धि और आशा है जिस भाव में धन धान्य गहुत हो और जन संपत्ति भी कमी न हो। हमें संपन्न कहने हैं। इसका समाज संपन्न है। महम्मदी समाज भी कुछ अंश में संपन्न है। वैदिक समाज (हिंदू) नैनीकोसे ज्यादा समाज में संपन्न है।

नैन समाज की धनधान्य की दृष्टि में संपन्न कहा जा सकता है। क्योंकि कि शासन का है जो नीतीयाय व्यापार नैनो के द्वारा है। जन संपत्ति की दृष्टि से

તો જૈન સમાજકે માફિક અન્ય કિમી સમાજકી ખૂરી હાલ નહીં છે। જૈન સમાજકી જન સંખ્યા બહુતી હી કમ છે। ઓર ઉસમે લી શાંતિલેહ ઓર પ્રાંતલેહો કેા કનેગિ એકય નહીં છે। કયા ચલે ખાત ફિક કરનેકી નહીં છે ? પ્રાચીન કાલમે જૈન સમાજ મતમુચી મ પન્ન થા। જૈનિયોકા રાજ્યે થા। ઉતકા બ્યાપાર ઉત્પાદક થા।

(ભાગ્ય મત કર્પણ નામકી પુસ્તક-રાજે દ્રનાથ પકિત-ઉર્ફે નાયપ્રખન્ના-આય ને મંમાણ પ્રેમ બરોહા મે છપા-ર પ્રકાશિત કી છે। ઉમક પૃ ૧૦ કી પકિત ૯ સે ૧૪ મે લિખા છે કે પૂજ્ય પાદ બાળુ કૃષ્ણનાથ બનરજી અપને “જિન જન્મ” (જૈનિજમ) મે લિખા છે કે ભારતમે પહિલે ૪૦૦૦૦૦૦,૦૦ જૈન થે ઉસી મત સે નીકલકર બહુત લોગ દ્રમચે ધર્મમે જાનેમે ધનકી સંખ્યા ઘટ ગઈ। ચલે ધર્મ બહુત પ્રાચીન છે ધ્રમ મત કે નિયમ બહુત ઉત્તમ છે। ધ્રમ મતમે દેશકો ભારી લાભ પહુચા છે)

આજકલકી તરફ મિદ્ કવાલી કા નહીં થાઈ ઉનકી જન સંખ્યા લી બહુતથી જૈન ધર્મકી દીક્ષા લાયક ગ્રાહમિયોકો દેકર જન સંખ્યા બઢાઓ।

શુદ્ધિ કી પ્રથા જૈનિયોકા હી આચાર રખનેવાલો કેા ઓર ન શુદ્ધ કનકે ભતિમે મિલા લેના ચાહિયે। જૈની વિચાર રખને વાલો કેા દીશા દેકર જૈન બનાના ચાહિયે। આપ ચાહોતો ઉનકો મમાજમે મિલાલો યા મત લો। અમ જૈન તો અવસ્થ બના લો। મે આશા રખના હુ કે જૈન નેતા ઇસ ખાત પર વિચાર કરેગે। અબ તક સંપન્નતા કી ખાત હુધું।

અબ સરલતા કા વિચાર કરેગે। મમાજ સબ વ્યવહાર ચદિ સુવિધાસે ચલતે હોતો ઉસ અવસ્થા કેા સરલતા હોતે છે। મમાજકા પ્રત્યેક ઘટક યાદ અપના કાર્ય અપની જિમ્મેદારી સમજકર કરેગા તો મમાજમે સરલતા ઉત્પ ન હોતી હે। વૈદિક (હિંદુ) મમાજકી તરફ પ્રાદાણ્ય ક્ષત્રિય, સ્પૃશ્ય, અસ્પૃશ્ય, પ્રાદાણ્ય-અપ્રાદાણ્ય એસે ઝગડે જૈનિયોમે નહીં હુઓ ઓર નહીં હોતે। ઇસકા કારણ જૈન સમાજકી સરલતા હી હું। લેકીન પ્રાંતલેહ તથા શાંતિલેહકે કારણ જૈનિયોને રાટી બેટી વ્યવહાર સુવિધાસે નહીં હોતા હે। સમાજકે સરલતા મે ચલે એક બડી ત્રુટિ છે। જૈની નાપિત (વાવદ) જૈની અમાર, જૈનીધેળી આદિ મે ને કહાલી નહીં દેખે। પહિલે જમાને મે સબ પેશેવ જે જૈની થે। ઓર જો નહીં થે ઉનકી અવશ્યકયતા જૈની મમાજ કી નહીં થી। ઇસ લિયે મબ પેશેકે લોગ સમાજમે હોને ચાહિયે તળી જૈન સમાજ એક પ્રભાવશાળી સમાજ

હોગા। ઇમ લિયે જોન શુદ્ધિ પ્રથાકી અવગચ્છતા હૈ। પગળતાડે વાસ્તે સમાજકે ધન્ડોને યહબી ચાહ રખના ચાહિયે કિ મગ તરફ લોગોકી નમાજકો અવશ કરના હૈ। ઓર એસે ભિન્ન ભિન્ન પ્રકૃતિકે લોગોમે જોન મેલ રહેગા તબી વહ સમુદાય સમાજ કહવાવેગા।

યદિ સપન્નતા ઓર મરજના હો તો શાશ્વતતા આપહી આ ભતિ હૈ। યુરોપીય સમાજોકી તન્હ શ્રમજીવી આગ મુઝી વાળે મત્તાધારી ઓર રૈયત ધર્મસત્તાધારી ઓર શ્રાવક ઇનમે યદી જગડા ન હોગા તો સમાજ અવશ્યમેવ સ્થિર રહેગા।

અળ રહી ગસિક્તા કી ખાત જોન મમાજ પ્રાચીન કાલમે બહુત કાં ગમિક થા। ભિન્ન ભિન્ન ભાષાઓમે જોન પડિતોકા તિતના કાબ્ય હૈ ઉતના ઓર ફિસી અન્ય પડિતોકા નહીં હ। જોન પડિતોને સર્વો શાસ્ત્રોપર ઓર કલાઓપર અનેક ભાષાઓમે ગ્રંથ વિષે હૈ। ચિત્ર કરના તો જૈનિયોકી ખાસ વિશેષતા હૈ। મહિંગ, ઉપાશ્રય, આદિ સ્થાન બનવાને કી પ્રથા જૈનિયોને શરૂ કી। જૈનિયોકા પ્રાચીન કળા કૌશલ્ય અળ બી હમકો આશ્ચર્યસે મૂઠ બના દેતા હૈ। જોન કલા સિર્ફ નિમર્ગજ અપ્રતિમથ નહિ હૈ સાથ સાથ વહ મનોભાવ ભાવનાઓકા બી પ્રતિબિંબ હૈ। યત્તપિ યહ યુગના વૈભવ આજ કે જૈનોમે નહીં દેખનેમે આતા હૈ તો બી અન્ય કિમી જ્ઞાતિ મે જહ કં જની કલા અધિક હૈ યહ ખાત દેખને મે આતી હૈ।

એતાવત કવાકે દ્રષ્ટિસે જૈનિયોમે જો અજા યુગ હૈ ઉસકા વિચાર સંક્ષેપન ક્રિયા ગયા અજ નીનિ ટેક પેટસે જૈન મમાજકા વિચાર તીમરે લેખમે ક્રિયા જાતગા કલાકા અર્થ ઇમ લેખમે મમાજ ધારણાકી કુશલતા યા વિદ્યા ક્રિયા ગયા હૈ યહ ખાત ધ્યાનમા રખને ચાહિએ ॥

“વીરશાસન શુકવાર તા ૧ લી અકટોબર મને ૧૯૨૬ પૃ ૧૪

(લેખાક તીમરા)

॥ જૈન ઓર જગત ॥

(લે લક્ષમણ રઘુનાથ ભિડે કરજગી ધારવાઠ)

[એક જૈનેતર જનધર્મોચ્યાગી વિદ્વાનના જૈનધર્મ વિષયક વિચારા હિન્દી વાચકોના કં કલમમા સાદર કરીએ છીએ માત્ર અમહે હિન્દી ભાષુના-રાઓતુ નહિ પરન્તુ ગુજરાતી વાચકોતુ પણ આ તરફ ધ્યાન ખેંચીએ છીએ જૈન ઓર જગત ગ્રંથક લેખનો આ ત્રોજો મહુઠો છે અને પ્રાય કરીને

કેટલાક અકમા એ વિષય ચાહુ નહેશે-અમારા આમત્રણને માન આપીને આ તરફી ઉઠાવી આ વેળ માળા મોકલી આપી છે તે માટે, આમાર માનવાની તક લેવા સાથે વાચકો તરફથી યોગ્ય કદરની આશા ગળીએ છીએ]

તત્રી શ્રી વીરગામન

ઇન લેખમે હમ જૈન મમાજકા નીનિ કે દ્રષ્ટિસે વિચાર કરે જે જિમ તરફ મનુષ્યકા નીતિ દ્રષ્ટિસે વિચાર કરતે સમય વ્યક્તિક ઓર આર્થિક (Public) ઇન દો દ્રષ્ટિમે કરતે હૈ ઉસી પ્રકાર એક એક મમાજકા નીતિ કે દ્રષ્ટિમે વિચાર લી નાગરિકતા (Citizen ship) ઓર વિશ્વ બધુતા (World-friendship) ઇન દો દ્રષ્ટિસે કે ના પડે ॥

કેઇ સમાજ તણી નીતિમાન ગિના જાયગા જળ કે ઉમકા વ્યાપાગ ન તેા ઉસઠો હોનિ પ્રક હોતા હૈ ઓર ન દૂસરો ઠો નાગરિકતા ઓર વિશ્વબધુતા થે દો તરફી મમાજકી નીતિ હોતી હૈ અળ ઇન દો પ્રકારકા નીતિઓમે રેખે જે કે જૈન સમાજકી કથા હોતત હ

પહિલે નાગરીકતાકા વિચાર કર જે જિસઠો મરુટિ કહેતે હ ઉસી ઠો હમ નીતિ કહ સકતે હૈ માતા, પિતા, ગુરૂ ઓર અન્ય જ્ઞાતિ ભાઈઓસે જે અછો વ્યવહાર કિયા જાતા હૈ ઉસઠો નાગરિકતા હમ કહે જે મલ્ય મમાજકા થહ પ્રથમ લક્ષણ હૈ જિસ સમાજમે માતા, પિતા, ગુરૂ ઓર અન્ય જ્ઞાતિ ભાઈઓ કે માથ વ્યવહાર કરનેમે કુદલ્લી મર્યાદા નહી હૈ ઉમઠો મલ્ય નહી કહા જા મજતા ઇસ દ્રષ્ટિમે મદિ દેખા જાય તેા યુરોપીય સમાજ મલ્યનાસે ઠેમો દર હ ઉસ સમાજકી સભ્યના, રેલગાકી, કાકખાના, હવાઈ જહાજ આદીમે હી હ લૈનિયોકી ખાત ઇસસે જિનકુલ અવગ હૈ માતાપિતા ઓર ગુરૂજનો કે વારને હમ જે સ્વાથકા ત્યાગ કરના હૈ થહી હમારે સભ્યકા લક્ષણ હૈ ઇમ દ્રષ્ટિસે જૈની આચાર વિચાર અત્યત શ્રેષ્ઠ દર્જે કે હૈ જૈની આચાર અનુપમેય હ થહી અચ્છી નગરિકતા હૈ વનવામ થા નગરવાસસે નાગરિકતાકા કુછબી સબધ નહી હૈ, નાગરિકતાકા માયને મમાજકે પૂજ્ય વ્યક્તિઓકે સાથ નિ જ્ઞાથ ઓર વિનયકાવર્નાવ હૈ શુદ્ધ મ્વદેશાભિમાન, ગુરૂજિન, બંધુવારસદય ઓર માતાપિતાકી સેવા ઇસ નાગરિકતા મે આ મળી હ

અળ વિશ્વબધુતાકા વિચાર કરે જે અહિસા તત્ત્વકો અન્ય સીમાતક મનાવેવાલે જનોકી વિશ્વબધુતા બહુન હી વ્યાપક હ થહ મનુષ્ય માત્રને ખતમ નહી હોતી ઇમ બધુતામે હવકેમે હવકે જતુકાબી સમાવેશ હોતા હૈ
“ મિત્તિમે સત્યમૂપસુ ”

યહ જૈનકા મૂલ મત્ર હૈ

॥ ૧ ॥

યહો વિશ્વ બધુતા બૌદ્ધોકી તરહ સિફં હયાભાવ પર સ્થિત નહી હૈ

અદ્વૈતવાદિયોકી તરહ વહ તારતમ્યસે હીન લી નહીં હૈ. એસ તરહકા વર્તાવ તુમ હુસારસે ચાહતે હો વહી વર્તાવ ઔરો કે સાથ કરો ઇસ ઇમાઇ નીતિ કે જમી હી જૈની વિશ્વ બધુતા નહીં હૈ. વહ આત્મોત્તતિ કે વિચાર પર સ્થિત હૈ હિસા કરનેસે હિમિત એવકે પ્રગતિમે બાધા પહુચતા હૈ ઔર હિસા કરનેવાળે એવકી લી અધ્યાત્મિક હાનિ હોતી હ. હિસાસે ધર્મ, દેશ, જ્ઞાતિ, સમાજ ઔર વ્યક્તિ કિસીકા લી હિત નહિ હોતા.

ઇસ તરહ કે વિચાર જૈની રખતે હુએ લી જૈન શાસ્ત્રમે દુષ્ટ દહન વિહિત માના ગયા હૈ, લેકીન વૈદિકોકી તરહ જૈન મર્પ, વ્યામ, સિહ આદિ પ્રાણિયોકા દુષ્ટ નહી માનતે, અજ્ઞ ઔર નિરપરાધિ પ્રાણિયોકી હિસા કિમી વજહમે નહી કરની આહિએ ઇમ પ્રકારકી જૈન નીતિ હૈ.

શઠ પ્રતિ સત્યમેવ યહી નીતિ જૈનશાસ્ત્રકી હૈ—બલ્કિ શઠ પ્રતિ શાઠ્યકી નીતિલી કુછ અવસરપર કહી ગયી હૈ.

ઇસનીતિકા હેતુ બી વિશ્વબધુતા હી હૈ, સમાજકે ધારણાકે વાસ્તે દુષ્ટોકા નિર્લક્ષ્ય હોના હીચાહીએ ‘શઠ પ્રતિ શાઠ્ય’ કી ઇબજતા, દીનોકો અભય દેનેકે વાસ્તે હી દી ગઇ હૈ. ઇસ પ્રકાર હજ નોકો દહ દેને કા અપવાદ રખતે હુએ સર્વ પ્રાણી માત્રોસે બધુભાવ બનેકી નીતિ જૈનિયોકી હૈ, સ્વાર્થ કે વાસ્તે એવોકી ઔર મનુષ્યો કી હત્યા કરના જૈનો કા સર્વથા અમ ભવ હે પૂર્ણ હયા ઔર ત્યાગકી શિક્ષા જૈનોસે હી સસારકો મિલી હૈ. એ દોનો ભાવનાએ મનુષ્ય માત્રમે સ્વાભાવિક હૈ લેકીન એ ભાવનાઓ જૈનોમે જિતની ચરમ સીમા તક પહુચી હૈ. ઉતની અન્ય કોંસી સમાજમે નહીં પહુચી હૈ.

ઇસ ભાવનાકે બાગમે ધર્મ ઔર વ્યવહાર, દેશ તથા વિદેશ આદિ લેલલી જૈનશાસ્ત્ર નહી માનતા, ઇન ભાવનાઓકી ઔરે એ ઇચ્છા ન રખના લી. સ્વય ઇન ભાવનાઓનો રખના યહી મત્ત્યો ભાવના કહી બ સજ્જી હૈ. ઇસમે બી યદિ હંકાન દારી હો તો પવિત્રતા કહાને આવેગી ? શઠ પ્રતિ સત્યમેવ યહ સત્ત્વ ઇસી લક્ષ્યમે કહા ગયા હૈ. કિ ઉસકા પાલન વ્યક્તિતને કરના આહિએ, હુમરી વ્યક્તિ આહિ કરે યા ન કરે. ઇસ પ્રકાર એક વ્યક્તિતકે હૈ સચતને ઔર જ્ઞાતિ, સમાજ, દેશ તથા વિશ્વકી દ્રષ્ટિસે જૈનિયોકી નીતિ બહુતહી શ્રેષ્ઠ હૈ. એકમેવ સદાચારકો જૈન શાસ્ત્ર બલવાતા હૈ. ઉસમે અપવાદ નહીં હૈ ન પરિસ્થિતિકા યા

व्यक्तिका जैसे परिस्थितिमें हिंसा एही अधिक सा होती है और कर्तव्य है
जैसे कभी भी जैन शास्त्रमें नहीं है अतएव जैन नीति सभी द्रष्टिसे शुद्ध है

धर्म क्षेत्रमें व्यक्तिगत, समाजिक और राजनैतिक नीतिका विचार किया
गया, अग योथे क्षेत्रमें तत्त्वज्ञानका विवेचन करनेगे

“पीर शासन ता ८ भी कटोअर ५ २६

(क्षेत्राक योथा)

जैन और जगत

(ले लक्ष्मण रघुनथ मिटे करजगी धारवाड)

धर्म क्षेत्रमें हम जैनों तत्त्वज्ञानका विचार करनेगे जिस प्रकार मनुष्य
मिष्ट पुद्गिमान होनेमें नहीं अवेगा अन्तिक उसकी पुद्गि स्थिति की होनी
आदिमें उसी तरह समाजको मिष्ट धर्म या तत्त्वज्ञानसे नहीं अवेगा वह
अकेल होना आदिमें धर्म द्रष्टिसे यदि देखा जायतो-जैनी तत्त्वज्ञान ही अकेल
होना न सक्ता है कथो कि वह पुरातन है और अकेली रूपमें अमलक आसता
आया है, वह जैनी तत्त्वज्ञान अकांगीभी नहीं है धर्म निये उसको अने
कातवाहकी कहते है-गौड़, धमाध और महम्मदी तत्त्वज्ञान-आज कलका है और
स कुचित है दैहिक तत्त्वज्ञान यद्यपि पुरातन है तथापि सदाके निये अकलता
ही गया है और अभी तक हमने स्थिरता नहीं पायी है अनुशासन ही अके
असा है कि जे शासन है और अकेल है वह प्राचीन से प्राचीन कालमें था
जन्म या वैसाही आज है और आगे भी वीर बाणी के धर्म अके रूपतामें कुछ
ही आश्चर्य नहीं है कथोकि धर्म तत्त्व शास्त्र और निश्चय ही होता है,
यदि अर्द्धत शासन अके रूप न होता तो अर्द्ध आश्चर्य होता, सत्य तीन
कालमें अके ही रहता है और सत्य ही धर्म है, तत्त्वज्ञान है जैनोका पहिला
सिद्धांत यह है कि सृष्टि अनाद्यनंत है अज्ञाने सृष्टि की अथवा धर्मरने
दिनमें पैदा कीये, मरने जाने पुद्गिगय नहीं है अतएव अनेक है सृष्टि
पहिले थी अग है, अर्थात् आगे ही रहोगी धर्म निये अनाद्यनंत है धर्मका
कर्ता कौण ही नहीं केभी अटव नियमसे वह स्वभावसे ही-अथवा आयी है
और अथवा रहोगी धर्मके कर्ममें परिवर्तन करनेकी सत्ता किसी का भी नहीं है
जैनोका दूसरा सिद्धांत यह है कि अट और अतन दोनो भिन्न है, और कभी
अके नहीं हो सकते धर्म कावना पण जे धर्म अला है और अवेका मोक्षकी

આશા રખેનેકા મોક્ષ મિલે છે યદિ અર્ધન મત કે અનુસાર—સખ કુડ એક હોગો તો અનાચાર હી સદાચાર હોગા જેસા કિ 'અહ વ્રહ્માસ્મિ' ઓર 'સર્વે ચલુ દ્વંદ્વ વ્રહ્મ' કા મત રટનેવાલેમે આજ હો રહ્યા હૈ ચેતન જહ સે પ્રગત હૈ ઓર ઉસોસે સખ કુછ હો રહ્યા હૈ ઇસ ચેતનમે કર્મ કે પુદ્ગલ પરમાણુકા સખ ખ આતા હ ઓર ઇમી લિયે ઓર ચેતન એકત્ર માલુમ હોવા હે, મોક્ષ કી અવસ્થામે ચેતન જીવ (આત્મા) જહસે ગિલકુલ અલગ રહતા હૈ, જીવ ચેતન સ્વરૂપ સ્વરૂપ પરિમિત કર્મોકા કર્તા તથા લોકતા, ઉર્ધ્વગતિ, સસારી બલિક મોક્ષ પાને કે લિયે સમર્થ હૈ

જેનોકા તીસરા નિદાત મોક્ષ સાધનકા હૈ ઇમકો રત્નત્રયી કહેતે હૈ સમ્યક્જ્ઞાન, સમ્યક્ દર્શન ઓર સમ્યક્ ચારિત્ર ઇન તીનો કે પ્રાપ્તિમેકો મોક્ષની પ્રાપ્તિ હો સકતી હ અન્યથા નહી ઇમી નિચે વૈદિક (હિંદુ) ધર્મિયે કી તરફ જેનોમે—જ્ઞાનમાળી, કર્મમાળી ઓ બલિતમ ગી આદિ પથ નહી હુએ હૈ જૈનધર્મ અકાળી નહી હૈ, વહ ધર્મ સર્વાંગિક હૈ

ઇશ્વરકે બારે મે જો વિચાર જૈની રખતે હૈ વૈમા ઉન્નત વિચાર ઓર કોઇમી ઇશ્વર વારી નહી રખતે હૈ એક બાદશાહ કી તરફ સખ સુઠિકો ચલાને-વાલા હી નહી, બલિક ઉસકો ઉત્પન્ન કરને વળા ઓર ઉસકા નાશ કરનેવાળા ઇશ્વર હૈ ઓર ઉસકી કૃપાસે હમ સુખી હો સકતે એમી તત્વહીન કલ્પના ઇમાઇ, મહમ્મદી ઓર કુછ વૈદિકો કી હૈ અદ્વૈતવાદી કહેને હૈ કિ હમ ઇશ્વર બન સકને હૈ લેકિન ઉસકા ઇશ્વર એક બાદશાહ હો હૈ ઓર કોઇ વેદાનુયયી અનેક ઇશ્વર માનતે હૈ લેકિન ઇતને ઇશ્વર ભીતિકે કારણ કી ઉત્પન્ન કિયે ગયે હૈ જિસકી ઇચ્છા હુઇ ઉસકોહી ઇશ્વરજન દિવા, ઓર બસ કરને લગે કમકી સેવા, ઓર માગને લગે ઉસકે પાસ ધન ઓ દૌરત જૈની ઇશ્વર એસા નહી હૈ, વહ ધ્યેય રૂપ હૈ, વહ કુછમી હૈ નહી સકતા લેકિન ઉમકા ધ્યેય મામને રખનેમે હમકો મોક્ષ લક્ષ્મી મિલ સકતી હૈ વહ સ્વયંબુ, અકલક, નિરૂપાધિક, ચૈતન્યમય ઓર વીતરંગી હૈ મોક્ષકો પ્રાપ્ત કરનેવાલે જીવ સર્વ મત્તાવાળે ઇશ્વર હોતે હૈ એસે ઇશ્વર એક નહી, દશ નહી, ચોવીસ નહી, તેત્રીમ કરોડ નહી, બલિક અનંત હુએ હૈ ઓર આગે હોગે ઇસ પ્રકાર જેનોકા ઇશ્વર કોઇ બાદશાહ નહો હૈ કિ ઉસકે કૃપાસે કુછ ભી હોય, વહ એક મોક્ષારૂપ પવિત્ર આત્મા હૈ ઓર એસે આત્મા અસંખ્ય હુઆ કરતે હૈ

અરુ, સ્યાદાદ પદ્ધતિ તો જૈની 'તત્વજ્ઞાનકા સાર' સર્વસ્વ હ ઇસકો અનેકાન્તવાદ કહેતે હૈ, કયોકી ઇમમે એક એક પક્ષકી મિદ્ધિ નહી હોતી, સખ

દ્રષ્ટિએ ઇસ પદ્ધતિએ વિચાર હોતા હૈ—ઇમને દૈત, અદૈત, મશુલોપાસના, નિશુલો પાસના, સૃષ્ટિકી ક્ષયુજગુરતા ઔર ઉચ્ચકી સામ્યતા આદિ કે ખારેમે જૈનેતરોમે સદા ઠે વિચે અઘટે હોતે રહતે હૈ

મહમ્મદી ધર્મ—નિશુલોપાસના કા એકાન્તવાદ પકડકા જગતકો ત્રાહિ ત્રાહિ કરકે છોડતા હૈ, તો સૃષ્ટિ ક્ષયુજગુર હૈ એમા કહ કે બૌધ તથા શાકરમતાનુયાયી ઉત્પાત મચાતે હા સકા કારણુ ઉનકા એકાન્ત વાદમે મત્ય કમી નહી હૈ શકતા અનેકાતવાદ હો મત્યમે સરા હુઆ હૈ

ઇસ પ્રકાર સૃષ્ટિકા અનાદ્યતત્ત્વ, ઇશ્વરકી ઉચ્ચ કલ્પના, ઔર અને-કાન્તવાદ, યે ત્રીન ખાતે જૈની તત્ત્વજ્ઞાનમે વિશેષ મહત્ત્વ કો હૈ યહી ઉચ્ચકી જગત ઠા હોટ હૈ એમા ઉચ્ચ વિચાર અન્ય કિસી તત્ત્વજ્ઞાનમે નહી પાયા ન્તા 'વૈદિક મત'કે પડદર્શન ચુક વિચારમે પ્રસિદ્ધ હૈ લેકીન ઉનમે તક અથવા બુદ્ધિગમ્યતા નહી હૈ, ઇસી કારણુ વે પડદર્શન કિવધ ખર્ન ખેડે હૈ, બૈદિક જ્ઞાન તૃણાકા શમન નહી કર શકને અસ્તુ

અજતક ચાર લેખોમે જૈનોકા ઔર જગતકા કના મખન્ધ હૈ ઔર જૈનોકી વિશેષતા કિન કિન ખાતો મે કિસી પ્રકાર હૈ યહ ખાત મક્ષેપ રૂપમે ખતાયી ગયી અખ'જૈન ધર્મ'કા ઐતિ હાસિક દ્રષ્ટિ સે પર્યાલોચન કરકે જૈનોસે જગત'કો કથા શીખની હૈ, ઔર આજકાલ જનોકો કથા કરના આહિએ ઇમ ખાતકા વિચાર કરેજો

“વીર ચાસન” તા ૧૫ મી બકટોમ્મર સને ૧૬૨૬ પૃ ૪૫

જૈન ઔર જગત

(લેખાક પાચમા)

(લે લક્ષમણ રધુનાથ બિંદે કરજગી ધારવાડ)

પારસી 'ધર્મ'કી માન્યતા હૈ 'કિ—સત્ ઔર અસત્ (Good spirit & evil spirit) એ દોનો સામ્યતા હૈ. અકુર' મજ્જ તથા અહિરમન દોનો 'અનાદ્યતત્ત્વ' હૈ. ઇસાઇ ધર્મ' કહતા હૈ 'કિ પવિત્રાત્મા ઔર દુરાત્મા' (Holy 'short and evil short') દોનો પુરાતન હૈ. વૈદિક વાડમય મે બી દેવ તથા અસુરો' કા ઈજગકા પુરાના હી હૈ. ઇસસે યહી ખાત સ્પષ્ટ હોતી હૈ કિ અછા તથા પુરા દોનોકા અસ્તિત્વ પહિલેમે હૈ ઔર આજે બી રહેગા. યુરોપીય ઇતિહાસકાર વિખતે હૈ કિ દિન પ્રતિદિન સુધારણા હી રહી હૈ

और पहिले जमानेमे मानवजाति मिवकुन जगती तथा असंख्य थी, अपना आनन्दलोक श्रेष्ठत्व निश्चय करनेके लिये यह जान साक्षात्प्रेम होती होगी। लेकिन यह कहना निश्चय कुछ है, लोगो के रहन, महन, मे सुधार या परिवर्तन हुआ है। यह कहना ठीक होगा, लेकिन यह कहना कि पहिले जमानेके लोग असंख्य थे और आजकलके संख्य है, जोकहम कुछ है। धृतिदाममे उत्कातिवाद सब जगह जोकहम नहीं हो सकता। किसी जोक अवस्थाकी उत्काति होनी होगी। लेकिन क्या शाश्वत सिद्धांतमे भी अभी उत्काति हो सकती है? शाश्वत सिद्धांत सभी कालमे समान ही होते हैं, यदि धृतिदामकागेको यह जान मान्य न होगी तो वह उनका अज्ञान है।

धृतिदामकार विषय है कि वेदकाणमे धर्म के भूतत्वोकी कल्पना आने लगी थी। उमकास के पूर्व तमाम अज्ञान था, और आजकल धार्मिक सिद्धांतों के पारमे प्रगति हो रही है। यह बात सर्वथा सच है। धार्मिक सिद्धांत संपूर्ण और शाश्वत है। हमारी बुद्धि ही मरुचित तथा अपूर्ण होती है।

वेदकास धर्म सिद्धांतोंका आरंभकाल नहीं है, जबके पतित्वावस्था में। उस कालमे भी धर्म सिद्धांतोंका पावन पूर्ण रूपमे करने वाले सिद्ध थे, और उसके पूर्वकालमे भी थे। धर्म, नीति, अन्याय नाश मे यही आया है। उसमे उत्कातिवाद नहीं हो सकता।

जगतक धृतिदाम मालूम है यह बात सिद्ध होती है कि-आदिनाथ भगवानके कालमे धर्मकी कल्पना पूर्णरूपमे थी और समाजके गुरु संप्रदाय लोग उमका पावन भी करते थे। तबसे हिंदुस्तानमे अनुपपन्नतिका निवास है। आदिनाथ भगवान के पुन भारत ब्रह्मर्षी के नाम पंथमे ही हिंदुस्तानके भारत वर्षके नामसे पुकारते हैं। कहते हैं कि भारत 'ब्रह्मर्षी' के कालसे ही मानव जाति समाज करके रहने लगी। समाज जनते ही समाज जनन शुरू हुआ। भारत ब्रह्मर्षी का काल हैवव नीति से ही बरा हुआ था। उम वषत स्वाभाविक रीती से समाज धर्म मार्ग पर चल रहा था। आदिनाथ-कथकदेव के असंख्यात काल होटने पर अजितनाथल हुआ। उनके बाद गंधुत समय होटने पर सभवनाथल हुआ। उनके बाद गंधुत समय होटने पर अजितनल और उनके बाद सुमतिनाथल हुआ। उनके बाद गंधुतकाल होटने पर पद्म प्रभुल और उनके बाद सुपाशनाथल हुआ। उनके असंख्यात काल होटने पर अद्रप्रभुल तथा सुविषिनाथल हुआ। इस काल पंथत समाज व्यवस्थामे गंधुत उत्काति दुष्ट थी।

अष्टपुत्री, शतपुत्री, होने में धर्म माना गया। और पथ भंडाबूतेको सप्तपुष्ट करनेकी प्रथा से यह करके पशु हत्या करनेकी प्रथा शुरू हुई, इस काम हवन के लिये मंत्र पढ़ाये गये, और छन्दी को वेद अथ कहते हैं। इस प्रकार अवनति होने लगी। तो श्री स्वाभाविक पवित्रता के उपायक तभी थे, अभी है, कहनेका मतनग्य धतना हि है कि ऐसे पतेत लोगोका उद्देश्य धर्मी नामसे होने लगा, और उनके अथ धर्म अथ आत्मा की माने जाने है।

इसप्रकार नववे तीर्थकरके शासन के द्वारा कालमें वेदोकी रचना हुई। कोछ कहते हैं कि भारतीय समाजमें यह जो परिवर्तन हुआ उसका कारण आर्य नाम के एक जातिका हिंदुस्तानमें आनाही है। यहा स्वभावमें पवित्र लोगोमें जण उत्तर भुव से चटकवासी और रजोगुण प्रधान लोग, आकर धुसे तममें यहा आर्यो के प्रजा-नीके अर्थ माना गया। पशु हत्या होने लगी, बहकल पहनने लगे। पशु कुटिया गनायी गयी। कर्मपीथी शुरू हुई, और श्रमविभाग के तत्त्वपर समाजकी रचना की हुई। कुछ की हो आर्यो के आगमन के पूरे और जाहली, यहा स्वभावसे ही पवित्र मानव जाति थी। उनका धर्मर्यागमय, और आचरण स्वाभाविक था। जिस प्रकार स्वभाव से पवित्र लोग थे उसी प्रकार अपवित्र भी थे। छन्दी को आर्य अथोमें अनार्य, इन्द्र, कहागया, और उनका उभावेश शत्रु जातिमें किया गया। इस भारतीय प्राचीन पवित्र राजन्य का प्रभाव अर्योंपर भी हुआ। अस्तु नववे तीर्थकर के बाद का इतिहास छठवे लेखमें लिखेंगे।

“वीवरशासन” का २६ भी अंकटोण सने १९२६ पृ ७८

जैन और जगत

(लेखांक छः)

(दो लक्षभण्ड रघुनाथ सिंह के करजगी धारवाह)

आर्य लोक प्रकृति पूजा से सप्तपुष्ट न हुआ, छन्दीने सशोधन किया कि पथ भंडाबूते को भी यवानेवाणा और ही कोछ ह धतना जडा कार्य एक से नहीं पनेजा कये कि सृष्टिमें उत्पत्ति, स्थिति, लय, एक ही कालमें सदा के लिये यवता ही आया है इस तरह प्रजा, विष्णु, भद्रेश की कल्पना की गयी। उत्पन्नवाजेने तो उ पन्न कर लियाही है, यदि मारनेवाणा भद्रेश न मारेगा तो रक्षण करने वाणा विष्णुको हमारा रक्षण करना अवश्य हो है औमा विचार करके इन्द्र की पूजा अर्थात् सिंग पूजा मरीचिकीने शुरू की

आर्योने पयः तथा होले के सस्त्र भी बनाये, जेती की प्रथा शत्रु की समाज की रक्षा के वास्ते रान्त बनाया गया धर्म प्रकार आर्य ससृति जड़ती खड़ी जाती रही

सुविधि १११ के षड शीतलनाथल, श्रेयासनाथल, वासुपूज्यल, विमलनाथल, अनन्तनाथल धर्मनाथल, शाविनाथल, कुशुनाथल, अरनाथल, महतीनाथल, ओक के जाह ओक असभ्यात काल व्यतीत होने के बाद हो चुके, और उनहोने आर्य ससृति के मिथ्यात्वमे भारतीय ससृतिका रक्षाय किया

रामानुज कालमे तो आर्य ससृतिका विजय हुआ था-शिवल नेमे जैन राजाओका यज्ञो की डिखा अछी नही भावुम पड़ती थी वसिष्ठ ऋषि यद्यपि आर्य सभ्यता के पक्षपाती थे तो भी उनपर स्वाभाविक पवित्रता का प्रभाव गहुं कम रहा था योज वसिष्ठमे रामचंद्रलुके निर्भय मुनियो के प्रभाषु देके की वसिष्ठलुने यह स्वाभाविक पवित्रता का पाठ समझाया छ एस कालमे एस भारतीय सभ्यत की रक्षा मुनिसुमनल और नमिनाथलने की भारत कालमे भी नेमनाथल यहाँ करते थे

एसी समय पार्श्वनाथ स्वामी हुओ, और द्विं एस भारतीय स्वाभाविक पावित्र्य का प्रसार सर्वत्र हुआ, आय सभ्यता के अनुयायियो मे कृत्रिम लेह लावनाओ के कारण गहुंत हलचल मय रही थी और लुह देवने भी धाम-धूम मया कर उस वैदिक परंपरा के ग्राह हीया

उमी समय लंगवान भंडापीर भारतीय स्वाभाविक पावित्र्यका अडा डिखा रहे थे एस प्रकार उम स्वाभाविक पावित्र्यका ज्ये पहिले जमानेसेकी आया है एसी के आजकल जैन धर्म के नामसे पुकारा जाता है

राम कृष्णलुके जाह विष्णुपूजा भी शुरु हुं एस प्रकार लिगपूज और विष्णुपूजा पहिले से ही है, सूर्य और अग्नि के भी मंदिर बनवाये जाते थे एसके विरोधमे गौड़ो के मंदिर हुओ, और भूतिपूजा गढ़ने लगी ॥ एस प्रकार दिन बीतते रहे, जन सभ्या गहुंत जड़ गयी थी अथ श्रद्धा भी गदी थी एस अधश्रद्धा के पुरस्कार से राजाओने गहुंत उत्पात मयाये

जैमी हालतमे शहराचार्य पेदा हुओ उनहोने आर्य सभ्यताकी रक्षा के वास्ते जैनोकी निर्दोशी, और गौड़ो के गहुंत खताया कुछ समय बीतने के

भाद, महम्मदीयाने भारत वर्षमें प्रवेश किया, अठकेश्वरीवाह की कल्पना बहुत द्रव्य गयी एक तो विष्णु, एक शिव के वैष्णवयैवपेक्षाहुये, शाकत, ग्राह्यपत्य, आदि अनेक पथ पेदा हुये और मिथ्यात्व बढ़ता ही गया रामानुजआर्यने लेह बापनाका अउन किया श्रीमद वसुदेवधरने मरीचि नदी के बिना धारणा की प्रथा को पुरस्कार किया भाध्वाआर्यने अद्वैतका अउन करके वैष्णवोक्तिको बढ़ाया, और बद्धभाआर्यने भी यही किया,

धर्म प्रकार मिथ्यात्व ही नहीं बल्कि अनायासही देखने लगा, पाश्चिमात्य धर्माध आये अनायास और भी बढ़ा भूतिपूजा का अउनहुआ इयान क क्षरस्वतीने वेदोका पुनश्चलवन करके स्मृति पुराणोका इभाडाणा

अब फिर वज्र आया है कि भारतीय स्वाभाविक पावित्र्यका प्रसार हो मिथ्यात्व से छिड़ लोग उभ गये है

जैना लोगों सम्बद्धत्वका प्रसार करनेका कार्य तुभारा है, अपने पुरातन पर पराको पहिचानो, छिड़कोकेस अधसे ले कत्रिम मिथ्यात्व तुभारे मे घुस गया है उसको छोड दो जैन धर्म नतो शुद्ध धर्मकी थाभा है और न छिड़ धर्मके पिडाके चेहा हुआ है, वह तो पुरातन और सनातन है वह भाडारसे नहीं आया है, वह कत्रिम बाने किसीमे मनाया हुआ नहीं है, वह स्वभाविक है पुगतन है वह भारतीय है अनियो के ठिकासीन ताके कारण उनमे छिड़कोकी किया (किआर्य) घुस गेडी है, और वे आपने स्वाभाविक पुरातन पर परासे वचित हो गेठे है जगो और ओलो वधता अनुशासन ॥ अम सातवे लेखमे जैनासे हुनीया के क्या क्या शिअनेका है वह आत जनावेगे

“ वीरशासन ” ता प भी नवेम्बर सने १९२६ पृ ६३

जैन और जगत

(लेखोंक सातवा)

(ले लेखमधु रघुनाथ सिंह करणजी धारवाड)

जिनसिद्धांत के विपक्षकी सहा लिये जरूरत है। पहिले जमाने मे वह थी। आगे होगी। लेकिन मिथ्यात्वसे दुषी हुई हुनीया आज वीरवाणी की जितनी भ्यासी है, उतनी आजतक कभी नहीं थी, और आगे न होगी। क्योंकि जिनशासन के प्रसार के आलापमें हुनीया बहुतही पीडित हुं है ससार के आजकाल पीडाके वीरवाणी ही देवा है। पहिले हुनीयाको अपनी धर्मरकी जुडी कल्पना छोड देनी चाहिये। ध्यानमे रचना चाहिये कि धर्म

कुछ नहि दे सकता । मण कुछ हमारे कर्मों का प्रभाव है और कर्म करनेके लिये हम स्वतंत्र हैं । हमारे को ज्ञान प्राप्त नहीं है । अथर्व वेदी के मोक्षपटके पहुँचे हैं ऐसे हमारे को सृष्टि कर्मों के कुछ भी मन्त्र नहीं है । उन पर भी सृष्टिका (७३ पुष्पक) कुछ भी प्रभाव नहीं है ।

सर्वज्ञो जितरागादि-दाय स्वैर्योष्य पूजित
यथास्थित मर्यादादीन् देवोर्द्ध्वं परमेश्वर ॥

मर्षा, वीतगभी, त्रैलोक्यपूजित, यथास्थिताय वादी, और समर्थ ही परमेश्वर है । वह सृष्टिका उत्पत्ति, स्थिति लय नहीं करता और न मनुष्यों का कर्म करनेकी शक्ति देता है । और उनके कर्मों का फल देने में होता है साक्षात् हम कर्म करनेके लिये स्वतंत्र हैं और हमारे कर्मों का फल जो स्वभावसे मिलेगा लोगना ही पड़ेगा ॥ हमसे किसी के सुखों का भाव नहीं है । अथर्व वेदी है कि जो वीतगभी और निरुपाधिक है । आज्ञाशक्त सारहि सामे रजित हुआ है । अहिमा ही मनुष्य जतिका स्वभाव है और वह सुभक्त भाग्य है दुनिया के जैन धर्ममें शीघ्रता पड़ेगा कि "सद्गामो पाण्डुराभो विरमण" मण प्रकारके लवङ्गिताले हर रहना । ससारके यह पाठ शीघ्रता पड़ेगा कि "घ्नता ते नमणिजा, जेहि मणघयणाय सुदोष । सद्गजियाण हिमा, चत्ता एव वि चित्तिजा" तन मन वचनसे लोहोने लोहोरी हिमा छोड़ दी है, ये मनुष्य ही धन्य हैं यही सदातन करना आशीर्ष्य लोगोके हसानेमें, दुगानेमें ही, आज्ञाशक्त धर्म और व्यवहार आतुरी समझी जाती है कुनन तथा भडाभारत गमायवाहि यथेसे जुठ के भी आधार ले लिया जाता है । लेकिन दुनियाके जैन धर्मसे यह भाव शीघ्रता पड़ेगी कि "योऽपि अलीय वयण, जे न ह भ्रासन्ति जीरियते वि । सद्ये चेष दयाण, तेहि नमो सद्गसाहण ॥"

प्राप्त गयाने के वाग्नेयी जो तीनकभात्रभी जुठ व्यवहार नहीं करते, उन सर्व साधुओं के वदन हो । पण पण पर जुठ वाग्नेयी आतुरी समझने वाले लोगोके यह पाठ पढ़ना होगा और तभी उनके सुख प्राप्त होगा ।

परद्रव्यापहारिसे तो जनता बहुत ही पीड़ी गयी है । हम यात्रिक युगमें तो परद्रव्यापहारिकों बहुत ही सुविद्याओं प्राप्त हुई हैं । यह अपहर्षि ही सर्व अस्वस्थता का ७३ है । दुनिया के निजयि मुक्तियोंमें सोचना है कि 'जं परममस्ति ज पद, त न जीवस्म बाहिर पाणा । तिण मिच्च वि अदिन, दया-लुयो तो न गिणहेद' मिरसे पाव तक यथीना गदाकर जो कुछ कमाया जाता है वह कमानेवाले के धन बाहिर प्राप्त होते हैं । इस लिये परद्रव्यापहारि करना जोक गरी हिमा ही है और दयागु, भडाशय, अदत्त वस्तु कभी नहीं लेने है ।

વ્યવહારિક સ્વભાવ દર્શાવવા માટેજ નિયોજિત કરેલા હોય છે પણ ક્રિશ્ચિયન, મહંમદી, બૌદ્ધ વિગેરે ગળદો ધાર્મિક મત કે પથ દર્શાવવા માટે પણ નિયોજિત કરવામા આવે છે હિંદુ શબ્દ જો કે તેવી રીતે ઉપયોગવામા આવતો નથી તોપણ વૈદિક, વંષ્ણવ, શૈવ, જૈન, આદિ શબ્દોથી ધાર્મિક મત કે પથનો ભાવ લાવી શકાય જતા આ ધાર્મિક ધર્મ નહીં કહી શકાય । ધર્મ, સંસ્કૃતિ, અને પથ, આ ત્રણે માટે એકજ શબ્દ વાપરવાથી ઘણી ભાજગડ ઉપસ્થિત થાય છે

જૈનો હિંદુ છે કે નથી ? પ્રવેતામરો જૈન છે કે નથી ? એવા એવા પ્રશ્નો જે માલજવામા આવે છે તેનું કારણ આ ત્રણે વિષયોનો ઘોટાળોજ છે

ધર્મનું સ્વરૂપ મનાતન હોય છે તેમા અહિંસાદિ ધર્મોનું અતિચાર નહિત પાલન કરવાનું કહેણ હોય છે જુવા જુવાદિ તત્ત્વોનું સત્ય ને અના-ધન ત સ્વરૂપ તેમા વર્ણવેલું હોય છે જૈન ધર્મમા એવી જાતનું વર્ણન છે અને તે અનાનિકાળથી એક પ્રકારનુંજ હોવાથી સત્ય છે એટલે જૈન શાસ્ત્રને ધર્મ કહી શકાય વૈદિક, બૌદ્ધ, ક્રિશ્ચિયન અને મહંમદી, મતોને ધર્મ કહી શકાય નહિ કેમકે વેદ રચનાર ઋષિઓ, બુદ્ધ, ખ્રિસ્તી અને મહંમદ, મર્વશ ન હોતા તેઓના ગ્રંથોમા પરિપૂર્ણ વર્ણન નથી । વળી હિંસા, અસત્ય, પરિગ્રહ, સ્નેહ આદિને પણ આ ગ્રંથોમા આત્માના ધર્મ તરીકે વર્ણવેલા છે જે વાત અનુભવથી તદ્દન વિરૂદ્ધ છે

વૈદિકો, બૌદ્ધ, ખ્રિસ્તીઓ અને મુસલમાનો કહે છે કે અમારોજ ધર્મ સર્વ ગ્રાહ્ય છે કેમકે તે સૌથી પાળી શકાય એવો છે અમારો ધર્મ માત્ર સત્ય છે અને બાકી બધું અમત્ય કે પણ એ વચનમા મિથ્યાત્વ અને કદા અહં સિવાય બીજું કાંઈ નથી

બધા બહિરાત્માઓથી પણ પાળી શકાય એવો આચાર એટલે ધર્મ, એમ કહેવું એ તો ધતિગ છે અને વેદ, કુરાન કે બાયબલમા કહેવો ભાગ માત્ર ધર્મ છે, એમ કહેવું કદાચક છે એટલે ઉપરના પથોને ધર્મ કહેવો એ અશક્ય છે

બધા જુવોથી પાળી શકાય એવો માર્ગ-ધર્મ યતો નથી, પણ બધા જુવો માટે જેમા માર્ગો પ્રરૂપેતા હોય તેજ ધર્મ હોઈ શકે છે 'એ કસોટીને લગાડી જોતા ક્રિશ્ચિયન ને મહંમદી મત એકાન્તિક નિવડે છે, બૌદ્ધમત અપૂર્ણ જણાય છે અને વૈદિક મત બ્રમ પમાડનારો કરે છે ક્રિશ્ચિયન ને મહંમદી પથોનો નિશુલ્લોપસ્થિતાનો આગ્રહ સાખી શકાય પણ હિંમ્મને ધર્મ જરાવનાર વૈદિકમત ને ધર્મમત કહેવો એ વ્યર્થ છે

હુનીયામાના કોઈપણ દેશના જે પથના જીવને સુકિત પમાડનાર ધર્મ એકજ હોય છે, અને તે જૈન સિદ્ધાંતમા જેટલો સ્પષ્ટ અને શુદ્ધ સ્વરૂપમા છે તેટલો અન્ય કોઈ પણ સિદ્ધાંતમા નથી. હુનીયાના જે જીવો મોક્ષ પામ્યા તે આ ધર્મના પાલનથીજ પામ્યા છે. પણ તે યૂરોપના હોય કે આફ્રિકાના, ક્રિશ્ચિયન સંસ્કૃતિના હોય કે હિંદુ સનાતન ધર્મ એકજ છે, જુદા જુદા પથોમા એકેક માર્ગ માત્ર પ્રરૂપેલો હોય છે. મપૂર્ણ ધર્મ હોતો નથી. સંસ્કૃતિમા ધર્મજ હોય એમ કાંઈ નથી. હિંસાને અહિંસા જહેનાજ, અસત્યને સત્ય મમજનાર અને પરિશ્રદને અપરિશ્રદને નામે જોળખના વૈદિક સંસ્કૃતિને ધર્મ કવી રીતે કહી શકાય ? કદાચકથો જુદામતવાળાને માગવામા કર્તવ્ય માનનાર, મહામદિ સંસ્કૃતિને ધર્મ કવી રીતે કહી શકાય ? યત્ર જગથી આજી હુનીયાને ત્રાહિ ત્રાહિ કરનાર ક્રિશ્ચિયન સંસ્કૃતિ પણ ધર્મ નહિ કહી શકાય. તેમજ વૈદિક, મહામદી, ક્રિશ્ચિયન આદિ પથોને સર્વધર્મ નહિ કહી શકાય અનેકાન્તવાદી અને શુદ્ધ એવા જૈન સિદ્ધાંતને માત્ર ધર્મ કહી શકાય. મોક્ષ પમાડનાર માત્ર એક જૈન ધર્મજ છે. આ ધર્મની પ્રભાવના થાય એમ ઇન્કુ છુ ”.

॥ જૈનધર્મ તા. ૧૩ મી ડીસેમ્બર મને ૧૯૨૫

(લેખ નવમે)

॥ જૈન ધર્મ એ વિશ્વવ્યાપી ધર્મ છે ॥

(એક બ્રાહ્મણ વિદ્વાનના જૈન ધર્મ સબંધે મનનીય વિચારો)

(લે જોગીવાવ જૈની પુના)

ઉત્ક્રાંતિના આ આધુનિક સુગમ એકે બ્રાહ્મણ વિદ્વાનોની દ્રષ્ટિ વિશ્વના ફરેક ધર્મ, તત્વજ્ઞાન, ઇતિહાસ, આર્કિય અને લલિતકલામયનો જિજ્ઞાસાથી અને મર્મથી અભ્યાસ કરવા દોરવાય એ સ્વાભાવિક છે. આજ દ્રષ્ટિએ અનેક જર્મન અને ઇંગ્લીશ યૂરોપના વિદ્વાનોએ જૈન ધર્મનો મર્મ સહિત સૂક્ષ્મ અભ્યાસ કર્યો છે. પરંપરા મળ્યે ઉદારતા, સહિષ્ણુતા અને સમાનતા દર્શાવવી એ આત્મીય આવશ્યક છે, પરંતુ આ અનુકરણીય સૂત્ર કેટલાક ધર્મોધ અને અનુદાર લોકાના દ્રષ્ટિગિન્દુ આગળ ન રહેવાથી પ્રાચીન મમયથી જૈન ધર્મ ઉપર પરચકો આવતાજ ગદ્યા છે.

શકગચાર્ય અને કુમારિલ ભટ્ટથી લઈને આજસુધી અનેક જૈનેતર વિદ્વાનોએ જૈન ધર્મ નોટ કરવાના જનતા પ્રયત્નો કર્યા છે. પણ જના સુધી જૈન ધર્મ નગ્ન સત્યના અમર મિદ્ધાતો હુનીયા આગળ મૂકાયે ત્યા સુધી જૈન ધર્મનો વિનાશ નથા એ પણ નગ્ન સત્ય છે.

આ પ્રમાણે જૈનધર્મનો વિનાશ ઇચ્છતા જનેતર વિદ્વાનોમાથી કેટલાય પાછળથી જૈનધર્મના સમથ ઉપાસકો થયાના અને પોતાની વિદ્વતાથી જૈન ધર્મને અમર કર્યાના દાખલાઓ ઇતિહાસના પૃષ્ઠે ઉપર વિદ્યમાન છે

આ પ્રમાણેજ વર્તમાન સમયમા શ્રીયુત લક્ષ્મણ રઘુનાથ મિટે નામના એક સમર્થ વિદ્વાને જૈન મિદ્ધાત, તત્ત્વજ્ઞાન, ઇતિહાસ અને સાહિત્ય મળે છે ધણાજ સુદર, આકર્ષક અને મનનીય વિચારો મરાઠી ભાષાના બહોળા પ્રચાર પામેલા એક ઉત્કૃષ્ટ માસિકમા હાનમાજ પ્રસિદ્ધ કર્યા છે આ ભાઈએ જૈન ધર્મ સળંગે ખૂબ અધ્યયન, ચિંતન, અને મનન કર્યું છે એમ નીચેના લખાણ ઉપરથી સ્પષ્ટ તરી આવે છે

“અન્ય ધર્માવલગીયોના હુકમ અને અજ્ઞાનજન્ય રીકાથી હિંદુ-સમાજમા જૈનધર્મ વિષયક અજ્ઞાનતા પ્રચરી રહી છે અવ્યવહાર મિદ્ધાતોથી ભરેલો અને નારિતક, એવો વેદબાદ્ય જૈનધર્મ છે એવી સર્વ સાધારણ ભ્રાંતિ વાયડા છે વસ્તુત જૈનધર્મ પૂર્ણ વ્યવહાર, આર્થિક અને મનત્ર ધર્મ છે

જૈનધર્મ એ વિકૃત હિંદુધર્મ છે એમ કહેવામા આવે છે, પરંતુ વસ્તુત સનાતન અને પુરાતન એવા જૈનધર્મનું વિકૃત સ્વરૂપ-એ હિંદુધર્મ છે, આ વાત જૈન ધર્મનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન થએલાઓને સ્વીકારવી પડશે x x x અહિંસા તત્ત્વ અને નિરીશ્વરવાદ આ બે તત્ત્વના સામ્ય ઉપરથી-મૌદ્ધ અને જૈનધર્મ એ એકજ ધર્મ છે, એવી આજસુધી યૂરોપીય વિદ્વાનોની કલ્પના હતી પરંતુ આ બે ધર્મમા જમીન આસ્માન જેટલો અંતર છે મૌદ્ધધર્મનું અહિંસાતત્ત્વ કેવળ કયાભાવ ઉપર અધિષ્ટિત છે, પણ જૈન ધર્મની અહિંસા આત્મતત્ત્વના ગમીર ગૂઢ અને હર્ગમતત્ત્વ ઉપર અધિષ્ટિત થઇ છે બુદ્ધે સુદ્ધિ કર્તાવ્ય વિષે મૌનવૃત્ત સ્વીકાર્યું છે, ત્યારે જૈન ધર્મ સ્કયભૂ, નિષ્કલક, વીતરાગ, નિરૂપાધિક અને ચૈતન્યરૂપ છે, એમ ઇશ્વરની વ્યાખ્યા કરી ‘ઇશ્વર એ સુદ્ધિ કર્તા છે’ એનું સમર્પક રીતે જાહેર કર્યું છે x x x પૂર્વજાવના જૈનધર્મની અસર બુદ્ધધર્મ ઉપર થઇ હોય તો તે સ્વભાવિક છે જન ધર્મના નિદ્ધાતો જીવન ધર્મ કરતા અત્યંત શિષ્ટ છે અને તે સ્વતંત્ર છે x x x

જનોના ચોવીશમા તીર્થંકર ભગવાન મહાવીર દેવ, જે વખતે અહંત શાસનનો પ્રચાર દુનિયામા કરતા હતા ત્યાંજે ભગવાનનો તે શુદ્ધ ઉપદેશ અને દેવી આચરણ બે બે બુદ્ધ ભગવાને પોતે મહાવીર દેવ માટે ધ યોગ્યાર કાદયા છે x x x જૈન તીર્થંકરો માટે આદરયુક્ત ઉદગાગે શ્રુતિ, સ્મૃતિ અને

પુગણોમા દરેક ગ્રંથો જોવામા આવે છે જે વખતે નવમા તીર્થે ૪૨ ભગવાન સુવિધિનાથ જિનશામનનુ વધ ન કરતા હતા તે વખતે-હિંસાત્મક વેદ, શાંત્રીકથા, યાજ્ઞવલ્કય અને પીપ્પલાદિ ઋષિ મુનિઓએ રચ્યા તત્પૂર્વે જન ધર્મના આગમો વિદ્યમાન હતા, એ ઉપરથી - ૧૦૮ થાય છે કે વેદ અપૌરુષેય નથી, માટે જેનો નારિતક નથી X X X જૈન લોક મહા વિદ્વાન, પરાકર્મી અને તપસ્વી હતા આજે તેમની લોક સંખ્યા બહુ ઓછી છે પરંતુ આજે દુનિયા ભરમા તેમનો અહિંસા ધર્મ વિજયી અને અમર થયો છે માટે દરેક વિદ્વાને જૈન ધર્મનો સૂક્ષ્મ અભ્યાસ કરવો જરૂરી છે X X X

આત્મ તત્વ ઉપર પરમ આર્હત જેનો જેટલી-એક નિષ્ઠા, તત્વજ્ઞાન અને વ્યવહારમા ખીજા ધર્મ પ્રવર્તકોએ-કોઈકજ વખત બતાવી હશે આવી ગ્રંથોમા જૈનોને નિરીશ્વરવાદી અને નાસ્તિક કહેવા, એના જેવી સત્યવચના અને અજ્ઞાન ખીજુ નહિ હોય જેનો આધિભૌતિક અને પશુબળ ઉપર વિશ્વાસ છે, તેજ ખરેખરા નારિતક અને નિરીશ્વરવાદી છે

આત્માનુ અસ્તિત્વ જેઓ માને છે, અને ભૌતિક વિષયથી પર એક અધ્યાત્મ વિષયને જેઓ મહત્વપૂર્ણ મમજે છે, તેજ ખરે આસ્તિક છે

વેદોનુ અપૌરુષેયત્વ, ધર્મરતુ સૃષ્ટિ કર્તાત્વ, જીવત્માઓનુ ધર્મગાધીનત્વ, સામાન્ય નીતિ વિરૂદ્ધ ક્રિયા કરી, જેઓ આત્મવિકાસ થશે એમ માને છે, આ બધી જ ભિક કલ્પનાઓ હૃદયમા ધાગણ કરવી, એ મિથ્યાત્વના લક્ષણો છે મિથ્યાત્વ નિન્મન અને મમ્યકત્વ શ્રદ્ધા એ જૈનધર્મની વિશિષ્ટતા છે તમામ દુરાશ્રદ્ધ ઓછીને મત્યનો સ્વીકાર કરવો, એના જેવો બીજો ગુણ હુનીયામા કયો છે? આ ગુણના અભાવેજ અશાન્તિ અને કલહ દેવાયો છે જૈન ધર્મ એ વિશ્વધર્મ થવાને લાયક X X X જૈન તત્વજ્ઞાન જે પ્રમાણે શુદ્ધ અને નિષ્કલક છે, તેમ જૈનોના આચાર ધર્મ પણ શુદ્ધ છે જૈનધર્મમા તત્વજ્ઞાન નથી એમ માનનાર અજ્ઞાની છે, જૈનધર્મનો જે ટકો આ હુનીયા ભરમા ગાજી રહ્યો છે તેનુ કારણ જૈનોના દલગઢિત આચાર ધર્મનેજ આભારી છે, જૈની આચારધર્મ સ્વેચ્છાનુકુળ નથી એજ તેની વિશિષ્ટતા છે સમાજને ચિરકાલ ટકાવી ગળવા માટે હિંયાને અહિંસા અને અમત્યને મત્ય કહેવા જૈનધર્મ કોણે તૈયાર નથી પર્જુ-જેઓ તેમ કરે છે તેઓ મિથ્યાત્વી છે આ મિથ્યાત્વથીજ પાપક વધી પડયુ છે, આ મિથ્યાત્વનો નાગ કરવો એ જૈનધર્મનુ શિક્ષણ છે, દરેક આત્માને શુદ્ધ બનાવવા માટે- જૈન ધર્મ આદેશ આપે અને સ્પષ્ટ માર્ગ બતાવે, પછી ભલે અનુયાયી ઓછા રહેવા પામે પરંતુ બૂઠથી પણ તેઓ આત્મબળની વૃદ્ધિ માટે પશુબળની આવશ્યકતા

આત્મભળની અને, પાશની બળની એકતા નજ થઇ શકે, કારણ
ઇશ્વર અને ચેતનના માગ જુદા છે

જૈનાચાર્યોએ સ્વેચ્છાનુકૂળ ધર્મ ન જતાવતા-સમ્યક્ત્વ ધર્મ દુનીયાને
બતાવ્યો, એ જૈનોની સત્યનિષ્ઠા અપૂર્વ છે આદ્ય તિર્થંકરોએ જે શાશ્વત ધર્મ
પ્રતિપાદન કર્યો હતો, તેજ ધર્મ ફરેલ તીર્થંકર, નિહ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને
શુનિગણ આજે પણ ઉપદેશી રહ્યા છે”

શ્રીયુત ભીડે મહાશયના મહત્તાપૂર્ણ લેખનો તો મેં માત્ર સારાશજ અત્રે
રજુ કર્યો છે છતાં વાચકો જોઇ-અકશે કે તેમની અભ્યાસ દ્રષ્ટિ અતિ નિર્ભળ,
નિષ્પક્ષપાત, અને કોઇપણ પ્રકારના બેદર વિનાની છે, જે જૈનધર્મનું અનુપમ
રહસ્ય તેના અનુયાયીઓ પણ બહુ જાણી પ્રમાણમાં સમજતા હશે, તે રહસ્યની
તેઓ જાણી કરી સકયા છે. ખરેખર જૈનધર્મ એ વિશ્વધર્મ થવાને સંપૂર્ણ યોગ્ય
છે, માત્ર તેના અનુયાયીઓમાં, પ્રચારકોમાં, તેટલુંજ બળ સામર્થ્ય અને થકા
હોવી જોઇએ જૈનસિદ્ધાંતો પણ અજર અમર રહેવાનેજ સર્જ્યા છે માત્ર તેનું
સંશોધન કરનાર, રહસ્યપ્રગોધનાર, પુરૂષોનીજ આજે જોટ પડી છે પરમાત્મા
શ્રી મહાવીર, જૈનધર્મને વિશ્વધર્મ રૂપે વિશ્વમાં પ્રકાશમાન કરે એજ એક માત્ર
પ્રાર્થના ॥

॥ જૈનયુગ પુસ્તક ૨ અક ૭, ૮ કાગળ ચેત્ર ૧૯૮૩

શ્રી મહાવીર જન્મોત્સવ ખાસ અક ૫ ૩૮૩ થી

(લેખકશ્રી)

વર્ધમાન સ્વામીની બ્યવહાર્યતા

(લેખક ભક્તમણ રઘુનાથ ભિડે ૨૬૭ શનીવાર પુના)

સિદ્ધ સર્પૂર્ણ મયાર્થસિદ્ધે કારણમુક્તમ ।

પ્રશસ્ત વ્રતાન જ્ઞાન ચારિત્ર પ્રતિપાદન ॥

સુરેન્દ્ર મુકુટાશ્રિષ્ઠ પાદ પદ્મ સુવેસર ।

પ્રણમામિ મહાવીર લોક ત્રિતય મગલ ॥

જિન શાસનની શુદ્ધતા આજે હરકોઇ સ્વીકારે છે, પણ આ શામન ઓં
વહારમાં આચરી શકાય એવું નથી, એમ એક ણીમળ પ્રકારના આદ્યેષ ઠેઠવાક
પુલ્લિવાદીઓ હવે બાળજી મૂકવા લાગ્યા છે ખરૂં જોતા જિનશાસન, અખાંધ

છે એજ આદેશમા પણ મિદ્ધ થાય છે, કેમકે આદેશમા એવો છે કે જે બીજા તત્ત્વના આદેશો ન હોય ત્યારે મૂકાય છે. જો જિનશામનની શ્રેષ્ઠતા સ્વીકારીએ છીએ તો તે અવ્યવહાર્ય છે એમ કહેવું આ એક જાનની આદેશકની પોતાની નબળાઈ છે, ન કે શામનની કાંઈક ત્રુટી. જાસનને અવ્યવહાર્ય વિશેષણ લગાડી આજ્ઞાક વ્યવહારી કે પ્રપચી લોકો-પોતાની નબળાઈ ઠાકવા માગે તો તેઓ તેમ જાણે કરે, પણ તેનાથી શામન કાંઈ દૂરિત થતું નથી. વળી અવ્યવહાર્ય પણ આ માટે કહેવું? શું આ શામન અસ્વાભાવિક છે કે, આવશ્યકમા ન લાવી શકાય એમ છે? જિનશામન તો તેવું નથી, કેમકે અનતાનત તીર્થ કરાવે, મિદ્ધોએ, આત્માર્યોએ, ઉપાધ્યાઓએ, કે નિર્ગ્રંથ માધુઓએ, આ શામનની અસામર્થ્ય આચાર પાલી જતાઓ છે, જ્યાં મુખી એક પણ વ્યક્તિ જે કામ કરી જતાવી શકે છે, ત્યાંમુખી તે કામને અવ્યવહાર્ય ન કહી શકાય, જન સામાન્યનો જે વ્યવહાર છે તેનાથી બીજેજ માર્ગ જિનશામન ઉપદેશ છે, તેથી જાણે તે જલ્દી હોય, કે લોકે દુષ્ટિને વિદ્વદ્દ હોય, પણ અવ્યવહાર્ય તો કદી પણ ન કહી શકાય.

કદંબ કામને અવ્યવહાર્ય કહેવું જો એક જાનનું દૌર્ભાગ્ય છે પણ વ્યવહારી લોકોએ એવો પ્રપચ રચ્યો છે કે, તેમા જો દૌર્ભાગ્યના દુર્ગુણને સદ્ગુણનું રૂપ આપ્યું છે, જ્યાં વ્યવહારી લોકો કોઈ કામને અવ્યવહાર્ય કહે છે ત્યારે તેઓ પોતે મુત્તમી કહેવડાવવા માગે છે અને આ કામને હલકું લેખવા માગે છે.

મહાવીર પ્રભુ, કે ગૌતમ બુદ્ધજી, નેપોલીયન, રુસ્કિન, ટાલરટાય અને મહાત્મા ગાંધી જેવા પુરુષાર્થના હિમાયતી આજમુખી જેવા યથા છે તેઓના વિષયમા પ્રપચી લોકોએ અવ્યવહાર્યતાનું જાણ રચ્યી, પોતાની નબળાઈને માફ કરી, આપવાની કોશીલ કરી છે તેવાઓના એવા પ્રપચથી અસ્પષ્ટ લોકો કમાઈ જાય છે, અને પુરુષાર્થ જતાવવું છોડી દે છે પોતાને માટે માધ્ય હોય એવી વાત પણ અમાધ્ય સમજે તેથી તેઓ પ્રયત્નજ કરતા નથી, અને આત્મનાશ બોદારી લે છે.

વીર શાસનના વિષયમા પણ એવોજ જનાવ જન્યો છે ગૌતમ બુદ્ધ પોતાનો મધ્યમ માર્ગ લોકોને ઉપદેશી નિગ્રમ નાતપુત્તનો માર્ગ અમામાન્ય છે એમ કહ્યું, તો વૈદિકોએ લોકાભિદુષ્ટિને અનુકુળ એવો માર્ગ જતાવી, નિગ્રમ મિદ્ધોનો માર્ગ અવ્યવહાર્ય છે એમ કહી દીધું પણ અમે તો જાણીએ છીએ કે નાતપુત્તનો માર્ગ પણ ઘણાંજ આચરી જતાઓ છે, અને આ માર્ગનું અનુમ-

પણ કયાં વગર મોક્ષેન્દ્ર લોકોને દુઃકેશ નથી વીરશ્યામન આત્મસિદ્ધિનો સીધો માર્ગ જતાવે છે, પુરુષ વરમાણુઓના મળધથી-બધ પામેલાઓને આ બધ વધે એવો માર્ગ જતાવ્યાથી કોઈનું ન વળે, આ બધની નિર્જરા કરવાનોજ માર્ગ જતાવવાનો રહ્યો, અને એવો એનો હેતુજ હોઈ શકે એમ છે જડ ચેતન બન્ને સ્વભાવથી ભિન્ન હોવાથી તેમના માર્ગો પણ ભિન્ન છે આ બેમા ઠલી પણ તદ્દતોડ થઈ શકે એમ નથી

વર્ધમાન સ્વામીએ જિનશામન પોતે આચરી, તે વ્યવહાર્ય છે, એમ જતાવી આપ્યું છે પ્રભુ બાવપણાથીજ ત્રિજ્ઞાનધારી હતા પણ પૂર્વભાવોમા તેઓશ્રીએ તે માટે પ્રયત્ન પણ ઘણા કરેલા હતા સાપ કરટે, બીતર દેવતાઓ બાના કરે, તો પણ પ્રભુ સમન્તાવ રાખતા હતા, એવો પુરુષાર્થ અનતવીર્યના મિત્રાય થઈ શકે એમ નથી મહાવીર પ્રભુ બ્યારે જે વર્ષના યુવક હતા ત્યારે ગૌતમ જુદા તપશ્ચર્યા છોડી મધ્યમ માર્ગનો ઉપદેશ આપતો કરતો હતો અને તેમણે ઘણા લોકોને બિહુની દીક્ષા આપી પણ મહાવીર પ્રભુ પોતાનું શ્રાવક મત છોડી જુદાની પાછળ નથી દાડયા, તેઓશ્રી ભાવના પ્રધાન ન હતા સારામાર વિવેકી ને વ્યવહાર હતા બ્યારે ચોતરફ બળભળાટ હોય ત્યારે પણ પોતાના મત ઉપર અડગ નહેવું એ એક સુવકને માટે કેટલું બધું કઠણ છે તે ગૌ લોક જાણે છે મહાવીર પ્રભુએ તો છ વરસની ઉંમર સુધી ઘેર રહી માતૃપિતા કે બન્ધુ જેવા વડીલોની મેના કરતા કરતા ધર્મચરણ કરેલું અને યોગ્ય લાગતા દીક્ષા લીધેરી, તેએ શ્રી પરિચયિતના ઘાસ ન હતા પણ અકાળની પરિસ્થિતને પ્રભુએ ઘાસ બનાવી હતી એમ નકોત તો બીજાની જેમ પ્રભુ પણ બિહુ બનતા બીજા સુવકોનો મારક તેઓશ્રી પણ શિકાર રમતા, કે વિષયોપભોગમા લીન થાતા, પણ અનતવીર્યશાળી પ્રભુના આગળ એક વિશેષ કાર્ય (Mission) હતું અને તેની સિદ્ધિને માટેજ તેઓશ્રી કૌશિય કરતા હતા, દીક્ષા લીધા પછી બારહ વર્ષ સુધી પ્રભુએ એવી ધનધોર તપશ્ચર્યા આચરી કે તેના પ્રભાવથી પ્રભુને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું મહામદ પે ગગર ઇશુ ખ્રિસ્ત, કૃષ્ણ હતા તેમા કોઈ પણ ધર્મસંસ્થાપક જેટલું કઠણ તપ આચરેલું ન હતું અને જે તપ ગૌતમ જુદા પણ અડધું છોડી દીધું હતું, તેટલું સામાન્ય તપ મહાવીર પ્રભુએ આચરેલું હતું, એટલુંજ નહિ પણ કોઈ પણ બીજા તીર્થંકરે શ્રી વીર જિગ્મ્ય તપસ્વીના જેટલું કઠણ તપ આચરેલું ન હતું

કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પછી પણ-સુનિવન આચરતા આચરતા પ્રભુ વિહાર કરતા હતા, અને ભવ્ય જીવોને દેગના આપતા હતા, આ દેસના એવી

ભાષામાં પ્રભુ આપતા કે જે કોઈ પણ ગતિનો જીવ મમજી શકે આ ભાષા આત્માની ભાષા હતી, ન કોઈ પર્યાયની કે પ્રદેશની, એવી આ ભાષા તિર્યચ પણ સમજી શકતા હતા, પ્રપચી લોક આ વાતને ભલે ન સમજી શકે પણ તે નહન માત્ર અસકચ નથી મહાવીર સ્વામી નિર્વર હતા એટલે તેઓશ્રીની પામે જીવગણ નૈમર્ગિકે વૈન પણ બૂની જતા હતા પ્રેમજળથી એમ ચતુ હંતુ મ-- કસ વિગેરેમાં ભચથી જે જને છે તે પ્રમથી શા માટે ન જને ? એમાં અસકચ જેણે કાંઈ પણ લાગતુ નથી

એવી રાતે મહ વીર પ્રભુ પોતે જાહેર વિવેકીને વ્યવહારી હોવાને લીધે તેઓશ્રીનો ઉપદેશ પણ શુદ્ધ વ્યવહાર્ય ગહેતો હતો જે ધર્માચાર્ય કરશે તેમને ઇશ્વર સારૂ ક્ષણ આપશે ને જે યુગઇથી વર્તશે તેમના ઉપન ઇશ્વર નાગજ થશે, એવા ભાવનાપૂર્ણ પણ વિવેકહીન વચનો, પ્રભુએ કહી પાડુ કહ્યા નથી તમે ધર્માચાર્ય કરશો તો જહુ માટે ક્ષણ મળશેજ ઇશ્વરની કૃપા અવકૃપાનો કસો પણ મળધ તેથી રહેતો નથી ભલા રાજી થવુ કે નાગજ થવુ વીતગમ ઇશ્વરને કેમ સભવે ? એ વાત અવ્યવહાર્ય છે વીતગમને નિરૂપ ધિક ઇશ્વરને કવત્વ કે ઉપસિ નથી એવી વિવેક પૂર્ણવૃત્તિ મહાવીર પ્રભુની છે

એકાતમત અવ્યવહાર્ય હોય છે પ્રભુએ અપેક્ષાયુક્ત અનેકાતમત ઉપદેશ્ય છે ઘણું પણ વિધાન કોઈ એક અપેક્ષાથીજ સત્ય હોય છે નહિ કે નદાય સત્ય રહે છે બીજા મતોપદેશકોની આ ભુવ પ્રભુના શામનમાં નથી એટલે સ્વાદવાદ વિવેક પૂર્ણરીતે વ્યવહાર્ય છે

હિમાદિ પાપ કર્યો પણ પ્રુદય કર્યોપાર્જન કરે છે એમ વિવેક હીનતુ અવ્યવહાર્ય વચન કેટલાક મતોપદેશકોતુ છે વીર પ્રભુએ સમ્યદ્ધર્મ ઉપદેશ્યો છે જેમાં જરા પણ કિંમીય નથી

મારી પૂજા કરે કે માન શરણ આપો, એટલે તમાકે કદરાણ થશે હું દેવપુત્ર છું, દેવહત છું, એવા અવિરેક વચનો પ્રભુએ કહ્યા નથી મમ્યદ્ધર્મતુ આચાર્ય કરે તમાગે આત્મા ઉત્તન થશે એમ ન કરે તો ભવમાજ ડુગ્તો ગહેશે તમારી મુક્તિ બીજા ઉપન અવલગિત નથી તમારૂં સારૂં અને નહાર તમારા હાથમાજ છે, એવુ સત્યવચન મહાવીર પ્રભુએ કહ્યું છે પ્રભુએ પ્રપચ કર્યો નથી કે કાઇપણ જોલી લોકોને ઉરકેર્યા નથી, જે કાઈ મર્વ જાનુથી સત્ય અને નિરાપાધ્ય હતુ તે તેઓશ્રીજે ઉપદેશ્ય એવો આત્મમાગ ઉપદેશથી ધ્યાનમાં ન આવે એવો હોવાથી પોતે આચરિ ખરેખર વ્યવહાર્ય હિ એમ જાતાવ્યો એનાથી વ્યવહારી બીજા કોણ છે ? ને વીરશાસનથી પણ વિરેકપૂર્ણ

શાસન બીજુ કયુ છે ? એવા શાસનને અવ્યવહાર્ય કહેવુ, પોતાની મુક્તા અને નબળાઈ બતાવવા જેવુ છે સામાન્ય લોકો પુદ્ગલાનદમાજ મગ્ન હોય અને તેમને આત્માનદની વાત ન રૂચે તેથી આત્માનદ જેવી કોઈ સ્થિતિ નથીજ એમ ન કહી શકાય

પ્રયત્નથી આ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય એમ છે પ્રયત્ન કરવાવાળા જોછા હોય છે, તેથી આ શાસન અવ્યવહાર્ય નથી થતુ

વીરશાસન સંપૂર્ણ રીતે વ્યવહાર્ય છે, નિષ્કલંક, નિરાખાધ્ય છે, સર્વને માટે સુમાધ્ય છે એવા શાસનનો જ્ય થાઓ "વર્વતા જિનશાસન"

॥ ઋગ્વેદ મ ૬૯ ૧ લા ના ત્રિવિક્રમ વિષ્ણુ ॥

હિંદુ દેવો પૃ ૧૪૩ થી કમલાશ્વરભાઈએ-ઋગ્ ૧ મ, ૧ લીની અને ૭ માની મળીને ત્રિવિક્રમ વિષ્ણુની કથા ૮ નો સાચણુ ભાષ્યથી કરી બતાવેલો અર્થ

હે નરો ? વિષ્ણુના વ્યાપનશીલ દેવના હું વીર કર્મો ધણા જલદી કરું છું જે વિષ્ણુએ પૃથ્વી મળધી રજનાત્મક, સિતિ આદિ ત્રણ લોકના અભિમાની અગ્નિ, વાયુ ને આદિત્ય કૃપ રજતુ વિશેષ નિર્માણ કર્યું વળી જે વિષ્ણુએ ઉપર રહેલા અતિવિસ્તીર્ણ સાથે રહેલા ત્રણ લોકના આગમ્યભૂત-અતગ્નિને આધાર તરીકે નિર્યું, એટલે અતરિક્ષમા રહેલા ત્રણ લોકને પણ સંજ્યા અથવા જે વિષ્ણુએ પૃથ્વી મળધી રજસ્ લોકો (રજસ શબ્દ લોકવાચી છે એમ ચારક કહે છે) એટલે પૃથ્વીની નીચેના માત લોકો સંજ્યા. અને ઉપર રહેલા પુણ્યવાનના સહનિવાસને યોગ્ય, ભૂરાદિ સાત લોક સંજ્યા શુ કરતા ? ત્રણ પ્રકારે પોતે સર્જેલા લોકોપર વિવિધ રીતે યગ મુકતા, તે કારણથીજ મોટા-જોથી જેની કીર્તિ ગવાતી હતી એવા, અથવા અત્યંત જેની કીર્તિ ગવાતી હતી એવા વિષ્ણુએ સંજ્યા (૧)

તે વિષ્ણુનુ વીર્ય વડે સર્વથી સ્તવન કરાય છે, જેમ ભયકર, કુત્સિત હિંસા વિગેરે કરનાર, પર્વતાદિકમા રહેનાર, સિંહના મર્વ વખાણુ કરે છે વિષ્ણુ પણ મૃગ-શત્રુઓનો શોધનાર, લીમ ભયકર, કુચર સર્વ ભૂમિમા, ત્રણ લોકમા રચનાર અને ગિરિની પેઠે ઉચ્ચ લોકમા રહેનાર, કે મત્રાદિ વાણીને વિષે હમેશ રહેનાર, એવો વિષ્ણુ પોતાના મોહમાથી વળણાય છે જે વિષ્ણુના ત્રણ વિસ્તીર્ણ યગવામા સર્વભુવનો વસે છે (૨)

અમારા કૃત્ય આદિથી ઉત્પન્ન થયતુ મોટુ જનવાન સ્તોત્ર અથવા અમારૂં મનનીય બળ વિષ્ણુ પામે બાઓ ? કેવાની પાસે ? વાણીને વિષે કે ઉન્નત પ્રદેશમા

રહેનાર, બહુથી જેની સ્તુતિ કરાય છે, કામોનો જે વર્ષનાર-પૂનાર છે તેની પાસે, વળી જે વિષ્ણુએ આ પ્રસિદ્ધ દન્યમાન દીર્ઘ-અતિ વિસ્તૃત, નિયમ સાથે રહેનાર ત્રણ લોકને એકલોજ અઠિતીય હોય, ત્રણ, પગલા વડે વિશેષ માખ્યા (૩)

જે વિષ્ણુના મધુ, દિવ્ય અમૃત વડે પૂર્ણ, ત્રણ પગવા અક્ષય વતા અન્નવડે તેને આશ્રયે રહેવા પુરૂષોને તૃપ્ત કરે છે જેવોજ, પૃથ્વી, અતરિક્ષ, અને સર્વભૂતજાત ચૌદ લોક-અથવા તો પૃથ્વી એટલે તેની નીચેના અતવ, વિતલ આદિ માત ભુવન, ઘુ એટલે તેની અદરના, ભુવન વગેરે માત ભુવન, એમ ચૌદ લોકને, વિશ્વ ભુવન એટલે તેમા રહેનાર સર્વ લોકને, ત્રણ ધાતુનો સમાહાર તે ત્રિધાતુ, પૃથ્વી, જળ, ને તેજસ્વ ત્રણ ધાતુથી વિશિષ્ટ થાય ને પ્રમાણે ધાન્યુ કર્યા, અથવા ત્રિધાતુ એટલે ત્રણ કાળ કે ત્રણ ગુણ સાથે (૪)

એ વિષ્ણુનું પ્રિયભૂત તે-સર્વથી સેવાય છે, મોટે પ્રસિદ્ધ અતરિક્ષ (પાદ્ય અતરિક્ષનું નામ છે) એટલે અવિનશ્વર બ્રહ્મલોક હું બાપુ ? જેસ્થાનમા દેવને દ્યોતમાન વિષ્ણુને યજ્ઞાદિથી પોતાના મંડળતા નરો તૃપ્તિ અનુભવે છે અત્યધિક મર્વ જગતને વ્યાપ્ત કરનાર વિષ્ણુના ઉત્કૃષ્ટ નિરતિશય કેવલ સુખાત્મક આનને વિષે મધુનો નિધ્યદ પ્રવાહ આવે છે આ પ્રમાણે ખરેખર તે સર્વનો બધુ છે (હિંદુ દેવો પૃ ૧૪૩-મં ૧ અં ૨૧ સૂં ૧૫૪ માય લાભ ના આધારે રાવં કમળાશ કર પ્રાણશ કરે કરેલુ ભાષાતર ભુવે)

ત્રિવિક્રમવિષ્ણુની પાસે ત્રયાઓનો દુકમા અર્થ

૧ વિષ્ણુએ-ત્રણ લોકના અભિમાની અગ્નિ, વાયુ ને આદિત્યનું વિશેષ નિર્માણ કર્યું જેને ત્રણ લોકના આશ્રયભૂત અતરિક્ષને આધાર તરીકે નિમ્નુ, એટલે તેમા રહેલા ત્રણ લોકને સંજ્યા અથવા પૃથ્વી નીચેના સાત લોક સંજ્યા અને ઉપર પુણ્યવાન યોગ્ય સાત લોક સંજ્યા શુ ક્રતા તે સજેલા ? લોકોપર પગ મુકતા સંજ્યા ૧

૨ તે વિષ્ણુનું રાવન કરાય છે જેમ બચકર, હિંસક સિંહના સર્વ વખાણ કરે છે, તેમ વિષ્ણુ પણ મૃગ શત્રુઓને શોધનાર, ત્રણ લોકનો રચનાગ, ઉચ્ચા લોકમા કે વાણીવિષે રહેનાર વખાણાય છે ૨

૩ અમારા કૃત્યથી ઉત્પન્ન મોત્ર વિષ્ણુ પમે જાણે તે કેવાડે વાણીવિષે કે ઉચ્ચા પ્રદેશમા રહેનાર, કામોનો પૂનાર તેનીપાને જે એકલા વિષ્ણુએ ત્રણ લોકને ત્રણ પગવડે માખ્યા ૩

૪ વિષ્ણુના ત્રણ પગલા અન્ન વડે પુરૂષોને તૃપ્ત કરે છે પૃથ્વીની નીચેના સાત લોક, દુની અદરના સાત ભુવન, એમ ૧૪ લોક, તેમા રહેનારા સર્વલોકને અને પૃથ્વી જળ, ને તેજ રૂપ ત્રણ ધારણ કર્યા ૪

૫ એ વિષ્ણુનું પ્રદક્ષલોક હું વ્યાપુ ? જે સ્થાનમા યજ્ઞાદિથી નરો તૃપ્તિ અનુભવે છે વિષ્ણુના સુખાત્મક સ્થાનમા મધુનો પ્રવાહ ચાલે છે તે સર્વનો બધુ છે ૫

પુન હિંદુ દેવો પૃ ૧૪૪ની ટીપમા મં ૭ અં ૬ સૂં ૬૬ થી સાચ લાખ્ય એજ લાખાતરકાં લખે છે કે —

“માત્રા એટલે માપથી પર એવા શરીર વડે વર્ધમાન હે વિષ્ણુ ? તારા મહિમાને તેઓ વ્યાપતા નથી, ત્રૈવિક્રમ સમયે જે તાર મહાત્મ્ય તે કોઈ જાણવા સમર્થ નથી પૃથ્વીથી આરભીને તારા-જને લોક-પૃથ્વી ને અતરિક્ષ અને જાણીએ છીએ, ચલુથી જોઈએ છીએ, બીજુ જોઈ શકતા નથી તૂં એ પગ લોકને જાણે છે, તેથી તારો મહિમા કોઈથી વ્યાપી શકાતો નથી (૧)

હે વિષ્ણુ ? જન્મતો પુરૂષ તાના મહિમાની દર સીમાને પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી તેમજ જન્મેલો પુરૂષ પણ પ્રાપ્ત કરતો નથી શો તે મહિમા ? તે કહે છે દર્શનીય ગ્રાટા દુ લોકને તે ઉચો ટેકવ્યો છે તે નીચે ન પડે તેમ ટેકવ્યો છે તેમજ પૃથ્વી ની પૂર્વ દિશાને ધારણ કરી છે એ ઉપવક્ષણ છે વિશેષ અર્થ સુચવનાર છે અર્થાત્ સર્વ પ્રાણીને ને ભુવનોને ધારણ કર્યા છે (૨) માયં લાખ્ય, લાખાં કર્તા

હે ઘાવાં પૃથિવ્યો ? પૃથ્વી ને અતરિક્ષ ? સ્તવન કરનાર મનુષ્યને આપવાની ઇચ્છાથી યુક્ત એવા તમે, અન્નવાળા, અને સુદર યવસ-ઘાસવાળા થયા છો એ પ્રસિદ્ધ છે વિષ્ણુએ પગ મુક્યો છે એટલે હે પૃથ્વી ને અતરિક્ષ ? તમેજ પહેલા થયા છો હે વિષ્ણુ ? એ જન્મેને જરાજગ ધારણ કરે, પૃથ્વીને ઊર્ધ્વ મુખે ને આકાશને અધોમુખે વળી પૃથ્વીને મવત્ર રહતા પર્વતોથી તમે ધારણ કરી છે, જેમ ચાલે નહી તેમ દંડ રાખી છે પર્વતો એ વિષ્ણુના આત્મ સ્વરૂપ છે, વિષ્ણુ પર્વતોના અધિપતિ છે એની શ્રુતિ છે સાયં લાખ્ય, લાખાં કર્તા

પ્રથમ નગરેદનાં પહેલા મહલના ત્રિવિક્રમ વિષ્ણુ સાયણ લાખ્યનો અર્થ અને તેનો સાર જતાવ્યો

હવે-મનુવેદ સાતમા મહલના વિષ્ણુનો સાર જુવો —

૧ હે વિષ્ણુ ? ત્રૈવિક્રમ સમયનું તારૂં મહા મ્ય જાણવાને કોઈ સમર્થ નથી

તારા જન્મે લોક પૃથ્વીને અતરિક્ષ એ જાણીએ છીએ, ચક્રથી નેમએ છીએ ખીન્ન કાઇ જોઈ શકતા નથી

તેથી તારે મહિમા જોઈથી વ્યાપી શકતો નથી ૧

૨ હે વિષ્ણુ ? જન્મતો ઠે જન્મેલો પુરૂષ તારી મહિમાને પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી તે મહિમા કહે છે

છુ લોકને ઉચો, ઊંચે ન પડે તેમ ટેકવ્યો છે તમજ પૃથ્વીની પૂર્વ દિશાને ધારણ કરી છે અર્થાત્ મર્વ પ્રાણીને ને જીવનોને ધારણ કર્યા છે ૨

૩ હે પૃથ્વીને અતરિક્ષ ? મનુષ્યને આપવાની ઇચ્છાથી તમે અન્નવાળા અને ઘાસવાળા થયા છો વિષ્ણુએ પગ મુક્યો એટલે તમેજ પહેલા થયા છો હે વિષ્ણુ ? પૃથ્વીને જીર્ણ મુખે અને આકાશને અધોમુખે બગબગ ધાન્ય કરે તમે પૃથ્વીને પર્વતોથી દૃઢ રાખી છે પર્વતો વિષ્ણુના આત્મ સ્વરૂપ છે વિષ્ણુ તેમના અધિપતિ છે એવો ત્રિતિ છે ૩

જૈનોના ૨૨ મા તીર્થંકરના પછી ૨૩ મા ઘણા લાખામયે થયા તે સર્વજ્ઞોના તત્ત્વોની પ્રભા તાણ પ્રગટમાં આવતા અજ્ઞાન પ્રત્નને-પાતાના વશમાં રાખતા, વૈદિકોના હજાર પડિતો સર્વજ્ઞોના સત્યમાર્ગને ન શોધતા, દેવના પોતાના સ્વાર્થના માર્ગમાજ હુપ્પ થયા તે એવી રીતે કે-વેદોના અર્થ ખીજ જાણી સકે નહી તેવા હેતુથી પ્રથમ ત્રિતિઓના સ્વરોની જેમ કે-ઉઠાત, અનુઠાત અને સ્વરિત સજ્ઞાઓ યોજવાની ખટપટમાં સેકડો પડિતો જોડાઈ ગયા હોય, કેટલાક યજ્ઞ યાગાદિકની મિથિ જતાવવા પ્રાણજ્ઞ યોજના કળા મઢી પડયા હોય પણ તે યોજાજ વખતમાં નહી જેવા થઈ પડવાથી કેટલાક આઢાક પડિતો સર્વજ્ઞોના, વચનોમાથી ભાગ્યુ તુટ્યુ ગ્રહણ કરી જ્ઞાનકાંડના નાગથી ઉપનિષદો લખવા મઢી પડયા હોય, તેથી તે મમયમા વૈદિકોમા બારી ગડમથલ થઈ ગેલો તેથી તે પડિતો-સત્યતાપર કે પગપર ના વિરોધ ઉપર થોડો પણ જરાવ રાખી શક્યા નથી તે વાતો આજ કાલના, જાહોશ પડિતો સહજથી મમજી ગક્યા છે તે તેમના લેખોથી આપણે પણ થોડું ઘણું જરૂર સમજી શક્યા છીએ

પ્રથમ અમો " તત્ત્વત્રયી મીમાસા " ના ખડ પહેલામાં જૈન-વૈદિકની તુલના રૂપે-મદ્ધાનો અને વિષ્ણુનો કાઈક વિચાર વિન્તારથી કરીને આવ્યા છીએ અહીનો પ્રાયે જગ્ગેદનાજ બ્રહ્મા-વિષ્ણુનો થોડો ઘણો વિચાર કરીને ખતાણુ તો અયોગ્ય કે પુનરૂક્તિનો દોષ નહી ગણાય ?

ઋગ્વેદ મહલ ૧ લાની યજુષ ૫, અને ૭ માની ૩ ત્રિવિક્રમ વિષ્ણુના સળધની અને ઋગ્વેદના દશામા મહલના જગત્ સંપ્ટા બ્રહ્માની અનેક શ્રુતિ ઓના મેળથી કાંઈક દુકમા વિચાર કરીને જતાવુ છું

૧ પ્રલયાવસ્થાનુ મ ૧૦ મુ સુ ૧૨૬ મુ મત્ર ૭ નુ

૨ હિરણ્યગર્ભ પ્રજાપતિનુ ઋગ્ મ ૧૦ । સુ ૧૨૧ મુ મત્ર ૧૦ નુ

૩ વિન્દ પુરુષનુ ઋ ૧૦-૬૦ મત્ર ૧૬ નુ આ ત્રણે મોટા સૂકતો-
ઋગ્ના ૧૦ માં મહલમા ઋષ્ટા તરીકે મનાયલા પ્રજાપતિનાજ નામના છે

પ્રથમ પ્રજાપતિનો કાંઈક વિચાર કરીને જતાવુ છું—સૃષ્ટિની આદિમા પ્રજાપતિની પ્રેરણાથી ચાર ઋષિઓને ચારે વેદોની પ્રાપ્તિ, તેમા, જધાએ પ્રકાશનુ નામ ભર્યું છે તે બાણ દેસવીને ગાડુકોપનિષદ્ પ્રથમખડના ચોથા મંત્રમા કહ્યું છે કે—“ બ્રહ્મવિત્ પુરુષો કહે છે કે વિદ્યા બે પ્રકારની છે બ્રહ્મ મળધી વિદ્યા ‘પરા’ શ્રેષ્ઠ ગણાય છે તથા વેદવિષે દર્શાવેલ વિદ્યા ‘અપરા’ ઉત્તમી ગણાય છે (જુવો—એકા દશોપનિષદ્ છોટાલાલ ભાષાતરના પૃ ૨૭ ની ટીપમા)

ઋગ્ના ૧૦ મા—મહલમા—પ્રજાપતિના ત્રણ મોટા સૂકતોના સાચણ ભાષ્યથી અર્થો જ્ઞેના, પ્રલય યજુષ પત્રી આ જધી સૃષ્ટિના ઉત્પાદકજ આ પ્રજાપતિ

વિરાડ સૂકતમા તેા તે પ્રજાપતિને જધા બ્રહ્માડથી વીટલાઈ દશાશુલ વધીનેજ જહેલો જતાવ્યો છે

આધુનિક શંકર સ્વામીએ અદ્વૈત મતનુ સ્થાપન કરતા તે પ્રજાપતિ—બ્રહ્માને બ્રહ્મલોકમાથી તમેરી મૂકીને—જડ અને ચેતન રૂપથી આ દુનીયામા વ્યાપી જહેલો જતાવીને અનાચારની સીમાજ લઘાવી દીધી છે એટલુજ નહીં પણ જુવોના સ્વરૂપને ધારણ કરવાવાળા તે બ્રહ્માને ચોગમી લાખ જુવોની યોનિયે મા વાગવા જોયા ખાતાજ કરી દીધા છે સ્વામી જ્યાનહણએતો—વેદોના સર્વ ટીકાકારોને, બ્રાહ્મણ ઋષોને અને ઉપનિષદ્વાદિક જધાએ મથકારોને બાણુપર ખસેડીને વેદોના નવીન અર્થો કરતા યજુષે કંગલ વિરાડ સૂકત કે જે પ્રજાપતિના નામનુ છે તેનો અર્થ કરના કહ્યું છે કે—આ પ્રજાપતિ વિરાટનુ રૂપ ધરીને જધા લોકને વીટવાધને, દશાશુલ વધીને અને જધા લોકોના ઉપર સાત સાત આવરતો રૂપે યજુષે રહેલો જતાવ્યો છે, સ્વામીજીએ આ નવીન પ્રવારનુ જ્ઞાન જ્ઞેન ઋષોમાથી લઈ, તેમા ઉધી છતી કલ્પના કરી પોતાની સાહુકારી જતાવેલી છે

આતો આપણે ઋગ્ના ૧૦ મા મહલના પ્રજાપતિના ત્રણ મોટા સૂકતોનો હુકમા વિચાર કરીને જોયો

હવે ઋગ્ના પહેલા અને માતમા મહલની મળીને ૮ ઋગ્નાના ત્રેવિક્રમ વિષયુને તપાસી જોઈએ—

આ ત્રેવિક્રમ વિષયુનો ૮ ઋગ્નાઓ ઉદાત્તાદિક સ્વરોધી ધ્રુગાલી આડખરવાલી છે પણ તે આ અવતાએ ધારણ કરવાવાળા વિષયુથી જુદી છે

જૈન ઇતિહાસમા આ ત્રેવિક્રમવિષયુનો ઇતિહાસ નીચે પ્રમાણે છે—જૈનાના ૨૦ મા તીર્થ કરના સમયે, ૬ મા મહાપત્ર ચક્રવર્તી હતા, તેમની પાસે ગહેલા નમુચિ પ્રાદાણ કે જેનું જીજ્ઞુ નામ બલ હતું તે ચક્રવર્તીથી વર મેળવીને છએ ખડના રાજ્યનો માલક બન્યો હતો કોઈક સમયે જૈનાચાર્યથી પરાજિત થએલો આ અધિકાર મેળવીને જૈન માધુઓનો ઘાત વિચારેલો પણ ચક્રવર્તીના મોટાભાઈ દીક્ષિત વિષ્ણુ કુમાર નાજરિ અનેક લખિધ મપત્ર હતા તેમણે ડોઈ ફર પ્રદેશમાંથી આવીને કહ્યું કે માધુઓના માથે વૈગ તાખડુ ચાગ્ય નથી, એમ ઘણા સમજાવ્યો પણ એકનો બે ના થયો છેવટે એટલું કહ્યું કે જા તુ માન્ય છે તેથી માડા ત્રણ પગલા જમીન તને આપુ છું, પણ જીભઓને રહેવા નહી ફઉ રાજરિ સમજ્યા કે આતો માધુઓનો ઘાતજ વાહે છે, આ વિષયુકુમાર રાજરિએ પોતાની લખિધથી મેડ પર્વત જેટલું ચર્ગીર જનાવી ત્રણ પગલાથી છએ ખડ માપીને અડધું પગલું તેના માથા ઉપર મૂરીને ગમાતલમા ખોલી ઘાટ્યો આ કથા તત્ત્વત્રયી ખડ પહેલાના પૃ ૨૫૬ થી જુવો આ વાર્તા ઋગ્ના પહેલા અને ૭ મા મહલમા તેની ઋગ્નાઓ કયા કાળમાં ધૂમી અને કેવી રીતે ધુસી તેનો વિચારતો ઇતિહાસજ્ઞોએ કરવાનો છે

જાણ્યું કે અવતારો ધારણ કરનાર વિષયુના મળધે, પ્રથમના ખડમા જૈન-વૈદિકની તુલના રૂપના ઘણા લેખો લખીને બતાવ્યા છે તેમજ પુત્રીના પતિ-પ્રજાપતિ પ્રદા તરીકે બધા વૈદિકના ગ્રંથોમા ધુમાડી દીધેલા છે, તેનો પણ વિચાર તો કરીનેજ આવેલા છીએ ઋગ્ના ૧૦ મા મહલમા-યજુ પુરુષના નામથી, તેમજ પ્રજાપતિના નામથી, નવીન રૂપથી ધુમેલા તો મહિમાવ નમુખાર્ષ દિવેદીઆરિ પડિતોને પણ જણાઈજ આવેલા છે

પુરાણોમા લખાયેલા અનેક જગતના કર્તાઓનો અનાદ્ય તો સાધારણ લોકોએ પણ જાણે છે માત્ર વેદોમા પણ અનેક જગત કર્તા લખાયા છે એની લોકોને માહીતી નહી હોવાથી ઠાઈ બોલ્યા નથી

હવે હું સ્મરના પહેલા અને આત્મા મહત્વના ત્રૈવિક્રમ વિષ્ણુના અર્થને વિચાર કરીને જતાવુ છું—

જૈનોના ૨૦ માં તીર્થ કરના મમગના-ચક્રવર્તીના છ એ જાડના માગ-જનેલા-નમુચિ બ્રાહ્મણે જન માધુઓનો ઘાત વિચારેલો તે માધુઓને ગયાવવા સમર્થ એવા વિષ્ણુકુમાર રાજર્ષિએ મેડ પર્વત જેટલુ શરીર ધારણ કરી આ ભરત હેત્રનાજ છ એ જાડને માપી લીધેલા છે તે વાત સ્મરના કેવા સ્વરૂપની ગોઠવાઈ છે તે જુઓ—

આ ત્રિવિક્રમ વિષ્ણુએ—“ ત્રણલોકના અભિમાની-અગ્નિ, વાયુ અને આત્મિક્યનુ વિશેષ નિર્માણ કર્યું ” વિચારવાનું છે—અગ્નિ આદિ ત્રણે દેવોનાજ સુખ્ય હિદેગથી ત્રણ વેદોની ઉત્પત્તિ થએલી મનાયી છે ત્યારે આ ત્રણે દેવોનું અભિમાન હિતાવવાને આ વિષ્ણુ કયા કાલમા અને કયાથી આવેના ?

ખીજી વાત એ છે કે-ત્રણ લોકના આશ્રયજન એવા અતગ્નિનુ નિર્માણ કરી તેમા રહેવા ત્રણ લોકને મળ્યાં, અથવા પૃથ્વી નીચેના માત્ર લોકને અને ઉપજના સાત લોકને પણ મુકવાને મળ્યાં ત્યારે પૂર્વ કાલના વેદોના મમયમા તે ૧૪ લોકની સ્થિતિ હતી કે નહીં ? એ વિચારવાનું ખર કે નહીં ? એટલુજ નહીં પણ તે ચક્રે લોકમા ગહેની વસ્તુઓને અને પૃથ્વી આદિ ત્રણ વસ્તુઓને પણ ધારણ કરી વિચારવાનું કે ત્રૈવિક્રમ વિષ્ણુના પહેલા આ જાખી વસ્તુઓની દશા કેવા પ્રકારની થઈ રહેલી હતી ? શું તે જાખી વસ્તુઓ પાતાલમા ગરકવા લાગી હતી ? કે જેથી ત્રૈવિક્રમના રૂપધારી વિષ્ણુને ધારણ કરવી પડી ?

આ સ્તુતિકારે તે વિષ્ણુના બ્રહ્મલોકમા ગ્રાપીને રહેવાની માગણી કરી છે એટલે શું તે ૧૪ લોકમા ભટકવાનુ માગી લીધેનુ માનવુ ?

આતો સ્મરના પહેલા મહત્વનો વિચાર કર્યો હવે સ્મરના સાતમા મહત્વનો વિચાર તપાસીને જોઈએ—આ સ્તુતિકાર કોઈ બીજોજ સર્વિ હોય એમ મમજાય છે તેણે તો એવુ સમજાવ્યું છે કે “ હે વિષ્ણો !

- (૧) તાહર મહાત્મ્ય કોઈ બાળી શકતો નથી માત્ર પૃથ્વી અને અતરિક્ષ આ બે વસ્તુઓજ ચક્ષુથી જોઈ શકીએ છીએ
- (૨) વળી કહ્યું છે કે—હે વિષ્ણો ! જન્મનો કે જન્મેલો પુરુષ તારી મહિમા પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી તે મહિમા એ છે કે—
- (૩) ધૂવોકને નીચે ન પડે તેમ તે ઉચો ટેકવો છે
- (૪) પૃથ્વી પૂર્વ દિશાને ધારણ કરીને રહી છે

(૫) હે પૃથ્વીને અતન્નિશ ? સ્તવન કરના મનુષ્યને આપવાની ઠગાઈ તમે ગાનવાળા અને ધાસવ ગા ચયા છે

(૬) વિષ્ણુએ પગ મૂક્યો એટલેજ તમે પહેલા ચયા છે

(૭) હે વિષ્ણો ? પૃથ્વી કુર્વ મુખે, આક શને અધો મુખે, તમે બગાડના ધાસુ કડો તમે પૃથ્વીને પર્વતોથી ધાસુ કરી છે દદ ગળી છે પર્વતો વિષ્ણુના આમ સ્વરૂપ છે તમે તેમના અધિપતિ છો. એવી ભૂતિ છે "

આ કમળા ઉમા મહત્વના વિષ્ણુનો અર્થ આવસુ બધીથી સખાતગઠે લખ્યો છે તેનેજ હુ હમા ગાં વળીને બતાવ્યો છે હવે હુ સ્વરૂપના તત્ત્વની કષ્ટિ ધ્યાનમાં ગળી કહીક વિચાર કરીને જાણુ છું—

સર્વજ્ઞોએ આ સૃષ્ટિને પ્રવાહથી ચાતલી આવેલી અનદિના મહત્તની બતાવેલી છે અને તે વિચારી પુરૂષો અનુભવથી બાપી પણ શરે તેમ છે છતાં આ અત્યંત પગેશના વિષયમાં સ્વરૂપના વિરુદ્ધમાં આવીને સ્વાર્થી હોદોએ દુનિયાને ઉધા પાટા બધાવવાને નટે, આ મૃષ્ટિની ગ્યના કરના અનેક દેવ પુગણુ કંઠાએ ઠંધીને બાત આ એટલુજ નહિ પણ તે દેવોને વે મૃતક ગાવવા દેટલાક વેદોમાં પણ દાખલ કરીને ગતાગ્યા તેમાં કમળા પહેલા અને ઉમા મહત્તમાં વિષ્ણુને પણ ત્રણ જગતના શ્રદા તનીકે દાખલ કરી દીધા ન જલે આ વિષ્ણુ કયા મલમાં ત્રણ જગતના અણ થવા દાખલ થયા, તે તો દનિહાનના વેત્તાઓજ વિચાર કરીને બતાવે.

કમળા ૧૦ મા મહત્તમાં તો પુત્રીના પતિ-પ્રભાપતિ-પ્રમદા રૂપે થઈ અનેક સૂકતોથી અને અનેક સ્વરૂપથી આ બધી સૃષ્ટિના માલીક થઈ પહેલા છે. આ પ્રાનપતિ પ્રમદાને માટે મહિલાત્વ નભુઆએ તો સ્પષ્ટ રૂપેજ લખીને ગત સુ છે, કે 'આ ઠંધના તો નવીન રૂપનીજ થએલી છે'

દક્ષમણુ ધુનાન મિટે તો માદ આદ્ય લખીને જાણુ છું કે 'તૈન ધર્મનો વિકાસ આ બંને કિંકુ ધર્મ છે'

બીજા પણ અનેક દેગી પન્દેગી પડિઓએ તૈન ધર્મની સત્યતા દર્શાવે ત પોતાના અજ્યાસ પ્રમાણે નિષ્પદપાતપટ્ટાથી સચતા જાહેર કરેલી છે તે વિચાર કેટલાક નિ સ્વાર્થી સત્ય પ્રિય સજ્જનો સ્વરૂપના તત્ત્વોની શ્રેષ્ઠતા મનમાં સમજી ને પચ લેક / હશે ?

હવે હુ-કમળા પહેલા અને આતમાં મહત્તમાં લખાવવા વિષ્ણુ ત્રણ જગતના શ્રદા તનીકે દેટલા અત્યંત સ્વરૂપના છે તે વિચારીને જાણુ કે તે હવે અને તેનો વિચાર કરો—

હે વિષ્ણુ ? તારૂં મહાત્મ્ય કોઈ જાણી શકતો નથી માત્ર પૃથ્વીને અતરિક્ષ આ બેજ અણુથી જોઈ શકાય છે આ લખપુજ યોગ્ય નથી કેટલાક અધ્યાત્મિક વિચાર જેમકે-સુદમ જીવોના, તેમના પુણ્ય પાપના સચે ૧૫૧ ટક લાખ જીવોની યોનિમા ભટકવાના, તેમજ ૮૪ લાખ જીવોની યોનિયોના વિચારો સર્વજ્ઞો વિના બોજા ઢોણુ જતાની થઈ તેવા છે વૈદિકામા મર્વજ્ઞોનો મુલથીજ ઇન્કાર કરવામા આવેલો છે, તેથીજ આ સ્તુતિકારે લખી ખતાન્યુ છે કે-જન્મતો કે જન્મેયો પુરૂષ તારૂં મહિમા જાણી શકતો નથી પરંતુ જન્મેયો પુરૂષ સર્વજ્ઞ થઈ જતાવે તોજ તે વસ્તુઓ મત્ય સ્વરૂપની હોઈ શકે છે, પણ બીજાઓની લાંબેની સત્ય સ્વરૂપની હોઈ શકતીજ નથી

વળી લખ્યુ છે કે—તુ લોક નીચે ન પડે તેમ તે ટેકવ્યો છે આ અનાદિના 'ધૂ' લોકને ટેકવવાને વિણું કયા કાળમા આવેલા ? કયામા મહાનમા તો અધા લોકને વીટનાડીને પહેલા પ્રભાવતિ-ગ્રાહ્ય જતાવ્યા છે આ બેમાની કયી વાત સાચી ?

પૂર્વદિશા ગેમા ગચ્છતી પૃથ્વીએ ધાન્ય કરી ? આ લેખકો કેટલા બધા જ્ઞાનીઓ હશે ?

વળી-પૃથ્વી-અતરિક્ષને કહ્યું છે કે-તત્ત્વન કરનારને આપવાની ઇચ્છા તમે અન્ન-ધાનવાળા થના છો આ બન્ને જુ પદાર્થની પાસે આવા પ્રકારની પ્રાથના કરનાર કેવા પ્રકારના જ્ઞાનર જો હશે ?

વળી સ્તુતિકારે કહ્યું છે કે-વિષ્ણુએ પગ મૂક્યો જોટલેજ તમે પહેલા થયા છે

વિષ્ણુએ કયા કાળમા અને કયાથી આડીને પગ મૂક્યો કે જેવી પૃથ્વીને આકાશજ પહેલા થઈ પડ્યા ?

વળી સ્તુતિકાર કહે છે કે-પૃથ્વી-આકાશને બગબગ ધારણ કરે વળી કહે છે કે-પૃથ્વીને તો તમે પર્વતોથી ધારણ કરી છે, પર્વતો તમારા આત્મભૂત છે તમે તેમના અધિપતિ છો

વિચાર કરી જોતા-જોઈ નીચાના ચક્રમા-પૃથ્વીને નીચે જતી, અને આકાશને પોતાના પર પડતાની, જાતિથી બોલતા પાછો વળકે વાન્યો હોય કે પૃથ્વીને તો તમે પર્વતોથી ધારણ કરી છે, પર્વતો તમારા આત્મભૂત છે એમ મમાધાન કરી લીધું હોય ?

આ આપણા ભરતખડનો થોડાજ મમય માલક બની માધુઓનો ઘાત વાછનાર એવા નમુચિ પ્રાણીઓનો ગર્વ દૂર કરનાર વિષ્ણુ કુમાર રાજર્ષિ (આ-ચારતા વિષ્ણુથી જુદા) ૨૦ મા તીર્થ કરના મમયમા થયા છે

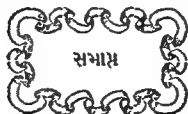
તે વાત કર્ત્રિમ અવતાર ધારણ કરનાર ત્રિણુની સાથે જોડાઈ, તે વિષ્ણુ ગીતામા યુગયુગમા અવતાર ધારણ કરતા લખાયા, પુરાણોમા ૨૪ અને ૧૦ અવતાર ધારણ કરતા લખાયા તો ખરા પણ દેવ-દાનવોનો વાગવાર માર ખાધને નાશ ભાગ કરતા પણ લખાયા છે

તે વિષ્ણુ ઋગ્વેદના ૧ લા, અને ૭ મા મંડલમા ત્રણે લોકને ઉત્પન્ન કરી, તેમા કુદકા અને ભુસકા મારવાવાળા ન જાણે કયા અધકારમા લખાયા? વિચારવાની ભલામણ કરે છુ પણ સાચમા એટલુ તો કહુ છુ કે-વૈદિકના પડિતોએ સર્વજ્ઞાના તરવોને અને મર્વજ્ઞાના ઇતિહાસને લઈતેમા ઉંડી છતી કલ્પનાઓ કરી કોઈમા અધિક લખ્યુ, તો કોઈમા ન્યૂનતા કરી મરણમા આવે તેમ ચિરી પોતાનો વૈદિકધર્મ કલ્પિત ઉભો કરેલો છે પણ તેમા કોઈ સર્વજ્ઞ તો થએલોજ નથી માત્ર અશ્વરોના પડિતોએ શાળા અક્ષરોને કુટી મારેલા છે

આ વૈદિકોનું અનુકરણ કરનારા ખીન્ન પ્રધાએ મતવાળાઓએ પોત પોતાના ઇશ્વરોને જગતના ઉત્પન્ન કરવાવાળા કદથી લીધેલા માલમ પડે છે વૈદિકના પડિતોથી હુનીયાનો કોઈ મોટો સુધારો થયો હોય એમ કાંઈ જણાતુ નથી પણ કાંઈક ગિગાડોજ થએલો માલમ પડશે આ વાત મત્ય હુંદયના સજ્જનો ને વિચારવાની ભલામણ કરે છુ, અને આ માંગ અચની પણ અમાપ્તિજ કરે છુ

॥ ઇતિ શ્રી વિજયનદસૂરીશ્વર (પ્રમિદ્ધનામ આત્માગમણ) મહોનાજના લઘુ શિષ્ય-દક્ષિણ વિહારી મુનિ અમરવિજય વિચિત “તત્ત્વત્રયી મીમાંસા” ખડ ખીન્ને પ્રકરણ ૩૭ માની સાથે આ અથ સંપૂર્ણ ॥

“વર્ધતાં જિનદાસનમ્”

આ અપૂર્વ ત્રયમા પ્રથમજ રૂપયા આપી અપૂર્વ લાભ

મેળવનારા ભાગ્યશાલી શ્રાવકે ના નામ

૩	૨૦૫	શા	મોતીચંદ ધમચંદ	”	હાલ નાવરાગામ
૩	૨૦૧	શા	હિમતલાવણ ભારતર	મૂલ સીનેર	હાલ મુળાઈ
૩	૧૦૧	શા	નરોત્તમભાઈ શંકર	”	હાલ અશાગામ
૩	૧૦૧	શા	નાથાભાઈ શંકર	”	”
૩	૧૦૧	શા	કસ્તુરચંદ બેચર	આતરોલી,	હાલ નડા
૩	૮૫	શા	નાથાભાઈ ગરબડ	મૂલ આનોર,	હાલ વાગોડી ૫
૩	૭૧	શા	છગનલાલ મોતીચંદ	”	હાલ બ્યારા મામ
૩	૫૧	શા	ચંપકલ લ છગનલાલ	”	હાલ મુનસામ?
૩	૫૧	શા	નારાયણભાઈ માણેકચંદ	ગામ દીવેલવાળા	
૩	૫૧	શા	નાનચંદ સુનીવાવ	ગામ દીવેલવાળા	
૩	૫૦	શા	મોતીચંદ વળેચંદ	મીનોર	
૩	૫૦	શા	છગનલાલ શંકરભાઈ	”	હાલ અશાગામ
૩	૫૦	શા	છગનલાલ લલ્લુભાઈ	આમોદવાળા હસ્તે	ત્રિલોવન હંગોવિદ
૩	૫૦	શા	છોટાલાલ હરગોવિદ	ચિનોર	[લીલોડના
૩	૫૦	શા	હરિલાલ નેમચંદ	મીનોર,	હાલ ઉમરવા
૩	૫૦	શા	નાથાભાઈ નંદલાલ	”	
૩	૫૦	બાઈ	પાવતી શા ધમચંદ નરસીની વીધવા	સીનોર,	હાલ ઉમરવા
૩	૫૦	શા	ખૂશાલ પ્રેમચંદ શેઠ	ડોહાઈ,	હાલ આમરોલી
૩	૪૧	શા	નંદલાલ મોહોલાલ	સીનોર,	હાલ નવાપુરા
૩	૪૦	શા	છોટાલાલ વીરચંદ કાપડીયા	ડોહાઈ	
૩	૩૫	શા	નાનચંદ હરગોવિદ	સીનોર	
૩	૩૫	શા	લલ્લુભાઈ મગનલાલ	ડોહાઈવાળા,	હાલ તરવા ગામ
૩	૩૧	શા	વીરચંદ લલ્લુભાઈ શેઠ	સીનોર.	
૩	૨૫	શા	મોહનલાલ લગવાન	”	મુનસામર
૩	૨૫	શા	ત્રિલોવનદાસ પીતાબર કાપડીયા	સીનોર	
૩	૨૫	શા	મગનલાલ લલ્લુભાઈ	સીનોર	
૩	૨૫	શા	ત્રિલોવનદાસ કાગીદાસ	”	હાલ માડુધર

- ૩ ૨૫ શા મકેતલાલ કચરાભાઈ ,, કાઠીયાવાડના હાલ માલમ
- ૩ ૨૫ બાઈ હુકેા ખીમચ દ ઇંધરની વીધવા સીનોર
- ૩ ૨૫ બાઈ જડાવ ગરબડ જગજીવનની દીકરી ,,
- ૩ ૨૫ બાઈ ચોક્કમ નરોત્તમ હીંગચ દની દીકરી ,,
- ૩ ૨૫ શા નાથાભાઈ લટુ નરોત્તમદાશના હસ્તે બાઈ માકોર
- ૩ ૨૧ શા કુંલચ દ જગજીવનદાસ સીનોર
- ૩ ૨૧ શા ગરબડભાઈ નાથાભાઈ ,, ધાનેયાવાળા
- ૩ ૨૦ શા ચુનીલાલ નરોત્તમદાસ બ્યારાવાળા
- ૩ ૨૦ શા ચુનીલાલ વજેચ દ મીનોર હાલ મોટા દેવવીયા
- ૩ ૨૦ શા કુંલચ દ શિવલાલ ,, હાલ માલપોર
- ૩ ૨૦ શા મગનલાલ લાલચ દ ,, હાલ કન્યાદી
- ૩ ૨૦ શા ઇંધર લાલચ દ ,, હાલ નવાપુગ
- ૩ ૨૦ શા ધારમી કચગ માલમર, મુલ કાઠીયાવાડ
- ૩ ૨૦ શા નાનચ દ વડલશદામ ગામ સામરાના
- ૩ ૨૦ શા ગુલાબચ દ શિવલાલ મીનોર
- ૩ ૧૧ શા મગનલાલ લાલચ દ ના મારફતે મુખાઈવાળા
શા નાગરદાસ છગનલાલ સીહોરવાળા
- ૩ ૧૦ શા શકર પીતાબર મીનોર હાલ પ્રતાપનગર

આ અપૂર્વ અથમા પ્રથમજ રૂપેયા આપી અપૂર્વ લાલ

મેળવનારા ભાગ્યશાલી શ્રાવકે ના નામ

૩	૨૦૫	શા	મોતીચ દ ધમચ દ	”	હાલ નાવરાગામ
૩	૨૦૧	શા	હિમતલાવજી માસ્તર	મૂલ સીનોર	હાલ મુળાઈ
૩	૧૦૧	શા	નરોત્તમભાઈ શ કર	,	હાલ અશાગામ
૩	૧૦૧	શા	નાથાભાઈ શ કર	”	”
૩	૧૦૧	શા	કસ્તુરચ દ ખેચર	આતરોલી	હાલ નડા
૩	૮૫	શા	નાથાભાઈ ગરબડ	મૂન સાનોર,	હાલ વાગોલી ॥
૩	૭૧	શા	છગનલાલ મોતીચ દ	”	હાલ બ્યારા ગામ
૩	૫૧	શા	ચ પકલ ત છગનનાલ	”	હાલ સુરાસામર
૩	૫૧	શા	નાનાયજીભાઈ માણેકચ દ	ગામ દીવેવવાળા	
૩	૫૧	શા	નાનચ દ ચુનીલાલ	ગામ દીવેવવાળા	
૩	૫૦	શા	મોતીચ દ વજેચ દ	સીનોર	
૩	૫૦	શા	છગનલાલ શ કરભાઈ	”	હાલ અશાગામ
૩	૫૦	શા	છગનલાલ લટલુભાઈ	આમોદવાળા હસ્તે	ત્રિભોવન હરગોવિંદ
૩	૫૦	શા	છોટાલાલ હરગોવિંદ	સીનોર	[લીલોડના
૩	૫૦	શા	હરિલાલ નેમચ દ	મીનોર,	હાલ ઉમરવા
૩	૫૦	શા	નાથાભાઈ નદવાલ	”	
૩	૫૦	શા	ખાઈ ખાવતી શા ખર્મચ દ	નરમીની વીધવા	સીનોર, હાલ ઉમરવા
૩	૫૦	શા	ખૂશાવ પ્રેમચ દ શેઠ	ડહોઈ,	હાલ આમરોલી
૩	૪૧	શા	નદલાલ મોહોલાલ	સીનોર,	હાલ નવાપુરા
૩	૪૦	શા	છોટાલાલ વીરચ દ કાપડીયા	ડહોઈ	
૩	૩૫	શા	નાનચ દ હરગોવિંદ	” સીનોર	
૩	૩૫	શા	લટલુભાઈ મગનલાલ	ડહોઈવાળા,	હાલ તરવા ગામ
૩	૩૧	શા	વીરચ દ લટલુભાઈ શેઠ	સીનોર	
૩	૨૫	શા	મોહનલાલ ભગવાન	”	સુરાસામર
૩	૨૫	શા	ત્રિભોવનદાસ પીતાળર	કાપડીયા	સીનોર
૩	૨૫	શા	મગનલાલ લટલુભાઈ	સીનોર	
૩	૨૫	શા	ત્રિભોવનદાસ કાગીદાસ	”	હાલ માડુધ

૨	૨૫	શા મકેતલાલ કચગલા	” કાઠીયાવાડના હાલ માલસર
૨૬	૨૫	બાઈ હંકોળ ખીમચંદ ઇન્દરની વીધવા સીનેર	
૨૭	૨૫	બાઈ જડાવ જરખડ જગજીવનની દીકરી	”
૨૮	૨૫	બાઈ ચોક્કમ નરોત્તમ કીરાચ દની દીકરી	”
૨૯	૨૫	શા નાથાભાઈ લલ્લુ નરોત્તમદાશના હસ્તે બાઈ માકોર	
૩૦	૨૬	શા કુલચંદ જગજીવનદાશ	સીનેર
૩૧	૨૬	શા ગરબડભાઈ નાથાભાઈ	” ચાનેથાવાળા
૩૨	૨૦	શા ચુનીલાલ નરોત્તમદાસ	બારાવાળા
૩૩	૨૦	શા ચુનીલાલ વજેચંદ	સીનેર હાલ મોટા શેઠ-નીયા
૩૪	૨૦	શા કુલચંદ શિવલાલ	” હાલ માલપોર
૩૫	૨૦	શા મગનલાલ લાલચંદ	” હાલ કન્યાતી
૩૬	૨૦	શા ઇન્દ્ર લાલચંદ	” હાલ નવાયુગ
૩૭	૨૦	શા ધારમી કચગ	માલસર, મુલ કાઠીયાવાડ
૩૮	૨૦	શા નાનચંદ વલ્લભદાસ	ગામ સામરાના
૩૯	૨૦	શા ગુલાબચંદ શિવલાલ	સીનેર
૪૦	૧૧	શા મગનલાલ લાલચંદ ના મારફતે ચુ બાઈવાળા	
		શા નાગજીદાસ છગનલાલ સીહોરવાળા	
૪૧	૧૦	શા શંકર પીતાબર	સીનેર હાલ પ્રતાપનગર

આ ગ્રંથમાં આધાર રૂપે લીધેલાં પુસ્તકોનાં નામ

- ૧ આવશ્યકસૂત્ર
- ૨ ત્રિશષ્ટિશલાકા પુરૂષ સ્મૃતિ
- ૩ લોકતત્ત્વનિર્ણય
- ૪ દ્યોત સમામ
- ૫ વિચાર માર પ્રકરણ
- ૬ ઋણવેદ
- ૭ યજુર્વેદ
- ૮ ઋગ્વેદાવોચન (હિંદી)
- ૯ સાયનભાષ્ય
- ૧૦ ગોપથ બ્રાહ્મણ
- ૧૧ ગતપથ બ્રાહ્મણ
- ૧૨ તત્ત્વરીય મહિતા
- ૧૩ એકાદશોપનિષદ્
- ૧૪ મનુસ્મૃતિ
- ૧૫ મહાભારત
- ૧૬ દ્વીભાગવત
- ૧૭ કૃમ્પુરાણ
- ૧૮ બ્રહ્મવૈવર્ત પુરાણ
- ૧૯ શિવપુરાણ
- ૨૦ ભાગવતપુરાણ
- ૨૧ નગરપુરાણ
- ૨૨ મ્કધપુરાણ
- ૨૩ વાયુપુરાણ
- ૨૪ મત્સ્યપુરાણ
- ૨૫ વિષ્ણુપુરાણ
- ૨૬ વરાહપુરાણ
- ૨૭ માકન્દેયપુરાણ
- ૨૮ પદ્મપુરાણ
- ૨૯ ક્ષિપ્રપુરાણ
- ૩૦ ભવિષ્યોત્તરપુરાણ
- ૩૧ ગમાયણ (તુલસીદાસ કૃત)
- ૩૨ „ (વાલ્મીકીય)

- ૩૩ ગીતા રહસ્ય
- ૩૪ ગીતાલ
- ૩૫ ગીતગોવિંદ
- ૩૬ મસ્કૃત સહિ યનો ઇતિહાસ
- ૩૭ આર્યોના નહેવારોનો ઇતિહાસ
- ૩૮ પૂર્વેન (મકા કલેક્ટર)
- ૩૯ જૈન ધર્મ (ડૉ હેન્ડુત)
- ૪૦ શકર દિગ્ વિજય
- ૪૧ સ્વધર્મ નિષ્ઠ દૈવી જીવન
- ૪૨ અંગેલ સાહિત્ય અને પુરાણકથા
- ૪૩ વેદાત્મનનાવની
- ૪૪ કાળાકૃષ્ણની ધોળી બાગુ
- ૪૫ ધર્મ વર્ણન (આ બા ધ્રુવ)
- ૪૬ હિંદુસ્તાનના મુખ્ય ધર્મો
- ૪૭ શકા કોષ
- ૪૮ હિંદુસ્તાનના દેવો
- ૪૯ મનમીમાસા (શ્રી વિજયકમળ સુ)
- ૫૦ એકાદશી મહા મ્ક
- ૫૧ કુર્ગા પાઠ
- ૫૨ હિન્દુ મસ્કૃતિ
- ૫૩ કૃષ્ણ ચરિત્ર (બાબુ બક્ષિમચન્દ્ર)
- ૫૪ ભુદ્રલીલા સારમ ગ્રંથ
- ૫૫ ભુદ્ર ચરિત્ર
- ૫૬ બાઈગ
- ૫૭ પડિત ગુરુદત્ત વિદ્યાર્થીના લેખ
- ૫૮ ગુજરાતી (ભાષાશિક્ષક) નો અ
- ૫૯ વીરશાસન („) „
- ૬૦ વમત (ભાસિક) „
- ૬૧ ભુદિ પ્રકાશ (ભાસિક) „
- ૬૨ જૈનયુગ („) „
- ૬૩ સોજ વર્તમાન (દૈનિક) „
- ૬૪ સુબઈ સમાચાર (દીવાલીનો અ

નિરૂકત (ચારક)
 ગોમિલગૃહસૂત્ર
 અથર્વવેદ
 નિરૂકતાલોચન
 તત્ત્વસ ગ્રહ
 ખ ડખાદ્ય-(યશોવિ)
 મહાભાગતમીમાસા (હી દી)
 બ્રાહ્મણસર્વસ્વ
 બ્રહ્મસૂત્ર
 સાખ્યતત્ત્વકૌમુદી
 મીમામાસ્ત્રલોકવાર્તિક
 શાસ્ત્રદીપિકા
 પારિતતસૌરભ(ભાષ્ય)
 બ્રહ્મમીમામા
 પ ચદગી
 તત્ત્વાર્થ પ્રદીપ
 ગ કરદિગ્વિગ્ન્ય
 દર્શન અને અનેકાતવાદ
 અધ્યાત્મમાર (યશોવિ)
 પ્રમાણમીમાસા (હિમચ દ્રાચાર્ય)
 પ્રમેયરત્નકોષ
 ગ્નાકરાવતારિકા
 સ્ત્રલોકવાર્તિક
 ન્યાયાવતાર

સ્તુતિદ્રાત્રિ શિકા
 જ્ઞેન ગ્ર યાવલી
 જ્ઞેન માહિત્ય મ શોધક
 મ્યાદ્રાદમ જરી
 તત્ત્વાર્થાધિગમ સૂત્ર
 યાજ્ઞ વત્તય સ્મૃતિ
 કાત્યાયન સ્મૃતિ
 અત્રિસ્મૃતિ
 વશિષ્ઠ સ્મૃતિ
 અથર્વસ હિતા
 મુરુરકૃત “આર્શિનવ” દાગખાનુ
 હિ દુસ્તાનનો શાલાપયોગી ઇતિહાસ
 ચરારહસ્ય
 હિ દુઓના પુગણ (ડો વિદિકન્મ)
 મૂળ મ મુકૃત ગ્ર થના વચન (ડો મૂર)
 હિ દુ મર્વદેવ
 હિ દુવોકનો દુ કે ઇતિહાસ
 હિન્દ તત્ત્વ જ્ઞાનનો ઇતિહાસ
 પ્રવચન સારોદાર
 વિવિધજ્ઞાનભાણ (મણુડો ઉડ મે)
 સિદ્ધાંતમાર (મણિલાવ નખુભાઈ)
 કૃષ્ણ યજુર્વેદ તૈત્તરીય બ્રાહ્મણ
 ગૃહ્યમહામી
 શાસ્ત્રપાર્તા સમુચ્ચય

નિરૂકત (ચાન્ક)
 ગોમિલગૃહ્યસૂત્ર
 અથર્વવેદ
 નિરૂકતાલોચન
 તત્ત્વસ ગ્રહ
 ખડખાધ-(યગોવિ)
 મહાભાગ્તમીમામા (હી હી)
 પ્રાક્ષણમર્વસ્વ
 પ્રક્ષસૂત્ર
 માખ્યતત્ત્વકૌમુદી
 મીમામાશ્લોકવાર્તિક
 ગામ્ત્રદીપિકા
 ખાગ્નિતત્ત્વમારભ(ભાખ્ય)
 પ્રક્ષમીમામા
 પચદગ્ની
 તત્ત્વાર્થ પ્રદીપ
 ગકુન્દિગ્વિન્ય
 દર્ગન અને અનેકાતવાદ
 અધ્યાત્મમાર (યગોવિ)
 પ્રમાણમીમામા (હિમચ દ્રાચાર્ય)
 પ્રમેયરત્નકોષ
 રત્નાકરાવતારિકા
 શ્લોકવાર્તિક
 ન્યાયાવતાર

મૃતિદ્વાત્રિ શિકા
 જૈન ગ્રંથાવલી
 જૈન સાહિત્ય સંગ્રહ
 સ્થાદ્વાદમ જરી
 તત્ત્વાર્થાધિગમ સૂત્ર
 યાજ્ઞ વત્કય સ્મૃતિ
 કાત્યાયન સ્મૃતિ
 અત્રિસ્મૃતિ
 વગિષ્ઠ સ્મૃતિ
 અથર્વન હિતા
 મહોત્કૃત “આર્ગિનય” દાડખાનુ
 હિન્દુત્તાનનો ગાલાપયોગી ઇતિહાસ
 યજુર્ગ્રંથ
 હિન્દુઓના પુગલુ (ડો વિટિકન્મ)
 મૂળ સમૃત ગ્રંથના વચન (ડો મૂગ)
 હિન્દુ મવ દેવ ”
 હિન્દુલોકનો ટુકો ઇતિહાસ
 હિન્દુ તત્ત્વ જ્ઞાનનો ઇતિહાસ
 પ્રવચન સારોદ્ધાર
 વિવિધજ્ઞાનમાળા (મણકો ૩૩ મે)
 નિદાતસાર (મણિલાલ નમુભાઈ)
 કૃષ્ણ યજુર્વેદ તૈત્તીય પ્રાક્ષણ
 અષ્ટસહસ્ત્રી
 શાસ્ત્રવાર્તા સમુચ્ચય